LEXICON THEOLOGICUM QUO TANQUAM CLAUE THEOLOGIAE FORES APERIUNTUR, ET...

Johann Altenstaig, Joannes Tytz

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
14 — E
18

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

II 11
6 6
B B

Digitized by Google

Digitized by Google

LEXICON THEOLOGICVM QVO TANQVAM CLAVE THEOLOGIÆ FORES APERIVNTVR.

ET

OMNIVM FERE TERMINORVM, ET OBSCVRIORVM VOCVM, QVAE S. THEOLOGIAE ſtudioſos facile remorantur, etymologiæ, ambiguitates, definitiones, vſus, enucleatè ob oculos ponuntur, & dilucide explicantur.

POST SVMMVM LABOREM JOANNIS ALTENSTAIG Mindelheimenſis S. Theol. Doctoris, ac primi huius præclari operis Auctoris Magna ex parte ad mentem D. Thomæ Doct. Angelici, vti hoc ſigno † dignoſci poteſt, accommodatum auctum & in meliorem ordinem redactum.

STVDIO ET LABORE

R. D. IOANNIS TYTZ S. Th. Licentiati & in Florentiſſimo Gymnaſ. Montano apud Colon. Agripp. Philoſophiæ Profeſſoris.

OMNIBVS S. THEOLOG. STVDIOSIS AC DIVINI verbi Concionatoribus magno vſui futurum.

Coll. Rom. Catal. B.



Soc. Jesu Inscript.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus Petri Henningii, Bibliopolæ ſub ſigno Cuniculi. ANNO M. DC. XIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

ADMODVM REVERENDO ET EXIMIO DOMINO
D. IOANNI GHELENIO KEMPENSI

SS. Theologiæ Doctori abſolutiſſimo, profundiſſimo, Gymnaſii Montani apud Vbios Regenti vigilantiſſimo, nec non ad D. Andreæ Canonico meritiſſimo, Domino, Patrono & Mecœnati obſeruandiſſimo.

AD. REVERENDE ET EXIMIE D. Cum omnibus ſemper neruis & viribus contendi, vt ne ingratitudinis notam incurrerem; tum vel maxime in id incubui vt ADM. R. D. T. quam gratiſſimus eſſe poſſem. *Ingrati enim ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet, & diſperiet tanquam aqua ſuperuacua Sap. 16.* Verum nec occaſio antehac obtigit opportuna, neque, ſi obtigiſſet, facultas beneficia compenſandi competebat. Si quæ Cyro erat opum vis, dum Alcmæonem ob legatos largius tractatos tanto donauit auro, quantum corpore ſuo ferre poſſet, eandem mihi ſors largita eſſet, aliquam forte beneficiorum partem aſſequi me poſſe confiderem. Sed hem! *Cui gratia referri non poteſt quanta debetur, habenda tamen eſt quantum maximam animus noſter capere poteſt*, monet *Cicero Philip. 3.* Et non pondus muneris, ſed affectus dantis librandus. Cum itaque præſens hoc LEXICON THEOLOGICVM longa temporum vetuſtate obſoletum, denuo in lucem ederem; quod Theologiæ ſtudio non ſolum vtile, verum etiam per quam neceſſarium omnium fere calculis approbatur; ſiquidem eo ceu claue quadam Theologiæ fores aperiuntur; opportunum nactus videbar tempus, explicandi affectum erga R. AD. & P. D. T. meum, & memoriam tuorum

 benefi-

Digitized by Google

beneficiorum nulla obliuione delendam aperte ſignificandi. Eſt enim bibliopolarum hæc conſuetudo, vt nouorum librorum dedicatione tanquam vnico ſymbolo animum ergaMecœnates ſuos proteſtentur. T. ERGO AD. R. & EXIMIE DOMINE præfatum LEXICON æternum DO, DICO, CONSECRO, non quo ſoluam gratias, ſed quo maiores me debere teſter. Exiguum quidem; OPVSCVLVM OPPORTVNVM, & congruum. Nam cum author eius quondam THEOLOGIÆ promouendæ ſtudio & RELIGIONIS propagandæ amore inflammatus haſce ſuas lucubrationes, & ſacros fœtus edidit; Tum etiam R. AD. & EXIMIA D. T. eiſdem operis peruigili cura noctes dieſq; inſudat. Nec valet aut laboris grauitas aut ſumptuum magnitudo retardare: teſtantur hoc vel ipſi parietes GYMNASII MONTANI toties ante tui PROFESSORIS ſubtiliſſimi dictis & reſponſis, nunc REGENTIS vigilantiſſimi voce repercuſſi. Teſtatur DOCTORALIS LAVREA tibi ſingulariter merenti à ſacro Theologico ſenatu collata. Theologicum igitur rogo Theologus, Sacrũ Sacer ſuſcipe, & benigno, quo polles, foue pectore. ſatis hoc mihi, ſatis hoc in lucem prodeunti, vt tua luce illuſtratum, à bonis ametur; Quin plus ſatis contra quoſuis calumnioſos zoylos, & Theoninos æmulos, vt territi dentes reprimant; VALE proſpere, VIVE diu; DEO, TIBI, PROXIMO. Coloniæ Nonis ſeptemb.

ANNO 1619.

R. P. T.

Obſequentiſſimus

Petrus Henningius.

REVE-

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMINO DN. CHRISTOPHORO EPISC. AVGVSTENSI,

IOANNES ALTENSTAIG Mindelhaimenſis, Domino ſuo obſeruandiſſimo S.D.P. & ſe commendat.

ETſi, Pater Præſul digniſſime, quum renunciatum fuit mihi de communis illius Patris noſtri antiſtitis Henrici de Lichnavv obitu, viri magni, planeq; ſapientis, cuius univerſa vita totius fuerat probitatis & honeſtatis exemplum: non potui, vt par fuit, non dolere, angi & torqueri, grauiterq; & acerbe ferre: tum, quod putaueră nobis non paruum diſpendium & iacturam oblatam & iniectam, præpoſitamque, eo quod quam optime Reipublica Chriſtianæ præfuit, quam etiam conſilio, prudentia, & ſapientia, quæ ad hanc rem gerendam ſunt neceſſariæ (vt tuam non fugit amplitudinem) quam pulcherrime moderatus eſt, gubernauit & rexit: tum quod bonis & eruditis beneficus fugit & liberalis. Multo tamen plura ſunt quæ me conſolantur, quæque mœrorem, quem ex eius morte conceperam, leuant, minuunt & tollunt; vel ſaltem leniunt. In primis quod fuerat annorum plenus vel grandæuus, qui ſi modo non commutaſſet vitam cum morte, poſt hæc tamen ſibi vel breui ex hac luce migrandum fuiſſet, cum ſenes non longe à morte abeſſe poſſunt: ſtatuit quoque Deus optimus maximus, vt tuam præſtantiam minime latet terminum vitæ, quem nulli præterire licet. Quicquid autem à Deo eſt, id non niſi optimum eſſe non poſſe exiſtimandum eſt. Cuius imperio & voluntati nulla ratio, nulli humani conatus, terrenæque vires aduerſari vnquam poſſunt. Omnes etiam qui gignuntur, non alia lege quidem quam gignuntur reliqui partus confuſione elementorum, mortales, ſcilicet & periculis omnibus, fortunæque telis, languoribusque ſubiecti. Nec quiſquam vitæ diuturnitatem vel valetudinem, niſi variam & perfunctoriam habere poteſt. Et quæ (vt liberius loquar cum tua magnificentia) in hac vita ſuauitas, cum ne vnus quidem præterit vnquam dies ſine aliqua corporis vel animi offenſione. Et quis mundanæ vitæ miſerias & moleſtias, incommodaque enumerare valet? Quis non videt in quantis fluctibus & procellis verſamur, & præſertim qui in altiore conditione & gradu collocantur, quos venti nonnunquam vehementiſſimi, qui alta perflare ſolent, afflant, commouent & perturbant. Ex quibus miſerrimis calamitatibus huius vitæ ad melioris vitæ tranquillitatem Epiſcopus modeſtiſſimus receptus eſt, ad humanique generis rediit Redemptorem, euolauitque in ſempiternum cæleſtis gloriæ domicilium, vbi gaudii plena ſunt omnia, vbi nulla mutabilitas, nulla varietas, ſed omnia plena tranquillitatis, ſecuritatis & beatitudinis, vbi nullus eſt factioni, nullus inuidiæ, nullus ſimultati locus. Corpore itaque humi reſtituto vnde conſtabat, immortalis tamen & nitidus illius, quem cæleſti ab origine hauſerat, ad cæleſtem gloriam rediiſſe putandus eſt animus, eoque loci ſublatum vbi decorus de manu Dei diademate Regali ſit coronandus, & cæteris ſempiternis cumulandus deliciis, quibus fruuntur hi, qui cum pietate dormitionem accipiunt, vbi & fruitur illo bono, quo nihil eſt maius, nihil optatius, nihil iucundius. Quam-

obrem cum præclare cum illo actum eſſe ſperamus & credimus, noſtri officii erit moderate ferre hanc naturæ neceſſitatem, & magis gaudendum quam triſtandum eſſe. Non ob noſtrum vllum commodum doleamus, id quod neque amantis, neque liberalis, ſed potius inuidentis eſſet. Idcirco magis lætandum eſt de felici eius egreſſu ad felicitatem ſempiternam, vbi ſuorum innocentiſſimorum & ſanctiſſimorum operum mercedem accipit exoptatam. Id quod ex ſancta & immaculata ipſius vita & exitu mihi certa perſuaſerim: fuit enim vt certiſſima fide & narratione percepi, Epiſcopus noſter integerrimus, bonas literas vel optimas egregie doctus, carnali mente vacuus, bonorum operum ſectator, omnium virtutum norma, omnia veritate perſpexit, omnia prudentia, conſilioque (vt fuit prudentiſſimus) metitus eſt & fecit, iuſta & digna animaduerſione malos puniuit & caſtigauit, & vt Eccleſiæ nociuos, vt morbidam pecudem, ne alios ſanos corrumperent & macularent, ſicut bonus Paſtor in populo de medio tulit, bonos & iuſtos dignis meritis & præmiis honorauit & proſecutus eſt. Caſtitate denique ſplenduit, parſimonia nituit, cuius vita præclara & vicariatui Chriſti conueniens, gregem excitauit ad innocentiam & probitatem, qui Chriſti fidelibus ſapientia, qua claruit, conſulere ſtuduit. Et vt ſemel dicam, tanta ingenii bonitate & animi dotibus, tantaque laude præſtabat, vt Deo eſſet & hominibus illius vita, conuerſatioque gratiſſima. Vigilauit iuxta illud: Vigilate, neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. Quem & Dominus ex hac luce reuocauit, qui ſana mente, ſanoque conſilio teſtamentum laudabile condens optima ratione & voluntarie, quod ſine diuina gratia & benignitate non conceditur homini, oculos clauſit in mortem. Quare qui prius dolore affecti ſumus, gaudere & lætari conuenit quam rectiſſime: quoniam bene cum eo actum eſſe credimus. Quæ autem in nauarcho illo præclaro amiſerimus, in te nauclero optimo affatim reperimus. Quare neſcio quid & aliis Chriſtianis Auguſtenſis diocæſis contingere potuiſſet gratius & optatius, quam quod diuina prouidentia, qua omnia gubernantur, tuam amplitudinem totius Eccleſiæ Auguſtenſi præfectum didicerim. Iamq; tandem priuatim eruditis, omnibusq; viris optimis, tuo faſtu atq; felici ductu pulcherrime conſultum & ad rem & dignitatem animaduerto. Nam qui generis claritudine, vel potius ſola ingenii virtute præſtantia atque doctrina incomparabili & iuriſprudentia ſingulari ad Epiſcopat ſublatũ fore, te q dubitat puto eſſe neminẽ. Sed quid memorẽ generis nobilitatem, ſecundum quam natus es ex vtroque parente. Ex patre enim & domo ſatus es de Stadion, ex qua familia, tanquam ex equo Troiano, multi viri nobiles, & rebus geſtis præclari Equites aurati, ſplendidi, militaribus armis ſtrenui & honorati prodierunt apud Cæſaream Maieſtatem, & alios Principes auctoritate & gratia florentes, quæ quidem nobilitas ſaltem generis non magni eſſet pendenda: quoniam ab extrinſeco venit, quæ laudis rationem non magnam habet, niſi accedat animi nobilitas, quæ in animi bonis perſpicitur & intelligitur, qua tuam dignitatem eſſe ornatam liquido ex veriſſimis auctoribus cognoui & didici, & tua opera honeſtiſſima omnibus nota perſpicuam faciunt. Sed quid dicam de Iuriſprudentia & ſtudio Legum & Canonum, cuius vtriuſque inſignibus es ornatiſſime decoratus. qua iuſtitia & æquitatis amantiſſimum, humanitatisque & amicitiæ ſeruantiſſimum, te ex hoc ipſo præſtare poteris. Pro qua re conſequenda & eruditione dies, noctesque laboraſti. Sed quid magno viro & nobili genere procreatus (vt tu es) illuſtrius? quid iucundius & melius, vel dignius, & laudabilius; & præſertim qui in regimine aliquo vel Magiſtratu collocatur, vel ſeculari vel Eccleſiaſtico, quam aſſidue animum alere bonis artibus, ſapientia & prudentia, ſine qua nulla res (vt omnes ſentiunt) publica bene regi poteſt, quæ fortunæ appellantur bona, fluxa omnia, caducaq;, vel momentanea, quo ad ſempiterna bona ducenda ſunt. Solum animi bonum, vt Pater ampliſſime noſti, quod in virtute poſitum eſt, & in rerum incommutabilium, totiusq; naturæ perſpicuitia reddit humanum genus & immortale &

Digitized by Google

beatum. Quid memorem de tua præſtabili memoria, qua te vigere cognoui, qua omnia conſeruamus, quæ diſcimus, & conſeruata ſuggerit ac ſubminiſtrat, iureq́ eloquentiæ theſaurus dicitur. Omitto alia ingenia bona, quibus niteſcis, iuſtitiam ſcilicet & benignitatem, qui in agendis negotiis es expeditiſsimus & ſolertiſsimus. Qui deniq́ vita laudabili, honeſtaq́ conuerſatione polles, optimis moribus præditus, in diuinis officiis frequens & creber. Quibus virtutibus & bonis gratuitis, quæ tibi optimus maximus Deus dederit, hactenus ad vtilitatem Chriſtianorum es vſus. Magis credendum eſt te illis ad commoditatem aliorum, & præſertim eorum, quibus es præfectus, vſurũ arbitramur. Taceo quod prioris noſtri Epiſcopi reuerendiſsimi fuiſti à ſecretis, vel Conſiliarius, & familiaris: à quo & multa, quæ ad rem gerendam conducunt, accipere potuiſti. Qui deniq́ pro tuis meritis per venerabile Eccleſiæ Auguſtenſis Capitulum electus es in Canonicum, & per Epiſcopũ in Officialem receptus in negotiis grauibus & arduis cauſis Eccleſiæ Auguſtenſis apud ſummũ Pontificem agendis vrbem miſſus, virum quem omnes vt ament, venerentur & obſeruent, diligentẽ & prudentiſsimum præſtitiſti. Et tandem in Decanum memoratæ Eccleſiæ electus es. Qui denique Cæſareæ Maieſtatis ac reuerendiſsimi Domini Cardinalis & Epiſcopi Gurcenſis Conſiliarium egiſti prudentem. Has præclaras & nobiles virtutes tuas, & animi bonitatem, & eruditionem optimam, Henricus Epiſcopus, qui nuper è viuis exceſsit, animaduertens, dum vitam hanc mortalem ageret, de ſui honorandi Capituli voluntate & conſenſu Eccleſiæ Auguſtenſi quam optime conſulere & prouidere volens, quam viuus dilexerat, & cui fideliter ſeruierat vt bonus paſtor non dubitans res, & ne corpus quidem pro animarum ſalute exponere ſe relinquere breui exiſtimans: tuam benignitatem in coadiutorẽ recepit, cui & poſt eius mortem & modo in Epiſcopatũ ſuccedis. Quapropter gratulor tuæ egregiæ & honeſtiſsimæ ſubuectioni, virtuti, ſummæq́ ſapientiæ, qua factum videmus, vt ſis digniſsimus iudicatus à viris venerabilib. & probatiſsimis, & vniuerſis Capituli Auguſtenſis, qui inter Principes Chriſtianæ religionis noſtræ prouinciæ lo[c]o ſplendido conſpiciare. Quid enim eſt aliud eſſe Epiſcopũ quam Regẽ haberi in Eccleſia, & vinea Domini Dei Opt. Max. & eã regere, augere & amplificare ꝓ diuino honore, gloria & cultu, vt cum tẽpus reuocationis aduenerit, vna cum grege ſibi credito in ouile Chriſti lætus ingrediatur. Quæ omnia à me ſine adulatione quapiã dicta eſſe velim. A quo vitio ſemꝑ abhorrui, adulari enim nõ didici. Adulatio vero eſt peruerſa (vt vult Aug.) laudatio, vel fallaci laude ſeductio. Adulator autẽ nõ vere laud[a]t ſed vanè, falſo & quæſtus & ventri gratia. Virtus autẽ ꝑ ſe eſt laudãda & extollẽda. Virtus enim ſui amans eſt, & ꝓpter ſe amatur & extollitur, q̃ ſi quiſpiã in altero cuiuſcunq́ cõditionis & dignitatis extiterit, ꝓſpexerit & laudauerit: laus vera eſt nõ aſſentatio, q̃ virtutẽ in te eſſe didi[c]i nõ ſine vero auctore. Viri quoq́ magnanimi, boni & cõſtantes, laude nõ efferuntur nimiũ, nec peiores, ſed ſummiſsiores, melioresq́ efficiũtur, q maximopere conãtur, vt q̃ de ipſis bona dicũtur, ea aliis impertiãt & cõmunicent, & tales ſint, quales ꝑdicantur, vt bona illa, quæ à Deo acceperint, nõ fruſtra ſe accepiſſe ꝓbẽtur, aliĩſq́ inſeruire & benefacere ſtudeãt: quoniam Deus mãdauit cuilibet de ꝓximo ſuo, & vt vnus alteri ſit adiumẽto. Quam ſæpiſsime hortatur Apoſt. Tharſenſis: Diuiſiones autẽ ſunt gratiarũ. Quare qui plus gratiæ à Domino acceperit, plus & eam cæteris cõmunicet neceſſe eſt. Virtutibusq́ et donis bene vtatur, ne rationẽ talẽtorũ à Domino cõmiſſorũ ꝓ difficilẽ et grauẽ reddere cogatur, quã lõge melius et ꝑſpicacius noſti quomodo ꝑagenda ſunt, q̃ ego: quẽ ingenii et conſilii pauperrimũ me iudico. Dominus quoque potiſsimum laudandus eſt in virtutibus et donis, quæ ipſe largitus eſt hominibus, qui propter eas, vt cæteri imitentur, et bonorum operum exemplum ſumant et præponant, laudandi ſunt. Virtutibus itaque illis, quas in tua dominatione cognoui, Pater clementiſsime, motus, Vocabularium Theologiæ, quem ex multis Theologiæ proceribus et Doctiſsimis compilaui, tibi dedicare conſtitui: quem enim alium eligerem,

repperi neminem. quem quidem Vocabularium pro vtilitate & commoditate multorum, etiam vt me in ſacris literis exercerem, ne ingenium meum natura hebes, nihil agendo ſitu & mucore obduceretur, ſcribere volui. Nam cum mecum memoria repeterem, me non debere ociari, qui nulla animarum cura vel pondere graui eſſem oppreſſus vel grauatus, meum officium eſſe ratus, vt poſt varios & multos labores & moleſtias, ocio quod tandem nactus ſum, non abuti viderer: & ne in vinea Domini, qui ſacris initiatus eſſem & ceremoniis addictus, nihil tanquam Eunuchus gignere vel parere putarer. Et ne ocio torpeſcerem ignobili, & ne cum ſeruo pigro & inutili inertis & mali ocii damnarer, ſed cum vſura talentum redderem. Tandem mihi cogitanti elegi id, quod meæ profeſſioni congrueret, & in ſe plurimum honeſtatis & vtilitatis habere arbitrarer. Non quod exiſtimarem me tantum eſſe vt id ſufficienter præſtare potuerim, quod facere inſtitueram: ſed vt glaciem frangerem, literas ſacras amantibus & diſcere cupientibus, aliosq́ ad legendum excitarem, qui ingenue eruditi, & varia, multiplicique doctrina ſubnixi tanto pondere ſufficerent: hoc labore meo & aliis me profuturum ſperabo, gratiusq́ & vtilius, iucundiusq́ me facere quicquam exiſtimabam, quam ſi in humanioribus literis quippiam legerem vel ſcriberem: in quibus tamen legendis, & ſi multum temporis conſumpſerim, & in quo ſtudio diu verſati iuuenes erudiebamus, non tamen putaui meo officio vel vitæ quam inceperam, congruere, vt diutius in hiſce morarer & manerem. Non quod hoc ſtudium vilipendam & contemnam omnino, quod & alias laudaui, ſi modus certus adhibetur, & quod ad alia multum prodeſſet, vt vult Lactantius, quod veritas luce orationis ornata, & maiori copia & facultate dicendi, & claritate & nitore ſermonis potentius in animos influat, ſed quod ſacris initiatis non conueniret, & quod ad ſalutem, quam Chriſtiani quærunt, non perduceret magisq́ delectaret quam prodeſſet cælum petentibus. Ad ſtudium itaque ſacrarum literarum me contuli, quod omnium optimum præcipue Sacerdotibus iudicauerim. Sed cum Theologia & ſapientia omnium ſcripturarum eſt profundiſſima, cæterisq́ omnibus aliis, & artibus, & ſcientiis longe præſtat, cuius eſt docere veritatem, arguere falſitatem, eripere à malo, inducere ad bonum, & perducere ad perfectum, qua fideles, quæ ſunt ſalutifera, & quæ ad vitam ducunt, cognoſcere poſſunt, quæ oſtendit doctrinæ vberrimum fontem ac pleniſſimum, cuius hauſtu atque potu (vt cum Lactantio loquar) conceptam viſceribus ſitim ſedent, ardoremque reſtringuant. Et quæ (vt ſemel dicam) nunquam ſatis digne laudari poterit, cui qui pareat, omne tempus ſuæ ætatis ſine moleſtia poßit degere, & tandem venire ad optatiſſimum ſalutis & felicitatis æternæ portum. Mea itaque intereſſe ratus, vt huius ſaluberrimæ Theologiæ & optimæ doctrinæ vocum ſignificatus ſcriberem, & in vnum cogerem volumen, vt multis prodeſſem. Et ſi non ſum neſcius, plures eſſe me multo doctiores, & ad hoc quod facere inſtitui, longe meliores, quique abſolutius de hac re ſcribere poſſent, & in vnum colligere. Sed quia laborem ſeu onus quale ego maxima habui, ſuſcipere hactenus recuſarunt, vel aſſumere neglexerunt, nec tentauerunt. Ego prouinciam iſtam ſubiui, ab aliis libentius vidiſſem hoc factitatum, quoniam ingenii mei tenuitatē & penuriam conſidero. Et quamuis ingenio tenui & perquam exigua doctrina ſim præditus, & Theologorum minimus, vel nullus. Non enim tali nomine me dignor, quique nondum latum clauum in ea ſuſceperim. Vel potius dicendus ſum pumilis inter diſcipulos Theologiæ, tamen ſemper huc ſpectaui, vt ſi poſſem aliis prodeſſe meis laboribus, vel docendo vel ſcribendo. Sin minus neque læderem vel tempus infructuoſe ad laborem datum contererem. Adde quod aliæ diſciplinæ habent ſuos dictionarios, Theologiæ v. vocabularium nondū ab aliquo ſcriptum vidi. Quamobrem Theologiæ vocabularium ex multis Theologis doctiſſimis & præcipuis

Digitized by Google

cipuis ſcribentibus in Ducem & Principem ſententiarum congeſſi in vnum opus, vt Sacerdotes aliqui, qui non omnes vel admodum paucos legerunt Theologos, ad hunc librum recurſum habeant, & Doctorum ſcripta melius intelligant. Acuta quoque & difficilia dicta eorum facilius cognoſcant, à quibus ſcriptis abhorrere & deterreri ſolent, quod dictionum vis eos latet, vocabulorum autem ignorantia, errorem & difficultatem parit & gignit, & inextricabiles tenebras inuoluit, & implicat & oberrare facit. Cognitio vero dictionum Theologicarum ſenſum abſtruſum & abſconditum aperit & recludit, quem earum inſcitia claudit. Vt igitur melius ſacra ſcriptura intelligatur, ſalubriusque & rectius Paſtores animarum ſuas oues per doctrinam veram paſcant, & ne animarum ad ſanctitatem genitarum, quæ cæteris rebus ſunt præferendæ, ſalus negligatur, quibus plus eſt ſubueniendum ne damnentur, quam fameſcenti Lazaro ne moriatur, iuxta doctrinam Gregorij in homel. Plus eſt, inquit, animam in æternum victuram pabulo verbi reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane ſatiare. Et ne denique Theologia contemnatur & peſſundetur propter vocabulorum ignorantiam, præſens opus ament, legant, & manibus contrectent. Erunt legentibus ſcripturam ſacram omnia facilia intellectu, prona dictu, honeſta ſuſceptu, & manifeſta ſingula. Modo ne pigeat ad percipiendum ſapientiæ diuinæ diſciplinam legendi vel audiendi patientiam accommodare, & animum ad intelligendum præſtare & intendere. Quod quidem opus ad vtilitatem orthodoxæ fidei & totius Chriſtianæ religionis, & ad laudem omnipotentis Dei, cuius auſpicio præcipue & ductu & gratia omnia fiant, compoſui, & ad edendum curaui. Quod onus tam arduum & laborioſum à me ſuſceptum non contemnant, flocci faciant, velim: & rogo omnes Mineruam ſacram amantes. Quod quidem opus maximi laboris, Antiſtes Pater humaniſſime, tuæ præſtantiæ dedicare decreui. Quippe qui literas ſacras amares, eoſque diligeres, qui illis eſſent ornati. Accipe igitur, vir præſtantiſſime, benigno animo haſce meas lucubrationes & ſedentariam operam, momumentum mei laborioſi ocij. Accipe, inquam, Pater benemerentiſſime, hoc munuſculum tuo nomini ſacratum, & fac vt tuis auſpiciis, quibus id quantulumcunque eſt, auſpicatus ſum, legatur, vigeat, ametur & per te edatur, & illis proſit, qui ſacras literas amore amplectuntur, & ſtudioſe legunt ſine inuidia, quique alios in fide Chriſtiana inſtituere & docere laborant, & debent. Et velim & rogo, reuerendiſſime Pater, te plurimum, Ioannem tuum tuæ paternitati ſubditum, ab inuidis & malis hominibus defendas, & tuearis, qui te & veneratur, colit, & obſeruat. Non enim ignoro, Pater benigniſſime, permultos literatores, & inuidos eſſe, & fore, qui meos labores & vigilias aſpernabuntur, & contemnent, & arguent, ſicut q inani Philoſophia tumentes, conculcant pedib. ſuis ſordidis, quicquid nō ſapiūt, qcqd etiā non intelligunt, canino dente lacerant & diſcerpunt, q veluti tubera ſine radice viuūt, & charitatis & veræ eruditionis, qui vt lippi quibus omnia apparent alba, marmor à topho ſecernere neſciunt, quorum pectora felle virent, & lingua (vt Ouidij verbis vtar) eſt ſuffuſa veneno. Quare omnia peruertunt, & præſtantiora, & optima in peſſima mutant ſeu vertunt, quibus bonum malum, & malum bonum dicitur, putantes ſibi eſſe laudi, ſi optime factis allatrent. Verum hos nihil timeo, ſed nihili facio ſi te tutorem & defenſorem habuero. Sed ſi indoctis & malis non placeo, non eſt quod querar: nam his diſplicere laudi dandum eſt magis quam vitio, ipſi enim quod bonum eſt, vituperant: malum vero laudare conſueurunt: qui & doctiſſimis & præſtantiſſimis non parcunt. Sin doctis non probabor, eſt fateor quod doleam, non quod mirer. Scio enim quis ſum, non Theologus, ſed Theologiſta vel Theologaſter, aut Theologiæ vel diuinæ Mineruæ imitator & amator, non magno, ſed exiguo præditus ingenio. Ab his malis hominibus, Pater celeberrime, Ioannem tuum defendas, quorum morſus effugere me non poſſe exiſtimo. Quicunque

** *enim*

Digitized by Google

enim aliquid ſcribere molitur, & literis mandare perpetuis, ac publici iuris facere, & edere, inuidiæ, & odio ſe obnoxium reddit, cui omnis præſtantia & claritas eſt odioſa & inuiſa, bonorum correctionem patientiſsime & æquo animo fero: malorum autem iniuriam, calumniam & conuitia paſſurus ſum propter eum, qui & pro nobis multa vel maxima tormenta pertulit, quos tamen tu Pater pientiſsime, compeſcere, contundere & opprimere, & me adiuuare potes. Voluit autem Deus ſic res eſſe conditas, vt maiores iuuarent minores. Id quod & tua paternitas pro me contra aduerſarios, ſi quos habuero (vt timeo) facere poterit. Ego autem quod vnum poſſum, tibi meum omne ſtudium, & operam, & diligentiam meam, & obſeruantiam, polliceor & voueo. Valeque quam diutiſsime & feliciſſime Pater & Præſul clementiſsime, qui quo felici auſpicio rem cœpiſti gubernare publicam Eccleſiæ, eo fine concludas opto, ſcilicet feliciſsimo. Deumque immortalem, quibus maxime poſſum precibus oro, atq; obteſtor, vt debeo, vt quam diutiſſimus ſis in vita & incolumis ad multorum vtilitatem & commoditatem Eccleſiæ Auguſtenſis. Ex Mindelhaim intra Kalendas Octobres. Anno Virgine pariente ſeſquimilleſimo decimo ſeptimo.

IOANNES

Digitized by Google

IOANNES ALTENSTAIG THEOLOGIÆ AMATORIBVS ET STVDIOSIS S.D.P.

ETſi, Lector candide, illa pręclara & magna videantur, quę manu & arte conſtant, & à plurimis ſummo ingenio, diligentia parantur: tamen præſtantiora habenda erunt, quę ſtudiis adiuncta, & quæ ingenio conficiuntur, & induſtria, monumentis conſeruantur literarum: & vt aliis vtilia ſint, in lucem eduntur. Bonum namque quo magis ad multos ſe extendit, & pluribus prodeſt, eo præſtabilius & melius cenſetur: Id quod fiet, quando quiſquam ſua ſcripta aliis per publicationem communicabit, & ad multorum manus exire curabit. Quamobrem quum ego legerem ipſos Theologiæ profeſſores & Doctores, plura inueni vocabula, quæ ipſos vel plures Sacerdotes (qui, vt populum doceant, ſunt conducti in vinea Domini, quorum multi ſolūmodo Sermocioniſtas, vt ipſi dicunt, ſine vero fundamento legere conſueuerunt) latere poſſent, & eſſe obſcura: quorum ignorantia magnam gignit confuſionem & errorem in Eccleſia Dei. Ego eorum conſulens vtilitati, inſtitutum enim meum eſt quam plurimis prodeſſe velle: rem perutilem facturum me exiſtimaui, ſi vocabula Theologorum & notamina quædam, quibus & diligens Lector multa Theologorum ſcripta difficilia poſſet facile intelligere, in vnum colligerem volumen: ſine quorum cognitione nullus recte ſcripturam ſacram intelligere poterit. Nec omnia, quæ digna annotatione viſa ſunt, & mihi inter ſcribendum occurrerunt, inſerenda inſtitui: nullus enim operi ipſi inuentus fuiſſet finis. Sed de maximo electorum aceruo, quæ potiora viſa ſunt, elegi: & quæ Theologiæ ſtudioſis non parum profutura putaui: licet Gentilium & Philoſophorum quandoque acceptiones vocabulorum inſerui, quibus & Theologi in ſuis libris & ſcriptis in Magiſtrum Sententiarum ſcribentes vſi ſunt: vt & clarius veritas intelligi poſſit, nec inuſitata vocabula ſcribere volui. Terminis enim vſitatis in diuinis vel in ſacra ſcriptura vtendum eſſe dicit Gerſon. Nec eloquentiam Oratorum, quam Lector deſiderabis, in hoc opere ſum ſecutus, ſed Theologorum communium imitatus ſum morem, nec verborum elegantium curam modo habui: quoniam qui verborum exquiſitorum ſolummodo ſonum & elegantiam ſectari conati ſunt, inſigniter lapſi ſunt. Nec ibi curandum eſt de verborum ſplendore & ornatu, cum de rebus altiſſimis & optimis fit ſermo. Satis autem habet venuſtatis

Digitized by Google

ſermo Theologicus, etiam vbi vilib. verborum panniculis operitur: quemadmodum veritatem, dum de terra orta eſt, nō auro vel ſericis, ſed panniculis Virgo mater inuoluit, vt dicit Gerſon parte ſecunda, ſermone facto in Concilio Conſtantienſi. Et ſicut mihi quærenti, & in ordinem ponenti vocabula occurrerunt, ita ſine ornatu & elegantia ſcripſi, & verbis quibus Doctores vſi ſunt: & ego. Nec quicquam meorum addidi, magis enim placuit confitendo ignorantiam ſilere, quam impudenter propria ingerere. Vſus itaque ſum verbis non Grammaticorum, non Rhetorum vel Oratorum, & Poetarum, ſed Theologicis: & vt puto, & potiſſimum Latinis in hoc opere, & imitatus ſum præcipue Auctores, quos cum diligentia legi, vel pro maiore parte *Gabrielē Byel Præpoſitū primum in Schonbach, S. Bonauenturam, S. Thomam Aquinatem, Thomam Argentinēſem, Alexandrum de Ales, Albertum Magnum Sueuorum gloriam, Petrum Paludenſem, Petrum de Aliaco Cardinalem Cameracenſem, Cancellarium Pariſienſem Gerſonē, Ioannem Scotum, Richardum de Media Villa, VVilhelmum Occam, Franciſcum Mayronis, Gregorium de Arimino, Robertum Holkot, Pelbartum Themeſuuar, Stephanum Bruliferum, Iacobum de Valentia Epiſcopum Chriſtopolitanum, Guilhelmum Minatenſem Epiſcopum in Rationali ſuo diuinorum, Doctorem Eckium in ſuo Chriſopaſſo, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium, Ambroſium, Lactantium, & Paulum Corteſium*, qui inter cæteros magna claret eloquentia & elegantia, & putares Ciceronem loqui, quoniam ipſe ſcribit elegantiſſime. Et *Petrum Longobardum ſententiarum ducem.* (*Auctores, qui hac editione acceſſerunt Thomas de vio Caietanus, Dominicus Bannes, Bartholomæus Medina, Robertus Bellarminus, Hieronymus de Ceuallos, Franciſcus Toletus. Martinus Nauarrus. Gregorius de Valentia. Formalitates Alphonſi de Marbo. Sūma ſylueſtrina.*) quorum omnium & aliorum etiam dicta & ſcripta adduxi & allegaui. Si autem à me in aliquo erratum fuerit, aut ſi Doctores ſacræ Theologiæ non bene concordauerim, aut ſecundum propoſitum eorum ſcripta adduxerim, ſique Doctoribus debitum honorem & reuerentiam minus exhibuerim, veniam date optimi viri, & laborem, quem maximum die ac nocte habui, cauſamini. Nec voluntati meæ, quæ prompta eſt prodeſſe omnibus, ſed imprudentiæ meæ tribuite, qui errare facile poſſum, ſed non pertinaciter paratus corrigi ab omni pio & libero correctore. Corripiat autem me iuſtus in miſericordia & increpabit me, vt cum Pſalmographo loquar: Oleū.a. peccatoris non impinguet caput meum. Corripiat, inquam, zelo charitatis, non inuidiæ. Nec ſi errauero, hæreticus cenſeri volo, quum nullius pertinaciæ & temeritatis & inobediētiæ argui volo & contendo, Cedere.n. paratus ſum perlibenter, vt debeo, Doctorib. Theologiæ bonis & eruditis: malos vero nihil timeo, nec curo, qui omnia etiam meliora & optima in peius vertunt. Nec ignoro me morſib. multorum eſſe obiectum, ſed iacula præuiſa minus nocebunt, quos me viciſſe exiſtimabo. Si bonis & doctis probabor in charitate, in Domino quoq; gloriabor, cui omnia mea tribuo, non meis infirmitatibus. Et vt loquar cum Propheta Regio: Non nobis Domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriam. Victoriamque de inuidis & malis conſecutum arbitrabor, quando me profuiſſe videbo & vtilis fuiſſe dicar à rectis & iuſtis hominibus. Omnem autem meum laborem in finem vltimum, qui eſt Deus Optimus, Maximus, refero, & ad vtilitatem populi Chriſtiani; quicquid mali & facinoroſi ſentiunt, non facio pili. Valete Lectores & ſacræ

Digitized by Google

ſacræ Scripturæ amatores Chariſſimi, & meum laborem magnum pro vtilitate multorum ſuſceptum non aſpernemini, rogo. Vel ſi nulla aut parua fuerit vtilitas & commoditas, voluntatem tamen benefaciendi, & commodandi facilem non improbate. Valete iterum, & me amore, quo ego cæteros bonos & doctos, & Chriſti fideles proſequi ſoleo, amate. Ex Mindelhaim intra Kalendas Octobres. Anno ſalutis noſtræ

M. D. XVII.

GLORIA DEO.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, D. CHRISTOphorum de Stadion, Epiſcopum Auguſtenſem, pro libri Auctore, Ioannis Piniciani Presbyteri Carmen.

SVrge, age cum ſacra Præſul venerande caterua,
Quæ colit æterni numina ſancta Dei.
Surge cito, propera, vade obuiam, & excipe currus,
Quos mittit dono Mindala parua tibi.
Ecce venit doctis ſeptem comitata puellis,
Aurea fragranti Theologia coma.
Hinc atque hinc graditur Doctorum turba virorum,
Qui Pean ſacrum nocte, dieque canunt.
Et ne parte aliqua poſſis errare, videbis
Agricolam dominę ſtrata parare ſuæ.
Nanque humeris habilem cultor fert ille ſecurim,
Sed falcem ruris ſuſtinet arma manu.
Illa nodoſas ſtirpes excidit & aufert,
Implicitos ſpinis falx ſecat ipſa vepres.
Hæc agit, vt facilem nullo diſcrimine curſum
Reginæ & dominæ præparet ipſe ſuæ.
Aſpera quę fuerat, magnoque adeunda labore,
Illius ingenio ſtat patefacta via.
Accedet tuto nihil impediente magiſtram,
Quicunque ex animo dogmata ſancta petit.
Sume pie Antiſtes deuoti bona Ioannis
Altenſtaig fidei credita ſumme tuæ.

IACOBI

Digitized by Google

IACOBI HENRICHMANNI
CARMEN IN LAVDEM
Auctoris.

NOſſe neceſſe fuit voces quas ruſticus effert,
Ruricolas inter ſi bonus eſſe velis:
Noſtratum fidei doctorum voluere libros
Si cupias, & ſi dogmata ſcire velis:
Noſſe decet voces & raro verba latina,
En quibus vtuntur, qui ſacra ſcripta docent.
En voces quibus & ſunt vſi Scotus & Occam,
Atque horum ſimiles, te docet iſte liber.
Noſter Ioannes libro iſto barbara multa
Expoſuit verba: non ſine laude tamen.
Qui monſtrat cœnum, quo fuluum clauditur aurum,
Laudatur, nec ſic ſordidus auctor erit.
Sic merito laudandus erit, qui barbara monſtrat
Verba, quibus certe dogmata ſacra latent.

LEXI-

Digitized by Google

Lexicon hoc Theologicum à Ioanne Altenſtaig ante quinquaginta octo annos concinnatum & docte ſcriptum & vtiliſsimum iudicamus & dignum cenſemus, quod ad ſtudioſorum vſum recudatur.

B. Arias Montanus.

Digitized by Google

INCIPIT LEXICON THEOLOGICVM NOVISSIMVM, OMNIVM FERE TERMINORVM ET VOCABVLORVM, ETHYMOLOGIAS, Amphibolias & definitiones enucleate explicans.

De litera A.

ABBA, id eſt pater. De hoc Apoſtolus *ad Rom.* 8. & *ad Galat.* 4. dicit: *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater.* Et *Marc.* 14. *Abba pater, omnia poſſibilia ſunt tibi, transfer hunc calicem à me, ſed non quod ego volo, ſed quod tu.* Vnde *Lyra vbi ſupra* in Apoſtolum dicit, quod Abba pater duo ſunt nomina idem ſignificãtia: vnum Hebraicum, ſcilicet Abba, ſiue Syrum, vt dicit *Hieron.* in interpretationibus nominum Hebraicorum, & non merè Hebraicum. Alterum, ſcilicet Pater, eſt Latinum. Per hæc duo deſignat Apoſtolus, ſecundum eundem Lyram, duplicem paternitatem Dei. Vnam quæ eſt communis bonis & malis, qua Deus eſt pater omnium per creationem. Alia quæ eſt ſpecialis, qua Deus eſt pater iuſtorum per gratiæ adoptionem. Ideo ibidem ſubdit *Apoſt. Ipſe enim ſpiritusſanctus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei.* Et accipiendo perſonaliter, accipitur pro Patre, ſcilicet Deo,
† † Deo prima in Trinitate perſona, ſecundum æternam generationẽ verbi. Ita accipitur *Mar.* 14. *vbi ſupra.* Quandoque Abba vel Pater accipitur eſſentialiter, id eſt pro eſſentia diuinã, quę eſt vnica in Trinitate, & Pater ſecundum creationem. *Malach.* 2. *Nunquid non Pater vnus omniũ noſtrum:* & iſto modo Deus Trinitas tota dicitur Abba vel Pater noſter ita accipimus cum oram⁹: *Pater noſter qui es in cœlis, &c.* ſcilicet pro tribus perſonis, quæ ſunt in vna eſſentia, creatrice diuina, & non pro ſolo Deo Patre, quia totã Trinitatem adoramus. † Poteſtq; hoc nomen Abba vel †
pater cõiunctim & diuiſim de tribus perſonis diuinis prędicari, attamen in ſingulari tantum numero, ſicut & alia nomina eſſentialia ſubſtantiue diuinã eſſentiam ſignificantia. Singularitas enim & pluralitas nominis ſubſtantiui attenditur ſecũdum formam ſiue eſſentiam ſignificatam per nomen. Quæ cum vna ſit in tribus diuinis perſonis, etiam ipſum nomen ſingulariter dicitur. *D. Thom.* 1. *p. q.* 39. *art.* 3. *Caiet. Bannes ibidem &* *q.* 36. *art.* 4. *& infr. v. Pater.* Eſt autem diuina eſſentia, id eſt ipſe Deus Trinitas Abba vel Pater noſter. *Primò* creatione, & ſic dicitur Abba vel Pater, non ſolum rationalium, ſed & omnium creaturarum. *Secundò* eſt Pater imaginis participatione, & ſic eſt pater omnium Angelorum, etiam malorum, & omnium hominum, tam fidelium quam infidelium. *Deut.* 32. *Nunquid non ipſe eſt Pater tuus, qui creauit te? & fecit,* ſcilic. ad imaginem. *Tertiò* eſt Pater prædeſtinatione: & ſic eſt Pater omnium Angelorum beatorum, & hominum ſaluandorum. Vnde de Angelis dicit Dominus *Iob.* 38. *Vbi eras cũ me laudarent Aſtra matutina, & iubilarẽt omnes filii Dei. Quarto* Deus eſt Pater adoptione, facta in Chriſti incarnatione: & ſic non eſt Pater angelorum, ſed Dominus. Eſt autem Pater tantummodo hominum. *ad Heb.* 2. *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, &c. Vltimò* Deus dicitur Abba vel Pater gloriæ hæreditatione, & ſic eſt Pater omniũ beatorum, *Rom.* 8. *Si filij, & hæredes.* Quare au-

tem Deus voluit vocari à nobis Abba pater, potes videre *Reyner. in Summa. Chryſo.* & alios Doctores, qui plures ponunt cauſas. Dicitur enim Pater, tum ratione reuerentiæ & timendæ offenſæ, tum ratione prouocandę amicitię quippe qui à nobis magis vult amari quam timeri; Tum ratione penſandæ gratiæ, tum ratione præſtandæ confidentiæ, vt confidentiam haberemus ad petendum, & ſpem largam ad impetrandum. Has rationes longius deducit & declarat *frater Pelbartus lib. 3. Roſarii Theologiæ.*

Abyssvs varie accipitur in ſcripturis. Vnde *Alexander de Ales*: Abyſſus dicitur ab à quod eſt ſine, & byſſus quod eſt genus lini candidiſſimi: & ſic abyſſus dicitur quaſi ſine claritate. Vel abyſſus, id eſt abſque viſu, quia eius altitudo videri nõ poteſt. Vnde accipitur in ſcripturis præcipuè bifariã. Vno modo literaliter, & ſic ſecundum Lyram illud *Eccl. 1. Abyſſi profundum quis dimenſus eſt*: exponitur quod abyſſus eſt ipſa profunditas impenetrabilis maris Oceani. Vnde abyſſus eſt pelagus immẽſum, vel ſpelunca profundiſſima aquarum latitantium: vnde fontes & flumina procedunt. *Ambroſ. lib. Hexam.* Abyſſum & multitudinem, & profundum aquarum dici lectio Euangelica docet, vbi rogabant Saluatorem dæmonia ne iuberet illis, vt in abyſſum irent. Et *Auguſtinus*: Vbi altitudo, ibi profunditas, quæ penetrare vſque ad fundum non poteſt. Omnis aqua, omnis humida natura, atque ſubſtantia circumquaq; diffuſa per maria, & flumina, & antra occulta, ſimul vno nomine abyſſus vocatur. *Gerſon Chriſtianiſſ. Cancell. tract.* 11. *ſuper Cant. Maria* vbi ſeptem ponit abyſſos dicit: Abyſſum eſſe profunditatem, cuius fundus aut terminus non poteſt ab inſpicientibus intueri. Vnde & Deus benedictus, trinus, & vnus, cuius iudicia ſunt incomprehenſibilia, ſecundum eundem, abyſſus dici poteſt, vt paulo poſt dicetur. Capitur alio modo metaphorice, & aliquando pro peccatis. Vnde ſecundum *Anſelm.* Abyſſus ſunt peccata mea. Ex hac abyſſo nullus exit niſi per gratiam Dei. Nam qui ſponte peccat, meritò in profundiſſimum infernum cadit, ſi hic per Dei miſericordiam non liberatur. Hinc *Gerſon De Conſolat. Theolog. lib. 4.* dicit: Peccata ſua vix totus poteſt capere mundus. Sunt enim abyſſus multa & tenebroſa nimis, quę altam ſibi damnationis abyſſum meruerunt & inuocant: & hoc Domine Deus in voce cataractarum tuarũ, hoc eſt viarum tuarum inſcrutabilium, & iudiciorum occultorum, in quibus homo conſtitutus videre non poteſt an amore vel odio dignus ſit, neque agnoſcere de ſuis operibus quantumcunque iuſtus videatur quo terminẽtur fine, aut qua diſtrictione iudicentur. *Hæc Gerſon.* Accipitur quandoq; pro pœnis inferni. *Pſal. 41. Abyſſus abyſſum inuocat, in voce cataractarũ tuarum.* Abyſſum autem inuocare abyſſum ſecundum Iſidorum, eſt de iudicio conſcientiæ ire ad iudicium damnationis: in voce cataractarum tuarum, id eſt in prædicatione ſanctarum ſcripturarum tonantiũ ſuper peccatores. *Iacobus de Valentia Chriſtopolitanus Epiſcopus illud Pſalm. Abyſſus abyſſum inuocat*, exponit de perſecutione & afflictione Eccleſiæ, quæ affligebatur à Iudæis, Tyrannis, & Regibus infidelibus, quæ perſecutio durauit vſque ad conuerſionem Conſtantini, in qua occiſa fuit infinita multitudo martyrum, &c. Accipitur & tertio modo abyſſus pro diuinis iudiciis, ſecundum illud *Pſal. 35. Iudicia tua abyſſus multa.* Dicitur quandoq; Theologiæ ſapientię profunditas. Vnde Apoſtolus *ad Rom* 11. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius*, ſcilicet non tantùm humano, ſed etiam Angelico ſenſu. Vnde *Aug. ad Voluſian.* Tanta eſt Chriſtianorum profunditas ſcripturarum, vt ſi in eis quotidie proficeremus: nec tamen plenè poſſemus etiam ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem maximo ocio, ſummo ſtudio, meliori ingenio conaremur, addiſcere. Verum hoc mirabile quod dicit Greg. Pelagus ſacrarum ſcripturarum profundiſſimũ ouis peditat, ſed camelus natat, hoc eſt humilis attingit, non ſuperbus: quia *Prouerb.* 11. dicitur: *Vbi humilitas, ibi ſapientia.*

Ablativi isti, volvntate, necessitate, et natvra, poſſunt capi dupliciter, nominaliter vel aduerbialiter, vt notat Dominus Cardina. Camer. Gerſonis præceptor, *q. 7. ar. 1. ad rationem 4. lib. 1.* Et *Gab. d. 6. q. vnic. art. 1. lib. 1. ſent.* Primo modo aduerbialiter. Vnde voluntate valet, idem quod voluntariè, vel ſecundum quod ſignat idem quod liberè libertate contingentiæ. Primo modo pater genuit filium. volun-

voluntate, id eſt volũtariè, quia non eſt aliud dicere, niſi quod genuit filiũ volẽs, vel quod voluit generare. Sed ſecundo modo non genuit voluntate, id eſt liberè contingenter: & hoc intendit *Magiſt. di. 6.* quando dicit, quod Deus nec volẽs, nec nolens genuit, &c. Et exponit de voluntate præcedente, vel antecedente, ſcilicet ipſi patri de nouo, & ſic hæc eſt intentio ſanctorum contra hæreticos, vt ait Petrus Cameracen. Sed neceſſitate aduerbialiter valet, idem quod neceſſariò, & hoc dupliciter. Vel neceſſitate immutabilitatis ſiue ineuitabilitatis, quæ opponitur contingentiæ: vel neceſſitate coactionis vel violentiæ. Vnde licèt pater (vt Aliacenſis dicit) volens genuerit filium, non tamen genuit voluntate, id eſt contingenter, ſed neceſſitate, id eſt neceſſariò & immutabiliter: non quidem neceſſitate violentiæ vel coactionis, ſed neceſſitate ineuitabilitatis. Concordat *Gabriel* vbi ſupra. SECVNDO Nominaliter capiũtur iſti ablatiui, & dupliciter. Vel quia conſtruuntur in ratione alicuius formaliter denominantis: ſicut dicimus, homo eſt albus albedine, & ignis eſt calidus calore, vel cõſtruuntur in ratione alicuius principii elicientis: ſicut dicimus, quod ignis calefacit calore, & album diſgregat viſum albedine, quia calor eſt principium elicitiuum calefactionis, & albedo diſgregationis. Vnde pater genuit filium, nec volũtate, nec neceſſitate, neq; etiam intellectu, neque natura, tãquam eo quo formaliter denominatur generãs: pater enim nõ dicitur generãs à voluntate, natura vel intellectu, eo modo quo à fortitudine aliquis fortis dicitur. Sed hoc modo dicitur generans à generatione, ſicut calefaciens à calefactione, vt dicit Occam. Nam ſi intellectus, vel voluntas, vel natura, formaliter denominaret patrem generare ſeu generãtem, tũc etiam denominaret ſicut quodlibet ſuppoſitum in quo eſſet, & ita filius & ſpirituſſanctus eſſet generans: ſicut in quocunque eſt caliditas ipſum denominatur calidum, &c.

ABSOLVTIO. Abſolutio, vt notat *Gerſon parte 2.* eſt quadruplex. Quædam eſt ſacramentalis in foro conſcientiæ. Quædam iuridicialis in foro Eccleſiæ. Quædam ſatisfactoria. Quædam deprecatoria. Abſolutionis ſacramentalis forma eſt: ego abſoluo te in nomine patris, & filii, & ſpirituſſancti, amen. & ſufficit cum intentione abſoluendi. Expedit autem vt hæc intẽtio ſit latiſſima, quę feratur ſuper omni caſu, in quo poteſt confeſſor abſoluere tam de ſententiis quam de peccatis, & ita ſufficit hæc forma pro omnibus ſine multiplicatione verborum. Ex quo habetur ſecundum eundem quod multa à pleriſque adduntur fruſtra in abſolutione ſacramentali, ad abſolutionem penitus nihil facientia. In hoc enim quod confeſſor quilibet cum intentione actuali, vel habituali dicit: Ego te abſoluo in nomine patris & filii & ſpirituſſancti, omnia comprehendit, ſcilicet auctoritate mihi commiſſa, vel qua fungor. Hãc enim conditionem præſuppont ipſa abſolutio. Item: à peccatis tuis mihi confeſſis, ſuperfluè additur, quoniam de non confeſſis non abſoluit. Item, & reſtituo te vnitati ſanctæ Eccleſiæ & ſacramentis eius. Si enim abſolutus eſt ex ſe, quia fidelis eſt, iam reſtitutus eſt. Cætera latiùs vide apud Gerſ. Verum ſi quis fuerit à iure vel ab homine ſuſpenſus, aut maiori excommunicatione innodatus, ſeu irregularitate irretitus notoria, aut contumaci, aut certè illa, quæ ſedi Apoſtolicæ eſt reſeruata, in talium caſuum abſolutione præſcriptus eſt modus; videlicet in ſacris canonibus, vt eo nodus religetur, quo quis fuerat alligatus. Et hæc abſolutio ſimpliciter ſacerdotis tranſcendit poteſtatem ſaltem ex iure poſitiuo, &c. Forma itaque ſufficiens & neceſſaria eſt: abſoluo te, ſed ſatis conuenienter præmittitur: auctoritate Eccleſiæ, à qua confeſſor accipit poteſtatem: vel auctoritate qua fungor: conuenienter quoque apponitur in forma ſupradicta à peccatis tuis, ad denotandum de quo fiat abſolutio vel de quibus. Cætera non addantur. Superfluum autem additur, & à circumſtantiis eorum, ſcilicet peccatorum. Nec adiungatur: de contritis, periculoſum hoc eſt, & poteſt eſſe damnoſum. Et quod dicatur, de oblitis, ſimiliter ſuperfluum eſt, quia non poteſt cõfitens de peccatis oblitis abſolute abſolui: quinetiam teneatur cõfiteri, ſi in futuro recordetur. Nec valet dicere, quæ libenter confitereris ſiue quæ velles confiteri, ſi eorum haberes memoriam. Item male exprimitur, inquantum poſſum & debeo, quia ſi non poteſt, non debet ſe ingerere ad audiendum: & ſi forte occurrit caſus ſibi impertinẽs, debet remittere ad ſuperiorem, ſed ſufficit quod intẽtio ſacerdotis ſit bene regul...a

Illa autem particula: In nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, additur, ad denotandum, quod à Deo eſt quod abſoluit: vel quia omnia ſacramẽta fiunt in virtute fidei, Trinitatis & paſſionis Ieſu Chriſti Domini noſtri. Nec eſt (vt *D. Thom.* 3. *p. q.* 84. 43 *ad.* 3.) de ſubſtantia abſolutionis, ſed relinquitur arbitrio ſacerdotis. Latius declarantur hæc à Gerſ. de abſolutione.

Absolvtio peccatorvm eſt duplex, vt notat *Gabr. diſt.* 17. *q.* 1. *ar.* 3. *dub.* 2. *lib.* 4. Quædam eſt reconcilians peccatorem Deo: & hæc non poteſt fieri de vno mortali & non de alio, alias idem ſimul tẽpore eſſet Deo reconciliatus & inimicus, vt arguit *Aug.* Hæc abſolutio fit à Deo in inſtanti contritionis, qua etiam peccator pœnitens abſoluitur, priuſquam confiteatur ſacerdoti, tam inferiori quam ſuperiori. Alia eſt abſolutio quo ad Eccleſiam, ſcilicet qua remouet cauſam ſeparationis ab Eccleſia. Nam omnis qui mortaliter peccat, ſeparatus eſt & excommunicatus, quantum ad ſe ab Eccleſia & à communione ſanctorum. Et ſicut excommunicatus à plurib. excommunicationibus, poteſt ab vna abſolui manẽte alia: ſic quantum ad Eccleſiã ſacerdos poteſt abſoluere ab vno mortali & non ab alio, ſicut poteſt iniungere ſatisfactionem pro vno mortali & non pro alio. Hæc abſolutio nihil aliud eſt quam iudicium ſiue ſententia prolata à ſacerdote, quod confeſſus non eſt ſeparatus ab Eccleſia propter hæc certa peccata, licet forte ſeparatus ſit propter alia. Hæc *Gabriel* vbi ſupra.

Absolvtvm ſecundum *Guilhelm. Scoti* imitatorem ſuper 1. *diſt.* 26. dicitur Vno modo, vt diuiditur contra reſpectiuum: & ſic dicitur poſitiue, ſicut dicimus quod ſubſtantia eſt abſolutum prædicamentum, ſed ad aliquid ſiue relatio reſpectiuum. Secvndo dicitur abſolutum pure priuatiue, ſcilicet pro conceptu abſtracto ab abſoluto & reſpectiuo, ſicut ſi abſtrahimus ens finitum à ſubſtantia & relatione, tunc ens finitum nec eſt abſolutum nec reſpectiuum, loquendo poſitiue, ſed ſolum dicitur priuatiue abſolutum: quia non eſt actu reſpectiuum, ſed poteſt eſſe. De his duobus modis abſolute loquitur *Franciſcus Mayro.* Tertio modo abſolutũ dicitur pure negatiue pro eo cui cõuenit ſic eſſe ad ſe, quod nullo modo ad aliud: & ſic in diuinis diuina eſſentia eſt abſoluta, & quidditates ſubſtantiæ & qualitatis in primo ſigno, ſicut humanitas, æquanimitas, &c. Hæc *Guilhel. Vorrilung.* Et eſt regula, quod abſolutum non conſtituit perſonã diuinam, vt & ſcribit *Pelbar. de Themeſ.* ordinis minorum de obſeruantia. Aliàs abſolutum idem eſt quod perfectum, quo perſæpe vtitur *Paulus Corteſius* Theologus ille eloquentia clarus in libris ſuis ſententiarũ. Vnde *diſt.* 10. *lib.* 4. *de beatitud.* ait: Verius dicemus extremum, abſolutũque bonorum diuinæ naturæ ſpectatu contineri, cum perſpicuum ſit hominem nunquam eſſe poſſe cumulate abſolutum quo ad ei appetendi aut indagandi quippiam reſideat. A quo abſoluere, id eſt perficere. Vnde idẽ *Corteſius*: Quod ſenſuum, ait, cognitione non exit, nec felicitatẽ quidem hominis abſoluere poteſt. Et aliàs in multis locis id quod ratione efficit, id nec abſolutum eſſe poſſe, *&c.*

Abstinentia ſecundum † *D. Thomam* 2. 2. *q.* 146. *art* 1. *& Richard. diſt.* 15. *artic.* 3. *q.* 1. *lib.* 4. poteſt accipi dupliciter. Primo ſecundum quod importat ſubtractionem cibi & potus abſolute: & hoc modo non dicit virtutem, nec actum virtutis, quia hoc poteſt fieri bene & male. Secvndo poteſt accipi ſecundum quod importat ſubtractionem cibi & potus regulatam ratione † & moderatam ſecundum quantitatem & qualitatẽ prout oportet in ordine ad bonum rationis. & hoc modo eſt virtus, quia per eam carnis vitia reprimuntur, vt tamen natura corporis non deſtruatur: & eſt virtus ſpecialis ab aliis diſtincta. Suum enim formale obiectum, quod eſt medium in delectationibus ſecundum guſtum per comparationem ad cibum diſtinctũ eſt à formalibus obiectis aliarum virtutum: & eſt pars ſubiectiua temperantiæ, ſicut & ipſe declarauit *lib.* 3 Prima & originalis conditio abſtinẽtiæ, ex qua ferè omnes aliæ cauſantur, eſt, quia carnem & ſpiritum in ſua natura cuſtodit, vt ſcribit *Antoninus part.* 4. *tit.* 4. *c.* 4. natura enim carnis, ſecundum ordinem rationis eſt, quod ſpiritui ſit ſubiecta, & natura ſpiritus eſt, quod ſibi dominetur eam dirigendo, & vertendo ad virtutis exercitium. Et hoc expreſſit Deus, qui eſt naturæ auctor, loquens ad Cain, *Gen.* 4. *Subter te, inquit, erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius:* quod intelligendum eſt de dominio rationis, & ſubiectione appetitus ſenſitiui, vt *Anton.* ait

Digitized by Google

ait. Nam ſecundum quod dicit. *Tullius lib. 1. Offic.* duplex eſt vis animæ. Vna eſt ratio, altera appetitus. Rationis eſt dominari & dirigere. Appetitus autem obtemperare & dirigi. † Itaq; moderatio reſpiciens quantitatem & qualitatem cibotum in ordine ad ſanitatem corporis vt proptium & principalem finem non ſpectat ad abſtinentiam ſed ad medicinam; At moderatio cõcupiſcẽtiæ tanti & talis cibi, conſoni ſanitati corporis aut ſaltem non impeditiui illius, in ordine ad dictum bonum rationis, ad hanc virtutem ſpectat. *Caiet. 2.2. ſuper. q. 146. art. 1.* Multa de abſtinentia vbi *ſupr. Anton. Floren* Quandoq; autẽ eſt abſtinentia immoderata, & ne talis ſit in aliquo prudens rector attendat, quæ quandoq; periculoſior eſt quam edacitas immoderata: de qua vide *Gerſo. 2. parte operum tract. de non eſu carnium.* Eſt præterea abſtinentia hypocritalis, quam idem Getſon reprehendit *part. 3. tract. de diuerſ. tentati. diab.* & inter cætera dicit: Legimus de multis ita ſeductis peſſimo fine terminantibus vitam, vt ſunt iſti, qui ſingularitate quadam abſtinentiæ volunt videri, & laudari ab aliis, ſicut & idem ponit exemplum de quadam muliere abſtinentiam ſingularem habente, &c. quam & reprehendit. Dicit enim repperi hanc abſtinentiã non ſobrietatem, ſed vanam, ſuperbamque pertinaciam. vide eum latius *part. 1. tract. de diſt. verarum viſionum à falſis.* Sic dicendum eſt de iſta puella vel muliere, quæ abſtinuit à cibo & potu, quæ ſe omnino nihil comedere dicebat: quam plures pro ſancta & beata habuerunt, ſed qualem res exitum habuit, compertum eſt nobis omnibus.

Abstractvm & concretum differunt, vt clarum eſt ſecundum Logicos, quia abſtractum dicit ſolam formam in ſe, ſicut caſtitas, veritas, albedo, &c. Sed concretum dicit duo, ſcilicet formam cum ſubſtrato vel cũ ſubiecto ſimul, ſicut caſtum, verum, album. Vnde Aug. li. 1. Solilo. dicit: Aliud eſt caſtitas, aliud caſtum: aliud veritas, aliud verum. Non enim caſto, caſtitas, ſed caſtitate fit caſtum. Et cum caſtus quis moritur, non moritur caſtitas. *Auguſt.* † Et hoc in creatis. In diuinis autem eſt idem abſtractum & concretũ. Quia diuina ſimplicitas excludit omnem compoſitionem, tum naturæ & Fotmæ tum ſubiecti & accidentis. Itaq; idem eſt Deus & Deitas, Pater & Paternitas; intellige ſecundum rem; differunt enim ſecũdum rationem, quatenus noſter intellectus ea tanquam diſtincta concipit, propter ſimilitudinem horum, quæ in diuinis ſecũdum modum ſignificandi reperitur: *D. Thom. 1. p. q. 40. art. 1. ad 3. & 3. p q. 17 art. 1.*

Abstrahere eſt vnũ ſine alio ſeparatim conſiderare. Contingit dupliciter. Primo per modum compoſitionis & diuiſionis, quando videlicet cognoſcimus aliquid non eſſe in alio, vel eſſe ſeparatum ab alio. Et hæc abſtractio appellatur negatiua, poteſtque habere falſitatem, quando ſcilicet Intellectus ſeparat ea, quæ ſecũdum rem non ſunt ſeparata; v. g. cum negat colorem ineſſe corpori colorato. Secvndo per modum ſimplicis cognitionis, ita vt Intellectus neque neget neque affirmet vnum de alio, ſicut cum cõſideramus colorem non cõſiderato pomo cui ineſt, aut contra; quia nec pomum eſt de ratione coloris, nec color eſt de ratione pomi. *D. Thom. 1. part. q. 85. art. 1. ad. 1.* Et hoc poſteriori modo abſtrahentium non eſt mendacium. Eſt autem hæc abſtractio duplex. Totalis & Fotmalis, ſicut eſt duplex compoſitio vna materiæ & Formæ, altera totius & partium.

Abstractio totalis eſt quando totum vniuerſale conſideratur non conſideratis partibus ſubiectiuis, v. g. animal ſine boue, leone &c. Formalis eſt quando conſideratur fotma non conſiderata materia; vel id quod eſt in materia, nõ tamen prout eſt in materia. *D. Thom. 1. p. q. 40. art. 1.* Pluta videto apud *Caieta. de Ente & Eſſentia qu. 1. & apud logicos. Occam, Scotum, Petrum de Aquila. Gerſonem 4. p. de modis ſignificandi. Soto, Runium, Maſium.*

Actvs pro operatione capitur, ſed plerunque interiori, vt actus voluntatis. Eſt autem duplex actus voluntatis vt notat † *D. Tho. p. 2. q. 6. art. 4. Gab. diſt. 23. q 2. art. 3. dub. 4.* vnus elicitus, qui eſt velle & nolle. Ille enim proprie eſt volũtatis, vt talis eſt non alterius potentiæ. Alius eſt imperatus, & eſt actus cuiuſcunq; potentiæ, ſcilicet intellectus ſenſus, vel motiuæ ad voluntatis imperium, quod eſt velle, cauſatus vel conſeruatus aut productus. Magna autem eſt differentia inter actum voluntatis elicitum & imperatum. † Nam quia actus voluntatis elicitus eſt inclinatio immediate procedens ab interiori

Digitized by Google

principio cognoſcente, eius rationi repugnat quod ſit violentus, ſic enim erit inclinatio & nō inclinatio: Imperatus vero quia procedit ab exteriore principio violentus eſſe poteſt & contra inclinationem. *D.Thom. vbi ſupra*: Præterea etiā differunt vt idem ſcribit *Gabr.lib.4.di 16 q.1.ar.3.dub* 1. quo ad eius bonitatem, & malitiam. Nā actus elicitus eſt intrinſece vitioſus aut virtuoſus: & ideo mutari non poteſt, vt primo ſit vitioſus, poſt virtuoſus, vel econuerſo ſaltem naturaliter, quoniam ſecundum Occam circunſtantiæ & maxime finis, ſunt obiecta act⁹ eliciti: & ideo mutata circunſtantia prior actus elicitus non continuatur, ſed nouus elicitur, ne dum nouus numero, ſed ſpecie. Nam velle aliquid propter vitare pœnam, & velle idem propter conſequi gloriam, vel propter amorem Dei id præcipientis ſunt diuerſi actus ſpecie, etiam in ſpecie naturæ. Et quoniam attritio & contritio ſunt actus eliciti habentes diuerſa obiecta, quia diuerſos fines, ideo differunt ſpecie. Nec vnus poteſt fieri alter nec ambo partes vnius, &c. Actus vero imperati ſunt extrinſice, & accidentaliter vitioſi & virtuoſi, & denominatione extrinſeca, & reſpectu horum finis eſt circunſtantia: & hi poſſunt mutari, vt primo ſint virtuoſi, deinde vitioſi vel econuerſo, ſicut actus vindicandi peccatū (puta punire peccatum vel ſuſtinere pœnam inflictam) eſt actus imperatus, & ille poteſt continuari idem numero, ſicut eadem pœna poteſt continuari diuerſis tamen finibus, & ita fieri ex vitioſo virtuoſus.

Actvs volvntatis eſt duplex, ſcilic. velle & nolle (vt ſcribit *Scotus d.6 qu 2.lib.2.& Gab.eadem di qu.vnic art.1.nota.1.*) Eſt autem nolle actus poſitiuus voluntatis quo fugit diſconueniens vel quo reſilit ab obiecto ſibi diſcōueniente, vt nolo infirmitatem. Nolle vero odire, deteſtari, deacceptare, reprobare, refugere, reſilire, idem ſunt, vt ait *Stephanus Brulef.* Et eſt (vt ita dicam) quoddam velle negatiuū, ſc. velle aliquid non eſſe, vel non ſic, aut ſic eſſe. Velle eſt actus quo acceptat aliquid, vt bonū vel conueniens, & eſt velle affirmatiuum quo aliquis cōplacet in obiecto, vt volo ſanitatem, volo ſtudere, volo ſcientiam, eo quod ipſa ſit perfectio animæ Idē aūt ſecundum Scotum ſunt velle diligere, amare, acceptare. Amare n. vel diligere eſt alicui velle bonum. Eſt aūt duplex velle, vt idē ſcribit *Do.Prepoſ.Gab.vbi ſup* ſcil. amicitiæ, & velle concupiſcentiæ, & hoc reſpectu vnius obiecti, quia idem actus poteſt ſimul eſſe amor concupiſcentiæ & amicitiæ reſpectu diuerſorum obiectorum, finis ſc. & medij propter finē. Velle ſeu amor amicitiæ eſt quo alicui volo bonum, velle concupiſcentiæ, eſt illius obiecti, quod volo alij amato, amore amicitiæ, vel concupiſcentiæ, vel quo voluntas amat aliquid nō in ſe, ſed propter aliud magis amatum, vt diligo bonum vinum ꝓpter aliquod, quod magis accepto, quia quodcunque amatur amore concupiſcentiæ, amatur propter aliquod magis amatum, vt amo ſcientiā propter animam: eſt enim perfectio animæ Eſt autem ordo illorum actuum, quia regulariter omne nolle præſupponit velle, vt etiam vult *Scot.* A nullo enim refugio niſi quia non poteſt ſtare tanquam conueniens ei quod diligo. Exemplū ponit *Aug.* Auarus, nummus, pānis: auarus enim refugit panem, vt reſeruat nummum Aliud exemplum, nolo eſſe ocioſus, quia diligo ſtudere. Nullum autem nolle poteſt eſſe prim⁹ actus voluntatis, quia ſemper præſupponit alium actū priorem, ſcil. velle. Item duorum velle ſimiliter eſt ordo: quia velle concupiſcentiæ præſupponit velle amicitiæ tanquam volitio medij volitionem finis. Non enim volo aliquid tanquam bonum, & conueniens alicui, niſi illud velim, & amem cui bonum volo. Et ſimilis proceſſus eſt in actibus voluntatis deordinatis. Et primus actus voluntatis ordinatus, eſt ordinatus amor, ſeu velle amicitiæ. Et primus actus inordinatus eſt inordinatum velle amicitiæ. Et ſi primus amor amicitiæ ordinatus eſt, omnes actus eum ſequentes velle & nolle ordinati niſi contingeret error in intellectu. Vide & infra plura in dictione Velle.

Actvs imperativvs dicitur dupliciter, vt ſcribit *G lib.di.36.qu.vnic.art.1.lib.3.* formaliter & virtualiter ſeu æquiualenter. Actus formaliter imperatiuus executionis eſt actualiter velle exequi aliquid ſimpliciter, aut velle ſuſtinere actualiter ſine rebellione: vt ſi quis intenta ſibi morte pro defenſione fidei imperat potentijs inferioribus ſuſtinere mortem ſine rebellione, iſtud imperium (quod nihil aliud eſt quam velle actualiter ſuſtinere mortem, dum infertur ꝓ defenſio-

ſenſione fidei, eſt actus imperatiuus. Similiter habens multas diuitias, qui vult actualiter & efficaciter illas dare pauperibus, quod eſt imperare membris exterioribus executionem. Nam illud imperare membris nihil aliud eſt quã actualiter velle per membra dare pauperibus. Actus imperatiuus non formaliter, ſed æquiualenter eſt velle aliquid non abſolute ſed conditionaliter, ſcilicet amoto impedimento, vt pauper qui vellet dare omnia ſua propter Deum, ſi haberet danda: iſtud velle non eſt velle ſimpliciter, & abſolutum; non enim poteſt rationabiliter velle ſimpliciter, & abſolute dare, qui danda non habet propter impedimentum, ſcilicet carentiam doni dandi. Similiter velle ſuſtinere mortem, ſi immineret pro fidei defenſione propter Deum: licet modo non immineat. Illud velle eſt actus imperatiuus, non formaliter, ſed æquiualenter, & ex illis actibus generantur habitus ſpecie diſtincti, vt *Gab* latius ibi dicit.

Actvs volvntatis vt ſit rectus requiritur quod fiat conformiter ſuæ regulæ. Regula voluntatis eſt ratio, id eſt dictamen rationis non culpabilis, non dico rectæ, ſed non culpabilis, quia etiam voluntas tenetur ſe conformare rationi erroneæ: ſi error fuerit inuincibilis, quæ tamen non eſt recta, ſed inculpabilis: tenetur ergo ſe conformare dictamini rationis non culpabilis. Et actus voluntatis eſt vitioſus, quando fit contra regulam rationis non culpabilis inexiſtentis, vel in eſſe debentis. *Gabr. diſt. 22. quæſt 2. libr. 2.* quando autem ratio dicatur culpabilis, vide infra in dictione ratio.

Actvs liber, vel eſſe in libera poteſtate voluntatis, poteſt intelligi tripliciter ſecundum quod actus à voluntate procedentes ſunt in triplici differentia, vt ſcribit *D. Cardinal Camera. in principio in 3 ſent.* Quidam enim ſunt, qui fiunt immediate ab ipſa voluntate, & à quibus anima rationalis denominatur volũtas, ſicut ſunt actus volendi: & iſti ſunt primi & principaliter, & propriiſſime liberi. Alii ſunt actus intelligendi, qui fiunt ab intellectu mediante actu volendi & nolendi, & à quibus anima rationalis denominatur intellectus ſeu intelligens, ſicut ſunt actus credendi articulos fidei, quia vt ait *Aug* Cetera poteſt homo nolens, credere autem non niſi volens: & ideo actus credendi licet ſit actus intellectus, ſeu actus intelligendi, tamen fit particulariter à voluntate, ſeu mediante actu volendi. Et propter hoc licet intellectus intelligendo agat vt potentia naturalis, & non liber, tamen aliqui actus eius poſſunt aliquo modo dici liberi, quia aliqualiter fiũt mediante actu libero voluntatis concurrente ad hoc apparentia rationis, licet non cogentis. Alii ſunt actus potentiarum ſenſitiuarum imperari à voluntate libera: ſicut currere, ambulare, ire ad Eccleſiam, dare eleëmoſynam, & ſic de ſimilibus: & iſti actus licet ſint naturales, tamen poſſunt dici eſſe in poteſtate voluntatis, pro quanto fiunt ex eius imperio. Et licet (vt idem ait) nullus actus intelligendi, qui non fit à voluntate ſeu mediante actu volendi ſit virtuoſus, vel meritorius, aut etiam vitioſus, nec demeritorius, quia talis eſt pure, & mere naturalis: tamen actus intelligendi, qui fit mediante actu volendi, poteſt eſſe meritorius, quia talis licet non ſit propriiſſime liber, ſeu in libera poteſtate voluntatis, tamen eſt aliquo modo liber & in poteſtate voluntatis, pro quanto dependet ab ea, & hoc ſufficit ad hoc quod in eo cadat ratio meriti, vel demeriti, ſicut etiam dici poteſt de actu exteriori. & ita dicendum eſt, quod actus credendi articulos fidei eſt meritorius, & eſt in poteſtate voluntatis. hæc *Aliacen.* Ille vero actus ſolus formaliter, & intrinſece eſt liber (vt ſcriptis reliquit *Gerſ. part 3. tract. 2. de canticordo*) qui elicitur à voluntate libera formaliter, & eſſentialiter. Sunt alii actus qui dicuntur liberi participatiue, eo quod imperantur à voluntate libera, & hoc diuerſis ordinibus vel gradibus proximis, aut remotis in ordine ad ſpiritualis cordis imperium. Exemplũ in cantico, quod elicitur primo à mente cordis, hoc enim vtitur verbo Maria in ſuo *Mag.* deinde formatur in corde carnis per imaginatiuam virtutem canticum ſim. ſe per imperiũ voluntatis procedit deinceps ad ſenſus exteriores, præſertim ad os vbi fit ſonus vocalis, aut progreditur vſque ad percuſſionem inſtrumentorum muſicorum: in quibus fit reſonantia, quæ licet fiat in rebus non animatis, nec vllo modo libertatem habentibus. Dicuntur tamen hæc cantica libera, quia ſunt ſaltem mediate à liberó arbitrio imperata. Exemplum de ſagitta, quam ad occiſionem hominis

Digitized by Google

hominis miſſam dicimus libere moueri, quia mors inde ſecuta, libere facta iudicatur & punitur. Hæc *Gerſon.*

Actvs dicitur tripliciter, ſicut potentia, quæ opponitur actui, vt ſcribit *Gabriel di.12.q.1.lib.2.* Primo modo act⁹ vel eſſe in actu dicit rem exiſtentem, de qua, ſcilicet eſſe ſimpliciter prędicatur: puta, quæ eſt extra cauſas, & intellectum. Secvndo, quod agit præſentialiter aut perficit. Tertio modo, quod de præſente recipit vel pficitur: vnde materia eſt ens in actu primo & tertio modis capiendo actum, non autem ſecundo modo: patet quo ad primum, quia eſt ens actualiter exiſtens: quo ad tertium, quia actualiter recipit in ſe formam, à qua actu perficitur, non autem ſecundo modo: quia non agit, nullius enim eſt actiuitatis. Alioquin nō eſſet materia prima. De quo latius vide *Gab.* vbi ſupra.

Actvs hvmanvs eſt actus hominis deliberatiuus, id eſt actus libere productus cum certa apprehenſione obiecti. Vnde caſualis fricatio barbæ, aut motus manus aut pedis factus non à propoſito, nō dicitur humanus. Et actus humanus bon⁹ eſt duplex. Quidam eſt intrinſece bonus & virtuoſus, quidam extrinſece. Intrinſece virtuoſus ſeu bonus eſt, qui eſt bonus neceſſario, ita quod non poteſt eſſe actus humanus, & non eſſe bonus. Extrinſece virtuoſus eſt, qui eſt virtuoſus per coexiſtentiam alicuius alterius actus, ſine quo eſſe poteſt: & ita eſt contingenter bonus: quia poſſet eſſe idem numero, & eſſe nō bonus. *Gabriel diſtin.41.quæſt.vnica, libr.2.* Et actus intrinſece bonus, vel eſſentialiter, vel formaliter, non poteſt fieri vitioſus, ſicut omnis actus voluntatis elicitus cōformiter rectæ rationi. Actus virtuoſus, contingenter eſt actus, qui idem numero naturaliter non poteſt fieri non virtuoſus, vt ſunt actus imperati à voluntate. Et dicitur naturaliter quia ſupernaturaliter actus intrinſece virtuoſus poteſt fieri non virtuoſus, vt qui à ſolo Deo conſeruaretur. Vide latius *Gabriel. diſtinct. 23. q. 1. lib. 3.* Et *Occam qu.6. 4 quodlib. & 3. quodl. qu. 13. Item q.10. & 12.3 ſenten.*

Actvs virtvosvs eſt actus bonus. Ad actum autem virtuoſum tria requiruntur ſecundum Philoſophum 2. *Ethic. cap. 4. Vide ad hoc Gabriel. diſt. 36. q. vnica, libr. 3.* Primvm eſt quod eliciens actum, operetur ſciens non caſu vel ignorāter, ſed ex ratione ſciens quid faciat. Et ſic requiritur quod actus talis ſit eliciendus ſecundum dictamen rationis. Secvndvm ꝙ operetur eligens, ſcilicet ex electione libera, & hoc pertinet ad voluntatem ſicut primum ad intellectum ſeu rationem. Oportet enim quod voluntas libere eligat operationem ſuam, hoc eſt libere velit oſtenſum vel dictatum à ratione, non neceſſario ex ſurreptione, vel paſſione, vel timore, ſcilicet aut dolore aut coactione. Item non propter lucrum, commodum, vel delectationem, aut aliquam quamcunq; cauſam, quam non dictat recta ratio. Tertivm quod ponit Philoſoph. eſt quod firme & immobiliter operetur: & hoc quidem reſpicit rationem habitus, qui eſt difficulter mobilis, ſecundum quem habens eum operatur conſtanter quo ad ſeipſum, & immobiliter quo ad exteriora impedimenta, aut quod per nulla exteriora moueatur, quin operetur eligens propter hoc, quamuis illa tertia conditio non requiritur ſimpliciter ad omnem actum virtuoſum, verum reſpicit ſolum actum ab habitu procedentem. Ex quo ſequitur (vt vult idem *Gabr.d.23.q.1.lib.3.*) quod nullus actus poteſt eſſe virtuoſus ſine recta ratione, oportet.n. quod eliciens ſit ſciens: ſcientia autem pertinet ad intellectum & rationem: vnde carentes vſu rationis, actus virtuoſos habere non poſſunt, vt pueri, amentes, furioſi. Vide ad hoc plura *Occā q.13. & q 12.3 & in q.6.4. quodlib.* & in aliis locis. Et actus humanus dicitur virtuoſus, quia actus hominis eſt. Nam homo agens inquantum homo agit per rationem & voluntatem (vt ſcribit *Richar. di.49 art.1 q.1.lib.4.*) quia per hoc diſtinguitur à brutis. Vnde actus hominis nō procedentes ex ratione & voluntate, & ſi poſſent actus hominis dici, non tamen proprie loquendo dici poſſunt actus vitæ humanę, ſed magis vitæ brutalis. Et vt actus elicitus ſecundum dictamen rectæ rationis dicitur virtuoſus, ita per oppoſitum actus vitioſus eſt cōtra dictamen rectæ rationis, vt ſcribit *Gabriel diſtin.36.q. vnica, artic.2.lib.3.*

Actvs conformis rationi rectę aptitudinaliter (vt ſcribit *Gabriel diſtin.23.qu.1.lib.3.*) eſt qui elicitur, ſicut ratio dictaret eum eſſe eliciendum ſi ineſſet: licet non inſit de facto. Vnde ad

actum

Digitized by Google

actum eſſe virtuoſum ſecundum *Occam lib. 3. ſentent.* non ſufficit conformitas ad rationem rectam aptitudinalem, quia non habens vſum rationis poteſt elicere actum conformem rationi rectæ, ſi ineſſet, vt poteſt indigenti dare eleëmoſynam: & tamen talis actus non eſt virtuoſus, quia non operatur ſciens. Hinc dicit Philoſophus 2. *Ethic. cap.* 4. Iuſtus & temperatus eſt, non qui hæc, ſcilicet iuſta & temperata operatur, ſed qui ſic operatur, vt iuſte & temperate operatur. Actum autem elici conformiter rationi rectæ ſecundum *Occam queſt.* 13. *libr. tertii ſentent.* eſt ipſum elici ſecundum rectam rationem regulantem, & dictantem talem actũ eſſe eligendum, quod quidẽ dictare ſiue regulare non eſt aliud quam ſpeciali modo actũ illum cauſare. Si quidem ſuſpenſa actiuitate voluntatis, vel prudentiæ, nullo modo diceretur actus ille virtuoſus, quia virtuoſum & vitioſũ ſunt nomina connotatiua, & ſignificant actum non abſolute, ſed connotando, cum hoc actiuitatem voluntatis & prudentiæ: & quando aliquid horum connotatorum deficit: non dicitur eſſe actus virtuoſus, vt *Occam* ait.

Actvs indifferens dupliciter accipitur. Vno modo pro actu humano, q nec eſt virtuoſus, nec vitioſus: puta, qui non eſt elicitus vel imperatus, cõformiter rectæ rationi, & propter hoc ꝙ ratio ſic dictauit fiendũ neq; difformiter cõtrariẽ: licet difformiter contradictoriæ: vt ſi quis actum aliquem elicit, vel imperat: non quia ſic fieri debere recta ratio dictauit, nec oppoſitum: Sed quia ita facere placuit vt operari aliquid pro delectatione, quod recta ratio neque dictauit, neque eius contrarium. Secvndo actus indifferens accipitur, vt eſt actus primo indifferens, nec bonus, nec malus moraliter, potens idem numero fieri bonus & malus, non ſimul, ſed ſucceſſiue, vt eſt actus primo non ordinatus in finem aliquem ordinabilis, tamen in finem bonum, & etiam in finem malum, vt ire ad Eccleſiam, quod primo non ordinatur in finem virtutis, & poſt fieri poteſt propter finem laudabilem, vel vituperabilem. *Occam* in multis locis, & poſt eum *Gab d. 41 q. vnic li. 2.* Ad hoc autem vt actus indifferens fiat virtuoſus, vt ſcribit *Gab. di. 23 q. 1 art. 1. lib. 3.* non ſufficit aſſiſtentia rectæ rationis cui conformetur, ſed oportet quod eliciatur actus nouus voluntatis intrinſecæ virtuoſus eius continuationem conformiter ad rectam rationem imperans, hoc eſt nouum velle, quo voluntas vult actum illum indifferentem, vel prius malum continuare conformiter ad rectam rationem, & hoc velle eſt eſſentialiter virtuoſum. Et hoc latius declarat poſt *Occam*, *Gabr. vbi ſupra.* † D. Thomæ nulli ſunt actus deliberate humani indifferentes ſecundum numerum; ſed tantum ſecundum ſpeciem; immo omnis ſecundum ſpeciem indifferens, eſt ſecundum numerum neceſſario bonꝰ aut malus. Quod ſecundum ſpeciem poſſint dari actus indifferentes ratio eſt; quia ſpecies actuum moralium ſumitur ab obiecto relato ad principium actuum humanorum quod eſt ratio. Itaque tunc eſt actus bonus ſecundum ſuam ſpeciem, quãdo obiectum includit aliquid conueniens ordini rationis; malus vero quando obiectum includit aliquid inconueniens ſiue repugnans: Indifferens erit quando obiectum relatum ad rationem nec conuenientiam nec diſconuenientiam importat. Tales autem dari patet, vt leuare feſtucam, ire in agrum. Quod vero in indiuiduo non poſſit eſſe indifferens, ſed neceſſario bonus aut malus probat. Quia quilibet actus in indiuiduo deliberatus procedit à ratione, ſed rationis eſt deliberare in finem; itaque ſi eſt ordinatus in debitum finem, erit bonus; ſi non, erit peccatum. Excluduntur hinc actus qui anteuertunt iudicium rationis; illi enim quia extra genus moris ſunt; indifferentes dicuntur id eſt, nec boni nec mali. *D. Th.* 1 2. *q.* 18. *art.* 8. *et.* 9. *Caietanus*: *& Medina ibidem.* †

Actvs vt ſit bonus requiruntur nouem, vt ſcribit *Bruleſer d.* 14 *q.* 11. *li.* 2 Primo, quid agis: oro. Secvndo dicit circunſtantiam agentis, vt ſacerdos debet celebrare Miſſam, non autem alius quicunque. Vnde Ozias fuit percuſſus lepra, quia vſurpauit ſacerdotium 2. *Paralip* 26. Tertio cui: ſoli Deo eſt offerendum ſacrificium: ideo errauit Salomon in fine vitæ, adorando idola 3. *Reg.* 11. & eſt circunſtantia obiecti. Qvarto, quantum, in hoc defecit Loth *Geneſ* 19. quia nimis bibit, ideo cecidit in inceſtum cognoſcendo proprias filias, & eſt circumſtantia quantitatis. Qvinto,

Digitized by Google

qualiter: & dicit circunſtantiam modi agendi: iſto modo Eſau defecit nimis feſtinando comedere cibum Iacob fratris ſui. *Geneſ.* 25. Sexto, quando in iſta circunſtantia defecit ille qui collegit ligna in die ſabbati. *Num.* 15. Septimo, vbi, dicit circunſtantiam loci; iſto modo defecerunt duo Reges Amazias & Azarias 4. *Reg.* 14.15. qui non amouerunt excelſa poſt ædificationem templi. Octavo, per quid, dicit circunſtantiam mediante quo, & iſto modo defecit Saul conſulens Phitoniſſam. 1. *Reg.* 28. Nono, propter quid; iſto modo deficiunt omnes hypocritæ ordinantes facta ſua ad laudem hominum: hæc *Brulefer.* Sed actus non poteſt eſſe perfecte bonus, vel virtuoſus, niſi fuerit in finem vltimum ordinatus, vt ſcribit *Gab. d* 15 *q.* 12. *dub.* 5. *lib.* 4. *& idem in* 3. vt procurare vitalitia ſiue redditus annuos, ſiue perpetuos, ſiue temporales, ſi huiuſcemodi ordinantur in vltimum finem, vt quietius poſſit ſeruire Deo, intereſſe diuino cultui, ac orationi, ac meditationi, atque ſalubribus exercitiis vacare, aut vt poſſit diuinum cultum in aliquo loco de nouo inſtituere, vel inſtitutum conſeruare, augere, vel lapſum reformare, ſiue vt liberalius pauperibus eleëmoſynam dare, vel hoſpitalia fundare, vel pro repub. vt populus quietius Deo ſeruiat, vel vt ſenio prouideat, vel infirmitati: ſic licet emere, aut poſſidere redditus. Si vero deficit circunſtantia vltimi finis, & adeſt alius finis reprobus: puta, ſi ordinatur ad fugiendum labores, vt poſſit in otio viuere, aut voluptatibus, & pompis fomenta præſtare, aut cum damno reipub. & pauperum ditari, vel theſauros ſuperfluos perſonæ, & ſtatui congregare: & ſic de ſimilibus illicita eſt reddituum emptio & venditio. Sicut omnis commutatio & generalius omne medium ordinatum in finem malum, malum eſt ex circunſtantia finis indebiti: & ſic de aliis actibus, vbi circunſtantia finis deficit, non poſſunt dici perfecte boni. Aſtipulatur *Gerſon parte* 3. *de vita ſpirit. animæ lectione* 1. Probabile eſt, inquit, nullum actum creaturæ de per ſe, & intrinſece eſſe bonum, bonitate moris, aut meriti, aut ſimiliter malum, niſi per reſpectum ad diuinam rationem, & voluntatem: quia videlicet diuina voluntas & ratio dignificat hominem pro tali actu, & pro alio indignificat: imo dicimus, quod ſine actu quocunque poſſet dignificare creaturam. Et paulo poſt dicit idem, quod non eſt in poteſtate libera voluntatis creatæ facere aliquod bonum morale, aut gratuitum, niſi ex dignificatione voluntatis primæ legis. Ex quo patet gratiam eſſe neceſſariam ad omne bonũ, ſupra gratuitam largitionem bonitatis naturalis, &c.

Actvs referri in vltimum finem, tripliciter poteſt intelligi, vt ſcribit *S. Bonauen.* quem imitatur *Scotus*, & poſt eos ſcribit *Gabr. di.* 41. *q. vnica, libr.* 2. ſcilicet actualiter, virtualiter, & habitualiter. *Actualiter* dum actu cogitans de fine diligit illum: & vult aliquid propter iſtum. *Virtualiter*, quando ex cognitione & dilectione finis deuentum eſt ad volitionem huius entis ad finem, licet tunc cum actum producit, non cogitat de fine. Exemplum ponit *Scotus*, & recitat *Gab.* ponit aliud *S. Bonauent.* vt ſi aliquis intendit propter Deum dare decem marcas, & incipit dare, & cogitat de Deo, nihilominus omnes illæ dationes aliæ virtualiter referuntur in Deum, quia conſequenter ſe habent ſiue conſequuntur ad illam operationem, quæ actualiter fuerat relata in Deum. Si tamen inquit, opus alterius generis, id eſt impertinens ad primam intentionem inciperet, oportet quod intentio renouaretur ad hoc quod opus ordinaretur in finem. Habitualiter omnis actus refertur in finem, qui ſimul manens cum charitate, eſt referibilis in finem, quod additur propter peccatum veniale, quod ſtat cum charitate, ſeu gratia & tamen non refertur habitualiter in Deum. Sic aliquis actus dicitur non referre negatiue: quia nec virtualiter, nec actualiter refertur. Priuatiue, quia non eſt natus referri, vt actus peccati venialis. Contrarie, vt peccatum mortale, quod corrumpit principium referendi. Veniale vero & ſi ſtet cum gratia, non tamen eſt natum referri in Deum. Vide *Scotum di.* 41. *lib.* 2. Nullus autem actus vt ſcribit Gabriel, habens charitatem, relatus in finem vltimum virtualiter, ac actualiter eſt indifferens. Nam omnis talis eſt meritorius: ergo non indifferens.

rens.

Digitized by Google

rens. Ex quo infert S. Bonauentura, valde conſolatorium viris religioſis ſcilicet quod qui in principio ex charitate Deo vouerunt, portare religionis pondus, quicquid faciunt quod ad ſuæ religionis obſeruantiam ſpectat ex prima intentione, eſt eis meritorium ad ſalutem, niſi forte (quod abſit) contraria intentio ſuperuenerit. In aliis autem quæ ad religionem non ſpectant, ſecus eſt, quia illa intentio ſe non extendit ad alia virtualiter. Ex quo infert Gabriel, quod quicquid facit religioſus ex obedientia ſui Prælati, etiam ſi fuerit labor corporalis pertinens ad vitæ ſuſtentationem, ſi fuerit in gratia, eſt ſibi meritorium, licet tunc non ordinet in Deum ex prima intentione, qua ſe propter Deum ſubdidit obedientiæ, propter quod non eſt paruæ ſecuritatis religionem introire. Actus qui habitualiter tantum, & non virtualiter, nec actualiter, refertur ad Deum in habere charitatem, non eſt meritorius nec demeritorius, ſed indifferens, vt *Gabr.* dicit.

Actvs, quidam eſt exterior, quidam interior. Actus exterior nullam propriam bonitatem moralem habet, propter quam magis imputatur voluntati, quam ſolus actus interior, ſecundum *Occam primo quodlibet q.* 20. Item in *quodlibet.* 3. *qu.*13 14. & 15. Et in 3. *ſentent. Occam quæſt.*10. Et *Gregorius de Arymi.*contra Scotum in *quodlibet. quæſt.* 18. qui tenet quod actus exterior vel imperatus habet bonitatem moralem propriam aliam quam actus interior elicitus: & hoc copioſe probat *Gabriel diſtin.* 42. *quæſt., vnica, artic,* 2. *lib.*2. & contra Scotum, & ponit exemplum, vt ſi aliquis voluntarie mittat ſe in præcipitium, actus ille deſcenſus non eſt vitioſus, niſi quatinus actus præcipitandi elicitus fuerit in voluntate. Nam ſi pœniteat in caſu ſeu præcipitio:& eliciat actum contrarium, quo vellet ſeſe non præcipitaſſe, iam deſcenſus præcipitii non eſt vitioſus. Alioquin talis cadens ſimul eſſet virtuoſus & vitioſus: virtuoſus propter actum pœnitentiæ: & vitioſus propter motum deorſum. Item actus ille non habet propriam bonitatem vel malitiam, qui non imputatur agenti ad ſpecialem laudem vel improperium, meritum vel demeritum talis eſt actus exterior. Probatur, nam cuilibet bonitati debetur laus propria: ſicut & malitiæ ſpeciale improperium, probatur & minor: quia actus interior cum exteriori non eſt ad maius meritum, vel demeritum, quam ſine exteriori. Hinc *Gerſon parte* 2. *tract. de pollut. diurna notab.* 3. ait: Iuxta communem doctrinam, actus exterior ſuper interiorem nihil addit malitiæ, vel mortalis culpæ, ea propter circa pollutiones, vel fœdas diſtillationes ex membris genitalibus plus inſpicere conuenit originem moralem, quam naturalem: licet conſideratio naturalium proficiat ad moralium cognitionem pleniorem, quemadmodum circa iram, inuidiam, gulam, & circa alia vitia præcipue carnalia, quæ materiam vel fomentum trahunt à carne, ſatis patet. Hæc *Gerſon.* Nec operatio interior voluntatis cum exteriore, vt ſcribit *Gabriel diſtin.* 14. *quæſt. vnica, artic.* 2. *concluſ.* 2. *libr.* 2. magis eſt meritoria vel demeritoriã, quam ſit ſola interior ſine exteriore imperata. Quod intelligendũ eſt, ſtante ſemper æqualitate actus interioris, cũ fuerit cum exteriore, & ſine exteriore. Et probat hoc pacto: Sit homo volens occidere, & occidat: ille non eſt maiori pœna dignus apud Deum, quam ſi vellet occidere, non occideret ſuppoſito quod æque plenam, & in omnibus ſimilem voluntatem occidendi haberet, & pariformiter dico de diuerſis hominibus habentibus æque plenam, ac intenſam voluntatem occidendi, quorum vnus occideret, alius impeditus non occideret.

Nam vnus non plus demeretur quam alius. Et hoc probatur auctoritate *B. Auguſt. libr. prim de libr. arbit. cap.* 3. dicens: Si cui non contingit facultas concumbendi cum vxore aliena, planum tamen aliquo modo ſit eum cupere, & ſi poteſtas non detur ſibi eſſe cum ea, non minus reus eſt quam ſi in ipſo facto deprehenderetur Quid eſt autem non minus reus eſt, niſi quod non minori pœna dignus eſt: probat & aliis *Gabriel ibid & concluſ.* 3. dicit, quod homo plus peccat extenſiue concomitante exteriore operatione quam ſola interiore voluntate, quia peccat pluribus peccatis. Nam tam voluntas

Digitized by Google

interior mala peccatum eſt, quam etiam operatio exterior imperata: & hæc ſunt duo realiter diſtincta, etiam ab inuicem ſeparabilia, & vtrunque eſt peccatum: ergo diſtincta peccata. Ex quo patet, quod non ſolum actus interior voluntatis, qui intelligitur per concupitum, cum *August.* diffinit peccatum, quod eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Sed actus exterior dictum vel factum dicitur eſſe peccatum, quamuis actus interior peccatum eſt intrinſece: exterior vero denominatiue tantum, & ſic videtur poſſe intelligi, quod *Magiſt. ſent.* vult, quod licet interior & exterior actus ſint diſtincti actus, tamen ſunt vnum peccatum, quantum ad imputabilitatem: quia non plus imputatur actus interior cum exteriore, quam interior ſine exteriore. Hæc *Gabriel.*

Actvs Ivstitiæ etiam cuiuslibet virtutis moralis poſſunt poni quinque gradus nō quidem numero, ſed ſpecie diſtincti, ſecundum *Occam in 3 q 12 art. 2. & in 4. quotlib. q 6.* & poſt eum ſcribit *Gab. lib. 3. q. vnic. ar. 1.* large accipiēdo virtutem, & actum virtuoſum. Primvs gradus eſt actus voluntatis elicitus ſecundum dictamē rectæ rationis propter honeſtatem, vel vtilitatem talis operis; ſicut propter finem: vel habitus ad ipſum inclinans. Exemplum, vt ſi ratio dictat tale opus iuſtum eſſe faciendum tali loco & tempore, cum cæteris circumſtantiis, reſpicientes præciſe ipſum opus iuſtum, propter honeſtatem operis vel pacem reipublicæ aut aliquod tale: & voluntas eliciat actum volendi tale opus conformiter, vt dictatum eſt à ratione recta: Hic actus volendi eſt actus virtuoſus, & habitus ex ſimilibus actibus genitus eſt virtus moralis primi gradus, large accipiendo virtutem & actum virtuoſum. Secvndvs gradus eſt velle ſic elicitum cum intentione nullo modo dimittendi tale pro quocunq; contra rectam rationem, etiam non pro morte fugienda ſi recta ratio dictet tale opus non eſſe dimittendū pro morte. Exēplum, vt ſi quis velit honorare patrem ſecundum dictamen rationis rectæ, cum intentione & voluntate non dimittendi vllum honorem pro morte ſi immineret. Primi duo gradus (vt idem *Gab. dicit art. 2.*) virtutis compatiuntur ſecum tam habituale vitium quam actum vitioſum probatur, quia aliquis poteſt temperate agere ſecundum primos duos gradus temperantiæ, & tamen velle iniuſte agere, etiam ſtante rectæ rationis dictamine, quo dictat, quod talia opera iniuſta non ſunt faciēda. Latius rem proſequitur *Gab.* Tertivs gradus eſt velle elicitū ſecundum rectam rationē & cum tali intētione, & vltra hoc præciſe & ſolum, quia ſic dictatū eſt à recta ratione. Iſte gradus virtutis non ſtat cum vitio cuicūq; virtuti oppoſito & prudentiæ illius virtutis dictamine recto. Patet, quia quantumcūq; aliquid eſt volitū, quia tale præciſe nihil ſcitū eſſe tale poteſt eſſe nolitū. Omnis autē actus vitioſus eſt cōtra dictamē rectæ rationis: ergo nullus talis ſtat cū virtute tertii gradus: pluribus agit hæc *Gabrie.* Qvartvs gradus eſt velle ſic, & cum intētione hac: elicitū propter amorem Dei præciſe: puta, quia ſic dictatum eſt, quod tale opus ſic volendum eſt præciſe propter amorem Dei, & iſte gradus ſolum eſt perfecta & vera virtus moralis de qua ſancti loquūtur. Et quod dicitur præciſe, intelligendum eſt non quod excludit alios fines, vt honeſtatem operis, aut bonū reipub. ſed ſic præciſe, quod ſi ille finis tantum oſtēderetur voluntati à recta ratione ſine quocunque alio fine, adhuc voluntas eliceret huiuſmodi velle. Quod autem grad⁹ ille quartus pertinet ad virtutem moralem, licet habeat Deum pro fine, patet: quia habet obiectum morale: puta, creaturam aliquam, quæ non eſt Deus: variatio quoq; finis non variat virtutem quātum ad eſſe morale vel non morale. Et virtus quarti grad⁹ repugnat omni vitio & errori culpabili: quia virtus quarti gradus habet annexam charitatē, quia elicit actum ſuum finaliter & præciſe propter Deum ſuper omnia dilectūm: ſed charitati repugnat quicquid eſt culpabile, ſiue ſit act⁹ volūtatis ſiue error intellectus culpabilis, &c. Qvintvs gradus eſt velle efficaciter vel imperatiue facere opus aliquod ſecundum dictamen rectæ rationis, quia ſic dictatum eſt à ratione recta propter Deum ſiue alium finem honeſtum, quod opus ſic facere excedit communem ſtatum hominum, & eſt contra inclinationem naturalem, vel ex [illegible] actus, vel ex aliqua circumſtantia vel habitus ad huiuſmodi

Digitized by Google

modi velle inclinans, & talis habitus eſt proprie virtus heroica. Et huiuſmodi velle imperatiuum talis operis eſt actus eius, hoc eſt talis virtutis heroice generatiuus, vel ab ea elicitus. Exemplum: Aliquis vult actualiter & efficaciter ſeu imperatiue (quod idem eſt) imminente morte mortem ſuſtinere pro defenſione fidei. Similiter ſiquis habẽs iuſtitiam ita quod quicquid eſt cõtra rationem rectam vult deſerere, & in omnibus iuſtitiam facere, ſi ille exponitur igni aut perpetuo carceri, non faciat iniuſtitiam; ſi tunc ille vult actu imperatiuo magis ſuſtinere ignem vel carcerem perpetuũ quam facere iniuſtitiam, habet virtutem heroicã, & eſt vere heroicus. Licet enim nolle facere iniuſtitiam, non excedat communem ſtatum hominum, tamen velle cum tali circunſtantia excedit omnem hominum ſtatũ, de virtute quinti gradus, hoc eſt heroica: quia illa poteſt includere ſecundum gradum tantum, & nõ tertium nec quartum, vel tertium, & non quartum: & ſecundum hoc dicendum eſt de virtute heroica, ſicut de virtute illius gradus quẽ præſupponit: ſi ille ſtat cum vitio, poteſt & heroica ſtare cum vitio: ſi non, nõ. Et licet ſine charitate haberi poſſit vera virtus moralis, tamen non perfecta, quia ſola virtus quarti gradus eſt perfecta, quia illa ſola ordinat ad finem, in quo eſt ſumma noſtra perfectio. Et licet heroica eſt perfectiſſima in ſuo gradu ſeu genere, & hoc perfectione intenſiua, non tamen quælibet pfecta eſt perfectione finis vltimi, niſi includat quartum gradum. Vnde apud Gentiles potuit eſſe virtus heroica, quæ tamen non fuit ſimpliciter perfecta. Hinc eſt quod ſcribit *Auguſt.* & poſt eum *Iacobus de Valentia, quæſt. finali poſt comment. in Cantica*, quod Philoſophi Gentiũ, & Romani nunquam habuerunt veras, ſed fictas morales virtutes: inquantum vna paſſio vincebat aliam in eis, quandoq; luxuriam, aut auaritiam, & cætera vitia aut paſſiones, vt æſtimarentur & honorarentur apud vulgus &c.

Actvs dicitur bonus vel malus tripliciter, ſcilicet ex genere, ex circunſtantia, ex principio meritorio: quod eſt dictu. Actuũ bonorum quidam eſt bonus ex genere, quidam bonus moraliter, quidã bonus meritorie, de quo vide *Gab. di. 7. lib. 2. & di. 36. qu. vnica, lib. 3.* Actus bonus ex genere eſt, qui elicitur circa debitam materiam ſine alijs circunſtantijs, vt velle dare eleemoſynam de ſuis bonis. Comedere cibum naturæ conuenientem. Reſtituere non ſua: iſti enim actus ſine alijs circunſtantijs eliciti, non ſunt moraliter boni, ſed boni ſunt ex genere, quia cadunt ſuper debitam materiam quam recta ratio determinat. De actu bono ex circunſtantia, vt actus elicitus circa debitam materiam cum omnibus circunſtantijs ſecundum quas recta ratio dictat eliciendum propter honeſtatem actus, vel propter conſeruationem naturæ proprij ſuppoſiti, aut pacem, vel aliud bonum, aut vtilitatem Reipublicæ, tanquam propter finem, quem, ſcil. recta ratio dictat.

Sed iſte actus ſic elicitus non eſt meritorius: quia non eſt ordinatus in Deum tanquam in finem ſecũdum inclinationem charitatis & gratiæ, eſt tamen moraliter bonus. Eſt enim elicitus ſecundum omnes circunſtãtias, quas naturalis Philoſophus (vt talis) dictaret adeſſe debere. Sic exponere ſe pro conſeruatione reipublicæ ſecundum dictamen rationis rectæ eſt bonus moraliter, & ita de alijs. De actu meritorij bono vt dum actus elicitur ſecundum rationem rectam, quantum ad materiam, & omnes circumſtantias ineſſe debitas propter Deum tanquam propter finem ſecundum inclinationẽ charitatis, & gratiæ inexiſtentis, ille enim actus eſt Deo gratus, & ad præmium acceptatur, & nullus alius. Sic orare, abſtinere, imo & comedere ex charitate, propter Deum ſecundum dictamen rationis rectæ, ſunt actus boni gratuita bonitate, & meritorij, de quo videre potes & in dictione *bonitas* infra. Sic ſunt quidam actus de genere ſuo ſimpliciter mali (vt & ſcribit *Gabr. vbi ſupr.* & *Gerſ. part.* 2. de reſolutione ſuper caſu, *conſider.* 3.) & confeſtim nominati includunt ſecum malitiam, ſicut dicit Philoſo. vt ſunt furtum, fornicatio, homicidium, velle adulterari, etiã nulla alia circunſtantiã attenta, quia cadunt ſuper indebitam materiam, puta rem non ſuam, & illa nomina fornicari, adulterari, &c. connotant malitiam & deformitatem, ideo per nullam circunſtantiam poſſunt bene fieri. Sic facere

cere bonum ex genere, non bene, non ſecundum debitas circunſtantias, puta dare eleemoſynam de ſuis, non in tempore debito vel loco, vel fine, eſt malum ex circunſtantia. Poſitiue ſi fit cum circunſtantia contraria contra dictamen rectæ rationis, & tunc eſt malum vitioſum. Aut priuatiue ſi careat circunſtantia ad bonitatem requiſita, licet non aſſit contraria, & tunc non eſt malum vitioſum, ſed malum priuatiue, id eſt non bonum, niſi forte circunſtantia non inexiſtens, tunc eſſet debita ineſſe. Similiter facere bonum ex circunſtantia debita non propter Deum ex charitate, eſt malum oppoſitum bono meritorio, poſitiue ſi fit propter finem contrarium, vt propter vanam gloriam, aut alium finem prohibitum, vel tantum priuatiue ſi non fit propter finem charitatis, ſed propter alium finem licitum, & tunc non eſt meritorium, ſed nec demeritorium. *Gabriel.*

Actvs contrarie malus, quando deficit circunſtantia ad eſſe debita, & ad quam eliciens pro tunc tenetur. Secus ſi pro tunc non obligatur ad illam. Verum defectus circunſtantiæ requiſitæ ad hoc, quod actus ſit moraliter bonus tollit eius bonitatem, & facit eum non bonum negatiue, non autem malum contrarie ad bonum, ſed indifferentem, alias nullus actus eſſet indifferens. *Gabr. diſtinct.* 1. *qu.* 1. *dubio* 1. *libr.* 1. Et vt idem ait *diſtinct.* 47. *quæſt. vnica, libr.* 1. Idem actus poteſt eſſe bonus & malus, iuſtus & iniuſtus, quia idem actus poteſt fieri à duobus, ab vno bene, ab alio male, vt ſi idem actus vni principiatur, alij prohibeatur, faciant tamen ambo, vt ſi ſubditus neſciens ex obedientia, bellat cum Domino ſuo habente cauſam malam. Ex quo ſequitur quod conſequentia non valet, ille actum malum facit, ergo eſt malus, quia non malum actum facere, facit hominem malum, ſed actum malefacere. *Gabr.* Omnis autem rectitudo moralis, vt ſcribit *Gerſon de vita ſpirit. animæ. lection.* 1 ipſius voluntatis reſultat ex conformitate eius, aut ſuorum actuum vel omiſſionum ad diuinam legem, & eius rectam rationem, ſicut actus exteriores non dicuntur boni, niſi per conformitatem ad interiores elicitos. Et in eodem actu (vt idem ait) concurrere poſſunt multiplices rectitudines, aut bonitates. Vna naturæ, alia moris de genere, altera gratiæ, altera gloriæ; & hoc eſt ſecundum diuerſas habitudines conſiderandi eundem actum conformari multipliciter diuinæ legi ſeu bonitati, vt latius deducit ibi *Gerſon.*

Actvs positivvs, qui opponitur priuatiuo actui. Et nullus eſt actus poſitiuus, cui eſſentialiter annexa eſt malitia, vt ſcribit *Gabr. diſtinct. 37. quæſt. vnica, dubio 3. libr. 2.* Nam deformitas aut malitia non eſt aliquid, ſed priuatio iuſtitiæ debitæ, & illa nulli poſitiuæ entitati eſt inſeparabiliter annexa. Vnde ſicut dicit *Gerſon de vita ſpirituali lect. 1.* Omnis actus poſitiuus habet conformitatem naturalem ad primum bonum, & ideo bonus eſt ſaltem bonitate naturali, &c.

Actvs exercitvs intelligitur actus ſignatus, hoc eſt, frequenter eſt, accipitur pro ſignificat, vt cum dicitur, differentia eſt forma rei valet, differentia ſignificat formam rei, frequẽter enim quæ ſignatorum ſunt attribuuntur ſignis, & econuerſo, vt dicit *Gabr. di.* 8 *q. 2. lib.* 1

Actvs svspensivvs (vt ſcribit Dominus Præpoſitus *Gabriel. libr. 3. diſtinct 27. quæſt. vnica, art.* 1.) eſt quoddam velle, quia velle non elicere. Nam voluntas præſente obiecto per apprehenſionem intellectus, quandoq; auertit ſe ita quod nullum actum circa hoc obiectũ elicit, & ſuſpenditur ab obiecto illo acceptando, vel reſiliẽdo non per actum poſitiuum, ſed non aduertendo, vel ſe ad aliud conuertendo. Aliquando volens ſe ſuſpendit per actum poſitiuum, quia vult non elicere, vel quia imperat intellectui, vt magis inquirat de obiecti conuenientia & bonitate, vel ex propria libertate. Et actus ſuſpenſiuus eſt quoddam velle, quia velle non elicere. Hæc *Gabr.*

Actvs meritorivs (vt ſcribit *Gabr. di. 27 q. vnic. lib. 2 & lect 59. cano.*) eſt actus à voluntate libere procedens ſiue elicitus ſiue imperatus ad retributionem alicuius præmij acceptatus. Aſtipulatur *Scot q 17 quotlibet.* qui ait: Actus meritorius eſt actus Deo ſpecialiter acceptus tanquã, ſc. dignus præmio reddendo pro illo actu. Specialiter dixi, quia omnia acceptat acceptatione generali diligendo ea ſecundum bonitatem ſuam, & ordinando ea ad ſeipſum vt ad fi-

Digitized by Google

ad finem,ſed actum meritorium ſpecialiter acceptat in ordine ad aliquod bonum iuſte reddendum pro eo, hæc *Scot.* Acceptatur autem actus (vt idem *Gab.dicit vbi ſupra.*) ad præmij retributionem, quando aliquis bonũ aliquod ſeu pręmium retribuit operanti, vel alteri pro quo operatur intuitu talis operationis, ita q᷈d tale bonum non retribueret niſi actus præceſſiſſet. Ex quo patet,quod homo iuſtus operibus iuſtitiæ non meretur illuminationem à ſole,quia æque *facit Deus ſolem ſuum oriri ſuper iuſtos,& iniuſtos. Mat* 5. Et actum eſſe meritorium(vt ſcribit *Occam & Gab. di.* 17. *qu.* 2. *lib.*1.)dependet ex ſola Dei gratioſa voluntate, eum libere ad præmiandum acceptante,&non ex quacunq; cauſa creata.Et vt ibidẽ dicit quod ſine gratia nullus actus poteſt eſſe meritorius. Gratia dico,non formaliter voluntatem,vel animam informante quæ creatura eſt, ſed ſine gratia increata(quæ eſt gratioſa Dei voluntas) libere & miſericorditer actum tanquam meritoriũ acceptante,& hæc eſt ratio formalis meriti,& nulla alia.Hac enim exiſtente nullis alijs ab actu & voluntate eliciente poſitis, actus eſt meritorius & ea non poſita omnib. alijs poſitis,actus nõ eſt meritorius. Et ad actum meritorium non oportet,quod tota lex impleatur, ſed quod aliquod mandatũ impleatur,vel conſilium,id eſt opus debiti vel ſupererogationis, & quod cõtra nullum mandatum fiat trãſgreſſio.Hæc *Gab.*poſt *Occam.* Et actum meritoriũ ex duobus dependere(vt idem ſcribit *Gab in* 2. *di* 27 *ar.*3.& repetit hoc idem *di* 30 *q vni.li* 3.) ſcilicet à gratia & lib.arbit. hoc eſt à voluntate libere ſecundum inclinationem gratiæ actum eliciente,latius ibi perquire de hoc, &c. Et ad actus meritorij rationem duo requiruntur in genere vt notat *Gab. lect.* 59.*cano.* PRIMVM eſt libera eius electio.SECVNDVM eius ad p̃mij retributionem acceptatio. Primum requiritur ex parte elicientis,eius,ſcilicet qui meretur. Secundum ex parte eius,à quo præmium redditur. Propter primum actus naturali neceſſitate productus non eſt meritorius , ſicut curſus ſolis & aſtrorum.In inuoluntarijs enim neq; laudamur neq; vituperamur 3.*Ethic.*Propter ſecundum actus bonus bonitate morali tantum,non gratuita,non eſt meritorius ad vitã ſeu reſpectu beatitudinis , talis n. non acceptatur à Deo ad beatitudinẽ conferendã, quãdo actui moraliter bono facto extra gratiã nullus beatitudinis gradus correſpondet in præmio.Cũ dicat Apoſt.*Gratia Dei vita æterna.Rõ.* 6.*Et ad Ephe.*2.*Gratia eſtis ſaluati per fidem, nõ ex vobis, Dei n donũ eſt,nõ ex operib.ne quis glorietur.*Sed *Franciſ.Maro.in conſla li.*1.*di.*17.*q.*1. ad actum inquit meritoriũ vitæ æternæ ex Dei ordinatione requiruntur iſta quatuor. PRIMO volũtas hominis diligens Deũ.SECVNDO influentia ſpiritusſanct. TERTIO charitas ipſa qua diligim⁹ Deũ ſuper omnia.QVARTO diuina acceptatio. *Scot di* 17.*primi.*& poſt eum ſcribit *D.Prępoſ Gab.d* 22 *qu.vnic ar.*3.*l* 2.*& lect.* 29. *can.*iſti volunt,ꝙ in actu meritorio duo cõſiderantur,ſc. illud quod p̃cedit rationem meriti, puta ſubſtantia actus, intenſio eius, & rectitudo moralis,i.quod ſit elicit⁹ vel imperatus cõformiter rationi rectæ.Secundũ eſt ratio meriti,quæ eſt acceptatio diuina in ordine ad præmium tanquam dignum tali præmio, & actus meritorius quantũ ad ſubſtantiam eius, intenſionẽ & moralẽ rectitudinem,quæ eſt à voluntate tanquam à cauſa prima,ſiue principali,& à gratia tanq̃ à cauſa ſecũda,ſiue minus principali,qualis eſt generaliter habitus reſpectu potẽtiæ.Idem dicit *di.*17 *q* 3 *ar* 3.*dub* 3 quod actus meritorius quantum ad ſubſtantiã, eſt principaliter à voluntate libere ꝓducente,quantũ ad rationẽ meriti, eſt principaliter à charitate ex diuina ordinatione. Principaliſſime tñ & vere à Deo libere acceptante.Nullus a. act⁹ eſt meritorius,niſi referatur in Deũ tanq̃ vltimũ finẽ, h.e.dictu(vt ſcribit *Gab.di.* 8.*q. vnica,ar.*1,*nota* 3.*li.*3.) niſi fiat principaliter propter Deum ſuper omnia dilectũ.Nullus n. act⁹ eſt meritorius niſi fuerit à charitate elicitus vel imperatus. Ille autẽ elicitur à charitate, qui elicitur à voluntate,ſecundum charitatis inclinationem cuius eſt omnia finaliter ordinare. Hinc *Scot. di.*33 *lib.*3 *dicit.* Nullus actus elicitur ex charitate,niſi cui⁹ obiectum ad ꝙ ſiſtitur, eſt Deus, licet per alia obiecta media. Ille autem actus charitatis(vt idẽ ait *Gab.*vbi ſupra) pertinet ad ſuperiorem portionem, ſicut & ipſa charitas. Et actus meritorius,vt idem ſcribit *Gab.di.* 6. *q.vnica,ar.*3.*dub.*2 *in fine.*)cum ſit actus voluntatis

Digitized by Google

tatis eſt in eius poteſtate non obiectum. Sic martyres licet violenter occiſi ſunt, meruerũt tamen acceptando pœnam propter Dei honorem. Ita & Chriſtus meruit acceptando volũtarie paſſionem propter bonum ex ipſa conſequens. Et quia fuit placita Deo, licet certo modo fuit violenta. Idem ſcribit *di.18.q. vnica, nota 6.lib.3.* Ad producẽdum actum meritorium tria ſufficiunt, ſcilicet potentia perfecta, intellectiua & volitiua, non impedita. Secundo obiectum præſens intellectui per cognitionem, non enim poteſt voluntas velle, vel nolle incognitum. Et tertio charitas ſeu gratia, in quocũque inſtanti illa concurrunt, pro eodem poteſt voluntas elicere actum ſuum circa obiectum præſentatum per cognitionẽ intellectus, quia poſitis cauſis ſufficientibus, poteſt poni effectus. Poſſunt autem cauſæ illæ poni in inſtanti (vt latius ibi ſcribit *Gabriel.*) Et dicunt doctores actum cum voto factum eſſe magis meritorium, quam ſi ſine voto fiat.

Actvs meritorivs & actus moraliter bonus differunt: Actus meritorius loquendo de merito vitæ æternæ eſt actus à voluntate elicitus libere à Deo ad præmium beatificum acceptatus, & hic ſecundum legem Dei ſtatutam requirit gratiam gratumfacientem tanquam ſui partiale principium. Actus moraliter bonus, eſt actus à voluntate libere elicitus ſecundum dictamen rectæ rationis, conformiter ad diffinitionem virtutis 2. *Ethic.* Nam & moraliter bonus eſt actus moraliter virtuoſus. Elicitur autem actus ſecundum dictamen rectæ rationis, qui elicitur propter hoc quod ratio ſic dictauit. Vide latius *Gabr.di.28.qu.vnica,art.1. li.2.& di.33.q 1.lib 3.*

Actvs, actum exerceri contingit tripliciter (vt recitat *Occam in prima parte dial. li. 6.c.79.* & poſt eum *Gab.di.28 q.vnic.lib.2 & di.36.qu. vnica,li.3.*) ſicut paſcere pauperem, dicere veritatem, vel propter Deum, vel quia dictatur à ratione recta, vel propter aliquod bonum vtile vel delectabile conſequendum, aut incommodum vel periculum vitandum. Act⁹ tertio modo eliciti ſeu producti dicuntur boni ſecundũ genus, vel ex genere, pro quanto cadunt ſuper debitam materiam, aut ſeruantur aliquæ circumſtantiæ loci vel temporis, aut forte eliciũtur abſolute ſine omni circumſtantia, hi tamen actus non ſunt virtuoſi neque perfecti, neque imperfecti, neque ex eis generantur virtutes, nec ipſi generantur ex virtutibus, imo quãdoque ſunt vitioſi.v.g. quando ambitioſus dat eleemoſynam, aut loquitur veritatem, vt honoretur & laudetur, vel auarus ponit Euangelium in quæſtum, ſicut de hypocritis Dominus loquitur, qui omnia ſua faciunt vt honorẽtur ab hominibus, vel pecunias adquirant, aut infamiam, vel confuſionem temporalem euadant. Actus vero primis duobus modis eliciti ſunt vere virtuoſi, & habitus eis correſpondentes ſunt veræ virtutes, ſed primi perfecti, ſecundi imperfecti. Primum patet, quia vterque elicitur ſecundum dictamen rectæ rationis, quantum ad finem & omnes circumſtãtias. Et propter hoc quia dictatum eſt ſic à ratione. Et quia habens eum non compatitur ſecum aliquem actum vitioſum & culpabilem, habet etiam ſecundum cordis præparationem omnem actũ virtuoſum & virtutem. Secundum patet, quia actus primi ordinantur in finem perfectiorem propter quem eliciuntur quam ſecũdi. Multo enim perfectius eſt agere propter Deum qui eſt ſummum bonum, & æternam fœlicitatem, quam propter amorem virtutis, honeſtatis, aut propter communem pacem naturæ vel reipublicæ conſeruationem temporalem. Et perfectius eſt agere propter Deum, quam propter hoc quod recta ratio ſic dictat, pro quãto Deus perfectior eſt recta ratione, vterque tamen finis honeſtus eſt & bonus. Et ſecũdum hoc diſtinguitur triplex bonum, ſcilicet bonum meritorium, bonum morale, & bonum ex genere. Primum nunquam eſt ſine gratia & charitate. Secundum non ſine virtute à qua procedit vel quam generat. Tertium inuenitur ſine vtroq;. *Gab.* Et (vt inquit *Scotus.*) melior eſt vnus bonus actus intenſus à voluntate quam mille remiſſi. Sicut ſi aliquis daret eleemoſynam vnam ex maximo feruore & charitate, plus meretur quam alter dans mille eleemoſynas ex voluntate remiſſa & tepida, quia Deus non penſat quantum, ſed ex quanto.

Actvs primvs dicitur (ſecũdum *Guil. Scot. in primo di.3.& etiam in ſecundo d.4.*) potentia animæ antequam operetur actualiter, vt dicit *Phil.*

Digitized by Google

Phil. 2. *de anima.* Vnde actus primus generaliter eſt, qui ineſt habitualiter in quocunq; , veluti in anima, ſcientia, vel cognitio habitualis, vel ſcire eſt actus primus ſimiliter intellectus, ab hoc actu primo procedit actus ſecũdus, videlicet conſiderare vel ſpeculari actualiter, ſecundum iſtam ſcientiam vel intellectum. ſimiliter in voluntate, velle eſt primus actus, à quo procedit actus ſecundus: puta, volitio actualis, vel amare, actualiter placere & eligere. Itaq; primus actus dicitur res in habitu, & ſecũdus act⁹ dicitur opatio ei⁹ ſicut lucere eſt prim⁹ effect⁹ ignis, & ſecundus actus eius eſt illuminare, &c.

Actvs formatvs dicitur ille qui Deum finem habet, id eſt qui ordinatur in Deum tanq̃ in finem vltimum & bonũ in ſe ſummũ. Et dicitur format⁹, quia elicitur ex charitate, q̃ eſt forma cęterarum virtutũ, vel quia habet charitatẽ ſibi inſeparabiliter iunctã. *Gab di.* 13. q. 1. *ar.* 1 *li* 4. A ſola autem inhærentia & inclinatione charitatis & gratiæ ad actum, actus dicitur formatus, vt dicit *Scot. di.* 14. *q.* 2. *lib.* 4.

Actvs fidei eſt credere, actus ſpei eſt deſiderare, vel amor concupiſcẽtiæ, actus charitatis eſt diligere, & actus charitatis proprius eſt amor amicitiæ mediatus vel immediatus. *Gab di.* 26. *qu. vnica, art.* 2. *lib.* 3. Et actibus meremur non habitibus.

Actvs gloriosi ſiue beatifici, vt ſcribit *S. Bona, di.* 49. *ar.* 1. *q.* 5 *lib.* 4. non tantum ſunt in Deum, vt in obiectũ, ſed etiam in bona creata. Gaudebit enim homo & diliget proximũ. Sed quia ſubſtantiale præmiũ beatitudinis in Deo cõſiſtit, ideo act⁹ gloriæ principales ſunt ſecũdum quos anima vnitur Deo, tanq̃ ſponſa ſpõſo, & in his ditatur & repletur, non ſolũ vigoratur. Et ideo dicuntur dotes, quaſi diuitię animæ deſponſatæ. Hos aũt actus quidam dicunt eſſe tres, quia tria requirũtur ad hoc, quod anima perfecte gaudeat de Deo, ſc. perfecta viſio, perfecta dilectio, & pfecta ipſi⁹ fruitio. Omnes autem vires (vt ait *Bona.*) quæ habẽt per gratiã actum in Deum, habebunt per gloriam actus perfectos, euacuatis imperfectis. Vnde rationalis cuius eſt modo credere per fidem, tunc videbit aperte. Concupiſcibilis cuius eſt amare, diliget tunc perfecte. Iraſcibilis cuius eſt erigi & initi per ſpẽ, tunc tenebit continue & certe. Vnde ſecundum hos tres actus diſtinguuntur tres dotes, ſc. viſio, dilectio, comprehenſio, ſiue tentio, ſiue fruitio per appropriationem. Nam fruitio iſta tria cõplectitur. Hæc *S. Bona.* Et iſti tres actus, vt idem ait, ſunt omnino coniuncti & connexi. Vnde qui perfecte videt, perfecte audit & habet. Et ideo in ſanctorum verbis per connexionem quod eſt omnium, attribuitur vni: magis autem viſioni attribuitur propter hoc, quod in viſione diſtinguitur ſtatus patriæ à ſtatu viæ, non ſic in dilectione, quia vtrobiq; eſt dilectio, ſed in patria eſt viſio, non in via, ſed credulitas de non viſo, &c. Hæc *Bona.* Et reſpectu actus beatifici ſolus Deus eſt cauſa effectiua. Vide de hoc *Scot di* 14 3 & *di.* 13 Nec includit contradictionem (vt ſcribit *Gab. di* 18. *q. vnic. art.* 1 *nota.* 5. *lib.* 3) actum beatificum eſſe meritorium neque in Chriſto, neque in Angelis, nec in cęteris beatis. Et hoc neque ſibi beatis neq; alijs, etiam neq; quo ad beatitudinem eſſentialem, nec quo ad aliud bonũ. Patet primum, quia omnis actus acceptus à Deo tanquã actus bonus & laudabilis, pro quo velit Deus aliquid retribuere, vel illi cuius actũ acceptat, vel alteri pro quo fit, eſt meritori⁹: ſed talis poteſt eſſe actus beatificus, ergo poteſt eſſe meritorius, quia poteſt talem actum acceptare, tãquam dignum retributione alicuius boni ipſi beato. Poteſt namq; Deus retribuere bona omni capaci cui voluerit. Latius probat. *Gabr.* Item ſancti ſuis orationibus nobis merentur pro quibus intercedunt. Vide latius alias.

Actvs conivgalis de quo multa ſcribit *Petrus de Palud. di.* 31. *q.* 3. *lib.* 4. Qui quidem actus ſecundum eundem quandoq; eſt meritorius, vt cum quis habẽs gratiam reddit debitũ quod eſt iuſtitiæ, & quando petit cauſa prolis tempore & loco & modo debitis, quod eſt latriæ. Et quando cauſa præſeruandi comparem à fornicatione, q eſt charitatis, & quarto quãdo cauſa vitandæ fornicationis in ſe, q̃ probabiliter credit aliter nõ vitandã. His modis act⁹ coniugalis eſt meritorius, quia omnis actus virtutis charitate informatus eſt meritorius. Huiuſmodi eſt actus coniugalis in quatuor caſib. dictis. Quandoq; aũt ille actus eſt indifferens, id eſt nec meritorius nec demeritorius, puta cum coniunx carẽs gratia vno de quatuor modis

dis dictis, actum illũ exercet, quia omnis actus qui eſt meritorius habenti gratiam, eſt indifferens non habenti. Non n. eſt meritorius propter carentiam gratiæ, nec demeritorius propter carẽtiam culpæ, cui ſolum debetur pœna, &c. Quãdoq; ille actus coniugalis eſt mortale, & in ſex caſib. quos diffuſe recitat *Paludẽ*. pauca ex dictis ſuis multis referam. Primus ꝓpter inordinationem intentionis efficiente libidine, quando limites matrimonij excedit, id facturus cũ quacunq; alia, dum tamen æque pulcra, ſed quia habitibus non demeremur ſed actibus, hoc eſt, quando actu ſic cogitat. SECVNDVS ratione aborſus tẽpore conceptus vel partus ſi probabiliter timetur, quia contra charitatem eſt quod quis velit delectari cũ pernicie vitæ prolis. TERTIVS ratione periculi infectionis tempore menſtrui, tunc n. ſecundum quoſdam exigere ſcienter eſt mortale, ſed reddere cum dolore & diſplicentia, non. Vel dicendũ ꝙ non eſt mortale, ẽt ſcienter exigere. Vide latiꝰ. QVARTVS locus ſacer, ſi põt alius locꝰ haberi, tunc n. nõ ſolum petens peccat mortaliter, ſed etiam reddẽs in loco ſacro, quod eſt hæreticos imitari in ſuis conuenticulis, qui ad ſe vt porci indiſtincte accedũt. Vide latius *Petrum Palud.* Quintus caſũs ſi mutat naturalem vſum in eũ qui eſt contra naturam, vt quãdo vas debitũ ꝑtermittit, quod ſemper eſt peccatum mortale, quia proles ſequi non põt, & totaliter intentio naturę fruſtratur. Alio modo quo ad ſitũ, & tũc excuſatur, quãdo diſpoſitio corporis vel infirmitas alium modum non patitur. SEXTVS quãdo coniunx voluptatem præuenit, & prouocat eam manib. vel cogitatione, vel vtendo calidis & incenſiuis, vt poſſit pluries cũ vxore coire, id tñ poteſt quandoq; fieri ſine peccato & tripliciter, vt idẽ recitat. Vide ibidẽ. Quandocunq; aũt voluptas quæritur, ſemp eſt veniale. Ponit tñ ſpeciales caſus & ſex idẽ *Palud.* vbi ſup. quãdo actus coniugalis eſt veniale. PRIMVS quando ꝑcedit aliqua deordinatio rationis, ſed non tanta ſicut in prædictis caſibus: puta, ſc. petere tẽpore ſacro, & ſi reſpectus ſit ad delectationẽ, grauis eſt culpa, ſi ad lubricũ vel infirmitatem ſuam, cuius eſt ſibi conſcius vel conſcia, veniale eſt, tamen vix contingit quod in præcipuis dieb. non ſit graue peccatum ſecundũ *Bonau.* SECVNDVS eſt petere cauſa delectationis infra limites, tamen ſemper eſt veniale, ſicut comedere propter voluptatem. Quod enim cibus ad ſalutem hominis, hoc coitus ad ſalutem generis, inquit *Aug.* TERTIVS petere cauſa fornicationis vitandæ, licet hac intentione contrahere non ſit veniale. QVARTVS cauſa infirmitatis vitandæ, quia quamuis vtrunq; ſeorſum liceat appetere, non tamen vnum propter alterum, quia iſta cauda non eſt iſtius vituli. QVINTVS ſi quando incæpit petere vel reddere bona intẽtione, poſtea mutet intẽtionẽ, ita, ſc. quod nũc vellet iſtã libidinem propter ſe etiam, ſi quidẽ actu hoc cogitet extra horam deciſionis ſeminis, quia tunc non habet vſum rationis. Sextus quandocunq; aliud intendit quam ad ꝙ ordinatur coniugium, ſc. vel ad prolem vel ad reddendum debitũ. Hæc *Palud* bene frugi Theologus vbi ſupra, & de actu coniugali. Vide & in dictione *Debitum*, & in dictione *Matrimoniũ*.

ACTVS quos habent angeli vide infra in dictione *Angelus*.

ACTIO INORDINATA eſt multiplex ſecundum *S. Bona.* Quædam eſt inordinata propter inordinatam conuerſionẽ volũtatis ad creaturam, Quædam non ordinata propter operantis negligentiã, quædã propter operãtis infirmitatẽ. Prima mala eſt malitia cõmiſſionis, ſecũda mala eſt malitia omiſſionis, tertia indifferẽs, & illa eſt quãdo aliquis circa creaturã nõ afficitur inordinate, nec tñ actũ circa illã cõparat ad Deũ, h. e. ordinat in Deũ, ſed facit ꝓpter aliquẽ finẽ qui reſpicit indigẽtiã naturæ, vt cũ quis ambulat vt recreetur, aut comedit vt reficiatur, talis actio eſt indifferẽs, quia Deus nec illam remunerat nec imputat in culpam, & hoc, quia in tali actione nõ eſt malitia cõmiſſionis: quia non eſt inordinata delectatio, nec ẽt omiſſionis, nõ enim ſemper omittit homo, ſcilicet omiſſionis peccato, quando actiones ſuas non refert in Deum. Indulgetur enim naturæ fragili & infirmæ vt multa talia poſſit facere, nec Deus requirit in tali ſtatu diſtractionis & miſeriæ, qđ omnia dum facit referat ad ſe, requirit tamen aliquando quando eſt locus & tempus, & tunc ſi homo non referat, omittendo peccat, vt ait *Gabr. di. 41. q. vnic. ar. 3.* Et ſecundum opinionẽ quæ tẽperatior eſt & cõmunior dicitur, quod

non

non omnis actus elicitus eſt meritorius vel demeritorius, ſed aliquis eſt indifferens tã in habente gratiam quam non habente. Non enim omnis actus peccatoris peccatum eſt. Nã peccator honorãdo parẽtes, benefaciendo indigenti, credendo verum, non peccat, licet hæc agendo non mereatur. Similiter exiſtẽs in gratia & hæc faciens propter naturalem honeſtatem, cõpaſſionem & veritatis apparentiam, nõ meretur, eo qd non per gratiam hæc refert in Deum. Sed nec demeretur, quia à Deo nõ obligatur omnẽ actum ſuũ referre in Deũ. Non n. præcepta quæ ad certos actus certo modo agẽdos obligant pro ſemper obligant, ſed pro certo tẽpore, loco vel cauſa, cum quib. exiſtentib. ſi non referret, peccaret. Poſſet quidẽ Deus ſecundũ iuſtitię rigorem omnem noſtram vitã & actionem exigere, vt in eum referrem⁹, ſed nõ exigit per miſericordiã. Hęc *Prepoſ Gabr.* Hinc ſumpſiſſe *Cancel Pariſ.* æſtimo ait *Gab.* quod in ſuo tripartito *c.* 4. ſcribit. Cognoſcens inquit ipſe pijſſimus pater noſtrã fragilitatem & exiguam potẽtiam, non requirit à nobis omne ſeruitium quod ſecundũ iuſtitiæ rigorem exigere poſſet. Quin potius dedit certũ numerũ præceptorũ, quorum obſeruatio ſibi ſufficiens eſſet, quæ ẽt legis decalogo continentur. Sic & gratiæ diuinæ ac miſericordiæ deputat q non omnẽ offenſam vult de facto imputare ad mortem æternã, cum id iuſtiſſime poſſet, quia omnis Dei offenſa de ſua indignitate eſt mortifera, & ſecũdũ ſtrictã iuſtitiã Dei à vita gloriæ excluſiua, imo de facto excluderet niſi remitteretur, vt idem *Gerſ* probat *de vita ſpirit. lect.* 1.

Actionvm hvmanarvm multiplex eſt differentia, vt ſcribit *Gab. di.* 15. *q.* 8. *ar.* 3. *dub.* 2. *lib.* 4 *poſt S. Tho. quotl* 9 *ar.* 15. Quædam habẽt deformitatem inſeparabiliter annexam, quæ vt *Philoſ.* dicit mox nominata cõuolutæ ſunt malitia, quemadmodum ſupra dictum eſt in dictione *Actus*, vt fornicatio, adulteriũ, furtũ & huiuſcemodi, quæ nullo modo poſſunt bene fieri. Quædã ſunt actiones quæ de ſe indifferẽtes ſunt vel ad bonũ, vel ad malum, vt leuare feſtucã de terra, & huiuſmodi. Quędã ſunt actiones quæ abſolute conſideratæ deformitatẽ vel inordinationẽ important, q̃ tamen aliquib. circumſtãtijs aduenientib. bene effici poſſunt, ſicut occidere hominem vel percutere, in ſe deformitatem quandam importat. Sed ſi addatur occidere malefactorem propter iuſtitiam, vel percutere delinquentem cauſa diſciplinæ, non erit peccatum, ſed virtuoſum. Actio autem mala vt ſentit *S. Bona. di* 37 *ar.* 2 *qu.* 1. *lib* 2. non eſt à Deo. Nihil n. vt ipſe dicit eſt attribuendum Deo niſi quod condecet potentiam ſuam, ſapientiam & bonitatem, ideo actionem malã Deo tribuere non ſolũ falſitatis eſt, ſed ẽt blaſphemiæ & impietatis, &c. Actio itaq; mala & iniuſta ſecundũ q huiuſmodi à Deo non eſt, *licet actus poſitiuus*, & omnis ſit à Deo. De quo alias.

Acceptio personarvm eſt iniuſtitia qua præfertur perſona perſonę propter cauſam indebitam, vt ſcribit *Gab. di* 15. *q.* 7. *ar.* 1. *lib.* 4. *poſt Alex. de Ales par.* 2 *q* 136. *ar.* 1. Et dicitur iniuſtitia. Ex quo patet quod acceptio perſonarum includit deformitatem & vitium. Vnde dicitur *Leuit.* 19. *Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſte iudicabis.* Et ſequitur ſtatim. *Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis*, ſc. in iudicio faciẽdo iniquũ. Et *Deut.* 16. vbi dicitur. *Iudices cõſtitues in omnib. portis tuis vt iudicẽt populum iuſto iudicio* Et ſequitur. *Nec accipies perſonam nec munera.* Quid aũt eſt accipere munera? Reſpõdet *Aug. ſuper Pſal.* 25. Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatẽ, propter munera, nõ ſolum propter aurũ & argentũ & huiuſmodi aliquid, ſed etiam ꝑpter laudem. Qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit n. illi manus ad accipiendũ iudiciũ linguæ alienæ, & perdidit iudicium conſcientiæ ſuę. Vnde Dauid *Pſa.* 25 *Ne perdas cũ impiis animam meam, & cũ viris ſanguinũ vitam meã in quorũ manib. iniquitates ſunt, & dex. eo. reple. eſt mune.* Qui aũt nulli eſt debitor, non poteſt eſſe acceptor perſonarum, quia qui præferendo perſonã perſonæ non eſt debitor, nulli facit iniuſtitiã, qa nec ſubtrahit debitum, neq; irrogat indebitũ contrarium, id eſt iniuriam, & per conſequens nõ accipit perſonã. Sic De⁹ quãtumcunq; ſublimet, aut vnũ alteri præfert, nõ accipit pſonam, quia nullius eſt debitor, nec aliquid poteſt iniuſte agere, quia eo ipſo quod aliquid vult & facit, iuſte vult & facit, & ſua voluntas eſt regula

omnis iuſtitiæ.Item in his quæ dantur mere liberaliter non ex debito, non habet locum acceptio perſonarum,vt latius declarat *Gabr.vbi ſupra.*Et dicitur propter cauſam indebitam, h. eſt propter aliquam conditionem perſonæ adiacentem, non congruentem ad rem ipſam in qua præficitur. Vnde ſi in perſona attenditur conditio,per quam eſt idonea ad rem in qua pfertur,vt eſt ſcientia in doctore,probitas in rectore,potentia in defenſore,nō eſt acceptio pſonarum.Sed ſi attendunt in præferédo paſtorem populi conſanguinitatem, diuitias, potẽtiam,ſecularem nobilitatẽ, & huiuſmodi quæ ſunt impertinentia ad regimẽ ſpirituale, ibi eſt vitiũ acceptionis perſonarũ. Ideo oportet varias conditiones attendere in præficiendis hominib.ad varia,in cõferendis beneficijs & prælaturis,vitæ ſanctitatem & doctrinam, in diuidenda hæreditate conſanguinitatem, in diſtribuẽdis præmijs,meritorum qualitatem, vt vitetur acceptio perſonarũ. Vnde duo requiruntur ad acceptionem perſonarũ. PRIMVM quod id quod confertur ſit indebitum illi, vt ſi officium prædicationis committitur ignoranti, ꝙ eſt debitum alteri,ſcil.docto. SECVNDVM quod conferens non attendat ad conditionem congruentem ad rem quam confert, ſed conditionem impertinentem, quæ non habet aliquem ordinem congruentiæ ad rem quæ confertur: puta,conditionem quæ non reddit ipſum idoneum ad id quod confertur,vt patet in exẽplis. Vnde apud Deum non eſt acceptio perſonarũ, quia non attendit Deus impertinentes conditiones,dicente Apoſtolo ad *Gal.3. Non eſt Iudæus neq; Græcus,non eſt ſeruus neque liber,nō eſt maſculus neq; fœmina.Omnes enim vos eſtis vnũ in Chriſto Ieſu.*Simile habetur ad *Col.* 3. Solet autẽ acceptio perſonarum in trib. contingere. PRIMO in promotione ad dignitates.Vnde 1. *Reg.*16 dixit Dominus ad Samuelem vncturũ ex filijs Iſai regem.*Non reſpicias vultũ eius, nec altitudinem ſtaturæ eius,quoniã abieci eum.* SECVNDO in executione iudicij. Vnde iudicib.dicitur *Deut.16.Non accipies perſonã nec munera;* nam iuſtus iudex cauſas diſcernit,nō perſonas. TERTIO in exhibitione honoris *Iacob.2.Nolite in acceptione perſonarũ habere fidem Dom.noſtri Ieſu Chriſti. Etenim ſi introierit in conuentũ veſtrum vir aureũ annulum habens, &c.* Et pōt addi quartum in præmiorũ diſtributione. Vnde Apoſtolus.*Reddite omnib.debita.* Alij annumerant octo in quib.poteſt fieri acceptio perſonarum.Et hæc refert *Gabr.vbi ſupra.* Et quãtum ad rationem nominis, vt idem notat *Gab.* acceptio perſonarum non attenditur ſecundũ illud quod eſt perſona vel intrinſecum perſonæ, ſed ſecundum ea quæ extrinſece adiacent perſonæ,vt ſunt diuitiæ,amici,potentia, nobilitas generis,cõſanguinitas,ſeruitus, & huiuſmodi. Vnde *B.Greg* 25.*moral.*Plerumq; hominem non ex eo quod ipſe eſt,ſed ex his quę circa ipſum ſunt veneramur.Cumque non intuemur quod ipſe ſit,ſed quod poſſit, in acceptione perſonarum nō ex perſona,ſed ex reb. adiacentib.ducimur.Et ratio, quia ex adiacentibus deuenire conſueuimus in cognitionem perſonæ,vt latius ibi ſcribit *Gab.* Et per hoc qui interiora attendit ſcientiam & virtutes, quæ frequenter ad rem faciunt, non dicitur accipere perſonas,ſed quæ adiacẽtia,quę cauſæ ſunt impertinentia conſiderata, perſonam accipiunt. Et acceptio perſonarum in dignitatib.in iudicijs,in exhibitione honoris,ac in cæteris, peccatum eſt& culpabile,quia acceptio perſonarũ prohibetur, Vnde *Deut.*1.dicitur.*Quod iuſtum eſt iudicate,ſiue ciuis ſit ille,ſiue peregrinus, nulla erit diſtãtia perſonarum,ita paruum iudicetis vt magnum,nec accipietis cuiuſquam perſonam.* Et *Eccl.42.Ne accipias perſonã vt delinquas.*Quicquid pręterea opponitur virtuti,vitium eſt:acceptio perſonarum opponitur virtuti, ſc.iuſtitiæ diſtributiuæ,iuſtitia autem diſtributiua cauſam attendit non perſonam, imitans diuinam iuſtitiam.De qua *Gloſſ.ad Eph 6 ſuper illud. Nō eſt perſo.ac.apud Deum.* Deus iudex iuſtus cauſas diſcernit,non perſonas. Econuerſo perſonarum acceptor perſonas diſcernit, non cauſas.Item damnificans per acceptionem perſonarum præferendo inidoneos tenetur releuare à iactura damnificatos.Probatur per dictum *Car.in clem.1.de ætate & quali.* dicẽtis quod vltra peccatũ mortale quod cõmiſit cõferens beneficiũ indignè,tenetur ad reſtitutionẽ totius intereſſe Eccl. q̃ læſit ad inſtar magiſtratus,qui minus idoneo tutelã pupilli cōmiſit *ff.de Mag. cõue.*per totũ.Probat &alio medio*Gab.vbi ſup.*

Acce-

Acceptare eſt gratum & acceptum habere. Aliquid autem acceptari à Deo contingit dupliciter, vt ſcribit *Bona. q. 1. di. 29. lib. 2. ſentent.* Vno modo acceptione generali quoniam idem eſt acceptare & bonum æſtimare & in bono conſeruare, & hac acceptione Deus acceptat omne opus bonum. Alia eſt acceptatio ſpecialis, qua acceptat aliquid tanquam dignum vita æterna, quo modo acceptat ſolam rationalem creaturam; illa enim tantum capax eſt beatitudinis. De hoc latius *Occam in primo d. 17. q. 1.* Acceptat autem rationalem creaturam tunc (vt ſcribit *Gab. d. 29. q. vnic. ar. 3. dub. 1. lib. 2.*) cum conſecrat eam in templum, adoptat in filium & aſſumit in coniugium. Animæ quippe ſanctæ quæ Deo placent, dicuntur templum Dei, filiæ & ſponſæ, vt patet ex ſcripturis vtriuſque teſtamenti. Et cum Deus immenſus habitare velit in anima vt in templo, ſeruum reputare pro filio, ancillam aſſumere pro coniugio, dubitare nemo poteſt illud eſſe meræ gratiæ & condeſcenſionis liberaliſſimæ. Hæc omnia facit gratia gratumfaciens, quæ quia eſt ſummum donum Dei creatum, animã cui infunditur ſanctificat, Deo aſſimilat, ipſamque venuſtat. Vide latius ibi Gabrielem. Et primum genus acceptionis non requirit ſuper additum donum gratiæ, vltra ea quæ ſunt de conditione naturæ. Secundum vero genus non poteſt non eſſe gratuitum, &c.

Acephalvm, id eſt ſine capite. Vnde vt ſcribit *Stephanus Brulef. di 9 q 5. lib. 3 ſent.* Eccleſia veteris teſtaméti nunquam fuit acephala. Et dicitur ab à quod eſt ſine, & cephalum quod eſt caput, quia ſemper habuit Chriſtum pro capite, cum eſſent eius membra. Ad hoc enim quod Chriſtus dicatur caput Eccleſiæ myſticum vete. teſt. non requiritur quod habeat actualiter naturam humanam ſibi vnitã, nec oportebat quod eſſet ſecundum naturam humanam, ſed ſufficit quod eſſet præuiſus ſecundum illam, & quod merito paſſionis eius præuiſæ infunderet Deus hominibus fidem & gratiam, & hoc ſic fuit in Chriſto. Vide & de hoc infra in dictione *Caput*, &c.

Acedia per e ſcribi deberet in medio, & per ſimplex c. Ita enim ſcribitur in Græco *ἀκηδία*, vſus tamen aliter habet, plerunque enim accidia ſcribitur. Et acediam dicimus (vt ſcribit *Gerſ. part. 2. in reg. moral.*) eſſe tædium interni boni, quæ ex genere ſuo venialis eſt, quia contrariatur non charitati, ſed eiuſdem feruori. Fit autem mortalis dum per eam aut ex ea mortale crimen incurritur, vt omiſſio eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, aut deſperatio de diuino auxilio, aut ſuiipſius interfectio. Sola negligentia mortalis per quam id quod ſub præcepto cadit, omittitur, quamuis culpabilior in exercitiis ſpiritualibus & hierarchicis, vt in miſſa, quã prophanis. Et ſecundũ aliquos ſic deſcribitur. Acedia eſt de virtutum laudabili exercitio vtriuſque hominis languida deiectio, vt inquit *Grego. in hom.* Aliter ſic deſcribitur. Acedia eſt diffidentia de propriis viribus, & Dei auxilio, quo ad ardua bona implenda, ſecundum alios ſic. Acedia eſt torpor mentis bona inchoare, aut perficere negligentis, ſecundum *Rich. Iſid.* acediam à triſtitia diſtinguit, dicens triſtitiam eſſe inquantum homo recedit à bono ad quod tenetur tanquã à graui & laborioſo. Acediam verò dicit eſſe inquantum homo ab illo diuino bono ſeu ſpirituali ſe conuertit ad quietem indebitam. Et inquantum (vt ait *Gerſ. in compend. Theolog. de ſeptem vitiis capit.*) eſt vel dicitur triſtitia, opponitur lætitiæ ſpirituali, ſed prout eſt & vocatur acedia, opponitur virtuti fortitudinis, quæ conſiſtit in arduis aggrediendis, & in ſuſtinendis aduerſis. Et denominatur Acedia ab acedine, quia per eam anima habet quandam acedinem, quandamque guſtus ſpiritualis indiſpoſitionem de bono diuino ſeu ſpirituali difficili. *D. Tho. 2. 2. q. 35.* dicit acediam eſſe tædiũ bene operandi & triſtitiam de re ſpirituali, vel receſſus mentis à bono ſpirituali diuino, cui oportet mentem inhærere ex neceſſitate. *Hugo* dicit, Acedia eſt ex confuſione mentis nata triſtitia ſiue odium, & amaritudo animi immoderata. *Ioan. Damaſcen. lib. 2.* ait: Acedia eſt triſtitia aggrauans mentem, vt nihil boni ei agere libeat. Et ſecundum *Greg. 31. moral.* ſex aſſignantur acediæ filiæ, ſcilicet malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, euagatio mentis circa illicita. De his latius *Gerſon vbi ſupra.*

Accidens quod Paulus Corteſius vocat

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

cat aduenticium ,capitur dupliciter (vt ſcribit Dominus Cardi. Cameracen. *q.6.art.3.lib.4.)* Vno modo ſtricte,& ſic ſupponit pro aliqua re ſiue entitate quę non eſt ſubſtantia connotando quod talis alicui alteri entitati accidat. Vel vt ait *Gabr.* capitur pro forma reali alicui ſubiecto inhærente, vt albedo, caliditas, & ſic albedo panis & quodlibet eius accidēs licet poſſit ſeparari à ſubiecto, tamen quando eſt ſeparatum, non eſt accidens, quia non accidit ſubiecto ſiue non ineſt. Iſto modo accepit *Ariſtot.* qui credebat quod tale accidens non haberet eſſe niſi per ineſſe, & ſic quod non poſſet eſſe niſi ineſſet, ſed hoc non eſt verum ſecundum fidem. Hoc modo accidens inhærere ſubiecto (vt ſcribit *Gabriel d.1.qu.1.libr.3.*)nihil eſt aliud quam accidens eſſe in ſubiecto per intimam pręſentiam. Alio modo capi poteſt large prout ſupponit pro tali entitate,cōnotando nō quod de facto inſit vel accidat alicui, ſed tantum cōnotando aptitudinem, ſcilicet quod ſit aptum natum alteri accidere. Et ſic albedo panis etiāſi ſit ſeparata à ſubiecto, eſt accidēs, vt dicit *Aliacen.* vbi ſupra. Hoc modo ſecundum communiorem opinionem & cui magis fauet doctrina Eccleſiæ, accidentia in ſacramento quæ fuerunt panis remanent ſine ſubiecto, & in illis ſit fractio. Et hanc opinionem tenet ipſe *D.Card.* vt ibidem oſtendit. Accipitur quandoq; vt ſcribit *Gab.* pro termino accidentaliter connotatiuo, prædicabili de alio contingenter ſic creare hoc modo dicitur accidere Deo, quia aliquando eſt vera Deus creat, aliquando non, & ita contingenter creare de Deo prædicatur, nec idem eſt ſecundum eundem prædicari accidentaliter, & prædicari contingenter. De qua acceptione vide in logica.

ACVTVS a, um, quod acumen habet, transfertur ad incorporea, vt acutum ingeniū, acutus viſus. Interdum ponitur pro aſpero. Et acutam vocem tenuem & altam vocamus; à quo venit acutiſſimus. Et iſte ſuperlatiuus ſicut & omnis dupliciter poteſt exponi, vt ſcribit *Brulefer. di.16.qu.2.lib.3.* Vno modo negatiue, vt dolor Chriſti fuit acutus, & nullus eo acutior. Alio modo affirmatiue, vt dolor Chriſti fuit acutus, & omni alio acutior.

ADAM ſecundum *Guil.* Scoti imitatorem, & *Pelbart lib. 2. Roſa Theol.* Adam inquam vocabulum vt ſcribunt accipitur tripliciter in Biblia. Vno modo dicitur idem quod homo, ſicut eſt illud *Gen. 5. Vocauit nomen eorum Adam in die qua creati ſunt.* Vbi dicit *Ly.* quod hoc nomen Adam eſt commune ſeu appellatiuum in Hebræo, ſicut hoc nomen homo in Latino. Et *Hier. ſuper Mat.* dicit quod vbicunque in veteſt. apud nos ſcriptum eſt filii hominum, in Hebræo habetur filii Adam, vt in *Pſal. 4. Filij hominum vſquequo graui corde, &c.* SECVNDO accipitur pro proprio homine. TERTIO pro Chriſto Domino, iuxta illud Apoſtoli 1. *Corinth. 5. Sicut primus Adam de terra terrenus, ſic ſecundus Adam de cœlo cœleſtis.* Et capiendo Adam pro homine, vt & habet Apoſt. 1. *Cor.15.* (nam quem nos hominem vocamus, Hebræi appellant Adam) Et ſic reperitur duplex Adam, vt ſcribit *Iacob de Valen. in Pſal. 37.* Vnus dicitur primus Adam, qui eſt principium carnis & omnis peccati, in quo omnes peccauimus, quia transtulit peccatum ſuū & omnes pœnalitates per generationem libidinoſam in omnes poſteros, & ille fuit forma futuri & ſecūdi Adam, ſcilicet Chriſti. Secundus Adam fuit Chriſtus, qui fuit figuratus per oppoſitum in illo primo. Nam ſicut primus fuit principium omnis peccati & miſeriæ, ſic ſecundus principium fuit omnis gratiæ & fœlicitatis, quare & primus dicitur homo vetus, quia omnes in peccato inueterauit. Secundus vero dicitur Adā nouꝰ, quia omnes nos renouauit. De hoc latius Chriſtopolitanꝰ Epiſcop. vbi ſupra.

ADORARE ſecundum *Rabanum* eſt eum qui adorandus eſt tota mentis intentione quęrere. Vnde iſta differunt Orare, adorare, & colere. ORARE ſiue oratio eſt quædam eleuatio mentis in Deum per cognitionem & amorem. ADORARE autem vltra hoc addit quod quæramus Deum tota intentione, credendo, & firmiſſime ſentiendo ipſum habere ſummā bonitatem, & ab ipſo omne bonum emanare, & ſine ipſo nihil boni poſſe haberi. Colere dicit omnia prædicta addendo cerimonias exteriores, vt ſunt genuflexiones, ſacrificia, &c. Sed capiendo large cultus, honor, reuerentia ſunt idem quāuis differunt aliquo modo. Vnde *Iacob de Valent. ſuper Pſal. 104.* hæc habent

ſe per

Digitized by Google

ſe per ordinē, ſcilicet, reuereri, honorare, laudare, glorificare, confiteri, adorare. Nam reuereri eſt aliquod maius bonum in alio quam in ſe exiſtimare. Honorare autem eſt reuerentiam exhibere propter illud bonum. Laudare eſt honoratum commendare. Glorificare eſt laudes ipſius honorati large lateque præconizare. Confiteri eſt Deum & Dominum vniuerſalem affirmare coram hominibus. Adorare eſt reuerendum, honorandum & glorificādum propter eminentiam omnipotentiæ & ſanctitatis colere, & omni alia ſpe poſtpoſita, ſe totum illi ſubiicere, & hoc ſoli Deo conuenit. Ex quo patet ſecundum eundem quod adoratio continet in ſe omnia alia, ſcilicet reuerentiam, honorem & laudem & gloriam ſiue glorificationem & confeſſionem.

Adoratio quandoque accipitur large pro qualibet veneratione qua aliquid veneratur. Sic tres ponuntur ſpecies adorationis, quæ Græce theoſebia ſeu latria, dulia & hyperdulia nominantur. De quib⁹ *Gab. d. 9. q. vn. l. 3. ſen.* Et valde multa de his *lec. 49. can.* & parūper *lect. 18.* Latria ſiue theoſebia eſt cultus ſoli Deo debitus, quæ & adoratio ſtricte ſumpto vocabulo dici poteſt. Vel latria eſt reuerentia exhibita alteri, vt ſummo & vniuerſali omnium principi. Et quia Deus colitur actu interiori & exteriori, duplex eſt latria, interior & exterior. Item vtraque eſt duplex, habitualis & actualis. Actus latriæ interioris eſt actus fidei, ſpei, & charitatis, ſecundum *B. Aug. in Enchi.* id eſt actus intellectus vel affectus, quo feror in Deum vt in ſummum bonum omnium rerū principium atq; finem. Et omnis talis actus aut eſt actus fidei, extendendo nomen fidei ad omnem aſſenſum intellectus veri, ſiue ſit euidens, ſiue non: vel eſt actus voluntatis quo diligo Deum vt ſummum bonum in ſe ſiue vt ſummum bonum mihi. De quo vide copioſius *Gabr. in canone vbi ſupra lect. 49.*

Latria exterior ſignum eſt aliquod ſenſibile, in proteſtationem latriæ interioris exhibitum, vt ſunt oblatio, ſacrificium laudum, & canticorum voces, capitis inclinatio, pectoris tunſio, manuum complicatio vel extenſio, genuflexio, in terram proſtratio, luminarium accenſio, thuris accenſio, aliarumque rerum oblatio, quibus foris proteſtamur nos in Deum credere, ſperare, vel eum vt ſummum bonum amare. Signa illa exteriora æquiuoca ſunt, quia & Deo exhibentur & creaturæ, non tamen ſimili, ſed diuerſa intentione. Et ſecundum hoc quinque ſigna actus adorationis latriæ, quandoque ſunt duliæ. Et quia vt dicit *Biel Spirenſis lect.* 49. ex actibus frequenter elicitis generatur habitus. Latria non ſolum accipitur pro actu ſummæ adorationis, ſed etiam pro ipſo habitu, ſecundum quam acceptionem dicitur virtus ad religionem pertinens. Et vt *Rich.* ſcribit. *di. 15. ar. 4. q. 2. lib. 4.* Ad virtutem latriæ pertinet Deo exhibere honorem teſtificantem in ipſo ſummum dominium, inquantum ipſe ſolus eſt creationis & conſeruationis mūdi principium. Tres autem perſonæ diuinæ (vt ſcribunt doctor. *Bonauen. di. 9. libr. 3. & S. Thom.* & cæteri) vnica & ſimplici adoratione ſunt adorandæ. Vnde canitur. *Qui cum patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur, quia vnus Deus, vna maieſtas,* &c. Nec maior debetur veneratio vni perſonæ quam alteri, &c. De latria paulo plura videbimus de Litera L.

Dulia dicitur à dules, id eſt ſeruus Latine, inde dulia id eſt ſeruitus. Sumit autem *Gab. lec. 49. can.* duliam tripliciter, proprie communiter, & communiſſime; proprie pro ſeruitute ſiue reuerentia quā ſerui & ſubiecti impendere debēt Dominis ſuis & ſuperioribus. Dulia cōmuniter ſumpta dicitur ſeruitus quædam reuerentialis, qua ſe mutuo homines præueniūt & venerantur, propter aliquod egregiū in ipſis repertum. Dulia communiſſime ſumpta extendit ſe etiam ad latriam, prout dicit reuerentiam & honorem exhibitos, & minoribus & paribus, & ſuperioribus, nedum participatum dominium habentibus, puta creaturis, ſed etiam vniuerſaliſſimo creatori habenti illimitatam & vniuerſalem præſidentiam. Vnde *B. Aug. ſuper illud Mat. 4. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies:* dicit. Seruit⁹ duobus modis ac diuerſa ſignificatione ſolet appellari, dicitur enim latria, dicitur & dulia. Sed dulia intelligitur ſeruitus communis, hoc eſt, ſeu Deo, ſeu homini, ſeu cuilibet rerum naturæ exhibita. A qua etiam ſeruitus, id eſt dules Græce nomen accipit. Latria autē appellatur ſeruitus

illa quæ ſola diuinitatis cultui debita, nec vlli eſt participanda creaturæ, vnde idololatræ nũcupantur. Hęc *Aug.* qui duliam in hac auctoritate accipit, tertio modo ſiue largiſſime. Diuiditur autem communiter dulia primo modo, vel ſecundo modo accepta, vt tantum creaturę debetur, in duliam maiorem & duliam minorem. Vnde actus duliæ (vt inquit *D. Præpoſ. in Schonbach Gab. di. 9. q. vnic. lib. 3.*) eſt actus venerationis creaturę exhibitus propter eius excellentiam vel perfectionem ſiue interior ſiue exterior, & illo modo eſt genus ad hyperduliã, quę eſt dulia maior & ad duliam minorem. Vnde hyperdulia eſt ſeruitus quędam reuerentialis exhibita creaturæ ratione excellentiæ eminentis & ſingulariſſimæ. Et dicitur ab hyper quod eſt ſuper, quaſi excellens dulia, qualis eſt reuerentia exhibita virgini glorioſæ, vt eſt mater Dei, quo excellit Cheribin & Seraphin & omnes angelicos ſpiritus. De quo latius vide S. *Bonauen. di. 9. q 3. lib. 3.* Dulia minor ſiue ſimpliciter dicta eſt reuerentia communis alicui exhibita creaturæ ratione excellentiæ communis multis aliis, ſicut prælatis inferioribus vel in ſacris ordinibus conſtitutis, aut indignitatibus, & hominibus ſapientia præditis. Item & beatis angelis, & animabus ſanctis. Et habitus ex actibus cuiuslibet harum ſpecierum adquiſitus dicitur latria vel dulia habitualis. Et de ſingulis his breuiter hic dictis abunde & copioſius vide *Gabr lect. 19. cano.* Et vt idem dicit *diſt. 9. quæſt. vnica, libr. 3.* Adoratio ſecundum quamlibet ſpeciem ſupra dictam aliquãdo exhibetur naturæ intellectuali, ratione cuiuſdam excellentiæ, vel ſuperioritatis tanquam obiecto per ſe venerando, etiamſi ad aliud non referatur, licet non tanquam fini vltimo. Aliquando etiam reuerentia exhibetur creaturæ, non per ſe nec propter ſe, ſed per accidens propter aliud, nec principaliter ad ea terminatur veneratio, ſed ad aliud per ea quæ habent aliquem ordinem continentiæ, repræſentationis, coniunctionis, vel alterius huiuſmodi habitudinis, & horum adoratio ſeu veneratio eiſdem nominibus veneratur, quibus veneratio naturarum intellectualium, & ad eaſdem ſpecies reducitur. Et talis adoratio eſt veneratio alicuius non propter ſe, ſed propter aliquam habitudinem ſpecialem quam habet ad aliquod principaliter adorandum. Et ſecundum hoc adoratio ſic accepta poteſt ſimiliter diſtingui in latriam, duliam maiorem ſiue hyperduliam, & duliam minorem quæ ſimpliciter dulia dicitur. Vt latria dicitur reuerentia alicui exhibita, non tanquam ſumma, ſed tanquam habenti ſingularẽ habitudinem ad ſummum, latria proprie dicta adorandum. Et ſic ſuo modo de aliis ſpeciebus. Eſt autem hæc habitudo rei inanimatæ aut inſenſibilis ad naturam intellectualem vel rationalem adorabilem duplex in genere, ſcilicet habitudo repræſentationis, vel ſpecialis coniunctionis ſeu vnionis. Repræſentationis ſicut imaginis ad prototypum. Coniunctionis ſpecialis, vt quia fuerunt partes earum ſicut reliquiæ ſanctorũ vel pulueres in quos reſoluta ſunt corpora, vel quia fuerunt arma triumphi, vt crux Chriſti, flagella, claui, &c. Vel quia fuerunt veſtes aut aliæ res in ſanctorum vſum per corporum aut membrorum contactum venientes. Adoratio ergo horum quo ad interiorem actum nihil aliud eſt quam recognitio interior, quo huiuſmodi creduntur habere vel habuiſſe habitudinem repræſentationis vel coniunctionis ad ſanctos; aut complacentia voluntatis conſequens talem actum intellectus. *Gabr. vbi ſupra.*

De adoratione et veneratione quorundam, & primo de Chriſto. Homo Chriſtus (vt ſcribit *Gab. di. 9. lib. 3 ſen. & lect. l. cano.*) vna adoratione quæ eſt latria proprie dicta, eſt adorandus, quia homo Chriſtus eſt perſona verbi, & ita Deus, & per conſequens ea adoratione quæ ſolius Dei eſt, adorandus eſt, hæc autem eſt latria proprie dicta. Item credẽdum eſt & profitendum hominem Chriſtum eſſe ſummum & vniuerſale omnium principium, vtpote Deum, ſecundum illud ſymboli Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt, & vt tale eſt diligendus vt ſummum bonum in ſe & etiam ſummum bonum nobis, ergo latria homo Chriſtus eſt adorãdus. Ab hoc non diſcrepat. *Iaco. de Valent ſuper illud Pſal. 71. Adorabunt eum omnes reges*, cum ita ſcribit. Latria vere competit Chriſto quia creator, & vniuerſalis Do-

lis Dominus, & iudex, & redemptor, & verus Deus. Idem ſuper illud *Pſal. 94. Venite exultemus*, [illegible]: Quia Chriſtus venit in mundum verus Deus & homo, ideo debetur ſibi latria, &c. Ab hac adoratione natura humana non eſt ſecludenda, vt [illegible] *Gabr. vbi ſupr. & in ſen. & can.* non quod natura humana ſit terminus, id eſt obiectum huius adorationis, ſed quia tota perſona verbi in humana natura ac diuina ſubſiſtens adoratur tanquam terminus, id eſt obiectum adorationis. Hæc enim perſona quæ eſt vere homo, eſt vniuerſale omnium principiũ. *Dama.* Adoro ſimul vtramq; naturã, id eſt adoro Chriſti perſonam in vtraq; natura ſubſiſtentem. Sed humana natura per ſe cõſiderata adoranda eſt dulia maiore ſiue ſumma quæ dicitur hyperdulia, quia humana natura eſt creatura, ſed ſecundum gratiam & gloriam omniũ creaturarum perfectiſſima qua redempti ſumus ac patri reconciliati, ergo fuſius ſcribit *Gab.* Sed qua ſpecie adorationis humanitas Chriſti ſit adoranda variæ ſunt opiniones ex diuerſis ſanctorum auctoritatibus ortum trahẽtes. Vnde in hoc [illegible] cõcordare q; humanitati Chriſti in ſe conſideratæ, nõ vt vnitæ, debetur dulia maior vel minor ſecundũ diuerſas eius cõſiderationes. Conſiderata autẽ vt à verbo aſſumpta, & naturæ diuinæ in verbo hypoſtatice vnita, ſic de eius adoratione innuuntur tres opiniones. Vna tenet quod vt ſic adorãda eſt dulia maiore, quæ hyperdulia vocatur, quia ſolus Deus eſt adorandus latria, ſed natura humana non eſt Deus, ergo, &c. Secunda opinio tenet quod humanitas Chriſti conſiderata vt vnita verbo, latria eſt adoranda. Allegant illud *Ioan. Damaſc.* habet *Magiſt ſen. di. 9. lib. 3* nõ inadorabilem carnem dicentes, adoratur enim in vna verbi hypoſtaſi, & ſequitur, Non vt nudã carnem adoramus, ſed vt vnitam diuinitati in vna hypoſtaſi Dei verbi duabus reductis naturam. [illegible] apud *Gabr. le t. l. cano.* Et hanc approbat [illegible]. Vnde dicit. Concedendum eſt quod Chriſtus homo non ſolus adorandus eſt latria, ſed etiam eius humanitas in quantum verbo eſt vnita, quamuis prout in ſe conſiderabit, [illegible] debetur ei niſi dulia. Quoniam autem Chriſti humanitas nunquam eſt à verbo ſeparata, ideo ſemper cõſideranda eſt vt coniuncta, & ſemper adoranda eſt latria. Hæc *Bona.* Tertia opinio quod humanitas Chriſti vt verbo vnita adoratur latria, ſed non propriiſſime, ſed large ſumpta. Hæc videtur eſſe *Rabani* dicẽtis. Caro Chriſti latria adoranda eſt, ſicut verbum, ſed non omni ſpecie latriæ, quoniam adoramus eum omnino proſtrati in terram, ſic quod credamus quod nos creauit de nihilo, nec ſacrificamus ei ſicut deo, ſed adoram⁹ eam, quia per ipſam redempti ſumus. Sic ergo dicitur latria extẽſo nomine ſiue large, vel analogice, primæ duæ opiniones accipiunt latriam proprie, tertia vero large. Multum autem refert loqui vt poſt *Alexan. de Ales* ſcribit *Gabr. lect. I. canonis* de humana natura in Chriſto, & de homine Chriſto. Nam homo nomen eſt ſuppoſiti ſiue perſonæ, non ſic humana natura. Vnde homo Chriſtus eſt ſuppoſitum verbi ſubſiſtẽtis in natura humana, perſona enim verbi, quia ſubſiſtit in duabus naturis, ſcilicet humana & diuina, eadem vna & indiſtincta eſt Deus æternus propter diuinam naturam, & homo verus propter naturam humanam. Humana autem natura in Chriſto eſt compoſitum ex carne & anima, quod manens creatura aſſumptum eſt à perſona verbi, ſicut idem homo eſt credens in Deũ & diligens Deum, credens per actum fidei, diligens per actũ charitatis, nec tamẽ actus fidei eſt act⁹ charitatis, nec etiam actus fidei eſt homo credens, ſed aliquid in nomine diſtinctũ ab homine. Ita duę ſunt realiter & eſſentialiter diſtinctæ naturæ, diuina & humana: hæc temporalis, iſta æterna; hæc creatura, iſta creatrix eſſentia. Vna autẽ eſt perſona & penit⁹ indiſtincta verbi ſeu filij Dei, quæ ſubſiſtit æternaliter in natura diuina, & ex tẽpore aſſumpſit humanam, & per hoc eadẽ & indiſtincta eſt Deus & homo. Deus ab æterno, homo ex tempore. Refert igitur loqui de adoratione humanitatis Chriſti & de adoratione hominis Chriſti, licet nonnunquam ſancti vno vtantur pro alio, prout eſt frequens id apud *Aug.* Verbum ſuſcepit hominem, accipitur pro natura humana, quia verbum non ſuſcepit perſonam, ſed naturam. Humana itaque natura in ſe conſiderata, adoranda eſt dulia maiore ſeu ſumma, quæ hyperdulia dicitur, ſed vt eſt diuinæ in Chriſto hypoſtatice vnita, non

ſic dicendum eſt ſicut de aliis imaginibus Chriſti quod adoranda eſt latria, ſicut prototypus ad ſenſum prius dictum. Vnde *Gerſon tract.* 8. *ſuper Cant. Mariæ* ait: Sciunt hæc fideles, ſciunt & Philoſophi omnes, nihil habet lignum crucis diuinitatis, etiam in qua pependit Dominus, ſed in cruce tanquam in ſigno ſurgit fides noſtra ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Deum verum, qui ſalutem noſtram operatus eſt in ea. Sic de imaginum veneratione vetus habet doctorum determinatio. Sic per figuram ſignum accipitur pro ſignato, vt nomen pro nominato, imago pro imaginato. Hæc *Gerſon.* Aliter vero dicendum eſt de beata Virgine quam de cruce, vt ſcribit *Pelbart. lib.* 3. *Roſ. Theolog.* quia Matri Chriſti debetur adoratio propria, cum ipſa ſit rationis capax. Vnde cum Virginem adoramus, eius beneuolentiam captamus & deſideramus. Cum vero crucem adoramus, non intendimus placere cruci, ſed crucifixo, ergo crux ſecundum eum adoranda eſt latria. Secundo modo loqui poſſumus de ipſo crucis ligno in quo ſalus noſtra Chriſtus pependit, non vt imago, ſed vt tale lignum membris Chriſti in eo ſuſpenſis conſecratum. Et ſic dicit *S. Thom.* non eſt adorandum latria, ſed hyperdulia, quia non pertinet ad perſonam verbi, ſicut pars eius: ſed eſt res quædam eius in qua ſalutem operatus eſt in medio terræ *S. Bona. dicit*, quod vtroque modo conſiderata debetur ſibi duplex ſeruitus, adorationis & venerationis. Adorationis latriæ, & venerationis ſpecialis, quæ nec eſt latria nec dulia. Nam ſecundum eum honor exhibitus in famulatum complacentiæ, eſt honor adorationis latriæ. Ille vero qui exhibetur in obſequium reuerentiæ, eſt honor venerationis. *Brulef. diſt.* 9. *libr.* 3. ſcribit, quod crux Chriſti in qua paſſus eſt Chriſtus, non eſt adoranda adoratione latriæ, quia nec in quantum eſt res [illegible], nec in quantum repræſentat Chriſtum, nec in quantum tetigit ſacratiſſima Chriſti membra, nec quantum in ea Chriſtus exercuit myſterium noſtræ redemptionis, quia pura creatura & ſignum. Nam ſi crux eſſet adoranda latria, ſequeretur quod beata Virgo magis eſſet adoranda, quæ maiorem habet habitudinem ad filium ſuum, qui eſt Chriſtus, Deus & homo, quam habeat crux. Item ſi talis habitudo eſſet ratio adorandi crucem, ſcilicet ſigni ad ſignatum, ſequitur quod accidentia in ſacramento altaris eſſent adoranda tali adoratione: quia illa accidentia ſunt vere ſacramentum & ſignum corporis Chriſti Deitate vniti, & ſub illis eſt in præſentia propria ſicut eſt in cœlo, qua non eſt in imagine crucis. Et clarum eſt, quod nullo modo debent adorari cum ſint puræ creaturæ, ſed ipſe Deus ſub ſpeciebus ipſis contentus adoratur: ergo crux inquantū repræſentat Chriſtum non eſt adoranda adoratione latriæ. Hæc *Brul.* Et vt idem dicit, cum crucem adoramus, ipſum Chriſtum adoramus, ita quod loco crucis intelligitur eſſe Chriſtus, quaſi concretum loco abſtracti, vt ibi: O crux, aue ſpes vnica, &c. ſenſus eſt, O Chriſte crucifixe. Huic aſtipulari videtur *Holkot lib. ſapient.* qui dicit quod latria eſt honor Deo ſoli debitus: ergo talis honor non debet exhiberi cruci vel imagini: quia qui honorat aliquid honore latriæ, confitetur illud eſſe Deum, & aliud à Deo eſſet Deus. Ideo inquit *Ioan. Holkot lib. ſap.* mihi dicendum quod nec adoro crucem, nec imaginem, quia eſt imago vel crux Chriſti, ſed adoro Chriſtum coram imagine vel cruce, quia excitat me ad orandum Chriſtum. Hinc *Iacobus de Valent. tract.* 3. *reg.* 6. *prolog. ſuper Pſal.* dicit: Iſta propoſitio, Crux adoratur, non eſt intelligenda ad ſenſum quem facit: quia nulla creatura per ſe adoratur, ſed eſt intelligenda ad ſenſum in quo fit, ſcilicet Chriſtus crucifixus adoratur. *Gabr.* tamen inquit *lec. l. can.* Dici poteſt, quod crux Chriſti, & cætera ſalutis noſtræ arma adorentur, quia res quædam ſunt ad Chriſtum pertinentia. Ipſa enim, vt *Anſel.* loquitur, ſunt inſtrumenta fortiſſima, quibus omnipotens virtus & inueſtigabilis ſapientia Dei teſtationem mundi potenter ac mirifice operata eſt, ipſaque attactu membrorum Chriſti ſedicata, & tanquam precioſiſſimis margaritis ornata ſunt. Et ideo adoratio eorum ad eandē ſpeciem adorationis reducitur, qua adoratur Chriſtus cui ſpeciali quadā habitudine coniūgūtur, hoc eſt adoratione latria nō ꝓprie dicta, ſed analogice, quę adoratio quantum ad interiorē actū nihil aliud eſt, niſi actus intellectꝰ, qui

[illegible] recognoſcantur tanquam res quædã [illegible] ad Chriſtum pertinentes, vel etiã actus voluntatis [illegible] vt talium complacentis. Hæc *Gab. le. 7. l. c. an.* Quæ autem [illegible] Chriſtus inſedit non adorantur ſicut crux? Reſpondet *Gerſon, tract. 8. ſuper Magnificat.* vt vitemus ſcandalum [illegible] riſionem fidelium, [illegible] Non enim æque [illegible] id eſt [illegible] Chriſti [illegible] quemadmodum fit de cruce, [illegible] *Gerſon* de cruce, quem vide ſi placet. [illegible] de cruce, ſic de clauis [illegible] eſt. Item lancea & [illegible] *Chriſti* [illegible]. Sed quod [illegible] Theologi [illegible] de adoratione [illegible] &c. [illegible] vocabu- [illegible]

De [illegible] Chri- [illegible] & ſanguis Chriſti de corpore [illegible] *Gab.* [illegible] conſeruantur, [illegible] in Eccleſia Lateranenſi vrbis Romæ [illegible] & in alia ſanctæ [illegible] & quicquid fuit de [illegible] adoratione a- [illegible] humanitate Chriſti non vt [illegible] quis nõ [illegible] corporis Chriſti, [illegible]

[illegible]

Sanguis Chriſti [illegible] miracu- [illegible] Chriſti [illegible] Et quod non [illegible] Sanguis autem Chriſti [illegible] eo quod [illegible] Sanguis autem [illegible] licet [illegible] a Deo eſt [illegible] fuſus [illegible] vulnere [illegible] randus [illegible] quãda [illegible] Hæc *Gabriel.*

De [illegible] mentis [illegible] ad Dei [illegible] pendula. Quod [illegible] iunctorum [illegible] nuli [illegible] & compar [illegible] mabus autem [illegible] tatis quæ [illegible] *D. Thom.* [illegible] ſunt veneranda [illegible] tes corporum [illegible] teriam [illegible] adoranda [illegible] Conſequenter [illegible] adorationem [illegible] tique ſunt adorandæ. Secundum [illegible] adoratione [illegible] tribuit [illegible]

[illegible]

armis [illegible]phalibus, veſtibus, ſepulchris, & alijs olim ad vſum ſanctorum pertinentibus. Generaliter igitur omnia coniuncta adorandis eadem ſpecie adorationis analogice adoranda ſunt, quibus ea ad quæ coniuncta fuerunt, adorantur proprie. Si latriæ latria: ſi hyperduliæ, hyperdulia: ſi duliæ dulia, &c. plus *Gabr.*

De adoratione Eucharistiæ ſcribit *Scot. di. 11. q. 3 lib. 4.* quod ſpecies, hoc eſt accidentia ſacramenti altaris, quia creatura, non ſunt adorandæ. Non enim eſt adorandum ſenſibile cōtinens, ſed Chriſtus contentus: & ita non panem cogunt adorari, ſed Chriſtum contentū in pane, vt in ſigno. Simplices autem qui non diſtinguunt accidentia illa à corpore Chriſti, illi adorant in fide Eccleſiæ, & hoc ſufficit eis ad ſalutem. Et vt *Gab. [illegible] cano* totꝰ Chriſtus in ſacramēto debet adorari latria proprie dicta [illegible] interiore & exteriore: partes vero & totum [illegible] ſimili adoratione adorantur ea adoratione qua adoratur humanitas Chriſti, adoratur enim eius anima benedicta, corpus glorioſum, & membra eius. Vide latius *Gabr.*

Hoſtia autem ſiue Euchariſtia in altari debet adorari ſub conditione, ſi ſeruata ſunt ſeruanda, hoc eſt omnia requiſita ad cōſecrationem, & hoc habituali, hoc eſt tacita vel expreſſa, vt voluit *Alex. part. 3 qu. 3[illegible] memb. 3. art. 1* §. 3. & poſt eum *S. Tho. & S. Bon. in 3 di. 9.* & *Gerſon part. 2 in reg. moral.* vbi dicit: In omni adoratione ſacramenti altaris ſubintelligitur conditio iſta vel ſimilis, ſi conſecratio rite & debite ſecundum inſtitutionem Chriſti fuerit celebrata: [illegible] adorans alienus eſt ab idolatria, [illegible] bens & non conſecrans eſſet in [illegible] eſt [illegible] *Gabr.* vbi ſupra, vt adoranti hoſtiam in Miſſa actualiter ſeu expreſſe [illegible] ponat, nec forte expedit, maxime [illegible] dubitationi circa fidem ſacramenti [illegible]. Sed ſufficit quod habeat conditionem illam habitualiter ſiue tacite, ita quod intentio ſua talis ſit inſtituta, quod ſi ſciret defectum circa neceſſaria ad conſecratione requiſita fuiſſe commiſſum, non adoraret. Vel ſi conditio prædicta tempore adorationis [illegible] occurreret, ipſā apponeret [illegible] apud *D. præpoſit. Gabr.* Theologorum eruditiſſimum, & multa alias leguntur de adoratione, pauca ex multis ſcribere volui.

Adoptare eſt aliquem in filium recipere: & quandoque ordinare ad vitam large accipiē-do, vt vult *Gabr diſt 10. q. vni. lib. 3.* Vnde adoptio eſt duplex, vt ſcriptis reliquit *Bruleſer di. 10. q 6. lib. 3.* quædam eſt humana, alia diuina. Transfertur autem nomen adoptio ab humana ad diuina, à Iuriſtis ad Theologos. Adoptio humana eſt alicuius perſonæ extraneæ in filiū vel nepotem, aut deinceps ſecundum gradus conſanguinitatis legitima aſſumptio. Adoptio diuina eſt alicuius naturæ intellectualis extraneæ in filium Dei vel filiam, ſeu in hæreditatē æternam gratuita ipſius Dei aſſumptio. *D. Tho. 3 p q 23. art. 1* Et eſt duplex Dei gratuita aſſumptio, ſcilicet per prædeſtinationem æternam, & charitatem temporalem.

Adoptio, vt ſcribit *Richard. diſt. 42. art. 2. qu. 1. lib 4* eſt voluntarius motus, quo de non filio fit filius non naturalis: ſicut generatio naturalis eſt naturalis mutatio, qua de non filio fit filius naturalis, & quāuis iſta filiatio aliquo modo naturalem imitetur, non tamē attingit: quia ſicut dicit *Philoſ. 4 Meteor.* Ars debilior eſt quam natura: nec ſequitur, id eſt attingit eā, licet multum elaboret. Et per filium vel nepotem in diffinitione adoptionis intelligitur filius & filia, nepos & neptis: quia tam maſculus quā fœmina poſſunt adoptari, non autem quilibet poteſt adoptare, vt idem vult, ſed tantum ille cui à lege permittitur. Vnde mulier adoptare non poteſt niſi in ſolatium amiſſorum liberorum, hoc ei à Principe concedatur: nec etiā filiusfamilias, nec etiam ille qui non poteſt generare, vt ſpado vel caſtratus: nec minor ſexaginta annis, niſi ex aliqua neceſſaria cauſa: quia ante tempus id debet vacari generationi naturali ſi vult habere filium. Oportet etiam quod adoptans plena pubertate præcedat adoptatū, id eſt 18. annis, ita quod poſſet ipſum naturaliter generaſſe, & nō eſt idem aliquem in domo nutrire, ſicut filij nutriuntur, & aliquem in filium adoptare. *Richard.* & per perſonam extraneam ſecundum eundem intelligitur omnis qui non eſt in poteſtate adoptantis, ſiue ſit de eius cognatione carnali ſiue non. Adoptare ſecundum *D. Thom.* eſt admittere ex gratia ad

[illegible] *3. parte qu. 23.* [illegible] adoptio est [illegible] perſonæ [illegible] *S. Thom. in 4 ſent. diſt. 42. qu. 2. art. 1.*

Adoptivus [illegible] differt a prædeſtinatione [illegible] *di. 10. q.* [illegible] † [illegible] perſonæ [illegible] participationem [illegible] conuenit tantum perſonis [illegible] turæ, & vt *D. Thom. 1. p. q. 33. art. 2.* [illegible] eſt [illegible] Chriſtus [illegible] Deo [illegible] perſonæ [illegible] *D. Thom. 3. p. q. 23. art. 3.* [illegible] Deus [illegible] eſſe filius [illegible]

[illegible]

legitimam [illegible] adoptantis [illegible] adoptio [illegible] *Philo.* [illegible] generatione [illegible] gratia [illegible] hæreditatis [illegible] ex adoptione. Vide latius [illegible].

Adventus Domini [illegible] *Aug.* [illegible] † Ille fuit [illegible] Ille ad [illegible] liberandum a peccatis & ad [illegible] ad Deũ, hic ad iudicandum. *S. Tho. 3. part. q. 1. art. 6. ad 3. q. 36. art. 1. q. 40. art. 1. & Chryſoſt. ſuper* [illegible] *Deus filium ſuum* [illegible] *Dom.* [illegible] ponit quatuor aduentus Domini [illegible] frater *Pelbart.* [illegible] *Ther.* Primus eſt incarnationis. *Ioan. 1.* [illegible] *propria venit & verbum caro factum eſt.* Secundo aduenit in mentem. *Ioan. 14. Si quis diligit me, ad eum veniemus,* ſcilicet tam pater & ſpiritus ſanctus quam Dei filius. T[illegible] hominis mortem. *Marc.* [illegible] Quartus venit [illegible]

[illegible]

Secun-

Secundus, ſcilicet in mentem in homines eſt deſiderabilis amoroſitatis. Tertius eſt ad mortem contra homines, ſcilicet reprobos amariſſimæ formidoloſitatis propter rationem reddendam: ſed electis eſt aduentus conſolabilis charitatis propter vocationẽ in cœlum, & traductionem. Et dicitur Deus venire in mundũ, non ſic quod prius ibi non fuit, cum ipſe eſt vbique ſemper præſens per eſſentiam & potentiam, ac præſentiam in omnibus, ſed per efficientiam nouam apparendo nouo modo, ſecundum quod incipit eſſe alibi vbi prius latebat, talem effectum nouum antea non faciẽdo. Ita Chriſtus per carnem aſſumptam dicitur aduenisse: & ſimiliter in mente per gratiam vbi pri⁹ ſic non erat, id eſt, ſecundum talem effectum. Sic ſimiliter in alijs: puta, in throno iudicij mortis & finalis.

Adulter dicitur alieni thori violator. Vnde adulterium alieni thori violatio. Et dicitur adulterium quaſi ad alienum thorum acceſſio. *Richard lib. 4.* Adulterium (vt ſcribit *S. Thom. 2.2. q. 154. art. 8.*) eſt alterius concubitus coniugati, vel coniugatæ. Eſſe adulterum (vt ſcribit *S. Bonauent. diſt. 31. lib. 4* circa textum) contingit duobus modis, aut ratione actus, aut ratione intentionis; vt ſi iſta adultera (ratione actus) quod ille qui eam cognoſcit, eſt adulter. Si ratione intentionis, tunc ſi vna perſona intendit cognoſcere affectu maritali, & alia cognoſcit aliam ratione libidinis, vel in vno vel in vtroque ſi intentio extra generandi prolem, eſt adulterium, non ratione generis actus, ſed ratione intentionis, pro eo quod facit contra bonũ prolis, [illegible] modo & nõ ex [illegible]. Hæc *Bonauent.*

Adolescens narrat *Boulefer di. 1 parte 2 qu 3* [illegible] ſecundum Iuriſconſultos eſt ille homo qui [illegible] vſque ibi creſcit [illegible] adultus. Alio modo adultus eſt [illegible] habens vſum rationis, per quẽ poteſt diſcernere inter bonum & malum. Adultus [illegible] ſtatum, in quo homo [illegible]. Dicitur, habens vſum rationis, aut [illegible] & ratione [illegible]. Dicitur per quem, &c. & hæc citius in vno quam in alio: vt patet de illo puero, de quo loquitur *Gregorius 4. Dialog.* Concorditer loquitur *Scotus diſt. 17 libr. 4.* qui ait: Adultus dicitur qui habet vſum rationis, & qui cognoſcit peccatum quod committit, per quem adultum non tantum intelligo, inquit, tantæ vel tãtæ ætatis, ſed quod habeat ætatem ad cognoſcendum iuſtum vel iniuſtum, contra legem Dei in multis enim ante ætatem cõſuetam malitia ſupplet ætatem: & non tantum in malis (vt dicunt communia verba) quia forte habet citius prudentiam ad malum, vnde dicitur doli capax, ſed etiam in bonis, iuxta illud in legẽda S. Agnetis fides non in annis cõputatur. Is cõfiteri tenetur, ſi peccata habeat mortalia, ad conſequendam ſalutem.

Adverbium eſt orationis pars, de qua apud Grammaticos videtur. Iſta autem aduerbia donec & vſque, tripliciter ſumuntur in ſacra ſcriptura, vt notat *Iacob de Valent ſuper Pſal. 109.* Primo modo præciſiue & determinatiue. Et ſic ſumuntur. *Gen. 44.* cum dicitur: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt*: quaſi dicat, quod poſt aduentum Chriſti non erit Rex temporalis de tribu Iuda. Item eodem modo dicimus, quod mulier eſt alligata coniugio donec vir moriatur. Et ſancti Patres fuerunt in limbo donec Chriſtus venit. Et Apoſtolus ad *Galatas 4. Quanto tempore hæres paruulus, & ſub tutoribus, & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre*, id eſt donec emancipetur, & donec ſit finitum tempus, pater ſubmiſit ipſum tutoribus. Secundo modo ſumitur donec, & tenetur abſolute, & indeterminate, & ſic ſumitur *Pſalm 124.* cum dicitur: *Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum donec miſereatur noſtri*, quia non ſequitur, quod poſtquam Deus miſertus fuerit noſtri, non amplius habeamus oculos ad Deum. Item eodem modo indeterminate & abſolute ſumitur *Matth. 1.* cum dicitur: Ioſeph non cognoſcebat Virginem donec peperit filium ſuum primogenitum. Ita accipitur *Pſalm 109. Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*: quia non ſequitur, quod poſtquam pater ſubiecerit filio

[illegible] illius ſedet à [illegible]

[illegible] Scilicet quia [illegible]

[illegible]

[illegible] Sn[illegible] & ſub[illegible] ſumus. [illegible]

[illegible]

[illegible] & ſunt [illegible]

[illegible]

[illegible] & dolor, & [illegible]

[illegible]

A[illegible] eſt [illegible] Affectio commodi eſt ipſa voluntas [illegible] inquantum [illegible] ipſius. Affectio iuſti eſt moderatrix affectionis commodi, vnde patet [illegible] affectio commodi, & affectio iuſtitiæ eſt ipſa voluntas quæ inquantum eſt appetitus intellectiuus præciſe nata eſt velle commoda. Et inquantum eſt libera, nata eſt moderari ſeipſam, ne [illegible] affectio iuſti [illegible] quæ eſt [illegible] rationi, quia voluntas [illegible] aliquid [illegible] iuſtum, quia rationi rectæ conſonum. [illegible] iuſti appetit bonum propter [illegible] affectio commodi appetit bonum propter [illegible] ipſam. Et affectio commodi [illegible] concupiſcentiæ, ſed affectio iuſti [illegible] Vide latius. *Gabr. vbi ſupra.*

A FFECTV idem eſt quod paſſio vel [illegible] tio. Nam vbi vetus [illegible] habet paſſiones [illegible]

[illegible]

[illegible] nec aliud ponitur [illegible] vẽria appetitiua excepto [illegible]. [illegible] q. 1. art. 1. qui & Leuis temporis [illegible]. *Gerſ. part 3 tract. de paſſionib. [illegible]* Affectus vel eſt paſſio ab ingenito deriuata in potentia cognoſcente, vel ſimilitudinem habet paſſionis. Non eſt [illegible] de[illegible] ſine affectione: nam deuotio quid aliud eſt quam attentio, vel eleuatio mentis in Deum, per pium & humilem affectum. Rurſus omnis virtus cum ſit affectio moderata & ordinata, vitium ex defectu modi & ordinis in affectibus proueniat, nunquid non ſalubris erit affectionum paſſionalium cognitio? Paſſionum quippe ignorata qualitate, neq; virtutum neque vitiorum, imo nec ipſius hominis, neque tentationum ſuarum multiplicium, poterit ſufficiens notitia vel ars adipiſci. *Gerſon.*

Affectus eſt duplex, ſcilicet naturalis & deliberatiuus, vt ſcribit *San. Bonauent. diſtin. 17. in dub. literalib. lib* 3. Affectu naturali nemo vult mori, imo omnis homo refugit mortem. Affectu deliberatiuo poteſt quis appetere mortem & effugere vitam: non quia illa ſit mors, ſed ratione alicuius, quod eſt annexum, vel æſtimatur eſſe annexum, ſicut deſperati, & vehementer confuſi in vita fugiunt vitam, ſic etiam de alijs incommodis, ſecũdum hunc modum etiam alij appetunt mortem, qui poſt mortem credunt quieſcere & gaudere. Vnde *Auguſtin. libr. 3 de Ciuitat. Dei*, dicit de quodam, qui lecto Platonis libro de immortalitate animæ, ſe præcipitem dedit de muro, vt de hac vita migraret, ad eam quam credidit meliorem.

Affinitas eſt attinentia vel propinquitas perſonarum ex carnali copula, vel commixtione mediante, ex conſanguinitate proueniens. Vel vt Bruleffer dicit, præſuppoſita conſanguinitate [illegible] carens parentela. Et dicitur affinitas (vt ſcribit Petrus de Palude *distinct. 41. quæſt. 1. lib. 4*) quia accedit ad fines, id eſt terminos. Vnde & idem ait: per hoc aliquis fit affinis meus, quia ipſe eſt conſanguineus vxoris vel concubinæ meæ: vel per hoc, quod ego ſum conſanguineus vxoris ſuæ vel concubinæ. Et inter cognatos coniugum nulla eſt affinitas, vt idem dicit. Nam ſocius ſocij mei, non eſt meus ſocius. Vnde vt ſcribit ſanctus Bonauentura: Si quis cognoſcit mulierem, efficitur affinis omnibus conſanguineis mulieris per illam commixtionem: & econuerſo in muliere. Et quia carnalis commixtio eſt, non tantum in concubitu matrimoniali, ſed etiam fornicario, ideo generaliter dicendum, quod per omnem carnalem copulam per quam vir & mulier dicuntur effici vna caro, affinitas contrahitur. Et quia per carnalem pollutionem factam non in vaſe naturaliter ad illum vſum ordinato, ſed extra per fractionem clauſtrorum ſine ſeminis effuſione, non efficiũtur vir & mulier vna caro: ideo per tales actus affinitas non contrahitur, *35. qu. 3. extra ordinaria in textu & gloſſ* expreſſius ita ſcribit *Richardus di. 41. art. 1. qu. 1. lib. 4.* Cui aſſentit Bonauentura cum ait: Affinitas non ſolum cõtrahitur per matrimonium, ſed etiam per coitum fornicarium: & generaliter contrahitur per omnem coitum, in quo eſt commixtio ſeminum, tunc enim fiunt vna caro. Et affinitas non conſurgit (vt idem dicit) ex conſanguinitate & affinitate, ſed ſolum ex conſanguinitate & carnis commixtione. Poteſt autem affinitas (vt idem *Richard. ſcribit q. 2. vbi ſupr.*) & aſſentit Scotus accipi proprie & communiter. Primo modo non contrahitur niſi mediante carnali commixtione. Secundo modo contrahitur non tantum per matrimonium non conſummatum, ſed etiam per ſponſalia. Per matrimonium enim conſummatum contrahitur aliqua propinquitas cũ conſanguineis coniugis impediens matrimonium. Vnde in effectu impediendi matrimonium conuenit cum affinitate proprie dicta. Et affinitas impedit matrimonium in aliquo gradu de iure diuino, vt idem ſcribit *Richard. artic. 2. quæſt. 1. vbi ſupra.* Ius enim diuinum prohibet, vt habetur *Leuit* 18 filium non contrahere cum vxore patris, nepotem cum vxore patrui, patrem cum vxore filij in aliquo gradu de iure poſitiuo. Vnde de iure poſitiuo non licet contrahere cum affine infra quartum gradum: *extra de conſang. & affi. non debet.* vbi dicitur: Prohibitio copulæ coniugalis quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, qui in vlterioribus gradibus iam non poteſt abſque graui di-

[illegible] *&c. natura.*

[illegible] Agens naturale quod neceſſario producit, & eſt aliud, quod poſitis omnibus neceſſario requiſitis ad agendum, & nullo impedimento exiſtente ad hoc, vt poſſit agere, tamen poteſt non agere, ... poteſtate ... non agere. Aliud eſt agens creatum liberum, quod contingenter producit: & eſt illud, quod ... omnibus neceſſario requiſitis ad agendum, nullo impedimento exiſtente ad hoc, vt poſſit agere, non neceſſario ... [illegible] ... Exemplum de homine ... liberum eſt in ſua poteſtate. ... [illegible]

[illegible] ... Vna ... [illegible] ... perſpicuum ... [illegible]

[illegible] ... ſecundum Philoſophum ...

[illegible]

... In Deo autem nullo modo ... poteſt ... *Paludan. ... .*

Agere recte & moraliter, vt dicit Petrus de Aliaco, *q. 2. art. 2. lib. 1. ſent.* eſt agere conformiter dictamini rationis, quam Philoſophi morales ſicut Ariſtot. Tullius, Seneca, [illegible] ſimiles vocauerunt rationem rectam. ... exiſtens extra gratiam poteſt agere recte & moraliter, ſed non ſimpliciter & abſolute. Nam nullus homo (vt idem *Cameracenſis* ait) quouis ſtante lege per puris naturalibus ... recte agere ſimpliciter ... ſimpliciter & abſolute agit recte, ... qui agit conformiter legi diuinæ, ſed nullus ſic agit niſi in gratia ſecundum legem ſtatutam. Et hinc videtur ad multa auctoritates ſanctorum, quæ ſibi inuicem videntur repugnare. Nec vt idem Auicennis dicit: Homo poteſt ſtante lege per pura naturalia recte agere meritorie: & ſi ... meritorie vitæ æternæ, & ideo ... per pura naturalia elicere actum dilectionis Dei ... ſed non eſſet ſic meritorius.

Agere aliquid ... [illegible] ... dupliciter ... Vno modo ... [illegible]

eamque aſtro[illegible] & hoc planum eſt ſecundum Theologos [illegible], Deum principaliter agere in omni actione.

Agilitas, vt notat *Bruleſer di.49.q penul. li.4.* eſt facilitas corporis ſubiectiuè in corpore animato ad promptè mouendum ipſum motu progreſſiuo, cuius principium eſt anima. Agilitas in corporibus glorioſis inclinabit ea ad omnem differentiam poſitionis, ita quod æque beatè inclinabit ad ſurſum ſicut deorſum: & econtra ad ſiniſtrum ſicut ad dextrum, & ad ante ſicut ad retro: ita quod vbi voluerit ire anima, nullum habebit reſiſtens nec impedimentum a corpore glorificato: de quo latius vide infra in *Dote agilitatis*.

Agnvs, vt literis mandauit *Gabr lect 81. canon.* vbi dicit poſt *Alex. de Ales*, quod agnus dicitur ab agno quod Græce ſonat piũ, eo ꝙ agn⁹ animal pium ſit & manſuetum. Vel Latine dicitur ab agnoſcedo, eo quod agnus in multo grege matrem ſuam ſolo balatu agnoſcit. Secundum hoc Chriſtus ſimilitudinarie agnus dicitur propter pietatem ad ignoſcendum, & mãſuetudinem ad patiendum. Piiſſimus ſiquidẽ eſt ad ignoſcendum, quoniam pro ſuis crucifixoribus patrem exorauit, dicens: *Ignoſce illis pater, quia neſciunt quid faciunt.* Manſuetiſſimus fuit ad paſſionem, dum iuxta vaticinium *Iſaiæ 53. quaſi ouis ductus eſt ad occiſionem, non aperiens os ſuum.* Rurſus agnus eſt propter ipſius ſimplicitatem, innocentiam, & ſinceram cognitionem. Simplex fuit Chriſtus, quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Cognouit matrem ſuam in vita, ſibi tanquam agnellus matri obediendo. *Erat enim ſubditus illis* Ioſeph ſcilicet & matri. Cognouit eã in morte ſua, eam diſcipulo quem diligebat, commendando: vnde pendens in cruce, inquit ad diſcipulum: *Ecce mater tua.* Cognouit eam reſurgens, primo omnium ſe ſibi manifeſtãdo, vt dicit *Ambroſ.* Cognouit eã poſt ſpiritus ſancti miſſionem, eam ad æternam patriam deducendo, & ad ſuam dexteram collocando, dicẽs: *Veni de Libano, veni coronaberis.* Dicitur itaque Chriſtus agnus non ſecundum rei proprietatem, quia agnus verum animal eſt fragile, ſordidum, &c. quæ Chriſto Deo omnipotenti non conueniunt, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & theſauri ſapientiæ & ſcientiæ. Sed agnus ſecundum metaphoram & ſymbolice ac tranſſumptiue, ſicut dicitur petra, lapis angularis, leo, ſol, paſtor, oſtium, quæ omnia dicuntur per ſimilitudinem. *Gabr. vbi ſupr.*

Alimentvm, vt ſcribit *Bruleſer diſt.12. qu. 4 lib.4.* eſt aliquod conceſſum a Deo & natura, animalibus & plantis, propter reſtauratioñe humorum, qui per actionem caloris in corpore continue diſſoluuntur & deperduntur. Et dicitur alimentum, quia alit & nutrit. Accidentia quoque ſacramẽti altaris (vt idem ait) poſſunt conuerti in alimentum, & percipiens ſacramẽtum alitur & nutritur: manifeſtum enim eſt participienti, quod per ſumptionem vini ſiue illi⁹ ſpeciei, ſitis extinguitur: quod ſi non extingueretur, fides nõ haberet meritum, quia ibi eſſet experimentum, &c.

Alivs & Aliud differunt. Alius reſpicit ſuppoſitum, aliud eſſentiam, vt ſcribit *S. Bonauent. diſtin. 4 lib. 1 in dub. literal.* Vnde pater differt a filio & in ſuppoſito, & in proprietate: ideo poteſt dici alius, & poteſt dici alter. Vnde *Auguſt.* & recitat *Magiſter in tex. diſt. 4. li. 1.* Deus pater ſe alterum genuit, quod ita intelligi poteſt, id eſt de ſe alterum à ſe genuit, non vtique alterum Deum, ſed alteram perſonam. Vel genuit ſe alterum, id eſt genuit alterum, qui hoc eſt quod ipſe. Nam & ſi alius ſit pater quam filius, non eſt tamen aliud, ſed vnum. Hæc Magiſter. Vnde alius dicit diſtinctionem perſonalem, ideo in ſymbolo Athanaſii conceditur hæc: Alius pater, alius filius, &c. ſed negatur hæc: Aliud pater, aliud filius, &c. Aliud enim dicit diuerſitatem eſſentię. Vnde *Auguſt.* Arrius dixit: Aliud eſt pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus. Si dixiſſet alius non aliud, recte dixiſſet. Quod autem dicit aliud, contradicit Chriſto, qui dixit: Ego & pater vnum ſumus. Hæc *Auguſt.* Notanter enim dicit vnum, & non vnus ſumus: verum tamen aliquando ratione additi ly alius, ſignificat diuerſitatem eſſentiæ, vt dicendo: Alius Deus eſt Pater, alius Deus eſt filius, &c. & tunc negatur, quia ſic dicit diuerſitatem in deitate. Similiter ly aliud, ratione additi poteſt ſigni-

e[illegible] ſacrificari debent potes apud eundem & [illegible] acceptiones: ſcilicet pro m[illegible], de qua dicitur: *Conſtituite diem ſolem[illegible] ꝗ[illegible] vſque ad cornu altaris.* Itẽ pro m[illegible] corde vel mortificatione in quo carnales motus [illegible] ſpiritu[illegible] conſumuntur. Item altare ſignificat Eccleſiaſtica ſacramenta, de quibus dictum eſt: *Altaria tua Domine virtutum, &c.* Item ſignificat Eccleſiam ſpiritualem: quatuor eius cornua ſignificãt quatuor mundi partes per quas Eccleſia dilatatur, ſignificat & menſam in qua Chriſtus cum diſcipulis [illegible] eſt. Hæc *Guilhel. in Rationali [illegible].*

A[illegible] eſt per quam [illegible] communi[illegible] ſecundum quod id eſt accidentale, & [illegible] quod aliquid alteretur non oportet [illegible] de nouo ſit poſtquam non fuerit, ſed [illegible] quod recipiat de nouo aliquod accidens quod prius non habuerit: & hoc latius tractari ſolet apud Philoſophos. *Gabr. d. 4. qu. vnic. libr. 3.* & differt a generatione, vt ibidem dicitur, quia per generationem [illegible] eſſe ſubſtantiale, &c.

Amare eſt alicui velle bonum, & amandum [illegible] in bonum. Vnde *Philoſ. 2. Rhetor.* Amare, inquit, eſt velle alicui bonum. Amare [illegible] ſecundũ Gabrielem [illegible] id q[illegible] nihil aliud oſtẽdere tur vol[illegible]tati.

Amor ſecundum *Auguſt. 14. de Ciuit. Dei, cap. 7.* eſt principium & cauſa cæterarum paſſionum in voluntate: vnde ait, Amor inhi[illegible] habere, quod amatur, cupiditas eſt. Idem autem habens, eoq; fruens, lætitia eſt, fugiens, quod [illegible] aduerſatur ei, timor eſt. Idque ſi acciderit [illegible] triſtitia eſt: proinde mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor: bona, ſi bonus. Et loquitur [illegible] [illegible]liter ſed cauſaliter: quia a[illegible] , id eſt ſpes ſine [illegible] triſtitia: quia amor eſt [illegible] in voluntate, cæteræ ſunt paſſiones, amorem tanquã cauſam immediatam vel mediatam naturaliter conſequentia.

Amor generaliter ſecundum *Ri[illegible]e. cum S. Thom. 3. ſent. d[illegible], q[illegible] 1, art. 2. & quæſt. 2. art.* [illegible] eſt in bonum amatum. Et vt ſcribit *Bruleſer. diſt. [illegible] libr. 1.* Amor eſt actus quo voluntas diligit, vel acceptat aliquod obiectum conueniens, vel quod intellectus iudicat tanquam conueniens, quamuis non ſit conueniens, vt eſt amor cæcus. Sed ſecundum *Richard. de Med. Vil. diſt. 27. lib. 3. art. 1. quæſt. 1.* Amor generaliſſime dictus cõprehendit quãlibet inclinationẽ vel tendẽtiam in bonum, & ſic extenſo nomine talis inclinatio dicitur amor: & † ſicut triplex eſt appetitus ſcilicet natura- † lis, ſenſibilis ſiue animalis, & rationalis † de † quibus *infra in v.* appetitus hic etiam eſt triplex amor dicitur illud in vnoquoque horum appetituum, quod eſt principiũ motus tendẽtis in finem amatum. *D. Thom. 1.2. qu. 26. art. 1.*

Amor natvralis eſt ipſamet res aut forma ſubſtantialis rei, aut qualitas naturaliter eam formam conſequens, quibus ad ſibi conuenientia poteſt tendere & moueri aut in habitis quieſcere ac corrumpere, nitenti reſiſtere. † *D. Thom. vbi ſupr.* ſic definit, Amor natu- † ralis eſt connaturalitas appetentis ad id quod tendit; ſicut ipſa cõnaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt per grauitatẽ & poteſt dici amor naturalis. Hic amor vniuerſaliter eſt in omnibus rebus. Capitur quandoque amor naturalis pro qualibet complacentia potentiæ appetitiuæ in obiecto per cognitiuam apprehenſo, qui eſt actus vel paſſio ad quam appetitus non habet ſe libere: neceſſario enim elicit aut eam recipit: de qua vide *Gabr. di. 27. quæſt. vnic. lib. 3. & di. 15. & 23.*

Amor animalis eſt illud quo appetitus (vt idem *Gabriel dicit vbi ſupra*) ſenſitiuus tendit in ſuum bonum ſe ad ipſum mouendo, vel in eo quieſcendo. Et eſt realiter delectatio conuenientè adepto, vel actus deſiderii, quo tendit in bonum apprehenſum abſens nondum adeptum, qui dici poteſt amor animalis vel ſenſitiuus, qui communis eſt hominibus atque brutis.

Amor rationalis vel intellectiuus, ſecundum Gabrielem, eſt actus voluntatis quo libere acceptat obiectum per intellectum ſibi præſentatum: & iſte amor [illegible] vocabulo poteſt dici amor arbitrarius vel liberalis, vt inquit Gabriel: & nomine amoris [illegible] intelligitur vel dicitur aliquis amans ſiue amator [illegible]

[illegible]

AMOR CONCVPISCENTIÆ eſt [illegible]

[illegible] tem benefaciendum, &c. [illegible]

[illegible] dona & ab aduerſariis defendendo [illegible] ſi quis bene vult famulo amici, vel beſtiæ [illegible] propter amicum, omnis hæc dilectio [illegible] nam concupiſcentiæ. Vel amor concupiſcen-tiæ eſt quando aliquid diligitur [illegible] voluntate [illegible] Exemplum aliquis [illegible]

[illegible]

Amor amicitiæ et concupiſcentiæ ſimul, ſecundum eundem Gabr. vbi ſupra, eſt quando voluntas fertur in finem & in medium, ſicut ſimul eſt fruitio & vſus. fruitio quando tendit in finem, vſus in quantum tendit in media propter finem ordinata. Vel amor amicitiæ & concupiſcentiæ ſimul, eſt amor quo diligitur vnum propter aliud, & ſimul eodem illud aliud, ita quod ibi eſt tantum vnus actus elicitus, qui tamen habet duo obiecta. Vnum dilectum propter quod aliud diligitur, & aliud quod diligitur propter ipſum. Vnde gratia exempli, amor quo diligo Deum propter ſe & proximum propter Deum vno actu vt habet Deum pro obiecto dicitur amor amicitiæ, vt autem habet proximum pro obiecto dicitur amor concupiſcentiæ. Similiter idem actus poteſt eſſe amor & odium, velle & nolle, vt dum peccatum meritorie nolo, ſeu odi propter Deum, ille actus reſpectu peccati eſt nolitio & odium, & reſpectu Dei eſt amor & velle. Et ſecundum hoc aliquis actus voluntatis eſt volendi tantum, aliquis nolendi tantum, aliquis volendi & nolendi ſimul, primus eſt quo volo aliquid propter ſe, vel quo volo vel diligo plura vnum propter aliud. Secundus quo nolo vnum abſolute, vel nolo plura vnum propter aliud nolitum. Tertius quo aliquid volo propter aliud volitum, vel econuerſo, vide latius *Gab. vbi ſupra.* Amor autem amicitiæ præſupponit amorem concupiſcentiæ, & ideo eſt prior, & eſt perfectior & nobilior ſecundũ *Rich.* vt dictum eſt. Tum quia amor amicitiæ (vt inquit *Gab.*) ineſt voluntati ſecundum affectionem iuſtitiæ, ſed amor concupiſcentiæ ſecundum affectionem commodi, ſecundum *Anſel. li. de caſu diaboli c.* 4. Nobilior autem eſt ſecũdum rationem affectio iuſtitiæ, quam affectio commodi, quoniam affectio iuſtitiæ regulatrix & moderatrix eſt voluntatis, & propria voluntati vt eſt libera. Non ſic affectio commodi, quę etiam eſſet voluntati ſi libera non eſſet, vt patet in brutis. Tum quia actus amicitię tendit in obiectum, vt eſt in ſe bonum, amor autem concupiſcentiæ tendit in obiectũ vt eſt bonũ alteri, nobilior autem eſt ratio boni in ſe quam ratio boni alteri. Amor quoq; amicitiæ eſt cauſa efficiens amoris cõcupiſcentiæ. *Gab. d.* 27. *lib.* 3.

Amor complacentiæ eſt velle alicui bonum iam habitum ſiue propter ipſum, ſiue propter aliud, hoc modo amat eum cui congratulatur & condelectatur in bono adepto, quemadmodum homo congratulatur ſibi ipſi, filius vel amicis de aliquo bono iam conſecuto, ſiue propter ipſum ſiue propter aliud. Nõ tamen gaudium vel delectatio eſt amor, ſed velle, quod eſt actus voluntatis. Gaudium autẽ & delectatio eſt paſſio & effectus continens amorem complacentiæ *Gabriel lib.* 3. *vbi ſup.* Amore complacentiæ amat quiſquam aliquẽ (vt ſcribit *S. Bona. d.* 29 *l.* 3. *in textu.*) quando quis eius facta acceptat, & ipſum approbat & etiam in bonitate eius complacet ſibi. Amore vero beneficentiæ amat quis aliquem quando vult ei benefacere, & diligit eum non tantum quia ſit bonus, ſed vt ſit bon⁹. quantum ad primum amorem præponderat bonitas, quantũ ad ſecundum propinquitas. Vnde eſto quod pater meus ſit malus, & alius extraneus ſit bonus, magis debeo velle & deſiderare & procurare quod pater meus ſit bonus & in charitate permaneat quam alius extraneus, licet ipſum & facta eius quamdiu eſt in ſtatu peccati, non debeam approbare. Hæc *Bona.*

Amor desiderii (vt ſcribit *Gabr. di.* 27. *libr.* 3.) eſt actus voluntatis, quo alicui volo mihi vel alteri bonum abſens, ſiue propter ſe amatum, ſiue propter aliud, hunc autem amorem ſi aſſit fiducia de re abſente, quandoque conſequenda ſequitur paſſio ſpei, ſicut amorem complacentiæ gaudium. Et quilibet amorum ſecundum has triplices diuiſiones poteſt eſſe ordinatus, vel inordinatus, vel indifferens. Ordinatus ſi elicitur ſecundum regulam rationis rectæ. Inordinatus ſi elicitur contra dictamen rationis rectæ. Indifferens ſi nec ſecundum nec contra rationem elicitur, vt quia nõdum complete dictauit de omnibus circũſtãtiis ad actum virtuoſum requiſitis. Item amor ordinatus ſecundũ omnes ſpecies poteſt eſſe gratuitus vel non meritorius. Gratuitus qui libere quidem, ſed gratia concurrente elicitus eſt, & ideo meritorius. Non meritorius nec gratuitus ſi non concauſet gratia, licet ſit moraliter bonus. Et omnia quæ dicta ſunt de amore, intelligẽda ſunt de dilectione, eandem

enim

[illegible] quidam [illegible] quod [illegible] *Dionyſ. c. 4. de diu. no.* Et [illegible] *Aug. 14. de ci. Dei. c. 7.* [illegible] amor [illegible] quod vtrumque [illegible] ſeipſum [illegible] doctores [illegible] amorem [illegible] dum [illegible] Quod [illegible] differunt [illegible] *Philoſ. & Eth.* eſt [illegible] autem & dilectio ſignifi- [illegible] paſſionem [illegible] fiat [illegible] amor com- [illegible] amor dilectio eſt [illegible] Addit enim dilectio ſuper amorem electionem præceden- tem [illegible] Vnde dilectio eſt in ſola [illegible] rationalis creaturæ. Charitas autem [illegible] addit perfectionem quê- dam [illegible] illud quod amatur [illegible] Hæc *D. Thom.* [illegible] amor & dilectio pro habitu [illegible] & charitas quandoq; pro [illegible] Dilectionis quoq; no- men [illegible] attribuitur. De charitate pro actu dicitur *1. ad Tim. 1. Finis præcepti eſt chari- tas,* [illegible] habitus ſed actus. Nam actibus qui ſunt in noſtra poteſtate libera dantur præ- cepta. Vnde *1. Ioan. 5. Hæc eſt charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiatis.* Cuſtodiuntur man- data per [illegible] præceptorum impletionem. Sic [illegible] attribuitur. *Eccl. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, ſic omnis homo ſimilem ſibi.* Et pro [illegible] *Cant. 8. Fortis vt mors dilectio.* De amore pro habitu dicitur *Cant. 2. [illegible] quia amore langueo.* Et *1. Pet. 1. Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore ſimplici ex cor- de inuicem diligite* [illegible]

Aug. in Pſal. 9. Amor cum prauus eſt [illegible] [illegible] libido. Cum autem [illegible] [illegible] Amor præterea [illegible] [illegible] paſſionis ſecundum *S. Thom.* [illegible] *te. q. 2.* [illegible] nullo modo [illegible] [illegible] appetitus [illegible] & ſic dicitur paſſio [illegible] & ſic nullo modo po- teſt eſſe in Deo [illegible] Deum eſſe [illegible] [illegible] A Deo autem [illegible] paſſio, ſecundum Philoſophum. Amor [illegible] intellectiui, & ſic non ſunt paſſiones. Vnde [illegible] ponitur in Deo. Cum [illegible] [illegible] ſecundum *Aug.* [illegible] in Deo [illegible] amor eſt. Dicitur & Deus [illegible] quod ſuo loco patebit.

AMOR EST DVPLEX, ſcilicet [illegible] & amor Dei. Amor ſui quidam eſt naturalis, [illegible] nec eſt laudabilis nec vituperabilis, quo quis abſolute ſeipſum amat, quod [illegible] eſt [illegible] que à natura. Secundo eſt amor ſui [illegible] qui concordat rationi cum quis diligit ſe ima- ginem & ſimilitudinem, & vult ſibi [illegible] bonum, quod congruit, & ſic quilibet debet diligere ſeipſum, talis amor eſt debitus & rectus & bo- nus de quo *Aug. 14. de Trin.* Rectus amor omnes affectiones animi rectas habet. Metuit enim peccare, cupit perſeuerare, dolet [illegible] peccatis, gaudet in operibus bonis, talis amor placet Deo, & ordinat ad diuinum amorem in- flammandum. Tertius amor ſui eſt inordina- tus & vitioſus, de quo *Pſal. 10.* Qui diligit ini- quitatem, odit animam ſuam. Nam talis amor eſt odium ſui, de quo latius colligit *F. Pel* [illegible] *lib. 5. Reſ. Theolog.* Iſte amor ſui & amor Dei ſe- cundum *Aug. 14. de ciuit. c. vlt.* fecerunt [illegible] ciuitates, terrenam, ſcilicet amor ſui [illegible] contemptum Dei. Cœleſtem vero [illegible] vſque ad contemptum ſui [illegible] [illegible] *ſuper* [illegible] itaque [illegible] amores [illegible] [illegible] ſcilicet & reprobatorum. [illegible] amor [illegible] Dei vſque ad contemptum [illegible] [illegible] contemptum Dei [illegible] [illegible] Dei eſt cauſa [illegible] [illegible] Vnde [illegible] [illegible] [illegible]

Vnde neceſſario ſequitur (vt ſcribit *Gabr. diſt.* 14. *qu.* 2. *art.*1. *libr.*4. quod in iuſtificatione impii relinquitur amor ſui, qui dictus eſt, & aſſumitur amor Dei, & per conſequens ad iuſtificationem impii requiritur motus li. ar. in Deũ per amorem Dei. Vnde 1.*Ioan.*3. *Qui non diligit manet in morte*, ergo ſine dilectione Dei non ſuſcitatur à morte. Interroget igitur quiſq; (inquit *Aug.*) Quid amet & inueniet, vnde ſit ciuis videlicet cœleſtis an infernalis, &c.

AMOR DEI EST DVPLEX, ſcilicet mediatus & immediatus, vt literis prodidit *Gabr. diſt.*28. *qu. vnic. ar.*1 *lib.*3. Amor Dei immediatus eſt amor Dei terminatus in Deo præciſe, quo Deus in ſe propter ſe diligitur & non creatura, ita quod illo actu ſolus Deus diligitur propter ſe. Amor Dei mediatus eſt quo amo proximum propter Deum, quo, ſcilicet primo proximus & per proximum amatur Deus. Omnis enim charitatiua dilectio, & ſi quandoq; ad creaturam terminatur, non tamen ibi ſiſtit, ſed vltra refertur in Deum. Vnde actus quo amo creaturam propter ſe, pręciſe non referendo in Deum, nunquam eſt actus charitatis, neque amor creaturæ propter Deũ eſt actus charitatis propter amorem creaturæ, ſed propter amorem Dei in amore creaturæ propter Deũ incluſum. Non eſt enim ille actus charitatis, vt terminatur in proximum, ſed vt refertur vltra in Deum tanquam in finem propter ſe ſumme dilectũ. Ideo *Aug.* loquẽs de dilectione proximi charitatiue diligẽdi dicit eũ diligendũ non in ſe ſed in Deo vel propter Deum. Actus autem charitatis proprius eſt amor amicitiæ Dei mediatus vel immediatus. Hæc *Gabr. vbi ſup.*

AMOR DEI dupliciter poteſt intelligi quod poſſideat totum cor, vt ſcribit *S. Bona. di.*27. *q. vlt. lib.*3. Aut ita quod excludat omnem affectum extraneum & tunc dominatur plene & perfecte cordi. Hoc autem eſt quando omnes motus cordis per amorem referuntur in Deũ, & hęc totalitas ponit dominium plenum. Alio modo dicitur amor Dei totum cor poſſidere, quando excludit omnem affectum contrariũ, hoc eſt quod nihil diligitur ſupra Deum vel æqualiter ipſi Deo. Et ſic diligit Deum ex toto corde qui diligit eũ propter ſe & ſuper omnia. Et totalitas quæ excludit omnem motum extraneum eſt perfecti dominii, nec poteſt haberi ante adeptionem gloriæ, niſi ad ipſum Deum aſpiciamus, & in ipſum feramur continue. Secunda vero totalitas poteſt haberi per infuſionem gratiæ, quæ eſt expulſiua omnis mortalis culpæ. Et primus modus non obligat ad implendum pręceptum Dei de dilectione, ſed bene ſecundo modo tenemur ad illum modum implendum, vt dicit *S. Bonauen. vbi ſupra.*

AMBITIO (vt ſcribit *Paulus Corte. libr.*3. *ſent. diſt.*8.) eſt immoderatior honoris cupiditas. Ambitio ſecundum *Gabr. diſt.*6. *libr.*2. Eſt qua vult voluntas bonum quod habet vel habere cupit excellere alios, & eis dominari. Et vt alias dicit *Gab.* Nõ quod poſſit, ſed quod velit attendit ambitionis flagitium, &c. A quo ambitioſus qui vario modo aſpirat ad dignitates, de quo videre potes *Gerſo. parte* 3. *tract. de paſſionibus conſid.*20. Eſtque ambitio cauſa omnis belli vt idem Gerſon dicit *parte* 3. *ſerm. de angel.*

AMEN ſecundum Aug. Dictio nec Græca nec Hebraica quæ ſicut quędam aliæ dictiones Hebraice in libris interpretatæ non ſunt, quales ſunt Alleluya, Oſanna, Racha. non quidem (vt ipſe ait. 2. *de doct. chriſt.*) quia illud fieri non potuit, ſed propter ſanctorum auctoritatem, vt ſeruaretur antiquitas. Sumitur autem hæc dictio amen tripliciter, vt ſcribit *Gab. lect.* 79. *canon. & Gerſ. part.* 2. *in expoſit.* 12. *artic. fidei.* PRIMO nominaliter, & ſic valet tantum ſicut verax vel veritas, hoc modo accipitur in *Apoc.*3. vbi dicitur. *Hæc dicit amen teſtis fidelis & verus.* Amen, id eſt veritas, vel amen, id eſt veritatem annuncians. SECVNDO accipitur verbaliter, vt eſt verbum Hebraicum, valens tantum ſicut fiat, & ita capitur communiter in fine orationum, vbi exprimit deſiderium orationis, quia optatiuum eſt reſpectu bonorum præcedẽtium, vt optatio impletionis reſpectu omnium petitorum. *Deut.*27. *Et dicet omnis populus amen.* TERTIO accipitur aduerbialiter, & ita frequenter accipitur in Euangelio, cũ dicitur: *Amen dico vobis*, valet tantum, id eſt vere vel fideliter, & eſt aduerbium affirmandi, id eſt, ita eſt vel verum eſt, ſecundum *Amb. de conſ. d.*2. *Reuer. in fi. &c.*

AMICVS vt ſcribit *Gab. diſt.*36. *qu. vnic.*

li. 3. Connotat actum virtutis, ſcilicet dilectionem in amante, quo tendit in amatum propter virtutẽ amati. Inimicus connotat actum odii vitioſum inimico, quo odit eum cui eſt inimicus propter bonum virtutis quod eſt in eo. Nã qui odit vitium alterius non eſt inimicus. Inimicus ergo inquantum talis eſt malus & vitioſus & per conſequens nullo modo, vt ſic diligendus. Hoc enim modo virtuoſe odiuit inimicũ, qui dixit. *Verte impios, & non erũt. Prou.* 12. A quo amicitia & inimicitia. Et ſicut amicitia connotat bonum virtutis in amato conueniẽs actui virtutis in amante, ſic inimicitia cõnotat malum vitioſum in inimico diſconueniens bono, quod eſt in eo cui eſt inimicus. Dilectio autem gratuita (vt idem *Gabr.* ſcribit) pro non odire accepta quantum ad bona ſpiritualia quo natus eſt quiſquam attingere Deũ, vel bonum eſt inimico de neceſſitate pręcepti impendenda, tamen quantum ad bona indifferẽtia non eſt neceſſaria ad ſalutem. Bona autem indifferentia ſunt diuitiæ, ſanitas, honor, poſsũ velle huiuſmodi bona inimico & etiã aduerſa inimico & mihi, vt ipſe emendetur, & peccata puniantur, copioſius rem probat *Gabr. vbi ſupra.* Non tamen eſt volenda inimico ſimpliciter, & ſine conditione extinctio corporalis vitæ, vt *ibidem*, vult *vbi ſupra.* Quia nullus poteſt velle inimico ablationem facultatis pœnitentiæ, vel diligendi Deum, & conuerſionis vitæ, quia hoc eſſet ei nolle ſpiritualia bona. Sed pòſt mortem non eſt pœnitentię locus, nec cõuerſio ad diligendum Deum & ad emendationem peccatorum, ſicut poſt ablationem ſanitatis, & bonorum fortunæ, quorũ ablatio nonnunquam eſt occaſio cõuerſionis & pœnitentiæ. Nunquam autem ablatio vitæ corporalis per quam ſimpliciter excluditur à poſſibilitate cõuerſionis, & diligendi Deum. Et dicitur notanter volenda ſimpliciter ſine cõditione, quia cum conditione ſiue voluntate conditionata poteſt quis velle mortem inimici. Imo etiam non offendentis proximi tamen mali, puta ſi credit finaliter eum futurum malum, & tunc poteſt ſibi optare mortẽ vel vt det locum ſanctis quos impedit, vel ne addat peccata peccatis, propter quæ poſt mortem acrius puniatur. Et nota quod ſcribit *Scot. de iudice di.* 30. quod in omnibus caſibus inquit propter quod mors inimico eſſet aliquantulum volita eſt ſimpliciter nolitũ, tenetur enim iudex in cauſa, & ſimiliter actor nolle eum eſſe reum, & velle eũ non punire, quantum eſt ex ſe. Quia ſi faciat hoc ex libidine, vel odio aut ſpõte, peccat mortaliter. Vnde *Aug. in li. retract.* & habet *Magiſt. di.* 29. *lib.* 3. Duo inquit ſunt diligenda in homine, natura: & virtus: vitium vero & peccatum odiendum. Parentes ergo inquantum mali odiendi ſunt & inimici diligendi inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrãdos regno Dei, & odiamus in propinquis ſi impediant nos à regno Dei, & in omnibus cõmuniter naturam diligamus quam fecit Dominus. Non ergo poteſt odiri natura. Et per hoc ex odio & libidine extingui ſine trãſgreſſione pręcepti, & per cõſequẽs ſine mortali. Sic in alio caſu tenetur patiens perſecutionem tyrannicam nolle eſſe tyrannum contra Eccleſiam, & quantum in ſe eſt nolle eum ſimpliciter eſſe reprobum. Tyrannus quoq; non poteſt in perſecutionẽ niſi exteriorem, iuxta illud Saluatoris. *Mat.* 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autem occidere non poſſunt.* Talis autẽ perſecutio exterior, frequenter eſt electis materia proficiẽdi in virtutibus, & præcipue eſt patientia quæ perfectum opus habet *Iacob.* 1. Hoc enim modo Eccleſia profecit & creuit. Item non eſt ſimpliciter neceſſarium actui poſitiuo, quãtum ad bona ſpiritualia diligere inimicũ, quia nõ tenetur quis cogitare de inimico. Sed in caſu neceſſitatis tenetur quilibet inimicum ſuum quãtum ad bona tẽporalia vel ſpiritualia actu poſitiuo (ſi poteſt) diligere niſi aſſit alius paratus illi præſtare. Vnde *Ioan. Si quis habet ſubſtãtiam huius mundi, & videt F. ſuum ne. ha. & clau. viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* 1. *Ioan.* 3. Sed inimicus frater eſt & proximus, ergo. Et per conſequens multo magis teneor quantum ad bona ſpiritualia, vt ſi fidelis indiget doctrina, per quam conuerti poſſet ad veritatem, & ſic de aliis. Sic de correctione fraterna & de oratione. Item aliqua dilectione inimicorũ magis meritoria eſt amicorum dilectio: Aliqua minus meritoria, aliqua æque meritoria, & econuerſo, ſingula ſuſius perpendit, proſequitur & tractat. *Gabr. d.* 30. *q. vnic. art.* 2. *lib.* 3.

Digitized by Google

Amicitia eſt humanarum, diuinarumque rerum cum beneuolentia & charitate conſenſio, ſecundum *Aug. epiſt.* 45. & *Cicer. libr. de amicitia.* Item *Cicer. in Rhetor.* ait: amicitia eſt voluntas erga aliquem bonarum rerum illius ipſius cauſa quem diligit cum eius pari voluntate. Amicitia vt dicit *Ariſt* 8. *Ethic.* eſt beneuolentia pacis non latens. Vel ſic. Amicita eſt ſtudiorum omnium voluntatumque conſenſus, cuius contrarium inimicitiæ in plurali, licet etiam in ſingulari inueniatur. Ennius Poëta, amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero. De amicitia humana plura apud Ciceronem videantur in Lelio. Et Ariſtotel. in Ethicis, & non parum multa colligit de amicitia *F. Pelba. libr. tert. Roſ Theol.*

Amicvs dei vt ſcribit Dominus *Cardin. Camera. qu.* 9. *art.* 2. *libr.* 1. dicitur, Quem Deus ſpecialiter diligit, & ad ſpeciale bonum, ſcilicet ad vitam æternam, ſed generaliter loquẽdo quilibet eſt amicus Dei, ſiue bonus ſit ſiue malus, in hoc Deus diligit ipſum ad aliquod bonum, &c. Hæc *Aliacenſis.*

Amicvs Dei aliquis poteſt dici dupliciter, vno modo ab habitu vel actu charitatis vel gratiæ animam ipſius informante. Alio modo denominatione extrinſeca ab ipſa diuina voluntate acceptante, vel magis proprie loquendo, vel quia diligit Deum, vel quia diligitur à Deo. Primo modo poteſt aliquis eſſe amicus Dei vel charus & gratus ſine aliqua qualitate ſupernaturali infuſa, quæ ſit charitas vel gratia, non tamen ſine aliqua qualitate creata quæ ſit dilectio, & quæ poteſt dici charitas vel gratia. Secundo poteſt eſſe aliquis charus & gratus ſine aliqua qualitate informante, nec eſt ſimile deeſſe album & albedine. Et illo modo ſecundo aliquis poteſt dici amicus Dei dupliciter, ſicut dupliciter poteſt intelligi eum aliquem diligere. Vno modo generaliter, quia vult ſibi aliquod bonum. Et ſic omne bonum inquãtum bonum Deus dicitur diligere, iuxta illud. *Diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti.* Alio modo ſpecialiter, quia vult ſibi aliquod ſpeciale bonũ, & ſic Deus magis diligit illũ, cui facit mai⁹ bonũ, quia quamuis omnes eadem dilectione diligat, non tamẽ ad æquale bonum, & illo modo vltimo adhuc aliquis poteſt dici amicus Dei dupliciter. Vno modo quia Deus vult illum pro tunc habere aliquod magnum donum quod non eſt vita æterna, ſicut eſt charitas vel gratia vel originalis iuſtitia, ſiue velit quod ſemper permaneat in tali bono ſiue non, & hoc voluntate beneplaciti, & hoc vocamus diligere ſecundum præſentem iuſtitiam, & ſic Deus diligit ſolum rationales creaturas, quæ ſunt in gratia gratumfaciente, ſiue ſint electæ ſiue reprobatæ. Alio modo quia Deus vult illum non pro illo tunc, tamen aliquãdo habere vel habiturũ illud ſpeciale donum, quod eſt vita æterna, & ſic Deus diligit ſolum rationales creaturas, non tamen omnes illas quę ſunt in gratia gratumfaciente, ſed ſolum illas quæ ſunt electæ & non reprobæ, ſiue ſint in gratia ſiue in mortali culpa. Et hoc voco inquit Aliacenſis dilectionem ſecũdum æternam præſcientiam, de qua ad *Rom.* 9. *Iacob. dilexi: Eſau autem odio habui.* Et iſta poteſt vocari dilectio ſimpliciter prima, aut dilectio ſecundum quid, quia in ſcriptura ſimpliciter loquendo, dicitur: *Eſau autem odio habui*, licet forte & ſine ſorte Eſau quandoque habuerit charitatem ſaltem quando fuit nouiter circunciſus, & ita de quolibet reprobo poteſt dici ſimpliciter quod Deus odit ipſum, licet ſecundum quid, ſcilicet pręſentem iuſtitiam diligat ipſum quando habet charitatem vel gratiam, &c. Hæc omnia *Cardina. vbi ſupra.* Et vt ipſe paulo ante ſcribit eſſe amicum Dei ſiue Deo charum aut acceptum ad vitam æternam, poteſt dupliciter intelligi, vno modo idem eſt quod eſſe ordinatum ad vitam æternam finaliter obtinendam, & ſic quilibet electorum in quocunque ſtatu ſit, gratiæ vel culpæ, eſt Deo charus & acceptus & Dei amicus, & nullus, reproborum, licet ſit in ſtatu gratiæ eſt Dei amicus. Alio modo idẽ eſt quod eſſe in ſtatu vel diſpoſitione, in qua ſi perſeuerauerit, Deus dabit ſibi vitã æternam, & ſic non quilibet electus eſt Deo gratus vel acceptus, nec Dei amicus, ſicut ille qui eſt in ſtatu culpæ mortalis. Et aliquis reprobus eſt Deo charus & Dei amicus, ſicut ille qui eſt in ſtatu gratiæ. Simili modo *Magiſt.* 3. *ſent. diſt.* 31. dicit quod aliquem eſſe ſcriptum in libro vitæ, poteſt intelligi dupliciter, ſcilicet ſecũdum æternã præſcien-

Digitized by Google

ſcientiam, vel ſecundum præſentem iuſtitiam & multi ſunt ſcripti primo modo, & non ſecundo modo, & econuerſo. Sic aliquem eſſe amicum Dei (vt dicit *Cardin. vbi ſup.*) poteſt intelligi dupliciter. Vel ſecundum æternã Dei dilectionem, vel ſecundum pręſentem diſpoſitioné. Et aliquis poteſt eſſe amicus Dei primo modo, & non ſecundo modo, & econuerſo. Et ſecũdum eundé, nullus poteſt eſſe amicus Dei de lege ordinata non habẽdo in ſe aliquã qualitatem infuſam quę ſit charitas vel gratia, quãuis aliquis poteſt eſſe amicus Dei de potentia abſoluta, non habendo aliquam qualitatem infuſam quę ſit charitas vel gratia. Poteſt & aliquis non eſſe amicus Dei de potentia abſoluta, habendo aliquam qualitatem infuſam quæ ſit charitas vel gratia. Singula abunde probat *Petrus vbi ſupra.*

Amidvm (vt ſcribit *Pelbart. libr.* 2. *Roſ. Theolog.* in dictione *Grana*. §. 1.) ex omni genere tritici fit ponendo in aqua donec putrefiat, † poſtea deſiccando dealbatur. † Et quia fit ex tritico corrupto, videtur quod panis ex eo cõfectus non poſſit eſſe materia Euchariſtiæ. *D. Thom. 3. p. qu. 74. art. 3. ad* 4.

Amita ſoror patris. Paludenſis *diſt.* 41. *qu.* 1. *libr.* 4. Amita magna eſt ſoror aui, vt ibidé dicit de nominibus conſanguinitatis, alias dicetur.

Anathema quod ſeparatio ſonat, eſt excommunicatio maior, vt literis mandauit *Gab. lib. 4. ſent. di. 18. ar. 2. concl.* 1. Vnde Apoſtolus ad *Gal.* 1. dicit. *Si quis ex vobis Euãgelizauerit præter illud quod accepiſtis, anathema ſit.* vbi anathema exponit. *Rich. di. 18. ar. 5. q. 1. lib.* 4. pro perditione ſeu maledictione. Anathematizare enim vno modo idem eſt quod maledicere. Et Apoſtolo licuit maledicere angelo ſub illa conditione quã appoſuit, quia ſi ponitur per impoſſibile quod angelus bonus peccaret, dignus eſſet maledictione. Et 1. *Cor. vlt.* dicitur. *Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſit anathema.* Et quod Apoſtolus optabat anathema eſſe à Chriſto, intelligitur illud ad tempus & ſub conditione, videlicet ſi optabile eſſet, vt dicit *S. Bonau. di. 29. q. 3. in fine lib.* 3.

Analogvm ſecundum Doctores, & clarius *Rich. ſuper 1. diſt. 25. art. 2. q.* 2. quod analogice dicitur, quando idem nomẽ eadem ratione prædicatur de pluribus, tamen per prius de vno quam de alio, eo quod principaliter & ſecundum ſe dicitur de vno, de aliis autem non dicitur niſi inquantum habent habitudinẽ ad illam rem de qua principaliter dicitur, & ſecũdum ſe. Exemplum ponit idem *Rich.* de ente ꝙ principaliter (inquit) & ſecundum ſe conuenit Deo, creaturis autem non conuenit niſi inquãtum imitantur Deum, ideo ens analogice dicitur de Deo & creatis. Item ens creatum analogice (inquit) dicitur de ſubſtantia & accidente, quia accidentia non ſunt entia, ſed entis. 7. *Metaph.* Vnde patet quod analogia eſt media inter ęquiuocationem puram & vniuocationẽ purã. Et ſecundum Occam, ens æquiuoce dicitur de Deo & creaturis. Et *Henricus de Gandauo & S. Thom.* vidẽtur ſentire ſolam analogiam, & nullam vniuocationem in ente ad Deũ & creaturas. Scoteorum turba (quos Scotiſtas vocant) dicunt quod ens prædicamentale licet non ſit vniuocum, tamen ens tranſcendens vniuoce dicitur de Deo & creaturis, ita tamen quod nõ negatur eſſe analogum. Nam ens in communi latiſſimum habet conceptum, de quo latius videatur apud Doctores.

Angelvs Græce, Latine valet nuncius. Eſt autẽ triplex angelus (vt ſcribit *Brulef. di.* 12. *lib.* 2. eſt angelus officio, & eſt quilibet nuncius miſſus à Deo ad homines propter aliqua miniſteria implenda, & ſic angelus nõ ſolum dicitur de ſpiritibus angelicis, ſed etiam de hominibꝰ. Vnde *Malach.* 3. *Ecce ego mitto angelum meum*, id eſt Ioan. Baptiſt. Et poſt iudicium non erunt angeli officio, quia nõ mittuntur ad homines. Sic Chriſtus vocatur magni conſilii angelus. Vnde in canone dicitur. Iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui, intelligẽdum eſt vt exponit Innocentius, vt refert eum *S. Bonau. di.* 11. *lib.* 4. Angelus ille magni conſilii eſt Chriſtus, per manus illius oramus ſacrificiũ perferri, id eſt ipſius meritis & precibus noſtrum ſacrificium à Deo acceptari. Vnde ipſe eſt pontifex & aduocatus noſter, & apparet cõtinue vultui Dei ad interpellandũ pro nobis, &c. Eſt itẽ angelus dignitate, & ſic eſt ſacerdos cõſecrans corpus Chriſti. Vnde *Mala.* 2. dicitur. *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiã, & legem requirẽt ex ore*

Digitized by Google

ore eius, quia angelus Domini exercituũ eſt. Dicitur & angelus natura, & licet ſit non officii angelus ſecundum vocis proprietatem vt vult *Greg*) accipitur tamen vt dicit ſubſtantiam ſiue naturam angelicam: Et deſcribitur à Damaſce. ſic angelus eſt ſubſtantia incorporea intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, Deo miniſtrans, gratia non natura immortalitatem ſuſcipiens. Et ſubſtantia incorporea ponitur ꝓ genere, & accipitur incorporea ſtricte pro ſubſtantia, quæ neque eſt corpus in ſe, nec corpori vnibilis, vt forma. Et per hoc excluditur anima intellectiua tam coniuncta quam ſeparata. Dicitur intellectualis, ad excludendum quamcũque naturam non cognoſcentem, poſſet enim Deus de nouo producere ſubſtãtiam ſpiritualem non cognoſcentem, quę per hoc non eſſet angelus. Dicitur ſemper mobilis, & hoc quantum ad motum localem, quia tali motu infatigabilis eſt; per hoc innuitur quod non determinat ſibi locum naturalem in quo naturaliter quieſcat, quia de ſe eſt indifferens ad omnem locum corporalem. Dicitur arbitrio libera, quantum ad motum affectionum. Dicitur Deo miniſtrans, vbi tangitur cauſa finalis de cuius miniſterio tractatur, *diſt. 9. lib. 2. ſen.* Dicitur ſuſcipiens immortalitatem, nõ natura, ſed gratia diuina: quia ſicut quelibet creatura de ſe habet vertibilitatem in nihil, eo ipſo enim quod de nihilo creatꝰ eſt, poteſt redire in nihil, & rediret in nihil niſi à Deo conſeruaretur, quod ergo perpetuum eſt non habet ex ſe, ſed ex dono conditoris conſeruantis, & per ſubſtractionem conſeruationis eſt annihilabilis, conſeruatur tamen benigniſſima & gratioſa Dei voluntate, & ita dono gratiæ. *Gabr di. 3. q. 1. lib. 2.* Et licet breuius poſſet deſcribi dicendo. Creatura intellectualis incorporea, tamen reliquæ particulæ non ſuperfluunt, quia eis exprimitur cauſa finalis, operatio & duratio angelorum. Aliam ponit deſcriptionem *S. Diony. de di. nominib.* ſcilicet. Angelus eſt imago Dei, manifeſtatio occulti luminis, ſpeculum purum, ſplendidiſſimum, immaculatum, incontaminatum, incoinquinatum, recipiens totam (ſi iuſtum eſt dicere ſpe[illegible]ſitatem boniformitatis & deiformitatis, & pure declarans in ſeipſo, ſicut poſſibile eſt bonitatem, quæ eſt in abditis. Hanc per ſingula verba late proſequitur *Alex. de Ales part. 2. q. 20. memb. 3. art. 2.* Et *Bona. di. 9. li. 2. circa tex.* An autem angeli creati ſint in gratia. Dicit idem *S. Bona di. 4 q 2. lib. 2.* Iſta queſtio facti eſt, & non inuenimus aliam rationem quã cõgruitatis; probabiliter poſſumus vtrunque opinari ſicut & alij ante nos. Vnde duæ ſunt de hoc opiniones, quas diffuſe recitat *Gab. di. 4. li. 2.* & innuit hoc *ſer. 1. de ſancto Michaele.* Vna eſt, quod angeli creati ſunt in gratia gratumfaciente. Alia, quod ſunt creati in puris naturalibus, & quod non habuerunt gratiam ab inſtãti creationis. Primæ fauet *S. Thom part. 1. q. 62. art 3.* & *Greg. de Arimi* Secundæ aſſentit *Magiſter in text* & etiam *di. 5. Hugo, Alex. de Ales. q. 19 memb. 2. & S. Bonauen. di. 4. qu. 2. lib. 2.* Vtraque opinionum innititur auctoritatibus & rationibus perſuaſiuis. Prima auctoritate *S. Aug. 3. de ciuit Dei c 9.* ſimul in eis cõdens naturam, & largiens gratiam. Ratione ſic probatur. Deus cum ſit liberaliſſimus, paratus eſt dare omnibus gratiam diſpoſitis ad recipiẽdum, ſed nulla videtur melior diſpoſitio ad gratiam quam innocentia & voluntas recta, & hæc erãt in angelis à ſui creatione. Adducit plures rationes & auctoritates pro illa opi. *Gab.* Secunda opinio firmatur ſimiliter auctoritatibus & rationibus, quas refert idem *Gab.* Vnde *Aug. ſuper Gen. ad literam* dicit, quod angelica natura primo erat informis creata, & cœlum dicta, deinde dicit eam formatam & lucem appellatam, nõ autem fuit informis niſi per defectum gratię. Ratione probatur. Gratia eſt medium inter naturam & gloriam, ideo primo angeli fuerunt in puris naturalibus, deinde adepti ſunt gratiã, vltimo gloriam, præterea ſicut ſe habet culpa ad damnationem, ita gratia ad gloriam, ſed ſtatim vt habuerunt culpam mali, fuerunt damnati & obſtinati, ergo ſtantes ſtatim vt habuerunt gratiam, ſunt glorificati & confirmati. Nõ autem habuerunt gloriam in inſtanti creationis, ergo nec gratiam. Vtraq; opinionum probabiliter teneri poteſt, vt idem ait *Gabr. & Bona.* ſine pertinacia & temeritate, quia ad neutrum ſunt rationes cogentes, neque ſufficientes auctoritates neque conſtat de reuelatione, aut Eccleſiæ determinatione. Probabilius tamen videtur ſecundum *Sco* & vt ſcribit *Gabr.*

ſer 1 de S. Michael. quod omnibus appoſita eſt gratia & omnibus concreata, & ea aliqui bene vſi ſunt, alij eam deſeruerũt, &c. Haſce opiniones tangit *Gerſon part. 4. ſerm. de angel.* cum ſic ſcribit. Poſtquam omnipotentiſſimę ac liberaliſſimæ Dei bonitati placuit ſeipſum in creaturas diffundere, mundum hunc tanquam regnũ aliquod pulcherrimum ac maximum non naturali quadam & æterna neceſſitate (vt Phil. ſomniant) ſed ſpontanea libertate fabricauit, in quo condidit palacium præclariſſimum ac permagnificum, quale decebat habere vniuerſalem ac ſummum imperatorem. Illic quoque exercitum ſuum & inclytam magnatum ac militũ ſuorum familiã mox creauit, condens videlicet angelorũ naturam, & ſimul largiens gratiã vel gratum facientem, vt *Prapoſit. S. Tho. Durand. Holkot* tenent vel tantumodo gratis datã, vt *Magiſtri & Domini antiſio.* multorumq; eſt opinio. In qua cõtrarietate id quod certum eſt teneamus, eos in magno lumine cognitionis tam ſupernaturalis de Deo, quam naturalis de cæteris entibus creatos extitiſſe. Et vt idem ait *Gerſ.* paulo poſt, fuerũt autem primitus angeli, quos loquimur ante gloriæ cõſummatæ largitionem viatores conſtituti, ſcilicet in ſtatu & viæ & meriti, vt beatitudinem per ſtrenuos actus infra certam temporis morulam mereantur, vel non merentes illa perpetuo priuarentur, &c.

Angelorvm moræ poſſunt poni multipliciter, vt habet *Scot* & poſt eum ſcribit *Gab. di. 5. q vnic l. 2.* Vnde poſſunt poni moræ tres, ita quod omnes in prima mora creati fuiſſent in gratia & meruerunt, in ſecunda boni ſteterunt in merito, & mali ceciderunt, in tertia omnes fuerũt in termino. Poſsũt poni & quatuor moræ, & hoc dupliciter. Primo ꝙ in prima fuerunt omnes in naturalibus. In ſecunda mali ceciderunt. In tertia bonis appoſita eſt gratia, & meruerunt. In quarta boni præmiati, & mali ſunt dãnati. Vel ſecũdo, in prima mora fuerunt omnes angeli in naturalibus. In ſecunda oẽs in gratia, & in tertia boni meruerũt ſtantes in gratia & mali deliquerunt. In quarta fuerũt oẽs in termino. Ponuntur & alio modo iſtæ moræ ſecundũ alios. Quis aũt horum modorũ ſit probabilior, ſubiũgit *Scot.* aliquas ꝓpoſitiones ꝓbabiles, quas vide diffuſe apud *Gab. vbi ſup. Bona.* dicit ſecundũ opinionẽ catholicã veriorem & tenendam, ꝙ morula fuit inter creationẽ & lapſum, licet paruula, propter quã ſancti & expoſitores & ipſa ſcriptura loquitur de malitia diaboli, quæ ſemper fuiſſet in ea, quia illud modicum quaſi pro nihilo reputatur. Vnde 1. *Ioã.* 3. dicitur *Diabolus ab initio peccauit*, ſenſus eſt vt dicit *Aug* Diabolus ab initio peccauit, id eſt ſtatim poſt initiũ. Angelis vero bonis pro magno merito aſcribitur quod vicerunt prælium tentationum. De quo *Apoc 12. Factum eſt prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius pugnabant cum dracone, &c.* Fuit enim peccatum malorum incentiuum tentationis in bonis, q̃ boni ad magnam eorum laudem vicerunt. De quo lati⁹ *Gab. vbi ſupra, di. 2.* Videtur autẽ probabile (vt ibidem dicit) quod in primo inſtanti fuerunt vniformes creati in ſtatu naturæ ſiue gratia. In ſecunda mora erãt vniformes in gratia. In tertia morula viæ mali multipliciter demeruerunt, & boni multipliciter meruerunt. In quarta fuerũt in termino, & hoc videtur rationabile, quia ſic experti erant de omni ſtatu, & maiorem occaſionem habuerunt intenſius eliciẽdi actum meritorium poſtea, quia experti erant quod hoc non poterant in primo inſtanti. *Gabr.*

Angeli dicuntur ſancti propter duo, vt notat *Brulef di 7. q 3 lib. 2.* Propter finem principalem, qui eſt ipſe Deus. Et finem minus principalem, qui eſt homo. Voluit enim De⁹ vt res ſic eſſent conditæ, quod maiores iuuarent minores. Et quia angeli ſunt multo maiores, quã homines, ideo ab initio voluit Deus quod angeli eſſent miniſtri hominum. Et licet (vt idem ait) mater carnalis quantumcunque diligat & nutriat filium ſuũ dulciter & diligenter, adhuc ſancti angeli habẽt maiorem curam de nobis, & nos conſolantur in omnibus tribulationib. noſtris, & hoc per vim adminiſtratiuã. Et angelus (vt ait *Gab. diſt. 11. lib. 2.*) non homini propter ſe miniſtrat, ſed propter Deum cuius imaginem gerit, *&c.*

De actibvs angelorvm. Actus quos habent angeli ſuperiorum ordinũ reſpectu inferiorũ ſunt tres, vt habet *Diony. De cæleſt. hierar. c. 3* prope finem, ſc. purgare, illuminare, & perficere,

ficere, qui dicuntur actus hierarchici, quia cõueniunt ſuperioribus hierarchijs reſpectu inferiorum, ita ſcriptis prodidit *Gabr. di. 9 q 2 li. 2. ſent.* angelus autem ſuperior aliquid ignoratum inferiori notificans illo vno actu notificãdi, prius incognitum inferiorem purgat, non quidẽ à fœditate peccati, ſed ab ignorantia negationis illuminat noua cognitione, & notitia perficit actuando eum ad cognita. Et differunt illi actus in connotato. Nam in ſubſtrato ſupponunt pro eodem, ſcilicet inductione ſciẽtiæ. Purgare autem connotat præcedentis ignorãtię remotionem. Illuminare obiecti manifeſtationem. Perficere ſubiecti eleuationem & meliorationem, & hoc vult *S. Diony de cæleſt. hierar. c. 7.* Plura vide in *Occam c 20 li. 2 & qu. 7. primi quotlibet.* Vide & *Gab. vbi ſupra & Bona. di. 10. ar. 2. lib. 2 ſent. &c.*

De angelorvm cognitione, de qua etſi plura ſcribant doctores, tamen multa paucitate perſtringam. Eſt autem angelorum duplex cognitio, ſc. matutina, & veſpertina. Cognitio matutina eſt cognitio rerum in verbo, quæ eſt beatifica. Cognitio veſpertina eſt cognitio rerum in lumine naturæ. Diſtinguit autem *Alex. de Ales par 2 q. 23.* triplicem cognitionem angelorum. Vna qua cognoſcit verbum, & ſe ac creaturas ſibi in verbo relucẽtes. Vna indiſtincta cognitione in lumine gloriæ & beatificæ. Alia qua cognoſcit per ſpecies ſibi concreatas Deum, ſe & alia. Tertia qua cognoſcit per ſpecies à rebus cognitis acceptas, quam ipſe vocat cognitionem rerum in ꝓprio genere. Vltimæ duæ dicuntur cognitiones veſpertinæ, prima ſola matutina, quia iſta eſt cognitio in creatore, qui eſt principiũ omnis creaturæ, ſicut mane principium dici. Sequentes duæ dicuntur veſpertinæ, quia his cognoſcitur res in creatura, quæ de ſe tendit ad occaſum. Nec dicitur matutina vel veſpertina per admixtionem tenebrarũ ignorantiæ, ſed ex cauſa dicta. Prima, ſcilic. matutina eſt ſupernaturalis & beatifica. Secunda, ſcil. veſpertina dicitur naturalis, licet medium non habet ex propria natura ſiue vigore ſui intellect⁹, quia habet eam per ſpecies à Deo infuſas. *Gabr.* videto eum latius *di. 3. qu. 2. lib. 2. & diſt. 14. qu. vnica, ar. 1. lib. 3. & lect. 31. c. vno. & Bon. 2. diſtin. 4. lib 2. quæſt. vltim. & penult.* Et quia inferiores angeli a ſuperioribus purgantur ab ignorantia, & illuminantur, ergo aliquid inferiores ignorant, quod ſuperiores nouerunt. Et videntes verbum, tantum vident in verbo, quantum in eis verbũ oſtendit, oſtẽdit a. quantũ vult. Eſt n. ſpeculum voluntariũ quo ad creaturas extra, licet ſit neceſſarium quo ad perſonas intra Hęc *Gab di 9. q. 2. dub. 4. lib 2.* vbi & poſt alia hæc adiungit, quod aliqui angeli à principio cognouerunt myſterium incarnationis. Alij vero non cognouerũt à principio, ſed poſt plene cognouerunt dum impletum fuit. Vel poteſt dici quod à principio omnes cognouerũt in verbo, ſed innotuit eis per Eccleſiam dum factum fuit & impletum, ac per Apoſtolos mundo prædicatum. Vnde *Aug 5. ſuper Gen* Non in Deo tantum innoteſcit angelis ꝙ abſconditum eſt, verum & hoc eis apparet cum manifeſtatur & propalatur. Sed quid de dæmonib. an cognouerunt Ieſum fuiſſe filium Dei. Ad hoc dicitur quod ipſi cognouerunt Dominum veniſſe in carne, vt dicit *Gloſſ. Luc 8* Sciebant dæmones per aduentum Domini ſe aliquando in abyſſum mergendos, non futura prædiuinantes, ſed ſecundum prophetarum dicta recolentes. Et *Aug. 9 de ciu Dei ca. 1.* Innotuit dæmonibus non per id quod eſt vita æterna & lumen incommutabile quod illuminat pios, ſed per temporalia quæ iam ſuæ virtutis effecta, & occultiſſima ſigna ſuæ præſentiæ, quæ angelicis ſenſibus malorum ſpirituum poſſent eſſe conſpicua potius quam infirmitati hominum. Et dicit *Alex. de Ales par. 2 q 26 memb. 5.* quod aliquo modo cognoſcunt angeli mali, quo non cognouerunt boni, quia quædam eſt cognitio in pœna vel impedimento malæ operationis. Aut cohibitione poteſtatis, & hoc modo poterãt angeli mali Chriſtum in carne veniſſe cognoſcere, quo non cognouerunt boni qui pœnam non habuerunt, & eorum poteſtas non eſt impedita per Chriſti aduentum, ſed aucta, licet tamen cognitio bonorum quam ex naturalibus & gratuitis habuerunt de Chriſto veniente in carne fuit clarior & nobilior quam cognitio malorum. Sed quod dicit *S. Paulus 1. Corinthior. ſecund. Si cognouiſſent dicit Gloſſ.*

nunquam crucifixiſſent. Ad hoc dicitur quod non nouerunt per certitudinem ſcientiæ, ſed per coniecturam opinionis firmæ. Vnde *Hilla. ſuper Matth.* magis ſuſpicari, quam noſſe credendi ſunt. Et *S. Greg.* Diabolus redemptorem in carne veniſſe ſenſerat, ſed propter humilia quæ paſſus eſt, quicquid de deitate ſuſpicatus eſt, ei in dubium venit pro ſuperbia ſua, & non Dei natum, ſed Dei gratia cuſtoditum credidit. Quod autem non habuit euidētem notitiam, ſignum eſt manifeſtum tentatio, qua tentare auſus eſt Dominum, qua experiretur an eſſet filius Dei. Latins vide. *Gab. di. 9. qu. 2. lib.* 2.

De missione angelorvm, Angeli eſt vt mittatur. Angelum autem mitti (vt ſcribit *D. Preſ. Gabr. di. 10. qu. vnic. lib. 2.*) nihil aliud eſt, quam angelum miniſterium aliquod diuina auctoritate circa alium exercere, ſiue ipſum illuminando, ſiue auxilium quodcunq; præſtando. Illa autem miſſio fit quandoq; cum motu angeli locali, vt cum de cœlo mittitur ad terras, & expleto officio legationis, redit in cœlum, quæ non fiunt ſine locali mutatione. Sic legitur de angelo Manue apparenti. Cumq; aſcenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma aſcendit. *Iudic. 13. & Luc. 2.* de angelis Dominicam natiuitatem paſtoribus nunciantibus dicitur. *Cum diſceſſerūt angeli ab eis in cœlum.* Fieri etiam poteſt ſine locali motu, vt dum Deus angelum vnum illuminat per alium angelum, a priori localiter nō diſtantem. Mittuntur autem angeli beati à Deo ad viatores, vt cœleſtis regni aſcribantur hæredes. Vnde ad *Hebr.* 1. *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus miſſi, propter eos qui hæreditatem accipiunt ſalutis, &c.* Denique plena eſt vtriuſque teſtamenti pagina. Mittuntur & angeli tanquā mediatores inter Deum & hominem, vt per eos homo inferior ad beatitudinis ſumma reducatur. Hæc etiam miſſio ſecundum S. Bon. concordat charitati diuinæ, angelicæ & humanæ. Diuinæ quæ in hoc nobis manifeſtatur dū nobiliſſimos ſpiritus intima ſibi charitate cōiunctos mittit ad procurandū ſalutem noſtrā. Angelicæ dum videntes nos ſuo auxilio indigere contra malorum angelorum impugnationes multiplices & fraudulentas charitate, quæ in eis feruet, & perfectiſſima eſt tanquam deſiderantes noſtram ſalutem, ſe pronos ad noſtrum miniſterium Deo offerunt, dicentes illud *Eſa.* Ecce ego Domine mitte me. Congruit etiam charitati humanæ, quæ quia debilis eſt, quamdiu ſumus in via indiget foueri, nutriri & excitari. Congruit ergo quod angeli quorum conciues ſumus futuri, cum non poſſint per naturæ ſimilitudinem nos excitare ad amorem, ſaltem hoc faciant nobis iuncti per obſequii beneficentiam.

†Angeli poſſunt tunc etiam corpora aſſumere ex aëre virtute diuina condenſato, non propter ſe vt inſtar formarum per ea ſua opera peragant, ſed propter nos vt nobis manifeſti fiant. Et in iſtis corporibus aſſumptis nulla opera abſolute vitalia exercent, quia nullam potentiam vitalem in corporibus aſſumptis habent, non vitales tamen actiones, item vitalibus quoad effectus ſimiles operantur. Neque ideo arbitrandum eſt quod organa quæ in aſſumptis apparent v. g. oculi, nares, & alia ſenſuum inſtrumenta, fruſtra ſint formata; quia ad hoc non ſunt formata vt per ea ſentiatur ſed vt per ea virtutes angelorum *D. Thom. 1. p. q. 51.* †

†Angeli ſunt in loco non quaſi contineātur & cōmenſurentur loco ſecundū contractū dimēſiuæ qantitatis, quia hæc non eſt in angelis, ſed per contactum quantitatis virtualis, ſiue per applicationem virtutis eorum ad aliquem locum, ad inſtar continentis alicuius perfecti, non autem contenti. Poteſt ſic vnus angelus eſſe in pluribus locis; plures autem in vno loco ſimul eſſe nequeunt *D. Thom. 1. p. q. 52.* †

De locvtione angelorvm. Angelus loquēdo alteri angelo nihil facit, niſi quod cauſat cogitationem alicuius obiecti in ſe, quæ cogitatio in loquente cauſata tanquam obiectum, cauſat effectiue in angelo audiente notitiam intuitiuam ſui met cogitationis, vide copioſe de hoc apud *Gabr. di. 9. q. 2. art. 4. lib. 2. & Bonauen. di. 10. art. 2. lib. 2.* Vnde ſecundū eundem *Bonauen.* Angelus audit & videt, & tam audire, quam videre eſt in angelo intelligere. Sed tunc videt eum quando ex proprio motu intelligit aliquid, tunc audit quando per oblationem ſpeciei intelligibilis ab eo intelligente excitatus ipſum quod profertur intelligit,

git, & ſic competit angelo non ſolum reſpectu ſuperioris ſed etiam reſpectu paris vel inferioris, quia ſic audit ſupremus angelus ab infimo, ſicut Magiſter audire poteſt à diſcipulo, nõ quod ab eo ſuſcipiat doctrinam ſiue illuminationem, ſed quia melius cognoſcit eius defectus per ſuiipſius detectionem. Hæc *Bona. vide & Gabr. d. 9. vbi ſupra*, latius.

DE ANGELORVM CVSTODIA de qua ſcribit *Gabr. di. 11. q. vnic. lib. 2.* licet homo habeat lib. arbit. ita vt quantum ad interiores voluntatis actus violenter moueri non poſſit per potẽtiam creatam. Eſt tamen inconſtans & cito mobilis, & in vtraq; parte vertibilis, & poſt primi hominis peccatum pronior ad malum, multaque habet inclinãtia ad lapſum, inter quæ numerantur imperceptibiles dæmonum ſalutem hominum impedire molientiũ doli & fraudes, quorum nulla quies in tentando. Circumeunt enim tanquam leones rugientes, quærentes quem deuorent 1. *Pet. 5.* Indiget igitur angelica cuſtodia & præſidio. Indiget vt *S. Bon. poſt. Alex.* innuit ad quatuor in genere. ſcilicet ad perficiendum in gratia, ad præſeruationem à culpa, ad reſurgendum à noxa perpetrata, & à facinorum multiplici pluralitate committẽda. Nam in profecto impeditur, ad caſum impellitur, in lapſu detinetur, & ad vlteriora committenda peccati admiſſi pondere aggrauatur. Ad cuſtodiam autem cuiuſlibet hominis viatoris deputatur angelus bonus à principio natiuitatis. patet per *Magiſt. in tex. lib. 2. diſt. 11.* Vnde *Hiero.* Magna eſt dignitas animarum vt vnaquæque ab ortu ſuæ natiuitatis in ſui cuſtodiam habeat angelum ſibi deputatum. Quod poteſt intelligi vel de natiuitate in vtero, quæ eſt cum anima in ſui creatione fætui infunditur, vel de natiuitate ex vtero. Item *Eſa. 62.* Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes. Muri ſunt Apoſtoli, cuſtodes ſunt angeli. vt dicit *Gloſſ. Et Eccleſ. 17. in vnamquanque gentium prepoſuit rectores* Gloſſ. id eſt angelos. Ponit ad hoc ſanct. Bonauen. rationes congruitatis tam ex parte Dei quam ex parte hominis, quas & videre potes apud *Gabr. vbi ſupra diſt. 11.* Et in omni ſtatu hominis effectum habere poteſt angelica cuſtodia, in vtero, extra vterum, ante rationis vſum, & poſtquam peruenerit ad rationis vſum. Vnde *S. Thom. in 2. ſcripto di. 11. q. 3.* angelus incipit cuſtodire hominem n vtero materno ne dæmon ipſum puerũ interficiat, vel complexionem mutet, vnde puer pronior efficeretur ad peccandum, de quo & latius vide *Gab.* Et dicitur cuiuſlibet viatoris propter Chriſtum qui fuit comprehenſor. Nam Chriſtus non habuit angelos cuſtodes, ſed bene miniſtros, vt & ſentit *Alex. Rich. Tho.* & hoc patet *Mat. 4. Acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei.* De quo vide *Gab.* latius *dub. 1. diſt. 11. lib. 2.* Sed quod non habuit angelum cuſtodem ratio eſt, quia nõ indiguit ãgelica cuſtodia ſicut nos, quia erat plenus gratia & ſcientia ab inſtanti conceptionis; etiam Chriſt⁹ eſt ſupra angelos omnes. Nec beata virgo habuit ãgelos cuſtodes, quia & ipſa erat plena gratia, ſed bene habuit ãgelos miniſtros, & hoc (vt inquit Franc. *Maro.*) ex priuilegio beata virgo non habuit angelum cuſtodẽ ſuper eum præſidentem. Et ſicut cuilibet homini deputatus eſt angelus ad cuſtodiam, ita cuilibet prouinciæ deputatus eſt angelus bonus ad cuſtodiam & exercitium, qui dicuntur principes eo quod ſunt de ordine principatus. Et non ſolum bonis hominibus, ſed & malis deputatur angelus bonus ad cuſtodiendum, ſicut & antichriſto, vt vult *Rich. Tho.* & alii. Nec dimittit angelus bonus etiam quantumcunque obſtinatos quantum ad actum cuſtodię qui reſpicit malum, quia ſemper ſubtrahit hominem ne labatur in peius, vel in tot mala in quod caderet ſemota cuſtodia angelorum. Quantum vero ad actum qui reſpicit bonum, obſtinatos deſerit, & antichriſtum nõ cuſtodiet, & ſic exponendæ ſunt auctoritates multorum cum loquuntur de angeli derelictione, &c. Intelligitur enim angelus diſcedere, non quod nõ defendat ab aduerſario, vel non retrahat à malo, ſed quia non perducit ad bonum exhortando & monendo & ad cuſtodiæ principalem finem. Et vt arguit *Alex. de Ales q 41. ſecunda per memb. 5.* Ferventior eſt bonus angelus in cuſtodiendo & iuuando, quam malus in nocendo. Etiam licet cuſtodia non ſemper habeat effectum in promotione boni, tamẽ hoc non ſtat per angelum, ſed per hominem nolentem adquieſcere. Non enim cuſtodit neceſſitando liberum arbitrium ad bonum, ſed perſuadendo, &c. Et per hoc dicitur derelinquere quo ad iſtos effectus, qui propter libr. arb. hominis non conſentientis & ſe auertentis non conſequuntur. De quo latius *Gab. vbi ſupra.* Credendum

Digitized by Google

du n quoque eſt quod multis modis angeli nos c ſtodiant, ſtudeantque promouere ad bonum, & retrahere à malo, quamuis hoc non percipiat hebetudo ſpiritus noſtri, propter quod multi ſuperbiunt, multi ingrati frequenter ſibi attribuunt quod ex angelico habent beneficio, & ex hoc minus efficiuntur digni vt ab angelis adiuuētur, propterea perutile eſt noſſe & intelligere effectus angelicæ cuſtodiæ, vt dicit *Gab. vbi ſup.*

Angelicæ cvstodiæ effectus principalis conſueuit quadruplex aſſignari circa animas (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 11. q. vlti. lib. 2.*) Vnus eſt vt proficiat anima in bonum gratiæ. Alius eſt vt non cadat in malum culpæ. Tertius eſt ſi cadat, quod poſtmodum reſurgat. Quartus ne totiens vel in tantum malum cadat quotiens vel ad quantum aduerſarius incitat. Communiter tamen aſſignantur 12. qui colliguntur ex diuerſis paſſibus ſcripturæ: quos recitat *Gabr.* noſter illuſtri gratia Theologus. *diſt. 11. lib. 2. ſent.* Primus pro delictis increpare *Iudic. 2. Aſcendit angelus de Galgala ad locum flentium, & ait. Eduxi vos de terra Ægypti.* Et poſt, & non audiuiſtis vocem meam. Secundus eſt à peccatorum vinculis abſoluere. *Act. 12.* de Petro dicitur, *Angelus aſtitit, &c.* Et ſequitur, *& ceciderunt catenæ de manibus ſuis*, quod intelligendum eſt diſ[illegible] o itiue. Tertius eſt impedientia à bono auferre, quod figuratur *Exod. 12.* vbi angelus percuſſit primo genita Ægypti. Quartus eſt arcere dæmones. *Tob. 12. Dæmonem ab vxore mea compeſcuit.* Dicit Tob. minor de angelo Raphaele. Quintus eſt docere & intus illuminare. *Dan. 9. Nunc egreſſus ſum vt docerem te vt intelligeres.* Sextus eſt ſecreta reuelare. *Gen. 18.* Tres angeli apparuere Abrahæ dicentes. *Num celare potero Abraham quæ facturus ſum.* Septimus eſt conſolari afflictos. *Tob. 5. & 6. Forti animo eſto, in proximo eſt vt à Deo cureris.* Octauus in via Dei confortare *3. Reg. 19.* angelus ad Heliam dicit. *Surge & comede, grandis enim tibi reſtat via.* Nonus eſt in via deducere & conducere. *Tob. 5. Ego ducam & reducam eum ad te:* Raphael ad Tobiam ſeniorem de filio ſuo. Decimus hoſtes deiicere. *Eſa. 37. Egreſſus angelus Domini percuſſit in caſtris Aſſyriorum.* Vndecimus tentationes mitigare. *Gen. 32.* Iacob luctatus eſt cum angelo, vbi benedictione accepta confortatus eſt, poſt luctum tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Duodecimus eſt orationes deferre. *Quando orabas cum lachrymis ego obtuli, &c. Tob. 12.* Hi omnes ſunt (inquit Bonauent.) effectus cuſtodiæ angelicæ, ex quibus omnibus tam Deo quam angelis debemus eſſe obnoxii & grati, &c. *Gerſ. Cancella. Pariſ.* reducit effectus illos adnumerum ſeptenarium ſumptum ex his quæ angelus miſſus ad Petri liberationem operatus eſt. *Act. 12.* Aſtat vt ponderemus in trutina cordis quis ſit finis. Fulget in carcere meritis hui⁹, vt ſciat vnuſquiſque poſitus in tenebris quærere auxilia morborum. Pulſat incitans ad bonum. Iubet ſurgere velociter dum per ſpeciem diuinam mandata ſeruari ſuggerit. Soluit à catenis vitiorum vinctum, à mendicitate & ferro. Aperit portam ferream pœnitentiæ. Hæc latius recitantur à Gabr. *diſt. 11. quæſt. vnic. libr. ſecund.* De angelis multa plura ab aliis ſcripta inuenies.

Anima ſecundum *Ariſt. lib. 2. de anima*, eſt actus primus corporis Phyſici organici, vitam habentis in potentia. Et dicitur actus, quia habet ſe per modum perficiētis in corpore. vide & illam differentiam apud *Gerſon. tract. 2. ſuper Magnifi.* Item anima eſt principium quo viuimus, ſentimus & ſecundum locum mouemur, & quo intelligimus primum.

Anima rationalis ſecundum *Caſſiod.* ſic diffinitur: Eſt ſubſtātia ſpiritualis à Deo creata proprii ſui corporis viuificatrix. *Aug. in lib. de cognit. vera vitæ*, diffinit animam rationalem ſic: Anima eſt ſubſtantia incorporea, corporis ſui vita inuiſibilis, mutabilis, paſſibilis, illocabilis, nec quantitatis menſuræ, nec qualitatis formæ ſuſceptibilis, memorabilis, rationalis, immortalis, ex qua deſcriptione patent plures conditiones nobiles animæ. Et anima, inquit *Guil. Sco.* dicitur ab animando: ſicut ſpiritus dicitur à ſpirando, *diſt. 17. lib. 2.* Vnde anima rationalis debet quam maxime ſpirare ad cœleſtia bona, &c.

Anima cum ſit potentia & principium multarum operationum, & actuum in homine diuerſa ſortitur vocabula, quorum aliquod ſignificat ipſam animæ eſſentiam ſimpliciter, & abſolute non connotando aliquod diſtinctum ab anima, vt eſſentia vel ſubſtantia animæ vel anima [illegible] capitur abſolute; aliquod ſignificat eandem animæ eſſentiam, & connotat certam eius operationem,

tionem, vt intellectus ſignificat eſſentiam animæ connotando notitiam ſiue actum intelligēdi: ita quod intellectus tantum ſignificat, ſicut hæc oratio. Anima potens intelligere, ſiue producere actum intelligendi, quod idem eſt. Voluntas ſignificat illam eandem eſſentiā connotando aliam operationem quæ eſt velle, vt ſignificat tantum quantum hæc oratio: Anima potens velle. Memoria ſignificat animam potentē memorari. *Gab.d.16.q.vnic.lib.2.* qui & plura alia ibi de anima commemorat. Et anima inquantū poteſt in ipſa dicitur talis potentia, inquantum poteſt in aliud dicitur alia potentia. Vnde *Aug. in ſpir. & anima ca.8.* Tota animæ eſſentia in ſuis potentiis conſiſtit, nec per partes diuiditur cum ſit ſimplex & indiuidua: & ſi aliquādo partes habere dicitur, ratione potius ſimilitudinis quam veritate compoſitionis intelligendum eſt. Simplex ſubſtantia eſt anima. Sed vna eademq; ſubſtantia ſignificat diuerſas potentias, id eſt ſecundum quod diuerſa poteſt, diuerſa ſortitur vocabula. Significant ergo nomina intellectus, & voluntas diuerſa formaliter, quia diuerſos actus, à quibus anima denominatur. Et ſecundū Theolog. hoc tenendum eſt, quod in homine anima intellectiua & ſenſitiua ac vegetatiuā ſunt idem in ſubſtantia, licet habent diuerſas rationes. Et anima dicitur intellectus agens, inquantum nata eſt producere actum intelligendi, quia eadem nata eſt in ſe recipere actum à ſe productū. Dicitur intellectus poſſibilis. plura in lib. de anima, & apud *Gab.vbi ſup.* vide. Et quādo dicitur quod anima ſit tota in toto corpore, & in qualibet parte, & abſciſo membro, an anima regrediatur? Dicendum quod abſciſo membro, anima deſinit informare illud membrum, nec migrat aut regreditur ad corpus. Et vt ſentiunt *Occam & Pet. de Aliac.d.3.q.4.li.1.ſen.* Potentiæ animę non diſtinguūtur ab anima. Nam eadem ſubſtantia animæ dicitur memoria, intellectus & voluntas. Dicitur intelligentia inquantum poteſt ipſa producere verbum ſeu actum intelligendi: ſicut pater poteſt producere filium. Et dicitur memoria inquantum ipſa retinet habitum de obiecto cognito per verbum, ſicut filiꝰ eſt æternaliter verbum patris, & dicitur voluntas inquantum ipſa cum verbo poteſt producere actum volendi: ſicut pater cum filio producunt ſpiritum ſanctum, & ſic ſicut in diuinis eſt conſubſtantialitas, ſic aliquo modo eſt hic. quod in mente noſtra ſint aliqua tria quæ ſunt vnum, ſed ſic quod iſti tres termini pro vno ſupponunt, ſcilicet pro ipſa anima: & ſicut in diuinis eſt diſtinctio realis trium ſuppoſitorum, ſic iſti tres termini diuerſa connotāt. Et in potentiis animæ poteſt poni imago Trinitatis, ſed imperfecte. Expreſſius tamē ponitur in ſubſtantia & actibus, ſecundū quod ponit *Occam & Pet. Aliac. vbi ſup. &c.* Vnde habetur in *lib. de ſpir. & anim. ca.* 14. Anima ſecundū diuerſa officia variis nuncupatur nominibus. Dicitur namque anima dum vegetat: dicitur ſpiritus dum contemplatur, ſenſus dum ſentit, animus dum ſapit prudenter, mens dum intelligit, ratio dum diſcernit, memoria dum recordatur, voluntas dum cōſentit. Iſta tamen non differūt, in ſubſtantia quia omnia iſta ſunt vna ſubſtantia, proprietates quidē diuerſæ ſunt, ſed eſſētia vna. Item anima ſecundum ſui ſubſtantiam dicitur ſpiritus, ſed reſpectu corporis, quod animat dicitur anima, vt & ſcribit *F. Pelbart. lib.2. roſ Theol.* his concordat *Gerſ. part.3. & de myſt. Theol. part.2. conſid.9.* Dicimus, inquit, de anima rationali, quod ipſa pro diuerſitate officiorum & agibilium diſtinctas vires habet: diſtinctas, inquam, non re, ſed nomine: ita enim virtuoſa eſt ita ſecunda quodammodo ipſa eadem exiſtens, &c.

Animam esse ex tradvce dupliciter poteſt intelligi, vt ſcribit *Gab. di.17.q.1. lib.2.* Vno modo eſt animam eſſe deciſam ab anima, ſeu forma generantis, aut animam ſecūdum aliquam ſui partem in ea realiter manentem fuiſſe in principio ſuo productiuo, illo modo corpus animale per ſeminis transfuſionem propagatum, cuius ſeminis materia manet in corpore propagato, dicitur eſſe ex traduce, ſimiliter totum compoſitum propter eius partem, quæ eſt corpus. Secvndo modo aliquid eſſe ex traduce eſt aliquid educi de potentia materiæ concurrēte aliqua virtute naturali effectiue deciſa a principio generante, illo modo anima bruti ſenſitiua eſt ex traduce, quia educitur de potentia materiæ virtute ſeminis à principio generante deciſi actiue ad productionem animæ brutalis cōcurrente: vide latius *D.Th.1.p.q.118.ar.1. Gab. vbi ſupra.* Anima autem rationalis immediate à Deo creatur, & creādo materię pręparatę infunditur. & non educitur de potentia materiæ: hæc eſt

Digitized by Google

Catholica opinio; nec eſt producta de ſubſtantia Dei, nec effectiue ab intelligentia, nec ex traduce, vt quidam errauerunt, quos copioſe reprobat Gabr. & multis ſcripturis & teſtimoniis probat animam eſſe à ſolo Deo. † *D.Thom.1.p.q.* † 118.*art.3.Caiet.Bannes ibid.* contrarium eſſe hæreticum manifeſte docent. Vnde *Iſa.27.Omnẽ flatum ego feci*: loquitur de flatu ſpirituali, qui eſt anima rationalis. Sicut ergo ſolus Deus inſufflauit ſpiraculum vitæ in faciem Adę, ita creat animam cuiuſlibet hominis † non quidem ab † initio mundi, ſed quotidie in fine cuiuſlibet generationis *D.Thom.vbi ſupra art.3.* Hinc dicitur in *Pſalm.32. Qui finxit ſigillatim corda eorum.* Item *Zach. Qui plaſmauit animam hominis in eum.* Et in *Gen. 2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*: non dicit anima ex anima mea: Vnde datur intelligi quod animæ rationales non ſunt de anima primi hominis, ſed caro de carne. Vide & alias apud *Gabr.* auctoritates: & *Auguſt. & Hugo. &c.* Et Paulus Corteſius *libr.2. ſentent. diſtinct.5.* ſcribit animam rationis participem ſine procreatione fieri poſſe negamus, eamque ab auctore rerum Deo, nullo intermedio eductum dicimus, nec ad animæ rationalis productionem (vt idem *Gab.* ſcribit *vbi ſupra.*) concurrit actiue virtus aliqua naturalis, puta vis paterni ac deciſi ſeminis, quia anima rationalis, ſecundum ſuam naturam eſt incorruptibilis: ergo non producitur ab aliquo corruptibili, quia incorruptibile & perpetuum non dependet à corruptibili, neque in fieri neque in eſſe, vt latius ibi probat Gab. Anima inſuper neque ſeparata, neque coniuncta eſt perſona, quod non coniuncta omnes dicunt. Quod nec ſeparata poteſt ex diffinitione perſonæ. Nam vt ibidem dicitur perſonam importare quadruplicem incommunicabilitatem, tres in actu, ſcilicet, qua aliquid communicatur alteri, vt pars toti, natura ſuppoſitanti & conſtituens conſtituto. Quarto tam in actu quam potentia, ſcilicet vt forma ſubiecto. Cum ergo anima ſeparata ſit communicabilis materiæ, non cõuenit ei ratio perſonæ, vt ſcribit *Gab. d.5.q.vnic.ar.3.lib.3.* & communis tenet ſchola, quæ & oppoſitum tenet contra *Magiſt. & Hug.* qui volunt, quod anima ſeparata ſit perſona vt Angelus. De cognitione autem animæ ſeparatę, vide *infra in litera.C.*

Animam esse gratam vel charam, aut acceptam Deo, (quod pro eodem habetur) nihil aliud eſt, vt ſcribit *Gab. diſt.17.qu.1.libr.1.* Quam eam eſſe in tali ſtatu, in quo (niſi per mortale peccatum delinquet) Deus vult ei dare vitam æternam. Exemplum eſt de paruulo baptizato, cuius anima eſt in tali ſtatu, quod niſi poſtea peccet mortaliter, Deus dabit ſibi vitam æternam. Secus eſt de eo ante baptiſmum, & etiam de actu exiſtenti in peccato mortali, quia ſiue poſtea tales peccent mortaliter ſiue non, niſi baptiſentur aliquo baptiſmo, vel agant pœnitentiam, non habebunt vitam æternam.

Anima vero pollvitvr dupliciter (vt ſcribit *Bona. di. 42. art. 2. qu.1. lib. 2.*) Aut macula mortalis peccati, quæ quidem expellit nitorem gratiæ; aut macula venialis peccati, quæ quodammodo retardat actum dilectionis gratuitæ. Et prima pollutio eſt per mortale, & facit ad deformitatem imaginis, quia aufert ei formam ſecundum imaginem recreationis. Secunda vero eſt pollutio venialis, quæ etſi aliquo modo polluat, non tamen animam deformat.

Anima Christi de qua *Gabr. diſt. 14. qu. vnica libr. 3.* dicit, quod in ea ponitur triplex agnitio, ſicut & in quolibet beato, ſcilicet, cognitio ſiue ſcientia rerum in verbo quæ eſt beatifica, quæ & matutina dicitur. Secunda cognitio rerum infuſa. Tertia cognitio rerum acquiſita: vltimæ duæ dicuntur cognitio rerum veſpertina, ſiue rerum in proprio genere. Et quamuis quæcunque cognoſcit anima Chriſti proprio genere, clarius cognoſcit in verbo: Non tamen ideo cognitio rerum in proprio genere ſuperfluit; nam per hoc intellectus perficitur, cum ſua operatione naturali non priuatur: latius ibi ſcribit Gabr. & recitatis opinionibus quibuſdam: dicit ſecundum opinionem Occam, quam ponit *qu.12.quarti.* Quod anima Chriſti in verbo poteſt cognoſcere omnia, nedum præſentia, præterita, & futura, ſed etiam impoſſibilia. probatur *Ioan.1.Plenũ gratia & veritate*: refertur ad ſapientiam ſecundum *Auguſt. 13. de Trinit.* Non autem eſſet plenus, ſi aliquod foret poſſibile quod non poſſet cognoſcere. Item *Apocalyp. 5. Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere deitatem & ſcientiã.* Gloſa, id eſt, omnem cognitionem. Et poſſit per-

Digitized by Google

perſuaderi. Nam ipſe eſt à Deo conſtitutus omnium Iudex, quia filius hominis eſt, *Ioan.5.* ergo cognoſcet omnia, etiam occultiſſima, cogitatus, ſcilicet, & intentiones hominum. Quod autem omnia poſſibilia cognoſcere poſſit, patet quia poteſt cognoſcere in verbo, quod aliquod eſt poſſibile, quod nunquam producetur: & qua ratione vnum, eadem ratione quodlibet. Sed anima Chriſti non cognoſcet omnia in verbo diſtinctè & ſingulariter, quia infinita ſunt cognoſcibilia in verbo, ſed infinita non ſunt cognoſcibilia ſimul & actualiter ſingulariter & diſtinctè ab intellectu creato, vt latius probat Gab. Et intellectus animæ Chriſti eſt potentia finita, ergo, &c. Omnia vero quæ verbum nouit naturaliter ab æterno, intellectus animæ Chriſti aptitudinaliter cognoſcit diſtinctè in verbo. Probatur: Quia anima Chriſti omnia ſcit, quæ Deus ſcit: & non actualiter, ergo aptitudinaliter. Vnde ad *Colloſ.2.* dicitur: *In eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi:* & quamuis quælibet anima beati poſſet cognoſcere omnia in verbo, ſecundum Dei abſolutam potentiam, quia quicquid Deus poteſt producere in vno intellectu creato, poteſt & producere in alio, quia ſunt eiuſdem capacitatis, & æqualiter in potentia obedientiali reſpectu Dei: tamen multò plura cognoſcit intellectus animæ Chriſti in verbo, ſecundum ordinatam Dei potentiam: & omnia quæcunque volet cognoſcere, poteſt quoq; ordinatè velle cognoſcere in verbo, omnia præſentia, præterita, & futura, quia illa omnia ſunt finita & multa poſſibilia. Et quodcunque poſſibiliũ cognoſcere voluerit diſtinctè, licèt non omnia ſaltem collectiuè, quia nulla ſunt collectiuè omnia. Hoc autem nulli alii creato intellectui conuenit, nec humano, nec angelico. *Gab. vbi ſup.* de cognitione animæ Chriſti nõ parum: multa ſcribit *S. Bona. d.14. q.3. li.3.* quem vide latiùs: & *Gab. vbi ſuprà ar.2.* vbi inter cætera dicit: Nihil perfectionis intellectui creato poſſibile negatum eſt intellectui Chriſti verbo vniti. Vnde credendũ quod nihil, quod Angelis, & Prophetis, & Sanctis reuelatum eſt, negatum intellectui animæ † Chriſti, ſed lõgè plura & perfectiora, †Breuiter D.Thom.3.p.q.12. de hac triplici cognitione. Anima Chriſti non comprehendit in verbo diuinam eſſentiam; Creaturæ tamen eſſentiam & omnia quæ ſunt in eius potentia comprehendit; nec omnia nouit quæ Deus ſcit ſimplici intelligẽtia, quamuis omnia ſciat quæ nouit Deus ſciẽtia viſionis. Per ſciẽtiam acquiſitam ſciuit omne ſcibile per actionem Intellectus agentis, præter ſubſtantias ſeparatas & ſingularia præterita vel futura. Per ſcientiã infuſam cognoſcebat omnia cognoſcibilia ab homine ſiue per lumen intellectus agentis ſiue per reuelationem; etiam ſubſtantias ſeparatas. D. Tho. ib. q.11. art.1.

ANIMA CHRISTI ſi potentiam eius ſpectes non habuit omnipotentiam, vnde nos creare nec annilare potuit: Habuit tamen potentiam ſecundum virtutem ſiue naturalem ſiue gratuitã ad producendos omnes effectus animæ conuenientes, puta ad gubernãdum corpus, ad diſponendos actus humanos ad illuminandum alios per ſcientiæ plenitudinem per modum quo hoc eſt conueniens rationali creaturæ: Secundum quod autem eſt inſtrumentum diuinitatis ſeu verbi ſibi vniti habet etiam potẽtiam ad immutationes rerum miraculoſas. D. Thom. 3.p.q.13. art.1. & 2. Medina ib. & Caiet. qui inter miraculoſas refert infuſionem gratiæ & tranſubſtantiationem panis & vini.

ANIMAL à quo animalis. Vnde *Apoſt.1.Cor.2. Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus.* Animalis homo, id eſt, qui habet animam ad carnalia depreſſum, non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, id eſt, ſpiritualia. Vnde ſecundum *Petrum Pal. d.44 q.3. lib.4.* Corpus animale dicitur ab animalitate, & motus animales magis ſunt in nobis, ſecundum impetum ſenſualitatis, quàm ſecundum dictamen rationis, quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Corpus verò dicitur ſpirituale, quia ſubiectum eſt ſpiritui. Et ſicut animalis appropriatur quodammodo his, qui habẽt animam cibatiuam. Ideo *Aug.* & habet *Magiſt. d.19. li.2.* voluit appellare corpus animale, id eſt, corpus alimoniis egens, & ſic animale ab anima venit. Alio modo vt dicit *Bona. d. 19. circa tex. li.2.* dicitur Animale licèt minus propriè ab hoc quod eſt animal: & cum animal appropriatur beſtiis, diceretur corpus animale, id eſt beſtiis ſimile. Vnde Adam erat in ſua conditione, quantum ad corpus, conſimilis beſtiis, in hoc ꝙ indigebat refici cibis. Quantum ad mentem verò erat in honore & beſtiis diſſimilis, ſed quia *cũ in honore eſſet, non intellexit:* imò peccauit, ideo *comparatus eſt in iumentis inſipientibus, & ſimilis*

Digitized by Google

factus eſt illis, vt & non ſolum ipſe, & eius poſteri beſtiis eſſent ſimiles indigentia cibi, ſed etiam in beſtialitate & appetitu mentis.

Animal eſt genus, & inter animal quod eſt genus & ſpeciẽ ſpecialiſſimam animalis poteſt dari medium, vt A. ſi abſolutè ſignificaret omnia greſſibilia: B. omnia volatilia: C. omnia reptilia: D. omnia aquatilia: & ſic de aliis *Gab. d. 8. q. 2 li. 1.*

Anna mater Mariæ, habuit tres viros, vt ſcribit *Brulef. d. 30 q 2. li. 4.* Primus fuit Ioachim, de quo habuit vnam filiam, ſcilicet ipſam virginem Mariam matrem Dei, quæ deſponſata fuit Ioſeph. Mortuo Ioachim accepit Cleophã fratrem Ioſeph, & genuit ex eo aliam filiam, quã ſimiliter Mariam nominauit. Hæc autem Maria ex Alpheo viro ſuo quatuor filios genuit, ſc. Iacobum minorem, Ioſeph iuſtum, qui & Barſabas dictus eſt, Simonem & Iudam. Mortuo ſecundo viro, Anna tertium accepit, nomine Salome, ex quo aliam filiam genuit, quam rurſus Mariam vocauit, & Zebedæo in coniugem tradidit. Hæc autẽ Maria tres filios genuit ex viro ſuo, ſcilicet Iacobum maiorem, & Ioannem Euangeliſtam: ex his patet Genealogia Chriſti.

Annihilare accipitur dupliciter, vt ſcribit *Gab. d. 1 q. 4 ar. 3 dub. 3 lib. 2.* Vno modo pro mutatione, qua deſtruitur aliqua forma, ita q͂ nihil ipſius manet: ſic forma per corruptionem veriſſimè annihilatur: ſicut .n. ſui productionẽ fuit purum nihil, ita & poſt erit purum nihil, & ideo veriſſimè annihilatur. Vel vt idem ait *lect.* 41. *Can.* Annihilatio primo modo eſt deſitio rei ſecundum ſe, & quodlibet ſui, qua redigitur in purum nihil. Sicut fuit purum nihil ante mundi creationẽ, & ſic diſtinguitur à corruptione compoſiti ſubſtantialis, quia illud in ſua corruptione non deſinit ſecundum ſe & quodlibet ſui, manet enim materia. Diſtinguitur etiam à corruptione formæ ſubſtantialis vel accidentalis in materia naturali: quia licèt talis forma ſimpliciter tranſit in nihil, quia tamen hanc deſitionẽ cauſat cauſa, quæ requirit materiam, ideo non annihilatur. Alio modo accipitur annihilatio, vt opponitur creationi, & ſic illud tantum dicitur annihilare quod rẽ reducit ad nihilũ, & ſic non requirit materiam, & illo modo: quia creatura in omni ſua actione præſupponit materiã, non poteſt annihilare. Vel alio modo & ſecundo, vt dicit *Gab. lect.* 41. accipitur annihilatio, vt nõ ſolum negat eſſe annihilati, ſed etiam negat ſucceſſionem cuiuſcunq; poſitiui. Et illo modo nihil, quod cõuertitur in aliud quãuis ſimpliciter deſinat eſſe annihilatur. Accipiẽdo primo modo ſubſtantia panis verè annihilatur in conuerſione eius in corpus Chriſti, quia verè redigitur in purum nihil, ſecũdum ſe & quodlibet ſui, vt latius ibi probat Gab. Sed accipiendo ſecundo modo, vt, ſcilicet negat ſucceſſionem entitatis poſitiuæ, panis ſubſtãtia in corpus Chriſti conuerſa, nõ annihilatur, quia licet ſecundum ſe totum deſinat, tamen ſuccedit corpus Chriſti, ad cuius ſucceſſionem ordinatur totalis deſitio panis. Plura de hoc videre potes apud *Gab.* Aſtipulatur *Petrus de Aliaco q. 6. ar. 2. ad dub. 4 libr.* 4 vide & de annihilatione *Scotum d. 11. q* 4. *li.* 4. & infra in dictione *Creare, & in dictione Tranſſubſtantiatio* in fine, &c.

Antichristvs dicitur quaſi contra Chriſtũ. Et Antichriſtus qui veniet ante iudiciũ, vt teſtatur *Apoſt.* 1. *Tim.* 2. Naſcetur de tribu Dan, vt ſcribit *Fran. Maro.* & refert frater. *Oſvvald. li. 4. roſar. Theol.* iuxta illud *Gen.* 49. *Dan coluber*, &c. naſcetur & Babylone venier, & lubricus, & infectus turpitudine vitiorum, ſed eius ſuggeſtione peccata virtutes computabuntur & fictione ſanctus dicetur: dæmonũ inſuper miniſterio ex moniali ſeu meretrice generabitur per incubũ ſicut legimus de Merlino. Videtur tamẽ melius dicere *Damaſ. in* 4 Quod generabitur ex adulterio & modo naturali, eritq; verus homo non diabolus incarnatus. 2 *Theſ.* 2. *Donec reuelatus fuit homo peccati filius perditionis*. *Greg.* tamẽ dicit: Corpus eius intrabit ſatanas, nõ ad informãdum, ſed ad inhabitandũ & inſtigandũ ad opera mala, & ille dæmon erit Lucifer. Erit præterea Rex potẽtiſſimus, & Monarcha auxilio Goth & Magoth, vel vndecim tribuum, licèt dicat *Aug.* Goth & Magoth certũ nõ deſignare populũ: faciet quoq; ſtupẽda nõ vera miracula, permittẽte Deo. *Alex de Ales in trac. de miracul.* dicit quod faciet miracula, ſed per malũ finẽ. Ideo 2. *Theſ* 2. dicitur, quod veniet in ſignis & prodigiis mẽdacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Vnde *Gerſ part. 1. tract. de diſtin. verarũ viſionũ à falſis*, ait. Quod miracula Antichriſti nõnulli vera cõtendunt, ad probationẽ electorũ, & reproborũ ſubuerſionem, licèt tamẽ Antichriſtus miniſter miraculi mẽdaciſſimus erit, & in vita ſceleratiſſimus. Sed Deus ipſi ſuiſq; miraculis, ne credere-

tur,

Digitized by Google

tur, per ſuas, aliorumq; prænunciationes innumeris, reclamauit atq; cōtradixit; propter quod inexcuſabilis erit ſibi credens: vide latiùs *Gerſ.* Habebit autem is multos diſcipulos prædicātes ſectā ſuā, & faciet ſe prædicare eſſe Deum, perſequeturq; Eccleſiā. Et dicit *Greg.* quod erunt inclytiſſima martyria, & talia ante non fuerūt Regnabit quoque tribus annis cū dimidio, iuxta q *Apoc.* 11. dicitur: *Per tēpus & tēpora & dimidium tēporis.* Enoch autē & Elias inſurgēt cōtra eū. De Enoch dicitur *Eccleſ* 44 *Enoch placuit Deo, & trāslatus eſt in Paradiſum, vt det Gētibus ſapientiā* De Elia, *Matt.* 17. *Elias venturus eſt, & reſtituet omnia*: & interficiet eos, & poſt duos dies reſurgēt: & ſic de qualibet lege pugnabit vnus contra eū. Enoch de lege naturæ: Elias de lege Moyſi: & Ioānes de lege gratiæ. Sic n. *Apoc.* 10. dicitur: *Iterū oportet te prophetare Gētibus multis*: & quaſi toto mūdo ſibi ſubiugato ipſe cū exercitu ſuo ad montē veniet Oliueti, vt propriā virtute in cœlū aſcēdat: & Chriſtus deſcēdet eū viſibiliter interficiens, ante extremū iudiciū. Vnde *Ezech* 38 dicitur: *Pluam ſuper eū & exercitū eius ignē & ſulphur*: & tunc totus mūdus conuertetur ad fidem Chriſti: nec ſtatim poſt eius obitū erit dies iudicij, ſed poſt multos annos relaxabitur mūdus ad peccandū, & ipſis ignorātibus, veniet Chriſtus. Hæc *frater Oſvvaldus* colligit: vide & *Anton.* plura de eo ſcribentem *p* 4 *tit.* 13. *cap* 4.

Antropospatos figura dicitur ſecundum Theologos quoſdam, quæ eſt, quando id q eſt hominis, attribuitur Deo vel Angelis, aut ſpiritib. Sic etiam dicitur Deus tactus dolore cordis intrinſecus, *Gen.* 6. & hoc ideo, quia aliquam conformitatem indicat in effectu vel ſigno exteriori, ſine tamen aliqua paſſione intrinſeca. Verbi gratia. In Deo pœnitere vel dolere non ſunt ſecundum rem, ſed ſecundum ſimilitudinē. Et ſic dicit ſcriptura Deum pœnituiſſe & doluiſſe quod fecerit hominē, quia ad modū pœnitētis & dolentis ſe habuit, volendo diſſipare vel delere quod priùs fecerat. Sic ſuo modo dicendū de Angelis, quod ſe habuerunt ad modū flētium de Chriſti paſſione admirantiū. Inde Angeli dolent de damnatione hominis, prout dolor & triſtitia dicunt nolitionem ſimplicem ſine aliqua paſſione vel affectione: & de huiuſmodi dolore intelligenda eſt illa auctoritas *Eſa.* 33. *Angeli pacis amarè flebunt.* Vnde *Richard. de Media-villa* dicit, quod per fletum Angelorum ſignificatur admiratio, quam habent Angeli de iudicio diuino in puniendo peccatorem: & ſic dicuntur flere.

Apathia Græce, Latine dicitur carentia paſſionum vel impaſſibilitas, vt notat F. *Pelbart. lib.* 2. *Roſarij Theolo. in dictione paſſio.* § 4. Vnde *Auguſt.* 14. *de Ciuit. Dei*, dicit, quod in ſtatu huius vitæ nō habet locum apathia, id eſt ſine affectione paſſionis viuere, vel ad bonum vel ad malū, πάθη enim Græce valet, id eſt, affectio. Inde pathetica oratio, id eſt, plena affectionum. Et dicitur (credo) apathia ab a, id eſt, ſine, & pathe, id eſt, affectio, quaſi ſine affectione.

Appetitus ſecundum *Gab. d.* 13. *qu.* 1. *lib.* 3. Eſt potentia actiua & paſſiua, reſpectu paſſionum, quia ipſas efficit & incipit. Ipſe enim primò iraſcitur, ipſe miſeretur, ipſe triſtatur, ipſe amat, audit, &c. producendo huiuſmodi actus, & in ſe recipiendo: & vtrunque tangit Philoſophus: potentiam recipiendi, cum dicit: Paſſibiles harum dicimur: translatio noua habet: Quibus ad hos affectus ſuſcipiendos idonei eſſe dicimur: potentia agendi, cùm addit, puta: iraſci, miſereri, &c. Nam iraſci eſt appetere vindictam: miſereri petere ablationem miſeriæ, & ſic de alijs. Et appetitus duo dicit: vt vult *S. Bona. d.* 49. *p.* 2. *art* 1. *q* 1. *li* 4 ſcilicet amorem alicuius rei, & carentiam illius, &c.

Appetitus ſecundum quoſdam, eſt duplex. Vnus inhiātis, & eſt appetitus deſiderii, quo homo deſiderat aliquid habere. Inhiare enim eſt deſiderare, iſte appetitus eſt ante cognitionē habitam. Alius eſt complacentis vel fruentis, vt eſt appetitus, quo amatur aliquid ſibi præſens, & delectatur in eo, vt dicit *Brul. d.* 12. *q.* 4 *li* 1 Et appetitus apud Philoſophos & Sanctos, ac Doctores, communiter diuiditur in concupiſcibilem & iraſcibilem, quod non ſolum verum eſt de appetitu ſenſitiuo, ſed etiam de appetitu intellectiuo: de qua re verè loquuntur Doctores. Et quia appetitus diuerſos habet actus & obiecta, propter quos etiam diuerſa nomina ſibi attribuuntur, vt ſcribit *Gab. d* 26. *q. vnica. art.* 3. *dub.* 1. & licet varie de hoc loquuntur Doctores, ſequitur tñ ipſe Doctorē ſubtilē, qui clariùs & fūdamētali⁹ (vt ipſe dicit) de hac materia loquitur in ſuo tertio, *d.* 26. & 34. †D. Th. 1 *p. q.* 83. *ar.* 5 negat † ꝓprie appetitū intellectiuū diuidi in iraſcibilē &

concu-

concupiſcibilem; largo tamen modo & improprie ſecundum noſtram conſiderationem concedit poſſe voluntatem ſiue appetitum intellectiuum dici iraſcibilem in quantum eſt ſubiectũ ſpei, & concupiſcibilem in quantum eſt ſubiectum charitatis. Bannes ibid.

Diſtinguuntur hi appetitus penes obiecta & actus. Nam obiectorum appetibilium quædam ex ſe, & primò ſunt appetibilia, quæ, ſcilicet ex ſe ſunt conuenientia vel diſconuenientia, ita quod apprehenſa (omni alio circunſcripto) mouent potentiam ad proſecutionem vel fugam, quia ſtatim delectant vel contriſtant. Alia ſunt appetibilia non primo & ex ſe, ſed quaſi ſecundario, propter illa primò appetenda vel fugienda, vt quia impediunt appetitum circa primò conuenientia vel diſconuenientia. Exemplum: Cibus proportionatus eſt primò, & per ſe conueniens appetitui animalis: ideo nullo alio poſito, animal ipſum proſequitur, præuia tamen eius apprehenſione. Impediens verò animal ne cibum aſſequatur, ſcilicet cibum auferendo, vel animal ab eius conſecutione prohibendo, diſconuenit animali & offendit: non quidem primò & ex ſe, puta, quia tale ens in ſe præſens, ſed quia impedit proſecutionem cibi: vnde ſi non impediret quantumcunque præſens eſſet non offenderet, nec appetitum moueret: primum appetibile pertinet ad concupiſcibilem, ſecundum appetibile pertinet ad iraſcibilẽ (vt latius ſcribit Gab. vbi ſupr.) Diſtinguuntur etiam hi appetitus penes actus. Nam actus concupiſcibilis eſt proſequi vel fugere, delectans vel contriſtans, ſed actus iraſcibilis eſt iraſci. Iraſci autem eſt appetere vindictam, vt vult Philoſophus ſecundo Rhetor. Vnde non eſt contentum animal fugere offendens (quod ad concupiſcibilem pertinet, reſpectu primo diſconuenientis) ſed appetit repellere & ſe vindicare: non enim iratus appetit impediens amouere tantum, ſed amouere & vltrà punire, in tantum quod nũquam omiſſo primo concupiſcibili, in cuius proſecutione impeditus eſt, etiam impedimento ceſſante, tendit in vindictam offendentis. Satis concordat *S. Tho. part.1.q.71.ar.2.* Vnde ait, quod iraſcibile eſt quaſi propugnatrix & defenſatrix, dum inſurgit cõtra ea, quæ impediunt conuenientia, quæ concupiſcibilis appetit: & ingerunt nociua, quæ cõcupiſcibilis refugit. Hæc ille. Vide latius Gabr. d. 26. quæſt. vnica, art. 3. dub. 1. libr. 3.

Appetitvs eſt triplex, ſcilicet, naturalis, animalis, & rationalis. Vel ſub aliis verbis: naturalis, ſenſitiuus, & intellectiuus, (vt ſcribit Gab. d. 27. q. *vnica, ar.1. li.3.*) *D. Thom. 1. p. q. 59. art. 1. & q. 19. art. 1.*

Appetitvs naturalis eſt qui non requirit apprehenſionem eius, quod appetitur in ipſo appetente, ſed alterius. Res enim naturales non cognoſcitiuæ appetunt quidem, quę ſibi conueniunt, ſecundum ſuam naturam, & ad conſeruationem ſui eſſe conferunt: ſed non per apprehẽſionem propriam, ſed per apprehenſionem inſtituentis naturam. Diuina enim prouidentia (vt dicit *Boet. 3. de conſo. Proſa. 11.*) dedit creatis à ſe rebus hanc vel maximè mouẽdi cauſam vt quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderant: & ideo vnicuique natura dat quod conuenit, vt ne (dum manere poſſit) intereat, laboret: ob hoc diuerſos appetitus rebus indidit ad diuerſa ſibi conueniẽtia, vt ad loca naturalia qualitates motiuas etiam naturales actiuas & paſſiuas, & cætera ſibi conuenientia. Appetitui autem vnicuique (vt idem *Gab. ſcribit diſtinct. 3. q. 1. li. 2.*) naturale eſt ferri in ſuum appetibile, & ſi eſt appetitus non liberè, tunc naturale eſt ei ſumme ferre inquantum poteſt. quia ſicut talis appetitus, ſecundum Damaſcenum, ducitur, & non eſt in poteſtate ſua eius actus: ita non eſt in poteſtate ſua intentio actus, quin agat quantum poteſt.

Appetitvs animalis eſt appetitus præſupponens apprehenſionem appetẽtis ſenſitiuam, natus tendere in obiectum apprehenſiue, aut in eo quieſcere neceſſariò, & non liberè, & hic vocatur appetitus ſenſitiuus, qui eſt in brutis & in hominibus, licet in hominibus aliquid libertatis participet, pro quanto natus eſt obedire rationi. *D. Tho 1. 2 q 26. art. 1. Gab. l 3 ſentent. d. 27. li. 3.* Vnde Cicero in *libro Offic.* ita agendum, vt appetitus pareat rationi. *Gerſ.* ita diffinit, *part 3. de myſt. Theolog.* Appetitus animalis vel ſenſualis eſt, inquit, vis animæ effectiua, apta moueri immediatè ſolum ab apprehenſione ſenſitiua.

Appetitvs rationalis eſt appetitus præſupponens iudicium intellectus, natus liberè actum ſuum elicere. *D. Tho. vbi ſupra.* Et vocatur appetitus rationalis, vel intellectiuus ſeu voluntas: de quo ita ſcriptis reliquit *Gerſ. vbi ſupr.* Appetitus rationalis eſt vis animæ affectiua, apta moueri

Digitized by Google

moueri immediatè ab apprehenſione cognoſcitiua rationis. Hic appetitus ſi ſit reſpectu poſſibilium, & impoſſibilium, nominatur quandoq; voluntas. Si conſideretur reſpectu actus à ſe eliciti, dicitur libertas. Si ſit reſpectu obiectorum non finalium & poſſibilium, dicitur electio vel appetitus electiuus. Et reſpectu actuum imperatorum, dicitur appetitus dominatiuus vel executiuus. Si ſit voluntas exequendi ea quæ iam electa ſunt, dicitur propoſitum. Et inclinatio ad hæc exequenda, dicitur conſcientia. niſi dicamus quod conſcientia duo importat ſimul; iudicium & affectionem comitem. Si vero conſideremus paſſiones motiuas huius appetitus rationalis, ſic dicitur generali nomine appetitus rationalis affectiuus, vel affectio rationalis. Si autem ſit reſpectu boni vel mali, vt ſic apprehenſi per rationem, ipſe appetitus dicitur concupiſcibilis. Si vero illud bonum vel malum præſentetur: vt arduum iraſcibile appellatur. Hæc *Gerſon*. Quamuis ſecundum Philoſophum, & ſequaces, hæ duæ vires & concupiſcibilis & iraſcibilis in ſola ſenſualitate proprie radicentur. Sed Auguſt. & Theologorum aliter vſus habet, &c. De his *Cic. lib. 1. offic.* ita ſcripſit: Duplex eſt vis animorum atque naturæ, vna pars in appetitu poſita eſt, quę hominem huc & illuc rapit: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum, fugiendumve ſit: ita fit, vt ratio præſit, appetitus vero obtemperet, *&c.*

Appetitus quandoque voluntas nominatur. Vnde ſecundum Scotum *d.* 49. *q.* 10. *li* 4. Duplex eſt appetitus in voluntate, ſcilicet naturalis & liber. Naturalem ſolum dico potentiam voluntatis abſolutè, ſed non aliquid ſuperadditum voluntati. Sicut enim quælibet natura habet inclinationem naturalem ad ſuam perfectionem: ſic etiam natura intellectualis, ſcilicet voluntas habet naturalem inclinationem ad ſuam perfectionem. Alius eſt appetitus liber, qui eſt velle liberum. Primus appetitus, ſecundum Scotum non eſt actus aliquis elicitus à voluntate, ſed tantum inclinatio quædam, & hoc probat ibi: Poteſt autem aliquis appetitu naturali refugere mortem, quia nolumus expoliari ſecundum Apoſtolum, actu vero libere elicito eligere mortem, ſicut Martyres. Vnde dicit Apoſtolus: Cupio diſſolui, &c. Sequitur ex hoc quod appetitus naturalis non eſt niſi inclinatio quædam ad perfectionem ſuam, nec eſt magis actus elicitus in voluntate quam in lapide. De illo appetitu loquitur *Ariſtot. 1. Phyſ.* quod materia appetit formam: vt vniuerſaliter imperfectum ſuam perfectionem. Hoc appetitu naturali (vt ſcribit Scotus) voluntas neceſſario & perpetuo, & ſumme appetit beatitudinem. Hoc declarat *Scotus art. 2. vbi ſuprà.* Qui & ſi voluntas liberè velit, vt in pluribus beatitudinem apprehenſam in vniuerſali vel in particulari, quando intellectus nõ dubitat in illo particulari eſſe beatitudinem, non tamẽ neceſſariò vult, nec in vniuerſali nec in particulari. Ratio, quia neceſſitas in cauſa ſuperiori non poteſt eſſe à neceſſitate cauſæ inferioris, quia cauſa inferior non poteſt determinare modum agendi cauſæ ſuperioris. quia non poteſt ipſum determinare ad agẽdum. ergo cauſa ſuperior ſi neceſſario agit, hoc habet aliquid intrinſecum formæ ſuæ, vel ex natura ſui. Si ergo voluntas habet neceſſitatem ad volendum aliquid, illa neceſſitas conueniet ſibi ex natura ſui, & non à cauſa inferiori. *Scotus.*

Appetere, cupere, deſiderare. Et aliquis poteſt appetere ſeu deſiderare aliquid tripliciter ſecundum *Tho. arg. d. 49. li.* 4. Vno modo deſiderio efficaci, puta quando ita deſiderat, quod etiam cogitat media per quæ poſſit conſequi ipſum deſideratum. Alio modo deſiderio ſimplici, puta ſine cogitatione huius mediorum. Tertio modo deſiderio conditionali; puta homo quandoque appetit ſi eſſet poſſibile, quandoque libenter velle volare. Sic intelligitur dictum *Aug. 4. de Trin.* Nullus appetit id de quo penitus deſperat. Et vt idem ait: Omnis homo naturaliter rectè conſiderans, quid importetur nomine beatitudinis naturaliter appetit eam, quia quilibet naturaliter deſiderat illud in quo eius ſumma conſiſtit perfectio, iocunditas, commoditas, delectatio. Vnde *Anſelm. in lib. de concord. prædeſtination. & gratiæ cum lib. arbitrio*: vbi ait, quod voluntas non poteſt non velle ſummum commodum. Et beatitudo omne bonum hominis includit, vel eſſentialiter vel concomitanter, &c.

Appetibile quod appetitur. Res autem ꝑ tanto eſt appetibile (vt inquit *Gab. lect. 78. canon.*) pro quanto participat rationem boni, quia bonum communiter ponitur obiectum appetitus,

tus. Eſt autem aliquid appetibile dupliciter, vt ibidem [illegible] & ſecundum Philo. ſcilicet propter ſe, etiam ſi nullum aliud bonum inde ſequeretur: tale bonum eſt felicitas. ſimiliter & virtutes quæ ſunt bona honeſta & delectabilia. Aliud eſt bonum appetibile non propter ſe, ſed propter aliud ſibi adiunctum per ſe appetibile ſeu propter bonum ad quod ordinatur: ſicut medicina amara bona eſt quia inductiua eſt ſanitatis: ita tentatio, quia inductiuum ad malum, non eſt per ſe bonum. Item aliqua tentatio, quæ non poteſt fieri ſine peccato: vt illa quæ fit intentione fallendi & in peccatum inducendi qualis eſt quæ fit ab homine malo, aut ſpiritu maligno, qui per tentationem ſatagit tentatum ad peccatum pertrahere. Non enim quis delinquit duntaxat in ſe malum operando, ſed etiam delinquit malum alterius procurando: quod autem fieri non poteſt ſine peccato, nequaquam habet rationem per ſe appetibile. Tentatio igitur non eſt appetibile per ſe ſeu propter ſe. *Gab.*

Aper eſt animal iracundum & ſæuiſſimum, nec poteſt manſuefieri etiam ſi caſtretur. Vnde in ſcriptura [illegible] accipitur pro perſecutoribus Eccleſiæ. *Pſal. 79. Exterminauit eam aper de ſylua.*

Apoſtata à quo apoſtaſia, & eſt triplex, vt [illegible] *Pet. Palud. d. 13. q. 3. art. 3. lib. 4.* Vna à fide [illegible] a clericatu tertia a monaſterio. De *prima* [illegible], quod licet omnis hæreticus [illegible] non tamen ſimpliciter, ſed magis e conuerſo. Omnis apoſtata eſt hæreticus, quia propriè apoſtata qui ex toto dimittit legem Chriſti, & [illegible] vel Saracenus, vel Paganus. Vnde [illegible] *part. 2. in reg. moral.* [illegible] à vera religione. Et [illegible] prouidentiam, & blaſphemia [illegible]. Et vt ait *Palud. vbi ſupra*: Omnis pœna quæ debetur hæretico, [illegible]. Qui vero metu tormentorum [illegible] apoſtatant mentien[illegible], quia Deum blaſphemant [illegible] metu tormentorum [illegible], quod [illegible] [illegible] *Secunda apoſtaſia* [illegible] [illegible]

paſſibilem, puta ad [illegible] ſtatim exuitur omni priuilegio clericali. Similiter ſi [illegible] conuentus [illegible] reſpondere coram iudice eccleſiaſtico, publicè ſe negans velle clericaliter viuere, priuatur etiam omni priuilegio clericali. Tertiò ſi laicaliter ſe gerens admonitus [illegible] noluerit. Item quartò ſi ſic agit [illegible] vt laicus non vt clericus & de hoc d. 23. De *tertia* apoſtaſia, ſcilicet, a religione [illegible] ipſo facto ſunt excommunicati [illegible] querunt, & requirendi & recipiendi [illegible] ſit tale crimen propter quod [illegible] quia cum damus [illegible] ptionem. Quando autem [illegible] carcerantur ne fugiant, [illegible] gitiui pede amputato debilitentur, qui autem ſponte redeunt, nequaquam. Bona verò [illegible] ſtaſia acquiſita ſunt monaſterij, quod [illegible] expulit, nec recipere recuſauit. *Hæc Palude. vbi ſupra.*

Approbare eſt aliquem [illegible] dignum vita æterna, talis autem iudicatur omnis habens gratiam. Et reprobare, eſt iudicare indignum vita æterna.

Appropriatio (vt ſcribit *Brulef. d. 34. quæſt. 3. lib. 1.*) eſt alicuius prædicati communis tribus perſonis diuinis [illegible] ſoli attributio propter conuenientiam illius prædicati cum [illegible] perſonæ: vel propter erroris amotionem ab intellectu viatorum. Exemplum: Amor conuenit cum proprio ſpiritus ſancti: ideo appropriatur ipſi: Sapientia autem [illegible] filij. Et differunt proprium & appropriatum. Illud enim eſt proprium quod vni ſoli vel [illegible] duobus conuenit. Appropriatum [illegible] commune tribus. Et appropriatio [illegible] duabus de cauſis. Vna eſt [illegible] priatorum cum proprijs. [illegible] erroris ab intellectu: vide [illegible] *Brulef.* Et eſt appropriatio perſonarum, vt habetur in *textu diſt. 31. lib. 1. ſenten.* [illegible] Hilarius facit, qua patri attribuit æternitatem [illegible] & ſpiritui ſancto [illegible] [illegible]

filio principio, quam cum proprio filij vel ſpiritus ſancti. Quilibet non habent initiale principium ſicut pater, habent tamen principium originale ſicut ſpecies quod dicit ſpecioſitatem vel pulchritudinem. licet omnibus conueniat, tamen quandam ſimilitudinem habet cum imagine, quæ expreſſe repræſentat patrem, cui eſt perfecte æqualis & ſimilis. Vſus autem actus eſt amoris, ideo ſpiritui ſancto qui amor eſt patris & filij appropriatur: ſicut omnia quæ ad amorem pertinent. Secunda B. Auguſtinus: patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, & ſpiritui ſancto concordiam. Vnitas patri attribuitur quia ſicut vnitas dicitur principium numeri, ſic pater eſt principium filij & ſpiritus ſancti. Æqualitas vero filio, quia filius eſt perfecta imago, de cuius ratione eſt vt ſit æqualis ei cuius eſt imago, alioquin non eſſet perfecta. Et etiam quia filius non æqualis & ſimilis ex modo productionis gignendi. Concordia ſpiritui ſancto, quia ipſe eſt amor & nexus patris & filii, vt in textu claret Magiſter. Hæc recitat & *Gabr. diſt. 31. qu. vnica, art. 3. dub. 6. lib. 1. ſent. D. Thom. 1. part. q. 39. art. 7.*

A Q V A in ſcriptura variè ſignificat, vt & notat *frater Pelbart. lib. ſecund. roſarij Theolog. Primo* ſignificat ſpiritum ſanctum. *Ioann. 17. Qui credit in me* (ſicut dicit ſcriptura) *flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de ſpiritu ſancto. Secundò* ſignificat ſcientiam diuinorum. *Eccleſ. 15. Aqua ſapientiæ potabit illum Dominus. Tertiò* doctrinam hæreticam, *Prouerb. 19. Aquæ furtiuæ dulciores ſunt*, id eſt, doctrina peruerſa, *& panis abſconditus ſuauior*, ſcilicet furantibus. *Quartò* tribulationes, *Pſal. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Quintò* populum multum. *Apocalyp. 17. Aquæ multæ populi multi & Gentes. Sexto* ſignificat aqua iuſtos. *Pſalm. 28. Vox Domini ſuper aquas Deus maieſtatis intonuit. Dominus ſuper aquas multas. Septimò* ſignificat chorum angelorum. *Pſalm. 148. Aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.* Hæc *Gregorius 19. Moral. Et ſuper Ezech. homil. 19. Octauo*, ſecundum *Auguſtinum lib. 9 ſuper. Geneſ.* ſignificat totam materiam confuſam elementorum corporalem. Vnde ſecundum *Gabr. diſt. 14. art. 1. lib. 2.* Aqua in prima rerum diſtinctione aliquando accipitur pro informi rerum materia: vt ibi: *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Nam vbi dicitur: *In principio creauit Deus cœlum & terram &c.* Illa nomina cœlum, terra, abyſſus, aqua, pro eodem accipiuntur, ſcilicet pro materia informi, poſteà per formas ſpecificas diſtinguenda. Et aquæ quæ ſunt ſuper cœlos, nominantur aquæ nomine, propter proprietatem quam habent cum aqua elementari. habet enim perſpicuitatem, frigiditatem & grauitatem. Aliquando accipitur pro materia tranſparenti ſiue perſpicua & luminis retentiua: vt cum dicitur: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Aliquando accipitur pro elemento aquæ: vt ibi: *Congregentur aquæ in vnum, & appareat arida.* Capitur & pro polo aqueo. Quandoque capitur pro Baptiſmate. Vnde Dominus ad Samaritanam mulierem loquitur, dicens: *Omnis qui biberit ex aqua iſta, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dedero, non ſitiet in æternum.* quo & ipſo Baptiſma ſalutaris aquæ ſignificatur, quod ſemel, ſcilicet ſumitur, nec rurſus iteratur, vt ſcribit *ſanct. Cyprianus ad Cecilium.*

A Q V A eſt triplex, vt notat *Bral. diſt. 3. qu. 7. lib. 4.* Quædam eſt artificialis, & eſt illa quæ fit per actionem ignis decoquentis & reſoluentis ex miniſterio artificis applicantis actiua paſſiuis, & paſſiua actiuis. & iſta aqua non eſt elementum, ſed eſt corpus mixtum: vt aqua roſacea. Hæc aqua nullo modo (vt infrà videbitur) conueniens eſt ad ſacramentum Baptiſmi. Alia eſt aqua naturalis, & eſt aqua elementaris pura tam per mixtionem quam per iuxtapoſitionem. Tertia eſt aqua vſualis puta per immixtionem, licèt non ſit pura per iuxtapoſitionem. Aqua vſualis & aqua naturalis ſunt eiuſdem ſpeciei: & ſunt conuenientes ad ſacramentum Baptiſmi.

A Q V A B E N E D I C T A vt ſcribit in 4. *roſarii Theolog.* Aliquando fit ad reconciliationem Eccleſiæ pollutæ ſanguine vel ſemine, & hæc benedicitur ab Epiſcopo ſolo cum vino & cinere. vt patet *de conſecratione Eccleſ. vel altaris. c. aqua. & propoſuiſti.* Aliquando fit ad aſpergendum homines vel domos: vel remouendum ſterilitatem rerum humanarum: & ad multiplicationem cæterorum bonorum, & ad defenſionem hominum aduerſus inſidias diaboli: & ad delenda peccata venialia. Vnde *Richard. d. 2. art. 1.*

Digitized by Google

q.3.lib 4.in ſol. [illegible]. Et concordat *Palud. di. [illegible] quarti* qui ait, quod per aſperſionem aquæ benedictæ remittuntur venialia per modum meriti: inquantum excitat motum voluntatis, ſeu feruorem charitatis, per quam fit venialium remiſſio non tanquam per vim ſacramenti. Sacramentum autem ſignificat rem vt ſacramentalem, non per modum meriti. Aqua etiam benedicta [illegible] ſpecialiter [illegible]. Et hæc benedicitur [illegible] vt patet *de conſecr. diſtinct. 3. cap. aqua.* Et conſuetudo habet, quod omni die Dominica benedicatur, & non niſi à Presbyteris, vt & habet *Magiſt. Guil. Durandus in ſuo rationali diuinorum.* Aqua autem non ſacrata addita ſacratæ efficitur ſacra: quia ſacrum tanquam dignius trahit ad ſe non ſacrum.13. *q.2. Non exiſtimemus.* Nec eſt curandum an ſit maior quantitas aquæ non benedictæ quam benedictæ. Non ſic eſt in Sacramento ſanguinis Chriſti, cui liquor additus non miſcetur ſanguini, cum ſit ibi ſanguis in venis, ſed ſolum commiſcetur accidentibus illis, vt notatur *extra de celebrat. Miſſ. cum Martha.* Sunt autem quatuor genera aquæ benedictæ, vt notat *Guilelmus in ratio. diuin.* Prima, in qua fit iudicium purgationis, quæ in vſu non eſt. Secunda aqua quæ ſanctificatur in dedicatione Eccleſiæ & altaris. Tertia eſt qua in Eccleſiis aſperguntur. de qua paulò ante. Quarta, aqua Baptiſmi [illegible]. Eſt præterea aqua lachrymarum puteum, de qua *Gerſ. parte ſecund. ſerm. de domino Euangelico* facta in cœna Domini. Hæc hauritur (vt ipſe ait) à puteo contritionis profundo [illegible] per acutum ligonem [illegible] fidei illam continet, chorda [illegible], fornax ardens charitatis [illegible] recordatio peccatorum. Hæc *Gerſ.*

A[illegible] ſecundum Iſidorum, ab acumine [illegible] in ſacra ſcriptura vt & refert [illegible] *ſecund.* [illegible] *Theolog.* varia [illegible]. Nam primo ſignificat [illegible] *Tren.* 4. [illegible] *Secundo* [illegible] *Ezech.* [illegible] id eſt [illegible] *Tertio* ſubtilem

ſanctorum intelligentiam. *Ezech.* 1. vbi Ioannes Euangeliſta per aquilam deſuper eminentem ſignificatur à ſimilitudine volatus illius [illegible]. *Quarto* aquila ſignificat iuſtorum animas, ſecundum *Ambroſ. ſuper Lucam*: quia ſicut aquila poſt longam vitam, ſcilicet centum vſque annorum ſenio grauata, vt dicit *Auguſtinus ſuper Pſal.* [illegible] ſe renouat, roſtrum vetuſtum [illegible] ad petram colliſando, & plumas [illegible] deponendo, nec [illegible] fulmen [illegible] ſancti renouantur [illegible] per pœnitentiam, & tandem in reſurrectione [illegible], nec timent fulmen [illegible] damnationis. *Pſal.* 102. *Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.* *Quinto* aquila ſignificat [illegible] Chriſtum, propter [illegible] quam aquila habet ſuper aues. Vnde *Prouerb.* 30. dicitur, quod viam aquilæ in cœlo difficile eſt ſcire. *Lyra* & expoſitores dicunt quod hæc intelliguntur de via quam tenuit Chriſtus in aſcenſione. Item *Deut.* 32. dicitur de Deo: *Sicut aquila prouocans filios ad volandum expandit alas ſuas: & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis. Dominus ſolus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus, &c.*

ARBOR. Arbor bona in ſcriptura iuſtum ſignificat, mala vero peccatorem. *Mat* 7. quia illa facit bonos fructus boni operis, iſta malos: & in ignem coniicitur. Multa de arboribus & lignis ſcribit colligendo *F. Pelb. li. 2. roſ. Theolo. in dict. lignum multis.* §.

ARIES eſt animal manſuetum, & quandoque ſignificat Chriſtum. *Gen.* 22. Abraham vidit arietem herentem inter vepres cornibus, quem immolauit pro filio. Quandoq; ſignificat [illegible] Eccleſiam Chriſti. *Dan* 8. *Aries* [illegible] Eccleſia: & hircus ſignificat Antichriſtum, qui [illegible] eſt contra illum, vt exponit *Lyra.*

ARBITRIVM LIBERVM, vide [illegible] LIBERVM.

ARGVMENTVM dicitur dupliciter, videlicet propriè & tranſſumptiuè vt ſcribit *S.* [illegible] 22. *q.* 5. *li.* 3. [illegible]

mota

modo dicitur argumentum ipſum medium, in quo conſiſtit tota vis argumentationis. *Quarto* modo dicitur argumentum ipſa maxima propoſitio, in qua conſiſtit firmitas totius illationis, & in omnibus illis acceptionibus argumentum dicitur, quia mentem arguit & illuminat ad aliquid intuendum, & ei firmiter adhærendum. Et ſecundum hanc proprietatem poteſt tranſſumptiue dici argumentum quicquid illud ſit quod mentem arguit, & illuminat ad videndũ aliquid occultum, & hoc modo fides dicitur argumentum rerum non apparentium: quoniam ita facit intellectum eis aſſentire, ſicut argumentum verum facit aſſentire concluſioni probatæ. *Hæc S. Bona.*

Arrogantia (vt ſcribit *Paulus Corteſ. lib. 1. ſuarum ſenten. diſt. 8.*) eſt inſolens ſupra naturã ſuam elatio. *Gerſ. part. 2. in reg. moralib.* dicit, quod præſumptio, arrogantia, iactantia, & hypocriſis generaliter & proprie ſunt de illis, quæ non conueniunt homini taliter ſe haberi, ſi illa habere vel credit, vel ordinate appetit, propterea ſemper habent errorem vel malitiam inuolutam, quandoque venialem, & ſæpe mortalem, ſecundum genus obiecti, & iuxta circunſtantias intentionis, & finis atque cæterorum: & præſumptio, arrogantia, & iactantia, & hypocriſis circa bona naturæ aut fortunæ, minus habent peccati & periculi quam circa bona gratiæ, præſertim gratiæ gratumfacientis cum illa minus cognoſci poſſit ineſſe, &c. *Gerſon.* Eſt autem arrogantia quędam filia ſuperbiæ, qua quis multum ſe exiſtimans, cæteros quos infra ſe videt, deſpicit: & quibus non conſulendo loqui, ſed vix dominando dignatur: vt habetur in decretis *diſt. 47. ca. 1.* Vel ſic: Arrogantia quæ modeſtiæ contraria eſt, eſt per quam temeritas atque impudentia vanam ſibi comparat authoritatem. Arrogans eſt, qui ſibi attribuit quod non habet, ſecundum *D. Thom. 2. 2. q. 112. art. 1.* vel ſic: Arrogans eſt, qui ſibi temere atque inſolenter tribuit, quæ in eo non ſunt.

Ars Græce τέχνη, techne, & technicos, artificioſus: & eſt principium agendi in alio, ſecundum *Ariſt. lib. 12. Metaph.* & ſecundum eum, *lib. 6. Eth.* Ars eſt habitus quidam faciendi cum vera ratione. *D. Thom. 1. 2. q. 57. art. 3.* Ars eſt recta ratio factibiliũ, & habitus operatiuus: & *6. Eth.* Ars eſt habitus quidam faciendi vera cũ ratione.

Ars magica vt ſcribit *Bruleſ. diſt. 7. q. 12. lib. 2.*) eſt quædam notitia vel quoddam genus artis habens ſub ſe multas ſpecies, id eſt, ſeptem principales, de quibus & ſcribit *D. Card. Camer. princip. in curſum Biblię.* Prima dicitur Mantica, Græce μαντική, quod eſt diuinatio, ſcientia de natura, & habet ſeptem ſpecies. Prima dicitur Pyromantia, quia diuinatio facta circa ignem. Secunda Aëromantia, in aëre. Tertia Hydromantia, in aquis. Quarta Geomantia, in terra & corporibus groſſis. Quinta Cyromantia, circa manus. Sexta ornigomãtia, fit in gutture vel pectore pullorum vel gallinarum. Septima Nigromãtia, fit circa cadauera mortuorum, Alii dicunt (& vt credo melius) Necromantia † & dicitur à νεκρὸς, quod eſt mortuus vel cadauer. Secunda ſpecies Magica dicitur Mateſis, quæ fit tripliciter. Primo modo in horis, & dicitur Horiſpiciũ temporum. Secundo modo fit in aris, & eſt Auriſpicium, quæ fit ex inſpectione ad aras vel altaria. Tertio modo in auibus fit, & eſt Augurium, quę fit in garritu auium, vel volatu auium, & eſt Auſpicium. Tertia ſpecies Magicæ artis eſt Sortilegium, quod fit per ſortes, vel per oſſa mortuorũ, vel per verba, & ſic de aliis. Quarta ſpecies eſt Præſtigium, & eſt quædam illuſio humanorum ſenſuum: & dicitur à perſtringo, quia perſtringit ſenſus humanos. Quinta eſt maleficium ſimpliciter. Sexta eſt maleficium ad tempus: & de his infra vide latius. Et dicitur virtutum animalium faſcinatio, id eſt quidam tremor vel obſtupeſcentia. Artes autem Magicæ (vt idem *Bruleſ.* dicit & *S. Bona. diſt. 7. part. 2. art. 2. qu. 3. lib. 2. S. Thom. 2. 2. q. 95.* ſiue diuinationes, non poſſunt eſſe, nec ab aliquo fieri abſque peccato, nec Catholicus à diabolo auxiliũ ſiue miniſterium voluntate propria, abſque peccato mortali poteſt requirere, niſi fortaſſis (vt inquit *Bonau.* in hoc caſu) vbi Deus diabolum ſubiiceret homini iuſto ſuo iudicio ſicut de aliquibus viris ſanctis audiui narrari; voluntario autem commercio non poteſt ſine peccato. Aut enim ibi eſt peccatum infidelitatis, vtpote ſi dæmonio credendo attribuat diuinum aliquid: aut eſt ibi peccatum idolatriæ, vtpote in oblationibus & ſacrificiis: aut inobedientiæ ſaltem, quia facit contra prohibitionem diuinam & Eccleſiæ. Ratio autem huius prohibitionis (ait *Bona.*) eſt, quia talis peccat in ſeipſum, dum ſe committit diſcrimini: peccat in

Eccleſiam, quia hoc commercium eſt cum illo, cui eſt inimicus [illegible] & Eccleſiæ aduerſarius: peccat etiam in Maieſtatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quaſi non ſit omnipotens & omnino ſufficiens & benignus Deus Chriſtianorum, & ideo ſemper prohibitum eſt, & ſine peccato fieri non poteſt. *Bona.* probatur & authoritate Domini *Leuit.* 2[illegible]. vbi ille præcipitur occidi a Deo qui tolerat Magos & Ariolos. Et 4. *Regum* 25. vbi reprehenditur & punitur Rex Iſrael Ochoſias, qui miſit ad conſulendum Deum Accaron. Et *Auguſt. de vita Chriſt.* dicit eſſe damnandas & fugiendas diuinationes, quia ibi interueniunt pacta dæmonum. Potes & itaque rem, & quomodo prohibeantur artes Magicæ, videre apud *Gerſ. part. 1. tract. de erroribus circa artem magicam*, qui diffuſe rem proſequitur. Quamuis autem Albertus Magnus in pluribus ſuis operibus dicat, quod ars magica non ſit penitus interdicta: puta illa quæ fit virtute herbarum & lapidum. Credit tamē *Guil.* Scotus [illegible] & poſt eum Pelbartus: quod ſecurius eſt Chriſtiano abſtinere, ne in laqueum cadat diaboli [illegible] quia præceptum Eccleſiæ videtur ſe extendere ad omnem ſpeciem artis magicæ quando prohibet, vt habetur in *decretis* 26 *qu.* 4. & 5. per totum. Carmina autem magorum nullam habent in ſe vim [illegible] ſpecialem effectus conſequentis. [illegible] voces & ſcriptas certo modo prolatas [illegible] characteribus deſcriptas [illegible] contactus aut [illegible] ſimilitudinem [illegible] cauſant: quæ manifeſtum eſt ad talem effectum [illegible] habere. Sequitur autem [illegible] operationes dæmonibus [illegible] propter quaſdam [illegible] contractus ſeu pacta cum ſibi [illegible] vt dicit *Aug.* Habent enim ſpiritus maligni, vt ſcribit *Gab. d. 8. q. 2. ar. 4. du. 2. li. 2.* [illegible] pactiones cum aliquibus hominibus: & [illegible] [illegible]

ſtam. Habent ergo pactum cum maleficis, vt cum hæc verba protulerint tali modo [illegible] ortum, vel in tali loco, tali geſtu. Aut tamen [illegible] puta curuauerint acum, percuſſerint pallium, &c. ſequitur ille effectus, quem non verba vel acus incuruata, aut palli percuſſio: ſed ipſe diabolus operatur [illegible] ſicut Chriſtum Dominum, in Eccleſia ſacramenta inſtituerit, per quorum vſum gratia animæ confertur, non ſacris effectiue, ſed a Chriſto ſuo ſacramento [illegible] in ſigno efficaci aſſiſtenti. & [illegible] non confertur ſine ſacramento: [illegible] diabolus non operatur talia ex ſuo pacto ceſſante maleficio. Hæc *Gab.* & latius infra in *maleficio* videbitur. & *Scotus in 4. di. 34.* &c.

ARTICVLVS eſt coarctatio partium diſtinctarum, ſecundum *S. Thom. 2. 2. quæ. 1. art. 6.* Articulus, vt dicit *Iſido.* eſt perceptio diuinæ veritatis tendens in ipſam. Articulus, vt ait *Rich.* eſt indiuiſibilis veritas de Deo artans nos ad credendum. Et articulus quantum eſt de ratione ſui nominis dicitur ab artando, & hoc eſt dupliciter: actiue videlicet & paſſiue. Dicitur enim articulus, vt ſcribit *S. Bona. di. 24. lib. 3.* quia eſt quid in ſe artatum. Et dicitur articulus, quia alios artat: prout paſſiue dicitur articulus, quod in ſe artatum eſt: eſt terminus reſolutionis. Prout autem actiue dicitur, eſt principium diſtinctionis [illegible]. *Vide latius [illegible] Bona.*

ARTICVLVS FIDEI (vt ſcribit *Gab. di. 24. q. vnic. art. 3. dub. 3. li. 3.*) eſt veritas reuelata in ſe vel in ſuo antecedente: pertinens ad religionem. Et ita omnis veritas credenda eſt articulus fidei. Et dicitur articulus, quia artat nos ad credendum explicite vel implicite. Tenetur enim quilibet fidelis implicite credere omnem veritatem fidei: [illegible] principia: ex quibus [illegible] Oportet [illegible] quæ non ſunt articuli [illegible] ea quæ articulos præcedunt. Credere enim Deo non eſt articulus, ſed articulos præcedit. & tamen oportet Deo credere, quia antecedit articulos. *Gerſ. part. [illegible] de art. fidei.* [illegible]

mam Virginem eſſe concepta ſine originali peccato. Articulos autem fidei explicare (vt ſcribit *ſant. Thom. diſt. 25. q. 3. ar. 3. lib. 3.*) contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ipſorum articulorum ſubſtantiam: ſecundum quod homo articulos diſtincte nouit. Alio modo quantum ad ea quæ continentur in articulis implicite, quæ ſcilicet ex articulis inferri poſſunt ab impugnatione defendi. De articulis fidei & expoſitione corūdē videto. *Gerſ. p. 2. tra. de ar. fidei, &c.*

Ascendere, Vno modo (vt ſcribit S. *Bona. diſt. 22. lib. 3. circa textum*) idem eſt quod propria virtute ſcandere ſine adminiculo virtutis alienæ. & hoc modo ſoli Chriſto conuenit. Alio modo aſcendere idem eſt quod ſurſum ſcandere. & hoc modo conuenit aliis ſanctis. Vnde *Ioan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit*: vbi aſcendere accipitur primo modo. Vel aliter eſt aſcendere in cœlum empyreum: & eſt aſcendere in cœlum trinitatis. Cum ergo dicitur: Nemo aſcendit, *&c.* non dicitur hoc quantum ad aſcenſum in empyreum, ſed quantum in cœlum trinitatis, & iſte aſcenſus non eſt aſcenſus ad locum, ſed potius ad dignitatem & æqualitatem patris. Nec eſt ſecundum acquiſitionem nouæ dignitatis in Chriſto, ſed propter manifeſtationem eius quod habuit ab æterno. Vnde ſicut dicitur deſcendiſſe, non propter hoc quod in eo fuerit diuinitas minorata, ſed propter hoc quod in aſſumptione humanitatis apparuit minorata. Sic etiam dicitur aſcendiſſe, quia in aſcenſione eius ſublimitas eſt manifeſtata. Vnde iſte deſcenſus & aſcenſus conueniebat diuinæ perſonæ ſecundum diuinam naturam relatam tamen ad humanam. Hæc *S. Bona. vbi ſup.* Emigrationem autem Chriſti in cœlum (ſcribit *Paul. Corteſ. lib. 3. ſen. di. 6. in fine.*) incolumitatis noſtræ cauſam fuiſſe: ob eamque nobis patefactum eſſe iter in cœlum. De aſcenſione Chriſti in cœlum habetur abunde in ſermonibus concionatorum, &c.

Assisini ſunt, qui pro pecunia faciliter quærunt interficere homines, non curantes ſi ipſi interficiantur, ſiue ſub dominio alicuius ſint ſiue non vel fideles vel infideles: dummodo pro pecunia eis dati homines interficiunt. Et qui per aſſiſinos aliquem interficiunt, excommunicātur † & poſſunt impune percuti, occidi etiamſi clerici fuerint, quoad conſcientiam tamen non licet niſi fiat zelo iuſtitiæ. *Syluester v. Aſſaſini. Oſw ald. lib. 4. reſ. theo. in d.* Excommunicatio: quidam ſcribunt ſicut Dominicus, Nanus Mirabellius, Aſciſinus: & proprie eſt qui nō ſubeſt dominio alicuius: ſed pro pecunia hominem occidit ad alicuius inſtantiam. Et dicitur à ſcindo, is quia ſcindit animam à corpore. ſecundum *Arch. in capite pro humani. de homici. lib. 6.* Aſſiſius vero dicitur beneficiatus, quaſi aſſiduus. vt habet *Gab. d. 15. q. 8. dub. 2. lib. 4.*

Astrologia eſt ſcientia de aſtris. Et dicitur ab ἄστρον quod eſt ſydus: & λογός ſermo. Diciturque aſtronomia ab aſtron quod eſt ſydus: & νόμος lex & norma. Hæc primum inuenta dicitur ab Athlante rege Mauritaniæ teſte Plinio *lib. 7. nat. hiſt.* Et vt referunt doctores: & poſt eos ſcribit *F. Pelbart. lib. 2. reſ. theol.* quod ſicut Ptolomeus libro quadripertito dicit, Aſtrologia quæ eſt de euentibus ex aſtris diuiditur in quatuor partes. Prima pars eſt de iudiciis, ſcilicet, pluuiarum & tempeſtatum: ac huiuſmodi. Secunda de electionibus horarum, ſcilicet, pro minutionibus faciendis & medelis. Tertia de natiuitate hominis vel fato. Quarta de interrogationibus: Primæ duæ partes bene & ſane intellectæ admittūtur: ſed aliæ duæ omnino reprobātur vtpote ſuperſtitioſę & erroneæ. Vnde de fato *Bon. & Rich. in 2. d. 14.* quod ſi fatum accipitur ſecundū quod *Boet. 4. de conſol.* dicit fatum ordinem rerum ad diuinam prouidentiam relatum, ſic habet veritatem. Si autem accipitur vt accipit *Aug. 5. de ciui. Dei* ſecundum exiſtimationem phiſicorum & mathematicorum: videlicet, pro vi conſtellationis ſyderum ex qua pronunciant cuncta, vel aliqua contingentia neceſſario euenire in inferioribus: ſic erroneum eſt. Vnde idem *Aug.* & habetur in *Decretis 26. q. 2.* Illud, & in pluribus locis dicit: omnes huiuſmodi artes ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum (quaſi pacta infidelis amicitiæ) à Chriſtiano penitus repudiandas, &c. & ſic patet quod mortale eſt fata obſeruare. Similiter & illam partem aſtrologiæ, quæ nominatur de interrogationibus: videlicet, an furata reperiat, & vbi talis perdita recuperet, vel bonā fortunam hac hora conſequitur, & huiuſmodi omnino ſunt ſuperſtitioſa & damnabilia & chriſtianæ fidei contraria. Quare huiuſmodi diuinatio puta in fortuna propria, vel hora bona ad itinerandum huiuſmodi eſt illicita, &c.

Et hu-

Et huiuſmodi diuinationi ſæpe immiſcet ſe diabolus, ne decipiat in fide ſecundum *Augu. ſuper Geneſ. ad literam.* Vnde & in decretis legitur *di. 37. §. Sed contra. 26. q. 1. c. illud dicit.* Aſtrologia nil confert ad ſalutem: ſed in errorem mittit, ergo eſt poſtponenda à fidelibus.

ASTRONOMVS eſt qui nouit aſtra, *ſanct. Bona.* de aſtronomis ſcribens *di. 7. lib. 2.* dicit: Quare aſtronomi de contingentibus, habentibus cauſam fallibilem & indeterminatam non præſciunt vera, niſi ex coniectura, & diabolus ex maiori coniectura illa præſentit, non tamen certitudinaliter præſcit: ideo propter eorum ignorantiam (vt ait *Gab. d. 14. q. vnic. arti. 3. dub. 3. libi 2.* etiam de naturalibus effectibus, & ſi quandoque talium præſumptores quædam vera dicunt, tamen multo plura falſa. Vnde manifeſtum eſt quod vera quæ dicunt, non arte ſed caſu, aut diabolica reuelatione dicunt. Et ſi dicis, multa vera dicunt: reſpondet Cancellarius: ſed multo plura falſa: & ideo quæ dicunt incerta ſunt & falſis plurimis permixta. *Gab. vbi ſupra.* Sed quia vt Bona. ait: *diſt 14. q. vl. lib. 2. in fine* multi ſunt inſecutores paſſionum, & eis quibus poſſunt dominari ſeipſos ſubiiciunt. Hinc eſt quod multi ſubiiciunt impreſſionibus aſtrorum, & ideo frequenter aſtrologi vera prædicunt maxime circa homines animaliter viuentes: circa vero ſpiritualiter ſapientes, qui dominantur paſſionibus pauca poteſt vera prædicere, imo ſicut dicit magnus aſtronomus Ptolomeus: ſapiens homo dominabitur aſtris. Nullam igitur neceſſitatem aſtra imponunt, quamuis inclinare poſſint. ſed non neceſſitare (vt dicunt) de quo latius videre potes apud *Bona.* & alios. Videatur & *Gerſ.* in libello quem trilogium aſtrologiæ theologizatæ inſcripſit, quem videat qui ſuperſtitioſas quaſdã aſtrologicas obſeruationes cauere voluerit. Et idem *parte 1. de libris aſtrolog.* ait. Libri aſtrologici in quibus plura inutilia & ſuperſtitioſa & falſa, imo impia & ſacrilega continentur quam vera & vtilia, debent à Chriſtianis omnibus euitari, damnari, & penitus aboleri. Vide & eum latius ibi, & qui libri legantur & tolerantur apud Chriſtianos. Sed breuitati ſtudemus, nec tamen prætereundum eſt quod ſcribit *Steph. Brulef. d. 7. qu. 9. lib. 2.* vbi ait, quod omnis viator ſiue aſtrologus quantumcunq; doctus: aſſerens pertinaciter & defendens quod ipſe per ſeipſum, vel per acquiſitam ſcientiam, poſſit futura quæ dependent à libero arbitrio noſtro certitudinaliter præcognoſcere eſt hæreticus, blaſphemus, impius, infidelis: & comburendus, quia quod ſolius Dei eſt, ſibi vſurpat impie & attribuit. Et ſi quandoque aſtronomi & mathemathici verũ dicunt de futuris contingentibus dependentibus: Hoc tamen non eſt niſi coniecturando, ſiue per legem aſtrorum, ſiue per diabolica cõmercia. Hæc *Brulef. &c.* De aſtronomia & aſtrologis alias à ſanctis doctoribus per multa ſcribuntur & præcipue *Bon. diſt. 14. q. 3. & vlt. lib. 2.* vide & *Gerſ. part. 4. tract. an fortuna bona vel mala fiat ex influxu ſyderum.*

ASSIMILATIO, comparatio, ſimilitudo. Eſt autem triplex aſſimulatio ad Deum (vt ſcribit *Gab. lect. 44. canonis.* Vna qua receditur à Deo. Alia qua acceditur ad Deum. Tertia qua ſiſtitur in Deo. Prima eſt multorum qui peruerſe imitãtur Deum: volentes Deo eſſe ſimiles per magnitudinem potentiæ, per ſingularitatem reuerentiæ permittentes & appetentes ſibi diuinos honores exhiberi per infinitam opulentiam & per ſimilia, tales ſic imitando non efficiuntur filii Dei, nec Deo accepti: ſed hac imitatione recedũt à Deo: efficiuntur ſocii Luciferi qui dixit: *Ponã ſedem meam in aquilone, & ſimilis ero altiſſimo.* Secunda ſimilitudo eſt bonorum viatorum, & conſiſtit in participatione ſimilium virtutum virtutibus Dei, quæ ſunt iuſtitia, miſericordia, liberalitas, veritas, charitas, & cæteræ virtutes huiuſmodi quæ perfectiſſimæ in Deo ſunt, verius ipſę Deus ſunt, & eſſe debent participatiue in omni rationali creatura, de quo intelligitur illud *Auguſt. 8. de trini.* Non locorum internallis, ſed ſimilitudine acceditur ad Deum. Et ſic diſſimilitudine oppoſita receditur à Deo. Hac ſimilitudine volens nos accedere ad Deum dixit Chriſtus. *Luc. 6. Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.* Tertia ſimilitudo eſt beatorum, de qua. 1. *Ioan. 3. Scimus quod cum apparuerit, ſimiles ei erimus,* ſcilicet, in gloria æternæ viſionis & fruitionis, quæ eſt beatitudo perpetua, ad quam nunc aſpiramus, ad eam autem per ſecundam ſimilitudinem peruenimus ad quam exhibendam, cum dicimus: Pater noſter qui es, &c. excitamur. *Hæc Gab. vbi ſupra.*

ASSVMERE, ſuſcipere vel accipere. Voluntas poteſt aliquid aſſumere in facultatem ſuam

quadru-

quadrupliciter: videlicet operando, vt quando homo operatur opera meritoria exterius, vt dare eleëmoſynam. Acceptando quando voluntas acceptat interius nihil exterius operando vt diligere proximum. Tolerando, & ſic mala pœnæ ſunt patienter ferenda. Hæc *Brulef.q.1.lib.1.d.1.* Vnde ſecundum eundem volũtatem aliquid aſſumere in facultatem ſuam: eſt aliquid ipſam amare, id eſt, velle, vel aliquid odire, id eſt, nolle. peccatum igitur ſumit in facultatem ſuam, cũ ipſum odio habet. Eſt autem facultas voluntatis ſecundum *Bona.* dominium voluntatis quo faciliter poteſt in actum ſuum tanquam illius princeps.

Assvmere aliquid in facultatem voluntatis poteſt intelligi dupliciter, vel propter ſe & ſine relatione in aliud, vel propter aliud, & cum relatione in aliud actu vel habitu ſecundũ modum loquendi *Greg.di.1.q.1.art.1. lib.1.* aſſumere aliquid in facultatem voluntatis eſt voluntatem circa ipſum habere actum aliquem tãquam circa obiectum ipſum, ſcilicet, acceptando, vel deacceptando, volendo & nolendo. Aſſumere in facultatem voluntatis propter ſe, & ſine relatione in aliud eſt, quando aliquid aſſumitur in facultatem voluntatis: etiam ſi nihil per intellectum præſentaretur voluntati. Sed aſſumere in facultatem voluntatis propter aliud eſt quando aſſumitur aliquid alio coaſſumpto, quod niſi per intellectum voluntati præſentatum fuiſſet, aut præſentaretur volũtas non haberet circa ipſum talem actum. Primus eſt non referens in aliud. Secundus vero eſt referens. Exemplum primi, velle bibere delectantem potum, & dulcem ſine relatione ad ſanitatem conſequendam. Exemplum ſecundi, velle huiuſmodi potum præciſe propter ſanitatem, ſiue dulcis ſit ſiue amarus, dum ſcilicet, nollet potum talem ſi non præſumeret ſe per eum conſequi ſanitatem. Primus actus qui non eſt referens, duplex eſt. Nam illud obiectum quandoque aſſumitur à voluntate tanquam ſummum ſibi poſſibile præſentari: ita quod in eo ponit terminum lætitiæ ſuæ, ſiue vere ſit ſummum, ſiue ſolum in æſtimatione & appreciatione hominis errantis: ſi eſt vere ſummum, tũc ille proprie dicitur fruitio. Vnde *Aug. de doct. chriſt.* Si vero inhęſeris, finẽ in ea ponens lætitiæ tuæ: tunc vere & proprie dicẽdus es frui. Quandoq; vero talis actus non referens fertur abſolute in obiectũ: ita quod actu nec acceptatur vt ſummum, nec vt non ſummum. Et ſi nihil aliud præſentaretur voluntati per intellectũ, nihilomin⁹ acceptaretur vel deacceptaretur. Sicut enim intellectus ſimpliciter poteſt fieri in aliquid quod placet vel diſplicet: ita volũtas ſimpliciter poteſt ipſum acceptare vel deacceptare, ſub contextu boni placentis vel delectantis. & nec ſub ratione ſummi, nec vt non ſummi: & ſic tenet Adam (vt ſcribit *Gabr.diſt.1.q.1.art.1.lib.1.*) quod alio à Deo eſt fruendum: puta ſi res aliqua abſolute amatur: ſine relatione quacunque in aliud: & etiam non vt ſummum aliquod amandum, ſic dicuntur virtutes propter ſe appetẽdæ. Secundus actus quo, ſcilicet, aliquid acceptatur vel deacceptatur propter aliud, poteſt etiam fieri dupliciter. Vno modo ſic quod tale obiectum præciſe acceptetur propter aliud acceptum, ita quod eius acceptatio ſit cauſa effectiua acceptationis alterius propter ipſum, & quod ſine eo actu non fuiſſet acceptum: & hic amor ſolet dici amor concupiſcentiæ tantum, & præſupponit neceſſario actum amicitiæ à quo cauſatur effectiue, & habet ſolum vnum obiectum: vt cum diligo proximum propter Deum: actus dilectionis Dei cauſa eſt effectiua actus dilectionis proximi, & habet ſolum proximum pro obiecto. Et vt idem *Gab. vbi ſupra* dicit: quicquid aſſumitur in facultate voluntatis, aſſumitur ſiue propter ſe ſiue propter aliud: ita omnis actus voluntatis poteſt dici vſus vel fruitio large ſumptis terminis & ſumitur propter ſe: vt tantum valet, id eſt, non propter aliud, ſiue ſine relatione in aliud. Si enim voluntas diligit obiectum propter ſe, poteſt dici fruitio, ſi propter aliud vſus. ita habet *Greg.d.1.q.1.ar.1.propoſ.4.lib.1.* Ita pleriq; vtuntur vocabulis & termini ſunt ad placitũ: & hoc modo nõ datur actus medius. Vide latius *Gab. & Dom.Card.d.1.q.1.lib.1.ſent.*

Assvmens dicitur quod aliquid accipit vel aſſumit. Aſſumens autem non eſt idem cum aſſumpto vt habet & *Gab.diſt.6.quæſt.1. lib.3.art.3.* quia aſſumẽs verbum eſt æternum, aſſumptum eſt productum de virgine, & eſt temporale. Filius autem Dei aſſumpſit humanam naturam ex genere Adam, & hoc congruentius quam aliunde (vt habet, *Bona. diſt.12.*) & poſt eum *Gabr. eadem diſt.lib.3.q.vni.* tamẽ propter ſeruandam rectitudinem iuſtitiæ: vt, ſcilicet, eiuſdem ge-

neris eſſet ſanctificator, cuius erat prævaricator, iuſte ſiquidem ab eo exigitur emenda in quo reperta eſt offenſa. Secundo propter manifeſtãdum dulcorẽ miſericordiæ, quæ maxime apparet in tantæ miſericordiæ condeſcenſione quod contemptꝰ ab aduerſario vt eum redimeret ſuo genere perſonaliter vniretur. Tertio ad declarãdum ordinem ſapientiæ quæ ſic decreuit, vt omnes homines deſcenderent ab vno ad repræſentandũ illud vniuerſale principium quod Deꝰ eſt à quo ſunt omnia. Quarto ad conſeruandum altitudinem humanæ naturæ quam Deus in tanta dignitate creauerat, vt nulli alterius generis eſſet obnoxia ob quam etiam cauſam Deus ipſe voluit eſſe redemptor qui creauit. quia nõ minꝰ eſt redimere quam creare, &c. Sed nõ aſſumpſit naturam humanam de viro: ſed de fœmina Virgine, vt qui in cœlis habuit patrem ſine matre, in terris haberet matrem ſine patre, nec paternum nomen confunderetur, ſi alius eſſet pater Chriſto in terris, alius in cœlis. Latius ſcribũt de hoc doctores. Aſſumpſit autem ſexum virilem: quia caput futurus erat Eccleſiæ: quod non conuenit fœminæ ſed viro, qui eſt caput mulieris: ne quoque in aſſumptione peruerteret ordinem inſtitutum. Si enim ſexum fœmineum aſſumpſiſſet, iam fœminas viris prætuliſſet, & viros ſua naturali dignitate priuaſſet: nunc autem vtrumq; dignificauit, quia ipſe naturã in ſexu virili aſſũpſit, & eam de virgine matre accepit. *Gabr. vbi ſupra.*

Assvmere, & Aſſumi vide in dictione *vnire* infra.

Attribvtvm, quod alicui attribuitur. Sunt autem attributa quędam prædicabilia mentalia, vocalia, vel ſcripta nata ſecare & ſupponere pro Deo, quæ poſſunt naturali ratione inueſtigari & concludi de eo. Vide *Pet. de Aliaco. q. 6. ar. 2. lib. 1. ſen. Et Greg. di.* 8. per totum. Et vt ait *Occa. q. 2. tertii. quotlibeti.* Antiqui ſancti non vtebãtur hoc vocabulo attributa: ſed hoc vocabulo nomina. Vnde ſicut modo dicimus attributa diuina: ita ipſi dicebant nomina diuina. Et quid perfectio attributalis. vide infra in litera P. Et ſunt quædã attributa vel conceptus attributales ſoli Deo cõuenientes, vt infinitus, æternus; quidam Deo & creaturis communes: vt viuens, exiſtẽs, vnus, intelligens, &c. Vide de hoc *Henricum de Gann. q. 5. ar. 3. 1. ſen.* Et proprie loquẽdo: vt ſcribit *Dom. Card. camera. q. 6. art. 2. lib. 1. ſen.* Differẽtia eſt inter attributa diuina: rationes attributales, & perfectiones attributales. Nam attributa proprie ſunt nomina ſiue ſigna vocalia ſupponentia immediate pro perfectione diuina: ſed rationes attributales ſunt conceptus mentales prædictis attributis correſpondentes. Sed perfectio attributalis eſt illud pro quo ſupponit immediate ratio attributalis. Vide latius Cardinalem vbi ſupra, & infra in dictione *Perfectio.*

Attritio, Vide in dictione *Contritio.*

Avaritia, licet ſit proprie in bonis exterioribus: tamen communiter accipiẽdo dicitur generaliter quilibet inordinatus appetitus boni vtilis, quomodo etiam inordinatus ſcientiæ appetitus dicitur auaritia, vel inordinatus appetitus ſufficientiæ, vt ſcire plus quam opus eſt auaritia, licet improprie. *Gab. di. 6. q. vni. & 2. 2. q. 1. li.* 2. Et (vt idem dicit) ſeptenaria vitiorũ diſtinctio, quæ capitalia dicuntur non videtur omnino ſufficiens ſi ſtricte & proprie accipiantur in omnibus malis actibus. Nam infidelitas & deſperatio, idolatria: non comprehẽduntur ſub illo numero ſeptenario ſic accepto ſed ſunt radices quædã multum communes, ex quibus vt frequentius peccata oriuntur. Auaritiæ obiectum (vt ſcribit *Gerſ. part. 2. de reg. moral.*) eſt immoderata poſſeſſio: quod ex genere ſuo non videtur eſſe mortale vniuerſaliter, ſed in mortale tranſit dum ex deliberatione efficaci & abſoluta appetuntur, vel quæruntur, vel rapiuntur, aut retinẽtur aliena inuitis dominis, qualicunque modo fiat clam vel palam, vi vel fraude, conſilio vel auxilio: præſertim ſi res ſit notabilis detrimenti. Et dum appetitu ſuffocante rationẽ, & à Dei ſeruitio penitus impediente etiam licita vel propria bona nimia libidine vel ſollicitudine appetuntur, quæruntur, ſeu retinentur, quaſi in eis ſpes totius auxilii velut in Deo poneretur: mortale eſt. Quã auaritiæ ſpeciem Apoſtolus ob hoc appellauit idolorum ſeruitutem. Vnde *Aug.* Nec auri vitiũ eſt auaritia, ſed hominis peruerſe amantis aurũ, iuſtitia derelicta: quæ incomparabiliter auro debuit anteponi. 12. *de ciui Dei. c.* 8. Idem ita diffinit auaritiam. *lib. 3. de lib. art.* eſt rerum quarumlibet inſatiabilis & inhoneſta cupido. Ita & theologi in 2. *ſent. di.* 22. præſertim *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 118. *art.* 2. & *Albert. Mag. in compendio theol. lib.* 3. *c.* 19. & *S. Thom. prima part. qu.* 63. *art.* 2. Auaritia generaliter eſt inordinatus amor habendi.

Cic.

Digitized by Google

Cic. lib. Tuſcul. quæſt. Auaritia eſt opinio vehemens de pecunia quaſi valde expetenda ſic inhærens & penitus inſita. Et auaritia ſuperabũdat in amãdo, acquirẽdo & retinẽdo, ſed deficit in dãdo, *&c.* Importat itaq; auaritia immoderãtiam circa diuitias dupliciter. *Primo,* immediate circa acceptationẽ & conſeruationem diuitiarum ſcilicet aliena rapiendo & retinendo, & ſic opponitur Iuſtitiæ, nec habet aliud vitium ſibi oppoſitum, ſed tantum minus habere, quod non eſt malum culpæ ſed tantum malum pœnæ: *Secundo* importat immoderantiam circa ipſas interiores affectiones, puta cum quis nimis amat diuitias, aut deſiderat aut delectatur eis, etiãſi nolit aliena rapere; & ſic opponitur ei virt⁹ liberalitatis, & prodigalitatis vitiũ. *D. Tho. 2. 2. q. 118. art. 3.*

Avctor dicitur quaſi operum factor: vel qui eſt cauſa alicuius. Et cum dicit *Auguſt. lib. 83. quæſt. 3.* Deo auctore non fit homo deterior, verum eſt quod Deus non eſt auctor huius formalis quo aliquis fit peccator, quia non eſſe iuſtitiæ ſeu rectitudinis non habet cauſam efficientem quæ proprie dicitur actor: ſecundum *Greg. de ari. diſt. 34. art. 3. iuxta finem.* dicitur quod non quicunque cauſat actum peccati eo actore fit homo deterior. Nam ſi plures homines exæquo concurrunt ad idem opus malum: neuter dicitur altero auctore peccare, vel deterior fieri. Similiter ſi vnus principaliter, alius inſtrumentaliter vel ſecundario concurrit: qui principaliter concurrit nunquam dicitur reliquo auctore peccare. Sed quando aliquis eſt alii cauſa faciendi id vnde deterior fit, vel eſſet vnde melior erit: ille eſt auctor. vtputa mouens alium inducendo ipſum conſilio, vel præcepto. Sic autem Deus non mouet voluntatem hominis ad faciendum malum. non enim eſt ei cauſa vt faciat malum: licet ſecum tanquam cauſa partialis producat actum malum, nec quantum eſt ex ſe cõcurrit, ſed quia voluntas libere hunc producit: Deus conproducit. Eſt autem homini auctor vt fiat melior: quia ad hoc inducit, monet conſilio, promiſſione & præcepto: vt ſcribit *Gabr. di. 37. q. vnica. lib. 2. dub. 2. Scotus d. 5. li. 2.* ait: Non poteſt Deus eſſe cauſa vel auctor mali. Dicitur & auctor proprie principium alterius, non ab alio, vt dicit *S. Bona. d. 13. in dubiis literal. lib. 1.* Sic patet quod filius nunquam dicitur auctor ſpirationis, quamuis ſpiret, quia non habet à ſe, ſed ab alio. Auctoritas autem eſt in patre, quia quod habet, ab alio non habet, & ideo dicitur auctor ab auctoritate. Et auctor dicit formalem plenitudinem in patre, eo quod non eſt ab alio, ſed alii ab ipſo, *&c.*

Avctor alicuius libri quis ſit oſtendit *S. Bona. q. 4. prologi.* Vbi notat quadruplicem modum faciẽdi librum. Aliquis enim ſcribit alienã materiam, nihil addendo vel mutando: & iſte mere dicitur ſcriptor; aliquis ſcribit aliena addendo, ſed non de ſuo & iſte compilator dicitur. Aliquis ſcribit aliena & ſua: ſed aliena & tanquã principalia, & ſua tanquam annexa, ad euidentiam: & iſte dicitur commentator. Aliquis ſcribit & ſua & aliena, ſed ſua tanquam principalia; aliena tanquam annexa ad confirmationem: & talis debet dici auctor. Talis fuit magiſter Petrus Longobardus epiſcopus Pariſieſ. quoniam ſententias ſuas ponit, & patrum ſententiis confirmauit. Vnde vere debet dici auctor libri ſententiarum: qui à ſcientia quam acquiſierat longo tẽpore vel labore, opus ſententiarum compoſuit: & per doctrinas patrum ſuas ſententias confirmauit. Et quod ſunt ibi multa dicta aliorum, nõ tollit magiſtro auctoritatem, ſed potius eius auctoritatem commendat & humilitatem.

Avctoritas quandoque accipitur pro ſententia imitatione digna, quandoq; pro poteſtate, quandoque pro æſtimatione. Et ſecundum *Pet. de Aliaco art. 3. qu. prologi,* poteſt dupliciter ſumi. Vno modo pro aſſẽſu qui adhibetur dicto, ſeu ſermoni alicuius. Sicut dicimus aliquid eſſe magnæ auctoritatis, cui adhibetur magna fides. Alio modo poteſt ſumi pro ipſomet dicto vel ſermone. Eſt & auctoritas ſacræ ſcripturæ: quæ excedit omnem certitudinem rationis: vt ſcribit *S. Bona. qu. 2. prologi.* & ideo Gregorius & Hieronymus volunt quod non ſunt inducẽda argumenta dialectica quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum eſt auctoritati principalius quam rationi. Nec debemus (vt idem ait *Bona. diſt. 15. q. 4. lib. 1. ſen.*) auctoritates ſanctorũ ad noſtrã trahere rationem: ſed magis ecõuerſo, rationẽ noſtram auctoritatib⁹ ſanctorũ ſubiicere; vbi nõ continent expreſſam ſurditatẽ. Magis inſuper credendũ eſt auctoritati ſacræ ſcripturæ, quam Ariſtotelis. Vnde *D. Card. d. 2. q. 3. ar. 3. li. 1. ſent.* inquit. Valde ſunt reprehenſibiles qui nimis tenaciter adhærent auctoritati Ariſtot.

quoniam ſecundum eum Philoſophia Ariſtotelis ſeu doctrina magis debet dici opinio, quam ſcientia.

AVCTORITAS ſeu principatus eſt duplex: vt ſcribit *Scotus d.15.q.2.lib.* 4.ſcilicet, paterna,& politica. Politica eſt duplex, ſcilicet, in vna perſona, vel in communitate. Prima, ſcilicet, paterna, iuſta eſt ex lege naturæ: qua omnes filii tenẽtur parentibus obedire. Nec iſta per legem Moſaicam vel euangelicam eſt reuocata, ſed magis confirmata. Auctoritas vero politica quæ eſt ſupra extraneos: ſiue in vna perſona reſideat, ſiue in communitate: poteſt eſſe iuſta ex communi conſenſu,& electione ipſius communitatis. Et prima auctoritas reſpicit deſcenſum naturalem: quamquam non cohabitantes ciuiliter. Secũda reſpicit cohabitantes, quantumcunque nulla conſanguinitate vel propinquitate coniunctos, vtpote ſi ad ciuitatem aliquam ædificandam, vel habitandam occurrerent extranei aliqui, videntes ſe non poſſe bene regi ſine aliqua auctoritate: poterant concorditer conſentire vt vel vni perſonæ, vel communitati committerent illam communitatem, & c. & iſta auctoritas politica iuſta eſt, quia iuſte poteſt quis ſe ſubmittere vni perſonæ, vel communitati in his quæ non ſunt contra legem Dei, in quibus poteſt dirigi per illũ cui ſe ſubmittit, quam per ſeipſum. Hæc *Scot.*

AVDIRE Deum. vide infra in dictione. *Videre Deum.*

AVERTERE Auerti à Deo) vt ſcribit *Magiſt. diſt.5.lib.2.*) eſt odio habere, vel inuidere. Conuerti ad Deum, eſt ei charitate adhærere. Sed nõ diffinit (vt *Bona.* ait:) ibi, Magiſt. quamcunque auerſionem, ſed auerſionem conſummatam: in qua eſt obſtinatio,& rebellio contra Deum, quæ fuit in diabolo. ex quo vidit ſe non poſſe conſequi quod ambiebat. Et auertere à Deo (vt dicit Bona.) eſt mortalis peccati proprie, quaſi tergũ vertere ad illum in quem debebat per mandatũ tendere. Vnde qui facit contra diuinum mandatum, auertitur à Deo: quia mandatum eſt via recte perueniendi ad Deum,& tendendi in Deum. *S. Bona.diſt.42.lib.2.* Item qui ſtatuit ſibi creaturam tanquam finem vltimũ: recte dicitur auerti à Deo. Vide latius *S. Bona.*

AVERSIO proprie loquendo (vt ait *Bona. diſt. 42. quæſt. 3. lib. 2.*) importat Dei contemptum,& contemptus Dei iram meretur,& mortem. & propterea communiter tenetur quod auerſio proprie loquendo reperitur in peccato mortali non veniali.

AVERSIO poſt *Scot. diſt. 37. lib. 2.*) à fine vltimo: qui eſt bonum incommutabile, poteſt dupliciter intelligi, formaliter & virtualiter. Formaliter, quando in auertendo habet vltimum finem pro obiecto poſitiue, vel priuatiue. Poſitiue, ſcilicet, vt voluntas nolit illum finem actu poſitiuo,& hoc nolle eſt odire Deum. Et negatiue, vt, ſcilicet, non velit, cum deberet velle vltimum finem, & tale non velle eſt mittere illud præceptum. Dilige Dominum Deum tuum,&c. In his formaliter auertitur voluntas à Deo quia non habet aliud obiectum à Deo. Virtualiter autem auertitur à Deo, quando auertitur ab aliquo neceſſario ad conſequendum vltimum finem, ſicut intellectus negans concluſionem virtualiter auertitur à principio. Sic etiam infirmus dicitur ſe auertere à ſanitate, quando ſe auertit à potu amaro, ſine quo non poteſt haberi ſanitas. Auerſio formalis non includitur formaliter in quolibet peccato. Eſt enim odium Dei ſpeciale peccatum,& omiſſio illius præcepti, diliges Dominum,&c. eſt aliud ſpeciale peccatum. Auerſio ſecundo modo, ſcilicet, virtualis, cõmunis eſt in omni peccato mortali, quia in omni tali peccato voluntas inordinate ſe habet reſpectu alicuius neceſſarii ad finem. Neceſſarii dico ad finem, ex voluntate diuina præcipiente illud obſeruari. *Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata.* Et huiuſmodi auerſio virtualis eſt eſſentialis omni peccato mortali, quia omne peccatum mortale eſt cõtra mandatum: ſine cuius obſeruantia finis aſſequi non poteſt. Et nihil eſt aliud auerſio hoc modo, niſi inordinatio voluntatis circa aliquid ordinatum ad finem ex pręcepto diuino circa quod debet ordinari. Hæc *Scot. di. 37.* & poſt eum *Gab. d. 35. q. vnic. art. 3. dub. 1 lib. 2.* Vnde (vt ibidẽ ſcribit) Auerſio ab incõmutabili bono quod eſt finis, id eſt, Deus eſt eſſentiali⁹ peccato, hoc eſt de ratione formali peccati. Vnde *Aug. 12. de ciui. c. 8.* Scio inqt in quo ſit mala voluntas, id eſt, id in eo fieri: ꝙ ſi mallet, non fieret. Et ideo non neceſſarios, ſed volũtarios defectus iuſta pœna cõſequetur. Deficit n. nõ ad mala, ſed male, id eſt, nõ ad malas naturas, ſed ideo male, quia contra ordinẽ naturarũ ab eo ꝙ ſũme eſt, ad id quod min⁹ eſt. Neq; enim auri vitiũ eſt auaritia, ſed hominis peruerſe aman-

Digitized by Google

amantis aurum iuſtitia derelicta,quæ incomparabiliter auro debuit anteponi,& ſequitur *ca.9.* Nec talem,ſcilicet malam voluntatem facit niſi defectio,quia deſeritur Deus,quaſi diceret *Augu.*(inquit *Gab.*) Iſte actus poſitiuus volendi creaturam, non eſt formaliter malum & peccatum,ſed carentia ordinis debiti in illo actu quo illud amari debet propter ſummum bonũ: quem ordinem deſeruit voluntas quieſcens in bono creato : & ille defectus eſt formaliter peccatum. Vnde ſi quis deficeret, à fine formaliter contrariè nolens finem, ſiue odiens, non conuerſus ad creaturam:peccaret,&grauiſſimè propter ſolam auerſionem. Sed fortè impoſſibile eſt ſummum bonum in ſe nolle & odire,& non in ordine ad creaturam. *Gab.* Nec(vt *Augu.*ait *de ciui.*12.*c.*8.) Luxuria vitium eſt pulchrum ſuauiumque corporum, ſed animæ peruerſæ amantis corporeas voluptates, neglecta temperantia.Nec iactantia vitium eſt laudis humanæ, ſed animæ peruerſæ amantis laudes ab hominibus ſpreto teſtimonio conſcientiæ. vbi B.Auguſtinus diſtinguit auaritiam,luxuriam, iactantiam penes virtutes ſiue virtutum rectitudines in actibus deficientibus,&c. *Gab. vbi ſup.* Vide & Scotum de auerſione à fine *qu.*18.*quotlibet.* vbi ſcribit quod auerſio à fine poteſt intelligi actualis nolitio ipſius finis.Et patet quod non omnis peccans auertitur iſto modo: cum fortè frequenter peccans non actualiter conſideret finem,vel ſi conſiderat, non illum in ſe ex malitia reſpuit. Alio modo poteſt intelligi auerſio non ſic formalis, ſed quaſi virtualis : quæ poteſt poni acceptatio aliqua voluntatis incompoſſibilis volitiua finis : ſaltem efficaci vel conſecutioni finis,ſicut quando voluntas vult omnino aliquid inordinatum, & deordinans à conſecutione finis,puta aliquid contra præceptum diuinum, ſine cuius obſeruatione poſſibile non eſt conſequi finem.Adhuc iſto modo intelligendo, auerſio eſt ſolius voluntatis. Tertio modo largius poteſt dici auerſio quandoque malitia ſeparans à fine efficaciter volendo vel conſequendo,& talis malitia poteſt eſſe in actu voluntatis imperato. quia cum imperare actum ſit malum: non ſtat voluntatem efficaciter velle finem vltimum,nec etiam conſequi ipſum.Et ſicut (vt idẽ dicit) referebilitas vel quaſi ordinabilitas ad finem poteſt dici cõuerſio:ſic inordinabilitas poteſt dici conuerſio:ſic inordinabilitas poteſt dici auerſio. Hæc *Scot. in quolibet.*18.Vide & *Gerſ. de auerſione.p.*2. de conſenſu in actum:an ſit peccatum,& quod.

Avertere faciem à peccatis eſt ea ad pœnam non reſeruare. Vnde *Pſalm* 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates:& quorum tecta ſunt peccata.* Et dicit peccata tecta à Deo:non quod non videat,ſed vt nolit animaduertere.Idem autem eſt tegere peccata,& remittere peccata. Et *Aug.*Tecta ſunt,id eſt,abolita ſunt,&c.

Avgmentatio. Et quia de augmentatione ad phyſicos & Philoſophos ſpectat præcipuè tractare,pauca referam quæ copioſe ſcribit *Gab. diſt.* 7.*qu.*4.*ar.*1.*lib.*1. Vnde ſecundum eum duplex eſt augmentatio,vt & notat *Occã d.*8.*lib.*1. ſcilicet,intenſiua,& extenſiua.Augmentatio extenſiua eſt per quam illud quod augetur, occupat maiorem locum poſt,quàm ante. & hæc eſt duplex. Quædam fit per additionem partis ad partem facientis per ſe vnum:diſtincta ab ea loco & ſitu,vt cum aqua additur aquæ,vel alicuius ſuperficiei pars vna prius dealbatur quàm alia. Alia augmentatio extenſiua fit in eodem ſubiecto præciſe:vt in rarefactione qua aliquid ſecundum ſe totum fit maius extenſiuè. Augmentatio intenſiua eſt additio partis ad partem facientis cum illa vnum indiſtinctè ab ea loco & ſitu abſque eo quod per ſe ſequitur maior quantitas.Quidam vero ponunt augmentationem triplicem:vt refert *Pet.de Aliac.qu.*9.*artic.*3. *libr.*1. ſcilicet,purè intenſiuam,quæ eſt in formis ſpiritualibus,non corporalibus:vt eſt charitas. purè extenſiuam : ſicut rarefactio vel augmentatio corporum ſolidorum. Intenſiuam & extenſiuam : vt augmentatio formarum corporalium caliditatis,ſcilicet,& frigiditatis.

Avgmentatio quæ eſt extenſiua ſubdiuiditur,vt ſcribit *Gab.vbi ſupr.*ſcilicet,in diſcretam ſiue numeroſam, & in continuam. Exemplum primi poteſt poni cum grex ouium numeraliter augetur. Exemplum ſecundi:in rarefactione aeris vel aſterius. De augmentatione vide latius *Gab. vbi ſupra & propoſit.* 7. vult quod charitas poſſit augeri,quia aliqua charitas prius eſt minor, & poſteà eſt aliqua charitas maior: cuius pars eſt charitas prior. Hinc *Apoſt.ad Philip.*1.ait:*Oro vt charitas veſtra ſic magis abundet* id eſt,creſcat:ſecundum glo. non autem oraſſet

Digitized by Google

Apoſtolus pro charitatis incremento, ſi non eſſet poſſibile eam augeri Et *2.Theſ.1. Gratias ago, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas.* Item Eccleſia ait. dicens: Omnipotens ſempiterne Deus: da nobis fidei, ſpei & charitatis augmentū. Item Augu. dicit *in Ench. c. penul.* Minuitur cupiditas charitate creſcente. Et charitas non ſolùm ſubitò & inſtantaneè, ſed etiam in tēpore cōtinuè poteſt augeri, vt probat idem *Gab propoſit.* 8. Vide & diffuſe habetur in *Camera.* Charitas præterea augmentabilis eſt in viatore per actus ex gratia procedentes meritoriè: quia charitas habet in ſe latitudinem: ergo augmentatur, ſicut omnis forma habēs in ſe latitudinē, augmentatur. Et latius vide apud *Gab.* Sed quo ad ſecundā partē patet, quia ex diuina ordinatione quicunque exiſtens in gratia ſecundum gratiæ inclinationem meritoriè operatur meretur gratiæ prioris augmētum. Creat enim Deus nouum gradū charitatis: quē infundendo prioribus adiuuat. Vnde *Aug.* Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Reſpectu autē huiuſmodi augmenti ſolus Deus eſt cauſa efficiens: anima autem meritoriè ſaltem concurrit. *Gab. vbi ſupr* quid de augmētatione hac ſentiat, D. Th. vide in dictione *Habitus.*

Avgvror ſecundum *Alex p.2.q.139. mēb.6.* quandoq; ſumitur ſtrictè: & ſic ſonat in malum tantum. Aliquando communiter ad bonum & malū pro ſcientia futurorum, ſic verum eſt quod Ioſeph habuit ſcientiam augurandi, qui fuit præſcius aliquorum futurorum. Sicut patet *Gen.* 40 & 41.

Avreola ſecundum *Pet. de Pal. d 41. lib.4.* eſt gaudium quoddam de operibus à ſe factis, quæ habent rationem victoriæ excellentis. Vnde patet quod differt ab aurea, quæ eſt gaudiū de Deo: & debetur victoriæ cōmuni, & ſicut illa in anima eſt principaliter, ſic & iſta, ſed per redundantiam in corpore erit q̄dā decētia & pulchritudo ſingularis repræſentiua aureolæ, p̄dicatori in ore, virginib. in illa parte, martyribus in cicatricibus vel alijs partibus corporis ſecundū genus martyrii vt ſtatim ex aſpectu corporis ſciatur qualis quiſq; fuit virgo, martyr, aut doctor. *S. Bona. diſt. 33. ar.2. q.3. li.4.* dicit quod decor quidam erit doctoribus de conuerſis per ipſos. & quidam etiam decor & gaudium erit martyrib. in corpore qui ſe pro Chriſto paſſionibus expoſuerunt, quidam decor virginibus in corpore q; pro Chriſto incorruptum ſeruauerunt, & ille decor vel gaudium de illo decore aureola rectè dicitur. Credo tamen melius (inquit ipſe) quod ille decor aureola dicatur quàm gaudium: quia omnes gaudebunt de decore: non tamen omnes habebunt aureolam. Sed vt totum vnum dicant, melius eſt dicere quod vtrumque, ſcilicet, decor cum gaudio, & gaudium cum decore. Videbis de aureola in dictione *Premium.* Debetur autem ſecundū eundem aureola martyribus, virginibus & doctoribus. Sunt autem tres aureolæ ſecundum tres animæ vires, & tres victorias excellentes, vt ſcribit *Pet. de Pal.* Præeminet autem ſimpliciter aureola martyrum: poſtea illa doctorum. Vna autem præfertur alii eiuſdem ſpeciei ſecundū excellentiam actus, vt qui acerbius martyrium, aut qui puriorem virginitatem vitando occaſiones, aut qui plures ſaluat prædicādo: aut qui frequentius prædicat, ſicut Paulus: qui alijs plus laborauit. Vnde & ipſe dicit. *De reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitia* Sed non conuenit Angelis: quia in eis non eſt pugna cùm ſint immortales & incorruptibiles. Et ideo ſecundū *Rich. etiā d.49. ar.5. q.6.* Angelis non debetur: quia aureola eſt gaudium de operibus à ſe factis habentib. rationem victoriç excellentis: vt dictum eſt. Angelis autem connaturalis eſt virginitas: & ipſos impoſſibile eſt pati martyrium: quia ſunt immortales, &c. Nec Chriſto competit (vt ait Paludenſis) proprie: quia nihil eſt illud cui eſt ſimile. Sed de hoc paulò poſt videbis. Debetur aureola (vt Paludenſi placet) non ſolum Prælatis & Magiſtris in Theologia, ſed aliis: dum tamen miſſis, nec illis niſi actu prædicantibus de his quæ pertinent ad ſalutem. Nec aduocatis, nec Medicis ac Prophetis: imo nec theologis dum phyſicam docent, debetur aureola: niſi prout vtuntur ad declarationem theologis, captiuantes omnem intellectum in obſequium fidei. Paulus etiam dictis Poetarum vtitur prædicando. Item ſcripto vel verbo, legendo vel prædicando: dum tamen publicè merentur eam. Vnde mulier hāc aureolam habere non poteſt, cui prædicare non licet, nec fraternę correctioni debetur, ſi qui autem propter vanam gloriam vel lucrum temporale verbum Dei adulterat, recipit mercedem ſuam: vt ait Paludenſis.

De avreola virginvm, Primò in generali debe-

Digitized by Google

debetur canticum nouum, non coniugatis, nec viduis: ſicut & fructus centeſimus præ illis. In ſpeciali autem beata virgo habet propter pugnam hoſtis. Vnde *Ropertus ſuper li. Sapien.* iſte terminus victoriæ, dicit dominium rationis ſuper carnem: & connotat reſiſtentiam q̃ non fuit in Chriſto, nec in beata Virgine: ſed quia fuit in eis plenum dominium rationis, ideo Chriſtus & Maria habent aureolam: ex alia tamen cauſa eis debita quàm nobis, non autem Abel habuit vel debetur (vt ſcribit Paludenſis) quia habuit propoſitum nubendi & procreandi ſi vixiſſet. Alioquin peccaſſet niſi & ipſo ſpiritu continuit. Et ſimiliter Hieremias. Virginitas autem eſt à natura inquantum eſt materiale: ſed propoſitum perpetuæ ſeruandæ virginitatis eſt à libero arbitrio, quod eſt formale in virginitate. Sed de oppreſſis (vt idem ſcribit *Paludenſ.*) ſi ex poſt facto conſentiant & finaliter pœniteant, recuperant aureolã: quia conſenſus ſequens non poteſt eſſe actus præcedẽtis. Vnde p̃ carnis corruptionẽ ſolam non perdit virginitatem: per conſenſum autem perdit, ſed recuperabiliter. Sed quando iſta duo ſimul concurrunt, tunc irrecuperabiliter p̃ditur. *Pet. Palu.* vide & ibidem de eunuchis. Vnde ipſe ait quod in nouo teſtamento habent illi qui vellent actum illum exercere, etiam ſi poſſent: nec illam potentiam vellent habere ad vſum. Qui verò dolent de ſua impotentia, & vellent eſſe potentes ad hoc vt voluptates experirentur, non habent. primi etiã qui minus habẽt de pugna quã alii, minus habent de corona: habent tamẽ aliqualẽ. Sed de eunuchis veteris teſtamenti ſecus eſt. Vnde Daniel & ſocij Eunuchi non habent eam, quia id propoſitum non habebant: cum tunc non eſſet tempus virginitatis. Et aureola debetur actui, & non habitui nec priuationi. Et hoc dicitur propter pueros: qui nullum habent actum. vide latius *Pet. de Pal.*

De aureola martyrvm (vt idem ſcribit *Pet. pal. concluſ. 4. diſt. 49. lib. 4.*) ad hanc tria requiruntur Pœna, cauſa & voluntas. Nam conditio vel diſpoſitio charitatis omnibus aureolis eſt communis: quia aureola præſupponit auream. Debetur ergo ſolum propter pœnam mortis. Ita nec obedientibus ſolum debetur: quamuis per obedientiam mactetur propria voluntas: etiam ſi duret obedientia vſque ad mortem. Nec pauperibus, quamuis moriantur mundo. Nec per pœnitentiam, quamuis crucifigant carnem ſuam. Nec beata Virgo, quamuis plus doluerit quam martyr eam habet. Nec beat. Dominicus: qui ſitiebat martyrium. Nec beatus Ioannes Euangeliſta, qui calicem paſſionis voluntariè bibit. Nec pueri in camino ignis. Nec Silueſter: qui non ex paſſionibus obiit. Nec Lucretia, quæ ſe illicitè interfecit. Aliæ ſi conſilio ſpiritusſancti, ne corrumperentur, ſe ſubmiſerunt, de quibus dicit *Augu. de ciu. Dei* & Samſon, & Machabæi, alias non, quia martyrium eſt circa mortem ab alio illatam. Si quis autem genus mortis ſibi eligat, vt ſanctus Petrus qui petiuit vt verſis pedibus crucifigeretur: ne ſimili pœna ſeruus puniretur vt Dominus: non perdit. Si autem propter ſeipſum vt tolerabiliorem habeat: perdit. Sicut dicit *Hieron.* de Seneca quem Nero occidit quod fuiſſet martyr, niſi genus mortis elegiſſet, optione data ſibi: vt, ſcilicet, in balneo vtroq; brachio minueretur: & ſic inſenſibiliter moreretur. Nec refert vtrum mors ſtatim, aut poſtea ſequitur dum tamen propter illud cauſetur, vel acceleretur. Vnde de mortuis in carcere vel in exilio martyria aguntur, quia huiuſmodi in eis mortes acceleraſſe præſumũtur. Si autem martyr ſuſcitetur, & iterum martyrizetur, certũ eſt quod de vtraque morte gaudium habebit, & duplicatum vel naturaliter vel virtualiter. Et ſic propter duas mortes videtur beatus Sebaſtianus duas aureolas martyrii habuiſſe. Ad hoc (inquit) me Dominus ſuſcitare dignatus eſt. Secundò requiritur cauſa, quia enim martyr teſtis eſt in cauſa fidei pro Eccleſia pro quocunque articulo fidei, vel iure Eccleſiæ, aut quacunque virtute: quia virtutibus deſponſatur Eccleſia, Chriſto moriatur, martyr eſt. Tertio requiritur volũtas, quia ſi dormiens quis occidatur, aut fugiens vel ſe defendens inuitus martyr non eſt. Vnde Mauricius cum ſociis ſuis ſe vna proiecit vt fieret martyr. De innocentibus tamen Eccleſia, ſicut de martyribus ſolennizat, & certum eſt quod gaudium ſpeciale non habent de morte propter Chriſtum ſuſcepta, licet non electa: vnde non eſt completa ratio aureolæ. Qui autem cruce ſignati in bello hoſtium Chriſti pugnando pereunt: martyres fiunt, quia non ſe, ſed Chriſtum & Eccleſiam defendendo moriuntur: vnde mortẽ non fugiunt. Hæc omnia *Pet. pal. vbi ſup.*

Et in

Digitized by Google

Et in ſequentibus dicit de fructibus. Vnde aurea eſt gaudium de Deo Aureola de triumpho: fructus vero eſt gaudium & delectatio de ſpirituali exercitio: quia delectatio ſpiritualis debetur ſpecialiter illi, qui abdicauit à ſe carnalem affectum, & caſtitati coniugali debetur 30. caſtitati viduali, quæ abſtinet à ſecundis nuptiis debetur fructus. 60. Continenti autem ſimpliciter, & vniuerſaliter quod eſt per perfectionem virginalem, debetur fructus centeſimus: & ſicut ad aureolam non ſufficit votum ſeu propoſitum ſine effectu, ſic nec ad fructum. Vnde ſi quis incontinens in morte pœniteat cum propoſito continendi, auream quidem habet, ſed non fructum. Qui vero corruptus peccato pœnitens vixit ſanus cum propoſito continendi ſimpliciter habet fructum ſexageſimum. Nam centeſimum habere non poteſt ſicut nec aureolam ex quo corde & corpore ſemel corruptus eſt. *Palud.*

AVREOLA (vt ſcribit *Richar. di. 49. ar. 5. q. 5. lib. 4. ſen.* poteſt conſiderari dupliciter vel ſecundũ id quod eſt vel ſub ratione qua militi datur à principe. Primo modo eſt in Chriſto perfectiſſimè triplex aureola, quia perfectiſſimè fuit virgo: quamuis enim contra eius ſpiritum carnalis concupiſcentia nunquam bellauerit, quia in ipſo radix eius non fuit nec eſſe potuit, tamen quia perfecte eius caro ſuæ animæ obediens fuit & pugna ordinatur ad victoriam: victoria ad dominium pacificum, non debet negari, ſed concedi in eo eſſe aureolam virginitatis; præterea Chriſtus pugnauit contra exercitum carnalis concupiſcentiæ, non in ſe exiſtentis, ſed in aliis, & in illo exercitu carnalem concupiſcentiam vicit, ſicut aliquis vincit principem vincendo robur exercitus ſui. Fuit etiam perfectiſſimus doctor, & perfectiſſimè vicit per ſuam doctrinam diabolicas fraudulentias, per quas diabolus nitebatur bellare contra Chriſtum, & contra ſuos. Vnde dixit & habetur. *Io. 18. Ad hoc veni in mũdum, vt teſtimonium perhibeam veritati*, quod teſtimonium non tantum verbo, ſed mortem ſuſtinendo perhibuit, & ſic vicit tyrannicas violẽtias. Vnde debet diſcipulis ſuis, & habetur *Io. 17. Confidite quia ego vici mundum.* Quia ergo excellentiſſimam victoriam habuit contra carnales concupiſcentias vincendo eas, non in ſe: quia in ſe nunquam fuerunt nec eſſe potuerunt, ſed in aliis in quibus fuerunt intelligendó vt expoſitum eſt, & contra diabolicas fraudulentias & contra tyrannicas violentias: ideo excellentiſſime ſibi debetur triplex aureola, ſcilicet, aureola, ſecundum id quod eſt. Accipiendo autem ſub ratione qua datur militi à principe: ſic Chriſtus non habet aureolam, quia Chriſtus princeps militum eſt: quamuis ſummus principatus ſibi debebatur ratione diuinæ naturæ. Hæc *Richar.*

AVRIS DEI, Auris Dei (vt ſcribit *Augu. in 9. Pſal.*) non membrum corporeum, ſed potentiam eſſe qua exauditur atque ita quibuſque nominatis membris eius, quæ in nobis viſibilia & corporea ſunt potentias operationum oportet intelligi. Vnde *Hieron. epiſt. 1. ait*: Aures dicitur habere Dominus propterea quia omnia audit, nihil eum ſub ſilentio latet: de quo in libro *Sap. 1.* dicitur: *Auris cœli audit omnia: & tumultus murmurationum non abſconditur.*

AVRES PIÆ quæ re turpi & obſcœna offenduntur & clauduntur, ſed re iuſta, bona & digna recreantur: & aperiuntur: vel aures piæ ſunt, quæ non offenduntur aliquo quod videtur lædere. Sic Deus eſt factus mortalis, fœminæ filius, crucifixus, mortuus, ſepultus: quamuis aures (vt ſcribit *Gab. diſt. 1. q. 2. li. 3.*) multorum infidelium Iudæorum & gentilium offendit hoc dicere: nihilominus tamen vera ſunt, & ab omnibus fidelibus concedenda, nec aures pias intelligentes, & diſcretas ſiue prudentes offendunt, ſed indoctas & rudes. Sic ſecundum vnam opinionem, quæ dicit quod Deus poſſit aſſumere quamcumque naturam tam rationalem quam irrationalem, & etiam inſenſitiuam concederent illas tanquam poſſibiles: Deus eſt lapis: Deus eſt aſinus: Deus eſt homo damnatus: Deus eſt diabolus, nec eſſent offenſiuæ piarum aurium: bene eas intelligendo. Sicut & illæ, Deus eſt homo crucifixus. mortuus, ſanctus, beatus, quæ concedendæ ſunt per communicationem idiomatum. Adducit & *Gab.* aliam opinionem oppoſitam: quæ vult quod incongruum ſit Deum irrationalem creaturam aſſumere: & non gratificabilem. vide latius *Gab.* vtramque opinionem recitantem.

AZYMVS dicitur ab à quod eſt ſine: & zyma quod eſt fermentum: quaſi ſine fermento. Vnde panis dicitur azymus, quando in ipſo pane non ponitur fermentum. Inuenitur autem azymus in ſa-

Digitized by Google

in ſacra ſcriptura multis modis vt notat *Stepha. Brulef. diſtin.11. qu.11. libr.4.* *Primo* modo cum lactuca. *Exod.12. Et edent carnes nocte illa aſſas igni: & azymos panes cum lactucis agreſtibus*, id eſt, cum pœnitentia. *Secundo* modo inuenitur cum polenta, & ita capitur cum polenta pro quodam grano rotundo. *Ioſue 5. Comederunt de fructibus terra, & azymos panes cum polenta.* Et in hoc notatur quod debemus ſumere ſacramentum Euchariſtiæ cum polenta, id eſt, cum multitudine bonorum operum. *Tertio* modo inuenitur azymus cum oleo. *Leuit. 7. Offerent panes ſine fermento conſperſos oleo: & lagana azyma vncta oleo.* Et in hoc notatur quod debemus ſumere ſacramentum Euchariſtiæ cum oleo, id eſt, cum charitate. *Quarto* modo inuenitur azymus cum cinere. *Exod.12. Coxerunt farinam: & fecerunt ſubcinericios panes azymos.* Et in hoc notatur quod debemus ſumere ſacramentum Euchariſtiæ ſanctiſſimum cum mortalitatis futuræ conſiderata mœſtitudine, & etiam cum meditatione mortis Chriſti. *Quinto* inuenitur azymus cum carne. *Iud.6. Ipſe appoſuit coram Angelo azymos panes & carnes.* Chriſtus autem confecit Euchariſtiam in pane azymo & non
† fermentato † ſicut rationabilius eſſe docet *D. Thom.3.p.q.73.art.4.primo* ex inſtitutionis tempore quia inſtituit hoc ſacramentum prima die azymorum. *Matth.26.Marc.14.Luc.22.* qua die nihil fermentatum in domibus iudæorum eſſe debebat vt habetur *Exod.12.* *ſecundo* quia, etſi fermentatum ſignificare poſſit verbum carne indutum, ſicut fermentum miſcetur farinæ, tamen hoc ſacramentum magis eſt corporis Chriſti, quod ſine corruptione conceptum eſt; quam incorruptionem ſignificat panis azymus *Tertio* quia hoc magis competit ſinceritati fidelium; quæ ad vſum huius ſacramenti requiritur. Obſeruandum hic neutrum eſſe de neceſſitate ſacramenti; tamen tenendus eſt vnicuique ritus ſuæ Eccleſiæ. & qui aliter faceret, licèt conſecraret, tamen peccaret, quia non conformaret ſe
† Eccleſiæ † tum presbyter græcus vtendo in Eccleſiâ græcâ, pane azymo; tum latinus in latinâ vtendo fermentato. *diſtinct.12 qu.13. & extra de celeb. miſſ. c. literas punitur celebrans in pane fermentato.*

De litera B.

BAPTIZARE Græcè, Latinè eſt lauare. Et baptiſmata apud Iudæos, dicebantur lotiones corporum & vaſorum. Hinc *Marci 7. Iudæi niſi baptizentur non comedunt:* & ſequitur: *Baptiſmata calicum & vrceorum.* vbi per baptiſmata intelliguntur lotiones. Et baptiſmus dicitur à βαπτίζω, quod eſt immergo. Baptizare, id eſt, lauare. Vnde *Iudith 12. Deſcendebant in vallem Bethuliæ, & baptizabant ſe.* Ab eo autem quod eſt lauare oritur lauacrum & lotio. Lauacrum eſt aqua deputata ad lauandum: ſicut balneum eſt aqua deputata ad balneandum humano artificio. Lotio verò eſt vſus vel effectus aquæ. *Bona. diſt.3.q.1.lib.4.* Baptiſmus igitur (vt idem ait) accipitur pro lauacro. vt *Cantic. 4. Dentes tui ſicut greges tonſarum quæ aſcenderunt de lauacro.* Gloſ. loti in baptiſmo. Et Apoſtolus ad *Titum 3. Per lauacrum regenerationis & renouationis.* Similiter ablutio pro baptiſmo. *Ioannis 13. Qui lotus eſt, non indiget, &c.* Lotus, id eſt, baptizatus. Cum ergo nomen baptiſmi, æquiualeat lauacro & etiam lotioni, dixerunt aliqui quod baptiſmus, ſecundum quod eſt nomen ſacramenti, idem eſt quod lauacrum. Alij quod eſt idem quod unctio. Primæ opinionis videtur fuiſſe Magiſter Hugo: ſed ſecundæ Magiſter Sententiarum *d.10.* Vide de hoc *latius ſanctum Bona. vbi ſuprà. & infra. v.* Baptiſmus ſacrament.

BAPTIZARI & agere pœnitentiam, vt ſcriptis reliquit *Iac. de Valent. ſuper Pſal.50.* nil aliud eſt niſi effici membrum Chriſti, & eius ſanguine aſpergi, & eius paſſionem participare.

BAPTISMVS, &c. Sunt autem nouem baptiſmi ſecundum Damaſcenum, vt & notat poſt eum *Brulef. diſt.4.q.9.lib.4.* *Primus* baptiſmus eſt diluuij tempore Noe. *Secundus* eſt maris rubri. Vnde *Apoſt. 1. Corinth.10. Omnes baptizati ſunt in nube,* &c. *Tertius* eſt baptiſmus luſtrationis, qui fiebat ex aqua & cineribus vitulæ rufæ combuſtæ, & ſignabat paſſionem Chriſti. *Quartus* baptiſmus Ioannis, de quo paulo poſt dicetur. *Quintus* eſt baptiſmus Chriſti paſſiuè, quando, ſcilicet, fuit baptizatus à Ioanne. *Sextus* eſt baptiſmus pœnitentiæ, qui eſt purgatiuus à culpa, & non à pœna. Et ſecundum aliquos notatur

baptiſmus flaminis. *Septimus* eſt baptiſmus fluminis, qui fuit inſtitutus à Chriſto, & purgat à culpa & à pœna. de quo latiùs infrà videbitur. *Octauus* eſt baptiſmus linguis igneis, quem receperunt in die Pentecoſtes, & iſte purgat à culpa & pœna, & etiam à ſequela pœnæ. *Nonus* eſt baptiſmus ſanguinis: & iſte eſt perfectiſſimus: quia facit hominem euolare ad cœlos. de quo infrà. Vide de hoc *Gab.q.2.diſt.3.li.4.*

Baptismus Ioannis dicitur ideo, quia primus promulgator fuit baptiſmatis, & ſolus miniſter huius baptiſmi. Erat enim (vt ſcribit *S. Bonau.d.2.lib 4.*) præcipuus adminiſtrator: ideo baptiſmus Ioannis dicebatur. Non enim diſcipuli Ioãnis, ſed ſolus ipſe baptizauit, qui & ſolo tempore Ioannis durauit. Dicitur & baptiſmus Ioannis, quia Ioannes fuit auctor totius, quod agebatur per ſuum baptiſma. nam totum quod ibi fiebat, Ioannes operabatur. Fuit enim ibi tantũ lotio exterior corporis, quam totam Ioannes operabatur., non autem lotio interior animæ, quam Deus ſolus operatur. Nam per baptiſmũ Ioannis non conferebatur gratia ex opere operato, nec ex conſequenti remiſſio peccatorum. Vnde *Matth.3. Ego baptizo vos in aqua, ille baptizabit vos Spiritu ſancto.* Simile habetur *Luc.3.* & *Ioan.1. & Act.1* & alijs. Ad hoc eſt Magiſter & Auguſtinus, Hugo, Damaſcenus, & alij. Et quod dicitur: Fuit Ioannes in deſerto baptizans & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, non eſt intelligendum quod Ioannis baptiſmus pœnitentiam & remiſſionem peccatorum cõtulerit, ſed quod baptiſmum in aqua tantùm dedit, & baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum prædicabat. Et dicitur baptiſmus Ioannis, baptiſmus pœnitentiæ, quia baptizando docuit pœnitentiam, vel quia baptizatis impoſuit dignos fructus pœnitentiæ, ſecundum *S.Thom.3 p.q.38.art.3.* Sed non poteſt dici baptiſmus remiſſionis peccatorum, quia hunc non dabat, nec decuit, cum non ſit opus hominis, ſed Dei. Hinc Gloſa *Mar.1.* Pœnitentiæ baptiſmum dedit, baptiſma in remiſſionem peccatorum tantum prædicauit, non dedit. Ex quo patet quod baptiſmus Ioannis nõ fuit ſacramentum proprie dictum, non enim fuit ſignum efficax gratiæ, ſed quotiens à ſanctis dicitur ſacramẽtũ, ſacramẽtũ capitur largè pro ſigno ſacræ rei. Hinc *Hugo li.2.p.6.c.6.* Solũ ſacramentum fuit ibi in baptiſmate Ioannis, ſed non remiſſio peccatorum. Dicitur & quarto baptiſmus Ioannis, quia non dabatur in forma in qua inſtituit Chriſtus, vt ſcribit *Gabriel diſtinctione ſecunda, quæſtione ſecunda, articulo primo, libro quarto.* Baptizabat autem Ioannes in forma futuri, vt tenet Magiſter, & poſt eum Alexander, *Petrus Palud. & Thomas.* Fuit autem hæc forma baptiſmi Ioannis: Ego baptizo te in nomine venturi. & exponit Alexander, id eſt, in fide venturi. Fuit & alia opinio quam tangit Durandus, qui tenet, quod Ioannes non baptizauit ſub aliqua forma verborum, & quia ſcriptura nihil expreſſe determinat, probaliter dici poteſt quod nõn vtebatur aliqua forma verborum. Vtraque opinio (vt inquit *Gabriel*) poteſt probabiliter teneri, & vtramque tangit *Scotus quæſtione ſecunda, diſtinct. 2. libro* 4. Verum vt dicit Scotus: Si Ioannes baptizaſſet in forma baptiſmi Chriſti, quam poterat ſcire à diſcipulis Chriſti, vel alijs audientibus eos baptizare: ille baptiſmus non fuiſſet dicendus Ioannis, ſicut nec Petri nec Pauli, ſed baptiſmus Chriſti. Eſt autem opinio Magiſtri, quam nititur ſaluare Alexan. quod baptizati baptiſmate Ioannis, ſi non habebant fidem Trinitatis: illi erant baptizandi baptiſmate Chriſti. Qui verò ſpem in baptiſmo Ioannis non fixerunt, & fidem Trinitatis habuerunt, non ſunt baptizati denuò baptiſmo Chriſti, ſed per impoſitionem manuum Apoſtolorum receperunt ſpiritum ſanctum in robur. Aliter ſentiunt & tenent *S.Thom.3.p.q.38.art.6* & *S Bonau. Scot. Petrus Palud.* & plerique alij, & communiter omnes: quod baptizati baptiſmate Ioannis iterum baptizandi erant baptiſmo Chriſti. Nec ſufficit Ioannis baptiſmus ad ſalutem, quia non contulit gratiam, ſed erat tantum præparatio ad baptiſmum Chriſti, etiam quantumcunq; baptizati haberent fidem Trinitatis, nec ſpẽ ponerent in eo, ſed ipſum referrent ad baptiſmum Chriſti. Et cum baptiſmus Ioannis (vt ſcribit *Ricbar.diſt.2.art.2.q 4.lib 4*) eſſet quædam præparatio ad baptiſmum Chriſti, ſicut ad medicinam ſanatiuam: ideo ſic accepta præparatione, nihilominus eſt infirmo neceſſaria medicina. ſic illis qui baptiſmum Ioannis ſuſceperant, neceſſaria erat baptiſmi Chriſti ſuſceptio. Vnde *Brul.d.2. q.6.lib.4.* dicit, quod errauit Magiſter, qui dicit quod baptizati à Ioanne, qui habebant Trinita-

tis

tis fidem, non erant rebaptizandi baptiſmo Chriſti, ſed ſufficiebat manuum impoſitio per Apoſtolos Chriſti:& in hoc non tenetur Magiſter. Vnde *Auguſt.* Baptizauit Iudas, & rebaptizatum non eſt: baptizauit Ioannes, & rebaptizatum eſt Item legitur *Act.*19. quod Paulus rebaptizauit baptizatos baptiſmo Ioannis.

Baptizari iterum, & iterato baptiſmo baptizari differunt, vt notat *Gab.diſt.*2.*q.*2 *artic.*1. *lib.*4. Nam iterum baptizatur, qui poſt primam ablutionem, ſecundò abluitur: ſiue prima ablutio fuerit verum baptiſma, ſiue non, ſed tantum exterior ablutio. Sed iterato baptiſmo baptizatur, qui poſt verum baptiſma receptum, ſecũdo baptizatur. Ex quo ſequitur, quod licet baptizati baptiſmo Chriſti poſt baptiſmum Ioannis, iterum baptizabantur, non tamẽ iterato baptiſmo, quia baptiſma non iterabatur. quia primus baptiſmus, ſcilicet Ioannis, non fuit verum baptiſma, ſed præparatio ad verum baptiſma. Hanc differentiam tangit *Magiſt in fine d.*2.*lib.*4. cum dicit: Baptizati ſunt in nomine Chriſti: nec in his iteratum eſt baptiſma, ſed nouatũ: loquitur de his qui poſt baptiſma Ioannis receptũ, baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Vniuerſaliter itaq; omnes baptizati baptiſmate Ioannis, poſt ſufficientẽ baptiſmatis Chriſti promulgationẽ, erãt iterum Chriſti baptiſmate baptizãdi. Et dicitur vniuerſaliter, propter Chriſtum, qui legi nõ eſt ſubiectus, ſed qui eſt ſuper omnem legem. Probat hoc *Gab vbi ſup.* & concordat *Paludenſ. Richar.* &c. Copioſe Gab. rem tractat. Fuit autẽ baptiſmus Ioannis vtilis, vt ſcribit *Gabr. vbi ſup. ar.* 3 *dub.*1.*& S. Th.*3.*p. q.* 38.*ar.*1. Tum ad configurandum baptiſma Chriſti, propter quod & ſacramentũ largè dici poteſt, quia ſacræ rei, ſcilicet baptiſmi Chriſti ſignum. Tum ad præparandum populũ ad Chriſti baptiſmũ. Tum tertiò ad manifeſtandũ Chriſtũ, & ſacri baptiſmi materiam conſecrandã. vide latius *S. Bonau.* Addit Alexãder quartã rationẽ, vt, ſcilicet, Iudæi reuocarẽtur à circuncisione. & ſic poſſet dici baptiſmus Ioãnis finis veteris teſtamẽti, ſecundũ illud *Matt.* 11. *Lex & Prophetæ vſq; ad Ioannem.* Plura de baptiſmate videre potes apud Alexandrum, Petrũ de Palude, & D Tho. & alios, qui quidem baptiſmus Ioannis fuit præparatorium baptiſmatis Chriſti, ſed non fuit ſacramentalis, nec habuit virtutem peccata ſacramentaliter delendi, v. & innuit *Gerſ. part.*1. *lect.* 2. *ſup. Marc.*

Baptismvs sacramentalis vel Chriſti, ſic deſcribitur, eſt lotio hominis viatoris non diſsẽtientis facta in aqua elemẽtari, fluida ab alio, ſimiliter formã debitã cum intẽtione debita proferente. Et poteſt addi, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificãs ablutionẽ animæ à peccatis. Hęc diffinitio collecta eſt ex diffinitionib. Scoti, Occã & Petri Aliacenſis, qui inter ſe ſatis cõcordant. Hugo ſic diffinit: Baptiſmus eſt aqua abluendis criminibus ſanctificata per verbũ Dei. Variè à varijs deſcribitur. Aliter enim deſcribit Auguſt. aliter S. Dionyſ. aliter Damaſce. aliter Hugo, aliter Magiſter. Aliter dico, quantũ ad verba, non quantum ad ſententiam. Quas deſcriptiones colligit *Alex. p.*4.*q.*11. & poſt eum *S. Tho. qu.* 1.*diſt.*3.*lib.*4. Deſcriptionem primò poſitam quę cauſalis eſt, ſimul indicans quidditatem baptiſmi, ſubiectum, materiam, formam, ſuſcipiẽtem, conferentem, & finem ſatis benè & diffuſè declarat *Gab.* noſter *diſt* 3.*q vnica. artic* 1 *lib.* 4. Et declaratur hæc diffinitio hoc modo: Dicitur primò lotio vel ablutio, quod ponitur pro genere, & indicat quidditatem baptiſmi eo modo quo habet quidditatẽ. Eſt.n. baptiſmus lotio circunſtantionata debitis forma & intentione, vel aggregatum ex lotione aquæ & verbis, & intẽtione baptizantis, & ſi qua alia requiruntur ad baptiſmũ. De quo vide *Sco. q.*1 *diſt.*3 *lib.* 4. Et lotio non accipitur hic ſtricte prout includit amotionem ſordium à corpore per contactũ aquæ, ſed capitur generaliter pro omni contactu corporis ab aqua fluida, ſiue ille contactus fiat per aſperſionem, ſiue per immerſionem, ſiue per ſuperfuſionem. *D Thom.*3.*p.q.*66.*art.* 7. Et vt *diſtinct* 4 *quæſtion* 2.*dub.*4. dicit Gabr. Lotio in diffinitione baptiſmi dicitur generaliter omnẽ contactum aquæ fluidæ, quæ humectat nudum corpus vel eius partem. Et dicitur, ablutio in aqua, non aqua, quia baptiſmus non eſt aqua, quę eſt res permanens, ſed lotio in aqua, quæ eſt operatio tranſiens. Omnia enim ſacramenta præter ſacramentum Euchariſtiæ, conſiſtunt in quadam operatione tranſeunte, qua ceſſante, deſinit ſacramentum. Dicitur, hominis viatoris, ad excludendum, ſecundum Gerſonem *part.*2. *de ſacramento baptiſmi* Angelos vel dæmones & bruta. Per quod (vt ait *Gabr.*) tangitur ſubiectũ recipiens baptiſmum: non enim niſi viatoribus

inſtituta ſunt ſacramenta,nec aliis niſi viatoribꝰ miniſtrari poſſunt.Omnis autem homo qui lauari ſeu tangi poteſt,ſecundum ſe totũ vel partẽ principalem vel minus principalem, eſt aptum ſubiectum baptiſmatis.Dicitur, non diſſentientis,ad differentiam adultorum;qui debent venire cũ deuotione & diſplicẽtia de vita veteri. Nolens itaq; baptizari,nec ſacramentum, nec rem ſacramenti ſuſcipit,vt infrà latiùs dicetur. Dicitur,*facta in aqua elementari fluida*, vbi notatur materia baptiſmi , & ibi materia non accipitur propriè pro altera parte compoſiti Phyſici ſicut nec forma ibi,quia in ſacramẽtis non eſt ita aſſignare nec materiam nec formam. Sacramẽtum enim non eſt compoſitum ſubſtantiale per ſe vnũ,ſed vel operatio quædam circunſtantionata verbis & intẽtione,&c. Aut aggregatum ex his, & hoc quo ad ſex ſacramenta. Vel ſpecies accidẽtales permanentes , vt in ſacramento Euchariſtiæ. Sed hic accipitur materia metaphyſicè,ſimiliter & forma. Sic omnia ſenſibilia in ſacramentis,res, operatio & verba,puta in baptiſmo aqua,lotio,verba,dicuntur materia,& ipſa ſignificatio forma. Sic autem non communiter loquuntur Doctores de materia & forma ſacramẽtorum,ſed communiter accipiũt Doctores materiam & formam in ſacramentis noui teſtamẽti pro re aliqua ſenſibili vel corporali, quam Auguſtinus & Hugo nominant elementum & verba,ſine quibus elementum non eſt ſacramentũ, ſaltem in aliis ab Euchariſtia. Vnde Auguſtinus: Accedat verbum ad elementum, & fit ſacramẽtum. Elementum autem quia magis materiale ſiue corporale, dicitur materia : & verba quia magis ſpiritualia,dicuntur forma. Verum quia in re ſenſibili etiam duo frequenter ſunt,operatio tranſiens,& res in qua fit operatio. Permanens,vt aqua,oleum,chriſma,&c. Operatio,vt lotio,vnctio dicitur materia propinqua,aqua,oleum,chriſma,&c. materia remota.Ratio patet, quia in rebus illis vt permanentes ſunt, non eſt ſacramentum,ſed in operatione accedente,ideo baptiſmus non dicitur aqua , ſed lotio in aqua. Vtramque ergo materiam tangit diffinitio baptiſmi propinquam cum dicitur: baptiſmus eſt lotio.Remotam,cùm additur:in aqua. Et de iſta materia remota hic videndum eſt. Dicitur itaque in diffinitione baptiſmi, aqua elementaris. & per hoc excluditur omnis humor, qui ſpecie differt ab aqua elementari. Vnde in aquis artificialibus diſtillatis non poteſt fieri baptiſmus, nec in quocunque humore mixto , vt vino,ſanguine,flegmate,ſputo,vel ſaliua,vrina, quæ ſpecie differunt ab aqua elementari. Si vero non mutatur ſpecies, poteſt in ea baptizari. Vnde Paul.Corteſ.*d.1.lib.4.* dicit:Ex quocunque genere laticis hunc ſalutarem fieri poſſe aſperſum, modo ne ſpecies laticis in nihilum intereat , id eſt,aquæ ſpecies maneat. Vnde (inquit *Gabriel* vbi ſuprà) Si dubium foret de humore vtrum ſit aquæ elementaris vel non : vt de ceruiſia, brodio, iure carnium , mulſo ſiue medone & aqua formata,& ſimilibus, non debet in eis aliquis baptizari,quia dubium eſt an lotio in talibus ſit baptiſmus.Si enim differunt ſpecie ab aqua elementari, non eſt baptiſmus. Si non differunt ſpecie,eſt baptiſmus.Vnde ſi quis in aliquo horum baptizatur, cautiùs foret hunc iterum baptizari in aqua pura, id eſt, non mixta ſub conditione. Aqua paludoſa poteſt eſſe materia baptiſmi,ſecundum *Richard.diſt.3.art.3.qu.3. in fine, lib.4.* quia quamuis imminet corpus accidentaliter propter eius confuſionem cum immunditiis groſſis, tamen in ea ſaluatur ſpecies aquæ, cui ex ſui natura per ſe conuenit humiditas ad abluendum , & etiam in ea aliquo modo manet actu proprietas ablutiua. Quod ideo dico , quod ſi in aqua nullo modo remaneat actu proprietas ablutiua,vt in glacie, grandine & niue,quamdiu ſic diſpoſita eſt,non poteſt in ea celebrari baptiſmus. Eodem modo dicendum eſt de aqua turbida(vt inquit *Bonauent.*) niſi mutauerit ſpeciem aquæ vel proprietatem, &c. Dicitur *fluida,* quia in niue vel glacie: vt & prius patuit ſecundum Richardum,niſi prius reſoluantur non poteſt in eis fieri baptiſma. in his enim non poteſt fieri lotio , licet ab aqua non differant ſpecie.Et ſimili ratione in luto ſpiſſo non poteſt fieri baptiſmus: ſecus ſi fuerit fluidum & tenue. Quod autem in aqua tantum,& non in alio humore fieri poſſit baptiſmus , ratio eſt inſtitutio diuina. Licet plures ad hoc congruitates aſſignentur, quia aqua pura, id eſt,elementaris, congruit ſignificationi effectus baptiſmi & vſui. De quo *Scot. quæſt.3.diſtinct 3.li.4. ait:* Aqua eſt frigida , fluida , lucida, communis, neceſſaria, quæ proprietates conueniunt illi humori in quo debet fieri baptiſmus , qui eſt ad

repri-

Digitized by Google

reprimendum æſtum concupiſcentiæ, ad flectẽdum rigorem inobedientiæ, ad illuſtrãdam claritatem fidei, ad introducendum in viam ſalutis. Concordat Dominus Cardinalis Cameracenſis. *quaſt. 2. artic.* 1. *libr.* 4. *D. Thom. 3. p. q. 66. art.* 3. *&* 4. Dicitur in diffinitione vlterius *facta ab alio*, quia nemo baptizari poteſt à ſeipſo, vt dicit Gerſon parte ſecunda in regulis moralibus. Nemo ſeipſum baptizat. Cuius ratio (inquit Gabriel) eſt diuina inſtitutio: ſicut omniũ quæ ſunt eſſentialia in quolibet ſacraméto. At enim Dominus *Matth. vlt. Ite, docete omnes Gentes baptizantes eos* &c. Dicit eos, & non voſmetipſos. Et quia baptiſmus eſt regeneratio ſpiritualis. *Niſi quis renatus fuerit, &c.* ait Dominus *Ioan.* 3. Nemo autem generat ſeipſum. *Auguſt. de Trinit.* Propter quod etiam in diuinis, vbi eſt ſumma veritas generans, & genitus perſonaliter diſtinguuntur. Et dicitur ab *alio* ſingulariter, & non ab aliis pluraliter, quia duo ſimul nõ poſſunt eũdem baptizare. Et videbis infra de hoc. Dicitur, *ſimul debitam formam proferentis.* Vbi duo tanguntur, ſcilicet, forma debita, id eſt, verba ad hoc à Deo inſtituta. Tangitur etiã ſimultas prolationis formę cum lotione. Forma baptiſmi exprimitur dę baptiſmo & eius effectu. *Si quis c.* 1. vbi dicitur: Si quis puerum ter in aqua merſerit in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. & non dixerit: Ego baptizo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, non eſt puer baptizatus. in qua forma quatuor notantur, perſona baptizans *ego* actus baptizandi *baptizo*, perſona baptizata *te*, inuocatio Trinitatis *in nomine patris*, &c. Vbi vnitas ſignificatur eſſentiæ *in nomine*, & diſcretio hypoſtaſum ſeu perſonarum *patris & filii & ſpiritus ſancti.* Amen non ponitur in hac conſtitutione Alexan. ſed nec in Euangelio *Matth. vlt.* vbi forma traditur: *Euntes, docete omnes Gentes baptizantes eos.* &c. Et ideo nihil refert ſiue addatur, ſiue omittatur. Vnde *D. Car. Cam. q. 2. art.* 1. *lib.* 4. ait: Ego & Amen non ſunt ſimpliciter de neceſſitate formæ, nec de eſſentia, ſed de decentia vel honeſtate. Poteſt autem forma multipliciter variari. de quo licet videre *Gabr. d. 3. qu. vnica. art. 1. lib. 4. Et Petrum de Palude eadem di. qu. 1. lib. 4. Et Petrum de Aliaco qu. 2. lib. 4.* qui diffuſe rem commentantur.

De forma græcorum hæc eſt. Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, qua ideo vſi ſunt, ne gloriarentur de miniſtris baptizantibus, contra eos qui dixerunt: *Ego ſum Pauli, ego Apol.* 1. *Cor.* 1. quos ibi reprehendit Paulus. De hac forma Græca quamdiu tollerata fuit ab Eccleſia Romana, & pro tẽpore pro quo inſtituta fuit, fuit rationabilis. Si vero poſtea ab Eccleſia Romana alia fuiſſet eis impoſita, & eorum prohibita, peccarent vtendo ſua. Sin autem Eccleſia ſic permittit, non peccant, ſed ſiue ſic, ſiue ſic, vere baptizant, vt dicit Durandus *diſt. 3. quaſt.* 1. *libr.* 4. quia in forma ſua ſunt omnia ſubſtantialia formę. ergo, *&c.* Et de hoc vide *Pet. Palud. qua. 1. art. 2. libr.* 4. Scribit & plura de hoc *Gabr. vbi ſupra.* Baptizabant & Apoſtoli ex diuina diſpenſatione, & familiari ſpiritus ſancti conſilio in principio naſcentis Eccleſiæ, in nomine Chriſti. vt habetur *Act. ſecun. & decim.* in quo implicite Trinitas tota deſignatur & inuocatur. Nam qui dicit Chriſtum, id eſt, vnctum, dicit, & eum qui vnxit, id eſt, patrem: & cum quo vnctus, id eſt, ſpiritum ſanctum. & hoc factum eſt vt nomen Chriſti Ieſu, in quo ſalus diuulgaretur, & amabile redderetur. quod tunc plurimis odioſum erat incredulis, & erubeſcibile infirmis. Sic enim dum videbant ſuper baptizatos in nomine Chriſti deſcendere ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili, excitabantur ad amorẽ & venerationem nominis Chriſti, vt dicit *Alexand.* Sed ratione illa ceſſante, & nomine Chriſti diuulgato, Eccleſia rediit ad priorem formam à Chriſto promulgatam. quia ceſſante ratione diſpenſationis, etiam ipſa diſpenſatio ceſſauit, vt dicit *S. Thom. 3. p. q. 66. ar.* 6 & cæteri Doctores. Poſt quos vide *Gab. diſt. 3. qu. vnic. art. 2. lib.* 4. Et ſi quis nunc baptizaretur in nomine Chriſti, nõ eſſet baptizatus, quia deficeret forma, & diſpenſatio nunc locum non habet, & ſic veniret iterũ baptizandus. Conſonat *S. Tho. S. Bona. & Durandus, & Aliaco. quaſt. 2. quart. art. 1. Scotus* videtur dubitare: dicit enim: Non audeo dicere quod baptizatus hodie in nomine Chriſti eſſet baptizatus: ſed nec audeo omnino dicere contrarium quod non eſſet baptizatus. Non lego vbi fuit illa diſpenſatio reuocata: in hoc ergo caſu reputo dubium an talis ſit baptizatus. vnde circa ipſum agendum foret ſicut in dubijs, hoc eſt, rebaptizandus eſſet ſub conditione. vt habetur *de baptiſmo. cap. de quibus.* Sed dicit *Petrus Aliacenſis, vbi ſupra.* quod non venit dubitandum,

Digitized by Google

dum, quia licet non legatur quando fuerit illa diſpenſatio reuocata: tamen quia diſpenſatio facta eſt ex cauſa, ſatis cenſetur reuocata, quando diſpenſationis cauſa ceſſauit, ſcilicet, quãdo nomen Chriſti fuit ſufficiẽter promulgatum. quia ceſſante cauſa, ceſſat & effectus. vt dicit *S. Thomas* & *S. Bonau.* Et ab illo tunc nec illa forma baptizare licuit, nec valuit. Et licet dubium ſit quando illud primo fuerit: tamen nunc non eſt dubium quin ita ſit Hæc Aliacenſis. Item ſi quis baptizatur in nomine Trinitatis, aut in nomine genitoris & geniti & procedentis ab vtroq;, non eſt baptizatus, ſed venit rebaptizandus. Hoc cõcorditer ſentiunt *S. Thom. Bona. Kichar. Petrus Paludenſ. q. 1. art. 3 Holkot, Thom. Argenti Scotus, Durand. & Petrus de Aliaco. q. 2. art. 1. lib.* 4. & cæteri Theologi communiter, quia hic mutantur verba principalia, & alia verba eis non ſynonyma. Non enim eſt ſynonymum hoc nomen trinitas huic copulato, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Nec illa nomina, genitoris, geniti, ſpiriti ſeu procedentis his nominibus, patris & filii & ſpiritus ſancti, vt alias dicitur. Nec ſufficit quod debet eandem rem intelligere, vt videtur velle Paludenſis. Chriſtus vero tradendo formã ſacramenti fidei, talem dedit & obſeruari voluit, in qua expreſſa fidei Trinitatis profeſſio, ſub propriis diuinarum perſonarum nominibus explicatur, qualis eſt hæc forma: In nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. & non illa: in nomine Trinitatis, ſeu in nomine genitoris. & tota ratio eſt inſtitutio diuina. Vide latius poſt *Scotum, Gabriel vbi ſupra.* Et vt idem ſcribit *Gab.* Intentio mutandi formam à Chriſto inſtitutam, vt de eſſentia ſacramẽti, impedit ſacramentum: eo quod ſubſtantialia mutantur, & quę ſunt de neceſſitate ſacramenti. non enim compatiuntur ſe intendere baptizare & non velle vti forma ſine qua non cõfertur baptiſmus ex Chriſti inſtitutione. Si vero intentio mutandi formã reſpicit ſolum ea quæ ſunt de neceſſitate præcepti ſeu miniſtri & includit velle facere q Chriſtus inſtituit, & non fit mutatio circa ſubſtantialia: licet ſic faciens credat Eccleſiam Catholicam errare, & ſe bene ſentire: verum ſacramẽtum confert, quicquid addatur vel ſubtrahatur à baptizante. Alias enim Græci & hæretici non poſſunt baptizare. Et eſt de mente Petri *qu. 1. art.* 3. Vnde idem ait Petrus de Palude: Ne quis in verbis erret, Eccleſia verba certa ſtatuit in formis ſacramentorum. Vnde qui verba mutat, ordinationi Eccleſiæ repugnat, & ſic peccat per inobedientiam & ſuperbiã: de quo *extra de conſtitutionibus. Ne innitaris prudentia tua.* Prudẽtiæ ſuæ innititur, qui ea quæ ſibi agenda vel dicenda videntur, decretis patrum præponit. Item intentio dicit, ne dum finis volitionem, ſed etiam mediorum rectam ordinationem: igitur non intendit baptizare qui formam præciſam non acceptat. Item mutatio principalium verborum formæ, quæ ſunt in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, per alia verba eius non ſynonyma loco eorum poſita, niſi ſacramenti auctor Deus diſpenſet tollit ſacramenti veritatem, & priuat ſacramentali efficatia. Probant hoc Durandus & Paludenſis: vide & poſt hoſce *Gabr. diſt. 4. qu. unic. art. 2. lib.* 4. Quare ſi quis vnam perſonam omiſerit Trinitatis, non eſſet verum baptiſma. Et quamuis in omni lingua Latina, Hebraica Græca, Teutonica, poſſit tradi baptiſmus, dum tamen verba (cuiuſcunq; linguæ ſunt) fuerint ſynonyma his Latinis: In nomine patris, &c. tamen Latinus Sacerdos ſub Romana Eccleſia conſtitutus, peccaret in alia lingua baptizando ex officio ſolemniter, ſicut etiam ſi conſecraret Euchariſtiam in alia lingua: quia ordinauit Eccleſia Romana quod officia Eccleſiaſtica dicantur & miniſtrentur in Latina & Græca, & hoc rationabiliter, quia in hoc poteſt diſtinctius ſcribi & proferri, vt dicit Scotus. Præterea ſi ex imperitia aut linguę lapſu aliquantulum verba illa, In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, corrumpuntur, dum tamen circumſtantes plenum capere poſſent ſenſum, nihilominus ſi aſſit debita intentio, verum eſt baptiſma: quãdo verba hæc corrupta, licet non ex propria impoſitione, tamen ex vſu ſint verbis integris ſynonyma idem cum eis, & eodem modo repræſentatiua. Vnde Papa eum qui ex imperitia linguæ baptizauerat, In nomine patria filia & ſpiritus ſancta, verum baptiſma contuliſſe diſcernit in *cap. retulerunt. de conſe. diſt.* 4. Secus ſi tanta eſſet corruptio verborum quod ſenſus eorum non caperetur ab audientibus, & Latinum intelligentibus, quod communiter accidit, quando in principio dictionis litera vel ſyllaba corrumpitur *D. Thom. 3. p. q. 60. art.* 7. Variatio quoque formæ in non ſubſtantialibus per pronomi-

Digitized by Google

nominis ego ſubtractionem, ſiue per aliarum dictionum additionem ſeu partium formæ transpoſitionem, dummodo non tollit verum formæ intellectum, neque vnitatem, neque adeſt intentio inducendi in errorem, non impedit ſacramenti efficaciam, nec baptiſmatis veritatem. Id quod ſufficienter probat *Gabr. concluſ. 5. art. 2. q. vnic. lib. 4. diſt. 3.* Etſi additur quod repugnat formæ, aut alium ſenſum inducit, nihil fit. Similiter ſi vnitatem formæ per incorruptionem minimam tollit, non eſt ſacramentum nec intentio adſit inducendi errorem. Nam & ſenſus verus formæ eſt de ſubſtantia ſacramenti quoniam ſacramenta ſigna ſunt ſignificantia effectum gratuitum, quæ ſignificatio ſi tollitur, tollitur ratio ſacramenti. Item ſi quis addat ad formam baptiſmi B. Mariæ, exiſtimans baptiſmum ſortiri effectum ex nomine Mariæ, iſte cõtrarius eſt veritati, & non eſt baptiſmus. Si vero S. Mariæ additur ad honorem S. Mariæ, tunc verum eſt baptiſma, dum addit non vt partem formæ, ſed ex deuotione, licet addens grauiter peccet. Imo dicit *Angelus in Summa*: Si quis ex malitia dicit in nomine diaboli: ego baptizo te in nomine patris, &c. non vt aliquid formæ vere baptizat: nec eſt baptizatus, ſi quis dicit in nominibus patris, quia non eſt ſynonymum cum nomine, & licet ſint tria nomina perſonalia, vnum tamen eſt nomen eſſentiale † Virtus autẽ diuina quæ operatur in Baptiſmo ad eſſentiam pertinet *D. Thom. 3. p. q. 66. art. 5. ad 6.* Vnde pater & filius & ſpiritus ſanctus non ſunt tres baptizatores, ſed vnus baptizator, ſicut vnus creator, vnus ſanctificator: vel dicitur ſecundum *Alex in. qu. 13. part. 4.* Quod nomen ibi non accipitur pro voce ad ſignificandum ſeu nominandum aliquid impoſita, ſed pro notitia, prout dicitur à notamine. Eſt autem notitia Trinitatis per fidem, quæ eſt vna, ſecundum illud *Apoſt. ad Epheſ. 4. Vna fides, vnum baptiſma. Gabr. dub. 2. vbi ſupra.* Nec præpoſitio in, debet omitti, vt idem dicit dub. 3. Niſi ex idiomatis proprietate idem valeret nomine ſicut in nomine: pie credi poteſt quod eſſet baptiſmus, vt vult *Aſtenſ.* Nec coniunctio &, omitti debet, quia ſi omittitur, dicendo; in nomine patris filii & ſpiritus ſancti nihil fit. Nam ad denotandum perſonalem diſcretionem inter patrem & filium, requiritur coniunctio copulatiua, & licet poſſet ſubintelligi, tamen forma ſacramentalis debet eſſe expreſſa & ſenſibilis. Si autem loco &, ponitur que, vel ac, quia ſunt ſynonyma, eſt baptiſmus. Item ſi diceretur: ego linio, vel lauo, vel abluo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: dicitur quod non eſt baptiſmus, quia non ſunt illa ſynonyma cum baptizo, quum baptizo, non omnem ſignificat lotionem, ſed illam ſolũ quæ fit cum certa intentione verbis, & in certa materia, ſcilicet in aqua, vt dicit *gloſa in can. Mulier, de conſ. d. 4.* Item ſi loco te ponitur nomen proprium, dicendo: baptizo Ioannem in nomine patris, &c. eſt baptiſmus, quia idem valent demonſtratiuum & demonſtrabile. vide & alios fuſius ſcribentes. Hæc ſufficiant, *&c.*

De institutione Baptiſmi, de qua vide *S. Thom. 3. p. q. 63. art. 2. Bona. diſt. 3. part. 2. q. 1. lib. 4.* & *D. Cardin. q. 2. art. 3. lib. 4. Richard. Scotum, &c.* & patet quod à Chriſto eſt inſtitutus. Quando vero fit inſtitutus, ſunt opiniones Doctorum, & tangit Magiſter in text. Et breuiter poſt Scotum dicendum quod dubium eſt quando primo fuit inſtitutus. Non enim quando Chriſtus baptizatus eſt à Ioanne, vt quidam dixerunt, quia ille non fuit baptiſmus in forma Chriſti. Dicit tamen Alexander quod Chriſtus tunc inſtituit baptiſmum potentialiter vel materialiter, quia materiam dedicauit, nec illo verbo, *niſi quis renatus fuerit, &c. Ioan. 3.* dicit tamẽ Alexander, quod ibi inſtitutus eſt quo ad finem: quia ibi oſtenditur finis baptiſmi, qui eſt ingreſſus Paradiſi. Nec *Marc. vlt.* dum præcepit Dominus diſcipulis: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine patris, &c.* Licet ſecundum Alexandrum ibi inſtitutus ſit formaliter, quia ibi formam expreſſit, quantum ad principalem partem eius: nec cum *Marc. vlt.* Apoſtolis dixit: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Eadem ratione, quia ante paſſionem inſtitutus eſt. Hæc autem locutus eſt Dominus poſt reſurrectionem: poteſt tamen dici quod ibi inſtitutus eſt quo ad effectum, qui eſt ſaluare à culpa & pœna; nec in cruce, dum de eius benedicto latere exiuit ſanguis & aqua: quia, vt dictum eſt, inſtitutus eſt ante paſſionem. Et licet dici poſſet ſecundum Alexandrum inſtitutus quantum ad ſignificationem, quia ſanguis ille & aqua ſignifi-

Digitized by Google

ſignificabant ſacramentum Euchariſtiæ & Baptiſmi: nec dum diſcipulos miſit binos & binos ad prædicandum & baptizandum, quia miſſio ad baptizandum præſupponit eius inſtitutionẽ, tunc ſecundum Alexandrum inſtitutus eſt officialiter, quia tunc officium baptizandi eis commiſit, ſicut officium prædicandi. Inſtitutus eſt ergo baptiſmus priuſquam baptizandi officium diſcipulis commiſſum fuerat: licet quando & vbi determinate ex ſcriptura non ſit certum, & hæc ſententia eſt Magiſtri. Licet autem Alexander partiatur inſtitutionem baptiſmi, nõ eſt accipiendum quaſi baptiſmus diuerſis temporib. partialiter ſit inſtitutus. Cum enim baptiſmus ſit vnum ſacramentum, vnica eſt inſtitutione inſtitutum, & quantum ad materiam, & formam, finem & effectum. licet potuit poſt inſtitutionẽ ſignificari, & officium committi. Ideo Richard. dicit *diſt.3.q.5.art.1.* quod Chriſtus baptiſmi ſacramentum prius inſinuauit inſtituendo, facto, dum à Ioanne baptizatus eſt: Et verbo, *Ioan.3. Niſi quis renatus fuerit, &c.* Secundo inſtituit facto, dum per diſcipulos baptizauit. *Ioan.3. & 4.* Verbo quando miſit diſcipulos binos & binos prædicare & baptizare, vt dicit Marcus. Tertio confirmauit in ſigno, cum de latere aquam emanare fecit. Et præcepto cum poſt reſurrectionẽ diſcipulis præcepit: Ite, docete omnes Gẽtes, baptizantes eos, &c. Rationabilitatem tangit Scotus huius inſtitutionis, & ſcribit poſt eum *Gab.diſt.3.art.3.dub.vlt.lib.4.* quia Sacramentũ principale legis Euangelicæ per quod, ſcilic. intratur in eius obſeruantiam, debuit eſſe nouum & proprium ipſi legi: debuit & eſſe euidens in ſignificatione, quia iſta eſt lex veritatis euacuãs vmbram, & debuit eſſe copioſum in gratiæ collatione, quia hæc lex gratiæ. *Ioa.1. Gratia & Veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Debuit etiam eſſe facile, quia iugum Chriſti ſuaue, & onus leue. *Matt.11.* Debuit eſſe commune, quia lex noua communis erat omni populo & toti mundo, & omni ſexui & ætati. Omnium horum vna eſt ratio, quia Sacramenta legis debent congruere legi, maxime illud per quod quis coadunatur populo legis. Hæc autem quinque inueniuntur in hoc vnico baptiſmatis Sacramento, ſcilic. ablutionis in aqua cum verbis. Hoc enim euidenter ſignificat mundationem animæ, quæ eſt effect' eius principalis: dat gratiam copioſe. Et facile, quia ſine periculo, & commune omni ſexui & ætati, & ideo rationabiliter de nouo inſtituta. Ita poſt Scotum ſcribit *Gab. vbi ſup.*

De effectv Baptismi. Capiendo effectum large, vt ſcribit *Petrus Aliac.q.3.art.1.lib.1.* triplex eſt effectus baptiſmi, ſc. characteris impreſſio, gratiæ infuſio, culpæ & pœnæ remiſſio. Cui aſtipulatur *S.Bona.diſt.4.art.1.q.3.lib.4.* Prima res baptiſmi eſt character. Secunda iufuſio gratiæ. Tertia eſt reſtitutio innocentiæ; proprie tamen loquendo effectus baptiſmi (vt ſcribit Gabriel) *diſt.4.qu.1.art.2.lib.4.* in ſuſcipiente eum non indigne eſt vniuerſalis remiſſio culpæ, id quod ratione naturali & efficaci probari nõ poteſt, ſed fide creditum eſt, & auctoritate ſcripturæ probatum. Vnde *Marc.vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Solus autem credẽs actu vel habitu fide propria aut aliena digne baptiſmum ſuſcipit: ergo omnis digne ſuſcipiens ſaluus erit vtique per baptiſmum: ergo à peccato ſoluitur, & per conſequens introibit in regnum cœlorum. Nihil autem intrabit in id aliquid inquinatum, *Apocal.21.* Et dicitur vniuerſalis remiſſio, quæ nullam culpam excludit, nec originalem, ad cuius remiſſionem principaliter ordinatus eſt baptiſmus, nec actualem mortalẽ, quia culpa non remittitur niſi per gratiam. Sed omnis culpa mortalis ſiue actualis, ſiue originalis, ſecũdum inſtitutum Dei, ordinem repugnat gratiæ: ergo vna non poteſt remitti manente alia. Et baptiſmus non tãtum tollit mortalia: ſed etiam venialia commiſſa. Nam baptiſmus in ſpiritu ſancto ſufficit ad ſalutem. Vnde moriens innocentia baptiſmali euolat, & per conſequens impedimenta adipiſcendę ſalutis tollit. Impedit autem peccatum veniale ingreſſum regni, quare tollitur per baptiſmum non tanquam repugnans gratiæ, ſed tanquam repugnans gloriæ.

Ratio autem huius non eſt niſi diuina liberalitas, quæ tantam huic Sacramento voluit conferre efficaciam. Ponit autem *Alexand. part.4.qu.20.art.2.* huius plures congruentias. Et poſt eum *S.Bona.diſt.4.qu.1.* poſt eos recitat has *Gab.diſt.4.qu.1.ar.2.lib.4.* quem vide copioſe ibi. Potiſſima tamen cauſa eſt ſupererogatio Chriſti in humana redemptione. Chriſtus enim ſatisfaciẽdo pro homine damnato, multum ſupererogauit in ſatisfaciendo, quia incomparabiliter mai' fuit pretium redemptionis quam delictum.

quia in ficte accedentibus baptiſmus non habet hunc effectum. *S. Thom, 3.p.q.69.art.9.* Accedit autem non indigne, qui non accedit ficte, neque actu peccat peccato actuali. Non enim capit mens humana, (vt dicit Alexand.) quod Deus remittat aliquod peccatum ei, qui eſt in actuali voluntate peccandi. in talibus enim baptiſmus non habet effectum, nec dimittitur peccatum volenti continuare peccatum, vt ſi vnum mortale placet, nullum peccatum dimittitur, quia gratia penitus excluditur. Hæc eſt ſententia *S. Thom. quaſt. 5. diſt. in. 4. lib. 4. art. 1. in ſolut 3. rationum, & 3. p. q. 68. art. 4. & ſeq.* Ad veritatem autē baptiſmi paruulorum ſufficit aqua, forma, & intentio miniſtri, ac fides Eccleſiæ. Baptiſmus prætereà rite ſuſceptus, remittit omnē pœnam æternam originali & actuali debitam: & temporalem pro actuali peccato, vt tali ſatisfactoriam. Ratio eſt diuina voluntas & ordinatio, quæ voluit hæc per baptiſmum tolli. Probat latius *S. Thom. & Gabr. concl. 2.* vbi ſupra. Et dicitur notanter, æternam, propter pœnam temporalem inflictam pro originali, quæ facta eſt velut naturalis hominū miſeria, ſcilicet, & mortalitas præſentis vitæ, eſurire & ſitire *S. Thom. 3. p. q. 69. art. 3.* Durat igitur poſt baptiſmum ſicut ante, nec aufertur per baptiſmum. De quo vide *D. Card. Caiet. q. 3. art. . lib. 4.* Vnde *Auguſt. in de baptiſ. paruulor, lib. 1.* Non hoc præſtatur adulto in baptiſmo, niſi forte miraculo Dei: vt lex peccati repugnans legi mentis penitus extinguatur, vt manifeſtum eſt, quod ita voluit Dominus. Et huius *S. Bona.* ponit octo congruitates. Valent enim pœnæ illæ ad humilitatis perfectum, ad timoris diuinorum iudiciorum incuſſionem, ad ſuipſius cognitionem, ad peccati fugam, ad boni ſtimulationem, ad virtutum exercitationem: in ſignum adoptionis, vt nemo accipiat baptiſmum in pretium retributionis. † *D. Thom. vbi ſupra* ponit tres conuenientias. *Prima* quia eſt conueniens vt id agatur in membro incorporato, quod eſt actum in capite; ſed Chriſtus caput noſtrum, plenus quidem gratia fuit ab initio conceptionis ſuæ, corpus tamen habuit paſſibile, quod poſt paſſionem & mortem eſt ad vitam glorioſam reſuſcitatum. Ergo conueniens eſt vt Chriſtianus per baptiſmum Chriſto incorporatus gratiam quidem in regeneratione ſua conſequatur, corpus tamen habeat paſſibile in quo pro Chriſto poſſit pati, quod tandem ad vitam impaſſibilem reſuſcitabitur. Hinc Apoſt. *Rom. 8.* Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti; ſi tamen compatimur vt & ſimul glorificemur. *Secunda* propter ſpirituale exercitium vt homo pugnans contra concupiſcentiam & alias paſſibilitates victoriæ coronam accipiat. *Tertia* ne homines propter impaſſibilitatem præſentis vitæ & nō propter gloriam vitæ æternæ venirent ad Baptiſmum. Hoc ignorauerunt Philoſophi, vt vult Iacob⁹ de Valentia, ſcribens in quæſt. finali, poſt commentaria ſuper Cantica. Vide & de hoc Magiſtrum *di. 4. lib. 4.* Vt fideli (inquit ipſe) ſit certandi materia, & vincendi occaſio, qui non vinceret ſi non pugnaret. Et dicitur, & temporalem pro actuali, &c. quia licet baptiſmus tollat temporalem pœnam pro originali omnibus inflictam, remittit tamen omnem pœnam ſatisfactoriam pro peccatis actualibus commiſſis. Vnde adultus non tenetur ad aliqualem exteriorem ſatisfactionē. Multis firmat auctoritatibus Gabriel, quem videto, & concordat Paludenſis *di. 4. q. 1. lib. 4.* Et quamuis fomitem peccati in rite baptizato nō penitus extinguat ipſum, tamen minuit & remittit. Nam rebellio aduerſus ſpiritum manet. Vnde *Apoſt. Rom. 7. Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi, & cæt.* Et *Auguſt. de baptiſ. paruulorum. & habetur de conſecrat. diſt. 4. Non ex equo.* In baptiſmo quamuis fiat plena remiſſio peccatorum, nondum tamen plena eſt nouitas & mutatio perfecta, quia adhuc remanet corruptio, non ſolum in corpore; ſed etiam in anima, qui eſt homo interior. In quo ſi perfecta nō eſſet nouitas, non diceret Apoſtolus, quod de die in diem renouetur, &cæt. Sed ſecundum *Scotum*, Fomes dicitur diminui, non quantum ad eius eſſentiam, ſed quantum ad effectum quē conſueuit cauſare in anima, ſcilicet peccatum, & quantum ad illum minuitur per gratiam, quia cum gratia augetur, fomes minorem habet efficaciam inclinandi ad peccatum, puta victus à à fortiore inclinatione gratiæ ad meritum, &c. Vide Gregorium de Valentia. *3. p. diſp. 4. q. 4. puncto. 1.*

Per Baptismvm inſuper rite ſuſcipientibus gratia gratum faciens, ſi non ineſt, de nouo infunditur: ſi præfuit, augmentatur. Et dicitur rite, ad excludendum indigne & ficte accedentem.

d item. Per rite ſuſcipientem intelligit *Dom. Card. Cam. qu. 3. art. 3.* illum qui non ponit obicem, ſcilicet, qui pœnitet de peccatis. probat hoc Gabr. Nam rite ſuſcipiens regeneratur in adoptionem filiorum Dei, & redditur dignus vita æterna. Remittitur etiam omnis culpa & pœna: vt dictum eſt: ſed nihil horum fieri poteſt ſine gratia, ſecundum legem Dei ordinatam. Et *Magiſt. d. 4. cap. 7. & 8.* qui colligit quid efficiat baptiſmus in iam iuſtificatis per contritionem antequam baptiſmum percipiunt. vide eum, &cæt. Infunditur & talibus ſuſcipientibus rite charitatis virtus. Omnibus enim talibus infunditur gratia. ergo & charitas, quia idem ſunt. Item per baptiſmum baptizatus conſtituitur in ſorte filiorum regni. Sed ſola charitas diuiditur inter filios regni & carceris: vt vult *Auguſt. ſuper canon. Ioan.* Item baptizatus ſi moritur in eo ſtatu ſaluatur, ſed ſine charitate nullus ſaluatur. 1. *Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem non habuero, factus ſum ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens, &c.* ergo in baptiſmate charitas infunditur. vt vult & ſcribit *Gab. concluſ. quinta vbi ſupra.* Vide & alia in ſequentibus concluſionibus. Gratiam item cum virtutibus Theologicis infuſam in baptiſmate concomitatur intellectus, illuminatio, affectus, fœcundatio & incorporatio baptizati Chriſto & Eccleſiæ. Per baptiſmum enim, vt Gab. ſcribit *concluſ. 9.* quiſquam aſcribitur familiæ Chriſti, quæ aſcriptio eſt incorporatio ad minus numero: & ſi non merito ſi impediret fictio. Similiter charitas fœcundat, quia dat animæ potentiam meritorie operandi. Operari vero meritorie eſt parere fructũ vitæ. Hinc gloſa *Pſalm. 22.* Per baptiſmum anima ariditate peccatorum ſterilis fœcundatur. Et Dionyſius & Damaſcenus illuminationem attribuunt baptiſmo. Vnde & baptiſmus ſacramentum fidei dicitur, quia fides in baptiſmo infuſa, lumen eſt quo aptatur ad videndum credenda: qui quidem baptiſmus (vt ait & probat *Gab. concluſ. 4. diſt. 4. qu. 1. lib. 4.*) aperit ianuam regni cœleſtis. Et licet hæc porta aperiatur principaliter à Deo, meritorie à paſſione Chriſti: tamen inſtrumentaliter & diſpoſitiue à gratia baptiſmali. Et per hoc differt baptiſmus à circunciſione, quod baptiſmus aperit ianuam regni cœleſtis, non autem circunciſio. Plura ibi *Gabr.* Effectus itaque baptiſmi ſunt plures, vt viſum eſt & videndum, remitto ad alios. Sed præcipuus eſt gratia animæ ſuſcipientis infuſa, & cæteri effectus gratiam conſequentes virtutes, ſcilicet & fomitis remiſſio. Ad effectum illum baptiſmi concurrunt plures cauſæ, ſcilicet, principalis effectiua gratiæ, quæ eſt Deus. Meritoria, quę eſt paſſio Chriſti, vnde ſacramenta trahunt efficaciã. Et diſpoſitiua ſubiecti, & eſt diſpoſitio ſuſcipientis baptiſmum. Poſſet addi congruitas ſiue habitudo aut diſpoſitio miniſtri & circunſtantium. Et ſecundum quodlibet horum poteſt variari gratia in baptiſmo collata *Gabr di. 4 qu. 2 art 1 lib. 4.*

De ficte accedentibus vel ſumentibus ſacramentum baptiſmi. Sunt autem ficti qui aliud prætendunt foris, aliud intus habent. Vnde baptizatus diſſentiens contrarie ſimpliciter nolens baptizari, nec ſacramentum ſuſcipit, nec rem ſacramenti. Probatur auctoritate *Innocent. 3. in cap maiores de baptiſmo.* Qui nunquam conſentit, ſed penitus contradicit, nec rem, nec characterem ſuſcipit Sacramenti. Nam per ſuſceptionem baptiſmatis (vt vult Richardus) intrat homo Eccleſiam militantem, & aſcribitur exercitui eius. ad hoc autem requiritur conſenſus actu vel habitu, ſi eſt in ſtatu in quo poſſit conſentire. Vnde legitur in Euangelio: Nemo ex aqua & ſpiritu renaſcitur niſi volens. quod non de paruulis, ſed ſciolis & adultis, & ſuæ voluntatis arbitris intelligendum eſt. *Et Prouerb. 3.* dicitur: *Præbe mihi fili, cor tuum.* Vnde non vult Deus aliquem inuitum aſcribi ſuæ familiæ. Latius vide *Gabr. diſt. quar qu. 2 art 2. concluſ. 1.* Scilicet qui conditionaliter ſuſcipit baptiſmum metu pœnæ, ſuſcipit Sacramentum, licet non rem: non inquam ſimpliciter violenter, ſed metu pœnæ. qui ergo vt pœnam euaderent baptizari conſenſerunt, licet vellent magis non baptizari ſi euadere pœnas poſſent, ſacramentum accipiunt. Is autem non recipit ſacramentum, qui metu vel promiſſione inductus, conſentiret in illam lotionem tanquã in quoddam balneum, non vt baptiſmum, nec in eam illo modo quo illam intendit facere Eccleſia. Sicut nec is qui pro ludo ſe baptizari conſentiret: ſic diſſentiens mente actu poſitiuo, nolens baptizari ſimpliciter cedente fictione, erit iterum baptizandus. Hinc ait *Paulus Corteſ. li 4. diſt. 1. fere in fine.* Eodem modo affirmamus lati-

tis effectum diſſimulatione impedit. Qui vero conſentit, vt ſcribit Gabriel, ſe baptizari eo modo quo Eccleſia baptizat, etiam ſi non credat habere effectum, vere baptizatur. ſicut de incantatione ibi probat Gabriel. Qui itaque diſſentit ſimpliciter, baptizatus non eſt. & ſi poſtea incipit conſentire, & Eccleſiæ obedire, rebaptizandus eſt: & hoc primo modo, ſed ſecundo modo ficte accedens, volens tantum baptizari, ſacramentum recipit, ſed non rem neque effectum. Per effectum intelligitur gratia, & conſequentia eam, & non character: quia quicunque recipit ſacramentum, recipit etiam characterem. Probat hoc *Scot.q. .d.4.lib.4.* Si quis igitur ficte accedit, nõ habens cordis contritionem, verum ſacramentum ſine gratia recipit. In paruulis requiritur fides aliena non offerentium, ſed Eccleſiæ † *D.Thom.3.p.q.68.art.9.ad.1.* Iudæorum tamen paruuli & aliorum infidelium inuitis parentibus non ſunt baptizandi, quia cum nondum ſint ſui iuris ſed adhuc ſub cura parentum, eſſet tum contra ius naturale tum etiam periculoſum quia poſſent facile ad infidelitatem redire. *D. Thom. ibidem art.10.* & Caiet. qui etiam negat ſeruorum infidelium filios poſſe à Dominis auferri & baptizari; & probat quia ablutio & baptiſmus diuerſorum ſunt Iurium ablutio eſt Ciuilis Iuris: baptiſmus vero diuini; ablutio autem Iuris Ciuilis non poteſt tollere ius paternũ erga diuina. quid alii ſentiant. vide infra in v. *de paruulis expoſitis.* In adultis tamen requiritur fides propria: non vt recipiant ſacramentum: ſed vt conſequantur gratiam, quæ eſt res ſacramenti † Non enim ſacramentum, perficitur per Iuſtitiam hominis dantis aut ſuſcipiẽtis baptiſma, ſed per virtutem Dei *D. Thom. ibidem art.8.* Propter diuerſitatem tamen cauſarum contingit inæqualem gratiam conferri non ficte recipientibus baptiſmum † quia enim adulti per propriam fidem ad baptiſmum accedunt, & quidam cum maiore quidam cum minore deuotione, atque ſic inæqualiter ad baptiſmum ſe habent, hinc quidam plus quidam minus de gratia nouitatis accipiunt; paruuli vero quia non in fide propria ſed in fide Eccleſiæ baptizantur, æqualiter ſe ad baptiſmum habent, & omnes æqualem effectum in baptiſmo percipiunt. Intellige dicta de effectu baptiſmi per ſe id eſt ad quẽ baptiſmus eſt inſtitutus, qui eſt regeneratio hominis ad vitam ſpiritualem. Nam effectus per accidens ad quem baptiſmus non eſt ordinatus, ſed diuina virtus in baptiſmo miraculoſe operatur, non ſuſcipitur æqualiter ab omnibus etiam æquali deuotione accedentibus, ſed diſpenſatur ſecundum ordinem diuinæ prouidentiæ. Sic *gloſſ. ſuper illud Rom.6. vt vltra non ſeruiamus peccato*, dicit, Non hoc præſtatur in baptiſmo niſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati, quæ eſt in membris prorſus extinguatur *D. Thom.q.69.art.8. Gab.concl.7.vbi ſupra.* Vide & de hoc *Petrum Aliac.q.2.art.1.lib.4.* qui in quibuſdam dictis videtur diſſentire. Item habens vſum rationis diſſentiens actu negatiue, & quoniam nec habitualiter, nec virtualiter conſentit, nec baptiſmum, nec eius rẽ vllam ſuſcipit: quia oportet quod vtens ratione, deuotionem aliquã habeat ad ſacramentum, ſi debet ſibi valere: Aliter videtur contemnere; ſecundum *Scotum q.4. diſt.4.lib.4.* Hinc Auguſtinus ait: Qui creauit te ſine te, non iuſtificat te ſine te. ſic nec aſcribit te ſine te ſuæ familiæ. Vide latius & Gab. vbi ſupra. Requiritur tamen quandoque (vt idem vult) intentio actualis in ſuſcipiente, per accidens, ſcilicet, vel ad remouendum prohibens. Vnde ſi in accedente ad baptiſmum eſt actu vel habitu intentio non recipiendi baptiſmum, huiuſmodi intentio quia prohibet Sacramenti ſuſceptionẽ, neceſſarium eſt illam intentionem expelli per contrariam intentionem in actu volendi recipere baptiſmum ad hoc, vt recipiat ſacramentum. Similiter ſi prius nunquam actualiter conſenſiſſet, neceſſe foret quod tunc actualiter conſentiret, quia ſine conſenſu actuali præſenti vel præterito in habente vſum rationis non ſuſcipitur ſacramentum. Carens vero vſu rationis ſi baptizatur, ſacramẽtum ſuſcipit, niſi prius immediate actu poſitiuo diſſenſerit. vt declarat *Innoc.3.c. Maiores. de Baptiſ.* Et latius declarat *Gab.concl.3. vbi ſup.* Dicitur autem ibi actus immediatus ante vſus rationis priuationẽ, inter quem & illam nõ interuenit actus contrarius: licet etiã illa diu ante priuationem vſus rationis ceſſiſſet. Vnde generaliter nunc non vtens ratione, qui tamen aliquando vſus eſt: iudicatur cũ non vtitur ratione habitualiter cõſentiẽs vel diſſentiẽs, ſecũdũ *Sco. in 4.q.d.4.* ſecũdũ quod ſe habuit actualiter in ſanitate ante illud impedimẽtũ vſus rationis immediate. puta ſi tunc actualiter conſentit, & iudicatur

nunc habitualiter conſentiens, ſi tunc actualiter diſſenſit, iudicatur nunc habitualiter diſſentiés. Et dicitur, actu poſitiuo, quia ſi tantum negatiue diſſenſerit, ita quod ante impedimentum rationis nunquam reſpectu baptizationis actum poſitiuum habuerit, tunc aut ſemper priuatus fuerit vſu rationis, ſicut infantes, & fatui, & furioſi à natiuitate, & tunc ſi baptizatur, recipit ſacramentum & characterem. ſi vero vſus fuerit ratione, nihil recipit. Quia ſi fuiſſet in ſtatû illo, quo vſus eſt ratione, baptizatus nihil recepiſſet. defeciſſet enim conſenſus actualis vel habitualis. Vide & de hoc *Petrum Aliac.q.2.ar.1.lib.* 4. Ex dictis facile colligis furioſos habentes lucida interualla non eſſe baptizandos in amentia, niſi tempore interualli apparuerit voluntas ſuſcipiendi baptiſmum. *D. Thom.3.p.q.68. art. vlt.*

BAPTISMVS eſt triplex, ſcilicet flaminis, ſanguinis, & fluminis *D. Thom.3.p.q.66.art.*11 Et ſi plures ſunt baptiſmi modi, vt dictum eſt, & quos ſcribit *Gabr.diſt.4.q.2.nota.2.lib.*4. tamen Doctores communiter loquuntur de tribus iſtis. Sed proprie loquendo de baptiſmo prout eſt ſacramentum nouæ legis, non eſt niſi vnus baptiſmus ſecundum ſpeciem, qui fit in aqua ſub determinata verborum forma, vt ſupra diximus. De quo *Apoſt. ad Epheſ. 4. Vnus Dominus, vna Fides. vnum Baptiſma.* Cætera quæ dicuntur baptiſmus, dicuntur baptiſmus æquiuoce & ſecundum quandam attributionem, ſicut vrina, medicina & diæta, dicitur ſana, quia per attributionem conſtituitur ad ſanitatem animalis, vrina, quia eſt ſignum ſanitatis. medicina, quia eſt cauſa ſanitatis efficiens. diæta, quia eſt cauſa ſanitatis conſeruans, &c. Baptiſmum ſanguinis dat martyrium (inquit *Gerſ. p. 2. in regulis moralib.*) & flaminis contritio de peccatis, aut ſatisfactio gratuita. Baptiſmus fluminis ab obligatione, ſi facultas affuerit non excuſat, ait *Gerſon.*

BAPTISMVS flaminis vel pœnitentiæ eſt contritio cordis, aut præparatio ſufficiens ad gratiæ infuſionem, per quam de congruo meretur remiſſionem peccatorum. Iſte baptiſmus ſolus eſt iterabilis. Et baptizati hoc baptiſmate, licet recipiant effectum baptiſmi aquæ, quantum ad remiſſionem culpæ & infuſionem gratiæ, non tamen regulariter quantum ad remiſſionem pœnæ. Probat hoc *Gabr. queſt. 2. art. 2. concluſ.* 8. ſufficienter. Facienti enim quod in ſe eſt Deus aſſiſtit conferendo neceſſaria ad ſalutem: habens enim fidem, deſiderium baptizandi, & contritionem in caſu impoſſibilitatis recipiendi baptiſmum, facit quod in ſe eſt: ergo ei aſſiſtit Dominus in neceſſariis. Hæc autem ſunt gratiæ collatio, & peccatorum remiſſio. Et baptiſmus flaminis (vt ſcribit *Bruleſ. diſt.4.qu.* 0, *lib.*4. Et quotienſcunque quis per miſericordiam Dei ſanctificatur ſpiritualis ſuis, ſiue fiat in vtero, ſicut de Ierem. & Ioanne Baptiſta legitur: ſiue extra vterum; ſiue virtute pœnitentiæ. Sed (vt ait Gabriel) baptiſmus eſt via ad iuſtificationem, & iuſtificatio effectus baptiſmi. Videtur magis congruum quod ſanctificati in vtero non ſanctificantur per aliquod genus baptiſmi, ſed per miraculum & potentiã ſancti ſpiritus, qui ſuam potentiam nõ alligauit Sacramentis. Et an tales in vtero ſanctificati ſint baptizandi: dicit *Scot* quod ſic.*q.6. diſt.4.lib.4.* Et Palud. *diſt.6.qu.1.art.2. & 3.* Nam quilibet viator quantumcunque iuſtificatus, tenetur ad baptiſmi ſuſceptionem, niſi Deus diſpenſauerit. quia hoc eſt mandatum Chriſti. Vide de hoc *Gab.diſt.4.queſt.2.art 3.dub.1.lib.*4. Et *Dom. Cardin.qu.2.lib.*4. Tres autem fuerunt in vtero ſanctificati, ſcilicet Ieremias, Virgo beata, & Ioannes Baptiſta. vt dicit Paludenſis *diſtin. 6. quaſt.1.lib.* 4.

BAPTISMVS ſanguinis eſt martyrium pro Chriſto, ſeu iuſtitia ſuſceptum, dummodo non fuerit contemptus baptiſmi, ſed impoſſibilitas ſuſcipiendi. Suſceptum intellige voluntate propria, vel principii coniuncti, quod dicitur propter paruulos in matrum vteris pro fide Chriſti extinctos. Et dicitur martyrium baptiſmus ſanguinis, licet non ſemper ſanguis fundatur in martyrio, quia tamen ſemper vita extinguitur in martyrio, quæ ſecundum legem eſt in ſanguine. Effuſio itaq; ſanguinis capitur pro quocunq; tormento de quo homo moritur pro Chriſto vt ſuffocatione ſuſpenſiua, & fit baptiſmus ſanguinis (vt ſcribit *Brule d.4.q.10.li.4.*) quotieſcunq; quis moritur pro fide catholica, vel pro veritate. Et quis baptiſmus ſanguinis nõ ſit ſacramentũ, quia deſunt ibi cõditiones ſacramẽti: tamẽ effectu baptiſmatis ſacramentalis nedũ equat, ſed abundãter vincit & ſuperat, vt vult *D. Th.q.66.a.12.*

Gab.

Gab. concluſ. 6. q. 2. diſt. 4. lib. 4. Nam baptiſmus ſanguinis tollit omnem culpam: tollit etiam omnem pœnam: adimit recidiuam: confert ſine mora præmium: & tribuit maiorem gratiam, & per conſequens gloriam ampliorem. Nam qui martyrium propter Deum ſuſcipit, ſe totum Deo offert: & facit quantum poteſt, quia *maiorē charitatem nemo habet vt animam ſuam ponat,* &c & per hoc maiorem gratiam conſequitur. Martyres quoque euolant ad patriam. Vnde *S. Augu.* Qui orat pro martyre, iniuriam ſibi irrogat: in eo vtique quod eum nondum putat beatum, ſed ſuffragio indigentem. Item baptiſmus ſanguinis quia ſolus meretur aureolam, conſummat gratiam, & introducit ad gloriam. habet etiam in Eccleſia honorabiliorem ſepulturam. Baptiſmus aquæ ſolus imprimit characterem. pœnitentiæ vero ſolus baptiſmus eſt iterabilis, &c. Baptiſmus aquæ ſolus eſt ſacramentū. Baptizati inſuper baptiſmate ſanguinis non tenentur rebaptizari, quia non manent viatores: martyrio enim finiunt vitam hanc, & ad terminum viæ perueniunt. ſi tamen per miraculum reſuſcitarentur, tenerentur ad baptiſmum aquæ eadem ratione qua cæteri, ita tenet *Holkot qu 1. quarti.* talis enim baptiſmus iuſtificatorum non eſt fruſtra: vt ſcribit *Petrus Aliac. q 2. art 2. lib 4.* quia per eum ſeruatur obedientia diuini præcepti. Sed quid de beata Virgine, an ſit baptizata? De ea enim dubium eſt inquit *Gab. dub. 1. diſt. 4. q. 2 lib. 4.*) licet probabilius ſit eam eſſe baptizatam quàm eius oppoſitum. quod ſi ea non eſt baptizata, diſpenſatum eſt cum ea. Et fuit ratio diſpenſandi, quia forte habuit in conceptione filij iſtam plenitudinem gratiæ, ad quam diſponſinteam peruenire. Et *Petrus de Aliac. q. 2. ar. 2. lib. 4.* dicit quod beata virgo, & Apoſtoli Chriſti fuerunt baptizati: licet hoc non legatur expreſſe quia ad hoc tenebantur niſi cum eis fuerit diſpenſatum. Nam erant in tempore quo baptiſmus fluminis erat promulgatus per modum præcepti, & non apparet quare Chriſtus cum eis diſpenſauerit, imò nec illud fuiſſet conueniens, quia exemplo Chriſti debuerunt facere quod docebant. Nec vlla ratio diſpenſandi videtur cum Apoſtolis, vt inquit *Gab.* Nec vlla vtilitas conſequuta. Non enim baptiſmo carentes fuiſſent per hoc Deo gratiores, aut Eccleſiæ vtiliores: imò minus grati, & minus idonei. Item fuerunt à Chriſto ſacerdotes facti. ergo meritò prius habuerunt ianuam omnium ſacramentorum baptiſmum: vt arguit *Scotus.* Conformiter reſpondet Petrus Palud. *d. 6. q. 1. ar. 2.* & late proſequitur *Scotus.*

De parvvlis in vtero matris, dicendum quod paruulus in vtero matris non poteſt baptizari: licet poſſit in eo ſanctificari, quia non poteſt aqua lauari, nec contingi: ſecundum *Alexan. D Thom. 3. p q 68. art. 11. Tho. Sco.* vide eos, & poſt hos ſcribit *Gab. q. 2. dub. 2 li. 4. diſt. 4.* qui & plura de paruulis ſcribit in vtero latentibus, & eorum matribus quæ non debent ſcindi, nec occidi vt puer viuus baptizetur: propter præceptum. Non occides. Vnde *Petrus Palud. d. 6. qu. 1. ar. 1.* Mater viua non debet ſcindi vt puer viuus baptizetur, & ſi mulier eſt ad mortem damnata, differatur executio vſque poſt partum: ne pereat innocens cum nocente. *ff. de pœnis l. prægnātes.* Nec licet matrem ſic damnatam occidere vt puer viuus extrahatur. Et ſi mortua eſt, ſepeliri non debet donec fœtus extrahatur. Si verò (vt aliquibus placet) puer ad huc latens in vtero matris quamuis matri coniunctus aqua corpus eius contingens, ablueretur vel aſpergeretur cum debita intentione & forma, verè puer baptizaretur & ſaluaretur, vt innuit *ſanct. Tho.* reddens rationem quare mater ſcindi non debet. ſi tamē matre mortua, præſumeretur puer adhuc viuere: aperienda eſſet mater, & puer baptizandus: vt dicit *Alexander.* Ex illo ſequitur (vt dicit *Gab.*) ſi puer corio inuolueretur, & in aqua volutus perfunderetur. ita quod aqua non tangeret pueri nudum corpus cæteris adhibitis: intentione, ſcilicet, & forma, puer non baptizaretur. Quid ſi aliqua pars apparet extra vterum? Dicunt concorditer doctores: ſi apparet pars principalis, vt caput vel pectus, poteſt in illa parte baptizari. Et hoc ſimpliciter dicit *Scotus diſt. 4 q 3.* ita quod ſi poſtquam naſcitur, non debet rebaptizari. Non eſt enim veriſimile quod in die Pentecoſtes baptizati *Act. 2 numero 3000.* fuerint toto corpore abluti, ſed ſecundum faciem aqua aſperſi, vel quantum ad caput perfuſi. Si autem minus pars principalis apparet, puta manus vel pes: quamuis quidam dicant quod vel illa pars, vel paruulus ſecundum illam partem nō ſit capax baptiſmatis, dicit tamen *Scotus* quod illa pars ſit baptizanda, quia in illa parte eſt tota anima,

anima, licet non omnis ſenſus ſicut in capite. Si autem naſceretur ad cautelam ſub conditione, rebaptizandus eſſet. Satis conſonat. *D Tho. d. 6. artic.* 1. Credendum eſt autem (vt ſcribit *Gabr.*) quod Deus suppleret id quod impotentia impediret. talis etiam ſi mortuus naſcitur: ſepeliẽdus eſt in poliandro benedicto. Quod autem paruulis in vtero matris non eſt prouiſum de remedio, dicit *Alex & S. Thom. vbi ſupra.* non eſt ex defectu miſericordiæ Dei: ſed quia non ſunt capaces illius remedij: puta baptiſmatis ordinati ſecundum legem communem contra originale peccatum. Sed hoc non ſatisfacit (vt vult *Gabr.*) quamuis Eccleſia non manifeſtat aliquod remedium. Sed *ſenſum Domini quis cognouit, aut quis eius conſiliarius fuit?* Hinc conſulit Ioannes Gerſon parentibus, quatenus deuotis orationibus paruulis ſuis gratiam impetrare nitantur. Potẽs enim eſt Domin⁹ in vtero ſanctificare quos nouit ad natiuitatis ortum non peruenturos. licet de hoc certitudinem non habeamus. *Miſeretur enim cui vult, & quem vult indurat.* Quod vero ſancti dicunt nullum niſi regeneratum ſaluari poſſe: loquuntur ſecundum legem communem non præiudicando ſpecialibus priuilegijs, ac diuinis diſpenſationibus.

De immersione. Cum baptiſmus ſit lotio. Lotio autem fieri poteſt immerſione, ſuperfuſione, & aſperſione, quocunque modo aqua tãgitur corpus baptizandi, ſiue totum ſiue pars cũ debitis intentione & forma verum baptiſma confertur, vt vult *Alexan. & S. Tho.* Et quælibet immerſio ſufficit vna vel trina, vt ſcribit Cardinalis Camera. Quælibet enim ſufficit ad neceſſitatem ſacramenti, ſed miniſter tenetur ſeruare modum Eccleſiæ in qua baptizat. Alioquin grauiter peccat. Vtraque immerſio (vt ſcribit *Gab. d. 4 q. 2 dub. 3. lib. 4.*) vna & trina myſticas habet ſignificationes, quæ tamen non ſunt de neceſſitate ſacramenti. de hoc *beat. Gregorius* ad Leandrum Epiſcopum. *de conſe. di. 4. de trina.* Vide *D. Tho. 3 p. q. 66. ar. 8.*

De parvvlis expositis ſiue inuentis dicitur ſecundum *Scotum d. 4. q vlt libr. 4.* Et *Robertum Holkot q. 2. lib. 4* & habetur *de conſe. diſtin. 4. Paruulos, & cap. Placuit.* Quod ſi inueniuntur certa ſigna quod non eſt baptizatus, ſicut muliercula ſolent cum eo ponere ſal, ſicut cum deportantur ad baptiſmum: & tunc abſque hæſitatione eſt baptizandus paruulus abſolutè. Si autem non inueniuntur aliqua ſigna, nec habẽtur vicinarum teſtimonia quod baptizatus eſt, baptizandus eſt, & tutius ſit ſi addatur conditio. Si baptizatus es, non te rebaptizo. *in ca. de baptiſmo.* Item timens mortis paruuli periculum, ſi aquam propter putei vel fluminis altitudinem habere non poteſt, non proiiciat eum in puteũ vel flumen, quia hoc faciens peccaret mortaliter occidendo: & quilibet tenetur magis vitare peccatum mortale in ſeipſo quàm quærere ſalutem proximi, quia ordinata charitas magis eſt ad ſeipſum. Imo ſecundum *Sco.* in caſu non eſſet baptizatus ſic proiectus: quia non ablutio, ſed ſubmerſio diceretur. In caſu poſſet pannus dimitti, vel peplum ſi vas ad hauriendum haberi non poſſet, ex quo exprimeretur aqua ad baptizandum. Vide latius *Scot. quaſtio. 3. diſtin. 5. libr. 4* Conſonat *Palud. diſtin. 6. quaſtio 1. artic. 3.* Et *Holkot. quaſt. 1. quarti.* Et *Gabr. diſt. 4. quaſtio. 2. art. 3. dub. 4.* Nec eſt de neceſſitate baptiſmi quod baptizans puerum manibus contrectet, ſufficit quod abluat immerſione, vel aſperſione, dum tamen idem ſit, qui abluat & verba proferat, nec ſit curæ ſi multum vel parum aquæ habeatur ſecundum *Holkot. quaſt. 1. quarti. de conſe. diſt. 4. Nequaquam.* Vnde de cribro tantundem poteſt exprimi: vt puer aſpergatur. Sed an infantes infidelium inuitis parentibus ſint baptizandi dictum eſt ſupra. Videatur etiam de hoc *Scot. qu. vlt. diſt 4 libro 4. Et Richar. di. 6. art 3. qu. 3. Durandus & Palud. qu 4. artic. 3.* Diſcrepant autem doctores inter ſe. Vide de hoc per multa apud *Gabr. dub. 5* vbi ſupra qui conſentit Scoto, qui dicit quod principibus non ſolum licet: ſed debent auferre paruulos à dominio parentum, volentium eos educare contra cultum Dei: dum hoc facere poterunt cum bona cautela, ne parentes cognoſcentes hoc futurum, occidãt paruulos ſuos: priuatæ autem perſonæ non liceret: Vide & de hoc Petrum de Aliaco *q. 2 art. 1 lib. 4.* probat Gabri. ſecũdum Scotum. Nam in paruulo Deus habet maius dominium quam parẽtes, & vniuerſaliter in poteſtatibus ordinatis. Poteſtas inferior non obligat in his, quæ ſunt contra ſuperiorem, vt dicit *Augu. de verbis Domini homil 6* & allegat magiſter *diſtinct. vltim. lib. 2* Si illud iubet poteſtas quod non debes facere: in hoc ſane contemne poteſtatem timendo poteſtatem

Digitized by Google

ſtatem maiorem. Dicit quoque Scot. Crederem religioſe fieri, ſi ipſi parentes paruulorum cogerentur minis & terroribus ad ſuſcipiendum baptiſma, & ad ſeruandum poſt ſuſceptum: quia eſto quod ipſi non eſſent veri fideles in animo: tamen minus malum eſt eis non poſſe impune legem ſuam illicitam ſeruare quam poſſe eam liberè ſeruare. Item filij eorum ſi bene educarētur in tertia & quarta generatione eſſent verè fideles. Vide latius Gabrielem vbi ſupra. Richardus autem videtur oppoſitum tenere, qui dicit quod homines non licitè poſſunt cogi ad ea, quæ nec illis proſunt, neque Eccleſię, &c.

Baptisma verum dicitur cui nihil deficit requiſitum ad eſſe ſacramenti, & quod imprimit characterem. Et baptiſmus à miniſtro quantumlibet malo ſecundum formam Eccleſiæ collatus verus eſt, & efficax cuiuslibet ſui effectus, niſi fuerit per malitiam ſuſcipientis impeditus. Hæc eſt ſententia omnium doctorum. *D. Thom. Scoti, Petri & aliorum.* Et dicitur ritè ſecundum formam Eccleſiæ per quod intelligitur, quod nihil deſit eorum quæ ad ſubſtantiam requiruntur. hoc eſt qui fit in debita materia elementari, ſcilicet, aquâ, ac integrâ verborum formâ, ſimul cum ablutione prolata, ac baptizantis intentione qua velit baptizare, nec malitia miniſtri impedit ſacramentum, nec eius effectum, ſi fiunt quæ fieri debent, quæ modò dicta ſunt, probat hoc auctoritate & ratione diffuſe *Gabr. diſtin. 5. quæſt. vnica artic. 2. libro 4.* Et ſecundum eundem *concluſ. 2.* Sine peccato in neceſſitate ineuitabili baptiſmus à quolibet ſumi poteſt, fideli & infideli. Eſt autem ineuitabilis neceſſitas, quando mora baptizandi eſt in periculo vt niſi ſtatim baptizetur, periret: & non eſt qui velit aut poſſit baptizare, niſi (gratia exempli) vnus ab iſto recipi poteſt & debet baptiſmus. Si tamen in forma Eccleſiæ baptizare velit, ſiue ille ſit gentilis, idolatra, ſiue hæreticus, aut alias ab Eccleſia præciſus perpetuo vel ad tempus, ſiue bonus ſiue malus, Hæc probantur à *Gabriele.* Concordat *B. Thomas, Durandus, Richard. Scotus, Palu. Petrus de Aliaco.* Nam baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis: ideo à nullo debet omitti, dum poteſt ſuſcipi, ſed à præciſo poteſt ſuſcipi verus baptiſmus: ideo ab eo eſt ſuſcipiendus in neceſſitate, & in tali neceſſitate communicando cum præciſo, non tranſgreditur præceptum Eccleſiæ: quia plus ligat præceptum ſuperioris quam inferioris: Deus autem præcepit baptiſmum ſuſcipi, Eccleſia prohibet communicare cum eo, quem præſcindit, ergo magis tenetur obedire præcepto diuino quàm præcepto Eccleſiæ. Imo verius obediendo præcepto diuino non tranſgreditur præceptum Eccleſiæ: quia omnia pręcepta Eccleſiæ intelligenda ſunt obligare, inquantum non obuiāt præceptis legis diuinæ, aut legis naturæ, etiam ſi non ſemper exprimatur in præcepto. Non enim intentio Eccleſiæ eſt (quæ eſt ſponſa Chriſti) aliquid contrarium ſponſo præcipere: ita ſcribit *Gab. vbi ſupra*: qui latius rem diſcutit. Sed extra caſum neceſſitatis ſciēter petens baptiſmum à præciſo non excuſatur à mortali, quia quātum eſt in ſe contēptibilem reddit ſententiam Eccleſiæ, quod ſcienter ſine peccato mortali non poteſt fieri: vt vult Richard. & poſt eum Gabr. vbi ſupra *concluſ. 3.* Extra tamen neceſſitatis articulum poteſt quilibet à ſuo ſacerdote non præciſo petere baptiſmum, quamuis probabiliter æſtimet eum malū eſſe. In hoc concordant omnes doctores, non enim peccat, qui à malo debitum petit & accipit, ſed ſacerdos eſt debitor ſuis parochianis in ſacramētis miniſtrādis. Etiam ſi fuerit ſacerdos notoriè malus: puta fornicator, luſor, vel vſurarius publicus: quia de occulto malo, cuius vita non eſt ſcandaloſa, non eſt dubiū quin à tali ſine peccato poſſit recipere ſacramenta. Imò debet, dicit *Scot d. 5. q. 2.* ab eo recipere baptiſmū. Debet autem à ſuo ſacerdote recipere, quia ſi ab alio, cui non incumbit ſacramenta miniſtrare, peccat: vt dicit *Scotus*. vide latius *Gab. concluſ. 4 vbi ſupra.*

Ad veritatem baptismi aliqua dupliciter dicuntur requiri: vt notat *Gab. diſti. 6. qu 1. lib. 4.* Vno modo neceſſario ſiue de neceſſitate ſacramenti ſine quibus non eſſet ſacramentum, neque baptiſmus. Secundo modo de congruo: & ſic illa requiruntur: ſine quibus nō ſeruaretur debita honeſtas, aut impediretur aliquis fruct⁹, & vtilitas ſacramenti, & vtroque modo aliqua requiruntur ex parte ſacramenti in ſe quæ reſpiciunt materiam & formā ſacramenti. Aliqua ex parte ſuſcipientis baptiſmū. Aliqua ex parte miniſtrātis ſacramentū. De primis duob. dictū eſt: ex parte vero miniſtri requiritur actio, qua corpus

Digitized by Google

pus baptizandi contingatur ab aqua vel immergendo vel aſpergendo, quam actionem dicimus lotionem. Vide *Palud. di. 3. q. 3.* & ideo dicit Scotus neceſſario requiritur virtus motiua in baptizante quæ poteſt aliquo illorum modorum actiuè abluere. Et quia ad ſubſtantiam baptiſmi requiritur forma verborum, neceſſe eſt miniſtrum poſſe loqui. Et quia locutio eſt actus naturæ rationalis requirens intentionem in eo qui loquitur: vt ſit perfecta & intelligibilis locutio: neceſſe eſt baptizantem habere rationem per quam poſſit intendere agere ea, & proferre quæ ad baptiſmum requiruntur. Requiritur autem intentio baptizantis. & ſecundum Scotũ non requiritur intentio actualis, nec ſufficit habitualis, ſed virtualis. Hoc eſt quod baptizans quandoq; habuerit intentionẽ actualem, ex qua deſcendat actus baptizandi, & non requiritur intentio miniſtri reſpectu effectus baptiſmatis in ſpecie, ſed ſufficit intendere quod Eccleſia intendit in genere.

QVIS AVTEM POSSIT BAPTIZARE oſtendit *Gab. d. 6. ar. 2. concluſ. 1 lib. 4.* cum ait. Omne ſuppoſitum naturæ intellectualis poteſt verè baptizare quod ſub debitis materia & forma, & intentione valet baptizandum abluere. Ex quo habetur quod Angeli, dæmones, animæ ſeparatæ, & homines viatores, & comprehenſores poſſunt baptizare. Vt diffuſe probat *Gab.* quamuis probabile eſt quod illam potentiam de facto non conceſſit, niſi viatoribus. Et tamen ſi Angelus baptizaret in aſſumpto corpore cum debitis forma & intentione ac aqua elementari ſupponendum eſt verum eſſe baptiſma, nec ſic baptizatus eſſet rebaptizandus. Dum tamen ſufficiẽter conſtaret baptizantem fuiſſe Angelum bonum. Sic Angelus Michael prohibuit Epiſcopo dedicare Eccleſiam ſuam in monte Gargano: aſſerens eam à ſe fuiſſe dedicatam. Si etiam malus Angelus in corpore aſſumpto baptizaret, & cõſtaret quod hoc faceret ex præcepto Dei: quia oportet Angelum malum etiam inuitum obedire Deo, talis habendus eſſet pro baptizato, nec iterum baptizandus. Sed non eſſet ſine certa reuelatione credendum quod malus Angelus vere baptizaret: quia odit ſalutem hominis. Et quod dictum eſt de Angelis bonis, ſimiliter dicendum eſt de animabus & hominibus beatis: & quod dictum eſt de dæmonibus, locum habet de animabus & hominibus damnatis: ſi aliqui damnati eſſent in anima & corpore. Item nec mutus nec mancus nec vſu rationis carentes poſſunt eſſe miniſtri huius ſacramenti baptiſmalis: quia deficit potentia proferendi, lauandi, & intendẽdi; nec requiritur ſexus certus, nec fides, nec baptiſmus, quia tam laicus quam ſacerdos poteſt baptizare, fidelis ſiue infidelis & hæreticus: vt habet *Paludenſis. d. 5. q. 2. art. 1.* quia nulli horum deficit aliquid quo non poſſit miniſtrare omnia ad verum baptiſma neceſſaria. Sed nec laicus nec mulier præſumat baptizare, etiam docta vel ſancta niſi neceſſitate cogente, vt habetur *di. 4. Mulier.* imò extra caſum neceſſitatis nulli licet baptizare, qui non habet miniſterium ſacerdotale. Si autem alius à ſacerdote baptizat: verus eſt baptiſmus: ſed baptizans peccat, & hoc extra caſum neceſſitatis. Probat *Gab.* & concordat *Richard. d. 5. q. 4. art. 1* Et dicit Angelus in *ſumma* quod non ſacerdos ſine neceſſitate baptizans efficitur irregularis. Contrarium tenet *Palud. d. 5 q. 2. artic. 1.* Scotus vult quod ſoli ſacerdoti congruit baptizare, & illi præſertim cui incumbit ex officio pręſidere: quia per baptiſmum recipitur baptizatus in collegium Eccleſiæ militantis: plura Scotus. & probatur auctoritate canonis *de conſecra. d. 4 Conſtat & 93 d. Diacones.* Vide de hoc latius *Gab. diſt. 6. q. 1. arti. 2. concluſ. 2.* Paul. Corteſ. non diſſentit. *di. 1. li. 4. in fine.* vbi dicit. Idque munus baptizandi, ſcilicet, ad flaminem dialem pertinere placet, quamquam id temporum anguſtiis à prophanis & fœminis obiri poſſit. Poſſunt & præterea plures eundem baptizare: dum tamen quilibet eorum perficit totum, quia vnus totum faciens, non annihilat per hoc factum alterius. Sed ſi vnus faceret totũ quod plures faciunt: baptizatus eſſet nihilominus alio ſimiliter faciente. Si verò vnus ablueret: & alter verba proferret: nihil facerent. Cuius ratio non eſt niſi inſtitutio diuina: vt dicit *Scotus.* Vnde ſi mutus & mancus concurrerent: mutus ablueret, & mancus verba proferret, & vterque baptizare intenderet, non eſſet verum ſacramentum. Vide & *Petrus Palud. diſtin. 5. quaeſt. 2. art. 2.* quia non quilibet eorum perficit totum. Sed ſi duo baptizantes dicunt. Nos baptizamus te in nomine, &c. non baptizant; quia ſic mutaretur forma. vt ſentit *Alexan. p. 4. q. 16. memb. 7.* Nam baptizans miniſter

Digitized by Google

niſter ſignificat Chriſtum. Vnus autem eſt Chriſtus, qui principaliter baptizat: & ideo debet eſſe vnus miniſter, vel plures vt vnus. Et quamuis (vt ait *Gab.d.6.concluſ.7.lib.4.*) Vnus plures perfundens vel aſpergens ſimul, dicens: Ego vos baptizo in nomine, &c. verè omnes aſperſos baptizat. extra tamẽ neceſſitatis caſum hoc faciẽs, mortaliter peccat. Nemini enim præcluditur via ſalutis: quare in periculo mortis hoc liceret. Nec illa mutatio verbi importantis perſonam recipiẽtis mutat veritatem & efficaciam baptiſmi. vt habet *Palud.d.3.quæſt.2.* Et etiam videtur in die Pentecoſtes: cum Petrus vel Apoſtoli baptizarunt multos, &c. vt & ſupra tactum eſt. Nã verba ſignificantia perſonam conferentis & ſuſcipientis non ſunt determinata à Chriſto, ſed ab Eccleſia, ideo in eis poteſt fieri aliqua mutatio. Nec videtur quod Eccleſia voluerit aliquem præciſe arctare ad iſtam formam: quod per hoc alicui præcluderetur via ſalutis. Si quis autem extra neceſſitatem attentaret, peccaret mortaliter, quia non conformaret ſe Eccleſiæ in ſacramẽtorum miniſterio niſi neceſſitas excuſet. Excuſat autem à peccato mortali neceſſitas cũ imminet. Alioquin in caſu poſito quis eſſet perplexus. Vide latius *Gab. vbi ſupra.* Nec eſt par ratio mutationis te in vos, & ego in nos. Nam vos, includit ſuum ſingulare geminatum, ſcilicet, te & te: non ſic nos. cùm dicitur nos: non valet tantũ ſicut ego & ego, ſed ego & tu vel ille. & ideo cum dicitur. Nos baptizamus, mutatur forma. Sed cùm dicitur vos, nõ eſt mutatio formæ, ſed quædam geminatio, id eſt, baptizo te & te. Verùm *Palud.di.3.q.1.ar.3.* aliud ſentit exemplificans de Prælaris qui ſolent ſe pluraliter nominare. Item de modo loquendi aliquorum qui more patriæ ſe, per nos denotant. Ad veritatem item baptiſmi ſimultas lotionis & formæ ac intentionis requiritur, quod neutrum eorum ſine alijs perfectè finiatur. Ratio huius eſt inſtitutio diuina. Latius de hoc *Gab.concluſ.8.vbi ſupra.* Iudicatur autem ſimultas inter factum hominis, & verbum, vt dicit *Scotus quæſt.3 diſt.6.li.4.* quando incipit vnum antequam totaliter finiat aliud. Fuſius *Gab. vbi ſupra.* Conſiderandum præterea eſt ſecundum *Alexan.q.13.parte.4 mem.1.* quod cum aliquis debet baptizari adhibenda eſt diligentia quod baptizandus non committatur ſuſpecto & notato de hæreſi, ſed probato in fide, nõ quod hæreſis impediat baptiſmum ſi fuit intentio baptizandi, ſed quia de ſuſpecto magis timetur: ne malicioſe intentionem ſubtrahat. Dũ autem non ſuſpecto offertur, licet intentio baptizantis non innoteſcat certitudinaliter & euidẽter: tamẽ innoteſcit vehementi præſumptione, & hoc ſaluti baptizati adulti cum propria fide & intentione, & ſic ſatis præcauetur periculum, quoniã & ſi non intenderet miniſterialiter baptizare, & ſic non eſſet ſacramentum: ſaluatur tamen adultus baptiſmo flaminis. Sed quid de paruulo: ſi non intendit baptizans nõ eſt baptizatus, & ſi decedit ante vſum rationis, damnabitur. Dicit idem quod ſine præiudicio in iſto caſu piè ſupponi & credi poteſt quod ſummus ſacerdos ſuppleat quod deficit ſacramento. Cũ enim virtus ſua non ſit alligata ſacramentis: ſupponẽdum eſt quod ſuperabundantia liberalitatis & gratiæ illius ac merito Eccleſiæ in nullo negligentis aliud remedium ſalutis adhibebit. Huic conſonat *S.Tho.* vt refert *Gab.d.6.q.1.art.3.dub.2 lib.4.*

Baptismvs eſt regeneratio ſpiritualis: in qua Eccleſia mater eſt, Deus pater. Eccleſia verò copulatur Deo per fidem. Datur ergo gratia fidei à Deo patre: in qua iuſtificatur diſponẽte fide Eccleſiæ matris: vt ſit conformitas geniti ad gignẽtem. De quo latius *Gab.dub.6.vbi ſup.* Sic ergo in fide Eccleſiæ miniſtratur baptiſmus. Et additur *Alex.* Et ſi militans Eccleſia erret (quod tamen nõ cõtingit) nihilominus tamẽ triumphans ipſa adiuuaret: in qua eſt fides largè ſumpta, quia clariſſima cognitio veritatis. Et dicitur baptiſmus ſacramentũ fidei. vt habet. *Gab.d 6 q.1.dub.6.lib.4.* quia in illo datur ſignũ fidei, ſc. character, quo diſtinguuntur fideles ab infidelibus, quandoq; re & nomine quando nõ indignè accipitur, quãdoq; nomine & non re dũ fictè acceditur. Dirigit quoq; fides (vt idẽ ait) intentionem in operibus virtutũ quibus quis meretur opera dirigendo in vltimum finem, & ad hoc dirigit fides perſonalis exercentis huiuſmodi opera. In ſacramẽtis autem dirigit fides Eccleſiæ intentionem, eò quòd intentio requiſita eſt intẽdere, facere id ꝙ Eccleſia credit vel intendit. Vnde ſic intendẽdo quod Eccleſia intendit, baptizãs fit miniſter Eccleſiæ, etiam ſi fuerit hæreticus, facit.n. opus Eccleſiæ. Si.n. non intẽderet quod intendit Eccleſia, ſed quod intenderet hæreſis: non baptizaret.

Sicut igitur quando baptizat fidelis, intentionẽ eius dirigit fides propria. Sic quando baptizat hæreticus, intentionem eius dirigit fides Eccleſiæ, quia intendit quod Eccleſia intendit. Hæc *Gab.* Et vt idem ſcribit poſt Scotum. *d.6 q.2. art. 3. dub.* 8. Scienter ſuſcipiens, vel conferens iterato baptiſmum eſt irregularis, vt habetur *de apoſtatis. c. ex literarum.* vbi dicitur quod talis ad maiores ordines non poteſt promoueri ſi publicum eſt: niſi ad religionem intrauerit, vt fauore religionis circa eum valeat diſpenſari. Et hoc eſt verum ſi fiat iteratio abſolutè. Secus ſi ſub conditione fiat. Si autem baptizatio fiat ignoranter ſuſcipiens iterato licet ignoranter eſt irregularis, & non conferens. vt habetur *de conſecr. diſtin. 4. quibus.* vbi dicitur. Qui bis ignoranter baptizati ſunt, non indigent pro eo pœnitere niſi quod ſecundum canonem ordinari nõ poſſunt, niſi magna neceſſitas cogat: in tali enim neceſſitate diſpenſari poſſit. Et loquitur c. de ignorantia facti, quia ſi eſſet ſola ignorantia iuris, oporteret eum pœnitere. Vide latius Scotum. Inſuper non baptizatus credens ſe baptizatum, ſaluatur. vt patet *de presbytero non baptizato. c. apoſtolicam*, non tamen ſuſcipit characterem ordinis, nec eſt verè presbyter. vt patet *de presby. non bap. c. 1. & Veniens.* Si tamen celebrat ignorans, creditur ꝙ cõficiat non poteſtate ordinis quẽ nõ habet, ſed virtute Eccleſiæ: ſecundum Innoc. Albertus etiã dicit & putat talem conficere non in poteſtate ſua, ſed in poteſtate Eccleſiæ. Deſcẽdit enim tunc à virtute ſpiritusſancti vegetantis Eccleſiam poteſtas in illum: ne Eccleſia decipiatur, & illum excuſat ignorantia inuincibilis. Vnde dicit *Altiacenſ. q. 2. art. 1. li. 4.* quod iſta per eum tanquam per ſacerdotem geſta rata fuerunt: tamen ea non fecit. ſed quod ipſe facere credidit, ſummus ſacerdos per ſuam gratiam suppleuit. Ponit & plures alios caſus ibidem Dom. Card. Cam. Scotus vbi agit de forma baptiſmi, ponit tres regulas in dubijs. Prima eſt: ſi poſſibilitas adeſt, via tutiſſima eſt tenenda. Secunda: ſi non adeſt poſſibilitas, via tutiſſima proxima. Tertia: ceſſante poſſibilitate, cautè ſupplẽdum eſt quod impoſſibilitas prohibebat, & hoc in caſibus quibuſdam eſt tenendum.

Baptismvm præcedentia ſunt tria. vt recitat *Hugo lib. 2. de ſacramentis par. 6. c. 4.* Hæc ſunt catechiſmi & orationes. Primum itaq; catechizatur baptizandus vt ad fidem proprio moueatur voluntatis arbitrio. Deinde exorcizatur vt ab eo diaboli poteſtas iniqua pellatur. Additur etiã oratio, vt præueniat & ſubſequatur: quæ vires tribuat libero arbitrio: & qua procul fiat vniuerſa maligni ſpiritus illuſio. *Vnde Paul. Cor. d. 1 lib. 4. art.* Eidemque, ſcilicet muneri baptizandi catechiſmus & exorciſmus additur, quorum alter diſciplinæ traditio: alter ſontis dæmonis afflictor & exturbator dicatur. Repeturque vterque, tum à flamine, tũ ab eo qui ſit pro puerpetio vas factus, vt ritualibus eſt libris mandatum. Et ſecundũ *Alex. q. 10. partis. 4. & Hugo.* In adultis præcedit catechiſmus: vt ipſi inſtruantur non ſolũ ad baptiſmum, ſed etiam exorciſmũ. Qualiter enim intelligerent exorciſationem ſupra ſe, niſi prius inſtructi intelligerent quid eis fieret. Alius autẽ eſt ordo in paruulis qui non habẽt vſum rationis, nec intelligere poteſt. Vnde primo datur exorciſmus: ne diabolus impediat ꝓceſſũ ad baptiſmum. Hæc *Alex.* & poſt eum vide *Gab. d. 6. q. 3. lib. 4.* Et illa quæ ſic præcedunt ſiue cõcomitentur, ſiue ſequantur baptiſmum: nõ ſunt ſacramenta propriè dicta, quia non conferunt gratiam ex opere operato efficaciter ex diuina inſtitutione: Sed ſacramentalia dici poſſunt pro quanto præparant ad congruam ſacramentorũ ſuſceptionem, vel ad ſignificationẽ effectus ſacramenti, aut ad vſum vel exercitium gratiæ in ſacramento ſuſceptę: vel impedientiũ remotionem, quæ effectum habent ex inſtitutione Eccleſiæ & eius oratione, & hoc in lege gratiæ. Et nec quantum ad baptiſmi ſubſtantiam, nec quãtum ad eius effectum neceſſe eſt præcedere catechiſmũ vel exorciſmum: quia ſine his verus eſt baptiſmus & efficax. Alioquin non ſufficeret ad ſalutem his qui vrgẽte neceſſitatis articulo alijs ritè baptizantur. Cõtra illud *Marc. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Expedit tamen eum prius catechizari qui debet per baptiſmum ad vitã ſpiritualem regenerari. Id quidem probat *Gabr.* ratione & auctoritate *vbi ſupra. ar. 2. concluſ. 2.* Vnde *Marc. vl* dicitur: *Ite, docete omnes gentes baptizantes, &c.* Præmiſit autem Dominus docete: vt notetur quod inſtructio præcedat baptiſmũ. Vnde Hugo: Docete ad fidem pertinet, baptizãtes ad emendationẽ. per catechiſmũ quoq; diſponitur catechuminus, vt ſit magis idoneus ad baptiſmi ſuſceptionem: & ſpe-

Digitized by Google

ſpecialiter quantum ad adultos, oſtenditurque congruitas ex parte paruulorum. Nam ſicut paruulus poteſt conſequi ſalutem ex fide aliena per ſacramentum baptiſmi, ſic congruum eſt vt poſſit obligari ad ea quæ ſunt fidei obligatione aliena. Hæc autem fit per Anadochum, id eſt, patrinum: cui præponuntur rudimenta fidei, & obligatio obſeruandi quæ ſunt fidei: qui ex perſona pueri reſpondet & profitetur: & ipſum puerũ licet ignorantem & non conſentientẽ obligat. Videantur latiùs *Gab. & alii. Alex. S. Th. 3. p. q. 71. Palud. Durandus.*

De baptizandi ritu vide Hugo. *lib. 2. de ſacramentis. p. 6. 10. 11. capit.* Et poſt eum *Gab.* qui ſatis clarè & bene refert *d. 6. q. 3. ar. 3. dub. 3. li.* 3. vbi oſtendit quid ſignificent ea quæ circa baptiſmũ fiunt. In ceremonialibus autem (vt ait Richard.) ſeruanda eſt conſuetudo: quia illa non pertinent ad eſſentiam baptiſmi: quia ſine illis verum conferri poteſt baptiſma, ſed pertinent ad ſacramẽti ſolennitatem: peccaret tamen ſacerdos hęc cum propoſito omittens contra morem ſuæ Eccleſię caſu neceſſitatis excepto. † Adhibẽtur autẽ ceremoniæ, vt habet *D. Th. 3 p. q. 66. ar. 10.* propter tria. *primo* ad excitandam deuotionem fidelium erga ſacramentum; ſi enim ſimpliciter fieret ablutio abſque vlla ſolemnitate, æſtimaretur communis ablutio. *Secundo* ad fidelium inſtructionem. *Tertio* quia per orationem & benedictionẽ cohibetur vis dæmonis ab impedimento ſacramentalis effectus. Hæc de ſacramento fidei quo initiamur vt ſimus Chriſtiani dicta ſufficiant, modica ſunt quæ notauimus ex doctoribus reſpectu eorum quæ ipſi diffuſe & latè pertractãt, legant ſtudioſi plura de baptiſmate apud theologiæ profeſſores.

Beatitudo ſecundum theologos & phyſicos vt dicit *Gab. d. 24. q. 1. ar. 2. li.* 2. eſt optimum hominis bonum. & vt Brulef. ait: beatitudo eſt bonũ glorioſum, copioſum & delitioſum quod omnis homo naturaliter appetit. *d. 22. q. 1. li. 2.* & beatitudo ſecundum *S. Tho. 4. ſen. d. 48. art.* 2. eſt ſummum bonum, & vltimus finis rationalis naturæ tantum. Idem *ſecunda parte. q. 26. ar. 1. & 2. & 1. 2. qu. 3. art.* 2. Beatitudo eſt vltima perfectio hominis. Beatitudo ſecundum Boetium *li. 3 proſa. 2. & Sco. in 4. diſt.* 49. eſt bonum, quo habito completè eſt bene habenti. Et cui fœlicitas adeſt, nihil prorſus deeſt (inquit Beroaldus poeta & orator.) Scotus. n. dicit quod beatitudo eſt bonum ſufficiens excludens, ſcilicet, defectum & indigentiam. Eſt & bonum perfectum & cõpletum excludens imperfectionem ſeu diminutionem. Eſt bonum vltimatum excludens tendentiam & ordinabilitatem ad aliud completius bonum. Boetius dicit: Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Et *Aug. in 5. de ciuit. Dei* dicit. Beatitudo eſt omnium rerum optandarum plenitudo.

Beatitudinis nomen multipliciter accipitur ſecundum *Occam 2 parte ſui dialogi.* & poſt eum ſcribit Gab. *lectione 66. cano.* Vno modo pro beatitudine patriæ. Alio modo pro beatitudine viæ. Beatitudo viæ dupliciter accipitur. Vno modo pro operatione ſeu diſpoſitione perfecta, qua quis diſponitur in via ad beatitudinis patriæ cõſecutionem. Sic dicitur *Iac. 1. B. vir qui ſuffert tentationẽ: quia cũ probatus fuerit, accipiet coronã vitæ. Et Mat. 5. Beati pauperes ſpiritu.* Secundo modo accipitur beatitudo viæ pro mũdana ac tẽporali proſperitate: ſecundũ quod beatũ dixerũt populum: cui hæc ſunt. vt habetur in Pſal. 142. Prima beatitudo nec deſideriũ maioris cõmodi aut perfectionis: nec afflictionẽ & pœnã, ſed tantũ futurę beatitudinis patriæ impedimentum: puta peccata mortalia excludit. Secũda tantũ apparens eſt & falſa: & ideo nominis beatitudinis indigna. Beatitudo patriæ ſecundũ Occam & Gabr. vbi ſupra accipitur dupliciter. Vno modo pro operatione intellectuali optima ſecundũ ſpeciem: qua, ſcil. obiectũ beatificũ diuina eſſentia nudè & immediatè ac perfectè attingitur, ſiue illa ſit viſio clara diuinæ eſſentię, ſiue fruitio. nõ enim ab inuicem ſeparantur. Et ſic beatus eſt quicunq; clarè intuitiuè videt Deum. Aliter accipitur beatitudo patriæ pro ſtatu huius intellectualis naturæ optimo ſecundum ſpeciem omne bonũ tam eſſentiale quàm accidentale, & ad quã vnquam eadem natura intellectualis perueniet includente. Iſta beatitudo excludit deſideriũ ad vlteroirem perfectionem, delectationem & gaudiũ: etiã de aliquo citra Deum attingendũ. Sic dicitur beatitudo ſecundum Boetiũ ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus: cui ſcilicet, nihil deeſt de omnibus bonis quæ talis natura intellectualis vnquam habebit. Et hanc quidem vocant beatitudinem conſummatam, ſiue integram.

Beatitudo (vt ſcribit *Pet. de Alia. q. art.*

lib.1.poteſt ſumi dupliciter. Vno modo præciſe pro actu viſionis Dei claræ &fruitionis vel vtroque ſimul:non connotando æternitatem illorũ actuum. Alio modo poteſt ſumi magis propriè pro illis actibus connotando æternitatẽ illorum ſiue credulitatem firmam &veram quod illi act⁹ in quib. conſiſtit eſſentialis beatitudo durabunt ſine fine,& ita ſumitur communiter.

BEATITVDO ſecundum RAYNE. IN SVMMA SVA, & ſecundum alios.Et vt colligit frater Pelbartus.*li.3.roſarij theo*.generaliter loquendo poteſt conſiderari triplex. Prima falſa & deceptoria.Secunda vera & meritoria.Tertia perfecta & præmiatoria. Prima beatitudo falſa & deceptoria ſecundum diuerſorum opiniones erroneas ponitur in diuerſis ſecundum quod declarat *Philoſoph*.1.*Eth*.Et *Boetius 3.de conſo.phi.Aug*.10. *de ciuitate Dei.c*.18.&*Philippus Beroaldus* de fœlicitate ſcribens.& *Baptiſta Mant.in lib. de patientia.Paul.Cor.Lactantius,&c.* per multa illi: qui & reprehendunt prauorum hominum ſententias vel opiniones de beatitudine, quorum: Quidam in diuitijs temporalibus collocauerũt: vt Chreſus:Quidam in voluptate, vt Epicurus. & in bonis corporis:vt diues epulo. Quidam in potentia & dominatione:ſicut Alexander. Alij in honore & dignitate & nominis fama, de quo aliàs videatur.Contra quos *D.Th*.1.2.*q*.2.per totum.Secunda beatitudo,ſcilicet,vera & meritoria,de qua dicitur : *Beati immaculati in via,qui ambulant in lege Domini*,id eſt, præceptorũ obſeruantia & fide vera.Vnde & ſaluator *Matth*.5. annumerat octo beatitudines: de quibus infra, ſed talis beatitudo non eſt perfecta. Tertia dicitur beatitudo perfecta & præmiatoria: & hæc habetur in patria in Dei viſione & fruitione & tentione.Vnde ſecundum *Rich.in 4 d* 49. & ſecundũ *Reyn.in ſumma:cum D.Th.li.3.contra gẽt.c.46.* & alios, vera & perfecta beatitudo in hac vita nõ poteſt haberi,ſed ſolũ in patria quia hæc conſiſtit in diuinæ eſſentiæ viſione & fruitione: quam in præſenti habere nequimus niſi per fidei cognitionẽ:quæ eſt per ſpeculum & in ænigmate:vt dicit Apoſtolus:Hæc beatitudo vera nõ poteſt obtineri aliter quam per virtutes theologicas:quæ ſunt fides,ſpes & charitas.Et beatitudo ſecundum *S.Bona*.dupliciter poteſt ſumi. Vno modo propriè pro ſtatu perfecto plenitudine omnis boni:vt loquitur Boetius, vt dictũ eſt ſupra.Hæc includit clarã Dei viſionẽ,perfectam fruitionẽ,& firmã tẽtionẽ,vt dictũ eſt Alio modo accipitur pro ſtatu priuato priuatione omnis mali & culpæ. Accipiendo primo modo poſitiuè,nulli Angelorũ in principio creationis fuerũt beatitudine perfecti.vt habet *Magiſt. diſt* 4.*li*.2. Nã neq; Angeli cadẽtes nec ſtãtes fuerũt in principio creationis beati,quia ſecuritas &certitudo eſt de ratione beatitudinis.Hæc autẽ non fuit in cadentib.Nã *Io*.8.dicitur de Lucifero. *Ille in veritate nõ ſtetit*.Vide latius *Gab.d.4.q.vnica.libr*.2. Sed in beatitudine ſecundo modo dicta,per priuationem omnis culpæ & pœnæ oẽs Angeli ſũt creati:quia oẽs fuerunt creati innocentes & ita ſine malo culpæ,& per continens ſine malo pœnæ. Nõ enim Deus prius eſt vltor quã ſit aliquis peccator.præterea creator optimus non potuit auctor mali eſſe.Vnde *Gen.1*.dicitur:*Vidit Deus cuncta quæ fecerat:& erant valde bona*.Igitur boni erant angeli oẽs quos fecerat bonitate innocẽtiæ,quæ omnẽ excludit culpã.De hoc pulchre *Magiſt.d.3*.allegans manifeſtas auctoritates Auguſt. & Origen.Et(vt ſcribit *Gab.d*.5.*q*.1 *lib* 2.) tam Angelus quam homo beatitudinem ſuam meretur.Glorioſiusque eſt accipere donum ex merito quam ſine merito, & hoc particulariter verum eſt,non vniuerſaliter. Inſtantia eſt de Chriſto.

BEATITVDO(vt ſcribit *S. Bona d*.38.*q*.1.*li* 2.) quæ eſt finis omnium bonarum voluntatum, eſt beatitudo vera. Beatitudo verò quæ eſt finis malarum voluntatum non eſt beatitudo vera, ſed ſimulata. Auarus enim æſtimat beatitudinem eſſe in diuitijs & deliciis,ſuperbia & honoribus,& ſic dẽ alijs. Vnde ſicut finis malarum voluntatum quæ habet imaginem veri boni, vtputa beatitudinis ſui.ſic etiam malæ voluntates prætendunt ſpeciem virtutis. Quando ergo dicitur quod omnis voluntas tendit ad beatitudinem,hoc intelligitur de beatitudine in ſua generalitate conſiderata,in cuius appetitu omnes(vt dicit *Aug*.)communicant. Sed prout beatitudo determinatè accipitur pro illa quæ conſiſtit in viſione Dei,nec ab omnibus appetitur,nec omnes in illam tendunt.

BEATITVDO ſecundum aliquos (vt refert *Gab.d.1.q.6.li.1 ſen*.)eſt triplex,ſcil. obiectiua,formalis,& ſubiectiua Beatitudo *obiectiua* eſt obiectũ beatitudinis formalis, & eſt ſummum bonum, ſci-

Digitized by Google

ſcilicet, Deus glorioſus, & dicitur beatitudo in creata. *D.Tho.* 1. 2.*q.*3.*ar.*4. Et ſecundum *Richar.* dicitur bonũ in quo perfecte & plenarie requieſcit humana vita. *d.*49 *ar.*1.*q.*3.*li.*4. In nulla enim creatura poſſet homo inuenire perfectam ſufficientiam ad quietandum & perficiendum eum totum. Et dicitur beatitudo finalis, eo quod ſit vltimus finis. Beatitudo *formalis* eſt perfectiſſimus actus quo anima vnitur obiecto beatifico, ſcilicet, clara viſio & fruitio & tentio. Et dicitur formalis (vt dicit *Brulif.di.*4.*qu.*1 *lib.*2.) quia cõſiſtit in actib⁹ quę ſunt accidentia,& ſunt ſubiectiue in beato, & informant ipſum beatũ. Eſt enim ſic accepta vt ſcribit Richa. aliquid exiſtens in beato: tanquam eius vltima, & plenaria perfectio,& eſt aliquid creatum, & dicitur beatitudo creata,& cõſiſtit (vt dicit *Brule.d.*49.*li* 4.) in clara Dei viſione,& intentione Dei per amorem,& infruitione & amore amicitiæ: quia ſi electi viderent Deum, & non diligerent, proprie non eſſent beati. Et vt dicit Thom. Argent. Beatitudo formalis eſt quo formaliter beatus dicitur eſſe beatus. Et ſecundũ eundem vtraq; iſtarum beatitudinum replet & quietat ipſius beati omne deſideriũ. Vna tamen formaliter,& ideo quandoque appellatur finis intrinſecus, qui dicitur finis quo alia replet & quietat finaliter & effectiue,& ideo dicitur finis extrinſecus ſeu finis in quo. Quem finem alloquens *Aug in lib. cõfeſſi.* ait: Ad te nos feciſti Domine, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Et quia deſiderium non quietatur niſi bonum deſideratum adipiſcatur. Ideo dicit beatus Aug. Beatus eſt qui habet quicqd vult,& nihil mali vult. Hinc eſt etiam quod aliqui beatitudinem deſcribẽtes dicunt. Beatitudo eſt ſufficientia omnis boni. Nam cum deſiderium ſit reſpectu boni, igitur omne deſiderium non poteſt quietari, niſi per illud quod in ſe habet bonitatem omnium generum. Vnde *S.Bona.diſt.*49.*art.*1.*lib.*4.*ait*: Beatitudo eſt finis ſatians noſtrum appetitũ. Satians autem noſtrum appetitum eſt dupliciter, vel ſicut obiectum, vel ſicut informans. Primum ſolus Deus eſt, ad quem capiendum humana anima ordinatur. Secundum eſt ipſa influentia Dei in animam, quæ eſt ipſa Dei formitas,& ſatietas,& vt ait *q.*6.*vbi ſupra.* Si dicatur ſicut obiectum omnino vna eſt merces, vn⁹ Deus, vna beatitudo, vnum præmium. Vnde *Matt.*20. dicitur Omnes acceperunt ſingulos denarios,& tantũ Domin⁹ dedit nouiſſimo quantum primo. Et gloſa. dicit 1.*Cor.*15. ſuper illud. *Stella differt à ſtella.* eundem denarium paterfamilias dedit omnib⁹, qui operati ſunt in vinea, quo vtique non aliud ſignificatur quam id quod omnes communiter habebunt, quod eſt beatitudo. Si autem formaliter dicitur beatitudo, vna vnitate conformitatis, vnitate connexionis, ſed tamen differens eſt quãtitate gaudii & remunerationis. Vnus enim alio clarius videt Deum, & magis de illo gaudet & ſtrictius tenet. Beatitudo *ſubiectiua* eſt natura beatificabilis. Et hæc impropriiſſime dicitur beatitudo, ſed proprie dicitur beata ſicut ſubiectum albedinis, non dicitur albedo ſed album. *Gab.lib.*1.*diſt.*1.*q.*6. Sunt autem (vt idem ſcribit *Gabr. diſt.*4.*q.vnic. art.*3. *dubio* 3.*lib.* 3.) quædam concomitantia beatitudinem: vt gaudium, ſecuritas,& illa meruit, qui meruit beatitudinem. Quędam vero antecedentia & beatitudinem inducentia, & de illis non oportet quod merens beatitudinem mereatur antecedẽtia. Hæc enim ſunt ipſa merita, & gratia meriti principiũ, quæ non cadunt tanquam primum ſub merito.

Beatitudo eſt duplex (vt ſcriptis reliquit *Richard diſt.*49.*art.*5.*qu.*2.*lib.*4.) ſcilicet, animæ & corporis. Dicitur autem eſſe de eſſentia beatitudinis animæ omne illud ſine quo non eſſet vere beata, & nihil eſt de eſſentia beatitudinis ſuæ ſine quo poſſet eſſe vere beata,& quia ſine corpore vere beata eſt. beatitudo corporis pertinet ad præmium animæ accidentale non eſſentiale. Sed illud ſine quo corpus non poſſet eſſe beatum videtur eſſentialis eius beatitudo, vel ad ipſum pertinere, & ita poteſt dici quod beatitudo corporis aliquo modo eſt eſſentialis ſimpliciter & principaliter, quia eſt eſſentialis corpori, inquantum ſine illa corpus non poſſet eſſe beatum, tamen non eſt eſſentialis ſimpliciter & principaliter eo quod ſine illa pars hominis principalior eſt perfecta propter ſui cũ Deo coniunctionem. *Richa.* Et (vt idem vult) beatitudo hominum electorum maior erit poſt iudiciũ quam ante extenſiue & etiam intenſiue, quia nõ habet modo niſi beatitudinem animę: tunc autẽ erunt beati & in anima & in corpore: gaudebitque tunc de ſuo bono & corporis bono. Et etiam intenſiue quia clarius Deum videbit. Vnde *magiſt. diſt.* 49. *cap. vlti.* dicit. Peracto iudicio am-

Digitized by Google

ampliorem gloriam ſuæ charitatis Deus monſtrabit electis. tunc enim naturalis animæ virtus perfectior erit. Vide latius *Richa. di.49. ar. 2. q.7.* &c. Poteſt autem creatura dupliciter participare beatitudinẽ, vt literis prodidit *Gab. d.28. q. vni. ar.1. li.3.* Vno modo formaliter, quia poteſt per actũ beatificum formaliter tendere in Deũ, ipſum videndo, & eo fruendo. & ſic ſola creatura rationalis eſt capax beatitudinis. Alio modo poteſt participare Deum beatifice, non formaliter fruendo Deo, ſed quia poteſt participare aliquẽ effectum beatitudinis ſeu gloriæ in ipſum redũdantis. Sic corpus noſtrum participando dotes gloriæ ex beatitudine animæ in ipſum redundãtis (quæ ſunt effectus gloriæ) dicitur participare Deum beatifice. Et quo ad beatitudinis obiectum, ſcilicet, bonum increatum, quod vnum & idem exiſtens ab omnib⁹ participatur, vt ſcribit *Rich. d.49. ar.2. q.8.* ſic vnus non eſt beatior alio: quia idem eſt obiectũ quod omnes participant, ſed ex parte diſpoſitionis beatorũ vnus eſt beatior alio, inquantũ vn⁹ videt in alio clarius Deũ, & diligit perfectius. Vnde *gloſ.* ſuper illud *Ioã.14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt* dicit, id eſt diuerſa pręmia meritorũ. Vide clarius *Ric. ibi.*

Consistit vero ſecundum eundem *ar. 1. q.5. vbi ſupra* beatitudo in actibus nobiliſſimis: qui ſunt actus animæ. Vnde qui beatitudinem æſtimauerũt eſſe in corporalibus diuitiis ſeu deliciis vel honoribus: ſuæ naturæ nobilitatem nõ recognoſcebant. Et ſecundũ *Tho. Argent.* Beatitudo conſiſtit in actu potentiæ volitiuæ: quia actu voluntatis intimius & perfectius coniungimur & vnimur Deo: qui eſt beatitudo increata. In hoc enim conſiſtit ſumma perfectio, quod ſumme cõiungimur perfectiſſimo fini ſuo, ſed ſumma perfectio hominis eſt beatitudo formalis ſeu creata, & vltimus ac perfectiſſimus finis hominis eſt beatitudo increata ſeu finalis, qui eſt ipſe Deus. Item nullo actu magis vnimur quam actu voluntatis, vt idem ſẽntit. Item totus homo dicitur ſimpliciter bonus bonitate ſolius voluntatis: etiam ſi habuerit obtuſum intellectum & hebetem. Cõſiſtit quoq; beatitudo in actu ipſius intellectus aliquo modo: quamuis non æque principaliter, ſicut in actu voluntatis, quia quilibet actus animæ tantum eſt beatificus quantum per ipſum attingitur ipſe Deus, ſed actu intellectus attingitur Deus: quamuis non ſic intime & perfecte ſicut actu voluntatis. Item in actu viſionis intellectiuæ aliquo modo conſiſtit vita æterna, ergo aliquo modo beatitudo. Vnde *Ioan.17.* dicitur: *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te Deum, &c.* Aſſignat & rationem Thomas Argentinenſ. Richard. vero *diſt. 49. art. 1. qu. 6. lib. 4.* vult quod beatitudo cõſiſtat in actu intellectus & voluntatis ſimul, quia eſſe beatitudinis vitæ humanæ conſiſtit in perfecta vnione animæ rationalis cum Deo. Hæc autem vnio includit animæ vnionem cum Deo ſecundũ omnem ſui potentiam ſecũdum quam vnibilis eſt cum eo immediate. Potentia autem animæ rationalis non tantum eſt intellectus, ſed voluntas, & per quãlibet illarũ vnibilis eſt cum Deo immediate. Latius probat ibi *Richar.* Habetur & in Decretali quod vera beatitudo animæ conſiſtit in viſione & fruitione diuinæ eſſentiæ: quorum primũ eſt actus intellectus, ſed ſecundum eſt actus voluntatis. Plura & alia de beatitudine ſcribit *Tho. Argent. Scot. di.49. q.5 lib.4.* inquit, in ſolo actu qui eſt fruitio conſiſtit beatitudo ſimpliciter naturæ intellectualis. Probationem vide ibi. † Contrarium tenet & probat *D. Thom.* 1.2. *q.3. art.4.* videlicet, quod impoſſibile ſit beatitudinem quantũ ad id quod eſt eſſentialiter beatitudo, conſiſtere in actu voluntatis; quia beatitudo eſt conſecutio vltimi finis, delectatio autem quæ eſt actus voluntatis, non eſt adeptio, ſed eſt propter & poſt adeptionem accidit. Ideoq; oſtendit beatitudinem tantum eſſentialiter conſiſtere in actu Intellectus, quia per eum vnitur homo cum Deo, fitque vltimus finis præſens. Argumenta *Scoti* ſoluit bene *Caiet.* ſuper dictum *art.* †

De beatitudinis perpetuitate habetur ex ſcriptura. *Matth.25. Ibunt iuſti in vitam æternam. Et Matth.22. Erunt ſicut Angeli Dei. Et Pſal. 83. In ſecula ſeculorum laudabunt te.* Et alibi ſæpe. Et ſimiliter ad hoc ſunt dicta ſanctorum multa. Sufficiat adducere illud *Aug. 13. de tri. c.8.* Beata vita eſſe non poteſt niſi ſit immortalis. Quod probat, quia ſi amitti poteſt, aut ergo beatus amittit iam nolens: & tunc non eſt beatus, quia non habet quicquid vult. Aut volens, aut neq; nolens, neq; volens, & ad vtrunq; illorum duorum membrorum ſequitur quod non eſt beatus, quia non amat beatitudinem, imo ſi volens amittit, odit eam, ſi neutrum, non appreciat eam, nec ergo eſt vita beata. De hoc latius vide

Digitized by Google

vide *Scotum di.* 49. *q.* 6. *lib.* 4. Cauſa autem huius perpetuitatis (vt idem ait poſtea) nec eſt forma beatitudinis, quaſi per ipſam beatitudo formaliter ſit neceſſaria, nec natura potentiarũ illarum quaſi circa obiectum neceſſario perpetuo operetur: nec habitus in potentiis quaſi neceſſario determinans potentias ad perpetuo operandum, ſed eſt ex ſola voluntate diuina, quæ ſicut perficit naturam intenſiue: ita conſeruat eam in tali perfectione perpetuo. Hæc *Scotus* † *D. Thom. vbi ſupra q.* 5. *art.* 4. docet perpetuitatem ſequi immutabilitatem; immutabilitatis autem cauſam formalem eſſe perfectionem cõſummatam, effectiuam, virtutem diuinam; materialem deniq; hominem eleuatum in participationem æternitatis. Vide *Caiet. ibid.* ſoluentem contraria. & *Medinam.* Beatitudo itaque eſt vita æterna. Nec homo ex puris naturalibus poteſt conſequi beatitudinem (vt idem *Scotus dicit.q.*1 *vbi ſupra*: & copioſe ibidem oſtendit. In hoc aſſentiunt omnes doctores. Hinc *Richar. di.*49.*ar.*2.*q.*6 *lib.*4. dicit quod ex ſolis naturalibus homo nec ante mortem, nec poſt mortem poteſt veram conſequi beatitudinem. probat ibidem & concludit. Cum ergo vt oſtenſum eſt beatitudo vera nõ poſſit haberi ſine clara & immediata Dei viſione, & perfecta eius delectatione, homo ex ſolis naturalibus, nec ante mortem nec poſt mortem poteſt veram conſequi beatitudinem, quia videre Deum per eſſentiam eſt ſupra naturam. Vide latius ibi Richar. *D. Thom.* 1. 2. *q.* 5. *art.* 5. Vnde tenet Scotus & ſentit ipſe, & dicit in fine vbi ſupra, quod ſaltem neceſſe eſt ponere charitatem propter operationem eliciendam, & per conſequens aliquam poteſt voluntas cum charitate elicere, quam non poteſt ita intenſe ſine charitate elicere. Et ſic patet ſecundum eundem quod aliquam operationem beatitudinis poteſt habere homo, quam nõ poteſt habere ex puris naturalibus. Et vt idem ait, quod anima in puris naturalibus eſt immediatũ ſuſceptiuum beatitudinis, ſed non eſt actiua anima humana ex puris naturalibus ſufficienter ad conſequendum actum viſionis: quia impoſſibile eſt intellectum eſſe cauſam viſionis niſi intellectus habeat in ſe obiectum cognitum, vel aliud in quo eminentius continetur, &c. Gratia igitur requiritur ſiue charitas ad conſequendum vitã æternam. Vnde *Rom.* 6. *Gratia Dei vita æterna.* Item naturalia non ſufficiunt ad vltimam eius perfectionem quæ eſt in anima rationali. igitur nec ad perfectionem, quæ eſt gratia & gloria. Et vt Scotus dicit. Hæc eſt maior hæreſis quam hæreſis Pelagii, qui poſuit quod homo ſine gratia poſſet iuſtificari, ſcilicet, hominem ex naturalibus poſſe ſaluari. Omnis præterea homo beatitudinem naturaliter appetit quod eſt bonum, glorioſum, copioſum, & delicioſum, vt ſcribit *Gab. di.*22.*q.*1.*lib.*2. Et ideo omnis homo naturaliter appetit excellentiam, ſufficientiam & lætitiam. de quo latius alias dicitur, &c.

Beatitudo Nomina beatitudinum quæ nominantur ſiue numerantur *Matth.* 5. ſunt nomina habituum virtuoſorum, ſecũdum aliquos heroicorũ, aut intentione perfectorum (vt ſcribit *Gab. diſt.* 34. *qu. vnica, art.* 1. *lib.* 4.) poſt Scotum *eadem diſt.* Vnde *S. Bona. diſt.* 34. *quæſt.* 1. *lib.* 3. ait: Habitus perficientes recte dicuntur beatitudines, pro eo quod tales habitus faciunt hominem proximum Deo & conformem ij ſi gloriæ ſummæ & beatitudini in qua eſt reperire ſummam perfectionem. Enumerantur autem vt *Gab. dicit vbi ſupra* quinque ſpecies ſpecialiores virtutum. duas quippe ſpecies temperantiæ enumerat ſaluator inter beatitudines. Vna eſt humilitas quæ moderatur circa primum delectabile, quod eſt honor. & hãc exprimit ibi. *Beati pauperes ſpiritu.* Vnde *Aug.* Recte hic intelligũtur pauperes ſpiritu humiles ac timentes Deũ, id eſt, non habentes inflatum ſpiritum. Aliã ſpeciem moderantem voluptatem in communi exprimit per hoc: *Beati mundo corde.* Mũditia cordis eſt immunitas voluntatis, ab omni inordinata delectatione: tam ratione ſui quã ratione appetitus ſenſitiui, cui coniungitur. Fortitudinem exprimit in ſua perfectiſſima ſpecie quæ eſt ipſa patientia. ibid: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam,* &c. Iuſtitiæ exprimit tres ſpecies: vnam quæ eſt in cõmunicando ſeipſum per amicitiam, cum dicit: *Beati mites* inſinuat. quamuis enim amicitia ſit plus quam beneuolentia ſecundũ *Phi.* 8 *Ethi.* latente in contrapaſſis, & beneuolentia plus ſit quam mititas: quia mites ſunt, qui nõ offendũt nec reſiſtunt in malo, tamen per hoc minimũ quod eſt quaſi infimũ in amicitia exprimit illa, qua quis ſeipſum communicat proprio. Aliam ſpeciem iuſtitiæ, quæ, ſcilicet, diuiditur in damnationem iuſtam, & obedi-

obedientiam exprimit per hoc quod dicit. *Beati pacifici.* Pax enim in hoc ſeruatur quod præſidẽs recte regit,& ſubditus recte obedit. Tertia ſpecies iuſtitię quæ eſt quantum ad exteriora exprimitur, *Beati miſericordes.* Nullo enim alio modo poteſt quis eſſe perfectus circa exteriora communicando ſe proximo, quam vt ſcit miſericors qui ſua communicat nõ vt rehabeat, nec vt pri⁹ beneficiatus ab eo cui communicat: liberalis enim & ſi communicat amico, aliqua tamẽ poteſt eſſe liberalitas, aliqua inferior quam ſit miſericordia; expectat enim quandoque ipſe liberalis gratitudinem pro benefactis:&ita liberalitas eſt imperfectior ſpecies iuſtitię quam miſericordia. Hanc igitur iuſtitiam quæ eſt circa temporalia, exprimit Deus in ſpecie. *Beati miſericordes:* & ita habentur tres virtutes morales expreſſe in ſuis ſpeciebus, vel in ſe. Theologicas duas exprimit ibi: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.* Eſurire non eſt ſine miſericordia, ſed habitus quo elicitur, eſt *charitas.* Propriiſſime enim charitas viæ, eſt habitus, quo eſurimus iuſtitiam. Et diligere Deum in ſe, quæ eſt quædam dilectio, eſt vera iuſtitia: ſpem vero exprimit per illam: *Beati qui lugent.* Luctus enim eſt habitus deſiderandi. Sic ergo in octo beatitudinibus exprimuntur duæ virtutes, appetitiuæ Theologicæ,& tres morales: fortitudo in ſe,& temperantia in duabus ſpeciebus,& iuſtitia in trib⁹ ſpeciebus. Duæ autem virtutes intellectuales Theologicę, ſcilicet, fides & cardinalis quæ eſt prudentia, non exprimuntur in ſe, nec in ſuis ſpeciebus, ſed dantur ſatis intelligi per appetitiuas, quia non eſt voluntas ſatis diſpoſita ſine virtute in intellectu correſpondente: quod etiam dicuntur beatitudines, nõ eſt intelligendum quod habitus illi, vel actus eorũ ſint beatifici in re, ſed in merito, quia per actus eorũ meremur beatitudinem: ſicut in pleriſque locis loquitur ſcriptura de beatitudine in ſpecie ſiue in merito, vt ibi: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem*, &c. Sic de donis intelligendum eſt, quod ibi numerantur quatuor virtutes cardinales, & tres Theologicæ. Prudentia per illud: Spiritus conſilii. Nam prudentia proprie eſt habitus conſiliatiuus, quia eſt habitus ſyllogizandi practice,& ſic ſyllogizare eſt conſiliari. Vnde habitus quo quis eſt conſiliatiuus, eſt prudentiæ. Fortitudo exprimitur nomine ſuo inter dona. Timor eſt ſpecies temperantiæ. Idem enim eſt omnino timor quod humilitas, licet alio nomine nominetur. Vnde *Auguſtin. ſuper illud: Beati pauperes ſpiritu.* Quod ſcriptura frequenter commendat timorem Dei initium ſapientiæ: nihil aliud eſt quam quod humilitas eſt initium virtutum. Quod etiam inter dona numeratur pietas hæc, eſt miſericordia, & eſt illa ſpecies iuſtitiæ, vt dictum eſt, Charitas autem exprimitur per illud: Spiritus ſapientiæ. Vbique enim in ſcriptura per ſapientiam charitas intelligitur. Sapientia enim eſt habitus quo ſapit habenti obiectum quod eſt in ſe ſapidum: quo, ſcilicet mihi, placet illud bonum for...& illud volo mihi, & ita in illo bono etiam includitur ſpes: fides autem exprimitur per duo dona, ſcilicet intellectum & ſcientiam: de hoc latius videre potes *Gabr. diſt.* 34. *quæſt. vnica, art.* 1. *libr.* 3. Dicuntur & ſecundum eundem beatitudines illæ hoc eſt habitus virtutum fructus & dona, quæ omnia hic includuntur dona ſpiritus ſancti dupliciter. Vno modo quia immediate infunduntur à ſpiritu ſancto, & nec illi, nec aliqui habitus eiuſdem ſpeciei cum illis circa eadem obiecta poteſt acquiri per naturam. Secundo dicuntur dona ſpiritus ſancti, quia licet infundantur à ſpiritu ſancto, poſſunt tamen ipſi vel alii eiuſdẽ rationis naturaliter acquiri, & idem ſunt eiuſdem rationis cum acquiſitis, & poſſunt immediate inclinare ad eoſdem actus, ad quos habitus acquiſiti ſine acquiſitis. Sicut donum linguarum datum Apoſtolis in die Pentecoſtes, fuit habitus per quem poterant intelligere,& loqui omnia linguarum genera, qui potuiſſet naturaliter acquiri per ipſam & doctrinam, & ita de dono ſcientiæ & intellectus, quo nouerunt omnem veritatem neceſſariam ad ſalutem & ſcripturarum intellectum: qui habitus licet poterant acquiri per ſtudium & doctrinam longi temporis & exercitii, tamẽ de facto infundebantur à ſpiritu ſancto. Sed tales habitus virtutum non infunduntur regulariter cuilibet baptizato, ſicut docet experientia: nõ enim infunduntur ſine ſpeciali & nouo miraculo. Et forte (vt inquit *Gabr. diſt.* 34. *quæſt. vnic. art.* 1. *libr.* 3.) de his ſecundo modo dictis habitibus loquitur Apoſtolus, dum vult dona gratiæ & ſpiritus ſancti non omnia ſingulis infundi, ſed eſſe diuiſiones gratiarum, & vnum ſpiritum diuidentem ſingulis, prout vult 1. *Corinth.* 12. Vide latius

Gabrielem

Digitized by Google

Gabrielem, Scotum, *S. Thom.* 1.2.*q*. 69. & alios. Et de differentia beatitudinum, donorum & virtutum, & de comparatione donorum ad virtutes acquiſitas, quæ breuitatis gratia relinquo, quamuis per beatitudines non diſtinguantur realiter à ſeptem virtutib⁹: differunt tamen nomine vel ratione donum, beatitudo, virtus: de quo conſulas Gabrielem diffuſe hæc ſcribentem. Nam virtus generale eſt ad donum & beatitudinem. donum importat habitum infuſum: tamen beatitudo vt hic, habitum infuſum & perfectum; vel potius vt *D. Thom.* dicit [illegible] actum habitus aut virtutis.

Beatificabile dicitur, quod [illegible] beatitudinem conſequi: vel quod poteſt beatificari, vt eſt homo. Et vt ſcribit *D. Thom.* 1. *p. q.* 23. *art.* 1. *c. q.* 26 *art.* 1. 2. *Scotus diſt.* 49. *q.* 8. Nulla natura inferior humana eſt beatificabilis ſimpliciter. Cuius ratio eſt, quia nulla natura eſt beatificabilis niſi quæ poteſt attingere obiectum immateriale, ſed nulla natura inferior natura humana poteſt hoc: ergo licet ſecundum quid natura aliqua inferior humana eſt beatificabilis, vt omnis natura quæ per ſuam operationem poteſt ſuo fini immediate coniungi: & ſic ſuo optimo, non optimo ſimpliciter, ſed omnia habentia operationes proprias & immanentes: vt ſenſus poſſunt coniungi ſuo optimo: ergo ſic poſſunt beatificari, licet non ſimpliciter. Item illa quæ non habent potentiam operatiuam non ſunt ſimpliciter, nec ſecundum quid beatificabilia, quia non habent operationem coniungentem cum ſuo optimo, ſed in operatione conſiſtit beatitudo: & alia etiam tantum factiua ſunt, non imperatiua, quia habent operationes immanẽtes eis. & tales formæ ſunt omnes formæ ſub ſenſitiua. Dico igitur (inquit Scotus) quod homo eſt beatificabilis ſimpliciter, & nihil aliud eo inferius, &c. Beatificatio autem perfecta complectitur gloriā corporis & animę, quæ confertur poſt reſurrectionē carnis in vita æterna, vt ſcribit Gab.

Beatvs est (vt inquit *Aug.* 13. *de Trinit.*) qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult. Ex quo habetur ſecundum *Gab. di* 15. *lib.* 3. nullum quantumcunque virtuoſum poſſe eſſe hoc beatum, quia hoc poteſt pati aduerſa: & ita non habere quicquid vult, quia alterum optat quãtum in ipſo eſt, ſcilicet proſperum. Vnde Sco. explanans diffinitionem Auguſt. Beatus eſt qui habet quicquid vult, &c. inquit: Beatus igitur non eſt, niſi qui & habet quicquid ordinate poteſt velle non tantū quicquid nunc actu vult, tunc enim aliquis viator poſſet eſſe beatus qui tunc quando de vno tantum habito cogitat poteſt autem voluntas ordine velle habere charitatem. Scotus *d.* 1. *q.* 4. *li.* 1. *& d.* 13. *q.* 2. *li.* 3. Beatus vero (vt vult Cice. in lib. Tuſcu. quæſt.) vir dicitur omnibus virtutibus inſtructus & ornatus. Et ſecundū eundem: Beatus dicẽdus eſt qui ſit in bonis nullo adiuncto malo. Et vt idem dicit: Beata vita virtute conficitur. Dicitur etiam beatus ſecundum aliquos qui rebus omnibus ad vitæ vſum, ornatumq; ſpectantibus abundat: dictus, vt quidam volunt, quaſi bene auctus. ideo locupletes viros aliquando beatos vocamus.

†Beati in patria Deo ſic coniunguntur vt ſit ipſis ratio omnis cognitionis & operis, vnde cognoſcunt in Deo omnia quæ hic fiunt *D. Thom.* 1. *p. q.* 89. *art.* 8. Et de agendis, quæ neſciunt ſimplici neſcientia, illuminantur per ſimplicem commotionem, ſine præcedente anxietate dubitationis aut inquiſitione. Sunt autē in beatis aliqui actus procedentes ex conſequutione finis vt laus Dei, quidam pertrahentes alios ad finem vt orationes ſanctorum, & propter hoc habet in eis locum conſilii donum, & illuminantur. *D. Thom.* 2. 2. *q.* 52. *art.* 3. Poſt diem iudicii videbunt omnia, quæ ſcit Deus ſcientia viſionis, *idem* 4. *ſent. diſt.* 49. *q.* 2. non tamen omnes omnia ſed alii aliis plura ſecundum gradum quo Deum cognoſcent, Non tamen omnes rationes rerum quæ ſunt in Chriſto cognoſcẽt etſi ipſum comprehendant 1. *p.* 12. *art.* 8. Diuinam eſſentiam nunquam comprehendere poterunt. Vide de hoc infra *in dictione* comprehendere.

Beare eſt beatum facere, eiuſq; oppoſitum eſt Ebeare, quod eſt beatitudine priuare.

Belial interpretatur apoſtata, cum quo Chriſtus non conuenit, vt ſcribit *Rich. ſecundum gloſſ. ſuper* 2. *ad Corinth.* 6. *d.* 5. *art.* 3. *q.* 2. *lib.* 4. quia ille omnia male Chriſtus aut omnia bene agit.

Bellvm, vt ſcribit *Paulus Cor. lib.* 3. *ſen. d.* 7. eſt hominum diſſidentium armata decertatio, at bellorum æquitas ſic tripartito diſcerpitur, vt in principum auctoritate, in cauſa & dimicantium voluntate verſetur. Principum autem haud ſec⁹ intereſt ferro hoſtes à finibus arcere, ac nefarios & ſontes punire domi. Cauſarum autem iniuſtarum

rũ multa ſunt genera. Nã q̃dã appetẽtiũ, q̃dã vaferrime eripientiũ, quędã iniuſte laceſſentiũ nominantur. Voluntas vero dimicantium legitima putatur, cum adhuc nec cupide nec acerbe bella geruntur, ſed bellum ita ſuſcipitur, vt pax ſola quæratur. Ideoque iure ſancitum eſt, vt initiati & flamines exleges dicantur, ſi temere in acie & dimicatione verſentur, aut ea prœlia ineant quibus humanus cruor profundatur *D. Thom.* 2. 2. *q.* 40. *art.* 2. Eſt enim bellum ritualis cultus & precationum hoſtis: hæc *Correſius*. Per bellum, vt ſcribit *Gab. d.* 15. *art.* 1. *lib.* 4. intelligitur impugnatio hominum violenta quæ fit gladio & armis, ſiue fiat homini, perſonis, ſiue in rebus. Et eſt duplex, bellum iuſtum, & iniuſtum.

Bellvm ivstvm (vt colligit *Archidiac.* 23. *qu.* 2. *in principio* ex verbis *S. Auguſt. contra Fauſt.*) eſt quod auctoritate Dei vel Principis geritur à conuenienti perſona, contra inuaſores & oppreſſores boni ſtatus reipublicæ, non humana cupiditate, ſed amore pacis habendæ, & communis ſalutis procurandæ. Alii ſic deſcribunt. Bellum iuſtum eſt, quod interueniente legitima auctoritate ex cauſa iuſta, intentione recta, cum moderamine debito geritur. Prima tria ponit *S. Thom.* 2. 2. *q.* 40. *art.* 1. Quartum addit *Attaxanus in ſumma. Rayne. vero & Goff.* addunt duo, rem, ſcilicet & perſonam. Hæc enim quinque dicunt requiri ad iuſtum bellum: perſonam, rem, cauſam, animum, auctoritatem. *Hoſtienſis* (vt enim refert *Gab.*) dicit iuſtum bellum eſſe illud quod ex edicto geritur de rebus repetẽdis, aut propulſandorum hominum cauſa. Et ſunt verba *Iſid. lib.* 2. *Ethy.* Et breuiter qui auctoritate ſui iudicis recte interueniente accipit gladium, ſiue iubentis ſiue conſentientis, iuſtum eſt. Non n. præſumitur quod ius vel iudex auctoritatẽ conferat bellandi, niſi concurrant omnia, ad iuſtũ bellum requiſita. Requirũtur autẽ quatuor conditiones ad iuſtum bellum. Prima eſt legitima auctoritas, quoniam vt dicit *D. Tho. vbi ſup.* non pertinet ad perſonã priuatã bellum mouere. Tum quia poteſt ius ſuum in iudicio ſuperioris cõſequi. Tum quia conuocare multitudinẽ (quod in bello oportet fieri) nõ pertinet ad priuatã perſonã. Et eſt duplex auctoritas, iuris & iudicis, quarum altera ſufficit. Iuris auctoritas interuenit vbicunq; ius concedit humanũ, naturale vel diuinum, vt ſcribit *Gab. d.* 15. *q.* 4. *lib.* 4. Ius humanũ interuenit quãdo bona alicui⁹ poſſunt occupari. Ius naturale quod concedit vim vi repellere. *d.* 1. *Ius naturale.* Ius quoq; diuinũ interuenit, dum bellare lex diuina præcipit. Sicut pręceptũ fuit filiis Iſrael exterminare inhabitatores terræ promiſſionis, & contra Amalachitas ac alios arma ſumere, vt habetur in veteri teſtamento in pluribus locis. Auctoritas iudicis interuenit, dum bellum geritur de mãdato Eccleſiæ vel Principis. Vnde *Aug. cõtra Fauſt.* Ordo naturalis mortaliũ paci accõmodatus hæc poſcit, vt ſuſcipiẽdi belli auctoritas & cõſilium apud Principes ſit. & habetur 23. *q.* 1. *quid culpatur.* & *S. Tho. vbi ſup.* Cum cura reipublicæ cõmiſſa ſit principib⁹, ad eos pertinet rempublicam ciuitatis, regni vel prouinciæ tueri. Et ſicut licite defendũt cauſam materiali gladio, cõtra interiores perturbatores & malefactores puniũt, ſecundum illud *Rom.* 13. *Non ſine cauſa gladiũ portat, miniſter enim Dei eſt vindex in iram qui male agit.* Ita etiã gladio bellico rẽ tueri ab exterioribus hoſtib⁹ ad eos pertinet auctoritas Principis. Princeps autẽ qui non habet ſuperiorem, ſiue ſit Rex ſiue Imperator, poteſt auctoritate propria (ſi ſit cauſa iuſta) mouere bellum, quam auctoritatem etiam ſubditis dare poteſt ſi cauſa ſubſit, & videtur expedire. Et hoc contra extraneum Principem, vel cõtra ſubditos eius, ſed non contra ſubditos proprios, quamdiu volunt coram eo vel ſuo iudice (ſi ſit iudex medius inter Principem & iniuriantem) ſtare. vide latius *Gabr. vbi ſupra.* Nec ſacerdotes (*vt habetur* 23. *q.* 8. *Clerici. & c. ſeq.*) propria manu arma arripere debẽt, niſi forte ad proprii corporis defenſionem, tamen vel his quibus huiuſmodi officia commiſſa ſunt, perſuadere, vel quibuſlibet vt ea accipiant ſua auctoritate valẽt imperare, vt dicit *Gratianus* 23. *q.* 8. *quicunq; ex clero.* §. *his ita.* Poſſunt & bellis intereſſe, vt iuſte pugnantibus ſpiritualiter ſuis exhortationibus ſubueniant & abſolutione & cæteris ſpiritualibus ſubſidiis, vt *vult S. Tho.* Ex his patet primum ad iuſtum bellum requiſitum, ſcilicet legitima auctoritas, ſine qua quiſquis accipit gladium, gladio peribit. *Matt.* 26. id eſt, peccato gladii, ſeu occiſionis damnabitur. Secundo requiritur ad iuſtum bellum cauſa iuſta. Sunt autẽ plures cauſæ, ſed ad tres in genere reducuntur, *Primo* defenſio legum humanarũ ac diuinarum, ac patriæ & hominum, vt patet 1. *Machab.* 2. & 3. *c. Secundo*

correctio

correctio vel coertio maleſactorum & iniuriantiũ Deo & hominib⁹, ac correctionẽ negligẽtiũ cum ad illam teneantur, aut iniuſte impedientium. Et propter hanc cauſam iuſſit Dominus pugnare cõtra habitatores terrę promiſſionis, eoſque interficere. *Deut.20. Et contra Beniamitas Iud.19. & 20.* *Tertio* recuperatio iniuſte ablatorum vel detẽtorũ ac læſionis, ſiue in reb⁹, ſiue in fama, ſiue in corpore, ſiue in perſonis. Sic Abrahã iuſte pugnauit contra Reges, qui Loth filium fratris ſui captiuum duxerunt, & ſpolia rapuerunt. *Gen.*14. Et filii Iſrael iuſte bellabant contra occupatores terræ promiſſionis poſtquam Dominus illam eis dederat. vt habetur *Ioſu.1.&c.ſequent.* Hoc autem intelligendum dummodo iniuriatores perſeuerant in delicto: & ſatisfacere, aut iuri ſtare (ſaltem coram arbitris aut viris bonis ſi iudicem ſuperiorem non habẽt) recuſant. Sic Dominus *Deut.* 20. præcepit filiis Iſrael: ***Si quando acceſſeris ad expugnandum ciuitatem, offeres ei primo pacem.*** Tertia conditio requiſita, eſt intentio recta, vt, ſcilicet, nõ ex ira, odio, vindictæ appetitu, aut alia inordinata paſſione moueantur. Vnde *Aug.22.lib.contra Fauſt.* In bello culpatur nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominãdi, & ſi qua ſunt ſimilia. Eſt autem recta intẽtio, quæ ex charitate procedit: puta ex amore Dei, proximi, aut virtutis pacis, ſcilicet, iuſtitiæ vel obedientiæ. Charitate proximi non ſolum amici dico, ſed etiam inimicorum, contra quos bellatur: vt, ſcilicet corrigantur, & ad pacem redeant. De quo vide Gabrielem, vbi ſupra. Quarta conditio requiſita ad iuſtum bellum, eſt debitum moderamen, ne forte cum bellum geritur, lædantur innocentes, aut doloſe vel plus debito inimici & nocentes. Nec debent hoſtes doloſe decipi, quamuis contra eos liceat inſidiis vti: quoniam falſum ſiue mendacium hoſtibus dici non debet, nec promiſſa violari *D.Thom.* 2.2.q.40.*art.*3. Vnde *Ambroſ.lib.de offic.* Sunt quædam iura bellorum & fœdera, etiam inter ipſos hoſtes ſeruanda. Et *Aug.* Fides quando promittitur etiam hoſti, ſeruanda eſt, contra quem bellum geritur. Inſidias vero ponere poſſunt, & ꝓpoſita ſua ac inuadendi conſilia occultare, quæ non proprie vocantur fraudes. Sic mandauit Dominus Ioſuę ponere inſidias habitatoribus ciuitatis Hai. *eiuſdem* 8. Similiter cauendum eſt, ne inimici plus iuſto lædantur, ſiue in perſonis, rebus, locis, vel poſſeſſionibus. De hac re latius legere potes *Gab.di.15.libr.4.q.vnic.* Aſtipulatur prædictis *Corneſ.*(vt ſupra dictum eſt.) Ex his poſſumus per oppoſitum cognoſcere quid ſit bellũ iniuſtum. & qui ſciẽter peccat, quærit ſibi gehẽnã. Ponunt autẽ quidam differentiam inter bellum, & prœlium, quod bellum eſt ipſa pugna, tamen totum tempus quo in militia ſumus, quod illiterati guerram dicunt. Prælium eſt ipſum tantummodo armorum certamen. Nam pugna & certamen etiã citra arma fit interdum etiã nudis verbis, die feſto bellare licet vrgẽte neceſſitate.

BEHEMOTH, id eſt, Lucifer. Vnde *Iob.* 4. *Behemoth quem feci tecum, quaſi bos fœnum comedit. Gab.di.17.qu.1.lib.3.*

BENEFICIUM largiſſime acceptum eſt beneuola actio gaudium tribuẽs accipiẽti. Accipitur & ſtrictius beneficium pro Eccleſiaſtico beneficio, ſcilicet pro iure recipiendi prouẽtus officio Eccleſiaſtico annexos. Et ſic comprehendit dignitates, prælaturas maiores & minores, ac perſonatus, qui frequenter etiam accipitur pro dignitate, & ecõuerſo. Licet magis proprie dignitas dicitur adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum cum iuriſdictione. Perſonatus vero eſt quędã prerogatiua in Eccleſia ſine iuriſdictione: vt habere ſtallum honorificum in choro, vel in capitulo, vel in vocibus dandis, & ſimilibus. Cõprehendit enim beneficium canonicatus, præbendas, capellanias ſiue datas in titulum, vt ſunt perpetuæ, vel ad vota amouibiles. Et licet hoc modo beneficia (vt ſcribit *Gabr.diſt.15.quæſt.8.ar.1.lib4.*) multipliciter diſtinguantur, tamẽ hoc pro nunc ſufficit, quod quædã ſunt curata, quædam ſunt ſimplicia. Curata, quibus cura animarum eſt annexa. Simplicia, quibus cura non eſt annexa animarum, ſed aliquid aliud officium, vt Miſſarum celebratio, canere ac legere in choro, & ſimilia. Nam generaliter datur beneficium propter officium. *cap. fina. de reſcriptis. lib.6.* Quandoque autem beneficium poſſidetur iuſto titulo, quandoq; iniuſto. De quo lege *Gab. vbi ſupra.* qui & *dub.3. vbi ſupra* dicit, quod beneficium eſt ſequela officii. Vnde ſi clericus ex culpa ſua non poteſt dicere officium, non debet recipere beneficium. vt habetur 81. *diſtinct. Eos autem, &c.* Et (vt ait *Gerſ.part.2.tra.de ſimonia.*) quod in beneficio præſertim habente cu-

ram animarum ſunt hæc duo, officium & beneficium. Beneficium autem (ſicut dici ſolet,& verum eſt) datur propter officium: vnde ad ius & obligationem officiandi cōpetit ius beneficium recipiendi,&c. Hinc 16.q.1. generaliter, dicitur: Propter hoc ipſum beneficia eis indulgemus,vt aliis omnibus derelictis,Dei omnipotētis inhęreant miniſteriis. Vnde obuentiones beneficiorum ſtipendia ſunt officiorum. Ob quam rem (vt ſcribit *Gabr.dub.2.vbi ſupra.*) Omne beneficium tam curatum quam ſimplex requirit reſidentiam, niſi cauſa rationabilis excuſet. Non enim debet viuere de altari qui altari non deſeruit. Et hoc dicit *Panor.in c.fina. de cleri. non reſid. poſt Innoce. Hoſtien.& Ioan. And.* dicens: Omnia beneficia quæ dātur in titulum,ſiue ſint vicariæ, ſiue modicæ æſtimationis: vt viginti ſolidorum, requirunt reſidentiam de iure cōmuni. Nec ſufficit deſeruire per alium, quoniam illi dicuntur aſſiſii in textu iuris quaſi aſſidui. Nec releuantur ponendo vicarium ibi. Sunt tamen caſus quos ponit Angelus, in quibus abſens habetur pro reſidente: vt ſi eſt in ſeruitio Papæ vel Epiſcopi, vt inquit Angelus. Vel ſi fuerit infirmus tali infirmitate, quæ impedit eum reſidere vel intereſſe diuinis. Secus ſi infirmitas non pręſtat cauſam non reſidentiæ vel abſentiæ à diuinis. Sunt & alii caſus rationabiles: ſcilicet tenuitas beneficii, non ſufficiens ad ſuſtētationem beneficiati. Aut quia beneficiatus eſt ratione officii Eccleſiaſtici occupatus,aut ad pręedicationem miſſus,aut ſtudio,aut in peregrinatione conſtitutus, & ſimilibus multis, in quibus duo concurrere debent, ſcilicet rationabilis cauſa & honeſta, & licentia ſui Prælati. Nec ſufficit ſoli Prælati licentia ſine honeſtate cauſæ, quia Prælatus non poteſt ſine cauſa diſpēſare contra ius,vt Panormitanus vult. *Gab.vbi ſup.* Vnde reprehēditur pluralitas beneficiorū: vt videre potes in multis locis apud *Ger. Et Gab.lect.28.cano.vſq; ad finem.* Et eundē *d.15.q.8.art.3.du.2.li.3.* Vnde poſt multa ſcribens,dicit: Tenēs plura beneficia ſiue iuris, ſiue iudicis diſpenſatione: non excuſatur à mortali crimine, multa enim pericula concomitantur habentem multa beneficia. Qui autē amat periculū,peribit in illo, *Eccleſ.3.* Vnde *Gerſ. in regulis moral.* hanc regulam ponit: Agere incertū & dimittere certū in materia morali eſt peccatum mortale. Et ſpecificat eā addens: Si tale ſit incertū quod ſit mortale nō ſolū per coniecturas leues, aut ex ſuperſtitione trepida & ſcrupuloſa prouenięte ex nimio timore cadendi in via Dei. Sed intelligitur dū tale eſt vehementer & probabiliter incertum æque,ſicut oppoſitum vel magis. tunc n. illud q̄ agitur nō carebit mortali peccato. Hæc *Ger.* Nūc autē q habere plura beneficia extra caſus dictos, ſit peccatū mortale, eſt ſētētia plurium ſanctorū & famoſorū doctorum: plus cōcordans ſacræ ſcripturæ & Patrū canonibus q̄ eius oppoſitum: ergo oppoſitū,ſcilicet poſſe habere ſine mortali plura,eſt valde incertum,& lōge minus ꝓbabile q̄ oppoſitū, ergo tenēs plura beneficia extra caſus,committit ſe incerto mortalis peccati, & dimittit certū,quia apud omnes certum eſt, quod nō habere plura beneficia nō eſt peccatū: multa *Gab.vbi ſup.* Periculoſum itaq; eſt habere plura beneficia, nec optare vel ꝓcurare præſertim curata ſemper licet. Vnde ſecūdū *S.Tho.2.2.q.100. art.5.ad 3. & Ray.* beneficium cum cura animarū nō licet ſibi procurare, quia idonee non poteſt adminiſtrare ſine gratia ſeu charitate, quam ſcire ſe habere non poteſt:ergo eſſet præſumptuoſus,ſecꝰ de aliis beneficiis: quia ſi indiget poteſt ſibi petere. *Aug.* tamē de *Ancho.li.de poteſt. Papæ,* tenet generaliter nō poſſe ꝓcurare ſine peccato. Quod verū æſtimādum eſt, quādo principaliter ꝓcurat vt habeat beneficiū: ſecus quādo principaliter procurat,vt poſſit ꝓdeſſe: de quo videre potes *Gerſ.par.2. de intēt. ac fine act. regul.8.* &c. Gloſator vero Rayne.dicit, quod hæc opinio videtur dura. Vnde credit quod aliquis ꝓ ſe petere poteſt,niſi ſit indignus. Si vero ſit dignus etiam beneficium cum cura animarum petere poteſt, exēplo *Eſa.* dicētis: *Ecce ego, mitte me.* Sed prima tutior eſt, quia q petit beneficium, aut ſe credit dignum,aut indignum. Si credit ſe dignum, iam eſt præſumptuoſus:ergo indignus,& preces porrigit pro indigno, & ſic dat munus à lingua. Si vero credit ſe indignum,fatuus eſt & peruerſus, etiam ſi petat propter bonum opꝰ, quia ſine tali beneficio poteſt benefacere. Fatuus vero eſt, qui animam ſuam obligat pro animabus aliorum ſponte. Habens inſuper beneficium (vt ſcribit *Panor. extra de cle. reſi.c. conquirentes*) quantumcunque ſimplex,quod per ſe ſufficit ad vitam beneficiati, non poteſt aliud tenere ſine mortali peccato. vt patet in *ca. dudum de elect.* quod limitat Panor. ꝓpter ſe ſolum habet:ſecꝰ

Digitized by Google

vero ſi collata eſſent non ratione ſui,ſed propter vtilitatē beneficiorum : vt quia eſt homo induſtrius & bonæ cōſcientiæ:vt notat in *c.iamdudū. de præb.* Beneficiatus quoq; de beneficio viuere debet nō luxuriari. Multa alias ſcribūtur de pluralitate beneficiorū,quę hic omitto. Et notandū quod ſcribit *F. Oſvval.lib.4.Roſar.Theol.in dict. Miſſa.§.11.inſtitut.Miſſæ.* ꝙ quis celebret,nō obligat omni die ad celebrandū,ſecundum *Panor. extra de cel.Miſſæ ca.conſuluiſti.* & *extra de præb. ca.ſignificatum*: & ſi quis inſtitueret omni die celebrandum,illicita eſſet inſtitutio : daret .n. materiā peccandi:ideo talis inſtitutio debet interpretari per dictū *ca.ſignificatū:* vt, ſcilicet,intelligatur quanto frequentiùs poteſt, ſalua honeſtate ſua,& debita reuerentia , & deuotione ad ſacramentū:& ſic intelligendū de quocunq; beneficiato. Idē eſt dicendū quādo inſtitueretur ad dicendū Miſsā peculiarē quotidie,quia hoc non obſtante,poteſt & debet dici de feria vel feſtiuitate,*extra de celeb.Miſſ.ca.quidam laicorum.*

Benevolentia vt diffinit *Hugo de S.Victor.* & poſt eum *F.Pelbar.li.2.Roſar.Theol.* eſt bona erga aliquē voluntas. *Anto.Floren.p.4.Sūmæ tit. 6.Et Rayne.* Iſta(ſecundū S.Th. & iſtos) inter ſe differunt,amor,beneuolentia,amicitia,&charitas,dilectio,cōcordia,& beneficētia. Nam amor eſt quid generale ad omnē amorē licitū & illicitū,& cōmune eſt etiā brutis. Beneuolentiam (vt dicit *Philoſ.8 Ethi.*)eſt qua alicui benè volumus & optamus voluntate rationali,& ſic non eſt in brutis. Amicitia differt à prædictis, quia dicit amationē mutuā cū reamatione, ſed beneuolentia dicit ſolā amationē, qua qs bonū vult alteri, etiā ſi ille nō reamaret iſtū. Vnde etiā poteſt fieri ad ignotos homines, de quib. audit aliquid bonū:ſed amicitia nō poteſt eſſe ad ignotos, licet amicitia fundetur ſuper beneuolētia,vt dicit *Philoſoph.8.Ethic.* Charitas differt à prædictis, quia eſt amor fundatus ſuper beatitudinis diuinæ cōmunicatione. Eſt .n. charitas,qua diligimus Deū propter ſe, & ſuam bonitatem, & proximum in Deum,& propter Deum. Nam inimicum diligimus ex charitate propter Deum ad beatitudinē. Sed amicitia eſt ſolum inter amicos in honeſtate virtutum fundatus: propriè accipiendo dilectio differt, quia eſt actus primus & principalis procedens ex habitu charitatis. Vnde charitas dicit habitum. Sed dilectio propriè dicit actum diligendi ex charitate. Concordia differt, quia conſiſtit in conformatione voluntatis mutuæ perſonarum. Beneficentia differt, quia conſiſtit in exteriori effectu charitatis,& liberalitatis,vel pietatis, qua quis alteri benefacit effectualiter. Concordia autem conſiſtit propriè in ſolo affectu interiori volūtatis:ſimiliter & beneuolentia.

Bestiæ dicuntur quaſi vaſtiæ propter crudelitatem eò quòd hominibus manifeſtè noceant, ita ſcribit *S.Th.1 p.q.72.Bonauen.d.15.lib.2.* circa textum. Et vt dicit *Guil.Scot.li.2.d.9.* Beſtia dicitur quaſi vaſtia,quia vaſtant:& vaſtæ & vagabundæ ſunt huiuſmodi à vi quaſi viſtia ex ferocitate. Propterea beſtia dicitur tripliciter,vt notat *Pelbart.lib 2.Roſ. Theolog.Primo* propriè,&ſic capitur pro animalibus ferocibus crudelitate. *Secūdo* communiter,& ſic quodlibet animal in terra gradiens,& factum pro ornatu terræ dicitur beſtia præter hominem. *Tertio* communiſſime, & ſic diuiditur in greſſibile, volatile, & natatile. Ita etiam aues,& piſces,nomine beſtiæ deſignātur in ſcriptura.

Bigamia vt ſcribit *Petrus de Palude.d.27.qu. 4. lib.4.* eſt defectus ex ſecundis nuptijs. Et vt monogamus dicitur à monos quod eſt vnum,& gamos,quod eſt coniugiū,mulier vel vxor,quaſi vnius coniugij mulieris vel vxoris. Sic bigamus quaſi bini : pergama à πῦρ, q. eſt ignis,&γαμ☉, quod eſt mulier, quaſi igne mulieris deſtructa, ſcilicet pergama Troiæ.16.*diſt.* vnius vxoris virum,id eſt,monogamum. Vnde eſt defectus veri ſacramenti, & duo vera matrimonia eſt vera & propria bigamia,aliter non. Latiùs ſcribit Palu. vnde concubinarius cum vna, vel cum pluribus,in ſacris vel non ſacris regulariter vel ſeculariter nunquam fit bigamus : nunquam enim videtur vera bigamia,niſi ex nuptijs veris, vt Petrus ſcribit. Et bigamus dicitur, qui contrahit cum duabus,vel corrupta. Et nunquam contrahitur bigamia ſine carnali copula. Et bigamus (vt ſcribit *Scotus diſt.33.qu.2. lib. 4.* & in hoc omnes concordant) ſiue ante baptiſmum ſiue poſt,eſt irregularis,& iſte neceſſariò excluditur ab ordinibus,quia bigamus qui habuit duas, vel vnam quæ fuit duorum,habet aliquid repugnās coniunctioni Chriſti & Eccleſiæ. Sacerdos autem tanquam Chriſti vicarius in Eccleſia repræſentans perſonam Chriſti, non debet habere aliquid repugnans Chriſto in comparatione

Digitized by Google

Chriſti ad Eccleſiam,& econuerſo.Nunc autem Chriſtus eſt vnicus ſpóſus vnius Eccleſiæ,& Eccleſia eſt vnica ſpóſa vnici ſpóſiChriſti:ergo,&c. Et cauſa irregularitatis non eſt niſi ex ſtatutoEccleſiæ.Nõ ſic eſt dé homicida,qui ante baptiſmũ nõ poſt eſt irregularis,& cauſa nõ eſt niſi ſtatutũ Eccleſiæ volentis iſtã pœnã remitti,& nõ aliam. *Scot.vbi ſup.* Contrahitur autem quatuor modis bigamia,vt vult *Palud.*& cõcordat *Rich.d 27.ar. 4 q.1 li.*4.Primus eſt habere duas vxores, & tripliciter.Primò ambas de iure ſucceſſiue. Secundo duas ſimul vnam de iure & alteram de facto. Tertio duas ſucceſſiue alteram de iure alteram de facto:quomodocunque,&nunquã matrimonium iuris vel facti cauſat bigamiam,nec veram, nec interpretatiuam,niſi fuerit cõſummatum aliqualiter.Secundus modus, quando vnus contrahit cum vidua de iure vel de facto, vt in ſacris vel ꝓfeſſus.Dico autẽ viduã,id eſt,corruptã,alias maritus viduæ virginis bigamus nõ eſt. Itẽ corruptam ab alio,etiam ſi à primo non ſuſcepit ſemen,etiam ſi contrahens credat virginem.Dico autem viduam,inquit Petr⁹,ſiue ꝓprie,vt quando vir mortuus eſt:ſiue impropriè,vt repudiata: ſiue iuſte,vt adultera : ſiue iniuſte, vt aliter odio habita.Dum tñ & ipſa fuerit cognita à primo viro vel adultero.Nunq̃ enim virgo bigamus fieri poteſt,nec maritus virginis,q̃diu vterq;vel alter virgines ſunt. Et ideo ad hoc requiruntur tria. Primò,ꝙ ſit ab alio corrupta.Secundò, ꝙ ſit ab iſto cognita.Tertiò,ꝙ ſit matrimonium contractum verum,vel pſumptum.Tertius mod⁹,quãdo reconciliat ſibi adulteram quo ad thorum,id eſt,cognoſcit eam poſt adulterium, q̃ in matrimonio deflorauit,etiã ſi ignoranter, vnde multi ſunt bigami & ignorant. Quartus modus eſt, quando poſt votũ ſolenne ordinis ſacramẽtalis, vel regularis aliquis cõtrahit de facto,cũ vnica& virgine,& deflorat eã.*qui cle.vel vo.c.*1. vbi dicit, ꝙ cum diacono ſic cõtrahente poteſt Epiſcopus diſpenſare,ꝙ nõ poſſet ſi illa prius fuiſſet ab alio corrupta:vt extra e. ca. vl⁹. Ergo fuit virgo,nec eſſet neceſſaria diſpenſatio, niſi fuiſſet bigamia. Item quando conuerſus contrahit de facto cum vnica,& virgine, & cognoſcit eam p eandem rationem.Itẽ non eſt vera bigamia,vbi non fuerũt duæ veræ vxores.vide latiùs *Petrum de Palud.Et ar.3.*dicit de pœnis bigamię.Prima eſt,quod nudãtur omni priuilegio clericali. Secundo priuãtur tonſura clericali excepto ſubdiacono,& religioſo.Nam ſi intrant religionem, poſſunt portare tonſuram monachalem. Tertia pœna,non debent deferre habitum clericalem, ſcilicet deferre ſuperpelliceum,& ſimilia. Qui verò habet virginem vnicam, tenetur deferre tonſuram & habitum clericalem , alias perdet priuilegium: poteſt tamen tegere tonſuram ne ſit ſcandalum vxori.Quarta pœna,quod non ordinatur ad aliquem ordinem niſi diſpenſatiue, imò nec corona ſibi dari poteſt,quia ſi non poteſt vti antiqua corona,vel ordine:multò minus poteſt accipere de nouo.Quinta non eſt capax alicuius beneficij Eccleſiaſtici,nec ſecularis,nec regularis, quia non confertur laico,ſed tantum clerico. Latiùs ſcribit Paluden. Item ad contrahendam bigamiam, etiam in foro conſcientiæ ſufficit matrimonium in foro Eccleſiæ.Sic cognoſcens illam, cum qua contraxiſſet ſponſalia,fit bigamus,ſi eſt corrupta,vel vidua,vel poſt ordinem cognoſcit, vel fornicàrio vel maritali affectu, fit bigamus pari modo ac ſi per verba de præſenti : plura alia videre potes ibi apud Petrum. Et ſecundum eundem *arti.5.q.4.vbi ſup.lib* 4.cum omni bigamo Papa ad omnia totaliter & vniuerſaliter diſpenſat,id eſt,cum vero : & interpretatiuo ad omnes ordines,beneficia & dignitates, vt Lucius Papa cum Panormitano Epiſcopo,qui fuit bigamus.Non autem diſpenſat Papa:vt vult *Rich. di. 27.art.4.quæſt.4.*cum bigamis, niſi exigente neceſſitate.

Blasphemia Græca dictio eſt βλασφημια pertinet ad genus infidelitatis.Et eſt quando aliquis attribuit Deo quod ei non conuenit,vel de Deo negat,vel detrahit, quod ei cõuenit,ſecundum *Auguſt.*& *beatum Thom.2.2 q 13.ar.1.* Blaſphemia eſt cõtumelia, vel cõuitium in iniuriam creatoris. Vel blaſphemia eſt verbum in cõtumeliam Dei prolatum,vel blaſphemia eſt per quam de Deo falſa dicuntur,& ſecundum *S.Tho.2.2.q. 14.ar.1.S.Bona poſt Hugonẽ d.43 li.2.circa textũ:* blaſphemia eſt de ſe indifferens,quantũ ad hoc, ꝙ ſit peccatum in ſpiritum ſanctum & nõ in ſpiritum ſanctũ. Alij enim blaſphemant ex infirmitate & coactione,& hi peccant in patrem. Alij ex deceptione,& hi peccãt in filium. Alij ex certa malitia, & hi peccant in ſpiritum ſanctum, & hoc eſt ſceleratiſſimum genus peccati , in vituperijs Dei delectari. *Hugo.* Et poſt ſubiungit:

quid

Digitized by Google

quid eſt ſpiritus blaſphemiæ, niſi affectus & deſiderium vituperationis diuinæ. Spiritus enim blaſphemiæ ſuſpirat ad odium Dei, ſicut ſpiritus ſanctus ad Dei amorem. Differunt itaq; blaſphemia & ſpiritus blaſphemiæ: blaſphemia remittetur, ſpiritus aũt blaſphemiæ non remittetur. Et quod grauius ſit peccatum ſpiritus blaſphemiæ quam blaſphemia: nõ.n. differunt ſicut voluntas & actus, ſed ſicut generale & ſpeciale. Hæc *S. Bonauent.*

† Blasphemiæ vt eſt peccatum ex malitia ſex ſpecies ſunt; Deſperatio, præſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio agnitæ veritatis, & inuidentia fraternæ gratiæ. *D. Thom. 2.2. q. 14. ar. 2.*

Blasphemare eſt derogare diuinæ bonitati ex quacunque cauſa, aut attribuendo Deo quod ſibi non conuenit, ſiue corde ſine ore: puta dicẽdo immiſericordem, vel iniuſtum Deum. Item blaſphemare eſt deſpicere ac denegare Deum, & ſanctos & ſanctas eius, cauſa iræ ſuæ, eſt blaſphemia, *Gerſ. par. 2 tracta. de cognit. peccat. venial. & mortal. conſid. 8. & p. 4. de peccato blaſph.* ait *conſid.* 1. Peccatum blaſphemiæ eſt, quando nõ recte dicitur de Deo, contra veram eius religionẽ Chriſtianam, aut quando quidcunq; dicitur in diffamiam nominis ſui ſancti, vt maledicendo ei, vel deſpiciendo eum, aut inhoneſte & turpiter loquendo de eo, vel iurando ꝑ eum, ſanctoſq; eius & ſanctas benedictas. Et peccatum blaſphemiæ, ſecundum *D. Tho. vbi ſup* peius eſt ac horribiliꝰ ꝙ furari alteri, aut comedere carnes die Veneris vel in Quadrageſima, immo occidere. Et eſt proprie peccatum & idioma infernalis inimici & damnatorum. Eſtq; peccatum blaſphemiæ magna cauſa peſtilentiarũ, bellorum, famis, & aliarum tribulationũ in Chriſtianitate. Peccatum quoq; blaſphemiæ non eſt excuſandũ, ꝑ hoc ꝙ verſum eſt in malam, peruerſam & damnabiliſſimã conſuetudinem, tam in generali ꝙ in ſpeciali: nec per hoc ꝙ blaſphemi ſe abſtinere non poſſe, dicunt, etiam cum ira inuadit eos & ſuperat: quia ſi mox punirentur, benè cauerent blaſphemare. Peccatum item blaſphemiæ cadit omnino ſuper eos, qui ipſum audiunt libenter, vel qui irrident, vel qui non ponunt impedimentum. Vnaquæque perſona ſecundum poſſe ſuum, & ſcire debet officium ſuum: imò expedit vnicuique qui habet inferiores & ſubditos, vt ipſi caueant omni modo blaſphemiã. *Gerſ. p* 4 de hoc videatur. *D. Th. vbi ſupra.*

Bonitas eſt quadruplex, vt ponit *Scot. d* 7. *li.* 2. & idem tangit in *quodlibet. q. 18. Occam. q. 10 2. ſentent. & d. 19. li. 2. ſentent. Gerſon part. 4. ſer. de pace & vnitate Græcorum.* Bonitas naturalis eſt & triplex moralis. Prima eſt bonitas ex genere. Altera eſt bonitas ex circunſtantia ſiue virtuoſa. Tertia bonitas meritoria ſiue gratuita: vel bonitas ex acceptatione diuina.

Bonitas natvralis eſt quæ conuenit rei inquantum eſt ens poſitiuum, ſecundum gradũ ſuæ entitatis, ſecundum quam res eſt melior, ꝙ eſt eſſentialiter perfectior. hæc eſt in omnibus rebus, ſecũdum magis & minus, & reliquæ tres bonitates propriè, & primò conueniunt actui voluntatis elicito, & per illum actibus imperatis. Et illa (vt inquit *Gerſon. p. 4.*) in donis naturæ fundatur: ſicut eſt intellectus, memoria, ratio, & libertas. De hoc dictant Metaphyſici, quod ens & bonum conuertuntur, vnaquæque res tantum habet bonitatis, quantum habet eſſe vel entitatis. Et ſecundum eundem vnuſquiſque homo quantumcunque malus vel damnatus habet illam bonitatem naturalẽ, quilibet homo ad imaginem Dei formatus eſt, quamuis aliqui eã turpẽ faciant & immundã per eorũ peccata.

Bonitas ex genere eſt bonitas quæ conuenit volitioni ex hoc quod trãſit ſuper obiectum conueniens tali actui, ſecundum dictamen rectę rationis. Sic omnis ſumptio cibi potentis naturaliter nutrire, eſt bona ex genere. Nam volitionis comedendi obiectum, ſecundum rectam rationem, eſt cibus potens nutrire. Sic velle comedere venenum vel archillam, eſt actus malus ex genere. Et dicitur bonus ex genere, quia ſicut genus ſpeciuocatur: & contrahitur per differentias ad ſpeciem, & eſt primum in diuiſione ſpeciei: ita obiectum eſt primum quod requiritur ad actum voluntatis, ſine quo actus voluntatis eſſe non poteſt. Et ex eo contrahitur prima ratio bonitatis, quæ eſt conuenientia actus ad obiectum. Et hæc eſt quaſi naturalis & formalis ſiue perfectibilis per rationes circunſtantiarum, &c.

Bonitas ex circvnstantia ſiue virtuoſa, eſt quæ conuenit actui ex hoc quod elicitur à volũtate, ſecundum omnes circunſtantias, quas recta ratio dictat ſibi debere competere in eliciendo: bonum enim eſt ex cauſa integra, ſecundum

Dionyſ.

Digitized by Google

Dionyſ.ca.4.de diuinis nomin.& eſt bonum quaſi ex ſpecie moris, quia iam actus habet omnes differentias contrahentes bonum ex genere: & illa bonitas moralis, ſecundum *Gerſonem part.*4. fundatur in virtutibus moralibus politicis, & ciuilibus, vt ſunt prudentia, temperantia, fortitudo, & iuſtitia, propter quas ſeruandas facti ſunt fortes, ciuiles. Et quamuis huiuſmodi virtutes non ſint perfectè ſine gratia Dei, ſunt tamen laudandæ. Et in his virtutibus communicationem habent omnes hi qui benè viuunt ſecundum leges, & ordinationes vitæ præſentis. Et in hac bonitate vniti eſſe debent omnes homines cuiuſcunque fuerint legis, Pagani, Turci, Iudæi, Saraceni, debent enim viuere prudenter, temperatè, fortiter, & iuſtè. In hac vnione fundantur temporalia dominia, Regna, Imperia, Ducatus, Comitatus, & alia. vbi ſunt plures qui legem Dei non habent Hæc Gerſon.

Bonitas gratuita ſiue meritoria, ſiue theologicalis, eſt quæ cõuenit actui ex hoc, quia elicitur virtuoſe, & conformiter principio merendi, quod eſt gratia, ſiue charitas, hoc eſt, actus bonus meritoriè, eſt actus virtuoſus, elicitus à voluntate, ſecundũ inclinationem charitatis ſibi inexiſtẽtis. Exemplum primi. Sic omnis actus poſitiuus eſt bonum naturale, imò id quod eſt poſitiuum in peccato, eſt bonum bonitate naturali. Exemplũ ſecundi bonitatis, dare eleemoſynam, rem vtilem ei cui datur. Exemplum tertij, dare eleemoſynã de proprijs indigenti, in loco quo ſibi poteſt cõpetere, & propter Deum. Exẽplum quarti, iſtud opus facere non tãtum ex inclinatione naturali, ſicut potuit fieri in ſtatu innocentiæ, vel fortè hoc fieri poſſet à peccatore nondum pœnitente ex pietate naturali moto ad proximum, ſed ex charitate, ex qua faciens eſſet amicus Dei reſpicientis opera eius ad præmiandum. Hæc bonitas quæ propriè ſola eſt bonitas ſpiritualis gratiæ, & theologica virtutum fidei, ſpei, & charitatis. communicatur per ſancta Eccleſiæ ſacramẽta. De hac bonitate, & vnione loquebatur Apoſt. cum dixit: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* Et quoniam oẽs homines in hac bonitate vniti eſſe debent vnius fidei, vnius ſpei, & vnius charitatis per idem ſacramentum baptiſmi, & alia ſacramenta. Infideles non habẽt illã vnionẽ, ſed ſolũmodo fideles & Chriſtiani, qui faciũt & nominãt Eccleſiã vnã. Alij ſũt tanquã mẽbra mortua pciſa, vel abſciſſa, & putrida. Huic triplici bonitati opponitur triplex malitia. de qua vide ſuo loco in litera M. Eſt & bonitas ſecundũ Gerſ. q̃ eſt iuſtitiæ originalis. itẽ bonitas gloriæ, de quib. alias dicitur. Eſt itaque triplex bonũ (vt ſcribit *Gab.d.*28.*q.*1.*li.*2.) ſc. bonũ meritorium, bonum morale, & bonum ex genere. Primum nunquam eſt ſine gratia & charitate. Secundum non ſine virtute à qua procedit, vel quam generat. Tertium inuenitur ſine vtroque.

Bonus ſecundum *Durand.& Palud.q.*2.*ar.*2. *d.*5 *li.*4. refert dicere de malo, ſiue bono ſimpliciter ſiue ſecundum quid. Nam bonus ſimpliciter ſecundũ cõmunem acceptionem dicitur bonus moraliter: & malus ſimpliciter dicitur vitioſus. Vnde bonum bonitate moris (vt inquit Pal.) eſt bonitas ſimpliciter. Eſſe vero bonum artificem, eſt bonitas ſecundum quid: & bonus ſecũdum quid dicitur bonus, ſecundum id ꝙ ſibi additur, vt bonus faber, bonus Grãmaticus, & patet differentia, quia aliquis eſt bonus faber, aut bonus Grãmatic⁹, qui nõ eſt bonus ſimpliciter, nec bonus homo: & econuerſo, aliquis eſt bon⁹ homo, qui nõ eſt bonus faber, nec Grãmaticus, verũ hoc poſſit magis Logicè exprimi ſecundũ appellationẽ, Bon⁹ verò per eſſentiã, dicitur ſolus Deus. Vnde *Matth.*29. *Nemo bonus niſi ſolus Deus.* Gloſ. Nemo bonus, ſcil. per eſſentiam, niſi ſolus Deus. Alia autẽ omnia ſunt bona à Deo per participationẽ, vt dicit Boet. lib. de hebdom. nec habet bonitatẽ ab alio, nec deitatẽ. Omnis autẽ bonitas creaturæ participatiue, eſt ipſa bonitas diuina, ſecundum *D.Tho.* quia ſolus Deus habet omnimodã perfectionẽ, ſecundũ ſuã eſſentiam. ergo ſolus Deus eſt bonus eſſentialiter. Et cum dicitur baptiſm⁹ dari à bono miniſtro aut malo miniſtro, de rigore verborum importatur bonitas, vel malitia, nõ hominis miniſtrãtis, ſed ipſi⁹ miniſterij, id eſt, modi miniſtrãdi. Null⁹ autẽ, vt *Durãd.& Pet.Palud.* ſcribunt, eſt mal⁹ miniſter, in quãtum miniſter, niſi q deficit in aliquo particulari requiſito ad ſuum miniſterium. Qui autem deficit in aliquo requiſito ad ſuum miniſterium, non poteſt ipſum perficere. Requiruntur autem hæc tria generaliter ad miniſterium: ſcire, velle, poſſe, ſecundum eoſdem. Et ſic malus miniſter eſſet baptiſmi, qui neſciret modum & formam baptiſmi: aut nollet, id eſt, non intẽderet baptizare. Aut nõ poſſet, qa nõ poſſet

proferre verba, aut non poſſet aſpergere aut immergere, vt mutus aut mancus, ſic accipiendo nõ conferret talis verum baptiſma, quia deficeret in neceſſariis: & ideo ſi attentaret, nihil faceret. Sed plerunque Doctores loquentes de malo & bono miniſtro, per malum miniſtrum intelligũt miniſtrum, qui eſt malus malitia moris, id eſt, qui eſt in peccato mortali conſtitutus. Et talis eſt duplex, quidam eſt præciſus ab Eccleſia, vt hæreticus, aut excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus, aut non eſt præciſus, adhuc habetur vt membrum Eccleſiæ numero, etſi non merito: baptiſmus autem à miniſtro quantumlibet malo, rite ſecundum formam Eccleſiæ collatus, verus eſt & efficax cuiuslibet ſui effectus, niſi fuerit per malitiam ſuſcipientis impeditus: & hoc eſt de mente omnium Doctorum.

Bonvm eſt triplex, ſcilicet vtile, honeſtum, & delectabile (vt & Philoſophi ſcripſerunt) vt *Ariſt. 1. Ethic. Cic. li. Offic. & Theol. Alexan. de Ales, part. 1. collatione de bono. Et concordat* D. *Tho. 1. p. q. 5. art. 6. & Bruleſ. d. 46. q. 3. lib. 1. ſen. Et Gerſ. tract.* 10. *& 12. ſuper cant Maria.* Bonum vtile eſt illud, quod propter ſe non eſt appetibile, ſed propter aliquẽ finem conſequendum, vt potio amara infirmo. Bonum honeſtum, ſecundum Tullium, eſt illud, quod ſua vi nos attrahit, & ſua dignitate nos allicit ad ſui amorem. Et dicitur honeſtum, quaſi honoris ſtatus, id eſt, bonum per ſe, vel propter ſe diligibile: aut ſimpliciter, ſicut eſt Deus: aut ſecundum quid, vt ſunt virtutes: quia de ſeipſis habent vnde deſiderentur. Bonum autem honeſtum præcipue reperitur virtutibus infuſis ſecundum *S. Thom.* vbi ſupra. Vnde & *Sapien.* 7. dicitur: *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa*, ſcilicet ſapientia infuſa: & innummerabilis honeſtas. Bonum delectabile eſt quod cauſat delectationem in potentia, & quietat eam vt pulcherrimum viſibile. Et illud eſt duplex, quia aliud eſt delectabile honeſtũ, aliud vero inhoneſtum, cum ſint aliquando etiam noxia & inhoneſta, ſicut delectationes ciborum, ludorum, venereorum & honorum, diuitiarum, & huiuſmodi. Alexan. & D. Tho. Et ſecundum eundem *D. Tho. part. 1. q. 5. ar. 6.* Bonum per prius prædicatur de bono honeſto. Nam bonum analogice dicitur de iſtis: & primo de bono honeſto, quia illud eſt vere bonum, & propter ſe deſiderabile: & ſic eſt præcipuum, in quo inuenitur vtilitas maxima, vtpote in diuinis & virtutibus, ſcilicet cõſecutio ſalutis, pax mentis, ac ædificatio proximi: ideo præfertur bono vtili, de quo bonum prædicatur: præfertur & à fortiori bono delectabili, de quo bonum prædicatur. Nam in bono honeſto eſt vtilitas, & delectatio maxima, & veriſſima. Sed in bono delectabili eſt bonitas ſæpe fallax, & minus vera, &c. Stulti ergo qui præeligunt hæc præ illis, &c.

Bonvm Maivs aliquid poteſt dici dupliciter, aut intenſiue, vtpote quia plus Deo placet. Aut extenſiue, vtpote quia pluribꝰ prodeſt: *ſanctus Bonauen. diſtin. 40. q. 4. libr. 4.*

Bonvm Vnvm eſt melius altero multis modis, vt & videre licet apud *Rayn. in Summa.* Primo, quia eſt diuturnius, ſic beatitudo cœleſtis melior eſt omni bono mũdi. Secundo, quia purius: ſic ſecundum Philoſophum, bonum quod eſt ſine omni malo permixtum, maius eſt, ſicut gaudium ſine triſtitia. Tertio quia communius. Nam 1 *Ethic.* dicitur: Bonum quanto communius, tanto diuinius & melius. Vnde bonum reipublicæ præfertur bono priuato. Quarto, quia eſt ſufficientius. Sic charitas melior eſt quam caſtitas. Quinto, quia honorabilius, vel laudabilius, quia maior laus & honor debetur meliori bono. 3. *Ethi.* Sexto, quia eſt precioſius, ſic aurum præfertur argento. Septimo, quia eſt diuinius. Nam. bonum diuinum eſt per eſſentiam bonũ. Alia autem per participationem: ideo bonum quod eſt Deo ſimilius, & proximius eſt melius aliis, ſicut melius eſt eſſe vere ſanum, quam apparenter ſanum: & ſic gratia pręfertur omni bono. Octauo, quia eſt efficacius in cauſando maius bonum, & ſic medicina licet amara, quæ eſt magis cauſatiua ſanitatis, melior eſt cibo dulci. Sic amicitia diuitiis eſt melior, quia efficacior ad cauſandum maius bonum, ſcilicet, delectationem, pacem, & alia bona, quæ diuitiæ non in tantum efficiunt, quoniam quandoque cauſa ſunt diſcordiæ. Vnde *Ariſtoteles 8. Ethicorum*: Amicitia melior eſt multo quam pecunia: nullus enim ſane eligeret viuere ſine amicis, reliqua bona habens. Nono, quia ordinabilius vel fini propinquius, ſiue ipſe finis alterius. Nam finis eſt melior ordinatis in finem, ſicut ſanitas melior eſt quam medicina. 1. *Ethicorum.* Sic etiam virtus melior eſt quam ſcientia: quia virtus immediate ordinatur ad finem vltimum,

Digitized by Google

ſcilicet beatitudinem. Scientia autem mediante virtute,&c. Decimo, quia vtilius: vnde equus melior eſt quam ſimia. *Rayner. in Sum.*

Bonvm ardvvm poteſt dici bonum (vt ſcribit Gabriel diſtinct. 26. quæſt. vnica. artic. 3. dub. 1. libro 3.) cuius aſſecutio eſt difficilis, & ſic poſſet aliquo modo ſuſtineri, quod iraſcibilis eſt reſpectu ardui: non quidem obiecti, ſed actus, ſcilicet velle vindicare offendens, cuius executio fit cum difficultate quadam, & hoc videtur innuere *ſanctus Thom.* Vnde dicitur: Quod obiectum iraſcibilis eſt arduum, quia, ſcilicet tendit ad hoc quod ſuperet contraria, & ſuperemineat eis. Hoc autem non fit ſine difficultate, &c.

Bonvm svmmvm (vt notat *Thomas de Argen. diſtinct. 49. libro 4.*) vno modo dicitur ſimpliciter, & ſic ſola diuina bonitas, eſt ſummum bonum. Alio modo dicitur ſummum bonum in genere, puta in genere delectabilium ipſi delectato formaliter inhærentium, &c. Et vt ſcribit *ſanctus Thomas parte 1. quæſt. 6 artic. 2.* Deus dicitur ſummum bonum, reſpectu quidem aliorum non per comparationem vel connumerationem cum aliis bonis, quia vniuerſa bona alia non poſſunt Deo connumerari. Sed Deus dicitur ſummum bonum reſpectu omnium per exceſſum, quia eſt extra omne genus, & principium omnium bonorum. Et quia excedit omnia improportionabiliter, & incomparabiliter, ſicut infinitum bonum finita bona Nam finiti ad infinitum, nulla eſt proportio: & per conſequens nec comparatio aliqua. Deus itaq; veriſſime & ineffabiliter eſt ſummum bonum, quod purgatiſſimis mentibus cernitur, & ad hoc eſt *Richardus ſuper 1. diſtinct. 45. artic. 1. quæſt. 3. & 6.* & Sanctus Thomas vbi ſupra. qui volunt quod Deus ſit ſummum bonum ex eo, quia eſt bonum habens omnes entium perfectiones ſimpliciter per ſeipſum, & à ſeipſo, & in eo ſunt omnia bona deſiderabilia in ſummo. Item in ſecundo, quia ab eo effluunt omnia bona in creaturas, ſicut à fonte, & prima cauſa omnis boni, & ab ipſo omnia alia participant eſſe bonum: ergo ipſe Deus eſt ſummum bonum, ex quo ſunt omnia, ſicut à ſummo principio, & in quo eſt ſumma bonitas. Ponunt & ipſi alias rationes, ſed ſufficiant hæc breuiter dixiſſe, & hoc bonum ſummum dicitur bonum increatum.

Bonvm increatvm eſt Deus: & deſcribitur ſecundum *Diony. de diuin. nomin. cap. 4.* & poſt eum *Rayn. in Summa.* primo ſic: Bonum increatum eſt in quo omnia præexiſtunt, ex quo habet rationem omnia continentis. Secundo ſic eſt, ex quo omnia ſubſiſtunt, ex quo habet rationem omnia efficientis, & cõſeruantis. Tertio ſic eſt, quod omnia appetunt, ex quo habet rationem vltimi finis. Omnia autem creata deſiderant Deum, vt ſuum auxilium, quo in eſſe conſeruantur. *Heb 1. Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* Omnia quoque deſiderant Deum naturaliter, vt finem vel terminum vltimum: in quo omnis appetitus quietatur. *Raynerius. Et Antonius. &c.* Sunt præterea alia bona, ſcilicet, bona Epiſcoporum, bona, Eccleſiæ, bona corporis, & ſpiritualia bona & bona animi, & bona matrimonii, de his quædam & breuiter diſſeremus.

Bona episcoporvm (vt ſcribit poſt *beatum Thomam 2. 2. quæſt. 185 artic. 7. Gabriel diſtinct. 15. quæſt. 8. libr. 4*): ſunt triplicia. Quædam propria, vtputa quę non habent de prouentibus Eccleſiæ, & in illis habent verum dominium, & poſſunt ea pro libito elargiri.

Alia ſunt bona Eccleſiaſtica ſiue prouentus, aut fructus Eccleſiæ, & horum ſunt diſpenſatores vel procuratores. Et hæc bona ſunt duplicia. Quædã ſunt ſpecialiter vſui Epiſcopi deputata, diſtincta ab his quæ clericis, fabricæ & pauperibus debentur. De qua partitione habetur *12. quæſt. 2. vobis enim, &c.* vbi ergo facta eſt talis diuiſio, & diſtincta ſunt bona, quæ debent in vſum Epiſcopi cedere, & Epiſcopus aliquid ſibi retinuerit de aliis partibus clericis, fabricæ, aut pauperibus deputatis, non eſt dubium quin contra fidem diſpenſatoris agit, & mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur.

De his vero quæ ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt de propriis bonis, ſcilicet quod ſi immoderate ſibi retineat, & aliis, ſicut charitatis debitum requirit, non ſubueniat, peccet: non tamen ad reſtitutionem tenetur.

Alia autem ſunt bona indiſtincta, vnde quando eorum diſtributio fidei eius committitur, & ſi in modico deficiat vel ſuperabundet, poteſt hoc fieri abſque bonæ fidei detrimento:

Digitized by Google

mento: quia non poteſt homo in illis punctualiter accipere quod fieri oportet. Si vero fuerit multus exceſſus, non poteſt latere: & ideo videtur bonæ fidei diſpenſatoris repugnare. & ideo non eſt abſque mortali peccato. Hinc *beatus Thomas* per illud *Matth. 25. quod dixerit malus ſeruus in corde ſuo: Moram facit dominus meus venire:* quod pertinet ad contemptum iudicii diuini: *& cœperit percutere conſeruos ſuos*: quod pertinet ad ſuperbiam. *Manducet autem & bibat cum ebrioſis*: quod pertinet ad luxuriam. *Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & diuidet eum*, à ſocietate, ſcilicet bonorum, *& partem eius ponet cum hypocritis*, ſcilicet in inferno. Hæc S. Thomas.

Vnde *Gerſon in tract. de temperantia Prælatorum*, ait: Si bona Eccleſiaſtica ſunt data generaliter & indiſtincte alicui Eccleſiaſtico, tam pro ſuſtentatione ſua, quam pro exercitio pietatis, tunc poteſt huiuſmodi Eccleſiaſticus mediocriter vti illis bonis ſecundum decentiam ſui ſtatus, etiam vbi nihil reſidui ſupereſſet. Vnde vt notat *Innocen. 3. in c. Cum ab omni. de vita & honeſt.* Clericis aſſignantur redditus Eccleſiaſtici principaliter, vt ex ipſis honeſte viuere poſſint: vt in *ca.* iam allegato: nec tenentur pauperibus potius ſubuenire quam ſibiipſis: nec prius reficere ædificia.

Sed quoniam nimis afficimur ad noſipſos, & ad excellentiam oculorum noſtrorum; tutius eſt atque ſalubrius cuilibet Eccleſiaſtico declinare ad frugalitatem & parcitatem ſui ſtatus: vt aliquid relinquat pauperibus. Et quod *beatus Thomas* dicit de Epiſcopis, Gerſon generaliter extendit ad omnes prælatos, imo locum habet in omnibus beneficiatis; vt dicit *Gab. diſt. 15. q. 8. artic. 2. concluſ. 4 lib. 4.*

Bona eccleſiæ dicuntur omnia quæ intuitu Eccleſiæ; vel de facultatibus Eccleſiæ quiſquam acquiſiuit: vt in *c. 1. de teſta. in text. & Gloſſ.* vt recitat *Gab. diſt 15. quæſt. 8. artic. 3. dub. 9. libro 4.* de his immobilibus bonis quæ alienare non poteſt clericus: non poteſt teſtari: ſecundum omnes. de fructibus vero perceptis: vbi currit conſuetudo teſtari poteſt in pios vſus. Alias non: vt *Angelus in verbo clericus 13.* vide latius *Gab. vbi ſupra.*

Bona corporis, vt ſunt pulchritudo, bona conſtitutio corporis, ſanitas corporis, &c. Et ſecundum Scotum bona corporis vel exteriora non ſunt diligenda, niſi in ordine ad bona animæ, & ad Deum: hoc autem non eſt niſi inquantum poſſunt iuſte competere illi qui diligit. *Gab. diſt. 15. art. 3. dub. 1. lib. 4.*

Bona ſpiritualia vt habet *Gabr. di. 15. q. 17. ar. 1. li. 4.* intelliguntur bona animæ: quæ animæ conueniunt ſecundum ſe, id eſt, non vt vnita corpori: quoniam de bonis, quæ conueniunt animæ ex corpore dicendnm eſt, ſicut de bonis corporis. In his enim anima lædi non poteſt: niſi lædatur corpus, talia bona ſunt perſpicacitas ſenſuum, quę non poteſt lædi, niſi organum ſenſus corporeum lædatur. Non enim poteſt viſus hominis lædi, niſi lædatur oculus, aut alia pars corporis ad videndum requiſita.

Bona animæ ſunt duplicia ſecundum eundem ibidem. Quædam ſunt eſſentialia animæ: quæ ab anima ſeparari non poſſunt: vt ſunt potentiæ animæ: & vires naturales, ſcilicet, intellectus, memoria, voluntas lib. ar. Hæc enim quia vel identificantur animę, aut inſeparabiliter inhærent ſunt incorruptibilia. Sed anima eſt incorruptibilis, & p conſequens non poteſt à nobis lædi, vt corrumpatur ſeu vt bona animæ corrumpantur, poſſunt tamen per accidens bona animæ impediri, vt non valeant exire in actus, & operationes ſuas. vnde cum operatio intellectualis pro ſtatu viæ depēdeat ex operationibus ſenſus, & operatio ſenſitiua ex diſpoſitione organorum, lęſio organorum redundat mediatè in potentias animæ, quantum ad vſum earum: etiam in parte rationali. Alia ſunt bona animæ accidentalia & ſunt operationes, & habitus in potentiis animæ acquiſiti tam intellectuales quam morales. Sunt & dona gratiæ à Deo infuſa: hæc enim aſſunt, & abſunt animæ. Item acquiruntur, & corrumpuntur. Et quia anima in ſe eſt incorruptibilis, creata ad poſſidendum beatitudinem æternā dum ab hoc fine impeditur, damnificatur. Dum autem ad hunc finem promouetur: proficit, & in ſpiritualibus bonis augetur: impeditur autem per vitia & peccata, promouetur per dona, virtutes, & merita.

Anima igitur in ſpiritualibus bonis damnificatur, quotiens peccat, & per opera frequentata

Digitized by Google

quentata vitia acquirit: & ſimiliter dum gratiam perdit, & merita negligit. In bonis autem animæ, gratia, ſcilicet, & virtutibus & meritis nullus poteſt ab alio directe damnificari. quoniam illa non poſſunt auferri ab homine, niſi per propria demerita vitia & peccata. Nullus autem actus eſt meritorius, aut virtuoſus: vt & ſupra patet, neque vitioſus aut peccatum: vel demeritorius, niſi qui procedit à libera voluntate. In inuoluntariis enim neque laudamur neque vituperamur. 3. *Ethi.* Et *Aug. inde vera relig.* Omnis actus vitioſus ideo eſt peccatum: quia voluntarius, ergo ſola volũtate propria poteſt homo peccare, & nunquam contra voluntatem propriam ad peccatum compelli. de hoc late *Chry in home. Nemo læditur niſi à ſeipſo*, poteſt tamen aliquis aliũ in bonis animæ damnificare indirecte ipſum inducendo ad actus vitioſos, & peccata quibus vitia generantur, virtutes corrumpuntur, & bona gratuita deperduntur. Et illa inductio quandoque fit iubendo, quandoque minis aut pœnis compellendo, quandoque conſulendo, perſuadendo, rogando, donis & promiſſionibus alliciendo aut à bonis impediendo, & huiuſmodi. Et damnificans (vt inquit *Gabr. vbi ſupra ar. 2. concluſione 1.*) proximum in bonis ſpiritualibus animæ tenetur ſibi modo poſſibili damna reſtituere, quoniam bona animæ maxima ſunt ſecũdum *Aug. 1. retract. & 6. q. 1. plurimi.* Et *Anacletus papa c. q.* Deteriores inquit ſunt qui doctorum vitam, moresq; corrumpunt his, qui ſubſtantias aliorum prædiaq; diripiunt: ipſi enim ea quæ extra eos ſunt, auferunt, noſtri vero corruptores, nos ipſos decipiunt. Si vero reſtitutio requiritur in bonis vilioribus, exterioribus, ſcilicet, multo magis in bonis animæ, quæ maiora ſunt: neceſſaria eſt. Et debet reſtitutio bonorum animæ modo damnificationis in eiſdem reſpondere. Et dicitur: quantum poſſibile eſt: quia bona animæ non ſunt in poteſtate alterius ad immediate cõferendum ſicut nec ad immediate auferendum. Ideo ſuo modo oportet fieri in illis reſtitutionẽ. Vide de hoc & aliis latius *Gabr. vbi ſupra.* Vnde patet quantum periculum eſt alium ſolicitare, & inducere ad peccatum, quia vix poteſt inducens digne reſtituere: cum voluntatem jam ad peccatum allectam vix poſſit perſuaſionibus, & aliis viis multis reducere ad virtutes, &c.

BONA FORTVNÆ ſunt diuitiæ, honores, opes, & id genus quæ minora bona dicuntur, & ab aliis nuncupantur reiecta. *D. Thom. 1. 2. q. 45. artic. 4.*

BONA CONIVGATORVM ſecundum *Gabr. di. 15. q. 3. ar. 3. dub. 2. li. 4.* ſunt triplicia. Quædam ſunt propria viri, quædam propria vxoris, quædam communia vtriſq;. Communia vtriſque ſunt quæ communibus laboribus lucrantur: vt fructus dotis, ac donationis propter nuptias. Eſt autem dos id quod datur viro à parentibus vxoris, aut ipſa vxore, vel aliis ad ſubleuationem onerum matrimonii. Sed donatio propter nuptias eſt, quod ſponſus ſponſæ donat, quando ab eo dotem accipit, & idem ſi dotem non acciperet. Bona viri ſunt cætera bona, quæ vir ſua induſtria, ac labore, vel alias (non concurrente vxore) collaborando habet vel acquirit: vt ſunt etiam paterna aut hæreditaria: præter dotem, & donationem propter nuptias. Bona vxoris ſunt bona paraphernalia, id eſt, quæcunque habet mulier prȩter dotem, à para quod eſt juxta: & pherna quod eſt dos: quaſi iuxta dotem: vt ſucceſſiones hæreditariæ, legata ei vel donata. Item ſi mulier vltra gubernationem domus exercet artem aliquam lucroſam: vt quia textrix eſt, vel lanaria, nutrix vel negociatrix: & ſimilia. Hæc *Gabr. vbi ſupra.* Qui & ibidem oſtendit in quibus & in quibus non ipſa vxor tenetur reſtituere viro & vir mulieri. Item de filio familias quando tenetur reſtituere auferens aliqua de bonis parentum. Dos profectitia, vt ibidem notatur eſt quæ à patre, vel auo, aut nomine eorũ, ac eorum bonis datur. Dos aduentitia eſt dos data ab ipſa muliere, vel à quocunque alio à patre, & auo, &c. De bonis autem matrimonii quę ſunt fides, proles, ſacramentum, infra quando de matrimonio agetur videbimus aliqua.

BOS quandoque in ſacra ſcriptura ſignificat Prædicatores verbi diuini, qualis fuit etiam Lucas Euangeliſta per bouem figuratus. Vnde *Apoſt 1. Cor. 9. non alligabis o. bouis trituranti*, de prædicatoribus exponit. Vnde *Aug. in Pſalm. 8.* dicit. Homines non ob aliud boues dicti ſunt niſi quod Euangelizando verbum Dei, Angelos imitarentur: vbi dictum eſt: boui trituranti os non infrænabis, quanto facilius ipſos Angelos nuncios veritatis boues accipimus quando Euangeliſtæ participatione nominis eorum vocati ſunt.

Deli-

Digitized by Google

De litera C.

CALCIAMENTVM quandoque (vt ſcribit *S. Bonauent. diſtinct.* 22. *lib. tert. circa textum*) intelligitur humanitas Chriſti tegens pedem diuinitatis, vt eſt illud Magiſtri epilogando qui dixit *diſtinct. vigeſima ſecun. lib. tert.* Hæc de corrigia calciamenti dominici dicta ſufficiant ne oſſa regis Idumæę conſumantur vſque ad cinerem. Corrigia autem vt idem dicit *Bonauē.* calciamenti eſt vnio diuinitatis, & humanitatis. Rex Idumææ eſt Chriſtus ratione naturæ mortalis aſſumptæ: juxta illud quod dicitur in *Pſal. In Idumæam extē-dam calciamentum meum.* Oſſa Regis Idumæę ſunt ſacramenta Chriſti occulta, & difficiliora ad perſcrutandum. Hęc vſque ad cinerem conſumuntur, quando per ignem curioſitatis adeo vult quis ea penetrare, vſque ad minima, vt deuotio extinguatur. Et dicit Magiſter non eſſe faciendum hoc, quia cum loquimur de Chriſto, quantum ad eius incarnationem, & paſſionem, vel etiam cogitamus, repleri debemus deuotione: ne dum tam magna & immenſa beneficia corde arido cogitamus, per elationem inflemur: & per ingratitudinem areſcamus, ſed ſanum conſilium reputet dicere cum Ioanne. *Non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calciamentorum eius.* Credo enim quod huius calciamenti alligatura, quanto curioſius & audacius eam quis ſoluere voluerit, tanto arctius alligatur. ideo ſequendo medium finis imponatur circa ſermonem de Chriſto quantum ad incarnationis & paſſionis myſterium quod exuperat omnem ſenſum. *Bonauen.*

CALIX ſecundum Alber. à calore dicitur: quia calore charitatis accendit. Hinc *Pſal.* 115. dicitur: Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Et accipitur tripliciter (vt ſcribit *Gabr. lectio.* 52. *can. n.*) Vno modo pro vaſe receptiuo liquoris vel potus. Et ſecundum *Bruleſ. diſtin.* 17. *quæſtio.* 6. *libro* 3. accipitur pro vaſe argenteo, vel aureo, ſtanneo, vel calibeo, in quo conſecratur ſanguis Chriſti. Secundo accipitur pro paſſionis amaritudine vel pro morte aut paſſione. Hoc modo accipitur *Matth.* 20. cum dixit Dominus filiis Zebedæi: *Poteſtis bibere calicē quem ego bibiturus ſum,* hoc eſt, poteſtis ſubire paſſionem, & mortem quam ego patiar pro redemptione humani generis. ita capitur cum dixit Dominus: *Pater ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte.* Sic omnes martyres calicem Domini biberunt. ita accepit etiam Chriſtus quando dixit: Calicem quidem meum biberis. Et dicitur calix paſſio: quia iuxta veterem conſuetudinē ad mortem condemnatis, potus in calice offerebatur, ſecundum illud *Prouer.* 31. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliuiſcantur egeſtatu ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* & *Amos* 2. *Vinum damnatorum bibebant* Tertio modo ſumitur pro potu in calice contento. Et ſic accipitur *Hiere.* 49. *Quibus non erat judicium, vt biberent calicem.* Et *Marc.* 9. *Quiſquis potum dederit vobis; calicem aquæ frigidæ, quia Chriſti eſtis, Amen dico vobis non perdet mercedem ſuam.* Sic in communi locutione accipitur quo dicimus. ille ebibit totum calicem, id eſt, totum potum, vel liquorem, vel vinum, quod fuit in calice: & ita videtur accepiſſe Chriſtus, cum dixit. *Hic eſt calix ſanguinis,* vbi calix accipitur pro precioſo ſanguine Chriſti, & ſignificat proprie ſanguinis Chriſti effuſionem in cruce. Et in Euangelio dicit: *Accipiens & hunc præclarum calicem in ſanctas & venerabiles manus ſuas,* id eſt, vas non vtique vacuum, ſed cum vino: quia præmiſit. *non bibam amodo de genimine vitis,* per quod expreſſit vini liquorem fuiſſe in calice contentum. Accipitur & calix pro genere poculorum quod fiebat ex quodam ligno aromatico. vt dicit *Bruleſer di.* 8. *lib.* 4.

CALLIDITAS. Vide in dictione Prudentía.

CAMBIVM dicitur commutatio. Fit autem cambium tripliciter: vt ſcribit poſt *Antonin. & Angelum Gabriel di.* 15. *q.* 11. *ar.* 3. *dubio* 12. *lib.* 4.

PRIMO cum pro moneta aurea recipio monetam alterius generis.

SECVNDO fit cambium per literas, vt quis habet pecuniam in certo loco, puta centum aureos quos vellet transferre in alium locum: accedit campſorem: tradit ſibi centum florenos, recipit ab eo literas, per quas in alio loco recipit 95. poſt aliquos menſes.

TERTIO fit cambium ſine traditione pecuniæ, vt quis indiget Romæ pecunia, vadit ad bancarium ſiue trapezitam, petit ſummam

Digitized by Google

centum ducatorum in partibus ſuis, puta Coloniæ reſtituendam in moneta ibi currente, poſt ſex menſes, aut alium terminum conſtituendum, &c. Et illud tertium cambium tertii generis, dicitur cambium ſiccum ſecundum *Angelum*, quia ſiccum eſt charitate proximi, & ſiccat animam à gratia Dei, &c. Vide *Gab. vbi ſupra*.

CARACTER hoc nomen non eſt multum vſitatum in ſcriptura, nec apud originales doctores: nam in toto canone bibliæ non inuenitur niſi *Apocalyp. 13.* & ſequentibus vbi fit mentio de charactere beſtię in manibus aut frõte habendo. vbi non intelligitur aliquod impreſſum animæ ſed ſignum aliquod in exteriori conuerſatione aut profeſſio ſectæ erroneæ aut etiam figura aliqua in fronte, vel in manu: qua ſignatur illum pertinere ad ſectam beſtiæ. Intelligitur & character beſtiæ peccatum mortale, cui contrariatur gratia: vt ſcribit *Ric. di. 5. ar. 2. q. 3. in ſolut. ſec. arg* concordat *ſanct. Bonauen. di. 6. li. 4 di. 8. q. vlt. l. 2.* Vnde vt ipſe dicit, peccatum dicitur character quando ſcribitur in fronte, hoc autem eſt cum peccat ſine rubore & publice: vt iã poſſit ei dici: *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubere*: & tunc abſque dubio peccatum noſtrum eſt cognitum à diabolo: quia iam non eſt ſecretum ſed manifeſtum.

Eſt & character nomen græcum, valens in latino ſicut figura. *Heb. 1. Cum ſit figura ſubſtantiæ eius.* Accipit & character pro qualibet nota exteriori, ſigno, vel figura, quæ facit venire in cognitionẽ aliquid in mentem alicuius, *Hiero.* Sermo Chaldaicus & Hebraicus ſolum differunt characteribus. Hoc modo literæ ſcriptæ dicuntur characteres: & ſimiliter ablutio baptiſmalis etiã forma baptiſmi poteſt dici character, eo ꝙ eſt ſignum ſignificatiuum. Hæc *S. Bonauent. di. 6. l. 4. & Scotus eadem diſt. q. 9. & Brulefer. q. 2 eadem di.* Characteres vero qui fiunt in arte magica & ꝓhibita, ſunt prohibiti: in his maximum eſt peccatum, quia ad hoc fiunt, ſcilicet, ad miniſteriũ dæmonum implorandum: quod non licet & ideo malo fine fit: nec ex ſe habent virtutem, ſed ſolum ex diabolica pactione. De hoc *ſanct. Bonauen. q. vlti. diſt. 7. li. 2.* Capitur autem charactere etiam pro quolibet diſtinguente ab alio. Capitur & vltimo pro aliquo ſigno impreſſo animæ, quod eſt præuium gratiæ in ſuſceptione ſacramenti initerabilis. Et notandum vt tangit *Alex. de Ales parte 4. q. 19. membri 2.* Et cæteri doctores & *Gabriel diſt. 6. q. 2. li. 4* plures effectus ſeu conditiones attribuuntur characteri: quas *Occam in quarto* reducit ad ſex. Et *D. Card. Cameracenſis. q. 5. quarti*: q̃ ſunt ſignificare, configurare ſeu aſſimilare, diſtinguere, diſponere, rememorare, obligare. Eſt primo ſignum gratiæ, nõ quidem ex natura: ſed ex inſtitutione diuina, ſicut & ſacramentum gratiæ, ſcilicet, inexiſtentis. vel quia inexiſteret, ſi non poneretur obex ſeu impedimẽtum impediens.

Secundo eſt ſignum configuratiuum ſeu aſſimilatiuum Chriſto, & cæteris characterem ſimiliter habentibus. Configurat Chriſto: quia per ipſum habens characterem aſcribitur familiæ Chriſti. Etiam vt dicit *Alexand. & ſanct. Bonauen.* configurat Chriſto per imitationem. Eſt etiam ſignum diſpoſitiuum ad gratiam ſacramenti per quod imprimitur tanquam cauſa ſine qua non: & hoc ſolum ex voluntate & ordinatione diuina, & ex rei natura. Eſt & ſignum rememoratiuum ſeu recordatiuum ſacramenti percepti, ſimiliter ex diuina ordinatione qua per characterem inducere voluit ſuſcipientem in notitiam ſeu memoriam ſacramenti ſuſcepti.

Et ſexto ſignũ obligatiuum ad obſeruantiam diuinæ legis, eo modo quo ſuſcipiens ſacramentum per eius ſuſceptionem plus obligatur quam non ſuſcipiens, ſicut habitus religionis eſt ſignum, quo portans eum obligatur ad obſeruandum legem Chriſti, & ordinis ſiue religionis. Eſt quoque character quid indelebile in anima reddens ſacramentum, per quod imprimitur initerabile. De quo cõſulas *D. Thom. 3. p. q. 50. Gabriel. diſt. 6. queſt. 2. artic. 1 lib. 4. & Scot. eadem diſt. q. 9. & Gabr. lect. ſecund. can.*

CARACTER vt accipitur à Theologis breuiſſime ſic deſcribitur. Character eſt ſignum ſpirituale à Deo ſolo animæ impreſſum, in ſuſceptione initerabilis ſacramenti manens indelebiliter, de lege communi. Dicitur ſpirituale ſignum animæ. per ſacramenta enim quibus ponitur homo in certo ſtatu, imprimitur immediate à Deo quoddã ſpirituale ſignum in anima ſuſcipientis ſacramentũ, quo cognoſcitur ſuſcipiens eſſe in tali ſtatu atq; ita non ſecundum ſe ſed reſpectu cauſæ ſuæ ſcilicet ſacramenti ſenſibilis ponitur in ratione ſigni ſenſilis. *D. Thom. 3.*

p. q.

Digitized by Google

p.q.63.artic.1.ad 2. Et dicitur à ſolo Deo: quia reſpectu characteris nulla creatura habet cauſalitatem actiuam. Et ſicut gratia à ſolo Deo creatur: ita & character à ſolo Deo creatæ animæ imprimitur.

Et ille character imprimitur in ſuſceptione ſacramenti initerabilis; puta baptiſmi, confirmationis, & ordinis: & non aliorum. Imo nihil iterabile, nec virtus, nec gratia, imprimit characterem; quia character eſt indelebilis: ideo non poteſt imprimi niſi per ſacramentum, quod non iteratur. Gabriel. Item quia character eſt quædam ſpiritualis poteſtas ad agendum aliquid vel ſuſcipiendum ſecundum circumſtantiam.

Nunc autem tantum tria ſunt ſacramenta quæ ponunt hominem ad certum ſtatum fidelium, & membrorum Eccleſiæ quo diſtinguitur ab infidelibus. Confirmatio ponit in ſtatu bellantium quo diſtinguitur ab infirmis, & ordo ponit in ſtatu miniſtrantium in templo Domini, ſiue multiplicantium proles ſpirituales: & membra Eccleſiæ quo diſtinguitur à laicis: & ideo tantum per hęc tria ſacramenta imprimitur character. Dicitur manens indelebiliter: per hoc excluditur virtus & gratia: quæ licet conferantur per ſacramenta, non tamen manent indelebiliter, nec per ſacramentum initerabile cōferuntur: nec ſolum per tale. Et ratio indelebilitatis characteris eſt ſola diuina voluntas & ordinatio, qua ordinauit quod character poſt impreſſionem non deleatur: ſicut ordinauit quod Angelus vel anima poſt ſui productionem non deſinat eſſe, licet ipſum annihilare poſſet. Et ideo additur in diffinitione: de lege communi, id eſt, ſecundum ordinatam Dei potentiam. Ex quo ſequitur (vt ſcribit *D. Thom. vbi ſup. Bruleſer. di. 6. q. 1. lib. 4.*) quod in damnatis non deletur character: & hoc ad opprobrium ipſorum & maiorem confuſionem, nec etiam deletur in beatis ad maiorem eorum gloriam & pulchritudinem, intelligitur tamen id de potentia Dei ordinata vt dictum eſt: quia poſſet Deus delere. Fuerunt autem plures opiniones de quidditate characteris, ſuppoſito quod ſit ponendus, vt recitat *Alex. q. 19. memb. 5.* Ipſe tamen tendit ad illam opinionem quod ſit qualitas abſoluta, quem imitatur *S. Thom. 3. p. q. 63. art. 2. vbi ponit in ſecunda ſpecie qualitatis. & ſanctus Bonauentura.* Ponunt & rationes quas & recitat *Gabr. diſt. 6. q. 2. art. 1. li. 4.* quas apud eundem videre licet. Sed neque auctoritates ſacræ ſcripturæ neque ſanctorum patrum, originalia cogunt ponere characterem ad hunc intellectum: in quo accipitur à rectoribus, doctoribus, nec experientia probat characterem eſſe: quia omnia attribuuntur characteri: puta ſignificare, configurare, diſtinguere, diſponere, rememorari, obligare, æque ſaluantur ſine charactere ſicut cum charactere. Omnia enim operatur ſacramentum, præterea hæc ita inueniūtur in ſacramento euchariſtiæ & cæteris non imprimentibus characterem, ſicut in his, quæ imprimunt characterem Nam ſignificare eſt de ratione ſacramenti: & configurare, diſtinguere, &c. manifeſte conuenit Euchariſtiæ & cæteris ſacramentis, præterea hæc omnia conueniunt circuncisioni, & tamen negatur quod circuncisio imprimat characterem. Quare ponere characterem eo modo quo diffinitus eſt, nec ratio neceſſaria demonſtrat, nec euidens auctoritas probat. Et omnes rationes quæ adducuntur, perſuaſiones ſunt, non procedentes ex neceſſariis.

Poteſt tamen per rationes perſuaſiuas & Eccleſiæ auctoritatem oſtendi probabiliter ponendum eſſe characterem. Et perſuaſiones ponit *D. Thom. ibi. art. 1. Scotus,* & poſt eum *Gabriel diſt. 6. q 2. libro 4.*

Videtur tamen magis conſonare determinationi Eccleſiæ ponere characterem quam eius oppoſitum, & communiter ſchola theologorum tenet, & ad hoc ſunt congruentiæ quas videre potes apud *Gabriel.* Præſumptuoſum itaque foret negare characterem. Et character eſt in anima ſubiectiue; Eſt etiam in eſſentia, potentia, intellectu & voluntate: quia omnia idem ſunt, tenendo quod potentiæ animæ non diſtinguuntur ab anima, & inter ſe ſunt omnibus modis idem.

Si vero tenetur alia opinio, ſunt diuerſę opiniones. Vnde *S. Thom.* ponit characterem in intellectu: *Scotus* autem in voluntate. *Bonauent.* autem & *Alexan. de Ales* ponunt eum in tota imagine. meminit hoc *Bruleſer diſt 6. q. 3. li. 4.* Probabiliter vero poteſt dici, vt ſcribit Gabriel dubio 2. vbi ſupra, quod eſt in eſſentia, & aſtipulatur *Card. Camera. q. 3. art. 1. q. 5. li. 4.*

Nec vt dicit Scotus character eſt gratia, nec virtus aliqua infuſa: puta fides, ſpes, charitas. quia tales virtutes non ſemper imprimuntur ſuſ-

Digitized by Google

ſuſcipienti ſacramentum, non iterabile: vtpote ficte ſuſcipienti ordinem, vel confirmationem: character autem ſemper imprimitur. Idem character eſt indelebilis: virtutes autem ſunt delebiles: vt patet de peccante mortaliter in quo nõ remanent illæ virtutes. Hæc Scotus *di. 6. q. 9. lib. 4.* Et ſecundum *Alex.* character eſt habitus relucens in anima impreſſus perpetuo: non ad agendum, ſed ad diſponendum ad gratiam: & ad diſcernendum ouem dominicam à lupis: & ſic erit in prima ſpecie qualitatis. Si autem eſt quoddã infuſum ſupernaturaliter diſponens ſubiectum naturaliter ad ſuſcipiendum cætera ſacramenta, erit in ſecunda ſpecie. Si vt qualitatem inhęrentem, erit in tertia ſpecie. Etſi vt productũ à Deo, erit in prædicamento paſſionis. Si vt obligatiuum diſtinctiuum, erit in prædicamento relationis, quę veris ſunt logicis manifeſta.

SECVNDVM *D. Thom.* vbi ſupra. Character eſt ſpiritualis poteſtas & inſtrumentalis nec per ſe in aliquo genere ſed reductiue in ſecunda ſpecie Qualitatis ponitur. Et probat quia character eſt ſpiritualis perfectio animę ad cultum diuinum ſecundum ritum chriſtianum, qui conſiſtit formaliter in dare & recipere; perfectiuum autem ad dare & recipere per ſe primo eſt poſſe dare & recipere; ergo character eſt potentia qua homo poteſt dare & recipere quæ ſunt Chriſtianæ religionis. Vide latius *Caiet ibidem*: Inſtrumẽtalis vero eſt, quia eſt potentia miniſtri qui eſt inſtrumentum. Quod non ponatur per ſe in genere, patet, quia eſt aliquid incompletum & fluens. Contrariorum ſolutionem vide apud *D. Th. vbi ſupra & Caiet.*

SVNT autem tria ſacramenta quæ ſolum imprimunt characterem: vt inquit *Gab. dub. 4. vbi ſupra*, ſcilicet, baptiſmus †, qui imprimit potentiam paſſiuam. confirmatio, & ordo. † actiuam. Nec ſecundum *beatum Tho. & Palu. diſt. 4. q. 3 lib. 4. & ſanct. Bonauen* circuncifio impreſſit characterem. Diſſentit Scotus, qui vult quod circuncifio imprimebat characterem ſicut baptiſmus, quia ſecundum eum circuncifio ita erat prima ianua ſalutis in lege Moyſaica, ſicut baptiſmus in noua. De quo latius videto *Gab. dubio 5. vbi ſupra*, nec baptiſmus flaminis & ſanguinis, vt dicitur cõmuniter ab omnibus, imprimunt characterem, quia character non imprimitur niſi per ſacramentum ſenſibile. ſic nec virtutes & cætera dona imprimunt characterẽm, cuius ratio finalis eſt diuina inſtitutio.

NEC character fuit impreſſus Chriſto, quia fuit baptizatus baptiſmo Ioannis, qui non impreſſit characterem, quia non fuit ſacramentum, nec contulit gratiam ex opere operato, ſed fuit quædam præparatio ad baptiſmum Chriſti. *Gabri. dubio 6. vbi ſupra.* Nec baptiſmus beatæ virgnis, quæ creditur baptizata (ſed non legitur à quo) impreſſit characterem, quia plena gratia. Et per hoc quia baptiſmus nullam gratiam addidit, characterem non impreſſit. Videtur tamen (inquit *Gabriel*) probabile quod etiam recepit characterem baptiſmalem, licet non recepiſſet gratiæ augmentum in eius baptizatione. Multo plura alij de charactere literis mandarunt. Hæc pauca ex multis dicta ſufficiant.

CHARITAS ſecundum theologos in *3. ſen. diſt* 27. eſt rectiſſima animi affectio qua diligitur Deus propter ſe: & proximus propter Deum: quæ charitas eo ſplendidius (vt inquit Paulus Corteſius *lib. 3. di. 7.*) ex omni virtutum genere floret: quo proprior eſt Deo. Nam cum ortum ex fœlicitate nanciſcatur, nullo modo nobis naturæ vi parta ineſt, ſed ſpiritus afflatu illabitur. Itaque intelligendum eſt eam diutius in vita locupletari poſſe. Sed cum omne contrarium alterius interuentu adimatur, ſcire neceſſe eſt, eam quoque capitalis tabis interuentu tolli. Nam quemadmodum lucem in aere deeſſe dicimus, ſi ſoli caligo offundatur, ſic eam in anima deeſſe volumus, ſi Dei afflatus ſceleris tabe tanquam velo quodam obtendatur. Sed cum charitas latiſſime pateat, maxime in generis humani ſocietate cernitur. Itaque ob eam cauſam nefariorum etiam hominum eſt ſeruanda communitas: propterea quod fœlicitatis ſit eorum natura capax. At cum culpæ contractæ ratio expenditur, qua fiunt homines fœlicitatis expertes: non modo hi cum quibus nulla eſt nobis propinquitatis colligatio, ſed etiam parentes & liberi odioſi eſſe debent. Charitas autem dicitur quaſi chara vnitas, vt inquit *Gerſon tractatu 9. ſuper Magnifi.* quæ purificat hominem & gratum reddit Deo, ambulantem in omnibus mandatis eius ſine querela: *Gerſon lecti. 1. de vita ſpirit. ani.* Et charitatis ordo ſecundum eundem eſt ordo vnita-

Digitized by Google

vnitatis. Vnde ſecundum *S. Bonau d 29. q. 1. li. 3.* charitas eſt vinculum ligans: iuxta illud quod dicit *Apoſt. Col. 3.* vbi vocat eam vinculum perfectionis. Et *Diony. in quart.* de diuinis nominibus dicit: quod amor eſt virtus vnitiua. Vnde cum amor charitatis ſit, amor maximè liberalis multa complectitur, & in vnum colligit. Vnde charitas non tantum vnit fini eum in quo eſt, ſed etiam quodammodo ligat ei quod natum eſt ad eundem finem peruenire.

Charitas eſt triplex, ſcilicet, Prima increata. Secunda infuſa. Tertia adquiſita. Charitas increata eſt ipſe Deus. Vnde quicquid eſt charitas vel dilectio increata eſt ipſe Deus in diuinis, & ſic reperitur. Et capitur tribus modis. Vno modo eſſentialiter, & eſt quoddam commune tribus perſonis. & eſt illa dilectio qua quęlibet perſona in diuinis diligit ſe & alias perſonas. Alio modo notionaliter, & eſt ipſa ſpiratio actiua, qua pater & filius ſpirant ſpiritum ſanctum cõcorditer. Tertio modo capitur perſonaliter, quæ producitur per voluntatem. Pater .n. & filius eandẽ habentes voluntatem, & eſſentiam diuinam ſibi præſentem (concordia quę eſt amor & eſt notio) ſpirant ſpiritum ſecundum. Secundo autẽ modo appropriatur patri. Vnde canitur in quadã proſa. Charitas eſt pater. Ratio appropriationis eſt: quia ſolus pater ſecundum *Rich.* dicitur habere amorem gratuitum: quia tribuit & non accipit ab aliquo. Item quandoque appropriatur filio, quia charitate incarnatus eſt. *Gab.* 4. Tertio modo appropriatur ſpiritui ſancto. Ratio huius eſt, quia ſpirituſſanctus in diuinis eſt per modum voluntatis procedens, cuius voluntatis habitus eſt charitas. Hoc modo dicimus quod potentia appropriatur patri, ſapientia filio, charitas ſpiritui ſancto. ita ſcribit *Guilbel. Scoti. Pelbart. Bruleſ. diſt.* 10. *art. 3. q. 1. lib.* 1. Charitas itaque increata eſt voluntas diuina ſine qua nullus eſt Deo gratus vel acceptus, nec actus quicunque meritorius. Et charitas ſecundum magiſtrum (& ſi non tenetur à doctoribus) qua meritorie diligimus Deum & proximum, eſt ſpirituſſanctus. non ſic intelligendo vt ſcribit *Gabr.* poſt *Occam diſt.* 17. *qu. 3. lib.* 1. quod ſpirituſancto formaliter diligamus Deum & proximum. Hoc enim quo ſic diligimus eſt actus à noſtra voluntate elicitus: vel habitus derelictus vel infuſus: ſed ratio formalis præciſe. Vnde actus dicitur meritorius aut agens Deo charus eſt gratuita Dei voluntas, quæ eſt ſpirituſſanctus. Et ſi hunc intellectum habuit magiſter cum dixit quod charitas qua diligimus Deum, & proximum eſt ſpirituſſanctus: verum dixit. Et ſic ſaluat eum Occam. Nec vult magiſter negare quin præter illud donum quod eſt ſpirituſſanctus etiam aliud donum creatum donetur, quod ſit habitus inclinans ad diligendum.

Charitas infusa dicitur illa quæ ab increata charitate diuinis influxibus ſolum in voluntates aut angelicas aut noſtras mittitur: hoc eſt à Deo infunditur. Et habet tria nomina de communi. Dicitur enim charitas infuſa, quaſi intus fuſa, inquantum à Deo infunditur mentibus. Itẽ dicitur effuſa quaſi extra fuſa, inquantum ad extra per bona relucet opera. Dicitur etiam charitas diffuſa quaſi deintus fuſa, inquantum ad interiora bona opera diffunditur. Charitas vero adquiſita eſt quę ex dilectione Dei frequenti adquiritur ex naturalibus, quam etiam multi gentilium habere potuerunt: vt ſcribit *Guil. Sco.* Vnde ſicut fides diſtinguitur in infuſam & adquiſitam: ita de charitate dicendum eſt.

Charitas creata ſumitur dupliciter. Vno modo pro habitu quodam abſolutè infuſo: & ſic non eſt nomen connotatiuum, ſed abſolute ſignificat illam qualitatem: & ſic aliquis poteſt eſſe charus ſine charitate. Alio modo ſumitur pro termino connotatiuo: vt eſt abſtractũ illius concreti charus, vt, ſcilicet, connotat aliquem eſſe gratum Deo, & ſic ſine charitate nemo poteſt eſſe charus Deo. Eſſe autem charum ſiue acceptũ ſiue dilectum Deo: nihil eſt aliud quã velle diuinum quo vult aliquem beatificare, ſi manſerit in ſtatu perfectionis, non ponens obicem per peccatum. & illo modo omnis paruulus poſt baptiſmũ prius quam actualiter peccet eſt charus ſeu acceptus Deo: quia tali vult (ſi nõ impediet perſequens peccatum mortale) dare vitam æternã: non autem ſic eſt acceptus ante baptiſmum, quia illum non vult beatificare ſi manſerit in ſtatu illo ſine baptiſmo. *Gabr. di.* 17. *q.* 1. *ar.* 1. *li.* 1. Sic per oppoſitum oditus Deo dicitur: qui eſt ordinatus ad pœnam niſi pœnituerit. Et vt ibidem ſcribit *art.* 2. quamuis aliquis de potentia Dei abſoluta poſſit eſſe acceptus Deo, & char⁹ ſine omni forma inhærente ſibi. Nullus tamẽ poteſt eſſe charus Deo ad vitam de lege ordinata, non habẽdo

in ſe qualitatem aliquam infuſam quæ ſit charitas vel gratia. Et Paulò pòſt dicit: Deus quemcũque beatificat mere contingenter, libere & miſericorditer beatificat ex gratia ſua & ex non forma, vel dono collato. Hinc *Petrus de Aliaco. q. 9. ar. 2. lib. 1. ait.* Impoſſibile eſt placere Deo ſine gratia. Hinc error Pelagij oſtenditur, qui dixit quod Deus neceſſitetur habenti actum moraliter bonum dare vitam æternam, & non ex gratia ſua: ita quod ſi non daret, eſſet iniuſtus, quod eſt falſum. non itaque oportet ponere formam neceſſitantem Deum contra Pelagium.

CHARITAS (vt ſcribit *Brulef. d. 17. q. 1. li. 1.*) eſt habitus ſupernaturalis inhærens formaliter naturæ beatificabili, per quem ipſa acceptatur à Deo ad vitam æternam, tanquam digna tanto præmio, & per quem ipſa eſt amica Dei, & ſibi grata & chara, & per quem actus eius elicitus ſecundum inclinationem talis habitus eſt meritorius vitæ æternæ. Et charitas communiter ab omnibus doctoribus dicitur vita ſpiritualis: quãobrẽ omnis exiſtens in peccato mortali eſt mortuus. Nam ideò dicitur peccatum mortale: quia demeritoriè priuat vitam ſpiritualem. Et vt ſcribit *Scot. diſt. 27. lib. 2.* Charitas eſt habens eam, habet Deum charum: ita quod reſpicit Deum non in ratione diligentis: ſed in ratione diligibilis. Gratia eſt qua Deus habet aliquem gratum: ita quod ipſa reſpicit Deum acceptantem ſiue diligentem, non autem dilectum. non autem dicitur gratia propter quodcunque Deus diligit: quia tunc eſſentia diuina in filio poſſet dici gratia, quia propter eam diligit filium, ſed illud propter quod Deus acceptat habẽs vt dignum beatitudine dignitate quæ eſt in correſpondente meriti ad præmium: id dicitur gratia. Et paulo ſupra dicit *Scot.* Gratia formaliter eſt virtus quæ eſt charitas, & quæcunque excellentię attribuũtur gratiæ & charitati, & econtra: vtraque enim formaliter diuidit inter filios regni & perditionis. *S. Aug. 15. de ciu. Dei. c. 18.* vtraque eſt forma virtutis, & neutra poteſt eſſe informis. Vtraq; etiã coniungit vltimo fini perfecta coniunctione, qualis poteſt eſſe in via. & ſi poneretur diſtincta, altera ſuperflueret: quia reliqua ſufficeret. Hẽricus vero *quotli. 19. q. 14.* dixit aliter, ſcilicet, gratiã eſſe quoddã lumẽ ſupernaturale ſe habẽs ad virtutes theologicas ſicut lumẽ ad virtutes adquiſitas, ſicut anima ponitur idẽ ſuis potẽtijs: vel ſic, gratia eſt radix earũ. ſed hoc imꝑbat *Scot. vbi ſup.*

CHARITAS vt habet *Aug.* (& ſupra dictum eſt) in moribus Eccleſiæ, ac in. 3. *ſentent. diſt.* 27. diffinitur ſic. Charitas eſt rectiſſima animi affectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum & in Deum. Idem in *ſoliloqui.* Charitas eſt virtus qua Deum videre, eoque perfrui deſideramus. Idem *de ſpiritu & anima.* Charitas eſt vita copulans amantem cum amato: vt dicit etiam idem. 8. *lib. de trini.* Et dicitur vita charitas beata animarum & Angelorum, ſine qua nec anima, nec Angeli viuunt. Dicitur copulans amãtem cum amato, quia charitas vnit Deo per gratiam & gloriam. *Apoſtol. 1. Tim. 1.* dicit: Charitas eſt finis præcepti de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta: vbi tanguntur radices originis charitatis. Oritur namque ex bona conſcientia in præceptorum impletione: ideo dicitur finis præcepti. Secũdo oritur ex corde puro, ſcilicet, à vicijs. Tertio ex conſcientia bona. Glo. ibi dicit quod cõſcientia accipitur ꝑ ſpe in bono opere. Quarto óritur ex fidei veritate, ideo dicitur, fide nõ ficta, quia iuſtus ex fide viuit. *Rom. 1.*

CHARITAS dicitur forma virtutũ & formare virtutes: non quod inhæreat virtutibus & det ſpeciem, ſicut forma ſubſtantialis inhęret materiæ, & dat ſpeciem non materiæ, ſed compoſito: ſed dicitur forma virtutum pro quanto per charitatem actus virtutũ perficiuntur, quia per charitatem in debitum finẽ vltimum, ſcilicet, ſummum bonum propter ſeipſum (quod Deus eſt) referuntur. Perfectior autem actus in Deum relatus eſt q̃ relatus in alium finem: vt honeſtatem aliquam moralem citra Deum. Sola autem charitas qua diligitur Deus ſuper omnia & ꝑpter ſeipſum refert actus eius in quo eſt in eum, quem ſuper omnia diligit. ideo ſola charitas format virtutes ꝑ quanto perducit virtutũ actus ad vltimã perfectionem. Vnde habit⁹ fidei informis nihil eſt aliud quã habitus fidei, cui nõ aſſiſtit in eodẽ ſubiecto charitas. De quo alias dicitur. Et gratia perdita (inquit *Aug.*) omnes virtutes deficiunt à vita. Vnde *Gab. ſerm. dominic. 20.* Omnis habitus carens charitate: virtus non eſt perfecta, ſed mortua & inanis. Hinc charitas non poteſt eſſe informis, vt multis probat *S. Bonau. di. 27. q. 4. li. 3.* quia charitas non ſolum inquantum gratuita, ſed etiã in quantum affectio recta, ſiue quantum ad habitum ſubſtratum repugnat omni pecca-

to, ſi-

Digitized by Google

to, ſicut fides ſpecialiter peccato oppoſito.

Charitas, amor & dilectio, propriè loquendo ſunt termini eſſentiales. Vt inquit Cameracen. *quæ.8.ar.3.lib.1* & ſi quandoque à ſanctis vel doctoribus capiantur perſonaliter: hoc non eſt ſecundum ſermonis proprietatem, ſed eſt ſecũdum quandam appropriationem. ſicut appropriatur patri potentia, & filio ſapientia, &c. tamen in diuinis non eſt aliqua potentia vel ſapiẽtia aliquo modo diſtincta à communi potentia vel ſapientia trium perſonarum.

Charitas autem creata poteſt augeri. ſed effectiue augetur à Deo, ſed meritoriè per bona opera. *Brulef. & Rich. d.17. lib.1. ar.2. q.3. Gabr. eadem d. q.4.* & *Aliacenſis. qu. 9. artic. 3. lib.1.* † An autem hæc augmẽtatio fiat per additionem graduũ an vero per maiorem radicationem in ſubiecto. Vide infra in dict. *habitus*. Non autem poteſt minui per peccatũ demeritorie, quia nec per peccatum mortale, quia hoc ſimpliciter tollit, cũ ſibi repugnat, nec p veniale, quia veniale ſtat cum charitate. Et ſi veniale minueret charitatẽ, per multa venialia tota tandem auferetur, q nõ conceditur. Vide *Gabr. di.17. q.4. ar.3. li.1.* tamen feruor eius per peccatum veniale remittitur. Sed quia venialia vt ſcribit *Dom. card. Camerac.* quidam multum diſponũt ad lapſum & ruinam in mortalia per quæ perditur charitas. per culpã igitur venialem poteſt diminui charitas quantũ ad eius firmitatem & ſtabilitatem. vel poteſt minui quantum ad eius feruorem. *Aliacen. q.9. ar. 3. lib.1.*

Charitatis autem proprietates ſunt plures quas colligit *Gab. diſt.26. q. vnica art.1. li.2.* ſcilicet, inſtituere imperium. Charitas operit multitudinem peccatorum, placat & acceptum facit Deo. Idem dicitur de gratia. Vide latius *Gab. vbi ſupra.*

Charitas viæ dicitur perfecta quatuor modis, ſi charitas intelligitur ex parte diligentis. Nã ſi intelligitur ex parte diligibilis ſolum charitas Dei qua ſeipſum diligit, eſt perfecta. Primo cauendo omne vicium: & talis perfectio eſt conſequens charitatem. Vnde *Matth.5. Eſtote perfecti ſicut & pater veſter.* Secundo contẽplando Deũ, ſcilicet, vacando diuinis alijs curis temporalib. dimiſſis, niſi quantum exigit neceſſitas. Tertio modo non timendo ſupplicium. *1. Io.4. Perfecta charitas foras mittit timorem*, ſcilicet, tam ſeruilẽ quã mundialẽ, quam humanum ſiue carnalẽ quã initialem, ſed non timorem filialem nec naturalem. Quarto perfecta charitas viatoris eſt affectando præmium *Phil.2. Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto.* Charitas autem patriæ dicitur perfecta: quia habet impoſſibilitatem offenſæ, tranquillitatem ab omni ſollicitudine: actualem continuitatem in Dei contemplatione, claritatem in Dei lumine, libertatem ab omni paſſione, & ſecuritatem ab omni tentatione: atque perpetuitatem in omnis boni poſſeſſione. Vnde talem pfectam charitatem nullus poteſt habere in hac vita, qualẽ De⁹ ex charitate immẽſa dabit electis in patria, &c. *Rayn. in ſum. cũ S. Th 3 ſcripto d. 29. & 2.2. q.24. ar.* 8 Et poſt eos videatur *Pel. libr.3. Roſ. theol. in dict. Charitas. §.74.*

Charitas quandoque ſtrictiſſime accipitur pro habitu quo diligimus alterum in beatitudine communicatiuum nobiſcũ. Et illo modo loquitur *Greg. hom. 13.* Nemo ad ſeipſum charitatem habere dicitur, ſed charitas in alterũ tẽdit vt charitas eſſe poſſit. Alio modo accipitur largius p habitu quo diligimus aliquod beatificale, ſiue ſit à nobis diſtinctum ſiue non. Sic accepit beat⁹ *Aug. & magiſter di.28 li. 3.* Charitas inſuper vt dicit *Greg.* eſt in cuius radice omnia præcepta ſunt vnum, & charitas ad obſeruantiam omniũ præceptorum inclinat. Item charitas nõ quærit quæ ſua ſunt. *1. Cor.10. & 13.* Verum eſt ſecundum glo. hoc eſt: nemo quærit quæ ſua ſunt cum iactura & ſcandalo cæterorum.

Charitatis ordo, qui quidem ordo nõ dicit ordinem temporis, ſed perfectionis. Et illa pfectio attẽditur vno modo quo ad charitatis affectum, id eſt, ad actũ imperatũ, quo effectus alicuius impenditur amato: & illa ſe nõ neceſſario conſequuntur, quia poteſt aliquis actu multum intẽſo alicui impendere modicũ bonum, qualia ſunt bona corporis & fortunæ, quæ minima ſunt ſecundum beatum *Aug.* Et poteſt quis affectu remiſſo alicui velle impendi maxima bona, ſcilicet, beatitudinem & gratiam, &c. Illa quoque perfectio actus charitatis attenditur ibi non ſecundum intenſionem actus gradualem ſimpliciter, ſed magis ſecundum appreciationem actus. vel quia fortior & firmior. *Gabr. d. 29. qu. vnica. ar.1 li.3.* Vide & de ordine charitatis *[illegible]* *Bonauen. eadem diſt. quæ.5.* Ordo autem deb charitatis reqritur de neceſſitate ſalutis

Digitized by Google

ſcribit ar.2.vbi ſupra, quia diligens non diligenda aut æque diligens quod minus vel amplius diligendum eſt:aut minus vel amplius quod æque diligendum eſt, contra ordinem charitatis diligit:vt dicit *Aug.* & per conſequens cōtra legem charitatis peccat.Lex autem ſiue præceptũ charitatis eſt maximum præceptorum,à quo cętera dependent,& ideo tranſgreſſio eius eſt culpa mortalis. Et non ſolum actus charitatis ſed etiam ordo & modus eſt in præcepto:vt dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,&c.& proximum ſicut teipſum.Hinc magiſter.Peccat,inquit,qui præpoſterè agit.Nam ſcire quid facias & neſcire ordinem faciendi, non eſt perfectæ cognitionis.Ordinis namque ignorantia conturbat meritorum formam. Idem ſecundum Dionyſium & Philoſophum. Bonum eſt ex cauſa integra:malum autem vnifariam. ideo cuiuſcunque defectus circunſtantiæ ineſſe debitæ reddit actum vicioſum. Ordinem diligẽdorum ſic aſſignat *beatus Ambr.ſuper Cant.*1.& ſuper illud: *Ordinauit in me charitatem*.Multorũ ait charitas inordinata eſt,quod in primo eſt ponunt tertio vel quarto. Primo Deus eſt diligendus.Secundo parentes:inde filij,poſt domeſtici. Qui ſi ſint boni, malis filijs ſunt præponendi. hoc in Euãgelio ad cuiuslibet dilectionem proprium ponit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde,& ex tota anima, & ex omnibus viribus tuis,& proximum ſicut teipſum. Et inimicos non ex tota virtute:non ſicut teipſum,ſed ſimpliciter, ſufficit enim quod diligamus & non odio habeamus. Deus itaque præ omnibus affectiuè & effectiuè eſt diligendus, in quo eſt ratio bonitatis pleniſſimè. Sed poſt Deum omnia æquè ſunt diligenda ex charitate quantum ad obiectum principale dilectione volendum. nam & nobis & proximis,amicis,& inimicis volendum eſt vt beatifice poſſideant Deum.Optãda quoque eſt omnibus gloria & gratia : vt vult beatus *Aug.*allegans illud *Apoſtoli:Volo omnes eſſe ſicut meipſum.1.Cor.*7.Sed quo ad obiecta ſecundaria,&quo ad particularia bona poſſunt plꝰ vel minus velle vni quam alteri: & vni cõuerſionem à malo: alteri conuerſationem in bono. Itẽ quilibet plus ſeipſum diligere debet charitate affectiua & effectiua quam quæcunque alia. De quo videatur *S.Bonau.* quia ſecundum rectum rationis iudicium magis diligenda eſt ſalus propria quàm aliena,& bonum proprium quam ꝓximi.Et ſecundum ordinem gratuitę dilectionis parentes præponendi ſunt filijs: & quantum ad amorem affectiuum ſimul & effectiuum. Itẽ dilectione gratuita magis ſunt diligendi extranei boni quã ꝓpinqui mali, ſecus tamen dilectione naturali.quia Deꝰ magis vult à nobis diligi quos ipſe magis diligit. Magis autem diligit bonos ꝙ malos,&c.Item magis eſt diligendus proximus quam proprium noſtrum corpus, quia plenior eſt ratio diligibilis in proximo. participatio autem beatitudinis eſt ratio dilectionis partialis charitatiuè.corpus enim non eſt capax beatitudinis niſi per redundantiam, ſed ꝓximus eſt capax beatitudinis formaliter. De ordine charitatis ita *Paulus Corteſius diſtin.7.libr.3.ſentent.*ait: Quare pertinet ad omnes ſcire in hac hominum ſocietate ordinem oportere ſtatui quandoquidem ordo prius & poſterius complectatur.Gradus igitur ſocietatis hominum hoc modo deſcribũtur:vt arctior ſit ſocietas propinquorum, à qua diuelli natura nequeamus, cum princeps ſit & natura ſolidior. Si autem diſceptatio aut collatio fiat,quibus plus ſit charitatis impertiẽdum,dicendum erit: ob initium plus parẽti quã libero eſſe tribuendum.At ſi verius neceſſitudo expendatur nemini dubiũ eſſe poteſt id plus amoris flagitare quod arctius aſtringitur: ex quo vt ait *Ariſt.* cauſa eſt vt plus amoris filio quã parenti debeatur ſiquidem pater liberum amat tãquam quippiam ex ſe manans quod idem filio nullo modo contingit. eodem accedit quod parentis diuturnior eſt amor. Nam liberi à parentibus in crepundijs primoque naturæ ortu diliguntur. contra parentes à liberis ſero & ætatis progreſſione amantur. At amor quo vetuſtior eo abſolutior eſſe ſolet.Itaque dubitari non poteſt quin iure plus amoris ſit à parente quam à matre repoſcendum,cum pater in præſtantiori originis ratione verſetur,& mater patibilem naturam nanciſcatur. Eodem quoque modo de omni propinquorum genere diſſeritur quo modo ſit quiſq; minus magiſve colẽdus.Neceſſitas itaq; obſeruantiæ ordinis in dilectione ſecundũ prædicta eſt moderanda. Item iſte ordo quantũ ad dilectionem Dei præ omnibus & ſuper omnia manet in patria, quia ipſum præceptum dilectionis Dei ſuper omnia perfectiſſime implebitur,& beatus perfectè eo fruetur, & ſic arctiſſimo

Digitized by Google

ſimo amore vnietur. *Gabriel art. 3. dubio. 1. vbi ſupra.*

Charitatis gradus quos ponit *Mag. di. 29. in fine lib. 3.* ſunt charitas incipiens, charitas proficiens, & charitas perfecta. Et iſti gradus charitatis accipiuntur ſecundum augmentum charitatis. Nam charitas & quęlibet virtus (non ſtatim nota) perfecta eſt. Nam ſecundum ſanctũ *Greg. home. 15. ſuper Ezech.* Nemo repente fit ſummus, ſed in bona conuerſatione animi vnuſquiſque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia enim ſunt virtutum exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Latius *Gabr. ibi ſcribit.* Et ſecundũ hos tres gradus triplex eſt ſtatus hominum Deo placentium & ſeruientium, quorum alia & alia ſunt officia & ſtudia conuerſandi. Hi ſunt ſtatus incipientium, proficientium, & perfectorum. Incipienti cum in eo naſcitur charitas, incumbit principaliter à peccato recedere & eius reliquiis vitiorum habitibus & concupiſcentiis (quæ adhuc militant in eo & in contrarium charitatis fortiter mouent) diligenter reſiſtere: ne adquiſita charitas corrumpatur, ſed foueatur & nutriatur. Hoc autem fit operibus pœnitentiæ contritione, confeſſione, & ſatisfactione: quia ſtatus incipientium, eſt ſtatus pœnitẽtium. Et licet ſic agẽdo etiã creſcat per huiuſmodi opera in virtute: principalis tamen eorum ſollicitudo eſt: non quomodo creſcant ſed quomodo peccatis reſiſtant, & hic labor pręcipitur incipientibus *Hier. 4. Nouate nobis noua'e, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Circuncidimini & auferte præputia cordium veſtrorum. Nouatur nouale per contritionem: euelluntur ſpinæ per confeſſionem: auferuntur cordis præputia vitiorum per ſatisfactionem. Priuſquam autem aliquantulum creuit charitas & decreuerunt concupiſcentiæ & vitia impugnantes, vt iam non ſic acriter fortiterque impugnent, ſuccedit ſecundum ſtudium & cura ad hoc principaliter tendens, vt proficiat in gratia & virtutibus: & hoc proficientium eſt. non tamen ita proficientes virtutum profectum intendunt, vt contra dæmonum oppugnationes defenſionis gladium deponant. Sicut figuratum eſt in ædificatione Hieruſalem ab Eſdra & Zorobabel, de quibus ſcribitur *Neemia. 4.* quod vna manu ædificabant, & altera tenebant gladium. Principalius opus fuit ædificare: tenebatur tamen gladius ad obuiandum impugnationibus inimicorum. Horum ergo ſollicitudo eſt per opera virtutum adquirere virtutes, & ornare animam ſuam in templum beneplacens Domino. Fortificata vero ſic charitate, ac virtutibus roboratis, quibus ligantur paſſiones, & humanus quietatur animus, ſuccedit tertium mentis ſtudium ad hoc principaliter intendens: vt dimiſſis creaturis, ſoli Deo inhæreat contemplatione & amore, quantum vitæ præſentis neceſſitas patitur & admittit, qui gradus perfectorum eſt. De quo paulo plura ſcribit *Gabr. dub. 2. quæ. vnica, diſt. 19. lib. 3.*

Carena Vide in dictione Indulgentia.

Caro dupliciter ſumitur in ſcriptura: vt ſcribit *S. Bona. di. 32. art. 2. qu. 1. lib. 2.* Aliquando dicitur homo exterior, carnalis, ſenſibilis, & ſic comprehendit carnem cum potẽtia animæ ſenſitiuæ, & hoc modo proprie eſt ſubiectum concupiſcẽtiæ carnalis. Alio modo caro dicitur pars hominis conſtitutiua, ſic concupiſcentia non eſt in carne niſi dicatur ineſſe ſicut in cauſa. Et pro homine accipitur cum dicitur *Ioan. 1. Verbum caro factum eſt.* Ita etiam refert *Pet. Aliac. qu. vnic. art. 1. lib. 3.* Et habetur in *gloſſ. Ioan. 1.* ponitur quandoque pro affectione carnali, vt dicit *S. Bona.* Vnde *Apoſt. ad Galat. 5.* dicit: *Manifeſta ſunt opera carnis.* Accipitur & pro natura, vt idem ait *Bona. diſt. 1. lib. 2. Vnde Epheſ. 5.* dicitur. *Nemo carnem ſuam vnquam odio habuit.* Accipitur & pro vitio & corruptione quæ eſt in carne. Vnde *Apoſt. Prudentia carnis mors eſt.* Et ad *Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.* Et large accipiendo capitur pro omni cõcupiſcentia quæ inhæſit animæ ex coniunctione ſui ad carnem. Et ſic nomine carnis intelligitur concupiſcentiã quæ eſt mater omnium malorum. Et ſine hac non generat in nobis diabolus aliquod peccatum. *Bona. diſt. 21. art. 2. qu. 2. lib. 2.*

Caro Christi multipliciter conſideratur. Vno modo dicitur totus ille homo: iuxta illud quod dicitur *Ioan. 1. Verbum caro factum eſt.* & hoc modo, quia ille homo Deus eſt ratione perſonæ vnius, adorandus eſt adoratione latriæ. Alio modo caro Chriſti conſideratur prout nominat ipſam partem humanitatis per ſe, non vt vnitam: & hoc modo carni conſideratæ, non debetur adoratio latriæ, ſed duliæ. Tertio

Digitized by Google

modo cõſideratur caro Chriſti quaſi medio modo prout nominat ipſam naturam creatam diuinitati, & hoc modo dixerunt quidam quod eſt adoranda dulia digniori, quæ quidem eſt hyperdulia. Et ratio huius eſt, quia ſolius Dei eſt adorari latria: & natura communicat alteri naturæ ſua idiomata. Alii vero dixerunt aliter: quod ſi conſideretur caro & anima, prout vnita illi perſonæ, adorãda eſt adoratione latriæ pro eo quod ſecus eſt de exhibitione honoris & proprietatibus aliis. Honor enim non reſpicit hanc partem vel illam, ſed reſpicit ipſam perſonam. Vnde quamuis purpura & veſtimentum non participet proprietates regis abſolute, communicat tamen in honore & reuerentia, ſicut dicit *Aug.* & Magiſter recitat *diſt.9.lib.3.* Et ideo quia eſt vna perſona in Chriſto cui debetur reuerentia ſumma, vna adoratione eſt adorãda, ſcilicet, latria, quantum ad vtramque naturam, ſcilicet, diuinitatem & humanitatem. ſicut eadem adoratione adoratur in vno homine caput & pedes. Hæc *S. Bona. diſt.9. quæ.1 lib.3.* vide plura in *dicti. Adoratio*, &c.

Caro dicitvr obnoxia peccato, quę eſt ſubiectum peccatricis animæ. Vnde quæritur an caro Chriſti fuerit aliquando caro patrum dũ animæ carni huiuſmodi inhærẽti inſuit peccatum. Vnde aduertendum quod carnem fuiſſe in patribus dupliciter intelligitur: vt ſcribit *Gab. diſt.4.q.vnic.art.3.du.4.lib.3.* Vno modo ſecundum deſignatam materiam, id eſt, ſecundũ certam & ſignabilem ſui materiam, ita quod eadem materia carnis ſecundum numerum fuit in patribus. Alio modo quod fuit in parentibus tanquam in quodam principio, hoc eſt: quod in parentibus fuit aliqua virtus eis communicata à ſuis parẽtibus: per quam poterat caro iſta propagari, ſeu in matris vtero formari. Quod breuius ſic dici poteſt: quod caro aliqua fuiſſe in parente intelligitur, vel in principio materiali, ita quod materia huius carnis fuit pars animata parentis: vel vt in principio actiuo, id eſt, quod in parente fuerit vis aliqua generatiua huius carnis. Et caro Chriſti in patribus obnoxia fuit peccato: ad hunc ſenſum, quod caro Chriſti formata eſt de ſanguinibus ex nutrimento deforis aſſumpto, digeſto & præparato virtute ſuſcepta in propagatione à patribus, qui fuerunt obnoxii peccato. Sic etiam dicitur fuiſſe in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, quia virtus digerendi nutrimentum & conuertendi in ſemen vel ſanguinem vnde formatum eſt corpus Chriſti, deſcendit in Virginem ab Adam per ſeminis propagationem: & ſic fuit in Adam tanquam in principio effectiuo mediato & remoto. Item Chriſtus deſcendit ex ſemine Dauid, ſed non ſecundum rationem ſeminalem. Corpus enim Virginis de quo corpus Chriſti formatum eſt, deſcendit à Dauid per ſeminis propagationem, nec tamen ſecundum ſeminalem rationem corpus Chriſti. Non enim paternum ſemen concurrit vel virtus ſeminis virilis & fœminei commixtorum in formatione corporis Chriſti: defecit enim virtus paterni ſeminis. *Gab. vbi ſup.*

Carnale poteſt dici dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. di.20.q.1.lib.2.* vel à carne, ſecundũ quod dicit naturam: vel à carne ſecundum quod dicit vitiũ. ex hoc vltimo modo in primo ſtatu ſexuum commixtio non eſſet carnale opus, eo quod non eſſet ibi vitioſitas, eſſet tamen opus carnale ſecundum quod caro ſonat in naturam: & nihilominus eſſet ſpirituale opus, quia naturaliter & opus naturale concordat ſpiritui & gratiæ. Hæc *Bonau. in fine q.*

Casvs. De quo vide in dictione *Fortuna.* Caſus fortuitus (vt ſcribit *Gabr. di.15.q.10. art.3. d.9. lib.4.*) dicitur repentinus rei euentus, qui nec præuideri poteſt, nec ei reſiſti, vt incurſus hoſtium, pyratarum, naufragium, incendium, euerſio domus ex terræ-motu ſeu tempeſtate vel ventorum impetu. Vnde caſus quem diligẽtiſſimus cauere poſſet, non dicitur caſus fortuitus. Vnde furtum clandeſtinum factum à perſona, à qua diligentiſſimus præcauiſſet (vt à vili ſeruo) non eſt caſus fortuitus. Secus de rapina violenta, niſi ſpoliatus eſſet in culpa, tranſeundo per loca periculoſa. Caſus, vt ſcribit *Boet. de Conſ.* eſt inopinatus rei euentus. vbi ſimul tangit poſitionem & priuationem, vt dicit *Bona. di.37. art.2.q.2 lib.2.* Poſitionem per hoc quod dicit euentus. Priuationem in hoc quod dicit, inopinatus. Et illa quidem priuatio non eſt reſpectu Dei, quia Deus nihil poteſt facere inopinate ſiue improuiſe, nec etiam à Deo eſt, cum ſit defectus, ſed potius à defectibilitate creaturæ. Nullum igitur caſuale vel fortuitum ſecundum quod huiuſ-

Digitized by Google

huiuſmodi eſt à Deo, licet ſecundum id quod
† eſt, ſit à Deo † ſicut omnia quæ hic aguntur diuinæ prouidentiæ ſubduntur tanquam per eã ordinata & prælocuta. Et hoc vult *Augu.83.qu.* cum dicit: Quod caſu fit, temere fit. Et ideo ſicut non concedimus quod temerarium ſecundum quod huiuſmodi ſit à Deo, ſic non eſt concedendum, ait *Bonau.* quod caſuale ſecundum quod
† huiuſmodi ſit à Deo. † Neque implicat aliqua eſſe caſualia vel fortuita per cõparationẽ ad cauſas proximas: per comparationem vero ad diuinam prouidentiam eſſe determinata. Vide *D. Thom.1.p.q.116.art.1.* vbi plura de caſu, fortuna & fato.

CASSVM vel fruſtra, quod fruſtratur ſuo effectu quem intendit facere. Vnde nulla voluntas Dei poteſt caſſari, vt ſcribit *Brulef. diſt.* 47. *qu.1.lib.1.*

CASTITAS, vt ſcribit Paulus *Cort.lib.3. Sen. diſt.*8. Eſt libidinoſarum cupiditatum domitrix, cuius affectatrix eſt virginitas, quæ à Græcis παρθενία nominatur. Eſt enim hæc illibatus flos & puritas venereæ talis expers, cum perpetua animi inductione carendi, quo in cœlibatu ſit ad contemplandum aptior. *Ioan. Gerſ.p.2.de caſt. Eccl.* ait: Caſtitas eſt virtus moderatiua paſſionum partis concupiſcibilis circa venereas voluptates: ſicut ſobrietas & abſtinentia circa delectationes guſtus in cibis & potibus moderantur atque ita patet differentia inter illa. Diuidit is caſtitatem in moralem, heroicam, & diuinalem. Item in caſtitatem matrimonialem, vidualem, & virginalem. Caſtitas virginalis, vt idem ſcribit *p.4.Serm.de Caſt.* eſt integritas corporis & mentis ſeu cogitationis, nunquam habendi conſenſum probandi vel experientiam faciendi carnalis voluptatis quæ ſequitur, ex tactu pudendi membri ad generationem ordinati. Caſtitas matrimonialis eſt abſtinentia ab opere carnali, niſi inquantum matrimonii termini ipſum patiuntur & requirunt. Exemplum de homine qui ieiunat, quamuis in prandio manducet. Caſtitas viduitatis in generali eſt continentia, quæ ſeruatur in corde & corpore, poſtquam perſona fuerit in matrimonio, vel poſtquam expertus eſt carnalem voluptatem, ſiue in matrimonio, ſiue extra. Et hoc modo Sacerdotes poſſunt dici habere caſtitatem vidualem, qui viuunt caſte poſt eorum corruptionem. Hæc *Gerſ. p.* 4. Vnde actus virginitatis, vt ſcribit *Gab. diſt.36.qu. vnic. art.3.d.1.lib.3.* eſt abſtinere à concubitu propter Deum, hoc eſt, illo modo quo Deus vult talem abſtinere. Et actus caſtitatis coniugalis, eſt velle vti actu matrimoniali, eo modo quo Deus vult talem vti actu matrimoniali: & illi actus, ſcilicet, virginitatis & caſtitatis, non repugnant ſecundum eundem. Nam ſi habens voluntatem abſtinendi à cõcubitu eo modo quo Deus vult eum abſtinere: & conſtat ei per reuelationem vel ſcripturam, quod Deus velit eum contrahere, & actui coniugali operam dare, tunc velle contrahere propter Deum in tali generat caſtitatem coniugalem, manente nihilominus caſtitate virginali, quia ſemper manet velle abſtinere ab omni concubitu, ſi ita Deo placet: vbi ergo actus non contrariatur, multo minus habitus. Eodem modo dici poteſt de paupertate & liberalitate, & ſic de aliis. Et vt dicit *Brulef. diſt. 1. lib.* 4. niſi tuo imbre extincta fuerit flamma libidinis, non poteſt animus peruenire quo tendit. Errat etiam qui propriis viribus putat ſe caſtitatem obtinere. Vnde Sapiens: Scio quod continens eſſe non poſſum, niſi Deus dederit, & hoc ſcire donum Dei eſt. Et caſtitas, vt dicit *B. Thom.2.2.q.151.art.1.* virtus dicta eſt à caſtigatione concupiſcentiæ. Et differt caſtitas à pudicitia, vt idem ſcribit 2.2.q.143. quia pudicitia eſt præcipue circa ſigna venereorum, vt ſunt tactus, oſcula, & huiuſmodi: caſtitas vero circa veneream commixtionem.

CATECHIZARE Græcum eſt, valens tãtum ſecundum *Magiſt.* & *Hug. lib. de ſacra.p.6.c.9.* ſicut inſtruere. Vnde catechizatus interpretatur inſtructus vel audiens. Et accipitur quandoque generaliter pro qualibet inſtructione, quãdoque ſpecialiter pro illa quando baptizandi prius inſtruuntur & docentur, quæ ſit forma fidei Chriſtianæ, in qua eos ſaluos fieri & ſacramentum ſalutis ſuſcipere oportet. Et inprimitiua Eccleſia, vt ſcribit *Brul.diſt.6.q.*11. catechizabantur adulti ante baptiſmum, & inſtruebantur de his quæ ſunt neceſſaria ad fidem Catholicam obſeruandam. Paruuli vero & ſi non poſſint doceri, poſſunt tamen per patrinos obligari. Et patrini obligantur ad inſtruendum puerum, vel ad faciendum inſtrui puerum, ſi non habeant alios parentes vel doctores docentes eum.

CATECHIZATIO ſiue inſtructio eſt triplex (vt notat

notat *Gab.di.6.qu.3.art.1.lib.4.)* Vna ad conuerſionem fidelium. Alia ad dignius ſuſcipiendum ſacramentum baptiſmi, quæ ex vſu dicitur catechizatio. Tertia ad inſtruendum baptizatum. Et quamuis illæ fieri poſſunt per ſacerdotes, prima tamen eis maxime conuenit, quia ad eorum officium pertinet fidem prædicare, iuxta illud *Ag. 2. Interroga ſacerdotes legem.* Secunda etiam, quamuis fuerit antiquitus per diaconos exhibita, propter occupationes ſacerdotum, ne in maioribus impedirentur; ſed tamen quicquid poteſt diaconus, poteſt & ſacerdos, quia & ad eoſdem ſacerdotes pertinet, maxime modo: quia conſuetum eſt, vt habetur *de conſ. diſt.4. Catech.* Tertia pertinet ſpiritualiter ad anadochum, id eſt, patrinum in particulari, quamuis pertineat ad Prælatum in communi. Hæc *Rich. diſt.6. art. 5.q.3.lib.* 4. & poſt eum *Gab. vbi ſup.* Inſtructio autem catechizandorum varia eſt, ſecundum diuerſas conditiones eorum. Vnde dicit *Alex. de Ales*: Aliter rudes, aliter intelligentes, aliter paruuli, vſum rationis habentes, aliter adulti. Generaliter autem debent habere inſtructionẽ allectiuam ad baptiſmi ſuſceptionem. Et ſi intelligentes fuerint, inſtruendi ſunt qualiter à principio mundi Deo cura eſt de ſalute humana: & qualiter præfigurauit noſtram redemptionẽ & ſalutem per ſacramenta habendam: & pueri per baptiſmi ſacramentum, & ad fidem noſtræ redemptionis factæ per Chriſtum, & glorificationis in anima & corpore per ipſum futuræ. Et ſecundum hoc *B. Aug.* edidit libellum de catechizandis rudibus. Plura *Gab. vbi ſup.* Et obſeruandum eſſet hodie, dum Iudæus vel Gentilis ad fidem conuerſus, baptizandus eſſet, aliquot diebus ante baptiſmi ſuſceptionem, vt ad quæſtiones ante baptiſmum mouendas, (Credis in Deum patrem, &cæt.) poſſet ex intentione reſpondere. Modo vero cum paruuli baptizantur, ſufficit formam ſeruare, quæ in agendis deſcribitur.

CATECHISMVS, vt dicit *Pet.de Pal. diſt.6. qu.4.lib.*4. eſt inſtructio circa fidei rudimenta, id eſt circa generalia fidei, & quæ pertinent ad fidem Catholicam.

†CATECHISMVS non eſt ſacramentum ſed aliquid ſacramentale, præcedens Baptiſmum & pertinet (vt ſupra) ad ſacerdotes principaliter, ad lectorem & diaconum ſecundario quoad inſtructionem credendorum. Sed quoad inſtructionem conuerſiuam ad quemlibet fidelem; quoad moralem ad patrinum. *D.Thom.3.p.q.71. art.*4. Ordinat autem ad bonum nihil efficiendo ſed tantum inſtruendo. Exorciſmus vero remouet malum operando.

†CATHEDRA duplex eſt Magiſtralis & Paſtoralis; differunt 5. modis. *Primo* qui accipit magiſtralem ſolum accipit opportunitatem cõmunicandi ſcientiam qui vero paſtoralem accipit eminentiam poteſtatis. *Secundo* Illa eminentia eſt perfectio hominis ſecundum ſeipſum, hæc eſt in ordine ad alium. *Tertio* ad illam redditur idoneus per ſufficientem ſcientiam; ad hanc per excellentem caritatem. *Quarto* Illius ſcientiæ appetitus eſt laudabilis, huius ſcilicet poteſtatis ſuper alios appetitus eſt vitioſus. *Quinto* ſcientiam ſufficientem ſe habere quis certo ſcire poteſt; ſecus eſt de Caritate.

CATHEDRA MOYSI capitur pro auctoritate iudicandi populum, vel pro doctrina quam docuit Moyſes, vt habetur *Matth.23. Super cathedram Moſi ſedent Scribæ & Phariſæi. Omnia quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, &c.* Quod verum eſt, niſi contra legem diuinam dixerint, tunc enim locum habet illud *Petrus Act. 5. Obedire oportet Deo magis quam hominibus*: nec ſic præcipiendo ſedent ſupra cathedrã Moyſi, quum præcipiunt quod eſt cõtra Deum. Non enim procedũt hæc de cathedra, id eſt, doctrina Moyſi, ſed de cathedra peſtilentiæ & erroris. Ita poſt *Scot.* ſcribit *Gab.di.1.q.4.art.3.li.4.* Cathedra vero peſtilentiæ dicitur regnum terrenum cum ſuperbia, vt dicit *S. Augu.* ſuper 1. *Pſal.* quæ ideo cathedra peſtilentiæ recte intelligitur, quia non fere quiſquam eſt qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Peſtilentia enim eſt morbus late peruagans, & omnes aut pene omnibus inuoluens, quanquam accommodatius accipitur cathedra peſtilentiæ pro pernicioſa doctrina, cuius ſermo vt cancer ſerpit. Hæc *Aug.*

CATHOLICVS, vt notat *Brul.diſt.5.q.3. lib.* 4. eſt ille qui credit implicite vel explicite, actu vel habitu omnia quæ pertinent ad fidem orthodoxam formatam vel informem. Vnde paruuli baptizati, ſunt Catholici cenſendi habitu. Item omnis homo habens charitatem, eſt Catholicus: quia non poteſt habere charitatem ſine fide

Digitized by Google

fide infuſa. Item omnes exiſtentes in gratia etiam quando dormiunt, ſunt Catholici, quia habitu credunt. Item omnis peccator Chriſtianus exiſtens in peccato mortali,alio à peccato hæreſis, dicitur Catholicus, quia licet non habeat fidem formatam, habet tamen fidem informem. Sed nec Iudæi, nec Saraceni, & non baptizati, dicuntur Catholici:vnde Catholica fides,& Catholica veritas dicitur. Et dicitur fides Catholica & Apoſtolica, vt ſcribit *Gab. lect.* 24. *can.* Catholica, quia eius principia non particulariter, ſed vniuerſaliter toti mundo ſunt tradita: non ſicut lex vetus, quæ duntaxat vni populo Iſraelitico, ſemini, ſcilicet Abrahæ, data, cæteros non obligabat. Nam *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones ſalutis, & ſemini eius. Galath.* 3. Et dicitur fides Apoſtolica, hoc eſt per Apoſtolos toti mundo cócorditer promulgata. Vel Apoſtolica,id eſt in Apoſtolis tãquam firmis radicibus fundata.ſcribit latius Gab. Veritas autẽ Catholica, vt idem *lect.* 22. *can.* cui quilibet viator actu vel habitu, explicite vel implicite aſſentire tenetur.

CAVSA vno modo accipitur pro re ad cuius poſitionem ponitur aliud, ſiue ad cuius eſſe ſequitur aliud tanquam effectus. Sic in prædeſtinato vel reprobato,non eſt cauſa prædeſtinationis vel reprobationis, quia prædeſtinatio eſt diuina voluntas,quæ illi vult dare vitam æternam, iſti pœnam perpetuam, quæ voluntas eſt ipſe Deus. Alio modo capitur pro propoſitione habente quandam prioritatem ad aliam, ſecũdum conſequentiam, ſecundum quam antecedens dicitur cauſa conſequẽtis. Sicut ſi dicimus quod cauſa quare ignis nõn calefacit,eſt, quia non habet paſſum combuſtibile ſibi approximatum. Et ſic dicitur frequenter antecedẽs eſſe cauſa conſequentis: & tamen non eſt proprie cauſa in aliquo quatuor modorum cauſandi ab Ariſtotele poſitorum. Ita *Pet. de Aliac. q.* 12. *art.* 2. *lib.* 1. poſt *Occam* & *Gab. diſt.* 41. *q. vnic. lib.* 1. & *di.* 1. *q.* 2. *li.* 2. capiẽdo primo modo ad rationem cauſæ, vt vult *Occam q.* 3. *diſt.* 1. *lib.* 1. & *diſt.* 45. *lib.* 1. Et infra in 4. *diſt.* 1. requiritur, quod ipſo poſito, omnibus aliis circunſcriptis ponitur effectus, & ipſo non poſito, omnibus aliis poſitis, non ponitur effectus. Propter primum tam ignis quam Sol ponitur cauſa caloris. propter ſecundum aſinus ponitur cauſa aſini:& obiectum eſt cauſa notitię intuitiuæ, capiendo cauſam ſecundo modo, dare eſt aliquam cauſam reprobationis,vt & ſentit Occam,& poſt eum ſcribit *Gab. q. vnic. art.* 2. *li.* 1. *diſt.* 41. *q.* 2. ſequitur. Iſte peccabit finaliter: ergo damnabitur. Non enim Deus prius eſt vltor, quam ſit aliquis peccator. *Aug.* 11. *ſuper Geneſ. ad lit.* Et videtur eſſe crudelitatis punire innocentem. Item alicuius prædeſtinationis eſt aliqua cauſa vel ratio,ſecundo modo cauſando cauſam, quia aliqui propter meritum ſaluantur:ita quod ſi non voluntarie mererentur, non ſaluarentur. Item alicuius prædeſtinationis nulla eſt cauſa vel ratio totalis, quia aliqui ex gratia ſpeciali ordinati ſunt ad vitam: ſicut beata virgo Maria, & Paulus à Domino percuſſus,& illuminatus. longior eſt *Gab. vbi ſup.* Non diſcrepat à prædictis *Aliac.* qui dicit, quod non omnes prædeſtinantur eodem modo: ſic,ſcilicet quod omnium ſit ratio prædeſtinationis, vel nullorum: ſicut non omnes eodem modo receperunt gratiam. Aliqui enim fuerunt ſanctificati ante natiuitatem ſuam,alii non: & quare iſti, & non illi? nulla eſt ratio,niſi voluntas Dei. *Card. Cam. q.* 12. *lib.* 1. *ſen.* Et capiendo cauſam primo modo, proprie dicitur cauſa, ſcilicet ad cuius eſſe ſequitur aliud,vel quo poſito ponitur aliud: & eo non poſito,non poneretur. ſic malum (vt ſcribit *Gab. lib.* 2. *di.* 34. *qu. vni. art.* 2.) quantum ad formale,non habet cauſam efficientem. Secundo modo capitur improprie cauſa. ſic dicimus Petrum non moueri, eſſe cauſam manendi in eodem loco: & ignem non approximari paſſo, eſt cauſa non calefaciendi,vt dictum eſt.

CAVSA EST DVPLEX, mediata & immediata. Cauſa mediata eſt cauſa cauſæ,vt Abraham dicitur cauſa Iacob nepotis. Cauſa immediata eſt, qua poſita alis circunſcriptis, ponitur effectus, vel qua non poſita omnibus aliis poſitis, non ponitur effectus. Et cauſa mediata proprie non eſt cauſa,quia nõ requiritur ad eſſe effectus: nec ea poſita, ponitur effectus: vt patet de auo reſpectu nepotis. Sed omnis cauſa proprie dicta eſt cauſa immediata ſiue cauſa vniuerſalis ſiue particularis, quæ non minus eſt cauſa, quam vniuerſalis, nec idem eſt cauſa immediata,& cauſa præciſa,ſiue totalis. *Gab. diſt.* 45. *q. vnic. lib.* 1. & *in* 4. *diſt.* 1. *q.* 1.

CAVSA TOTALIS eſt,qua poſita, omnibus aliis circunſcriptis, poteſt effectus ſufficienter poni, & hæc dicitur cauſa ſufficiens: vel accipi-

Digitized by Google

tur pro cauſa præciſa,quæ non habet aliquid ſibi concauſans. Sic cauſa partialis eſt, quæ cum alia cauſat effectum. Vnde Deus producens aſinum, cum cauſa ſecunda eſt cauſa partialis: ſic & cauſa ſecunda. Sed vtraque cauſarum totalis & partialis eſt cauſa immediata, & cauſa totius effectus. Item in pluribus trahentibus nauem, quilibet illorum concurrentium eſt cauſa partialis, ſiue vniuerſalis, ſiue partialis, & omnes ſimul ſunt cauſa præciſa,ſiue totalis.Et diuiſio cauſe in cauſam mediatam & immediatam eſt diuiſio analogi,in ſua analogata. *Gab.diſt.*1.*q.*1.2. Nulla autem creatura eſt cauſa totalis ſui effectus, vt ſcribit poſt *Scot.Gab.diſt.*37.*q.vn.l.*2. quia ſemper concurrit Deus immediate tanquam cauſa partialis. Solus Deus eſt cauſa totalis efficiens effectuum creatorum. Et quod dicitur *Eccleſ.*15. *Deus ab initio creauit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui, &cæt.* non vult illa auctoritas, quod ſic relinquatur homo in manu conſilii ſui, vt aliquid poſſit ſine Deo, ſed quod poteſt vtrunque, ſcilicet bonum & malum eligere. Quodcunque autem elegerit, concurrit Deus ad eliciendum huiuſmodi velle.Sic ad multas alias auctoritates eſt dicendum,vt refert *Gab.diſt.*37. *qu.vnic.lib.* 2. quas ibidem videre potes.

CAVSA IMMEDIATA quædam dicitur talis immediatione cauſæ,quædam immediatione effectus.Cauſa immediata immediatione cauſæ, eſt inter quam, ſcilicet & effectum non mediat alia cauſa, quæ ſit cauſa effectus, & ipſa tantum cauſa illius cauſæ.Sed cauſa immediata immediatione effectus,eſt cauſa potens producere effectum ſine alio effectu concurrente,ſiue præuio. Sic ignis non eſt cauſa immediata ignis, quem producit, immediatione effectus, quia non poteſt producere formam ignis in materia,niſi prius producat calorem in ea, etiam ſi calor productus non agit ad formam ignis. *Gabr. diſt.* 1. *qu.* 2. *lib.* 2.

CAVSA PRIMA dicitur (vt ſcribit *Card. Camer. q.*13. *art.* 2. *lib.* 2.) non quia poſſit ſe ſola quicquid poteſt cum alia,ſed dicitur prima, quia à nulla alia eſt cauſata, & quælibet alia eſt cauſata ab ea,vel immediate vel mediate. Et vt ſcribit *Gab. di.*1.*qu.*2.*l.* 2.& *diſt.* 45. *qu.vnic.lib.*1. Cauſa dicitur prima, vel primitate perfectionis, vel primitate illimitationis, vel primitate durationis. Prima perfectione dicitur, quæ eſt cæteris perfectior: prima illimitatione, quæ concurrit vel concurrere poteſt ad plures effectus producendos,vt Sol reſpectu ignis. Primum duratione accipitur dupliciter, vel quod procedit ſecundum ſuam naturam, vel quod prius duratione cauſat, vt ſi aliquis plus traheret nauem quam alius, & poſtea traheret cum alio. Voluntas diuina eſt cauſa immediata omnium, quæ fiunt, quamuis hoc ratione naturali probari non poſſit. Eſtque Deus cauſa prima perfectione, illimitatione, & duratione, quantum ad eſſe, quia perfectiſſimus, infinitus, æternus. Sed non eſt cauſa prima duratione in cauſando, quia dum cauſa ſecunda cauſat, non prius cauſat, quam cauſa ſecunda,ſed ſimul cauſant, quamuis Deus poſſit & prius,& ſe ſolo cauſare. *Gab.diſt.*45. *qu. vnic. lib.*1. Vnde vt idem ait *diſt.*14.*lib.*2.In omni operatione Deus operatur intime, & immediate,cum Dei voluntas ſit prima, & ſumma cauſa omnium ſpecierum,& motuum,vt dicit *Aug.de Tri.*3.*cap.*5. In aliquibus autem ſic operatur, vt ipſe ſit tota cauſa in aliquibus cauſat partialiter, & virtutem cauſandi communicat creaturæ. Prima dicuntur mirabilia, ſecunda naturalia, & vtraque quo ad Deum voluntaria,vt vult *S.Bon.* Præterea Deus eſt prima cauſa efficiens omnium effectuum immediata immediatione cauſæ. Probatur multis auctoritatibus ſcripturæ, vt diffuſe oſtendit *Gab.diſt.*1.*q.*2.*lib.*2.*art.*2. Vnde *Ioan.*1. dicitur: *Omnia per ipſum facta ſunt, &c.* Et in Symbolo Nicæ. *Credo in vnum Deum patrẽ omnipotentem, creatorem cœli & terræ, viſibilium & inuiſibilium.* Et *extra de tri. & fi. catho.c. firmiter*: Ipſe creator omnium viſibilium, & inuiſibilium ſpiritualium & corporalium. Item *Rom.*11. *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*: & cætera innumerabilia ſcripturæ teſtimonia, quamuis hoc ratione naturali probari non poſſit,vt multis probat *Gab.* poteſt tamen rationabiliter ſecundum *Occam q.*4.*&* 5.*lib.* 2. perſuaderi, vide *ibid.* Et *Aug.* 2. *de Trinit.* verius attribuit cauſalitatem inferiorum Deo, quam cauſis ſecundis. Sed cauſæ ſecundæ ſunt immediatæ, ergo Deus, &c. Hinc Proculus dicit,quod cauſa prima plus influit in effectum quam ſecunda, id eſt de cauſis, Item ſuſpendente cauſa prima ſuam actionem, nihil agit creatura, vt patet in

eclipſi

Digitized by Google

eclipſi Solis tempore Dominicæ paſſionis, & in igne pueros non lædente in fornace Regis Chaldæorum, *Dan.* 3. quia Deus non concurrebat immediate cum igne in camino ignis, ideo ignis non potuit agere. Eſt igitur Deus cauſa immediata. Item Sol eſt cauſa immediata iſtorum inferiorum, patet in effectibus productis à Sole, dum accedit ad nos tempore æſtatis: ideo ſequitur, quod Sol ſit cauſa immediata talis effectus inferius producti. igitur multo magis dependet effectus à Deo tanquam à cauſa immediata. Sine Deo autem cooperante nihil poſitiuum fieri poteſt, vt idem probat *Gab. diſt.* 12. *lib.* 3. & quæcunque poſitiua permittit hæc & facit. Hinc *Card. Camer.* ait: Plus Deus facit faciendo aliquem effectum mediante cauſa ſecunda, quia facit cauſam ſecundam eſſe cauſam effectus. Et *2. quotlib. qu.* 1. *Occam.* ait: Niſi Deus eſſet cauſa efficiens, vel mouens effectiue alicuius effectus, videtur quod fruſtra poneretur in vniuerſo. Et *Richar. diſt.* 24. *art.* 3. *qu.* 1. *lib.* 4. dicit, quod Deus non tantum eſt ens, ſed eſt omnium entium cauſa effectiua, & gubernatiua: vt & latius ibidem declarat, vide & de hoc *D. Card. Camer. quæ.* 13. *lib.* 1. Item *Aug. in de conc. praſci.* poſt alia facit igitur, inquit, Deus omnia quæ iuſta, vel iniuſta voluntate fiunt, id eſt, bona opera, & mala, in bonis quidem facit quod ſunt, & quod bona ſunt. In malis vero facit quod ſunt, ſed non quod mala ſunt. Vnde actus malus qui eſt materiale in peccato immediate, cauſatur à peccatore ſimul & ab efficiente Deo, vt ſcribit *Gab. diſt.* 37. *q. vni. lib.* 2. de quo vide & *Alsac. q.* 15. *lib.* 1. Deus autem non eſt cauſa defectiua, ſicut voluntas humana, quamuis eo modo eſt cauſa effectiua actus peccati, quo voluntas; ipſe enim non eſt cauſa deformitatis actus, quod eſt formale peccati. Mali itaque culpæ Deus non eſt cauſa efficiens, neque deficiens, ſed forte poſſet dici cauſa permittens deſerendo voluntatem à ſe auerſam, vt poſt *Scot.* ſcribit *Gab. diſt.* 36. *qu. vnic. art.* 3. *d.* 2. & cæt. De qua quidem re *S. Bona. diſt.* 37. *circa text. lib.* 2. ponit aliquas tanquam regulas infallibiles. *Prima* omne id quod dicit poſitionem aliquam eſt à Deo. *Secunda* eſt, omne id quod aliquem ordinem dicit inquantum huiuſmodi eſt à Deo. *Tertia*, nullus defectus ſecundum quod huiuſmodi eſt à Deo propter hoc quod

repugnat diuinæ potentiæ. *Quarta* eſt nullum inordinatum ſecundum quod huiuſmodi eſt à Deo, quia repugnat diuinæ ſapientiæ. Vnde *Anſ. lib. de conc. prædeſt, & praſ.* Omnis qualitas, & omnis actio, & quicquid habet aliquam eſſentiam, eſt à Deo, à quo eſt omnis iuſtitia & nulla iniuſtitia, *&c.* Eſt inſuper Deus cauſa prima omnium primitate perfectionis, & illuminationis, quia Deus eſt perfectior omnibus, & eſt cauſa omnium effectuum, quod nulli conueniat alii. Eſtque cauſa prima duratione primo modo accipiendo primitatem durationis, vt dictũ eſt, quia ſecundum ſuam naturam præcedit duratione omnes cauſas ſecundas, & effectus. fuit enim ab æterno quod nulli alii conuenit, ſed non ſecundo modo, quia non præuenit cauſando cauſas ſecundas ſecum concauſantes, poteſt tamen Deus in ſe eminenter habere cauſalitatem effectiuam omnium cauſarum ſecũdarum, & ſupplere omnem eorum cauſalitatem, & ſic etiam poſſet eſſe cauſa prima effectiua omnium duratione ſecundo modo. Sed vide de hoc *Gab. lib.* 2. *diſt.* 1. *q.* 2. *art.* 2. omnium enim effectuum abſolutorum poteſt eſſe cauſa effectiua, & ſe ſolo poteſt producere in genere cauſæ efficientis, quicquid poteſt producere cum cauſa ſecunda. Hinc illud commune dictum: Deus poteſt ſupplere cauſalitatem cuiuſlibet cauſæ extrinſecæ. Item Deus eſt cauſa immediata omnium effectuum immediatione effectus, effectuum dico (inquit *Gabri.*) abſolutorum, quia ad productionem cuiuſcunque effectus non indiget alio effectu, quia poteſt quemcunque effectum abſolutum producere ſolum, ſine productione cuiuſlibet alterius effectus, quia licet aliquæ qualitates requirantur ad materiæ diſpoſitionem pro receptione formæ, ſecundum *Philoſ.* 2. *de ani.* actus actiuorum ſunt in patiente prædiſpoſito, tamen Deus poteſt omnem effectum abſolutum producere immediate, etiam extra materiam. *Gab.*

CAVSA communiter diuiditur in cauſam principalem, & inſtrumentalem. Cauſa principalis dicitur quatuor modis, ſecundum *Scot. quæſt.* 1. *&* 4. *diſtinct.* 1. *libr.* 4. Primo modo per excluſionem cauſæ ſuperioris agentis, & hoc modo agere principaliter, eſt agere independenter, & illo modo ſola cauſa prima eſt

cauſa principalis,& omnis cauſa ſecunda inſtrumentalis. Secundo modo cauſa principalis dicitur totum ſuppoſitum agẽs per aliquam ſui partem,& pars per quam totum agit, dicitur inſtrumentalis,& ſic totus homo dicitur cauſa principalis viſionis, oculus vero inſtrumentalis. Tertio modo cauſa principalis dicitur cauſa quæ attingit effectum principalem, ſecundum aliquã præuiam diſpoſitionem: ſic calor dicitur cauſa inſtrumentalis reſpectu ignis, ſuppoſito quod non attingat formam ignis generandi, ſed tantum calorem. Quarto modo dicitur cauſa principalis, quæ agit per formam propriam intrinſecam, ſiue in ſic agendo ſit ſubordinata agenti ſuperiori, ſiue non. Et cauſa inſtrumentalis eſt, quę non agit per propriam formam, ſed tantum per motionem alterius mouentis, vt in ſcientia artis, vt ſerra vel ſecuris: & illo modo omnis diſpoſitio neceſſitans ad formam, quæ non eſt ratio receptiua, poteſt dici cauſa inſtrumentalis actiua quodammodo. Sic merita ſunt cauſa inſtrumentalis præmii, nam proprie dicitur per meritum acquiritur præmium, & tamen meritum eſt diſpoſitio præuia ex ordinatione diuina ad præmium, non tamen ſicut ratio receptiua: ita poſt. *Scot.* notat *Gab. lib.4. diſt.1.q.1.*

Cavsa efficiens eſt triplex, vt notat *Brul. d.11. q.3. lib.3.* quædã eſt proprie effectiua, alia eſt diſpoſitiua, tertia eſt excitatiua. Omne enim quod efficit, vel diſponit, vel excitat diſponentem, vel efficientem, aliquo modo poteſt dici efficere, vel cauſare, vt conuerſionis S. Pauli fuit triplex cauſa, ſcilicet proprie effectiua, quæ fuit Deus, qui proprie erat & dat gratiam. Cauſa diſpoſitiua per modum ſupplicationis fuit ſanctus Stephanus, exorans Deum deuote pro lapidantibus ſe inter quos principalis fuit Paulus. Cauſa excitatiua fuit conuerſionis magnitudo, & fuit prædicatio Chriſti. Et poſſet dici quod cauſa excitatiua Pauli, fuit Chriſti dictum, dicentis: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Et *Bona di. 40. a.1.q.1. in ſol. vlt. arg. lib.1.* quædam eſt cauſa efficiens, quæ operatur ſecundum materiã præiacentem, & iſta quidem, quia alio indiget, non dicitur præparare quando ſolum vult, & diſponit intus, ſed quando materiam aptat exterius. Quædam eſt cauſa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum, ſed ſtatim cum vult operatur, & in tali præparatione, non eſt aliud quam diſponere, & proponere, & talis eſt Deus, quia nullo alio indiget ad operandum.

Cavsa finalis eſt illud, quo agens mouetur ad operandum. Et poteſt dupliciter accipi. Vno modo ſtricte, alio modo large. Stricte dicitur illa quæ ſimpliciter eſt finalis, & vltima: & ita quod nõ ordinatur in aliam, ſed aliæ in eam. Large dicitur illa, in quã alia ordinatur, ſiue ipſa ordinetur vltra in aliam, ſiue nõ. Primo modo ſtricte cauſa finalis eſt aliquid amatum amore amicitiæ ab agente propter ipſum aliquem effectũ producente. *Gab. di.1.q.5. lib.2.* Et vt *ibid.* dicit, cauſa finalis eſt vltima in executione, non ita q vltimo acquiratur, quia pexiſtit operationi. Sed eſt vltimum in executione, id eſt, dirigit agẽs ad vltimum effectum, quia eſt illud propter quod omnia alia fiunt. Cauſa finalis large, eſt aliquid amatum amore amicitiæ vel concupiſcentię, vel etiam oditum ab agente, propter quod agens aliquem effectum producit. Declarationem vide in *Gab.* Ad Phyſicos quoq; ſpectat lucidior declaratio. Et eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ finales ſubordinatæ, quia primi effectus, vtputa euulſiones herbæ, omnes ſequentes effectus ordinati: confectio, potio, ſanitas amati amore concupiſcentiæ, & vita dilecta amore amicitię ſunt cauſæ finales. Et dicitur oditum, quia aliquando obiectum nolitionis ſiue oditũ eſt cauſa finalius alterius noliti vel etiam voliti. Exempli gratia ponamus: Sanus odit mortem, propter quam nolitam odit infirmitatẽ, propter illam oditam vult recipere potionem amaram, vt non contingat ſiue accidat infirmitas. Eadem infirmitas eſt cauſa finalis volitionis, qua volo bibere potionem amaram, quia propter illam oditam vt non contingat ſiue accidat vult bibere potionem amaram, alias non bibiturus. Cauſatio cauſæ finalis eſt mouere efficiens ad agendũ: iſtud mouere realiter non eſt aliud niſi ipſum finem amari ab agente, & propter amorem eius aliud amari vel fieri. Vide *Gab. vbi ſup.* Sed cauſatio cauſæ efficiẽtis eſt efficere, agere, producere extrinſece aliud cuius ipſũ nõ eſt pars. Cauſatio cauſæ materialis eſt eſſe materiam cõpoſiti, hoc eſt tanquã partem materialẽ compoſiti ſuſcipere ei⁹ formã. Cauſatio formæ eſt dare formaliter eſſe ſpecificũ compoſito, vel aliquid huiuſmodi. Item in effectib⁹ ordinatis ad eundẽ finem, ſemper effectus poſterior eſt cauſa finalis prioris, qa

primus.

primus effectus producitur propter ſecundum amatum, vt collectio herbarum fit propter earũ decoctionem, decoctio propter potionem, potio propter ſanitatem, &c. Plura *Gabr.* Item cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ. Nam ſanitas eſt cauſa finalis potionis, & potio cauſa efficiens ſanitatis. Verum hoc eſt in diuerſis cauſarum generibus, in eodem genere eſt impoſſibile. Et de cauſa finali dupliciter loqui poſſumus. Vno modo de ea quæ eſt præſtituta ab ipſo agente particulari. Et iſto modo cauſæ mere naturales non agunt propter finem. quia eum non cognoſcunt (has enim intelligo per cauſas meræ naturales) non præſtituunt ſibi finem quem intendunt. Alio modo loquitur de cauſa finali, quæ eſt præſtituta & intenta ab illo agente, vel ab agente ſuperiore dirigente. Hinc in agendo (loquendo de cau[illegible] Deus non eſt cauſa finali[illegible] cauſis ſecundis prod[illegible] cauſæ meræ naturales agen[illegible] gnoſcunt, nec amant Deũ [illegible] Deum tanquam cauſam [illegible] ſuarum operationum, quia ad hoc quod aliquis ſit finis primo modo, oportet eum præcognoſcere & amari, propter ipſam vt amatam cauſam particularem agere, &c. Nec naturali ratione poteſt probari Deum eſſe cauſam finalem omnium effectuum, quia non poteſt probari ratione naturali, quod Deus propter amorẽ ſui producat omnem effectum, ſed certa fide tenendum eſt Deum eſſe cauſam finalem omniũ, quia Deus operatur omnia in omnibus, & nõ irrationabiliter: ergo propter finem. probat *Gab.* Probatur & auctoritate ſcripturæ, *Prouer. 16. Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt Dominus.* Et *Rom. 11. Ex ipſo & per ipſum* tanquã perfectiſſimo exemplari. *In ipſo* tanquam in vltimo & optimo fine. Vnde *Orig. ſuper iſtud.* Quod dicitur in ipſo, perfectio omnium & finis deſignatur. Item *Apocal. 1. Ego ſum Alpha & Omega, principium & finis, dicit Dominus.* At idem *Magiſt. in tex. d. 1. li. 2. ſen.*

Cavsa eſt duplex, ſcilicet per ſe & per accidens (vt notat *Gab. d. 2. q. 10. li. 1. ar. 3. dub. 3.* Cauſa per ſe eſt aliquod quod cauſat nõ per aliud realiter diſtinctum ab eo, ſed per ſe & virtute ſua ita quod ipſo poſito, circunſcripto omni alio, ꝙ nõ eſt cauſa in aliquo genere cauſæ, poteſt ſequi effectus, & ſic calor per ſe calefacit, anima per ſe intelligit vt *per.* nõ excludit circunſtantiam partialis cauſæ concurrentis. Nam ſecundum multos accidentia non habent actiuitatem ſuam extra ſubiectum ſicut in ſubiecto: & pro ſtatu illo oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari.

Cavsa per accidens eſt illud quod cauſat per aliud ab eo diſtinctum. Sic anima intelligit per corpus. Ignis calefacit per calorem, homo intelligit per animam. Totum agit per partem. Quandoq; autem per accidens, & per ſe dicunt contra dictionem propoſitionis, vt ædificator ꝑ ſe ædificat. Statuam faciẽs eſt cauſa per ſe ſtatuæ. Album per accidens ædificat, policletus eſt cauſa per accidens ſtatuæ, vt innuit *Commen. 1. Phy.* Sic enim ſenſus eſt: Hæc propoſitio eſt per ſe: ædificator ædificat. Hæc eſt per accidens: album ædificat: vt etiam habet *Phil. 2. Phyſ.*

Cavsæ eſſentialiter ſubordinatæ, ſecundũ *Scot.* ſunt quarum poſterior dependet à priore in cauſando, & eſt imperfectior eam, & ſimul requiruntur ad cauſandum, oppoſitum eſt in accidentaliter ordinatis. Et cauſarum concurrentiũ ad determinatum effectum, ſi vna non poſſit cõcurrere, niſi alia concurrat: ita dependet vna ab alia in cauſando, ſicut econuerſo: *v. g.* In generãdo hominem homo eſſentialiter à Sole dependet, & econuerſo: quia nec homo ſine Sole, nec Sol ſine homine poteſt hominem generare, ſed tamen Sol ſine ſorte poteſt hominem generare: & ſic cauſa vniuerſaliter & illimitatior, non dependent ab inferiori, ſcilicet Sol ab homine, qa Sol non requirit hoc ſingulare, ſicut inferior à ſuperiori & vniuerſalioti. poteſt & quandoque Sol generare murem ſine mure: vide *Gab. d. 2. q. 10. lib. 1.* Et (vt notat *Card. Came. q. 3. art. 3. lib. 1.*) inter cauſas eſſentialiter ordinatas, & accidentaliter ordinatas eſt triplex differentia. Prima eſt quod in cauſis eſſentialiter ordinatis: ſecunda dependet à prima in cauſando. Cauſæ autem accidentaliter ordinatæ ſunt, quarum neutra ad productionem alterius effectus aliam requirit naturaliter in cauſando. Secunda differentia eſt quæ ſequitur ex prima, quod in cauſis eſſentialiter ordinatis eſt cauſalitas alterius rationis, & alterius ſpeciei, quia ad cauſationem vnius effectus ſufficit vnum vnius rationis. Tertia differentia quod omnes cauſæ eſſentialiter ordinatæ ſimiliter requiruntur ad cauſandum effectum. In cauſis autem accidentaliter ordinatis, non

Digitized by Google

non requiritur earum ſimultas in cauſando, vide latiùs *Aliac.*

CAVSA ſine qua non, vt notat *Pet. Pal. d.1.q.1. li.4.* eſt qua poſita, aliud ponitur aliunde, quamuis ſecundum eundem idem videatur eſſe cauſa per accidens, & cauſa ſine qua non: hinc in naturalibus non datur cauſa ſine qua nō, ſed tantum in voluntariis, quoniam, ſcilicet cauſa voluntaria determinat ſe ad præſentiam alicuius (quod non eſt naturaliter productiuum certi effectus) producere illum effectum, & non ſine illius præſentia: vide & de hoc *Gab. d.1.q.1.li.4.* & *Pet. Aliac. q.1.li.4.* Et vt ſcribit *Gab. ar.3. dub.3. vbi ſupr.* ſi cauſa ſine qua non. dicitur cauſa ad cuius eſſe ex ſola voluntate alterius ſequitur aliud eſſe, omnis cauſa ſecunda eſt cauſa, ſine qua non, quia omnis cauſa ſecunda ſic ſe habet quod ad poſitionem eius ex ſola voluntate diuina determinantis producere aliud ad illius cauſæ poſitionem ſequitur aliud, quia circūſcripta diuina voluntate contingenter agēte, nunquā ad poſitionem cauſæ ſecundæ, ſequitur aliud. Ex quo videtur ſequi, quod ita proprie ſacramenta poſt diuinam inſtitutionem ſunt cauſæ gratiæ, & effectus gratuiti, ſicut quæcunque cauſa naturalis, eſt cauſa ſui effectus. Quod patet, quia vtræque cauſæ ſunt, cauſæ ſine qua non, & inter cauſas ſine qua nō, non eſt diuerſitas, quantum ad rationem cauſæ. Et quamuis ſacramenta cauſent gratiā tāquam cauſæ ſine qua nō, nō tamē creāt gratiam: patet, quia non cauſant gratiam, nec cauſarent eam niſi in ſubiecto ſuſceptibili, ſcil. animā intellectiua, Deus autem creat, quia in producēdo gratiam, non innititur ſubiecto, poſſet enim ita producere extra ſubiectum, ſicut in ſubiecto, nec eſt inconueniens eundem effectum creari à Deo, & produci à creatura, vel de ſubiecto, vt alias dicetur. Et hæc imaginatio (vt ait *Gabr. vbi ſupr.*) magnifacit potentiam actiuam in Deo, quæ ponit ſolum Deum omnem effectum poſitiuū ſecundum ſe, & quodlibet ſui cauſare principaliter & proprie per actum proprium ſuæ liberæ voluntatis. Creaturam vero tantum concurrere ex diuinæ voluntatis determinatione tanquam cauſam ſine qua non: & hoc ſatis concordat ſcripturæ, & dictis ſanctorum. Ait enim *Apoſt. Non quod ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 2. Corinth. 3. & 1. Corinth. 13. Deus operatur omnia in omnibus.* Et ſecundum hoc negant Doctores communiter creaturam concurrere ad effectum ſeu terminum creationis: puta animæ, vel gratiæ, &c. tanquam cauſam proprie dictam: non autem tanquam cauſam ſine qua non. Nam concedunt de diſpoſitione de cōgruo reſpectu gratiæ: & de merito reſpectu gloriæ: & de diſpoſitione embrionis humanæ reſpectu animę intellectiuæ, quod ſint cauſæ ſine qua non. Licet omnes illi effectus propriè creentur à Deo, &c. vide latiùs *Gab.* de cauſa ſine qua non, *dub.3. vbi ſup.* & paulo ante.

CAVSA SINE QVA NON, differt à cauſa naturali. Nam cauſæ naturali conuenit cauſare, ſecundum totam ſpeciem, ita quod omne illud in quo ſaluatur natura talis, ſecundum ſpeciem ponit in ſimilem effectum. Non autem ſic eſt in cauſa ſine qua non. Nam ſi laicus habeat materiam Euchariſtiæ, intentionem conſecrandi, & proferat verba formalia, non tamen conſecrat, & tamen eadem eſt natura ſpecifica panis, verborum, intentionis, in laico, & Sacerdote: vt pono. illa tamen differentia non ſufficeret in cauſa naturali, quæ cauſaret ex proprietate indiuidua, ſi non ſpecifica, &c.

CAVSARE eſt inducere, efficere, producere. Vnam autem rem cauſare aliam, *Gab. diſt. 1. q.1. ar.1. li. 4.* non eſt aliud, niſi ad præſentiam vnius rei aliam rem produci, vel eſſe: vt ignem cauſare calorem in aqua appoſita, nihil aliud eſt quam ad præſentiam ignis calorem ineſſe aquæ. Et cauſare eſt ad nudam præſentiam rei, aliam rem incipere vel eſſe. Hoc autem (vt dicit *Occam*, & poſt eum *Gab.* & *Pet. Aliac. q. 1.l.4. ar. 1.*) contingit dupliciter. Vno modo quando ex natura rei ad eſſe, & præſentiam vnius ſequitur naturaliter eſſe alterius. Alio modo quando ad eſſe vnius ſequitur aliud, ex ſola voluntate alterius illud ad præſentiam eius producentis: vt ſi Rex ſtatueret, quod habens denarium plumbeum, ſigno Regis ſignatum, reciperet de camera Regis centum florenos, denarius ille præſentatus ad cameram Regis, cauſa eſt receptionis centum floren. non ex natura plumbi, ſed ex ſola voluntate Regis. Primum dicitur cauſa propriè, quia eſt cauſa ex virtute propria, id eſt ex virtute, quæ eſt in ipſa, aut quæ eſt ipſamet res ſiue eius

Digitized by Google

ue eius natura. Secundum vero dicitur cauſa ſine qua non,&c.

Coelvm vt ſcribit poſt *S.Thom.1.p.q.68.art.4.Gab.diſt.14.qu.1.art.2.lib.2.* accipitur tripliciter in ſcripturis. Primo modo propriè, vt diſtinguitur contra elementa, pro corpore ſublimi luminoſo actu, vel potentia incorruptibili per naturam circundans regionem elementarem, ita communiter accipitur in ſcripturis: vt ibi: *Vocauitque Deus firmamentum, cœlum.* Et ſequitur de Sole & Luna, *poſuit eos in firmamento cœli, Geneſis 1.* Secundo accipitur impropriè: vt dicitur per participationem proprietatis corporis cœleſtis, ſcilicet pro corpore leui & ſublimi diaphono & luminoſo actu vel potentia. Et ſic includit etiam aerem, & ignem. Et ſic accipitur in hymno puerorum: *Benedicite volucres cœli Domino. Daniel. 3. & Luc. 8. Et volucres cœli comedunt illud.* Tertio modo accipitur metaphoricè. Et ſic quandoque Trinitas benedicta dicitur cœlum propter eius ſpiritualem ſubtilitatem, & lucem, & ſummam perfectionis altitudinem: de quo cœlo exponitur diabolum dixiſſe *Eſa. 14. Aſcendam in cœlum*, id eſt, ad æqualitatem Dei. Vnde *Bonau.diſt.2 p.2.in dub.lit.li.2.* dicit quod cœlum eſt nomen impoſitum corpori, ſecundum ſuam impoſitionem, & corpus quod eſt ſurſum, dicitur cœlum, quia eſt contentiuum, ſecretum & quietum, & quia hæc triplex proprietas reperitur in celſitudine diuinitatis, ideo dicitur cœlum. Eſt enim ampla immenſitate virtutis, ſecreta profunditate cognitionis, quieta tranquillitate dilectionis, hoc enim cœlum eſt ad quod Lucifer aſcendere voluit, quia ad hanc celſitudinem, hoc eſt ſuperius omni cœlo non ſitu, ſed dignitate, & maius eſt omni cœlo non extenſione, ſed ex ſua immenſitate, per quam eſt extra omnia non excluſus. In hoc autem cœlo ſunt ſolum tres perſonæ, ſcilicet pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, qui ſoli ſunt omnino, & perfectè æquales; omnia autem creata, ſiue corporalia ſiue ſpiritualia, intra empyreum ſunt. Hæc *Bona.* Quandoque etiam ſpiritualia bona, in quibus eſt ſanctorum remuneratio, cœlum nominatur: vt *Matth. 5.* Merces veſtra multa eſt in cœlis, vt exponit *Auguſt.* Quandoque tria genera ſpiritualium viſionum, ſcilicet, corporalis, imaginaria, & intellectualis, tres cœli nominantur: de quibus *Augu.* exponit, quod Paulus raptus eſt vſq; ad tertium cœlum. *2. Cor. 12.* Accipiendo autem cœlum propriè poteſt accipi tripliciter. Vno modo abſolutè, vt ſignificat ſimpliciter corpus compoſitum ex materia & forma incorruptibili, naturaliter non vitali nullius peregrinæ paſſionis ſuſceptiuum. Et ſunt peregrinæ paſſiones qualitates primæ ad inuicē contrariæ, & ſecundæ eas conſequentes, vt grauitas, leuitas, color, ſapor, &c. contrarium habentes: illo modo quælibet ſtella epicicius: & ſimiliter quælibet pars cœli eſt cœlum. Secundo modo accipitur connotatiuè, vt ſupponit pro cœlo primo modo dicto, connotando continentiam mediatam, vel immediatam regionis elementaris. Et ſic importat quamlibet cœleſtem ſphæram totam elementarem regionem circundantem, & illo modo epicicius aut ſtella non dicitur cœlum, licet ſit pars cœli. Tertio modo accipitur vt cōnotat ordinem ad completum motum Planetæ, aut firmamenti, & ſic omnes orbes ſeu ſphæræ ad motum vnius Planetæ requiſitæ dicuntur vnum cœlum, & illo modo Sol ecentricus deſerens corpus Planetæ, non dicitur cœlum. Similiter nec concentricus, quo ad vnam ſuperficiem, & ecentricus ſecundum aliā, ſed totum aggregatum ex his. Sic accipitur cœlum dum dicitur eſſe ſeptem cœli Planetarum. *Gab.d 14.q.1.li.2.* & quot ſunt cœli ibidem oſtendit. Accipitur præterea cœlum pro qualibet anima exiſtente in gratia. Et dicitur cœlum ſpirituale ſecundum illud: *Cœlum mihi ſedes.* & *anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ.* Vnde etiam: *Cœli enarrant gloriam Dei*, id eſt Apoſtoli. Capitur & cœlum pro ſanctis. Animæ itaque iuſtæ & virtuoſæ, & Angeli ſancti, cœlum dicuntur, vt ſcribit *Gabr. lect.65.cano* Vnde *Hug.* In cœlo maximè habitare dicitur, quamuis ſit vbique, quia per cęlos intelliguntur Angeli, & homines iuſti, in quibus maxime Deus habitat. Vnde *Augu. Pater noſter, qui es in cœlis*, exponit, id eſt in ſanctis & iuſtis. Vide de hoc latius *Gab.lect.can.69.*

Coelvm est mvltiplex. Cœlum aereum dicitur regio inferior aeris. Cœlum æthereū regio aeris ſuperior, quæ mouetur ad motum primi mobilis, ideo æthereum dicitur, quaſi ſemper currens. Cœlum olympiū, dicitur inferior regio ignis, ab altitudine cuiuſdā mōtis, qui dicitur Olympus. Cœlum igneum, dicitur ſuperior regio ignis. Cœlum ſtellatum, dicitur aggregatum ex ſeptem

ſeptem ſphæris Planetarum & firmamento. Cœlum cryſtallinum eſt primum mobile.

COELVM EMPYREVM, & illud cœlum dicitur igneum, non à calore, ſed ſplendore: ſicut primum mobile dicitur aqueum & cryſtallinum, non ab humore, ſed à diaphaneitate & cryſtalli ſoliditate. Et quamuis ſancti parum loquuntur de hoc; ſcilicet cœlo, quia latet noſtros ſenſus, & Philoſophi adhuc minus: tamen eſt ponere cœlum empyreum, ſicut dicit ſcriptura: *In principio creauit Deus cœlum. Strab.* exponit de cœlo empyreo. Ad hoc ponit *Brulef.* tres perſuaſiones *diſt.2.q.7.li.2.* perſuadet enim ad hoc ratio finis triplex. Vna eſt perfectio vniuerſi. Alia eſt propter motum firmamenti. Tertia principalis propter habitationem hominis beati. Et dicitur illud cœlum immobile, & locus ſanctorum, & beatorum, à principio creatus, & ſtatim Angelis repletus. Vnde *Baſil.hom.2.exam.* ſicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita beati remunerationem quæ pro dignis operibus reſtauratur in ea luce, quæ eſt extra mundum quietis domicilium ſortiuntur, copioſius *Gabr.* ſcribit. Et quia in cœlo empyreo inchoata eſt gloria corporum, quietum eſſe oportuit, & immobile, ſicut in vltima conſeruatione motus cœleſtium corporum ceſſabit. Eſt etiam locus beatorum ſpirituum hoc cœlum, non propter neceſſitatem (quaſi in eo ſpiritus dependeant in eſſe) ſed propter congruitatem, vt exterior claritas conueniat interiori, vt nobiliſſimæ creaturę nobiliſſimus aſſignetur locus. Vnde *Baſ.* dicit, quod miniſtrator ſpiritus non poterat degere in tenebris, ſed in luce & lætitia degendi ſibi habitum poſſidebat. Vnde etiam cœlum illud non eſt locus ſaluans ſpiritus beatos, ſed tantum cõtinens, vt dicit *Alex.* Et licet cœlum empyreum ſit lucidiſſimum, non tamen diffundit lumen ſuum ad inferiora: vel quia impedit firmamentum quod in ſtellis non eſt diaphanum. Et quia ſtellis eſt plenum, impedit luminis ſuperioris diffuſionem: vel quia non habet lucem condenſatam, vt corpus Solis, ideo lumen non diffundit: vel quia habet claritatem alterius rationis, puta claritatem gloriæ quam non capiũt corpora inferiora.

COELVM repleri Angelis, nihil aliud eſt quam cœlum ornari Angelis, ſecundum eum numerũ quem Deus ad inhabitandum ordinauit. Vnde illa repletio non impedit quin poſſit fieri additio, quia potuit Deus plures ordinaſſe vel non ordinaſſe quoſdam qui poſt iudicium ibi erunt, qui nunc nobiſcum ſunt ad noſtri cuſtodiam. ſicut & Angelis ſanctis addentur animæ ſanctæ, euolantes vel purgatæ. Hinc eſt quod *Alex.p.2.q.19.ar.3.m.3.* ſcribit, quod cœlum empyreum dicitur Angelis repletum ſimul cum cœlo creatis, propter ſufficientiam & congruitatem ornatus cœli. Sufficientiam dico, quantum ad numerum à Deo præordinatum. Vnde ſemper repletum eſt, quantum ad ſufficientiam, quia ſemper ſunt ibi tot ſpiritus, quot ibi pro illo tunc Dominus ordinauit: nec ex lapſu malorum ſequitur imperfectio cœli empyrei, ſed ſpirituum cadentium. Sicut dum indigni expelluntur à Palatio regio, non eſt imperfectio vel deordinatio Palatij, ſed illorum, qui pro ſua indignitate ſunt expulſi. ita refert *Gab.d.2.q.2 5.li.2.* Et illud cœlum empyreum non purgabitur igne conflagrationis, vt ſentiunt Doctores in 4.*diſt.*47. quia ibi non eſt corruptio naturæ, ſed fuit tantum corruptio culpæ: ſed illa fuit ſpiritualis, quæ non contaminat locum, ſicut cogitatio adulterij. vel homicidij, non contaminat Eccleſiam ſiue polluit. *Palud.diſt.*47.*li.*4. (& vt idem ait) cœlum cryſtallinum & ſidereum cum careant corruptione naturæ & culpæ, non indigent purgatione.

COELI (vt *Damaſc.* ait) ſunt inanimati & inſenſibiles. Et cùm dicuntur Deum benedicere ſeu laudare, dictum eſt per proſopopeiam, ſicut etiam dicitur de alijs inanimatis creaturis, ſcilicet imbre, rore & igne, æſtu. *Dan.3.*

COELVM mouetur non propter indigentiam ſui, ſed propter generationem & corruptionem illorum inferiorum: & Deus mouet cœlum mediante intelligentia creata ſiue Angelo, vt communior habet opinio: & hoc congruebat ordini quo Deus conſtituit vniuerſa. De quo latius *Gab.diſt.*14 *qu.*1.*lib.*2. Vnde *Aug.ſup.Geneſ.ad lit.* dicit, quod Deus ſic mundum ordinauit, vt ſpiritum præficeret omni corpori: ideo ſicut congruum erat Angelos deputari ad miniſterium hominum: ſic & congruum fuit eos deputari ad motum & regimen cœlorum, cum in hoc etiam miniſtrant homini viatori, & diuinæ ſubſeruiant Maieſtati. Item cœlum per ſtellas habet

bet actionem in hæc inferiora multiplicem in elementa, mixta imperfecta, mixta inanimata, animata irrationabilia. De quo videto *Gerſ. in lib.* què Trilogum Aſtrologiæ Theologizatæ inſcripſit. Et *Scot. 3. diſt. 14. l. 2.* Et poſt hos *Gab. diſt. 14. q. vn. l. 2.* & contra Aſtrologos, qui multa falſa dicunt: & ſi quandoq; vera dicunt, ſed multo plura falſa: ait *Cancel.* Et ideo vera quæ dicunt incerta ſunt, & falſis plurimis permixta. Itē poſſunt & aſtra inclinare voluntatem, non tamen effectiue in ipſa efficiendo actum volendi, neq; imponere neceſſitatem, quouis modo, quia ſemper manet voluntas libera per ſuam libertatem, potens contraire huiuſmodi inclinationi. Nam & homo maximas vincit tentationes, non dum per gratiam, ſed etiam per volunatis libertatem. Hinc eſt illud Ptolomei: Homo ſapiens dominabitur aſtris: de quo & alias plura dicuntur, *Gab a 3. dub. 3. vbi ſup.*

Coelvm dicitur aperiri, vt ſcribit *S. Bona. diſt 11. l. 4. circ. text.* quando vehemens fit influentia de ſupernis. Et quoniam immolationis hora nobis panis cæleſtis & ſuperſubſtantialis tribuitur. Hinc eſt quod *Greg.* dicit cælos aperiri: ſicut in eius natiuitate dicitur, quod per totum mundum melliflui facti ſunt cæli, quia datus eſt nobis iſte, qui dulcior eſt ſuper mel & fauum, & cæ. Vnde *Gerſ. tract. 9 ſuper Magnificat*, dicuntur cæli aperiri non per fractionem, ſed per influentiam ſpecialem, qualiter optabat Propheta, dicens: *Vtinam dirumperes calum.* Et iterum: *Rorate celi deſuper &c.*

Celare eſt abſcondere. Vnde celare crimen eſt dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. diſ. 35. circ. text. l. 4.* Aut cum ſcit, ſed tamen eſt occultum aliis, & non detegit. Aut cum ſcit apertum, & notum: & diſſimulando cooperit. Primum eſt fidelitatis. Hinc *Prouer. 17.* dicitur: *fidelis eſt qui celat crimen amici.* Secundum vero eſt præbere patrocinium ſceleri. Vel aliter: celare crimen eſt dupliciter, aut in præiudicium correptionis, aut in ſupportationem peccatoris & infirmi & primum eſt malum: ſecundum vero eſt bonum. Vel aliter: celare crimen hoc eſt dupliciter. Aut perſonæ quæ poteſt prodeſſe. Aut perſonæ quæ poteſt obeſſe. Primum eſt malum. Secundum eſt licitum. Hæc *S. Bona.* Et vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in reg. moral.* Celare peccata ſua non eſt ex ſe hypocriſis, ſed cautela prudens, & debita. Secus ſi fiat hoc ex appetitu laudis falſę, aut alterius maliciæ principaliter: vel ſi ad malum finē vltimate referatur. Secus etiam ſi per mendacia operum, vel ſignorum, vel verborū talis abſconſio quæratur fieri quemadmodum ſi ad celandum peccata ſuæ luxuriæ fingit ſe aliquis opere, ſigno, aut verbo luxuriā maxime deteſtari, & caſtitatē amplexari, cum ſufficere debeat vt illam non oſtendat, ita de ſuperbia & cæteris poſſet dici, *Gerſ.* Celare inſuper peccatum in confeſſione detectum tenetur ſacerdos de lege naturæ, de lege Dei poſitiua, ſiue diuina, de lege poſitiua Eccleſiæ: vt probat *Scot. di. 21 q. 2. l. 4.*

Censvs ſeu redditus vt ſcribit *Gab. di. 15. q. 12 a. 1. li. 4* poſt *Hen. de Aug. in tract. de contract. c. 2.* nihil aliud eſt niſi ius leuandi ſeu recipiendi aliquam pecuniam, aut pecunia menſurabile vt bladum, vinum, aut aliud ad vſum hominis pertinens de fructibus rerum, bonorum, aut perſonarū. & tale ius nihil aliud eſt niſi poteſtas iuſte recipiendi pecuniam vel rē aliam. vide lati⁹ *Gab.*

Censvra Ecclesiastica (vt & habet *Dorb. in 4. d. 18.* & alii) comprehendit interdictum, ſuſpenſionem, & excommunicationem *extra de verb. ſigni. c. quærenti.* & cenſura Eccleſiaſtica fit vi clauium. Vnde tam interdictum quam ſuſpenſio, quam excommunicatio eſt quædam punitio: ideo vt ex ipſa punitione quis ad viam ſalutis reducatur: non tamen debet fieri animo nocendi, ſed debet fieri zelo charitatis proximi, ſcilicet, ad bonum ſubditi delinquentis: vel ad aliorum bonum vt vel timeant ſimilia vel quietius viuant: vt *23. q. 5 prodeſt.* vbi dicitur, ſiue ignoſcendo, ſiue plectendo hoc ſolum agitur: vt vita hominum corrigatur, vt, ſcilicet, ſi in communitate ſint aliqui innocentes: ideo interdicuntur vt nocentes moneant & compellant ad ſubdendum ſe iuſtitiæ, & punitio per interdictum non debet eſſe ſine cauſa: licet aliquando ſine culpa, vt patet de *reg. iu. Sine culpa li. 6 & refert f. Oſual. l. 4 roſ. theol. &c.*

Cenodoxia vt ſcribit *Paul. Cort. l. 3 ſent. di. 8.* quæ & vanagloria dicitur: eſt mundi cymbalum cum oſtentatione præſtantię: qua homines tanquam pauones cauda lætantur: ex ea enim contumacia, oſtentatio, pertinacia, diſcordia, & arrogantia oriri putantur.

Ceremoniæ ſunt opera exteriora ad cultum Dei pertinentia *b. Tho 1. 2. q. 99. ar. 3.* Et cerimoniæ

moniæ apud Latinos dicuntur generaliter omnes ritus ſacrificiorum à Cerete oppido dictę, vt placet Valerio Maximo; à quo ceremoniale; & de ceremonialibus vide in *dict. leg. vet. teſt.* Fuerunt autem multæ obſeruantiæ vet. le. vt puta purgationes ab immundiciis, à lepra, à contactu morticini, & aliarum rerum immundarum per aquam expiationis, & alii ritus de quibus in *Leuit.* per totum. Erant etiam ibi quædam plus ad perfectionem accedentia ſicut oblationes hoſtiarum & ſacrificia. Hæc enim pertinebant ad cultũ latriæ pro tempore illo, quo Deus voluit ſic coli, & hæ obſeruationes purgationum & ſacrificiorum, ac oblationes dicebantur proprie ceremonię *Gab. d. 1. q. 3. ar. 1. li. 4.* Sacrificia & oblationes tanquam immediate pertinentes ad Dei cultum, purgationes tanquam mediate ad Dei cultum pertinentes vtputa diſponentes, & aptantes perſonas ad perficiendum Dei cultum. Impropriè autem dicuntur ſacramenta, vel largè accipiendo ſacramentum. Sacramenta autem illa vet. le. quæ dicuntur ceremoniæ: non contulerunt gratiam ex vi ſacramenti ſiue ex opere operato: vt communior tenet opinio. & eſt *Alex. de Aleſ. p. 4. q. 6. mem. 4. a. 1. S. Tho. S. ot.* & communis ſchola ſic tenet. ſecus tamen per modum meriti ex opere operante ex ſuſcipientis deuotione dum proceſſerunt ex fide, & charitate: vt iidem ſentiunt & multis hoc probat *Gabriel.* & auctoritate, & ratione *articul. 2. vbi ſupra.*

Certum exploratum. Incertum dubium: vel non exploratum. Et vt Theologi ſentiunt in via ſalutis relinquere certum, & eligere incertum eſt amare ſuum periculum. *Qui vero amat periculum, peribit in illo Eccl. 3.* Vnde *Gerſ. in reg. mo.* hanc regulam ponit. Agere incertum, & dimittere certum in materia morali eſt peccatum mortale, vt & ſupra dictum eſt. Et ſpecificat eam addens. Si tale ſit incertum, quod ſit mortale non per coniecturas leues, aut ex ſuppoſitione trepida, & ſcrupuloſa proueniente ex nimio timore cadendi in via: Sed intelligitur dum tale eſt vehemẽter & probabiliter incertum, æquè ſicut oppoſitum vel magis. tunc enim illud quod agitur non carebit mortali peccato. Hæc *Gerſon.*

Certitudo vt dicit *Pet. Ali.* eſt aſſenſus verus, firmus ſine formidine, vel vt ſcribit *B. Thom. 3. di. 26. q. 2. ar. 4.* certitudo eſt firmitas adhæſionis virtutis cognitiuę ad ſuum cognoſcibile. & poteſt certitudo accipi dupliciter (vt ſcribit *Cardi. Camer. q. 12 ar. 3. l. 1.*) Vno modo impropriè vt certificare importat firmiter idem quod aſſentire alicui complexo, & quod non poteſt aliter eſſe, & iſto modo ſatis conſtat, quod Deus non poteſt certificare aliquem de aliquo vero contingenti futuro, nec reſpectu illius eſt iſto modo poſſibilis certa reuelatio, quia hoc includit contradictionem. Alio modo poteſt certitudo capi propriè: vt certificare importat idem quod firmiter aſſentire alicui cõplexo vero, & iſto modo ſatis patet, quod licet non ſit poſſibile, quod certitudo ſit falſa, tamen certitudo poteſt eſſe deceptio. Et licet nullus poteſt decipi per certitudinem, tamen per certitudinem poteſt decipi, & ideo ille qui fuit certus poteſt non fuiſſe certus, & illa notitia quæ fuit certitudo poteſt fuiſſe deceptio, & non certitudo. Hæc *Pet. A'iac.*

Certitudo eſt multiplex: vt & notant doctores variis in locis *li. ſen.* Quædam eſt certitudo patriæ, vbi eſt certitudo euacuans expectationem & timorem. Et eſt certitudo viæ quæ eſt certitudo expectationis mixta timore: quia quilibet labi poteſt: quamdiu eſt viator. Eſt & tertio certitudo media, quæ eſt in purgatorio: & eſt certitudo expectationis (quia nondum obtinent) ſed eſt euacuatio timoris propter confirmationem, quia ſciunt ſe deinceps peccare non poſſe: & ſic patet quod in pœna purgatoria eſt maior certitudo de gloria, quam in via, vt ſcribit *Brul. diſt. 20. q. 4. l. 4.* Eſt & certitudo quædam ex parte cognitiui: quædam ex parte affectiui: & vtraque duplex eſt vt ſcribit *S. Bona. in. 2.* & poſt eũ *Gab. diſt. 4. q. vn. a. 3. d. 2. l.* Ex parte cognitiui vna eſt infallibilis, vt cum ſcit aliquis quod non poteſt falli. Altera probabilis: vt quando habet veriſimiles rationes ad hoc ſiue ad partẽ vnam: ita quod ad oppoſitum aut nullas habet, aut paucas. Secunda fuit in Angelis non prima. Ex parte affectus vna eſt in expectando, alia in tenendo. Prima eſt ſpei. Secunda eſt comprehenſionis; & illa ſecunda non potuit eſſe in Angelis ante confirmationẽ, prima fuit ſemiplenè in Angelis ſuppoſito quod non fuerint in gratia creati: quia minus plene quam in viris ſanctis; quia illis ineſt ex gratia

Digitized by Google

& meritis: in Angelis erat ex affectione naturæ: & illa certitudo probabilis, qua rationabiliter poterant conijcere ex his bonis, quæ acceperāt, quod ad beatitudinem parati erant: maxime cum in ſe nullam viderent diſpoſitionem mali. *Gab.* latius. Eſt præterea certitudo ſcientiæ: & coniecturæ, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 20. l. 4. circa lit.* certitudinem ſcientiæ nemo habet niſi per reuelationem: certitudinem autem coniecturæ habet qui ſanus pœnitet cū ei proſpera accidūt: tūc ſignum eſt quod dolor ſuus eſt ex Dei gratia, non ex affectione terrena, vtraque harum certitudine caret, qui in fine pœnitet ſera pœnitentia: quia magis habet rationem ad oppoſitum quam ad propoſitum, &c.

Certitvdo quædā eſt ſpeculationis, & quædam eſt adhæſionis, vt ſcribit *ſ. Bonau. diſt. 23. q. 4. l. 3.* & prima quidem reſpicit intellectum. Secunda vero reſpicit ipſum affectū. Si loquamur de certitudine adhæſionis, ſic maior eſt certitudo in ipſa fide quam ſit in habitu ſciētiæ, pro eo quod vera fides magis facit adhærere credentem ipſum veritati creditæ, quam aliqua ſcientia alicui rei ſcitæ: videmus enim veros fideles, nec per argumenta, nec per tormenta, nec per blandimenta inclinari poſſe: vt veritatem quam credunt ſaltem ore tenus negent: quod nemo ſciens ſanæ mentis faceret pro aliquo quod cognoſcit: niſi inquantum doctrina fidei dictat non eſſe mētiendum. Stultus etiam eſſet Geometra qui prò quacunque certa concluſione geometricę auderet ſubire mortem, Vnde verus fidelis etiam ſi ſciret totam ſcientiam, mallet totam illam ſcientiam perdere quā vnum ſolum articulum ignorare: adeo adhærēs veritati creditæ. De certitudine ergo adhæſiōis verum eſt fidem eſſe certiorem ſcientia phyſica. Si autē loquamur de certitudine ſpeculationis, quæ reſpicit intellectum & nudam veritatem: ſic concedi poteſt, quod maior eſt certitudo in aliqua ſciētia, quàm in fide, pro eo quod aliquis poteſt aliquid per ſcientiam ita certitudinaliter noſſe, quod nullo modo poteſt de eo dubitare, nec aliquo modo diſcredere, nec in corde ſuo vllo modo contradicere: ſicut patet in cognitione dogmatum, & primorum principiorum. Certitudo autem adhæſionis reſpicit veritatem, & doctrinam ſecundum pietatem. *Bona.*

Certitvdo quædam eſt abſoluta, quædam conditionata: ſicut duplex eſt neceſſitas (vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 26. q. 5. in fin. l. 3.*) Si loquamur de certitudine conditionata, ſic eſt in ſpe certitudo neceſſitatis & infallibilitatis: certus eſt enim vnuſquiſque infallibiliter, quod ſi perſeuerauerit vſque in finem in gratia, & in bonis meritis, quod ad ſalutem perueniet. Si autem loquamur de certitudine abſoluta: ſic eſt in ipſa ſpe certitudo probabilitatis, qui enim bonam habet conſcientiam, atque propoſitum, probabiliter poteſt eſſe certus, quod opera ex tali voluntate procedētia ſint apud Deum meritoria: & per hoc confidere ſe aſſecuturum vitam æternam. *Bona.*

Certitvdo eſt adhuc triplex, ſcilicet, naturalis, ſupernaturalis, & moralis. de quo videre potes *Gabr. di. 16. q. 4. d. 6. l. 4.* & eundem *lect. 8. cano.* Et *Gerſ. p. 3. l. 4. de conſo. theo proſ. 2.* Certitudo ſupernaturalis eſt illa cui aſſentiendo nullus falli poteſt per quamcunque potentiam. hæc à ſolo Deo eſt quantum ad veritates contingentes. Illa vt *Gerſ.* dicit vbi ſupra eſt triplex. Quædam euidentiæ claræ & intuitiuæ, qualis eſt certitudo beatorum in patria. Alia eſt euidentiæ reuelatæ in illuſtratione Prophetarum. Tertia ſolius adhærentiæ in ſpeculo & in ænigmate: talis eſt certitudo fidei. Talem certitudinem & nos habemus de articulorum fidei veritate, & omnibus in canone bibliæ contentis: in eo ſenſu in quo à ſancto ſunt ſpiritu reuelata. His namque aſſentiendo falli aut decipi non poſſumus: vt ſcribit *Gabriel lect. 8. can.* quia Deus qui eſt ſumma & infallibilis veritas, non poteſt falſum tanquam verum reuelare.

Certitvdo natvralis eſt cui quis aſſentiendo per potentiam naturalem falli non poteſt, talis eſt certitudo principiorum notorum per experientiam, & concluſionum ex eis demonſtratarum. Hæc eſt veritatum à rebus acceptarum quibus innitens falli nō poteſt per naturā. Talem certitudinem habemus de multis euidentibus veritatibus contingentibus & neceſſariis ſecūdum naturam. Talem certitudinem habēmus de exiſtentia rerum intuitiuè cognitarum contingentium. Item de propoſitionibus naturaliter neceſſariis: vt ignis eſt calefactiuus:

factiuus: circa quarum veritates ſtante communi curſu naturæ nullus fallitur: licet per potentiam ſupernaturalem & miraculum quis falli poſſet.

Certitvdo moralis eſt quæ habetur ex probabilibus coniecturis groſſis & figuralibus, magis ad vnam partem quam aliam inducentibus ſeu perſuadentibus. Hæc certitudo dicitur etiam ciuilis: & hæc non eſt ex euidentia rei, ſed coniecturis. Et illa certitudo non remouet in vna parte omnem probabilitatem vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad iſtam quam ad aliam. Admittit etiam formidinem de oppoſito & ſcrupulos: non tamen aduertendos, ſed contemnēdos. Et hæc certitudo ſufficit in moralibus ſecundum *Phil. 1. Ethi.* dicentem in ſententia. Diſciplinati eſt in vnaquaque re certitudinem quærere iuxta exigentiam materiæ. Æque enim vicioſum eſt, inquit, mathematicum perſuadentem quærere, & moralem demonſtrantem. Talis etiam certitudo ſufficit ad cauendum mortale, & ad committendum, vt habēs moralem certitudinem circa aliquod præceptum agens, ſecundum illam cauet mortale, & agens contra illam incidit mortale. vt *v.g.* præceptum eſt, ne indignus accedat ad Euchariſtiam. Petrus habet moralem certitudinem ſe non eſſe indignum, quia ſecundum doctrinam Apoſtoli probauit ſemetipſum, & non inuenit in ſe legitimum impedimentum: accedendo non peccat mortaliter, etiamſi in eo fuerit aliquod latens impedimentum, reddens ipſum indignum. Sic ex oppoſito ſi habet moralem certitudinem, ſiue probabilem coniecturam ſe habere aliquod impedimentum magis ex hoc credens ſe indignum quam non indignum, accedendo mortaliter peccat, licet etiam impedimentum quod ſuſpicatur in eo fore, non ſit in eo. Et ita qui videt proximum ſuum eſſe in periculo ſecundum moralem certitudinem, quamuis non ſit ſibi euidens an peribit in periculo, tenetur eum eripere ne pereat, ſi poteſt. Quod verum eſt de periculo tam corporali quam ſpirituali. Vt qui videt aliquem prolapſum in flumen, aut conſiſtere in domo nunc ruitura, quamuis euidens nō eſt an ille ſubmergatur, aut iſte opprimatur: tenetur vtrumque in periculo extrahere, etiam nolentē: vt dicit *Aug.* & nō expectare interitū fratris. Hæc *Gab. l. 4. di. 16. q. 3. a. 3. d. 6.* Vide & eundem *lect. 8. can.* de certitudine quæ ſufficit ad digne celebrandum, &c.

Certitvdo veritatis theologicæ vel catholicæ: quibus viis poſſit probari & cōfirmari, videatur *Sco. in prol. ſent. q. 2.* qui ponit plures vias, quibus conuincuntur quæcunque falſitates, & præmunitur ac confirmatur in fide contra omnes errores. Ac probari poteſt quod theologica veritas & catholica fides eſt infallibilis certitudinis, & quæ *Scot.* diffuſe ſcribit, ea perſtringam cummodica declaratione, quæ non inutilia pro fidei confirmatione eſſe arbitratus ſum.

Prima via dicitur prænūtiatio Prophetarū. Certum enim eſt quod ſolus Deus poteſt naturaliter non ab alio, ſed à ſeipſo futura contingentia certitudinaliter præuidere & prædicere. Sed quia omnia Chriſti myſteria quæ nos credimus & impleta cernimus olim fuerunt prænunciata in ſacra ſcriptura, ſcilicet, diuinam incarnationē, virginalem partū, paſſionem Chriſti, mortem & reſurrectionem & aſcenſionem, ac mundi totius conuerſionem, ac futurum iudicium mundi, &c. E quibus non eſt dubium quin ſequantur implenda etiam pauca quæ reſtant nondum impleta: vt dicit *Greg. in hom.* Ergo ſequitur quod à Deo ſunt omnia iſta fidei Chriſti myſteria præordinata, & per conſequens infallibiliter certiſſima, quia Deus eſt prima & infallibilis (vt dictum eſt ſupra.) veritas, & ipſe prænunciauit talia. ergo, &c. Vnde ex hoc conuincitur quod Mahumeti ſecta non eſt à Deo: ſed falſa & conficta, quia nullus ſanctorum Prophetarum eam prædixit approbādo, nec ad hominum ſalutem à Deo illam fore datam ſcriptura loquitur, quin potius ſcriptura eam damnat & reprobat. ergo, &c.

Secunda via dicitur concōrdia ſcripturarū. Sed quia ſcriptores ſacri canonis variis temporibus exiſtentes & diuerſimode diſpoſiti, omnino conſonabant. ergo ſequitur per hoc quod hoc non niſi à Deo fuit: non ſicut Philoſophi, qui in multis inter ſe diſſenſerunt: quin etiam contradixerunt ſuis magiſtris, vt Ariſtoteles Platoni, Item Auicenna & Auerroes ambo diſcipuli Ariſtotelis, in multis diſcordant. Et ſic fuiſſet etiam in ſacra ſcriptura, niſi habuiſſent vnum communem doctorem Deum, qui errare non poteſt. Sed quod ſcriptores ſacri canonis diuerſis temporibus

Digitized by Google

poribus exiſtentes varie diſpoſiti conſonabant: patet de Prophetis & Apoſtolis,&c. Nam Ieſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, & multi alii Prophetæ: imo omnes prophetauerunt de Chriſto venturo & eius myſteriis, non ſolum ea quæ à Moyſe eorum communi doctore habuerunt, ſed & alia in quibus diſcordare potuiſſent, cum non eſſent euidentia; & tamen omnes in his quæ ſunt articuli fidei concordauerunt: tam patres veteris quam noui teſtamenti. Ergo ſequitur quod Deus ipſe illos docuerit hanc veritatem,&c.

Tertia via eſt auctoritas ſcribentium & doctorum. Nam ſi quis penſet primo qui & quales fidem Chriſti docuerunt: quoniam pauperes, ignobiles, illiterati: & pauci reſpectu totius mundanæ multitudinis.

Secundo cum hoc quam ſanctiſſimi viri fuerunt: vtpote contemnentes omnia carnalia & mundana, & ſummo zelo veritatis ardentes, ac damnantes omne mendacium in fide & moribus. Non eſt ergo veriſimile vt mentirentur di. Hæc dicit Dominus: cum non dixiſſet.

Tertio cum hoc ſi quis penſet qualem legem docuerunt: quia contrariam carni & vitiis.

Quarto quibus talia prædicauerunt, quia potentibus, infidelibus, mūdanis & carnalibus, & tamen totum mundum conuerterunt. Quod fieri certe non potuit niſi à Deo. Et præſertim quia Deus dedit talibus illiteratis omnem ſcientiam fidej, & omnem veritatem cognoſcere: & omnium gentium lingua loqui: & ſermonem miraculis & ſignis confirmare, vt mundus totus crederet. Hæc autem Deus non feciſſet ſi hæc lex non eſſet vera: ergo. Quod ſi diceres propter aliquod lucrum eos forte mentitos, falſiſſimum eſt. quia nil boni huius mundi habere voluerūt: imo tribulationi & pœnis ac morti ſe expoſuerunt. Item ſi di. non fuiſſe eos mentitos: ſed deceptos, falſiſſimum eſſe patet. quia fuerunt viri à Deo illuminati tot & talibus reuelationibus diuinis ipſis factis ac miraculis, quod non niſi à Deo fieri potuit. Nam tam ſancti erant quod ad eorum manꝰ impoſitionem daretur ſpiritusſanctus. Aliis etiam inter eos viſio diuinæ eſſētiæ conceſſa eſt, ſicut Paulo rapto in tertium cœlū: vt dicit *Aug.*

Quarta via dicitur diligentia recipientium. Nam maxime credendum eſt communitati, ſiue illis veritatibus quas tota communitas famoſa & honeſta cum maxima diligentia approbat & recipit. Talis eſt canon ſacræ ſcripturæ, quam omnes ſancti patres veteris ac noui teſtamenti receperunt pro autentico, & totus mundus approbat tanquam continentem neceſſaria ad ſalutem. vnde *Ber. in ſer. ad frat. de mon. Dei* dicit. Licet magna miracula Dominus geſſerit in terris: hoc tamen ſuper omnia alia emicuit & cętera illuſtrauit, quod in paucis ſimplicibus hominibus totum mundum ſibi ſubiugauit.

Quinta via dicitur rationabilitas contentorum. Quid enim rationabilius quam finem vltimum, ſcilicet, Deum diligere ſuper omnia, & proximum ſicut ſeipſum. *In his pendet vniuerſa lex & Prophetæ. Math. 22.* Quid enim eſt rationabilius fide Chriſtiana? Et patet primo, quia nil tale credit de Deo quod aliquam imperfectionem importet: quin potius omne quod credit atteſtatur perfectioni diuinæ, vt patet de trinitate & verbi incarnatione. Nec aliquid credit incredibile, quia tunc ſequeretur quod incredibile eſſet mundum credere, ſicut deducit *Aug. 22. de ciui. Dei c. 5.* Mundum tamen ea credere videmus. Secundo patet, quia tam rationabilia credit quod nil turpe, nil flagitioſum admittit.

Sexta via dicitur irrationabilitas errorum cunctorum. Quid enim irrationabilius quam idola coli, opera manuum: ſicut pagani faciebāt. Item quid Mahumeti fide irrationabilius, quę pro beatitudine expectat vitam carnalem, ſcilicet, gulam & coitum quæ porcis & brutis conuenit.

Sed ſapientibus eſt alia fœlicitas quæ apprehenditur intellectu coniuncto primæ veritati. Item Iudæi irrationabiliter cōtra ſuas ſcripturas nouum teſtamentum damnant: quod tamen in veteri teſtamento promittitur.

Denique Manichęi primum malum ponunt, & ſic ſeipſos damnant, non eſſe bonos in quantum ſunt. Item doctrinæ Philoſophorum continent multa irrationabilia, puta Deorum pluralitatem,&c.

Septima via dicitur ſtabilitas Eccleſiæ fidelium. Nam vt legitur *Act. 5.* Gamaliel dixit de fide Chriſti. *Si eſt ex hominibus, diſſoluetur conſilium hoc, ſi vero ex Deo, non poteſtis diſſoluere.* Scimus autem quod licet Eccleſia maximas perſecutiones paſſa ſit à Iudæis & tyrannis, & ab Imperatoribus

Romanis: non potuit diſſolui, imò creuit in perſecutionibus: nec poterit vſque in finem mundi diſſolui, dicente Chriſto. *Luc. 22. Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua*: ergo à Deo eſt. Nec ſecta Iudæorum manet in vigore. ceſſauerunt & apud eos prophetiæ, magnaque Iudæorum facta eſt diſperſio. Nec ſecta Mahumeti, quæ incepit poſt legem Chriſti plus quam ſexcentis annis, diu permanebit, ſic & prophetauit Sibylla quædam.

Octaua via dicitur claritas miraculorum. Certum eſt enim quod Deus non poteſt eſſe teſtis falſitatis, ſed ipſe Deus fidem ſuam confirmauit per miracula: ergo; & hoc magnum ſiue grande miraculum ſecundum *Aug. 22. de ciuit. c. 5.* quod iam totus orbis ſine vllis miraculis credit. Item confirmatur: quia multi qui prius fidei rebelles fuerunt miraculoſe crediderunt, & hanc fidem docuerunt, vſque ad mortem. Patet de Saulo prius perſecutore, poſtea prædicante toti orbi. Item de Auguſtino prius ſeducto errore Manichæi, poſteà doctore catholico. De Dionyſio prius Philoſopho, poſtea Pauli diſcipulo. De Cypriano prius mago: poſteà pro fide occiſo. Item de Conſtantino imperatore prius fidem perſequente: poſteà manifeſto miraculo conuerſo: & Eccleſiam ſublimante. Et ſic de aliis. Et ſi Antichriſtus miracula faciet, vt dicit *Haymo ſup. Apoc.* ſcilicet, domum corruere, ignem de aëre deſcendere veraciter & aliquid cōſumere & fulmine percuti, ſtatuam loqui vel ridere, vel huiuſmodi, tamen non dicuntur propriè miracula vera. Tum quia virtute diabolica, tum quia licèt admirationem faciant: tamen nullam vtilitatem conferunt. Tum quia talia ſunt quod poteſt in eis fieri fallacia & deceptio. Verum autem & propriè dictum miraculum eſt illud quod fit virtute diuina, & cum admiratione habet gratiam coram Deo, ac vtilitatem confert animæ, vel etiam corpori, & in quo nulla poteſt eſſe fraus & deceptio quin fit à ſolo Deo, in teſtimonium veritatis: talia autem ſunt Chriſti miracula vt patet de mortuorum vera reſuſcitatione, infirmitatum curatione, peccatorum remiſſione: vt in Euangelio multis locis habetur: nec Antichriſtus poteſt ſecreta cordium perſcrutari, ſicut ſæpius Chriſtus ſecreta reuelauit, & futura prædixit. Quare ſi ab eo quæreretur, Si es verè Deus vt aſſeris: dic mihi quid faciam, aut quid cogitabo, aut appetam cras hac hora, id quod ſolius Dei eſt ſcire: iuxta illud *Pſal. Qui finxit corda eorum qui intel. omnia opera e.* quare Antichriſtus decipiet & mundum fallet, *&c.*

Nona via dicitur teſtimonium extraneorum, nam & dæmones coacti ſunt fidem Chriſti confiteri, & eſſe veram. Et *Ioſeph. l. 18. antiq.* teſtatur Ieſum eſſe Chriſtum, & eius mortem & reſurrectionem confitetur. Item Sibyllæ multæ teſtantur. Hæc breuiter ex *Scot.* collecta ſunt, *q. 2. pro. ſent.* qui latius rem tractat. Sed ſufficiant hæc pro fide noſtra confirmanda, quæ nullam modo ſecum patitur infirmitatem. Vnde *Ber.* ait: Videamus quàm lynceos oculos habeat fides, quàm oculata ſit vt nulla adiacente infirmitate infirmetur. Nam cognoſcunt Dei filium lactentem, cognoſcunt in ligno pendentem, cognoſcunt morientem. Siquidem magi in ſtabulo agnoſcunt: latro in patibulo. Iſti pannis inuolutum: ille clauis confixum. Centurio autem vitam agnouit in morte. Quis igitur fidem Chriſtianam non confitetur veram & certam: quam & gentes & longè à Deo remoti confirmarunt: vt breuiter tactum eſt iſtis nouem viis, *&c.*

CESSATIO LEGALIVM dupliciter poteſt intelligi (vt ſcribit *Gab. di. 1. q. 4. a. 4. d. 4. l. 4.* Vno modo in ſe & quo ad literam, & ſic ceſſare dicuntur, quæ ſecundum exteriorem ritum ſecundum quem ad literam præcepta ſunt, non ſeruantur. Alio modo quo ad myſterium, finem vel ſignatum, & ſic ceſſare dicūtur quando ea quæ myſtice ſignificantur: aut ad quæ ordinata ſunt tanquam in finem ceſſant. Et moralia legis quæ comprehēduntur in decalogo, quo ad literam non ceſſauerunt in nouo teſtamento, quia illa ſunt de lege naturæ ſtricte vel large. Lex autem naturæ mutationem non recipit. Sed legalia iudicialia & ceremonialia quātum ad literam in ſe per legem gratiæ ſunt euacuata. Ceſſauit etiam circuncitio, quæ fuit principaliſſimum cerimoniale: vt manifeſtum eſt. Cuius rationem triplicem ponit *S. Tho. q. 1. o. diſt. 1. l. 4. a. 2.* Et poſt eum vide *Gab.* vbi ſupra. Nam lex fuit inſtituta ad ſignificandum gratiam noui teſtamenti, quæ per Chriſtum facta eſt, ve-

eſt. veniente autem Chriſto ceſſare debuit: ſicut veniente lumine ceſſat vmbra. Eſtque ſecunda ratio imperfectio legalium. *Cum autem venit quod perfectum eſt: euacuatur quod ex parte eſt.* 1. *Cor.* 13. Si ad illud ordinatur, fuit tertia ratio infirmitas populi, quibus data eſt lex. Erant enim paruuli, & ideo paulatim à priſtina conſuetudine idololatriæ abſtrahendi, vt ſic concederetur eis eadem offerre Deo, quæ prius idolis obtulerunt, vel ab aliis offerri viderant. Sed poſtquam ad perfectum genus humanum peruenit, debuit ad obſeruationem legis liberũ eſſe. Sed legalia quantum ad myſterium, finem & ſignificatum non ſunt euacuata, ſed in teſtamento nouo magis perfecta & impleta: vt latius videre potes apud *Gab. vbi ſup.* Sed quod dicitur *Gene.* 17. *Data eſt circuncisio Abrahæ in fœdus ſempiternum. Et Matth.* 5. *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.* Dicitur ſecundum *Scot.* quod fœdus ſempiternum exponi poteſt, ſempiternum in ſe, vel æquiualenti. Vel magis ad literam ſempiternum inter Deum & Abraham, & ſemen eius ſpecialiter, quia nunquam fuit aliud ſignum fœderis inter Deum & genus Abrahæ ſpecialiter, licet futurum erat aliud ſignum fœderis inter Deum & totum genus humanum. Et melius fuit ſemem Abrahæ tranſire in fœdus commune quàm remanere ſub ſigno fœderis ſpecialis, quia melius eſt eſſe parti in toto cui ſimpliciter bene fit, quàm eſſe diſtinctum à cæteris partibus, vt ſibi aliqualiter bene & aliis male. Vel dicitur ſecundum *ſ. Tho.* quod ſempiternum accipitur ibi pro ſeculo, quod habet quidem finem; ſed non eſt determinatus nobis.

Characteristicvm, id eſt, determinatiuum. Vnde *Ioan. Damaſc.* & refert *Mag. di.* 17. *li* 1. non differunt ab inuicem hypoſtaſes ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum characteriſtica idiomata, id eſt determinatiuas proprietates. Characteriſtica verò determinatiua ſunt hypoſtaſeon & non naturæ. etenim hypoſtaſes determinant.

Charitas ſuprà ſcriptum eſt. ſcribitur autem per aſpirationem.

Christvs vt ſcribit *Gab. di.* 30. *q.* 4. *l.* 1. & *di.* 6 *q.* 2. *l.* 3. eſt nomen perſonæ ſubſiſtentis in duabus naturis, diuina, ſcilicet, & humana: non autem Chriſtus eſt duæ naturæ, quia Chriſtus ſupponit pro perſona verbi, & non pro natura humana: connotat autem naturam humanam aſſumptam, ſicut album ſupponit pro ſubiecto: puta homine: & connotat albedinem. Et ſicut album non eſt ſubiectum & albedo, ita Chriſtus non eſt verbum & natura humana, ſed eſt verbum habens naturam humanam ſibi hypoſtatice vnitam. Eſt etiam Chriſtus veriſſime vnum pro ſe, quia eſt perſona verbi: quæ eſt vna, non autem eſt perſona aggregata ex natura aſſumpta & verbo, quia ſic eſſet compoſita ex creatura & creatore. Nec eſt concedendum quod Chriſtus incœpit eſſe per aſſumptionem naturæ humanæ, quia Chriſtus fuit ab æterno, ſecundum illud *Apoſt. ad Heb.* 13. *Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula ſeculorum. Et Ioan.* 8. *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* Conceditur tamen quod Deus ſiue verbum incœpit eſſe homo, & incœpit eſſe Chriſtus. Sicut licet creator non incæpit eſſe Deus, tamen incæpit eſſe creator. Et quod dicitur in ſymbolo Athanaſij. Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Non intelligitur vt Chriſtus ſit compoſitus ex Deitate & humanitate. Sed dicitur ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus, homo, inquam, ille qui eſt Chriſtus, qui non eſt humana natura, ſed eſt habens humanam naturam, vel ſubſiſtens in humana natura, & hic eſt verbum. Et ideo illud ſymboli ita intelligitur. Sicut anima rationalis & caro, &c. id eſt, ſicut anima rationalis & caro vere ſunt vnita in homine, ita Deus & homo (id eſt Deus habens in ſe vere & realiter humanam naturam, animam, ſcilicet, & carnem, propter quod homo dicitur) vnus eſt Chriſtus, *&c.* Subſiſtit itaque Chriſtus in duabus naturis vt dictum eſt. In diuina quidem, in qua habet eſſe primum & æternum. In humana, in qua habet eſſe ſecundum, temporale & quaſi aduenticium. Nam ſicut humana natura aduenit verbo æterno ex tempore, dum, ſcilicet, naturam humanam aſſumpſit, in qua prius non ſubſtitit: ita eſſe humanum eſt verbo aduenticium & non primum. Ex quo ſequitur quod verbũ non ſemper fuit Chriſtus, quia non ſemper ſubſiſtebat in duab⁹ naturis. Quod vero Chriſt⁹ ſit nomẽ perſonæ in duabus naturis ſubſiſtẽtis, probatur per *Aug. cõtra Max.* Chriſt⁹ vna pſona eſt geminę ſubſtãtię. Et *Dama.* hoc nomẽ Chriſt⁹ pſonæ diuinę

non mo-

non monotropos, id eſt, vno modo dictum, ſed duarum naturarum eſt ſignificatiuum, ſcilicet, deitatis & humanitatis. Vnde dimiſſa natura humana verbum non eſſet Chriſtus proprie loquendo: deficeret enim connotatum, quo deficiente deficit & ſuppoſitio ſecundum Logicos: vt dicit *Gabriel lect. 42. ſcan.* Verum licet natura humana ſit aduenticia perſonæ verbi, non tamen eſt accidentalis ipſi verbo: vt latius videre potes apud *Gabrielem lib 3. di. 6. q. 2.* Et vt idem dicit in fine huius quæſtionis. Chriſtus ſecundum quod homo nec eſt creator nec creatura, ſed ſecundum quod homo eſt ſubſtantia, corpus, animal, viuens, ſenſitiuus, rationalis, & ſic de cæteris prædicatis quæ prædicantur eſſentialiter vel quidditatiue de homine. Vide latius *Gab.* Et Chriſt⁹ habet plura nomina, de quo in dictione: *Nomen* videbis. Et natura humana realiter eſt diſtncta à verbi perſona: diuina autẽ natura nõ realiter diſtinguitur à perſona verbi, licet formaliter diſtinguatur. Et ideo Chriſtus ſupponit ꝓ pſona diuina ſubſiſtẽte in natura humana: nõ tamẽ ꝓ natura humana. Et licet Chriſtus ſubſiſtat in duabus naturis, non tamen componitur ex eis: vt latius videre potes apud *Gab. vbi ſup. cõ: er.* idẽ *lect* 42. *cã.*

Christvs dicitvr capvt ecclesiæ. Hinc poſt *Alex. p 3. q. 12. m. 2. artic. 1. S. Tho. q.* 8 *p. 3. & S. Bona. d. 13. l. 3 Gab.* ſcribit eadẽ *diſt. q. vn. a. 3. l. 3.* quod tota Eccleſia dicitur corpus quoddam myſticum, huius corporis caput eſt Chriſtus, & hoc propter quaſdam ſimilitudines repertas inter corpus verum & caput verum ex vna: & corpus ac caput myſticum ex alia partibus. Siquidem omnes transferentes ſecũdum aliquam ſimilitudinem transferunt. Vnde de vtroque de Chriſto & Eccleſia dicit *Apoſt. Col. 1. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ.* Nam tota Eccleſia dicitur vnum corpus myſticum, propter ſimilitudinem ad naturale corpus hominis, quod ſecundum diuerſa membra diuerſos habet actus, toti corpori ſeruientes. Vnde *Rom. 12.* ait *Apoſtolus: Sicut in vno corpore multa membra habemus: omnia membra non eundem actum habent; ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra*, & conſequenter proſequitur diſtinctionem membrorum. Similiter 1. *Cor.* 12. *Sicut corpus vnum eſt & membra multa habet: omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus.* Sequitur, *etenim vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus*, & conſequenter proſequitur neceſſitatem membrorum corporis.

Huius corporis Chriſtus caput dicitur ab *Apoſt. Ephe. 1. Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam.* Et in aliis pleriſque locis. Et dicitur Chriſtus caput ſecundũ ſimilitudinem humani corporis, in quo quatuor conſideramus: conformitatem, ordinẽ, perfectionẽ, virtutẽ. Eſt enim caput primo naturale conforme corpori in natura, quia eſt compoſitum ex carne & anima, eadem numero vel ſpecie qua compoſitum eſt corpus. Secundo etiam ordine prima pars hominis incipiendo à ſuperiori, & inde eſt quod omne principium ſolet vocari caput, ſecundũ illud *Hierem. 3. Ad omne caput viæ poſuiſti luſpanar:* ibi caput, id eſt, principium. Tertio caput omnibus membris eſt perfectius eo quod in eo vigent omnes ſenſus hominis exteriores & interiores, cum in cæteris ſit ſolus tactus, ſicut & qui cæteris eſt perfectior & dignior, caput dicitur eorum. Hinc *Iſaiæ 9. Senex & honorabilis ipſe eſt caput.*

Quarto caput habet virtutem influxiuam in cætera membra & gubernatiuam, Influit enim cæteris membris motum & ſenſum. Vnde *Glo. Ephe. 1. ſuper illud. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ,* ait: Capiti omnia ſubiecta ſunt ad operandum: id autem, ſcilicet, caput ſuperlocatum ad conſulendum, quia ipſius animæ quodammodo vicem gerit caput, In hoc quod dicit, ad operandum, oſtendit quomodo motus eſt à capite ad operandum.

Et quod dicit, ad conſulendum: oſtendit quod ſenſus eſt ab ipſo in membris.

Hinc & rector, & qui præuidet, vt paterfamilias & paſtor, dicitur caput populi, ſecundum illud 1. *Reg. 13. Cum eſſes paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es.* Hæc myſtice inueniuntur in Chriſto, vt ſcribit *Gabriel di. 13. quæſt. vni. a. 3. libro 3.* Et concordat *Rich. eadem diſt. a. 2. q. vlt. libro 3.* quædam ſecundum naturam humanam, quædam ſecundum diuinam, quædam ſecundum vtramque, ideo dicitur metaphorice caput Eccleſiæ. Eſt enim ſecundum naturam aſſumptam conformis Eccleſiæ. Vnde *Aug. ſuper illo Ioannis 15. Ego ſum vitis vera, &c.* dicit: Cum eſſet Deus cuius naturæ nõ ſumus, factus

eſt

Digitized by Google

eſt homo: vt in illo eſſet vitis humana natura cuius & nos homines palmites eſſe poſſemus, ſecundum hanc proprietatem Chriſtus eſt caput ſecundum naturam humanam, non diuinam, Eccleſiæ: hominum, non Angelorum; ſecundum ordinem principij eſt caput nedum hominum, ſed & Angelorum & omnium creaturarum, & hoc ratione deitatis: quæ eſt vniuerſale omnium principium. Vnde *Col.* 1. *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium primogenitus ex mortuis vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens.* gloſa ſecundum diuinitatem. *Ioan.* 8 quærentibus Iudæis. *Tu quis es?* Reſpondit Dominus: *Principium qui & loquor vobis.* Secundum perfectionem & virtutem influxiuam eſt caput, partim ratione diuinitatis: & partim ratione humanitatis, vt dicit *S. Bona.* ſecundum diuinitatem ſolus eſt ſimpliciter perfectus omnium Rex & Dominus, ſecundum humanitatem, quia plenus ſumma gratia & omni vrtute nõ habente annexam imperfectionem, excedit perfectione cunctos angelos & homines. ideo hac conſideratione eſt caput hominum & Angelorum. Similiter ſecũdum virtutem influxiuam, caput eſt ſecundum vtramq; naturam: influit enim gratiam & virtutem: vt in *dict. Influere gratiam* dicitur. Vnde *Ia. de Valent ſuper Pſal.* 15 ſcribit, quod cum Chriſtus ſit caput & ſpõſus Eccleſiæ, & Rex & ſacerdos. oportuit, vt acciperet à patre plenitudinem gratiarum & virtutum, vt de eius plenitudine omnes acciperemus gratiam pro gratia. Et ſic fuit principium & origo omnium gratiarum: vt ſuis membris communicaret, & in omnibus luceret, & in eo tanquam in ſpeculo & exemplari omnes aſpicerent, &c. Et ſecundum *Guil. Sco.* Chriſtus nõ eſt caput hominum damnatorum, nec dæmonum, quia non influit talibus motum charitatis. Eſt autem caput infidelium in via ſolum in potentia quia poſſunt emendari & effici membra Chriſti, fidelium autem eſt caput, etiam non habentium charitatem, ex parte ſenſus cognitionis: ſed non ex parte motus charitatis vel gratiæ. Bonorum verò hominum caput eſt tã ex parte ſenſus quam ex parte motus, imperfectè tamen in via, quia labi poſſunt à gratia, ſed completè & perfectiſſimè erit in patria Hæc *Guil. Scot.* & poſt eum *f. Pelb. l. 3. Roſ. Theol. in dict. Caput.* §. 7.

CHRISTVS: à quo venit Chriſtianus, & eſt qui ſequitur & imitatur Chriſtum vera fide & charitate: & ſicut Chriſtianus nomine, ita opere debet Chriſtum ſequi. Vnde *Hiero.* Fruſtra Chriſtianum nomen habet, qui operibus diabolum ſequitur. Vnde qui ſunt in peccato mortali, quandiu ſunt in tali ſtatu, duntaxat ſunt Chriſtiani nomine, & non re, ſicut religioſi deformatæ & malæ vitæ, dicuntur religioſi ſolum nomine, quia habitum ferunt, ſed non habent rem (vt dicit *Bruleſ. di* 23.) De quo legito plura apud *Gab. in ſer. de dedi. templ.* Et Chriſtiani potius à Chriſto dicuntur quam à Ieſu. Et ideo, quia Ieſus eſt nomen diuinitatem Chriſti reſpiciens. Dicitur enim Ieſus, id eſt ſaluator, ſaluare autem Dei proprium eſt. Sed nomen Chriſtus, id eſt, vnctus, conuenit Chriſto ratione humanitatis, in quo communicat nobiſcũ. Vnde Chriſtiani ſunt vncti tanquam pugiles contra mundum, carnem, & diabolum, pro Chriſto rege. Rationes alias ponit ſecũdum *doct. f. Pelb. l. 2. Roſ. in dict. Chriſtus.* Itẽ Chriſtianus eſt imitator Chriſti, ſed quod poſſibile eſt homini verbis & operibus & intentione recta, & ſine querela credẽs in Deum & ſanctam trinitatem. Sed quia non tenemur Chriſtum imitari in operibus diuinis, puta miraculis faciendis, ergo non denominamur à Ieſu, quod ratione diuinitatis competit Chriſto. Sed quia tenemur in operibus bonis & virtuoſis: ideo à Chriſto nomẽ habemus, quod eſt competẽs ratione humanitatis, &c. Et Chriſtiani verè dicuntur Iſraël: vt ſcribit *Iac. de Valen. tract. prob. in Pſal.* 4 c 2. Nam Iſraël interpretatur vir videns Deum facie ad faciem, & Iſrael interpretatur Princeps fortis cũ Deo, directus à Deo vel benedictus à Deo. Et ſic cum populus Chriſtianus videat Deum per fidẽ, & receperit Chriſtum, tenet eum fortiter, & eſt benedictus & confortatus per Eccleſiaſtica ſacramenta, & directus per legem Euangelicam, ideo verè dicitur Iſrael; & per conſequens populus Iudaicus falſo dicitur Iſrael: quod nullam ſupradictarum conditionum habeat: imò totum oppoſitum fecit, quia non ſolum non recepit Chriſtum: ſed & ipſum crucifixit, & ſic non videt Deum: imò manet cæcus, & maledictus dicitur. Et populus Chriſtianus verè Iacob & ſemen Abrahæ ſecundum promiſſionem & imitationem, *&c.* Latius *Iac. de Valen.* Chriſtopolitanus Epiſcopus de populo Chriſtiano ibi dicit: qui vocat & eũ

ciuitatem Dei, Eccleſiam, corpus myſticum, vineam Domini, quæ ſingula ibi declarat.

CHRISMA Vide in *dict. Confirmatio.*

CHRISTITOCOS à nomine Chriſtus, valet, id eſt, Chriſti genitrix, ſicut Theotocon, Dei genetricem dicimus beatam Mariam Virginem. Sed quoniam, vt ſcribit *Bona. diſt.* 4. *q. vlt. in fi. l.* 3. Nomen Chriſti magis communicatur creaturis quàm nomen Dei. Vnde & Dauid dicitur Chriſtus Domini, & alij Reges Iſrael, & ideo illud verbum magis erat propinquum erroti. Neſtorius enim, vt narrat Damaſcenus, voluit eam Chriſti genitricem, non Dei genitricem appellare, quaſi purum hominem genuiſſet. Ideo Damaſcenus verus Doctor & Virginis amator, docet nos hoc vocabulum effugere, non quia falſum, ſed quia hæreticus ſub illo volebat occultare venenum, nequitiam vocis inquinatus Neſtorius cum patre eius diabolo inuenit. Nunc autem quia ille error extirpatus eſt, cõmuniter eam vocamus & Matrem Chriſti & matrem Dei, cum imploramus oculos miſericordiæ ſuæ ad nos conuerti, vt ait *Bona.* Quæ quidem virgo Maria cunctas hæreſes interemit in vniuerſo mundo veritatem in ſeipſa concipiendo & pariendo; quare erga eam omnis debet ardere Chriſtianorum deuotio, quia reconciliationem toti generi humano promeruit, quæ illum concepit, qui non tantum dicendus eſt Chriſtus propter vnionem: ſed etiam verus Deus propter æternam generationem: ideo Dei genetrix debet dici, vt ex ipſo vocabulo honoretur, & impietatis error extinguatur: qui dixit Mariam concepiſſe hominem, *&c.*

† CICATRICES in corpore Chriſti poſt reſurrectionem manent, & manebunt nõ ad corruptionem & defectum ſed ad maiorem cumulum gloriæ, apparebitq; in illis quidam ſpecialis ſplendor. Reſeruauit autem Chriſtus cicatrices ſecundum S. Th. 3. p q. 54 a. 4. *Primo* vt dictum eſt ꝓpter ſuam gloriam vt in perpetuum ſuæ victoriæ conferat triumphum. *Secundo* ad aſtruendan fidem ſuæ reſurrectionis. *Tertio* vt patri oſtendat pro nobis ſupplicans. *Quarto* vt his mortis indicijs propoſitis redemptis oſtendat quam miſericorditer ſint adiuti. *Poſtremo* vt damnatis in iudicio denunciet quam ſint iuſte damnati.

CIRCVNCISIO vt notat *Alex. p.* 4. *q.* 7. *m.* 1. qui ponit tres diffinitiones. Prima *Damaſ. l.* 4. *ſen.* Circuncisio eſt ſignum determinans Iſrael à Gentibus, cum quibus conuerſabantur. Secunda circuncisio eſt ſignaculum curationis ab originali. Tertia circuncisio eſt abſciſio ſuperfluitatis cõcupiſcentiæ. Ex his colligitur deſcriptio ſufficiens, quæ talis eſt. Circuncisio eſt ſignaculum efficax curationis ab originali permanens in carne, inſtitutum à Deo, determinans Iſrael à Gentibus. Ex hac deſcriptione habetur primũ quod circuncisio data eſt propter diſtinctionem populi Dei à non populo Dei. Secundo propter deletionem originalis peccati, propter diſtinctionem non quamlibet, ſed eam quæ eſt per ſignaculum permanens in carne, per hoc excluditur baptiſmus, & ſacrificia legis naturæ: quia non erant permanentia in carne. Excluduntur & alia ſigna quæ non ſunt ſigna curationis ab originali: ſicut Indi habent ſigna quædam aduſtionis faciei quibus ab aliis diſtinguuntur. Excluduntur & oblationes, expiationes, & ſacrificia legis Moyſaicæ, quæ licet diſtinguerent, non tamen ab originali curabant, nec permanentia erant in carne. Et ſecundum omnes circuncisio ex vi circuncisionis ſiue ex opere operato, delet culpam originalem, ſed diſcordant quantum ad gratiam. Effectus gratiæ vt ſcribit *Sco. di.* 1. *q.* 6. *l.* 4. tam in circũciſione quàm in baptiſmo proprius eſt ablutio animæ à peccato: licet concomitetur alius, ſcilicet, acceptatio ad vitam æternam. Et recitat *Alex.* quatuor opiniones *p.* 4. *q.* 7. *m.* 7. Et *b. Tho. q.* 9. *di.* 1. *a.* 3. *l.* 4. Videatur poſt hos *Gab. diſt.* 1. *q.* 4. *a.* 1. *l.* 4. Opinio autem *Alex.* eſt quod circuncisio conferebat gratiam ex vi circuncisionis, quantum ad effectus priuatiuos, qui ſunt priuare culpa. Tollit enim omnem reatum peccati originalis; & quantũ ad effectus poſitiuos, qui ſunt gratificare & habilitare ad opera meritoria, licet non tam intenſos ſicut nunc baptiſmus; & inter omnia ſacramenta legis circuncisio (vt ſcribit *S. Bona. l.* 4. *diſt.* 1. *circa text.*) fuit efficacius ſacramẽtum. Item hoc omnes concedunt quod culpa, nec originalis, nec actualis remittitur ſine gratia, de potentia Dei ordinata, quicquid fieri poſſit de potentia abſoluta. Circuncisio itaque ex opere operato contulit gratiam non ſolum cõſecutiuè ad peccati remiſſionem, ſed principalius quàm circũciſi à peccato mundationem: quia eo modo

contulit

contulit quo fuerat inſtituta, ſed fuit inſtituta à Deo principaliter ad gratiæ collationem, vt & probat *Gab.* Nam Deus qui inſtituit circunciſionem, agens ſecundũ rectam rationem, principalius intendit perfectionem circunciſi, quæ eſt gratia, quam carentiam imperfectionis, ſcilicet, peccati originalis. Et circunciſio tollens culpam originalem, fuit ſacramentum ſecundum propriam ſacramenti rationem. Fuit enim ſignum ſenſibile inſtitutum à Deo, ſignificans efficaciter effectum gratuitum, quia gratiam gratum facientem, culpam originalem remittentem, ergo ſacramentum ſecundũ propriam rationem ſacramenti, vt infra deſcribitur in *ſacra.* Concordat *Card. Cam. q.* 1, *a.* 3. *l.* 4 qui ait: quod circunciſio fuit propriè ſacramentum, in ea enim conferebatur gratia virtute operis operati, ita quod non requirebatur in ſuſcipiente bonus motus interior, qui mereretur gratiam, ſed ſufficiebat quod ſuſcipiens eam non poneret ſe obicem. Si autem (vt idem vult) inueniũtur dicta ſanctorũ aut doctorum negantia gratiam à circunciſione, & etiam aliorum ſacramentorum antiquæ legis poſſunt hæc tripliciter intelligi. Primò quod non conferebant gratiam, id eſt p ruam reſpectu baptiſmi & aliorum ſacramẽtorum nouæ legis. Secundo quod non conferebant gratiam quæ eſſet immediata diſpoſitio ad gloriam, quia illa gratia non aperuit ianuam regni, quia precium nondum erat ſolutum, id eſt, ante paſſionem Chriſti, ſicut & de nouæ legis ante paſſionem ſacramẽtis dicendum eſſet. Tertio modo poteſt intelligi quod circunciſio non conferebat gratiam: quia non vniuerſaliter cuicunque ſuſcipienti, ipſa enim fortè ex ſua inſtitutione determinabatur ad certum gradum gratiæ, ita quod vltra illum non conferebat, & ſi tantum gradum inueniebat in ſuſcipiente, nihil conferebat eidem. Et iſte modus videtur de intentione magiſtri. Vide latius Dominum Cardinalem vbi ſupra, & Scotum q. 1. di. 2. l. 4. Et ſecundum Palu in quarto. ar. 4. q. 5 circunciſio non imprimebat characterem: quia ſufficiebat diſtinctio corporalis, nec iterabatur propter impoſſibilitatem, tamẽ propter originale, &c. In circunciſione autem vel in ſacramento circunciſionis ſecundum ſanctum Bona. poſt Alex. tria conſiderantur, ſcilicet, efficacia, ſignificatio, & obſeruatio. Efficacia quãtum ad collationem gratiæ, & remiſſionis originalis culpæ. Significatio non tamen gratiæ collatæ, & remiſſionis culpæ, ſed & circunciſionis futuræ in reſurrectione generali, ab omni defectu corporis & paſſionis Chriſti, obſeruatio quantũ ad præceptũ Dei de circunciſione datũ.

† D. THOMAS 3. p. q. 70. art. 4. differentiam inter circunciſionem & noſtra ſacramẽta oſtendens, docet gratiam non fuiſſe datam virtute ipſius circunciſionis aut ex opere operato ſicut noſtra ſacramenta; ſed virtute fidei in Chriſtum futurum & paſſurum vel propriæ in adultis, vel alienæ paruulis applicatæ, cuius ea circũciſionis cæremonia erat quoddam ſignum & proteſtatio, & probat vbi ſupra: de diſcrimine ſacramentorum nouæ & vet. legis & an nouæ legis ſacra. virtute tantũ aſſiſtente vt iam ex Scoto aliquoties. Vide infra in dictione *ſacramentum.* †

DE neceſſitate ſacramenti huius eſt, quod circunciſio fuit maſculis de domo Abrahæ de neceſſitate ſalutis, niſi excuſaret impoſſibilitas, aut diſpenſatio Dei ſpecialis. Vnde dicitur *Gen.* 17. *Circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem pr. putii veſtri, vt ſit ſignum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis.* Et ſequitur. *Maſculus cuius præputii caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo: quia pactum meum irritum fec t.* Vide de hoc *Hug. p.* 12. *c.* 2 *de ſacra. Pet. Pal. q.* 5. *a.* 2. & *Lyram c.* 17. *Gene.* de neceſſitate circunciſionis & ſignificatione. Dicuntur autem de domo Abrahæ omnes qui permanſerunt in fide Abrahæ: quibus promiſſa fuit terra Chanaan: & qui legem receperunt in deſerto, in cuius ſignum in inſtitutione pacti circunciſionis promiſſa fuit Ab[illegible]hæ terra promiſſionis, vt habetur *Gene.* 17. Non itaq; omnes deſcẽdentes de ſemine Abrahæ obligabat hoc præceptũ, vt latius videre potes apud Alexandrum *p.* 4. *q.* 7. *m.* 4. *a.* 1. & *Palud. q.* 5 *a.* 2. *conc.* 1. Non itaque obligabat deſcendentes de Iſmahel & Eſau: licet obligabat perſonas Iſmaelis & Eſau, qui fuerunt de domo Abrahæ: poſteri autem eorum non ligabantur. Illi enim conuertentes ſe ad cultum alienum, ſeparauerunt ſe à domo Abraham. De quo latius vide *Gab. d.* 1. *q.* 4 *a.* 2 *l.* 4. Et *Palu. vbi ſup.* Omnes etiã de Iacob deſcendentes tenebantur hoc præcepto, quia illis omnibus facta eſt promiſſio terræ Canaã: vt latius deducit *Gab ibi.* Fuit & neceſſaria circunciſio propter diminutionem

Digitized by Google

concupiſcentiæ circuncisi. Et eſt ſimile nunc de baptiſmo. De paruulis verò vt tenet *Hugo*, quem ſequitur *Alex.p.4 q.7.m.4.a.3.d.* quod paruuli qui moriebantur ante octauum diem ſaluati fuerunt in fide parentum, cum oblationibus & ſacrificijs: poterat & ante mortem inſtante ſuſpicione anticipari, quamuis non tenebatur. Diſpenſatio quoque ſpecialis Dei fuit de filijs Iſrael genitis in deſerto, nam illi non erant circuncisi donec tranſirent Iordanem, tum propter iter faciendum: tum quod in deſerto ab alijs ſeiuncti diſtrictione, non indigebant. Latius ſcribit *Alex.q.7.m 6.ar.1* Cui concordat *Palud. q.5.ar.3.c.1.* & poſt hos *Gab.di.1.q.4.ar.2 con.1. l.4.* Fuit autem octaua dies de neceſſitate præcepti, & non de neceſſitate ſacramenti. Primum patet *Gen.17.* Secundum, quia circuncisio quolibet tempore facta ſuum effectum habuit conferendi gratiam, originale remittentem vt patet de pueris ante octauam diem circuncisis, & de proſelytis, ac filijs Iſrael in Galgalis poſt octauum diem à Ioſue circuncisis, qui omnes cõſecuti ſunt effectum ſacramentalem, gratiam, ſcilicet, originale remittentem, & concupiſcentiam minuentem: ita ſcribit *Gab. vbi ſup.* & aſſentit *Palu. ar.3.q.5.di.1.l.4.* Culter verò lapideus, nec quo ad obſeruationem præcepti, nec quo ad efficaciam ſacramenti fuit neceſſarius, ſignificationi tamen myſticè fuerat opportunus. Nam de illo cultro in præcepto non fuit mentio: nec tollitur efficacia ſacramenti ſiue ſit culter chalybeus ſiue lapideus: vt ſcribit *Gab. con.3.* & *Palud. vbi ſup.* Fuit autem congruus culter lapideus: quia ſignificabatur per hoc principalis auctor purgationis Chriſtus qui petra dicitur, ſecundum illud *1. Cor. 10. Petra autem fuit Chriſtus.* Hic autem futurus erat vt purgationem faceret peccatorum, tollendo peccata mundi, ſecundum illud *Ioan. 1. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi.* Significabatur etiam duricies & inobedientia Iudæorum: videlicet *Leuit.* & *in lib. ſeq.* & *Act. 8.* Plura *Gab. vb ſup.* Sed non omnis ſignificatio eſt de neceſſitate & eſſentia ſacramenti, ſed illa tamen qua ſignificatur effectus ſacramentalis, qui in propoſito eſt remiſſio originalis, quæ non plus ſignificatur per cultrum lapideum quam ferreũ. Mos quoque eſt Iudæorum quod nõ cultro lapideo, ſed ferreo circuncidunt, vt dicit *ſ Tho* hoc eſt nouaculis acutiſſimis. Data eſt autem circũcisio viris & nõ mulieribus: vt dicit *Pet.Pal.d.1.q.5.l.4.* tum quia curatiuum erat. Cùm enim peccatum originale deſcendat à patre in filios quantum ad culpam & reatum, quantum autem ad pœnalitatem deſcendat à fœmina: quia pater eſt cauſa efficiens in generatione, & materiã adminiſtrat. Circuncisio autem data eſt contra originale ad tollendum culpam, non autem ad tollendum carnis corruptionem, ideo viris & non mulieribus data eſt. Tum etiam quia diſtinctiuum, quia diſtinctio populi à populo præcipuè pertinet ad viros, quia mulieres viris ſubditæ ſunt, & ſequuntur forum viri. *D. Thom. Palud.* Dicitur & data circuncisio fœdere ſempiterno. *Gen. 17.* De qua vide & ſuprà in Ceſſatione legalium. Et hoc intelligendum eſt, (vt ſcribit *Iac. de Valen. trac. 3. c. 2. reg. 7. prol. in Pſalt.*) ſecundum illam ætatem & ſeculum ab Abraham vſque ad Chriſtum: nam æternum dicitur ab ætate. Et ſic æternum ſiue ſempiternum dicitur illud quod eſt ſemper cum aliqua ætate. Et ſic circuncisio dicta fuit ſempiterna, non ſimpliciter cum omni tempore, ſed cum illa ætate ab Abraham vſque ad Chriſtum, quia fuit ſempiterna illi ætati illius corporis myſtici & legis. Et ſic dicendum de præcepto Sabbati & Agni paſchalis, quorum ætas fuit finita in Chriſto, *&c.*

Circvncisio competebat Chriſto, non propter indigentiam, quia peccatum originale non contraxit, ſed propter decentiam. De quo latius *Palud.d.1.q.5.concl.3.* De præputio Chriſti ſcribit idem, & dicit quod ipſum fuerit ab Angelo delatum, (vt vult *Comeſ.*) Carolo Magno, & ab eo Aquiſgrani poſitum: & à Carolo Caluo tranſlatum Corroſium. Sed hoc Teologi multi negant, eò quòd tanquam ad veritatem humanæ naturæ, & integritatem pertinens, cum Chriſto reſurgere debuerit, licèt cicatrix in ſignum victoriæ in manibus & pedibus remanſerit. Potuit tamen Chriſtus de materia alia ſibi præputium ſimile præparare, & illud deuotioni fidelium dimittere. Ita *Palud.*

Circvncisio ceſſauit ſimpliciter quantum ad neceſſitatem ſalutis, quando baptiſmus conſulebatur tam Gentibus quàm Iudæis. Id quidem & alia probat poſt *Scot.* & *S. Tho. Gab. d. 1. q. 4. p. 2. a. 3. conc. 1. l. 4.* Erat autem perfectius

Digitized by Google

fectius remedium baptiſmus quā circunciſio. Plura *ibid. Gab. &c.* Sed quale dabatur pro fœminis remedium, inquit Gerſon *p. 1. ſerm. de cir.* fides propria, ſi adultæ erant, vel parentum pro paruulis. Eſt & alia circunciſio ſpiritualis, qua ſenſus noſtros circuncidimus à prauis cupiditatibus. De qua vide & eundem *Gerſ. vbi ſup.* & in *Ioſephi. di. 8.* & aliàs multa, *&c.*

CIRCVMINCESSIO. De qua vide in dictione *Inexiſtentia*, eſt, vt ſcribit ſanctus *Bona. d. 19. q. 4. l. 1.* qua dicitur quod vnus eſt in alio, & econuerſo. Et vt dicit *Brul.* eſt quædam inexiſtentia actualis, qua aliquid dicitur inexiſtere alicui, quod eſt realiter diſtinctum ab eo per intimam præſentialitatem & conſubſtantialitatem identificam. Et hoc, vt ait *Bona.* propriè & perfectè in ſolo Deo eſt, quia circuminceſſio in eſſendo ponit diſtinctionem ſimilem & vnitatem. Et quoniam in ſolo Deo eſt vnitas cum diſtinctione, ita quod diſtinctio eſt inconfuſa & vnitas indiſtincta: hinc eſt quod in ſolo Deo eſt circuminceſſio perfecta. Et patet ratio huius, quia ratio circuminceſſionis eſt perfecta vnitas eſſentiæ cum diſtinctione perſonarum: & quoniam proprium eſt ſolius Dei, ideo & circuminceſſio talis, ſecundum quod dicit *Hilar.* & *Mag. in tex. d. 19. l. 1.* in Deo eſt perfecta. Et venit circuminceſſio à circumincedo, quia incedunt in ſe inuicem, vt notat *Brul. d. 19. q. 4. l. 1.* Et ſecundum eundem ad veram circuminceſſionem requiruntur quatuor conditiones. *Prima* eſt, quod ſit exiſtentia vnius in alio. *Secunda*, quod ſit ibi intima præſentialitas. *Tertia*, quod ſit ibi realis diſtinctio. *Quarta*, quod ſint realiter diſtincti qui circumincedunt. Nulla autem creatura poteſt eſſe in alia circuminceſſiuè quia nulla eſt alteri idem conſubſtantialiter: nec creatura poteſt eſſe in Deo circuminceſſiuè, nec econuerſo. Et licèt Deus ſit intimè præſens cuilibet rei, non tamen eſt ei conſubſtantialis: ergo nec circumexiſtit alicui. Vna verò perſona diuina eſt in alia circuminceſſiuè, & econuerſo: quia eis conuenit diffinitio circuminceſſionis, & totalis cauſa illius circuminceſſionis eſt diſtinctio realis & vnitas eſſentiæ diuinæ numeralis in eiſdem. Item perſona diuina non eſt in eſſentia diuina circuminceſſiuè, nec econtrà, quia non diſtinguitur realiter ab ea. Hæc *Brul.* Vide & de hoc in dictione *Inexiſtentia*. De hac circuminceſſione loquitur *Gerſ. tract. 9. ſuper Cant. Mariæ*, cùm ait: Nemo venit ad filium niſi repletus bonis ſpiritus ſancti. Nullus dat ſpiritum ſanctum filio in diuinis niſi pater: non poteſt igitur venire ad filium niſi cum ſpiritu ſancto, quem dat ei pater. Hinc eſt oratio Chriſti ad patrem, *Vt dilectio*, inquit, *qua dilexiſti me, ſit in eis: & ego in eis.* mira circũinceſſio. Ruſſus ipſe filius non redit ad patrem niſi per ſpiritum ſanctum, quem ſpirando reddit patri felici & inenarrabili, id eſt, non errante circulo, dat ſpiritus ſanctus mentem quam inhabitat, nunc filio à patre, nunc patri à filio, &c. Hæc *Cancel.* vbi ſupra.

CIRCVNSTANTIA, vt ſcribit *Rich. d. 17. a. 3. q. 5. l. 4.* dicitur illud, quod eſt extra eſſentiam actus, in aliquo tamen modo ipſum attingens, aut quantum ad eſſentiam actus, aut quantum ad effectum, aut quantum ad cauſam. Vide latiùs ibi *Rich.* Circumſtantia ſecundum *S. Tho. l. 2. q. 7. a. 1.* eſt accidens actus humani attingens eum extrinſecè. Sunt autem circunſtantiæ quas annumerat *Pet. de Pal. q. 3. d. 16. l. 4.* his verſibus:

Quis, quid, vbi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando:
Quilibet his ſeruet morbi medicamina dando.

S. Bona. ita ponit:

Aggrauat ordo, locus perſona, ſcientia, tempus,
Ætas, conditio, numerus, mora, copia, cauſa.
Eſt modus in culpa, ſtatus altus, lucta puſilla.

Quas autem circunſtantias quis teneatur confiteri, vide eum *d. 17. q. vlt. l. 4. & penult.* & in moralibus ſex ponuntur circunſtantiæ ſcilicet, Quis, quid, vbi, quando, cur, quomodo. De his videre potes *Gerſ. p. 2. dial. ſoph. & nat. de caſt. Ecc. ſiue cælib. & p. 1. tract. de prob. ſpirit. & p. 3. dial. apol.* Circunſtantiæ quas annumerat *Bona.* vt ſuprà dictum eſt *d. 16. cir. tex. l. 4.* ſex ex his reſpiciunt perſonam, ſcilicet ſcientia, ordo, ætas, conditio, perſona & ſtatus. Tres reſpiciunt crimen ſiue actum, ſcilicet numerus, mora, & modus agendi. Tres reſpiciunt cauſam, ſcilicet copia, cauſa, lucta puſilla; & duæ ſunt adiacentes, locus & tempus.

CIRCVNSTANTIÆ PECCATORVM ſunt quadruplices, *Gab. d. 17. q. 1. ar. 2. con. 4. l. 4.* Quædam ſunt quæ trahunt actum peccati in aliud genus peccati, quales ſunt quæ ſpeciali prohibitione prohibentur, ſicut in furto circunſtantia loci cõſecrati aut rei ſacræ. Hæc enim trahit furtũ in

Digitized by Google

ſacrilegium, quod ſpeciali prohibitione prohibitum eſt. Et luxuriæ circunſtantia eſt, quod perſona ſit coniugata, conſanguinea, vel affinis, violenter oppreſſa aut rapta, propter quas luxuria alia & alia ſortitur nomina: vtputa dicitur adulterium, inceſtus, oppreſſio, ſtuprum, raptus, quæ ſingularibus prohibitionibus prohibentur: & hæ circunſtantiæ ſunt confitendæ, quia illæ inducunt quaſi nouum mortale, pro quanto ſpeciali prohibitione ſunt prohibitæ Omnis enim actus contra prohibitionem commiſſus, eſt mortalis. Si ergo contra vnam prohibitionem, tantum eſt mortale ſimplex: ſi verò contra duas, eſt duplex virtualiter. Et cum omnia mortalia ſint confitenda, neceſſe eſt circunſtantiam quaſi peccatum duplicantem ſpecificè confiteri: inter has eſt circunſtantia diei feſti. Nam omnis peccans in die feſto (puta qui furatur) duplex præceptum tranſgreditur, ſcilicet tertium, quia ſabbatum violat: & ſextum, in eo quod furatur: & ita dupliciter peccat. Similiter frequentia ſeu numerus commiſſorum peccatorum neceſſario eſt confitenda: quia hîc ſimpliciter ponit aliud peccatum: quia quotiens peccatum iteratur, totiens nouum peccatum committitur. Et ſi confitens numerum certum ignorat commiſſorum mortalium, ſaltem exprimat numerum quem putat propinquiorem frequentiæ peccatorum. *Alia* ſunt circunſtantiæ quæ non trahunt in aliam ſpeciem per nominis mutationem, ſed tamen in eadem ſpecie aggrauant: vt eſt libido & intenſio actus, peccati præcedens deliberatio, motiuum ſeu tentatio inducens ad peccatum, conditio perſonæ peccantis, quo ad ſtatum, ætatem, prudentiam, qualitatem. Conditio perſonæ in quam peccatur, damnum per peccatum illatum, vt in furto ſi multum ſubtractum eſt pauperi vel infirmo, multas proles habenti. Non eſt autem ita certum (vt ait *Gab.*) an illæ circunſtantiæ ſint confitendæ: quia aliquando ſatis dubium eſt, an aggrauent mortaliter. Sed ſatis cautum eſt & ſatis tutum & vtile illas confiteri, præſertim quando multum grauant, aut ſunt occaſiones ſequentium peccatorum in ſe vel in aliis. Quando autem certum eſt, quod non aggrauant mortaliter, non eſt neceſſarium eas confiteri. *Tertiæ* circunſtantiæ ſunt impertinentes, quæ neque aggrauant, nec excuſant ſeu alleuiant: vt quod peccatum commiſſum eſt in feria ſecunda vel tertia, dum neutra eſt feſtiua: aut quod factum eſt in ſtuba, aut in cubili ſiue cubiculo, vel cellario, illæ circunſtantiæ non ſunt confitendæ, ne confitens hiſtoriam texere videatur, ſed cum dolore & verecundia ſe de ſuis peccatis accuſare. *Quartæ* circunſtātiæ ſunt alleuiantes peccata, vt ignorantia craſſa, indeliberatio, tentationis magnitudo, infirmitas, timor, & huiuſmodi. Siquidem grauius peccat qui ex certa malitia ſciens peccat, quàm qui peccat ex ignorantia, infirmitate vel timore. Hæ circunſtantiæ regulariter non ſunt confitendæ, quia non eſt ibi locus ſe excuſandi, ſed accuſandi. Dicitur regulariter, quoniam ſi circunſtantia excuſaret actum à mortali peccato: vt ignorantia inuincibilis, ſurreptio tollens deliberationem, illæ eſſent confitendæ: vt confeſſor intelligere poſſet ſpeciem peccati, & in ſuo iudicio non errare, qui autem non haberet aliquod peccatum, non teneretur confiteri. Vnde *Scot. 17. in fi. l. 4* Innocens à mortali & veniali tenetur ſimpliciter non confiteri. Vnde ſi beata Virgo fuiſſet confeſſa Petro poſt aſcenſionem, peccaſſet confitendo: ſed ſi eſt innocens à mortali, poteſt confiteri venialia, vel poteſt non confiteri: vt habet *Scot.* Et ita habens tantum venialia, non tenetur confiteri: vt latiùs videre potes apud *Scot.* & infrà in *dict. Confeſſio.*

Circvnstantiæ complicum (vt ſcribit *Gab. d. 15. q. 1. a. 2. conc. 5.*) ita ſunt confitendæ, vt tamen non manifeſtentur compeccātium perſonæ Nam ſemper eſt cauenda diffamatio proximi, quantum cum iuſtitia fieri poteſt. Imò & confeſſor ſi ſentit quod confitens manifeſtare vult perſonas cum quibus aut quarum inductione peccauit, præuenire debet, & confitentem informare, vt non manifeſtet perſonam, vt vult *ſ. Bona. d. 21. p. 2. a. 1. q. 3.* & hoc regulariter intelligendum eſt. Nam in duobus caſibus perſona compeccans poteſt reuelari. *Primus*, quando propter circunſtantiam perſonæ mutatur genus peccati, & non pòteſt exprimi genus peccati, niſi ſpecificetur perſona, per quam ſpecificationem confeſſor deuenit in notitiam perſonæ, nec poteſt haberi alius confeſſor. Vt ſi quis commiſit inceſtum cum matre vel cum vnica ſorore, quæ nota eſt confeſſori: ſi alius confeſſor haberi non poteſt, præferenda eſt ſalus pro-

Digitized by Google

pria famæ perſonæ: ſed ſi alius confeſſor haberi poteſt, quærendus eſt cum licentia, *&c.* *Secundus* caſus eſt, quando confeſſor talis eſt qui poſſet prodeſſe, & non obeſſe eis qui deteguntur, neq; per hoc diffamaretur perſona detecta. Ita ſentit *ſ. Bon.* quod confeſſor tenetur hoc habere ſecretum apud ſe, ſicut cætera peccata ſibi confeſſa. Nam & extra confeſſionem crimen occultum poteſt reuelari ei qui prodeſſe poteſt, & non obeſſe propter correctionem & ſalutem fratrum: multò magis in confeſſione. Conſulit tamen *ſanct. Bonauentura*, quod in caſu fiat reuelatio extra confeſſionem. Dicit tamen hîc *Gerſ.* quod magna cautela requiritur apud confitentem & confeſſorem, ne zelo proficiendi indiſcretè fallatur. Sufficit etiam talis expreſſio circunſtantiarum, talibus verborum locutionibus, per quam confeſſor de magnitudine peccatorum confitentis pro abſolutione, & pœnitentiis diſcretè conferendis inſtruatur. Vnde vt vult *ſ. Bona. d.* 21. *p.* 2. *q* 3. ſufficit aliquando in generali dicere: Vt ſi mulier cognita eſt ab Epiſcopo, ſufficit dicere quod aliquis magnus prælatus eam cognouit. Si à perſona religioſa, ſufficit quod in generalitate ſua ſtet, quia ſatis apparet genus culpæ. Si verò deſcendat ad perſonam ſingularem, increpanda eſt perſona confitens. Similiter nec debet confeſſor curioſe inquirere de perſona, ſed ſi ſuſpicatur quod ſit perſona cui poſſit prodeſſe, & competens & vtile ſit illum ſcire, poteſt extra forum confeſſionis illam inquirere: nam talia frequenter ſunt occaſio frangendi ſigillum confeſſionis, vbi eſt maximum periculum. Hæc & alia *ſ. Bona.*

Circumvenire decipere. Vnde vt refert *Gab. diſt.* 15. *q.* 12. *a.* 2. *con.* 2. Nemo ſecundum Apoſtolum circumuenire debet proximum in negotio. 1. *Theſſ.* 4.

Civitas propriè eſt collecta ciuium multitudo ad iure viuendum. Quandoque dicitur ius ciuium: vſurpatiuè dicitur vrbs, hoc eſt ipſa mœnia & ædificia. *D. Aug. in lib. de Ciuit. Dei,* duas deſcribit ciuitates, duas ſignantes Eccleſias inter ſe diuerſas pariter & aduerſas, vt refert *D. Card. Cam. in laud. Theol.* Vna eſt ciuitas Hieruſalem. Alia eſt ciuitas Babylon. Vna ciuitas eſt Eccleſia Dei, alia ciuitas eſt Eccleſia diaboli. Vna Eccleſia bonorum, de qua dicit *Pſal: Laus eius in Eccleſia Sanctorum. Pſal.* 149. Alia Eccleſia malorum, de qua idem Propheta: *Odiui,* inquit, *Eccleſiam malignantium. Pſal.* 25. De quo latiùs lege *Cam.* Vnde Chriſto-politanus Epiſcopus *Iac. de Valen. Pſal.* 61. ait: In principio diuiſum fuit totum genus humanum in duas ciuitates ſiue ſocietates: vnam Dei, & alteram diaboli. Has duas ciuitates diuiſerunt duo amores, vt inquit *Aug.* Nam amor mundi & bonorum temporalium conſtituit ciuitatem terrenam & diaboli. Nam illa incepit ab amore ſui, vſque ad contemptum Dei. Cuius primus ciuis fuit Cain. Amor autem Dei incipiens ab amore Dei vſque ad contemptum ſui, conſtituit ciuitatem Dei. Cuius primus ciuis fuit Adam & Abel: ideo iſti dicti ſunt filii Dei, illi vero filii hominum, eo quod in hoc mūdo & carne conſtituerunt ſpem ſuam & felicitatem, iſti vero in ſollo Deo. Et ideo filij hominum illius ciuitatis ſemper perſecuti ſunt filios Dei & huius ciuitatis, propter bona temporalia. Et ſic primo Cain perſecutus eſt Abel, & Chaldęi Abraham, & Iſmahel Iſaac, & Eſau Iacob, & Saul & Doech ipſum Dauid. Et ſic populus Iudæorum & Gentiles perſecuti ſunt Chriſtum, & Eccleſiam ſuā, quæ propriè dicitur ciuitas Dei vſque ad Antichriſtum. De quo videre potes & *Ger. p.* 3. *ſupra Cant ſympſal* 5. *&c.*

Clarvm à quo claritas. Et nomine claritatis (vt ſcribit *Pal. d.* 44. *q* 5. *l* 4.) importat proprietatem luminis, ſicut & ſuum oppoſitum, ſcilicet obſcuritas importat conditionem ſeu proprietatem oppoſitam contrarie, vel priuatiue lumini, ſed quia mediante lumine perficitur in nobis potiſsima cognitio ſenſitiua exterior quam habemus, ſcilicet viſiua, p quam res nobis potiſsime manifeſtantur, & cuius nomen transfertur ad omnes alias cognitiones, per quas nobis aliqua veritas manifeſtatur, ideo nomen claritatis transfertur ad omnem manifeſtationem veritatis. Vnde omnem veritatem nobis manifeſtam dicimus eſſe claram, & per conſequens omne quod eſt ſui bene manifeſtatiuum dicimus eſſe clarum, &c.

Clavis dicitur qua nos quicquam aperimus vel claudimus. Et nomen clauis (vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 18. *a.* 1. *q.* 1 *l.* 4.) translatum eſt ad ſpiritualia ab ipſis corporalibus. In his autem corpora-

corporalibus clauis eſt inſtrumentum ad remouendum aliquod obſtaculum. Et quoniam in ſpiritualibus inuenimus obſtaculũ ingrediendi in regnum cœleſte, neceſſe eſt illud remoueri: ideo ad ſpiritualia nomen clauis transferimus, vocantes clauem illam virtutem, per quam obſtaculum (vt eſt peccatum) remouetur, ſine per quam excluditur vel includitur. Vnde claues iſtæ (de quibus loquuntur *Mag. & Doct.* 4. *Sent. d.*18.) non ſunt corporales, ſed ſpirituales, ſic dictæ metaphoricè. Vnde ſecũdum *S. Tho. & Scot.* & alios omnes, transferentes ſecundum aliquã ſimilitudinem transferunt. Vnde ſicut clauis materialis eſt proximum inſtrumentum aperiendi, & claudendi oſtium. & per hoc non eſt apertio, nec aperiens, nec cauſa propter quam aperitur: Sic clauis ſpiritualis eſt aliquid requiſitum ad aperiendum regnum cœlorum, quod non eſt aperiens, nec apertio, nec cauſa propter quam aperitur, velut eſt dignitas perſonæ ad intrandum: aut indignitas ad repellendum propter meritum vel demeritum. Nam apertionem intelligimus ipſam ſententiam dictantem eſſe aperiendum vel claudendum, & aperientem Iudicem ſententiãtem. Sic ergo clauis ſpiritualis eſt poteſtas ſententiandi. Hæc enim eſt immediatum inſtrumentum dictandi ſententiam ſiue ſententiandi.

CLAVES SPIRITVALES quibus cœlum poteſt reſerari homini, diſtinguuntur plures. Vna clauis eſt ſana doctrina. *Luc.* 11. ait Saluator: *Væ vobis Legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ. Glo.* Auctoritatem docendi ad veritatem ſaluificam: *ipſi non introiſtis*, ſcilicet, malè viuendo: *& eos qui intrabant*, id eſt, intrare deſiderabant, *prohibuiſtis*, ſcilicet, falſa doctrina, vel malo veſtro exemplo corrũpendo illos ſimplices. Beatus Petrus cum iſta claui, ſcilicet, doctrina fidei, ſimiliter & beatus Paulus, & cæteri Apoſtoli, per mundum innumerabilibus hominibus cœlum aperuerunt. Alia clauis ſpiritualis eſt vera pœnitentia, quæ cœlum aperit. Mat. 3. *Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. S. Bern.* O pœnitẽtia, quæ es Sole ſplendidior, auro pretioſior, tu omnia ligata ſoluis, tu Paradiſum aperis. Hæc aperuit Latroni Paradiſum, & Magdalenæ, & Petro poſt negationem, & Paulo poſt veram conuerſionem. Tertia clauis eſt ſanguis Chriſti & pœna. Iſa. 22. *Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius. Amb.* Sanguis Chriſti, clauis eſt Paradiſi. Item *Greg.* & *Damaſ.* Crux Chriſti Paradiſum aperuit, quod plus quàm quinq; millibus annis clauſum fuit. Per hanc clauem nobis aperitur cœlum in Baptiſmo, & aliis Sacramentis, *&c.* Quarta clauis eſt ipſa poteſtas collata à Deo ſupernaturaliter ſacerdotali dignitati, quæ dicitur clauis metaphoricè, ad ſimilitudinem clauis materialis, quia, ſcilicet, ordinatur ad aperiendum vel claudẽdum regnum cœlorum, vt dictum eſt. Et eſt duplex (vt ſcribit *Petrus Pal. d.* 19 *a.* 1. *con.* 2.) ſcilicet, clauis iuriſdictionis, & ordinis. Iuriſdictionis requirit materiam ſubiectam, ſicut dominus ſeruum. Clauis verò ordinis, qua peccata ſoluuntur, vel retinentur, non ſemper habet materiam in actu. Et diffinitur ſic.

CLAVIS SPIRITVALIS, (vt habet *Gab. d.*18. *q.* 1. *a* 1. *l.* 4. & aſtipulantur cæteri) eſt poteſtas iudicandi, id eſt, ſoluendi & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à regno Dei Eccleſiaſticus Iudex. Et poteſtas illa eſt triplex, ſcilicet principalis, præcellentiæ, non tamen principalis, & clauis miniſterij ſiue miniſterialis. Principalis eſt ſolius Dei ſecundum diuinam naturam, qui per propriam eſſentiam (quæ ſemper iuſta eſt, imò ipſa iuſtitia, qua præſidet omnibus) aperit & claudit, ac impedimẽta, ſcilicet peccata, & reatum pœnæ dimittendo remouet. Et illa poteſtas non poteſt alteri communicari, quia eſt diuina eſſentia, quæ alteri communicari non poteſt. Secunda poteſtas non principalis, ſed tamen ex eſſentiæ accepta à ſuperiore cum vniuerſalitate cauſarum iudicandarum, propriè eſt ſolius Chriſti ſecundum naturam humanam. Vnde *Ioan.* 5 *Pater dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Nam etiam ſecundũ humanam naturam nouit omnia & habet voluntatem inobliqualem, & ideo ſententia ſua eſt irreuocabilis & immobiliter iuſta. Tertia poteſtas, ſcilicet miniſterij particularis (quantum ad cauſas cognoſcendas) & infirma quantum ad ſententiam proferendam: puta quia poteſt aliquando deuiare à iuſtitia, & reuocari. Et hæc eſt miniſtrorum Eccleſiæ, quibus datum eſt vt cognoſcant in cauſis, & ſecundum legem Dei iudicent regnum cœlorum eſſe aperiendum. Cui cùm ſe conformant à Deo approbatur, & firma manet. Si verò diſſentiunt abra-

ab ea infirma eſt, & à Deo reuocatur. Clarius & longius de hoc ſcribit *Gabr.* & *Scot.* Poteſtas igitur aperiendi regnum eminenter & excellenter eſt in Chriſto, ſecundum naturam aſſumptam, in qua pro nobis ſatisfecit, & meruit. Miniſterialis vero collata eſt miniſtris ſacramentorum, per quæ virtus paſſionis Chriſti in nos fluit & operatur ſalutem (vt ſentit *S. Bonau.*) Et quamuis poteſtas ſententiandi ſeu iudicandi intromittendos & excludendos à regno Dei ſit clauis principalis, quia tamen hæc poteſtas, vt rectum habeat vſum, exigit auctoritatem cognoſcendi in cauſa peccatoris, quoniam ſine cognitione cauſæ, ſententia non poteſt eſſe iuſta & recta, Ideo etiam auctoritas cognoſcendi dicitur clauis, quia eſt inſtrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum, & tale ſine quo prior clauis non poteſt habere iuſtum vſum. Et ſecundum hoc ponuntur duæ claues, ſcilicet clauis ſcientiæ, ad diſcernendum dignum ab indigno, & clauis poteſtatis ſententiandi ad quam prior ordinatur, vt iuſtè exeat in actum. Et illa clauis ſcientiæ, non eſt ſcientia aliqua actualis, vel habitualis vel diſcretio quæcunque: ſicut videtur *Magiſt.* ſentire, quoniam (vt dicit *Scot.*) licet auctoritas diſcernendi requirat ſcientiam ſeu diſcretionem concomitantem ad rectum vſum eius, quemadmodum clauis poteſtatis requirit aliquam iuſtitiam ad rectum eius vſum, tamen ſicut poteſtas rectè iudicandi poteſt eſſe ſine iuſtitia, & ideo non eſt iuſtitia: ita & auctoritas cognoſcendi poteſt eſſe in aliquo ſine diſcretione & ſcientia. Et quando dicit *Magiſt.* Clauis ſcientiæ eſt ſcientia diſcernendi, intelligatur, quod ſcientia requiritur ad rectum vſum clauis illius non ſimpliciter, vt clauis inſit. Quod ſi aliter intellexit Magiſter, fuit alterius opinionis & minus probabilis, vt dicit *Gabr.* Et vt Paludenſis ſcribit *diſt.* 19. *qu.* 2. *lib.* 4. Soli ſacerdotes noui teſtamenti habent claues regni cœlorum proprie dictas, quæ ſunt ad aperiendum cœlum immediatè, licèt diſpoſitiuè: & dicuntur claues ordinis. Sed claues iuriſdictionis, quæ immediatè ad illud diſponunt, poteſt habere non ſacerdos. Et hac poteſtate clauis ſacerdotes homines ligatos & ſolutos ligant & ſoluunt, dum pœnitentibus ſatisfactionem imponunt, & de temporali pœna remittunt, ita habet *Magiſt. diſtinct.* 18. *lib.* 4. *ca.* 7. Et poſt eum *Gabr.* & cæteri multa. Et vſus clauium non eſt niſi in ſacramentali abſolutione. Poteſtas quoque clauium extendit ſe ad remiſſionem & retentionem culpæ, non coram Deo, ſed in facie Eccleſiæ. Non enim remittit peccatum, ſed remiſſum à Deo præſupponit. Et quamuis aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie Eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium ſacerdotis, (vt inquit *Magiſt. diſtin.* 18. *li.* 4. *cap.* 6.) Et ſubdit: In ſoluendis culpis, vel retinendis: ita operatur ſacerdos Euangelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis, qui contaminati erant lepra, quæ peccatum ſignat. Hos enim Synagoga non tenuit mundos, donec ſacerdotis iudicio mundi declarabantur. Vide plura apud *Gab.* & *Scot.* de hoc.

CLAVIS AVTEM DICITVR ERRARE, (vt ſcribit *Gabr. diſt.* 18. *qu.* 1. *ar.* 3. *dub.* 2. *libro* 4.) quando ſacerdos abutitur claue. Poteſt ergo vtraque clauis errare, poteſtatis & ſcientiæ. Poteſtatis quando ſacerdos abſoluere tentat, non ſui iuriſdictioni ſubiectum, aut quem nouit non contritum, & in vtroque caſu ille error imputatur ſacerdoti ad culpam. Debet enim ſacerdos ſpiritualis Iudex ſcire ad quos ſe extendit ſua iudiciaria poteſtas, & non excedere limites ſuæ poteſtatis. Similiter non debet indignos abſoluere, nec dignos ligare, non enim eſt Iudex principalis, ſed principalis Iudicis miniſter, qui in ſuo miniſterio tenetur ſe conformare ſuo principali. Error clauis ſcientiæ poteſt contingere, vel ex parte ſacerdotis vel ex parte confitentis. Ex parte ſacerdotis, quando omittit inueſtigare neceſſaria: puta an confitens ſit contritus an non, aut circunſtantias neceſſario confitendas, vel dum abundat ſuperfluis: puta quando inquirit, quæ audire delectat, non pertinentia ad hoc forum, peccat autem ſacerdos ſatisfaciendo pruritui aurium ſuarum. Item circunſtantias fatuas peccata non aggrauantes, nec alleuiantes, & tunc non poteſt ferre rectum iudicium, niſi à caſu. Poteſt etiam contingere error ex parte confitentis, quia, ſcilicet fictus eſt, & fingit ſe contritum, cum tamen non ſit, & per hoc ſacerdos credit, qui non eſt, & ita errat in ſuo iudicio. Sacerdotis autem errantis, vt ibidem ſcribit *Gab.* in neceſſarijs cognoſcendis

[illegible] Deus non approbat, neq; quo ad ſa- cerdotem, [illegible] negligentiam peccat, [illegible], aliter diuino [illegible]. Negligentia enim [illegible] [illegible] culpabilis [illegible] [illegible] [illegible] concordat diuino : ergo [illegible] quantum ad ſuſcipientem. Hic enim conſequitur effectum iudicij, ſed tamen ſacerdos peccat ſatisfaciendo [illegible] & ſic ipſe non approbatur iudicando. Sed dum pœnitens fictus eſt, oſtendens ſe ſacerdoti contritũ, licet clauis ſcientiæ non erret quo ad ſacerdotem, errat tamen quantum ad confitentem, & per hoc arbitrium ſacerdotis non approbatur. De hoc latius vide *Gab. prop. 3. vbi ſup.* & *Scot. d. 19. li. 4.*

Clavvs dicitur quo aliquid affigimus. Claui autem quibus Chriſtus fuit affixus (vt ſcribit *Bral. d. 16. q. 2. li. 3.* adeo affligebant pendentem, quando manus eius & pedes confodiebantur, in quibus maxime erat afflictio propter neruos & [illegible] ibidem concurrentes, in quibus præcipue [illegible]. Et dicitur quod claui erant [illegible] acuti. Beda dicit quod fuerunt quatuor claui, tamen plures alij, & fere omnes dicunt, quod [illegible] pedem ſuper pedem, & ſic fuit [illegible]. Et vt paulo poſt dicit *Bral. vbi ſup.* [illegible] complexionalis in Chriſto [illegible] ad maiorem dolorem [illegible] concedo, inquit, [illegible] vel duobus [illegible] plus incomparabiliter afflixit [illegible] ſanctum Laurentium ſuo [illegible]. Vnde ſi omnes pœnæ & triſtitiæ omnium [illegible] latere, & pœna [illegible] Chriſti [illegible] quantum ad [illegible]

[illegible]

perſonæ Chriſti: ergo [illegible] dans ſe ſuper me [illegible]

[illegible] *D. Th.* [illegible] *d. 8.* [illegible] *Albertum.* Clementia eſt virtus [illegible] quem præſtabilem ſuper [illegible] pſum commiſſa eſt in [illegible] quantum ad [illegible] pro ipſis inſligendas. Sic enim clementia [illegible] ad Iudices & Præſidentes [illegible] cordiam reis exhibere, ſecundum illud *Iac.* [illegible] *Miſericordia ſuperexaltat iudicium.* Seneca: Clementia eſt inclinatio animi ad [illegible] in pœna exequenda, ait *lib. 2. de clem.* [illegible] nem. Clementia eſt temperantia [illegible] poteſtate vleiſcendi : vel eſt lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem in [illegible] nis. Itaque dici poteſt [illegible] tem in pœna exigenda. Et vt [illegible] 157. *ar. 1.* Clementia eſt virtus moderatiua [illegible] rum, ſecundum legem. Et eſt virtus [illegible] eo directe ei opponitur crudelitas, non autem feritas aut ſeueritas ſub beſtialitate, ſed virtuti heroicæ vel dono pietatis, ſecundum eundem 2. *q. 159. ar. 2.* Hæc autem virtus maxime [illegible] decet. Vnde ait Seneca: Nullum clementia [illegible] mnibus magis quam Regem ac Principem [illegible] cet. Vnde (*Cice. 1. Offic.* ait: Nil enim [illegible] nihil magno & præclaro viro dignius [illegible] tate atque clementia. Et quoniam Deus [illegible] bit *Gab. lect. 20. can.*) Rex Regum ac [illegible] Princeps viuorum & mortuorum Iudex [illegible] xime Deo conuenit, per quam & ipſe [illegible] tra condignum punit, nec lætatur in perditione viuorum. *Sap. 1.* Siquidem pius eſt, & [illegible] tur cruciatu, ſecundum *Greg. li. dial.* *Nunquid obliuiſceretur miſereri Deus, neque continebit in ira ſua miſericordias ſuas. Pſ. 76.* Congrue [illegible] *Gab. vbi ſup.*) ad patris clementiam in [illegible] titione qua petimus miſericordiam [illegible] beri aſpicimus [illegible] igitur clementiſſime Pater per Ieſum [illegible] ſilium tuum Dominum noſtrum [illegible]

[illegible]

[illegible] Maximus forte electus eſt. [illegible] *dederunt ſortes, & cecidit ſors* [illegible] Primus autem clericus fa[illegible] Papa compoſuit clerum, [illegible] ſcribit *Guil. in Rat. d. lib. 2.* [illegible] duobus modis, vt notat *Brul.* [illegible] modo pro viro docto, ſcientifi[illegible] repleto & experto. E[illegible] pro viro indocto, imperi[illegible] Vnde laicus dicitur a [illegible] Latine [illegible] λαὸς, [illegible] *Rat. lib.* [illegible]. Et ſic o[illegible] vt dicit *Bru.*) [illegible] laicus eſt [illegible] Clerici quoque a toto genere de[illegible] & debent præponi laicis. Se[illegible] clericus pro homine ha[illegible] in Eccleſia. Vnde cleri[illegible] Chriſti ſecundum or[illegible] deſeruiens. Et nec Ange[illegible] ſunt clerici, nec Sera[illegible] modo ſunt clerici. Sed ille [illegible] qui habet officium hoſtiarij ſi[illegible] de ſeptem ordinibus. [illegible] non eſt ordo, nec facit [illegible] de quo ſuo loco dicetur. Et [illegible] ſecundo modo capitur [illegible] [illegible]

clericis [illegible] *Et Palud. diſt.* [illegible] *q.* [illegible] *lib. 4.* [illegible] digna eſſe [illegible] pro vi[illegible] clerici [illegible] *Pal.* non debet mercari [illegible] ad diſ[illegible] Clerici quoque [illegible] ſpectaculis [illegible], & [illegible] niſi neceſſitate intrare debent. Nec [illegible] nec vere nec iocoſe pugnare, nec [illegible] gimus ferre. Debent etiam ab [illegible] abſtinere: nec debent munera [illegible] dicma. Debent inſuper clerici res Eccleſiæ bene diſpenſare, non ſuperflue. Non licet eis de ſumptibus Eccleſiæ filios ſuos in ſtudio philoſophię procurare. Item non licet clerico habere beneficium cui ſufficit patrimonium. Nec clericus de rebus Eccleſiæ, ſed de rebus per ipſum acquiſitis poteſt facere teſtamentum: & ſi inteſtatus deceſſerit, in omnibus rebus ſuccedet Eccleſia. Item clericis non eſt iniungenda pœnitentia ſolemnis. Item melius eſt habere paucos bonos clericos quam multos inutiles. [illegible] ebrietatem & luxuriam vitent, [illegible] debent temperare. Poſſunt quoque clerici de mandato Prælati incarcerari, & per [illegible] ſine excommunicatione. Item clerici incorrigibiles de crimine degradati, ſeculari iudicio debent tradi. Item clerici fures pro rebus Eccleſiæ requirendi de licentia ſuperioris torqueri poſſunt & tormentari vſquequo reſtituant. Hæc omnia in iure inueniuntur, vt [illegible] *Pal.* [illegible] *pr. 1.* & ad ſingula hæc [illegible]

Coactio idem [illegible] *d. 6. ar. 1. q. 1.* [illegible] git coactionē [illegible] diligit [illegible] vt idem [illegible] quia non [illegible] te alicuius [illegible] ſunt, niſi per [illegible] tur [illegible]

interioris actus voluntatis ad quem cogi non possunt: & non prodest Eccleſiæ patet, quia plus poſſunt nocere Eccleſiæ infideles occulti quam manifeſti, quia ſub ſimulatione Chriſtianitatis, veros Chriſtianos facilius ſeducunt & peruertunt, inquit *Rich.* Eſt autem duplex coactio, ſcilicet abſoluta & violenta. De quo vide in *dictione Violentum.* & *Richar. quæſtione. 2. vbi ſupra.*

Cogitatio ſecundum *Richard. de Contemplat.* eſt improuidus animæ obtutus circa ſenſibilia ad euagationem pronus. *Gerſ. part. 3. de myſt. Theolog. par. 4. conſid. 21.* ſcribit, quod tres ſint termini generales, quibus maxime vſos fuiſſe video, qui de contemplatione per modum artis locuti ſunt, cogitatio, meditatio, contemplatio. Cogitatio, vt dictum eſt. Meditatio eſt prouidus animæ obtutus in veritatis cognitione ſeu inquiſitione vehementer occupatus. Contemplatio eſt perſpicax & liber, id eſt expeditus animi contuitus in res ſpirituales perſpiciendas vſquequaque diffuſus, & in diuina ſpecula ſuſpenſus. Cogitatio igitur vagatur & ſerpit ſine labore & fructu: contemplatio circumuolat & circumfertur ſine labore & cum fructu: meditatio nititur & intendit cum labore & fructu: in cogitatione eſt [illegible] in meditatione inquiſitio, in contemplatione admiratio, & [illegible], vt idem ait *conſid. 22.* quia [illegible] vel ex ſenſationibus actualibus, vel [illegible] phantaſmatibus paſſim occurrentibus, & vltra non [illegible]. Vide latius *Gerſon. ibi.* Et nota quod ſcribit *Scot. d. 42. li. 2.* Si cogitatio placet & continuatur non propter cogitatum, ſed vt per eam [illegible] ad finem debitum deducatur, non eſt peccatum: ſed ſi propter obiectum illicitum, vt in ipſo delectetur, ſic eſt peccatum. Et [illegible] viri deteſtantur cogitationes [illegible] *Scot. & Fr. Pelb. lib. 2.* [illegible]. Quando autem cogitatio [illegible] peccatum veniale vel mortale, conſiderandum [illegible] & ſecundum omnes Theologos [illegible] tenendum, quod quando [illegible] cogitationem in qua delectatur [illegible]

[illegible] quod conſenſus in [illegible] eſt [illegible] peccatum. Secundo [illegible] ſi [illegible] in aliquid quod eſt [illegible] genere, [illegible] homicidium, &c. Secundo [illegible] debet ſi [illegible] cogitatio [illegible] tale peccatum [illegible] veniale eſt, [illegible] [illegible] periculum [illegible], & tunc ſi [illegible] nec repellit, peccat mortaliter [illegible] puta vt ſi mulier vidua cogitat de [illegible] gali, quem habuit [illegible] delectatur in ipſa delectatione cogitationis [illegible] terita, non peccat mortaliter, ſecus ſi ſe [illegible] in tali delectatione vt [illegible], & [illegible] minet ſibi ex hoc periculum [illegible] nis non repellendo cum aduertit quia tunc peccat mortaliter. Tertio conſiderari debet ſi delectatio in cogitando eſt de eo quod eſt [illegible] ex genere ſuo: vt puta fornicari vel occidere hominẽ ꝓpter vindictã & huiuſmodi [illegible] tur. Primo enim aut placet [illegible] operis conſummatio [illegible] mortale. Secundo autem placet delectatio, ſed diſplicet operis conſummatio, & [illegible] eſt peccatum mortale, vt prædictum eſt. Tertio autem neutrum placet. & tunc ſi imminet periculum & aduertit, nec repellit, eſt mortale ſecundum tutiorem viam: ſi tamen non [illegible] periculum vel non aduertit, ſic erit veniale [illegible] nõ repellit, ſed ſi ſtatim repellit, nullum eſt peccatum. Quarto conſiderari debet [illegible] ſolum eſt in cogitatione, ita quod [illegible] cogitata: puta delector de aliqua cogitatione [illegible] pulchra eſt adinuentio, & huiuſmodi [illegible] eſt propter bonum finem: puta vt [illegible] tali peccato deteſtando, vel diſputem [illegible] lud, ſic non eſt peccatum, ſed potius [illegible]. Si autem non eſt propter bonum [illegible] propter vanitatem, ſic eſt veniale, [illegible] tet periculum, quia tunc peccaret mortaliter [illegible] repellendo aduertentem. Hæc *F. Pelb.* [illegible] logis, & colligit *li. 2. roſa. Theo.* [illegible] *tas. §. 12.* De cogitatione [illegible] *denot. ſimpl.* [illegible]

[illegible]

[illegible] ſunt, fragilia & tranſitoria. De [illegible] Petrus: *O curas hominum, ó quantũ [illegible]*. Hinc David *Pſal. [illegible] Dominus ſcit [illegible] hominum quoniã vanæ ſunt &c.* Co[illegible] homo quod eſt neceſſitatis vel [illegible] ſemper eſt a Deo: pu[illegible] poteſt quis obedire Deo [illegible] obit *Alex. de Al.* 2. [illegible] de bonis ſuper erogationis [illegible] eſt a Deo, quando[illegible] eſt à diabolo: puta intrare religioné, [illegible], & multa huiuſmodi ad quæ non tene[illegible] præcepto. Nam talia poteſt diabolus [illegible] permittente Deo propter pec[illegible] decipiatur talis homo & in peri[illegible] vel apoſtaſię vel amentiæ ex pœnité[illegible] referi. *Pelb. &c.* Vide & de co[illegible] *Immittere.*

[illegible] eſt propinquitas quædam: & [illegible] Quædã eſt ſpiritualis, quædam lega[illegible] carnalem generationem [illegible] per regenerationé ſpiri[illegible] contrahitur [illegible] *art. 1. q.* [illegible]

[illegible] contrahendũ, & di[illegible] de facto, ſicut poteſt [illegible]. Vna dicitur pa[illegible] & hæc attenditur inter patré [illegible] & filium ſpiritualem. Eſt auté pater [illegible] baptizat, & il[illegible] ſuſcipit baptizatum de baptiſmo, ac Epi[illegible] qui confirmat, & ille qui [illegible] qui cõfirmatur coram Epiſcopo. Filius autẽ ſpiritua[illegible] dicitur ille qui baptizatur vel cõfirmatur. Se[illegible] ſpecies eſt compaternitas, & hęc attendi[illegible] inter parentes carnales ipſius baptizati vel confirmati, & iam dictos patres ſpirituales eiuſ[illegible]. Tertia ſpecies dicitur fraternitas ſpiritua[illegible], & hæc attenditur inter filium ſpirituaľe & fi[illegible] carnales ſui patris ſpiritualis. Vnde omnes filii baptizantis & omnes filii ſuſcipientis aliquẽ hominẽ de baptiſmo ſunt fratres ſpirituales illi[illegible] qui baptizatur, & ſuſcipit de baptiſmo. Vide & de hoc *Rich. q. 3. vbi ſup.* Pater autem ſpiritualis non poteſt cõtrahere matrimoniũ cum filia ſpirituali, nec mater ſpiritualis cum filio ſpirituali: & dato quod contrahat, penitus eſt dirimédum matrimonium. Sed ſi pater ſpiritualis contrahat cum ſorore filię ſuæ vel filii ſpiritualis, matrimonium non eſt dirimendum. Nec etiã matrimonium eſſet dirimendum ſi pater ſpiritualis contraheret cum filia carnaliter genita à ſuo filio ſpirituali, quia ſpiritualis cognatio non habet grad°. Sed quo ad ſecundam ſpeciem ratione cõpaternitatis, pater ſpiritualis non poteſt matrimoniũ cõtrahere cum matre carnali ſui ſpiritualis filii, nec mater ſpiritualis cum patre [illegible] traxerit, huiuſmodi eſt [illegible] eſt intelligendum ſi [illegible] fuit contracta ante c[illegible] les filii [illegible] *[illegible]* quos de ſacro fonte [illegible] vel in confirmatione [illegible] cipitur hic quæ acquiritur [illegible] duo ſacramenta [illegible] tum baptiſmi, & confirmationis [illegible] pud Iuriſconſultos & T[illegible] eoſdem [illegible] [illegible]

[illegible]

tionem

[illegible] *Matrim.* [illegible] ſpiritualis [illegible] ex [illegible] prole ſpirituali, quæ ſi eſt maſculus, nunquam poteſt copulari legitime [illegible] filia ſui patris ſpiritualis: nec alicui patris filio ſi fuerit fœmella. Et quoniam [illegible] Sacerdos ſit pater ſpiritualis ipſius baptizati, ideo ſi ipſe Sacerdos habet filium carnalem, ille non poteſt legitime contrahere matrimonium cum aliqua filia ab eodem Sacerdote baptizata, eo quod omnium [illegible] quos huiuſmodi Sacerdos baptizauit prædictus carnalis filius ſit frater ſpiritualis [illegible], quare non poſſit filius ſuus cõ[illegible] cum ea: nec pater eandem filiam poſſet [illegible] pater matrem illos, eo quod vera compaternitas eſſet inter huiuſmodi perſonas. [illegible] prohibitio non extenditur [illegible] nepotes. Vide de hoc Iura & Theologos, & Thomam Argent.

C[illegible] ſecundum Theol. ac Iuriſper. eſt quædam humana proximitas ex adoptione proueniens. Sed adoptio eſt extraneæ perſonæ in filium vel nepotem, & deinceps legitima aſſumptio. Et triplex eſt ſpecies legalis cognationis. Prima eſt inter patrem adoptantem & [illegible] adoptatam. Secunda eſt inter prolem [illegible] Tertia [illegible] matrem [illegible] & inter filium adoptiuum & [illegible] adoptantis. Et omnes illæ ſpecies [illegible] impediunt matrimonium [illegible]. Nam licet ſecunda ſpecies [illegible] legalis cognationis [illegible] inter prolẽ adoptiuam & prolem naturalem, quamdiu vtraque [illegible] patris poteſtate: tamen mortuo patre poſſunt legitime contrahere, vel etiam ad[illegible] patre, ſi vna earum fuerit emancipata [illegible] impedimentum. [illegible]

[illegible] *de ritu nuptiarum* [illegible] & Theologos [illegible]

C[illegible] idem eſt quod [illegible] multiplex cognitio. Quædam [illegible] diſtincta. Cognitio rei diſtincta [illegible] eſt cognitio eſſentiale, [illegible] diſtincte cognoſci aliquid [illegible] latet. Cognitio confuſa eſt [illegible] vel intrinſecum obiecto [illegible] quid latet, vt ſcribit *Gab.* [illegible] cognoſcuntur diſſimilia [illegible] maioritate aut minoritate, [illegible] ſunt diſcerni. Aliud autem [illegible] fuſum, & aliud confuſe. C[illegible] eſt dum cognoſcitur totum [illegible] ſecas, vel quando cognoſcitur [illegible] mune ad multa: & tamen quodlibet [illegible] teſt diſtincte cognoſci. Sed cognoſcere [illegible] dupliciter accipitur. Proprie, quando [illegible] gnoſcitur aliquid, & non tamẽ quodlibet [illegible] ſecum ſibi pater potẽtiæ: & illo [illegible] tum includens partes confuſe [illegible] proprie: hoc eſt in conceptu [illegible] gnoſci, quia aliquid aliud quod [illegible] ne vel connotans, quod nõ eſt [illegible] tur. Vel quando aliquid cogno[illegible] tione ſimplici propria, nec [illegible] nata autẽ cognitionum [illegible] eundem *q. 6. vbi ſup.* Vide [illegible] prima primitate generationis [illegible] exterior, quæ [illegible] hæc notitia eſt intima, [illegible] ſenſatam eſſe, & dependere [illegible] in fieri, ſed etiam [illegible] ſtatim [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] deret [illegible] [illegible] [illegible] tamen [illegible] & nunc. [illegible] cum [illegible] de [illegible] vel non [illegible] hic vel [illegible] distincta. Quarta est co[illegible] quæ formatur per species [illegible] cognitionibus dec[illegible] [illegible] memoria reseruatæ: & [illegible] [illegible] cum obiecto [illegible] [illegible] obiecti vi[illegible] [illegible] Hæc notitia [illegible] [illegible] & distincta vel rei in se, sed [illegible] Et dicuntur quatuor hæ notitia [illegible] Deinde & alias cognitiones elicit sen[illegible] conuenientiā & differentiam sensi[illegible] componit species diuersas, formans co[illegible] non sensatarum, sed totum licet [illegible] partes, puta in somno & vigilia. Et se[illegible] componit & diuidit per virtu[illegible] Secūdum quosdam etiā elicit [illegible] est, format cognitionem [illegible] circumstantia sensu e[illegible] te[illegible] circumstantia nociui [illegible] propter quod [illegible] putere hanc no[illegible] [illegible] Et in hoc [illegible]

[illegible] *L. amb. Arment.*

[illegible]

[illegible] intellectū, & non [illegible] [illegible] duplicem notitiam, singularem & communem [illegible] intellectus [illegible] conceptu[illegible] coniungendo [illegible] complexa, propositionalia & non propositionalia. Idem ex propositionalibus syllogismos facit, & [illegible] consequētionales, quib[illegible] ignota[illegible] Hæc *Gab.* qui & rem [illegible]

COGNITIO DIST[illegible] & [illegible] significans differunt, vt notat *Gab. d. 22.* [illegible] [illegible] Cognitio distincta est cognitio qua [illegible] intelligitur nec subiectiue nec formaliter [illegible] res ipsa vel intro [illegible] Sed cognitio distincte significans est cognitio pro aliquo [illegible] supponēs. Sicut ergo nomen Deus pro solo Deo supponit, sic etiam conceptus [illegible] probatione formatus pro solo Deo supponit, licet cum hoc connotet creaturam. [illegible] significat quam intelligitur: conceptus distinctius significat quam ipso conceptu intelligitur: quia ipso intelligitur non solum [illegible] sed etiam connotatum: quod tamen non significat, sed connotat: sic accipien[illegible]

COGNITIONES [illegible] *Gers. p. 3. de myst. theol. p. 3. cons. 18.* [illegible] & affectiones, scilicet, cognitiones, tam actuales, quā habituales potentias animæ illustrantes, quāuis aliter & aliter. Nam cognitionum aliæ sunt complexæ, aliæ incomplexæ. Quædam in sola apprehensione quædam in assensu consistit, & [illegible] patua diuersitas. Quædā sunt [illegible] tione sola terminorū, alii per [illegible] demonstrationē. Quædā ver[illegible] & taliū alii certi, alii [illegible] babilitate rationum [illegible] apparentias. Alii per [illegible] tas dicentis, &c. *Gers.*

COGNITIO E[illegible] eudens & coniecturalis [illegible] bit *Gab. d. 17. q.* [illegible] quo [illegible] de [illegible] que habemus per [illegible] nobis modo noscere [illegible] per [illegible] Sicut [illegible]

[illegible] *Gab.* [illegible]

Cognitio evidens eſt quæ habetur de per ſe notis, aut ex talibus demonſtrabilibus vel notis per experientiam præſupponentem notitiam intuitiuá rei. Sic gratiam nobis ineſſe euidéter ſcire non poſſumus: quia cum ſit habitus, nó poteſt à nobis intuitiue cognoſci. Licet enim anima intuitiue cognoſcat actus ſuos vt intellectiones & volitiones, non tamen habitus ſibi inexiſtentes. Item quicquid in ſe experitur habens gratiam: ſimile poteſt experiri carens ea, vt hæreticus & infidelis vt dulcedinem, delectationé, lætitiam, firmitatem, promptitudinem ſequendi errorem ſuum. *Gab. vbi ſup.*

Cognitio conjecturalis quæ habetur per ſigna ſimpliciter certa & infallibilia, ſic gratiam nobis ineſſe coniecturaliter ſcire poſſumus, quia plura ſunt ſigna quibus coniecturam habere poſſumus & pene certitudiné inexiſtentis gratiæ. Quorum tria innuit propheta in *Pſal.* 4. vbi ad quæſtionem multorum dicentium. *Quis oſtendit nobis bona?* reſpondet. *Signatum eſt ſuper nos lumé vultus tui Domine: dediſti lætitiam in corde meo.* Sequitur: *In pace in idipſum dormiá & requieſcá.* Vbi ſecundú *Alex. p. 2. q. 71. art. pen.* tanguntur tria ſigna inexiſtentis gratiæ, ſcilicet, lumen, lætitia, pax. Lumen veritatis in rationali, lætitia in bonis in concupiſcibili, pax conſcientiæ in iraſcibili. Ponit & *Gerſ.* in *Tripart.* alia ſigna quæ ſunt Diſplicentia commiſſorum peccatorum. Propoſitum cauendi peccata propter Deú, & propoſitum confitendi. Plura alia ſigna ponútur à diuerſis ſanctis & doctoribus, ſed omnia illa ſigna non ſunt euidétia, quia non poſſumus ſine reuelatione euidenter cognoſcere vtrum in nobis ſit verum lumen, lætitia & pax: an apparétia & ſophiſtica, vt in deceptis à diabolo; nec an peccatum diſplicet finaliter propter Deum, & ideo generant in nobis coniecturam non euidentem notitiam *Gab. d. 27. q. vn. dub. 5. li. 2.* Nec homo (vt idem vult) poteſt ſcire euidenter ſe facere quod in ſe eſt: quia hoc facere includit in ſe obedire Deo propter Deum tanquam vltimum & principalem finem, quod exigat dilectionem Dei ſuper omnia: quam ex naturalibus ſuis homo poteſt elicere. Hæc enim eſt proxima diſpoſitio ad gratiæ infuſionem, qua exiſtente certiſſime infunditur gratia. Difficillimum autem eſt ſcire ſe habere illam dilectionem & forte naturaliter (vt inquit *Gab.*) impoſſibile: quia & ſi ſcire poſſumus nos diligere Deum, non tamen euidenter ſcire poſſumus illam circunſtan[illegible] ſuper omnia.

Cognitio est duplex, ſcilicet, per doctrinam & inuentionem: vt ſcribit *Brul.* [illegible] *lib.* 4. Cognitio per doctrinam eſt illa quæ habetur à doctore legente clare, quæ verbis communibus & claris vtitur. Cognitio per inuentionem eſt illa, quæ inuenitur ab aliquo ingenio ſ[illegible] ſiue ab aliquo doctore. Cognitio quædam eſt matutina, quędam veſpertina. Cognitio matutina eſt cognitio rerum in verbo, quæ eſt beatifica. Cognitio veſpertina eſt cognitio rerum in lumine, de his vide *ſup. in dict. Angelus vel cognitione Angelorum.*

Cognitio rerum in proprio genere eſt duplex, ſcilicet infuſa & acquiſita: vt notat *Gab. d. 14. q. vni. art. 2. li. 3.* & vtraq; duplex, habitualis & actualis. Cognitio vel notitia acquiſita eſt quá elicit potentia cognitiua cum obiecto ſecundú ordinem naturę inſtitutæ non concurrente ſpeciali concurſu Dei: de quo & ſupra ſcripſimus. Cognitio vel notitia infuſa eſt quam Deus immediate cauſat in intellectu alicuius, non concurrente obiecto & potentia intellectiua iſtius in quo producitur effectiue. Vnde omnem notitiam tam actualem quam habitualem quá producere poteſt potentia intellectiua præſente obiecto, aut mediante habitu repręſentante obiectum in eius reali abſentia quo ad apprehenſiuá, aut mediante notitia intuitiua extremorum: vel mediante habitu ex prioribus aſſenſibus genito ad ſimiles inclinante, quo ad notitiá adhæſiuam, Similiter & ipſos habitus tam apprehenſiuos quam adhæſiuos, poteſt Deus immediate cauſare in potentia intellectiua, obiectis nó pręſentibus. Et ita faciendo reuelat quandoq; præterita, quandoq; futura, quandoq; præſentia occulta: ſic Moyſi reuelauit notitiá creationis mundi longe præteritam, ſic Prophetis myſterium incarnationis, & multa alia lóge vel prope futura. Multa deniq; præſentia occulta: vt patet per decurſum ſcripturarum vtriuſque teſtamenti infundit quandoque habitus, quibus poſtea, intellectus negociando acquirere poteſt multas notitias certas & euidétes, de rebus [illegible] nó cognitis, quæ cognitiones ſunt partim ſupernaturales, partim naturales. Et breuiter omnem cognitioné quá potétia intellectiua acquirere

tere poteſt cum labore & ſucceſſiue obiecto-rum per præſentiam, & negociationem intellectus poteſt immediate, & multo perfectius cauſare Deus in potentia intellectiua. Sic inſtantaneè & ſubito infudit Apoſtolis notitiam linguarum omnium: & notitiam omnium veritatum ad ſalutem ſibi & Eccleſiæ neceſſariarum. Sic Paulum docuit Euangelium quod non ab homine accepit neque didicit: ſed per reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt teſtatur ad *Gal. 1.* Nihil autem perfectionis intellectui creato poſſibilis negatum eſt intellectui Chriſti verbo vniti. Vnde credendum quod nihil quod Angelis & Prophetis & Sanctis reuelatum eſt, negatum intellectui animæ Chriſti, ſed longe plura & perfectiora. Sed de cognitione animæ Chriſti vide in *dict. anima Chriſti.*

Cognitio divinitatis eſt duplex: vt ſcribit *S. Bona diſt. 48. art. 1. q. 2. lib. 4.* Vna eſt per ſigna & effectus. Alia in ſua forma & eſſentia: vnde & ipſe ait: Reprobi bene habent cognitionem in judicio de Chriſti diuinitate per ſigna certiſſima & per effectus manifeſtos cognoſcent, quia ipſe eſt Deus omnipotens: Cognitionem autem quæ eſt in propria forma quæ eſt per viſionem apertam, hanc quidem non habebunt. Et prima ratio huius eſt, quia talis forma omnino eſt improportionalis oculis peccatorum, improportionalis oculis omnibus qui non ſunt ſublimati per gloriam vel ſuperabundantiam gratiæ, & quia reprobis non dabitur gratia nec ſimpliciter, nec ad tempus: ideo non videbunt. Ratio quare non dabitur eis virtus quæ facit eorum aſpectū habilem ad videndum illam lucem, eſt illa quam tangit *Iſid.* & *Aug.* quia ſi haberent oculum aptum, haberent ſummam delectationem, quam impoſſibile eſt eſſe & indecens in peccatoribus, &c.

Cognitio de Deo eſt duplex ſecundum *Alex 1 par.* Quædam cognitio quia eſt: & hæc poteſt eſſe malorum. Alia eſt cognitio quid eſt, & hæc poteſt eſſe dupliciter. Vel quid eſt ſecundum operationem in creaturis, vtpote quia Deus eſt potentiſſimus in operatione, ſapientiſſimus in gubernatione, juſtiſſimus in retributione, & hæc etiam in malis, &c. Vel eſt prætereа cognitio Dei, quid eſt in effectu gratiæ participatę ſub ratione ſpeciali, & hæc eſt ſolum ſanctorum & bonorum quibus ſe prębet Deus. Hæc *Alex.*

Cognoscere poſſumus Deum multipliciter, vt notat *F. Pelb.* Primo per internam inſpirationem, quod paucis datum eſt. Sic cognouit Paulus 1. *Cor. 1.* raptus in cœlum. Secundo per ratiocinationem, ſicut Phi. *Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.* Tertio per creaturam & ſpeculationem. 1. *Cor.* 12. Videmus nunc per ſpeculum. Quarto per doctrinam fidei & inſtructionē, & hoc vel viſu ſcripturas legendo, vel auditu verbum Dei audiendo. *Rom. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.* Vel etiam guſtu: quod eſt bonorum. *Pſal. 33. Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus, &c.*

Cognoscere aliqvid eſt dupliciter: vt ſcribit *S. Bona. diſt. vlt. p. 2. q. 2. lib. 4.* ſcilicet, propria conſideratione, vel alterius inſtructione. Cognitio per propriam conſiderationē eſt dupliciter. Aut enim eſt rei vt præſentis & per certitudinem. Aut eſt rei vt abſentis & per quandam coniecturationem. Similiter inſtructionis cognitio eſt dupliciter. Aut enim per reuelationem alterius, aut per reuelationem Dei. Et (vt idem dicit *q. ſeq.*) Conſideratio ſiue cognitio pœnæ reproborum, eſt electis gaudium, quia iſti conſiderant gloriam ſub ratione amiſſionis, iſti pœnam ſub ratione diuinæ vltionis. Vnde, *Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam.* Vide latius *ibi*, & in *fin. ſol. vlt. rat.* dicit quod damnati poſt judicium maiori pœna erunt abſorpti vt jam non liceat eis cogitare gloriæ dignitatem: ſemper tamen in mente habebunt eius amiſſionem & carentiam vt triſtentur. Hæc *Bona.* Et de *cognit. damnat.* vide paulo poſt.

Cognoscens eſt triplex: vt ſcribit *Brul. diſt. 20. q. vlt. in fin. lib.* 1. Primum per tempus: vt ſunt homines. Secundum in inſtanti: vt Angeli. Tertium ſimul natura vt Deus. Et de cognitione Angelorum dictum eſt ſupra.

Cognitio Dei qua Deus aliquid cognoſcit. Cognoſcit autem Deus (vt ſcribit *Gab. diſt. 38. q. vn. art. 2. lib. 1.*) omnia & ſingula cognoſcibilia cognitione infallibili & determinata. Et hoc patet auctoritate fidei & canonicæ ſcripturæ, & qua ratione vnum cognoſcit, & alterum cognoſcere poteſt. *Rom. 4. vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. Heb. 4. Omnia nud &*

Digitized by Google

aperta ſunt oculis eius. Sapient. 4. Scit omnia & intelligit ea. Scit inſuper Deus certitudinaliter & euidenter & infallibiliter omnia futura contingentia. Patet ex multis ſcripturæ locis. Sed quomodo ſciat diuerſi diuerſos ponunt modos. De quo vide *Gab. vbi ſup.* Occam dicit modum quo Deus euidenter & certitudinaliter nouit omnia futura contingentia non poſſe ſufficienter exprimi ab intellectu creato pro ſtatu viæ huius. Vnde dicitur quod ipſe Deus ſiue eſſentia diuina eſt cognitio intuitiua tam ſui quã omnium futurorum & poſſibilium, tam perfecta & clara quod ipſa eſt etiam euidens notitia præteritorum, futurorum, & præſentium, ita quod ſicut ex notitia intuitiua extremorum in nobis poteſt intellectus noſter euidenter cognoſcere aliquas propoſitiones contingentes, ita ipſa diuina eſſentia eſt quædam cognitio & notitia qua non tantum ſcitur verum, neceſſarium & contingens de præſenti, ſed etiam ſcitur quæ pars contradictionis erit vera, & quæ erit falſa. Hac ergo notitia (quæ eſt ipſa diuina eſſentia) non tantum cognoſcit intuitiue & euidenter præſentia, ſed etiam contingentia: & quæ pars contradictionis erit vera, & quæ erit falſa. Et ſicut notitia intuitiua in nobis qua euidenter cognoſcimus verum contingens præſens: non addit ipſi contingenti aliquam neceſſitatem, licet ipſa ſit euidens & infallibilis, ita notitia euidens & infallibilis Dei rebus contingentibus futuris nullam neceſſitatem imponit. Vide latius *Gabr.* Et (vt ait *Pet. Came.* & *Greg. diſt. 35. q. 1. lib. 1.*) Deus ſiue diuina eſſentia intuitiue cognoſcit non ſolum exiſtentia ſed omnia poſſibilia. Ille autem modus (vt *Ali.* dicit *q. 11. art. 2. li. 1.*) quo Deus cuncta futura certitudinaliter præcognoſcit, non eſt nobis clare intelligibilis, nec à nobis perfecte explicabilis pro ſtatu viæ, vt patet, tamen nobis eſt aliqualiter cognoſcibilis ex his quæ videmus in nobis. Vnde ſicut ea quæ noſtris oculis ſunt præſentia intuitiue videmus, & per huius intuitionem certe iudicamus vbi & qualiter res viſa exiſtit, & plures alias contingentes veritates de præſenti ſic intellectualis & æternus oculus Dei eſt quædam intuitio quæ immediate ſuper quamlibet rem actualiter vel potentialiter exiſtentem ſimul fertur, ideo tam circa futura quam circa præſentia vel præterita omnium contingentium veritatum, certum & diſtinctum ac veriſſimum habet iudicium: & ipſa diuina intuitio eſt tale immenſum iudicium. Vnde iſta eſt intentio *Damaſc. lib. 1. cap. vlt.* & *Aug. 15. de Trini. cap. 7.* & *Boet. 5. de conſ.* & plurium doctorum. Alium modum habet *Scot.* quem etiam recitat *Aliac.* & *Gab. vbi ſupra.*

Cognitio in Deo eſt duplex, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 36. q. 2. lib. 1.* ſcilicet, Cognitio approbationis, & ſimplicis notitiæ. Et notitia ſiue cognitio approbationis connotat complacentiam voluntatis, hoc modo non cognoſcit Deus omnia, quia nec mala nec malos, ſed tantum bona & bonos. Alia eſt cognitio ſimplicis notitiæ, & hæc quia habet rationem cognoſcendi à veritate quæ eſt lux ſumma, cui nihil poteſt occultari, nec etiam tenebræ obſcurantur ab ipſa: ideo de neceſſitate cognoſcit omnia magna & parua, bona & mala. Hæc *S. Bona.*

Cognitio animæ separatæ eſt qua ipſa anima extra corpus aliquid cognoſcit. De hac cognitione ſcribit *Brulef.* poſt *S. Bona. diſt. vlt. lib. 4.* dum ait: Animæ ſeparatæ per certitudinem rei præſentis non poſſunt habere notitiam de his quæ circa nos aguntur: niſi hoc eſſet ex permiſſione diuina, ſcilicet, quod veniant ad nos: quamuis poſſint habere notitiam de his quę circa nos aguntur per quandam coniecturationem etiam animæ damnatæ, vt ſi quis auarus haberet filium prodigum, ſi dimiſiſſet filio ſuo multa bona poſt mortem, tunc coniecturam haberet quod filius ſuus conſumeret ea. Poſſunt & habere notitiam animæ ſeparatæ de his quæ circa nos aguntur per reuelationem tam in bonis quam in malis, in bonis per reuelationem bonorum Angelorum: in malis per reuelationem dęmonum ad augmentationem pœnæ. Item per reuelationem diuinam boni poſſunt habere notitiã quando Deus eis reuelat. Sed in inferno poſiti non habent has illuſtrationes, quia ſunt indigni. De hac cognitione ſcribit *Thom. Argent.* cum ita dicit. Anima à corpore ſeparata vere intelligit aliqua. Propria enim operatio animæ eſt intelligere. Nulla autem res penitus deſtituitur à ſua propria operatione, vt patet *2. Cæl.* Id aſſerit *Auic. in 6. natural.* dicens quod anima ſeparata clarius intelligit veritatem quam coniuncta. Si ergo

anima

anima manet poſt mortem hominis, ſicut ponit fides catholica ac etiam vera philoſophia: oportet quod aliquid intelligat. Cognoſcit autem ipſa à corpore ſeparata Angelos ſeu ſubſtantias ſeparatas. Quod nulli fidelium dubium eſſe debet: vt probat *Thom. Argenti.* quia planum eſt quod animæ damnatæ cognoſcunt malos Angelos tanquam ſuos tortores, & animæ beatæ cognoſcunt Angelos bonos tanquam ſuos ſocios, conciues & conſolatores. Cognoſcit vero anima ſubſtantias ſeparatas per ſpecies non abſtractas, ſed à Deo creatas vel deriuatas ab ipſis ſubſtantiis ſeparatis, & ipſi animæ rationali influxas, & hoc cognitione intellectiua. Vide de hoc *Rich. diſt. vlt. art.* 1. *quæſt.* 2. *lib.* 4. qui & de modo intelligendi ponit multas opiniones. Anima inſuper (vt idem *Thom. Argent.* ſcribit) habet notitiam omnium naturaliter cognoſcibilium, niſi per accidens impediatur. Et dicitur, niſi impediatur, nam ſuppoſito quod ab eiſdem idæis diuinis à quibus res producuntur in eſſe reali, influant rerum productarum ſimilitudines in intellectu cuiuslibet animæ ſeparatæ, quibus ipſæ res ſint aptæ natæ cognoſci, tamen à debito vſu huiuſmodi ſpecierum ratione culpæ & pœnæ poteſt anima ſeparata quam plurimum impediri. Latius ſcribit *Thom.* Poteſt (vt idem ſentit) de anima ſeparata probabiliter ſuſtineri quod immediate intelligit rem particularem & indiuiduum: quia ſpecies deriuata ab idæis diuinis quibus intelligit anima ſeparata ducunt immediate in notitiam rerum etiam particularium: dato etiam quod quandoque intelligat per ſpecies quas in mundo acquiſiuit, adhuc tamen immediate intelligit particulare: quia non intelliget ea per conuerſionem ad phantaſmata, cum pro tunc careat phantaſia & qualibet alia potentia ſenſitiua. Vide latius *Thom. Argent.* etiam de anima coniuncta quomodo intelligit. Aſtipulatur prædictis *Rich. diſt. vlt. lib.* 4. *art.* 1. *q.* 5. qui dicit quod anima ſeparata cognoſcit ſingularia: quia non tantum in intellectu eſt ſimilitudo vniuerſalis, ſed etiam rei ſingularis. Vide & alia ibi.

Cognitio damnatorvm eſt qua ipſi damnati aliquid intelligunt vel cognoſcunt. Vtuntur autem damnati ſcientia acquiſita in hoc mundo (vt ſcribit *Rich. diſt. vlt. art.* 5. *q.* 1. *lib.* 4.) quantum ad aliqua. Conſiderant enim mala quæ fecerunt, & pœnas quas incurrunt: & bona opera quæ omiſerunt, & bona quæ perdiderunt, vt hic vſus ſcientiæ ſit ad maiorem afflictionem. Sed damnatos cognoſcere ea quę circa nos fiunt tripliciter intelligi poteſt, vt idem ſcribit *Rich. quæſt.* 2. *vbi ſup.* ſcilicet, per ſcientiam, aut coniecturam, aut per reuelationem. Primo modo non cognoſcunt ea quæ circa nos fiunt propter improportionatam diſtantiam, vt latius ſcribit *ibi.* Secundo damnati cognoſcunt multa quæ fiunt circa nos, ex ſtatu enim præterito in quo homines viderunt, poſtea coniecturant multa quæ accidunt circa eos. & ſic cognoſcebat ille diues damnatus ſuos fratres viuere adhuc: quia ſecum eos in tormentis non videbat, nec cum requieſcentibus in ſinu Abrahæ, non tamen erat cognitio certa, quia mortui ex ſpeciali priuilegio pœnitentiam aliquando faciunt in locis in quibus peccauerunt. Tertio modo cognoſcunt aliqua quæ fiunt circa viuos, vel per reuelationem dæmonum, vel animarum ad eos deſcendentium. Sed nunquam fit eis aliqua reuelatio niſi talis vnde triſtentur. Vnde vt dicit *Greg.* Damnati vſque ad diem judicii vident gloriam ſanctorum, de quo triſtantur propter inuidiam fœlicitatis alienæ, & carentiam beatitudinis. Proprie tamen vt dicit *Richart. quæſt.* 3. *vbi ſupra.* Damnati gloriam ſanctorum non vident, quia viſio eſt cognitio intuitiua & clara proprie loquendo de viſione. Sic enim non poſſet videri gloria beatorum quin viderentur beati, & ipſe Deus cum eorum gloria in perfecta eorum coniunctione cum Deo conſiſtat, tamen in generali & partim in ſpeciali cognoſcunt gloriam beatorum, quaſi arguendo, nullum enim vident damnatum, qui tenuerit fidem & bonos mores. Vnde cogitur intellectus eorum aſſentire quod vera eſt ſacra ſcriptura, & ex conſequenti quod beati habent bona, quæ eis in ſacra ſcriptura promittuntur, & quod beatitudo in ſacra ſcriptura promittitur; poſt judicium tamen damnati eo quod ad proprias pœnas quaſi totaliter eorum conſideratio reflectetur, iſtam cognitionem non habebunt niſi forte in eſſe generaliſſimo, quia per complementum doloris intellectus eorum præ[illegible] argu-

argumentationi non vacabit. Hæc *Rich.* Et vt idem ſcribit *art. 4. q. 1. vbi ſup.* quod cum ſecundum *Aug. 1. de ciuit. Dei. c. 12.* peccatum delere non poſſit extrema naturę veſtigia in damnatis, remanet aliqua naturalis cognitio & appetitus naturalis, ſequitur quod damnati naturaliter appetunt finem in generali, ſed vltimus finis eſt beatitudo, ergo ſequitur quod naturaliter appetunt beatitudinem in generali, quamuis appetitu debili & exili, ſed hic naturalis appetitus in his ex deliberatiua voluntate, quo ad hoc peruertitur: quia bonum quod naturaliter appetunt ſub circunſtantiis malis appetunt, nec eſt iſte appetitus ad eorum conſolationem, ſed magis ad afflictionem: naturaliter enim appetere quod appetens videt ſe nõ poſſe conſequi, magis eſt afflictio appetentis: damnati quoque omnes vellent eſſe damnatos, quia ſicut in patria eſt ſumma charitas: ſic in inferno eſt ſummum odium, niſi in quantum in aliquo naturale deſiderium tendit in bonum. Similiter tanta eſt in eis inuidia, quod fœlicitas bonorum eſt eis magnum ſupplicium, & quamuis ex multiplicatione damnatorũ augeatur pœna eorum, tamen in tantum ſuperexcreſcit in eis inuidia & odium, quod magis eligerẽt plus torqueri cum multis, quam minus cum paucis. Et ponitur exemplum de febricitante, qui licet ſciat aquam frigidam ſibi eſſe nociuam, tamen propter appetitum inordinatum, quem habet, vult eam bibere, ſic eſt in damnatis. *Brul. diſt. 49. q. vlt. in fin. lib. 4.* Quia tamen animę damnatæ ſciunt quod non omnes damnabuntur, plus vellent illos ad quos naturaliter afficiuntur damnationem euadere, quam alios: quia minus illis inuident quam aliis, & ideo ille diues damnatus. *Luc. 16.* fratres ſuos cupiebat euadere damnationem, quamuis plus voluiſſet fratres ſuos cum omnibus aliis damnari. Hæc *Rich.*

Cognoscibile vt ſcribit *Brul. diſt. 3. q. 1. lib. 1.* dicitur omne id quod poteſt terminare actum cognoſcendi vel actualem cognitionem, vel quod poteſt cognoſci à potentia ſenſitiua. Vnde ſicut viſibile dicitur illud quod poteſt terminare actualem viſionem, ſic cognoſcibile dicitur illud quod poteſt terminare actualem cognitionem. Et intelligibile dicitur illud quod poteſt terminare actualem intellectionem.

Cometa vt ſcribit *Brul. diſt. 14. q. 12. lib. 2.* eſt exhalatio terreſtris, ſicca, calida, groſſa, pinguis & viſcoſa, habens partes multum compactas, eleuata vſque ad regionem ſupremam aëris, in qua propter vicinitatem ignis & viſcoſitatem eius inflammatur, & eſt inflammata. Et habet quatuor nomina. Primo dicitur cometa. Secundo ſtella crinita. Tertio ſtella barbata. Quarto ſtella caudata, & ſignat quinque ſecundum Philoſophum. Primum eſt ſignum ſiccitatis & ſterilitatis. Secundo eſt ſignum multitudinis ventorum. Tertio eſt ſignum bellorũ. Quarto eſt ſignum ſeditionis. Quinto eſt ſignũ mortis principis, de qua re latius videantur Philoſophi. *Ariſto. in lib. met.* & *Alb. mag. F. Pelb. li. 2. roſ. theol* &c.

Committere ſignificat credere vel fidem habere vel mandare. Committi autem aliquid poteſt duobus modis. Vno modo ſub ſigillo confeſſionis. Alio modo ſub ſecreto fidei vel ſigillo ſecreti. Non autem ſolum obligor celare (vt inquit *Scot.*) quando accipio ſub ſigillo ſecreti, ſed etiam quando ex modo loquendi poſſum aduertere quod non diceret niſi celaturum me crederet.

Compellere, id eſt cogere. Compulſio, id eſt; coactio. *Luc. 14. Exi in vias & ſepes: compelle intrare. Rich. diſt. 6. art. 3. q. 1. lib. 4.* dicit. nõ eſt intelligenda auctoritas de violenta compulſione, ſed de efficaci admonitione & rationabili inductione. Vel poteſt dici quod iſta cõpulſio accipitur pro illa compulſione, qua Deus per aduerſitates aliquos peccatores conuertit. Vnde *Gloſ.* Qui mundi huius aduerſitatibus fracti ad Dei amores redeunt, & à præſentis vitæ deſideriis corriguntur, quid niſi compulſi intrant? Et quod *Aug.* dicit in *Epiſt. ad Vinc.* ad fidem auctoritate legum compellendum eſſe: dicit *Rich. vbi ſup.* quod loquitur de Hæreticis qui fidem receperunt & apoſtatarunt. Et dicunt canones, quod Eccleſia non compellit infideles propter pacem Eccleſiæ ſeruandam, & cauendam eius turbationem, quæ ſequeretur ſi generaliter omnes infideles ad fidem compellerentur.

Complementum vltimum vt ſcribit. *Gab. d. 1. q. 6. lib. 2. dub. 1.* Vno modo dicitur vel intelligitur aliquid intrinſecum & eſſentiale rei, ſic forma ſpecifica dicitur vltimum complementum compoſiti: aut per complementum vltimum.

vltimum intelligitur aliquid extrinſecum ad ꝙ res ordinatur, tanquam in finem. Primo modo dicitur quod beatitudo ſiue beatifica viſio ſit vltimum complementum animæ & angeli: quia viſio beatifica nihil eſt animæ, nec Angeli: ſed eſt forma quædam accidentalis accidentaliter perficiens ſubiectum beatum, animam, ſcilicet, vel Angelum. Secundo viſio beatifica non eſt vltimum complementum, quia ſic Deus qui eſt finis omnium vnus eſt ſpecie & numero, in quẽ completiue, id eſt, tanquam in finem omnia ordinantur.

Complacentia eſt quies volũtatis in re volita. Nõ autem eſt volitio, ſed vel annectitur volitioni, vel conſequitur eam. *Gabr. d. 1. q. 3. l. 1. ar. 3. in fin.* Eſt & complacentia Dei reſpectu creaturæ: & eſt duplex (vt ſcribit idem *Gab. d. 17. q. 1. ar. 1. li. 1.*) quædam generalis, quędam ſpecialis. Generalis eſt volũtas diuina, qua vult poſſe eſſe bona quæcunque eſſe poſſunt. Et hæc complacentia eſt reſpectu omnium exiſtentium & poſſibilium, illo modo complacentia Dei ſupponit pro voluntate diuina, quæ eſt eſſentia diuina, connotando creaturam omnem quæ eſt vel poteſt eſſe bona & perfecta. Complacentia ſpecialis eſt triplex. Prima eſt reſpectu omnium exiſtentium & futurorum, quæ nihil aliud eſt niſi diuinum velle, quo vult aliqua poſſibilia eſſe vel futura eſſe bona, & ſic poſſet in nullo alio à ſe cõplacere: quia poſſet velle nihil à ſe eſſe vel futurum eſſe. Secunda complacentia ſpecialis eſt reſpectu nobilioris obiecti, & eſt velle aliquid eſſe perfectius alio, & ſic maior eſt complacentia reſpectu ſubſtantiæ quàm accidentis, & magis in materia rationali quam irrationali. Tertia complacentia ſpecialiſſima eſt reſpectu alicuius perficiendi ſecundum maximum ſeu perfectiſſimũ genus perfectionum accidentalium, & eſt diuinum velle, quo vult creaturæ rationali non ponenti obicem cõferre maximam perfectionem accidentalem ſecundum genus quæ eſt beatitudo, ſiue vita æterna, & hoc idem intelligitur per eſſe charum acceptum, vel eſſe dilectum Deo ſcilicet, vel diuinum, quo vult talem beatificare: ſi manſerit in ſtatu tali, non ponens obicem per peccatum. Et illo modo omnis paruulus poſt baptiſmum priuſquam actualiter peccet eſt acceptus Deo: quia tali vult (ſi non impediet per ſequens peccatum mortale) dare vitam æternã, non autem ſic eſt acceptus Deo ante baptiſmũ, quia illum non vult beatificare ſi mãſerit in ſtatu illo ſine baptiſmo, &c.

Compassio eſt quædã paſſio, accipitur & pro voluntate ſubueniendi. *Rich. circ. text. dist. vlt. lib. 4.*

Complexio, Sunt autem quatuor complexiones: vt poſt *Anton.* refert *F. Pelb. lib. 2. roſ. theol.* Prima dicitur complexio ſanguinea, hæc inclinationem habet ad beneuolentiam & benignitatem & affabilitatem, ac ad luxuriam: & talis eſt carnoſus, cantibus delectans, ſatis audax, & facie pulcher & jocundus, vel hilaris, ſecundum *Alb. Mag.* inclinatur ad naturalem ſcientiam. Secunda complexio cholerica, & tales, ſcilicet, cholerici ſunt hirſuti, inclinati ad iram & fallacias, & ad virtutem magnanimitatis & fortitudinis, & ſecundum *Alb.* ad metaphyſicam ſcientiam inclinatur. Tertia phlegmatica dicitur: & tales ſunt inclinati ad ſomnolentiam, pigritiam, & incuriam, ad patientiam & manſuetudinem, ſecundum *Alb.* ad ſcientiam moralem, & ſunt timidi. Quarta melancholica, & tales, ſcilicet, melancholici inclinati ſunt ad deſperationem & ſuſpicionem, auaritiam, puſillanimitatem, & ad compunctionem & ad modeſtiam, ſecundum *Alb.* ad ſcientiam poëticam. Denique his etiam correſpondent quatuor paſſiones animi. Gaudium ſanguini, ſpes & audacia choleræ, timor phlegmati, triſtitia ſeu dolor melancholiæ, &c. Et nota quod ſcribit *Gerſ. p. 3. tract. de remed. cont. puſill.* quod homines in capitibus ſuis debilitati aut alias in naturalibus ſuis læſi, ſeu indiſpoſiti, ſeu ex complexionis malitia ad aliqua vitia fortiter & ſpecialiter præ cæteris inclinati, qui communiter paſſionati dicuntur, poſſunt citius & multiplicius, quam alii bene diſpoſiti & bene complexionati, ſeu bene educati, ab inimico illudi, vexari, decipi, & periclitari, propter organorum ſuorum indiſpoſitionem Deo permittente. Quibus conſulendum eſt (vt idem ait) vt contra inuiſibilis hoſtis inſidias Deum & ſanctos ſæpe inuocent, proprium ſenſum non ſequantur, alios conſulant & eorum conſiliis acquieſcant, nimietate exercitiorum tam corporalium quam ſpiritualium ſeipſos non grauent, occaſiones peccatorum quantum poterint, fugiant, contra paſſiones ſuas viriliter laborent, & nullo modo

locum eis dent, neque eis cedant. Nam ſi ſemel iterum & iterum paſſionibus ſuis ceſſerint, deueniet paulatim ad hoc vt cum eis reſiſtere volent, difficulter aut minime id poterunt, ex quo vſus ſeu conſuetudo eſt quaſi altera natura. Hæc *Gerſ.* Et vt idem ſcribit de paſſionibus animæ, dicens: Quod paſſiones ſpirituales juuantur plurimum vel impediuntur ab innata complexione corporali. Hinc Plato. animæ ſequuntur corpora, non quidem naturali neceſſitate, ſi ad ſpiritum liberum fiat aſpectus, ſed quadam inclinatione, prout corpus ipſum ſubminiſtrat animæ tanquam inſtrumentum. Vide latius eum de quatuor corporis complexionibus, *ibi.*

Comedere à quo comeſtio. Comeſtio autẽ Chriſti poſt reſurrectionem de qua vide *Aug. Epiſt. 49 ad Deogratias* & *Scot.* qui dicit quod ad probandum reſurrectionem Chriſti veram, ſunt multa alia argumenta efficaciora in Euangelio cum quibus & comeſtio Chriſti ſatis probat veram reſurrectionem, & ſi non per ſe tantum. vel dicitur ſecundum eundem, quod comeſtio Chriſti fuit vera comeſtio ordinata ad veram nutritionem, quia *Scot* non reputat incõueniens, quod corpus glorioſum poſſit conuertere corpus non glorioſum in ipſum: ſicut corpus non glorioſum eſſe ſimul poteſt cum corpore glorioſo, nec propter hoc eſt corruptibile quod poteſt aliquid cõuertere in ſe, poſſet enim Deus corpus glorioſum facere in minima quantitate, & augere illud per comeſtionem: nec tamen aliquid corrumperetur de nutrimento & aucto. Hæc *Scot.* Illa enim nutritio & augmentatio (vt ſcribit *Gab. diſt. 8. qu. 1. art. 4 dub. 2. lib. 2*) nõ fieret per ſuſceptionem nutrimenti in poros; per reſolutionem partium corporis glorioſi cauſatos, cum corpora glorioſa ſint incorruptibilia, nec fierẽt ad reſtaurationem deperditi, ſed fieret per appoſitionem nutrimenti, & eius conuerſionem in corpus glorioſum.

Componere & conſtituere multum differunt: (vt ſcribit *Gab. diſt. 26 q. 1, lib. 1.*) In compoſitione enim componibilia diſtinguuntur inter ſe, & negantur de ſe inuicem, & ſimiliter à compoſito. Anima enim hominis nõ eſt homo, ſed nec materia eſt homo. In conſtitutione vero de qua infra latiùs videbis conſtituentia ſibi realiter & eſſentialiter identificantur & perſonæ conſtitutæ. Tollit ergo ſimplicitas compoſitionem, ſed non pluralitatem eorum quæ ſunt perfecte idem inter ſe, vel cum conſtituto. Nec aliquid conſtituentium eſt ſimplicius conſtituto propter perfectam identitatem realem & eſſentialem conſtituentium cum conſtituto & inter ſe. Cum ergo in conſtitutione nulla ſit poſſibilis compoſitio nec intrinſeca nec extrinſeca (vt dicit *Occ. q. 7. diſt.* 8. & *q. 2. diſt. 9 lib. 1.*) nullatenus repugnat ſummæ ſimplicitati. Et vt eſt probabilior opinio, ſcilicet, *Scot S. Thom. p. 1. q. 36. art. 2. Occ. Gab.* Perſonæ diuinæ per relationes reales conſtituuntur & diſtinguuntur. Poſſent ad hoc adduci auctoritates canonicæ ſcripturæ, ſanctorum patrum dicta & rationes. Et hæc opinio magis eſt conſona auctoritati ſanctorum quam aliæ, & apud doctores modernos communiter vſitata, ideo tanquam verior & cautior videtur eſſe tenenda. De quo latius videto *Gab. diſt. 26. queſt. 1. lib. 1.*

Compositvm capitur large & proprie: vt notat *Gab. diſt. 6. q. 1. lib. 3.* Large pro quolibet ſubſiſtente in pluribus ſiue ex pluribus: vt dicatur compoſitio quaſi ſimul cum alio poſitio. Proprie autem quod conſtat ex partibus, quarum vna perficit aliam, aut ex eis conſtat tertium, & illo modo proprie capiendo compoſitum, perſona verbi non eſt compoſita. Vnde *Brulef. diſt. 6. queſt. 1. lib. 3.* dicit quod vocabulum compoſitionis eſt calumniabile in materia incarnationis, ideo doctores præſentis temporis declinant compoſitionis vocabulum, & pro eo nomine vnionis vtuntur. Vnde ſi dicitur Chriſtum eſſe compoſitum: non intelligitur quod perſona Chriſti ſit ex pluribus naturis conſtituta, ſed quod vna natura eſt alteri vnita, & hoc conceditur large capiendo compoſitionem. Et ita illud eſt intelligendum quod *Damaſc.* ait: In Domino Ieſu Chriſto duas quidem naturas cognoſcimus. Vnam autem hypoſtaſim ex vtriſq; compoſitam, exponi debet quod ita vere in Chriſto ſunt illæ duæ naturæ humana & diuina ac ſi componerent perſonã, ſed ita inconfuſe vt nihil tertium fiat ex eis. Et idem dicit *Damaſc.* Si ſecundum hæreticos vnius naturæ compoſitæ Chriſtus exiſtit, ex ſimplici natura verſus eſt in compoſitam, & neque

Deus

Digitized by Google

Deus vocatur neque homo, quemadmodum ex anima & corpore hominem eſſe aimus, vel ex quatuor elementis corpus. *Occ. in concluſ 36. Centil.* admittit illam ſaltem in aliquo caſu, ſcilicet, filius Dei eſt compoſitus ex anima & corpore, ad hunc ſenſum: quia aſſumtum ab eo in vnitatem ſuppoſiti eſt compoſitum, ſcilicet, natura humana, tametſi filius Dei ſit ſecundum ſe ſimpliciſſimus. Ita forte poſſet concedi ſecundum eundem, ſi vſus loquendi haberet, filius Dei habet partes: quia natura aſſumpta habet partes, ponit enim duplicem compoſitionem rei, ſcilicet, ſecundum ſe, & ſecundum aliquid à ſe aſſumptum, &c.

Compositio corporis ad eam (vt dicunt phyſici, & concorditer etiam theologi, vt notat *Anton. 1. p. ſum. tit. 1. c. 6. §. 1. in fin* ac *Innoc. extra de celeb. miſſ. c. In quadam,*) quatuor elementa concurrunt, & ad vegetationem eiuſdem corporis quatuor humores conſimiles illis conueniunt, videlicet ſanguis, cholera, flegma & melancholia. Nam quia ſanguis eſt calidus & humidus, conuenit aëri. Cholera autem ſicca & calida, congruit igni. Phlegma humidũ & frigidum, aquæ. Melancholia frigida & ſicca, terræ. Vnde ex his variatur complexio corporis humani, & variam habet inclinationem naturalem vel ad aliqua vitia, aut paſſiones, vel ad virtutes vel ad aliquas ſcientias: prout dicit *Mag. Alb.* Et ſecundum hæc aſſignantur quatuor principales complexiones; de quibus ſupra dictum eſt, &c.

Comprehendere accipitur quintupliciter, vt dicit *Occ q. 12. 4. Primo* modo eſt videre aliquid viſibile ita vt nihil eius lateat: & ſic comprehendere eſt diſtincte videre; *Secundo* modo eſt videre aliquid totum, & diſcernere inter partes eius. *Tertio* modo eſt videre aliquid viſibile perfectiſſima viſione, qua videri poteſt. *Quarto* modo comprehendere eſt cognoſcere aliquid ſub omnibus prędicatis ſibi conuenientibus. *Quinto* modo eſt cognoſcere intellectione habente talem proportionem ad alias intellectiones, qualem habet obiectum ad alia obiecta, vel vt dicit *Scot.* Comprehendere eſt ſic intelligere, vt ſit tanta perfectio in intellectiuitate intelligentis, quanta eſt intelligibilitas in intelligibili, ita quod ſit ſibi quædam commenſuratio, & neutrum aliud excedit. Et ſic dicit *Aug. lib. 12. de ciuit. Dei c. 18.* quicquid ſcientia comprehenditur, ſcientis cognitione finitur, quod non eſt intelligendum quod abſolute finiatur: ſed finitur cognoſcenti, vt ibi manifeſte declarat, quia cognoſcitur ſecundũ totam ſui cognoſcibilitatem, & ita reſpectu eius ſe habet ac ſi eſſet finitum, eo quod non excedit cognitiuitatẽ intelligentis, ſed eſt ibi cognoſcentis, & cogniti adæquatio. *Gab. d. 14 q. vn. art. 3. dub. 2. lib. 3.* Et primo modo quicquid videt eſſentiam comprehendit eam: quia videt eam diſtincte, quia nõ habet partes quarũ aliqua poteſt latere, aliqua apparere. Secundo modo eſſentia ſeu verbum à nullo comprehenditur: quia non habet partes inter quas diſcerni poteſt. Tertio modo nõ poteſt comprehendi, niſi ab intellectu ſuo, quia omni cognitione creata perfectior eſt viſio increata, neq; aliqua creatura iſto modo comprehendi poteſt niſi à ſolo Deo. Quarto modo ſimiliter nõ poteſt cõprehendi niſi à ſeipſo, quia ipſe ſolus nouit omnia prædicata ſibi cõuenientia. Sic & quinto modo ſolus comprehendit ſeipſum: quia ſicut cognitio increata infinite excedit omnem cognitionem creatam: ita obiectum increatum infinite excedit omne obiectũ creatum: & tanta eſt intellectiuitas in intellectu diuino, quanta intelligibilitas in eſſentia diuina: quia vtrobique eſt infinita. His tribus modis vltimis communius accipitur comprehẽdere, qui ſoli Deo conueniunt reſpectu obiecti increati. *D. Thom. 1. q. 12. art. 1. Gab.* Comprehendere ſecundum *S. Bona. d. 14. q. 2. lib. 3.* dicitur tripliciter. Vno modo idem quod charitate adhærere, & ſic accipit *Ber. & Eugen.* ſi ſanctus es, comprehendiſti. Alio modo eſt idem quod clarè videre & perfecte amare, ſicut ad *Phil. 3. Si quo modo comprehendam in quo comprehenſus ſum.* Tertio modo comprehendere eſt idem quod terminos rei claudere, ſic Deus eſt incõprehenſibilis, &c. Vide *Gerſ. p. 3. de verb. & hym. glor.* Cum autem dicitur quod ſancti ſint comprehenſores in patria, & quod Chriſtus fuit cõprehenſor, dicendum quod medio modo accipitur, & ſic habet veritatem. Nam Chriſtus videt Dei immenſitatem, nec tenet hoc fide, ſed certiſſima cognitione hoc eſt, nouit Deum immenſum. Latius *Bon.*

Comprehensor dicitur ille, qui eſt in termino, & opponitur viatori: & Chriſtus fuit comprehenſor & viator. Anima enim eius in

inſtanti

inſtanti creationis fuit beata, & ſemper habuit notitiam intuitiuam Deitatis ſecundum humanitatem, quamuis ſecundum *Pet. Aliac.* Chriſtus nunquam fuit viator, quia ipſe ab inſtanti conceptionis ſecundum naturã humanam fuit beatus. *Bona.* tamen dicit quod Chriſtus Dei & hominum mediator, ſimiliter debet eſſe comprehenſor & viator. *d. 18. lib. 3.* Comprehenſor (vt inquit ipſe) propter ſuam dignitatem, viator propter noſtram neceſſitatẽ, & ideo vt ipſe ait *p. 2. q. 2.* Partim debuit eſſe in ſtatu gloriæ, partim in ſtatu miſeriæ. In ſtatu autem miſeriæ non debuit eſſe ſecundum ſuperiorem partem, ſed ſecundum inferiorem, id eſt, ſecundum carnẽ, & ideo ſecundum diuinam diſpoſitionẽ neceſſarium fuit differri corporis Chriſti glorificationem, vt Chriſtus eſſet in ſtatu in quo pro nobis poſſet mereri, & ſatisfacere. Dum autem Chriſtus nobis merebatur, & pro nobis ſatisfaciebat, faciebat opus Deo placentiſſimum, & ita remunerabile ſecundum aliquam partem gloriæ. Cum ergo remunerari nõ poſſet, quantum ad ſtolam primã, ſed quantum ad ſtolam ſecundam: merebatur vtique tunc Chriſtus proprij corporis gloriam, & ita abſque dubio Chriſtus ſibi meruit glorificationem corporis non ſolum in agendo, verum etiam in patiendo, vt dicit *S. Bona.* & *Mag.* expreſſe in litera. Vnde & ſecundum *Gab. d. 18. q. vn. not. 4. lib. 3.* Chriſtus fuit verus comprehenſor, & verus viator. Verus cõprehenſor, quia vere beatus. Nam intuitiue, & clare facie ad faciem anima eius vidit diuinã eſſentiam, perfectiſſime etiam fruebatur ea non in ſpe ſed in re. In his autem duobus actibus cõſiſtit eſſentialis beatitudo. Fuit vtique beatus ſecundum portionem ſuperiorem, de quo latius videto *Gab.* Fuit & viator quantum ad virtutes, & potentias inferiores & quantum ad corpus, quia quantum ad illa non fuit in termino perfectionis, expectabat enim quantum ad illa perfici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis quo ad corpus, & paſſibilis quo ad animam: à quibus tranſiturus erat ad perfectam eorum gloriam. ergo quantum ad illa fuit verus viator. *Gab. vbi ſup.* & *q. 1. prolog.*

Commvne. Vnde terminus dicitur communis aliquibus duplici communitate reali, ſcilicet, & ſigni ſiue vocis (vt ſcribit *Gab. d 25. qu. vnic. art. 1. lib. 1.*) Commune communitate reali: eſt terminus ſignificans aliquam rem vnam, quę eſt communis ſiue communicata pluribus, quorum plurium cuilibet eſt idem. Sicut eſſentia diuina, ſignificat enim diuinitatem quæ eſt res vna ſimpliciſſima, & eadem patri & filio & ſpiritui ſancto. Et ſicut ſola eſſentia diuina eſt res: ſic realiter communis tribus: ita ſolus ille terminus diuina eſſentia eſt terminus communis communitati reali. Commune vero communitate ſigni conceptus vel vocis, eſt ſignum ſignificans non aliquam rem communẽ in multis, ſed multa ſingularia æque primo: ſicut homo non ſignificat aliquem hominem communem, ſed Ioannem, Petrum & Paulum, & nullum prius alio. *Gab.* Et ſecundum modum loquendi ſanctorum differentia eſt inter vniuerſale, & commune. Nam vniuerſale eſt quod ſignificat plura eſſentialiter diſtincta, æque primo vt homo animal. Sed commune eſt quod ſignificat plura realiter diſtincta æque primo, ſiue diſtinguantur eſſentialiter ſiue non. Ex quo patet quod perſona diuina eſt commune, ſed nõ vniuerſale. *Gab. vbi ſupra.* Commune ſecundũ *Bona. diſt. 5. lib. 1.* in dubijs literalibus dicitur quod eſt in multis. Sed hoc poteſt eſſe tripliciter, aut quia plurificatur in multis: & quantum ad formam, & quantum ad ſuppoſitum: vt hoc nomen homo, & tale habet vnitatem rationis, quæ admittit diſtinctionẽ, & quantum ad rem, & quantum ad modum. Vnde bene dicitur: homo eſt ab homine & duos eſſe homines. Alio modo eſt commune quod plurificatur, quantũ ad ſuppoſita, non quantum ad formam: vt hoc nomen Deus, & tale habet vnitatem rei ſecundum quod res nominat naturam, cum multiplicatione ſuppoſitorũ, & ideo recipit diſtinctionem, quod importat diſtinctionem vt modum non vt rem. Vnde conceditur Deus de Deo, ſed non Deus eſt alius à Deo. Tertio modo eſt commune ſecundum nomen quod eſt in multis: nec tamen plurificatur quantum ad formam, quia eſt vnum in multis: nec quantum ad ſuppoſita, quia pro illis nõ ſupponit, vt hoc nomen eſſentia. De tali communi verum eſt dicere quod nõ recipit diſtinctionem, nec quantum ad modum nec quantum ad rem: tunc enim notaretur idẽ diſtingui à ſe: & ita argumentũ Magiſtri eſt bonum. Si pater genuit eſſentiam, pater genuit ſe: quia loquitur de communi à parte vocis ſignificantis

cantis

Digitized by Google

tantis non à parte rei: quia à parte rei eadem communitas eſt in hoc quod eſt Deus, & in hoc quod eſt eſſentia,&c.

COMMVNICARI per productionem accipitur tripliciter. Primo modo largiſſime & improprie,pro omni illo quod habet aliquo modo eſſe, quo modo non haberet eſſe ſine certa productione. Et illo modo tam productum quam productio quam quodlibet quod eſt in producto communicatur, & ille eſt impropriiſſimus modus. Secundo modo capitur large pro quolibet quod habet eſſe in producto per ipſam productionem, & non eſt idem omnibus modis cũ productione,& producto, illo modo tam materia quam forma communicatur producto. Tertio modo & ſtricte accipitur pro eo quod habẽs eſſe in generante capit eſſe in genito per productionem: & illo modo eſſentia etiam ſpiratio actiua communicatur filio per generationem, vt ſcribit *Gab.d.5.q.3.lib.1.* Aliud vero eſt communicari per productionem aliquã, & aliud eſt eſſe terminum formalem illius productionis: vt idẽ ſcribit *vbi ſup.* Spiratio enim actiua communicatur filio per generationem,&tamen non eſt formalis termin⁹ generationis, quicquid enim habet filius naſcendo accipit à patre, ergo ſpirationem actiuam accepit à patre, & communicatur ſibi per generationem.

COMMVNICARI aliquid alicui, eſt dupliciter. Vt quod,& vt quo, ſecũdum *Gab.d.1.q.1.ar.1.li.3.* Communicari aliquid alicui vt quod, dicitur quod conſtituit aliquid cum alio cum quo eſt idẽ realiter,non formaliter. Vt quo, ꝙ non eſt idem realiter alicui, ſed eo denominatur aliud, ſic à parte totum, vel à forma inhærente ſubiectum ſortitur aliquam denominationem, vt ab anima denominatur totum compoſitum homo, ab albedine dicitur ſubiectum album, vel aliquod ab aliquo alio modo adhærẽte. Sic *Boet.* in diffinitione perſonæ, cum ait: Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. Per rationalem naturam intelligit naturam intellectualem, per indiuiduam ſubſtan[illegible]iam intelligit naturam incommunicabilem ſiu[illegible] quod, ſiue vt quo, vt quod, quo modo e[illegible] communicatur perſonis diuinis [illegible] ſec[illegible]ndum *Scot.d.1.lib.3.* natura crea[illegible]nunicabilis. Singulare enim n[illegible] [illegible]le vt quod, niſi ſit ill[illegible]mitatu[illegible]

COMMVNICARE ſignificat etiam participare, ſumere etiam vel manducare ſacramẽtum corporis Chriſti. Sic communicare contingit tripliciter, vt ſcribit *Gerſ.tract.de ſept.petit.cont. in orat.Dom.& effect.quart.* petit, ſcilicet, corporaliter ſeu ſacramentaliter tantum, & iſto modo communicant mali quando in peccato mortali ſumunt corpus Chriſti. Item ſpiritualiter tantũ, ſcilicet, credendo ſacramentum. Credere enim eſt ſpiritualiter manducare, ſecũdum illud *Aug.* Crede & manducaſti. Et iſto modo communicãt quotidie omnes boni. Item corporaliter ſeu ſacramentaliter & ſpiritualiter,& iſto modo communicãt quotidie boni ſacerdotes qui celebrãt, & alii boni de Eccleſia dum communicãt, quod quilibet Chriſtianus debitæ ætatis tenetur facere ad minus ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha. *Ioan. Gerſ.*

COMMVNIO eſt triplex ſecundum *S. Bona. d.18.p.2.q.1.lib.* 4. Quædam ſpiritualis oratio, & hæc eſt quantum ad dilectionem interiorem. Quædã corporalis, & hæc eſt quantum ad exteriorem cõuerſationem. Quędam medio modo: & hæc eſt quantum ad ſacramentorũ ſuſceptionem, & præcipue quantum ad ſacramentum altaris. Et à prima nullus poteſt nec debet excludi (vt inquit *Bona.*) quamdiu eſt viator: nec excommunicatio dicit priuationem illius communionis. Quãtum ad ſacramentalem excluditur quilibet qui dicitur excõmunicatus maiore vel minore excommunicatione. Quantum ad conuerſationem exteriorem attenditur excommunicatio maior, in qua communicatio negatur ſecundum actus legitimos, qui attenduntur in quinque, ſcilicet in oſculo, in colloquio, in conuiuio, in oratorio, in valefaciendo. Hæc *Bona.* videatur *Alex.p.2.q.181.m.10.* Dicitur præterea communio Euchariſtia eo quod nos Chriſto vnit, de quo ſuo loco dicitur. Eſt inſuper hominum communio ſub multiplici differentia, vt ſcribit *Gerſ.tract.9 ſuper Magnif.* Eſt communio naturæ, à qua nullus excipitur: Eſt communio ſecũdum aptitudinem ad gloriam, & ab iſta nullus viator excipitur; quia Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Eſt communio prędeſtinationis & gratiæ finalis, & ab illa omnes reprobi viui & mortui excommunicantur vel excipiuntur. Eſt & communio aliqua in grati[illegible] in meritis [illegible]un[illegible] præſentem iuſt[illegible] tantummodo,

&c. ſic eſt aliqua excommunicatio ſecundum præſentem iniuſtitiam & demeritum. Rurſus aliqua eſt ſecundum præſentis Eccleſiæ intrinſecum iudicium per ſententias irregularitatum & excommunicationum initiata. Hæc *Gerſ.* Et communio ſanctorum dicitur ſocietas quæ eſt in cælo, vel ſanctorum communio, hoc eſt ſuffragia, quæ communicamus, vel communio, id eſt, Euchariſtia, vt idem *Gerſ. p. 2. de art. fid. expoſ. 9. art.* Vel adhuc clarius poteſt dici vt *Ioan.* Eckius ſcribens ad Dominum Leonardum Abbatem Ottenburenſem de communione ſanctorum, ponit hanc diuiſionem. Communio fidei & reſpicit ſacramenta, ſic dicitur vnus Dominus, vna fides, & hæc eſt communis omnibus fidelibus vnum baptiſma participantibus, vno charactere inſignitis, eodem ſanguine Chriſti redemptis, & hæc communio magna eſt. Alia eſt communio gratiæ, quod fideles communicant in gratia ab vno capite Ieſu Chriſto, & illa eſt communis omnibus iuſtis in gratia Dei exiſtentibus [illegible] ab vno capite qui eſt Chriſtus. [illegible] communio meriti: ita vt dum quiſque [illegible] ſingulariter ex Dei miſericordia [illegible] meretur alteri vniuerſaliter. [illegible] intelligit tantum eſſe [illegible] tanquam benignam Dei [illegible] vnus iuſtus viator aliquod [illegible] meritorium facit, Deus illud [illegible] facit ad premium eſſentiale, & [illegible] in gratia exiſtentibus vniuerſaliter. Quarta communio eſt gloriæ, quæ eſt præ[illegible] longe perfectior. Hæc communio [illegible] in æterna beatitudine in Eccleſia [illegible] & poteſt dupliciter intelligi. [illegible] accipi poteſt quam habet nobiſcū, [illegible] pro nobis orant, [illegible] intercedunt apud [illegible]. De quo *D. D.* in 4. *d.* 45. Poteſt & accipi [illegible] communio ſanctorum inter ſe, quod quiſ[illegible] de quolibet. De hoc quidem [illegible] *Co[illegible]*

C[illegible] in Chriſto, [illegible] dici [illegible]

terminus, infinitus creator Deus eſt [illegible] corruptibilis, paſſibilis, mortalis &c. [illegible] eſt Deus, Chriſtus eſt homo. [illegible] *diſt.* 11 *qu. vlt. lib.* 3. Communicatio [illegible] nim fundatur ſuper ipſam vnionem: & [illegible] tur ad fidei catholicæ expreſſionem, & [illegible] communicatur quæ importat vnionem [illegible] quamuis hæc ſit vera. Filius Dei eſt incarnatus [illegible] hæc tamen eſt falſa, homo eſt incarnatus [illegible] Hæc itaque regula ſecundum eundem [illegible] tendenda in idiomatum communicatione [illegible] quia omnia communicantur, his duntaxat [illegible] ptis, quia exprimunt ipſam vnionem, [illegible] claudunt intellectum repugnantiam, [illegible] cuius errori appropinquant, ſicut ſunt eſſe [illegible] turam, & eſſe prædeſtinatum, & ſimilia. [illegible] niam cum dicitur: homo incipit eſſe Deus [illegible] portatur vnio, ideo tali idiomatum [illegible] municatio. Hæc *Bona.* De communicatione idiomatum vide latius infra in *dict.* *Idioma.*

† Concipi eſt procedere a generante, [illegible] ctum eſſe ab eo & clauſum intra terminos [illegible] *D. Thom. 3. di. 8. q. 1. 6.* non conuenit plantis nec inanimatis *ibid. q. 2. 6.* de tempore autem quo completur conceptio hominis extat verſus

Sex in lacte dies, ter ſunt in ſanguine tern[illegible]
Bis ſeni carnem, ter ſeni membra figur[illegible].

Eſt autē in omni cōceptione triplex actio [illegible] ratio materiæ, Formatio, & fouere, prima [illegible] tia eſt matris, ſecūda tantū patris *D. Th.* [illegible]

Conceptio hominis poteſt intelligi [illegible] plex, vt ſcribit *Gab. di. 3. q. 1. lib. 3.* Vna ca[illegible] fit in ſeminū commixtione, quæ poteſt dici conceptio ſeminis, quę tempore pręcedit [illegible] nē. Alia eſt conceptio in fœtus animatione [illegible] dici poſſet proprie conceptio hominis: [illegible] nim primum cōſtituitur homo in vtero [illegible] Prima fit cum ſemen in matrice loco gene[illegible] ni aptum accipitur, & ſuſceptioni animæ [illegible] terationes multas diſponi inchoatur. [illegible] cum in materia iam aliquantulum [illegible] ma intellectiua infunditur: & [illegible] natiuitas in vtero, ſecundum illud *Matt.* [illegible] [illegible]

[illegible] peccati [illegible] Quam & [illegible] & prouit & auctorita[illegible] [illegible] & [illegible] opinionis [illegible] [illegible] lires. [illegible] in *parte 2.* [illegible] de conceptione Mariæ virginis. Vnde Augu. Cum [illegible] peccatis ipsam omnino [illegible] [illegible], & [illegible] virginem volo habere exceptam & exclusam [illegible]. Fuit enim immunis ab omni peccato [illegible] tam mortali quam veniali quam originali. Hinc de ea dicitur *Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Non autem fuisset tota pulchra si quæcunque peccati macula fuisset in ea. Copiosius & multa videto apud *Gab. vbi ſup.* Opiones de Conceptione breuiſſime narrat *Paul. Cort. li. 3. Sent. d. 4* & *F. Pelb. lib. 3. Roſ. Theol.* Et *Brulef.* [illegible] hanc opinionem ſequitur. Opionem contrariam tenent *S. Bona. S. Thom. Bernhar. A-[illegible], Greg. Ari. &c.* † Vtraq; opinio eſt probabilis [illegible] vtrinque defendi poteſt, videlicet quod fuerit mundata & ſanctificata à [illegible] originali, & quod non fuerit mundata [illegible], imo excommunicatus eſt maiori excommunicatione quiſquis dixerit eſſe hæ[illegible] aut mortale peccatum alterutram partem [illegible] aut defendere. Hæc excommuni[illegible] IV. *in extra vagãte nimis de re-[illegible] ſanctorum.* quam innouauit [illegible] *Trident. in decret. de orig. peccato in fine* [illegible] tamen eſt aſſerere quod B. Virgo [illegible] fuerit à peccato originali præſeruata [illegible] incurreret. Nam cum fuerit genita [illegible] ex fœmina ex virili ſemine [illegible] ſancto, concedi debet quod con[illegible] periculum contrahendi peccatum originale [illegible] antecedenter & conſequenter ſe [illegible] peccatum originale: etiamſi non cõ[illegible] ad eſſentiam eius pertinent, vt [illegible]. Vide latius *Medinam 3. p. q. [illegible] in opuſc. de Concept. cap. 3.*

Conceptio gloriosæ virginis Mariæ eſt duplex, paſſiua & actiua. Paſſiua fuit a ſanctis parentibus [illegible] Ioachim & Anna, de qua [illegible]. Conceptio vero eius actiua fuit, quando Dei filium in ſuo ſacro concepit vtero, [illegible] fuit mirabilis ſupra [illegible] Virgo Deum & hominem concepit in ſuo [illegible].

Conceptio dupliciter accipitur, vt ſcribit *S. Bona. d. 3. lib. 3. art. 1. text.* Vno modo dicitur conceptio ipſa operatio naturæ in formatione corporis vſq; ad [illegible]. Alio modo dicitur cõceptio large in nutritione & perfectione corporis vſq; ad partũ & egreſſum ipſius de ventre. Si primo modo dicitur conceptio ſic Chriſti cõceptio non fuit ſecundũ nos, ſed ſupra nos: nec fuit in tempore, ſed in inſtanti. Si autem ſecundo modo dicatur conceptio large, ſic fuit ſecundum nos, quia nouem menſibus [illegible] fuit & creuit in vtero matris vt alii homines antequam naſceretur. Et vt idem ſcribit *Bona. d. 4. q. 1. li. 3.* Conceptio cũ ſit opus trium perſonarũ, poteſt appropriari tribus perſonis ſecundum diuerſas conſiderationes. Scriptura tamen magis appropriat ſpiritui ſancto quam alicui trium perſonarum, & propter erroris excluſionem, & propter veritatis manifeſtationem. Propter erroris excluſionem, quia in conceptione humana conſueuit ſe immiſcere fœditatis concupiſcẽtia, ac per hoc originalis. Ne ergo illud dicatur fuiſſe in cõceptione Chriſti, dicitur conceptionẽ fuiſſe de ſpiritu ſancto, ad excludendũ [illegible] commixtionem, & etiam ad excludendũ concupiſcẽtiæ fœditatem. Alia eſt ratio, propter veritatis manifeſtationem. Illud enim quod maxime præparauit Virginem ad filiũ Dei conceptionem fuit amor diuinus. Vnde quemadmodũ mulier concipit per viri delectationem & ipſius adhæſionẽ, quæ eſt cũ deſiderio & amore virtutis generatiuæ, ſic beata Virgo propter amorem [illegible]tem, ſingulariter concepit [illegible] & ideo concepiſſe dicitur de ſpiritu ſancto. Et hanc rationem aſſignat *Hugo de ſanct. [illegible]* quem refert ibi *Bonau.* Vnde & in Symbolo dicitur: Conceptus de ſpiritu ſancto, vbi hæc præpoſitio *de*, vt *Bona. ait in d. 4. lib. 3.* [illegible] materialiter nec ſubſtantialiter ſed [illegible], & ipſa conceptio [illegible] habet attribui. Vnde Chriſtus conceptus eſt de ſpiritu ſancto id eſt, operatione ſpiritus ſancti: vno etenim eodemque momento (vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in expoſ. [illegible]*) ſegregata fuit illa caro aſſumpta a reliqua carne Virginis operatione ſpiritus ſancti & animata anima rationali, & Deitati vnita. Vnde non eſt putandum quod ſit cõceptus de ſpiritu ſancto, [illegible] ſemine paterno concipitur, quia [illegible]

tus ſanctus omnino mutatuſq; fuiſſet in carnem ſicut paternum ſemen tranſit in carnem prolis, amittens propriam ſpeciem, quod eſt etiam ſolo cogitatu abhorrendiſſimum, vt ait *Gerſ.* Vnde præpoſitio *de*, non denotat circunſtãtiam cauſæ materialis, ſed potius cauſæ efficientis, quamuis enim incarnatio filii Dei ſit opus totius Trinitatis, quia quod operatur vna perſona, operantur omnes (eo quod indiuiſa ſunt opera Trinitatis) ipſa tamen gratia mediante qua natura humana vnitur diuinæ, eſt donum appropriatum ſpiritui ſancto, quia hæc gratia appropriate procedit à charitate ſeu à benignitate Dei, quæ ſpiritui ſancto appropriatur. Non enim Deus inquantum potens vel inquantum ſapiens, ſed inquantum bonus & benignus noſtram redemptionẽ operatus eſt per incarnationem filii Dei. Hæc *Gerſ.*

Conceptvs in ſua generalitate (vt ſcribit *Gerſ. Centil. de concept.*) dicitur actus concipientis in vtero proprio vel alieno ad diffuſionem ſeu communicationem bonitatis per amorem. Sic conceptus vt eſt generatio, reparatur in omni re ſicut & amor, ſecundum Dionyſium. Hinc oritur illa naturæ deſcriptio quod eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia procreans vel concipiens.

Conceptvs entis ſecundum eundum eſt primus omnium conceptuum quos concipit primus De[illegible] ſit ad intra, ſit ad extra; ad intra quidem [illegible] filio. *Ex vtero ante Luciferum genui te.* Hic [illegible] principium de principio. De creaturis vero loquitur per Prophetam: *Portaui in vtero meo, & geſtaui a vulua ſeu matrice mea. Eſa. 40.* Et in *Gen.* Hæ ſunt generationes cœli & terræ. Conceptio entis primi actiua non eſt niſi Deus ipſe concipiens, ſit ad intra, ſit ad extra. Sed conceptio paſſiua dicitur ipſa res concepta, ſit ad intra, ſit ad extra.

Conceptvs entis in vniuerſali rerum vtero, [illegible] & amor incitans ad concipiendum multiplex [illegible] vt idem *Gerſ.* ſcribit in *Cen.* [illegible] diuinus, angelicus, rationalis, [illegible] & pure naturalis. Conceptus [illegible] ad primam concipientem Deum [illegible] bonus, pulcher, nobilis & generoſus, [illegible] poteſt. Secus ſi fiat relatio ad [illegible] & concipiuntur præſertim [illegible] & liberæ. Conceptus [illegible] ignobiles fiunt, degeneres &

ſpurii ſeu baſtardi. Conceptus diuinus [illegible] primus eſt, & ſolus & neceſſarius: cæteri ſunt temporales, quia nihil in æternum, niſi ſolus Deus. Conceptus creaturarum tot modis varia[illegible] litate, quot modis in ſua perfectione & [illegible] concipiẽdi materie diſtinguitur, ita q[illegible] Ieſu ſecundum humanitatem primum [illegible] per exaltatum, deinde nomẽ Mariæ [illegible] deinde ſunt Angelorum nomina, ſecu[illegible] archias ordinata. Et conceptus tanto [illegible] perfectiores, quanto intimiores & intra ma[illegible] econtra, cæteris paribus quam conceptu[illegible] prodeuntes: quemadmodum diuinus conceptus eſt prorſus immanens & conſubſtantialis. Cæteri ſunt in creaturis per reſpectum ad Deũ velut extra prodeuntes, tanquam nomina [illegible] voces & verba Dei.

Conceptiones ii[illegible] omni creatura reperibiles reperiuntur in h[illegible] qui propterea dicitur omnis creatura [illegible] hæ ſunt conceptiones intellec[illegible] animalis, vitalis, & puræ natura[illegible] cognitiui formaliter cum affectiuis [illegible] triplici genere, ſecundum tres animæ rationalis vires ſeu potentias principales in vtero ſuo quæ ſunt [illegible] Mens ſuperior prima, Ratio vel ſenſus interior ſecunda, & Senſus exterior tertia. Conceptio[illegible] in ventriculis animæ rationalis ſolent gemi[illegible] fructus ſeu conceptus afferre: quoniam aliqui ſunt cognitiui vel apprehenſiui, alii vero affectiui. Concipere autem dicitur quaſi ſimul capere & intelligere quaſi intus legere, & reperire in memoria quaſi iterum parare. Sunt item conceptus ſenſuum exteriorũ conceptus ſenſuũ interiorũ. De quibus latius videre potes *Gerſ. vbi ſup.*

Conceptvs simplex primus eſt inter omnes conceptus tã in Deo quã in creaturis. In Deo quidem dum pater communicat eſſe [illegible] & eſſentiam, quæ idem eſt in filio, & ipſe cum [illegible] communicat ſpiritui ſancto. In creaturis [illegible] communicat prius eſſe, quæ communicatio [illegible] quoddã concipere: his quidẽ clarius, [illegible] obſcurius. Et conceptus ſimplex entis eſt [illegible] principium incomplexum apud [illegible] vel intellect[illegible] tur, niſi reſolu[illegible] eſſe. Et conceptus ſimplex [illegible] negatiuus [illegible]

qui [illegible] ſe in [illegible] diuino [illegible] per eum, quo [illegible] perfecti [illegible] docetur [illegible], ſicut potentia ad actum, & [illegible] habitum. De quo conceptu ſolius [illegible] *Gerſ. de* [illegible] *in Centil.*

CONCEPTVS [illegible] quos orationes dicimus [illegible], & quaſi vitam [illegible] & æternam per viuificationem entis primi ſimplicis, ſecundum triplex genus cauſæ efficientis, formalis, vel exemplaris & finalis. Recipien. ab efficiente vnitatem, modum & menſuram. Recipien. ab exemplante ſeu formante ſpeciẽ, numerum & veritatem. Recipien. vt à finiente ordinem, pondus & bonitatem. Ex quib. omnibus neceſſario conſurgit pulchritudo, de qua laudatur pulcherrima mulierũ in *Can. Cant.* De his multa *Gerſ. in Centil.* vide & eundem ibidem de conceptibus intelligentiæ in vtero non [illegible] organo corporali & conceptibus voluntatis in ſpeciali, & de conceptionibus mentis ſecundum cognitionem practicam, quæ ſingula [illegible] breuitatis gratia, ne opus in immẽſum ſerpat. & infra quædam videbuntur.

[illegible] Deum & naturam repræſentantes [illegible] duplices, vt linquit *Gab. q. 2. ar. 3. prolog.* ſcilicet [illegible], & indiſtincti. Diſtincti ſunt qui repræſentant obiectum in ſe, & nihil aliud terminant [illegible] huiuſmodi actus ſeu conceptus intelligendi [illegible] quod nec eo conceptu, nec aliqua parte eius aliquid aliud ab illa re intelligitur, & tales ſunt cognitiones intuitiuæ, vel abſtractiuæ præſupponentes intuitiuas.

CONCEPTVS INDISTINCTVS eſt, qui non eſt res in ſe & qui ſecundum ſe totum vel eius partem [illegible] aliud ab ipſa re. Et dicitur conceptus [illegible] cuius formationẽ res in propria [illegible] obiectiue mouet intellectum. Et hoc [illegible] loquendo. Vnde de nulla re non [illegible] habere diſtinctam notitiam [illegible] conceptis quibuſdam actibus, & [illegible], & illa cognitio Dei diſtincta [illegible] nobis impoſſibilis per potẽ[illegible].

[illegible] INDISTINCTI de Deo ſunt duplices [illegible] proprij, communes Deo [illegible] voce. Et proprij con[illegible], [illegible] quidam ab[illegible]. Exemplum primi, [illegible] ſpiritus ſapientiæ, [illegible]

iuſtitiæ intellectus voluntatis, &c. Dummodo præciſe important res illas abſolutas non cõnotando actum ſeu aliquid aliud. Connotatiui duplices affirmatiui & negatiui. Affirmatiui vt productiuus, conſeruatiuus, deſtructiuus. Negatiui, vt immortalis, incorporeus, indiuiſibilis. Cõceptus proprij ſunt duplices, ſcilicet abſoluti & connotatiui. Proprij abſoluti iterum ſunt duplices, ſcilicet ſimplices & complexi. Abſoluti ſimplices hic in via haberi non poſſunt. Sed bene complexi abſoluti, vt ſubſtantia exiſtens iuſtitia, ſapientia, &c. Proprij connotatiui ſimplices, vt creatiuus, annihilatiuus, infinitum æternum. Sunt etiam aliqui proprij complexi. *Gabr. qu. 2. prologi, ar. 1.* qui & ibidem de ordine iſtorum cõceptuum ſcribit. Et vt idem ait *qu. 7. prolog.* Conceptus rei abſolutus & proprius formari non poteſt, niſi res illa fuerit in ſe & intuitiue cognita, quia niſi ſic, cæcus poſſet habere conceptum abſolutum, & proprium coloris & albedinis, quod poſſet eſſe falſum. & ideo conceptum abſolutum & proprium de Deo habere non poſſumus.

CONCEPTVS SIMPLEX dupliciter poteſt accipi, vt ſcribit *Gab. q. 7. prol.* Vno modo large, pro conceptu qui eſt vna qualitas non compoſita ex partibus diuerſarum rationum non curando, an tantum habeat vnum modum ſignificandi vel plures. Alio modo ſtrictè, pro conceptu qui eſt ſimplex qualitas, & ſic non habet niſi vnum modum ſignificandi, & ſic ſolus conceptus abſolutus dicitur ſimplex: quoniam & ſi connotatiuus fuerit ſimplex qualitatiue, non tamen eſt ſimplex repræſentatiue, quia æquiualet ſuo quid nominis, quod ſignificat aliquid in recto, & aliquid in obliquo, & ita virtualiter eſt compoſitus.

CONCEPTVS QVIDDITATIVVS eſt conceptus ſupponens præciſe pro re ipſa & pro nullo alio, niſi pro eo quod eſt illa res nihil connotando extrinſecum rei, vt poſt *Occam* notat *Gab. diſt. 3. q. 3. li. 1.* Sic conceptus [illegible] eſſe quidditatiuus, quia [illegible] modo de ſpecie, [illegible] conceptus quidditatiuus eſt conceptus [illegible] non connotatiuus, qui videlicet ſignificat [illegible] ſine connotatione cuiuſcunque. [illegible] conceptus quidditatiuus non diſtinguitur contra abſolutum,

Digitized by Google

tum [illegible] connotatiuum. Vnde reſpectu Dei poſſunt haberi plures conceptus quidditatiui non conuertibiles, quia conceptus entis ſapientiæ, bonitatis, iuſtitiæ, ſunt quidditatiui, quia abſoluti & conueniunt Deo. Sunt etiam non conuertibiles, quia non omne ens eſt ſapientia, nec omnis ſapientia eſt iuſtitia, imò nulla creata ſapientia eſt iuſtitia. Item de Deo poſſunt haberi plures conceptus ſimplices denominatiui, & conuertibiles, vt patet de illis creatiuum beatificatiuum. Et quod ſint conuertibiles patet, quia ſoli Deo conueniunt, & quod ſint diſtincti, quia connotant differentiam in creaturis, licet nihil diuerſum important in Deo. *Gab. vbi ſup.*

CONCEPTVS propriè accipiendo ſecundum *Gab. d. 1. q. 2. li. 2.* eſt adiectiuum & concretum, ſignificans rem conceptam ſubſtractiue, & connotat actum concipiendi ſeu cognoſcendi, ſicut amatus cognitus ſignificat obiectum amoris, & cognitionis, ſiue illud obiectum ſit res extra, ſiue in anima habeat ſolum eſſe obiectiuum, vt aliqui ponunt. Et ſecundum omnes vocatur conceptus, quod terminat actum intelligendi, vt ſcribit *Occam d. 2. li. 1.* licet ibi tangat modum loquendi dicentium quod conceptus eſt qualitas ſubiectiue exiſtens, & ipſamet intellectio ſiue conceptio, de quo latius alias. Et vt ſcribit *Gabr. d. 2. q. 1. li.* [illegible] nihil poteſt intelligi ſine conceptu: ergo oportet habere conceptum non ſolum ſignificantem rem illam non in ſe vel cognitione propria, ſed etiam rem aliquam in ſe vel cognitione propria cognitam, quia omnis cognitio rei, non in ſe præſupponit notitiam rei in ſe, oportet ergo conceptum illum vtrumq; ſignificare, & ſic erit vnus ex illis: per deductionem [illegible], & etiam per experientiam poteſt cognoſci vnitas conceptus, qui eſt pluriū, vt latius ibi ſcribit *Gab.* vt cum intellectus experitur in ſe quod habet vnum conceptum: quandocunque concipit illam rem intelligo cum præciſione [illegible] vnam, &c. Et breuiter omnis conceptus communis eſt vnus, qui abſtrahitur a rebus [illegible] conuenientibus. Qui [illegible]

Occ. [illegible] *Card.* [illegible] *ceptis* [illegible] anima [illegible] pta, ſiue cognita, & [illegible] tiua formaliter [illegible] tiam intellectionem ſignificat [illegible] cabulum, [illegible] rectatam, & connotat quod [illegible] tate quæ eſt conceptus [illegible] intellectiuæ, & eam informans [illegible] tellectiua capiat ſiue intell[illegible] ſiue conceptam. Quare ſequitur [illegible] ſiue nulla qualitas eſt eſſentialiter [illegible] actualis cognitio. Sic etiam [illegible] qualitas eſt eſſentialiter conceptus apud [illegible] cticos. Plura legantur de conceptibus.

CONCEPTIO rei vt eſt extra animam [illegible] prima intentio; vt intellecta dicitur ſecunda intentio.

CONCILIVM GENERALE vt ſcribit *Gerſ.* [illegible] *Eccl. poteſt.* eſt congregatio legitima auctoritate facta ad aliquem locum ex omni ſtatu hierarchico totius Eccleſiæ catholicæ, nulla fideli perſona quæ audiri requirat excluſa [illegible] ſalubriter tractandum & ordinandum ea quæ debitum regimen eiuſdem Eccleſiæ in fide & in moribus reſpiciunt, de quo multa alias *Gerſ.* Fuerunt autem quatuor principalia concilia *Apoſtol.* in Eccleſia primitiua vt dicit quædam *Gl. ſuper Act.* [illegible] citat *S. Bona. d.* [illegible] Primum ad electionem Matthiæ *Act.* 1. [illegible] ad electionem ſeptem Diaconorum, *Act.* [illegible] tium fuit ad non imponenda legalia [illegible] *Act.* 15. Quartum ad tolerādum legalia [illegible] pus, *Act.* 22. Concilia vero Patrum principalia apud Græcos ſimiliter fuerunt quatuor, [illegible] Nicænum, Epheſinum, Calcedonenſe, Conſtantinopolitanum. [illegible] Fuerunt & poſtea alia Concilia, vt Conſtan[illegible] ſe. De quo plura Gerſon [illegible] cætera fuit, vt ſcribit ipſe [illegible] per triennium [illegible] [illegible] in quo & [illegible] [illegible] *D. Thom.*

[illegible]

[illegible] Abraham [illegible] ſeu concubinas [illegible] principales [illegible] habebat [illegible] Dauid habuit multas [illegible] Et concubinas antiqui Patres habere dicebantur, [illegible] non eſſent matrimonio coniunctæ, vt ſcribit *Petr. de Palu. d. 30. q. 1. ar. 3. li. 4.* ſed quia non erant æque principales in regimine domus [illegible], eo quod erant ancillæ principalium vxorum, & ſic Agar & Cetura dictæ ſunt concubinæ Abrahæ. Et Bala & Zelpha ancillæ Rachel & Liæ, dictæ ſunt concubinæ Iacob, quamuis eſſent legitimæ vxores. Hæc [illegible] Salomon (vt habetur 3. *Reg.* 11.) [illegible] filiam Pharaonis, & Moabitidas, Ammonitidas, Idumæas, Sidonias, & Cetheas. Sed ipſe [illegible] & ingratiſſimus homo Deo [illegible] *Scot. d. 39. li. 4.* non ſolum in hoc [illegible] quia alienigenas duxit contra legem, [illegible] ſpecialiter prohibitis, ſicut [illegible] mulierum, ſiquidem habuit, ſecundum [illegible] literam, ducentas vxores, quaſi Reginas & trecentas concubinas. Cum tamen [illegible] ſpecialiter de Rege, *Deut.* 17. *Non habebit* [illegible] *plurimas, quæ alliciãt animum eius.* ꝙ [illegible] ſpecialiter dixit Moyſes ꝑpter maliciã iſtiꝰ [illegible] non compeſceretur, ſaltem con- [illegible] alij eum imitarentur; & quod pe- [illegible] est eis amore ardentiſſimo, in- [illegible] faceret eis Idola, & templa ad colen- [illegible] ſuos. Vnde non ſine cauſa ſubiunxit Moyſes [illegible] *quæ alliciant animum eius*, & hoc [illegible] ſingularis ingratitudo ſapientiæ [illegible] ſibi ſubito a Deo conceſſæ. [illegible] modo habere concubinas, inquit [illegible] Legem & Euangelium. Vnde in [illegible] *Deut.* 34. *Non mœchaberis* [illegible] non matrimo- [illegible] Euangelica. Dicitur enim 1. *Corinth.* [illegible] quod fornicarij non habent partem [illegible] Dei. Sic [illegible] eſt habere con- [illegible] *p.* [illegible] quauis patitur vt [illegible]

habere meretrices. Non autem cum omnibus diſpenſabat Deus in antiqua lege, ſed ſolum cum illis qui bene ſciebant vti, quia honeſte & caſte vtebantur, & etiam quando erat neceſſe.

Concvbinarivs dicitur qui habet ſecum concubinam. quę eius pœna. Vide *ſup. in v. concubinarius.*

Concvpiscentia eſt appetitus delectationis ſenſitiuę. Hęc eſſe ſine ratione dicitur, non quod totaliter auferat iudicium rationis, ſed quia in nullo procedit ſecundum iudicium rationis; ꝓpter vehementiam tamen delectationis vſus rationis abſorbetur. *D. Th.* 1. 2 *q.* [illegible] *ar* 1. *q.* 34 [illegible]

Concvpiscentia quam innuit *S. Ioan* 1. *cap.* 2. eſt duplex, ſcilicet concupiſcentia carnis, quæ habetur 9. præcepto decalogi, & concupiſcentia oculorum, quæ 10. & vlt[illegible] præcepto prohibetur, cum dicitur: *Non concupiſces rem alienam, non domum, non ſeruum, non ancillam:* ita & refert *Gab. d.* 36. *q.* 1. *a* 1 *l.* [illegible] Omnis autem concupiſcentia carnalis commixtionis præter matrimoniale vinculum, etiam ſolo voluntatis conſenſu plenarie perpetrata eſt mortale peccatum vt dicit *Gerſ. p.* 2. *de præcept. deca c* 1[illegible] vbi carnalis copula minime ſubſequitur. Equidem vera eſt regula hæc magiſtralis. Omnis completa voluntas, ſiue bona ſiue mala, pro facto reputatur, &c.

Concvpiscentia tripliciter poteſt ſumi, vt & habet *Aſtex in ſum.* & poſt eum *Pelb l.* 3. *Roſ. Theol.* Vno modo poteſt dici appetitus vegetabilis, & talis concupiſcẽtia prout eſt inordinata, eſt à fomite mouẽte, id eſt, a corruptione originalis culpæ, & iſto modo non eſt peccatum [illegible] eſt prohibita. Alio modo poteſt dici appetitus ſenſibilis, & hoc prout eſt [illegible] a [illegible] uente ſenſualitate cum fomite [illegible] prima concupiſcentia eſt in ſuggeſtione, ſecunda in delectatione. Nec hæc prohibetur diuino præcepto ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid, quia non erat prohibendum ne concupiſcentiæ ſint in nobis [illegible] quia hoc eſt impoſſibile nobis, ſed prohibentur ne ſequamur eas in conſenſum, ſecundum illud *Eccl.* [illegible] *Poſt concupiſcentias tuas ne eas.* Ite[illegible] autem [illegible] eſt quod conſentire. Tertio modo concupiſcentia dicitur [illegible] voluntatis, [illegible] præcepto prohibetur a Domino, dicente: *Non concupiſces vxorem proximi tui.*

Con-

CONCVPISCENTIA ſecundum *Bonau.d.32.in 2. q.1.l.2.* dupliciter accipitur. Vno modo dicitur concupiſcentia eſſe deſiderium nimis intenſum & immoderatum, ſiue ſit reſpectu boni interioris, ſiue exterioris, ſiue inferioris. Et hoc modo accipitur ad *Rom.7.* vbi dicitur in *Gloſ.* Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibeat, omnia mala prohibet: & ſic concupiſcentia habet eſſe in vi animæ appetitiua, ſi dicatur vis appetitiua rationalis. Alio modo ſumitur concupiſcētia pro appetitu delectabilis ſecundum tactum. Et ſic accipitur *Eccleſ.7. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt.* Et ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Hæc concupiſcentia dicitur eſſe in carne & in ſenſualitate & rationali parte, ſed in carne eſt cauſaliter, in rationali vero parte eſt formaliter, in ſenſualitate vero vtroque modo, videlicet cauſaliter, & formaliter. Ideo dico (inquit *Bonauent.*) quod in rationali parte & in ſenſualitate eſt formaliter, quoniam actus qui eſt concupiſcere (ſicut vult *Aug.*) eſt proprie ipſius animæ. Ideo vero cauſaliter dicitur eſſe in carne, quia caro infecta iūcta animæ ex ſua infectione reddit eā cōcupiſcentē. Vnde ſi qs vellet pprie ſubiectū concupiſcentiæ carnalis aſſignare, nec tantū diceret carnem, nec tantū diceret animam, ſed ipſum coniunctum: vt ſicut ſentire eſt actus coniuncti, ſic etiam actus coniuncti eſt delectari carnaliter & concupiſcere. *Bonauent.* Et concupiſcentia ſecundum eundem *S. Bonauent. diſt.32. in dub. lit. lib* 2. duo dicit, dicit enim appetitum immoderatum boni commutabilis: & ſic dico inquit ipſe quod iſta immoderantia circa appetitum poteſt dupliciter eſſe. Aut ita quod ratio captiuetur, & anima peruertatur, vt neceſſitatem habeat præponendi bonum commutabile bono incommutabili: & ſic dicitur eſſe concupiſcentia intenſa: & hoc modo tenet rationem culpæ, ratione videlicet illius immoderantiæ. Alio modo concupiſcentia dicit immoderantiam, non quia ratio ſuccumbat ſenſualitati, ſed quia ſenſualitas non perfecte obtemperat rationi, & hoc modo tenet rationem pœnæ primo [illegible] tenet rationem culpæ, [illegible] opponitur [illegible] & ideo gratia ſuperueniens [illegible] quod [illegible] tiæ [illegible] quæ (ſicut [illegible]

tollit gratia in ſuo aduentu propter hac quod non opponitur formaliter ei. Sed [illegible] tia & concupiſcentia [illegible] quod inclinant, quandam habent oppoſitionem. Hinc eſt quod ſecundum quod [illegible] citatur in gratia magis & magis remittitur concupiſcentia, nunquam tamen omnino tollitur concupiſcentia, quia ſemper remanet radix eius in homine niſi auferatur per donum gratiæ ſpeciale, ſicut in Virgine creditur fuiſſe poſt conceptionem filij Dei. Gratia itaque & concupiſcentia quodammodo opponuntur, & quodammodo non. *Bona.*

CONCVRRERE. Vide in *dict. Facere.*

CONFESSIO. De hac Theologi plura ſcribunt, quædam breuiter accipiemus. Et eſt duplex confeſſio ſecundum *Augu. in verb. Euan. homil.8.* vt ſcribit *Gab. diſt.17. qu.1. art.1. lit.* [illegible] licet confeſſio laudis, & confeſſio fraudis. Confeſſio laudis eſt atteſtatio diuinæ perfectionis, vt cum Deum prædicamus omnipotentem, pium, bonum, miſericordem, iuſtum. Sic filius confeſſus eſt patrem. Et confeſſio hæc non pœnitentiam ſemper, ſed gratiarum actionem ſignificat, vt in *Pſa.* ſæpiſſime legimus, vt inquit [illegible] *Ioannes Epiſc. in homil. Confiteor tibi pater Domine. & Confitemini Domino, quoniam bonus* [illegible] *Confitebor tibi Domine, in toto corde meo,* [illegible] confeſſione laudis (vt ſcribit *Scot. diſt.* [illegible] *l.4.*) nullus digne cōfitetur niſi prius [illegible] quia non eſt ſpecioſa laus in ore [illegible] Confeſſio fraudis eſt accuſatio, qua [illegible] ipſum accuſat. Et confeſſio fraudis [illegible] *Scot. vbi ſupr.*) accepta eſt à Deo in ore peccatoris. hoc eſt eius qui adhuc eſt peccator [illegible] men non ſit peccator in voto, ſeu actu [illegible] vel exteriore. Et dicitur confeſſio ſacramentalis, quæ (vt infra patebit) deſcribitur. [illegible] rea confeſſio delicti, quæ fit ad [illegible] Iudicis. Item eſt confeſſio vocalis, quædam [illegible] talis. *D. Th.3.q.68 ar.6.* De quo *Rich.* [illegible] *3. li.4.* Mentalis, quæ fit ſoli Deo, & hæc [illegible] iure naturæ. Vocalis quæ fit ſacerdoti [illegible] eſt de iure naturæ, ſed de iure diuino. [illegible] 17. qu [illegible] Vide latius *Rich.* Et confeſſio [illegible] lis neceſſaria eſt ad ſalutem [illegible]

Confessio sacramentalis varie à varijs deſcribitur. Vnde *Aug.* Confeſſio, inquit, eſt latentis peccati manifeſtatio. Et (vt idem ait:) Confeſſio dicitur per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur. Vnde, vt ſcribit *S. Bona.d.17.qu. penul.lib.4.ſent.* Peccatũ omne in anima eſt quaſi apoſtema intrinſecum, & quantumcunq; homo peccet aperte, adhuc virus peccati latet in anima, ſed in confeſſione rumpitur vulnus, & ſanies peccati ad exteriora trahitur, vt dicit *Gregor. Paul.Cort.lib.4.ſen.di.3.* ait: Confeſſio eſt quę ſpe veniæ vulnera abſtruſa detegit, & morbum (vt dicitur) in vola oſtendit. Et vt idem dicit: Confeſſio dicitur nexus quo omne genus hominum quod capitali tabe vexatur obſtringitur, eiuſque munus ad flaminem dialẽ pertinet, quando, ſcilicet in anguſtum neceſſitas detruditur. Itaque pœnitentem afflantem animam non modo criminibus patratis, ſed etiam Põtificio interdicto ex Senatuſconſulto à flamine liberati poſſe manifeſtũ eſt. Eius autẽ fons ægrotationis integritas nominatur, quę eſt flamini tanquam Medico aperte expromẽda, vt totius corporis ægritudo, quaſi vlcus dempta ſpina ſanetur, ob eamq; cauſam ſenatus promulgatione cauetur, ne qua cõfeſſio voce aliena, aut ex ſyngrapha fiat. Hęc *Cor.* Recitat & *Palu.d.17.q.2.art.1. lib.4.* diffinitiones cõfeſſionis. Sed cõmuniter ſic deſcribi ſolet Cõfeſſio ſacramentalis eſt ſecreta delinquentis accuſatio ſuorum commiſſorum peccatorum coram ſacerdote iuriſdictionem in eum habente ſpe veniæ conſequendæ. Et dicitur *confeſſio ſacramentalis*, quia illa diffinitio non datur de cõfeſſione cordis, quæ fit coram Deo in cubiculo cordis: neq; de illa quæ fit in iudicio contentioſo, ſed de ea quæ fit in foro animæ ſecreto, vt & habet *Gab.d.17.q.1.ar.1.li.4.* Et dicitur in diffinitione *ſecreta*: ad excludendum cõfeſſionem generalem, quæ fit in publico. hæc enim non eſt ſacramentalis, licet ex ea ſic confitens conſequi poſſit remiſſionem venalitim peccatorum. Dicitur *accuſatio*, quia qui ſe coram ſacerdote excuſant, non cõfitentur, ſed magis ſe laudant, exemplo Phariſæi bona ſua enumerantis. Dicitur *ſuorum peccatorum*, quia non debet eſſe accuſatio aliorum. Dicitur *coram ſacerdote*, ad excludendũ illam, quę fit ſodali: quę licet ſit quandoq; vtilis, non tamen eſt ſacramentalis, quoniam per illam nõ fit remiſſio peccatorum virtute clauium Eccleſiæ. Coram ſacerdote (inquit *Pal.d.17.q.2.ar.1.lib.4.*) quia in præſentia, non in abſentia, per ſeipſum ſecundũ *Aug* non per nuncium vel per epiſtolam quãdiu per ſeipſum dicere poteſt. Quãdo autẽ ſcribit peccata ſua, benefacit: ſed nihilominus debet ea ore ſuo exprimere, nec ſufficit tradere legenda. Et ſi non poſſet ire nec accerſire ſacerdotẽ, non tenetur quidẽ ſcribere & mandare, & ille reſcribere & remãdare abſolutionẽ. Et valet abſolutio quandoq; ſi vterq; eſt infirmus vel clauſus pluſquam ſi fieret laico. Hæc *Pal.* Itẽ poteſt quis per interpretem confiteri, ſi non habuerit ſacerdotem noſcentẽ linguam ſuam: ſed forte non tenetur, vt *Pal.* dicit, quia homo non tenetur confiteri niſi ſacerdoti cuiuſmodi non eſt interpres. Dicitur *iuriſdictionẽ in eum habente*, quia ſi fieret coram alieno non ſuo Iudice, nõ eſt ſacramentalis. Dicitur *ſpe veniæ conſequendæ*, vbi tangitur cauſa finalis confeſſionis, quæ eſt remiſſio peccati. Excluditur etiam confeſſio ficta, propter falſitatem & mendacium confitentis, aut deſperationem aut infidelitatem ſe accuſantis, quæ proprie non eſt ſacramentalis, eo quod talem nũquam ſequitur effectus ſacramẽtalis. Ita habet *Gab. vbi ſup.* Et confeſſio ſacramẽtalis (ſecundum intentionem *Scot.* cui concordat *Richar. Pet.de Palu.* & *Gab.d.17.q.2.art.3.du.7.* & communiter Theol.) non poteſt fieri laico in neceſſitate, hoc eſt imminente periculo mortis, quoniam is abſoluere non poteſt, & ſine abſolutione non eſt ſacramẽtum pœnitentiæ, ideo in nullo caſu quis tenetur laico confiteri neque venialia, nec mortalia. Poteſt tamen confeſſio large, id eſt, reuelatio ſuorum peccatorum fieri laico ſecreto propter verecundiam, quæ eſt vna pœna debita peccato, & magna pars ſatisfactionis. Similiter propter conſilium obtinendum. Item propter humilitatem, & inſignum quod facit quod in ſe eſt, paratus confiteri ſacerdoti ſi eius copiam haberet. Et propter hos fines conſulitur à *B. Aug.* & *Mag. in tex.* Et per hoc omnes auctoritates ad hoc ſonantes intelligi debent tanquam conſilium, non præceptum. Sed dicit *Scot.* quod forte vtilius eſſet non accuſare ſe laico ſi poſſet æqualem habere verecundiam apud ſe recogitando eadem peccata, & ſi ſibiipſi poſſet æquæ velle ſalubrius conſulere quam ille laicus. Et forte quis non debet ſe accuſando laico diffamare ſine prædictis & rationabilibus cauſis. Et

Digitized by Google

ſis. Et ſic ſe accuſando peccaret, niſi ſimplicitas excuſaret. *Gab.*

CONFESSIONEM eſſe neceſſariam ad ſalutem (vt ſcribit *Gab. di.* 17. *q.* 1. *art.* 1. *lib.* 4.) dupliciter poteſt intelligi, ſcilicet in voto, & in actu, & vtramq; eſſe neceſſariã mortaliter peccanti ad ſalutem concors eſt ſentẽtia omnium Doctorũ, licet non pro ſemper. *D. Thom.* 3. *p. q.* 84. *art.* 5. Et quod ſit neceſſaria in voto, id eſt in propoſito, depẽdet ex neceſſitate eius aliquãdo in actu. Nam ſi nunquam eſt neceſſaria in actu, non eſſet neceſſaria in voto ſeu propoſito. Et confeſſio ſacramentalis (vt communiter dicunt Theologi) eſt de lege diuina à Chriſto inſtituta, viuificandis peccatoribus præcepta. Quamuis alii, vt *Panor. & Glo. de pœnitentia di.* 5. *cap.* 1. aliter ſentit, contra quem arguit *Scot.* Vide de hoc *Gab. diſt.* 17. *vbi ſupra.* Sed à quo & vbi ſit inſtituta, non ſimiliter ſentiunt. *S. Bona.* dicit, quod ſit a Chriſto inſinuata, ab Apoſtolis inſtituta, & à Iacobo Hieroſolymorum Epiſcopo promulgata. Vbi ait in ſua Canonica: *Confitemini alterutrum peccata veſtra. c.* 5. Sed hoc reprobat *Sco.* Nam ſacramenta inſtitui non poſſunt niſi à ſolo Chriſto: quia nemo poteſt inſtituere ſacramẽta, niſi qui poteſt dare efficaciam & certitudinẽ ſacramenti, vt alias dicitur: hoc autem ſolius Dei eſt. Nec exiſtimãdum eſt Iacobum fuiſſe locutum de confeſſione ſacramentali, nõ enim exprimit cui fiat, an ſacerdoti vel nõ ſacerdoti. Sed intelligenda ſunt verba illa ſicut ſequentia: *Orate pro inuicem*: quæ ſunt quædam perſuaſio ad humilitatem, per quam generaliter noſipſos eſſe peccatores fatemur, & orationes mutuas exposcimus. Vel loquitur beatus Iacobus vt preco Chriſti. *Ric ha. di.* 17. dicit quod confeſſio ſacramentalis eſt de iure diuino expreſſo in Euangelio. Nam *Ioan.* 20. ait Chriſtus: *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Quibus verbis dedit diſcipulis & eorum ſucceſſoribus poteſtatem iudicandi ac remittendi miniſterialiter peccata. Quibus autẽ datur poteſtas iudicandi, datur etiam poteſtas cognoſcẽdi. Cognitio autem peccati remittẽdi fieri non poteſt, niſi per accuſationem peccatorum, quæ eſt confeſſio. Aſtipulatur *Palud. d.* 17. *q.* 1. *art.* 2. *lib.* 4 probans ita confeſſionẽ eſſe de iure diuino, quia *pater dedit omne iudicium filio.* Vnde quando erat Deus tantum, ſoli Deo confiteri ſufficiebat. Cui dicit Propheta: *Tibi ſoli peccaui, &c.* Poſtquam autem factus eſt homo, & pro peccatis noſtris mortuus, datum eſt ſibi omne iudicium de peccatis, & ſibi eſt confeſſio facienda: qui loco ſuo vicarium dereliquit, cui etiam eſt facienda. *Pal.* Et ex hoc habetur, quod Papa qui ſubeſt iuri diuino, non poteſt diſpenſare cum aliquo, vt non teneatur confiteri in mortis periculo, & in cæteris caſibus ſpectantibus ad ius diuinum. Tempus vero determinatum, ſcilicet Paſchale, & modus eſt de iure poſitiuo, ſupra quod eſt Papa, nec eo ligatur quo ad ſe, neq; quo ad alios, & quantum ad illud poſſet diſpẽſare. Ex quo ſequitur quod Papa tenetur confiteri, licet forte non ſecundũ formam. *cap. Omnis vtriuſq;*, vt ſcribit *Gab. di.* 17. *q.* 1. *ar.* 3. *du.* 4. *lib.* 4. Debet autem quiſquam (vt inquit *Scot.*) in confeſſione tantam diligentiam apponere, quantam apponeret ad inquirendum aliquid multum arduum, quod ſibi multum eſſet cordi. Cui conſonat illud *Aug. de vera & falſa pœnit. ca.* 15. Paratus ſit facere pro recipienda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte. Sequitur: Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quod faceret pro differenda morte moriturus.

CONFESSIO. Dictum eſt ſupra, quod quandoq; confeſſio fiat in actu. Vnde colligũtur quatuor caſus in quib⁹ tenetur peccato mortali obnoxius ad confeſſionem in actu. Primus ſecundum Doctores cõmuniter, cum imminet iudicium damnationis, vel miſericordiæ, vt eſt in articulo mortis. Cum autem (vt inquit *Pal.*) nihil ſit certius morte, & nihil incertius hora mortis, periclitamur omni hora, & ſaltem ſemel in hac vita ſacramentum neceſſitatis eſt ſuſcipiẽdum. Item cum aggreditur actus arduos in quib⁹ frequenter & ſæpius imminet mors vel periculum mortis, vt in bello mortali & naufragio, aut in tranſitu per loca infidelium latronum, aut nauigatione per aquas periculoſas, vel per Syrtes Charybdim, aut Scyllam. Aut in acuta graui & periculoſa infirmitate. Vnde & Medici tenentur infirmos priuſquam miniſtrant medicinam corporalem, monere vt Medicos aduocent animarum. vt *in cap.* 5. *cum infirmitas. de pœn. & re.* Latius ſcribit poſt *Scot. Gab. diſt.* 17. *qu.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. *lib.* 4. Secundus caſus quãdo vult exercere actus aliquos quibus debetur reuerentia ſpecialis: vt quando vult communi-

[illegible] Deſło-[illegible] commu-[illegible] confeſſio, [illegible] & po-[illegible] Vel non vt vult *Arch.* [illegible] tor-[illegible] expectat alium, cui deuotius & [illegible] confiteatur: ſic enim expectans nullo [illegible] quod ego ſciam (inquit ipſe) communica-[illegible] ſi vere pœnitens eſt. Vide de hoc latius [illegible] *mor.lect.7* & alias,&c. In alijs vero ſacramentis diſpenſandis congruum eſt præmittere confeſſionem, vt vult *Petr. de Palu.d.17. q.2.art.5.* quia ſicut baptiſmus qui eſt prima tabula poſt naufragium, eſt ianua aliorum ſacramentorum: ita pœnitentia quæ eſt ſecunda tabula, eſt ianua ad alia ſacramenta recidiuanti poſt baptiſmum. Addit tamen quod non mortaliter peccat ſuſcipiendo vel miniſtrando alia ſacramenta, ſi non præmittit confeſſionem poſt mortale, ſi tamen fuerit contritus: quia per contritionem Deo eſt coniunctus. Item ratione ſtatuti Eccleſiæ ſimiliter tenetur confiteri tempore Paſchali [illegible] quo tenetur ſuſcipere Euchariſtiā, & dum occurrit copia ſacerdotis, ipſum abſoluere potentis, de quo non eſt ſpes quod iterum occurrat ante tempus ſtatutū ab Eccleſia: quoniam ſi tunc nō confitetur cum confiteri potuit, eſt culpabiliter in mora. Concordat *Richar.* Quintum addunt ratione conſcientiæ vel ſcrupuli, vt dicit *Palud.* vt dum habuerit conſcientiam ſe teneri ad confeſſionem, licet non teneatur ſecundum veritatem: quoniam qui facit cōtra conſcientiam, etiam erroneam, ædificat ad gehennam. Sed in hoc caſu non tenetur ad confeſſionem, ſed magis ad deponendam cōſcientiam erroneam. Iuxta illud *Ezech. 17. Ne demore* [illegible] *errore.* quam ſi non deponit & contra eam agit, peccat: quia contra conſcientiam agendo cōtemnit Deum: cuius mandatum (vt credit) temere tranſgreditur. Additur etiam caſus, dum quis [illegible] ſtatuto ſui ordinis vel voto ſua ſponte emiſſo tenetur ad certo tempore confitendum. Quod verum eſt dummodo ſtatutum ordinis [illegible] vim præcepti. *Gab. d.17. vbi ſup.*

Confessionis effectvs & vtilitates rite factæ ſunt plures, vt colligit *Gab. d.17 q.1. ar.3 du. 3 & 4.* [illegible] eſt remiſſio pœnæ totius vel partis. [illegible] *Scot.* etiam confert remiſſionem culpæ ei qui attritus accedit, non ponens obicem. Alius fructus eſt meritum præmii beatifici propter obedientiam quam exhibet obediendo legi diuinæ & Eccleſiæ, quod tanto maius eſt, quanto difficilius & magis contrarium eſt humanæ verecundiæ naturali. Tertius eſt inſtructio confitentis particularis, quæ multo fructuoſior eſt quam generalis, quæ in prædicationibus fieri ſolet. Quartus taxatio ſatisfactionis facta à confeſſore, qui propter poteſtatem clauiū reddit ſatisfactionē efficaciorem ad pœnæ remiſſionem, quam ſi ſolo confitentis arbitrio aſſumpta foret. Item quintus eſt meritum obediētiæ in ſeruādo & explēdo ſatisfactionē iniūctam quia iniūcta. Et plures alii fructus añumerari poſſent, & propter hos fructus conſequendos vberius vtile eſt eadem peccata ſæpius & pluribus confiteri, quamuis nō obliget ſacramētalis cōfeſſio de per ſe, vt homo bis cōfiteatur idē peccatum ēt mortale: niſi cōfitens velit. Ratio: quia lex diuina nō obligat niſi ſemel confiteri, & hoc per ſe, & niſi homo velit, vt ſcribit *Gerſ. par.2 trac. de remed cont. recid.* dummodo tamē (vt ait Gab.) confitens hoc nō agit ex quadā diffidentia remiſſionis, aut inefficatiæ ſacramenti prioris, ſcil. ſemel factæ confeſſionis. Nam ſcrupuloſis & nimium timidis nō expedit: quia ſecūdū regulā *Gerſ.* talib. expedit contra ſcrupulos agere ad conſiliū & dictamē boni viri. Auget n. nonnunquam ex repetita confeſſione diffidentia, augētur ſcrupuli & irremediabilis inquietudo cordis, &c. Et ſi funditus attendimus virtutē confeſſionis (vt ait *Gab. dub.2. vbi ſupr.*) ipſa non eſt inſtituta, ſaltem in actu tanquam neceſſaria ad remiſſionem peccatorum, ſed hāc præſuppponit. Sed propter tria eſt inſtituta cōfeſſio, ſcilicet vt peccator innoteſcat Eccleſiæ tanquam abſolutus (vt dicit *Mag.*) vt certa ſatisfactio per quā pœna peccati tollitur, a confeſſore imponatur, & vt pars pœnæ virtute ſacramētalis abſolutionis remittatur. Sunt & aliæ cauſæ, puta peccatorum inſtructio, meritum obedientiæ, & magna ſatisfactio propter pœnalem verecundiam confitentis.

Confessio qualis eſſe debeat, notat *Rich. di. 17. ar 3. q.9. lib.4 D. Th.4. ſ. d.17. qu 3. a.4. q.2.* ſexdecim conditiones ponit. Debet enim eſſe *ſimplex*, ita q nihil admiſceatur cū eis quæ requirūtur ad peccatorū quātitatē. Debet ēt eſſe *humilis*: val[illegible] n. humiliter ſe debet habere cōfitēs in verbo

 & ſigno.

& ſigno.Debet eſſe *pura*,id eſt,cum recta intentione facta.Et *fidelis*,id eſt vera,id eſt vt nihil admiſceat de falſitate Debet eſſe *frequens*, frequẽter enim eſt vtile.Et ſit *nuda*,id eſt non inuoluta obſcuritate verborum. Et *diſcreta*, id eſt,quod maius eſt confiteatur cum maiore pondere. Et *libens*,id eſt,facta non neceſſitate, ſed libera voluntate.Et *verecunda*,quod nõ ſic eſt intelligendũ quod pœnitens debeat verecũdari de cõfeſſionis actu,ſed de peccatis quæ cõfitetur.Quod eſt contra quoſdã qui in recitando peccata ſua, quaſi ſe iactare videntur de aliqua ſeculari vanitate.Et *integra*,id eſt,facta ſine celatione alicuiꝰ peccati,quod confitens tunc habeat in memoria,de quo alias non fuerit legitime cõfeſſus. Et hoc etiam dicitur cõtra diuidentes confeſſionẽ plurib. ſacerdotibus,dicendo partẽ vni, & partem alteri. Et *ſecreta*, quia ibi agitur de ſecretis conſcientiæ.Et *lachrymabilis*, lachrymis procedentib.ex peccati dolore.Et *accelerata*,multum n.eſt expediens peccatori, vt cito confiteatur, quia *abyſſus abyſſum inuocat*,id eſt,vnum peccatũ ad aliud inclinat. Debet etiam eſſe *fortis*, id eſt, pœnitens debet eſſe ita conſtantis animi in cõfitendo,vt propter verecundiam nihil pertinẽs ad ſuæ conſcientiæ purgationem omittat.Et *accuſans*, id eſt,pœnitẽs,ita debet accuſare ſeipsũ, vt in ſui excuſatione peccatum ſuũ in alium nõ torqueat.ſicut Adã dixit: *Mulier quã dediſti mihi ſociam,dedit mihi de ligno,& comedi*, vt habetur. *Gen*.3.Debet etiam eſſe *parata parere*: pœnitens n.debet eſſe paratus parere, hoc eſt obedire ſacerdoti in ſuſceptione, & expletione pœnitentię,quam rationabiliter iniungit. Ex his conditionibus quædam ſunt de neceſſitate, quædam de congruitate confeſſionis ſacramentalis,&c.

CONFESSIO (vt habet *Palud.d.17.q.2.ar.3.li.4.*)eſt actus virtutis non tantum veritatis, cui conſonat inquantum talem ſe exhibet exterius qualem interius, ſed iuſtitiæ qua redditur Deo debitũ & compenſat ſuo modo delictũ *D. Th.3.q.58.ar.3.*& implet mandatum quod per Iacobũ promulgauit.Et vt idem ait *di.21.q.2. art.3. lib.4.* Confeſſio ſiue ſit ſacramentalis ſiue nõ, ſiue iudicialis ſiue alia,homo nũquam debet mentiri, & ſiue cauſa humilitatis ſiue hypocriſis deliberatiue mentiri, in iudicioq; confeſſionis, cum habeat annexam irreuerentiam ad ſacramentum, & quandam blaſphemiam videtur mortale,&c. Vnde(vt idem ſcribit *d.21.q.2.ar.3.li.4.*) nullus debet in confeſſione mentiri.Et ſi aliquis per ignorantiam iuris diuini non confiteatur id de quo credit non eſſe mortale, cũ ſit: vel quod non teneatur confiteri,cum tamen teneatur,nõ excuſatur, quin tanquã fictus non conſequatur effectum ſacramenti,ſicut & ille qui nõ ſufficiẽter diſcuſſit conſcientiã ſuam,tamen cum etiam per peccatũ veniale homo ſæpe perdat effectũ ſacramenti,non oportet ꝙ omnis fictio quę impedit hunc effectum ſit mortalis, nec per cõſequens ꝙ ſit neceſſarium confiteri.Et *cõcl.3.*idem dicit. Quod ſi quis de fictione vel alio peccato habeat conſcientiam ꝙ ſit mortale,tenetur confiteri,etiam ſi non haberet determinatã conſciẽtiam,ſed dubitantem an ſit mortale, eo ipſo tenetur confiteri,quia conſcientia erronea ligat, alias exponeret ſe diſcrimini, non tamen debet dicere eſſe mortale illud de quo dubitat, ſed relinquere pondus & ſtateram iudicio ſacerdotis liberantis.Si etiã dubitat vtrum conſenſerit vel nõ, confiteatur ſicut dubitans non ſicut certus, alias mentiretur.Idẽ *Pal.concl.4.* dicit *vbi ſupra.* Quod ſi quis mẽtitur in confeſſione, ꝗ per tormẽta exquiritur innocẽtẽ falſo accuſando, quia in alterius pniciem mentitur, non excuſatur à mortali, licet à tanto excuſetur, quia mendaciũ pernicioſum eſt mortale. Sicut nec illi,qui metu tormentorum negauerunt fidem.Qui autem contra ſe confitetur in tormentis, ſe feciſſe quæ non fecit, licet inquantum ſe diffamat, videtur pernicioſum: Tamen inquantũ ſe à tormento liberat, videtur officioſum, & ſic dubium eſt an ſit mortale, quia plus debet diligere vitam quã famam,tamen quia lędit aſtantes,falſa pro veris affirmans pernicioſum eſt.Si quis aũt(vt *concl.5.* idem ait)alios accuſat fures & latrones,qui ſunt incorrigibiles,& quotidie nouis furtis & latrociniis rempublicam lędũt,benefacit,quia iſte eſt caſus in quo poteſt occultus peccator denũciari:quando,ſc. correctio non ſperatur, & peccatum eſt communitati nociuum. Si autem ſociũ de cuius correctione iam ſibi conſtat, proderet,peccaret:niſi in caſu,vbi, ſcilicet ſpeciali iuris ordine ſeruato de illo nominatum, vt teſtis interrogaretur, tunc enim tenetur dicere veritatem.Hæc *Pal.*

CONFESSIO in quibuſdam caſibus eſt iterãda.

Digitized by Google

Sunt autem quatuor caſus communes & vſitati, quibus Doctores dixerunt confeſſionem iterandam, vt habetur S. *Bonauent. diſt. 17. circa text.* ferè in fine li. 4. *Primus* eſt propter enormitatem ſceleris, ob quam oportet peccatorem ad ſuperiorem remitti, qui confeſſionem remiſſi audire debet, & abſoluere, niſi malit alteri committere. *Secundus* eſt propter ignorantiam ſacerdotis, vtpote quando ſacerdos ignarus eſt. Quærendus eſt enim tunc ſacerdos qui ſciat ligare & ſoluere, & ei iterum eſt confitendum, vel ex licentia ſacerdotis proprii, vel auctoritate ſuperioris, vel ſecundum *Rich. tr.* Quando quis confitetur peccata ſacerdoti idiotæ, penitus ignaro, neſcienti diſcernere inter lepram & non lepram, ſiue in communibus & vſitatis, & per hoc neſcienti ſoluere & ligare. In quo caſu peccator tenetur quærere ſacerdotem diſcretum vel prudentem, ſcientem ſoluere & ligare. De quo *Auguſt. de vera & falſa pœnitentia cap. 10.* & allegat Magiſtrum in *text.* Quærat ſacerdotem ſcientem ligare & ſoluere, ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab eo, qui eum miſericorditer monet, & petit ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit, &c. Vide *Palud. diſt. 17. qu. 5. art. 3. libr. 4.* *Tertius* caſus propter malitiam fictionis, vt ſi ſcienter aliquod peccatum in corde retinuit, vel ſi acceſſit cum voluntate peccandi. *Quartus* eſt propter contemptum ſatisfactionis, vt quando negligit & contemnit facere pœnitentiam ſibi iniunctam. Latius *Bonauent.* addit & *Gabr.* poſt alios *d. 17. q. 1. ar. 3. dub. 2.* Dum confitens non eſt capax abſolutionis, quia excommunicatus vel fictus: puta quia ponit obicem per complacentiam commiſſorum, vel committendorum (ita quod nollet ſe non peccaſſe, aut habet propoſitum peccata iterandi. Nam cum confeſſio ordinatur ad abſolutionem ſacramentalem, nulla eſt confeſſio, vbi irrita eſt abſolutio. In caſu autem irrita eſt carens ſuo effectu, & ideo tenetur ad iterandam confeſſionem, per quam conſequatur abſolutionem. Latius *Gab. & Paluden. qu. 5. d. 17. li. 4.* &c. Qui autem rite confitetur, hoc eſt ei qui habet poteſtatem abſoluendi eum, & confitendo non ponit obicem peccati, non tenetur iterum confiteri. Qui vero confitetur ei qui abſoluere non tamen, neque poteſt, tenetur quærere eum qui poteſt & nouit (vt vult *Gab.*) Vnde *Rich. poſt S. Thom.* Nemo tenetur peccatum ſemel rite confeſſum & remiſſum, idem numero de neceſſitate iterum confiteri, quia ad hoc nulla lege obligatur, quamuis quandoque ſit vtile eadem peccata rurſus confiteri, vt dictum eſt ſupra. Hinc non rite confitetur ille qui confitetur illi, qui non habet poteſtatem abſoluendi confitentem, quando confeſſor non eſt proprius eius ſacerdos, nec commiſſarius, & tunc confitens non conſequitur abſolutionem, & tenetur rurſus confiteri coram eo, qui abſoluēdi habet poteſtatem, vel quia licet ſit proprius ſacerdos, nō tamen habet poteſtatem abſoluendi in caſibus reſeruatis, &c.

Confessio generalis eſt duplex (vt ſcribit *Rich d. 21. a. 3. q. 1. l. 4.*) quædam eſt ſacramentalis, quæ fit ſacerdoti in occulto, quædam non ſacramentalis, quæ fit in prima & completorio in publico. Prima eſt cum homo de peccatis venialib. ſacerdoti confitetur in occulto, de generibus ſingulorum, & non de ſingulis generum, & per hanc remittuntur venialia, & per modum meriti inquantum excitat motum voluntatis, & feruorem charitatis, per quæ fit venialium remiſſio, & ex vi ſacramēti, ſcilicet per abſolutionem ſacerdotis; per aliam autem nō fit venialium remiſſio ex vi ſacramenti, ſed tantūmodo per modum meriti, quod principaliter conſiſtit in contritione, ad quam habendam adiuuatur homo per confeſſionem generalem, & orationem ſacerdotalem, nec ad remiſſionem venialium, neceſſaria eſt contritio ſpecialis, nec cōfeſſio, quia non auertunt à Deo, & ſimul ſtant cum charitate, quod de mortalibus dici non poteſt. Remittit generalis confeſſio venialia quantum ad culpam, & quantum ad pœnæ diminutionem, vt inquit *Gab. d. 21 q. 1. ar. 3. dub. 6 li 4* dum procedit ex charitate. De quo vide *Pet. Palud. d. eadem. q. 2. li. 4* Quoniam ipſa eſt opus meritorium, ꝙ ex natura actus ordinatur ad remiſſionem peccati venialis, & includit cōtritionem ac diſplicentiā peccati venialis. Nam ad hoc cōfitentur generaliter, quia generaliter ſibi diſplicent, & inter act⁹ ordinatos ad remiſſionem venialis peccati, nullius efficacior eſt quam contritio ac diſplicentia eius voluntarie aſſumpta. Remittit etiam mortalia oblita *D. Th. 4. d. 21. q 2. a. 1.* quantū ad pœnam, dum prius remiſſa ſunt quo ad culpam per ſacramentalem confeſſionem. Alioquin nihil

operaretur confeſſio generalis, vt per abſolutionem ſacerdotalem, qua abſoluitur ab omnib. confeſſis & oblitis præmiſſa ſui ſufficienti examinatione. Et vt ſcribit *Rich.q.3.vbi ſup.* Per cõfeſſionem generalem cum contritione remittũtur mortalia oblita. Deus enim ab homine non requirit vltra illud quod poteſt: de oblitis autem quãdiu oblita ſunt, homo in ſpeciali non poteſt conteri, neque confiteri: tenetur tamen hoc facere ꝙ in ſe eſt, ſecundum quod humana patitur fragilitas, vt omnia ſua peccata mortalia ad memoriam in ſpeciali reuocet. & ſi de oblitis poſtea memor fuerit, tenetur poſtea in ſpeciali conteri. Nec intelligendum eſt (vt idem ait) quod ad remiſſionem mortalium oblitorum ſufficit generalis confeſſio, non ſacramẽtalis, ſi homo habeat copiam ſacerdotis, & facultatem confitendi, quia his habitis, tenetur de mortalibus oblitis generaliter confiteri, & à ſacerdote recipere abſolutionem. Hæc *Rich.* vide & latius *Palud.* & poſt eum *Gab. vbi ſup.*

Confessor à Theologis accipitur pro ſacerdote, qui poteſt abſoluere, & qui audit confeſſionem, & is Iudex eſt quantum ad ligandum & ſoluendum miniſterialiter à culpa & pœna æterna, ſed quantum ad pœnam temporalem taxandam in hac vita ſoluendam eſt arbiter. Vnde non poteſt plus taxare, niſi quantum confitens qui ſponte ſe ſubmittit ſuo arbitrio voluerit acceptare, & acceptando ſe ſubmittit confeſſoris arbitrio. Vnde ſi ſatisfactionem quam ſpõte acceptauit, contemnit, aut ſponte ac deliberate negligit ſine cauſa ſufficienter excuſante, peccat mortaliter (vt dicit *Scot.*) quia non reddit debitum ad quod ſe voluntarie obligauit. Vnde ſi confeſſor aliquid irrationabiliter iniungeret, vel quod confitens implere commode non poſſet, poteſt humiliter acceptare. Vnde confeſſor prudens eſſe debet & non ignorans, ſciens ligare & ſoluere: vt & ſupra dictum eſt. Debet & cõfeſſor peccatum in confeſſione detectum, & vt tale [illegible] celare, & ad hoc tenetur ſacerdos de lege naturæ, de lege Dei poſitiua, & de lege poſitiua Eccleſiæ, vt diffuſe probat *D. Th.22.q.7.ar.1 Scot.d.21.q 2.li.4* Et nõ ſolũ cõfeſſor celare tenetur acta & dicta confitẽtis, ſed etiã confitens ad ipſum tenetur quantum ad acta & dicta ſacerdotis dum illa tendunt in præiudicium ſui vel confeſſoris, quia quilibet [illegible] tur diligere famam propriam & proximi [illegible] charitatis. Item celare ſecretum proximo [illegible] tale commiſſum eſt de lege naturali [illegible] batur quatuor rationibus, ſcilicet [illegible] ritatis, ratione fidelitatis, ratione veritatis [illegible] tione veracitatis, & ratione vnitatis & [illegible] tilitatis, quas late deducit poſt *[illegible] 1. art. 1. lib. 4* Et ſigillum confeſſionis eſſe de iure naturæ probat *Richard eadem di[illegible]* *Palud.* vero & *D Thom. 4 di[illegible]* dicit id eſſe de iure diuino, & de neceſſitate ſacramenti ſuper quo etiam papa non habet poteſtatem. Cadit autem ſub ſigillo confeſſionis quicquid confitens vult aut velle debet [illegible] ſecretum celari. Debet autem velle celari [illegible] per quorum reuelationem ipſe confitens [illegible] poſſet, vel mala ſuſpicio de eo generari [illegible] bus aliorum. Similiter & perſona tertia ſiue neceſſario ſiue ſtulte, vel etiam doloſe detecta in confeſſione. Nam quilibet tenetur velle proximi famam conſeruare ſicut ſuam: dum illud fieri poteſt ſine maiori detrimento. Item debet velle celari omnia per quæ poteſt populo ſcandalum generari, vel confeſſio magis odioſa vel minus dilecta, vel magis oneroſa, aut [illegible] reputari. Item omnia per quæ poteſt [illegible] confitenti, aut aliis detrimentum [illegible] pore, aut poſſeſſione aut fama [illegible] non ſolum peccata & perſonæ, ſed [illegible] quæcunque, quę in confeſſione [illegible] per quas vel quæ aliquid prædictorum [illegible] poſſet ſub confeſſionis ſigillo [illegible] vel claudenda. Vnde *S. Bonau. diſt. 2 [illegible] in fin.* Confeſſionis ait ſigillum a[illegible] diendum, vt non ſolum vitetur [illegible] iam dignum eſt vt tollatur de [illegible] cio, ne in contemptum veniat [illegible] confeſſionis, &c. Et ſecundum *Scot. & [illegible]* & alios. In nullo caſu licet ſacerdoti [illegible] confeſſionem, ſiue confitens [illegible] non, ſiue confiteatur peccata [illegible] trata ſiue perpetranda, ſiue ſi [illegible] moribus ſiue in fide. Concordat [illegible] *naue[illegible]* Similiter *Alex pa[illegible] 4. [illegible]* pro peccato perpetrando [illegible] men confeſſus [illegible] peccatum perpetrandum, [illegible] detectum opere perpetretur [illegible]

pecca-

p[illegible] ad [illegible] corruptionem in fide o[illegible] [illegible] diſcretione vt nullo modo [illegible] confeſſor [illegible] ac ſic alij [illegible] [illegible]generetur, vt ſcribit *Gab.* [illegible] Et [illegible] confeſſor in confeſſione [illegible], non [illegible] vt homo, ſed vt Deus, ergo nihil [illegible] reuelandum eſt homini. Et [illegible] quod quidam allegant, volentes per hunc [illegible] in quibuſdam caſibus reuelare [illegible], ſcilicet. *[illegible] crimen [illegible] nec confeſſio celat.* Falſus eſt & erraneus quantum ad ſenſum verborum, vt vult Scotus, quantum vero ad menſuram pedum, bonus eſt. Et confeſſor qui audit & dicit (inquit *Gab.*) puta abſoluit facit in perſona ſua: ſed vt miniſter Dei, ſicut omnia ſacramenta miniſtrantur ex perſona miniſtri, ſed auctoritate Dei. Item ſi tyrannus minaretur mortem confeſſori niſi reuelaret ſibi confeſſa debet plus timere Deum & ſe offerre martyrio, quam tranſgredi legem Dei, naturæ & Eccleſiæ reuelando confeſſionē, vt idem ait *Gab.* Item celatio confeſſionis nunquam cedit in periculum [illegible]: vt paulo poſt idem dicit *Gab.* Ideo nunquam reuelanda eſt confeſſio. Confeſſor quoque (vt dictum eſt) tenetur triplici iure ad celandum confeſſa, diuino, ſcilicet, naturali, & poſitiuo Eccleſiæ. Probat hoc *Scot.* Sed ſi confeſſor ad dicendam veritatem iuraſſet, &c. poſſet ſic dicere. In his in quibus poſſum perhibere teſtimonium, nihil ſcio: vel ſimili modo. Neque iudex vltra debet, nec poteſt compellere. Sicut in ſimili productus in teſtem, non debet manifeſtare ea quæ ſub ſecreto ſibi cōmendata accepit: ſic enim manifeſtando, ageret contra [illegible]: ad quod nemo compelli debet [illegible] & [illegible] ſecure iurare & dicere ſub [illegible] ſe neſcire quæ nouit per confeſſionem, quoniam illa non nouit vt homo, ſed vt Deus. [illegible] Doctores mutantes *Alex.* [illegible] *Pet. Pal.* vt etiam ſcribit *Gab.* [illegible] multa legantur apud Doctores [illegible], &c.

C[illegible] idem eſt quod veritatem [illegible]. Et hoc contingit dupliciter: vt [illegible] *[illegible] Pſal.* [illegible]. Nam aut confitemur [illegible], aut facta Dei. Primo modo [illegible] confiteri niſi peccatum, quia in [illegible] non inuenimus niſi [illegible] ſecundum *Aug.* Si quid bona agimus, illud non eſt ex nobis tanquam ex nobis, quia omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, ſecundum *Apoſt.* Et ideo talis confeſſio voluntaria dicitur confeſſio peccatorum, & hoc pertinet ad pœnitentiam. De hac confeſſione dicitur *Pſal.* 31. *Dixi confitebor aduerſum me*, &c. Confeſſio autem de Deo eſt triplex, quia aut confitemur eius excellentiam & omnipotentiam: vt puta ipſum eſſe trinum & vnum & omnium creatorem & incarnatum & redemptorem, & tunc dicitur confeſſio fidei, de qua agit Saluator *Matth.* 10. *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum*, &c. Aut confitemur eius bonitatem & miſericordiam, & ſic narramus & allegamus eius nobis collata beneficia, & talis dicitur confeſſio beneficiorum, & pertinet ad gratiarum actiones & ad laudes. Et de hac Dauid fecit plures Pſalmos qui incipiuntur à cōfeſſione: puta *Confitebor*, aut *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Itē de hoc fecit omnes Pſalmos alleuiaticos & hymnos de laudib. Dei, memorando beneficia. Tertio autem poſſumus confiteri iuſtitiam Dei, narrando eius iudicia iuſta, occulta aut manifeſta, & hæc dicitur confeſſio iuſtitiæ, & iudiciorum occultorum & ineffabilium & tremendorū Dei. De hoc eſt iſte *Pſal. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua*, id eſt, non ſolum ore, ſed toto corde tibi ſponte manifeſtabo: & profitebor omnia mirabilia & tremēda iudicia tua, &c. *D. Th.* 2. 2. *q.* 3. *art.* 1.

CONFICERE Aliquid confici vel effici ab alio ſecundum *Gab. diſt.* 13 *quæſt.* 1. *art.* 1. *lib.* 4. poteſt intelligi tripliciter, ſcilicet poteſtate naturalis agentis, vel operatione meritoriæ actionis, vel virtute aſſiſtente principalis cauſæ. Et conficere eſt corpus Chriſti cōſecrare. Nulla autem creatura conficere poteſt Euchariſtiam primo modo, nec ſacerdos ſecundo modo, quia vt dicit *Aug. in lib.* de corpore Chriſti, non in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris. Tertio modo per virtutem creatoris aſſiſtentem: vt alias de efficacia *ſacram.* dicit *Gab. diſt.* 9. *quæſt.* 1. Soli autem ſacerdotes rite ordinati habent poteſtatem a Deo Euchariſtiam conficiendi, vt habetur *de ſum. Trin. & fide Cathol. cap. firmiter.* Et ſacerdos proferens verba ſuper materia debita, habens intentionem faciendi hoc q Chriſtus inſtituens ſacramentum fieri

fieri voluit, conſecrat ſiue hæreticus ſit ſiue catholicus. Non habens hanc intentionem in genere non conſecrat. Poteſt autem hanc intentionem habere in genere etiam ignorans quid ſit id quod Chriſtus inſtituens voluit per huiuſmodi verba ſic prolata fieri. Poteſt etiam eam habere hæreticus circa alium articulum, vel circa hoc ſacramentum, credens tamen transſubſtantiationem fieri ſeu Chriſtum eſſe in ſacramento: vt certum eſt. *D. Thom. Gab. de conſec. corp. Chriſti vbi ſup. Et lect. 4 can.* dicit quod conficere aut conſecrare Chriſti corpus & ſanguinem, nihil aliud eſt quam conuertere ſubſtantiam panis in corpus, & ſubſtantiam vini in ſanguinē Chriſti, verbis Saluatoris. Vnde *Amb. in lib. de Sacr. de conſ. diſt. 2. panis.* Panis eſt in altari vſitatus ante verba ſacramentorum vbi acceſſit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Et *Aug. 4. de tri. de conſec. d. 2. Corpus.* Corpus & ſanguinem Chriſti dicimus illud quod ex fructibus terræ acceptū & prece myſtica conſecratum recte ſumimus ad ſalutem ſpiritualē. Vnde *Mag. d.* 12. 4. *c. 1.* Sacerdotes dicuntur cōficere corpus Chriſti & ſanguinē, quia eorum miniſterio ſubſtantia panis fit caro, & ſubſtantia vini fit ſanguis Chriſti. Conuerſio autem hæc tria dicit, ſcilicet, ſubſtantiæ panis & vini deſitionem. Accidentiū dictarum ſubſtantiarū conſeruationem; & corporis & ſanguinis Chriſti ſub cōſeruatis ſpeciebus & accidentibus præſentialem incœptionē. Nullum autem horum trium ſacerdos facit ſua naturali virtute, nec ſuo merito facere hæc poteſt, ſed hæc fiunt à ſacerdote virtute occulta. Hæc latius declarat *Gab. lect. 4. canonis.* De hoc *Scot. diſt. 13. q. 2. & lib. 4.* concorditer ſcribit ad prædicta. Conficere Euchariſtiam vt principalis cauſa nulli poteſt competere niſi ſoli Deo, licet vt cauſa inſtrumentalis, vel vt magis proprie dicta, vt miniſter poteſt competere alicui homini, quia ſic Deus ordinauit quod in quibuſcunque ſacramentis miniſter poſſit eſſe homo. Sic ergo loquendo de conficiente miniſtrum poſſe conficere, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo abſolute: ita, ſcilicet, quod ſi attentet facere, facit quod intendit. Alio modo de poſſe ordinate facere, & hæc diſtinctio generalis eſt in omnibus ſacramentis, quia plus requirit ordinate miniſtrari in eis quam ſimpliciter miniſtrari, loquendo de poſſe ſimpliciter, nihil requiritur vltra materiam debitam niſi miniſter debitus: ad quem requiruntur [illegible] conditiones, ſcilicet quod ſit ſacerd[illegible] quod poſſit proferre verba conſecrationis; [illegible] quod poſſit habere intentionem debitam [illegible], ſcilicet, quod intendit Eccleſia facere. [illegible] da conditio & tertia ſunt communes [illegible] miniſtrante alia ſacramenta, propter [illegible] ſcientiæ non poteſt mutus conficere: propter defectum tertiæ, carens vſu rationis [illegible] conficere. Et eodem modo de bapti[illegible] conferendo quæcunque alia ſacramenta, [illegible] prima conditio eſt propria circa Euchari[illegible] ſcilicet, quod ſolus ſacerdos poteſt, & [illegible] cui poſſunt competere illæ duæ cō[illegible] licet prolatio & intentio. Et quod ſolus [illegible] tur per illud *extra de ſum. Trin. & f. de C*[illegible] dicitur. Hoc ſacramentū nemo poteſt conficere niſi ſacerdos qui rite fuerit ordinatus ſecundum claues Eccleſiæ. *Scot.* & probatur ex illo verbo Chriſti. *Matth. 26.* Hoc quotieſcunque feceritis, &c. Vbi loquitur Apoſtolis, vel ad minus nō niſi diſcipulis quib. in Euchariſtia ad minus non ſuccedunt niſi ſacerdotes. Apoſtolis ſuccedunt epiſcopi, diſcipulis presbyteri. Vnde & *S. Paul.* 1. *Cor.* 10. ait: *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini eſt?* Quem fr[illegible] nos inquit Apoſtoli & diſcipuli e[illegible]. Si enim [illegible] libet fidelis poſſet conficere, non oporte[illegible] alijs frāgere, ſed quilibet poſſet de ſuo [illegible] communicare, vt ſcribit *Scot. vbi ſup.* Et [illegible] poſt de degradato dicit: qui & ſimiliter [illegible] poteſt. Eodē modo de hęretico & ſchiſmatico [illegible] intendunt (licet nō ordinate poſſint conficere [illegible] facere quod Eccleſia facit, conficiunt, & quod Chriſtus inſtituit faciendū. *D. Th. 3 p q. 82.* licet nec intendat in ſpeciali, quia credit [illegible] nihil valere. Ad poſſe autem ordinate conficere multa concurrunt, quæ tamē multa *Scot* [illegible] reducit, ſuppoſito quod habeat materiā conuenientē: & poſſit verba proferre cum intentione debita ſuperaddita huiuſcemodi. Et ex parte miniſtri ſunt in duplici differentia. Quæ[illegible] motiones impedimentorū, & quædam [illegible] tiones conuenientium ſeu idoneo[illegible] culpæ, exiſtens enim in peccato mortali nō poteſt ordinate conficere. Item cum [illegible] [illegible] impeditē [illegible] eſt degradatus, [illegible]

tiæ,

titas, excommunicatio maior, ſuſpenſio ab executione eorum quæ ſunt ordinis, ſimonia, infamia: & quædam alia huiuſmodi ad iſta reducibilia: vt ſub infamia poteſt contineri eſſe publicũ peccatorem, quod continet multa, publicum fornicatorem, publicum vſurarium: & huiuſcemodi, &c. Item perſonis defectuoſis non licet conficere, & altari miniſtrare. Item ad ordinate conficiẽdum ex parte miniſtri requiritur appoſitio conuenientium, ſcilicet, ornamẽtorum, vt habetur *de conſec. di. 11. Veſtimenta.* Dicitur ibi quod veſtimenta Eccleſiæ quibus Deo miniſtratur, debent eſſe ſacrata & honeſta, quibus in aliis vſibus non debent vti quam in Eccleſiaſticis, & Deo dignis officiis. Hæc *Scot.* Quæ autem ſunt hæc indumenta communia Epiſcopis & Preſbyteris vt habet *Innoc. de offic. miſſ. p. 1. c. 10.* ſunt ſex, ſcilicet amictus, alba, cingulum, ſtola, manipulus, planeta. In quibuſdam tamen locis conſuetudo obtinuit quod non oportet cingulum benedici, & ſic non apparet quin liceat vti cingulo non benedicto, &c. Pœna autem miniſtrantis (in quocunque impedimento canonico) videtur eſſe irregularitas, vt patet *extra de cleri. excom. vel depoſ.* in diuerſis *capit.* Et hoc maxime ſi miniſtrans ſciat talem pœnam ſibi inflictam. Vide latius *Scot.* vbi ſupra, & paulo infra de peccatore publico ſeu notorio certum eſt quod ante pœnitentiam peccat mortaliter conficiendo: non tamen quia eſt in peccato mortali, ſed quia ſcandalizat id quod poſſit dici de publico vſurario, etiam manente in peccato vſuræ. Plura ibi *Scot.* Et in fine illius quæſtionis dicitur quod oportet celebrantem habere aliquem reſpondentem in perſona totius Eccleſiæ, vt denotetur eſſe mediator inter Deum & Eccleſiam, offerens ſacrificium Deo pro Eccleſia quæ ſibi aſſiſtit in offerendo, &c. *Plura apud Nauar. in man. Tolet.*

Confirmatio quandoq; accipitur pro conſtanti firmitate in bono, quemadmodũ beati dicuntur confirmati, vel confirmatio importa: conſtantem firmitatem in aliqua virtute, quę de lege ordinata eſt inuertibilis in vnum contrarium. Sicut aliquem diceremus in gratia confirmatum, quia aliqualiter inuertibilem ad peccatum: vt dicit *Card. Cam.* & hæc dicitur continua, firma, & perfecta perſe[illegible] voluntatis in bono. Quandoque capi[illegible] confirmationis. Tert[illegible]uadam virtione quæ dicitur eſſe vnum de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ nouæ legis, de qua paulo poſt videbitur.

Confirmatio viæ & patriæ differunt, vt ſcribit *Gab. d. 3. art. 3. q. 2. lib. 3.* quod confirmatio viæ in hoc conſiſtit, quia Deus concurrit ad opera meritoria quæ libere vult elicere: & nunquam ad opera mala. Et ſupplet negligentiam ſi omitteret opera bona debita. Hæc ſecundum *Brulef.* dicitur impoſſibilitas peccandi per gratiam proueniens ſolum ex manutenentia Dei omnipotentis: qui tenet iuſtos in recta & bona voluntate. Et ſecundum eundem duplex eſt impoſſibilitas peccandi, ſcilicet, per naturam, & gratiam. Prima conuenit ſoli Deo, & ideo Deus non eſt confirmatus in bono; iſta impoſſibilitas peccandi non eſt communicabilis creaturæ, quia omnis creatura eſt vertibilis. Nam vertibilitas eſt propria paſſio creaturæ. Vnde Apoſtoli quantumcunque boni fuerunt: non tamen fuerunt confirmati, vt dicit *Brulefer* quia in eis non fuit perſeuerantia continua, etiam poſt receptionem ſpiritus ſancti in die Pentecoſtes non habuerunt impoſſibilitatem peccandi per gratiã: nec fuerunt confirmati tali confirmatione. Patet per ſcripturam, quia Petrus fuit reprehenſus à Paulo, & reprehenſibilis erat, quia non recte ambulabat ad legem Euangelii, & ſicut ipſe qui erat principalior peccauit, ſic alii potuerunt peccare. Sed Virgo glorioſa confirmata fuit in via (vt dicit *Gabriel*) ita quod mereri potuit, & nullo modo peccare, aſſiſtente gratia diuina, id eſt, gratuita Dei voluntate eam peccare non permittente. Item beatus Ioãnes ab annis diſcretionis fuit confirmatus in gratia, ſcilicet, eam (vt inquit Brulef.) impoſſibilitatem peccandi habuit, quam Apoſtoli, ſcilicet, per gratiam. Item ſecundum eundem *di. 12. q. 1. lib. 3.* Chriſtus peccare non potuit, & ratio eſt triplex, ſcilicet, plenitudo gratiæ, confirmatio gloriæ, & vnio diuinæ naturæ & humanæ. Plenitudo gratiæ facit quod ipſe Chriſtus ſecundum humanam naturam habuit gratiam confirmationis, ſed illa gratia adeo liberum arbitrium confirmat, vt nullo modo poſſit infirmari per culpam, hoc ipſum facit cõfirmatio gloriæ: quæ quidem fuit in Chriſto à ſuæ conceptionis primordio, ſtatim enim fuit beatus & comprehenſor. & ſicut beatus non poteſt damnari, ſic etiam non

Digitized by Google

non poteſt præuaricari, ac per hoc in Chriſto nulla potuit eſſe ſecũdum animam macula peccati. Dicit & de beata Virgine quod ipſa in conceptione filii licet non ante habuit impoſſibilitatem peccandi, nec vnquam infecta fuit aliquo peccato, nec originali, vt pulchre oſtẽdit & probat *Brul.* Et (vt idẽ dicit) multi ſunt ſancti in Paradiſo qui exceduntur in gratia à viatoribus, vt ſunt viatores in præſenti vita: & tamen poſſunt peccare, illi autem non. Per hoc notum eſt quod non eſt gratia gratum faciens, ſed gratia gratis data. Ex iſtis infertur propoſitio quod iuſti non poſſunt peccare. *Brul. di. 7. q. 4. lib. 2. d. 7. q. 1. li. 4.* Sed confirmatio patriæ (vt dicit *Gab. vbi ſup.*) eſt qua confirmati ſunt beati qui habẽt in ſe actum beatificum perpetue à Deo creatum & conſeruatum: qui repugnat omni peccato commiſſionis & omiſſionis: à quo beati nunquam ceſſare poſſunt Deo illum actum in eis conſeruante, & per hoc non poſſunt peccare. Sed in nullo viatore (vt idem dicit) eſt talis actus, nec alius quicunque perpetuus, quia nullus viator, nec etiam beata Virgo fuit ſemper in actu diuini contemplationis: vt dicit *Hug. in lib. de trip. holocauſt.* Non enim ſemper fuit in actuali vſu rationis: puta tempore ſomni. Cõfirmatus in iuſtitia poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribet *Gab. di. 20. qu. vnic. lib. 2.* Vno modo quia non poteſt peccare eo modo quo creaturam contingit non poſſe peccare. Alio modo quis dicitur confirmatus, quia non peccabit. Sic quidam viatores in vtero ſanctificati poſſunt dici confirmati, præſertim quantum ad mortalia, quia forte etiam peccauerunt venialiter, ſecundum illud. *1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Accipiendo confirmationem primo modo in ſtatu innocentiæ: electi non fuerunt in gratia confirmati: quia talis confirmatio repugnat ſtatui viæ, ſed ſtatus innocentiæ in Paradiſo fuiſſet ſtatus viæ, illa enim confirmatio includit certitudinem de non peccando, quæ eſt pars beatitudinis, beatitudo autem repugnat ſtatui viæ. Sed in ſtatu innocentiæ electi fuiſſent ſtatim poſt generationem in gratia ſecundo modo confirmati: quia ſi Adam non peccaſſet, filii ſui nunquam peccaſſent, vt probari poteſt per *Anſel. 1. lib. Cur Deus homo, c. 18.* loquentem de primis parentibus. vbi dicit: In illa iuſtitia in qua erant ſi viciſſent vt tentati non peccarent, ita confirmarentur cum omni propagine ſua quod vltra peccare non poſſent, quemadmodum quia victi peccauerunt, ſic infirmati ſunt: vt quantum in ipſis eſt ſine peccato eſſe non poſſunt. Quis enim audeat dicere plus valere iniuſtitiam ad alligandum in ſeruitutem hominum in prima perſuaſione ſibi conſentientem: quam valeret iuſtitia ad confirmandum eum in libertate ſibi in eadem prima tentatione adhærentem. Nam quemadmodum humana natura tota erat in parentibus primis, tota in illis victa eſt vt peccaret, ita in illis tota viciſſet ſi non peccaſſet. Et beatus *Greg. 4 moral.* Non genuiſſent reprobos in ſtatu innocentiæ, ergo nec peccatores. Peccatores namque reprobi ſunt, & ſi non ſemper ſecundum prædeſtinationem, tamen ſecundum præſentem iuſtitiam. Vide & de hoc *Gab.* latius vbi ſupra.

Confirmatio vt dicitur vnum ſacramẽtum de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ, ſic deſcribitur: vt habet *Gab. d. 7. q. vn. lib. 4.* Confirmatio eſt vnctio hominis viatoris baptizati aliqualiter cõſentientis vel ante ſuſceptionẽ rationis vſum non habẽtis facta in fronte in figura crucis cum chriſmate ſanctificato, à miniſtro idoneo ſimul cum debita intentione certa verba proferente ex inſtitutione diuina ſignificans vnctionem animæ per gratiam roborantem confitendum fiducialiter Chriſti fidem. Concordat *Scot. di. 7. q. 1. lib. 4.* & *Car. Cam. q. 4. lib. 4.* Hæc diffinitio eſt cauſalis tangens materiam, miniſtrum, formam ſuſcipientem, modum, & finem. Nam cum dicitur, *vnctio:* tangitur materia propinqua & etiam quidditas confirmationis. Nam confirmatio non eſt res permanens puta chriſma, ſed operatio tranſiens, id eſt vnctio ſeu actus vngendi in fronte: dicitur, *hominis baptizati:* quia non baptizatus confirmari non poteſt, ſicut nec ordinari, nec aliud ſacramentum in operatione conſiſtẽs ſuſcipere, cum baptiſmus eſt ianua & fundamẽtum cæterorum ſacramentorum quia per eum vt ſupra dictum confertur poteſtas ſuſcipiendi alia *D. Thom. 3. p. qu. 77. art. 6.* vt dicitur de *conſecra. diſtinct. 4. Tantum itaque, in fine.* Dicitur, in *operatione conſiſtens:* propter ſacramentum Euchariſtiæ, quia cum illud non conſiſtit in operatione circa ſuſcipientem, nihil præſupponit in eo. Ideo non baptizatus, imo animal brutum ſi ſuſcipit ſpecies ſacramentales

Digitized by Google

Euchariſtiæ, verum ſuſcipit ſacramentum. Nam ſpecies ſunt ſacramentum etiam non ſuſceptæ. Secus de aliis ſacramentis: illa enim conſiſtunt in operatione circa ſuſcipientem, ideo prærequirunt baptiſmum in eodem vt ſint ſacramenta, etiam matrimonium etſi ſit apud infideles, non tamen apud eos eſt ſacramentum, vt ſuo loco patet. Et de hoc vide *Alex. p.4.q.28. memb.2. art.2.* Concordat *S. Bona di.7.ar.9.li.4.* & *S.Th. q 4.artic.3.diſt.7.inſ.4.* Dicitur, *aliqualiter conſentientis*: eodem ſiquidem modo requiritur conſenſus in ſuſcipiente ſacramentum confirmationis, ſicut requiritur in ſuſcipiente baptiſmum. Dicitur, *viatoris:* patet hoc in diffinitione baptiſmi. Dicitur, *facta in fronte:* vbi notatur determinata pars corporis, in qua ſi non fieret, non eſſet confirmatio. Nam vnctio quæ fit in vertice cum chriſmate baptizato puero à ſacerdote baptizante, non eſt confirmatio. Cuius ratio eſt inſtitutio diuina. Congruitas vero ſecundum *D.Tho.a.q.q.7.7.3.p. Rich.* hæc eſt: quia cum hoc ſacramentum ordinetur ad fiducialiter vel cum fiducia & conſtantia ſine timore & ſine erubeſcentia fidem confitendum, quantum ad articulum mortis Chriſti in cruce, & ſigna timoris & erubeſcentiæ maxime apparent in fronte, ideo qui confirmatur, vngitur chriſmate in frōte per modum crucis, vt oſtendatur ſibi quod crucem Chriſti ſine timore & erubeſcentia cōfiteri debeat. Vnde *Gerſ. in reg. moral.* dicit quod ſacramentum confirmationis ad robur inſtitutum tenetur quilibet Chriſtianus habens vſum rationis non contemnere: præſertim imminente periculo confeſſionis Chriſti coram infidelibus faciendæ. Addit aliam *D. Tho.* vt confirmatus demonſtret ſe eſſe militem Chriſti. Et frons confirmati (vt notat *Rich.di.7.ar.6.q.2 li.4.*) debet ligari quouſque deſiccetur. ne frons inuncta aliquas ſordes ſubtrahat. Et etiam ſecundum. *Hug.2.li.de ſacr part.7.c.vlt.* Confirmatum decet non lauare caput vſque ad ſeptem dies, propter ſeptem dona ſpiritusſancti, & quia Eccleſia ſeptem diebus celebrat aduentum ſpiritusſancti in diſcipulos. Hæc *Rich.* Dicitur, *in figura crucis*: ſic enim concordat formæ in qua dicitur: Signo te ſigno crucis. Alioquin niſi ſic fieret, forma nō eſſet vera. De hoc *Steph* papa *de conſecra. di 5.* Nunquid ait: Nunquid non omnia chriſmata ſacerdotali miniſterij crucis figura perficiuntur? Dicitur cum *chriſmate*, nam ſi fieret cum oleo ſancto: aut oleo infirmorum: non eſſet ſacramētum. Cuius ratio principalis non eſt niſi diuina inſtitutio. Chriſma eſt vnguentum ex oleo oliuarum ac balſamo confectum. Et chriſma conuenienter ſignificat finem ſiue effectum huius ſacramenti. Nam ſicut dicitur *de ſacra vnct.* §. *per frontes.* Per confirmationem ſpiritusſanctus datur ad augmentum: vt libere confiteatur quod credit: quia *corde creditur ad iuſtitiam: ore autem fit confeſſio ad ſalutem.* Hæc autem includunt interiorem conſcientiæ nitorem per puram fidem. Oleum vero cum ſit pingue & conuenientiſſimum ignis pabulum, & nitidum, cōueniēter repræſentat gratiæ pinguedinem charitatis feruorem & fidei interiorem nitorē. Balſamum autem cum ſit maxime odoriferum, & à corruptione præſeruatiuum, cōuenienter repræſentat bonum odorem famæ, fidei, qui diffunditur per confeſſionem oris, qua audientes præſeruantur à corruptione erroris. Et quia chriſma eſt determinata materia remota huius ſacramenti, non ex quocunque oleo, ſed ex oleo oliuæ & balſamo conficitur. *D. Tho.3.p.q.77.ar.2.* Dicitur *ſanctificatio*: quia vt chriſma ſit materia confirmationis, requiritur vt ſit conſecratū ab epiſcopo. Cuius ratio eſt inſtitutio diuina, ad quod adducit congruentiam *D.Tho.art.3. Rich. q.1.ar.1. poſt Bonau.* & *Scot.* Aliter ſentiunt *Duran. Paludan.* & quos videre potes, & poſt eos *Gab.di.7.q.vn.lib.4.* Dicitur *à miniſtro idoneo, vt eſt epiſcopus*, & ſolus talis, vt quidam volunt vt videtur velle *mag.di.7 lib.4.* Vide & *Hug.li.2. de ſacr.par 7.c.2.* & *S.Bona. S.Tho di.7.q.5.ar.3.l.4. Caiet.3.p.q.77.ar.3.* dicit quod papa poteſt committere actum confirmationis ſacerdoti: non autem inferiori. Idem habet *Palu.* Alius itaque ab Epiſcopo, & omnis confirmatus cui Papa poteſt demādare. Ex hoc infert *Caiet. vbi ſup* quod alius ab Epiſcopo poſſit conſecrare Chriſma. Dicitur *cum debita intentione* miniſtri, quæ eſt velle facere quod Eccleſia intendit: & ſine debita intentione miniſtri non eſt ſacramentum, per omnia ſicut eſt in baptiſmo de intentione baptizantis. Dicitur, *certa verba proferentis*, vbi tangitur forma huius ſacramenti, quæ eſt; *Signo te ſigno crucis, confirmo te chriſmate ſalutis* vel ſanctificationis (vt inquit *Card. Came,*)

Digitized by Google

in nomine patris & filii & ſpiritusſancti, amen. In qua tangitur finis huius ſacramenti ad quem inſtitutum eſt, quæ eſt confeſſio fidei Chriſtianæ, cuius tota ſumma conſiſtit in paſſione Chriſti, vt innuit *Apoſt. 1. Cor 2. Non iudicaui me aliquid ſcire inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum*, habet etiam huius articuli confeſſio maiorem difficultatem, quia ſicut dicitur *ibid. ca. 1. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus aũt ſtultitiam.* Hanc formam (vt inquit *Palu*) non habemus ab Euangeliis, ſed à traditione Romanæ Eccleſiæ, quæ eam accepit ab Apoſtolis, qui eam à Chriſto acceperunt; & hic tangitur finis: cum dicitur: *Signo te ſigno crucis, vt crucis verbum non erubeſcat, ſed publice confiteatur.* Tangitur etiam ſacramentalis actus, cum dicitur: *Confirmo*, id eſt, ſacramentum confirmationis trado. Tangitur materia, cum dicitur: *Chriſmate.* Tangitur res ſacramenti, cum dicitur: *Salutis*: Tangitur quoque cauſa principalis ſanctificãs: *in nomine patris, &c.* Quod autem hæc ſit forma ratio eſt in pluribus diuina inſtitutio. Verum quidam loco ſigno dicunt, conſigno, vt *Palu.* & alij, & loco dictionis *ſalutis*, dicunt ſanctificationis, & nõ refert: quia illa verba eundem ſenſum habent, & manẽte perfecte eadem ſententia, manet eadem forma. Dicitur ſimili, quia neceſſe eſt vt concurrant pro aliquo inſtanti temporis intentio, vnctio, & verborum prolatio: ita vt nullum horum perfecte finiatur ſine aliis, quin ad min⁹ alia ſint incœpta. Dicitur, ex diuina inſtitutione, ſignificans, vbi tangitur auctor & inſtitutor huius ſacramenti. Verum de hoc recitat *Alex. p. 4. q. 24. mem. 1. & S. Thom. vbi ſup. art. 1. ad 1.* tres opiniones. Prima quam tenet *Alex.* quod illud ſacramentum non eſt inſtitutum nec à Chriſto, nec ab Apoſtolis, quia non legitur vbi & quando. Et neque Chriſtus neque Apoſtoli vſi ſunt hac materia, neque hac forma, ſed ſola manuum impoſitione: Sed dicit quod confirmatio inſtituta ſit ab Eccleſia in concilio Meldenſi: & hanc opinionem ſequitur *S. Bonau.* Secunda opinio tenet quod illud ſacramentum inſtitutum ſit ab Apoſtolis, & ab eis collatum & miniſtratum, qui fuerunt quaſi baſes Eccleſiæ. Ambas has opiniones reprobat ſanct. Thom. Nam cum fundamentum cuiuslibet legis in ſacramentis conſiſtat, ſacramenta non poſſunt inſtitui, niſi per legiſlatorem, qui eſt Deus. Eſt ergo *tertia* opinio quod ſicut cætera omnia ſacramenta nouæ legis: ita & confirmatio à Chriſto inſtituta eſt. Hanc opinionem approbat *S. Tho* quem in hoc imitatur *Scot. Rich. Durand. Aliac* & cęteri plures. Vnde dicendum quod Chriſtus ſacramentum illud inſtituit, materiam & formam determinauit, non tamen potentiam ſuam alligauit ſacramentis. *D. Thom. ibid. 6. art. Gab. vbi ſupra.* Quod autem (vt dicit *Gab.*) tempus inſtitutionis & modus non legitur in ſcriptura, non probat: quia multa fecit Deus quæ ſcripta non ſunt. *Ioan. 20.* Multa denique tradita ſunt Eccleſiæ ab Apoſtolis & per ſucceſſionem Epiſcoporum ad nos deriuata, quæ non ſunt ſcripta in canone Bibliæ, vt habet *Innoc. de offic. miſſ. & in c. Cum Marthæ de celebra. miſſa.* Et hæc opinio videtur ſanior & melior. & ideo dicitur, ex inſtitutione diuina. Dicitur vltimo, *efficaciter* ſignificans vnctionem animæ. Vbi tangitur res huius ſacramenti: quæ eſt gratia animæ collata ad conſtanter credendum, & ore intrepide ſine verecundia confitendum fidem crucifixi. De quo Melchiades Papa *de conſecra. diſt. 5. Spiritus*, quem refert *Gabr. vbi ſupr.* Et vt *Do. Card. Camer.* dicit *qu. 4. art. 1. lib. 4.* Effectus huius ſacramenti eſt acceptio ſpiritusſancti ad Robur contra omnia tentamenta, & confortatio animæ in virtute, & ſpecialiter in virtute conſtantiæ in fidei confeſſione. Vnde *Actor. 8. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant ſpiritum ſanctum*, &c.

Confirmatio breuius ſic diffiniri poteſt. Eſt vnctio frontis baptizati per ſanctificatum chriſma, efficaciter ſignificans & efficiens (ſecundum *S. Th.*) vnctionem animæ per gratiam ad robur, & ad libere cõfitendum fidem crucifixi. Vltima clauſula includit cęteras hic dimiſſas, & in priori diffinitione poſitas, quoniã ſi aliqua earũ defuerit ab vnctione, iã nõ efficaciter ſignificabit vnctionem animę, &c. & ſic nõ erit ſacramentum: vt ſi nõ fuerit miniſter idone⁹, aut nõ debita forma verborum, & hoc ſacramentũ nouę legis nõ eſt iterabile propter indelebilem characterẽ cõfirmato impreſſum. *D. Th. ibi. ar. 5.* Et hoc probatur auctoritate conc. Terraconẽſis. *de cõſec. di. 5.* Vide *Gab. d. 7. q. vni. ar. 2. concl. 2. & concl. 3.* dicit tenentes ſolos Epiſcopos (prout Epiſcopatus diſtinguitur à ſacerdotio) confirmare videntur

magis

Digitized by Google

magis veritati appropinquare. Nam vt habetur ex actibus, ſoli Apoſtoli cõfirmauerunt per manuum impoſitionem qui fuerunt, eorumq; loco ſucceſſerunt Epiſcopi, ſicut 77. diſcipulis ſucceſſerunt ſacerdotes: vt dicit Anacletus: qui fuit quintus à beato Petro Papa Romanus. Vide *D. Tho. ibid. ar. 11. Gab. vbi ſup.*

Confirmatio vt vult *D. Th. Scotus.* non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem. Sufficit enim baptiſmus cum fide, vt dicitur *Marc. vltim. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Et hoc idem *de conſec. d. 5. Spiritusſanctus.* Eſt tamen neceſſaria adulto, ſic quod non contemnat, alias non eſt plenus Chriſtianus, vt inquit *Aliac. q. 4. li. 4.* Et tunc iudicatur contemnere quando oblata omnimoda opportunitate non ſuſciperet. Et ſecundum hoc intelligitur illud Vrbani Papæ *de conſe. d. 5.* omnes fideles per impoſitionẽ manus Epiſcoporum ſpiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniãtur. Accipere debent loco & tempore congruis, & non contemnere. Vnde *Glo. ibid.* ſi cõtemnerent, peccarent mortaliter, & hoc de adultis. *Durand.* dicit; licet oppoſitum teneat *Pal. qu. 1.* quod licet non eſt neceſſarium ſimpliciter, eſt tamen neceſſarium in caſu, ſcilicet, quando imminet perſecutio: & perſecutor coram quo fides eſt confitenda, & habetur copia miniſtri confirmare volentis & valentis. Vnde Melchiades Papa. Quamuis continuo tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. vide *Gab. dub. 3. vbi ſupr.* Conuenit præterea hoc ſacramẽtum omnibus baptizatis cuiuſcunque fuerint ſexus, ætatis, aut conditionis. Conuenit omnibus, vt in eis baptiſmalis gratia augeatur: quo maioris præmii in beatitudine ſint participes. Conuenit etiam omnibus roborari ad ferendum perſecutionem præſentem vel futuram, quia omnes qui pie volunt in Chriſto viuere, perſecutionem patiuntur *2. ad Tim. 3.* Nec mulieres excluduntur quæ apte ſunt ad pugnã ſpiritualem: nec pueri licet ante vſum rationis non ſint in pugna, expectant tamen futuram, & congruit armari ante pugnam. Nec tranſeũtes: quia in morte eſt pugna grauiſſima, & maximã, neceſſarium eſt robur conſtãtiæ in fide & charitate. Nec muti, quia ſi nõ in verbo, tamen opere & nutu confiteri poſſunt fidem, & per hoc vterq; effectus, ſcilicet, perfectio gratiæ & ſpiritusſancti ad robur pugnandi & confitendi fidem cõuenit omnibus baptizatis. *D. Th. vbi ſupr. ar. 8.* Vide *Gab. d. 7. q. 1. art. 3. dub. 7.* Ex quo habetur q̃ ſacramentum confirmationis ſtatim poſt baptiſmum dari congruit. Nam & Apoſtoli Baptizantes continuo per manuum impoſitionem cõfirmabant, & Epiſcop. baptizans ſtatim cõfirmat, nec opus eſt vt infantes habeant memoriã acceptæ confirmationis pluſquam baptiſmatis: ſed ſufficit quod cum adoleuerint ex relatione patrinorum vel aliorum ſe ſciant confirmatos ad cauendum iterationẽ huius ſacramenti. Et quoniam non paruo gloriæ priuatur præmio, qui ſine confirmationis ſacramento decedit, illo, ſcilicet, gradu gloriæ qui reſpondet gratiæ confirmationis. Ideo quantum fieri poteſt differenda non eſt confirmatio etiam infantum, ne ſi decederent tanto gloriæ gradu perpetuæ priuarẽtur, vt vult *Glo. in ca. vt ieiuni. de conſe. di. 5.* Hinc dicit *Hug. li. 2. de ſacra. p. 7. c. 3.* Ab hac vita ſine manus impoſitione, id eſt, confirmatione migrare omnino periculoſum eſt. Debet etiam tradi hoc ſacramentum, & ſuſcipi à ieiunis præuia confeſſione, vt habetur *de conſe. di. 5. Vt ieiuni. & ca. ſe.* Quod tamen conſilii eſt & honeſtatis, non præcepti: vt dicunt doctores. Excipiuntur tamen infirmi, & morte periclitantes, quibus non ieiunis tradẽda eſt. Cõſuetudo tamen habet quod Epiſcopo præſenti ieiunis & non ieiunis traditur ꝑpter raritatem Epiſcoporum confirmantiũ. Nec eſt neceſſarium neceſſitate ſacramenti, vt confirmatum aliquis teneat ſicut nec in baptiſmate: quia verũ eſt ſacramentum ſi nullus teneat. Eſt tamen neceſſarium neceſſitate præcepti. Statuit enim Eccleſia quod confirmandus teneatur ab altero propter ſignificationem, vt oſtendatur in ipſo impotentia ſtandi per ſe in tentationib. ſine gratia confirmationis: quia virtus & potẽtia ſtãdi ſpiritualiter in pugna tentationũ datur in cõfirmatione, ſicut dicit Melchiades Papa. In baptiſmate regeneramur ad vitã, poſt baptiſmũ cõfirmamur ad pugnam. *de conſe. d. 5. ſpiritusſanct.* Ex quo patet quod non confirmatus alium ad confirmandum tenere non debet: *de conſe. d. 4. In baptiſm.* Quoniã non confirmatus (quia ipſe impotẽs eſt ad ſtandũ) impotẽs eſt ad aliũ tenendũ, vel ſuſcipiendũ, q̃ ſi fiat nõ cõtrahitur cõpaternitas, vt dicit *Glo. in c. allegato.* Quilibet quo-

Digitized by Google

que confirmatus poteſt non confirmatũ tenere eiuſdem vel alterius ſexus. Excepto quod vir vxorem ſuam & vxor virum ſuum tenere non poteſt, nec parẽs prolem: quia ſic orireтur compaternitas inter coniuges, nec plures vnum tenere debent, vt in *c. Non plures. de conſe. d. 4.* Sed vnus vnum. Conſonat *Palud.*

Conformitas idem eſt quod ſimilitudo quã cauſat vnitas qualitatis ſecundum *B. Tho. 1. ſent. d. 48. q. 1.*

Conformari eſt aſſimilari. Rem autem vnã conformari alteri eſt dupliciter ſecundum *Rich. 1. ſent. diſt.* 48 *q. 1.* Et aſtipulatur *S. Bonau. eadem d. q. 1.* Vno modo per participationem æqualitatis, & ſic voluntas creata non poteſt conformari diuinæ, quia non poteſt eſſe æqualis cum ſint diſtantes in infinitum. Alio modo per participationem alicuius ſimilitudinis, & imitationis. Nam conformitas eſt conuenientia in forma conſimili, & ſic idẽ eſt quod ſimilitudo. Similia autem ſunt quorũ qualitas eſt vna. *5. meta.* Vnde ignis & Sol conformantur in luciditate, licet lux ſolis excedat improportionabiliter; ſecundum hanc ſimilitudinem imitationis voluntas hominis conformatur diuinæ voluntati, inquantum imitatur illam in rectitudine. Nam rectitudo quæ eſt formaliter in voluntate hominis, eſt quædam imitatio exemplata à diuinæ voluntatis rectitudine. Ad huiuſmodi conformationem inuitat & hortatur nos Chriſtus. *Matth. 12. Omnis qui facit voluntatem patris mei, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt*: non propinquitate ſanguinis, ſed per propinquitatem voluntatis conformis, & dilectionis. Vide latius *S. Bonaue.* & de conformitate noſtra cum diuina: vide infra in dictione *voluntas creata*, &c. Conformatur & creatura Deo ſecundum *Bona.* per gratiã, quæ dicitur ſimilitudo Dei, vel gloriam, quę Dei formitas.

Conformari christo (vt ſcribit *S. Bona. d. 4. li. 4. circa text.*) eſt dupliciter, aut exterius aut interius. Et interius dupliciter, aut per charitatem vnientem, & transformantem eum, qui amatur, & fidem ſimiliter conformantem, aut per aliquod gratiſdatum ad hoc præparans & diſponẽs. Sic vt ipſe dicit: viri ſancti & charitatem habent & bona operã & conuerſationem ſanctã: & ſacramentum perceperunt, & Chriſtum induerunt quantum ad ſacramenti ſuſceptionem, & conformationem in conuerſatione exterius, & interius ſimiliter. Sed fictè accedentes: quia exterius ſuſcipiunt ſignum vel quod eſt ſignum paſſionis & mortis & reſurrectionis, & interius characterem, quæ ad gratiam diſponunt, Chriſtum aliquo modo induunt, ſed imperfectè, quia quamuis non renouentur tamen nouo homini quodammodo ſimiles fiunt. Hæc *Bonau.*

Congrvitas conuenientia & eſt duplex, vt ſcribit *Brul. d. 20. q. 1. li. 3.* Vna eſt congruitas purè honeſtatis. Alia eſt neceſſitatis, vel immutabilitatis. Prima eſt illa qua aliquid dicitur conueniens, decens, rationale, honeſtum: licèt non ſit neceſſarium. Iſto modo conueniens fuit humanã naturam à Deo reparari: quia ſicut ceciderat per inobedientiam, ſic reparari per obediẽtiam congruũ erat. Alia eſt congruitas neceſſitatis vel immutabilitatis, & eſt illa qua aliquid dicitur cõgruum, quod eſt quodammodo neceſſarium, ſecundum hoc *opor...at Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam.*

Coniungere eſt aſſociare vel applicare. Vnde coniungi Deo ſecundum *Pet. de Pal. d. 26. qu. 2. ar. 3. in ſolu. argu. li. 4.* contingit dupliciter. Vno modo ſecundum habitum gratiæ & charitatis, & quod ſeparat hanc coniunctionem eſt peccatum etiam mortale. Alio modo ſecundum actum contemplationis & dilectionis, & hæc coniunctio poteſt ſeparari per aliquod quod nõ eſt peccatum, ſcilicet, per ſolam occupationem animi circa res exteriores quantumcunque licitas. Et vt *ibid.* dicit. Prima coniunctio non ſeparatur per actum matrimonii, ſed ſecunda tantum, quia in ea deprimitur mens, & quaſi abſorbetur: & ideo populo qui debebat Deum videre præceptum fuit non accedere ad vxores. *Palud.*

Coniunx idem quod vxor, vel maritus. Et tripliciter dicitur coniunx (vt ſcribit idem *Pal.*) Primo à prima deſponſationis fide, qui propriè eſt ſponſus, quando matrimonium eſt initiatum. Secundo dicitur verè & proprie coniunx verbis de præſenti, quando eſt matrimonium ratum, ſed non conſummatum. Tertio dicitur verè & propriè coniunx à matrimonio rato & conſummato. Vnde coniugium dicitur matrimonium, de quo infra ſuo loco dicetur.

Digitized by Google

Connectere eſt coniungere, à quo connexio, coniunctio, & copulatio, &c.

Connexio virtutum ſecundum *Gab. diſt. 36. q. vn. art. 1. lib. 3.* poſt *Occ. in 3. q. 10.* iuxta finem dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic quod cōnectantur ſeipſis formaliter, ita quod poſita vna virtute ſecundum gradum perfectum, vel imperfectũ ponatur alia eo ipſo ſecundum gradum ſimilem perfectũ vel imperfectum. Secundo modo poteſt intelligi diſpoſitiue, ita quod poſita vna virtute ponitur quædã diſpoſitio ad alias virtutes. Et hoc dupliciter, vel principiatiue vel inclinatiue. Principiatiue ita quod in quolibet habente virtutem vnam ſunt quædam principia quibus diſponitur ad actum cuiuslibet virtutis occurrẽte eius materia. Hæc principia in ratione ſunt propoſitiones vniuerſales per ſe notę, quæ poſſunt eſſe præmiſſæ, ſcilicet, maiores in ſyllogiſmo practico, cōcludente propoſitionẽ particularem, ſiue concluſionẽ particularẽ directiuam ad actũ cuiuslibet virtutis. Et in volũtate aſſenſus voluntatis, quo elicit velle dictatũ per huiuſmodi vniuerſales propoſitiones, vt ſunt illa principia. Omne dictatum à recta ratione eſt faciendũ, omne honeſtũ eſt agendũ, omne turpe eſt fugiẽdũ, omne bonũ dictatũ à recta ratione eſt eligendũ, & diligendũ: & ſic de aliis multis, & velle cōformiter illis. Inclinatiue, ita ꝙ habet aliquem actum in voluntate ꝑ quem concurrente prudentia, id eſt, recta ratione inclinatur ad primũ actum alterius virtutis: vt qui habet in ſe virtutem caſtitatis, qua vult continere ab omni concubitu, ſi occurrit aliquis volens compellere pœnis ad incontinentiam: jam virtus caſtitatis inclinat ad velle fortiter ſuſtinere pęnam, ne perdat caſtitatem, quod velle eſt primus actus fortitudinis. Et virtutes morales (vt habet *Gab. vbi ſup. poſt Occ.*) inter ſe in nullo gradu ſunt formaliter cōnexæ. Poteſt enim quis ſe exercere in vna virtute, & non in alia, ſicut exercens ſe in virtute temperantiæ, poteſt nunquã elicere aliquem actum magnificentiæ vel liberalitatis, vt religioſi volũtarii pauperes propter Deum, omnium temporalium proprietatem abdicantes, nec de actib. magnificentiæ aut liberalitatis cogitare. Plura vide de hoc *Gab. & Scot.* Omnes autem virtutes morales veræ ſeu perfectæ quantũ ad eorum actus principiatiue ſunt adinuicem connexæ. Et hoc clarius vide in *Occ. vbi ſup. q. 11. lib. 3. & reperto 3. & quotlib. 4. q. 6.* & dicitur quantum ad eorum actus, quia habitus virtutis poſſunt manere in voluntate peccantis: & tunc non inclinat principiatiue ad actum virtutis, quia in peccante nõ eſt hoc principiũ in voluntate, ſcilicet, velle omne dictatum à ratione recta, quia impoſsibile eſt voluntatem velle peccare, & ſimiliter velle omne dictatum à recta ratione, quia recta ratio dictat non eſſe peccandum, & ſic vellet ſimiliter contradictoria. Licet ergo habitus virtutis præſupponat hoc principium voluntatis in fieri: non tamen ipſum requirit in facto eſſe. Latiorem declarationem vide apud *Gab.* Sunt prętera omnes virtutes morales ſeu perfectæ inclinatiue ad inuicem connexæ, quia omnis virtus vera cum voluntate eſt generatiua primi actus cuiuslibet virtutis ex quo virtus poteſt generari, quia ſi quis habet virtutem, habet habitum inclinantem eum firmiter ad eliciendum actum virtuoſum, & ita ad non dimittendum actum propter quodcunq; contrarium vel impediens. Et ideo ſi per actum alterius cuiuſcunq; virtutis poteſt reſiſtere aut repellere contrarium, ad illum actum occurrente caſu inclinabit. Exempli cauſa, aliquis habet habitum caſtitatis virginalis, ſi alius minetur mortem niſi fornicetur, licet habens caſtitatis virtutem veram, non habet virtutem fortitudinis: quia prius non elicuit aliquem actum eius, tamen antequam velit fornicari, eligit per habitũ caſtitatis magis ſuſtinere flagella, & vltima ſupplicia. Et talis electio eſt primus actus fortitudinis, ex talibus enim frequentatis generatur habitus fortitudinis. Vide latius *Gab. vbi ſup.* Illa autem virtus ſola eſt perfecta virtus, cuius actus fit principaliter propter finem vere & ſimpliciter vltimũ, ſcilicet, propter Deum ſuper omnia dilectum, hoc eſt qui fit propter hoc, quia ratio recta dictauit illum actum eliciendũ propter Deum ſuper omnia dilectum. Ex quib. habetur quod omnis habens vnam virtutem verã, habet omnem virtutem ſibi poſſibilem ſecundum cordis præparationem. Et omnis habens vnum vitium ſecundum cordis præparationem, eſt omni vitio irretitus. Et idem eſt de habente actũ vere virtuoſum vel vitioſum. Haberé autem actus virtutum ſecundum pręparationem cordis, nihil aliud eſt quam habere diſpoſitionem

Digitized by Google

ſitionem vel principium inclinans ad actus virtutum. Et irretiri vitio ſecundum præparationẽ cordis, eſt habere diſpoſitionem vel principiũ inclinans naturaliter ad vitium, & per nullam veram virtutem à tali vitio refrænari. Et ſicut omnis habens veram virtutẽ vel actum vere virtuoſum, habet in ſe hoc principium quod vult viuere ſecundum rectam rationem, velle agere & cauere quicquid recta ratio dictat eſſe agendum vel vitandum : & per hoc vult actum cuiuſcunque virtutis quem recta ratio dictat. Ita habens vnum vitium ſecundum cordis præparationem, eſt quolibet vitio irretitus, quia habens vnum vitium, habet in ſe diſpoſitionem malam, ſcilicet, contemptum rationis rectæ, auerſionem à Deo, amorem ſui vſque ad contemptum Dei, quæ naturaliter eum inclinant occurrente materia cuiuſcunque vitii elicere actum illius vitii, vt habens in ſe vitium luxuriæ, quo vult contra rectam rationem adulterari, inclinatur ad actus quoſcunque promouentes adulterium cuiuſcunque vitii. Eliceret quoque ſi non prohiberetur vel propter abſentiam obiecti, vel alterius cauſæ particularis quæ ad talem actum requiritur, aut paſſionẽ prædominantẽ, vel timore confuſionis aut pœnæ vel damni temporalis: & huiuſmodi. Sic adulteriũ Dauid impulit eum ad homicidiũ Vriæ militis ſui fidelis. Qui enim efficaciter vult adulterari, vult omnia ſine quibus adulterium non poteſt perficere, & amouere impedimenta per actus quorumcunq; vitiorũ, niſi aliunde retrahatur. Et horum conſideratio multum valet ad vitiorum deteſtationem, & ad generandum horrorem cuiuſcunq; vitii. Vide latius *Gab.*

DE CONNEXIONE virtutum cum prudentia. Vnde cõſiderandum quod omnes operationes virtuoſæ connexæ ſunt cum actuali prudentia: quia omnis talis præſupponit dictamẽ rectæ rationis in actu, & quodlibet tale pertinet ad prudentiam. *D.Th. Gab. d. 36. q. vn. p. 2. art. 2. li. 3.* Habitus quoq; virtutis moralis habituali, non actuali prudentiæ eſt connexus, quia non poteſt habitus moralis generari ſine habitu prudentiæ, nec manere ſine eo, ergo. Habitus enim moralis non generatur niſi ex frequentatis actibus virtuoſis, ſed non poſſunt frequentari actus virtuoſi niſi frequententur actus prudentiæ, ergo ſicut ex illis frequentatis generatur habitus moralis: ſic ex iſtis frequẽtatis generatur habit⁹ prudẽtię. Nec virtus habitualis eſt connexa actui prudentiæ: quia habitus manet in voluntate, nulla conſideratione obiecti talis habitus exiſtente in intellectu, vt patet in dormiente. Prudentia inſuper non connectitur virtuti morali, nec habitus habitui, nec actus actui. De actibus probatur: quia poteſt ſtare judicium rectum in intellectu, & nulla eſſe electio conformis in voluntate & affectu, ergo. Vnde *Aug.* ſuper illud *Pſal. Forte viuos deglutiſſent nos.* Viui (inquit) abſorbentur qui ſciunt malum eſſe, & tamen conſentiunt. Idem ſuper illud *Pſal. Fiat menſa.* Quid eſt viuos eſſe vitioſis conſentientes, niſi ſcientes vitio conſentire non debere, & tamen conſentire. *Ecce nouerunt muſcipulam, & pedem mittunt.* Probat *Gab.* ratione. Intellectu recta dictante voluntas poteſt nihil eligere, ſicut poteſt non eligere illud quod dictatur ab intellectu, nihil autem eliciendo, non generatur in voluntate aliqua virtus. Ex recto autem dictamine intellectus generatur prudentia ſita abſque virtute morali. Longior eſt *Gab.* Vide & *Occ. queſt. 6. quotli.* 4. *& in 3. q. 2. & Scot. diſt. 13. lib. 3.* Aliquando tamen prudentia eſt (ait *Gab.*) quæ non poteſt haberi ſine actu virtuoſo voluntatis actualiter inexiſtentis. Vel quæ aliquando infuit: vt eſt notitia euidens particularis, quæ haberi non poteſt niſi per experientiam actus propriæ voluntatis, ſicut illa diligens Deum ſuper omnia delectabiliter, contemnit quæ ſunt legi diuinæ contraria, hanc ſcire non poteſt niſi per propriam experientiam. Plus *Gab.*

DE CONNEXIONE virtutum theologicalium. Virtutes theologicæ (vt idem *Gabr.* ſcribit *par. 3. 2. art. vbi ſup.*) non ſunt formaliter adinuicem connexæ tam in patria quam in via. Nam in patria ſola charitas manet, & nec fides ibi erit neque ſpes. Sic in via manent ſpes & fides in peccatore ſine charitate. Poſſunt enim tam fides quam ſpes eſſe informes, ergo ſine charitate. Et hoc eſt verum tam de infuſis, quam acquiſitis, & hoc ineſſe harum virtutum, non autem in fieri. Nam licet Deus eas cum ſint ſeparabiles ineſſe etiam ſeparatim infundere poſſet de potentia abſoluta: tamen in fieri virtutes theologicæ infuſæ ſecundum potentiam ordinatam ſunt connexæ ex

liberali

Digitized by Google

liberali diuina voluntate, quia Deus totum hominem perficit, ſecundum *Aug in de ve. & fal. pœnit.* Impium eſt à Deo dimidiã ſperare veniam: ita quod ſicut corporaliter nullum ſanauit niſi perfecte: ita etiam ſpiritualiter non ſanat hominem niſi perfecte ſanet eum. Perfecta autem ſanitas eſt: ſi quantum ad intellectum habeat fidem, & quantum ad voluntatem ſpem & charitatem. Fides autem & ſpes (vt idem *Gabr.* ſcribit) ſine charitate ſunt virtutes veræ, ſed non perfectæ ſicut & cæteræ morales virtutes. ſunt enim virtutes tertii gradus & non quarti. Quando D. *Thom. 3. ſent. d. 36. quæſt. 2. & 3. p. q. 4. art. 5.* dicit quod fides formata charitate ſit virtus & fides informis non ſit virtus, non ſic eſt accipienda diſtinctio virtutis à non virtute ſicut diſtinguitur habitus qui eſt virtus, ab habitu qui non eſt virtus, ſed ſicut habens ſtatum perfectæ virtutis, à ſeipſo non habente ſtatum virtutis. *Caiet. 3. p q. 4. a. 5.* perfectio meritoria (vt ait Gabr.) nullius virtutis actui conuenit ſine charitate. Nullum enim actum cuiuſcunque virtutis Deus acceptat ad vitam æternam ſine charitate: quæ ſola (vt ait) diuidit inter filios regni & perditionis.

De connexione donorum dicit *S. Bona. di. 36. q. 2.* quod quantum ad originem quæ conſiſtit materialiter in natura, & completiue & formaliter in gratia, quando ſpiritusſancti gratia infunditur, habent dona ſpiritusſancti connexionem. Sed quantum ad vſum concedi poteſt quod habitus donorum non neceſſario connectuntur. Vide latius *ſ. Bona.*

De connexione virtutum moralium cum theologicis non eſt neceſſaria (inquit *Gabr. part. 4. a. 2. quæſt. vn. diſtinct. 36. l. 3.*) connexio virtutum moralium cum theologicalibus, nec theologicarum cum moralib. Nam virtutes morales poſſunt eſſe in gentilibus philoſophis, in quibus non ſunt theologicæ, nec fides nec ſpes: multo minus charitas. Patet & ſecundum. Nam paruulo baptizato infunduntur virtutes theologicæ, in quo nondum poteſt eſſe aliqua virtus acquiſita, cum nondum poſſit habere actus virtuoſos, nec actus illarum & harum ſunt neceſſario connexi. Nam actus poſſunt elici circa finem tanquam obiectum abſque hoc quod eliciantur circa media, virtutes autem morales ſunt circa media tanquam circa obiecta. Verum virtutes morales quarti gradus ſunt connexæ charitati, quia ſola charitas eſt quæ omnium virtutum actus ordinat & inclinat ad vltimum finem. Et licet ſine charitate haberi poſſit vera virtus moralis, non tamen perfecta, quia ſola virtus quarti gradus eſt perfecta, quia illa ſola ordinat ad finem, in quo eſt ſumma noſtra perfectio. Et licet virtus heroica eſt perfectiſſima in ſuo genere ſeu gradu, & hoc perfectione intenſiua: non tamen quælibet perfecta eſt perfectione finis vltimi, niſi includat quartum gradum. Vnde apud Gentiles eſſe potuit virtus heroica, quæ tamen non fuit ſimpliciter perfecta. Item licet virtutes tertii & quinti gradus non ſunt connexæ Theologicalibus, non tamen compatiuntur ſecum contrarium Theologicarum virtutum, vt latius probat Gabr.

De connexione virtutum moralium cum virtutibus potentiarum inferiorum, vt partis ſenſitiuæ & executiuæ, dicendum quod nulla virtus moralis voluntatis requirit habitum conſimilem prudentiæ inferioris: quia quantumcunque in potentia inferiore actus virtuoſi per imperium voluntatis virtute informatæ frequentantur. Poteſt tamen generatio habitus ex huiuſmodi actibus impediri per aliam qualitatem corporalem, aut complexionem naturalem ad oppoſitum fortius inclinantem, quo imperio voluntatis potentia inferior non delectabiliter, ſed difficulter cum quadam remiſſione vel dolore obtemperat. Et ita habitus non generatur: quia ſignum habitus geniti eſt delectatio in opere. 2. *Eth.* Exemplum de beato Paulo, qui paſſus fuit ſtimulum carnis, licet temperatiſſimus fuerit & caſtiſſimus, cum cuius ſtimuli vehementia non ſtetit habitus partis ſenſitiuæ ad oppoſitum inclinans. Item nullus habitus in potentia inferiore, mediantibus ſuis actibus ad virtuoſum voluntatis imperium genitus, coexigit virtutem intellectiui appetitus. *E.g.* Habitus temperantiæ in ſenſu inclinans ad refectionem ſobriam, poteſt manere etiam ſi voluntas actus abſtinentiæ vitioſæ & intentione mala imperaret, quo caſu idem habitus manet in ſenſu quantum per imperium voluntatis ex actibus virtuoſis partis ſenſitiuæ fuerat generatus, vt refectio imperata propter Deum, & demum continuata propter vanam

vanam gloriam. *Gab.* latius ſcribit de connexione virtutum.

De Connexione vitiorũ (vt ſcribit *ſ. Bona. d.36.q.4.l.3.*) ſi conſideremus vitia in quantum auertunt à bono incommutabili, ſic priuant hominem gratia & cæteris virtutibus gratutis, & faciunt hominem dignum priuari gloria, & carere præmio correſpondente omnibus bonis meritis: & hoc quidem ita fit per vnum vitium ſicut per cætera: quantum ad hoc vitia & peccata habent connexionem quandam pro eo ꝙ à bono auertunt, & omnibus vitiis vnus & idem Deus offenditur. Sed ſi loquamur quantum ad conuerſionem ad diuerſa bona commutabilia, diuerſæ oriuntur in nobis ꝓnitates in vitia, per quæ obliquamur ad diuerſa pœnarum ſupplicia, & hoc modo in vitiis non eſt connexio, qa pro quolibet homo punietur ſpeciali pœna ſibi debita. *Bona.* & paulo plus de hoc vbi ſupra.

Connotare non eſt rerum, ſed ſignorum: de quo conſulito Dialecti os. Vnde filius uon includit reſpectum niſi filiationem & ſpirationem actiuam, quæ non eſt ad creaturam, nec connotat. *Gabr. diſt.* 27. *q.* 3. *ar.* 3. *lib.* 1. Sed nomen *verbum* in diuinis connotat reſpectum ad creaturas. Patet, quia in eis quid nominis ponitur terminus ſignificans creaturam. Eſt enim verbum perſona genita de ſcientia patris, quæ eſt Dei & creaturarum tanquam obiectorum. Item nomen *filius* non connotat reſpectũ ad creaturam. Patet per eius quid nominis ꝙ eſt filius, eſt perſona genita de ſubſtantia patris. Et licet filius ſit vere & realiter de patris ſcientia genitus, quæ eſt Dei & omnium creaturarũ, quia omnibus modis filius eſt verbum, & ecõuerſo: tamen nomen filius hoc non connotat, ſed nomen verbum. Cuius ratio nulla alia eſt niſi voluntaria impoſitio terminorum. Et ſicut ſunt duo nomina propria filio, quorum vnum connotat creaturam, aliud non Ita imponi poſſunt duo nomina patri, & ſimiliter duo ſpiritui ſancto. Nam ſi A, imponeretur ad ſignificandum perſonam generantem aliam perſonam de ſua ſcientia quæ eſt vnica Dei & omnium creaturarum tanquam obiectorum, A eſſet ꝓprium patri, & connotaret creaturam. Sic de ſpiritu ſancto. Hæc *Gab. vbi ſup.* Et quamuis nullo modo diſtinguũtur verbum & filius, ho um tamen terminorum neuter eſt alteri ſynonymus, quia nomen verbum, connotat creaturas & non filius. Vide latius *Gab.* ibidem.

Consangvinitas eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum. Declarat hanc diffinitionem *Pet. Paludenſis diſtin.*40. *ib.*3. *quæſt.* 1. Dicitur *vinculum*, quia propinqui magis ſe diligunt quam ſe diligunt extranei effectu & affectu. Vnde non bruta, quia homo eſt animal politicum. Dicitur *ab eodem ſtipite propinquo*, alias omnes homines eſſent conſanguinei, quia fecit ex vno hominum genus, & ſi non oportet addere ab eodẽ ſtipite deſcendentiũ (vt inquit *Paludenſis*) quia hoc includitur in conſanguinitate: alij tamen addunt pro maiori declaratione. Dicitur *carnali propagatione*. Vnde inter Angelos non eſt conſanguinitas, qui à Deo per creationem proceſſerunt. Dicitur autem conſanguinitas à communitate ſanguinis, vel conueniendo in ſanguine magis quam in carne, quia ſanguis eſt magis materia propinqua fœminis. Vnde ſperma ſecundum Medicos eſt ſanguis puriſſimus: vnde & multum coiens, ſanguinem pro ſemine emittit. Et quod dictũ eſt, carnali propagatione, excludit Euam à conſanguinitate Adam, quia miraculoſa & ſupernaturali propagatione. Non autem Chriſtum à cognatione conſanguineorum beatæ Virginis, quia fuit carnalis propagatio ex parte matris, licet non ex parte patris. Diuiditur autem conſanguinitas ſecundum Iuriſconſultos in agnationem & cognationem. Vide latius *Pal.* vbi ſupra, & alios. Stipes vocatur perſona à qua deſcendũt alij. Linea eſt ordinata collectio ꝑſonarum cõſanguinitate coniunctarũ ab eodẽ ſtipite deſcendentium, diuerſos gradus habẽs. Eſt aũt quædam linea aſcendentiũ, quædã deſcendentum, quædam tranſuerſalium. Linea aſcendens (vt dicit *Sco. di* 10, *lib.* 4.) eſt à p opagato ad illas à quibus deſcendit. Et ſecundum lineam aſcendentem computantur gradus ita, ſcilicet pater & mater, auus & auia, proauus, proauia, attauus, attauia.

Linea deſcendens eſt à perſona propagante ad propagatas. Et ſecundum lineam deſcendẽtem computantur ſic: filius & filia, nepos neptis, pronepos proneptis, at nepos atneptis. Linea tranſuerſalis (inquit Scotus) eſt quando ambæ perſonæ deſcendunt ab eadem, ſed neutra ab altera. Secundũ lineam tranſuerſalem

Digitized by Google

lem computantur ſic: duo fratres, filii duorum fratrum, & nepotes duorum fratrum, pronepotes duorum fratrum.

Conſanguinitatis gradus eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua cognoſcitur quota generationis diſtantia duæ perſonæ differunt inter ſe. Vel (vt Sco. dicit) Gradus eſt determinata propinquitas perſonæ ad perſonam ſecundum conſanguinitatem. Et hæc diſtinctio gradus eſt ſecundum iura canonica, non ciuilia. Vnde ſicut ſecundum canones frater & ſoror faciunt vnum gradum, ſic ſecundum iura ciuilia faciunt duos, eo quod illa habitudo quæ eſt fratris ad ſororem, non eſt illa eadem quæ eſt ſororis ad fratrē. Iura autem canonica iſtas duas habitudines accipiunt ſub vno gradu. Et ideo non eſt realis contractio inter iura canonica & ciuilia in deſcriptione gradus. Hæ. *Rich. d.* 40. *a.* 1. *l.* 4. quem vide latius, & *ſ. Bona. ead. diſt. quæſtio.* 1. Et vt dicit *Rich. q.* 1. *vbi ſup.* Conſanguinitas eſt quædam naturalis communicatio in ſanguine, quod ideo dicitur, quia ſanguis vltima digeſtione digeſtus, eſt materia proxima ſeminis: conſanguinitas ergo eſt inter conſanguineos cuiuſdā naturalis amicitiæ cauſa, *&c.* Et conſanguinitas eſt vinculum, id eſt vinculi cauſa. Et proprie loquendo non eſt vinculum conſanguinitatis, niſi inter homines, quamuis inter aliqua bruta ſit ſecundum quid. *Rich.*

De Impedimento matrimonij ratione conſanguinitatis. Vnde ſecundum *Rich. d.* 40. *a.* 1. *quæſtio.* 2 & *ſ. Bona ead. diſt. quæſt.* 2. *l.* 4 aliqua conſanguinitas impedit matrimonium ex dictamine iuris naturæ. Aliqua ex dictamine legis diuinæ. Aliqua p̄ ſtatutum Eccleſiæ. Propter dictamen legis naturæ impeditur matrimonium filiæ cum patre, vel filii cum matre. Vnde & in lege naturæ dictum eſt, vt habetur *Gen.* 2. *Relinque: homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Ius enim naturale dictat maiorem reuerentiam deberi parentibus, quam coniugibus, & dictat non ſic deberi tractari turpiter parentes, ſicut ſe contractant coniuges: magis tamen eſt contra ius naturæ matrimonium filij cum matre, quam filiæ cum patre, quia vxor debet eſſe viro ſubiecta. Contra autem ius naturæ eſt, vt filius teneat matrem ſubiectam: vnde quædam animalia bruta abhorrent coire cum matre ſua, quandiu cognoſcunt eam eſſe ſuam matrem: quod patet per illud quod narrat Philoſophus. 8. *de animalib.* de camelo: qui cum ſaltaſſet ſuper matrem ſuam coopertam, poſtquam recognouit eam eſſe matrem ſuam, interfecit ingeniatorem. Narrat etiam de equo ibidem, qui cum ſaltaſſet ſuper matrem ſuam, & recognouit eam, poſtquam diſcooperiebatur, fugit & proiecit ſe de alto, & mortuus eſt; & ſicut mater non iungi debet filio, ita & pater filiæ. Hinc *Paul. Cort. l.* 4. *diſt.* 6. ſcribit: Nihil eſt peruerſius, & quod magis à ratione deſiſtat quam filiā ſociam cū parēte iugari, cui ſit ſubiecta lege naturæ, quādoquidē ab eo velut à ſeminario dimanet, ob eamq; cauſam naturæ lege ſunt parentū coniugia ſublata. Ex dictamine legis diuinæ p̄hibentur matrimonialiter copulari conſanguinei in primo gradu, & ſecundo ex vna parte tātū, vt patet *Leu.* 18. Cuius ratio eſt, ne daretur incētiuum luxuriæ, eo quod tales perſonæ frequenter ſolent in eadē domo habitare (vt dicit *Rich. a.* 1. *q.* 2. *l.* 4. *d. ſ.* 40.) Aſtipulatur *Paul. Cort. libro* 4. *di.* 6. cum ait: At cœleſti iure præſcriptum eſt, ne qua primi aut ſecundi limitis neceſſitudo attingatur. Idque ob eam cauſam factum eſt, vt libidinum occaſio tollatur, quandoquidē eiuſmodi propinquorū genus in cōtubernio viuat, in quo leua inſidiatrix Venus, amatorumq; vir' excitetur. Per ſtatutum Eccleſiæ prohibentur matrimonialiter copulari conſanguinei in tertio & quarto gradu, quia vſque tunc conſueuit inter homines ſatis durare amicitia propter cōſanguinitatis vinculum naturæ, ſed poſt illum gradū concedit eos poſſe copulari ad amicitiā, quaſi fugientem reuocandā, vt ſic charitas inter homines dilatetur, eo quod coniunx ad cōſanguineos ſui coniugis multum afficiatur. Hæc *Rich. q.* 2. *a.* 1. *d* 11. *l.* 4. Concordat *Paul. Cort. l.* 4. *d.* 6. cum dicit: Sed Senatuſconſulto tertia, quartaque limitum propinquitas tanquam inceſta adimit, propterea quod vſq; arcte eo naturalis neceſſitudinis nexus obſtringatur. At poſt eam neceſſitudinem decretam metam libera promiſcua connubia ad euaneſcentem amorē reuocandum fieri poſſe voluit. Eodemq; prope modo de cōſobrinorū, ſobrinorumq; colligatione diſtinguitur, *Cort.* Plura *inf. Matrimonium.*

Conscientia. Nomen conſcientiæ conſueuit tripliciter accipi à Doct. ſcrip. ſacræ vt notat *ſanctus Bonauen. in* 2. *diſt.* 39. *quæſtio.* 1. *libr.* 2.

 Ali-

Aliquando enim accipitur conſcientia pro ipſo conſcito. Et ſic dicit *Ioan. Damaſ.* quod conſcientia eſt lex intellectus noſtri, lex enim eſt id quod per conſcientiam nouimus. Aliquando accipitur conſcientia pro eo quo conſcii ſumus, ſcilicet pro habitu; ſic conſcientia accipitur pro habitu ſcientiæ cognoſcentis. Aliquando autem accipitur conſcientia pro ipſa potentia conſcientiæ, vt ita dicam, ſecundum quod dicitur: lex naturalis ſcripta eſt in conſcientiis noſtris: vſitatiori tamen modo pro habitu accipitur, ſcilicet potentiæ cognitiuæ. Et cũ nominat habitũ, non ſolum nominat habitum naturalem, imo etiam nominat habitum acquiſitũ, & quia habitus acquiſitus poteſt purificare, & fœdare animam: hinc eſt quod conſcientia dicitur munda & immunda, recta & non recta, & cum nominat potentiam, non nominat vniuerſaliter potentiam cognitiuam, ſed prout ſe extendit ad cognoſcenda ea, quæ ſunt moris ſiue ad moralia, &c.

Conſcientia, vt ſcribit *Gerſ. p. 2.* de eſſe, natura & qualitate conſcientiæ, (prout proprietas vocabuli de ſe ſatis connotat) duo dicit. Primo dicit & importat ſcientiam, & ſecundum hoc conſcientia dicitur quidã habitus naturalis, non ſolum cognitiuus, ſed etiam motiuus: mouet enim & inclinat animam ad bonũ proſequendum, & malum fugiendum: & hoc modo habet ſe vt ſuperius, coniungiturq; ipſi primo habitui naturali, ſuperioriq; lumini rationis, quod ſynderesis dicitur, ita quod propter hoc aliqui, vt *Hier.* & alii ipſam ſynderesim conſcientiam ſeu conſcientiæ iudicium dicere voluerunt. Secundo vero dicit & importat conſcientia, & magis proprie quandã acceptionẽ, ſeu acceptationẽ ex parte rationis. Etenim conſcientia proprie loquendo nihil aliud eſt quam applicatio quædam ſeu ordinatio ſcientiæ ad aliquem actum. Scientia autem in ratione eſt, quod ſatis denotat hæc præpoſitio cum: dicitur enim conſcientia quaſi cum alio ſcientia. Et tũc conſcientia proprie loquendo magis eſt actus, quã habitus ſeu potentia: iſto modo habet ſe, vt inferius magiſq; coniungitur rationi ſimplici, imo tunc dicitur quoddam dictamen rationis. Et hoc modo nõ ſemper de ſe eſt recta, imo frequẽter errorem recipit, quia tunc, cum ſcilicet ſic ipſi rationi ſimplici coniungitur, habet circa particularia, & per modũ cuiuſdã cognitioni ſeu inquiſitionis verſari, in quibus frequenter error, & errare contingit. vide latius *Ge ſ.*

Conſcientia ſic deſcribitur, vt habet *Gabr. d. 39. q. vn. a. 1. l. 2.* Conſcientia eſt notitia adhæſiua actualis vel habitualis cõcluſionis dictantis, id eſt ſignificantis in particulari aliquid bene, & laudabiliter eſſe operandum, vel omittẽdum, aut enuntians operationem aliquam fieri vel factam eſſe, omitti vel omiſſam fuiſſe. Declaratur hæc deſcriptio ſicut diffinitio ſynderesis infra ſuo loco ſcripta, niſi quod hoc attẽdatur, quod dicitur in particulari dictantis eſſe operandum. Per quod patet quod non quælibet notitia concluſionis practice dicitur conſcientia. Non enim illius quæ tantum oſtendit modum agendi, ſicut concluſiones artium mechanicarum, quæ oſtendunt modum agendi, non tamen dictant aliquid eſſe agendum. Sed ſolũ illa notitia ad prudentiam aut moralem ſcientiam pertinet, cui conformiter voluntas elicit, vel difformiter bene vel male operatur: & ideo additum eſt bene, & laudabiliter, &cæ. Et vt idẽ ait *Gab. a. 2 con. 5. vbi ſup.* Non in voluntate eſt conſcientia, ſed in intellectiua potentia, quia conſcientia eſt habitus, vel aſſenſus concluſionis practice dictantis aliquid operandum eſſe vel omittendum, aut teſtificans operatum eſſe, vel omiſſum, talis autem eſt actus vel habitus intellectus: ergo. Item conſcientia eſt actus vel habitus aſſenſiuus non apprehenſiuus, quia eiuſdem obiecti eodem modo apprehenſi poſſunt eſſe conſcientiæ contrariæ, ſtante eadem apprehenſione. *G. e.* In illa propoſitione in caſu licite eſt iurandum, eodem modo apprehenſo poſſunt eſſe conſcientiæ contrariæ, quia poteſt vnus aſſentire, alius diſſentire.

Conſcientiæ proprietates (vt habet *Gab. vbi ſup. a. 1.*) ſunt teſtificari, ligare, vel mitigare, vel etiam accuſare, remorderi, aut reprehendere. Nam cum cognoſcimus nos aliquid feciſſe, vel non feciſſe, ſecundum illud *Eccl. 7. Scit conſcientia tua te crebro male dixiſſe aliis*: Conſcientia noſtra teſtificatur; dum vero iudicamus aliqd faciendũ, vel non faciendum, dicitur conſcientia ligare, vel in ligare. Cum etiam iudicamus factum aliquod bene vel male factũ, dicitur conſcientia excuſare vel accuſare, ſeu remordere. Hæc *D. Tho. p. 1. q. 79. a. 13.* & poſt eum *Gab.*

Digitized by Google

Gab. vbi ſup. Et puritas conſcientiæ quæ introducitur per expulſionem cu'pæ (vt inquit *ſ. Bona. d 26. q. 5 l. 3.*) dat ipſi animæ quandã ſecuritatẽ, & certitudinem de merito iam inchoato, & per conſequẽs certitudinẽ de præmio cõſequẽdo.

Conscientia ſecundum *Aureo. in compendio, libro ſecundo*, eſt credulitas rationis ſeu intentionis ad aliquid faciendum, vel non faciendum obligatiua, animi deliberatione formata. Et conſcientia, vt dicit *Gab.* quæ mutabilis eſt, & nunc erronea, nunc teſtificans, nunc ligans, nunc accuſans, vel excuſans circa operationes particulares, & facta particularia, erit aliquod dictamen oſtendens aliquod faciendũ, vel male aut bene factũ. In proceſſu autem noſtro ad operandum concurrit potentia intellectiua, & voluntas. Intellectus vt oſtendens operandum, & dictans, ſcilicet illud quo oſtenſum eſt ad operandum: voluntas vt imperans & eligens. E. cauſa intellectus practicus ex illo principio. Omne honeſtum eſt faciendum cui naturaliter aſſentit, apprehenſis & intellectis terminis, coaſſumpta illa maiore, honorare patẽtes eſt honeſtum, concludit quod parentes ſint honorandi. Similiter ex illo principio: omne debitũ eſt ſoluendum: obedientia eſt Deo debita. Concludit ergo obedientia Deo eſt ſoluenda. Latius *Gab. vbi ſup.* Poſita itaque anima intellectiua, & apprehenſione principij omnibus aliis ſemotis, ſtatim aſſentit ſine quocunq; habitu, vt patet in dictis exemplis, &c.

Conscientia eſt duplex, ſcilicet recta & erronea. Conſcientia *recta* dicitur quę eſt conformis legi. Erronea quæ eſt difformis legi. Recta obligat, & eſt quaſi præco legis, oſtendit enim nobis legis dictamina dictans aſſenſiue hæc vel illa eſſe legis præcepta, prohibitiones, vel conſilia, & ita ligat auctoritate legis, quam nobis inſinuat, aut inſinuare putatur. Opinio enim noſtra nobis legẽ facit, vt dicit *b. Amb. li. de para.* Conſcientia itaque recta ligat nos eo modo quo dictat legem nos ligare, hoc eſt, ſi dictat aliquod eſſe præceptum, ligat vt præceptum. Si dictat vt conſilium, ligat vt conſilium. Et breuiter ſicut præco Iudicis ligat eum, cui inſinuat Iudicis mandatum, non virtute ſui, ſed virtute mandati Iudicis: ita conſcientia quæ eſt vere præco, & nuncius legis; præcepta autem obligant ad aliquod faciendum, prohibitiones ad aliꝗ vitandũ. Cõſilia ad aliꝗ perfectius: nõ tamẽ ſaluti neceſſariũ perſuadẽt. Informationes modũ exequẽdi conſilia & præcepta conueniẽtẽ tradũt. Exhortationes velut preces amicabiles ad prędicta hilariter perficiẽda inducũt. Recta itaq; conſcientia obligat, vt dictũ eſt. Hinc *ſ. Bona. diſt. 39. l 2* dicit: Conſcientia habet virtutem ligandi in his, quæ poſſunt aliquo modo benefieri. Conſcientia erronea etiam obligat, ſed non ſicut recta, non enim obligat ad faciendum quod contra legem dictat, credens ſe conformiter legi dictare, quia tunc obligaret contra legem, & per conſequens teneretur qs facere contra legem: & cum lex obligat ad ſui obſeruantiam, quis ſimul obligaretur ad oppoſita incompaſſibilia, quod eſt abſurdum. Obligat ergo conſcientia erronea ad deponendũ eam, vel ad deponendum errorem: non vinculo conſcientiæ hoc dictantis, quia creditur non erronea, ſed vinculo diuini præcepti. Quia dicitur *Eccl. 17. Ne demoreris in errore.* Item quia lex diuina vetat contemnere Deum, qui autem agit contra conſcientiam, qua credit Deum aliquid prohibuiſſe, licet erret, contemnit Deum. Hũc autem vitare non poteſt, niſi deponendo conſcientiam: ergo tenetur deponere conſcientiã. *Gab. di. 39. q. vn. a. 3. d. 2. l. 2.* Et quamuis (inquit Rich. diſt 38. art. 3. quæſt. 1. lib. 4.) conſcientia erronea obliget non ad faciendum ꝙ dictat, ſed ad deponendum errorem: vel ſic intelligẽdo quod faciens contra, peccat tamen, quia illa obligatio nociua eſt cum diuina lege homo ad contrarium obligetur, Deus obligationẽ quæ eſt per conſcientiam erroneam non acceptat. Ex his duo inferuntur, vt refert *Gab. vbi ſup.* Primum quod omnis agens contra conſcientiam præceptiue dictantem, peccat mortaliter. Patet per gloſ. *Romanos 14. Omne quod non eſt ex fide*, id eſt quod eſt contra conſcientiam, *peccatum eſt.* Et patet ratione, quia contemnit Deum contra cuius præceptum ſe facere credit. Secundum eſt, quod ſtante erronea conſcientia de aliquo neceſſario ad ſalutem quod ſaluti repugnat, id eſt quod eſt contra legem Dei, talis eſt perplexus, vt *exempli cauſa*: Si conſcientia Petri dictaret eum debere adulterari, vt conuerteret adulteram ad fidem manente illa conſcientia, Petrus eſt perplexus: quia non poteſt ſic manens, euadere peccatum mortale. Si agit

Digitized by Google

ſecundum conſcientiam, agit contra legem diuinam, quam tenetur ſcire, & ſic peccat mortaliter. Si omittit contra conſcientiam, iterum ædificat in gehennam, contemnendo verũ, & nõ eſt ſimpliciter perplexus, quia patet ſibi via euadendi, ſc. deponere conſcientiam erroneam, quod ſi non facit, ex ſua culpa eſt perplexus Et ſi neſcit (inquit *ſanctus Bonauentura*) per ſe de illa iudicare, pro eo quod neſcit legem Dei, debet ſapientiores conſulere, & per orationem ſe ad Deum conuertere, ſi humanum conſilium deeſt: alioquin negligens eſt, & verificatur in eo quod dicit Apoſtolus: *Qui ignorat ignorabitur.* Si autem eſſet error inuincibilis, tunc in tali caſu (vt inquit *Gabriel vbi ſupra*) tenetur ſe conformare conſcientiæ, & non legi diuinæ oppoſitum præcipienti, quam ignorat. Non enim obligat lex niſi ſcientem legem, vel ſcire debentem. Vult autem Deus quod voluntas ſe conformet conſcientiæ non culpabili, talis autem eſt conſcientia erronea errore inuincibili. Vide & de obligatione conſcientiæ *Pet. Ali. q.* 14. *l.* 1. *ſent. a.* 3 Et notandum quod dicit *S. Bonau. d.* 39. *l.* 2. plus eſt ſtandum præcepto Prælati quam conſcientiæ, maxime quando Prælatus præcipit quod poteſt & debet præcipere. Vide *Aliac. vbi ſup.*

Conscientia eſt duplex, bona & mala (vt ex prædictis haberi poteſt.) Vnde ſicut ſcribit *Gerſ. p.* 2. *in ſerm. omn. Sanctorum*, vbi dicit, vt nihil plane lætius bona conſcientia, nihil iucundius atque ſerenius: ita ex aduerſo, nihil confuſius, nihil horridius & inquietius inuenitur mala cõſcientia. Exagitatur quippe ſtimulis cupidinum miſeriſque modis ſeſe rodit, tepiditate ſemper præſumit ſæua turbata conſcientia. Hæc *Gerſ.* Confortare autem ſe bona conſcientia [vt ſcribit S. Bona. *diſt.* 16. *circa lit. l.* 4.] dicitur dum quis probabiliter percipit culpam ſibi eſſe dimiſſam. Hoc autem percipit quando facit quod in ſe eſt ad obtinendum veniam Et hoc fit per confeſſionem.

Conscientia ſcrupuloſa, & erronea, & mala, ſecundum *Antonium Flor p.* 1. *ſum. tit.* 3. *c.* 1. cauſatur ex pluribus. Aliquando ex cauſis naturalibus, videlicet ex complexione ad timorem idonea, vt in vetulis fœminis & melancholicis, & tunc remedium adhibere eſt Phyſicorum. Secundo, aliquando ex diabolicis tentationibus, qui conantur per huiuſmodi ſcrupulos & phantaſias impedire à bonis operibus, vt nec orare nec contemplari libeat Et tunc optimum remedium eſt non curare de eis ſicut de latratu canum: nec propterea dimittere orationes, & paſſionis Chriſti recogitationem, & patienter ferre talia. Tertio aliquando cauſatur ex indiſcreta exercitatione vigiliæ & ieiuniorum, per quæ caput deſtruitur: ergo tales ſubleuare debent naturam. Quarto, aliquando cauſatur ex ſocietate timidorum & ſcrupuloſorum inſtructione, quia vnus ſcrupuloſus facit etiam docendo alios ſcrupuloſos. Sunt ergo remouendæ huiuſmodi cauſæ. Vnde *Pſalm.* orat, dicens: *Saluum me fac Deus, à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate.* Et vt *ſcribit ſanctus Bonauentura diſtinct.* 39 & concordat S. Thomas *quotlib.* 8. *quæſt.* 6. *artic.* 5. conſcientia errans non excuſat in his quæ ſecundum ſe mala ſunt, & certe eſt contra Dei præcepta. Nec etiam excuſat in eis, quæ quis ſcire poſſet, faciendo debitam diligentiam, quam ſi faceret orando Deum, & examinando conſcientiam, & peritos conſulendo. Credendum eſt omnino quod Deus illuſtraret ipſum, vt etiam dicit *Guilielmus Pariſienſis Gerſon in tractatu* de remediis contra puſillanimitatem, dicit, quod cum quis de venialibus peccatis, ſine quibus hæc vita non poteſt tranſigi, format ſibi conſcientiam, tenendo eſſe mortale, cum non ſit mortale, &c non eſt bona conſcientia, nec talis poteſt gratiam percipere, cum habeat conſcientiam perturbatam. In pace enim locus Dei eſt. Exemplum ponit *Guil.* qui officium orant ſurrepta mentis euagatione, quam vitare non poſſunt. Ideoque tenent quod repetere obligantur, & tamen Eccleſia non obligat ad actualem intentionem, licet ſit bona, ſed ſufficit ore perſolui horas, & pœnitere de euagatione. Aliud exemplum ponit de ſcrupuloſis iterantibus ſæpe confeſſionem factam, putantes quod non ſufficienter contriti ſunt confeſſi, licet fuerant competẽter omnia confeſſi pro poſſe, cum Deus non requirat ab homine pluſquam poſſit. Tertium de blaſphemicis cogitationibus, quas quis nolens patitur. Ponunt autem regulas valentes ad deponendam ſcrupulòſam conſcientiam, & reformandam, vt & *Antonius Floren. part.* 1. *t. t.* 3. *cap.* 1. & alii.

Prima eſt debita ad Dei gratiam præparatio, ſcilicet

Digitized by Google

ſcilicet ſeruando quantum poteſt præcepta, & pœnitendo, & faciendo quod in ſe eſt, quia nulli tali ſubtrahit Deus gratiam ſecundum *Rich* & *S.Tho.in* 4. & ſic certum eſt, quod dabitur ei lux mentis Secunda eſt ſollicita ſacræ ſcripturæ indagatio, & verbi Dei auditio *Prouerbiorum primo: Audiens ſa, iens ſ pientior erit.* Tertia eſt orationis deuota poſtulatio. *Iaco. i primo : Si quis indiget ſapienti i, poſtulet à Deo, & d bitur ei.* Quarta humilis obeditio, ſcilicet, ſapientibus, & ſpiritualibus ac Prælatis. *Prouerbi rum tertio : Non innitaris prudentia tua.* Vnde legitur quod cuidam ſcrupuloſo, non audenti Miſſam dicere, ſanctus Bernardus dixit : Vade frater, in fide mea celebres: obedit ille ſimpliciter, & omnis ſcrupulus ab eo perpetuo receſſit. Similiter docet *Cancel.* Quinta regula animoſa ſcrupulorum & puſillanimitatis repulſio.

Vnde *Cancell.* in quodam tractatu ſuo. Mille, inquit, ſurgunt apud aliquos ſcrupuli more canum oblatrantes, cõtra eos qui per viam Dei voluntate, quos compeſcere melius, quam per contemptum nequimus, ſcilicet non curando de eis. Et in *tractatu de regulis moralib.* dicit idem: Conſilium ergo ſalubre eſt, frequenter agere contra huiuſcemodi ſcrupulos vitando ad aliorum iudicium, quatenus ex conſuetudine vitandi, fiat homo tranquillus in exercitio ſpirituali, & robuſtus. Idem dicit cum aliquibus Docto. quod quandoque plus meritorium eſt, velle credere quam actu credere, & velle dolere de peccatis, ſed non poſſe ſenſibiliter, quam dolere ſenſibiliter. Probatur per *Pſ. Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. p eparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Et ita Deus iudicat nos ſecundum rationis ſuperioris arbitrium, voluntatem, & iudicium, & non ſecundum ea quæ nobis inuitis, & contranitentibus portio ſenſualitatis inferior aduehit, qualia ſunt volubilitas imaginationum, & phantaſiatum. Vnde ſcrupulum conſcientiæ tanquam ſuſpicionem melius eſt repellere quam acceptare, vt patet. 6 *quaſt.* 1. *Omnis* : plura & de hoc colligit *Pelbartus libr. 2. Ro a ij Theolog. in dictione Syndereſis.* §. 20. Sunt inſuper multæ conſcientiæ hominum (vt ſcribit *Hugo lib.* 2. *de Arra. cap.* 9) Et Bernardus, ſed nulla eſt melior quam ea qua homo vere cognoſcit ſeipſum. Vnde conſcientia dicta eſt à con, quod eſt ſimul: & ſcientia, quaſi cum aliis ſcitis ſimul ſcire ſeipſum. Multi enim multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt. Sed qui ſeipſum neſcit, nil bene noſcit: quoniam alia ſcire, & ſe neſcire, quid aliud eſt quam ſeipſum grauius condemnare, quia *ſeruus ſciens voluntatem domini ſui, & non facien : plagis vapulabit multis. Luc.* 12 *Scienti enim bonum, & non facienti, peccatum eſt illi. Iac.* 4. Deinde idem Hugo ſubdit : Puni præterita peccata, fuge futura. Et ſi tentari ad peccandum ſentis, non conſentias, & erit pura conſcientia. Bona quippe & munda conſcientia eſt, vbi eſt puritas in corde, veritas in ore, & iuſtitia in opere. hæc ille. Et quemadmodum (vt inquit *Aluarus de planct. Eccl.*) lumen lucernæ ponitur in domo vt videantur quæ in domo ſunt:

Sic DEVS poſuit conſcientiam in medio, animæ rationalis, tanquam lumen quo diſcernat quid facere vel non facere debeat: propterea etiam Deus volens omnes homines ſaluare ex bonitate ſua, dedit conſcientiæ plures actus ad id ordinantes, de quo alias, *&c.* Et vt *Gerſon* ſcribit: Diabolus arctam & largam conſcientiam ſuadet. Arctam ne quid boni audeat efficere, vt etiam crebrius delinquat homo: ſcit enim eum peccare, qui id agit, quod pro certo conſcientia malum eſſe iudicat, quanquam res in ſe mali haberet nihil Facit etiam iſtud hoſtis ob alium deteriorem finem, vt, ſcilicet talis, qui deliquit, in deſperationem labatur, iudicans ſe reprobum, à Deoque damnatum, quoniam tanta facilitate peccat, nec vllo pacto adimplere valet mandata illius. Nonnunquam reddit hoſtis conſcientiam ante commiſſam ſecuram, & amplam, vt neque peccare quis formidet, neque poſtmodum pœniteat. vide latius *Gerſonem pa te 3. tractatu de diuerſis diaboli tent.* & alias plura de cõſcientia ſcribit *Can.* & cæteri.

CONSENTIRE, conuenire, & acquieſcere ſignificat. Conſentire habitualiter, vt *Gabr. d.* 4. *q.* 2. *concl.* 2. *l.* 4. is dicitur, qui quandoq; cõſentit, & poſt actum contrarium non habuit. Et virtualiter is dicitur conſentire, qui ex conſenſu prius habito ad recipiendum baptiſma ſe applicat, licet tunc actualiter (quia diſtractus) non conſentiat. Habens ergo conſenſum virtualem ſine actuali, recipit ſacramentum : & ſi obicem non ponit, etiam rem ſacramenti, licet non conſentiat actu negatiue. probat hoc *Scotus*, quia noluit DEVS hominem ligare ad impoſſi-

poſſibile, vel ſecundũ ſtatum huius vitæ ad nimis difficile. Nunc autem non diſtrahi nimis videtur difficile homini pro ſtatu iſto, quia ſecundum *Aug.* 3. *de lib. arbit.* non eſt in poteſtate noſtra quibus viſis tangamur. Noluit ergo Deus hominis ſalutem ponere in iſta conditione. Si non diſtrahatur, nec voluit ligare baptizandum, quod in ſuſcipiendo baptiſmum non diſtrahatur, & per conſequens quod actualiter intendat, imo generaliter ita eſt in omnibus aliis ſacramentis, miniſtrans ea non obligatur neceſſario vt miniſtrando non ſit diſtractus. Similiter habens conſenſum habitualem (licet vtẽs ratione) recipit ſacramentum, quia non videtur propter aliquam conditionem minus capax, ſi vtitur ratione, quam ſi prius vſus eſt ratione, nunc vero non vtatur, ſed in tali non vtente nunc, tamen prius vſus ratione ſufficit habitualis cõſenſus. Et quãuis intentio habitualis tantũ non ſufficiat in baptizante ad cauſandum effectum, i. e. ad miniſtrandum ſacramentum, vt dicit *Rich.* poteſt tamen eſſe ſufficiens diſpoſitio ad ſuſcipiendum, maior enim actualitas requiritur in agente quam patiente. Requiritur tamen quandoque intentio actualis in ſuſcipiente per accidens, ſcilicet vel ad remouendum prohibens. Vnde ſi in accedente ad baptiſmum eſt actu vel habitu intentio non recipiendi baptiſmum, huiuſmodi intentio prohibet ſacramenti ſuſceptionem: neceſſarium itaq; eſt huiuſmodi intentionem expelli per contrariam intentionem in actu volendi recipere baptiſmum ad hoc vt recipiat ſacramentum. Similiter ſi prius nunquam actualiter conſenſiſſet, neceſſe foret quod tunc actualiter conſentiret, quia ſine conſenſu actuali præſenti vel præterito in habente vſum rationis, non ſuſcipitur ſacramentum. Item interrogatus, ſecundum Magiſtrum tenetur pro ſe reſpondere ſi eſt adultus: ergo tenetur habere actualem conſenſum baptiſmum recipiendi, quoniam tunc obiicitur ſibi baptiſmus, & tunc vel cõſentit vel diſſentit: ſecundũ impedit, ergo primum requiritur. vide latius *Gab. vbi ſup.* Et ſecundum *Rich. d. 6. art. 3. q. 1. lib.* 4. Is tantum virtualiter vel habitualiter conſentit, qui ſic eſt diſpoſitus, quod ſi actualiter & deliberate recogitat de illa re, quod actu conſentit in eam: & ideo ſi interrogatus fuerit, requiritur actualis conſenſus.

Et idem *Rich.* ait: Si quis verum Catechumenum non actu de ſuſceptione Baptiſmi cogitantẽ ablueret, ſub debita forma verborũ intendẽs eum baptizare, vere baptizaret. Et Catechumenus ille characterem ſuſciperet baptiſmalem.

CONSENSVS venit à conſentio. Et vt ſcribit *Gerſon par. 2. in regulis moralibus* Nullum eſt, inquit, peccatum mortale actuale, abſque conſenſu libero rationis vero vel interpretatiuo. Interpretatiuum conſenſum tunc eſſe dicimus, dum habuit ratio tempus ſufficiens deliberandi, & fugiendi ea: circa quæ vitanda eſſe peruigil tenebatur, qualiter dicit lex Forenſis. *Qui tacet, conſentire videtur*, dum videlicet repugnare deberet. Conſenſus in actum ſolum venialiter malum eſt tantummodo venialis, loquendo de veniali ex genere ſuo, vt eſt verbum ocioſum, & vt idem ait: Nullum peccatum eſt adeo veniale quin ipſum vel ſibi ſimile fiat mortale dum placet, hoc eſt dum conſenſus additur, ſi tamen illud veniale erat actus mortalis ex genere ſuo, & ex eo quod non fiebat ex conſenſu libero & perfecto, venialis reddebatur. Item nullus eſt actus adeo mortalis, qui ipſe, vel ſibi ſimilis ſit non mortalis dum diſplicet, vel ſi non placet conſenſu perfecto, deliberatoque. Hæc *Gerſon*, qui & de conſenſu alias multa perſcribit. Et vt idem dicit *part. 2. de pollutione diurna.* Conſenſus verus plus habet culpæ quam interpretatiuus cæteris paribus. Et conſenſus directus plus quam indirectus. Et conſenſus plenus quam imperfectus, imo conſenſus verus dum imperfectus eſt, ex fragilitate vel ignorantia ſæpe reputatur ſolum venialis, qui ſi perfectus eſſet, mortalis diceretur. Similiter conſenſus indirectus, non plus cauſat in ſequentibus actibus de malicia quam ipſe ſit malus, & ita pollutio veniens ex ſolo conſenſu in crapulam venialem, dicenda eſt ſolum venialis. Exemplum de inceſtu Loth ſecundum Doctores, &c. De conſenſu vero matrimoniali ſuo loco dicetur. Alias plura de cõſenſu apud Doctores legũtur.

CONSERVATIO, vt ſcribit *Gab diſt. 1. q. 2. l.* 2. quantum ad omnia poſitiua, eſt quędam productio: & cauſa conſeruatiua effectus eſt ſecundum rẽ cauſa productiua, & ab ea dependet effectus in ſe, ſicut à generatiua in fieri. Vnde ſi Deus primo produceret ignẽ, & conſeruaret eum, & poſtea produceret Solem, tunc ignis ille conſer-

Digitized by Google

conſeruaretur à Sole, ſicut ſi fuiſſet productus à Sole. Et eodem modo dependet eſſentialiter ad Solem, ac ſi fuiſſet à Sole productus, quia licet Deus produceret Solem poſt ignem, tamen daret Soli actionem determinatam, quo ad omnes effectus, ab eo produci poſſibiles: igitur eodem modo dependeret ignis à Sole, ac ſi fuiſſet primo productus à Sole: igitur nunc producitur à Sole. Et ita Sol eſt cauſa partialis cum Deo illius conſeruationis. Conſeruatio autem per nihil poſitiuum differt à creatione. Nam creatio ſignificat rem, & connotat negationem immediate præcedentem rem. Et conſeruatio ſignificat eandem rem connotando continuationem rei. Et hoc nihil aliud eſt quam connotare negationem interruptionis eſſe rei vel corruptionis.

CONSERVARE, vt ſcribit *Gab. d. 1. q. 2. du. 6. lib. 2.* eſt dare eſſe poſt eſſe continuatum, id eſt, non interruptum, & hoc modo diſtinguitur producere & conſeruare: non quantum ad aliquid poſitiuum, ſed quantum ad negationes cōnotatas. Et vt idem dicit *diſt. 1. q. 1. ar. 1. li. 3.* Conſeruari nihil aliud eſt quam dependere in eſſe ab alio. Sic omnia conſeruantur à Deo, & ignis à Sole, *&c.*

CONSILIVM dicitur dupliciter, ſicut & conſulere, vt notat *S. Bona. diſt. 6. lib. 1. in dub. liter.* Vno modo conſulere dicitur accipere conſilium, & ſic dicit Ignorantiam, & ſimiliter conſilium dictum adhoc. Alio modo conſulere dicitur dare conſilium: & hoc modo dicit ſcientiam, & poteſt transferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit cōſilium aliunde. Vnde notandum quod in conſilio duo ſunt, vt idem dicit *Bona.* Eſt ibi cognitio rei occultæ, & eſt ibi diſpoſitio firma. Quoniam ergo in Deo eſt veriſſima cognitio occultorū & inuariabilitas, ideo recte in ipſo dicitur eſſe conſilium. Vnde *Greg.* Deus mutat ſententiam, ſed non conſilium. Et conſilium, vt ſcribit *Gerſ. p. 4. ſer. 1. de S. Anton.* tres conditiones habere debet. Primum, vt is qui petit conſilium, ſe oſtendat talem cui libere & abſque timore dare poſſit conſilium, & illi credat. Secunda quo ad rem de qua quæritur cōſilium, vt quæratur ab his, qui ſecundum artem eorum illud nouerant. Cuilibet in ſua arte experto credēdum eſt. Tertia, vt cognoſcantur tales conſultores Deo fideles eſſe, quoniam ſi ſunt infideles Deo, infideles erunt & hominibus. Et prouerbium eſt, Malum conſilium conſultori peſſimum in eos, qui quum conſulentibus ſe male conſulant: huius ſubinde doloſi conſilii pœnas expendunt. Auctor Polidorus, de quo & *Varro lib. 3. c. 2. de re Ruſtica*, mentionem facit: Vocamus quandoque conſilium minus proprie monitionem generalem (vt ſcribit *S. Bona. d. 41. q. 3. lib. 2.*) quæ viam expedit ad perueniendum in ſalutem, ſicut ſunt admonitiones Salomonis in libr. Prouerb. & conſimiles hortationes ad bonū. Et vt ſcribit *Ger. p. 3. de vita ſpiritnali. ani. lec. 5.* Conſilium quod lex dicitur, nō quod liget ad obſeruationem ſui, eam quippe deferens pœnam non incurrit, impletio tamen eius præmium meretur & coronam. Eam præterea legem conſiliorum diuinorum nihili pendere velut inutilem, & tanquam obſeruatores eorum non inde perfectiores fiant improbare, damnationem non euadit. Vnde *Scot. in 4. diſt. 3. qu. 4.* ait: Contemptor conſilii peccat mortaliter. Vide eum latius. Vide & in dictione *Scientia* de conſilio.

CONSVLERE aliquem eſt dupliciter (vt ſcribit *S. Bona. di. 45. lib. 4.*) aut vt per indagationem & inquiſitionis diſcuſſionem perueniat ad cognitionem rei dubiæ. Aut vt per illuſtrationem eius ſubito cognoſcat quomodo debeat facere. Primum eſt humanum. Secundum vero non ſolum humanum, ſed etiam Angelicum eſſe perhibetur *Bona.*

CONSTITVERE de quo in dictione *Componere* vbi ſupra. Et perſonam in diuinis conſtitui ex eſſentia & proprietate relatiua (vt ſcribit *Gab. diſt. 26. q. 1. lib. 1.*) eſt eſſentiam & proprietatem relatiuam ſuppoſito ſeu perſonæ, quæ dicitur conſtituta ſeu conſtitui realiter & eſſentialiter identificari & etiam inter ſe, ac ſine eis perſonam talem ſeu conſtitutum tale eſſe non poſſe. Vel conſtitui in diuinis dicit eſſentiam & proprietatem relatiuam vere & affirmatiue prædicari, & de ſeinuicem & de perſona ſeu conſtituto tali: & tamen aliquid vere & certo modo dici de eſſentia vel proprietate relatiua, quo modo non dicitur de perſona tali, vt pater eſt formaliter ſuppoſitum: eſſentia eſt formaliter res abſoluta. Eſſentia non generat, eſſentia non eſt formaliter ſuppoſitum. Eſſentia diuina primo creat, paternitas nō eſt formaliter ſuppo-

ſitum paternitas eſt in patre, paternitas eſt proprietas perſonalis, pater non eſt in patre, pater non eſt formalis proprietas patris, ita exemplificatur ſuo modo de aliis perſonis. Corollariũ: Filiatio non conſtituit patrem, qui filiatio non eſt pater, nec ſpiratio paſſiua filium. Et forte poſſet addi ad ly relatiuam oppoſitam ſeu diſtinctiuam propter ſpirationem actiuam. Et facit ad hoc *cap. Firmiter*, loquens de proprietatibus perſonalibus. Item in præfatione. *Et in perſonis proprietas.* Poſſent etiam adduci pleraque dicta ſanctorum Auguſtini & aliorum, nominantium perſonarum proprietates. Vide latius apud *Gab. concl.* 1. dicit, quod in diuinis ponendæ ſunt relationes reales, quia ibi eſt vera paternitas realis vel filiatio, quæ ſunt duæ res ſimplices, quarum vna non eſt alia, licet ſunt vna eſſentia identice nõ formaliter, multis teſtimoniis probatur hæc, vt colligit *Scot.* & poſt eum *Gab.* vbi ſupra. Vnde *Matth. vltim.* dicit Saluator: *Euntes docete omnes Gentes, baptiſantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Item 1. *Ioan.* 5. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus.* Et generaliter vbicunque ſacra ſcriptura loquitur de perſonis diuinis exprimit eas nominibus relatiuis. Sic etiam patet in Symbolis Apoſtolorum, Athanaſii, & Nicæno. Item *Boet. in lib. de trin.* ſubſtantia tenet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. Item venerabilis *Anſel. in lib. 4. proceſſ. ſpirit. ſanct.* Omnia ſunt vnum in diuinis vbi non obuiat relationis oppoſitio. *Damaſ. c.* 8. Omnia ſunt vnum in diuinis præter generationem in generationẽ & proceſſionem. In his enim ſolum proprietatib⁹ differunt ab inuicem ſanctæ tres hypoſtaſes. Item *ca.* 5. In his ſolum tribus ineffabilibus paternali, filiali, & proceſſibili, &c. Faciunt ad idem multa dicta *S. Aug. Rich. Mag. in tex.* Videtur idem poſſe colligi *ex c. firmiter de ſum. tri. & fi. cathol.* vbi ſic dicitur: Hæc ſancta Trinitas ſecundum communem eſſentiam indiuidua, & ſecundũ perſonales proprietates diſcreta. De hoc *Occ. in Cent. concl.* 73. Relationi præterea (vt inquit *Gab.* vbi ſupra.) in diuinis non repugnat conſtituere ſuppoſitũ, ſeu perſonã, ac diſtinguere ab alia. Nam nulli rei incommunicabili conſtituenti cum aliqua re, per ſe vnum repugnat conſtituere tale in tali eſſe quale habet, & diſtinguere ab omni illo à quo ipſa diſtinguitur. Sed paternitas eſt incõmunicabilis, & conſtituit per ſe vnum cũ eſſentia, & diſtinguitur realiter à perſona filii, & ſpiritus ſancti: ergo non repugnat ſibi conſtituere illud vnum in eſſe incommunicabili, & diſtinguere ipſum à qualibet alia perſona. Inſuper non eſt ponenda proprietas abſolute conſtituẽs perſonam, quia omnino fruſtra poneretur, nec habetur expreſſe in ſcripturis vel dictis ſanctorũ: igitur non eſt ponenda. Non enim ſunt ponenda miracula quæ videtur naturali rationi repugnare ſine auctoritate ſcripturæ aut ſanctorum. Hęc *Gab.* Et conſtitutio (vt idem dicit *art.* 3. *du.* 1. *vbi ſup.*) non repugnat ſimplicitati, quando conſtituentia ſunt inter ſe idem, & cum toto perfecta identitate. Et ſicut ſimplicitati nõ repugnat perſonarum pluralitas, ita nec perſonarum conſtitutio, nec repugnat conſtituentium pluralitas. Ex quo enim conſtituentia identificantur eſſentiæ, nõ componunt cum eſſentia. Similiter quia conſtituentia perſonam ſunt idem inter ſe, & cũ ſuppoſito quod conſtituunt, nulla eſt omnino ibi compoſitio. Eſt igitur in diuinis ſumma ſimplicitas, quia nulla poſſibilis compoſitio, nec intrinſeca, nec extrinſeca, &c. vide latius de conſtitutione *Gab.* in ſequentibus dubiis, *vbi ſup.*

CONSTITVTVM. vnde perſona pater & filius & ſpiritus ſanctus, dicuntur cõſtitutum. Eſſentia & relatio conſtituẽtia: vt paternitas, relatio, ſpiratio, actio, ſpiratio, paſſio. Et ex eſſentia & relatione, conſtituuntur perſonę. Et conſtituens non diſtinctũ realiter à conſtituto, prædicatur vere de conſtituto: ſicut hæ ſunt veræ: pater eſt eſſentia, paternitas eſt eſſentia, &c.

CONSTITVTIVVM ſecundum *Occa.* poſt quem refert *Gabr. diſt.* 26. *queſt.* 3. *lib.* 1. accipitur dupliciter. Vno modo pro omni illo, quod eſt de eſſentia, & quidditate alicuius, ita quod ipſe ſine illo eſſe non poſſit, diſtinctum tamen aliquo modo ab eo ex natura rei. Secũdo modo accipitur magis ſtricte pro illo quod eſt de eſſentia alicuius, diſtinguens ipſum ab omni alio: hoc modo eſſentia non conſtituit perſonas, quia non diſtinguit, ſed primo modo; & capiendo ſecundo modo conſtitutiuum ſpiratio actiua nõ eſt conſtitutiuũ perſonę, ſicut nec eſſentia, quia ſpiratio actiua, illo modo non diſtinguit perſonam à qualibet alia. Sic enim tãtum tres ſunt relationes ſiue proprietates conſtitutiuæ, ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio ſiue ſpiratio paſſiua.

Sed

Digitized by Google

Sed capiendo conſtitutiuum primo modo ſpiratio actiua eſt relatio cōſtitutiua cum eſſentia, & paternitate perſonæ patris. Et cum eadem eſſentia,& filiatione perſonę filii, quia eſſentia paternitas,& ſpiratio actiua, eſt vnū per ſe: & perſona patris conſtituitur non ſolum ex eſſentia, & paternitate ſecluſa ſpiratione actiua: ergo ſimile conſtituitur ex ſpiratione actiua: vltra ergo ſpiratio actiua conſtituit: vide latius *Gab. vbi ſupr.*

Conſvetvdo quandoq; pro lege accipitur, & ſecundum *Panor. extra de conſue. c. fi.* vt habeat vim excuſandi à pœna requiritur tempus decem annorum, quia iura requirunt tempus lōngum ad introducendum conſuetudinem, &c. Requiruntur autem & de neceſſitate quinque ſecundum doct. iuris, vt cōſuetudo habeat vim legis. *Primum* quod conſuetudo ſit rationabilis, quia de ſubſtātia legis eſt, vt ſit rationabilis. *4. d. Erit autem.* Vnde ſi ſit contraria ſaluti animæ, puta quia nutrit peccatum, vel præceptis Dei,& legi naturali, nunquam habebit vim legis. Vnde conſuetudo rationalis (vt ſcribit *Gerſ. p. 1. tract. contra proprietarios reg. Aug p. 3. tract.*) eſt quæ à iure probatur,& vt dicit *Io in ſum con feſſ. li. 2. tit. 6* & quam Romana Eccleſia ſeruat, aut præcipit ſeruandam. Inno. dicit: Illa dicitur rationabilis, quæ non obuiat canonicis inſtitutis, aut quam ius ſuſtinet. Irrationabilis autem, quæ contra canonum inſtituta,& à iure improbatur. Conſuetudo autem (vt ſcribit *Gab diſt. 16. quæſt. 3. art. 3. dub. 6 lib. 4.*) quæ eſt manifeſte contra præceptum Eccleſiæ non abolitum, non meretur dici conſuetudo, ſed corruptela: ſicut nec illa quæ inducit ad peccatum, vt *in cap. ex parte. & cap. cum tanto. de conſuet.* vbi dicitur, quod conſuetudo non poteſt præiudicare iuri poſitiuo, niſi fuerit rationabilis,& legitime præſcripta. Non poteſt autem dici rationabilis, quæ inducit ad peccatū,& laxat fræna concupiſcentiæ. *Secundum* eſt quod mores & actus hominū, per quos introducitur conſuetudo ſint tales quod probabiliter arguant cōſenſum populi illius, qui poteſt facere conſuetudinem, videlicet quod tales actus ſint notorii, & frequentati, ac publice fiant à populo. Sed ſicut in via cognoſcendi (vt dicit *Gab. vbi ſup.*) non eſt ſequēda multitudo popularium indoctorum, ſecundum *Ari.* ſed ſententia multorum ſapientum & expertorum. Ita in via morum non eſt ſequenda turba ad faciendum malum, nec iudicio plurimorum, nec iudicio populi acquieſcendum, vt deuietur à vero. *Exo. 23. Quia multi vocati, pauci vero electi. Matt. 20.* Et anguſta eſt porta & arcta, quæ ducit ad vitam,& pauci ſunt qui inueniunt eam. Vnde conandum eſt cuilibet fideli, vt ſit de numero paucorum honeſtorum Deum timentium, & non de numero multorum ſecundum carnem viuentium. Nam & ſtultorum infinitus eſt numerus. Hæc *Gab. vbi ſup. Tertium* eſt, vt ſit introducta ex certa ſcientia, non per errorem, *&c. Quartum* eſt quod maior pars populi ſit vſa illa conſuetudine. *Quintum* eſt tempus debitū. De his latius habetur in *Sum. de caſib.* & apud Doctores iuris. Et ſola illa conſuetudo obligat ad mortale, quæ introducta eſt ea mente, vt ſit prohibitiua, vel præceptiua ſub peccato mortali, quod poteſt perpendi quando communiter tenetur ab omnibus, quod faciens contra, peccat mortaliter. Et ſecundū *Pano in c. Cum olim. de conſuet.* locum non habet conſuetudo, niſi in illis locis vbi viguit, & non in aliis locis: quare cum quis ſit in aliquo loco ſecundum mores illius viuat & conſuetudinem. Vnde *Ambroſ.*

Cum fueris Romæ, Romano viuito more.

Eſt autem conſuetudo ius quoddam morib. inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, quum deficit lex, *ca. conſuet. diſt. 1.* Et cōſuetudo eſt duplex, bona & mala. De quo *Gerſ. par. 2 tract. de paruul. trahendis ad Chriſtum,* ita ſcribit: Si conſuetudinis virtus attenditur, (quæ ab Ariſtotele vocem experientiæ proferente vocatur altera natura) perſpicuum erit: nil mala conſuetudine onerosius, amarius atque deterius, & bona conſuetudine nihil facilius, ſuauius, diuiniuſque. Propterea conſentiunt Philoſophi omnes & Poetæ cum Theologis, non parum referre iuuenes ſic vel ſic aſſueſieri. - *Adeo teneris aſſueſcere multum eſt* ait *Virg.* Hinc iubet Tullius optimam formam viuendi eligendam eſſe quam iocundam reddet conſuetudo. *Quod male fers aſſueſce, feres,* ait Naſo. Et Flaccus *fingit equum docilem: Tenera ceruice magiſter ire viam, Quam monſtrat eques.* Et poſtea: *Quo ſemel eſt imbuta, recens ſeruabit odorem Teſta diu.* - Latius videatur *Gerſ. vbi ſupr.* Et (vt idem dicit in *regulis moralib.*) Conſuetudo eſt optima legum inter-

interpres ſi de poſitiua ſermo fiat. Et cum conſuetudo ſit altera natura, leges aſſuetæ, & quaſi iam in naturales verſæ non debent abſque manifeſta vtilitate, vel neceſſitate, vel tolli, vel mutari, &c.

Contemnere, ſpernere. Cōtemnere autem aliquam rem, vt auctoritatem ſuperiorum, ſicut ſcribit *Gerſ. part. 2. in reg. moral.* eſt ipſam vere vel interpretatiue nullam aut vilem, aut minus iuſto reputare. Vnde omnis peccans etiam venialiter contemnit, quamuis non omnis talis agat ex cōtemptu: ſicut nec omnis ſuperbus agit ex ſuperbia, & ita in aliis multis. Et cōtemnens auctoritatem ſuperiorum non ex paſſione vel fragilitate, vel ignorantia, ſed ex contemptu, qui eſt principalis cauſa, aut finis tranſgreſſionis ſuę reus peccati mortalis exiſtit, vt dum quis dicit ſuperiori in eo quod ſuperior ego in deſpectum veſtri hoc agam quod inhibetis, alias non acturus. Hæc *Gerſ.*

Contemptor qui contemnit aliquid, vt contemnens ſuſcipere ſacramentū dicitur contemptor, vnde ſcribit *Rich. d. 7. ar. 5. q. 1. li. 4.* & habetur *de cōſ. d. 4.* victuris neceſſaria ſunt confirmationis auxilia, contemptus huius ſacramenti confirmationis adultis, niſi pœniteant eſt damnabilis. Tunc autem contemptores reputari debent, quando habita bona & ſufficienti opportunitate ſuſcipiēdi hoc ſacramentū, ipſum ſuſcipere renuunt, aut notabiliter negligūt, & ſic intelligendum eſt illud *Hug. 2. li. de ſacram. p. 7. c. 3.* Timendum eſt his qui per negligentiam amittunt Epiſcopi pœnitentiam, & non ſuſcipiunt manus impoſitionem, ne forte propterea damnentur, ſc. niſi penitus pœniteant, quia feſtinare debuerunt dum potuerunt.

Contemptus, vt ſcribit Antiſiod. vbi loquitur de contemptu, eſt appreciari rem minus iuſto. Alio modo eſt rem negligere & de ea non curare, vt dum peccans habet circunſtantias retrahentes: ſed eas nō curat aduertere, claudit quoq; oculū quodammodo, & vertit tergum ad eas. Tertio modo eſt iraſci rei tanquam vili, & eam aſpernari: primum malum, ſecūdum peius, tertium peſſimum. Et vt ſcribit *Gerſ. par. 3. de vita ſpirit. anim. lect. 5.* in omni peccato, inquit ipſe, etiam veniali committitur contemptus Dei. Primo modo vere vel interpretatiue. Secundus contemptus interuenire poteſt tam in mortali quam in ſolo veniali. Tertius contemptus circa Deum præcipientem, & erga Prælatū ſuum inquantum Prælatus eſt, non videtur vnquam fieri cum deliberatione completa abſque peccato mortali, & hoc proprie vocatur cōtemptus. Hæc *Gerſ.* Et contemptus, vt dicit *B. Tho. 2. 2. qu. 186. art. 9.* eſt tranſgreſſio legis ex hoc quod volūtas renuit ſubiici legi vel regulæ, *&c.* Differunt autem aliquid facere ex contemptu, & cum contemptu: vt ſcribit *Brul. diſt. 5. q. 5. lib. 2.* Et *Gerſ. de vit. ſpirit. ani. lect. 5.* Illud fit ex contemptu quando contemptus eſt cauſa: quod alias non faceret, quaſi di. ego faciam in deſpectū tui vel veſtri, & tūc eſt maximum peccatum. Illud fit cum contemptu quando aliquis facit contra præceptum ſuperiorum: ita tamen quod contemptus non eſt in cauſa quod hoc facit, ſed vel infirmitas aut debilitas aut ignorātia aut affectio alia vitioſa, & libidinoſa quæ damnatur, vide latius *Gerſ. vbi ſup.*

Contemptvs Dei est duplex: vt notat *Brul. diſt. 7. qu. 3. lib. 2.* quidam formalis, & eſt odium Dei: & blaſphemia, & eſſet idolatria, quo Deus in ſe oditur: & iſte contemptus non eſt communiter in peccatoribus hominibus, ſed ſemper eſt in dæmonibus, & damnatis, qui odiunt Deum formaliter ſiue in ſe, ſiue in effectu ſuo. Alius eſt contemptus virtualis, & interpretatiuus, & eſt aliquis actus inordinatus quo præponimus voluntatem noſtram diuinæ præceptiuæ.

Contentivvm eſt illud quod eſt aptum natum continere vt ſcribit *Brule diſt. 1. qu. 3. lib. 4.* Eſt autem triplex continentia. Conſeruatiua & localis eſt illa qua locatum continetur in loco ſuo ipſum conſeruante, iſto modo vinum continetur in vaſe. Secunda continentia ſubiectiua & formalis eſt illa qua aliquod ſubiectum continet ſuum accidens, ſibi realiter & formaliter inhærens, vt paries dicitur continere albedinem, ſcilicet, ſubiectiue & formaliter. Tertia cōtinentia eſt ſignatiua, & figuralis: & eſt illa qua ſignum ſignat ſuum ſignatum contineri ab aliquo: illo modo circulus pendēs ante tabernam continet vinum, ſcilicet, ſignatiue & figuraliter. Gratia autem ſecundum mentem *mag. & ſanct. Bonau.* non cōtinetur aliquo modo in ipſis ſacramentis eſſentialiter tāquam aqua in vaſe: vel medicina in pyxide: imo hoc intelligere eſt erroneum.

Digitized by Google

ronem. Sed dicuntur cõtinere gratiam:quia ipſa ſignant. Et quia niſi ſit defectus ex parte ſuſcipientis in ipſis inuenitur gratia & ſemper confertur:ſic intelligendo quod gratia ſit in anima, non in ſignis viſibilib. ſacramenti. Et pro tanto dicuntur vaſa gratiæ. Poſſunt etiam dici vaſa ratione alia,quia ſicut quod eſt in vaſe non eſt de ipſo nec ex ipſo,ſed ab ipſo hauritur , ſic gratia nõ eſt à ſacramentis,nec de ſacramentis,ſed oritur à fonte æterno:&ab illo hauritur ab ipſa anima de ipſis ſacramentis.Et ſicut quis recurrit ad vàs cum requirit liquorem,ſic quærenti liquorẽ gratiæ & non habenti , recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta.Nullus enim poteſt melius domare paſſiones ſuas corporales & carnales, quam deuotè & reuerenter & timoratè ſumere ſacramẽtum corporis Chriſti. Hæc eſt opinio *magiſtri.* Sacramenta itaque non ſunt contentiua gratiæ, ſcilicet , continentia conſeruatiua , & locali nec formali,ſed ſignatiua & figurali. Hæc *Brulefer.*

Continentia eſt cohibitio gulæ , luxuriæ, cupiditatis,auaritiæ,ambitioniſque & ſuperbiæ. Et vt inquit *Paul.Cort.li.3.ſent.diſt.* 8. eſt prauarum cupiditatum repulſio , & eſt proprie tantum circa concupiſcentias tactus , ſecundum *beatum Thom.2.2.qu.*143. & continentia vt eſt virtus eſt triplex,vt notat *Brulef.d.33.qu.4.li.*4. ſcilicet, matrimonialis , virginalis & vidualis. Continentia matrimonialis eſt, qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu illicito. Et dicitur coitus illicitus omnis qui non eſt matrimonialis, &iſta habet fructum triceſimum. Continentia vero vidualis eſt , qua aliquis vel aliqua continet ab omni coitu licito & illicito, non tamen ſemper continuit:Dicitur autem coitus licitus quãdo fit in matrimonio; & iſta habet fructũ ſexageſimũ.Cõtinẽtia virginalis eſt, qua aliqs vel aliqua vult ſemper cõtinere ab omni coitu illicito & licito:& ſemper cõtinuit,&hæc habet fructũ centeſimũ.Nõ diſcrepat *Rich.l.3.d.33. a 5 q.4.* ponẽs duplicem acceptionem cõtinentiæ vocabuli. Vno enim modo poteſt accipi ſecundum quod importat abſtinentiam ab omnibus actibus venereis , ſicut patet in continentia virginali vel etiam viduali. Et talis continentia nobilior eſt quam temperantia communiter dicta, quia continentia virginalis eſt perfecta temperantia,vt puta perfecta eius ſpecies. Similiter etiam vidualis ex voto ſeruato perfecta eſt, licet minus virginali. Alio modo accipi poteſt ꝓ habitu voluntatis firmante eam in bono orationis contra concupiſcentias prauas , vt non ducatur ab eis vel non ſequatur eas præter rationem, vt dicitur 7.*Ethi.* Et ſic loquendo melior eſt temperantia quã continentia. Vnde vt ſic temperãtia diſtat vel differt à continentia ſicut perfectũ ab imperfecto. Propter quod etiam Phyloſophus 7. *Eth.c.2.*dicit, quod continentia huiuſmodi,ſcilicet,nec eſt virtus nec alterum genus à virtute,volens dicere quod non attingit ad perfectionem virtutis ita purè ſicut temperantia.Et ratio eſt:quia per temperantiam habilitatur homo ad ſeruandum bonum rationis contra delectationes ſecundum tactum & guſtum.Et etiam habilitatur pars ſenſitiua cõcupiſcibilis ad obediendum imperio rationis.Vnde tẽperatus non habet concupiſcentias indomitas, ſed habitus continentiæ, ſcilicet, ſine temperantia non eſt tantæ perfectionis quin ſenſitiua concupiſcibilis moueatur inordinatè,nec tam faciliter habilitat eam ad obediendum rationi,plura *Rich.vbi ſupra.* Et dicitur continentia à contineo, quod eſt quaſi inuitum teneo. Cuius contrarium eſt incontinentia, ſicut temperantiæ Intemperantia,&c.

Continens differt à temperante hoc modo, quod continens prauas quidem cupiditates habere poteſt, à quibus tamen ſe vinci non ſinit. Temperans vero huiuſmodi cupiditates habere non poteſt,quia in eo habitus quidam eſt refrenans illas,qui in continente non eſt. Continens vero ab obſtinato ſic differt, quod obſtinatus eſt ille qui perſiſtit in ratione peruerſa , abſtinens à bonis.Continẽs vero proprie eſt qui perſiſtit in ratione recta,à prauis concupiſcẽtiis abſtinens, *B.Th.2.2.q 155.ar.1.* Continendi autem difficultas (vt ſcribit *Gerſ.p.2.dial. de cœlib.ſiue caſtita. Eccleſiaſt.*)cauſatur ex imaginatiua virtute præſentante obiectum appetitui tanquam delectabile,vel directè,quia mulcet,vel indirectè , quia triſtitias ſtimulantes aufert. Cuius rei ſignum eſt quod imaginatione ceſſante ſuper veneris actibus ceſſat & eorum concupiſcentia vel appetitus, perſpicuum hoc fit in irrationabilibus quantumcunque pronis ad luxuriam , ſicut in equis,tauris & canibus hoc expreſſit Virgilius in *Georg.*de cuſtodia equorum,docens eos ſepara-

Digitized by Google

rim ab equabus alendos eſſe. Et cauſam reddit cum experientia, dicens:

Carpit enim vires paulatim vritque videndo fœmina.

Contemplatio ſecundum *Rich.* eſt mentis quædam conſpicua in ſapientiæ ſpectacula cum admiratione ſuſpenſio. Hæc quidem Hugone teſte tres comites præexigit: lectionẽ, meditationem, & orationem. Lectio enim inquirit: meditatio inuenit, oratio poſtulat, ſed contemplatio deguſtat. Lectio enim ſolidũ cibum ori apponit, meditatio maſticat & frangit, oratio ſaporẽ adquirit. Cõtemplatio eſt ipſa dulcedo quę iocundat & reficit. Lectio.n. in cortice, meditatio in adipe, oratio in deſiderii poſtulatione, cõtemplatio in adeptæ delectationis dulcedine. *Pelb. lib. 3. Roſ. ar. theol. in dict. Vita contemplat.* quæ ab omni negocio ſecundum *Iſid.* vacat, & in ſola dilectione defigitur, ideo à ſanctis dicitur vita ocioſa. Et Philoſophus 4. *Eth.* eam vocat vacationẽ. Et ſecundũ *Rich. in. 3. d. 35. ar. 1. q. 1.* vita contemplatiua plus importat quã contemplatio, quia actũ contemplandi & etiã actum ſpiritualiter viuẽdi importat; ſecundũ eundem *Rich.* in vita contẽplatiua quatuor conſideranda ſunt, ſcilicet, actus ſpiritualiter viuendi, actus contẽplandi, motiuũ ad contẽplationem & delectatio conſequens contemplationẽ. Primũ conſiſtit in charitatiua dilectione. Vnde *Aug. 13. de trin.* ſecundum hoc viuit vnuſquiſq; ſecundum quod diligit. Secundũ, ſc. actus contemplandi conſiſtit in intellectu, tum quia contemplatio eſt actus intellectus tantum. Tertiũ motiuum ad contemplandũ directe voluntatẽ reſpicit, quæ ex amore mouet intellectũ ad contemplandũ amatum. Vnde *Aug. 8. de tri* Quantũ, *inquit* flagrãtius Deũ diligimus, tanto certius videmus. Quartũ, ſcilicet, dilectio conſequens ſimiliter eſt in voluntate. Voluntas enim eſt quæ in cõtemplatione rei dilectæ delectatur. Ex quibus patet quod contemplatio ſimul in intellectu & voluntate conſiſtit. Et contemplatio ſic deſcribitur à *Gerſ. p. 3. tract. de meditat. cordis*, eſt liber & expeditus mentis intuitus in res perſpiciendas vſquequaque diffuſus, & hoc quo ad contemplationem quæ reſpicit intellectũ. Porro quo ad contemplationẽ quæ conſiſtit in affectu, & in praxi deſcribit eum Hugo, quod eſt per ſubleuatæ mentis iubilũ, mors quędã carnalium deſiderioꝛũ, hoc eſt guſtare ꝙ ſuauis eſt Domin⁹. Quẽ guſtũ ſequitur lõgè alia cognitio quã fuerit intellectualis rerum viſio, ſeu quædam auditio ꝑ fidem aut ſcripturam. De contemplatione plura alias ſcribit *Gerſ.* etiam de contemplatiuis, qui ab humanis & mũdanis hominibus ſtulti iudicantur & de eorum vita contemplatiua, *&c.*

Contingens capitur pro eo quod prius quã eſſet potuit produci & non produci: vt inquit *Gab. diſt. 38. quæ. 1 li. 1.* Dicitur prius quam eſſet, quia res quando iam eſt non poteſt eſſe nõ producta, cum hoc ſolo Deus priuetur, facere ingenita quæ ſunt genita, vt dicit Philoſophus. 6. *Eth.* Et *Boet. 5. de conſol. proſ. 1. vltim.* Sol oriens & gradiens. Quædam dum fiunt non fieri non poſſunt. eorum tamen vnum prius quam fieret neceſſe erat exiſtere, ſcilicet, ſolem oriri, alterum vero minime, puta hominem gradi.

Contingens ad vtrumlibet (vt ſcribit *Card. Cam. q. 11. ar. 1 li. 1.*) nõ dicitur illud ꝙ erit & non erit, nec illud quod nec erit nec non erit, ſed dicitur illud quod erit & poteſt non fore, vel quod non erit & poteſt fore, ita quod deſcriptio ſiue quid nominis contingẽtis ad vtrumlibet ſit poſſibile non neceſſarium, vel potens eſſe & potens non eſſe, & ſic contingens ad vtrumlibet eſt inferius ad poſſibile.

Contingens aliquid eſſe futurum poteſt intelligi dupliciter vt idem *Pet. de Aliac.* notat vbi ſupra. Et *Gab.* poſt eum *d. 38. q. 1. ar. 1 li. 1* Primo modo quod illud erit & poteſt non fore, & ſic nihil eſt futurum cõtingens, niſi quod erit. Alio modo quia illud erit & poteſt non fore, vel non erit & poteſt fore: & ſic eſt aliquid futurum contingens quod non erit nec eſt futurum. Copioſius ſcribit *Card* vbi ſupra. Supponitur autem tanquam manifeſtè verum id quod eſt aliquod ens contingens. Et ſicut ſecũdum *Auicẽ 1. Met.* Negantes principium primum ſunt vapulãdi & exponendi igni quouſq; concedant, quod non eſt idem comburi & non comburi, vapulari & nõ vapulari. Sic & negantes aliquid eſſe contingens exponendi ſunt tormentis quouſque concedũt quod poſſibile eſt eos non torqueri. Contingentia autem effectus (vt dicit *Gab. vbi ſup.*) præſupponit libertatem alicuius cauſæ agentis, quia vbi omnes cauſæ agentes concurrentes agunt naturaliter, agunt neceſſario, & ita effectus non poteſt non produci, quia eadem neceſſitate eſt effectus, qua cauſæ ꝓducentes agũt, alioquin

cau-

Digitized by Google

cauſæ producerent, & tamen nihil producerent ꝙ implicat. Libertas autem potentiæ actiuæ ſtāt in hoc, quia ſine omni variatione adueniente ſibi vel alteri: & ꝑ non ceſſationem vel abſentiam alterius cauſæ, poteſt producere aliquē effectū pro certo inſtanti, & pro alio à productione ceſſare, vel quia omnib. eodem modo ſe habentib. habet facultatem producendi & non producendi effectū, prius tamen quam producat ꝑ hunc modum ſufficienter ſaluatur cōtingentia in rebus futuris. Contingentia itaq; in rebus producendis dependet ex libertate arbitrii producentis.

CONTINGENS futurum eſt determinate verum, ſic quod non eſt falſum, eſt tamen contingenter verum, quia poteſt eſſe falſum, & nunq̄ fuiſſe verum. Vnde patet differentia inter determinate verum & contingenter verum. Sic ergo determinate verum eſt, ꝙ eſt verum & non falſum, ita ꝙ determinate non ſit ibi determinatio aliquo modo reſtringens. Item veritas & falſitas alicuiꝰ propoſitionis tunc dicitur dependere ex futuro contingenti, quādo ex illa euidenter ſequitur aliqua propoſitio de futuro contingenti, ſicut ſequitur Antichriſtus fuit futurus, ergo Antichriſtus erit. Vide latius *Gab. & Pet. de Ali. vbi ſup.*

CONTINGENTIA futura ſunt duplicia (vt notat *Gab. ar. 3. du. 3. vbi ſup.* ſcil. cōplexa & incomplexa ſecundum modum loquendi aliquorum. Exemplum primi. Futurum eſt ꝙ Chriſtus judicabit mundū, id eſt, futurum eſt ꝙ talis propoſitio ſit vera, Chriſtus judicat mundum. Exemplū ſecundi eſt de Antichriſto futuro; prima poſſunt dici enunciabilia futura, ſecunda vero res futuræ. Et quandocunq; Deus cōtingenter & ſcit & ſciuit effectum aliquem futurum, non tamen oportet eum in ſua cognitione mutari, ita quod primo ſciat & poſtea non ſciat. Nam effectus contingens poteſt quidem eſſe futurus, & poteſt eſſe non futurus, ſecundum hoc poteſt præſciri, & nō ꝑſciri, nō tamē eſt futurus & nō futurus, nec primo futurus & poſtea nō futurus, vel econuerſo. Sed ſi eſt futurus ab æterno fuit futurus, licet potuit non eſſe futurus, ſic Deus effectum futurum ab æterno præſciuit, qui tamen ſi ponitur non venturus, ſicut tunc nunquam fuit futurus ſic nunquam præuiſus. Vide latius *Gab. vbi ſup. & Aliac.*

CONTRACTVS vt ſcribit *F. Bapt. in roſ.* eſt vltro citroque obligatio ex voluntate partium ſurgens: vt emptio, venditio, locatio, conductio, mutuum, & ſimilia, quaſi contractus eſt obligatio qua quis obligatur alicui ex aliquo officio vel facto licito & honeſto, licet non interuenerit expreſſa voluntas vtriuſque: vt tutela, cura, aut negociorum alienorum geſtio, & huiuſmodi; nam quamuis pupillus habens tutorem aut pubes ſiue furioſus habens curatorem, vel ille cuius ignoranter gerit quis negocium non expreſſe contraxerit, nihilominus tutor, curator & negociorum geſtor obligantur quaſi contraxiſſent. Contrahitur autem quatuor modis, ſcilicet, re, verbis, literis, & conſenſu. *Inſtit. de oblig. in fin.* Et contractus aliqui ſunt bonæ fidei, aliqui ſunt ſtricti juris. Et dicuntur bonæ fidei propter duo. Primo, quia ſi dolus adeſt eis nō tenent, ſecundo quia veniunt vſuræ ex mora, & judex poteſt æſtimare de bono & æquo quid venit recompenſandum vel reſtituendum; non ſic in contractibus ſtricti juris, vide in dictione *tranſlatio.*

CONTRACTVS deſcribitur ita breuiter à *Gerſ. par. 2 de contract.* Contractus eſt commutatio ciuilis legitima. Commutatio ponitur pro genere. Ciuilis additur ad differentiā mutationum naturalium, quas conſiderat philoſophia naturalis. Contractus enim ſpectat ad ethicam ſiue moralem philoſophiam. Subiungitur legitima, id eſt, legi conformis, ad differentiam contractuum illicitorum vel illegitimorum. Inuenta eſt autem commutatio ciuilis poſt peccatum, quoniam ſtatus innocentiæ habuiſſet omnia communia. Multa de contractibus ſcribit *Gerſ.* per plures conſiderationes, & per multa *Conrad. Sumenhart* & alii. Sunt autem ſpecies plures contractus: vt notat *Gerſ.* & alias plura de contractibus ſcribuntur quæ ad forum noſtrum non ſpectant, legat qui voluerit alios diffuſe de contractibus ſcribentes. Et contractus quidam illiciti, *&c.* Conſulito Iuriſperitos.

CONTRADICTIO eſt manifeſtiſſima repugnantia, id eſt, affirmatio vnius & negatio eiuſdem. *Card. Cam. quæſt. vn. art. 2. lib.* 1. Et eſt duplex, ſcilicet, terminorum & propoſitionū, de quo latius in logica. Et contradictio (vt vult *Gab. diſt. 2. q. 1. lib. 1.*) eſt medium arguendi & cogno-

Digitized by Google

cognoſcendi diſtinctionem, vt quantumcunq; de aliquibus dicuntur prædicata contradictoria ipſa ſunt diſtincta vel non eadem. Contradictio quoque eſt via potiſſima ad probandum diſtinctionem realem, vt ſcribit *Aliac. qu. 6. ar. 1. l. 1.* quando ita eſt quod negatio eſt ſimpliciter, ita quod per nullam circumlocutionem poteſt alterum contradictoriorum verificari de illo à quo negatur, ſed quando bene verificatur, tunc ſolum eſt via ad probandum diſtinctionem formalem, vt quamuis hæc ſit vera negatiua, paternitas non eſt communicabilis, tamen hæc affirmatiua eſt vera, paternitas eſt illa res quæ eſt communicabilis, & ſic de aliis, &c.

CONTRITIO quam *Paul. Cort.* contuſionem vocat: vt infra dicetur. Et licet varie loquantur Doct. de contritione, diffiniendo & deſcribendo eam, in hoc tamen concordant (vt ſcribit *Gab. diſt. 16. quæſt. 1. art. 1. lib. 4.*) quod id quod principalius requiritur ac eſſentialius ad peccati deletionẽ ex parte pœnitentis eſt cõtritio, & inter talia requiſita quæ plura ſunt, puta actus, habitus, paſſiones, quorum quodlibet quandoque dicitur pœnitentia. Deteſtatio peccati intelligitur nomine contritionis, illa enim eſſentialius ſe habet ad peccati remiſſionem ex parte peccatorum pœnitentis, quoniam ſine ea non fit remiſſio peccati in adultis, & ipſa ſola (ſi fuerit perfecta) ſine aliis ſufficit. Et licet communiter deſcribatur contritio, vt recitat *Alex. p. 4. quæſt. 67. m. 1. art. 1.* & poſt eum *S. Thom. Bona.* & cæteri, vt *Palu. diſt. 17. q. 1.* Et *Gerſ. p. 2. de ſacr. pœnit.* Contritio eſt dolor pro peccato voluntarie aſſumptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Et etiam licet pœnitentia interior, quæ principalius accipitur pro contritione à *beato Auguſtino* & aliis dicitur dolor de peccatis commiſſis, tamen ibi dolor non accipitur pro paſſione, ſed actu. Vnde dupliciter dicitur dolor ſecundum *Alex. vbi ſup. art. 2.* Vno modo diſſenſus voluntatis ab ipſo peccato. Alio modo paſſio reſultans in diſſentiente ex illo diſſenſu. Diſſenſus autem iſte eſt de eſſentia contritionis, paſſio autem eſt effectus illius. Et hæc diſtinctio eſt notanda pro intellectu ſententiæ doctorum dicentium contritionem eſſe dolorem. Vnde ſatis concordant quod contritio eſt actus voluntatis, ſcilicet diſſenſus ſeu diſplicentia commiſſi peccati. Aut nihil aliud eſt quam velle non peccaſſe, & hunc regulariter ſequitur dolor ſeu triſtitia. Et hæc triſtitia paſſio eſt & non actus, & ideo non eſt contritio ſed effectus eius. *Gab. Scot.* dicit: Contritio eſt deteſtatio ſeu diſplicentia peccatorum à ſe commiſſorum libere elicita à voluntate ad placandum diuinam offenſam. Eſt autem vt ſcribit *Gab. vbi ſup.* hæc diſſenſio ſeu diſplicentia duplex, quædam perfecta & ſufficiens ad dimiſsionem peccati, ſcilicet, quæ eſt de omnibus peccatis commiſsis, & debite circumſtantionata, præſertim circumſtantia finis. Alia eſt imperfecta non ſufficiens ex parte pœnitentis ad remiſsionem peccati vel propter obiectum, quia non eſt de omnibus peccatis, vel quia ordinatur in finem inhoneſtum, vel quia caret circunſtantia vltimi finis, vel alia circumſtantia requiſita ad actum perfecte moraliter bonum, & tunc vocatur attritio, quaſi tritio imperfecta: vel tritio in partes maiores. Perfecta vero diſplicentia dicitur contritio quaſi tritio omnium ſimul in partes minutiſsimas, quod fit quando eſt de omnibus peccatis & ſecundum omnes circunſtantias requiſitas ad peccatorum remiſsionem. Et attritio ſemper eſt informis, quandoque indifferens, quandoque vitioſa. Contritio vero ſemper formata charitate. Hæc *Gabr.* Vnde *Pal. diſt. 17. qu. 1. art. 1. lib. 4.* Dolor imperfectus dicitur attritio, dolor vero perfectus dicitur contritio. Item dolor gratia informatus dicitur contritio quantumcunque modicus ſit. Dolor vero qui non eſt gratia informatus, non poteſt dici contritio, ſed attritio, nam dolor deſperationis eſt maior dolore contritionis, qui tamen non eſt contritio, quia caret gratia. Et ſecundum aliquos cõtritio & attritio materialiter idem ſunt, ſicut dom⁹ obſcura & illuminata. Attritio enim eſt quaſi lux auroræ, quę creſcendo fit meridies. Et cõtritio dicitur, quia cor terit, vel peccata in corde dolore teruntur. Sed compunctio dicitur, quia cor compungitur, & compunctio cõmunior eſt quam contritio. Dicitur & compunctio, quia cor pungitur quaſi quibuſdã aculeis, vt ſcribit *S. Bonauent. diſt. 16. in dub. lit. lib. 4.* Compungitur autem cor (vt idem dicit) ſecundum duplicem aſpectum aut carentia gloriæ, aut conſideratione offenſæ. Contritio quoque

vt

(vt ſcribit *Palud.di.17.qu.1.art.3.lib.4.*) proprie dicta non durat niſi in hac vita, habetq; contritio gratiam informantem, eſtq; actus ſatisfactorius, & tota vita iſta eſt tempus cõtritionis, quo ad habitum, ſicque quod homo ſemper debet eſſe promptus ad dolendum de omni peccato mortali ſi ipſum cõmitteret, niſi alias doluiſſet. Nec vt idem vult oportet contritionem eſſe cõtinuam quo ad actum, nec exteriorem nec interiorem, ne abũdantiori triſtitia abſorbeatur homo interior vel exterior, ſed ſecundum quod recta ratio determinabit, & ne homo à melioribus actibus retrahatur. Vnde notant Theologi duplicem dolorem. Eſt inquiunt dolor aliquis in ſola ratione, qui libero ſubiacet arbitrio. Dolor iſte & diſplicentia vel odium vel deteſtatio ſic elicita cum gratia, ſufficit ad deteſtationem peccati, ſuppoſito quod nullus in corpore dolor ſequeretur. Attamen dicitur dolor de peccatis & dolor maximus, quia de nulla re altera temporali tanta deteſtatio elici debet à corde rationis, ſicut nullum eſt damnum pœnæ quod æquiparetur damno culpæ. Dolor alius quem Philoſophi nominant inter paſſiones concupiſcibilis ſenſualis, qui conſurgit ex apprehenſione obiecti diſconuenientis ipſi ſenſui corporali: habet hic inſuper cauſari cum motu ſpirituum & conſtrictione cordis. Hunc vtiq; dolorem nõ oportet eſſe maximum in pœnitente, imo nimius & culpabilis eſſe poſſet: vtpote cordis ſenſualis & corporis deſtructiuus, vt inquit *Gerſ.p.3.tract.2. de cant.* Porro non eſt ſecundum hunc dolorem menſuranda ſemper bonitas pœnitentiæ. Cuius ratio eſt. Stat enim duos eſſe (& ſæpe videmus) quorum vnus ex complexione naturali cor habet ſtrenuum & virile nec lachrymis idoneum, ita vt vel vix vel nunquam flere poſſit, erit alter cordis fœminei mollis ad omnem miſerationis occaſionem, lachrymis laxum vel pronum. Primus eliciet deteſtationem peccati ſui intenſius in anima, fortius & laudabilius in caſu quam alius. De quo latius *Gerſ.* Et inter partes pœnitentiæ (vt ſcribit *Gab.ar.2.concl.6.vbi ſup.*) quæ ſunt contritio cordis, confeſſio oris, ſatisfactio operis, principalior eſt vera cordis contritio, nam per eã principalius ſequitur finis pœnitentiæ, ſcilicet, peccatorum remiſſio. Ad cordis enim contritionem ſequitur remiſſio peccatorum, etiam ſine aliis, & ita ſola in actu ſufficit, Cæteræ vero ſine contritione non ſufficiunt. De quo *Gab.* diffuſe *diſt.14.q.1.concl.5.lib.4.* vbi dicit & probat quod ad deletionem peccati ſola criminis deteſtatio ſine aliis actibus pœnitẽtiæ ſufficit debite circunſtantionata, & nulli alii ſine ea. Vide ſi placet. Et ſecundum *Pet.de Pal. diſt.17. ar.1.li.4.* ex attritione poteſt fieri contritio, ſicut ex mane fit meridies, id eſt, vnus actus fit poſt alium, & vnus eſt diſpoſitio ad alium. Et ſubiũgit, ſic poteſt homo dolere imperfecte ſine gratia, & eſt attritio, poſtea perfecte & cum gratia, & eſt contritio. Hinc concludit cum *S. Thom.* quod idem actus numero non poteſt eſſe contritio & attritio. Vide *Gab.* recitantem opiniones de attritione & contritione. *art.3.du.1.q.1.di.16 lib.4.* & concludit quod attritio non eſt pars cõtritionis, nec fieri poteſt cõtritio, ſed ſpecie differt ab ea, & ita ſentit *Pal.* Vide & *Rich.* quando attritio poſſit fieri contritio. *d.17.ar.1.q.2.& 3.lib.4.* Eſt autem contritio ſecundum *Palud.* de ſolo malo culpæ, non naturæ, nec pœnæ. Et de ſolo peccato actuali, & de peccato proprio, & peccato præterito. Debetq; eſſe de quolibet mortali peccato, & non futuro, ſi in ſpeciali habeatur memoria. De venialibus vero ſufficit in generali. Hæc apud *Pal.* & poſt eum *Gab.* diffuſe ſcribit de contritione *Plur. in v. Pœnitentia.*

Contritio ex quatuor vel quinque integratur (vt ſcribit *Gerſ.p.4.lect.1.*) quæ incipit, pœnitemini, quæ ſunt Motus liberi arbitrii in Deũ ſuper omnia diligendum. *Secũdum* motus eiuſdem liberi arbitrii in deteſtatione peccati. *Tertium* infuſio gratiæ gratumfacientis. *Quartum* expulſio culpæ; poſſumus addere *quintum*. præuẽtionem, ſcilicet diuinam, quæ liberum arbitriũ mouet & excitat ad ea quæ dicta ſunt. Hæc *Gerſ.* Ad pœnitentiam autem perfectam (vt dicit *Gab. dub.3.q.1.di.16.lib.4.*) hęc tria requiruntur. Confeſſio, contritio, & ſatisfactio. Verum ſecundũ quandam appropriationem adaptantur tribus peccatorũ generibus: quia maiorem ſimilitudinem habet contritio cum peccato cordis, eo quod vtrumq; manet in corde. Et confeſſio cũ peccato oris: quia ore perficiũtur, & ſatisfactio cũ peccato operis, quę ſimiliter exteriori opere conſummantur. Ad veram itaq; & ſufficientem pœnitentiam & remiſſionem peccatorum requiritur confeſſio oris, cõtritio cordis, & ſatisfactio operis, niſi contritio tanta foret, quod tã-

tum dolorem induceret, quæ ſufficeret ſine exteriori ſatisfactione. Similiter ſine contritione & confeſſione in voto nullum peccatū oris aut operis dimittitur. Hæc *Gab. vbi ſup.* &c.

Contvsio, idem eſt quod contritio, & eſt angor (vt ſcribit *Paul. Cort. d. 3. lib. 4.*) ob patrata ſcelera ſuſceptus, cum confitendi & perſoluendi voluntate. Vel flēs animi demiſſio, ex ſcelerū memoria, ac impendentis iudicii formidine manans, ſiue contractio aut animi morſus cum obiurgatione ſui, inter ſpem & metum inhærentia criminum vlcera depellens. Et contuſio ſecundum eundem deſcribitur, vt, cum voluntaria ſit, ob culpam, non ob mulctam oriatur, nec ab originis labe dimanet, quandoquidem haud id malum ſit voluntate noſtra contractum. Hæc *Cor.*

Contvmax vt ſcribit *S. Bon. d. 18. p. 2. q. 2. li. 4.* dicitur qui ſemel & bis monitus, tertio perēptorie, citatꝰ non cōparet, aut ſi cōparet nō vult ſtare iuri, vel quādo offenſa eſt manifeſta, vel iuſſus à iudice, nō vult emendare, à quo cōtumacia.

Contvmacia inobedientia. Et ſunt tres modi contumaciæ (vt ſcribit *Gab. d. 8. q. 2. art. 1. lib. 4.*) Primus cum quis vocatus venire contemnit. Secundus ſi veniens reſpuit obedire. Tertiꝰ ſi ante cauſæ diffinitionem recedit. Et intelligēdum niſi in aliquo prędictorum habeat legitimā excuſationem, ideo dicitur: contemnit & reſpuit, quod temeritatem importat, & excuſationem ac exceptionem legitimam excludit. Et contumacia eſt ſignum incorrigibilitatis quęcunq; ſit. Solus enim contumax refugit correctionem. Concordat *Rich. d. 18. art. 3. q. 2 lib. 4.*

Convenientia eſſentialis rebus dicitur illa (vt notat *Gab. di. 8. q. 2. lib. 1.*) quæ eſt de eſſentia rerum, ita quod non ſtat illas res eſſe, & non ſic conuenire, vt eſſe rationale hominibus. ab illa conuenientia poteſt abſtrahi conceptus quidditatiuus abſolutus, & etiam connotatiuus tam eſſentialiter quam accidentaliter: vt conceptus ſubiecti differentiæ & proprii, puta conceptus hominis rationalis, riſibilis abſtrahuntur à conuenientia eſſentiali. Primi duo ab eadem cōuenientia, ſcilicet, habere animam intellectiuā, [illegible] ſui partem. Tertius a conuenientia habere animam potentem quantum eſt ex parte ſui producere actum uidendi, vtrūq; eſt homini [illegible] [illegible]

Convenientia acciden[illegible] tum dicitur: vt eſſe calidum lapidi [illegible] nientia non poteſt abſtrahi niſi concep[illegible] dentaliter connotatiuus quia co[illegible] ditatiuus non negatur de eo cuius eſſe [illegible] ſtente. Sed conceptus a conuenien[illegible] tali abſtractus poteſt negari ab aliqu[illegible] niente, quia ipſum non poteſt ſic [illegible] ex quo accidentaliter ſic conuenit, & [illegible] conceptus non repræſentabit illud *Ga*[illegible]

Conversio capitur multiplic[illegible] modo pro quadam propria paſſione pro[illegible] num participantium vtroq; termin[illegible] uerſo, de qua in logica diſſeritur. Secun[illegible] do pro mutatione rei poſitiuæ in rem poſitiu[illegible] & eſt duplex, ſubſtantiæ in ſubſtantiam, & acci[illegible] dentis in accidens. Subſtantiæ in ſubſt[illegible] duplex, ſcilicet, vini in ſanguinē, & panis [illegible] pus Chriſti, vbi non ſolum forma ſed [illegible] tranſit, & eſt ſupernaturalis. Alia eſt [illegible] quando ſcilicet, elementum in aliud [illegible] tur, vel vnum mixtum in aliud; Acci[illegible] accidens, vt conuerſio ſancti Pauli [illegible] bonitatem. Tertio modo pro annih[illegible] cuius rei, & dicitur mutata verſio. [illegible] do capitur pro conuertentia, vt cum d[illegible] latiua dicuntur ad conuertentiam, & eſt [illegible] referibilitas, ſicut pater refertur ad filium [illegible] conuerſo filius refertur ad patrem.

Conversio (vt ſcribit *Gab. d.* [illegible] *li. 4.*) eſt tranſitio vnius in aliud. [illegible] tantur. ſcilicet, deſitio vnius, & ſucceſſio [illegible] Nam ſi quid in ſe aut in ſua natura [illegible] tibus manet, non conuertitur in aliud. [illegible] dum album conuertitur in nigrum, [illegible] uertitur, ſcilicet, ſubiectum alb[illegible] non tamen manet albedo, ſecundum [illegible] uertitur, igitur ſine deſitione vnius & [illegible] ne alterius, nō eſt conuerſio. Vnde poteſt [illegible] ſcribi. Conuerſio eſt deſitio [illegible] poſitiuæ ad quam ſequitur inceptio [illegible] tio alterius rei alias non produc[illegible] uandę ſimpliciter, vel ſecun[illegible] tum ad aliquem modum [illegible] quitur quod A conuertitur in B. [illegible] Nam ac[illegible] [illegible]

non inciperet vel in eſſe conſeruaretur, niſi aliud deſineret. Sequitur & ſecūdo quod in rem ſimpliciter neceſſariam nihil poteſt cōuerti. Et quoniam ſolus Deus eſt ſimpliciter neceſſarius, ſequitur quod in Deum non poteſt fieri cōuerſio cuiuſcunque creaturæ. Sequitur & tertio quod quælibet creatura poteſt per diuinam potentiam in quamlibet conuerti, quia poteſt De⁹ quamlibet creaturam deſtruere, & ad eius deſtructionem aliam de nouo producere, aut productam conſeruare *Gab. vbi ſup.* & etiam in *expoſ. cano. lect. 40.*

Conversio eſt duplex, ſcilicet, accidentalis & ſubſtantialis, vt & ſupra tactum eſt. Conuerſio accidentalis eſt cum ad deſitionem alicuius incipit aut conſeruatur aliquod accidēs vel habitudo, vt in calefactione aquæ ad deſitionem frigiditatis aquæ incipit de nouo eſſe calor in aqua, & ſic conuertitur frigiditas in calorem. Similiter aqua frigida conuertitur in aquam calidam. Sed frigiditas cōuertitur ſimpliciter in calorem, quia ſimpliciter frigiditas deſinit, & ſuccedit calor. Sed frigidum conuertitur in calidū ſecundum quid, quia res quæ eſt frigida non deſinit eſſe, puta aqua, nec aqua calida in caſu incipit ſimpliciter, ſed ſecundum denominationem accidentalem. Deſinit enim aqua eſſe frigida, & incipit eſſe calida.

Conversio ſubſtantialis eſt dum ad deſitionem alicuius incipit eſſe ſubſtantia quæ pri⁹ non fuit, vel conſeruatur quæ prius fuit. Et dicitur ſubſtantialis ſi terminus ad quem fuerit eſt ſubſtantia, ſicut accidentalis ſi terminus ad quem eſt accidens. Conuerſio enim ſicut & mutatio denominatur à termino ad quem. Vel poteſt dici ab vtroque termino, quia nomina ſunt ad placitum, ſcilicet, à termino à quo & à termino ad quem. Et ſic oportet ponere quatuor ſpecies conuerſionis. Vna qua accidens conuertitur in accidens. Secunda qua ſubſtantia cōuertitur in ſubſtantiam. Tertia qua ſubſtantia conuertitur in accidens. Quarta qua accidens conuertitur in ſubſtantiam. De quo *Gab. di. 11. q. 1. l. 4. & lect. 40. can.*

Conversio svbstantialis eſt duplex. Quædam fit ſecundum partem eius quod cōuertitur, & eius in ꝙ conuertitur. Et hoc cōtingit in his quæ habent materiam cōmunem, vt in generatione ſubſtātiali ignis ex aere, aer cōuertitur in ignem, non ſecundum ſe totum, quia non ſecundum ſe totum ſyncategorematice. i. quodlibet ſui deſinit, quia nō ſecundū materiā. Materia n. eadem numero manet in vtroq;, ſed cōuerſio fit ſecundū formas tātum. Alia fit ſecundum totum, quando illud quod conuertitur ſecūdum ſe & quodlibet ſui deſinit eſſe, & terminus ad quē ſecundum ſe, & quodlibet ſui recipit eſſe nouum, vel conſeruatur in eſſe præhabito: & illa conuerſio dicitur tranſſubſtantiatio. De qua infra in litera T. Conuerſio autem panis in corpus, & vini in ſanguinem Chriſti, quib. verbis vere & apte exprimi poſſit. Vide latius *Gab. lect. 49. can.* De qua notabis duas regulas quas ponit idem *diſt. 9. q. 11. ar. 3. dub. 1. li. 4.* *Prima*: Omnis propoſitio affirmatiua de rigore ſeu ꝓprietate ſermonis eſt falſa, in qua termini ſignificantes panem & vinum, & corpus Chriſti ponuntur in nominatiuo caſu, niſi æquiualeat alteri propoſitioni aut reſoluatur in aliam, in qua alter dictorum ponitur in obliquo, quod additur propter illam & ſimiles. Panis eſt ex quo fit corpus Chriſti. Et quod dictum eſt habet veritatem cuiuſcunque temporis ſit copula. Vnde omnes illæ falſæ ſunt de rigore verborum. Panis eſt corpus Chriſti, quod eſt panis, eſt, fuit, erit, ſeu poteſt eſſe corpus Chriſti. Similiter iſtæ, quod eſt panis, ſeu quod fuit panis, quod erit panis, quod potuit eſſe panis, eſt vel fuit corpus Chriſti. *Secunda regula.* Vera eſt propoſitio in qua terminus à quo, id eſt panis aut vinum exprimitur per ablatiuum, cum præpoſitione *ex* vel *de* importante ordinem, ſecus ſi importaret materiam: Aut terminus ad quem, id eſt corpus vel ſanguis Chriſti per accuſatiuum cum præpoſitione in. Cæteræ ſunt de rigore falſæ, vt iſtæ veræ ſunt Ex pane fit corpus Chriſti, de vino fit ſanguis Chriſti, ſi ly *ex* vel *de* importat circunſtantiam ordinis deſitionis ſubſtantiæ panis aut vini ad præſentiam corporis aut ſanguinis, vt ſit ſenſus. Poſt deſitionem ſubſtantiæ panis aut vini incipit præſentia corporis Chriſti. Si vero *ex* vel *de* diceret circunſtantiam materiæ, ſicut cum dicimus: Anulus fit ex auro, quod eſt dicere, anulus fit ex auro tanquam ex materia manente in eo, ſic eſt falſa. Similiter vera eſt hæc, panis aut vinum tranſit, cōuertitur vel trāſſubſtantiatur in corpus Chriſti, vinum in ſanguinem. Cum n. in hac conuer-

ſione nihil intelligi debet niſi quod ad prolationem verborum ſacramentalium ſimpliciter deſinit eſſe ſubſtantia panis aut vini, & corpus & ſanguis Chriſti incipit ſeu fit præſens ſpeciebus panis & vini. Omnes ꝓpoſitiones per quas hæc conuerſio exprimitur, & ſolæ tales veræ ſunt, per quas ſignificatur deſitio ſubſtantię panis aut vini, & pſentia corporis Chriſti aut ſanguinis ſuccedẽs ex diuina ordinatione illi deſitioni. *Gab. vbi ſup.* Et hęc cõuerſio dicitur tranſſubſtantiatio, tam ratione termini à quo, quam etiam ratione termini ad quem, *Gabr. dub. 2 vbi ſup.* Fit autem hæc conuerſio inſtantanee, id eſt tota ſimul. De quo idem *Gab. dub. 4. vbi ſup. & lect. 42. can.*

Conversio ad Devm & in hac (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 5. art. 3 q. 1. lib. 2.*) attenditur rectitudo ſubſtantiæ ſpiritualis quantum ad eius mentem, maxime ratione partis motiuæ, nec poteſt eſſe recta, niſi actu vel habitu ſit ad Deum conuerſa. Quemadmodum igitur duplex eſt rectitudo, ſic duplex eſt conuerſio. Eſt enim quædam rectitudo gratiæ, penes hãc eſt iuſtitia meritoria, quam acceptat iudex ſummus ad retributionem æternam. Et quia videt in ea pulchritudinem gratiæ, merito eius animam traducit in ſponſam, & opera eius ſunt ipſi amabilia. Alia eſt rectitudo naturæ inſtitutæ, & penes hanc eſt iuſtitia originalis. Sic intelligendum eſt quod duplex eſt conuerſio, quædam à naturali rectitudine, quædam à rectitudine gratiæ. Primam habere potuerunt Angeli abſque gratia, ſed ſecundã non ſine gratia, & conuerſio illa fuit meritoria & Deo placita, & ideo non potuit eſſe ſine gratia. Rurſus quia per illam conuerſionem emeruerunt gratiam, oportet ponere quod in conuerſione illa inchoauerit volũtas libera, ſed cõſummauerit gratia. & ideo fuit ibi gratia ſubſequens, non præueniens: gratia cooperans, & non operans, vt dicit *mag. in lit.* Conuerſio itaq; angelorum in qua confirmati ſunt, non fuit ſine [illegible] gratiæ. Hæc *S. Bonau.*

Conversti ad Devm eſt Deo charitate adhærere. [illegible] a Deo, eſt Deum odio habere. [illegible] per inſpirationem cõuertuntur [illegible] ad Deum, teſte *Gerſ. p. 2 ſer. de verb.* [illegible] *Venite ad me omnes qui laboratis*. [illegible]

[illegible]

[illegible]

more, amore, pudore, compunctione, [illegible] ne, intelligentia, ſapientia, datione, [illegible] augmentatione & conſummatione [illegible] gratiæ. Hæc ſola conuocatio ſufficit [illegible] conuertendum hominem, cæteraque [illegible] ne iſta aliquid valet, fremat mundus, [illegible] pus, tumultuetur conſcientia, co[illegible] cula, appareant exempla, addantur & [illegible] verba, magis per hęc blaſphemię, [illegible] nes, contemptus & irriſionẽs, de[illegible] perſecutiones quam gratiæ aut virtut[illegible] buntur. Hæc *Gerſ. &c.*

Cooperari ab operor idem eſt [illegible] uo. Vnum autẽ poteſt alteri cooper[illegible] modis (vt ſcribit *Pet. de Pal. 1. di. 5. q.* [illegible] ſicut adiuuans ei cui auxilium præbe[illegible] tur. *Secundo* ſicut conſilium præbens. [illegible] cut quo mediante agẽs primum in[illegible] effectum: ſicut cooperatur inſtrume[illegible] cipali agenti. *Quarto* ſicut diſponens [illegible] ad effectum principalis agentis ſuſci[illegible] primis modis duobus in nulla actione [illegible] Deo cooperatur, propter perfect[illegible] tiam q̃ nullo auxilio indiget: & pr[illegible] eius ſapientiam, quæ nullius conſi[illegible] *Eſa. 40. Quis adiuuit ſpiritum Dom*[illegible] *conſiliarius eius fuit?* Sed tertio m[illegible] tur aliqua creatura Deo in eius [illegible] in omnibus. Cum n. Deus ſit pri[illegible] turaliũ actionum: quicquid na[illegible] cit quaſi inſtrumentale agens coop[illegible] agenti. De hoc ita dicit *ſan. Bona. d*[illegible] *li 4.* Aliquid alii cooperari eſt dupli[illegible] modum vere efficientis, ſicut natura [illegible] tur Deo in productione naturalium & [illegible] tiæ in faciendo opus meritorium, vel [illegible] diſponentis, ſicut cooperatur homo [illegible] tum ad gratiam, quia ſe diſponit. [illegible] ſunt (vt *Palud.* vbi ſupra dicit [illegible] retinuit immediate illa operans, & [illegible] tura Deo nõ cooperatur tertio m[illegible] to. ſicut patet in cre[illegible] immediate Deus pro[illegible] diſpo[illegible]

[illegible]

[illegible]

& hoc modo homines Deo cooperantur in remiſſione peccatorum. De quibus. 1.*Cor*.3. Dei adiutores ſumus. Vel ex opere operato, ſicut qui conferunt ſacramenta, quæ ad gratiam diſponunt, per quam fit remiſſio peccatorum, & hæc eſt cooperatio miniſterii quæ miniſtris Eccleſiæ competit. De quibus dicitur. 1. *Cor*. 4 *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti*. Hæc *Palud*. Vnde *Rich.diſt.5.art.1.quæ.2.lib.4.* dicit: Aliquem cooperari ad emundationem interiorem dupliciter poteſt intelligi, aut ipſam emundationem interiorem attingendo, aut ad eam aliquo modo diſponendo. Primo modo Chriſtus non contulit poteſtatem miniſtris ſacramentorum cooperandi ad emundationem interiorem, quia illa fieri non poteſt, niſi per gratiam quæ non producitur in eſſe niſi per creationem, ſed ſecundo modo, quia poteſtatem habent conferendi ſacramentum, quo ex inſtitutione diuina diſponitur ſuſcipiens ad ſui interiorem emundationem, ſicut agens naturale inquantum eſt Dei inſtrumentum diſponendo & organizando corpus diſpoſitiue cooperatur ad animæ infuſionem, quamuis in multis ſit diſſimile. Hæc *Rich.vbi ſup.*

COR DEI Vt ſcribit *B.Hiero.in Epiſt*.1. eſt patris arcanum eius ſapientiæ myſticæ, ex quo verbum, id eſt filium ſuum impaſſibiliter ſine initio genuit, ipſe dicente *Pſal*.44. *Eructauit cor meum verbum bonum.*

CORPVS poteſt accipi tripliciter (vt ſcribit *Gab.d* 11.*q.1.ar.1.li.4.& lect.42.cano.* poſt *Greg. de Arimi in 2 d.16.q.2.& Pet.de Alia.q.5.ar.2. li 4.*) *vno* modo vt eſt genus ſubalternum prædicamenti ſubſtantiæ, & ſic ſignificat ſubſtantiam totalem compoſitam ex materia & forma. & ſub eo continentur omnes ſpecies ſpecialiſſimæ & indiuidua ſubſtantiæ, ſignificantes res compoſitas, vt homo, aſinus, Ioannes, Petrus, Paulus. Tales autem ſignificant res totales per ſe in genere. *Secundo* modo vt eſt prædicamenti quantitatis continuæ. & ſic importat trinam dimenſionem, longitudinem, latititudinem, & profunditatem. *Tertio* modo accipitur pro altera parte compoſiti ſubſtantialis, vt cum dicimus hominem componi ex corpore & anima. In hac ſignificatione communiter accipitur à ſanctis. Vnde *Ioan.Damaſc.* Omnes homines ex anima & corpore compoſiti ſunt, & oēs naturam animæ participant, & ſubſtantiam corporis poſſident. Item *B.Hie.in explanat. fidei cathol.* dicit humanitatē conſtitui ex anima & corpore. Et ſic capit corpus Philoſophus 2.*de anim.* cum dicit: Anima eſt actus corporis. In his accipitur corpus pro altera parte compoſiti ſubſtātialis, ſcilicet, pro illo quod immediatè ſubiicitur formæ ſpecificæ, ſiue ſit materia nuda ſiue materia organizata, ſiue compoſitum ex materia & forma, non ſpecifica, ſecundum ponentes plures formas ſubſtātiales in eodem indiuiduo. Et illo tertio modo pro eodem accipitur corpus humanum & caro. Vndè indifferenter dicitur quod homo componitur ex corpore & anima, & ex carne & anima, vt in ſymbolo Athanaſii: *Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, &c.* Tertio modo Petrus Aliacenſis ſcribit corpus accipi prout ſupponit pro materia, ſiue ſit quanta, ſiue non, connotando tamen aliquas qualitatiuas diſpoſitiones māteriæ inhærere. Et hoc modo dicimus quod ex anima humana & corpore hominis fit vnus homo. Et quod corpus Chriſti in triduo iacebat in ſepulchro, id eſt materia Chriſti formata qualitatiuis diſpoſitionibus aliquibus, & ſic iſte terminus poteſt pertinere ad prædicamentum qualitatis, &c. Et corpus tertio modo acceptum ſecundum aliquos adhuc dupliciter accipitur (vt refert *Gab.lect.42. canon.*) *Vno* modo accipiunt generaliter pro altera parte eſſentiali compoſiti, quæ cum forma conſtituit totum, & ſic omnis materia prima eſt corpus. Hoc modo concedendum eſt quod aer habet corpus, ſimiliter ignis, & quæcunque homogenea ſubſtantialia. Sic accipit commentator, qui & materiam quatuor elementorum vocat corpus. 1.*Met.com.31.* *Alio* modo accipitur ſtrictius pro altera parte compoſiti organizata, cum forma conſtituens totum. Et illo modo materia in animalibus perfectis eſt corpus & non homogeneis. Sic concedimus quod animal componitur ex corpore & anima, non autem lapis vel terra, vel aqua, vel aer, &c.

CORPVS HVMANVM verum (vt ſcribit *Brul. diſt 8.qu.3 li 2.*) eſt corpus Phyſicum, perfecta mixtione mixtum eſſentialiter complexionatum perfectiſſima organizatione organizatum viuificabile ab anima rationali vel intellectiua & diſpoſitum immediatè ad eius ſuſceptionem. Ex quo ſequitur quod nullum corpus cœle-

cœleſte poteſt eſſe verum corpus humanum, nec corpus imperfecte mixtum, nec corpus elementare, id eſt elementum vel planta, nec corpus animalis bruti poteſt eſſe verum corpus humanum. Et licet corpora aſſumpta à bonis vel malis angelis habeant regulariter effigiem corporis humani, illa tamen corpora non ſunt vera corpora humana, nec veram formam & complexionem corporis humani habent. Et dicitur regulariter, qa dæmones aliquando aſſumũt effigies corporum brutorum. Corpus enim humanum non competit miniſterio eorum, & ſolum aſſumunt corpora ad miniſterium. Indigẽt enim corporibus velocibus & leuibus, vt ſint apta nata diſcurſui & veloci motui eorum. Corpus autem humanum eſt ponderoſum & graue, nec multum aptum ad motum. Angelus vero bonus communiter aſſumit corpus de ſuperiori parte aeris, quæ dicitur etherea, mali autem de parte inferiori, ſcilicet caliginoſa, &c. Item ſpiritus Angelicus in corpore aſſumpto non habet operationem animæ vegetatiuę, nec quo ad vim nutritiuam, nec augmentatiuam, nec quantum ad vim generatiuam. Ex quo ſequitur quod non poſſunt generare, nec minorare nec augmentare, quamuis dæmones quoque qui dicuntur immundi ſpiritus, aſſumunt corpora aliquando in ſpecie mulieris, & ſupponunt ſe viris ad recipiẽdum ſemen, & ipſum ſemen cuſtodiunt in naturali diſpoſitione quantum ad tempus, & aſſumunt corpus in ſpecie viri: & ſuperponunt ſe mulieribus, infundentes ſemen in matricem: nõ tamen proprie generant, ſed improprie, indirecte, miniſterialiter. Ipſi itaque dæmones in corporibus aſſumptis propter ſubtilitatem ſuã habent tantam poteſtatem ſuam in corpus quod poſſunt miniſterialiter & applicatiue mulierem imprægnare ſine violentia ſic quod conciperet, ipſa tamen manente virgine. Item in corpore aſſumpto dæmones poſſunt aliquam virginem corporaliter deflorare & violenter opprimere vi, & violentia cogendo eam. Item poſſunt in aſſumptis corporibus obſidere ciuitatem vnam, & machinas & luctari, & omnes occidere, & cito reædificare muros. Nec exercent prædicta illuſorie vel imaginarie, ſed vere realiter & ſine fictione & deceptione, quia Deus in primordio creationis Angelorum dedit ipſis Angelis omnem poteſtatem mouendi quamlibet creaturam corporalem ſecundum locum, ſecundum placitum ſuæ voluntatis, & talis gratia gratis data remanſit in dæmonibus & in hoc concordant omnes docto. vt dicit *Brul.* Tanta præterea eſt dæmonum fortitudo quod poſſunt elementa commouere, mare concitare, montes transferre de loco ad locum, deſiccare herbas, & hoc Deo permittente. Et dicit *Aug. 3. de trini.* quod corpora obediunt quo ad localem motum dæmonibus ad nutum, *&c.* Poſſunt & commouere humores diuerſos in corpore, & ſic cauſare diuerſas infirmitates, ſicut agitabat Saul. 1. *Reg.* 16. Et Paulus torquebatur paſſione iliaca vel cholica à dæmone. Et niſi eſſent boni Angeli qui nos cuſtodiunt, facerent nobis dæmones infinita mala, ſed ab ipſis bonis prohibentur. Ideo debemus eos diligentiſſime inuocare & venereri. *Brulef.* Poſſunt inſuper dæmones per naturam ſuæ ſubtilitatis quæcunque corpora penetrare, & in eis ſine aliquo impedimento ſiue obſtaculo ſubſiſtere, id eſt, exiſtere, vt patet ex textu Euangelii, quo teſte nouimus Chriſtũ multos curaſſe obſeſſos à dæmonibus. Et hæc corpora in quibus ſunt poſſunt commouere & conturbare, vt patet per experientiam & Euangelium. Et quando permittuntur in corpus intrare, dicuntur ipſum obſidere. Permittit autem Deus ſiue ad ſuæ gloriç oſtenſionem cum expelluntur dæmones per miraculum. Aliquando ad peccati punitionem, ſiue ad peccãtis correctionem, ſiue eruditionem noſtram. Nunquam autem Deus permittit ſine caſu rationabili, occulta autem ſunt Dei iudicia. Ideo non debemus inueſtigare niſi velimus errare. *Brul. d. 8. qu. 7. libr. 2.*

Corpus organicum eſt corpus habens diuerſas in ſitu partes & figuras, ad diuerſa opera vitæ deputatas. *Brul. d. 8. q. 5. li. 2.*

Corpus Christi eſt duplex, ſcilicet verum, & myſticum. Verum quod ſumpſit ex Maria Virgine, & illud corpus dicitur ſaccus precii noſtri. Et Chriſtus corpus ſuum ſaccum appellat, eo quod in eo portauit precium noſtræ redemptionis, vt ſcribit *Iac de Val ſuper illud Pſal. Conciſiſti ſaccum meum & circundediſti me lætitia.* Vnde *Aug. ſuper illud Pſal.* 21. Ecce Chriſtus paſſus eſt, ecce mercator oſtendit merces, ecce precium q̃ dedit, ecce ſanguis q̃ effuſus eſt, in ſacco ferebat precium, percuſſus eſt lancea, ſciſſus eſt ſac-

ſaccus, & manauit precium orbis terrarum. Corpus myſticum eſt congregatio omnium fidelium in charitate exiſtentium. Et ſicut panis fit multis granis congregatis,& vinum confluit ex multis racemis ſimul preſſis,ſic corpus Chriſti myſticum ex multis congregatur Chriſti fidelibus charitate ornatis. Huius corporis Chriſti myſtici ſunt multę connexiones membrorũ in corpore myſtico Eccleſiæ, ſicut diuerſæ ſunt in eodem corpore vnitates. Vna eſt enim vnitas charitatis, vt ſcribit *Gerſ.p.1.li. de auferibilitate Papa ab Eccl.conſid.16* Et ita ſoli habentes charitatẽ dicuntur vera membra Eccleſię: alii quantumcunque fideles ſunt, vel vt præciſa,vel vt arida & emortua membra, imo ſunt proditores Domini ſui, nec de familia eius hoc modo dici poſſunt, nec ſunt digni pane quo veſcuntur. Alia eſt vnitas in donis naturæ,ſicut omnes homines connectuntur in intellectu & in ratione. Alia eſt vnitas in ſimili participatione ſacramentorum, & præſertim in vnitate baptiſmatis in quo character imprimitur, in qua vnitate connectuntur omnes qui baptiſma rite ſuſceperunt, etiam vbi fidem actualem vel habitualem perdidiſſent. Et hæc vnio videtur abſolute ſufficere ad hoc quod aliquis rite in Papam electus maneat caput Eccleſiæ quouſque fuerit per ſententiam diffinitiuam depoſitus. Hæc *Gerſ.*

Corrigere idem eſt quod corripere. Modum corrigendi oſtendit *S.Bon.*poſt *Alex.p.4. q.*81. *m.*2. & *Gab.diſt.*18.*qu.* 2. *ar.* 1.*lib.* 4. cum dicunt, quod ſicut in medicinalibus duplex eſt modus curandi, ſcilicet p medicamenta lenientia & per medicamenta exaſperantia. Curatur enim aliquis per emplaſtri appoſitionem,aliquis per ſectionem. Sic in moralibus duplex eſt modus corrigendi. Vnus per dulces monitiones,alius per aſperas increpationes. Et hoc ſecundũ duo genera hominum, quia quidam ſunt tractabiles & placabiles, quidam duri & rebelles, ſic in diuinis & Eccleſiaſticis iudiciis in quibus eſt inſtructio, correptio, & curatio, duplex reperitur modus inſtruendi, corrigendi, curandi. Quemadmodum ergo qui non curantur p emplaſtrum apponitur vulnus & cauterium, ſic inuitis & incorrigibilibus fit correptio per flagellum, ſic eſſe oportuit in Eccleſiæ rectoribus. Et ideo Dominus inſtitutor & fundator Eccleſiæ, eidem non dedit tantum medicamenta ſacramentorum ad curandum accedentes, ſed etiam gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei, & poteſtatem amputandi & reſecandi contemptores & rebelles. Vide & de hoc in dictione *Obiurgatio.*

Corrector dicitur qui corrigit vel reprehendit. Et corrector liber dicitur, vt ſcribit *S. Bona.in prol.ſup.Mag* qui tantum gratia correctionis non inuidiæ vel ſubſannationis corrigit. Hunc deſiderat *Mag.* quando dicit in *prolo.* In hoc autem tractatu non ſolum pium lectorẽ, ſed etiam liberum correctorẽ deſidero. Et hoc facit exemplo *Aug. 2. de Trin c.*1. vbi dicit: Magis amabo inſpici a rectis,quam timebo morderi à peruerſis. Gratanter enim ſuſcipit oſculum columbinum pulcherrima & caſtiſſima charitas. Dentem vero caninũ euitat cautiſſima humilitas,vel retundit ſolidiſſima veritas: Magisque optabo à quolibet reprehendi,quam ab errante ſiue ab adulante laudari.

Correctio fraterna (vt ſcribit *Gab.lect.* 24.*can.*) eſt quæ ex charitate procedit, non nocendi vel cõfundendi cupiditate, ſed fratrem emendandi voluntate. Et ſecundum *Pal.d.*19. *q 3.l.* 4. Fraterna correctio eſt admonitio fratris de emendatione delictorum ex fraterna charitate. Dico autem admonitio fratris,quia obiurgatio verbi & caſtigatio verborum pertinet ad Prælatum. Sed admonitio ſecreta, quæ fit per verba,dicitur correptio de emendatione delictorum, quia reſpectu finis dicitur homo proximum dirigere, cum ſibi ipſum oſtendit, ſed regere, cum à deuio ipſum cuſtodit: corrigit, cum errantem ad vitam per ſemitam reducit, emendando ipſum à peccato. Hoc autẽ quia fit ſæpi⁹ de paruis delict.s vel omiſſionibus,quę dicũtur delicta, quaſi derelicta. Nam de aliis dicitur, quod nemo poteſt corrigere quem Deus deſpexerit. Ideo dicitur de emendatione delictorũ ex fraterna charitate. Illa enim correctio, quæ fit à Prȩlato, in communi dicitur fieri ex iuſtitia, quæ reſpicit bonũ cõmune, vt ædificentur de pœna, qui ſunt ſcandalizati de culpa, vt vnius pœna ſit metus multorũ: propter hoc enim reipub.intereſt,ne maleficia remaneant impunita. Sed illa quæ fit ſecreto ad emendationẽ fratris, ex charitate ꝓcedit, quia amicitia nõ minus ſubuenit in damnis virtutũ, quã in amiſſione rerũ.

Hæc *Pal.* Et cum animæ hominum ſunt cunctis rebus præferendæ. Si eleëmoſyna corporalis vbi eſt neceſſaria corpori, eſt in præcepto, multo magis ſpiritualis. Vnde ſi occurrat iſte caſus primo quod videt proximum in peccato mortali. Secundo ſperat per ſuam admonitionem illum corrigi. Tertio quod non ſperat illum aliter corrigi, ſed ſic incorrectum mori, tenetur ex præcepto plus ſubuenire animę, ne damnetur, quam fameſcenti Lazaro ne moriatur: ſed & cum ſit opus eleëmoſynæ ſpiritualis datũ ſub affirmatiuo pręcepto, ſemper quidem obligat, ſed non pro ſemper: vt dicit *Gerſ. p. 3. de conſol. Theol. l 3. proſ. 3.* Omittenda quippe eſt dum probabiliter apparet quod fieret vel fruſtra vel in deteriorationem corrigendi. Hoc autem probabiliter æſtimatur de peccantibus ex malitia & conſuetudine peruerſa, non ex ignorantia: ſecus in correctione judiciaria. Poteſt & omitti correctio, dum probabiliter apparet, ꝙ peccans alio modo per ſe, vel per alterum corrigetur. Et vt dicit *Gab. vbi ſup.* Peccantem fratrem mortaliter corripere eſt pręceptũ, ſed peccantem venialiter eſt cõſilium. Vide latius eum ibi de fraterna correctione. Vnde *Greg. in hom. Cum audiſſet Ioannes in vinculis opera Chriſti.* Plus eſt, inquit, animam in æternum victurã pabulo verbi reficere, quam ventrẽ morituræ carnis terreno pane ſatiare. Si autem (vt inquit *Pal.*) non eſſet in peccato mortali, ſed veniali tantum deeſſet neceſſitas, quia ſi hic non corrigetur, in purgatorio corrigetur. Et vt idẽ dicit: ſi nõ ſperaretur correctio, ſed potius exaſperatio, non deberet fieri niſi propter aliorũ ædificationem in caſu negligendũ eſſet eius odium: ſicut Ioannes arguebat Herodem. In quo caſu dicit *Chryſ.* Melius eſt odium ꝓpter Deum, quam amor ꝓpter eum. Cũ enim ꝓpter Deum diligimꝰ, ſibi debitores ſumꝰ. Cum autẽ ꝓpter eum odio habemur ipſum nobis debitorem cõſtituimus. Vel ſi ad horã contriſtaretur, poſtea emendaretur. Itẽ ſi aliter ſperaretur corrigi vel ꝑ ſeipſum vel per alium, ad quem magis pertinet, qui tamen ſi præſens eſſet, nec corrigere vellet, non excuſaretur qui hoc videret, &c. Et omnes tenentur ad eam ſicut ad charitatẽ etiam religioſi. De quo latius videre potes *Pal. diſt. 19. quæſt. 3. art. 3. lib. 4.* Vnde ſi verbo ſuo quiſquam vel religioſus poſſet corrigere peccantem, nec faceret, mortaliter peccaret. Dicturus: *Væ mihi, quia tacui: Eſ. 6. & maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine. Ier. 48.* Et *Ezech 3. Si no annunciaueris ei, ſanguinem eius de manu tua requiram, ſicut ſanguinem Abel de Cain,* qui dixit: *Nunquid cuſtos fratris mei ſum?* Secundo tenetur peccator: quia peccatum ſuum eum non liberat à pręcepto, etiamſi peccet corrigẽdo, quia nõ eſt perplexus, cum poſſet ſe corrigere in momento. Et Prælatus ſubditum corrigat, ſed malo exemplo, non peccet videat. Subditus autem debet & poteſt Prælatum corrigere, ſed cum debito moderamine, quia ſi in his quæ fidei ſunt, erret, publice peccare faciens populum, publice eſt arguendus: ſicut Paulus Petrum. Vnde ſi Papa prædicaret errorem coram populo, ſurgendum eſſet & ei coram populo contradicendum. Sic enim dicit Paulus de Petro: *In faciem ei reſtiti.* In aliis autem ſecreto & cum reuerentia corrigendus eſt: & tanto reuerentius, quanto maior Prælatus. *Palud. Richar. diſt. 19. artic. 2. quæſt. 3. lib. 4. Gab. de correct. vbi ſup.*

Correctio eſt duplex *Rich. diſt. 19. artic. 2. quæſt. 1. lib. 4.* Quædam eſt actus juſtitiæ vindicatiuæ, quæ eſt coërtio à malo, per inflictionem juſtæ pœnæ: & hæc non pertinet niſi ad ſuperiores reſpectu inferiorum, quorum habent curam ex officio. Hæc dicitur correctio judicialis ſeu poteſtatiua. De qua *Gab. lect. 75. can.* Alia eſt actus dilectionis (vt inquit *Richar. vbi ſupra.*) quæ eſt per amicabilem inſtructionem, boni exhortationem, & mali reprehenſionem. Et hæc reſpicit curam zeli: & ad hanc tenetur quilibet reſpectu cuiuslibet ſicut quilibet reſpectu cuiuslibet debet habere dilectionem. Hæc *Richar.* De hac paulo ſupra dictum eſt: *Gab. lect. 74. can. &c.*

Corrvptio (vt ſcribit *S. Bona diſt. 44. art. 3. quæſt. 1. lib. 4.*) vno modo dicit deſitionem rei quantum ad eſſe ſubſtantiale: & hoc modo idem eſt quod conſumptio. Et tali modo non corrumpuntur corpora damnatorum, cum non moriantur. Alio modo corruptio eſt idem quod priuatio bonæ diſpoſitionis. Et hoc modo quoniam à corporibus damnatorum aufertur quies, & bona diſpoſitio quæ generat in anima voluptatem. Hinc eſt quod continue corrumpuntur. Eſt ergo corruptio

aſtu-

afflictionis nō interpretationis ſiue cōſumptionis. Et hæc fit per aduſtionē ignis. *Bona*.& quomodo poſſit hoc intelligi: vide eum latius ibi.

CORRVPTIO INTEGRITATIS, ſecundū *S.Bon.*(vt refert *Gab.d.20.q.vnic.ar.2.du.2.li.2.*) tria dicit, ſcilicet clauſtrorū apertionem, pœnalē paſſionem, & fœdam delectationem. Primum eſt naturæ. Secundū eſt pœnæ. Tertium eſt corruptionis vitioſæ, quæ tenet medium inter pœnam & culpam. Si igitur vir cognouiſſet vxorem in ſtatu innocentiæ, fuiſſet quædam clauſtrorū apertio, ſed non pœnalis paſſio, nec fœda delectatio, quia vis generatiua nō eſſet corrupta, nec infecta. Non ergo fuiſſet corruptio integritatis, quia non pœnalitas nec delectationis fœditas. Concordat *S.Tho.p.1.q.98.ar.2.* Quapropter vir & vxor iuncti nō fuiſſent illecti illecebroſa carnis concupiſcentia, ſed tantum ex dictamine rationis rectæ: & per hoc non niſi cauſa prolis generandæ; fuiſſet enim ibi matrimonium tantum in officium non in remedium. Non enim fuiſſet ibi languor, aut morbus concupiſcentiæ: & ita nec opus remedio medicinę, nec aliqua rebellio fuiſſet in membris genitalibus, nec inordinatus pruritus, ſed ſubiecta fuiſſent rationi, ac pleno voluntatis dominio, ſicut manus, pes, & cætera corporis mēbra, &c. Et licet probabile eſt, quod infuiſſet delectatio, vt vult *S.Thom.* non tamen effrænis, aut fœda, ſed pura, & omnimodo rationi ſubiecta, &c. Secundum opinionem itaque ſanctorum & doctorum in ſtatu innocentiæ fuiſſet multiplicatio hominum per commixtionē ſexuum, ſine probroſa, & fœda delectatione & partus ſine dolore, non tamen cum carnis integritate. Siquidem dolor partus, pœna eſt libidinoſi conceptus.

CREARE (vt ſcribit *Scot.diſt.1.q.2.lib.2.*) eſt aliquid de nihilo producere in effectu, & vt dicit *Mag.lib.2.di.1.* proprie eſt creare de nihilo aliquid facere de nihilo, id eſt non de materia. Et ſecundum *Occ.q.2.qu.8.& in 4.ſent.diſt.1.qu.1.* Et poſt eum *Gab.diſt.1.q.1.& q.4.lib.2.& d.11.q.vni.lib.3.& di.1.q.1.art.3.dub.2.lib.4.& Pet.de Al.q.1.art.2.lib.4.* creare capitur multipliciter: quādoque accipitur pro promouere ad dignitates, ſic dicunt canoniſtæ quod Papa creat Cardinales. Alio modo & quadrupliciter. Primo large pro producere, ſic dicit *Com.3.de Anima.* Intellectus creat intellecta vel intellectionem. Secundo modo accipitur ſtricte pro facere aliquid de nihilo mediate vel immediate, id eſt ipſum, vel id de quo factum eſt. Sic dicit *Aug.ſuper Ioan.* quod ſegetes creantur. Tertio modo accipitur ſtrictius, & ſic eſt agens facere aliquid poſtquam nihil fuit, quod poſſet ipſum facere ſine ſubiecto. Quarto modo ſtrictiſſime, & ſic eſt Deum facere aliquid poſtquam fuit nihil ſine concurſu agentis, quod neceſſario requirit paſſum, ſiue ſubiectum. Et accipiendo creare primis duobus modis, quilibet effectus creatur à Deo, quia omnis effectus producitur à Deo de nihilo, ſecundum ſe vel ſecundum id de quo vltimo producitur, quia prima rerum productio fuit de nihilo. Sic verum eſt quod dicit *Magiſt.* quod Deus eſt creator omnium viſibilium & inuiſibilium. Accipiendo tertio modo ſolus & omnis effectus ſimplex creatur à Deo, vt probat *Gab.d.1.q.1.li.2.* Concurrit Deus namque qui non requirit de neceſſitate ſubiectum in agendo; idem quoque effectus generatur & creatur: generatur à creatura, & creatur à Deo. Vide *Occ.q.4.& 5.lib.2.* non longe à fine. Sic ait *Aug.ſuper Pſal.70.ver. Deus quis ſimilis tibi?* parentibus generantibus Deus creat. Accipiendo quarto modo, ſolus effectus & quilibet qui ſecundum ſe & quodlibet ſui producitur à Deo ſolo, non concurrente cauſa ſecunda, & effectiue creatur, patet ex deſcriptione quarti modi. Hinc *Brul.d.1.q.6.lib.2.* ait: Creari proprie eſt immediate à Deo produci, vnde omnes Angeli, omnes animæ, omnis habitus ſupernaturalis & infuſi, dicuntur creari, quia immediate producuntur à Deo, & poſt omnino nihil. Item cœlum empyreum, materia prima & tempus, fuerunt creata: homo vero proprie non dicitur creari, quia nullꝰ homo immediate producitur à Deo, vnde nec Adam. Vnde ſi inueniтur creatus, exponitur, id eſt factus: nec corpus Chriſti formatum de puriſſimis ſanguinibꝰ Virginis fuit creatum. Item nulla generabilia & corruptibilia quæ producuntur à Deo mediantibus cauſis ſecūdis proprie dicūtur creari, quia creari eſt immediate à Deo produci. Dei itaq; propriū eſt creari. Vnde *Paulus Cort.lib.2.ſent.d.1.* in principio perſpicuum eſt, inquit, Dei etiam procreandi proprium eſſe munus, eumq; res ex nihilo, nulla antecedente materia, cōſtruere. Nam ſi quid à Deo manat, neceſſe eſt vt aut aliquid antecedat, aut nihil adſit: ſi nihil adeſt, notum eſſe

debet ab eo aliquid, nullo antecedente manere. Si autem quicquam antegreditur, aut eſt infinitum e natura excurſio, quod in naturæ ratione fieri nullo modo poteſt, aut aliquid erit primum exquirendum quod nihil antecedat, quod quidem Deus eſſe non poteſt, cum nulla ſit materiæ coaugmentatione cõcretus. Ex quo maxime intelligi poteſt architectorem & ædificatorem Deum, res ex nulla antegrediente materia moliri. Hinc eorum eſt repulſa & reiecta opinio, qui de nihilo nihil gigni arbitrantur. Hæc *Cort.*

Devm vero creare mediante creatura, poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit *Card. Came. q. 1. ar. 2. ad du. 1. lib. 4.* Vno modo quod Deus creet aliquid, creatura illud idem producẽte, ſicut cœlum agit mediante lumine calorẽ, quia lumen ſecum agit calorem: & ſic loquendo Deus non poteſt creare mediante creatura ipſa naturaliter agente, ſeu ſecundum curſum naturæ, quia ſi Deus ſic faceret, eſſet miraculum. Alio modo poteſt intelligi Deũ creare mediante creatura, quia dat poteſtatem creaturæ aliquid faciẽdi in aliquo receptiuo, quo facto vult ipſe immutabiliter cauſare, ſicut dedit poteſtatẽ homini ſic diſponendi materiam in generatione hominis, quod ipſa ſic diſpoſita ipſe immutabiliter velit animam intellectiuam creare. Et iſto modo poſſet Deus multa creare per creaturam, ſeu mediante creatura, quæ ipſe de facto non ſic creat. Sic enim poteſt conferre ſacramentis vel miniſtris ſacramẽtorum potentiã creandi, id eſt cauſandi aliquem effectum naturalem, vel faciendi aliquid naturaliter circa aliquod ſubiectũ: vtpote circa puerum baptizatũ, quo facto immutabiliter ipſe vult creare. Hoc autẽ potuit, ſed non fecit, ſicut dicit *Aug. hom. 5. ſuper Ioan.* & allegat illud *Mag. lib. 4. d. 5.* Et ſic dicit *Scot.* quod Magiſter intelligit in illa *diſt.* Deum poſſe communicare creaturæ potentiam creandi, licet hoc non communicauerit de facto ſacramentis vel miniſtris ſacramentorum. Et vt ſcribit *Card. vbi ſup. concl. 3.* Deus poteſt aliquid de potentia abſoluta, quod non poteſt de potẽtia ordinata. Ita probabiliter dicit & concedit de creatura, quod licet creatura de potentia naturali ſeu naturaliter ordinata non poſſit creare vel annihilare, tamẽ iſta poteſt de potentia ſimpliciter abſoluta, ſcilicet ſupernaturaliter ſeu miraculoſe: & hoc capiendo creare, & annihilare tertio modo, ſecundum eum quod eſt contra Occam. & etiam videtur eſſe contra auctoritates ſanctorum & doctorum. Vnde *Aug. ſuper Geneſ. 15.* Angeli nullam omnino poſſunt creare naturam. Et *ibidem cap. 20.* Creare aliquam naturam tam nullus Angelus quam nec ſeipſum creare poteſt. Si ergo non poteſt Angelus, nec aliqua inferior creatura. Et *Damaſ.* 18. Qui dicunt Angelos eſſe creatores alicuius naturæ, ſunt omnes filii diaboli. Et Athanaſius *lib. contra Arrium*, ponentem ſpiritum ſanctum eſſe creaturam, Creaturã creatricem eſſe nõ poſſe nulli omnino eſſe æſtimo ambiguũ. Item Hugo *de ſacram. li. 1. p. 6. cap. vlti.* De nihilo facere aliquid, ſiue de aliquo nihil ſolus Deus poteſt, multæ aliæ poſſunt induci, ſed iſtæ magis videntur expreſſę, (vt inquit ipſe.) Ad iſtas auctoritates omnes, & ſimiles poteſt dici, quod intelliguntur de potentia naturaliter ordinata, & creaturæ naturaliter indita, ſed per eas non negatur, quin creatura poſſit creare vel annihilare de potentia ſimpliciter abſoluta, & facto aliquo miraculo, præter vel contra potentiam naturaliter ordinatam. Vel aliter poteſt dici: quod nulla creatura poteſt creare, vel annihilare ſe ſola & virtute propria: & ſic poſſunt intelligi prædictæ auctoritates, de quacunque potentia ſiue ordinata, ſiue abſoluta, ita ſentit & ſcribit *Dom. Card. vbi ſup. in fin. 2. art.*

Creare et generare differunt. Creare eſt agens producere, ita quod non neceſſario requirit materiam concauſantem. Generare vero eſt agens producere aliquod, quod neceſſario in tali productione requirit materiam cõcauſantem. Vnde patet quod Deus cum omnem formam abſolutam producere poteſt: extra materiam omnem formam quam producit, etiam in materia creat: quia etſi aliquando cauſat in materia non neceſſario requirit materiam: quia poſſet eundem effectum producere extra materiam. Omnis vero cauſa ſecunda producens formam generat, non ergo magis inconueniens eſt dicere eandem formã ſimul generari & creari, quam dicere eandem formam produci à duobus agentibus, quorum vnum neceſſario requirit in tali productione materiam concauſantem: Aliud non requirit. *Gab. di. 1. q. 1. dub. 2. in fi. lib. 2. ſent.*

Crea-

Creatura dicitur illud quod creatur Creatura autem & creari (vt notat *Gab. diſt.11.q.vni. art.1.li.3.*) poſſunt accipi, vt non prædicantur de aliquo niſi cui immediate conueniunt, ſicut incipere & produci ſeu fieri. Et ſic creatura dicitur illud quod de nouo producitur, ſiue productũ eſt poſtquam non fuit. Et creare eſt aliquid de non eſſe producere ad eſſe, & ſic accipit Magiſter & ſui ſequaces eadem *diſt.* Alio modo accipitur creari & creatura, vt etiam prædicantur de aliquo cui mediate conuenit, ſicut genitum & generari: & ſic creari eſt aliquid produci de non eſſe ad eſſe, vel ſubſiſtere in natura de nouo ꝓducta de non eſſe ad eſſe. Et creatura eſt quod productum eſt de non eſſe ad eſſe, vel quod in natura ſic producta ſubſiſtit: ſicut genitum dicitur quod per generationem recipit nouum eſſe ſimpliciter, ſiue ipſum prius fuerit ſiue nõ. Accipiendo creari & creatura primo modo, Chriſtus non eſt dicendus creatura, quia Chriſtus non eſt de nouo productus ad eſſe poſtquã non fuit: ergo non eſt creatura, nullum enim ſuppoſitum diuinum eſt de nouo productum, ſed Chriſtus eſt ſuppoſitum diuinum: ergo. ſuppoſita autem diuina ſunt æterna, ſecundum hoc dicit *S. Bonau. d.10. art.2. q.1. lib 3.* Sermo à Doctoribus communiter non recipitur, Chriſtus ſiue filius Dei eſt creatura. Adhærent enim verbis Magiſtri: & ratio, quia talis ſermo eſt propinquus errori Arrii, qui dixit filium Dei eſſe creaturam non determinans, ſecundum quam naturam intelligat. Latius *Bona.* Sed ſecundo modo accipiendo creatura vere prædicatur de Chriſto, qui eſt verbi æterna perſona, quia ſuppoſitum verbi quod eſt Chriſtus, ſubſiſtit in natura humana quæ eſt creatura: ergo. Item Chriſtus eſt tẽporaliter genitus, ergo creatura, quia temporaliter gigni eſt inferius ad *ly* creatura. Chriſtum vero eſſe creatorem omnis Catholicus & fidelis concedit, quia Chriſtus eſt verbũ, per quod omnia facta ſunt: ergo creator. factor enim & creator in propoſito pro eodem accipiuntur. Ex quo patet quod non opponũtur creator & creatura accipiendo creaturam ſecundo mõ, licet primo modo opponãtur, ſicut genitꝰ & ingenitus, mortalis & immortalis, de quo alias. Secundum hoc poſſunt concordari opiniones, quæ videntur contrariæ, quas recitat *Gab. vbi ſup.* quæ & ſi ſint diuerſæ, nõ tamen ſunt aduerſæ: idem n. ſentiunt in re, ſed in acceptione vocabuli ſiue termini differunt. Prima negat Chriſtum eſſe creaturam. Secunda concedit ꝙ Chriſtus eſt creatura. Prima eſt communior, ſecundũ quam differunt illæ. Chriſtus ſecũdum quod homo eſt creatura, & Chriſtus ſecundum humanitatẽ eſt creatura, ſed ſecundũ opinionẽ ſecundam ſunt ambæ veræ. Accipiendo enim *ly ſecundumquod* proprie, hoc ẽ reduplicatiue vel ſpecifice illa eſt falſa. Chriſtus ſecundum ꝙ homo eſt creatura. Patet, quia eius præiacens eſt falſa, ſcilicet Chriſtus eſt creatura: & per conſequens illa reduplicatiua & ſpecificatiua eſt falſa. Omnis autem reduplicatiua & ſpecificatiua ꝓſupponit ſuam præiacentem. Item illa, Chriſtus ſecundum humanitatem eſt creatura, concedẽda eſt & catholice aſſerenda, quia in ea *ly ſecundum* eſt dictio diſtrahens ſeu diminuens, ſicut in illa: Æthiops eſt albus ſecundum dẽtes, & ita diſtrahit prædicatum ad ſtandum pro illo cuius pars ſeu natura in qua ſubſiſtit, quæ ẽ quaſi pars eſt creatura: & ideo ad eius veritatem ſufficit ꝙ natura humana in qua Chriſtus ſubſiſtit eſt creatura: ſicut ad veritatem illius: Æthiops ſecundũ dentes eſt albus (prout ſecundum dentes eſt determinatio prædicati) ſufficit veritas illius dentes quæ ſunt partes Aethiopis, ſunt albi. Sed accipiendo ſecũdum quid improprie, vt eſt dictio diminuens vel diſtrahens prædicatum, concedẽdum eſt quod Chriſtus ſecundũ quod homo eſt creatura, patet, quia valet illam: Chriſtus eſt creatura ſecundum humanitatem, quæ eſt vera, vt patuit. Hæc *Gab. vbi ſup.* & *Scot. di.11. li 3.*

Creatio eſt duplex, ſcilicet creatio actio, & creatio paſſio. Creatio actio dicit diuinam eſſentiam & creaturam non potentem exiſtere, niſi poſita diuina eſſentia. Et dicitur creatio actio, quia Deus creator eſt, & creatura creata, quæ ſine Deo eſſe non poteſt. Creatio vero paſſiua dicit creaturam non potentẽ ſine Deo exiſtere, & diuinam eſſentiam, & eſt realiter creatura à Deo producta: & ſic creatio paſſio ſupponit pro creatura, & connotat eſſentiam creatricem. Hæc. *Gab.*

† **Credere** ait *S. Auguſt. l. de Præd. c.2.* nihil aliud eſt quã cum aſſenſione cogitare. Quã definitionem explicans. *Gregor. de Valent. 22. q. 2. art. 2.* ſic definit. Credere eſt veritati diuinitus reuelatę ineuidenter quidẽ, ſed certo & firmiter †

Digitized by Google

aſſentiri. Cum dicit *Aug. cum aſſenſione* certitudinem fidei (cuius actus interior eſt credere, exterior vero cõfiteri) indicat. cum dicit cogitare imperfectionem ineuidentiæ declarat; quia cognitio imperfecta dicitur cogitatio, ideo quod nondum perueniatur ad claram viſionem eius veritatis quæ indagatur. *D. Th. 2. 2. q. 2. art. 9.* ſic plenius credere eſt actus Intellectus aſſentiẽtis diuinæ veritati ex imperio voluntatis motæ à Deo per gratiam. Itaq; dependet hic actus non tantum ab Intellectu ſed etiam à voluntate libera & propter hoc eſt meritorius.

Credere Devm, et credere Deo, et credere in Devm, differunt, vt ſcribunt Doctores, *D. Th. 2. 2. q. 2. ar 2. Brul. diſt. 7. qu. 2. li 2.* & *Gerſ. p. 2 tract. de art. fid.* † Per hæc tria tamen non deſignantur tres diuerſi actus fidei, ſed vnus idemq; actus habens diuerſas relationes ad obiectum Fidei. Nec obſtat quod dicit. *Duran. 3. d. 23. q. 4. a. 3.* duplex eſt habitus à quib. procedunt ſc. Fidei, & Caritatis, ergo duo erunt actus. Nam vt opti. *Caie. ſuper diſt. a.* & Bannes. Vnus idemque actus poteſt eſſe elicitus ab vno & imperatus ab alio. Talis eſt actus credere in Deum, elicitus à Fide, imperatus à Caritate. *Credere Deũ*, eſt credere Deum eſſe, ſcil. quia eſt aliquis ſupremus, & primus Princeps totius mũdi & vniuerſi. ſic dæmones credunt & contremiſcunt. *Credere Deo*, ſecũdum *Aug.* eſt verbis eius ſiue ſcripturę ſacræ fidem adhibere, & quod omnia verba Dei ſunt vera. *Credere in Deum*, vt ait Gerſõ, eſt credendo Deum fide & affectione, ſiue fide operante per dilectionẽ tendere in ipſum. Vel, vt *Brul.* dicit, eſt adhærere Deo per cognitionẽ & amorem. Et ſic nullus peccator credit in Deũ, quia non tendit ad Deum per cognitionem & amorem gratuitum. Item nullus impatiens & remurmurans cõtra Deum, credit in Deum. Nullus odiens proximum, nec quis per fidem informem credit in Deum. Vnde peccator dicens Symbolum Apoſtolorum vel Nicænum, non dicit in perſona propria, ſed Eccleſiæ tantum. Si vellet dicere in perſona propria, tãquam obſtinatus mentiretur, & eſſet ſibi pœnitentia iniungenda. Vnde fides (vt inquit *Brul.*) qua credimus in Deum, inclinat & ordinat ad amandũ Deum charitatiue ad bonum faciendum, fugiẽdum malum, & ad diligendum proximum, *&c.* *Brul.* Et credere recte eſt donum Dei ſpeciale, vt inquit *Card. Cam. q. 5. li. 1.* † Poſſunt tamẽ peccatores etſi non perfecte ſaltem imperfecte & vere credere in Deum; & ſic differunt à dæmonibus. Quod bene notandum contra Lutheranos, qui dicunt peccatores nullo modo habere fidem, ſed eſſe ſicut dæmones. *Bannes ſuper 2. a. q. 2. p. 22.*

Credere implicite (vt ſcribit *Occ l. 3. prim. part. ſui dial. c. 1.*) eſt alicui vniuerſali, ex quo multa ſequuntur firmiter ſentire, & nulli contrario pertinaciter adhærere. Et ideo qui firmiter tenet omnia tradita in ſcriptura, & vniuerſalis Eccleſ. doctrina eſſe vera & ſana, & non adhæret pertinaciter alicui aſſertioni contrariæ veritati orthodoxę, fidem Catholicam inuiolatam tenet & integram, & eſt Catholicus cenſendus. Hęc ille. Et credere implicite vocat *S. Bona. d. 25. q. 3. li. 3.* credere in generali vniuerſaliter omne ꝙ credit ſacroſancta mater Eccleſ. ita quod in particulari à nullo illorum diſſentiat, nec aliquem articulorum diſcredat. Et licet oportunum ſit omnibꝰ, non ſolum credere omnes articulos implicite, ſed etiam quoſdam explicite poſt aduentũ Chriſti, non tamen eſt neceſſarium omnibus, maxime ſimplicibus credere omnes explicite. Sed illis potius conuenit qui officium docẽdi & prædicandi aſſumunt: ſicut ſunt habentes curã animarum, & qui ſunt prædicatores verbi Dei, & doctores ſacræ ſcripturæ: & quorum conuerſatio verſatur circa fidei veritatem. Hæc *S. Bona.* Et de hoc *Inno. Papa de offi. Miſſ.* Cui alludit *tex.* cum *gloſ. in c. Firmiter, de ſum. Trinit. & fi. cap. §. ſiquis. & gloſ. in ver. Corrigenda.* ita ait: Intantum valet fides implicite (vt dicũt aliqui) quod ſi habẽs eam falſo opinaretur (ratione naturali motus) patrem maiorem vel priorẽ filio: vel quod tres perſonæ ſint res ab inuicem localiter diſtãtes, vel ſimile, non eſt hæreticus, nec peccat dũmodo hunc errorem pertinaciter nõ defendit. Et hoc ipſum credit, quia credit Eccleſiam ſic credere, & ſuam opinionem fidei Eccleſiæ ſupponit: quia licet male opinetur, non tamen eſt illa fides ſua, imo fides ſua eſt fides Eccleſię: imo quod amplius eſt, ne dum hæc fides implicita ab hæreſi, & peccato defendit, ſed etiam meritũ facit, & conſeruat in eo, qui errans falſum opinatur, quia ſic putat Eccleſiam credere, quod verum eſt, ſi error fuerit inuincibilis. vide *Gab. diſt. 25. qu. vnic. ar. 1. li. 3.* vnde ſi quis (inquit) ipſe ſimplex,

Digitized by Google

ſimplex,& ineruditus audiret Prælatũ ſuũ prædicare aliquid contrarium fidei, de quo tamen non tenetur fidem habere explicitam,facta inqſitione quam poteſt & debet:putãs hoc à Prælato ſuo ſic prædicatum eſſe creditum ab Eccleſia, & ita captiuaret intellectum ſuum, credendo illud propterDeum,putans hoc Eccleſiã credere: talis non ſolum non peccaret, ſed etiam ſic credẽdo falſum mereretur:eliceret enim actũ ꝓpter Deũ ex charitate,quæ omnia credit ſecundũ Apoſtolũ,licet crederet ſecundũ conſcientiam erroneam.Non enim omnis credens ſecundũ cõſcientiã erroneam,peccat,ſed qui credit aut agit contra conſcientiam culpabiliter erroneam. Inuincibilis autem error,qui manet poſtquam cõſcientia tantam inquiſitionem fecerat quantum tenebatur & debuit, culpam non habet. Hæc *Gabr.*

Credere sanctam catholicam Ecclesiam,eſt credere eam ſancte,vere, & ſine errore approbaſſe quæcunq; approbauit, & per conſequens eſt credere omnia per ipſum approbata, approbauit autẽ totũ canonẽ ſcripturæ,& ita omnia in ea cõtenta(de ſacramẽtis,præceptis, hiſtoriis,& cæteris omnib.)ad hunc articulũ reducuntur.*Gab.d.25 q 1.ar.2.li.3.*Et notandũ ſecundum *Scot.*quod aliqua ſunt quæ communiter p̃dicantur in Eccleſia,& vſu feſtiuitatum Eccleſiæ approbantur,vt ꝙ Chriſtus natus eſt,crucifixus, & generaliter articuli Symboli,& in illis prædicatis tenentur minores ſuis Prælatis credere,& ſic prædicatis explicite aſſentire.Si vero ſui Prælati aut quicunque alii prædicant aliqua,quæ nõ communiter in aliis Eccleſiis prædicantur, ſed proponũtur in vno loco de nouo,non tenentur id ſimplices,ſeu minores firmiter credere, imo magis conſultum eſt non adhærere, quouſque ſciant illud credi ab Eccleſia tanquam verum. Si tamen quis credit,putans Eccleſiam ſic credere, etiam ſi fuerit erroneum,non peccat, dummodo tamen pertinaciter non adhæret. Simili modo in moralibus,ſi quis prędicaret actum aliquẽ eſſe moralem, qui tamen eſſet peccatum mortale,vtile eſt non credere,& donec poſt diligentem informationem certificatus fieret: ſe ab actu huiuſmodi ſuſpendere, maxime ſi audiuit ab aliis oppoſitum fuiſſe prædicatum. Vnde idem *Scot.d.25 q.1.li.3* dicit:Bene videndum eſt in moralibus antequam aliquid aſſeratur. Vnde vt ſcribit *Gabr.diſt.in.1. qu. 1.ar. 2. li. 4. concl. 4.* In credibilibus nihil eſt põnendum,niſi quod fidei veritas,aut ſcripturæ auctoritas vel Eccleſiæ determinatio, aut certa ratio conuincit. Alioquin fides noſtra ſupponeretur humanæ voluntati,contra illud *2.Petr.1.Hac primum intelligentes, quod omnis prophetia ſcripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt Dei homines*: & ideo (vt dicit *Magiſt.*) Quod de monte ſcripturæ non deſcendit,ea facilitate contemnitur qua approbatur.

Credens dicitur ille qui credit. Genus autem credentium eſt duplex(*Brul.d.16.q.2.lib.1.*) Quidam volunt ſigna, vtpute ſenſibiles & ſimplices:quidam volunt intelligentiam, vt perfecti in fide:vnde ſimplices & quilibet talis(vt ſcribit *Gerſ.p. 2. tract. de ſept. vir.*) qui humanam habet diſcretionem, tenetur ad minus explicite credere,& ſcire primum articulum fidei, & reliquos nullatenus diffiteri, ſed in generali credere quicquid ſancta & vniuerſalis Eccleſia credit. Et tenetur præter hoc ſe paratum exhibere ad amplius diſcendum, cum Doctorem Catholicum habuerit. Et quoniam obtuſum ſenſum habent ſimpliciores,non credo quod teneantur ita explicite ſcire ſicut explanatur eis (vt dicit *Gerſon.*) quia ſufficit quod accipiant explanationem ſecundum ſuam poteſtatem intelligendi, & non ſecundum voluntatem, aut facultatem explanatoris.Si autem primum articulum, vel plures etiam alios explicite crederent,& vni tantũ pertinaciter contradicerent, hæretici iudicarentur.Quia hoc fieri non poſſet,niſi egreſſi iudicium Eccleſiæ Paruuli hæreticorum iam per doctrinam peruerſam eſſe inciperent: Secus tamen eſt de ſapientioribus, qui tenentur explicite omnes articulos ſcire. Et maxime Prælati,aut quicunque alii,qui ſe fatentur Doctores, cum ignorantia iuris non cadat in Principem, aut Doctorem.*Gerſ. & Gabr. diſt. 25. quæſtione. vnica.artic.2.concluſ. 5. lib.3.* Quid maiores & minores credere debeant in generali & particulari,*&c.*

Credibile quod credi poteſt, vel quod creditur. Alio autem modo eſt obiectum veritatis, alio modo ſcientiæ,vt notat *S.Bona.q.1. prol.*Credibile enim ſecundum quod habet in ſe ratio-

Digitized by Google

rationem primæ veritatis, cui fides aſſentit propter ſe & ſuper omnia, pertinet ad habitum fidei. Secundum vero quod ſuper rationem veritatis addit rationem auctoritatis, pertinet ad doctrinam ſacræ ſcripturæ: de qua dicit *Aug. ſuper Gen. ad lit.* quod maior eſt eius auctoritas, quam humani ingenii perſpicacitas. Sed ſecundum quod ſupra rationem veritatis & auctoritatis addit rationem probabilitatis, pertinet ad conſiderationem *lib. ſen.* in quo ponuntur rationes probantes fidem noſtram. Sic fides differenter eſt de credibili, & libri de canone ſacræ ſcripturæ, & libr. ſeñ. Liber autem ſeñ. non ſic eſt ad defenſionem ſpei, & charitatis, ſicut fidei. *Bonau.*

Crimen dicitur peccatum. Crimen vario modo dicitur, Eccleſiaſticum & ſeculare, vt ſcribit *Gabr. lect. 75. can.* Quandoque ratione perſonæ committentis, quia Eccleſiaſtica vel ſecularis, vel ratione cognitionis, quia eius cognitio tantum ſpectat ad clericos in ſacris literis eruditos, vt crimina in ſacramento matrimonii, ac cætera commiſſa; vel ratione obiecti, quia immediate in Deum ſacramenta vel res Eccleſiæ admiſſum, vt hæreſis blaſphemia, ſacrilegium; vel ratione punitionis, ſeu pœnæ infligendæ; ſecundum quorum diuerſitatem modorum, idem peccatum poteſt nunc dici Eccleſiaſticum, nunc ſeculare. Non autem omnia crimina (vt ſcribit idem Gabr. poſt *Scot. diſt. 15. quæſt 16. dub. 3. lib. 4.*) ſunt à republica punienda, ſed aliqua diuino iudicio reſeruanda. Ea autem tantum poteſt iuſte punire, quæ coram Iudice reipub. poſſunt ſufficienter probari: & ideo non læditur reſpubl. in eo quod impeditur à punitione criminum occultorum. Illa enim non poteſt iuſte punire. Iuſtum enim eſt, vt diuinum iudicium excedat iudicium reipubl. In hoc autem excedit, quod quædam punienda reſeruantur diuino iudicio, in quibus non habet iudicare reſpub. Hæc autem ſunt crimina occulta, quæ coram Iudice reipub. probari non poſſunt, quæ ad eius iudicium referenda ſunt, cui nihil eſt occultum. *Homo enim tantùm ea videt quæ patent: Deus autem intuetur cor. 1. Reg. 16.* quare dicit Scotus, quod durum videtur aſſerere quod quilibet accuſat⁹ ab vno in publico, ſtatim teneatur de neceſſitate ſalutis confiteri in publico crimẽ occultum: non tantum habendo oculum ad pœnam, ſed etiam ad honeſtum, à peccato tamen excuſari non poteſt. Quoniam etſi huiuſmodi negatio non fuerit mendacium pernicioſum, eſt tamen mendacium, & per conſequens peccatum, &c. Vide latius *Gabr. vbi ſupr. & in can. expoſit. lect. 75.* de punitione peccatorum manifeſtorum.

Crimen concvssionis (vt notat *Gab. d. 15. q. 6. ar. 1. li 4.*) eſt dum quis minatur alicui, niſi hoc vel illud des: aut facias illud, faciam vel non faciam. Vel quando Iudex venalem dat ſententiam, alias non daturus: vel dum pœnam remittit, præmio vel cupiditate illectus. Sic qui in accuſatione innocentum coierit, vel qui pecuniam ob accuſationem vel non accuſationem denunciandum, vel non denunciandum, vel ob ferendum vel non ferendum teſtimonium accipit: Vel (vt inquit *Ric. d. 25. ar. 3. q 2. li* 4.) eſt cum aliquis prætextu officii ſui ab inuito aliquid extorquet, quod non debet. *23. q. 1. Militare.* Vnde extorſio rei indebitæ, inquit *Gab.* reducitur ad crimen concuſſionis. De quo *B. Hier. Luc. 3.* in regula militum ait: *Neminem concutiatis, &c.* Et crimen concuſſionis punitur reſtitutione quadruplici, vt. 18. *d. quoniam* § *porro & glo.* cum allegatis *ibid.* Et breuiter concuſſio eſt, quando quis id ad quod tenetur non impedit, niſi data pecunia, ſaltem vltra ſtipẽdium ſibi deputatum. Vnde *B. Aug. de verb. Dom.* & habetur 23. *q. 1.* Milita e militibus, protectoribus, cunctiſq; rectoribus dicitur quicunque ſibi ſtipendia publicè decreta conſequitur: ſi amplius quærit, tanquam calumniator & concuſſor *Ioan.* ſententia damnatur, *&c.*

Crvdelitas. Crudelitatem (inquit *Paul. Cort. libr. 3 ſen. diſtinct.* 8.) in animaduertendo atrocitatem definimus, quæ hoc modo à ſæuitia & immanitate diſſideat, vt crudelitas non modo eius qui plectitur culpam metiatur, ſed etiam fines animaduertendi tranſeat. Sæuitia vero nullam culpam expẽdat, ſed hominum cruciatu & vexatione paſcatur, quæ diritas ferina vocatur. Crudelitas, vt dicit *B. Thom.* eſt vitium humanum excedens modum puniendi culpas. 2. 2. *q. 157. art.* 1. Señ. definit ſic: Crudelitas eſt atrocitas animi in pœnis exigendis. *li. de clement.*

Cvlpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo, id eſt ingratus ad vitam æternam. Sicut per

Digitized by Google

per oppoſitũ gratia eſt, qua homo redditur gratus ſeu amicus, ſeu acceptus Deo ad vitam æternam. Accipitur autẽ culpa dupliciter, vt ſcribit *G ib.d.4.q.1.a.1.l.4.* Vno modo accipitur abſolute, pro actu illo quo offenditur Deus, nõ connotando offenſam. Alio modo cõnotatiue prout connotat repulſionẽ à vita æterna, & ordinationem ad pœnã æternã. Poteſt autem Deus (vt ibidem dicit *Gab.*) de potentia abſoluta remittere culpam & pœnã ſine infuſione gratiæ, poteſt etiam acceptare ad vitam ęternam: & illam conferre ſine gratia, verum de facto ſecundũ potentiam ordinatam, neutrum poteſt. Siquidem ordinauit nulli dare vitam æternam in futuro, cui non dedit gratiam in præſenti ſæculo, quod nobis manifeſtum eſt ex ſcriptura, & ſanctorũ ſcriptis. Et hoc vult *Scot.* cum dicit *d.4.q.2.l.4.* Deus pro ſtatu naturæ lapſæ nulli remittit culpam, niſi cui dat gratiam, nullum enim liberat à perditione, niſi quẽ ordinat ad hoc vt ſit filius regni. Et ideo (vt idem dicit *ſuper d. 1. q. 6.*) nullum liberat nec liberare poteſt à culpa, niſi cui dat gratiam: nec eſt poſſibile de potentia ordinata culpam originalem, nec aliquam aliam mortalem dimitti ſine infuſione gratiæ.

Cvlpa est triplex (vt ſcribit *Gab.d.21.l.2.*) Nam quædam eſt qua perſona corrumpit naturam, quale fuit peccatum primi hominis. Alia qua natura corrumpit perſonam, quale eſt peccatum originale. Quædam in qua perſona corrumpit ſeipſam, quale eſt peccatum actuale. Omnis autem culpa eſt miſeria (vt inquit *Brul.d.7.q.6.l.2.*) ſed nõ econtra, vt patet de Iob, qui ſubiectus fuit magnis miſeriis, ſed non culpis. Et cum omnis culpa eſt miſeria & infelix, illa propoſitio *Greg* O felix culpa quę talem ac tantum meruit habere redemptorem, eſt impropria & exponenda, vt & dicit *Brul.q.vl.in fin. l. 1. d. 1.* loquitur enim ibi *B. Greg.* exceſſiue de excellentia paſſionis quam ſuſtinuit Chriſtus ad delendum peccatum noſtrum: recte in ſimili ſicut dicitur quandoque: hic eſt bonus fur, vel latro, quia ſcit occulte ſuum exercere negotiũ & peccatum, cum tamen latrociniũ & furtum non ſit bonũ. Sic etiam hic: Nullus enim Angelus, nullus beatus, nec beatiſſima virgo Maria, ſecundũ omnes Doctores, meruit opus redemptionis, licet forſan meruerit accelerationẽ, quanto minus culpa hoc potuit. Item & illud *Greg.* Bonarum mentium eſt culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt: dicit *Cancell.* Agnoſcere culpam per firmum aſſenſum vbi non eſt, non eſt pium, ſed ſtolidum & fatuum. Vnde & væ eis imprecatur per Prophetam: *Væ qui dicitis bonum malum, malum bonum.* neque hoc voluit *B. Greg.* Sed agnoſcere, id eſt, timere vel formidare culpam, cum reputat culpam ex quadam leui ſuſpicione, vbi ſecundum veritatem quam euidenter neſcit culpa non eſt, hoc eſt piarum mentium, quæ non ſolum abſtinent ab his quæ ſciunt vel firmiter credunt eſſe culpas, ſed & ab his quæ ſuſpicantur eſſe culpas, nec ſolum à malo, ſed etiam ab omni ſpecie mali, ſecunpum Apoſtoli conſilium abſtinere ſatagunt. *Gabr. lect. 8. can.* & *Gerſ. de vita ſpirit. anim. lect. 6.* Et valet hæc doctrina ſcrupuloſis, in quibus nulla eſt animi conſtantia, qui jugiter in expletione ſuorum officiorum timent culpabiliter ſe deficere, vt latius videre potes *Gabr. vbi ſupra.* Hinc *Gerſ.* Iuſto ſtrictior conſcientia quandoque nocet amplius quam laxior, &c. Verum vt dicit *Scot. diſtinct. 15. quæſt. 4. lib. 4* multo magis vbi dubitatur an ſit culpa, & qualis culpa. Bonæ mentis eſt culpam agnoſcere, & ideo in tali caſu, *&c.* tutum eſt pœnitere indiſtincte tanquam de tali quale eſt, vtpote ſub tali diſtinctione: Si mortale, tanquam de mortali: ſi veniale, tanquam de veniali: neque facere culpam vbi culpa non eſt, hoc eſt per aſſenſum firmum determinare, hoc enim eſſet ſtultum & periculoſum ſecundum *Canc.* Vnde *Aur. in concipiend.* dicit intelligendum dummodo non ſit nimis. Et dicitur culpa (vt ſcribit *Iac. de Val. ſup. Pſal. 31.*) de culpo, is, culpſi, ſiue culpo, as: ſiue de cudo, cudis, quod idem eſt quod terebrare, figere & compungere, quia cudit & pungit conſcientiã peccatoris. Et dicitur communiter culpa peccatum & dolus in anima: ſiue in ſpiritu: & dicitur telum fixum in anima: & dicitur etiam ſpina jugiter mordens & pungens conſcientiam. Quæ quidem ſpina ſeu dolus non poteſt eiici, nec euelli ab anima, & conſcientia niſi per pœnitentiam: culpa vero remanet in anima poſt peccatum perpetratum. Nam, vt idem ait, ex peccato commiſſo ſiue ex præuaricatione præceptorum, tria remanent in anima. *Primo* reatus, quo obligatur ad rem reſtituendam, & etiam ad pœnam. *Secundo* deformitas

Digitized by Google

mitas quædam per abſentiam gratiæ, qua eſt peccator in odio Dei, & imputat ſibi Deus illud peccatum ad culpam & pœnam. *Tertio* remanet in anima culpa, per quam dicitur iniuſtus & dignus accuſari & poſſideri à diabolo. Et non ſolum per iſtam culpam accuſatur à diabolo, ſed etiam continue accuſatur à ſeipſo. Hæc *Iac. de Val.*

Cvlpa (vt ſcribit *Panor. in c. vnico, de commodato.* & poſt eum *Gab. diſt. 15. quæſt. 10 dub. 9. lib. 4.*) dicitur deuiatio ab eo quod bonum eſt, & per hominum diligentiam prouideri poterat, & hoc vltimum additur ad differentiam caſus fortuiti, qui non poterat prouideri. Et eſt quintuplex. Eſt enim culpa latiſſima, latior, lata, leuis, leuiſſima. Culpa latiſſima eſt dolus verus, puta machinatio ſeu circumuentio ad fallendum alium manifeſte adhibita. Culpa latior eſt dolus præſumptus, ſcilicet fallax circunuentio ad circumueniendum & decipiendum aliquem præſumptiue adhibita. Et licet dolus non poteſt probari, niſi per coniecturas, tamen quando ſigna ſunt manifeſta, dicimus dolum verum: quando non patent, dicimus dolum præſumptum. Culpa lata eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia quam habent communiter homines illius conditionis & profeſſionis: vnde dicitur vulgariter ignorare illud quod communiter homines ſciunt, eſt lata culpa. Et dicitur incircunſpecta, id eſt, inconſiderata, vt differat à dolo: quia ſi conſiderate deuiaret ab illa diligentia, eſſet in dolo. Exemplum de culpa lata. Vt ſi librum mihi conceſſum inconſiderate dimiſi in banco ante domum, & ſublatus eſt, ſum in culpa lata. Leuis culpa eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia quam habent homines, non tantum communiter, ſed diligentes. Culpa leuiſſima eſt deuiatio ab illa diligentia quam cõmuniter habent homines diligentiores & diligentiſſimi. Vnde ſicut diligentiſſimus potuit præcauere & non præcauiſti, es in culpa leuiſſima.

Cvltvs Dei (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 9. art. 2. quæſt. 3.*) poteſt accipi tripliciter, generaliter, proprie, & magis proprie. Vno modo dicitur cultus actus directus in Deum ſub ratione finis: & ſic eſt omnis virtutis. Alio modo dicitur cultus Dei actus in Deum directus, non ſolum ratione finis, ſed etiam obiecti: ſic eſt virtutum Theologicarum. Tertio modo cultus Dei dicitur magis proprie actus directus in Deum non ſolum ſub ratione finis & obiecti, ſed etiam ſub ratione honorabilis, & talis eſt actus adorationis, & ſic eſt virtutis ſpecialis, & hoc modo eſt ipſius latriæ, *&c.*

Cvpiditas eſt improba voluntas, ſecundum *Aug. lib. 3. de lib. arb.* Eſtq; cupiditas inordinatus amor pecuniæ, vel effrænatus habendi appetitus. Et *cupiditas* (vt dicit *Apoſt. 1. ad Timoth. 6.*) *radix eſt omnium malorum, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* Et ſicut (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. de myſt. Theol. p. 5. conſ. 27.*) cogitatio eſt improuidus animi obtutus ad euagationem pronus: ita conſequenter ad talem cogitationem ſi ſit de obiecto delectabili: ſequitur affectio improuida & vaga ſine vtilitate & fructu. Et hoc mihi ſatis congrue videtur appellari (inquit ipſe) libido, cupido, vel concupiſcentia vel cupiditas, &c.

Cvm quandoque accipitur copulatiue, quandoque aſſociatiue, vt notat *Scot. diſt. 9. lib. 3.* Vnde *Damaſ. cap. 54.* Chriſtus Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cum patre & ſpiritu ſancto vna adoratione cum incommutabili carne eius, non adorabilem carnem eius dicentes. In qua auctoritate (vt *Scot.* dicit) *cum* accipitur aſſociatiue: non autem copulatiue, vt ſit ſenſus: Adoramus verbũ *cum carne*, id eſt, habens carnem ſibi vnitam, non autem *cum carne*, hoc eſt, carnem adoramus, vt ſit propoſitio copulatiua, & hoc conſiderando carnem, vt caro eſt, & non vt vnita diuinitati. Sic ergo non debet excludi à termino adorationis caro, licet ipſa non ſit ratio adorandi. Exemplum ad hoc eſt de Rege & purpura, quia etſi & propter ſe, & in ſe ſit adorandus, tamen ipſe cum purpura adiuncta eſt etiam adorandus, non quod purpura ſibi adiuncta ſit cauſa adorationis, ita caro non eſt adorabilis in verbo vt ſit ratio adorationis in verbo. Aliud exemplum eſt de toto & partibus, ſi reuereor hominem propter ſapientiam, vel virtutes, totum reuereor, corpus ſcilicet & animam, non animam ſolum excludendo corpus ab ipſo reuerito. Similiter cum totũ homi-

Digitized by Google

[illegible] *manifeſtè* [illegible] ex-
cludendo [illegible] ſed [illegible] fidem [illegible] Chriſtus ſecun-
dum [illegible] excludē-
do [illegible] quæ nul-
la [illegible] ſummo Domino [illegible] Hinc [illegible] *ado-
rationem* [illegible]

CVRIOSITAS eſt ſuperflua [illegible] ſecundum *Hug.* [illegible] Curioſitas eſt vitium circa cognitionem intellectus [illegible] ad peccandum, & circa inſpectionem [illegible] ad concupiſcendum & ſpeculandum. Curioſus & ſtudioſus differunt. Curioſus eſt cupidus cognoſcendi ea, quæ nihil ad ſe attinent: Studioſus vero, quæ ad animum [illegible] liberaliter & ordinabiliter perti- [illegible] requirit. Et

CVRIOSITAS, vt ſcribit *Gerſ. de myſt. Theol. pr.* eſt ſtudium circa inutilia aut vtilia magis quam liceat, decet, vel expediat. Curioſitas (*Steph Brul.* [illegible]) eſt duplex. Quædam enim eſt curioſitas [illegible] & vitanda, qua, ſcilicet aliquis inquirendo ſic curioſus eſt, quod quærit aliquid omnino ſuperfluum, & de quo nulla certa reſponſio poteſt dari. Hoc modo (vt ipſe dicit) quæſtiones difficiles & curioſæ ſunt vitioſæ. De hac [illegible] *Gabr. d. 27. q. vn. a. 2. con 6.* Omnis, inquit, doctrina & omne ſtudium, debet de curioſitate [illegible] culpari, quæ non ordinantur actu [illegible] mediate vel immediate, ad bene, moraliter, gratuiteque viuendum. Vnde dare ſtudium [illegible] rebus inutilibus aut noxiis, vtilioribus [illegible] curioſitas eſt damnabilis, ait [illegible] Hinc & Salomon *Eccl. vlt. Faciendi* [illegible] *Deum time, & mandata eius obſerua,* [illegible] *homo,* id eſt ad hoc factus eſt, [illegible] omnis homo, &c. De hac re- [illegible] multa ſcribit *Gerſon* in [illegible] tractatibus. Alia eſt curioſitas [illegible] nobilitate animi [illegible] ordinando [illegible] propriam [illegible] difficiles & [illegible] quod [illegible]

CVSTOS. Triplex eſt cuſtos hominis, vt notat *Brul. d. 11. q. 1* 2 Quidam *vniuerſalis*, & eſt ipſe Deus, qui ſpecialiter curam habet de nobis. Vnde *Iob. 6. Quid faciam tibi, o cuſtos hominum.* Cuſtos *particularis* eſt vnus Angelus deputatus a Deo, ad cuſtodiendum vnum Principem, [illegible] principaliter toti populo [illegible] regnum, vel vnam patriam. Alius eſt [illegible] hominum *ſingularis*, & eſt Angelus deputatus ad cuſtodiam ſingularis perſonæ, quia cuilibet creaturæ rationali deputatur Angelus à principio natiuitatis: vel ſecundum alios à principio conceptionis. Vnde *Hieron.* Magna dignitas animarū eſt, quum quælibet ab origine natiuitatis habeat vnum Angelum cuſtodem.

CVSTODIRE ſecundum *Alex.* vltra hoc quod dicit præſidentiam & prohibitionē nocumenti in cuſtodiente, connotat in cuſtodito indigentiam, & quod habeat naturam lapſam, vel labilem ſeu defectibilem: non ſolum pœnæ, ſed etiam culpæ; In cuſtodiente autem naturam ſtantem: Per hoc habentur Chriſtum non habuiſſe cuſtodes Angelos, vel indiguiſſe cuſtodia, ſed miniſtros Angelos. In eo namque nulla fuit indigentia, neque natura lapſa, aut labilis. Sed miniſterium nihil tale connotat [illegible] miniſtratur, neque indigentiam, neque defectibilitatem: fiunt enim miniſteria ad honorem eius cui miniſtratur, & eius qui miniſtrat. Nam & ſeruire Deo, regnare eſt & ſumma libertas atque honor creaturæ (vt vult *Bern.*) Licet Chriſtus labilis fuit quātum ad naturam [illegible] quia mortalis, non tamen indiguit [illegible] quia & pati & mori in ſua [illegible] te erat. Hinc dicitur [illegible] 53. & *Ioann.* 10. [illegible] *ſumo eam. &c.* Ga[illegible] 1. q. 5. l. 2 Illud autem [illegible] *cuſtodiant te* non eſt [illegible] Chriſto, ſed membris. Chriſtus itaque non indiguit cuſtode, nec quantum ad [illegible] nec quantum ad [illegible] quantum ad [illegible] ſtat illud *Luc.* 22. *Apparuit* [illegible] Dicitur *Bona* [illegible] poteſtatis [illegible] Angelum [illegible]

tur [illegible] fuit exterius, non ad probationem [illegible], ſed ad noſtri inſtructionem, & ad [illegible] confutationem: de quo latius loquitur [illegible]. De cuſtodia autem Angelorum, & de effectu Angelicæ cuſtodiæ videatur ſupra in dictione *Angelus*.

Cyrographus dicitur & Cyrographum, & dicitur à χειρὸς, quod eſt man⁹: & γραφία, quod eſt ſcriptura: quaſi ſcriptura manufacta. *Bona d. 19 q 2. l. 3.* Et Cyrographus metaphorice accipiendo, eſt quædam obligatio, qua anima eſt obligata ad aliquam pœnam tranſeuntem, culpa actuali interiori & exteriori, ad reatum remanens in anima, ratione cuius diuina iuſtitia habet nos punire quantum ad pœnam: & diabolica malitia habet nos accuſare, & conſcientia noſtra habet contra nos remurmurare. *Brulef. d. 19 quæſt. 1. lib. 3.* Et dicitur Cyrographum culpæ, quia talis obligatio conſurgit ex noſtra culpa. Et dicitur cyrographum decreti, quia iſta obligatio eſt ex noſtra culpa, tanquam ex merito, & ex diuina ſententia, tanquam ex decreto. Chriſtus autem per paſſionem ſuam deleuit cyrographa culparum. Vnde *Gab. d. 19. quæſt. vni a. 3 d. 2 l.* [illegible] quod per peccatum primi hominis quo Deus toti generi humano offenſus eſt, homo [illegible] reatum ſeu debitum mortis æternæ, & [illegible] in poteſtatem diaboli, tanquam [illegible] pœnam infligentis. Hoc deniq; [illegible] quanto obligat hominem ad pœnam [illegible] dicitur Cyrographus decreti, quia ſicut [illegible] teſtimonium eſt vel certitudo [illegible] ita obligatio qua homo debeat [illegible] ex diuino decreto, (quia [illegible] dicitur cyrographus decreti.) Nunc autem remiſſo debito, quod eſt [illegible] propter peccatum contractum [illegible] nullum, liberatus eſt homo à [illegible] poteſtate diaboli, & ab obligatione [illegible] decreti, quia remiſſo debito [illegible] ad pœnam, ſed aſſumptus [illegible]. Et per hoc nec [illegible] & per [illegible] diaboli, nec eſt [illegible] cyrographi. [illegible] per paſſionem Chriſti [illegible]

De litera D.

Damnatio quandoq; [illegible] pro pœna [illegible] pro qualibet punitione [illegible] liquis eſt [illegible] acceptionem includit etiam [illegible] ri (vt ſcribit *Gabr. lect. 56. can.*) vnde [illegible] *Gregorius* dicit, quod eodem igne [illegible] ni, quo reprobi puniuntur: & in aliis [illegible] nibus locutionibus dicimus aliquem [illegible] nari ad certam pecuniariam pœnam, [illegible] liquod temporale ſupplicium. Vnde [illegible] *Fnch. 65.* & recitat *Magiſter d. 45. lib. 4* [illegible] fragiis quod quib. proſunt, aut ad hoc [illegible] vt ſit plena remiſſio, aut certe, vt tolerabilior [illegible] at ipſa damnatio, vbi damnationem [illegible] *guſt.* non proprie, ſed pro valde graui [illegible] pœna, vt dicit *Rich. d. 46. a. 2. quæſt. 4.* [illegible] bi locutus eſt *Aug.* ſub dubitatione, [illegible] tem contrariam aſſerit, vt dicit *Rich.* [illegible] cipiendo poteſt damnatio diuidi in [illegible] lem & æternam.

D. Th. 1. diſt. 48. a. 4. dicit quod [illegible] ſolute (quia ordinate non poteſt reuelari [illegible] cui dãmnationem ſuam,) reuelaret [illegible] nem, tenetur velle iuſtitiam & [illegible] nem.

Damnatio æterna eſt, [illegible] nam pœnam deputatur. In hac [illegible] ſcribit *ſ. Bona. d. 48. in dub lit. l 1.* [illegible] ctio, & æterna à Deo ſeparatio. [illegible] æternam à Deo nullo modo credo [illegible] quod aliqua anima recte debeat velle [illegible] per velle contrarium, ſed pœnam [illegible] latum eſt ſibi datum, & hoc [illegible] bet iuſtus de ſe & de alio debet velle [illegible] nis peccans finaliter, æternaliter [illegible]

Damnati ſunt il [illegible], qui ad [illegible] pœnam temporalem vel æternam [illegible] *vna. l. 4. roſ. theo.* quos *Paulus* [illegible] vocat profligatos & perditos [illegible] dãnatos æternaliter bñficia Eccle[illegible] litantis nec triumphantis [illegible] totaliter [illegible]

[illegible]

[illegible] hic acquiſita, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] d. 14. [illegible] quod [illegible] ad [illegible] [illegible]. Sic aliquis ſeipſum dicitur dare [illegible] ſeipſum [illegible] ad faciendum quod [illegible] placet. Illud vero dicitur datum ſe, [illegible] in poteſtatem alterius [illegible] alio dono [illegible], & per oppoſitum poteſt notificari dari in alio, vel ſimul in ſe & in alio. Clarius [illegible] 8 vbi vult quod ſpiritus ſanctus datur [illegible] creaturæ rationali & in ſe, & in ſuis, & ad ſanctificandum hominem, quod & ibid. probat & *Gab. vb ſup.* Et ſpiritus ſanctus dicitur ſe homini dare, cum illapſu ſuo ſanctificando hominem per gratiam inhabitando paratus eſt ipſum iuuare in omni actione meritoria [illegible] tandem eum in beatitudine ſublimare, & datur tunc quodammodo voluntati obtemperans. Stat enim ad oſtium & pulſat, ſi quis aperiens [illegible] dirur, & nunquam manum ſuam ſub[illegible]. Sic ergo hominem acceptando per gratiam & in actione meritoria modo ſingulari eum iuuando, dicitur ſe homini dare. Cum.a.ſpiritus ſanctus ſic ſeſe homini dat veluti donum increatum, ſemper infundit etiam gratiam gratum facientem, Donumq; creatum quo anima ornatur, & in Dei ſponſam adoptatur. Et ſpiritum ſanctum dari non eſt ipſum habere per informationem ſicut charitas habetur ſed per aſſiſtentiam, licet.a ſpiritus ſanctus ſit in peccatoribus [illegible] tamen habet facultatem fruendi eo [illegible], vt inquit *Brul.d.* 14 *q.*3 *d.*1. Datur prætere[illegible] ſpiritus ſanctus in donis ſuis, quando, ſc. dat [illegible] pro ſanctificatione rationalis creaturæ. Datur.a. & accipitur dupliciter ſpiritus ſanctus [illegible] *Gab. lect.* 2. *cano.* videlicet in gratia [illegible], & in gratia gratis data. Primo modo datur ad perſonalem ſanctificationē recipientis. Secundo modo non ſemper ad perſonalem ſanctificationem, ſemper autem ad Eccleſiæ [illegible]. De prima dicitur *ad Ro.*3. *Iuſti*[illegible] *per* [illegible], ſcilicet Chriſti, *Glo.* [illegible] Chriſti [illegible] Dei [illegible] [illegible] quo [illegible] [illegible]

[illegible] charitas eſt, aut ei inſeparabiliter coniuncta [illegible] quæ datur ſemper ad ſanctificationem, quia [illegible] *ipſa eſt qua operit multitudinem peccatorum.* De ſecundo. 1. *Cor.* 12. *Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eod. ſpiritu, alij gratia ſanitatum in* [illegible], *alij operatio virtutum, alij prophetia.* [illegible] Apoſtolus, *vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.* glo. Diuiſa ſunt dona, [illegible] alicuius ſingulariter dātur, ſed ad vtilitatem Eccleſiæ ædificandæ, &c. Vide la[illegible] *lect.* 2. Et ſecundum eundem *diſt.* 14 [illegible] *ſen.* ſpiritus ſanctus non datur in dono creato niſi in dono charitatis: patet, quia ſecundum vſum loquendi ſanctorum non datur alicui, [illegible] quem per ſpecialem acceptationem inhabitat tanquam dignum vita æterna. Sed nullus ſic acceptatur niſi in quo eſt gratia gratum faciens, quæ eſt ſola charitas, ideo ſolum datur in charitate tanquam in dono creato. Aſtipulatur *Petrus de Ali. quæſt* 9. *a.* 1. *l* 1. cum dicit: Spiritus ſanctus datur in ſuis donis, vel magis proprie loquendo datur cum ſuis donis, [illegible] abſolute poſſit dari ſine eis, & econtra. Et [illegible] eundem ſpiritus ſanctus non datur [illegible] alicui, niſi ei quem ſanctificat & acceptat ad vitam æternam, ſpiritus ſanctus autem nullum ſanctificat vel acceptat ad vitam niſi eum in quo eſt charitas creata ſiue gratia gratum faciens, & ideo ſancti dicunt ſpiritum ſanctum dari in charitate tanquam in dono creato. Nec [illegible] loquendi eſt apud ſanctos ſpiritum ſanctum dari in ſapientia, in fide vel in [illegible], & hoc poſſet conce[illegible], ſed [illegible] apud ſanctos vt *Ali.* dicit.

Et dari dicitur Deus [illegible] inhabitat gratuite per donum [illegible], Deus autem dupliciter dicitur [illegible] generaliter, & ſpecialiter per [illegible] cur tamen dari [illegible] creaturæ, [illegible] per donum charitatis [illegible] inhabitat [illegible] ideo [illegible] le donū [illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible] [illegible]

& ſpecialiſſime in Chriſto, quamuis Deus ſit in omnibus rebus generaliter, ſicut ipſe Dauid teſtatur, dicens: *Si aſcendero in cœlum, tu illic es.* De quo *Bon. diſt.* 37 *q.* 1 *l.* 1. Eſt præterea Deus in ſeipſo vt Alpha & Ω (vt ſcribit *Bruleſer diſt.* 37. *a.* 3. *lib.* 1.) Eſt autem in mundo vt creator & gubernator, eſt in Angelis vt beatificator. Vnde dicitur: *Pater noſter qui es in cœlis*, id eſt in iuſtis, non in cœlo empyreo. Vnde & thronus ſapientiæ anima iuſti dicitur, vnde & illud. *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra*, id eſt ſicut in iuſto, ſic in peccatore, vt, ſcilicet conuertatur. *Eſa.* 66. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra ſcabellum pedum meorum*, i. e. iuſtos inhabito per gratiam, impios premo per æterni iudicij diſtinctionem.

Dari ſpiritus ſanctus plenius, poteſt intelligi dupliciter (vt notat *ſ. Bona. d.* 15. *l.* 1. *in dub. lit.*) aut intenſiue aut extenſiue. Si extēſiue, ſic pluribus datus eſt ſpiritus ſanctus tēpore legis gratię, qa *in omnem terram exiuit ſonus eorum &c.* non tantum ad vnam gentem. Si intenſiue, hoc eſt dupliciter, quantum ad generalem ſtatum, aut quantum ad ſpeciales perſonas. Quantum ad generalem ſtatum in nouo teſtamento, quantum ad ſpeciales perſonas in veteri teſtamento, & ſic ſe habent ſicut excedentia & exceſſa, quia in ve. teſt. fuerunt aliqui viri Euangelici, & fuerunt in ve. teſt. aliqui abundantes in ſapientia: vt Salomo. aliqui in patientia: vt Iob. aliqui in manſuetudine: vt Moyſes. aliqui in fide: vt Abraham. aliqui in deuotione: vt Dauid. aliqui in miraculorum operatione: vt Elias.

Datvm et donvm differunt ſecundum magiſtrum, vt refert *Gab. d.* 8. *quæſt. vni. a.* 1 *lib.* 1. hoc quod donum dicit aptitudinem ſiue donabilitatem ideo quod non donatur, ſi tamen donabile eſt, donum dicitur. Datum vero dicit actum donationis. Ex quo ſequitur quod ſi aliquod æternum detur in tempore, ab æterno dicitur donum inquantum ab æterno fuit donabile, ab æterno enim fuit aptum vt daretur in tempore, non tamen dicetur ab æterno datum. [illegible] datum dupliciter accipitur [illegible] *vt ſupra.* Vno modo pro [illegible] alicuius obiecti, quod [illegible] ratione ſui [illegible] alio modo [illegible]

modo ſpiritus ſanctus [illegible] dotum patet per *Aug.* [illegible] donum eſt patris & filij [illegible] & filio. Item [illegible] filio à patre eſſe, ita ſpiritui ſancto [illegible] eſſe eſt à patre procedere & à filio. [illegible] donum ſecundo modo [illegible] ſpiritus ſanctus, ſed & filius donum eſt [illegible] ſpiritu ſancto in *textu magiſtri* [illegible] *datus eſt nobis.* Vtrique etiam & filius & [illegible] ſanctus mittitur creaturæ, ergo [illegible] tur. Sed ſi donum dicit proceſſionem [illegible] quo (vt videtur dicere Aug.) pater [illegible] donum, quia non procedit ab aliquo [illegible] ſcriptura non cōmemorat patrem eſſe [illegible]

Eſt quoque diſtinctio formalis inter [illegible] & donum, ſicut inter verbum & dicere [illegible] & generare, ſpiritum ſanctum & ſpirare [illegible] modo autem ſpiritus ſanctus ab æterno [illegible] filio à patre, & econuerſo patri à filio [illegible] diffuſe apud *Gab. vbi ſup.* Et de *dono* [illegible] tius Et vt ſcribit *S. Bonau. d.* 18. *q.* 3. *l.* 1 [illegible] que tam datum quam donum dicatur [illegible] nis, tamē conuenientius dicitur donum [illegible] ius eſt duplex ratio. Vna quidem eſt [illegible] tum cum ſit participium vel nomen [illegible] cernit tempus, donum autem à tempore [illegible] hit. Et ideo quia omnia dona ſupra [illegible] conuenientius dicitur in diuinis donum [illegible] datum. Alia ratio eſt, quia donum [illegible] nem dati addit conditionem liberalitatis [illegible] irreddibilitatis quæ eſt conditio maxime [illegible] litatis, & ideo maxime competit diuinis [illegible] eſt ratio quare donum appropriatur [illegible] donis, non tantum ipſi ſpiritui ſancto qui [illegible] principium gratuitorum donorum. Et quod dicitur donum & datum habetur *Iac.* [illegible] *tum optimum, & omne donum perfectum* [illegible] *&c.* Et vt idem notat ſecundum *Aug.* [illegible] Donum dicitur in diuinis proprie [illegible] liter non eſſentialiter, ſicut verbum [illegible] prie de filio D. Th. 1 p. q. 38. *ar.* 1 Datum [illegible] poteſt accipi & eſſentialiter & perſonaliter [illegible] proprie & communiter, tota enim [illegible] ſe, & tamen pater & filius proprie dant [illegible] ſanctum, vnde datum de ſe [illegible] quod communicatum.

[illegible]

[illegible] quando que [illegible] ſecundũ [illegible] dæ [illegible] habet locũ im- [illegible] debet quod ſit conſilij [illegible] quæ eſt [illegible] Sed illud nomen Deus cum iſto [illegible] debet, vt ſcribit *Bratſ.* [illegible] *l.* 3. ſemper [illegible] venenũ. Vnde *mag.* [illegible] hoc verbũ debet proprie non conuenit Deo.

DEBITVM quod quis debet dicitur. Et eſt debitum ex commiſſo quod eſt proprie debitũ, vt ſcribit *S.Bona.d.*43 *in dub.lit.l.*1. quia præit voluntatem: velit enim nolit obligatus eſt qui accepit beneficium ſi neceſſario eget beneficio. Debitum autem ex promiſſo quod eſt meræ liberalitatis eſt debitum quod ſequitur largitatem promittentis, & ideo ſecundum rem plus habet de ratione gratiæ quam debiti. Et hoc modo Deus eſt debitor, primo modo non. ex ſua enim liberalitate promittit vt alliciat, ſed nihil recipit, vnde obſequia noſtra non acceptat propter indigentiam, ideo ratio debiti ſecundum quod obligationem dicit, proprie in Deo non cadit. Si autem abutamur nomine vt debitum ſonet condecentiam bonitatis Dei, ſic capit in Deo. Vnde *Mag d.*43.*l.*1. Sed vt mihi videtur hoc verbum debet venenum habet, cũ [illegible] dicunt: Non poteſt Deus facere niſi quod debet, non autem debet facere niſi quod facit, multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec Deo proprie competit, qui [illegible] eſt debitor nobis, niſi forte ex promiſſo. [illegible] eius debitores ſumus ex commiſſo. [illegible] venenum euacuetur diſtingue verbi [illegible] poteſt Deus facere niſi quod debet, [illegible] d vult, falſum eſt. Sic enim poteſt [illegible] debere aliquid, quia vult illud. Si autem [illegible] quod non poteſt niſi quod debet, [illegible] ſt niſi illud, quod ſi faceret, ei be- [illegible] eſt *Hæc mag. vbi ſup.*

[illegible] quoddam eſt quod prouenit ex [illegible] qui regi fortiter mili- [illegible] ſtipendia. Hoc mo- [illegible]

[illegible] *Brul. d.*6.*q.*1.*l.*1. Eſt præterea quoddam debitum obligationis, quoddam congruitatis. *D.Th.*1.2.*q* 99.*a.*5.

DEBITVM eſt duplex. Quoddam eſt debitum ex charitate, quoddam eſt ex neceſſitate, vt ſcribit *ſ.Bona.di.*18.*circa text l.* 3. Debitum ex charitate non tollit perfectionem meriti, debitum vero ex neceſſitate quod[illegible] diminuit. quoniam ergo omnes alij debitores erant mortis, debito neceſſitatis, quę quidem prouenit ex reatu & obligatione culpę, Ideo dicit magiſter quod nullus poterat Deum placare, quamuis voluntarie perferendo mortem poſſet Deo placere. Chriſtus autem quia ſine debito mortis pertulit mortem, & placere potuit & placare: placere, quia ex bona voluntate: placare vero præter neceſſitatem. Nec quiſquam (vt ait *Mag.d.*18.*l.*3.) hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationi noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiens & perfecta fuit hoſtia, *&c.*

DEBITVM quandoque accipitur pro peccato. Peccata autem dupliciter debita nominatur (vt ſcribit *Gab.l.*72 *cano.*) non quidem formaliter ſed effectiue.

Vno modo quia peccando debitum ſoluere recuſamus, quo Deo tenemur, ſcilicet obedientiam & amorem. Peccamus enim committendo & omittendo: committendo, ſcilicet malũ, & omittendo bonum, puta ſi fornicamur, ſi occidimus, ſi furamur, committimus mala & agimus contra diuina præcepta, & per hoc ſubtrahimus ſibi debitam obedientiam [illegible] & timorem. Si Deum ſuper om[illegible], ſi parentes non honoramus [illegible] mittimus iterum Deo debitum [illegible], dilectionem, ſeruitutem, & c[illegible] peccata dicuntur debita noſtra, quia [illegible] pœnæ faciunt. Quicunque enim [illegible] peccat, reus efficitur pœnæ [illegible] ſoluere tenetur, niſi a Deo [illegible] *Gab.* Peccata itaque dicuntur debita [illegible], quia conſtituunt nos [illegible] ſuſtinendam propter peccata [illegible]

DEBITVM [illegible] quo vir tenetur [illegible] dicitur debitum qu[illegible]

[illegible] *nulla*, niſi ex ra-[illegible] Et quamuis ſemper [illegible] tamen ſemper licet petere.

Debitum [illegible] ſemper poſcenti ſoluendum [illegible] tamen eſt diebus ſolennibus abſti-nere. Vnde vt ſcribit *Tho. de Argenti. diſtinct.* 32. *libro* 4. Si coniunx ſine ſuæ corporalis vitæ pe-riculo poteſt reddere debitum, tunc ſemper tenetur reddere, maxime ſi exigens nullatenus vult pro tunc actu illo carere non tamen neceſ-ſitatis eſt exigere, vt habet *Rich.* Sed reddere debitum eſt neceſſitatis, vt ipſe ait *diſtinct.* 32. *ar.* 1. *quæſtio.* 1. *&* 2. *lib.* 4. Et quando vir qui-buſdam ſignis [illegible] mulierem petere, te-netur reddere [illegible]. Sed ſi coniunx ſine cor-poralis ſuæ vitæ periculo non poteſt reddere debitum exigenti, tunc non tenetur nec obli-gatur ad reddendum. Vide latius *Tho. Argenti.* & rationes eius, Vnde *Ger. in reg. moralibus.* Nul-lus coniugum tenetur reddere debitum in de-trimentum notabile & certum ſui corporis [illegible] fœtus naſcituri. Et ſecundum hoc cogno-ſcitur quãdo leproſis vel prægnantibus aut mẽ-ſtruatis, aut furioſis, aut epidimiacis, & ſimili-bus caſibus reddi vel non reddi debitum opor-teat. nec tempus & locus ſacer (vt idem vult) videntur excuſare quin alter coniugum tenea-tur alteri petenti reddere, præuia tamen qua-[illegible] monitione de non exigendo. Et reddere debitum eſt de iure naturæ (vt di-[illegible]. Ideo Eccleſia quæ nihil poteſt contra [illegible], non prohibet, nec diſſuadet quo-[illegible] tempore, nec intendit [illegible] laqueũ [illegible], ſed exactionem debiti diſſuadet ſacro tempore, quamuis non prohibeat, eo quod va-[illegible] carnis multum impedit eleuatio-nem [illegible] ad cœleſtia, cui maxime mens tem-pore ſacro debet intendere. Item ſecundum *Sco-tum* [illegible] debitum eſt laudabile, *diſtinct.* 32 *l.* [illegible] prolis, tum cauſa vitan-[illegible] eſt iuſtitiæ. Sed de lo-[illegible] quod in loco ſacro re-[illegible]

non credas ei inquit Angelus, nec valet [illegible] quod nulla ſit neceſſitas, &c. [illegible] docet & ponunt [illegible] quibus [illegible] reddere debitum [illegible] Nam contra [illegible] Eccleſiæ [illegible] mortale [illegible] Eccleſia [illegible] prohibet ne quis [illegible] certis temporibus. Vide latius de hoc [illegible] *Secunda* cauſa eſt impotentia [illegible] mitate ſui corporis. *Tertia* cauſa eſt [illegible] dulterii. *Quarta* ſi eſt votum emiſſum [illegible] bobus de communi conſenſu. [illegible] honeſtas, puta ſi petit in Eccleſia, vel [illegible] blico. *Sexta* eſt ſcandalum. *Septima* [illegible] religio, quam quis vult intrare. Has ſe-ptem cauſas aſſignant doctores propter quas non tenentur reddere coniuges debitum. De his latius proſequuntur. nec dicendum eſt de loco ſacro ſicut de tempore, quia [illegible] poteſt mutari locus quam tempus. & [illegible] ea locus ita pollui poteſt quod indiget re-conciliatione, vnde in loco ſacro non licet [illegible] nale debitum exigere nec reddere. ſi [illegible] per longum tempus eſſent ibi violenter [illegible] videtur quod tunc licitum eſt eis illud exigere & reddere quia non eſt ponendus laqueus [illegible] mabus propter immunditiam loci, [illegible] *Id. libro* 4. *Roſa. Theo* Item tempore [illegible] ſecundum *Rich.* magis eſt abſti[illegible] pter fructum, quia vicioſe tunc [illegible] & vt in pluribus vt dicit *Scotus* [illegible] leproſus. Vnde non ſine cauſa in lege Moſ[illegible]ca accedens ad mulierem menſtruatam de-bebat mori. Et quia reddere debitum [illegible] ceptum, coniunx ſanus tenetur reddere debi-tum coniugi leproſo, ſi poteſt fieri ſine periculo infectionis. Item furioſo habenti lucida inter-ualla reddendum eſt debitum, ſed non [illegible] ti in furia, quia pro illo tempore [illegible] eſt, vt dicit *Rich. diſtinct.* 32. *a.* 4. *q.* [illegible] alij. *&c.*

DE quandoque dicit circunſtantiam [illegible] materialis vel quaſi materialis, [illegible] *Arg. d.* 5. & poſt eum *Gab.* [illegible] *d.* [illegible] originationem. Vnde quãdo [illegible] ſubſtantia [illegible] eſt [illegible]

[illegible]

[illegible] vel quaſi mutationis, quia [illegible] mutabi-lis, [illegible], & concurrentes [illegible] perfe[illegible] [illegible] pro quanto neceſſa-[illegible] concauſantem. Eſt autem [illegible] generatio in diuinis tantum ſub ra-[illegible] inquantum, ſcilicet, ali-quid per eam capit eſſe. Et ideo generationi in diuinis non aſſignabitur materia vel quaſi ma-teria, ſed tantum terminus formalis. Eſt autem mutatio qua aliquod ſubiectum de priuatione tranſit ad formam. 6. *Phyſ.* Cum igitur dicitur quod filius eſt de ſubſtantia patris, intelligen-dum eſt quod ſit de ſubſtantia patris, ſicut de aliquo quod eſt ſibi conſubſtantiale, id eſt, de patre qui eſt filio conſubſtantialis. Præpoſitio itaque *De* [illegible] dicit, ſcilicet, originationem & conſub-ſtantialitatem, & neutrum ſolum. Si enim ſo-lam originationem diceret, tunc creaturæ eſ-ſent de ſubſtantia Dei, ſi ſolam conſubſtantia-litatem, tunc pater eſſet de ſubſtantia filij; vnde filius eſt de ſubſtantia patris, tantum eſt dicere, filius eſt originatus à patre, & conſubſtantialis ei. Dicit ergo *de* originationem, non quidem in proprio caſuali, ſed in illo quod regitur à proprio caſuali ad bonum intellectum, quia fi-lius non eſt originatus à ſubſtantia, ſed à patre, qui eſt eadem ſubſtantia cum filio. Vel *d.* poteſt dicere conſubſtantialitatem in proprio caſuali, [illegible] originationem in recto à ſuo caſuali, D. Th. [illegible] 9. a. 5. [illegible] *Gr g. d. 5 q. 2. 1. 1 & Gab. v. l. ſup.* [illegible]. Capitur & quandoque *de* ſubſtantiali-[illegible] ordinaliter, vt cum dicitur. De pane fit corpus Chriſti, ordinaliter: quia poſt panem fit corpus Chriſti, ſubſtantialiter, quia vna ſub-ſtantia [illegible] in aliam diuina actione.

[illegible] quod eſt volumen quod decem legis præ-[illegible] continet, & vt notat *Bruleſ. di 77. quæſt.* 1. [illegible] à [illegible] Græce quod eſt decem, & [illegible] quod eſt verbum, quaſi ſermo decem [illegible] de Dei mandata dicuntur decalo-[illegible] decalogi debuerunt dari per mo-[illegible] intelligo de debito obligationis, [illegible] quia Deus nulli obligatur, ita [illegible] is homo inſtrueretur, ve-[illegible]. & hoc Deum decebat, [illegible], nam in eis conſiſtit [illegible] quod dictat lumen [illegible] quod Deus qui eſt æ-mulator iuſtitiæ & rectitudinis homini leges impoſuit iuſtitiæ, ad quas ipſum obligauit, vt nullo modo liceret ipſum impune prætergre-di, & ſeruans eas [illegible] Deo poſſidebit.

Decanus ruralis dicitur & archipresbyter, vt dicit Pet. de *Pal. diſt.* [illegible] *17.* [illegible] *4.* [illegible] *2. libro 4.*

DECIMA eſt portio [illegible], veteres enim ex vnaquaque re decimas [illegible] diis ſolebant. Decima eſt omnium [illegible] quæſitorum pars Deo debita, dicitur [illegible], quia debent dari de omni re poſſeſſa, ſcilicet de omni lucro prædiali vel perſonali, immo de meretricio & hiſtrionatu, Eccleſia tamen non debet recipere quandiu ſunt in peccato *D. Th* 22 *q.* 87. *a.* 2. Perſonales Iudæi olim nõ dabãt. [illegible] Dici-tur iure *quæſitorum* quia non debent dari de ra-pina, furto, vſura nec de aliis reſtitutioni ob-noxiis, de fructibus tamen rei emptæ ex vſuris. D. Th. ibid. Quidam diſtinguunt à primitiis, quod primitiæ ſunt frugum, aliorum vero di-citur decima. Et decima tripliciter poteſt con-ſiderari, vt colligi poteſt ex *Alex. d.* [illegible] *3. p.* [illegible] *& Bona. ſupra. 2. diſt.* [illegible] *3 p. 2. art.* [illegible] *1* [illegible] . 1 Et *Guil. Scot.* His concordat *Rich* [illegible] *3* [illegible] *2. 2. quæſt.* 87. Et *Pelb. libro 3. roſ. theo.* [illegible] *A* [illegible]. §. *6. P*[illegible] vt eſt præceptum morale & de iure naturæ, ſcilicet, quod Deus honoretur de pro-pria ſubſtantia, ſic quod aliquota pars detur Deo ſeruientibus ad ſuſtentationem. Iſto mo-do ſemper fuit in præcepto ſimpliciter [illegible] iure diuino. ſecundum [illegible] quæ exigit vt qui [illegible] Ec-cleſiæ, dent eis temporalia. [illegible] dotibus in Ægypto [illegible] dabantur, ſic conſiderando [illegible] eti-am hodie in noua lege. [illegible] *mor.* art. Solutio [illegible] eſt de iure diuino, [illegible]

Sed quotam [illegible] aſſignare aut in alios reddditus con[illegible] di-ſtit. *Secun*[illegible] modo [illegible] iudicialis, ſcilicet in quantum [illegible] deci-mam dandam [illegible], & [illegible] da-tam fuit de conſilio [illegible] quia [illegible] art. 1. non [illegible]

N[illegible] uere [illegible] poſt [illegible]

[illegible] Non [illegible] isto modo non obligant [illegible] iudicialia, nisi prout præcipiuntur ab eo qui potest, id est ab Ecclesia. Vnde sicut sunt de iure positiuo, & manent vt præcepta Ecclesiæ in noua lege.

Dabant autem Iudæi ex præcepto tres decimas. Primas ministris sicut & nunc. Secundas in sacrificia quæ cessauerunt. Tertias pauperibus quæ nunc plus debentur. ibidem. Non erãt tamen illæ decimæ sacrificia, quia non offerebantur immmediate Deo. D. Th. ibid. q. 85. a. 3. Tertio modo consideratur decima vt quid cerimoniale siue figurale, quia figurabat perfectionem Christi, & Christum futurum. 1. *Cor.* 10. *Omnia in figura contingebant illis.* Etenim decimam dare fuit signum perfectæ curationis ab omni morbo peccatorum quæ expectabatur fienda per Christum. Nam denarius est numerus perfectus, quia primus limes numerorum, vltra quem nõ proceditur nisi replicando præcedentes numeros. Et ita qui dabat decimas protestabatur quasi in quodam signo ad se pertinere imperfectionem, reseruando sibi nouem partes substantiæ, & expectare perfectionem futuram per Christum. Isto modo decimæ sicut & alia cerimonialia cessauerũt ac prohibentur; inquantum est morale remansit. Vnde secundum S. *Tho.* 2 *quæst.* 1. *q.* 4 *a* 3. dicitur quod nulla consuetudo contraria soluit hominem ab obligatione reddendi decimas, quia hæc obligatio fundatur super ius diuinum & naturale, ideo semper tenẽtur homines reddere decimas si Ecclesia exigat, contraria consuetudine non obstante. Deus autem voluit in noua lege decimas dari, non in figura futuri, scilicet Christi, sed vt [illegible] ex nostris substantiis Deum honorando & gratias Deo agendo adquiramus gratiam spiritus sancti. *Secundo* vt per decimas mereamur bonorum temporalium & corporaliũ augmentum. *Malach.* 3. 16. *q.* 1. *Decima.* *Tertio* vt ex [illegible] obediendo præceptis iuris naturalis, & moralis, & Ecclesiæ, mereamur æternam [illegible] de decimis canonistas, q [illegible] Theologis in [illegible] nullam men- [illegible]

[illegible]

sustentationem eorum qui diuino [illegible] deputati. Morale enim [illegible] vt [illegible] viuat qui altari deseruit. 1. *Cor.* 9. [illegible] inquantum est donatio [illegible] honorem in fide mediatoris ob [illegible] morbi originalis. Figuralis inquantum [illegible] tio decimæ partis facta summo [illegible] ficabat curationem vtilem fiendam per [illegible] summum sacerdotem Christum. De [illegible] vtilitates importat, pro quanto [illegible] ri posteriores ex ipso in ratione [illegible] ponuntur. *Gab. d* 3 *q.* 2 *a.* 2. *l.* 3. Et *con.* [illegible] diator Dei & hominum Christus Iesus [illegible] in lumbis Abrahæ decimatus, cuius [illegible] propagationem ex lumbis Abraham [illegible] curatio per decimationem Abrahæ est [illegible] Sed Christus etsi in lumbis Abrahæ fuit [illegible] materialis Christi substantia fuit in lumbis Abrahæ tanquam effectus in sua causa, [illegible] per eius descensum vulnus accepit, nec [illegible] one indiguit, ergo eius curatio quæ non [illegible] figurari non potuit, & per consequens [illegible] tus non fuit. Et inquantum decima [illegible] ctus figuralis significabat futuram [illegible] curationem omnium morbosorum [illegible] um & futurorum ab Abraham descen [illegible] per summum sacerdotem Christum. [illegible] non figurabat tantum curationem Abrahæ [illegible] omnium futurorũ ab eo descendẽtium [illegible] hoc omnes in lumbis Abrahæ existentes [illegible] dum materialem substantiam [illegible] qui curatione indiguerunt, hac [illegible] Abrahæ significati & figurati. *Ga* [illegible]

Decipere vide in diction. *Fall* [illegible]

Defectus significat penuriam [illegible] aut culpam aut morbum. Sunt autem [illegible] ces defectus (vt notat *S. Bona. d.* 15. *q.* [illegible] dam sunt defectus qui sunt ex culpa [illegible] vero qui sunt ex culpa & ad culpam [illegible] nitas ad malum, & difficultas ad [illegible] autem defectus qui non tantum sunt ex [illegible] sed etiam via ad culpam non decuit Christum assumere, quia Christus fuit [illegible] omnino segregatus a peccato. [illegible] fectus decuit [illegible] assumere, [illegible]

[illegible]

defectus conſimiles. Perſonales autem defectus ſunt qui reſpiciunt aliquas perſonas ſpecialiter, ſicut diuerſæ ægritudinum ſpecies. Quoniam ergo Chriſtus venerat naturam humanã redimere communiter ſine perſonarum diſtinctione, hinc eſt quod defectus naturales non perſonales defectus pœnales tantum non vicioſos debuit in ſe habere abſque dubio. Itaque Chriſtus non omnes defectus noſtros aſſumpſit, ſicut dicit *Mag. d.* 15. *libro* 3. ſed illos tantum quos ipſum aſſumere decuit, & nobis expediens fuit. Ex alia autem & alia cauſa vt idem vult Magiſter ſunt iſti defectus in nobis & in Chriſto. In nobis enim ſunt ex neceſſitate contracti, ſed in Chriſto ſunt ex voluntate aſſumpti, vt pulchre deducit & probat *ſ. Bona. q.* 3. vbi ſupra. Vide infra in d. *Chriſtus*.

Defensor qui defendit aliquem ab aduerſario. Et defenſor (vt notat *Gab. q.* 2. *di.* 15. *art. c.* 3. *d.* 1. *libro* 4. & habetur in *glo. in cle.* 1. *de pœnis*) eſt duplex. Vnus qui auctoritatem delinquendi præſtat, & ille amplius punitur. Alius defenſor, q poſt delictũ defendit, puta impediendo ne delinquens ad iudicem veniat examinandus vel puniendus, vel ne fiat executio, & hic punitur. Secus ſi defenderit eum ne lædatur à priuato. Et quamuis non prodendus ſit qui bona fide ad alium confugit, non tamen eſt defendendus, quia qui defendit delinquentem, maledictus eſt apud Deum & homines, & corripietur increpatione ſeueriſſima. Vnde 11. *quæſtio.* 3. *Qui conſentit.* & 24. *quæſt o* 3. *qui aliorum*, dicitur. Qui aliorum defendit errorem, multo amplius eſt damnabilior illis qui errant.

Deformis, turpis, quaſi ſeorſum à forma: à quo deformitas. Et deformitas in corpore poteſt contingere tripliciter (vt ſcribit *Pet. de Pal. diſti ct.* 44. *quæſti.* 1. *libro* 4.) vno modo ex defectu alicuius conuenientis: ſicut mutilatos vel mancos dicimus deformes vel nanos, primos ex defectu membri: ſecundos ex defectu debitæ quantitatis. Secundo modo contingit deformitas ex appoſitione alicuius diſconuenientis, vt eſt membrum ſuperfluum: vt eſt ſextus digitus, vel macula ſuperueniens oculo vel alia ſuperfluitas in alio membro. Tertio modo ex indebita partium diſpoſitione, vt in claudis & luſcis & huiuſcemodi. Hæc Pal. vbi ſupra. Vide *Syl. in de Corpore vitiatis*.

Degenerare eſt à genere deſciſcere Vel (vt ſcribit *S. Bona. diſtinct.* 19. *in dub. lit. libro* 1.) eſt extra genus generantis exire. Exire autem extra genus generantis hoc eſt, aut quantum ad formam communem & naturam, & ſic eſt generatio in æquiuocis, ſicut equ⁹ ex aſina generat burdonem, & aſinus ex equa mulum, vnde mulus degenerat. Alio modo degenerare eſt proprietates degenerantis relinquere, retenta natura, ſicut filius qui generatur ex patre nobili & pulchro, eſt ruſticus & turpis. Tertio eſt degenerare, naturam generantis relinquere, non per diſſimilitudinem, ſed per diuerſitatem, & hoc modo omnis natiuitas creata degenerat, quia in omni creatura generans eſt aliud à generante, & in ſola diuina generatione degeneratio non eſt, quia nihil naſcitur nouum, nihil additur alienum. Et ideo generans à generante in ſubſtantia non ſeparatur, & ideo ſola illa generatio eſt nobiliſſima. Hæc *Bonauen.* Hinc Hilarius vt refert *mag. diſtinct.* 19. *lib.* 1. Fateamur inquit ergo quod pater eſt in filio & filius in patre & Deus in Deo, non per duplicem conuenientiam generum coniunctionem, nec per intimam capacioris ſubſtantiæ naturam, ſed per naturæ vnitam ſimilitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus naſcitur. dum nihil in his nouum eſt, nihil alienũ, nihil ſeparabile, &c.

Degradatio vide in dictione *Depoſitio*. Degradati dicuntur qui de exauctoratorum ſunt genere (vt dicit *Cort. l.* 4. *d.* 5.) Vide & alias multa de degradatione.

Delectatio ſecundum *Ariſt* 1. *Rhet.* eſt quidam motus animæ & conſtitutio [illegible] nota & ſenſibilis in natura exiſtente. Dicitur motus quod ponitur pro genere ſecundum *S. Tho.* 1. 2. *quæſtio.* 31. & ſecundum eum poteſt eſſe prædicatio cauſalis. Sed videtur quod poſſit eſſe identica, vt ſcribit *Gab. d.* 1. *q* 3 *lib.* 1. Nam motus non ſumitur hic vt importat [illegible] ſiuam rei tendentiam ad ſuæ perfectionis habendæ conſecutionem. Sed motus [illegible] quandam operationem complacentiæ in re volita & habita, quomodo intelligere, velle & ſimilia dicuntur motus, aut etiam [illegible] ab

 cil-

eiſdem, & quies in aliquo, conſiderata & habita bonitate obiecti veluti complacentis, ideo & poteſt accipi expoſitiue [illegible] um dicitur, eſt motus animæ & conſtitutio ſimul tota. Vbi ſecundum Beat. *Thom.* conſtitutio non debet accipi, prout [illegible] ſt conſtitui, ſed prout eſt inſtitutum eſſe quaſi in termino motus. Non enim delectatio eſt generatio, vt *Plato* poſuit, ſed magis conſiſtit in factum eſſe, vt dicitur 7. *Ethi.* Dicitur *ſenſibilis* per hoc ſecundum *Gabr.* excluduntur ea quæ nulla potentia cognitiua à nobis comprehendi poſſunt. Sicut enim nihil amatur niſi cognitum, ita & in nullo delectatur voluntas niſi in cognito & quod præſens eſt.

Dicitur *ſe[n]ſibile* vt excludatur inſenſibilia. Vide lati[u]s *Gabr.* Et *ibidem* dicit quod in damnatis nulla eſt delectatio, nec delectatio eſt amor, ſicut triſtitia non eſt odium. Nam beati oderunt mala, & tamen non triſtantur, quia beatitudo expellit omnem triſtitiam, ſicut damnatio omnem delectationem. Secus de Chriſto viatore & comprehenſore. Nec obſtat dictum *Greg.* dicentis diabolum delectari & exultare. Ad quod *Pſalmus & glo.* *Qui tribulant me, exultabunt, &c.* Nam exultare & delectari ibi ſumuntur pro [c]onplacentia intenſa in lapſu hominis, & non ſumuntur illa nomina proprie. Et dilectio eſt immediate à voluntate tanquam à cau[ſ]a efficiente. Sed delectatio intellectiua (nô autem ſenſitiua) eſt immediate ab actu voluntatis, vel ſic, cauſa immediata delectationis ſenſitiuæ eſt cognitio ſenſitiua. Cauſa vero immediata delectationis intellectiuæ eſt volitio ſiue actus voluntatis. Latius *Gabr.* vbi *ſupra.* Et probabilius dicitur quod delectatio eſt ſubiectiue in voluntate quam actu voluntatis, vt tenet [illegible] cam quem refert *Gabr.* qui longior eſt in h[ac] re, vide eum.

D[E]L[E]CTATIO ſecundum *Gerſ. p. 4. lib. 2.* quæ incipit, *pœnitemini*, eſt motus animæ conſurgens ex appr[e]henſione obiecti per modum conuenien[tiæ] [illegible] motus ſequens ad [illegible] obiecti per modum diſcô[nuenientiæ] [illegible]

[illegible] *ſup. Cant. Cant. co[n]ſid. 2.* Delectatio [illegible] nec [illegible] ſimilitudine [illegible] Cau[illegible] ab amore [illegible] populare [illegible]

Gaudium niſi de amore nullum eſſe poteſt.

Eſt itaque delectatio perceptio conuenien[tis] coniuncti. amor autem non eſt niſi conu[eni]entia, & adaptatio rei ad ſuum conueniens. La[ti]us *Gerſ.* ſcribit. Et delectationum aliqua[e] [ſunt] corporales & ſenſitiuæ, aliæ ſunt ſpirituales ſeu intellectuales, *Gerſ. p. 2 de delectatio. an ſit pec[catum]*. Delectationes corporales & ſenſitiuæ d[i]cuntur quæ in appetitu ſenſitiuo, & de bono ſenſ[ibili] ſeu bono ſecundum ſenſum fiunt.

Spirituales vero ſeu intellectuales, quæ [ſunt] in appetitu intellectiuo, & de bono intell[igi]bili, ſeu bono ſecundum intellectum. H[æc] *Gerſon*, qui & multa de delectatione ſc[ribit] *vbi ſup.*

DELECTATIO adhuc quædam eſt ſpiri[tualis], alia carnalis, & non accipitur ibi ſpiri[tu]alitas & carnalitas vt ſtatim ſupra, inquantum [illegible], ſcilicet ſolam animæ vel corporis delectationem importet, ſed vt capit Apoſtolus, diſtinctionem faciens inter hominem ſpiritualem & carnalem, 1. *Corint.* 3. & in pluribus aliis locis. Vnde delectatio ſpiritualis eſt, quæ eſt in Deo creatore, vel propter Deum. In creatore quidem, quando, ſcilicet homo in eo directe delectatur, conſiderando, ſcilicet & contemplando ſuam immenſitatem, maieſtatem & [virtutem] & bonitatem & huiuſmodi, iuxta illud *Pſalm.* *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Et illud *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones [cordis tui]* *Pſalm.* 36. propter Deum vero, quando [ſcilicet] aliquis in aliquo bono alio à Deo, ſiue ſit intellectuale ſiue corporale, debite delectatur, non tamen illic ſiſtendo, ſed delectationem illam pure in Deum reflectendo, vt ſi quis (*exempli gratia*) in ſcientia ſibi data delectaretur [illegible] tum ſe per eam in Deum ad laudem que ſuam, & ſui nominis exaltationem proficere poſſe ſperaret, vel in aliqua re magna, pulchra, vel admirabili manu ducendo per illud intellectum ſuum in admirationem, & delectationem in finitæ potentiæ, ſapientiæ & bonitatis Dei, iuxta illud *Pſalm.* 91. *Delectaſti me D[omine] in [factura] tua, & in operibus manuum tuarum exult[abo].*

Et h[uiuſmodi] delectationes ſp[irituales] [illegible] ſolum peccata non ſunt, ſed [illegible] tæ eſſe poſſ[unt] quod [illegible] hominem [illegible] *Gerſ.*

DELECTATIO CARNALIS [illegible]

[illegible]

tuali[illegible] dicta [illegible] eſt duplex, ſcilicet naturalis & [illegible]. Naturalis eſt cum vnaquæque [illegible] in ſuo obiecto, quod tanquam ſibi [illegible] & conueniens apprehendit, delectatur, vtputa ratio in cognitione veri, viſus in coloribus, maxime mediis, auditus in ſonis mediocribus, & ſic de aliis. Et proprie nihil aliud eſt quam quædam naturalis virtutis appetitiuæ quies, in aliquo bono ſibi conuenienti amato ſeu deſiderato, vt poſſet poni exemplum in calefactione poſt magnum frigus, vel potu poſt vehementem ſitim. Et hæc delectatio ſic conſiderata & ſtricte ſumenda vt diſtinguitur à voluntaria de ſe, nec eſt laudabilis nec vituperabilis, quia vt frequenter, quod actus dicantur virtuoſi vel defectiui, hoc habent à ratione & voluntate, inquantum, ſcilicet ab eis imperantur vel conſentiuntur. Delectatio vero voluntaria eſt proprie quæ apprehenſionem rationis ſequitur. Cum enim ratio aliquid tanquam bonum conueniens apprehendit, cauſatur in ea quidam motus ſeu appetitus ad illud ſic apprehenſum, quem conſequitur delectatio, quæ proprie nihil aliud eſt niſi quædam voluntatis complacentia in eo quod ſic ipſa ratio apprehendit. Et hic motus ſeu appetitus rationis eſt ille motus ſeu appetitus qui rationalis nominatur, & large ſumendo poteſt dici & delectatio naturalis. Sed vt diſtinguitur à naturali dicta ſupra conſideratur ſolummodo inquantum à ratione quæ voluntatem regulare habet, imperatur aut conſentitur & inquantū ipſa voluntas in cuius libertate erat apprehenſionem & motum rationis ſequi vel non ſequi propter quod huiuſmodi delectatio voluntaria appellatur ad ipſam etiam mouetur & inclinatur. Et ſi illa delectatio eſt debite regulata debiteque menſurata, vt, ſcilicet, in rem licitā, & quantum debet & quomodo debet, talis delectatio non eſt peccatum, vt in actu coniugali vel cibo & potu. Si autem huiuſmodi delectatio voluntaria ſit rationis apprehenſionem cōſequens, non eſt debite regulata, vtputa quia eſt in rem illicitam, vel quia debitam menſurā aut debitum modum excedit, quod ex vicio [illegible] procedit, propter quod & vicioſa [illegible], & illa poteſt eſſe veniale peccatū, [illegible] vel in verbo ocioſo, quod [illegible] poſſet effici mortale, aut contemptu, vel poteſt eſſe mortale. Et ſi huiuſmodi delectatio non eſt moroſa, tunc non eſt niſi veniale. Si vero moroſa fuerit, eſt peccatum mortale, intelligendum vt dicunt doctores quidam de mora conſenſus in delectationem, & non de mora temporis. Latius tamen & melius declarat & oſtendit *Gerſ.* quando ſit peccatum mortale *p.2.tr.tct.de delect.* quando ſit peccatum, quem videre potes.

DELECTATIO eſt in ſenſu dupliciter (vt ſcribit *S.Bona.diſtinct.49.a.3.queſt.1.lib* 4.) Vna per redundantiam, alia per obiecti præſentiam. Sicut quando anima eſt interius plena delectatione, ita inebriantur potentiæ ſentiendi, vt nullo modo quærant nec egeant exterius delectari. Et hæc delectatio erit præmium omniū ſenſuum, in omnibus ſanctis. Hanc autem delectationem non habent à ſe, nec ab actu ſuo, ſed ab actu animæ. Alia eſt delectatio per obiecti conuenientis præſentiam, & quia ſolum duo ſunt ſenſus qui habent obiecta glorioſa, ideo ſolū in duobus eſt, & hoc non eſt præmiū niſi valde accidentale, quia nō magis eſt glorioſus ſenſus in illius abſentia q̄ in præſentia, &c.

DELERI eſt in totum leuari & remoueri. Vbicunque autem hoc verbum deleri vel delebitur in ſcriptura ponitur, aut peribit de populo ſuo, denotatur interitus ſalutis & mors æterna, vt notat *Gab.di.1.q.4.a.2 li* 4. Vnde *Gen.* 17. dicitur: *Maſculus cuius præputii caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Et hoc verbum Deleri poteſt accipi dupliciter, (vt ſcribit C[illegible]*r.Came.q.12.a.1. l.1.* Vno modo proprie. Et ſic deleri de libro vitæ præſupponit fuiſſe ſcriptum, & deleri de libro, idem eſt quod non eſſe ſcriptum & prius fuiſſe ſcriptum. & ſic ſcriptus in libro vitæ non poteſt deleri, intelligendo de his qui ſunt ſcripti ſecundum æternam præſcientiam, nam hoc argueret mutationem voluntatis diuinæ, vt patet. Alio modo poteſt ſumi magis large, vt idem eſt delere quod non eſſe ſcriptum, & hoc eſt poſſibile de potentia abſoluta. Quod ergo Moyſes fuiſſet deletus de libro in quo erat ſcriptus ſimpliciter impoſſibile fuit in primo ſenſu, & implicat contradictionem, ſicut patet, ſed non in ſecundo ſenſu.

Quod autem Moyſes dixit, *Exo.* [illegible] *[illegible] Domine aut dimitte eis noxam hanc, aut* [illegible]

me de libro tuo quem ſcripſiſti. ait Magiſter hiſtoriarum quod hoc ex magna confidentia in Deum eſt impoſſibile dictum: quaſi diceret: ſicut eſt impoſſibile vt me deleas, ſic oro non poſſe fieri quin dimittas, &c.

DELERE peccata eſt ea remittere, amouere. Aliud autem eſt peccata deleri, aliud bona opera mortificari, vt ſcribit *S. Bona. diſtinct. 22. p. 1 quæſtio. 1. l. 4. in ſolu. arg.* Bona namque opera mortificantur, non quia eſſe deſinant, ſed quia reputantur indigna remuneratione æterna, propter indignitatẽ ſolum peccantis. Sed peccata deleri, vere dicit peccati expulſionem & remotionem talis vicii ab anima. Vnde ſicut charitas quæ eſt habitus animæ nunquam eadem redit ſi amittatur, ſic nec culpa eadem redire poteſt. Et à verbo delere venit deletio, quę eſt triplex (vt ſcribit *Brul. d. 6. q. 5. libro* 4. Prima eſt deletio acceptionis vel acceptationis diuinæ, & eſt illa qua deletur gratia vel ipſa charitas, per quam homo eſt acceptabilis ad vitam æternam. Et iſta deletio eſt peſſima, & eſt à Deo effectiue, à peccatoribus demeritorie. Vnde *Pſalmus* 68. *Deleantur de libro viuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.*

Secunda eſt deletio iniquitatis peruerſæ. Et eſt illa qua peccatum mortale deletur in aliquo, & iſta eſt optima, & fit per gratiam formaliter. De hac dicebat *Pſal. 50. Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.*

Tertia eſt deletio entitatis creatæ, & eſt illa qua deletur & deſtruitur aliqua entitas creata. Et iſta eſt duplex. Quædam eſt annullatiua ſimpliciter & totaliter, & eſt illa qua res ſic deletur quod ex ea nihil remanet, vt quando deletur & deſtruitur gratia totaliter. Et hoc fit quando quis peccat mortaliter.

Alia eſt deletio annullatiua partialiter & eſt illa qua aliquid annihilatur, ſic tamen quod aliqua pars ei⁹ remanet, vt fit in morte animalis.

Character quoque non deletur per deletionem, quando quis peccat, licet deleat gratiam, vnde & non deletur per deletionem acceptationis diuinæ, quia poteſt ſtare cum peccato, nec poteſt deleri per deletionem iniquitatis peruerſæ, nec eſt delebilis per deletionem entitatis creatæ ab aliquo ente naturali. Sed character de potentia Dei increata eſt delebilis, vt olim dicebat: Delebo omnem ſubſtantiam quam creaui à facie terræ, ſed character eſt entitas indelebilis de potentia Dei ordinata, quia ſic ordinauit.

DELICIÆ dicuntur oblectamenta [illegible] nobis ſunt voluptati. Deliciæ vero paradiſi ſpiritualis ſunt gratia & virtutes *Gal* [illegible] *lib. 2.* Et illud Prouerb. 8 *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum*, intelligitur (vt ſcribit *Gerſ. 3. ſup. cant.*) non formaliter ſed cauſaliter, quia facit effectualiter delectari, vt eſt illud: *Lætabitur Dominus in operibus ſuis.*

DELINQVERE eſt peccare vel omittere, quæ quiſquam facere debet. Vel vt ſcribit *Paul. Cort. libro 2. ſententiarum, diſtinct.* 3. delinquere nihil aliud eſt quam ab amuſſi declinare actus. Nam ſi vel ex rerum natura, vel ex moralium aut artificiorum ratione peccatum elicitur, id ſolum à recto non torquetur, cuius eſt formula ipſa agentis virtus. Diuinæ autem mentis voluntas ſola eſt amuſſis actus ſui, nulliſque ſuperioribus finibus circunſcribitur. At cæterorum quorumcunque voluntas nullam actus ſui formulam aſſequitur, niſi quatenus in rectũ ab vniuerſitatis parente dirigitur. Ex quo quidem aſſumitur Deum delinquere non poſſe, cætera autem delinquere poſſe conditionis naturæ ſuo modo, quo conſtituto probatur cœlicum genus peccare potuiſſe hoc eſt Angelos per ſuperbiam, ſcilicet. Et à delinquere venit delictum, quod idem eſt quod peccatum. Et licet omne delictum dicatur magnum (vt ſcribit *Iac. de Val. Pſ.* 18.) inquantum contra Deũ committitur, tamen peccatum finalis impœnitentiæ & obſtinationis dicitur maximum, eo quod poſt mortem non poteſt per pœnitentiam deleri, quia non amplius eſt locus nec tempus pœnitentiæ. Dicitur autem delictum quaſi derelictum. Eſt enim boni deſertio.

DEMERITVM vt habet *Ri. b. diſtinct. vlt. lib. 4. circa tex. & lib. 2. diſt.* 7. dicitur culpa pro qua ſecundum decretum diuini iudicii infligi debet à iudice pœna peccati.

DÆMON ſecundum *Gu.il. lib. 2. ſen. di 5.* ſolet capi tripliciter. Vno modo idem eſt quod ſciens, vnde in Latino interpretatur ſciens vel ſciens.

Inde mali ſpiritus vocantur [illegible] id eſt malũ ſcientes. Sed boni Angeli dicuntur eudæmones. Vel, vt aliqui dicunt, [illegible]

id eſt bonum ſcientes. Nam καλὸν Græce Latine dicitur bonum, ſiue pulchrum, ſiue honeſtū. Hinc *Act.* 17. Athenienſes di. de Paulo quod nouorum dæmoniorum videretur añunciator eſſe. i. e. nouarum ſcientiarum, vt patet ex textu ſequenti. Dixerunt. n. eid. *Noua infers auribus noſtris*, ita quod dæmonium idem ſit quod ſcientia, & dæmon idem quod ſciens. Secundo modo dæmones dicuntur apud Platonem quidam ſpiritus naturæ ſubtilis aereæ miræ cognoſcibilitatis ſiue bon⁹ ſiue malus. Tertio principaliter dæmon accipitur in Theologia pro Angelo apoſtata, per peccatum obſtinato. Et eſt inuentum hoc nomen ex lingua Syriaca, ſcil dæmon, quaſi dimon à diuitiis & mammon. Mammon quippe in illa lingua diues dicitur: Dum igitur Angelus malus ſine merito voluit habere diuitias beatitudinis & diuinæ æqualitatis, recte dęmon nuncupatus eſt. Siue per contrarium diues ironice loquendo, i.e. paupertimus ſeu miſerrimus. Hic omnib. nocere ſtudet. Vnde *Aug.* 8. *de ciui. Dei*. dicit. Certum eſt dæmones eſſe ſpiritus nocendi cupidiſſimos, ſcilicet hominibus in anima & corpore, & à iuſtitia penitus alienos, ſuperbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacia callidos, *&c.* Vnde Dei iuſtitia digni ſunt pœna. Concordat *Paulus Corteſius lib.* 2. *diſt.* 3. cum ait: Dæmonum genus eſt natura noxium, inuidiæ felle luridum, in fallēdo vafrum ac inſidioſum, verriculum generis humani. Ideoq; in hominum corpora obrepere, ac vltro citroque vexando concurſare, ſuapte natura poſſunt, nec eorum quidem appulſus animantium genus vllum expers videri poteſt niſi ſit cœleſti ſera aditus præcluſus. Vnde *Gerſ. p.* 1. *tract.* de erroribus circa artem magicam & articulis reprobatis ait. Tradit vera fides quod dæmones nequam ſunt ſpiritus, humanæ naturæ hoſtes acerrimi, ſæuiſſimi, aſtutiſſimi, quorum violentiam improbiſſimamque tyrannidem ſi non compeſceret & frænaret diuina bonitas. de hominibus actum eſſet quod ipſi funditus deperirent. *Iob.* 41. *Non eſt poteſtas ſuper terram quæ comparetur ei*, attamen ſuus conatus omnino vanus eſt, niſi in tantum quanto permiſerit Deus. Permittit autem Deus propter obſtinatorum damnationem vel ad peccantium purgationem & punitionem, vel ad fidelium probationem & meritorum augmentum, vel ad gloriæ Dei manifeſtationem. Et hoc latius declarat *Gerſ.* Accedit eid. quod haud quoque (vt ait *Cort.*) eſt eorum naturæ negatum quin poſſint corporum integumenta arripere, in variaque figurarum genera transferri, quo callidius improuida hominum ingenia laceſſant, vt ſæpe in diuorū pugilata cōtig. ſſe legim⁹, qui olfactu aduērantiū pſtigias agnouerūt. Hæc *Cort. d.* 3 *l.* 2.

Dᴇ ᴅᴀᴇᴍᴏɴᴇ ſuccubo & incubo, vnde dæmon (*Gabriel diſt* 8. *quaſt.* 1 *artic.* 3. *lib* 2.) poteſt alicui ſuccumbendo in aſſumpto corpore in ſpecie mulieris alicuius ſemē recipere & ſeruare illud in ſua naturali qualitate conuenienti naturali generationi quouſque transfundat illud in matricem alicuius fœminæ ipſi incubando. Et per hunc modum fœminas imprægnare, vbi nihil facit niſi quod primo recipit ſemen à viro, ei in ſpecie fœminæ ſuccumbendo, & poſtea mouet illud localiter transfundendo in fœminæ matricem ei incubando. Et ſic ſi ſemen illud receptum & transfuſum non amittit ſuam vim naturalem & qualitatem conuenientem, poteſt per ipſum fieri conceptio & generatio, acſi primo de viro (à cuius corpore deciſum eſt) immediate transfuſum fuiſſet in fœminam illam. De hoc *B. Aug* 15. *de ciui. c.* 23. dicit: Quoniam creberrima fama eſt, multique ſe expertos vel ab eis qui experti eſſent, de quorum fide dubitandum non eſſet, audiſſe confirmant, ſiluanos atq; faunos (quos vulgo incubos vocant) improbos ſępe extitiſſe mulieribus & earum appetiſſe & peregiſſe concubitum, & quoſdā dæmones quos dutios galli nuncupant, aſſidue hanc immundiciam & tentare & efficere plures taleſq; aſſeuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc ille: Et hoc modo attribuitur angelo, non quidem bono (abſit. n. vt tam vilib. ſe immiſceat) ſed malo, generare non quidē quod de ſua ſubſtantia generet, ſed quia conſtituendo ſe primo ſuccubum, deinde incubum, ſemen receptum transfundit. Nec dæmon ſic pater eſt pueri geniti, ſed vir à quo deciſum eſt illud ſemen, & à dæmone ſuccubo receptum. Et ita intelligenda ſunt quæ de incubis & ſuccubis in hiſtoriis & ſanctorum legendis leguntur. *Gab.*

Dᴇɴᴀʀɪᴠs ſubſtantiue genus eſt monetæ argenteæ quod denas libras æris valeret. Accipitur modo pro nummo, & in ſacra ſcriptura quandoq; accipitur pro fœlicitate æterna. Vnde dicitur *Matt.* 20. *Acceperunt. a. ipſi ſingulos denarios.*

rio. Quod verum eſt (inquit *Scot.d.vlt.q.6 l.4.*) & exp[illegible]tur de vita æterna, quam quilibet accipit. Aliter expono dicit *Scot.* quod ille denarius eſt eſſentia diuina, quæ eſt idem obiectum omnium beatorum, & datur omnib. ſub æquali ratione, quia infinita ex parte obiecti.

DENOMINARE eſt nomen alicuius habere vel nominare. Et res quandoq; denominantur à re poſitiua quam habet, vt ab anima rationali rationalis, ab albedine albus, à gratia gratus (vt ſcribit *Gab.d.34.vni.a.1.l.2.*) Aliquando à re aliqua qua caret, vt cæcus à carentia viſus, iniuſtus à carentia iuſtitiæ Et ſecundum hoc aliquæ denominationes dicuntur poſitiuæ, aliquæ priuatiuę, vel negatiuę; primarum denominationum abſtracta ſupponunt pro aliqua re ſeu entitate, vel pro plurib. rebus, ſecundarum vero abſtracta non ſupponunt pro re aliqua, ſed important carentiam rei, vt tenebræ non ſupponunt pro aliqua re, ſed dicũt abſentiam lucis Et propoſitiones affirmatiuæ de talibus abſtractis, vt vere ſint accipiendæ ſunt negatiuæ, vt ſi dicimus. Aſſumunt tenebræ accipienda eſt ꝓ illa, nõ adeſt lux Cæcitas ineſt oculo, i.e. ocul⁹ caret ſeu nõ habet viſum. Et cũ dicitur malum eſſe in re aliqua, nõ aliud ſignificat niſi quod aliquod bonum non habet, quod habere debet. Et ita omnes affirmatiuæ in negatiuas ſunt reſoluendæ. Hæc [illegible] *de A 1.ind.34 l 2* Similia habentur in *de Ciuit. Dei, l.11.c.10.d. teneb.* Item *l.14 c.11.* de malo. *& lib.11.cap.22.* de malo. Vide *Gabriel. vbi ſupra.*

DEPENDERE ab alio eſſentialiter intelligitur vno modo ſimpliciter & abſolute (vt habet *Gabr e.d.2.q.10.l.1.* Et *Cardin.alu quæſt.3 a.3 in fi.lib. 1*) quia, ſcilicet ſine illo non poſſet eſſe vel conſeruari alijs quibuſcunq; poſitis. Et ſic nihil eſſentialiter dependet niſi à ſolo Deo. Vnde idem *Gab in diſt. 2. quæſt. 1. lib. 2.* tam Angeli quam ſubſtantiæ corruptibiles ęqualiter dependent à Deo tanquam à cauſa conſeruante. Alio modo [illegible], quia, ſcilicet de facto ponitur [illegible] ab illo, & ſine illo non fieret [illegible] fieri poſſet, licet bene abſolute [illegible] eſſentialiter dependet à cauſa [illegible] curſum naturæ cauſa [illegible] ab illa. *Gab in* [illegible] qui paulo ante [illegible] quod ſecundum fidem [illegible] cauſando eſſentialiter dependet à Deo, & Deus à nulla cauſa dependet eſſentialiter cauſando. Item ſecundum fidem ſimpliciter & abſolute nihil eſſentialiter dependet ab aliqua cauſa creata, ſiue in cauſari, ſiue in eſſe: Dependentia vero accidentalis eſt, qua dependet accidens à ſubſtantia vel à ſubiecto ſuo: ſicut color dependet à pariete cui inhæret, & album à ſubiecto, &c.

DEPOSITIO, vt eſt pœna canonica eſt maxima (vt ſcribit *Scot.d 25.q.1.l.4.*) quia totalis amotio à ſtatu clericali. Et ſi degradatio ſit amotio ab omni gradu clericali, tunc idem eſt depoſitio & degradatio. Si autem degradatio ſit depoſitio tantum à determinato gradu, reſeruato tamen gradu alio, ſicut à ſacerdotii gradu, remanet gradus clericalis, tunc degradatio eſt quędam partialis pœna reſpectu depoſitionis. Amouetur autem à ſtatu & gradu clericali, non quod character ordinis ſibi tollatur, nec per conſequens ordines ſuſcepti, ſed tollitur licentia exercendi actum cuiuslibet ordinis. Et etiam priuilegium illud quod competit ordinatis: vnde talis traditur curiæ ſeculari, ita quod & quãtum ad actus Eccleſiaſticos & tutelam perſonarum Eccleſiaſticarum, quantum ad forum totaliter excluditur de numero Eccleſiaſticarum perſonarum. Et iſta pœna nunquam à iure, ſed præciſe infligenda eſt à Iudice. Forma autem ſecundum quã infligenda eſt, habetur *extra de pœnu. Degradatio eſt h. due. in 6.* Cauſæ autem propter quas infligenda eſt, ſunt peccata enormia, vtputa hæreſis, ſchiſma, reuelatio confeſſionis. De primo *extra de heret. ad abolendam.* De ſecundo *extra de ſchiſma abſcindendos in 6.* De tertio *extra de pœn. & remiſ. Omnis vtriuſque ſexus.* Iſta autem pœna, vt idem *Scotus* dicit, non remittitur niſi per reſtitutionem integram, ab eo, qui poteſt reſtituere, qui ponitur ſolus Papa, quamuis legitime depoſitus non legatur poſtea reſtitutus.

DEPOSITVM eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt Differt autem à mutuo, quia depoſitum datur ad vtilitatem dantis, ſed mutuum ad vtilitatem accipientis. *B.Tho.2.2.q.62.a.6.* vide depoſitarius.

DEPOSITARIVS (vt habet *Gab diſt 15 quæſt. a.3.dub 9.lib.4.*) eſt cui res mobilis ſeu porro ſe mouens traditur ad cuſtodiendum. [illegible] rebus immobilib. depoſitio locum non habet,

niſi forte vbi à plurib. res quæ eſt in controuerſia pro ſequeſtre deponitur, vt in *gloſ. cap. bona fides. de d. poſi. o.* Et quandoque in depoſito dominium non transfertur, ſed remanet apud depoſitorem: ſimiliter & facultas vtendi depoſito. Ideo cum repetitur depoſitum, reddendum eſt. Et depoſitarius non poteſt vti re depoſita, alias furtum committeret, vt dicit *Angelus in ſum. Depoſitum. §. 12.* allegans *l. qui furtum. ff. de condi. furt.* Sed excipiuntur duo caſus. Primo ſi pecunia nõ obſignata deponitur. Secundus dum depoſitarius præſumit deponentem permiſſurum. Et lex depoſiti comprehenditur *in ca.* allegato *Bona fides*, & eſt *Gregorii 9.* vbi dicitur: Bona fides abeſſe præſumitur, ſi rebus tuis ſaluis exiſtentibus depoſitas amiſiſti. De culpa quoque teneris, ſi teipſum depoſito obtuliſti: vel ſi aliquid pro cuſtodia recepiſſes. Ex quo habetur quod depoſitarius tenetur facere diligentiam in cuſtodia depoſiti quam cõmuniter homines facere ſolent in ſuis: quam ſi non faceret & depoſitum perderetur, tenetur ad damni reſtaurationem deponenti. Vide latius *Gabrielem vbi ſupra.* Et depoſitarius ſemper tenetur reſtituere depoſitum depoſitori petenti, niſi deponens eſſet furioſus. tunc nec gladius depoſitus eſt reddendus. Et niſi deponens poſt depoſitum fuerit depor tatus & bona eius publicata, tunc enim deferendum eſt in publicum. Et niſi fur deponens furtum, tunc dominus rei præponendus eſt. Et quando fur depoſuit apud dominum [illegible] puit. in his caſibus non tenetur reddere. Extra hos caſus qui non reddit depoſitum dum petitur, committit furtum, & cõd[illegible]nnatus ſuo nomine efficitur infamis, *vt in l. furti. §. [illegible] alieno ff. de his qui nota. infa.* Idem ſentit Angelus.

Desiderare [illegible] quod cu[illegible]. Ponit autem *L. c. de Val in [illegible] Pecti [illegible]*, differentiam inter cupere & [illegible]ſiderare.

Nam cupere e[illegible] appetere, ſed deſiderare eſt conatum apponere per ea quæ ſunt ad finem. Vnde attritus cupit felicitatem, & non peruenire ad pœnas debitas ex peccato, ſed non vult dimittere illud quod inducit peccatum, ſcil. rem [illegible] [illegible] dictam, [illegible] per quam debet [illegible] & ſic talis [illegible] eius pro[illegible] Et ſecundum eund. illa habent ſe per ordinem, ſc. deſiderare, eſurire, ſiue petere & facere. Vnde deſiderare idem eſt q aliquid cupere & appetere. Sed eſurire vel ſitire, idem eſt quod cum toto affectu & conatu talem rem deſiderare, id eſt cum tali deſiderio ad conſequendam rem deſideratam totum conatum apponere. Facere autem eſt rem deſideratam per effectum adimplere. Et aliquid dicitur deſiderare tripliciter. De quo vide ſupra in dictione *Appetere.*

Desiderium (vt ſcribit *B. Th. 2. ſen. d. 26 q. 1. a. 3.*) eſt motus appetitus in amabile, & inchoatio amoris. Et differt ab amore, quia deſiderium eſt de bono non habito: ſed amor eſt de bono abſolute. Idem *p. 1. q. 20. ar. 1.* Eſt & deſiderium quieſcendi cum Chriſto. Et hoc poteſt venire ex duplici cauſa, vt habet *S. Bona. d. 29. l. 3. in dub. lit.* vel prop er tædium malorum præſentium, vel propter contemptum terrenorum & abundantem prægustationem cœleſtiũ. Primo modo eſt ſignum imperfectionis non perfectionis, quia ſic recuſat laborare. Secundo modo eſt ſignum perfectionis, quia non recuſat laborare: ſed ſpiritus tanto amoris deſiderio ſtringitur, quod vix poteſt inter ſe & Deum interpoſitionem corporalem parietis ſuſtinere. Vnde hoc ſignum eſt quod amat Deum perfecte.

Desiderium efficax (vt ſcribit *Occ. in 3. q. 8.*) eſt quo aliquis ſtatim oſtenſo ſibi p fidem quod fruitio Dei per quam Deus habetur eſt ſibi conferẽda ꝑpter merita, ſtatim elicit actũ meritoriũ ſi poteſt. Concordat *Came. q. vni. l. 3. ſen.* Vnde ſecundum eum duplex eſt deſiderium. Vnum eſt reſpectu poſſibilium, quando aliquis efficaciter deſiderat aliquid tanquam poſſibile haberi ab eo, & illud non eſt in deſperantib. Aliud eſt reſpectu impoſſibilium, ſc. quando aliquis deſiderat aliquid & credit illud ſibi eſſe impoſſibile: & illud poteſt eſſe in deſperantibus. Vnde actus ſpei eſt deſiderium efficax quo quis ſtatim oſtenſo per fidem, quod beatitudo eſt ſibi conferenda propter merita, ſtatim elicit actum deſiderii meritorium, qui non poteſt eſſe in deſperantib. Hæc *Card.* Eſt prætetea deſiderium ſanctum & deſiderium aridum, quo q[illegible] nunc ſubito deflectitur, nunc ad theatra nunc ad ſpectacula, nunc hoc, nunc illud. De quo legito *Ge [illegible] p. 3. de mend ſpiri p. 1.*

Desperatio eſt qua quis d[illegible] ſe [illegible]

pulle

poſſe quod ſperandum eſt: vel quando ex falſa æſtimatione propter peccata quæ fecit, vel bona quę omiſit, deſperat de Dei miſericordia, credens Deum nolle vel non poſſe ſibi parcere vel in gratiam recipere. Et ſecundum *B.Th.* non importat ſolum priuationem ſpei, ſed receſſum à re deſiderata propter impoſſibilitatem exiſtimatam. Et poteſt deſperatio capi dupliciter, vt ſcribit *Came. q. 12. a. 3. l. 1.* Vno modo impropriè pro firma credulitate qua quis credit ſe eſſe damnandum, vel diffidit ſe eſſe ſaluandum. Alio modo propriè pro firma credulitate qua quis credit, quod ſi faciat quod in ſe eſt pro ſtatu viæ ad habendum beatitudinem, adhuc non habebit eam. Vnde talis actus eſt directe oppoſitus actui ſpei, nō & primus. Et vt idem vult propter nullū ſignum extrinſecum à quocunq; factum poteſt viator de cōmuni lege obligari ad credendum ſe damnandum, ſed debet ſemper indubitanter ſperare, quod ſi faciat quæ ſunt legis Chriſti, ſaluabitur, & ad hoc debet laborare & diuinum auxilium implorare, &c. Nemo ergo deſperare debet de Dei miſericordia, quantumcunq; etiam grauiter & innumerabiliter peccauerit, ſed toto corde (vt ſcribit *Gerſ p. 3. tr. pro deuot ſimpl.*) doleat, quia tam dulciſſimum Dñum inhonorauit propter ſua peccata, & in futurum cauere proponat, & ſic dubitare non habet, quin diuina pietas ſecum miſericordiam faciat. Vide latius ibi *Gerſ.* Vnde *Lact. lib. 6. diu. inſt. c. 24.* ait: Nec tamen deficiat aliquis aut de ſe deſperet, ſi aut cupiditate victus, aut libidine impulſus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad iniuſtitiæ viam lapſus eſt. Poteſt .n. reduci ac liberari ſi eum pœniteat actorū, & ad meliora conuerſus ſatis Deo faciat. Non .a. omnis deſperatio eſt peccatum in ſpiritum ſanctum, *Gab. d. 44. q vni. l. 2.* & *S. Bona.* ead. di. Non. nulla quæ venit ex puſillanimitate, ſed illa q̄ oritur ex certa & diffinita malitia in qua vult vitam finire & p̄ferens iniq̄tatem ſuam diuinæ miſericordię, contemnens miſericordiā Dei, ſed ꝙ dicit Sapiens: *Impius cum in profundum venerit contēnit*, quando tanta ꝓfunditate malitiæ abſorbetur, vt non velit Dei miſericordiam ſibi ſubuenire, ſecundū ꝙ fecit Cain, qui dixit: *Ecce à facie tua eiicies me hodie, & maior eſt iniquitas mea, &c.* Vnde tales deſperatiſſimi homines frequenter ſibi ipſis mortē conſciſcunt vel inferūt.

DETRACTIO eſt denigratio alienæ famæ per occulta verba ſecundum *B.Th. 2. 2. q. 73. a. 4.* Detractio eſt ſeminatio mali occulte in proximi iniuriam. Et differt à contumelia, quia contumelioſus per aperta dicta intendit honori derogare. Detractor vero in abſentia proximi eius famam lædit, S. Tho. Detractio, vt dicit *Gerſ. in reg. moral.* eſt diminutio famæ alterius occulta, &c. De hac apud *Ant p. 2. ti. 8. c. 4. ſum.* Et *Gerſ.* de ea in multis locis ſcribit & alias.

DEVOTIO eſt motus mentis in Deum, vt dicit *Sco. q. 20. quotlibet. S. Tho. 2. 2. q. 82. a. 3. & 4. & Aſtaxan. in ſum. l. 5. tit 27.* Deuotio eſt quidam actus voluntatis ad hoc ꝙ homo ſe tradit diuino obſequio: vel deuotio eſt voluntas prompta faciendi, quod ad Dei ſeruitium pertinet, ſecundū *B.Th. 2. 2. q. 82. a. 1.* Dicit̄. a. deuotio à voueo, ꝙ eſt aliq̄d Deo ſancte ꝓmitto. Vnde & hu° ꝓmiſſio votum dicitur. Deuotio ſecundum Docto. nominatim *Hug. de oratione*: vt refert *Gerſon tract. 7. ſuper Cant. Mariæ*, eſt eleuatio mentis in Deum per pium & humilem affectum fide, ſpe, & charitate, ſubnixum, & mens deuota eſt in incipientibus, deuotior in proficientibus, deuotiſſima in perfectis. Collectio .a. mentis per deuotionem nihil aliud eſt quam eleuatio. Nō .n. poteſt mentis eleuatio fieri ad Deum per pium & humilem affectum, quin colligatur ad vnitatem, in qua vnione tradit diuinus Dion. myſterium conſiſtere Theoſophiæ Chriſtianorum, &c. Et de deuotione multa *Gerſ.* in multis ſuorum operum tractatib. Et deuotus dicitur qui eleuat mentem in Deum, vt ſupra. Dicitur & religioſus, qui vouit paupertatem, obedientiam & caſtitatem. A quo deuote, id eſt pie. Vnde deuote communicare is dicitur, (vt ſcribit *Palud. d. 12. q. 1. li. 4.*) qui conatur omnem diſtractionē & euagationem mentis expellere & non deliberate eam tenet.

DEVS. Iſte terminus Deus ſex modis capitur, ſicut notat *Steph. Brul. in prolog. 1. ſen.* & S. Bon. d. 4. q 3. li. 1. ponit triplicem acceptionem. *Primo* modo nuncupatiue & abuſiue, vt in Pſal. 95. Omnes dij Gentium dæmonia. Et Apoſt. 1. ad Corinth. 8. Siquidem dij multi, & domini multi. Secundo accipitur adoptiue, vt in Pſalm 81. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Sic quilibet electus dicitur hoc modo filius Dei per adoptionem. Tertio dignificatiue pro hominibus in dignitate exiſtentibus, vt Exod. 32. Dijs non

non detrahas, id eſt Prælatis. Et Exod. 21. Offerat eum Dominus Dijs. Quarto modo poteſtatiue. Vnde Dominus ad Moyſen Exod. 7. Ecce conſtitui te DEVM Pharaonis, hoc eſt poteſtatẽ dedi contra ariolos, & deos Pharaonis. Quinto modo ſollicitudinaliter, vt Apoſtol. ad Philip. 3. Quorum Deus venter. Tales enim tantam de ventre habent ſollicitudinem, vt obliuiſcantur Dei. Sexto capitur eſſentialiter, ſiue naturaliter, vt ſic: Deus eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, vt dicit S. Augu. in ſer. quodam de Martyribus. Quis eſt Deus? reſpondit pater & filius & ſpiritus ſanctus: hoc modo accipitur quandoq; perſonaliter, quandoque eſſentialiter, & hoc valde attendendum eſt (inquit Iaco. de Valen. trac. 3. reg. 1. prolo. in Pſalterium) in legendis & exponendis ſacris ſcripturis, quando eſt actus eſſentialis, & quando perſonalis, habet namque diuerſam ſuppoſitionem terminus Deus in ſacra ſcriptura, vt ſcribit Bruleſ. d. 6. q. 2 li. 3. Aliquando enim ſupponit pro perſona diuina. Aliquando eſſentia diuina communi trib. perſonis. Vnde Pſ. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Primum Deus ſupponit pro perſona filij. Secundum Deus ſupponit pro perſona patris. Et illud Exo. Audi Iſrael, quia Dominus Deus tuus vnus eſt, id eſt eſſentia diuina vnica eſt & indiuiſibilis. Et Aug. in lib. de Trin. Deus eſt pater & filius. Et illud Gen. In principio creauit Deus cœlum & terram: Deus ſtat eſſentialiter, eo quod creare eſt actus eſſentialis, & ſic conuenit toti Trinitati, in quantum Deus. Itẽ quando dicitur Exo. 3. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac: Deus ibi ſtat eſſentialiter. Sed quando dicitur Pſal. 2. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui re: ly Deus ſtat perſonaliter, quia pro perſona patris tantum, eo quod dicere & generare eſt actus perſonalis; & notio ipſius patris, & ly ad me ſtat pro perſona filii ad q̃ loquitur pater. Prudẽs itaq; Lector (inqt Valẽtia.) & fidelis attendar tales locutiones, quando ſũt eſſentiales, & quãdo pſonales &c. Et q̃a Pagani (vt idem ſcribit trac. 4. ꝓlogi in Pſalte) appellant etiam deos idola ſua: ideo ad differentiam falſorum deorũ multoties in ſcriptura dicitur: Deus exercituum, Deus cœli, & Deus Iſrael, ad denotandum quod iſte ſolus eſt verus Deus, & dii Gentium ſunt dæmonia, &c. Item in iſta propoſitione: Deus genuit Deum, & Deus eſt homo: Deus non ſupponit pro natura diuina, ait Bruleſ. ſed pro perſona, quia iſtà, deitas genuit, vel eſt homo, eſt hæretica, &c.

DEVS, vt quidam putant, dictus eſt à dando, quia omnibus dat quicquid commodum eſt eis. Vel dicitur eo quod nihil deſit, vel ἀθεὸς, Theos quod Deum ſignificat, vel ἀπὸ τοῦ θεάω, quod eſt video & ſpeculor, quia per omnia peruigil contẽplatur & videt, vel *ἀπὸ τοῦ δέομαι*, i. e. timeo. quod mortalibus ſit timendus. Et Deus proprie diffinitionem non habet, & quid ſit Deus ſcire non poſſumus, ait *ſanctus Thomas* 1. *parte, quaſt.* 1. *artic.* 7. dantur tamen de eo deſcriptiones. Vnde O*c. quotl.* 1. *q.* 1. Deus eſt ens omni alio perfectius, vel quo nihil eſt perfectius. Et quamuis Deus non ſit proprie diffinibilis, eſt tamen deſcriptibilis, vt vult *Brul. ſer.* Et ad deſcribendum Deum (vt ait *Cardinalis Camer. quaſt.* 3. *artic.* 3. *lib.* 1 *ſen.*) non oportet omnes conditiones & proprietates includere in ei⁹ diffinitione, quia hoc nobis foret impoſſibile, ideo dicũt aliqui quod ſufficit omnes vel plures, vel aliquas earum de ipſo notiores, & ſibi ſoli competentes in eius deſcriptione ponere: & inde eſt quod eius dantur diffinitiones diuerſæ à diuerſis, vt patet in libris ſanctorum & doctorum. Et ſecundum eundem ad conuenienter deſcribendum Deum, ponit hanc regulam, quod Deus debet deſcribi per illud quod communiter conceditur DEO conuenire ab omnibus, qui concedunt Deum eſſe, vt dicendo quod Deus eſt ens ſumme bonum & perfectiſſimum in entibus. Et ſicut ſuperlatiuus poteſt dupliciter exponi affirmatiue & negatiue: ſic iſte terminus: Deus: poteſt habere duplicem deſcriptionem. *Prima* eſt quod Deus eſt ens omni alio à ſe melius & perfectius. *Secunda* eſt quod Deus eſt ens, quo nihil eſt melius vel perfectius. Hæc *A. iac.* Vel Deus eſt ens perfectiſſimum. Et *A. ſ. lm.* Deus eſt quo maius excogitari non poteſt. *&c.* Vnde quicquid perfectionis eſt, Deo attribuendum eſt. Hinc maxima apud Theologos eſt. Omnis entitas perfectionem dicens, eſt attribuenda Deo in ſummo ſicut ſimplicitas. Omnis autem entitas importans imperfectionem remouenda eſt à Deo. Et cum *Aug.* dicit 5. *de tri. c.* 5. quod omne quod dicitur de Deo, dicitur ſecundum ſubſtantiam vel reſpectiue, & nihil ſecundum accidens. Dicendum quod ibi loquitur de illis prædicatis, quæ

conueniuntDeo ſecundum naturam diuinam, & eius intrinſeca, & non reſpectu creaturæ ad extra, quia quædam ex tẽpore dicuntur de Deo ſecundum accidens, i. e. contingenter, vt Dñs, creator, refugium, & ſimilia quæ contingenter dicuntur de Deo, nõ propter mutationem Dei, ſed creaturæ, vt docet *M.g d.30.l.1.*& habet hoc *Gab.d.7.q.vni.a.3.dub.4.in fi.lib.3.ſen.* Item ſecundum Catholicam veritatem (vt ſcribit *S.Bona.d.7.q.1.l.3.*) abſq; dubio neceſſe eſt concedere hominem eſſe Deum, & Deum hominem, pro eo quod duæ naturæ ibi vnitæ ſunt in vnam perſonam: quę autem in vno ſuppoſito vniuntur neceſſario de ſe inuicem prædicantur, ſi accipiantur concrete propter illam maximam qua dicitur: Quæcunq; vni & eid. ſunt ead. inter ſe ſunt eadem. vide *G.b.dub.vbi ſup. & aub.* 1. Item cum dicitur: Deus eſt homo: vno modo eſt ſenſus, id eſt factum eſt vt Deus eſſet homo, & hoc quidẽ fuit in tempore incarnationis, & eſt ſenſus verus, vel intelligitur Deus factus eſt homo, id eſt Deus eſt homo: qui quidem factus eſt ſiue productus, & hoc quidem verum eſt. Vide latius *Bonauen. quaſt. 2.5. vbi ſupra. & Gab ar.2.conc.5.vbi ſupra.* In opere autem incarnationis factum eſt, vt Deus ſit homo, non ſecundum aliquam trãſmutationem factam in Deo, ſed ſecundũ tranſmutationem factam in altero extremo *S. Bona.*

DEVS propter diuerſos effectus diuerſa ſortitur vocabula (vt dicit *Magiſter d ſtinct. 35.lib.1.* Et *Gabri.l lib 1.diſtinct. 2.quæſt.1.dub.* 4. quamuis in Deo nulla ſit diuerſitas, vel mutatio, ſed ſolum in factura ſiue creatura, ſic dicitur prædeſtinare aliquem, & præſcire alium quia vult illi dare gloriam, hunc vero damnari Sic conceditur DEVS intelligit malum, & non admittitur. Deus vult malum, quia in illa, DEVS vult malum importatur DEVM aliquid facere contra prohibitionem. Sed illa, intelligit malum, importatur Deum permittere malum fieri. Et Deum naturaliter velle eſt ipſum rem aliquam neceſſario in eſſe ponere, ſeu producere: ſed conſtat quod Deus contingenter producit ad extra, & nõ neceſſario: intelligit. a. naturaliter qcqd intelligit, qa qcquid intelligit neceſſario eſt, vel in eſſe reali vel in eſſe obiectiuo. Latius *Gab. vbi ſup.* Deum. a. diuerſa ſortiri nomina habet *S.Bonau in breu loqu o & Gerſon in. e tilegio de. conceptibus partitione* 4. Dicitur enim lux, vt eſt ratio cognoſcendi omnia. Dicitur ſpeculum, vt eſt ratio cognoſcendi viſa, & approbata. Dicitur exemplar, vt eſt ratio cognoſcendi prędiſpoſita. Dicitur liber vitæ, vt eſt ratio cognoſcendi prædeſtinata & approbata. Eſt igitur liber vitæ reſpectu rerum redeuntium. Exemplar, vt exiſtentium. Speculum, vt euntium. Lux reſpectu omnium. Et ad exemplar ſpectat idea, verbum, ars, & ratio Idea ſecundum actum præuidendi. Verbum ſecundum actum proponendi. Ars ſecundum actum proſequendi. Ratio ſecundum actum perficiendi, quia ſuperaddit rationem finis vel intentionem. Cognoſcit inſuper contingẽtia infallibiter, mutabilia immutabiliter, futura præſentialiter, temporalia æternaliter, quia per ſeipſum eſſentialiter. Dicitur & Deus Leo, propter fortitudinem, lapis propter durabilitatem, agnus propter manſuetudinem, Sol propter illuſtrationem, & ita de reliquis. vt idem habet *Gerſ. de ſimplifi atione & mundificatione cord. not.* 7. quæ non ſecundum eſſentiam, ſed per ſolam attributionem, & per analogicam ſimilitudinem de DEO loquimur. Sed ſpeciale nomen ab eſſe ſumitur, vt inquit *Gerſon tract. de illumination cordis*: illud nomen eſt ens ſimpliciter, vel ens purum, vel ens vniuerſaliter perfectum, vel ens quo maius nequit intelligi, & tale eſt ſolus Deus quo non eſt maius nomen ſanctificandum in ſeculis, dicente Deo: *Ego ſum qui ſum*, &c. Et de nominibus Dei, vide in dictione *Nomen* infra.

DEVS ET DEITAS habent ſe vt concretum & abſtractum. Deus ratione ſui modi ſignificandi ſupponit pro ſuppoſito ſiue perſona. Ita quod ſi ſuppoſitum in diuinis realiter differret à deitate ſiue eſſentia diuina, ſicut ſuppoſitum verbi realiter differt à natura humana aſſumpta non ſupponeret pro eſſentia ſecundum proprietatem ſermonis. Quia vero eſſentia diuina, & perſona non diſtinguuntur realiter ſed formaliter & ſunt vnum: ideo ex vſu loquendi ſupponit pro ſuppoſito, & etiam pro natura diuina reſpectu cuiuslibet prædicati, potentis conuenire tam naturæ quam ſuppoſito, ita vt loco eius poteſt poni tam nomen naturæ quam ſuppoſiti. Quando autem Deus ponitur reſpectu termini vel prædicati eſſentialis ſupponit pro eſſentia. Sed quando reſpectu termini vel prædicati notionalis ſupponit pro perſona. Et hoc intelli-

telligitur quãdo ponitur reſpectu termini præciſe ſupponentis pro ſuppoſito vel eſſentia, & hoc rationabiliter. Tum propter identitatem naturæ diuinæ & ſuppoſiti.

Tum etiã propter hæreticos, ne ſi Deus præciſe ſupponeret pro ſuppoſito multæ propoſitiones eſſent concedendę, quę per aſtutiam hęreticorum ſimplicib. propoſitæ eſſent occaſio errandi & credendi pluralitatem deorum ac diuinæ eſſentiæ. Vnde & *S. Bona. d.4.q.4. in fi. lib.1.* dicit quod nomen Deus habet naturam termini communis & termini diſcreti. Termini communis propter pluralitatem ſuppoſitorum. Termini diſcreti, quia ratione formę non multiplicabilis, vel ratione vnius eſſentiæ, & hoc ſupra patet. Et nota (vt ſcribit *Gab.4.q.1.a.1.l.1.*) quãdo Deus ponitur cum ſigno alietatis aut importante pluralitatem ſupponit eſſentialiter.

Et hoc ne ſi concederetur quod pater eſt alius DEVS à filio, ſimplices putarent eſſe plures deos. Cauent. n. Doctores ne detur occaſio errandi ſimplicibus, quo credant eſſe plures deos eſſentialiter diſtinctos, quo modo errant idolatræ. Et ideo illæ negantur: Deus genuit alium Deum, pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres dij, quamuis concedatur, quod perſona diuina genuit aliam diuinam. Similiter pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ. Similiter illa conceditur: Filius eſt alia perſona à perſona patris, & non illa: Filiꝰ eſt alius Deus à Deo patre. Cuius ratio, quia perſona ſuppoſitum ſupponunt tantum pro perſona, & nunquam pro eſſentia, qui non prædicãtur niſi de illo de quo formaliter prædicantur. Deus. a. ex vſu ſupponit tam perſonaliter, i.e. pro perſona q̃ eſſentialiter pro eſſentia, vt ſupra dictum eſt. Et hæc ꝓpoſitio: Deus genuit Deum ſecundum ſermonis proprietatem eſt concedenda, vt etiam vult *Mag.* & ratione probat *Gab.a.2. vbi ſup.* Sed ſecũdum vſum ſanctorum non eſt concedenda iſta: Deus non generat Deum, patet, quia valet illã: Nihil quod eſt Deus generat Deum, q̃ eſt falſa. Verum de rigore verborum videtur concedenda, quia Deus de rigore verborum non diſtribuitur: & cum ſupponit pro quolibet ſuppoſito in diuinis, valebit illam. Aliquod ſuppoſitum diuinum non generat, quæ eſt vera, quia filius non generat. Nec illę ſunt contradictorię: Deus generat Deum: Deus non generat Deum, quia in neutra ſubiectũ plene diſtribuitur, nec plene ſingularizatur. *Gabriel.* Et pater de ſe genuit alterum ſe, id eſt vt exponit *Magiſter*, à ſe: non vtique alterum Deum, ſed alteram perſonam: vel genuit ſe alterum, id eſt genuit alterũ, qui hoc eſt quod ipſe. Item illa conceditur. Deus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, quia Deus hic ſupponit pro eſſentia diuina, quæ eſt tres perſonæ: ergo & Deus eſt tres perſonæ. *Gabriel q.2. vb. ſupra.* Vide & de hoc *S. Bona. d.4.q.1. lib.1.* Item illæ propoſitiones: Deus ſpirat, Deus creat, non ſunt eod. modo veræ: nam Deus in prima ſupponit notionaliter: in ſecunda vero eſſentialiter: *&c.*

DEVS, *&c.* In Deo nihil eſt realiter niſi eſſentia, relatio & perſona, ex eſſentia & relatione conſtituta, & conſtitutum ex eſſentia & ſpiratione actiua: & hæc omnia identificantur eſſentiæ ideo nulla in Deo diſtinguuntur eſſentialiter, quia omnia quæ in Deo ſunt, ſunt vna & indiuiſibilis & ſimpliciſſima eſſẽtia, vt habet *Gab. q.2. prol.* & alias *d.2.l.1.* Relationes vero oppoſitæ diſtinguuntur realiter inter ſe & non ab eſſentia. Vide latius *Gab. vbi ſup.* Et in diuinis non eſt diſtinctio rationis. Omnia enim quæ ibi ſũt, res & ſumma res ſunt. Res autem non diſtinguitur à re ratione, vt alias fuſius dicitur.

DEVS prout eſt ſubiectum accipitur aggregatiue, vt eſt primum ſubiectum Theologiæ Et Deus ſub ratione deitatis eſt primum ſubiectũ Theologiæ perfectione reſpectu creaturarum, ſed reſpectu perſonarũ etiã eſt aliqua prioritatę primũ. Sic Chriſtus poteſt poni ſubiectũ primũ prioritate continentiæ qa cõtinet naturã diuinã & creatam Similiter res & ſigna poſſunt poni ſubiectum ꝓpter prioritatem cõmunitatis, quia quæcunq; tractantur in Theologia, ſunt res vel ſigna Sed Deus ſub ratione redẽptoris vel ratione glorificatoris, non eſt ſubiectũ, quia illæ rationes nõ ſunt rationes ſubiecti, ſed magis prædicati. Iſtæ. n. ſunt propoſitiones Theologicæ, Deus eſt redẽptor, Deus eſt glorificator, vbi ratio redẽptoris & glorificatoris reſpiciũt prædicatũ & non ſubiectum. Sed accipiẽdo ſubiectũ ꝓ re ſignificata, ꝓ qua ſupponit ſubiectũ ſcientiæ in aliqua parte Theologiæ: Deus ſub ratione deitatis eſt ſubiectũ in aliqua pater, in aliqua filius, in aliqua ſpiritus ſanctus, in aliqua creatura, quia illud eſt ſubiectum ꝓ quo ſupponit ſubiectum concluſionis. Sed capiẽdo ſubiectũ pro

Digitized by Google

termino ſupponente, ſic Deus nec res aliqua extra animam quæ non eſt ſignum eſt ſubiectum Theologiæ, nec totalis, nec partialis. In diuerſis autem partib. Theologiæ diuerſa ſunt ſubiecta, vt habet *Gab. q. 9. prolo.* De quo vide & infra in dictione *Subiectum.* An autem Deus ſit in genere prædicamentali conſulito *Gabr.* d. 8. quæſt. 1. lib. 1. qui vult, quod nihil indignum aut imperfectum DEO attribuitur, cum in prædicamento vel ſub genere ponitur, cum nihil per hoc intelligatur, niſi quod Deus per aliquod nomen quod in prædicamento ponitur ſignificatur, & ſic in multis prædicamentis poteſt poni, quia per terminos horum ſignificari poteſt, ſc. ens, ſubſtantia, ſpiritus, ſapiens, viuens, pater, filius, ſpiritus ſanctus, creator, amatus, cognitus: etiam per abſtracta deitas, entitas, eſſentia, vita, ſapientia, paternitas, creatio, amatio, cognitio, &c. Sed illa res ſumma quæ eſt Deus, non eſt in prædicamento, quia res quædam eſt, quæ nec ſubijcitur nec prædicatur, ſed termin⁹ DEVS eſt in prædicamento ſubſtantiæ: latius ſcribit *Gab. vbi ſup.* Aliqui tamen aduerſantur, & oppoſitum tenent, quam controuerſiam in Logica ſcripſimus, &c.

DEVS VT EST RES, & non terminus, nihil operatur neceſſario ad extra, vt habet commune dictum Theologorũ, ſed non agit ſine creatura frequẽter, vt habet *Gab. d. 1. q. 1. a. 3. l. 4.* Item Deus eſt vbiq; per eſſentiam, præſentiam & potentiam, vt pulchre deducit *Occ. d. 37. l. 1.* & alias patet. Item omnia dicuntur eſſe in Deo obiectiue virtualiter & eminenter, ſecundum *Mag. d. 36. l. b. 1.* obiectiue, quia ſunt obiecta cognita: virtualiter, quia ſunt effectus producti: eminenter, quia ſunt minus perfecti: de hoc *Gab. d. 14. q. vnica li. 3.* Item in Deo longitudo eſt longanimitatis, latitudo charitatis, ſublimitas miſericordiæ, & profundum iuſtitiæ, ſiue ſapientiæ, quantum ad Dei iudicia, vt ſcribit *ſ. Bona. d. 37. l. 1. in dub. lite. &c.*

DEVS, *&c.* Deum velle creaturam, eſt producere creaturam ſecundum illud: Omnia quę cunq; voluit fecit. Sed Deum intelligere creaturam, eſt Deum apprehendere creaturam, vt obiectum. De ratione autem obiecti non eſt vt ſit.

Et ideo licet intelligere, & velle Dei, idem important in Deo, ipſam ſc. diuinam eſſentiam, non tamen eod. modo connotant creaturam, quia intelligere connotat creaturam in eſſe obiectiuo poſſibili. Velle in eſſe actuali, vt patet *Gab. d. 38. q. vn. dub. 6. lib. 1.*

DEVM DILIGERE aliquid à ſeipſo, eſt ipſum illi bonum tribuere eo modo quo vult, ſcilicet nunc ſiue præſentialiter, ſi vult bonum tale nunc ineſſe, aut in futuro, ſi vult illud bonum in futuro dare. *Gabriel diſt. 32. quæſt. vni. a. art. 1. libr. tertio*, & latius vide in dictione *Diligere* infra.

DEVS, *&c.* Deum humiliare, poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit *S. Bonauen. diſt. 1. artic. 2 quæſt. 1. li. 3.* aut in ſe, aut in ratione ſibi vniti. In ſe quidem cum ſit omnino inuariabilis, nec poteſt humiliari, nec poteſt exaltari. Ratione autem ſibi vniti poteſt humiliari ad maiorem manifeſtationem ſuæ altitudinis, ſicut poteſt infirmari ad maiorem manifeſtationem ſuæ fortitudinis. In hoc enim quod Deus carnem humilem, & infirmam aſſumpſit, ſuperbiſſimum diabolum deiecit, & hominem humilem exaltauit, fortiſſimum aduerſarium confregit, hominem infirmum ſtabiliuit. Et in hoc eminenter facta eſt manifeſtatio potentiæ & ſapientiæ. Si enim *quod infirmum eſt Dei, potentius eſt omnib. hominibus: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt omnibus hominibus* & etiam dæmonibus: planum eſt quod eius potentia & ſapientia ſuperexcellunt omnia in infinitum. Et ideo ſi incarnationis opus in ſe nõ videatur facere ad diuinæ manifeſtationis honorem, ſi tamen conſideratur ad illud, ad quod eſt, facit elegantiſſime: & ideo hæreticis & infidelibus cæcis velatum eſt ſacramentum incarnationis, dicentes quod opus incarnationis faceret ad diuinæ maieſtatis ignominiam cum ex oppoſito faciat ad excellentiſſimam gloriam. Hæc *S. Bona.*

DEVS SABAOTH, id eſt exercituum Deus. *Gab. d. 11. q. vn. l. 2.*

DEXTRA. Nomine dextræ tria intelligi poſſunt, ſecundum *S. Tho. p. 3. q 58.* Vno modo ſecundum *Dam.* gloria deitatis. Alio modo ſecundum *Aug.* beatitudo patris. Tertio modo ſecundum eund. iudiciaria poteſtas, nullo tamẽ modo dici poteſt, ꝙ pater ſedeat ad dextrã filii vel ſpiritus ſancti, quia filius & ſpiritus ſanctus trahũt originem à patre. Sed ſpiritus ſanctus ꝓprie poteſt dici ſedere ad dextram patris, vel filii ſecundum

Digitized by Google

cundum deitatem, licet ſecundum quandam appropriationem attribuatur filio, cui appropriatur æqualitas, ſicut dicit *Aug.* quod in patre eſt vnitas, in filio æqual tas, in ſpiritu ſancto vnitas, æqualitatiſque connexio. Et per dextram patris, vt ſcribit *Gab.d.13.q.vnic.l.3.* intelliguntur potiora bona patris, ipſa, ſcilicet beatitudo ſecundum *Aug.in ſer.de Symbol.* Cui conſonat illud *Pſalm.8.Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum*: & de hoc *Gab.* in *ſer.de aſcen.* Ad hanc dextram patris Chriſtus ſuper omnes creaturas aſcendit, vt habetur *Matth.vlt.*

DIFFERVNT autem iſta tria eſſe à dextris patris, aſtare à dextris patris, & ſedere ad dextram patris, vt ſcribit *Gul.Sco.* & refert *Pelb.lib.3. Roſ.Theo.* Eſſe nempe à dextris omnibus beatis competit, ſecundum illud *Matth.25. Oues quidem ſtatuet à dextris, hœdos autem à ſiniſtris.* Aſtare autem à dextris eſt proprium *B. Mariæ*, inquantum bona filii in ipſam ſpeciali dignatione influunt. *Aſtitit* (ait Dauid) *Regina à dextris tuis.* Sedere autem ad patris dextram eſt proprium Chriſti, quia illud eſt eſſe in potioribus bonis gloriæ, quod ſolum ei conuenit.

Dicitur quoque Chriſtus eſſe in ſinu patris ratione ſuæ æternæ generationis. Dicitur ſecundo ſedere ad dextram patris ratione bonorum, quæ primus participat. Dicitur vero dextra patris, quia eâ pater cuncta operatur. *Ioann.1. Omnia per ipſum facta ſunt*: ergo iſta dextra intelligenda eſt ſpiritualiter, non ad modum humani ſenſus. Sedere ad dextram patris, ſecundum *Alex.de Ale.in.3.par.ſum.* Cui concordat *Tho.* & Rich.in 3. diſt.22. Nulli alteri creaturæ conuenit, ſed ſoli Chriſto, ſecundum quod dicitur *Mar.vlt. Dominus Ieſus poſtquam locutus eſt eis, &c. & ſedet à dextris Dei*: ideo proprie loquendo nullus præter Chriſtum ad dextram Dei ſedet, quia per dextram quæ eſt nobilior pars, deſignatur potius bonum gloriæ. Dextra enim eſt nobilior ſiniſtra in agilitate, & vigore, vt dicit *Philoſ.* Vnde qui alteri ad dextram ſedet nobiliſſime illi coniungitur. Nam quos honoramus, dextram illis dare ſolemus: & quia Chriſtus eſt maxime Deo coniunctus, ergo proprie ipſe ſedet ad dei dextram. Et ſeſſio illa ad dextram patris omnipotẽtis, ſignificat quod Chriſtus ſit propinquiſſimus Deo patri in gloria, & omnibus creaturis ſuperior. Propter quod dicit *Apoſt.Hebr.1. Sedet ad dextram maieſtatis in excelſis excelſior cœlis factus.* Item in ſcriptura Chriſtus dicitur dextra Dei, & brachium Domini, eo quod pater per ipſum operatus eſt ineffabilia (vt ſcribit *Iac de Val. tract. 3. capite 1. prologi in Pſalterium*) *Et Hiero. epiſt.1.* ideo filius Dei brachium dicitur, quia creatura electa ab ipſo continetur: dextra Dei patris vnigenitus filius accipitur, de quo in *Pſalm.* ex perſona hominis aſſumpti dicitur. *Dextra Domini fecit virtutem, dextra Domini exaltauit me.* Fecit, inquam, virtutem, vt ſcribit *Valen. ſuper illud Pſalm. Dextra Domini, &c.* Confundendo Iudæos & deſtruendo, & Gentiles ſubiiciendo & idola delendo, & diabolum foras eiiciendo: ideo dicitur Chriſtus dextra Domini, quia per Chriſtum exercet Deus ſuam virtutem: fecit namque virtutem in natiuitate per multa ſigna & prodigia. Item fecit virtutem infirmos ſanando, mortuos ſuſcitando, & mari & ventis imperando, & diabolum in cruce debellando, & in infernmu detrudendo, & infernum expoliando. Fecit inſuper virtutem quando hominem deiectum & ſauciatum ſanauit & releuauit, & per gratiam & gloriam exaltauit Fecit poſtremo virtutẽ poſt ſuam aſcenſionem, quando omnes inimicos tã Iudæos quam Gentiles ſub pedibus ſubiecit, & diabolum extra mundum eiecit. Hæc *Ia. de Va.* Aliter vero ait *S. Hieron.* Dextra Domini gloriam patris & æternã beatitudinem ſignificat. De quo in *Pſalm* 109. ex perſona patris dicitur ad filium: *Sede à dextris meis.* Dicitur autem, vt idem vult *Hieron.* Dextra Dei omnis electa creatura in cœlo & in terra: ſicut per ſiniſtram eius intelligitur reproba creatura, id eſt dæmones & omnes impij, qui ad læuam poſiti æternæ ſupplicia ſuſtinebunt. Hæc *Hier.*

DIABOLVS Græca dictio eſt: διάβολος, id eſt calumniator. & διαβάλλω, criminor dicitur, & ille malignus ſpiritus cœpit dici diabolus, poſtquam homini inuidit, de quo & ſupra in dictione *Dæmon*, ſcilicet quomodo noxius ſit homini. Et dicitur diabolus quaſi deorſum fluens, vt dicit *Gerſ. tract. 8. ſuper Magnific.* Peccauit enim, Lucifer ortus eſt, alter impulſus vſque ad abyſſum. Sed quomodo nos fallat & decipiat, habetur in multis locis ſcripturæ, & *Gerſ.* in pluribus locis, & alij. Et *S. Bonauen.*

Digitized by Google

d.5 lib.2.quæſtio.1. Dictus eſt diabolus, quia deorſũ fluxit, & ex hoc in malitia ſua firmatus fuit, & ideo magiſter deſcribens perfectam auerſionem qualis in diabolo non qualis in hominibus peccatoribus, dicit quod auerti eſt odio habere vel inuidere. Diabolus enim ſuperbus non valens conſcendere, ſed compulſus deſcẽdere, odit Deum iuſtum, & inuidet excellentiæ eius, &c. Et diabolus rector eſt impiorum, rector mundi, & tenebrarum, vt vult *Aug. in Pſal.* 26. Quarum tenebrarum? peccatorum infidelium. Vnde iam credentibus dicit *Apoſt. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in Domino.* Et ſicut (vt ſcribit *Iac. de Valen. tra.3. c.2. reg.8. prol. in Pſal.*) Chriſtus vniuit & incorporauit ſibi Eccleſiam fidelium per baptiſmũ & gratiã in vnitate myſtica, pariter diabolus vniuit ſibi infideles, & hæreticos, & obſtinatos per peccatum. Quorũ quidem congregatio dicitur Synagoga Satanæ, ſiue Eccleſia malignantium. Et ſic omnes hæretici & infideles & obſtinati dicuntur membra diaboli, *&c.* Et intantum tenet diabolus, & alligat, & copulat ſibi peccatores & obſtinatos, quod inter eos communicantur idiomata tanquam inter caput & membra: ita quod homines dãnati nominantur nomine capitis ſui diaboli. Ideo Chriſtus appellauit Iudam diabolum, *Ioan.6.* cum dicit: *Vnus veſtrum diabolus eſt.* Item *Iſa.* 14. alloquitur ipſum Nabuchodonoſor ſub nomine diaboli, dicens: *Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris?* Item *Ezech.* 28. alloquitur Regem Tyri eodem modo, dicens: *Tu ſignaculum ſimilitudinis in deliciis Paradiſi fuiſti.* Itẽ econuerſo diabolus appellatur homo ſub nomine membrorum ſuorum quandoque, vt *Mat.* 13. *Inimicus homo hoc fecit.* Item *Pſal.* 55. *Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo*, id eſt diabolus, &c. Tripliciter autem abiicitur ab anima peccatoris per pœnitentiam diabolus, vt idem *Valen.* ſcribit in *Pſal.6* Primo cum erubeſcentia & confuſione, quia reputat ſibi ad magnam cõfuſionem quod videat ſe victum & confuſum, & expulſum ab homine, qui eſt minoris naturę & nobilitatis. Secundo abiicitur cum magna vehementia & violentia, quia omnes vires adhibet, ne à domo quam diu poſſederat expellatur, & animam quam diu poſſederat deperdat, & amittat. Tertio abiicitur cum grandi velocitate, quia peccator qui diu inter peccata erat inueteratus, & antiquatus iuſtificatur in inſtanti per pœnitentiam. Nam in eodem inſtanti expellitur culpa, & introducitur gratia, & ſic diabolus quod per magnum tempus acquiſiuit & poſſedit in vno inſtanti perdit & amittit per pœnitentiam. Hæc *Valen.* Eſt & diabolus vltor diuinæ iniuriæ & executor diuinę iuſtitię, & idem ſcribit latius in *Pſal.8.* ſuper illud. *Vt deſtruas inimicum & vltorem, &c.*

DIACONISSA, Canones vocant diaconiſſam (vt ſcribit *Pal in 4.d.25 q.3. & Sco. eadem q.2.*) non ab ordine diaconatus, ſed à benedictione qua competit illi legere homelias in matutinis, ſed ille non eſt actus alicuius ordinis, non autẽ Euangelium in Miſſa vel miniſtrare circa altare in Miſſa, vt Diacono conuenit ex ordine, *&c.*

DIES ſicut & nox tripliciter ſumitur in ſacra ſcriptura, vt notat *Valentia. Pſalm.1. Primo* temporaliter. Et ſic dies eſt præſentia Solis ſuper terram: & nox abſentia eiuſdem. Et ſecundum *Iſido. Pelb. libro 2. Roſ. Theol.* in dictione DIES. §.3. Eccleſia Chriſtiana inchoat diem à media nocte, quia tunc ortus eſt & natus mundo verus Sol iuſtitiæ Chriſtus. Arabes & Aſtronomi incipiunt à meridie, & ſecundum hoc procedunt tabulæ Aſtronomicæ. Iudæi à principio noctis ſecundum illud *Gen.1.* Factum eſt veſpere & mane dies vnus. Communis autem plebs ab ortu Solis. Et apud Hebræos, omnes dies à ſabbato denominantur, vt vna ſabbati, id eſt prima feria poſt ſabbatum: ſecunda ſabbati, & ſic de aliis. *Secundo* ſumitur moraliter: & ſic proſperitas dicitur dies, & aduerſitas nox. *Tertio* ſumitur allegorice, & ſic lex vetus dicitur nox, & lex noua dicitur dies & tempus gratiæ: vt & habet *Rich. diſtinct.13. artic.2. quæſtio. 3. libro 4.* cum ait: Sacramentum Euchariſtiæ pertinet ad tempus gratiæ, quod per diem ſignificatur, iuxta illud *Apoſt. Rom.13. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.*

Dicis. Dies dicitur eſſe malus, non ratione ſui, ſed quia menſura eſt actionis malæ, ſicut dicit *Apoſt. Eph.5. Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.* Sic dies dicitur benedictus & ſanctus, quia eſt menſura alicuius operationis in qua eſt benedictio & ſanctificatio.

Et nihil eſt aliud diem aliquem benedicere & ſanctificare (vt ſcribit *S. Bona. diſtinct.15. lib. 2. circ. text.*) quam diem tali actioni, vt menſuram

Digitized by Google

ſtam deputari: quoniam igitur Deus omnia facit propter hominis inſtructionem, vt hominẽ non ſolum verbo, ſed etiam opere erudiret, ſicut ex ſex diebus dedit homini licentiam operandi, & intendendi rebus inferioribus: & ſicut ſeptimo die ab omni opere ceſſauit, ſic voluit ꝙ ſeptimo die homo ab omni opere ceſſaret & ei poſt contemplationem inhæreret, & inhærendo quieſceret. Et quia in hac inhæſione homo obtinet à Deo ampliationem benedictionis & ſanctitatis: ideo dies ſeptimus dicitur à Deo benedictus & ſanctificatus, non ratione ſui, ſed ratione illius quod dominus deputauit in illo fieri. Ex quo patet quantum Deo placet quod homo ſibi ſoli intendat, & in eo requieſcat dum talem vacationem ſiue requietationẽ benedixit & ſanctificauit. propterea in lege frequentiſſime iterat inter omnia mandata de obſeruantia ſabbati. Hæc *S. Bona.* Item dies iudicii dicitur mala & amara valde peccatoribus damnatis (vt dicit *Iac. de Valen. Pſal.* 48.) Sed dicitur matutinum & dies clara, & mane in qua reſurgent omnes iuſti, & claritatem gloriæ poſt tenebras & perſecutiones huius vitæ recipient, &c. Eſt præterea triplex dies malorum à quo protexit Chriſtus fideles ſuos in abſcondito, & gremio tabernaculi ſui, vt idem ſcribit *Pſal.* 26. Primo in die malorum peccati originalis, quando per baptiſmum introducit eos in Eccleſiam, liberando de poteſtate diaboli. Secundo in die malorum peccatorum mortalium, quoniam per pœnitentiam eos reconciliat, & etiam quãdo per confirmationem armis donorum ſpiritus ſancti cõtra dæmonum incurſus eos armat, & armatos protegit. Item protegit eos etiam in die malorum, ſcilicet in die iudicii, quia omnes & ſoli qui reperientur in gremio Eccleſiæ, ſaluabuntur: cæteri autẽ extra gremiũ Eccleſiæ reperti, in ignem æternum deſtinabuntur. Item Chriſtus protexit Eccleſiam in die malorum & tempore tyrannorum.

Dicere proprie loquendo (vt dicit *Rich. d.*49.*a.*3.*q* 1.*l.*3.) eſt producere verbum. Et dicere eſt duplex (vt ſcribit *S Bona. d.*12.*a.* 2.*q.*1.*l* 3.) Vno modo idem eſt quod ore proferre: hoc modo abſque dubio Chriſtus potuit proferre locutionem falſam, quia talis prolatio eſt perfectionis. Alio modo dicere idem eſt quod aſſerere ſiue affirmare: & hoc modo Chriſtus non potuit dicere locutionem falſam, quia veritas ad falſitatem declinare non potuit: & hoc quidem non fuit impotentiæ, imo magis potentiæ, *Bona. in fine q.* Et vt habet *Gregor. de Arimi.* dicere accipitur dupliciter. Vno modo idem eſt quod dictum proferre vel formare. Alio modo idem eſt quod per dictum aliquid ſignificare, & proportionabiliter dicere falſum. Vno modo idem eſt quod proferre enuntiationẽ falſam ſecundũ ſe. Alio modo idem eſt quod per enuntiationẽ falſam ſignificare. Stat enim aliquem dicere falſum vno modo, & non alio modo, videlicet in oratione ironica, vel tropica, in quibus quãdoque enuntiationes ſunt falſæ ſecundũ ſe, & tamẽ ea quæ per eas ſignificantur vera ſunt. Nullꝰ autẽ proprie dicitur dicere falſum, niſi per ſuum dictũ intendat dicere falſum, vel ſaltẽ ſignificat falſum. De primo modo non eſt dubium, quin Deꝰ poſſit dicere, & de facto dixerit falſum. Dicere falſum ſecũdo modo contingit dupliciter, ſcilicet aſſertorie & nõ aſſertorie ſeu recitatiue. Aſſertorie quidem aliquis dicit falſum, quando per dictũ ſuum integrũ & perfectum ſignificat falſum. Sed non aſſertorie, quando per ſuũ dictum integrũ ſignificat verũ, ſed per partiale ſignificat falſum, vt ibi: *Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt Deus* Dicere autẽ in corde (ait *Valen. Pſ.* 35.) eſt idem quod deliberare. Vnde cogitatio præcedit deliberationem, &c. & aliis locutionibꝰ recitatiuis, & ſimiliter hypotheticis, & diſiũctiuis & conditionalibus, iſto modo non eſt dubium, quin Deus poſſit dicere falſum, vt ibi Ioan. 7. Si dixero, quia neſcio eum, ſimilis ero vobis mendax. Item aliquis poteſt aſſertorie dicere falſum dupliciter. Vno modo ſimpliciter. Alio modo cũ intentione, quod ille cui dicit aſſentiat ei ꝙ dicit. Vnde vt idem *Greg. de Ari.* dicit: Deus non poteſt alicui aſſertorie dicere falſum, volens ꝙ ille cui dicit aſſentiatur illi dicto. Et abſolute Deus non poteſt dicere falſum. Nam ſi primum eſſet verum, ſequeretur quod Deus poſſet mentiri. Nam mendacium eſt ſignificatio falſa cum voluntate fallẽdi, ſecundũ *Aug. li contra mendac.* Impoſſibile eſt autẽ Deũ mentiri, vt dicit *Apoſt. ad He.* 6. Itẽ ſecundũ *Aug.* omne mendacium eſt peccatũ. Deꝰ autẽ peccare nõ poteſt, nec mẽtiri, nec fallere: & ꝙ ſi Deꝰ hæc poſſet, nõ eſſet omnipotẽs. Vnde *Mag. l.*1.*d.*40 ab omnipotentia Dei excludit poſſe mẽtiri & fallere: & ſimiliter patet per

Digitized by Google

per *Aug.* 83. *quæſtio. quæſt.* 14. vbi probat corpus Chriſti verum,&non phantaſticum fuiſſe: quia non fefellit Chriſtus: & ſi fefellerit, veritas non eſt; vide latius *Greg.* & poſt eum *Petrum de Al. q.* 12. *a.* 3. *l.* 1. qui non omnino aſſentit *Greg.* & de hoc vide in dictione *Fallere*, &c.

Dicere tripliciter inuenitur accipi à ſanctis & auctoribus, quandoque eſſentialiter, & ſic valet tantum, id eſt intelligere, ſeu declarare. Sic accibit *b. Anſ. in monol.* dicere ſummo ſpiritui nihil aliud eſt, quam cogitando intueri. Et iterum vnuſquiſque ſe in trinitate dicit.

Secundo modo accipitur pure notionaliter. Et ſic nihil aliud eſt quam verbum gignete. D.Th. 1. p. q. 34. a. 1. ad 2. ait dicere eſt intuitu cogitationis producere verbum. Et ſic ſolus pater eſt dicens, vt inquit *Rich.*

Tertio modo accipitur, nec pure eſſentialiter, nec pure notionaliter, ſed includit vtrunque, quia in eius quid nominis ponitur tam notionale, quam eſſentiale. Sic enim dicere eſt noticia à ſe producta omne declarabile declarare. Sic dicit *Aug.* 15. *de Trinit. capit.* 14. proinde tanquam ſeipſum dicens pater genuit filium ſibi æqualem per omnia. Non enim ſeipſum integre, perfecteque dixiſſet: ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, quam in ipſo dicens ſe, id eſt verbo genuit declarans ſe.

Primo quælibet perſona dicit ſeipſam formaliter: ſicut intelligit ſeipſam formaliter, dicit autē ſic omnia intelligibilia, quia quælibet perſona ſeipſa & ſua intelligentia intelligit omnia. Secundo modo ſolus pater dicit, & ſolum verbi perſonam non aliam dicit, quia ſolum verbum gignit, & ſic non dicit verbo, quia non gignit verbo, ſed verbum. Tertio modo ſolus pater dicit, ſed non ſolum verbum, ſed etiam omne quod verbo à ſe genito declarat. Sicènim dicere debet duos actus, ſcilicet gignere & declarare, quorum vnus terminatur ſolum ad perſonam verbi quæ eſt gignere. Alius ad omne declarabile, qui eſt declarari. Et ſecundum hoc poteſt dicere determinari per actum importantem verbum vel actum importantem illud quod relucet in verbo. Et quando ille actus additur, tunc nomen importans verbum poni debet in ablatiuo, vt patet dicit ſe verbo. Et ſic dicit *Anſelm. in monol.* Cum ſummus ſpiritus ſeipſum dicit, dicit omnia quæ facta ſunt, haud dubium quin eodem verbo. *Gabr. diſtinct.* 27. *quæſt.* 3. *libro* 1. Et dicere Dei ſecundum eundem facere eſt. Vnde ſicut Deus res produxit dicendo: fiat, & non fuit vox naturalis, ita nec flatus aliquis corporalis. *lib* 2. *diſtinct.* 17. *quæſt.* 1. *ar.* 1. Ga. pariformiter dicitur de dici, vt idem ſcribit *libro* 1. *vbi ſupra.* quod capitur pure eſſentialiter pro intelligi, ita dicitur omne quod intelligitur, ſiue eſſentia diuina, ſiue perſona, & omnes creaturæ, quia omnia intelliguntur hic. Secundo modo pure notionaliter, & ſic eſt à dicente gigni, ſic ſolum verbum dicitur. Tertio modo vt includit notionale & eſſentiale, & ſic eſt verbo à dicente genito declarari. Et ſic dicitur quicquid verbo genito declaratur. Hæc *Gabr.* Et vt ſcribit *Iacobus de Va'entia*, *Pſalm.* 35. dicere prius conuenit intellectui & ex conſequenti conuenit voluntati. Tertio conuenit linguæ, vnde intellectus, quando intelligit vel cogitat dicit. Item voluntas quando deliberat, & proponit tunc dicit, quod intellectus cogitauit. Item lingua dicit quod voluntas primo dixit & deliberauit. Et ſic in diuinis pater dicit verbum ſuum ab æterno per intellectum, ſed ex tempore dixit creaturas per voluntatem, quando dixit: *Fiat lux, & facta eſt lux:* ſed poſtea locutus eſt Dominus multiphariè per linguas Prophetarum, ſed finaliter locutus eſt nobis per linguam filij. Et tunc locutus eſt per linguā propriam ſibi vnitam perſonaliter, &c. Itē dicere ſecundum eundem idem eſt quod deliberare & proponere. Vnde *Pſalm. Dixit iniuſtus*, &c. id eſt deliberauit & propoſuit iniuſtus populus Iudæorum in ſemetipſo delinquere Chriſtum occidendo, &c.

Diffamare eſt per diuerſas partes famam diuulgare. *Aug. libro* 3. *de Ciuit. Dei:* Romanum imperium tam longe, lateque non poſſet augeri, & tam grandi gloria diffamari. Sed in malum plerunque accipitur. Vnde in Euang. *Luc. Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, & his diffamatus eſt apud illum.*

Poteſt autem aliquis alium diffamare tripliciter, vt ſcribit *Scot. d.* 15. *q.* 4. *l.* 4. *Vno* modo falſum crimen imponendo. *Secundo* modo verum crimen, tamen occultum non ſeruato ordine iuris in publico proponendo. *Tertio* modo verum crimen, ſed occultum in publico, tamen ſibi impoſitum negando, quia in hoc negans

notat

notat imponentem de calumnia. In primo dicit Scotus: Oportet reſtituere famam retractando verbum ſuum, vel quod ſibi impoſuit, & hoc ita publice ſicut ſibi impoſuit, quia alias non ſeruat iuſtitiam in reddendo proximo quod ſuum eſt. De ſecundo non tenetur retractare verbum ſuum quod propoſuit in publico, quia hoc faciendo mentiretur, cũ ſciat id quod propoſuit eſſe verum, & non tenetur mentiri propter quodcunque bonum reddẽdum alii. Sed tenetur alio modo licito reddere ſibi famam, vtpote per huiuſmodi verba non credatis eum eſſe talem: male enim dixi, & fatue, & hæc quidem verba, quia non ſeruato ordine iuris. De tertio dico ſimiliter, inquit *Scot.* quod non tenetur retractare negationem ſuam qua negauit in publico verum crimen ſibi impoſitum, quia non tenetur quicunque ſtatim in iudicio confiteri ſe reum nondum conuictus: tenetur tamen per quędam verba ſolemnia, vt iam ſupra dictum eſt reſtituere famam illi accuſanti quem indirecte notauit de calumnia, dicendo: Non habeatis eum pro calumniatore, quia credo quod habuit bonam intentionem proponendo, vel forte ſe credit probare intentum ſuum, & deceptus fuit. Hęc *Scot.* qui & latius rẽ proſequitur. *D.Th.2.2.q.73.ar.1.*

Differre ratione eſt tripliciter, vt ſcribit *S.Bona.di.26.q.1.lib.1.* Vno modo à parte noſtræ apprehenſionis, ſicut differunt in Deo bonitas & magnitudo. Alio modo differre ratione eſt ſecundum differentiam attributionis, quia aliquis motus ponitur circa vnum, vel attribuitur vni, qui non attribuitur alteri, & ſic differunt ratione eſſentia, perſona, notio. Tertio modo differre ratione eſt differre ſecundum pluralitatem diſtinctionis, quæ non inducit diuerſitatem in eſſentia, vel in materia tamen tantam inducit differentiam quod vnum non dicitur de altero, & ſic differt ratione perſona à perſona, & proprietas a proprietate. Hæc ille.

Differentia accipitur dupliciter, vt ſcribit *Gab.d.8.q.4.lib.1.* Vno modo pro termino ſecundæ impoſitionis. id eſt pro ſigno prædicabili de aliquo non in quid, ſed in quale conueniens aliquibus, & aliis repugnans quo innoteſcit diſtinctio illius cui conuenit ab illo cui repugnat. Et illo modo eſt duplex, quędam per ſe, quędam per accidens. Differẽtia per ſe ſiue eſſentialis eſt, quæ importat aliquid intrinſecum, ſcilicet partem eſſentialẽ rei vt rationale. Alia per accidens ſiue accidentalis, quæ ſcilicet importat aliquod extrinſecum rei, id eſt quod non eſt pars eſſentialis, vt diſciplinabile, riſibile reſpectu hominis. De hoc latius vide apud Dialecticos & *Gab. vbi ſup.* Secundo modo accipitur pro termino primæ impoſitionis, ſcilicet, pro re aliqua, per quam innoteſcit, diſtinctio vnius ab alio, vt anima rationalis qua ſortes differt ab aſino. Sic etiam accidens inhærens, quo res diſtingui noſcitur ab alio ſimile accidens non habente *Gab.*

Difficile eſt id quod tranſcendit potentiam ſecundum naturam, vel propter impedimentum. *B.Tho.1.p.q.62.ar.2.* Eius oppoſitum eſt facile; difficile ſecundum *Ariſt.l.1.Rhe.* dicitur quod cum labore aut multo tempore fit, à quo difficultas. Et difficultas aliquando oritur ex habitibus voluntatis in contrarium inclinantibus, vt voluntas habituata in vitio difficulter elicit actum iuſtitiæ propter inclinationem contrariã habitus virtuoſi. Quandoque propter errorem intellectus. De his duobus dicitur 2. *Etht.c.2.* Et difficile eſt quandoq; iudicare, quale pro quali eligendum, & quid pro quo ſuſtinendũ hoc quo ad intellectum. Sequitur: Adhuc difficilius immorari cognitis quo ad voluntatem. Quandoq; oritur difficultas propter paſſionem voluntatis, difficile eſt enim odienti bene velle inimico, & difficile eſt manſuete agere iracundo. *Gab.d.28. q.vn.du.3.li.2.* Et quãtumcunq; creſcit difficultas, nunquam aufert libertatem, ſed bene tollit delectationem & promptitudinem. Et per hoc frequenter mutat voluntatem, vt deſinat velle ꝙ voluit ſublata delectatione, aut incipiat velle, quod noluit accedẽte metu vel triſtitia, ſemper tamen manet libertas in volendo & nolendo. *Gab.vbi ſup.* de difficultate in eliciendo actũ. Et difficultas in opere virtutis, vt ſcribit *Io.in. Ger. in reg.mor.* ex aſſuefactione vitiorum prouenięs, plus per ſe diminuit rationem laudis & meriti quam augmentet, tamen male habituatus quoniam niſi ex maiori conatu opus ſimile ad bene habituatum perficere nequit magis inde redditur incidentaliter commendandus. *Gerſ.*

Diffinitio eſt oratio indicans quid eſt eſſe rei, & conuertibilis cum diffinito, vt vult *Phil.1.Topi.& 6.* quem & refert *Rich.d.1.ar.1 q.2. lib. 4.* Vel diffinitio eſt oratio quæ quid eſt quod diffinitur explicat quid ſit. *Cicer.in Top'.idem 11*

non videtur eſſe [illegible] ſi [illegible]ſſi-mus, & [illegible] o-mnes [illegible] poſſit homo vnum a-[illegible] diligere.

D[illegible] velle bonum. Et diligere ſecundum [illegible] accipi ſolet vt ſcribit *Bon*[illegible] *q*[illegible] *li. 2.* Conuenit enim aliquid dili[illegible]ctione concupiſcentiæ, ſicut aliquis a-mat [illegible] vel [illegible], ſiue amat ſocium. pro-pter ſe aliquid diligere eſt nõ alterius gratia, ſed ibi ſiſtere, ſicut ebrioſus diligit vinum propter ſe: propter aliud diligere eſt alterius gratia, ſi-cut ſobrius dilig[illegible] potum propter ſalutem. Si-militer in amore amicitiæ propter ſe diligere non alterius gratia eſt velle alteri bonum, ſicut dicit *Phil.* quod diligimus amicos propter ſe, & ſi nihil omnino boni debeat nobis ab ipſis eſſe, propter aliud vero alterius gratia, ſicut a-liquis diligit hominem propter commodum ſuum, ſicut dicit idẽ quod inimicos noſtros vo-lumus eſſe iuſtos, vt nihil nobis noceant. Dili-gere vero aliquid ſuper omnia amore amicitiæ, eſt nullo commodo vel incõmodo velle ipſum offendere, nec amicitiam ſoluere, ſimiliter di-lectione concupiſcentiæ eſt nullo commodo vel incommodo velle aliud perdere. Vnde vt i-bidem notat *Bona.* quomodo affectus angeli Deum habere cupiebat propter ſe, quia ſumme reficiens non alterius gratia, & Deo volebat bo-num propter ſe, multo magis quã amicus ami-co, ſimiliter nullo commodo vel incommodo volebat Deum offendere vel perdere: ideo An-gelus diligebat Deum propter ſe, & ſup omnia. Hæc ille. Item diligere propter ſe ſecundum *Gab. d. 1. q 1 li. 1.* eſt diligere non propter aliud o-ſtenſum voluntati per intellectum, ita, ſcilicet, quod ſi nihil aliud oſtenderetur volũtati adhuc amaretur, & tamen non vt finis vltimus. Sed di-ligere vt ſummum bonũ, eſt velle alicui ſummã perfectionem, & ipſum vt tale venerari. Et ſic diff[illegible] diligere propter ſe, & diligere vt ſum-mum bonum. Diligimus Deũ actu ſpei vt bonũ noſtrum, ſed non formaliter propter nos, ſed p-pter ſeipſum. Diligere aliquid propter aliud, eſt diligere aliquid aliud dilectum, cui dilectio eſt [illegible] dilectionis, vt habet *Gregor. q.* [illegible] *p*[illegible] & *Occam. q. 3 2.* & *q. 1 ar. 2 Hol. q. 4.* Et [illegible] *dist. 1. qu. 1. ar.* [illegible] Et [illegible]. Diligere ali-

quid abſolute non eſt amor concupiſcentiæ, ſed amicitiæ, diligere autem aliquid propter alterũ eſt amor concupiſcentiæ.

Diligere vt ſcribit *Car. Cam. d. 1. q. 2 ar. 2 l. 1.* capitur æquiuoce in ſcriptura. Vno modo pro motu vel actu voluntatis, quo vult Deo bonum. Alio modo prout idem ſignificat quod perſe-ueranter viuere ſecundum Dei mandata, iuxta illud. *Ioan. 14. Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui me diligit.*

Diligere æque intenſe plus dici[illegible] quam actu æque intenſo, vtputa maiorẽ appreciationem, ita non valet conſequentia, æque intẽſo actu di-ligitur Deus & creatura, ergo æque intẽſe, quia æque intenſe plus dicit quam æque intẽſo actu, vtputa maiorem appreciationem, vt, ſcil. magis bonum velit Deo quam creaturæ. Diligere vero actu æque intenſo dicit gradualem identitatem actus, ſed diligere æque intenſe, dicit eiuſdem boni volitionem, & eandẽ appreciationẽ. Crea-tura n. cum diligit ſe propter Deum, volens Deũ eſſe Deum, maius bonũ vult Deo [illegible] ſibi & magis appreciatur Deum [illegible] ſeipſam. *Came.* [illegible] proſe-quitur hoc. *q. 2. in d. 1. ar. 1. lib. 1.* & poſt eum vide *Gab. d. 1. q 1. ar 3. d. 2. l. 1* &c.

Diligere Deum diligere aliquid a ſeipſo, vt & in dictione Deus dictum eſt, eſt ipſum illi bo-num tribuere eo modo quo vult, ſcilicet nunc ſiue præſentialiter ſi vult bonum tale nunc ineſ-ſe, aut in futuro, ſi vult illud bonum in futuro dare. *Gab. di 32. q. vni. ar. 1. li. 3.* Et actus diligendi quo Deus diligit ſe, & omnia alia non eſt pro-pri⁹ perſonæ alicui, ſed eſt actus eſſentialis, quia ſicut pater non ſapit ſapientia genita, ita nec di-ligit dilectione ſpirata, nihil etiam recipit per-ſona producens à producta. Pater ergo & filius diligunt ſe & ſpiritumſanctum amore eſſentia-li, qui eſt eſſentia. Diligunt autem ſe ſpiritufan-cto, quia diligendo ſe dilectione eſſentiali ſpirãt ſpiritumſanctum. De quo latius in *primo* dici ſo-let, & infra videbitur.

Diligere æqualiter vt ſcribit *Gabr. dist. 32. qu. vni art 1. lib. 3.* dupliciter intelligitur, quia quandoque ly *æqualiter* refertur ad bona volita, & ſic æqualiter diliguntur aliqui, quib. [illegible] bona tribuuntur. Alio mo[illegible] æqualiter [illegible] actu diligendi ref[illegible] vult formaliter [illegible] liguntur [illegible] eodem [illegible]

Hh

& eodem ordine diliguntur. Ibi enim eſt ordo non temporis neq; perfectionis actus ad actũ, quia actus vnius eſt, ſed ordo cuiuſdam principalitatis ſiue appreciationis, quo illud dicitur prius diligi, quod principalius diligitur, ſiue ꝙ magis appreciatur, aut propter quod aliud diligitur, & poſterius illud diligitur quod minus principaliter, & nõ ꝓpter ſe, ſed propter aliud ꝙ diligitur magis appreciatur. Quomodo pri⁹ diligitur finis ꝗ medium dilectum propter finem.

Diligere magis aliquem poteſt eſſe tripliciter, vt *S. Bonau. diſt. 3. qu. vl. li. 2.* Aut ratione boni optati, aut affectus intenſi, aut ratione effect⁹ impenſi. Ratione boni optati dicitur quis aliquem magis diligere quando ei maius bonum optat, & ſic dicitur diligere magis, quia ad mai⁹. Hoc modo naturali dilectione præcedente ex iudicio rationis recte magis diligebat angelus angelum ſuperiorem, volebat enim ipſum excellere & plus boni habere, ſicut & Deus conditor voluit ſic ordinare. Ratione affectus intẽſi dicitur magis alterum diligere quando affectio eius plus trahit ad alterum, & magis conſolatur de eius ſocietate. Et ſic dicitur aliquis magis illum diligere cum quo libentius cohabitat, & ſic angelus magis diligebat per naturam angelum eiuſdem ordinis. Quia ſicut naturali affectu magis diligit quis compatriotas ſuos, maxime quãdo conformantur ſibi in moribus, & ſicut magis diligit homo eum qui eſt eiuſdem profeſſionis & officii, vbi inuidia non interponit partes ſuas: ſic angelus alterum angelum eiuſdem ordinis magis dilectione naturali amplecti intelligendum eſt, cum ſe viderit à conditore in officii æqualitate & naturæ ſimilitudine illi ſociatũ, nec eſſet tunc morũ diuerſitas, nec inuidiæ malignitas. Ratione effectus ſiue beneficii impenſi dicitur quis magis eum diligere cui plura bona impẽdit, & circa quẽ magis ſollicitatur: ſicut magis mater confouet filium tenellum, & ſollicitior eſt circa illum quam circa adultum, & magis circa infirmum quam circa ſanum. Et hoc facit conſideratio maioris indigentiæ, & hoc modo dici poteſt quod angelus ſuperioris ordinis, magis diligit angelum inferioris, quia angelus parte vel ſuperioris ordinis non indiget ſic ſua illuminatione ſiue purgatione, ſecundum quod angelus inferioris ordinis. Hæc *Bonau.* Et magis Chriſtus dilexit Petrum quam Ioannem, quem familiarius dilexit. De quo vide *Gab. diſt.* [illegible] *vni. ar. 3. dub. 3. lib. 3.* Et per hoc multæ quæ[illegible]nes poſſunt ſolui, an Deus magis dilexerit hominem quam angelum, magis gen⁹ hu[illegible] quam Chriſtum, magis peccatorem præ[illegible]tum quam iuſtum præſcitum, & ſimile[illegible] latius pertractat *S. Thom. & Bonau. ead. diſt.* [illegible] vt habet *Sco. diſt. 15 q. 2. in ſolut. rat.* & po[illegible] *Gab. ead diſt q. 2. li. 4.* Aliquis debet magis diligere vitam ſuam ordinate vt eſt diligibil[illegible] vitam æternam, & magis conſeruationem [illegible] vitæ ſuæ quam conſeruationem vitæ pro[illegible] ſui, ſed non magis iniuſtam vitæ ſuæ qu[illegible]ſeruationem vitæ proximi ſui. Sic enim magis debet latro ſuſtinere ſuſpendium qu[illegible] dere ſuſpendentem, vt euadat: quia dilectio vitæ corporalis iniuſte cuſtoditæ non eſt dilectio ordinata, quia non ad dilectionem Dei & animæ, &c.

Diligere à quo venit diligibile. E[illegible]te diligibile eſt illud bonum ſolum, & [illegible]le quod ſub obiecto adæquato charitat[illegible]ditur ſeu continetur. Eſt autem ſecundum *Petr. de Aliac. q. vni.* 3. obiectum adæquatum [illegible]tatis Deus, & omne quod Deus vult à nob[illegible] propter ſe diligi natum participare Deum beatifice, de potentia ordinata. Et cum dicitur Deus, exprimitur obiectum principale & primarium charitatis, quod ſolum propter ſe diligitur tanquam finis vltimus, & ſummum diligibile. Omnia autem alia propter eum dicitur omne quod vult à nobis propter ſe diligi; hic tanguntur obiecta ſecundaria, vt creaturæ rati[illegible]les, quæ non propter ſe finaliter, ſed propter Deum principaliter ſunt amandæ. Dicitu[illegible] participare Deum beatifice, per quod exclu[illegible]tur creaturæ irrationales, quæ non ſunt pa[illegible] creaturæ rationalis, hæc enim non ſunt ca[illegible] beatitudinis. *Gabr. diſt. 28. quæſt. vni. ar.* [illegible] Sunt autem quatuor genera rerum di[illegible]rum, vt & habet *Mag. diſt. 28 li 3.* ſcilicet [illegible] qui eſt ſupra nos, noſipſi, & proxim[illegible] iuxta nos, ac corpus quod infra nos [illegible] ſunt à nobis charitate diligenda. Nam [illegible] ſunt nobiſcum beatitudinis parti[illegible] nobis charitate diligendi, ſed tales [illegible]tuor, vt [illegible] ergo. Vide lat[illegible] [illegible] dæmones non ſunt ex charitate dilig[illegible]

nullos facit diligere charitatiue, niſi eos quos optat ad ſummã beatitudinem peruenire. Simili modo dicendum eſt de damnatis, quod non ſunt ex charitate diligendi proprie accipiendo diligere ex charitate. Nam ſi large acciperetur diligere ex charitate, dæmones & damnati ratione naturæ ſunt diligendi, ſed ratione culpæ ſunt odiendi, in quo ſunt Deo diſſimiles. Item homines mali ſecundum eundem inquantum ſunt homines ad Dei imaginem, ſecundum quam ſunt capaces beatitudinis, ſunt ex charitate diligendi. Sed homines mali inquantum mali, non ſunt diligendi, ſed potius deteſtandi. Natura itaque non eſt odienda, ſed culpa & malitia. Nec Deus odit homines ratione naturæ, ſed ratione vicii. *Bonauen.* latius ſcribit de hoc.

DILIGERE ex charitate ſiue charitatiue poteſt fieri dupliciter. Vno modo ſtricte ſecundum rationem obiecti charitatis, vt, ſcilicet, eſt aliquid diligere ex gratia tanquam amicum ſecum in beatitudine communicatiuum. Et ſecundum hanc acceptionem B. Ioan. & Magiſter diligibile ex charitate in quatuor genera diligibiliũ diuiſit. Alio modo accipitur largius pro omni diligere ad quod charitas inclinat, qualis eſt omnis dilectio meritoria *Gab. diſtinct. 28. qu. 1. art. 3. dub. 2. libr. 3.* Sed quia hæc diſtinctio immediate vbi ſupra dicta eſt: relinquo eam ſufficienter tactam. Videre potes latius *Gabr. B. Thom. S. Bonauent.*

DILIGERE proximum, vide in dictione *Proximus.* De ordine diligendorum vide ſupra in dictione Charitas. Rationes vero diligendi ſunt multæ & aliquæ ſupra tactæ ſunt ſecundum S. Bonauen. *Prima* autem & principaliſſima eſt bonitas rei, quæ eſt perfectiſſima in Deo quia in Deo quia infinita, ideo Deus ſimpliciter ſuper omnia eſt diligendus. *Secunda* ratio eſt vnitas amantis ad amatum, & eſt multiplex. Quædam identitatis, & hæc perfectiſſima in amante ad ſeipſum, ideo ſeipſum plus aliis diligit. Quædam originis, quia vnus ab alio, ſicut filius & pater, vel ab eodem tertio, ſicut cæteri conſanguinei. Quædam communicabilitatis ſecundum varias ſpecies communicationis in natura, in vna patria, in vna domo, in vno officio, in vna ſocietate, in virtute, in gratia, in expectata beatitudine, & ſic de aliis quam plurimis. Et ſecundum quod plures vel potiores rationes communitatis ſimul concurrunt in vno diligibili, ſecundum hoc magis diligẽdum eſt affectiue. Et quia maiorem affectum ſequitur maior beneficentiæ effectus cæteris paribus, id eſt ſi æqua fuerit neceſſitas, non maior in vno quam in alio, etiam magis diligendus eſt effectiue. Nec ſola vnitas amantis & amati, ſed etiam vnitas alicuius ad amatum, ratio eſt diligendi. Vnde diligens amicum diligit omnia coniuncta amico. Et ſecundum hoc gratia p quam quis vnitur Deo ſumme dilecto, ratio eſt gratuitæ dilectionis. Vide latius *Gab. d. 29. quæ. 1. ar. 2. in concl.* Et ſecundum hoc magis eſt diligẽdus in quo maiores diligendi rationes repetiuntur. Quem modum regulariter tenet *B. Thom.* Vnde 2. 2. *queſt.* 28. *ar.* 7. vbi ſatis clare materiam hanc proſequitur. Ordo vero diligendorum eſt quod Deus primo diligendus eſt, ſecundo parẽtes, idem filii, poſt domeſtici. De quo vide in dictione Charitas. Et *Gab.* † In patria nullus eſt ordo dilectionis niſi ſecũdum propinquitatem ad Deum. *D. Tho. 2. 2. q. 26. ar. 13.* †

DILIGERE DEVM vt ſcribit *Gab. diſt. 27. q. 1. art. 1. lib. 3.*) non eſt aliud quam Deo bene velle, hoc eſt, velle Deum eſſe bonum, ſummum, infinitum, omnipotentem, iuſtum, ſapientem, &c. hoc eſt breuiſſime Deum velle eſſe Deum, ſcilicet, bonum, quo nihil melius cogitari poteſt. Hoc enim intelligimus nomine Dei ſecundum *B. Aug. 1. de doc. Chriſt.* Et quanto magis hoc volumus, & in hoc complacemus, ac gaudemus, tanto magis Deum diligimus. Si quis igitur vellet aliquam perfectionem nõ ineſſe Deo, Deum non diligit. Item nullus peccato mortali obnoxius habet dilectionem Dei, quia nullus talis vult eum eſſe Deum. Non enim vult eum eſſe ſumme ſapientem, ſumme iuſtum, ſumme potentem. Vellet enim vel Deum peccata ſua ignorare, & ſic non eſſe ſumme ſapientem, aut ſua peccata non vindicare, & ſic non eſſe ſumme iuſtum: aut diuinam voluntatem non eſſe omnipotentem, cui voluntatem ſuam præponit per inobedientiam ac præcepti tranſgreſſionem. Nam inobediens Deo vult ſuam voluntatem perficere contra diuinam prohibitionem, & ita voluntatem Dei oppoſitum præcipientis non eſſe efficacem. Hæc eſt ſententia *B. Bernard.* in quodã ſermone Paſchali. Cui concordat *B. Anſel. in caſu diabo.* Et hęc vera ſunt inquit *Gabr.* inter-

ſuper omnia diligere, ſiquidem tenemur Deum velle eſſe ſumme ſapienté, perfectiſſimũ optimum, iuſtiſſimum, omnipotentiſſimum, & ſic de aliis attributis, quæ tamen non ſunt plura ſecundum rem, ſed vna ſimplex eſſentia. Dicuntur autem plura propter nóminum pluralitatem vnam diuinam perfectionem ſimpliciſſimam ſignificantium. Diffuſe ſcribit de hoc *Gab. di 27. quæſt. vn. art. 2. lib. 3.* Item tenemur etiam hoc velle volitione maiore intenſiue, ita quod magis vellet dilectionem ſui & cuiuſcunque creaturæ deſerere quam dilectionem Dei, & magis vellet quodcunque malum accedere creaturæ quam aliquod bonum Deo conueniens ipſi nõ ineſſe, aut quam Deum non eſſe ſummum bonum & ſumme perfectum. Latius ſcribit *Gab. vbi ſup.* Poteſt autem voluntas humana ex ſuis naturalibus diligere Deum ſuper omnia, vt ſentit *D. Thom. 1. p. q. 60. art. 5. 1. 2. q. 109. a Scot. Occ. Pet. de Ali.* & alii, & latius deducit hoc *Gab vbi ſup. dub. 2.* Nam omni dictamini rationis rectæ voluntas ex ſuis naturalibus poteſt ſe conformare, ſed diligere Deum ſuper omnia eſt dictamé rationis rectæ, ergo illi ſe poteſt voluntas ex ſuis naturalibus conformare, & per conſequens Deum ſuper omnia diligere. De quo plus legito apud Gabrielem. Item homo poteſt ex puris naturalib. velle Deum eſſe Deũ, & nihil aliud a Deo eſſe Deũ. Sed talis vult Deo maximum bonum, & nulli alteri vult tantũ bonum, igitur ſic volendo plus diligit Deum quam ſeipſum, & quodcunq; aliud. Et hæc dicta de ſtatu naturæ integræ. Addit rationé Scotus de forti politico, quam ponderat, quia fortis politicus magis diligit rempublicam quam ſeipſum, nam ſecundum rectá rationem exponit ſe pro republica, & vult nõ eſſe vt bene ſit reipublicæ. Vult enim magis mori quam turpiter viuere vel fugere. Turpiter fugit qui cum iactura reipub. fugit. Si ergo poteſt quis rempublicá diligere plus ſe non amore præmii futuri, quod forte nõ credit vel dubitat, ſed amore virtutis, ſequitur ꝙ magis diligere poteſt Deum republica optimũ rectorem quam ſeipſum. Actus autem amoris Dei ſuper omnia non poteſt ſtare in viatore de potentia Dei ordinata ſine gratia & charitate infuſa, quia ſecundum legem ordinatam cuilibet facienti quod in ſe eſt, & per hoc ſufficienter diſpoſito ad ſuſceptionem, Deus infundit gratiam, ſecundum illud Prophetæ: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Zach. 1. Et illud Iac. 4.* Appropinquate Deo & appropinquabit vobis, ſcilicet per gratiam. Et illud *Lucæ 11. Quærite & inuenietis, &c.* Et *Hierem. 29. Cum quæſieritis me in toto corde veſtro, inueniar à vobis. Et in Pſal. 21. Qui requirent eum, viuent corda eorum.* Viuimus autem per gratiam, nec alio actu magis appropinquare Deo poſſumus quam diligendo Deum ſuper omnia. Latius *Gab.* ſcribit *artic. 3. dub. 2. propoſ. 2. vbi ſupra.* Et vt ſcribit *Petrus Aliacenſis.* Si quis eliceret actum dilectionis Dei ſuper omnia, ex puris naturalibus ſine gratia, non eſſet meritorius. Infert quoque quod nullus homo poteſt ſtante lege per iura naturalia ſine gratia recte agere ſimpliciter & abſolute, quod probat. Vide & *Gab. vbi ſupra.* Nam nullus ſimpliciter abſolute agit recte, *dicit Aliaco*, niſi qui agit conformiter diuinæ legi. Sed nullus agit ſic, niſi ſit in gratia ſecundum legem ſtatutam, ergo. Poteſt tamen aliquis ſtante lege per pura naturalia, ſine gratia moraliter recte agere, quia poteſt agere conformiter rectę rationi, quam Philoſophi morales, ſicut Ariſtoteles, Tullius, Seneca, & alii ſimiles vocaſſent rectam rationem. Sed conſtat quod exiſtens extra gratiam poteſt ſic agere, ergo, &c. Et vt dicit *Scot.* & communiter doct. & habet *Gab. dub. 4. vbi ſup.* Actus amoris amicitiæ Dei ſuper omnia eſt ſemper rectus, nec poteſt aliquando eſſe diſtortus. Vnde dicit *Scot.* quod diligere Deum ſuper omnia, eſt actus de ſe rectus, cuius rectitudo per ſe nota eſt, ſicut rectitudo primi principii in operabilibus. Et *in 2 diſt. 6 quæſt.* ait: Deus non poteſt inordinate amari ex amicitia, quia eſt tale amabile quod ex ſola ratione ſui vt obiectum eſt, dat completam rationem bonitatis actui complete intenſo. Actus enim ait *Gab.* amoris amicitiæ Dei non poteſt excedere nec deficere, & hoc nec ratione obiecti, nec ratione actus vel modi. Latius *ibid. Gab.*
† Et *Caiet. 1. 2. quæſt. 109. artic. 3.* dicit, licet homo in ſtatu naturæ corruptæ, quantum eſt ex ſufficientia ſua, poſſet ex puris naturalibus diligere Deum ſuper omnia in Deum referibilia, quæ tunc ſunt in poteſtate ſua, non tamen poteſt ſimpliciter; quia adhuc aliquid ſui eſt irreferibile in Deum, cum non poſſit non †

peccare

creaturæ, ſed propter amorem Dei in amore creaturæ propter Deum incluſum. Non enim eſt actus ille actus charitatis, vt terminatur in proximum, ſed vt refertur vltra in Deum tanquam in finē propter ſe ſumme dilectum. Ideo *Aug.* loquens de dilectione proximi charitatiue diligendi, dicit eundem diligendum non in ſe, ſed in Deo vel propter Deum. Sed de dilectione proximi vide in dictione *Proximus.* Dilectio inſuper gratuita non ſemper concordat dilectioni naturali, vt poſt *Bona.* ſcribit *Gab. di.* 29. *qu. vnic. art.* 1. *lib.* 3. Nam gratia quandoque currit cū natura via conſonæ, quandoque via oppoſita, quandoque via diuerſa. In hoc enim quod homo plus diligit ſe quam proximum, concordat naturæ gratia. In hoc quod plus diligit ſe quam Deum, naturæ repugnat gratia. In hoc quod plus diligit filium quam patrē, currit natura diuerſa via à gratia. Latius ſcribit *S. Bona.* & *Gab. vbi ſup.*

DILVVIVM eſt duplex ſecundum doc. & *Guilhel. de Conch.* vt refert *F. Pelba. lib.* 2. *Roſ. Theol.* Vnum dicitur particulare, de quo Plato & Auguſtinus dicunt, quod plures præceſſerunt inundationes aquarum, ſcilicet in aliquibus terris & regionibus particulariter. Aliud dicitur diluuium generale, ſcilicet quo mundus totus eſt punitus. Et tale eſt duplex. Vnum, ſcilicet eſt aquæ, quod fuit tempore Noe propter peccata carnalia. Aliud erit ignis conflagrationis in fine mundi propter peccata auaritiæ & iniquitatis ac refrigerationem charitatis, iuxta illud *Matth.* 24. *Et quia abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas.* Contra huiuſmodi ergo erit ignis conflagratio per mundum totum, in tanta altitudine extenſa ſuper omnes montes, ſicut fuerunt aquæ diluuii, ſcilicet quindecim cubitis, de quo ſuo loco videbitur.

DISPENSARE (vt ſcribit poſt *Scot. Gab. di.* 37. *q. vnic. art.* 1. *lib.* 3.) in materia decem præceptorum non eſt facere quod ſtante præcepto liceat facere contrarium ſeu contra præceptum. Sed diſpenſare eſt præceptum reuocare, vel declarare qualiter debeat intelligi. Vnde duplex eſt diſpenſatio, iuris reuocatio, & iuris declaratio. Exemplum primi. Cum Chriſtus mutauit legem veterem quando dedit nouam, & hoc quantum ad cerimonialia, non quidem faciens quod ſtante præcepto de ceremonialibus non eſſent illa ſeruāda, ſed faciens quod actu illo manente eodem non tenebatur quis ad illum, ſicut prius. Sic etiam diſpenſat quicūq; legiſlator ſimpliciter quando reuocat præceptum iuris poſitiui ab eo actu. Exemplum ſecūdi: vt cum declaratur legiſlatorem non intendiſſe quod in tali caſu particulari legem ſuam voluerit quem obligare. Leges enim humanæ quæ generaliter feruntur, poſſunt & debent exceptionem excipere, dum ratio legis deficit, quando, videlicet ſi legiſlator adeſſet, vel alius prudens interrogatus exciperet à generali conſtitutione caſum particularem. Vide latius vbi ſupra *Gab.*

DISPENSATIO eſt iuris relaxatio facta cum cauſę cognitione, ab eo qui habet ius diſpenſandi. Vnde diſpenſare dicitur, quaſi diuerſa penſare, vt ſcribit *S. Bona. d.* 19. *lib.* 4. *circ. lit.* Et ideo in eis qui ſtatum Eccleſiæ decolorant, diſpenſandū non eſt, & in eis qui nituntur ius infringere, & hoc eſt quando multis conceditur quod paucis eſſet concedendum, &c. Vnde *Rich.* Si non ſubeſt rationabilis cauſa in diſpenſatione, potius eſt diſſipatio quam diſpenſatio. Hinc *Pet. Pal. di.* 38. *q.* 4. *lib.* 4. Ex parte diſpenſantis requiritur auctoritas, & ex parte diſpenſati cauſa vtilitatis vel neceſſitas eius, vel reipublicæ, in omni genere diſpenſationis, & in omni Pręlato, diſpenſante etiam Papa, quia nec Petro, nec alii commiſſa eſt poteſtas in deſtructionem ſed in ędificationem. Hæc Palud. Et quamuis papa (vt ſcribit *Rich. diſt.* 27. *art.* 4. *qu.* 4. *lib.* 4.) non poſſit diſpenſare contra ius naturæ, nec contra ius diuinum, quia ſua poteſtas vtroque iure eſt inferior, & vtrunque ſupponit tanquam fundamentum, tamen quia eſt ſucceſſor Petri, qui princeps fuit apoſtolorum æqualem poteſtatem habens poteſtate Petri, imo vt proprius loquar eandem, & inferior non poſſit obligare ſuperiorem, nec par parem. Papa de plenitudine poteſtatis diſpenſare poteſt contra ſtatuta apoſtolorum quorumcunque, ſi tamen vim non habeant ex iure naturæ vel diuino decreto. *diſt.* 82. Sed non decet hoc faciliter fieri propter reuerentiam Apoſtolorum, ideo cum bigamis Dominus papa non diſpenſat, niſi exigente neceſſitate. Idem Rich. de voto dicit *diſt.* 38. *art.* 9. *quæſt.* 1. *libr.* 4. quod omne votum

Digitized by Google

quod eſt de his quæ ſunt ſupererogationis diſpenſabile eſt, quia diſpenſationis in quolibet tali voto poteſt inueniri rationabilis cauſa, ſcilicet, profectus maioris boni, vel vitatio mali, ſiue per comparationem ad rem publicam, ſiue per comparationem ad vouentem. Reformatio enim pacis inter regna magis eſt bonum communitati quam continentia vnius perſonæ. In tali enim caſu ſi perſona quæ continentiam vouerat nubat per obedientiam Domini papæ, ſua obedientia magis meritoria eſt ſibi quam continentia, quantum ad præmium ſubſtantiale, vitatio etiam communis mali, vt vitatio diſcordiæ inter regna quę ſunt in pace, & vitatio probabilis träſgreſſionis voti, ſi probabilitas ſit vehemẽs, poſſunt eſſe rationabilis cauſa diſpenſandi in quocũq; ſupererogationis voto, aliter enim non video (inquit Richar.) quin obligatio pro charitate facta quandoque contra charitatem militaret Et vt idem *Rich.* dicit *q.2. vbi ſup.* in votis maioribus, cuiuſmodi ſunt votum continentiæ, religionis & crucis, ſolus papa diſpenſare poteſt, quia in votis iſtis non eſt diſpẽſandum niſi propter communem Eccleſiæ vtilitatem vel aliquã magnam neceſſitatem. In omnibus autem aliis votis quæ reſpectu prædictorum dicuntur vota minora, cuiuſmodi ſunt vota abſtinentiæ & peregrinationis ad ſanctum Iacobum, & ſimilia poſſunt epiſcopi diſpenſare, extra de vo. & voti redemp. c.1. vbi dicitur, quod diſpenſatio in votis peregrinationis pendet ex eius qui præſidet arbitrio, per quem ſecundum glo. & Dominum Hoſti. Intelligitur non tantum papa ſed etiam Epiſcopus. Inferiores autem Epiſcopis in nullo voto diſpenſare poſſunt, niſi eis fuerit ſpecialiter commiſſum, exceptis Prælatis religioſorum, qui diſpenſare poſſunt in votis ſubditorum ſuorum. Hæc *Rich.* De diſpenſatione vide latius apud prædictos doct. & Gerſonẽ & iuriſperitos.

DISPENSATOR qui diſpenſat & exponit. Diſpenſator fidelis eſt ſi ad honorem Domini ſui & iuſtitiam ac ſalutem ſubditorum auctoritatem acceptam diſpenſat. De hoc 25. *q.1. c. vlt. Leo papa* ait. Vnde Apoſtolus 1. *Cor.* 4. *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorũ Dei. Hic iã q̃ritur inter diſpẽſatores, ut fidelis quis inueniatur.* De hoc *Gab. di.* 39. *q.1. art.2. concl.* 9. *lib.* 3. qui & ibidem dicit de his qui contra vota & iuramenta diſpenſationem quærũt, nulla rationabili cauſa ſubſiſtente, quæ diſpenſationes ſecundum *B. Ber.* non diſpenſationes ſed diſſipationes dicendæ ſunt, &c.

DISPOSITIO eſt habitus imperfectus ſecundum *B. Thom.* 4. *ſen. di.* 4. *q.* 1. *art.* 1. *Scot. di.* 14. *q.2.* loquitur de duplici diſpoſitione, ſcilicet præuia & concomitante. Nam diſpoſitio præuia eſt quæ præcedit deletionem culpæ, & illa ſemper eſt ſine charitate & gratia, & per conſequens ſemper eſt informis, quia ſola inhærentia & inclinatione charitatis & gratiæ ad actum, actus dicitur formatus. Concomitans vero eſt quæ ſimul eſt cum charitate & gratia, & ſic ſemper eſt formatus. *Sco.*

DISSIDIVM (vt ſcribit *Paul. Cort. lib.* 3. *ſent. di.* 7.) eſt hominum cohærentium charitate repugnante diſtractio, & eſt idem quod diſcordia, vnde diſſidioſus, id eſt contentioſus. Dicitur autem à diſſideo quod eſt diſcordo.

DISTARE (vt ſcribit *Gab. diſt.* 16. *q. vn. du.* 4. *lib.* 2.) Vno modo capitur priuatiue, & ſic diſtare ab aliquo eſt non eſſe in loco, in quo eſt illud aliquid. Et anima in pede non diſtat à ſeipſa in manu. Alio modo accipitur poſitiue, & ſic diſtare dicuntur quæ ſunt in locis inter quæ eſt locus medius, & ita idem poteſt diſtare à ſeipſo, quia idem eſſe in diſtinctis locis, ſic anima in pede diſtat ab anima in manu, &c.

DISTINCTIO numeralis ſiue eſſentialis eſt diſtinctio aliquorum, quorum vnum non eſt aliud, neque aliquod idem ſingulare eſt vtrumque vel eſt illorum quæ de ſeinuicem vere negantur, vt Petrus & Ioannes. Sic omnes creaturæ diſtinguuntur inter ſe. *Gab. di.* 2. 1. *lib.* 1.

DISTINCTIO realis non eſſentialis eſt diſtinctio aliquorum, quorũ vnũ negatur de alio, id eſt vnum non eſt aliud, ſed aliquod ſingulare & ſimpliciter vnum eſt vtrumque, ſic diſtinguũtur perſonæ in diuinis & relationes oppoſitæ, vt generatio actiua, & ſpiratio paſſiua, & relationes diſparatæ quæ non cõueniunt eidem ſuppoſito, nam pater non eſt filius, nec paternitas eſt filiatio, & tamen vna ſingularis & ſimpliciſſima diuina eſſentia eſt pater & filius, paternitas & filiatio: *Gab. di.* 2 *q.1. lib.* 1. Diſtinctio itaque

realis

Digitized by Google

realis ponitur inter perſonas diuinas, ſunt enim tres perſonæ tres res diſtinctæ realiter non eſſentialiter, & *Brul. diſt. 20. q. 1 lib. 1* dicit quod triplex diſtinctio ſiue differentia poteſt aſſignari in diuinis, ſcilicet eſſentialis, perſonalis & notionalis. Diſtinctio eſſentialis non habet locum in diuinis. Diſtinctio autem perſonalis eſt illa quæ eſt inter aliquas duas res, quarum quælibet eſt perſona, & vna non eſt altera, vel quæ ſunt in diuerſis perſonis realiter diſtinctis. Diſtinctio autem perſonalis (vt dicit *Gabr. diſt. 12. qu. 1. lib. 1.*) eſt maxima diſtinctio quæ eſt in diuinis, vnde diſtingui perſonaliter eſt diſtingui realiter, vel perſonaliter diſtingui eſt prꝯcie perſonarum realiter diſtinctarum. Sed diſtinctio notionalis (vt inquit *Brul ubi ſup.*) eſt illa quæ eſt inter aliquas duas notiones, quarum vna nō eſt alia, & hæc eſt inter generationem actiuam & ſpirationem actiuam, & diſtinctio perſonalis habet locum in diuinis. Omnis autem diſtinctio eſſentialis eſt realis, ſed non econtra, vt ſcribit *Car. Camc.* quia licet iſta ſit in creaturis, non tamen in diuinis, vbi plures res ſunt vna indiuiſibilis eſſentia, &c. *Alia en. q. 6. art. 1. lib. 1.*

Distinctio formalis eſt diſtinctio eorum, quorum termini ipſa præciſe & ſingulariter ſignificantes de ſeinuicem vere & affirmatiue prædicantur: & tamen non quicquid vere ſingulariter & affirmatiue prædicatur de vno, etiā prædicatur de altero, ſed aliquod ſingulare qđ affirmatur de vno negatur vere de altero, ſic diſtinguitur eſſentia & relatio, ſiue eſſentia & perſona: nam eſſentia eſt paternitas ſiue pater, & tamen filiatio vel filius eſt eſſentia, & filius non eſt pater, neque filiatio eſt paternitas. Sic cōceditur *de ſum. trin. & fi. ca. c. Firmiter*, pater generat: & negatur, eſſentia generat. Item fides docet verbum incarnatum eſſe, crucifixum in natura aſſumpta, paſſum, mortuū, &c. *De trini. & fi. ca. in clem.* & illud non conceditur de eſſentia. Vel diſtinctio formalis, vt idem *Gab.* habet *dub. 3 vbi ſupr.* eſt quando aliqua res eſt vnum diſtinctorum formaliter, & non aliud, ſicut filius eſt eſſentia, & non eſt pater, igitur eſſentia & pater diſtinguuntur formaliter. Latius ibi *Gabr* poſt *Occam.* Vnde diſtinctio formalis aliter deſcribitur ab *Occ. diſt. 2 qu 11. lib. 1.* Diſtinctio formalis eſt quando vnum non eſt per ſe de intellectu alterius, & aliquid competit vni aliquo modo, quod non competit alteri. Vnde ſecūdum eum de diſtinctione formali contingit loqui dupliciter. Vno modo vt illa dicantur diſtingui formaliter quæ ſic ſunt idem realiter, quod tamen aliqua res eſt realiter eadem vni, & diſtincta realiter ab altero, & ſic diſtinguitur formaliter eſſentia à relatione & etiam à qualibet perſona. Et ſic non diſtinguuntur formaliter relatio propria perſonæ, & perſona per ipſam conſtituta. Secūdo modo diſtinctio formalis eſt corū quæ ſunt idem realiter, & etiam quicquid realiter eſt idē vni eſt idem realiter alteri, tamen aliquid prędicatur de vno quod non prædicatur de altero. Sic diſtinguuntur ſecundum alios natura & ſuppoſitum in creaturis, quia natura eſt ſuppoſitum, & quicquid realiter eſt natura, eſt ſuppoſitum & econuerſo. Communicari autem affirmatur de natura, & negatur de ſuppoſito, & incommunicabile affirmatur de ſuppoſito, & negatur de natura. Sic paternitas & pater diſtinguūtur formaliter, quia licet quicquid eſt paternitas realiter, eſt etiam realiter pater, & econuerſo, tamen cōſtitui affirmatur de patre, & negatur de paternitate. Similiter conſtituere affirmatur de relatione, & non de ſuppoſito. Iſtud eſt de mente *Occ. diſt. 28. li. 1.* Oritur autem diſtinctio formalis ex diſtinctione reali, & eam præſupponit, vt habet *Gabr. diſt 2. lib 1.* vbi ſupra. Nam vbicunque aliqua diſtinguuntur realiter non eſſentialiter, ibi eſt dare aliquod vnum, quod eſt idem cum quolibet ſic diſtinctorum, & per conſequēs formaliter à quolibet illorum diſtinguitur. Pater & filius diſtinguuntur realiter & non eſſentialiter, & per conſequens eſt dare aliquod vnum quod eſt idem patri & filio, ſcilicet eſſentia diuina quæ eſt pater, eſt etiam filius, & per hoc diſtinguitur formaliter à patre, quia eſſentia eſt pater, & tamen filius prædicatur de eſſentia, & negatur de patre. Similiter eſſentia diſtinguitur formaliter à filio, quia eſſentia eſt filius, & tamē pater dicitur de eſſentia, & negatur de filio. Et ſecundum *Occ.* & poſt eum ſcribit *Gab. vbi ſup.* Ibi tantum eſt inuenire diſtinctionem formalē vbi vna res ſingularis & indiuiſa eſt plures res, qua-

Digitized by Google

quarum plurium vna nõ eſt realiter alia. Et quia hoc ſolum concedit in diuinis, & non in creaturis, ideo ſolum in diuinis diſtinctio formalis, & non in creaturis inuenitur. Et quia hæc diſtinctio eſt difficillima ad ſoluendum & intelligendum, imo non facilior quam perſonarum trinitas (vt habet *Occ & Camer* in vna eſſentia. Ideo nullibi ponẽda eſt niſi vbi ſcripturæ vel Eccleſię auctoritas compellit, id eſt niſi vbi ex his quæ in ſcripturis ſacris vel Eccleſię determinatione habetur. Vide latius *Gab.* Diſtinctio formalis dicit conditionem non rei ſed propoſitionis (vt habet *Gab. d. 2. q. 11 li. 1.*) propoſitionis, ſcilicet in qua termini ſignificatiue ſumpti de ſeinuicem prædicantur, & tamen de altero eorum ſignificatiue ſumpto aliquid affirmatur, quod non eo modo præciſe affirmatur de reliquo ſignificatiue ſumpto. Et cum pater & eſſentia ſupponunt pro eadem re, nihilominus aliquid attribuitur patri & non eſſentiæ, & hoc eſt diſtingui formaliter, qui modus loquẽdi breuitatis gratia eſt inuentus, vt dicit *Gab.* Et vt idem ait *vbi ſupr.* ille modus loquendi theologorum, ſic intellectus non eſt malus & execrandus, ſed eſt acceptandus. Et ſi quis poteſt dare breuiorem, det: ait ipſe. Et *Occam Greg.* Vide & *Aliac. qu. 6. li. 1.*

DISTINGVI formaliter dupliciter accipi poteſt ſecundum *Greg.* Vno modo capitur vt eſt conditio propoſitionis æquiualẽs huic quod eſt per ſe primo modo. Alio modo ſecundum quod eſt caſuale nominis forma ſiue aduerbium. Primo modo illa conceditur à *Greg.* Eſſentia diſtinguitur formaliter à patre, eo quod nõ eſt idem formaliter cũ patre, prout formaliter ſequitur diſtinguitur, vt dicit *Greg di. 33 & 34. qu. vnic. art. 3. li. 1.* ſed ſi pręcedit falſum eſſet. Si vero ſumitur ſecundo modo, tunc illa eſt falſa. Eſſentia diuina diſtinguitur formaliter à patre, ſiue formaliter præponatur ſiue poſtponatur, quia nullam habet formam, ſeu quia pater non eſt realitas diſtincta ab eſſentia vel forma, vel alia.

DISTINGVI formaliter ſecundum *Occ. di. 2. q. 1. l. 1.* nõ eſt aliud (& h. e. quid nominis ipſius) quam quod vnum illorum eſt aliqua res abſoluta vel relatiua, & alterum non eſt illa res, ſicut eſſentia eſt filius, & pater nõ eſt filiꝰ: ideo eſſentia & pater diſtinguũtur formaliter, ex quo vna res ſunt, nec valet conſequentia, vt habet *Gabr. qu. 11. di. 2 li. 1.* Concordat *Aliac. q. 6 li. 1.* diſtinguuntur formaliter, ergo diſtinguũtur. Nec valet conſequentia: Eſſentia diuina & paternitas diſtinguũtur formaliter, igitur in patre ſunt formalitates diſtinctæ. Vide latius *Gab.* Et *Oyta* dicit quem refert *Gab.* quod non alio modo concedendum ſit eſſentiam diuinam diſtingui formaliter à perſona vel proprietate perſonali, niſi quia Deus eſt talis naturæ quod aliquod idem vere affirmatur de eſſentia, & negatur de perſona, & econtra. Et ad illam mentem (ait idem Doctor) videntur *Scot.* & *Occ.* finaliter tendere. Et notandum vt ſcribit *Camer. q 6. art. 1. li. 1.* volens tradere regulam, vbi debeat poni diſtinctio formalis. Quandocunq; aliqui termini dicuntur de ſe inuicem conuertibiliter, & hoc conuerſione non regulata per hoc diſtributiuum quicquid, vel omnis res quæ eſt tunc de ipſis ſignificatiue ſumptis verificatur, diſtingui formaliter. Et nũquam aliter patet ex quid nominis diſtinctionis formalis. Exemplum ponit: Omnis eſſentia eſt paternitas, omnis paternitas eſt eſsẽtia, & ſic iſti termini conuertibiliter prædicantur, non tamẽ conuerſione regulata per quicquid eſt, quia eſſentia eſt filius, filius non eſt paternitas: & quicquid eſt Deus, eſt deitas: ideo identificantur formaliter Deꝰ & deitas. Sed hoc quid nominis diſtinctionis formalis non ſufficit: vt dicit *Gab. d. 2. qu. 11. li. 1.* quia etſi illa conceditur, Deus generat: non ſic illa, deitas generat. Item Deꝰ eſt paſſus, non ſic deitas eſt paſſa. Item Deus aſſumpſit humanitatem, quod ſecundum plures non cõceditur de deitate: de qua alias. Exemplũ ſecundi membri dicit *Aliac.* Quicquid eſt eſſentia diuina, eſt deitas, & econuerſo, ideo eſſentia diuina & deitas non diſtinguuntur formaliter, ait *Camer.* Ex quo ſecundum eundẽ habetur, quod vna perſona diuina non diſtinguitur formaliter ab alia, nec perſona à relatione, ſeu perſonali proprietate vel econtra: quia vna perſona non eſt alia. Et quicquid eſt pater, eſt paternitas, & econtra: & ita eſt de aliis perſonis & relationibus. Hæc *Cardin. Came. de diſtinct. form.* Vide latius apud *Gabr. vbi ſupr.* & doc. alios: qui & abſque temeritate & pertinacia materiam de diſtinctio-

Digitized by Google

diſtinctione formali cum formidine tractant, & pauca ex multis poſui.

Distinctio rationis. quidam dicunt eam eſſe inter conceptus mentis: ita ſecundum eos nullæ res diſtinguuntur ratione, ſed tantum cõceptus. Alii attribuunt diſtinctionem rationis rebus extra animam ſignificatis per conceptus non ſynonymos in anima. De quo latius *Gabr. d. 2. q. 3. ar. 1. li. 1.* Et diſtingui ratione, vt habet *Occ. quodli. 3. q. 2.* non eſt aliud quam habere diuerſas diffinitiones aut deſcriptiones. Sic nomina diuerſa diſtinguũtur ratione, quia habent diuerſas deſcriptiones, vt homo & leo. Et licet ſic diſtinguantur ratione, poſſunt tamẽ etiam diſtingui realiter, intelligo (inquit *Gab.*) id eſt ſumpta ſignificatiue, & in ſuppoſitione perſonali ſupponunt pro diuerſis rebus. Item vna res dicitur multiplex ratione (improprie tamen) cum habet diuerſas rationes ſiue deſcriptiones. Differre autem ratione vide *ſup.*

Distinctio specifica (vt ſcribit *Gab. d. 1 q. 6. li. 2.*) poteſt attribui rebus vel ſignis. Res autem diſtingui ſpecie dupliciter poteſt intelligi: vel, ſcilicet ſpecie eſſentiali vel ſpecie accidentali. Specie eſſentiali diſtinguuntur, quę non ſunt ſub eadem ſpecie ſpecialiſſima abſoluta, vel quæ ſunt ſub diuerſis ſpeciebus ſpecialiſſimis abſolutis, vt homo, aſinus, ſortes, brunellus. Sit brunellus nomen proprium equi. Specie accidentali diſtinguuntur, quæ ſunt ſub diuerſis ſpeciebus accidentaliter, id eſt connotatiuis, vt homo albus, homo niger. Animæ quoque intellectiuæ inter ſe differunt ſpecie accidentali pro quanto vna eſt informata aliquo habitu ſcientiæ vel virtutis, quo alia caret. Et diſtinctio ſpecifica non eſt niſi reſpectu ſingularium, & non rerum vniuerſalium, quin nullæ ſint res vniuerſales, vt alias dicitur. Et res ſingulares diſtinguuntur ſpecie abſoluta, quæ ſignificantur per diuerſas ſpecies abſolutas ſpecialiſſimas, vt hic homo, hic aſinus. Et dicitur ſignanter ſpecialiſſimas, quia duo homines quamuis ſignificantur per illas ſpecies, homo animal, tamen non differunt ſpecie abſoluta vel eſſentiali: quia animal non eſt ſpecies ſpecialiſſima, ſed ſubalterna, &c. Angeli autem & animæ intellectiuæ, diſtinguũtur ſpecie eſſentiali, vt omnes concedunt, quia animæ intellectiuæ poſſunt perficere corpus tanquam forma materiam, quod Angeli non poſſunt: ergo diſtinguuntur. Non enim (inquit *Gab. vbi ſup*) eſt aliud medium arguendi differentiam ſpecificam, niſi ex operationibus aut proprietatibus naturam rerum conſequentibus. Cum enim pro ſtatu iſto eſſentias rerum abſolute & nude cognoſcere non valemus, illas per operationes & ꝓprietates arguere oportet. Diſtinguuntur & anima intellectiua & Angelus ſeipſis ſpecie, & non per aliquas realitates ſuperadditas. Latius vide *Gab.* Nam eſſe diſtinctum conuenit rei immediatæ, & per conſequens non per aliquod ſuperadditum.

Distinctivvm quod diſtinguit vel quo aliquid diſtinguitur. Aliquid eſſe diſtinctiuum alicuius poteſt intelligi dupliciter (vt ſcribit *Camer q. 8. ar. 1 li. 1.*) Vno modo, vt per huiuſmodi diſtinctiuum intelligamus aliquid exiſtens extra animam ſecundum ſe ab altero diſtinctum: ſic dicimus quod homo per animam ſuam diſtinguitur ab aſino, & quod vna anima ſecundum ſe diſtinguitur ab alia. Alio modo, vt per diſtinctiuum intelligamus aliquid per quod poteſt vere concludi aliquid ab aliquo eſſe diſtinctum: ſic dicimus quod accidens in Sacramento altaris diſtinguitur ab aliis per hoc quod ipſum non eſt in ſubiecto, ſicut alia accidentia Hoc autem modo dicimus in diuinis, quod pater diſtinguitur à filio per hoc quod ipſe à nullo eſt, & filius eſt ab eo, & hoc vtiq; ſic eſſet etiam ſi nulla anima hoc conſideraret. In primo ſenſu filius diſtinguitur à ſpiritu ſancto ſeipſo, & non aliquo ſui proprie, quia filius eſt perſona ſimpliciſſima, igitur à quocunque diſtinguitur, ſeipſo diſtinguitur. In ſecundo ſenſu filius diſtinguitur à ſpiritu ſancto non præciſe, quia ſpiritus procedit ab eo. Nam filius diſtinguitur à ſpiritu ſancto, etiam per hoc quod ipſe eſt à patre naſcendo, & ſpiritus ſanctus à patre non naſcendo, ſed procedendo: igitur non præciſe per hoc filius diſtinguitur à ſpiritu ſancto, quod ipſe ſpirat ſpiritum ſanctum: tenet conſequentia, quia non eſt idem eſſe à patre naſcendo, & eſſe à patre non naſcendo. *Aliac.*

Distincte. Et nomẽ aliquod diſtincte ſignificare poteſt tripliciter intelligi. Vno modo quod ſignificat aliquid, & virtute ſuæ inſtitutionis non ſignificat nec connotat aliud. Secundo modo quod

Digitized by Google

do quod ſignificat aliquid &ex vi ſuæ inſtitutionis nihil aliud, ſiue aliud connotet ſiue non. Tertio modo quod ſignificat aliquid, ita quod nec ex vi inſtitutionis neque ex communi vſu vtentium aliquid aliud occurrit intelligenti vocis ſignificationem, ad ipſius vocis prolationem; accipiendo ſignificare diſtinctè tertio modo, viator (vt ſcribit *Gab.d.22.q.1.li.1.*) non poteſt imponere nomen ad diſtinctè ſignificandum diuinam eſſentiam, quia quodcuuque nomen imponitur ad ſignificandum Deum, ad eius prolationem illud occurrit audienti, & eius ſignificationem intelligenti quod non eſt Deus. Sed bene primo & ſecundo modo poteſt viator imponere nomen ad ſignificandum Deũ diſtinctè, quia alioquin non poſſemus de illo diſtinctè loqui, nec aliquid de illo affirmare vel negare. Item viator poteſt imponere nomen ad diſtinctè ſignificandum quod non poteſt diſtinctè intelligere: patet, quia viator non poteſt Deum diſtinctè intelligere, & tamen poteſt imponere nomen ad diſtinctè ſignificandum Deum. Item poſſumus diſtinctius loqui de re aliqua quam ipſam intelligere, & ita etiam imponere nomen ad diſtinctius ſignificandum aliquid quam intelligere. Vide latius *Gabr. vbi ſupra.*

BREVIS DOCTRINA THOMISTICA DE DISTINCTIONIBUS,

quam latius videre potes in Formalitatibus R. P. Alphonſi de Marcho.

DISTINCTIO eſt alietas ſiue non identitas inter aliqua. Differunt autem diſtinctio, diuiſio & non identitas, ſicut magis commune & minus commune. Nam omnis diuiſio eſt diſtinctio, ſed non contra; & omnis diſtinctio eſt non identitas, ſed non contra, omnis non identitas eſt diſtinctio. Diuiſio fit per partes materiales quantas, aut inter partes entitatiuas non quantas, priori modo diuiditur linea in partes, poſteriori partes entitatiuæ materiæ in diuerſas portiunculas. Diſtinctio etiam fit inter immaterialia, ſic duo angeli, duæ animæ, item intellectus & voluntas diſtinguuntur quæ tamen non diuiduntur. De Diuiſione plura infra in dictione *Diuiſio.* Differt quoque diſtinctio à non identitate ſicut minus & magis commune; quia diſtinctio debet habere duo extrema poſitiua; non identitas eſſe poteſt vbi tantum eſt vnum extremum poſitiuum. Sic inter lucem & tenebras, habitum & priuationem, eſt non identitas vbi lux & habitus ſunt quid poſitiuũ; alterum vero extremum eſt quid priuatiuum, ſcilicet tenebræ & priuatio.

DISTINCTIO etiam quantum ad ipſam attinet, non eſt quid abſolutum, ſed RESPECTIVVM, vt facile patet; quia diſtinctionis eſſe eſt aliud; omne enim diſtinctum eſt ab alio diſtinctum. Hoc tamen reſpectiuum non eſt prædicamentale ſed tranſcendentale, quia competit enti antequam diuidatur in decem prædicamenta & circuit omne genus prædicamentale; immo competit ipſi Deo vt probat *D.Th.1 p.q.30.* & D. Athanaſius ait, Alia eſt perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti. Eſt tamen vitandum in Myſterio Trinitatis nomen *alieni, diſcrepantis, diuiſionis, confuſi multiplicitatis D.Th.1.p.q.31.a 2.& 1.ſent. d.5 q.1.ar.1.*

DISTINCTIO eſt RESPECTVS INTRINSECVS adueniens: quia reſpectus eſt duplex intrinſecus & extrinſecus. Intrinſecus eſt qui poſito termino & fundamento in quacunque diſtantia ponitur: Extrinſecus qui non incipit ab aliquo termino adueniente; niſi fiat prius debita diſpoſitio, ſicut poſito ligno & igne non ſtatim ponitur actio ſiue combuſtio niſi prius fiat approximatio.

DISTINCTIO eſt reſpectus intrinſecus DISQVIPARANTIÆ, quia debet habere extrema alterius rationis; reſpectus autem æquiparantiæ habet extrema eiuſdem rationis.

DISTINCTIO, omiſſis Nominalium tribus, & aliorum octo generibus, *duplex* tantum eſt, *Realis.* & *Rationis.* Cum enim idem & diuerſum, ſeu identicum & diſtinctum ſint paſſiones entis vt docet *Ariſt.4.Met.text 4* & paſſio non excedat ſubiectum non excedatur ab eo, ens autem ſecundum totam ſui amplitudinem rectè & ſufficienter diuidatur in ens Reale & ens rationis *6.Met.text.8.* diſtinctum etiam ſiue diſtinctio erit Realis & Rationis. Itaque omne idem alteri, aut eſt re aut ratione idem; & omne non idem alteri, aut eſt re, aut ratione non idem: ſic omne diſtinctum, aut re, aut ratione eſt diſtinctum. Verum ſicut ens reale multipliciter ſubdiui-

diuiditur, ita etiam diſtinctio realis. Reale dicitur à re: res autem venit à ratus rata, ratum, quod eſt firmus firma firmum. Res ſumitur dupliciter ſecundum Eſſentiam & ſecundum Exiſtentiam; ſic diſtinctio Realis eſt ſecundum Exiſtentiam & ſecundum Eſſentiam. Exiſtentia hic idem eſt quod res naturæ, ſubſiſtentia, hypoſtaſis, & ſubſtantia prima: dicitur res naturæ ſecundum quod ſupponitur alicui naturæ co̅muni; dicitur ſubſiſtentia ſecundum quod exiſtit per ſe & non in alio, dicitur hypoſtaſis ſeu ſubſtantia quatenus ſupponitur accidentibus. Et quod hæc tria nomina ſignificant communiter in toto genere ſubſtantiarum, illud ſignificat *ly perſona* in genere rationalium ſubſtantiarum.

Distinctio realis realitate existentiæ eſt inter rem & rem exiſtenter, quarum vna remanere poteſt, alia deſinente. *D. Thom. 1 p. q. 20 art. 4. Caiet. 1. p. q. 32. art. 3* ſicut duo indiuidua eiuſdem ſpeciei, Sortes & Plato, &c. diſtinguuntur, quia Sortes per ſe exiſtit diſtinctus à Platone.

Distinctio realis etiam alia eſt inter rem includentem aliquid intrinſece in actu, & excludentem alia inter rem includentem aliquid in actu extrinſece; illud autem includitur intrinſece in actu quod ponitur in definitione eſſentiali vt v. g. rationale in homine; extrinſece quod non ponitur in definitione; v. g. diſciplinabile clauditur in homine ſed non ponitur in eius definitione. Diſtinctio itaque realis inter rem includentem aliquid intrinſece in actu, & excludentem illud, eſt quando vna res aliquid reale includit intrinſece & actu quod alia non includit; ſic diſtinguuntur homo & animal, & omne inferius à ſuo ſuperiori, quia includit differentiam in actu quam non includit ſuperius; item ſuppoſitum & natura; quia natura comprehendit tantum in ſe illa, quæ cadunt in definitione ſpecie; v. g. humanitas quæ cadunt in definitione hominis; ſed ſuppoſitum plura; v. g. ſuppoſitum hominis, hæc oſſa, has carnes, &c. *D. Thom. 1. p. q. 3. art. 3. Porph. cap. de differentia* vbi dicit, quod differentia ſit qua ſpecies ſuperat genus. *Diſtinctio* realis inter rem includentem & rem excludente̅ aliquid extrinſece eſt quando incluſum non eſt de intrinſeca ratione. Sic diſciplinabile, ſuppoſito quod ponatur pro homine, differt ab homine extrinſece quia diſciplina eſt quid extrinſecum. Item hac diſtinctione ſecundum Thomiſtas diſtinguuntur in ſubſtantiis immaterialibus ſuppoſitum & natura, quia ſuppoſitum includit ſubſiſtere ſiue eſſe per ſe extrinſece quod non includit natura item includit multa alia accidentia extrinſeca.

Distinctio realis realitate essentiæ, eſt quæ eſt inter duas Eſſentias poſitiuas, quaru̅ vna vere negatur de altera. *D. Th. 1. p. q. 54 a 3.*

Distinctio realis respectiva eſt inter duas relationes reales vel inter duo relatiua realia. *D Thom. 1 p. q. 40. Ariſt 5. met. c. de relat.* vbi diſtinguit relata triplicis ordinis; de quo inf. in *Relatio.*

Distinctio negativa sev privativa eſt inter ea quorum vnum habet aliquid, alterum vero caret; ſic Socrates albus per habere albedinem, diſtinguitur à Platone non albo. *D. Th. 1. p. q. 36. art 2.*

Distinctio modalis eſt inter ea quæ diſtinguuntur ab inuice̅ diuerſis modis, vel quando eadem res diſtinguitur à ſe ipſum ſecundum diuerſos modos, v. g. Sortes puer à ſeipſo ſene vel viro. *D. Thom. 1. Perih. l. 9.*

Distinctio rationis eſt quæ fit per intellectum. hæc duplex. Rationis ratiocinatæ quæ eſt ſecundum rem conceptam ſeu ſignificatam, ſeu quando fundamentum eſt in re: non quod res ſint omnino diſtinctæ, ſed quod earum diſtinguibilitas poſſit eſſe ante omnem rationis actum. Vnde etiam hæc diſtinctio appellatur virtualis ſeu aptitudinalis. Hac vtitur D. Th. in diuinis attributis; & reducitur ad eam illa quæ dicitur ex natura rei; atque Scotus poteſt conciliari cum D. Th. circa diſtinctionem diuinorum attributorum. Radix autem huius diſtinctionis in diuinis attributis duplex aſſignatur. *Prima* eſt eminentiſſima Dei virtus quæ non poteſt vnica ratione repræſentari ſed requiruntur varii & multiplices conceptus, iique adhuc imperfecti, & ideo diuerſa nomina: *Altera* eſt finitas & anguſtia. Intellectus creati & proportio ad ſenſibilia; vnde quia intelligit intellectus noſter in rebus ſenſibilibus aliud eſſe ſapientiam, aliud juſtitiam, ideo quoq; ita intelligit in Deo.

Distin-

Digitized by Google

Distinctio rationis ratiocinantis eſt ſecundum rationem concipientem ſeu ſignificantem & ratiocinantem. *D.Th. 1. p.q.13 ar.12.* fit hæc quando intellectus vno loco duorum: ſic dicit D. Thom. vbi ſup. quod in propoſitionibus in quibus idem prædicatur de ſeipſo, eſt identitas realis, & diuerſitas rationis v.g. homo eſt homo; in quantum ſcil. intellectus id quod ponit ex parte ſubiecti trahit ad partem ſuppoſiti, quod vero ponit ex parte prædicati trahit ad naturam formę in ſuppoſito exiſtentis, ſicut dicitur, prædicata tenentur formaliter & ſubiecta materialiter; poteſt enim intellect⁹ noſter propter vim ſuam de vna re formare diuerſos conceptus.

Vſus ſeu applicatio diſtinctionum.

Distinctione reali diſtinguuntur *Eſſentia & Exiſtentia. D. Thom. in de Ente & Eſſentia. c. 5.* quia Eſſentia eſt ſubſtantia & ponitur in recta linea prædicamentali, ordinabilis & habens ſe vt potentia ad vlteriorē actum; ſed exiſtentia ponitur extra ſubſtantiam & eſt vltima actualitas rei ad nihil aliud ordinabilis vt potentia. Vide *Caiet. ibid in tertia parte cap.* vbi oſtendit duplicem cōpoſitionem in rebus materialibus ex quatuor realiter diſtinctis ſcilicet materia, forma, Eſſentia & exiſtentia; quarum prima eſt ex materia & forma, ſecunda ex Eſſentia & Eſſe ſine exiſtentia; earumq; duas aſſignat conuenientias, & decem differentias.

Distinctione reali diſtinguuntur *ſubiectum & paſſiones. S.Thom 1.p.q.77. artic. 1.* quia neutrum horum eſt de intrinſeca ratione alterius, & poteſt Deus vnum ſine alio conſeruare, manente tamen adhuc radicaliter paſſione in ſubiecto; Cum autem S.Thom. de *ſpirit. creat. art. vlt.* & *Caiet. 1. p q.17. & q.3. ar. 3.* aſſerere videntur, quod riſibilitas adeoque propria paſſio ſeparari nequeat ab homine, nec poſſit intelligi hominem eſſe & non eſſe riſibilem, id intelligendum eſt naturaliter & in cognitione diſcurſiua non autem in conceptiua & definitiua cognitione rei. Contra *Scot. 1. ſent. diſt. 17. q. vn.* dicit ſubiectum & paſſiones diſtingui tantum ex natura ſiue ratione ratiocinata. Occam & alii nominales nullo modo diſtingui volunt.

Distinctione reali realitate Eſſentiæ non Exiſtentiæ diſtinguuntur *Materia & Forma. S. Thom. 1. p. q. 66. a. cont Scot. 2. ſent. 2. d. 12. q. 2.* quia Materia eſt pura potentia & Forma eſt actus: & licet aliquæ Formæ poſſint exiſtere ſine omni materia; materia tamen non poteſt exiſtere ſine omni Forma, quia tunc ſimul eſſet & non eſſet quod implicat. Impoſſibile enim eſt effectum formalem ſeparari à Forma, ſed exiſtere eſt effectus formalis Formæ, vt patet ex eius definitione, qua dicitur; Forma eſt quę dat eſſe rei; atque ita impoſſibile ponere exiſtentiam abſq; omni Forma.

Distinctione reali Eſſentiali ſpecifica diſtinguuntur *Angeli. S. Thom. 1. p q. 50. ar. 4. 2. ſent. d. 3. q. 1. a. 4.* Contra *Scotum 2 ſent. d. 3. q 7.* dicentem Angelos diſtingui diſtinctione numerali. Probatur D. Th. ſententia. Omnis diſtinctio debet ſumi à Forma vel à materia, in Angelis autē non eſt materia, ergo in eis debet diſtinctio ſumi à Forma. Forma autem non eſt principium diſtinctionis numericæ ſed ſpecificæ, quia Forma eſt principium Eſſentiæ. Vide latius *Caiet. de Ente & Eſſent. c. 5.*

Animæ separatæ diſtinguuntur eadem diſtinctione qua corporibus coniunctę ſcilicet *diſtinct. reali numerali D. Thom. 1. p. q. 36. ar. 1. ad 2.* non diſcrepat *Scot.* niſi quo ad modum; quia dicit quod animę diſtinguantur ſua propria hęcceitate. Modus vero D. Thomæ quo diſtinguuntur animæ eſt commenſuratio ſubſtantialis ad hoc corpus; atque ita animæ ſeparatæ, etiamſi jam nō ſint vnitæ corporibus, tamen quia ſunt vnibiles & coaptatæ & ſigillatæ diuerſis corporibus, diſtinguuntur. Ex his patet diſcrimen inter animas ſeparatas & Angelos qui non ſunt corpori vnibiles.

Distinct. reali realitate Eſſentiæ diſtinguuntur Potentiæ animæ, tam ab anima q̄ inter ſe. Modus autem eſt per actus tanquam principium definitiuum; extrinſecum quidem à potentia, intrinſecum tamen eius definitioni eo modo, quo vnum relatiuum cadit in definitione alterius. Licet enim potentia ſit res abſoluta à termino, & propterea non ponatur in genere Relationis prædicamentalis; tamen ſecundum Entitatem ſuam non eſt abſoluta ab actu & obiecto, ſed dicit ordinem non per aliquid additum

Digitized by Google

ditum verum eſſentialiter ad actum. Ideo potentiarum diſtinctiones & differentiæ ſumendæ ſunt ab ordine ad actus, non relationis prædicamentalis ſed tranſcendentalis. Paſſiones ipſæ diſtinguuntur per diuerſas potentias & obiecta.

Eadem dist. reali essent. diſtinguuntur *virtutes infuſæ* in ordine ad obiecta nõ materialia ſed formalia. *D. Thom. qq. diſp. de Virt. q. vn. art. 12.* Diſtinguuntur ergo Fides, Spes, Caritas realiter quia etſi habeant idem materiale obiectum ſcilicet Deum, tamen eſt idem formale. Nam obiectum fidei eſt Deus vt reuelans, eiuſque aſſenſus immediate terminatur in Deum, vnde etiã differt à Theologia cuius aſſenſus nõ immediate terminatur in Deo ſed per creaturas & effectus. Spes habet pro obiecto Deum, tanquam cauſam. Efficientem inquantum eius auxilio innititur, & ſicut vltimam cauſam finalem, quantum in eius fruitione beatitudinem expectat. *D. Thom. 2. 2.* Caritatis obiectum eſt Deus vt eſt bonum amabile. Ita & de aliis in 1. 2. & 2. 2.

Eadem diſt. diſtinguuntur *peccata*: Modus tamen diuerſus à diuerſis aſſignatur. Scotus aſſerit rationem formalem (vt liquet ex præcedẽtibus) peccati eſſe auerſionem à regula recta & ſummo bono: Alii dicunt peccata diſtingui ſecundum diuerſa præcepta quibus aduerſantur. Verius tamen eſt peccata diſtingui penes obiecta. Nam licet auerſio à regula recta & conuerſio ad bonum commutabile contrarium bono rationis ſint de ratione peccati, conuerſio tamen eſt magis eſſentialis. Latius Caiet. 1. 2. *qu. 81. art. 6.*

Actio et passio quantum ad reſpectus quos dicunt in obliquo differunt realiter realitate eſſentiæ, quia actio eſt motus vt ab agente, paſſio eſt motus vt in hoc mobili, quantum vero ad id quod dicunt in recto, non differunt realiter ſed eſt vnus idemque motus.

Distinctione reali quoque differunt tria Baptiſmata de quibus ſupra in *diſt. Baptiſmus. D. Thom. 3. p. q. 66. art. 11.* Item ſenſus ſacræ ſcripturæ, literalis anagogicus moralis, allegoricus. *D. Thom. quolib. 7. art. 15.* Vide etiam infra *ſenſus.*

Distinctione rationis ratiocinatæ diſtinguũtur imprimis *intelligere & dicere* in Patre, quia dicere addit ſupra intelligere productionem verbi, ita *D. Thom.* Item proceſſiones diuinæ, quia generatio eſt per intellectũ & per modum ſimilis & naturæ: ſpiratio vero eſt per voluntatem per modum affectionis. Diſtinguuntur tamen etiam realiter, ratione ordinis eis incluſi; non quod proceſſio Filii producat proceſſionẽ ſpiritus ſancti, ſed quod filius vt ſic procedens producat ſpiritum ſanctum; atque ita proceſſio eſt radix vnde perſona taliter procedens aliam producit: Hac eadem diſt. ſcilicet rationis ratiocinatæ diſtinguuntur Perſonæ diuinæ ab eſſentia, item Relationes ab eadem, Perſonæ à proprietatibus, & omnia attributa. Hic Deus à tribus diuinis Perſonis, quia concretum hic Deus præintelligitur à nobis ante perſonas. Nam in diuinis communia ſecundum rem præcognoſcuntur à nobis ante incommunicabilia. Perſonæ autem ſunt incommunicabiles & hic Deus eſt communis ſecundum rem. Pater enim eſt hic Deus, Filius eſt hic Deus, Spiritus eſt hic Deus. Præterea omnia abſoluta præcognoſcuntur ante relatiua, ſed perſonæ ſunt relatiua. Deus autem eſt quid abſolutum. *D. Tho. 1. p. q. 39. art. 4. Caiet. ibid.* Diſtinguuntur quoque ratione ratiocinata: Motus & terminus itẽ motus & terminus. *Ariſt. 3. Phyſ. text. 4.*

Distinctione reali relativa diſtinguuntur ab inuicem Relationes diuinæ. *D. Thom. 1. p. q. 28. art. 3.* An autem perſonæ diuinæ diſtinguantur numerice an ſpecifice, aduertendum, vt errorem Arrii & Sabellii euites, dupliciter conſiderari poſſe diuinas hypoſtaſes. *Primo* vt diuinæ hypoſtaſes ſunt res & ſic diſtinguuntur diſtinctione numerica; *Secundo* vt diuinæ hypoſtaſes ſunt diſtinctæ proprietatibus relatiue oppoſitis, & ſic diſtinguuntur diſtinctione ſpecifica, quatenus oppoſitas & ſpecie diſtinctas proceſſiones terminant. Terminatur enim proceſſio ad hypoſtaſin quæ conſtituitur & diſtinguitur proprietate relatiua & oppoſita alteri proprietati. Hæc pauca de diſt. ſufficiant pro hoc loco.

Digitized by Google

uinam eſſentiam in vnitate eſſentiali & reali. Et iſto modo pater & filius & ſpiritus ſanctus, dicuntur perſonæ diuinæ: ſic etiam bonitas diuina. Secundo dicitur diuinum id quod in quodã attributo repræſentat ipſum Deum. Iſto modo ſolet *Alex. de Ales in ſum.* dicere, quod aliqui dicuntur diuini vel dii, quia repræſentant Dei potentiam, vt Prælati, de quibus in lege: *Diis populi*, id eſt Prælatis, *non detrahes.* Alii dicuntur dii, quia repræſentant Dei ſapientiam. Iſto modo antiqui Philoſophi ſtatus ſtudentium Philoſophiam diuiſerunt, quoſdam vocitantes Theologos ſiue diuinos, ſicut Platonicos: & quoſdam ſapientes, ſicut fuerunt ſeptem Sapientes, quos conſecrauit Apollo, quoſdam Philoſophos. Denique aliqui dicuntur dii, quia repræſentant Dei bonitatem. De quibus *Pſalm. Ego dixi dii eſtis.* Et ſic diuinum poteſt dici de creaturis, vt etiam vult *S. Bona. di. 15. in dub. lit. lib.* 1. ſicut dicitur homo diuinus. Et quia ſecundum eundem Deus ſolius Dei proprium eſt, ideo Deitas magis dicit formam Dei quam Diuinitas. Vnde *Aug. & Mag. di. 15. lib.* 1. Pater eſt principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur Deitatis, qui principium eſt filii & ſpiritus ſancti. Tertio modo dicitur diuinus, qui per quandam abſtractionem à ſenſibus ſecluſo ſpeciali Dei influxu, de futuris præſagit. Et hoc ſecundum Tullium *lib. diuinat.* dicitur vaticinium. Hoc autem fide Chriſtiana reprobatur. Et diuinus accipiendo primo modo, in diuinis, vt eſt communis locutio Doctorum (vt habet *Gab. di. 28. q. vn. li.* 1.) eſt vna eſſentia, duę emanationes ſiue productiones, tres hypoſtaſes vel perſonę, totidem proprietates, quatuor relationes, quinq; notiones, attributa infinita, id eſt ſine certo numero eſſentia eſt ipſa natura diuina. Emanationes ſunt productiones paſſiuæ per modum intellectus & voluntatis, generatio, ſcilicet & ſpiratio. Hypoſtaſes ſunt pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Relationes autem paternitas, filiatio, ſpiratio actiua, ſpiratio paſſiua. Notiones ſunt dictæ quatuor relationes, & innaſcibilitas, vel generare generari, ſpirare ſpirari, & innaſcibilitas. Attributa ſunt ſapientia, potentia, bonitas, ſcientia, prudentia, iuſtitia, miſericordia, &c. Quomodo autem illa diſtinguuntur breuiter, accipe ſecundum *Gab. vbi ſup.* Relatio & notio quæ eſt in diuinis realiter, idem ſunt: vnde relatio ipſa quæ realiter eſt in diuinis, dicitur relatio, quia ipſa perſona refertur ad aliam. Dicitur notio inquantum ipſa, perſonæ, ſecundum quod ſunt diſtinctæ notificantur. Cum ergo nulla relatio ſit communis tribus, quælibet relatio eſt notio. Econuerſo cum omne non commune tribus non ſit eſſentiale, & per conſequens relatio, notio omnis eſt relatio. Dico notanter quæ eſt realiter in diuinis, quia etiam ipſa nomina notionum notiones dicuntur: & talia non ſunt relationes diuinæ, ſicut innaſcibilitas. Dicitur etiam proprietas inquantum eſt ſolum vnius perſonæ; & eadem ratione dicitur relatio, perſonalis. Et hæ ſunt paternitas, filiatio, ꝓceſſio, ſiue ſpiratio paſſiua. Ex quo patet quod ſpiratio actiua, licet ſit vere relatio & notio, non tamen eſt proprietas ſiue relatio perſonalis ſaltem formaliter. Secundo ſequitur quod licet relatio proprietas & notio, quæ realiter ſunt in diuinis, nullo modo diſtinguuntur: iſta tamen tria nomina non ſunt ſynonyma, quia differunt in connotatis. Hæc *Gab. vbi ſup.* qui vult & concludit, & probat vnam communem indiuiduam eſſentiam tres hypoſtaſes, & perſonales proprietates, eſſe in diuinis: & hoc ſane catholice eſt credendum. Et patet hoc *c. firmiter.* vide latius *Gab. vbi ſup.* Et *di. 5. q. 1. lib.* 1. idem dicit. In diuinis eſt vna ſimpliciſſima eſſentia eadem omnibus, quæ ſunt realiter in Deo. Eadem dico, inquit ipſe, realiter, etſi non formaliter. Item in diuinis ſunt tres perſonæ realiter diſtinctæ inter ſe, vel à ſe nõ ab eſſentia. Vnde *Boet.* in diuinis omnia ſunt idem vbi non obuiat relationis oppoſitio: intelligitur illud Boetii, quod omnia in diuinis ſunt idem: vbi non obuiat relationi oppoſitio: addendum eſt vel relationum incompoſſibilitas. Sic generatio, actio, ſpiratio, actiue ſumpta, quæ ſunt in eadem perſona, non diſtinguuntur realiter. Sed generatio & ſpiratio paſſiue ſumpta, nõ compatiuntur ſe in eadem perſona: ideo realiter diſtinguuntur. *Gab. di. 13. q. 1. lib. 1. dub.* 2. quia impoſſibile eſt quod eadem perſona ſit generans vel generata, & ſpirata, *&c.*

DIVINITVS aduerbium, ſignificat à diuinis ſiue à Deo, ſicut humanitus ab humanis rem demonſtrat. Diuine vero & humane deorum atq; hominum

Digitized by Google

hominum ſimilitudinem. Et dicimus opus factū à Deo, diuinitus: vt miraculum factum eſt diuinitus, vt dicit *Gul. Scot.* quem refert. *Pelb.*

Divinvs & dominicus differunt: etſi vtrunque ſit poſſeſſiuum, tamen dominicus importat circa illud, de quo dicitur poſſeſſorem per modum paſſionis. Dicitur enim dominic⁹ à Domino habitus, vel poſſeſſus. Sed diuinum non ſolum per modum paſſionis, ſed etiam per modū actionis, quia diuinum dicitur quod habet diuinitatem, per quem modum conſueuit dici perſona diuina. Et propter hoc conceditur iſta tāquam vera. Chriſtus eſt aliquid diuinum, quia eſt perſona diuina: & ideo Magiſter hanc negat. Chriſtus eſt aliquid nō diuinum. Vtrum autem illa ſit concedenda: Chriſtus eſt homo diuinus. dicit *S. Bonauen. diſt.* 11. *circ. tex. lib.* 3. quod non. Nam cum ſic dicitur diuinus, non poteſt dicere diuinitatem per modum informantis, nec poſſeſſionem per modum actionis, ſed ſolū per modum paſſionis, per quem modum dicitur diuiniſſimus Paulus, vel diuiniſſimus Ioannes. Vnde impropriæ ſunt locutiones tales de Chriſto: propterea Magiſter concedit earum oppoſitas, cum dicit: Chriſtus ſecundum hominem eſt aliqua ſubſtantia non diuina, id eſt non informata diuinitate, quia eſt ſubſtantia creata. *Bonauent.*

Divinatio eſt vſurpatio prænunciandi futuros euentus, ſecundum *B. Thom.* 2. 2. *q.* 95 *art.* 1. Vel diuinatio eſt futurorum præuidentia dicta à diuino, quod eſt auguror: diuino autem dicitur à diuus: proprium enim eſt Dei futura prædicere. Et vt ſcribit *Brul. diſt.* 7 *qu.* 9. *lib.* 2. Diuinatio nihil aliud eſt niſi vſurpata futurorum euentuum ad ſolam ſapientiam diuinam pertinentium præcognitio, vel prenūtiatio. Item omnis præcognitio vel prænunciatio humana futurorum morum hominum bonorum, vel malorū, quæ non innititur reuelationi diuinæ eſt illicita diuinatio, quia eſt vſurpata prænuntiatio futurorum euentuum, ad ſolius Dei ſapientiam pertinentium. Et ideo *Hieron. ſup. Matt.* dicit, quod diuinatio ſemper accipiatur in malam partem. Et quia dæmones ſunt maxime ſuperbi, ideo ſæpius vendicant ſibi honores diuinos: & ideo dicunt (falſo tamen) quod ſciant futura cōtingentia ſicut Deus. Cum ſolus Deus poſſit cognoſcere virtute propria contingētia in ſe ipſis euidentiſſime, & ineuitabiliter. De variis diuinationibus per ſuperſtitiones & ſortilegia ſufficienter tractatur *in ſumm. de caſib. conſcien.* præſertim in *ſum. angel.* Sunt autem plures ſpecies diuinationis ſecundum *Iſid. lib. Ety.* ſcilicet præſtigium per ſomnia, Necromantia, & diuinatio Phytonica, Geomantia, Hydromantia, Aeremātia, Pyromantia, Aruſpicium quaſi inſpectio in aris. De his vide alias *Augurium*, *chiromantia*, *ſortilegium*. Omnes modos prædictos ponit. *Auguſt.* vt habentur 26. *qu.* 4. *Igitur genus.* & *qu.* 5. *Nec mirum.* & *cap. Epiſc.* & *qu.* 7. *Non obſeruetis.* de quibus latius alias videatur. Et diuinatio ſpecialiter à Perſis dicitur inuenta. vt patet 26. *q.* 3. *c.* Vnde diuini dicti ſunt, quaſi Deo pleni, diuinitate enim plenos ſe ſimulant, & aſtutia fraudulenta hominib. futura coniecturant. †Sic 1. *Reg.* 28. ſcribitur de Phytoniſſa cui apparuit non vere ſpiritus Samuelis ſed illuſio quædā facta machinationibus diaboli & ſic prędixit futurum euentum. *D. Th.* 2. 2. *q.* 95. *a.* 4. *ad* 2. *Pelb. lib.* 3. *Roſ. Theol.* ſed in his multa ſunt nefanda, & arte diabolica excogitata, *&c.* †

† Divisio, de qua etiā ſupra in *diſtinctio*, duplex eſt. *D. Th.* 1 *p. q.* 30. *a.* 3. *Materialis* quæ fit per diuiſionem Continui & hanc conſequitur numerus qui eſt ſpecies Quantitatis; vnde talis numerus non eſt niſi in materialibus & quantis. Hac diuiſione quod erat multa in potentia, & vnum in actu, diuiſibile tamen vt dictū, fit multa in actu diuiſæ. *Formalis* eſt quæ fit per oppoſitas vel diuerſas formas, & fit hęc diuiſio ſolum in immaterialib⁹, proindeq; ſequitur eam multitudo, quæ nō eſt in aliquo genere prædicamēti ſed eſt de tranſcendentalis. Hę duę diuiſiones ſunt ſecundum rem. Diuiſio ſecūdum rationem etiam duplex eſt, generis in ſpecies, & ſpeciei in genere. Omnem diuiſionē ſequitur pluralitas. †

Divisio carnis, vt ſcribit *Brule diſt.* 25. *qu.* 7. *lib.* 4. eſt illa qua aliquis eſt ſortitus ſecunda cōiugia, & hoc duobus modis. Primo modo quādo aliquis habet plures vxores ſucceſſiue. Secūdo quando aliquis habet vnicam vxorem, quæ habuit alium virum, & iſtis duobus modis fit homo bigamus, qui & ad ſacros ordines, ſcilic. ad diaconatum, ſubdiaconatum, & ſacerdotiū, & potiſſime ad Epiſcopatum promoueri non

Digitized by Google

poteſt. Indiuiſio vero carnis eſt, quando aliquis habuit vnicam vxorem, quæ nũquam habuit alium virum.

Divortium, (vt ſcribit *Petr. de Palud. diſtin. 42. qu. 2. lib. 4.*) eſt inter virum & vxorem legitime facta ſeparatio. Vel ſecundum *Brul.* diuortium eſt ſeparatio viri & vxoris, quantũ ad thorum & quantum ad cohabitationem facta ſolẽniter & publice per manus Epiſcopi, & fit inter eos, qui ſunt matrimonialiter coniuncti, *diſt. 35. q. 1. li. 4.* Et dicitur legitime, quia quos Deus cõiunxit, homo non ſeparat. Sed non dicitur homo illos ſeparare, vt inquit *Palud.* quos pœna damnat, quos reatus accuſat, quos maleficium arctat. 33. *q. 2. quos Deus.* Dicitur autem diuortiũ ſecundum eundem à diuerſitate mentium, vel quia hi qui matrimonium diſtrahunt in diuerſas partes eunt. *ff. de diuor. li. 1.*

Divortium eſt duplex (vt ſcribit *Palu.*) Vnum quo ad vinculum matrimonii, vt propter aliquid impedimentum præcedens quod dirimit matrimonium iam contractum. Aliud quo ad thorum, ſicut propter fornicationem, vbi etiam fit quo ad domum & habitationem, & vt idem ait: Ille propter cuius adulterium diuortium celebratur, ſi ſit vir tenetur reſtituere dotem, & perdit donationem propter nuptias: e conuerſo vxor perdit dotem: licitum quoque eſt propter fornicationem fieri diuortium inter coniuges altero poſtulãte. Et ratio eſt, quia Dominus conceſſit, quia non ſeruanti fidem (imo frangenti) non tenetur vir fidem ſeruare: ſimiliter dicendum eſt de muliere, & cauſa diuortii debet eſſe culpabilis Poſſunt tamen reconciliari ſi vterq; petit, vel ſi alter fornicetur. De quo latius alias, & in dictione *Repudium*.

Docere, vt ſcribit *Brulef. quæſt. 4. prol. libr. 1. ſen.* Vno modo idem eſt quod imprimere ſcientiam illi qui docetur, & hoc modo ſolus Deus docet, vel immediate vel mediate intellectu noſtro. Alio modo eſt idem quod digito vel verbo oſtendere ſcientiam vel applicando obiecta. *D. Tho. 1. p. q. 117 a. 1.*

Doctor, qui docet, vel qui inſignitus eſt inſignibus Doctoris. Et ſunt Doctores in dupliei differentia, vt ſcribit *Steph. Brulef.* Alii ſunt Doctores textuales, vt quatuor Doctores Eccleſiæ, & Magiſter ſententiarum, qui fuit vltimus. Alii ſunt Quæſtionarii, quorum in religione Mendicantium fuit *Alex. de Ales*, à quo *S. Thom.* multa recepit. Vnde fere quicquid ſcripſit in 2. 2. recepit ab *Alex. de Ales.* Comparantur autem Doctores ad inuicem in expoſitione ſacræ ſcripturæ cum Doctoribus, vt habet *Gerſ. p. 1. contra hereſ. de commun. laic. ſub vtraque ſpecie reg. 4.* vbi ait: Quod ſcriptura ſacra in expoſitione partium ſuarum requiſiuit, & requirit homines præditos ingenio. Secundo exercitatos ſtudio. Tertio humiles in iudicio. Quarto immunes ab affectato vitio. Patet, quoniam ex oppoſito alterius iſtorum quatuor, ſolet facillime falſus intellectus ſcripturæ ſuboriri. Vt ſi ſit homo hebetis ingenii, ſi iners & neglector ſtudii, ſi ſuperbi & arrogantis iudicii, ſi denique fuerit infectus & deprauatus ex affectu alicuius vitii, quoniam excæcat tales malicia eorum, & illi qui habent conditiones ſuperiores bonas, præferendi ſunt non habentibus, inquit *Gerſ.* Similiter habentes reuelationem nõ habentibus eam. Et dona gratis data poſſidẽtes non poſſidentibus ea, cæteris paribus, *&c. Gerſ. vbi ſupr.* Et *de exam. doct. part 2. conſid. 2. & par. 1. in epiſt.* ad ſtudentes collegii Nauerræ.

† Doctrina eſt actio eiꝰ qui aliquid facit cognoſcere; diſciplina eſt receptio cognitionis ab aliquo; vtrumq; pertinet ad inquiſitionem Veritatis. *D. Th. 1. Port. lect. 1.* eſtq; duplex rerum, vt de Fide, moribus, & rebus naturalibus; & verborum vt expoſitio ſcripturæ. Poteſt autem doctrina occultari tripliciter, ſcil. ex intentione agẽtis propter inuidiam, & hoc eſt malorum; ſecundo quia, paucis oſtenditur, ſic fecit Ariſt. vt patet in principio Phyſ. Tertio ex modo quia figuraliter traditur, talis fuit doctrina Chriſti.

Documentum, eſt id quod nos docet, ſiue ex quo quid docemur, vt eſt illud documentum in moribus (ſicut ſcribit *S. Bona. d. 33. art 3. q. 1. li. 2. & Gabr. ea di.*) Quod qui vult ab vno extremorum peruenire ad medium quaſi debet inclinare ad illud extremum, ſicut docet Philoſ. 2. *Ethi.* vel aliquantulum vltra medium. Sic etiam *B. Auguſt.* vt hæreſim extirparet, quæ dicebat paruulos ab omni pœna immunes, vt ad medium reduceret, videlicet ad pœnã carentiæ viſionis, ſimpli-

Digitized by Google

ſimpliciter aſſeruit eos cum aliis peccatoribus æternaliter damnari:& iſtum intellectum explanauit in *Enchirid.* vbi dixit pœnam eorum eſſe mitiſſimam, ſicut dicit *Magiſt. in tex. d* 33. *l.* 2. Et ſic intelligitur *Aug. de fide ad Pet.* vbi ait: Firmiſſime tene paruulos, qui ſine ſacramento baptiſmatis de hoc ſeculo tranſeunt, æterni ignis ſupplicio ſempiterno puniendos.

Dolere, & dolere de aliquo, eſt dupliciter, vt ſcribit *S. Bonauen. d.* 48. *in dub. lit. li.* 1. Aut ita quod dolens voluntate rationis abſoluta velit contrarium eius de quo dolet, & ſic nulli licuit dolere de paſſione Chriſti. Et Petrus, quia voluntate rationis contrarium volebat, eſt redargutus. Alio modo dolere de aliquo, eſt ferri ad contrarium voluntate pietatis, tamen nihilominus hoc velle voluntate abſoluta: ſic bonum eſt condolere Chriſto & pie affici circa eum: & ſic afficiuntur veri ſancti, qui magnas gratias agunt Deo de paſſione Chriſti, ſed tamen mouentur in conſideratione dolorum, ſicut & benigniſſima virgo Maria in filii ſui mota eſt paſſione. Hæc *Bonau.*

Dolor et tristitia differunt ſecundum *Aug.* 14. *de ciu. Dei, cap.* 15. qui dicit: Dolor carnis tantummodo offenſio eſt animæ ex carne, & quædam ab eius paſſione diſſenſio: ſicuti animi dolor, quæ triſtitia nominatur, diſſenſio eſt ab his rebus, quæ nobis nolétibus acciderunt. Vnde patet quod dolor proprie accipiendo terminum, vt ſcribit *Gab. d.* 15. *q.* 1. *ar.* 1. *li.* 3. quia eſt paſſio inexiſtens animæ à carne pertinet ad partem ſenſitiuam. Triſtitia vero, quæ eſt paſſio conſequens nolitionem rei nobis accidentis pertinet ad partem intellectiuam, ſiue ad rationem, vtrumque ad appetitum. Ille autem ad appetitum ſenſitiuum, iſta ad appetitum intellectiuum, ſiue voluntatem. Cauſatur autem dolor in appetitu ſenſitiuo ab apprehenſione ſenſitiua obiecti diſconuenientis ſeu læſiui, & à potentia concurrente Deo tanquam cauſa prima, & ideo ab obiecto primo, & non ab obiecto apprehenſo, vt latius probat *Gab. vbi ſup.* Dolor ergo eſt paſſio conſequens apprehenſionem obiecti diſconuenientis tanquam præſentis, & delectatio eſt paſſio conſequens apprehenſionem obiecti tanquã conuenientis & præſentis: & hoc in parte ſenſitiua, ſiue obiectum ſit præſens ſiue non, & per hoc cauſa doloris & delectationis eſt apprehenſio cum potentia, &c. De triſtitia quæ eſt paſſio voluntatis, aliter ſentit *Scot.* 3. *ſen. diſtin.* 15. aliter *Occ. in fine* 3. Scoto videntur conſentire *Alex. de Ales* & *S. Bona.* & *S. Tho.* Vide poſt eos copioſe *Gab. vbi ſup. &c.*

De dolore Christi dicit *S. Th* 3. *p. q.* 46. *ar.* 6. *S. Bona. d.* 16. *q.* 1. *li.* 3. quod abſque dubio, ſicut Euangelium dicit, & fides Catholica ſentit, vera doloris paſſio fuit in Chriſto. In ipſo enim fuit caro paſſibilis & perforabilis. Fuit etiam virtus ſentiendi ſecundum quam anima compatitur corpori læſo. Et poſtea inquit: Quicunque dicunt Chriſtum non veraciter doluiſſe vel paſſum fuiſſe: & ſi videantur ipſum exterius honorare, ſecundum veritatem tamen blaſphemant ipſum impiiſſime. Et in fine iſtius *di.* & *q. vlt.* dicit, quod in Chriſto fuit duplex dolor, vt & ſancti dicunt, ſcilicet paſſionis & compaſſionis, & vterque dolor fuit intenſus & acerbus. Multum enim in ſe doluit, & multum nobis condoluit, & vterque dolorum iſtorum fuit in ſenſualitate & ratione, ſed ordine mutato. Vide latius *ibi.* Vbi probat quod dolor compaſſionis fuit intenſior propter inhonorationem Dei, & ſeparationem noſtram à Deo. Et quamuis Chriſti dolor (vt vult *Scot.*) fuit maximus & acerbiſſimus, tamen ratio in Chriſto permanſit in vſu ſuo, & voluntas non abſorpta à dolore appetitus ſenſitiui, & intellectus per conſequens intuitiue illum dolorem apprehendit, & voluntate oſtendit illa voluntas condoluit, quia naturaliter inclinabitur ad oppoſitum, quæ inclinatio ſufficit ad triſtitiam de oppoſito. *Scot. d.* 15. *lib.* 3. Fuit autem dolor Chriſti patientis acerbiſſimus, tam exterior quam interior, vt ſcribit *Gab.* Exterior propter corporis teneritudinem, optimam complexionem, ætatis vigorem, propter quæ pœnæ fuerunt magis perceptibiles, & ita doloris acerbioris cauſæ. Sed & propter mortis genus, quod fuit turpiſſimum, acerbiſſimum & diuturnum. Vide latius *Gabriel.* Fuit & interior triſtitia in parte rationali maior & excellentiſſima. Nam fuit de ſumme nolito, ſcilicet patris offenſa, & contemptu per peccatum omnium tunc præſentium, præteritorum & futurorum. Vide latius *Gabriel.* Et quamuis minor dolor ſuffeciſſet pro peccatis omnium, voluit

 tamen

Digitized by Google

tamen genus humanum non poteſtate redimere, ſed iuſtitia. Copioſe ſcribit *Gab.* de paſſione Chriſti, *li.3.d.15.* Et vt ſcribit *Brul. d* 16 *q.4 li.3.* Chriſtus in cruce ſuſpenſus maiorem incomparabiliter patiebatur in mente triſtitiam de peccatis noſtris: item Adæ & Euæ, Dauid, Manaſſe, & de caſu ſuorum diſcipulorũ, quam pateretur dolorem in ſenſualitate, vt latius oſtendit *D. Th. Brul. ib.* Summum tamen dolorem ſuſtinebat in corpore: ideo cum clamore valido dicebat: Heli, Heli. de quo latius alias dicitur. Ex quibus patet & vult Gabriel, quod nullus vnquam mortalis tantum dolorem eſt expertus: licet quidam Martyrum aſſati, vt Laurentius, Vincentius, quidam articulatim dimembrati ſunt, vt Quintinus, alijſq; horribilibus pœnis varii ſunt extincti, quæ pœnæ videntur ſæuiores cruce: omnibus tamen prædictis ſimul iunctis, patet exceſſus pœnæ Chriſti ſuper omnes allegatas Martyrum pœnas, maxime propter interiorem triſtitiæ puritatem, ſpontaneum earum augmentum & ſatisfactionis proportionem ſecundum diuinam iuſtitiam. *Gab. d. 15. q.1. ar.2 lib.3.* qui & pulchra & notanda de quantitate paſſionis & doloris, & triſtitiæ Chriſti ſcribit.

Dolor pœnitentiæ dicitur quem quis habet pro peccatis commiſſis, duobus modis fieri poteſt, vt ſcribit *S. Bona. d.7. q.1. li. 2.* Aliquis enim dolet de culpa, propter damnum quod incurrit & læſionem: & ſic dolere poteſt quis ex puris naturalibus, ſine gratia gratis data, & tunc dolet quando maiorem ſentit læſionem quam delectationem: hanc diabolus modo non habet propter habitudinem peccandi, ſed tamen habiturus eſt cum abſorbetur à pœnis poſt iudicium, ſed pœnitentia hæc non diſponit ad gratiam: imo ſolum eſt pœna, quia ſic pœnituit etiam Iudas. Alio modo eſt dolor pœnitentiæ, quando quis dolet de culpa, quia Dei offenſiua, & hic dolor diſponit ad pœnitentiam, & hic dolor nõ eſt ſine gratia gratis data. Et hunc dolorem diabolus vel dæmones habere non poſſunt, quia ſunt extra ſtatum in quo datur gratia, & irregreſſibiliter ſunt extra.

Dolor eſt animi vel corporis cruciatus, à dolando, id eſt minuendo. Augentur enim corpora lętitia, dolore minuuntur. Notant autẽ Theologi paſſim diſtinctionem vtilem doloris, vt habet *Gerſ. p. 3. tract. 2. de contrit.* Eſt enim dolor aliquis in ſola ratione, qui libero ſubiacet arbitrio. Dolor iſte & diſplicentia, vel odium, vel deteſtatio ſic elicita cum gratia ſufficit ad deteſtationem peccati, ſuppoſito quod nullus in corpore dolor ſequeretur. Attamen dicitur dolor de peccatis, & dolor maximus, quia de nulla re altera temporali tanta deteſtatio elici debet à corde rationis: ſicut nullum eſt damnum pœnæ, quod æquiparetur damno culpæ. Dolor alius eſt quem Philoſophi numerant inter paſſiones cõcupiſcibiles ſenſuales, qui conſurgit ex apprehenſione obiecti diſconuenientis ipſi ſenſui corporali, vt *ſup.* dictum eſt. Habet hic inſuper cauſari cum motu ſpirituum, & conſtrictione cordis: hunc itaque dolorem non oportet eſſe maximum in pœnitente: imo nimius & culpabilis eſſe poſſet: vtpote cordis ſenſualis, & corporis deſtructiuus: porro non eſt ſecundum hunc dolorem menſuranda ſemper bonitas pœnitentiæ. Cuius ratio eſt: ſtat enim duos eſſe & ſæpe videmus quorum vnus ex complexione naturali cor habet ſtrenuum & virile, nec lachrymis idoneum, ita vt vel vix, vel nunquam flere poſſit. Erit alter cordis fœminei molis, ad omnem miſerationis occaſionem lachrymis laxum vel pronum. Primus eliciet deteſtationem peccati ſui intenſius in animo, fortius & laudabilius in caſu quam alius: nec apprehendet illum Sapientis verbum: *Cor durum male habebit in nouiſſimo*: iam enim talis peccata deteſtans propter Deum, non durum cor habere, ſed molle, dicendum eſt. Fit tamen ſæpe redundantia doloris cordialis in corpus, niſi ſiſtat ſe libere mens, ne fluat in inferiora: ſicut in Chriſto fuit, ſicut poterat Adam, ſicut Maria nullum habens motum præuenientem iudicium rationis, imperabat vt placebat in corpus. *Gerſ. vbi ſupra*, vide & eundem *parte. 2. ſer. de pœnitent. cœ. Dom. conſideratione. 3.*

Dolus eſt executio aſtutiæ, qua excogitatæ fuerunt viæ non bonæ ad exequendum aliquem finem bonum vel malum, *B. Thom. 2 2 q. 55. ar.4.* & dolus proprie accipitur tãtum in malo, ſed abuſiue etiam in bono, & ſecundum eundem dolus principaliter fit in verbis: fraus vero pro-

Digitized by Google

proprie in factis. *Ouid.* 1. *Metamor.* vno verſu vtrunque comprehendit, cum ait:

In quorum ſubiere locum fraudesque, doliq;.

Et quando accipitur in malum, dicitur machinatio ad fallendum aliquem: in bonum accipitur pro ſolertia & calliditate, quæ præſertim aduerſus hoſtes, ſiue latrones adhibetur. Idcirco malum dolum dicimus, quia & bonus eſt. *Labeo Iuriſc.* dolum malum dicimus, inquit, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendumve alterum adhibitum. *Vlpia.* Non fuit autem contentus Prætor dolum dicere, ſed adiecit malum, quando veteres etiam dolum bonum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebant, maxime ſi aduerſus hoſtem, latronemve machinaretur, *&c.* Et dolus eſt (vt ſcribit *Auguſt. ſup.* 5 *Pſal.*) cum aliud agitur, aliud ſimulatur. vide in *dict. Prudentia.*

Dominvs vt ſcribit *S. Bona, diſt.* 2. *in dub. lit. lib.* 2. Vno modo importat poteſtatem coercendi ſubditos: & ſic dicit præſidentiam ſecundum habitum, & conuenit Deo ab æterno. Alio modo importat præſidentiam actualem reſpectu ſerui: & ſic Deus incœpit eſſe Dominus, non ratione mutationis factæ in ipſo, ſed ratione mutationis factæ in ſuo correlatiuo. & Dominus trahit proprie nomen à domo, vt dicit *Gerſ. tract.* 12. *ſup. Magnif.* quia Præſidens & Princeps, aut primus, & œconomus in domo eſt: & dicitur proprie Dominus, qui domus imperium habet, & cui omnis familia paret. Dicitur & qui alicuius rei proprietatem habet, etiam ſi vſusfructus alienus ſit. Item dicitur is cui populi ſubſunt. Virgil.

Romanos rerum dominos, Gentemq; togatam.

A quo dominium.

Dominivm (vt ſcribit *Gerſ. par.* 1. *de orig. iuris & leg. conſid.* 13.) eſt poteſtas propinqua aſſumendi res alias, vel vt alias in ſui facultatem, vel vſum licitum, ſecundum jura vel leges rationabiliter inſtitutas, & ſecundum eum ſextuplex inuenitur diuinum, ſcilicet beatificum, originale, gratificum, euangelicum, canonicum, politicum. Beatificum eſt dominium ſecundum leges gloriæ. Originale dominium eſt ſecundum leges originalis juſtitiæ. Gratificum eſt dominium ſecundum leges gratiæ gratum facientis. Euangelicum eſt dominium ſecundum legem proprie Euangelicum, & ita de reliquis duobus ſuo modo latius ſcribit *Gerſ. vbi ſup.* Et dominium ſecundum aliquos dicitur jus habendi, poſſidendi, fruendi, & vtendi ac diſponendi pro libito voluntatis, & ſecundum aliquem determinatum modum, à quadam ſuperioritate vel auctoritate diffinitum. Et dominia rerum non ſunt diſtincta de lege naturæ vel diuina, ſed lege naturæ ſunt omnia communia in omnibus, vt ſcribit *Scot. quæſt.* 2. *diſt.* 15. *lib.* 4. Sed jure humano dicitur hæc domus eſt mea, hæc villa mea, hic ſeruus meus, vt ait *Auguſt. hom* 6. *ſup. Ioan.* Et ſequitur. Tolle jura Imperatoris, quis audet dicere, hæc villa mea eſt. Et poſt per jura regia poſſidentur poſſeſſiones, quia ipſa jura humana per Imperatores, & Reges ſeculi diſtribuit generi humano. Hæc *Aug.* Facta eſt autem diuiſio rerum inter mortales per iniquitatem, id eſt ſollicitudinem, vel per conſuetudinem juris Gentium, æquitati naturali contrariam. Vide latius *Scot.* & poſt eum ſcribit *Gab.* copioſius *d.* 15. *q.* 2 *li.* 4. & reuocatum eſt de habendo omnia communia propter pacificam conuerſationem, & neceſſariam ſuſtentationem poſt lapſum. Plura *Gabr. vbi ſupra.*

Dominivm vſurpatum dicitur, quod non juſto titulo, ſed fraude vel violentia eſt obtentum & iniuſte à vero domino ablatum, & dicitur dominium non legitimum. *Gab. diſt.* 15. *quæſt.* 5. *art.* 2. *lib.* 4.

Dominicvs; vide ſupra in dictione *Dominus.*

Donare, vt ſcribit *Scot. diſt.* 22. *lib.* 4. Vno modo poteſt intelligi abſolute, prout eſt actus voluntatis liberaliter communicantis. Vel donare, id eſt condonare ſiue remittere, vt accipitur cum dicitur, donauit peccata. Primo modo accipiendo verum eſt id quod dicitur, cui plus donatur, ille magis tenetur donanti: & hoc modo dico (inquit *Scot.*) quod Deus innocenti maius donum dedit quam cui dimittit peccatum. Secũdo modo pœnitenti donat plus quam innocenti, quia innocens non habet quod ſibi remittatur, & cui plus dimittitur, plus tenetur diligere,

Digitized by Google

diligere, ſcilicet ex cauſa remiſſionis, vel cauſa præſeruationis. Vide latius ibi *Scot.*

DONATIO poteſt accipi proprie & communiter, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 7. par. 2. quæſt. 1. lib. 2.* proprie donum dicitur quod ſimpliciter aliunde eſt, cuiuſmodi ſunt gratiæ infuſæ ſiue dona infuſa, & talis eſt gratia gratumfaciens vel ad eam habilitans. Alio modo dicitur donum quod eſt per adiutorium diuinum, nihilominus tamen per acquiſitionem noſtram, & illud non dicitur proprie donum: ſed habito reſpectu ad hoc quod non acquiritur ſine Dei adiutorio: & hoc modo Deus dat dona bonis & malis. Quia enim Deus dedit lumen dignitatis ab initio quod poterat ad inquiſitionem multorum ſcibilium, & ipſe non ſubtrahit quod dedit, nec etiam conſeruationem, cum talia poſſint ſtare cum peccato mortali, & ideo qui habet primum donum poteſt multiplicare. Etiam reprobus exiſtens, & Deus dicitur docere non inſpirando ſiue infundendo, ſed cooperando lumini dato, & conſeruando illud. Exemplum huius eſt: Deus dedit frumentum auaro, & dedit terram potentem fructificare cum recolligit multum de blado de bona terra Deus dat, ſed non ſicut ſi ipſe ſterilem terram ſine actu ſeminis faceret fructificare, hoc enim proprie eſſet donũ. Primo modo ſolũ large, ſic Deus dat dona bonis & malis, & dæmonibus & hominibus, quamuis ipſis hæc ipſa in mala conuertantur. Hæc *Bona.*

DONVM ſecundum *Brul. diſt. 14. lib. 3.* capitur quadrupliciter, ſcilicet communiter, ſtricte, ſtrictius, & ſtrictiſſime. Cõmuniter eſt donum bonum omne, quod libere, liberaliter, voluntarie & gratuite communicatum eſt creaturæ, & ſic omnia naturalia & gratuita noſtra dicuntur donum, ſecundum illud *Iac. 1. Omne donum optimum*, id eſt dona naturalia, *& omne donum perfectum* id eſt gratuita dona, vt vult *gloſ.* Conſeruatio etiam ſanitatis dicitur donum hoc modo, & breuiter omnia quæ homo habet. Vnde *Apoſt. Quid habes quod non accepiſti*, quia non obligatus ea contulit. Alio modo donũ capitur ſtricte, & ſic omne bonum à Deo collatũ libere ſuperadditũ ipſi creaturæ per liberalẽ & beneuolam ſui cooperationẽ ipſius Dei cooperantis naturæ noſtræ, & ſic juſtificatio impii e.t donũ Dei. Caſtitas & ſcientia & omnes virtutes ſunt dona Dei. Strictius donum eſt omne bonũ collatum à Deo liberaliter ſuperadditum naturalibus per immediatum infuſionem à Deo, ſine nobis cooperantibus, vt fides, ſpes, timor ſeruilis, & alii etiam duo timores. Quarto capitur donũ ſtrictiſſime pro omni bono collato à Deo ſic quod eſt eſſentialiter gratuitum à gratia gratumfaciente, & ſic ſeptem dona ſpiritus ſancti dicuntur dona hoc modo, quia ſecundum iſtum Doctorem ſemper ſunt gratuita. Donum vero (vt ſcribit *Gerſ. p. 1. de contract. quatern. 1. conſid. 4.*) eſt translatio rei ab vno in alterum liberalis & irreddibilis, non enim pactio eſt vel intentio, quod fiat redditio, quia jam non eſſet donum pure gratuitum. Sed prout appropriate diſtinguitur in ſeptem dona, tunc vt idem ſcribit *p. 4.* in deſcriptione terminorum ad Theologiam vtilium, eſt gratia non ſolum juuans liberum arbitrium vt virtus, ſed efficacius illud expediens ad operationes ſalubres ſibi congruas. Hæc *Gerſ.*

DONA GRATVITA ſunt duplicia (vt ſcribit *Brul. diſt. 9. q. 3. lib. 2.*) quędam ſunt gratiæ gratis datæ, & hæc nõ diſtinguuntur ab ipſis naturalibus bonis. Alia ſunt gratũ facientia: ſicut eſt ſola charitas & gratia, quæ nos facit Deo gratos & acceptos, & hæc dona gratuita ſunt illa, vt idẽ vult *diſt. 28. quæſt. 5. lib. 3.* propter quæ Deus acceptat habentem dona huiuſmodi ad vitã æternam. Et charitas eſt donum gratuitũ per eſſentiam. Cæteræ autem virtutes & dona dicuntur dona gratuita per affluentiã ipſius charitatis, & per dona gratuita homo ordinatur ad vitã æternam. Sunt autem ſex genera donorum ſpiritualium, per quæ Dominus decorat & pulchrificat animam ſuam tanquam ſponſus, vt ſcribit *Bruleſ. diſtinct. 34. quæſt. 1. lib. 3.* Primum donorum genus ſunt virtutes tres Theologicæ, ſcilicet fides, ſpes, charitas: & quatuor cardinales, ſcilicet juſtitia, prudentia, fortitudo, & temperantia. Secundũ genus ſunt ſeptem dona ſpiritus ſancti, ſcil. ſapientia, intellectus, ſciẽtia conſiliũ, fortitudo, pietas, & timor Dei. *Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis,*

nis ſpiritus ſcientiæ & [illegible]. Item *Greg. ſup. Iob*: *Nati ſunt ei ſeptem [illegible]*: dicit ſeptem dona ſpiritus ſancti. Tertium genus ſunt beatitudines: & ſunt octo. Paupertas, luctus, miſericordia, mititas, cordis munditia, pax, patientia, perſecutio pro Chriſto. Quartum genus ſunt. 12. fructus. *Gal. 5. Charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas longanimitas, manſuetudo fides, modeſtia, continentia, caſtitas.* Quintum genus ſunt ſenſus ſpirituales, & ſunt duo per modum intellectus, ſcilicet viſus & auditus: viſus à ſe, auditus ab alio: tres vero per modum affectus, ſcilicet odoratus à longinquo, ſapor à proximo, ſed tact⁹ de coniuncto. Sextum genus donorum ſpiritualium ſunt ſeptem ſacramenta, de quibus alias & ſuo loco dicetur: & in *4. li. ſen.* Anima autem per virtutes recte agit, per dona ſpiritus ſancti expedite, per beatitudines perfecte. Ideo per habitus virtutum potentiæ animæ rectificantur, per dona expediuntur, & per habitus beatitudinum ad agendum ſiue patiendum perficiuntur. Et ſecũdum *Sco. d. 34. li. 3.* virtutes, dona & beatitudines, fructus & ſenſus ſpirituales poſſunt reduci ad virtutes. Vide ibi. Et ſunt idem eſſentialiter, licet diuerſis nominibus nominẽtur. Multiplicia itaque ſunt dona Dei, vt ex prædictis habetur. De quibus & *Gab.* dicit *d 23. q. 2. art. 3. du 3. lib. 3.* naturalia & gratuita. Et gratuita ſunt duplicia, quędam gratis data, quædam gratum facientia, quorum multa enumerat *Apoſt.* 1. *Cor.* 12. *Diuiſiones gratiarum ſunt*, &c. de quibus ipſe agit in *2. di. 16.* Et dona ſpiritus ſancti ſunt multiplicia, (vt ſcribit *S. Bona. d. 34. art. 2. q. 1. li. 3.*) Quoddam namq; donum eſt à ſpiritu ſancto, ſed non cum ſpiritu ſancto, quia præparat ad ſpiritum ſanctum & tale donum eſt timor ſeruilis ſecundum quod huiuſmodi. Quoddam eſt donum à ſpiritu ſancto, & ſemper cũ ſpiritu ſancto, quia per ipſum conſecratur habitaculũ ſpiritui ſancto, ſicut eſt donũ charitatis. Quoddam vero eſt donum quod eſt à ſpiritu ſancto, & aliquando cũ ſpiritu ſancto, aliquando ſine ſpiritu ſancto: ſicut donũ quod eſt ad ſpiritus ſancti manifeſtationem, & eſt ordinatum non ſolum ad propriam vtilitatẽ, ſed etiam ad [illegible]: ſicut donum prophetiæ & donum [illegible] quę aliquando in malis, aliquãdo in [illegible]tur. Et vt idem vult *diſt.* 18. *q* 1. *li.* [illegible] ſanctus eſt donum quo omnia d[illegible], ſcilicet per concomitantiam, & quo omnia Dei dona donantur per exemplaritatis cauſam. *Bona. S. Thom.* non dicit omne quod eſt à ſpiritu ſancto donũ, ſed donum dicit habitum à ſpiritu ſancto infuſum excellentiorem virtute, & ſecundum eum donum ſpiritus ſancti non eſt ſine charitate. Et ſpiritus ſanctus ſine charitate non habetur. *S. Bona.* tenet quod omnis habitus à ſpiritu ſancto infuſus, ſiue ſit cum ſpiritu ſancto, ſiue etiam ſine ſpiritu ſancto inhabitante, eſt donum ſpiritus ſancti. De quo *Gab. d 35. art. 2. dub. 1. lib. 3.* & de donis *di. 34.* idem plura ſcribit.

Donvm et datvm vide ſupra in dictione *Dari*, & quomodo differunt.

Dos capitur tripliciter, vt ſcribit *Brul. d. 49. p. 2. art. 2. q. 1. lib. 4.* Primo modo iuridice & ciuiliter, & nihil aliud eſt quam illud quod dat ſponſus ſuæ ſponſæ, quando nubit, & hoc ante conſummationem matrimonii. Secundo modo capitur naturaliter & Phyſice, ſic nihil aliud eſt quã proprietas & virtus alicuius rei: ſicut dicitur: Iſte eſt bene dotatus in fortitudine, in prudentia: ſic virtutes dicuntur dotes. Tertio modo accipitur Theologice & ſupernaturaliter, & ſic diffinitur à *S. Thom. de Aqui. in 4. di. 49.* Dos eſt ornatus perpetuus datus corpori & animæ vitæ ſufficiens, in æterna beatitudine conſiſtens. Et ſunt ſeptem dotes, ſcilicet tres ipſius animæ, clara viſio Dei, fruitio ſequens viſionem Dei, & tentio. Sunt & quatuor dotes corporis, ſcilicet agilitas, impaſſibilitas, ſubtilitas & claritas. Et iſte dotes notantur *Sap. 3. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* In fulgore notatur claritas, in ſcintilla impaſſibilitas, in arundineto ſubtilitas, & in diſcurſu agilitas. Et de his eadem ſcribit *Gerſ. in expoſ. 12. art. fid. & tract. 3. & 5. ſup. cant. Mariæ.*

Dos ita diffinitur à *D. Thom 4 ſ d. 49 ar. 1. Pet. Palu. d. 49. q. 8. lib. 4.* eſt perpetuus ornatus animæ & corporis iugiter in æterna beatitudine perſeuerans. Vnde cum Chriſtus ſit ſponſus animæ, Trinitas autem ſit pater animæ: ideo ſicut à patre datur ei dos, vt ſit digna ſponſa, *&c.* Et vt ſcribit *Oſwald. in 4. Roſ. Theol.* ſecundum quod ex terrenis Theolog. in diuina ſe transferunt. Differũt hæc tria, dos, donatio, & parapher num: & partim patet ſupra in dictione *Bona coniugatorum.* Dos enim dicitur quod dat ſponſus ſponſæ cum nubit. Sic cum Chriſtus nobis nu-

[illegible] cum-[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in propoſito intel-[illegible] corpus reſurgens per natu-[illegible] [illegible] & claritas lumi-[illegible] [illegible] ſicut ignis carbonem. [illegible]

De dote [illegible] [illegible]tatis Impaſſibilitas, [illegible] [illegible] [illegible]. Vno modo capitur, vt [illegible] paſſioni corruptiuæ & afflictiuæ, quæ [illegible] [illegible] naturaliter abiicit à ſubſtantia, [illegible] [illegible] ipſum patiēs. Alio modo pro-[illegible] paſſioni, quæ nec abiicit nec affli-[illegible] magis ſaluat & perficit, quæ paſſio nec [illegible] nec corruptio, ſed eſt ſalus & perfe-[illegible] quod patitur hui⁹ paſſione. Et impaſ-[illegible] primo modo dicta eſt dos corporalis i-[illegible] beatorum, quæ quædam impaſſibilitas [illegible] eſt inter corporales conditiones. Hinc impaſſibilitatem conuenire corporibus beatorum innuit Apoſtolus 1. *Corint.* 15. cum ait: *Oportet n. corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem.* Sup quo verbo dicit *gloſ.* Omnes habebunt æqualiter ꝙ pati non poſſint. Quidam dicunt hanc impaſſibilitatem prouenire ex motu cœleſti, contra quos eſt *Tho. Arg.* qui dicit hanc impaſſibilitatem principaliter cauſari à diuina voluntate inquantum tollit ordinem ſubiectionis corporū [illegible]rum beatorum, reſpectu quorumcunq; agentium actione corruptiua ſeu afflictiua, tamē [illegible] huiuſmodi impaſſibilitas aliquo mo-[illegible] ab ipſa beata anima, quæ corpus in-[illegible], cui Deus dedit talem virtutem, quod corpus per ipſum viuificatum poteſt præſeruare ab omni actione læſiua. Et iſtud videtur in-[illegible] *B. Aug. in l. ad Dioſc.* vbi ait: Tam potentis [illegible] fecit Deus animam, vt ex eis plena felicitate redundet in corpus ſanitas perpetua & vigor incorruptibilis. Loquendo vero ſecundo [illegible] de impaſſibilitate, ſc. inquantum opponitur paſſioni, quæ eſt ſalus & perfectio, qua paſſione [illegible] corrumpitur, nec læditur, ſed per-[illegible] [illegible] hoc modo non ſpectat ad [illegible] beatorum, quia [illegible] [illegible]ne in beatis non [illegible] [illegible]. Vide *Scot.* [illegible] *d. 49 q. 4.* [illegible], quod [illegible] [illegible]bilitatis eſt voluntas diuina non cooperans ſecundæ corruptiuæ, & per [illegible] [illegible] impaſſibile non potentia remota, ſed propinqua, non a cauſa intrinſeca, ſed [illegible] [illegible], ſicut dicitur de impeccabilitate. Exemplum huius de igne in camino, qui non [illegible] ad conſumptionem trium puerorum, non quidem per aliquam impaſſibilitatem [illegible] à pueris, nec ex carentia potentiæ paſſiuæ, nec ex contrario intrinſeco impediente, ſed quia Deus ex voluntate ſua non cooperabatur ad illam actionē. *Scot. di. 49 q. 13. li. 4.* Nec beati erunt impaſſibiles paſſione animali, vt ſcribit *Rich. d. 49. ar. 4 q. 3. li. 4.* quia talis paſſio eſt quædam patientis perfectio ſecundum Philoſ. 2. *de Anima*, &c. Corpus inſuper glorioſum eſt impaſſibile ab extrinſeco omni genere actionis corrumpentis, vt ſcribit *S. Bona d. 49 ar 2. q. 2 li. 4.* Hoc autem eſt duplex, ſcil. per influentiam: ſicut ignis comburit corpus: per violentiam, ſicut cutellus diuidit. Prima non eſt in corpore glorioſo, quia talis influentia aut eſt ſecundum ordinem iuſtitiæ, & hæc eſt in dæmonibus & peccatricib. animabus ſecundum ordinem iuſtitiæ, ſed in corpore glorioſo non eſt talis paſſio, quia non meruit puniri. Alia eſt ſecundum ordinem naturæ, & iſta eſt ſolum quando patiēs eſt talis naturæ, quod materia illa appetit eſſe ſub alio actu. Priuatio n. eſt principium patiendi. Quoniā autem in corpore glorificato iam terminati ſunt appetitus, ideo ſi glorioſum corpus poneretur in igne inferni, non læderetur, hæc *Bona*.

De dote agilitatis. Dos agilitatis ad hoc eſt, vt ſcribit *Palu. d. 44. q. 4. l. 4.* vt corpus ſumme obediat animæ, vt motori quantum ad motum localem, & progreſſiuum ſine omni difficultate & fatigatione. Vnde *Sapien* [illegible] dicitur. *Tanquam ſcintil. in arund. diſc.* Diſcurſus autem ſcintillarum agilis eſt, vt *Rich.* ait. *Et Apoſt.* 1 *Co.* 15. dicit: *Surget corpus ſpirituale*, quia tarditas repugnat ſpiritualitati, vide *Rich di 49 ar. 3 qu. 7. li. 4.* Hinc *Aug. 22. de ciu. Dei.* [illegible] Vbi volet ſpiritus ibi protinus erit corpus [illegible] [illegible] voluerit velocitate meditabili [illegible] tempore poterit corp⁹ mouere abſq; omni laſſitudine & fatigatione. Vnde *Eſ. 40.* dicit: *Qui ſperant in Do. mutabunt fortitudinē, aſſument pennas ſicut aquilæ,*

[illegible] *ambulabunt & nō de-* *[illegible]*. [illegible] æquali velocitate ſicut angeli Dei [illegible] ipſo [illegible] ſcilicet Domino Ie-ſu Chriſto [illegible] non fieret ſi corpora nō eſſent [illegible] agilitatis perfecta. Et quamuis [illegible] agilitatis animæ beatorū mo-ueant [illegible] corpora valde velociter, tamen non poſſunt [illegible] corpora de loco ad locum moue-re in inſtanti, quia omne diuiſibile dum a virtu-te [illegible] mouetur, neceſſario ſecundum aliquā partem [illegible] eſt in termino a quo & ſecundum a-liquam in termino ad quem & per conſequens mouebitur ſucceſſiue, & non ſubito ſeu in in-ſtanti. Sed quodlibet corp⁹ glorificatum eſt in-diuiſibile, & anima ipſum mouēs eſt virtutis fi-nitæ, ita ſentit & ſcribit *Tho. Argent. d. 49. lib. 4.* Quoniam itaque corpus glorioſum totum ſuæ exiſtentiæ & mobilitatis & ſtabilitatis rationem trahet ab anima, vt ſcribit *S. Bona. d. 49. in fi. q. vl. l. 4.* ideo inclinatio eius eſt ad animam non ad a-liquid extra, & quoniam agilitas ſequitur incli-nationem, & anima poteſt moueri in omnē dif-ferentiam poſitionis, ideo & corpus habet habi-le ad omnem ſitum. Vnde agilitas nō cogitur ad aliquem locum determinatū, ſed eſt prompti-tudo vt corpus moueatur in omnem locum ad quem vult mouere anima. *Bona.*

De [illegible] ſubtilitatis. Vnde ſecundum oēs, vt ſcribit *Pet. de Pal. d. 44. q. 3. l. 4.* Dos ſubtilita-tis [illegible] corpus animæ ad opera-tiones [illegible] ſenſitiuas, vt remota omni groſ-ſitie & [illegible] ad eas ſenſitiuæ potētiæ ra-tioni obediāt & ad operationes ſuas purius ex-ercendas [illegible] fiant. Et corpus vt idem vult poſt reſurrectionem erit plene ſubiectum animæ vel ſpiritui. Et per virtutem beatitudinis animæ vt ſcribit *Rich. d. 4[illegible]. ar. 4. q. 4.* erit in bea-tis [illegible] magnitudo virtutis actiuę, [illegible] multo efficacius potuerūt pene-trare [illegible] vel aer vel quod dimēſiones, etiā [illegible] ſed nō erunt tenuiora corpo-ra [illegible] aere vel vento vt quidā [illegible] *[illegible] 4 li mora.* Nō ſicut En-[illegible] Epiſcopus ſcripſit [illegible]

[illegible]

re poſſit [illegible] corpus [illegible] virtute [illegible] autem erit corpus [illegible] *49. q. 16. li. 4.* [illegible] alio corpore ſecundum [illegible] animæ ſuę, non tamen ex [illegible] cauſam, ſcilicet voluntatem [illegible] igitur beatorum erunt ſub[illegible] *Thom. Argent.* [illegible] tens exiſtere in eodem loco [illegible] æquali ſibi, hoc eſt ſumme & [illegible] Sed corpus cuiuslibet beati hoc p[illegible] Patet hoc quia ſi datur oppoſitum [illegible] beatus cum corpore ſuo poſſet tra[illegible] niſi dilaceraret ipſum, quod eſt falſum [illegible] licæ doctrinæ contrariū. Præterea c[illegible] ſti eſt præditum dicta ſubtilitate, [illegible] ra beatorum habebunt eandem ſubtilitatem [illegible] Antecedens eſſe verum oſtēdit Ch[illegible] natiuitate, quando de virgine natus fuit [illegible] virginis læſione, & quando omnes c[illegible] uit abſq; cœlorum dilaceratione. Hinc [illegible] 3. dicit *Apoſt. Chriſtus reformabit corpus [illegible] tatis noſtræ configuratum corpori claritatis [illegible]* de latius *Thom. Argent.* qui & *ibid.* [illegible] quod virtute diuina duo corpora poſſunt [illegible] in eodem loco, id quod naturaliter fieri [illegible] ſe probatur alias. Vide & *Scot.* Et *Bona[illegible]* ait: Omnes concedunt quod corpora [illegible] habent dotem penetrabilitatis, & quo[illegible] dote penetrabilitatis datur corpori [illegible] & virtus actiua ad penetrandum non [illegible] tum, ideo penetrat illo non cedente. [illegible] dotibus dicta ex multis ſufficiant.

Dvbitatio ſecundum *S. Tho. 3. p. q. 2[illegible]* 2. & poſt eum *Gab. d. 17. q. vni. ar. 3. dub. 3* [illegible] modo accipitur proprie pro motu intell[illegible] vtramq; partem contradictionis cum [illegible] ne determinandi alteram. Sic videtur [illegible] nihil poſitiuum dicere præter [illegible] ppoſitionis, ſed priuationem [illegible] contradictionis. [illegible]

[illegible]

[illegible] Ita erat talis [illegible] eſſet ſumma [illegible] diuinum immutare [illegible] debit, quod ſenſus apprehendere non poſſit. Sic locutus eſt *Amb.* cum ait: Chriſtus vt homo dubitauit, & hoc quantum ad ſenſualitatem [illegible] quem dam oſtendit vi debatur hominibus dubitare, & non quātum ad rationem. Et hoc eſt quod dicit *Magiſt.* quod *Amb.* voluit quod Chriſtus dubitauit non ſecundum dubitationis affectum, ſed dubitantis geſſit modum, vt [illegible] dubitare videretur. Eſt præterea triplex modus dubitandi, vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 25 [illegible] *text.* Eſt enim quædam dubitatio proueniens ex infidelitate, ſicut dubitauerunt Iudæi. Et eſt dubitatio proueniens ex tarditate, ſicut dubitauerunt diſcipuli, de quibus *Luc. vlt. O ſtulti & tardi corde ad credendum.* Et eſt dubitatio proueniens ex pietate, ſicut cum aliquis ex compaſſione magna & admiratione ad modum dubitantis ſe habet, ſicut Ioannes (vt dicit *Gloſ. Luc.* 7. & *Matth.* 11.) non fide ſed pietate dubitauit, ſed primo & ſecundo genere dubitationis nullo modo dubitauit; dubitauerunt tamen diſcipuli eius, quorum dubitationi conſuluit, ideo eos miſit ad Chriſtum, vt videntes mirabilia quę faciebat, conuerterentur ad ipſum. De quo *Magiſt. li.* 3 *d.* 25.

Dvcere. Aliquid dupliciter duci in notitiam alterius (vt ſcribit *Gab. d.* 3 *q.* 9 *l.* 1.) Vno modo immediate, id eſt ſine alia notitia media, ſicut intellectus tanquā cauſa ducit in notitiā cuiuslibet intelligibilis. Sic ducunt ſpecies intelligibiles ſecundū ponētes eas & obiectū in notitiam [illegible] vel rei quā repræſentāt. Alio modo [illegible]

[illegible] dulia honor & [illegible] Latria vero eſt honor & [illegible] debitus ſoli Deo. *S. Tho.* 2.2. *q.* 130 *ar.* 3. Et nomen duliæ tri[illegible] dicitur [illegible], vt ſcribit *S. Bonau. d.* 9. *q. vlt. li.* 3.) Vno modo dicitur dulia ſecundum quandam analogiam. Alio modo ſecundum Antonomaſiam, & tertio modo ſecundum ſignificationem propriā. Cū aūt dicitur ſecundū Analogiam, tunc importat cultum debitum naturæ ſuperiori, ſiue creaturæ ſiue creatori, ſecundum aliquam rationem, ſecundum quam creator communicat creaturæ, vtpote ſecundum rationem dominii. Et hoc modo accipitur in *glo. ſuper illud Pſal. In Eccleſiis benedic. Domin. glo. Deo.* cui debetur latria Domino, cui debetur dulia. Cum autem accipitur ſecundum Antonomaſiam, ſic dicit debitam reuerentiam creaturæ vnitæ vel aſſumptæ, per quem modum accipitur *ſup. illud Pſal. Adorate ſcabellum pedum eius* vbi dicitur quod hyperdulia maior debetur ſolum humanitati Chriſti. Cum autem accipitur dulia ſecundū ſignificationem propriam, ſicut dicitur dulia, honor vel reuerentia debita rationali creaturæ & exhibita. Et illo modo dulia conſueuit accipi ſecundum communem vſum, ſic latria & dulia ſūt diuerſæ ſpecies virtutis, vt & ibidem oſtēdit *Bonau.* vide & de dulia ſupra in dictione *Adoratio.* Et *Gab. lec.* 49. *canō.*

Dvo accipitur aliquando maſculine, & ſic importat dualitatem ſuppoſitorum, & ſic non ſupponit niſi pro duobus, quorū quilibet eſt ſuppoſitum, ſic non eſt verum quod Petrus ſit duo licet ſit materia & forma coniunctim: *Gab. d.* [illegible] 3. Et ſic duo inuenitur in diuinis, quoniam importat diuerſitatem in perſonis, & ſicut dictum eſt de duobus ma. ge. ſic de duabus fe. ge. ſcilicet quod ponit differētiam in perſona, vt dicitur in ſymbolo. Alia eſt perſona patris, alia filii, *&c.* Alio modo accipitur neutraliter, id eſt in neutro genere, & ſic ſupponit pro quibuſcunque duobus realiter & numero diſtinctis, ſicut dicimus quod partes hominis ſunt duo. Etiam homo eſt duo, ſcilicet, caro & anima, & ſic [illegible] diuerſitatem & diſtinctionem [illegible]

[illegible] quod [illegible]
[illegible]
[illegible] peccati. [illegible] peccato re[illegible] Deum contemnit [illegible] in eo totaliter [illegible] peccati quod eſt plene reſiſtere peccato. Hæc autem reſiſtio quidam dolor eſt, nō paſſio appetitus ſenſitiui, ſed ſecundū ꝙ dolor accipitur ꝓ diſplicentia voluntatis. *Rich.*

De Litera E.

EBRIETAS (vt ſcribit *D Th.22.q. 50.a.1. Rich. d.15. a 3. q 7.l.4*) dupliciter poteſt accipi. Vno modo pro impedimento vſus rationis ex immoderata vini vel alterius potus inebriantis ſumptione cauſata. Alio modo pro immoderata ſumptione potus inebriantis. Primo modo ebrietas peccatū non eſt, ſed ſequela peccati, vnde non frangit etiam ieiuniū, quod eſt abſtinentia à peccatis, &c. Secundo modo peccatū eſt & maxime cauendum, vnde frangit ieiuniū quod eſt abſtinētia à peccatis, &c. Tunc autē mortalis eſt ebrietas, vt ſcribit *Gerſ. in reg mora.* ſicut & generaliter omnis delectatio cibi & potus, quando aliquis tanta libidine comedit, & bibit quod poſtponit Deum, ſic quod ſibi etiam Dei præceptū vno modo vel alio deberet à ſe violari, nihilominus à tali delectatione non ceſſaret. Secus ſi delectetur etiam in conſenſu libero circa Deum, hoc non facturus ſi Deus prohiberet, tunc enim vel nullū eſt vel tantum veniale delictum. Inebriare quoque alium (vt idem paulo poſt ſcribit) vt vſu careat rationis in eius notabile detrimentum, peccatū mortale eſt. Vtinam hoc conſiderarent noſtra tempeſtate bibuli, qui ad æquales haus ſe inuicem inuitant, & prouocant, putantes illum eſſe cæteris plus laudandum, qui plus vini deglutiuerit, &c. Et ebrietas ab aliis deſcribitur, ꝙ eſt, per quam menti quędam ſui obliuio generatur, [illegible] potuum indulgentia. *Iſid. lib.* [illegible] ebrietas eſt appetitus bibendi vltra [illegible] rationis priuatio. [illegible] eſt priuatio eius intellectus facta [illegible] temporis, ex immoderato potu vini, vel cuiuſcumque alterius rei potabilis. *Paulus* [illegible] *8.* [illegible] Ebrietas quæ ſecundum [illegible] vt in [illegible] propendet aliás capitale, aliás ignoſcibile malum videri poterit.

EBRIVS & ebrioſus differunt, vt habet *Gab. diſt. 6. queſt. 1. art. 2. lib 4.* Ebrioſus non ſemper eſt ebrius, nec ſemper furioſus furit. Sed ebrioſus (vt inquit *Scot d 6 q 5.in fin.4 li.& Rich. ead.d art 1.qu.2.& Bona.d.5.circ.tex l.4.*) dicitur qui eſt aſſuetus ad ebrietatem, & non ſemper eſt ebrius, quia non ſemper impeditus ab actu. Poteſt autem (vt dicit *Bona.*) aliquis conſuetus inebriari, aliquando ſobrius eſſe in actu, ita quod non biberit multum, quare ſi tunc baptizat baptizatum eſt. Sed ebrius dicitur qui vino plenus eſt. Vnde ebrioſus dicitur conſuetudine, ebrius vero actu. Hinc *Aug. hom 5. ſup Ioan.* Non curo ebrioſum, non dicit ebrium ſed ebrioſum. Ebrioſus autem & furioſus baptizari poſſunt, cum habent lucida interualla, non tempore ebrietatis aut furiæ. *D.Th.4.ſ.d.6.q 1.a.2.ad.3.* Ad hoc enim dicit *Aug.* Non curo ebrioſum, malicia enim ſacerdotis non impedit effectum ſacramenti, &c. Vel ebrius dicitur qui nimio potu eſt alienatus mente. Ebrioſus qui ſæpe fit ebrius. Ita ebrietas & ebrioſitas differunt, quod ebrietas fit ex cauſa, ebrioſitas fit ex moribus.

ECCE apud Theologos aliquid repentinum & ſubitaneum inſperatumque demonſtrat. Vnde *Gerſ. p.2. teſtam. peregrini* ait: Ecce notat certitudinem & oſtenſiuā præſentialitatem, grandem in bono vel malo nouitatem aut admirationem, ſtuporem & terribilitatem, & ſecundum hoc bene dicimus: Ecce mors, quia nihil certius morte, nihil præſentialius quo ad immutabilitatem & neceſſitatem rei, quia nihil in bono vel in malo plus nouum aut ſubitaneum propter inchoationem ſtatus immutabilis & æterni, quia nihil admirabilius & terribilius propter incertitudinē finalis iudicii, quoniam vltimum terribilium eſt mors, præſertim æterna. Hæc *Gerſ.*

ECCLESIA poteſt multipliciter ſumi, vt ſcribit *Came. in veſperiis.* & *Gab. lect. 22. cano.* Vno modo pro templo materiali, & ſic ſumitur in vet. teſtam. *Deut. 23. Eunuchus non intrabit in Eccleſiam, non ingredietur ma*[illegible] [illegible] eſt

eum [illegible] ma vnctio. Et quicunque [illegible] Eccleſiam militantem cũ [illegible] ſacramentis conferentibus gratiam, ſine dubio vadit ad Eccleſiam [illegible]. Quicunq; vero exit de Eccleſia militante [illegible] neceſſariis ad ſalutem, vt eſt baptiſmus, [illegible], ſine dubio in infernum [illegible]. Et Eccleſia militans ſecundum *Card. Camer.* in veſp. poteſt dupliciter ſumi. Vno modo pro Eccleſia vniuerſali, & ſic eſt vnica Eccleſia, extra quam non eſt ſalus, de qua dicit Apoſtolus, quod Chriſtus eſt *caput corporis Eccleſiæ*, & corpus eius eſt Eccleſia. *Col.* 1. Alio modo pro Eccleſia particulari, & ſic ſunt plures Eccleſiæ, iuxta illud dictum eiuſdem *Apoſt. Salutant vos omnes Eccleſiæ Chriſti. Rom.* 16. Vtroque autem prædictorum modorum adhuc multipliciter ſumitur Eccleſia. Nam ſumendo eam pro Eccleſia vniuerſali, quandoque ſumitur pro congregatione omni fidelium actu exiſtentium, quandoque vero generalius ſumitur pro congregatione omnium fidelium à tempore Chriſti vel Apoſtolorum vſque nunc ſuccedentium. Et ſic diſtinguitur eccleſia Chriſti contra ſynagogam Moyſi. Et iſto modo accipit *Aug.* eccleſiam in *li.* contra Manichæos, vt habetur 11. *d. cap. palam*: & Alibi vbi dicit: quod Euangelio non crederet, niſi eum eccleſiæ autoritas compelleret. Hoc enim modo eccleſia eſt maioris auctoritatis quam euangelium ſit, quia huius eccleſiæ euangeliſta ſiue ſcriptor Euangelii pars exiſtit. Quandoq; autem adhuc generalius ſumitur eccleſia pro congregatione omnium fidelium à principio mundi vſque ad conſummationem ſeculi, & ſic non ſolũ comprehendit eccleſiam Chriſti, ſed etiam ſynagogam Moyſi, & eos qui fuerunt ſub lege naturali. Et iſto modo accipit *Aug. lib.* 15. *de ciui. Dei*, [illegible] vbi dicit: quod non ſolum à tempore corporalis præſentiæ Chriſti & Apoſtolorum eius, ſed ab ipſo Abel vſq; in huius ſeculi finem peregrinãdo percurrit eccleſia. Et Greg. in quadam homel. dicit: quod ab Abel iuſto vſque ad vltimum electum ſemper manet eccleſia. Hoc enim modo ſynagoga ve. teſt. appellatur nomine eccleſiæ. *Num.* 20. *Cur eduxiſtis eccleſiam Domini in ſolitudinem.* Sed etiam ſumendo Eccleſiam pro eccleſia particulari, iterum multipliciter ſumi poteſt. Vno modo pro quacunque congregatione fidelium, [illegible] ſiue indirectum. Et ſic di-

citur 1. *Pet.* 5. *Salutat vos eccleſia quæ eſt in Babylone.* Et iſto modo ſumitur in pluribus ſacræ ſcripturæ locis. Alio modo ſumitur ſpecialiter pro tota congregatione clericorum, & ſic nunquam accipitur in textu ſcripturæ diuinæ. Sed clerici nomen eccleſiæ appropriauerunt ad ſeipſos, vocantes ſe Eccleſiaſticos. Alio modo ſumitur adhuc magis ſpecialiter pro aliquo particulari collegio clericorum. Et ſic in iure canonico eccleſia iterum habet varias ſignificationes: vt notatur *extra de ver. ſig. c. Cum clerici. in glo.* Sed his & aliis ſignificationibus omiſſis eccleſia militans ꝓprie ſumpta pro eccleſia vniuerſali poteſt iſto modo deſcribi. Eccleſia eſt omnis homo fidelis, vel omnes homines fideles actu vel habitu implicite vel explicite credentes, vel ænigmatice cognoſcentes omnes catholicas veritates. Voco autem catholicas veritates quibus quilibet viator actu vel habitu explicite vel implicite firmiter aſſentire tenetur. Sed dico omnis homo, vel omnes homines, quia ſecundum aliquos, non ſolum in pluribus hominibꝰ, ſed in vno ſolo poteſt vel potuit ſtare Eccleſia. Nam vt dicit *Aug. ſup. Pſal.* 128. Aliquando in ſolo Abel Eccleſia erat. Et vt quidam dicunt: Aliquando, ſcilicet tẽpore paſſionis Chriſti tota Eccleſia, & tota fides Eccleſiæ Chriſtianæ in Maria Matre Chriſti remanſerat. Hæc *Camer. in ſuis veſp.*

ECCLESIA PETRI (vt idem *Car.* ſcribit) poteſt ſumi dupliciter. Vno modo pro Eccleſia quam Petrus Apoſtolus perſonaliter rexit. Alio modo pro Eccleſia particulari, in qua ipſe ſedem tenuit. Et iſta dicitur fuiſſe eccleſia Romana. Et capitur multipliciter. Quandoque eccleſia Romana ſumitur pro ſummo Pontifice & quibuſdam preſbyteris & diaconis, quos non ex auctoritate diuinæ ſcripturæ, ſed ex conſuetudine obſeruantiæ humanæ Papam & Cardinales vocamus. Quãdoq; ſumitur pro ſolis Cardinalibus, quandoq; pro omnibus credentibus fidem Apoſtolicam prædicatam Romanis, quandoq; pro omnibus clericis Romanis, quandoq; pro omnibus fidelibus Romanæ dioceſ. Et ſic vniuerſalis Eccleſia poteſt vocari eccleſia Romana, & omnes fideles poſſunt appellari Romani, vt dicunt aliqui. Sicut Apoſtolus Paulus extra Italiam natus, antequam Romę fuerit ſe ciuẽ hominem Romanum aſſerit, vt patet *Act.* [illegible]. Et iſto modo ſecundum illos [illegible]

mana vbicunque innuitur quod contra fidem errare non poteſt Romana eccleſia, vt 24. *qu.* 1. *Pudenda. &c. Aduocauit.* Petrus autem Apoſtolus ex Chriſti inſtitutione epiſcopatum tenuit Romanæ eccleſiæ. Et idem Petrus prius tempore ſummus Pontifex fuit quam Epiſcopus Romanæ eccleſiæ. Id quidem latius deducit *Pet. Aliac. in* 1. *veſperiar.* & in fine concludit ex omnibus, quod Petri eccleſia lege regulatur, hoc eſt quod vniuerſalis eccleſia nunquam per errorem legi difformat, ſed ſemper legis Chriſti regulę conformatur, non ſolum per fidem mortuam, ſed etiam per fidem ſpe & charitate formatam, & ſi non quantum ad quamlibet ipſius portionem. Et in hoc conſiſtit conformitas eccleſiæ Chriſti, ad Chriſti regulam ſeu legem. Hinc eſt quod dicitur *Luc.* 22. *Petre rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Nec dubitandum eſt ipſum in hoc fuiſſe exauditum, quia ſecundum Apoſtolum *Hebr.* 5. *Exauditus eſt pro ſua reuerentia.* Et cum non loquatur de aliqua eccleſia partiali ſequitur quod intẽdit de eccleſia totali. C[illegible] ergo quod Chriſtus promiſit Petro, quod non deficiet fides ſua, non intelligens de eius fide perſonali, ſed de fide generali eccleſię Dei cõmittendæ regimini Petri. Item patet & hoc *Mat. vlt. Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſumma. ſeculi.* Vbi Chriſtus promittit diſcipulis ſuis, non ſolũ pro ſe, ſed pro ſuis ſucceſſoribus in eccleſia Dei ſeipſum, non quidem corporaliter, aut ſolum ſacramentaliter, ſed per fidem ſpiritualiter ſemper adeſſe vel affuturum. Vnde dicit *Greg.* quod per hoc quod Chriſtus vſq; ad conſummationẽ ſeculi cum diſcipulis ſe eſſe promittit, oſtendit ipſum nunquam à credentibus receſſurum, etiã tempore Antichriſti. Vide latius *Aliac. vbi ſupr.* Et ita Petri eccleſia ſemper in fide perſeuerabit in omnibus, vel in aliquibus, &c. quamuis eccleſia in his quæ facti ſunt, ſed non quæ fidei errare poteſt, vt in multis locis habet *Gerſ.*

Ecclesia. Aliud eſt eccleſiam violare, & immunitatẽ eccleſiæ vt ſcribit *Rich. di.* 18. *art.* 12. *q.* 2. *lib.* 4. Violare eccleſiam, eſt ipſam frangere vel incendere. Violare immunitatem eccleſiæ, eſt facere cõtra eccleſiæ libertatem. Violans eccleſiam, vt dictum eſt, excommunicationem incurrit ipſo iure communi, violans autem immunitatem eccleſiæ, ipſo iuri communi excommunicatus non eſt, ſed poſt monitionem ſufficientem ſi emendare contempſerit, eſt excommunicandus. Vnde ſi extrahens hominem violenter de eccleſia, qui ad ipſam pro refugio confugerat, excommunicatus nõ eſt à iure communi [illegible] faciat ſine effractione eccleſiæ, & rerum [illegible] quæ ſunt in Eccleſia, niſi ſit publicus [illegible] cturn⁹, populator agrorum, qui dum itinera frequẽtata vel publicas ſtratas obſidet aggreſſionis inſidiis, ab eccleſia extrahi poteſt, *extra de immunitate eccleſiæ* inter alia. Vide *Rich.*

†Ecclipsis eſt interpoſitio Lunæ inter nos & ſolem, quando apparuit in paſſione Chriſti fuit miraculoſa ex multis cauſis *D. Thom.* 3. *p. q.* 44. *art.* 2. *ad* 2. *Primo* quia naturalis Ecclipſis ſolis nunquam accidit vt aiunt aſtrologi niſi tẽpore coniunctionis ſolis & lunæ, quæ tunc non fuit. *Secundo* quia circa horam ſextam luna fuiſſet ſimul cum ſole in medio cœli in veſperis apparuit in ſuo loc ſcilicet in oriente oppoſita ſoli. *Tertio* quia tunc luna iam ſolem pertranſierat & diſtabat quaſi per medietatem circuli in oppoſitione exiſtens. *Quarto* quia luna miraculoſe ab oriente verſus occidentem rediens non pertranſiuit ſolem vt eſſet eo occidẽtalior, ſed poſtquam peruenit ad terminũ Solis reuerſa eſt ad orientẽ. *Quinto* quia tribus horis tenebrę remanſerunt, cũ Ecclipſis ſolis in momento pertrãſeat.

Ædificare idem quod conſtruere. Et ædificare domũ in paradiſo (vt ſcribit *Brul. d.* 40. *q.* 1. *l.* 1.) eſt mereri vitam æternam. Nũquam autẽ Deus ædificabit mihi domum in paradiſum, niſi ego ædificem cum eo. Ædificare ergo tabernaculum in Paradiſo non eſt ipſa prædeſtinatio, ſed effectus ipſius.

Edvcere dicitur extra ducere. Educere de potentia materiæ nihil aliud eſt quã agens aliquod producere formã in materia, ita quod neceſſario in producendo requirit materiã concauſam in ſuo genere, hoc eſt materiã ſuſcipientẽ, hæc eſt enim cauſalitas materiæ. Ex quo patet quod non tantũ forma naturalis, ſed etiã forma violenter introducta educitur de potentia materię, vt puta frigiditas in aqua. Nam agens violẽtũ hanc producere nõ poteſt, niſi in materia æque [illegible] iectãte. *Gab. d.* 1. *q.* 1. *ar.* 2. *d.* 2. *li.* 2. Et *li.* 4. *d.* [illegible] 3. *d.* 3. dicit, q ille terminus educi de potentia materiæ eſt terminus obſcur⁹, & nõ multũ [illegible] ginales doctores vſitatus, & per hoc [illegible] eſt neſcio qd latentis periculi, & eſt [illegible]

tellectu,vt vult *Petr. Alia* Et paulo poſt ait *Gab.* Fateor me virtutem huius vocabuli ignorare ſecundum acceptionem diuerſorum. Vide lati⁹ eum ibi. Dicitur autem educi de potentia materiæ cauſam in producendo (extendendo nomen cauſæ ad cauſam ſine qua nõ) inniti materiæ ſeu ſubiecto, id eſt requirere ſubiectum ſui effectus quem cauſat, ita quod ſi non eſſet ſubiectũ non cauſaret, *&c.* Et per hoc generatio differt à creatione, *&c.*

Effabilis dupliciter dicitur ſicut & nominabile, ſecundum *S. Bona. d. 22. d. 1. li. 1.* Vno modo effabile dicitur per perfectam expreſſioné. Alio modo per ſemiplenam narrationem, ſic etiam nominabile. Si primo modo capitur Deus, ſicut ſibi ſoli eſt intelligibilis, ſic ſibi ſoli eſt effabilis & nominabilis, non alio nomine quam ipſe ſit, nec alio verbo quam ipſe ſit, & ſicut nobis eſt incomprehenſibilis ita & ineffabilis, ita etiam innominabilis. Sic loquitur *Dion. de diu. no.* Dei neque nomen eſt, neque verbum, neque ratio, neq; opinio, neq; phantaſia. Et Philoſoph. in *li. de cauſ.* Prima cauſa ſuperior eſt omnium narratione. Si vero effabile & nominabile dicatur ſecundum qualemcunq; nominationem, ſic quemadmodum Deus eſt nobis cognoſcibilis, ita effabilis & nominabilis. Et qui meli⁹ cognoſcit melius effatur, & melius nominat & expreſſius. Vnde & expreſſius nominat fidelis & ſcriptura quæ fidei ſuffragatur, vt ſacra ſcriptura quam ratio vel philoſophia. Et ſecundum *Aug. de ver. Dom. ſer. 34.* Deus eſt ineffabilis, quod intelligendum eſt, Deus dicitur ineffabilis quãtum ad illum cui exprimitur, & quia ille cui exprimitur per nomen vel ſignum etiam diſtincte (ex vi impoſitionis ſignificans) nõ poteſt deuenire in diſtinctam cognitionem Dei. Et ita licet Deus ſit effabilis quantum ad ſignum diſtincte ſignificans, non tamen eſt effabilis quantum ad actum comprehenſiuum ipſius cognoſcentis, vt ſcribit *Gab. d. 22 q vni. ar 3. dub. 2. lib. 1.* Hinc *Aug. 2. de trini.* Nihil fit quod non de interiori atq; intelligibili aula ſummi imperatoris egrediatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam atq; ſapientiam. Idem *7. de trini.* Verius cogitatur De⁹ quam dicitur, & verius eſt quam cogitatur. Quod *Gab.* ita intelligit *li. 1. vbi ſup.* quod verius cogitatur, pro quanto cogitatio eſt ſignum naturaliter repræſentans obiectum. Vox vero eſt ſignum ad placitum tantum ſignificatiuum ſaltem vltimate. Quod autem naturaliter ſignificat dicitur verius repræſentare (eo quod repræſentare ineſt ſibi naturaliter) quã illud quod ex impoſitione ſignificat, cui accidit ſignificare, non tamen ideo ſequitur quod illud quod naturaliter ſignificat diſtinctius ſignificet quolibet ſignificante ad placitum.

Effectvs gratiæ ſunt duo principales. Vnus eſt gratificare naturam (vt ſcribit *Gab. diſt. 26. q. vni. ar. 1 li 2.*) Nam gratia proprie dicta iuſtificat impium, liberans eum à miſeria culpæ; per gratiæ enim infuſionem remittitur peccatum. *Gloſ. ſuper illud Rom. 1. Gratia vobis & pax*, id eſt remiſſio peccatorum, quo dimiſſo, de peccatore iniuſto fit innocens, iuſtus & Deo amicus & gratus, & hũc effectum habet ſola ſua informatione. Ex hoc enim quod informat ſolum gratificat naturam, hoc eſt, acceptam facit ad vitam æternam. Vnde ſicut pulchritudo corporis reddit totum corpus humanum gratum & mutabile, ita gratia decor eſt animę, faciẽs animam (eo quod ineſt) acceptam Deo. Vnde *glo. ſuper illud Pſal Vt exhilaret faciem eius in oleo.* Gratia eſt quidam nitor animæ ad conciliandum ſanctum amorem, & hunc effectum ſemper habet etiam in infantibus baptizatis. Secundus effectus eſt inclinare operationes in finem vltimum qui eſt Deus, inclinat enim hominis voluntatem ad eliciendum opera ſua principaliter propter Deũ tanquam in finem ſuper omnia intentum & dilectum, & hoc facit opera hominis meritoria & æterno præmio digna. Et quantum ad primum effectum dicitur operans vel præueniens, quia præuenit voluntatem eam præparando, & bonam, iuſtam, & acceptam Deo faciendo, vt digne bonum velit. Quantum vero ad ſecundum effectum dicitur gratia cooperans & ſubſequẽs, pro quanto adiuuat voluntatem, inclinando eã ad opera meritorie perficienda, prius enim eſt natura, etſi non tempore, vt natura gratificetur, quatenus opus eius ad præmium acceptetur oblatum. Et gratia operans & cooperans non eſt duæ, ſed vna duplici nomine ꝓpter diuerſos effectus dicta. Differũt itaq; ratione, & nõ re. *Gab. vbi ſup.* Et idem *d. 2. q. 1. lib. 4.* dicit quod gratia multos habet effectus, nam tollit defectus culpabiles, & ad culpam inducentes, delet namq; peccatum & minuit concupiſcentiam, præſtat

Digitized by Google

vitam animæ. Nam per gratiam Deus qui eſt vita animæ (ſicut anima eſt vita corporis) inhabitat animam *Rom.5. Diffuſa eſt charitas Dei in cordib. noſtris per ſpiritumſanctum, &c.* Perficit etiã animam & corroborat, inclinando ad actus meritorios, qui ſunt actus virtutum, vt de charitate quæ idẽtificatur gratiæ dicitur in 3. *li. ſent.* De effectibus vero gratiæ quam conferunt ſacramenta, ſuis locis pateſcit.

Effectus Dei proprii ſunt creare, iuſtificare, beatificare, quæ operationes ſoli Deo conueniunt. Solus Deus creat, producendo aliquid de nihilo ſolus iuſtificat, peccata dimittendo, ſolus beatificat, vitam ęternam conferendo. Per creationem datur eſſe naturæ, per iuſtificationẽ eſſe gratiæ, per beatificationem eſſe gloriæ: nam *gratiam & gloriam dabit Dominus*, vt dicitur in *Pſa. Gab. li.3. diſt.25. q. vnic.*

Efficacia eſt duplex (vt ſcribit *Brul. diſt.12. q.10 l.4.* ſcilicet. Actiua & paſſiua. Efficacia actiua eſt duplex, quædam efficacia actiua pro primo actu, & eſt ratio effectiua ipſius agentis, per quam agẽs efficit & cauſat, vt calor eſt cauſa effectiua, quare ignis calefacit. Alia eſt efficacia actiua pro actu ſecundo, vt eſt ipſa actio agentis, per quam agens efficit & cauſat, vt calefactio in igne, & iſta efficacia tam pro actu primo, quam pro actu ſecundo in ſacramento eſt ſemper in Deo. Efficacia vero paſſiua nihil aliud eſt quam effectus productus & cauſatus ab ipſo efficiente, vt gratia põt eſſe efficacia in ſacramento Euchariſtiæ. Non habet autem hoc ſacramentum efficaciã in viro ſiue iniuſto, ſiue iuſto, niſi digne accedat. Digne accedit, qñ ſe præparat digne vt diſcernat iſtum cibũ ab aliis, & præparat, & per veram examinationem, ſecundum illud *Apoſt. Probet ſeipſum homo*. Et quod hoſpitem iſtũ cum honore ſuſcipiat, ad hoc requiritur diligentia, *&c.* Sacramenti huius effectus ſunt plures, vt alias dicitur, & habet *Brul. d.12. q.12. l.4.*

Efficacia meriti principaliter ex trib. venit, vt habet *S. Bona. di.29. ar.3. q.2. lib.2.* videlicet ex difficult_te operis, ex promptitudine voluntatis & ex magnitudine charitatis. Difficultas o[illegible] multum facit ad meritum, & adeo facit vt [illegible] multo minoris charitatis quã angelꝰ, [illegible] perueniat ad ſublimitatem an[illegible] quod colligitur ex illo quod [illegible] de Ioan. bap. *Qui minor eſt in regno cælorum, maior eſt eo*. Non enim eſt dubitandum, quin Ioannes ſit exaltatus ad ordines excellentium angelorum, & tamen ſecundum ſtatum viæ minoris charitatis erat, quam aliqui eorum: Promptitudo etiam voluntatis plurimũ facit, ſed voluntas prompta ſecundum id quod habet, accepta eſt ad meritum. Quantumcunq; enim ſit in homine gratiæ, niſi ſit voluntas gratiæ conſentanea, nunquam eliciet opera meritoria. Et quanto magis voluntas gratiæ ſubiacet & confirmatur, tanto magis homo in operibus meritoriis exercetur. Magnitudo charitatis eſt principalior inter omnia q̃ faciunt ad meritum, quia ſecund. illius quantitatem attẽditur remuneratio præmii ſubſtantialis. Pondus n. amoris eſt quod dat valorem operibus meritoriis.

Effractor ab effringo, quod eſt valde frango. Effractores ſunt illi (vt ſcribit *Oſual. l.4. Roſ. Theol.*) qui dolo malo aut per iniuriam violẽter parietem fodiunt, aut vitream feneſtram frangunt, vel ſarraturã vel oſtia, vel cardines ſeu vectes, dum tenent oſtia firmata, aut ipſum tectũ eccleſiæ. Alii autem qui faciunt enormia in eccleſia, vt rapiendo corpus Chriſti, frangendo calices & huiuſmodi, nõ ſunt effractores proprie, nec excommunicati ipſo iure, nec etiamſi excõmunicarentur & denunciarentur, eſſent mittẽdi ad papam, ſed bene poſſent ab eo qui eos excommunicauit abſolui. Effractores vero ſunt excommunicati ipſo iure, cum ſpoliatione eccleſiarum poſtquam fuerint denunciati, nõ poſſunt abſolui niſi à ſede Apoſtolica, vt habetur *de ſent. excommu. c. conqueſti*, &c.

Electio ſecundum *Sco. d.6. li.1.* aliquando accipitur pro actu voluntatis continente plenã apprehenſionem intellectus, quomodo dicitur peccare ex electione, quando non eſt ignorantia, nec paſſio perturbans in intellectu. Alio modo accipitur pro actu volũtatis cõſequente ſyllogiſmum practicum, ſeu concluſionem ſyllogiſmi practici, qui nõ eſt niſi volitio efficax obiecti, inquirens mediũ per q; poſſit attingi obiectum. Primo mõ electio eſt impoſſibilium ſicut dicit *Phil. 3. Ethi.* quia voluntas eſt impoſſibiliũ, non tñ voluntas errans, ſed voluntas ſuppoſita plena apprehenſione intellectus. Secundo modo electio nõ eſt impoſſibilium, quia nullus de impoſſibilius ſyllogizat practice, quærens ex fine media, quib. conſequetur finem. Vel planius dici-

dicitur ſecundum *Gab.d.6.q.1.ar.3.dub.2.libr.2.* quod electio vno modo dicit plenam acceptationem vel volitionẽ. Alio modo volitionem efficacem ſequentem ſyllogiſmum practicũ media oſtendentem ad finis conſecutionem. Primo modo poteſt eſſe cuiuſcunque, cuius poteſt haberi cognitio. Secundo modo non eſt niſi alicuius ad cuius eſſe operatur voluntas quantum poteſt, quia nihil vult efficaciter niſi ad quod diſponunt media, per quæ poſſet conſequi volitum, & illo modo non eſt impoſſibilium, nullus enim de impoſſibilibus conſiliatur, quibus mediis adquirat. Et ſic debet verbum Philoſophi intelligi. Electio non eſt impoſſibilium, voluntas autem eſt impoſſibilium, puta immortalitatis. Et ſequitur. Voluntas quidem finis eſt magis. Electio autem eorum quæ ſunt ad finem. *S. Tho. 1.2.q.13.* Hoc etiam modo angeli non peccauerũt ex electione, hoc eſt ex volitione efficaci, per quã vellent niti ad conſequendum propoſitum, potuerunt tamen peccare ex electione, hoc eſt non ex ſurreptione, ſed ex pfecta volitione illius æqualitatis. Hæc *Gab. vbi ſup.* &c. Poſſumus & de electione dupliciter loqui vt ſcribit *Petr. de Aliac.q.12.ar.2.l.1.* Vno modo ſpecialiter, prout, ſcilicet ſequitur deliberationem & ſententiam conſilii, ſicut diffinitur *3.Eth.* quod electio eſt deſiderium conſiliabile, & talis non cadit inter penitus æqualia ante conſilium ſcita eſſe æqualia, & ſic prædeſtinatio non includit talem electionem, nec talis competit Deo, vt dicit *Damaſ.li.1.c.33.* Alio modo poſſumus loqui de electione large, prout libera præacceptatio vnius ad alterum dicitur electio. Et hæc eſt duplex, quædam præueniens bonitatem electi, quædam vero conſequens. Primo modo prædeſtinatio eſt electio, non autem ſecundo modo, & illa poteſt eſſe inter omnino æquales, ſicut patet de figulo in exemplo Apoſtoli, &c. qui ex luto poteſt facere vas ad honorem vel contumeliam, *&c.*

Electio est triplex *D.Th.quolib.5. qu.11.* vel dicitur tripliciter, vt notat *S.Bon.d.40.a.1.q.2.li.1.* & poſt eum *Brul.ead.d.ar.2.q.1.li.1.* Eſt enim electio ſecundum affectionem dilectionis, & eſt præoptio diuinæ voluntatis qua præoptat vel vult dare vitam æternam aliquibus creaturis rationabilibus, & non aliis, & eſt idem quod pdeſtinatio; & electio in Deo eſt æterna, nõ temporalis. Vnde *Eph.1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo.* Sed conſtat quod nihil temporale fuit ante conſtitutionem mundi, ergo, *&c.* Alia eſt finalis gratificationis, & eſt collatio gratiæ finalis ipſi creaturæ rationali. Et gratia finalis non eſt in aliquo homine quamdiu eſt in via, quia pro nullo inſtanti viæ aliquis eſt in gratia finali, ſed in præmio inſtanti mortis gratia fit finalis quæ infuit. Et electio finalis gratificationis eſt temporalis non æterna, quia eſt effectus, puta datio ſeu collatio gratiæ finalis. Item electio finalis gratificationis eſt ſignum infallibile, & effectus ipſius electionis, dilectionis. Item nulla gratia in via eſt certum ſignum prædeſtinationis. Tertia eſt electio prælationis, & eſt collatio alicuius dignitatis vel eminentiæ alicui creaturæ rationali ſuper alias creaturas rationales, quemadmodum dicitur Epiſcopus eſt Prælatus. Vnde Chriſtus: *Ego elegi vos, & vnus ex vobis diabolus eſt.* Et intelligitur deſcriptio, etiam de ſeculari prælatione. Electio autem prælationis, non ſolum eſt bonorum ſed etiam malorum, nec eſt omnium bonorum. Vnde quidam apparuit poſt mortem cuidam (vt habetur in *Epiſtol. S. Hier.*) dicens: Si fuiſſem de numero Epiſcoporum, fuiſſem de numero damnatorum. Nec eſt ſignum æternæ dilectionis talis electio. Multi enim eliguntur mali, & vtinam non ſint plures mali quam boni. *Bonau. vbi ſupr.* & *Brulefer* poſt eum, *&c.* Item electio dicitur dupliciter ſecundum *S. Bona. q.1. vbi ſup.* Vno modo prout dicit dilectionem cum diſcretione ſolum. Alio modo vt dicit dilectionẽ cũ diſcretione præcedente, & deliberatione, & inquiſitione. Et primo modo eſt in Deo, ſecundo modo in creatura, in qua cadere poteſt ignorantia. Hoc modo loquitur *Damaſ.* Electio non cadit in Deum, quia diuina natura non eſt poſſibilis ad ignorantiam.

Elementum ſecundum Philoſophum *5.Meta.* & *Guil. Scot.* & *Pelb.lib.2.Roſar. Theo.de element.* eſt ex quo aliquid componitur. Et dicitur tripliciter. Vno modo logice, ſic termini ſunt elementa propoſitionum, & principia ſunt elementa concluſionum. Secundo elementum dicitur phyſice, & ſic ſecundum philoſophum *2. de generat.* ſunt quatuor elementa cuiuſlibet rei naturalis, ſcilicet, ignis, terra, aer & a-

Digitized by Google

qua. Et dicitur elementum quaſi alimentum, quia ex eodem elemento ſumus &nutrimur, teſte philoſopho. Tertio modo dicitur elementum metaphyſice, & ſic quidditates ſuperiores ſicut animalitas, ſubſtantia, ſunt elementa inferiorum, puta hominis, leonis, *&c.* Capitur & grammatice pro literis ex quibus componuntur dictiones. Et ſecundum eundem *Guil. Scot.* elementum non conuenit dici in diuinis, nec ad intra, nec ad extra, quia omne elementum aut tenet locum materiæ, aut locum formæ. Sed Deus nec eſt materia nec forma, nam Deus eſt ſummum ens entium, materia autem inter entia eſt infima & prope nihil, vt dicit *Aug. lib. 9 confeſ.* Forma etiam habet naturam partis in cõpoſito & limitationis, ergo non conuenit Deo. Elementum autem ſecundum *Ariſt.* eſt corpus ſimplex non compoſitum, & eſt ad quod cætera corpora reſoluuntur vltimo, & eſt in eis pœnitentia vel actu, ſed ipſum non reſoluitur nec cadit ſub corruptione. Et ſecundum omnes tam philoſophos quam theologos ſunt quatuor, videlicet, Ignis, aer, aqua, terra. ex his cõponuntur & reſoluũtur in hæc vltimo omnia corpora mixta. Et ſecundum *Iſid.* elementa fecit in principio Deus, formando ex materia confuſa primo creata. Et poſtea ex iſtis elementis facta ſunt quæque mixta corpora, &c. Et ex his quædam dicuntur actiua, quæ ſunt leuiora, vt aer, ignis: paſſiua quæ ſunt grauiora, vt terra, aqua, vt dicit *Bruleſ. diſt.* 15, *qu.* 3. *li.* 1. Et de elementis alias multa à Philoſophis tractantur, quæ ibi relinquuntur.

Eleemosyna eſt opus in quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum: ſecundum *Theol.* 4. *ſen. diſt.* 15. & hoc *B. Thom.* 2 2. *qu.* 32 *ar.* 1. Diciturque ab ἔλεος quod eſt miſericordia, & ſecundum *S. Bonau. d.* 15. *libr.* 4. capitur tripliciter: proprie communiter, & communiſſime. Proprie dicitur opus pietatis impenſum proximo, ad releuandum indigentiam corporalem. Communiter eſt omne opus pietatis proximo impenſum ſiue ſpirituale ſiue corporale. Communiſſime dicitur omne opus miſericordiæ ſiue proximo ſiue ſibi impenſum ſecundum quod dicit *Aug.* quod eleemoſyna hominis debet incipere a ſemetipſo, iuxta illud *Eccleſ.* 30. *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Et ἐλεημοσύνη Græcum nomen eſt, vt dicit *Alex. de ales p.* 4. *qu.* 105. *mẽ.* 1. quem recitat *Gab. d.* 16 *q* 4 *ar.* 1. *li.* 4 Et dicitur ab elois quod eſt miſereri: & moys quod eſt aqua: quaſi aqua miſerationis. Item dicitur ab Eli quod eſt Deus, & moys aqua, quaſi aqua Dei, vel aqua diuina. Et ſecundum has interpretationes eleemoſyna eſt opus miſericordiæ pietate deductum in eſſe, & diuino mandato aptum ad peccata extinguenda. Aqua enim pietatem importat, ſecundum illud *Hier.* 9. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum.* Quod etiam Deus mandauerit eleemoſynam, patet *Luc* 11. *Date eleemoſynam, & omnia ſunt vobis* Et quoniam extinguere peccata conuenit eleemoſynæ, hoc eſt ex virtute diuina, non ex natura actus, ideo dicitur aqua diuina. Hinc *Eccleſ.* 3. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Et hæc deſcriptio ait *Gab.* magis eſt etymologia quam diffinitio. Et accipiendo proprie vt diſtinguitur contra alia duo ſatisfactionis opera, ſcilicet pro opere pietatis impenſo proximo ad releuandum indigentiam corporalem. Et hoc modo poteſt deſcribi ſecundum *Alexan.* & *S. Thom.* 3 *in* 4 *d.* 15. Eleemoſyna eſt opus ſiue largitio rei neceſſariæ facta indigẽti ex compaſſione propter Deum. Et addendum eſt (vt vult *Gab.*) ad releuandum indigentiam corporalem, alioquin conueniret eleemoſynæ ſpirituali. Et dicitur opus, quoniam eleemoſyna vt hic accipitur non eſt virtus neque habitus, neque virtutis actus elicitus, ſed actus exterior imperatus. Et ſi ille actus ſit propter Deum, tunc eſt virtuoſus, ſi propter iactantiam, ſic eſt vicioſus. Et ad faciendum eleemoſynam plures virtutes poſſunt inclinare, ſcilicet charitas Dei, amor proximi, liberalitas, miſericordia, etiam iuſtitia, ſi fiat intentione ſatisfaciẽdi pro peccatis, & per hoc reducitur ad diuerſas virtutes. Dicitur rei neceſſariæ, id eſt conuenientis ſeu vtilis indigenti, ad excludendũ dationem rei diſcõuenientis, ſicut eſſent alicuius rei indúcentis ad peccatum. Sic neceſſariæ capitur multum large, id eſt conuenientis vel vtilis. Sic viſitatio infirmi vel captiui ſeu in perturbatione exiſtentis, eſt datio rei neceſſariæ, quia ipſa viſitatio eſt res neceſſaria, id eſt conueniens, & conſolatoria afflicto. Dicitur indigenti, hoc eſt ei qui talibus caret, nec ex ſe, nec ex ſuis habere poteſt. Vnde largitio munerum facta abundantibus, non eſt eleemoſyna. Additur

ad

Digitized by Google

ad releuandam indigentium corporalem, ad excindendam eleemoſynam ſpiritualem, quæ exhibetur in doctrina, in Conſilio, & huiuſmodi donis ad animam pertinentibus, vt habetur in hoc verſiculo:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Hoc eſt ſecundum *Palud. di. 15. quæſt. 3. ar. 4.* Conſule dubitanti: doce ignorantem: caſtiga delinquentem: conſolare triſtem: remitte iniurias in te peccanti: fer patienter aliorum infirmitates: ora pro omnibus. Ad hæc cætera opera ſpiritualia reducuntur. Dicitur ex compaſſione miſeriæ proximi, quoniam datio munerum non intuitu miſeriæ & indigentiæ perſonæ, ſed obligationis eius ad aliquod officium prouidendum, ſiue labores, aut propter aliam retributionem rependendam datori vel ei pro quo donat, non meretur dici eleemoſyna, ſed ſtipendium ſiue merces, alioquin omne tributum datum Regibus & Principibus eſſet eleemoſyna. Similiter omne pretium laboris quo quis laborat pro vitæ ſuæ ac ſtatus ſuſtentatione, eleemoſyna diceretur: & per conſequens omnes illi eſſent vere mendici, quod falſum eſt, quoniam ſolus titulus recipiendi ratione naturalis neceſſitatis facit mendicantem, vt dicit *Gerſ. de perfect. cord.* Sic curati recipientes decimas, non recipiunt eleemoſynas. Dignus eſt operarius cibo ſuo & mercede ſua. *Luc. 10 & Matth. 10.* Sic fundantes beneficia pro templi miniſtris, & anniuerſaria quibus obligant recipientes ad certa obſequia, non faciunt eleemoſynam proprie, ſed inſtituunt & prouident ſtipendium, ac cibum laborantibus debitum: ſecus ſi nõ interueniret obligatio, licet largo vocabulo dicantur eleemoſynæ pro eo quod non dantur propter retributionem temporalem. Dicitur vltimo propter Deum, quod reſpicit perfectionem eleemoſynæ, hoc eſt eleemoſynam, vt opus eſt meritorium. Et hæc diffinitio datur de eleemoſyna non generaliter, ſed de eleemoſyna meritoria: hæc enim fieri debet propter Deum tanquã vltimum finem ſuper omnia dilectũ. Et eleemoſyna, vt ſcribit *Paul. Cort. li. 3. d. 7.* dicitur benigna ſuffragandi voluntas, quæ egentiſſimo cuique opitulatur. Accipitur etiam eleemoſyna frequenter non pro datione, ſed pro ipſo dato indigẽti ex compaſſione propter Deum. Sic dicimus tunicam pauperi datam propter Deum eſſe eleemoſynam. Et ſecundum *Bona. in dub. lit. diſt. 15.* poſt *Alex. par. 4. quæſt 105. memb. 2.* ſeptiformis eſt eleemoſyna corporalis, ſicut in hoc metro continetur:

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Viſito infirmum: poto ſitibundum: cibo famelicum: redimo captiuum: tego nudum: condo defunctum. De quibus latius *Gab. diſt. 16. q. 4. art. 1. lib. 4.* Aſtipulatur *Corteſ. vbi ſup.* qui ait: Hanc noſtri in ſeptem genera diuidunt. Nam eos qui fame conficiuntur, alere: diuturnam æſtuantium ſitim extinguere: tunicatum & ſemiamictum, penula veſtire: à prædonibus redimere, & è ſeruitute captos: hoſpitalem eſſe in aduenas: ægritudine tabeſcentibus adeſſe: aut eorum qui vita exceſſerunt cadauera humare, in hoc benignitatis genere ponunt. Sed intelligendum eſt maxime (vt idem dicit) his opibus in largiendo vti non licere, quæ vel rapinis, vel furto ſiue fœnore parantur, cum ſatis notum ſit eiuſmodi opes his reddi debere, quibus adimuntur. Nec item ex eo genere conuenit in largiendo eſſe beneficium, quo pecuniæ ſtolidis aut pueris in talario aut aleatorio ludo doloſe detrahuntur, cum illis actio repetundarum detur. At neque his pecuniis quæ ex numerali ambitu parantur vti in ſuffragio licet, cum & qui acceperint & qui dederint eiuſdem iniuſtitiæ criminis poſtulandi ſint. Eademque præſcriptio eſt pecuniarum, quæ in lupanaribus ex meretricia attrectatione quæruntur, cum difficilis ſit redditio ad nummum, & haud fas ſit aras diuorumque delubra his meretriciis manibus ornare. Hæc *Paul. Cort.* Eſt præterea triplex eleemoſyna (vt habet *Brulef. diſt. 15. quæſt. 10. lib. 4.*) ſcilicet in corde, in ore, in opere. Eleemoſyna in corde, eſt miſericordia in corde compatiendo proximo. Eleemoſyna in ore, eſt ad conſolandũ verbis proximũ. Eleemoſyna vero in opere fit, ſubueniendo proximo in neceſſitate (vt & dictum eſt.) De quibus autem bonis vel quibus hominibus poſſit & debeat fieri eleemoſyna, diffuſe ſcribit *Gab. diſtinct. 16. quæſt. 4. artic. 2. concluſ. 8.* Et breuiter ex multis pauca accipe. Dare eleemoſynam de rebus ſimpliciter neceſſariis perſonæ dantis vel ſibi commiſſis, nec eſt conſilii, nec eſt præcepti, ſed eſt contrarium ordini charitatis: quia ſecundum

dum *Auguſt.* peccat qui præpoſtere agit. Sed ordo charitatis exigit quod homo magis ſibi & ſuis prouideat quam aliis. Ordinata enim charitas à ſeipſo incipit, niſi daret perſonæ notabili, de cuius morte magnum reipublicæ detrimentum imminere poſſet, ſecundum *Rich. diſt.* 15. *quæſt.* 5. *art.* 2. Et *S. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 32. *art.* 6. Bonum namque reipub. & ſalus animarum præferendum eſt vitæ propriæ corporali: plus tamẽ hoc eſt perfectionis quam neceſſitatis, *&c.* Item extra ſtatum neceſſitatis non eſt facienda eleemoſyna de rebus male quæſitis (vt & ſentit *Cort.* & ſup. dictum eſt) ad quorum reſtitutionẽ tenetur poſſidens, niſi ad reſtituendum ex aliis bonis ſuis juſte quæſitis, ſit ſufficiens. Eleemoſyna enim danda eſt de ſuo, & nõ de alieno, quia ſpecies furti eſt de alieno largiri (vt inquit *Palud. diſt.* 15. *q.* 3. *lib.* 4.) Et Prouerb. eſt: *Honora Deum de tua ſubſtantia.* Et *Eccleſ.* 34. *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata.* Plura & pulchra de hoc *Gab. concl.* 3. Item quilibet habens & potens, tenetur exiſtẽti in extrema neceſſitate vel de proximo ſignis probabilibus extremę neceſſitatis futurę extra talem neceſſitatem conſtitutus eleemoſynam huiuſmodi defectum patienti erogare. Vnde 1 *Ioan.* 3. dicitur: *Qui habet ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrẽ ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* quaſi dicat, nullo modo. Hæc auctoritas maxime locũ habet imminente neceſſitate, Vnde *Amb. lib. de offic.* Paſce fame morientem. Quiſquis enim hominem paſcendo ſeruare poteris, ſi non paueris, fame occidiſti. Prolixior eſt *Gab. concluſ.* 4. Dare vero eleemoſynam extra caſum neceſſitatis perſonis miſeris & indigentibus, de ſuperfluis vtriuſque neceſſitatis tam conſeruandæ vitæ quam ſtatus decentię actus eſt cõſilii & magni meriti ac proximum præcepto charitatis diligere. Et hoc eſt de mente *Alex. par.* 4. *q. pen. mem.* 1. quem ſequitur *S. Thom.* 4 *diſt.* 15. *q. de eleem. artic.* 1. & *q.* 4. eiuſdem *art.* Et 2. 2. *q.* 32. *art.* 4. *Durand.* & poſt eum *Palud. eadem diſt.* Hos ſequitur *Nicol. de Lyra* [illegible] 1. *Ioan.* 3. *Anton. Panorm. de empt. & ven.* [illegible] *ſupt. in ſum* & alii plerique. Vide *Gab. concluſ.* [illegible] *ſup.* qui & notanda ſcriptis reliquit. Et quemadmodum nõ eſt danda eleemoſyna de omnibus bonis, ita nec omnibus eſt indiſcrete eroganda. Non enim de iniuſte acquiſito (vt dictum eſt) & ne indiſcreta erogatione de[illegible] occaſio ad peccandum. Debet enim dari [illegible] ſyna ſecundum regulam charitatis, & [illegible] mnum eius cui datur. Secus ſi daret [illegible] dationis aut ſubleuandæ neceſſitatis [illegible] Longior eſt *Gab. concl* 6. Item [illegible] ram facultatem, juſtum dominium, [illegible] bus exterioribus adminiſtrationem, non po[illegible] dare eleemoſynã citra extremam neceſſ[illegible] Quia quod quis non habet, alteri dare non p[illegible] teſt. Vnde neque religioſus, nec vxor [illegible] liusfamilias, nec familia poſſunt dare eleemoſy[illegible] nas de rebus ſuæ fidei non commiſſis ſine con[illegible] ſenſu præſidentis, mariti ſeu patrisfamilias [illegible] preſſo vel præſumpto, quia religioſus null[illegible] rei habet dominium: nec vxor niſi in rebus communibus (puta ſecundum *Alex. ac Palud.* pane & vino) latius ſcribit *Gab. concl.* [illegible] *ſup.* Et dicitur: citra extremam neceſſitatẽ, quoniã in extrema neceſſitate quilibet tenetur ſubuenire indigenti, etiam de alieno dum non habet de ſuo. Nõ autem omnis neceſſitas obligat ad præceptum ſecundum *S. Thom.* ſed [illegible] ſine qua is qui neceſſitatem patitur, [illegible] non poteſt, nec apparuit in promptu qui [illegible] ueniat. Et de hoc caſu extremæ neceſſitatis intelligendæ ſunt omnes auctoritates ſonantes præceptiuæ, vt illa *Luc.* 6. *Omni petenti da* [illegible] iuſdem 11. *Quod supereſt date eleemoſynam.* Plura [illegible] *Gab. concl.* 6. Ordo prætεrea erogandi eleemoſynam indigentibus & miſeris, imitari debet ordinem charitatis. Datio enim eleemoſynæ [illegible] effectus charitatis. Latius probat *Gab. concl.* [illegible] Inſuper omnibus indigentibus, tam infirmis quam validis, danda eſt eleemoſyna, dum per hanc non fouentur eorum laſciuia, inertia [illegible] alia facinora. De infirmis ſatis patet, de validis probat *Gab. diſt.* 16. *q.* 4. *art.* 3. *dub.* 1. exce[illegible] auctoritate & ratione. Et ſunt illi validi, qui reſignauerunt omnia, vt ſine impedimento orationibus, ſtudio, prædicationibus, diuino cultu, aliiſque ſpiritualibus exercitiis ac deuotionibus vacare valeant: tales, inquam, ad corporales labores non tenentur. Nam maiora bona [illegible] omittenda propter minora. Maius autem [illegible] ſecundum *Amb.* animas mortuorum [illegible] do ſuſcitare quam corpora mortuorum [illegible] abſcondere. Hinc *Greg. in hom.* [illegible] in ęternum victurã pabulo verbi [illegible]

[illegible]

ventrem [illegible] terrenum pone ſatiare. Et qui [illegible] retineat [illegible]. De hoc vide *Pal. d.*15.*q.*[illegible] *Alex.* [illegible] 9. *m.* [illegible] Dominus [illegible] quantum quidam in mendicitate vt [illegible] & [illegible] & tamen validi corpore ex[illegible] declarat *Gab.* Probatur & au[illegible], quæ poſt Chriſtũ nulla maior eſt, [illegible] mendicantium approbauit, in quib. validi eleëmoſynam accipiunt, ne dũ prę[illegible] ſed etiam cæteri horas canonicas perſoluent [illegible] etiam cæteris ſeruientes: & ideo licet accipere eleëmoſynam etiam validis. Vnde *Act.* 6. dixerunt Apoſtoli: *Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei & miniſtrare menſis*, cum tamen fuerint corpore validi. Et per idem non eſt æquum relinquere ſpiritualia, & ſeruire menſæ, id eſt corporalibus laboribus cum ſpiritualium negligentia, *&c.* Valde plura de hoc ſcribit *Gab.* poſt *Alex.* & vt notat *Pal.* Cum Medici viſitant infirmos, aut Aduocati defendunt pupillos, & Doctores legum docent inſcios, quamuis nõ ſit peccatum, non tamen eſt eleëmoſyna, quia non faciũt ex compaſſione & propter Deum, ſed ꝓpter lucrum. Si autem facerent hoc propter Deum, & ex compaſſione, eſſet eleëmoſyna, nõ quidem ſpiritualis, ſed corporalis, quia illæ ſcientiæ lucratiuæ ſunt principaliter propter indigentias corporales ſupplendas. Sed Theologi docentes vel conſulentes, qui collectas non faciunt, ſpirituales cõferunt eleëmoſynas. *Gratis* (inquit) *accepiſtis, gratis date. Pal. d.*15.*q.*3.*lib.*4.&c. Dantem vero eleëmoſynam petenti pie (vt habet *Gab. di.* 16.*q.* 4.*art.*3.*du.*1.*propoſ.*2.*lib.*4.) non oportet nimis exquiſite inquirere conditionem mendicãtis perſonæ. Pie autem dat, qui motus charitate ac miſericordia dat ad perſonæ ſuſtentationem, non ad peccati cõtinuationem, Vide latius *Gab.* Exhortatur & iuſtos ad eleëmoſynas faciendas Dauid *Pſal.*26. cum dicit: *Mutuabitur peccator & non ſoluet, iuſtus autem miſeretur & tribuet.* Super quibus verbis dicit *Iac. de Valen.* quod eleëmoſyna non eſt niſi quædam mutuatio & cambium, quia damus terrena parui pretii, & recipimus beatitudinem cœleſtem quæ eſt pretii [illegible] terrena, recipit cœleſtia. [illegible] peccator [illegible] & amã[illegible]do terrena temporalia non dando pauperibus, recipit pœnam æternam propter ingratitudinẽ. Nam nos omnes illa temporalia a Deo mutuo accepimus, vt pauperibus reddamus, &c. Eleemoſyna autem ſpiritualis de qua dictum eſt, Conſule, caſtiga, &c. Et habet *S. Bon. d.*15.*li.*4 *in d. lit.* & ſicut dicit dicit *Aug.* & recitat *Mag. 1. d.*15.*li.*4. eſt dignior & nobilior corporali. Corporalis autem eſt manifeſtior. Vnde doctrina melior eſt auro, & quia nobilior eſt anima cui datur quam corpus, & quia maior eſt fructus eleemoſynæ ſpiritualis quam corporalis. Nam fructus ſpiritualis eleëmoſynæ eſt emendatio à peccatis aut perfectio virtutis, quæ nobiliora ſunt quibuſdã corporalibus donis. Verum in caſu quando cætera non ſunt paria, ſecus eſt, vt magis paſcendus eſt fame moriturus quam informandus. Vide poſt *S. Thom.*2. 2.*q.*22.*art.* 3. *Gab. dub.* 3. *vbi ſup.* Eſt quoque obiurgatio opus pietatis, vt dicit *Cort.* de quo ſuo loco dicetur.

Elicitvm et elicitivvm Illa vocabula non fuerunt apud Sanctos & Philoſophos in vſu, ſed apud Moderniores ſcolaſticos Doctores ad vſum Theologorum deuenerunt, & ita apud diuerſos varie accipiuntur, vt dicit *Gab. d.*7. *q* 1. *ar.* 1. *lib.* 1. Vnde principium elicitiuum productionis actiuæ eſt illud, quod neceſſario & per ſe requiritur ad productionem, & non eſt ipſa productio, nec conſtitutum ex ipſa productione, vel producto. Id eſt quod non eſt formaliter, nec ipſa productio nec cõſtitutum ex productione. Elicitum autem accipitur aliquando pro illo quod vere producitur: ſicut aliquando dicitur quod calor elicitur ab igne, quamuis cõmunius cõcedatur quod ignis producat ignem, & quod elicit actum producendi ignem, quam quod ignis elicit ignem. Alio modo accipitur pro illo quod formaliter denominat aliquid producere aliud. Sic calefactio dicitur elici ab igne, & non calor, quia ignis calefactione formaliter dicitur calefacere & non calore, quia poſſet ignis habere calorem in ſe & non calefacere, ſi diuinitus ſuſpenderetur actio, vt in pueris in fornace, *Daniel* 3. Et vt idem *Gab.* dicit *concluſ.* 6. Diuina eſſentia eſt principium elicitiuum generationis actiuæ. Sed proprietas perſonalis non eſt principium elicitiuum generationis, nec actiuæ nec paſſiuæ. Vide latius *Gab. vbi ſup.* Et eſſe elicitum nihil aliud eſt quam eſſe

illud à quo formaliter aliquid dicitur producere aliud. Et dicitur aliquid non eliciens, quia eliciens non denominatur à productione, ſed perſona conſtituta ex eliciente & elicito. *Gab.*

Energia vt habet *circa text. diſt.* 8. *lib.* 2. *Bona.* dicitur ab en quod eſt in, & erge, quod eſt labor, & mene quod eſt defectus. Vnde energia, quaſi interior labor vel defectus. Vnde *Bennad. in diffinit. Eccleſiaſt. dogmat.* ait, vt refert eum *Mag. diſt.* 8. *lib.* 2. Dæmones per energiam operationem non credimus ſubſtantialiter illabi animæ, ſed applicatione & oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi ſoli poſſibile eſt, qui creauit, qui natura ſubſiſtens incorporeus capabilis eſt ſuæ facturæ. Vnde illi dicuntur energumini, qui interius laborant per vexationem dæmonis interius obſidentis, & animam laborare facientis, &c. Alias energia dicitur efficatia ſeu operatio. *Hieron.* Habet neſcio quid latentis energiæ viuæ vocis actus, &c.

Ænigma, vt dicit *Aug.* 14. *de Trinit.* eſt ſimilitudo obſcura. Vnde *Apoſt. Videmus hic per ſpeculum in ænigmate.* In ſtatu innocentiæ videbatur Deus per ſpeculum clarum, nulla enim erat in anima peccati nebula. In ſtatu vero miſeriæ videtur per ſpeculum obſcuratum per peccatum primi hominis, & ideo videtur hic in ſpeculo in ænigmate. Sed in ſtatu gloriæ, ſolum videtur Deus immediate & in ſua ſubſtãtia ſicut eſt: vt dicitur 1. *Ioannis* 1. Ita quod ibi nulla ſit obſcuritas.

Ens in communi ſecundum *Scotorell.* & alios *diſt.* 3. *lib.* 1. *ſent.* habet conceptum latiſſimum ad omnes conceptus poſitiuos, ſicut ſuum oppoſitum *nihil* habet conceptum latiſſimum ad omnes conceptus negatiuos. Vnde *Coment. Ariſt.* nihil latius ente. Et ens, vt dicit Ariſtoteles 4. *Meta.* eſt tranſcendens. Inuenitur multiplex ens. Vnde *Gerſ. tract.* 3. *ſup. cantic. Mariæ*, inuenitur ens intellectuale, & hoc dupliciter: vel vt per ſe exiſtens, vel vt alteri natum vniri, vt humani intellectus. Inuenitur rurſus ens rationale ſecundum duplicem portionem. Inuenitur præterea ens animale, & hoc dupliciter: vel coniunctum rationi, vt in hominibus: vel per ſe ſtans, vt in brutis. Proinde inuenitur ens vitale ſeu vegetabile, & hoc dupliciter, vel cum ſenſu vel ſine ſenſu. Amplius eſt ens ſolum ſubſtantiale, vt elementa vel mate[illegible] ma, quæ de ſe non eſt principaliter [illegible] pars ſubſtantialis compoſiti, ſed con[illegible] ne forma, non eſt actus formalis, & [illegible] citur, & ſic turpis appetens form[illegible] quid pulchrum. Tandem eſt [illegible] quod appellamus accidens, cuius [illegible] eſſe ſecundum Philoſophos, cum [illegible] fides ea poſſe ſine ſubiecto per ſe eſſe [illegible] Item ens quoddam eſt rationis, qu[illegible] le, vt ſcribit *Brul. diſt.* 1. *qu.* 1. *li*[illegible] quod eſt in rerum natura. Ens ratio[illegible] terminat ſolum intellectum, & qu[illegible] in rerum natura. Item ens, eſſe, e[illegible] ferunt ſecundum rem ſignificatam, [illegible] paulo poſt. Diuiditur autem ens in en[illegible] ter, & ens ſecundum quid, vt ſcribit [illegible] *qu.* 2. *lib.* 3. Ens ſimpliciter eſt ſub[illegible] ſecundum quid eſt accidens. Et pro[illegible] tis ſunt vnum & verum & bonum. S[illegible] & vnum ens, & ens verum & bonum [illegible] tuntur, nec eſt poſſibile quod ens al[illegible] quin hęc tria ſibi conueniant, quæ n[illegible] guuntur, ſed ſola ſignificandi ratione, [illegible] *Gerſ. tract.* 3. *ſuper Magnifi. &c.*

Ens completum (vt dicit *Gab.* [illegible] 1. *lib.* 3.) eſt ens quod non eſt actu pars [illegible] lis, nec eſt actu, nec aptitudine pars eſſen[illegible] aptitudine, id eſt inclinatione. Vnde [illegible] aut forma nunquam eſt ens completum [illegible] ctu componat ſiue aptitudine tantum [illegible] latius *Gab.* & in verbo *Perſona.* Et en[illegible] dam ſunt permanentia, vt ſcribit *Petr.* [illegible] *diſt.* 43. *quæſt.* 3. *lib.* 4. vt Angelus, bos [illegible] quædam tranſeuntia, vel ſucceſſiua, vt [illegible] motus, & illa quæ ad motum & tem[illegible] nent, vt ſunt omnia quæ ſecundum n[illegible] poſſunt ſecundum idem pluries ſumi. *P*[illegible]

Ens creatum et increatum. [illegible] tum eſt creatura. Increatum eſt ill[illegible] gnat cauſari, creari, vel effici, & tale eſt [illegible] us. Solus enim ipſe eſt ens ſimplic[illegible] dens, *Brul. di.* 1. *q.* 2. *lib.* 2. *&c.* Spec[illegible] tum de Ente & eſſentia ſub fine[illegible] diſtinctiones.

Evnvchvs dicitur c[illegible] culi & generare non poteſt. D[illegible] taphorice, qui no[illegible] habet [illegible]

[illegible] ſpirituales Eccleſiæ [illegible] *dub.* [illegible] non [illegible] po- [illegible] & [illegible] -u- [illegible] dicitur qui non habet [illegible] & qui bona opera facit produ- [illegible] hoc ſummus Pontifex in diſpen- [illegible] non attendit nobilitatem, non ſo- [illegible] pro quanto tales poſſunt ma- [illegible] Eccleſiam. In corpore autem Ec- cleſiæ non tantum debet eſſe oculus, ſed etiam [illegible] Oculus ad dirigendum, manus ad de- fendendum & operandum. Sunt enim (vt dicit *Alex.*) diuerſa membra in corpore Eccleſiæ, qui pacem eius ſeruent: poſſunt nobiles pro- moueri dum morũ honeſtas ſubſternatur. Nec impedit quod *Deut. 23* prohibetur eunuchus intrare Eccleſiam, qui nõ poteſt generare filios. Et hoc vocabulũ hoc modo ſcribi deberet. Eu- nuchus in Græco enim ſic ſcribitur: εὐνοῦχος, & dicitur ab εὐνή, quod eſt cubile, & ἔχω, cuſto- dio, quod id hominum genus adhibeatur ſer- uandis cubilibus Regum, quaſi eunouchus, & per ſyncreſim eunuchus.

EPISCOPVS dicitur ab ἐπι quod eſt ſuper, & σκοπεῖν, quod eſt intendere, quia Epiſcopi habẽt vigilare ſuper gregẽ. Sunt aũt quatuor modi E- piſcoporũ. quidam ſunt Patriarchę, & ſunt qua- tuor: quidam vocantur Metropolitani, quidam Archiepiſcopi, & quidã Epiſcopi: & omnes iſti poſſunt dare ordines. Item ſoli Epiſcopi poſſunt conſecrare Abbates, Moniales, Eccleſias, niſi ex ſpeciali priuilegio ſint aliquæ mulieres priuile- giatæ. *Brul.d. 5.q.1.l.4.* Et (vt idem ſcribit poſt *Aug.q. 2.*) Epiſcopus hæreticus poteſt ordines dare, quantũ ad veritatem, ſi formã Eccleſiæ ſer- uat, & intentionẽ habet faciendi quod facit Ec- cleſia: & hoc propter perfectionem ſacramẽto- rũ, quæ propter malitiam vel peccatũ dantium vel recipientium, non poſſunt violari, non tamẽ quantum ad vtilitatẽ ſemper dantur: & hoc pro- pter obicẽ qui ponitur à parte dantis vel ſuſcipi- entis. *Brul.* Concordat *Gerſ p. 1. de poteſt. Eccleſ.* [illegible] Epiſcopis deriuatur Epiſcopatus, quod eſt [illegible] operis, non honoris, ſecundum *S. Tho.* [illegible] *art. 1.* alias etiam Epiſcopatus eſt digni- [illegible]

ÆQVALE, ſimile, planum. Res dicitur dici æ- qualis, Vno modo, quia eſt æque perfecta. Secũ- do modo numerus dicitur æqualis alteri, in quo ſunt tot quot in alio, vt numerus trium equorũ, numero trium hominum. Tertio modo, duæ al- bedines æque inteſæ ſunt æquales, quamuis vna ſit in maiori ſubiecto quam altera, ſecundũ ex- tenſionem. Quarto vnum extenſum vel exten- ſiuum non excedens alterum, nec exceſſum ſe- cundum extenſionẽ Æquale dicitur alteri. per oppoſitum tot modis dicitur inæquale. *Gab. d. 19.q.1.l 1.* Et *Camer.q.10.art.1.li.*. Capiendo æ- quale primo modo perſonæ diuinæ ſunt æqua- les, quia ſunt ęque perfectę, & neutra perfectior alia. Vnde *Athanaſ.* Totæ tres perſonæ coæter- næ ſunt ſibi & coæquales. Sunt & æquales ſecũ- dum potentiam, vt vult *Card. vbi ſup. art. 3* quia quicquid eſt factibile ab vna perſona ad extra, & a qualibet alia: & hoc diffuſius oſtendit ibi: Ideo ſancti omnem potentiã quæ neceſſario cõuenit cuilibet perfectiſſimo, cuilibet perſonæ attri- buebant, &c. Summa quoq; æqualitas eſt in di- uinis, vt probat *S. Bona.d. 19. q.3 lib.1.* Sed capi- endo æquale aliis modis, diuinæ perſonæ non ſunt æquales, quia non extenſæ vel magnæ. Vi- de latius *Gab. vbi ſupra*

ÆQVALITER dicitur ab æquali. Vnde *Sap 6.* dicitur: *Æqualiter eſt illi cura de omnibus.* ibi æ- qualiter (vt vult *S. Bon.d.39. in dub.lit l.1.*) non priuat ordinem diuinæ diſtributionis, ſed pri- uat acceptionem perſonæ: & omnib. diſtribuit ibi tantum pro hominibus, pro magnis & par- uis, pauperibus & diuitibus, & ſic ei æqualiter eſt cura de omnibus: quia ita vult ſalutem pau- perum vt diuitum. Sed ſpecialem curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eiſ- que recte viuendi legem præſcripſit, ac præmia promiſit. Hanc prouidentiam & curam de irra- tionabilibus non habet, vt & inquit *Mag d.39. lib.1.*

ÆQVARE & æquari, &c. idem quod explana- re, vel cum æquitate diuidere & continuare. Aliquid autem æquari alteri dupliciter poteſt intelligi, vt ſcribit *Camer. quaſt 13 artic 2. libr.1.* Vno modo quo ad effectum, ſic quod creatu- ra faciat effectum tantum, quantum Deus: & ſic non eſt inconueniens, licet non quicquid poteſt facere Deus, creatura poteſt face- re. Alio modo ſumitur æquari [illegible] d

effectum, ſed quo ad modum. Et ſic licet poſſit creatura æquari Deo in aliquo modo agendi, vtputa quia poteſt agere vel aliquid mutare inſtantanee, non tamen omni modo poteſt aliquid facere ſicut Deus, quia nihil poteſt facere independenter: & ſic de multis aliis conditionibus.

AEQVITAS, quam nominat Philoſophus ἐπιείκειαν, præponderat iuris rigori. Eſt autem æquitas (vt ſcribit *Gerſ. in reg. moral. in princip.*) iuſtitia penſatis omnibus circunſtantiis particularibus dulcore miſericordiæ temperata: hoc intellexit qui dixit: ***Ipſa etiam leges cupiunt vt iure regantur.*** Et Sapiens: Noli eſſe nimis iuſtus, alioquin ſumma iuſtitia, ſumma iniuſtitia fit: ***Omnia mandata Dei æquitas***, id eſt cum æquitate penſanda. *Gerſ.*

AEQVIVALENTIA aliquorum ad ſe inuicem multipliciter ſumitur, vt ſcribit. *Gab. diſt. 16. q. 2. ar. 1. li. 4.* Quandoque ſumitur ſiue attenditur penes valorem rerum naturalem conſequẽtem earum quantitatem molis vel virtutis. Et hoc modo res diuerſarum ſpecierum ſicut non ſunt eiuſdem perfectionis eſſentialis, ita nec eiuſdẽ valoris: & per conſequens, nulla inter eas poteſt eſſe æquiualentia. Alio modo attenditur penes valorem rerum relatum ad vſum & commodum humanum, quomodo attenditur æquiualentia pretii ad appretiatum in rerum commutationibus. Tertio modo poteſt attendi valor aliquorum ſecundum dictamen iuſtitiæ diſtributiuæ, dictantis præmia & pœnas præcedentibus meritis condignas. Et hoc dupliciter contingit. Vno modo æſtimando valorem ſecũdum dictamen ſtrictæ iuſtitiæ, ita quod exceſſus [illegible] non ſtaret cum iuſtitia, ſic quod lex iuſta non poſſet maius determinare in pœnis, vel minus in præmiis. vt ſi quis meruit centum, nõ æquiualent nonaginta in præmio. Et homicidio voluntario non æquiualet mutilatio vnius membri, quia poſſet iuſte puniri homicida pœna [illegible]. Alio modo æſtimando valorem, ſecundum voluntariam acceptationem vnius [illegible] illius cui debet fieri recompenſa, vt [illegible] centum, & is cui debet liberaliter [illegible] decem, tunc nonaginta æquiualent [illegible], & reddendo nonaginta, ſatisfaciet. [illegible] modo poteſt attendi æquiualentia [illegible] paſſionis aſſumpta ad peccatum pro cuius ſatisfactione aſſumitur [illegible] quo latius vide *Gab. vbi ſupr.* Et debet [illegible] ualentia æſtimari ſecundum accept[illegible] unam, qui ex ſua miſericordiſſima [illegible] determinauit tantam pœnam, ſeu tale [illegible] ceptare pro ſatisfactione pro tali pecc[illegible] ex ſua miſericordi benignitate [illegible] mentaneo merito temporali, reddere [illegible] æternum. Et ſecundum hunc modum [illegible] homo ſatisfacere pro peccato, fac[illegible] vel voluntarie patiendo quod Dominus [illegible] acceptare pro plena remiſſione pecca[illegible] cundum ſtrictum rigorem diuinæ iuſtitiæ [illegible] lus peccator poteſt ſatisfacere, nec aliqu[illegible] temporalis vel paſſio condigna eſt pecc[illegible] offenſæ diuinæ. Poſſet enim Deus pro quolibet peccato etiam veniali, vel minimo quo [illegible] tur ſummum & infinitum bonum, iuſte [illegible] pœnam æternam duratione infinit[illegible] *Gerſ. tract. de vita ſpirit. ani. lec. 1. ait:* Omne peccatum pro quanto eſt offenſa Dei, & contra legem eius æternam, eſt de ſua conditione & [illegible] dignitate mortiferum ſecundum rigorem iuſtitiæ, & à vita gloriæ ſeparatiuum. Et per hos poſſunt concordari Doctores, quorum quidam dicunt hominem non poſſe ſatisfacere pro peccato, & quidam contrarium & oppoſitũ dicunt. De quo latius *Gab. vbi ſup.*

EQVVS ſecundum *Greg. 31. Moral.* in ſcriptura plura ſignificat. Quandoque ſignificat [illegible] carnalem. *Pſal. 30. Nolite fieri ſicut equus* [illegible] *lus.* Nam equus eſt animal miro modo [illegible] ſum. Et per equum (vt vult *Gerſ. ſuper 7. Pſalm. pœnit.*) ſignantur ſuperbi erecta ceruice [illegible] peccata defendentes: per multum ſtolidi [illegible] libet peccatorum onera ſine diſcretione portantes. Vel per equum intelligit Propheta [illegible] dum, & per mulum intelligit carnem, vt [illegible] *Iacob. de Valent.* In quibus duabus beſtiis equitat & ſedet diabolus ad pugnandum [illegible] animas hominis, per quas beſtias inducit omnia ſeptem vitia & peccata mortalia [illegible] minem. Nam mundus inducit [illegible] cata, ſcilicet ſuperbiam, [illegible] [illegible], quod ſuperbus [illegible] rem [illegible] [illegible]

[illegible] Item ſuper- [illegible] prorumpit in [illegible] ſtatum & hono- [illegible] fortium, vlu- [illegible] intellecta [illegible] & importat [illegible] gulam,& [illegible] de hoc videto *Valent. vbi ſupr.* Secundo modo ſignificat equus dignitatem té- [illegible] vel dominium. *Eccleſ. 10. Vidi ſeruos in equis, & Principes ambulantes ſuper terram quaſi ſeruos. Gregor. vbi ſupr.* dicit, id eſt peccatores homines qui ſunt ſerui peccati, vidi exaltari ad honores & dignitates in præſenti, & Principes deprimi. Tertio ſignificat equus præſens ſeculum *Geneſ. 49. Dan coluber in via & ceraſtes in ſemita mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro.* Hæc *Grego.* exponit de Antichriſto, qui naſcitur ex tribu Dan, & dicitur coluber, & ceraſtes, id eſt ſerpens cornutus, ipſe vngulas equi, id eſt finem ſeculi huius mordebit. Quarto equus ſignificat ſanctum prædicatorem. *Abac. c. 3. Viam feciſti Domine in mari*, id eſt in mundo *equis tuis*, id eſt prædicatoribus tuis mittendo eos ad prædicandum. Sequitur, *In luto aquarum multarum*, id eſt Gentium habentium corda lutoſa. Hæc & plura *Greg.*

ERRARE eſt aliquid pro alio putare, vel falſum pro vero putare, ſecundum *Aug.* Vnde error. Aliquando errare accipitur pro peccare & delinquere, à quo fit error, quod modo delictum ſignificat & erratum. Differt autem error & erratio ſecundum aliquos, quod error ſit animi, erratio pedum. Eſt præterea error approbatio falſorum pro veris. Et generaliter error eſt iudicium falſum. De quo vide & in dictione *Illuſio*, & in [illegible] *Neſcientia*, & in dictione *Hæreſis*. Et pertinaciter errare. Vide in dictione *Hæreticus*, [illegible]

ERROR dicitur iudicium falſum. Et errorem [illegible] (vt ſcribit *Gab. d. 25. q. 1. art. 2. li. 3.*) con- [illegible] pliciter. Vno modo ſimpliciter ne ei [illegible]. Alio modo ne pertinaciter ei ad- [illegible] Primo modo non oportet cauere o- [illegible] tenetur vitare q non [illegible]. Nullus autem tenetur oês [illegible] ſunt. Multi enim [illegible] cationem & Miſſæ officiu. De quo legito *Gabr. lec. 88. can.* & per ſe culpabiliter, &c. Sed ſecundo modo oportet cauere errorem, ſc. pertinacẽ, & ad cauendum pertinacem adhæſionem erroris non oportet errorem cognoſcere, quia quiſquis habens fidem implicitam omnium contẽtorum in ſcriptura, non poteſt incidere pertinaciter in errorem, quia nunquam ita adhæret errori, quin paratus ſit cedere, oſtenſo quod contrarius eſt alicui contento in ſcriptura, & ita nõ adhæret pertinaciter, & errare nondum declarata veritate, non eſt mortale, vt habet *Gab. d. 1. qu. 4. a. 4. dub. 3. l. 4.* ſicut contingit in opinionib. cõtrariis pro neutra parte determinatis. Ponit autẽ *S. Bona. d. 9. q. 6. li. 3.* triplex adiutorium quo quis vitare poteſt errorem. Primum eſt remedium promotionis ſacræ ſcripturæ, quæ multotiens dicit, quod multi in nomine Chriſti venturi ſunt mendaciter. Secundum eſt remedium orationis internæ, qua ad Deum debet homo recurrere vt cor eius illuminetur. Tertium eſt ſuſpenſio credulitatis ſuæ. Non enim debet homo omni ſpiritui credere, ſed probare q ex Deo ſunt. Qui enim cito credit, in talibus leuis eſt corde, & fortaſſis etiam inflatus corde, dum tales viſiones vel apparitiones potius ſunt formidandæ quam deſiderandæ. Narratur enim de quodam ſancto Patre, quod cum ei diabolus in ſpecie Chriſti appareret, ille clauſis oculis dixit ſe in hac vita nolle Chriſtum videre. At diabolus humilitate eius confuſus, ſtatim euanuit. Econtra de pluribus narratur, qui ſe ad viſiones idoneos reputauerunt & deſiderauerunt, quod ad multas inſanias & errores præcipitati ſunt. Et ideo (inquit *Bonau.*) ſi ſimpliciter qui adorat Chriſti aduerſarium, non excuſatur à peccato, etiamſi credat ipſum Chriſtum. Secus eſt ſub conditione. De quo latius *Bonau.* dicit. Et vt idem ſcribit *d. 25 q 3. in fine li. 3.* Aliquis ſimplex homo vel vetula cum audit aliquid nouum prædicari, non debet ſtatim aſſentire quouſque nouerit illud vniuerſaliter ab Eccleſia teneri. Vnde præter remedium diuinæ inſpirationis & orationis (ad quod ſemper recurrendum eſt) habent ſimplices remediũ humanæ inſtructionis, ad quod poſſunt confugere, vt errores [illegible] Semper. n. Deus habuit & [illegible] & famoſos, qui veritatem fidei [illegible] in ſimplicib. conſeruarent [illegible]

No[illegible]

tuntur eis & credunt. Hæc *Bona.* Vide de cauſis errantium *Gerſ.par.1.* de ſenſu literali ſacræ ſcripturæ.

Error intolerabilis eſt, quando aliquid (vt ſcribit *Gab.d.*18.*q.*2.*ar.*2.*concl.*8.*lib.*4.) ſub vi præcepti continetur in ſententia à qua appellatur, quod communiter in ſuo genere eſt peccatum, puta quod eſt contra ius diuinum vel humanum canonicum: vt ſi quis excommunicatur quia dat eleemoſynam pauperi, aut quia non operabatur illud quod in ſuo genere illicitum eſt: aut dum præcipit quod impoſſibile eſt. Vide latius ibi *Gab.* allegantem ad hoc iura.

Error deceptio vel falſa exiſtimatio, & errores qui aſcribuntur Magiſtro ſententiarum à doctoribus Pariſienſibus & aliis, quos recitat *Brul.d.*5.*q.*7.*li.*3. ſunt & notantur octo, aſſignantur & in quolibet libro duo. In 1.*d.*17. dicit quod charitas quæ eſt amor Dei & proximi, non eſt qd creatum, ſed eſt ſpiritus ſanctus. De hoc vide *Bona.d.*17.*q.*1.*li.*1. Et *Gerſ.p.*3.*de myſt. Theol. ſpecul.p.*8.*conſid* 4. & alios. Secundus *di.* 24. ponitur vbi dicit Magiſter, quod hæc nomina, trinus & trinitas, non ponunt quid poſitiuum in Deo. In 2.*d.*5. dicit, quod in Angelis beatis præmium præceſſit meritum. Secundus eſt ibidem, vbi dicit, quod nihil de alimento tranſit in virtutẽ humanæ naturæ. In 3.*li d.*5. dicit, quod anima ſeparata eſt perſona. Secundus ibidem, quod Chriſtus in triduo fuit homo. In 4.*d.*1 dicit, quod baptiſmus Ioannis cum impoſitione manuum æquipollebat baptiſmo Chriſti. Secundus ibidem dicit, quod Deus poteſt communicare potentiã creandi creaturæ. Vnde licet (vt ait *Brule.*) ſeminauerit multos errores qui nunc reputantur errores, ſicut de conceptione, *&c.* tamen iſti præpoſiti apud omnes veros Doctores & ab omni ſchola repudiantur & condemnantur, *&c.* Carpit quoque *Scot.* errores multarum ſectarum *q.* 2.*prol* & Iudæorum & etiam hæreticorum. Et ponit octo vel decem vias ad elidendum has ſectas. Vide ſupra in verbo *Certitudo* veritatis Theologicæ, & de erroribus, latius alias.

Esse capitur tripliciter, vt notat *Gab.d.* 36.*q.* 1.*ar.* 3. *li* 1. Vno modo ſincathegorematice, vt eſt actus complexiuus vniens extrema. Alio modo cathegorematice, & hoc dupliciter. Primo modo, vt ſignificat eſſe exiſtentiæ, id eſt rem actualiter exiſtentem. Alio modo ſignificat eſſe poſſibile, vt ſcilicet [illegible] non repugnat eſſe [illegible] vſitate accipitur. [illegible] tur cum genitiuo, vt [illegible] capitur cathegoren[illegible] poſſibile, id eſt quod [illegible]. [illegible] conſtruitur cum [illegible] quirit accuſatiuum [illegible] tur, ſed ſubintelligitur, vt [illegible] gitur aliquid eſſe animal, homo [illegible] latius *Gab.* quomodo capiatur [illegible] de & de eſſe *S. Bona. d* 2[illegible] *li.* [illegible] 1. *&c* Et differunt eſſe & poſſe eſſe [illegible] ſcribit. Et vt ſcribit *Gerſ tract. 5.* [illegible] Omnis res creata habet triplex eſſe [illegible] quodlibet poteſt dici præſens, primo [illegible] bet eſſe in arte diuina: nec qualecumque [illegible] diuinum & vitale *quod factum in ipſo*, [illegible] bo *vita erat*. Et qualis vita? nimirum [illegible] *lux vera, quæ illuminat omnem hominem* [illegible] *tem in hunc mundum* Siquidem [illegible] eſt in Deo creatrix eſſentia. Habet [illegible] ſe in intelligentia Angelica, ſecundum [illegible] tiam quam effudit Deus ſuper omnia [illegible] quæ ab initio creata eſt immediate [illegible] Poſtmodum de multis hoc eſſe [illegible] tum eſt omnibus in prima creatione, & [illegible] ſequenti in omnium hominum [illegible] & plus & minus, clarius & obſcurius [illegible] tertium eſſe omnis creatura in proprio [illegible] ſeu materiali ſeu ſpirituali. Hæc *Gerſ.* [illegible] *pra.*

Esse ſecundum aliquos eſt quadruplex [illegible] quo vide *S. Thom. ſup. 1. d.* 33. & *li de ente* [illegible] *ſentia:* & *Scot.li 3.d 6 q.1.* Et *Brul.diſt* [illegible] *li* 1 ſcilicet eſſe eſſentiæ, eſſe exiſtentiæ [illegible] ſubſiſtentiæ, quod eſt eſſe ſuppoſitale, [illegible] poſitionale, quod importat compoſitionem [illegible] dicati cum ſubiecto. ſecundum quod [illegible] 5. *Meta.* quod eſſe ſignificat verum, [illegible] falſum: & ſic tot poſſunt poni eſſe rei, [illegible] dicata poſſunt vere de re prædicari. [illegible] de nomine ſignificante rem. Sed ſecundum [illegible] dicta eſſe eſſentiæ & eſſe exiſtentiæ [illegible] guuntur, niſi eſſe eſſentiæ acciperetur [illegible] deret ſe ad eſſe potentiale vel obiectiuum [illegible] eſſe eſſentiæ diceret poſſe eſſe, [illegible] eſt eſſe, ſicut poſſe eſſe beatum [illegible] tu. Sic tamẽ accipiendo [illegible]

[illegible] in eſſe & a- [illegible] ad plurima [illegible] [illegible] idem eſt [illegible] Et eſ- [illegible] quo aliquid [illegible] localiter [illegible] quod aliquid reali- [illegible] animam & intellectum. Vel ma- [illegible] eſſe eſt realiter extra ſuam cauſam & intellectum. Dicitur, extra ſuam cau- ſam propter eſſe in potentia, ſeu eſſe potentia- le. Et dicitur, extra intellectum, propter eſſe ob- iectiuum: non quod eſſe in potentia, vel eſſe obiectiuum ſit eſſe ſimpliciter loquendo. Nam quod eſt in potentia tantum ſimpliciter nō eſt, ſed poteſt eſſe. Similiter quod eſt obiectiue tan- tum ſimpliciter non eſt, ſed cognoſcitur. Vnde Antichriſtus eſt in potentia tantum, & eſt obie- ctiue, quia poteſt eſſe & poteſt intelligi, & tamē falſum eſt dicere quod Antichriſtus eſt. Latius [illegible] Sunt itaque in potentia vel potentialiter [illegible] determinationes diſtrahentes, quoniam diſtrahunt terminum à ſua propria ſi- gnificatione, ſiue ampliantes & extendentes extra propriam ſignificationem, ſicut mortuus, corruptus, generandus, producendus reſpectu *h*. homo. Differunt tamen hæc vocabula, eſſe, ens, eſſentia, ſecundum modos Grammatica- les, ſicut verbum, participium & nomen. Eſſe quoq; ſecundum eundem *Gab. vbi ſup.* non dif- fert ab exiſtere. Nam exiſtere eſt eſſe actualiter, & hoc idem eſt eſſe. Nam quod non eſt actuali- ter, ſimpliciter non eſt. Eſt ergo idem eſſe, & a- ctualiter eſſe: & per cōſequens idem eſſe & exi- ſtere, accipiendo vt communiter eo vtimur: ni- ſi forte exiſtere diceret eſſe per ſe vel eſſe tota- le, aut aliquid huiuſmodi. Ex quo ſequitur quod idem eſt exiſtens & ens, exiſtentia & eſ- ſentia: quia ſicut ſe habet exiſtere ad eſſe, ſic exiſtens ad ens, & exiſtentia ad ly eſſentia. *Gab.*

Esse in loco contingit tripliciter, vt habet *Gab. diſt. 37. quæſt. vn. artic. 1. lib. 1. & diſt.* 2. [illegible] ſcilicet commenſuratiue, ſiue circum- ſcriptiue [illegible] cuius ſcilicet partes [illegible] partibus loci [illegible] totum [illegible] parte loci, & [illegible] parte [illegible] in eodem parte loci [illegible] modo corpus extenſum eſt in loco, vel quantitatiue eſt in loco corpus. Et eſſe in loco circumſcriptiue, occupatiue, commenſuratiue, & dimenſiue, & quantita- tiue, idem ſunt. Secundo modo aliquid dici- tur eſſe in loco terminatiue ſiue diffinitiue, quod, ſcilicet eſt realiter vbi eſt locus, non na- tum ſimile eſſe alibi indifferenter, ſiue quod ſic certo loco terminatur, quod exiſtens in illo non eſt ſimile aptum natum eſſe in alio diſtan- ti ab illo, vel quod diffinit certum locum, in quo eſt totum in toto totum mixtum, id eſt nihil ipſius quin ipſum, & totum in qualibet parte loci, & nihil eius extra talem locum. Hoc modo anima rationalis eſt in corpore, & corpus Chriſti in loco ſpeciei conſecratæ. *Bru- leſ.* dicit, corpus Chriſti eſſe ſacramentaliter in loco, hoc eſt ſub ſpeciebus. Vnde ſacra- mentaliter eſſe in loco dicit, eſt eſſe præſens alicui loco ſub ſigno viſibili. Et dicitur ſupra notanter aptum natum, quia & ſi corpus vel ſpiritus per potentiam Dei poſſit replicari in diuerſis locis, vt corpus Chriſti in Sacramen- to: hoc tamen non eſt ſecundum propriam a- ptitudinem, quia potentia ſupernaturalis non confert aptitudinem in natura. Hoc modo ſpiritus Angelici & animæ rationales ſunt in loco, & corpus Chriſti, vt & vult *Camera. quæſt. 5. artic. 2. lib. 4.* cum ait: Licet corpus Chriſti ſit localiter in cœlo, & realiter in Eu- chariſtiæ ſacramento, tamen ipſum eſt circum- ſcriptiue in cœlo, & diffinitiue in ſacramen- to, &c. Tertio modo & hunc addit *Hugo lib. 1. par. 3. cap. 18.* ſcilicet repletiue vel immenſi- ue, & illud dicitur eſſe repletiue in loco, quod replet omnem locum, ita quod non eſt poſſibilis locus quem non replet, vel di- citur eſſe in certo loco per indiſtantiam, non tamen terminatur illo loco, quin ſit ſimile in omni loco, etiam ſecundum propriam natu- ram, & ille modus ſoli naturæ diuinæ conuenit, ſed illo modo proprie non eſt in loco, quia non continetur in loco, quia propter ſuam immenſi- tatem ita eſt in omni loco, vt tamen nullo loco detineatur, ſecundum illud *Hierem. 23. Cœ- lum & terram ego impleo.* Vnde *Hieron.* in epi- ſtola, in his quæ Deo in ſcriptura attribuuntur: Excelſior cœlo, profundior inferno, [illegible] ter- ra, immenſitas eius latior eſt mari, qui cœlum & terram

terram implet, proculdubio nullus locus eſt ab eius præſentia abſens, &c.

Esse in loco adhuc dupliciter poteſt accipi, vt ſcribit *Gab. diſt. 2. q. 2. lib. 2.* licet non proprie, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam & ſecundũ operationem. Secundum ſubſtantiam eſt in loco cuius ſubſtantia vere & realiter cõtinetur in loco, & nihil ipſius eſt quod non ſit præſens tali loco. Sic eſt in loco quicquid circumſcriptiue vel diffinitiue eſt in loco. Secundum operationem eſt in loco, quod aliquem effectum producit in loco, licet nihil eius eſſentiæ ſit præſens iſti loco, ſicut dicimus quandoque Solem eſſe in aëre, quem illuminat & calefacit, licet improprie, & Angelus eſt in loco diffinitiue, non tantum per operationem, ſed per ſuam ſubſtantiã, probat *Gab. vbi ſup.* Erronea autem eſt opinio eorum, qui dicere voluerunt, quod Angelus nõ ſit in loco corporeo ſecundum ſubſtantiam, ſed tantum ſecundum operationem, dum, ſcilicet aliquid operatur circa corpus ipſum mouendo localiter, vel alia ſpecie motus, ſicut Angeli motores orbium, & Angelus Tobiæ hunc dicunt fuiſſe in corpore aſſumpto, non ſecundum ſubſtantiã, ſed tantum mouendo illud & operando in eo. Vnde Articulus Pariſienſis, 203. quod ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt in loco per operationem, & quod poſſunt moueri ab extremo in extremum, nec in medium, quia poſſunt velle operari in extremo vel in extremis, nec in medio, errorem. Et quod dicitur eſſe in loco primis duobus modis, ſcilicet diffinitiue & circumſcriptiue, dicitur locale, & ſecundum locum mutabile, ſed non quod eſt in loco tertio modo, ſcilicet repletiue, ſicut Deus, qui eſt repletiue in omni loco non localiter nec diffinitiue, vel commenſuratiue, aut mobiliter, quia nullo loco abeſſe poteſt, nec aliquo terminari vel circumſcribi, & dicitur eſſe illud, eſſe vbique.

Esse vbiqve Sancti dicunt, vt ſcribit *S. Bonauent. diſt. 37. q. 1. art. 2. lib. 1.* cõuenit ſoli Deo proprie & ſingulariter, ita quod nulli alii nec intelligi poteſt conuenire, ſi recte intelligatur. Nã Deus dicitur eſſe vbique, ita quod ex parte Dei intelligitur identitas & totalitas, ex parte loci pluralitas & vniuerſalitas: Per conditionem identitatis excluditur vniuerſale. Quod quamuis ſit in omnibus ſingularibus, tamen ſecundũ aliud & aliud ſuppoſitum, & ita numeratũ: Per conditionem totalitatis excluditur numerus. Nam quamuis numerus ſit vbique, tamen ſecundum aliam & aliam partem: Per conditionẽ pluralitatis à parte loci excluditur ſpiritus creatus, qui quamuis ſit in pluribus partibus corporis, non tamen in omnibus, niſi vt vnitis: Per conditionem vniuerſalitatis excluditur corpus Chriſti ſub ſacramento, ꝙ quamuis ſit in pluribus, non tamen eſt in omnibus, nec eſſe poteſt, quia hoc ſolum cõuenit ei ſub ſacramento, *&c.* Et vt idem ait: quia eſſe vbique, dupliciter poteſt accipi de Deo, ſicut & eſſe ſemper. Vno modo ſemper importat diuinam immenſitatem ſecundum durationem, & ſic idem eſt quod æternitas, & conuenit Deo æternaliter. Alio modo connotat ſimultatem temporis. Sic eſſe vbique vno modo importat præſentialitatem diuinæ immenſitatis, per quam eſt præſens omni, eo ꝙ eſt ſiue ſibi ſiue alii: & ſic idem eſt eſſe vbique ꝙ Deum eſſe immenſum, & ſic conuenit Deo æternaliter. Alio modo prout cõnotat locũ creatum ſiue rem: & ſic conuenit ei ab initio rerum & locorum propter connotatum, & conuenit ſemper, & ad hoc eſt proprium, quia conuenit ſoli & ſemper vno modo, licet non æternaliter, ſicut etiam eſt in demonſtratiuis. Et iſte modus accipiendi (vt idem ait) Deum eſſe vbique eſt vſitatior, & ſecundum hunc modum conuenit ei æternaliter. Hæc *Bona.*

Esse in omnibvs rebus creatis Deo conuenit, & hoc poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 37. art. 3. q. 1. lib. 1.* Vno modo, vt idem ſit quod eſſe præſentem cuilibet rei non connotando effectum. Et ſic vniformiter eſt in omnibus rebus, eo quod intimus eſt cuilibet rei, & ſumme præſens & totus in qualibet re. Alio modo poteſt connotare effectum, ſicut artifex dicitur in artificio eſſe per connotationem effectus, & per impreſſionem ſuæ ſimilitudinis, & ſic cum vni creaturæ plus det quam alii, magis eſt in vna quam in alia. Et hoc poteſt eſſe dupliciter, ſcilicet extenſiue quantũ ad ea quæ habent eſſe diuturnius, vt in corpore incorruptibili plus quam in anima ſenſibili vel intenſiue, quantum ad ea quæ habent eſſe nobilius, vt in anima ſenſibili quam in corpore incorruptibili, vel vtroque modo, vt in anima rationali quam in corpore corruptibili. Aſſignat autem Magiſter dupliciter modos exiſtendi Deum in rebus.

Et

Et vnum modum accipit ab *Auguſt.* de præſentia Dei ad Dardanũ, qui dicit, quod aliter eſt Deus in omnibus creaturis, aliter in ſanctis, aliter in Chriſto per vnionem. Alium modum accipit à *Greg.* qui dicit ſuper 5. *Cant.* quod Deus eſt in rebus tripliciter, ſcilicet potentialiter, præſentialiter, & eſſentialiter. De quo latius *Bona. d.* 37. *art.* 3. *q.* 2. *lib.* 1. vbi ait, quod vbicunque eſt Deus, ſiue per naturam ſiue per gratiam, eſt eſſentialiter, potentialiter, præſentialiter. Exiſtentia itaq; Dei in creaturis eſt triplex ſecundum *Magiſt.* vt ſcribit *Gab. diſt.* 37. *qu. vn. art.* 1. *lib.* 1. quædam eſt generalis qua omnes creaturas conſeruat. Specialis qua inexiſtentia vel aſſiſtentia animas ſanctas inhabitat. Singularis qua præſentia naturam humanam aſſumens in vnitatem ſuppoſiti ſibi copulat. De iſta in 3. *lib. ſent.* dicitur. De ſecunda *diſt.* 19. *lib.* 1. De prima *diſt.* 37. *lib.* 1. Et eſſe in omnibus rebus creatis aliis à ſe per potẽtiam, præſentiam, & eſſentiam, dupliciter intelligitur alicui competere ſecundum *Gabr. vbi ſup.* Vno modo ſimpliciter vt verba ſonant, quia ipſum, ſcilicet certo caſu poſito, vel per certam potentiam eſt in omnibus, vel quia eſſe in omnib⁹ exiſtentibus, *&c.* neceſſario ſequitur ad ſuum eſſe, ita quod repugnat ipſum eſſe, & non eſſe in omnibus exiſtentibus, & econuerſo repugnat aliquid eſſe in quo ipſum non eſt. Primo eſſe in omnibus creatis, non eſt proprium Deo, quia hoc poteſt per potentiam diuinam alicui creaturæ communicari. Item Deus poſſet replicare corpus ad diuerſa, vbi & ſicut ad diuerſa, ita ad omnia, ſicut diffuſe oſtendit *Gab. in lect.* 46. *can.* Præterea ſi nihil eſſet in mũdo, niſi ſolus homo, tunc eius anima eſt vbique: omnia denique ſunt ſibi ſubiecta, puta pars corporis. Eſt etiam intime præſens corpori. Sed eſſe in omnibus rebus creatis per potentiam ſecundo modo intelligẽdo, ſoli Deo eſt proprium, quia nulla creatura neceſſario eſt in omnib⁹ aliis à ſe: & hoc modo locuti ſunt *S. Ambr. in lit.* & alii ſancti, cum eſſe in omnibus, modo dicto, ſoli Deo appropriant, vt notat *Gabr. diſt.* 37. *art.* 3. *dub.* 2. *lib.* 1. Sic etiam poteſt ſaluari dictum *S. Thom.* cum *p.* 1. *qu.* 8. *art.* 4. dicit: Eſſe vbique primo & per ſe eſt proprium ſoli Deo, vide & in dictione *Vbiq.* An autem Chriſtus ſit vbique quo ad rem. Dicitur (vt habet *Gab. di.* 22. *qu. vni. art.* 3. *du.* 2. *lib.* 3.) quod cum in Chriſto ſint duæ naturæ, humana & diuina realiter diſtinctæ, ſola natura diuina ꝓpter ſui infinitatem, eſt vbique. Sola enim natura diuina eſt infinita. Natura autem humana in Chriſto, quia pura creatura, & finita eſt in loco determinato, puta in cœlo aut in ſacramento. Vnde *Inno.* dicit, quod Chriſtus eſt alicubi perſonaliter, alicubi ſacramentaliter, alicubi localiter. In cœlo localiter, in altari ſacramentaliter, vbiq; perſonaliter, ſacramentaliter & localiter, ſecundum naturam humanam, vbiq; ſecundum naturam diuinam, hæc de re quãtum ad rationẽ nominis, Chriſtus eſt vbiq; per communicationem idiomatum: de quo latius *Gab. vbi ſup.*

Esse, *&c.* Eſſe in Chriſto ſunt duo, ſcilicet eſſe diuinum, & humanum, vt habet *Gab. d.* 4. *qu. vnic. art.* 3. *dub.* 1. *lib.* 3. & vtrunque eſt eſſe ſimpliciter, quia eſſe ſubſtantiale, recipit eſſe humanum ſimpliciter, poſt non eſſe humanum: licet poſt non eſſe: quia poſt non eſſe diuinum, & ſecundum eundem in Chriſto ſunt plura eſſe eſſentiæ, quia plures naturæ, quælibet autem natura eſt eſſentia, quædam, ſcilicet humana & diuina. Vna creata, alia increata. Sed in Chriſto non ſunt plura eſſe ſubſiſtentiæ, quia non plures perſonæ. *Gab. di* 6. *q.* 2. *art.* 2. *lib.* 3. latius ſcribit.

Esse, ab eſſe venit eſſendi, quamuis alias ſcripſerim non eſſe Latinum vocabulum, non modo curatores ſumus elegantis linguæ, ſed Theologi vel Theologorum imitatores eſſe cupimus, qui infimo dicendi genere gaudent. Et modi *eſſendi in* complectuntur hoc verſu:

Inſunt pars totum ſpecies, genus, calor igni:
Rex in regno, res in fine, locuſq; locato.

De his apud Philoſophos fit mentio: & *Gab. di.* 19. *qu.* 2. *lib.* 1.

Essentia. Nomine eſſentiæ (vt ſcribit *Mag. d.* 5. *lib.* 1.) intelligimus diuinam naturam, quæ communis eſt tribus perſonis, & tota in ſingulis & catholicis tractatoribus conſentientes ait: Quod nec pater genuit diuinam eſſentiam, nec diuina eſſentia genuit filium, nec diuina eſſentia genuit eſſentiam. Vnde *Scot. d.* 5 *lib.* 1. *contra Ioachim* ait: Nos ſacro approbante concilio, credimus & confitemur cum Petro, ſcilicet quod vna ſumma res eſt eſſentia vel natura diuina, quæ nec generat, nec generatur. Eſſentia diuina (vt notat *Guil. Scot. d.* 5. *lib.* 1. & *Pelb.*) ſignificat vnam naturam ſimpliciſſimam infinitã, ſumme perfectam, ſumme bonam [illegible]

Digitized by Google

ſtentem perſonis. D. *Thom.1. part. q. 29. art. 2. in corp.* ait: Quia in diuinis multiplicatis perſonis non multiplicatur eſſentia, dicimus vnam eſſentiam eſſe trium perſonarum, & tres perſonas vnius eſſentiæ. Quoad vocem vero eſſentiæ, ſumitur eſſentia pro ipſo eſſe cuiuſque rei, quam ὀυσίαν Græci appellant. Cũ autẽ eſſentiæ nomen ab ente ſumatur, notandũ Ens per ſe ſecundum *Ariſt.5.metaph.c.7.* dupliciter dici: Primo, quod diuiditur per decem genera, ſecundo, quod ſignificat propoſitam veritatem. Nomen eſſentiæ non ſumitur ab ente ſecundo modo dicto, ſed primo. Vnde comment. *in 5. Meta.* dicit quod ens primo modo dictum ſignificet eſſentiam rei. Et quia ens primo modo dictũ diuiditur in decẽ genera, oportet vt eſſentia ſignificet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuerſa entia in diuerſis generibus collocantur & ſpeciebus, ſicut humanitas eſt eſſentia hominis. Et quia illud per quod res conſtituitur in proprio genere vel ſpecie, eſt hoc q; ſignificatur per definitionẽ indicantem quid eſt res, hinc eſt, quod nomen eſſentiæ in nomen quidditatis à Philoſophis frequenter mutatur.

ESSENTIALE hoc vocabulo aliter Philoſophi vtuntur, aliter Theologi, vt notat *Brul. in prol.1.ſen.* Philoſophi dicunt eſſentiale, quod diſtinguitur contra accidentale. Duplex eſt autem accidens, ſcilicet, commune, & per ſe, id eſt proprium. Quod igitur neutro modo eſt accidens, illud eſt eſſentiale alicui. Eſſentiale ſecundum Philoſophos eſt prædicatum in primo modo dicendi per ſe, apud Theologos nõ ſic. Vnde quia eſſentia diuina habet cõmunitatem realem, ſic quod vna & eadem eſſentia ſingulariſſima eſt tribus perſonis communicata realiter, ipſa propter illam communitatem realem vere prędicatur de tribus perſonis. Eſſentialia igitur in diuinis vocantur illa quæ habent ſimilem communitatem realem per ſimilem modum prædicandi cũ eſſentia diuina, vt intellectus, voluntas, intellectio, volitio, ſapientia & iuſtitia, *&c.* Nomẽ notionale vide ſuo loco. *Scot.q.1.quotli.* Et (vt idẽ *Brul.* dicit *d.2.q.4.l.1.* Eſſentialia ſunt illa quæ cõmunia ſunt omnib. tribus perſonis, & tales ſunt omnes perfectiones ſimpliciter. Nã omnes perfectiones quæ ſunt ſimiles in modo eſſendi & p̃dicandi dicũtur eſſentialia. Eſſentiale n. eſt quod prædicatur de trib. perſonis, & dicitur ab eſſẽtia.

ESSENTIALE dicitur quatuor modis, vt habet *S. Bona. di.3.q.3.lib.1.* Et *Brul.d.3.q.3.in fi.l.1.* *Primo* modo eſſentiale dicitur quod dicit eſſentiam rei tantum, ſicut ſpecies ſingularis vel natura ſpecifica, quæ dicit totam quidditatem. *Secundo* modo dicitur eſſentiale quod eſt de eſſentia & conſtitutione rei, vt materia & forma, caput, cor & dicuntur eſſentialia conſtitutiua. *Tertio* modo dicitur eſſentiale ſine quo res non poteſt eſſe, nec poteſt intelligi eſſe, vt ſunt illa in quibus attenditur ratio veſtigii, vt vnitas, veritas, bonitas. *Quarto* modo dicitur eſſentiale, ſine quo res non poteſt cogitari habere perfectum eſſe, vt ſunt potentiæ in anima, in quibus attenditur imago, & hoc eſt minimo modo ſubſtantiale ſiue eſſentiale, non tamen tranſit in aliud genus, ideo anima dicitur ſuæ potentiæ, quia non tranſit in aliud genus. Hæc *S. Bona.*

ÆTAS poteſt accipi dupliciter, vt ſcribit *Rich. di.44. ar.1. q.8. lib.4.* Vno modo pro toto tempore quo vixit homo, vel quod fluxit ab inſtanti ſuæ ſaluationis vſque ad inſtans ſuæ reformationis. Sic ſecundum eum non omnes in eadem ætate reſurgent. Alio modo pro ſtatu corporis & virtutis, quæ ex annis in humano corpore relinquitur, ſecundum quem modum accipiendi ætatem dicimus, quod Adam factus fuit in ætate virili, in qua ætate & omnes reſurgent (inquit *Rich. vbi ſup.*) quia omnes reſurgent in ſtatu corporis & naturalis virtutis quem habituri erant ſi tantum vixiſſent, vel habuerunt qui tantum vixerunt, qui eſt in tempore ad quod terminatur motus perficiendi, quia circiter de lege comuni eſt illud tempus quo Chriſtus mortuus eſt. De hoc commemorat *Aug. 22. de ciui. c.15. &c.* Ætates mundi ſunt ſex, quibus generatio & hominis ſtatus finitur. Iſti ſex ætates mundi vt recitat *Rich. diſt. 40. lib. 4.* circa literam ſecundum *Aug. 83. quaſtionum. q. 58.* ſic diſtinguuntur. Prima ab Adam vſque ad Noe. Secunda à Noe vſque ad Abraham. Tertia ab Abraham vſque ad Dauid. Quarta à Dauid vſque ad tranſmigrationem in Babyloniam. Quinta à tranſmigratione in Babyloniam vſque ad aduẽtum Chriſti Domini. Sexta ab aduentu Domini vſq; ad finem ſeculi laborantiũ cum qua currit. Septima alterius ſeculi, ſcilicet quieſcentium, & in iudicio incipiet. Octaua quæ erit reſurgentium. Sex ætates hominis ſecundum *Aug. vbi ſup.* ſunt Infantia, pueritia, adoleſcẽtia, iuuẽtus, grauitas, ſenectus, quorum tempora ſic diſtinguun-

Digitized by Google

tur. Infantia vſque ad ſeptimum annum. Pueritia vſque ad 14. annum. Adoleſcentia vſque ad 25. annum. Iuuentus vſq; ad 50. annum. Grauitas vſq; ad 60. annũ. Senect⁹ à ſexageſimo vſq; in finẽ, de his ætatibus mẽinit *Bon. d.* 40. *l.* 4. *cir. ſex.*

ÆTERNVM vario modo accipitur in ſcriptura, vt notat *Alex de Ales.* 3. *p. ſum. p.* 2. in materia ſacrificiorum, & alii *diſt.* 31. *lib.* 1. *ſen.* Primo modo propriiſſime, & ſic æternum dicitur, cuius non eſt finis nec principium durationis aut ſtabilitatis, & ſic ſolus Deus dicitur æternus. Vnde *Eccleſ.* 18. *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul.* Et dicitur, æternum quaſi extra terminum vel terminos, quia caret principio & fine, vt notat *Guil. Scot. diſt.* 9. *lib.* 1. & etiam *Albert. Mag.* 4. *Phy. tracta. vltim.* & proprie loquendo ſolus Deus eſt æternus, & ſic ſoli ſibi conuenit æternitas. Vide *S. Thom. d.* 9. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 1. hoc modo dicit articulus Pariſien. Ponere plura æterna eſt error. Secundo modo proprie pro eo quod habet principium, ſed non finem in duratione vel in ſtabilitate, ſicut ſunt perpetua, & ſic dicitur vita æterna. *Ioan.* 17. *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te.* Similiter & ignis inferni æternus. *Matth.* 25. *Ite in ignem æternum.* Tertio modo communiter pro eo quod non habet finem in humana acceptione, quia, ſcilicet non conſtituitur finis in humana affectione. Sicut illud 3. *Reg.* 1. *Viuat Rex in æternum* vel in humana recordatione. *Ioſ.* 4. Idcirco poſiti ſunt iſti lapides, ſcilicet extracti ex Iordanis alueo in monumentum filiis Iſrael vſque in æternum, vel quia in hominis cognitione non conſtituitur finis, vel non determinatur iure poſſidendi. *Ioſ.* 14. Quarto accipitur ſecundum quid pro eo quod non habet finem ſignificatiue, ſicut circunciſio data Abrahæ dicitur fœdus ſempiternum. *Gen.* 17. quia figurabat æternum, vt dicit *Glo.* Similiter ſacerdotium Aaron dicitur æternum, quia ſignificat æternum Chriſti ſacerdotium. Quinto dicitur æternum ſecundum quid etiam conditionale, eo quod non determinatur finis durationis, ſed ſub conditione, ſic illud de Dauid regno dicit Dominus: *Thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum,* intelligitur cum conditione ſi ſeruaſſent poſteri Dauid mandata Dei, &c. Similiter de poſſeſſione terræ promiſſionis ab Iſrael. Vide & de hoc *S. Bonauen. d* 3. *art.* 3. *lib.* 4. & *Pelb. lib.* 1. *roſ.* *Theol.* Modos æterni ponit tres *Iac. de Valent.* *ſup.* illud *Pſal. Iurauit Dominus & non pœni. eum, tu es ſacerdos in æternum.* Primo inquantum eſt ſine termino, & ſine fine & ſucceſſione, quia eſt tota ſimul & perfecta poſſeſſio vitæ interminabilis, ſic ſoli Deo conuenit, quia nihil eſt æternum niſi Deus. Vnde æternitatem eſſe in Deo ſecundum *Richard. diſtinct.* 29. *artic.* 2. *quæſt.* 1. *lib.* 1. concludunt ſumma eius actualitas, & ſumma ſimplicitas & eius ſumma immutabilitas: nam ſi Deus habuiſſet initium eſſendi, aut ſi poſſet aliquando non eſſe, tunc non eſſet actus purus, quia haberet aliquid de non eſſe admixtum, imo eſſet compoſitus ex actuali & potentiali vel poſſibili, & ita nec eſſet ſumme ſimplex, nec ſumme immutabilis, ſequitur ergo neceſſario Deum eſſe æternum; hęc *Richar.* Secundo modo vt dicit *Iacob. de Valent.* æternum idem eſt quod coæuum dicens totam ætatem alicuius. Et ſic dicimus quod vir eſt æternus vxori, quia quamdiu vixerit eſt alligatus vxori per totam ætatem & vitam, & econuerſo, & ſic circunciſio fuit æterna legi & pacto Abrahæ, quia quamdiu durauit lex & pactum & illa ætas, tamdiu perſeuerabat circunciſio, ſcilicet vſque ad Chriſtum, in quo terminauit illud pactum. Tertio modo dicitur ęternum, cui nullum aliud tale ſuccedit, & iſto modo lex Moyſi aut circunciſio non fuit æterna, quia alia lex ſucceſſit & aliud ſacramentum. Sed iſto modo lex Euangelica & ſacerdotium Chriſti eſt æternum, quia nulla alia lex nec ſacrificium ſuccedit, ideo ait Chriſtus *Matth.* 26. *Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti.* Nouum vero inquantum ſucceſſit veteri, æternum inquantum nullum aliud ſuccedet, ſed ſolum præmium & vera beatitudo. Non diſſentit à prędictis *Aliac. quæſt.* 6. *in fin. libro primo*, & poſt eum *Gabr. diſtinct.* 35. *quæſt.* 5. *artic.* 3. *dub.* 2. *libro primo.* Nam æternum ſecundum eum accipitur vno modo proprie pro illo quod vere & realiter eſt exiſtens æternaliter, & ſic ſolus Deus eſt æternus. Alio modo improprie pro illo quod eſt cognitum æternaliter, ſic intelligunt *Auguſt.* & alii Ideas eſſe æternas, immutabiles & infatigabiles, nec oriri, nec interire, hoc eſt, ſunt æternaliter, immutabiliter & infatigabiliter cognitæ nec de nouo incipiunt intelligi à Deo. Hoc itaque modo ideæ ſunt æternæ, id eſt ęter-

 naliter

Digitized by Google

naliter obiecta cognita. Et creaturæ poſſunt dici æternæ, quia æternaliter à Deo cognitæ, ſed non adeo vſitate dicitur de creatura, ſicut de idea, de qua infra dicetur.

ÆTERNVM differt ab æuo. Nam æternum dicitur proprie quod eſt ſimpliciter immutabile, tam ſubſtantialiter quam accidentaliter, vt ait *Gab.d.2.q.1.art.3 l.2.* De quo *Boet.in 5.de conſol. proſa.vlt.* Æternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Vnde æternum ſimul & ſemper habet quicquid habere poteſt, & ſemper eſt quicquid eſſe poteſt, ideo dicitur poſſeſſio tota ſimul & perfecta vitæ interminabilis. Æuum eſt quod eſſe non deſinit ſiue ſemper fuerit, ſiue eſſe incœpit quantum ad eſſentialia, eſt tamen mutabile quantum ad accidentalia, quia poteſt acquirere perfectionem qua caret, & perdere quam habet. Itaque licet ſubſtantialiter non mutatur, eſt tamen mutabile accidentaliter, vt angelus, cœlum, materia prima. Temporale vero quod mutatur ſubſtantialiter & accidentaliter, id eſt quod aliquando deſinet eſſe ſimpliciter, & manens acquirit quod nondum habet, vel perdit quod habet. De quo infra, & etiam de Æuo ſuo loco. Accipitur tamen quandoque æternum pro æuo. Æuum autem idem eſt quod ſeculum vel tempus vel ſpacium, quod cum mundo cœpit eſſe. Tamẽ mundus dicitur æuiternus, id eſt perdurabilis, ſicut cut ſunt cœli & angeli. Vnde *Exod.15. Dominus regnabit in æternum & vltra*, ibi æternũ capitur pro æuo, vt innuit *Anſel.* Vnde & Hebraica veritas habet: *Dominus regnabit in ſeculũ & vltra.*

EVANGELIVM vide infra.

EVCHARISTIA Græca dictio eſt εὐχαριςία, & idem eſt quod bona gratia. Et (vt ait, *Aug.in ſer.de ſacram.alt.*) Euchariſtia eſt oblatio benedicta per quam benedicimur, aſcripta, per quam omnes in cœlo aſcribimur, rata, per quam in viſceribus Chriſti cenſemur, rationalis, per quam à beſtiali ſenſu exuimur, acceptabilis, vt qui nobis diſplicemus, per eã acceptabiles eius vnico filio ſimus. Illud ſacramentum vt dicit *Palud. d. 8.q.1.l.4.* eſt ſacramentum digniſſimum, & plus quam ſacramentum, id quod affatim ibi probat. Hoc ſacramento (vt vult *Scot.d.8.q.1.l.4.*) nutrimur & in bono conſummamur. Et omnis deuotio in eccleſia eſt ad illud ſacramentũ. Et poteſt diffiniri, vt habet *Gab.d.8.q.1.l.4. Scot.ead.di.*

EVCHARISTIA diffinitur hoc modo. Euchariſtia eſt ſpecies panis vel vini, corpus Chriſti & ſanguinem virtute ſacerdotalis conſecrationis vere & realiter continens. *Gab.vbi ſupra.* Dicitur, ſpecies, per quod intelliguntur accidẽtia ſenſibilia, color, ſapor, odor, humor, calor, põdus, & ſimilia. Et additur, panis vel vini, quia ſub eis vel aliis quibus illæ ſucceſſerũt fuit ſubſtãtia panis & vini. Ex illo ſequitur quod euchariſtia non eſt res ſimpliciter vna, quia realiter omnia illa accidentia ſub quibus ante cõſecrationem fuit ſubſtantia panis & vini, vel quæ ſucceſſerunt accidentibus ſub quibus fuit ſubſtantia panis & vini, vt ſi fiat tranſmutatio aliqua accidentium, puta caloris aut frigiditatis vel etiam coloris poſt conſecrationem, ſub quibus tamen manſiſſet ſubſtantia panis vel vini ſi non fuiſſet facta cõſecratio, illæ ſpecies prioribus tranſmutatis, ſuccedẽtes eſſent euchariſtia, licet ſub illis non fuerit ſubſtantia panis. Secundo ſequitur quod ſacramentũ euchariſtiæ non eſt actio quędam tranſiens ſicut cætera ſacramẽta, ſed eſt res permanens, ſcilicet illa accidentia panis & vini poſt conſecrationem remanentia. Tertio ſequitur quod ſacerdotalis conſecratio euchariſtiæ non eſt euchariſtia quia tranſit, & illa non cõtinet realiter Chriſtum, ſed eſt via ad ſacramentũ euchariſtiæ. Nam per ipſam conſecrationẽ corpus Chriſti & ſanguis incipit eſſe ſub ſpeciebus, & ideo additur, virtute ſacerdotalis cõſecrationis, quia ſine illa prquia nõ eſſet ibi corpus Chriſti, & ſic habetur quod conſecratio realiter diſtinguitur ab euchariſtia. Nam conſecratio eſt quid ſucceſſiuum, ſcil. prolatio verborum ſuper debita materia. Euchariſtia vero eſt quid permanens poſt prolationem verborum, quia ſpecies panis & vini quæ etiam fuerunt ante conſecrationem non fuerunt euchariſtia neq; ſacramentum. Dicitur, corpus Chriſti & ſanguinem realiter continens, & in hoc includitur materia, forma, intentio requiſitæ ad eſſe vel fieri huius ſacramenti: nam quicquid horum deficit non continet realiter corpusur Chriſti & ſanguis; continet autem hoc ſacramentum veraciter & realiter ſanctitatis auctorem, propter quod (vt ait *Richar.*) inter alia ſacramenta eſt altiſſimum, & vt idem dicit: Corpus Chriſti eſt ſacramentum verum & res, res, ſcilicet reſpectu ſpecie panis, & ſacramentum reſpectu

ſpectu

Digitized by Google

ſpectu corporis Chriſti myſtici, videatur ipſe latius. Dicitur etiam, panis vel vini diſiunctim & non copulatim, quia tam ſpecies panis ſine ſpeciebus vini, quam vinum ſine ſpeciebus panis ſunt euchariſtia, quia vtræque continent totum Chriſtum: etiam coniunctim, non plus continẽt quam alteræ ſolæ. Eſt autem euchariſtia ſacramentum principale legis nouæ & euangelicæ, vt habet *Gab. vbi ſup.* quia eſt ſimpliciter digniſſimum & excellentiſſimum ſacramentorum; excedit enim alia, vt dicit *Scot. diſt. 8. q. 1. 4.* Omnis quoque deuotio Eccleſiæ eſt in ordine ad hoc ſacramentum; propter hoc enim clericus cum maiori diligentia perſoluit officium diuinum, propter hoc populus deuotius audit miſſam, quam quodcunque aliud officium Eccleſiaſticum; propter hoc etiam ſinguli diligentius confluunt ad ſacramentum pœnitentiæ, dum iuxta eccleſiæ ordinationem volunt ſaltem in anno ſemel communicare. Excedit itaque ſecundum *Scot. vbi ſup.* hoc ſacramentum alia in ſignificando, in ſignificato, in continendo & continendi modo. In ſignificando, quia certius ſignificat aliis ſacramentis, alia enim certe ſignificant quãtum eſt ex ſe, tamen quandoque non habent effectum propter indiſpoſitionem ſuſcipientis, quia effectum non habent niſi in ſuſcipiente. Iſtud autem nunquam caret ſuo ſignificato, ſcilicet præſentia corporis Chriſti, nec poteſt impediri per malitiam conſecrantis, nec per indiſpoſitionem ſuſcipiẽtis, quia habet effectum ſuum, non ſolum in ſuſcipiente, ſed extra in ſpeciebus illis in pixide reſeruatis. In ſignificato, quia alia ſignificant gratiam accidentalem & creatam, iſtud ſignificat gratiam ſubſtantialem increatam, & gratiæ cæterorum ſacramẽtorum creatricem, quia Chriſtum fontem gratiarum. In continendo, quia alia ſacramenta non continent quod ſignificant, quia gratia non eſt formaliter in ſacramentis cæteris, ſed in ſuſcipientibus ſacramenta. Iſtud autem in ſe realiter continet gratiã ſubſtantialem quam ſignificat. In modo continendi, quia cætera ſacramenta non continent gratiã niſi in vſu, ſicut non ſunt niſi in vſu. Iſtud autem continet permanenter etiam ante vſum, vt patet alias. Significant itaque iſtæ ſpecies effectum gratuitum duplicem, ſcilicet gratiam ſubſtantialem, & accidentalem. Subſtantialem principaliter, quæ eſt corpus Chriſti verum quod realiter continetur ſub ſpeciebus, & magis ſignificant illæ ſpecies ex diuina inſtitutione, quam ex naturali ſimilitudine, ſignificant etiam gratiam accidentalem, quæ digne ſumenti in vſu, id eſt ſumptione huius ſacramenti confertur, quia ſicut per panem & vinum corpus reficitur & nutritur, ita per gratiam vita animæ conſeruatur & fouetur. Illa tamen ſignificatio gratiæ ſumenti collatæ non eſt principalis, ſed aduentitia, quia euchariſtia eſt ſacramentum verum, etiam ſi non ſumeretur, licet ad ſumptionem ſit ordinatum. Significant etiam ſpecies illæ efficaciter corpus verum, quia concurrunt ad præſentiam corporis Chriſti ſub eis contenti tanquam cauſæ ſine qua non certitudinaliter ex aſſiſtentia diuina qui pactus eſt cum eccleſia, ſeu per exhibere ſuam præſentiam his ſpeciebus rite conſecratis. Et quamuis Chriſtus in ſacramento altaris ſit quantus, eſt tamen ibi modo ſubſtantiuo, id eſt indiuiſibiliter, & non modo quantitatiuo, vt dicit *Petr. Palud. qu. 3. diſtin.* 10 *li. 4.* & habetur *de conſecra. diſt. 2. c. ſinguli, &c.* In hoc ſacramento ſunt tres actus, vt ſcribit *Brul. diſt.* 8. *q.* 1. *li.* 4. Primus eſt conſecratio. Secundus eſt ipſum ſacramentum. Tertius eſt ipſius perceptio. Conſecratio eſt quidam actus ſacramentalis præuius ad ipſum ſacramentum, & ſunt verba neceſſaria ad conſecrationem. Vnde conſecratio eſt aliud à ſacramento, vt ſupra dictum eſt. Sacramentum ſunt ipſæ ſpecies, ſcilicet albedo, & rotunditas quia prius erãt informantia panẽ poſt conſecrationem, illa eadem remanent in ſacramento euchariſtiæ. Perceptio eſt quidam actus ſacramenti, qui eſt via ad hoc quod corpus Chriſti ſumitur à fidelibus, & ad incorporandum caput, ſcilicet Chriſtum ipſi membro, ſcilic. homini fideli, & ipſum Chriſti membrum capiti. Per hunc actum digne ſuſcipiens incorporatur Chriſto, & toti trinitati vnitur tãquam membrum capiti, & iſta incorporatio fit per amorem & gratiam, nihilominus in conſecratione datur gratia conſecranti ſi ſit dignus & percipienti. Fuit autem hoc ſacramentum figuratum multipliciter, vt alias videri poteſt, & apud *Brul d. 8. q. 2. li.* 4. & apud *Mag.* & infra. Diuina quoque potentia & bonitas relucet in hoc ſacramento plus quam in aliis. Vnde & cætera ſacramenta excellit, vt dictum eſt & quaſi conſummatiuum eſt omnium aliorum, ſicut chari-

Digitized by Google

tas omnium virtutum. Latius ſcribit *Bruleſer. di.10 q.1.li.4.* Et *Gab. in ſer. de corp. Chriſti,* qui incipit. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum, &c.* & in illo: *Eſurientes impleuit bonis.* Et ſacramentum Euchariſtiæ dicitur vnum ratione ſigni & cauſæ. Vel quia ratione animæ perfecta dicitur refectio, ſicut dicitur vnum prandium, vna cœna, vbi multa concurrunt ad vnam refectionem, ſcilicet cibi & potus. Dicitur etiam, vnum, quia ab aliis diuiſum & diſtinctũ, ſcilicet à baptiſmo & confirmatione Et quia omnia quæ hic ſunt ad vnum, & idem præfigurandum ordinantur, & ad idem cauſandum, ideo dicitur vnum. Et hoc ſacramentum Euchariſtiæ poſt agni paſchalis eſum fuit à Chriſto in ipſa cœna vltima Luna 14. prima die azymorum inſtitutum. Hinc dicitur *Matth. 26. Prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi mã. paſ.* Ponit autem *S. Thom. 3. p. qu. 73. ar. 5.* quatuor rationes quare poſt cœnam vltimam immediate ante paſſionem hoc ſacramentum ſit inſtitutum, & conſonat. *Palud. q. 1. ar 3.* Prima, quia ad perfectionem Eccleſiæ cõgruebat quod caput ei realiter coniungeretur. Secunda, quia veritas ſequi debet figurationem, & adueniente veritate, ceſſare debet figura. Tertia ratio, quia hoc ſacramentum eſt memoriale dominicæ paſſionis. Quarta, quia hoc ſacramentum frequentandum erat, ideo vltimo recedente Domino traditur, vt ſic arctius memoriæ imprimeretur. Fuſius recitat has rationes *Gabriel. diſtinction. octau. quæſtion. unic. articul. tert. dub. tert. libr. quart.* Principalis tamen ratio eſt diuina voluntas cui placuit tunc inſtituere, & quia ſic placuit, bene & congrue inſtitutum fuit; voluntatis enim diuinæ prior cauſa quærenda non eſt, &c. Et quamuis hoc ſacramentum ſit vnum perfectione & ordine, tamen diuerſis nominibus nuncupatur. Nam ſecundum *S. Tho. diſt. 8. art. 3. qu. 1. & 3. par. qu. 73. ar. 4.* vocatur hoc ſacramentum Euchariſtia, ſacrificium vel hoſtia, ſinaxis & viaticum, non quin ſignificata per hæc nomina etiam aliis conuenire poſſint. Nam per omnia ſacramenta cõfertur bona gratia. In omnibus etiam aliquid offertur Deo, & omnia virtutem habent ex ſacrificio quo ſe Chriſtus obtulit in cruce. Item per omnia confertur gratia in qua communicant omnes fideles, non reprobi. Similiter omnia nos reficiunt, & viatoribus tantũ dantur vt perueniant ad patriam. Sed huic ſacramento conueniunt per antonomaſiam & excellentiam, ideo hoc ſacramentum primo dicitur euchariſtia quo ad rem ſignificatam & contentam, vt dicit *Palud.* ab εὖ ꝙ eſt bonum, & χαρις gratia, quaſi bona gratia, quia excellenter ꝑ ipſũ non ſolum præſtatur gratia, ſed etiam cõtinetur finis gratiarum, ſcilicet Chriſtus, qui eſt plenus gratia. Vnde *Bona. d. 8. cir. tex. l. 4.* ait: Et hoc proprie dicitur euchariſtia, id eſt bona gratia. Tum quia principaliter eſt ibi ratio boni. Tum etiam ratio gratiæ. Dicitur, & ſacrificiũ vel hoſtia, quia eſt ſimpliciter inſtitutũ in memoriam ſummi ſacrificii in cruce ꝓ omnibus oblati, & idem ſacrificiũ cõtinet, & per ipſum iterũ filius patri offertur, & ſacrificii fructus ſuſcipienti applicatur. Et quia omnia ſacrificia p̃cellit corpus & ſanguinis Chriſti. *Palud.* Dicitur, ſinaxis, id eſt communio quo ad finẽ in via, ait *Pal.* & *Gab.* quia per ipſum communicant oẽs fideles ſumentes, nedum in eadem gratia ſpecie, ſed in eodẽ numero, quia ab omnib. idem Chriſtus numero ſumitur. Dicitur, & viaticum, quo ad finem in patria ad quem perducit. *Palu. & Gab.* ait: Non ſolum quia tantum viatoribus datur, ſed quia à Chriſto iã eunte ad patrem datum eſt, & quia principaliter datur tranſeuntibus ex hoc mundo ad patriam tanquã cibus confortans & deducens ad montem Dei beatitudinis, vt fuit figuratum per panem ſubcinericium datum Heliæ, in cuius fortitudine ambulauit ad montem Dei Oreb *3. Reg. 19.* Conſonat *Pal. d. 8. qu. 1. li. 4.* Sic dicitur cibus viatorum. Dicitur, & communio, quia vnit nos ipſi Chriſto, & vnit nos inter nos ipſos, tanquam membra capiti Chriſto inuicem, vt ſcribit *S. Thom. Brul. d. 8. q. 4. li. 4.* Præter tamen illa nomina habet hæc propria, quibus dicitur panis vitæ. Dicitur, & panis angelorum, ideo quia continet Chriſtum qui eſt beatitudo angelorum, nec angeli manducant corpus Chriſti ſpiritualiter, vt ſcribit *Gab. d. 9. q. 1. ar. 3. dub. 2. li. 4.* quia non mãducant ſacramentum. Manducare enim ſacramentum non conuenit angelis neque ſecundum naturam propriam, neque in corpore aſſumpto, cum manducare ſit actus animæ vegetatiuæ quem angelus exercere non poteſt, vt vult *Petrus de Palud. quæſtione. 1. articul. 2. libr. quart.* Sed manducare Chriſtum ſi dicit vnionem tantum cum Chriſto per gratiam, ſic

angeli

Digitized by Google

Angeli manducant Chriſtum. Fuſius *Gab. vbi ſup.* Dicitur, & hoc ſacramentum, ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, & aliis diuerſis reſpectibus plura alia nomina ſibi attribuuntur in ordine ad fructus quos operatur, & finem quo conducit, & originem vnde procedit. Vnde dicitur cœleſte edulium, antidotum ſpiritualis vitæ, mirabilium memoriale, Arra animæ, dotalicium ſponſæ, & ſic de aliis. De quibus late tractatur à *Gab. lect. 85. & 86. canon.* Vſus huius ſacramenti eſt perceptio ſeu ſumptio Euchariſtiæ. Sed vſus conſecrationis via dicitur ad ſacramentum, vt dicit *Scot.* quia in termino prolationis verborum incipiunt ſpecies eſſe ſacramentum. Videatur latius *Gabr. artic. 3. dub. 2. quæſt. 1. diſtinct. 8 lib. 4.* Nominaturque conſecratio à Doctoribus quid ſacramentale, quia requiſitum ad eſſe ſacramenti. Et ſumptio eius dicitur actus ſacramentalis, quia ad hunc actum ſacramentum ordinatur. Et cum venerabilis euchariſtia ſit omnium ſacramentorum perfectiſſimum, ideo pluribus ac multiplicibus figuris eſt figuratum, vt habet *Palud.* & ſupra. tactum eſt. Videatur *Gabr. quæſt. 2. diſt 8. art. 1. lib 4 & in cano. lect. 55. Magiſt. diſtinct. 8. lib. 4.* quatuor principales commemorat figuras, ſcilicet manna, agnum paſchalem, oblationem Melchiſedech, & effluxum ſanguinis de Chriſti latere. Plura *Gab. vbi ſupra.* Ad licite vero & ordinate celebrandum, id eſt ſine peccato & manducandum hoc ſacramentum requiritur jeiunium naturæ, niſi adſit infirmitas qua timetur periculum mortis. Et ſi particula non eſt ibi conſecrata (credo inquit *Gabr.*) quod ſacerdos pranſus non debet conſecrare, ſicut in ſimili pranſus non debet ſupplere defectum ſacerdotis in miſſa deficientis, nec infirmus eſt tunc in periculo, quia excuſat eum impoſſibilitas ſumendi cui ipſe cauſam non dedit, ſicut qui patitur vomitum communicandus non eſt, ſed ſufficit illi fides cum deſiderio, ſecundum illud *Auguſt.* Crede & manducaſti, *&c.* Item ſi ſacerdos in calice poſt ſumptionem aquam tantum in calice habuiſſe deprehendit, & ipſum ſumendo jeiunium ſoluit, tenetur tamen tunc (ne ſacrificium imperfectum relinquat) de nouo vinum conſecrare & ſumere non jeiunus. Item ſi quis facta conſecratione meminit ſe non eſſe jeiunum, debet procedere & miſſam perficere, quia in periculis quod maius eſt, eſt magis cauendum, ſed magis eſt relinquere ſacramenta eccleſiæ imperfecta (hoc enim ſacrilegium eſt) quam deficiente debita qualitate ſeu diſpoſitione ſacerdotis ſumere. Sic etiam ſi ante conſecrationem recoleret, & immineret graue ſcandalum, niſi procederet in hoc caſu, debet procedere cum contritione cordis & propoſito confitendi. Si vero ſcandalum non imminet, tutius eſt ceſſare. Hæc *Atax. in ſum. lib. 4. t. 15. Palud. quæſt 2.* & *Gab. vbi ſup.*

De Evcharistiæ forma vt notat *Gabr. quæſt. 3. vbi ſupra.* Nulla verba poſſunt aſſignari pro forma, quia & ſi ſunt quædam verba requiſita ad fieri euchariſtiæ, id eſt ad hoc vt ſpecies incipiant eſſe euchariſtia, nulla tamen verba requiruntur ad eius eſſe, quia ſine verbis manet euchariſtia. Verba autem quæ requiruntur ad eius fieri ſunt forma conſecrationis, non euchariſtiæ, vt vult *Scotus*, & poſt eum *Gabr.* Et quod *Auguſt.* dicit: Accedat verbum ad elementum & fit ſacramentum, per verbum intelligit formam, per elementum materiam. Sed hoc habet veritatem de ſacramentis cæteris quæ conſiſtunt in vſu, ſeu quadam operatione, non autem de euchariſtia quæ ſola inter ſacramenta habet eſſe permanens. Vel dicitur quod ad fieri cuiuslibet ſacramenti requiritur materia & verborum forma, & non ad eſſe vel manere. Et ſic intelligendus eſt *Auguſt.* Et ſolæ ſpecies poſt conſecrationem ſunt ſacramentum Euchariſtiæ omnibus aliis ſemotis. Iſtæ autem ſpecies ſunt formæ quædam ſimplices, non compoſitæ ex materia & alia forma, quæ & ſi materialiter haberent materiam in qua videlicet ſubiectum cui inhærerent in ſacramento tantum ſubiectum non habent, nihil enim ab eis diſtinctum eſt de eſſentia ſacramenti, & ideo huic ſacramento euchariſtiæ non poteſt aſſignari materia neque forma: quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, & ideo de forma conſecrationis euchariſtiæ eſt

ſtiæ eſt dicendum. Vnde *Gab. vbi ſup. artic. 2.* ait: Conſecrationis diuerſarum ſpecierum Eucharistiæ diſtinctæ ſunt verborum formæ. Alia namque eſt forma conſecrationis ſpecierum panis, alia ſpecierum vini, nec ſimul fit conſecratio vtrarumque, nec vna quantum ad effectum conſecrationis (quæ eſt præſentia corporis & ſanguinis Chriſti) expectat aliam, vt latius probat *Gab.* Poſſunt tamen ambæ conſecrationes dici vna conſecratio, & duæ earum formæ, vna forma eo modo quo hæc duo ſacramenta dicuntur vnum ſacramentum & vna Euchariſtia. Forma autem neceſſaria ad conſecrandum panis ſacramentum, his verbis conſtat. *Hoc eſt corpus meum.* Et coniunctio enim vt ſcribit *Atiac quæſt.* 5. & *Gab.* quæ additur non eſt de neceſſitate conſecrationis, ſed de neceſſitate conſecrantis, quia ea etiam voluntarie omiſſa vera eſt conſecratio, licet conſecrans mortaliter peccet, quemadmodum etiam is, vt vult *S. Bonauent. diſt.* 8. *lib. 4.* circa textum, qui formam Eccleſiæ ex certa ſcientia mutat grauiter peccat, & de forma huius ſacramenti videri poteſt Idem *Gab. lect. 38, & 39. can.* Sed de forma conſecrationis ſpecierum vini neceſſaria, & præciſa ex ſcriptura canonica non eſt ſufficienter determinata, quia dubium eſt an aliqua verba præter illa: *Hic eſt calix ſanguinis mei*, ſint de neceſſitate conſecrationis, an ſequentia etiam ſint neceſſaria, ſcilicet *noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Certum tamen eſt quod verba Chriſti in perſona Chriſti prolata in canone miſſæ, ſcilicet hic eſt calix, vſque ad illa, hæc quotieſcunq; feceritis, continent in ſe formam conſecrationis. Vnde certum eſt quod his à ſacerdote debita intentione ſuper debita materia prolatis, fit conſecratio, & tranſſubſtantiatio vini in ſanguinem Chriſti, & de hoc require in *expoſ. canon. lect. 15. & 53.* per totum. De materia huius ſacramenti vide *infra.* Hoſtiam autem conſecratã adorans, & ſacramentum ſanguinis ea conditione adorat recte omnis fidelis, vt ſcribit *S. Bona. d. 24. q. 1. l. 3.* in fine, ſi pfecta ſunt circa ipſam ea quæ ad conſecrationẽ ſunt neceſſaria, ſecundum inſtitutionẽ diuinam, & ſic nunquam decipitur nec errat, idẽ ſcribit de hoc *d. 9. q 6. l. 3.* In Euchariſtia Quid ſit ſacramentum, quid res & ſacramentum conſiderandum eſt ſecundum *Mag. d. 8 l. 4. D. Th a. 6.* quod forma, id eſt ſpecies panis & vini quæ frequenter rerũ quę ante fuerunt, ſcil. panis & vini vocabula tenent, ſunt ſacramenta tantum, quia ſunt ſigna viſibilia effectus gratiæ inuiſibilis, quorũ officium eſt tantum in ſignificando & continendo. Non autem ipſæ ſunt (vt ſcribit *Gab. diſt. 8. qu 3. dub. 6.*) gratia vel effectus gratuitus, aut aliquid ſignificatum per ipſum ſacramentum. Nam per rem nihil aliud intelligitur quam id quod ſignificatur per ſacramentum, & ita ſunt ſacramentum tantum, id eſt ſigna ſignificantia, & non gratia ſignificata. Corpus Chriſti myſticum eſt res tantum, quia eſt id quod ſignificatur per ſacramentum, id eſt ſpecies panis & vini, quia ſicut panis ex multis granis conficitur, & vinum ex multis racemis confluit, ita Eccleſia ex multis fidelibꝰ adiuuatur. Significatur etiam per corpus Chriſti ibi contentũ & verum, quia ſicut corpus Chriſti ex membris diuerſa officia habentibus cõſtituitur, ita Eccleſia ex multis vel diuerſis fidelium gradibus diuerſa officia habentibus aggregatur. Ipſa autẽ Eccleſia ſignificata non eſt alicuius alterius ſignificatiua, & ſic dicitur res tantum, & non ſacramentum. Corpus autem Chriſti quod ſub ſpeciebus continetur, eſt res contenta, & per ſpecies ſignificata, & etiam ſignum corporis myſtici, & ſic dicitur res & ſacramentum, non capiendo ſacramentum proprie. Sic enim corpus Chriſti ſub hoſtia non eſt ſacramentum, quia non eſt viſibile ſignum, ſed eſt ſacramentum large, id eſt ſacramenti ſignum. Et per hoc patet quod huius ſacramenti eſt gemina res. Vna ſignificata & contenta, ſcilicet corpus Chriſti verum, & alia ſignificata & nõ contenta, ſcilicet corpus Chriſti myſticum & hæc in textu declarantur. Sed de manducatione huius ſacramenti videatur in dictione *Manducare.* Præterea aduertendum ꝙ Chriſtus in cœna vltima, in qua ſacramentũ hoc inſtituit prius ipſe ſuſcepit ſacramentaliter tantum, non tamen ſpiritualiter, vt ſcribit *Gab. d. 9. qu. 1. art. 3. dub. 1. lib. 4.* licet quidam dixerunt oppoſitum quantum ad vtrumque, vt idem notat *lect. 34. in expoſ. canon.* Suſcepit autem eo modo ſacramentum, quo circunciſionem, & baptiſmum, quæ recepit ſacramentaliter tantum, quia tantum ſignum & nõ rem, ſcilicet peccatorum purgationem. Sumpſit itaq; ſacramenta-

mentaliter, quia ſpeciem ſe ſeipſum continentes non ſpiritualiter, quia non ſumpſit rem ſacramenti, ſcilicet ſpiritualem nutritionem per gratiæ augmentum. Dicitur tamẽ Chriſtus etiam ſpiritualiter ſumpſiſſe ſuum corpus, quatenus habuit quandam ſpiritualem delectationem in inſtitutione huius ſacramenti, quia effectus huius ſacramenti non eſt tantum augmentum habitualis gratiæ, ſed etiam quædam actualis delectatio ſpiritualis dulcedinis *D. Thom. 3. p. q. 81. ar. 1. ad 3.* Recipere ſacramentaliter tantum eſt recipere ſacramentum vt ſacramentum & non rẽ ſacramenti. Hoc autem dupliciter contingit, vel ex indiſpoſitione ſuſcipientis, & ſic tantum eſt malorum, vel ex perfectione ſumentis, quia habet gratiam in termino non vltra augmentabilem, & hoc eſt perfectiſſimorum, Chriſti, ſcilicet & virginis glorioſæ ſtante opinione quod in conceptione filii recepit totam gratiam, ad quã fuit præordinata. Chriſtus autem dedit Apoſtolis ſecundum probabiliorem opinionem corpus tale, quale tunc habuit, id eſt mortale & paſſibile, de quo *Gab. dub. 3. vbi ſup.* Et in *expoſ. can. lect. 37. & 46. &c.*

De accessv hvivs sacramenti. Poteſt autem tripliciter intelligi aliquem indigne accedere ad ſumptionem huius digniſſimi ſacramẽti, & ſimiliter per oppoſitum tripliciter digne accedere. De quo legito *Gab. di. 9. lib. 4. q. 2.* & *S. Bona. ead. di. circ. text.* Vno modo per comparationem eius ad id quod ſumitur, & ſic indigne accedit, cuius dignitatis non eſt proportio conueniens ad id quod ſumitur, & ſic accipiendo nulla creatura digne ſumit, quia dignitatis creaturæ ad dignitatem creatoris, qui in hoc ſacramento ſumitur, ſicut finiti ad infinitũ nulla vnquam eſſe poterit proportio. Hinc *Iob. 25. Nunquam poteſt homo iuſtificari comparatus Deo* Et ſequitur. *Ecce Luna non ſplendet & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius, quanto magis homo putredo & filius hominis vermis.* De quo idem *Gab. lect. 82. can.* Secundo modo per comparationem ad conſecutionem effectus huius ſacramenti, & ſic indigne accedit, qui accedendo non conſequitur ſpiritualem nutritionem per gratiæ augmentum. Tertio modo per comparationem ad culpam, quam manducando contrahit, & ſic indigne accedit, qui accedendo mortaliter peccat, & ita nouo peccato mortali ſe inuoluit. De quo *lect. 8. cano.* latius. Si autem aliquis (vt ſcribit *Palud. diſt. 9. qu. 2. lib. 4.*) an ſit in peccato mortali dubitat, aut credit ſe eſſe in eo, & tũc aut h. e. ex conſcientia ſcrupuloſa, & temeraria aut ex ꝓbabili coiectura. Si primo modo, debet conſcientiam deponere, ſed quouſq; conſcientiam depoſuerit communicare non debet, quia conſcientia erronea ligat, & obligat. Si ſecundo modo debet conteri & confiteri, aliter periculo ſe exponit. Si vero credit ſe non habere mortale ſi fecit quod debuit non peccat, ſed ſibi dimittitur. Si non fecit quod debuit peccat, ſed minus quam ſciens. Hæc *Palud.* vbi & alia pulchra de manducatione. Et diſtinguitur modus ſecundus à tertio, quia ſtat aliquem accedendo non recipere gratiam, non tamen incurrere offenſam, vt dicit *S. Bona. qu. 7. diſt 9. lib. 4. & Alex p 4 qu. 46. m. 3. art 2. Cancell. in deflorib. de euchar.* Item *ſuper Magnifi. tract. 9. p. 3 S. Thom. p. 3. qu. 80. art. 4.* Vnde ait *Bona.* Digne manducare eſt ſufficienter ſe præparare, ſcilicet peccati omnis expulſione, reuerentia, & dilectione: & hic modus opponitur indignitati ſecundo modo dictæ, & idem habet *Alex. vbi ſup.* Quidam autem (vt idem vult *Bona.*) ſunt qui ſecundum veritatem ſufficienter ſe præparant, quidam ſecundum probabilitatem, quidam neutro modo ſe præparant, imo contemnunt. Qui ergo ſufficienter ſe præparat, mãducat digne: qui ſe nullo modo præparat, manducat indigne. Qui autem minus ſufficienter ſe præparat, ſcilicet ſecundum probabilitatem potius quam veritatem, non manducat digne, quia non ſe præparauit digne ſufficienter, nec indigne, quia ſe præparat probabiliter, talis quamuis non recipiat gratiam, nõ tñ incurrit offenſam. *S. Bona.* Vide & *Gab. diſt. 9 qu. 2. art. 1. lib. 4.* Accedens autem ad ſacramentum euchariſtiæ manente in ſe peccato mortali redditur indignus ſecundo modo, non tamen ſemper tertio modo, vt probatur de illo, qui poſt ſui probationem ſufficientem manet in eo peccatum mortale, qui gratiam non conſequitur ex opere operato, & tamen non peccat nouo peccato mortali. Sed manducans Euchariſtiam in mortali altero trium modorum, ſine ſui probabili probatione, peccat nouo peccato mortali in ſacramenti ſuſceptione, quia eſt ſimpliciter indignus cibo vitæ, cum ſit

Digitized by Google

ſpiritualiter mortuus, & eſt contemptor Dei pro eo quod negligit ſe probare, & per conſequens manducat ad iudicium, & ita peccat nouo mortali, vt dicit *Gab. art. 2. vbi ſup.* Et non ſolum mortale, ſed etiam quædam alia reddunt accedentem indignum culpabiliter, quia accedēs ſine mortali contra prohibitionem eccleſiæ, quamuis non habeat in ſe culpam mortalem, vt poteſt contingere in excommunicato per errorem, tamen à ſuo iudice quod fieri poteſt ſine culpa iudicis. Latius explanat *Gab. conc. 3. vbi ſup.* Vnde *Rich. q. 3. di. 9. art. 2.* vult quod interdicti, ſuſpenſi, & excommunicati vel etiam iniuſti excluduntur à ſuſceptione huius ſacramenti. Item ſi quis incidit in infirmitatē, propter quam non poſſet ſumere ſacramentum ſine irreuerentia, & nihilominꝰ ſciēter ſumeret, indignꝰ ſumeret, & de hoc vide *Gab. lect. 7. 8. & 9.* vbi habentur caſus in quibus abſtinendum eſt, licet abſtinens ſit ſine culpa. Vide & *Rich. de pollut. noct. vbi ſup.* quando impediat vel non dignam ſumptionem, ſed de hac ſuo loco videbitur. Maior inſuper præparatio requiritur ad digne conſecrandum quam ad digne ſumendum, quia quicquid requiritur ad hoc, requiritur ad illud: quia conſecrans tenetur ſumere. Et ad conſecrandum digne multa alia requiruntur, ſcilicet ordo, veſtes, locus, tempus, orationes certæ, ieiunium naturæ, & quædam alia, de quibus vide *in cano. à lect. 7. vſque ad lect. 15.*

QVIBVS DANDA SIT vel neganda euchariſtia, & ſic de diſpenſatione huius ſacramenti parum pernotandum ſecundum Doctores *Alex. p. 4. q. 49. Rich. & Durand. & Gab. art. 3. diſt. 9. qu. 2. lib. 4.* qui rem copioſe diſſerit. Vnde ſecundum prędictos ſi peccator occultus petit in publico, tunc curatus ſuus tenetur ſibi dare, quia contra eum non habet legitimam exceptionem, quam ei in publico obiicere poſſit, & ne ſit proditor criminis vel reuelator confeſſionis, nullus peccator occultus in publico nominatim eſt arguendus, nec confundendus. Si autem eſſet manifeſtus, poteſt negare. Plura. *Gab. vbi ſup.* Nec in hoc curatus participat aut conſentit peccato recipientis, nec facit contra charitatem proximi dando quod nouit mortiferu recipienti, nec ſic peccat dando, quia facit quod debet & cauet quod cauendum eſt, ſcilicet proditionem criminis occulti, & ſcandalum proximorum, plus quoque cauendum eſt peccatum proprium quam alienum, quia ordinata charitas à ſe incipit. Nullus autem faciendo quod debet, facit contra charitatem proximi, etiam ſi quod facit proximo per accidens noceat, dum nocumentum non per ſe ſequitur actum dantis, nec eius voluntatem. Vnde non dixit Dominus non dare ſanctum canibus, ſed *nolite ſanctum dare canibus. Matth. 7.* Nolite, id eſt non habete voluntatem aut complacentiam dādi ſanctum canibus & immundis, nec in aliquo caſu danda eſt hoſtia non conſecrata pro conſecrata, quia in ſacramento veritatis nulla debet eſſe fictio. Per hoc etiam daretur occaſio idolatrandi recipienti, quia ſecundum *Aug.* prius debet ſumens adorare, & ſic adoratum recipere. Vide de hoc *Palud. qu. 4. art. 1. di. 9. lib. 4.* qui ponit. 11. propoſitiones in genere de diuerſis peccatis, remitto lectorem ad *Gab. vbi ſup.* ex quibus omnibus infert *Palud.* hanc propoſition. quod publicæ meretrices, & publici vſurarii ſunt omnino ab altari arcendi, niſi pœnitentiam egerint, ita quod poſt pœnitentiam priuatam poſſint admitti ad euchariſtiam ſecreto, non autem in publico, niſi poſt publicam pœnitentiam propter ſcandalum. Nam manifeſta delicta non ſunt occulte corrigenda, ſed debent ædificari de pœnitentia, qui fuerunt ſcandalizati ex culpa. Vnde vel ſacerdos debet iniungere pœnitentiam publicam, vel debet publicare quod ipſe eſt vere pœnitens *extra de pen. & re. cap. 1. de vſuris.* Conſonat *Anto. p. 3. t. 14. ca. 12. §. 2.* Et *Rich. di. 9. q. 3. art. 2. lib. 4. S. Bon. qu. 4. Alexa. p. 4. quæſt. 49. m. 1. Guido de monte Rotherii. p. 1. tract. 4. cap. 9. Aſten. in ſum. lib. 8. t. 17. art. 4. S. Thom. diſt. 9. qu. 5. art. 1.* Ex dictis itaque habetur ſecundum *Richar.* poſt *Alex.* quod nulli infami notorio, vt ſunt hiſtriones, magi, ſortilegi, duellatores, torneatores, aleatores & artes prohibitas exercentes, & manifeſte in mortali peccato ſordenti danda eſt euchariſtia, niſi pœnitentiam peregerint & ad Dominum reuerſi fuerint. De quo videto *Gab. di. 9. vbi ſup.* Nec dari debet euchariſtia his in quibus non eſt tanta rationis perfectio quia poſſint cognoſcere per fidem in hoc ſacramēto contineri Chriſtum Deum verum & hominem natum ex virgine, paſſum, reſurrexiſſe a mortuis, [illegible] ad cœlos, & inde venturū iudicare viuos & mortuos

tuos

tuos. Non debent inquam iſti accedere, *vt de pueris dicat Alex.m.5.q.49.p.4.* & ſic dicit quod pueris minoris ætatis, puta qui ſunt 10. vel 11. annorum, ſi in eis viget diſcretio iudicii & capacitatis eius qui in hoc ſacramento continetur, non autem infantibus tali rationis iudicio carẽtibus. Sic de energuminis, phreneticis, amentibus idem eſt ſentiendum vſu rationis priuatis, niſi habuerint lucida interualla in quib. diſcretionem habent huiuſmodi cibi, & alias non habent impedimẽta, in his communicari poſſunt. Impuberes vero omnino carentes diſcretione, ante ſeptennium communicandi non ſunt, licet Græci contrarium faciant. Et *Alex.* videtur declinare ad hoc quod nulli danda eſt eucharistia, qui non poteſt habere deuotionem nec fidem actualem qua aliquo modo attẽdit quid ſumat: requiritur enim ſecundum apoſtolũ primo probatio ſui, & diſcretio huius cibi. Vide & latius *Gab.dub.4.vbi ſupr.* Phreneticis vero & amentibus ſi carent vſu rationis & diſcretione, danda non eſt eucharistia, *&c.* Nec danda eſt euchariſtia ſuſpectis ad probationem vt crimen eorum deprehendatur, id quidem eſſet tentare Dominum, ſed Deus tentandus non eſt. *Deuter. 6. & Matth 4.* Fuſius *Gabr.dub.5.vbi ſupr.* Et hæc de diſpenſatione huius ſacramenti, in quo continetur vere & realiter corpus Chriſti, quod ſumpſit de Virgine, pependit in cruce, & regnat glorioſum in cœlo in ſede maieſtatis paternæ, id quod eſt de ſubſtantia fidei catholicæ & cunctis fidelibus notum. Et habetur latiſſime in *expoſ canon. lect. 39.* Concordat *Cort.* vt infra dicetur de fructu hui⁹ ſacramenti, in fin.

De Accidentibus ſacramenti altaris. Communis autem eſt opinio omnium catholicorũ, accidentia ſacramenti altaris eſſe ſine ſubiecto, vt & habet *Pet.de Palud.q 3.d.12.lib.4.* qui & recitat triplicem modum dicendi ibidem, & ſentit quod per nihil additum, ſed per ſolam diuinam virtutem ſubſiſtunt, &c. Poſſumus vero in ſacramento altaris attendere duplicia accidẽtia, vt & notat *Gab.d.10.q.vn art.1.lib.4.* quædã quæ fuerunt in pane & vino, & manent pane & vino deſinentibus, quæ intelliguntur per ſpecies panis & vini, & ſunt ea quæ ſentiuntur poſt conſecrationem, quæ non afficiunt corpus Chriſti, ſed continent ipſum per realem ipſius præſentiam, & illæ ſunt realiter ſacramentum euchariſtiæ, hæc ſunt calor, odor, ſapor, pondus, color, humiditas, & ſimilia quæ ibi ſentiuntur, & ita poſt conſecrationem ſicut ante. Alia ſunt accidentia corpori Chriſti inexiſtentia per inhæſionem vel prędicationem, quæ ſicut corpus Chriſti in ſacramento præſens nullo ſenſu percipiũtur, quæ etiam eidem corpori inſunt in cœlo vel ineſſe poſſunt. Vnde notandum quod corpus Chriſti quantum ad omnia ſua ſubſtãtialia & accidentia ſibi in cœlo inhærentia eſt in toto ſacramẽto & qualibet eius parte tã magna quã minima, quo ſequitur ꝙ corpus Chriſti non eſt in ſacramento circunſcriptiue, ſed tantum in loco diffinitiue, vt & ſupra dictum eſt, eo modo quo anima intellectiua eſt in carne tanquam in loco capiendo locum large. Et quamuis in euchariſtia ſit quantitas qua corpus Chriſti eſt quantum in cœlo, non tamen per eam eſt quantum vt eſt in ſacramento. Et hæ duæ ſunt concedendæ: Corpus Chriſti quantum longum, latum ſic vel ſic figuratum eſt in ſacramento, ſed non illæ: Corpus Chriſti eſt quantum, longum, latum, figuratum, vt eſt in ſacramento. Harum differentia patet ex logica, quia prima tãtum valet: Corpus Chriſti quod in cœlo habet partes extra partes ſecundum longum & latum extenſas & figuratas hoc corpus eſt in ſacramento. Secunda valet tantum: Corpus Chriſti habet partes extra partes & figuram in ſacramẽto. *Gabr.vbi ſupra.* Et de facto nulla fit actio vel paſſio, aut quæuis mutatio in corpore Chriſti & eius accidentibus, per quam experimẽtum accipi poſſit præſentiæ ipſius ſub ſacramẽtalibus ſpeciebus. Ratio, quia voluit Deus ſacramentum illud & myſterium eſſe ſenſui occultum & parere fidei: ſic fides careret merito ſi humana ratio credenda cognoſceret naturali experimento. Latius *Gab. lect. 45. can.* Item non ſolum in diuerſis locis eſſe poteſt corpus Chriſti diffinitiue & ſacramentaliter, ſed etiam ipſum & aliud corpus quodlibet eſſe poteſt per diuinam potentiam in pluribus locis circunſcriptiue & commenſurabiliter, quia poteſt conſecrari à duobus presbyteris ſimul in diuerſis altaribus celebrantibus, & conſecratum conſeruari in diuerſis ac diſtantibus reſeruaculis, & vbique eſt totus Chriſtus. † An autem ſecundum ſententiam D. Thom. vnum corpus poſſit eſſe in diuerſis locis quære infra in dictione locus. Et quamuis in conſecratione eccleſiæ corpus Chri- †

Digitized by Google

ſti incipit habere nouum locum ſub hoſtia, non tamen deſerit cœlum, nec mouetur deſcendendo per medios orbes & aera. In conſecratione quoq; euchariſtiæ corpus Chriſti mutatur locali mutatione, acquirit enim quod prius non habuit, ſcilicet, nouum locum. Sed illa mutatio nõ eſt ſucceſſiua, ſed inſtãtanea, id eſt tota ſimul, & per hoc non dicitur motus localis. Itẽ ad motũ localem hoſtiæ ſimul mouetur localiter corpus Chriſti & ſucceſſiue, quia motis ſpeciebus euchariſtiæ, eodem motu ſimul mouetur corpus Chriſti ſub eis realiter contentum. Item corpus Chriſti non mouetur à ſacerdote hoſtiam mouente, nec per ſe nec per accidens, mediate vel immediate, ſed à ſolo Deo primo & immediate, vel ab anima Chriſti cum Deo concurrẽte, quia corpus Chriſti in hoſtia eſt improportionabile virtute mouentis, & ideo motis ſpeciebus, ipſe immediate mouet corpus ſuum. Sic & anima Chriſti, quia glorioſa & diuinæ voluntati conſentanea, habens corpus ſuũ in plena poteſtate, ipſum mouere poteſt ad omnem locum in quo nouit Deum ipſum velle mouere. Nec omnis proprietas localis cõueniens corpori Chriſti vt eſt in cœlo, conuenit eidem vt eſt in ſacramẽto, & econuerſo. Patet quia in cœlo eſt localiter & circunſcriptiue, in ſacramento non ſic, ſed diffinitiue. Item ſtat ipſum in cœlo moueri localiter & in ſacramento quieſcere. Item in cœlo ſentit corporaliter & organice, non ſic in ſacramento, & ſecundum hoc non eadem prædicata ſibi cõueniunt vt eſt in cœlo, & vt eſt in ſacramento, licet eadem conueniant hic & ibi, quia dum mouetur in cœlo, verum eſt dicere quod corpus Chriſti exiſtens in ſacramento mouetur, ſed non vt in ſacramento, & ſic de aliis. Hæc & ſuperiora diffuſe & abunde tractantur à *Gabr. d. 10. art. 2. can lect. 43. 45. 46. 47.* De actione quoq; accidentium huius ſacramenti videatur latius *Gabr. d. 12. q. 1. lib. 4* vbi dicit quod accidentia illa ſunt qualitates ſenſibiles, quæ apparent poſt conſecrationem in loco vbi fuerat panis vel vinum, vt ſunt calor, ſapor, &c. quæ accidẽtia poſt cõſecrationem manentia per ſe ſtant nulli ſubiecto inhærentia, vt prius dictum eſt. Et hæ ſpecies ſacramẽtales reſpectu paſſi extrinſecus applicati habentis ſubiectum tranſmutabile, habent eandem vim agendi ſeparatæ quam haberent ſi ſubſtãtiæ panis & vini forent coniunctæ.

De Materia Conſecrationis Euchariſtię, videatur *Palud. d. 11. q. 1. l. 4.* & poſt eum *Gabr. q. 2. ead. di.* Vnde panis eſt materia conſecrationis euchariſtiæ, & hoc tenet fides religionis, & habetur *extra de ſum. tri. & fide ca. c. Firmiter, & in c. Cum Marthe. de cele. & de conſecra. d. 2.* in multis capitulis. Et dicitur notanter, panis, quia non paſta aut farina aqua mixta ſeu pulmentum eſt materia cõſecrationis corporis, vt in *expoſ. can. lect. 35.* dicitur. Nec probatur quod in ſolo pane triticeo fiat ſacramenti euchariſtiæ conſecratio, quia ad hoc nec eſt auctoritas ſacræ ſcripturæ, neq; determinatio eccleſię neq; reuelatio, neq; experiẽtia vel ratio. Vide de hoc opiniones quas recitat *Gab. vbi ſup. & lect. 35 can.* Nõ tamẽ excuſatur à peccato, qui in pane non triticeo ſcienter celebrat, niſi vſus eccleſiæ in qua ſacramentum conficit oppoſitum teneat. Quilibet autem celebrans aut ſacramenta miniſtrans tenetur ſe conformare conſuetudini eccleſiæ, in qua officium ſuum agit, ideo non conformans ſe conſuetudini peccat, maxime in propoſito vbi dimittit certum, & aſſumit incertum in tanto ſacramento. Certum enim eſt quod in pane triticeo fit conſecratio omni fideli. Sed an fiat in pane non triticeo opiniones ſunt doctorum, quas refert *Gabr. vbi ſupra.* Ad conficiendum autem ſanguinis Chriſti ſacramentum, neceſſarium eſt vinum naturale de vua vitis expreſſum, vt habetur *de conſecrat. diſtinct. 2. In ſacramento.* Ponit & alias auctoritates *Gabr. concluſ. 4. vbi ſupra diſt. 11.* Ex quo patet quod non in vino artificiali, aut de pomis aut piris expreſſo, nec in vino botris incluſo, nec in agreſto, nec in balſamo, ſecundum *Petr. de Pallud. artic. 5.* licet dicatur vinum Engaddi. Sed in vino vernatiano, Græco, Cretenſi (quæ ſunt vina proprie dicta) poteſt fieri conſecratio. Nec de clareto, ſi ſpecies vini mutata eſt. Nec in aceto perfecto, cum tunc non ſit vinum, ſecus ſi tendit ad acedinem, ſecundum *Petrum de Pallud.* Verum de aceto diſtinguit *Alexand.* Vide *lect. canonis. 35.* In muſto tamen expreſſo, licet non defæcato poteſt fieri conſecratio. De commixtione aquæ cum vino in calice dicit *Gabriel conclusione quinta, vbi ſupra,* quod hæc commixtio requiritur de miniſtri, non de ſacramenti neceſſitate, quia miniſter conſecrans ſi aquam miſcere ſcienter negligit, mortaliter peccat,

Digitized by Google

peccat, licet vere conficiat, niſi formam mutando hæreſim introducere conaretur. De quo & idem *lect. 5. can.* [illegible] Et debet eſſe aqua elementaris, & non roſacea, vel artificialis, aut ſimilis. Nec fallit quod aqua admixta ſit in dolio aut cyatho. Aut per pluuiam, quia illa admixtio non eſt ſacramentalis, vt habet *Alex.* Illa autem aqua primo conuertitur in vinum, & ita totum conuertitur in ſanguinem Chriſti. De quo *Gab. dub. 3. vbi ſup. & lect. 45. can* latius ſcribit. Ratio autem quare apponitur aqua in conſecratione vini eſt, quia aqua ſignat populum, vinum autem ſignat Chriſtum, qui eſt caput, & illa commixtio ſignat vnionem cum capite *Brul. d. 11. q. 9. li. 4* Poteſt & tam in azymo quam in fermentato fieri conſecratio, vt habet *Gab. dub 2.* vbi ſupra, quia vtroque Romana eccleſia vſa eſt in hoc ſacrificio ex certis cauſis, licet modo in azymo tãtum. De quo videatur ipſe *lec 34. cano.* & *Altiss. q. 3 li. 4. & ſup in* AZYMO.

De divisione huius ſacramenti. De quo legito *Gab. lec. 80 cano. & dub. 4. q 1 d. 12. lib. 4* vbi dicit, quod dum fit diuiſio huius ſacramenti, ibi eſt vera fractio, qui realis diuiſio partium ſacramenti, quæ partes poſt fractionem etiam loco ſeparantur. Ipſa vero fractio non eſt in corpore Chriſti, quod integrum ac totum ſub qualibet diuiſionis particula continetur, ſed eſt in ſpeciebus. Illæ enim ſpecies, quia extenſæ ſunt, & partes habent ſitu & loco diſtinctas, quę partes realiter abinuicem ſeparantur, frangi poſſunt. Et licet non ſit fractio corporis Chriſti: eſt tamen vera manducatio corporis Chriſti, &c.

De fructu huius ſacramenti & effectibus, *D. Tho 3. p. q. 79. Pet. de Pal d. 12 q 1. li. 4* & *Gab. q. 2. ead. d.* Varii autem diuerſis modis & viis huius ſacramenti fructus colligere niſi ſunt. *Gabr.* dicit vbi ſupra, quod ſicut oẽs veteris teſtamenti oblationes & ſacrificia figurabant, figuraliter vnicum Chriſti ſacrificium per Chriſtum in principio nouæ legis patri in ara crucis oblatum, & in cuius virtute populo profuerũt: ita in illo perfectiſſimo crucis vnico ſacrificio habemus perfecte quæcunque lex naturæ vel Moſaica ſuis ſacrificiis contulit imperfecte, ſcilicet peccatorum remiſſionem, gratiæ collationem, & gloriæ participationem. Et licet ſemel oblatus eſt Chriſtus in cruce in aperta carnis effigie: offertur tamen idem in altari quotidie, velatus in panis, vinique ſpecie: non quidem quantum ad ea, quę pœnam important, ſed quantum ad finem ſacrificii, qui eſt placato offenſæ patris, & impetratio æternæ ſalutis. Et ideo vere ſacrificium dicitur, quia idem in Euchariſtia offertur, qui in cruce immolatus eſt, & ad eundem finem. *Gab. lect. 85. can. & 86.* Et non ſolum illud ſacramentum eſt ſacrificium, ſed etiam cibus, potuſq; animæ ſpiritualis, ſecundum illud *Ioan. 6. Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus*: & ideo in pane & vino, quo perfecta refectio corporis quotidie adhibetur, & in vita corporali ſuſtentamur, confortamur, & roboramur, inſtitutum eſt, vt per hoc perfecta refectio ſpiritualis nobis ſignificetur. De quo *lect 35. & 52. can.* habetur: vbi & agitur, cur ſub dupl. ci ſpecie eſt inſtitutum, propter duplicem, ſcilicet eius effectum: valet enim, vt dicit *Amb.* ad tuitionem corporis & animæ. hoc item ſacramentum Euchariſtiæ in ratione ſacramenti, non tantum prodeſt his àquibus ſumitur, ſed etiam aliis pro quibus offertur. Nam preces Eccleſiæ non ſunt fruſtra: exaudit enim ſponſus ſponſam ſuam, Chriſtus, ſcilicet Eccleſiam. Nihilque (vt inquit *Palud. d. 12. q. 1. li 4.*) in hac vita eſt quod tantum ſatisfaciat pro mortuis, quantum ſacrificium mediatoris. Et non ſolum fructificat in bonis & iuſtis, ſed etiam in peccatoribus pro quibus offertur, vt à peccatis conuertantur. Et maiorem fructum affert, quam ſacrificia veteris teſtamenti, quia efficacior eſt veritas quam figura. *Gab. con. 2. queſt. 2. diſt. 12. li. 4. & ſer. 3 de corp. Chriſti*, qui incipit: *Eſurientes impleuit bonis. & lect. 85. can.* Inſuper etiam inquantum cibus animam nutrit & roborat, & reſtaurat deperdita, & reſtaurata augmentat, quia cibus ille viuificat. Vnde *Ioan. 6 Qui manducat me, viuet propter me.* Ad viuificandum autem prædicta requiruntur. Vnde *Innocen. de offic. Miſſ parte. 3. cap. vltim.* Euchariſtia ſi digne ſumatur, à malo liberat, & conſeruat in bono, venialia delet, & cauet mortalia. Et per huius ſacramenti virtutem vniuerſæ virtutes augentur, & omnium gratiarum fructus exuberant. *Paluden. queſt. 1. ar. 3. d. 12. li 4. Paul. Cort. diſt. 2 li. 4* ait. Permagni intereſt ſane ſcire quales effectus conſequantur ſacramentum Euchariſtiæ, in quo ſane meminerimus ab his gratiæ & gloriæ fontes oriri, atque etiam intelligendum eſt eum, qui capitali

pitali tabe vexetur, haud eiuſmodi ſacri effectũ nanciſci poſſe, ſed ignoſcibilem labem deiicere, munirique tanquam lorica quadam contra ſcelera futura. Quinetiam ſciri debet id non modo ad libantem, ſed etiam ad cæteros manare. Cautumque eſſe lege, ne quis flamen id notiſſimis depeculatoribus, ſiue daniſtis aut damnatis hominibus libandum præbeat. Eodemque modo eos excludi qui naturæ ortu inſani dicantur, qui non ſtolide deſipiant, tenuemque vim rationis nanciſcantur. Iam illud etiam notum eſt profuſione ſeminis nocturna ſi modo cum capitali tabe fiat, eiuſmodi libum, pocillumque impediri. Similiſque eſt ratio eorum, qui ante eiuſmodi ſacri libum ientarunt. Nam à ieiunis hoc ſacrificii genus obiri debere putandum eſt. Sed & piatori flamini ſacrificandum prius eſſe volumus, quam libum multitudini diſpertiat, nec ei à ſacro ceſſationem dari placet: etiam ſi minime publici delubri flamen eſſe dicatur. Hæc *Cort.*

De frequentatione huius Sacramenti *S. Bona.d 12.q penult li.4.* & *Rich.ead.d. a.6 qu* 1 & *Palu.ead.d.q.1.ar* 4 dicit, quod expediat frequẽter ſumere, quia ſæpe peccamus, & ſæpe medela indigemus, & *conc. 2 ibid.* ait: Expedit quidem in homine qui ſentit per hoc deuotionem augeri, reuerentiam non minui. Econtra, ſi ſentiat homo deuotionem non augeri, & reuerentiam minui: quia nimia familiaritas parit contemptum, debet aliquando abſtinere & non quotidie ſumere. Indiſpoſito itaque bonum eſt abſtinere, & malum eſt ſibi communicare, ſed diſpoſito bonum eſt ex humilitate abſtinere: & ſi ex maiori charitate ille abſtinet, & ille ex minori ſumit: ille qui plus habet de charitate, plus meretur de præmio eſſentiali. Sed ſimpliciter loquendo multo melius eſt debite ſumere, quam debite omittere: quia illi ſumenti prodeſt ex opere operato, & datur ei remiſſio peccatorum & augmentum virtutum. Hæc *Palud. q.1. in fin. Gabr. diſtinct. 12. q. 2. art 2. concl.* 4. vult quod ſacramenti Euchariſtiæ frequentatio eſt laudabilis vel commendabilis indigne ſuſcipienti, quamuis cum merito poſſit quis aliquando abſtinere. Laudabile itaque eſt multos ſibi & Eccleſiæ accumulare fructus ſpirituales, ſecundum illud *Apoſt. 2. ad Cor. 6. Hortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* Et 1. *Timoth. 4. Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi*: Hi autem fructus accumulantur per frequentationem huius ſacramẽti. Poteſt & aliquis cum merito abſtinere, quia talis abſtinentia poteſt procedere ex humilitate ſui, & conſideratione immenſæ dignitatis Dei inclinante ad vtrunq; charitate, & per conſequens erit meritoria. & ad hoc facit quod Centurio Dominum non recipiens in domum ſuam, ex ſui humiliatione commendatur à Domino. Non tamen videtur quod abſtinendo præcipue mereatur, cum accedendo plus dignificaret diuinam bonitatem & clementiam. Sed cæteris paribus fructuoſius eſt frequentare ſacramentum Euchariſtiæ quam ab eius ſumptione abſtinere, vt idem probat G[illegible] 5. *vbi ſup.* quia ſi æque digni ſunt aliqui, accedens plus meretur quã abſtinens, & hoc ex opere operato, quo ſe priuat abſtinens Copioſius probat *Gab.* vide & eundem *lec.* 87. *car.* & *Duran. q. 4 d. 12 li. 4.* Et *Palu. vbi ſup.* Et licet non peccent (vt *Gab.* dicit *concl. 6. vbi ſupr.*) imprudenter tamen agunt & ſtulte qui diſpoſiti abſtinent a ſacramẽtali cõmunione Nam accedere non eſt in præcepto, niſi in caſu, vt ſemel in anno & in mortis periculo: de quo *lec.* 88. *car.* Stultumque eſt maiori bono dimiſſo, acquirendo apprehendere minus, ſed maius bonum eſt accedere quã abſtinere. Poteſt & aliquis, vt habet *Palu. vbi ſupra.* pluries vel ſæpius vno die celebrare, ſed id fieri non debet abſque rationabili cauſa. *Primo* in die natiuitatis Domini. *Secundo* propter defunctum occurrentem poſt Miſſam, qui ſine eo ſepeliri non debet. *Tertio* ex neceſſitate infirmorum. *Quarto* neceſſitate peregrinorum debentiũ in feſtis diebus audire Miſſam. *Quinto* pro nuptiis. *Sexto* ſi habeant duas Eccleſias, vnã intitulatam, alteram cõmendatam, & quilibet populus vult habere Miſſam. Latius *Pal.* hos caſus recitat, quem vide. Sed requiritur quod ſit ſemper ieiunus ieiunio naturæ ita quod ablutionem nõ acceperit. Contra illud eſſe videtur, quod ſcribit *Rich. d. 12. ar. 6. q. 1. lib. 4.* In ſuſcipiendo tamen ſacramentũ debet eſſe deſideriũ amplioris cõiunctionis cũ Chriſto, & reuerentia ad ſacramentũ. Vnde ſi homo experimentaliter cognoſcit, quod ex frequenti ſuſceptione huius ſacramenti, feruor charitatis augetur in ipſo, &

reu-

Digitized by Google

teuere [illegible] minuitur, frequen[illegible] debet communicare, non tamen in die [illegible] *de consec di. prima. Sufficit.* vide lat[illegible] li, ſi placet. Non eſt autem de neceſſitate ſalutis laico ſub vtraq; ſpecie ſumere, & quamuis hoc non ſit illicitum, quia olim in quibuſdã Eccleſiis erat conſuetum, & hoc modo eſt conſuetũ, vt refert *Pal. d. 11. q. 1. a* 1. in quibuſdam monaſteriis. non tamen expedit, quia p hoc daretur occaſio & fomentum errori eorũ, q dicunt neceſſarium eſſe comunicare ſub vtraq; ſpecie. Etiam nõ expedit ſic dare omnibus propter periculum effuſionis (vide latius *Gab. q. 2. ar. 3. diſt. 11. dub. 1. lib.* 4. & alias cauſas *lect* 84. *canon.*) Et quamuis ſępius olim, vt habet *Palud. artic. 5. quęſt. 1 diſt. 12. lib.* 4. tenebantur omnes fideles ad comunicandum, hodie tamen ad minus ſemel comunicare in Paſchate tenentur, ſecundum *c. Omnis de pœn. & re.* & in articulo mortis. Tenentur autem omnes celebrantes communicare quoties celebrant. Tenentur & curati celebrare per ſe vel per alios Dominicis diebus, & maioribus feſtiuitatibus, quibus populus obligatur ad auditionem Miſſæ, & quotiens neceſſarium eſt ſubditis. Tenentur & ſacerdotes nõ curati ratione ſui officii, ſecundum *S. Thom.* & poſt eum *Gabr. dub. 2. vbi ſup.* Et quamuis magna ſit vtilitas frequenter ſumere Eucharitiam, non tamen licet eodem die ſæpius communicare extra caſus conceſſos: de quo vide *Gabr. lect. 87 canon. & diſt. 9. quęſt* 1. *lib.* 4. qui ibibem de frequentatione huius ſacramenti multa ſcribit.

De ministro huius Sacramenti. Solus autem ſacerdos eſt diſpenſator huius ſacramenti, ſicut & celebrator, vt dicit. Et probat *Palud. d. 13 q. 1. lib.* 4. Vnde ab illo ſolo debet diſpenſari, cuius digiti ſunt ſacrati, qui etiam non debet tangere niſi duobus digitis ſacratis. Et nõ ſacerdos nõ poteſt conficere: & ſi quis præſumpſerit de facto incurrit irregularitatẽ. Item hæreticus, & ſchiſmaticus, ſuſpenſus, excomunicatus, vel degradatus vel ſimoniacus in ordine. Omnes illi poſſunt conficere, de quibus latius *Pet. Palu.* Ad hoc autẽ quod aliquis ſit idoneus miniſter huius ſacramẽti requiruntur aliqua de neceſſitate, aliqua de cõgruitate, vt notat *Gab. d. 13. q* 1. *lib.* 4. De neceſſitate requiritur poteſtas ordinis, facultas ſermonis, integritas intẽtionis: de quo & *lect.* 1. *expo c.* De congruitate multa requiruntur, quę ad duo reducuntur, ſcilicet ad remotionem impedientium, vt ſunt culpæ mortales aut pœnæ canonicæ: puta irregularitas, excomunicatio, ſuſpenſio, & quædam quæ non ſunt culpæ, nec pœnæ: de quibus *lect. 7. & ſeq.* videre potes. Item ornamenta, veſtes ſacerdotales, ſigna, geſtus, orationes. Item locus, vaſa, tempus, ſeruitor reſpondens: de quibus *lect.* 11. *canon. & lect.* 14. dicitur. Solus autem ſacerdos (vt dictum eſt) diſpenſator eſt huius ſacramenti, niſi neceſſitate cogente, diaconus poſſet diſpenſare, ſi jubetur ab Epiſcopo, vel Presbytero præſente, vel ſi abſens fuerit ſacerdos, tunc neceſſitate ingruẽte, poteſt diaconus infirmis Euchariſtiam miniſtrare, vt latius declarat *D. Th 3. p. q. 82. ar. 3. Gab. dub. vlt. vbi ſup. d. 13.* Laicus vero in nullo caſu ſacramentum hoc diſpenſare debet (vt ibidem dicit) poteſt tamen laicus, vt ibidem dicitur, ſacramentum, ſi inuenerit in loco inhoneſto, & terra, vel luto, ipſum leuare, dum alius conſecratus nõ adeſſet, & in loco honeſto ponere: donec ſignificaret ſacerdoti, qui ipſum acciperet & inde aſportaret: hoc enim ad reuerentiã ſacramenti pertinet. In nullo autem caſu poſſunt laici Euchariſtiã conſecrare, hoc enim ſolũ ſacerdotibus eſt conceſſum, &c. Et de iſtis videatur *S. Thom. 3. p. q. 82. art. 1. Scot. d. 13. lib.* 4. vbi diffuſe iſta declarantur, quæ breuiter hic tanguntur: Notandæ quoque ſunt propoſitiones, quas ponit *Aliac. quęſt. 5. lib* 4. *Prima* conſecrans in peccato veniali propter hoc non peccat nec mortaliter, nec venialiter, quia de tali non eſt neceſſe confiteri. *Secunda*, conſecrans exiſtens in actu peccati mortalis ex hoc peccat mortaliter, quia ſimpliciter manducat indigne. Vnde videtur quantum ad hoc idem judicium de conſecrante & manducante. *Tertia*, conſecrans exiſtens in peccato mortali: de quo non pœnitet nec pœnituit, quia præteritum eſt, & de illo non recolit, ſed hoc ſi non fit ex negligentia craſſa vel affectata, excuſatur. Si vero ex negligentia mala, peccat mortaliter, licet non ita grauiter, ſicut qui peccat actualiter. Patet, quia *1. Corinth.* 11. dicit *Apoſt. Probet autem ſeipſum homo.* Ideo homo probare, & ſe examinare tenetur, ſecundum poſſibilitatem fragilitatis humanæ, *&c.* Et ſi hoc faciat, ſufficit.

Vnde

Digitized by Google

Vnde patet quod rite & digne conficiens, non tenetur eſſe in charitate, &c. *Quarta* propoſitio eſt, conſecrans qui peccat mortaliter, quamuis de illo pœnituerit, ſi confeſſus non fuerit, peccat mortaliter: quia tenetur prius confiteri quam conſecrare, vel communicare. Cuius ratio eſt, quia non tantum debet Deo reconciliari, ſed Eccleſiæ ad hoc, vt digne recipiat ſacramentum Eccleſiaſticæ vnitatis, *&c.* Et hoc verum eſt ſi occurrat oportunitas confitendi ſine ſcandalo, alias non. Ita *Pet. Came.* vide & *Scot.* Hæc de miniſtro, & per conſequens, de ſacramento Euchariſtiæ digniſſimo *Aliac. Scot. Gab. Occ. Palud. Gerſ.* & cæteri multa alia ſcribunt in ſermonibus ſuis de hoc venerabili Sacramẽto, pauca ſufficiant, &c.

Evangelium dictio Græca eſt εὐαγγέλιον, & eſt bona annunciatio. Nã εὖ bene, & ἀγγέλλω, nuntio dicitur. Quare autem ſit bona nunciatio. *Euſeb. lib. de præparat.* ſic oſtendit: Euangelium dicimus, quod æternorum atque incorruptibilium bonorum, quæ certe ſuprema & maxima ſunt, & ex antiquiſſimis prædicta temporibus. Nuper vero ſplendore ſui orbem illuſtrantia cunctis hominibus annunciat, quod non cæcas, caducaſque huius ſeculi diuitias, nec breuem hanc, calamitoſamque vitam, nec inſtabilia corporis commoda, ſed animarũ quæ intellectualis ſubſtantiæ ſunt, à quibus & corporum bona quaſi vmbram conſequentia dependent ſummam, propriamq; nobis adfert felicitatem. Et vt notat *Scot. diſt. 11. quæſt. 1. lib. 1.* Non omnia quæ creduntur, & credenda ſunt, docentur in Euangelio. Vnde Chriſtum deſcendiſſe ad inferna, non docetur in Euangelio, & tamen tenendum eſt ſicut articulus fidei, quia ponitur in ſymbolo Apoſtolorum. Ita multa alia de ſacramentis Eccleſiæ non ſunt expreſſa in Euangelio, & tamen Eccleſia tenet illa eſſe tradita certitudinaliter ab Apoſtolis, & periculoſum eſſet errare circa illa, quæ non tantum ab Apoſtolis deſcendunt per ſcripta, ſed etiam quæ per conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ tenenda ſunt. Nec Chriſtus in Euangelio docuit omnia pertinentia ad diſpenſationem ſacramentorum. Dixit enim diſcipulis ſuis in Ioanne Adhuc habeo multa dicere, ſed non poteſtis portare modo, cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Multa igitur docuit eos ſpiritus ſanctus, quæ non ſunt ſcripta in Euangelio, & illa multa, vt dicit, quædam per conſuetudinem tradiderunt, quædam per ſcripturam. Similiter diuerſa ſymbola diuerſis temporibus ſunt edita contra diuerſas hæreſes. Hæc *Scot.* Fuit autem Euangelium prædicatum ab Apoſtolis in vniuerſo orbe terrarum. Hinc dicitur: *In omnem terram exiuit ſonus eorum:* & ſic nulla fuit pars in mundo, aut lingua, ad quam non peruenit Euangelium, aut per Apoſtolos aut ſucceſſores eorum. Vnde licet Apoſtoli (vt ſcribit *Iac. de Valent. ſuper illud Pſal. In omnem terram, &c.*) non tranſierunt ad Hunos & Gothos, qui habitabant in orbe ignoto, & inacceſſibili vltra meoticas paludes. Tamen in die natiuitatis Domini omnia idola eorum clamauerunt Regem pacis, & Dominum totius mundi fuiſſe natum in medio mundi. Et ſic congregati omnes Gothi, & Huni, duobus agminibus factis, relictis ſedibus tranſierunt meoticas paludes, ſuper aquas glaciales. Et ſic peruenerunt ad partes noſtras, & per ſucceſſionem temporis baptiſmum ſuſceperunt. Ex quo patet quod ex diuina prouidentia illud factum eſt, vt poſſent audire vocem Euangelicam. Et hoc idem factum eſt apud Æthiopes. Vnde *Virgil. in 6.*

Huius in aduentu iam nunc & Caſpia regna
Reſponſis horrent diuûm, & Meotica tellus,
Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili.

Ex quo patet quod lex Euangelica per totum mundum fuit publicata, & prædicatio Apoſtolorum per omnes linguas fuit manifeſtata. Vnde ſicut Deus per cœlos & ſtellas mittit naturales influentias ad generandum iſta inferiora, & viuificandum, &c. Ita pariter Chriſtus per ſuos Apoſtolos miſit ſuas ſpirituales & Euangelicas influentias in ſuam Eccleſiam toto orbe diffuſam, ad regenerandos fideles, & nutriendos & conſeruandos. Explicat autem Euangelium modos neceſſarios ad ſalutem, & in eo non tam perſcrutando quam credendo quis non ſcandalizatur, vt ſcribit. *Gerſ. ſuper Magnif.*

Evidentia *Pet. Aliac. q. 1. art. 1. lib. 1.* eſt duplex, ſcilicet abſoluta, qualis eſt euidentia primi principii,

Digitized by Google

principii, vel reducibilis ad eam. Alia eſt euidentia conditionata, qualis eſt euidentia noſtri ingenii, quæ eſt circa primam. Euidentia abſoluta ſic deſcribitur: Eſt aſſenſus verus ſine formidine cauſatus naturaliter, quo non eſt poſſibile intellectum aſſentire, & in ſic aſſentiendo decipi vel errare. Et omnis euidentia eſt aſſenſus, licet non econtra. Et dicitur verus ad differentiam erroris, ſeu aſſenſus falſi, vel erronei quantumcunque ſit firmus, tamen nunquam eſt euidens. Dicitur ſine formidine, & hoc ad differentiam opinionis, ſuſpicionis, vel coniecturæ, quæ non ſunt ſine formidine de facto vel poſſibili. Dicitur cauſatus naturaliter, id eſt ex cauſis neceſſitantib. intellectum ad ſic aſſentiendum ad differentiam fidei, qui licet ſit aſſenſus ſine formidine, tamen non cauſatus naturaliter, ſed libere. Dicitur quo non eſt poſſibile, &c. Ad differentiam aſſenſus cauſati per ſyllogiſmum falſigraphum, qui licet poſſit habere conditiones prædictas, tamen habens illum aſſenſum ſic aſſentiendo decipitur, non per aſſenſum concluſum, ſed per medium concluſiuum Ponitur & ad differentiam euidentiæ ſecundum quid, ſiue conditionatæ Vnde euidētia ſecundum quid, vt idem *Card.* ſcribit, eſt aſſenſus verus ſine formidine cauſatus naturaliter, quo non eſt poſſibile ſtante Dei influentia generali, & nullo facto miraculo intellectum aſſentire: & in ſic aſſentiendo decipi vel errare. Et declaratur *vt ſupra* per ſingulas partes præter illam, ſtante Dei, *&c.* quæ ponitur ad differentiam primæ euidentiæ. Et dantur iſtę deſcriptiones de euidentia creata. Hæc *Aliac.* qui & in ſequentib. oſtendit, quando viator de veritatib. poſſit habere euidentiam.

Æuum ſecundum *Rich. de Med vil. ſuper* 2. d. 2. a. 1. diffinitur ſic: Æuum eſt menſura eſſe creati vniformiter ſe habentis ad rationem relatam, qua mediante eſſe cuius eſt paſſio, poteſt intellectus menſurare omnem exiſtentiam creatam vniformiter ſe habentem. Hæc ille. Et ſecundū *Lyr. ſup. Eccl.* 1. Æuum eſt q. medium inter æternitatem & tempus, propter quod aliquando in ſcriptura ponitur pro æternitate, eo quod medium participat naturam vtriuſq; extremorum. Vnde *Eccl.* 1. ſcribitur: *Intellectus prudentia eſt ab æuo*: exponendo de ſapientia genita de verbo vel filio Dei: in quo ſupereminenter eſt notitia principiorum, qui dicitur intellectus prudentiæ, eſt ab æuo, i.e. ab ęterno, *&c.* Aeternitās quippe caret principio & fine. Tempus. a. habet principium & finem, ſicut & motus cæli. Sed æuum tenet medium, quia habet principium, ſed ſine fine eſt. Proinde *Dion. de diu. nom. c.* 5. dicit quod æuum dicitur quieta & tota ſimul vita: vide in dictione *AEternum* ſupra.

EXACTIO ab exigo verbo, quod ſignificat debitum peto. Vnde exigere pecuniam quæ nobis debetur. Exactores dicuntur qui pecuniam exigunt, ſignificat & exigere, extorquere, inueſtigare, agere, conſtituere. *Greg. in Moral.* Exigimus quod debetur noſtro corpori, ſed non impendimus quod ſubiectorum debetur cordi. Vide & in dictione *Preſtatio*.

EXALTARE ſignificat in altum eleuare, & per translationē ſignificat magnifice laudare: à quo exaltatio. Vnde exaltatio circa Christum dupliciter habet intelligi, vt ſcribit *S. Bon. d.* 18. *ar. 1. q.* 3. Aut ſecundum rem, aut ſecundum noſtram cognitionem Exaltatio Chriſti ſecundum rem, eſt ſublimatio Chriſti de ſtatu præſentis vitæ ad dexteram patris: & hoc quidem fuit in aſcenſione. Et hæc quidem exaltatio conuenit ei ſecundum humanā naturam, quæ fuit eleuata in cælum: & ſic exaltari ad dexteram patris, eſt ſublimari ad potiora bona patris. Alio modo eſt exaltatio ſecundū noſtram cognitionē: & ſic dicitur Chriſtus exaltari in cordib. noſtris, quando credimus eum æqualē patri: & ſic exaltari ad dexteram patris, eſt exaltari ad æqualitatē patris Et hoc modo exaltatio cōuenit Chriſto ſecundum eā naturam, ſecundum q̄ habet ęquari ipſi patri.

EXCOMMVNICATIO De ea copioſe ſcribit *Rich. Alex. Aliac. Gab. lec.* 26. *can. Gerſ.* in multis locis, *Pal. Syl.* & cæteri: & in iure plura de ea habētur, ideo & paucis abſoluetur hoc vocabulum, cum quibuſdam conſiderationib Dicitur a. excommunicatio, q. extra comunionem poſitio, excluſio vel ſeparatio. Et ſecundum *Alex. de Al. 3. p. 4. qu.* 81. *m.* 2. & *S. Bona.* triplex eſt communio. *Quedam* eſt mere ſpiritualis & interior, quantum ad charitatem & dilectionem, quę eſſe debet omnium viatorum ad ſeinuicem, ſecundum quā præceptum eſt vnicuiq; diligere proximum ſuum ſicut ſeipſum, in cuius executione eſt totius legis diuinæ impletio, vt dicit *Apoſt. Qui proximū diligit, legem adimpleuit. ad Rom.* 13. Et ab illa communio-

Digitized by Google

munione nullus viator excludendus eſt, ſiue fidelis, ſiue infidelis: ſicut nullus viator eſt non proximus; & ideo excommunicatio de qua hic loquebatur (inquit *Gab.d.* 18. *q.*2 *a.*1.*l.*4.) nullũ ab hac cõmunione ſeparat. *Secunda* communio mere corporalis in actibus, ſc. legitimis, qui ponuntur quinq;, ſc. oſculum, colloquium, conuiuium, oratio, ſalutatio: & oratio maxime in publico, cõmunio ſacramentorum, & menſa corporalis refectionis. *Tertia* eſt qu. media inter vtraſq;, vt eſt communio in ſacramentorum participatione, i.e. ſuſceptione, & maxime Euchariſtiæ. Primam communionem non excludit excõmunicatio: tertiam excludit excõmunicatio minor q̃ comitatur qlibet peccatum mortale: ſecundã tollit excõmunicatio maior, quia iſta includit minorem. Nullus.n. excluditur à communione exteriorum actuũ, quin ſimul excludatur à cõmunione ſacramentorum, &c. Et excõmunicatio quandoq; diffinitur, vt accipitur pexcommunicatione maiore tantum, q̃ proprie dicitur excommunicatio. Et verbum excommunicatio, in communi locutione ſolum accipitur pro maiore, quandoq; tamen generalius vt extẽdit ſe ad vtrãq; maiorem & minorem. Primo modo deſcribitur ſic excommunicatio.

Excommvnicatio eſt cenſura à canone vel Iudice eccleſiaſtico prolata, priuans à communione hominum & ſacramentorum. Et dicitur cenſura, i.e. pœna lata, i.e. inflicta à canone, vt dũ conſtitutio Eccleſiæ hãc pœnam infligit tranſgreſſori ipſo facto. Dicitur vel à Iudice, vt dum non à iure ſcripto, ſed per ſententiã Iudicis cõmunione priuatur, dicitur Eccleſiaſtico, quia ſeparatio q̃ fit per Iudicem ſecularem, non dicitur excõmunicatio, vt hic accipitur. Dicitur priuans, ſc. prohibendo eum à cõmunione hominũ, vbi innuitur excõmunicatio maior. Additur & ſacramentorum, quia vtrobiq; excludit. Si diffinire placet excomunicationem minorẽ dimittatur hominum, & dicatur à cõmunione ſacramentorũ. Excõmunicationem ſic diffinit *Palu.d.*18.*q.*1.*a.*1.*l.*4. Excommunicatio eſt ſeparatio licita, ſupple diuinorum, & à quocunq; legitimo actu, ſcil. politico. Sed p minorem excõmunicationẽ homo non ſeparatur à cõmunione fideliũ, ſed tantum à pceptione ſacramentorum. Per maiorẽ.a. ab vtroq;. Alij aliter diffiniun. & redit in idẽ. Excõmunicatio eſt ſeparatio à communione Eccleſię, quo ad fructum & ſuffragia generalia. Per fructum intelligitur cõſortium temporale & communio fidelium: p generalia ſuffragia perceptio ſacramentorũ: ponit & has diffinitiones *S.Thõ.*4.*d.*18. *poſt Hoſt.p.*5 *de ſen. excom.* & vtraque datur de excommunicatione maiore. Et vt includit maiorem & minorẽ Excõmunicatio eſt ſeparatio hominis à cõmunione legitima ſacramẽtorũ. Legitima cõmunio ſacramentorum eſt qua quis participat ſacramẽtis ſine nouo peccato mortali: illa communione p iuat quęlibet excommunicatio tam maior quam minor. Minor.a. tantum ab illa, & non à communib. Eccleſiæ ſuffragiis, neq; à legitimis actib. humanis ſiue in Eccleſia ſiue extra, ſiue in publicis ſiue priuatis: duntaxat à legitima ſiue digna perceptione ſacramentorum, vt in *c. Si celebrat de cle. excom.* Quo patet quod omnis peccans mortaliter incidit excommunicationem minorem, nullus enim talis manens in peccato mortali poteſt digne ſuſcipere ſacramentum. Quinimo ſic ſuſcipiens peccat nouo peccato mortali faciendo irreuerentiã ſacramento. Item hæreticus eſt de iure excommunicatus, & eius fautores & defenſores De quo videatur *Gabr.* Nec pro leuibus criminibus & venialib. eſt infligenda excommunicatio, ſed pro grauib. criminib. & mortalibus, nec tamen pro quolibet mortali, ſed pro eo quod aliter corrigi non poteſt, puta cui annexa eſt contumacia. Solus autem contumax refugit correctionem. Hic n. eſt qui Eccleſiam contemnit audire. *Gab. d.* 18. *q.* 2. *ar.* 1. *l.* 4. Nec pro damno temporali, aut iniuria temporali excõmunicatur ſed pro mortali peccato, in quo pertinaciter & contumaciter perſeuerat. Traditur a. quis ſatanæ per excommunicationẽ, vt vexatus corpore redeat ad pœnitentiam, ceſſando à blaſphemia & peccatis, & ſecundum ſpiritum ſaluus fiat, & traditur ſatanæ pexcõmunicationẽ, non ad læſionẽ animæ, ſed ad affligendum corpus. Nã diabolus vt dicit *Bona.* tortor eſt, non tantũ animarũ, ſed & corporũ. Excõmunicare itaq; ſecundum præſentis Eccleſiæ ſtatũ eſt ſatanæ tradere ad torquendũ corpus non animã: non iubendo, ſed exponendo & ptectionem excommunicato ſubtrahẽdo. Subtrahit n. ſuffragia & ſacramenta, quibus munitur homo contra hoſtis inſidias. *Gabr. vbi ſupra.* Et excommunicatio ſecundum ſe, non eſt

nociua

Digitized by Google

nociua excomunicato, licet ſit grauiſſima pœna q̄ Eccleſia poteſt inferre, vt dicit 24.q.3. *Corripiantur*, vt illa excommunicatione, & per hanc ſaluberrimam correctionem ſaluus fiat, &c. qui alioquin non rediret, & non ceſſaret à peccatis. Sicut ſæpius Paul. tradidit quoſdam ſatanæ, vt vexaret eos in corpore, ſed non in anima, vt ſpiritus ſaluus fieret in die Domini, i. e. iudicii vel mortis. Vnde ſcribit *Pet. de Palu. d.*18.*q.*1.*a.*2.*l.*4. Excommunicatio debet eſſe in Eccleſia, quia illud debet eſſe in ouili, quod eſt neceſſarium ad bonum gregis, licet videatur nociuum vni oui: ſicut quod ouis morbida curetur ſi poteſt, ſi nō, expellatur, ne totus grex inficiatur. Et ſic, vt ouile Chriſti ſit ſanum & non morbidum, quando vna ouis mortali morbo laborat, monitio nib. medetur. Si. a. per contumaciam appareat inſanabilis plaga eius, tū cab oui'i eiicienda eſt, ne contagione peſtifera plurimos perdat. Vnde *Apoſto. Trad di eum ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat*, ſc. eius & aliorum. Hęc *Palud.* Nec Eccleſia damnificat (vt inquit *S. Bernar.*) ſed ille qui peccat & contumax eſt, ſeipſum damnificat. Sed Eccleſia oſtendit eum damnificatum, vt ſic ſaltem malum ſuum erubeſcat & deſerat: de quo vide *Gab vbi ſup.* Quis. a. poſſit excommunicare, videatur *Palu d.*18.*q.*2.*l* 4. Requirit. a. excommunicatio iuriſdictionem, & ideo non ſubditus excommunicari nō poteſt ab eo cuius nō eſt ſubdit⁹ propter defectum iuriſdictionis. Excommunicare. n. eſt vſus & actus iuriſdictionis, vt inquit *Pal.* Item communitas, vt talis excommunicari non poteſt, licet ſinguli de communitate excommunicari poſſunt. Latius ſcribit *Gab. vbi ſup. conc.*5. Mortuus quoq; poteſt excommunicari non quidē quantum ad ſacramenta, quoniam ab illis per tranſitum ab Eccleſia militante (cuius ſunt ſacramenta) iam ſeparatus eſt, ſed quantum ad id in quo communicat cum Eccleſia, h. e. quantum ad ſuffragia generalia Eccleſiæ, & quantum ad Eccleſiaſticam ſepulturam. Et hoc patet de hæretico cuius hæreſis primum poſt mortem ſuam eſt deprehenſa, puta in ſcriptis ſuis, hic derelictis, vt in *ca. Sane* 24. *q.* 2. nec obſtat quod in *c. donat. e. q.* dicitur viuentes (non mortuos) ſoluere poſſumus vel ligare, quando ſtatim ſubiungitur exceptio criminis hæreſis, *&c.* Videatur ad hoc *Rich. d.*18.*a.*5.*q.*4 *l.*4. qui dicit quod excommunicari poſſunt poſt mortem hæretici & ſchiſmatici, & qui hæreticum conſtituūt hæredem, nec quiſquam pro crimine alterius poteſt excommunicari: puta vxor pro crimine mariti, nec filius pro crimine patris, nec ſubditi pro crimine ſui domini, neq; econuerſo probat *Gab.* Nec ſubditus ait *Palu.* extra territorium ſuperioris poteſt excōmunicari, vt ſi alias furatur. Sed bene participando cum excommunicato in crimine vel actib. ꝓhibitis (dicit *Gab.*) poteſt excommunicari: ſic. n. participando peccat, & pro ſuo peccato excommunicatur. Et excommunicationis cenſura non ſolum incurritur per ſententiam Iudicis, ſed quandoque ipſo facto ex diſpoſitione ſcripti iuris: probat *Gabriel conc.* 4. *vbi ſup.* Et quæ perſonæ debeant excommunicari: videatur apud *Pal. q.* 3. *d.* 18. *lib.* 4. Et vt excommunicatio iuſte feratur in certam perſonam ab homine debent monitio præuia, cauſa iuſta, forma debita in ſcriptis pronunciata concurrere. Concordat *Palu.* & rem latius declarat *Gab.* Sententia quoq; excommunicationis lata ab homine quamuis iniuſta, dum non fuerit nulla timenda eſt, & nullatenus contemnenda: de quo videatur *Ioa. Gerſ. p.* 1. *de modo hab ſe temp. ſub ſ. & p.* 2 *de mat. excom & irr g.* Iniuſta eſt. a. (inquit *Gabr.*) ſententia quando aliquid deficit q̄ iuxta canonicas ſanctiones ad iuſtam excōmunicationē requiritur. Requiruntur a. multa, ſc. q̄ excommunicator habeat iuriſdictionem in excommunicandum non ligatum vel impeditam, & habeat animum corrigendi amore iuſtitiæ, non lædendi ex odio, auaritia, pretio, vel fauore aduerſariorum vel ſimilib. Hinc *Gerſ. p.* 1. *vbi ſup.* dicit, quod poteſtas data eſt miniſtris Eccleſiæ, non ad deſtructionem, ſed ad ędificationem, ſecundum Apoſt. quemadmodum medicina datur prout conferre poſſit ſanitati, & ſanitas rationi. Sic finis excommunicationis eſt ſubditorum emendatio. *Gerſ.* Et ex parte excōmunicati requiritur temeritas & contumacia in malo culpę, vt peccatum mortale. Requiritur & trina monitio, & quod feratur in ſcriptis, & non poſt appellationem legitime interpoſitam, & quando aliquid horum deficit, ſententia eſt iniuſta. Diffuſius declarat hoc *Gab. conc. vſ.* 8, *quæſt.* 2. *d.* 18. *l.* 4. Sententia autem dicitur nulla, quando aliqua iuris conſtitutione eſt irrita. Vnde patet quod omnis ſententia excommunicationis nulla eſt iniuſta, ſed non econuerſo. Vnde ſi

prolata eſt pro iuſta cauſa, ſed animo diſtorto, ſententia talis iniuſta eſſet, & tamen non eſſet nulla, & ſecundum veritatem nullam ſententiam iuris incurrit, qui ſententiam quæ nulla eſt non cuſtodit. Iniuſta.a.excomunicatio ex cauſa vel ex parte excomunicati, & tamen non nulla non ligat apud Deum, ligat tamen apud Eccleſiam. Vnde *Aug.ſup.Pſ.*102. Qui iuſtus eſt, & iniuſte maledicitur, præmium illi redditur: de quo latius *Gab.ibi ſup.*

Excommvnicationis effectus (vt habet *Gab d.*18 *q.*2 *a.*3.*du.*1 *l.*4.) in genere. *Primus* & maximus eſt ſeparatio à diuinis, ſiue ſeparatio à ſpiritualib. *Secundus* eſt ſeparatio à comunione ſiue à conſortio fidelium in humanis, ſiue actib. legitimis, & ad quelibet horum reducuntur multi effectus: de quo vide latius *Pet. de Pal.* Et *Gabr. vbi ſup.* qui multa de hoc ſcribit. Ex quo ſequitur quod cum magna maturitate & non leuiter fulminanda eſt excommunicationis ſentētia propter grauiſſima animarũ pericula, tam excommunicandorum quam cæterorum, inter quos viuunt & conuerſantur eis participantium, de quo bene loquitur *Scot.d.*19.*l.*4 oſtēdens quod Apoſtoli raro & niſi ꝓ grauiſſimis peccatis publicis vſi ſunt gladio excommunicationis: & in omnib. Epiſtolis Pauli non inuenitur quod excommunicauerit niſi ter, vt ibid. declarat *Scot.* copioſius.

De participatione cum excomunicatis. Eſt.a.multiplex participatio cum excomunicatis, vt ſcribit *Gab.q.*3.*d.*18 *l.*4. Quædam in diuinis ſacramentis, ſc. & officijs: quædam in actib. legitimis humanis. Quædam in crimine: quædam in actib. cæteris: q̃dam fit ex cōtemptu clauium, vt quando non credit participãs poteſtatem excõmunicandi conceſſam hominib. aut ſi credit, non aduertit, ſeu curat. Quædam fit ex timore, aut ex amore & fauore excommunicati & aliorum, tamen cum remorſu conſcientiæ: q̃dam fit ex animi leuitate aut inconſideratione: q̃dam ex ignorantia: q̃dam ex certa ſcientia: q̃dam propter lucrum ſpirituale, ad reducendũ excõmunicatum: q̃dam propter lucrum tēporale ſperatum, & alijs modis. Sunt.a.certæ perſonæ, & certi caſus excepti in quib. ſine peccato poteſt communicari cum excommunicatis maiore excommunicatione, vt eſt vtilitas ſpiritualis, & corporalis, ei conſulendo, & petendo conſilium ab eo debitum & repetendo, vel etiam conueniendo eum coram Iudice. Item lex matrimonii etiam excuſat. Item filiifamilias, ſerui & ancillæ, ruſtici ſeruientis, & generaliter qui ante excommunicationem fuerunt excommunicato aſtricti per excommunicationem, à debito non abſoluuntur. Ignorantia.n.excuſat, vt ſi ignorat aliquem eſſe excommunicatum. Item quantumcunq; quis fuerit excommunicatus, ſi non fuerit denunciatus, non eſt vitandus ſecundum *decretum conſilii Conſt.* excepto eo qui manus violentas iniecit in clericum clericali priuilegio non nudatum. Item neceſſitas excuſat, vt ſi excommunicatus fame laboraret, aut alia neceſſitate extrema ſubueniendum eſt ei, & ſic excommunicato poteſt dare eleemoſynam. Hæc *Gab. vbi ſup.* qui recitat duas opiniones, quas vide apud eum. Caſus autem in quib. communicantes huiuſmodi peccant mortaliter, colliguntur ſex, vt & habet *Gab. Primus* quando communicat cum excommunicato excommunicatione maiori in peccato mortali. *Secundus* quando excommunicatus eſt excommunicatus cum participantibus. *Tertius* dum communicat in diuinis. *Quartus* dum communicatur contra præceptum ſuperioris. *Quintus* dum communicat pertinaciter in contemptum clauium vel Iudicis. *Sextus* dum fit nimis frequenter. Et addit *S. Bona. Septimus* dum veriſimiliter credit. quod ꝑ ſuam communionem ſententia Iudicis venit in contemptum. Caſus. a. quibus quis incidit excommunicationem maiorem, vide multos apud *Rich.d.*18.*a.*11.*q.*5.*l.*4. quos recitare longum eſſet. Ponit & hos *Palu.d.ea.q.*3. & forte melius quam *Rich.* Et iſti caſus habentur *de immunitate. e.ii. Cler.* Omnis.a. voluntarie communicans excommunicato excommunicatione maiore, & denuntiato in caſib. non exceptis, excommunicatus eſt ipſo iure, ſiue in diuinis ei communicet ſiue in humanis. Item participans excommunicato excommunicatione maiore cum ſuis participib. poſt canonicam monitionem incidit Iudicis decreto maiorem excommunicationem. Item communicans cum excommunicato maiore excommunicatione ſcienter in crimine, pro quo talis excommunicatur ead. maiore excommunicatione mulctatur. Sed cõmunicans excommunicato maiore excommunicatione extra caſ⁹ prædictos, ſiue in diuinis ſiue in hu-

Digitized by Google

in humanis in caſibus non conceſſis, incidit ſententiam excommunicationis minoris. Item communicans excommunicato excommunicatione maiore in crimine mortali aut in diuinis, aut etiam in humanis poſt trinam monitionem, vel in contemptum clauium, aut præcepti Iudicis, peccat mortaliter in caſibus non exceptis. Vide declarationem omnium illorum diffuſe apud *Gab.a.2.vbi ſup.* in multis concluſionibus. Effectus autem principalis minoris excommunicationis eſt ſeparatio à perceptione ſacramentorum: nec poteſt eligi ad aliquam dignitatem Eccleſiaſticam, niſi ignoretur eius excommunicatio ignorantia probabili non craſſa aut ſupina, poteſt tamen eligere & omnia quæ ſunt ſuæ iuriſdictionis (ſi quam habet) exercere. Latius videto apud *Gab.diſtinct.18.q.3 artic.3.dub.1.li.4.* Habet & excommunicatio tria nomina, vt ſcribit *Oſvval.l.in 4.Roſ.Theol.* ſcilicet excommunicatio, anathema, & ſeparatio. Excommunicatio triplex eſt. *Maior* quæ ſeparat à communione fidelium & perceptione ſacramentorum. Anathema eſt æternę mortis damnatio.

Secunda excommunicatio dicitur *minor*, & ſeparat à perceptione ſacramentorum, & non à communione fidelium *Tertia* dicitur excommunicatio minor ab homine, quæ non contrahitur à iure, ſed infligitur ab homine tantum, & ſeparat à communione fidelium aliquorum, & non ſacramentorum. 5.q.2 *præſenti. Palud.* ponens plures caſus, quibus quis incidit excommunicationem, vt & tactum eſt ſupra. Inter cætera dicit, quod clerici ſi plenę ætatis, non odio vel inuidia vel indignatione, ſed leuitate iocoſa ſe adinuicem percutiunt, non incidunt, ſed videant ne modum excedant. Et ſecundum eundem, leuis iniectio manuum in clericum p̄tinet ad Epiſcopum. Non leuis & (vt dicunt) enormis læſio ad Papā ſpectat. Et excommunicatio licet infligatur, vt medicina ad corrigendum contumacem: infligitur tamen etiam in terrorem aliorum. Debet autem vitari excommunicatus, vt caueatur minor excommunicatio: & primo in crimine: ſecundo in diuinis, vt ſi intrat Eccleſiam tempore diuinorum, debet eiici, ſi noluerit exire, debēt clerici ceſſare donec exierit: prædicationi tamen intereſſe poteſt. Et ſimiliter celebrans, ſi nondum incœperit canonem, quo incœpto procedere debet vſque ad ſumptionem incluſiue, & poſtea ceſſare, ac cōmunionem & complendas in armario aut loco ſecreto complere. Ita habet *G.b.dib.2.vbi ſup.* Et ſi plura reperiantur & legantur apud Iuriſperitos, etiam Theologos de excommunicatione: pauca tamen ex multis ſcribere propoſui, vt iuuarem rudiores. Ad altiorem lectionem remitto ad alios. Et *Gabr.* multa de excommunicatione locis ſupra tactis ſcribit, *&c.*

Excuſare eſt obiectum crimen purgare & repellere. Vnde *Cic.de Amic.* Nulla eſt excuſatio peccati, ſi amici cauſa peccaueris. Aliquid autem excuſare à peccato poteſt eſſe dupliciter, *Gabr.diſtinct.22.quæſtio.2.libro 2.* Vel in toto, vel in tanto. In toto excuſat quo exiſtente actus aliquis ſimpliciter ad peccatum non imputatur. In tanto, quando propter tale non tollitur ſimpliciter ratio peccati, ſed tamen propter ipſum actus peccati non imputatur ad tantam pœnam, quanta imputaretur illo excuſante non exiſtente. Vbi aduertendum, vt idem dicit *Gab.* quod cum omne peccatum actuale ſit voluntarium, ſolus actus voluntatis eſt intrinſece bonus vel vitioſus, cæteri actus tantum per conformitatem ad actum elicitum voluntatis ſunt virtuoſi vel vitioſi: & hoc denominatione extrinſeca; Ideo quicquid minuit rationem voluntarii, ſecundum *S.Bona.quæſtio.6.diſtinct.22. libro 2.* reſpectu alicuius actus, minuit rationem & virtutis & peccati. Et ſi ignorantia ſimpliciter tollit voluntarium, ſimpliciter excuſat à toto. Si autem non omnino priuat, ſed aliquantulum minuit voluntarium, non excuſat à toto, ſed à tanto: hoc eſt non tollit rationem peccati, ſed rationem alicuius gradus grauitatis, quæ peccato ineſſet ſi ignorantia non accidiſſet. Et ex hoc concludit *S.Bona.* quod omnis ignorantia aliquo modo excuſat peccatum, pro quanto aliquo modo minuit rationem voluntarii, pro eo quod priuat cognitionem, licet ex alia parte quædam ignorantia magis aggrauat peccatum quam excuſat, vt ignorantia affectata: quia ideo aggrauat: quia & ipſa eſt volita, & ita auget rationem voluntarii ex vna parte: tamen ſtante illa con placentia ignorantiæ qua quis vult ignorare de actu ſuo an ſit eliciendus, vel non, vt ſic minus retrahatur ab eliciendo, vel continuando actum iam elicitum: ſi di-

Digitized by Google

ctaret ratio actum non eſſe eliciendum, & nihilominus elicit, maior eſt cõtemptus, & illum gradum tolleret ignorantia, etiam affectata, vide latius *Gab. vbi ſup.*

Execvtor, vide in dictione *Procurator.*

Exemplar ſecundum proprietatem vocabuli *S. Bona. diſt* 31. *quæſt.* 1. *lib.* 1. dicit expreſſionem per modum actiui. Vnde exemplar dicitur ad cuius imitationem fit aliquid, ſicut econtrario imago paſſiui, & dicitur imago quod alterum exprimit, & imitatur: ſicut filius Imperatoris dicitur imago patris, & imago Imperatoris eſt in numo. Latius *S. Bona. vbi ſup.* Et vt notat *Bruleſer diſtinctio. ſexta, quæſtio. vlt. libro ſexto.* Exemplar vno modo idem eſt quod imago. Alio modo dicitur illud quod eſt in aliquo producente perfecte repræſentans aliquid, & ſic proprie accipitur. Imago vero proprie eſt in aliquo producto expreſſe repræſentante aliquid. Nam quandocunque aliquod productum expreſſe repræſentat aliquid, dicitur imago proprie: v.g. Pictor volẽs depingere Cęſaris imaginem optime, neceſſe habet conſiderare præſentem Cæſarem, ſecundum accidentia eius, ibi Cæſar eſt exemplar, quia id ad cuius imitationem fit aliquid, ſcilicet pictura. Pictura autem dicitur imago, quia eſt id quod exprimit alterũ, & imitatur, ſcilicet Cæſarem, quia non eſt perfecte Cæſar. Et exemplar eſt duplex (vt idem ſcribit *Brul. d.* 11. *q.* 2. *l.* 3.) ſcilicet interius, quod eſt aliqua ratio exiſtens in mente artificis, ſecũdum quam artifex producit opera ſua ad extra, ſicut domificator per exemplar domus quod eſt actus cognoſcendi, qui eſt ſimilitudo rei cognitæ. Exemplar exterius eſt quædam forma exterior, ſecundum quam artifices mechanici regulant ſuas operationes, & exemplar Græce dicitur *ἀρχέτυπος*, & ſecundum *B. Tho. in. q. de verit. q.* 8. *a.* 8. eſt id ad cuius imitationem fit aliquid ex intentione agentis. Exemplum vero ſecundum *Cic.* 2. *Rhe:* eſt alicuius facti vel dicti præteriti cum certi auctoris nomine propoſitio. Et exemplum eſt quod aut ſequimur aut vitamus. Exemplar autẽ eſt ex quo aliud ſimile facimus. Item exemplum eſt res quæ nobis imitanda proponitur: vt puta in Catone, qui ne turpiter ſeruiret, mortem ſibi conſciuit. Itaque exemplar eſt ipſe Cato, à quo ſumitur exemplum. Illud contentum, hoc continens eſt, *&c.*

Existere, vide ſupra in verbo *Eſſe.*

Existentia Dei in creaturis, vide ſupra in dictione *Eſſe.*

Exitvs, vt deſcribit *Brul. diſtinct.* 1. *quæſt.* 1. *libro* 2. eſt productio paſſiua alicuius rei in eſſe reali, ſecundum quam formaliter dicitur produci ab alia re. Et omnis exitus eſt productio, ſed non viceuerſa, quia productio actiua non eſt exitus, & ſola productio realis dicitur exitus. Item nulla res poteſt exire à ſeipſa, nulla enim ſeipſam producit. Vnde neceſſario habetur diſtinctio perſonarum in diuinis. Et eſt duplex exitus, ſcilicet creatus & increatus.

Creatus qua vna res producitur ab alia. Increat⁹ qua vna res increata ab alia producitur. Hoc modo De⁹ pater producit filiũ. Itẽ duplex eſt exitus increatus, generatiuus & ſpiratiuus. Generatiuus eſt quo filius producitur à patre per generationẽ: exit⁹ iſte proſ⁹ eſt ineffabilis, vt ſcribit *Gerſ. p.* 2. *ſer. in Cœna Dom.* Exitus ſpiratiu⁹ eſt quo ſpiritus ſanctus producitur per ſpirationẽ. Exitus creatus ex parte fundamenti ſolum eſt duplex, ſcilicet immediatus, & mediatus. Immediatus eſt productio paſſiua, qua producitur creatura immediate à Deo ſine quacunque cauſa media. Hoc modo Angeli creati ſunt, quia nullo modo, nec extrinſeco, vt ſole aut alio agente, nec intrinſeco, quia abſque materia. Exitus mediatus eſt, quando producitur res à Deo mediante cauſa ſecunda, vt Sole & homine homo.

Angeli autem exiuerunt (vt ait *Brul. vbi ſup.*) à Deo exitu immediato, quia ex nihilo. Deus enim ab initio creauit quatuor, ſcilicet ſpiritus Angelicos, cœlum empyreum, materiam primam, & tempus: & iſta exiuerunt immediate à Deo. Item omnis anima intellectiua producitur à Deo exitu immediato, quia abſq; cauſa media. Similiter virtutes Theologicales, fides, ſpes, charitas, & gratia, & omnis habitus ſupernaturalis exeunt à Deo exitu immediato, quia nulla cauſa media, Elementa vero & omnia alia corpora exiuerunt à Deo exitu mediato, quia mediante materia prima.

Similiter omnia iſta corpora & generabilia exeunt à Deo mediate, mediante, ſcilicet, cauſa media efficiente extrinſeca & intrinſeca. Hæc *Brul.*

Exor-

Digitized by Google

Exorcismvs & exorciſare Græca ſunt, vt dicit *Hug. de Sacram. p. 6. cap. 10.* ἐξορκισμὸς, exorciſmus adiuratio dicitur: ἐξορκίζω, adiuro dicitur. Eſt autem adiuratio contra diabolum: vt habetur de *conſe. diſt. nct. 4. c. Ante decem dies.* Et exorciſtæ ſunt, qui ſupra catechumenos ſeu energumenos, id eſt eos qui habent ſpiritum immundum, inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, diuina virtute obiecta, adiurantes eum vt egrediatur ab illis, vt ſcribit *Gabr. diſt nct. 6. quaeſtio. 3. art. 1. libr. 1.* Et cum in baptiſmo homo proprie Deo conſecretur longe magis quam res inanimatæ (quæ cultui diuino applicantur & benedicuntur) etiam baptiſmo exorciſmus præmittitur, vt diaboli poteſtas fugiatur, ne baptiſmi perfectionem impediat: inſidiatur etenim ſaluti hominum, nec etiam baptizatis ceſſat inſidiari. *Habet* enim *fiduciam vt Iordanis influat per os eius. Iob 40.* id eſt inſidiatur, vt peruertat baptizatos. Exorciſatio eſt itaque tam paruulis quam adultis ante baptiſmum adhibenda, cohibetur poteſtas dæmonis ne impediat Sacramentum tradi baptizandis: multis hoc probat *Gabr.* authoritatibus concluſione 3. *vbi ſupra.* Et *Paul. Cort lib. 4. diſtinct. 1. in fin.* dicit quod exorciſmus ſontis dæmonis afflictor & exturbator dicitur. Non autem expellit poteſtatem dæmonis per aliquam virtutem ſibi, tãquam ſubiecto inexiſtentem, neque naturalem nec ſupernaturalem, ſecundum *Albert. Rich. & Palud. quaeſtio. 4.* iuxta finem & *Gabr. dub. 2. diſtinct. 6. quaeſt. 3. lib. 4. dub. 2.* ſed ex diuina virtute ſibi ex decreto miſericordiæ aſſiſtente: virtute enim diuina arctatur diabolus: vt dicit *Rich.* & *Palud.* ne de cætero (cæteris paribus) tantum poſſit contra exorciſatum, quantum poſſet ſi exorciſatus non eſſet, nec propter hoc exorciſmus eſt ſacramentum nouæ legis, quoniam non eſt ſignum efficax à Deo inſtitutum gratiæ ex opere operato conferendæ. Non enim inſtitutus eſt immediate à Deo, ſed ab Eccleſia, cui tamen Chriſtus aſſiſtentiam promiſit, nec præſtat gratiam, ſed tollit impedimentum gratiæ per baptiſmum conferendæ. Expellitur itaque dæmon non per rem corporalem vel ſenſibilem ab obſeſſo, ſed ſolum virtute diuina immediate, vel mediantibus Angelis ſanctis, quod fit quandoque ex merito alicuius deuoti orantis, aut Deo obſequentis pro ſalute obſeſsi. Videatur latius *Gab.* qui & aduerſam refert opinionem; & argumenta eius diſſoluit.

Exorcismvs eſt triplex (vt notat *Brul. d. 6. quaeſt. 12. l 4.*) Quidam eſt exorciſmus Salomonis, & eſt ille qui fit per aliqua verba ſacra, & per certos characteres, quibus fugantur dæmones. Alius eſt exorciſmus benedictionis, & eſt quando coniuratur aliqua creatura, vt ordinetur ad aliquem actum benedicti: & iſto modo exorcizatur aqua benedictionis. Tertius eſt exorciſmus ſolemnitatis, & ſic diffinitur: Exorciſmus eſt coniuratio diaboli ne noceat baptizando à ſuſceptione ſacramenti, ne etiam habeat tantam poteſtatem ſuper exorcizatum, quantam haberet ſi non eſſet exorcizatus, & iſto modo exorcizantur pueri & adulti baptizandi per coniurationem diaboli, &c.

Exprobratio ab exprobrare, quod eſt improperare, quæ quis præſtitit aliis. Et exprobratio eſt ingeſtio improperii in facie. Sed oblocutio eſt occulta detractio. *B. Tho. ſuper Pſal. 43.* Dicitur autem exprobro ab ex & probrum. Eſt autem probrum ſcelus ac flagitium, & per Metaphoram pro ignominia accipitur, quæ ex ſcelere ſequi ſolet: vt datum eſt ei probro, hoc eſt, ignominiæ aſcriptum. Hinc probroſum dicimus ignominioſum: & opprobrare, ignominiæ obiicere, à quo opprobrium pro ipſa ignominia. Item exprobrare, ignominioſum aliquid obiicere, vel qualemcunque culpam obiicere. Vnde exprobratio, ipſa probri obiectio. *Terent in And. Nam iſtaec commemoratio quaſi exprobratio eſt immemoris benefícii. Cic. de Amic.* Odioſum ſane genus hominum officia exprobrantium. Et *Marc. 16. Exprobrauit incredulitatem eorum.* à quo exprobrabile.

Vnde vnum vitium poteſt eſſe exprobrabilius, hoc eſt execrabilius, deteſtabilius alio, dupliciter ſecundum *Rich. libro 3 diſtinct. 33. artic. 5. quaeſtion. 5.* Aut in conſpectu Dei, aut in conſpectu hominum. Primo modo illud vitium eſt exprobrabilius quo magis homo deordinatur à fine vltimo ſic exprobrabilior eſt in conſpectu Dei iracundia, quæ eſt ſuperabundantia iræ, quam intemperantia, quæ eſt ſuperabũdantia corporalis concupiſcentiæ reſpectu delectabilium ſecundum tactum & guſtum, & hoc tũ ratione fortioris impetus, tum ratione nociuæ

læſio-

Digitized by Google

læſionis. Plus enim nocet ira quam intemperantia. Vnde *Greg* 5. *Moral.* Per iram perditur ſapientia, iuſtitia, & concordia: ſed non perditur ſi: iuſtitia & concordia per intemperantiã, tum ratione effectus, quia efficit ira peiores effectus, ſcilicet homicidium, diſcordiam, & reipublicæ ſtatus turbationem, atque approximat peiori vitio, ſcilicet odio & inuidiæ, quæ contrariantur optimæ virtuti, quæ eſt charitas, ſed intemperantia nullum appetit malum proximo. Eſt & illud vitium ſecundo exprobrabilius, quod magis impedit vſum rationis, & reddit hominem ſimiliorem brutis. Sed loquendo in conſpectu hominum, dicit idem *Rich.* quod exprobrabilior eſt coram hominibus intemperantia quam iracundia, quia Philoſophus 7. *Ethic.* dicit: Turpior eſt incontinentia quæ eſt circa concupiſcentias, quam quę eſt circa iram, quia per intemperantiam magis impeditur rationis vſus, & efficitur homo ſimilior brutis. Vnde Philoſophus 3. *Ethic.* dicit: Intemperantia iuſte exprobrabilis eſt, quoniam inexiſtit nobis, non ſecundum quod homines ſumus, ſed ſecundum quod animalia, talibus vtique gaudere & maxime diligere, beſtiale eſt. Vnde *Pſ.* 31. diſſuadendo dicit: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus* Hæc *Rich.* & poſt eum *Pelb.*

Extasis (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. de myſt. Theol. ſpeculat p. 7. conſid. 36.*) eſt raptus mentis cum ceſſatione omnium operationum in inferioribus potentiis. Et eſt duplex ſecundum duplicem vim mentis. Vnam cognitiuam, & aliam affectiuam. Prima extaſis eſt raptus in ſpiritu. Secunda raptus extra ſpiritum. Eſt que ſecundum eundem extaſis ſpecies quædam raptus, quæ fit appropriatius in ſuperiore portione animæ rationalis, quæ ſpiritus vel mens, vel intelligentia nominatur, dum mens ita in ſuo actu ſuſpenſa eſt, quod potentiæ inferiores ceſſant ab actibus ſuis, ſic quod nec ratio, nec imaginatio, nec ſenſus exteriores, imo quandoque nec potentiæ naturales, nutritiuæ, & augmentatiuæ, & motiuæ poſſint exire in ſuas operationes proprias. Raptus eſt minoris efficaciæ in ſuſpendendo, vel impediendo actum inferiorem. Inuenitur tamen etiam in omni potentia ſuperiore reſpectu inferioris. Extaſis vero in ſola mente fit, ſed & actus inferiorum potentiarum non ſolum debilitat, ſed tollit funditus quãdiu durauerit. Paulus itaque *e.c.* in ſuo raptu duo exprimit, quę concurrunt in extaſis deſcriptione. Exprimitur enim potẽtia quæ rapta eſt, ſcilicet tertium cœlum ipſius animæ, quod cœlum in potentia cognitiua eſt mens vel intelligentia, & in affectiua eſt apex mentis, vel eius ſcintilla. Exprimitur ſecundo ceſſatio omnium inferiorum ab actibus ſuis, alioquin quomodo Paulus neſciſſet an in corpore vel extra corpus fuiſſet. *Gerſ.* vide & in dictione *raptus.* Et extaſis ſecundum *Iac. de Val. tract. 2. prol. ſuper Pſalter. a. 2.* dicitur quidam ſtatus hominis contemplatiui exiſtentis alienati, quaſi extra ſeipſum, & extaſis includit mentis exceſſum, addendo alienationem ab omnibus ſenſibus, & etiam addendo affectum mentis, ſcilicet quietem in bono contemplando, vel ſtuporem in aliquo terribili ſibi obiecto ex pauore. Et ideo dicit *Dion. cap. 4. de diui no.* quod amor diuinus extaſim facit. Vnde tres gradus eleuationis intellectus ſupra naturam ſui, vt eſt exceſſus mentis, raptus & extaſis dicuntur tres cœli contemplationis. Nam exceſſus mentis ſimplex dicitur primum cœlum contemplationis. Extaſis vero ſecundum cœlum. Raptus autem dicitur tertium cœlum ad quod raptus fuit Paulus, & etiam Ioan. Euangeliſta, quando ſupra pectus Domini in cœna recubuit. Et forſan omnes Apoſtoli in die Pentecoſtes Hæc *Valen.* Vide & differentiam Raptus, Extaſis, & mentis exceſſus in dictione *Raptus.*

Extrema vnctio de qua videatur in verbo *vnctio infra litera* V.

Exvltatio eſt expreſſio exterior prorũpens in ſignum interioris gaudii, quia interius gaudium ſui magnitudine ad exteriora prodit ſecundum *B. Tho. 4. ſen. d. 48. a. 1.* Vnde exultatio in magnis gaudiis dicitur, & venit ab exulto frequẽtatiuo verbo ab exilio, quod eſt exeo, ꝓdeo & quaſi ſaltando prorũpo. Et exulto proprie ſignificat ſupra modum exilio atque efferor, & quaſi geſtibus quibuſdam, & ſaltibus affectum animi oſtendo, ſiue ira id fiat, ſiue læuitia ſeu voluptate aut alia quacunque affectione, &c.

De litera F.

Fabvla eſt res ad vtilitatem ſiue delectationem hominum conficta, vt ſunt Poetarum fabulæ. Et dicitur fabula à fando.

ſando. *Apoſ.* [illegible] *2. Timoth. 4. Erit enim tempus cum* [illegible] *ad ſua deſideria* [illegible] *, prurientes auribus, & a veritate* [illegible] *auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.*

Super quibus verbis *Gerſ. p. 1. ſerm. de tribulat.* ex deſcribendo Eccleſiaſticorum regimine adhuc Eccleſiæ prouenturis, & de ſignis earundem [illegible] ſic dicit. Fabulæ & non ſanæ doctrinæ quidem ſunt, quæ in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, vel in ſublimitate ſermonum, aut ſecundum zelū & contentionem aut inanem gloriam, non in reuelatione ſpiritusſancti, ſed ſecundum traditionem hominum conſiſtunt. Vide de fabulis Poetarum, quomodo *Gerſ.* eas interpretetur *p. 3. de myſt. Theol. ſpeculat. p. 3. conſid. 23.* & alias, & apud *Lactan. & Bapt. Mant.* & alios, *&c.*

FACERE eſt operari vel in opere eſſe. Et aliquid dicitur dupliciter facere ſecundum ſententiam *S. Anſel.* in *caſu dia. c. 1.* & poſt eum ſcribit *Gabr. diſtinct. 42. quaeſt. vn. a. 1. libro 1.* Vno modo poſitiue. Et hoc dupliciter, ſcilicet vel de nouo efficiendo, vel factum conſeruando. Alio modo negatiue non faciendo oppoſitum, ſeu ipſum non prohibendo, cū tamen hoc poſſet, Et ſic dicitur Deus aliquam rem, quæ erat, facere, non eſſe, cum ceſſat facere eam eſſe. Et ſimiliter quæ non ſunt poteſt dici facere non eſſe, quia cum poſſit ea facere non producit ea vt ſint. Ita etiam ſcribit *Came quaeſt. 13. a. 1. lib. 1.* Hoc modo loquitur & *Aug 12. lib. de ci. Dei. cap. 17.* Res quas Deus condidit & vt prius non eſſent egit quamdiu non fuerunt, & vt poſterius eſſent, quando eſſe cœperunt. Primo modo ſumitur proprie, ſecundo modo improprie. Accipiendo facere primo modo, omnem entitatem poſſibilem Deus poteſt facere. Patet ex fide. Vnde *Sap. 7* vbi de ſapientia increata dicitur, quod eſt omnium artifex, & habens omnem virtutem. Et iterum cum ſit vna, omnia poteſt. *Et Sap. 11. Quomodo poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes*, & ſimilia multa.

Accipiendo facere primo & ſecundo modis, omne poſſibile enunciabile Deus poteſt facere eſſe verum, hoc non niſi auctoritate probari poteſt.

Ad hoc autem eſt expreſſa auctoritas *Matth. 19.* [illegible] *poſſibilia ſunt.* Secundo per illud. *Luc. 1. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*, id eſt omne enunciabile non implicans contradictionem. Tertio per illud. *Gen. 18. Nunquid Deo eſt quicquam* [illegible] Ex illis ſequitur quod Deum eſſe omnipotentem eſt fidei [illegible] tum, quodque ſe ſolo poteſt in omnem effectum poſitiuum ſine operatione cauſæ ſecundæ, quod ratione naturali probari non poteſt. Vide de hoc *Sco. Pet. Altac. q. 13. a. 1. & Greg. Arim. d. 42. l. 1. & Gab. vbi ſup.*

FACERE ALIQVID melius quam facit, diſtinguendum eſt, ſicut & *Mag.* diſtinguit *d. 44. lib. 1.* & poſt eum ſcribit *Gab. ead. diſtinct. quaeſt. vn.* Nam *ly melius*, poteſt referri vel ad faciendi modum, vel ad effectum factum. Si primo modo tunc (ſicut bene dicit Magiſter) ſi modus faciendi ad ſapientiam refertur artificis, non poteſt Deus aliquid melius facere ſine meliori modo & ſapientia & artificio. Si autem ſecundo modo, concedit Magiſter quod Deus poteſt aliqd melius facere, id eſt aliquā rem meliorem. Per hoc patet an Deus poſſit facere mundum meliorem. De quo conſulito latius *Camer. quaeſt. 3. libro 1. & Gabr. vbi ſup.*

Facere vero aliquid melius [illegible] num eſt conſilium, vt ſcribit *Gerſ. p. 4. in ſer. ſeptua. de acedia.*

Facere ſemper melius, quod fieri poteſt habita ratione circunſtantiarum perſonę, temporis loci, medii, & finis, & etiam modi ſecundū circunſtantias, res quæ eſt melior de ſe erit interdum minus bona vel grande malum. Exemplū de illo qui tunc adiret eccleſiam [illegible] beret Domino ſuo in ſua ægritudine &c.

FACERE & item alia verba producere [illegible] currere, & huiuſmodi ſignificantia actionem Dei, ſecundum *Camer. q. 12.* [illegible] poſſunt capi dupliciter, & concordat *Gab. q. vn. a.* [illegible] *d. 44.* [illegible] *3. l. 1.* Vno modo proprie prout dicunt actum diuinæ voluntatis intrinſecum, & cum habitudinem ipſius ad effectum extrinſecum. Et ſic dicitur ſecundum vnam opi [illegible] producit infinite quicquid producit, ſed inæqualiter, & magis & minus quod [illegible] nor eſt effectus productus. Alio modo poſſunt capi improprie, prout [illegible] actum diuinæ voluntati [illegible] aliquid eſſe vel fieri. Sic illa opinio [illegible] dicit, quod quicquid Deus producit, infinite

Ri produ-

producit, quia nihil eſt aliud dicere, Deus infinite producit a, id eſt infinite vult a eſſe vel fieri, & hoc eſt probabile, cum actus quo ſic vult ſit infinitus, quia eſt idem quod Deus. Probabiliter tamen poteſt dici ſecundum *Aliac.* quod licet Deus ſit potentia infinita, non tamen æqualiter nec infinite producit omnia, nec eſt alicuius entis finiti infinite, ſed ſolum finite productiua, & tantum præciſe quantum entitas producta eſt perfecta. Vide *Gab. & Greg. vbi ſup.*

Facere aliqvid de potentia abſoluta, & aliquid de potentia ordinata differunt. Vnde quædam Deus poteſt facere de potentia abſoluta, & quædam de potentia ordinata. De quo videatur *Occ. quotl. 6. quæſtio. 1. & Gab. diſt. 17. quæſtion. 1. a. 3. d. b. 2. libro 1. & Cam. r. quæſtion. 13 libro 1.* Vnde Deum facere aliquid de potentia abſoluta dicitur illud quod ſimpliciter & abſolute poteſt. Sed Deum poſſe aliquid de potentia ordinata poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſtricte, quod poteſt ſtante ſua ordinatione qua æternaliter voluit ſic vel ſic eſſe facturum. & ſic ſolum poteſt illa quæ ipſe ordinauit ſe facturum. Alio modo poteſt intelligi magis large, quod poteſt ſtante veritate legis ſeu ſcripturæ diuinæ, & ſic poſſibile ordinate poteſt di[illegible] illud quod eſt poſſibile abſolute, & non obuiat alicui veritati legis ordinatæ vel ſcripturæ ſacræ. Et vtroque iſtorum modorum dicitur quod impoſſibile eſt de potentia ordinata [illegible] iudicium non fore. quia licet ſit ſimpliciter & abſolute poſſibile, tamem non ſtat cum æterna Dei ordinatione, & obuiat ſacræ ſcripturæ. Hæc & plura *Aliac. vbi ſup.* Prædictæ diſtinctioni concordat illa diſtinctio *Mag. in tex.* & quorundam antiquorum, quod quædam Deus poteſt de potentia, quæ non poteſt de iuſtitia. Illud enim dicitur non poſſe de iuſtitia, quod obuiat ordinationi ſuæ voluntatis vel veritati ſuæ legis, quarum vtraque eſt regula [illegible]. Sed illud dicitur poſſe de potentia [illegible] quod abſolute & ſimpliciter poteſt, [illegible] ordinauerit & reuelauerit [illegible] intelligendum eſt propterea quod in [illegible]. Vna abſoluta, alia or[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Nec [illegible] [illegible] Deum [illegible]

Deus nihil poteſt facere inordinate, ſed ſic eſt intelligenda, quod poſſe aliquid aliquando accipitur ſecundum leges ordinatas & inſtitutas à Deo, & illa Deus dicitur poſſe facere de potentia ordinata. Aliter accipitur poſſe pro poſſe facere omne illud quod non includit contradictionem fieri, ſiue Deus ordinauit ſe hoc facturum ſiue non, quia Deus multa facere poteſt quæ non vult facere, ſecundum *Mag. libro 1. diſtinct. 43.* Et illa dicitur poſſe facere de potentia abſoluta. Vide & de hoc infra in verbo, *Potentia*, & *Gab. & Camer.*

Facere malvm & male facere differunt, vt habet *Gab. diſtinct. 47. quæſtion. vni. lib. 1.* Vnde *Phil. 2. Ethi.* Non eſt iuſtus qui iuſtum operatur, ſed qui operatur quomodo iuſti, id eſt iuſte. Sic de facere iniuſtum vel malum. Et ſecundum *Gab. ibidem* differunt ſecundum ſtrictam logicam, malum facit, & facit malum ſecundum appellationem. Nam prima valet, id eſt facit actum qui eſt malus. Secunda valet, facit actum male. Verum illam differentiam Occam non attendit, quia ſecundũ eundem eſt dicere, Deus vult malũ, & malũ vult Deus. Et ſecundũ intentionem ſanctorum, vt dicit *Gab. vbi ſup.* Deus non poteſt facere malũ, nec præcipere malũ, quia non poteſt facere male nec præcipere male. Ita ſi ex vſu loquendi idem valet, Deus malum facit, & Deus facit malum, & Deus facit male, omnes ſunt negandæ, quia vſus tenendus eſt ne detur occaſio erroris ſimplicibus. Poteſt autem Deus in caſu tollere præceptum. Vnde ad Ozeam dixit: *Accipe fornicariam*, & hoc quantum ad illum, ſed manente præcepto non poteſt oppoſitum præcipere, quia hoc implicat, præcipere, & non præcipere, &c. Et quamuis Deus ſit cauſa immediata omnium effectuum, vt diffuſe *Gab. diſtinct. 1. quæſt. 2. a. 2. libro 2.* non tamen propter hoc facit malum culpæ (vt idem vult *a. 3. dub. 4. vbi ſup.*) vel peccatum, quia facere peccatum eſt facere id ad cuius oppoſitum tenetur. Deus autem ad nihil tenetur ſeu obligatur. Nec [illegible] tur: Deus facit omnem effectum, & peccatum eſt effectus, ergo facit peccatum, qui[illegible] [illegible] dicit [illegible] ſecundum [illegible] & in maiore [illegible] ſimpliciter, [illegible] [illegible] peccato [illegible] [illegible] ibidem [illegible] [illegible] validum [illegible].

[illegible] De quo [illegible] *Alex.* [illegible] [illegible] *a.* [illegible] *art.* [illegible]. Vnde [illegible] quod in se est, est [illegible] ratione, per quam potest comprehendere Deum esse & [illegible] adiutorium Dei. Dicit enim *Beda.* Vnusquisque potest [illegible] ligere Deum esse, & sicut natura non deficit in necessariis ad esse naturale, ita & Deus nunquam deest facienti quod in se est ad esse gratuitum & spirituale. Vnde *Gab. le. 59. cano.* post *Alex.* Iste facit quod in se est qui illuminatus lumine rationis naturalis aut fidei vel vtroque cognoſcit peccati turpitudinem, & proponens ab ipſo reſurgere deſiderat diuinum adiutorium quo poſſit à peccato mundari, & Deo ſuo creatori adhærere, hæc facienti Deus gratiam ſuam tribuit neceſſario neceſſitate non coactionis, ſed immutabilitatis. Statuit enim Deus hæc facienti infundere gratiam per quam à criminibus emundatur. Inde dicit *Apoſt.* ad Eph. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis*, id eſt operibus mortis faciendo quod in te eſt, *illuminabit te Chriſtus.* Vide *Gab. d. 9. q. 2. l. 4.* Et vt idem ſcribit *d. 27 q. vn. a. 2. concl. 4. l. 2.* qui remouet obicem qui eſt conſenſus in peccatum, & eliciendo per liberum arbitrium motum in Deum, bonum facit quod in ſe eſt, vltra enim ex ſe non poteſt ſuppoſita generali influentia Dei, ſine qua omnino nihil poteſt, nam ſecūdum *Alex. p. 3. q. 69. a. penul. in* quolibet homine eſt ratio recta per naturam qua quilibet poteſt cognoſcere ſuum principium, ſcilicet Deum, per hoc enim quod quilibet homo ſcit naturaliter ſe non ſemper fuiſſe, ſcit ſe factum eſſe & habere principium, & ſcit quod ab illo principio habet quicquid boni habet, à quo debet petere bonum & ſuorum defectuum ſuppletionem. In cuius ſignum nulla fuit hominū natio quæ voluit eſſe ſine Deo, à quo neceſſaria & ſubuentionem peteret, licet multi errantes & decepti coluerunt idola pro Deo. Cum ergo ſecundum illam motionem per liberum arbi. operatur homo recurrendo ad illum quem ſcit ſuum principium, & petit ab eo lumen cognitionis fidei & boni, facit quod in ſe eſt, & hoc generaliter in quolibet homine. In fideli autem peccatore qui habet fidem informem, nihilominus fides illa ad duo [illegible], ſcilicet ad diuinam iuſtitiam damnantem [illegible], & ad diuinam miſericordiam [illegible] [illegible] ſuum arbitrium ab actu peccati, conſiderando diuinam iuſtitiam damnantem [illegible], & [illegible] obediendum Deo, & diligendum Deum [illegible] ſideratione miſericordiæ quæ [illegible]. Ex quo primo generatur timor, & ſecundo [illegible] hoc faciendo facit quod in ſe eſt. Hæc [illegible] effectu, & poſt eum *Gab. vbi ſup.* Nullus autem eſt adeo obſtinatus vt dicit *S. Bona.* [illegible] quod non poſſit facere quod in ſe eſt, & [illegible] poſſit redire ad cor, & ideo tenetur [illegible], licet non pro quolibet inſtanti, ſed pro loco & tempore. Si autem tu quæras, quid ſit locus & tempus (idem ait) melius docet vnctio quam ars, tamen quando Dominus viſitat eum interiori allocutione, vel exteriori prædicatione, vel aliquo tali in quo eſt opportunitas redeundi ad cor, ſi tunc negligat, incidit in contemptū & obmiſſionis peccatum, *Bona. a. 2.* [illegible] *in fin.* Contingit inſuper dupliciter facere quod in ſe eſt ſecundum probabilitatem iudicii propriæ conſcientiæ, vt vult *Alex.* & [illegible] bona, & illud non ſemper ſufficit [illegible], quia nonnunquam diſcordat iudicium conſcientiæ à iudicio veritatis diuinæ, nec [illegible] poteſt iudicare homo ſe ſufficienter contritum, & ita neſcit homo ſecundum euidentiam an odio vel amore dignus ſit, etiam ſecundum præſentem iuſtitiam, & tunc accedens non conſequitur gratiam, ſaltem ex opere operato, [illegible] peccat nouo peccato mortali accedendo ad ſacramentum euchariſtiæ. Vide latius [illegible] *q. 2. a. 1.* [illegible] *4.* Infidelis autem [illegible] *27. q. vn. l. 2.* facit quod in ſe eſt, dum arbitrium ſuum conformat rationi, & [illegible] fide petit & quærit illuminari ad cognoſcendum veritatem & iuſtitiam & bonum. Fidelis vero facit quod in ſe eſt, ſi ſecundum regulam fidei [illegible] peccatum, proponens in omnibus [illegible] Deo & eius præcepta ſeruare peccatū deteſtando remouet obicem, volendo Deo tanquam [illegible] bono obedire ꝑpter Deum habet bonum motum in Deum. Vide latius *Gab.* [illegible] Homini autem facienti quod in ſe eſt nūquam Deus deeſt, vbicunq; natura [illegible] ibi Deus ſupplet [illegible] [illegible]

pertingere ad vltimam perfectionem hominis, ideo Deus non deficit, vt dicit *Brul. diſtinct.* 4. *quæſtion.* 11. *libro* 2. Vnde *Gerſ. p.* 2. *in reg. moral.* ait: Nulli facienti quod in ſe eſt (hoc eſt bene vtenti donis Dei iam habitis) deeſt Deus in neceſſariis ad ſalutem, ſiue ſint illa credenda, ſiue operanda. Idem *p.* 3. *tract. de direct. cord. conſid.* 27. dat hanc regulam quod homo in oratione ſua conſiderat ſi faciat vel fecerit probabili coniectura quod in ſe eſt, & quicquid ſpectat pro tunc ad ſe vel ad ſuum officium iuxta naturalē procedendi modum, non enim requiritur euidentia, & ſi ſic, tunc ferat audacter & ſine ſcrupulo Deum tentandi totam cordis ſui directionem in Deum, expectando ſuum diuinitus auxilium, quaſi dicat cum Ioſaphat rege. 2. *Par.* 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus*, ſupple vltra ea quæ egimus aut fecimus, *hoc ſolum habemus reſidui vt oculos noſtros ad te dirigamus.* Hæc *Gerſ.*

Facies Dei vt ſcribit *Hier. Epiſt.* 1. dicitur cognitio veritatis ſeu cognitio diuinitatis ad homines. De qua cognitione in *Pſalm.* 79. ſcriptum eſt: *Oſtende nobis Domine faciem tuam*, hoc eſt dona nobis cognitionem tuam, quæ cognitio per filium omnibus hominibus innotuit, ipſo dicente in Euangelio. *Matth.* 11. *Nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Aliter vero facies Dei ſignificat inuiſibilem eſſentiam diuinitatis filii Dei, de qua ipſe Dominus ad Moyſem per ipſum angelum reſpondit, *Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. Exod* 33. Hæc Hieron. Capitur & facies vt ſcribit *S. Bona. ſup. illud Mag. in fin.* Qui à facie exorſus ſedentis, &c. pro maieſtate diuinitatis, q̃ videbimus cum glorioſi erimus.

Facies Hominis eſt triplex, *Gerſ. tract.* 30 *ſup. Magnif.* in triclinio cordis ſecundum triplex habitaculum ſiue cœnaculum, facies mentis ſuperior eſt, facies rationis media, facies animæ, non illius brutalis, ſed obedientis rationi, quæ dicitur portio rationis inferior.

Facilitas à facilis. Sunt autem facilia quæ vel ſine labore, vel breui tempore fiunt, ſecundum *Aug. libro* 1 *Ibor.* Erit itaque [illegible] vel [illegible] quod [illegible] le dici vel fieri poteſt [illegible] [illegible] eſt difficile, quod [illegible] labore [illegible]

[illegible]

centiuum delinquendi. Dicit *Aug.* quod promptitudo Dei ad remittendum peccatum argumentum eſt, quod peccata multum diſplicent Deo, qui præſto eſt ea deſtruere, ſi enim amaret ea, non ita ſemper deſtrueret, ſed conſeruaret, atque ſua munera foueret. Semper deſtruit peccata quæ inuenit, ne ſoluatur quod creauit, ne corrumpatur quod amauit. Vbi notat *Gab. diſtinct.* 14 *.quæſtion.* 3. *artic.* 1 *in ſol, argumen. libro* 4. Quod nonnunquam malis & ingratis mentibus bona ſunt occaſio mali, non per ſe, ſed per accidens ex malitia abutentium. Sicut econuerſo, bonis omnia cooperantur in bonū. *Romanos* 8. Per ſe autem facilitas veniæ eſt incentiuum amoris ſicut cætera Dei beneficia, inter quæ illud non eſt minimum, ſed grande & magnum. Vnde per ſe incitat ad diligendum miſericordem Deum, qui per ſuam bonitatem non ſtatim condemnat peccatorem, ſed expectat & ſemper reuertentem recipit vt ſaluet. Nihil autem ità peccatum obnititur ſicut dilectio Dei. Hæc *Gab. vbi ſup.*

Facultas eſt poteſtas qua aliquid habetur ad nutum ſecundum *S. Tho. p.* 1. *q.* 83. *artic.* 1. Et quoniam diuites facile quæ volunt agunt, factum eſt vt facultates pro opibus capiamus. Et dicitur facultas à facilitate, vt dicit *Ger. tract.* 12 *ſup. Magni.* Vel dicitur à fas, vt idem dicit *lect.* 3. *de vita ſpirit. ani.*

Fallere & decipere & huiuſmodi poſſunt dupliciter accipi, vt ſcribit *Pet. Aliac. quæſt.* 12. *a.* 3. *libro* 1. Vno modo vt includunt in ſuis deſcriptionibus iſta ſyncategoremata, ſcilicet, iniuſte, indebite, inordinate. Alio modo vt nō includūt ea, ſed tātūmodo fallere vel decipere, eſt in aliquo cauſare aſſenſum falſum ſiue errorem; accipiendo primo modo iſtos terminos, clarum eſt quod Deus non poteſt fallere vel decipere, ſicut non poteſt peccare vel iniuſte aliquid facere. Sed ſecundo modo illud eſt dubiū, nec eſt claræ ſcripturæ contrarium. Poteſt namque omnem deceptionem vel errorem Deus ſe ſolo cauſare in mente rationalis creaturæ, quia cuiuslibet deceptionis vel erroris Deus eſt cauſa. Nam omnium rerum & motuū Deus eſt cauſa ſecundum [illegible] Vide & libro [illegible] [illegible] creaturæ falſum [illegible] [illegible] & hoc [illegible] & de [illegible]

& [illegible] hoc [illegible] apparet mihi [illegible] ipſe [illegible] Et dicitur per ſe ipſum [illegible] quia non eſt contra legem ordinatã, [illegible] eſt de potentia ordinata quod Deus decipiat aliquem tanquam cauſa media[illegible] te creatura. Tum primo, quia de facto cuiuslibet erroris & deceptionis Deus eſt cauſa, vt dictum eſt. Tum ſecundo, quia ſecundum. *Aug* & ſanctos aliqui merentur decipi, & per conſequens iuſtũ eſt eos decipere, ergo Deus hoc poteſt. Tum tertio, quia multa ſunt in antiquo teſtamento, de Iacob & Rebecca, quæ ſpiritusſancti familiari cõſilio excuſantur à mẽdacio, & tamen in illis deceperunt Iſaac, vt patet *Gen.* 27. ergo Deus per bonos decepit, & multa ſimilia exempla poſſunt induci. Tum quarto, quia etiam in nouo teſtamento angelus bonus auctoritate Dei apparens Magis in ſomnis, dicens eis vt per aliam viam reuertantur in regionem ſuam, & ſic deceperunt Herodem. Vnde ſequitur *Matth.* 2. *Videns quod illuſus eſſet à Magis, &c.* Item. 3. *Regum vlt* legitur Deum dixiſſe. *Quis decipiet Achab? Et egreſſus ſpiritus ait: ego decipiam.* Et ſequitur. *Ingrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum. Et dicit Dominus: Decipies & præualebis, egredere, & fac ita.* Dicit etiam *Pet. vbi ſupra*, quod Deus per ſeipſum frequenter fallit, non directe, ſed indirectè & per accidens, dicendo aliquid vel faciendo, quod aliqui rationem nõ intelligentes crediderunt falſum. Sic patet in Euangelio de illis quibus dixit Chriſtus *Ioan.* 2. *Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud*, qui per hoc crediderunt falſum & fuerunt decepti, intelligentes de templo lapideo, quod dixerat de templo corporis ſui. Poteſt inſuper Deus (vt idem ait) immediate per ſeipſum & directe de potentia abſoluta rationali creaturæ falſum dicere, & eam decipere, nec includit hoc aliquam imperfectionem in Deo: imo videretur imperfectus ſi hoc non poſſet ſicut creatura hoc poteſt etiam ſine peccato, quia aliquis poteſt demereri vt decipiatur, & mirabile videretur quod Deus non poſſet talem punire & ipſum decipere per ſeipſum immediate, cum manifeſte dicat *Auguſt.* 83. *q. quæſt.* 5. quod Deus decipit per malos angelos, & per malos homines Et ſimiliter De[illegible] Iſrael decipere Ægyptios, & mul[illegible] dici. Vide latius *Cardin. vbi ſupra.* [illegible] que Deus imperat per deceptionem ad punitionem malorum. De hoc vide & in diſtinctione *Mentiri*, & dicere falſum, in verbo *Ducere*, &c.

Falsitas ſecundum *S. Bona. d.* 37. *a.* 2. *q.* 3. *l.* 2. nihil aliud eſt quam defectus veritatis in re quę nata eſt verificari, ſicut malicia dic[illegible] priuationẽ boniratis & rectitudinis circa actionem [illegible] q̃ nata eſt rectificari, & ideo actio mala, inquantum a[illegible]ctio eſt à Deo, inquantum vero mala & iniuſta à Deo non eſt: ſic enunciatio falſa inquantum enunciatio à Deo eſt, inquantum vero falſa, non eſt à Deo. Plura ibi *S. Bona* Et quamuis (vt idem ait) non poſſit concedi quod Deus faciat falſitatem orationis ſiue orationem falſam ſecundũ quod eſt falſa, poteſt tamen concedi quod Deus faciat aliquid, quo facta aliqua oratio eſt falſa neceſſario, ſicut cum iuſtificat impium, facit aliquod, quo facto hæc enunciatio eſt falſa, iſte eſt impius, enunciatio igitur ſecundum q; falſa, non eſt à Deo. Et ad eand. ſententiam loquitur *Pelb.* vt infra videbitur. Falſitas quoque eſt qua putatur eſſe quod non eſt, ſecundum *Auguſt. l.* 7. *conf.* Et falſitas conſiſtit in inæqualitate rei & intellectus, ſecundum *S. Thom in. q.* [illegible] 1. *a.* 10. Et falſum eſt ſignificatio rei non ita ſe habentis, ſecundum *Aug. l. de doct. Chriſt.* Item falſitas eſt falſa vocis vel alicuius ſigni ſignificatio, vel inadęquatio rei & intellect⁹. Sicut per oppoſitum, veritas eſt adæquatio rei ad intellectum. Differunt autem falſitas, mendacium & periurium ſecundum *Guil. Scot. d.* 37. *l* 2 & doctores alios, vt & refert *Pelbart. l.* 2. *roſ. Theol.* Et habent ſe ex additione adinuicem. Nam ſupra falſitatem mendacium addit intentionem fallendi quæ eſt à parte voluntatis, quia vt dicit *Aug.* Mendacium eſt falſa vocis prolatio cum intentione fallendi, ecce mala voluntas. Ruſus periurium ſuper vtraq; addit hæc, quod aliquod aſſumat per modum teſtimonij. Vnde omne periurium eſt mendacium, non econuerſo, & omne mendacium eſt falſum, & non econuerſo, &c. An autem Deus poſſit facere vel cauſare falſitatem? Reſpondet ad hoc *Guil. Scot & Pelb.* & ſecundum ſententiam *Bona. vbi ſup* Quod [illegible] cauſalitas, licet efficiat id quod eſt falſum, tamẽ falſitatem non cauſat. Probatur, quia omne quod eſt aliquid poſitiuum [illegible] Deo *Io.* 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*, ſed illud quod eſt falſum eſt aliquid, puta vox, &c.

Falsitas ſecundum aliquos eſt quadruplex, vt recitat *Gab.d.39.q.2.a.1.l.5.* Quædam in vocis aut ſermonis ſignificatione, puta quando non eſt adæquatio ſermonis ad rem, ita quod res nõ habet vt ſermo ſignificat. *Secunda* falſitas eſt ſermonis ad mentem proferentis, quando mens proferentis diſſentit ſermoni.h.e.aſſerit voce ꝓ vero, quod credit falſum. *Tertia* eſt falſitas in obligatione, vt cum quis obligat ſe, ad cui⁹ oppoſitum obligatur, vt ſi quis promittit ſe facturum aliquid illicitum, vel quod vergit in deteriorem exitum, ibi.n. in ſermone promiſſionis apparet obligatio. Non.n. poteſt ſe quis obligare contra voluntatem ſuperioris *Quarta* eſt falſitas indiſcretionis ſeu periculi, dum ſc. loquitur ſeu promittit in quo eſt periculum falſitatis. Prima falſitas proprie dicitur, & eſt falſitas. Sequentes dicuntur falſitates extenſo nomine & minus proprie. Et quia mendacium dicit falſitatem, licet proprie acceptum dicat duplicem falſitatē, primam, ſc. & ſecundam, tamen poteſt extendi ſiue proprie ſiue improprie ad oēs quatuor modos falſitatis, vt mendacium communiter ſit falſa vocis ſignificatio ſecundum aliquem quatuor modorum, ſiue fiat cum intentione fallendi ſiue non, de quo vide ſuo loco.

Falsarius vt ſcribit *Gab.d.15.q.9.a.1.l.4* eſt qui falſitatem inducit ſeu committit directe vel indirecte ad proximi deceptionem iniuſtā. Dicitur enim falſarius à falſitate, quaſi falſitatem cauſans. Opponitur autem falſitas veritati, vt & ſupra meminimus. Sicut ergo veritas eſt adæquatio rei ad intellectum, vt dictum eſt, ita falſitas eſt inadæquatio rei ad intellectum, hoc eſt, quando aliter ſe res habet quam apprehenditur ab intellectu, tunc eſt falſitas non quidem in re, quia res talis eſt qualis in ſe eſt, ſed in apprehenſione intellectus, qui aliter rem apprehendit vel iudicat quam eſt in ſeipſa, licet res quandoq; denominatione quadam extrinſeca dicitur falſa, vt falſum aurum quod eſt viliore metallo permixtum, falſum vinum quod eſt aqua permixtum, pro quanto talia aliter apprehenduntur quā ſint, apprehenduntur.n. vt pura, cum tamen ſint permixta. Et poteſt hæc falſitas cōtingere quadrupliciter, vt ibid.not.*Gab.* in mente, in verbo, in ſcripto, & in opere. In mente dum mens apprehendit ... aliter apprehendendo quam ſe habeat. In voce aut ſcripto, dum res aliter ſignificatur quam ſe habet. In opere, dum aliquid ſimulatur quod tamen in operatione aut operato non inuenitur. In verbis. a. totupliciter poteſt contingere falſitas, quotupliciter quis falſis relationib. mendacib. promiſſionib. fallacib. verborum cautelis, loquendo vel tacendo decipitur. In ſcriptis etiam multipliciter, in operatione ſiue reb. ſimiliter varijs modis, ſc in ſubſtantia rei, in menſura, in pondere, in numero, in phariſaica ſimulatione. Id quod & latius declarat *Gab.not.5.vbi ſupra.* Expendens. a. monetam falſam pro vera & iuſta, falſarius eſt, & tenetur reſtituere. Vide eundem *a.2.concl.3.* Item expendens monetam non currentem ſcienter aut alias minus valentem pro bona & currente, fraudat proximum, & tenetur reſtituere, & hoc eſt de mente *Ang. & Ant:* Vide *Gabr. concl.* 4. Nec excuſatur expendens in caſu quod huiuſmodi moneta falſa vel minus valens data eſt ſibi pro bona, quia culpa alterius & error proprius nō debet alteri nocere Culpa.n. ſuos debet tenere actores, & non alios. Imputet ergo ſibi recipiens monetam falſam, confractam vel integram, ſed minus valentem pro bona quod non caute proſpexit. Si vero ſcienter recipit malam vt expenderet pro bona, aggrauatur peccatū & reſtitutionis debitū, *&c.* Transferens vero monetam de certo loco vbi minoris valoris æſtimatur, ad locum vbi magis valet, nō peccat ſi non alias fraudem committit: licet.n. cuilibet ex induſtria ſine alterius damno lucrū quærere, dum tamen eam non radat aut diminuat. Ita ſentit *Anto. & Gab.conc.* 5. Omnis inſuper & quilibet proximum defraudans per falſitatem commiſſam ſiue in rerum ſubſtantia, qualitate, pondere vel menſura, ſiue in verbo aut in ſcripto præter pœnas canonicas & legales, quas incidit, & peccatum mortale quod committit, tenetur de omni damno inde ſecuto. Ita communiter tenent & ſentiunt doctores, & affirmat & probat *G.b.con.6.vbi ſup. & conc.7.* de his qui per dolum & falſitatem aliquid acquirunt, quomodo teneantur reſtituere.

Fama ſecundum *Rich.d.25.a.6.q.1 lib.* 4. eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & morib. comprobatus. Infamia vero eſt quantum ad vitam & mores læſæ dignitatis ſtatus. Vel ſecundum alios. Fama eſt ... de aliqua re rumor ſine vera cognitione, ſiue bonus ſiue malus. Et hoc ...

[illegible] differt [illegible] amore, quod [illegible] ſemper de re [illegible] dicitur, fama [illegible] dicitur etiam de re incerta, [illegible] que in hominum opinione, [illegible] frequenter ponitur pro laude & [illegible].

Virgil.

[illegible] fama ſuper æthera notus.

Fama vt aliqui volunt, Græcum vocabulum eſt. Illi enim [illegible] dicunt, quod nos fama. Alii volunt dici a fando. Hinc famoſum & infamem dicimus in ead. ſignificatione. Cic. Non Pol, inquit, audeo, nam me ad famoſos vetuit mater accedere. *Plaut.*

Q[illegible] etiam me miſerum famoſum feci flagitiis ſuis

quamuis quandoq; in bonum accipiatur famoſus, vt alias dicitur. Vnde *Hier. de iud.* Hæc erat in omnibus famoſiſſima, quoniam timebat Deum valde, nec erat qui diceret ma[illegible] verbum. Accipitur & fama dupliciter, *Gab. d. 15. q. 16 a 1. l 4.* Quandoque communiter, & ſic non eſt aliud quam opinio habita de conditionib. aut moribus [illegible] ſignis exterioribus expreſſa. Quod additur quia ſola opinio mente clauſa non facit famã de aliquo, ſed expreſſio huius opinionis ſiue vocib. ſiue ſcriptis, ſiue aliis ſignis, & ſic non diſtinguitur contra infamiam, ſed tanquã ſuperius diuiditur in hæc membra, ſcil. famam bonam, & famam malam, quę dicitur diffamia vel infamia. Alio modo capitur ſtricte vt diſtinguitur contra malam famam, & ſic eſt opinio bona honeſtate vitæ ac morum. Et inter bona hominis (vt ibid. dicit *Gab.*) Fama non mediocre, ſed magnum bonũ eſt, quoniam etſi poſtponitur bonis ſpiritualib. animæ, gratiæ ſcil. & virtutibus, tamen præfertur omnib. bonis exterioribus, puta temporalib. diuitiis. Vnde *Prouer. 22. Melius eſt nomen bonum quam diuitiæ multæ.* Et *Eccl. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanet tibi quam mille theſauri magni & pretioſi* &c. & quandoque (vt idem *Gabr.* dicit:) fama proximi læditur ſine peccato & iuſte, vt in correctione fraterna, dum peccatum occultum ſeruato ordine Euangelico denunciatur Eccleſiæ. De quo vide eundem in *expoſit. can. lect. 74.* Et fama proximi ſecundum eundem læditur, [illegible] exteriora verborum vel ſignorum [illegible] mala de proximo generatur. Et qui[illegible] peccati propter emendationem fratris, ſeruatis ſeruandis. Alio modo læditur iniuſte. Et hoc ſecundum *Scot. d. 15. q 3. l. 4.* contingit tripliciter.

Primo falſum crimen proximo imponendo.

Secundo, verum crimen, ſed tamen occultum in publico ordine iuris non ſeruato, imponendo.

Tertio, verum crimen occultum impoſitum in publico negando, quia in hoc negans, notat imponentem de calumnia. Et ſecundum has differentias læſionis famæ, vt iniuſte fiunt oportet differenter famam reſtituere. Vnde lædens iniuſte infamando proximum, tenetur reſtituere damnum illarum. Item detrahens proximo falſum ei imponendo, tenetur retractare id quod falſo impoſuit, ita publice & coram illis, ſicut & coram quib. diffamauit, vt ſentit *Sco.* Et ſicut bona conſcientia nobis neceſſaria eſt propter nos, ita bona fama propter proximos, ſecundum *Aug.* Propter hoc *Gerſ.* ait: Nonnunquam facilius ſatisfit pro homicidio corporali & furto, quam pro homicidio & furto ſpirituali, ſcil. detractione quia in illis quantitas damni æſtimari poteſt, in iſtis nequit, cum non ſatis cõſtare poſſit in quot cordib. hominum [illegible] bonam opinionem & famam eius [illegible], occiderit. Vnde & difficulter ſatisfieri poteſt læſo, quomodo. n. reſtituet cum ignoret quantum debet. Hæc *Gerſ.* Vide latius de hoc *Gab. d. 15. q. 16. a. 2. conc. 4.* De neceſſitate itaq; eſt, vt qui abſtulit iniuſte famam alteri⁹, tenetur eam pro poſſe reſtituere, quoniam peccatum non dimittitur, niſi quod ablatum eſt, reſtituatur, ſec[illegible]dum *Aug. ad Macedo.* Videatur & *Scot.* [illegible] latius *vbi ſup.*

FAMVLVS, ſeruus. Differunt [illegible], ſeruus, mancipium, vernaculus. [illegible] vim conſiderare voluerimus, [illegible] *ol.* Nam mancipium dicitur qu[illegible], qui bello capitur, & add[illegible] vt [illegible] faciunt Sarraceni vel Turci Chriſtianis. [illegible] tur ſeruus aut famulus qui pretio [illegible] Domino famuletur. Vernaculus, [illegible] i. e. florens in domo, eſt qui in domo [illegible] non vt iam emptitius, qualis Abraham [illegible] ſe legitur. *Gen. 14.*

FANTASIA φαντασία [illegible] imaginatio, vt dicit [illegible] *ſint.* Accipitur [illegible] *p. 2. q. 1. l 2.* Aliquando [illegible]

ſibilium receptorum. Aliquando fantaſia dicitur apparitio, ſecūdum quod dicitur à phanos quod eſt apparitio. Primo modo eſt in ſolis corporib. Secundo modo in ſpiritib. Hæc.a. fantaſia proteruia dicitur eſſe in dæmonib. quoniam etſi dæmones intelligentes ſint, & multa vera cognoſcant, tamen alios nolunt docere, ſed à veritate ſeducere. Et ideo quia non poſſunt niſi per apparentes ſimilitudines, hinc eſt quod ſtudium dæmonum maxime circa talia eſt intentum. Sicut magnus clericus qui vellet alios paralogiſare, ſtuderet in ſophiſmatib. & ideo fantaſtici dicuntur propter rationes fantaſticas & apparentes quas inueniunt. Et hanc fantaſiam dicit *Dion.* proteruam, quia cum ſecundum iudicium ſuum veritatem cognoſcant, tamen cognitam ſcienter impugnant. Vel h.e. proteruire, ſc. veritati intellectæ obuiare, ideo habent fantaſiam proteruam. Habent etiam concupiſcentiam amentem, quia cum non deberent appetere niſi honeſtum & conferens, appetunt res maxime nociuas, ſicut peccare, & alios in peccatum præcipitare, quamuis hoc non intendāt finaliter, ibi eſt furor irrationalis, quia cum ſolis malis debent ex ratione iraſci, iraſcuntur & furiunt contra bonos. Hæc *Bona.* Et fantaſia (ſicut tradunt medici, & ſcribit *Gerſ.p.3.tr.de orat.*) nunquam poteſt quieſcere, ſicut nec aer vel mare, dum agitantur aſſiduitate ventorum requieſcunt. Et ſunt infinitæ ſpecies fantaſiarum vel melancholiarum ſecundum traditionem medicorum, quos Horat. furores appellat vel inſanias, deducens ex hoc omnes homines in aliquo ſtultos eſſe.

Mille puellarum, inquit, *puerorum mille furores.*

Et in *Eccleſ.* dicitur: quod *ſtultorum infinitus eſt numerus.* Saluberrimum autem eſt, vt docet idem *Gerſ.p.3.tr.de paſſ.ani.conſid.*20. aſſuefieri vt animus noſter à fantaſmatibus, quantum poſſibile eſt ſe denudet, & auertat in exercitatione ſua. Rurſus apparet quam periculoſum ſit homini dimittere ſe nimis labi & profundari in imagines vel fantaſias, præſertim vitioſas, & circa peritura ſemperque labentia, vt ſunt beneficia, honores & diuitiæ. Nam cum generentur habitus ex actibus frequentatis, & habitus cauſent, naturaliter fit vt pondere ſuæ inclinationis ſic immutent imaginatiuam virtutem, & ex conſequenti totum hominem quod neceſſitate quadam trahitur homo velut brutum, quemadmodum fit in illis quos Philoſophus beſtiales appellat.

Sicut vtique verum eſt quod omnis imaginatio profundata habet ſuam inſaniam vel ebrietatem & quaſi dæmoniacam paſſionem, ſicut dicit *Orig.* Lædit quoq; notabiliter ſeu peruertit totaliter iudicium rationis. Patet in Philocaptis, patet in ambitioſis, in auaris, in inuidis, in impatientibus, in quibus verificatur illud prouerbium. Furor fit læſa ſæpius patientia.

Fantasma vt ſcribit *Gab.d.3.q.2.lib.2.* ſignificat principaliter ipſam rem imaginatam ſingularem viſam, & connotat actum fantaſiandi.

Vnde patet quod tot ſunt fantaſmata, quot ſunt indiuidua fantaſiata. Nec eſt verum dictū plurium, quod quælibet ſpecies habet tantum vnum fantaſma. Verum nonnulli moderni accipiunt fantaſma pro ipſa cognitione ſenſus interioris, ſicut conceptus ſatis communiter accipitur pro actu cognoſcendi. Cauſatur, a primus actus fantaſiandi à ſenſatione exteriori, qui eſt notitia intuitiua. Et à potentia fantaſtica iſtæ duæ cauſæ cum Deo ſufficienter cauſant primum actū fantaſiandi ſiue actum interiorē, & obiectum extra non eſt cauſa illius actus, ſed tantum eſt cauſa cauſæ. *Gab.conc.5 vbi ſupra.* Dicunt quidam (vt refert *Rich d.l.vel vlt l.4.*) quod modus intelligendi in fantaſmate non eſt naturalis, ſed accidentalis animæ coniunctæ corpori, quia corruptibilitas non pertinet ad corporis eſſentiam, ſed ſibi accidit. Et prædictus modus non conuenit animæ coniunctæ, niſi ratione corruptibilitatis corporis, per quam anima ſic aggrauatur, vt propter ſui debilitatem nō poſſit per ſui naturam & de lege communi apprehendere intelligibile niſi in aliquo ſenſibili, & q. in exemplari. Vide latius *Rich.* & ſecundum eund. fantaſmata ſunt ſimilitudines rerum ſenſibilium ſecundum eſſe quod habēt in organis virium ſenſitiuarum interiorum. *Rich.l.2.d.25.a.5.qu.*1. & (vt idem dicit) fantaſma eſt nobis neceſſariū ad noſtrū intelligendi actum naturale, cuius cauſa eſt debilitas noſtri intellectus quam habet ex [illegible] corporis corruptibilis aggrauantis animā. Hinc *Ariſt.3.de ani.* dicit quod ne-

quaquam

quaque [illegible] ſine fantaſmat [illegible] intel-ligitur [illegible] ſenſibi-lium [illegible] dicit *Came. q. 3. art. 2.* [illegible] quod dicitur. Neceſſe eſt [illegible] intelligentem fantaſmata ſpeculari. Verum eſt inquit *Gerſ. tract. 1. ſuper Mag.* neceſſe eſt primitus ſed forte non aſſidue, nec ita quin [illegible] memoria ſpirituali cum habitib⁹ per intelligentiæ continuationem acquiſitis ipſe [illegible] immaterialis valeat de habitu & memoria [illegible] continuare ſine miniſterio ſpiritus [illegible]lis, &c. Et ſecundum eundem *p. 1.* An monachus pro ſtudio poſſit negligere diuina *conſid.* 10. Fantaſmata non fugabuntur per ſtudium, ſed per deſiderium, per affectum, ſcilicet, non intellectum, quoniam neceſſe eſt intelligentem fantaſmata ſpeculari, &c.

¶ FATVM eſt effectus diuinitus præuiſus. Et fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio per quam prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus ſecundum *Boet. lib. 4. proſ. 6. de conſol. Phil.* Fatum eſt ordo ſerieſque cauſarum. Cauſa autem ex omni æternitate fluens veritas ſempiterna, ſecundum *Cic. lib. de diuinat.* Vel fatum quod ex omni æternitate ſemper verum fuerit. *Cic. li. 3. de nat. deo.* Fatum proprie eſt diſpoſitio ſyderũ qua quis eſt conceptus vel natus. Sed improprie eſt prouidentia Dei, ideo eſt in rebus, ſecundum *S. Thom. 1. p. q* 116. Aliter autem loquitur de fato *Boet.* & aliter *Aug.* vt ſcribit *S. Bona. di. 14. qu. vl. lib. 2.* Boetius enim loquitur de fato prout eſt aliquid ſecundum veritatem, & ſic fatum nominat ordinem in rebus mobilibus ad diuinam prouidentiam relatum, ordinem inquam non ſolum ſecundum naturam & cauſam neceſſariam, ſed etiam ſecundum libertatem voluntatis & contingentiam. Dicit enim ſic in *lib. de conſol.* Prouidentia cuncta pariter quamuis diuerſa, quamuis infinita complectitur. Fatum vero ſingula dirigit in motum locis, formis & temporibus diſtributa. Et hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mentis adunata proſpectu prouidentia eſt, eadem vero adunatio digeſta atque explicata temporibus, fatũ vocatur. Et ſic patet quod Boetius fatum accipit generaliter ad egreſſum & decurſum omnium rerum, ſiue voluntariarum [illegible]lium, ſiue neceſſariarũ, ſiue contingentium. *Aug.* vero in v. *de ciuit. Dei*, accipit fatum ſecundum æſtimationem Philoſophorum, qui vocant fatum vim poſitionis ſyderum, & conſtellationum ſecundum quam cuncta neceſſario eueniunt in his inferioribus, & ſic fatum nihil eſt. Et oſtendit ipſe quod nihil ſit, & ita æquiuoce accipit fatum *Boet.* & *Aug.* & propter æquiuocationis acceptionem dicit *Aug. in 6. de ciui. Dei*: quod ſi quis fatum vocat ordinem cauſarum quem Deus inſtituit cum hoc ſit verum, ſentẽtiam teneat, & linguam corrigat, quia ſecundum communem vſum accipitur, ſicut mathematici accipere conſueuerunt. Hęc *Bona.* Fatum vero non eſſe quo ad Deum oſtendit *Ger. p. 3. de conſ. Theol. lib. 2. proſ. 4.* vbi dicit. Colligimus enim ex immenſa diuinæ cognitionis viuacitate longe ſuper noſtrum cognoſcendi modũ ſimul & ex voluntatis libertate, quod apud eam nihil eſt fortuitum, nihil caſuale, nihil inſuper ad extra neceſſarium vel fatale. Ratio primi eſt, quoniam nihil agitur in mundo quin ab æterno præuiderit illud Deus cum tota ſerie cauſarum etiam minimarum. Secus apud homines propter quorum intentionem prodeunt effectus ex variarum ignotarumque eis cauſarum concurſu, quemadmodum eſt videre in inuentione theſauri dum terra foditur vt excolatur, non vt aurum inueniatur, &c. Latius *D. Thom. Gerſ.* ſcribit. Et fato qui credit, mortaliter peccat, vt habetur. *26. qu. 6. Non obſeruetis.* Et dicitur fatum à fando, ſignificatque aliquando oraculum, id eſt quod dii fantur. *Virg. oblitus fatorum.* Nonnunquam ponitur fatum pro morte, quia nihil homini tam neceſſario impendet quam mors, quare fato concedere eſt mori. Et fatalis dies pernicioſus dicitur, & fatiferum, mortiferum. Fatale etiam dicimus quicquid nobis fato debetur, ſiue bonum ſiue malum ſit, vt ſcribit *Dominicus nauus Mirabellius Albenſis.*

FATVVS, ſtultus. Et quidam dicuntur fatui (vt ſcribit *Rich. di. 45. art. 3. qu. 4. lib. 4.*) non quia vſu liberi arbitrii careant, ſed quia neſciunt ita decenter inter homines conuerſari ſicut ſuum ſtatum deceret. Alii dicuntur fatui, quia res ſuas prodigaliter diſſipant. Alii, quia vſu liberi arbitrii careant. Iſti vltimi (dicit *Rich.*) teſtamentum facere non poſſunt, vt habetur *extra de ſucceſ. ab inteſt. cum dilectus.* Non autem ſunt compotes mentis qualis eſſe debet, qui teſtamentum vult facere. Sed bene primi fatui teſtamentum facere poſſunt. Sed fatuus ſecun[illegible]

ſua prodigalitate eſt ſibi ſuorum bonorum administratio interdicta, teſtamentum facere non debet. Plura ibi *Rich.*

FAVTOR qui fauet. Et fautores (vt ſcribit *Palud.di.18.qu.3.lib.4.*) dicuntur. Vno modo ſola omiſſione, ſicut illi qui publica poteſtate funguntur eo ipſo fauent hæreticis, quod non fauēt inquiſitoribus conſilio & auxilio contra illos, quia *qui non eſt mecum contra me eſt*. priuatæ vero perſonæ fauent quando nolunt indicare, ſed celant. Secunda fautoria eſt verbi excuſando; ſicut dicendo, Iſti homines non ſunt tales quales dicuntur, & huiuſmodi, per quæ ſimplices inducuntur ad amorem eorum & odium inquiſitorum. Tertia fautoria eſt facti, ſi quis alimoniam mittat vel liberet, & huiuſmodi. Dicuntur autem credentes qui habent fidem eorum implicitam, non explicitam, reputantes eos bonos, & habere bonam fidem. Receptatores, qui vel ſemel recipiunt. Defenſores, qui defendunt verbo vel facto, contra quod fecerunt qui denunciatum publice excommunicatum à canone per inquiſitorem pro fautoria hæreſis ſolenniter ſep[e]lierut adhuc lite ſuper hoc durante, *&c.* Hæc *Pet. Palud.*

FELICITAS ſecundum Philoſophum. 1. *Eth. Brul.di.4.q.1.lib.2.* eſt operatio optimæ potentię ſecundum optimam virtutem in vita continua & perfecta. Dicitur operatio optimæ potentiæ, ſcilicet voluntatis ſequentis intellectū. Et quod Boetius ſtatum addit, iſte vocat operationem, quia eſt operatio quietis. Dicitur, ſecundum optimam virtutem, ſcilicet ſapientiam, per quam poteſt intelligi clara viſio Dei & fruitio Dei, quaſi ſapida ſcientia. Philoſophus autē poſuit fœlicitatē hominis non in habitu ſolo cum Stoicis, nec in ſola ſubſtantia vel natura à ponentibus fata, ſed in optima operatione reſpectu optimi obiecti per optimam potentiam, optimo habitu roboratam. Sic dicebat Chriſtus. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum & quē miſiſti Ieſum Chriſtum.* Loquuntur ad ipſum conformiter Theologi, vt ſcribit *Gerſ. tract. 11. ſuper Magn.* ponentes vitam æternam in æterna Dei viſione, quæ fruitionem complectitur, delectationemque ſupremam includit. Eſt & fœlicitas [illegible], quæ eſt in punita nequitia, vt [illegible] *Gerſ.* in Centilog. *de impulſ. dec. 8.* *Qui delectantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Vnde *Aug. in Pſal. 26.* Habemus hic fœlicitates diuerſas generis humani. Et miſer quiſque dicitur quando illi ſubtrahitur quod amat. Amant ergo homines diuerſas res, & quando quiſque quod amat habere videtur, fœlix vocatur. Vere autem fœlix eſt, non ſi id habet quod amat, ſed ſi id amat quod amandum eſt. Multi enim miſeri ſunt magis habendo quod amant, quam carendo. Amando enim res noxias miſeri habendo ſunt miſeriores. Et propitius Deus cum male amamus, negat quod amamus. Iratus autem dat amanti quod male amat, &c. Et fœlicitas in hac vita (vt ſcribit *Bapt. Mant. lib. 2. de patient. c. 7.*) Nulla eſt alia niſi mandatorum Dei & euangelicæ legis obſeruatio, non diuitiis, non potentia intendendum eſt. Regnum Dei æſtimationem non habet, quantum exhibere potes, tanto emitur. Non opus eſt ſanitate, non liberis, non clientibus, non amicis, ſed Dei gratia & virtute conandum eſt, vtrumque à noſtro pendet arbitrio. Plura de fœlicitate idem *Mant.* ſcribit. Scripſit & eleganter libellum de fœlicitate *Beroald.* ſed de humana & non vera ad quam peruenire cupimus, quæ quidem humana fœlicitas multis miſeriis eſt permixta. Vnde *Rich. diſt. 49. art. 1. q. 2. in fin. lib. 4.* dicitur fœlicitas miſera. Varias ſententias vel opiniones de fœlicitate vide apud *Beroald.* & alios. Sed fœlicitas æterna quæ nullum malum admittit, nec miſeriam, & quæ intuendo Deo verſatur, vt vult *Paul. Cort. lib. 3. d. 7. ſent.* ſummo ſtudio eſt optanda, deſideranda. De qua multa alias ſcriptis reliquerunt doctores, *Aug.* & cæteri. Vide & de fœlicitate in verba *Beatido. ſup.*

FOENERARE improprie quandoque accipitur pro mutuare. Vnde *Deut. 15. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum.* [illegible] fœnerabis, id eſt mutuabis, vt exponit. *S. Thom.* Cui ſatis quod ſequitur, fauet. Nam additur, *& à nullo ipſe accipies mutuum,* vbi pro fœnore ponitur mutuū. Alexander vero dicit quod ibi ponitur conſequens pro antecedente. Nam fœnus ſequitur abundantiam, non enim poteſt fœnerari niſi abūdans. Ponitur ergo fœnerabis pro [illegible] Eſt enim ſenſus, tantam habe[illegible] [illegible] p[illegible]ris multis gentibus, ſi [illegible]

fœnerari

fœnerari. Permittit ergo lex abundantiam ſuis obſeruatoribus, id eſt fœnerationem. Hæc recitat *Gabr. diſt. 15. q. 1. lib. 4.* Significat & fœnerare ad vſuram accipere, vt eſt *in Digeſt.* & alias patet.

Fervor idē eſt quod calor, qui cum ſit igne, ex contrario pro frigoribus accipitur. Feruor autem charitatis eſt habitus acquiſitus charitatis vel eius actus, vt ſcribit *Card. qu. 9. ar. 3. lib. 1.* Et *Gabr. diſt. 17. qu. 4. art. 3. dub. 3. l. 1.* Feruor charitatis eſt promptitudo ſeu conatus voluntatis ad actum charitatis eliciendum, qui eſt præciſe per habitum charitatis acquiſitum ex actibus frequentatis, hoc eſt feruor charitatis ſupponit pro actu charitatis ſeu voluntatis connotando volūtatis promptitudinem & facilitatem ex inclinatione habitus charitatis acquiſitæ prouenientem; huiuſmodi feruorem veniale minuit: dum enim veniale committitur, generantur in homine habitus oppoſiti actui charitatis, per quos voluntatis conatus ſeu promptitudo tollitur ſeu remittitur. Ex peccato vero omiſſionis actus boni negliguntur, ex conſequenti non gignuntur habitus promptificantes potentiam, quibus non genitis potentia non facilitatur ad opus. Et ſicut habitus infuſus ſine acquiſito non inclinat, vt eſt opinio multorum, & dicitur in *3. ſen.* Sic ergo cum tales acquiſiti habitus non gignuntur, potentia non actuatur ad opus per ſolum habitum infuſum, &c. Gignuntur autem frequentia bonorum actuum, & eorum omiſſione vel oppoſitorum actuum commiſſione remittuntur ſeu tolluntur. *Gabr. & Pet. Altac. vbi ſupr. q. 9. art. 3. lib. 1.* qui dicit quod charitatem remitti quo ad eius feruorem nihil aliud eſt quam minus feruidos & intenſos actus charitatis & minus feruentur & minus delectabiliter elicere: & ſic diminutio hu⁹ feruoris poteſt per venialia fieri, ita & totalis corruptio, ſic quod totus feruor per continuationem peccatorum venialium & omiſſionem actuum ſecundum charitatem eliciendorum, non tamen charitas tollitur quæ manet integra (niſi adueniente mortali) per quam adhuc poſſet in actus meritorios, quantum eſt de ſe præciſe, vt inquit *Gabr. vbi ſupr.* Vide & ſupra in dictione *Charitas.*

Fermentvm, dictum quod feruendo creſcat. Eſt enim farina, quæ ſubigitur priuſquam addatur ſal ad pultis modū decocta, & relicta donec aceſcat. Et fermentari verbum, idē eſt quod miſcere ſeu creſcere facio. Eſt autem duplex fermentum, vt ſcribit *Brul. diſt. 11. qu. 11. li. 4.* Quoddam eſt corporale & materiale, & eſt illud, quod facit leuare paſtam: & vocatur Græce ζύμη: & dicitur à ferueo ferues. Vnde panis dicitur fermentatus, quando in ipſo pane ponitur fermentum. Aliud eſt fermentum ſpirituale, & eſt peccatum. Vnde *Luc 12.* dicitur: *Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis, &c.* Et dicitur per ſimilitudinem. Vnde *1. Corint. 1.* dicit *Apoſt. Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio ſicut eſtis azymi.* Et paulo poſt: *Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.*

Fictvs, vt habet *D. Th. 3. p. q. 69. ar. 9. Bonau. diſt. 4. art. 2. q. 2. li. 4.* & poſt eum *Gab. ead. diſt. qu. 1.* eſt qui aliud prætēdit foris, aliud intus habet, vt ſi quis vellet ſuſcipere baptiſmum eo modo quo Eccleſia intendit dare, & tamen oppoſitum habet in anima: vel oſtendendo ſe eſſe diſpoſitū ad ſuſcipiendum baptiſmum, & tamen non eſt diſpoſitus in animo, aut quia non habet rectam fidem, aut quia habet peccatum mortale in actu vel propoſito, vel complacentiam, vel nullam diſplicentiam de peccato. Et illo ſecundo modo communiter loquuntur Sancti & Doctores de ficte accedentibus ad baptiſmum vel Sacramētum aliud qui, ſcilicet accedendo ponit obicem gratiæ, ſc. infidelitatem, aut mortale peccatum, quod tunc actu voluntatis committunt: aut de quo commiſſo, nullam habent diſplicētiam, hic gratiam non conſequitur. Dicitur enim *Sap. 1. Spirit. ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Et *Scot. diſt. 4. qu. 5. lib. 4.* Nolentem Deus non iuſtificat: ſecundum illud *Auguſt.* Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Quare inquit *Scot.* Qui habet peccatum quod ſibi nullo modo diſplicet, nullo modo recipit gratiam. Et *S. Bonau. vbi ſupr.* Fictus eſt qui ſe corporaliter ſubiicit, ſed interius voluntate aduerſatur. Vnde cum triplex ſit potētia interior, tripliciter poteſt aduerſari. Aut diſcredendo quantum ad rationalē. Aut malum appetendo, quantum ad cōcupiſcibilem. Aut ſacramentum contemnendo, quantū ad iraſcibilē: & in tali nō habet effectū ſacramentum

mentum, quia Deus nulli inuito dat iuſtitiam nec gratiam. Alioquin non eſſet iuſtitia. Vide & de hoc *Rich. diſt.4.art.1.q.2.l.4.*

Fictio ſecundum *Petr. Palud.diſt.4.queſt.5.lib.4* quatuor modis contingit. Dicitur enim fictus, qui non credit, qui indeuotus accedit, ad ſacramenta qui aliter celebrat, quam ſancta Romana Eccleſia ordinauit, vel contra prohibitionem Eccleſiæ ſuſcipit: puta ab excommunicato, vel contra communem ritum Eccleſiæ, quod in omni Sacramento eſt obſeruādum, ne aliter celebretur, & fictio incurratur, & fructus perdatur. Item qui contemnit, ſicut qui ridendo accedit. Et fictio quæ fieri poteſt in confeſſione, eſt quadruplex, vt habet *Gerſ part.2.qu.2.* Nam fictio eſt perniciose mentiens. Quædam doloſe dimidians. Quædam patiēter inficiens. Quædam inſufficienter diſcutiēs. Fictio triplex prior impedit ne confeſſio vel prætenſa abſolutio valeat ipſi ſic fingenti, quin oporteat vel neceſſarium ſit iterum de omnib. ſacramentaliter confiteri. Quarta vero fictio poteſt inueniri, licet nō bona: non tamen ſicut priores æqualiter mala, vbi licet abſolutio non conferat gratiam, nec peccata deleat, confert tamen ceſſante fictione. nec oportebit de ſic confeſſis iterum confiteri. Conueniunt in hoc ſatis Doctores, qui cōmuniter dicunt, quod vnum peccatum mortale nō deletur ſine alio: alias namque ſequeretur quod gratia ſtaret ſimul cum peccato mortali. Mentiens autem in confeſſione pernitioſe, peccat mortaliter. Secus autem eſt de mendacio, quod ex genere ſuo: alias eſſet ſolum veniale, vt videlicet miſcendo, quandam leuem circunſtantiam falſam, vel excuſationem friuolam. De his fuſius ſcribit *Gerſon vbi ſupr.* Concordat S. Thomas.

Fides in ſcriptura variis modis accipitur, vt & habet *S. Bona.diſt.23.lib.3 circ.text.* & *Gabr. ead.diſt.qu.2.* Et *Gerſ.part.1.ſer.de errorib.contr. fid.& mores circ.precept. Non occides.* Et *Alex. part 3.qu.74.memb.1* ponit.11.fidei acceptiones. Nam fides quandoque accipitur pro ſpōſione. *1 Timoth.5.* Primam fidem irritam fecerunt. Quandoque pro fidelitate. *Ier 7 Periit fides, & ablata eſt ac ore eorum.* Quandoque dicitur conſcientia de faciendo vel non faciendo. *Rom.14. Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Gloſſ. contra conſcientiam. Quandoque dicitur generaliter aſſenſus concluſionis acceptus per rationem probabilem, ſecundum quod argumentum dicitur ratio rei dubiæ faciens fidem. Quandoque dicitur cognitio patriæ. *Rom.1. Iuſtitia Dei in eo,* ſcilicet Euangelio, *reuelatur ex fide in fidem.* Gloſſa, ex fide ſpei in fidem ſpei. Et dicitur fides, quia fidentiſſima & certiſſima eſt, inquit Bonauentura. Quandoque dicitur ſymbolum fidei (quod creditur) vel pro obiecto fidei. Vnde *Athan.* Hæc eſt fides catholica, &c. Quandoque dicitur ſacramentum fidei, ſcilicet baptiſmus. Sic dicit *Auguſt.* ad *Bonif.* Quid eſt aliud paruulos habere fidem, niſi fidei ſacramentum. Quandoque fides dicitur habitus informis. *Iac.2. Sine operibus fides mortua eſt. & dæmones credunt & contremiſcunt.* Quandoque dicitur habitus charitate formatus. *Rom.1. Iuſtus ex fide viuit. Et Abac.2. Iuſtus in ſua fide viuit.* Quandoque capitur pro actu credendi. *Rom.10. Fides ex auditu eſt.* Et *Auguſt.* Fides eſt credere quæ non vides. Harum tamē acceptionum tres ſunt magis in vſu communi. Nam fides aliquando accipitur pro actu, quandoque pro habitu, quandoque pro obiecto. Pro actu eſt aſſenſus veritatis reuelatæ. Pro habitu eſt habitus ex huiuſmodi aſſenſibus frequentatis acquiſitus, vel immediate à Deo infuſus, inclinans in intellectum ad aſſentiendum veritatibus reuelatis. Pro obiecto eſt veritas credita, aut res per ipſum ſignificata. De primo dicitur: Fides ex auditu eſt. Auditus per verbum Dei. De ſecundo, *Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo:* quod de habituali intelligendum eſt. De tertio, *1.Tim.4. Enutritus verbis fidei*, id eſt veritatum credendarum. Item fides, ſecundum *Pet.de Palu.diſt.1. qu.5.art.3.lib.4* accipitur pro intentione faciendi, vt cum ait concluſione prima: In adulto fides propria erat remedium contra originale. In paruulo fides aliena, ſed illa fides non eſt fides habitus, nec actus fidei elicitus aut imperatus. Non aliter igitur fides requiritur ad efficaciam ſacramenti, niſi quod exhibeatur intentione hoc faciendi, quod Deus inſtituit & talis intentio fides dicitur. De hoc vide & *Gabriel* ... *1.qu 2.art.3.li 4.dub.* Et fides ſecundum ... libet harum trium acceptionū, quæ in communi vſu habentur, pōt ſubdiuidi. Nam fides ... actualis quam habitualis diuidi poteſt in fidem formatam & fidem informem. Ita dicitur

Magiſt.

Magiſt. [illegible] S. [illegible] et [illegible] tertiu. quod [illegible] creditur, & eſt virtus & [illegible], & non eſt [illegible] [illegible] virtutem, quæ charitate formatur. [illegible] non eſſe virtutem, quæ [illegible] quæ informis eſt, & mortua. Credimus autem fide actuali & habituali. Actuali formaliter. Habituali tanquam diſpoſitione nos diſponente, id eſt concauſante & inclinante ad actum credendi firmius elicitendum. Poteſt & fides diuidi ſecundum eaſdem acceptiones in fidem acquiſitam, & fidem infuſam. Fides etiam ſecundum tertiam acceptionem, poteſt ſubdiuidi multipliciter, ſecundum diuerſitatem articulorum, & veritatum credendarum, & ſecundum has diuerſas acceptiones, aliter & aliter habet diffiniri. Nam & varie diffinitur à Sanctis & Doctoribus, vt paulo poſt patebit. Fatendum autem eſt (ſcribit *Cort.*) fidem à parente rerum Deo manare. Etenim ea quæ fide continentur, ſunt ſupra naturæ complexum [illegible], nec in hominum contemplationem [illegible] diuina patefactione cadunt. Nam nonnullis quædam Deus ſine intermedio edicit, vt ea quæ ſunt vndecim viris diſcipulis aut vatibus patefacta: nonnullis quædam per præcones edicit. Itaque ob eam cauſam articulatim eſt fidei diſtincta ratio. Nam quædam ad diuinitatem, quædam ad humanum amictum indutum pertinent, quæ vno ſenatus ſymbolo continentur. Ex quo eſt intelligi neceſſe, ad incolumitatem hominum fidem eſſe neceſſariam, quæ credenti ab auctore rerum Deo inſeratur. Et poſtea ait: Nihil fide teſtatius, etenim ratio multarum à rerum diuinarum cognitione abeſt, idq; præclare patet, quod ab omni Philoſophorum genere eſt naturali rerum humanarum explicatione titubatum fuiſſe ſcimus, multaque ab his inter ſe pugnantia conſcripta, legimus. Itaque quo ſplendidius Dei notio eluceſceret, neceſſe fuiſſe dicimus, vt fide in hominum mentes rerum diuinarum agnitio illaberetur: quo oraculo nihil ſit in omni natura veracius: quamobrem iure promulgatum eſt, ne cui liceat à rata fidei menſione deciſſere. Hæc *Cortes.* Deciſcunt autem [illegible], Pathi, hæretici, infideles, vt ibid. [illegible] Chriſtianorum cœtu extruduntur. Varie autem à variis deſcribitur fides. Vnde fides ſecundum *Magiſt.* eſt virtus qua creditur, quod non videtur, quod ad religionem pertinet: & datur de fide habituali formata, quia virtus dicit, quæ eſt habitus, & fides qua in Deum credimus: non tantum eſt virtus, verum etiam auriga virtutum, tam Theologicarum quam Cardinalium, vt dicit *S. Bona. d. 23. q. 1. li. 3.* Et neceſſario fides ſpem, & charitatem præcedit, tanquam regula & auriga ipſarum. De quo latius *ibid.* Fides ſecundum *Hug. li. 1. de Sacram.* ait: Fides eſt certitudo, id eſt certa cognitio quædam animi de rebus abſentibus ſupra opinionem & infra ſcientiam conſtituta. Certitudo dicit, id eſt certa adhæſiua cognitio, per quod diſtinguitur ab æſtimatione, coniectura & opinione, quæ dubitationem & formidinem de oppoſito ſecum compatiuntur. Latius declarat *Gab. diſt. 23. q. 2. ar. 1. li. 3.* Sed vbi eſt dubitatio, fides non eſt: & hæc diffinitio eſt generalis conueniens actuali & habituali infuſæ & acquiſitæ.

†Fides non eſt fiducia de diuina miſericordia peccata remittente ſicut dicunt Lutherani & explicant omnia teſtimonia S. ſcript. quibus dicitur nos fidem iuſtificari vt *Abac. 2.* Iuſtus ex fide viuit. *Rom. 3.* arbitramur hominem per fidem iuſtificari *Act. 15.* Fide purificans corda eorũ id eſt, Fiducia vt ipſi aſſerunt. Damnauit hũc errorẽ *S. Trident. Concil ſeſſ. 6. can. 12. Si quis dixerit fidem iuſtificantem eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis, vel eam fiduciam eſſe ſolam qua iuſtificamur, anathema ſit.* Differunt autem fides & fiducia ſicut cauſa & effectus. Hinc ad *Eph. 3.* In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius. *Iac. 1.* Poſtulet in Fide nihil hæſitans. Neque tamen arbitrandum eſt, etiamſi fiducia ſit effectus Fidei, quod omnis habens fidem, ſtatim poſtulet cum fiducia; quia non omnis habens fidem ſtatim roboratur fiducia, cum adhuc poſſit deſperare. Generatur autem fiducia ex fide caritate informata. Vide *Bannes. 22. q. 1. ar. 1.* Vbi etiam aſſignat diſcrimen inter has duas propoſitiones *ſola Fides iuſtificat* & ſola fiducia iuſtificat; & obſeruat quod prima non ſimpliciter ſed cum conditione videlicet, *ita vt intelligat nihil aliud requiri quod ad iuſtificationis gratiam cooperatur*, damnetur dicta *ſeſſ. Concil. Trid. can. 9.* quia cum fides ſit initium vniuerſale & radix totius iuſtificationis,

Digitized by Google

non videtur illa *ſola fides iuſtificat* excludere alia requiſita ad iuſtificationem. Secunda vero ſimpliciter damnatur *Can.* 12. quia cum fiducia non ſit niſi modus quidam & robur (vt infra in *Fiducia* ſpei, reliquæ diſpoſitiones excludi videntur, dum dicitur *ſola Fiducia iuſtificat.*

Fides ſecundum *Petr. Aliac quæſt.* 1. *prol. art.* 2. eſt aſſenſus verus, firmus ſine formidine non euidens: vel breuius: Fides eſt aſſenſus certus non euidens. Nam certitudo importat primas duas conditiones. Certitudo enim eſt aſſenſus verus firmus ſine formidine. Huic deſcriptioni concordat commune dictum *Augu.* Quid eſt fides, niſi credere quod non vides. Capit enim credere pro certitudinaliter aſſentire: & capit non videre pro nõ euidenter cognoſcere. Fides (vt ſcribit *Damaſc. in* 4.) eſt eorum, quæ ſperantur hypoſtaſis, id eſt ſubſtantia. Vel ſic: Fides eſt aſſenſus non inquiſitus circa primam veritatem. Hæc diffinitio datur quantum ad actum ſuum principalem, qui eſt aſſentire primæ veritati reuelanti: & ideo dicitur aſſenſus non inquiſitus, ſcilicet ratione argumentatiua, ſed acceptus per reuelationem. Fides ſecundum beatum Dionyſium in *libro de diuinis nominibus*, ſic diffinitur: Fides eſt ratio ſimplex veritatis per ſe exiſtentis. Per rationem ſimplicem intelligit cognitionem acceptam per reuelationem, non per argumentatiuam inquiſitionem veritatis per ſe exiſtentis, id eſt veritatis primæ, vel veritatis certæ. Fides ſecundum *B. Auguſt.* eſt illuminatio mentis ad ſummam veritatem, id eſt cognitio reuelata illuminans mentem ad cognoſcendum ſummam veritatem. Hæc datur de fide ſecundum perfectiſſimum actum credendi.

Apoſtolus Gentium doctor ad Hebræos vndecimo ita diffinit: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Et diffinit fidem formatam, quæ eſt habitus, & ideo diffinitur per proprium actum, & proprium obiectum. Actus autem fidei eſt credere, qui eſt actus intellectus vero aſſentientis, procedens ex voluntatis imperio, quia nullus credit niſi volens, ſecundum *beatum Auguſtinum ſuper Ioannem.* Et ideo actus qui eſt credere, non ſolum habet pro obiecto verum quod eſt obiectum intellectus, ſed etiam finem vel bonum, quod eſt obiectum voluntatis: & per hæc ita diffinit Apoſtolus, cum dicit argumentum, obiectum intellectus in verbo non *apparentium*. Obiectum enim fidei eſt veritas non viſa, id eſt non euidens, cui firmiter adhæret fides non ex rei euidentia, ſed ex auctoritate diuina. Obiectum voluntatis in verbo rerum ſperandarum. In verbo ſubſtantia quod pro genere ponitur, innuit fidei quidditatem, & accipitur ſubſtantia connotatiue: vt dicitur à ſubſtando, & pro quadam rei inchoatione: vt dicit *S. Thom ſecunda ſecundæ, qu.* 4. *art.* 1. Et poſt eum *Nicol. de Lyra* ſeu pro cauſa aut fundamento rei, qua res ſubſiſtant ſe in eſſe ſubiectiuo, vel in intellectu in eſſe obiectiuo, vt vult *Gloſ. Heb.* 11. Et non accipitur ſubſtantia abſolute pro re per ſe ſubſiſtente, aut pro rei eſſentia, ſed vt dictum eſt. Sic ergo fides dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum. Hæc ſunt bona in futura beatitudine nobis conferenda, ſcilicet viſio & fruitio diuinæ eſſentiæ, in quantum eſt quædam inchoatio futuræ beatudinis, quia fides eſt prima virtus infuſa, ſine qua res ſperandas nemo conſequi poteſt: & ita eſt cauſa rerum ſperandarum, quia facit res ſperandas quandoque ſubſiſtere in nobis, quod eſt dictu, facit conſequi futura bona: & eſt fundamentum omnium bonorum, quod nemo mutare poteſt, ſine quo non eſt bona ædificatio. Et dicitur fides magis fundamentum rerum ſperandarum, quam credendarum vel timendarum, vt notat *S. Bonauent. diſt.* 23. *qu.* 5. *in fin. li.* 3. Per hoc enim quod dicitur: ſperandarum, magis datur intelligi finis virtutis, quæ eſt ipſa beatitudo expectata, quam per hoc quod dicitur credendum, vel amandum, vel timendum. Nam iſti actus non tantummodo ſunt in finem, ſed etiam in ea quæ ſunt ad finem, *&c.* Et argumentum ſecundum gloſſam pro certitudine rerum, quæ non apparent, accipitur, hoc eſt certa & firma adhæſio. Et diffinitio Apoſtoli ſic poteſt exponi. Fides formata eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, id eſt inchoatio quædam, cauſa vel fundamentum aſſequendi res ſperandas in beatitudine. Argumentum non apparentium, id eſt certa & firma adhæſiua cognitio; ſperandarum, id eſt nondum apparentium, quia enim ſperamus non apparent, ſecundum illud *Apoſtoli Romanorum octauo: Spes quæ videtur non eſt*

eſt [illegible]. Nam [illegible] diſtinguitur à fide [illegible]. Quod dicitur argumentum, diſtinguitur ab opinione, ſuſpicione, & dubitatione. Et per hoc quod dicitur: non apparentium, diſtinguitur a ſcientia & intellectu, & generaliter a non euidenti per quam fit aliquid apparens, & quodammodo viſibile intellectui. Et ſecundum *S. Thom.* ita poteſt poni in forma diffinitio. Fides eſt habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum aſſentire nõ apparentibus: & addendum eſt firmiter & certe: alias conueniret diffinitio ſua opinioni & ſuſpicioni, vt dicit *Gabr. Gerſ. par. 1. Serm. de errorib. circ. fid.* alias ponit diffinitiones. Vnde *Aug. in lib. de Prædeſt.* Fides, inquit, eſt cogitare cum aſſenſione ea, quæ ad Chriſtianam pertinent religionem. *Iſid.* Fides eſt qua veraciter credimus id, quod nequaquam videre valemus. *Chryſoſt.* Fides eſt ſanctiſſimæ religionis fundamentum. Fides ſecundum *Gerſ.* eſt virtus qua ea, quę ad fundamentum religionis pertinent, recte, firmiterq; creduntur. Generaliter vero fides poteſt diffiniri (ait *Gab.*) vt conueniat fidei ſecundum quod pertinet ad Theologicam conſiderationem, tam infuſæ quam acquiſitæ, tam habituali quam actuali, tam formatæ quam informi, quæ talis eſt. Fides eſt notitia adhæſiua certa & firma veritatis ad religionem pertinentis per reuelationem accepta. Dicitur notitia adhæſiua, quod includit tam actualem aſſenſum quam habitum acquiſitum, vel infuſum ad actum aſſentiendi inclinantem. Diuiditur enim communiter notitia adhæſiua in actualem & habitualem. Dicitur certa & firma ad excludendum notitias adhæſiuas cum formidine de oppoſito. Et licet certitudo, firmitas & euidentia frequenter accipiantur pro eodem à Doctoribus: tamen ſi proprie accipiuntur termini non parum differunt. Certitudo ergo reſpicit obiecti (creditæ, ſcilicet veritatis) infallibilitatem. Nam certum eſt quod infallibile eſt: cui, ſcilicet aſſentiendo nemo fallitur. Firmitas reſpicit intellectus adhæſionem, qua, ſcilicet conſtanter ſine formidine adhæret aſſentiendo veritati. Euidentia reſpicit manifeſtationis modum: quo, ſcilicet veritas ſic manifeſtatur, vt intellectus non poſſit diſſentire, quæ manifeſtatio fit vel per cognitionem experimentalem, quæ præſupponit notitiam intuitiuam terminorum, aut per complexionem notam ex terminis, aut per demonſtrationem ex huiuſmodi principiis. Dicitur enim euidentia quaſi expreſſa & clara videntia aut viſio. Et hæc euidentia non eſt fidei, ſed ſcientiæ & intellectus principiorum. Fides enim eſt non apparentium, id eſt veritatum non euidentium. Fides ergo eſt certa, imo certiſſima, imo omni humana cognitione viæ certior. Eſt enim reuelatorum à Deo, ſecundum illud *Ioannis 1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.* Et 2. *Pet. 1. Non voluntate humana aliquando allata eſt prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Reuelata autem à Deo (qui eſt prima & infallibilis veritas, cui falſum ſubeſſe non poteſt) certiſſima ſunt, quibus falli eſt impoſſibile. Impoſſibile enim eſt quod reuelatum fallat, & hoc ſufficit ad certitudinem fidei. Nunquam credens, fallitur. Et dicitur in diffinitione fidei, *firma* ad excludendum ſuſpicionem & opinionem, quæ habet annexam formidinem de oppoſito. Eſt enim firmitas adhæſionis de ratione fidei. Nam dubitans in fide, infidelis eſt: ergo fidem non habet. Hinc in ſymbolo Athanaſii dicitur: Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque firmiter, fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Et *S. Auguſt. de fide ad Petrum*, in omnibus capitulis, quibus credenda proponit, præmittit: Firmiſſime tene, & nullatenus dubites. Et dicitur bene, firmiſſime in ſuperlatiuo, quia viator nulli veritati firmius adhærere debet veritatibus fidei. Quod & in ſanctis Martyribus exemplatum eſt, quos fides magis adhærere fecit veritati credere, quam aliqua ſcientia rei ſcitæ. Nam nec per blandimenta, nec per tormenta induci poterant, vt contra fidem aliquid ſaltem ore tenus dicerent, quod in ſcientiis non contingit. Stultus enim eſſet, qui pro quacunque certa concluſione Geometrica mortem ſubiret, vt dicit *S. Bonauentura.* Vnde ſcribit *Hieronymus* (vt eum refert *Bonauentura quaſt. 2. prolog.*) Tolle, inquit, argumenta cum de fide agitur, piſcatoribus & piſcatoribus creditur, non Dialecticis.

Et

Et *Greg.* Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Quod eſt verum quando aſſentitur propter ſe rationi: tunc aufertur locus fidei, quia in anima hominis dominatur violentia rationis. Sed quando fides non aſſentit propter rationem, ſed propter amorem eius cui aſſentit, deſiderat habere rationes: tunc non euacuat ratio humana meritum, ſed auget ſolatium. Et primo modo intelligit Hieronymus, & ſimiliter Gregorius, quod non ſunt inducenda argumenta Dialectica, quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum eſt auctoritati principalius, quam rationi, vt dicit *Bona. vbi ſup.* Dicitur præterea in diffinitione fidei veritatis ad religionem pertinentis. Vnde quæcunque non pertinent ad felicitatem conſequendam, neque ad illam conducunt, non pertinent ad religionem, qua Deus ſummus colitur in via, vt tandem beatificet in patria, vt habet *Gab. vbi ſupra.* Dicitur vltimo, per reuelationem accepta. Nam fides non innititur demonſtratiuis probationibus, nec experientiæ, quæ generant notitiam euidentem, ſed tantum auctoritati reuelantis. Et per hoc diſtinguitur à prudentia & ſapientia: ſimiliter à viſione beatifica.

FIDES eſt triplex, vt habet *Gerſ. p. 4. Serm. Dom. paſſ.* ſcilicet fides viua, fides mortua, & fides ficta. Fides viua, eſt credere Dei veritatem, & cum hoc eum amare, & timere per affectionem. Et abſque tali fide nullum opus eſt meritorium. ad *Gal. 5. Fides eſt, quæ per dilectionem operatur.* Et dicitur viua, quia operari facit per dilectionem Dei. Fides mortua, eſt credere veritatem Euangelii Dei, ſine hoc quod quis faciat opera. Et dicitur mortua, quia non mouet creaturam ad bona opera exercenda. *Iacobi 2. Fides ſi non habet opera, mortua eſt, &c.* Si non habet, ſcilicet opera amoris & timoris Dei, mortua eſt. De quo infra videbitur. Fides ficta, eſt debilis quædam credulitas, & quæ firma non eſt, quia in tempore tentationis recedit. *Matthæi 13. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Sicut etiam hi qui tempore perſecutionis negant fidei veritatem propter timorem perdendi bona eorum, aut vitam temporalem. Hæc *Gerſ.* & plura de hoc vbi ſupra.

FIDES quædam eſt *acquiſita*, quædam *infuſa.* Et differunt, quia fides acquiſita, eſt habitus naturaliter acquiſitus ex actibus credendi frequentatis. Sed fides infuſa, eſt habitus à Deo ſupernaturaliter & immediate in anima creatus. Eſt autem fides infuſa habitus, hoc eſt qualitas producta à Deo in anima, inclinans ad eoſdem actus mediate vel immediate ad quos inclinat habitus acquiſitus. Differunt & ex eo, quia fides infuſa eſt vnica circa omnes articulos credendos, non ſic fides acquiſita. Differunt etiam, quia fides infuſa corrumpitur per quemcunque errorem, circa quemcunque articulum. Fides acquiſita ſtat cum errore reſpectu alterius articuli ſeu obiecti. Conueniunt autem in hoc fides acquiſita & infuſa, quia vtriuſque habitus inclinat ad actum credendi: de acquiſita manifeſtum eſt. De habitu infuſo, quomodo inclinat ad credendum articulos fidei, ponit *Gab.* duas poſitiones probabiles *diſtinct. 23. quæſt. 2. lib. 3.* quos breuitatis gratia omitto. Et fides acquiſita ad credendum articulos fidei, eſt neceſſaria, quia *Roman. 10. Fides ex auditu eſt.* Longior eſt *Gab. art. 2. vbi ſupra.* Alludit *Scot. ead. diſtinct.* qui ratione hoc idem probat, & ad credendum articulos neceſſe eſt credere Eccleſiæ, hoc eſt credere Eccleſiam eſſe veracem, &c. Non autem naturali ratione probari poteſt fidem infuſam ad credendum articulos fidei, eſſe neceſſariam, quia ad credendum omnia credibilia ſufficit fides acquiſita: ergo non eſt alia neceſſaria. Poteſt & quis firmiter adhærere veritati ſine fide infuſa. Plura *Gab. concluſ. 2. vbi ſupra.* Poteſt tamen fides infuſa poni præter acquiſitam, vt ſcriptura pateſcit. Nam ad *Heb. 11.* dicitur: *Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.* Sed multi placuere Deo ſine fide acquiſita, vt patet de infantibus pro Chriſto ab Herode occiſis. Et ſimiliter de infantibus baptizatis, in quibus non eſt fides acquiſita, ſed infuſa. Probat multis teſtimoniis *Gab. concluſ. 3. vbi ſupra.* Reſpectu vero omnium, reſpectu quorum eſt fides infuſa, reſpectu eorundē eſſe poteſt fides acquiſita, alias fruſtra eſſet fides infuſa, cum vtraq; ſit propter inclinare ad actum. Vide *Gab. concluſ. 4.* Diuerſorum inſuper articulorum, diuerſæ ſunt fides acquiſitæ, non ſolum numero, ſed ſpecie diſtinctæ, quia actu credendi diuerſos

Digitized by Google

diuerſos articulos diſtinguuntur ſpecie: ergo habitus ad ipſos inclinantes: habitus autem diſtinguuntur penes actus. Eſt autem vna fides infuſa ad omnes articulos fidei mediate vel immediate inclinatiua. Eſt enim vnus habitus ad omnia credibilia inclinans, hoc autem eſt idem ſpecie in animabus fidelibus, quia in omnibus habet eadem obiecta, & actus ſpecie. Vide *Gab.* latius vbi ſupra. Et vt idem dicit *dub.*1. Fides infuſa nō fruſtra animæ à Deo donatur, imo fructuoſe, & ad perfectionem & ad vtilitatem hominis infunditur. Non enim poteſt à diuina bonitate procedere aliquod vanū & inutile: ſicut nec à diuina ſapientia aliquod inordinatum. *Dei enim* (vt dicitur *Deut.* 32.) *perfecta ſunt opera*, etiamſi nos lateat vtilitas doni; fides quoque infuſa in actu primo perficit intellectū, eſt enim ipſa perfectior acquſita, eſt imo quocunque habitu naturaliter acquiſito puta ſcientia, ſapientia, prudentia, naturaliter acquiſita. Nam fides infuſa eſt habitus ſupernaturalis, & ornatus animæ eā multum perficiens, & nobilitans. qui propter ſui perfectionem non poteſt cauſari, niſi à Deo. Augmentum quoque fit per fidem infuſam. Nā ſunt qui vellent magis aſſentire, & tamen minus aſſentiunt: ideo petunt illud *Apoſt. Domine, adauge nobis fidem*: & petitur idem in Collecta quadam: Omnipotens ſempiterne Deus, da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum. Hoc autem augmentum fit per fidem infuſam.

FIDES ACQVISITA dicitur corrumpi per errorem contrarium circa eundem articulum, vt ſcribit *Gab. du.*2. *vbi ſup.* Impoſſibile eſt enim quod quis eundem articulū ſimul credat & diſcredat. Stat tamen ſimul actus credendi vnum articulum cum errore circa alium. Sic & habitus fidei acquiſitæ per habitum erroris cōtrarii corrumpitur; vel per longam negligentiam eliciendi actum ſuum circa proprium obiectū propter defectum conſeruantis. Latius *Gab.* Habitus vero infuſus ſicut à ſolo Deo creando infunditur, ita ab eo ſolo annihilando corrumpitur. Vnde nulla cauſa creata eum corrumpere poteſt. Corrumpitur demeritorie, non quidem per quodlibet mortale, ſicut charitas, ſed per errorem circa quemcunque articulum pertinacem. Vnde per quamlibet hæreſim corrumpitur fides infuſa, alioquin idem eſſet fidelis, & hæreticus. Hæreticus per errorem pertinacem circa certum fidei articulum: Et fidelis per infuſam fidem: & ſicut dictum eſt de errore, ita dicendum eſt de dubio pertinaci eadem ratione, quia dubitans pertinaciter circa quemcunque articulum hæreticus eſt. Et dicitur pertinaciter, quia error non pertinax ſimiliter & dubiū circa articulum particularem, non repugnat fidei infuſæ: licet acquiſitæ ſecundum eundem articulum: poteſt enim quis circa aliquam veritatem in canone Bibliæ contentam errare vel dubitare explicite, & tamen eundem implicite credere. Hic tamen vere fidelis cenſetur ſicut laicus firmiter credēs fidem catholicam eſſe veram, & ſimiliter omnia contenta in Bibliis: ignorat autem Saram vxorem fuiſſe Abrahæ, aut credit eam fuiſſe matrem Abrahæ, vel dubitat per actus informari, non eſt infidelis. Et credendo omnia contenta in Bibliis eſſe vera, implicite credit Saram fuiſſe vxorem Abrahæ. Quamuis explicite ignoret, dubitet, aut oppoſitum putet: quia neſcit hoc contineri in Bibliis: Tria quoque vitia eneruant fidem, & eam impediunt, vt habet *Gerſ. ſerm.* 1. *de S. Ant. pa.* 4. ſcilicet curioſitas, carnalitas, & iniquitas aut ingratitudo, & incredulitas, & nullum peccatum adeo ſic amat diabolus ſicut incredulitatem. Nouit enim fidem radicem eſſe omnium bonorum, quæ ſi fuerit deleta, & ab humano corde eradicata, de tali homine actum eſt, nunquam bonum Deo placentem proferet fructum, quia *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Plura *Gerſ. vbi ſup.* Quomodo fides infuſa & acquiſita diſtinguantur ſpecie, vide Gabrielem.

FIDES EST DVPLEX, ſcilicet *informis* & *formata*. Fides *informis*, quæ eſt in aliquo ſine charitate; & nullum peccatum repugnat fidei niſi hæreſis. Hæc fides informis (vt dicit *S. Bona. in ſol. arg. q.*1. *p.*2. *lib.* 4. *d.*1.) non placet Deo tanquam meritoriam ex condigno: bene tamen placet Deo, ſicut diſpoſitum de congruo. Dicitur & hæc fides mortua, non ideo quia caret vtilitate & efficacia, ſed quia caret vita gratuita, quę eſt vita perfecta. Et ideo fides informis non eſt proprie virtus, ſed large. Sicut & habitus politici informes dicuntur eſſe virtutes, vt idem *S. Bona.* ait: *diſt.* 23. *lib.* 3 & hæc eſt etiam in malis Chriſtianis: per illum enim habitum quodammodo intellectus hominis captiuatur in obſequium Chriſti. Et vt credat vere nō apparētia, vt vitet erronea & phantaſtica, ſicut in m[illegible]

ris Chriſtianis carentibus charitate, qui libenter audiunt verba ſalutis, & abhorrent hæreticam prauitatem, vt dicit *S. Bona. vbi ſup. Gab. diſt. 23. qu. 2. art. 3. & dub. 3.* & 4. dicit, quod omnis fides acquiſita eſt virtus intellectualis, quia omnis talis cauſatur ab actibus intellectus, elicitis, ſcilicet aſſentire vero, certo ex auctoritate teſtis, ergo. Et etiam omnis fides acquiſita eſt virtus moralis capiendo virtutem, vt diuiditur in politicam, quæ eſt habitus acquiſitus: & gratuitam quæ eſt habitus infuſus, quia acquiritur ex actibus imperatis. Nam apprehenſo vero, certo, ſed ineuidenti, & ita non ſufficienter probato, non cogitur intellectus aſſentire, ſed quantum eſt de ſe poteſt non aſſentire: ideo ſi aſſentit firmiter, volens aſſentit, & ideo ex imperio voluntatis: hoc eſt quod dicit Auguſtinus, quod cætera poteſt homo nolens. Cætera, ſcilicet ieiunare, intrare Eccleſiam: credere non poteſt niſi volens. Sed fides infuſa proprie, nec eſt virtus moralis, nec intellectualis, ſed gratuita. Philoſophus enim diuidens virtutem in moralem & intellectualem loquitur de virtutibus acquiſitis non infuſis. Et ad aſſentiendum catholicæ cuicunque veritati, quantumcunque ſciatur per experientiam vel demonſtrationem, requiritur fides infuſa, quæ monſtrat & oſtendit rationem obiectalem credendi iſtam, quod Deus talem veritatem tradidit aut iuſſit per ſe immediate, vel per Eccleſiam aut ſcripturam ſacram, vt ſcribit *Gerſ. p. 1. de errorib. circa fidem.*

Fides formata dicitur, quæ eſt cum charitate & operibus bonis. Vel (vt dicit *Gab. dub. 5. vbi ſup.*) eſt cui in eodem ſubiecto ſeu in eadem anima aſſiſtit charitas. Vnde habitus fidei non mutatur propter aduentum charitatis, ſicut nec corpus hominis propter veſtimentum, licet eo ornetur, neque mutatur propter deſitionem charitatis: patet ergo quod idem habitus fidei, tam infuſus quam acquiſitus: ſimiliter & actus eius poteſt ſucceſſiue eſſe formatus & informis. Formatur autem per charitatem, quæ eſt forma virtutum, non quod informet eas (vt dicit *Brul. diſt. 23. quæſt. 1. lib. 3.*) ſed quia reddit eas placentes Deo. Vel vt dicit *Gab. vbi ſup.* Dicitur formare virtutes vel forma, non quod inhæreat virtutibus, & det ſpeciem: Sed dicitur forma virtutum pro quanto per charitatem actus virtutum perficiuntur, quia per charitatem in debitum finem vltimum, ſcilicet ſummum bonum propter ſeipſum quod eſt Deus referuntur. Perfectior autem eſt actus in Deum relatus, quam relatus in alium finem, vt honeſtatem aliquam moralem citra Deum: de quo vide in dictione *Charitas.* Et ſicut calor naturalis (vt ſcribit *Iac. de Valen. ſup. 1. Pſalm.*) decoquit partes humefactas, & connectit, & compactat eas adinuicem, vt videmus in arboribus, vt eſt in Æſtate, ſic folia retinentur fixa. Sed recedente calore, vt in Autumno folia cadunt, ita pariter accidit in corpore myſtico eccleſiæ. Nam membra Chriſti humectantur per fidē, & viridificantur per charitatem. Et ſic ignis ſiue calor charitatis connectit membra ſuo capiti Chriſto, & inter ſe tanquam folia arbori, & ſicut palmites in vite, vt patet *Ioan. 16.* & ſic folia eorum, id eſt opera radicantur & ſolidantur per fidem & charitatem formatam: & ſic non defluunt, imo faciunt fructus meritorios, & proſperantur in præmio. Sed ſi deficit eis talis fides aut charitas, tunc decidunt à corpore Chriſti myſtico, ſicut folium in arbore. Et ſic etiam opera eorum effluunt in vacuum, & ſic etiam ſacramenta eccleſiæ, & bona opera quæ facit Eccleſia, non proficiunt eis. Et ſic etiam ipſi impii tanquam vani & inutiles proiicientur à facie Domini in iudicio, cum dicetur eis: *Ite & diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Mat. 25.* Et ſic patet quod Iudei obſtinati, & omnes iniuſti, & impœnitentes, non erunt tanquam lignum vitæ, *&c.* Sed tanquam ficulnea arida & maledicta, ex qua ceciderunt folia: & proiiciet eos ventus diuinæ vindictæ: ſicut ventus proiicit puluerem à facie terræ. Hæc *Iac. Valent.* Et fides quæ per charitatem operatur, vt ſcribit *Camer. qu. 2. art. 2. lib. 4.* eſt principium ſufficiens ad ſalutem: dum tamen habens eam legem obſeruet, & ideo habens eam baptizari tenetur, cum ex hoc præcipiat, & per hoc multa ſimilia intelligenda ſunt (vt idem ait, &c. cum dicitur: Sola fides ſufficit.)

Fides dæmonum, de qua *B. Iac.* dicit *c. 2. Dæmones credunt & contremiſcunt.* Dæmones autem (vt inquit *Gabr. dub. 6. diſtin. 23. q. 2.*

q.2.*li.3.*) credunt fide actuali ex ſignis & coniecturis, etiam ex ſcriptura, quam nouerunt: & ex illis actibus credendi generatur in eis habitus. Non tamen habent fidem infuſam, quia illam non habuerunt ante caſum, vt quidam volunt: nec eſt veriſimile, quod Deus poſt caſum obſtinatis in malitia & odio Dei, infuderit donum gratuitum, quale eſt fides informis. Et quamuis credant dæmones (vt dicit *Scot. diſt. 7. lib. 2.*) ille tamen actus credendi eſt in eis malus, quia oderunt illud creditum: & vt ait *S. Bona.* credunt coacti, & quaſi cum quodam murmure. Habuerunt quidem ipſi fidem informem, ſed non de genere virtutis large acceptæ, quia non adhærebant ipſi veritati primæ propter ſe.

Fides eſt neceſſaria homini ad ſalutem, ſub qua (vt habet *Gab. diſt. 14. q. vni. li. 3.*) non ſolum cadunt propoſitiones contingentes, ſed etiam veritates neceſſarie demonſtrabiles. Patet per *Apoſt. ad Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deum: quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit.* Prima Deus eſt, neceſſaria eſt, & demonſtrabilis. Secunda Deus inquirentibus ſe remunerator eſt, eſt contingens. Vnde omnes articuli fidei aliquid enunciantes de Deo intrinſecum, vt Deus eſt trinus & vnus: verbum eſt à patre æternaliter genitum: ſpiritus ſanctus ab vtroque. Deus eſt æternus, ſapiens, iuſtus, omnipotens, bonus. & ſic de aliis attributis ſunt neceſſariæ, quarum multæ ſunt demonſtrabiles & naturaliter notæ: quædam tantum ſupernaturaliter cognoſcibiles, & duntaxat in Theologia beatorum demonſtrabiles. Articuli vero qui aliquid enunciant de Deo per reſpectum ad extra ad creaturam: vt quod eſt incarnatus, quod eſt paſſus, Iudex futurus viuorum & mortuorum, beatificator electorum: & per conſequens indemonſtrabiles: & per conſequens non ſunt ſcibiles, licet ſunt euidenter cognoſcibiles ex notitia intuitiua terminorum, ſed non niſi obiectis. Siquidem intuitiua Dei notitia eſt beatifica. Et licet quædam propoſitiones ſint neceſſariæ (vt dictum eſt) & demonſtrabiles, poſſunt tamen credi & ſimiliter opinari. Nam qui eis aſſentit inductus leui perſuaſione, opinatur eas. Qui vero aſſentit inductus auctoritate reuelantis, credit eas. Cui autem demonſtrantur iam nec opinatur, nec credit, ſed euidenter noſcit eas, eiſque ſcientia proprie dicta firmiter aſſentit. Hæc *Gab. vbi ſup.* qui & ponit veritates fidem conſequentes. Vnde (vt idem ait) Fidelis legens literaliter canonem Bibliæ, & capiens eius ſenſum, acquirit plures fidei habit⁹ & nullum ſcientificum. Canon enim Bibliæ non eſt traditus per modum ſcientiæ demonſtratiuę, vt ex principiis euidentibus deducantur concluſiones, quibus aſſentiatur propter principia, ex quibus deducantur: ergo legens non acquirit habitum ſcientiæ. Et quandoque ex veritate vna, alia infertur. Sicut *Apoſtol. 1. Corint. 15.* videtur concludere reſurrectionem mortuorum ex reſurrectione Chriſti. Item legens Bibliam, ſi eſt fidelis, immediate aſſentit omnib. & ſingulis ibi traditis, quia credit omnia reuelata à Deo, nec vni plus quam alteri, nec vni propter alterum. Quinimo cuilibet ibi tradito aſſentit, etiam ſi cætera non eſſent ibi tradita, & hoc propter auctoritatem Dei ſingula & omnia reuelantis, & ita plures acquirit habitus: vnum tamen habet habitum infuſum, quo omnibus & cuilibet veritati ſibi traditæ immediate aſſentit, vel ad minus cuilibet æque aſſentit, licet mediante illo principio. Omne reuelatum à Deo eſt verum, &c. Cui immediate aſſentit, non tamen ſine fide acquiſita. De hoc loquitur *S. Auguſt. 18. de Ciuit. Dei ca. 41.* ponens differentiam inter ſcripturam ſacram, & dogmata Philoſophorum, dicens: Quicunque, ſcilicet Prophetarum & ſcripturarum canonis ſapuit, & vixit non ſecundum hominem, ſed ſecundum Deum, qui per eos locutus eſt, ſapuit & vixit: ibi prohibitum eſt ſacrilegium. Deus prohibuit. Si dictum eſt: Honora patrem tuum & matrem tuam: Deus iuſſit. Si dictum eſt: Non mœchaberis: Non homicidium facies: Non furaberis, &c. huiuſmodi: non hæc ora humana, ſed oracula diuina fuderunt. Quicquid Philoſophi quidam inter falſa quæ opinati ſunt, verum videre potuerunt: & laborioſis diſputationibus perſuadere moliti ſunt, quod mundum iſtum fecerit Deus, eumque ipſe prouidentiſſimus adminiſtret de honeſtate virtutum, de amore patriæ, de fide amicitiæ, de bonis operibus, atque omnibus ad mores probos pertinentib. rebus, quamuis neſcientes ad quem finem, & quo nam modo eſſent iſta omnia referenda, ſunt Prophe-

Digitized by Google

ticis,hoc eſt diuinis vocibus; quamuis per homines in illa ciuitate (ſcilicet Eccleſia) populo commendata ſunt, non argumentationum cõcertationibus inculcata, vt non hominis ingenium,ſed Dei eloquium contemnere formidaret,qui illa cognoſceret.Hæc *Aug.* vbi expreſſe innuit(vt dicit *Gab.diſt 24.q.vnic.art 2.concl.5. lib 3*)proceſſum ſcripturę non eſſe argumentatiuum,ſed magis tanquam ex ore Dei plane reuelatum.Et vt idem dicit *concl.6.*Maiores inEccleſia per ſtudium Theologicum præter acquiſitam fidem quam augmentant, & circa quædã credibilia de nouo acquirunt multos apprehẽſiuos & adhæſiuos habitus conſequentiarum, opinionum,&ſcientiarum in ſeipſos producũt, perquirendo & exponendo ſcripturas, nunc vnam per aliam,qui & ad intellectum ſcripturarum ſcientias puta Metaphyſicam, naturalem philoſophiam,& moralem immiſcẽt, per quod fidem acquiſitam augmentant. Vide latius *Gab.* Etſi(vt inquit *S.Bona.diſt.25.qu.vlt.li.3*) certitudo fidei à parte dictantis,non habet incremẽtum,habet tamen proficere ex parte ipſius credentis.Nam ſecundum cognitionem fides creſcit,quando eruditur ad ſciẽtiam, ſecundum affectum vero quando ad deuotionem excitatur & roboratur ad conſtantiam, & vtroque modo creuit fides ſecũdum diuerſitatem temporum. Quod enim creuerit quantum ad deuotionem, ſatis oſtendunt martyrũ paſſiones. Quod quantum ad ſcientiam ſatis oſtendunt Doctorum eruditiones. Vnde latius *Bona.*vide & de augmẽtatione fidei *Gab.d.25.q.vni.art.3.dub.2.lib.3.* Apoſtoli quoque (vt inquit *Gabr. diſt. 24. art. 2. concl.7.li.3*)Prophetæ & Sancti, qui reuelationem veritatum ſcripturæ à Deo receperunt, creduntur notitias tantæ certitudinis & euidẽtiæ habuiſſe,quo omnem dubitationis motum penitus excluſerũt.Ita ſentit *Occam.* vide latius *Gabr.* Illa tamen certitudo non fuit euidens ex euidentia rei cauſata per demonſtrationem, ſed à Deo immediate reuelante,&ideo non fuit ſcientia;fuit tamen euidentia, id eſt certitudo maior quam fidei, imo æqualis ſcientiæ, quia fides non excludit omnem motum leuem dubitationis,ſed dubitationem pertinacem. Qui vero audit prædicationem articulorum, & videns fieri miracula,non acquirit notitiam euidentem articulorum,ſed ſolum acquirit fidem, licet intẽſiorem,qua firmi⁹ aſſentit prædicationi, & prædicatori propter teſtimonium miraculorũ, non tamen habet notitiam euidentem: ita vult *Occ. 4.quotl.qu.10.*& poſt eum *Gab.dub.1.vbi ſup.* Vbi & dicit,quod nullus actus euidens eſt reſpectu falſi.Etſi Sarracenus prædicãs legem Mahumeti,facere poteſt miracula apparentia:cuius tamẽ legis articuli ſunt falſi. Sicut & Antichriſtus faciet apparentia miracula,pro approbatione falſæ doctrinæ.Sicut ergo audiens illorum falſam prædicationem,& videns miracula apparentia, non acquirit notitiam euidentem. Ita nec audiens prædicationem veram articulorum fidei, & videns miracula vera,acquirit notitiam euidentem,præſertim cum non facile diſcernitur inter miracula vera & falſa. Vide & plura apud *Gabr. vbi ſupr.*& in fine dubii ponit notabile dictum, quod Deus nunquam deſerit rationalem creaturam ſine auxilio oportuno, *facientique quod in ſe eſt,nulli deeſt Dominus in neceſſariis ad ſalutem,&c.*

FIDEI ACTVS generalis ſecundum omnes Theologos lib.3. ſenten. eſt vt intellectus credentis firmiter primę veritati innitatur propter ſe,nec humanam rationem, aut miracula principaliter requirit,&c. Specialiter vero actus fidei ſunt quatuor. Primus eſt credendo amare. Secundus eſt credendo in Deum ire. Tertius fidei actus eſt credendo ei adhærere. Quartus eſt credendo membris eius incorporari. Secundus actus fidei eſt exterior confeſſio,ſecũdum quod dicit Apoſtolus Romanor.10. Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Tertius actus fidei vel potius effectus eſt mortis ſuſceptio. Quartus actus fidei eſt triumphatio,tantus quippe eſt tentationum inſultus, q̃d nullus ſanctus,ſine vera fide, poſſit de illis triumphare,&c.

ARTICVLVS FIDEI quid ſit,& vnde dicatur, vide in dictione *Articulus* ſupra.

FIDES EST DVPLEX. Explicita & implicita, vt notat *Gab.diſt.25.quæſt.vni.lib.3* Et ſecundum hoc aliqua veritas explicite creditur, alia implicite.Fides explicita eſt actualis aſſenſus catholicæ veritatis,ſiue vniuerſalis, ſiue particularis. Sic quicunque apprehendit aliquam veritatem catholicam & ei aſſentit, habet fidem explicitam illius veritatis, vt aſſenſus illius: omne reuelatum à Deo eſt verum. Canon Bibliæ

eſt ve-

eſt verus. Chriſtus ſatiauit quinque milia ex quinque panibus & duobus piſcibus. Fides implicita eſt fides habitualis aut actualis aſſenſus alicuius propoſitionis generalis: multas particulares veritates in ſe includentis. Dicitur enim propoſitio vniuerſalis vel generalis includere omnes illas particulares, quę ex ea inferri poſſunt in bona conſequentia immediate, aut mediate vero coaſſumpto. Exemplum, vt aſſenſus huius: Omne contentum in ſcriptura canonica eſt verum, eſt fides implicita non quidem illius. Omne contentum in ſcriptura, &c. ſed omnium particularium veritatum in Canone contentarum, vt illius: In principio creauit Deus cœlum & terram. Adam eiectus eſt de Paradiſo. Chriſtus cœnauit cum diſcipulis. Chriſtus deſcendit de cœlis, &c. Omnis autem fides habitualis eſt fides implicita veritatis ad cuius aſſenſum inclinat. Item eadem fides actualis eſt implicita & explicita reſpectu diuerſorum. Nam aſſentiens illi: quicquid credit Eccleſia, eſt veritas catholica, habet fidem explicitam illius propoſitionis. Quicquid credit Eccleſia, eſt veritas catholica. Et habet fidem implicitam omnium veritatum, quas credit Eccleſia. Nam aſſentiendo huic explicite: Quicquid credit Eccleſia, &c. Implicite aſſentit omnibus veritatibus, quæ ex illa deduci poſſunt, ſicut huic, Euangelium continet catholicam veritatem. Item habens fidem infuſam, omnia credibilia credit implicite, etiam ſi actu nihil apprehendat. Hinc infantes baptizati nondum rationis vſum habentes, omnia credenda implicite credunt: prætcrea ſtat aliquem implicite credere aliquam veritatem, & explicite ei diſſentire, imo eius oppoſito conſentire. Patet, poſito quod aliquis credat ſicut Eccleſia credit, hoc eſt credat illam, quicquid Eccleſia credit verum eſt, & diſſentiat huic. Abraham habuit plures vxores, & aſſentiat eius oppoſitum credens ita ſentire Eccleſiam, ille implicite credit illam. Abraham habuit duas vxores, quia ſic credit Eccleſia, & explicite eam diſcredit. Hæc *Gabr. vbi ſup.* Hæc fides implicita, vt idem ait, qua fidelis credit quicquid Eccleſia credit vtiliſſima eſt fideli. Nam ſi fuerit in corde, defendit ab omni hæretica prauitate, vt dicit *Occam in tract. de ſacramen.* c.1. & poſt eum *Gerſ.* Non enim aliquatenus hæreticari valet, qui corde credit quicquid eccleſia catholica credit, id eſt qui credit illam, quicquid eccleſia credit eſt verum, quoniam talis nunquam pertinaciter alicui errori contrario fidei adhæret. Nam etſi erroneũ aliquid credit, poſtquam ſibi oſtenditur contrarium huius credere eccleſiam, continuo corrigit errorem; non enim ſtant ſimul credere illam, Verũ eſt qcquid eccleſia credit, & non credere aliquod quod eccleſia credit apprehẽſum, vt tale. Quid autem ſit credere implicite, quære ſupra in verbo *Credere.*

Fidelis dicitur, qui fidem habet, & modo pro Chriſtiano homine accipitur, qui verã profiteatur fidem: infidelis per contrarium. Et fideles, qui ſunt membra eccleſiæ, ſunt in duplici differentia, quidam dicuntur maiores in eccleſia, vt & notat *Gab. vbi ſup.* qui ad quædam particulariter credenda tenentur, ad quæ non tenentur minores qui ſunt in Eccleſia. Et illis incumbit officium regendi & docendi alios verbo veritatis, & exemplo honeſtatis, ſicut ſunt Paſtores eccleſiæ, Epiſcopi, curati, & legentes in vniuerſitatibus, & ſecundum aliquos, maxime in Theologia. Quidam ſunt minores, & ſunt ſimplices & ſubiecti, & doctrina & regimine indigentes, illi in particulari credere debent, quod Deus eſt, & quod eſt munerator, quod mediator eſt ſiue redemptor humani generis. Vnde *Apoſt. ad Hebr.* 11. *Oportet credere accedentem ad Deum, quia eſt: & inquirentib. ſe munerator eſt. & Act.* 4. vbi Petrus loquens de Chriſto ait: *Non eſt in aliquo alio ſalus, neque aliud nomen, in quo oporteat nos ſaluos fieri:* vide plura apud *Gabr. vbi ſupra.* Sunt itaque duplices eccleſiæ filij. Maiores, ſcilicet quorum eſt non tantum credere, ſed etiam fidem defendere, ac in eadem ſimplices inſtruere. Minores quoque, qui maiorum inſtructione in fide inſtruuntur, nutriuntur, & roborantur. Et pro fide confirmanda & habenda clariore notandæ ſunt propoſitiones, quas ponit diffuſe, & abunde probat *Gabr. diſtin. 25. art. 2. libr.* 3. Prima veritas, ſicut ſaluandis omnibus neceſſaria fuit fides infuſa pro quolibet ſtatu eccleſiæ: ita & actus fidei adultis vtentibus ratione. Anima enim non eſt accepta Deo, niſi per charitatem quo ad voluntatem perficiatur, vel fidei habitu ſupernaturali quo ad intellectũ. Deus autem de lege ordinata non perficit animam, niſi perficiat eam ſecundum totum: ideo charitate voluntatem non perficit, niſi perficiat

Digitized by Google

intellectum fide. *Dei enim perfecta ſunt opera.* *Deut. 33. Et ad Heb. 11. Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.* Quo ad ſecundum quod in habentibus vſum rationis, non ſufficit meritum Chriſti, ſicut in non habentibus, qui merito redemptoris ſaluãtur, & nõ in ꝓprio merito, ſed neceſſe eſt etiam addere meritum proprium, ſecundum illud: *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* Etiterum: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Et ſicut prudentia eſt auriga actuum virtuoſorum, ita fides actuum meritoriorum: neceſſarius itaque eſt omnibus ratione vtentibus actus fidei, aliquando ea neceſſitate, qua eis neceſſarius eſt actus meritorius. Videatur latius *Gabr. concl. 1.* SECVNDA VERITAS, licet eadem fuerat fides infuſa in nobis, & in veteri teſtamento patribus, non tamen eadem acquiſita. Nam vna eſt tantum infuſa fides in vno homine numero, & vna ſpecie in omnibus hominibus: ſicut vnum obiectum immediatum & principale, ſcilicet omne reuelatum à Deo eſt verum, mediante cuius actu (qui eſt vnus ſpecie apud illos & nos) inclinat ad omnes actus credendi articulos ſpeciales. Sed de fide acquiſita reſpectu redemptoris certum eſt, quod reſpectu certorum articulorum eadem fuit fides acquiſita, & fidei actus ſpecie apud illos & nos: puta articuli creationis mundi, lapſus primi hominis, futuri iudicii, ſed non quo ad omnes articulos. Propoſitiones enim creditæ à patribus ſpecie diſtinguuntur à creditis à nobis. Nam illa propoſitio: Chriſtus eſt venturus, paſſurus, reſurrecturus, &c. quam illi crediderunt, &c. Et illæ propoſitiones: Chriſtus venit, Chriſtus paſſus eſt, reſurrexit, &c. quam nos credimus, diſtinguuntur ſpecie, quia ſunt non ſynonymæ, propter diuerſam temporis connotationem: latius *Gab.* ſcribit *vbi ſupr.* Et ſecundum *Aug.* & poſt eum ſcribit *Iac. de Val. tract. 3. c. 2. reg. 7. prol. in Pſalt.* quod ſicut in vtroque teſtamento vnus ſemper fuit Chriſtus creditus, ita dicitur vna & eadem fides patrũ veteris teſtamenti & noſtra: eo quod vnitas fidei eſt ab vnitate obiecti crediti. Item ſicut ſemper vna fides Chriſti, ita fuit & ſemper eſt vna lex in vtroque teſtamento, quia vnitas legis ſumitur ab vnitate fidei. Latius ſcribit Valentia. TERTIA VERITAS, ꝓ omni tempore poſt lapſum hominis, fides mediatoris explicita ad ſalutem ratione vtentibus fuit neceſſaria. Patet, quia nullus ſaluatur niſi ſit membrum eccleſiæ per fidẽ mediatoris, vt patet diffuſe per *Apoſt. ad Heb. 11.* Ergo ſicut præſentes poſt Chriſti aduentum per fidem mediatoris: ita præcedentes per eandem fidem fuerunt membra Chriſti & eccleſiæ. Generaliter autem credere fuit neceſſarium omni homini, licet non particulariter & explicite. Credere, inquam, in genere quemadmodum Deus ordinaret viam aliquam redemptionis per aliquem mediatorem etiam ignorando per quem, an per verbum Dei, vel per angelum aut alium modum, & iſtud generaliter credere fuit neceſſarium omni homini ad ſalutem poſt lapſum. In lege autem reuelatæ veritatis, ſcilicet euangelica adhuc magis particulariter credere tenemur plus vel minus ſecundum diuerſos ſtatus hominum quam in lege Moſaica, & naturæ. Et ideo *S. Bonauen. qu. 2. diſt. 25. lib. 3.* ait: quia Philoſophi hanc fidem in genere non habuerunt, ſuis virtutibus & meritis inhærentes, non poterant eſſe membra Chriſti, & per conſequens nec ſaluari. Nec ipſi excuſabantur quin ad minus tenerentur ad fidem illam in generali: ſi denique feciſſent quantum in ſe fuiſſet, non defuiſſet eis Deus ad eorum illuminationem. Hinc *Apoſt. ad Rom. 1. Cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Vide latius *Gab. vbi ſupr.* Similiter enim dicendum eſt de eo qui in ſilua natus Doctorem fidei non audiuit. Vnde *B. Thom. in 3. diſtinct. 25. queſtion. 4.* In his inquit quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nunquam Deus homini quærenti ſuam ſalutem deeſt vel defuit, niſi ex culpa ſua. Vnde explicatio eorum quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria vel diuinitus prouidentur homini per prædicatorem. Sicut patet de Cornelio *Act. 10.* Et de Eunncho Candacis Reginæ. *Act. 8.* Vel per reuelationem, qua ſuppoſita in poteſtate liberi arbitrij eſt vt exeat in actum fidei. Hæc *S. Thom.* QVARTA VERITAS, vt habet *Gabr. concl. 4. vbi ſupr.* eſt, quod omnia Eccleſiæ membra pro ſtatu legis euangelicę eadem tenerentur credere, non quidem explicite, ſed implicite. Quo ad primum explicite patebit infra. Implicite vero probatur, nam omnes tenentur habere fidem infuſam, vt prima veritas dicit. Sed hanc habens, credit omnia

mnia implicite, quia habitum habet ad omnia credibilia mediate vel immediate inclinantem. Item omnes vſum rationis habentes tenentur credere quod omne reuelatū à Deo eſt verum. Item quod ſcriptura à Deo reuelata ſit vera, ſed hoc credens explicite, omnia credibilia credit implicite, cum omnia credenda ſunt reuelata à Deo, & omnia continentur immediate vel mediate in ſcriptura. Hæc *Gab.* Ad quædam tamen particulariter credenda tenentur maiores, & ad quædā minores, vt & ſupra tactum eſt. Vnde rudes (vt ſcribit *Scot.*) & minores nō tenentur tantum credere ſicut clerici literati & alii, tenentur tamen ad aliquē actum explicitum pro aliquando, & ad alia in generali, vt credant ſicut eccleſia credit. Et licet ſimplices & minores non tenentur circa ſingula credibilia particularia explicitam fidem habere, tenentur tamen omnes particulares errores ne pertinaciter adhæreant cauere, & quia vt vult *S. Thom.* myſterium Chriſti explicite credi non poteſt ſine fide Trinitatis, ideo poſt tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicite credendū myſterium Trinitatis, &c. hoc eſt, vt credat quod in Deitate eſt pater & filius, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnus Deus, ſic confuſe & generaliter, non autem diſtincte, quod in vnitate ſit diſtinctio perſonalis. Plura *Gab. concl. 5. vbi ſup.* Nullus præterea excuſatur ſi ignorat ea quæ prædicatio eccleſiæ manifeſtat & vſus eccleſiæ, & quæ ſolemnitates oſtendunt, vt quod Chriſtus natus eſt, crucifixus, & generaliter articuli ſymboli, & in illis prædicatis tenentur minores Prælatis ſuis credere, & ſic prædicatis explicite aſſentire. De quo latius alias dictum eſt. Et videatur ad hoc *Gab. art. 3. diſt. 25. dub. 1. lib. 3.* Omnes quoque tenentur articulos fidei credere, vt credant ſi proponuntur ipſis. Sic ad fidem explicitā omnium in ſymbolo contentorum, omnes in tempore gratiæ obligantur, vt dicit *Mag. & Gab. concl. 5. vbi ſup.* Et ſi (vt idem dicit) aliqui adeo obtuſi fuerint, quod articulos ipſos ſecundum quod in Symbolo ordinati ſunt eo ordine recitari non poſſent, ſufficeret tamen eis quod omnes & ſingulos explicitæ credunt, dum eis proponuntur, &c.

Fides christiana eſt veriſſima & firmiſſima, de qua copioſe ſcribit *Pelb.* Et quomodo probetur per multa teſtimonia Sanctorū, Prophetarum & Apoſtolorū & Diſcipulorum Chriſti, qui nondum verbis, verum etiam verberibus & mortibus crudelibus teſtificati ſunt veritatem huius fidei. Item teſtimonio probatur gentilium & Sibyllarum & Philoſophorum. Item Angeli Dei atque dæmones teſtimonium dant fidei noſtræ. Vnde *Matth. 8.* de Ieſu filio Dauid: *Vt quid ante tempus veniſti torquere nos.* Item omnes creaturæ cœleſtes, terreſtres & infernales, ſecundum quod dicit *Greg. in hom. epiphan.* Omnia, inquit, elementa auctorem ſuum veniſſe teſtata ſunt. Plura *Pelb. lib. 3. roſa. Theol.* in dictione, *fides*, probatur & ſæpiſſime per teſtimonium ſacræ ſcripturæ. Quare dici non poteſt (vt ſcribit *Gerſ. parte* 4. ſermone de S. Petro & Paulo, *conſideratione 2*) fidem noſtram in tantum eſſe præpoſitam & exaltatam generaliter ſine maximis Dei miraculis. Si enim neges aliqua fuiſſe facta ad extra miracula, talia qualia certe affirmant hiſtoriæ, in hoc tamen ſingulare eſt miraculum, quod ſine miraculo tam magnus & talis populus talique modo huic ſe ſubmiſerit credulitati, diuites, pauperes, docti per illiteratos homines conuerſi ſunt, & præcipuæ per eos quos ipſi trucidabant, & dimittendo gaudia, voluptates, honores & aſſuetas delicias, ac veniendo ad laborem, ad tormenta & ad mortem, & hoc totum interdum ſubito, & veluti in vno momento. Sicut patet in conuerſione ſancti Pauli, qui de perſecutore & lupo rapace fuit ſine mora mutatus in defenſorem, & ouem amicabilem. Hæc *Gerſ.* Per hoc patet fidem noſtram Chriſtianam eſſe firmiſſimam. Et de fide multa alias à Doctoribus ſcribuntur.

Fides bona ſecundum Tullium, vt refert *Gerſ. p. 3. tract. de orat. & eius valore, p. 2. lit. B.* eſt vnum agere, & non fingere aliud. Vel forte illud (inquit *Gerſ.*) melius diceretur bona fide aliquem quid agere, dum facit illud quod ſibi recte vellet fieri, aut quod alius pro quo fit deberet recte ſibi fieri velle. Sic commendantis, ſic legantis intentio ſeruanda eſt. Fiat tamen etiam hoc vtiliter ſuperioris prudentioriſque conſilio vel aſſenſu. Et recipiens rem aliquam bona fide, neſciens nec credens eam male acquiſitam, ſiue per donationem, ſiue per contractū, non tenetur eam reſtituere ſi ignorantia non

Digitized by Google

non fuerit craſſa, nec perceptos fructus durante fide bona, vt ſcribit *Gab. diſt. 15. quæſt. 3. dub. 5. propoſit. 2. lib.* 4 Et eſt ſententia *Hoſtienſ. in ſum. lib. 4. de pœn. & remiſ. c. de reſti.* & cæterorum. Et dicitur, bona fide, quæ eſt vt ſequitur quando non ſcitur nec creditur res eſſe male acquiſita, ſed præſumitur non eſſe aliena. *Panor. in c. grauis. de reſti. ſpo.* Malefidei poſſeſſor eſt qui poſſidet & ſcit ad alium pertinere. E contra bonæ fidei poſſeſſor, qui cum ignoraret ſe poſſidere alienum, poſſidet cogitatione Domini, ſola autē fides bona excuſat a reſtitutione rei alienæ.

† † Fiducia dicitur à Fide. *S. Th. 2. 2 q. 129. a. 6.* ad fidem autē pertinet aliquid & alicui credere; Fiducia autem pertinet ad ſpem ſecundum illud Iob. 11. Habebis fiduciam propoſita tibi ſpe: Et ideo nomē fiduciæ principaliter ſignificare videtur, ꝙ aliquis ſpem concipiat ex hoc quod credit verbis alicuius promittentis auxilium. Sed quia Fides etiā dicitur vehemens opinio & vehemēter opinari, contingit non ſolum ex eo ꝙ eſt alio dictū, ſed etiam ex eo ꝙ eſt in alio conſideratū ideo Fiducia etiam dici poteſt, quia aliquis ſpē alicuius rei concipit ex aliquo conſiderato idq; vel in ſeipſo vt cum quis videns ſe ſanum, confidit ſe diu victurū; vel in alio vt cum quis videns amicū ſuum potentē fiduciam habet ſe poſſe ab eo adiuuari. Fiducia nō eſt virtus; ſed eſt conditio virtutis quia, vt patet, importat quendam modum ſpei; quia eſt ſpes roborata ex aliqua firma opinionę; ideoq; eſt pars integralis fortitudinis & opponitur deſperationi. *D Th. vbi ſup. ad 3.*

† † Fieri. *S. Th. 1. ſ. d. 30. q. 1 a 1. ad 1.* dicitur dupliciter ſecundū rem & ſecundum rationē tantum. Secundum aliquid dicitur fieri vel ſicut ex contrario, prout dicimus, ꝙ ex nigro fit albū, vel ex negatione aut priuatione; & poteſt eſſe terminatio motus & ſic fieri & factū eſſe differunt ſecundum rationē, ſi autem ſit ipſe motus, differunt realiter atq; fieri prius tempore ꝗ factum eſſe in permanentib. non autem in ſucceſſiuis; nec conuenit Deo. Fieri ſecundum rationē poteſt conuenire Deo.

Filius in diuinis (vt ſcribit *Gab. l. 1. d. 27. q. 3. a. 3.*) eſt perſona genita de ſubſtantia patris, & licet filius ſit vere & realiter de patris ſcientia genitus, quę eſt Dei & omnium creaturarum, quia omnibus modis filius eſt verbum, & econuerſo, tamen nomen filius nō connotat reſpectum ad creaturam, nomen verbum. Cuius ratio nulla eſt (inquit *Gab.*) niſi voluntaria impoſitio terminorum, & ſic illa duo nomina propria filio nō ſunt ſynonyma, quorum vnum connotat creaturam & aliud non, ita poſſunt imponi duo nomina patri, ſimiliter duo ſpiritui ſancto.

Filiatio vt memoriæ prodidit *Gab. d. 8. qu. vn. a. 3. dub. 2. l. 3* nihil aliud debet dici, niſi ſuppoſitū actu ſubſiſtens in natura producta intellectuali vel ſenſitiua ab alio eiuſdē rationis actu exiſtente, ſiue ſuppoſitum illud habuerit illā naturam quam per productionem accepit continue, ſiue cum interruptione. Per hoc patet ꝙ verbum in triduo mortis, non fuit filius virginis, quia tunc nō ſubſiſtebat in natura humana, quia tunc non fuit natura humana Chriſti: quia anima Chriſti non fuit vnita carni, ſine qua vnione non eſt natura humana. Patet ſecundo quod poſt reſurrectionem & nunc eſt filius Mariæ, & idem filius qui prius. Suppoſito quod beata virgo ſit glorioſa in corpore & anima, quia idem verbum, eadem natura, eadē mater & virgo, licet natura ſimiliter & mater fuerit interrupta. Vnde poſt finalem reſurrectionem Ioannes erit filius Zachariæ: ſicut fuit ante mortem vtriuſq;, & eadem filiatione, quia idem verbum, eadem natura humana, eadem mater. Nec impedit quod nunc verbum eſt homo per nouam productionem humanitatis reſuſcitatæ. Siquidem reſuſcitatio productio eſt reſuſcitati. Et illo modo tollit generationem præteritam, non enim tollit quin eadem natura olim fuit accepta per generationem. Et vt idem dicit *Gab.* Filiatio æterna eſt res relatiua, & proprietas poſitiua à patre quidem & ſpiritu ſancto realiter diſtincta. A filio autem & eſſentia formaliter tantum ſeu ratione ratiocinata, non realiter diſtincta, quæ cum eſſentia & ſpiratione actiua conſtituit perſonā filii. De quo in princi. ſent latius videatur *& ſup. de diſt. Thomiſt.* Et quamuis (vt ſcribit S. *Bona. d. 8. lib. 3.*) concedatur duas natiuitates eſſe in Chriſto, non tamen concedi debet duas eſſe filiationes. Vnde ſicut quando quis generat poſt primum filium, alium, non naſcitur in eo noua paternitas, ſed primæ paternitati innaſcitur nouus reſpectus, quia pater eſt plurium quam prius erat. Sic etiam intelligendum eſt quod Chriſtus generatione temporali non acquirit nouam filiationem, ſed incipit eſſe filius

Digitized by Google

alterius,ſcilicet hominis virginis. Et vt idem ait *diſt.* 10. *lib.* 3. Chriſtus inquantum homo eſt naturalis filius virginis,inquantum autem Deus eſt filius virginis,nõ per naturam, nec per adoptionem,ſed per gratiam vnionis. Et penes vtramq; natiuitatem (vt idem dicit) *q. vlt. vbi ſup.* Chriſtus eſt filius naturalis,quia vtraq; natiuitas conſiſtit in productione ſimilis ex ſimili, ſecundum ſimilitudinem & conuenientiam in natura. Vnde ſecundum natiuitatem æternam generatur ſimilis patri, ſecundum natiuitatem temporalem generatur ſimilis matri. Ideo vtraque natiuitas eſt naturalis, & ratione vtriuſque natiuitatis Chriſtus naturalis filius debet dici. *Bona.*

Filius hominis. Differunt ſecundum *Aug. ſuper Pſal.* 8. homo,& filius hominis. Nam omnis filius hominis eſt homo, quamuis non omnis homo filius hominis poſſit intelligi. Adã quippe homo, ſed non filius hominis. Quapropter ſecundum eundem differt homo & filius hominis, vt qui portant imaginem terreni hominis qui non eſt filius hominis, hominum nomine ſignificentur. Qui autem portant imaginẽ cœleſtis hominis, filii hominis potius appellentur. Ille vetus homo dicitur, iſte autem nouus. Sed nouus ex veteri naſcitur, quoniam ſpiritualis regeneratio mutatione vitæ æternæ atque ſecularis inchoatur, & ideo iſte filius hominis nũcupatur. Homo igitur hoc loco dictus eſt terrenus, filius autem hominis cœleſtis, & ille ſeiunctus à Deo, hic autem præſens Deo. Hæc *Aug.* quare & Chriſtus filius hominis dicitur.

Filius Dei quinque modis dicitur vt docet *D. Tho.* 1. *p. q.* 33. *ar.* 3. *Primo* aliqu s dicitur Filius Dei propter ſimilitudinem veſtigii tantum, hoc modo etiam creaturæ irrationales dicuntur filii Dei, & Deus pater earum. Sic *Iob.* 3. *Quis eſt pluuiæ pater aut quis genuit ſtillas roris.* *Secundo* Filius Dei aliquis dicitur propter ſimilitudinẽ imaginis, ſic creaturæ rationales dicuntur filii Dei *Deut.* 32. *Nonne ipſe eſt Pater tuus qui poſſedit & fecit & creauit te?* *Tertio* aliquis dicitur filius Dei ſecundum ſimilitudinem gratiæ, & hic dicitur filius adoptiuus, de quo ſtatim. *Quarto* dicitur aliquis filius Dei ſecundum ſimilitudinẽ gloriæ, vt ſi iam poſſidet gloriæ hæreditatem. *Rom.* 5. *gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.* *Quinto* ſecundum perfectam rationem natiuitatis, ſic ſecunda perſona Trinitatis (de quo *ſup. Filius in diuinis*) vocatur Filius Dei, vt oſtendatur eius connaturalitas ad Patrem, vt autem oſtendatur coæternitas, dicitur ſplendor, vt oſtendatur perfecta ſimilitudo dicitur imago; vt oſtendatur generatio immaterialis dicitur verbum.

Filius adoptionis vt ſcribit *Scot. diſt.* 10. *lib.* 3. & poſt eum *Gab. ead. diſt.* Vocabulum (inquit) iſtud *filius adoptionis* tranſlatum eſt à Iuriſtis, qui filium adoptiuum dicunt illum qui non naturaliter genitus eſt ab aliquo certo homine, nec ex naturali generatione habet ius ſuccedendi in hæreditate eius, ſed ex gratia præordinatur vt habeat ius ſuccedendi. Et ſic ad hoc vt ſit filius adoptiuus alicuius. *Primo* requiritur quod ſit ei extraneus, id eſt non ſit eius naturalis filius, cui ex conditione naturalis generationis conueniat ius ſucceſſionis in hęreditate adoptãtis. *Secundo* requiritur voluntas gratioſa adoptantis, qua vult talem ſuccedere & eſſe hæredem ſuum. *Tertio* quod ſit aliqua hæreditas in qua poſſit ſuccedere in re vel in ſpe. Ex quo ſequitur quod angeli beati ſunt filii adoptiui, etiam ſi fuiſſent in gratia creati, quia non ſunt naturales filii Dei, ſunt tamen præordinati per gratioſam Dei voluntatẽ vt beatitudine fruantur æterna, quæ non conuenit eis ex naturali eorum productione, ſed per gratiam. Eſt etiam ibi hæreditas, ſcilicet beatitudo. Secundo ſequitur quod nulla creatura irrationalis dici poteſt filia adoptiua, quia non eſt ordinabilis ad hæreditatem æternam, quæ eſt beatitudo. Tertio ſequitur quod præſciti non ſunt filii adoptiui. Patet quia non ſunt per voluntatem Dei ad hæreditatem præordinati. *Gab.* poſt *Scot. di.* 10. *q. vni. lib.* 3. vbi & dicit quod verbum Dei Chriſtus non eſt filius Dei adoptiuus, quia nullus filius Dei naturalis eſt filius adoptiuus, verbum Dei homo Chriſtus eſt filius Dei naturalis, ergo non adoptiuus. Nec illa eſt concedenda: Chriſtus ſecundum humanam naturam eſt filius Dei adoptiuus. Vide latius *D. Thom.* 3. *p. q.* 23. *art.* 4. *Gabr. & Bona.* Illa itaque ſecundum *Gab.* nullo modo eſt concedẽda: Chriſtus eſt filius adoptiuus, nec ſimpliciter, nec cum quacunque determinatione, ne communicemus cum hæreticis in verbis, aut ne detur occaſio probandi Chriſtum eſſe creaturam, ad quod hæretici laborabant. Ideo ſancti hanc propoſitionem negabant. Nec illa: Chriſtus eſt

Digitized by Google

mentum, quia Deus nulli inuito dat iuſtitiam nec gratiam. Alioquin non eſſet iuſtitia. Vide & de hoc *Rich diſt.4.art.1.q.2.l.4.*

FICTIO ſecundum *Petr. Palud.diſt.4.queſt.5.lib.4* quatuor modis contingit. Dicitur enim fictus, qui non credit, qui indeuotus accedit, ad ſacramenta qui aliter celebrat, quam ſancta Romana Eccleſia ordinauit, vel contra prohibitionem Eccleſiæ ſuſcipit: puta ab excommunicato, vel contra communem ritum Eccleſiæ, quod in omni Sacramento eſt obſeruãdum, ne aliter celebretur, & fictio incurratur, & fructus perdatur. Item qui contemnit, ſicut qui ridendo accedit. Et fictio quæ fieri poteſt in confeſſione, eſt quadruplex, vt habet *Gerſ part.2. qu.2.* Nam fictio eſt pernicioſe mentiens. Quædam doloſe dimidians. Quædam patiẽter inficiens. Quædam inſufficienter diſcutiẽs. Fictio triplex prior impedit ne confeſſio vel prætenſa abſolutio valeat ipſi ſic fingenti, quin oporteat vel neceſſarium ſit iterum de omnib. ſacramentaliter confiteri. Quarta vero fictio poteſt inueniri, licet nõ bona: non tamen ſicut priores æqualiter mala, vbi licet abſolutio non conferat gratiam, nec peccata deleat, confert tamen ceſſante fictione. nec oportebit de ſic confeſſis iterum confiteri. Conueniunt in hoc ſatis Doctores, qui cõmuniter dicunt, quod vnum peccatum mortale nõ deletur ſine alio: alias namque ſequeretur quod gratia ſtaret ſimul cum peccato mortali. Mentiens autem in confeſſione pernitioſe, peccat mortaliter. Secus autem eſt de mendacio, quod ex genere ſuo: alias eſſet ſolum veniale, vt videlicet miſcendo, quandam leuem circunſtantiam falſam, vel excuſationem friuolam. De his fuſius ſcribit *Gerſon vbi ſupr.* Concordat S. Thomas.

FIDES in ſcriptura variis modis accipitur, vt & habet *S. Bona.diſt.23.lib.3 circ.text. & Gabr. ead. diſt.qu.2.* Et *Gerſ.part.1.ſer.de errorib.contr. fid.& mores circ.precept. Non occides.* Et *Alex. part 3 qu.74.memb.1* ponit.11.fidei acceptiones. Nam fides quandoque accipitur pro ſpõſione. *1 Tim.c.5.* Primam fidem irritam fecerunt. Quandoque pro fidelitate. *Ier 7 Periit fides, & ablata eſt de ore eorum.* Quandoque dicitur conſcientia de faciendo vel non faciendo. *Rom.14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Gloſſ. contra conſcientiam. Quandoque dicitur generaliter aſſenſus concluſionis acceptus per rationem probabilem, ſecundum quod argumentum dicitur ratio rei dubiæ faciens fidem. Quandoque dicitur cognitio patriæ. *Rom.1. Iuſtitia Dei in eo,* ſcilicet Euangelio, *reuelatur ex fide in fidem* Gloſſa, ex fide ſpei in fidem ſpei. Et dicitur fides, quia fidentiſſima & certiſſima eſt, vt inquit Bonauentura. Quandoque dicitur ſymbolum fidei (quod creditur) vel pro obiecto fidei. Vnde *Athan.* Hæc eſt fides catholica, &c. Quandoque dicitur ſacramentum fidei ſcilicet baptiſmus. Sic dicit *Auguſt.* ad *Bonif.* Quid eſt aliud paruulos habere fidem, niſi fidei ſacramentum. Quandoque fides dicitur habitus informis. *Iac.2. Sine operibus fides mortua eſt: & dæmones credunt & contremiſcunt.* Quandoque dicitur habitus charitate formatus. *Rom.1. Iuſtus ex fide viuit.* Et *Abac.2. Iuſtus in ſua fide viuit.* Quandoque capitur pro actu credendi. *Rom.10. Fides ex auditu eſt.* Et *Auguſt.* Fides eſt credere quæ non vides. Harum tamẽ acceptionum tres ſunt magis in vſu communi. Nam fides aliquando accipitur pro actu, quandoque pro habitu, quandoque pro obiecto. Pro actu eſt aſſenſus veritatis reuelatæ. Pro habitu eſt habitus ex huiuſmodi aſſenſibus frequentatis acquiſitus, vel immediate à Deo infuſus, inclinans in intellectum ad aſſentiendum veritatibus reuelatis. Pro obiecto eſt veritas credita, aut res per ipſum ſignificata. De primo dicitur: Fides ex auditu eſt. Auditus per verbum Dei. De ſecundo, *Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo:* quod de habituali intelligendum eſt. De tertio, *1.Tim.4. Enutritus verbis fidei*, id eſt veritatum credendarum. Item fides, ſecundum *Pet.de Palu.diſt.1. qu.5.art.5.lib.4* accipitur pro intentione faciendi, vt cum ait concluſione prima: In adulto fides propria erat remedium contra originale. In paruulo fides aliena, ſed illa fides non eſt fidei habitus, nec actus fidei elicitus aut imperatus. Non aliter igitur fides requiritur ad efficaciam ſacramenti, niſi quod exhibeatur intentio de hoc faciendi, quod Deus inſtituit & talis intentio fides dicitur. De hoc vide & *Gabriel diſt.* [illegible] *1.qu 2.art.3.li.4.dub.* Et fides ſecundum quamlibet harum trium acceptionũ, quæ in communi vſu habentur, põt ſubdiuidi. Nam fides tam actualis quam habitualis diuidi poteſt in fidem formatam & fidem informem. Ita dicitur

Magiſt

Magiſt. poſt *S. Aug. diſt.* 23 cum dicit in textu, quod fides accipitur pro eo quo creditur, & eſt virtus: & pro eo quod creditur, & non eſt virtus. Fidem dicens eſſe virtutem, quæ charitate formatur. Illam vero non eſſe virtutem, quæ ſine charitate eſt, quæ manis eſt, & mortua. Credimus autem fide actuali & habituali. Actuali formaliter. Habituali tanquam diſpoſitione nos diſponente, id eſt concauſante & inclinante ad actum credendi firmius eliciendum. Poteſt & fides diuidi ſecundum eaſdem acceptiones in fidem acquiſitam, & fidem infuſam. Fides etiam ſecundum tertiam acceptionem, poteſt ſubdiuidi multipliciter, ſecundum diuerſitatem articulorum, & veritatum credendarum, & ſecundum has diuerſas acceptiones, aliter & aliter habet diffiniri. Nam & varie diffinitur à Sanctis & Doctoribus, vt paulo poſt patebit. Fatendum autem eſt (ſcribit *Cort.*) fidem à parente rerum Deo manare. Etenim ea quæ fide continentur, ſunt ſupra naturæ complexum ſita, nec in hominum contemplationem niſi diuina patefactione cadunt. Nam nonnullis quædam Deus ſine intermedio edicit, vt ea quæ ſunt vndecim viris diſcipulis aut vatibus patefacta: nonnullis quædam per præcones edicit. Itaque ob eam cauſam articulatim eſt fidei diſtincta ratio. Nam quædam ad diuinitatem, quædam ad humanum amictum indutum pertinent, quæ vno ſenatus ſymbolo continentur. Ex quo eſt intelligi neceſſe, ad incolumitatem hominum fidem eſſe neceſſariam, quæ credenti ab auctore rerum Deo inſeratur. Et poſtea ait Nihil fide teſtatius, etenim ratio multarum à rerum diuinarum cognitione abeſt, idq; præclare patet, quod ab omni Philoſophorum genere eſt naturali rerum humanarum explicatione titubatum fuiſſe ſcimus, multaque ab his inter ſe pugnantia conſcripta, legimus. Itaque quo ſplendidius Dei notio eluceſceret, neceſſe fuiſſe dicimus, vt fide in hominum mentes rerum diuinarum agnitio illaberetur: quo oraculo nihil ſit in omni natura veracius: quamobrem iure promulgatum eſt, ne cui liceat à rata fidei menſione deſciſſere. Hæc *Corteſ.* Deſciſcunt autem Iudæi, Parthi, hæretici, infideles, vt ibidem dicitur, qui ex Chriſtianorum cœtu extruduntur. Varie autem à variis deſcribitur fides. Vnde fides ſecundum *Magiſt.* eſt virtus qua creditur, quod non videtur, quod ad religionem pertinet: & datur de fide habituali formata, quia virtus dicit, quæ eſt habitus, & fides qua in Deum credimus: non tantum eſt virtus, verum etiam auriga virtutum, tam Theologicarum quam Cardinalium, vt dicit *S. Bona. d. 23. q. 1. li. 3.* Et neceſſario fides ſpem, & charitatem præcedit, tanquam regula & auriga ipſarum. De quo latius *ibid.* Fides ſecundum *Hug. li. 1. de Sacram.* ait: Fides eſt certitudo, id eſt certa cognitio quædam animi de rebus abſentibus ſupra opinionem & infra ſcientiam conſtituta. Certitudo dicit, id eſt certa adhæſiua cognitio, per quod diſtinguitur ab æſtimatione, coniectura & opinione, quæ dubitationem & formidinem de oppoſito ſecum compatiuntur. Latius declarat *Gab. diſt. 23. q. 2. ar. 1. li. 3.* Sed vbi eſt dubitatio, fides non eſt: & hæc diffinitio eſt generalis conueniens actuali & habituali infuſæ & acquiſitæ.

†Fides non eſt fiducia de diuina miſericordia peccata remittente ſicut dicunt Lutherani & explicant omnia teſtimonia S. ſcript. quibus dicitur nos fidem iuſtificari vt *Abac.* 2. Iuſtus ex fide viuit. *Rom.* 3. arbitramur hominem per fidem iuſtificari *Act.* 15. Fide purificans corda eorũ. id eſt, Fiducia vt ipſi aſſerunt. Damnauit hũc errorẽ *S. Trident. Concil ſeſſ. 6. can.* 12. *Si quis dixerit fidem iuſtificantem eſſe fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis, vel eam fiduciam eſſe ſolam qua iuſtificamur, anathema ſit.* Differunt autem fides & fiducia ſicut cauſa & effectus. Hinc ad *Eph.* 3. In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius. *Iac.* 1. Poſtulet in fide nihil hæſitans. Neque tamen arbitrandum eſt, etiamſi fiducia ſit effectus Fidei, quod omnis habens fidem, ſtatim poſtulet cum fiducia; quia non omnis habens fidem ſtatum roboratur fiducia, cum adhuc poſſit deſperare. Generatur autem fiducia ex fide caritate informata. Vide *Bannes. 22. q. 1. ar. 1.* Vbi etiam aſſignat diſcrimen inter has duas propoſitiones *ſola Fides iuſtificat* & ſola fiducia iuſtificat; & obſeruat quod prima non ſimpliciter ſed cum conditione videlicet, *ita vt intelligat nihil aliud requiri quod ad iuſtificationis gratiam cooperatur*, damnetur dicta *ſeſſ. Concil. Trid. can. 9.* quia cum fides ſit initium vniuerſale & radix totius iuſtificationis, non

Digitized by Google

non videtur illa *ſola fides iuſtificat* excludere alia requiſita ad iuſtificationem. Secunda vero ſimpliciter damnatur *Can.* 12. quia cum fiducia non ſit niſi modus quidam & robur (vt infra in *Fiducia*) ſpei, reliquæ diſpoſitiones excludi videntur, dum dicitur *ſola Fiducia iuſtificat*.

Fides ſecundum *Petr. Aliac quaeſt. 1. prol. art. 2.* eſt aſſenſus verus, firmus ſine formidine non euidens: vel breuius: Fides eſt aſſenſus certus non euidens. Nam certitudo importat primas duas conditiones. Certitudo enim eſt aſſenſus verus firmus ſine formidine. Huic deſcriptioni concordat commune dictum *Augu.* Quid eſt fides, niſi credere quod non vides. Capit enim credere pro certitudinaliter aſſentire: & capit non videre pro nō euidenter cognoſcere. Fides (vt ſcribit *Damaſc. in 4.*) eſt eorum, quæ ſperantur hypoſtaſis, id eſt ſubſtantia. Vel ſic: Fides eſt aſſenſus non inquiſitus circa primam veritatem. Hæc diffinitio datur quantum ad actum ſuum principalem, qui eſt aſſentire primæ veritati reuelanti: & ideo dicitur aſſenſus non inquiſitus, ſcilicet ratione argumentatiua, ſed acceptus per reuelationem. Fides ſecundum beatum Dionyſium in *libro de diuinis nominibus*, ſic diffinitur: Fides eſt ratio ſimplex veritatis per ſe exiſtentis. Per rationem ſimplicem intelligit cognitionem acceptam per reuelationem, non per argumentatiuam inquiſitionem veritatis per ſe exiſtentis, id eſt veritatis primæ, vel veritatis certæ. Fides ſecundum *B. Auguſt.* eſt illuminatio mentis ad ſummam veritatem, id eſt cognitio reuelata illuminans mentem ad cognoſcendum ſummam veritatem. Hæc datur de fide ſecundum perfectiſſimum actum credendi.

Apoſtolus Gentium doctor ad Hebræos vndecimo ita diffinit: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Et diffinit fidem formatam, quæ eſt habitus, & ideo diffinitur per proprium actum, & proprium obiectum. Actus autem fidei eſt credere, qui eſt actus intellectus vero aſſentientis, procedens ex voluntatis imperio, quia nullus credit niſi volens, ſecundum *beatum Auguſtinum ſuper Ioannem.* Et ideo actus qui eſt credere, non ſolum habet pro obiecto verum quod eſt obiectum intellectus, ſed etiam finem vel bonum, quod eſt obiectum voluntatis: & per hæc ita diffinit Apoſtolus, cum dicit argumentum, obiectum intellectus in verbo non *apparentium*. Obiectum enim fidei eſt veritas non viſa, [illegible] non euidens, cui firmiter adhæret fide, non ex rei euidentia, ſed ex auctoritate diuina. Obiectum voluntatis in verbo rerum ſperandarum. In verbo ſubſtantia quod pro genere ponitur innuit fidei quidditatem, & accipitur ſubſtantia connotatiue: vt dicitur à ſubſtando, & pro quadam rei inchoatione: vt dicit *S. Thom ſecunda ſecunda. qu. 4. art. 1.* Et poſt eum *Nicol. de Lyra* [illegible] pro cauſa aut fundamento rei, qua res ſubſiſtit in ſe in eſſe ſubiectiuo, vel in intellectu in eſſe obiectiuo, vt vult *Gloſ. Heb.* 11. Et non accipitur ſubſtantia abſolute pro re per ſe ſubſiſtente, aut pro rei eſſentia, ſed vt dictum eſt. Sic ergo fides dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum. Hæc ſunt bona in futura beatitudine nobis conferenda, ſcilicet viſio & fruitio diuinæ eſſentiæ, inquantum eſt quædam inchoatio futuræ beatudinis, quia fides eſt prima virtus infuſa, ſine qua res ſperandas nemo conſequi poteſt: & ita eſt cauſa rerum ſperandarum, quia facit res ſperandas quandoque ſubſiſtere in nobis, quod eſt dictu, facit conſequi futura bona: & eſt fundamentum omnium bonorum, quod nemo mutare poteſt, ſine quo non eſt bona ædificatio. Et dicitur fides magis fundamentum rerum ſperandarum, quam credendarum vel timendarum, vt notat *S. Bonauent. diſt. 23. qu. 5. in fin. li. 3.* Per hoc enim quod dicitur: ſperandarum, magis datur intelligi finis virtutis, quæ eſt ipſa beatitudo expectata, quam per hoc quod dicitur credendum, vel amandum, vel timendum. Nam iſti actus non tantummodo ſunt in finem, ſed etiam in ea quæ ſunt ad finem, &c. Et argumentum ſecundum gloſſam pro certitudine rerum, quæ non apparent, accipitur, hoc eſt certa & firma adhæſio. Et diffinitio Apoſtoli ſic poteſt exponi. Fides formata eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, id eſt inchoatio quædam, cauſa vel fundamentum aſſequendi res ſperandas in beatitudine. Argumentum non apparentium, id eſt certa & firma adhæſiua cognitio; ſperandarum, id eſt nondum apparentium, quæ enim ſperamus non apparent, ſecundum [illegible] *Apoſtoli Romanorum octauo: Spes quæ videtur non eſt*

eſt ſpes. Nam quod videt quis, non ſperat. Et quod dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum, diſtinguitur à fide communiter ſumpta. Quod dicitur argumentū, diſtinguitur ab opinione, ſuſpicione, & dubitatione. Et per hoc quod dicitur: non apparentium, diſtinguitur a ſcientia & intellectu, & generaliter à non euidenti per quam fit aliquid apparens, & quodammodo viſibile intellectui. Et ſecundum *S. Thom.* ita poteſt poni in forma diffinitio: Fides eſt habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum aſſentire nō apparentibus: & addendum eſt firmiter & certe: alias conueniret diffinitio ſua opinioni & ſuſpicioni, vt dicit *Gabr. Gerſ. par. 1. Serm. de errorib. circ. fid.* alias ponit diffinitiones. Vnde *Aug. in lib de Prædeſt.* Fides, inquit, eſt cogitare cum aſſenſione ea, quæ ad Chriſtianam pertinent religionem. *Iſid.* Fides eſt qua veraciter credimus id, quod nequaquam videre valemus. *Chryſoſt.* Fides eſt ſanctiſſimæ religionis fundamentum. Fides ſecundum *Gerſ.* eſt virtus qua ea, quę ad fundamentum religionis pertinent, recte, firmiterq; creduntur. Generaliter vero fides poteſt diffiniri (ait *Gab.*) vt conueniat fidei ſecundum quod pertinet ad Theologicam conſiderationem, tam infuſæ quam acquiſitæ, tam habituali quam actuali, tam formatæ quam informi, quæ talis eſt. Fides eſt notitia adhæſiua certa & firma veritatis ad religionem pertinentis per reuelationem accepta. Dicitur notitia adhæſiua, quod includit tam actualem aſſenſum quam habitum acquiſitum, vel infuſum ad actum aſſentiendi inclinantem. Diuiditur enim communiter notitia adhæſiua in actualem & habitualem. Dicitur certa & firma ad excludendum notitias adhæſiuas cum formidine de oppoſito. Et licet certitudo, firmitas & euidentia frequenter accipiantur pro eodem à Doctoribus: tamen ſi proprie accipiuntur termini non parum differunt. Certitudo ergo reſpicit obiecti (creditæ, ſcilicet veritatis) infallibilitatem. Nam certum eſt quod infallibile eſt: cui, ſcilicet aſſentiendo nemo fallitur. Firmitas reſpicit intellectus adhæſionem, qua, ſcilicet conſtanter ſine formidine adhæret aſſentiendo veritati. Euidentia reſpicit manifeſtationis modum: quo, ſcilicet veritas ſic manifeſtatur, vt intellectus non poſſit diſſentire, quæ manifeſtatio fit vel per cognitionem experimentalem, quæ præſupponit notitiam intuitiuam terminorum, aut per complexionem notam ex terminis, aut per demonſtrationem ex huiuſmodi principiis. Dicitur enim euidentia quaſi expreſſa & clara videntia aut viſio. Et hæc euidentia non eſt fidei, ſed ſcientiæ & intellectus principiorum. Fides enim eſt non apparentium, id eſt veritatum non euidentium. Fides ergo eſt certa, imo certiſſima, imo omni humana cognitione viæ certior. Eſt enim reuelatorum à Deo, ſecundum illud *Ioannis 1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit.* Et 2. *Pet. 1. Non voluntate humana aliquando allata eſt prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Reuelata autem à Deo (qui eſt prima & infallibilis veritas, cui falſum ſubeſſe non poteſt) certiſſima ſunt, quibus falli eſt impoſſibile. Impoſſibile enim eſt quod reuelatum fallat, & hoc ſufficit ad certitudinem fidei. Nunquam credens, fallitur. Et dicitur in diffinitione fidei, *firma* ad excludendum ſuſpicionem & opinionem, quæ habet annexam formidinem de oppoſito. Eſt enim firmitas adhæſionis de ratione fidei. Nam dubitans in fide, infidelis eſt: ergo fidem non habet. Hinc in ſymbolo Athanaſii dicitur: Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque firmiter, fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Et *S. Auguſt. de fide ad Petrum*, in omnibus capitulis, quibus credenda proponit, præmittit: Firmiſſime tene, & nullatenus dubites. Et dicitur bene, firmiſſime in ſuperlatiuo, quia viator nulli veritati firmius adhærere debet veritatibus fidei. Quod & in ſanctis Martyribus exemplatum eſt, quos fides magis adhærere fecit veritati credere, quam aliqua ſcientia rei ſcitæ. Nam nec per blandimenta, nec per tormenta induci poterant, vt contra fidem aliquid ſaltem ore tenus dicerent, quod in ſcientiis non contingit. Stultus enim eſſet, qui pro quacunque certa concluſione Geometrica mortem ſubiret, vt dicit *S. Bonauentura.* Vnde ſcribit *Hieronymus* (vt eum refert *Bonauentura quaſt. 2. prolog.*) Tolle, inquit, argumenta cum de fide agitur, piſcatoribus & piſcatoribus creditur, non Dialecticis.

Et

Et *Greg.* Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Quod eſt verum quando aſſentitur propter ſe rationi: tunc auſertur locus fidei, quia in anima hominis dominatur violentia rationis. Sed quando fides non aſſentit propter rationem, ſed propter amorem eius cui aſſentit, deſiderat habere rationes: tunc non euacuat ratio humana meritum, ſed auget ſolatium. Et primo modo intelligit Hieronymus, & ſimiliter Gregorius, quod non ſunt inducenda argumenta Dialectica, quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum eſt auctoritati principalius, quam rationi, vt dicit *Bona. vbi ſup.* Dicitur præterea in diffinitione fidei veritatis ad religionem pertinentis. Vnde quæcunque non pertinent ad felicitatem conſequendam, neque ad illam conducunt, non pertinent ad religionem, qua Deus ſummus colitur in via, vt tandem beatificet in patria, vt habet *Gab. vbi ſupra.* Dicitur vltimo, per reuelationem accepta. Nam fides non innititur demonſtratiuis probationibus, nec experientiæ, quæ generant notitiam euidentem, ſed tantum auctoritati reuelantis. Et per hoc diſtinguitur à prudentia & ſapientia: ſimiliter à viſione beatifica.

Fides eſt triplex, vt habet *Gerſ. p. 4. Serm. Dom. paſſ.* ſcilicet fides viua, fides mortua, & fides ficta. Fides viua, eſt credere Dei veritatem, & cum hoc eum amare, & timere per affectionem. Et abſque tali fide nullum opus eſt meritorium. ad *Gal. 5. Fides eſt, quæ per dilectionem operatur.* Et dicitur viua, quia operari facit per dilectionem Dei. Fides mortua, eſt credere veritatem Euangelii Dei, ſine hoc quod quis faciat opera. Et dicitur mortua, quia non mouet creaturam ad bona opera exercenda. *Iacobi 2. Fides ſi non habet opera. mortua eſt, &c.* Si non habet, ſcilicet opera amoris & timoris Dei, mortua eſt. De quo infra videbitur. Fides ficta, eſt debilis quædam credulitas, & quæ firma non eſt, quia in tempore tentationis recedit. *Matthæi 13. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Sicut etiam hi qui tempore perſecutionis negant fidei veritatem propter timorem perdendi bona eorum, aut vitam temporalem. Hæc *Gerſ.* & plura de hoc vbi ſupra.

Fides quædam eſt *acquiſita*, quædam *infuſa.* Et differunt, quia fides acquiſita, eſt habitus naturaliter acquiſitus ex actibus credendi frequentatis. Sed fides infuſa, eſt habitus à Deo ſupernaturaliter & immediate in anima creatus. Eſt autem fides infuſa habitus, hoc eſt, qualitas producta à Deo in anima, inclinans ad eoſdem actus mediate vel immediate ad quos inclinat habitus acquiſitus. Differunt & ex eo, quia fides infuſa eſt vnica circa omnes articulos credendos, non ſic fides acquiſita. D. [illegible] etiam, quia fides infuſa corrumpitur per quemcunque errorem, circa quemcunque articulum. Fides acquiſita ſtat cum errore reſpectu alterius articuli ſeu obiecti. Conueniunt autem in hoc fides acquiſita & infuſa, quia vtriuſque habitus inclinat ad actum credendi: de acquiſita manifeſtum eſt. De habitu infuſo, quomodo inclinat ad credendum articulos fidei, ponit *Gab.* duas poſitiones probabiles *diſtinct. 23. quæſt. 2. lib. 3.* quos breuitatis gratia omitto. Et fides acquiſita ad credendum articulos fidei, eſt neceſſaria, quia *Roman. 10. Fides ex auditu eſt.* Longior eſt *Gab. art. 2. vbi ſupra.* Alludit *Scot. ead. diſtinct.* qui ratione hoc idem probat, & ad credendum articulos neceſſe eſt credere Eccleſiæ, hoc eſt credere Eccleſiam eſſe veracem, &c. Non autem naturali ratione probari poteſt fidem infuſam ad credendum articulos fidei, eſſe neceſſariam, quia ad credendum omnia credibilia ſufficit fides acquiſita: ergo non eſt alia neceſſaria. Poteſt & quis firmiter adhærere veritati ſine fide infuſa. Plura *Gab. concluſ. 2. vbi ſupra.* Poteſt tamen fides infuſa poni præter acquiſitam, vt ſcriptura pateſcit. Nam ad *Heb. 11.* dicitur: *Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.* Sed multi placuere Deo ſine fide acquiſita, vt patet de infantibus pro Chriſto ab Herode occiſis. Et ſimiliter de infantibus baptizatis, in quibus non eſt fides acquiſita, ſed infuſa. Probat multis teſtimoniis *Gab. concluſ. 3. vbi ſupra.* Reſpectu vero omnium, reſpectu quorum eſt fides infuſa, reſpectu eorundẽ eſſe poteſt fides acquiſita, alias fruſtra eſſet fides infuſa, cum [illegible] ſit propter inclinare ad actum. Vide *Gab. concluſ. 4.* Diuerſorum inſuper articulorum diuerſæ ſunt fides acquiſitæ, non ſolum numero, ſed ſpecie diſtinctæ, quia actu credendi

diuerſos

diuerſos articulos diſtinguuntur ſpecie: ergo habitus ad ipſos inclinantes: habitus autem diſtinguuntur penes actus. Eſt autem vna fides infuſa ad omnes articulos fidei mediate vel immediate inclinatiua. Eſt enim vnus habitus ad omnia credibilia inclinans, hoc autem eſt idem ſpecie in animabus fidelibus, quia in omnibus habet eadem obiecta, & actus ſpecie. Vide *Gab.* latius vbi ſupra. Et vt idem dicit *dub.*1. Fides infuſa nõ fruſtra animæ a Deo donatur, imo fructuoſe, & ad perfectionem & ad vtilitatem hominis infunditur. Non enim poteſt à diuina bonitate procedere aliquod vanũ & inutile: ſicut nec à diuina ſapientia aliquod inordinatum. *Dei enim* (vt dicitur *Deut.* 32.) *perfecta ſunt opera*, etiamſi nos lateat vtilitas doni; fides quoque infuſa in actu primo perficit intellectũ, eſt enim ipſa perfectior acquſita, eſt imo quocunque habitu naturaliter acquiſito puta ſcientia, ſapientia, prudentia, naturaliter acquiſita. Nam fides infuſa eſt habitus ſupernaturalis, & ornatus animæ eã multum perficiens, & nobilitans. qui propter ſui perfectionem non poteſt cauſari, niſi à Deo. Augmentum quoque fit per fidem infuſam. Nã ſunt qui vellent magis aſſentire, & tamen minus aſſentiunt: ideo petunt illud *Apoſt. Domine, adauge nobis fidem*: & petitur idem in Collecta quadam: Omnipotens ſempiterne Deus, da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum. Hoc autem augmentum fit per fidem infuſam.

FIDES ACQVISITA dicitur corrumpi per errorem contrarium circa eundem articulum, vt ſcribit *Gab. du.*2. *vbi ſup.* Impoſſibile eſt enim quod quis eundem articulũ ſimul credat & diſcredat. Stat tamen ſimul actus credendi vnum articulum cum errore circa alium. Sic & habitus fidei acquiſitæ per habitum erroris cõtrarii corrumpitur; vel per longam negligentiam eliciendi actum ſuum circa proprium obiectũ propter defectum conſeruantis. Latius *Gab.* Habitus vero infuſus ſicut à ſolo Deo creando infunditur, ita ab eo ſolo annihilando corrumpitur. Vnde nulla cauſa creata eum corrumpere poteſt. Corrumpitur demeritorie, non quidem per quodlibet mortale, ſicut charitas, ſed per errorem circa quemcunque articulum pertinacem. Vnde per quamlibet hæreſim corrumpitur fides infuſa, alioquin idem eſſet fidelis, & hæreticus. Hæreticus per errorem pertinacem circa certum fidei articulum: Et fidelis per infuſam fidem: & ſicut dictum eſt de errore, ita dicendum eſt de dubio pertinaci eadem ratione, quia dubitans pertinaciter circa quemcunque articulum hæreticus eſt. Et dicitur pertinaciter, quia error non pertinax ſimiliter & dubiũ circa articulum particularem, non repugnat fidei infuſæ: licet acquiſitæ ſecundum eundem articulum: poteſt enim quis circa aliquam veritatem in canone Bibliæ contentam errare vel dubitare explicite, & tamen eundem implicite credere. Hic tamen vere fidelis cenſetur ſicut laicus firmiter credẽs fidem catholicam eſſe veram, & ſimiliter omnia contenta in Bibliis: ignorat autem Saram vxorem fuiſſe Abrahæ, aut credit eam fuiſſe matrem Abrahæ, vel dubitat per actus informari, non eſt infidelis. Et credendo omnia contenta in Bibliis eſſe vera, implicite credit Saram fuiſſe vxorem Abrahæ. Quamuis explicite ignoret, dubitet, aut oppoſitum putet: quia neſcit hoc contineri in Bibliis: Tria quoque vitia eneruant fidem, & eam impediunt, vt habet *Gerſ. ſerm.* 1. *de S. Ant. pa.* 4. ſcilicet curioſitas, carnalitas, & iniquitas aut ingratitudo, & incredulitas, & nullum peccatum adeo ſic amat diabolus ſicut incredulitatem. Nouit enim fidem radicem eſſe omnium bonorum, quæ ſi fuerit deleta, & ab humano corde eradicata, de tali homine actum eſt, nunquam bonum Deo placentem proferet fructum, quia *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Plura *Gerſ. vbi ſup.* Quomodo fides infuſa & acquiſita diſtinguantur ſpecie, vide Gabrielem.

FIDES EST DVPLEX, ſcilicet *informis & formata.* Fides *informis*, quæ eſt in aliquo ſine charitate; & nullum peccatum repugnat fidei niſi hæreſis. Hæc fides informis (vt dicit *S. Bona. in ſol. arg. q.*1. *p.*2. *lib.* 4. *d.*1.) non placet Deo tanquam meritoriam ex condigno: bene tamen placet Deo, ſicut diſpoſitum de congruo. Dicitur & hæc fides mortua, non ideo quia caret vtilitate & efficacia, ſed quia caret vita gratuita, quę eſt vita perfecta. Et ideo fides informis non eſt proprie virtus, ſed large. Sicut & habitus politici informes dicuntur eſſe virtutes, vt idem *S. Bona.* ait: *diſt.* 23. *lib.* 3 & hæc eſt etiam in malis Chriſtianis: per illum enim habitum quodammodo intellectus hominis captiuatur in obſequium Chriſti. Et vt credat vere nõ apparẽtia, vt vitet erronea & phantaſtica, ſicut in m-

tis Chriſtianis carentibus charitate, qui libenter audiunt verba ſalutis, & abhorrent hæreticam prauitatem, vt dicit *S. Bona. vbi ſup. Gab. diſt. 23. qu. 2. art. 3. & dub. 3.* & 4. dicit, quod omnis fides acquiſita eſt virtus intellectualis, quia omnis talis cauſatur ab actibus intellectus, elicitis, ſcilicet aſſentire vero, certo ex auctoritate teſtis, ergo. Et etiam omnis fides acquiſita eſt virtus moralis capiendo virtutem, vt diuiditur in politicam, quæ eſt habitus acquiſitus: & gratuitam quæ eſt habitus infuſus, quia acquiritur ex actibus imperatis. Nam apprehenſo vero, certo, ſed ineuidenti, & ita non ſufficienter probato, non cogitur intellectus aſſentire, ſed quantum eſt de ſe poteſt non aſſentire: ideo ſi aſſentit firmiter, volens aſſentit, & ideo ex imperio voluntatis: hoc eſt quod dicit Auguſtinus, quod cætera poteſt homo nolens. Cætera, ſcilicet ieiunare, intrare Eccleſiam: credere non poteſt niſi volens. Sed fides infuſa proprie, nec eſt virtus moralis, nec intellectualis, ſed gratuita. Philoſophus enim diuidens virtutem in moralem & intellectualem loquitur de virtutibus acquiſitis non infuſis. Et ad aſſentiendum catholicæ cuicunque veritati, quantumcunque ſciatur per experientiam vel demonſtrationem, requiritur fides infuſa, quæ monſtrat & oſtendit rationem obiectalem credendi iſtam, quod Deus talem veritatem tradidit aut iuſſit per ſe immediate, vel per Eccleſiam aut ſcripturam ſacram, vt ſcribit *Gerſ. p. 1. de erronib. circa fidem.*

Fides formata dicitur, quæ eſt cum charitate & operibus bonis. Vel (vt dicit *Gab. dub. 5. vbi ſup.*) eſt cui in eodem ſubiecto ſeu in eadem anima aſſiſtit charitas. Vnde habitus fidei non mutatur propter aduentum charitatis, ſicut nec corpus hominis propter veſtimentum, licet eo ornetur, neque mutatur propter deſitionem charitatis: patet ergo quod idem habitus fidei, tam infuſus quam acquiſitus: ſimiliter & actus eius poteſt ſucceſſiue eſſe formatus & informis. Formatur autem per charitatem, quæ eſt forma virtutum, non quod informet eas (vt dicit *Brul. diſt. 23. quæſt. 1. lib. 3.*) ſed quia reddit eas placentes Deo. Vel vt dicit *Gab. vbi ſup.* Dicitur formare virtutes vel forma, non quod inhæreat virtutibus, & det ſpeciem: Sed dicitur forma virtutum pro quanto per charitatem actus virtutum perficiuntur, quia per charitatem in debitum finem vltimum, ſcilicet ſummum bonum propter ſeipſum quod eſt Deus referuntur. Perfectior autem eſt actus in Deum relatus, quam relatus in alium finem, vt honeſtatem aliquam moralem citra Deum: de quo vide in dictione *Charitas.* Et ſicut calor naturalis (vt ſcribit *Iac. de Valen. ſup. 1. Pſalm.*) decoquit partes humefactas, & connectit, & compactat eas adinuicem, vt videmus in arboribus, vt eſt in Æſtate, ſic folia retinentur fixa. Sed recedente calore, vt in Autumno folia cadunt, ita pariter accidit in corpore myſtico eccleſiæ. Nam membra Chriſti humectantur per fidẽ, & viridificantur per charitatem. Et ſic ignis ſiue calor charitatis connectit membra ſuo capiti Chriſto, & inter ſe tanquam folia arbori, & ſicut palmites in vite, vt patet *Ioan. 16.* & ſic folia eorum, id eſt opera radicantur & ſolidantur per fidem & charitatem formatam: & ſic non defluunt, imo faciunt fructus meritorios, & proſperantur in præmio. Sed ſi deficit eis talis fides aut charitas, tunc decidunt à corpore Chriſti myſtico, ſicut folium in arbore. Et ſic etiam opera eorum effluunt in vacuum, & ſic etiam ſacramenta eccleſiæ, & bona opera quæ facit Eccleſia, non proficiunt eis. Et ſic etiam ipſi impii tanquam vani & inutiles proiicientur à facie Domini in iudicio, cum dicetur eis: *Ite & diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Mat. 25.* Et ſic patet quod Iudei obſtinati, & omnes iniuſti, & impœnitentes, non erunt tanquam lignum vitæ, *&c.* Sed tanquam ficulnea arida & maledicta, ex qua ceciderunt folia: & proiiciet eos ventus diuinæ vindictæ: ſicut ventus proiicit puluerem à facie terræ. Hæc *Iac. Valent.* Et fides quæ per charitatem operatur, vt ſcribit *Camer. qu. 2. art. 2. lib. 4.* eſt principium ſufficiens ad ſalutem: dum tamen habens eam legem obſeruet, & ideo habens eam baptizari tenetur, cum ex hoc præcipiat, & per hoc multa ſimilia intelligenda ſunt (vt idem ait, &c. cum dicitur: Sola fides ſufficit.)

Fides dæmonum, de qua *B. Iac.* dicit *c. 2. Dæmones credunt & contremiſcunt.* Dæmones autem (vt inquit *Gabr. dub. 6. diſtin. 23. q. 2.*

q.2.li.3.) credunt fide actuali ex ſignis & coniecturis, etiam ex ſcriptura, quam nouerunt: & ex illis actibus credendi generatur in eis habitus. Non tamen habent fidem infuſam, quia illam non habuerunt ante caſum, vt quidam volunt: nec eſt veriſimile, quod Deus poſt caſum obſtinatis in malitia & odio Dei, infuderit donum gratuitum, quale eſt fides informis. Et quamuis credant dæmones (vt dicit *Scot. diſt. 7. lib. 2.*) ille tamen actus credendi eſt in eis malus, quia oderunt illud creditum: & vt ait *S. Bona.* credunt coacti, & quaſi cum quodam murmure. Habuerunt quidem ipſi fidem informem, ſed non de genere virtutis large acceptæ, quia non adhærebant ipſi veritati primæ propter ſe.

Fides eſt neceſſaria homini ad ſalutem, ſub qua (vt habet *Gab. diſt. 14. q. vni. li. 3.*) non ſolum cadunt propoſitiones contingentes, ſed etiam veritates neceſſarie demonſtrabiles. Patet per *Apoſt. ad Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deum: quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit.* Prima Deus eſt, neceſſaria eſt, & demonſtrabilis. Secunda Deus inquirentibus ſe remunerator eſt, eſt contingens. Vnde omnes articuli fidei aliquid enunciantes de Deo intrinſecum, vt Deus eſt trinus & vnus: verbum eſt à patre æternaliter genitum: ſpiritus ſanctus ab vtroque. Deus eſt æternus, ſapiens, iuſtus, omnipotens, bonus. & ſic de aliis attributis ſunt neceſſariæ, quarum multæ ſunt demonſtrabiles & naturaliter notæ: quædam tantum ſupernaturaliter cognoſcibiles, & duntaxat in Theologia beatorum demonſtrabiles. Articuli vero qui aliquid enunciant de Deo per reſpectum ad extra ad creaturam: vt quod eſt incarnatus, quod eſt paſſus, Iudex futurus viuorum & mortuorum, beatificator electorum: & per conſequens indemonſtrabiles: & per conſequens non ſunt ſcibiles, licet ſunt euidenter cognoſcibiles ex notitia intuitiua terminorum, ſed non niſi obiectis. Siquidem intuitiua Dei notitia eſt beatifica. Et licet quædam propoſitiones ſint neceſſariæ (vt dictum eſt) & demonſtrabiles, poſſunt tamen credi & ſimiliter opinari. Nam qui eis aſſentit inductus leui perſuaſione, opinatur eas. Qui vero aſſentit inductus auctoritate reuelantis, credit eas. Cui autem demonſtrantur iam nec opinatur, nec credit, ſed euidenter noſcit eas, eiſque ſcientia proprie dicta firmiter aſſentit. Hæc *Gab. vbi ſup.* qui & ponit veritates fidem conſequentes. Vnde (vt idem ait) Fidelis legens literaliter canonem Bibliæ, & capiens eius ſenſum, acquirit plures fidei habitꝰ & nullum ſcientificum. Canon enim Bibliæ non eſt traditus per modum ſcientiæ demonſtratiuę, vt ex principiis euidentibus deducantur concluſiones, quibus aſſentiatur propter principia, ex quibus deducantur: ergo legens non acquirit habitum ſcientiæ. Et quandoque ex veritate vna, alia infertur. Sicut *Apoſtol. 1. Corint. 15.* videtur concludere reſurrectionem mortuorum ex reſurrectione Chriſti. Item legens Bibliam, ſi eſt fidelis, immediate aſſentit omnib. & ſingulis ibi traditis, quia credit omnia reuelata à Deo, nec vni plus quam alteri, nec vni propter alterum. Quinimo cuilibet ibi tradito aſſentit, etiam ſi cætera non eſſent ibi tradita, & hoc propter auctoritatem Dei ſingula & omnia reuelantis, & ita plures acquirit habitus: vnum tamen habet habitum infuſum, quo omnibus & cuilibet veritati ſibi traditæ immediate aſſentit, vel ad minus cuilibet æque aſſentit, licet mediante illo principio. Omne reuelatum à Deo eſt verum, &c. Cui immediate aſſentit, non tamen ſine fide acquiſita. De hoc loquitur *S. Auguſt. 18. de Ciuit. Dei ca. 41.* ponens differentiam inter ſcripturam ſacram, & dogmata Philoſophorum, dicens: Quicunque, ſcilicet Prophetarum & ſcripturarum canonis ſapuit, & vixit non ſecundum hominem, ſed ſecundum Deum, qui per eos locutus eſt, ſapuit & vixit: ibi prohibitum eſt ſacrilegium. Deus prohibuit. Si dictum eſt: Honora patrem tuum & matrem tuam: Deus iuſſit. Si dictum eſt: Non mœchaberis: Non homicidium facies: Non furaberis, &c. huiuſmodi: non hæc ora humana, ſed oracula diuina fuderunt. Quicquid Philoſophi quidam inter falſa quæ opinati ſunt, verum videre potuerunt: & laborioſis diſputationibus perſuadere moliti ſunt, quod mundum iſtum fecerit Deus, eumque ipſe prouidentiſſimus adminiſtret de honeſtate virtutum, de amore patriæ, de fide amicitiæ, de bonis operibus, atque omnibus ad mores probos pertinentib. rebus, quamuis neſcientes ad quem finem, & quo nam modo eſſent iſta omnia referenda, ſunt Prophe-

Digitized by Google

ticis,hoc eſt diuinis vocibus, quamuis per homines in illa ciuitate (ſcilicet Eccleſia) populo commendata ſunt, non argumentationum cõcertationibus inculcata, vt non hominis ingenium,ſed Dei eloquium contemnere formidaret,qui illa cognoſceret.Hæc *Aug.* vbi expreſſe innuit(vt dicit *Gab.diſt 24.q.vnic.art 2.concl.5. lib 3*)proceſſum ſcripturę non eſſe argumentatiuum,ſed magis tanquam ex ore Dei plane reuelatum.Et vt idem dicit *concl.6.* Maiores in Eccleſia per ſtudium Theologicum præter acquiſitam fidem quam augmentant, & circa quædã credibilia de nouo acquirunt multos apprehẽſiuos & adhæſiuos habitus conſequentiarum, opinionum,&ſcientiarum in ſeipſos producũt, perquirendo & exponendo ſcripturas, nunc vnam per aliam,qui & ad intellectum ſcripturarum ſcientias puta Metaphyſicam, naturalem philoſophiam,& moralem immiſcẽt, per quod fidem acquiſitam augmentant. Vide latius *Gab.* Etſi(vt inquit *S.Bona.diſt.25.qu.vlt.li.3*) certitudo fidei à parte dictantis,non habet incremẽtum,habet tamen proficere ex parte ipſius credentis.Nam ſecundum cognitionem fides creſcit,quando eruditur ad ſciẽtiam, ſecundum affectum vero quando ad deuotionem excitatur & roboratur ad conſtantiam, & vtroque modo creuit fides ſecũdum diuerſitatem temporum. Quod enim creuerit quantum ad deuotionem, ſatis oſtendunt martyrũ paſſiones. Quod quantum ad ſcientiam ſatis oſtendunt Doctorum eruditiones.Vnde latius *Bona.* vide & de augmẽtatione fidei *Gab.d.25.q.vni.art.3.dub.2.lib.3.* Apoſtoli quoque (vt inquit *Gabr. diſt. 24. art. 2. concl.7.li.3*)Prophetæ & Sancti, qui reuelationem veritatum ſcripturæ à Deo receperunt, creduntur notitias tantæ certitudinis & euidẽtiæ habuiſſe,quo omnem dubitationis motum penitus excluſerũt.Ita ſentit *Occam.* vide latius *Gabr* Illa tamen certitudo non fuit euidens ex euidentia rei cauſata per demonſtrationem, ſed à Deo immediate reuelante,&ideo non fuit ſcientia;fuit tamen euidentia, id eſt certitudo maior quam fidei, imo æqualis ſcientiæ, quia fides non excludit omnem motum leuem dubitationis,ſed dubitationem pertinacem.Qui vero audit prædicationem articulorum, & videns fieri miracula,non acquirit notitiam euidentem articulorum,ſed ſolum acquirit fidem, licet intẽſiorem,qua firmiꝰ aſſentit prædicationi, & prædicatori propter teſtimonium miraculorũ, non tamen habet notitiam euidentem: ita vult *Occ. 4.quotl.qu.10.* & poſt eum *Gab.dub.1.vbi ſup.* Vbi & dicit,quod nullus actus euidens eſt reſpectu falſi.Etſi Sarracenus prædicãs legem Mahumeti,facere poteſt miracula apparentia:cuius tamẽ legis articuli ſunt falſi. Sicut & Antichriſtus faciet apparentia miracula,pro approbatione falſæ doctrinæ.Sicut ergo audiens illorum falſam prædicationem,& videns miracula apparentia, non acquirit notitiam euidentem. Ita nec audiens prædicationem veram articulorum fidei, & videns miracula vera,acquirit notitiam euidentem,præſertim cum non facile diſcernitur inter miracula vera & falſa. Vide & plura apud *Gabr. vbi ſupr.* & in fine dubii ponit notabile dictum, quod Deus nunquam deſerit rationalem creaturam ſine auxilio oportuno, *facientique quod in ſe eſt,nulli deeſt Dominus in neceſſariis ad ſalutem,&c.*

FIDEI ACTVS generalis ſecundum omnes Theologos lib.3. ſenten. eſt vt intellectus credentis firmiter primę veritati innitatur propter ſe,nec humanam rationem, aut miracula principaliter requirit,&c. Specialiter vero actus fidei ſunt quatuor. Primus eſt credendo amare. Secundus eſt credendo in Deum ire. Tertius fidei actus eſt credendo ei adhærere. Quartus eſt credendo membris eius incorporari. Secundus actus fidei eſt exterior confeſſio, ſecũdum quod dicit Apoſtolus Romanor.10. Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Tertius actus fidei vel potius effectus eſt mortis ſuſceptio.Quartus actus fidei eſt triumphatio,tantus quippe eſt tentationum inſultus, qđ nullus ſanctus,ſine vera fide, poſſit de illis triumphare,&c.

ARTICVLVS FIDEI quid ſit,& vnde dicatur, vide in dictione *Articulus* ſupra.

FIDES EST DVPLEX. Explicita & implicita, vt notat *Gab.diſt.25.quæſt.vni lib.3.* Et ſecundum hoc aliqua veritas explicite creditur, alia implicite.Fides explicita eſt actualis aſſenſus catholicæ veritatis,ſiue vniuerſalis, ſiue particularis. Sic quicunque apprehendit aliquam veritatem catholicam & ei aſſentit, habet fidem explicitam illius veritatis, vt aſſenſus illius: omne reuelatum à Deo eſt verum. Canon Bibliæ eſt ve-

Digitized by Google

eſt verus. Chriſtus ſatiauit quinque milia ex quinque panibus & duobus piſcibus. Fides implicita eſt fides habitualis aut actualis aſſenſus alicuius propoſitionis generalis: multas particulares veritates in ſe includentis. Dicitur enim propoſitio vniuerſalis vel generalis includere omnes illas particulares, quę ex ea inferri poſſunt in bona conſequentia immediate, aut mediate vero coaſſumpto. Exemplum, vt aſſenſus huius: Omne contentum in ſcriptura canonica eſt verum, eſt fides implicita non quidem illius. Omne contentum in ſcriptura, &c. ſed omnium particularium veritatum in Canone contentarum, vt illius: In principio creauit Deus cœlum & terram. Adam eiectus eſt de Paradiſo. Chriſtus cœnauit cum diſcipulis. Chriſtus deſcendit de cœlis, &c. Omnis autem fides habitualis eſt fides implicita veritatis ad cuius aſſenſum inclinat. Item eadem fides actualis eſt implicita & explicita reſpectu diuerſorum. Nam aſſentiens illi: quicquid credit Eccleſia, eſt veritas catholica, habet fidem explicitam illius propoſitionis. Quicquid credit Eccleſia, eſt veritas catholica. Et habet fidem implicitam omnium veritatum, quas credit Eccleſia. Nam aſſentiendo huic explicite: Quicquid credit Eccleſia, &c. Implicite aſſentit omnibus veritatibus, quæ ex illa deduci poſſunt, ſicut huic, Euangelium continet catholicam veritatem. Item habens fidem infuſam, omnia credibilia credit implicite, etiam ſi actu nihil apprehendat. Hinc infantes baptizati nondum rationis vſum habentes, omnia credenda implicite credunt: prætcrea ſtat aliquem implicite credere aliquam veritatem, & explicite ei diſſentire, imo eius oppoſito conſentire. Patet, poſito quod aliquis credat ſicut Eccleſia credit, hoc eſt credat illam, quicquid Eccleſia credit verum eſt, & diſſentiat huic. Abraham habuit plures vxores, & aſſentiat eius oppoſitum credens ita ſentire Eccleſiam, ille implicite credit illam. Abraham habuit duas vxores, quia ſic credit Eccleſia, & explicite eam diſcredit. Hæc *Gabr. vbi ſup.* Hæc fides implicita, vt idem ait, qua fidelis credit quicquid Eccleſia credit vtiliſſima eſt fideli. Nam ſi fuerit in corde, defendit ab omni hæretica prauitate, vt dicit *Occam in tract. de ſacramen.* ca. 1. & poſt eum *Gerſ.* Non enim aliquatenus hæreticari valet, qui corde credit quicquid eccleſia catholica credit, id eſt qui credit illam, quicquid eccleſia credit eſt verum, quoniam talis nunquam pertinaciter alicui errori contrario fidei adhæret. Nam etſi erroneũ aliquid credit, poſtquam ſibi oſtenditur contrarium huius credere eccleſiam, continuo corrigit errorem; non enim ſtant ſimul credere illam, Verũ eſt qcquid eccleſia credit, & non credere aliquod quod eccleſia credit appreheñſum, vt tale. Quid autem ſit credere implicite, quære ſupra in verbo *Credere.*

Fidelis dicitur, qui fidem habet, & modo pro Chriſtiano homine accipitur, qui verã profiteatur fidem: infidelis per contrarium. Et fideles, qui ſunt membra eccleſiæ, ſunt in duplici differentia, quidam dicuntur maiores in eccleſia, vt & notat *Gab. vbi ſup.* qui ad quædam particulariter credenda tenentur, ad quæ non tenentur minores qui ſunt in Eccleſia. Et illis incumbit officium regendi & docendi alios verbo veritatis, & exemplo honeſtatis, ſicut ſunt Paſtores eccleſiæ, Epiſcopi, curati, & legentes in vniuerſitatibus, & ſecundum aliquos, maxime in Theologia. Quidam ſunt minores, & ſunt ſimplices & ſubiecti, & doctrina & regimine indigentes, illi in particulari credere debent, quod Deus eſt, & quod eſt munerator, quod mediator eſt ſiue redemptor humani generis. Vnde *Apoſt. ad Hebr.* 11. *Oportet credere accedentem ad Deum, quia eſt: & inquirentib. ſe munerator eſt. & Act.* 4. vbi Petrus loquens de Chriſto ait: *Non eſt in aliquo alio ſalus, neque aliud nomen, in quo oporteat nos ſaluos fieri:* vide plura apud *Gabr. vbi ſupra.* Sunt itaque duplices eccleſiæ filij. Maiores, ſcilicet quorum eſt non tantum credere, ſed etiam fidem defendere, ac in eadem ſimplices inſtruere. Minores quoque, qui maiorum inſtructione in fide inſtruuntur, nutriuntur, & roborantur. Et pro fide confirmanda & habenda clariore notandæ ſunt propoſitiones, quas ponit diffuſe, & abunde probat *Gabr. diſtin.* 25. *art.* 2. *libr.* 3. Prima veritas, ſicut ſaluandis omnibus neceſſaria fuit fides infuſa pro quolibet ſtatu eccleſiæ: ita & actus fidei adultis vtentibus ratione. Anima enim non eſt accepta Deo, niſi per charitatem quo ad voluntatem perficiatur, vel fidei habitu ſupernaturali quo ad intellectũ. Deus autem de lege ordinata non perficit animam, niſi perficiat eam ſecundum totum: ideo charitate voluntatem non perficit, niſi perficiat

Digitized by Google

intellectum fide. *Dei enim perfecta ſunt opera.* *Deut.* 33. *Et ad Heb.* 11. *Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.* Quo ad ſecundum quod in habentibus vſum rationis, non ſufficit meritum Chriſti, ſicut in non habentibus, qui merito redemptoris ſaluatur, & nõ in ꝓprio merito, ſed neceſſe eſt etiam addere meritum proprium, ſecundum illud: *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* Et iterum: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Et ſicut prudentia eſt auriga actuum virtuoſorum, ita fides actuum meritoriorum: neceſſarius itaque eſt omnibus ratione vtentibus actus fidei, aliquando ea neceſſitate, qua eis neceſſarius eſt actus meritorius. Videatur latius *Gabr. concl.* 1. SECVNDA VERITAS, licet eadem fuerat fides infuſa in nobis, & in veteri teſtamento patribus, non tamen eadem acquiſita. Nam vna eſt tantum infuſa fides in vno homine numero, & vna ſpecie in omnibus hominibus: ſicut vnum obiectum immediatum & principale, ſcilicet omne reuelatum à Deo eſt verum, mediante cuius actu (qui eſt vnus ſpecie apud illos & nos) inclinat ad omnes actus credendi articulos ſpeciales. Sed de fide acquiſita reſpectu redemptoris certum eſt, quod reſpectu certorum articulorum eadem fuit fides acquiſita, & fidei actus ſpecie apud illos & nos: puta articuli creationis mundi, lapſus primi hominis, futuri iudicii, ſed non quo ad omnes articulos. Propoſitiones enim creditæ à patribus ſpecie diſtinguuntur à creditis à nobis. Nam illa propoſitio: Chriſtus eſt venturus, paſſurus, reſurrecturus, &c. quam illi crediderunt, &c. Et illæ propoſitiones: Chriſtus venit, Chriſtus paſſus eſt, reſurrexit, &c. quam nos credimus, diſtinguuntur ſpecie, quia ſunt non ſynonymæ, propter diuerſam temporis connotationem: latius *Gab.* ſcribit *vbi ſupr.* Et ſecundum *Aug.* & poſt eum ſcribit *Iac. de Val. tract.* 3. *c.* 2. *reg.* 7. *prol. in Pſalt.* quod ſicut in vtroque teſtamento vnus ſemper fuit Chriſtus creditus: ita dicitur vna & eadem fides patrũ veteris teſtamenti & noſtra: eo quod vnitas fidei eſt ab vnitate obiecti crediti. Item ſicut ſemper vna fides Chriſti, ita fuit & ſemper eſt vna lex in vtroque teſtamento, quia vnitas legis ſumitur ab vnitate fidei. Latius ſcribit Valentia. TERTIA VERITAS, ꝓ omni tempore poſt lapſum hominis, fides mediatoris explicita ad ſalutem ratione vtentibus fuit neceſſaria. Patet, quia nullus ſaluatur niſi ſit membrum eccleſiæ per fidẽ mediatoris, vt patet diffuſe per *Apoſt. ad Heb.* 11. Ergo ſicut præſentes poſt Chriſti aduentum per fidem mediatoris: ita præcedentes per eandem fidem fuerunt membra Chriſti & eccleſiæ. Generaliter autem credere fuit neceſſarium omni homini, licet non particulariter & explicite. Credere, inquam, in genere quemadmodum Deus ordinaret viam aliquam redemptionis per aliquem mediatorem etiam ignorando per quem, an per verbum Dei, vel per angelum aut alium modum, & iſtud generaliter credere fuit neceſſarium omni homini ad ſalutem poſt lapſum. In lege autem reuelatæ veritatis, ſcilicet euangelica adhuc magis particulariter credere tenemur plus vel minus ſecundum diuerſos ſtatus hominum quam in lege Moſaica, & naturæ. Et ideo *S. Bonauen. qu.* 2. *diſt.* 25. *lib.* 3. ait quia Philoſophi hanc fidem in genere non habuerunt, ſuis virtutibus & meritis inhærentes, non poterant eſſe membra Chriſti, & per conſequens nec ſaluari. Nec ipſi excuſabantur quin ad minus tenerentur ad fidem illam in generali: ſi denique feciſſent quantum in ſe fuiſſet, non defuiſſet eis Deus ad eorum illuminationem. Hinc *Apoſt. ad Rom.* 1. *Cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Vide latius *Gab. vbi ſupr.* Similiter enim dicendum eſt de eo qui in ſilua natus Doctorem fidei non audiuit. Vnde *B. Thom. in* 3. *diſtinct.* 25. *quaeſtion.* 4. In his inquit quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nunquam Deus homini quærenti ſuam ſalutem deeſt vel defuit, niſi ex culpa ſua. Vnde explicatio eorum quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria vel diuinitus prouidentur homini per prædicatorem. Sicut patet de Cornelio *Act.* 10. Et de Eunucho Candacis Reginæ. *Act.* 8. Vel per reuelationem, qua ſuppoſita in poteſtate liberi arbitrij eſt vt exeat in actum fidei. Hæc *S. Thom.* QVARTA VERITAS, vt habet *Gabr. concl.* 4. *vbi ſupr.* eſt, quod omnia Eccleſiæ membra pro ſtatu legis euangelicę eadem tenerentur credere, non quidem explicite, ſed implicite. Quo ad primum explicite patebit infra. Implicite vero probatur, nam omnes tenentur habere fidem infuſam, vt prima veritas dicit. Sed hanc habens, credit omnia

Digitized by Google

omnia implicite, quia habitum habet ad omnia credibilia mediate vel immediate inclinantem. Item omnes vſum rationis habentes tenentur credere quod omne reuelatū à Deo eſt verum. Item quod ſcriptura à Deo reuelata ſit vera, ſed hoc credens explicite, omnia credibilia credit implicite, cum omnia credenda ſunt reuelata à Deo,& omnia continentur immediate vel mediate in ſcriptura. Hæc *Gab*. Ad quædam tamen particulariter credenda tenentur maiores,& ad quædā minores,vt & ſupra tactum eſt. Vnde rudes (vt ſcribit *Scot*.) & minores nō tenentur tantum credere ſicut clerici literati & alii,tenentur tamen ad aliquē actum explicitum pro aliquando,& ad alia in generali,vt credant ſicut eccleſia credit. Et licet ſimplices & minores non tenentur circa ſingula credibilia particularia explicitam fidem habere, tenentur tamen omnes particulares errores ne pertinaciter adhæreant cauere,& quia vt vult *S.Thom*. myſterium Chriſti explicite credi non poteſt ſine fide Trinitatis, ideo poſt tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicite credendū myſterium Trinitatis,&c. hoc eſt,vt credat quod in Deitate eſt pater & filius, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnus Deus, ſic confuſe & generaliter,non autem diſtincte, quod in vnitate ſit diſtinctio perſonalis. Plura *Gab. concl. 5. vbi ſup*. Nullus præterea excuſatur ſi ignorat ea quæ prædicatio eccleſiæ manifeſtat & vſus eccleſiæ, & quæ ſolemnitates oſtendunt, vt quod Chriſtus natus eſt, crucifixus, & generaliter articuli ſymboli, & in illis prædicatis tenentur minores Prælatis ſuis credere,& ſic prædicatis explicite aſſentire. De quo latius alias dictum eſt. Et videatur ad hoc *Gab. art. 3. diſt. 25. dub. 1. lib. 3*. Omnes quoque tenentur articulos fidei credere,vt credant ſi proponuntur ipſis. Sic ad fidem explicitā omnium in ſymbolo contentorum, omnes in tempore gratiæ obligantur,vt dicit *Mag. & Gab. concl. 5. vbi ſup*. Et ſi (vt idem dicit) aliqui adeo obtuſi fuerint,quod articulos ipſos ſecundum quod in Symbolo ordinati ſunt eo ordine recitari non poſſent, ſufficeret tamen eis quod omnes & ſingulos explicitæ credunt,dum eis proponuntur, &c.

Fides christiana eſt veriſſima & firmiſſima, de qua copioſe ſcribit *Pelb*. Et quomodo probetur per multa teſtimonia Sanctorū, Prophetarum & Apoſtolorū & Diſcipulorum Chriſti, qui nondum verbis, verum etiam verberibus & mortibus crudelibus teſtificati ſunt veritatem huius fidei. Item teſtimonio probatur gentilium & Sibyllarum & Philoſophorum. Item Angeli Dei atque dæmones teſtimonium dant fidei noſtræ. Vnde *Matth. 8*. de Ieſu filio Dauid: *Vt quid ante tempus veniſti torquere nos*. Item omnes creaturæ cœleſtes, terreſtres & infernales,ſecundum quod dicit *Greg. in hom. epiphan*. Omnia, inquit, elementa auctorem ſuum veniſſe teſtata ſunt. Plura *Pelb. lib. 3. roſa. Theol*. in dictione, *fides*, probatur & ſæpiſſime per teſtimonium ſacræ ſcripturæ. Quare dici non poteſt (vt ſcribit *Gerſ. parte 4*. ſermone de S. Petro & Paulo, *conſideratione 2*) fidem noſtram in tantum eſſe præpoſitam & exaltatam generaliter ſine maximis Dei miraculis. Si enim neges aliqua fuiſſe facta ad extra miracula, talia qualia certe affirmant hiſtoriæ, in hoc tamen ſingulare eſt miraculum, quod ſine miraculo tam magnus & talis populus talique modo huic ſe ſubmiſerit credulitati, diuites, pauperes, docti per illiteratos homines conuerſi ſunt, & præcipue per eos quos ipſi trucidabant, & dimittendo gaudia, voluptates, honores & aſſuetas delicias, ac veniendo ad laborem, ad tormenta & ad mortem, & hoc totum interdum ſubito, & veluti in vno momento. Sicut patet in conuerſione ſancti Pauli, qui de perſecutore & lupo rapace fuit ſine mora mutatus in defenſorem, & ouem amicabilem. Hæc *Gerſ*. Per hoc patet fidem noſtram Chriſtianam eſſe firmiſſimam. Et de fide multa alias à Doctoribus ſcribuntur.

Fides bona ſecundum Tullium, vt refert *Gerſ. p. 3. tract. de orat. & eius valore, p. 2. lit. B*. eſt vnum agere, & non fingere aliud. Vel forte illud (inquit *Gerſ*.) melius diceretur bona fide aliquem quid agere, dum facit illud quod ſibi recte vellet fieri, aut quod alius pro quo fit deberet recte ſibi fieri velle. Sic commendantis, ſic legantis intentio ſeruanda eſt. Fiat tamen etiam hoc vtiliter ſuperioris prudentioriſque conſilio vel aſſenſu. Et recipiens rem aliquam bona fide, neſciens nec credens eam male acquiſitam, ſiue per donationem, ſiue per contractū, non tenetur eam reſtituere ſi ignorantia non

Digitized by Google

non fuerit craſſa, nec perceptos fructus durante fide bona, vt ſcribit *Gab. diſt. 15. quæſt. 3. dub. 5. propoſit. 2. lib. 4* Et eſt ſententia *Hoſtienſ. in ſum. lib. 4. de pœn. & remiſ. c. de reſti.* & cæterorum. Et dicitur, bona fide, quæ eſt vt ſequitur quando non ſcitur nec creditur res eſſe male acquiſita, ſed præſumitur non eſſe aliena. *Panor. in c. grauis. de reſti. ſpo.* Malefidei poſſeſſor eſt qui poſſidet & ſcit ad alium pertinere. Econtra bonæ fidei poſſeſſor, qui cum ignoraret ſe poſſidere alienum, poſſidet cogitatione Domini, ſola autẽ fides bona excuſat à reſtitutione rei alienæ.

† † Fiducia dicitur à Fide. *S. Th. 2. 2 q. 129. a. 6.* ad fidem autẽ pertinet aliquid & alicui credere; Fiducia autem pertinet ad ſpem ſecundum illud Iob. 11. Habebis fiduciam propoſita tibi ſpe: Et ideo nomẽ fiduciæ principaliter ſignificare videtur, ꝙ aliquis ſpem concipiat ex hoc quod credit verbis alicuius promittentis auxilium. Sed quia Fides etiã dicitur vehemens opinio & vehemẽter opinari, contingit non ſolum ex eo ꝙ eſt alio dictũ. ſed etiam ex eo ꝙ eſt in alio conſideratũ ideo Fiducia etiam dici poteſt, qua aliquis ſpẽ alicuius rei concipit ex aliquo conſiderato idq; vel in ſeipſo vt cum quis videns ſe ſanum, confidit ſe diu victurũ; vel in alio vt cum quis videns amicũ ſuum potentẽ fiduciam habet ſe poſſe ab eo adiuuari. Fiducia nõ eſt virtus; ſed eſt conditio virtutis quia, vt patet, importat quendam modum ſpei; quia eſt ſpes roborata ex aliqua firma opinione; ideoq; eſt pars integralis fortitudinis & opponitur deſperationi. *D Th. vbi ſup. ad 3.*

† † Fieri. *S. Th. 1. ſ. d. 30. q. 1 a 1. ad 1.* dicitur dupliciter ſecundũ rem & ſecundum rationẽ tantum. Secundum aliquid dicitur fieri vel ſicut ex contrario, prout dicimus, ꝙ ex nigro fit albũ; vel ex negatione aut priuatione; & poteſt eſſe terminatio motus & ſic fieri & factũ eſſe differunt ſecundum rationẽ, ſi autem ſit ipſe motus, differunt realiter atq; fieri prius tempore ꝙ̃ factum eſſe in permanentib. non autem in ſucceſſiuis; nec conuenit Deo. Fieri ſecundum rationẽ poteſt conuenire Deo.

Filius in diuinis (vt ſcribit *Gab. l. 1. d. 27. q. 3. a. 3.*) eſt perſona genita de ſubſtantia patris, & licet filius ſit vere & realiter de patris ſcientia genitus, quę eſt Dei & omnium creaturarum, quia omnibus modis filius eſt verbum, & econuerſo, tamen nomen filius nõ connotat reſpectum ad creaturam, nomen verbum. Cuius ratio nulla eſt (inquit *Gab.*) niſi voluntaria impoſitio terminorum, & ſic illa duo nomina propria filio nõ ſunt ſynonyma, quorum vnum connotat creaturam & aliud non, ita poſſunt imponi duo nomina patri, ſimiliter duo ſpiritui ſancto.

Filiatio vt memoriæ prodidit *Gab. d. 8. qu. vn. a. 3. dub. 2. l. 3* nihil aliud debet dici, niſi ſuppoſitũ actu ſubſiſtens in natura producta intellectuali vel ſenſitiua ab alio eiuſdẽ rationis actu exiſtente, ſiue ſuppoſitum illud habuerit illã naturam quam per productionem accepit continue, ſiue cum interruptione. Per hoc patet ꝙ verbum in triduo mortis, non fuit filius virginis, quia tunc nõ ſubſiſtebat in natura humana, quia tunc non fuit natura humana Chriſti: quia anima Chriſti non fuit vnita carni, ſine qua vnione non eſt natura humana. Patet ſecundo quod poſt reſurrectionem & nunc eſt filius Mariæ, & idem filius qui prius. Suppoſito quod beata virgo ſit glorioſa in corpore & anima, quia idem verbum, eadem natura, eadẽ mater & virgo, licet natura ſimiliter & mater fuerit interrupta. Vnde poſt finalem reſurrectionem Ioannes erit filius Zachariæ: ſicut fuit ante mortem vtriuſq;, & eadem filiatione, quia idem verbum, eadem natura humana, eadem mater. Nec impedit quod nunc verbum eſt homo per nouam productionem humanitatis reſuſcitatæ. Siquidem reſuſcitatio productio eſt reſuſcitati. Et illo modo tollit generationem præteritam, non enim tollit quin eadem natura olim fuit accepta per generationem. Et vt idem dicit *Gab.* Filiatio æterna eſt res relatiua, & proprietas poſitiua à patre quidem & ſpiritu ſancto realiter diſtincta. A filio autem & eſſentia formaliter tantum ſeu ratione ratiocinata, non realiter diſtincta, quæ cum eſſentia & ſpiratione actiua conſtituit perſonã filii. De quo in princi. ſent. latius videatur *& ſup. de diſt. Thomiſt.* Et quamuis (vt ſcribit *S. Bona. d. 8. lib. 3.*) concedatur duas natiuitates eſſe in Chriſto, non tamen concedi debet duas eſſe filiationes. Vnde ſicut quando quis generat poſt primum filium, alium, non naſcitur in eo noua paternitas, ſed primæ paternitati innaſcitur nouus reſpectus, quia pater eſt plurium quam prius erat. Sic etiam intelligendum eſt quod Chriſtus generatione temporali non acquirit nouam filiationem, ſed incipit eſſe filius

alterius,

Digitized by Google

alterius, ſcilicet hominis virginis. Et vt idem ait *diſt.* 10. *lib.* 3. Chriſtus inquantum homo eſt naturalis filius virginis, inquantum autem Deus eſt filius virginis, nō per naturam, nec per adoptionem, ſed per gratiam vnionis. Et penes vtramq; natiuitatem (vt idem dicit) *q. vlt. vbi ſup.* Chriſtus eſt filius naturalis, quia vtraq; natiuitas conſiſtit in productione ſimilis ex ſimili, ſecundum ſimilitudinem & conuenientiam in natura. Vnde ſecundum natiuitatem æternam generatur ſimilis patri, ſecundum natiuitatem temporalem generatur ſimilis mani. Ideo vtraque natiuitas eſt naturalis, & ratione vtriuſque natiuitatis Chriſtus naturalis filius debet dici. *Bona.*

Filius hominis. Differunt ſecundum *Aug. ſuper Pſal.* 8. homo, & filius hominis. Nam omnis filius hominis eſt homo, quamuis non omnis homo filius hominis poſſit intelligi. Adā quippe homo, ſed non filius hominis. Quapropter ſecundum eundem differt homo & filius hominis, vt qui portant imaginem terreni hominis qui non eſt filius hominis, hominum nomine ſignificentur. Qui autem portant imaginē cœleſtis hominis, filii hominis potius appellentur. Ille vetus homo dicitur, iſte autem nouus. Sed nouus ex veteri naſcitur, quoniam ſpiritualis regeneratio mutatione vitæ æternæ atque ſecularis inchoatur, & ideo iſte filius hominis nūcupatur. Homo igitur hoc loco dictus eſt terrenus, filius autem hominis cœleſtis, & ille ſeiunctus à Deo, hic autem præſens Deo. Hæc *Aug.* quare & Chriſtus filius hominis dicitur.

Filius Dei quinque modis dicitur vt docet *D. Tho.* 1. *p. q.* 33. *ar.* 3. *Primo* aliquis dicitur Filius Dei propter ſimilitudinem veſtigii tantum, hoc modo etiam creaturæ irrationales dicuntur filii Dei, & Deus pater earum. Sic *Iob.* 3. *Quis eſt pluuiæ pater aut quis genuit ſtillas roris. Secundo* Filius Dei aliquis dicitur propter ſimilitudinē imaginis, ſic creaturæ rationales dicuntur filii Dei *Deut.* 32. *Nonne ipſe eſt Pater tuus qui poſſedit & fecit & creauit te? Tertio* aliquis dicitur filius Dei ſecundum ſimilitudinem gratiæ, & hic dicitur filius adoptiuus, de quo ſtatim. *Quarto* dicitur aliquis filius Dei ſecundum ſimilitudinē gloriæ, vt ſi iam poſſidet gloriæ hæreditatem. *Rom* 5. *gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quinto* ſecundum perfectam rationem natiuitatis, ſic ſecunda perſona Trinitatis (de quo *ſup. Filius in diuinis*) vocatur Filius Dei, vt oſtendatur eius connaturalitas ad Patrem, vt autem oſtendatur coæternitas, dicitur ſplendor, vt oſtendatur perfecta ſimilitudo dicitur imago; vt oſtendatur generatio immaterialis dicitur verbum.

Filius adoptionis vt ſcribit *Scot. diſt.* 10. *lib.* 3. & poſt eum *Gab. ead. diſt.* Vocabulum (inquit) iſtud *filius adoptionis* tranſlatum eſt à Iuriſtis, qui filium adoptiuum dicunt illum qui non naturaliter genitus eſt ab aliquo certo homine, nec ex naturali generatione habet ius ſuccedendi in hæreditate eius, ſed ex gratia præordinatur vt habeat ius ſuccedendi. Et ſic ad hoc vt ſit filius adoptiuus alicuius. *Primo* requiritur quod ſit ei extraneus, id eſt non ſit eius naturalis filius, cui ex conditione naturalis generationis conueniat ius ſucceſſionis in hęreditate adoptātis. *Secundo* requiritur voluntas gratioſa adoptantis, qua vult talem ſuccedere & eſſe hæredem ſuum. *Tertio* quod ſit aliqua hæreditas in qua poſſit ſuccedere in re vel in ſpe. Ex quo ſequitur quod angeli beati ſunt filii adoptiui, etiam ſi fuiſſent in gratia creati, quia non ſunt naturales filii Dei, ſunt tamen præordinati per gratioſam Dei voluntatē vt beatitudine fruantur æterna, quæ non conuenit eis ex naturali eorum productione, ſed per gratiam. Eſt etiam ibi hæreditas, ſcilicet beatitudo. Secundo ſequitur quod nulla creatura irrationalis dici poteſt filia adoptiua, quia non eſt ordinabilis ad hæreditatem æternam, quæ eſt beatitudo. Tertio ſequitur quod præſciti non ſunt filii adoptiui. Patet quia non ſunt per voluntatem Dei ad hæreditatem præordinati. *Gab.* poſt *Scot. di.* 10. *q. vni. lib.* 3. vbi & dicit quod verbum Dei Chriſtus non eſt filius Dei adoptiuus, quia nullus filius Dei naturalis eſt filius adoptiuus, verbum Dei homo Chriſtus eſt filius Dei naturalis, ergo non adoptiuus. Nec illa eſt concedenda: Chriſtus ſecundum humanam naturam eſt filius Dei adoptiuus. Vide latius *D. Thom.* 3. *p. q.* 23. *art.* 4. *Gabr. & Bona.* Illa itaque ſecundum *Gab.* nullo modo eſt concedēda: Chriſtus eſt filius adoptiuus, nec ſimpliciter, nec cum quacunque determinatione, ne communicemus cum hæreticis in verbis, aut ne detur occaſio probandi Chriſtum eſſe creaturam, ad quod hæretici laborabant. Ideo ſancti hanc propoſitionem negabant. Nec illa: Chriſtus eſt filius

filius adoptiuus, valet illam, Chriſtus filius ſubſiſtit in natura adoptata large loquendo de adoptato, *&c.* Filius adoptionis referendo ad nos iuxta illud. *Sumus filii adoptionis per Chriſtum.* Hoc autem intelligi poteſt dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. di.* 10. *art.* 2. *q.* 2. *lib.* 3. quia illa præpoſitio per, poteſt importare cauſam effectiuam, vel meritoriam, ſiue diſpoſitiuam. Et ſi importat cauſam meritoriam vel diſpoſitiuam, abſque dubio verum eſt quod ſimus filii adoptionis per Chriſtum. Ipſe enim nobis meruit gratiam per quam ſumus filii adoptiui, inquantum eſt caput Eccleſiæ. Et hoc non ſolum reſpicit diuinam naturam, ſed etiam naturam aſſumptam. Si vero importat cauſam effectiuam, ſic adhuc verum eſt. pater enim nos adoptauit per filium & ſpiritum ſanctum. Etſi per appropriationem loquamur, per filium nos adoptauit quo ad inchoationem, per ſpiritum ſanctum quo ad conſummationem. Ad noſtram enim adoptionē duo concurrunt, ſcilicet redemptio quæ facta eſt per filii miſſionem, & gratificatio quæ facta eſt per miſſionem ſpiritus ſancti. Et hoc eſt quod dicitur in *li. de ani. & ſpirit. c.* 6. A patre per filium & ſpiritum ſanctum ad nos diuina deſcēdunt; pater ſiquidem tradidit filium qui redimeret nos, miſit ſpiritum ſanctum qui ſeruos adoptaret in filios, filium dedit in precium redemptionis, ſpiritum ſanctum in priuilegium adoptionis. Et ſic patet per omnem modum verum eſſe quod ſumus filii adoptiui per Chriſtum. Per quod autem donum fiamus filii adoptiui? Reſpondet idem in *fin. q.* quod filii Dei ſumus inquantum ſumus cōformes imagini filii naturalis, ſecundum id *Rom.* 8. *Quos prædeſtinauit conformes fieri imagini filii eius.* Hoc autem eſt dupliciter. Aut per priuationem à malo, & hoc eſt per gratiam baptiſmalem, quæ inquantum eſt ſacramentalis, medela eſt contra malum. Aut per ordinem ad bonum. Et hoc poteſt eſſe dupliciter. Aut ex parte intellectus, & ſic eſt fides. Aut ex parte affectus, & ſic eſt charitas. Si autem dicatur timor vel humilitas facere filios, hoc eſt diſpenſatiue. Filiatio quoque per adoptionem (vt idem ait *q. vlt.* iſtius *diſt.*) competit nobis reſpectu totius trinitatis, à qua ſumus creati, & recreati, & ſic competit nobis reſpectu Chriſti. Vnde Chriſtus poteſt dici pater noſter. Sicut enim in diuinis nomen principii accipitur eſſentialiter, vtpote cum dicitur, reſpectu creaturæ. Accipitur etiam notionaliter cum dicitur, reſpectu perſonæ. Sic nomen patris ſi dicatur reſpectu perſonæ, dicitur perſonaliter. Si vero dicatur reſpectu naturalis creaturæ, eſſentialiter dicitur. Vnde ſic pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſunt vnum principium reſpectu creaturæ ratione productionis naturæ: ſicut ſunt vnus pater ratione collationis gratiæ *Vide ſup. in di. Abba Bona.* & in fine dicit: Chriſtus eſt pater noſter ſecundum diuinam naturam: & eſt frater noſter ſecundum humanam naturam. Hoc autem non facit confuſionem proprietatum, nec relationum: quia nec paternitas illa, nec fraternitas proprietates perſonales important.

Filivs filii. Quidam ſunt legitimi, quidam illegitimi. De quibus legito *Rich. di.* 41. *art.* 2. *q.* 3. *lib.* 4. Filii legitimi & naturales ſunt qui naſcuntur ex legitimo matrimonio, ſeu in eo concipiuntur, ſiue ante baptiſmum ſiue poſt, & hoc ſiue matrimonium ſit legitimum ſecundum rem & veritatem, vel ſecundum Eccleſiæ approbationem, ſiue ab initio ſiue ex poſt facto, & contrahentium reputationem, vel vtrumq;, vel alterius. Si vero aliquis clandeſtina matrimonia vel interdicta inire præſumpſerit in gradu prohibito etiam ignoranter, ſoboles de tali coniunctione ſuſcepta, prorſus illegitima cenſeatur de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium, cum illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorātiæ videantur. Filii legitimi & non naturales ſunt adoptiui ſiue arrogati. Filii naturales & non legitimi ſunt nati ex concubinis in domo. Non legitimi nec naturales ſunt nati ex adulterio. Similiter dico de illis qui naſcuntur ex inceſtu. Illegitimi enim ſunt qui naſcuntur ex copula non legitima. Dicuntur etiam non naturales non à natura generis, ſed à natura ſpeciei, pro tanto quia naturale iudicium rationis manifeſte tali copulæ contrarium eſt. Latius ſcribit *Rich.* Filius autem eſt quem nuptiæ demonſtrant, inquit *Palud. ead. di. qu.* 3. Filii autem illegitimi duobus modis legitimantur, ſecundum iura canonica, vt & habet *Rich. vbi ſup.* & *Petr. de Pal. di.* 41. *q.* 5. *lib.* 4. *Primus* eſt per ſequens matrimonium, quando, ſcilicet ſolutus generans filium de ſoluta: poſtmodum in facie eccleſiæ cum ea contrahit, hic autem modus nō extendit ſe ad natos

Digitized by Google

ex adulterio. *Secundus* modus eſt per diſpenſationem Domini Papæ,& hic modus legitimandi poteſt ſe extendere ad quoſcũq; illegitimos, & ad omnes illegitimos actus in tota eccleſia. Secundum autem iura ciuilia legitimantur ſex modis. *Primus*, eſt quando pater filium naturalem ex concubina ſuſceptum, non ſpurium tradidit curiæ ciuitatis ſuæ vel metropolitanæ, & fit officialis in illa curia, quod contingit propter curiæ honorem. *Secundus*, quando pater filium naturalem iungit officiali curiæ ciuitatis ſuæ vel metropolis. *Tertius*, quando ipſemet naturalis filius offert ſe curiæ deficiente prole legitima, nam alias non liceret ſibi ſe offerre. *Quartus*, quando deficiente prole legitima, ipſa concubina offert pro filio ſuo legitimando preces imperatori:&imperator eas ſuſcipit. *Quintus*, quãdo pater in teſtamento ſolenniter perfecto vocat, eum legitimum filium ſuum. *Sextus*, quando in teſtamento publica manu confecto vel manu propria habente ſubſcriptionẽ trium teſtium fide dignorum vocat eum legitimũ. Hæc *Rich*.& *Petr. de Pal. vbi ſupr.*

Filiusfamilias vt ſcribit *Rich. diſt* 45. *art*.3. *qu*.3. *li*.4. dicitur omnis qui naſcitur ex legitimo matrimonio, & nondum eſt mancipatus, is (vt idem vult) teſtari non poteſt, etiam ſi pater permittat, niſi ſit miles, qui de peculio caſtrenſi vel quaſi caſtrẽſi teſtari poteſt. Peculium autem caſtrenſe dicitur quod milites in caſtris militando acquirunt. Quaſi caſtrenſe dicitur, quod filiusfamilias de ſcientia ſua acquirit. De quo alias latius & ſuo loco dicetur.

Figura à fingo dicitur forma, aſpectus, qualitas. Et dicitur tripliciter, vt ſcribit *S. Bona. diſt*. 48. *ar*.2. *q*.3. *in fi. li*.4. *Uno* modo dicitur diſpoſitio ex clauſione linearum, & hæc non perit quãtum ad terram, quia omnino eſt orbicularis *Secundo* modo dicitur figura exteriori rei facies ſiue pulchritudo. Hinc 1. *Cor*. 7. dicitur. *Præterit figura huius mundi*. & hæc tranſibit, ſicut dicitur in *glo* non ſubſtantia, ſed pulchritudo. *Tertio* modo figura dicitur fictio vel fragilitas, à fingo, is, vt vaſa figuli, & ſic etiam pertranſibit nõ ſubſtantia, ſed diſpoſitio partium quo ad terram, & pulchritudo & fragilitas. Capitur & figura pro quacunque re, vel pro quocunque exemplo ducente in veritatem rei, & ſic in antiquo teſtamento manna repræſentabat ſanctiſſimum ſacramentum, & ſic de aliis figuris. Capitur & figura pro imagine repræſentante imaginatum, vt imago crucifixi repræſentat Chriſtum. *Brul.*

Finis vt ſcribit *D. Th*.1.2.*q*.1.*a*.8. duplex eſt, cuius & quo; velut *Gab. qu*. 1 *prol*. aliquando accipitur pro aliquo acquirẽdo per operationem, ſicut ſanitas eſt finis deambulationis, & ille finis eſt amatus & deſideratus amore cõcupiſcentiæ. Alius eſt finis amatus amore amicitiæ, propter quem finis prim⁹ producitur: quia enim homo diligit ſeipſum, concupiſcit ſibi ſanitatem. Similiter qui diligit Deum ſumme propter ſe, omnia agit propter Deum, & illi Deus eſt finis omniũ operum ſuorum. Primus finis eſt prior intentione, ſed vltimus in executione, & eſt realiter effectus & eſt communiter ignobilior illo fine ad quem ordinatur, ſaltem in æſtimatione agẽtis qui intẽdit eum. Et ab aliis dicitur finis quo, &c. Secundus finis vt frequenter præexiſtit operationi, & ſi ſecundum rectam rationẽ intendatur, non eſt ignobilior illo quod eſt ad finem, nec eſt effectus, nec acquiritur per ipſam operationem. Et hic ab aliis dicitur finis gratia cuius. Finis autem ſcientiæ proprie loquendo eſt amatum à diſcente, ſiue amore amicitiæ, ſiue cõcupiſcentiæ quod mouet ad acquirendum ſciẽtiam. Vide latius *Gab*. Et finis libri ſententiarũ eſt (vt inquit *S. Bona*.*q*.3.*prol*.) vt boni fiamus. Refert autem loqui de fine & cauſa finali. vt notat *Gab. diſt*.1.*qu* 5.*art*.1 *lib*.2. Nam finis eſt terminus rei vel operationis: vt punctus lineæ & forma, aut effectus productus eſt terminus motus vel operationis, quo, ſcilicet producto ceſſat motus aut operatio. Sed cauſa finalis eſt illud quo agens mouetur ad operandum. Et de cauſa finali ſupra dictum eſt. Accipitur tamen frequenter finis vt etiam ſe extendit ad cauſam finalem, vt dicit idem *Gabr. diſt*.38.*qu. vni. art*.1. *libr*.2. Vnde ſic accipiendo finem, finis ſecundum *Gabr*. & *Greg. de Ari*. capitur tripliciter. Communiter, proprie, & magis proprie. *Communiter*, quodlibet volitum ſiue volitionis obiectum dicitur finis. Sic accipit *Aug*.11. *de tri*. *c*.6. vbi dicit quod voluntas videndi nõ habet finẽ niſi viſionem, ſiue illud referat ad aliud, ſiue nõ referat, & volũtas videndi feneſtram, finem habet videre feneſtram. Finis *proprie* dicitur nõ quodcunque volitum, ſed volitum propter

Digitized by Google

quod aliud eſt volitũ. Et ſic accipitur finis quod eſt cuius gratia ſcilicet aliud eſt volitum. Et illos duos modos diſtinguit *Mag. in tex. d. 38. lib. 2.* cũ dicit: Finis voluntatis eſt vel illud quod volumus per quod impletur ipſa volũtas, vel potius aliud propter quod illud volumus. Finis magis proprie eſt id propter quod aliud eſt volitum, & ipſum propter ſe tantum eſt volitum. Sic dicitur 2. *Metaphy.* Finis eſt quod non eſt alius cauſa, ſed alia illius, id eſt, finis eſt quod non eſt volitum propter aliud, ſed propter ſe tantum. Alia autem ſunt volita propter ipſum. Et Commentator ibidem *com. 8.* dicit: quod deſcriptio cauſæ finalis eſt, vt non ſit propter aliam cauſam; pro eodem ergo capit finem ibi, & cauſam finalem, &c. Habet autem homo duplicem finẽ, vt ſcribit *Gab di. 37. q. vni. art. 1. lib. 3.* vbi ita dicit: Homo qui ſubſiſtit ex duplici ſubſtantia, ſcilic. ſpirituali & æterna, atque corporali mortali, duplicem habet finem. Vnum *ſupernaturalem.* Alium *naturalem,* qui humanus dici poteſt ſeu politic⁹ vel ciuilis. Nunc pro conſecutione finis primi datæ ſunt leges proportionatæ ad illum finem, & illæ appropriatæ dicuntur leges diuinę, theologicæ, ſiue de iure diuino. Quemadmodum nõ omnes virtutes, ſed eas duntaxat quæ immediate ad Deum ordinant theologicas & diuinas nominamus, fidem, ſpem & charitatem. Ad conſequendum autem alium finem humanum, ciuilem ſeu politicum, leges aliæ latę ſunt. Quandoque à Deo reuelante, vt iudicialia veteris teſtamenti. Quandoque & plurimum per humanam inueſtigationem impoſitæ; illæ enim quamuis ordinẽtur finaliter ad finem beatitudinis æternæ ſicut ea quæ corporis ſunt, & corpus ipſum propter animam factum, eas tamen non dicimus diuinas. Alioquin leges & regulæ medicinales ſi à Deo reuelarentur, leges diuinæ dicerentur, &c. Et vt ait *Paulus Corteſ. lib. 4 ſent. diſt. 10. in princip.* Quodcunque ab hominum genere expetatur, id omnino finis cauſa expeti, quæ eſt amuſſis & libripendix operis humani, &c.

Finis eſt duplex, ſcilicet vltimus & principalis & minus principalis, vel finis ſub fine, vt notat *S. Bonau. diſt. 15. lib. 2. art. 2. q. 1.* Finis vltimus poteſt accipi dupliciter, vt ſcribit *Gabr. diſt. 1. q. 6. lib. 1* Vel pro beatitudine creata poſſibili voluntati, & hæc eſt fruitio ipſa ſtricte accepta, vel pro obiecto beatifico. Si loquimur, inquit, *Bonau.* de fine principali ſicut omnium creaturarum tam rationalium quam irrationalium, finis eſt Deus, quia omnia propter ſemetipſum creauit altiſſimus, omnia enim fecit ad laudem ſuæ bonitatis. Si autem loquamur de fine non principali qui eſt finis quodammodo, & finis ſub fine, ſic omnia ſenſibilia alia facta ſunt propter hominem. Et hoc inſinuat Philoſophus cum dicit: Sumus finis nos quodãmodo omnium eorum quæ ſunt. Inſinuat etiam ſcriptura multo excellentius cum dicit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris,* quia enim homo rationis capax eſt, ideo habet libertatem arbitrii, & natus eſt piſcibus dominari, quia vero per ſimilitudinem natus eſt in Deum tendere immediate, ideo omnes creaturæ rationales ad ipſum ordinantur, vt mediante ipſo in finem vltimum perducantur. Bonæ vero voluntatis (vt idem dicit *Bonau. di. 38. qu. 3. lib. 2.*) vn⁹ ſolus eſt finis principalis. Poteſt autem ſtatuere plures fines, & hoc tripliciter. Vno modo ita quod finis ſit ſub fine, & propter finem. Alio modo ita quod vnus ſit finis principalis, alter non principalis, ita tamen quod finis non principalis nõ referatur ad principalem actualiter. Tertio modo ita quod vterque ſit finis principalis. Exemplum autem huius aſſignari poteſt in eo quod frequenter accidit, videlicet, cum quis vadit ad eccleſiam ad percipiendas diſtributiones. Hoc enim poteſt facere tripliciter. Aut ita quod principaliter intendit honorem & gloriam Dei cum vadit decantare laudes. Et ſimul cum hoc intendit obtinere pecuniam vt pauperib. diſtribuat, vel in alios vſus licitos ad honorem Dei conuertat. Alio modo poteſt aliquis ire ad eccleſiam, intẽdens Deo placere, & ſimul cum hoc pecuniam acquirere, ita tamen quod eius acquiſitionem ad Deum non referat, nec tamen ipſam pecuniã ſtatuit finem principalem, pro eo quod ipſam non diligit propter ſe. Tertio modo vadit quis ad eccleſiam duplicata intentione, quod vult Deo placere, & vult obtinere pecuniam, quam ſicut auarus appetit acquirere, vt poſſit theſaurum ſuum ampliare, & in eo delectari propter ſe. Primo modo ſtatuere diuerſos fines eſt bonũ & meritorium, & pertinet ad bonam voluntatem. Secundo modo ſtatuere diuerſos fines nõ eſt

Digitized by Google

eſt bonæ voluntatis loquendo formaliter, attamen non ſic repugnat quin poſſit cum ea ſtare, eſt enim ibi peccatum veniale, non mortale. Et hoc vult *Aug. in lib. confeſ.* cum ait. Minus te amat qui tecum aliquid amat quod non propter te amat. Tertio vero modo ſtatuere diuerſos fines non eſt bonæ voluntatis, imo contra bonam voluntatem, talis enim vult duobus Dominis ſeruire, & hoc eſt impoſſibile, ſicut dicitur *Matth. 6.* Quando enim ſic principaliter duos intendit fines, verificatur illud propheticum: *Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non poteſt*, & talis eſt voluntas hypocritarum, quibus væ damnationis æternæ comminatur ſcriptura, pro eo quod terram ingrediuntur duabus viis. Et ideo dicitur *Eccleſ. 2. Ne acceſſeris ad ipſum duplici corde.* Qui enim accedit in corde, & corde, hypocrita eſt, & quia gaudium hypocritæ ad inſtar puncti eſt. Ideo dicitur *Oze. 10 Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.* Hæc *Bonau.* Et paulo poſt. Cum autem ſolum ſit ſummum & verum bonum quod quietat humanum deſiderium, neceſſe eſt quod voluntas bona ad hoc quod ſit recta, ſtatuat ſibi finem vnicum. Et quamuis (vt idem ait) plures fines non principales contingat conſtituere, tamen ad hoc quod voluntas ſit bona, neceſſe eſt vnum ſolum finem eſſe principalem. Nam aliter non diligitur Deus ex toto corde. Deus itaque finis ſit principalis omnium operationum noſtrarum, quem & magnificare debemus, quoniam hic eſt finis noſter, iſta ſalus, iſta perfectio, iſtud principium & vltimum creaturæ rationalis opus bonum, vt habet *Gerſon. tract. 11 ſupr. Magnif.* Vnde & *Rich. d. 49. ar. 1. q. 1 li. 4* oſtendit vitæ humanæ vltimum eſſe finem per ſe. Et hoc dupliciter poteſt accipi, vt *qu. 2.* dicit. Vno modo pro bono in quo vltimo quieſcit homo. Alio modo pro quiete hominis in illo bono. Sic beatitudo eſt finis hominis vltimus, vel ipſe Deus qui eſt ſummum bonum. Vide latius *Rich.* Non diſcrepat ab his *Iac. de Valent.* cum ita ſcribit *tract. 1. c. 3. prol. in Pſalt.* Duplex inquit eſt finis legis. Vnus vltimatus & extrinſecus, qui eſt ipſe Deus & homo Chriſtus. Et alius eſt finis intrinſecus, qui eſt duplex, ſcilicet Finis qui acquiritur in ipſis beatis, qui dicitur ipſa fœlicitas, & alius eſt finis legis habitualis, quo acquiritur & habetur ipſe Deus & ipſa fœlicitas, & iſte finis dicitur charitas. Et ſic dicit *Apoſt. 1. ad Tim. 1.* quod finis omnis præcepti eſt charitas.

Firmamentvm eſt cœlum ſtellatum & ſuprema ſpherarum, ſecundum *Ariſt.* Non autem ſecundum aſtrologos modernos, ex *S. Thom. part. 1. qu. 68. ar. 1. 2. & 3.* Et vt ſcribit *Bruleſ. diſt. 14. li. 2.* Firmamentum eſt cœlum, in quo ſunt ſtellæ fixæ, quod in primaria rerum conditione poſitum eſt in medio aquarum. Alio modo communiter pro omnibus orbibus cœlorum capitur.

Flagellvm Græce μάστιξ, & μαστίζω flagello dicitur. Et dicitur flagellum, quia caro eo percuſſa, conflagrare, hoc eſt ardere videatur. Nonnunquam ſignificat ramorum ſeu virgarum ſummitatem. *Virg. Georg.*

Neue flagelli ſumma petas:

eo quod crebro ventorum flatu agitetur. Eſtque flagellum diminutiuum de flagrum, ſuſtinens flagella, vt ſcribit *Rich. d. 15. art. 1. qu 4. li 4* ſibi immiſſa per operationem iuſtam, cuiuſmodi ſunt omnia illa quæ Deus infligit, ſiue per actionem iniuſtam, cuiuſmodi ſunt aliqua quæ Deus frequenter à peccatoribus infligi iuſte permittit, non ſatisfacit ea ſuſtinendo ſub ratione qua patiens tantum, inquantum tamen voluntas ſuſtinentis ea patienter ſuſtinet intentione remiſſionis pœnæ ſibi debitæ pro ſuis peccatis, ſunt ſuſtinenti ſatisfactionis materia. Sed formaliter ipſa ſatisfactio in actu voluntatis conſiſtit. Flagella tamen quæ ipſemet Deus immittit, maiorem efficaciam habent inclinandi voluntatem ad bonum quam illa quæ non immittit, ſed immitti permittit. Et vtilitates flagellorum poſſunt accipi ex ſcripturis in generali vel in ſpeciali, vt ſcribit *S. Bona. d. 15. in dub. lit.* Erudit enim flagellum. Vnde *Hier. 6. Per omne flagellum erudieris Hieruſalem.* Item vertit, id eſt conuertit. *Pſal. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, & poſtea accelerauerunt.* Probat inſuper. Vnde *Eccle. 27.* dicitur: *Vaſa figuli probat fornax.* Lætum quoque facit flagellum. *Iac. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres, &c.* Item artat *Eſai. 28 Vexatio dabit intellectum auditui.* Confortat etiam. *Iob. 6. Hæc ſit mihi conſolatio vt affligens.* Satiat, id eſt, fœcundat. *Exod. 1. Quanto magis opprimebat, tanto magis multiplicantur.* Conſummat. *Mat. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã.*

Digitized by Google

Coronat.2.*Cor.*4.*Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ,&c. Bona.lib.* 4.Ratio autem quare viri ſanctiſſimi tot flagellis atteruntur in hac vita, eſt vt ſcribit *Gerſ.p.2. tract. de indulg. conſid.*16. quia confidentes in Dei miſericordia, quod faciat eis cum tentatione prouentum, petunt hic puniri, & non in finem peccata, ſcilicet venialia differri purganda: quorum Deus petitionem exaudiens, commutat ſententiam, & pœnam purgatorii in pœnam temporalis huius exilii,& in augmentum eſſentialis præmii, ſcilicet cum acceleratione paradiſi. Hinc eſt illud *Augu.* Hic vre, hic ſeca vt in æternum parcas. Notetur de Mauricio Imperatore qui elegit hic puniri, & proditorie occiſus eſt. Sic aliqui iuſti viuunt & moriuntur ignominioſe quo ad mundum. Sed mors iuſti ſubita, quam præceſſit bona vita non minuit merita, ſi moriatur ita, propterea nil temere iudicandum. Certiſſimum ſignum indulgentiæ ſalutaris eſt bona facere,& mala pati. Hæc *Gerſ.*

Flos varie accipitur in ſacra ſcriptura, vt colligit ex doctoribus *Pelbart.lib.* 2. *Roſ. Theol.* Aliquando ſignificat in ſcriptura defectum boni ſiue malum, vt delectationem carnalem vel mundanam cito tranſitoriam. *Eſa.* 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Exiccatum eſt fœnum & cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum.* Et *Iacob.*1. *Quod ſicut flos decidit & decor eius deperit ita & diues in itineribus ſuis marceſcit.* Secundo, flos aliquando ſignificat in ſcriptura bonos homines & iuſtos ac ſanctos. Vnde *Greg. in hom de martyrib.* dicit. Sancta Eccleſia electorum floribus plena eſt, habet enim in pace lilia, ſcilicet caſtitatis, & in bello roſas, ſcilicet martyrii & patientiæ. Propter quod etiam dicitur *Pſal.* 91. *Iuſtus vt palma florebit.* Et *glo. ſup. Iac.*1. dicit: Iuſtus inquit vt palma floret, ſed iniuſtus vt fœnum, quia ille manet. Nam palmæ flos ſtat diutius præ iſtis: hic autem cito tranſit. Flos iuſti eſt ſpes iuſtitiæ, quæ fructum expectat, & radix iuſti eſt charitas, quæ immobilis manet in cœleſti patria, dicente Apoſtolo: *Charitas nunquam excidit.* Sed flos mali hominis eſt delectatio temporalium, cuius radix eſt cupiditas, quæ tranſit, quia mundus tranſit & concupiſcentia eius, ſcilicet in morte, & tandem in ſeculi conſummatione dum peribunt mali. Tertio flos aliquando ſignificat bonas affectiones & voluntates ac opera meritoria, vt dicit *Hug. de Arca. lib.* 3.*c.* 11. In flore inquit tria ſunt, fructuum ſpecies, & decoris ſpecies, & odor redolens, quæ omnia in bono opere ſunt. Primo enim ſicut in flore ſperatur fructus in futurum, ita in bono opere futuræ retributionis fructus expectatur. Secundo, ſicut flos per ſpeciem fulget, ita bonum opus per exemplum fulgens apparet videntibus & excitat admirationem. Tertio, ſicut flos per odorem delectabilis eſt, ſic bonum opus angelis & bonis hominibus, ac Deo, vt etiam *Chry.* dicit. Quarto, flos aliquando ſignificat Chriſtum, vt patet *Eſa.*11. *Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet,* &c. *Ambroſ. ſuper Luc. libr.* 2. dicit: Radix iſta eſt familia Iudæorum, ſcilicet patris Dauid, qui dicebatur Ieſſe, Virga autem Maria, flos Chriſtus. Vnde & Virga Aaron flores & fructus amygdalarum produxit ad figurandum Chriſtum. *Num.*17. Et Chriſtus dicitur flos ſecundum Lyram, *ſup. Eſa.* ratione puritatis, quia peccatum nullum habuit; ratione miræ pulchritudinis, quia ſpecioſus præ filiis hominum, Et ratione fructuoſitatis, quia fructum ſalutis noſtræ protulit, *&c.* Item per flores vineæ deſignantur prædicatores. Eſt autem multiplex florum redolentia, ſecundum *Gregor. ſuper Ezechiel par.*1.*hom.*6. Redolet enim primo flos vineæ in prædicatoribus, qui inebriant mentes auditorum. Secūdum flos oliuæ in miſericordibus, quia ſuaue eſt opus miſericordiæ miſeris,& more olei refouet. Tertio flos roſæ in martyribus, qui cruore rutilant. Quarto flos lilii in virginibus, qui cādidam carnem caſtam habēt & incorruptam. Quinto violæ in humilibus, ſcilicet viduis & confeſſoribus, qui per humilitatem tenent, nec in alium ſe ſubleuant ſicut & violæ, licet pulchri ſint in virtutibus. Hæc *Greg.* Poſt eum ſingula declarat *Pelbar. li.* 2. *roſa. Theolog.* in dictione *Flores.* §.5.6. 7.& 8. Et ibidem oſtendit proprietates iſtorum florum, quæ per ſimilitudinem in ſanctis reperiuntur.

Fomes vt ſcribit *S.Tho.*1.2.*qu.* 91.*ar.* 6.*Occ.*3. *quotl.q.*10.& poſt eum *Gab.d.*30.*qu.*2 *art.*3.*dub.* 2.*libr.*2. eſt qualitas carnis inordinata, inclinans appetitum ſenſitiuum ad actum difformem & vitioſum in habente iudicium rationis. Quod ſit inordinata patet, quia non inclinat

Digitized by Google

niſi poſt peccatum: non enim erat in primis parentibus ante peccatum; nec eſt ſubſtantia, quia nec in Chriſto, in quibus tamen eſt quicquid eſt de ſubſtantia humanæ naturæ. Quod ſit qualitas patet, quia eſt accidens cum non ſit ſubſtantia, diſponens ſubiectum ad peius, ideo erit de prima vel ſecunda ſpecie qualitatis. Quod ſit in carne patet, quia alioquin non contraheretur à parentibus, quorum actio præſertim patris, qui eſt principalior ceſſat ante infuſionem animæ. Nec fomes eſt appetitus ſenſitiuus, vt ſcribit *Gab. diſt. 3. q. 2 art. 1. lib. 3.* quia ille eſt in beatis. Fuit & in primis parentibus ante peccatum, in quibus non fuit fomes. Inflictus eſt autem à Deo primis parentibus propter peccatum, & per eos traductus eſt in poſteros. Dicitur & ſecundum aliquos fomes languor naturę, qui carnis concupiſcentia appellatur. Vnde vt ſcribit *S. Th. in q. diſp. de Malo. q. 4. art. 6* Fomes eſt concupiſcentia habitualis, quæ prouenit ex hoc quod ratio nõ habet virtutem totaliter inferiores vires refrænandi. Fomitem autem auferri ſecundum *Occ in quotl. 3 q. 10. & qu. 2. 3 Gab. in 3. vbi ſup.* poteſt intelligi tripliciter. Vno modo ita quod qualitas illa non omnino ſit in carne, & per conſequens nullum penitus habeat actũ inclinandi, hoc modo ablatus eſt à beatis. De quibus dicitur *Apocal. 7. Neque eſurient, neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos Sol; neque vllus æſtus.* Sic fomes in beata Virgine penitus ablatus eſt & extinctus, vel per gratiæ plenitudinem ſic debilitatus, quod virginem neque ad peccatum potuit inclinare, nec à virtutum profectu quomodolibet impedire. Hoc vult Bernardus. Secundo modo ſic quod qualitas ipſa quæ fomes dicitur quantum ad eſſentiam ſuam maneat in parte ſenſitiua, non tamen poſſit inclinare voluntatem contra iudicium rationis ad aliquem actum, & hoc propter habitum aliquem in voluntate impedientem huiuſmodi inclinationem. Et hoc poteſt dupliciter fieri. Vel ſimpliciter impedientem, ita quod non poteſt inclinare ad actum rationi difformem, nec venialiter nec mortaliter, aut mortaliter tantum. Tertio modo intelligitur auferri, ſic quod non poſſit inclinare ad aliquem actum ſine omni inobedientia & rebellione ad rationem & voluntatem, ita quod neque ad famem, nec ad ſitim, nec ad ſomnum, & ſic de aliis. Etſi fomes mitigari poſſit, ſcilicet per dignam euchariſtiæ ſumptionem, & per gratiam, non tamen penitus tollitur. Hinc *Apoſt. Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutem redigo*, item: *non quod volo, facio.* Et rurſus: *Velle mihi adiacet, poſſe autem non inuenio.* Hinc exclamabat: *Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius?* Et ſubiungit, *gratia Dei* ſupple liberauit me per Ieſum Chriſtum. Non itaque ſemper conceditur ſentimentum ſpiritus, vt ſcribit *Gerſ. tract. 9. ſup. Magnif.* extinguens fomitem carnis actualem. Cuius rei alias ipſe ponit plures rationes, tres ſunt principales, humiliatio, patientia ſeu probatio, & coronatio.

Forma quæ Græce dicitur μορφὴ & μόρφωσις formatio, & forma eſt quæ dat eſſe rei. Forma vt ſcribit *S. Bona. diſt. 1. lib. 4. circa tex.* Vno modo eſt perfectio rei. Alio modo paradigma ſiue exemplar. Tertio dicitur forma quaſi foris manens, id eſt aliqua ſimilitudo exterius repræſentans. Sic accipitur cum dicitur: Sacramentum eſt inuiſibilis gratię viſibilis forma. De quo alias videatur, & in dictione, *Baptiſmus.* Et illa forma (vt ſcribit *Gab.*) dicitur eſſe de neceſſitate dupliciter. Vel de neceſſitate ſacramenti, qua non exiſtente, non eſt ſacramentum. Nec ſequitur effectus ſacramentalis in ſuſcipiente. Aut de neceſſitate miniſtri, quoniam ad ipſam ſeruandam miniſter obligatur præcepto, ita quod ſi eam non ſeruaret, peccaret. Vnde patet, quicquid eſt de neceſſitate ſacramenti, eſt de neceſſitate miniſtri, vt ſunt ſubſtantialia ſacramentorum. Illis enim non ſeruatis à miniſtro, peccaret, ſed non econuerſo. Nam ea quæ ſunt conſtituta pro reuerentia ſacramentorũ, vel alia rationabili cauſa, non tamen ſubſtantialia, ſunt de neceſſitate miniſtri, quia ea omittendo peccaret, & tamen verum eſſet ſacramentum quod miniſtraret. Et ſecundum hoc dupliciter forma dicitur debita. Vel ipſi ſacramento, vel ſacramenti miniſtro. *Gab. diſt. 3. qu. vn. art. 1. lib. 4.* Item forma vt dicit *S. Bona. diſtinct. 34. queſt. 2. lib. 1.* Vno modo dicitur relatiue ad informatum, & ſic non eſt accipere in Deo. Alio modo abſolute quod caret materia, & ſic eſt in Deo. Vnde *Boet. lib. de trinit.* Deus eſt forma ſine ſubiecto, &c. Item forma ſecundum aliquos vt *Guil. Scot.* dicitur actus puriſſimus nulli ad-

mixtus

Digitized by Google

mixtus potentiæ, & ſic ſolus Deus dicitur forma. Capitur & pro altera parte compoſiti, quæ eſt forma partis, id eſt materiæ. Et ſic loquitur Philoſophus in *1. & 2. Phyſ.* & eſt quæ dat eſſe rei. In nullo autem compoſito ſubſtantiali ſunt plures formæ ſubſtantiales totales quarum vna non eſt pars alterius, ſed vnius compoſiti ſubſtantialis, eſt tantum vna forma ſubſtantialis, & illa eſt ſpecifica, id eſt conſtituit compoſitum in certa ſpecie, vt probabilior tenet opinio. Cui ſubſcribit *Gab. diſt. 16. qu. vn. lib. 2.* Et aſſentit *Alex. de Ales par. 2. q. 62. & S. Th. par. 1. q. 76. art. 3. lib. 4.* & eam ſequitur *Greg. de Arimi. diſtinct. 16 q. 2. & 3.* Ex quo ſequitur quod in homine anima intellectiua, vegetatiua & ſenſitiua, & forma corporeitatis non ſunt realiter diſtinctæ, ſed per vnam animam indiuiſibilem homo intelligit, ſentit, vegetat, mouetur, eſt homo animal, corpus, ſubſtantia. Diſcrepat *Occ. in 2. q. 24. & 26. & in quotl. 2. q. 10 & 11.* Vnam itaque formam ſubſtantialem eſſe in vno compoſito aſſentimur. Id quod & diffuſe probat *Gab. lib. 2. vbi ſupra.* Et potiſſima ratio eſt non eſſe ponendam pluralitatem ſine neceſſitate, hoc eſt, ſine ratione euidenti, experientia vel auctoritate, cui non licet contradicere, ſed nihil tale eſt in propoſito. Vnde *Auguſt. de Eccleſiaſt. dogmat.* dicit: Neque duas animas dicimus in vno homine.

Forma ſecundum *S. Th. 1. ſ. d. 8. q. 5. a. 2. ad 5 Camer.* ſumitur tripliciter. *q. 9. a. 3. l. 1.* Vno modo largiſſime, pro omni ſignificato terminorum abſtractorum, ſicut per terminos abſtractos prædicamentorum accidentium, & ſic figura dicitur forma rei figuratæ, & paternitas patris, & raritas ignis. Ex iſto modo ſæpe reperitur, quod forma non diſtinguitur à ſuo formabili. Alio modo ſumitur minus large, pro omni eo quod non eſt ſubiectum vel compoſitum, & ſic Deus & angeli dicuntur formæ. Alio modo non ſumitur ita large pro omni eo quod eſt cauſa in alio genere cauſæ quam efficientis, finalis, aut materialis. Et ſatis eſt difficile explicare quæ ſit iſta cauſalitas, ſed de hoc videatur alias. Tripliciter autem ſecundum eundē contingit aliquam formam acquiri ſucceſſiue, continue, vel augeri. Vno modo ſolum extenſiue, quia intentionem non habet ſaltem realiter gradualē, ſicut forma ſubſtantialis mixti. Alio modo ſolum intenſiue, quia extenſionem nō habet ſicut formæ ſubſtantiarum ſpiritualium, vt notitia vel amor intellectualis, ſed nulla forma habet intenſionem & extenſionē, quin ſi fiat ſucceſſio continua in extenſione, fiat etiam in intenſione, & ſimiliter econtra, & hoc naturaliter loquendo, quia abſolute oppoſitum eſt poſſibile. Hæc *Aliac. vbi ſupra.*

Forma eſt quadruplex, vt ſcribit *Brulef q. 2. prolog. lib. ſent.* ſcilicet informās, reſultans, qualificans & modificans. Forma *informans* eſt illa quæ informat materiā, quæ eſt altera pars compoſiti, vel ſubiectum completum. Et capitur tripliciter. *Primo* modo pro forma ſubſtantiali, & vocatur forma partis, & eſt illa per quā cum materia conſtituitur intrinſece totum compoſitum, *&c. Secundo* modo pro forma accidentali, & eſt duplex, ſcilicet abſoluta, & reſpectiua. *Tertio* modo forma informans capitur tranſcendenter, illo modo eſt quid cōmune formæ ſubſtantiali & accidētali, & ſic accipitur ab auctore ſex principiorum, cum dicit: Forma eſt compoſitioni contingens ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens. Et forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter. Eſſe enim ſubſtantiale eſt eſſe ſimpliciter. Formā vero accidentalis dat eſſe ſecundum quid. Forma reſultās ſiue per ſe ſubſiſtens, & eſt natura aliqua quæ conſtituitur intrinſece ex materia & forma, ita quod realiter diſtinguitur ab eis ſecundū eum, &c. Forma qulificans, & eſt quarta ſpecies qualitatis. Et dicitur qualificans, quia eſt determinata animali, & eſt quidam decor rei animatæ. Illo modo dicitur: ſpecies Priami eſt forma eius. Inde formoſus, id eſt pulcher. Forma modificans, & eſt circunſtantia aliqua neceſſario pertinens ad actum virtuoſum; vt ſunt primo efficiens liberum & voluntarie. Secundo ineſſe materiam debitam, id eſt obiectum debitum. Tertio debitus finis. Quarto modus debitus, vt patet in exemplo de dante eleemoſynam, quia oportet dare eleemoſinam à voluntario pauperi propter Deum, & modo debito. Vnde *Deut. 26. Quod iuſtum eſt iuſte exequeris.* Vnde propter defectum huius circunſtantiæ Chriſtus redarguit Phariſæos quod canerent tuba dando eleemoſynas, vt ſcilicet viderentur ab hominibus. Accipitur & forma quandoque pro modo procedendi libri. Et hic eſt quadruplex, ſcilicet diffinitiuus, diui-

diuiſiuus, diſcurſiuus, ſiue inquiſitiuus. Et iſte dicitur ſyllogiſticus, ſiue diſputatiuus, quartus eſt exemplorum poſitiuus, *&c.*

Datur etiam forma aſſiſtens, quæ eſt intelligentia mouens orbem. Non enim forma informans nec ſubſtantialis, quia per ipſam non cõſtituitur orbis cœleſtis in eſſe corporis; nec eſt reſultans vt facile patet; nec eſt qualificans quia hæc eſt quarta ſpecies qualitatis, nec eſt modificans, quia hæc eſt circumſtantia alicuius actus moralis; nec deniq; accidentalis aliqua ſeu abſoluta ſeu reſpectiua.

FORMÆ ad ſubiectum duplicem poſſumus conſiderare habitudinem ſecundum *Sco. q. 1. d. 1. l. 3.* Vna eſt informantis ad informatum, & illa neceſſario includit imperfectionem in ſubiecto, quia importat quandam potentialitatem qua ſubiectum eſt in potentia ad vlteriorẽ perfectionem quam recipit à forma inhærente. Alia eſt vt poſterioris naturaliter ad prius, à quo dependet non tanquam ad cauſandum, ſed vt ad terminans eius actualem exiſtentiam, non in ſe ipſa, ſed in alio ſubſiſtente, *&c.* Et terminare ibi ſecundũ eum dicitur ſuſtentificare, &c. poſt *Sco. Gab. d. 1 q. 1. a. 1. l 3.*

FORMA quandoq; dicitur deiformis. Et hoc dupliciter, vt ſcribit *Brul q. 4. d. 14. l. 1.* Vno modo ex eo quod habet ſimilitudinem Dei, & eſt facta ad imaginem Dei. Alio modo quia immediate coniungit Deo; quia gratia immediate inclinat ad ſumme diligendum DEVM, ideo eſt forma deiformis, &c.

FORMALITAS vt notat *Aliac. q. 6. art. 1. l 1.* eſt quaſi quædam conditio totius propoſitionis, quæ nõ eſt proprie aliquid ens reale, quare hæc non debet concedi proprie loquendo. Omnis formalitas eſt realitas. Vnde ſimile eſt ſicut de neceſſitate reſpectu realitatis, loquendo de neceſſitate quæ correſpondet neceſſario, quando dicitur, homo neceſſario non eſt aſinus, hic enim eſt quędam neceſſitas: & tamen illa non eſt aliqua vera realitas, quia tunc eſſet aliqua vera realitas, & realis neceſſitas alia à Deo, ſed illa neceſſitas eſt conditio totius propoſitionis. Vel forte magis proprie loquendo poſſet dici quod tales termini abſtracti, perſeitas, neceſſitas correſpondentes aduerbiis, ſiue ſyncategorematib. modificantib. propoſitionem, ſunt termini ficti & pro nullo ſupponentes, & ita de formalitate. Et quamuis eſſentia & relatio ex natura rei diſtinguuntur formaliter, tamen illa formalitas non eſt in re ex natura rei, ſicut homo neceſſario eſt riſibilis ex natura rei, & tamẽ illa neceſſitas nõ eſt in re, & ideo quamuis loquamur de re, tamen loquimur mediante propoſitione. Hæc *Card. vbi ſup.* Et vt habet *Franc. Maro. in conflа. d. 33. q. vlt.* Ex quo idem eſt formalitas quod ratio formalis vt communiter. Ideo aliqui dicunt quod formalitas eſt ratio diffinitiua vniuſcuiuſq;. Sed hoc non videtur verum, quia eſſentia diuina ponitur formaliter, & tamen non eſt diffinibilis cum non habeat priora. Similiter ratio entis ponitur vel dicitur eſſe formalitas, & tamen non diffinitur cum non habeat notiora. Ideo ſecundum *Franciſcum Maro.* aliter dicitur quod formalitas nil aliud eſt niſi ratio quidditatiua cuiuſcunque quidditatem habentis, ſiue ſit diffinibilis ſiue non, ſicut eſt ſimpliciter ſimplicibus. Et primo diuerſis videlicet in paſſionibus entis, puta bonum, verum, vnum, quæ ſunt tranſcendentia. Et etiam in differentiis vltimis entis, videlicet finitum & infinitum, idem & diuerſum, *&c.* quibus repugnat diffiniri. *P. l-ba.* Et ſecundum *Scot.* realitas idem eſt quod formalitas, ſed accipit rem pro omni eo quod eſt extra animam. Sicut poteſt fieri de quocunque vocabulo, quod communiter accipiendo multa ſignificat. Tamen proprie accipiendo rem non dicitur de omni eo quod eſt extra animam, ſed pro eo præciſe quo aliqua dicuntur vna res, & diſtinguuntur realiter. Sed ſecundum *Franc. Maro.* Realitas eſt modus intrinſecus formalitatis, ſicut finitas & infinitas entis. Item formalitas & ratio formalis ſecundum *Fran.* ſunt idem. Has formalitates non vituperat *Gerſon p. 4 lect.* 2. quæ incipit, Pœnitemini. *conſi. 5. lit. B.* cum ait: Sane mihi videor videre ſimiliter ſe habere in multis theologiæ materijs, nominatim in illa quæ iam vulgariter de formalitatib. appellatur. Afferunt itaq; formalizantes multam & ſonoram nouis aurib. vocabulorum varietatem intendentes (vt æſtimo) ſublimius erigere aciem intellectus ad rerum quidditates intuendas, & volentes animam apud ſe conceptib. ſuis iugiter negociari. Conantur præterea intellectum ſubducere cum conſuetudine cognoſcendi res ſolum materiales & groſſas, denudare præterea quidditates à confuſione accidentium, vt ſunt

ſitus, locus, figura, tempus, & ſimilia. Quatenus abſtracta omnib. his velut extrinſeca veſte remaneat nuda quidditas rei, & talem ſe mentis oculo repræſentet. Hanc vero intentionem ſi dixero me reprobare, mentiar, laudo eam quã-tum valeo & approbo. Sic tamen laudo & approbo quod iudicio meo longior ipſorum deductio neceſſario cadit in reſolutionem, qualem logici tradunt. Hæc *Gerſ.*

FORNICATIO eſt omnis illicitus coitus, vt habetur 32. *qu. 2. c. Meretrices.* Proprie tamen eſt inordinatus concubitus naturalis quo ſolutus ſolutam naturali vſu cognoſcit, ſolutus i. quam quolibet vinculo coniugii, conſanguinitatis, affinitatis, ordinis, religionis ſeu voti. Et *Magiſt.* 41. *d.* [illegible] *ait.* Licet fornicatio ſit genus omnis illiciti coitus qui fit extra vxorem, tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum, meretricum vel concubinarum, Et hoc habetur. *36. q. 1. c. lex illa.*

Et dicitur fornicatio à fornice, id eſt ab arcu triumphali vbi Romæ fiebat fornicatio: & proprie eſt ſoluti cum ſoluta ſecundum *ſanct. Thomam 4. ſen. diſt.* 41 *a* 4 & eſt ſpecies luxuriæ De quo *Gerſ. p. 2. in Tripartito de præc ptis de a*[illegible] *c.* 11.

FORNICATIO eſt triplex, vt ſcribit *Ri. b. d.* 39. *lib. 4* [illegible] ſcil. proprie dicta, vt fornicatio carnalis, vtpote quia non coit cum ſua, vel non cum ſuo: vel potius ſolutus cum ſoluta, vt dictum eſt. Eſt & fornicatio communiter dicta, vt idolatria, & quælibet noxia ſuperſtitio, quia talis anima fidem frangit Deo, cui eam obſeruare debebat ſicut vero ſponſo. Eſt & fornicatio cõmuniſſime dicta ſcil. quælibet criminoſa concupiſcentia. De quibus vltimis duabus fornicationibus habet *Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Dei in monte. &* 28 *q.* 1. Idolatria &c. Vide & *Bona. d.* 39. [illegible] x. Vnde idolatria & omnis error in fide fornicationem inducit ſpiritualem, ſicut [illegible] corporalem. Hinc frequenter in Prophetis improperauit fornicationem & [illegible] populo Iſrael, eo quod [illegible] vt patet [illegible] *Ezech* 16 *& Mat.* [illegible] *prava & adultera ſignum* [illegible]. Fornicatio autem ſim[illegible] eſt peccatum [illegible]

[illegible]

negaret fornicationem eſſe peccatum mortale, vt ſcribit *Gerſon parte 2 de* [illegible] ſed hæreticus in fide. Et fornicatio ſpiritualis, ſecundum eundem *Gerſ. p. 4. de diffinit. term. ad Theologiam vtil* idem eſt quod vti Deo, vel frui creatura. Vel ſic: Fornicatio animæ eſt adhæſio eius bono [illegible] mutabili, poſtpoſito incommutabili ſecundum aliquam ſuarum virium. Fornicatio virtutis iraſcibilis eſt fiducia quædam in alio quam in Dei potentia & gloria finaliter, vel diffidentia de eadem. Fornicatio virtutis rationalis, eſt conquiſitio ſapientiæ terrenæ, animalis & diabolicæ, ſpreta Dei ſapientia. Fornicatio concupiſcibilis, eſt conquiſitio prohibitæ delectationis in creatura, ſpreta Dei bonitate atque dulcedine: vel quærere dulcedines ſpirituales propter ſe ipſas principaliter, non propter Deum. Hæc *Gerſ. vbi ſup.*

FORNICATOR NOTORIVS Vide in dictione *S*[illegible] *ſpenſus inf. a.*

FORTITVDO quæ cum (vt ait *Cort. l.* [illegible] 8.) adamas omnium virtutum ſit, ac tam [illegible] trix formidinis quam moderatrix audaciæ dicatur, nullo modo à bonorum genere metu, aut periculorum magnitudine auocatur, eiq; maxime eſt coniuncta magnanimitas, quatenus ſe in rerum magnarum difficultate verſetur, nec longius (vt idem dicit) patientia ab eadem fortitudine abeſt, quæ eſt rationis contra [illegible] tutatrix. *Gab. d.* 34. *quaſt. vnic. artic. 1. lib.* aſtipulatur qui ait duas eſſe ſpecies fortitudinis immediate, quarum vna eſt fortiter ſuſtinere terribilia, quæ vocatur patientia quæ eſt nobiliſſima fortitudo. Hæc eſt quæ inclinat ad non repellendum triſtia ſeu terribilia, & illud non repellere eſt quidam actus poſitiuus, ſcilic. velle non impedire, quod eſt nolle impedire aduerſa terribilia, ſeu velle pati talia. Alia eſt fortitudo in aggrediendo & repellendo terribilia & aduerſa, quæ retinet nomen fortitudinis: vtraque vincit, ſed longe nobilius patientia quam repellens fortitudo. Hæc *Gabr. l.* Fortitudo, vt [illegible] virtus moralis, eſt (vt ſcribit *Gerſon p. 4.* [illegible] *termino ad Theologiam vtil.*) qua inclinatur [illegible] habens eam tendere in bonum, arduum & magnificum ſub ratione qua tale eſt [illegible] ſub [illegible] tis & aduerſitatis [illegible]

[illegible]

[illegible] Magnanimitas [illegible] *Thom.* 22. [illegible] Fortitudini [illegible], patientia & perſeuerantia [illegible] manſuetudo iram. Idem ſuper [illegible] Fortitudo eſt virtus moderatiua timoris & audaciæ propter bonum reipublicæ. Et vt ſcribit *Pelb. l. 3. Roſ. Theol.* Fortitudo vera eſt per quam quis mediocriter timet & audet, ad hoc inclinatus ex habitu propter bonũ finem, qui eſt conſeruatio boni cõmunis in periculo mortis. Vnde fortitudo poteſt tripliciter ſumi. Vno modo ſecundum quod dicit quandam animi firmitatem, & ſic eſt conditio cuiuſlibet virtutis, quia vt dicitur 2. *Eth.* ad virtutem requiritur fortiter operari. Alio modo ſecundum quod dicit firmitatem animi in ſuſtinendis & repellendis grauib. periculis. Vnde *Tull. in Rhet.* dicit quod fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio. Et *Ariſt.* 3. *Eth.* Fortitudo eſt aggreſſio terribilium, vbi mors imminet propter bonum cõmune ſaluandum. Et *Cic.* 4. *Tuſc. q.* Fortitudo eſt ſcientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo ac perferendo ſummæ legi parens ſine timore, & ſic eſt ſpecialis virtus non habens determinatam materiam. Tertio modo ſumitur fortitudo prout dicitur ſpiritus ſancti donum, & fit quando ſpiritus ſanctus infundit animum ipſum firmans contra quæcunq; pericula in audacia, & excludens timorem. Non diſſentit ab his *Rich. lib. 3. d. 33. q. 6.* qui dicit quod duplex eſt fortitudo, politica & gratuita. Vnde martyrium proprie loquendo, non eſt actus fortitudinis politicæ, h. e. fortitudinis ordinatæ ad iſtam ciuilitatem inferiorem, quæ eſt infra facultatem naturæ, ſed actus eſt fortitudinis gratuitæ, quæ ordinatur ad ciuilitatem ciuium ſupernorum. Eſt. n. actus charitatis & iuſtitiæ, *&c.* Species fortitudinis ſecundum eund. *vb. ſup. q.* 8. ſunt quatuor, ſc. confidentia, cõſtantia, patientia, & perſeuerantia. Fortitudinis. n. non eſt tantum aggredi, ſed etiam ſuſtinere. Ad aggrediẽdum vero inquantum eſt actus fortitudinis, requiruntur duo, ſcil. incipere pro victoriæ adeptione, quod eſt per confidentiam, & ab incepto non deſiſtere pro repugnantium contradictione, quod eſt per conſtantiam. Ad ſuſtinendum etiam requiruntur duo [illegible]

[illegible] 2 eſt patientia. [illegible] paſſione [illegible] te deſiſtat, [illegible] Et ad hoc [illegible] *S.* Thomam *ſup.* [illegible] ratio, electio, & [illegible] quod operetur ſciens. [illegible] ex electione non paſſione [illegible] pericula. Tertio, vt debitum h[illegible] honores, non vanam gloriam, [illegible] fortitudinis (vt vult *Rich. l. 3. d. 35.* [illegible]) ſecundum aliquos reſpectu ar[illegible] ſed tantum reſpectu ar[d]ui mali pœnæ [illegible] tenentis in arduitate, cuiuſmodi eſt mortem ſuſtinere pro fidei & morum veritate promouenda aut defendenda. Et quia homo ad hoc promptus eſſe non poteſt, niſi qui affectum ſuum ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium extrahit: reſpectu a[rdui] huiuſmodi [illegible] mali pœnalis, aliter ſe habet fortitudo [virtus], aliter fortitudo donum. Qu[i]a for[titudo virtus] reſpectu illius pœnæ ſe habet [illegible] principiorum legis æternæ [illegible] ſancti ſpiritualem inſpi[rationem] [illegible] ad vltro ſe offerendum ad ſu[ſtinendum] [illegible] prædictæ. Cum tamen ſecundum legem communem, non cogatur ad hoc ex legis neceſſitate, *&c. S. Bona. d. 35. q. 5. l. 3.* vult quod fortitudinis doni actus conſiſtit [illegible] tiam, ſecundum imitation[em] [illegible] actus principalis. Vnde *Luc.* [illegible] *venire poſt me, abneget ſemetipſum* [illegible] ctus fortitudinis doni [illegible] ptam, & expeditam p[illegible], per hoc quod quod[a]mmodo [illegible] mundus nobis crucifixus [illegible] dicit Apoſt. *Galat. 6.* [illegible] *mundo. Bon. 1.* Et fortitudo [illegible] ficatur à *Gerſ. p. 2. de ſept. donis* [illegible] eſt affectio animi, qua cupi[ditas] [illegible] mitur, nullaq; aduerſitas [illegible] fortitudo, vt eſt virtus & donum [illegible] dit, & ex dictis modo p[at]et.

F O R T V N A eſt cauſa per accidens [illegible] cionib. præter intent[ionem] [illegible] [illegible] & propoſitum [illegible]

[illegible]

[illegible] per accidens eorum quæ fiunt extra ſemper, & frequenter in agentib. a propoſito & propter finem. Et ſecundum *Scot. l. 2. d. 37.* hoc pro regula eſt, quod fortuna non eſt niſi in animatis illis, quæ agunt voluntarie & per electionem. Et dicitur fortuna à fero, fers, quod temere & ſine ratione feratur. Eſt enim fortuna accidentium rerum ſubitus atque inopinatus euentus. Hæc eadem ſors dicitur. Et fortuna non eſt aliqua cauſa per ſe diſtincta à natura & intellectu ſine propoſito: imo eadem voluntas, quæ reſpectu effectus intenti eſt per ſe cauſa, reſpectu effectus non intenti, dicitur eſſe fortuna: intentum quidem euenit à propoſito, & ideo cauſatur voluntarie, non intentum euenit præter propoſitum, & ideo cauſatur fortuitu. Falſa eſt ergo Paganorum opinio imaginantium fortunam eſſe quandam deam, cui tanquam cauſæ per ſe attribuunt effectus, quos videmus fortuite euenire. Catholici autem (vt ſcribit *Scotus queſt. 21. quotlib.*) potius debent talia attribuere prouidentiæ diuinæ ſaltem generaliter. Item fortuna non eſt cauſa totalis (vt *ibidem* refert *Scotus*) hoc eſt quod nihil ſic euenit à fortuna, quin etiam eueniat ab aliqua cauſa per ſe intendente: iuxta illud *Platonis in Timæo.* Nihil eſt cuius ortum non præceſſit legitima cauſa. Et 5. *de Ciuitate Dei capite nono.* dicit *Auguſtinus.* Cicero concedit nihil fieri, ſi cauſa efficiens nõ præcedat, & hoc rationabiliter conceſſit, quia quod non eſt à ſe, non poteſt habere eſſe, niſi à cauſa efficiẽte. Et ibi requiritur aliqua cauſa per ſe ſiue intendens, quia ſub intentione cauſæ vilioris cadunt plures effectus, & ita ſub intentione cauſæ primæ cadunt omnes, ſed quando alicuius effectus non apparet cauſa proxima per ſe ſiue intendens, tunc ille dicitur effectus fortuitus vel caſualis. Vnde vt ſentit *Auguſtinus.* Nihil in mundo poteſt accidere præter cognitionem & intentionem Dei, ſed quicquid fit, à Deo fit principaliter vel cauſante vel permittente. Vnde errant qui alteri quam Deo bonam fortunam [illegible], ſiue auguriis ſiue ſuperſtitionibus [illegible] obſeruationibus, ſiue induſtriæ [illegible]. Vide *in dict. Caſus D. Tho. 2. 2. quæſt.* [illegible] *4.* [illegible] *2. Roſarii Theol* [illegible] *Fortuna.* §. 6.

Vnde [illegible] fortuna, ſed in omnibus quæ [illegible] nitatis prouidentia præſtat, & quæcunque accidunt homini ſiue bona, proſpera ſiue aduerſa (ſecundum *Guil. Scot. Raym. in ſum. & S. Tho. lib. 3. cont. Gentiles* & alios) hoc totum [illegible] principaliter ex parte diuinæ voluntatis & prouidentiæ. Minus principaliter autem eſt ab Angelo ad id faciendum inſtigante cor vt [illegible] tale eligat vel refugiat. Vnde Ægidius Romanus *ſuper lib. de bona fortuna,* dicit quod cauſa quare aliqui homines ſunt bene fortunati, aliqui mali, hæc eſt: Quia homines bene fortunati ſequuntur inſtinctus diuinos, ſed male fortunati non ſequuntur. Hinc eſt, inquit, etiam quod vnus & idem homo aliquando eſt bene fortunatus, aliquando non. Deus autem voluit fortunam eſſe verſatilem, ne homo putet ſe in hoc mundo beatum eſſe, vel poſſe habere felicitatem, & per aduerſam fortunam ad Deum ire compellimur, in quo eſt vera felicitas. Et ne in proſperitate fortunæ homo infletur, ſed timeat. Et cæteris paribus dicit *Auguſtinus:* Melior eſt homini aduerſa fortuna quam proſpera: quia aduerſa humiliat & probat, ac merita accumulat. Sed quod datur quandoq; fortuna bona peccatoribus, eſt vt attrahantur ad diligendum Deum pro beneficiis præſtitis, & tandem ſaluentur, & vt fideles inſtruantur non pro bonis temporalibus proſperæ fortunæ ſeruire, ſed Deo, cum talia dentur malis: ſed puro Dei amore pro bonitate diuina faciant opera bona, &c. Et vt aduerſitates corporales, & luctus ſenſuales trahunt per accidens ad luctum bonum. Ex ſe enim indifferentiam habent ad honeſtum vel inhoneſtum, vt ſcribit *Gerſ. p 2 ſerm. de om. ſanct.* qui incipit: *Beati qui lugent.* Ita proſperitates & vana gaudia ex oppoſito vehementer impediunt; propterea fortuna moderate aduerſa ſecurior eſt regulariter & optabilior quam multum proſpera, &c.

Fortvitvm dicitur illud quod agenti à propoſito euenit præter intentionem, & hic idem dicitur effectus fortuitus, & apud Deum nihil eſt fortuitum, ſed bene apud homines [illegible] *Th. vbi ſupra.* Vnde *Gerſon parte 2 de conſ. Theol.* [illegible] *proſa. 4. litera B.* dicit: Colligimus ex [illegible] diuinæ cognitionis [illegible] vbacitate longe ſuper [illegible] [illegible]

vel fatale. Ratio primi, quoniam nihil agitur in [illegible] prouidente illud Deus [illegible] etiam [illegible]arum. Se-[illegible] præter quorum intentione [illegible] ex variarum, ignotarumque [illegible] concurſu, quemadmodum videre [illegible] inuentione theſauri, dum terra foditur vt excolatur, non vt aurum inueniatur. Hinc ortum habuit fortaſſis illud Ariſtot. Vbi magis eſt de intellectu, ibi minus de fortuna: recte quidem adeo, vbi totum eſt per intellectum, nihil eſt fortuitum. Si vero quis transferat fortunam ad cauſam producentem effectus, vt dicuntur in ordine ad nos fortuita: ſic primam cauſam, inquit *Gerſ.* dicere poſſumus eſſe fortunam, quoniam principaliter & immediate concurrit ad omnem effectum. Dediſſet hoc modo *Virg.* verum epitheton fortunæ, dicens: *Fortuna omnipotens, &c.* & *Saluſt.* Sed profecto, inquit, fortuna in omni re dominatur, *&c.*

F O R T V N A & caſus differunt ſecundum *Ariſt.* Caſus eſt cauſa per accidens in his quæ fiunt raro, præter intentionem in agentibus à natura, proprie capiendo, ſcilicet dum aliquid accidit præter intentionem naturæ. Sicut quando puer naſcitur cum ſex digitis, quod non intędebat natura. Fortuna proprie eſt in agentib. à propoſito. Et caſus in plus eſt quam fortuna, quia omne quod eſt à fortuna eſt à caſu, ſed non conuertitur. Non enim ſolum eſt caſus in hominibus, qui voluntarie agunt, ſed etiam in aliis animalibus, ſicut equus caſu venit, quando ſalutem adeptus eſt, licet caſu ſalutis non venerit, quare infans & beſtia nihil agit à fortuna, quia non ſecũdum propoſitum ex *Ariſt. 2. P*[illegible]*yſ.*

F O R V M eſt exercendarum litium locus. Et dicitur iudiciale forum à ferendo, quia illuc cauſæ ferantur. Eſt & forum venale, quod venalia huc feruntur. Eſt & forum boarium, olitorium, piſcarium, cupidinis: de quo alias. Eſt & forum locus in quo cum populo agitur, conciones habentur, lites tractantur, quod ibi iudicia feruntur. Vnde & forenſes dicuntur, qui in foro verſantur & cauſæ forenſes, &c. Forum a[illegible] in Eccleſia eſt duplex ſecundum *Sc*[illegible]*inctio. 19. libro 4.* Vnum ſecretiſſimum [illegible] idem [illegible]ator & reus, qui dicitur [illegible] animæ, [illegible]tentiæ, & ad iſtu[illegible]um pertinent [illegible] poteſtatis & ſcientiæ. Aliud eſt forum publicum [illegible] Eccleſia habet auctoritatem [illegible] republica. Et ad hoc requiritur [illegible] cognoſcendi, & iudicandi [illegible]. In omni enim foro ad iudicandum [illegible] cognitio in cauſa illa & ſententia. [illegible] auctoritas, ſecundum *Alex.* [illegible] 1. *& S. Bona.* dicitur gladius ſpiritualis, [illegible]cro Epiſcopalis, vt habetur *16. quæſt.* [illegible] *viſis. in fi.* vbi excommunicatio nominatur [illegible]cro Epiſcopalis. Poteſt tamen etiam [illegible] uis Eccleſiæ, quia etiam illa clauditur & aperitur Eccleſia. *Gab. diſt. 18. quæſt. 2. a. 1. l. 4.* Et [illegible] Gerſon parte 2. in reſolutione ſuper cauſa de materia excommunicationis & irregularitatis conſideratione prima. Aliter iudicat ſecundum forum Iuriſta perſæpe, aliter Theologus; quia primus magis reſpicit forum contentioſum & extrinſecum, ſed Theologus magis attendit forum conſcientiæ & intrinſecum quo ad Deum. Item Iuriſta conſiderat factum in ſe, & circunſtantias exteriores, de quibus poteſt iudicialiter apparere. Et apud eum tenet iſta regula, quod idem eſt de his quæ non ſunt & quæ non apparent. Conſtat autem quod intentio facientis, quam habet interius in corde, non cognoſcitur in ſe, niſi forte per quædam ſigna ſeu coniecturas extrinſecas. Theologus autem intuetur cor in foro conſcientiæ, in quo creditur confitenti tam pro ſe, quam contra ſe coram Deo. *Ger conſi.l.5. vbi ſup.*

F R A V S eſt executio iniuſtitiæ in facto, ſecundum *S. Thom 2 2 quæſtion 55 arti.* [illegible] non poteſt eſſe ſine dolo, ſed bene [illegible] fraude. *S. Thom.*

F R A V D A R E idem eſt quod [illegible] circumuenire. Et fraudare proximum [illegible] in contractu negociando emendo, aut vendendo res aliquas, vel laborem, vt ſcribit *Ga*[illegible] *10. a. 1. l. 4.* qui non ſeruat iuſtam æqualitatem rerum adinuicem commutandarum, ſiue laborum & precii: ita quod emendo & vendendo excedit latitudinem iuſti precii, attentis ſingulis ad iuſtitiam iuſti precii requiſitis. Vnde qui manet infra latitudinem, non excedens extrema eius, non fraudat, nec iniuſtitiā committit. Et dicitur notanter, in cõtractu negociando, &c. propter donationem. Nam qui libere donat, pretium non requirit. Fraudans autem ſcienter proxi-

[illegible] dimidium iuſti precii,te[illegible] precium ad æqualitatem iuſti precii reducere,aut reddito vel accepto precio iniuſto contractum reſcindere. Item fraudans proximum ſcienter circa dimidium iuſti precii in negocio:licet non compellitur reſtaurare damnū in foro exteriori:peccat tamen,& damnum cōpenſare tenetur in foro poli:hoc eſt demente *S. Thom. 2.2 quæſtion.77.& Sco.in 4.diſtinct.15.quæſt. 2.& Anton.& Ange.*cæterorūque ſequaciū .Probat & hoc & illud *Gab.diffuſe vbi ſup.*

FRATERNA CORRECTIO. Vide ſupra in verbo *Correctio fraterna.*

FRAVDVLENTER quandoque accipitur ſimulatorie. Vnde *Gen.27.* dicitur quod Iacob recepit benedictionem primogenituræ à patre Iſaac,ſimulando Eſau:& hoc egit fraudulenter, vt ait pater. Vbi fraudulenter, vt dicit *Gab.diſtinct.15 quæſt.9.a.3.dub.4 libro* 4.non eſt accipiendum in malo,ſed fraudulenter,id eſt ſimulatorie, ſimulando ſe, ſecundum meam intelligentiam,ſed caute,quod ſuum erat,accepturus. Et ideo non dicitur quod fraudulenter accepit benedictionem, ſed fraudulenter venit, & iuſte accepit quod ſibi erat debitum. Nec illa benedictio fuit principaliter à patre Iſaac, ſed à Deo, qui non poteſt decipi. Concordat *Alex. p.4 q.8 [illegible].m.3 a.3.* Erat enim Iacob alias diuina promiſſione & electione accepturus ius primogenituræ : & ita Iacob ſimulando ſe eſſe Eſau, non commiſit fraudem in re aliena, ſed caute & prudenter acquiſiuit rem ſibi debitam, id quod & cognouit ex reuelatione ſuæ matris, quod ius primogenituræ ad eum ſpectaret. Latius *Bal. vb. ſ[illegible].*

FRVCTVS ſecundum *S.Tho.1.2 q.11.a.1.& Guil. Scot.*& alios, *l.3.d.34.* dicitur à fruendo & transfertur à corporalibus ad ſpiritualia. Sicut enim [illegible] eſt bonum vltimum,quod de arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate [illegible] [illegible] ſpiritus eſt actus voluntatis, & [illegible] & eius obiectum eſt vltimus finis, [illegible],ſcilicet Deus viſus.Et fru[illegible] accipitur tripliciter,vt notat *f.Pelb.l.3.Ro.* [illegible]. *Primo* pro obiecto fruitio[illegible] hoc modo diuina eſſentia eſt fructus [illegible] *Pſ.126.* [illegible] [illegible] [illegible]

grados intenſior, ex quibus [illegible] [illegible] priuilegiis.H[illegible] modo [illegible] [illegible] [illegible] teſimum virginibus, ex [illegible] [illegible] centeſimum coniugatis. *Tertio* modo fructus [illegible] denarius numerus dicitur,quos Apoſtolus *Gal.5.* ſic enumerat: *Fructus autem ſpiritus eſt [illegible]tas,gaudium,pax,patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,manſuetudo fides,modeſtia,continentia, caſtitas.* Horum duodecim fructuum quidam ſunt virtutes de numero ſeptem virtutum. Quidam ſunt ſpecies virtutum : quidam ne[illegible], ſed ſunt delectationes conſequentes virtutum actus.V.g.Charitas ibi exprimitur ſimiliter & fides. Spes autem in hoc quod dicitur,longanimitas. Dicitur enim longanimis, quaſi in longum animoſe expectans. Exprimuntur etiam morales ibi: Fortitudo in hoc quod dicitur,patientia, quæ eſt principalior ſpecies fortitudinis,vt & ſupra dictum eſt. Iuſtitia exprimitur in tribus ſpeciebus,in miſericordia,quæ in fructibus dicitur bonitas. Communiter enim bonus dicitur,qui communicat ſe in aliquo proximo. In amicitia,quæ dicitur benignitas,quæ eſt beneuolentia. Nam benignus dicitur,quaſi bene ignitus. In tertia ſpecie, quæ pertinet ad regimen & ſubiectionem,quę dicitur manſuetudo, vel per manſuetudinem ſpecialiter exprimitur obedientia. Manſuetus enim exequitur omnia ſine murmure. Temperantia exprimitur in duabus ſpeciebus ſuis,ſcilicet continentia & caſtitate. Si placet dicere continentiam eſſe circa alia delectabilia,& caſtitatem circa venerea,per hæc poteſt intelligi vna ſpecies circa quæcunque delectabilia. Prudentia exprimitur ibi modeſtia. Modeſtus enim eſt, qui debitum & tectum modum tenet in agendis: & prudentiæ eſt debitum modum in actione inuenire, præfigere & determinare. Sic habemus tres theologicas virtutes in ſe. Fortitudinem in vna ſpecie,ſcilicet patientia, &c. Numerantur etiam ibi quædam quæ ſunt delectationes concomitantes vel conſequentes actus virtutum [illegible], ſcilicet & pax. Gaudium enim pro[illegible] delectatio in voluntate. Et pax eſt ſecuritas [illegible]bendi ob[illegible] ſine impugnatione. [illegible] ſtu ſancto procedunt, & [illegible] delecta[illegible] dicuntur [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ſed quia ad fructum [illegible] Vnde *Matth.* 7. *Arbor bona fructus* [illegible] Per fructus intelliguntur opera [illegible] glossam. Et hoc refert *Pe. h. d.* 16. *a.* 1 *q.* [illegible] 4. Vnde & opera pœnitentiæ dicuntur fructus. Vnde *Luc.* 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Digni fructus pœnitentiæ ſecundum *Mag. d.* 16. *l.* 4. *ſent.* ſunt quibus vera ſatisfactio expletur. Vel fructus metaphorice dicuntur. Nam ſicut ex arbore naſcitur pomum, quod dicitur fructus arboris, ita ex voluntate pœnitentis bonum opus. Differt autem dicere bonum fructum, & dignum fructum pœnitentiæ, vt ſcribit *S. Bona. d.* 16. *circ. lit. l.* 4. Bonus fructus poteſt dici omne opus bonum: dignus fructus plus dicit, ſcilicet bonum opus cum conuenientia ad ſtatum. Bonum enim opus, & ita perfectum ſi competit ſtatui. Sed dignus fructus pœnitentiæ non dicit ſolummodo bonum opus prout competit ſtatui, ſed etiam vt competit merito peccati, quia qui plus peccauit, ampliora debet pati, vt *Greg.* determinat in *hom.*

FRVCTVS eorum, qui ſacræ ſcripturæ inuigilant, ſunt tres, vt ſcribit *Iac. de Val. ſup. illud Pſal.* 36. *Os iuſti meditabitur ſapientiam, &c.* Primo declinat à malo, dum ſunt in illa meditatione, quia anima ſatiata illo cibo ſpirituali, contemnit iſta temporalia. Secundo abhorret peccatum propter pœnas quæ leguntur in lege, & punitiones malorum: & ſic iuſtus vitat omne peccatum. Tertio cupit agere omne bonum, cum legit beneficia collata ſanctis viris, & vniuerſaliter odit peccatum, & amat virtutes, inquantum legendo magis Deum cognoſcit.

FRVI multis modis ſumitur in ſacris literis ſecundum *Oyta q.* 2. *a.* 1. & poſt eum ſcribit *Gab. d.* 1 *q.* 4. *a.* 1 *l.* 1. Primo frui communiter accipitur pro omni actu potentiæ appetitiuæ delectabili, ſiue qui eſt cum delectatione. Sic frequenter ſumitur *Eccleſ.* 2. 5 & 6. Et *Prouerb.* 10. *Fruamur cupitus amplexibus:* & diffinitur ab *Auguſt.* Frui eſt vti cum gaudio, & hoc eſt, dicit motum, id eſt actum voluntatis cum gaudio. Idem *Aug.* 83. *quæſt. quæſt. n.* 30. dicimus frui cibo & potu. Vnde inquit fruimur ea re, de qua capimus voluptatem. Sic ſumitur in bono & malo, & in [illegible] ſcripturæ, vt eſt illud *Apoſt.* *Ego fruar* [illegible] *ad Philem.* &c.

Secundo modo accipitur pro omni actu vo-

[illegible] aliquid diligitur, [illegible] Et hoc [illegible] quicunque [illegible] apprehenſionem rei [illegible] Tertio modo [illegible] voluntatis, quo [illegible] pugnat relationi ad [illegible] *Aug.* cum inquit: Fruimur [illegible] *Chriſt.* Si in ea ponens finem [illegible] ris, proprie dicendus es frui. Et dicitur [illegible] fructu. Fructus autem dicitur vltimum quod expectatur culto agro, vel campo, vel [illegible] ctifera. Sic frui vltimus erit actus, & ita voluntatis, vt dicit *Gab. diſtinct.* 1. *quæſt.* 2. *a.* [illegible] itaque eſt amore alicui inhærere propter ſe, [illegible] ad ſolam voluntatem pertinet alicui inhærere per amorem. Accipitur frui vno modo large, vbi ibidem notat *Spir.* pro omni actu quo aliquid aſſumitur in facultatem voluntatis propter ſe tanquam ſummum, ſiue ſit præſens, ſiue abſens, ſiue habitum, ſiue non habitum. Sic viatores fruuntur Deo: & [illegible] Vnde S. *Bona. diſtinct.* 1. *quæſt.* [illegible] Deo fruendum eſt, eo quod ipſe ſolus [illegible] & delectat ipſam animam, propter ſe & ſuper omnia. Alio modo ſtricte pro actu vltimo beatifico, & ſic fruuntur Deo beati in cœlo. Vnde *Rub.* Beati fere & perfecte in Deo fruuntur. Hinc frui ſecundum eum dicitur, ſecundum ſimilitudinem ſuauis fructus in arbore, qui vltimo de arbore expectatur: ſcilicet poſt flores & huiuſmodi, & cum ſuauitate [illegible] inquit frui eſt vltimus actus [illegible] quieſcit in re qua fruitur, [illegible] *Aug. lib.* 1. *de doct. Chriſt. capit.* [illegible] re frui quam diligimus propter ſe [illegible] Vnde Deus non eſt diligendus propter beneficia vel propter beatitudinem, ſed propter ſe. Et ſecundum eundem res quibus fruendum eſt, ſunt pater, filius & ſpiritus ſanctus, [illegible] tres ſunt vna res: nec tamen frui [illegible] per eſt mortale, niſi ibi [illegible] am faceret ſi contra Deum eſſet [illegible] nit finem vltimum [illegible]

FRVI actualiter [illegible] mentales. Vtinam Deo [illegible] Et vt vult [illegible] tetur quotieſcunque [illegible] liter eo frui, ſed habitualiter [illegible]

Videatur ad hoc *Gab.diſt.1.q.4.a.3.dub.1.lib.1.*

FRVI ALIQVO CONTINGENTER dupliciter accipitur, ſicut & producere aliquid contingenter, vt notat *Gab.diſtinct.1.q.6.lib.1.* Vno modo quod poteſt illo frui & non frui, ſicut producere & non producere. Et ſic omnis creatura contingenter producit quicquid producit, quia poteſt nō producere, quia Deus poteſt ſubtrahere ſuam coactionem, & generalem influentiam, & ſic nō producit. Et dicitur creatura, quia filius nō producitur contingenter à parte, nec eſt effect⁹ patris. Alio modo accipitur pro illo quod producit aliquem effectū & nullo variato ex parte producentis, & cuiuslibet alterius habet in ſua poteſtate ita producere ſicut non producere, ita quod ex natura ſua ad neutrū determinatur. Similiter de frui. Vnde voluntas contingenter & libere fruitur fine vltimo oſtenſo in vniuerſali vel particulari, quia voluntas poteſt diligere vltimum finem, & poteſt nō diligere, appetere ſibi & non appetere, quia voluntas poteſt nolle omne ſibi commodū verum vel apparens. Sed poteſt apprehendere Deum vt ſibi incommodū puta punientem, & per conſequens nolle. Item intellectus poteſt credere Deum non fore obiectum beatificum nec poſſibilem eſſe eius clarā viſionem & fruitionem homini mortali, & credere non eſſe vitā poſt hanc vitam, & per conſequens nolle Deum vt obiectum beatificum. Item voluntas poteſt velle non eſſe beata tali beatitudine, quia poteſt velle non eſſe: ſicut patet de interimentib. ſeipſos. Item multi præſtituunt ſibi pręſentia bona tanquam finem, eligētes præſentibus ad vota frui plus quam futuris, & tales non fruuntur vltimo fine. Item obſtinati in peccatis credentes ſe non poſſe conſequi beatitudinem, eligunt manere in peccatis, & per conſequens non frui, quia qui efficaciter vult antecedens, efficaciter vult & conſequens ſcitum vel opinatum eſſe tale. *Gab.* latius *vbi ſup.* Ex ſupradictis patet quinque modis nos re quapiam frui poſſe, vt & ſcriptis reliquit *S.Tho. lib.1.ſent.in ſol.arg. Primo* fruimur aliquo vt beatificante, & ſic ſolo Deo fruimur. *Secundo* fruimur aliquo, vt mouēte vel imperante: & ſic fruimur voluntate. *Tertio* aliquo fruimur, vt perficiente & eliciente præmium, & ſic fruimur charitate. *Quarto* fruimur aliquo, vt diſponente, & ſic fruimur virtutibus. *Quinto* aliquo fruimur, vt repræſentante & cooperante, & ſic fruimur homine iuſto, inquantum repræſentat Deum per ſimilitudinem gratiæ: ideo dicebat Apoſtolus *ad Philem. Fruar te in Domino.*

FRVITIO DEI, vt ſcribit *Gerſ.tract.9.ſup.Mag.* eſt operatio ſecundum habitum gratiæ gratificantis non impedita. *Pet. Aliac.q.2.a.1.lib.1.ſent.* dicit: Fruitio proprie & ſtricte dicta eſt, qua aſſumitur aliquid in facultatem voluntatis propter ſe tanquam ſummum bonum. Et eſt duplex, ſcilicet ordinata & inordinata, vt ibidem dicitur. Fruitio ordinata eſt, quando aliquid ſumme diligendum, ſumme diligitur. Vel vt dicit *Gab.d.1.q.4.l.1.* eſt qua ſumme & irreferibiliter diligitur, quod ſumme diligendum eſt, & propter ſe. Et eſt duplex: quædam eſt quietans & ſatians voluntatem de bono præſenti, qualis eſt fruitio patriæ. Quædam non quietans, ſed com patiens ſecum triſtitiam viæ: de qua infra videbitur. Fruitio inordinata ex aduerſo deſcribit, qua ſumme diligitur & propter ſe tantum, quod propter aliud referibiliter diligendum eſt. Et huius fruitionis obiectum poteſt eſſe aliud à Deo, ſicut voluntas ex errore poteſt ſibi alium finem tanquam ſummum bonum præſtituere. Et ſecundum communem opinionem Doctorum (vt ſcribit *Palud.d.49.q.4.l.4.*) non ſolum principale, ſed immediatum obiectum fruitionis, quæ ponitur eſſe vna de dotibus animæ, & aurea eſſentialiter eſt Deus, ſecundum quod in ſe eſt ſummum bonum ſuper omnia amatum amore amicitiæ, & non viſio ipſius Dei, vt aliqui voluerunt. Et hoc probat quadrupliciter: vide eum. Concordat *Gab.di.1.q.4.a.2 concl.4.lib.1. cont. Durand.* obiectum fruitionis patriæ immediatum eſt ipſemet Deus, & non viſio Dei beatifica, id quod & *ibidem* latius probat. Conſonat *Greg.de Arim.q.3.a.1. Henr.de Oyta queſt.2.a.3.Camer.q.2.a.2.*

FRVITIO EST *duplex*, vt ex dictis habetur, ſcilicet viæ & patriæ. Fruitio viæ, eſt amor quo diligimus Deum ſuper omnia, non tamen clare & perfecte: & iſta eſt iuſtorum. Fruitio patriæ eſt beatorum, & eſt amor quo diligimus Deum ſuper omnia clare, vt ait *Brul. diſtinct.4. queſtion.1.lib.2.ſent.* Differunt autem fruitio viæ & patriæ, vt habet *Gab.d.31.q. vn.a.3.dub.2.lib.3.* non ſolum ſecundum intentionem, ſed ſecundum ſpeciem. Diſtinguitur enim ſpecie præſentia

ſentia obiecti per cognitionem intuitiuam propriam, à præſentia per cognitionem ſuam confuſam, aut in conceptu vel ſpecie. De quo latius vide ibi *Gab.* Differunt & fruitio & vſus, quia habent diuerſa obiecta.

Nam fruitio creatorem aſpicit: vſus vero creaturam: de quo alias. Et cum ſancti dicunt beatitudinem conſiſtere in Dei fruitione, includunt ipſam viſionem, quæ eſt neceſſaria diſpoſitio ad fruitionem, vt dicit *Rich di.* 49 *a.* 1. *q.* 6. *lib.* 4. Et vt ſcribit *Gerſ. ſup. Cant. part.* 1. *conſid.* 4. Amor liber Dei quo Deus diligitur dilectione naturali & libera, impreſſus ab agente infallibili, habebit actum ſecundum in patria pleniſſimum, continuum, ſimplicem & iucundum, qui dicitur fruitiuus ſiue fruitio, vel oſculatio. Sed in hac valle miſeriæ (vt idem ait) vix habetur iſte actus ſecundus, niſi valde interruptus, & per interualla propter curuitatem amoris lididinoſi deprimentis. Docet hoc, proh dolor, valde nimis experientia, &c. vide plura de Fruitione & Frui apud *D. Th.* 1. 2. *q.* 11.

Fundamentum venit à fundum, di, quod proprie eſt vniuſcuiuſque rei, quæ aliquid in ſe liquoris contineat, vel ad continendum facta, vel pro eo ſuper quo quid fundatur, vt dolii, nauis, aluei, fluminis, lacus, maris. *Aug. l.* 16. *de Ciui. Dei.* A quibus tamen prima cœpta fundamenta & altare conſtructum eſt. Et fundamentum in ſpiritualibus ſecundum *B. Tho.* poſt *Alex p.* 4. *q.* 62. *m.* 2. *a.* 1. *& Pet. de Pal. d.* 14 *q.* 3. *l.* 4. dicitur ad ſimilitudinem fundamenti ædificii corporalis duplici proprietate. Prima, quia fundamentum eſt primũ in ædificio. Secunda quia totum ædificium ſuſtentat, & ſic in ædificio ſpirituali fundamentum dicitur, vel ratione prioritatis, vel ratione conſeruationis aliorum, vel etiam ratione vtriuſque. Prioritas attenditur dupliciter. Vel quantum ad ſcienda in religione Chriſtiana. Vel quantum ad agenda in vita Chriſtiana. Et hoc vel quantum ad fugam mali, vel quantum ad proſecutionem boni. Quantum ergo ad doctrinam, quæ reſpicit intellectum, fides eſt fundamentum: quia ſine fide vana eſt omnis doctrina. Hinc *Heb.* 11. *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* Subſtantia, à ſubſtando, id eſt fundamentum. Et *ibidem. Oportet accedentem ad Deum credere.* Et quia intellectus præcedit effectum, fides eſt ſimpliciter primum fundamentum. Quantum autem ad effectum & fugam mali, timor & pœnitentia dicuntur fundamentum. Timor, quia primum in toto genere recedendi à malo, tam commiſſo quam committẽdo. Pœnitentia vero fundamentum eſt recedendi à malo. Remouet enim peccati immunditiam, ſuper quam erat conſtructa machina diabolica, vt dicit *ſ. Bona. d.* 22. *q. penult. lib.* 4. & poſt eum *Brul.* Vnde ad *Heb.* 6. dicitur: *Non rurſus iacientes fundamentum pœnitentiæ.* Et ideo regulariter timor præcedit pœnitentiam, ſicut genus ſpeciale. Sed quantum ad proſecutionem boni, charitas eſt fundamentum, ſecundum Apoſtolum *Ephef.* 3. *In charitate radicati & fundati.* Ratione autem conſeruationis in proſperis, humilitas dicitur fundamentum: in aduerſis autem fortitudo. Et ſecundum hoc diuerſæ virtutes dicuntur fundamenta ſpiritualis ædificii; ſecundũ diuerſos ordines procedẽdi in diuerſis paſſibus ſcripturæ. Hæc *Gabr. diſtinct.* 14. *q.* 2. *artic.* 3. *dub.* 2. *lib.* 4. Et Apoſtolus (ſicut dicit Gloſſa *Ephef.* 4.) vocat fundamentum ſermonẽ inchoationis, id eſt ſermonem qui debet fieri his qui ad Chriſtum ſunt vocandi primo. In hoc autem ſermone, vt ſcribit *ſ. Bona. d.* 22. *q. penul. lib.* 4. *ſent.* tria comprehendit, quæ habet neceſſario cognoſcere, ſi quis vult ad legem Chriſtianorum introire, & per hanc ad vitam venire: Oportet enim volentem ad Deum pertingere quod ſciat quo debet tendere, & adiutorium per quod poteſt peruenire, & viam per quam debet incedere. Terminus eſt præmium, adiutorium eſt ſacramentum, via eſt veritas ſiue virtutis opus, quod eſt præceptum. Et hæc tria ſcire oportet volentem ad Deum peruenire, ſecundum illud *Hug.* quod tria ſunt maxime attendenda, præcepta, ſacramenta, promiſſa. Via igitur eſt in virtutibus, & quoniam ad hoc quod recta via procedat, neceſſe habet declinare à malo, & tendere ad bonum: ideo duplicem ponit virtutem. Vnam per quam declinatur à malo, & hæc eſt pœnitentia. Aliam per quam tenditur in bonum, & hæc eſt fides tendens in Deum per dilectionem, quæ ſequitur pœnitentiam quantum ad tendentiam, licet antecedat quantum ad cognitionem. Adiutorium ſimiliter oportet duplex ſaltem eſſe. Vnum quod liberat à malo, & hoc eſt ſacramentum Baptiſmi, in quo delentur pec-

cata. Alterum quod confirmat in bono, & hoc eſt confirmatio ſiue manuum impoſitio. Similiter retributionem duplicem oportet cognoſcere, ſcilicet bonorum & malorum. Bonorum per reſurrectionem mortuorum, remunerationem per gloriam. Malorum per iudicium extremum. Hæc oportuit primo prædicari & inter prima, ita docere debemus eos qui de nouo veniunt ad legem Chriſti. Hæc *Bona. vbi ſup.* Dicitur & poſtremo Chriſtus fundamentum, & hoc bene notatur in *gloſſ. 1. Corinth. 3.* vbi dicitur, quod ſicut totum ædificium materiale tendit deorſum, quia locum fundans eſt deorſum: ſic ſpirituale ædificium tendit ſurſum, quia Chriſtus Dominus, qui fundamentum eſt ſpiritualis ædificii, eſt ſurſum; de quo videatur & *Aug. Pſal. 19.*

FVRTVM ſecundum *B. Tho. q. 66. a. 3.* eſt occulta acceptio rei alienæ, & eſt nimis generalis deſcriptio, conuenit enim ſimoniæ, vſuræ, doloſæ, ſeu iniquæ mercantiæ. Et eſt nimis reſtricta. Accipiendo furtum communiter pro qualibet iniuſta contrectatione rei alienæ, quomodo accipitur in ſeptimo præcepto: *Non furtum facies.* Vnde *Aug. in lib. quæſt. Exod.* dicit. Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit. Sed vtique furti nomine in lege veteris teſtamenti, & rapinam intelligi voluit. Sic ergo capiendo furtum diffinitio non conuenit omni furto, quia non rapinæ, quæ tamen illo modo diſtinguitur à furto. Ideo aliter diffinit *Raymu.* quem communiter ſequuntur Doctores & Iuriſperi. Furtum eſt contrectatio rei alienæ mobilis & corporalis, fraudulenta inuito domino gratia lucrandi rem ipſam, vel vſum eius vel poſſeſſionem veram. Dicitur contrectatio quæ eſt realis & exterior rei apprehenſio, quia ſola voluntate aut verbis non committitur furtum, licet voluntas furandi ſit peccatum. Non tamẽ dicitur furtum, voluntate quidem ſit tranſgreſſio alterius præcepti, ſcilicet decimi: *Non concupiſces rem proximi tui.* Dicitur rei alienæ, quia in re propria non committitur furtum. Verum eſt niſi alius haberet in illa re aliquod ius, puta cui res fuit impignorata vel commodata. Hanc enim ſi dominus fraudulenter & occulte recipit, furtum committit. Item ſi in extrema neceſſitate rem proximi contrectaret, non committeret furtum, quia tunc res non eſt aliena. Si quis autem extra neceſſitatem rem ſuam apud alium inuentam reciperet habens ius in eam, non cõmittit furtum. Licet perdat ius ſuum in re, quod propria auctoritate tollit eam, & hoc de iure fori non de iure poli, & ideo ad reſtitutionem non tenetur. Dicitur mobilis, quia in re immobili vt agro vel domo, nõ committitur furtum, ſed bene ſpolium vel rapina: dicitur, & corporalis, quia in re incorporali, vt in actione & ſeruitute non committitur furtum, quia non poteſt contrectari. Dicitur fraudulenta, quia ſi quis credebat rem eſſe ſuam, quę tamen non eſt ſua, vel etiam ſcit non eſſe ſuam, credebat tamen dominum rei non eſſe inuitum, & habuit rationem iuſtam credendi, non committit furtum. In dubio enim præſumitur dominus inuitus. Dicitur domino inuito, quod intelligendum eſt de domino tam propinquo quam de ſuperiori vel remoto, quia ſi dominus ſuperior non eſſet inuitus, non eſſet furtum, nec rapina. Sicut patet in ſpoliatione Ægypti per filios Iſrael, *Exod. 11.* Requiritur igitur quod vterque ſit inuitus, altero enim voluntario, non eſt furtum. Vnde ſimonia aut vſura non dicitur furtum proprie. vt latius videre potes apud *Gab. d. 15. q. 3. a. 1 l. 4.* & alias patet. Et dicitur dominus inuitus etiam dum videt rem auferri, & non contradicit propter timorem vel verecundiam, alias non contradicendo, cum potuerit, videtur conſentire, & domino inuito etiam intelligendum eſt non actu illicito, ſed actu debito. Dicitur gratia lucrandi, quia ſi nõ animo lucrandi, ſed animo cuſtodiendi, vel reddendi cautiorem dominum rei, aut alia ſimili cauſa rem aufert, nõ eſſet furtum. Dicitur rem ipſam, vſum, vel poſſeſſionem, quia nihil refert an tollens rem alienam intendat ſibi appropriare rem, ſiue ſolum vſum rei, ſiue eius poſſeſſionem. Nam quodlibet horum intendat, furtum committit. Et ſi placet furtũ apertius diſtinguere à rapina, addendũ eſt *occulte*, ſicut addit *S. Thom.* Licet etiam per hoc ꝙ dicitur fraudulenta ſatis diſtinguitur, quamuis minus aperte, &c.

FVRTVM *eſt duplex*, ſcilicet manifeſtum. Et eſt quando cum eo fur deprehenditur, priuſquam veniat ad locum deſtinatũ. Aliud nõ manifeſtũ, cum quo, ſcilicet fur nõ deprehenditur. Sunt etiam quædam furta quæ ſpecialia ſortiuntur

Digitized by Google

tur nomina, vt ſacrilegium, quod eſt furtum rei ſacræ, vel rei non ſacræ, de loco tamen ſacro. *Gab. vbi ſup.* Item furtum commiſſum in re religioſa vel in repub. dicitur peculatus. Sic ſi diſperſo grege inde furetur, dicitur Abigeatus. Similiter furtum hominis liberi vẽditi vel empti ſcienter, dicitur plagiatus: eodem modo ſollicitatio ſerui alieni, vel aſportatio, vel ad aliam regionem furtiua ductio. Cætera furta retinent generale nomen furti. Omnis autem fur atque raptor ſingula furto aut rapina acquiſita tenetur domino rei reſtituere, ſi earum reſtitutio fuerit in ſua poteſtate. Ad idem tenetur omnis participans in actu vel re ablata cum fure vel raptore. probat *Gab. a. 2. vbi ſup.* De furto videatur & *Gerſ. p. 2. in expoſi. 7. præcep.* & alias: & vbi diſputat an liceat grauato debitis intrare religionem, &c.

FVTVRVM eſt quod nondum venit, quum aduenturum ſit. Vnde *Act. 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, ſed accipietis virtutem ſuperuenientis ſpiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.* Futurorum (vt ſcribit *S. Bona. diſtinction. 7. p. 2. ar. 1. quæſt. 4. lib. 2. & Tho. quæſt. 2 art. 2. atque Rich. ead. diſtinct.*) triplex eſt genus. Quædam enim ſunt futura, quæ habent cauſam determinatam & infallibilem, vtpote ſunt illa, quæ attenduntur circa motum corporum ſuperiorum, in quibus eſt determinatio, & omnis impedimenti remotio: talia poſſunt certitudinaliter ſciri, non ſolum à Deo, ſed & à creatura, & hoc in ſua cauſa ſicut tempus eclipſis & conſimilium. Quædam ſunt quæ habent cauſam determinatam, quia intentio naturæ mouet, ſed fallibilẽ: quia multipliciter poteſt occurrere impedimentum, vtputa ager ſeminatus, ſi terra pinguis eſt, & bona diſpoſitio ſuperiorum corporum, affert pinguem fructum, & iſta poſſunt quodammodo ſciri & præſciri, non tantum à Deo, ſed etiam à creatura, quæ nouit naturas rerum ſuperiorum & inferiorum: non tamen ita certitudinaliter ſicut prædicta. Quædam autem ſunt, quæ habent cauſam indeterminatam & fallibilem, ſicut ea quæ ſunt à voluntate noſtra, quæ indeterminata eſt propter hoc quod eſt ad oppoſita. Fallibilis etiam, quia poſſunt etiam volenti prodeſſe, occurrere multa impedimenta, & talia non poſſunt certitudinaliter ſciri ab aliqua creatura in ſeipſa, ſed ſolum à Deo, vel per reuelationem diuinam. Et ratio eſt, quia cognitio creaturæ pendet ex re, quoniam igitur res incerta eſt, & in ſe, & in ſua cauſa: ideo creatura non poteſt certitudinaliter illam noſcere, aut præſcire. Diuina autem cognitio non pendet à re aliqua, imo omnia ſecundum modum ſuæ veritatis nouit: & quia veritas ſua eſt certiſſima, certiſſime cognoſcit contingentia, vt neceſſaria. Et ſicut certiſſime nouit, ita poteſt certitudinaliter demonſtrare & reuelare. Ideo hæc præcognitio futurorum, vel Dei eſt, vel à Deo: & ideo cum talia prædicuntur, prædictio dicitur diuinatio, quia talis eſt actus diuinus. Et quia dæmones ſuperbi maxime deſiderant honorari vt DEVS, maxime conantur hoc oſtendere in ſe habere: & ideo dicere, quod dæmones per ſeipſos futura contingentia præſciant certitudinaliter, hoc eſt eis attribuere, quod Dei eſt: & ideo eſt infidelitas, & infidelitati frequenter annexa idolatria: ideo diuinatio eſt prohibita. Quamuis autem dęmones non poſſint per ſeipſos futura contingentia ſcire certitudinaliter, tamen frequenter vera prædicunt, quia euentum futurorum aliquo modo præſentiunt. Hoc autem eſt quadrupliciter, ſicut dicit *Aug. in 3. ſup. Geneſ. ad li.* Aut enim ſenſus vel ingenii acrimonia, aut multa experientia, aut doloſa cautela, aut aliena doctrina. Senſus acrimonia, vt quando vident diligenter & conſiderant ad quid inclinetur affectio noſtra, vel quæ ſint inducentia vel retrahentia. Experientia temporum, quia ex talibus videt accidere talia. Doloſa cautela, quando proponit aliquid facere, & prædicit quaſi alius ſit facturus. Aliena doctrina, quando iuſto Dei iudicio permittitur addiſcere ab Angelis. Et ſic patet quod dæmones futura contingentia, & ſi poſſunt probabiliter præſentire, non poſſunt tamẽ certitudinaliter præſcire. *Bona. vbi ſup.* qui & de Aſtronomis dicit, ꝙ ea quę dicunt ſolum coniecturando, ſiue ſecundum legem Aſtrorum, ſiue diabolica commercia dicunt. Item de ſomniis in quibus præuidentur futura. Reprehendit autem ſcriptura eos, qui confidentiam habent in ſomniis, niſi fuerint ab altiſſimo miſſa. Vide latius *Bona.* & in dictione *Somnium,* &c. Et vt ſcribit *Brule. diſtinction. 38. q. 1. l. 1.* Nullum futu-

futurum complexum Deus neceſſario cognoſcit, vt Antichriſtus erit. Sicut enim illa in ſe eſt contingens, ita etiã Deus contingenter cognoſcit eam. Sed bene ſequitur: Deus præſcit me celebraturum: ergo celebrabo. Item præſcit Antichriſtum damnandum: ergo damnabitur, &c. Vnde notitia Dei eſt cauſa in conſequendo vel in inferendo mali, & non in eſſendo, & ibi eſt neceſſitas conſequentiæ non conſequentis: ergo nec antecedentis. Sed quamlibet entitatem futurã incomplexã Deus neceſſario cognoſcit.

De litera G.

GABELLA, vt ſcribit *Gab. d. 15. q. 5. l. 4* dicitur præſtatio quæ imponitur rebus vſui hominum ſubiectis emendis aut vendendis, aut de loco ad locum transferendis, vt vino, carnibus, & cæteris ad vitam & vſum pertinentibus. Vide & in dictione *Præſtati* & *Syl. in v. Gabella.*

Gaudium eſt paſſio concupiſcibilis proueniens ex perfectionis appetitæ coniunctione, ſecundum interiorem apprehenſionem ſenſus vel intellectus, ſecundum *b. Tho. 4. ſent. diſtinct. 49 q. 3. a. 1.* Vel ſic: Gaudium eſt affectus animi alicuius præſentis boni opinione concepta, & differt à iubilo. Iubilum enim dicitur, vt ſcribit *Greg lib. 24. moral.* quando ineffabile gaudium mente concipitur, qđ nec abſcondi poſſit, nec ſermonibus aperiri, & tamen quibuſdam proditur motibus, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Idẽ 28. *moral.* Iubilatio dicitur quũ cordis lætitia oris efficacia non expletur, ſed q. buſdam modis gaudium prodit quod ipſe qui gaudet, nec regere præualet, nec explere. Differt que gaudium à delectatione, vt notat *Brul. d. 4. d. 1. 1.* Omne enim gaudium eſt delectatio, nõ econtrario. Gaudere enim proprie eſt ſolius voluntatis delectatio. Delectatio autem poteſt eſſe in omni potentia cognitiua, etiam ſenſitiua. Vnde potentia guſtatiua delectatur in cibo, auditus in ſono melodioſo. Gaudium autem præſentis vitæ eſt breue & caducum. de quo ita ſcribit *Gerſ. p. 2. ſerm. de omnibus ſanctis*, qui incipit: *Beati qui lugent. in fi.* Nonne, inquit, prætereà gaudium præſens ſicut punctus eſt, à quo linea miſeriæ trahitur in infinitum, & *qui du. unt in bonis dies ſuos, in puncto ad inferna deſcendunt?*

Luctus bonus econtra lineam deſcribit gaudiorum & conſolationem ſine termino duraturam, quin breue hic & momentaneum tribulationis in nobis ſuper modum immenſum gloriæ pondus operatur in nobis per gratiam, & in futuro per gloriam.

GAVDIVM eſt duplex. Viæ, & patriæ. Gaudium viæ admittit triſtitiam, gaudium patriæ nullam admittit calamitatem. Gaudium patriæ eſt duplex, ſcilicet eſſentiale & accidentale, vt notat *Gab. diſt 11. q. vn. a. 3. dub. 2. lib. 2.* Gaudium eſſentiale eſt, quod habetur de obiecto beatifico, quod eſt Deus, & eſt videre Deum, (vt ſcribit *Bru. diſtinct. 18. q. 4. lib. 3.*) amare ipſum: & dicitur aurea, dicitur & præmium ſubſtantiale, & denarius. Sed præmium conſubſtantiale ſecundum eundem eſt in parte ſenſitiua: non enim ſolum anima erit beata, ſed omnes alii ſenſus erunt beati ſuo modo, quia quieſcent, & ſumme delectabuntur in obiectis ſibi conuenientibus. Gaudium accidentale, vt *Gab.* ait, eſt quod de creatura habetur, ſiue de ſe, ſiue de alio: & dicitur præmium accidentale. Et augmentum gaudii eſt duplex, vt *ib.* notat *Gab.* ſcilicet ſecundum intenſionem, & ſecundum extenſionem. Primum attenditur ſecundum additionem & vnionem plurium graduum gaudii. Secundum, penes pluralitatem obiectorum, de quibus eſt gaudium. Et gaudium dicitur augeri, ſecundum *Bona. diſtinc. 45. cir. lit. l 4* vel numeroſitate, vel intenſione, ſiue qualitatiue. Augmentum gaudii quantum ad numeroſitatem, non ponit augmentum in præmio eſſentiali, quia illud eſt in vno ſolo, ſed in præmio accidentali, quod conſiſtit in gaudio de bono creato: & illud poteſt augeri, maxime quantum ad obiectum, vt de pluribus gaudeat tunc quam prius. Hinc *Mag. di. 45. lib. 4. ſent.* ait, quod maius erit gaudium ſanctorum in reſurrectione & poſt, quam fuerit ante, & quod diuerſa receptacula habebunt animæ ſanctorum. Si loquamur intenſiue (inquit *Bona.*) ſic non augetur niſi per accidẽs, quia inclinatio animæ ad corpus, quæ ipſam retardat ne intenſius feratur in ſummum cœlum quam in illam auferatur. Sic de Angelis ſcribit *Gab. vbi ſup.* quod Angelorum cuſtodientium gaudium eſſentiale non augmentatur neque intenſiue, neque extenſiue, quia quantũ ad hoc ſunt perfecte bea-

Beati-

Digitized by Google

Beatitudo autem eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus; ſed vbi eſt ſtatus perfectus, ibi non eſt profectus. Sed bene gaudium accidentale Angelorum cuſtodientium, augetur ex beatificatione cuſtoditorum intenſiue & extenſiue. De plurib. n gaudent, & ex euentu effectus deſiderati creſcit gaudium intenſiue ſi præfuit, aut de nouo generatur. Sicut ex oppoſito triſtitia de aduentu noliti, ſecundum *Aug.* 14 *de ciu. Dei*, ſed Ang. deſiderat beatitudinem eius quem cuſtodit: ergo. Item ſi *gaudium eſt Angelis de vno peccatore pœnitentiam agente:* quanto magis & maius de beatitudine eiuſdem pœnitentis. Non. a. maius extenſiue, quia non de alio, ſed de illo, de quo nunc habet gaudium conuerſionis: ergo maius intenſiue. Meretur & augmentum gaudii accidentalis Angel per opera cuſtodiæ. Non autem ex damnatione cuſtoditi angelus cuſtos triſtatur, aut gemitum cõcipit, aut gloriæ detrimentum incurrit. Tum quia vehemens gaudium & delectatio expellit omnem triſtitiam etiam contingentem 7. *Ethi.* Tum quia beatitudini repugnat omnis triſtitia & pœna, ſicut econuerſo, miſeriæ omnis delectatio & gaudium. Vide latius *Gabriel vbi ſupra.* Concordat *Sanctus Bonauentura diſt. 11. ar. 2. quaſt. 2. lib. 2.*

GAVDIVM ACCIDENTALE in beatis eſt duplex, vt ſcribit *Rich d. 49 a 5. q. 7 l. 4.* Quoddam eſt receptum ſpecialiter à DEO miſericorditer retribuente. Quoddam actum ab ipſo beato recogitando bona opera ſua, & ſibi complacendo in eis. Primum gaudium magis proprie habet rationem præmij quam ſecundum, quamuis ſecundum aliquo modo habeat, eo quod omnia quæ habent beati, principaliter à DEO ſunt. Cum ergo beatis placeat ſe feciſſe opera bona quæ in peccato mortali fecerunt, maxime inquantum vident quod illa bona eos ad pœnitentiam diſpoſuerunt ſeu inclinauerunt, pro illis habent aliquod accidentale præmium, extendendo nomen præmij ad quodlibet gaudium bonorum, nec tamen ſic gaudent de illis operibus, ſicut de illis quæ fecerunt in charitate, de quib. gaudent ratione operis operati & radicis & formæ, de aliis. a. gaudent ratione operis operati tantum, nec pro illis habent aliquod accidentale præmium à Deo ſpecialiter datum. Hæc *Rich.*

GENERATIO eſt mutatio ex non ente in ens, ſecundum *Ariſt. l. de generat. & corru.* Vel ſic: generatio eſt mutatio huius totius in hoc totum nullo ſenſibili manente eodem vt ſubiecto, ſecundum eund. Et de hac plura apud Phyſicos perquirito.

GENERATIO accipitur dupliciter, ſc. large & ſtricte, vt notat *Gab. d. 13. qu. 1. vni. a. l. 1. & d. 17. q. 6. l. 1.* vbi & addit tertium modum. Large generatio eſt productio cuiuſcunq; non de nihilo, & iſto modo quando productio eſt non de nihilo: ſi concurrit materia & ſubiectum, neceſſe eſt ibi productio per informationem & impreſſionem, informationem materiæ & impreſſionem formæ, talis in diuinis non habet locũ. Aliter & ſtricte capitur generatio, vt eſt productio viuentis à viuente, qua viuens ratione ſuæ productionis præciſe producitur vt totaliter ſimile & eiuſd. rationis cum producto quantum ad omnia, excepta ſola productione, & ſic generari paſſiue eſt naſci. Et dicitur, viuens, &c. propter proceſſionem ſpiritusſancti, quæ non dicitur generatio, ſed proceſſio, quia licet ſpiritusſanctus ſit conſubſtantialis patri & filio, & procedat de ſubſtantia patris, quia tamen procedit vt datus, & non vt natus, ſeu vt imago patris, ideo eius proceſſio non dicitur generatio. De ratione. n. imaginis præciſe eſt quod ſit ſimilis ipſi, cuius eſt imago, alias non diceretur imago perfecta. Secus eſt de dono, de cuius ratione non eſt quod ſit ſimile donanti, vel obiecto amato & dilecto. Hinc eſt quod dicitur in ſymbolo Athanaſii, non factus nec creatus nec genitus, ſed procedens. Capitur & generatio largiſſime, pro productione cuiuſcunq; de nouo, de quo *Gab d 17 l. 1.* Et per generationem ſecundum Philoſophos acquiritur alicui eſſe ſimpliciter, id eſt eſſe ſubſtantiale tanquam terminus illius mutationis, vt notat *Gab. d 4. a. 3. dub. 1. lib. 3.* Et generare de ſui propria ratione eſt ſimilem ſibi in ſubſtantia & natura producere, vt dicit *S. Bona. d. 9. quaſt. 1. lib. 1.* vbi agit de generatione. Sibi vero ſimilem in natura producere tripliciter eſt. Aut per impreſſionem ſuæ ſimilitudinis in alio, & ſic generatur character à ſigillo, lumen à luminoſo, ſpecies ab obiecto. Alio modo per eductionem ſpeciei conſimilis ab alio, & ſic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem ſimilis de ſimili,

Digitized by Google

ſiue de ſeipſo, & ſic generatur animatum ab animato, & iſte tertius modus eſt perfectior. Vnde non reperitur niſi in ſubſtantijs habentibus formam nobilem, quę eſt vita, & iſte modus generationis eſt ſecundum naſcentiam, & eſt in Deo & creaturis, ſed differenter. Vide eum latius *ibi*. Et generatio in diuinis eſt omnimodę perfectionis, & animatio in diuinis facit realem diſtinctionem inter generantem & generatum, vt idem ait *q. 2, vbi ſup.* Non rationalem vel intellectualem ſolum ſicut dixit Sabellius; & realem quantum ad perſonam, non quantum ad eſſentiam, ſicut dixit Arrius. Et eſt diſtinctio in ſuppoſito, & etiam ratione relationis eſt diſtinctio, & ratione talis eſt diſtinctio perſonalis. Vt latius videre potes apud *D. Th. 1. p. & S. Bona.* vbi ſup. Præterea vt idem *q. 3.* generatio filii eſt æterna. Tum ratione generantis: Tum ratione geniti. Ratione generantis, propter, ſummam & perfectam fæcunditatem: Ratione geniti, propter ſummam & perfectam æqualitatem, quarum vtraq; conditio tollit ne filius ſit poſterius patre. Et cum productio filii à patre ſit per naturam & ſummam potentiam, quamcito fuit pater genuit, ſed fuit ab æterno. Vide latius *Bona. & Rich. de med. vil ſuper 1. ſen. d 9 a. 1.* dicit quod generationis ratio in Deo eſt æterna productio alicuius ſecundum ſubſtantiam per modum naturæ de ſubſtantia generantis. Dicitur: ſecundũ ſubſtantiam, per hoc excluditur accidentis generatio, quæ eſt mutatio. Et dicitur: per modum naturæ, excluditur productio voluntatis, vt ſpiritus ſancti, excluduntur & aliæ generationes. Et ſecundum *Gab. d. 5. q. 1. l. 1.* generare & generari in diuinis non poſſunt prędicari niſi de illis de quib. immediate prædicantur ex communi vſu loquentium, & hoc rationabiliter, ne cum apud omnes generans realiter diſtinguitur à genito, concedatur in diuinis eſſentiam realiter diſtingui ab aliquo in diuinis. Et quia generare & generari primo & immediate prædicantur de ſuppoſitis in diuinis, ideo de ſolis ſuppoſitis, & non de eſſentia prædicatur. Vnde eſſentia nõ eſt generans, nec genita nec procedens, ſed eſt pater qui generat, & filius qui gignitur, & ſpiritus ſanctus qui procedit, & hoc habetur *de ſumma triuit. & fi. catho. Damnamus.* Et concordat *Aliac. q. 7. lib. 1.* qui & vult quod hoc intelligatur de generatione ad intra & æternali, non de generatione ad extra & temporali, quia non eſt dubium quin eſſentia diuina generet quicquid generatur ad extra, & ideo eſſentia diuina (vt dicit) non poteſt generare nec generari in diuinis, quia non poteſt realiter diſtingui à quocunque ſuppoſito in diuinis. Sed ſi generans (vt dicit *Gab. a. 3. vb. ſup.*) capitur nominaliter, tunc illa poteſt concedi, eſſentia eſt generans, id eſt, eſt id quod generat, non tamen cõceditur per hoc quod eſt generans vel generat. Item generatio in diuinis ponenda eſt tantum ſub ratione productionis, inquantum, ſcil. aliquid per eam capit eſſe, & ideo generationi in diuinis non aſſignabitur materia vel quaſi materia, ſed tantum terminus formalis. Quomodo autem intelligatur illa, filius eſt ſubſtantia patris. Videatur de hoc in dictone *Subſtantia. & Aliac. q. 7. l. 1. & Gab. q. 2. vbi ſup.*

Generare voluntarie vt ſcribit *Gab. d. 6. q. vn. a. 1. l. 1.* poteſt intelligi tripliciter, ſc. voluntarie voluntate antecedente, vt, ſcil. prius voluit & poſtea genuit, vel conſequente, vt, ſc. prius genuit, & poſt voluntatis actum ſibi in genito complacuit. Vel voluntate concomitante, ita quod ſimul genuit & generare voluit, voluit quidem complacenter, non contingenter. Pater. a. non dicitur generans à voluntate natura vel intellectu eo modo quo à fortitudine aliqs fortis dicitur. Sed hoc modo dicitur generans à generatione, ſicut calefaciens à calefactione, & ſic pater filium genuit nec voluntate, nec neceſſitate.

Neque etiam intellectu neq; natura. Sed genuit voluntate concomitante, quia genuit volens, ſicut potens, vt dicit Magiſter, & quando voluit generare genuit, & quando genuit voluit, quia æternaliter & genuit & voluit. Et quamuis pater genuit filium neceſſario neceſſitate ineuitabilitatis, non tamen genuit neceſſario neceſſitate coactionis, quia pater non poteſt non generare filium, & quia cum pater ſit, non poteſt ab aliquo cogi. *Gab.*

Generatio vniuoca dicitur in generatione actuali quando terminus formalis, ſc. accidens ſecundum ſe totum productũ eſt eiuſd. rationis ſiue ſpeciei cum per ſe ratione producendi. Vnde ſi ab igne calefit lignum vel lapis, eſt generatio vniuoca, quia calor productus in ligno vel lapide eſt eiuſdem rationis cum calore ignis

ignis,licet ignis&lignum vel lapis differant ſpecie. Sed ſi ignis calefaceret ſe ſicut graue mouet ſe, vel ſi aqua calefacta ſe reduceret ad priſtinam frigiditatem, non eſſet generatio vniuoca propter diuerſitatẽ ſpecificam caloris producti in igne & formam ignis, quæ eſt ratio agendi. Loquendo. a. de generatione ſubſtantiali, illa dicitur vniuoca, quando generans & genitum nõ ſunt alterius ſpeciei. vt quando ignis generatur ab igne, in hac. a. generatione ſunt gradus, de quib. vide *Gab.d.9.q.2.l.1.* Generatio autem in diuinis nec ſimpliciter vniuoca, nec æquiuoca ſimpliciter eſt dicenda. Id quod probat *Gab.vbi ſup.a.2.* Aſſentit *Gerſ.tr.11.ſup. Magn.* cum ita ſcribit: Fallit aut conturbat nonnullos habentes de diuinitate ſermonem, dum nituntur phyſicas coaptare conſiderationes ex creaturis ſumptas ad illas quæ Deo conueniunt, quæ plus in infinitum diſconueniunt creaturarum proprietatib. quam aſſimilentur eis. Exempli gratia. Ponimus fide docti generationem naturalem filij Dei de Patre Deo, quærunt, ſi generatio talis ſit vniuoca vel æquiuoca, quodcunq; dicatur inſtantiæ plures occurrẽt. Expeditior via tenetur, quæ nec vniuocam dicit generationem, nec æquiuocationem. Probat & ibid. *Gerſ.* Et generatio vniuoca dicitur ab vnitate, & æquiuoca à diuerſitate. Et generatio filii in diuinis eſt æterna, vt inquit *Gab.* Et vt idem *Gab.* ſcribit *vbi ſup.* tam in generante creato, quã genito eſt duo conſiderare, ſc. quod & quo. In generante ꝙ eſt ipſũ generans. quo, eſt ratio generandi, quæ eſt principium elicitiuum generationis. In genito quod eſt terminus totalis, ſc. res q̃ generatur, quo, eſt terminus formalis. Illa ergo duo, quod & quo, non ſemper ſed frequẽter diſtinguuntur. Nam Angel. producens intellectionem eſt quod, & quo ex parte producentis, idem eſt de anima ſeparata. Similiter ſi accidens ſeparatum puta color, per diuinam potentiam produceret colorẽ ſeparatum, idẽ eſſet quod & quo, tam ex parte generantis, quam generati. *Gab.d.9.q.2.a.1.l.1.*

Generatio et spiratio differunt, vt habet *S.Bon.d.13.q.3.l.1.* Nam generatio eſt ab vno, ſed ſpiratio à duob. & quia generatio eſt emanatio per modum perfectæ aſſimilationis, ideo ad vnum principium reſpicit, quia vero ſpiratio eſt emanatio per modum connexionis, ideo eſt à duob. Aliam ponit differentiam *Bona. ibid.* Et generatio diuina (vt ſcribit *Gab.d.27.q.3.l.1*) eſt ineffabilis, qua à patre filio cõmunicatur eſſentia & ſapientia, quæ idem ſunt. Coæternitas perfectiſſima, ſimilitudo & æqualitas, ideo multis nominibus eand. rem non ſynonyme ſignificantib. nominatur. Nam vt ipſa generatio ſeu natiuitas oſtendatur connaturalis patri, genitus dicitur filius, vt oſtendatur coęternus, dicitur ſplendor patris, vt oſtendatur omnino ſimilis & æqualis, dicitur imago patris, vt oſtendatur immaterialiter genitus, dicitur verbum. Sapientia ergo importat abſolute eſſentiã, quia h.c. illi eſſe quod ſapere. *7. de tr. c.1.* Filius generationem, imago ſimilitudinem, verbum hęc omnia dicit, & addit expreſſionem. Primum abſolutum & commune, cætera relatiua ſunt & propria ſecundæ perſonæ. *Gab.vbi ſup.*

Generari et nasci differunt ſecundum *Gab.d.4.q.vn.a.2.l.3.* vbi dicit. Non eſt idem generari, & naſci ex vna, & eſſe filium ex parte altera, etiam in ead. ſpecie viuentium vita ſenſitiua. Nam hæc nomina, filius, pater, mater, duntaxat denominant ſuppoſita, nam non ſupponunt niſi pro ſuppoſito, & connotant generationem actiuam vel paſſiuam cum ſexus diſcretione, &c. Generari autem & naſci denominant quodcunq; productum per generationem aut natiuitatem, ſiue ſit ſuppoſitum, ſiue natura, ſiue pars ſuppoſiti. Ratio diuerſitatis huius non eſt niſi impoſitio terminorum, quam ex comuni vſu loquendi colligimus. Non. n. admittit loquendi vſus animam prolis eſſe filiã matris nec manum, aut caput. Alioquin mater vna generatione generaret filios multos aut filias. Concedit. a. loquendi vſus manum infantis primo naſci aut generari vel caput, quo ſequitur quod licet natura humana in Chriſto nata eſt & de virgine genita, non tamen eſt filia virginis. Item non omne natum de virgine eſt Chriſtus. Patet de natura humana quę nata ęſt de virgine, & tamen non eſt Chriſtus. Vide latius ibi *Gab.*

Generatio eſt duplex, ſcil. iuſtorum, & nequam. De quo *Gerſ.p.1.de auferib.papæ ab eccl.conſi.6.* De prima dicitur illud *Pſ.111. Generatio rectorũ benedicetur.* Et illud Chriſti *Mat.24. Amen dico vobis: quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant,* loquens de generatione iuſtorum, quæ cõtrariatur illi de qua dictũ eſt: *Amẽ amẽ dico vobis quod requiretur à generatione hac omnis ſanguis ab Abel iuſto, &c.*

ſto,&c. Et de generatione nequam habetur *Pſal.* 77. *Generatio praua & exaſperans. Generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius,* & *Mat.* 12. *Generatio mala & adul. ſig. quærit, &c.*

Genvs multis modis dicitur. Eſt. n. proprie principium vniuſcuiuſque generationis, vel ab eo qui genuit, vel à loco in quo quis genitus eſt, vt Oreſtes à Tantalo ducit genus. Et Plato eſt Athenien. genere. Et per Metaphoram multitudo dicitur genus, vt Romanum genus. Eſt & genꝰ cui ſupponitur ſpecies, de quo in logica. Vocamus item genus per quod alicuius rei qualitas declaratur, vt genus mortis, genus vitæ, genus exempli, genus marmoris, genus coloris, genus veſtis. *Virg. Quod genus hoc hominum,* à quo generatum, i.e. per ſingula genera. Et aliqua dicuntur eſſe eiuſd. generis prout genus dicit cõſanguinitatem, quia deſcenderunt ab vno generationis principio, vt ſcribit *Gab. d.* 17. *q.* 1. *a.* 1. *l.* 2. Sic non intelligitur illud *Act.* 17. *Genus Dei ſumus,* ita quod eiuſd. ſumus naturæ cum Deo. Alio modo dicuntur eiuſd. generis quæ comprehenduntur ſub eod. genere logicali maxime ꝓpinquo, & ſic anima rationalis & angel dicuntur eſſe eiuſd. generis cum Deoꝰ, quia ſunt ſubſtantiæ ſpirituales & intellectuales ſicut Deus. Et comprehenduntur ſub hoc genere ſpiritus intellectualis, quomodo nulla alia creatura eſt eiuſdem generis cum Deo. Vel illud dicitur eſſe genus Dei quod accedit ad Deum aliqua proprietate, analogice tamen, & ita accedit natura intellectualis creata ad Deum quadam maiori ſimilitudine quam cæteræ non intellectuales, quamuis tamen adhuc natura intellectualis infinite diſtet à Deo ſecundum perfectionem, etiam ſecundum modum intelligendi, ſecundum *Gab. in* 2. *vbi ſup.*

Gladivs, enſis à clade dici videtur, quia ad cladem ſit inuentus. Dicitur & gladium in neutro genere, & eſt gladius ſecularis, & ſpiritualis, de quib. in ſcriptura perſæpe habetur. Gladius ſecularis quo puniuntur rei & noxij homines. Spiritualis gladius, qui aliquando dicitur mucro ſpiritualis vel excommunicatio quo pontifices vtuntur, *&c.* Et ſecundum *Aug. contra Manich. l.* 2. Ille accipit gladium, qui nulla ſuperiore vel legitima poteſtate iubente, in ſanguinem alicuius armatur. Qui vero ex auctoritate principis vel iudicis (ſi fuerit perſona priuata) vel ex zelo iuſtitiæ q. ex auctoritate Dei (ſi ſit perſona publica) gladio vtitur, non accipit gladium, ſed ab alio ſibi commiſſo vtitur, vnde ei pœna non debetur. Vnde *Mat.* 26. *Qui accipit gladium, gladio peribit,* id eſt peccato gladii ſeu occiſionis damnabitur. Hæc refert *Gabriel Biel diſt.* 15. *quæſt.* 4. *lib.* 4.

Gloria quæ Græce dicitur δόξα, eſt frequens de aliquo fama cum laude, ſecundũ *Cic. in Rhet.* Vel ſecundum *Amb. ſup. epiſt. ad Rom.* Gloria eſt clara notitia cum laude. Vnde *Apoſtolus* 2. *Cor.* 1. *Nam gloria noſtra hæc eſt teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ.* Gloria vero æterna quam ſancti habent eſt magna quintupliciter. Eſt. n. intenſa, extenſa, æterna, perfecta & integra, ex *S. Tho. ſup. Eſa. c.* 34. *in fi.* De qua *Pſ. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilib. ſuis. Pſal.* 149. & *Pſal.* 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.* Et ſecundum *Biel, d.* 10. *l.* 1. Gloria, vita æterna, beatitudo, viſio clara & fruitio ſequens illam claram viſionem omnib. modis idẽ ſunt. Et dicitur, vita æterna, à parte poſt, non à parte ante. Et gloria & beatitudo ſtat in animæ potentia. Et vt dicit *S. Bona.* quod ſtat in ambabus potentiis, ſc. in intellectu, & in voluntate. contrarium dicit *Scot.* quod nullus habitus eſt ſimul & ſemel in intellectu & in voluntate, ſed dicit quod beatitudo principaliter eſt in voluntate qua tenetur Deus per amorẽ amicitiæ; *D. Th.* 1. 2. *q.* 3. *a.* 4. dicit beatitudinem eſſe ꝑ̃ncipaliter in intellectu eſſe; quantum a. ad aliquod accidens poſſe eſſe in voluntate. rationem vide ſupra in *Beatitudo.*

Item gloria ſecundum nominis interpretationem vt ſcribit *Gerſ par.* 3. de verbo & hymno gloriæ, eſt quaſi clara, ſc. cum laude vel honore notitia. Eſt autem honor exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis, ſoli autem Deo honor & virtus, & per conſequens gloria, cui & ſoli debetur exhibitio ſuprema reuerentiæ, in ſignum virtutis infinitæ.

Differunt autem gloria legis Euangelicæ, & gloria Iudæorum. Nam gloria tota ſynagogæ vt ſcribit *Iaco. de Valentia Pſalm.* 44. erat in apparatu exteriori, & in actibus materialibus, quia omnia intelligebant ad literam, & per ſola opera exteriora putabant iuſtificari, & ideo tota gloria templi Salomonis erat in apparatu ornamẽtorum & vaſorum aureorum, & ſic tota gloria Iudæo-

Iudæorum referebatur ad corpus, & nihil ad animam, nec curabant de interiori iuſtitia. Sed oppoſitum docet lex euangelica. Nam vera iuſtitia & ornatus debet eſſe in nobiliori parte, ſed anima eſt nobilior corp[illegible]go verus ornatus debet eſſe in anima S[illegible]us Chriſtianorum & iuſtitia, & perfectio non conſiſtit in actibus exterioribus, ſed in ornatu animæ, & deuotione, & virtutibus, & non in apparentia & vana gloria exteriori, ſed in bona intentione interiori, ne quod foris oſtenditur, intus à mercede euacuetur, quia Chriſtianus non expectat in hoc mundo præmiari nec fœlicitari, ſed in alio, & talem animam concupiſcit Chriſtus & deſponſat ſibi. Eſt & vana gloria & inanis quæ dicitur cenodoxia, de quo & ſupra dictum eſt, & aliàs de ea dicitur, & eſt vitium capitale. Cuius filiæ ſunt ſeptem, ſcilicet inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, diſcordia, præſumptio nouitatum, & pertinacia, ſecundum *S. Thom. 2. 2. q. 21. a. 4.* Ab ea diſcedere hortatur *Apoſt. ad Gal. 6. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.* Dicitur autem gloria vana tripliciter, & eſt peccatum, vt idem ſcribit *S. Thom. 2. 2 q. 132 a. 1.* Primo, quando eſt de non ente, vel de tranſitoriis, vel de peccato. Secundo, quando quæritur ab hominibus, & non à Deo. Tertio, quando non ordinatur ad debitum finem. Et illa gloria vana & inanis, tunc eſt peccatum mortale, cùm quis gloriatur de aliquo falſo, diuinæ reuerentiæ contrario, vel cum quis conſtituit finem vltimum in gloria humana, ad quem ordinat etiam virtutis opera, & pro qua talia acquirenda non recuſaret facere, etiam ea quæ ſunt contra Deũ. Tunc autem eſt veniale quum quis gloriatur de aliquo diuinæ reuerentiæ non cõtrario, vel quũ licet gloriam optet, tamen pro illa acquirenda nihil faceret contra charitatem Dei & proximi. De quo latius conſulito *Gerſ. p. 2. de ſept. vit. capit.*

Glorificatio à verbo glorifico, quod eſt glorioſum facio. Et glorificatio ipſius Chriſti & cuiuſlibet hominis complete beati, eſt triplex, vt ſcribit *Brul. d. 18. q. 5. l. 3.* Quædam eſſentialis, quæ conſiſtit in optimis operationibus intellectus & voluntatis tendentibus in Deum, & hæc dicitur glorificatio animæ. Alia eſt quædam conſubſtantialis, quæ conſiſtit in perfectiſſimis operationibus potentiarum ſenſitiuarum, ſecundum quas tendunt in ſua obiecta perfectiſſima, quia ſicut anima Chriſti eſt glorificabilis, ſic potentiæ ſenſitiuæ ſunt natæ glorificari ſecundum quid, id eſt ſecundum operationes ſuas. Et dicitur, ſecundum quid, quia anima eſt glorificabilis ſimpliciter. Quædam eſt accidentalis conueniens animæ, quæ eſt quoddam gaudium de aliquo facto victorioſo, vt virgines de hoc quod vixerunt in virginitate, & ſimiliter doctores, & dicitur aureola. Et ſimiliter gaudent omnes de conſortio bonorum, & vocatur vt prius. Alia eſt glorificatio accidentalis corporis. Et ſunt quatuor dotes, de quibus dictum eſt in dictione, *Dos.* Prima glorificatio à Doctoribus ſacris vocatur ſtola. Secunda & tertia vocatur ſecunda ſtola. Et in hoc excedemus angelos qui habent ſolum primam, quia non habent potentias ſenſitiuas, & ſic erimus magis beati extenſiue. Similiter homines damnati plus puniuntur quam dæmones, ſcilicet extẽſiue, quia Lucifer ſolum punitur in intellectu & voluntate, homines autem cum hoc puniuntur in potentiis ſenſitiuis, vtpote in inferioribus. Et ideo ſicut homines puniuntur, ita homines præmiabuntur in potentiis ſenſitiuis, quia Deus pronior eſt ad miſerandum, quàm ad puniendum. Et hoc eſt contra *Gerſ.* vt ait Bruleſer. Tota vero gloria & lætitia regni Chriſti conſiſtit in tribus, vt ſcribit *Iac. de Valen. Pſal. 21.* Primo quia pater compleuit deſiderium & petitionem ſuam in omnibus, quia in omnibus fuit exauditus pro ſua reuerentia. Secũdo conſiſtit in glorificatione ſui corporis, quia tunc anima dicitur dominari toti corpori poſt reſurrectionem. Tertio, in gloria animæ quæ reſultat ex viſione diuinæ eſſentiæ, &c.

Glos appellatur ſoror viri, vt habet *Mag. d. 41. l. 4.* & ſecundũ *Palud. q. 1. eadem d. dicitur vxor fratris.*

Gradus cuiuſlibet actus virtuoſi. vide ſupra in verbo actus iuſtitiæ & cuiuſlibet virtutis.

Gratia quæ Græce dicitur χάρις, & multipliciter accipitur. Aliquando enim pro amore, aliquando pro conceſſione beneficij ſeu alicuius indulgentiæ vel auctoritatis. Aliquando accipitur pro dono ſpiritusſancti. Et ſecundum *Cic. in Rhet.* Gratia eſt in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur. Et ſecundum eundem *2. Rhet.* Gratia eſt ſecundum quam dicuntur homines

roganti gratis aliquid facere, non pro re alia, nec vt ſibi quicquam qui faciunt, eueniat, ſed vt cui faciunt. Et ſecundum *S. Thom* 2.2.*q*.23.*a*.3. Gratia nihil aliud eſt quam quædam inchoatio gloriæ in nobis, vel auxiliũ quo indiget homo ad beatitudinem conſequendam. Gratia eſt virtus ſpecialis reddens gratiam benefactori, ſecundum eundem 2.2.*q*. 106.*a*.1. eadem gratitudo dicitur, & gratiæ à Græcis *χάριτες* dicuntur, eo quod lætitiam ſignificent. Nam & lætari videntur qui dant, & accipiunt beneficium. Tres ideo eſſe finguntur, quia & benefici eſſe in alios debemus, & aliorum beneficia ſuſcipere, & his qui in nobis liberales fuerunt, retribuere, &c.

GRATIA dicitur à gratis quaſi gratis dans, vel gratis datum, vt notat *Gab. d.* 26.*q.vn.l.*2. Et ſic accipitur actiue & paſſiue. Actiue pro gratioſa Dei voluntate, dans omnia liberaliter gratis, non ex debito, ſecundum illud *Apoſt. Rom.*11. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* qu. d. nullus. Non enim præuenimus diligendo Deum, ſed *ipſe prior dilexit nos.* 1. *Ioan.* 4. De hac gratia poteſt illud accipi *Act.* 15. *Per gratiam*, id eſt gratioſam voluntatem *Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari.* Et illud *Rom.* 3. *Iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. quem propoſuit Deus propitiatorem gratia illa qua redempti ſumus.* Fuit gratioſa Dei voluntas qua Deus pro nobis pati voluit Chriſtum, & ipſe ſe voluntariè obtulit, ſecundum illud *Eſa.*53. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Alio modo accipitur paſſiue pro dono aliquo gratis dato, & ſic licet multipliciter accipitur vt tangit *Alex. p.*3.*q*.69.*m*.1. tamen redigendo acceptiones illas ad compendium, poteſt accipi quadrupliciter, ſcilicet largiſſime, large, ſtricte, & ſtrictiſſime. Primis duobus modis non diſtinguitur contra dona naturalia, ſed vltimis modis contra ea diſtinguetur, vt ſcribit *Gab. vbi ſup.* Et de hoc vide & eundem *d.* 4. *q. vn.* 1 2 & *Bona. q.*3. *ead. d.* Gratia igitur paſſiue largiſſime eſt donum à Deo gratis, id eſt ſine debito datum. Et illo modo diuiditur in gratiam increatam, & creatam. Gratia increata eſt ſpiritusſanctus, qui datur rationali creaturæ ad eius ſanctificationem, ſecundum illud *Rom* 5. *Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, imo tota trinitas illabitur menti humanæ ſecundum illud *Ioan* 14. *Ad eum venimus & manſionem apud eum faciemus*, filius loquitur de ſe & patre. Gratia creata hoc modo eſt omnis creatura, quia omnis talis eſt à Deo gratis producta, & ſibiipſi creaturæ aut alteri donata, ſecundum illud. 1 *Cor.*4. *Quid habes quod non accepiſti?* Ita loquit[illegible]gratia *Apoſt.* 1 *Cor.* 15. Gratia Dei ſum id [illegible]m. Nam & ipſum eſſe accepit gratis à Deo. Sic imago Dei nobis concreata quæ eſt ipſa animæ natura, dicitur gratia, ſecundum *Alex vbi ſup.* Gratia large eſt Dei donum naturæ rei ſuperadditum, ſiue conſequatur naturam generaliter, ſiue hanc naturam ſpecialiter, vt ſunt corporis fortitudo, animi vigor, ingenij perſpicacitas, & induſtria, bona memoria, cognitio rerum, etiam naturaliter acquiſita pulchritudo, eloquentia, affabilitas, etiam exteriorum rerum poſſeſſiones. Omnia enim hæc gratis à Deo donantur. Secundum illud *Iac.* 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt à patre luminum.* Et illud *Ioan.* 3. *Non poteſt homo accipere quicquam niſi datum fuerit ei à cælo.* Hoc modo dicimus homines ſanos, ingenioſos, potentes, diuites, &c. gratiam multam cõſecutos à Deo. Et Principes ſcribunt, Dei gratia N. Dux N. N. abbas Dei gratia in N. &c. Sic bene legentem bene cantantem habere dicimus gratiam Proprie gratia & ſtricte eſt donum ſupernaturale à ſolo Deo ſuperadditum naturæ, vt eſt donum Prophetiæ, donum linguarum, & virtutes infuſæ. Hoc modo accipitur, 1. *Cor.* 12. vbi dicitur: *Diuiſiones gratiarum ſunt, vnus autem ſpiritus.* Et ſubiungit, *quæ ſunt ſermo ſapientiæ, ſermo ſcientiæ, fides, gratia ſanitatum, operatio virtutum, prophetiæ. diſcretio ſpirituum, genera linguarum, interpretatio ſermonum.* Et ſequitur. *Hæc omnia operatur vnus atque idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult.* Sic dicimus virtutes naturaliter acquiribiles, ſicut innocentiam, mititatem, pietatem, temperantiam eſſe gratias, & his duobus modis dicitur gratia gratis data. Gratia propriiſſime ſiue ſtrictiſſime accepta eſt donum ſupernaturale à ſolo Deo creaturæ rationali infuſum, quo ipſa redditur grata Deo & accepta ad vitam æternam beatifice poſſidendam. Sic accipitur *Rom.* 6 *Stipendia peccati mors, gratia Dei vita æterna.* Et hãc gratiam *Aug. in Epiſt.*95. quæ eſt ad papam Innocentium contra doctrinã Pelagij, nominat gratiam Chriſtianorum, dicens: Gratia Chriſtianorum non eſt natura, ſed qua ſaluatur natura, qua prædeſtinati vocamur, iuſtificamur & glorificamur,

tificamur,vt dicere poſſimus. *Si Chriſtus pro nobis, quis contra nos eſt?* Hæc gratia acceptum facit habentem Deo, & dicitur gratia gratumfaciens. Et per hanc diſtinctionem gratiæ(vt ait *Gab.d.4.l.2.*) multæ auctoritates loquentes de gratia ſoluuntur ſecundum vtramq; opinionem,ſcilicet: An Angeli fuerunt creati in gratia, declarat & latius idem *Gab.26.l.2.* hanc quadruplicem gratiæ acceptionem. *& ſ.Bona.d.27.l.2 in tex.*

Gratia diffinitur ab *Iſid.*ſic: Gratia eſt donum miſericordiæ diuinæ, per quod eſt bonæ voluntatis exitus, id eſt bona operatio. Item gratia eſt quidam nitor animæ, id eſt quædam pulchritudo conſilians ad amorem ſanctum, ſcilicet Dei. Item gratia eſt iuſtificatio & remiſſio peccatorum. Item gratia eſt ſanitas mentis & delectatio cordis, & datur à Chryſoſtomo. Ex iſtis omnibus ſumitur magiſtralis diffinitio gratiæ gratumfacientis. Gratia eſt forma nobis à Deo gratis data ſine meritis præcedētibus,gratumfaciens habentem,&eius opus bonum reddens dignum vita æterna. *Brul.d 27.q.1.l.2.*& cęteri. Et gratia eſt forma ſpiritualis,non materialis ſecundū Theol. quia gratia eſt lux ſpiritualis in mente. Ex prædictis habetur quod duplex eſt gratia, ſcilicet *gratia gratumfaciens*, & *gratia gratudata*. Et deſcribuntur hoc modo.

Gratia gratumfaciens, eſt qua habens amicus Dei conſtituitur, & dignus vita æterna.*Gab.d 26.l.2.*Eſt enim quædam forma animæ à Deo infuſa,qua anima formaliter redditur Deo chara & grata, & qua ordinatur ad vitam æternam poſſidendam, niſi obicem poſuerit vel impedimentum. Et gratia eſt forma accidentalis animæ infuſa, non ſubſtantialis, inhæret enim animæ cum ſit eius ornatus, ipſam denominans & gratificans, eſt & nitor animæ ad conſiliandum ſanctum amorem. *D.Th.1.2.q.110.a.2.* Eſtq; ipſa gratia habitus animæ virtuoſus, non acquiſitus, ſed infuſus, quia qualitas dirigens animam, & inclinans ad opera meritoria, & iſte habitus eſt à ſolo Deo infuſus. Eſt & virtus, quia bona qualitas mētis qua recte viuitur, qua nemo male vtitur,quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Item habentem perficit, & opus eius bonum reddit,ergo virtus. *Mag.2 d.16. Scot.*contra ſentit *D.Th.* vide infra. *Gratia virtus.* Neceſt habitus acquiſitus, quia nec ex actibus meritoriis, hi enim præſupponunt gratiam, nec non meritoriis, quia tunc inclinaret niſi ad actus non meritorios. Cum omnis habit⁹ acquiſitus ad ſimiles actus inclinat eis ex quibus generatur, ſequitur ergo quod ſit virtus infuſa. Et ideo dicitur gratia gratumfaciens, quia reddit Deo acceptum,& ideo charitas ſic vocatur. *Bō.a.d.17.q.3.l.1.* Verum (vt inquit *Gab.d.26.a.2.con.4.l.2.*) licet idē ſint realiter charitas & gratia, quia eodem habitu quo ſpirituſſanctus inhabitat animam, voluntas inclinatur ad ſuum finem ſuper omnia diligendum, non tamen ſunt termini ſynonymi charitas & gratia, quia habitus ille dicitur charitas, quia eo habet voluntas Deum charum, gratia, quia Deus habet ipſam ſibi gratam & acceptam. Differunt ergo in connotato, quia charitas connotat Deum in ratione diligibilis, gratia connotat Deum vt gratum habentem ſiue acceptantem,&ita vt diligentem. Subſtractiue vero idem ſignificant, quia eundem habitum infuſum quo habens diligit Deum, & propter quem Deus acceptat habentem tanquā vita æterna dignum, & quæcunque proprietas conuenit charitati creatæ,conuenit & gratiæ,& econuerſo:vtraq; enim gratificat naturam, vtraque reddit opera meritoria vitæ æternæ. Vnde de hoc latius *Gab.vbi ſup.* Nec ſunt termini conuertibiles,vt *ibid.* probat. Et gratia gratumfaciens vt dicit *Brul d.15.q.1.l.1.* eſt quam qui habet dignus eſt vita æterna, & econtra, qui non habet, dignus eſt pœna æterna. Iſta gratia eſt veſtimentum nuptiale,ſine quo nemo acceptatur & admittitur ad vitam perennem & beatam. Hæc gratia (vt ſentit *Bona.d.21.q.1.l.4.*) neceſſaria eſt ad delenda peccata, ſic enim decreuit nos ſanare diuina miſericordia. Et hoc dicunt ſancti, & ſonat ſcriptura, quæ maxime ponit gratiam eſſe neceſſariam ad delenda peccata. Vnde *Brul.d.4.q.2.l.2.* Deus ita ſtatuit & determinauit legibus ſuæ ſapientiæ, quod nullus ſiue homo ſiue angelus beatificabitur, ſiue habeat gratiam & gloriam, niſi mediante merito proprio vel alieno, proprio inquam pro adultis per gratiam, alieno in infantibus, & hoc merito congruo. Et gratia gratumfaciens dicitur dupliciter, vt ſcribit *ſ. Bona. d. 7.a.2.q.1.l 4.* Aut gratumfaciens de non grato, & talis eſt gratia baptiſmatis pœnitentialis. Aut magis gratumfaciens de iam grato, & talis eſt gratia confirmationis, quæ gratiam acceptam ampliat & confirmat.

Digitized by Google

Et quod dicitur, gratia eſt fides, intelligendum eſt, id eſt comitatur fidem operantem per charitatem. Et cum dicitur, gratia virtutum, nihil aliud intelligitur niſi charitas, quæ eſt virtus in ſe ſpiritualis & aliarum virtutũ forma, & quandoque cauſa earum, vt dicit *Gab. d. 2. q. 1. a. 3. dub. 2. l. 4.* Dicitur & gratia ſacramentalis, inquantum ordinatur ad ſanandam animam à morbo peccati, vel ad ſanitatem conſeruandam, vel augendam, & gratia virtutum dicitur, inquantum ordinatur ad bene operandum. Et hæ gratiæ non diſtinguuntur re, licet ratione, vt tenet *Alex. q. 8. p. 4. memb* 2. quem ſequitur
† *Rich.* q. 4. di. 1 libr. 4. † D. Thomas 1. 2. *q.* 110. *art.* 3. *ſed contra.* tenet & recte, quod gratia & charitas differant realiter, quia gratia præuenit charitatem, & illa eſt principium eſſendi in natura diuina participata, hæc vero principium operandi, ſecundum naturam diuinam participatam, ſiue charitas eſt habitus operatiuus, quo diligimus Deum, gratia non eſt habitus operatiuus ſed qualitas diuinitus infuſa, quę dat eſſe ſupernaturale, & participium diuinæ naturæ, illa gratia primum principium, & radix omnium virtutum, hæc vero charitas proximum, atque ita vtraque quidem forma eſt reliquarum, diuerſimode tamen. Vt plenius intelligas. Aduertendum cum *Medina*, *Caiet.* & aliis Thomiſtis ex *D. Thoma, vbi ſupra*, quod ſicut aliud eſt eſſe rei, aliud operatio, ita alia forma conſtituit eſſe rei, aliæ formæ deſeruiunt operationibus & ſicut operatio præſupponit eſſe rei congruum, illudque ſequitur, ita forma, quæ immediate ordinatur ad operandum præſupponit formam, quæ congruum eſſe conſtituit, ab eaq; proficiſcitur. Sicut ergo in naturalibus formæ illæ accidentales, quibus homo ordinatur ad operandum præſupponunt eſſe naturæ congruum, & à quo proficiſcuntur, vel per ſimplicem emanationem, vt potentię & habitus naturales, vel tanquam ex radice & ſemine, vt virtutes & habitus acquiſiti: ita in ſupernaturalibus formæ illæ V. G. virtutes ſupernaturales, quibus homo perficitur ad operandum altiora præſupponere debent aliquod eſſe ſupernaturale, & naturam diuinam participatam, cui congruat virtus ſupernaturalis diuinitus infuſa. Hoc autem eſſe participatum diuinæ naturæ vocatur gratia, qua gratificatur Deus, & amabiles ſibi reddit, quia ſimilitudo & participatio naturarum conciliat amorem & amicitiam. atque ita patet, quomodo gratia & charitas cæteræque virtutes diſtinguantur: Quod autẽ charitas & gratia ſeparari non poſſint ab inuicem, hoc fit propter nece̜ſſariam connexionẽ: pre̜terea nõ eſt neceſſe, vt ea, quæ realiter diſtinguũtur ſtatim poſſint ſeparari: idemq; Deus de potent a abſoluta poteſt charitatem à gratia ſeparare, *Med. Caiet vbi ſupra.*

Gratia gratis data vt D. Th. 1. 2. q. 111. a. 1. *Gab.* ſcribit di. 26. l. 2. eſt donum ſupernaturale, datum alicui ad vtilitatem ſui vel aliorum, quo habens non eſt formaliter gratus Deo, poteſt enim tale donum ſtare in peccatore qui non eſt gratus Deo. Hanc diffinit *Alex. de Ales p. 3. q. 73. m. 2.* Eſt donum infuſum rationali creaturæ ſine meritis quantum in ſe eſt, diſponens ad ſalutem propriam, vel alterius ædificationem. Diſponẽs intelligit non de propinquo, ſed quaſi diſtanter.

Gratiæ effectus. Vide ſupra litera E. In gratia autem duo conſiderantur, vt inquit *Gab. d. 27. q. vn. a. 3. dub. 2. l. 2.* Vnum, quod eſt habitus quidam inclinans voluntatem ad actum certo modo eliciendum, ſicut quilibet habitus. Secundum, quod eſt decor quidam diuinæ cõplacens voluntati, propter quem actus (ad quẽ tanquam cauſa partialis inclinat) ordinatur ad præmium beatitudinis tanquam dignus præmiari ſic. Quod nihil aliud eſt quam diuina ordinatio ſeu voluntas, qua ab æterno Deus ordinauit & voluit actum à tali qualitate concurrente actiue cum li. arbi. productum præmiare beatitudine, & nullum actum li. ar. tali qualitate non concurrente productum ſic præmiare. Item ſecundum eundem. Fides, ſpes, charitas, ſunt tres habitus diſtincti, eſt tamen vna gratia quæ eſt charitas, quibus ſpes & fides formatur. Similiter eſt eadem gratia in infantibus & adultis, non propter defectum gratiæ, ſed vſus rationis. Item gratia non diſtinguitur à gloria, niſi ſicut charitas viæ à charitate patriæ, quæ non diſtinguũtur ſpecie, ſed ſicut imperfectum & perfectum in eadem ſpecie, ſicut albedo remiſſa ab albedine intenſa. Eſt autem gloria fruitio Dei perfecta, ſiue in re eſt gratia conſummata. Item gratia habet ſe ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum, vt ait *Aug. ad Sixt. presbyt.* Et

quando ſeſſor, hoc eſt gratia abiicitur, quod fit per peccatum mortale, omnino ipſa voluntas fit diſplicens. Hoc etiam modo voluntas eſt pediſſequa gratiæ: quia gratia ex natura ſua determinate inclinat ad obiectum, quod eſt finis vltimus. Vide latius *Gab.d.27.l.2.q.vn.a.3.dub.2.* Et quantum ad acceptationem quo actus talis eſt vt placeat Deo, ſic gratia eſt cauſa principalis, & voluntas quaſi ſecundaria. Et hoc vult *Mag. d. 27.l.1.* dum ait: Cum meritum ex ſola gratia eſſe dicatur, nõ excluditur liberum arbitrium, quia nullum meritum eſt in homine quod non fit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur, quia principalis cauſa meritorum eſt ipſa gratia qua excitatur liberum arbi. & ſanatur atq; iuuatur voluntas hominis vt ſit bona. Et ſecundum legem ſtatutam vt ſcribit *Gab.di.29.q.vn a.1 l.2.* Impoſſibile eſt mereri ſine gratia in quocunque ſtatu. Congruentias ponit *ſ. Bona.ead.d.q.2.Gab. vbi ſup.* Secus de potentia Dei abſoluta. Quantumcunque igitur faciat homo operationem abſq; gratia, non meretur, quia non penſat Deus quantum, ſed ex quanto faciat. Et hoc eſt quod dicit magiſter: quod homo indigebat gratia operante & cooperante in ſtatu naturæ inſtitutæ, licet non ſecundum omnem modum gratię operantis, & ita niſi quis ſit in gratia, nihil meretur ad vitam æternam. vide clarius *D.Th.1.2 q.109. a.5. Gab. vbi ſup.* Vnde ſecundum *Gerſ. de vita ſpirit. ani lect.1 lit.G* Gratia neceſſaria eſt ad omne bonum. Signa autem inexiſtentis gratiæ ſunt tria ſecundum *Alex p.2 q.71.* ſcilicet Lumen veritatis in rationali. Lætitia in bonis in concupiſcibili. Pax cõſcientiæ in iraſcibili. Ponit *Gerſon Tripart.* alia ſigna, quæ ſunt: Diſplicentia commiſſorum peccatorum, propoſitum cauendi peccata propter Deum, & propoſitum confitendi. Plura alia ſigna ponuntur à diuerſis ſanctis & doctoribus. Sed omnia illa ſigna non ſunt euidentia, quia non poſſumus ſine reuelatione euidenter cognoſcere vtrum in nobis ſit verum lumen, lętitia, & pax, an apparentia & ſophiſtica, vt in deceptis à diabolo; nec an peccatum diſpliceat finaliter propter Deum, & ideo generant in nobis coniecturam, non euidentem notitiã Hinc eſt quod dicitur: *Neſcit homo an amore vel odio dignus ſit.* Quamobrem vt *Brul.* ſcribit *d. 27. q. 3. lib. 2.* Nullus poteſt ſcire ſe eſſe in ſtatu gratiæ, quantumcunque ſit iuſtus certitudinaliter, abſque reuelatione. D.Th. 1.2. q. 112. a. 5. Et omnia ſigna à doctoribus aſſignata ſunt fallibilia, licet coniecturaliter aliquo modo poſſit ſciri, non tamen certitudinaliter. Ponit idem *Brul.* quatuor ſigna *d.17.q.3.l.1.* Potiſſimum autem ſignum & primum quo homo poteſt coniecturare ſe eſſe in gratia, eſt quando homo habet mortificationem carnis & omnium deſideriorum mundanorum. Secundum eſt, quando aliquis non habet remorſum conſcientiæ, maxime de mortali. 1. *Cor.* 4. *Nihil mihi conſcius ſum, tamen in hoc non iuſtificatus ſum.* Tertium eſt gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, quia charitas omnia ſuffert. *Quartum*, eſt excuſatio peccati alieni ſeu proximi, dum non poteſt ſufficienter probari. Charitas enim operit multitudinem peccatorum, &c. Item gratia & virtutes efficaciores ſunt ad merendum in ſtatu naturæ lapſæ, quam fuiſſent in ſtatu innocentiæ. Homo enim magis indiget adiutorio poſt lapſum, quam ante, ergo Deus qui in neceſſariis nulli deeſt, efficaciorem gratiam & virtutes cõfert in ſtatu naturæ lapſæ quam ante. Vide copioſius *Gab.d.29.q.vn.l.2.* Et (vt *Ambro.* ait) Gratia fortior eſt quã natura. Ergo plus poteſt gratia in reprimendo fomitem & conſeruando caſtitatem, quam natura poſſit pertrahere ad carnalem concupiſcentiam. Item Deus in conferendo gratiam non attendit futura peccata, ſed præſentem diſpoſitionem & idoneitatem ad recipiendam gratiam, ſicut & modo ei confert gratiam quem ſcit caſurum, imo quem ab æterno reprobauit, nec fruſtra. Nouit enim Dominus etiam bonum ex lapſu elicere, & ex eo quod gratiam confert caſuro. In vtroque enim commẽdatur Dei largitas & ſapientia, & arguitur hominis ingratitudo & iniuſtitia, qui à tam benefico & benigno ſe auertit ſine cauſa. Item gratia non neceſſitat hominem ad bonum, ſicut nec habitus acquiſitus virtuoſus neceſſitat hominem ad opus virtutis. Inclinat autem, ſed libertatem arbitrij non tollit. Ideo habens gratiam per liberum arbitrium moueri poteſt, & frequenter mouetur: præter gratiæ inclinationem, nihil conſiderans de eo ad quod gratia inclinat. Vnde ſæpe contingit habentem gratiam non ſemper actualiter ferri in illud ſummum bonum ad quod habet deſiderium habituale.

Digitized by Google

Quis enim homo habens charitatem peccaret, ſi ſemper actu conſideraret quantum Deus amabilis eſt, & quam nephas eſt offendere eum. Vnde accipitur ſalubris regula, quod homo per deuotas meditationes frequenter ſe conuertat ad Dominum conſiderando actualiter eius bonitatem, & peccati quantitatem, inquantum contra tantum bonum eſt malitia, ſic enim nunquam peccaret. *Gab.*

Gratia eſt virtus vt dicit Scotorellus, eſt enim habitus & non vitioſus, ergo virtuoſus, & per conſequens virtus. Eſt autem habitus à Deo infuſus, & virtus quæ conſiſtit in voluntate ſicut charitas, & eſt virtus Theologica. † D. Thom. vero negat & bene virtutem, & dicitur immediate ſubiectari in anima. Quod non ſit virtus probatum eſt ſupra in *Gratia gratumfaciens.* Quod non ſit in potentia ſed in anima probat *D. Th. ibid a.* 4. quia vt ſupra quoq; dictum gratia eſt actus primus & principium omniũ aliarum virtutum, ergo requirit ſubiectum prius virtutibus, ſed hoc eſt anima; nam in potentiis ponuntur virtutes. Caiet. ibid. Ita *f. Pelb.* in dictione, *Gratia.* §. 15. Scotus dicit gratiam eandem virtutem eſſe quæ eſt charitas, ita quod non diſtinguitur gratia à charitate in re, ſed ſolum ratione, *&c.*

Gratia quandoq; accipitur abſolute, vt notat *Gab. d.* 4. *q.* 1. *a.* 1. *l.* 4. vt ſignificat qualitatem illam quæ eſt gratia, nihil connotando. Alio modo accipitur connotatiue, & ſic ſupponit pro re, & cõnotat acceptationem habentis eam ad vitam æternam. Sic etiam culpa vno modo abſolute pro actu illo quo offenditur Deus, non connotando offenſam, ſic gratia & culpa non opponuntur. Alio modo accipitur culpa connotatiue vt ſupponat pro re poſitiua, connotãdo repulſionẽ à vita æterna, & ordinationem ad pœnam æternam. Sic termini, gratia & culpa opponuntur, & pro eodem ſupponere non poſſunt, &c. & ſic non poſſunt eſſe in eodem culpa & gratia, repugnant enim gratia & culpa. Ex quo ſequitur quod Deus de potentia abſoluta poteſt remittere culpam & pœnam ſine infuſione gratiæ, poteſt etiam acceptare ad vitam æternam, & illam conferre ſine gratia. De quo alias dicitur: Verũ de facto ſecundum potentiã ordinatam neutrum poteſt. Siquidem ordinauit nulli dare vitam æternam in futuro, cui non dedit gratiam in præſenti ſeculo. † D. Thoma vero 1. 2. *q.* 113. *ar.* 2. tenet impoſſibile eſſe remitti culpam ſine infuſione gratiæ quia etſi illa duo gratia & culpa non ſint oppoſita abſolute, ſunt tamen reſpectu hominis lapſi reuera immediata oppoſita, & non ex ordinatione diuina, nam licet detur medium inter culpam & gratiam, tamen non datur medium inter culpam hominis lapſi & gratiam, vt optime Caiet. declarat, habet enim ſe homo lapſus ad culpam & gratiam, vt ad priuationem & habitum, quia ex hoc, quod peccauit, homo eſt ſubiectus priuationi rectitudinis gratiæ, id eſt, priuationi coniunctionis ad Deum obiectum caritatis, quia ex actuali auerſione, & incõmutabili bono remanet quaſi habitualiter auerſio ab eodem, quæ obicem retinet diuinæ infuſionis gratiæ, priuatio autem non tollitur, niſi per oppoſitum habitum. Argumenta *Scoti* ſoluit *Caiet. vbi ſupra*, quia peccauit in radice ponens hominem poſt peccatum formaliter eſſe peccatorem, per relationem ſolam ſiue oblationem ad pœnam, per actum diuinæ voluntatis, quod eſt eſſe in malo pœnæ, & non in malo culpæ. Et ad conſiderandum & acquirendam gratiam vt ex ſcripturis & doctorum dictis colligi poteſt, neceſſaria ſunt quinque. Primo fides, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo. *Hebr.* 11. & per conſequens habere gratiam gratumfacientem. Secundo neceſſaria eſt pœnitentia pro peccatis, per quam iuſtificatur homo ſecundum doctores in 4. *libr.* Tertio præceptorum Dei obſeruantia. Quarto mandatorum Eccleſiæ obedientia. Nam per tranſgeſſionem præcepti cuiuſcunque, ſiue Dei ſiue Eccleſiæ, ſtatim perditur gratia gratumfaciens. Similiter per quodcunque mortale peccatum, ideo ad conſeruandum neceſſaria eſt. Quinto omnis peccati mortalis deuitatio. Hæc & colligit frater *Pelb. Roſa, Theol. libr.* 2.

Gratia prima quæ à Bonauen. dicitur gratia iuſtificans, eſt qua iniuſtus fit iuſtus, vel qua iuſtificatur impius, vt ſcribit *Gab. d.* 9. *q.* 1. *l.* 4. Et dicitur prima gratia, quia aliam non præſupponit, quoniam ipſa peccator iuſtificatur. Et ſacramenta per quæ cõfertur prima gratia ſunt baptiſmus & pænitentia, ſed euchariſtia & confirmatio & extrema vnctio non confert primam gratiam, ſed gratiam præſupponunt, &

prima

Digitized by Google

prima gratia ſufficit ad ſalutem ratione effectus. Non autem de ratione præcepti, quia & euchariſtia & confirmatio & extrema vnctio ratione præcepti diuini & Eccleſiæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Vide latius *Gab.* vbi ſupra, & in dictione, *Manducatio.* Sed vt habet *Gab. d.* 18. *q.* 1. *a.* 2. *concl.* 2. *l.* 4. ſine contritione prima gratia non confertur, quæ cum tempore præcedit ſacramentum pœnitentiæ, hoc eſt, ſacramentalem abſolutionem. Prima itaque gratia non confertur per ſacramentum pœnitentiæ, quia iam collata eſt per contritionem. Si vero contritio primum in miniſtratione elicitur, prima gratia vigore vtriuſque, contritionis & ſacramenti confertur. Et ſi deſit contritio, peccatum non remittitur quantumcunque ſacramentaliter abſoluatur. Et primam gratiam non cõtingit mereri, vt ſcribit *S. Bon. d.* 28. *cir. tex. l.* 2. *ſent.* Tum quia eſt fundamentum omnis meriti & principium. Tum etiam quia eſt donum pure gratuitum. Niſi enim quis habeat gratiam Dei, nihil apud Deum mereri poteſt merito condigni, quia ſine illa nihil acceptat Deus in operibus noſtris. Rurſus ipſa eſt ita donum gratuitum, quod non redditur meritis. Sicut enim dicit *Apoſt. Rom.* 11. *Si gratia eſt ex meritis, iam gratia non eſt gratia.* Ex hoc patet inquit *Bona.* quantum Pelagius aduerſabatur diuinæ gratiæ, qui dicebat aliquem eam poſſe mereri, auferebat enim ipſi gratiæ ſuam dignitatem & excellentiam, dum eam meritis liberi arbitrij ſupponebat auferebat & ſuam efficaciam, dum poteſtatẽ merendi alij quam gratiæ attribuebat. Hæc *Bona.* Et vt ſcribit *Guil. Scot d.* 27. *l.* 2. & refert *Pelb. l.* 2. *Roſ. Theol.* in dictione, *Gratia.* §. 3. Prima gratia dicitur tripliciter. Vno modo dicitur prima gratia, à qua cæteræ fluunt gratiæ, & ſic Deus dicitur prima gratia. Omne enim donũ perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Iaco. 1. Secundo dicitur prima gratia ipſa gloria quæ eſt ſumma gratia creata, & dicitur prima ratione perfectionis. Gloria nempe nil aliud eſt niſi gratia conſummata, vt & ſupra dictum eſt. Tertio dicitur prima gratia primus habitus gratuitus illuminans vel prioritate temporis, vel ſaltem naturæ, ſicut in paruulis gratia baptiſmalis dicitur prima. Et in adultis poſt peccatum gratia in contritione habita, &c.

Gratiam dari ab aliquo eſt tripliciter, vt notat *S. Bona. d.* 14. *p.* 2. *q.* 3. *l.* 1. Vel ſicut à præparante ſiue miniſtrante ſacramenta, vel ſicut ab annunciante ſalutaria documenta, vel ſicut ab impetrante per orationem ſiue per bona opera, vel ſicut à producente. Primo modo datur gratia à bonis & à malis. Secundo modo tantum à bonis. Tertio modo tantum à Deo. *D. Thom.* 1. 2. *q.* 112. *ar.* 1.

Gratia quædam eſt præueniens, quædam ſubſequens, item operans & cooperans, quæ ſunt differentiæ gratiæ ſecundum effectus quos habet in ipſam voluntatem, *D. Th. vbi ſup. q.* 111. *a.* 2. 3. Dicitur enim gratia præueniens, inquantum ipſam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non eſt à lib. arbit. ſed potius infunditur ab ipſo Deo. Cooperans vero ſiue ſubſequens dicitur inquantum adiuuat lib. arbit. reſpectu boni operis eliciendi. Hæc *D. Th.* *Bon. d.* 27. *l.* 2. *cir. tex.* vbi & ponit multiplices gratiæ diuiſiones, & ſecundum variam gratiæ acceptionem, diuerſe accipitur gratia præueniens & ſubſequens. Et gratia operans ſecundum *Mag. d.* 5. *l.* 2. eſt qua impius iuſtificatur, id eſt de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero gratia qua ad bene operandum & perſeuerandum vel ad beneuolendum adiuuatur efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum. Data eſt ergo angelis qui perſtiterunt cooperans gratia per quam conuerſi ſunt vt Deum perfecte diligerent. Conuerſi autem ſunt à bono quod habebant, non perdito ad maius bonum quod non habebant. Et eſt facta iſta conuerſio per gratiam cooperantem lib. arb. quo aliis gratia qui ceciderunt appoſita non fuit, Nec angelus indigebat gratia præueniente per quam iuſtificaretur, quia malus non erat, ſed qua ad diligendum Deum perfecte & obediendum adiuuaretur. Hæc *Magiſter.*

Gratia inſuper eſt multiplex, vt ſcribit *Brul. d.* 26. *q.* 3. *l.* 2. Eſt enim gratia prædeſtinationis, & eſt ordinatio creaturæ rationalis ad gratiam & gloriam, & iſta fuit ab æterno. *Rom.* 9. *Cum nondum nati eſſent pueri Eſau & Iacob: Iacob dilexi, Eſau odio habui.* Eſt & gratia vocationis, & eſt quæ nobis offertur à Deo per aliquas monitiones vel flagellationes. Gratia iuſtificationis eſt illa qua Deus nobis infundit gratiam gratumfacientem Gratia magnificationis eſt collatio gloriæ æternæ pro meritis præcedentibus.

Eſt &

Digitized by Google

Eſt & quędam gratia cogitationis, & eſt vna bona cogitatio. De qua Paulus: *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid boni tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Gratia voluntatis eſt bona volitio, & iſtam Deus operatur nobiſcum, quia voluntas eſt libera, & ita Deus nobiſcum non cogeret eam. Vnde *Aug. Qui fecit te ſine te, non ſaluabit te ſine te.* Gratia perfectionis eſt quando exequitur actum qui eſt potentia motuum, & iſtam operatur Deus per nos, quia ſumus inſtrumenta. Item eſt adhuc quadruplex gratia, ſcilicet protectionis, liberationis, extractionis, & ſaluationis. Et iſta diſtinctio ſumitur penes diuerſa mala à quibus per gratiam Dei liberamur. Vnde quadruplex eſt malum, ſcilicet pugnæ, pœnæ, culpæ, & ſequela peccati mortalis. Et ſecundum quatuor iſta ſunt iſtæ quatuor gratiæ. Prima, ſcilicet protectionis eſt reſpectu pugnæ diabolicæ, à qua Deus nos protegit. Vnde *Apoſt. Fidelis Deus qui faciet cum tentatione prouentum.* Vnde qui minus tentatur habet gratiam protectionis. Gratia liberationis eſt illa qua Deus liberat nos à malo miſeriæ & pœnæ perfectæ, & hoc erit quando erimus in patria, minus perfecte in iſto mundo. Gratia extractionis eſt illa qua extrahimur à malo culpę poſtquam peccauimus. *Pſal. Eduxiſti ab inferno animam meam.* Gratia ſaluationis eſt quando aliquis non habet amplius ſequelam peccati, & iſta erit perfecte in gloria. Sequela peccati eſt fomes, & deordinatio, & multa alia ſunt. Iſtæ gratiæ ſumuntur ab *Eſa. 12. Proteget Dominus Deus exercituum caſtra Hieruſalem, liberans, extrahens,* &c. *Brul. &c.* Et (vt idem dicit) quod inter omnes corruptiones rerum corruptibilium nulla corruptio intantum diſplicet Deo ſummo auctori & conſeruatori omnium ſicut corruptio gratiæ, quia tam benigne creauit illam in anima noſtra vt ſimus ipſi ſibi acceptabiles. Peccatum autem mortale deſtruit gratiam demeritorie, & non poſitiue & effectiue, quia gratia à ſolo Deo creatur & annihilatur. Et gratia nobiliſſimus eſt habitus, vt ibidem dicit *q. 5.* vbi ſupra. quæ inclinat ſemper ad bona opera. Et ſecundum eundem. *di. 43. q. 1. Lib. 2.* eſt adhuc triplex gratia, ſcilicet innocentiæ, baptiſmalis, & pænitentialis, & peccatum in ſpiritum ſanctum proprie habet opponi gratiæ pœnitentiali, & eam impugnat quantum ad ſui initium, & quantum ad ſui terminum. Sicut per originale perditur gratia innocentiæ, & per actualia impugnatur gratia pœnitentialis, *Brul.*

GRATVITVM dicitur tale aliquid à gratia gratum faciente, & ſic omnia opera facta ex charitate dicuntur gratuita, & etiam virtutes exiſtentes cum gratia. Et aliquid dicitur gratuitum tripliciter, vt notat *Brul. d. 27. q. 1. l. 2. & q. 2.* Vno modo quia eſt donum gratis datum à Deo, vt intellectus, voluntas, hæc ſunt dona gratuita. Secundo modo dicitur gratuitum ex eo quod eſt aliquo dono ſuperaddito naturæ gratis collato à Deo, vt Prophetia, ſiue ſit naturale ſiue ſupernaturale. Tertio modo dicitur aliquid gratuitum vt gratiæ gratis datæ cum gratia gratum faciente, & ſic omnes virtutes exeuntes in nobis cum gratia dicuntur gratuitæ, ſic fides & ſpes dicuntur gratuita, quoniam ſunt cum charitate & gratia, quia gratia eſt forma virtutum. *Steph. Brul.*

DE GRATIA Chriſti. Ponitur autem triplex gratia in Chriſto, ſecundum *Alex de Ales p. 3. q. 11.* ſcilicet gratia ſingularis perſonæ, gratia capitis, gratia vnionis. De qua *S. Bona. d. 13. trib. vlt. q. 9. l. 3.* & poſt eum *Gab. d. 1. q. 2. l. 3.* Gratia ſingularis perſonæ eſt gratia gratum faciens, animam Chriſti perficiens, qua homo Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam excellenter & ſingulariter placuit Deo, ſecundum id *Matth. 3. & 17. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Per hanc quoque gratiā opera Chriſti, ſecundum humanitatem, meritoria fuerunt, & patri accepta ad noſtram redemptionem. Gratia capitis eſt qua tanquam caput Eccleſiæ gratiam influit membris: de qua *Ephes. 1. Ipſum dedit caput ſuper omnē Eccleſiam, quæ eſt corpus eius.* Et *Aug. ad Dard.* In chriſto habitat omnis plenitudo gratiæ, ſicut in capite omnes ſenſus. Et *Hug. de Sac.* Sicut ſpiritus hominis mediante capite deſcēdit ad membra viuificanda: ſic ſpiritus per Chriſtū venit ad Chriſtianos. De quo copioſe legito *Bo. & Gab vbi ſup.* De quo & in verbo *Plenus gratia,* infra videbis. Gratia quoq; Chriſti in cæteros redundabat tripliciter (vt idem ſcribit *Gab. d. 16. q. 1. l. 1.*) ſcilicet effectiue principaliter inquantum Deus: ſic ad Deum non fit miſſio, ſed magis ſic mittit. Meritorie, inquantum homo, & miniſterialiter meritorie redundabat in Sacramentorum collationibus, quibus efficaciam meruit.

Digitized by Google

meruit. Ideo in baptiſmate (vbi tactu ſanctiſſimæ ſuæ carnis aquis vim cõtulit regeneratiuam, vt dicit *Beda*) miſſus eſt ad eum ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ, quod eſt animal fœcundum. In ſua prædicatione redundabat miniſterialiter, quia per eam hominum corda ad gratiam diſponebantur. Ideo tunc miſſus fuit ſpiritus ſanctus in ſpecie nubis lucidæ, cuius eſt lucem receptam ſpargere, quomodo prædicatores doctrinam. Ab Apoſtolis autem redundabat ſolum gratia miniſterialiter, & hoc vel ſacramentorum adminiſtrationem vel verbi prædicationem. Propter primum fuit miſſus ad eos ſpiritus ſanctus in ſpecie flatus, quando Dominus dicens: *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* commiſit eis diſpenſationem ſacramenti pœnitentiæ, quod eſt magis neceſſarium ſacramentum poſt baptiſmum. Flatus nihil eſt eius qui flat vel ſpirat. Et in ſacramentorum collatione miniſteriali, nihil ex miniſtri bonitate vel malitia contrahit effectus ſacramenti. Propter ſecundum miſſus eſt in die Pentecoſtes in ſpecie linguarum ignitarum, vt eſſent profluì verbis, & feruidi charitate, atque ad ſuam & aliorum ſalutem zeloſi. Et de gratia capitis alias dicitur, & *vbi ſupra*. Gratia vnionis creata ſecundum *Alex. vbi ſup.* Eſt enim duplex gratia ſecundum eum *ibid.* ſcilicet creata & increata. Et gratia vnionis creata eſt diſpoſitio, quę ab increata gratia relinquitur, quæ diſponit ad hanc vnionem ex parte humanitatis. Et ſecundum eum non eſt aliud quam Deiformitas, vel diuina aſſimilatio, vel gratia vnionis, ſecundum *Gab. di. 1. q. 2. lib. 3.* eſt illud quo natura humana formaliter vnitur Deo, hoc eſt vnio ipſa, ſiue ſit relatio, ſiue qualitas abſoluta: de illa poſſet intelligi dictum *Aug.* Quicquid conuenit filio Dei per naturam, conuenit filio hominis per gratiam. Hinc ait idem *Alex. 3. q. 11.* In Chriſto enim fuit gratia ſingularis ſanctitatis ſecundum quam fuit ſanctus homo: ita quod nihil deeſſet ſibi de gratia, quæ poſſet haberi ab homine. Item fuit homo Deus, & ideo neceſſario fuit in eo gratia vnionis, quia quod ſit homo Deus, habet per vnionem. Item ipſe fuit mediator Dei & hominũ: & ideo fuit gratia in ipſo ſecundum quam eſſet caput Eccleſiæ, vt eſſet medium influentiæ gratiæ in nobis, ſicut caput ad alia membra. Et ſubiungit *ibi.* quod hæc gratia multiplicata in Chriſto eſt vna ſecundum eſſentiam, non tamen eſt vna quantum ad actum vel operationem: quia alius actus eſt vnire humanitatem diuinitati, alius influere gratiam, & alius eſſe exemplar ad omnes animas ſanctas. Secundum primum attenditur in Chriſto gratia vnionis, ſecundum ſecundum gratia capitis, ſecundum tertium gratia ſingularis perſonę. Et gratia vnionis omnium creaturum eſt maxima, præſupponens in ſubiecto vtranque gratiam, ſcilicet gratiam capitis, & gratiam ſingularis ſanctitatis. De hoc vide latius *Alex. p. 3. q. 12. m. 1. ar. 1.* Et poſt eum *Gab. d. 1. q. 2. lib. 3.* De hoc *Aug.* etiam innuit *13. de Trin. cap. 19.* & allegat *Mag.* Cum lego: *Verbum caro factum eſt, & habitabit in nobis*: in verbo intelligo verum Dei filium: in carne cognoſco verum hominis filium, & vtrunque ſimul in vna perſona Dei, & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. Et infra. In rebus vero æternis ſumma veritas recte attribuitur verbo Dei. Et ſecundum hoc quod Ioannes addit: *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre plenũ gratia & veritatis.* Plenum gratia, refertur ad naturam aſſumptam, & veritatis ad perſonam aſſumentem, hac enim grat a creatura eleuatur ſuper ſtatum creaturæ, nedum ad perfectiſſimam Dei viſionem & fruitionem, quod omnium beatorum eſt: Sed ad perſonalem cum diuina natura vnionem. Qua fit vt ille homo temporaliter natus ex Virgine, ſit vere & realiter vnigenitus patris: natus ex eius ſubſtantia in æternitate, qua eleuatione creaturæ maior excellentia in creatura cogitari non poteſt. Et ſic gratia vnionis creata eſt perfectiſſima aſſimilatio creaturæ rationalis ad Deum quæ poſſit eſſe, aut intelligi (vt inquit *Alex.*) Et per gratiam vnionis inhærentem ſoli animæ, tota natura humana, & partes eius & proprietates verbo ſunt vnitæ. Nam totam naturam humanam, & partes eius, animam, ſcilicet & corpus cum proprietatibus ſuis aſſumſit verbum, vt dicit *Damaſ.* & allegat *Magiſt. di. 2. lib. 3.* & latius hoc idem declarat *Gab. vbi ſup. concl. 3.* Et vt idẽ refert gratia vnionis dupliciter conſideratur. Vno modo vt de facto coniuncta gratiæ gratumfacienti & beatificæ. Et ſic loquuntur de ea Sancti, cum dicunt eam eſſe ſummam gratiam, quod verum eſt prout includit alias gratias. Alio modo conſideratur, vt ſeparata ab aliis de poſſibili, ſic conſiderata cum præciſione

ſione ſeu ſeparatione à gratia beatifica, non eſt perfectiſſima, quia vnio hypoſtatica (vt dicit *Scot.*) eſt ſecundum rationem notionalem: beatifica vero vnio ſeu gratia eſt ſecũdum rationem eſſentialem. Vnde perfectius eſt eſſe beatũ ſimpliciter, & non vnitum, quam eſſe vnitum hypoſtatice & non beatum: cui videtur conſonare illud *B. Aug. de ſanct. viduit.* Beatior fuit virgo Maria concipiendo filium Dei in mente, quam corpore. Prima conceptio eſt per gratiam gratificantem. Secunda per gratiam vnionis, vide *Gab. vbi ſup. & S. Bona. d.13. lib.3. qu. penult. & Rich. in 3. d.13. art.3. q.2.* Et ſecundum *Bona.* differunt gratia capitis, & gratia vnionis ſolum quo ad connotatum, quia gratia vnionis cõnotat effectum circa Chriſtum: gratia capitis effectum circa mẽbra Chriſti: & differunt à gratia ſingularis perſonæ, ſicut increatũ à creato, ſicut diuina eſſentia ab habitu gratiæ quem infundit *Bona.*

GRATVS, acceptus. Ad hoc autem quod aliquis ſit vere gratus, duo requiruntur, vt ſcribit *S. Bona. d.22. lib.4 circ. tex.* ſcilicet quod pro loco & tempore ſit memor beneficiorum ad gratias agendum, & quod ſit promptus ad obſequendũ, & reddendum bonum pro bono. Per oppoſitum dicitur ingratus, qui beneficiorũ eſt immemor. Et aliquem eſſe Deo gratum, vel charum vel Dei amicum, poteſt dupliciter dici, vt notat *Camer. q. 9. art. 2. lib.1.* Vno modo denominatione intrinſeca ab habitu vel actu charitatis vel gratiæ animam ipſius informante. Alio modo denominatione extrinſeca ab ipſa diuina voluntate acceptante. Vel magis proprie loquendo, aliquis poteſt dici amicus Dei dupliciter, quia diligit Deum, vel quia diligitur à Deo: de hoc vide latius in verbo *amicus Dei.*

GRATITVDO vel gratiarum actio, Græce εὐχάριστος & εὐχαριστία, gratus. Eſt autem gratitudo ſeu gratiarum actio virtus ſpecialis, reddẽs gratiam benefactori, ſecundum *B. Thom. 2. 2. q. 6. art.1.* & agere gratias eſt verbis: habere in animo, referre in facto vel re. Ita eruditi obſeruant hanc differentiam, de quo alias ſcripſimus, per oppoſitum dicitur ingratitudo. Eſt autem ingratitudo quælibet (ſecundum *B. Thom. 2.2. q.107. art.1.*) dicitur dupliciter. Vno modo obliuio beneficii cum contemptu: vtputa quando eſt locus & tempus agendi gratias, & recognoſcendi: & ſic eſt peccatum ſpeciale contentum ſub omiſſione. Alio modo ingratitudo & ingratus dicitur, qui recipit bonum & reddit malum; & hæc eſt circunſtantia peccati, & ſic eſt in omni peccato: & tanto magis aggrauans, quanto homo plura bona percepit. Et per hoc (vt habet *Mag. di.22. lib.4.*) dicuntur peccata dimiſſa redire, & imputari, quia propter ingratitudinem, ita reus & peccator conſtituitur, vt ante fuerat, &c.

GRAVITAS peccati, ex multis attenditur, vt ſcribit *Gab. di.22. q.1. lib.2.* Quandoque ex extrinſeca ratione peccati, quia opponitur magno bono formaliter, quo priuat. Sic & odium Dei maximum eſt malum, quia formaliter opponitur charitati Dei, quæ eſt maximum bonum. Et hoc idem vult *di.13. q.2. art.2. d.2. lib.4.* Et (vt ab eodem ſcribitur *d.35. q. vn. lib.2. art.3.*) grauitas, ait, peccati ſumitur ex rectitudine quam priuat. Vnde illud peccatum eſt grauius ex peccati genere, quod opponitur rectitudini meliori. Illa autem rectitudo eſt melior, quæ fini eſt immediatior cæteris paribus. Loquendo autem in eodem genere peccati mortalis, illud eſt grauius in quo voluntas maiori libidine peccat, quia quanto magis conatur, tanto perfectiorem actum cauſat: & tanto magis tenetur ad rectitudinem proportionalem illi actui debitam, quam cum volũtate negligit, grauius peccat. Hæc *Gab.* Attenditur quandoq; grauitas peccati, vt idem dicit *Gab. d.22. li.2.* ex arduitate vel pluralitate præcepti, vel præceptorũ, illud peccatũ prohibentiũ. Sic grauiores ſunt tranſgreſſiones præceptorum primæ tabulæ quam ſecundæ: & grauius eſt ſacrilegium quam ſimplex furtum: & grauius parricidium quam homicidium ſimplex. Attenditur etiam ex maiori (vt dictum eſt) peccandi libidine ad quam ſequitur maior contemptus. Item ex grauioris damni ſequela rem ex multiplici circunſtantia actuali & perſonæ dignitati reſiſtendi fortitudine maiori ingratitudine, & ſic de aliis multis. Ponit *S. Bona.* plures modos, quibus peccati grauitas cognoſcitur *d.33. li.2. in explanat. text.* Dicitur itaq; vnum peccatum grauius alio. *Vno* modo cauſalitate, & ſic peccatum diaboli dicitur eſſe maius, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. *Secundo* modo genera-

Digitized by Google

neralitate,& ſic peccatum primi parentis dicitur fuiſſe maius, quia in totum genus humanũ ſe diffudit: de quo paulo poſt dicetur. *Tertio* modo enormitate,& ſic peccatum Iudæ dicitur eſſe maximum, quia vendidit Deum. *Quarto* modo ingratitudine,& ſic peccatum illius dicitur eſſe malus, qui plura percepit dona gratiarũ. *Quinto* modo periculoſitate: & ſic peccatum ignorantiæ dicitur eſſe maximum, quia periculoſum. *Sexto* modo inſeparabilitate: & ſic peccatum cupiditatis dicitur eſſe maximum, quia cum alia vitia cum homine conſeneſcant, ſola auaritia iuueneſcit. *Septimo* modo importunitate: & ſic ſuperbia dicitur eſſe maximum, quia etiam ex ipſis bonis operibus conſurgit. *Octauo* modo pronitate: & ſic luxuria dicitur eſſe grauius, ad quam homines magis ſunt proni. *Nono* modo maioris gratiæ impugnatione: & ſic peccatum in ſpiritum ſanctum dicitur eſſe maximũ. *Decimo* modo ratione maioris offenſæ: & ſic peccatum idolatriæ dicitur eſſe maximum. *Vndecimo* ratione facilitatis reſiſtendi: & ſic dicit Magiſter, quod peccatum Adæ fuit grauiſſimum. *Duodecimo* ratione improbitatis atque libidinis: & ſic cuiuſcunque generis peccatum maius poteſt fieri ab altero. Hi modi conſueuerunt aſſignari à *D. D.* & ſunt magis conſueti, quos & recitat *S. Bonau. vbi ſup.* Et ſecundum hæc, vt ſcribit *Gabr. diſt.* 22 *qu* 1. *lib.* 2. peccata habent ſe vt excedentia & exceſſa in grauitate. tamen grauius eſt ex genere ſine obiecto, quod, ſcilicet formaliter repugnat maiori bono, & ita erit circa obiectum magis bonum. Similiter vbi plures rationes grauitatis & malitiæ concurrunt. Hinc *Scot. diſtinct.* 21 *lib.* 2 ait grauitatem peccati ex hoc concludi, quod opponitur magis intenſæ bonitati: vel quia bonitas oppoſita eſt magis neceſſaria, ſcilicet quia peccatum tale eſt magis contra plura præcepta, & magis ardua quam aliud peccatum. Et peccatum Adæ (vt idem ait *Gab.*) non fuit grauiſſimum ſimpliciter, ſed ex quibuſdam accidentalibus circunſtantiis, quia totum genus humanum ex ſequela infecit, & originali iuſtitia ſpoliauit: & quia fuit perſona digniſſima, & ad reſiſtendum fortiſſima propter adiutorium originalis iuſtitiæ, & per hoc ex maiore ingratitudine proceſſit. Sed peccatum Euæ fuit ſimpliciter grauius peccato Adæ, quia proceſſit ex maiore ſuperbia volentis aſſimilari Deo, & credentis hoc fieri poſſe, & ex maiore libidine & contemptu Dei. Cuius ſignum etiam, quia grauiori pœna mulier quam vir punita eſt. Quo ad circunſtantiam vero accidẽtalem dignitatis perſonæ, reſiſtendi fortitudine, prudentia, & vigore: dãni & ſequelæ grauius fuit peccatum Adæ quam Euæ, quia dignior fuit & maiore prudentia & fortitudine præditus, cuius tranſgreſſio in totam poſteritatem redundauit. Non autem fuit ſimpliciter grauiſſimum peccatum Adæ, quia non fuit in Deum tãquam in obiectum, nec formaliter opponebatur charitati Dei, quamuis illam priuabat demeritorio ſicut quodlibet mortale, nec proceſſit ex maxima libidine, nec fuit contra præceptum maxime arduum, ſed ex circunſtantia, vt dictum eſt. Et ſi Adam non peccaſſet, propter peccatum Euę, genus humanum non periiſſet. Non enim Eua, ſed Adam principium fuit totius generis humani. Videatur lati⁹ *Gabr. & Scotus diſt.* 21. *lib.* 1. Ponit & *Sanct. Bonauen. diſt.* 38 *libr.* 4. in dubiis literalibus hos grauitatis peccati modos. Dicitur enim (vt inquit) vnum peccatum grauius alio, aut ratione contemptus, & ſic peccatum in ſpiritum ſanctum: aut ratione libidinis, vt peccata cõtra naturam, in quibus libido totum abſorbet naturale iudicatorium: aut ratione ingratitudinis, & ſic peccatum Adæ in Paradiſo: aut ratione punitionis, & ſic peccatum adulterii, in quo præcipiebatur mœchus & mœcha lapidibus obrui. Sicut dicitur Deut. 22. Vnde Clemens Papa: & refert Magiſt. grauiſſime *di.* 38. quarti Quod in omnibus peccatis adulterio eſt grauius. Et ſubiungit Magiſter grauiſſime ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij: ſed cunctis his grauius inceſtuoſi, quos omnes tranſcendunt cõtra naturam dẽlinquentes, &c. Tanto inſuper grauiora ſunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam: vt habetur de conſuetudine cum tanto referente *Gabr. diſtinct.* 15 *qu.* 14 *lib.* 4.

GVLA Græce λαίμαργία & λαίμαργος, guloſus, helluo, & λαιμὸς guttur. Et eſt gula immoderata cibi auiditas, vel inordinatus appetitus cibi & potus, ſecundum *B. Thom.* 2. 2. *q.* 148. *ar.* 1 & *Alb. Mag. in compend. lib.* 3. *c.* 20. & ſecundum *Cort. lib.* 3. *ſent. d.* 8 Gula non modo guſtus obſonatrix, ſed etiam opſophaga intemperatiua: vora-

vocatur. Hæc enim tanquam ſus fœta ſolidam alacritatem, ſcurrilitatem, cœnoſitatem, loquacitatem, mentiſque caliginem gignit, atque etiam ſobrietati eſt hoſtis & inimica. Et ſecundum *Gab. diſt 22. qu. 1. lib. 2.* Gula non eſt aliud quam inordinatus appetitus cibi reficientis ſuauiter. Vnde, vt idem dicit, peccatum mulieris inchoatum fuit in ſuperbia: progreſſum habuit in auaritia: Cõſummationem vero in gula, in actu comedendi contra præceptum, & ita terminatum in inobedientia. Latius ibi *Gab.*

Vel gvla eſt immoderatus vſus ciborum. Et committitur quinque modis, vt ſcribit *Rich. diſt. 15. ar. 3. qu. 6. lib. 4. in ſolu. argu.* & habetur de *conſe. diſt. 5. Quinque.* Aliquãdo enim homo indigentiæ tempora præuenit. Aliquãdo tempora non præuenit, ſed cibos lautiores quærit, id eſt precioſos. Aliquando quæ ſumenda ſunt, expetit accuratius, id eſt cum nimia ſollicitudine præparandi. Aliquando & qualitas ciborum, & tempus congruit, ſed quantitate intemperata ſumendi, menſuram refectionis excedit; nõ minus abiectius eſt quod deſiderat, & tamẽ ipſo eſu immenſi deſiderii deterius peccat. Quolibet aũt prædictorum modorũ poteſt eſſe gula peccatum veniale, & ſic per eam non frangitur ieiunium, & in quolibet poteſt eſſe tantus exceſſus, quod eſt peccatum mortale, & ſic per illam frãgitur ieiunium, quod eſt à vitiis abſtinere, & in aliquo caſu ieiunium Eccleſiæ. *Rich.* Gula autem ſecundum *Gerſ. p. 2. tract. de cognit. peccat. venial. & mortal. conſid. 11* Eſt deſiderium aut appetitus deordinatus in manducando, & eſt de ſe veniale, ſi eſt appetitus ſolum ex natura, & quando nõ transgreditur præceptum Dei vel Eccleſiæ ſine rationabili cauſa; ſed quando tale placitum habetur in manducando, quod præponitur diuino amori, h. e. quod potius fieret transgreſſio mandatorum Dei, quam quod abſtineretur à manducando, ibi eſt peccatũ mortale: ſicut ſi aliquis propter ſuum guloſum manducare vult rapere alienum, aut non vult ire ad Eccleſiam, quando ad hoc tenetur, aut quando ſcienter omittit facere aliquod mandatorum Dei propter nimiam ſuam repletionem aut inebriationem. Itẽ quando homo ſciẽter ſe inebriat, peccat mortaliter. Et ſimiliter facit ille, qui alium per malitiã inebriat, aut agit pro inebriati malo, ſcilicet vel ad decipiendum vel infamandum. Hæc *Gerſon. vbi ſup.* & *par. 2. de vitiis capit.* & *in tripart. circ. pecc. gulæ:* & *in reg. moral.* vbi oſtendit quando eſt peccatum mortale. Gula ſecundum *Auguſt.* ſic deſcribitur: Eſt immoderata cibi auiditas. Vel ſic: Gula eſt vorax edacitas naturæ finibus non contenta. Et eſt aduertendum (vt ſcribit *S. Tho. vbi ſup.* & *Gerſ. de ſept. vit. capit.*) quod gula non dicit ſeu denominat quemlibet appetitum edendi vel bibendi, ſed ſolum inordinatum, quia ex eo inordinatus dicitur, quod recedit à debito rationis: nec vitium gulę in ſubſtantia ſeu quantitate cibi proprie conſiſtit, ſed in concupiſcentia non regulata ratione. Et ideo ſi aliquis excedat in quantitate cibi, non propter concupiſcẽtiam, ſed quia illud ſibi neceſſarium eſſe exiſtimat, hoc non pertinet ad vitium gulæ, ſed ad aliquam imperitiam. Sed tunc pertinet ad gulam, quando aliquis propter concupiſcẽtiam cibi delectabilis ſcienter excedit menſuram edendo. ſecundum *Greg. 31. libr. moral.* *D. Tho. art 6.* quinque ſunt ſpecies gulæ, ſcilicet inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam. De his latius *Gerſ. vbi ſup.* Et quid mali inferat gula, vide perpulchre eundem Cancellarium *p. 4. ſer. Dom. aduent. de gul.* & *alias:* per eam enim relinquitur Deus & eius præcepta, multaq; mala facit, vt *ibid.* oſtendit.

De litera H.

Habitus eſt quędam animi qualitas adquiſita ex frequentatis actibus vel ex vno multum vehementi, quo anima faciliter diſponitur ad aliquid faciendum. Et differt à diſpoſitione, quod hæc faciliter, ille difficulter mobilis eſt à ſubiecto, ſecundum *Ariſt. in Prædic. B. Thom.* ait: Habitus eſt qualitas de difficili mobilis, qua homo poteſt vti quum voluerit, reddens operationem delectabilem. Et habitus eſt ſecundum quem ad aliquid nos habemus bene vel male *S. Thom. 1. p. 2. qu. 83, art. 2.* Et vt habet *Ariſt. in poſt præd.* habitus multis modis accipi poteſt *Gab. diſt. 23. qu. 1 li. 3.* accipi pro qualitate animæ, quæ determinat potentiam in agendo. Vnde Philoſophus dicit: Habitus ſunt ſecundum quos ad paſſio-

paſſiones nos bene vel male habemus, puta ad iraſci. Siquidem vehementer vel remiſſe male habemus: ſi medio; bene. Et poteſt ſic deſcribi, vt idem *Gab.* ſcribit, accipiendo pro habitu adquiſito. Habitus adquiſitus eſt qualitas adſoluta difficulter mobilis, ex actu vel actibus potentiæ vitalis genita, ad ſimilium actuum productionem potentiæ inclinatiua. Hanc declarat *Gabr.* pauca ex multis referam. Dicitur qualitas, & capitur pro qualitate accidentali, ad excludendam formam ſubſtantialem. Dicitur abſoluta, quia habitus non eſt reſpectus, nec tantum modus rei. Nam habitus eſt productiuus actus: reſpectus autem non eſt de numero actiuorum. Dicitur difficulter mobilis, per quod excluduntur actus potentiæ cognitiuæ & appetitiuæ, qui faciliter corrumpuntur: non enim permanent ceſſante præſentia obiecti in ſe vel in aliquo ſui repræſentatiuo. Habitus autem manet tranſeunte actu, etiam dum ſe potentia conuertit ad aliud, vt patet in dormiente, & ſe ab actuali obiectorum conſideratione auertente. Dicitur ex actu vel actibus potentiæ, ſcilicet elicitis genita, propter ſpecies ſenſibiles & intelligibiles immediate ab obiecto cauſatas, ſi ponantur, quia licet inclinent potentiam ad productionem actus cognoſcendi, non tamen ſunt habitus. Et dicitur immediate, quia illud quod relinquitur poſt primam notitiam abſtractiuam in ſenſu interiori, vel intellectu inclinans ad ſimilem notitiam abſtractiuam ſiue dicantur ſpecies memoriæ: ſicut ſecundum alios intentiones, vere ſunt habitus. Item ponitur hæc clauſula, ad excludendum virtutes naturales, de quibus loquitur Philoſophus *6. Ethic. cap. vltim.* quæ ſunt qualitates & diſpoſitiones quædam naturales, diſponentes ad virtutes. Sicut molles carne apti mente dicuntur *2. de Anim.* Quidam enim per complexionem corporis diſponuntur ad virtutes, quidam ad vitia, vt Cholerici naturaliter inclinantur ad iram. Sanguinei ad manſuetudinem, quæ proprie non ſunt habitus, inueniuntur enim tales virtutes ſeu diſpoſitiones in pueris & brutis; vt dicit Philoſophus, in quibus non præceſſerunt actus ex quibus generentur. Dicitur potentiæ vitalis, quia ex actibus potentiarum, vere naturalium, ad actum vnum determinatarum, qui per actus ſui frequentiam non aliter aſſueſieri, aut magis ad ſimiles inclinari poſſunt, non cauſatur habitus. Sic lapis deorſum iactus non aſſueſcit ſurſum ferri, &c. Dicitur vltimo, ad ſimilium actuum productionem inclinatiua, id eſt ſimilium actuũ cum potentia productiua: inclinare eſt concauſare: in hoc enim inclinat habitus potentiam ad productionem ſimilium actuum, quia eſt cauſa partialis productiua ſimilium actuum cum potentia. Vide latius *Gab. vbi ſup.*

Habitus autem quandoque accipitur generalius (vt idem dicit *Gab.*) ſcilicet pro qualibet qualitate inclinante potentiam ad actuum productionem, ſiue ſit genita ex actibus ſimilibus, ſiue non. Sic Philoſophus nominat virtutes naturales habitus, quæ tamen ſunt qualitates corporales omnes actus præcedentes, vnde ait: Etenim pueris & beſtiis naturales inexiſtunt habitus: & loquitur de virtutibus naturalibus. Sed diffinitus eſt habitus proprie acceptus, ſecundum quod eſt genus virtutis moralis, habitibus vero (vt inquit *Gab. diſt. 36 q. 1. ar. 3 dub 2. li. 3.*) neque laudamur, neque vituperamur meritorie, ſed actibus. Sic vitium habitus ſine actu, non eſt culpabile licet habeat generationis principiũ culpabile, ſcilicet actus vitioſos. Et habitus manifeſtatur ex actibus, vt dicit *Scot. d. 26. li. 3.* & ex actibus frequẽtatis (vt eſt commune dictum) generatur habitus.

Habitus quidam ſunt eſſentialiter virtuoſi, quidam contingenter. Habitus eſſentialiter virtuoſi, ſunt qui geniti ſunt ex actibus voluntatis elicitis eſſentialiter, & intrinſece virtuoſis: & hi tantum ſunt in voluntate. Habitus contingenter virtuoſus eſt, qui gignitur ex actibus contingenter virtuoſis, ſicut habitus aliarum potentiarum: puta intellectus ſenſus, aut potentiæ executiuæ, dum generantur ex actibus à voluntate imperatis. Omnes enim indifferenter inclinant ad actus laudabiles & virtuoſos, & vituperabiles, ſeu vitioſos, quia inclinant ad actus ſimiles eis, ex quibus generantur qui aliquando ſunt virtuoſi, quandoque vitioſi extrinſeca denominatione. Hæc eſt ſententia *B. Thom. in 3. diſtin. 23. queſt. 4.* vbi dicit, quod ſolus habitus voluntatis eſt bonus formaliter, cæteri ſunt boni materialiter, non bonitate ſui generis, ſed bonitate ſuæ voluntatis: vide de hoc copioſius *Occam 3. quotlib. queſtion. 14. & queſtion. 10. 3. ſenten.* & poſt eum *Gabriel diſtinction 22.*

quæſtion. 1. lib. 3. Intelligit autem ſanct. Thom. per ly formaliter, eſſentialiter neceſſario & intrinſece: & per materialiter quod dictum eſt extrinſeca denominatione, vel contingenter: in qua autem potentia ponendi ſint habitus, vide copioſe *Gab. dub. 1. vbi ſup.* ſcilicet in potẽtia executiua corporali, vt patet in ſcriptoribus, & in citharœdis, & in pœnitentia cognitiua, tam ſenſitiua quam intellectiua. Non poteſt autem ſufficienter probari & euidenter, quod aliquis habitus ſit in appetitu ſenſitiuo ponendus, quia omnia quæ experimur nobis ineſſe poſt frequẽtiã actus, experimur quandoque in nobis per tranſmutationem corporalem ſiue frequentia actus appetitiui. Nam omnis talis inclinatio, puta ad gulam, ad delectationem carnis poteſt induci per qualitates corporales, ac per artem medicinæ, & alias vias. Nam Medici per artem ſuam diminuunt concupiſcentias, & ſic diſponunt ad actus caſtos, *&c.* Vide latius *Gab.* In voluntate autem ponendus eſt habitus ex actibus ſuis elicitis generat⁹, quia quilibet experitur in ſeipſo, quod poſt multos actus elicitos in voluntate circa aliquod obiectum, facilius inclinatur, & intenſius ad eliciendum actus conſimiles quamuis difficile hoc poſſit probari, vt dicit *Scot. q. 17. 3. quotlib.* Nam voluntas poteſt in ſuos actus, ſcilicet velle & nolle reſpectu cuiuſcunque obiecti ex ſua libertate, etiam quantumcunque intenſum, ſine habitu, vt patet in Martyribus nolentibus immolare idolis, & hæreticis nolentibus reuocare errores. Plura *Gab. vbi ſup.* Sunt autem quatuor conditiones habitus, vt idem refert *Gab. dub. 2 vbi ſup.* quas ponunt Doctores & Philoſophus. Nam facit potentiam in qua eſt elicere actum ſuum ad quem inclinat delectabiliter, faciliter, prompte, id eſt feſtinanter & expedite, id eſt recte contra [illegible]leſtantia quo ad primum. Reſiſtẽtia contraria quo ad ſecundum. Retardantia quo ad tertium. Contra impedientia, quo ad quartum: & quamuis illæ conditiones frequenter inueniuntur in habitu, non tamen vniuerſaliter in omni habitu, nec ſufficiunt ad ponendum habitum. Nam habitus inclinans intellectum ad ſpeculandum vel aſſentiendum alicui principio vel concluſioni naturali, non delectat intellectum. Licet delectatio poſtea ſequi poſſet in voluntate ſibi complacente in illa ſpeculatione. Item habitus inclinans ad odiendum aliquem non delectabiliter, ſed magis triſtabiliter. Nullus enim delectabiliter vult alteri malum, licet ſi malum illud ſequitur voluntas delectetur. Vide plura *dub.* 4. Et in eadem anima, vt idem dicit, ſunt plures habitus, tam apprehenſiui quam appetitiui & intellectiui, qui inclinant potentiam ad actum, & quædam prærequirunt apprehenſionem obiecti. Sic voluntas non poteſt elicere actum aliquem circa obiectum, niſi prius per intellectum apprehenſum, & ipſi voluntati oſtenſum. Inuiſa enim amare poſſumus, incognita vero nequaquam, ait *Aug* 10. *de Trin. ca.* 1. Et ita nec habitus inclinare poteſt ad actum voluntatis, niſi obiecto per actum voluntatis præſente. Similiter dicitur de habitibus intellectiuis, adhæſiuis, qui non inclinant intellectum ad aſſenſum, niſi actuali apprehenſione credendæ veritatis præuia. Dum autem illa actu habetur in intellectu habitus adhæſiuus inclinat ad aſſentiẽdum. Sed habitus apprehenſiui, quia non præſupponunt cognitionem actualem in potentia, ſed ad ipſum inclinant: ideo ex varijs cauſis habitus apprehenſiuus quandoque mouet, quandoque non. *Gab. dub. 7 vbi ſup.*

Habitus eſt duplex, ſcilicet acquiſitus, de quo dictum eſt, & infuſus. Et ſicut dicitur quod duplex ſit habitus fidei & ſpei: ſic duplex diſtinguitur habitus charitatis, ſcil. acquiſitus & infuſus. Habitus charitatis infuſus vnus eſt reſpectu omnium diligibilium Dei & creaturæ propter Deum, qui principaliter inclinat ad diligendum Deum propter ſe, & omne quod vult Deus diligi propter Deum, & mediate illo tanquam principio partiali inclinat ad diligendum proximũ. Habitus charitatis acquiſitus ſecundum diuerſitatem actuum ſpecie diſtinctorum, & ipſe plurificatur ſpecie. Ex quo patet, quod bonitas proximi non mouet ad diligendum eum charitatiue, ſed bonitas Dei, propter cuius præceptum de diligendo proximum, diligens Deum vult diligere & proximum, ſiue bonus ſit ſiue malus. *Gab. d. 28. q. 1. art. 1. li. 3.*

Habitus, vt idem *Gab.* ſcribit *d. 34. q. 1. art. 1. li. 3.* eſt quoddam genus ſubalternũ de genere qualitatis. Habens ſub ſe multa genera ſubalterna, quibus deſcenditur ad ſpecies ſpecialiſſimas. Eſt enim quidam habitus moralis, quidam intellectualis, & habitus infuſus & acquiſitus: & quodlibet membrorum diuiditur in intellectualẽ & mora-

moralem, ſiue appetitiuum, & habitus acquiſitus ſiue infuſus intellectualis, diuiditur in practicum & ſpeculatiuum. Speculatiuus diuidi poteſt in Mathematicum naturalem, & Metaphyſicum ſeu diuinū (vt loquitur Philoſophus *5. Metaph.*) Sed quia ſcientia ſpeculatiua non perficit hominem ad bene moraliter viuendū, ideo illis diuiſis proceditur ad diuiſionem habitus practici. Et diuidit *Gab.* habitum practicum intellectualem, qui eſt circa agibile, & circa factibile. Et qui eſt circa factibile, dicitur ars, & poteſt diuidi per plures diuiſiones quouſque veniatur ad ſpecialiſſimas, & artes ſpeciales mechanicas. Similiter & habitus practicus circa agibile multipliciter ſubdiuiditur, quia neque ſcientia practica, neque prudentia eſt vna circa omnia agibilia. Diuerſorum enim agibilium tanquam diuerſorum obiectorum diuerſi ſunt habitus. Imo quælibet virtus moralis habet ſpecialem prudentiam ſibi connexam. Siquidem alia ſpecie eſt prudentia circa obiecta fortitudinis, alia circa obiecta temperantiæ, alia circa obiecta juſtitiæ. Et ideo ſecundum diuiſionem virtutum moralium poſſet ſubdiuidi prudentia. Vnde de tota diuiſione habitus intellectiui practici in numero virtutum, non recipitur niſi fides & prudentia. Habitus appetitiuus ſiue moralis poteſt diuidi in habitum bene diſponentem appetitum circa Deum vel circa creaturam. Primus eſt duplex, ſcilicet ſpes & charitas. Charitas eſt circa Deum, vt diligibilem in ſe. Spes, vt diligibilem tanquam commodum mihi. Habitus appetitiuus circa creaturam, aut diſponit appetitum bene ad ſe ipſum, aut quo ad alterum. Et ſecundus ille vocatur communi nomine juſtitiæ. Primus nomen commune habet: vide latius *Gab.* Et habitus qui diſponit circa primo appetibilia, vel fugibilia in communi dicitur temperantia, qui vero circa alia dicitur fortitudo, & ſic in connumeratione virtutum omniū, ſolum tres ſunt theologicæ, de quibus habetur *1. Cor. 13.* Et quatuor cardinales, de quibus *Sap. 8.* de quo infra in verbo *Virtus* dicetur. Contingit autem quandoque habitū ligari, ne in actum ſuum exire poſſit: ſicut per ebrietatē ſcientia, vt dicitur *3. Ethic. Gab. d. 3. q. 2. a. 3. dub. 1. lib. 3.* poſt *B. Th. ead. d. q. 2. art. 1. & 3.* Et habitus (vt inquit *Gab. diſt. 35. q. 1. lib. 1.*) ſi dicit aliquid diſtinctum à cognitione actuali, ſic in Deo non eſt habitus, nec ſcientia diuina eſt habitus, ſed cognitio actualis æterna. Si vero accipitur communiter, vt extendit ſe ad cognitionem actualem & habitualem. Sic poſſet concedi in Deo eſſe habitum ſcientię. Sed quia frequenter habitus capitur, vt quid diſtinctum ab actu, facilius dicitur non omnem ſcientiam eſſe habitum, quod verum eſt de ſcientia diuina, non eſt tamen difficultas niſi de nomine. *Gab.*

† Habitvs augentur non per aduentum nouæ qualitatis corrupta priori mi[illegible]us intenſa, vt vult *Scot. 1. d. 17. q. 5. Duran. q. 5. & 7.* neq; per additionem formę ad formā pręcedentem aut per additionē graduum; ſed per maiorem radicationem formę in ſubiecto, id eſt ꝑ hoc magis participatur in ſubiecto. Probat *D. Th. 2. 2. q. 24. ar. 5.* à ſufficienti diuiſione inte[illegible]ſionis jam facta. Vide eundem. & Med. *1. 2. q. 50. a. 1. & 2. Caiet. ibid.* Hoc diligenter notandū propter quædam jam ante ex ſententia *Scoti* poſita, & in ſequentibus, ne ſæpius neceſſe ſit repetere. †

Habere aliquid dicitur tripliciter, vt ſcribit *Brul. d. 8. q. 5. l. 1.* formaliter, ſcil. quando eſt ſubiectum illius, ꝙ habet, vt albū albedinis. Secundo cauſaliter vel effectiue, ſeu virtualiter quādo ſcil. effectiue ꝓducere illud ꝙ ſic habet. Tertio modo dicitur aliquid habere aliud exēplariter, quando, ſcil. intelligit ſeu cognoſcit illud ꝙ ſic habet. Iſto modo artifex habet domū. Sol nō habet ranā exemplariter. Item cognoſcens roſam habet eam exēplariter. *Brul.* Alii modi habendi videantur in poſtpredicamentis & in Logica.

Hæresis dictio eſt Græca *αἵρεσις*, diciturq; ab electione, quoniam vnuſquiſque eligit diſciplinam quam putat eſſe meliorem, ſecundum *Hieron. in epiſt. ad Gal. S. Th. 2. 2. q. 11. a. 1.* & habetur *24. q. 3. c. Hæreſis.* Et hæreſis ratione pertinaciæ eſt ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum, ſcilicet impugnatio veritatis ſecundum *B. Th. 4. ſent. d. 13. q. 2. art. 2.* & ab eo venit hæreticus tanquam concretum ab abſtracto. De hæreticis autem & de hæreſi multa ſcribit *Occ. in dialogo parte 1.* & *Gabr. diſtinct. 13. quaſt. 2. lib. 4.* Et hæreſis, vt ſcribit *Occam lib. 2. dialog. par. 1. cap. 6. & Hieronym.* Eſt dogma falſum fidei contrarium orthodoxæ, id eſt error contrarius Catholicæ veritati. Eſt autem omnis hæreſis dogma falſum ſiue error, & non econ-

Digitized by Google

econuerſo. Omnis enim hæreſis, ait *Hieron. ſup. epiſt. ad Galat.* peruerſum dogma habet. Dogma autem peruerſum, eſt dogma falſum, ſed non omne dogma falſum eſt hæreſis. Nam in multis rebus errare, nullum aut minimum peccatum eſt, vt dicit *Auguſt. in Enchi. cap. 20.* Sed hæreſis ſicut & infidelitas grauiſſimum eſt peccatum: non ergo omnis error eſt hereſis. Ex quo ſequitur quod non omne dogma falſum eſt hæreſis, cum omnis error dogma falſum ſit concedendus. Dicitur fidei orthodoxæ contrariũ, quo excludũtur omnes alii errores fidei orthodoxæ non cõtrarii, ſicut error in rebus naturalibus: de quibus fides Catholica nihil contrarium aſſerit, vt ſunt errores de vi & numero elementorũ, de motu, defectu, & ordine ſiderum, de figura cœli, de generibus & naturis animalium, fruticum, lapidum, fontium, montium, & cæteris huiuſmodi: quorum ſtudio Phyſici inſudarunt, & quorum ſcientia ad religionem non pertinet. De quibus *Auguſt. vbi ſup. cap. 3.* loquitur: Errores in his, & ſi falſa ſint dogmata, non hæreſes ſunt dicendi. Ex hac diffinitione ſequitur, quod error in fide non ideo eſt hæreſis, quia ab Eccleſia damnatus, ſed quia fidei contrarius. Vnde hæreſes ab Eccleſia damnatæ, priuſquam damnarentur fuerunt hæreſes. Vide *Gab.* latius. Determinatio autem Eccleſiæ non facit propoſitionem prius veram, eſſe falſam: nec prius falſam, eſſe veram. Sed quia vera eſt Eccleſia approbat, aut ſi falſa reprobat & condemnat: nec aliqua hæreſis eſt noua, vt ibidem oſtendit *Gab.* Cum autem dicitur hæreſim eſſe nouam, dupliciter intelligitur. Vno modo, quia de nouo incipit eſſe falſa. Alio modo intelligitur hæreſis eſſe noua, quia de nouo aſſerta vel defenſa, quia aliquis eam de nouo aſſerit vel defendit, non quin prius fuerit falſa veritati fidei contraria: ſic in multis canonibus accipitur noua hæreſis: vbi ſæpe fit mentio de nouis hæreſibus introductis vel introducendis, vt patet 23. *quæſt. 1. cap. 1.* Omnis hæreticus aut jam damnatam hæreſim ſequitur, aut nouam confingit. Similiter *ead. quæſt. cap. Notandum* fit mentio de noua hæreſi.

Hæresis autem & error dupliciter accipiuntur, vel pro habitu, vel actu aſſentiendi falſo, vel pro obiecto, quod eſt propoſitio falſa ſeu articulus falſus: primo modo accipiendo, poteſt eſſe noua fides, & noua hæreſis ac error, quoniam quis poteſt de nouo credere vel errare. Sed tertio modo non eſt error nouus aut hæreſis, nec veritas catholica noua, quin ſi ipſa prius fuiſſet formata, fuiſſet error, hæreſis aut fides Catholica, reddendo ſingula ſingulis. Determinatio autem Eccleſię aut ſumni Pontificis declarat & diffinit, quod aliqua veritas Catholica pro tali acceptanda eſt, quæ prius pro tali habita nõ eſt, ſic de hęreſi. Vnde Eccleſia ſua determinatione diffinit veritates quas approbat fuiſſe Catholicas: & per condemnationẽ ſuam diffinit aſſertiones quas reprobat fuiſſe & eſſe hæreticas, & ita non facit nouum articulum fidei, ſed nouiter diffinit aliquem articulũ pertinere ac pertinuiſſe ad fidem & ad Catholicã veritatem. *Gab. vbi ſup.* Videatur & *Gerſ. de hæreſi* in multis locis. Sunt autem multę hęreſes & errores, vel innumeræ damnantes ſacram ſcripturã vel partem eius, ſicut patet in libris *Damaſc.* & *Aug. de hæreſ.* Contra omnes iſtas in communi octo ſunt viæ, quibus iſtę hęreſes conuincuntur & opprimuntur: quas adducit *Scot. q. 2. Prolo.* Et alias fuſius notauimus, quę ſunt pronuntiatio prophetica, ſcripturarum concordia, auctoritas ſcribentiũ, diligentia recipientiũ, rationabilitas contentorũ, irrationabilitas ſingulorum errorũ, Eccleſię ſtabilitas, miraculorũ claritas. Vide latius *Scot. & Gerſ.* de hæreſibus multorum, & præcipue Albigenſium, Waldenſium, Wickleffiſtarũ & Huſſitarum, & aliorum, qui ſumpſerunt occaſiones errandi ex odio & zelo non ſecundum ſcientiam. *Gerſ. par. 2 de ſollicitud. Eccleſiaſt. partic. 47. &c.* Et vt idem ſcribit *tract. de Simon. ad ſept. rat. conſid. 1.* Non eſt hæreſis ſine deprauatione intellectus per errorem in his quæ recta fides tradit. Differt hæreſis à ſchiſmate: vide infra.

Hæreticvs multipliciter inuenitur accipi. Vnde *Occam cap. 2. lib. 3. 1. part. dial.* ponit quinque acceptiones nominis hæreticus. Vno modo accipitur hæreticus pro omni excommunicato, vt notat *Gloſſ. 4. quæſt. 1. Quod autem.* Secundo modo dicitur peruerſor ſacrorum: & ſic Simoniacus dicitur hæreticus. Hinc *Gregorius in regiſt. 1. quæſt. 1. Quiquis.* Quiſquis per pecuniam ordinatur ad hoc vt fiat hæreticus, promouetur. Tertio modo dicitur quicunque dubitat, vel putat fidem Chriſtianam eſſe falſam, vel fictam: & ſic omnes Iu-

dæi,

dæi, Sarracæni & Pagani dicuntur hæretici, & generaliter omnes infideles: & ſic omnis qui non tenet articulum fidei, large dicitur hæreticus: vel qui corde & ore negauerit fidem. Et ſic non omnis hæreticus eſt excommunicatus: iſto modo ſortilegi, qui negant fidem Catholicam ore & corde, dicuntur hæretici. Quarto modo dicitur omnis Chriſtianus vel qui ſe putat Chriſtianum, errans contra Catholicam veritatem, pertinaciter eſt hæreticus, & ſic capitur proprie. Quinto modo dicitur omnis qui pertinaciter adhæret errori, qui ſapit hæreſim, vel qui pertinaciter aſſerit vel determinat aliquam hæreſim. Dicitur autem ſapere hæreſim, quod ex hæreſi & aliquo vero coaſſumpto (quod rationabiliter negari nō poteſt) deducitur: ſicut veritas dicitur ſapere Catholicam veritatem, quæ ex Catholica veritate, & alio vero coaſſumpto inferri poteſt in conſequentia neceſſaria. Hæc refert *Gab. di. 13. q. 2. art. 3. lib. 4.* & has acceptiones habet *Brul. di. 5. qu* 2. *lib.* 4. Et dicitur hæreticus ſecundum *Palud. di. 13. q. 3. lib.* 4. ab hærendo. & hæreſis eſt ſecta vel diuiſio, vel electio. Vnde quando ex electione, & non ex ſimplici ignorantia, quis diuidit ſe à fide Catholica, in quocunque articulo, quem explicite tenetur ſcire, vel alio per Eccleſiam declarato cum pertinacia, ipſe eſt hæreticus vere. Dico autem per Eccleſiam vniuerſalem, vel Romanā, quia ad particularem Eccleſiam non pertinet de fide vniuerſaliter iudicare. Vnde dicens contra articulos vnius Epiſcopi, excommunicationem poteſt incurrere, ſed non hæreſim. Et pœna hæretici eſt, qui manifeſte in hæreſi deprehenſus eſt, niſi mox arbitrio Eccleſiæ ſatisfaciat; ſi ſit laicus, ſtatim: ſi ſit clericus, prius à ſuis ordinibus degradatus, debet exponi iuſtitiæ ſeculari animaduerſione debita puniendi, ne ouis morbida inficiat totum gregem. Vide latius *Palud. de heret.* Et accipiendo hæreticus proprie, vt includit errorem in fide, & non extenditur ad infideles, qui nunquam fuerunt de Eccleſia, poteſt ſic deſcribi: Hæreticus eſt vere baptizatus, vel pro baptizato ſe gerens, pertinaciter errans, vel dubitans contra Catholicam veritatem. Hanc diffinitionem declarat *Gab. d. 13. q. 2. art. 1. li. 4.* Dicitur vere baptizatus propter baptizatum in ioco, qui ſi errat pertinaciter, non eſt hæreticus iudicandus: ſicut nec Gentilis, aut Iudæus, non omnis autem errans eſt hæreticus. Vnde *Hieron.* Errare potero, hæreticus tamen non ero, quia non omnis errans eſt hæreticus. Dicitur, pro baptiſato ſe gerens, propter baptiſatum extra formam Eccleſiæ, gerentem tamen ſe vt vere baptiſatum ſi errat pertinaciter, eſt hæreticus. Et dicitur pertinaciter, ad excludendum errantem, vel dubitantem ex ſimplicitate, vel ignorantia ſola, non ex pertinacia contra veritatem Catholicam, talis enim non eſt cenſendus hæreticus. Dicitur autem pertinaciter errare, vel dubitare, qui non eſt paratus corrigi, cum inuenerit veritatem, hoc eſt cum veritas ſibi oſtenditur ſufficienter, non deponit errorem, vel dubium. Vnde non ſequitur: Iſte aſſerit credit vel tenet hæreſim, ergo eſt hæreticus, quia multi ſancti & catholici Doctores tenuerunt opiniones contrarias in his quæ ad religionem pertinent, quarum vna fuit hæretica, & tamen neuter eorum fuit hæreticus: Tum quia neuter pertinaciter adhæſit ſuæ opinioni: Tum quia non conſtaſtabat quæ pars opinionis fuit hæretica & quæ catholica, antequam acceſſit Eccleſiæ determinatio, *&c.* Dicitur vel dubitans, quia pertinaciter dubitans, hæreticus eſt, vt in *c.* 1. *de hæreticis* vbi dicitur: *Dubius in fide hæreticus eſt, licet contrariæ fidei non aſſentiat.* Oportet enim Catholicum firmiter aſſentire, alioquin fidem non habet. Vnde hæreticus, qui pertinaciter defendit hæreſim iam damnatam: ſi fuerit deprehenſus, niſi reſipiſcens ſe correxerit, nequaquam eſt ab Eccleſia tolerandus. Item hæreticus poſt pœnitentiam & abiurationem in eam, quam abiurauerat hæreſim, relapſus, licet ad pœnitentiam admittatur, tamen ſine vlla audientia curiæ ſeculari exterminandus relinquitur, quia ſi quotiens reuerteretur (vt ait *Rich. di.* 13. *art. 5. q. 4. lib.* 4.) conſeruaretur in fide, vita, & aliis bonis temporalibus, alii ſecurius in hæreſim relaberentur, faciliuſq; infici poſſet tota multitudo, quod diligenter cauendum eſt. Vnde *Hieron.* Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, intereant. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, per totum orbem eius flamma depopulata eſt. Hæc *Gab. vbi ſup. poſt Rich.* Vnde *Apoſt.* ait: *Hæreticorum ſermo ſicut cancer ſerpit.* Canceris autem (vt ſcribit *Gerſ. p.* 1. *de errorib. circa præcept. Non occides)*

Digitized by Google

des) morbida tabes, niſi cauterio celeri, fortique ,tollatur, creſcit aſſidue ſua contagio. Non aliter hæretica peſtis, quæ dum vult ſe fouere, fit ægrior: dum defenſorem quærit ille, mittit verbum in rete pedes ſuos, & in maculis eius ambulat: ſe non euoluens, ſed inuoluens, ac pondere ſuo de errore in errorem means. Verum quippe eſt illud Philoſophicum: Vno inconuenienti dato multa ſequuntur: præſertim dum error in principiis, qui paruus creſcit in plurimos, & fit velut vna cathena tenebrarum, qua colligantur hæretici. Multa ibidem *Gerſ. de heret. & hereſib. &c.* Hæreticus ſecundum *Rich. di.13.ar.1.qu.5.lib.4.* eſt ille qui profitetur Chriſtum, & eius dogmata corrumpit, ſi cum hoc annexa eſt pertinacia. Hæreticus, vt diffinit *Aug.* & habet *Mag. in text. in fin. di.13.lib.4.* eſt qui pro alicuius temporalis cō‑modi, & maxime gloriæ, principatuſque ſui gratia falſas aut nouas opiniones gignit vel ſequitur. *Aug. de vtil. credendi,* & habetur 24.q.3. quæ verba tractat & refert *Gerſ.p.1.* in aſſertionibus Magiſtri Ioannis parui, & infra *Gerſ. in art.* ſpecialibus contra Petrum de Luna ait: Proprie dicitur hæreticus, qui pertinaciter aſſerit, imo determinat hæreſim. Eſt autem pertinax, qui non eſt paratus corrigi, & qui non quærit cauta ſollicitudine veritatem, ſed impugnat & ad impugnandum omnes inducit ſub pœnis terribilibus, quantum in ipſo eſt, *&c.* Hæreticus, vt ſcribit *S.Bona.di.13.lib.4.circ.text.* eſt qui diuinæ legis ignorantia vel contemptu pertinax inuentor proprii erroris, aut alieni ſectator Catholicæ veritati mauult aduerſari quam ſubiici. Et vt *ibid.* ſcribit: Differt hæreſis à ſchiſmate, quia hæc eſt cōtra fidem. Schiſma contra mores vel vinculū charitatis. Sententia autem contra fidem ratione adinuentionis, dici poteſt ſuperſtitio, id eſt ſuperflua inſtitutio: de quo latius *Bona.* Fuerunt autem plures hæretici, vt ſcriptis reliquit *Came. de laudib. Theolog.* vt Manichæi, Arriani, Sabelliani, Pelagiani, aliique innumeri, qui variis timoribus, ſtimulis, doloribus, tormentis, laboribus, moleſtiis, & tentationum periculis, Chriſti Eccleſiam infeſtarunt. Aduerſus quos Doctores Catholici per ſcripturam ſacram victorioſiſſime pugnauerunt, qui quidem hæretici diſſipauerunt legem Euangelicam falſo modo gloſſando, & ſcripturas peruertendo à vero ſenſu, quæ quidem lex Euangelica eſt tempus faciendi (vt ſcribit *Iaco. de Valent. ſup. Pſalm. Beati. immaculati.*) Tempus faciendi Domine, diſſipauerunt legem tuam, &c. Alias de hæreticis & de hæreſibus plura à Doctoribus perſcribuntur. Sed ſufficiunt pauca Theologiæ tyroni & neophito.

Hierarchia penultima producta, Latine ſacer principatus, Græci ἱερὰ ſacrum dicūt, ἀρχὴ principatus, &c. Et vt notat *Gab. di.9.q.1.art.1. lib.2.* Hierarchia dicitur à gera, quod eſt ſacer, & archia principatus, quaſi ſacer principatus: & deſcribitur à *S.Bona.di.9.lib.2.* ſic: Hierarchia eſt rerum ſacrarum & rationabilium ordinata poteſtas in ſubditis debitum retinens principatum. Et eſt triplex ſcilicet ſupercœleſtis ſeu thearchia, quæ dicitur diuina. Cœleſtis quæ eſt angelica: & ſubcœleſtis, quæ eſt humana, ſiue eccleſiaſtica. Quia enim hierarchia non eſt niſi in ſubſtantia intellectuali. Subſtantia autem intellectualis eſt triplex, diuina, angelica & humana: ideo triplex eſt hierarchia, ſcilicet ſupercœleſtis, & eſt ſacroſancta Trinitas, ac diuina perſonarum vnitas: quam ſic Dionyſius *c.3. de Angel. hierarchi.* deſcribit: Eſt pulchritudo diuina, vt ſimplex, vt bona, vt perfectionis auctor, pura, nullam prorſus admixtionem diſſimilitudinis accipiens, verum ſingulos pro meritis lucis ſuæ participes faciens, & ſacroſancto myſterio perficiens, quantum quiſque initiatus congrue illius in ſe exprimere immutabilem nititur effigiem, in qua diffinitione tangitur increatæ, hierarachiæ perſonarum pluralitas, eſſentiæ vnitas, communicabilitas, ſumma perfectio, & perfectionis liberalis diffuſio, quæ declaratur abunde à *Gab. vbi ſupr.* De hac hierarchia vide *Gerſ.p.2. tract. de nobilit. & p.3. tract. de Cant. orig. rat.*

Hierarchia creata ſecundum *Dionyſ. vbi ſup.* tam angelica quam humana eſt ordo ſacratior, & ſcientia, & operatio, quæ ad Dei ſimilitudinem pro viribus nititur, ac pro modo ſuo ad imitationem Dei ex indulta ſibi diuinitus intelligentiæ luce ſubuehitur. Vnde breuiter, vt dicit *Gab. di.9.lib.2.* Hierarchia creata, eſt ſacra quædam poteſtas, plures continens ordines, communicans inferioribus, determinato ordine quod à prima poteſtate diuina ſuſcepit. Latius *Gab.*

HIERAR

Digitized by Google

Hierarchia angelica eſt triplex ſecundum Dionyſium, ſcilic. eparchia, id eſt ſuprema: meſarchia, id eſt, media: & hyperchia, id eſt infima. Sumitur autem hæc diſtinctio ſecundum proprietates, quas ponit *Dionyſ.* quæ ſunt ſcientia, ordo, actio. Vel aliter accipitur hęc diſtinctio, & clarius ſecundum tres ſtatus & officia, quæ ſunt ſtatus contemplatiuorum, prælatorum, & actiuorum. Penes ſtatum contemplatiuorũ eſt hierarchia ſuprema: penes ſtatum prælatorũ eſt media: penes ſtatum actiuorum eſt ſumpta hierarchia infima. Vnde ſupremæ hierarchiæ eſt imediate conuerti ad Deum per actus cõtemplationis & nõ occupari circa exteriora principaliter. Mediæ eſt in præſidentia, qui præſident cęteris, eos ordinando, principiando, & ad ſalutis miniſteria exequenda dirigendo, quorum executio Angelorum eſt vltimæ hierarchiæ; de quo latius vide apud *Gabr.* Sunt autem tres actus hierarchici, ſcilicet purgare, illuminare & perficere, & iſti actus hierarchici ſecundum Theologos, ita dicuntur, quod conueniunt cuilibet Angelo. Prima enim hierarchia ſeu ſuprema purgatur, illuminatur & perficitur à hierarchia, thearchia ſiue diuina. Media à ſuprema purgatur, illuminatur, & perficitur. Et tertia vel infima à media, & illa tertia in nobis agit hæc tria de curſu communi. Et purgatio non intelligitur in Angelis à mundicia aliqua, ſed à neſcientia: de quo videatur *Gab. in ſer. 4. de Ang.* qui incipit: *Nonne ſunt omnes adminiſtratorii ſpiritus?* & *q. 2. vbi ſup. Gab.* Differunt autem illi actus purgare, illuminare, & perficere in connotato. Nam in ſubſtrato ſupponũt pro eodem, ſcilicet inductione ſcientiæ. Purgare autem connotat præcedentis ignorantię remotionem. Illuminare obiecti manifeſtationem. Perficere ſubiecti eleuationem, & meliorationem. Vide latius *Gab.* & *B. Dionyſ.* Et in qualibet hierarchia ponũtur tres ordines. Eſt autem ordo ſecundum Magiſtrum, multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut in naturali donorum participatione conueniunt: hoc declarat pluribus *Gabr.* In prima ſunt Seraphin, Cherubin, Throni: in media & infima diuerſitas apud Doctores inuenitur, de quo legito *Gabr. diſt. 9. qu. 1. li. 2.*

Hierarchia Eccleſiaſtica, quæ eſt in Eccleſia militanti, in qua varii gradus ponuntur, quorum alter alteri præſidet, non tamen taliter ſicut in Angelis. Nam in ordine Angelico gratia correſpondet naturæ, vt quo meliora habuere naturalia, nec eis ſunt abuſi perfectiorem conſecuti ſunt gratiam. Non ſic in hominibus, vbi nec naturalibus, nec officiis correſpondet gratia. Sed frequenter qui meliora habẽt naturalia (quia abutuntur eis) minorem habent gratiam, & in eminentioribus conſtituti gradibus, proh dolor, in gratia & meritis inueniuntur inferiores, dicit *Gab q. 1. di. 9. dub. vlt. li. 2.* Et in hac hierarchia tres actus hierarchici reperiũtur, vt ſcribit *Gerſ. pa. 1. de poteſt. Eccleſ. conſi. 5.* Purgare per afflictionem pœnalem excommunicationis vel interdicti ſi rebelles inueniãtur, illuminare per prędicationem & doctrinam, perficere per aliorum ſacramentorum miniſtrationem.

Histrio qui etruſco vocabulo ludio vocatur. Et *Alex. q. 109 pa. 4. m. 1.* & poſt eum *Gab. d. 16. q. 4 dub. 2. li. 4.* diſtinguit duplices hiſtriones. Sunt enim hiſtriones qui per aliquod inſtrumẽtum aut corporis geſticulationem homines intendunt prouocare ad vanos riſus, & malam ineptamque lætitiam, & qui ob hãc cauſam dat eis, immolat dæmoni, & peccat. Sunt & qui nouerunt in muſicalibus inſtrumentis canere, fi gella aut cithara, ad infirmæ naturæ conſolationem, ſicut Dauid cecinit in cithara coram rege Saul, quum ſpiritu malo agitabatur, & melius habebat, & talibus dare, peccatum non eſt Hiſtrionum autem & paraſitorum mos eſt (inquit *Gerſ. par. 2.*) nullibi rarius quam in domo propria moram facere.

Hisocheles & hiſopleurus ſunt græca vocabula De quibus *S. Tho. in 1 diſt 27. qu. 1. art. 1.* dicit quod quamuis ſint diuerſi trianguli, tamẽ ſunt ſub vna differentia figuræ triangularis, eo quod ambo habent tria latera, ſed differũt, quia hiſocheles ſignificat triangulum qui eſt duorum æqualium laterum ◁. Hiſopleurus vero ſignificat triangulum æquilaterum per omnia. Exemplum ▷.

Homo ab humo dicitur, quia de limo terræ eſt conditus ſecundum corpus. Et hoc ideo ſecundum aliquos, ne ipſe eleuaretur in ſuperbiã, ſed cognoſcens ſe factum ex vili & infimo elemento humiliaretur, ne gratiam Dei perderet, vt dicit *Bern. quoniam Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iacob. 4.* Item vt

Digitized by Google

homo inſtrueretur quæque vicia cauere. Vnde licet corpus humanum ſit compoſitum ex quatuor elementis, tamen in eo prædominatur elementum terræ, non autem ignis, ne homo eſſet nimis iracundus vel accenſus ad nocendum proximo, nec elementum aeris, ne prædominaretur in eo ventus vanæ gloriæ ambitionis, ſupbiæ & huiuſmodi. Nec elementum aquæ, ne pdominaretur in eo fluxus luxuriæ & carnalis voluptatis, ita *Pelb.* refert in *2. lib. Roſ. Theol.* Et homo eſt animal rationale, mortale, & hoc ſecundum Philoſophos. Secundum theologos homo eſt creatura rationalis ad imaginem & ſimilitudinem Dei facta, & ad beatitudinem æternam ordinata, id quod latius declarat *F. Pelb.* Et licet homo habeat liberum arbitrium (vt ſcribit *Gab. di. 11. q. vni. ar. 1. li. 2.*) ita vt quantum ad interiores voluntatis actus violentari nõ poſſit per potentiam creatam. Eſt tamen inconſtans, & cito mobilis, & in vtramq; partem vertibilis, & poſt primi hominis peccatum pronior ad malum, multaque habet inclinantia ad lapſum. Inter quæ numerantur imperceptibiles dæmonum ſalutem hominum impedire molientium doli & fraudes, quorum nulla quies in tentando. Circumeunt enim tanquam leones rugientes, quærentes quem deuorent. 1. *Pet. 5,* vnde difficile eſt homini viuere ſine peccato, niſi gratia Dei adiuuetur, vt Probat *Auguſt.* in omnibus libris quos fecit contra Pelagianos, in quibus diſputat & probat quod taliter fuit tota natura humana ſiue caro in Adam corrupta & ſauciata fomite peccati, quod nullus homo ex tali natura viciata à primis parentibus per libidinoſam generationem traducta poteſt vitare peccatum, nec poteſt facere bonum, nec implere diuina præcepta, niſi talis natura ſic corrupta per gratiam Chriſti ſanetur. Id quod & aliis teſtimoniis probat *Iacob. de Valentia tract. 3. ca. 2. regul. 4. prol. in Pſalt.* Propter hoſtium igitur impetus & aduerſa quæ homini accidunt, indiget homo angelica cuſtodia & præſidio. Indiget autem ad quatuor in genere, vt ait *Bonau. Alex.* ſcilicet ad perficiendum in gratia, ad præſeruationem à culpa, ad reſurgendum à noxa perpetrata, & à facinorum multiplici pluralitate committenda. Nam in profectu impeditur, ad caſum impellitur, in lapſu detinetur, & ad vlteriora committenda peccati admiſſi pondere aggrauatur, & ad cuſtodiam cuiuslibet viatoris deputatur angelus bonus à principio natiuitatis, vt oſtendit *Magiſt. diſt. 11. lib. 2.* addit rationes congruitatis tam ex parte Dei, quam ex parte hominis *Sanct. Bonau.* Videatur & *Gabr.* de hoc *diſt. 11. qu. vnic. ar. 1. lib. 2.* Nec deſerit vt *ibid.* oſtendit ipſe hominem angelica cuſtodia quamdiu permanet hic in vita. Et homo pro maiori parte in ſcriptura intelligitur Adam cum tota ſua poſteritate, vt ſcribit Iacobus de Valentia *Pſal. 8.* Et quando in ſcriptura ponitur filius hominum, vel filii hominum, intelliguntur filii Adam. Adam autem nõ dicitur filiꝰ hominis, nec filius hominum, quia non fuit genitus ab homine, ſed à Deo formatus, ideo dicitur filius Dei per creationẽ, & non per generationem, & cæteri filii hominum, quia à viro & muliere. Sed Chriſtus filius hominis dicitur, quia à ſola Maria homine generatur. Valentia.

Homo eſt concretum prædicamenti ſubſtãtiæ huius abſtracti humanitas, & non tantum voce, ſed etiam ſignificatione, vt ſcribit *Gabr. diſt. 7. q. vni art. 3. dub. 1.* Nam homo ſignificat ſuppoſitum ſubſiſtens in natura humana, ſiue ipſum ſit idem naturæ humanæ ſiue non. Humanitas vero ſignificat naturam humanam, à quo ſuppoſitum denominatur homo, quæ realiter nihil aliud eſt quam compoſitũ ex corpore ſeu materia & anima rationali, vt vult *B. Hieron. in explanat. fid. ad Damaſum papam,* ſiue tale compoſitum ſit ſuppoſitum ſiue non. Suo modo dicendum eſt de aliis concretis ſubſtantialibus corpus, corpus animatum, animal, & ſuis abſtractis. Ex illo ſequitur, quod hæc oratio non eſt diffinitio hominis compoſitum ex materia & forma rationali, nec illa ſubſtantia ſeu compoſitum ex materia & anima rationali, non enim conuertitur cum diffinito. Nam non conuenit Chriſto, qui non eſt compoſitus ex materia & forma vt alias dicitur. Sed hæc eſt diffinito hominis animal rationale, illa enim conuertitur cum diffinito, quia conuenit tam verbo incarnato quam omni homini creato, & ſolum tali. Item omne ſuppoſitum ſubſiſtens in natura humana vere & proprie eſt homo, quia cuilibet tali conuenit vera & propria hominis diffinitio. Item natura humana ſibi derelicta eſt homo, talis enim eſt ſuppoſitum &

perſo-

Digitized by Google

perſona ſubſiſtens in natura humana. Subſiſtit enim in ſeipſa; eo quod non communicatur alteri. Differentia autem eſt inter humanam naturam in Chriſto & hominem Chriſtum, vt idem ſcribit *Gabr. diſt. 9. qu* 1 *art. 1. li. 3.* Nam homo eſt nomen perſonæ, humanitas naturæ, licet frequenter ſancti vno vtuntur pro alio, vt quotiens dicunt verbum aſſumpſiſſe ſeu ſuſcepiſſe hominem, *ly* hominem accipitur pro natura humana. Accipitur tamen quandoque proprie, vt abinuicem diſtinguuntur natura humana & ſuppoſitum verbi, &c. Et *Petr. Aliac. qu. vnica. artic.* 1. *lib.* 3. ait hanc virtute ſermonis eſſe falſam, filius Dei aſſumpſit hominem, quia *ly* homo ſupponit pro perſona filii Dei. Ideo inquit ſi talis locutio quandoque inuenitur, Auguſtini vel aliorum ſanctorum exponenda eſt, vt intelligamus per hominem humanitatem, ita quod capiatur concretum pro abſtracto. Et ſecundum eundem iſta nomina homo & humanitas non ſunt ſynonyma, ſed poſſunt pro diſtinctis rebus ſupponere, nam hoc nomen homo eſt nomen ſuppoſiti, & ſupponit pro filio Dei, ſed hoc nomen humanitas eſt nomen naturæ & non ſupponit pro filio Dei, &c. *Alia.* quem latius de hoc vide. Ideo iſta eſt hæretica, filius Dei eſt humanitas, tamen iſta eſt vera, filius Dei eſt homo. Videatur latius *S. Bona. d. 5. q. 4. in ſecundo principali li. 3. & D. Th. 3. p.*

Homo ſecundum aliquos multis modis poteſt accipi, vt notat *Gabr. diſtin. 22.* Vno modo vt ſignificat omne ſubſiſtens in natura rationali capiendo rationale vt diſtinguitur contra intellectuale, & ſic anima rationalis ſeparata eſſet homo apud illos qui dicunt animam ſeparatam eſſe perſonam. Homo enim quia concretum eſt, non ſupponit niſi pro perſona ſeu ſuppoſito. Et ſic accipiendo opinio *Hug.* eſt vera, qui poſuit animam eſſe hominem, & ita Chriſtum fuiſſe hominem in triduo. Secundo poſſet accipi ſiue ex impoſitione ſiue ex vſu, vt ſignificaret ſubſiſtens in corpore & anima rationali coniunctis, ſiue inter ſe ſiue tertio, & ſic opinio magiſtri eſt vera, quam habet *diſt.* 22. *li. 3.* qui tenent quod ad rationem hominis requiritur corpus & anima, neque eſt homo ſi alterum deſit, requiritur etiam coniunctio illorum, & tenet quod ſolus Chriſtus eſt homo in triduo. Vide latius *Gabr.* vbi *ſupr.* Poſſet & tertio accipi pro ſuppoſito ſubſiſtente in natura compoſita ex materia & anima rationali tanquam ex forma ipſam materiam informante, & ſic verbum eſt verus homo, ſed non in triduo. Et illa acceptio ſecundum *Gabr.* videtur eſſe propria. Nam apud omnes philoſophos homo deſcribitur animal rationale, & omne animal eſt corpus, ſed omne corpus compoſitum eſt ex materia & forma, vel ſaltem ſuppoſitum ſubſiſtens in humanitate. Humanitas autem eſt natura compoſita ex materia & anima rationali; ſecundum illam tertiam acceptionem dicitur quod Chriſtus in triduo non fuit verus homo, quia in illo triduo perſona Chriſti nõ ſubſiſtebat in natura humana, igitur non fuit verus homo, vt probat *Gabr.* Vnde hæc propoſitio, Chriſtus in triduo fuit homo, nullo modo eſt cõcedenda ſecundum omnes doctores modernos, vt dicit *Brulef. diſt. 22 qu. 1. libr. 3.* de quo & in dictione *Triduum* dicitur. Aſtipulatur *Paulus Corteſ. d. 5. lib. 3. ſent.* cum ait: Multi etiam Chriſtum illo ipſo mortis triduo hominem extitiſſe adiecerunt, quod ſane falſum omnino videri debet, cum maxime mortis veritatis interſit poſt lethum hominem eſſe deſinere, quandoquidem mors hominis ab animæ ſecretione naſcatur, qua hominis abſoluta ratio cumulatur. Ideoque male *Hug. Vict.* Chriſtum ipſo triduo hominem extitiſſe probare conatur, animã hominem eſſe affirmans, nec multo ſecus à ſententiarũ principe in hac opinione peccatur, quãquã alio flexu declinet, & quaſi alterius pedis ſolea altiuſcula vtatur, ne claudicatio appareat. Hæc *Cor.* Videatur & *S. Bona. d. 21. q. 1. li. 3.* Perſona quoque verbi non potuit in triduo Chriſtus nominari, vt dicit *Gab. vbi ſup.* quia Chriſtus vt alias dicitur, eſt nomen ſuppoſiti in duabus naturis, diuina & humana ſubſiſtentis. In triduo autẽ non fuit natura humana, igitur nihil ſubſiſtebat in natura humana. Nomẽ itaque Chriſtus in triduo pro nullo ſuppoſuit, & conceptus eius in ſe falſus fuit, vt dicit *Scot. d. 22. li. 3.* Et licet ſecundum ſermonis proprietatem vt inquit *Gabr.* Illæ Chriſtus in triduo fuit in ſepulchro aut in inferno, ſunt falſæ: tamen illæ, Chriſtus iacuit in ſepulchro, Chriſtus deſcendit ad inferna, ſunt cõcedendæ. Patet primum, quia Chriſtus cum illa determinatione in triduo pro nullo ſupponit, ergo cum ſint affirmatiuæ ſunt falſæ; quo ad ſecundum patet, quia perſona verbi quæ eſt vel

Digitized by Google

fuit Chriſtus iacuit in ſepulchro, ergo ab æquiualente ad æquiualens,poſſet tamen prima concedi inquit *Gab.* ſi *ly* in triduo determinaret *ly* iacuit ſeu fuit,ſecus ſi determinaret *ly* Chriſtus, quia tunc Chriſtus alienatur.

Homo est dvplex, exterior & interior, vetus & nouus. Vnde famoſa eſt Apoſtoli diſtinctio de homine veteri & nouo,interiori, ſcilicet & exteriori.Dat interiori quicquid ſpectat ad diuina,dat exteriori quicquid ad vicia &ad brutales ſpectat affectus.Primum vocat ſpiritualē hominem,alterum animalem. Huius diſtinctionis meminit *Gerſ.trac.7.ſup. Mag.* Vnde *Alex.de Ales q.68.m.3.p 2.* homo exterior dicitur proprie cum conuertitur homo ad exteriora bona concupiſcenda propter ſe. Homo interior dicitur cum conuertitur homo ad interiora ſiue æterna propter ſe.Et ſecundum hoc exterior corrumpitur,interior renouatur. Cum enim homo (ſicut dicit *Greg.*)incipit exterius interire, tunc incipit interius viuere.Propter quod dicit *Apoſ. ad Ephe.4.& Col.3.Expoliantes vos vet. hominem cum actibus ſuis,& induite nouum.* Aliter dicitur in *glo.2.Cor.4.* Quicquid eſt in nobis commune cum pecore,exterior homo eſt,is qui intus eſt imago Dei.Et *Aug.12.de trin.c.1.& l.14.& 16.&c.* Quicquid habemus in anima commune cum pecore, recte dicitur ad interiorem hominem pertinere.Sequitur;vbi incipit nobis aliquid occurrere quod non eſt nobis commune cum beſtijs vbi incipit ratio,vbi homo interior iam poſſit agnoſci.Sed hoc dictum Alex.intelligitur inquantum coniungitur cum rationali parte ad q̃ ordinatur:vt inquit *Gab. d.25.q.1.art.3. dub. 1. l.2.* Vel homo exterior capitur dupliciter, aut pro parte ſenſitiua hominis,vt dicit *glo. 2.Cor.4.* Cui conſonat *glo Epheſ.4 ſuper illud: Deponite vet.hom.* Corpus exterior homo eſt,anima interior. Corpus accipitur pro anima ſenſitiua, anima pro parte intellectiua. Secundo accipitur homo exterior pro homine, finem ſuum in exterioribus creaturis ponente. Homo interior per oppoſitum eſt homo, finem ſuum in Deo creatore conſtituens,&c.

Homo vetvs ſecundum *Alex.* eſt homo peccator propago veteris Adæ. Vnde *glo.ad Ephe.4.ſup.illud:Deponite vos:&* eſt *Ambr.* Homo interior ſi vicia priſtina ſequitur,vetus dicitur: Si autem in nouitate vitæ ambulat, alienus à ſeculari errore nouus dicitur.Et *Glo.*interli. *Col.3.* ſuper illud: *Expoliate vos veterem hominem.* Homo vetus vita vetus in peccatis ſecundum Adā, &in *Glo.*allegata *ad Eph.4.* In interiore homine agitur hæc vetuſtas & nouitas; patet ergo quod homo vetus & nouus pertinet ad interiorem hominem acceptum pro parte intellectiua, & non ad exteriorem acceptum pro parte ſenſitiua. Et tam homo vetus quam nouus inuenitur in vtraque portione inferiori & ſuperiori, quia ſecundum vtramque portionem contingit peccare & mereri,de inferiori, quia circa temporalia meremur & demeremur. Et homo exterior acceptus,ſecundo modo pertinet ad portionem inferiorem.Interior vero ad vtrumque, quia cōtemplando finem agit ſecundum portionem ſuperiorem;ordinando exteriora ad finem,agit ſecundum portionem inferiorem. Accipiendo autem hominem exteriorem primo modo pro parte ſenſitiua, ſic non pertinet ad aliquam portionem rationis,interior vero pro parte intellectiua pertinet ad vtramque. *Gabr. diſtinction.24. queſtion. vnic.art. 3. dub. 1. libr. 2.* Ponit & *Gerſon. parte. 3. tract. 2. de canticordo* differentiam veteris & noui hominis ſecundum Apoſtolum, quod vetus tyrannizat lege carnis, & peccati quod obuiat & diſſonat rationi, quod legi Dei ſubiectus non eſt, quod captiuat nos ſub iugo peccati, & ita de reliquis. At nouus agitur, ducitur & regitur ſpiritu libertatis & iuſtitiæ,& adoptionis filiorum,& ſpe hæreditatis æternæ. Et idem *part. 2.ſer. in cœna Domini*, qui incipit *A Deo exiuit,* dicit eos ſolos propria appellatione hominis dici debere qui boni ſunt, & ad Deum omnia referunt. Potius igitur homo eſſe vere iudicatur ex parte animæ, & non ex parte corporis, quia homo eſt animal rationale. Vnde *Auguſt. ſuper Ioan.* dicit: Non diſtat homo à pecore niſi intellectu & ratione, cum corpus mortale habeat ſicut & pecora. De quo videre potes *Pelbart. ſer. de vno vel pluribus martyribus, qui incipit: Qui vicerit.* Sunt autem cuncta creata propter hominem, vt copioſe ſcribit *Gabriel. diſtinction. 15. queſtion. vnic. li. 2 art.3. dub. 4.* verum loquendo de fine principali & vltimo omnia creata ſunt propter Deum, vt dicit *Prouerb. 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus* Et *Apocalyp.4. Tu creaſti omnia propter voluntatem tuam*; loquendo autem

Digitized by Google

autem de fine ſub fine, ſic omnia ſenſibilia, imo omnia corporalia creata ſunt propter hominem. Vnde *Geneſ.*1. dicitur ad hominem productum. *Creſcite & multi. & re. ter. & ſubiicite eã: & dominamini piſci. ma. & vol. cæ. & vniuerſis ani. quæ ſunt ſu. ter* Et *Gen* 9. poſt lapſum. *Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animantia terræ, & ſuper omnes vol. cœli cum omnibus quæ mouentur ſuper terram, &c.* Et 1. *Cor.* 3. & allegat *Mag. di.* 1. *li.* 1. *Omnia veſtra ſunt ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti. Chriſtus autem Dei.* Et Philoſophus: Homo eſt quodammodo finis omnium. Hinc etiam Platonici dixerunt & *Ariſt.* 1. *Polit.* Omnia propter hominem, ipſum vero propter Deum factum. Hinc reſurrectionis futuræ neceſſitas concluditur, alioquin naturalis inſtitutio finis fruſtra eſſet, vt dicit *Gerſ. per.* 2. *ſerm. in Cœna Dom.*

HOMO RECTVS dicitur vt inquit *S. Bona. in prolo.* 2 *ſent.* quando intelligentia adæquatur ſummæ veritati in cognoſcendo, voluntas conformatur ſummæ bonitati in diligendo, & virtus continuatur ſummæ poteſtati in operando: hoc autem eſt quando homo ad Deum conuertitur ex ſe toto. Fecit autem Deus hominem rectum, vt dicit *Eccleſ.* ſed ipſe vt inquit *Gerſ. ſup. Cantic. cant.* immiſcuit ſe infinitis quęſtionibus per curioſitatem, inſtabilitatem & cupiditatem. Primum in rationali, ſecundum in iraſcibili, tertium in concupiſcibili.

HONESTAS dicitur honoris ſtatus, terminus boni, & finis honoris, vt ſcribit *Gerſ tract.* 12. *ſuper Magnif.* Eſt autem honor ille bonum honeſtum, bonum conueniens appetitui rationali vt rationalis eſt. Et honeſtas vt ſcribit *Paul. Corteſ. lib.* 3. *ſentent. diſtinct.* 8. non modo germina virtutis, ſed etiam tanquam quædam temperantiæ conditio deſcribitur. Honeſtum (vt ſcribit *B. Thom.* 2. 2. *queſt.* 145. *artic.* 1.) eſt idem quod ſpiritualis pulchritudo, vel quod eſt honore dignum, & eſt idem quod virtus, refertur nonnunquam ad corporis pulchritudinem. *Terentius:* Ita me dij ament honeſtus eſt, hoc eſt formoſus. Et honeſtum (vt ait *Tullius*) eſt quod ſua nos vi trahit, & allicit ſua dignitate. Et finis naturæ intellectualis eſt (vt ſcribit *Gerſ. tract.* 10. *ſup. alleg.*) vt ſuſcipiatur ad bonum honeſtum, quo ſolo fruatur, & in illo delectata quieſcat, nulla ad hunc finem attigit irrationalis creatura, quia nec ad illum creata eſt, memorandum, intelligendum, & amandum. Et vt *Cic.* ait: 1. *Offi.* Nihil honeſtum eſſe poteſt quod juſtitia vacet.

HONOR proprie eſt reuerentia & dignitas quæ ex cauſa aliqua alicui exhibetur. Virgil.

Haud equidem tali me dignor honore:

quandoque accipitur pro pulchritudine, aliquando pro obſeruantia & cultu. Virgil.

Semper honore meo, ſemper celebrare donis.

Interdum pro pudicitia, quandoque pro præmio, quandoque pro ſepultura. Virgil.

Cernit ibi mæſtos, & mortis honore carentes.

Et honor eſt maximum bonorum exteriorum ſecundum *Ariſt. lib.* 4. *Ethic. Et lib.* 1. *Rhet* Honor eſt benefactiuæ gloriæ indicium. Et *S. Th.* 2. 2. *quæſt.* 129. *artic.* 3. Honor eſt cuiuslibet virtutis præmium. Honor ſecundum *Gerſ. par.* 3. *de verbo & hym. gloriæ* eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis. Soli autem Deo honor & virtus, &c. Honor ſecundum *Alex. in* 3. *parte ſum. quæſt.* 33. ſecundum propriam rationem eſt proteſtatio præeminentiæ in aliqua exhibitione illi qui honoratur. Honor poteſt accipi materialiter & formaliter. Materialiter accipitur pro eo quod exhibetur, vt beneficium, obſequium, obedientia & huiuſmodi. Formaliter autem honor accipitur pro ipſa proteſtatione præeminentiæ vel dignitatis. Et eſt honor qui debetur Deo: & eſt latria, qua homo proteſtatur Deum ſuum conditorem. Et eſt honor, qui debetur homini, & eſt honor duliæ. Et quantum ad proteſtationem honor non dicitur æquiuoce nec etiam vniuoce, ſed analogice, quemadmodum ratio præeminentiæ cuius eſt; quantum vero ad exhibitionem æquiuoce diceretur niſi diſcernatur ipſa proteſtatio, &c. Eſt & honor parentum, quo parentes debemus obſeruare. Vnde *Exod.* 20. dicitur: *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terrã.* Et *Deut.* 5. *Honora patrẽ & matrem tuã ſicut præcipit tibi Dominus, vt longo viuas tempore & bene ſit tibi.* De quo honore multa colligit *Pelb. lib.* 3. *Roſ. Theol.* Et latria quæ eſt ſeruitus & cultus ſoli Deo debitus ratione ſummi dominii & bonitatis & poteſtatis (de quo ſupra)

pra) fit triplici honore (vt ſcribit *Iac. de Valent. ſuper illud Pſal. Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus, &c.*) ſcilicet oblatione, ratione ſummi dominii, & proſtratione, ratione ſummæ poteſtatis, quia ex nihilo nos creauit, & confeſſione laudis, ratione ſummæ bonitatis, & propter beneficia recepta.

HORA tempus ſignificat, id eſt quamcunque æternitatis partem, ſiue annuum ſiue diurnum ſiue nocturnum ſpacium ſignificet. Et horæ canonicæ, & has adaptare horis diei vt primā primæ, tertiam tertiæ, quamuis ſingularibus perſonis ſit congruum, non tamen neceſſarium, vt ſcribit *Gerſ. par. 2. in reg. moral.* Horas enim quaſdam præuenire vel ſubſequi pia intentione ſeu vtilitate fas eſt, vt de ſero dicere matutinas pro mane ſequenti, vſum tamen eccleſiæ cuius ſuus eſt principalior titulus, aut quam actualiter incolit beneficiatus regulariter inſequi debet, niſi diſpenſet, vel ſuperioris auctoritas vel paupertas, vel pia conuenientium charitas atque vtilitas, &c. Et horæ dominicæ quæ ſint, & quid qualibet hora Chriſtus paſſus ſit pro ſalute noſtra. Videatur *Gab. diſtinct. 15. quæſt. vn. artic. 2. lib. 3. & lect. 13. canon.* &c. Vna hora matutina comprehenditur, ligatur vt latro: ad Annam primo, deinde ad Caipham ducitur, cæditur, moleſtatur. Hora diei prima corā præſide Pilato ſiſtitur & accuſatur. Hora tertia linguis Iudæorum crucifigitur, nudatus flagellatur, coronatur, purpura illuſorie veſtitur. Hora ſexta contemnitur, eiicitur, condemnatur, cruci oneratur, crucifigitur. Hora nona in cruce tenſus, ſitiens, & clamans magna voce, moritur. Hora veſpertina latus lancea perforatur, ac de cruce mortuus deponitur. Completorii hora ſepelitur, ac ſepulchrum poſitis cuſtodibus clauditur, ſignatur. Ecce nullum tempus aut ætas inuenitur in qua ſalus mundi non pateretur. *Gab. vbi ſup. & in canon.*

HOSTIA (vt dicit Eſitius) vt eum refert *Gab. lect. 55. canon.* dicebatur quod ad hoſtium tabernaculi ducebatur, manibus offerentium impoſitis capiti eius, vt ſic ſignificaretur quod per ipſam ad ſancta pateret acceſſus. Vel ideo, quia pro vincendis vel jam fictis hoſtibus offerebatur. Capitur & hoſtia tripliciter, vt idem ſcribit *lect. 80. canon. in fi.* Et ſecundum *Brul. diſt. 10. quæſt. 5. lib. 4.* capitur multis modis. *Primo* modo capitur hoſtia communiter pro omni ſacrificio, quod offerebatur Deo in lege antiqua, ſiue eſſet pro expiatione peccatorum, ſiue pro pace habenda. *Secundo* modo capitur pro ſacrificio proprie quod offerebant pagani & idololatri idolis pro victoria habenda. *Tertio* modo capitur magis proprie, & idem eſt quod ſacramentum euchariſtiæ, & ſunt illæ ſpecies panis & vini, ſcilicet illa albedo & illa rotunditas, ſub quibus continetur corpus Chriſti. Sic accipitur cum dicitur, hoſtia frangitur vel diuiditur. Sic etiam accipitur cum dicitur: Hoſtia conſecratur, vt dicit *Alex. de Ales*, quia conſecratio proprie loquendo reſpicit ſpeciem continentē, non corpus contentū. Nihil enim conſecrationis corpori Chriſti additum eſt vel ſanctificationis. *Quarto* capitur hoſtia propriiſſime pro re contēta in ipſa hoſtia, & eſt ipſe Chriſtus. Vnde canit eccleſia in hymno: O vere digna hoſtia. Sic dicit *Apoſt. ad Ephef. 5. Qui dedit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.* Et *Ambr.* In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem potens. Quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus, ſed ad recordationem mortis eius, & vna eſt hoſtia & nō multæ. *Quinto* capitur hoſtia quandoque pro pane conuertendo in corpus Chriſti, vt in principio ante canonis initium, cum dicitur: Suſcipe ſancta trinitas hanc oblationem ſeu hoſtiam, vbi demonſtratur panis & vinum in altari poſita, quæ etſi non offeruntur in ſe, offeruntur tamen ſecundum id in quod cōuertuntur. Capitur & *vltimo* hoſtia pro quocunque homine juſto & ſancto, ſanctificante ſe totaliter Domino. Hæc *Gab.* & *Brul. vbi ſupra.*

HVMANITAS quæ Græce dicitur ἀνθρωπότης, accipitur tripliciter, ſcilicet pro natura hominis, & pro virtute quæ conſiſtit in exteriori ſubuentione, condeſcendendo defectibus aliorum ſecundum *B. Thom. ſup. epiſt. Pauli ad Tit. 3.* cuius tres partes ponit *Gerſ. parte 4. ſerm. de S. Ludouico:* & ſunt humilitas, manſuetudo & miſericordia, quæ appellatione vulgi pietas nuncupatur, vt tangit *Auguſt. 4. de ciuitate Dei.* Humanitas præterea ſignificat eruditionem atque inſtitutionem in bonas artes, quas qui ſynceriter cupiunt & aſſequuntur, hi ſunt maxime humani, quare & artes ipſæ liberales humanitatis ſtudia appellata ſunt humanitas, ſecundum

Digitized by Google

cundum *S. Bona. d. 5. q. 1. lib. 3.* & poſt eum *Brul. d. 1. q. 1. li. 3.* conſueuit accipi tripliciter. Vno modo per humanitatem poſſunt intelligi principia conſtituentia hominem, vel pro partibus conſtituentibus hominem, vt corpus & anima. Et ſic dicimus quod duplex eſt homo, ſcilicet interior & exterior, homo interior eſt anima, homo exterior eſt corpus, aliter tamen hoc capitur, vt dictum eſt ſupra. Alio modo per humanitatem poteſt intelligi forma conſequens totum compoſitum. Tertio modo capitur pro proprietatibus corporis humani vel conſequentibus ipſũ hominem inquantum eſt homo: vt iſte fecit mihi magnam humanitatem, id eſt magnam charitatem exhibuit, & ſic riſibilitas eſt proprium hominis. Et deſcribitur humanitas, vt dicit *Brulef. vbi ſup.* hoc modo, eſt natura compoſita ex corpore & anima intellectuali, homo vero eſt natura compoſita ex corpore & anima intellectiua, quæ eſt ſuſtentata ab aliquo, vel aliquod ſuppoſitum ſuſtentans talem naturam. Omnibus prædictis modis inquit Bonauen. concedendum eſt filium Dei aſſumpſiſſe humanitatem. Si enim nomine humanitatis intelligatur principia ipſa conſtituentia hominem, videlicet, anima & caro, abſq; dubio verum eſt quod filius Dei aſſumpſit humanitatem, id eſt animam & carnem. Itẽ ſi nomine humanitatis intelligitur forma totius, adhuc habet veritatem. Filius Dei aſſumpſit humanitatem, id eſt formam humanam, iuxta illud quod dicitur *Phil. 2. Humiliauit ſemet. for. ſer. acci.* Poſtremo ſi nomine humanitatis ipſa proprietas conſequẽs intelligitur, adhuc veritatem habet: Filius Dei aſſumpſit humanam naturam, quia non ſolum naturam humanam, ſed proprietates conſequentes, ſicut dicit *Damaſc.* Si quis autem hoc vltimo modo ſolum intelligit quod aſſumpſerit humanitatem, id eſt hominis proprietatem, errat circa incarnationis veritatem, oportet enim ponere quod hoc [illegible] modo dicendi filius Dei aſſumpſerit naturaliter humanitatem. *Bona.*

Hvmilitas ſecundum *Bern.* eſt virtus qua veriſſima ſui cognitione ſibiipſi quilibet vileſcit. Eam *Paul. Cort. lib. 3. ſent. diſt.* 8. dicit naſci ex modeſtia, quæ ſecundum eundem cum ſit ſui gnara, animo frænum adhibet ne inſolentius ſuper naturam ſuam tollatur. At pugnaciſſime ſuperbiam cum humilitate præliari aſſirmamus, vt idem ait *in fin. huius diſt.* quæ ſuopte voluntario vento tenta, cum ſupra naturæ ſuæ modũ efferatur; immoderatior eſt excellentiæ cupiditas, ac caput ſcelerum omnium & mare, &c. Signa humilitatis, vt ſcribit *Ger. p. 2. in. ſer. de Circunc. Dom.* ſunt præcipue duo: Humile ſapere, & humile velle. Ex aduerſo ſigna ſuperbiæ ſi ſe colit; ſi ſe amat, ſi complacet in ſe ſibi, ſi ſapiens eſt in oculis ſuis. Alienum vel non requirens vel odiens, vel non implens conſilium. Humilitas vero hominem quem inhabitat, reddit tractabilem quaſi perfuſum oleo lætitiæ, ſuaſibilem, bonis conſentientem, minus ſemper proprio quam alieno fidentem conſilio, abiectus eſt & vilis in oculis ſuis, non ſe iactans, non iuſtificans, non magna promittens, non ſollicite ſe excuſans. Hæc *Galr.* qui & de humilitate alias multa ſcriptis reliquit. Hæc omnis piæ affectionis eſt radix vt idem ait *de myſt. theol. pract. p. 3.*

† Hvmilitatis gradus ſunt duodecim ſecundum regulam S. Benedicti ait *S. Thom. 2. 2. q. 161. art. 6. Primus* eſt corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere, defixis oculis in terram. *Secundus* eſt vt pauca verba & rationabilia loquatur aliquis. *Tertius* vt nõ ſit facilis aut promptus in riſum. *Quartus* taciturnitas vſque ad interrogationem. *Quintus* tenere quod habet cõmunis Monaſterii regula. *Sextus* credere & pronunciare ſe eſſe omnibus viliorem. *Septimus* ad omnia indignum & inutilem ſe confiteri. *Octauus* confeſſio peccatorum. *Nonus* pro obedientia in duris & aſperis patientiam amplecti. *Decimus* vt cum obedientia ſe ſubdat maioribus. *Vndecimus* vt voluntatem ſuam non delectetur implere. *Duodecimus* vt Deum timeat & memor ſit omnium quæ præcipit. Hunc numerum rationabilem aſtruit *D. Thom. vbi ſupra.* †

† Hvmilis ſecundum *Iſid. in lib. Etym.* vt *D. Thom. vbi ſup. art. 1. ad 1.* dicitur quaſi humi acclinus: imis adhærens. Hoc dupliciter fit, vno modo ex principio intrinſeco puta cum aliquis ab alio deiicitur, & ſic humilitas eſt pœna; ſecundo ex principio intrinſeco & hoc poteſt fieri bene vel male, bene quidem cum aliquis conſiderans ſuum defectum tenet ſe in imis ſecundum modum ſuum; ſic Abraham dixit ad Dominum *Geneſ.* 18. loquor ad Dominum meũ cum ſim puluis †

[illegible] & [illegible] humilitas eſt virtus. Male vero [illegible] homo iam intelligens homo [illegible] ſuum [illegible] inſipientibus & ſimi[illegible] quia vt dictum eſt humilitas eſt virtus quæ temperat & refrenat animũ ne immediate tendat in exceſſum. Porro in homine duo poſſunt conſiderari [illegible] id quod Dei, & id quod hominis eſt, hominis eſt quicquid ad imperfectionem pertinet, Dei vero eſt quicquid ad perfectionem & ſalutem: Humilitas autem proprie reſpicit reuerentiam qua homo Deo ſubiicitur; Quapropter debet quilibet homo, ſecundum id quod ſuum eſt, ſubiicere ſe cuilibet proximo quantum ad id quod Dei eſt in ſeipſo; non autem requiritur vt aliquis id quod Dei eſt in ſeipſo ſubiciat ei quod apparet eſſe Dei in altero; nec requiritur ad humilitatem vt id quod ſuum eſt in ſeipſo ſubiciat illi quod eſt hominis in ꝓximo. Poteſt tamen aliquis reputare aliquid [illegible] in proximo quod ipſe non habet, vel aliquid [illegible] ſe eſſe quod non ſit in proximo, & ſic ſe [illegible] are. Conſiſtit autem humilitas præcipue [illegible] animo; Vnde poteſt homo ſe alteri [illegible] ſecundum interiorem actum, ſine ſcandalo aut periculo alterius; quod nota propter prælatos. *D. Thom. vbi ſup.*

HVMOR AQVEVS ſecundum *S. Bona.* eſt [illegible] differentiæ. Quidam habet rationem [illegible], alius humoris euaporantis. [illegible] ponitur aqua principium dupli[illegible] animalium, ſcilicet natatilium, & [illegible] ratione humoris fluidi, & ideo illa [illegible] ferunt in aquis. Volatilium, ratione vaporis. [illegible] cum ille vapor ſit commixtus aeri, feratur ſurſum, volatilia in aere ſubleuantur, & eouſque poſſunt aſcendere quouſq; [illegible] aerem humidis vaporibus pingueſcẽ[illegible] poſt *Bona* notat G[illegible] *d. 15. q. vnic. art. 3.* [illegible] Et hoc eſt quod dicit *B. Aug. 2. ſup. Gen. ad lit.* [illegible] aer qui recipit exhalationes [illegible] terræ, & ad ſuſcipiẽdum aues, [illegible] non [illegible] ex aquis, [illegible] hoc por[illegible]

[illegible]

[illegible] Humor enim [illegible] venis. Humiditas [illegible] humiditate hoc loquitur [illegible] quem refert *Rich.* [illegible]

HYPOCRISIS Græca [illegible] Et eſt ſimulatio alienæ perſonæ [illegible] peccatum, & eſt vitium iactantiæ [illegible] *Thom. 2. 2. q. 3. art. 2.* Et hypocriſis [illegible] bis dici diſſimulatio. Nam componitur [illegible] quod eſt ſub, & κρίσις iudicium, [illegible] ſubtectio, nam aliud in re aliud in [illegible] num ſe oſtendit qui hypocriſeos [illegible] rat. Et vt ſcribit *Pet. Pal. d. 16. q. 2. art.* [illegible] pocriſis eſt peccatum, quia ſemper [illegible] tum virtutis veritatis, per quam [illegible] ſe talem in factis & dictis exterius [illegible] us eſt, hic autem mentitur factis. [illegible] Nec refert vtrum aliquis declaret [illegible] ſuam verbis an factis. *ff. de leg.* [illegible] Sic ergo omne mendacium [illegible] ſecundum *Aug.* ſic & hypocriſis [illegible] titur oſtentatione exteriori, ſimulans [illegible] quam non habet; non tamen ſemper eſt peccatum mortale hypocriſis: niſi intenderet [illegible] ſeminare, vel niſi obtinere intenderet [illegible] aliquod beneficiu, de qua dicitur [illegible] ter humiliat. Si autem hypocriſis dicit illud [illegible] um per quod homo ſimulat ſe eſſe bonum [illegible] non ſit, ſicut Pharisæi qui omnia faciebant propter homines, intus pleni erant rapina [illegible] iniquitate, quia carere bonitate [illegible] latione, non eſt ſine mortali in [illegible] tionis, multo magis ea carere [illegible] quod addit mendacium. Vnde [illegible] eſt duplex iniquitas, & prout [illegible] tale (inquit *Pal.*) impedit [illegible] quod eum ea non poteſt eſſe [illegible] tia Deo grata & accepta. [illegible] veniale peccatum, adhuc eſt [illegible] nitẽtiæ, quia cum ille [illegible] ſit malus ꝓpter [illegible] Deo [illegible]

[illegible]

[illegible] ſi hoc [illegible] pro-
[illegible]
[illegible] in ſpeciale
[illegible] quanto
[illegible] tanto plus de-
[illegible] ad placendum deo [illegible] con-
[illegible] inclinat hypocriſis. Hæc *Pa-* [illegible] *tract. 10. ſuper Magnificat* [illegible] hypocriſim eſſe peccatum peſſimũ, quia [illegible] eſt æquitas, ſed duplex ini-quitas. Et idem *par. 2 in reg. moral. de ſuperb. & vana glor.* ait: Præſumptio, arrogantia, iactantia & hypocriſis generaliter & proprie ſunt de illis quæ conueniunt homini taliter ſe habenti, ſi illa habere vel credit vel inordinate appetit, propterea ſemper habent errorem vel malitiam inuolutam, quandoque venialem, & ſæpe mortalem ſecundum genus obiecti, & iuxta circunſtantias intentionis & finis & cęterorum. Et poſtea ſubdit. Præſumptio, arrogantia, iactantia, & hypocriſis circa bona naturæ aut formæ minus habent peccati & periculi quam circa bona [illegible], præſertim gratiæ gratum facientis, cum [illegible] cognoſci poſſit in eſſe, &c.

HYPOCRITA poteſt ſimulator vel diſſimulator dici ſecundum *Iſid. lib. Etym.* qui deluſor vocatur à *Gerſ. tract. 8 ſup. Mag.* cum ait: Sapientia Chriſtianorum eſt eſſe & non ſolum nomine [illegible] ſe Chriſtianum. hoc qui bona fide quærit, hoc qui cupierit, vt malit eſſe bonus quã [illegible], exemplo Catonis, perueniet ad optatam [illegible] Socratis documentum. At vero ſpiri[illegible] hypocritam, ſi[illegible] deludet, quia [illegible] Dominis, ingre[illegible] ſit propterea [illegible]

HYPERDULIA ſecundum *Alex. de Ales in 3. p. [illegible] q. 30.* eſt honor quidam valde magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellẽti propter [illegible] affinitatem & coniunctionem ad [illegible] ſicut humanitati Chriſti & beatæ Virgini: de quo *D. Tho. 3. p. q. 25. art. 5.* in dictione *A-* [illegible] videatur latius. & *Crux Chriſti.*

[illegible] Græce, ſuppoſitum Latine, vt
[illegible]
[illegible] vocabula [illegible]
[illegible] ſubſiſtentia [illegible]
ſubſtantia, licet modo [illegible]
poſſit hoc nomine ſubſtantia [illegible]
ſubſtantia. Huic vero nomini [illegible] reſpondet hoc nomen perſona [illegible] differunt iſta nomina, vt ſcribit *S. Thom.* [illegible] 23. Eſſentia dicitur cuius actus eſt [illegible] Subſiſtentia vero cuius actus eſt ſubſiſtere. Et ſubſiſtere eſt per ſe ſtare & non in alio. Subſtare vero dicitur ſub alio ſtare, id eſt ſub accidente. Et *S. Bonau.* & ſancti Doctores accipiunt eſſentiam & ſubſtantiam pro eodem. Sed hypoſtaſis nomine Græci vtuntur pro ſuppoſito rationalis naturæ, ſicut nos nomine perſonæ ſecũdum Boet. lib. de duabus naturis. *D. Tho. 1. p. q. 29. art. 2 ad 1.* Vnde ſicut Græci dixerunt patrem & filium & ſpiritum ſanctum tres hypoſtaſes, [illegible] ſuis proprietatibus diſtinctas [illegible] nos dicimus tres ſubſiſtentias vel tria ſuppoſita diuina, ſiue tres perſonas in vna eſſentia. Vnde eſſentia vere & proprie eſſe dicitur de Deo. Vide latius *Bona.* Et quamuis varia ſit determinatio de nomine hypoſtaſis, nunc autem determinata eſt huius nominis hypoſtaſis ſignificatio pro ſuppoſito diuino, ideo ſecure vtimur eo. Et *Hiero.* vtitur hoc modo. Hypoſtaſis [illegible] ſubſiſtentia ſiue ſubſtantia a theo[illegible] pro perſona capitur. Vnde hypoſtaſes [illegible] ſtentes appellantur. [illegible] *Hieron. ad Damaſ.* Vota [illegible] ſchola nihil aliud hypoſtaſim [illegible]

De litera I.

IACTANTIA eſt [illegible] de ſe & ſuis [illegible] Vel ſic: Iactantia eſt per quam quis ſe extollit ſupra id quod in ſe eſt, ſecundum autem ſupra id quod de eo alii [illegible]antur, ſecundum *B. Thom. 2. qu. 112. art. 1.* Hanc vocat *Paul. Cort.* oſtentationem, cum ita ſcribit [illegible] Oſtentatio malum capitale [illegible] ſe [illegible] loſe aut cum alterius [illegible] Et [illegible]

[illegible] eſſe peccatum habes paulo ſupra in dictione *Hypocriſis*. Et eſt ſpecies ſuperbiæ, vt *Gerſ.* ſcribit pa.2. de ſeptem vitiis capitalibus, de ſuperbia & inani gloria. Et eſt cum homo iactat ſe habere bonum quod non habet. Et proprie iactantia accipitur quantum ad interiorem cordis arrogantiam. Quia ſi caperetur iactantia quantum ad exteriorem actum, quo quis falſo ſe diceret vel laudaret habere bonum quod nõ habet magis proprie pertineret ad peccatum inanis gloriæ,&ẽt ad peccatum mẽdacii quã ad peccatum ſuperbiæ, prout ſumitur à beato *Gre.* qui quatuor aſſignat ſpecies ſuperbiæ. *Prima*, cum homo bonum quod habet æſtimat ſe à ſeipſo habere. *Secunda* ſpecies eſt, cum homo bonum quod habet, ſibi deſuper datum credit, ſed tamen ſe reputat illud pro meritis ſuis accepiſſe. *Tertia* cum homo ſe iactat ſe habere bonum quod non habet. *Quarta* ſpecies eſt cũ homo deſpectis cæteris appetit ſingulariter videri habere bonum quod habet.

IDEA dicitur ἀπὸ τοῦ εἴδος.quod eſt ſpecies & forma, vel ratio ſecundum *Aug.* Et eſt forma exemplaris qua res fiunt & cognoſcuntur, quæ eſt in mente artificis ſecundum *beat. Thom.1.p.queſt.15.art 3.* A quibuſdam ſicut ab *Alex.de Ales 2.part.ſum.*& *Gull.Scot.* vt refert *Pelb.* idea dicta eſt ab hydor quod eſt aqua, ſicut enim in aqua repræſentantur variæ imagines, ſic in Deo variæ res per huiuſmodi ideas. Et vt ponit *Guil Scot. diſt.35.lib.1.* nomen idea in Græco habet tria nomina. Nam primo dicitur Ethimagium. Secundo dicitur paradigma. Tertio idea. Dionyſius vſus eſt paradigmate. Ideæ nomen à Platone primum repertum eſt. Item in Latino habet tria nomina. Primo dicitur ars, vt habetur ex *Aug. 6. de trin.* vbi dicit quod in diuinis filius eſt ars plena omnium rationum viuentium. Secundo dicitur ratio, vt habetur ex eodem.*83.qu.* vbi dicit quod alia ratione conditus eſt homo, alia equus. Tertio [illegible] exemplar quod habetur à *Dionyſ. 4. de diuin. nom.* [illegible] dictum eſt autem primo nomen [illegible] à Platone, qui (vt dicit *Auguſt. libr. 83.* [illegible]) ideas primo appellaſſe perhibe[illegible] [illegible] hoc tamen antequam ipſe [illegible] non [illegible]

que alio nomine [illegible] ſunt. Hinc Plato [illegible] tio. Deum, exemplar [illegible] refert magiſter [illegible] 2. & poſt [illegible] *Seneca & Aug.* multa loquuntur [illegible] communiter Doctores Scholaſtici, & [illegible] *35.qu 5.lib.1.* Vnde inter alia *Augu.* [illegible] cit. Ideæ ſunt principales quædam [illegible] rationes rerum ſtabiles atq; in[illegible] ipſæ formatæ non ſunt, & propter [illegible] & ſemper eodem modo ſe habentes, [illegible] na intelligentia continentur. Et cum [illegible] oriantur nec intereant, ſecundum [illegible] formari dicitur omne quod oriri & [illegible] teſt. Anima vero negatur eas intueri [illegible] ſi rationalis, non quælibet, ſed quæ [illegible] ra fuerit. Et *infra*, qua viſione fit beatiſſima [illegible] de latius *Gabr. vbi ſupr.* Ex auctoritate [illegible] beati *Augu.* colligitur quod ideæ ſunt [illegible] te diuina ſtabiles & æternæ, quo[illegible] tiones ſiue exemplaria ad quæ aſpiciens produ[illegible] cit omnia quæ producit, non [illegible] ſed multæ, cum alia ratione, id eſt idea conditus eſt homo & alia ratione equus, &c. Idea [illegible] emplar ſecundum Platonem eſt ad quod reſpiciẽs artifex id quod deſtinabat efficit. *Paul. [illegible] li.1.ſent.diſt.4.* vocat formas & ſpecies, q[illegible] (vt ipſe inquit) multo ante à M. Tullio & [illegible] Auguſtino vſurpatum ſcimus. Itaque cum [illegible]ctiſſime ideæ formæ nominentur, fatendum [illegible] idearum genera in intelligentia diuina ver[illegible], id quod pulchre deducit *ibid.* Siquidem in omnium rerum genere quæ nullo modo caſu [illegible] gignuntur, neceſſitas fateri cogit formam [illegible] eſſe ortus, nec enim agens ob formam molitur, niſi quatenus ab eo formæ ſimilitudo exiſteret, idque bipartito ſecernitur. Nam in quodam agẽtium genere forma ex natura rerum efficiendarum genera præcurrit, vt in iis quæ natura moliuntur, quemadmodum hominem ex homine gigni videmus; in quodam vero [illegible] ex intelligentia forma antecedit [illegible] intelligentia moliuntur, quemadmodum [illegible] mulachrum in architecto [illegible] ſidet, quod qui [illegible] quando [illegible] [illegible]

Google

[illegible] formaliſ formam, [illegible] conſ[illegible] Nec negamus plu[illegible] ſed plura ge[illegible] *Cor.* Et h[illegible] *Camer q.6. ar. 3. l. 6. 1. ext.* [illegible] opiniones apud antiquos Docto[illegible] plures in hoc concordant quod [illegible] eſt diuina eſſentia. De quo vi[illegible] *lib. 1* Formaliter tamen idea non eſt diuina eſſentia, vt inquit *Brul d. 35 qu. 1 li.* [illegible] fere omnes Doct. & maxime Augu. dicunt, plures ſunt ideæ creaturarum, ſed diuina eſſentia eſt impluriſicabilis & vnica, ſed ſecundu rem eſt diuina eſſentia. Vide & *Gerſ de vita ſpiritual an lec 1. Corol. 12.* Et vocabulum idea non habet quid rei, quia eſt nomen connotatiuum, nec ſignificat præciſe aliquod vnum, ſed ſupponit pro aliquo, & connotat aliquod aliud, vel illud idem pro quo ſupponit, & ideo habet tantum quid nominis. Et dicit *Occ* quod ſit terminus relatiuus & connotatiuus. Et poteſt ſic deſcribi vt refert *Card. q. 6 ar. 3. li. 1. & Occam* & [illegible] *Gab. d.* [illegible] *li. 1* Idea eſt aliquid cognitum a principio [illegible] effectiuo, vel productiuo intellectuali [illegible] actiuum aſpiciens poteſt aliquid [illegible] rationabiliter producere. Iſta deſcriptio ſumitur ex verbis *B. Aug. in li. 83. q. qu. 46.* vbi dicit. Has autem rationes vbi eſſe arbitrandum eſt niſi in ipſa mente creatoris non extra ſe quicquam poſitum intuebatur, vt ſecundum idem conſtitueret quod conſtituebat. Ex quo patet quod ideæ ſunt res cognitæ à mente diuina, quia eas intuebatur, vt conſtitueret quę conſtituebat. Secunda particula quod ſit cognitum ab actiuo, tangitur cum dicit, in mente creatoris. Tertia particula ad quod reſpiciens tangitur in fine auctoritatis, non enim extra ſe quicquid, &c. Ex hoc clare inſinuans quod Deus ideis intuetur, vt ſecundum eas conſtituat, hoc eſt efficiat vel producat. *Scot. d. 35 li. 1* ſic diffinit. Idea eſt ratio æterna in mente diuina, ſecundum quam aliquid eſt formabile ad extra, vt ſecundum propriam rationem eius. Ex quo patet quod in nulla creatura habet idea eſſe proprie [illegible] quia idea eſt ratio æterna. Solus autem [illegible] æternus. Transfertur tamen ad[illegible] *Brulef.* ſicut dicimus, idea [illegible] *Aluaen quæſtion. 6 vbi ſup.* ait:

[illegible] idea & exemplar [illegible] dum [illegible] cognoſcat [illegible] & ſic poſſet [illegible] tamen etiam [illegible] Virtute illius poſſet [illegible] & ſic illa eſſet idea & exemplar [illegible] tet quod idea ſignificat & importat [illegible] ipſam rem productam, & eandem [illegible] iam in obliquo, & præter hec importat [illegible] quo ipſam diuinam cognitionem, ſiue [illegible] cognoſcendi, & ideo ſupponit pro ipſa re producta, ſed non pro cognoſcente ſiue producente. Hæc *Aluaen* Ex quo patet quid ſit idea, quia non eſt aliquid niſi aliquid cognitum, ad quod cognoſcens aſpicit in producendo, & [illegible] ipſum aliquid ſimile ſibi, & ipſummet producit in eſſe reali, vt patebit. Vel ſecundum *Gabriel.* idea eſt cognitum quoddam & exemplar, ad quod reſpiciens cognoſcens poteſt aliquid ſimile illi producere in eſſe reali. Patet & ſecundum *Gabr art. 2 vbi ſupra*, quod idea non eſt diuina eſſentia, quia quod eſt vnicum non eſt pluriſicabile, plures autem ſunt ideæ. Nam vt dicit *Auguſt.* non eadem ratione, id eſt idea conditus eſt homo qua equus, ergo plures & diſtinctæ ſunt ideæ. Nec idea eſt reſpectus quidam in eſſentia diuina, quia nec realis, nec rationis. Non realis, quia Dei ad creaturam non eſt relatio realis, quæ ſit quid non abſolutum. Nec rationis, quia ille non poteſt eſſe exemplar entis realis, & ita nec creaturæ. Nec eſt idea quid aggregatum ex eſſentia diuina, & reſpectu immutabilitatis, quia non eſt ponendus ille reſpectus. De quo latius *Gabr. vbi ſupr.* Sed idea in mente diuina eſt ipſamet cognita creatura, nam ei conuenit ideæ deſcriptio, nam eſt cognita ab intellectu actiuo, ſcilicet diuino, & ad ipſam Deus aſpicit vt ipſam rationabiliter producat. Nam quantumcunque Deus ſuam eſſentiam cognoſceret, ſi non cognoſceret, ſuum producibile ignoranter produceret & non rationabiliter. Ad hoc eſt *Auguſt. 6.* ſuper *Gene.* Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant, non enim quicquam fecit ignorans. Hæc verba *Gabr. vbi ſupra.* Nec (vt ait *Brulef. diſt. 35 quæſtion. 1 lib. 1*) creatura in eſſe reali & in eſſe [illegible] exiſtentiæ dici poteſt idea, ſed ipſa creatura vt [illegible] cognitã ab intellectu diuino eſt idea, vt [illegible]

[illegible] ab intellectu diuino [illegible] mundi [illegible]. Sunt autem ideæ [illegible] in Deo non ſubiectiue & realiter, ſed tantum obiectiue & intellectualiter, quia eo modo dicuntur eſſe in Deo, quo creaturæ à Deo intellectæ ſunt in Deo. Tales autem ſunt in Deo non ſubiectiue & realiter, quia non per eſſentiam vt dicit *Mag. di.36.* ſed ſolum obiectiue, pro quanto cognoſcuntur à Deo. Eſt autem duplex obiectum intellectus diuini, vt ſcribit *Bruleſ.* primarium & ſecundarium. Primarium eſt eſſentia diuina, ſecundarium eſt ipſa creatura æternaliter intellecta. Nunquam autem inuenitur (inquit *Gab.*) quod *B. Aug.* ponat ideas, niſi in diuina intelligentia vel mente, & non in eſſentia, innuens quod non ſunt in Deo, niſi vt cognitæ, & non ſicut realiter exiſtentia. Et eodem modo dicit omnes creaturas eſſe in Deo, vt habetur in *text. d.35 & 36.* Et omnium rerum factibilium diſtinctæ ſũt ideæ in Deo, quia ipſæmet creaturæ ſunt ideæ, quæ ſunt diſtinctæ & ſunt in Deo obiectiuæ. Item materiæ, formæ & vniuerſaliter omnium partium totius tam eſſentialium quam integralium diſtinctarum diſtinctæ ſunt ideæ. Item entium omnium poſſibilium ponendę ſunt in Deo ideæ, vt alterius ſolis ab hoc. Item Deus habet infinitas ideas ſicut infinita ſunt ab eo cognoſcibilia. Infinitæ enim ſunt res ab eo producibiles & cognitæ, hoc eſt autem habere ideam cognoſcere creaturam. *Gabr.* Vide & *Aliac. vbi ſupra.* Nullarum autem negationum, priuationum, aut etiam nulli culpæ ponendæ ſunt ideæ, quia nihil tale eſt producibile a Deo, inquit *Bruleſ. & Aliac.* Intelligit autem Deus (ait *Gabr.*) omnia [illegible] per ideas eorum, capiendo *per* vt [illegible] obiecti terminantis, quia [illegible] cognita terminantia diuinam [illegible] a Deo. Neceſſitas autem ponendi ideas, vt vide *Occ. Aliac & Gab. ar. 3 dub.* [illegible] ſunt exemplaria quædam ad quæ intelle[illegible] aſpiciens producit creaturas, vt ſit [illegible] operans. Deus enim cognoſcit [illegible] prius quam producit æque ſicut cũ [illegible] eſt producendo itaque aſpicit pro[illegible] ſibiipſi exemplar quod Deus [illegible] rationabiliter operetur. Vide [illegible] qui extendit [illegible]

[illegible] quod [illegible] ea viſa ſunt [illegible] intelligenda ſunt [illegible] 2 *vbi ſupr.* quamuis [illegible] ſunt in Deo [illegible] hil aliud eſt quam quod [illegible] & immutabiliter cognoſcit [illegible] tifice. Et ideo nuſquã [illegible] mente diuina, vbi non ſunt re[illegible] ue, pro quanto ſunt intellect[illegible] hoc dicuntur ideæ æternæ, p[illegible] ternus, quia idea importat co[illegible] nam quæ eſt æterna, non ſic ter[illegible] non importat cognitionem, ſed [illegible] ſubſtantiam, licet ſecundum [illegible] eſt ab æterno cognitus, ſicut [illegible] Vſus tamen loquendi a[illegible] ris terminis, & ſimilia in [illegible] *Gab.* Hanc poſitionem co[illegible] *ta ſtrit. ant. lect. 1.* [illegible] *1. lib. 1.* vbi dicit: quod [illegible] gnitæ, &c.

¶DOCTRINA THOMIS[TI]CA, ET VERA DE IDÆIS [illegible]

C
ONCLVSIO I. Ideæ in Deo [illegible] ſunt creaturæ ſecundum eſſe [illegible] num vt dicit *Gab.* & Durandus [illegible] probatur. 1. Idæa eſt forma [illegible] Deo, ſed creaturæ ſecundum [illegible] ſunt quid rationis. 2. quia [illegible] dæ [illegible] teſte *Ariſt.* qui [illegible] ſas ſæpius numerat, [illegible] *Dyoniſ. c. 5. de diui.* [illegible] ſe rationes effectiuas [illegible] tiuæ ſecundum eſſe [illegible] eſſe reales cauſæ [illegible] quia implicat rem [illegible] ad extra producta. [illegible] in operari [illegible] cipio. Vide [illegible]

[illegible] tecundum [illegible] quæ S. [illegible] [illegible] eſſe formam & [illegible] & æternã [illegible] eſſe [illegible] [illegible] & in [illegible] Præterea diuina eſſẽtia eſt expreſſiſſima rerũ omniũ ſimilitudo, & viuũ exemplar, quod imitãtur omnes creaturæ, quia participant ſuã qualitatẽ ab eſſentia diuina; præterea eſt principiũ formale intellectus diuini cognoſcẽdi creaturas & principium operandi, ergo eſt idæa, etenim [illegible] obiecta intellectui intra ipsũ exiſtens [illegible] aſpiciens operatur. hanc explicat [illegible] [illegible] vbi ſupra.

[illegible] III. Eſſentia diuina prout eſt formaliter [illegible] intellectui diuino & cognita [illegible] [illegible] creaturis ſolũ quantũ ad [illegible] reperiuntur in Deo & creaturis [illegible] quantũ ad ea, quæ tantũ formaliter reperiuntur quia omnis perfectio creaturę eſt participatio quædã diuinæ eſſentiæ. Dicitur prout [illegible] *obiecta*, quia eadẽ vt ſpecies intelligibilis [illegible] ut ſciẽtia, aut ars nõ habet [illegible] [illegible] patet diſcrimẽ rationẽ idęæ [illegible] [illegible]. Ex hac concluſ. Nota I. [illegible] [illegible] abſolutũ, quod eſt eſſentia diuina & reſpe[illegible] [illegible], quatenus [illegible] mutabilis eſt, [illegible] vt docet *P. Alphon. de Marchis in ſuis [illegible]* [illegible] rationis re[illegible] tum ab eſſentia, [illegible] ponuntur plures idęæ in [illegible] reſpe[illegible] creaturas [illegible] de [illegible] intrinſecus *Bannes vbi ſup.* Nota II. ad rationẽ idęæ ſufficere quod eminenter habeat in ſe illam perfectionem, ſecundum quam idęatum ipſum imitatur.

[illegible] IV. Eſſentia diuina non eſt idæa [illegible] quantũ ad eas perfectiones, quæ ſoli [illegible] & [illegible] has nõ eſt imitabilis a creaturis.

[illegible] V. Quatenus eſſentia diuina, nõ eſt [illegible] [illegible] [illegible] principium [illegible].

Conclvsio VI. [illegible] filii, aut ſpiritus ſancti [illegible] eſt [illegible] vna eſſentia non ſeparatur realiter a filio & ſpiritu ſancto, ergo. hæc [illegible].

Idem ſecundum *S. Tho. d. [illegible]* [illegible] modo maſculine. Et [illegible] locutio [illegible] Filius eſt idẽ patri & ſpiritui ſancto, quia [illegible] eſt, [illegible] eadem perſona cum patre, [illegible] eſt [illegible] neutraliter, & ſic vera [illegible] Filius eſt idẽ patri & ſpiritui ſancto. Ibi [illegible] vnitas eſſentiæ deſignatur [illegible] identitas.

[illegible], ſimilitudo & æqualitas, nullã [illegible] in diuinis, niſi diſtinctionẽ perſonarum & proprietatũ, adeo nulla eſt diſtinctio inter identitatem, æqualitatem & ſimilitudinem, vt ſcribit *Gab. d. [illegible]* [illegible] Identitas [illegible] ſimilitudo & æqualitas [illegible] dicũt [illegible] habentes eandem eſſentiam numero propter quod etiam dicuntur ſimiles & æquales. *Gab.*

Idioma Græce, Latine eſt proprietas. Et accipitur quandoq; pro concreto importante proprietatem alicuius. Vnde communicatio idiomatum dicitur communicatio proprietatũ, vt ſcribit *Gab. d. 7. q. vn. l. 3.* Vel [illegible] *Altiac. q. [illegible]* communicatio idiomatu eſt [illegible] prædicatorum. De quo [illegible] communicatio idiomatum in Chriſto [illegible] prædicatio concretorum vel [illegible] naturæ de ſemuicem [illegible] his ſubſiſtẽte, nec ex tali prædicatione [illegible] diminutio diuinæ perfectionis [illegible] perfectionis, cum hoc [illegible] dependentia naturæ [illegible] perſona. Et hoc habet Nicolaus *de Orbellis [illegible] de commun. idiomat.* Exemplum [illegible] concretum diuinæ naturæ, ſcilicet [illegible] prædicatur de concreto humanæ naturæ [illegible] homo, & econuerſo dicendo [illegible] eſt Deus. Deus eſt homo, homo eſt æternus [illegible], creator: Deus eſt [illegible] paſſibilis, mortalis [illegible]

[illegible]

ſecundi, Chriſtus eſt Deus, Chriſtus eſt homo. Dicitur autem notanter concretorum, quia abſtracta naturarum non prædicantur de ſemuicem. Sicut enim naturæ in Chriſto manent inconfuſæ & diſtinctæ, ita quod neutra mutatur in aliam, ita etiam abſtracta naturarum, non prædicantur de ſemuicem. Nam natura humana non eſt diuina, nec diuina humana: hoc enim ſimpliciter eſt impoſſibile: Natura diuina eſt natura humana, & econuerſo. Item abſtracta naturæ humanæ non dicuntur de ſuppoſito diuino. Hæc enim eſt impoſſibilis: Humanitas Chriſti eſt Chriſtus, eſt verbum, eſt Deus, humanitas eſt creator, eſt [illegible] filii & æt. quia humanitas [illegible] temporalis corruptibilis, [illegible], & per conſequens non poteſt [illegible] infinitus, immutabilis. [illegible] reperitur in ſcri[illegible] eſt ſecundum Magiſtrum, [illegible] in natura humana eſt Deus, æ[illegible] autem diuinæ naturæ, [illegible] natura diuina, quæ identi[illegible] ideo prædicantur de quolibet ſecundum [illegible] tionem identificam, de quo præd[illegible] concreta naturæ diuinæ: vt natura d[illegible] eſt identice, vel ſecundum prædicationem [illegible] perſona, eſt verbum, eſt Chriſtus. Sed concreta naturæ humanæ, & [illegible] verborum poſſint prædicari [illegible] natura diuina, vt natura diuina eſt homo, eſt mortalis, eſt paſſibilis; quia eſt perſona quæ eſt homo, mortalis, paſſibilis: non tamen illæ admittuntur propter hæreticos: & ne detur occaſio errandi ſimplicibus, qui putarent illas accipi ſecundum prædicationem formalem. Concordat *Occam quæſt.* 9. *tertii.* Et vt vult *Altacenſis* in multis additio eſt addenda, ſecundum humanitatem, vt filius Dei eſt creatura, debet addi, ſecundum humanitatem: ne videatur concordare hæreſi Arrianæ. Similiter in illa: Filius Dei eſt compoſitus, debet addi ſecundum humanitatem. [illegible] perſona, neque natura diuina eſt [illegible] Chriſtus eſt compoſitus ex dua[illegible] diuina, ſcilicet & humana: ſiue ex [illegible] ſcilicet & anima eſſen[illegible]

[illegible] tate & perſona [illegible] *lib. 3. ſentent.* [illegible] *Gabr.* [illegible] nitus, eſt limitatus, [illegible] *artic.* 2. [illegible] creator, infinitus, æternus, impaſſibilis, incorruptibilis, immutabilis, de Chriſto [illegible] tur: & etiam dicuntur de Chriſto [illegible] ter genito ex Virgine, crucifixo [illegible] ſo, reſurgente. Nam quæcunque [illegible] ſuppoſito diuino, conueniunt [illegible] humano & eius idiomatibus. N[illegible] diuinum & humanum ſunt idem [illegible] dis, & nullo modo diſtincta. Chriſtus [illegible] eſt ſuppoſitum diuinum, quia verbum [illegible] realiter & formaliter eſt ſuppoſitum [illegible] quia homo. Perſona enim verbi [illegible] omnibus modis eſt perſona diuina, & perſona humana. Ipſa enim perſona filii ſubſiſtit in natura diuina: & propter diuinam eſt Deus, & propter humanam eſt homo. Et ideo omnibus modis idem eſt Deus & homo: & per conſequens, quicquid prædicatur de perſona diuina, prædicatur de perſona humana. [illegible] *Gabr.* Item [illegible] te prædicari de ſuppoſito [illegible] de ſemuicem [illegible] tuo. homo [illegible] mortalis, temporalis, paſſibilis, [illegible], comedens, dormiens [illegible] ratione naturæ humanæ. Item Deus omnipotens, creator, æternus, immutabilis, incorruptibilis, & [illegible] ratione naturæ diuinæ. N[illegible] cuiuslibet naturæ [illegible] prædicab[illegible] ueniunt ſuppoſito illi naturæ. [illegible] eſt ſuppoſitum vtriuſque [illegible] conueniunt eidem, & [illegible] natura aſſumpta humana, [illegible] neque homo, neque Deus, [illegible] neque æterna, nec creatrix, [illegible] ra aſſumpta à Deo, in qua & Deus [illegible] municans ſuam denominationem [illegible] dicitur & eſt homo. Neque diui[illegible] aliquid prædicatum, [illegible] ſecundum naturam [illegible] Secus autem [illegible] humanum [illegible] aſſumpta [illegible]

Iſa. 53. Vel dicitur, quod de Deo non dicuntur prædicata, dicẽtia imperfectionem ineſſe Deo: poſſunt tamen dicere imperfectionẽ ineſſe creaturæ; vnde creator dicitur de Deo, duo importat, ſc. Deum creantem: & connotat creaturam recipientem eſſe poſt non eſſe, quod eſt imperfectionis non in Deo, ſed in creatura. Et ſicut idẽ ſuppoſitum poteſt ſubſiſtere in duabus naturis: quarum vna eſt mortalis, alia immortalis, ita ꝙ ſuppoſitum poteſt eſſe mortale & immortale, paſſibile & impaſſibile: vnde impaſſibile ſic diffinitur. Impaſſibile eſt ſuppoſitum ſubſiſtens in natura impaſſibili. Immortale eſt ſuppoſitum ſubſiſtens in natura immortali. Paſſibile eſt quod poteſt pati ſecundum ſe vel ſecundum naturam in qua ſubſiſtit. Priuatiue autem oppoſita non conueniunt eidem ſecundum eand. naturam: poſſunt tamen conuenire eidem ſecundum diuerſas naturas: nec illa prædicata incarnatum, humanatum, prædicãtur de natura humana. Nam natura humana non eſt incarnata, neque humanata, quia non eſt carni vnita, nec eſt homo facta, ſed verbum: de quo & alias. & *Gabr. vbi ſ pra* Diuinitas tamen, vt habet *Cardin. Cam.* per hoc quod perſona verbi aſſumpſit humanitatem, eſt incarnata, & ſibi eſt humanitas vnita in ſuppoſiti ſeu perſonæ vnitatem. Vnde *Aug.* 1. *de Tri. c.* 9. forma Dei accepit formam ſerui. Et ſine dubio natura naturã accepit. Et *Hie. o. in explanat. fidei*: Paſſus eſt filius Dei non ſecundum illam ſubſtantiam quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam ſubſtantiam quæ aſſumpta eſt. Ex quo ſequitur ſecundum eundem *Aliac.* quod concedendum eſt in aliquo ſenſu, quod ipſa diuinitas, ſeu diuina natura facta eſt homo, patet, quia hęc conceditur: perſona verbi facta eſt homo: & hæc, perſona verbi eſt diuinitas: ergo. & eſt ſyllogiſmus expoſitorius, qui nunquam debet negari, niſi vbi fides cogit. Sequitur quod diuinitas vnitur humanitati, non per ſe & primo, ſed quia ipſa eſt hypoſtaſis, cui vnitur humanitas per ſe & primo: nec Deitas (vt idem *Petrus* vult) vniuit ſibi humanitatem in vnitatem naturæ, ſed in vnitatem perſonæ: de quo videatur *Magiſter in tertio, diſtinctione tertia.* Item ſi huiuſmodi propoſitiones inueniuntur à ſanctis conceſſæ: Homo factus eſt Deus: Filius Virginis factus eſt filius Dei, intelligendæ ſunt improprie, vt factus determinat totam compoſitionem, vt valent illas: Factum eſt quod homo eſt Deus: factum eſt quod filius hominis factus eſt filius Dei. Illæ etiam concedendæ ſunt: Homo factus eſt Chriſtus: Filius Virginis factus eſt Chriſtus: ſicut illa: Album factum eſt ſortes albus, patet exponendo, quia filius Mariæ eſt Chriſtus, & aliquando non fuit Chriſtus, id eſt ſubſiſtens in duab. naturis. quamuis filius Mariæ ſemper fuerit filius Dei, & ſemper fuerit verbum Hæc *Gab. d.* 7. *qu. vn. a.* 2. *lib.* 3. qui & multas propoſitiones affert: & ponit de incipit vbi ſecundum regulam, quam ibi ponit, illas dicit eſſe falſas. Chriſtus factus eſt homo, ille demonſtrando Chriſtum, incœpit. Chriſtus incœpit eſſe aliquid. Chriſtus incœpit eſſe eſſentia diuina, quia falſum eſt, quod ille homo ſiue Chriſtus incœpit poſt non eſſe. Cum ille homo ſiue Chriſtus ſit perſona diuina, quæ fuit ab æterno: & ab æterno fuit aliquid, & ab æterno fuit eſſentia diuina. Illæ autem ſunt veræ: Deus incœpit eſſe homo: Verbum factum eſt homo: Verbum factum eſt Chriſtus. Patet, quia nunc Deus eſt homo, nunc eſt Chriſtus, & quandoque non fuit homo neque Chriſtus. Verbum enim licet fuerit ab æterno, non tamen fuit ab æterno homo vel Chriſtus, quia non fuit ab æterno ſubſiſtens in duabus naturis, diuina & humana. Non enim ſemper ſubſiſtebat in humana. Item illæ ſunt concedendæ, Deus factus eſt homo. Similiter Deus vel Chriſtus factus eſt homo. Deus incipit eſſe Chriſtus. De quo latius legito *Gab. vb. ſup.* Ponit & de ſignis reduplicatiuis ipſe idem propoſitiones Sunt autem ſigna reduplicatiua inquantum prout ea ratione qua & ſimilia. De his fuſius in Logica tractatur: & de his propoſitionibus inquantum ad præſens, dicit *Gabr.* quod veritas propoſitionis in qua idioma humanæ vel diuinæ naturæ prædicatur de ſubiecto cum ſigno accepto reduplicatiue, attendi debet ex ſuæ totalis exponentis veritate. Vnde dicit illas de vi ſermonis eſſe falſas. Chriſtus inquantum homo, eſt creatura: Chriſtus ſecundum quod eſt homo, eſt compoſitus: Chriſtus ſecundum quod homo, eſt finitus: Chriſtus ſecundum quod homo, nõ eſt æternus: Chriſtus ſecundum quod homo, non eſt Deus, quia omnium harum præiacentes ſunt falſæ. Ideo ſi illæ in auctoribus inueniuntur conceſſæ, exponendæ ſunt ad ſenſum iſtum improprium, in quo

Digitized by Google

quo ſunt ſecundum mentem ponentium intellectæ: vt, Chriſtus ſecundum quod homo, eſt creatura: conceditur ad hunc ſenſum: Chriſtus ſecundum humanitatem, eſt creatura: quæ valet iſtam: humanitas Chriſti eſt creatura. Item dicit *ibid.* quod *ly ſecundum quod*, vel æquiualens, quandoq; accipitur ſpecificatiue, & tunc attendendũ eſt an ſpecificet rationem conceptus, ſic facit appellationem rationis. Quando vero ſpecificat rationem principii vel cauſæ importat ꝙ termin⁹ cui additur, ſignificet illud, ratione cuius prædicatum conuenit principali ſubiecto: vt quod eſt eius principium vel cauſa: vt ignis inquãtum calidus, calefacit: homo inquantum habet liberum arbitrium, peccat, &c. Et ſic illæ ſunt concedendæ: Chriſtus inquantum homo, meruit: Chriſtus inquantum homo, paſſus eſt: Chriſtus inquantum homo, reſurrexit: quæ omnes eſſent falſæ, ſi inquantum caperetur reduplicatiue, quia tertiæ earũ exponentes, & quartæ eſſent falſæ, id quod Logicus facile diſcernit. Item illa: Chriſtus eſt creatus ſecundum humanitatẽ, eſt concedenda: & illa, Chriſtus eſt factus ſecundũ humanitatem, incipit eſſe ſecundum humanitatem, eſt finitus ſecundum humanitatem, quia in illis *ly creatus, factus, incœpit*, q̃ dicunt primũ eſſe, poſt non eſſe ſimpliciter, diſtrahuntur per *ly ſecundum humanitatẽ*, ad ſignificandum primum eſſe ſimpliciter, non Chriſti ſed humanitatis, q̃ non eſt Chriſtus, ſed aliquid Chriſti: & per hoc valet tantum: Chriſtus eſt creatus ſecundũ humanitatem, i. e. Chriſti humanitas eſt creata. ſicut illa: Sortes eſt pinguis ſecundũ faciem: valet illam: Sortis facies eſt pinguis, *&c.* Vide latius *Gab. ibi, ſup.* Cum prudentia itaq; & caute diſcernendæ ſunt propoſitiones de prædictis ſignis, & quomodo diſtinguendæ ſint, & ſic reſpondere, vt vitetur æquiuocationis cõfuſio. Accedit ad hoc, vt idem *Gab* dicit, illas propoſitiones eſſe veras in ſenſu reduplicatiuo: Chriſtus ſecundum quod Deus, eſt creator, æternus, infinitus, omnipotens imortalis, imutabilis, &c. Non. a. illa: Chriſtus ſecundum quod Deus, eſt verbum vel filius Virginis, mortalis, paſſibilis. Similiter illæ veræ ſunt: Chriſtus ſecundum quod homo, eſt perſona, ſuppoſitum, animal, corporeus, animatus, exponendo concomitanter. Item illa eſt concedenda: Chriſtus inquantum ille homo eſt Deus: pater accipiendo reduplicatiue concomitanter. Secus ſi caperetur cauſaliter vel ſpecificatiue, q̃a Chriſtũ eſſe hunc hominẽ, non eſt cauſa Chriſtum eſſendi Deũ: nec humana natura eſt ratio propter quã Chriſtus eſt Deus: & ideo cauſaliter & ſpecificatiue eſt falſa. Hæc *Gabr.* Pauca hæc ſatis ſint de communicatione idiomatum. Plura apud alios inuenies; multa curioſis perſcrutanda relinquo, rudibus Theologiæ prodeſſe conabor.

Idolatria vel potius idololatria, Græca dictio eſt εἰδωλολατρεία, ab idolo, pen. prod. Nam in Græco ſcribitur εἴδωλον. Eſt. a. idolatria ſimulachrorum cultura, vel eſt cultus Deo debitus, creaturæ exhibitus. Et *S. Tho* 2. 2. *qu.* 94 *a.* 1. Idolatria eſt exhibere latriam, i. e. cultum Dei creaturæ. Vnde idolatra vel poti⁹ idololatra, eſt idolorum cultor Et idolatria, vt ſcribit *Gerſ. p.* 2. *in regu. moral*, eſt exhibitio honoris vere vel interpretatiue, aut attributiue, alicui creaturæ aliter quam ſibi poteſt competere, & ſecundum eundẽ. variæ ſunt ſpecies idolatriæ, quædam propriæ, quædam ſolum analogicæ dictæ: omnes tamen ex genere ſuo mortales exiſtunt, vt in inuocationib. dæmonum. In Aſtrologia de iudiciis circa quæ dependent pure ex libero arbitrio: in Necromantia & Pyromantia, & generaliter in ſuperſtitionibus omnib. prohibitis, atque nefariis, quarum effectus neque à miraculo, neque à natura rationabiliter expectari poſſunt. Vnde ſubiungit poſtea: Adorans adoratione Deo debita abſolute idolum, vel diabolum transfigurantem ſe in Angelum lucis, ſeu Chriſtum, à mortali crimine nequit excuſari. Neque hic ignorantia inuincibilis locum habet, ſed probandi ſunt ſpiritus ſi ex Deo ſint. Secus ſi ſub conditione implicita vel explicita hęc adoratio fuerit, vbi probabilis coniectura de ſic agendo contingeret, quemadmodum hoſtiam non ſacratam, imo lapidem hoſtiæ ſimilem caſus aliquis licite faceret adorare. Pia intentio faciendi & tenendi ſecundum intentionem Eccleſiæ, ſi non excuſaret multos ex Chriſtianis ſimplicibus idololatræ cenſerentur in adorationibus imaginum, citius pulchræ quam turpes, & veteres quam nouæ, quaſi numine aliquo illæ magis quam aliæ replerentur. Hæc *Cancellarius.* Et (vt ſcribit *ſanctus Bonauent. diſtinct.* 27. *lib.* 3 *cir. textum.*) dupliciter conſueuit apud antiquos committi idololatria, vel in hoc. quod

quod fingebant nouam ſculpturam, cuius non erat reperire omnino ſimile extra, vt oſtenderetur ſpecialis & ſingularis cultus ei exhibendus, vel quando fiebat aliqua imago, quæ eſſet repræſentatio alicuius rei extra quam quis crederet in illa imagine eſſe venerandam; ideo Dominus prohibuit, cum dixit *Exod. 20. Non habebitis Deos alienos: non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem.* Quo verbo non ſolum Dominus intendit prohibere idoli fabricationem, ſed omnem idoli venerationem. Et in hoc etiam includitur quod vult omnem latriæ cultum ſibi ſoli deferri, &c. Videatur & *Magiſt. in textu, vbi ſup.*

IEIVNIVM, (vt ſcribit *Brul ſ. diſt. 15. quæſt. 10. lib. 4.*) dicitur quoddam inteſtinum tenue, in quo nihil reperitur, ſed ſemper vacuum. Secundo modo dicitur abſtinentia à cibis & vitijs. Et eſt duplex, ſcilicet corporale & ſpirituale. ieiunium corporale ſecundum Theologos *libro 4. ſententiarum diſtinct. 15.* eſt abſtinentia à cibo & potu intuitu ſatisfaciendi, vel vitandi peccatũ, vel acquirendi vitam æternam. Aliud eſt ſpirituale, & eſt abſtinentia à peccato mortali: & ad hoc ieiunium quilibet viator tenetur. Et ſecundum hoc ſanctus Bonauentura accepit ieiunium tripliciter *diſtinct. 15. libro quarto*, ſcilicet proprie, communiter & communiſſime. Proprie dicitur afflictio carnis ſecundum guſtum, communiter omnis carnis afflictio, quæ conſiſtit in vigiliis, & flagellis, & ieiuniis proprie dictis. Communiſſime ieiunium abſtinentia ab omni mortali. *Iſaiæ 58. Hoc eſt ieiunium quod elegi, diſſolue, &c.* Et ſecundum *Richardum diſtinct. 15. articul. 5. quæſt 6. l. 4.* triplex eſt ieiunium. Vnum, ſcilicet ab iniquitatibus abſtinere, & ab illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium. *de conſecrat. diſtinctione quinta.* & hoc ieiunium frangitur per quodcunque mortale. Aliud quod eſt actus virtutis abſtinentiæ, & hoc ieiunium frangitur per gulam, quæ eſt mortale peccatum. Tertium eſt inſtitutum ab Eccleſia, & hoc per quamlibet gulam frangitur, quæ eſt peccatum mortale, inquantum hoc ieiunium includit illud, quod eſt neceſſarium ad actum virtutis abſtinentiæ. *Richardus*, &c. Et capiendo ieiunium ſtricte, pro abſtinentia à cibo & potu, triplex eſt ieiunium, vt notat *Gabriel diſtinct. 16. quæſt. 3. artic. 1. lib. 4.* poſt *Richardum*, ſcilicet naturæ, virtutis, & Eccleſiæ. De ieiunio naturæ & Eccleſiæ copioſe videatur ibi Gabriel lectione decima canonis ſui. Ieiunium naturę eſt abſtinentia cibi & potus integro die naturali. Hoc modo ieiunat, qui per vigintiquatuor horas à cibo & potu abſtinet: & tale ieiunium requiritur ad digne ſuſcipiendum Euchariſtiam. Hoc modo ieiunium dicit puram priuationem, & per conſequens nec eſt virtus, nec actus virtutis. Ieiunium virtutis eſt actus temperantiæ: & eſt refrænatio delectationum guſtus in cibo & potu, ſecundum regulam rectæ rationis, vel habitus ad hanc inclinans. Et ſic ieiunat, qui temperate cibum & potum ſumit, ſecundum quod ratio recta dictat congruere habitudini perſonæ ſtatus & officii eius, non curando an ſemel vel pluries in die cibum ſumat: hoc modo ſemper ieiunandum eſt, quia nunquam in cibo & potu contra regulam rationis excedere licet. Ieiunium Eccleſiæ eſt abſtinentia à cibo & potu ſecundum regulam ab Eccleſia inſtitutam. Eſt autem regula ab Eccleſia inſtituta, quod ieiunans præter cœnam nullum cibum ſumat: & per hoc ſoluit ieiunium quiſquis in die naturali plus quam ſemel comedit. Ipſa autem vnica comeſtio cœna dicitur, quia refectio in diebus ieiuniorum fieri ſolet, ſecundum antiquum Eccleſiæ morem, poſt veſperas. Vide latius *Gabrielem vbi ſupr.* Et ieiuniorum Eccleſiæ quædam ſunt de præcepto, vt Quadrageſima tota, exceptis Dominicis diebus. Et quatuor tempora. Item vigiliæ Apoſtolorum, præter vigilias Philippi & Iacobi, ac Ioannis Euangeliſtæ. Item vigilia natiuitatis Domini, & vigilia aſſumptionis glorioſæ Virginis Dominæ noſtræ. Vigilia omnium Sanctorum, ſancti Ioannis Baptiſtæ, & ſancti Laurentii, ſecundum Innocentium, & Doctores communiter. Item vigilia Pentecoſtes. Si tamen vigiliæ ieiunandæ cadunt in Dominicam, accipiantur quantum ad ieiunium in diem Sabbati. Vide *Gabrielem* allegantem ad hoc iura. Sunt & alia ieiunia non de præcepto, ſed de conſilio: vt Aduentus Domini. Item Rogationes. Item quarta & ſexta feria. *Gabriel*, vbi ſupra, fuſius ſcribit, iuribus id confirmans. Eſt autem ieiunium inſtitutum, vt corpus caſtigatum ſpiritui ſubiiciatur, & ad ſeruiendam ei ad ſpiritualia exercitia non deſtruatur. Vel ſecundum

Digitized by Google

Richardum ad compreſſionem viciorum inſtitutum eſt ieiunium. Hinc *Paludenſis*: Finis ieiunii eſt carnem domare, & ſpiritum ad DEVM leuare, &c. Sunt autem tres cauſæ excuſantes aliquos à ieiunio Eccleſiæ, ſcilicet infirmitas, paupertas, labor: ſiue ſit infirmitas languoris (vt qui laborat morbo aliquo) ſiue ſit infirmitas ætatis, ſicut ſenes ſunt, & pueri: ſiue infirmitas conditionis, ſicut minor valitudo perſonæ, propter conditionem ſexus vel alterius accidentis. Vnde *Paludenſis*: Prægnantes, inquit, & nutrices, ſi probabiliter timetur de periculo earum vel fœtus in vtero aut pueri ad vbera, nō debent ieiunare. Idem dicemus de ſenibus & debilibus, &c. De his tribus cauſis copioſius diſſerit *Gabriel notabili 4. vbi ſupra* Et inter cætera dicit quod ſi tanta eſt abſtinentia, quod homo ab operibus vtiliorib. impediatur, quamuis ad ea de neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt ieiunium, & ſi non ſit illicitum. Vnde *Hier.* dicit de *conſe. d. 5* Rationabilis hominis dignitatem amittit, qui ieiunium charitati vel vigilias ſenſus integritati præfert. Ex quo ſequitur, ſi Doctor legens in ſcholis in Theologia quę animæ ſalutem reſpicit: aut prædicans in publico populis, ſi per ieiunium impediretur quo minus poſſet prædicare aut legere, ſoluendum eſſet ab eo ieiunium, vt his vtiliorib. vacare poſſet. Ieiunium autem ab Eccleſia præceptum, obligat ad culpam mortalem omnes fideles ipſum ſine excuſatione legitima non ſeruantes. Ex hoc abunde probat *Gab. a. 2. conc. vn. d. 16. q. 3. l. 4.* Et hoc eſt de mente *Alex. de Ales p. 4. q. 102 ſ. 1 bo. in 4. d. 15. q. 1. de ieiunio.* Et 2. 2. q. 147. a. 3. *Durand & P. lud. d. 15 Rich de Med. villa ead. d q. a 3. q. 1. & 4.* Et communiter omnes Theologi in hoc concordant. Similiter & *Panor. de obſeruat ieiunii, c. 1. & ſequen:* & communiter omnes *Summiſtæ*. Dicitur ieiunium præceptum, quia ieiunium de conſilio non obligat, niſi fieret ex contemptu. Dicitur: omnes fideles, quia non obligat infideles, qui non ſunt Eccleſiæ membra: obligat autem omnia membra tam viua quam mortua. Dicitur: ſine legitima excuſatione, quia habens cauſam iuſtam & rationabilem excuſantem eum, non peccat.

IEIVNIVM ſoluitur tribus modis ſeu frangitur, ſc. ſæpius comedendo, cibo non conceſſo vtendo, vt eſt eſus carnium. In quo conſentiunt omnes Doctores, caſei quoq;, lactis, butyri, ouorum. Sed rigor ille eſt hodie relaxatus in multis locis, vt ſcribit *Gab.* Frangit & ieiunium præmaturo tempore manducando. Et tempus comeſtionis, vt in Quadrageſima, eſt hora regularis poſt veſperas dictas, non tamen oportet veſperam diei expectare, ſed officii, vt ſcilicet antequam celebretur officium veſpertinum, non edatur, vt vult *Pet. de Pal. a. 4. d. 15. lib. 4.* & eſt ſententia *Innocen.* In aliis ieiuniis vt habet *Gab.* nulla hora eſt determinata in iure ad comedēdum: ſequatur autem ieiunans patriæ morem, quem ſi non ſeruauerit, excepta rationabili cauſa, peccabit. Addendum eſt & hoc, quod ſeruitores nobilium (vt ſcribit Paludenſis) ſi guſtant aliquid ad faciendum probam de toxico, vel coquiad probandum cibum, quia non ſumunt per modum nutrimenti, nulla eſt fractio ieiunii, etiamſi deglutit. Item ſi quis non propter famem, vel propter voluptatem, ſed timore, ne forte deficiat p̄ inanitate: ficus aut pureā, aut aliquid huiuſmodi prælibaret per modum medicinæ, non frangeret ieiunium, vt vult *P. lud.* Licet enim infirmos quicquam ſumere cibi, ne infirmiores reddantur. Sunt qui ſuperſtitioſe ieiunant donec appareant ſtellæ in cœlo, &c. Illi præterea ieiunium frangunt potiſſimum, qui agunt in fraudem ieiunii. Agere vero in fraudem ieiunii is dicitur, qui manducat ea vel eo modo quo impedit finem inſtitutionis ieiunii. Eſt autem ieiunium inſtitutum, ſecundum *ſanctum Thomam in 4. & 2. 2.* propter duo. Vnum afflictio corporis, ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad reprimendam concupiſcentiæ delectationem, quo caueatur à committendis. Qui ergo ſic ieiunat, vt ſuo ieiunio afflictionem corporis per famem penitus effugiat, aut in nullo concupiſcentiam ſua delectatione fraudet, & hoc ex intentione, agit in fraudem ieiunii. Et qui idcirco mane comedunt, vt famem non ſentiant, aut tantum ſe ingurgitant multitudine, aut delicatione ciborum, vt concupiſcentiæ per omnia ſatisfaciant, licet tantum ſemel comedant, in fraudem ieiunii cibum ſumunt. *Gabriel*, qui & caſus & dubia ponit & diſſoluit. Et *dub. 6. diſt. 16. quaeſt. 3. art. 3. lib. 4.* de hoſpitibus & cauponibus dicit: Miniſtrantibus publice cibos, quibus ieiunium præceptum ſoluitur eis, in quibus nulla apparet excuſatio legitima,

non excuſantur à mortali,ſed velut peccato cõſentientes,iudicantur obnoxii,id quod multis & diffuſe probat *Gabr.* qui de ieiunio non pauca ſcribit. Addendum eſt & hoc quod ſcribit *Gerſon in regulis moralibus*, de gula, quod ieiuniis Eccleſiæ vel alteri abſtinentiæ nemo cum notabili & præcognito grauamine ſui corporis, & vſus rationis obligatur,ſecluſo ſcandalo. Nemo tamen leuiter ſibi fingat grauamina ex ieiunii abſtinentia, quoniam ex ipſa pauciores pereunt quam ex gula. Pueros(vt idem inquit, & ſupra tactum eſt) & ſenes, & prægnantes,& nutrices, & infirmos, & pauperes,non habentes vnde ſemel refici poſſunt, & laborantes, non habentes alium ſtatum competentem,& itinerantes auctoritate Prælati,& alios conſuetudinem diocœſis, in qua ſunt inſequentes ab Eccleſiæ ieiuniis regulare ius excipit. Ieiunant autem diuerſis intentionibus homines (vt notat *S.Oſvval. libro* 4. *Roſarii Theologiæ.*) Guloſus, vt poſtea auidius comedat. Hypocritia, vt laudetur. Bonus, vt mereatur. Vnde *Paludenſis diſtinction.*15 *quæſtion.* 4. *libro* 4. ait : Ieiunium aliud eſt ſpirituale, puta à vitiis abſtinere. Aliud naturale, ante cibum. Aliud morale,ſobrie ſumere. Et aliud cerimoniale,ſolum ſemel ſumere.

IEIVNIVM(vt inquit *Iſid.*) eſt parſimonia victus abſtinentiaque ciborum.

IEIVNIVM ſecundum *Goffred. & Hoſt. de obſer. ieiunii* eſt ſubſtractio prandii, & poſt cœnam cuiuslibet cibi ſubſtractio vſque in diem ſequentem. Addit *Hoſt.* hoc eſt ſemel in die tantum hora congrua comedere. *Paul.Cort.* dicit ieiunium *libro* 3. *ſent diſtinction.*8. eſſe cupiditatum carnificem, quo mens ad ſuperarum rerum contemplationem efferatur,faciatque pro ſcelerum genere ſatis. Ex quo Senatus conſulto anniuerſariæ eſuriales feriæ educuntur,quibus cupiditatum ardor refereſcat, & integra natura ſeruetur.

IESVS idem eſt quod ſalus, cuius interpretatio eſt Saluator,vt ſcribit *Gerſ. p.*1. *ſerm. circumciſ. & purific.* qui multa de hoc nomine ſcribit. De quo videatur *Gab. in ſerm. de Circunciſ. Dom.* Et hoc nomen Ieſus,ſi eſt nomen impoſitum perſonæ verbi ſubſiſtentis ſub vtraque natura,diuina & humana,vt ſcriptis reliquit *Gab. diſtin.*7. *q.vn.a.*3 *dub.*4.*l.*3.ſic nec quidditatiue continetur ſub *ly* homo, nec ſub *ly* Deus, quia vltra quodlibet horum connotat. Nam ſuper *ly* homo naturam diuinam, ſuper *ly* Deus connotat naturam humanam. Si vero impoſitum eſt de ſuppoſito ſubſiſtente in natura humana, non curando an etiam ſubſiſtat in natura diuina vel econuerſo,tunc eſt inferius primó modo huius ſpeciei homo, & non huius ſpeciei Deus. Secundo modo eſt inferius & indiuiduum huius termini Deus, & non huius termini homo,vt ſatis patet oculate attendenti, inquit *Gabr.vbi ſup.* Et Ieſus ſecundum tria idiomata principalia,tria habet nomina,ſecundum *Iſid. libro* 7.*Ety.* in Græco dicitur Σωτὴρ,in Hebræo Ieſus, in Latino Saluator. Vnde in veteri teſtamento tres ſaluatores reperiuntur hoc nomine Ieſus vocari. *Primus* Ieſus ſiue Ioſue, propter potentiam præliorum. *Secundus* Ieſus Sidrach, propter ſcientiam & doctrinam, qui compoſuit Eccleſiaſticum. *Tertius* Ieſus Ioſedech, propter bonitatem, qui fuit Sacerdos. Noſter autem Ieſus ſiue Saluator,ſaluauit his tribus modis, ſcilicet potentia,ſcientia, bonitate. Chriſtus ſimiliter tripliciter nominatur ſecundum *Iſid.* In Græco enim dicitur Chriſtus, in Hæbræo dicitur Meſſias,in Latino dicitur Vnctus. Vnde in veteri teſtamento, alii dicti ſunt Chriſti propter potentiam,ſicut Cyrus Rex Perſarum, de quo *Iſa.* 45. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro.* Secundi dicti ſunt Chriſti propter ſcientiam,ſicut Prophetæ, de quibus *Pſal. Nolite tangere Chriſtos meos,& in Prophetis meis nolite malignari.* Tertio Chriſtus dictus eſt propter bonitatem,ſicut noſter Chriſtus, de quo *Pſal.* Vnxit *te Deus Deus tuus præ conſortibus tuis.* Hæc *Pelb. libro* 3. *Roſ. Theol.* de quo dicitur *Luc.*2. *Ieſus proficiebat ætate & ſapientia,& gratia,apud Deum & homines* : non ſolum ſecundum apparentiam, ſed etiam ſecundum veritatem,vt ſcribit *Gabr. diſtinction.*14. *quæſtion. vn. artic.* 2. *conclu/ſi.* 4. *libro* 3. Nam ex hoc arguit *Amb. libro de ſpirit. ſanct.* In Chriſto eſſe alium ſenſum quam diuinum, quia ſecundum aliquem ſenſum profecit, & non ſecundum diuinum : quæ probatio nihil valet,ſi tantum intelligitur de profectu ſecundum apparentiam,quia ſic etiam ſecundum ſenſum diuinum profecit plura mirabilia diuinitatis opera ſucceſſu temporis oſtendendo. Sic etiam plane intelligitur verbum *Apoſt. ad Heb.* 5. *Didicit ex his*

Digitized by Google

que paſſus eſt obedientiam. Didicit enim experientia, quod prius nouerat per habitum. Ad hoc eſt illud B. *Augu. 83. quaſt. quaſtion. 9. contra Apollinariſt.* Euangelicæ narrant hiſtoriæ, quod factum eſt, & verum eſt: ideo verba Euangeliſtæ vera ſunt, vt exprimuntur: non ſic de aliis ſermonibus tropicis ſcripturæ. Et non videtur quod exponendus ſit, ſecundum apparentiam tantum profecit gratia; & quamuis gratia non fuit augmentata, in ſe tamen vere profecit gratia, per gratiam continue operando meritorie, per quod profecit: non quantum ad gratiæ augmentum, ſed per gratiam quantum ad meritum ſibi vel aliis, quæ ſunt eff ctus gratiæ. Sic & profecit quantum ad profectum ſapientiæ, qui eſt cognitio. Nam profecit quantum ad cognitionem experimentalem, etſi non quantum ad cognitionem habitualem vere ſcientificam. *Gab.* hæc *vbi ſ. p.* Differunt autem illa nomina Ieſus & Chriſtus ſecundum *Damaſ. l. 3. fen.* Ieſus enim nominat hominem Deum factum. Chriſtus vero Deum humanitati vnitum. Hæc duo nomina Ieſus & Chriſtus frequenter in nouo teſtamento coniunguntur, quia vnum eorum, ſcilicet Ieſus exprimit eius Deitatem, interpretatur enim Saluator, & inquantum Deus ſpecialiter Saluator eſt, vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in expo. 2. ar. fi ei.* Et reliquum nomen, ſcilicet Chriſtus exprimit humanitatem, quia interpretatur vnctus, & inquantum homo vnctus eſt præ conſortibus ſuis, &c. Et ſicut totus Ieſus Deus & homo dicitur nomen Dei, vt ſcribit *Iac. de Valen. in Pſal. 8. & 28.* Ita ſola humanitas prout eſt vnita verbo, dicitur vox. Et ratio eſt, quia ſicut nomen nihil aliud eſt, niſi verbum voce, ita Ieſus Chriſtus nihil aliud eſt, niſi verbum incarnatum ſeu verbum habens humanitatem. Et ſicut totus Chriſtus vere dicitur nomen Dei, ita humanitas verbo vnita, dicitur vox Dei. Ad cuius vocem & præceptum mirabilia fiebant: de quo plura ibi ſcribit *Iac. de Valen.*

IERARCHIA, vide infra in litera H, ab eruditis enim in principio cum aſpiratione ſcribitur.

IGNIS ſecundum Theologos & etiam Philoſoph. videlicet *Aug. ſuper Gen. Bedam & Auicen.* & alios, vt refert *f. Pelb. l. 2. Roſ. Theol.* elementum ignis eſt ſupremum omnium elementorum. Vnde & ignis ille purus vocatur quandoque cœlum, eo quod immediate ſit ſub cœlo, id eſt ſub ſphæra globi lunaris, quandoque autem vocatur ætheris nomine (eo quod eſt ſupra aerem) ſuprema pars purior ac tranquillior aeris totum aerem excedens. Nam quia medium ſapit naturam extremorum ex 5. *Phyſ.* ideo ab vtroque denominatur in medio exiſtens. Vnde & 2. *Pet. 3.* ſcribitur: *Cœli magno impetu tranſient. Gloſ.* Cœli, id eſt ſuperior pars aeris. Sequitur: Et elementa calore ſoluentur, ſcilicet per ignem conflagrationis, quia mutabūtur à ſtatu in quo nunc ſunt: vbi ignem vocat cœlum vel ſuperiorem partē aeris. Et ſic etiam canit Eccleſia de vtriſque: *Quę terra pon. us, athera c. l. ado prodi.* Et ſecundum *Dama. l. 2. c. 12.* Et etiam *Auic. de Med. l. 2.* dicit: ignis, inquit, eſt corpus ſimplex, cuius naturalis locus exiſtit ſuper omnes elementarias partes, quę eſt concaua ſuperficies cœli, eius natura calida eſt & ſicca. Hic ignis ſecundum *Ariſt.* eſt puriſſimus, adeo quod ſtupam ibi non conſumeret, ſi approximaretur: nec etiam lucet in ſua ſphæra, quia ſicut nec corpora cœleſtia: nec viſibilis eſt, q a ſaltem nocte ardoris eius videretur lux, ſed tantum videtur dum eſt in materia aliena, ſcilicet circa nos, nec miſcetur alienæ materiæ, prout eſt in ſua puritate naturæ. Cum autem vrendo conſumit, hoc, inquit, non ineſt ei ſecundum ignis eſſentiam, ſed per accidens, vt dicit idem *Ariſt. l. 3. de cœlo & mundo*, & ſine materia extra ſuam ſphæram non poteſt eſſe: & quanto in materia groſſiori fuerit, tāto forti' vrit. Vnde in ferro fortius vrit q̄ in carbone, & in carbone fortius q̄ in ſtipula vel ſtupa. Nā ignis in materia terrea carbo eſt, in materia aerea flāma eſt, in materia vero ꝓpria, id eſt pura, quaſi lux in ſe clara eſt, nō habens reſpectum ad aliud vnde naturam trahat. Et talis ignis eſt in propria regione vel ſphæra ſua, vbi clarus eſt in ſe calor: licet non habeat lucem, vt idem *Ariſt.* vult *de nat. rerum.* Et ſecundū varios effectus quos facit ignis, varie ſumitur in ſcriptura. Nam deſtruit, conſumit, emollit, reſtringit, conſolidat, accendit, lætificat, clarificat. Sic quandoque in ſcriptura ſignificat charitatem, modo prauam concupiſcentiam carnalem vel mūdialem, modo tribulationes, modo virtutes, modo vitia, modo Deum, modo infernum, ſecundum *Hug. Vict.* id quod latius declarat *Pelb. l. 2. Roſ. Theol. in dict. Ignis.* §. 3. Et quamuis multiplex ſit ignis, *Bona.* tamen ponit in triplici differentia *d. vlt. a. 2. q. 1. l. 4.* Eſt enim ignis purus,

ſus, vt eſt in propria materia. Et eſt ignis incorporatus, vt eſt in materia aliena vt in terra vel aere. Et eſt ignis carbo, ignis flamma, ignis in vſu humano. Et eſt ignis nō tantum incorporatus, ſed etiam permixtus, vt ignis ſulphureus & fumoſus, & talis eſt tenebroſus, & iſte eſt in inferno. Eſt & ignis conflagrationis, qui in iudicio apparebit per mundum. Alius eſt ignis fulguris expreſſi de nubibus. Alius qui de terra per vertices montium eructat. Alius eſt ignis violentus, ſicut de ſilice vel de lignis excuſſus per violentiam, ſed nō ex omnib. lignis ſecundum *Senec.* ſed ex lauro, & hedera, & moro, & ali⁹ in hūc vſum paſtorib. not⁹, ſic eſt multiplex, diuerſitas ignis.

De Igne infernali. Iſte ignis vrit, & non comburit, vel conſumit, quia pabulum non requirit, vt inquit *Bona.d.44.a 3.q.1.l.4* Infert paſſionem & non mortem. Iſte ignis (vt dicit *Tho. Argent.*) agit in ſpiritum damnatum, ſicut diuinæ voluntatis inſtrumentum. Vnde *Scot* ait: Ignis eſt inſtrumentum Dei cruciando. Affliguntur autem dæmones ab iſto igne, vt ſcribit *Pal. d.44.q 7.l.4.* per quandam ſimilitudinem & adaptionem: Animæ vero damnatorum per veram triſtitiam, quam concipiunt de hoc, quod ſciunt ſe reſumptis corporibus in illo igne æternaliter cruciandos. Ordinatur namq; iſte ignis in inferno corporeus ad reprobos cruciandū. Et quamuis Deus poſſet, ſi vellet, eos punire pœna ſpirituali tantum: tamen congrue voluit eos punire pœna ſpirituali & corporali, vt (ſicut dicit *Iſi.l.1.de ſum bono c.29*) qui mente tractauerunt quod corpore perfecerunt, ſimul & anima puniantur & corpore. Quod non eſt ſic intelligendum (inquit *Rich.d.44.q.3.a.2.l.4.*) vt pœna corporalis ignis ſe non extendat ad animam, etiam immediate, cum modo animæ reprobæ illo igne crucientur, & dæmones, qui ſunt ſpiritus, ſic illo igne poſt iudicium cruciabuntur: ſed quia pœna ſpiritualis redundabit in corpus, & pœna corporis in animam. Hæc *Rich.* Et ille ignis gehennæ quantum ad illud quod in eo de eſſentia ignis eſt, eiuſdem ſpeciei eſt cum igne elementari. Materia tamen quo ad diſpoſitionem, videtur diuerſa, ratione cuius competit diuerſa actio, quæ igni elementari non conuenit. De quo vide eundem *Rich. queſtion.4.vbi ſup.* Eſt que ignis ille perpetuus, vt idem dicit *quaeſt.5.* & hoc erit, vt ibi dicit, per potentiam ſupernaturalem. Sicut enim per virtutem ſupernaturalem affligit ſpiritum, ſic per virtutem ſupernaturalem eius duratio perpetuabitur: hoc exigente ordine diuinæ iuſtitiæ. Nec corpora damnatorum conſumentur per illum ignem, vt idem ſcribit *quaeſt.7.* & *quaeſt.9.* dicit quod ignis infernalis non obſtante quod ſit corporeus, ſpiritus ſeparatos affligit, inquantum eſt diuinæ iuſtitiæ inſtrumentum, quia eos affligit afflictione ad quam diſponit virtus naturalis illius ignis: nec tamen qualemcunque afflictionem poteſt cauſare in illis ſpiritibus, niſi in virtute increatæ iuſtitiæ principaliter illos ſpiritus punientis, mouentis, & dirigentis illum ignem ad illorum ſpirituum cruciatum. De quo latius *ibidem Rich.* Et certum eſt (vt dicit) punitio reproborum cum ſit iuſta, iuſtitiam imitatur æternam, & exemplar ſuum habet in mente diuina. Et non tantum damnati affliguntur ab igne, vt idem ait *quaeſtion.10. vbi ſup.* ſed etiam ab aliis elementis, imo etiam à corporum cœleſtium influentia. Iuſtum enim eſt, vt quia rebelles fuerunt creatori, quod omnis creatura contrarietur eis in vltione: iuxta illud *Sapient.6. Armabit creaturam ad vltionem inimicorum, &c.* Et paulo poſt ſubdit: Et quia ignis eſt magis actiuus quam aqua, ideo ſub nomine ignis Dominus comprehendit omnem pœnam quam à rebus corporeis patientur: vt cum dicit *Matth 25. Ite maledicti in ignem æternum.* De iſto igne ita ſcribit *Paul.Cort l.4.ſent.d.50.* Tutius, ait, dicendum erit vindicem illum ignem in aliena materia conſiſtere, vique ſupra progredientem naturā æternum futurum. Et paulo *ſup.* Nos explicitis ſententiis multo verius dicimus ignis eſſe ſpiritui, tanquam loco collocatū copularitat quantus funeſtus ille ignis Dei inſtrumētum dicitur, inſitum illi eſſe affirmamus, ſpiritum quodammodo nexum continere, ob eamque cauſam ignem, qui ſit nequiſſimorum hominum corpora exuſturus, corporeum eſſe debere cenſemus: quandoquidem corpori nulla pœna magis quam corporea congruat. Hæc *Corteſius.* *Thom. Argentinus* ſcribit, quod ille ignis infernalis dicitur corporalis, conſiderando, ſecundum ſe, & in propria ſua ſubſtantia: ſed quantum ad paſſionem quam infligit his, qui ex ordine diuinæ iuſtitiæ ſuæ actioni ſubijciuntur ſic dicitur ſpiritualis, quia vt communiter

Digitized by Google

niter dicitur, huiuſmodi paſſionem non infert actione reali, ſed intentione naturali. Et iſte ignis infernalis habet materiam ſtabilem, ita quod non indiget nouo cibo, ſeu fomento, ſicut ignis qui eſt apud nos. Teſtatur & ignem infernalem eſſe corporeum *Auguſtinus*, cum ait: Gehenna iſta quæ ſtagnum ignis & ſulphuris dicta eſt, corporeus eſt ignis. Et *Gregorius in lib. dialog.* ait: Ignem gehennæ corporeum eſſe non ambigo: iſtæ tamen flammæ non lucent, quia totaliter fumo ſulphureo ſunt obtenebratæ & denigratæ: propter quod ſecundum *Iſid. in libro Etymol.* Infernus dicitur, quaſi intus furnus, id eſt niger. Et ignis inferni (vt ait *Thom. de Argen.*) tenetur in medio terræ ex diuina ordinatione, ſeu ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ. Et quamuis igni naturaliter conueniat ferri ſurſum, tamē ſine aliqua violentia per cauſam ſuperiorē poteſt in terra perpetuo detineri.

Ignis Pvrgatorivs dicitur per quem purgantur animæ, in charitate deceſſæ, habentes aliquid piabile, propter quod ſatisfacere oportet ſummo Iudici. vt ſcribit *Bruleſer. diſtinction. 21. quæſtion. 4 libro 4.* & licet Auguſtinus viſus fuerit dubitare, alii tamen Doctores auferunt nobis dubitationem, quoniam hoc cognouerunt multiplici ratione, vt *Gregorius in 4. dialog. & Iſidorus*, & communiter tenent Doctores noſtri temporis ignem Purgatorium eſſe materialem, qui eſt calidiſſimus, & obſcuriſſimus. Vnde idem ignis cōburit exiſtētes in Inferno & Purgatorio: de quo *Rich. diſtinction. 44. ar. 2. quæſt. 10. l. 4* ſic habet: Quia autem illi qui ſunt in Purgatorio puniuntur, vt purgentur, & ignis habet naturam purgatiuam, ideo videtur aliquibus quod animæ in Purgatorio à nullo alio elemento, niſi ab igne puniuntur. Et *Thom. Argent. diſtinct. 44. lib 4* ſcribit ſequendo communiorem opinionem de igne Purgatorio dicit, quod talis ignis eſt pars prædicti ignis infernalis, & iſta videtur eſſe intentio beati *Gregorii in libro dialog.* vbi ait, quod idem ignis eſt inferni & Purgatorii, quia ſicut ſub eodem igne aurum rutilat & palea fumat: ſic ſub eodem igne peccator crematur, & electus purgatur. Et quamuis iſtud ſit verum de lege communi, tamen de diuina diſpenſatione ſpeciali quandoque contingit oppoſitum, ita quod quibuſdam locis quidam purgantur: vt & latius declarat *Thom. poſt Gregorium.*

Habent autem animæ in Purgatorio cum afflictione ſolatium, vt ſcribit *Gerſ. p. 3 tract. 3. de cant. & ſolat.* ex certa ſpe beatitudinis ex Eccleſiæ generalis ſubſidiis, & piis amicorum ſuffragiis: Et quia charitas in eis congaudet veritati correctionis. Idem *Gerſ. p. 4. ſerm. pro defunct.* dicit de cōmuni curſu Purgatoriū eſſe in quadam parte Inferni prope limbum, in quo fuerūt antiquæ legis patres. Ibique eſt pœna multo aſperior & durior quam quæcunque pœna quæ poſſit eſſe in hoc mundo: & ibi affliguntur animæ plus vel minus, ſecundum quod magis vel minus punitionem meruerunt, & ſecundum quod magis vel minus oratur pro eis. Interdum per ſpecialem Dei diſpenſationem animæ purgantur in certis quibuſdam locis, & in certis huius mūdi ſpaciis, in quibus fecerunt peccata, vt ib. dicit *Gerſ. Hug. Vict.* vt eum refert *Paul. Cort. l. 4. ſent. d. 3.* negat illum certum expiatorem eſſe locum, affirmans iiſdem locis mulctari manes, quibus ſit culpa contracta, &c.

Ignis Conflagrationis, qui ante iudiciū veniet, & durat poſt iudicium, ſecundum Doctores, mundum multis malis & vitiis infectū, purgabit: qui ſecundum *Bedam* aſcendet ad tantam altitudinem, ad quantam aſcenderunt aquæ diluuii, vt purget aerem infectum per fumum ſacrificiorum ipſis idolis immolatorum, vel tantum aſcendet ille ignis (vt dicit *ſ. Bona. d. 47. p. 2. q. 3. l. 4.*) quantum durant corpora conſumptibilia & paſſibilia. Quod autem mundus purgabitur iſto igne, & renouabitur circa tempus iudicii, magis tenetur hoc auctoritate ſcripturæ, & ſanctorum, quam ratione. Etſi perſuaſiones ponat *Pet. Palud. d. 47. l. 4.* Purgantur autē iſtæ mundi partes, quæ maculatæ ſunt peccato. Eritque iſte ignis eiuſdem ſpeciei ſeu naturæ cū igne iſto elementari, qui nunc eſt in mundo, vt ſentiunt Doctores: ſicut aqua diluuii tempore Noe, fuit eiuſdē ſpeciei cum aqua elementari, quæ nobiſcum eſt. Hinc dicit *Aug. 20. de Ciuit. Dei*: Figura huius mundi, mundanorum ignium conflagratione peribit, ſicut factum fuit aquarum inundatione diluuium. Sed motus huius ignis non conuenit illi naturaliter, ſed vt inſtrumentum diuinæ voluntatis. Illū autem ignem dupliciter conſiderare poſſumus. Vno modo, vt vrit corpora, quibus applicatur, & hoc ſibi conuenit naturaliter ſicut alteri igni corporib. appli-

Digitized by Google

applicato. Alio modo, vt ſpecialiter agit in talia corpora, quæ erunt maculata per peccata, & hoc conuenit ſibi per ſupernaturalem virtutẽ mouentem ipſum ignem, tanquam ſuum inſtrumentum, & in hoc non conuenit cum aliis ignibus, nec tamen propter huiuſmodi ſupernaturalem virtutem iſte ignis diſtinguitur ſpecie vel genere ab aliis ignibus, quia talis diſtinctio eſt a principio eſſentiali & intrinſeco. Hæc autem virtus ſupernaturalis, nec eſt intrinſeca, nec eſſentialis ipſi igni, quia iſta virtus vel eſt voluntas diuina immediate, vel eſt virtus Angelica applicans hunc ignem talibus locis, quibus Deo placet ipſum applicari. *Tho. de Argent. d. 47. l. 4. concl. 2.* Vide & latius *Bon. i. q. 1. & ſeq. vbi ſup.* Et ille ignis incipit ante iudicium. dicitur enim *in Pſal. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Et ſequitur iudicium, quia prolata ſententia contra impios, Chriſto dictante: *Ite maledicti in ignem æternum, &c.* Tunc iſte ignis tanquam inſtrumentum executiuum ſententiæ Iudicis à propinquioribus locis circũſtantibus concurriens, inuoluet omnes impios, & cum impetu vehementi deſcendet cum ipſis in infernum: vnde tunc implebitur verbum Domini, quo ait *Deut. 32. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima.* Longior eſt *Thom. Argent. concl. 3. vbi ſup.* Vide & *Rich. d. 47. a. 2. q. 4. l. 4.* & alios. Quos purget & cruciabit ille ignis. *& q. 5. & 6. vbi ſup.* Addendum eſt & illud quod habet *ſ. Bo. d. 47. q. vlt. l. 4.* poteſt dici ſicut ſuper illud Malachiæ: *Purgabit filios Leui:* dicit *Gloſſ.* Duos ignes legimus futuros. Vnum qui purgabit electos, & præcedet iudicium. Alterũ qui reprobos cruciabit: ſecundum hanc *Gloſſ.* inquit *Bona.* dicendum, quod ſi dicantur duo ignes, quantum ad ſubſtantiam, ſiue duo ratione diuerſorum effectuum dicendus eſt ſupremus ignis, ad elementorum probationem, quod debet vniuſcuiuſque opus probari & purgari in igne, vt totaliter ſiſtantur mundati in conſpectu Dei. Et hic præcedet faciem Iudicis, & purgando amicos, & inflammabit in circuitu inimicos. Eſt etiam ignis futurus ad purgationem mundi. & purgabit, & deinde reprobos cruciabit. *Bona. Paul. Cort. l. 4. ſent. d. 7.* cum ait: Nos profus intelligi volumus duplex eſſe ignis futuri genus. Vnum quod vi naturæ nitatur. Alterum ꝙ quatenus iuris dicũdi tempus anteceſſerit, Dei inſtrumento ſit in vindicando vſurum. Nam id quatenus ſit inſtrumentum futurũ diſſimillimo iure vſurum eſſe volumus. Siquidẽ ſontes vltoris ignis natura plectentur. Priſtas autem quibus nihil ſit expiabile concretum ſine dolore ad buſtum agentur. Iſte inſuper ignis, vt habent *Palud. Tho. Argent. & Rich.* & alii, non perueniet ad Paradiſum, nec ad cœlum, quia nihil ibi purgabile inuenitur, vel quia nec locus tam cito inficitur peccato, ſi ſemel vel bis ſolum in eo peccatur: ſicut quis vno tactu leproſi nõ leproſus efficitur; ſic Paradiſus, quia in eo ſemel tantum parentes peccauerunt, non eſt infecta: nec cœlum propter peccatum malorum angelorũ, ideo non purgabitur igne. Multa alia de iſto igne conflagrationis ſcribunt Doctores. Et dicit *Rich.* Poſt iudicium non erit ignis niſi in ſphæra ſua, vbi eſt purus, & in inferno vbi eſt turbidus & fumoſus, *&c.* Vide & alios.

Ignorantia ſecundum Doctores Theologiæ & canoniſtas, quædam eſt bona, qua ignorantur ea quæ eſſent occaſio peccati, vt Necromantica ſcientia, & huiuſmodi, quæ melius eſt neſcire quam ſcire ſecundum *Aug. d. 38. c. Quamuis.* Quædam eſt mala, qua quis ignorat quæ ſcire expedit, & deberet. Et hæc eſt multiplex. Alia iuris, alia facti: de quibus ſtatim dicetur. Eſt & ignorantia quædam indifferens (vt ſcribit *f. Pel. l. 2 Reſ. Theol* in dictione *Peccatum. §. 9.*) ſcilicet quæ nec eſt bona nec mala ſimpliciter, qua quis ignorat ea quæ non tenetur ſcire, nec ſibi expedit, quia talia non ſunt ſibi neceſſaria ſcire ad ſalutem, nec nocet ignorare. Quæ autem ſunt neceſſaria ſcire ad ſalutem: dicit *S. Tho. 1 2 q. 76.* quod omnes fideles tenentur ſcire ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, vt ſunt articuli fidei, & confiteri & communicare ſemel in anno, de quo ſupra diximus. Et quilibet debet ſcire quæ ad ſuum officium pertinent: ſicut Prælatus plus debet ſcire quam ſubditus. Vnde *Ger. p. 1. tract. de proteſt. circa mat. fidei, cont. hæreſ. diuerſ. conſid. 6.* ponit hanc regulam: quod nullus quæ ſunt officii ſui permittitur ignorare. Quæ regula reſpicit (vt ait) nedum Prælatos maiores, aut Principes ſuperiores, ſed minores in vtroque ſtatu clericali: vt ſunt Curati & Confeſſores pœnitentiæ, & in ſtatu laicali, vt Præpoſiti, Baliui, &c. *Gerſ.*

Ignorantia multipliciter poteſt diſtingui, vt no-

[illegible] *d.22.q.* [illegible] 2. Primo ſecundum op-poſitionem ad ſcientiam, & ne capitur tripliciter, ſcilicet poſitiue. Et dupliciter. Negatiue. Poſitiue idem eſt quod error, id eſt aſſenſus falſi vel diſſenſ⁹ veri. Ignorat enim quiſquis errat falſum credendo, aut vero diſſentiẽdo. Sic ignarus eſt errans. Ignorantia eſt error in anima. Errare ſecundum *Auguſt. in Ench. c.* 16. nihil aliud eſt quam verum putare, quod falſum eſt, falſumq; quod verum eſt, vel certum habere pro incerto. Incertum vero pro certo ſiue falſum ſit ſiue verum. Et hanc ignorantiam poſitiuam quidã vocant ignorantiam prauæ diſpoſitionis, pro eo quod ponit diſpoſitionem malam, ſcilicet errorẽ ignorantiæ. Alii clarius nominant ignorantiam [illegible]roneam. Negatiue dupliciter accipitur, vel vt includit negationem infinitantem, vt, ſcilicet ſimpliciter negat ſcientiam in ſubiecto, ſiue apto nato, ſiue non nato ſcire. Sic infans dicitur ignorans, imo ſic lapis eſt ignorans, q͠a non ſciens. Alio modo accipitur, vt includit negationem priuantem, ſcilicet quæ negat ſcientiam in ſubiecto apto nato. Negatio enim priuatiua, non ſolum priuat qualitatem à ſubiecto, ſed cum hoc ponit aptitudinem ad ipſam, vt cæcus dicitur non videns, natus tamen videre. Negatio autem infinitans totum negat. Et ſic ſola rationalis creatura dicitur ignorans pro tempore quo apta nata eſt ſcire. Sic [illegible]tes non ſunt ignari nec creatura in[illegible]lis. Primo modo opponitur ſcientiæ c[illegible]. Secundo modo contradictoriæ. Tert[illegible] priuatiuæ. Et quolibet prædicto[illegible] ignorantia accepta, poteſt [illegible] ad obiectum, id eſt ad id [illegible] & [illegible]guitur in igno[illegible] & facti.

I[illegible]ORANTIA IVRI[illegible] *vbi ſ. p.* [illegible] *quæſt. 2. a* [illegible] 4.) poteſt di[illegible] ſecundum [illegible] iurium, quo[illegible] quod eſt n[illegible] aliud diuinum, aliud [illegible] ſiue p[illegible]. Et illud vel eſt cano[illegible] quædam eſt ignorantia [illegible] & eſt ignorantia iu[illegible] ad ſalutem. Cognitio vero [illegible] non eadem eſt apud [illegible]

I[illegible] FACTI [illegible] diſting[illegible]tur, quia quædam eſt facti in ſe, quædam [illegible] ignorantia circumſtantiæ, quæ[illegible] eſt [illegible] tia ſc. quæ ad factum. Exempla ſunt [illegible]ſta. Et ignorantia facti dupliciter poteſt contingere (vt refert *Gerſ. p. 2. de natura &* [illegible] *co. ſc.*) aut, ſcilicet adhibita diligentia [illegible] excuſat à toto, ſicut patet de co[illegible] cum Lia primogenita filia Laban [illegible]bitum talis ignorantia excuſauit. Aut talis ignorantia facti contingit non adhibita [illegible]gentia, & hæc excuſat à tanto, ſed [illegible] patet de facto Lamech dum occidit C[illegible] tamen feram putaret occidere. Quod [illegible] talis ignorantia non excuſat à toto, ſed [illegible] tanto. Hæc *Ger. poſt Mag.*

IGNORANTIA tertio modo diſti[illegible] ordine ad voluntatem tanquam ad [illegible] & ſic ignorantiarum quædam eſt [illegible], quædam craſſa & ſupina, & [illegible]bilis. Et has Mag. ponit *diſtinctione* [illegible] tamen ſub aliis verbis.

IGNORA[illegible]TATA eſt, qua voluntas vult neſci[illegible] vult non ſcire actu poſitiuo, ſicut de [illegible] dicitur: *Noluit intelligere*, [illegible] *be*[illegible]. Et alibi: *Recede à nobis, ſcientiam viarum* [illegible]*mus. Iob.* 22. Illa ignorantia (vt ſcribit [illegible] *natur. & qualitate conſcientiæ*) duobus [illegible] contingere poteſt, directe & indirecte. Directe, quando actus voluntatis fertur in ip[illegible] ignorantiam, ſicut cum aliquis vult ignorare vt excuſationem peccati habeat, vel vt à peccando non retrahatur. Indirecte vero iterum dupliciter contingere poteſt. Vno modo cum aliquis actu non conſiderat quod conſiderare debet & poteſt. Et hæc dicitur ignorantia malæ electionis vel ex paſſione aliqua, vel ex malo habitu proueniens. Alio modo cum aliquis notitiam quam de aliquibus debet habere, non curat adquirere, & ſecundum hunc modum ignorantia v[illegible] iuris quæ quis ſcire tenetur voluntar[illegible] neglig[illegible] [illegible]

[illegible]

cet,ſed tamen tolli poſſet ſi diligens cura inqui rendi & proficiendi adeſſet; quæ dic tur craſſa, quia cauſatur ex deſidia & pigritia laborandi ad adquiſitionem ſciendi, quæ frequenter adhæret craſſis & pinguibus hominibus. Et dicitur ſupina, quia eſt mentium ad inferiora ac terrena declinatarum, non potentium (verius non volentium) ad ſuperiora, æterna & ſalutaria ſe erigere. De quibus dicitur : *Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierunt. Hier.4.* De quo videatur & *Gabr. ſerm. 1. in Cœna Dom.*

Ignorantia Invincibilis eſt quæ manet poſt omnem diligentiam poſſibilem & debitam, & excuſat à peccato. Et dicitur inuincibilis (vt dicit *Gab. vbi ſup.*) non quin ſimpliciter poſſit vinci, ſed quæ manet poſtquam homo fecit omnia ad quæ tenetur pro eius expulſione. Sicut inuincibilis dicitur illa qua parochianus aliquis ignorat ieiunium certo die obſeruandum, pro eo quod ſuus plebanus vel paſtor pronuntiauit die & hora qua pronunciari ſolet, quo tamen parochianus ille præſens fuit diligenter auſcultans intimando, licet ſimpliciter illa ignorantia vinci potuit, quia tamen fecit quod debuit intrando Eccleſiam, audiendo ſermonem, & auſcultando diligenter, dicitur illi inuincibilis. Hæc ignorantia inuincibilis, vt ſcribit *Gerſ. p. 2. de natura & qualitate conſci.* ſub duplici qualitate reperitur. Vna innata, alia incidens. Innata omnino excuſat, & à tanto & à toto, vt in infantibus & à natura in ſenſatis. Incidens vero iterum duplex eſt ſecundum quod dupliciter contingere poteſt. Vna namque incidit ſine culpa, vt quando gratia exempli homo dando operam rei licitæ efficitur furioſus, & hæc quando totaliter ligat ſeu impedit rationem ſeu vſum rationis, excuſat à toto, alias nō. Alia vero incidit ex culpa, vt quādo homo præſtitit cauſam ſuæ ignorantiæ, & tūc ſecundū aliquos, ſi talis ignorantia rationem ſeu vſum rationis omnino ligat ſeu impedit, tunc peccatum quod ſequitur, excuſat, vt gratia exempli. Cum furioſus qui per ſuam culpam incidit in furiam, ex vi illius furiæ occidit hominem, talis enim non peccat, quia vt animal brutum in ſolo impetu mouetur, & non ratione. Alii aliter ſentiunt qui dicunt, quod talis ignorantia non excuſat à toto, ſed bene à tanto. Vnde in caſu præcedenti talis furioſus minus peccat quam ſi furioſus non eſſet, peccat tamen. Prima opinio (inquit *Gerſ.*) probabilior videtur, propter dubiū tamen talibus ſi ſanentur debet ſecundum canones pœnitentia iniungi, vt dicit *Gerſ.* Vide & eundem *lect. 2. de vita ſpirit. ani.*

Ignorantia quarto modo diſtinguitur in ordine ad actum peccati, vt ſcribit *Gab. vbi ſup.* & ſic eſt aliqua præcedens peccatum, aliqua concomitans, aliqua ſequens. Præcedens, quādo ſi ſciret peccans, non peccaret, & talis ignorantia eſt cauſa vel diſpoſitio ad peccati actum, pro quanto ſine ea non fieret, licet ipſa ignorātia non ſit volita. Concomitans eſt dum quis peccando aliqua ignorat, quæ nec ſunt cauſa nec effectus peccati: vt ſi quis peccat in die dominico, neſciens eſſe diem Dominicam, qui tamen ſi ſciret propter hoc non haberet ſe aliter ad peccatum, ita quod non minus peccaret. Sequens eſt quæ eſt pœna & effectus peccati, vt ignorantia quæ conſequitur ebrietatem, vt in Loth cognoſcente filias. Vel vt dicit *S. Thom. 2. 2 q. 6. a. 8.* quæ eſt volita formaliter vt affectata, vel virtualiter, vt ſupina. De Loth vero dicunt ſancti, & *Bona. d. 22. l. 2.* eum fuiſſe culpabilem, licet ex alia parte dicunt eum fuiſſe aliquatenus excuſabilem. Vide eum latius ibi. Ex quo patet quod Loth non omnino excuſatur à culpa inceſtus, cum cognouit filias ſuas. Vide latius de hoc *Bonauenturam quaſtion. tertia in fine vbi ſup.*

Agere ex ignorantia & agere ignorando vel ignoranter differunt (vt ſcribit *Gab. d. 22. q. 2. l. 2.*) Nam agere ex ignorantia eſt ignorantiā eſſe cauſam vel diſpoſitionem ad huiuſmodi actum, puta quando agens non ageret ſi nō ignoraret, vt ſi quis in ſexta feria comederet carnes, ignorans eſſe ſextam feriam, non comeſturus ſi ſciret. Sed agere ignorando eſt dum ignorantia habet ſe vt contingenter ad operationem, ita quod propter eam agens nec agit, nec ab actione ceſſat; ſuo modo aliud eſt peccare ex ignorantia, & peccare ignorando. Et ignorantia aliqua excuſat pro quanto minor eſt contemptus voluntatis & receſſus eius à regula ſua, *&c.* Quæ autem ignorantia excuſat & quæ non, cōſulito de hoc *S. Bona. diſtin. 22. quæſt. vlt. l. 2 & Gab. vbi ſup. 4.* Omnis autem ignorantia (inquit *Bona.*) aliquo modo excuſat peccatum. Et ratio

huius eſt, quia minuit de ratione volũtarii, minuit etiam de ratione contemptus: cęteris enim paribus magis contemnit qui peccat ex induſtria, quam qui ignoranter peccat. Et iterum cum voluntarium includat in ſe cognitionem, quod priuat cognitionem, priuat de ratione voluntarii, quia ergo peccatum menſuratur ſecundum quantitatem libidinis & contemptus & ignorantia diminuit de ratione horum generaliter, verum eſt qod omnis ignorantia inquantum huiuſmodi excuſat peccatum, & ſi tanta ſit quod priuet omnino rationem voluntarii & rationem contemptus, excuſat à toto: ſi vero non omnino priuet, excuſat à tanto. Excuſare à toto ſecundum *Gab.* quando actus non imputatur ad peccatum. Excuſare à tanto, quando propter tale non tollitur ſimpliciter ratio peccati, ſed tamen propter ipſum actus peccati non imputatur ad tantam pœnam, quantam imputaretur illo excuſante non exiſtẽte. Ex hoc patet in genere quando ignorantia actum excuſat à peccato ſimpliciter, id eſt in toto vel à tanto. Si enim ignorantia ſimpliciter tollit voluntarium, ſimpliciter excuſat à toto. Si autem non omnino priuat, ſed aliquantulum minuit voluntarium, non excuſat à toto ſed à tanto, hoc eſt: non tollit rationem peccati, ſed rationem alicuius gradus grauitatis qui peccato ineſſet ſi ignorantia non accidiſſet.

Ignorantia autem affectata magis aggrauat peccatum quam excuſat. Vide latius *Gabr. & Bona. & infra.* Sed ignorantia inuincibilis (inquit *Gabr. artic. 2. vbi ſup.*) præcedens voluntatis actum, ſiue poſitiua, ſiue negatiua, ſiue iuris ſiue facti, ſimpliciter excuſat à peccato, non ſolum in tanto, ſed in toto.

Nemo enim faciens omnia & eorum nihil [illegible]ens ad quæ tenetur, peccat, & qui facit quod debet, non peccat. Sed ignorantia craſſa præcedens eorum, quæ homo ſcire tenetur [illegible] actum voluntatis à peccato ſimpli[illegible], ſed aliquantulum & in tanto, [illegible] difformem, agit con[illegible] inquirere, quæ recta [illegible] *qui ignorat, ignora-* [illegible] *ſed intel-* [illegible] qui[illegible]

Talis etiam ignorantia non excuſat pec[illegible]tem vt in infernum [illegible] ardeat. Vide latius *Gab. & Mag.* [illegible] *22. libro 2.* Sed ignorantia affectata [illegible] eorum quæ homo ſcire tenetur, peccatum [illegible] grauat atque auget, quia volens ignor[illegible] per quam retrahi poſſet à peccato, [illegible]temnit, ergo grauius peccat. Et dicitur præcedens, quia ignorantia quæ concomitatur & quæ ſequitur non habet ſe ad actum voluntatis in ratione cauſæ, ſecus de præcedente, quia nullo modo ab ea dependet, quia n[illegible] fieret actus ſi ignorantia nõ concõitaretur. Vnde ebrius habẽs ignorantiam inuincibilẽ & furioſus, licet ex ſua culpa furiam & ebrietatem inciderit, tamen interficiendo hominem non peccat, vt prius dictum eſt; quia ad hoc q actus ſit virtuoſus vel vitioſus, requiritur vſus rationis, quo quia tales ſunt priuati peccare non poſſunt, ſicut nec mereri. Et dicitur ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur, quia ignorantia rerum impertinentium non auget nec minuit, neque excuſat rationem peccati in actu voluntatis. Ignorantia quoque primorũ parentum (vt inquit *Gab.*) culpam eorum nihil excuſabit vel parum, quia ignorantia illa fuit eorum quorum cognitio neceſſaria fuerat ad ſalutem, nec talis, quod ſi fuiſſet inuincibilis, excuſaſſet à peccatis, etiamſi verum fuiſſet quod ignorando putabant, non ideo præceptum tranſgredi licuiſſet quod nouerunt. Vnde ſi quandoque ignorantia excuſat, hæc excuſat qua id quod agitur ignoratur eſſe peccatum vel creditur eſſe bonum. Vide latius *Gab.* Et ignorantia ſecundũ *Alex* quædam eſt in intellectu ſpeculatiuo, quædam in intellectu practico. Quantum ad primum, non ſemper concomitatur ignorantia peccatum. Multi enim peccant ſcientes, habentes ſufficientem ſcientiam de faciendis, vt theologi effæminati. Eſt autem ignorantia in intellectu practico ſecundum quam aliquis cum peccat non habet experientiam boni, aut iudicat actum malum nunc faciendum, non quidem vt malum, ſed vt conueniens vel vtile aut delectabile, aut aliquid nunc omittendum, & illa ignorantia omne peccatum comitatur. Et [illegible] vult Philoſophus 3. Eth. Omnis malus ignorans. Vide [illegible] & aliud [illegible]

Ignoſci, [illegible] imputari ad culpam *Aug.* [illegible] Concubitum [illegible] non cogunt fieri, ſed impetrant ignoſci [illegible] non ita ſit nimius, vt impediat tempora [illegible] quæ debentur orationi. Ignoſci pro eo videtur accipere quod eſt non imputari ad culpam, vt ait *Rich d.31.a.3.q.2.l.4.* & non videtur loqui de ignoſci per pœnitentiam, quia ſic etiam fornicatio ignoſcitur, hoc eſt fornicans abſolui poteſt & veniam conſequi, & remiſſionem peccatorum per pœnitentiam. Et ignoſcere alteri qui in alterum peccauit quicquam, eſt pars eleemoſynæ vt innuit *Gerſ. part. 4. in ſerm. de ſ. Ludo.*

ILLABI aliquid alicui ſecundum *Bona.* eſt ipſum eſſe intime præſens per præſentialitatem, per naturam & operationem. Exemplum: ferrum poſitum in fornace & ignitum, ignis dicitur illabi ferro. In ferro enim ſunt pori ſecundum Philoſophos, in quos intrat ignis, & eſt ferro præſens, diffundens ſe per naturam & operationem. Ita Deus intime eſt præſens animæ, & ſic intimus & intimior eſt animæ quam cuicunque creato, & hoc per naturam, eo quod propter ſui ſimplicitatem & infinitatem vbique eſt, & per operationem. *Brule.q.vlt.d.11.l.1.* Et vt notat *Gab d.8.q 2.l.2.* Illabi duo dicit, ſcil. intimam præſentiam eius quod illabitur, & cui illabitur. Secundo dicit omnimodam & plenam præſidentiam, & dominium illabentis ſuper illapſũ, quorum ſi alterum deeſt, non eſt illapſus. Etſi dæmon poteſt eſſe ſubſtantialiter præſens animæ, illabi tamen ei eſt ſimpliciter impoſſibile; quia dæmon poteſt eſſe ſubſtantialiter præſens corpori humano, ergo etiam animæ. Patet & ſecunda pars, quia impoſſibile eſt dæmonem plene poſſidere & dominari animæ, & in ea operari quicquid vult, quia hoc tolleret ab anima arbitrii libertatem. Sed ſolus Deus poteſt illabi menti rationali ſiue animæ, ſolus enim Deus habet in mente rationali plenum dominium regitiuum. Solus etiam poteſt impedibiliter in anima producere quicquid vult, atq; ab ea tollere quæ vult, ergo ſolus illabitur Deus. Conſonat *Gerſ p 3. tract. de paſſion: b. ani. conſid* 15 vbi ait. Fatemur itaque quod Angelus non illabitur in ſpiritum noſtrum, quoniam hoc ipſum ſolius Dei proprium eſt, qui ita ſpiritum noſtrum ſolus [illegible] dominanter poſſidere, fortiter atque ſuauiter [illegible] memoriam atque viuificationi ſpiritus noſtri [illegible] viuo tamen vt non habeo [illegible] DEI dominationem [illegible] *Et vt centi-log. de impoſſi.* [illegible] a liter ſit quam diaboli [illegible] animæ rationali quæ tria [illegible] naturam, & gratiam & gloriam [illegible] lapſus plenum ſuper animam [illegible] rius dominium. *Cor regis* (inquit *Sap.* [illegible] *eſt: quocunque voluerit, inclinabit illud.* [illegible] tem vel altera creatura dominium [illegible] habet. Item diuinus illapſus etſi non [illegible] gere liberum arbitrium vt liberum eſt, quoniam hoc implicat contradictionem, vt idem ſit violenter & non violenter, poteſt tamen inducere neceſſitatem ad illud quod ſibi placuerit, vt de anima non voluntaria poteſt reddere ſpontaneam. Docuit hoc Pauli conuerſio. Pluribus agit *Gerſ.* de hoc. Ex quo infert poſtea quod ſtulta eſt præſumptio confidentium in conatu operum ſuorum quaſi præuenire poſſe gratię influxum. Reſpexit vtique Dominus ad Abel, poſt ad munera eius. Cur autem ad Cain & ad munera eius non reſpexit? murmuret ſi voluerit, ſuperbia non pertinget, detur voluntati Dei gratia ſua, detur & ſalus, &c. Illabi itaque proprium eſt ſolius Dei, quoniam illabi animæ (vt idem ſcribit *Gerſ. p. 4. ſer. de angel.*) eſt ſubſtantialiter illi coexiſtere, dominanter eam poſſidendo, & cauſaliter quo ad omnes actus regulando vel regendo, ita vt ex ordine cauſali & habitudinem ad animam habeat illabens eam vertere ad quẽcunque actum voluerit, hoc autem ſolius Dei proprium eſt, quare dæmones vel angeli nullatenus animalibus illabi poſſe cõcedimus. Hæc *Gerſ.* Sed quod dicit *Gloſ. ſuper illud Luc.* [illegible] *mo habens dæmonium*, intrauerat diabolus [illegible] exierat Chriſtus. Chriſtus autem [illegible] illapſus erat. Reſpondet ad hoc *Ga.* [illegible] quod *Gloſſ.* illa loquitur de ingreſſu, & egreſſu [illegible] ſecundum illapſum vel ſubſtantiam, [illegible] dum effectum gratiæ & malitiæ Vt [illegible] *Gl* plus dicere niſi quod vbi ſunt [illegible] cooperatione diaboli incipit eſſe [illegible] Proprium itaque eſt diuinæ [illegible] i creaturæ, vt vult *S. Bona d.* [illegible] & habet *Mag. ead. d. in text.*

ILLVMINARE, [illegible]

[illegible]

Ioann. 1. *Deus illuminat omnem hominem, &c.* A quo illuminatio. Vnde homo illuminatur per gratiam, doctrinam &c. Sed ſuprema illuminatio quæ eſt in hac vita vt habet *Alud. diſt.* 1. *quæſt* 1. *lib* 4. eſt per gratiam & charitatem, ſine quibus homo eſt in tenebris. Et via illuminatiua (de qua plura ſcribit *Gerſ. in parte* 1.) eſt qua homo iam incipit videre & cognoſcere dilectum ſuum, quem prius propter rubiginem peccatorũ videre non poterat, & cognoſcere inquam in hoc quod tot beneficia & tanta contulit, ita ꝙ ab eius laude & gratiarum actione non ceſſare debet; tamen non principaliter debemus Deum diligere propter beneficia ſua, & propter immenſam ſuam bonitatem & propter ſeipſum. Sicut .n. propter lumen non videtur res finaliter, ſed mediante lumine videtur clarius occaſionaliter, ſic illa via dicitur illuminatiua, quia accendit, prouocat & illuminat omnem hominem ad Deum diligendum. Hanc viam illuminatiuam Dauid habuit, cum in *Pſ.* ait: *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius, &c.* Plura de hac via *Gerſ.*

ILLVSIO ſiue deluſio, error, præſtigium proprie accipiendo differunt. Nam error ſuperius eſt ad reliqua duo, & deluſio ſuperius ad præſtigium. Nam omne præſtigium eſt deluſio & omnis deluſio eſt error & non econuerſo. Eſt .a. error generaliter iudicium falſum, proueniens ex [illegible] circa obiectũ, potentiam vel medium, qua quod non eſt apparet vel res aliter quam eſt, apparet. Præſtigium ſecundum *Alex. de Ales p.* 2. *q.* 4[illegible]. *m.* 3. *a.* 1. dicitur dæmonis illuſio, quæ non habet cauſam ex parte mutationis rei, ſed ex parte cognoſcentis, & hoc ſiue quantum ad organum ſiue ad virtutem ſeu potentiam. Illuſio .a. poteſt fieri tripliciter ſecundum eund. *Alex. de Al.* Aliquando ſola agitatione hominum [illegible]lentium & occultantium, ſicut in tran[illegible]. Aliquando virtute quorundam [illegible] mineralium, quæ certis rebus appo[illegible] eam virtute naturali ſibi indita ap[illegible] qualis non eſt. Sic etiam dicit *S.* [illegible] candelæ & diſpoſi[illegible] ſerpentes operatione [illegible] modis fieri poteſt illu[illegible] operatione quamuis & i[illegible] inquit *Bona* [illegible]

mini illo [illegible] poteſt, et quæ neceſſaria [illegible] ad hoc [illegible], ideo ſenſus noſtri [illegible] quen[illegible] ſit. Tertio modo fit operatione [illegible] res exiſtens non [illegible] ret, aut res exiſtens [illegible] parent. Qui modi autem [illegible] nuntur varii modi a Doctoribus, [illegible] cundum *Gabriel.* (qui copioſe & [illegible] ponit *d.* 8. *q* 2. *a.* 3. *lib.* 2.) ad tres reduci [illegible]. Poteſt enim diabolus formare formas, [illegible] teſt diuerſarum formarum corpora quaſi [illegible]to formare & aſſumere. Formas igitur diuerſas à ſe formatas poteſt viſui obiicere ſeu alteri ſenſui offerre, & illas frequenter mutare. Illas autẽ formas ſenſus volens nolenſque apprehendit. Vnde ſi formam Petro ſimilem obiicit, iudico me videre Petrum. Sic legitur *in epiſt. beati Hieronymi de ſ. nõt. Hilarione* diabolum ſe transfiguraſſe in perſonas mulierum nudarum. Et in miraculis beati Hieronymi diabolum ſe transfiguraſſe in perſonam Siluani. Et Nicetam in perſonam Simonis Magi, vt dicitur in itinerario Clementis. Poteſt & dæmon phantaſmata & ſpecies ſeu habitus mouere, ipſoſque præſentare potentiæ cognitiuæ, & per hoc imaginationem ad eas conuertere. Sic per fortem conuerſionem intentionis phantaſma videtur veritas. Sic beatus Auguſtinus exemplificat, vt recitat *ſ. Bona.* quod quidam tanta conuerſione cogitabat cuiuſdam mulieris imaginem, quod ei carnaliter commiſceri videbatur etiam vigilando. Et ſicut in ſomno videtur dormienti quod videat, audiat & ſentiat multa in veritate, cum ſpecies ſeu phantaſmata mota veniunt ad organa ſenſuum, quæ dæmon poteſt præſentare potentiæ cognitiuæ, & per hoc imaginationem ad eas conuertere, & per immiſſionem fumorum ſpiritus animales immutare, & phantaſmata diuerſimode variare, ac intentioni offerre, & facere diuerſa homini apparere. Et hoc modo frequentiſſime vtitur dæmon, vt dicit *ſ. Bonau.* Et huius ſignum eſt, quia nunquam facit hominẽ aliquid ſomniare de aliquo cuius imaginẽ, nec in toto nec in parte vnquã habebat in interiori organo virtutis imaginariæ. Nunquam .n. cæcum à natiuitate facit ſomniare de colorib. nec ſurdos de ſonis [illegible] præſentatis [illegible] Et [illegible] modi illuſio propter [illegible]

[illegible] Potest autem dæ-[illegible] [illegible] illudere [illegible] hominis. Et hoc probatur per *Aug. de spiritu & anima c.* 28. Et de [illegible] ad idem aliquid tangit *Aug.* Sed in [illegible] fato sic inquit: Quædam mulierculæ post Sathanam conuersæ, illusionibus & phantasmatibus seductæ credunt se, & confitentur nocturnis horis cum Diana paganorum Dea, & cum Herodiade & innumera mulierum multitudine equitare, earumq; iussionib. obtemperare. Ipse namq; Sathanas qui se transfigurat in angelum lucis, cum mentem cuiusquam mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subiugauerit, illico diuersarum personarũ species mente quam captiuam tenet in somnis deludens, modo læta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per deuia quæq; deducit. Et cum solus hic patitur spiritus infidelis non in animo, sed in corpore opinatur euenire. Idcirco nimis stultus & hebes est qui hęc omnia quæ in spiritu fiunt, etiam accidere arbitratur in corpore. Hæc *b. Aug.* Item in vitis patrum legitur quod quidam duxerũt puellam ad sanctum patrem, quæ videbatur eis equa, sed sanctus ille pater deprehendit eam esse puellam. Et oratione sua præstigium diaboli fugauit. Item *Boet.* 4. *de consol. metro.* 3. *Et Aug. l.* 18. *c.* 18 *de ciu. Dei.* Et *Ouid.* 14. *Met.* de socijs Vlyssis narrant. Vbi *August.* tangit de transformationibus sociorum Vlyssis in varias bestiarum formas carminibus Circę deæ. Quæ transformatio fieri non potuit substantialiter, sed tantum apparenter, & secundum aliqua accidentia exteriora. Poterat enim diabolus aliam formam alterius corporis ostendere & eos occultare, vel modo præstigiorum [illegible] oculos fallere, *&c.* Vide ad hoc late *Aug. vbi sup. & S. Thom. de potentia, in q.* 16. *a.* 9. *&* 10. & *Gab.* qui tres modos declarat exactius, quibus dæmones nos illudere tentant, quos vide apud eund. Vide & hos modos illusionis apud *S. Bona. d.* 8. *p.* 2. *q.* 3 *l.* 2. copiosius.

IMAGO quælibet est similitudo, & non econuerso, quia imago addit esse expressam ab alio, *B. Tho.* 1. *p. q.* 35. *a.* 1. Et differt imago a similitudine tripliciter secundum eund. *q.* 1[illegible]3. *a.* 9. *vbi sup.* Quia imago pertinet ad formam, sc. specia-[illegible] [illegible] autem ad naturam. Imago per-[illegible] [illegible] is, quæ est principij [illegible] intellectualem, simi-[illegible] Imago perti-[illegible] intelligentiam [illegible] co-sequentes, [illegible] tert a statua imago [illegible] superficiem tantum [illegible] go. Vnde pictores imagines [illegible] diuersitate & lineamentis quibusdam similitudinem reddentes. Statua vero est [illegible] do superficiem, sed solidum corpus [illegible] fectum reddit. Statuarij enim effigi[illegible] nis vel marmoribus, vel ebore, vel [illegible] primentes, quorum ars statuaria vocatur. Est [illegible] duplex imago, vt scribit *S. Bona. d.* 16. *qu.* 2. *lib.* [illegible] naturalis, scil. & artificialis. Et cum homo non repræsentet per formam artificis, sed per suam formam naturalem & potentias ei naturaliter inditas, ideo homo non est imago artificialis, sed naturalis, &c. Et imago secundum eund. *q.* 1. *vb. sup.* dicit expressam similitudinem, & quia homo dicit expressam similitudinem Dei, ideo homo dicitur imago Dei. Et vt notat [illegible] 9. *a.* 1. *l.* 1. Imago dicitur quasi imitago [illegible] tationem ago. Et secundum quod reperitur in in creaturis tripliciter accipitur, vt scribit [illegible] *Aliac. q.* 4. *ar.* 1. *l.* 1. *Gab. vbi sup.* Vno modo pro substantia formata ab artifice ad similitudinem alterius, secundum aliqua accidentia eiusd. speciei cum accidentibus eius, ad cuius imitationem formatur, ducens in notitiam rememoratiuam eius magis distinctam, qua, scilicet repræsentatur vt distinctum ab aliis talia accidentia non habentibus. Vel sic: Est substantia [illegible] ta ab artifice ad similitudinem alterius [illegible] dum aliqua accidentia conformia, & [illegible] speciei cum accidentibus dissimilis [illegible] tans. Vnde imago Cæsaris [illegible] quantum Cæsarem repræsentat, & [illegible] tum est pictura. Et patet de statua [illegible] quantum ad figuram & colorem [illegible] nis cum Hercule, non quantum [illegible] Sic patet quod imago non est [illegible] totius: sed est [illegible] accidentia in imagine [illegible] ratio [illegible] non substantiæ. [illegible] pitur imago pro [illegible] [illegible]

[illegible]

homines multum ſimiles dicuntur alter alterius imago. Tertio modo accipitur pro tantum veniente producto ab alio, quod ſecundum rationem ſuæ productionis producitur vt ſimile, illo modo filius dicitur imago patris. Et nunc dicatur ſic imago (vt ſcribit *Gab.*) Imago eſt ſimilitudo Dei reperta in creaturis, nata ducere in cognitionem recordatiuam propriorum diſtinguentium perſonas & vnitatis eſſentiæ cũ quadam ſui imitatione. Et hoc in ſermonibus de feſto trinitatis clarius *Gab.* expreſſit. Aliter deſcribitur veſtigium, quod ſuo loco patebit. Et licet creatura rationalis impropriè dicitur imago trinitatis, vt dicit *Gab. q. 10. vbi ſup.* quia nihil reperitur in creatura eiuſdem ſpeciei cum Deo, tamen in qualibet creatura rationali, & ſolum tali reperitur imago Dei, quia in qualibet rationali creatura eſt inuenire trinitatem, per quam ipſa poteſt duci in notitiam recordatiuam, ſcilicet mentem, notitiam & amorem, in quibus conſiſtit ratio imaginis vt in partibus & eo ipſo mens imago Dei eſt, quo capax eius eſt, vt dicit *Aug. 14. de tr.* & habet *Mag. in tex. d. 3. l. 1.* Item creatura rationalis eſt imago Dei propter ſimilitudinem accidentium ſimilium cum Deo, ſicut iuſtum, ſapiens, intellectiuum. Sed illæ proprietates ſunt in Deo vere & conſubſtantialiter & eminentius, quam in creatura rationali in qua ſunt accidentia, ideo creatura rationalis & ſola dicitur imago Dei quamuis non ita perfecta, ſicut ſi eſſent vtrobiq; accidentia tam in Deo quam in creatura. Conſiſtit autem ratio imaginis radicaliter & originaliter in animę ſubſtantia, ſed perfecte & completiue in ſubſtantia animę & duobus actibus ab ea productis, ſc. actu volendi & intelligendi, *D. Thom. 1. q. 93 a. 7. Ban. Caie. ibid.* Poteſt & conſiſtere in ſubſtantia animæ & in duobus habitibus correſpondentib. illis actib. vt dicit *Gab.* Nam ſicut pater in diuinis habet fœcunditatem ad producendum tam filium quam ſpiritum ſanctum, & communicat filio fœcunditatem producendi ſpiritum ſanctum, ita ſubſtantia animæ eſt fœcunda tam intellectionis, quam volitionis, & communicat actui intelligendi, (quem primo producit) fœcunditatem producendi cum anima actum volendi [illegible] ſubſtantia animæ, & [illegible] in [illegible]

ſubſtantia animæ, & actu intelligendi Deum amandi Deum, quia ſi [illegible] non poſſunt [illegible] parte [illegible] in parte [illegible] *Aug.* [illegible] ratio imaginis.

[illegible] ſecundum *Alex.* & [illegible] *d. 3. q.* [illegible] *3. d. b. 2.* [illegible] capitur dupliciter. Vno modo prout ſupponit pro ſubſtantia animæ quæ eſt memoria, intelligentia, & voluntas, & ſic homo non perdidit imaginem Dei, [illegible] per peccatum bene perdiderat efficaciam bene operandi ex impedimentis quæ incurrit. Alio modo capitur, vt eſt nomen quaſi collectiuum ſupponens pro ſubſtantia animæ, & actibus cognitionis & dilectionis Dei. Iſtos perdidit homo pro ſtatu naturæ lapſæ. Et ſic intelligitur *Auguſt.* cum dicit, Creata fuit in homine imago Dei quam non ſeruauit. Sed de imagine quæ eſt in diuinis, quæ dicit expreſſionem perſonæ, & etiam expreſſionem [illegible] vt [illegible] conſulito *S. Bon. d. 3.* [illegible] *2. l. 1.* & quomodo filius imago proprie dicitur, tum dicitur imago pulcherrima, & ſpecioſiſſima patris, & ita dilectiſſima à patre, vt ſcribit *Gab. vbi ſup.* Imag. Reperitur autem in Chriſtiano triplex imago, vt ſcribit *Iac. de Valen. q. final.* poſt commentaria ſuper cantica, ſc. imago trinitatis in anima, quam accipit per creationem, per quam dicitur bonus naturaliter, cuius meminit & *Gerſ. p... de verb. & hym. glor.* Secunda eſt imago ipſius Adam terreni in carne, per quam anima noſtra dicitur corrupta, & ſauciata fomite, & morbo concupiſcentiæ, vnde eueniunt omnia mala culpæ, quá imaginem accepimus per libidinoſam generationem.

Vt dicit *Aug. [illegible] c. [illegible] Fauſt. & 12. ſupra Gen.* quod hanc imaginem reliquerunt primi parentes in nobis impreſſam ex veſtigio, & ſimilitudine ſui peccati. Tertia eſt imago Chriſti in anima, quam accepimus per gratiam baptiſmi & regenerationem. Vnde *Apoſt. 1. ad Cor. 15.* quod poſtquam omnes vſque ad Chriſtum portauimus imaginem ipſius Adam terreni, portemus ergo imaginem ipſius Adam cœleſtis, qui eſt Chriſtus. Per hanc imaginem homo configuratur Chriſto per baptiſmum, & Eccleſiaſtica ſacramenta, quæ quidem imago Chriſti, licet ad præſens non tollat imaginem ipſius Adam de carne, [illegible]

quod

quod [illegible] imago Dei quantũ ad tria [illegible] ſcilicet memoriã, intellectum & [illegible] *Brul. di.16. q.1.c.& 3.4.* [illegible] quomodo homo ſit imago Dei, qui non parum [illegible] de hac ſcribit, & Aſtipulatur *Gerſ.* [illegible] Et homo factus eſt ad imaginem Dei. Vnde ſicut Dominus fecit hominem, vt [illegible] ſubiectus dominaretur cæteris rebus mortalibus, ita ſibi indidit præ cæteris rationem tanquam legem intimam, vt viuam; neque enim (vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in re commend. licentiand.*) propter aliud dicitur homo factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, niſi quia ſui capax per rationem effectus eſt, ſecundum *Aug.* & expoſitores catholicos, *&c.*

De imaginibus ſanctorum. Imaginum introductio in Eccleſia, non fuit abſque rationabili cauſa, propter triplicem enim cauſam introductæ fuerunt, videlicet propter ſimplicium ruditatem, propter affectuum tarditatem, propter memoriæ labilitatem, quæ per pulchre declarat *S. Bona. di. 9. qu. 2. lib. 3.* vt, ſcilicet ſimplices qui ſcripturas legere non poſſunt, in his picturis ſacramenta noſtræ fidei legerent, & vt homines excitarentur in his ad deuotionem, quæ pro nobis Chriſtus geſſit, ac ſi oculis cernerent. Solet enim affectus noſter plus excitari viſu quam auditu. Hinc *Hor. in art. Segnius irritant animos demiſſa per aures, Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: & quæ Ipſe ſibi tradit ſpectator.* Et tertio modo ideo, quia ea quæ audiuntur ſolum faciliùs traduntur obliuioni quam ea quæ videntur. Et quoniam imago Chriſti introducta eſt ad repręſentandum eum qui pro nobis crucifixus eſt, ideo omnis reuerentia quæ ei offertur, exhibetur Chriſto, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriæ exhiberi. Latius *Bona.* Conſonát *Gab. lect. 19. can.* & *Alex. de Ales.* Idem *Gab.* dicit *lect. 49. canon.* Chriſtiana religio ſuſtinet in Eccleſi.. & oratoriis imagines, non permittit eo fine, vt ipſę adorentur, ſed vt fidelium mentes per earum inſpectiones excitentur ad reuerentiam & honorem exhibendum his quorum ſunt imagines [illegible] quorum cognitionem recordatiuam [illegible] Eſt autem hominum quorundam ſtoli[illegible] ideo ad imagines afficiuntur, vt in [illegible] aliquid numinis gratiæ vel ſan[illegible] miracula, [illegible] pere a periculis, & a nocumentis ac inſidiis præſeruare. De quibus [illegible] *Gab. expoſ. cano. lect. 49.* Vnde *Gerſ. p. 3. de ſimplic. cord. not. 22.* ait. Imaginum [illegible] prohibetur, ſed talis inhæſio [illegible] ne ſurſum feratur quaſi circum[illegible] ſenſibus aut inuiſcatum detinet. Superuol[illegible] quẽter nititur, etiamſi recidere crebr[illegible] Et de adoratione imaginum vide [illegible] *Adoratio*, &c. Nec prætereundum eſſe [illegible] quod ſcribit *Gerſ. p. 4. ſer. 1. de nat. Dom.* No[illegible]les non adorare imagines debemus, ſcilicet ligneas & lapideas, quia nihil proprie adoramus niſi Deum. Si inclinor ante imaginem crucifixi, non oportet propterea me adorare illud lignũ, ex quo facta eſt potius quam quoduis aliud: ſed eſt ideo, quia ſolum Deum adoro, quem crux illa repræſentat. Quantum ad ſanctorum & ſanctarum imagines pariformiter eas non adoro, ſed honoro ſanctos & ſanctas qui per has repræſentantur imagines. Hæc *Gerſ.* Præterea vt idem ait *p. 3. tract. de exercit. diſcret. deuot. ſimpli.* Nemo credat ſanctorum imagines (ſicut quidam hæretici ſenſerunt) eſſe contemnendas, ſed ſunt potius reuerenter tractandæ, & ea intentione qua Eccleſia Dei eas inſtituit digne honorandæ. Et ſic diſcamus ab his viſibilibus mente tranſire ad inuiſibilia, corporalibus ad ſpiritualia. Ille namque eſt finis imaginum. Non diſcrepat ab his *Guilhel. in Rationali diuinorum.* cum ait de imaginibus. Sed nos illas non adoramus, nec Deos appellamus, nec ſpem ſalutis in eis ponim⁹, quia hoc eſſet idolatrare, ſed ad memoriam & recordationem rerum olim geſt[illegible] eas veneramur, &c. Quare autem imagine[illegible] quadrageſima cooperiuntur, cauſam eſſe dic[illegible] *Brul. diſt. 18. qu. 6. in fin. lib. 3.* ad deſignandum clauſionem paradiſi cœleſtis: tempore autem paſſionis eius amouentur, ad deſignandum apertionem illius ianuæ quæ eſt facilis ingreſſus ad videndum Deum facie ad faciem. Plura ali[illegible] de imaginibus. *Bellarm.*

Imaginari ad imago, quod proprie e[illegible] alicuius rei ſimilitudinem mente comprehendere. A quo imaginarium dicimus quod re non eſt, ſed tantum cognitione comprehenditur, & imaginatio actus ipſe. Et vt ſcribit *Came. q. 5. in fin. lib. pri. ſent.* Imaginari poteſt multipliciter capi. Vno modo idem eſt quod mente conci[illegible]re. Et iſto modo non ſolum [illegible], ſed etiam [illegible]

[illegible] poſſunt imaginari, [illegible] mente formare propo[illegible] modo idem eſt quod mente for[illegible] propoſitionem cum apparentia, [illegible] apparentia quod non ſit re[illegible] poſſit eſſe. Et iſto modo di[illegible] quod contradictoria non poſſunt [illegible] ſic loquendo concedo inquit Petrus: [illegible] de trinitate eſt imaginabilis a viatore. Vnde *Aug.* loquens de ipſa. 1. *de trin.* Adoratur inquit, creditur & ſic intelligitur. Etſi aliquæ auctoritates [illegible] dicere, quod ipſam imaginari aut capere non poſſumus, intelligendum eſt quod non perfecte & clare, ſed tantum imperfecte & ænigmatice. Hæc *Aliac.*

I M A G I N A T I V A idem eſt quod phantaſia, [illegible] *Thom. p. 1. qu. 78. art.* 4. dicit: Virtus autem imaginatiua, vt ſcribit *Gerſ. p.* 2. de natu[illegible] motuum, eſt potentia apprehenſi[illegible] qua imaginationes rerum ſenſibilium re[illegible]. Iſta virtus plus abſtrahit quam ſenſus, [illegible] ſenſus non accipit formam rei niſi ipſa re[illegible]ſente. Imaginari vero formam rei reſeruat, re etiam ipſa abſente. Et in hoc differt à ſenſu communi, quia ſenſus communis indiget præſentia rei exterioris, ſicut ſenſus particularis, imaginatio vero non. Iſta virtus vocatur theſaurus formarum, quoniam formæ rerum à particularibus ſenſibus receptæ in ea retinentur & [illegible] Gerſon. Qui amplius de hac potentia [illegible] voluerit, ad Philoſophum recurrat. De imaginationibus multa apud Gerſonem habentur.

I M M E D I A T E dicitur ſine medio vel continuo, nullo ſpacio interiecto, &c. a quo immediatus. Et aliquid dicitur dupliciter immediatius, vt ſcribit *Sc[illegible] q. 1.* [illegible] Vel ita quod ipſum [illegible] & vltimum, & tunc eſt [illegible] Vel ita quod inter ipſum [illegible], aut pauciora ſunt me[illegible] n & primum, & ſic eſt im[illegible] Exemplum: Superficies eſt [illegible] quam color, ita quod ha[illegible] poſitiue inter illa, ſed nibi[illegible] quam color [illegible] [illegible]

I M M E N S U M [illegible] dupliciter, [illegible] *Brul.* [illegible] priuatiue, & affirmatiue [illegible] quod non habet [illegible] [illegible] habere. Negatiue im[illegible] quod non eſt menſuratum, nec eſt ap[illegible] menſurari, nec poteſt menſurari, & ſic De[illegible] immenſus, & etiam infinitus, negando a[illegible] tentiam, & aptitudinem, non tamen eſt [illegible] ſus priuatiue, nec infinitus. Poſitiue im[illegible] eſt quod habet ſummam plenitudinem p[illegible]ctionis & entitatis ſine termino & ſine fi[illegible] ſic Deus eſt immenſus ſolus, immenſum autem negatiue bene dicitur de ente prohibito, [illegible] chymera. Immenſitas autem in Deo quatuor complectitur ſecundum Aureo. in compen. propter quæ Deus immenſus dicitur: videlicet infinitatem, incomprehenſibilitatem, incircumſcriptibilitatem, & ęternitatem. Nam poteſt Deus primo conſiderari in ſe: ſic eſt infinitus. Pſal. Magnus Dominus & laudabilis nimis & magnitudinis eius non eſt finis. Secundo poteſt cõſiderari in operatione ad intellectum, & ſic eſt incomprehenſibilis. Vnde *Apoſt. O altitudo diuitiarum, ſapientiæ & ſcientiæ Dei*, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Propterea Deus dicitur ſedere ſuper Cherubin, id eſt ſuper plenitudinem ſcientiæ, & ſuper omnem intellectum creatum. Tertio poteſt Deus conſiderari in comparatione ad locum, ſic eſt incircumſcriptibilis. Vnde Amb. Nihil præſcriptum, nihil circunſcriptum, nihil diuiſum habet trinitas. Non enim loco clauditur, non extimatione cõcluditur, non ætate variatur. Quarto poteſt Deus conſiderari in comparatione ad durationem, & ſic eſt æternus. Hæc *Pelb.*

I M M O R T A L E poteſt accipi proprie vel improprie, vt ſcribit *Gab. diſt. 19. qu. vn. art. 1. lib. 2.* Proprie vt contradictorie opponitur huic quod eſt mortale, vt videlicet negatio incluſa negat potentiã moriendi, & ſic valet immortale, id eſt, nõ potens mori. Improprie, vt non opponitur contradictorie, ſed quaſi ſubcontrarie, vt, videlicet negatio incluſa nõ negat potentiam, ſed [illegible] valens tantum, immortale, [illegible] poten[illegible] ri, ſecundum illum modum [illegible] quod homo [illegible] & [illegible] [illegible] pro illo ſtatu homo [illegible]

[illegible] corpus optime complexionatum, [illegible] potuit conſequenter à ſuo [illegible] calore vel frigore exceſſiuo corrumpi. Sed [illegible] homo habuit corpus immortale, ſecundo modo accipiẽdo immortale: quia potuit non mori pro ſtatu illo: quia habuit pro illo ſtatu adiutoria & remedia contra omnia mortem inducentia, & ita potuit mortem euitare. Copioſe hoc probat. *Gab. vbi ſupr. art.* 2. Habuit & prudentiam copioſam omnia mala cauendi, &c. Et vt idem dicit: Si homo in paradiſo nõ peccaſſet, mortuus nõ fuiſſet. Vnde ad *Rom.* 5 dicitur. Per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & per peccatum mors. Alia [illegible] fuit immortalitas ſtatus innocentiæ: vt idem [illegible] dicit *dul.* 3. *vbi ſupr.* & alia erit ſtatus gloriæ. Nam illa non reddidit corpus ſpirituale, ſed conſeruabat corpus animale, indigens cibo & potu, & in hoc fuit immortale, quia habuit ſufficientia munimenta contra omnem mortẽ. Sed immortalitas gloriæ reddet corpus glorioſum & ſpirituale, ita vt non indigeat corporalibus alimentis, nec alterari poſſit aut lædi à quibuſcunque extrinſecis, ſed erit in plena poteſtate ſpiritus ipſum viuificantis, animæ, ſcilicet rationalis quantum ad agere & pati per donum gloriæ &c.

IMMITTERE dicitur quaſi intus mittere. Vnde immittere cognitionem (vt ſcribit *S. Bonau. diſt.* 8 *qu.* [illegible] 2 Et poſt eum Gabr. *ead. diſtin q.* [illegible] *art.* 4. *dub.* 3 *lib.* 2.) accipitur dupliciter. Vno modo eſt principaliter ac ſufficienter cauſari [illegible] cogitationes in mente hominis. Alio modo largius vt eſt principaliter vel occaſionaliter aut excitatiue mouere ad cogitationem [illegible]. Primo modo accipiendo nec angelus bonus nec malus poteſt menti noſtræ immittere cogitationes, hoc enim ſolius Dei eſt, [illegible] poteſt ſufficienter, id eſt ſine concauſa [illegible] infundere cogitationes [illegible]

[illegible] nec etiam [illegible], & ita nulla [illegible] [illegible] eſſe [illegible] que affectum [illegible] immittere ſecundo modo [illegible] poteſt Angelus bonus bona, & malus [illegible] immittere cogitationes per modum [illegible] impellentis. Poteſt enim obiecta offerre, & [illegible] habitus & phantaſmata mouere, quibus [illegible] motis, ſequitur cognitio ſiue cogitatio, niſi potentia cognitiua circa alia ſit vehementer occupata. Ita enim experimur in nobis quod nonnunquam apertis oculis prætereuntem non videmus, vel ſaltem nos videre non attendimus propter fortem imaginationem circa aliqua interiora. Et vt ait ſanctus Bonau. Dæmones poſſunt compellere ad cogitationes malorum, ſed non ad cogitationes malas, intelligẽdo per cogitationes malas vicioſas. Cogitatio enim quæ eſt de malo, non eſt mala, niſi dum ſequitur affectio mala, quę eſt in poteſtate noſtra: vel nõ poſſunt compellere ad cogitationes malorum ſimpliciter, vt ſcribit *Gabr. vbi ſupr.* licet poſſent offerre obiecta & mouere phantaſmata, [illegible] mens noſtra nõ poteſt multa cogitare, dum ergo frequenter circa ſalutaria eſt occupata, non poteſt neceſſitari ad dimittendum illa, & ſe cõuertere ab iſtis (extendit rem *Gabr.*) Dum ergo mens fueritocioſa, & non circa vtilia occupata, poteſt diabolus immittere cogitationes turpes & malas. Secus ſi fuerit in bonis vehemẽter occupata. Ex quo ſumit *Gabr.* duas regulas notabiles ad euitãdas turpes cogitationes. *Prima*, ſollicite curandum eſt ne contingat animam [illegible] nis & vtilibus cogitationibus [illegible]. Illis enim manentibus aliæ malæ ſubintrare non poſſunt. Hinc cõcordat illud *Hiero ad Paul.* [illegible] per aliquid operis facito, vt te diabolus [illegible] occupatum: non [illegible] facile capitur a diabolo, qui bono vacat exercitio. Quod [illegible] exteriori opere & exercitio, quam de [illegible] intellectum veritatem habet. *Secunda* [illegible] nãda eſt affectio dilectione Dei & æternorum [illegible] & locum non inueniet cogitatio turpium. Nam ſecundum *Aug.* ſic quicquid venerit in animum illuc rapiatur vbi impetus [illegible]. Sic enim, vt dicit *Bo*[illegible] bonis [illegible]

ſic carnalibus in fœdis & turpibus imaginibus. Et per prædictam (inquit *Gab.*) inmiſſionis diſtinctionem auctoritates multæ, quę ſibi videntur contrariæ concordantur formaliter, &c.

IMMVNDITIA, impuritas, fœditas. Et quędam eſt ſpiritualis ſecundum *Ly. ſuper Leuit.* 11. & *Deut.* 14. & eſt idem quod peccatum, & non poteſt eſſe in brutis, quia carent ratione, ergo non poſſunt peccare. Alia eſt immūditia corporalis, & illa poteſt eſſe in brutis. Et immunditia corporalis eſt quadruplex ſecundum *S. Bona. di.* 12. *in fin. li.* 4. Quædam eſt coniuncta ſpirituali ſecundum veritatem, vt pollutio veniens ex turpi cogitatione, vel crapula. Quædam eſt coniuncta ſpirituali ſecundum cōformitatem, vt pollutio veniens ex diabolica illuſione vel ex naturæ ſuperfluitate, in qua ſentitur pruritus & delectatio inordinata. Quædam vero eſt coniuncta ſpirituali, tamen eſt generans horrorem immundiciæ in anima, vt pollutio veniens ex infirmitate. Quædam autem eſt pure corporalis, nullum horrorem immundiciæ in anima generās, vt immundicia in pede, vt quando aliquis habet lutoſos & maculatos pedes. Et nulla (vt inquit *S. Bonau.*) corporalis immundicia de per ſe eſt impeditiua celebrationis aut ſacræ communionis, ſed bene de per accidens ratione concomitantiæ alicuius vel ſequelæ in anima. Ita & poſt *Bona* ſcribit *Gab. le.* 10. *cano.* Et *Gerſ. part.* 2. *tract. de præparat. ad miſſ & pollut. noct.* qui & multa de hoc ſcriptis notanda reliquerunt: & pollutione, de qua & infra ſuo loco amplius dicetur. Et vt loquitur ſanctus Bonauen. prima immundicia impedit a perceptione ſacramenti, propter hoc ꝙ homo debet ſe reputare immundum. Vnde nō recipit ſacramentum cum reuerētia qui ſic immundus eſt, niſi neceſſitas compellat, & propter irreuerentiam priuatur fructu, & incurrit [illegible]. Secunda eſt immunditia quæ eſt in illuſione diabolica arceri debet ex congruo, quo[illegible] ſit certum quod anima ibi [illegible] rationabiliter poteſt dubi[illegible] ſe reputat immundum, bene fa[illegible] *ſen. li.* 1. & habetur in *decre. di.* 6. [illegible] quiſquis nocturna illuſione [illegible] extra memoriam cogita[illegible] tamen hoc [illegible] e im[illegible] a im-

mundicia eſt indifferens [illegible] & ideo non arcet a [illegible] tamen ratione [illegible] uerentia eſt laudanda. Vnde [illegible] ſtruata arcetur, nec etiam mulier [illegible] ſicut dicunt iura. Quarta ſimpliciter [illegible] rens, inter omnes has immundicias prima [illegible] gis impedit, vltima nullo modo. Omnes [illegible] impediunt de congruo ſecundum grad[illegible] do autem propter pollutionem ſit abſti[illegible] idem conſulit, dicens: Si ſentit aliquis inq[illegible] tionem illam multum animam inclinaſſe [illegible] in actu illo dat homo conſenſum, tunc ho[illegible] ſiue in ſomnis ſiue in vigiliis, conſulendum eſſet ei facere reuerentiam ſacramento. Si autem ſentit naturam magis expeditam & vlterius deuotio trahat ad perceptionem, & ſolennitas tribuat aliquid quod multum recompenſet, dico ipſum (inquit *Bonau.*) ſine remorſu poſſe accedere. Et quamuis pollutio ſit peccatum veniale vt ſcribit *Brul. diſt.* 11. *q.* 15. *lib.* 3. magis tamen impedit quam aliud veniale propter horrorem diuturnitatem & maiorem deordinationem. Sed de pollutione infra quædam habebuntur.

IMMVTABILE capitur dupliciter vt notat *Brul. diſt.* 8. *qu.* 2. *lib.* 1. *ſen* ſcilicet priuatiue: & valet ſicut illud quod non mutatur, & tamen aptū natum eſt mutari, & ſic Deus nullo modo eſt immutabilis. Negatiue dicitur illud immutabile, quod non ſolum de facto: ſed nullo modo etiā mutari poteſt, ſic Deus eſt immutabilis. Vnde *Auguſt.* 7. *de trin. ca.* 6. Omnis cratura mutabilis: ſolus Deus immutabilis. Et ad *Tit. vlt. Solus Deus habet immortalitatem.* Quod exponens *Auguſt. de trini. li.* 1. *c.* 1. dicit quod vera immortalitas immutabilis eſt. De quo vide *Petr. de Aliac. q.* 7. *art.* 3. *li.* 1. Et ſecundum *Gab. diſt.* 40. *q. vnica ar.* 3. *li.* 1. Immutabile eſt duplex, ſcil. reale & complexionale. Reale eſt neceſſarium. Complexionale eſt quod non poteſt mutari de veritate in falſitatē, vel econuerſo, ita quod aliquando fuerit verum & poſtea fiat falſum, vel ecōuerſo, & tale immutabile nō eſt neceſſarium, quia licet aliquod [illegible] verum non poſſit mutari de veritate in falſitatem, potuit tamen nunquam fuiſſe vel [illegible] rum, & ideo non neceſſarium [illegible] plexum Deus ſcit, quod Petrus [illegible] ſciuit quod Petrus ſaluabitur, [illegible]

& [illegible] fuiſſe verum. Sic & [illegible] ſic non omnino [illegible] *[illegible] vbi ſupra.*

I[illegible] dicitur per priuationem [illegible]. Et immutabilitas dicitur tripliciter, [illegible] *Bonau. diſt. 8. qu. 2. li. 2.*) Vno modo dicitur [illegible] immutabilitas, alio modo incorruptibilitas, tertio modo inuertibilitas. Si primo modo accipiendo in nulla omnino eſt creatura, neque per naturam neque per gratiam. Nam omne creatum aut eſt accidens, aut habet accidés & ita variabile, ſic accepta variabilitas proprie, proprium eſt ipſius Dei. Si accipitur ſecundo modo, ſic in aliquibus creaturis eſt. In quibuſdá per naturam, vtputa in ſimplicibus. In quibuſdá per gratiam, vtputa in glorificatis corporibus, quæ ſunt incorruptibilia, nec ſic eſt proprie proprium diuinæ eſſentię. Si vero tertio modo dicatur immutabilitas, ſic omnibus creaturis ineſt per gratiam, nulli autem per naturam niſi ſoli Deo. Inuertibile enim per naturam eſt quod ex ſeipſo habet vt poſſit ſtare, hoc autem eſt in quo nulla eſt vanitas vel varietas, & in quo omnino nulla eſt eſſentiæ mutatio, nec ad eſſe, nec ad non eſſe, & hoc eſt ſolum æternum, ideo hæc inuariabilitas eſt in ſolo Deo, & eſt proprie proprium eius. Inuertibilitas autem per gratiam ineſt omnibus vel pluribus creaturis, quia Deus ſua gratuita bonitate cætera continet ne in nihil cedant, & loquitur de creaturis, qui dicunt quid completum & per ſe exiſtens. Hæc *Bonau.*

Immvtatio sensvs eſt duplex (vt ſcribit *Rich. diſt. 49. ar. 4. qu. 3 lib. 4.*) Quædam quam concomitatur materialis organi tranſmutatio. Quædam quam talis tranſmutatio non concomitatur, ſed patitur ſenſus tantum paſſione animali. In prima immutatione ſenſus ita recipit formam ſenſibilem quod vero denominatur ab ea, vt cum homo calidus ita ſentit calorem quod inſtrumentum ſenſus eſt calidum. In ſecunda immutatione ita recipit ſimilitudinem formæ ſenſibilis quod non denominatur ab ea, ſicut patet in viſu. Viſus enim videndo album non [illegible] albus, albedo .n. vniuoce nō prædicatur [illegible] par[illegible]te, & de eius ſimili[illegible] eſt in oculo. Prima immutatio non poteſt eſſe ſine [illegible] tranſmutatione, quæ ſtare non poſſet [illegible] Beatorum, ſed ſecunda immutatio [illegible] neceſſitate niſi quádam [illegible] paſſionem animalem ſine hac autem [illegible], quia ſenſus eſt quædam paſſio animalis [illegible] de actu ſentiendi. Secundo modo intelligo, inquit, *Rich.* quod in beatis quilibet ſenſus erit in [illegible], quia paſſio talis ſenſus eſt eius ſecunda perfectio, & hæc erit vt idem credit, non tantummodo per aliquam influxum ab interiori, vt forte à beatitudine animæ, ſed etiam per ſuſceptioné à rebus quæ ſunt extra animam.

Impassibilitas Stoici virtutes impaſſibilitatis dixerunt, non vtique quod virtuoſi nihil ſentirent aut paterentur, alioquin lapidibus eſſent pares, ſed quia paſſionem quamlibet [illegible] uenit virtuoſus, nec ſurrepit aliqua velut [illegible] nis atque tyrannizans rationem, ita ſcribit *Gerſon. p. 3 de paß. ani. conſid. 9.* Et vt idem ait *tract. 5. ſuper Magnif.* Impaſſibilitas animæ per humanam induſtriam non poteſt adquiri, neque per virtutes conſuetudinales à Philoſophis poſitas. Lex itaque carnis quæ fomes dicitur, ſemper introrſus hæret ſecundum Theologos: quæ lex compeſci paulo minus poteſt aſſuefac[illegible]ne cótraria non euelli. Nec in hac vita requiritur impaſſibilitas animæ pro proſecutione fœlicitatis æternæ: manifeſtat hæc gratia Dei tanquam iugum ſuaue & onus leue, quæ ſubito peſſimos & inueteratos dierum malorum iuſtificat, & per baptiſmum & martyrium prouehit ad cœlos. Hanc non intellexerunt gratiam & purificationem ſpiritus homines illi ſine Chriſto, ſicut nec haberi poteſt ſine Chriſto, qui eam cui vult, & quam cito vult, communicat. Patuit in illo latrone benedicto comite ſuo in paſſione & regno. Neque impaſſibiiitas in via haberi poteſt, neque in patria ſine ſtabilimento gratiæ, iuxta illud: *Bonum eſt gratia ſtabiliri cor.* Confunditur in hoc vanitas Philoſophorum, qui crediderunt virtutibus moralibus aſcendere poſſe cœlum, vt deducit *Gerſ.* Paſſibilitas vero animæ fit ſæpe occaſio virtutis exercendæ: ſicut in Paulo declaratur ex vtilitatibus per tentationes varias prouenientibus, quas eſſe cum paſſionibus nemo neſcit. Vnde *qui non eſt tentatus quid ſcit:* Et *per multas tentationes oportet nos intrare in regnum*

 Dei.

[illegible] De impaſſibilitate animæ vide *Gerſ.* quæ à mel[illegible] toleran potius debet, quam vt ex [illegible] De impaſſibilitate quæ eſt dos [illegible] dictione *Dos impaſſibilitatis.*

IMPECCABILITAS dicitur impotentia peccandi. Impeccabilis, qui non peccat. Et capitur tripliciter. Vno modo pure negatiue, ſimpliciter: & ſic lapides, & ea quæ non habent liberum arbitrium, dicuntur impeccabilia. Secundo contrarie ſeu negatiue, & per naturam: & ſic ſolus Deus eſt impeccabilis. Tertio negatiue per gloriam: & ſic beati in patria dicuntur impeccabiles, aut per gratiam ſingularem in via, ſicut fuit mater Chriſti. [illegible] *Paul. Vorril.* ſcribit, & *F. Pelb. li. 2. Roſa. Theolog.* in dictione *Innocentia, &c.* De quo & alias.

IMPEDIRE [illegible] implicare & inuoluere, retardare [illegible] diabolus hominem impedire [illegible], multipliciter, vt ſcribit *Pe*[illegible] *q. 2. tr. 3. li. 4.* Habet enim ex hoc, [illegible] ſpiritus, poteſtatem ſuper creaturam [illegible] ad motum localem prohibendum [illegible]endum, vnde poteſt corpora impedire ne [illegible] mutuo appropinquent, vel directe, vel indirecte, interponendo ſe inter eos, & in corpore aſſumpto: ſicut accidit ſponſo, qui deſponſauerat idolum, & nihilominus contraxit cum iuuencula, nec potuit eam cognoſcere propter hoc. Secundo modo poteſt hominem inflammare ad actum illum, vel refrigerare ab actu illo, adhibendo occultas virtutes rerum, quas optime nouit [illegible]. Tertio turbando imaginationem & [illegible], qua reddit mulierem exoſam, quia poteſt imaginationem imprimere. Quarto [illegible] directe rigorem membri, [illegible] localem cuiuſcunq; organi. Quinto prohibendo immiſſionem ſpirituum ad membra [illegible] quibus eſt virtus motiua, quaſi intercludendo [illegible] ſeminis, ne ad vaſa generationis deſcendat, vel ne ab eis recedat, vel ne excidatur, vel [illegible] emittatur, & multis aliis modis. Cum autem [illegible] mulieres ſortilegia cum fabis & gallorum [illegible], non eſt credendum quod virtute [illegible] vir impotens reddatur, ſed [illegible] dæmonû illudente fortiarius per [illegible]. Hoc autem permittit Deus ſuper [illegible] primum peccatû trans[illegible] [illegible]

[illegible] quam [illegible] Vnde [illegible] [illegible] alias [illegible] quam [illegible] Vnde [illegible] illos, qui libidini vacant, &c. [illegible] poteſtatem, licet [illegible] propter quod debet [illegible] confeſſionem, &c. [illegible] iuſmodi, ne ferro [illegible] malagma apponere, &c. Et poſtea [illegible] Non eſt poteſtas ſuper terram [illegible] nec ſuper cælum poſt Deum, qui Lucifero [illegible] comparari: nec ſemper exorciſmi [illegible] quandoq; quidem propter peccatum, quandoq; [illegible] propter bonum hominis cui non expedit [illegible]re. Vnde nec Paulum tertio rogantem [illegible] Angelum ſatanæ, Dominus exaudiuit. Hæc [illegible] impedit & nos alias in multis & bonis operationibus, diabolus. Inſidiatur enim hominibus, &c. Quare omni modo curat mortales in præcipitium interitus dare, &c.

IMPERIVM eſt actus rationis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. *B. Thom. 1. 2. quæſtion. 17. art. 5.* Dicitur autem ab impero, as, quod idem eſt quod iubere: dictum ab in particula intentiua, & paro, quaſi ſtatim paro vel prorſus paro: & imperare eſt actus rationis. Dupliciter autem ratio illum exercere poteſt, de quo videatur *Gerſ. p. 2.* de delectatione an ſit peccatum.

IMPERITI, indocti, illiterati, quos & Dionyſius vocat eos, qui vel non ſunt fideles, vel qui tumentes iam Philoſophia, maleq; viuentes, cõculcant pedib. ſuis ſordidis quicquid nõ ſapiût, quicquid etiam non intelligunt, canino dente lacerant. De his *Gerſ. p. 3. de myſt. Theol. p. 6. conſid. 31.* cû ait: Sicut multis qui clerici vel literati, aut ſapientes, vel Philoſophi, aut Theologi nominãtur, occultandus eſt ſermo de myſtica Theologia: ſic plurimis illiteratis, & ſimplicibus (fidelibus tamen) tradi poteſt. Vnde *B. Dionyſius* plerunque obteſtatur diſcipulum ſuum Timotheû, vt nullus imperitorum hæc audiat. Imperitos vocat infideles vel Philoſophia tumẽtes: de quibus ait Euangelica parabola: *Nolite ſanctum dare canibus, neque m*[illegible] *ante porcos* [illegible]. Sed econtra ſimplices [illegible] fide [illegible] poſſunt [illegible]

[illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] *ſuper* [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible]

[illegible] ab implere, quod idem eſt quod facere, replere, perficere. Impletio mandatorum Dei dupliciter accipi poteſt, vt notat *Gab. diſt.* [illegible] *art. 1. lib.* 2. Vno modo quo ad ſubſtantiam actus præcepti. Sic audiens Miſſam in die Dominica, ſubueniens parentibus, dans eleemoſynam in extrema neceſſitate conſtituto, etiam quacunque intentione hoc faciat, implet præceptum faciendo actum præcepti. Alio modo fit impletio præcepti quantum ad intentionem præcipientis. Intendit autem Deus præcipiens in omni præcepto, vt illud obſeruãdo mereamur ad vitam æternã ingredi, ſecundum illud *Matth. 19. Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata.* Poteſt autem homo per liberũ arbitrium [illegible] naturalib. diuina præcepta, quo ad actus ſubſtantiam implere, ſed non ad intentionem præcipientis, quæ eſt conſecutio ſalutis noſtræ. Poteſt enim honorare parentes, audire Miſſam, dare eleemoſynam in articulo neceſſitatis ex naturali honeſtate aut pietate, non ordinando in Deum tanquam finem, & ita non ex gratia. Patet quoad ſecundum ad finem, ſeu intentionem præcipientis, nullus agere poteſt ſine gratia. Ad hunc enim finem non agitur niſi per opera meritoria, quæ præſupponunt gratiam, vt ait *Gab.*

Importvnitas eſt euagatio mentis ad illicita, ſecundum quod in arce mentis reſidet volens ad diuerſa ſe diffundere. *B. Thom. 2. 2. quæſt. 35. artic. 4* Importunum eſſe & importune fieri, quæ ſunt, fiuntve præter rationem loci, ſeu temporis, ſeu perſonarum. Et importunum hominem dicimus procacem, moleſtumque: à quo importunitas dicta eſt, ſicut opportunum econtra dicimus ſiue oportune accidere, quod pro deſiderio noſtro accidit: à quo fit oportunitas, quod commoditatem ſignificat, ab ob & portu, quod nauigantibus maxime vtiles [illegible] portus ſint; ideo duplici pp. à quibus [illegible] opportunitas.

Impossibile, quod fieri non poteſt. Et ſecundum [illegible], vt [illegible] *Gab. diſt.* [illegible] *quæſt.* 3. [illegible] 4. non ſemper accipitur proprie, vt [illegible] poſſibilitatem, ſed vt dicit difficultatem. Sic loquitur *Ap.* [illegible] *ad Heb.* [illegible] *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati,* [illegible] *etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque venturi ſeculi, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.* Vel exprimit impotentiam naturæ noſtræ, quæ poteſt per ſe cadere, non autem per ſe reſurgere. Vide latius *Gabr. ibi.* Vel impoſſibile, id eſt difficile, vt exponit *S. Bonauentura diſtinct. 14. lib* 4. loquitur enim Apoſtolus de perfectis, qui difficulter reſurgunt. Vel quia non ex viribus humanis, vel vt fiat vis in pœnitentia, quam ſequitur baptiſmus. Hic enim virtutem totam habet ab hoſtia paſſionis, & de hac dicit *Apoſtolus ad Hebræos 10. Non relinquitur hoſtia pro peccato, & cæt.* Impoſſibile autem vt negat omnem poſſibilitatem, nemo ad hoc obligatur. Vnde qui dicit Deum præcipere impoſſibile, anathema eſt, vt dicit *Petrus de Palu. diſtinct. 28 quæſt. 3. ar.* [illegible] *lib.* 4. Et aliquid eſſe impoſſibile iudicamus quatuor modis vel cauſis, vt ſcribit *S. Bonauentura diſtinct. 42. quæſt. 3. lib. 1.* Vno modo per limitationem naturalis potentiæ vt de trunco fieri vitulum, & virginem parere, mulier enim ſine ſemine nõ poteſt concipere naturaliter. Item partus clauſa porta propter corpulentiam, non poteſt exire: ſimiliter natura ſtatim nõ poteſt truncum in vitulum conuertere, cum habeat potentiam limitatam. Secundo modo dicitur impoſſibile, nõ propter limitationẽ potentiæ, ſed propter limitationem noſtrę intelligentię, vt duo corpora eſſe in eodẽ loco, vel idem corpus in diuerſis, vel maiꝰ in minori loco, quod nullo modo poſſumus capere, cum noſtra imaginatio ſemper dictat oppoſitũ. Vnde etiam quando dictat ꝙ Deus facit ſic in Sacramẽto altaris, neceſſe eſt vt ratio contra ſe eleuetur, vt credat. Tertio modo dicitur impoſſibile propter priuationem omnis exiſtentię, ſecundum omnem comparationem, ſcilicet principii, medii, & vltimi, vt præteritum non fuiſſe præteritum. Omnis enim potentia, quæ intelligitur aliquid facere, reſpicit ens vel in ratione principii, vel termini, vel vtroque modo. Et quamuis Deus de omni ente creato poſſit facere quod non ſit, ſiue de ratione ſiue de re; tamen de eo quod fuit,

& non

& non eſt, facere quod non fuerit, hoc omnino Deo eſt impoſſibile, quia hoc facere eſt nihil facere. Quarto modo dicitur impoſſibile ſecundum illuſtrationē veritatis æternæ, & ordinem diuinæ ſapientiæ: vt v. g. Vt duo oppoſita inſint eidem & ſecundum idem, hæc ipſa veritas æterna, eo ipſo quod veritas eſt, judicat & illuſtrat, & judicat impoſſibile: ſicut & hic duo & tria nō eſt quinque. Item impoſſibile eſt, quod ſit triangulus & non ſit figura: & hoc claudit in ſe duo contradictorie oppoſita. Et quoniam Deus ſic eſt omnipotens, vt nihil poſſit, niſi quod decet ſuam potentiam, & non deordinat ſapientiam: ideo impoſſibilia quædam non poteſt, vt quod eſt impoſſibile propter priuationem omnis exiſtentiæ, & quod propter illuſtrationem veritatis æternæ, nō poteſt omnino. Sed quod eſt impoſſibile propter limitationē potentiæ, vel propter limitationem intelligentiæ, quod Deo eſt poſſibile propter hoc quod eius potentia nō eſt limitata, ſed infinita: & ideo ſupra naturā & intelligentiam poteſt, quarum vtraque eſt arctata. Vide latius *S. Bon.* Et vt ſcribit *Aug. 22. de Ciuitate Dei c.* 4. ad probandum myſterium incarnationis, cōtra Paganos, tria videbantur impoſſibilia ante aduentum Chriſti apud Ariſtotelem & omnes Philoſophos. Primum impoſſibile erat apud eos quod Deus poſſet fieri homo. Secundum quod mundus & maxime Philoſophi & Sapientes hoc crederent, ſcilicet Deum poſſe fieri hominem. Tertio videbatur eis magis impoſſibile, ſcilicet quod homines ſimplices & plebei poſſent perſuadere Philoſophis & cæteris, vt hoc myſterium incarnationis crederent. Vide latius apud *Aug.* quem refert *Iac. de Valent. Pſal. 85.* qui [illegible] rem pertractat.

Impressio [illegible] quod idem eſt quod [illegible] obſigno. Dicuntur & impreſſiones [illegible] metheorologicæ. De quibus plura [illegible] *Pelb. lib. 2. Roſ. Theol.* Et quia ad Philoſophos [illegible] ſpectat de his tractare, ibi ſuperſedeo, [illegible] ad Philoſophos. Principalem tamen [illegible] omnium impreſſionum ſecundum Theologos. Eſt autem cauſa principalis & [illegible] impreſſionum Deus creator [illegible] hoc patet ex ſcriptura, *Iob. 38.* [illegible] *ingreſſus es in theſauros ni-* [illegible] exhalationes [illegible] generantur nimes, & etiam grandines [illegible] Idem [illegible] aſpectu, quæ præparaui in tempus [illegible] pugnæ & belli [illegible] ad [illegible] bellis. Sicut legitur de Siſara [illegible] bellato. *Iud.* 4. Vnde & *Aug. ſup.* [illegible] quod omnes exhalationes, venti [illegible] nubila, pluuiæ, niues, grandines, [illegible] na, occultis imperiis Dei a ſummo [illegible] fiunt bonitate Dei. Et nota ſecundum [illegible] *vbi ſup.* Licet Philoſophi de cauſis [illegible] qua dixerunt in generali, tamen obſcure & [illegible] perfecte: nec ſunt inueſtigabilia ad plenum naturali ratione vniuerſa illa. Vnde & ſæpe in [illegible] bus ſibiinuicem contradixerunt, quia cauſa determinata talium, ignoratur. Itaque de iſtis Philoſophi dicunt aliquas cauſas ſecundarias in generali loquendo, videlicet quomodo ex vapore ſubtili fit aqua, vel ex aëre ignis, & quod Sole appropinquante vapori vel rori, tunc ros & vapor eleuatus, aſcendit & generantur impreſſiones. Sed de pluribus illis conſulito Philoſophos *Ariſtot. & Albert.* & alios *in lib. Meth.* ſcilicet de generatione fulminis, fulguris, coruſcationis, pluuii, roris, cometæ, iridis, & aliorum, qui abunde de his ſcribunt.

Improvidentia eſt defectus intelligentiæ & ſolertiæ, pertinens ad negligentiam & inconſtantiam. *B. Thom. 2. 2. q. 53. art. 2.*

Imprudentia ſumitur tripliciter, ſcilicet negatiue, priuatiue, & contrarie. Prima nō eſt peccatum, ſed ſecunda eſt peccatum ratione negligentiæ. Tertia vero ſecundum ſe eſt peccatum mortale, ſi ſit contra præceptum Dei, aliter eſt peccatum veniale: ex *B. Thom. 2. 2. q. 54. art. 1.* Et imprudentia eſt generale peccatum participatiue, non autem eſſentiale: cuius ſunt triplices partes, ſcilicet ſubiectiuæ, id eſt monaſtica, politica, & iconomica: potentialis, id eſt præcipitatio ſeu temeritas, incōſideratio, inconſtantia, & negligentia. Et integrales, quæ reducuntur ad potentiales, ex *B. Thom. 2. 2. q. 53. art. 2.* Vide & de imprudentia in dictione *Prudentia* infra.

Impvlsvs ab impellere. Et nomen impulſus (vt ſcribit *Gerſ. par. 3. Centil. de impulſ.*) [illegible] impoſitum fuiſſe, ait, a motu locali, tanquam notiori [illegible] ſed translatum tanquam ad omnes alias motiones: & principaliter [illegible] publicam

pa[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] *[illegible] de ſede.* Depoſitu[illegible] ad [illegible] pertinet ad quietem. Et impro[illegible] [illegible] extenditur ad omnem mutationem [illegible] qualis eſt creatio, vel aeris ſubita illuminatio. Propriiſſime vere nomen impulſus extendi poteſt ad omnem operationem quamlibet intrinſecam & immanentẽ, ita non habere quietem maxime in creaturis oppoſitam. Sic diceremus, quod omnis res poſita in loco ſuo naturali, ſe premit & impellit quodammodo in ipsũ. Et ſic accipiendo, ſignificat rem perfectiorem per modum quietis in ſuo loco, quam per modum motus ad ſuum locum non habitum. Eſt enim imperfectionis in rebus creatis, quod in ſuis locis non valeat immobili pondere ſe locare. Solus Deus eſt huiuſmodi, ſicut ſolus eſt neceſſe, ſolus in ſeipſo, ſicut in loco proprio, nec a nulli poteſt, nec mutari. Secus de qualibet creatura ad diuinam potentiam comparata. De impulſibus perplura ſcribit *Gerſ.* in pluribus locis: & *tract.* 8. *ſuper Mag.* ponit ſeptem ſpecies impulſus ſecundum *Pſalm.* Vnus eſt timor nocturnus, & hic eſt obſcurus. Alius eſt ſubitus, ſagitta volans in die. Tertius perplexus & inuolutus, negotium perambulans in tenebris. Quartus importunus. Quintus violentus, qui pariter exeunt ab incurſu. Sextus eſt à dæmonio meridiano, qui ſe in Angelum lucis transfigurat. Septimus eſt à diuinorum curioſo ſcrutinio ſuper filios hominum, qui pereunt omnes: [illegible] cadent à latere tuo mille, qui videbantur [illegible] electiores: & decem millia à dextris, omnes [illegible] ſignati. Horrendus nimis eſt hic impulſus. Ecce dum hic viuimus, nauigamus [illegible] in mari magno fluctuantium cogitationum. O quam ſæpe ſuſcitatur & inhorret ſpiritus [illegible] procelloſæ tentationis permittẽte Deo, im[illegible] diabolo. Vide latius *Ger.* de impulſibus.

[illegible] quandoq; ſumitur intranſitiue, vt ſcribit [illegible] *Gabr. d.* 2. *q.* 11. *lib.* 1. vt cum dicitur: [illegible] luminis vel in patre: ſicut cum di[illegible] *[illegible]*

citur. Creatura [illegible] eſt [illegible] tura diuina eſt [illegible] & pater eſt [illegible] eſſentia, & pater eſt ſua proprietas [illegible] paternitas. Idem eſt de mente [illegible] Et vt ſcribit *S. Bona. di.* 33. *lib.* 1. *in* [illegible] uerſas habitudines. Aliter enim [illegible] in filio, aliter paternitas in patre, [illegible] tas diſtincta: ſic vult dicere Magiſter, [illegible] ter ſunt, ſiue dicuntur eſſe proprietates in eſſentia quam in perſona. Nam in eſſentia dicuntur eſſe propter identitatem, ita quod *In* omnino dicit identitatem. In perſonis dicuntur eſſe ſicut veræ proprietates in hypoſtaſibus, & determinationes in determinatis. In creaturis autem non eſt vnus mod⁹ ſine alio, quia proprietas non omnino idem eſt cum eo cui inhæret, non ſic in diuinis. Et vt idem ait *di.* 37. *in dub. lit. lib.* 1. Deus non ſolum eſt in creaturis, ſed etiam apud ſe. Vnde *Aug. in lib. confeſſ.* Deus eſt in ſe, vt alpha & Ω. In mundo vt creator & rector. In Angelis vt ſapor & decor. In liberatis & electis, vt liberator & adiutor. In reprobis ſicut terror & horror. Et quando dicitur, quod Deus eſt in diabolo vel adultero, hoc intelligendum eſt quantum ad conſeruationem naturæ, vt dicit *S. Bona. diſt.* 37. *circ. text.* Nec (vt idem ait) ſordes corporales coinquinant corpus ſpirituale, quia nec communicant in materia, nec dependent, vt patet in radio, qui non inficitur fæcibus, quia nec dependet, nec communicat in tranſmutabili materia. Et ſecundum *Brulef. diſt.* 7. *qu.* 3. *lib.* 1. *In* capitur dupliciter, quandoque priuatiue, quandoque negatiue [illegible] de in omnibus iſtis: Deus eſt infinitus: Deus eſt immenſus: Deus eſt immortalis: ſi *in* teneatur negatiue, quando ſimpliciter negat non ponendo aptitudinem, ſunt veræ & catholicæ. Si vero *in* teneatur priuatiue ſeu priuanter, ſunt falſæ & hæreticæ: quia ſic exponuntur: Deus non eſt finitus: & tamen Deus aptus natus eſt finiri. Deus non eſt mortalis, & tamen aptus natus eſt mori. Item anima intellectiua indiuiſibilis, punctus eſt, inquit, indiuiſibilis. Corpus humanum eſt inæquale cœlo: ſi *in* capitur priuatiue, omnes ſunt falſæ: ſi vero negatiue, omnes ſunt veræ. *Brul.*

INHABILIS idem quod ineptus, non habilis, vel non idoneus. Et aliquis poteſt [illegible]

 [illegible]

bilis [illegible] actꝰ exercēdi, duobus modis. [illegible] quia non poteſt illum actum licite [illegible], & hoc modo ſolum dicimur poſſe, quod [illegible] poſſum[illegible]. Alio modo abſolute & ſimpliciter [illegible] quando nihil poteſt efficere, dato quod totum illud [illegible] quod in ſe eſt. Sic Epiſcopus hæreticus vel alius ſubiectus pœnę canonicæ vel Eccleſiaſticæ cenſuræ, eſt inhabilis ad [illegible] ſacramentum ordinis, primo modo dicto. Non enim poteſt conferre ſine peccato mortali, ergo non iuſte & licite. Et hoc probatur per auctoritates *Innocentii, Gregorii, Cypriani, Hieronymi, Leonis*, quæ ponuntur à *Mag. in text. di.* 25. Sed ſecundo modo loquendo de inhabilitate, tunc nullus prædictorum eſt inhabilis ad conferendum ſacramentum Ordinis ſuppoſito, quod ſeruet in ordinando formam Eccleſiæ, & intendat conferre ſacramentum Ordinis, ſicut intenditur in Eccleſia, de quo videatur latius *Thom. Argen. di. 25. lib.* 4.

Inanis gloria, quod Græce dicitur κενοδοξία, eſt inordinatus appetitus manifeſtationis propriæ excellentię ſecundum *B. Tho. 2. 2. q.* 132. & differt à ſuperbia, quod ſuperbia inordinate appetit excellentiam: ſed inanis gloria manifeſtationem eius: ideo non ſunt idem, ſed prima cauſat ſecundam *S. Th.* de hoc videatur alias.

Incantatio ab incantare, quod proprie eſt verbis ſolis vel etiam rebus quibuſdam adiūctis aliquid ſupra naturam moliri. Eſt autem incantatio ſuperſtitioſa (ſecundum *B. Thom. 2. 2. q. 96. art.* 2.) & illicita, ſi continet aliquid ad dæmones pertinens, vel nomina ignota, vel aliqua falſa, vel vana, vel aliqua ſigna præter crucem: quamobrem incantatio prohibetur. Vnde *Leuit.* 19. dicitur: *Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquod ſciſcitemini, vt polluamini per eos.* Et *Leuit.* 20. *Anima quæ declinauerit ad Magos & Ariolos, & fornicata fuerit cum eis: ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi ſui.* Et *Deut.* 18. *Quando ingreſſus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne [illegible] abominationes illarum Gentium, [illegible] in te qui luſtret filium ſuum aut filiam [illegible] ignem*: aut *qui Ariolos ſciſcitet, aut [illegible] atque augaria [illegible] maleficus, nec [illegible], neque Phitones [illegible], nec Diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia [illegible] abominatur Dominus. [illegible] delebit eos in [illegible] tuo perfectus [illegible] macula cum Domino Deo tuo. [illegible] poſſidebis terram. Augures [illegible] Diuinos [illegible] tu autem a Domino Deo tuo aliter [illegible]* *Aug. lib. 1. de doct. Chriſt.* & habetur 26. q. [illegible] ait Omnes igitur artes huiuſmodi vel [illegible] vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam [illegible] cietate hominum & dæmonum, [illegible] fidelis, & doloſæ amicitiæ cōſtituta pe[illegible] repudiandæ & fugiendæ Chriſtiano. Idem habetur *26. q. vlt. Admoneant.* Admoneant [illegible], infideles Sacerdotes populos ſuos, vt nouerint Magicas artes, incantationesq; quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii poſſe conferre, non animalibus languentibus, claudicantibusve, vel etiam moribundis quicquam mederi, ſed hęc ſunt laqueus & inſidiæ antiqui hoſtis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur: & ſi quis hæc exercuerit clericus degradetur, laicus anathematizetur. Vnde *Gre. 26. q. 5. Si quis.* Si quis Ariolos, Auruſpices, & Incantatores obſeruauerit, aut Philateriis vſus fuerit, anathema ſit: nec vllo Chriſtiano incantatione vti licet, de qua & alias latius dicitur.

Incarnatio ſecundum Scotum eſt dependentia naturæ humanæ ad perſonam alterius naturæ, vt ad terminantem eius dependentiam ipſam ſuſtentificando. Vel ſic & breuius: Eſt humanæ naturæ ſuſtentificatio a perſona extrinſeca alterius naturæ. Per incarnationem verbi nihil aliud intelligimus, vt ſcribit *Gab. d. 1. q. 1. lib.* 4. niſi aſſumptionem humanæ naturæ à verbo in vnitatem ſuppoſiti, per quam vere Deus dicitur homo, & homo Deus. Et poſt *di. 22. in Epilog. de incarnat.* dicit: Incarnatio eſt aſſumptio humanæ naturæ à verbo in vnitatem ſuæ perſonæ, propter quam Deus factus eſt homo, ſine Deus vere dicitur homo, & homo Deus.

Incarnari eſt terminare dependentiam ſuppoſitalem naturæ aſſumptæ. Ex quo ſequitur quod incarnatio non eſt vnio naturæ humanæ ad perſonam Chriſti ita vt ſit perſona Chriſti. Item incarnari, [illegible], non eſt pati, ſed [illegible] minare depen[illegible] incarnationi correſpondet [illegible] ad incarnatione[illegible] ipſam

[illegible] ſed natu- [illegible] patitur,& eſt in potentia obedien- [illegible]. Incarnari igitur & incarnare, licet ſecun- [illegible] habent ſe vt actiuum & paſſiuum, non tamen ſecundum ſignificationem, vt pa- [illegible]. Hæc ſecundum *Scot.* ſcripta ſunt à *Gabr. vbi ſupr.*

Incarnatio, animatio, & humanatio in hoc cœleſti myſterio differunt ſecundum *Guil. Scot. li. 3. diſt. 2.* Incarnatio enim dicitur reſpectu carnis aſſumptæ. Sic loquitur *Greg.* Carnem deitas mediante anima ſuſcepit. Animatio vero dicitur reſpectu animæ vnitæ, ſicut ad Voluſianum dicit *Aug.* Animam rationalem & per ipſam corpus humanum optauit ſibi. Humanatio vero eſt reſpectu aſſumpti hominis, vel verius reſpectu aſſumptæ humanitatis. Vnde inquit *Magiſt. in lit.* Me ſuſcepit, vt totum me liberet. Iſta tum tria quandoque capiuntur pro ſola incarnatione, ſicut dicit *gloſſ. ſup. illud Ioan. 1. Verbum caro factum eſt:* per carnem totus homo intelligitur. Et incarnatio poteſt intelligi tripliciter. Primo actiue, & ſic competit verbo Dei, quod ſecum vniuit carnem. Secundo paſſiue, & ſic cōpetit carni vnitæ. Tertio actiue & paſſiue ſimul pro ipſa vnione humanitatis ad verbum diuinum. Neceſſarium autem fuit verbum Dei incarnari. Tum propter reparationem humanæ naturæ. Tum propter perfectionem vniuerſi vt inquit frat. *Pelb. li. 3. Roſar. Theol.* & paulo poſt latius dicetur. Et in incarnatione (vt dicit *Gab. diſt. 2. qu. vni. li. 3.*) tria conſiderantur, [illegible] corporis formatio, formati corporis animatio, & animati corporis aſſumptio ſiue vnio [illegible] cum verbo. In formatione corporis duplex concurrit motus ſeu mutatio, ſcilicet localis & alterationis. Localis qua materia corporis transfertur ad locum generationi deputatum: [illegible] fœminæ matricem, etiam materiæ condē- [illegible] in matrice, non fit ſine locali mutatione. Secundo concurrit motus alterationis, qua materia [illegible] loco debito alteratur, & diſponitur ad [illegible] formæ ſpecificæ. Fit autem illa [illegible] per multas alterationes ad diuerſas [illegible] tales, & forte generationes ad diuerſas formas [illegible] poſitum [illegible] cæ, quæ eius vocatur [illegible] *Gab.* In animatione [illegible] materia diſpoſita, & ipſa [illegible] teriæ, quæ vnio eſt ipſa animatio [illegible] per diuinam potentiam forma [illegible] re produceretur in materia, & [illegible] hoc caſu ante vnionem, non eſſet [illegible] Vnio autem animati corporis cum verbo [illegible] liter & formaliter ipſa incarnatio. vnio [illegible] poſitalis. Et corporis Chriſti conceptio, [illegible] tio & aſſumptio, in Virgine perfecta eſt, non temporaliter, ſed inſtantanee, id eſt tota ſimul. Nam priuſquam Virgo conſenſum expreſſit, dicens: *Ecce ancilla Domini, &c.* Non videtur fuiſſe operatio aliqua ſpecialis ad incarnationem, ſed vltimo inſtanti verborum corporis formatio, animatio, & aſſumptio ſimul completa eſt, vt latius probat *Gab. vbi ſup.* Fuit autem opus incarnationis maximæ gratiæ vt vult *Augu.* & maioris quam beatificationis. Latius *Gab. diſt. 1 qu. 2. ar. 2. lib. 3.* Et iſta benedicta incarnatio à tota Trinitate induiſe eſt effecta efficienter, licet ad ſolam perſonam verbi ſit terminata, quia filius inquantum homo, à tota Trinitate dicitur miſſus, prout explicatur *Iſa. 44.* vbi dicit filius: *Domin. miſit me & ſpiritus eius.* Et hoc vult *Iac. de Valen. Pſal. 44. & Pſal. 71.* vbi explicat mirabilem modum illius incarnationis per vellus Gedeonis. Quod myſterium incarnationis (vt ipſe ait) eſt nobis incomprehenſibile, & inſenſibile, & ineffabile. Arca quoq; teſtamenti figurabat incarnationem Chriſti, vt idem ſcribit [illegible] humanitas Chriſti eſt verum tabernaculum verbi Dei, in quo latebat verbum ſiue diuinitas. Et ſicut in arca fœderis tria erant incluſa, ſcil. tabulæ legis, & virga Aaron, & vrna Mannæ: ita in illa humanitate tria erant incluſa, ſc. verbum, & anima Chriſti, & caro: & ſic Chriſtus erit Deus & Rex, & Sacerdos, & homo. Plura ibi *Valent.* Tēpus autem incarnationis dicitur tempus plenitudinis multiplici de cauſa: vt ſcribit *S. Bonauen. diſt. 1 lib. 3 circ. text.* Prima, quia Deus impleuit quod præfinierat. Vnde ſuper illud *Gal. 4. At vbi venit plenitudo temporu. Gloſſ.* completum eſt tempus quod præfinierat pater, quando mitteret filium ſuum. Alia ratio eſt propter impletionem promiſſionis, quia ille nobis datus eſt qui

 le-

fuerat repromiſſus. Vnde *ſup. Ioa.1. Plenum gratiæ & veritatis. Gloſ.* quo ad impletionem promiſſorum. Tertia ratio eſt quantum ad completionem figurarum, quia in aduentu Chriſti figuræ veteris teſtamẽti, ſunt impletæ veritate. *Mat. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.* Quarta ratio eſt propter plenitudinem gratiæ, quæ fuit in Chriſto, quæ fuit principium omnium plenitudinum. Vnde *Coloſſ.2. In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Quinta ratio propter plenitudinem generationis, quæ eſt viri de ſola muliere: & hæc eſt conſumata in Chriſti incarnatione. Sexta ratio, quia tempus incarnationis eſt tempus ſextæ ætatis, in qua quidem eſt plenitudo & perfectio, vt ſicut mundus in ſexta die eſt conſummatus, ſic in ſexta ætate ſit reparatus. Et de his ætatibus dicitur in dictione *Aetas.* Sexta autem eſt à Chriſto vſque in finem. Hæc *Bona.*

Incarnationis rationes & congruitates Doctores ſancti plures ponunt. Sed *S. Bonau in Breuiloq. li.4. ca.1.* reducit ad tres: & *in 3. diſtin. 1. qu. 5.* reducit ad quatuor. *S Thom 3 par. qu 1. art. 2.* & in 3. *Gerſ. part. 2. ſer.* facto in die natiuitatis, illam potiſſimam cauſam veniendi ponit ſecundum atteſtationem ſanctorũ, vt peccatores ſaluos faceret: & præcipua fuit noſtræ carnis purgatio. Latius ſcribit *Gerſ.* Et idem *part. 4.* ſermone de eodem feſto, ponit alias cauſas. *Gab. diſt. 2 qu. vni lib. 3. art 3. dub 2.* congruitates tres ponit Dominicæ incarnationis, quas diffuſe ibi recitat. An autem Chriſtus eſſet incarnatus nihilominus ſi homo non peccaſſet? conſulito *Gab. dub. 3. vbi ſup.* recitantem de hoc opiniones Sanctorum & Doctorum, quas breuitatis gratia omitto. Vide ad hoc ſanctum *Bona. in princ. 3.* & *Gerſ. p. 3. ſup. Cant canticor. ſymp ſal. 5.* Et quemadmodum hominis præuaricationem præceſſit diabolica tentatio: ita incarnationem debuit præcedere Angelica ſalutatio, vt ſic ordo reparationis correſpondeat ordini præuaricationis. Latius [illegible] *Bonau. lib. 3. circ. text.* Opus autem [illegible] non ſine cauſa dilatum eſt in fi[illegible] Et licet rationes temporum, quæ [illegible] poteſtate poſuit, nõ eſt noſtrum co[illegible] *Act. 1.* tamen dubium non [illegible] diſpoſitor temporum [illegible] congruentiſſimũ

tempus elegit, quamuis [illegible] plene in via [illegible] Doctores varias rationes [illegible] minus opus incarnationis [illegible] vna eſt ſecundum *S Bonau. diſt. [illegible]* poſt eum *Gab.* ſcribit *dub. 4. d 2.* [illegible] tio ſeueritatis vltionis diuinæ, quæ [illegible] trum clamores ſuſtinuit antequam [illegible] mitteretur, & tãto tempore Adam cum [illegible] ſteritate in limbo carceratus teneretur. Secunda, quia congruum fuit vt homo prius [illegible] ceretur de ſua ignorantia & impotentia [illegible] humiliatus ſui defectus cognitione confugeret ad gratiam Dei, & ſic capax remedii redderetur. Tertia, vt dilatione tanti beneficii creſceret deſiderium. Quod enim amplius deſideratur, & diutius differtur, precioſius reputatur. Quarta ratio, quia diſtãtia à principio facit debilitatem in effectu. Et ideo quanto plus diſtant homines à principio ſalutis Chriſti, ſcilicet incarnatione, tanto magis debilitatur deuotio. Vnde ait Dominus, quod in nouiſſimis temporibus charitas refrigeſcet multorum. Vnde ſi à principio incarnatus fuiſſet, totus feruor deuotionis periiſſet. Dilata eſt igitur vtiliter ad finem ſeculorum, quo minus effect⁹ eius longo tractu temporis tandem deficeret. De hoc latius *Bonau. Gab.* *D. Tho. 3. p.* ſcribit: per plures quæſtiones, quas diligens lector & amator diuinæ ſapientiæ & liberaliſſimæ Dei voluntatis, quam in opere incarnationis oſtendit, legere poterit: inueniet pulchra & notanda, & quæ poſſent mouere hominem ad diligendum Deum, qui ex maxima in nos charitate hoc incarnationis opus ad noſtrã vtilitatem perficere voluit.

Incendere eſt inflammare, & vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 8 part. 2 qu. 5. lib. 2. ſentent.* Incendere eſt actus translatus à corporalibus ad ſpiritualia. In corporalibus autem incendere, non eſt ignem generare, ſed potius igni pabulum miniſtrare, vel applicando ignem combuſtibili, vel combuſtibile igni. Sic & in ſpiritualibus ignis eſt concupiſcentia vel libido peruerſa. Pabulum illius ignis ſunt [illegible] & affectiones carnales, [illegible] & delectationes fœdæ. In[illegible] cogitationes [illegible] lectation[illegible]

[illegible]

[illegible] ſi habent [illegible] [illegible] Nam [illegible] Incendere a [illegible] [illegible] malas cogita[illegible], licet non poſſit [illegible] efficere, vel principa[illegible] imprimere propter voluntatis [illegible] libertatem, quæ eſt domina ſui actus, ſed [illegible] mouere & excitare ad eas formá[illegible]. [illegible] dicitur a Sanctis & Doctoribus, incenſor malorum, non immiſſor. Vnde *Gregorius ſuper Iob. 6* dicit, quod diabolus habet excitare ſtimulum concupiſcentiæ carnis: ſicut etiam faciebat Apoſtolo Paulo. *Auguſtinus* etiam dicit: Vir & mulier, ignis & palea. Et hunc & hanc diabolus incendere non ceſſat, propter quod & diabolus cocus dicitur, vt & ſcribit *Brule er diſtinct.* 8: *quæſtion.* 11. ſecundum illud *O*[illegible]*e. 8. Omnes adulterantes, ſicut clibanus ſuccenſus a coquente. in* Gloſſ. Clibanus ſuccenſus eſt peccator vel fornicator, Coquus diabolus. Et ſecundum eundem, incendere ſpiritualiter eſt miniſtrare malas affectiones vel intellectiones, quæ inclinant ad flammam libidinis: quare diabolus non immiſſor, ſed incenſor dicitur. Quid autem ſit immittere, dictum eſt *ſup.*

Incendiarius proprie dicitur, qui ciuitatem, caſtrum, domum, ſegetem, & ſimilia aliena incendit malo ſtudio, vt odio, vel vindicta, vel animo iniuriandi, vt patet 23. *q.* 8. *peſſimam. & 12. q. 2. Quam deuotiſſimam* De quo ſcribit *Oſvval. li. 4.* [illegible] *Theolog.* Secus ſi quis incenderet negligé[illegible], vel caſu, vel iuſto bello. Incendiarii autem & [illegible] Eccleſiarum cum ſpoliatione, ſunt excommunicati ipſo iure: ſed incendiarii aliorū [illegible], niſi excommunicentur, vel per ſtatu[illegible] [illegible] alio modo: ante tamen denunciationem [illegible] mittendi ad ſedem Apoſtolicam, &c. [illegible]

[illegible] (vt ſcribit *Magiſt. d. 41. li. 4.*) eſt [illegible] vel affinium abuſus. Vel vt [illegible] *d. 42. q. 1. li. 4.* Inceſtus eſt concubitus, [illegible] cum vera cognata vel affine. Et non [illegible] in gradu prohibito lege naturæ, [illegible] conſanguinitas vel affinitas vera. [illegible], qui cōſanguin[illegible] vel [illegible]. Committitur itaque ince[illegible] *dist. 34. q. 6. li. 4.*) quando aliquis cognatam [illegible] ſororem, matrem, [illegible] gnoſcit affinem [illegible] *B. Tho. 2. 2. q. 154. art.* 1. [illegible] conſanguinea vel affini [illegible] prohibetur quadruplici ratione, quia naturaliter homo [illegible] quandam honorificentiam parentibus [illegible] conſequens aliis conſanguineis. Secundo [illegible] perſonas ſanguine cōiunctas, neceſſe [illegible] cem conuerſari. Tertio, quia per hoc [illegible] tur multiplicatio amicorum. Quarto, qu[illegible] naturaliter homo conſanguineam diligat, [illegible] deretur amor qui eſt ex commixtione venerea, fieret nimius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuum, quod caſtitati repugnaret, *S. Tho.* Dicimus autem inceſtum & inceſtus, quaſi non caſtus. Hinc inceſto verbum, quod ſignificat fœdo, polluo. *Virg.*

-Totamq́; inceſtat ſumere claſſem.

Eſt autem vitium deteſtandum & pœna prohibitum. Vnde *Leuit* 20. dicitur: *Qui ſupra vxorē filiam matrem eius duxerit, ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nephas in medio veſtri Auguſt. lib. de adult. coniug.* & habetur 32. *q.* 7. *Adulterii.* Adulterii malum vincit fornicationem: vincitur autem ab inceſtu. Peius eſt enim cum matre quam cum alia vxore concumbere. Vnde *Greg. ad Felicem Epiſc.* & habetur 35. *q.* 3. *Nec eam.* Nec eam quam aliquis ex ꝓpria conſanguinitate coniugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculauit in coniugium ducere vlli Chriſtianorum licebit, quia inceſtuoſus eſt talis coitus, & abominabilis Deo & [illegible] ctis bonis hominibus. Inceſtuoſos vero [illegible] coniugii nomine deputandos a S. Patribus ſtatutum eſſe legimus, &c.

Incipiens, inchoans. Incipientes apud Theologos & Prædicatores, vel Concionatores verbi diuini ſæpe memorantur, & de eorum ſtatu. Eſt enim ſtatus incipientium, proficientium, & perfectorum. Quos *Gerſ. p. 2. ſer.* de domi[illegible] [illegible]gelico facto in cœna Domini; comparat [illegible], cum ait: Sunt nonnullæ in ipſo profic[illegible] diſtantiæ. Itaque aliquis dici poteſt [illegible], ſicut incipientes. Aliquis puerulus, vt [illegible] tes. Aliquis adoleſcentulus, vt perfe[illegible]. Sed [illegible] quam pertingunt in hac re[illegible] lem ætatem, creſcant in D[illegible] ſe eſt. Infantulos dicimus [illegible]

G[illegible] [illegible]

[illegible] ſuppriſ[illegible]mantur pœnitentiam, quia ad [illegible] tantum [illegible] [illegible] [illegible] Adoleſcentulo denique [illegible] adoleſcentulo ſunt [illegible] tis excelſa per liberam diuinorum contemplationem & [illegible]tionem, quoad tertium. De his idem *Gerſ.* [illegible] 3. *de* [illegible] *Theol. pract. conſid.* 9. Perfecti ſunt qui vtroque tempore [illegible] vti per arma iuſtitiæ a dextris & a ſiniſtris, velut ambidextri, dicentes cum Apoſtolo: *Scio abundare, & ſcio penuriam pati: gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.* At vero de incipientibus & proficientibus videtur experientia cum ſcripturarum auctoritate doctrix eſſe, quod plus eis prodeſt tempus aduerſitatis, ſiquidem ipſa moderata [illegible] quæ iudicium rationis integrum cuſtodit, & in qua Dei munere patientia prouenit [illegible] operetur. Hæc eſt antiperiſtaſis quædam ſpiritualis, quæ contrarium fortificat. Hæc eſt cos ferrum exacuens. Hæc abſynthium pueros ablactans, auellensque ab vberibus. Hæc malleus dilatans & extendens *in tribulatione* (inquit *Pſal.*) *dilataſti mihi.* Hæc lima poliens, mundãs, æruginans, clarificans. Hæc fornax in qua aurum purgatur vt rutilet. Hæc virga qua percuſſus eripitur ab inferno, vt dicat tribulatus ex ſententia: *Domine, ſi ſic viuitur, & in talibus vita ſpiritus mei, corripies me* [illegible] *viuificabis me. Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.* Et illud: *Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat, vt requieſcam in die tribulationis, & aſcendam,* ſcilicet per contemplationem, *ad populum accinctũ noſtrum.* ſcilicet ſummorum ciuium. Aduerſitas itaque (vt vult *Gerſ.*) potentiori quadam manu mouet eos eripere ſe ab hoc limo profundo, & à terra ſe ſubleuent, dum illic tribulationem & dolorem inueniunt, agunt ſtudioſius, quod Propheta ſubiunxit: *Et nomen Domini inuocaui.* Plura *Gerſ.* alias & *Gabr.* de incipientibus, proficientibus, & perfectis.

INCONGRVITAS eſt duplex, vt ſcribit *S. Bona. d.* [illegible] *3.* [illegible] 1. Vna eſt ex diſcohærentia accidentiũ, vt [illegible] Catonis eſt. Alia ex diſcohærentia intellectuum, vt cum dicitur: Plures Petri. Prima incongruitas tollit veritatem & falſitatem. Secunda vero incongruitas habet falſitatem coniunctam, & ideo quia per negationem remouetur falſitas [illegible] & ſimiliter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] vox ſignificatiua ſecundum artem & [illegible] nem, tamen eſt vox ſignificatiua ex accommodatione vſus vt illi pro illi: & ideo generat ſimplicem intellectum affirmatiua & negatiua verum, quamuis non Grammatice. Hæc *Bona.*

INCLINATIO ſecundum *Occ. q.* 19. [illegible] *q.* 4. 3. *ſent.* & poſt eum *Gab. d.* 23. *q.* 1. *ar.* 3. [illegible] 3. accipitur dupliciter. Vno modo large, & [illegible] nihil aliud eſt quam eſſe in potentia ad aliud ſine omni actiuitate ad contrarium. Sic dicitur materia inclinari ad omnem formam, ad quam eſt in potentia: & ſic inclinatio nihil addit ei quod inclinatur, ſed eſt ipſa forma vel materia, quæ eſt in potentia ad aliud. Secundo accipitur ſtrictius, vt addit actiuitatem ei quod inclinatur. Et ſic inclinari eſt eſſe in potentia naturali ad aliquid reſpectu, cuius habet actiuitatem. Illo modo materia non inclinatur ad quamcunque formam. Materia enim reſpectu formæ, nullam habet actiuitatem: & illo modo accipitur cum habitui attribuitur. Actus autem inclinationis, quia non eſt in poteſtate voluntatis, ſicut nec habitus vitioſus poſtquam fuerit acquiſitus, non imputatur ad peccatum, vt idem *Gabr.* dicit [illegible] & per hunc modum excuſantur primi motus à peccato. Et hoc videtur *Aug.* 3. *de lib. arbit.* [illegible] *iuxta fin.* dicere, quod non eſt in poteſtate noſtra, viſis tangamur: quibus viſis per intellectum tãgamur, per affectum, ſcilicet voluntaté. Non ergo ſunt illi motus primi peccata, neque etiam meritorii ſi fuerint ab habitu virtuoſo. Et licet voluntas non ſit libera, quantum ad actum illius inclinationis, eſt tamen libera ad non ſequẽdum eum. Poteſt enim ex ſua libertate ſecundum inclinationem gratiæ actum contrarium elicere cum maiori conatu, & auertere intellectum à conſideratione prioris obiecti, vt ceſſet primus actus ſiue inclinatio. Nam habitus quando ſtat ſub actu contrario, tunc non inclinat, neque habitus ille cogit voluntatem ad conſentiendum ſuæ inclinationi actu elicito libero, quin poſſit elicere actum contrarium diſſentiendo: licet quandoq; difficile ſit non cõſentire. Vide latius *Occ. q.* 4. 3. *ſen.* Naturalis autem inclinatio ad [illegible]

[illegible] *Gerſ. par. 4. de m* [illegible] quod & exemplis [illegible]. Interere [illegible] di[illegible] operationum. [illegible] videm inquit [illegible] nune dictum, animas in[illegible] corporis, quod experimento quotidiano [illegible] accipiendum eſt, vt non neceſſitatis vel coactionis ſit hæc ſequela, ſed inclinationis. Iuuat autẽ miris modis ad operationes has vel illas conformitatis inclinatio naturalis, ſicut ex aduerſo diſſonans tantum obeſt, quod vix libertas animi, vix diſciplinatio, vix conatus aſſuefactionis ſufficit euincere. Vide latius *Gerſ. ibid.* inclinationes itaq; bonæ naturales pro ſingulari Dei gratia habendæ ſunt, &c.

INCONSIDERATIO eſt ſpeciale peccatum imprudentiæ, vt ſcribit *S. Th. 2. 2. q. 53. art. 2* & opponitur rectitudini judicii in moralibus. Eſt enim, vt idem vult inconſideratio defectus judicii in agibilibus humanis, proueniens ex eo quod cõtemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum procedit judicium, *&c.*

INCONSTANTIA eſt ſpeciale peccatum imprudentiæ (vt dicit *B. Th. 2. 2. q. 53. ar. 2.* Deficiens à perficiendo bonum propoſitum, cuius principium eſt in appetitu, finis autẽ in intellectu, vt *ibid.* vult *ar. 5* Inconſtantia circa abſtinentiam à delectabilibus eſt filia luxuriæ, licet etiam; quæ eſt in terribilibus, oriatur ex luxuria: & eſt, quãdo quis non ſtat conſtans in propoſito, ſed ſine cauſa rationabili, ex aliqua paſſione, præcipue ex amore concupiſcentiæ, facit cõtrarium illius quod deliberauerat: *Gerſ. par. 2. de pecc. lux.*

INCONTINENTIA ſecundum Aulum Gellium, eſt quum à quibus rebus, voluptatibuſque nos tenere debemus, nõ tenemus. Et vt dicit *B. Th. 2. 2. q. 195. ar 2.* proprie eſt circa concupiſcentias tactus, ſecundum quod eſt circa honores, diuitias, & huiuſmodi. Improprie vero eſt circa virtutes. Prima eſt peccatum dupliciter, ſcilicet recedendo à ratione, & immergendo ſe turpibus. Secunda tantum primo modo. Tertia vero non eſt peccatum, ſed eſt perfectio virtutum: & ſecundum eundem *S Thom.* duæ [illegible] ſpecies incontinentiæ, ſcilicet præuolatio [illegible] & debilitas in præconciliatis. Et de hoc *Gerſ. par. 2. de calib. & caſtitate Eccleſiaſt. act. 3* & apud alios, *&c.*

INCORPOREVS [illegible] poreum dupliciter [illegible] *lib. 2.* Vno modo [illegible] corporis, nec propter ſe, nec [illegible] ſolus Deus eſt incorporeus. [illegible] non indiget propter ſe. Vnde *Bernard. hom. 2. ſuper Can.* Demus ſoli Deo [illegible] tem ſic incorporeitatem, cuius natura [illegible] propter ſe, neq propter aliũ ſolatio indiget inſtrumenti corporei. Liquet autem omnem ſpiritum creatum corporeum indigere ſolatio. Hæc *Bernard.* Sed (vt ait *Gab. vbi ſupra.* quantum ad operationes proprias, nullo modo corporibus adiuuatur: indiget tamen corpore aliquando in miniſterio aliorũ, ſeu propter alios: ſicut Angelus cum mittitur, indiget quandoque corpore propter eos quibus mittitur: & illo modo Angeli ſunt incorporei, tam boni quam mali: ita quod nõ habent corpora ſibi vnita tanquam partem ſui eſſentialem. Hinc *Dionyſ. de Diui. nom. cap. 4. circa princip* intelligibiles omnes, ſpiritualeſque ſubſtantiæ veluti incorporales & omni materia carentes, intelliguntur. Sed quod *Gregor. in homel. Epiph.* nominat Angelum animal rationale tranſumptiue pro omni illo quod habet rationem vel intellectum. Et primo modo accepit *Bernard.* incorporeum, vt patet ex textu verborum ſuorum, *vbi ſupra.*

INCORRVPTIO idem quod integritas, perfectio, *&c.* Alia autem eſt incorruptio quam tenemus in via, atque alia quam poſſidebimus in patria. De qua ſcribit *Gerſon parte 2. in ſerm. de verbis Domini: Venite ad me omnes qui laboratis.* Incorruptio patriæ eſt impaſſibilitas corporis, & æterna ſtabilitas cordis. Incorruptio vero viæ, eſt caſtitas corporis & puritas mentis. Vnde ad commendationem ſponſæ dicitur in *Cant. Pulchra es & decora filia Hieruſalem.* Pulchra, videlicet mundicia corporis: decora, puritate mentis. Veruntamen hoc ſciendum, quod hanc ipſam viæ incorruptionem perfecte nequaquam obtinere poſſumus in hac vita. Latius probat *Gerſon, &c.*

INCVBVS dicitur dæmon conueniens cum muliere. Succubus autem dæmon conueniens cum viro. *B. Thom. par. 1. quæſt 51. artic. 3.* Vide in dictione *Dæmon.*

IDE-

Indevote quandoque accipitur (vt ſcribit S. Bona. diſt. 9. art. 2 q. 3. in ſolut. arg.) pro illo qui accedit ad Euchariſtiam cum peccandi propoſito. Vnde dicitur in *gloſ. 1. Corinth. 11.* Indigne manducat, qui accedit infidelis vel indeuotus, & peccator eſt indeuotus, quia charitas facit deuotum, qua caret peccator, &c.

Indignatio eſt dolor perturbans propter res ſecundas indigno collatas, ſecundum *Ariſt. lib. 2. Rhet.* Et indignatio pro filia iræ ſumitur, quia quis non valet videre vel audire cum cui iraſcitur, ſecundum *B. Thom. 2. 2. q. 36. art. 2.* Et venit ab indignus, ita & indignor iraſcor, & indignabundus iraſcens: & indigne, hoc eſt præter merita, & indignanter per indignationem.

Individuum, Græce ἄτομον, & eſt id quod [illegible] in ſe, & diuiſum à quolibet alio [illegible] *B. Thom. 1 par. q. 29. art. 4.* Et [illegible] dicitur dupliciter (vt ſcribit *S. Bonauentura. diſt. 10. q. 3. lib. 3.*) Vno modo, quia [illegible] de vno ſolo: & hoc modo indiuiduum dicitur quod eſt indiuiſum in ſe, & ſic abſq; dubio Chriſtus ſecundum quod homo, eſt indiuiduum. Alio modo dicitur indiuiduum, quod eſt ab aliis diuiſum, & ſubſiſtit in ſe & per ſe. Hoc modo accipiendo indiuiduum humana natura in Chriſto non eſt indiuiduum, eſt enim vnita verbo increato, ſicut ſuo ſuppoſito. Indiuiduum ſecundum *Gab. lib. 1. ſent. diſt. 23. q. vn. artic. 1.* eſt res ſingularis ſiue totalis, ſiue per ſe ſubſiſtens, ſiue alteri innitens: vnde quælibet res [illegible] eſt indiuiduum, quia quælibet eſt ſingularis. Nam aut eſt ens rationis tantum, aut eſt ens reale, eſt ſingularis res, licet ſignificando & prædicando ſit communis. Et indiuiduum dicitur, quod de vno ſolo prædicatur. Et illud (inquit *Gab.*) non eſt quid nominis indiuidui, ſed terminorum ſingularium, qui dicuntur indiuiduum. Latius apud Dialecticos [illegible] de indiuiduo.

Induere Chriſtum (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 4. [illegible] text.*) eſt aliquem habitum accipere, [illegible] fiet aliquo modo conformis [illegible] *Aug. in lib. de Bapt. & Mag. d. 4.* [illegible] homines Chriſtum aliquando [illegible] Sacramenti perceptionem, aliquando [illegible] ſanctificationem: atque illud prius [illegible] poteſt eſſe commune, hoc autem eſt proprium [illegible] & piorum. [illegible] Chriſtum induunt [illegible] perceptionem, vel [illegible] nem: Indu [illegible] tiam inhabit [illegible]

Indulgentia [illegible] *pæni. & re. c. Indulgentiæ* [illegible] cit remiſſionem pœnæ, quandoque [illegible] gratiæ, quandoque diſpenſationem, quandoque accipitur pro vacare ſeu operam dare. Indulgere. vnde dicitur: Indulgere gulæ noli, quæ [illegible] tris amica eſt. Eſtque indulgentia mollis & delicata permiſſio. *Quintil.* Mollis illa educatio quam indulgentiam vocamus, neruos omnes & mentis & corporis frangit. Eſt enim indulgere obſequi & aliquid delicate concedere. Accipitur & pro venia & peccatorum remiſſione. Et indulgere pro ignoſcere, in quo quidem carpunt theologos, & vt mihi videor non bene, quoniam ipſi theologi accipiunt vocabula, & ſi nō ſemper in ſenſu proprio, vt ipſi Poëtæ & Oratores ſumunt, attamen in ſenſu improprio, vel vt deſeruit ipſis. Sunt enim nomina (vt aiunt) ad placitū. *Paul. Corteſ. lib. 4. ſ ſent. diſtinct. 3.* ait. Quamquam aliqua theologorum diſſenſione certatur, cuiuſmodi ſenatus indulgentia dicatur. Et paulo poſt. Quamquam vehementer hoc indulgentiæ auctoramentum ad mulctæ liberationem valiturum dicatur (vt theologi volunt) vehementius tamen quædam per ſolutionis genera, ob eſſentiæ præmium mereri quod longe ſit temporariæ mulctæ liberatione præſtantius. Accipiamus hic & ſecundum Theologos indulgentia pro his quæ dantur in eccleſiis. Et diffinitur ſic. Indulgentia eſt quædam remiſſio pœnæ debitæ pro peccato poſt contritionem habitam de Deo, vt colligitur extra de pœ. & re. c. quod autem. Quas quidem indulgentias dant Prælati. Vel indulgentia eſt pœnæ relaxatio, quam quis iuſte pro culpis propriis facere debuiſſet de theſauro Eccleſiæ ad diuinam iuſtitiam perſoluendam ſumpta; & (vt dicunt) indulgentiæ ſolum reſpiciunt pœnam, non culpam, [illegible] à culpa, ſed à pœna abſoluunt. [illegible] rem indulgentiæ diuerſis vocabulis, vt [illegible] *F. Oſualdus [illegible] Theologia* [illegible] Gloſ. ſuper [illegible] Accepiſſe de ſponſa [illegible]

eſt

[illegible] ex [illegible] pœnas [illegible] [illegible] Nam [illegible] indulgentiis [illegible] hominum. Vt colligitur ex [illegible] pontificum. [illegible] eſt [illegible] vel ſeptenaria, quadragenam [illegible], quæ etiam carentena aliquando [illegible]. Nam Clemens papa primus conſtituit quadragenam, per quam deſignatur pœnitentia [illegible] cum ſeptem annis ſequẽtibus, [illegible] iniungebat ratione vnius peccati mortalis, ita quod per iſtos 7. dies pœnitentes excludebantur ab Eccleſia, & incedebant capite diſcooperto, ſparſo crine, & poſt eoſdem dies iniungebatur eis pœnitentia ſeptennis. De quo vide latius alios, & *Oualdi. vbi ſup.* Et infra hos annos ſeptem non vtebantur carnibus, nec vino, nec etiam lecto nec balneo, ſed dormiebant in terra aſpera vel lapide. Et expletis illis annis licuit ipſis primo communicare corpore dominico. Septenam Innocentius papa iniungebat primus pro vno peccato mortali, & pœnitentia huiuſmodi vocabatur ſeptenaria vel ſeptena Innocentij. Et quid pœnitentes ſingulis illius pœnitentiæ diebus facere tenebantur, lege apud alios. Sed carena ſiue carentena erat pœna includens pœnitentiam quadragenæ & ſeptenæ, quia ſic pœnitentes abſtinebant à cibis, & à conuerſatione hominum, & ieiunabant in pane quadraginta diebus, licet modo canones pœnitentiales ſint arbitrarij pœnæque arbitrariæ. Modo autem papa dans quadragenam vel ſeptenam vel carenam in literis indulgentiarum, prætendit abſoluere illos qui debite [illegible] indulgentiis, vel tantam gratiam conferre remiſſionis quantam iſti per eaſdem pœnitentias meruerunt. Et ſic per annum pœnitentialem confert tantam gratiam remiſſionis, quantam homo mereretur per ſe pœnitendo per annum. Valent autem indulgentiæ, vt [illegible] communis doctorum opinio, ex abundantia meritorum Chriſti, & ſanctorum quæ vltra merita Chriſti ſancti ſuſtinuerunt. Sed *Franciſ. [illegible] in tract. de indulg.* dicit: quod cum merita ſanctorum ſint vltra condignum remunerata à [illegible] exhauſta quod ſolum dantur ex merito [illegible] paſſionis eius, cuius minima gutta [illegible] vel ſudoris ſufficeret ad expiatio-

nem [illegible] for- [illegible] Sed illud [illegible] videtur [illegible] *Theol.* Quæ addendum [illegible] *[illegible]*. 2[illegible]. *q. 4. l. 4* [illegible] tiarum eſt triplex [illegible] Chriſti, alia ex parte ſanctorum, [illegible] Eccleſiæ, quæ diffuſe videntur apud [illegible] valent (vt idem dicit) quantum [illegible] in foro Dei hic & in purgatorio [illegible] *Palud.* Nec indulgentiarum conceſſio eſt [illegible] pendenda ſeu contemnenda, ſed [illegible] (vt ſcribit *Gerſ. p. 2. tract. de indulg. conſid.* [illegible] deuote in fide, ſpe, & charitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui poteſtatem talium clauium Eccleſiaſticarum dedit hominibus. Conſtat enim quod fructuoſior eſt & acceptabilior Deo & hominibus operatio talibus innitens indulgentiis quam altera (& hoc cæteris paribus) non innitens. Conſilium igitur eſt ſolum & ſanum, quod abſque curioſa diſcuſſione de præciſa vel euidenti & certa quantificatione ſeu menſuratione huiuſmodi indulgentiarum, ſtudeat homo prius tales adquirere ſecũdum qualitatem ſuæ vocationis; pondus autem valoris illi relinquere qui omnia facit & fecit in numero, pondere & menſura. Vt autem indulgentiæ valeant exigitur duplex conditio, vt ſcribit *Brule d. 20. q. 9. l. 4.* & Bonauen. qui eas relaxationes vocat, ſcilicet ex parte donantis & ex parte recipientis. Ex parte donantis requiritur poteſtas honeſta & rationabilis cauſa. Ex parte recipientis exigitur confeſſio cum vera contritione & fides cum vera deuotione, vt [illegible] ſit pœnitens & vere confidens quod [illegible] indulgentia valeat ſibi. S. Thomas [illegible] ab hoc, qui quatuor ponit requiſita ad valorem indulgentiarum in *4. d. 20.* *Primo* quod ſit contritus & confeſſus; vel intelligitur hoc ſecundum interpretationem Eccleſiæ [illegible] pore vel in propoſito, vt aliqui volunt. *[illegible] Cardi. Panor. Ioan. An. Palud.* qui dicit vere pœnitentibus confeſſis, ſcilicet in propoſito, [illegible] tius tamen eſt quod confiteantur [illegible] vix ſciant ſeculares vere conteri. Si vero [illegible] mode non poſſunt, conteantur [illegible] indulgentias, ſed non [illegible] contriti. *Gerſ. p. 2. tract.* [illegible] teſtas clauium Eccleſiæ ſuper indulgent[illegible]

[illegible] modis quibus con[illegible] Eccleſiæ vel Eccleſiæ Prælati à ſummo vſque demum per quotationem dierum & annorum præſuppoſuit neceſſario remiſſionem vel indulgentiam in foro ſecreto conſcientiæ vel confeſſionis ſacramentalis de facto vel in voto ſeu propoſito, & ſæpius in facto iuxta tenorem bullarum, quibus inſeritur hæc clauſula, vere pœnitentibus & confeſſis, niſi collator indulgentiarum intendat ſatis eſſe quod homo ſit in charitate, contrituſque cum propoſito tempore & loco confeſſionem facere actualem. Eſſet autem iſta (inquit *Gerſ.*) fauorabilior interpretatio ſine confeſſione qualibet, &c. Et quod habeat fidem indulgentias tantum valere apud Eccleſiam. Et ſubſit rationabilis cauſa, quia dicit *S. Bona.* Non enim credendum eſſe alicuius valoris ſi quis daret eam euntibus videre torneamenta. Hinc *Gerſ. p. 2. de forma abſolut. confeſ. ſacra.* ſcribit, quod poteſtas prælatorum in dando indulgentias non eſt niſi quædam poteſtas diſpenſationis, quæ debet eſſe rationalis & ad ædificationem. Et ideo ſi dent ſine cauſa rationali has vel illas indulgentias, vtputa pro ſolo intuitu fauoris humani, vel alio tali modo, non oportet quod indulgentiæ tantũ valeant, quantum ſonant, de quo latius *Gerſ.* vnde indulgentiæ, vt ſcribit *ſ. Thom. in 4. d. 20.* & *Rich. ead. d. ar. 3. q.* [illegible] ſi dantur ab eo qui poteſt eas dare, & propter rationabilem cauſam, ſcilicet pro vtilitate Eccleſiæ valent his qui ſunt in ſtatu gratię, dum tamen faciunt id quod continetur in forma indulgentiæ. per eas enim remittetur vel tota pœna peccatis debita, vel eius portio ſecundum ipſarum tenorem. Valent enim quantum ſonant, puta 40. dies indulgentiæ valent 40. dies pœnitentiæ ſiue ſit iniuncta ſiue non. Eſt autem in arbitrio dantis indulgentiã taxare quantum remittitur de pœna, vt dicit ſanctus Thom. Vel ſecundum alios tantum valent quantum ſonant, ſecundum taxationem factam à ſacerdote vel [illegible], vel à diuina iuſtitia. Si vero de[illegible] plenaria omnium peccatorum, ille [illegible] ſi tunc moritur, ſtatim euo[illegible], & ſic vnum tantum quandoq; [illegible] indulgentia ad decem dies aliquid [illegible], quia tantum tenebatur [illegible]. Vide [illegible] Pape [illegible]

[illegible] Gerſon [illegible] tractat. de indul[illegible] [illegible] ſiſtere [illegible] ſuo potest dare plenariã indulgentiam [illegible] modum indulgentiarum à pœna, [illegible] dum confert, dat innumerabiles [illegible] indulgentiarum dies. Plura ibi [illegible] Poteſt autem hoc facere eccleſia vt vult Richard. vbi ſupra. quia hoc facit ex diuina auctoritate. Theſaurum enim meritorum, ſcilicet Chriſti, & martyrum & confeſſorum, & virginum commendauit Eccleſiæ diſpenſandum, cum Eccleſiæ in Prælatis tradidit claues regni cœlorum. Meritum enim paſſionis Chriſti ſufficiens fuit pro ſolutione omnium pœnarum noſtris peccatis debitarum. Voluit tamen ad bonum noſtrum nos adultos per aliqua obſequia pœnalia fieri participes illius meriti. Vide eundem *Richar. qu. 2. & 3. di. 20. li. 4.* Et ſi (vt inquit *Paluden. diſtinct. 20. articul. 3. libr. 4.*) indulgentia eſt determinata & taxata quo ad quantitatem Eleëmoſynæ, qui tantum dat, totum conſequitur, quia tem non t[illegible], quia non poteſt, non lucratur indulgentiam, licet enim alias bona voluntas ſufficiat ad merendum, ſed ad ſatisfaciendum non ſic. Hoc modo pauper & diues non ſunt eiuſdem conditionis. Nam qui moritur paratus ſatisfacere, non propter hoc eſt immunis, ita & velle lucrari indulgentias non facit eas lucrari. Si autem ſimpliciter dicatur quod indulgentiam habeat, qui tali pio loco ſubuenerit intelligitur ſecundum ſuam conditionem, de quo vide Paluden. Poſſunt autem dare indulgentias (vt habent Paluden. & Richard.) tam bonus quam malus. *Vnde Richard. libr. 4. diſtinct. 20. articul. 5. quæſtio. 1.* ait: Malus Epiſcopus poteſt indulgentias dare, quia non facit indulgentias de proprio merito, quo priuatur per mortale peccatum. Sed de theſauro Eccleſiæ, cuius peccatum non abſtulit ſibi diſpenſationem. Si autem non concordat diuinæ intentioni, ſua diſpenſatio nulla eſt. Vnde nec bonus nec malus indulgentias concedere poteſt, niſi (vt dictum eſt) ex rationabili cauſa, & Richard vbi ſupra. Hinc Gerſon tracta. de indulgentiis ait, concedentes indulgentias taliter, & in intentione, & in verbis vel in ſcriptis ſuas conceſſiones moderentur, vt nec diuinæ [illegible] miſericordia derogetur, nec ſcandalum [illegible] orum præbeatur, vel ne [illegible]

li[illegible]

[illegible] indulgentias pro minimo [illegible] & legitimis [illegible] determinen- [illegible] Palude.) [illegible] qui inde habet plenarias [illegible] pœnitentiarias, qui [illegible] dies. Legatus poteſt dare in ſua prouincia indulgentias perennes. Epiſcopus & ſuperior [illegible] 40. dies communiter, in dedicatione autem vnum annum ſiue ſit vnus ſiue plures, pro anniuerſario non niſi 40. dies. Abbas autē non poteſt dare indulgentias, nec quicunque inferiores Epiſcopis. Item Archiēpiſcopus poteſt dare indulgentias per totam prouinciam, niſi ſit præciſus, qui ſubditos non habet ſaltem quoad vſum iuriſdictionis. Vide ad hoc *Gerſonem parte* 1. de poteſtate Eccleſiaſtica, quis poſſit dare indulgentias Indulgentiæ autem valent ſi impleatur conditio quæ in eis comprehenditur, vt, ſcilicet faciat vel det hoc vel illud. Et non ſolum valet illi qui implet conditionem, imo etiam alij pro quo hoc fit, ſiue viuus ſiue mortuus, dum tamen forma indulgentiæ hoc habeat, vt puta quod dicatur, quicunque hoc fecerit, vel pro quocunque hoc fecerit, ſiue viuus ſiue mortuus, habeat tantum de indulgentia. Secus autem ſi forma hoc non habeat, quia ille qui dat indulgentiam eſt diſpenſator, & applicat cui vult, non autem ille qui non implet conditionem. Valent autem indulgentiæ defunctis per modum ſuffragij. De quo videas *S Bonauen. diſt.* 20. *qu. penul. libr.* 4. Et Gabriel. *lectione* 57. *canoni*. qui vult & tenet, & probat auctoritatibus ſummorum pontificum, quod indulgentiæ valeant defunctis per modum ſuffragij, quando & ſummi pontifices dederunt plenarias indulgentias pro animabus in purgatorio, viſitantibus Eccleſiam beati Laurentij extra muros vrbis. Vide latius ibi. Et dicitur per modum ſuffragij, quod non eſt intelligendum quaſi modus ſuffragij tollat efficaciam indulgentiarum, ita quod opus illud pro quo dantur indulgentiæ factum pro animabus, non plus valeat animabus quam ſi idem opus vel ſuffragium factum eſſet pro eis, nullis indulgentiis adiunctis, ſicut quidam intelligere voluerunt: ſic enim fruſtra daretur indulgentia pro animabus. Sed quod dicitur per modum ſuffragij, excludit modum iudiciariæ poteſtatis, quod [illegible] & pœnæ debitæ [illegible] acceleratore aſſumptam [illegible] iudiciariæ au[illegible] in viuis, qui iudicialiter [illegible] pœna debita in aliam [illegible] aſſumptam commutatur, [illegible] *q.* 83. *m.* 5. Et poſt eum *S. Bona in* 4 [illegible] nium duntaxat, aſſumunt illud opus, [illegible] peregrinationem, eleemoſynam, orationem, contributionem ad opus ſalutare, vel aliud huiuſmodi, pro quo dantur indulgentiæ, & ita indulgentiæ proficiunt eis per modum ſuffragij, id eſt propter aliquod opus ab alio factum, & eis per modum ſuffragij applicatum. *Gab. vbi ſupr* & alias. *Gerſ.* videtur declinare à prædictis *p.* 4. *ſer. pro defunct.* Plura alij de indulgentiis ſcripſerunt. Hæc pauca ſufficiant.

INDVRARE quandoque accipitur pro non miſereri. Vnde *Apoſt. ad Roma.* 9. *Cuius vult miſeretur & quem vult indurat*, id eſt non miſeretur, vt exponit *Aug. lib.* 1. *ad Simplicianum*. Et *Came. q.* 12. *l.* 1. Et indurari in peccatis, eſt perſeuerare in peccatis, ea non velle dimittere. Quomodo autem huiuſmodi duricies cauſetur dicit *Gerſ. p.* 2. *de cordis indur.* quod Deus neminem deſerit, niſi prius deſeratur per auerſionem ab eo per peccatum, ſed deſertione facta, cadit homo in profundum & contemnit. Contemnenti vero Deus non dat gratiam, ſed reſiſtit, ac perinde non emollitur cor, nec liqueſcit ad gratiæ ſuſceptionem, tandem pœna damnationis infligitur, & obduratio confirmatur Cauſa igitur obdurationis eſt voluntas auertens, & hæc initiat: voluntas reſiſtens, & hæc [illegible] culpa promerens, & hæc confirmat Deus gratiam non dans, & hæc non liberat Deus [illegible] puniens, & hæc ordinat. *Gerſ. Alex. de Ales. p.* [illegible]. & *S. Thom. ac Rayne. in ſum.* aliiq; Docto. *ſup.* [illegible] *d.* 41. triplicem ponūt cauſam, cur Deus aliquos permittit indurari in peccatis, ita vt [illegible], cum tamen dicat *Pſalm. Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius* Prima eſt cauſa deficiens, & hoc eſt liberum arbitrium, quod eligit malum, & ſic deficit a bono. Secunda cauſa eſt permittens, ſcilicet Deus, cum [illegible] tia dictat vt homines permittat in ſuo libero arbitrio, & non cogat eum [illegible] pere ſuam gratiam, nec [illegible]

[illegible] peccatum [illegible] Nam homo per peccatum [illegible] gratiam Dei & ſeparatur à Deo. *Iſa. 59.* [illegible] & per conſequens homo induratur ex propria malitia. Et ſecundum *Anton. in ſum. p. 2. tit. 8. c. 9.* Auaritia præcipue facit hominem induratum in malitia ſua. Exemplum de Iuda proditore & principibus ſacerdotum ac Phariſæis, quos indurauit auaritia. Secundo indurat bonorum temporalium proſpera fortuna. Vnde *Aug. ad Marcel.* dicit: Nil infœlicius fœlicitate, id eſt proſperitate peccantium, quia mala voluntas velut hoſtis interior roboratur, id eſt induratur in ſua malicia, ex proſperitate ſua. Exemplum de Antiocho rege duriſſimo in proſperitate, ſed poſtea in infirmitate ſe recognouit 2 *Machab. 9.* Tertio indurat criminum aſſuefactio diutina. Nam ſecundum Philoſophum conſuetudo eſt altera natura. Et *Greg.* dicit: Difficile ſurgit quem moles malæ conſuetudinis premit. Exemplum de aſſuetis in luxuria & huiuſmodi. Quarto indurat ira, odium & inuidia, quia ſic frigeſcit cor à Dei amore & congelatur ſicut glacies ex frigiditate indurata. *Gen. 49. Maledictus furor eorum*, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura. Vltimo indurat emendæ contemptus, etiam per flagella. Et ideo [illegible] dicit: Quos pœnitentiæ flagella non corrigunt, ad futura ſupplicia perpetua perducunt. Exemplum de Iudæis à Deo multipliciter flagellatis & de regno eiectis adhuc induratis. De quo & *Pelb.* ſcribit.

INDVSTRIA eſt frequens exercitium [illegible] honeſtam. A quo induſtrius dicitur, [illegible] ſtudioſus, vigilans, callidus. Ponit *Ger ſ.* [illegible] *theol. pract. & tract. de verb & hym. glo-* [illegible] induſtrias pro practica. Prima in[illegible] eſt vocationi Dei intendere, vel vocationem [illegible]. Secũda, propriam com[illegible]. Tertia, officium vel pro[illegible]. Quarta, ſemet ad perfe[illegible]. Quinta, occupationes eſ[illegible] deponere. Septima, [illegible]. Octaua, paſſionum [illegible] animaduertere. No[illegible] De[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Aliquid in [illegible] contingit, [illegible] cet per potentiam, [illegible] Per potentiam res [illegible] ſubiectum potentiæ, quomodo [illegible] ralibus aliquid in eſſe poteſt alteri, ab eo [illegible] localiter diſtanti, ſicut ſol per potentiam [illegible] in iſtis inferioribus, & Rex in regno [illegible] hominibus, qui tamen modus loquendi apud Philoſophos non ſatis eſt vſitatus. Per præſentiam aliquid dicitur ineſſe in alio dupliciter. Vno modo per præſentiam cognitionis: quia, ſcilicet, eſt ſufficienter præſens vt cognoſcat aliquod vel cognoſcatur ab alio, quomodo obiectum dicitur eſſe in potentia cognitiua, quando actualiter cognoſcitur, licet ab eo realiter diſtet. Secundo per præſentiam indiſtantiæ, quomodo, ſcilicet vnum non diſtat localiter ab alio: & iſto modo locus dicitur eſſe in locato, & econuerſo locatum in loco. Hic modus ſatis eſt vſitatus apud Philoſophos. Sed eſſe in alio per eſſentiam, eſt eſſe in aliquo, & non ab eo, neque aliquo ſibi intrinſeco diſtare quin ſit vbicunq; eſt ipſum aut aliquid ipſius. Et illo modo forma dicitur eſſe in materia per eſſentiam, quia vbicunq; eſt materia vel pars materiæ, ibi eſt forma. Illo modo locatum non eſt in loco, nec ecõuerſo, cum locatum ſecundum aliquid ſui diſtet ab aliquo ipſius loci & econuerſo, veruntamen per eſſentiam quandoq; valet tantum, id eſt per ſe, quomodo dicimus quod homo per eſſentiam eſt animal & rationalis, quia hæc eſt neceſſaria, & per ſe homo eſt animal. Vel etiam valet tantum, id eſt immediate, quomodo anima dicitur per eſſentiam diſciplinabilis, quia eſſentia eius eſt illud cui immediate conuenit eſſe diſciplinabile. Et vt idem ſcribit *Gab. a.* [illegible] *ſup.* Deus eſt in omnibus rebus per potentiam, quia Deus eſt cauſa omnium, [illegible] hoc eſt eſſe in alio per potentiam poſſe producere vel conſeruare [illegible] Eſt [illegible] ipſe Deus in omnibus per [illegible] modo [illegible] expreſſo [illegible]

[illegible]

[illegible] propter quod [illegible] impleo, [illegible] Vnde Pſalm. Quo ibo a [illegible] Deus in omni loco re- [illegible] poteſt, nec ali- [illegible] vel circumſcribi. De quo alias l- [illegible] Hec declarat melius Gabriel vbi ſupra. Magiſter ex ſanctorum auctoritatibus colligit triplicem Dei in creaturis exiſtentiam. Quædam eſt generalis: Alia ſpecialis: Tertia ſingularis. Generali inexiſtentia omnes creaturas conſeruat. Speciali aſſiſtentia animas ſanctas inhabitat. Singulari præſentia naturam humanam aſſumens in vnitatem ſuppoſiti ſibi copulat de qua vltima in 3. libr. agitur à doct. De ſecunda d. 19. l. 1. de prima d. 37. l. 1. ſent. De quo & ſupra dictum eſt in dictione *eſſe*.

INÆTERNVM quandoq; dicit interminabilitatem, interdum quandam vitæ diuturnitatem, quemadmodum ſæpe loquitur ſcriptura. Et quamuis vt ſcribit *Gab. d 19. q. vn. a. 3. dub. 3. l. 2.* poſt peccatum lignum vitæ non potuit corpus perpetuare, potuit tamen adiuuando naturam ipſum lignum longo tempore conſeruare.

INESSE, Inexiſtere: Modi ineſſendi quos poſuit Ariſt. continentur hoc carmine. *Inſunt pars, tot um, ſpecies genus, calor igni.* Rex in regno, res in fine, locuſque locato. Hos modos refert *Gab. d. 19. q 2 l. 1.* Et *G. rſ. p. 1. de Eccleſ. poteſt conſid. 6.* Ponit idem *tract. 9. ſuper Mag.* alios modos eſſendi in, ſicut aliquid eſſe in alio per manſionem quod duo dicit. Dicit enim diſtinctionem aliquam, quia nihil penitus ſine quauis diſtinctione reali, vel ratione ſubſtantiali vel accidentali abſoluta vel relatiua dicitur eſſe in aliquo, licet bene concedamus aliquod eſſe idem ſibiipſi reſoluẽdo locutionem ad hanc negatiuam, quod idem non differt à ſeipſo. Alterum quod importat manſio dicit quandam vnionem ſeu cõuenientiam duorum in aliquo quaſi tertio, ſiue illud tertium ſit ſubſtantia, ſiue aliqua res relatiua, ſiue ſit accidens abſolutum, ſiue relatiuum. Et ſubiungit idem poſtea. Manſio mutua manducantis cum manducato in euchariſtiæ ſacramento, manifeſtam habet manducantis & manducati diſtinctionem & diuerſitatem. [illegible] autem per gratiam gratumfacientem [illegible] & charitatem. Exempli gratia: [illegible] Dei in homine & hominis in Deo, vt [illegible] æternæ [illegible] quia ſacra gratia [illegible] Apoſtolus: quod gratia Dei [illegible] Sic [illegible] nione hominis cum Deo [illegible] nem vbi ſupra.

INEXISTENTIA [illegible] citer (vt ſcribit *Gab. di. 19. q 2* [illegible] eſt per continentiam, quomodo [illegible] in loco. Quædam per intimam [illegible] cum carentia cuiuſcunque diſtantiæ, [illegible] gelus eſt in loco & accidens in ſubiecto, [illegible] ma in materia. Tertio modo per intimam [illegible] ſentiam cum conſubſtantialitate, ſic [illegible] ſona eſt in alia. Hoc modo inexiſtit [illegible] eſt ei intime præſens & conſubſtantiale. [illegible] modus inexiſtentiæ vocatur per circumince ſſionem. Et quicquid inexiſtit alteri per circumince ſſionem, econuerſo alterum inexiſtit ſibi. Illum modum inexiſtendi deſcribit *Cam. q. 10. a. 2. l. 1.* Nam ſecundum eum illud dicitur ſic inexiſtẽs alicui quod eſt ab eo realiter diſtinctum ſibi intime præſens, & ei conſubſtantiale, & ſic tam eſſentia quam perſona importat [illegible] nomen inexiſtens, vt hic ſumitur. E [illegible] tur ſecundum *Gab.* vbi ſupra. ad hoc quod aliqua mutuo ſibi inexiſtant per circumince ſſionem, tria requiruntur. Primum quod diſtinguantur realiter, Secundo quod ſint ſibi intime præſentia. Tertio quod ſint vna ſimplex & ſingularis eſſentia. Et hunc modum eſſendi in [illegible] eſt reperire in creaturis, ſed tantum in diuinis, nec hunc eſſendi modum Ariſto. [illegible] libet autem perſona diuina eſt [illegible] cumince ſſionem. Vnde *Ioan. 14.* dicitur: *[illegible] credis quia pat. r in me eſt, & ego* [illegible] tia eſt in perſona, nec relatio in eſſentia [illegible] latio in perſona per circumince ſſionem [illegible] ibi deficit realis diſtinctio. Et [illegible] conuenit perſonis ratione relationum [illegible] Nam ratione relationis conuenit [illegible] diſtinctio, ratione eſſentiæ conſubſtantialitas [illegible] ratione vtriuſq. intima præſentia. [illegible] nitas eſt in filio per circumince ſſionem [illegible] non in patre, nec tamen ideo [illegible] quia paternitas non conſtituit [illegible] ternitas eſt omnibus modis [illegible] ſequitur, pater eſt in filio, [illegible]

[illegible] oppoſitum ſequitur. Hæc *Gab.* poſt [illegible] vt ſupra. & de hoc modo [illegible] [illegible] ſupradictum eſt in litera C. & de hoc vide & Gerſonem tractat. 9. ſuper Canticum Mariæ.

INFAMIA eſt læſæ dignitatis qualitas reprobata, quantum ad vitam & mores per argumentum à contrario ſenſu, ſicut fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus, vita & moribus comprobatus, & in nullo diminutus. Eſt autem triplex infamia, ſcilicet facti. & hoc prouenit ex communi hominum locutione, vt dicit *Bern. l. de minore.* Secunda eſt iuris, quæ incurritur per ſententiam. Et regulare eſt quod non incurratur infamia iuris criminibus publicis, niſi per ſententiam, vt dicit *Panor. extra de teſti.* Item incurritur ipſo facto infamia iuris in quibus iure cauetur, quod incurratur ipſo facto, vt cum imperator militi aufert inſignia vel mittit in exilium. Item qui exercent improbum fœnus, vſuras vſurarum exigentes. Item cum aliquis deprehenditur in adulterio, vel contrahit cum duabus, vel ſimul habet duas ſponſas. Item qui lenocinium exercent, vel filias vel neptes proſtituunt. Item qui pugnant cum fera, hæc omnia in iure habentur expreſſius. Omnes autem infames ſecundum leges, ſunt infames etiam ſecundum canones. Similiter omnes qui ex culpis ſuis ad ordines nõ poſſunt promoueri. Tertia infamia eſt canonica, & hæc incurritur per quodlibet peccatum mortale, & iſta durat donec ſublatum ſit crimen, ideo poſt pœnitentiam ſecundum *Panor.* ceſſat talis infamia. Et infamia facti tollitur per contrarium factum.

INFAMATVS & infamis differunt, vt ſcribit *Scot. d. 25. q. 1. l. 4.* Infamatus eſt, qui de crimine aliquo publice accuſatur. Infamis autem non eſt propter talem impoſitionem criminis, ſed vel per crimen publicum publice commiſſum, vt forte ſi publice periurauit, vel quodcunque aliud crimen publice commiſit, propter quod ius determinat aliquem fore infamem, vel quia à iudice coram quo probatur [illegible], iudicatur infamis. Ita quod omnis infamis eſt publice notatus de crimine quod [illegible] infamiæ pœna, ſed quandoq; non eſt [illegible] & tunc eſt infamis [illegible]

[illegible] habetur [illegible] [illegible] [illegible] ſe [illegible] quitur quantitatem culpæ [illegible] cum, de quo vide in d[illegible]

INFANS (vt ſcribit *Pet. de Pal. l. d.* [illegible] *a. 2 l. 4.*) dicitur qui non compleuit ſeptennium. & infantes tonſuram ſiue coronam [illegible] prohibentur, & etiam ſponſalia contrahere prohibentur, vt idem ſentit *diſt. 26. lib. 4.* Infantis enim ætas quid agat ignorat. Iſti namque vt dicit *Ge ſ. p. 3. l. 2. de conſo. theol. proſa. 3.* iudicium rationis (quo libertas radicatur) nullum habent, *&c.*

INFERIOR pro minore, vel pro humili quandoque accipitur, vel pro indigno. Et reputare ſe inferiorem eſt dupliciter (ſecundum *ſ. Bona. d. 24. p. 1. a. 2. q. 1. in ſol. arg. l. 4*) vel quantum ad vitæ meritum, quia nemo ſcit quanti ſit meriti. Sic debet ſe reputare homo inferiorem. Sed quantum ad officium, non oportet.

INFERNVS vt ipſum nomen ſonat dicitur quaſi inferus, vel infernus, quia inferius iacet vt dicit *Pal. d. 44. q. 6. l. 4.* Vel ſecundum *Iſid in l.* etymolo. infernus dicitur quaſi intus furnus, id eſt niger. Nam furnus idem eſt quod niger. Eſt enim infernus (vt inquit *B. Thom. 2 ſent. d. 6. q. 3.*) horridus, tenebroſus, & pœnalis locus dæmonum. Et eſt quadruplex infernus ſecundum Theologos. *B. Thom. d. 22. q. 3. a. 2 l. 3. S. Bona. ead d. q. 5 l. 3. Tho. Argen d. 45. l. 4 Et Gab. d. 22. q. vn. a. 3. dub. 3. l. 3.* Primus eſt profundiſſimus, & eſt damnatorum, in quo ſunt tenebræ, & quantum ad carentiam diuinæ viſionis, & quantum ad carentiam gratiæ, & cum hoc pœna ſenſibilis. Et ſecundum *Doct. d. 45. l. 4.* proprie eſt locus perpetuus damnatorum, qui tam pœna ſenſus quam pœna damni perpetuo puniuntur, ad quem locum nullus deſcendit niſi qui cum mortali in hac vita perſonaliter perpetrato ſine vera pœnitentia ab hac vita decedit, vt ſcribit *Thom. Argent. d. 45. l. 4.* Et iſte locus ſecundum communiorem opinionem habet eſſe in medio terræ vel ſub terra, vt dicunt [illegible] *Bona. Thom.* [illegible] *d. 6. q. 3. a. 2.* aſſentit, [illegible] [illegible] eum eſſe [illegible] terræ, id eſt in medio [illegible] rationabili [illegible] quod immundiſ[illegible] vilisſi[illegible]

[illegible] perpetuo [illegible] eſt in me- [illegible] to- [illegible] quidam [illegible] Et ſecun- [illegible] credit eſſe [illegible] [illegible] per hoc & maximæ capacitatis. Præ- dicta ſubſcribit *Brul. d. 6. q. 3. l. 2. ſe. 1.* vbi dicit: Sicut Deus ex piiſſima ſua miſericordia præpa- rauit locum quendam amœniſſimum, clariſſi- mum & iocundiſſimum, pulcherrimum & al- tiſſimum electis ſuis: ita ex ſeueritate ſuæ iuſti- tiæ parauit locum turpiſſimum, nefandiſſi- mum, *&c.* veluti carcerem perpetuum punien- dis tranſgreſſoribus mandatorum ſuorum, & eſt infernus localis. Pœnalis autem infernus eſt i- pſum infernale ſupplicium, quo puniuntur & cruciantur impij peccatores. Hoc modo tot ſunt inferna quot pœnæ, &c. ſecundum hoc loquitur *Rich. d. 44. a. 2. q. 1. l. 4.* Et *ſ. Bona. d. 22. q. 4. l. 3.* quod infernus vno modo nominat cru- ciatum æternum vel pœnam, alio modo locum illius pœnæ vel cruciatus. De quo loco ita ſcri- bit *Paul. Corteſ. l. 4. d. vlt.* poſt opiniones alias ſic concludit. Nobis vero æſtimandum eſt con- ſentaneum videri erebi infernum ſedem ſub telluris vertice eſſe conſtitutam. Nam quemad- modum grauiora ſuapte corporis natura infe- riora dicuntur, ita terrena deorſum ſuopte pon- dere feruntur. Ac quemadmodum excelſiſſi- mum cœli templum fœlicium hominum læti- tiæ appoſite apteque deſcribimus, ita volumus funeſtis perditorum luctibus telluris viſcera congruere, quo ſane loco nequiſſimorum reo- rum nefaria voluntas oſtenditur. Nam primum eos dicimus orcum velle humano genere com- pleri, proboſque omnes dæmonum carnificum animaduerſione ſempiterna vexari eodemque modo illis odioſum eſſe Deum. Hæc Cor[illegible]. Se- cundus infernus iſto ſuperior eſt limbus puero- rum, in quo ſunt pœnæ duplices prædictæ, ſed nulla pœna ſenſus, ſed pœna damni, quæ eſt ca- rentia diuinæ viſionis, & beatæ fruitionis, eo quod perpetuo peccato originali maneant ma- culati. Tertius ſuper hunc in quo ſunt tenebræ carentiæ diuinæ viſionis, non autem tenebræ gratiæ, ſed eſt ibi pœna ſenſus in quo ſunt ani- mæ purgandæ, & pœna damni, vtraque ta men temporalis, inquit *Argent.* Adhuc ſupra [illegible] eſt [illegible] quantum ad ca- rentiam [illegible] gloriæ [illegible], & in quo nulla eſt pœna ſenſus [illegible] patres ab omni debito peccati [illegible], & hunc deſcen- dit Chriſtus & [illegible] Docentes e- tiam ad locum ſecundarum purgatorij [illegible] ſuos amicos, id eſt gratia ibi [illegible] ſu- piens. Non autem ad limbum puerorum [illegible] ad infernum damnatorum, vnde nullum de his locis liberauit. Vnde dupliciter aliquis po- teſt dici deſcendere ad inferos (vt ſcribit ſan- ctus Bonauen.) Aut quia deſcendit ad pœnam, aut quia deſcendit ad locum pœnæ. Primo mo- do non conuenit Chriſto, in eo enim nec fuit pœna damni, nec fuit pœna ſenſus. Secundo modo competit Chriſto. Deſcendit enim quan- tum ad illam partem in qua erant iuſti, qui de- tinebantur merito peccati primi parentis, quæ quidem pars conſueuit limbus appellari pa- trum. Etiam alij tres loci dicuntur infernus in- ferior. vt in Pſalm. Eduxiſti animam de infer- no inferiori: vel profundiſſimum inferni Iob. 13. In profundiſſimum inferni deſcendent oſ- ſa mea, non comparatione ad partes inferni, ſed etiam ad cœlum aere caliginoſum, qui etiam dicitur infernus dæmonum, quo profundior eſt limbus patrum. Gabriel & Bonauentura. Deſcendit autem Chriſtus ad limbum patrum non compulſus neceſſitate (vt dicit ſanctus *Bo- nauentu. diſtinctio. 22. qu. 4. libr. 3.*) ſed ſua vo- luntate & poteſtate, vt illos eriperet qui tene- bantur ibi compediti. Deſcendit, inquam, ad ipſum infernum frangendum & expoliandum. Et Dominus in inferno non liberauit [illegible] ani- mas electorum ſuorum, & eorum qui erant membra ipſius. Quamuis enim paſſio Chriſti omnibus ſuffecerit, non tamen influit [illegible] e- ius membra, vt latius deducit ſanctus *Bonauen. quæſt. 5.* vbi ſupra. Animæ autem [illegible] in Chriſti deſcenſu factæ ſunt beatæ, & licet ſtatim poſt mortem Chriſti habuerunt beatitudinem, & ſic patuit eis cœlum quantum ad præmium beati- ficum, ſed non quantum ad locum. Cuius ra- tio eſt, quia Chriſtus in omnibus primatum debuit habere, vnde omnium aſcenſio de- buit differri vſq; ad aſcenſionem Chriſti, qua- re animæ ſanctorum nec ſtatim fuerunt de lim- bo eductæ, nec ſtatim in cœleſti paradiſo fue- runt collocatæ, diuina diſpenſatione hoc faciente

[illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] Paradiſus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poſt [illegible] 2. [illegible] Sed quod Dominus dixerit ad latronem : [illegible] hodie mecum in Paradiſo, Paradiſus [illegible] dicit Aug.) non dicitur ille locus empyreus, nec locus Paradiſi terreſtris, ſed ipſa Dei viſio. Vbicunque enim homo ſit, dum tamen Deum aperte videat, poteſt dici eſſe in Paradiſo. Permanſit autem anima Chriſti in inferno vſque ad diem tertium reſurrectionis, quo limbus factus eſt Paradiſus propter apertam Dei viſionem, in quo & latro receptus eſt ſecundum veriſſimam Chriſti promiſſionem. Gabriel. Vocat inſuper Chriſtus infernum ſiue diabolum tribus nominibus (vt ſcribit Iacobus de Valentia Pſal. 21.) Appellat enim ipſum canem & leonem & vnicornem, & hoc ratione proprietatum iſtarum trium animalium Eſt enim diabolus & infernus, immundus & obſcænus per luxuriam, & mordax & latrans per auaritiam ſicut canis. Item eſt diabolus iracundus & inuidus ſicut leo, & eſt ſuperbus & elatus ſicut vnicornis, qui non patitur priorem nec æqualem in itinere, ſed vult quod omnia animalia ipſum poſt tergum ſequantur. Nec patitur etiam conſortem ſecum in latibulo. Cum ergo diabolus omnia ſupra dicta vicia hominibus ſuadeat, nō debet de iure cruciare, nec in inferno detinere niſi ſolos immundos, & luxurioſos, & auaros, & inuidos, & iracundos, & ſuperbos. Ex quibus patet quod infernus de iure non poterat Chriſtum detinere, cum ab omnibus ſupradictis vicijs eſſet liber & immunis, imo erat mundus, & mitis & humilis. Hæc Valentia Chriſtopolitanus Epiſcopus. Cum autem in inferno ſontes & impij æternaliter crucientur, cautum eſt [illegible] ipſum formidare, vt habet Gerſon parte [illegible] de myſtica Theologia practica, conſideratione [illegible] induſtria prima.

INFLVERE, infundere, immittere. Et influere [illegible] & motum, hoc eſt gratiam & virtutes, contingit dupliciter, vt ſcribit *Gab. di.* [illegible] *3. dubio* 2. *li.* 3. Vel per modum [illegible] [illegible], aut per modum [illegible] principalis agentis. Primo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] gratiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Chriſti qui per [illegible] [illegible] obtulit immaculatum Deo, [illegible] ſcientiam noſtram ab operibus [illegible] uiendum Deo viuenti & [illegible] mediator eſt Dei & hominis, & [illegible] do modo per modum principalis agentis [illegible] uenit Chriſto ſecundum naturam diuinam, quia ſolus Deus eſt qui principaliter [illegible] pias mentes, ſolus eſt qui baptizat [illegible] lus qui gratiam ac dona virtutum infundit, ſolus qui peccata remittit. Cum dico, ſolus Chriſtus, nō excludo patrem nec ſpiritumſanctum, quoniam quicquid efficit Chriſtus ſecundum naturam diuinam, ſimul efficit tota trinitas, cuius opera ad extra ſunt indiuiſa. Et hoc modo non tantum perſona Chriſti, ſed etiam ipſa trinitas caput eſt quod influit in membra gratiam & virtutes. Pater itaque caput eſt, & ſpiritusſanctus caput eſt, ſicut filius, non tria, ſed vnum caput omnium electorum, hominum & Angelorum. Hæc Gabriel. Et ab influere venit influentia. De quo vide in dictione *Influctus* infra.

INFIDELIS poteſt capi dupliciter, vt ſcribit *Brul d 39.q.1 l 4* Vno modo quia caret fide, vt ille qui eſt baptizatus & tamen eſt hæreticus Alio modo quia caret ſacramento fidei, id eſt non eſt baptizatus. Infidelis quoque dicitur non fidelis. Vnde infidelis ſeruus eſt, qui dona miniſterij ſacramentorum & officium accepit & hoc ſubditis ocioſus ſubtrahit. Et ideo (quod abſit) à paſtoribus cum hypocritis deputandus, vbi erit fletus & ſtridor dentium, vt dicitur *Math.* 24. Videatur de hoc *Gab. d.* 15. *q.* 1. *a.* 3. *dub.* 5. *libr.* 3. qui & multa de paſtoribus ibi agit. Omnis autem vita infidelium peccatum eſt, ſi & dum ex infidelitate operantur, aliter non oportet quin poſſint bene & moraliter operari, ſicut de fidelibus extra gratiam, vt ſententia rectior tenet, vt ſcribit *Gerſ n parte 2. in regu. moralib.* Ab infidelis venit infidelitas. [illegible] ſpecies ſunt tres (vt ſcribit [illegible] *Thom* [illegible] *ar.* 5. [illegible]) ſcilicet paganorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Semper [illegible]

[illegible]

[illegible] ſic terminum [illegible] quantum [illegible] aliquid accipere. Et infinitum [illegible] accipitur dupliciter. [illegible] & ſincathegorematice [illegible] ſent. Cathegorematice eſt [illegible] priuatiue oppoſitum huic termino [illegible] valens tantum, quantum non terminatum. Et quia ratio infiniti quantitati congruit ſecundum triplicem quantitatem, ſecundum extenſionem multitudinis vigoris poteſt imaginari triplex infinitum. Infinitũ extenſiue eſt extenſum ſine termino. Et quoddã eſt ſimpliciter infinitum nulla ex parte terminatum nec ſecũdum longitudinem, nec latitudinem, nec profunditatem, nec ſecundum aliquam differentiã poſitionis. Eſt & quoddam infinitum ſecundum quid, quod ex vna parte vel ſecundum vnam dimẽſionem eſt terminatum, & non ſecundum aliam, vt infinitum ſecundũ longitudinem, & non ſecundum latitudinem: vel infinitum ſecundum longitudinem ſurſum, & terminatum deorſum. Infinitum diſcretiue eſt multitudo non terminata vel non numeralis. Infinitum intenſiue ſecundum vigorem eſt infinitum perfectione, & eſt imperfectio non menſurabilis, vel perfectio nõ terminata, vel perfectio quæ excedi non poteſt, aut qua nulla maior cogitari poteſt, aut perfectio omnem perfectionem eminentẽ includẽs, & cui repugnat omnis imperfectio. Et perfectio infinita eſt duplex. Quędam eſt infinita ſimpliciter, illa, ſcilicet quæ dicta eſt, & illa ſoli Deo conuenit. Et eſt perfectio ſecundum quid ſiue in genere, & hæc eſt non terminata in eadem ſpecie, hoc eſt quod in eadem ſpecie excedi non poteſt, cuius ſcilicet non eſt dabilis gradus vltimus ſuæ perfectionis; hoc modo infinitum eſt adiectiuũ, & nihil refert præponere vel poſtponere. Vnde nihil refert ſic dicere, dies futuri ſunt infiniti & infiniti ſunt dies futuri, capiendo infinitum cathegorematice. Item de infinito ſecundũ multitudinem dicitur pariformiter ſicut de infinito ſecundum magnitudinẽ. Alio modo capitur infinitum ſincathegorematice, & ſic non eſt terminus [illegible], ſed æquiualet huic orationi aliquã[illegible] quin maius, vel aliquantum [illegible] maius, vel tãtum, tantum, tan[illegible]

tum, & ſic ſine ſtatu [illegible] poſsibile, &c. [illegible] ſine ſtatu aut. [illegible] terminũ ſequentem [illegible] re confuſe tantum, & [illegible] præponere, vel poſtponere. [illegible] fert dicere, partes continui [illegible] nitæ ſunt partes continui.

Infinitum ſecundum *Aliac.* [illegible] poteſt dici quatuor modis. Vno modo in [illegible]tione, quia durat æternaliter, & ſic ſecundum Philoſophum, non ſolum Deus eſt infinitus, ſed omnes aliæ intelligentię, & cœlum imo [illegible]. Alio modo quia mouet tempore æterno, & ſic ſolæ potentiæ actiuæ ſunt infinitæ, ſicut intelligentiæ, & corpora cœleſtia, quæ mouent vel localiter, vel ſaltẽ motu alterationis, &c. Alio modo quia mouet motu ſecundum locum tempore æterno continue & immediate, & ſic ſecundum Philoſophum ſolæ potentiæ immateriales, ſicut intelligentiæ ſunt infinitæ. Quarto modo, quia eſt infinitum ſimpliciter, ſcilicet vel ſecũdum quantitatem, vel ſecundum vigorem, & ſic ſecũdum Philoſophum nihil eſt infinitum, nec ſecũdum quantitatem perfectionis, nec ſecundum intentionem vigoris. Sed quæcunq; opinio fuerit *Ariſt.* tamen *Mag. Greg.* tenet quod quilibet ſequẽdo rationem naturalem habet ponere, aut ſaltem non negare quod eſt aliqua res infiniti vigoris intenſiue, & quod Deus eſt illo modo infinitus, patet, quia hoc importat dignitatẽ, nec includit contradictionẽ vt nititur perſuadere. Oppoſitum tamen magis videtur dicendũ, ſecundũ *Aliac.* vt ibidem oſtendit, vide eum. Omnes autem Theologi & Philoſophi concordant [illegible] & dicẽtes Deum eſſe infinitum, ſed eſt diuerſitas in modo probandi. Et ſecundum *S. Bona. di.* 43. *q.* 3. *lib.* 1. duplex eſt infinitum, ſcilicet actu & in potentia. Infinitum in potentia Deus poteſt facere, & facit. Infinitum vero in actu nõ poteſt facere nec facit. Id quod nec conuenit [illegible], nec creaturæ, vt *ibidẽ* oſtendit & probat mul[illegible]. Cui videntur aduerſari *Occam, Greg. de Armi.* [illegible] 1. *diſt* 42. *q.* 4. qui volunt nullam includ[illegible] contradictionem Deum poſſe facere actu infinitum. De quo conſulito *Gab. di.* 1. *q.* 3. *lib.* 2. qui [illegible] de hoc ſcribit.

Infinitum ſecundum *S. Thom.* [illegible] *p.* [illegible] *a.* 2. vbi ait: Eſſe ſimpliciter infinitum eſt proprium Dei. Vnde aliquid aliud [illegible] Deo [illegible]

[illegible] ſecundum quid non ſimpliciter. Nam infi[illegible] ſimpliciter non poteſt eſſe a principio [illegible] *Phyſ.* Sed omnia alia ſunt a Deo a principio primo. Vnde nec materia, nec numerus poteſt dici infinitũ ſimpliciter ſed ſecundum quid, quia ſunt a Deo creata. Et quia potentia materiæ non ſe extendit niſi ad formas naturales, & limitatas, ſimiliter & de numero, hæc ex S. *Thom.* Item malum culpæ dicitur infinitum, non ſimpliciter ſecundum ſe, ſed ſecundum quid, ſcilicet reſpectu diuinæ maieſtatis cui contrariatur, nec eſt ordinabile in finem. Vnde *Gerſ. de vita ſpirit. ani. lect.* 1.*Cor.* 2. Omne peccatum eſt infinitæ offenſiuum, non tamen concedendum eſt quod peccata omnia ſimpliciter ſint æqualia, prout dixiſſe Stoicos referunt Seneca & Tullius & alii. Nõ enim offenſas etiam infinitas oportet ponere æquales eſſe, ſed vna eſt grauior altera & multiplicior *Gerſ.* Multa de infinito videre potes apud Gab.

Infinita s ab infinito deducitur. Et infinitas actualis eſt in cognitione diuina, quia actualiter cognoſcit Deus infinita poſſibilia. Omnia enim & ſingula cognoſcibilia Deus cognoſcit cognitione infallibili, & determinata, & hoc probatur auctoritate fidei, & canonicæ ſcripturæ, ad *Rom.* 4. vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. *Et Heb.* 4. *Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. Sap.* 4. *Scit omnia & intelligit ea*: & qua ratione vnum cognoſcit, & alterum cognoſcere poteſt. Vide latius *Gab. di.* 38. *q. vn. art.* 2. *concl.* 1. *& art.* 3. *du.* 4 *lib.* 1. vbi determinat, an Deus infinita cognoſcat, & quid *Greg.* de hoc ſentiat. Vnde *Aug.* 12. *de ciui Dei c.* 18. vbi clariſſime oſtendit contra Philoſophos Deum infinita ſua ſcientia comprehendere, & ſequitur infinitas quodam ineffabili modo, quia ſcientiæ ipſius incomprehenſibilis non eſt, Deo finita eſt, &c. [illegible] *Gab. vbi ſup.*

In[illegible]mare, *Came.* per informare intrinſece [illegible] *qu.* [illegible] *art.* 3. *lib.* 1. non intelligit aliud niſi [illegible] alicui concretiue illud quod aliquid [illegible] abſtractiue: ſicut anima, quæ eſt [illegible] communicat corpori quod ſit [illegible] eundem differunt inex[illegible] & [illegible]ere. Vnde [illegible] con[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] non infinitas [illegible]

[illegible] humana [illegible]

[illegible]

quod illud [illegible] deat ab ipſo in genere cauſæ materia[illegible] tem non eſt de intellectu [illegible] de potentia materiæ, ſed creatus [illegible] mare (vt ſcribit *Gerſ. p.* 4. *in de*[illegible] rum ad Theologiam vtilium [illegible] eſt [illegible] ctum in genere cauſæ formaliter, [illegible] actuationis denominationes, quæ [illegible] formæ in abſtracto communicantur [illegible] vel toti compoſito in concreto, niſi [illegible] minationes includentes negationes [illegible] cto repugnantes. Et charitas informat omnes virtutes vt ſupra dictum eſt, de quo ſcribit *Bona. di.* 36. *q. vlt. lib.* 3.

Infvndere à quo infundi, & proprie humor dicitur infundi & diffundi, vt ſcribit ſanctus *Bona. di.* 14. *lib.* 1. *in dub. lit.* ſed quia charitas humori comparatur, ipſa dicitur infundi & diffundi, quia ſicut arbor fomentum & vitam & [illegible]ditatem habet ab humore, ſic tota ſpiritualis machina ab amore. Iſte autem amor infunditur inquantum intra recipitur. Diffunditur vero inquantum ex intimis procedens dilatat affectum ad dilectionem multorum, & mouet omnes animę vires ad bonas operationes, operatur enim magna ſi eſt. Si vero operari renuit amor non eſt, ſicut dicit Gregorius. Et ideo Dominus dicit Ioann. ſext. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Vnde ad *Rom.* 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris* per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis, &c. Et quia habet (vt idem Bonauen. ait) originem indeficientem ſicut fluuius, ipſa non minuitur.

Ingenitvs & non genitus differunt ſecundum Magiſtrum *di.* 28. Solus enim pater dicitur ingenitus non ſpiritus ſanctus. Poteſt autem ingenitum capi dupliciter, ſic etiam ſapientia ingenita, vt ſcirbit *Gabr. di.* 32. *qu.* 1. *art.* [illegible] poſt *Camer qu.* 8. *art.* 3. *fere in fine lib.* [illegible] ctus *Bonauent. di.* [illegible] *q.* [illegible] *lib.* [illegible] Vno modo dicitur ingenitum [illegible] quod non eſt [illegible] nitum, [illegible]

[illegible]

[illegible] B[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propriet[illegible] & [illegible] [illegible] Primo mod[illegible] [illegible] [illegible] quod filius eſt ſapientia ingenita [illegible] [illegible] ſenſum quod filius eſt diuina [illegible] ſapientia, quæ eſt ingenita, & ſapi[illegible] ingenita eſſentialiter, & *ly* ſapi[illegible] genita perſonaliter termini iſti poſſunt af[illegible] de filio, vt vult Camera. Sed ſecundo [illegible]o filius nõ eſt ſapientia ingenita, quia inge[illegible] hoc modo ſoli patri cõuenit, & non diui[illegible] eſſentiæ. De hoc nomine ingenitus plura ſcribit ſanctus *Bonau. diſt. 28. lib. 1 ſent.* & *Brule. diſt. 13. qu. 4. & 28 li. 1.* & Doct. ſubtilis ponit longam declarationem huius termini ingenitus. *diſtinct. 28. libr. 1.* Sufficiant hæc modica annotaſſe.

Ingratvs, à quo ingratitudo. Eſt autem ingratitudo quælibet peccatum, quia tollit debitum gratitudinis, quod eſt debitum honeſtatis ſecundum beatum *Thom. 2. 2. q. 108. art. 1.* Et ingratus vel ingratitudo dicitur dupliciter, vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 22. li. 4. circ. text.* & *lib. 2. diſt. 5. qu. 1.* Vno modo dicitur obliuio beneficii cum contemptu, vtputa quando eſt locus & tempus agendi gratias & recognoſcendi, & ſic eſt ſpeciale peccatum ſub omiſſione. Alio modo dicitur ingratus qui recipit bonum & reddit [illegible]m. Et hæc eſt circunſtantia peccati, & ſic eſt in omni peccato, & tanto magis aggrauans, quanto homo plura bona percepit. Vnde *Aug. de pœnit.* & habetur *de pœ. diſt 5. c. conſideret.* Ingratus enim extitit qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quiſque peccator [illegible] culpabilior, quo eſt Deo acceptior, i[illegible] Adam plus peccauit, quia omni bono [illegible] Hinc *Chryſoſt. ſuper Matt.* Quan[illegible] beneficia ſunt hominibus conſtituta, [illegible] grauiora peccantibus iudicia. Et *Bern.* [illegible] eſt hoſtis gratiæ, inimica ſalutis: [illegible] nihil ita diſplicet Deo quemadmo[illegible] [illegible]titudo. Ingratitudinem ſuperbi ho[illegible] [illegible] *Gerſ. part. 1. ſerm de circumc. Do*[illegible]: Sed væ tibi peſſima, væ tibi ne[illegible] [illegible]tudo cordis humani, cordis in[illegible] [illegible] inhumani, dum ad tantam [illegible] De[illegible] non corrigeris, nõ [illegible], non [illegible] [illegible] eſt ipſe, qui [illegible] Deus beneſ[illegible] [illegible] tu ſuperbo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & tendens. [illegible] [illegible] ſordida pellis, [illegible] Humilis eſt ipſe legi[illegible] legem tuam, & tu qua[illegible] ſuaue & leue contumacite[illegible] & [illegible] gis, &c. Hæc *Gerſ.*

Inimicvs, contrarium eſt ami[illegible]. Eſt [illegible] amicus qui amat & indiſſolubili [illegible] iure cõiunctus eſt, de quo vide in dictione *ami[illegible]*. Inimicus per oppoſitum, qui non amat, ſed qui lædere aut nocere ſtudet. Et eſt duplex, vt notat *Brul. diſt. 30. qu. 4. li. 3.* ſcilicet naturæ humanæ, qui eſt ſupra, vel ſecundum ſtatum viæ, ſcilicet, diabolus. Alius eſt inimicus hominum, ſcilicet, faciens alicui iniuriam, vel inferens aliquod damnum. Et eſt duplex, quidam perſonalis, alius communis perſecutor eccleſiæ, vt Nero, & alii tyranni. Poteſt autem inimicus conſiderari dupliciter, vt ſcribit *Scot. diſt. [illegible]0. lib. 3.* ſcilicet, per ſe, id eſt inquantum inimicus, & per accidens inquantum homo. Primo modo inimicus non eſt tantum malus priuatione boni, ſed habitu poſitiuo vitij, ſicut iniuſtus dicitur, non tantum carens habitu iuſtitię, ſed etiam habens habitum iuſtitiæ contrarium cauſatum ex actibus iniuſtis: & inimicus inquantum talis eſt malus & vitioſus, & per conſequens nullo modo eſt diligẽdus ſic, hoc enim modo odiuit inimicum qui dixit: *Deficiant peccatores [illegible] iniqui, ita vt non ſint.* Non ſunt *quidem* [illegible] *ue iniqui, quia verte impios & non erunt* [illegible] 12. Loquendo autem de inimico per [illegible] ſcilicet, de homine, qui nũc eſt [illegible] mus diligere, ſcilic. velle ſibi bonum ſpiritual[illegible] quo attingit vel natus eſt attingere Deum, vel aliud bonum indifferens, quod poteſt [illegible] ad illud. De primo, ſcilicet ipſum diligere [illegible] amore amicitię, vt eſt bonum honeſtum [illegible] cupiſcere ſibi Deum, vt eſt bonum c[illegible] pſum audire miſſas, prædicationes, [illegible] nem, inſtructionem, per quæ co[illegible] ad diligendum Deum. De ſecundo ipſum [illegible] vita corporali, eſſe ſanum, diu[illegible] [illegible] & huiuſmodi. Latius *Scot.* rem proſequitur. Poſſum & [illegible] vt idem vult [illegible] oppoſita velle [illegible] paupertatem voluntariam [illegible]

Item [illegible] ſibi a Deo aliqua mala ad correctionem [illegible] crederem ipſum per comoda & alia bona ſemper addere ad peccata ſua. Sicut iudex & actor debent nolle reum ex ſuppoſitione no eſſe talem. Poſſum & velle ſibi oppoſita illorum commodorum. Et quo ad hoc conformiter dicendum eſt de bonis fortunæ, & de bonis corporis. Sed de vita corporali videtur dubium an poſſim illam ſibi odiſſe vel nolle dicit *Scot*. Sed ſi eſt malus tyrannus vel perſecutor bonorum, debet velle eum non eſſe talem, vel non eſſe finaliter reprobum. Sed ſi ponantur oppoſita iſtorum, poteſt velle ſibi potius mortem, tamen cum quadam triſtitia, quod non eſt ſimpliciter, ſed conditionaliter ſi non eſſet talis, *&c.* Vnde in *fine quæſt.* concludit *Scot.* Pium eſt laborare pro vita proximi ſaluanda, quia ſupponendum eſt ſi eſt bonus quod erit melior, & valebit ſibi & aliis ſua bonitas, & ſi eſt malus, ſupponendum eſt quod corrigetur. Hoc enim eſt pie iudicare, ſcilicet ſemper interpretari melius quando non eſt oppoſitum manifeſtum. Hæc *Scot.* Addendum eſt & hoc quod ſcribit *Gerſ. in regul. moralib.* vbi dicit de diligere proximum ſicut ſeipſum, quod eſt velle proximo omnia ea quæ ſecundum rectam rationem homo vellet, ſimiliter proximum ſuum velle ſibi. Hæc autem ſunt indiſpenſabiliter bona charitatis & gloriæ, & paulo poſt ab inimico parato totaliter ſatisfacere de iniuria, ego teneor ſatisfactionem ſuſcipere vel indulgere; tamẽ verbum meum aut ſocietatem ſolitam, aut talia dilectionis ſigna, poſſum interdicere ad mei & ſui cautelam, & non ad rancorem. Item inimicum non paratum corrigi diligo quantum ſufficit ad ſalutem: ſi ei nolo malum damnationis, ne[illegible] damni temporalis per iniuſta media. Item [illegible] meo incorrigibili optare fas habeo, vt [illegible] ſibi ſit in anima, vel in rebus, qualiter ſuf[illegible] hoc quod neque mihi, neque reipublicæ [illegible] damnum poſſit inferre. Hæc *Gerſ.* Sũt [illegible] genera inimicorum qui infeſtant & [illegible] Eccleſiam, de quibus vide *Iacob. de* [illegible]

[illegible] proprie in proximum, pecca[illegible] Improprie vero ſunt idẽ [illegible]

[illegible]

[illegible] quod [illegible] Facere hominẽ [illegible] aliquem [illegible] lædere [illegible] quum [illegible] propter [illegible] *Ariſt. 5. eth.* [illegible] quum a volentibus iniuſta inferuntur [illegible] Iniuria proprie vt Vlpianus [illegible] atque iniuſtitia. Nam quum quis [illegible] iuſte ſententiam dixit, iniuriam fecit [illegible] ſtum eſt quaſi non iniuriam. Ponitur & [illegible] aduerbialiter, hoc eſt ſine cauſa & [illegible] quemadmodũ iure pro merito acc[illegible] Neque iniuria factum eſt, hoc eſt [illegible] ſa, non immerito. Quandoque pro c[illegible] *Plin.* Tot ab eo iniuriis affectus, tot c[illegible] ceſſitus. Quandoque pro damno. *Pacu.* [illegible] facile iniuriam, ſi eſt vana contumelia. Sed [illegible] ad Grammaticos & Poetas. Ex iniuria [illegible] tria oriri ſolent, vt ſcribit *Gerſ. part. 2. de vitio & peccato iræ* Primum eſt rancor in affectu. Secundum rancoris ſignum in effectu. Tertium eſt actio contra iniuriantem. Primum tenetur quilibet ſtatim remittere, etiamſi non rogetur. Se[illegible] dum tenetur quis remittere ſi rogetur ſc[illegible] petenti, & iuxta ſuam facultatem emendar[illegible] rato. Tertium non tenetur quis remittere [illegible] De iniuriam patiendo habes eundem *p. 4. ſerm. de cæna Domin.* Exemplo Chriſti, vbi & [illegible] pat impatientes, cum ait. Erubeſcat Chriſti[illegible] diſcipulus hęc audiens, quem tanta leuit[illegible] gunt iniuriæ, qui ad vnum puerile verbum [illegible] rius factum implacabiliter excandeſcit, [illegible] patientiam, iugum dilectionis à ceruicibu[illegible] cutit, diſcindit veſtem nuptialem charitati[illegible] benignitatem execratur, & oculo toruo, facie minaci, tumenti ſilentio, vel canino latratu ad vindictam exercendam, tota iracundiæ furentis auiditate currit & rapitur. Porro quanto ſatius eſſet obliuiſci iniuriarum, & hominem ad patrem ex hoc mundo tranſiturum, nequaquam talibus irretitum & implicatum retardari, & attendere illud *Terent.* Homini in vita nihil eſſe melius humanitate atque clementia. Pulchra *Gerſ. vbi ſupr.* ponens exemplum de Ouid.

Inivstitia eſt per [illegible] contra leges [illegible]

Innascibilitas vel [illegible] duplciter ac- cipi [illegible] Primo est [illegible] producta, nec [illegible] communicata, nec producē- [illegible] Consequenter nec [illegible] paternitas, nec filiatio, nec ſpiratio [illegible] nec conſtitutum eſt innaſcibi- [illegible] primo modo innaſcibilitas, nō [illegible] patris quia conuenit non ſolū pa- [illegible] ſpirituiſancto. Sed capiendo ſecū- do modo, nullo modo eſt proprietas patris, quia pater non eſt proprietas patris, & innaſcibile eſt tantum pater, quia nec eſſentia, nec relatio, nec conſtitutum ex eſſentia & relatione: puta ſpira- tione, actione nec filius nec ſpiritusſanctus, ergo eſt tantum pater, quia tātum illa ſunt in diuinis. Et vt idem paucis verbis concludit. Si innaſcibi- litas accipitur pro aliquo reali in diuinis diſtin- cto quomodocunque a patre eſſentia & pater- nitate, & ſpiratione, actione, & conſtituto ex eſſentia & communi ſpiratione ſecundum mo- dum loquendi Doctorum: eſt nomen fictum, non habens correſpondentiam in re. Si autem ſignificat præciſe paternitatem, & nihil quomo- docunque diſtinctum à paternitate, tunc ſicut paternitas eſt proprietas patris, ita & innaſcibi- litas. *Gab.*

Innocentia vt ſcribit *Brul. diſt. 19. qu. 6. li. 2.* capitur quadrupliciter. Primo modo pro pu- ra innocētia per eſſentiam, & ſic dicitur eſſe bo- nitas, cui ex ſe annexa eſt omnis perfectio, & cui repugnat naturaliter omnis imperfectio ſiue miſeriæ, ſiue culpæ, ſiue cuiuſcunque alterius tā potentia quam actu, & ſic ſolus Deus eſt inno- cens. Secundo capitur innocentia pura per par- ticipationem, & ſic eſt quædam bonitas per par- ticipationem, carens omni miſeria tam culpæ quam pœnæ, tam actu quam habitu, ſiue poten- [illegible] poteſtate. Hæc ſolum reperitur in beatis ſpiritibus. Tertio capitur pro ſtatu qui caret vi- [illegible] & peccatis, tamen ille ſtatus eſt mixtus mul- [illegible] pœnalibus. Hoc modo omnes ſancti [illegible] ſunt innocentes: De quibus dicitur [illegible] *Innocentes & recti adhæſerunt mihi.* Quar- [illegible] capitur pro ſtatu carente culpa & mi- [illegible] poſſibili tamen ad vtrunque; in hoc [illegible] Adam & Eua ante peccatum. Et In- [illegible] *Cic. lib. Offic.* eſt puritas ani- [illegible] iniuriæ illationē abhorrēs. Et inno- centia integ[illegible] proprie di- cuntur qui [illegible] commiſe- runt. Innocentes [illegible] in- iuria & maleficio [illegible] *Innocens manibus & mundo corde, qui non acce- pit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo pro- ximo ſuo, hic accipiet benedictionem a Domino & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo. Aug.* [illegible] *ra innocent.* Eam (inquit) innocentiam [illegible] Deus qua homo non metu pœnæ ſit innocens, ſed amore iuſtitiæ. Nam qui timore non pec- cat, quamuis non noceat cui vult nocere, & abſtineat ab iniquo opere, reus tantum fit ſo- la voluntate. *Idem ſup. Pſal. 58.* Vera innocentia eſt vbi integritas eſt ſine peccato, venditio eſt ſi- ne debito, flagellum ſine merito, *&c.* Innocens præterea dupliciter poteſt dici ſecundum *Rich. diſt. 14. art. 9. q. 1. in ſol. arg. li. 4.* Aut qui non eſt nocens nec fuit, & talis innocens pœnitere non tenetur, ſed ſic pœnitentia non facit peccatorē innocentem. Aut qui non eſt innocens, ſed tan- tum fuit, & talis innocens pœnitere tenetur, & hoc modo pœnitentia peccatorem reddit inno- centem. Hanc innocentiam Deus à peccatori- bus requirit. Vnde *Lact. libr. 6. Diui. Inſtit.* ait: Nihil ſancta & ſingularis illa maieſtas aliud ab homine deſiderat quam ſolam innocentiam, q̄ ſi quis obtulerit Deo, ſatis pie religioſeque lita- uit. Et *li. 7. c. 21.* Tanta eſt vis innocentiæ, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipit à Deo hāc poteſtatem vt impios vrat, iuſtis obtemperet, &c. De innocentiæ ſtatu vide in dictione *Status.* infra.

Innocens perfecte ſiue omnimode, vt ſcribit *Brul. d. 19. q. 4. li. 2.* dicitur qui nec habet peccatum mortale, veniale, nec originale de facto & ex mo- do conceptionis. Hoc dico (inquit ipſe) propter Virginem Mariam quæ non habuit de facto, ha- buiſſet tamē niſi Deus præſeruaſſet eam ex mo- do conceptionis. Et ideo ſolus Chriſtus eſt hoc modo innocens.

Innovare à quo venit innouatio. Vbi autem eſt innouatio (vt dicit *S. Bona. d. 48. a. 2. q. 3. li. 4.*) ſubſtantia remanet eadem, ſed ſub aliis proprie- tatibus; quare omnia elementa ſecundum ſub- ſtantiam poſt iudicium remanebunt, ſed [illegible] tum ad qualitatem innouabuntur, [illegible] tem qualitates omnium elementorum [illegible] ad ſubſtantiam, ſed quantum ad [illegible]

 capitur

[illegible] [illegible]abuntur, ſimiliter & formæ ſub-[illegible], [illegible] melior & probabilior tenet opinio, [illegible] *Bona.*

I[illegible]ILITAS eſt vitium quo prætermittuntur neceſſaria vitæ contra rationem, ideo eſt peccatum ſecundum *B. Thom. 2. 2. q 142. art. 1.* Et a ſenſus venit ſenſibilitas, & ſenſibile quod ſignificat tam id quod ſentit quam id quod ſentitur. Item ſenſificum quod ſenſus cauſam præſtat.

INSIPIENTIA Græce ἀνοησία & eſt idem quod ſtultitia, & contrariatur ſapientiæ *B. Tho. 2. 2. qu. 35. ar. 4.*

INSPIRARE vel inſufflare ſecundum *Gabr. di. 17. qu. 1. ar. 1. lib. 2. ſent.* idem eſt quod ſpiritum facere & cum corpori vnire. Vnde dicitur: *Formauit Deus hominem de limo terræ & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ,* & ſic ſolus Deus inſufflauit ſpiraculum vitæ in faciem Adæ, ita creat animam cuiuslibet hominis. Hinc dicitur *Pſalm. 32. Qui finxit ſigillatim corda eorum. Et Zach. Qui plaſmauit animam hominis in eum.* Item *Eſa. Qui finxit & fecit te in vtero.* Et *Gene. 2.* dixit Adam, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Non dicit: Anima ex anima mea. Vnde datur intelligi, quod animæ rationales non ſunt de anima primi hominis, ſed caro de carne. Id quod & latius probat *Gabr. ar. 2. vbi ſupra. concluſ. 3.* Inſpirare quandoque dicitur immittere, à [illegible] inſpiratio, qui quidem modus eſt diuinarum vocationum, vt ſcribit *Gerſo. part. 2. in ſer. de verb. Dom. Venite ad me omnes qui laboratis,* quam multis modis fieri conſtat, fit namque timore, amore, pudore, compunctione, deuotione, intelligentia, ſapientia, datione, redditione, augmentatione, & conſummatione cuiuslibet gratiæ. *Gerſ.*

I[illegible]ABILITAS vt ſcribit *S. Th. 2. 2. q. 35. ar. 4.* eſt [illegible] loci vel propoſiti.

INSTANS Græce ἐνεστώς dicitur, & eſt duplex (vt ſcribit *B. Thom. opuſc. de inſtantib. c. 3.*) V-[illegible] mobile, idem numero realiter diſ-[illegible]; & aliud continuans tempus [illegible] cum eo. Inſtans ſecundum [illegible] *2. art. 1.* eſt aliquid in-[illegible] connexionem ad tempus, non [illegible] vel terminus [illegible]

4. 3. 6. Phyſ. [illegible] [illegible] *c. 1. p. 4. Phyſ. Greg. Arim.* [illegible] *Marſ.* eſt primum mobile [illegible] quo eſt, & quid immediate [illegible] rit, & immediate in eo non [illegible] ait *Occ.*) eſt res ſtatim definen[illegible] tura, ſed inſtans non eſt aliud [illegible] ſecundum illos eadem res eſt inſtans & [illegible] quamuis differant ratione. Aliter [illegible] *Alber. Scot.* & ſequaces, qui dicunt [illegible] ſit quædam res fluens, quæ ſtatim [illegible] & deſinit eſſe, nec poteſt per tempu[illegible] re. Dicunt præterea quod inſtans ſit indiuiſibile ſecundum durationem & continuationem partium temporis adinuicem, nec eſt tempus [illegible] pars temporis, ſed pro quanto terminat partes temporis, & continuat eas ad inuicem ſe habet vt primum formale temporis, & pro quanto [illegible] fluxu eius imaginatur cauſari tẽpus dicitur primum materiale temporis, de quo alias [illegible] latius. Et aliquid fieri in inſtanti vt ſcribit [illegible] *q. 9 ar 3. li. 1.* dicitur quando nulla eius [illegible] fuit antequam illud eſſet. Ex quo ſequitur [illegible] non ſtat aliquod indiuiſibile fieri & illud [illegible] fieri in inſtanti. Patet, quia nihil eius ante [illegible] fuit cum ipſum careat partibus.

INSTANS æternitatis eſt ipſa æternitas quæ Deus eſt vt ſcribit *Camer. q. 7.* Quæ ideo [illegible] inſtans, quia ſicut inſtans temporis ſi eſſet [illegible] ſimul, nec in eo eſſet prius aut poſterius. Sic ipſa paternitas tota ſimul ſine ſucceſſione prioris & poſterioris exiſtit. Vnde *ibid.* dicitur quod generatio in diuinis eſt productio inſtantanea, loquendo de inſtanti æternitatis, quia eſt productio æterna. Ex his patet quod iſta conſequentia non valet. Filius Dei eſt in iſto inſtanti, nec ante fuit nec poſt erit, ergo incipit eſſe vel deſinit eſſe patet de inſtanti æternitatis. Patet & ſecundo [illegible] fatuata ſubtilitas quorundam dicentium [illegible] contradictoria ſunt vera in eodem inſtanti æternitatis, hoc enim clare falſum eſt, [illegible] contradictoria eſſe vera in eodem [illegible] quiritur [illegible] [illegible]

[illegible] vide in diligere ad ho-[illegible] & cognoſce-[illegible] diligant ſpeculamenti [illegible] debere. Hoc [illegible] & [illegible] noue-[illegible] velle agere & peccare. *Gab.* [illegible] *dub. 1. lib. 2*

[illegible] ſignum ad ſignificandum, vide [illegible] *ſignum.*

INSTINCTVS vt ſcribit *Gerſ. part. 4. de diffinit. termin. ad theol. vtil* generaliter eſt fortis & vehemens inclinatio libe. arbitrii mediate vel immediate ad aliqualiter ſe habendum vel non habendum: Et eſt multiplex.

INSTINCTVS MALVS eſt inſtinctus directe vel indirecte ad peccatum, vel trahens a virtute, & idem eſt quod tentatio. *Inſtinctus bonus* eſt inſtinctus promouens directe & indirecte ad virtutem vel à vitio diuertens, & inſpiratio idem [illegible] modo extendit *Gerſon.*

INSTINCTVS DIVINVS proprie eſt inſtinctus [illegible] immediate & per ſe a Deo tangente animam, & exſuſcitante & quodammodo actuante eam ad obediendũ ſibi cum omni ſubiectione ſuperbiæ contraria. *Inſpiratio ſpiritus ſancti* idem.

INSTINCTVS ANGELICVS eſt inſtinctus factus ab angelo bono, principaliter tamen à Deo, inducens animam ad obediendum Deo. Hunc ſemper comitatur profunda humilitas, ſibi ipſi [illegible] latius *Gerſ. Inſtinctus diabolicus* deſcribitur per oppoſitum, quod eſt inſtinctus principaliter factus a malo angelo inducens ad peccatum & immiſſio per angelum malum idem. Si[illegible] ſuccedere ad malum idem. Transfiguratio item Sathanæ in angelum lucis eſt immiſſio diabolica vel inſtinctus diabolicus ſiue ſit viſibiliter ſiue inuiſibiliter inducens ipſam animá ad malum ſub ſpecie magni boni. *Gerſon.*

INSTINCTVS NATVRÆ proprius & intrinſecus [illegible] fortis rei, competens eſſentialiter [illegible] intrinſece ex dono Dei ad finem ſuum [illegible] vel immediate conſequendum. Inſtin[illegible] proprius, ſed intrinſecus vel acci[illegible] eſt inclinatio quædam ſuperaddita rei [illegible] pro fine ſuo mediate vel im[illegible] conſequendo. Appetitus naturæ idem [illegible] naturalis. Inſtinctus naturæ [illegible] vniuerſalis eſt inclinatio rei ad bonum [illegible] dientialis idem. De hoc [illegible] *de potentia neutra.* Inſtinctus naturæ [illegible] te & fortis inclinatio [illegible] non expectando regulam [illegible] nobis ex peccato primorũ parentum [illegible] turæ corruptæ idem. Item lex [illegible] mes peccati: tyrannus membrorum, [illegible] juſtitiæ originalis idem. Inſtinctus intrinſecus naturæ intellectualis corruptæ, eſt inclinatio fortis ad condeſcendendum ſenſualitati ad [illegible] tendum Deo, & fruendum creatura & ſpiritualiter formidandum. Vti autem Deo, eſt ipſum propter aliud à ſe diligere & quærere, & eſt quãdoque mortale quandoque veniale. Frui creatura eſt ſpreto incommutabili bono adhærere creaturæ, & ſi hoc fiat tanquam ſini principali, ſemper eſt mortale. Inſtinctus naturalis ab extrinſeco eſt tractus vehemens & ſubitus vel ab aliquo obiectorum quinque ſenſuum exteriorum, vel ab habitibus acquiſitis aut a cœleſti virtute vel forma vel influentia. Influentia autem cœleſtis, vel forma vniuerſalis eſt virtus quædam deriuata inferius ab intelligentiis, mediantibus orbibus ſuis & motu commouens corpora, quibus commotis animæ præſertim rationales formant ſibi phantaſmata proportionabiliter ad tales influentias, clarius vel obſcurius pro diuerſitate corporis hac virtute cõmoti. Sicut puer ſolus in tenebris exiſtens format ſibi phantaſmata terribilia, & vehementer amans ſibi omnia fingit. Hæc *Gerſon par. 4. ubi ſupra.* Regulandi autem ſunt inſtinctus [illegible] cepta Dei. Non enim (vt inquit idem *Gerſon parte 3 de perfect. cord.*) inuenio regulam certiorem & fideliorem quam legem Dei, juxta illud: *Conſilium meum juſtificationes tuæ, &c.*

INTELLECTVS Græce *σύνεσις* dicitur. Et eſt vis animæ quæ inuiſibilia percepit ſecundum *Aug. lib. de ſpiritu & anima.* Et ſecundum *Ariſtot. 6. ethic.* intellectus eſt habitus principiorum, & *lib. mag. moral.* Intellectus eſt habitus circa principia intelligibilia. Et intellectus dicitur multipliciter. vt habet *Pelb. & Guil. Scot. in 1. ſentent. diſtinct. 3. par. 2. artic. 1.* & *Pelb. lib. 2 Roſarii Theologiæ* in dictione *Intellectus.* Vno modo eſt donum ſpiritus ſancti. *Eſa.* [illegible]

quieſcet

quieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientia & intelligentiæ [illegible] intellectus ſecundum Lyran. capitur pro dono infuſo, quo perficitur ſpeculatiua ratio ad apprehenſionem veritatis, ſicut ratio practica habet perfici in apprehenſione veritatis per donum conſilii. Et diffinitur ſic ab *Auguſtino in ſerm. de timore.* Intellectus vocatur quo ab omni infirmitate carnali corda mundantur, vt pura intentio dirigatur in finem ſuum, ſcilicet, Deum. Eſt intellectus quoddam lumen ſpirituale (vt ſcribit *Gerſ. parte 2. de 8. beatitud.*) infuſum ad cognitionem Dei in creaturis. Et differt a dono ſapientiæ (vt idem vult) quia Sapientia eſt cognitio per guſtum. Eſt enim quoddam lumen ſub quo vel in quo videntur & guſtantur diuina per experimentum. Vnde Sapientia prout eſt donum, eſt proprie guſtus Dei in donis ſuis. Intellectus autem non eſt per guſtum, ſed potius eſt lumen quoddam datum a Deo ad cognitionem Dei in creaturis, illis in quibus reſultat Deus per gratiam, vel in illis in quibus habet reſultare per gratiam & gloriam. Vnde intellectus eſt donum quo gratuite cognoſcimus diſpoſitiones cœleſtium, per eaſque tendimus in Deum ſic diſponentem. Hæc *Gerſon vbi ſupra.* Secundo dicitur intellectus notitia principiorum, de quo Philoſophus. *6. ethic.* dicit & ſupra dictum eſt, quod intellectus eſt habitus principiorum quæ per ſe nota habentur ſtatim cum ab intellectu percipiuntur, vt quod omne totum eſt maius ſua parte. Tertio modo capitur intellectus pro actu intelligendi, ſicut cum dicitur: Hic eſt intellectus meus vel tuus, & illius intellectus eſt ſyllogizare, diſcurrere, regulas artium ſibi formare generales & infallibiles ad exemplar artis patriæ, de quo videatur latius *Gerſon parte 3. de conſolat. Theolog. lib. 2. proſap. 4.* Quarto modo capitur pro potentia intelligendi animæ, &c. Et intellectus hominis non poteſt intelligere pro ſtatu iſto niſi cōuerſus ad phantaſmata. Vnde nullam cognitionem habere poteſt [illegible] ad quam mediate vel immediate [illegible] phantaſmata, de quo videatur [illegible] *quæſt. 2 artic. 1. lib. 2. ſen-* [illegible]

[illegible] eſt duplex [illegible] *& [illegible]* [illegible] humanus, ſic intel-

ligit conuerſus ad imaginem [illegible] cat [illegible] & ideo deficit in [illegible] quæ [illegible] niſi ſecundum [illegible] bet ab imaginatione & ſenſu [illegible] dicitur eſſe ſupra intellectum [illegible] ctum, ſecundum quod eſt [illegible] Si autem loquimur de intellectu [illegible] eſt fidelis, ſic dicendum eſt quod [illegible] dum dictamen fidei, & ſecundum regulam [illegible] ritatis æternæ, ideo ſufficit [illegible] & concordat in ratiocinando. [illegible] nim fidem habens ſtatim credit, ex quo [illegible] ſitum eſt ſibi, ſcilicet, quod Chriſtus eſt [illegible] ciebus panis & vini, ad hoc adiutus lumine [illegible] dei. Similiter concordat in ratiocinando, qu[illegible] aſpicit ad cauſas ſuperiores, ſic enim dicit intellectus. Deus poteſt facere omne quod eſt congruum, & fides aſſumit, congruum eſt quod caro Chriſti exponatur in cibum, & ideo [illegible] tio concludit quod Deus poſſit hoc ibi facere. Item intellectus dicit, quod veritas non poteſt dicere falſum, & fides aſſumit. Veritas [illegible] hoc eſt corpus meum, & præcepit vt dice[illegible] ergo dixit verum. De quo & legito *Gerſ[illegible] til. de concept.* Et cum ſit in nobis duplex intellectus, ſcilicet, fidelis, & humanus, ideo ſentimus in nobis aliquando colluctationem [illegible] quit *S. Bona.* Fidelis tamen intellectus [illegible] let ei qui eſt humanus, qui eleuat ipſum [illegible] nimalitatem, attamen nō ita eleuat quod [illegible] prehendat vt meritum fidei integrum [illegible] Hæc *Bonauentura.* Eleuationis autem intellectus ſupra naturam ſui ſunt tres gradus [illegible] qui dicuntur tres cœli contemplatiui. De quo videatur *Iacob. de Valent in prolog. ſuper P[illegible], tract. 2.* De quib. cœlis dicitur & in oratione dominica: *Pater noſter qui eſt in cœlis*, id eſt in viris contemplatiuis, *&c.* Omnis autem cognitio noſtra (vt ſcribit *Gerſ. tract. 1. ſuper Magnif.*) quantumcunque fiat per ſpiritum [illegible] rali via ſine reuelationis immediato [illegible] capit à ſenſibus initium, per quos phantaſ[illegible] veniunt ad animam [illegible] dicit Philoſophus & [illegible] neceſſe [illegible] [illegible]

Intellectvs eſt duplex, ſcilicet practicus & ſpeculatiuus. Intellectus ſpeculatiuus ſecundum *Ariſt.* eſt ſolum reſpectu veri vt verum eſt. Intellectus vero practicus dicitur conſeſſe ſe habens appetitui, id eſt conformis & protenſus in appetitum: cuius obiectum eſt non ſolum verũ ſub ratione veri, ſed ſub ratione boni. Sed ſecun. *Gerſ. tract. 3. ſup. Magnif.* de intellectu practico ſermo reſtrictior eſſe debet: vt ſolum dicatur practicus dum ad factibilia & agibilia inferiora conuertitur per extenſionem in affectum & in effectum operationis huius, conſiderando relationem ad fines proximos, non ad ſupremum: qui Deus eſt colendus & amandus, *&c.* Latius ſcribit Gerſ.

Intelligere vt ſcribit *S. Bona. di. 19. in dub. lit. lib. 1. di. 24. lib. 3. circ. text.* dupliciter dicitur. Vno modo large prout eſt idem quod cognoſcere aliquid quod per nomen dicitur. Illo modo præcedit aſſenſum fidei: quæ eſt ex auditu, nec aliquid creditur quin iſto modo prius intelligatur. Alio modo intelligere idẽ eſt quod ratione apprehendere, vel præuia ratione cogitare. Iuxta quod dicit *Aug.* quod intelligimus, debemus rationi: quod credimus, auctoritati. Hoc modo conſequitur fidem: quia nulla ratio humana ſufficit ad manifeſtanda credibilia: niſi intellectus fide illuſtretur & captiuetur. Et de iſto intelligit *Aug.* cum dicit: quod quædam ſunt quæ prius creduntur: & poſtea intelliguntur, ſicut ſunt artuli fidei, qui ſunt ſupra rationem. Quædam ſunt quę non prius creduntur quam intelliguntur, ſicut ſunt antecedentia ad fidem: & ea quæ ſunt de dictamine iuris naturalis ſicut Deum eſſe, Deum eſſe bonum. Quędam ſunt quæ creduntur, & nunquam intelliguntur, quia non poſſunt ratione probari, ſicut eſt hiſtoria humana geſta percurrens: nemo poteſt probare per rationem quod Abraham genuit Iſaac: ſed ſolum per auctoritatem: & ſic patet quod intelligere aliquando præcedit fidem: aliquando ſequitur ſecundum iſtum modum accipiendi: quamuis ſecundum primum ſemper præcedat. Item ſecundum Philoſophum 12. *met.* intelligere diuiniſſimum eſt. Intelligit & Deus ſe ſumme & perfectiſſime: vt & Philoſophi & Theol. omnes ſentiunt. Intelligitq; Deus omnia alia à ſe clariſſime & diſtincte. Vnde *Prouerb. 16.* dicitur. *Omnes viæ hominum patent oculis eius.* & eiuſdem 14.

Lec. Theol.

Deus inſpector eſt cordis: ipſe intelligit & ſeruator eſt animæ tuæ, nihil fallit, redderq; homini iuxta opera ſua. Et Pſal. 32. De cælo proſpexit Dominus, videt omnes filios hominum, de quo latius videatur *Gab. d. 35. ar. 2. li. 1.* & hoc fide credendum eſt. Vide ad hoc *S. Tho. 1. p. q. 14. art 5.*

Intelligentia eſt per quam animus ea proſpicit quæ ſunt ſecundum *Cic. li. rhet.* & ſecundum *B. Thom.* intelligentia proprie ſignificat actum intellectus & aliquando ſignificat ſubſtãtias ſeparatas, ſcilicet angelos *S. Th. 1. p. q. 79. a. 4.*

Intelligentia poteſt capi quatuor modis: vt notat *Brul. q. 4. d. 2. lib. 1.* Et ſecũdum *Guilhel. Scot.* capitur tripliciter. Primo modo pro natura mere ſpirituali intellectuali ſiue rationali nata per ſe exiſtere: ſic intelligentia eſt quædam portiuncula animæ, qua inquiete ſumma inhæremus, inde eſt quod angelici ſpiritus intelligentiæ nuncupantur à Philoſophis & Doctoribus. Secundo capitur intelligentia pro potentia, quæ eſt cognoſcitiua cuiuſcunq; cognoſcibilis, & iſto modo ſolus intellectus eſt intelligentia. Tertio modo capitur intelligentia pro ipſo intellectu habẽte actu intellectionem genitam ſeu informatam actuali notitia. Quarto capitur intelligentia pro ſola actuali intellectione. Hæc *Brul vbi ſup.* Et idem *di. 14. q. 5. li. 2. Guil.* vero *vbi ſup.* dicit tripliciter capi vt ſupra dictum eſt, vt diuiditur contra intellectum. Et *Aug. de ſpirit. & ani.* dicit quod in primo intellectus vertetur in intelligentiã, & intelligentia in Deum. Secundo dicitur intelligentia vt condiuiditur voluntati, & ſic capitur cum dicitur quod in mente ſeu intelligentia hominis imago conſiſtit trinitatis. Tertio modo dicitur intelligentia vel capitur pro ipſamet intellectiua potentia: vt informata eſt actu intellectionis: & iſto modo aſſignatur ab *Aug. 10. de trini.* Secunda pars imaginis: ſic etiam. *9. de trini.* dicit quod in his tribus imago conſiſtit trinitatis, ſcilicet, in mente, accipiendo mentem pro memoria, & in notitia, hoc eſt in intelligentia: & in amore & voluntate. Hæc *Guil. Scot.*

Intelligentia ſimplex (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. de myſt. Theol. ſpeculat. p. 2. conſid. 10.*) eſt vis animæ cognitiua ſuſcipiens immediate à Deo naturalem quandam lucem, in qua & per quam principia prima cognoſcuntur eſſe vera & certiſſima terminis apprehenſis: & co...

14. ſcribit intelligentiam tripliciter poſſe capi, ſcilicet pro virtute vel pro actu eius, vel pro habitu ex actibus derelicto.

INTEMPERANTIA vide in dictione *temperantia.*

INTENTIO multipliciter accipitur ſecundum *S. Bona. q. 6. di. 38 lib. 2.* & poſt eum notat *Gab. ead. di. q. vn. art. 1.* Vno modo pro potentia intendente. Alio modo pro habitu quo intẽdit. Tertio modo pro actu intendendi: quandoque pro obiecto quod intenditur. Primo modo accipitur cum intentio dicitur oculus, cum vero lumen accipitur pro habitu dirigente: cum dicitur quod intentio eſt finis ipſe, ſicut dicit, accipitur pro intento. Cũ vero dicitur quod intentio quędam eſt recta, quædam, obliqua, accipitur pro actu: principalius tamen intentionis nomen impoſitum eſt actu; ſic generaliter acceptum eſt actus potẽtiæ, quæ actu fertur in aliquid, ſiue moueatur à ſe, ſiue ab alio. Et intentio eſt actus voluntatis reſpectu finis. Et ſecundũ quod finis capitur tripliciter, communiter, proprie, & magis proprie: ſic intentio capitur tripliciter, ſcilicet communiter, & ſic omnis volitio eſt intẽtio, ſicut quodlibet volitum dicitur finis communiter proprie: & ſic volitio illius propter quod aliquid eſt volitum, dicitur intentio. Magis proprie volitio eius, quod eſt propter ſe volitum, & aliud propter ipſum intentio appellatur. Quibus appatet, quod omnibus his tribus modis, intentio aliqua eſt vſus, aliqua fruitio, aliqua mediũ inter vſum & fruitionem, ſi ponitur mediũ, ſemper tamen eſt finis medii vel vltimi. Hæc *Gab. vbi ſup.* Et ſecundum *S. Bona. di. 38. lib. 2.* tenet quod in nomine intentionis clauditur ſimul actus rationis & voluntatis, quia (vt inquit) intentio dicit quandam collationem vnius ad aliud, & cum hoc quandam conuerſionem cum quietatione. Primum pertinet ad intellectum. Secundum ad voluntatem. *Gab. poſt Bona. art. 3. du. 1. vbi ſupra.* Et intentio proprie accepta eſt volitio finis aſſequendi per media: & illa volitio eſt vnus actus, licet nomen intentio poſſet connotare plures actus [illegible] ſcilicet actum medii relati in finem. Supponit tamen intentio pro volutione finis, quæ eſt [illegible] Et dicitur intentio oculus & lumen [illegible], vt habet *Gab. dub. 3. vbi ſupra.* Et [illegible] pertinent ad intellectum, ſed [illegible] Vnde intentio dicitur [illegible] pro quanto per intentionem

diſcernitur, quæ voluntatis operatio bona vel praua dicatur. Dicitur autem lumen, quia [illegible] nifeſta eſt intendenti, non ſic opus. [illegible] homo quid intendit, quid vero ex opere [illegible] tur, neſcit. ideo opera dicuntur tenebra [illegible] tentio quæ manifeſta eſt homini agenti lumen [illegible] ſecundum illud Apoſtoli ad Ephe. 5. *Omne quod manifeſtatur lux eſt*, Gab.

INTENTIO ſecundum *Gab. diſt. 6. qu.* [illegible] 4. eſt actus potentię liberę, quę fertur in aliquid. Fertur autem aliquid, vel vt in obiectum, vel vt in terminum vel finem, vt latius declarat *Gab. de baptiſ. vbi ſup. & di. 38. qu. vn. lib. 2. Brul. di. 6. qu. 9. lib. 4.* intentionem proprie captam vel ſtricte, ſic diffinit: Intentio eſt actus voluntatis tendentis in aliquem finem per aliquid, vel aliqua, vel ad ipſum finem ordinata: & proprie loquendo ſecundum eundem triplex eſt intentio, ſcilicet actualis, habitualis, & virtualis: de quibus & Gabr. ſcribit poſt *Scot. in 4. diſt. 6. qu. 6. lect. 6. cano.* Vnde actualem intentionem (inquit Gab.) habet, qui habet actum in voluntate elicitum, reſpectu huius quod intendit: vt dum quis habet actuale velle intrare Eccleſiam, actualiter intendit intrare Eccleſiã. Vel quando quis actu intendit celebrare. Iſta, inquit *Brul.* eſt perfectiſſima, nec eſt in dormiente. Habitualem vero intentionem (ait *Gab. vbi ſup.*) habet, qui habet in ſe habitum derelictum ex actu intentionis frequentato, inclinantem eum ad ſimiles actus, qualem etiam habere poteſt dormiens habituatus. Et iſta, inquit *Bruleſ.* eſt imperfecta, & poteſt eſſe in dormiente. Intentionem autem virtualem, dicit *Gab.* habet is, qui ex virtute intentionis actualis præhabitę, procedit in opus ex illa tanquam ex radice: ita quod illa intentio actualis ſit principium ordinatum ad omnes illos actus ſequentes, ſicut intentio finis habet in ſe intentionem mediorum ad hunc finem ordinatorum: ſicut nunc intendens ire ad ſanctum Iacobum, ex intentione huius finis ordinat multa alia neceſſaria ad illum finem: exequens autem illa ordinata, non ſemper cogitat de eundo ad ſanctum Iacobum, ſed [illegible] per operationes circa media, vel alias diſt[illegible] tur ab actuali inten[illegible] [illegible] men dicitur [illegible] [illegible]

Digitized by Google

nes mediæ proceſſ[illegible] à prima [illegible] intentione, & in eam [illegible] in finem ordinantur. Quod es eo p[illegible] interrogatus, cur hoc agis, [illegible] reſponderet, propter ire ad ſanctum Iacobum. In quo conſonat. *Brul.* & exemplificat de celebrante Miſſam. Et intentio actualis, ſecundum eundem, non requiritur in baptizante ad hoc, quod baptizaret. nec intẽtio habitualis ſufficit: quia iſta eſt in dormiente. Sed intentio virtualis eſt neceſſaria. Sufficit enim baptizantem quod prius habuerit intẽtionem: ſimiliter dicendum eſt de omnibus ſacramentis. In omni enim ſacramento neceſſaria eſt intentio ſaltem virtualis Conſonat dictis. *D. Th. 3 p. Sco. di. 6 qu 6. li. 4* Et *Gab. diſt 6. q. 1. ar. 2. concl. 5. lib. 4.* vbi dicit, quod ad baptiſmi veritatem nõ exigitur intentio actualis, nec ſufficit habitualis, ſed requiritur intentio virtualis, id quod diffuſe probat. Eodem modo dicendum eſt de conſecratione, quod ad conſecrandum non requiritur intentio actualis cõſecrandi prolatione formæ conſecrationis, nec ſufficit habitualis, ſed virtualis requiritur & ſufficit intentio in ſacerdote: hoc eſt requiritur & ſufficit, quod ſacerdos habuerit intentionem actualem conſecrãdi, ex qua proceſſit ad opus celebrationis. Hæc pulchre & abunde probat & oſtendit idem *Gabriel. lect. 6. canon.* Et ſufficit (inquit ipſe) hæc intentio virtualis, etiam ſi in verbis conſecrationis diſtrahatur, nihil actu cogitans de conſecratione. Et hæc vera ſunt, ſi opus celebrationis proceſſit ex prima intentione actuali ſine omni motu contrariæ voluntatis interueniente. Vide latius *Gabr.*

INTENDERE, vt notat *Scot. d 38. li. 2.* dicit in aliud tendere. Hoc poteſt accipi generaliter, ſiue ab alio habeat quod in illud tẽdat, ſiue à ſe mouente ſe in illud. Poteſt etiam intendere in aliquid ſicut in obiectum præſens, vel vt in termino diſtantem vel abſentem.

INTENTIO accipitur dupliciter apud Sanctos, [illegible] *S. Bona. d. 40. q. 1. li 2.* & poſt eum notat [illegible] *Gab. ead. di. q. vni li. 2.* Vno modo in[illegible] volitionem finis ſimpliciter. Alio modo [illegible] volitionem finis ad quem aliq; medium ordinatur, & ita ſupponit pro volitione finis & connotat medium ſeu aliquod in ipſum [illegible]. Et ſecundum hoc dupliciter attendi[illegible] bonitas intentionis. Vno modo dicitur intentio bona ratione [illegible], quia eſt volitio talis finis, quem recta ratio [illegible] nõ curando de medijs: ſic o[illegible] bona [illegible] pacis, dilectionis Dei & [illegible], propter [illegible] dicitur intentio bona. Secundo modo [illegible] intentio bona, nõ tantum ratione ſub[illegible] ſed etiam ratione cõnotati, hoc eſt non tantum ratione eius quod quis vult, propter ſe, ſed etiam ratione mediorum, quæ ordinãtur in ſic vult[illegible]. Et ſic dicitur intentio bona, in quo eſt bona & perfecta ordinatio operis ad finem intẽtum, & ita ad bonitatem intẽtionis requiritur vtrunq;, & bonitas finis, & recta ordinatio mediorum ad finem. Hæc enim duo neceſſario requiruntur ad hoc, quod oculus ſit ſimplex: ſicut dicit *S. Bern. ad Eugenium*, ſcilicet quod veritas ſit in electione, & charitas in intẽtione: hoc eſt dicere, quod tunc eſt oculus mentis ſimplex ſiue intẽtio bona, quando hoc amat finaliter quod eſt amandum, & eligit quod eſt eligendum: & hoc modo ſimpliciter verum eſt: *ſi oculus eſt ſimplex, totum corpus lucidum erit*, quia intẽtione exiſtẽte hoc modo bona, opus eſt bonum, vt inquit *Gab.* Et ſi (vt dicit *Brulef.*) oculus eſt tenebroſus, hoc eſt intentio mala, & opus iudicatur malum. Capiẽdo autem intẽtionem primo modo (inquit *Gabr. art. 2. vbi ſupr.*) nõ ſufficit bonitas intẽtionis, vt ibidẽ multis probat. Vnde ſi quis furatur diuiti, vt ſubueniat pauperi, intẽtio quidem bona eſt, quia finis bonus eſt, ſcil. ſubuenire pauperi: & tñ deficiunt ibi rectitudo obiecti, quia dat de nõ ſuo, & modi circunſtãtiarum cæterarum: nõ enim ſunt (inquit Apoſtolus) facienda mala, vt eueniãt bona, nec bonitas finis excuſat male eligentem: vt autem opus ſit malum, ſufficit malitia intẽtionis, quia ad malitiam operis ſufficit defectus vnius cuiuſq; requiſitorum ad operis bonitatem, ſed ad operis bonitatem requiritur bonitas intentionis. Vbicunque ergo eſt intentio mala, deficit intentio bona, quia contraria ſimul ſtare non poſſunt. Et per conſequens, intẽtio mala ſufficit ad malitiam operis: non tamen ſemper requiritur intentio mala, quia poteſt eſſe operatio mala intentione exiſtente bona propter defectum alterius circunſtantiæ. Et vt dicit *Brulef.* qui intendit multum peccare, multum peccat qualecunq; opus faciat, non tamen qui intendit parum peccare, parũ peccat, maxime ſi opus facit ꝙ multu[illegible]

Digitized by Google

deformitate. Bonitas vero intentionis (vt inquit *Gab.concl.3.vbi ſupr.*) dicta ſecundo modo ſufficit, & requiritur vt bona ſit operatio, quia iſta bonitas includit integritatem omnium requiſitorum finis & mediorum. Et de intentione bona illo modo accepta, intelligendæ ſunt auctoritates Sanctorum innuentium, quod ex intentione dicitur opus bonum vel malum, vt illa *Amb.* Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et illa Saluatoris: *Non poteſt arbor bona fructus malos facere.* Vbi ſecundum *Ambr.* per affectũ, & arborem bonam, ſecundum Saluatorem intelligitur intentio bona ſecundo modo dicta. *Gab.vbi ſup.* Vide & *Gerſ. de hoc tract.* 11. *ſuper Magnif par.* 2. Nec ad merẽdum (vt inquit *Gab. dub.2.vbi ſupr.*) vitam æternam ſufficit intentio bona abſque opere exteriori, dum adeſt facultas, & ſe offert opportunitas: nec eſt mandatorum Dei impletio, nec virtutis perfecta ratio, nec voluntatis plenitudo: & abſque his non eſt ſufficientia meriti. Hinc eſt quod ad meritum vitæ æternæ nõ ſufficit bonitas intentionis abſque bonitate operis exterioris. Vt & vult *S. Bonau.q.3.vbi ſup.* quæ intelligenda ſunt (ait *Gab.*) dum & quando recta ratio dictat, ſic eſſe operãdum aliqua operatione exteriori. Et ſecundum hoc intelligendæ ſunt auctoritates Sanctorum, quorum aliquæ videntur ſonare quaſi ſola voluntas ſufficit: quæ intelligendæ ſunt dum deeſt facultas, aut non eſt operandi oportunitas. Et quando dicitur quod voluntas pro facto reputatur: verum eſt inquit *S. Bona.*) quando nõ ſe offert bene operandi oportunitas & facultas. Voluntas quoque pro facto reputatur, vt idem dicit *Bona.* quantum ad ſufficientiam ad ſalutẽ, & quantum ad præmium ſubſtantiale, quia non amittit regnum cœlorum ex hoc quod non facit quod facere non poteſt. Non autem eſt verum quantum ad prẽmii excellentiam, ſiue quãtum ad præmium accidentale. Aliæ vero auctoritates quæ dicunt, quod non ſufficit voluntas ſine operibus, veræ ſunt dum adeſt facultas & oportunitas. Si quis autem non habuerit facultatem, vt *S. Bona.* ait, cum nemo obligatur ad impoſſibile: ſola plenitudo voluntatis internæ ſufficit ad meritum ſine opere exteriori. Si autem [illegible] habuerit facultatem, obligatur. Et ſecundum [illegible] dicit *San. Bonau.* quod mandata Dei [illegible] ſolum obligent ad volendum, ſed etiam ad faciendũ: & ideo qui non implet diuina mãdata cum poſſit, potiꝰ meretur iram, quam mereretur gloriam. Vide latius *Bona.* Et propter hoc dicit *Greg.* quod nemo debet ſibi blandiri de bona voluntate, imo ad dilectionem conditoris, lingua, mens, & manus requiritur. Et ſicut hortatur nos ſanctus Ioannes. 1. *Ioan.* 1. *Diligere debemus non ſolum verbo, ſed opere & virtute.* Intentio tamen opus rectificat & bonum reddit. Et (vt ait *Richar.diſtin.*38.*art.*8 *quæſt.* 1 *libr* 4.) Deus plus ponderat intentionem quam factum in his quę ſibi offeruntur ſeu redduntur.

INTENTIO ſecundum *Gerſ.par.t.2 de intent. ac ſi.act ſeu oper.in generali*, vt accipitur in mortali, ſcilicet virtutis & peccati deſcribitur ſic: Intentio eſt actus voluntatis in aliquem finem tẽdentis per aliquid vel aliqua ad illum finem ordinata. Dicitur enim intentio, quaſi in illud tentio. Nam intentio ſemper aliquid reſpicit vt finem, ſecundum, ſcilicet quod illud eſt terminus voluntatis. Et eſt duplex, ſcilicet recta, & peruerſa, vt *ibid.* dicit: Deſcriptio intentionis recte intelligitur per additionem, ſcilicet iſtorum verborum, debitum & debito modo. Deſcriptio vero peruerſæ ſeu corruptæ intentionis intelligitur per additionem oppoſitorum ſeu cõtrariorum verborum, ſcilicet indebitum, & indebito modo. Non diſcordat *Brul.diſt.6.qu.*10.*li.*4. cum ait: Intentio recta eſt actus voluntatis tẽdentis in aliquem finem debitum, vt quando aliquis vult intrare religionem propter Deum. Sed intentio peruerſa eſt actus voluntatis tendentis in aliquem finem indebitum, vel indebito modo: vt quando quis vellet intrare religionem propter honores habendos, vel propter malum finem: ibi eſt intentio peruerſa. Et hæc (vt inquit ipſe) non obeſt baptizato, ſi ſaltem ſacerdos intendit facere quod facit Eccleſia. Et in deſcriptione intentionis rectæ (inquit *Gerſon vbi ſupr.*) illa duo verba: debitum & debito modo coniunctim accipiantur: cum ipſa duo ad hoc quod intentio ſit recta, neceſſario habeant concurrere. In deſcriptione vero intentionis peruerſæ ſeu corruptæ, illa duo verba oppoſita, ſcilicet indebitum, & indebito modo [illegible] accipiantur diuiſim, cum alterum [illegible] quod intentio peruerſa vel [illegible] per ſe, ſufficiat; etenim plura neceſ-

neceſſe eſt ad virtutem concurrere quam ad vitium, imo per defectum vnius eorum, quæ neceſſario ad virtutem requiruntur, tranſit in vitium. Hæc Gerſ. qui ponit regulas, quando intentio faciat actum bonum vel malum.

INTENTIO TENEBROSA ſecundum *Gab. ſerm. Dom. 5. peregrinat.* eſt, quæ lumen non participat illius quæ ordinatur actu, vel habitu, vel virtute in Deum. De hoc dicit Dominus, *Matth. 6. Si lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt: tenebræ quãtæ erunt? Si oculus tuus nequam eſt, totum corpus tenebroſum erit.* Per oculum & lumen intentionem cordis intelligit: per corpus vero opera quæ palam apparent, vt dicit *Beda ſuper Luc* Intentio autem tenebroſa, idem eſt quod corrupta vel peruerſa. Intentio præcipientis eſt duplex, vt ſcriptis reliquit *Gabriel diſtin 37. qu. vnica, artic. 3 dub. 1. libr. 3. ſen.* Vna quæ intendit finem, propter quem præceptum dedit. Alia eſt intentio, ſecundum quam ſubditos obligare intendit. Tenetur autem ſubditus ſeruare præceptum ſuperioris, ſecundum intentionem ſecundam, & non ſecundum primam. Exemplificat *Gabriel ibidem*, quare intentio, quantum ad præcepta obligatoria; debet ſeruire illi intentioni, ſecundum quam vult obligare. Illa autem præcepta decem, vt idem ſcribit *dub. 3.* in omni ſtatu obſeruari debuerunt. In beatitudine eſt ſumme eorum obſeruatio in ſtatu innocentiæ, & in ſtatu naturæ lapſæ. In ſeptimo autem: Non furtum facies: Dominus diſpenſauit cum filiis Iſrael, ſpoliando Ægyptios: nec rapuerunt alienum, quoniam & Deus Dominus erat omnium bonorum Ægypti. de quo latius alias dicitur. Hoc etiam modo non peccauit Chriſtus, licentians dæmones vt intrarẽt in porcos, qui ſtatim præcipitati ſunt in mari. *Matth. 8.* Si autem aliqui Iſraelitarum ſiniſtram habuiſſet intentionem, à peccato non excuſabantur: potuerunt & Iſraelitici tanta accipere pro mercede, &c.

INTENTIO fit per maiorem radicationem in ſubiecto vel plurium graduum accumulatione: de quo apud Philoſophos & alios. Videantur plura de ea, *Camer. q. 9. li. 1. ſent. & ſupra* in *Habitus.*

INTERDICTVM dicitur ab interdico, id eſt, p̄hibeo. Eſt autem interdictum (vt diffinit *Pal. d. 18. qu. 8. princip. 4. ar. 1. li. 4.*) cenſura Eccleſiaſtica in pœnam contumaciæ vel offenſæ lata, arcens præcipue populum ne communicent Sacramentis. Et ponitur Eccleſiaſtica, ad differentiam interdictorum legalium, quæ olim erant ſolemnes verborum conceptiones, quibus Prætor aliquid fieri iubebat, maxime cum de poſſeſſione, vel quaſi inter aliquos contendebatur. Et ex illis quædam erant reſtitutoria, quædam exhibitoria. Sacramentis, ponitur ad differentiam effectus maioris excommunicationis, quæ ſeparat etiam à communione fidelium. Habet ergo ſimilitudinẽ cum excõmunicatione minori, quæ à ſacramentis tantum ſeparat. 3. q. 4. *Engeltrudã.* & tamen excommunicatio minor ab alia receſſit, & interdictum quodammodo in eius locum, mutato nomine, ſurrexiſſe videtur, &c. Et nota, vt idem dicit, quod hæc cenſura quandoque interdictum, quandoque ſuſpenſio diuinorum, quandoq; ceſſatio à diuinis dicitur. Proprie autem ſuſpendi dicuntur diuina, propter violationem Eccleſiæ, vel penſionem non ſolutam. Interdictum (vt ſcribit *Scotus diſtin. 25. quæſtion. 1. lib. 4.*) eſt arctatio à quibuſdam actibus Eccleſiaſticis exercendis, vel ab aſſiſtendo quibuſdam talibus. Et licet iſta pœna aliquando poſſit infligi loco, & non perſonæ: quandoque perſonæ & non loco: quandoque vtrique: & ſicut infligitur, ita eſt ſeruanda: tamen vt eſt diſtincta à cæteris pœnis, frequentius infligitur loco, & non perſonis: niſi dum in loco ſunt, vt, ſcilicet in tali loco non liceat celebrare ſolemniter diuina, nec alios intereſſe: & iſta pœna interdicti quandoque contrahitur à iure, quandoque à Iudice. A iure occurrit exemplum de receptantibus vſurarios extraneos. *extra de vſuris. vſurarum voraginem.* & eſt hodie in *6. libr.* A Iudice, propter cauſas innumeras: communius. propter inobedientiam communem populi terræ: relaxatur per illum qui poſuit interdictum. Quandoq; etiam relaxatur in certis caſibus à iure, vt patet *extra de ſen. ex. Alma mater Eccleſia.* & eſt hodie *in 6. li. Scot.* hæc. quem imitatur *Gab. lect. 9. cano.* Et quando populus eſt interdictus (vt ſcribit *Paluden.*) quocunque vadit, ſecum fert ſuum interdictum, nec debet admitti ad diuina. Quando autem terra eſt interdicta, tunc illi de terra alibi admittuntur. Item homo qui declinat ad locum interdictum, fit interdictus quãdiu ibi eſt,

Digitized by Google

eſt, quantum ad hoc quod ibi interdicuntur ſibi diuina, etiam pluſquam illis de loco qui ſunt clerici aut religioſi, qui intra ſuam Eccleſiam poſſunt audire diuina, hic autem non. Item vniuerſitas, vt idem *Palud.* dicit, quæ vltra tres menſes permittit alienigenas publice fœnerantes in terra ſua habitare, ipſo facto eſt interdicta: & nihilominus terra eius ſit interdicta, ſi per menſem ſuſtinuerit animo indurato populum ſuum primum interdictum perſonale. Et tamdiu durat iſtud locale interdictum, quamdiu illi non expelluntur. Hæc *Paluden. diſtinction.* 18. *quaſtion.* 8. *libr.* 4. qui multa de interdicto literis mandauit, & *ibidem*, quæ tempore interdicti permittuntur, & quæ prohibentur. Et ſecundum aliquos conceditur ſacramentum Confirmationis adultis, & ſimiliter ſacramentum Matrimonii, quod legitime poteſt tali tempore contrahi, ſecundum *Hoſtien.* ſed benedictio nuptialis prohibetur. *Panor.* vero dubitat. Clericis quoque conceditur ſepultura Eccleſiæ: de quo ſcribit *Oſvvaldus libr.* 4. *Roſar. Theolog.* de quo conſulas Iuriſperitos. Item conceditur Ordinum collatio, vt notat *Innocen. in cap. Non eſt à nobis.* Sed ſine neceſſitate nec clerici, nec laici poſſunt ordinari in loco interdicto, ſed alibi poſſunt ordinari, ſi ipſi non ſunt interdicti, *&c.*

Interdictvm eſt duplex, vel duæ ſpecies ſunt interdicti. Nam aliud eſt generale, aliud ſpeciale. De quo videatur & *Anto p.* 3 *tit.* 26. *c.* 2. §. 1. *&* 2. Generale non ſolum eſt, quando regnum, prouincia, vel terra, interdicitur; Verum quandoque caſtrum interdicitur. *extra de verbor. ſig. Cum in partibus.* Speciale vero eſt cum inter plures Eccleſias, paucæ vel vna interdicuntur, ſed ſi villa vel caſtrum vnam tantum habet Eccleſiam, & illa interdictio ſupponitur, vocatur generale. Latius vide *Palud. diſtin.* 18 *quaſtion.* 8. *libr.* 4. Et hoc certum eſt quod propter penſionem non ſolutam, vel delictum vnius clerici vel laici, non debet Eccleſia ſubiici interdicto, quia peccata ſuos actores tenere debent, & pœna non eſt vlterius extendenda quam delictum in extendente reperitur. Papa autem poteſt interdicere & Prælati qui habent iuriſdictionem ab Epiſcopis ſeu collegiis, vel ab aliis: & ſi non poſſunt excommunicare, poſſunt tamen interdicere: & rationabiliter debet fieri, Alioquin lator incideret in pœnam illius. *extra de ſen ex. ſacro.* Pœna autem illius concilii eſt, quod qui cõpetenti monitione non præmiſſa ſententiã promulgat, ingreſſum Eccleſiæ per menſem ſibi nouerit interdictum. Alia nihilominus pœna mulctãdum, ſi viſum fuerit expedire. Item in ſcriptis ferri debet & cauſa exprimi, latius vide *Palud.* Et forma interdicti talis eſt. *Nos propter talem cauſam, ciuitatem vel terram Eccleſiaſtico ſupponimus interdicto.* Interdictum igitur nomen eſt iuris, & plus importat quam verbi proprietas ſonet. Alter poteſt formari interdictum ad arbitrium latoris ſententia, videlicet vt interdicat celebrationem miſſarum cantu, vel celebrationem veſperarum, ſeu ſolemnitates alias, vel ſepulturam tantum, poteſt enim excipere quos vult, vt dicit *Innocen.* Et multæ pœnæ ſunt interdicti. Nam vniuerſa ſacramenta negantur eis præter baptiſmum paruulorum, & pœnitentia morientium, quibus etiam conceditur viaticum. Et generaliter gratia ſepulturæ eſt laicis interdicta, vt dicit *Innocen. ſuper cap. vt priuilegia.* Plura apud *Sylueſt. Pal.* & iuriſperitos videre poteris. Et nominatum interdicti ſunt qui proprio nomine vel ſufficienti exprimuntur circumlocutione & indubitata, & de quibus conſtat cuique quod ſunt interdicti. Nec facile interdictum eſt faciendum vel ponendum; periculoſa enim eſt ſuſpenſio & interdictum piorum operum, vt vult *Gerſ. p.* 4. Et ſecundum *Anton. p.* 3. *ſum. ti.* 26. *c.* 1. Interdictũ eſt ſeparatio à cæteris ſacramentis & omnibus diuinis officiis, & Eccleſiaſtica ſepultura. Vide *ibidem* conuenientiam iſtorum trium, interdictum, excommunicatio, & ſuſpenſio, quæ ſub communi nomine cenſuræ Eccleſiaſticæ dicuntur. Ponit & *ibid.* eorum differentiam *Anton.* & quia illa alias patent, & partim dictum eſt, omittimus plura quæ Antoninus refert de interdicto.

Interpretatio eſt duplex, vt ſcribit *Iaco. de Valent. tract.* 2. *ar.* 4. *prol. in Pſ. lt.* Vna dicitur, ex vna lingua in aliam facta traductio, & iſta dicitur interpretatio linguarum. Altera dicitur alicuius obſcuri & ænigmatici ſermonis facta declaratio, & iſta dicitur interpretatio ſermonum. Primo modo dicit *Hieron. ad Deſider. in prologo ſuper Pentateucum.* Aliud eſt eſſe interpretem, & aliud vatem. Sed ſecundo modo non ſolum Apo-

Apoſtoli & Doctores & omnes gloſſatores, ſed etiam omnes Prophetæ dicuntur interpretes, eo quia intellexerunt, & interpretati ſunt in lumine Prophetico ænigmaticas viſiones & obſcura myſteria ſacræ ſcripturæ. Et iſto modo etiam angeli dicuntur interpretes inter Deum & homines. Et Chriſtus dicitur medius interpres inter Deum Patrem & Eccleſiam, quia *quæcunque audiuit a patre, nota fecit nobis. Ioan.* 15. Et ſic angelus Gabriel interpretatus eſt Danieli miſterium 20. hebdomadarum. Sic etiam Dauid fuit interpres; & Daniel, qui interpretatus eſt ſomnia Nabuchodonoſor, & ipſius Balthaſar. & ſomnia ſua propria. Et ſic etiam *Virgilius lib.6. Æneid* appellat Sibyllam vatem & interpretem, eo quod interpretabatur reſponſa Apollinis, cum dicit: *Magnam cui mentem, animumque Delius inſpirat vates, aperitque futura.* Prophetæ itaque & Apoſtoli dicuntur interpretes. Sed Dauid & Prophetæ interpretati ſunt ſcripturam, & illas ænigmaticas viſiones Prophetice de futuro, ſed Apoſtoli & Doctores interpretati ſunt eaſdem eſſe jam in Chriſto completas de præterito, & hoc in lumine Euangelico, quæ interpretatio Apoſtolorum fuit multo perfectior, & diſtinctior & manifeſtior: quia fuit ſimul annunciatio veritatis, & interpretatio, vt patet per totum diſcurſum Euangelicum, & acta Apoſtolorum. Hæc *Valent.* Scriptura autem ſacra (vt ſcribit *Gerſ. p. 1. tract. cont. hæreſ. de commun. laicor. ſub vtraq; ſpec. lit. L.*) in expoſitione ſuarũ partium requiſiuit & requirit homines primo præditos ingenio. Secũdo, exercitatos ſtudio. Tertio, humiles in judicio. Quarto, imũnes ab affectato vitio. Patet, quoniã ex oppoſito alteri⁹ iſtorũ quatuor ſolet facillime falſus intellectus ſcripturæ ſuboriri, vt ſi ſit homo hebetis ingenii, ſi iners & neglector ſtudii, ſi ſupbi & arrogãtis judicii, ſi deniq; fuerit infect⁹ & deprauatus ex affectu alicuius vitii, quoniã excęcat tales malitia eorum. Hæc *Gerſon.*

Intrinsecvm (vt notat *Gab d. 2. q. 1. a. 1. li. 1.*) dicitur, qđ eſt de eſſentia rei, puta reſmet, vel pars eius eſſentialis; p oppoſitũ notificatur extrinſecum. Et eſſe intrinſecũ in aliquo poteſt eſſe dupliciter, ſecundũ *S. Bona.* & poſt eum notat *Gab. d. 8. q. 2. a. 1. li. 2.* Vel ſicut contentum reſpectu continentis, vt aqua reſpectu vaſis, & ſic demon poteſt eſſe intrinſecus in ſimulacris. Alio modo eſſe intrinſecũ dicit aliqd qđ influit in intima rei, & influendo pficit & cõſeruat, & hoc modo nõ conuenit dæmoni, nec reſpectu ſimulachri, nec reſpectu hominis. Hoc modo intelligitur illa *gl. ſuper illud Pſal. Dominus in templo ſancto ſuo*, quę dicit: Simulachris aſſidere poteſt immundus, intrinſecus eſſe non poteſt, *&c.*

Invidia eſt triſtitia de bonis alienis, ſecundũ *Ioan. Damaſ. Hug. l. 2. de ſacram.* dicit: Inuidiã eſſe odium alienæ fœlicitatis. Aſſentit *Aug. ſup. Pſal. Conuertit cor eorum. S. Th* ait: Inuidia eſt triſtitia de bono alterius in quantum æſtimatur diminuere gloriam propriam, *2. 2. q. 36 a. 1.* Et dicitur inuidia à nimis videndo, qđ minus intuemur formã illius, de cuius fœlicitate ſumus ſolliciti. A quo inuideor, quod Horatius vſurpauit. A quo inuiſus, hoc eſt, odio habitus. Et inuidus & inuidioſus differunt. Inuidus eſt qui actu alicui inuidet. Inuidioſus, qui morbo inuidentiæ laborat. Inuidia aliquãdo pro odio ponit. *Quintil.* Ne ei tot ſcelerum cõmemoratione concitarẽ inuidiã. Hinc inuidioſum, pro inuiſo & odioſo ponimus. Et inuidia ex ſuo genere eſt peccatũ mortale, vt ſcribit *Gerſ. p 2. de ſept. vit. cap.* quia directe contrariatur charitati. Charitati autem nihil eſt contrarium, quod non ſit peccatum mortale. Poteſt tamen hoc peccatum eſſe veniale ſecundum aliquas ſui qualitates, vt puta quando in ſolo primo motu conſiſtit, vel propter aliquam aliam intentionem extra ſuam rationem trahitur, vt idem ſcribit *Gerſon.* Habet autem quinque filias ſecundum *Gregorium.* & hoc refert *Gerſon parte 4.* in deſcriptionibus peccatorum mortalium. Prima eſt odium, quod eſt velle malum alteri, & nolle bonum. Secunda, exultatio in aduerſis proximi. Tertia, afflictio in eius proſperis. Quarta, ſuſurratio, quæ eſt detractio latens. Quinta, eſt detractio quæ fit in aperto, intenditque melior apparere illo cui detrahit. Et ſecundum *ſanctum Bonauenturam*, & poſt eum *Gab. diſtinct. 21. quæſt. vn. artic. 3. dub. 1. lib. 2.* Hæc duo peccata, ſuperbia, & inuidia pene ſunt indiuidua & inſeparabilia, & vnum comitatur ad alterum. Superbus enim amat excellentiam, & ita nullum vult parem, & per hoc appetit excellentiam ſingulariter poſſidere, & ideo ſtatim actu, vel habitu inuidet, cum nolit bonos conſimili

nili bono quod appetit, alterum communicare. Mens autem diaboli his vitiis duobus poſſeſſa eſt. Nam ex his vitiis (vt dicit *Auguſt.* qui prius fuit Lucifer, diabolus factus eſt, videns ſtatum hominis in quo potuit cadere & aſcendere, & cadendo ſub diabolica poteſtate redigi aſcendendo ad ſupernã ciuitatem vnde ipſe cecidit, peruenire. Ex ſuperbia motus eſt, ſimul & inuidia ad ipſum tentandum. Ex ſuperbia, vt ipſum ſibi ſubiiceret. Ex inuidia, vt ipſum à ſuperna fœlicitate impediret. Et ideo ſcriptura dicit diabolum ex inuidia hominem tentaſſe. *Sap.* 2. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et Mag.* Videns diabolus hominem per inobedientiæ humilitatem poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei, & qui prius per ſuperbiam diabolus fuerat, id eſt deorſum lapſus, zelo inuidiæ factus eſt ſathan, id eſt aduerſarius. *Gab.*

Invidentia eſt ægritudo ſuſcepta propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceát inuidenti. Nam ſi quis doleat eius rebus ſecundis à quo ipſe lædatur: non recte dicitur inuidere. *Cic. in Tuſc. quaſt.* & ab inuidia ſic differt, quod inuidia non ſolum ad eum qui inuidet, ſed ad eum cui inuidetur, referri poteſt. Inuidentia vero in eum demum cadit qui inuidet. Vel inuidia eſt actus inuidendi, inuidentia ipſa ægritudo.

Invidentia autem fraternæ charitatis ſeu gratiæ eſt duplex. Aut enim ex hoc oritur, quia per gratiam fratris putat aliquod bonum in ſe vel in alio quod appetit minui, & ſic pertinet ad inuidiam. Alio modo quia tanta malitia deprauatus eſt talis inuidens, quod bonum quod in ſe non videt, nulli alii ineſſe velit, licet nihil ſibi ex hoc in incommodi accidat, vt ſcribit *Gab. di.* 43. *queſt. vn. lib.* 2. *art.* 3. *dub* 2.

Inundatio dicitur aquæ abundantia & affluentia. Et inundatio illa tempore diluuii non fuit naturalis, ſed miraculoſa, ſicut & conflagratio ignium in fine mundi futura. Et hæc inundatio non peruenit ad Paradiſum, quia illæ aquæ nõ inundauerunt niſi ad puniendum peccatores, ſed in Paradiſo non fuerunt peccatores tempore diluuii. Nec audiendi ſunt aſtrologi dicere volentes, quod diluuium fuerit per concurrentiam ſtellarum humidarum, vt refert *Scot.* & poſt eum hoc idem ſcribit *Gab. diſtinct.* 17. *quaſt.* 2. *artic.* 2. *lib.* 2. Capitur & inundatio pro abundantia cuiuslibet rei. Vnde eſt illud. *Inundatio camelorum operiet te. Eſaia* 60. Et illud *Ezech.* 26. *Inundatione eius operiet te puluis eorum, &c. Et Eccleſ.* 21. *Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit, & conſilium illius ſicut fons vitæ permanet.* Capitur & pro tribulatione. Vnde eſt illud *Iob.* 21. *Et ſuperueniet eis inundatio.* Inundatio, id eſt fortis & impetuoſa tribulatio ad modum aquæ inundantis, vt exponit ibi *Nicolaus de Lyra.* Item pro bonis. Vnde *Deut.* 33. dicitur: *Qui inundationem maris quaſi lac ſugent, & theſauros abſconditos arenarum.* Inundationem, id eſt bona apportata in nauibus per vndas maris, vt exponit *Lyra.*

Involvntarivm ſimpliciter eſt illud (vt ſcribit *Scot. diſt.* 14. *queſt.* 1. *artic.* 3. *lib.* 4.) contra quod voluntas ſimpliciter remurmurat, & per conſequens per oppoſitum voluntarium poteſt intelligi tripliciter. Vno modo vt dicit *Scotus*, contra quod non omnino voluntas remurmurat, ſed patienter ſuſtinet. Secundo quod voluntarie acceptat. Tertio modo quod voluntarie cauſat. Vide eum latius & in dictione, *voluntarium*. Vnde (vt idem ait) omnis pœna eſt inuoluntaria. Quod verum eſt ſecundum ſe comparando ad voluntatem conſequentem affectionem commodi, tamen poteſt eſſe voluntarie voluntate antecedente, ſcilicet voluntarie applicatione cauſarum ad quas ſequitur. Poteſt etiam eſſe voluntaria voluntate juſta acceptante, & voluntate ſequente affectionem juſtitiæ, quia ſic accepit quicquid habet ordinem ad per ſe volendum juſte. Iſta autem triſtitia poteſt eſſe ad aliquid per ſe juſte volendum. Hæc *Scotus.*

Invocatio Græce. ἐπίκλησις, à verbo inuocare. Eſt autem inuocare, in ſe vocare per affectum & deuotum cultum, ſecundum *S. Th. ſuper Epiſt. ad Rom* 10. *lect.* 2.

Ioseph. Quidam Ioſephus, quidam Ioſipos eſſe ſcribendum contendunt, ſed nihil ad nos modo. Inuenimus autem tres Ioſeph laudabiles in ſacra ſcriptura, vt ſcribit *Brulef diſt* 30. *qu.* 1. *lib.* 4. Primus Ioſeph fuit filius Iacob, & primogenitus Rachaelis vxoris Iacob: & iſte ſignat Chriſtum: quia fuit venditus à fratribus, ſic & Chriſtus traditus & venditus. De quo ſcribit *Iacob. Valent. Pſal.* 2. & *Pſal.* 104.

Secundus

Secundus Ioſeph fuit ſponſus Virginis Mariæ, qui honoratur in Euangelio [illegible] rationibus & nominibus. Primo vocatur ſponſus Mariæ, *Matth.* 2. Secundo iuſtus vocatur, & canonizatur in Euangelio, *Matt.* 2. quia ibidem vocatur iuſtus. Tertio vocatur in Euangelio, pater Dei. *Lucæ* 2. *Ego & pater tuus dolentes quærebamus te.* Fuit autem Ioſeph pater Chriſti reputatione, vt ſcribit *Gerſon p.* 3 *inſer de nat. Virg. Mariæ.* Fuit pater curatione, quia nutritius. Fuit tertio pater generatione, non quidem ſua, ſed Mariæ vxoris ſuæ cooperante ſpiritu ſancto, & quodammodo vices Ioſeph gerente, non virili ſemine, ſed myſtico ſpiramine. Plura ibidem *Gerſ.* Fuit autem (vt idem vult) Ioſeph iuuenis & deſponſatus eſt ſub quinquageſimo anno, & hoc propter myſteriũ Propheticum, quo dicitur in *Eſa. Lætabitur ſponſus ſuper ſponſam, & habitabit iuuenis cum Virgine.* Vbi gl. interlinearis & ordinaria dicit, Ioſeph cum Maria. Etiam fuit iuuenis ex eo vt obſequium & miniſterium præſtaret ipſi Mariæ & puero euntibus in Ægyptum, illic manentibus, & inde remeantibus, vt latius deducit ibi *Gerſ.* Depingitur autem ſenex propter mentis & caſtitatis virtutem, ſicut dicit Sapiens, quod ætas ſenectutis vita immaculata. Vel depingitur ſenex, ne aliquid carnale ſuſpicaretur de Ioſeph & Maria. Vel dicitur quod pictoribus atque Poetis ſemper fuit ęqua poteſtas quodlibet audendi, vt inquit Horatius. Multa *Gerſ. vbi ſup.* Vouit autem Maria (vt ibidem dicit) virginitatem. Vouit & Ioſeph ſecundum Doctores, cui voto non repugnauit vera matrimonialis coniunctio, neq; corporum mutua tranſlatio. In quo matrimonio proles fuit, fides atque ſacramentum, vt infra latius dicetur de matrimonio. Et de virginitate Ioſeph *Gerſ p.* 4. *in Epiſt. de feſto Ioſeph inſtituendo.* Tertius Ioſeph fuit ab Arimathia, de quo in Euangelio dicitur quod erat iuſtus.

IPERDVLIA, Vide in dictione, *adoratio*, vel in litera H. quia à quibuſdam cum aſpiratione [illegible]bitur.

IRA ſecundum *Ariſtot. l.* 1. *de ani.* eſt accenſio [illegible]is circa cor. Aſtipulatur *Ioan. Damaſ. l* 2. [illegible] ait. Ira eſt [illegible] qui circa cor eſt [illegible] talis vel perturbatione [illegible] *de ſa*[illegible] *am.* eſt ira[illegible] [illegible] Ira ſecundum [illegible] Secundum [illegible] eſt immoderatus animi motus, [illegible] vindictam. Et intelligitur [illegible] *Gerſ. p* 2. *de ſept. vitiis capit.* [illegible] quæ procedit ſeu denominatur per [illegible] do quis contra ipſa vitia [illegible] dinem rationis ad bonum finem [illegible] mo interdum ſibiipſi propter ſua peccata [illegible] tia iraſcitur, ſed intelligitur de ira, quæ [illegible] & nominatur per vitium. Iram dicit *Cor* [illegible] *d.* 8. eſſe vlciſcendi libidinem, quæ iurgia [illegible] tis, tumultum, ſtomachationem & [illegible] nem gignat. Et ira ſecundum *Gerſ. vb. ſup.* habet duplex eſſe, ſc. naturæ, & moris. Quo ad eſſe naturæ, non eſt proprie niſi paſſio quædam, ratione cuius paſſionis ſic pure ſeu abſolute conſideratæ, ira non eſt peccatum, imo magis eſt pœna. Quo vero ad eſſe moris ſeu morale, inquantum illa paſſio deordinat à debito ordine rationis, debitoque fine, tunc dicit & importat vitium & peccatum. Nam ira iſto modo non dicit puram paſſionem, imo quãdam actionem, qua deordinatur homo & quantum ad Deum, & quantum ad proximum. Vult enim à ſe vindictam exquirere quam non debet niſi a Deo vel à iudice conſtituto expetere. Vel etiam vindictam exercere appetit contra illum qui non meruit, vel vltra id quod meruit, vel non ſecundũ legitimum modum & ordinem, vel non propter debitum finem. *Greg.* 3[illegible] *l. moral.* ſex aſſignat iræ filias, quæ ſunt rixa, timor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blaſphemia, de quibus latius *Gerſ. vbi ſup.* Ira autem per zelum [illegible] dicit *in reg. mora.*) quæ eſt de [illegible] ex ſe laudabilis, ſed ex modo proſequendi poteſt fieri vituperabilis, dum nec tempus, nec locum, nec modum nouit obſeruare, præſertim quando pertinaciæ coniuncta eſt, & turbationum ſeditionum magis adducti[illegible] quam [illegible]ua. Et ira quæ eſt appetitus de liberatio[illegible] v[illegible] propriæ, præter aut contra iuris ord[illegible] & vt ſic eſt mortalis, præſertim ſi vind[illegible] tabilis detrimenti. Cauſas iræ ponit [illegible] *paſſ. ani.* ſcil. paruipenſio, deſp[illegible] pria ad alios. Excellentia propri[illegible] ſpicientis, & beneficii vel [illegible] lentia lædendi, & [illegible] tum vindictæ [illegible] & diu [illegible]

[illegible]

[illegible] excellentia quam ap[illegible] nuntia nominis noſtri vel condi[illegible] [illegible] vero iræ & conditiones ſunt, vt [illegible] feruor cordis, delectatio ex ſpe, triſtitia ex timore, nuntiata mala aliorum. Ceſſat ex tempore, ceſſat ex magno malo illato. Adueſatio iacet aliquando, quando loquitur nimis, [illegible] vultus & geſtus in oculis & dẽ[illegible]. Species iræ ex effectu nominatæ ſunt furor, inſania, rancor. Hinc iratorum, quidam acuti, amari, difficiles, *&c.*

Ira ſubita ſecundum *Gerſ. par.* 4 *in ſer. dom.* [illegible] eſt in hominibus qui facile iraſcuntur & [illegible] & tunc omne id aperiunt quod in corde habent, propterea Horatius vocat eam [illegible]

[illegible] tegit, & vino tortus & ira.

[illegible] aſſimilatur tonitru, quod ſubito fa[illegible] ſonitum, & mox ceſſat, vel alicui [illegible] ſulphurum aut pulverum machina[illegible] magnus ſonitus ad paruum ignem, & illa ira quæ aduenit naturaliter ex primo motu, non eſt peccatum, vel eſt veniale peccatum, ſicut aliqui qui ſunt calidi calore citius iraſcuntur, quia ſanguis citius circundat cor eorum. Ira vero quæ venit ſubito per malam conſuetudinem eſt magis reprehenda. Vide latius *Gerſ. ibi*, [illegible] ſpecies, ſc. prolixam, vel lon[illegible], &c.

Ira ſecundum in *Brulej. d.* 1 4 *q.* 4. *l.* 4 & concordat cum *Gerſ. vbi ſup: a*, eſt duplex, ſcilicet ira per zelum, & eſt velle punire peccata aliena: & iſta ira fuit in Chriſto, ſicut quando eiecit ementes & vendentes de templo. *Pſal. Zelus domus tuæ comedit me.* Alia eſt ira per pœnitentiam, & eſt velle punire peccata propria, & iſta non fuit in Chriſto, nec in beata Maria, quia nullum habuit peccatum. De prima ira dicitur: *Iraſcimini & nolite peccare, &c. Gloſſ.* Quid iuſtius quam vt ſuis [illegible] quiſque iraſcatur proprijs potius quam [illegible] pœnitens per pœnitentiam, ſe Deo [illegible]. Et ira ſecundum *Sanct. Bonauent.* [illegible] pure affectionem, & ſic ira di[illegible] deteſtationis alicuius mali vel ap[illegible]. Alio modo ira dicit affectum [illegible] perturbationem & in[illegible]

[illegible] inferiores, & nullo mo[illegible] tangit oculum mentis. Aut tangit oculum mentis ad tempus turbando, ſed non excedendo. Aut oculum mentis attingit ipſum perturbando & obnubilando. Et ſecundum hoc motus iræ in quadruplici differentia reperitur, ſecundum quod colligitur ex dictis ſanctorum, & habet *S. Bonau. in diſt.* 1 5. *quæſt. vltim lib.* 3. Vno modo dicit pure affectum deteſtationis, & hoc modo potuiſſet eſſe in Adam in ſtatu innocentiæ. Alio modo dicit motum deteſtationis cum inquietatione & perturbatione partis ſenſualis ſine aliqua perturbatione mentis, & hoc modo fuit in Chriſto affectio iræ, ſicut enim dicit Euangelium: *Infremendo conturbauit ſeipſum.* Tertio modo dicit affectum deteſtationis cum commotione & perturbatione, non ſolum partis ſenſualis, ſed etiam rationis ad tempus, & hoc modo reperitur ira in viris iuſtis, qui iraſcuntur ira per zelum. De quibus dicit *Gregor.* quod inde mens perturbata proficit & clareſcat, ſicut oculus per collyrium immiſſum ad tempus turbatur, vt poſtmodum clarior efficiatur. Quarto modo ira dicit affectum deteſtationis cum cõmotione ſenſualitatis, & etiam mentis, ita quod commotio illa habet ſecum perturbationem mentis annexam, vel ad illam eſt ordinata, & ſic eſt ira per vitium, & reperitur & prohibetur à Domino.

Ira Dei, vt *Auguſt. ſuper illud* 2 *Pſalm. Tunc loquetur ad eos in ira ſua, &c ſcribit.* Non oportet inquit iram & furorem Domini perturbationem mentis intelligi, ſed vim qua iuſtiſſime vindicat ſubiectam ſibi ad miniſterium vniuerſam creaturã. Ira ergo Dei eſt mot⁹ qui fit in anima, quæ legem Dei nouit cum eandem legem videt à peccatore præteriri. Per hunc enim motum iuſtarum animarum multa vindicantur, quamquam poſſit ira Dei recte intelligi etiã ipſa mentis obſcuratio, quæ conſequitur eos qui legem Dei tranſgrediuntur. Idem *Pſalm.* 6. Non cadit in Deum iudicem perturbatio, ſed quod in eius miniſtris fit, quia per leges eius fit, ira eius dicitur, in qua ira non ſolum argui ſe non vult anima quæ nunc orat, ſed nec corripi, id eſt emendari vel erudiri. Et *Pſalm.* 9 ait: Multum [illegible] Dominus dum non exquirit, dum quos [illegible] attendit peccata [illegible] honoreſque [illegible]

[illegible] malcdictio euenturũ eſt, [illegible] videbimus hominibus, vt [illegible] Pſalm. 26 Ira [illegible] vultus eius. De ira & furore Dei ſcribit *Gerſon par. 4. in expoſitione 1. Pſal. pœnit.* Scio inquit Domine, te docente, quia tu ſemper idem es, ideo tu in varios affectus nõ mutabilis es. De te quoque ſcriptum eſt. Tu autem Domine virtutum cum tranquillitate iudicas: tu tis ergo ſemper tranquillus, iraſceris ſemper placatus. Non eſt furor tuus, non eſt ira tua in te & in tuo affectu, ſed extra te eſt & effectu tuo: furor tuus, pœna eſt inferni, ira tua purgatorij pœna. In inferno quaſi furendo arguis, in purgatorio quaſi iraſcendo corripis. In illo per iuſtitiam arguis inſolubiliter, in iſto per miſericordiam corripis ſalubriter, & tamen ab vtroq; opto liberari, dicens: *Domine ne in furore tuo arguas me, &c.* Hæc *Gerſon.* Non poteſt autem DEVS maiorem oſtendere iram peccatori (vt ſcribit *Iacobus de Valentia ſuper illud Pſalm. decimi. Pluet ſuper peccatores laqueos*) quam non dare ſibi gratiam, & dimittere eum in adinuentionibus ſuis. Nam ex natura ſua corrupta & vitiata ſemper ruit in diuerſa ſcandala & diuerſos laqueos poſtquam non habet præſeruatorem. Ita Iudæi obſtinati poſt mortem Chriſti ruerunt in diuerſa ſcandala, & inciderunt in diuerſos laqueos per illos 40. annos, vt ait *Ioſephus de bello Iudaico.* Id quod declarat & oſtendit *Iaco. de Val. vbi ſup.*

IRACVNDIA eſt exceſſus iræ ideo eſt vitium oppoſitum manſuetudini ſecundum *S. Thom. 2. 2. q. 157. ar. 1.* Differtque ab ira, vt placet *Donato,* quod ira eſt ex cauſa, iracundia ex vitio multum iraſcentis. Ab ira venit iraſcor & iratus, ac iracundus, quę ita differunt, quod iratus eſt qui ex aliqua re laceſſitus excanduit, iracundus qui quacunque etiam parua cauſa mouetur ad iram; ſemper alterum ex cauſa eſt, alterum ex moribus.

IRASCI eſt appetere vindictam, ſecundum *Ariſt. 4. Rhet.* propter apparentem paruipenſionem. *Brul. d. 10. q. 3. l. 1.* Et Deus dicitur figuratiue iratus vel offenſus, accipiendo iraſci pro velle vindicare, non includendo paſſionem concomitantem iſtiuſmodi velle. Deus formaliter [illegible] iratus vel offenſus, quia formaliter eſt volẽs vindicare peccatum commiſſum contra legem [illegible] ſcribit *Scot.* & poſt eum *Gabr. d. 14. q. 1.* [illegible] habet ſigna [illegible] pio, ſed qu[illegible] & quando in nobis ſunt. [illegible] *1. d. 8. ſent.*) quoniam [illegible] cum libidine vleſcendi minime [illegible] modo in Dei naturam cad[illegible] re eum quoque odio vacare. N[illegible] eius voluntatis procliuitas ad malum [illegible] dum eſt opinari quippiam odio[illegible] Siquidem cum omnia ab eo tanqu[illegible] re dimanent, ſi quippiam illi odioſum [illegible] retur, neceſſe eſſet confiteri, eum [illegible] velle, quo nihil dici poteſt in omni Theolog[illegible] indoctius. At nos interdum Metaphoricos [illegible] dam illi odioſa eſſe dicimus. Nam illi & malorum genera eſſe odioſa, & aliquod ingens boni genus velle affirmamus, quod haud fieri ſine minoris boni ademptione poteſt, quemadmodum quatenus iuſtitiæ tuendæ bonum velle affirmatur, quod fieri ſine animaduerſione nequit. Quomodo enim generis humani ſocietas, iuriſque deſcriptio ſeruaretur, niſi tot fures, tot graſſatores, tot homicidæ, tot depeculatores, tot hoſtes publici plecterentur. Nam cẽſemus ſeruari hominum incolumitatem poſſe, ſi tot flagitiorum, vexationum, cædium, direptionum, rapinarum impunita ſcelera ferantur? Atque etiam gaudium & delectatio, quatenus pathetica ſint à Dei natura abſunt. H[illegible] *Paulus Cort. &c.* A Deo quoque omnis turbida [illegible] abeſt.

IRREGVLARIS, A quo irregul[illegible] ſcribit *Sco. d. 25. q. 1. l. 4.*) inhabilitas [illegible] nem & executionem actuum o[illegible] regularitas eſt impedimentum, re[illegible] tionis diuini officij ſeu ſacramenti ex canon[illegible] a inſtitutione prouenien[illegible] [illegible] frequenter [illegible] tur à iure, quamuis poſſet aliquando [illegible] a iudice ſecundum iura. Incurritur [illegible] ex quibuſdam criminib. & ex quibuſdam non criminib. & ex quibuſdam quæ quando [illegible] eſſe crimina, quandoq; non crimina. [illegible] pliciter poteſt homo irregularitatem incurrere. *Primo* ex criminibus. Et hoc [illegible] *Primo* propter ſimoniam, vt quando [illegible] ordinem vel beneficium, & in [illegible] bus quandoque ſo[illegible] Papa [illegible] patet *extra* [illegible]

[illegible] beneficio (vt ſcribit *Sco.d.* 2[illegible]*.q.* 1.[illegible] non ſic grauiter, tamen ex quo ſibi conſtat quod ſimonia illud obtinuit, tenetur re ſignare, & toto tempore, quo tenet, iniuſte tenet, & tenetur ad reſtitutionem omnium quæ percepit. Hæc *Scot.* Et probantur hæc de ſimonia in diuerſis capitulis. Secundum crimen quo irregularitas contrahitur eſt furtũ in aliquo ordine, puta quando ipſos tales prohibet acc. dere, & tamen contra eius prohibitionem faciunt, & furtiue ſuſcipiunt ordines, tales efficiuntur irregulares. Tertium crimen, in eo qui miniſtrat in ordine non ſuſcepto, maxime ſicut eſt ſacer ordo & ſolennis miniſtratio. Et quod ſit irregularis, patet *extra de clerico non ordinato miniſtrante*. Quartum crimen efficiens irregularitatem, eſt contumaciter ſe habere in non ſeruando canonicas pœnas. Et hoc patet *de clerico excommunicato vel d. poſito miniſtrante*, vbi intelligitur de maiore excommunicatione. Nam qui in minore excommunicatione grauiter peccat, nullius tamen irregularitatis notam incurrit. Secundo, ſine criminibus contrahitur irregularitas, & triplic ter, ſequitur enim irregularitatem quæuis ſeruitus, non crimen. Vnde quilibet ſeruus proprius prohibetur ipſo iure ne ordinis ſacramẽtum ſuſcipiat, niſi manumittatur, vt patet *de ſeruis non ordinatis*. Sed de facto non impedit, vt ait *Rich.* Secundo ſequitur, illegitime natum, quamuis huiuſmodi illegitimatio non ſit ex crimine illius qui taliter naſcitur. Et iſtud patet *extra de filiis pres yt. non ordinandis*. *Richar.* dicit. Defectus natalium non impedit alicuius ordinis ſuſceptionem de facto, ſed bene de iure propter ſacramenti reuerẽtiam, & cum eis (vt inquit *Sco.*) faciliter diſpenſatur. Tertio ſequitur, corpore vitiatum, vel in aliquo membro notabili enormiter truncatum, vel graui & immundo morbo laborantem & debilitatum, tales enim ſunt irregulares, nec debent ſuſcipere ordines, vt patet *apud Syl. de corpore vitiatis*, *& extra de clerico debilitato*. Sunt & irregulares ſecundum *Richardum* qui ad reprimendum carnis tentationem, ſibi abſcindunt [illegible] is.n. non habet iuſtam cauſam caſtrationis [illegible], quia virtute carnali vitio repugnandum eſt [illegible] ſi ex cauſa iuſta abſcindantur. [illegible] quandoq; ex crimine [illegible] ex crimine aliquis efficitur irregularis [illegible]

ſcil. per homicidium & bigamiam, quorum [illegible] trumque eſt ſine peccato, & quandoque [illegible] peccato. Patet primum de [illegible] Iudice, qui [illegible] damnat nocentes, [illegible] teſte ſunt irregulares & conſul. vt patet [illegible] *homicidio vo'un ario*. Vnde [illegible] Cum zelo iuſtitiæ Iudex ſuſpendit latronem, fit irregularis, & ſic actu virtutis aliquando homo fit irregularis, inquit *Rich.d.* 25 *a.* 4 *qu* 3.*l b*. 4. Homicidium autem quandoq; eſt peccatum: vt cum nocens innocentem occidit, vt patet de ſe: quia eſt contra mandatum Dei. Quod autem bigamia inducat irregularitatem, hoc patet *extra de bigamis*. Quod poſſet eſſe ſine peccato, patet, quia contrahens matrimonium cum muliere corrupta, efficitur bigamus: ſed hoc poteſt facere quis ſine peccato. Quandoque eſt peccatum bigamia, quia poſito caſu quod aliquis ducat vxorẽ virginem, ex hoc non contrahit bigamiam, ſed ſi poſtea illa mulier de ſcitu mariti ſui peccauerit cum alio viro, tunc in primo concubitu quo legitimus maritus peccauerit cũ huiuſmodi vxore ſua adultera, ipſe contrahit bigamiam, & hoc vt plurimum non caret peccato, maxime ſi ratione ſuæ ſaturandæ libidinis fouet ſcienter adulteram, & non corrigit, neque repudiat eam. Vide latius de *irregularitate Rich.d.* 25.*a.* 5. Et *Pet. de Pal. ead. d. q.* 3. eriã alios, *Oſvr.l.*4.*roſ.theol.* Et *Ant. p.*3.*tit.* 28.*per ſex cap. & Gerſ.* Sed hæc ſufficiant.

IRIS ſecundum *Ariſtot.* 3. *Met.* eſt ſpeculum Solis, quia in ea imago Solis exprimitur: Et diffinitur ſic communiter. Iris nil eſt aliud quam nubes rorida Soli oppoſita, radiis Solis multipliciter informata. Vel eſt refractio viſus à nube rorida ad Solem. Plura colligit de iride *Pelb.l.*2. *in fi. roſ. th ol* & multa *Ariſt.* 3. *Met. o & Seneca*. Et quia vocabulum eſt phyſicum, apud Philoſophos de eo videbis. Poſuit autem Deus arcum vel iridem in nubibus, in ſignum fœderis. Nam *Geneſ.* dixit Deus ad Noe: *Ponam arcum meum in nubib. cœli, & erit ſignum fœderis inter me & terram, & non erũt vltra aqua diluuii ad delendam vniuerſam carnem.* Et hoc factum eſt propter Noe aſſecurationem, quia Noe maxime timebat ne iterum fieret diluuium, & quotidie orabat ne fieret, vt refert *Ioſeph. in lib. antiquit.* Alias rationes vide apud alios, & colligit aliquas *Pelb. lib.* 2. *Roſ th* [illegible] Et de ſignis [illegible] apud Philoſophos, [illegible] de generatione [illegible]

[illegible] conuenıunt in fine, ſed di[illegible] quia prima fit naſo ruga-[illegible] verbis & cachin-[illegible]

[illegible] eſt quod via. Iter ſalutis & perdi-[illegible] qua vel in cælum vel ad inferos itur. De [illegible] duabus vijs dicitur *Matt. 7. Intrate per anguſtam portam, quia lata porta & ſpacioſa via eſt quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quam anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam.* De his *Lact. l. 6. diuin. inſt. c 3.* Duæ ſunt viæ per quas humanam vitam progredi neceſſe eſt. Vna, ſcil. quæ in cœlum ferat, altera q̃ ad inferos deprimat. Quas & Poetæ in carminibus, & Philoſophi in diſputationib. ſuis induxerunt. Sed inquit melius & verius: qa duas iſtas vias cœli, & inferorum eſſe dicimus; quia iuſtis immortalitas, iniuſtis pœna æterna propoſita eſt, & in *c. 4.* Vita eſt igitur virtutis, ac bonorum via quæ fert non in Elyſios campos (vt Poetæ loquuntur) ſed ad ipſam mundi arcem. At leua malorum exercet pœnas & ad impia tartara mittit. Eſt .n. criminatoris illius qui prauis religionib. inſtitutis, auertit homines ab itinere cœleſti, & in viam perditionis inducit. Plura *Lact.*

Iter quoddam eſt terreſtre, quod agitur pedib. corporis. Quoddam eſt ſpirituale & cœleſte iter æternitatis, quod peragratur pedib. mentis, qui ſunt pes ſiniſter in intellectu, & volitio pes dexter in affectu, vt ſcribit *Gerſ. par. 1 ſer. pro viagio regis Rom.* Hoc iter quale eſt ſi quis interrogauerit? reſpondeat Propheta id eſſe viā mandatorum Dei, quam nedum ambulaſſe, ſed cucurriſſe gloriabatur ipſe, cum ait: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.* Et rurſus. *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum ſicut in omnibus diuitijs.* Et talia ſunt in hanc ſententiam abſque numero. Etenim tu qui peregrinaris hic à Domino, ſi pergendo vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Hæc eſt enim via regia, hoc iter proſperum, hæc compendioſa ſemita, quæ ducit ad vitam.

Ironia Græca dictio eſt, & eſt vitium quo quis aſſerit minora de ſe quam credat, ideo ſemper eſt peccatum, tamen leuius vt plurimum q̃ iactantia, ex *S. Tho. 2. 2. q. 110. a. 2.* Eſt & ironia figura cum aliquid contrarium dicitur per illuſionem. De qua apud grammaticos. Ironia vt ſcribit Paul [illegible] tamen maxime crimen putatur, cum pulchritudini aut næuos quoſdam addit qui deſunt, aut quædam præſtantiora demit quæ ſuperſunt. Eodemque modo oſtentatio malum capitale [illegible] aut cum alterius iactura fit.

Ivbilatio eſt declaratio [illegible] ſtratio gaudij concepti. Ead. Iubilum [illegible] reſt. De quo in dictione, *Gaudium* Et [illegible] cundum *Gerſon tract. 7. ſup. Magnif.* non [illegible] gaudium intenſum, quod nec retineri [illegible] intus, nec foris exprimi. Et *Sanctus Thom.* [illegible] *Pſal.* 32. dicit. Iubilus eſt lætitia immenſa, quæ verbis exprimi non poteſt, ſed voce datur intelligi, *&c.*

Ivcvnditas eſt gaudium ad exteriora adeo prorumpens vt alios excitet ad gaudendum. *S. Th. 4. ſen. d. 49. q. 3. a. 1.*

Ivdævs communiter eſt quicunq; legem Moſaicam ad literam tenet. Dicunturq; Iudæi à nomine principalis trib. ſc. Iudę, qui etiam prius Hebræi dicebantur, ab Heber, cuius familia cultum Dei tenuit, cæteris idolatria fœdatis. Dicuntur prętereà recutiti propter circuncitionem

Ivdex à iudico dicitur, quaſi ius dico, & iudicatio quæ eſt iuſti iudicium ſecundum *Ariſto. l. 1. Poli.* Hinc etiam iudicium quod eſt actus iudicis in quantum iudex, id eſt, in quantum eſt ius dicens, ideo eſt actus iuſtitiæ, id eſt executio iuſtitiæ ſecundum *S. Tho. 2. 2. q. 40. ar. 1.* Et iudex eſt triplex, vt notat *Gab d. 15. quæſt. 6 lib. 4.* ſcilic. ordinarius, delegatus, & arbitrarius. Ordinarius cui ex dignitate vel officio conuenit iudicare: ſicut habens dignitatem vel officium, cui annexa eſt iuriſdictio, ſicut Epiſcopi, Archidiaconi, &c. Delegatus cui ex ſpeciali commiſſione ordinarij iudicis conuenit in certa cauſa, vel etiam generaliter cognoſcere ſeu iudicare. Arbitrarius qui nullam habens poteſtatem, conſenſu litigantium in Iudicem eligitur. Requiritur autem iudex ad ſententiandum, de quo dicitur *Deuter. 16 Iudices & Magiſtros conſtitue in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iuſto iudicio ne in alteram partem declinent.* Non *accipient perſonam neque munera: quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum.* Iudicis quoque non eſt (vt inquit *Ambroſius*) ſine accuſatore damnare, & habetur *2. quæſt. 1. de manifeſt.* Verum eſt hoc

[illegible] notoria, fama enim publica [illegible] In iudicio autem quatuor [illegible] personæ requiruntur, ſcilicet iudex, actor, reus, teſtis. Aliæ perſonæ ſunt de congruitate, vt aſſeſſor, aduocatus, procurator, tabellio ſiue ſcriba, executor & ita non ſemper, ſed in caſu requiruntur hæ vltimæ perſonæ. Poteſt autem eſſe iudex quilibet qui non prohibetur, *extra de ſp[illegible] Cum apud.* Prohibentur autem ſurdus, mutus & perpetuo furioſus, impubes fœminæ, ſeruus excommunicatus, conſanguinei, rei, & inimici actoris, vel alia cauſa ſuſpecti, nec infames, vel hæretici, vel imperiti, &c. Nam malus iudex iudicando peccat mortaliter, ſecundum *Alex. de Ales in 3* Et *Rayn. & Hoſti.* Nec licet iudici vendere iuſtum iudicium, 11 *quæſt. 3. Non licet.* Nec iudex accipiat munera, vt dictum eſt. Poſſunt autem dictæ perſonæ ad iudicium requiſitæ deficere multis modis à iuſtitia, quibus innocentes damnificantur, vt notat *Gabriel vbi ſupra.* Et hoc vel ſcienter & ex propoſito corrupti prece, pretio, fauore, inuidia, aut certa malitia. Aut ignoranter vel non à propoſito propter negligentiam aut alium caſum præter voluntatem accidentem. Vbi aduertẽdum vt idem ſcribit, quod quilibet in officio conſtitutus tenetur habere peritiam tantam vt poſſit officium iuſte exercere. Vnde iudex Eccleſiaſticus habere debet ſaltem mediocrem ſciẽtiam, licet eminens ſit affectanda. In ſeculari autem iudicio vt dicit *Anton.* ſi habet conſuetudinem cauſarum vel peritiam iudicandi, poteſt committi cauſa iura ignoranti, & poteſt eſſe ordinarius. Nam & milites poſſunt eſſe iudices, dantur enim aſſeſſores iudici[illegible] ſunt ignorantibus iura. Dum ergo [illegible] habent peritiam ſufficientem, aſſumãt aſſeſſores iuriſperitos, vt tales conſulant, quorum [illegible] ſuas ſuppleant imperitias. Debet autem iudex ſe conformare DEO in tribus, [illegible] poteſtate, in veritate, & bonitate, vt [illegible] *Alexand. de Ales part. 3. quæſt. 40.* [illegible] iudicando gerit vicem Dei. [illegible] Iethro Moyſi *Prouide de om-* [illegible] *& timentes Deum. in quibus eſt* [illegible] *auaritiam, qui iudicent popu-* [illegible] Poteſtas ſit in auctoritate, ve- [illegible] bonitas in [illegible] [illegible]

[illegible] *ad populum* [illegible] [illegible] &c. Vide [illegible] quæ perſonæ [illegible] & quæ [illegible] in iudicio, ſupra [illegible] eſt. *Gerſo. p[illegible]* *Reg. Fra[illegible]* [illegible] ponit [illegible] ſigna, per quæ cognoſci poſſit ſi iudex aliquis diligat [illegible] ſecundum tres habitudines ſeu reſpectus qui ſunt in vnoquoquo iudice. Vnus reſpectus eſt ad Deum, & ad religionem ſuam. Alius ad Dominum ſuum, ſuamq; dominationem. Alius ad ſemetipſum, qui ſeſe ſubdit rationi. Dicamus ergo (inquit) quod amor Dei ſuæque religionis ſignum eſt Iudicem terrenum diligere iuſtitiam. Longior eſt ibi *Ger ſ.* Et addit poſtea, quomodo vnuſquiſque iudex habere debet tres virtutes theologicas iuſtitiæ ſorores: Spem in potentia Dei, quod ei daturus ſit conſtantiam. Fidem in ſapientia Dei, quod ei dabit prudentiam. Charitatem in veritate Dei, qui ei dabit temperantiam, benignitatem & clementiam. Alioquin iudex eſt corruptus & ſubuerſus à Throno iuſtitiæ, facile admodum niſi confirmatus ſit & ſtabilitus in Deo per has virtutes facile potentiam timet humanam, operatur per mundanam cautelam, deficit iudicando aut per auſteritatem aut per iram ſubitam. Alia ſigna ibid. diffuſe declarat.

IVDICIVM vt ſcribit *Sco. d 47 q. 1. l. 4.* generaliter accipitur pro quæcunq; certa notitia, & illo modo ſenſus etiam diſtinctè apprehendens obiectũ, vel diſtinguens obiectũ ab obiecto, vbi requiritur forte magis diſtincta apprehenſio, dicitur iudiciũ. Vnde 2 *de ani.* dicitur ſenſus cõmunis iudicare de ſenſibilib. diuerſorum ſenſuum. Alio modo dicitur iudiciũ certa apprehenſio intellectualis etiam quæcunq;, & hoc modo diffinitiua cognitio de aliquo poteſt dici iudicium de veritate illius. Iuxta illud. 1. *Eth.* Vnuſquiſq; bene iudicat q̃ cognoſcit, & hic eſt bon⁹ iudex. Adhuc magis ꝓprie dicitur de aliquo vero complexo, quia ſecundum *Aug. 3. de l. arbit.* nullus iudicat de regulis æternis, ſed ſecundum eas de alijs. Vnde omne verum complexũ [illegible] pichenditur eſſe verum p aliud, quia ſi eſt [illegible] diatũ, adhuc iudicatur verum p rationes [illegible] norum ſecundũ Philoſophum 1. *Poſt.* Princ[illegible] [illegible] terminos [illegible] [illegible] dicitur de [illegible]

[illegible], quia de concluſione [illegible], ſed per princi-pia [illegible] dicitur de conclu-ſione [illegible] quam ſpeculatiua, quia iudicium [illegible] practici conſonum iu-[illegible] non reſpicit ſpeculabilia, ſed [illegible]. Adhuc ſpecialius lex cum lex nõ tan-tum [illegible] agenda & fugienda, ſed deter-minat reddenda pmia bene meritis, & ſupplicia male meritis, vt ex amore pmiorum alliciantur ad bene agendum, & ex timore pœnarum vel ſuppliciorum retrahantur à male agendo. Ma-gis ꝓprie iudicium accipitur vt eſt certa deter-minatio de pmijs vel ſupplicijs reddendis q̄ de alijs virtutib. practicis. Illas.n. veritates licet qui libet poſſit ex principijs practicis elicere, & ſic q. ratiocinando iudicare. Tamen adhuc ſecre-tius iudiciũ accipitur ꝓut pertinet ad habẽtem auctoritatem determinandi. Iuxta illud *extra de ſe tent* Sententia à non ſuo iudice lata nulla eſt. Ergo cõpletiſſima ratio iudicij ſtat in hoc quod eſt completa determinatio & authentica red-dend[illegible] ali[illegible] ſecundum merita ſua. vt dicit *Scot.* Illa.n. completa determinatio includit perfectũ dictamen intellectus de hoc & perfectum velle voluntatis non qualecunq;, ſed efficax. Ex quo ſequitur ꝙ principaliter iudicare includit prin-cipaliter dictare & principaliter velle habere vel le efficax, vt dicit *Scot d.48.qu.1.l.4.* Et vt ſcribit *Ia. de Val. Pſ.49.* Iudicium eſt actus iudicis. Et ſic poteſt eſſe duplex actus iudicis. Quia aut iudi-cat ſecundum legem, aut præuaricatores & ob-ſeruatores legis. Primũ dicitur iudicium diſcre-tionis, inquantum iudex interpretatur & de-clarat difficultates & ænigmata legis, & diſcer-nit inter ea, quia eiuſdem eſt condere legem & interpretari, & diſcernere & iudicare ſecundum legem. Secundum dicitur iudicium examina-tionis inquantum iudex examinat obſeruato-res & præuaricatores legis, & punit ſecundum [illegible] & demerita. Et ſic tribuit vnicuiq; quod [illegible] eſt, *&c.* Quot autem inueniuntur (inquit [illegible] *2. ſerm facto in concil. Remenſi Dom n. 2 poſt* [illegible] inter viros quorum iudicia circa agibilia [illegible], vel nullum eſt vel obſcurum, timi-[illegible] certum vel erroneum, quia nec ipſos [illegible] Dei, nec regularis bene viuendi di-[illegible]. Iudex igitur peritiam habere [illegible]. Paſſiones autem peruertunt verum

iudicium [illegible] ſolum eſſe dicit [illegible] & profundat [illegible] ſertim vitioſas, & [illegible] fallen-tia, vt ſunt benef[illegible]. Nam cum generentur habitus [illegible] & habitus cauſent, naturaliter [illegible] ſuæ inclinationis ſic immutent [illegible] virtutem, & ex conſequenti [illegible] neceſſitate quadam trahitur homo vel [illegible] tum, vt quemadmodum fit in ill[illegible] Philo-ſophus beſtiales appellat. Sic vtiq; [illegible] quod omnis imaginatio profunda talis [illegible] am inſaniam vel ebrietatem, & quaſi dæmoni-cam paſſionem, ſicut dicit *Origenes.* Læd[illegible] que notabiliter ſeu peruertit totaliter iudic[illegible] rationis, patet in Phylocapris, in ambitioſis, in auaris, in inuidis, in impatientibus, in quib. ve-rificatur illud Prouerbium. *Furor fit læſa ſæpius pa-tientia.*

Ivdicivm rationis eſt duplex ſecundum *S. Bona.* Quoddam eſt in ſolo dictamine, & hoc eſt rationis. Aliud eſt ſecundum iudicium diffi-nitiuum vt fiat vel non fiat, & illud nunquam eſt ſine voluntate, quantumcunq; .n. ratio deli-beret in eam partem, determinat diffinitiuum iudicium quam præoptat volũtas. Et ideo cum dicitur quod voluntas ſequitur iudicium. Si in-telligitur de iudicio quod conſiſtit in ſolo di-ctamine, non eſt ſemper verum quod ad illud ſequitur voluntas neceſſario. Si autem intelli-gatur de iudicio diffinitiuo, ex hoc non ſequi-tur quod voluntas ſequitur principaliter actum alienum imo potius actum alienum trahit ad proprium.

Ivdicivm est dvplex, ſcil. approbatiuum & condemnatiuum (vt ſcribit [illegible] *libr. 4*) Nam iudici poſſunt eſſe [illegible] quæ ex quibus ſequitur in particulari [illegible] præmiandum, puta quia bene meruit [illegible] endum, quia male meruit; & prima [illegible] approbatiua, ſecunda condemnatiua [illegible] quandoq; in nobis feruntur duæ [illegible] tiç, puta ſi pro aliquo ꝓponantur digna merit[illegible] & iudex inueniat ꝓpoſita non eſſe vera, ſe-quitur ſententia repulſiua à præmio. Simili-ter ſi cõtra aliquem ꝓponantur aliqua [illegible] ſupplicio, [illegible] non eſſe vera, [illegible] tur [illegible] abſolutiua [illegible]

[illegible] nobis accuſatum pronunciamus in [illegible]. *Scot.* Et iudicium ſecundum *ſ. Bonau. diſtin. 47. quæſt. 3. lib. 4.* dicitur tripliciter, ſcilicet communiter, proprie & appropriate. Iudicium communiter dicitur collectio manifeſta meriti ad præmium. Iudicium proprie dicitur diſcuſſio meritorum & prolatio cum quadam diſcuſſione, & ſententiæ diffinitione. Iudicium dicitur appropriate ipſo iudicio. Vnde iudicatus dicitur condemnatus. Primo modo omnes iudicabuntur in extremo iudicio, quia omnes conuenient, & patebit quo modo Deus omnib. retribuet ſecundum merita, & hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Omnes manifeſtari oportet, &c. Secundo modo prout dicitur iudicium diſcuſſionis, non omnes iudicabuntur, & erunt quatuor ordines vt diſtinguit *B. Greg. & Mag. diſt. 47. li. 4.* Tertio modo ſecundum quod dicitur iudicium condemnationis iudicabuntur mali ſolum, & illud iudicium incipit in præſenti per executionem in fidelib. & per expoliationem in dæmonibus, & conſummabitur in futuro. Vnde iudicium non iterabitur, ſed conſummabitur. Hæc *Bonau.* & concordat *Scot.* Et ad hoc vt iudicium ſit firmum, concurrit auctoritas & poteſtas. Auctoritas in ſententiando, & poteſtas in retribuendo præmium ſecundum meritum: ſi alterum eorum deficiat non eſt iudicium, hæc duo pariter ſunt in Deo (vt ſcribit *S. Bon. d. 48. q. 1. art. 1. l. 4.*) Nam in ipſo eſt auctoritas ad ſententiandum, quia Dominus omnium eſt, & nos omnes ſerui eius. Eſt etiam poteſtas ad retribuendum, quia potentiſſimus, & non eſt qui contra eum ſe valeat erigere vel eius ſententiam irritare, hæc duo communicauit Deus trinitas homini Chriſto auctoritatem dando & dominium, ſicut dicitur *Act. 2. Dominum ſe & Deus hunc Ieſum.* Poteſtatem etiam habet ſibi cætera ſubijciendo, *Mat. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas, & ideo [illegible] qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum,* ſicut dicitur *Act. 10.* Et ſecundum vtramque naturam habet auctoritatem, ſed ſecundũ [illegible] principalem & naturalem, ſecundum [illegible] humanitatem commiſſam, de quo latius [illegible].

[illegible] EST DVPLEX vt notat *S. Bon. d.* [illegible]. Vnum in præſenti, & hoc eſt [illegible] [illegible] quia [illegible] miſericordiæ. Aliud eſt iudicium [illegible] & illud eſt iuſtitiæ quod ſignanter P[illegible] dicit: *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Pſ. 74.*

IVDICIVM EXTREMVM, hoc eſt vltimum ſiue finale, & erit vniuerſalis ſeparatio bonorum à malis, vt dicit *B. Thom. 4. ſenten. d. 47. quæſt. 1. art. 1.* de quo *Pſalm. 95. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua. Et Eccleſ. 12. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum ſiue malum ſit.* Et *Eſaiæ tertio. Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius.* Et *Lucæ viceſimo primo. Videbunt filium hominis venientem in nube.* De quo *Matth. 25. & 26. Cum venerit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ.* Et *Marc. 13. Ioan. 5. Et 2. Corin. 5. Apoſt. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti: vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Et *1. ad Theſſ. 4. Et 1. Petr. 4.* Et alias in multis locis ſacræ ſcripturæ tractatur de iudicio illo extremo. Prætereo *Auguſt. Hieron. Grego. Chryſoſt. Lact.* qui & plura de hoc iudicio ſcriptis reliquerunt. Videatur *Gabriel ſerm. 1. domin. 2. aduentus Domini.* Et dies huius iudicij varie nominatur in ſcriptura propter effectus illius diei ineffabilitatem, generali tamen vocabulo dies iudicij nominatur, quę alias dies iræ, dies caliginis, dies calamitatis & miſeriæ nominari ſolet. De quo vide *Gab. ſer. 1. vbi ſupra.* Dicitur hæc dies amara, peccatorib. Dicitur & dies iudicij octauus, vt ſcribit *Auguſt. Pſalm 8.* quod iam poſt finem huius ſeculi accepta æterna vita, tunc nõ erunt animæ iuſtorum obnoxię temporalibus; vel dicitur octauum iudicium, quod poſt duas generationes futurum eſt. Vna quæ ad corpus, altera quæ ad animam pertinet. Et in illo iudicio ſecundum *Tho. de Argen. d. 47. l. 4.* quamuis iudex principalis ſit tantum vnus, tamẽ iudices aſſeſſores contingit eſſe plures. Nullus enim purus homo, ſed ſolum Chriſtus poteſt iudicare propria auctoritate, q̃ iudicabit (vt vult *Pal. d. 48. l. 4.*) in forma humana & glorioſa. Vnde *Ioann. 5.* dicitur. *Pater omne iudicium dedit filio,* vt modo dictum eſt. Et ille qui fert ſententiam, eſt iudex principalis, & talis eſt ſolus Chriſtus, vt ſcribit *S. Bonauen. diſt. 47. quæſt. 1. lib. 4.* Aſſeſſores autem erunt Apoſtoli [illegible] perfecti [illegible] res in extremo iudicio, [illegible]

qui reliquerũt omnia, & ſecuti ſunt Dominum, hi iudices erunt: & loquitur de iudicibus quantum ad extremum iudicium. Et de iuſtis hominibus dicitur *Sap.* 3. Quod iudicabunt nationes & dominabuntur populis. Et loquitur ibi ſcriptura de extremo iudicio, & tales ſunt Apoſtoli & alij perfecti homines, Chriſti imitatores iudicabunt per modum aſſeſſorum. Et tunc perfecti omnes qui erunt aſſeſſores Chriſti habebunt plenam notitiam omnium peccatorum tunc iudicandorum, nec latebit eos aliqua circunſtantia iudicanda: & quamuis naturali cognitione non cognoſcant, tamen diuina reuelatione cognoſcent. Hæc *Tho. Argent.* Quod tangens *Apoſto. 1. Cor. 4 ait. Nolite an. e tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manif. ſtabit conſilia cordium*, &c. Videatur *Rich d.* 47 *l.* 4. qui ait *art.* 1. *q.* 1. quod ad hoc vt omnibus clare manifeſtetur diuinę iuſtitiæ perfectio in operibus ſuis, ordinauit diuina prouidentia eſſe vẽturum vniuerſale iudicium, quod erit omnib. manifeſtum, in quo electi ſui præmij, & reprobi ſui ſupplicii recipient complementum. Tunc enim augebitur ſupplicium reproborum & gaudium electorum. Vide latius eundem vbi ſupra & *Palud. d.* 47. qui dicit iudicium generale futurum omnium ſecundum fidem, iuxta illud *Ap ſto. Om. es ſtabimus ante tribunal Chriſti, &*.. cuius iudex erit Chriſtus, aſſeſſores Apoſtoli & perfecti. Aſſiſtentia autem illa (vt vult *S. Bonauent.*) non erit ad conſulendum, quia Dominus conſilio non indiget, ſed erit tanquam ad quendam honorem & approbandam ſententiam iudicis. Et in illo iudicio Chriſtus ſub vtraq; forma apparebit ipſis beatis. Dãnatis vero apparebit ſecundum humanam naturam, vt declarat *Tho. Argen. duabus concl. d.* 48. *l.* 4. ſecundum *Scotum* à beatis videbitur in forma glorioſa, ſed damnati vel nullam formam glorioſam videbunt, vel videbunt in corpore glorioſo, ſed nec ex hoc ſequitur aliqua delectatio ait *Scotus diſtinct.* 48. *queſt.* 1. *lib.* 4. *in ſol. arg.* Conſiſtet aũt hoc iudicium in duobus actibus principaliter, vt ſcribit *Argent. diſt. nct.* 47. *libro* 4. quorum vnus eſt diſcuſſio meritorum, alius eſt retributio præmiorum, & ſic erit iudicium diſceptationis, alterum retributionis. Videatur *Palud. diſtinctione quadrageſima ſeptima, libr. quarto.* Et quo ad præmiorum retributionem, omnes

Lex. Theol.

iudicantur vel ad pœnam æternam, vel ad gaudium æternum. Ita & angeli tam boni quam mali iudicabũtur iudicio remunerationis, quãtum ad præmium accidentale. Boni quidem remunerabuntur de miniſterio hominib. impenſo, quod tunc finietur. Mali vero punientur pro ſua nequitia qua homines ſeduxerunt, & ad peccatum adduxerunt. Etiam boni angeli tunc magis gaudebunt de noua ſocietate hominum beatorum. Et econuerſo mali aliquo modo tũc punientur de noua ſuper eos cõculcatione multorum damnatorum, *Thom. Argent. Bonauent. & Richar. & alii.* Et in hoc iudicio non interrogabimur quantum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus (vt ſcribit *Gerſon parte prima, conſid. 9. an monach⁹ pro ſtudio poßit negligere diuina*) ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quam ſimplex, quam rectus, quam pius, humilis, & deuotus, quamque ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio ſecundum eam vocationem qua vocatus fuerit diuinitus. Vide plura & deuota apud eundem *p. 4. ſer. dom. 2. aduent.* Et licet vnuſquiſque ſit iudicatus particulariter in fine vitæ ſuæ, tamen vniuerſale iudicium erit neceſſarium propter quatuor. *Primo* ad manifeſtandum veritatem perſonæ Chriſti omnibus gentibus & populis & linguis. *Secundo* veniet Chriſtus ad manifeſtandum occulta. *Tertio* veniet Chriſtus ad iudicandum male iudicata. *Quarto* veniet Chriſtus ad iudicandum non iudicata. Hæc declarantur fuſius à *Iacobo de Valent. Pſal.* 2. Et iudicium finale dicitur occultum, inquantum eius tempus eſt nobis ignotum: vt dicit idem *Pſalm.* 9. & alias di itur ſæpe in ſcriptura. Vnde *Marc.* 13. *De di. autem ill & hora nemo ſcit, neque angeli in cælo, neque fi. ius, niſi Pater, &c.* Hæc autem dies iudicii dicitur dies mala & amara valde peccatoribus (vt tactum eſt ſupra) damnatis, vt ſcribit *Iacobus de Valen. Pſalm.* 48. Sed dicitur matutinum, & dies clara & mane, in qua reſurgent omnes iuſti, & claritatem gloriæ poſt tenebras, & perſecutiones huius vitæ recipient. Dicitur etiam matutinum, quia omnia quæ in hac tenebroſa nocte fuerunt occulta, tunc erunt omnibus manifeſta.

Digitized by Google

De Iudicis ſententia in extremo iudicio, de qua habetur Matth. 25.

De sententia Iudicis ita ſcribit *Paul. Corteſius* cum ait: Reſtare nunc videtur vt ſententiæ dicundæ locum perſequamur: quam quidem iure generatim in omnes Deum laturum dicimus, vt & præmiis afficiantur probi, & flagitioſa ſceleratorum reorum immanitas vindicetur. Sententia autem vniuerſalis iudicii (vt ſcriptis reliquit *Petrus de Palud. diſt 47. l. 4.*) erit vniuerſalis ſeparatio bonorum à malis, & remuneratio bonorum, & punitio malorum: non ſolum in anima, ſed in corpore. Ad bonos dicetur: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, &c.* Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt, id eſt ad impios: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, &c.* vt dicitur *Matthæi 25.* Executio vero huius ſententiæ non fit modo (inquit *Petrus de Palu.*) ſed fiet poſt generale iudicium. Nunc tamen fit executio particularis iudicij, quo quilibet iudicabitur in morte per præmium vel pœnam pertinentem ad ſolam animam, &c. Horribilis malorum ſententia, ſed bonorum delectabilis & iucunda, &c. Et per Iudicis ſententiam ſeparabuntur boni à malis: Vnde *Scotus diſt. 47. quæſtione prima, libro quarto*, ait: Etſi extremum iudicium generale ſit futurum, ad hoc tamen non poteſt haberi demonſtratio, quia minus notum eſt quam reſurrectio. Sed ad iſtud bene ponuntur congruentiæ: quia congruum eſt omnes malos finaliter ſeparari ab omnib. bonis. Item vnuſquiſq; aut adſcribitur regno, vel carceri: tota multitudo præuiſa ad regnum debet aliquando determinari ad poſſidendum illud, & tota alia multitudo relinqui carceri, vt ſic ſit ſequeſtratio duarum familiarum, ſeu duarum ciuitatum, ſicut tractat *Aug.* per totum de *Ciuit. Dei.* Hæc autem ſequeſtratio fiet per iudicium generale. Vide alias congruentias, & latius apud *Scot.*

De Iudicij loco:

Locus iudicii generalis (vt ſcribit *Scot. d. 47. quæſt. 1 lib. 4. & diſt. 43. q. 5. l. 4*) probabiliter æſtimatur terra promiſſionis, ſiue vallis vel pars Ioſaphat determinata ibi, vel tanta pars quanta ſufficit pro reprobis. Vnde *Ioel. 3.* dicitur. *Adducam omnes gentes in vallem Ioſaphat.* Non autem omnes erunt in illa valle, ſed ſæpius electi erunt in aere, & maxime perfecti cum ipſo iudice, ſecundum gradum ſuæ dignitatis & excellentiæ notabiliter collocati. Et vt vult *Scot.* electi non erunt in terra, ſed rapientur Chriſto obuiam in aere, & per conſequens reſpectu ipſius partis terræ intelligenda eſt hora. Sed quod tunc dicitur eſſe media nocte, accipitur à *Matthæo 25.* & ab *Apoſtolo prima Theſſalon. quinto. Dies autem Domini ſicut fur ita in nocte veniet.* Quod non videtur intelligendum ad literam, quia etſi Dominus poſſet ſe manifeſtare ſingulis, tamen magis probabile eſt ad confuſionem reproborum, qui videbuntur & ab inuicem, & à bonis vt ſint in loco illuminato, & per conſequens tunc in loco reſurrectionis & iudicij non ſunt tenebræ mediæ noctis.

Ea ergo hora forte qua Chriſtus reſurrexit, ea in comparatione ad illam regionem reſuſcitabuntur mortui, vel ea hora qua adiudicatus eſt à Pilato, vel ea qua expirauit in cruce Siquidem de hoc certum non habemus ex ſcriptura. & quodcunq; illorum ponatur, exponendum eſt illud, media nocte, pro incertitudine. Hæc *Scot.* Vide latius alios Doctores.

De ſignis quæ præcedent iudicii diem.

Hieronymus (vt refert *Rich. d. 48. art. 1. quæſt. 3. lib. 4.*) enumerat quindecim ſigna futura ante iudicium, quæ tamen non affirmat, ſed dicit ſe ea legiſſe in annalib. Hebræorum, & ſunt hæc. Primo die maria omnia exaltabuntur 15. cubitis ſuper montes. Secunda, omnia æquora proſternentur in profundum, ita quod vix poſſint videri. Tertio, redigentur in ſtatum antiquum. Quarta, omnes beluæ & animalia quæ mouentur in aquis congregabuntur & eleuabuntur ſuper pelagus more contentionis inuicem mugientes. Quinta, omnia volatilia cœli congregabuntur inuicem in campis plorantes, non guſtantes neq; bibentes. Sexta fl[illegible] ignea ſurgent ab occaſu ſolis contra [illegible] vſque ad ortum corr[illegible] S[illegible] ſidera errantia & fixa [illegible] omas: ſicut cometæ. Octaua [illegible] erit, ita vt omnia ædificia [illegible] Nona, [illegible]

omnes lapides tam magni quam parui in quatuor partes diuidentur vnaquaque petra aliam collidente. Decima, omnes planetæ fluent ſanguineum rorem. Vndecima, omnes montes & colles & ædificia in puluerem redigentur. Duodecima, omnia animalia venient ad campos de ſiluis & montib. rugientia, nihil guſtantia. Tredecima, omnia ſepulchra ab ortu ſolis vſque ad occaſum patebunt cadauerib. ad reſurgendum. Quartadecima, homines de habitaculis ſuis recedent, non intelligentes neque loquentes, ſed diſcurrentes. Quintadecima, omnes morientur & reſurgent cum mortuis longe ante defunctis. Et quamuis (inquit *Rich.*) incertum ſit vtrum ſigna prædicta præceſſura ſint iudicium vt narratum eſt, cum ibi ſint quædam quæ parum habent veriſimilitudinis, tamen certum eſt ꝙ aduentum iudicis aliqua ſigna ſint præceſſura & propter iudicis reuerentiam, & vt homines ſe ad iudicium præparent, quorum ſignorum aliqua ponuntur in Euangelio. Et ideo dicitur dies magnus eo quod magna ibi fient, vt inquit *Mag. d.*48.*l.*4. Hæc oſtenta & ſigna refert *ſ. Bona. d.*48.*l.*4.*cir. tex. & in fi.* dicit. Hæc vtrum ita ſe habeant, Deus nouit, *Paulus Corteſius libro quarto, ſent. d.* 7.

Ivdicia Dei dicuntur dupliciter. Vno modo iudicatiua præcepta quæ erant in lege, quæ frequenter in *Pſal.* vocantur iudicia. Alio modo dicuntur diuina diſpoſitio, & diuini cõſilii diffinitio, & iſta ſunt incomprehenſibilia quantum ad cognitionem, quia ante fiunt quam ad noſtram cognitionẽ deducantur. Vel ſi ad noſtram cognitionem deducantur, non tamen cognoſcimus quare facta ſint niſi ſpiritus Dei reuelet, qui ſcrutatur profunda Dei, ita ſcribit *ſ. Bona. d.*46.*l.*4.*cir. tex.* Vnde ad *Rom.*11. dicit Apoſtolus: *Quod incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & Pſal.* 35. *Iudicia tua abyſſus multa,* id eſt hominibus abſcondita, vt dicit *Lyra.* Vnde *Aug.* Iudicia tua quod horum misereris, hos excæcas nulli ſunt penitus ſcrutabilia, tamen vtroſque ſaluas, hos corporaliter tantum, illos & ſpiritualiter. Iudicium autem Dei & hominum eſt diuerſum, vt ſcribit *Gerſ. parte* 1. *tract. de proteſtatione* circa materiam fidei contra diuerſas hæreſes *conſid.* 8. Aliter enim iudicat Deus, aliter homo. Deus inſpicit corda, & ſcit quid intus agatur. Humanum vero iudicium id ſpectat quod foris eſt, & poteſt certificari per ſigna, teſtes, voces, & opera. Idem *de vita ſpirituali anim. le.* 4. *Corrol.* 3. ait, quod alio & alio reſpectu Deus ipſe iuſtificat & condemnat. Vult quippe legiſlatores publicos, de publicis tantummodo ſententiare, & ad iudicium ſuum occulta reſeruari. Propterea idem opus, ſicut eſt occultum Eccleſiæ & manifeſtũ Deo, ſic aliter & aliter poterit iudicari. Idem *Gerſon parte* 3. *de conſola. Theol. lib.* 1. triplicem Deo curiam triplicemque thronum deputat. Reſidet in prima curia, & Throno indulgens gratia. Reſidet in altera curia, & Throno corrigens miſericordia. Reſidet in tertia curia, & Throno damnans iuſtitia, de qua per Apoſtolum: *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* Et ſecundum *Iacobum de Valentia Pſalm.* 110. Iudicium Dei eſt triplex, ſcilicet examinationis & diſcretionis & ſecretionis, id eſt myſteriorum ſecretorum. Et ideo quandoque per iudicia in ſacra ſcriptura intelliguntur ſecreta iudicia Dei, *ad Romanos* 11. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia,* id eſt ſecreta eius. *Item Pſalm.* 35. *Iudi. tu Dei abyſſus multa, &c.*

Ivdicare poteſt accipi tripliciter. Si accipiatur in communi, appropriatur Chriſto, qui non tantum iudicabit in natura diuina ſecundum quam eſt creator, ſed etiam in humana ſecundum quam eſt redemptor, ſic iudicabit poteſtate ordinaria & delegata. Pater a. & ſpiritus ſanctus non iudicabunt niſi poteſtate principali ſeu ordinaria. Iudicare a. ſecundum quod accipitur ex poteſtate delegata, non eſt Chriſto appropriatum, ſed proprium: quia nulla perſona in trinitate eſt homo niſi perſona Chriſti. Iudicare vero poteſtate principali ſeu ordinaria, commune eſt trib. perſonis, & æqualiter eis cõuenit, quia in eis eſt vna & ead. in numero iudicandi poteſtas, & ſunt vnus iudex, appropriari tamen poteſt pluribus perſonis ſecundum rationem aliam & aliam, non enim inconueniens eſt quod idem ſub ratione diuerſa pluribus approprietur perſonis. Vnde ſapientia ſub ratione qua importat cognitionem, appropriatur ſpiritui ſancto. Ratione itaq; poteſtatis quæ requiritur ad iudicandum, iudicare poteſt appropriari patri, cui appropriatur potentia. Ratione autem diſcretionis quæ requiritur in iudicio poteſt appropriari filio, cui appropriatur ſapientia.

Digitized by Google

Ratione autem rectitudinis quæ requiritur in voluntate iudicantis poteſt appropriari ſpiritui ſancto, cui appropriatur bonitas. Hæc *Rich. diſt.* 48. *art.* 1 *quæſt* 1. *l.* 4 *& Scot.ead.d ſt.qu.* 1. qui dicit quod Chriſtus habet poteſtatem commiſſariam vt homo, ſed non principalem, & ita non competit ſibi principaliter iudicare vt homo, *&c.*

IVDICARE quando ſit peccatum & quale oſtendit *Gerſon parte* 2. *de cognitione peccatorum venialium & mortalium, conſid.* 5 vbi ait. Iudicare alium venit de ſuperbia: poteſt autem hoc iudicium fieri de operib. alterius, vel de ipſamet perſona, & hoc fit duob. modis. Vno modo per certitudinem. Altero per præſumptionem leuem ſolummodo & ſuſpicionem Iudicare alium firmiter eſſe malum erga Deum & iuſte damnandum, peccatum eſt mortale, quia contra bonitatem ſpiritus ſancti, quia in vno momento ſpiritus ſanctus poteſt hominem facere bonum, ſicut Paulo fecit, Mariæ Magdalenæ & multis alijs, & poteſt homo ead. hora pœnitere. Eſtque ſtultum & iniuſtum iudicare de hoc quod neſcitur, quod citiꝰ iudicari debet ad bonum quã ad malum. Iudicari de operib. poteſt eſſe quando opera de ſeipſis ſunt talia quod quocunque modo ipſa non poſſunt benefieri, nec per bonam intentionem, nec alio modo. Et ibi poteſt bene pro certo iudicari quod sũt mala, & quod alter malefecit. Si opera ſunt indifferentia, vel talia quod poſſunt bene & poſſunt male fieri, iudicare pro certo quod mala ſint, niſi aliter appareat, eſt peccatum mortale; quia tam cito, imo citius iudicari debet bonum quam malum, quando fieri poterat bene. In hoc tamen caſu, & in alijs haberi poſſunt ſine mortali peccato, aliquæ ſuſpiciones & iudicia leuia, quanquam bonum ſit eas cauere. Et caueri debet bene, ne in tali caſu quis malũ loquatur, aut diffamet alium per tales leues præſumptiones, & ſpecialiter in affirmando eas plus iuſto, aut contra bonum alterius ſicuti ad faciendum mori hominẽ conuenit certiſſimum habere iudicium, & ſimiliter in exulando, ſiue relegando extra patriam hominẽ, vel auferendo ſibi bonam famam ſuam notabiliter, in paruo tamen damno non eſt tale periculum Hæc *Gerſ.* Idem *p.* 2. *de reſol. ſuper Cant. cir. rreg. conſid.* 1 ait: quod aliter in moralib. quandoque iudicat Iuriſta, aliter Theologus, quia primus magis inſpicit forum cõtentioſum & extrinſecum, ſed Theologus magis attendit forum conſcientiæ, & intrinſecum, quo ad Deum, *&c.* Aliter quoque iudicat carnalis, aliter ſpiritualis, vt idem ſcribit *Gerſ. tr.* 2. *de pollut diurna propoſ.* 10.

IVDICIVM TEMERARIVM ſeu ſuſpicioſum eſt quum aliquis iudicat de his quæ ſunt dubia vel occulta propter aliquas leues coniecturas, ſecundum *b. Thomam ſecunda ſecundæ qu.* 60. *a.* 2. De illo habetur *Leuit. decimo nono. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſte iudicabis.* Et *Math.* 9. *Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris*, & eiuſdem 11. *Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt, dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt, ecce homo vorax & potator vini, Publicanorum & peccatorum amicus. Lucæ ſexto* dicitur. *Nolite iudicare & non iudicabimini, nolite condemnare & non condemnabimini.* Et *Ioannis* 7. *Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.* Et de illo temerario iudicio ſæpe apud *Apoſtolum* habetur vt ad Romanos *decimo quarto. Et prima Corinth. quarto & ſexto. Et Iacob.* 4. *Auguſt. in ſerm. Domini in monte*, & habetur 11. *quæſt. tertia, capit. Temerarium.* Temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei, de quo temere iudicatur.

Ei autem qui temere iudicat, ipſa temeritas, neceſſe eſt vt noceat. Et in *Epiſtola* & habetur 36. *quæſtione ſexta.* Iniquum eſt vt quiſque de alio iudicare velit, & iudicari de ſe nolit. Et *de Ciuitate Dei l br.* 19 Ignorantia Iudicis plerumque eſt calamitas innocentis. Et *de paſto.* Temerarijs iudicijs plena ſunt omnia: de quo deſperamus, ſubito conuertitur & fit optimus: de quo multum præſumpſerimus, deficit & fit peſſimus, nec timor noſter certus eſt nec amor, &c. & *in ſermo.* Maxime hi temere iudicant, qui de meritis aliorum, & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare, & damnare quam emendare & corrigere, quod vitium vel ſuperbiæ eſt vel inuidiæ. *Hieronymus Epiſtola* 5. Non enim conſcientiæ latebras hominibus ſcire aut nudare permiſſum eſt, dicente ſcriptura. *Homo in facie videt, Deus autem in corde* Deus ſolus intima & ſecreta conſpicit, ſed manifeſta eſt vox Domini monentis. *A fructibus eorum cognoſcetis eos Ambr. ſuper Beati immaculati.* Iudicet ille de alterius errore, qui non habet in ſeipſo quod cõdemnet,

demnet, iudicet ille qui non agit eadem quæ in alio putauerit eſſe punienda, ne quum de alio iudicat, in ſeipſum ſententiam ferat: iudicet ille, qui ad pronunciandum nullo odio, nulla leuitate ducitur. *Grego.* Debet quiſq; proprias virtutes perpendere, & pro qualitate virium curam aliorum ſuſcipere, ne dum delectetur, loco gloriæ fiat ſubditis auctor ruinæ, & qui grauatur pondere ſuarum, velit fieri iudex alienarum culparum. Durum enim eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex fiat vitæ alienæ, & alias plura de temerario iudicio, *idem.* Et *Ioann. Chryſoſt.* Sunt aliqui qui de omnibus male iudicant. Dicunt enim: Si quis ſtudet & vacat humilitati, hypocrita eſt: ſi recreationi, guloſus eſt: ſi patientiæ, timidus: ſi iuſtitiæ, impatiens eſt: ſi ſimplicitati, fatuus eſt: ſi prudentiæ, malicioſus eſt: ſi maturitati, phlegmaticus eſt: ſi iucunditati, diſſolutus eſt: ſi religioni, ſingularis eſt: ſi ſocietati, ſecularis eſt: ſi ſilentio & paci, diſſimulator eſt: ſi aliorum correptioni, præſumptuoſus eſt: ſi inſtat vigilijs & orationibus, indiſcretus eſt: ſi dormitioni, ſomnolentus eſt: ſi prædicationi & aliorum ſaluti, appetitor laudis eſt: ſi deſiſtat, negligens: ſi habet gratiam hominum, adulator eſt: ſi adulari renuit, dicitur quod ſuperbus eſt. Hæc *Ioan. Chryſoſt.*

IVGVM eſt multiplex, vt notat *Gerſon parte ſecunda, ſermone de verbis Domini, Venite ad me omnes qui laboratis*, ſcilic iugum ſtatus humani, iugum cordis peruerſi, & eſt iugum Iudæi, ſeculi, diaboli, inferni. Iugum ſtatus humani eſt corruptio & mortalitas, & multiformis infirmitas, qu b omne humanum genus ſubiacere dinoſcitur. Vnde ſcriptum eſt: Graue iugum ſuper filios Adam. Iugum cordis peruerſi eſt voluntas propria vel conſuetudo praua, qua ratio noſtra captiua tenetur & ſæpiſſime ducitur quo non vult. De quo niſi filius nos liberauerit, nũquam vere liberi erimus. De cuius perſona nobis promittitur. Ecce ego venio dirumpere iugum captiuitatis veſtræ. Iugum Iudæi eſt obſeruantia legis ad literam. Iugum ſeculi eſt cupiditas Iugum diaboli eſt peccatum vel iniquitas, de quo illud Iſaiæ: *Iugum enim oneris eius & virgam humeri eius & ſceptrum exactoris eius ſuper.ſti* Exactor autem noſter eſt diabolus, qui ad peccatum inſtigat, vt in fine nos ad iugum æternæ damnationis trahat, Iugum inferni, eſt æterna damnatio, qua faſciculi ad comburendum colligabũtur, vt illic coniungantur in pœna, qui æquales extiterunt in culpa. De hoc iugo poteſt accipi q. Dominus dicit per O*zeam. Propter. a imponetur eis iugum, quod non auferetur.* Latius *Gerſon* de his iugis. Sunt & alia quinque iuga boum, curioſitates, videlicet, quinq; ſenſuum exteriorum, quæ iuga quidam in Euangelio coemerat, & vt excuſatus haberetur à nuptijs, ea ſe probatum ire dicebat. Et differunt iugum & onus. Iugum Domini ſeruitutis eſt aſſumptio, onus vero eius quid aliud eſſe poteſt, quam hoc quod diſcere ſub iugo præcipimur, ſcilicet vt ſimus mites & humiles corde. Eſt ergo iugum monaſticus ordo: onus autem pietas mentis & corporalis exercitatio. Vnde Dominus dicit: *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Super quibus verbis *Gerſon ſermone de verbis Domini: Venite ad me.* Item iugum Chriſti charitas eſt, vt ibidem dicit, *&c.*

IVMENTVM eſt omne animal ſeruiens homini, ſecundum *ſ. Tho. 1. p. q. 72. a 2.* Iumenti appellatione animalia continentur, à iuuando, hoc eſt auxiliando.

IVRARE generaliter ſignificat omnem actũ iurandi, ſiue bonum, ſiue malum, ſiue indifferenter. Et iurare, eſt Deum in teſtem vocare, & eſt actus latriæ *D. Th. 2 2. q. 89 a 1. 4.* Vnde *Hiero. ſuper Matt.* Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. Et ſecundum *ſ. Aug. de verb. Domini.* Iurare eſt Deum in teſtem aſſumere, intellige immediate in ſe, vel mediante creatura. Et alibi ſecundum eundem. Iurare eſt ius veritatis Deo reddere, hoc fit cum in teſtem veritatis aduocatur. Eſt autem nomen Dei adeo terribile (vt ſcribit poſt *ſ. Bona. Erul. d. 39. q. 2. l b. 3.*) quod nũllus debet eum in teſtimonium aſſumere niſi nouerit quid loquatur. Vnde ignorantia non excuſat in tali iuramento. Hoc enim debet vnuſquiſque ſcire, quod non debet iuramento aliquid firmare niſi ſit de illo certus. Vnde ſi talis ignoret rem de qua iuret, hoc ipſo ſcit ſe male iurare ſi eam iuramento affirmat, & iam non excuſatur à culpa. Vnde *Gerſ. par. 2. de cognit. pec. at. venial. & mort. con ſid 14* Iurare falſum ſcienter in omni caſu eſt peccatum mortale, ſiue in rebus ſerijs, ſiue in iocis. Sed ſi per inaduertentiam aut facilitatem loquẽdi peieratur, poteſt eſſe veniale peccatum, quamquam mala

conſuetudo non excuſet eos qui per ipſam periurant. Ibi vides quam grande malum eſt aſſueſcere ſe iurationibus. Hæc *Gerſ.*

IVRARE PER CREATOREM (vt ſcribit *Alexan. parte 3. quæſtion. 11. articul. 9.* & habet *Magiſter diſtinctione 39 libro tertio*) eſt creatorem eius teſtem veritatis adducere. Inductum autem eſt iuramentum, quia homo ſciens hominem mẽdacem, id eſt, poſſe mentiri & ignorantem, & per conſequens poſſe fallere & falli, ideo neceſſarium eſt adducere teſtem veracem & ſcientem qui nec fallere nec falli poſſit, hic autem eſt ſolus Deus, qui non decipit, nec decipi poteſt. *D. Thom. artic. 1.* Hinc pro iure introductum eſt, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dicitur tanquam pro certo vero habeatur. Ideo dicit *Apoſtolus ad Hebr. 6. Omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum ad confirmationem. Gab. d. 39. q. 1. l. 3. D. Th. vbi ſup. a. 6.*

IVRARE PER DEVM (vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in reg. mor.*) eſt eum teſtem veritatis adducere, & fit licite, imo meritorie dum veritas ſubeſt, & reuerentia comitatur, & pia neceſſitas ex humana infirmitate conſurgens impellit.

IVRARE IN VANVM (vt *Gerſ.*) eſt proprie Deum in falſitatem (cuius eſſe teſtis nequit) inuocare, ideo dum ex deliberatione fit, ſemper eſt mortale.

IVRAMENTVM ſecundum *Raym.* deſcribitur: Eſt affirmatio vel negatio de aliquo ſacræ rei atteſtatione firmata, vbi ſacræ rei atteſtatione includit tam Deum qui eſt ſanctus ſanctorũ, quã creaturam in qua relucet DEI perfectio: ſecundum *Hoſtien. & Goffr. & Ar. b.* iuramentum eſt aſſertio vel negatio de aliquo licito poſſibili & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata. Et iuramentum à iuro dicitur, iuro autem à iure. Quid enim eſt aliud iurare quam promittere ad hibitis teſtibus nos ita ſeruaturos, ac ſi ius eſſet. Habet autem tres comites, ſcilic. veritatem, iudicium & iuſtitiam: vt ſcribit *S. Th. in 2. 2. q. 89. art. 4.* & *diſt. 39. quæſt. 2. art. 3. Gabr. d. 39 qu. 1. lib. 3.* hos comites iuramenti & conditiones & circumſtantias late proſequitur, quæ ſingula reſcindo breuitatis gratia. Hoc tangit & *Hiere. c. 4. Iurabitis viuit Dominus in veritate, in iudicio & in iuſtitia, &c.*

IVRAMENTVM ſecundum *Scot. d. 39. lib. 3.* eſt aſſertio dicti humani quod ipſum ſit verum & hoc vltimatè. Aſſertio extenditur ad dictum affirmatiuum & negatiuum. Eſt autem aſſertio vltimata quæ fit per inuocationem diuini teſtimonij. Nam vlterior & certior aſſertio eſſe non poteſt. Ex quo ſequitur quod non tantum dum coram iudice tactis ſanctorum reliquijs, aut Euangelio vel eleuatis digitis, ſed vbicunq; & quibuſcunq; verbis Deum in teſtem ſuæ aſſertionis quis inuocauerit, iurat ſiue dicat per Deum ſiue Deus nouit, ſiue coram Deo dico, aut Deo teſte, ſiue viuat Dominus, ſiue hæc faciat Dominus, hæc addat, vel alijs quibuſcunque modis, quorum diuerſi habentur in diuerſis ſcripturæ locis. Nec vna tantum eſt, ſed multiplex forma iurandi. *Alex. Ales p. 3. q. 31. m. 3. a. 1.* omnes modos iurandi ad quatuor reducit. Iurans. n. veritatem primam & ſummam quæ Deus eſt & reueretur, & in teſtimonium ſuæ aſſertionis adducit. Debet autem veritas iſta reuereri in quãtum principium omnis veritatis. Et tunc forma iurandi eſt, teſtis eſt mihi Deus, ſcit Deus q non mentior, ait *Apoſto. Hoc dico coram Deo*, id eſt, Deo ſciente & teſtificante. Tertio inquantum iudex eſt & retributor præmiorum bonis, & tũc iuratur ſub hac forma. *Viuit Dominus*, id eſt, viuit qui vitam cunctis tribuit. Viuit anima mea, Dei ſcilicet beneficio, vel viuit Dominus. Ita eſt, id eſt vera eſt aſſertio mea ſicut verum eſt Dominum viuere, & vitam bonis tribuere. Quarto inquantũ retributor pœnæ malis, & tunc eſt forma iurandi. Hæc faciat mihi Deus, & hęc addat, vel non ſaluet. & ſic de alijs formis ad prædictas reducendis, de quibus vide & *Gab. vbi ſup.* Iurare autem per execrationem vt vult *b. Aug. Pſalm. 7.* eſt grauiſſimum iuriſiurandi genus, cum homo dicit, ſi illud feci, illud patiar. Vnde *Pſalm. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* Videtur ibi Propheta iurare per execrationem inquit *Aug.*

IVRAMENTVM eſt duplex, ſc. aſſertorium quod eſt de præſenti & promiſſorium quod eſt de futuro ſecundum *b. Tho. 2. 2. q. 89. a. 4.* Sed ſecundum *Gab. d. 39. q. 1. l. 3.* Iuramentum aſſertorium eſt reſpectu cuiuslibet temporis præteriti, præſentis & futuri. Et eſt aſſertio alicuius cum iuramento non exhibendi per aſſerentem, vt cum aliquid iurat fuiſſe vel eſſe, vt ſi quis cras iuret eclipſim futuram aut pluuiam, aut non eſſe venturam aut huiuſmodi. Rarius tamen iuramen-

Digitized by Google

iuramentum aſſertorium eſt de futuro, & in iuramento aſſertorio quandoque fertur ſimpliciter de certitudine, quandoque de credulitate, vt dum datur teſtimonium de idoneitate perſonæ ad ſacros ordines promouendæ. Iuramentum promiſſorium eſt quo quis iurat ſe aliquid eſſe facturum vel non facturum, & eſt tantum futuri, vt dum quis iurat ſe alicui daturum centum florenos, aut venturum ad talem locum vel non venturum, & vtrumque iuramentum eſt obligatorium. Aſſertorium quidem obligat aſſerentem vt verum dicat: ex quo talem teſtem inducit; promiſſorium, vt quod iurauit faciat, & ſemper manet obligatus donec iuratum perficiat. Ad hoc habes *beatum Thomam diſtinct.* 39. *quæſtione* 3. *articul.* 1. qui dicit quod in aſſertorio ſit tantum vna obligatio, in promiſſorio duplex, de quo videatur *Gabr. el conclus.* 4. *vbi ſupra.* Vtrumque autem iuramentum quandoque fit ſimpliciter ſine obligatione ſui vel alterius ad pœnam, quandoq; cum obligatione, vt quando ſalus propria aut filiorum aut rerum iurantis æterna vel temporalis obligatur Deo ad pœnam ſi peierauit, vt ſi dicitur. Si non eſt verum quod dico, aut ſi non impleuero promiſſum illud, hoc patiar, vel illud mihi contingat aut filijs meis, aut poſſeſſioni meæ, & ſolet fieri his & ſimilibus verbis. Hæc faciat mihi Deus, hæc addat, non ſaluer, non viuat filius meus, incendio pereat poſſeſſio mea &c. Item per ſalutem meam: ſi quis iurando dicit, vel per filium meũ. Sicut Ioſeph p ſalutẽ Pharaonis iurauit; obligat enim hoc Deo. Vnde *Aug. in ſer. de periurio.* Cum quis iurat per ſalutem ſuam, ſalutem ſuam obligat Deo, cum dicit, per filios meos oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum quod exit de ore ipſius. Si verum, verum: ſi falſum, falſum. Et licet omnis creatura ſit in plena DEI poteſtate, vt non magis eam Deo obligare poſſimus, tamen conceſſum à Deo eſt, vt poſſimus Deo tanquam noſtrum oppignerare. *D. Thom. artic.* 6. Et illud iuramentum dicitur execratorium, quod eſt grauiſſimum ſecundum *Auguſt.* (vt dictum eſt) genus iuramenti, & non niſi in execratorio iuramento, licet ſine peccato per creaturam iurare, vt inquit *Gab. conc.* 2. *vbi ſup.* Quando autem iuramentum fit ſine obligatione, huiuſmodi dicitur iuramentum aſſertorium vel promiſſorium ſimplex.

IVRAMENTVM autem (vt ſcribit *Gerſon de vita ſpirituali ani. lect.* 4.) ſicut & votum non obligant vbi vergunt palam ad deteriorem exitũ. *D. Thom. artic.* 7. Idcirco recipiunt diſpenſationem, & relaxationem aut commutationem vt ſapiens (præſertim ſuperior) iudicabit. Nec iuramentum debet plus obligare quam voluerit, aut rationabiliter velle debuerit obligare ordinator talis iuramenti, & in cuius fauorem fit. Hinc ſaluatur quod dicitur de præſtitione iuramenti apud vniuerſitates & collegia ſuper multis quæ manifeſtum eſt nullo modo cuſtodiri. Habenda itaque præſumptio quod exigentes talia iuramenta non intendunt obligare ad ea, quæ nec ipſi nec patres eorum obſeruarunt, & ſubintelligitur ſemper, & ſi non explicetur, hæc aut ſimilis additio, Si & quantum rationabiliter talia cadunt ſub iuramento iuxta conſuetudinem & vtilitatem politiæ. Hæc *Gerſ.*

IVRAMENTVM DOLOSVM in aſſertorio quando iurans oppoſitum eius ſentit quod iurando aſſerit. In promiſſorio quando iurans ſe aliquid facturum in ipſo actu iurandi intendit ſe obligare ad illud quod iurat, & illud iuramentum quamuis obliget ad pœnam æternam ſimpliciter & ad ſeruandum promiſſum in foro Eccleſię exteriori, non tamen obligat ad ſeruãdum in foro conſcientiæ interiori. Diffuſe hoc probat *Gabriel conclusione* 5. *diſtinct. trigeſima nona, quæſtione* 1. *libro tertio. Sanctus Bonauentura eadem diſtinct. articul.* 2. *quæſtione* 1 *libro* 3. *& Petrus de Palu.* 4. *diſtinct.* 38 *quæſt.* 2. *de votis.* Obligatur tamen iurans doloſe in foro conſcientiæ ad hoc vt is cui iurauit ex dolo ſuo non lædatur ſecundum illud *primæ Theſſalon. quarto. Ne quis ſupergrediatur & circumueniat in negocio fratrem ſuum, &c.*

IVRAMENTVM INCAVTVM poteſt dici dupliciter (vt ſcribit *Gab. conc.* 1. *vbi ſup.*) Vel quia tranſit ſuper materiam omnino illicitam, puta aliquis iurat ſe facturum oppoſitum alicuius præcepti, vt qui iurat ſe aliquem velle occidere, vel adulteraturum, vel quia tranſit ſuper materiam q̃ de ſe eſt licita, ſed tamen iuranti non eſt licita: puta aliquis abiurat opera perfectionis, ſc. nunquam intraturum religionem, nunquam viſitaturum infirmum, & in hoc ponit obicem ſpiritui ſancto & eius motioni. Vnde licet quis licẽter poſſit conſilia non acceptare, non tamen

Digitized by Google

licet ſe ad non ſeruandum obligare. Poſſet etiam poni iuramentum aliquod incautum, quādo iurat ſe facturum quod non poteſt facere, & quando iurat, putat ſe poſſe. Videatur *Gabr el, Scotus diſtinct. 39 libro tertio, & ſanctus Bonauentura eadem diſtinctione*, qui vult iuramentum incautum dici, quod vergit in exitum malum, vel in exitum minus bonum. Et primis duobus modis, inquit *Gab. conclusione 6. vbi ſupra*, non obligat ad promiſſi obſeruantiam, obligat tamen ad mortalem culpam, quia non poteſt inferior ſe obligare ad non obediendum ſuperiori, nec ad id quod ſecundum ſe eſt illicitum. Sic ergo iurans non ſolum non obligatur tali iuramento: ſed etiam non debet ſeruare, quia non poteſt ſine mortali ſoluere promiſſum. Vnde *Ambro. lib. de offic.* Eſt nonnunquam contra officium ſoluere promiſſum, ſicut Herodes qui necem Ioannis præſtitit ne promiſſum negaret: & *Iſid. in ſolilo.* In male promiſſis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incaute vouiſti, non facias. Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Et *lib. 2. ſent. c. 13. ait.* Non eſt, Non eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incaute promittitur. Nec aliquod iuramentum (inquit *Gab.*) quod obuiat charitati, ad ſeruandum obligat: quia ab obligatione charitatis abſolui non debemus, latius probat *Gab.* Item qui iurauit non intrare religionem, poteſt intrare ſine peccato, quia non tenetur tali iuramento, & ita non obligat ad non intrandum: vtroque autem modo iuramētum incautum obligat ad mortalem culpam, quia quicunq; vocat Deum in teſtem, contra ipſum Deum mortaliter peccat, quia Dominus non eſt diſſenſionis Deus (vt dicit *Apoſt. 1. Cor. 14.*) vt latius probat *Gab.* Talis quoq; in actu iurandi peierat & mortaliter peccat. *D. Th. a. 7.* & non poſtea dum iuramentum non ſeruat, quia Deum irreueretur contemnendo: non. a. cum oppoſitum eius, quod iurauit, facit. Nec iuramentum inuitum, quo iurauit, ſe facturum quod non poteſt, dum ſeruare non poteſt, non obligat: quia ad impoſſibile nemo obligatur. Si autem poſtea facere poterit, iurās manet obligatus, vt faciat cum poſſit: vt ſi quis iurat ire ad ſanctum Iacobum, & ſuperuenit mortalis infirmitas, non tenetur durante infirmitate, manet tamen obligatus, vt conualeſcēs impleat. Et ſi dum iurauit probabiliter putauit ſe poſſe excuſatur in fauorabilibus, ſecus ſi non putabat aut ſtulte putabat ſe poſſe. Et præſertim excuſatur ſi impedimentum de nouo ſuperuenit quod præuiſum non eſt, &c. Plura *Gabr. vbi ſup. & concl. 7.*

IVRAMENTVM coactum, eſt iuramentum metu extortum, vt ſi quis iurat aliquid eſſe verum aut ſe aliquid facturum, inductus metu alicuius mali quod timeret incidere ſi non iuret, vt ſcribit *Gabriel diſtinctione 39. articulo primo, lib. tertio.* Illud iuramentum, vt idem inquit *articulo ſecundo, concluſione octaua*, in foro conſcientiæ eſt obligatorium: quia quicunque iurat volens cæteris paribus, id eſt ſi impletio iuramenti nō vergit in deteriorem exitum, obligatur ſeruare iuramentum & fidem, ſi poteſt. Sed iurans coacte, iurat volens, quia voluntas non poteſt cogi ſimpliciter, neq; lingua ad formandum verba, ſicut manus ad operandum, puta ſcribendum vel percutiendum, aut tenendum aliquid, nec metus excuſat eum, etiam qui cadit in conſtantem virum: quia metus non cadit in iuratio nem, hoc eſt, non inducit virum conſtantem ad iurandum contra mentem: quia ad non mētiendum, ſeu doloſe iurandum. Et ſi metu inducitur ad iurandum verum & licitum, tenetur tali iuramento: quia omne iuramentum licitum eſt ſeruandum. Ad hoc ſunt multa iura (vt inquit Gabriel.) Et dicitur in foro conſcientiæ, quia in foro exteriori non ligat: non enim competit actio ei qui iniuſte compellit ad iurandū. *D. Thom. art. 7.* Si quis autem metu mortis iurat raptori dare centum florenos, tenetur ſibi dare, quia homo tenetur magis ſuſtinere iacturam temporalem, quam frangere fidem ſacramento firmatam. Habet tamen is remedium, quod poteſt in iudicio repetere, aut iudici denuntiare, qui ex officio tenetur raptorem ad reſtituendū compellere: nec debet iurare quod nō velit denunciare, quia hoc eſt cōtra fraternam correctionem, & ita illicitū, ad quod non compellit metus cadens in conſtantem virum. Secus eſt in matrimonio, vbi metus tollit obligationem matrimonij, de quo ſuo loco dicetur. Et eſt caſus ille ſpecialiter à Deo exceptus, quia noluit ſic iurantem obligari. Singula prædicta melius declarat *Gab. & D. Th.* Omne autem iuramentum (vt vult *Gab. D. Th.*) cum debitis circunſtantiis eſt licitum & ſæpe meritorium. Id quod eſt cōtra errorem

Digitized by Google

toren[illegible] Man[illegible] [illegible] d[illegible]entium, quod in [illegible] liceret, [illegible] verbis Saluatoris *Matth.* [illegible] *est antiquis:* [illegible], *reddes autem Deo iuramenta tua.* *E*[illegible] *dico vobis: non iurare omnino*, & [illegible]. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt: non, nõ* Et *Iac.* [illegible] *Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neq; per terram, nec aliud quodcunq; iuramentum.* Sed contra hoſce hæreticos probatur quod dictum eſt auctoritate ſcripturę, facto Chriſti & Apoſtolorum, & ratione. Nam *Deut.* 6. dicitur: *Dominum Deum timebis, & per nomen eius iurabis*, & *Matth.* 5. *Reddes Domino iuramenta tua.* Reddimus autem Domino iuramenta ſecundum *Aug.* quando iuramus per Deum. Ad hoc innumeræ Doctorum auctoritates adduci poſſent. Sed maior eſt auctoritas Eccleſiæ quæ ſic determinauit in ca. *Et ſi Chriſtus, de iureiurando.* Probatur ex facto. Nam Deus iurauit per Angelos & ora Prophetarum. Vnde *Gen.* 22. ait ad Abraham. *Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem.* Et frequenter habetur verbum hoc, *viuo ego dicit Dominus.* Et in *Pſal. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum.* Item in nouo teſtamento frequẽter Dominus ad confirmationem prædicatæ veritatis, addidit: *Amen amen dico vobis*, quod eſt fideliter, vel veraciter, ſiue in fide, aut in veritate, dico vobis, quod eſt iurare; quia eſt Deum in teſtem aſſumere, qui fidelis eſt & veritas. Et frequenter *Paul. in Epiſt. ad Rom.* 9. *Veritatem* inquit *dico in Chriſto, non mentior.* Et ad *Philip.* 1. *Teſtis eſt mihi Deus.* Et 2. *Cor.* 12. *Coram Deo in Chriſto loquimur.* *Apoc.* 10. dicitur Angelum iuraſſe per viuentem in ſecula ſeculorum. Et multa talia teſtimonia adduci poſſent. Probat *Gab.* ratione *illud.* Poteſt autem iuramentum eſſe actus bonus & licitus & honeſtus. Nam hæc teſtificatio fieri poteſt in bonum finem moralem vel theologicum. Moralem, dum fit propter certitudinem habendam humanarum aſſertionum, quæ eſt honeſta & neceſſaria humano cõuictui. Theologicum, dum fit ad certificandum [illegible] in fide & doctrina ſalutis finaliter propter Deum *D. Thom. vbi ſup. art.* 2. *Gab.* Eſtque [illegible] actus latriæ, vt dictum eſt, quia adducitur Deus in teſtimonio veritatis tanquam [illegible] infallibilis & omnium cognitor. hoc autem [illegible] Deo exhibere, quia proteſtari & profiteri Deum eſſe ſummam & infallibilem veritatem, hæc autem pertinent ad cultum latriæ. Et ſi ille actus procedit ex charitate, & ordinatur in Deum finaliter ſicut omnis actus charitatis tam Dei quam proximi, eſt meritorius. Sed quod dicitur *Matth. Ego dico vobis, non iurare omnino*, quod & hæretici pro ſuo errore confirmando adducunt; hac auctoritate intellexerunt omne iuramentum prohibitum Manichæi, & hoc ex ignorantia, vt dicit *Bona.* qua neſciebant diſtinguere inter negationem præpoſitam ſigno vniuerſali & poſtpoſitam. Sed melius dicitur ſecundum *Aug. li. cont. mendacium*, quod etſi Dominus prohibuit omnem modum iurandi, ſiue per Deum, ſiue per creaturam, hoc nõ eſt ſimpliciter, ſed ex cauſa, hoc eſt, ex leuitate, non autem ex neceſſitate, ne, ſcilicet ex facilitate iurandi veniatur ad conſuetudinem iurandi, & à conſuetudine in periurium cadatur. Hinc *Eccle.* 33. *Vir multum iurans, replebitur iniquitate.* In re tamen vera, licita & honeſta non prohibetur iurare. Debet autem iuramentum fieri neceſſitate charitatis & vtilitatis proximi. Annumerat *Alex.* nouem cauſas comprehenſas ſub hac neceſſitate, quas vide apud *Gabr. diſt.* 39. *art.* 3. *du.* 1. *lib.* 3. Sed quod dicit *S. Iac. Nolite iurare*, ibi non videtur prohiberi iuramentum, ſed iurandi voluntas. Nolite, id eſt non velitis, non voluntatem ſpontaneam habeatis, quoniam ad iurandum non debet quenquam voluntas ſpontanea inducere, ſed neceſſitas trahere importuna. Hinc *Aug. ad Hila.* ait: Iurationem caue quantum potes, & hoc propter periculum conſuetudinis, & caſus in periurium, vt latius oſtẽdit *Gab. & Aug.* Et quod Dominus dicit. *Sit ſermo veſter, eſt eſt non, non, &c.* Dictis concordat hoc eſt, ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, vtique quibus aliquid ſuades, quæ vtque infirmitas malum eſt. Latius declarat *Gab.* Ex quibus ſumit ipſe hãc doctrinam, quod licet iurare per ſe malum non ſit, tamen cauenda eſt ſummopere iurandi frequentia & conſuetudo etiam in ſermonibus veritate ſubnixis, nec mediocriter laborandum eſt vt conſuetudo hæc vincatur. Difficile enim eſt ſecundum *Aug.* iurandi conſuetudinem extinguere, vnde *S. Bona. diſt.* 39 *qu.* 1. *lib.* 3. Aſſiduitas iurandi minuit reuerentiam veritatis, & quodãmmodo diſponit ad aſſertio-

nem ſalutatis. Vnde ad iuramentum quis non debet ire vltroneus, ſed coactus, neque præter neceſſitatem non eſſe iurandum ibi oſtendit *S. Bona.*

IVRARE item per creaturam in ſimplici iuramento licitum eſt, ſi iurans habeat cum iurandi neceſſitate intentionem bonam nihil attribuendo creaturæ aliquid numinis, vel aliquid cognitionis, ſcilicet ſecretorum attribuendo vel infallibilitatem, quod eſſet mala intentio, & ſic peccaret. Et idæo Iudæis tanquam paruulis prohibitum eſt, ne per creaturam iurent, & conceſſum iurare per Deum, ne honor Deo attribuendus, ſcilicet veracitas & infallibilitas creaturæ attribuatur. Et ſecundum hoc intelligendi ſunt canones & patrum dicta prohibentia iurare per creaturas. Et propter eandem cauſam non eſt iurandum per idolum aut diabolum, ne diuina reuerentia transferatur ad idolum. Et de hoc bene loquitur *D. Thom. art. 6. Alex. p. 3. q. 31. m. 3. art. 1.* Videatur poſt eum *Gab. di. 39. q. vni. art. 2. concl. 3. lib. 3.* Omne quoque iuramentum ſuis comitibus debite circunſtantionatum obligat iurantum ad verificandum quod iurauit, ſaluis conditionibus generalibus quas in iuramento ſubintelligi ius commune voluit. De quo latius vide *Gabr. concl 9. v bi ſup.* Et quia teſtimonium Dei inducitur in iuramento, maxime ei debetur reuerentia, & propter hoc pueri ante annos pubertatis, furioſi & fatui, ſimiliter & periurii prohibẽtur à iuramento, in quibus tenendum eſt ne debitam habeant vel præſtent reuerentiam. Et quia non indiget hominis dictum confirmare, niſi quia de eius veracitate dubitatur. Derogat autem huiuſmodi dubitatio dignitati perſonæ, ideo perſonis magnæ dignitatis non conuenit iurare, vt ſunt ſacerdotes & religioſi, qui niſi magna neceſſitate aut vtilitate iurare non debent, vt docent canones. Similiter clericus laico iurare non debet niſi in certis caſibus. Iurandum autem eſt per Deum, etiam per creaturam, ſed non niſi inquantum in ea relucet aliquod veſtigium Dei. Et maximum iuramentum cæteris paribus (inquit *D. Thom. art.* [illegible]) eſt iurare per Deum, quia nihil aliud licite [illegible] niſi inquantum in ipſo ſpeciali modo eſt [illegible] *Alex.* 9. cauſ[illegible] [illegible] debeat ex neceſſitate. *Prima* eſt, pro veritate fidei, aut doctrinæ [illegible] confirmanda. *Secunda*, pro [illegible] aut manifeſtanda. *Tertia*, pro [illegible] hendenda. *Quarta*, pro pace reformanda. *Quinta*, pro fidelitate ſeruanda. *Sexta*, pro [illegible] & ſubiectione recognoſcenda. *Septima*, pro conſuetudine Eccleſiæ, ſtatutis, & lege [illegible] dis. *Octaua*, quæ cum ſequenti eſt propter [illegible] lum cauendum, propter calumniam [illegible] vt fieri ſolet in conteſtatione litis, & in [illegible] pacti ſeruandi aut debiti ſoluendi. *Nona*, pro infamia purganda. Has cauſas *Gab.* rec[illegible] declarat melius, & probat per ſcripturam. Pro bono quoque publico licet accipere iuramentum ab idololatris, quia bonum publicum etiam ordinatur ad ſpirituale. Nam pax Eccleſiæ multum promouet bonũ ſpirituale, maxime in infirm[illegible]. Ita Iacob pro bono ſuæ poſteritatis recepit iuramentum à Laban idololatra, & Iudas Machabæus à Romanis pro vtilitate gentis ſuæ. Sic Chriſtiani accipiunt hodie iuramenta à Saracenis, non autem pro vtilitate temporali vel perſonali, quia ſic præponenda eſt ſalus animæ cõmodo temporali, nec idolum eſt venerandum, hoc enim idololatrare eſſet. Vide latius *Alex* & *Gab.* Vel forte dici poteſt ſicut in vſura, quod quis cogente neceſſitate, poteſt bene vti peccato alterius, nõ quidem peccato ſub ratione peccati, ſed actu alterius qui fit ab alio peccato. Nec iurandum eſt Dominicis diebus & ſolemnibus niſi ex magna neceſſitate: in illis enim diebus ſpiritualibus vacandum eſt, vt habetur *in c. 1. de feriis.* Sic etiam in aliis ſacris diebus in quibꝰ inſiſtendum eſt ſpiritualibus, vt in ieiunio & quatuor temporum, vt declarat *D. Thom. Gab.* Conſuetudo vero omittens iuramenta tempore æſtiuo propter grandines & tempeſtates, vana eſt & ſuperſtitioſa, impia & iniuſta, quia male videtur ſentire de Deo qui potens eſt vlciſci. Ita in granario & cellario ſicut in campo. Ita in ſemine ſicut in germine, vt fuſius declarat *Gabr.* Et actus iurandi qui veſtitus eſt omnibus circunſtantiis [illegible] comitibus, ſecundum dictamen rectæ [illegible] eſt bonus, qui vero habet circunſtantiam [illegible] ſitam & vitioſam, eſt malus, vel qui [illegible] circunſtantia ad eius bonitatem neceſſari[illegible] ta, [illegible] iurandi de[illegible] [illegible] vel mal[illegible]. Vide *Scot 39 q* [illegible]

iuramentum vel [illegible] ſit propoſitum vel non. Et multa alia [illegible] poſſunt legere [illegible] & apud [illegible] pauca [illegible].

[illegible] idem eſſe videtur cum rixa, ſecundum [illegible] 2. q. 41. a. 2. Differunt tamen iurgium & [illegible], quod iurgium leuior res eſt, ſiquidē inter beneuolos & ꝓpinquos concertatio quędam iurgium dicitur. Inter inimicos autem lis appellatur. *Cic.* admiror non rerum ſolum, ſed etiam verborum elegātiam ſi iurgant; beneuolorum cōcertatio, non lis inimicorum iurgium dicitur, &cæt.

Ivrisdictio eſt facultas atque poteſtas iuriſdicundi. Ius dicere enim eſt præeſſe iuridicūdo, & legibus gubernare, ac iuſtitiam miniſtrare. Iuriſdictio (vt ſcribit *Gerſ. part. 4. in deſcript. term. ad theol. vtilium*) eſt poteſtas dandi ius, hoc eſt, exercendi quod iuſtum eſt. Iuriſdictio politica eſt iuriſdictio coerciua alterius, vel vt alterius etiam inuiti. Et (vt idem ſcribit *p. 1.* de origine iuris & legum, *conſ. 13.*) iuriſdictio deſcribitur vel interpretatur, quod eſt iuriſdictio, id eſt, poteſtas ſeu facultas exercendi ius. Vel dicitur iuriſdictio quaſi iuris dictio, id eſt pronunciatio ſeu promulgatio iuris. Et eſt quadruplex iuxta quadruplicem legem, diuina ſcilicet, naturalis, canonica, ciuilis. Itaque iuriſdictio diuina eſt poteſtas exequēdi ius quod competit alicui ſecundum legem propriam diuinam, & hoc in alterum vel tanquam in alterum. Nō enim proprie dicitur habere quis iuriſdictionem in ſemetipſum, niſi forte cōſideretur tanquam alter ſit, vt vellent aliqui de pœnitentia dicere, proportionabilis eſt deſcriptio triplex, triplicis alterius iuriſdictionis ſecūdum triplicem legem. Diuiditur autem iuriſdictio quandoq; in coerciuam, quæ ſc. fertur in inuitum, & directiuam ſeu regulatiuam & ordinatiuā, qualis fuiſſet etiam in ſtatu innocentiæ, & qualis eſt ſapientis ad inſipientiores, & perfectioris ad imperfectiorem, vt in angelis etiam poſuit *Dion.* hæc *Gerſ.* Et eadem infra de auferibilitate Papæ ab Eccleſia, & de vita ſpirituali animæ, *lect. 3.*

[illegible] vt ſcribit *Gerſ. part. 1. de orig. iuris & leg.* eſt poteſtas ſeu facultas propinqua conueniens [illegible] ſecundum dictamen primæ iuſtitię. Idem [illegible] *de vita ſpirit. anim.*

[illegible] secundum eundem *part. 4.* in deſcriptionibus terminorum ad theologiam vtilium, eſt ius competens alicui ex lege diuina.

Ivs evangelicvm eſt ius competens alicui ex lege charitatis, inquit *Gerſ.*

Ivs ſecundum *Ariſt. 1 Polit.* eſt ordinatio ciuilis ſocietatis Vel eſt quod vel natura, vel ciuitas, vel populus, vel gens, vel conſuetudo iubet.

Ivs divinvm & Euangelicum idem ſunt ſecundum *Gerſ. part. 2. in recommend. licentiand. in Decr.* Sunt autem quatuor genera talium, quæ proprie dicuntur ad ius diuinum & Euangelicū pertinere. Primum genus eſt eorum quæ continentur expreſſe in textibus canonicæ ſcripturę, vt quod in principio fecit Deus cœlum & terrā. Secundum, eſt eorum quæ conſequuntur conſequenter clare in conſequentia neceſſaria, & euidēti apud omnem vtentem ratione ex eis quæ ibidem continentur. Tertium, eſt eorum quæ licet non ſequantur in conſequentia clara apud omnes vtentes ratione, vel aliunde doctos, tamen apud exercitatos in ſacris literis conſequētia iudicatur optima vel ſequela. Quartum, eſt eorum quæ per reuelationem factam Eccleſiæ conſtant, & hoc vel expreſſe & manifeſte per Prophetas ſeu miraculoſas atteſtationes. Vel implicite per communem atteſtationem totius Eccleſiæ vel concilii generalis eam ſufficienter repræſentantis, ac per ſucceſſionem legitimam deriuatam ad poſteros per eos qui tales reuelationes habuerunt manifeſte: veritates omnes aliæ tanto dicuntur magis pertinentes vel impertinentes ad theologiam & ſuos profeſſores quanto proximius vel remotius poſſunt inferri ex prædictis. Hæc *Gerſ.* Vide eundem *lect. 3. Cor. 7. de vita ſpirit. anim.*

Ivs positivvm dicitur & humanum, & ſunt conſtitutiones humanæ. De illo iure *Gerſ. part. 2. in recommend. licentiand.* ſcribit, dicens. Vt igitur pœnæ variæ pro variis delictis ferrentur, neceſſe fuit, quemadmodum pro diuerſitate morborum ordinant medici diuerſitatem remediorum particularium. Conſtat autem huiuſmodi conſtitutiones arbitrarias eſſe vt plurimū, quæ licet inſtitutiones conformitaté quandam habeant ad legem diuinam in hoc quod nō ei palam diſſonant, alioquin eſſent iniquæ, nihilominus non ita pertinent ad eam quin aliæ pœnæ poſſent æqualiter ſtantibus illis pr[illegible]

conſtitui,& hoc eſt ius quale appellamus pure poſitiuum vel humanum.

Ivs naturale eſt quod vbique eandem vim habet,non quia ſic videatur vel non ſecundum *Ariſt.lib.1.Polit.* Vel ius naturale dicitur quod eſt commune omnium nationum, eo quod vbique inſtinctu naturæ, non conſtitutione habetur aliqua. Et ius naturale (vt ſcribit *S. Bona. di.26.ar.1 q.3.li* 4.) Quædam dictat ſimpliciter, vt Deum amandum. Quędam ſecundum tẽpus, vt omnia eſſe communia. Et ius naturale vel diuinum Papa tollere vel mutare non poteſt. Et ſecundum *Rich.d.33.ar.1.q.1.l.*4. Ius naturale eſt quod natura docuit omnia animalia, & ſic lex naturalis eſt quam naturalis ratio practica obſeruandam in agibilibus conſtituit.

Ivs natvrale dicitur tripliciter. vt ſcribit *S.Bona.diſt.33.q.1.art.1.lib.*4. ſcilicet, communiter, proprie, & magis proprie. Et ſecundum hoc tripliciter diffinitur ab *Iſid.* Vno modo ſic, ius naturale eſt quod in lege & Euangelio continetur,ſic diffinitur in principio Decreti. Sic habere concubinam eſt cõtra ius naturale, quia eſt contra legem & Euangelium. Vnde *Deut.22.* dicitur. *Non mœchaberis*, vbi prohibetur omnis concubitus non matrimonialis. *Et 1. Corinth.7.* dicit Apoſtolus. *Habeat vnuſquiſque ſuam vxorem,propter fornicationem,&c.* Secundo modo dicitur proprie,& ſic diffinitur in principio Decretorum. Ius naturale eſt quod eſt commune nationum,& hoc ius eſt quod dictat ratio recta. Tertio modo dicitur ius naturale propriiſſime, quod natura docuit omnia animalia. De quo latius *Bona.vbi ſupr* Et aliquid dicitur eſſe de iure naturæ dupliciter,ſecundum *Rich. diſt.26.art. 1. q.1.lib.*4. Vno modo illud quod cauſatur ex naturali neceſſitate non cooperãte voluntate, niſi illius qui naturam inſtituit: & ſic dicimus quod de iure naturæ ignis eſt aſcẽdere ſurſum, ſic matrimonium non eſt de iure naturæ. Alio modo dicitur eſſe de iure naturæ illud ad quod natura inclinat,quamuis per lib.ar. perficiatur, ſecundum quem modum actus virtutum dicuntur de iure naturæ. Et ſic matrimonium eſt de iure naturæ, quia ad ipſum inclinat natura generis & ſpeciei per comparationem ad principalem eius [illegible] & per [illegible] [illegible] *c*

Ivs civile eſt quod eſt ſociale [illegible] ſufficiens ſit ad libertatem & æqualitatem [illegible] ſecundum proportionem, vel ſecundum [illegible] rum,vt vult *Ariſt.5.Eth.* Vel ius ciuile eſt quod quiſque populus,vel ciuitas ſibi proprium [illegible] na,humanaque cauſa conſtituit,vt habetur [illegible] *circ princip.*

Ivsgentivm eſt ſedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera pacis, induciæ,legatorum non violandorum,religio, connubia inter alienigenas prohibita;hoc inde iuſgentium,quia eo iure omnes fere gentes vtuntur,vt habetur *d.* [illegible] *Iuſgentium.*

Ivs militare eſt belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendiq; nexus ſigno dato,egreſſio in hoſtem,vel pugnæ commiſſio. Item ſigno dato receptio,vt habetur *d.1.Ius militare*

Ivs primo impoſitum eſt ad ſignificandum rem iuſtam. Secundo,artem qua cognoſcitur. Tertio,locum. Quarto,id quod redditur a iudice,ex *S.Tho.2.2.qu.57 ar.1.*

Ivs et æqvitas differunt, quod ius omnia recta& inflexibilia exigit. Aequitas vero eſt quæ de iure multum remittit. Differunt & ius & fas. Fas proprie eſt lex diuina: Ius vero eſt lex humana,ſecundum *S.Tho.2.2.q.57.ar.1.* Differunt & ius & lex,quia ius generale nomen eſt, lex vero iuris eſt ſpecies,ſecundum *Iſid. lib. Ety.* vel, Ius proprie eſt obiectum Iuſtitiæ, lex eſt eius ratio ſcripta. *D.Tho.22.q.57.a.1.*

Ivs patronatvs eſt poteſtas præſentãdi clericum ad beneficium Eccleſiaſticum, ſecundum *S.Tho.4.ſen.d.25.q.3 ar.2.*

Ivstitia ſecundum *Rich.li.3.d.33.a.5.q.3* prout eſt virtus,poteſt capi quatuor modis. Vno modo communiſſime, ſcilicet pro qualibet rectitudine animi,ſiue in declinando à malo, ſiue in faciendo bonum,& ſic eſt quædam virtus iuſtitia generalis,ſecundum quam quilibet homo Sanctus dicitur iuſtus,vt dicit *S. Bona. di.33. lib. 3.circ.sex.* Sic dicitur *Matt.6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Quandoque capitur iuſtitia pro ſeueritate, vt apud eundem *Bona.* videri licet,& ſic diſtinguitur contra miſericordiam. Alio modo capitur iuſtitia pro rectitudine, per quam homo [illegible] tur in conſpectu Dei, & [illegible] ta e. [illegible] *Auguſtin. libr.* [illegible]

[illegible]

que per [illegible] Dei & [illegible] ordinata [illegible] commune, & [illegible] differens ta[illegible]. *D.Tho.2.2.qu.58.ar.6.* [illegible] determinante voluntatem ad [illegible] volendum rectitudinem debitam in operantibus, quæ ſunt ad alterum. Et poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ad alterum qui eſt perſona ſingularis, & ſic eſt iuſtitia particularis diſtincta ab alijs virtutibus. *D.Tho.ar.8.* Alio modo ad alterum quod eſt communitatis, & ſic eſt iuſtitia legalis, & omni virtute generalior inquantum præcipit opera exteriora, & exteriora cuiuslibet virtutis ad bonum commune referri, ſecundum quod dicit Philoſophus. 3. *Ethic.* Vnde *Cic.* ſic diffinit in antiqua rethorica. Iuſtitia eſt habitus animi bonus communi vtilitate ſeruata, cuilibet quod eſt ſuum tribuens. Capitur & alias pro ipſo iure, quod eſt ſua iuſtitia, & etiam pro actu reddendi vnicuique quod ſuum eſt, & ad gaudendum de opere iuſto, quia vt dicit Philoſophus 1. *Eth.* Neque iuſtum aliquis diceret non gaudentem operatione iuſta. Primo modo iuſtitia non eſt virtus, ſed eſt obiectum iuſtitiæ virtutis. Secundo modo eſt actus virtutis. Tertio modo eſt virtus, & hoc modo capitur quatuor modis, vt ſupra dictum eſt.

Ivstitia ſecundum *Gab.d.34.q.1.ar.1.li.3.* eſt virtus dirigens appetitum vt ſe bene habeat in ordine ad alterum. Poteſt autem quis ſe habere ad alterum dupliciter. Primo communicando ſe alteri quantum poteſt ſe illi communicare. Secundo, communicando illi aliquid aliud quam ſe, vt communicando ſua. Virtus inclinās ad primum actum dicitur amicitia qua quis ſeipſum dat proximo quantum poteſt ſe dare, & quantum proximus poteſt eum habere. Et hæc eſt perfectiſſima virtus moralis, quia virtus iuſtitiæ ſimplicior, eſt perfectior virtute bene ordinante hominem ad ſeipſum, & hæc amicitia eſt perfectiſſima ſpecies iuſtitiæ. Si autem communicet proximo aliud à ſe, aut erga bona extrinſeca [illegible] bona intrinſeca, aut bona pertinentia ad [illegible] humanum, ſiue ad vitam humanam. [illegible] circa bona extrinſeca, quibus [illegible] indigent [illegible] communicatione, dicitur [illegible] commutatiua. Et frequentius dicitur iuſti[illegible] quod ea quæ ſic communicantur commutantur [illegible] qui [illegible] aliquid [illegible] quiualens. Si autem communicet aliquid neceſſarium ad conuictum [illegible] in aliqua communitate [illegible] vel [illegible] Aut ergo eſt regimen, & hoc conuenit præſidenti, & hęc ſpecies eſt innominata, poſſet [illegible] præſidentia vel denominatio iuſta. Aut communicat ei ſubiectionem iuſtam, hæc nominatur obedientia. hæc *Gab.* Videatur de hoc *Rich.d.46. ar.1.q.1.li.4.*

Ivstitia ſecundum alios deſcribitur. Iuſtitia eſt habitus per quem iuſtorum operationes fiunt, & per quem agunt & volunt res iuſtas. *Ariſt.5.Ethic.* Vel eſt virtus qua ſingula ſua ſecundum leges poſſident. Idem *li.1.Rhet.* & eſt virtutum præclariſſima. Et ipſa eſt omnis virtus, ſecundum eundem *6. Ethic.* Iuſtitia ſecundum *Cic.1.Offi.* eſt ſplendor magnus, ex quo viri boni nominantur, cuius munus præmium eſt, ne cui quis noceat niſi laceſſitus iniuria, deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt ſuis. Et *li.3.Rhet.* idem ait. Iuſtitia eſt æquitas ius vnicuique tribuens pro dignitate cuiuſque. Et ſecundum *Macro.* Iuſtitia eſt ſeruare vnicuique quod ſuum eſt. De iuſtitia veniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus vir bonus præmium ſui, atque deinde reipublicæ rector efficitur. Et *Vlpianus.* Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuique tribuens. Iuſtitia vt inquit *Paulus Corteſius lib.3 ſententiarum diſt.8* eſt vitiorum libripendix quæ hominum actiones ad perpendiculum & amuſſim dirigit. Et eſt duplex. *Vna*, quæ eſt diſtributrix, *altera* commutatrix, de quibus paulo poſt dicetur. Iuſtitia ſecundum *Gerſonem parte 4. in deſcriptionibus term. ad Theologiam vtilium*, eſt virtus moralis, inclinans reddere debitum alteri, vel vt alter eſt ſecundum rectam rationem. Iuſtitia ſecundum *Auguſtinum*, eſt virtus tribuens vnicuique quod ſuum eſt. Quæ diffinitio inquit *Gerſon. parte 2. de ſeptem virtutibus*, conuenit iuſtitiæ tam ſecundum ſtatum viæ, quam ſecundum ſtatum patriæ. Eſt alia diffinitio *Auguſtini*: Iuſtitia eſt ſubuenire miſeris. Conuenit iuſtitiæ tantum ſecundum ſtatum viæ. Ponuntur autem ſecundum *Magiſtrum in 3 lib.* duo eius actus, ſcilicet actus eius in patria, qui eſt Deo regenti ſubeſſe, & actus eius in via, qui eſt

miſeris ſubuenire, hi ſunt actus generales, & dare vnicuique quod ſuum eſt, ad quos tenentur omnes. Sunt & ſpeciales eius actus, ſcilicet, ſoli Deo deſeruire, vel ſubuenire miſeris, & iniquos moribus corrigere & punire. De quo latius *Gerſon. vbi ſupra.* Et ſecundum eundem *parte 2. de ſollicitudine Eccleſiaſtic.* Iuſtitia ample ſumpto vocabulo comparatur ad Deum & ad proximũ, immo & ad ſeipſum ſicut ad alterum, prout in pœnitentia fit dum ſpiritus carnem ſubiicit ſeruituti. Iuſtitia ſecundum eundem *parte 1. de orig. iuris & leg. & parte 3. de direct. cordis*, eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens. Hæc autem deſcriptio competit principaliter iuſtitiæ diuinæ in ordine ad ſuas creaturas. Deus nempe ſolus eſt, qui voluntate perpetua & conſtanti dat vnicuique rei quod ſuũ eſt, ſuum inquam non ex debito rigoris, ſed ex liberaliſſima & digniſſima donatione creatoris, & in directione cordis. Hinc conſurgit ordo qui eſt parium dispariumque rerum ſua vnicuique tribuens diſpoſitio. Hinc non ſequenter oritur pax, quæ nihil aliud eſt quam ordinis tranquillitas, propterea bene dicitur, quod opus iuſtitiæ eſt pax, &c. *D. Tho. vbi ſup. q.* 58.

Iustitia divina vt ſcribit *ſanctus Bonauent. diſtin. 32. art. 3. quaſt. 2. lib.* 2. dupliciter conſueuit accipi. Vno modo dicitur iuſtitia ipſius diuinæ bonitatis condecentia. Alio modo dicitur iuſtitia prout conſiderat meritorum exigẽtiam. Si primo modo accipitur, decet diuinam iuſtitiã animã rationalem infundere carni ex Adam propagatum ex hoc quod eſt rerum conditor, tum ex hoc quod eſt prouiſor ſiue adminiſtrator. Diffuſius de hoc ibidem *ſanctus Bonauentura Scotus diſtinctione 46. quaſtione 1 li. 4.* Et hæc diſtinctio vt notat *Scot.* poteſt haberi ab *Anſelm. proſol.* 10. vbi loquens ad Deum dicit. Cum punis malos, iuſtum eſt: quia illorum meritis congruit, & ſubdit. Cum parcis malis, iuſtum eſt: non quia illorum meritis, ſed quia tuæ voluntati vel bonitati concedens eſt. Et tanta eſt illorum membrorum diſtinctio, quod Deus contra primam iuſtitiam operari non poteſt, nec præter eam, ſed præter iuſtitiam ſecundam poteſt operari, licet non vniuerſaliter, quia non poteſt damnare iuſtum vel beatum. Hæc *Scotus.* Et (vt idem ait) in Deo non eſt niſi vnica iuſtitia re & ratione. Tamen præter illam extendendo iuſtitiã, poni poteſt aliqua iuſtitia vel magis aliquod iuſtum in creaturis. Mira quoque iuſtitia Dei in hoc oſtenditur, *S. Bonauentura diſtinction. 6. quaſtione 1. libro 2.* quæ tantam ſeruat iuſtitiam, vt ordinem inſtitutum nullo modo infringat, tantum peccatum odit vt propter peccatum quos chariſſimos reputauit, abiiciat. Vnde credo inquit quod tam ſpectandum monſtrum diuinæ ſeueritatis in Angelo nobiliſſimo & primo homine, quorum vtrumque propriis manibus pſalmauit & decorauit, Deus nobis infirmis præpoſuit & oſtendit, vt addiſcamus quantum Deus odit peccatum, & maxime ſuperbiam, quod pro vno motu cordis nobiliſſima creatura omnium creaturarum æternaliter & ſine ſpe veniæ eſt damnata, & pro vno eſu pomi & ipſe Adam & tota poſteritas vſque ad finem mundi eſt mortalitati & multiplici pœnalitati ſubiecta, & niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus. Ex his efficaciſſimum relinquitur argumentum, quod horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. Si enim Deus non pepercit nobiliſſimo Angelo ſuperbienti, quid erit de viliſſimo cinere & abiectiſſimo in altum ſe extollenti, cum iacere debeat in cinere & cilicio, imo in ipſo ſterquilinio. Hæc *S. Bonau.*

Iustitia hominis tota qua acquiritur regnum cœlorum conſiſtit in tribus, ſcilicet in munditia cordis, & operatione bonorum, & patientia in aduerſis propter Deum, quæ quidem tria (vt ſcribit *Iaco. de Valent. Pſal.* 4.) maxime debemus quærere à Deo, vt ibidem oſtendit. Et vera iuſtitia conſiſtit in corde, locutione, & operatione exteriori, & hoc tam in præceptis affirmatiuis, quam negatiuis, vt idem ſcribit *Pſal.* 14. Propter quod iuſtitia Euangelica excellit & præſtat iuſtitiam ve. legis; nam hæc prohibebat manum, & operationem malam. Sed iſta prohibet animum & linguam, & manum, ſcilicet propoſitum, & locutionem, & operationem malam, *&c.* Iuſtitia erga proximum in nouem conſiſtit, ſcilicet, in tribus circa perſonam, in tribus circa famã, in tribus circa bona temporalia. Vide eundẽ *ibi.* Differt autẽ iuſtitia ab aliis virtutibus. Nam omnes alię virtutes faciunt hominẽ perfectum & bonum virum, eo quod ſunt hominis ad ſeipſum, ſed iuſtitia eſt ad alterum, vt in diſtributionibus & commutationibus, & vt conuinca-

tur

tur cum aliis. De quo conſulas latius *D. Th. Iac. de Valent. Pſal.* 100. Et ſecundum *Ariſt. 5. Eth.* Iuſtitia dicitur a juxta. Vnde illud dicitur juſtum quod fit juxta aliquod principium regulatiuũ, & rectificatiuum, & menſuratiuum. Vnde ſicut opus domificationis & cuiuſcunque alterius artis, redditur juſtum & rectum quando fit juxta illam regulam menſuratiuam, cum qua fabricatores menſurant ſua opera, ita pariter operationes humanę redduntur & dicuntur juſtæ, quando fiunt juxta aliquã legem & regulam, & conformantur & adæquantur illi legi & principio regulatiuo.

Iuſtitiæ diuiſiones.

Ivstitia eſt triplex, vt notat *Brul. diſt. 5. q. 5. lib.* 2. ſcilicet, innata, acquiſita, & infuſa. Iuſtitia innata vel naturalis eſt ipſa voluntas noſtra vel rectitudo naturalis. Vel ipſamet libertas voluntatis, quæ naturaliter inclinatur ad bonum honeſtũ. Iuſtitia acquiſita poteſt dici quæcunque virtus moralis per quam poſſumus recte agere, & hoc modo juſtitia eſt virtus communis. Iuſtitia infuſa quæ dicitur gratuita, id eſt charitas. Et dicitur Theologicalis, quæ nominatur charitas, & eſt decor omnium virtutum, & eſt ſufficiens ad beatitudinem, *&c.*

Ivstitia. Quædam eſt legalis, quædam particularis, vt & notat *Iac. de Valent. Pſal.* 17. Iuſtitia legalis conſiſtit in operationibus quę fiunt ſecundum legem, ſiue juxta legem. Nam juſtitia (vt ſupra dictum eſt) dicitur à juxta. Et illa operatio dicitur juſta quæ fit juxta legem, eo quod non deuiat à lege, nec à voluntate legiſlatoris, qui intendit ciues facere bonos, & ſic juſtitia dicitur omnis virtus. Iuſtitia vero particularis eſt duplex, ſcilicet, commutatiua, & diſtributiua. Vnde *Richar. diſt. 46. art. 1. qu. 1. lib. 4.* ita ſcribit. Iuſtitia accipi poteſt ſecundum rectitudinem voluntatis, qua vult aliquis reddere vnicuique in diſtribuendo vel commutando quæ eum decet. Et juſtitia diſtributiua eſt qua aliquis vult omnibus qui ſunt de communitate diſtribuere bona cõmunia ſecundum debitam proportionis æqualitatem. Et vt ait *D. Thom. Iac. de Valent.* Hæc juſtitia fit in diſtributione dignitatum & præmiorum & bonorum communium juxta meritum & proportionem meritorum, ſecundum menſuram, & proportionem laborum, & virtutum, & hoc fit comparando res & perſonas ſecundum proportionem geometricam, vt dicitur. *5. Ethic.* Iuſtitia commutatiua eſt qua aliquis in commutando vult ſeruare debitam æqualitatem ſecundum quantitatem, vt inquit *Richar. vbi ſupra.* Et hæc eſt quædam potentialis pars qua aliquis vult ſeruare in commutando debitam ęqualitatem non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem, & illa juſtitia (vt dicit *Iac. de Val. vbi ſup.*) fit in commutationibus & venditionibus, quæ conſiſtit in proportione & æqualitate commutatorum, quia dicitur commutatio juſta quando fit juxta medium rei ſecundum proportionem arithmeticam, ſcil. quod vnum commutatum non excedat alterum in pretio, vt dicitur *5. Ethi.* Et commutatiua juſtitia proprie loquendo (vt inquit *Rich.*) in Deo non eſt, quia nulli eſt debitor ex legis neceſſitate, & tantum ſecundũ quãtitatem de bono tribuit vltra meritũ, & de malo citra demeritum. Iuſtitia vero diſtributiua in Deo eſt, omnibus enim diſtribuit bona ſua ſecundum debitam proportionis æqualitatem. Hæc & alia *Richar.* Vtrique juſtitiæ aduerſatur lætifera peſtis, vt ſcribit *Gerſon de direct. cordis, conſid. 3.* Contrariatur enim commutatiuæ contractus vſurarius quo ad temporalia, & ſimoniacus quo ad ſpiritualia. Porro juſtitiam diſtributiuam vulnerant & inficiunt promotio, remuneratioque male meritorum in republica Eccleſiaſtica, & ſpirituali. Eſt itaque triplex juſtitia, ſcilicet, legalis, commutatiua, & diſtributiua. Iuſtitiæ diſtributiuæ (vt inquit *Gerſon parte 1. de orig. iuris & leg.*) contrariantur promotiones indignæ, & intruſiones in officiis reipublicæ & beneficiis Eccleſiæ. Commutatiuæ autem contrariantur contractus illiciti, vſura & fraus in temporalibus: Simonia & Giezia in ſpiritualibus, de quo paulo ante dictum eſt.

Ivstitia. Quædam eſt eſſentialis & primaria, altera eſt participata ſeu deriuata & attributiue dicta. Eſſentialis deſcripta eſt ſupra quæ eſt perpetua & conſtans voluntas, jus ſuum vnicuique tribuens. Iuſtitia participata ſic deſcribitur ſecundum *Magiſt. Ioannem Gerſ.* de origine juris & legum, eſt habitus vel tanquam habitus conformis diuinæ juſtitiæ, eiuſque imitatiuus per participationẽ, quo habitu inclinatur habens

habens eam facere jus vel reddere, ita quod jus eſt velut actus, vel vſus, vel effectus, vel titulus talis juſtitiæ. Rurſus de juſtitia ſic participatiue dicimus, quod quædam eſt juſtitia originalis, quædam regni cœleſtis, vt ibi. Primum quærite regnum Dei & juſtitiam eius. Et hæc eſt duplex. Quædam gloriæ, quædam gratiæ, &c.

Ivstitia originalis vt ſcribit *Bruleſer diſt. 1. parte 2. quæſt. 1. lib. 4.* eſt quidam habitus ſupernaturalis immediate à Deo infuſus ipſi animæ Adæ faciens perfectam pacem & tranquillitatem inter partem ſenſualitatis, & rationem, & voluntatem & partem intellectualem, & iſtud donũ quo ad aliquid erat nobilius habitu charitatis, quia faciebat perfectam pacem inter partem ſuperiorem, & inferiorem. Tamen ſimpliciter donum charitatis eſt nobilius, cum per ipſum anima reddatur chara & amica Deo, quod non faciebat juſtitia originalis. Item Adam receperat donum originalis juſtitiæ pro ſe & pro tota ſua poſteritate, ideo ſumus debitores, quia ſi non habemus hoc, non prouenit ex defectu ipſius Dei dantis, ſed ipſius recipientis, qui non cuſtodiuit. Et juſtitia originalis in primo homine (vt idem vult *diſt. 30. lib. 2.*) erat quaſi fræ-num, quo mediante ipſa anima regebat corpus ad imperium ſuæ voluntatis ſine rebellione, ſed cum omni fœlicitate. In nobis autem illud frænum ablatum eſt, ideo anima non regit ſecundum rectam rationem niſi cum magno labore & difficultate, & hoc propter abſentiam juſtitię originalis. *Brulef.* Et communiter ſecundum Doctores, juſtitia originalis hunc ponitur habuiſſe effectum, ſcilicet facere perfectam tranquillitatem in anima quantum ad omnes potẽtias, ita quod naturaliter inferior non inclinaretur contra judicium ſuperioris, aut ſi inclinaretur quantum eſt ex ſe, poſſet tamen ordinari & regulari ſine difficultate ſuperiorum, & ſine triſtitia inferiorum & per hoc tollere rebellionem ſenſualitatis quo aduerſatur rationi ac voluntati regulatæ, vt *Dominus Præpoſitus, Gab. diſtinct. 20. q. 1. lib. 2.* ſcribit, & juſtitia originalis ſecundum eundem eſt ſupernaturale bonũ Dei infuſum voluntati primi parentis. Item omnis rebellio appetitus inferioris ablata eſt per juſtitiam originalem, etiam in viribus inferioribus, ita quod etiam potentiæ inferiores ex parte ſui delectabiliter obediebant rationi, &c. De quo latius conſulas *G.* [illegible]. *Et q. 2. vbi ſupra.* Iuſtitia dupliciter dicitur eſſe debita. Vno modo quia in ſe accepta, & actione accipientis amiſſa. Alio modo quia accepta in alio, & actione alterius amiſſa. Primo modo peccatum actuale eſt carentia juſtitiæ, ſecundo modo originale. Vnde magis comparatur peccato quaſi quieſcenti in animo poſt actum tranſeuntem quam peccato actuali quod elicitur à voluntate peccante. Cum autem pater Adam tranſgreſſus eſt præceptum peccato ſuo perſonali, nudauit ſe & poſteritatem ſuam juſtitia debita. Omnis ergo poſteritas rea tenetur ex juſtitia originali, quam habere debet & ea caret, &c. quare omnes filii iræ naſcimur, &c. Plura de hoc *Dominus Præpoſitus, Gabr.* De hac juſtitia originali legito *Gerſonem parte 4. ſerm. de concept. Mariæ*, & de eius effectu videto & eundem *parte 2.* in recommendatione licentiandorum in Decretis facta Pariſiis.

Ivstitia pvblicæ honestatis de qua *Richard. diſt. 41. art. 1. q. 3. lib. 4.* & doctores, eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahẽs ab Eccleſiæ inſtitutione propter eius honeſtatem, propinquitas ponitur pro genere. Nã in hoc pub. hone. iuſti. conuenit cum affinitate & cognatione, cætera ponuntur pro differentiis. Nam per hoc quod publi. hone. iuſtitia à ſponſalibus prouenit, differt ab affinitate, quæ eſt propinquitas proueniens à carnali copula & à ſpirituali cognitione, quæ prouenit per legalem adoptionem. Et per hoc quod additur, robur trahens ab Eccleſiæ inſtitutione, differt ab illa propinquitate quæ dicitur conſanguinitas, qui non prouenit ab Eccleſiæ inſtitutione, ſed à naturali generatione. Et iſta propinquitas quæ dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, extendit ſe ad omnes conſanguineos ita quod ſponſus hac propinquitate dicetur propinquus omnib. conſanguineis ſuæ ſponſę. Et ſpõſa eſt propinqua omnibus cõſanguineis ſui ſponſi. Et ideo dato ꝙ ſponſalia diſſoluantur, ita quod matrimonium inter ſponſum & ſponſam non perficiatur, tamẽ ratione jam dictæ propinquitatis quæ dicitur publicæ honeſtatis juſtitia, ſponſus non poteſt contrahere matrimonium cum aliqua conſanguinea ſuæ ſponſæ, nec econuerſo, ſponſa cum aliquo conſanguineo ſui ſponſi. Vide latius de hoc *Thom. Argent.* qui & jura ad hoc allegat. & *Palud.*

Paluden.qu.2.eadem di. De iſta publicæ honeſtatis iuſtitia multa habentur extra de conſan.& *affin. in 6.li. vt refert Scot.*

Iustificare eſt iuſtum facere. Aliquid autem dicitur iuſtificare ſeu iuſtificans(vt ſcribit *S.Bona.di.*40.*qu.2.li 3.*) multipliciter. Vno modo effectiue, & ſic ſolus Deus dicitur iuſtificare. Alio modo formaliter, & ſic gratia dicitur iuſtificare quæ informat ipſam animam, expellendo iniquitatem culpæ,& dando rectitudinem iuſtitiæ. Tertio modo aliquid dicitur iuſtificans non ſolum in habitu, verum etiam in effectu, & ſic charitas iuſtificat, ſiue fides quæ per charitatem operatur. Quarto modo dicitur aliquid iuſtificãs in ipſius iuſtitiæ exercitatione & vſu,& hoc modo mandata Dei in quibus iuſtitia exercetur, iuſtificare dicuntur, quando modo debito obſeruantur. Item legi Euangelicæ (vt idem ait) competit iuſtificare ſecundum triplicem modum, videlicet, formaliter ratione gratiæ ſacramentalis, & in effectu ratione amoris ſpiritualis,& exercitio ratione multiplicis boni operis ad quod dirigitur homo per conſilia & præcepta, &c. Hæc Bonau. Et ſecundum Gerſon.*tract.*10.*ſuper Can* virginis. Non eſt maius cœlum & terram creare, quam peccatores iuſtificare. Ratio, Non enim habet poſitiuum creatio contrarium, ſicut contrariatur iuſtificationi peccatum. Rurſus creatione ſola potentia conſideratur, ſed in iuſtificatione, ſapientia, ſimul & beneuolentia nec minus cum potentia penſatur.

Iustificatio eſt quædam diſpoſitio in iuſtificato à iuſtificante effectiue, ſed à iuſtitia formaliter, quæ in hoc vocatur charitas, vt ſcribit *F.Oſvvald.lib.4. Roſ. Theol.* Vnde ſecundum *S.Thom.Bona.*& *Pet.de Tarãt.* in omni iuſtificatione impii requiritur in voluntate aliqua comparatio ad ſuſcipiendum in ſe gratiam iuſtificantem. Et iuſtificatio impii fit per infuſionem gratiæ & charitatis (vt ſcribit *Gab.diſt.25.qu.vni. art.1.lib.3.*) per quam peccatori peccata remittuntur, ipſeque gratificatur Deo, & Eccleſiæ incorporatur vt membrum viuens, non tantum numero, ſed & merito: neque extra Eccleſiam poteſt fieri remiſſio peccatorum. Hanc autem iuſtificationem per infuſam charitatem ſequitur communio ſanctorum, quo peccator iuſtificatus participat omnia bona ſanctorum omnium. Iuxta illud Prophetæ, in perſona peccatorum iuſtificati. *Particeps ſum ego omnium timentium te, & cuſtodientiũ mandata tua.* Charitas enim(quæ non quærit quæ ſua ſunt) facit omnia communia. Et ſecundum *S. Bona. di.17.lib.4.* Sola iſta quatuor neceſſaria ſunt ad iuſtificationem, ſcilicet, gratiæ infuſio, motus liberi arbitrii, contritio,& peccati expulſio. Et *q.3.vbi ſup.* ſecũdum ſpeciale priuilegium poteſt Deus iuſtificare ſine omni preparatione, cum ſecundum legem communem non iuſtificet niſi eos qui ſe præparant, ſicut dicitur *Zach.1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, &c.* Aſtipulatur *Rich. di.17.art.4.qu.2.lib.4.* cum dicit, ſicut quando ex vno elemento fit aliud, concurrunt quatuor, ſcilicet vnius formæ corruptio, & alterius generatio, & diſpoſitio ad corruptionem vnius, & diſpoſitio ad generationem alterius. Sic cũ de impio fit iuſtus, requirũtur quatuor, ſcilicet impietatis deſtructio, quæ eſt culpæ remiſſio,& gratiȩ infuſio & diſpoſitio ad deſtructionẽ impietatis, quæ eſt culpæ deteſtatio, & diſpoſitio ad ſuſceptionẽ gratiæ, quæ eſt liberi arbitrii ad Deũ conuerſio. Et ſic patet quod gratiæ infuſio pertinet ad iuſtificationem impii. Et *q.1. vbi ſup.* ad hoc quod anima adulti formetur per iuſtificationem in eſſe gratiæ, oportet præcedere conuerſionem voluntatis ad Deũ tempore vel natura, qua conuerſione diſponatur anima ad ſuſceptionẽ gratiæ, qua formaliter iuſtificatur,& hoc de lege cõmuni,&c. Et quamuis iuſtificatio impii ſit ſupernaturalis(vt idem ait *q.9. vbi ſup.*) non tamen eſt miraculoſa, ſcilicet quæ fit de lege communi vbi requiritur aliqua diſpoſitio in adulto qui iuſtificatur, quamuis effectiue fiat per potentiam ſupernaturalis agentis, de quo latius videatur *D. Thom. 1.2.q.113.*

Iustificatio autem impii præter legem communem quæ fit ſi Dominus iuſtificat adultum aliquem, qui prius ſe non diſpoſuit, miraculoſa eſt, &c. Illud vero *Aug.* In peccatoribus præcedit aliquid quo digni ſunt iuſtificatione, dupliciter intelligi poteſt, ſecundum *Camer.qu.12. art.2.lib.1.* Vno modo quod illud tale peccatores habeant à ſe, & ſic eſt illud falſum. Alio modo, quod habeant illud ex præueniente Dei miſericordia,& ſic eſt illud verum,& eſt de intentione *Aug.* cum dicit 83.*q.q.*168. Prorſus cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Et concludit. Præcedit ergo in peccatoribus aliquid, quo

Digitized by Google

quamuis nondum ſint iuſtificati, digni efficiantur iuſtificatione, & idem præcedit in aliis peccatoribus quo digni ſunt obduratione, &c. Et ſic eſt intentio *Aug.* quod in quibuſdam peccatoribus, imo & in pluribus præcedit aliquid quo digni ſunt juſtificatione, id eſt, Deus communiter non dat iſtum effectum miſericordiæ, ſcilicet, juſtificationẽ, niſi præcedat voluntas pœnitendi, ita quod Deus miſericorditer diſpoſuit, q̄ cuilibet habenti ſufficientẽ attritionẽ per pœnitentiã, dabit gratiam iuſtificationis. Ideo dicunt doctores aliqui, quod ſufficiens attritio ſemper fit cõtritio. Hæc *Camer. Et li. Retract.* dat intellectũ ſuorum verborum *Augu.* & præcipue huius quod addidit. Deus non miſeretur, niſi voluntas præceſſerit, dicit hoc eſſe dictũ de miſericordia, quæ ſequitur pœnitentiã, quod, ſcilicet præcedit talis voluntas pœnitendi, non autẽ de qualibet miſericordia Dei. Nam vt dicit, eſt quædam miſericordia Dei præueniens ipſam voluntatem, ſine qua non præparatur voluntas, &c.

IVSTVS à jure dicitur, & eſt is qui iura ſeruat. Quandoq; ponitur pro mediocri, cũ & ius ipſũ mediocritas quædam ſit. Vel iuſtus dicitur qui præditus eſt juſtitia, vel qui ſeruat juſtitiam, aut qui ſeruat mandata Dei. Ad hoc autem vt homo ſit ſimpliciter juſtus, & juſtificatus ad vltimam fœlicitatem & vitam æternam conſequendam, quatuor ſunt ſibi neceſſaria, vt notat *Iac. de Valent. Pſal.* 14. *Primo*, quod mundetur ab omni macula & culpa præterita. *Secundo*, quod poſſit vitare futura peccata, & ſi committit, quod iterum poſſit mundari. *Tertio*, quod poſſit bonum operari erga Deum & proximum. *Quarto*, quod ſit Deo gratus & acceptus, & ſua opera accepta ad vitam æternam, quia aliter non poſſit peruenire ad terminum beatitudinis. Iuſtus quoque omnibus dominatur, juſtiſque omnia eſſe communia oſtendit. *Gerſ. p.2. ſer. de dominio Euang. in cœna Domi.* Vnde *Act.4.* dicitur. *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.* Si cor vnũ (inquit *Gerſ.*) & anima, imo vnum corpus, & vnus ſpiritus, prout loquitur *Apoſt. ad Epheſ.*4. Quid conuenientius quã vt eorum ſit vna prorſus hæreditas, vna dominatio, vnus caſtus principatus. Hanc veritatem cognouit egregius Doctor *Aug.* dum poſuit iure poli omnia eſſe communia. Vide latius de hoc *Gerſ.* Iuſtus quoq; (vt ſcribit *Iac de Val.* ſuper illud *Pſal.*57. Lætabitur juſtus cum viderit vindictam.) Cum viderit Deum punire peccatorem pro aliquo magno delicto, tria debet facere aut quatuor. *Primo*, laudare diuam juſtitiam. *Secundo*, timere juſtum judicium Dei. *Tertio*, lætari & laudare Deum, quia non permiſit eum cadere in ſimile peccatum, ſed ſeipſum præſeruauit. *Quarto*, lauare manus ſuas in ſanguine illius peccatoris, id eſt, corrigere ſeipſum, & præſeruare ne cadat in tale peccatum, nec puniatur ſicut ille. Nam lauare manus in ſcriptura, nil aliud eſt niſi ſe innocentem reddere, & non cum peccatoribus participare, ſed à peccato præſeruare, & corrigere, &c. Et vt idẽ ait *Pſal.* 72. Caſtigatio iuſtorum dicitur matutina, id eſt, velox. Nam quando juſti delinquunt in aliquo, cito & velociter caſtigat eos Deus. Vnde *Pſal. Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.* Per oppoſitum, caſtigatio ſceleratorum eſt communiter veſpertina, & ſera & tarda, quia Deus non caſtigat eos vſq; ad mortem: quia moriuntur quo ad corpus & animam ad pœnam æternam. Vnde tales mala capiunt in interitu, &c. vt dicitur *Pſal.*139. Vnde dicit *Am.* quod ilico ſi quis poſt peccatum flagellatur, hoc cedit ſibi in bonum. Nam ſignum eſt quod Deus non ſeruat ſibi punitionem poſt mortem. Per oppoſitum, malum eſt ſignum quando ſcelerati non flagellantur in hac vita, quia ſignũ eſt quod Deus ſeruat pœnam in aliam. Ideo ait *Aug.* Hic vre Domine, hic ſeca, vt in æternum parcas.

De litera K.

KATHEGOREMA vt ſcribit *Brul. di.* 25. *q.* 1. *lib.* 1. eſt dictio quæ eſt per ſe ſignificatiua alicuius rei vniuerſalis, vel particularis. Sincathegorema eſt dictio quæ non eſt per ſe ſignificatiua, ſed eſt diſpoſitio dictionum kathegorematicatum, & c. De quo in logica plus ſcripſimus. KYRIE-LEYSON, id eſt, Domine miſerere. Et ſunt duæ dictiones. Nam κύριος ὦ κύριε in vocatiuo, id eſt Domine, vel κύριος, id eſt, proprius, authenticus, Dominus, vt inquit *Ioan. Coraſt.* Eleyſon verbum imperatiuum tetraſyllabum accentu ſimiliter antepenultima acuto, nec fit diphthongus vnquam ex ε & η vocalibus, qua propter à noſtris ab ignorantiam Hellenismi male cœpit pronunciare hoc totum Kyrieleyſon quinque ſyllabarum, quaſi per ſyna'oëphim eliſis vocalibus, &c.

De

Digitized by Google

De litera L.

LABIVM & Labrum idem ſunt, à quo diminutiuum Labellum. Labia Dei vt ſcribit *Hier. Epiſt.*1 myſtice vtriuſque teſtamenti conſonantia intelliguntur. De quibus duobus teſtamẽtis in Prouerbiis dicitur, *Prou.*16. *Et diuinatio in labiis eius, in iudicio non errauit os eius.*

LABOR, eſt fatigatio vel functio quædam vel animi vel corporis grauioris operis vel muneris, ſecundum *Cic. li.* 1. *Tuſc. quæſt.* Vel dicitur opera; dicitur & labos ſicut honos, lepos, de quibus in grammatica dicitur. Et labor dicitur dupliciter, vt ſcribit *S. Bon di* 48 *art.* 2. *li.* 4. *in ſi. q.* 1. Vno modo proprie, & ſic dicitur opus pœnale, & hoc modo nec corpora ſupercœleſtia, nec angeli boni laborant. Alio modo communiter, & ſic dicitur labor quodcunque obſequium, ſecundum quem modum angeli dicuntur laborare in vinea Domini, & circa nos, quia nobis obſequuntur, ſic & corpora cœleſtia. Hæc *Bona.* Labor autem manuum ad tria ordinatur, vt literis mandauit *Gab. diſt.* 16. *art.* 3. *dub.* 1. *li.* 4. poſt *Alex.* ſcilicet, ad ocium vitandum, ad corpus domandum, & ad victum quærendum. De primo *Hieron. ad Ruſt. monach.* Semper aliquid operis facito, vt te diabolus occupatum inueniat. De ſecundo *Apoſtol.* 2. *Corinth.* 6. annumerans ea, quibus corpus caſtigatur, dicit: *In laboribus, in ieiuniis, in vigiliis, in caſtitate, &c.* De tertio. *Act.* 20. *Ad ea quæ mihi opus erant, & de his qui mecum erant, miniſtrauerunt manus iſtæ, &c.* Et laborare quandoque manualiter etiam expedit deuotis & religioſis, vt ſcribit *Gerſ. p.* 3. de exercitiis diſcretis deuotorũ ſimplicium. Vnde contingit nonnunquã vt homines negligentes non quidem ob corporis debilitatem, ſed ex deſidia & carnis voluptate deueniunt ad magna pericula ſuarum animarum non ſolum in malis cogitationibus, ſed etiam quandoque in grauioribus. Prudenter itaque & rectiſſime religionum inſtitutores ſuis deputarunt filiis certas horas non ſolum ad cantandum, orandum, ad meditãdum: verum etiam ad labores manuum exteriores faciendum, prout clare patet in regula ſancti Benedicti, & aliorum approbatorum ordinum inſtitutionibus. Non enim aliqua cogitatio tam turpis, tam abominabilis mala & execranda, quam non inueniat deteſtanda ocioſitas. Hæc *Gerſ.* Et idem in *ſerm. de verb. Domini. Venite ad me omnes qui laboratis,* ponit ipſe plures hominum labores. Peccant quoque parentes (vt idem ſcribit *part.* 4. *ſerm. Domin ſeptuageſima de acedia*) cum non docent pueros laborare vno vel alio modo. Aliud periculum, eſt futuræ paupertatis periculum & de malis quæ eueniunt, præſertim in ſenectute, *&c.* Diſcretio autem laborum eſt neceſſaria, vt *ibid.* oſtendit *Gerſon* per multa exempla. Differunt laborare & eſſe oneratum, vt idem ſcribit in *ſermone. Venite ad me, vbi ſupra.* Nam qui leuem aliquam moleſtiam ſuſtinet, laborare ſimpliciter dici poteſt, qui vero grauem, & quæ ſupra vires ſuas eſſe videatur portat, iure oneratus eſſe narratur, *&c.*

LAC plura ſignificat ſecundum proprietates apud doctores, vt & ſcribit *frat. Pelb. l.* 2. *Roſar. Theol. in dict. Lac.* Primo propter albedinem ſignificat caſtitatem & virtutum candorem. *Canticorum* 5. *Quaſi columbæ* inquit *lacte lotæ*, id eſt candantes puritate, & per conſequens gratioſæ hominibus, ſic & animę tales Deo acceptę ſunt, *&c.* Aliquando ſignificat propter dulcedinem ſapientiæ diuinæ dulcorem deſiderabilem 1. *Petr.* 2. *Rationabiles lac concupiſcite.* Aliquando propter conueniẽtiam lactis in alimentum paruulorũ, ſignificat facilẽ doctrinam nouellis vel ſimplicibus in fide tribuẽdam. 1. *Corint.* 3. *Quaſi carnalibus tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, &c.* Vnde *Hieron ſup. Iudic. homil.* 5. dicit. Lactis cibus in ſcripturis dicitur moralis inſtructio doctrinæ, quæ incipientibus velut paruulis datur, ſcilicet morum inquit correctio, enunciatio ſimplicis fidei, & diſciplina correctionis, & ſanctæ conuerſationis, non profunda & ſecretiora myſteriorum eis ſtatim tradenda ſunt. Aliquando lac ſignificat malum. Iuxta illud *Pſalm. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum*, id eſt malorum, quia lac coagulatur in caſeum, & tandem ex caſeo per decoctionem fit fortiſſimum bitumen, adeo quod etiam marmora & duriſſimos lapides in fractione connectit, ergo ſignificat obſtinationis compreſſionem in malo.

LACHRYMA eſt humor ex oculis flentium

Digitized by Google

conſuetudo non excuſet eos qui per ipſam periurant Ibi vides quam grande malum eſt aſſueſcere ſe iurationibus. Hæc *Gerſ.*

IVRARE PER CREATOREM (vt ſcribit *Alexan. parte 3. quaſtion. 11. articul. 9.* & habet *Magiſter diſtinctione 39 libro tertio*) eſt creatorem eius teſtem veritatis adducere. Inductum autem eſt iuramentum, quia homo ſciens hominem mẽdacem, id eſt, poſſe mentiri & ignorantem, & per conſequens poſſe fallere & falli, ideo neceſſarium eſt adducere teſtem veracem & ſcientem qui nec fallere nec falli poſſit, hic autem eſt ſolus Deus, qui non decipit, nec decipi poteſt. *D. Thom. artic. 1.* Hinc pro iure introductum eſt, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dicitur tanquam pro certo vero habeatur. Ideo dicit *Apoſtolus ad Hebr. 6. Omnis controuerſia finis eſt iuramentum ad confirmationem. Gab. d. 39. q. 1. l. 3. D. Th. vbi ſup. a. 6.*

IVRARE PER DEVM (vt ſcribit *Gerſ. p. 2. in reg. mor.*) eſt eum teſtem veritatis adducere, & fit licite, imo meritorie dum veritas ſubeſt, & reuerentia comitatur, & pia neceſſitas ex humana infirmitate conſurgens impellit.

IVRARE IN VANVM (vt *Gerſ.*) eſt proprie Deum in falſitatem (cuius eſſe teſtis nequit) inuocare, ideo dum ex deliberatione fit, ſemper eſt mortale.

IVRAMENTVM ſecundum *Raym.* deſcribitur: Eſt affirmatio vel negatio de aliquo ſacræ rei atteſtatione firmata, vbi ſacræ rei atteſtatione includit tam Deum qui eſt ſanctus ſanctorũ, quàm creaturam in qua relucet DEI perfectio: ſecundum *Hoſtien. & Goffr. & Ar. b.* iuramentum eſt aſſertio vel negatio de aliquo licito poſſibili & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata. Et iuramentum à iuro dicitur, iuro autem à iure. Quid enim eſt aliud iurare quam promittere adhibitis teſtibus nos ita ſeruaturos, ac ſi ius eſſet. Habet autem tres comites, ſcilic. veritatem, iudicium & iuſtitiam: vt ſcribit *S. Th. in 2. 2. q. 89. art. 4.* & *diſt. 39. quaſt. 2. art. 3. Gabr. d. 39 qu. 1. lib. 3.* hos comites iuramenti & conditiones & circumſtantias late proſequitur, quæ ſingula reſcindo breuitatis gratia. Hoc tangit & *Hiere. c. 4. Iurabitis viuit Dominus in veritate, in iudicio & in iuſtitia, &c.*

IVRAMENTVM ſecundum *Scot. d. 39. lib. 3.* eſt aſſertio dicti humani quod ipſum ſit verum & hoc vltimatè. Aſſertio extenditur ad dictum affirmatiuum & negatiuum. Eſt autem aſſertio vltimata quæ fit per inuocationem diuini teſtimonij. Nam vlterior & certior aſſertio eſſe non poteſt. Ex quo ſequitur quod non tantum dum coram iudice tactis ſanctorum reliquijs, aut Euangelio vel eleuatis digitis, ſed vbicunq; & quibuſcunq; verbis Deum in teſtem ſuæ aſſertionis quis inuocauerit, iurat ſiue dicat per Deum ſiue Deus nouit, ſiue coram Deo dico, aut Deo teſte, ſiue viuat Dominus, ſiue hæc faciat Dominus, hæc addat, vel alijs quibuſcunque modis, quorum diuerſi habentur in diuerſis ſcripturæ locis. Nec vna tantum eſt, ſed multiplex forma iurandi. *Alex. Al. p. 3. q. 31. m. 3. a. 1.* omnes modos iurandi ad quatuor reducit. Iurans. n. veritatem primam & ſummam quæ Deus eſt & reueretur, & in teſtimonium ſuæ aſſertionis adducit. Debet autem veritas iſta reuereri in quãtum principium omnis veritatis. Et tunc forma iurandi eſt, teſtis eſt mihi Deus, ſcit Deus q non mentior, ait *Apoſto. Hoc dico coram Deo*, id eſt, Deo ſciente & teſtificante. Tertio inquantum iudex eſt & retributor præmiorum bonis, & tũc iuratur ſub hac forma. *Viuit Dominus*, id eſt, viuit qui vitam cunctis tribuit. Viuit anima mea, Dei ſcilicet beneficio, vel viuit Dominus. Ita eſt, id eſt vera eſt aſſertio mea ſicut verum eſt Dominum viuere, & vitam bonis tribuere. Quarto inquantũ retributor pœnæ malis, & tunc eſt forma iurandi. Hæc faciat mihi Deus, & hęc addat, vel non ſaluer. & ſic de alijs formis ad prædictas reducendis, de quibus vide & *Gab. vbi ſup.* Iurare autem per execrationem vt vult *b. Aug. Pſalm. 7.* eſt grauiſſimum iuriſiurandi genus, cum homo dicit, ſi illud feci, illud patiar. Vnde *Pſalm. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* Videtur ibi Propheta iurare per execrationem inquit *Aug.*

IVRAMENTVM eſt duplex, ſc. aſſertorium quod eſt de præſenti & promiſſorium quod eſt de futuro ſecundum *b. Tho. 2. 2. q. 89. a. 4.* Sed ſecundum *Gab. d. 39. q. 1 l 3.* Iuramentum aſſertorium eſt reſpectu cuiuslibet temporis præteriti, præſentis & futuri. Et eſt aſſertio alicuius cum iuramento non exhibendi per aſſerentem, vt cum aliquid iurat fuiſſe vel eſſe, vt ſi quis cras interecli pſim futuram aut pluuiam, aut non eſſe venturam aut huiuſmodi. Rarius tamen iuramen-

ramentum aſſertorium eſt de futuro, & in iuramento aſſertorio quandoque fertur ſimpliciter de certitudine, quandoque de credulitate, vt dum datur teſtimonium de idoneitate perſonæ ad ſacros ordines promouendæ. Iuramentum promiſſorium eſt quo quis iurat ſe aliquid eſſe facturum vel non facturum, & eſt tantum futuri, vt dum quis iurat ſe alicui daturum centum florenos, aut venturum ad talem locum vel non venturum, & vtrumque iuramentum eſt obligatorium. Aſſertorium quidem obligat aſſerentem vt verum dicat: ex quo talem teſtem inducit; promiſſorium, vt quod iurauit faciat, & ſemper manet obligatus donec iuratum perficiat. Ad hoc habes *beatum Thomam diſtinct.* 39. *quæſtione* 3. *articul.* 1. qui dicit quod in aſſertorio fit tantum vna obligatio, in promiſſorio duplex, de quo videatur *Gabr. el conclus.* 4. *vbi ſupra.* Vtrumque autem iuramentum quandoque fit ſimpliciter ſine obligatione ſui vel alterius ad pœnam, quandoq; cum obligatione, vt quando ſalus propria aut filiorum aut rerum iurantis æterna vel temporalis obligatur Deo ad pœnam ſi peierauit, vt ſi dicitur. Si non eſt verum quod dico, aut ſi non impleuero promiſſum illud, hoc patiar, vel illud mihi contingat aut filijs meis, aut poſſeſſioni meæ, & ſolet fieri his & ſimilibus verbis. Hæc faciat mihi Deus, hæc addat, non ſaluer, non viuat filius meus, incendio pereat poſſeſſio mea &c. Item per ſalutem meam: ſi quis iurando dicit, vel per filium meũ. Sicut Ioſeph p ſalutẽ Pharaonis iurauit; obligat enim hoc Deo. Vnde *Aug. in ſer. de periurio.* Cum quis iurat per ſalutem ſuam, ſalutem ſuam obligat Deo, cum dicit, per filios meos oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum quod exit de ore ipſius. Si verum, verum: ſi falſum, falſum. Et licet omnis creatura ſit in plena DEI poteſtate, vt non magis eam Deo obligare poſſimus, tamen conceſſum à Deo eſt, vt poſſimus Deo tanquam noſtrum oppignerare. *D. Thom. artic.* 6. Et illud iuramentum dicitur execratorium, quod eſt grauiſſimum ſecundum *Auguſt.* (vt dictum eſt) genus iuramenti, & non niſi in execratorio iuramento, licet ſine peccato per creaturam iurare, vt inquit *Gab. conc.* 2. *vbi ſup.* Quando autem iuramentum fit ſine obligatione, huiuſmodi dicitur iuramentum aſſertorium vel promiſſorium ſimplex.

IVRAMENTVM autem (vt ſcribit *Gerſon de vita ſpirituali ani. lect.* 4.) ſicut & votum non obligant vbi vergunt palam ad deteriorem exitũ. *D. Thom. artic.* 7. Idcirco recipiunt diſpenſationem, & relaxationem aut commutationem vt ſapiens (præſertim ſuperior) iudicabit. Nec iuramentum debet plus obligare quam voluerit, aut rationabiliter velle debuerit obligare ordinator talis iuramenti, & in cuius fauorem fit. Hinc ſaluatur quod dicitur de præſtitione iuramenti apud vniuerſitates & collegia ſuper multis quæ manifeſtum eſt nullo modo cuſtodiri. Habenda itaque præſumptio quod exigentes talia iuramenta non intendunt obligare ad ea, quæ nec ipſi nec patres eorum obſeruarunt, & ſubintelligitur ſemper, & ſi non explicetur, hæc aut ſimilis additio, Si & quantum rationabiliter talia cadunt ſub iuramento iuxta conſuetudinem & vtilitatem politiæ. Hæc *Gerſ.*

IVRAMENTVM DOLOSVM in aſſertorio quando iurans oppoſitum eius ſentit quod iurando aſſerit. In promiſſorio quando iurans ſe aliquid facturum in ipſo actu iurandi intendit ſe obligare ad illud quod iurat, & illud iuramentum quamuis obliget ad pœnam æternam ſimpliciter & ad ſeruandum promiſſum in foro Eccleſiæ exteriori, non tamen obligat ad ſeruãdum in foro conſcientiæ interiori. Diffuſe hoc probat *Gabriel concluſione* 5. *diſtinct. trigeſima nona, quæſtione* 1 *libro tertio.* *Sanctus Bonauentura eadem diſtinct. articul.* 2. *quæſtione* 1 *libro* 3. *&* *Petrus de Palu.* 4. *diſtinct.* 38. *quæſt.* 2. *de votis.* Obligatur tamen iurans doloſe in foro conſcientiæ ad hoc vt is cui iurauit ex dolo ſuo non lædatur ſecundum illud, *prima Theſſalon. quarto. Ne quis ſupergrediatur & circumueniat in negocio fratrem ſuum, &c.*

IVRAMENTVM INCAVTVM poteſt dici dupliciter (vt ſcribit *Gab. vbi ſup.*) Vel quia tranſit ſuper materiam omnino illicitam, puta aliquis iurat ſe facturum oppoſitum alicuius præcepti, vt qui iurat ſe aliquem velle occidere, vel adulteraturum, vel quia tranſit ſuper materiam q̃ de ſe eſt licita, ſed tamen iuranti non eſt licita: puta aliquis abiurat opera perfectionis, ſc. nunquam intraturum religionem, nunquam viſitaturum infirmum, & in hoc ponit obicem ſpiritui ſancto & eius motioni. Vnde licet quis licẽter poſſit conſilia non acceptare, non tamen

licet.

licet ſe ad non ſeruandum obligare. Poſſet etiam poni iuramentum aliquod incautum, quãdo iurat ſe facturum quod non poteſt facere, & quando iurat, putat ſe poſſe. Videatur *Gabr el, Scotus diſtinct. 39 libro tertio, & ſanctus Bonauentura eadem diſtinctione*, qui vult iuramentum incautum dici, quod vergit in exitum malum, vel in exitum minus bonum. Et primis duobus modis, inquit *Gab. concluſione 6. vbi ſupra*, non obligat ad promiſſi obſeruantiam, obligat tamen ad mortalem culpam, quia non poteſt inferior ſe obligare ad non obediendum ſuperiori, nec ad id quod ſecundum ſe eſt illicitum. Sic ergo iurans non ſolum non obligatur tali iuramento: ſed etiam non debet ſeruare, quia non poteſt ſine mortali ſoluere promiſſum. Vnde *Ambro. lib. de offic.* Eſt nonnunquam contra officium ſoluere promiſſum, ſicut Herodes qui necem Ioannis præſtitit ne promiſſum negaret: & *Iſid. in ſolilo.* In male promiſſis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incaute vouiſti, non facias. Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Et *lib. 2. ſent. c. 13. ait.* Non eſt, Non eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incaute promittitur. Nec aliquod iuramentum (inquit *Gab.*) quod obuiat charitati, ad ſeruandum obligat: quia ab obligatione charitatis abſolui non debemus, latius probat *Gab.* Item qui iurauit non intrare religionem, poteſt intrare ſine peccato, quia non tenetur tali iuramento, & ita non obligat ad non intrandum: vtroque autem modo iuramẽtum incautum obligat ad mortalem culpam, quia quicunq; vocat Deum in teſtem, contra ipſum Deum mortaliter peccat, quia Dominus non eſt diſſenſionis Deus (vt dicit *Apoſt. 1. Cor. 14.*) vt latius probat *Gab.* Talis quoq; in actu iurandi peierat & mortaliter peccat. *D. Th. a.* 7. & non poſtea dum iuramentum non ſeruat, quia Deum irreueretur contemnendo: non. a. cum oppoſitum eius, quod iurauit, facit. Nec iuramentum inuitum, quo iurauit, ſe facturum quod non poteſt, dum ſeruare non poteſt, non obligat: quia ad impoſſibile nemo obligatur. Si autem poſtea facere poterit, iurãs manet obligatus, vt faciat cum poſſit: vt ſi quis iurat ire ad ſanctum Iacobum, & ſuperuenit mortalis infirmitas, non tenetur durante infirmitate, manet tamen obligatus, vt conualeſcẽs impleat. Et ſi dum iurauit probabiliter putauit ſe poſſe excuſatur in fauorabilibus, ſecus ſi non putabat aut ſtulte putabat ſe poſſe. Et præſertim excuſatur ſi impedimentum de nouo ſuperuenit quod præuiſum non eſt, &c. Plura *Gabr. vbi ſup. & concl. 7.*

Ivramentvm coactum, eſt iuramentum metu extortum, vt ſi quis iurat aliquid eſſe verum aut ſe aliquid facturum, inductus metu alicuius mali quod timeret incidere ſi non iuret, vt ſcribit *Gabriel diſtinctione 39. articulo primo, lib. tertio.* Illud iuramentum, vt idem inquit, *articulo ſecundo, concluſione octaua*, in foro conſcientiæ eſt obligatorium: quia quicunque iurat volens cæteris paribus, id eſt ſi impletio iuramenti nõ vergit in deteriorem exitum, obligatur ſeruare iuramentum & fidem, ſi poteſt. Sed iurans coacte, iurat volens, quia voluntas non poteſt cogi ſimpliciter, neq; lingua ad formandum verba, ſicut manus ad operandum, puta ſcribendum vel percutiendum, aut tenendum aliquid, nec metus excuſat eum, etiam qui cadit in conſtantem virum: quia metus non cadit in iuratio nem, hoc eſt, non inducit virum conſtantem ad iurandum contra mentem; quia ad non mẽtiendum, ſeu doloſe iurandum. Et ſi metu inducitur ad iurandum verum & licitum, tenetur tali iuramento: quia omne iuramentum licitum eſt ſeruandum. Ad hoc ſunt multa iura (vt inquit Gabriel.) Et dicitur in foro conſcientiæ, quia in foro exteriori non ligat: non enim competit actio ei qui iniuſte compellit ad iurandũ. *D. Thom. art.* 7. Si quis autem metu mortis iurat raptori dare centum florenos, tenetur ſibi dare, quia homo tenetur magis ſuſtinere iacturam temporalem, quam frangere fidem ſacramento firmatam. Habet tamen is remedium, quod poteſt in iudicio repetere, aut iudici denuntiare, qui ex officio tenetur raptorem ad reſtituendũ compellere: nec debet iurare quod nõ velit denunciare, q̃a hoc eſt cõtra fraternam correctionem, & ita illicitũ, ad quod non compellit metus cadens in conſtantem virum. Secus eſt in matrimonio, vbi metus tollit obligationem matrimonij, de quo ſuo loco dicetur. Et eſt caſus ille ſpecialiter à Deo exceptus, quia noluit ſic iurantem obligari. Singula prædicta melius declarat *Gab. & D. Th.* Omne autem iuramentum (vt vult *Gab. D. Th.*) cum debitis circunſtantiis eſt licitum & ſæpe meritorium. Id quod eſt cõtra errorem

Digitized by Google

rorem Manichæorum hæreticorum dicentium, quod in nullo caſu iurare liceret, niſi verbis ... *Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non periurabis, reddes autem Deo iuramenta tua. Ego autem dico vobis: non iurare omnino,* & ſequitur. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt: non, nō* Et *Iac. 5. Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neq; per terram, nec aliud quodcunq; iuramentum.* Sed contra hoſce hæreticos probatur quod dictum eſt auctoritate ſcripturę, facto Chriſti & Apoſtolorum, & ratione. Nam *Deut. 6.* dicitur: *Dominum Deum timebis, & per nomen eius iurabis.* & *Matth. 5. Reddes Domino iuramenta tua.* Reddimus autem Domino iuramenta ſecundum *Aug.* quando iuramus per Deum. Ad hoc innumeræ Doctorum auctoritates adduci poſſent. Sed maior eſt auctoritas Eccleſiæ quæ ſic determinauit in ca. *Et ſi Chriſtus, de iureiurando.* Probatur ex facto. Nam Deus iurauit per Angelos & ora Prophetarum. Vnde *Gen. 22.* ait ad Abraham. *Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem.* Et frequenter habetur verbum hoc, *viuo ego dicit Dominus.* Et in *Pſal. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum.* Item in nouo teſtamento frequēter Dominus ad confirmationem prædicatæ veritatis, addidit: *Amen amen dico vobis,* quod eſt fideliter, vel veraciter, ſiue in fide, aut in veritate, dico vobis, quod eſt iurare; quia eſt Deum in teſtem aſſumere, qui fidelis eſt & veritas. Et frequenter *Paul. in Epiſt. ad Rom. 9. Veritatem* inquit *dico in Chriſto, non mentior.* Et ad *Philip. 1. Teſtis eſt mihi Deus. Et 2. Cor. 12. Coram Deo in Chriſto loquimur. Apoc. 10.* dicitur Angelum iuraſſe per viuentem in ſecula ſeculorum. Et multa talia teſtimonia adduci poſſent. Probat *Gab.* ratione *vbi ſup.* Poteſt autem iuramentum eſſe actus bonus & licitus & honeſtus. Nam hæc teſtificatio fieri poteſt in bonum finem moralem vel theologicum. Moralem, dum fit propter certitudinem habendam humanarum aſſertionum, quæ eſt honeſta & neceſſaria humano cōmercio. Theologicum, dum fit ad certificandum proximū in fide & doctrina ſalutis finaliter propter Deum *D. Thom. vbi ſup. art. 2. Gab.* Eſtque iuramentum actus latriæ, vt dictum eſt, quia adducitur Deus in teſtimonio veritatis tanquam verus infallibilis & omnium cognitor. hoc autem ... Deo exhibere, quia proteſtari & profiteri Deum eſſe ſummam & infallibilem veritatem, hæc autem pertinent ad cultum latriæ. Et ſi ille actus procedit ex charitate, & ordinatur in Deum finaliter ... s actus charitatis tam Dei quam proximi, eſt meritorius. Sed quod dicitur *Matth. Ego dico vobis, non iurare omnino,* quod & hæretici pro ſuo errore confirmando adducunt; hac auctoritate intellexerunt omne iuramentum prohibitum Manichæi, & hoc ex ignorantia, vt dicit *Bona.* qua neſciebant diſtinguere inter negationem præpoſitam ſigno vniuerſali & poſtpoſitam. Sed melius dicitur ſecundum *Aug. li. cont. mendacium,* quod etſi Dominus prohibuit omnem modum iurandi, ſiue per Deum, ſiue per creaturam, hoc nō eſt ſimpliciter, ſed ex cauſa, hoc eſt, ex leuitate, non autem ex neceſſitate, ne, ſcilicet ex facilitate iurandi veniatur ad conſuetudinem iurandi, & à conſuetudine in periurium cadatur. Hinc *Eccle. 33. Vir multum iurans, replebitur iniquitate.* In re tamen vera, licita & honeſta non prohibetur iurare. Debet autem iuramentum fieri neceſſitate charitatis & vtilitatis proximi. Annumerat *Alex.* nouem cauſas comprehenſas ſub hac neceſſitate, quas vide apud *Gabr. diſt. 39. art. 3. du. 1. lib. 3.* Sed quod dicit *S. Iac. Nolite iurare,* ibi non videtur prohiberi iuramentum, ſed iurandi voluntas. Nolite, id eſt non velitis, non voluntatem ſpontaneam habeatis, quoniam ad iurandum non debet quenquam voluntas ſpontanea inducere, ſed neceſſitas trahere importuna. Hinc *Aug. ad Hila.* ait: Iurationem caue quantum potes, & hoc propter periculum conſuetudinis, & caſus in periurium, vt latius oſtēdit *Gab. & Aug.* Et quod Dominus dicit. *Sit ſermo veſter, eſt eſt: non, non, &c.* Dictis concordat hoc eſt, ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorum, vtique quibus aliquid ſuades, quæ vtque infirmitas malum eſt. Latius declarat *Gab.* Ex quibus ſumit ipſe hāc doctrinam, quod licet iurare per ſe malum non ſit, tamen cauenda eſt ſummopere iurandi frequentia & conſuetudo etiam in ſermonibus veritate ſubnixis, nec mediocriter laborandum eſt vt conſuetudo hæc vincatur. Difficile enim eſt ſecundum *Aug.* iurandi conſuetudinem extinguere, vnde *S. Bona. diſt. 39 qu. 1. lib. 3.* Aſſiduitas iurandi minuit reuerentiam veritatis, & quodammodo diſponit ad allert...

nem ſubitur. Vnde ad iuramentum quis non debet ire vltroneus, ſed coactus, neque præter neceſſitatem non eſſe iurandum ibi oſtendit *S. Bona.*

IVRARI item per creaturam in ſimplici iuramento licitum eſt, ſi iurans habeat cum iurandi neceſſitate intentionem bonam nihil attribuendo creaturæ aliquid numinis, vel aliquid cognitionis, ſcilicet ſecretorum attribuendo vel infallibilitatem, quod eſſet mala intentio, & ſic peccaret. Et idæo Iudæis tanquam paruulis prohibitum eſt, ne per creaturam iurent, & conceſſum iurare per Deum, ne honor Deo attribuendus, ſcilicet veracitas & infallibilitas creaturæ attribuatur. Et ſecundum hoc intelligendi ſunt canones & patrum dicta prohibentia iurare per creaturas. Et propter eandem cauſam non eſt iurandum per idolum aut diabolum, ne diuina reuerentia transferatur ad idolum. Et de hoc bene loquitur *D. Thom. art. 6. Alex. p. 3. q. 31. m. 3. art. 3.* Videatur poſt eum *Gab. di. 39. q. vni. art. 2. concl. 3. lib. 3.* Omne quoque iuramentum ſuis comitibus debite circunſtantionatum obligat iurantum ad verificandum quod iurauit, ſaluis conditionibus generalibus quas in iuramento ſubintelligi ius commune voluit. De quo latius vide *Gabr. concl 9. v bi ſup.* Et quia teſtimonium Dei inducitur in iuramento, maxime ei debetur reuerentia, & propter hoc pueri ante annos pubertatis, furioſi & fatui, ſimiliter & periuri prohibētur à iuramento, in quibus tenendum eſt ne debitam habeant vel præſtent reuerentiam. Et quia non indiget hominis dictum confirmare, niſi quia de eius veracitate dubitatur. Derogat autem huiuſmodi dubitatio dignitati perſonæ, ideo perſonis magnæ dignitatis non conuenit iurare, vt ſunt ſacerdotes & religioſi, qui niſi magna neceſſitate aut vtilitate iurare non debent, vt docent canones. Similiter clericus laico iurare non debet niſi in certis caſibus. Iurandum autem eſt per Deum, etiam per creaturam, ſed non niſi inquantum in ea relucet aliquod veſtigium Dei. Et maximum iuramentum cæteris paribus (inquit *D. Thom. art.* [illegible] iurare per Deum, quia nihil aliud licite [illegible] inquantum in ipſo ſpeciali modo eſt [illegible] autem *Alex.* 9. cauſas quare iuramentum fieri debeat ex neceſſitate. *Prima* eſt, pro veritate fidei, aut doctrinæ, [illegible] confirmanda. *Secunda*, pro veritate [illegible] aut manifeſtanda. *Tertia*, pro amicitia [illegible] henda. *Quarta*, pro pace reformanda. [illegible] pro fidelitate ſeruanda. *Sexta*, pro [illegible] & ſubiectione recognoſcenda. *Septima*, pro conſuetudine Eccleſiæ, ſtatutis, & lege [illegible] dis. *Octaua*, quæ cum ſequenti eſt pro [illegible] lum cauendum, propter calumniam [illegible] vt fieri ſolet in conteſtatione litis, & in [illegible] pacti ſeruandi aut debiti ſoluendi. *Nona*, pro infamia purganda. Has cauſas *Gab.* recitans declarat melius, & probat per ſcripturam. Pro bono quoque publico licet accipere iuramentum ab idololatris, quia bonum publicum etiam ordinatur ad ſpirituale. Nam pax Eccleſiæ multum promouet bonū ſpirituale, maxime in infirmis. Ita Iacob pro bono ſuæ poſteritatis recepit iuramentum à Laban idololatra, & Iudas Machabæus à Romanis pro vtilitate gentis ſuæ. Sic Chriſtiani accipiunt hodie iuramenta à Saracenis, non autem pro vtilitate temporali vel perſonali, quia ſic præponenda eſt ſalus animæ cōmodo temporali, nec idolum eſt venerandum, hoc enim idololatrare eſſet. Vide latius *Alex* & *Gab.* Vel forte dici poteſt ſicut in vſura, quod quis cogente neceſſitate, poteſt bene vti peccato alterius, nō quidem peccato ſub ratione peccati, ſed actu alterius qui fit ab alio peccato. Non iurandum eſt Dominicis diebus & ſolemnibus niſi ex magna neceſſitate: in illis enim diebus ſpiritualibus vacandum eſt, vt habetur *in c. 1 de feriis.* Sic etiam in aliis ſacris diebus in quib⁹ inſiſtendum eſt ſpiritualibus, vt in ieiunio & quatuor temporum, vt declarat *D. Thom. Gab.* Conſuetudo vero omittens iuramenta tempore æſtiuo propter grandines & tempeſtates, vana eſt & ſuperſtitioſa, impia & iniuſta, quia male videtur ſentire de Deo qui potens eſt vlciſci. Ita in granario & cellario ſicut in campo. Ita in ſemine ſicut in germine, vt fuſius declarat *Gabr.* Et actus iurandi qui veſtitus eſt omnibus circunſtantiis comitibus, ſecundum dictamen rectæ rationis eſt bonus, qui vero habet circunſtantiam oppoſitam & vitioſam, eſt malus, vel qui caret circiſtantia ad eius bonitatem neceſſaria [illegible] ta, & actus exterior iurandi denominatur [illegible] Vide *Scot 39 q.* [illegible]

inuentum vel [illegible] vel non. Et [illegible] lege [illegible] & apud Iur [illegible] Sed hæc [illegible] [illegible].

I[illegible]M idem eſſe [illegible] cum rixa, ſecundum *S. Tho.2.2.q.41.a.2.* Differunt tamen iurgium & lis, quod iurgium leuior res eſt, ſiquidẽ inter beneuolos & ꝓpinquos concertatio quędam iurgium dicitur. Inter inimicos autem lis appellatur. *Cic.* admiror non rerum ſolum, ſed etiam verborum elegãtiam ſi iurgant; beneuolorum cõcertatio, non lis inimicorum iurgium dicitur, &cæt.

Ivrisdictio eſt facultas atque poteſtas iuriſdicundi. Ius dicere enim eſt præeſſe iuridicũdo, & legibus gubernare, ac iuſtitiam miniſtrare. Iuriſdictio (vt ſcribit *Gerſ.part.4.in deſcript. term.ad theol. vtilium*) eſt poteſtas dandi ius, hoc eſt, exercendi quod iuſtum eſt. Iuriſdictio politica eſt iuriſdictio coerciua alterius, vel vt alterius etiam inuiti. Et (vt idem ſcribit *p.1.* de origine iuris & legum, *conſ.13.*) iuriſdictio deſcribitur vel interpretatur, quod eſt iuriſdictio, id eſt, poteſtas ſeu facultas exercendi ius. Vel dicitur iuriſdictio quaſi iuris dictio, id eſt pronunciatio ſeu promulgatio iuris. Et eſt quadruplex iuxta quadruplicem legem, diuina ſcilicet, naturalis, canonica, ciuilis. Itaque iuriſdictio diuina eſt poteſtas exequẽdi ius quod competit alicui ſecundum legem propriam diuinam, & hoc in alterum vel tanquam in alterum. Nõ enim proprie dicitur habere quis iuriſdictionem in ſeipſum, niſi forte cõſideretur tanquam alter ſit, vt vellent aliqui de pœnitentia dicere, proportionabilis eſt deſcriptio triplex, triplicis alterius iuriſdictionis ſecũdum triplicem legem. Diuiditur autem iuriſdictio quandoq; in coerciuam, quæ ſe fertur in inuitum, & directiuam ſeu regulatiuam & ordinatiuã, qualis fuiſſet etiam in ſtatu innocentiæ, & qualis eſt ſapientis ad inſipientiores, & perfectioris ad imperfectiorem, vt in angelis etiam poſuit *Dion.* hæc *Gerſ.* Et eadem infra de auferibilitate Papæ ab Eccleſia, & de vita ſpirituali animæ, *lect.3.*

Ivs vt ſcribit *Gerſ.part.1.de orig.iuris & leg.* eſt poteſtas ſeu facultas propinqua conueniens [illegible] dum dictamen primæ iuſtitię. Idem [illegible] *ſpirit.anim.*

I[illegible] ſecundum eundem *part.4.*in deſcriptionibus terminorum ad theologiã vtilium, eſt ius competens [illegible] lege diuina.

Ivs evangelic[illegible] eſt ius [illegible] alicui ex lege charitatis, inquit *Gerſ.*

Ivs ſecundum *Ariſt.1 Polit.* eſt [illegible] ciuilis ſocietatis. Vel eſt quod vel natura, vel ciuitas, vel populus, vel gens, vel conſuetudo iubet.

Ivs divinvm & Euangelicum idem ſunt ſecundum *Gerſ.part.2.in recommend. licentiand.in Decr.* Sunt autem quatuor genera talium, quæ proprie dicuntur ad ius diuinum & Euangelicũ pertinere. Primum genus eſt eorum quæ continentur expreſſe in textibus canonicæ ſcripturę, vt quod in principio fecit Deus cœlum & terrã. Secundum, eſt eorum quæ conſequuntur conſequenter clare inconſequentia neceſſaria, & euidẽti apud omnem vtentem ratione ex eis quæ ibidem continentur. Tertium, eſt eorum quæ licet non ſequantur in conſequentia clara apud omnes vtentes ratione, vel aliunde doctos, tamen apud exercitatos in ſactis literis conſequẽtia iudicatur optima vel ſequela. Quartum, eſt eorum quæ per reuelationem factam Eccleſiæ conſtant, & hoc vel expreſſe & manifeſte per Prophetas ſeu miraculoſas atteſtationes. Vel implicite per communem atteſtationem totius Eccleſiæ vel concilii generalis eam ſufficienter repræſentantis, ac per ſucceſſionem legitimam deriuatam ad poſteros per eos qui tales reuelationes habuerunt manifeſte: veritates omnes aliæ tanto dicuntur magis pertinentes vel impertinentes ad theologiam & ſuos profeſſores quanto proximius vel remotius poſſunt inferri ex prædictis. Hæc *Gerſ.* Vide eundem *lect.3.Cor. 7.de vita ſpirit.anim.*

Ivs positivvm dicitur & humanum, & ſunt conſtitutiones humanæ. De illo iure *Gerſ.part. 2.in recommend licentiand* ſcribit, dicens. Vt igitur pœnæ variæ pro variis delictis ferrentur, neceſſe fuit, quemadmodum pro diuerſitate morborum ordinant medici diuerſitatem remediorum particularium. Conſtat autem huiuſmodi conſtitutiones arbitrarias eſſe vt plurimũ, quæ licet inſtitutiones conformitatẽ quandam habeant ad legem diuinam in hoc quod nõ ei palam diſſonant, alioquin eſſent iniquæ, nihilominus non ita pertinent ad eam quin aliæ pœnæ poſſent æqualiter ſtantibus [illegible]

conſtituit, & hoc eſt ius quale appellamus pure poſitiuum vel humanum.

Ivs NATVRALE eſt quod vbique eandem vim habet, non quia ſic videatur vel non ſecundum *Ariſt. lib. 1. Polit.* Vel ius naturale dicitur quod eſt commune omnium nationum, eo quod vbique inſtinctu naturæ, non conſtitutione habetur aliqua. Et ius naturale (vt ſcribit *S. Bona. di. 26. ar. 1 q. 3 li 4.*) Quædam dictat ſimpliciter, vt Deum amandum. Quędam ſecundum tēpus, vt omnia eſſe communia. Et ius naturale vel diuinum Papa tollere vel mutare non poteſt. Et ſecundum *Rich. d. 33. ar. 1. q. 1. l. 4.* Ius naturale eſt quod natura docuit omnia animalia, & ſic lex naturalis eſt quam naturalis ratio practica obſeruandam in agibilibus conſtituit.

Ivs NATVRALE dicitur tripliciter. vt ſcribit *S. Bona. diſt. 33. q. 1. art. 1. lib. 4.* ſcilicet, communiter, proprie, & magis proprie. Et ſecundum hoc tripliciter diffinitur ab *Iſid.* Vno modo ſic, ius naturale eſt quod in lege & Euangelio continetur, ſic diffinitur in principio Decreti. Sic habere concubinam eſt cōtra ius naturale, quia eſt contra legem & Euangelium. Vnde *Deut. 22.* dicitur. *Non mœchaberis*, vbi prohibetur omnis concubitus non matrimonialis. *Et 1. Corinth. 7.* dicit Apoſtolus. *Habeat vnuſquiſque ſuam vxorem, propter fornicationem, &c.* Secundo modo dicitur proprie, & ſic diffinitur in principio Decretorum. Ius naturale eſt quod eſt commune nationum, & hoc ius eſt quod dictat ratio recta. Tertio modo dicitur ius naturale propriiſſime, quod natura docuit omnia animalia. De quo latius *Bona. vbi ſupr* Et aliquid dicitur eſſe de iure naturæ dupliciter, ſecundum *Rich. diſt. 26. art. 1. q. 1. lib. 4.* Vno modo illud quod cauſatur ex naturali neceſſitate non cooperāte voluntate, niſi illius qui naturam inſtituit; & ſic dicimus quod de iure naturæ igni eſt aſcēdere ſurſum, ſic matrimonium non eſt de iure naturæ. Alio modo dicitur eſſe de iure naturæ illud ad quod natura inclinat, quamuis per lib. ar. perficiatur, ſecundum quem modum actus virtutum dicuntur de iure naturæ. Et ſic matrimonium eſt de iure naturæ, quia ad ipſum inclinat natura generis & [illegible] ad principalem eius [illegible] per copulationem in [illegible]

Ivs CIVILE eſt quod eſt ſocietati ad [illegible] ſufficiens [illegible] libertatem & [illegible] ſecundum proportionem, vel ſecundum [illegible] rum, vt vult *Ariſt. 5. Eth.* Vel ius ciuile [illegible] quiſque populus, vel ciuitas ſibi proprium [illegible] na, humanaque cauſa conſtituit, vt habetur [illegible] *circ princip.*

Ivs GENTIVM eſt ſedium occupatio [illegible] catio, munitio, bella, captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non violandorum, religio, connubia inter alienigenas prohibita; hoc inde iuſgentium, quia eo iure omnes fere gentes vtuntur, vt habetur *d. 1. Iuſgentium.*

Ivs MILITARE eſt belli inferendi ſolemnitas, fœderis faciendiq; nexus ſigno dato, egreſſio in hoſtem, vel pugnæ commiſſio. Item [illegible] dato receptio, vt habetur *d. 1. Ius militare*

Ivs primo impoſitum eſt ad ſignificandum rem iuſtam. Secundo, artem qua cognoſcitur. Tertio, locum. Quarto, id quod redditur a iudice, ex *S. Tho. 2. 2. qu. 57 ar. 1.*

Ivs ET ÆQVITAS differunt, quod ius omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas vero eſt quæ de iure multum remittit. Differunt & ius & fas. Fas proprie eſt lex diuina: Ius vero eſt lex humana, ſecundum *S. Tho. 2. 2. q. 57. ar. 1.* Differunt & ius & lex, quia ius generale nomen eſt, lex vero iuris eſt ſpecies, ſecundum *Iſid. lib. Ety.* vel, Ius proprie eſt obiectum Iuſtitiæ, lex eſt eius ratio ſcripta. *D. Tho. 22. q. 57. a. 1.*

Ivs PATRONATVS eſt poteſtas præſentādi clericum ad beneficium Eccleſiaſticum, ſecundum *S. Tho. 4. ſen. d. 25. q. 3 ar. 2.*

IVSTITIA ſecundum *Rich. li. 3. d. 33. a. 5. q. 3* prout eſt virtus, poteſt capi quatuor modis. Vno modo communiſſime, ſcilicet pro qualibet rectitudine animi, ſiue in declinando à malo, ſiue in faciendo bonum, & ſic eſt quædam virtus iuſtitia generalis, ſecundum quam quilibet homo Sanctus dicitur iuſtus, vt dicit *S. Bona. di. 33. lib. 3. circ. tex.* Sic dicitur *Matt. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Quandoque capitur iuſtitia pro ſeueritate, vt apud eundem *Bona.* videri licet, & ſic diſtinguitur contra miſericordiam. Alio modo capitur iuſtitia pro rectitudine, per quam homo [illegible] tur in conſpectu Dei & [illegible] tate. Ita [illegible] *Auguſtin. libro* [illegible]

que per [illegible] Dei & [illegible] virtute ordinata [illegible] commune, & [illegible] virtute, differens tamen secundum [illegible]. *D. Th. 2.2. qu. 58. ar. 6.* Quarto, pro habitu determinante voluntatem ad [illegible] seruare volendum rectitudinem debitam in operantibus, quæ ſunt ad alterum. Et poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ad alterum qui eſt perſona ſingularis, & ſic eſt iuſtitia particularis diſtincta ab aliis virtutibus. *D. Tho. ar.* 8. Alio modo ad alterum quod eſt communitatis, & ſic eſt iuſtitia legalis, & omni virtute generalior inquantum præcipit opera exteriora, & exteriora cuiuslibet virtutis ad bonum commune referri, ſecundum quod dicit Philoſophus. 5. *Ethic.* Vnde *Cic.* ſic diffinit in antiqua rethorica. Iuſtitia eſt habitus animi bonus communi vtilitate ſeruata, cuilibet quod eſt ſuum tribuens. Capitur & alias pro ipſo iure, quod eſt ſua iuſtitia, & etiam pro actu reddendi vnicuique quod ſuum eſt, & ad gaudendum de opere iuſto, quia vt dicit Philoſophus 1. *Eth.* Neque iuſtum aliquis diceret non gaudentem operatione iuſta. Primo modo iuſtitia non eſt virtus, ſed eſt obiectum iuſtitiæ virtutis. Secundo modo eſt actus virtutis. Tertio modo eſt virtus, & hoc modo capitur quatuor modis, vt ſupra dictum eſt.

Iustitia ſecundum *Gab. d. 34. q. 1. ar. 1. li. 3.* eſt virtus dirigens appetitum vt ſe bene habeat in ordine ad alterum. Poteſt autem quis ſe habere ad alterum dupliciter. Primo communicando ſe alteri quantum poteſt ſe illi communicare. Secundo, communicando illi aliquid aliud quam ſe, vt communicando ſua. Virtus inclinãs ad primum actum dicitur amicitia qua quis ſeipſum dat proximo quantum poteſt ſe dare, & quantum proximus poteſt eum habere. Et hæc eſt perfectiſſima virtus moralis, quia virtus iuſtitiæ ſimplicior, eſt perfectior virtute bene ordinante hominem ad ſeipſum, & hæc amicitia eſt perfectiſſima ſpecies iuſtitiæ. Si autem communicet proximo aliud à ſe, aut erga bona extrinſeca [illegible] bona intrinſeca, aut bona pertinentia ad [illegible] humanum, ſiue ad vitam humanam. [illegible] circa bona extrinſeca, quibus [illegible] tione, dicitur [illegible] Et frequentius dicitur iuſti[illegible] quod ea quæ ſic communicantur communicantur illi qui [illegible] aliquod [illegible] quiualens. Si autem [illegible] aliquid [illegible] ceſſarium ad conuictum [illegible] quæ communitate cum [illegible] vel [illegible]. Aut ergo eſt regimen, & hoc [illegible] præſidenti, & hec ſpecies eſt innominata, poſſet tamen dici præſidentia vel denominatio iuſta. Aut communicat ei ſubiectionem iuſtam, hæc nominatur obedientia. hæc *Gab.* Videatur de hoc *Rich. d. 4[illegible] ar. 1. q. 1. li. 4.*

Iustitia ſecundum alios deſcribitur. Iuſtitia eſt habitus per quem iuſtorum operationes fiunt, & per quem agunt & volunt res iuſtas. *Ariſt. 5. Ethic.* Vel eſt virtus qua ſingula ſua ſecundum leges poſſident. Idem *li. 1. Rhet.* & eſt virtutum præclariſſima. Et ipſa eſt omnis virtus, ſecundum eundem *6. Ethic.* Iuſtitia ſecundum *Cic. 1. Offi.* eſt ſplendor magnus, ex quo viri boni nominantur, cuius munus præmium eſt, ne cui quis noceat niſi laceſſitus iniuria, deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt ſuis. Et *li. 3. Rhet.* idem ait. Iuſtitia eſt æquitas ius vnicuique tribuens pro dignitate cuiuſque. Et ſecundum *Macro.* Iuſtitia eſt ſeruare vnicuique quod ſuum eſt. De iuſtitia veniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus vir bonus præmium ſui, atque deinde reipublicæ rector efficitur. Et *Vlpianus.* Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuique tribuens. Iuſtitia vt inquit *Paulus Corteſius lib. 3 ſententiarum diſt. 8* eſt vitiorum libripendix quæ hominum actiones ad perpendiculum & amuſſim dirigit. Et eſt duplex. *Vna*, quæ eſt diſtributrix, *altera* commutatrix, de quibus paulo poſt dicetur. Iuſtitia ſecundum *Gerſonem parte 4. in deſcriptionibus term. ad Theologiam vtilium*, eſt virtus moralis, inclinans reddere debitum alteri, vel vt alter eſt ſecundum rectam rationem. Iuſtitia ſecundum *Auguſtinum*, eſt virtus tribuens vnicuique quod ſuum eſt. Quæ diffinitio inquit *Gerſon. parte 2. de ſeptem virtutibus*, conuenit iuſtitiæ tam ſecundum ſtatum viæ, quam ſecundum ſtatum patriæ. Eſt alia diffinitio *Auguſtini*: Iuſtitia eſt ſubuenire miſeris. Conuenit iuſtitiæ tantum ſecundum ſtatum viæ. Ponuntur autem ſecundum *Magiſtrum in 3 lib.* duo eius actus, ſcilicet actus eius in patria, qui eſt Deo regenti ſubeſſe, & actus eius in via, qui eſt miſe-

miſeris ſubuenire,hi ſunt actus generales,& dare vnicuique quod ſuum eſt, ad quos tenentur omnes.Sunt & ſpeciales eius actus,ſcilicet, ſoli Deo deſeruire, vel ſubuenire miſeris,& iniquos moribus corrigere & punire.De quo latius *Gerſon. vbi ſupra.* Et ſecundum eundem *parte 2. de ſollicitudine Eccleſiaſtic.* Iuſtitia ample ſumpto vocabulo comparatur ad Deum & ad proximũ, immo & ad ſeipſum ſicut ad alterum, prout in pœnitentia fit dum ſpiritus carnem ſubiicit ſeruituti. Iuſtitia ſecundum eundem *parte 1. de orig. iuris & leg. & parte 3. de direct. cordis*, eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens. Hæc autem deſcriptio competit principaliter iuſtitiæ diuinæ in ordine ad ſuas creaturas.Deus nempe ſolus eſt, qui voluntate perpetua &conſtanti dat vnicuique rei quod ſuũ eſt,ſuum inquam non ex debito rigoris, ſed ex liberaliſſima & digniſſima donatione creatoris, & in directione cordis. Hinc conſurgit ordo qui eſt parium dispariumque rerum ſua vnicuique tribuens diſpoſitio. Hinc non ſequenter oritur pax,quæ nihil aliud eſt quam ordinis tranquillitas,propterea bene dicitur, quod opus iuſtitiæ eſt pax,&c.*D.Tho.vbi ſup.q.*58.

IVSTITIA DIVINA vt ſcribit *ſanctus Bonauent. diſtin.32.art.3.quaeſt.2.lib.* 2. dupliciter conſueuit accipi. Vno modo dicitur iuſtitia ipſius diuinæ bonitatis condecentia. Alio modo dicitur iuſtitia prout conſiderat meritorum exigẽtiam. Si primo modo accipitur,decet diuinam iuſtitiã animã rationalem infundere carni ex Adam propagatum ex hoc quod eſt rerum conditor, tum ex hoc quod eſt prouiſor ſiue adminiſtrator. Diffuſius de hoc ibidem *ſanctus Bonauentura Scotus diſtinctione 46. quaeſtione* 1 *li.4.* Et hæc diſtinctio vt notat *Scot.* poteſt haberi ab *Anſelm. proſol.*10.vbi loquens ad Deum dicit. Cum punis malos,iuſtum eſt: quia illorum meritis congruit, & ſubdit. Cum parcis malis,iuſtum eſt: non quia illorum meritis, ſed quia tuæ voluntati vel bonitati concedens eſt. Et tanta eſt illorum membrorum diſtinctio, quod Deus contra primam iuſtitiam operari non poteſt,nec præter eam,ſed præter iuſtitiam ſecundam poteſt operari,licet non vniuerſaliter, quia non poteſt damnare iuſtum vel beatum. Hæc *Scotus.* Et (vt idem ait) in Deo non eſt niſi vnica iuſtitia re & ratione. Tamen præter illam extendendo iuſtitiã,poni poteſt aliqua iuſtitia vel magis aliquod iuſtum in creaturis. Mira quoque iuſtitia Dei in hoc oſtenditur, *S. Bonauentura diſtinction. 6. quaeſtione* 1. *libro* 2. quæ tantam ſeruat iuſtitiam, vt ordinem inſtitutum nullo modo infringat, tantum peccatum odit vt propter peccatum quos chariſſimos reputauit, abiiciat. Vnde credo inquit quod tam ſpectandum monſtrum diuinæ ſeueritatis in Angelo nobiliſſimo & primo homine, quorum vtrumque propriis manibus pſalmauit & decorauit, Deus nobis infirmis præpoſuit & oſtendit, vt addiſcamus quantum Deus odit peccatum, & maxime ſuperbiam, quod pro vno motu cordis nobiliſſima creatura omnium creaturarum æternaliter & ſine ſpe veniæ eſt damnata, & pro vno eſu pomi & ipſe Adam & tota poſteritas vſque ad finem mundi eſt mortalitati & multiplici pœnalitati ſubiecta, & niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus. Ex his efficaciſſimum relinquitur argumentum, quod horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. Si enim Deus non pepercit nobiliſſimo Angelo ſuperbienti,quid erit de viliſſimo cinere & abiectiſſimo in altum ſe extollenti, cum iacere debeat in cinere & cilicio,imo in ipſo ſterquilinio. Hæc *S. Bonau.*

IVSTITIA HOMINIS tota qua acquiritur regnum cœlorum conſiſtit in tribus, ſcilicet in munditia cordis,& operatione bonorum,& patientia in aduerſis propter Deum, quæ quidem tria(vt ſcribit *Iaco. de Valent. Pſal.* 4.) maxime debemus quærere à Deo,vt ibidem oſtendit. Et vera iuſtitia conſiſtit in corde, locutione, & operatione exteriori, & hoc tam in præceptis affirmatiuis, quam negatiuis, vt idem ſcribit *Pſal.* 14. Propter quod iuſtitia Euangelica excellit & præſtat iuſtitiam ve.legis; nam hæc prohibebat manum,& operationem malam. Sed iſta prohibet animum & linguam,& manum, ſcilicet propoſitum,& locutionem, & operationem malam,*&c.*Iuſtitia erga proximum in nouem conſiſtit,ſcilicet,in tribus circa perſonam, in tribus circa famã,in tribus circa bona temporalia. Vide eundẽ *ibi.* Differt autẽ iuſtitia ab aliis virtutibus. Nam omnes alię virtutes faciunt hominẽ perfectum & bonum virum,eo quod ſunt hominis ad ſeipſum,ſed iuſtitia eſt ad alterum,vt in diſtributionibus & commutationibus, & vt conuin-

ſue

tur cum aliis. De quo conſulas latius *D. Th. Iac. de Valent. Pſal.* 100. Et ſecundum *Ariſt. 5. Eth.* Iuſtitia dicitur a juxta. Vnde illud dicitur juſtum quod fit juxta aliquod principium regulatiuũ, & rectificatiuum, & menſuratiuum. Vnde ſicut opus domificationis & cuiuſcunque alterius artis, redditur juſtum & rectum quando fit juxta illam regulam menſuratiuam, cum qua fabricatores menſurant ſua opera, ita pariter operationes humanę redduntur & dicuntur juſtæ, quando fiunt juxta aliquã legem & regulam, & conformantur & adæquantur illi legi & principio regulatiuo.

Iuſtitiæ diuiſiones.

IVSTITIA eſt triplex, vt notat *Brul. diſt. 5. q. 5. lib.* 2. ſcilicet, innata, acquiſita, & infuſa. Iuſtitia innata vel naturalis eſt ipſa voluntas noſtra vel rectitudo naturalis. Vel ipſamet libertas voluntatis, quæ naturaliter inclinatur ad bonum honeſtũ. Iuſtitia acquiſita poteſt dici quæcunque virtus moralis per quam poſſumus recte agere, & hoc modo juſtitia eſt virtus communis. Iuſtitia infuſa quæ dicitur gratuita, id eſt charitas. Et dicitur Theologicalis, quæ nominatur charitas, & eſt decor omnium virtutum, & eſt ſufficiens ad beatitudinem, *&c.*

IVSTITIA. Quædam eſt legalis, quædam particularis, vt & notat *Iac. de Valent. Pſal.* 17. Iuſtitia legalis conſiſtit in operationibus quę fiunt ſecundum legem, ſiue juxta legem. Nam juſtitia (vt ſupra dictum eſt) dicitur à juxta. Et illa operatio dicitur juſta quæ fit juxta legem, eo quod non deuiat à lege, nec à voluntate legiſlatoris, qui intendit ciues facere bonos, & ſic juſtitia dicitur omnis virtus Iuſtitia vero particularis eſt duplex, ſcilicet, commutatiua, & diſtributiua. Vnde *Richar. diſt. 46. art. 1. qu. 1. lib.* 4. ita ſcribit. Iuſtitia accipi poteſt ſecundum rectitudinem voluntatis, qua vult aliquis reddere vnicuique in diſtribuendo vel commutando quæ eum decet. Et juſtitia diſtributiua eſt qua aliquis vult omnibus qui ſunt de communitate diſtribuere bona cōmunia ſecundum debitam proportionis æqualitatem. Et vt ait *D. Thom. Iac. de Valent.* Hæc juſtitia fit in diſtributione dignitatum & præmiorum & bonorum communium juxta meritum & proportionem meritorum, ſecundum menſuram, & proportionem laborum, & virtutum, & hoc fit comparando res & perſonas ſecundum proportionem geometricam, vt dicitur. *5. Ethic.* Iuſtitia commutatiua eſt qua aliquis in commutando vult ſeruare debitam æqualitatem ſecundum quantitatem, vt inquit *Richar. vbi ſupra.* Et hæc eſt quædam potentialis pars qua aliquis vult ſeruare in commutando debit..m ęqualitatem non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem, & illa juſtitia (vt dicit *Iac. de Val. vbi ſup.*) fit in commutationibus & venditionibus, quæ conſiſtit in proportione & æqualitate commutatorum, quia dicitur commutatio juſta quando fit juxta medium rei ſecundum proportionem arithmeticam, ſcil. quod vnum commutatum non excedat alterum in pretio, vt dicitur *5. Ethi.* Et commutatiua juſtitia proprie loquendo (vt inquit *Rich.*) in Deo non eſt, quia nulli eſt debitor ex legis neceſſitate, & tantum ſecundũ quãtitatem de bono tribuit vltra meritũ, & de malo citra demeritum. Iuſtitia vero diſtributiua in Deo eſt, omnibus enim diſtribuit bona ſua ſecundum debitam proportionis æqualitatem. Hæc & alia *Richar.* Vtrique juſtitiæ aduerſatur lætifera peſtis, vt ſcribit *Gerſon de direct. cordis, conſid. 3.* Contrariatur enim commutatiuæ contractus vſurarius quo ad temporalia, & ſimoniacus quo ad ſpiritualia. Porro juſtitiam diſtributiuam vulnerant & inficiunt promotio, remuneratioque male meritorum in republica Eccleſiaſtica, & ſpirituali. Eſt itaque triplex juſtitia, ſcilicet, legalis, commutatiua, & diſtributiua. Iuſtitiæ diſtributiuæ (vt inquit *Gerſon parte 1. de orig. iuris & leg.*) contrariantur promotiones indignæ, & intruſiones in officiis reipublicæ & beneficiis Eccleſiæ. Commutatiuæ autem contrariantur contractus illiciti, vſura & fraus in temporalibus: Simonia & Giezia in ſpiritualibus, de quo paulo ante dictum eſt.

IVSTITIA. Quædam eſt eſſentialis & primaria, altera eſt participata ſeu deriuata & attributiue dicta. Eſſentialis deſcripta eſt ſupra quæ eſt perpetua & conſtans voluntas, jus ſuum vnicuique tribuens. Iuſtitia participata ſic deſcribitur ſecundum *Magiſt. Ioannem Gerſ.* de origine juris & legum, eſt habitus vel tanquam habitus conformis diuinæ juſtitiæ, ciuſque imitatiuus per participationẽ, quo habitu inclinatur habens

habens eam facere jus vel reddere, ita quod jus eſt velut actus, vel vſus, vel effectus, vel titulus talis juſtitiæ. Rurſus de juſtitia ſic participatiue dicimus, quod quædam eſt juſtitia originalis, quædam regni cœleſtis, vt ibi. Primum quærite regnum Dei & juſtitiam eius. Et hæc eſt duplex. Quædam gloriæ, quædam gratiæ, &c.

Ivstitia originalis vt ſcribit *Bruleſer diſt. 1. parte 2. quæſt. 1. lib. 4.* eſt quidam habitus ſupernaturalis immediate à Deo infuſus ipſi animæ Adæ faciens perfectam pacem & tranquillitatem inter partem ſenſualitatis, & rationem, & voluntatem & partem intellectualem, & iſtud donũ quo ad aliquid erat nobilius habitu charitatis, quia faciebat perfectam pacem inter partem ſuperiorem, & inferiorem. Tamen ſimpliciter donum charitatis eſt nobilius, cum per ipſum anima reddatur chara & amica Deo, quod non faciebat juſtitia originalis. Item Adam receperat donum originalis juſtitiæ pro ſe & pro tota ſua poſteritate, ideo ſumus debitores, quia ſi non habemus hoc, non prouenit ex defectu ipſius Deî dantis, ſed ipſius recipientis, qui non cuſtodiuit. Et juſtitia originalis in primo homine (vt idem vult *diſt. 30. lib. 2.*) erat quaſi frænum, quo mediante ipſa anima regebat corpus ad imperium ſuæ voluntatis ſine rebellione, ſed cum omni fœlicitate. In nobis autem illud frænum ablatum eſt, ideo anima non regit ſecundum rectam rationem niſi cum magno labore & difficultate, & hoc propter abſentiam juſtitię originalis. *Brulef.* Et communiter ſecundum Doctores, juſtitia originalis hunc ponitur habuiſſe effectum, ſcilicet facere perfectam tranquillitatem in anima quantum ad omnes potẽtias, ita quod naturaliter inferior non inclinaretur contra judicium ſuperioris, aut ſi inclinaretur quantum eſt ex ſe, poſſet tamen ordinari & regulari ſine difficultate ſuperiorum, & ſine triſtitia inferiorum & per hoc tollere rebellionem ſenſualitatis quo aduerſatur rationi ac voluntati regulatæ, vt *Dominus Prepoſitus, Gab. diſtinct. 30. q. 1. lib. 2.* ſcribit, & juſtitia originalis ſecundum eundem eſt ſupernaturale bonũ Dei infuſum voluntati primi parentis. Item omnis rebellio appetitus inferioris ablata eſt per juſtitiam originalem, etiam in viribus inferioribus, ita quod etiam potentiæ inferiores ex parte ſui delectabiliter obediebant rationi, &c. De quo latius conſulas *Gab. Et q. 2. ubi ſupra.* Iuſtitia dupliciter dicitur eſſe debita. Vno modo quia in ſe accepta, & actione accipientis amiſſa. Alio modo quia accepta in alio, & actione alterius amiſſa. Primo modo peccatum actuale eſt carentia juſtitiæ, ſecundo modo originale. Vnde magis comparatur peccato quaſi quieſcenti in animo poſt actum tranſeuntem quam peccato actuali quod elicitur à voluntate peccante. Cum autem pater Adam tranſgreſſus eſt præceptum peccato ſuo perſonali, nudauit ſe & poſteritatem ſuam juſtitia debita. Omnis ergo poſteritas rea tenetur ex juſtitia originali, quam habere debet & ea caret, &c. quare omnes filii iræ naſcimur, &c. Plura de hoc *Dominus Prepoſitus, Gabr.* De hac juſtitia originali legito *Gerſonem parte 4. ſerm. de concept. Mariæ*, & de eius effectu videto & eundem *parte 2.* in recommendatione licentiandorum in Decretis facta Pariſiis.

Ivstitia pvblicæ honestatis de qua *Richard. diſt. 41. art. 1. q. 3. lib. 4.* & doctores, eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahẽs ab Eccleſiæ inſtitutione propter eius honeſtatem, propinquitas ponitur pro genere. Nã in hoc pub. hone. iuſti. conuenit cum affinitate & cognatione, cætera ponuntur pro differentiis. Nam per hoc quod publi. hone. iuſtitia à ſponſalibus prouenit, differt ab affinitate, quæ eſt propinquitas proueniens à carnali copula & à ſpirituali cognitione, quæ prouenit per legalem adoptionem. Et per hoc quod additur, robur trahens ab Eccleſiæ inſtitutione, differt ab illa propinquitate quæ dicitur conſanguinitas, qui non prouenit ab Eccleſiæ inſtitutione, ſed à naturali generatione. Et iſta propinquitas quæ dicitur publicæ honeſtatis iuſtitia, extendit ſe ad omnes conſanguineos ita quod ſponſus hac propinquitate dicetur propinquus omnib. conſanguineis ſuæ ſponſę. Et ſpõſa eſt propinqua omnibus cõſanguineis ſui ſponſi. Et ideo dato ꝙ ſponſalia diſſoluantur, ita quod matrimonium inter ſponſum & ſponſam non perficiatur, tamẽ ratione jam dictæ propinquitatis quæ dicitur publicæ honeſtatis juſticia, ſponſus non poteſt contrahere matrimonium cum aliqua conſanguinea ſuæ ſponſæ, nec econuerſo, ſponſa cum aliquo conſanguineo ſui ſponſi. Vide latius de hoc *Thom. Argent.* qui & jura ad hoc allegat, &

Panud.

Paluden.qu.2.eadem di. De iſta publicæ honeſtatis iuſtitia multa habentur extra de conſan.& *affin. in 6.li. vt refert Scot.*

Ivstificare eſt iuſtum facere. Aliquid autem dicitur iuſtificare ſeu iuſtificans(vt ſcribit *S.Bona.di.40.qu.2.li 3.*) multipliciter. Vno modo effectiue, & ſic ſolus Deus dicitur iuſtificare. Alio modo formaliter, & ſic gratia dicitur iuſtificare quæ informat ipſam animam, expellendo iniquitatem culpæ, & dando rectitudinem iuſtitiæ. Tertio modo aliquid dicitur iuſtificans non ſolum in habitu, verum etiam in effectu, & ſic charitas iuſtificat, ſiue fides quæ per charitatem operatur. Quarto modo dicitur aliquid iuſtificās in ipſius iuſtitiæ exercitatione & vſu, & hoc modo mandata Dei in quibus iuſtitia exercetur, iuſtificare dicuntur, quando modo debito obſeruantur. Item legi Euangelicæ (vt idem ait) competit iuſtificare ſecundum triplicem modum, videlicet, formaliter ratione gratiæ ſacramentalis, & in effectu ratione amoris ſpiritualis, & exercitio ratione multiplicis boni operis ad quod dirigitur homo per conſilia & præcepta, &c. Hæc Bonau. Et ſecundum Gerſon.*tract.*10.*ſuper Can* virginis. Non eſt maius cœlum & terram creare, quam peccatores iuſtificare. Ratio, Non enim habet poſitiuum creatio contrarium, ſicut contrariatur iuſtificationi peccatum. Rurſus creatione ſola potentia conſideratur, ſed in iuſtificatione, ſapientia, ſimul & beneuolentia nec minus cum potentia penſatur.

Ivstificatio eſt quædam diſpoſitio in iuſtificato à iuſtificante effectiue, ſed à iuſtitia formaliter, quæ in hoc vocatur charitas, vt ſcribit *F.Oſwald.lib.4.Roſ.Theol.* Vnde ſecundum *S.Thom.Bona.*& *Pet.de Tarāt.* in omni iuſtificatione impii requiritur in voluntate aliqua comparatio ad ſuſcipiendum in ſe gratiam iuſtificantem. Et iuſtificatio impii fit per infuſionem gratiæ & charitatis (vt ſcribit *Gab.diſt.25.qu.vni.art.1.lib.3.*) per quam peccatori peccata remittuntur, ipſeque gratificatur Deo, & Eccleſiæ incorporatur vt membrum viuens, non tantum numero, ſed & merito: neque extra Eccleſiam poteſt fieri remiſſio peccatorum. Hanc autem iuſtificationem per infuſam charitatem ſequitur communio ſanctorum, quo peccator iuſtificatus participat omnia bona ſanctorum omnium. Iuxta illud Prophetæ, in perſona peccatorum iuſtificati. *Particeps ſum ego omnium timentium te, & cuſtodientiū mandata tua.* Charitas enim(quæ non quærit quæ ſua ſunt) facit omnia communia. Et ſecundum *S.Bona.di.17.lib.4.* Sola iſta quatuor neceſſaria ſunt ad iuſtificationem, ſcilicet, gratiæ infuſio, motus liberi arbitrii, contritio, & peccati expulſio. Et *q.3.vbi ſup.* ſecūdum ſpeciale priuilegium poteſt Deus iuſtificare ſine omni pręparatione, cum ſecundum legem communem non iuſtificet niſi eos qui ſe præparant, ſicut dicitur *Zach.1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, &c.* Aſtipulatur *Rich.di.17.art.4.qu.2.lib.4.* cum dicit, ſicut quando ex vno elemento fit aliud, concurrunt quatuor, ſcilicet vnius formæ corruptio, & alterius generatio, & diſpoſitio ad corruptionem vnius, & diſpoſitio ad generationem alterius. Sic cū de impio fit iuſtus, requirūtur quatuor, ſcilicet impietatis deſtructio, quæ eſt culpæ remiſſio, & gratię infuſio & diſpoſitio ad deſtructionē impietatis, quæ eſt culpæ deteſtatio, & diſpoſitio ad ſuſceptionē gratiæ, quæ eſt liberi arbitrii ad Deū conuerſio. Et ſic patet quod gratiæ infuſio pertinet ad iuſtificationem impii. Et *q.1. vbi ſup.* ad hoc quod anima adulti formetur per iuſtificationem in eſſe gratiæ, oportet præcedere conuerſionem voluntatis ad Deū tempore vel natura, qua conuerſione diſponatur anima ad ſuſceptionē gratiæ, qua formaliter iuſtificatur, & hoc de lege cōmuni, &c. Et quamuis iuſtificatio impii ſit ſupernaturalis(vt idem ait *q.9. vbi ſup.*) non tamen eſt miraculoſa, ſcilicet quæ fit de lege communi vbi requiritur aliqua diſpoſitio in adulto qui iuſtificatur, quamuis effectiue fiat per potentiam ſupernaturalis agentis, de quo latius videatur *D. Thom.1.2.q.113.*

Ivstificatio autem impii præter legem communem quæ fit ſi Dominus iuſtificat adultum aliquem, qui prius ſe non diſpoſuit, miraculoſa eſt, &c. Illud vero *Aug.* In peccatoribus pręcedit aliquid quo digni ſunt iuſtificatione, dupliciter intelligi poteſt, ſecundum *Camer.qu.12.art.2.lib.1.* Vno modo quod illud tale peccatores habeant à ſe, & ſic eſt illud falſum. Alio modo, quod habeant illud ex præueniente Dei miſericordia, & ſic eſt illud verum, & eſt de intentione *Aug.* cum dicit 83.*q.q.*168. Prorſus cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Et concludit. Præcedit ergo in peccatoribus aliquid, quo

Digitized by Google

De litera L.

LABIVM & Labrum idem ſunt, à quo diminutiuum Labellum. Labia Dei vt ſcribit *Hier. Epiſt.*1 myſtice vtriuſque teſtamenti conſonantia intelliguntur. De quibus duobus teſtamẽtis in Prouerbiis dicitur, *Prou.*16. *Et diuinatio in labiis eius, in indicio non errauit os eius.*

LABOR, eſt fatigatio vel functio quædam vel animi vel corporis grauioris operis vel muneris, ſecundum *Cic.li.*2.*Tuſc.quæſt.* Vel dicitur opera; dicitur & labos ſicut honos, lepos, de quibus in grammatica dicitur. Et labor dicitur dupliciter, vt ſcribit *S. Bon di 48 art.*2.*li.* 4. *in ſi. q.* 1. Vno modo proprie, & ſic dicitur opus pœnale, & hoc modo nec corpora ſupercœleſtia, nec angeli boni laborant. Alio modo communiter, & ſic dicitur labor quodcunque obſequium, ſecundum quem modum angeli dicuntur laborare in vinea Domini, & circa nos, quia nobis obſequuntur, ſic & corpora cœleſtia. Hæc *Bona.* Labor autem manuum ad tria ordinatur, vt literis mandauit *Gab. diſt.*16.*art.*3.*dub.*1.*li.* 4. poſt *Alex.* ſcilicet, ad ocium vitandum, ad corpus domandum, & ad victum quærendum. De primo *Hieron. ad Ruſt. monach.* Semper aliquid operis facito, vt te diabolus occupatum inueniat. De ſecundo *Apoſtol.* 2. *Corinth.* 6. annumerans ea, quibus corpus caſtigatur, dicit: *In laboribus, in ieiuniis, in vigiliis, in caſtitate, &c.* De tertio. *Act.*20. *Ad ea quæ mihi opus erant, & de his qui mecum erant, miniſtrauerunt manus iſtæ, &c.* Et laborare quandoque manualiter etiam expedit deuotis & religioſis, vt ſcribit *Gerſ.p.* 3. de exercitiis diſcretis deuotorũ ſimplicium. Vnde contingit nonnunquã vt homines negligentes non quidem ob corporis debilitatem, ſed ex deſidia & carnis voluptate deueniunt ad magna pericula ſuarum animarum non ſolum in malis cogitationibus, ſed etiam quandoque in grauioribus. Prudenter itaque & rectiſſime religionum inſtitutores ſuis deputarunt filiis certas horas non ſolum ad cantandum, orandum, ad meditãdum: verum etiam ad labores manuum exteriores faciendum, prout clare patet in regula ſancti Benedicti, & aliorum approbatorum ordinum inſtitutionibus. Non enim aliqua cogitatio tam turpis, tam abominabilis mala & execranda, quam non inueniat deteſtanda ocioſitas. Hæc *Gerſ.* Et idem in *ſerm. de verb. Domini. Venite ad me omnes qui laboratis,* ponit ipſe plures hominum labores. Peccant quoque parentes (vt idem ſcribit *part.* 4. *ſerm. Domin ſeptuageſima de acedia*) cum non docent pueros laborare vno vel alio modo. Aliud periculum, eſt futuræ paupertatis periculum &, de malis quæ eueniunt, præſertim in ſenectute, *&c.* Diſcretio autem laborum eſt neceſſaria, vt *ibid.* oſtendit *Gerſon* per multa exempla. Differunt laborare & eſſe oneratum, vt idem ſcribit in *ſermone. Venite ad me, vbi ſupra.* Nam qui leuem aliquam moleſtiam ſuſtinet, laborare ſimpliciter dici poteſt, qui vero grauem, & quæ ſupra vires ſuas eſſe videatur portat, iure oneratus eſſe narratur, *&c.*

LAC plura ſignificat ſecundum proprietates apud doctores, vt & ſcribit *frat. Pelb.l.*2. *Roſar. Theol. in dict. Lac.* Primo propter albedinem ſignificat caſtitatem & virtutum candorem. *Canticorum* 5. *Quaſi columbæ* inquit *lacte lotæ,* id eſt candantes puritate, & per conſequens gratioſæ hominibus, ſic & animę tales Deo acceptę ſunt, *&c.* Aliquando ſignificat propter dulcedinem ſapientiæ diuinæ dulcorem deſiderabilem 1. *Petr.*2. *Rationabiles lac concupiſcite.* Aliquando propter conueniẽtiam lactis in alimentum paruulorũ, ſignificat facilẽ doctrinam nouellis vel ſimplicibus in fide tribuẽdam. 1. *Corint.* 3. *Quaſi carnalibus tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, &c.* Vnde *Hieron ſup. Iudic. homil.* 5. dicit. Lactis cibus in ſcripturis dicitur moralis inſtructio doctrinæ, quæ incipientibus velut paruulis datur, ſcilicet morum inquit correctio, enunciatio ſimplicis fidei, & diſciplina correctionis, & ſanctæ conuerſationis, non profunda & ſecretiora myſteriorum eis ſtatim tradenda ſunt. Aliquando lac ſignificat malum. Iuxta illud *Pſalm. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum,* id eſt malorum, quia lac coagulatur in caſeum, & tandem ex caſeo per decoctionem fit fortiſſimum bitumen, adeo quod etiam marmora & duriſſimos lapides in fractione connectit, ergo ſignificat obſtinationis compreſſionem in malo.

LACHRYMA eſt humor ex oculis flentium

manans. Flere autem eſt lachrymas fundere, & lachrymæ cauſantur ex triſtitia, & aliquando ex affectus teneritate præcipue cum conſideratur delectabile cum triſtabili, vt ex deuotione, ex S. *Tho.2.2.q 82.ar.4.* Lachrymæ autem ſunt vtiles, niſi ſint nimiæ. Vnde *Gerſ.par.3. de relig. perfect. ac moder.* ait. Ferme nihil mentem noſtram ſic purgat, illuminat & ſerenat vt profunda compunctio, & lachrymarum inundatio. Verum id quidem ſi obſeruatur illud, ne quid nimis. Fit autem nimis dum ex his incurritur euacuatio & perturbatio cerebri, dum præterea flens redditur impotens ad opera ſibi neceſſitate faciē di incumbentia, vel ex voto vel ex præcepto, vel ex ſuperioris inſtituto, quamobrem hæc lachrymarum profuſio nonnunquam eſt abiiciē da, *&c.* Hoc idem vult *p.3.* de exercitiis diſcretis deuotorum ſimplicium; vbi & vult quod lachrymarum abundantia tentationes malas & cogitationes, & maculam animæ efficaciter abluit, & purgat & extinguit, ſi tamen diſcretio nō deſit, ita vt caput, ſenſus & ratio non lædantur, & dummodo firma ſpes de Dei miſericordia non abſit, &c. Quiſque autem flet deliberate temporalia, vel ſeipſum (vt idem ſcribit *tract. 6. ſup. Magnif.*) aut addit conditionem Deo, quam apponere Chriſtus docuit tam verbo quam exemplo ſuo: *Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu, fiat voluntas tua.* Et ita plorat meritorie ſi dicto ſuo non diſſentit affectus vel effectus ſu*. Si vero conditionem huiuſmodi nec affectus nec effectus plorantis addiderint, actu vel habitu lamentum iam eſt ſeculi, non ſecundum Deum, & mortem operatur. Vide latius ibi *Gerſ.* Fœlices autem ſunt lachrymæ (inquit *Bern.*) quas benignæ manus conditoris abſtergunt, & beati oculi qui in talibus liquefieri elegerunt quam eleuari in ſuperbiam, quam omne ſublime videre, quam auaritiæ & petulantiæ famulari. Et *Caſſiod ſuper Pſal. Fuere mihi lachrymæ meæ,* ait. Fletus eſt cib. animarum, corroboratio ſenſuum, abſolutio peccatorum, refectio mētium, lauacrum culparum. Et *Chryſ.* Lachrymæ lauant delictum, quod pudor eſt confiteri. Idem ſuper *Matt* Sicut poſt vehemētes imbres, mundus ac aer purus efficitur, ita & poſt lachrymarum pluuias ſerenitas mentis ſequitur atque tranquillitas. *Greg. in paſto.* Vnuſquiſque mens tantum pœnitendo compunctionis ſuæ bibat lachrymas, quantum ſe à Deo meminit amiſiſſe per culpas, &c. Plura alia ſimilia alias inueniuntur.

Laicus vno modo capitur pro indocto, imperito, inſipiente & lapideo. Vnde laicus dicitur à λαὸς Græce, quod eſt lapis Latine. Secundo modo laicus capitur pro homine non habente ordinem ſacramentalem in Eccleſia, vt ſcribit *Brul.diſt.5.qu.1.li.4.* De quo videas & in dictione *Clericus.* Et nota quod ſcribit *S. Bona.diſt.34. art.2.q.1.li.2.* De quibus laicis in quibus mater cæcitatis ſuperbia regnat, quantum ad ea quæ ſunt fidei & morū. Cum enim ſicut idiotæ præſumunt ſacram ſcripturam exponere quæ eſt profundiſſima omnium ſcripturarum. Cum iterum habeant quandam honeſtatem exteriorem, contemnunt vitam omnium aliorum, & merito huius duplicis ſuperbiæ excæcantur, vt incidant in errorem iſtum peſſimum, per quem excæcantur à Deo, vt neſciant diſcernere quid bonum eſt & quid malum, dum multa genera peccatorum ponūt eſſe à Deo malo. Quos *Eſa.* præmonſtrat *5.ca. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucē & lucem tenebras, &c.* Quare non omnes ſcripturæ libros legant laici. Quoniam nihil eſt tam ſanctum & ſalubre & pium quo non contingat abuti, ſic de libris euenit (inquit *Gerſ.part.1.in princ. de laude ſcript.conſid.11.*) quorum non eſt culpa, neque ſcribentium, ſed ſcelus eſt in abuſu, non tamen arcendi videntur (vt idem ait) ab opuſculis moralibus & deuotis, nullam in ſe difficultatem, nec ambiguitatem, nec abſurditatem in translatione gerentibus, cuiuſmodi ſunt hiſtoriæ, vel vitæ, vel legendæ ſanctorum, nec non meditationes ſanctæ. &c.

Lamentum querela, queſtus. Et eſt duplex lamentum (vt literis prodidit *Gerſ.tract. 6. ſuper Magnif.* Vnum eſt in ſola ratione, non redundans paſſionaliter ad ſenſualitatem, & hoc appellatur diſplicentia vel odium, vel deteſtatio vel abominatio libere elicita per iudicium rationis. Sic proportionabiliter de gaudio & deſiderio, & ita generaliter de omni nomine paſſionem ſonante competit accipere ſuo modo. Lamentum aliud eſt quod oritur & radicatur in ſenſualitate, aut ortum in ratione deriuatur, & redundat ad cor ſenſuale, non aliter de cæteris affectibus, quos Philoſophi ſolas proprie volue-

Digitized by Google

voluerunt dici paſſiones quæ ſenſum afficiunt& quodammodo affligunt. Item lamentum aliquod eſt temporale,hoc eſt pro ſolis temporalibus incommodis apprehenſis à ratione, ſub ratione pœnæ afflictiuæ. Aliud ſpirituale pro ſolis malis culpæ apprehenſum ſub ratione offenſæ diuinæ bonitatis & iuſtitiæ. Lamentum pœnæ habent damnati,non lamentum culpæ vt offenſiua fuit,aut eſt diuinæ iuſtitiæ , qualiter eſt in viatoribus plurimis inuenire.Et lamentum culpæ prout eſt offenſiua diuinæ iuſtitiæ hoc ſolum proprie eſt laudabile,& meritorium , nec poteſt procedere,niſi ab electione libera voluntatis,de quo multa *Gerſ.vbi ſup.*

Largitas,liberalitas.Differunt autem largitas humana & diuina. Vnde *Gerſ.p.3.q.1.de n e.ſ-dacit.ſpiritual.* Alia longe eſt diuinorum,& magnificentiæ Dei conditio,qui abſque detrimento ſui dat omnibus affluenter,promptiorque eſt ad dandum,quam ſumus ad recipiendum.Ideoque vult ſemper eſſe per ſanctum deſiderium diſpoſitum ad ſuſcipiendum dona ſua;quanto enim ea feruentius deſiderabis & petes , tanto abundantius accipies,&c. Aliter eſt largitas humana,quæ non ita omnibus ſubuenire defectib. poteſt,ſicut diuina largitas,de qua fuſius *Gerſon vbi ſup.& infra in dict.liberalitas.*

Lascivia ſecundum *Caſſiodorum ſuper Pſal.* eſt indecens motus diſſoluti animi , & corporis ex intemperantia carnali procedens.Vel laſciuia eſt mollicies, petulantia , & nequitia. A laſciuio, id eſt molliter ago, & laſciue, molliter, nequiter,*&c.*

Latria : Nomen latria(vt ſcribit *D.Th 3.ſ.d. 9.q.1.ar.1.Scot.di.9.li 3.*) poteſt æquiuoce accipi. Vno modo pro cultu ſiue reuerentia exhibita Deo in actu interiori ratione ſummi dominii, vel ſummi boni.Vel pro reuerẽtia exhibita Deo actu exteriori,vel habitu inclinante ad talem actum. Et ſecundum eum eſt virtus moralis,& non Theologica,quia non habet Deum pro obiecto , ſed honorem deferendum Domino in creato. Latria itaque eſt reuerentia ſoli Deo debita & ſibi exhibita. Hanc diffinitionem declarat *Brul.d.9.q.1.li.3.* Latria eſt ſumma veneratio potentialis. Cultus, reuerentia, honor,in propoſito ſunt idem & religio. Religio autem ſecundum *Tul.*eſt quæ ſuperioris cuiuſdam naturę(quam diuinam vocant) cultum cerimoniamque affert ; & à tali religione dicuntur omnes chriſtiani religioſi de religione chriſtiana, cuius religionis Chriſtus eſt ſummus Patriarcha. Dicitur & latria pietas,inquantum tendit in Deum ſummum bonum , quia eſt pater omnium ſummum bonum, quia eſt pater omnium ſummus. Dicitur & ſeruitus ſimpliciter & anthonamaſice,quia ipſe Deus ſicut eſt ſupremus Dominus, ſic eſt ſibi correſpondens ſumma ſeruitus , quæ dicitur latria, de qua ſeruitute dicit ſaluator *Mat.4.& Deuter.8.Soli Deo ſeruies.*Hæc *Brule. vbi ſupr.*Latria(vt vult *Aug.*) nominat illud quo colitur Deus . Quomodo autem colitur Deus poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit *S. Bonauen. diſt.9.ar 2.q.1.li.3.* Aut ſicut actu, aut ſicut habitu , ideo nomen latria æquiuoce dicitur,& aliquando ſtat pro actu,aliquando pro habitu , ſecundum autem quod ſtat pro habitu ipſius animæ habilitante ipſam ad cultumDei,ſic eſt habitus virtutis inquantum eſt circa bonum , & difficile & meritorium,& ad ſalutem neceſſarium, & circa huius opera præcipue conſiſtit virtutis habitus.Probat & *ibid. S. Bona.* quod latria ſit virtus cardinalis *q.3. vbi ſup.* qui eſt cultus Deo debitus. Vnde ſecundum *Aug. de ciui.Dei.li.10. c.1.*Idem eſt apud Græcos latria quod apud nos religio , excepto quod nomen religionis eſt in plus. Vnde & *ibid.* dicit quod cultus Deo debitus quatuor nominibus nuncupatur, duobus apud Græcos,& duobus apud nos. Apud Græcos namque dicitur latria,& theoſebia , ſiue euſebia,apud nos vero dicitur pietas, & religio,ita quod iſta duo nomina reſpondent iſtis duobus, licet quodammodo ſint in plus. Differunt autẽ latria & theoſebia ſecundum propriam acceptionem, licet aliquando accipiantur pro eodẽ, quia theoſebia dicit cultum interiorem,qui proprie ſpectat ad virtutes theologicas , ſed latria ſeruitutem exteriorem,qui ſpectat ad iuſtitiam, ſcilicet virtutem cardinalem. Hæc *Bonauen.vbi ſupr.*Si autem latria dicitur cultus interior, cum ille conſiſtit in credendo, & diligendo , & ſperando Deum,ſic dicitur virtus theologica non ab aliis diſtincta,ſed conſequens ad omnes illas, de quo latius *Bona.q.3.vbi ſupra.*Et latria(ſecundum *Iac.de Valen. Pſal.* 28. qui à prædictis non diſcrepat)eſt cultus ſoli Deo debitꝰ ratione ſummæ omnipotẽtiæ & maieſtatis & ſapientiæ & bonitatis,& in munere & cõfeſſione laudis & adoratione

Digitized by Google

ratione conſiſtens,& ſic de iure propter ſeipſum debetur Deo ipſa latria,ſed adhuc Chriſto & Deo patri reſpectu noſtri debemus & tenemur exhibere latriam propter tria beneficia recepta,ſcilicet creationis,redemptionis, & glorificationis, & ratione victoriæ & triumphi, quem Chriſtus obtinuit de mundo & diabolo, *&c.* Eadem dicit *Pſal.*44. & ſic vere Chriſto competit latria, quia creator & vniuerſalis Dominus,& iudex, & redemptor & verus Deus (vt idem ſcribit *Pſal.*71.) Et ſecundum eundem *Pſal.*95. latria conſiſtit in tribus,ſcilicet,in confeſſione fidei & laudis cum munditia cordis,& in oblatione & adoratione. Et vt idem oſtendit differt latria veteris teſtamenti & noui.Nam illa latria non fiebat cum tali confeſſione interiori & exteriori,nec cum tãta munditia ex parte offerentis & oblati,quia ibi offerebantur animalia bruta. Hic autem offertur ſacrificium purum & mundum de ſe bonum & acceptabile. Et ſic latria noſtra fit cum maiori ſanctimonia & magnificẽtia,quia offertur Chriſtus Deus & homo , agnus ſine macula & immortalis. *Hæc ille.* In qualibet inſuper re Deo ſoli debetur laus,honor,& gloria , ſicut ipſe eſt omnia in omnibus. Hinc *Pſal.63. Omnis terra* ſiue omnis creatura *adoret te Deus & pſallat tibi,pſalmum dicat nomini tuo altiſſimo.* Nulli vero creaturæ datur laus huiuſmodi per latriam (vt ſcribit *Gerſon par. 2. tract.1 de cantic. orig. ratione*) nec vt ſignum eſt vt imago , nec propter aliam quamuis attributionem ſi proprie ſentiamus, ſicut nulla res creata ſummum bonum eſt, neq; vt res,neque vt ſignum vel aliud attributum. At vero laudamus in creaturis Deum adoratione latriæ,ſicut in cruce & imaginibus Chriſti , imo ſicut in omni re,quemadmodum quælibet eſt imago vel veſtigium trinitatis , non minus naturaliter quam aliqua ſit artificialiter. Caue tamen in laude vel latria creaturarum à ſcandalo,quale fieret ſi adoraretur publice Deus in dæmone vel eius imagine in aſino, vel in bufone, imo nec in angelis & hominibus quantumcunque ſanctis quum proprius eis & alter honor ineſt. Hæc *Gerſ.* Et per latriam vt ſemel dicam intelligitur theoſebia,id eſt,cultus vel ſeruitus ſoli Deo debitus, qui & adoratio ſtrictiſſime ſumpto vocabulo dici ſolet, de quo latius vide ſupra in dictione *Adoratio Gabriel. lectio. 49. canonis.*

Lavs eſt ſermo elucidans magnitudinem virtutis ſecundum *Ariſt.li.1.& 3 rhet.& B.Thom. ſuper Pſal.*17. Dicitur autem à laudo verbo, quod aliquando ſignificat verbis extollo. *Horat. Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen.* Aliquando idem eſt quod nomino. *Plautus. Id vt ſcias Iouem ſupremum teſtem laudo.* Vnde illaudatus,qui ne nominari quidem dignus eſt, hoc eſt illaudabilis. Vel laus ſecundum aliquos proprie eſt vox populi de aliquo recta loquentis. Differunt autem laus & laudatio,quod laudatio eſt oratio ipſa laudantis laudes continens ipſius laudati.Laus vero eſt virtus ipſa non aliunde ꝓueniens,ſed ſuis nixa radicibus. *Virgilius. Primam merui qui laude coronam.* Hinc laudabile dignum laude & collaudo ſimul laudo deducũtur. Differunt & laus & honor vt ſcribit *Iaco. de Valen. Pſalm.* 148. Nam honor eſt præmium virtutis & tribuitur bonis. 4.*Ethi* aut eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium virtutis ſecundum *Ciceronem.* Sed laus eſt commemoratio beneficiorum receptorum. Et ſic honoramus bonos & virtuoſos indifferenter, ſed laudamus benefactores agendo gratias pro beneficiis receptis. Sed quia quicquid boni eſt, in nobis recepimus à Deo iam non ſolum tenemur honorare Deum eo quod eſt bonus de ſe , ſed etiam iugiter tenemur laudare cum commemorando beneficia,eo quod omnia recepimus à Deo, & quia omnes creaturæ, quicquid boni habent,à Deo acceperunt , ideo omnes laudare debent. Hinc *Pſal.*146. Laudate Dominum de cœlis,&c. Laus igitur ꝓprie Deo debetur, à quo eſt omne bonum & meritum noſtrum. *D.Th.2.2.q.91.a.1.2* Hinc *Aug.*ad *Sixt. Presbyterũ.* Cum coronat Deus merita noſtra , nihil aliud coronat quam munera ſua.

Lavdabile accipitur multipliciter (vt ſcribit *Gabr.diſt.17.qu.1.artic.3.dub.3.lib.1.*) Vno modo pro omni natura quæ eſt bona , ſiue ſit creata,ſiue increata.Sic loquitur *Auguſtinus.3. de lib. arbitr.* dicens: Si laudatur rationalis creatura quæ facta eſt , nemo dubitet laudandum eſſe qui fecit. Alio modo dicitur cuius bonitas ordinatur ad aliquem alium actum.Et ſic dicitur primo *Ethicorũ*,quod optimorum non eſt laus. Tertio modo accipitur laudabile,vt opponitur vituperabili:& ſic eſt aliquod bonum exiſtens in noſtra poteſtate dignum retributione & laude.

Sicut

Digitized by Google

Sicut vituperabile eſt aliquod vitium exiſtens in noſtra poteſtate dignum increpatione & pœnæ. De iſto dicitur *3. Ethic.* à Philoſopho. Nullus itaque improperabit cæco ex natura, vel infirmitate, vel ex plaga, ſed magis miſerebitur. Cum autem ex vini potatione, vel alia incontinentia, omnis vtique increpabit. Earum autem quæ circa corpus malitiarum, quæ in nobis, increpantur, quæ autem non in nobis nõ. Et ſic accepit *Auguſt. 3. de lib. arb.* Motus quo huc vel illuc voluntas conuertitur, niſi voluntarius, atque in noſtra poteſtate poſitus, neque laudandus cum ad ſuperiora, neque culpandus homo eſſet cum ad inferiora detorquet. Primo & ſecundo modo charitas eſt laudabilis, ſed non tertio modo. Nec ſumus laudandi ſic, quia Deus infundit nobis charitatem, quæ non eſt in noſtra poteſtate, quamuis ſumus aliquo modo laudabiles, ſi nos diſponimus ad recipiendum charitatem. Similiter charitas laudabilis eſt, in quantum eſt operis meritorii cauſa & principium. *Gabr.* Ratio autem laudis vel vituperii fundatur in libertate arbitrii, vt ſcribit *Gerſ. parte 3. de paſſ. anima, conſiderat. 7.* quare paſſiones omnes in animalibus brutis cenſendæ ſunt bonæ & pulchræ. Exempli gratia: Audacia & animoſitas, in leone & gallo: ira, in tigride & apro: voluptas, in porco, hirco & paſſere: timiditas, in lepore & oue: fraudulentia, in vulpe: adulatio, in cane: ſuperbia, in equo: triſtitia melancholica, in catto: auaritia, in cornice. Paſſiones itaque iſtæ neque malæ ſunt vel deformes in genere moris, cum deſit ipſis animalibus libertas arbitrii in qua fundatur ratio laudis vel vituperii. Hæc *Gerſon.* Præterea laudabilis is dicitur, qui bene agit, vt ſcribit *Gab. diſtinct 23 queſt. 1. art. 1. lib. 3.* quoniam ſicut propter paſſiones, ita propter actus ſecundum ſe conſideratos, ſimpliciter vt ſunt actus appetitus ſenſitiui, non vt conformiter vel difformiter rationi rectæ ſunt eliciti nullus laudatur vel vituperatur. Sed ſecundum paſſiones & actus, vt conformes vel difformes rationi rectæ laudamur vel vituperamur. Laus igitur & vituperium ſecundum Philoſophum (vt ait *Gabr*) non conuenit paſſionibus intrinſece eſſentialiter & ex ſe, ſed per quandam denominationem extrinſecam. ſcilicet per moderationem virtutis. Ex quo ſequitur, quod quanto aliquis eſt magis paſſionatus ſicut oportet, & quando oportet, & propter quod oportet, *&c.* tanto laudabilior eſt & virtuoſior, & econuerſo magis paſſionatus ſicut non oportet, & quando non oportet, *&c.* eſt magis vituperandus, magiſque vitioſus: & ſicut virtus habet ſedare paſſiones, ita & actus appetitus ſenſitiui. Virtutis enim eſt excitare paſſiones & actus, ſicut & quando oportet, puta, iraſci, timere, audere, &c. Eius etiam eſt ſedare paſſiones vitioſas, & refrænare ſiue ſuperabundantes ſiue deficientes, & reducere ad medium ſecundum debitas circunſtantias, hoc eſt, cohibere appetitum ſenſitiuum, ne eliciat actus contra rationem, & excitare vt eliciat ſecundum rationem. Hæc *Gab.* &c.

Legitimvm dicitur quod eſt legi conforme, vt inquit *Gerſ. parte 2. de contract. p. 1. conſid. 1.* Illegitimum per oppoſitum idem quod illicitum, &c. Contractus autem quidam ſunt legitimi, quidam illegitimi, vt *ibidem* oſtendit *Gerſon.*

Lenitas, clementia, vel manſuetudo, vel mititas. Nihil enim ita efficax ad correctionem, emendationemque multorum repertum eſt, quemadmodum lenitas, vt inquit *Gerſon par. 2. de paruulis ad Chriſtum trahendis, conſid. 4.* Nihil enim homini melius eſt facilitate & clementia, (ait Comicus.) Hinc Saluator noſter ait: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Id probat *Gerſon* per multa exempla. Quis egregium doctorem *Aug.* tanquam ſidus aliquod beneuolum adquiſiuit Eccleſiæ? Ambroſ. Qua virtute? vtique beneuolentia & mititate. Videto latius ibi *Cancellarium.*

Leo in ſcriptura quandoque ſignificat diabolum, propter ſæuam voracitatem. *1. Petri 5.* *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret.* Quandoque ſignificat hominem ſanctum, ſicut Marcus figuratus eſt in facie leonis, *Ezechielis 1.*

Læsio, inflictio, vel moleſtia, *&c.* Læſio corporis eſt duplex, vt ſcribit *Gab. diſt. 15. q. 15. ar. 1. lib. 4.* Quædam infert damnum vltimum, puta mortem vel mutilationem membrorũ, aut vulnerationem irremediabilem, per quod redditur inutile ad exercitium operationũ naturalium ſibi debitarũ. Alia eſt citra vltimam, & eſt vulne-

Digitized by Google

vulneratio vel debilitatio organi vel membri curabilis, aut non in toto tollens operationem naturalem, ſed aliquantulum impediens. Prima dicitur læſio enormis, ſecunda mediocris: & in læſionibus citra mortẽ, tenetur lædens damna, quæ incurrit læſus atque coniuncti præſentia & futura, paſſoſque dolores compenſare, & medicorum impenſas (ſi quæ factæ ſunt) ſoluere. *Scot. Gab. ar. 2. concl. 5. vbi ſupra.*

Lætitia eſt geſtientis animi elatio voluptaria, ſecundum *Cic. lib. 3. de fin.* Vel lætitia in animo eſt commotio ſuauis jucunditatis in corpore, ſecundum eundem *lib. 2. de fin.* Aut lætitia eſt exultatio quædam animi gaudio efferuentiore euentu rerum expetitarum, ſecundum *Aulum Gel. lib 2 noct. attic. c. 27.* Vel ſecundum *B. Thom. 4. ſent. diſt. 49. q. 1. art. 1.* Lætitia eſt expreſſio vel effectus interior, ſecundum quod ipſe affectus dilatatur roboratus & perfectus ex coniunctione appetitus. Diciturq; lætitia quaſi latitia: quia dilatat, vt dicit *Gerſ. parte 3. tract. 2. de canticord.* Sunt autem duæ lætitię, ſcilicet bona & mala, ſecundum Philoſophum, vt & refert *Gerſ. parte 2. ſerm. de omnibus Sanctis*, qui incipit: *Et exultabunt ſancti.* Vna quæ eſt ſtudioſorum, pura, laudabilis, tranquilla, diuturna. Hinc eſt illud quod Philoſophia admirabiles habet delectationes firmitate & puritate. Alia dicitur quæ à vitioſis vitam pecudũ eligentibus inquiritur: & hæc fœda, turpis, inquieta, breuis, nocitura, qualis fuit Sardinapali. Hanc lætitiarum varietatẽ locis plurimis ſcriptura ſacra nõ ſiluit. *Lætamini*, inquit, *juſti in Domino*; Ecce bonam lætitiam. Audi malam. *In maleficiis ſuis lætificant Regem.* Et talia ſine numero poſuit ſacra ſcriptura. Et illud: *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Prouerb. 2.*

Leve dicitur illud quod eſt natum ferri à medio, ſecundum *Ariſtot. lib. 1. de cœlo.* Leuiſſimũ autem quod ſuperfertur omnib. aliis ab eo ſurſum latis. A quo leuitas, quod aliquando dicitur ſine pondere. Modo pro ſtultitia, inconſtantia, vtilitate ponitur. Eſt & leuitas ſpiritualis, quæ maxime conſiſtit in feruida charitate: & econtra grauitas in mortalis peccati malignitate. Et ſicut eſt in materialibus, quod leuia petunt ſurſum & grauia deorſum: ſic eodẽ modo eſt in ſpiritualibus. Quamobrẽ ſicut decedentes in feruida charitate, tendunt ad locum ſummum, cœlum, ſcilicet empyreum, niſi impediantur: & hoc propter patres antiqui teſtamenti, & propter eos qui nondum ſatisfecerunt pro peccatis, qui retardantur donec perfectius purgantur. Decedentes vero in mortalis peccati deformitate, tendunt ad locum infimum, qui eſt terræ medium: ita ſcribit *Thom. Argen. circa diſt. 45. lib. 4. ſent.* Nam peccatum trahit deorſum: non ſecundum ordinem naturę (vt inquit *S. Bonauent. diſt. 49. ar. 1. q. 2. lib. 4.*) cum non habeat conformitatẽ ad illum, ſed ſecundum ordinem juſtitiæ: quia peccatum cum ſit viliſſimũ, diſponit hominem ad locum viliſſimum & infimum.

Levir eſt frater viri. Leuitrices dicuntur duorum fratrum vxores, quæ non ſunt ſibiipſis affines: nec vir ſororis, & vxor fratris: quia affinitas non cauſat affinitatem. Oportet enim quod ſemper perſona quæ eſt cauſa affinitatis, ſit conſanguinea alteri illorum. *Palud. diſt. 4. queſt. 1. lib. 4.*

Levita. Et proprio nomine Leuitæ appellantur Diaconi, vt ſcribit *S. Bona. in expoſ. text. diſt. 24 lib. 4.* In quo nomine clauditur proprius eorum actus, & principalis, ſcilicet miniſtrare ſacerdoti ſpecialiter & immediate in ſacramentis. Ad Diaconos enim pertinet corpus Domini transferre in primitiua Eccleſia, etiam ſanguinem diſpenſare: vnde immediate iſti ſacerdotibus aſſiſtunt & miniſtrant. Et dicuntur Leuitæ, vt idem ait, non quod officium habeant Leuitarum, ſed quia conſimile illi, & per illud officium præfiguratum.

Lex eſt ratio ſumma inſita in natura, quæ jubet ea, quæ facienda ſunt, prohibet contraria. Eadem ratio quum eſt in mente hominis confirmata & confecta eſt lex. *Cic. lib. 1. & 2. de legib.* ait: Lex eſt neque hominum ingeniis excogitata, nec ſanctum aliquod populorum, ſed æternum quiddam quod vniuerſum mundum regeret, imperandi, prohibendique ſapientia. Idem *2. de nat. Deorum:* Lex eſt recti præceptio, prauique depulſio. Item lex eſt conſtitutio populi, in qua maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt, vt habetur *diſt. 2 cap. lex. D. Thom. 1. 2. qu. 90 ar. 1.* Lex eſt regula & menſura actuum agendorum vel omittendorum. Et *q. 91. ar. 1* idem dicit: Lex eſt dictamen rationis practicæ. *Gerſ. parte 1. de orig. juris & leg.* Lex, inquit,

Digitized by Google

inquit, eſt regula conformitatem habens ad dictamen rectæ rationis. Item *p.2 in recommend. licent. in decret.* ait: Dominus ſicut fecit hominem, vt ſibi ſoli ſubiectus dominaretur cæteris rebus mortalibus: ita ſibi indidit præ cæteris rationem tanquam legem intimam & vnicam. Neque enim propter aliud dicitur homo factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, niſi quia ſui capax per rationem effectus eſt. *Aug.* & expoſitores Catholici. Et idē *Gerſ. p.4. in deſcript. term. ad theol. vtil.* dicit: Lex eſt recta ratio practica ſecundum quam motus & operationes rerum in ſuos fines ordinate regulantur. Vel eſt ipſa talis regulatio in quocunque. Lex ſecundum *Alex de Ales in 3.p. ſum.* eſt ſancto ſancta præcipiens honeſtum, prohibensque contrarium. Et dicitur lex à ligando, id eſt obligando: vt ſcribit *Gab. diſt. 37. qu. vnic. art. 1. lib. 3.* Vel à legendo, id eſt dictando quid agendum ſit, vel quid publice legatur. Et quamuis iſte terminus lex ſit generalis ad omnem legem creatā vel increatam, naturalem, humanam, vel diuinā, ſcriptam vel non ſcriptam: tamen quādoq; reſtringitur ad vnam ſpeciem, vt dicit *Pet. de Aliac.* Et quia lex decalogi obligatoria eſt, quæ & præceptum & mandatum dicitur, extendendo præceptum ad prohibitionem: dicendum eſt de ea, de qua *Gerſ. lect. 2. de vita ſpirit. anim. & in de pot. Eccleſ. conſid. vlt.*

Lex obligatoria (vt notat *Gab. di. 37. q. vnic. art. 1. lib. 3.*) eſt ſignum verum reuelatum creaturæ rationali, quod eſt notificatiuum rectæ rationis dictantis ligari eam ad aliquid agendum vel non agendum, ad vitam æternam conſequendam, & damnationem euitandam, vt ſcribit *Gerſ. de vita ſpirit. ani. lect. 2.* Dicitur ſignum notificatiuum, quia nulla lex (inquit *Gab. vbi ſupra.*) obligat liberum arbitrium, ſi notificata non fuerit: alioquin naturaliter fatui & inſenſati, imo & bruta dicerentur obligari, & legem obligatoriam habere cuius tranſgreſſio eſſet imputabilis ad pœnam, & obſeruatio ad præmium: quod nullus dicit. Sed quid de paruulis in vtero mortuis eſt dicendum, quod ibi nec eſt lex, nec præceptum, cuius tranſgreſſio imputatur ad nouam culpam actualem: ſed eſt ibi quoddam ſtatutum diuinum, quo non obſeruato, non redditur hæreditas amiſſa in Adam primo parente. Vnde abſque libera commiſſione vel omiſſione ad cuius oppoſitū rationalis creatura obligata fuerat, peccatum eſſe non poteſt. Nullus quoque qui ignorantiam inuincibilem ſufficienter allegare poteſt, tranſgreſſor legis appellari poteſt, nec quo ad Deum, nec quo ad homines: plerunq; tamen apud homines aliquis eſſe ſciens præſumitur, quia non poteſt iuridice per teſtes iuſtam ignorantiæ cauſam aſſignare propter quod damnatur quandoque apud homines ille, qui vere eſt innocens apud Deum. An autem ſaluentur ignorātes legem, dicit *Pet. Aliac. qu. 2. art. 2. in fin. lib. 4.* Si alicubi eſſent ignorantes legem & nomen Chriſti, ſcilicet quod lex illa ſiue præceptum baptiſmi eos non arctat, nec illam ſeruare tenentur, ſed de eius non obſeruantia per ignorantiam excuſantur, tamen pœnam legis iuſte ſubire compelluntur. Exemplum de latrone qui legem hanc quod latro ſuſpendatur ſeruare non tenetur, quia non debet eſſe homicida ſui, & tamen pœnam legis per iudicem iuſte compellitur ſuſtinere. Sic dicendum eſt de infantibus qui decedunt ſine baptiſmate, ſcilicet quod impotentia eos excuſat ab obſeruantia præcepti de baptiſmo habendo, & ideo eis non imputatur ad culpam nouam, quod non fuerunt baptizati: & ita de circunciſione, ſed non ſequitur quod non damnentur, quia ſola anima Chriſtiana ſaluabitur, & quæ pactum Dei ſeruauerit, quod nō eſt in iſtis, ideo damnantur: non quia culpam incurrerunt ex non obſeruantia, ſed quia pactum non ſeruauerunt. Hæc *Card. vbi ſup.*

Lex eſt triplex, ſecundum quod triplex eſt ſignum notificatiuum, ſcilicet mentale, vocale & ſcriptum: ſic triplex eſt lex, ſcilicet indita ſiue per inſpirationem, ſiue per naturalem dictaminis euidentiam, ſiue per doctrinam. Lex prolata, lex ſcripta ſiue quod idem eſt lex mentalis, vocalis & literalis. Et dicitur in deſcriptione legis, vbi ſupra, *ſignum verum*, quia ſigna falſa & ſi quandoque ligare dicuntur per accidens, quomodo ligat conſcientia erronea, nihilominus de per ſe, & proprie legis obligatoriæ vim non habent. Dicitur *rectæ rationis*, quia ſignum rationis erroneæ proprie non eſt obligatorium, etiam ſi ſignum eſſet verum. Gratia exempli: vt ſignū ſiue propoſitio explicans præceptum aliquod emanaſſe à ſuperiore iniuſtum: quamuis ſignum ſit verum, tamen non eſt obligato i-

garorium, quia non eſt ſignum rectæ rationis. Mandatum enim iniuſtum non emanat à recta ratione. Dicitur *dictantis ſeu volentis ligari creaturam rationalem*,&c. Ad excludendum legem conſultoriam aut permiſſiuam. Etiam ad innuendum quod recta ratio præcipientis vna cum voluntate, eſt ratio obligationis inferioris, id eſt,qua inferior obligatur. Nam quantumcunque notificetur voluntas ſuperioris, niſi per illam velit ligari inferiorem, non conſurgit obligatio. Vnde nec tenemur nos conformare in omnibus diuinæ voluntati, niſi cum Deus vult nos illi conformari, hoc eſt non tenemur velle quicquid Deus vult,etiam cognitum vt tale.Sed tenemur velle quicquid Deus vult nos velle, diuinæ tamen voluntati cognitæ tenemur non remurmurare.Hæc *Gab.vbi ſup.& in 1.d.vlt.&c.*

Lex præceptiva (vt ſcribit *Gerſ.p.4.in diffinit.ter.ad theol.vtil.*) proprie eſt lex libero arbitrio inſinuata ſigno,verbo,aut ſcripto,iubens ſub pœna diſſolutionis amicitiæ inter Deum & liberum arbitrium, ne pro commodo vel incommodo violetur, & lex præceptiua & ſi multipliciter diuidi poſſit, tamen ſolet à Doctoribus diuidi in legem diuinam,naturalem, & humanam ſiue poſitiuam.

Lex divina eſt ſignum verum creaturæ rationali reuelatum, notificatiuum rectæ rationis diuinæ volentis teneri illam, ſeu ligari ad aliquid agendum vel non agendum pro conſecutione fœlicitatis æternæ.Et dicitur *reuelatum* ad excludendum legē naturalem & humanam,quæ non habentur per reuelationē immediate à Deo. Dicitur *pro conſecutione* ad excludendum leges politicas etiam à Deo reuelatas:vt ſunt leges veteris teſtamenti,quæ dicuntur iudiciales. Vnde nō ideo præciſe dicitur lex aliqua diuina ſeu de iure diuino appropriate, quia reuelata. Tradidit enim Deus plures leges patribus vete.teſt. ꝑ regimine politico & ciuili:vt puta iudiciales,quę non immediata & directa intentione ordināt ad finē vltimum & ſupernaturalem: ideo non ſunt proprie diuinæ.Et lex diuina (vt ſcribit *Aliac.q. veſper.*) vt ſumitur pro lege diuinitus inſpirata, qualis eſt lex Moyſi vel Chriſti. Vno modo poteſt ſumi pro aliqua regula vna data à Deo aliquid præcipiente vel prohibēte. Alio modo pro aliqua vna congregatione plures tales regulas continente,qualiter tota doctrina Chriſti, dicitur lex Chriſti. Sic capiendo adhuc ſumi poteſt ſtricte pro aliqua totali cogregatione ſolum cōtinente pręcepta & prohibitiones,quia hæc duo ſolum pertinent ad legem proprie dictam. Alio modo poteſt ſumi large pro aliqua totali cōgregatione,non ſolum continente præcepta & prohibitiones,ſed etiā conſilia & promiſſiones pręmiorum,comminationes ſuppliciorum,& multa huiuſmodi,quę licet non ſint de ſubſtantia legis propriæ,quia nec ligāt,nec obligāt, eo quod his nihil imperatur aut prohibetur: ipſa tamen ſunt fortiſſima adiutoria ad legem ſuſtinendam: ideo dicuntur partes legis diuinæ cōmuniter dictæ.Et lex diuina ſecundum *Gerſ.p.4.in deſcript. ter.ad theol.vtil.*in hominibus proprie eſt lex per diuinam reuelationem acceptā ad regimen plurimorum pro fine beatitudinis principaliter ordinata. Primum ponitur ad differentiam legis priuatæ:aliud ad differētiam legum iudicialium in antiqua lege. Et in lege pure diuina (vt ſcribit *Gab.di.37.q.vn ar.1.lib 3.*)aſſignari poſſunt quatuor gradus.In primo ponuntur leges immediate reuelatæ à Deo pro tota communitate hominum,aut principaliori parte ſcriptæ in Biblia: & præſertim in Euangeliis latis à Chriſto ad conſecutionem beatitudinis. In ſecundo gradu ponuntur leges diuinæ, quæ ex præcedentibus ſolis deducuntur in conſequentia euidenti. In tertio gradu ponuntur leges diuinæ ex *prædictis* deductæ per ſucceſſiuam relationem Apoſtolorum & aliorum, æquiualentem ſcripturæ canonicæ:ſicut determinationes Eccleſiæ,quæ ſpiritu ſancto creditur regi. In quarto gradu ſunt leges ſpecialiter inſpiratæ & reuelatæ quibuſdam ſingularibus perſonibus pro ſe,aut pro paucis ad hoc electis. De quo plura ſcribit *Gerſ. de vita ſpirit. anim. lect. 2. Coroll.* 7. Et lex diuina, ſecundum *Iac. de Valent. Pſalm.* 118. nihil aliud eſt niſi effectus & ſignum & imago diuinæ voluntatis: quia in ea lucet & manifeſtatur diuina voluntas erga actus humanos. Et ideo lex iſta dicitur recta & iuſta,quia eſt lata & condita iuxta diuinam voluntatem, quæ dicitur metrum & menſura omnium actuum humanorum. Et ideo actus humani intantum dicuntur & ſunt iuſti & recti, inquantum ſunt facti iuxta diuinam legem,& ſunt ipſi conformes. Et tota lex diuina (vt idem ſcribit) conſiſtit in dilectione Dei & proximi, vt ait Saluator *Matth.* 22. *& Luc.* 10. ſed

Digitized by Google

ſed in tali dilectione oportet quod ſeruetur ſpecies, modus & ordo, ſecundum *Auguſt.* id eſt quod diligat illud, quod diligendum eſt,& modo & ordine quod diligendum eſt. A lege autem diuina nulla lex, aut obligatio pure humana poteſt abſoluere aut excipere vel inſtituere quod modo obſeruetur, vt ſcribit *Gerſ.p.2.tract.de non eſu carnium.*

Lex Divina ſecundum diuerſos effectus diuerſis nominibus nominatur in ſcriptura (vt notat *Iacob. de Valent. tract. 4. cap. 4. prolog. ſup. Pſalm.* inquantum ligat & obligat hominem, dicitur lex Domini: inquantum eſt à Deo prolata & ſcripta in tabulis, dicitur ſermo Domini, ſiue eloquium Domini: inquantum prohibet mala fieri, dicitur pręcepta ſiue præceptum, inquantum autem admonet bona fieri, dicitur mandatum ſiue mandata: inquantum eſt teſtificata à Deo & Prophetis, dicitur teſtimonium Domini: inquantum per legem cognoſcimus voluntatem Domini, dicitur voluntas Domini: inquantum fuit confirmata per mortem Chriſti teſtatoris, dicitur teſtamentum Domini: inquantum iuſtificat obſeruantes, dicitur iuſtitiæ ſiue iuſtitia Domini: operationes quæ fiunt ſecundum iuſtitiam, dicuntur iuſtificationes: punitiones & præmiationes quæ fiunt per iuſtitiam, dicuntur iudicia Domini: Inquantum vero ducit & dirigit homines, dicitur via. Item inquantum eius ſcripta omnia ſunt impleta in Chriſto, dicitur veritas. Inquantum ſumus per eam liberati, dicitur miſericordia: inquantum Deo pacificati, dicitur pax. Dicitur & lignum vitæ, & hoc metaphorice, quia Deus dedit hanc legem loco ligni vitæ, in quo Adam præuaricatus eſt vt eam ſeruaret & coleret, expectando ex ea fructum vitæ. Et Patres veteris teſtamenti eam ſeruatunt vſque ad tempus Chriſti. Dicitur & lex Domini & vinea Domini, *Matth 2. & 22.* quæ data eſt nobis ad colendum. Dicitur etiam ſeges lex diuina. Vnde Chriſtus *Luc. 9.* dixit: *Meſſis quidem multa. Et Ioan 4. Aſpicite meſſes, quoniam alba ſunt.* Hæc latius declarat *Iacob. de Valent. vbi ſupr. & Pſal. 118.*

Lex Æterna (vt ſcribit *Auguſt. contra Fauſtum*, & refert *Petr. de Aliac. in primum ſen.*) eſt diuina mens ſeu voluntas ordinem naturalem ſeruari iubens, turbari vetans. Vnde patet ſecundum eundem, quod ſicut voluntas diuina eſt ſimpliciter prima in genere cauſæ efficientis, ſic ipſa lex ſimpliciter prima in genere legis obligantis. Quare ſicut nulla cauſa poteſt agere ipſa non agente: ſic nulla lex poteſt obligare ipſa non obligante. Vel lex æterna eſt ſumma ratio, cui ſemper obtemperandum eſt ſecundum *Auguſt. vbi ſup.* Et ſecundum *Gerſon. part. 4. in deſcription. term. ad Theol. vtil.* Lex æterna eſt diuina voluntas ordinatiua rerum à ſua arte producibilium vel productarum, quo ad operationes & motus, & fines ſingularum. Vel eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens.

Lex Prima (vbi ſcribit *Gerſ. vbi ſup.*) eſt beneplacitum ſeu voluntas ſupremi Domini Dei, præſtituentis rebus à ſe conditis fines ſuos, & motus, & operationes ad illos. Vel ſic: Lex prima eſt diuina voluntas præſtituens ordinem rebus à ſe conditis, *&c.* & ſecundum *Aliac.* dicitur lex increata.

Lex Evangelica dicitur lex perfectæ libertatis, quia liberat à ſeruitute præuaricationis, vt ſcribit *ſanct. Bona diſtinct. 44. qu penultim. lib. 2.* ſiue etiam à ſeruitute legis, dum in ea datur ſpiritus charitatis, qui eſt ſpiritus libertatis: ſecundum illud quod dicit *Apoſtol. Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum.* Et ideo ex hoc non ſequitur, qui eſt ſub lege Euangelii ſit liberatus à ſeruitute terreni dominii, *&c.* Et lex Euangelica nominatur quinque nominibus (vt ſcribit *Iacob. de Valent. Pſalm. 18.*) Dicitur enim lex inquantum fuit à Chriſto lata. Secundo, dicitur teſtimonium inquantum fuit à Deo Patre approbata & teſtificata in baptiſmo, & in transfiguratione, cum dixit: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* Fuit etiam teſtificata per Prophetas & Angelos. Tertio, dicitur iuſtitia inquantum iuſtificat ratione conſiliorum & mandatorum affirmatiuorum & ſacramentorum. Quarto, dicitur præceptum ratione prohibitorum, quia prohibet omne vitium. Quinto, dicitur iudicia, inquantum tribuit præmium obſeruatoribus. Ex quo pate[illegible] quod vna & eadem lex habet mul[illegible] ſecundum diuerſos re[illegible] ge nihil iube[illegible] & proxi[illegible]

vniuerſa lex pendet & Prophetæ, vt patet *Matt.* *22.* Ideo tota lex de cultu diuino, quæ pertinet ad dilectionem Dei : vel de præceptis moralibus, quæ pertinent ad dilectionem proximi, vt ſcribit *Iacob. de Valent. Pſal.* 49. Et vt idem ſcribit *Pſalm.* 118. lex Euangelica tripliciter iuſtificat, & facit hominem dignum vita æterna. Primo, per fidem, inquantum credit Ieſum Chriſtum eſſe verum Deum & hominem, & redemptorem totius generis humani Meſſiam in lege promiſſum. Secundo iuſtificat per charitatem perfectam erga Deum & proximum. Tertio, per ſpem, inquantum contemptis rebus terrenis ponit finem ſuum in cœleſtibus à Chriſto promiſſis. Et ſic non operatur propter aliquod præmium temporale, ſed propter vitam æternam promiſſam, *&c.* Et lex Euangelica dicitur lex ſeu regula Chriſti, & illa lex poteſt ſumi vno modo ſtricte (vt ſcribit *Camerar. quæſt. veſperiar.*) pro congregatione illorum, & ſimile eorum quæ docuerunt Apoſtoli & diſcipuli eius auctoritate ſua. Vnde lex Chriſti ſeu regula, dicitur tota doctrina Euangelica : intelligendo per Euangelium non ſolum doctrinam quatuor Euangeliorum, ſed generaliter nouum teſtamentum. Quemadmodum doctrinam ſuam vocat Paulus Euangelium, 2. *ad Timoth.* 1. Sed ſic capiendo adhuc poteſt multipliciter ſumi. Vno modo pro talis doctrinæ veritate, ſiue ſit in mente, ſiue in ſcripto, vel in voce. Alio modo poteſt ſumi pro talis veritatis vel obiecti intellectuali cognitione. Vnde non minus proprie dicitur lex vel præceptum, vel prohibitio ipſa cognitio agendorum, vel non agendorum, quam ipſa veritas enuncians quid agendum, vel non agendum : ideo dicit venerabilis *Hugo 1 de Sacrament. part. 6. capite ſexto.* Quid cognitio faciendorum fuit, niſi quædam ad cor hominis facta præceptio : & quid rurſum cognitio vitandorum, niſi prohibitio. Hæc autem cognitio poteſt eſſe multiplex, quia vel ſolum apprehenſiua, vel iudicatiua. Et ſi iudicatiua, vel cum formidine, vel cum certitudine. Et ſi cum certitudine, vel poteſt eſſe habitualis vel actualis : vel ab habitu acquiſito ſolum, vel ab habitu etiam infuſo. Vnde ſecundum hoc loquendo propriſſime lex Chriſti poteſt dici fides infuſa, vel actus eius, quo creatura rationalis firmiter aſſentit doctrinæ Chriſtianæ veritatibus. Hæc *Aliacen.* Vltra legem autem veterem Dominus opus habuit inſtituere legem Euangelicam, vt ſcribit *Gerſon part. 2. in recommend. licentiandor.* Siquidem ad nihil perfectum adduxit lex antiqua, dicente Apoſtolo ad *Hebræ. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex.* Erat enim figura & vmbra nouæ legis. Nam *omnia in figura contingebant eis*, ait Apoſtolus. Adueniente igitur re, vel luce, impleta eſt lex non ſoluta. Ac perinde conſtituti ſunt Apoſtoli, Diſcipuli, & Euangeliſtæ, tanquam doctores huius legis, & cæteri ſucceſſores eorum, quos Theologos nominamus, non ſecundum corticem literæ, quæ occidit, ſed ſecundum interiorem ſpiritum, qui viuificat. Hæc *Gerſon.* Cum ergo lex Euangelica ſit regula, & diſpoſitio totius vitæ noſtræ, vt nos bonos efficiat, & Deo charos, & acceptos ad vitam æternam in quatuor conſiſtit. Primo præcipit diuinum cultum, cum dicit : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c.* & præcipit omnes articulos fidei, cum dicit : *Si creditis in Deum, in me credite.* Et ſic præcipit ſpem, fidem, & charitatem, & latriam, & hoc quo ad Deum. Secundo præcipit omnem innocentiam, & iuſtitiam, & puritatem, cum dicit : *Beati mundo corde.* Tertio prohibet omne vitium, & ſeparat prauos à iuſtis in meritis, cum dicit : *Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem, Matth.* 7. Quarto minatur perpetuam pœnam obſtinatis in iudicio, cum dicit: *Ite maledicti in ignem æternum.* Et iſta quatuor continet lex Euangelica, quæ docet quid agendum, quid credendum, quid petendum, & quid fugiendum. Hæc *Iac. de Valent.*

Lex Creata ſeu participata, vt ſcribit *Gerſ. p. 4. in deſcri. ter. Theol. vtil.* eſt participatio, vel emanatio, vel mutuatio, vel ſimilitudo quædam analoga legis æternæ, vel effectus eius ordinem in rebus conditis, aut ſeruans, aut ſeruare dictans.

Lex Natvralis obligatoria, vt ſcribit Gabr. *diſtinct. 37. q. vnic. art. 1. lib. 3.* eſt ſignum naturaliter habitum notificatiuum rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem ligari ad aliquid agendum, vel non agendum, pro conſecutione finis ſui naturalis. qui eſt felicitas humana, ſiue monaſtica, ſiue iconomica, ſiue politi-

Digitized by Google

politica. Dicitur autem ſignum pure naturaliter habitum, quod inditum eſt cuilibet homini non impedito in vſu debito rationis. Impeditur autem per corpus, per errores, per vitia multa: & differt à diuina, quia hæc acquiritur per reuelationem. Lex vero naturalis ex naturali lumine intellectus, quamuis quicquid acquiritur lumine naturali intellectus, idipſum Deus poteſt immediate reuelare, ſicut patet in datione præceptorum in vtraque lege veteri & noua. Differunt quoque ex parte finis. Nam lex diuina de propinquo ordinati, & de per ſe ad felicitatem æternam. Naturalis vero ad felicitatem humanam huius vitæ, in reliquis particulis conueniunt lex naturalis & diuina. Videatur de hoc *Gerſ. de vita ſpirit. ani. lect. 2. Coroll. 5. & p. 4. in deſcript. term. ad thol. vtil.* vbi ait: Lex naturæ eſt in rebus creatis regulatio motuum, & operationũ, & tendentiarum in ſuos fines. Et legi naturali conſonum eſt (vt ſcribit *Gab. d. 15. q. 15. a. 3. dub. 1. l. 4.*) vt inutiles homines communis pacis, & reipublicæ turbatores, quales ſunt fures, de medio tollantur.

Lex naturalis animalium (vt ſcribit *Gerſo. p. 4. in deſcript. term. ad theolog. vtil.*) eſt lex quam habet quodlibet animal non impeditum vel indiſpoſitum. Lex naturalis hominum, eſt dictamẽ legis practicum, quod natus eſt habere quilibet homo non impeditus in vſu rationis, nec ex indiſpoſitione corporis, nec ex deprauatione vitiorum.

Aliqvid esse de lege natvræ dicitur dupliciter, ſicut dupliciter dicitur aliquid eſſe notum vel habitum (vt ſcribit *Gab. d. 7. q. 1. a. 1. li 3.*) Primo modo dicuntur nota naturaliter, quæ ſunt principia practica nota ex terminis, aut cõcluſiones ſequentes ex eis: & hæc ſtrictiſſime dicuntur eſſe de lege naturæ. Alio modo dicuntur quædam naturaliter nota, & de lege naturæ: quia licet non ſint neceſſaria, nec ex terminis euidentia, nec ex talibus ſequuntur in conſequentia ſimpliciter neceſſaria, ſunt tamen multa conſona iſtis. Hæc diſtinctio poteſt declarari exemplo. Nam ſuppoſito illo principio, pacifice viuendum eſt in communitate, non neceſſario ſequitur ex hoc quod quilibet debet habere diſtinctas poſſeſſiones: poſſet enim ſtare pax inter conuiuentes, etiamſi illis omnia ſunt communia: etiam ſuppoſita infirmitate eorum qui conuiuunt, & tamen poſſeſſiones eſſe diſtinctas pro perſonis infirmis valde conſonat pacificæ conuerſationi. Infirmi enim magis curant bona ſibi propria quam communia, & magis vellẽt communia eis appropriari quam communitati, & cuſtodibus bonæ communitatis, & ita ſuſcitatur lis & contentio. Non autem omnia præcepta ſunt de lege naturæ, vt ſentit *Scotus* ſtricte accepta: probat hoc idem *Gab. d. 37. q. 1 ar. 2. li. 3.* quia non omnia illa præcepta ſunt principia practica ex terminis euidentia, aut concluſiones ex illis in conſequentia neceſſaria illatæ. ergo. Sed duo præcepta negatiua primæ tabulæ ſunt de lege naturæ propriæ, vt ſunt illa duo præcepta: *Non habebis deos alienos.* Et: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum:* hoc eſt, non facies Deo irreuerentiam. Illa namque ſunt principia practica ex terminis euidentia aut concluſiones ex eis neceſſario conſequentes. Nam ſuppoſito quod ſit naturaliter notum vnum tantum eſſe Deum, vt probat Philoſophus 12. *Metaph.* ſequitur formaliter alienum non eſſe habendum. Sequitur enim formaliter: Nihil quod non eſt Deus pro Deo eſt colendum ſeu habendum. Alienus Deus non eſt Deus: ergo alienus Deus pro Deo non eſt habendus. Præmiſſæ ſunt naturaliter, imo ex terminis notæ, & ſunt practicæ. Sic & ſecundum præceptum ſequitur ex principiis per ſe notis: ſic arguendo: Summe reuerendo non eſt irreuerentia facienda: Deus eſt ſumme reuerendus, quia ſumme bonus, ideo ei non eſt irreuerentia facienda. Secundæ vero tabulæ præcepta, tam affirmatiua quam negatiua, ſunt de lege naturæ, non ſtricte, ſed large accepta. Non ſtricte, quia eorum quæ ibi præcepta ſunt, aut prohibita non ſunt principia practica ſimpliciter neceſſaria, nec concluſiones ſimpliciter neceſſariæ, ſed ſunt de lege naturæ communiter accipiendo: de quo plura legito apud *Gabriel.* Legis quoque naturalis ſtricte præcepta non ſunt diſpenſabilia: vt *ibidem* dicit *Gabriel. concluſ. 4.* quia illa fundantur in primis principiis euidentibus & neceſſariis, quæ quia neceſſaria mutari non poſſunt, quia euidentia ſunt, declaratione non indigent: ergo non ſicut diſpenſabilia. Et quamuis Legislator Deus circa obſeruantiam præceptorum ſecundæ tabulæ ſimpliciter diſpenſare poſſet per præcepti relaxationem, non tamẽ ſic diſpenſat de facto propter magnam eorum cum

Digitized by Google

lege naturæ propriç proximationem. Non enim illud implicat contradictionem. Vnde negandum non eſt quin Deus præcipere poſſit alicui occidere innocentem cum plenum habeat dominium & poteſtatem occidendi & viuificandi. In quo caſu reuocaret præceptum de homicidio, quantum ad illum cui oppoſitum eius præciperet. Sic enim legitur præcepiſſe Abraham vt occideret Iſaac filium ſuum. *Geneſis 22.* Sic Oſeæ mandauit vt acciperet fornicariam, & faceret filios fornicationis. *Oſeæ* 10. quamuis ſecundum Doctores, non præcepit Oſeæ fornicari, ſed contrahere matrimonium cum fornicatrice, poſt contractum tamen continente: licet etiam ad literam hæc præcipere potuiſſet. Cum non ſit magis legi naturæ diſſonum fornicari quam occidere innocentem. Item ſentiũt Doctores de Samſone, quod inſtinctu ſpiritus ſancti ac familiari eius conſilio ſeipſum cum Allophilis interemit: ergo reuocatum eſt quantum ad eum præceptum: *Non occides. Gabr. vbi ſupra.*

Lex hvmana quæ & poſitiua & præceptiua dicitur, eſt ſignum verum humana traditione, & auctoritate immediate conſtitutum notificatiuum rectæ rationis volentis rationalem creaturam ad aliquid agendum vel non agẽdum propter finem aliquem rationi conſonum, vel temporalem obligare. Et ſecundum hos duplices fines diſtinguitur ius humanum ſiue lex humana in legem canonicam & ciuilem, quæ duntaxat diſtinguitur ex parte finis. Nam finis legis canonicæ eſt conſecutio felicitatis æternæ in qua cõcordat cum diuina. Finis legis ciuilis eſt felicitas humana, monaſtica, politica, vel iconomica, in qua conuenit cum lege naturali. Poteſt tamen eadem lex eſſe diuina, naturalis, & humana, alia tamen & alia ratione: de quo vide latius *Gerſ. lect. 2. de vita ſpirit. ani. & de poteſt. Eccleſ. conſid. vlt.* Ad hoc videatur & *Gab. d.* 37. *qu. vnic. ar. 1. li. 3.* Et *Gerſ. p. 4. in deſcript. ter. ad theo. vtil.* Lex humana ſeu poſitiua eſt lex per ratiocinationem ex lege naturali deducta in conſequentiis probabilibus ad finem debitum humanæ creaturæ. Dicitur autem probabile, quod pluribus & maxime ſapientibus apparet verum. Lex poſitiua iuſte requirit in Legislatore prudentiam & auctoritatem. Prudentiam, vt ſecundum rectam rationem practicam dictet quid faciendum pro communitate. Auctoritatem, quia dicitur lex à ligando, ſed non quæcunque ſententia prudentis ligat communitatem, nec aliquem ſi nulli præſideat, &c. Hæc *Scot. diſtinct.* 15 *queſtio. 2. lib.* 4. Et vt ſcribit Dominus Cardinalis Camer. Quicquid eſt iuſtum lege humana, eſt iuſtum lege diuina. Nam omnis lex humana debet eſſe conſona legi diuinæ. Ex quo ſequitur quod nullum Principis edictum, Prælati præceptum, Politicæ ſtatutum, aut Eccleſiæ decretum eſt iuſtum vel iuſte obligatorium, niſi ſit diuinæ legi conſonum. Vnde *Auguſtinus de vera religio. cap. 22. & li. 1. de libr. arbitr.* vbi dicit, quod in temporali lege nihil eſt iuſtum, quod non ex æterna lege homines ſibi deriuarint: quicquid igitur (vt poſtea *Aliacen.* dicit, eſt iuſtum iure poli, eſt iuſtum iure fori, & econtra. Et ideo ſic oſtendit *Ioan. Salesberienſis in ſuo Policratico lib.* 4. *cap.* 6. omnium legum inanis eſt cenſura ſi non diuinæ legis imaginem gerat. Vnde *Aliacenſis* ait: Quicquid eſt iuſtum aliquo iure, eſt iuſtum iure diuino: & quicquid diuino iure eſt iuſtum nullo iure iniuſtum, vt clarum eſt. Ex quo patet, quod quicquid eſt iuſtum in foro interiori, eſt iuſtum in foro exteriori. Hæc Cardinalis in principio in primum *Sen.* Vnde *Scotus diſtinct.* 44. *libr. 1. ait:* Nulla lex eſt recta niſi quatenus à voluntate diuina acceptatur. De lege humana & poſitiua non parum ſcriptis reliquit *Gerſ.* in multis locis.

Lex privata (vt ſcribit *Gerſon. p. 4. in deſcrip. ter. ad theo. vtil.*) eſt lex per diuinam reuelationẽ accepta ad regimen perſonæ ſingularis vel paucorum. Diuina autẽ reuelatio eſt illuſtratio humanæ naturæ rationalis, ad quam habẽdam vel modum habendi ipſa de communi curſu ſibi indito non attingit.

Lex civilis & temporalis (vt idem ſcribit *Gerſon vbi ſupra*) eſt lex humana ad finem naturalem ſocialis vitæ bene regulandæ immediate & principaliter ordinata, & per illum qui curam communitatis gerit ſufficienter promulgata. Sed lex ciuilis & ſpiritualis eſt lex humana ex principiis creditis, vel per ſe notis, probabiliter deducta, ad finem ſupernaturalem immediate & principaliter ordinata, per illum vel illos qui curam communitatis habent ſufficienter promulgata.

Lex charitatis ſecundum eundem *Gerſo.*

in via, eſt jus propinquum fruendi Deo propter ſe, & cæteris omnibus vtendi propter Deum, quomodocunq; juſte placuerit ad meritum vitæ æternæ. *Gerſon.*

Lex consiliativa ſecundum eundem *vbi ſupra.* Vel conſilium eſt lex libero arbitrio inſinuata, cuius obſeruatio laudem habet, & violatio culpam non habet. Sed lex cohibitiua (vt *ibid.* ſcribit) quaſi media inter præceptũ & conſilium, eſt lex libero arbitrio inſinuata ſigno aut verbo, aut ſcripto, ligans ne violetur, cuius tamen violatio nõ eſt diſſolutiua amicitiæ & vnitatis inter Deum & liberum arbitrium, nec inter homines ad inuicem. Hæc *Gerſon.*

Lex vt sit ivsta, duo ſunt neceſſaria (vt ſcribit *Gab diſt. 15. q. 2. lib. 4.*) auctoritas & prudentia, qua ſecundum rectam rationem habens auctoritatem, dictet quid faciendum, & quid expediat ad finem debitum, & ad pacificam conuerſationem, & neceſſariam communitatis ſuſtentationem. Ex quo patet vnde eſt juſtitia in proprietatum poſſeſſione, & dominiorum rerum. Nam quicquid ſecundum leges huiuſmodi inſitas poſſidetur, juſte poſſidetur: quod vero contra eas tenetur, iniuſte tenetur. Dicitur & lex juſta ſecundum eundem *Gab. d. 16. queſt. 3. artic. 1. lib. 4.* poſt *B. Thom. 1. 2. queſt. 96 artic. 4.* ex fine, ex actore, & ex forma. Ex fine, quando ordinatur ad bonum commune. Ex actore, quando non excedit poteſtatem ferentis. Ex forma, quando ſecundum proportionem imponuntur ſubditis onera in ordine ad bonum commune. Et ſecundum hoc leges huiuſmodi onera inferentes proportionabiliter vnum non plus alio grauantes juſtę ſunt, per oppoſitum iniuſtæ ſunt, ſi excedunt limites facultatis ſtatuentis. Aut quia non faciunt ad vtilitatem boni communis, ſed magis ad cupiditatem propriam ſtatuentis, aut gloriam eius. Vel etiam ſi onera inæqualiter imponũtur multitudini: licet ordinetur ad bonum commune. Et in foro conſcientiæ non ligat, niſi forte ad vitandum ſcandalum, vel turbationem: propter quod etiam quis debet juri ſuo cedere, ſecundum illud *Matth 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo: & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & pallium.* Sunt etiam leges iniuſtæ, cum fuerint contrariæ mandatis diuinis: ſicut leges tyrannorũ inducentes ad idolatriã, aut alia peccata: & tales leges non ſolum nõ obligant, ſed omnino non ſunt ſeruandæ: quia *oportet plus obedire Deo quam hominibus. Actor. 4.* Hæc *S. Thomas.*

Lex iniqva (vt ſcribit *Gab. diſt. 15. q. 6. artic. 3. dub. 3. lib. 4.*) dicitur quæ eſt contra jus naturale vel diuinum, aut etiam contra jus poſitiuum, contra libertatem Eccleſiaſticam, aut facta ad opprimendos pauperes, & juſtitiam impediendam, vt dicit *Hoſt. lib. 5. de reſtit. §. Quid de condentibus leges iniquas*, multa jura ad hæc allegans. Et licet de jure talia ſtatuta non valeant, tamen facientes ea, & conſentientes, ac voluntarie ea obſeruantes, atque ſecundum ea judicantes, peccant mortaliter: & ſi ſunt contra Eccleſiaſticam libertatem, ſunt excommunicati. Statuentes quoque tales leges reſtituere, tenentur omne damnum quod prouenit alicui ratione talis legis: & ſimiliter obſeruantes & aliquid per eas adquirentes: multis probat *Gab.*

Differvnt esse in lege et svb lege, vt ſcribit *D. Auguſtinus ſuper illud Pſal. 1. Sed in lege Domini.* Vnde qui eſt in lege, ſecundum legem agit: qui eſt ſub lege, ſecundum legem agitur. Ille vero liber eſt, iſte ſeruus. Deinde aliud eſt lex quæ ſcribitur & imponitur ſeruienti. Aliud lex quæ mente conſpicitur ab eo, qui non indiget literis. Et eſſe ſub lege (vt ſcribit *S. Bonauentura diſtinct. 1. lib. 3.* circa textum) dicitur tribus modis, vel quantum ad cauſam, vel quantum ad obſeruationem, vel quantum ad motiuum. Quantum ad cauſam ſunt illi, qui nati ſunt ſub peccato. Quantum ad obſeruantiam ſunt iſti, qui legem obſeruant. Quantum ad motiuum ſunt illi, qui timore ſeruiunt. Chriſtus itaque non fuit ſub lege quantum ad cauſam, vel quantum ad motiuum, ſed ſolum quantum ad obſeruationem, aliter tamen quam alii homines: quia eſſe ſub lege quantum ad obſeruationem, poteſt eſſe dupliciter: vel quantum ad obedientiam obligatoriam, vel quantum ad obedientiam ſpontaneam. Et primo modo ſunt homines. Secundo modo Chriſtus qui ſe mera liberalitate legalis obſeruantiæ (vt exemplum daret) veri obedientis, ſubdidit. Vnde *Apoſtolus ad Galat. 4.* & refert *Magiſter in princip. 3. Sentent. Cum venit igitur plenitudo temporis, miſit*

Digitized by Google

miſit Deus filium ſuum factum de muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, vt in adoptionem filiorum Dei reciperemur.

DE LEGIBVS VETERIS Teſtamenti.

Leges veteris testamenti quędam dicuntur judiciales, quædam ceremoniales, quædam morales, vt notat *Gab. diſt. 37. queſt. vn. art.* 1. *lib.* 3. Morales fuerunt præcepta de actibus virtutum, de quorum numero eſt decalogus, quæ etiam habemus in noua lege. Et moralia ad jus naturale pertinent: & ideo nullam mutabilitatem recepiſſe monſtrantur. Ceremonialia fuerunt præcepta de actibus exteriorib. diuini cultus, quibus ſcilicet homo diuinam ſeruitutem profitetur, vt ſacrificium, veſtes ſacerdotales, templi introitus, quæ dicuntur ceremonialia, vt recitat *S. Thom.* 1. 2 *quaeſt.* 99. *artic.* 3. quaſi munera Cereris, quæ dicebatur Dea frugum, eo quod primo ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Vel vt *Valerius Max.* refert, à Cere oppido juxta Romam, eo quod ibi ſacra Romanorum oblata ſunt. Inde præcepta legis quæ ad exteriorem Dei cultum pertinent, ceremonialia dicuntur. Et dicitur ad exteriorem cultum, quia actus interioris cultus Dei ſunt actus virtutum moralium, ſcilicet fidei, charitatis & ſpei. Et lex vetus (vt inquit *Rabbi Salomon*) bene habebat ſexcenta præcepta ceremonialia: ideo grauior lege noua. De qua alias dicetur infra. Iudicialia ſunt de actibus particularibus juſtitię obſeruandæ inter homines, vt eſt illud: *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Hæc triplicia præcepta tanguntur *Deut.* 6. vbi dicitur: Hæc ſunt præcepta, ceremoniæ, & judicia. Præcepta antonomaſice dicuntur moralia. Ceremoniæ & judicia, præcepta de exterioribus cultus diuini actibus & de judicialibus retributionibus. Et quantum ad judicialia, lex noua eſt leuiſſima, quia nulla judicialia Chriſtus imponit, vt plenius videre poteris apud *Gab. diſt. vlt. lib.* 3. Fuit autem (vt ſcribit *Scot. diſt. vlt. lib.* 3.) vetus lex multo grauior noſtra lege. Et poſt alia dicit: Et ideo noſtra ſacramenta, quæ habent efficaciam in virtute paſſionis Chriſti jam exhibitæ, plus conferunt de gratia quam ſacramenta veteris legis. Habemuſque & doctrinã magis explicitam, & exempla ſanctorum plura & efficaciora ad imitandũ: & etiam plura merita ſanctorum, qui non tantum ſibi, ſed & nobis meruerunt, ac nobis ſuis interceſſionibus auxiliantur. Eſt & adiutorium valde notabile, quia nobis pro obſeruatione legis Chriſtianæ promittitur explicite vita æterna. Illa autem raro vel nunquam explicite niſi bona temporalia. Hæc omnia *Scot.* & alia. Videatur ad hoc *Gab. diſt. vlt. lib.* 3. qui dicit quod lex vetus fuit multo grauior, quantum ad multitudinem & difficultatem obſeruando quam noua lex, præſertim quo ad ceremonialia. Lex enim noua ſecundum *Aug.* paucis & manifeſtis ritibus eſt contenta. Non enim habet lex noua niſi ſeptem ſacramenta, quæ etiam non ſunt omnibus Chriſtianis neceſſaria: non enim omnes contrahunt matrimonium, nec omnes ſuſcipiunt ordines. Sed neceſſarius eſt baptiſmus, & poſt lapſum pœnitentia. Lex quoque noua gratiæ & Euangelii diſtat præceptis, ſacramentis, & promiſſis, à lege veteri, quamuis quo ad moralia ſunt eadem præcepta in vtraq; lege. Id quod diffuſe probat *Gab. quaeſt. vlt. lib.* 3. Lex inſuper vetus dicitur lex timoris: noua vero lex amoris. Et ideo ſecundum *B. Thom. diſt. vlt. lib.* 3. *q.* 4. *ar.* 2. Et poſt eum ſcribit hæc *ead. Gab. diſt. vlt. artic.* 3. *lib.* 3. quia lex noua ex oſtenſione diuinæ charitatis initium ſumpſit: quia in effuſione ſanguinis Ieſu Chriſti, quæ fuit perfectiſſimæ charitatis ſignũ, in eo etiam nouum teſtamentum cõfirmatum eſt. Lex autem vetus in oſtenſione diuinæ poteſtatis (quæ timorem incutit) & initium ſumpſit. Vnde & in ipſa legis datione propter fulgura, voces & tonitrua terror audiẽtes inuaſit, vt dicerent: *Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exod.* 20. Sic & lex vetus ad ſui obſeruantiam homines inducebat per comminationem pœnarum. Noua vero lex per beneficia exhibita & ſperanda. Item lex vetus eſt imperfectorum, ſecundum illud ad *Heb.* 7. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Noua vero perfectorum, ſecundum *Matth.* 5. *Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Imperfectorũ autem eſt timere ac cauere malum, operari bonum, timore pœnæ: perfectorum vero eſt amare. Siquidem perfecta charitas foris mittit timorem. Hanc charitatẽ præcipit Chriſtus Legiſlator noſter, & tanquam ſignum ſuæ legis ac diſcipulatus præſtituit, dicens: *Ioan.* 13.

In hoc

Digitized by Google

[illegible] *[illegible] habuerit ad [illegible].* Hæc *Gabr.* [illegible] Quia [illegible] lex [illegible] Et ſi [illegible] & [illegible] ſemper [illegible]uerunt [illegible] Le- [illegible] De qua [illegible] *[illegible] Valen.* Latius [illegible] *2. reg.* [illegible] Et ſecundum eundem *Pſal.* [illegible] nihil aliud fuit niſi quædam via [illegible] Chriſtum, tanquam in finem imme- [illegible] & [illegible] nunquam petit regnum cœlo- [illegible] ſemper petit Chriſtum Meſſiam futu- rum, qui doceat viam in regnum cœlorum. Et ideo ſicut lex vetus dicitur via in Chriſtum, ita lex Euangelica dicitur via in regnum cœlorum. [illegible] Chriſtus dicitur oſtium, *Ioan.* 10. Et di- [illegible], veritas, & vita, *Ioan.* 14. Et lex vetus [illegible] teſtimonium, vt idem *Valen.* ſcribit *Pſal.* [illegible] Primo, quia fuit per Angelos teſtificata. Se- cundo, quia repoſita eſt arca teſtimonii con- [illegible] prævaricatores, *Deut.* 31. Tertio, quia tota lex [illegible] facit teſtimonium de Chriſto futuro. Ideo [illegible] Saluator, *Ioan.* 5. *Scrutamini ſcripturas, quia [illegible] teſtimonium perhibent de me. Nam Moyſes de me ſcripſit, &c.*

Lex talionis eſt qua par pœna redditur, [illegible] redditur vita pro vita. Et pœna talionis ſi [illegible] detinetur iuſta eſt, quia naturali rationi cō- [illegible], & approbata, non ſolum lege Moyſaica, [illegible] etiam Euangelica. De hac lege ſcribit *Scot.* & poſt eum *Gab. diſt. 15. lib. 4. ſent. qu.* 15. Opti- me, inquit, prouiſum eſt communitati, vbi ſta- tuta eſt lex talionis, maxime in cauſa homicidii, ſicut in lege veteri ſtatuta erat. Vnde *Exod.* 21. *Qui [illegible] hominem volēs occidere eum, mor- te [illegible].* Et ſequitur: *Et reddat animam pro [illegible], oculum pro oculo, dentem pro dente, [illegible] pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro [illegible].* Et ſimile *Leuit.* 24. Verum non ex eo, [illegible] lege veteri ſtatutum fuerat, nunc obli- [illegible] Euangelio, quos ſolum moralia [illegible] iudiciali obligant, neque cere- [illegible] ſed quia de nouo à Principe vel com- [illegible] ſtatuta. Lex enim robur habet a Le- [illegible] non [illegible] alias.

Et hoc modo [illegible] lege Moyſi [illegible] poſſent a Papa [illegible] Impera[illegible] Chriſtia- nis obſeruandæ [illegible] zarent, quia non [illegible] Moy- ſe, ſed vt ſtatuta a Leg[illegible], ſi- licet Chriſto, a Principe qui habet [illegible] le- ges in Eccleſia Chriſtiana. Sunt [illegible] al- terius ciuitatis leges aſſumere poſſi[illegible] & [illegible]- ſeruare. Et ſecundum *Scot.* homi[illegible] pro- ximi iniuſte ſecurius agit, ſi [illegible] ſponte ſubmiſerit pœnæ legis conſtitut[illegible] probat poſt eum *Gab. vbi ſupra, art. 2. c[illegible]* Vnde *Matt.* 26. ait Dominus: Omnis qui occiſit gladio, gladio peribit: non autem ſibi conſci- ſcere vel inferre debet mortem. Vbi autem lex talionis non eſt ſtatuta, aut occiſori non in- flicta, reſtitutio alia neceſſaria eſt, in piis ope- ribus, aut afflictiuis paſſionibus, pro occiſo in vim ſatisfactionis ſponte aſſumendis. probat *Gab. concluſ. 3. vbi ſup.* Sunt itaque ipſi bona ſpiritualia impendenda, opera ſcilicet merito- ria, ac defunctorum ſuffragia in occiſum dire- cta, & propter eum aſſumpta, vt anima quam abſtulit commodum aliquod ſentiat. Quanta autem fieri debeat, iudicandum hoc eſt ſecundū iudicium & prudentiam diſcreti & prudentis confeſſoris, vel ſecundum arbitrium boni viri. Latius ſcribit *Gab. vbi ſup.*

Lex ivdicativa & lex imperatiua, vide in dictione *Præceptum.*

Libellvs repvdii. *Scot. diſt. 33. lib. 4. ſent.* & poſt eum recitat *Gab. diſt. 15. qu.* [illegible] qui & ponit opinionem de libello repudii, ſe- cundum quam libellus repudii non ſolum fuit permiſſus, ſed etiam conceſſus, & pro illo tem- pore licitus quaſi vera eſſet. Sicut & de vſura, quæ non fuit licita Iudæis, ſed permiſſa reſpectu alie- norum, ſicut libellus repudii: ita quod pro tem- pore legis licitum erat ex diuina diſpenſatione, ſed pro lege Euangelica à Domino reducta eſt ad naturalem rectitudinem & per[illegible] ideo ibi vniuerſaliter prohibita quantum ad ef- fectum & quantum ad affectum. Vnde repudi- um vxoris (ſecundum quod dicit Dominus [illegible] & repetit *S. Bona. di. 33. art 3 qu.* [illegible] *lib.* 4 [illegible] licitum fuit, vt ſine culpa fieret: [illegible] lici- tum vt fieret ſine pœna. De quo latius vide apud *S. Bona.* Repudi[illegible] permiſſ[illegible] non punitur in lege. Permiſit ergo Moyſes [illegible]

[illegible] Permiſit ergo Moyſes [illegible] ſuam præbere hunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fornicationis. [illegible] De [illegible] *Bona. qu. 2. vbi ſupra*. [illegible] de hoc *Rich. di. 33. art. 3. qu. 1. lib. 4.* Et [illegible] *eod. diſt. qu.* [illegible] *Thom. Argen.* [illegible] libello repudij: Non licebat inquit [illegible] in lege mulierem repudiare, niſi ex [illegible] cauſa eueniente poſt contractum matrimonium, nec indifferenter licebat propter quamlibet cauſam euenientem, ſed ſolum propter [illegible] cauſas quibus bonum prolis poterat aliquo modo impediri. Et hoc vel quantum ad corpus, puta ſi mulier apparuit ſterilis, vel fuit leprosa, vel aliqua alia notabili fœditate maculata: vel quantum ad animam, puta ſi fuerit mulier mala [illegible] propter continuam etiam cohabitationem prolis cum matre, vt plurimum proles ſequitur mores matris. Et quia viri Hebræi fuerunt [illegible] cordis, ideo ne propter mortale [illegible] ipſi occaſione prædictorum defectuum [illegible] permiſit Moyſes diuortium fieri inter virum & vxorem, declaratis cauſis [illegible] & in libello conſcriptis, qui libellus [illegible] dicebatur. Hæc *Thom Argen.*

[illegible] libri duplex eſt proprietas (vt ſcribit [illegible] *diſt. 43. art. 1. p. 2. qu. 1. lib. 4.*) Vna [illegible] retentio in ſimultate & [illegible]. Et ratione huius proprietatis nomen libri transfertur ad Dei notitiam. Alia eſt proprietas ad nos, quia per librum eſt in nobis obliuiorum recordatio. Et ratione huius transfertur ad vim illam per quam fit recordatio præteritorum. Humanitas autem Chriſti ſiue viſio [illegible] non dicitur liber. Liber itaque poteſt dici Dei notitia. Et dicitur virtus diuina ſecundum duplicem proprietatem. Vide eundem *qu. 2. vbi ſup.* [illegible] De quo & iam parumper aliquid [illegible] aſſeremus.

[illegible] ſecundum *S. Thom. 1. p. qu.* [illegible] eum *Rayne in ſum & Aug. ſuper* [illegible] *Deleantur de libro viuentium, &* [illegible] dicit: Liber vitæ eſt no[illegible] [illegible]

[illegible] *Bona.* [illegible] qui [illegible] eſt in vita [illegible] Et [illegible] Deo quæ [illegible] mala reducentur ad memoriam. Et [illegible] 31 *lib. 3 circ. text.* Liber vitæ eſt [illegible] tio, ſecundum quam aliquis ordinatur ad vitam & reputatur eſſe dignus vita. Et aliquis poteſt dici dupliciter ſcribi in illo libro, vt [illegible] Vel ſecundum præſentis iuſtitiæ reputationem. Vel vt dicit *Card. Camer.* ſecundum præſentem iuſtitiam, vel ſecundum finalis gratiæ prædeſtinationem bonam vel æternam præſcientiam. Et primo modo dicitur ſcribi in libro vitæ, quia ſcribuntur eius merita. Secundo autem modo non ſolum quia ſcribuntur eius merita, ſed etiã quia ipſe ordinatur ad vitam ſecundum prædeſtinationẽ diuinam. Hoc modo ſoli ſaluandi ſcribuntur in hoc libro. Qui vero primo modo ſcribitur, deletur quantum ad præſentem iuſtitiam, quia iam nõ reputatur dignus vita. Qui ſecundo modo ſcribitur, nunquam deletur. Deletio autem illa non dicit aliquam immutationẽ factam circa ipſum Deum, ſed ſolum circa meritum immutatum. Concordat cum *Bona. Altiss. qu. 9. art.* [illegible] Et ſic ſecundum eundem poteſt dici aliquem eſſe amicum Dei dupliciter. Vel ſecundum æternam Dei dilectionem, vel ſecundum præſentem diſpoſitionem. Et aliquis poteſt eſſe amicus Dei primo modo & non ſecundo modo, & econuerſo. De quo videatur ſupra in dictione *Amicus*. Et *Bona. in 4. di. 43. art. 1. p. 2. q. 2.* [illegible] latur his *Iac. de Valent. Pſal. 68.* cum ita ſcribit: Liber vitæ ſiue viuentium dupliciter ſumitur in ſacra ſcriptura. Nam vnus liber dicitur diuinæ prædeſtinationis ſecundum æternum propoſitum: & tunc nihil aliud eſt niſi diuina voluntas beneplaciti, quæ ab æterno propoſuit gratiam iuſtis parare, & eos elegit, & [illegible] ſcribendos, & iuſtificandos [illegible] libro ab æterno primo [illegible] mo & virgo Maria [illegible] Secundus liber [illegible] [illegible]

[illegible] ad mortem, propterea non [illegible] mortis, ſed vitæ. Secundo, quia [illegible] ſcripta mentra quæ ducunt ad vitam [illegible]. Tertio, quia eſt liber ſummæ [illegible] vitæ, quæ antonomatice dicitur vita. [illegible] autem dicitur liber vitæ naturæ, quæ eſt [illegible], nec gratiæ quæ amitti poteſt, ſed gloriæ perpetuæ cœleſtis. Et dicitur liber vitæ [illegible] modis ſecundum *Alexand. S.Thom. & Raym.* Primo modo dicitur exemplar vitæ, & ſic non eſt aliud quam notitia prædeſtinationis Dei in ſe & approbationis diuinæ. Secundo modo liber vitæ dicitur exemplum vitæ, & [illegible] attribuitur Chriſto, qui dicitur liber vitæ ſecundum humanitatem, quia dat nobis exemplum viuendi quo modo perueniamus ad vitam cœleſtem. Tertio modo liber vitæ dicitur aliquid inquantum eſt ſignum vitæ, & ſic ſacra ſcriptura dicitur liber vitæ. *Eccleſiaſt. 24. Hæc omnia liber vitæ. Gloſſ.* Hæc omnia quæ ſcripta ſunt in veteri & nouo teſtamento, ſunt liber vitæ, ſcilicet, quia documenta vitæ æternæ. Vnde ex his concludit *Alexan.* quod liber vitæ primo modo eſt quid increatum: ſed ſecundo modo & tertio eſt quid creatum. Et ſicut liber militiæ (ſecundum *Richar. ſuper 3. li. diſt.* [illegible] *art. 2. quæſt. 1* Concordat *D. Thom. p. 1 q.* [illegible] *Et Ray. in ſum.*) dicitur tripliciter quod [illegible] bentur, & quod in eo traditur militaris [illegible] ſcientia, & quod in eo recitantur militum [illegible], Ita liber vitæ ſimiliter dicitur tribus modis. Primo liber vitæ dicitur conſcriptio eorum [illegible] electi ad vitam, hęc eſt notitia Dei. Secundo dicitur traditio eorum quæ ducunt ad vitam æternam, vt ſunt libri vtriuſq; teſtamenti. [illegible] dicitur recitatio eorum operum p quæ [illegible] homines vitam æternam. Ad hæc [illegible] ſubſeruare primo, vt ſpē habe[illegible] eſt in libro vitæ. Secūdo, [illegible]

[illegible] in Euangelio. Tertio, [illegible] peccati [illegible] *Alexan. S. Tho. & Raym.* [illegible] do & ſimpliciter [illegible] gratia finalis facit ſimpliciter [illegible] na, boni autem præſentialiter [illegible] id eſt ſecundum præſentem iuſtitiam. [illegible] quando homines a peccato [illegible] naliter, tunc manifeſtum eſt eos eſſe [illegible]. Cum autem peccat homo quicunque [illegible] nus ſiue malus conuerſus recidiuando in peccatum, tunc dicitur deleri de libro vitæ ſecundum quid, id eſt ſecundum præſentem iuſtitiam. Vide *Exod. 32.* Dominus dicit: *Qui peccauerit in me delebo eum de libro vitæ.* Et quamuis (ſecundum *Rich. ſup. 3. li. ar. 2. q. 2.*) in libro vitæ proprie loquendo non ſunt ſcripta niſi bona, tamen ſub bonis comprehenduntur etiam mala pœnæ inquantum iuſta ſunt, quia vt ſic ſunt bona. Et ſecundum eundem & *S. Thom. 1. p. q. 23.* ille qui eſt ſimpliciter ſcriptus in libro vitæ, non poteſt deleri, ſed qui ſecundum quid eſt ſcriptus [illegible], vt latius patet apud eoſdem.

Liber mortis (vt ſcribit *Iacob. de Valen. Pſal. 88.*) eſt duplex. Vnus dicitur ſecundum æternum propoſitum in quo Deus ab æterno nouit reprobandos & obſtinandos & æternaliter puniendos. Et alter dicitur liber mortis ſecundum præſentem diſpoſitionem, in quo ſunt ſcripti peccatores temporaliter ſecundum quod ſunt extra gratiam in peccato. [illegible] duo libri nullo modo ſunt in Deo niſi [illegible] ue ſecundum quod in eis Deus [illegible] & diſformitatem ſecundum præſentem diſpoſitionem. Differt autem liber vitæ [illegible] ternum propoſitum ab vtroque libro [illegible]. Nam ille liber eſt ſolum in Deo, [illegible] voluntas, quæ eſt ſola cauſa [illegible] natorū, ſed liber mortis nullo modo [illegible] Deo niſi obiectiue vt dictum eſt ſecundum [illegible] tiam, eo quod Deus non eſt cauſa [illegible] nec peccati alicuius, per quod [illegible] libro mortis & reprobatorum. [illegible] liber mortis nihil aliud eſt [illegible] mens ſubiecta peccato [illegible] de his duobus libris [illegible] citur *Apocalyp.* [illegible]

[illegible] apertus [illegible] & iudicati ſunt mortui [illegible] ea quæ erant ſcripta in libris: & qui non [illegible] ptus in libro vitæ, miſſus eſt in [illegible]. Et liber vitæ apertus in iudicio [illegible] nifeſta erunt omnia [illegible]. Libri quoque conſcientiarum [illegible] hominum aperiri dicuntur. Differunt [illegible] liber vitæ ſecundum æternum propoſitum à libro vitæ, ſecundum præſentem diſpoſitionem. Nam ille eſt ſolum in Deo, iſte autem in conſcientia hominis. Item ab illo ſeculo ab æterno ſcriptus, nullus deletur, ab iſto multi delentur per peccatum, ſicut in eo multi nouiter ſcribuntur per gratiam. Ex prædictis patet quod liber vitæ prædeſtinatorum, eſt tantum vnus, in quo ſunt ſcripti ab æterno ſoli electi, & iuſti, eo quod eſt ipſa æterna voluntas. Sed alii libri tam mortis quam vitæ, ſecundum præſentem diſpoſitionem, vel iuſtitiam ſunt multi, quia vnaquæque conſcientia, & anima hominis eſt liber ſuorum operum, ſecundum quæ opera ſaluantur, vel damnantur, de quo libro quis poteſt deleri per peccatum, aut in eo ſcribi per gratiam. Hæc *Iacob. de Valent. ſuper illud Pſalm. 68. Deleantur de libro viuentium, &c. & Pſalm. 183.* multa ſcribit. Ex quo patet quod multi ſunt ſcripti in libro prædeſtinationis, ſecundum æternum propoſitum, qui non ſunt ſcripti in libro vitæ ſecũdum præſentem diſpoſitionem. Sic Paulus & Augu[illegible] qui ab æterno fuerunt prædeſtinati, ſed per multa tempora fuerunt ſcripti in libro mortis, ſecundum præſentem diſpoſitionem, dum fuerunt in peccato & infidelitate, ſicut de multis aliis dicitur. Et multi poſſunt eſſe ſcripti in libro vitæ, ſecundum præſentem diſpoſitionem qui ſunt ſcripti in libro mortis & reprobationis ſecundum æternum propoſitum: ſicut potuit eſſe Iudas [illegible] aliquando fuit in gratia. De quo copioſius ſcribit *Valent. vbi ſup.* Non diſcrepat ab his *S. [illegible] di. 43 art. 1. p. 2. q. 2. lib. 4.* vbi dicit quoſdam [illegible] eſſe finaliter, quoſdam temporali[illegible].

[illegible] TIA vbi ſcribit *Brul. di. 43.* [illegible] in quo ſunt, vel fuerunt [illegible] vel male [illegible] [illegible]

[illegible] ſcribit *[illegible]* [illegible] do, a quo liberaliſſimus. Eſt autem Deus liberaliſſimus: paratus eſt enim dare omnibus [illegible] diſpoſitis ad recipiendum, ſed nulla [illegible] lior diſpoſitio ad gratiam quam innocentia [illegible] recta voluntas: vt ſcribit *Gab. diſt. 4. qu.* [illegible] Et vt inquit *S. Bonau.* liberaliſſimus eſt [illegible] ſaluo tamen ordine ſapientiæ, & iuſtitiæ [illegible] quamuis ab inſtanti creationis cuiuslibet hominis poſſet eum ex libertate beatificare, tamen longo tempore tardat. Similiter quamuis poſſet cuiuslibet paruulo dare gratiam, ſine baptiſmate, tamen non dat. Cuius ratio eſt, quia gloria eſt bonum laudabile, ideo non datur niſi per meritum laudabile, & ideo conuenit eam dari præcedente aliquo merito condigni: vide latius *Gabr. q. vn. diſt. 4. lib. 2.* & à liberalis venit liberalitas.

Liberalitas ſumitur duobus modis vt [illegible] bit *Brulef. diſt. 10. q. 1. lib. 1. ſen.* Primo modo pro quadam virtute morali, ſic accipitur *4. eth.* & deſcribitur ſic: Liberalitas eſt quædam virtus moralis, ſtatuens menſuram id eſt, moderamen in pecuniis paruis, id eſt in bonis fortunæ, quo ad ſumptus dationem vel acceptionem ſecundũ vrbanam decentiam; Primo dicitur: *eſt virtus moralis*; quia cuilibet virtuti aſſignatur materia, ideo dicitur *in pecuniis.* Et dicitur *paruis*, ad differentiam magnificẽtiæ. Eſt autem medium inter illiberalitatem & prodigalitatem. Idem autẽ ſunt illiberalitas & auaritia. Itẽ omne quod poteſt numiſmate comparari dicitur ibi pecunia, prodigalitas eſt minus vitium quã illiberalitas, quia magis accedit ad liberalitatem, eo quod nõ quærit redditionem. Vel liberalitas eſt [illegible] beneficiorũ erogatrix, quam pro affectu [illegible] gnitatem, pro effectu be[illegible] Aut liberalitas eſt medi[illegible] dandas. Nam libe[illegible] & recte quibu[illegible] vult *Ariſtot.* [illegible] *Thom.* [illegible]

[illegible] quoque-
[illegible] ca-
[illegible] Hæc enim [illegible] modo ratio. Liberalitatem diffi-[illegible] *li. 3. ſent. diſt.* 8. vt ea ſit ad bene [illegible] quærendum opitulatrix virtus, quæ [illegible] in largiendo laxet: contra quam ma-[illegible] ardeſcat. Ea enim eſt opum in-[illegible] ſtas, quæ tanquam mare nulla ac-[illegible] redundat, ex cuius tenebroſo antro exi-[illegible] velut ſerpentes, proditio, fraus, dolus, ini-[illegible], peieratio, & dura quædam ad opem [illegible] ſilex. At contra prodigalitas extra ri-[illegible] defluit, quod eo leuius malum videri debet quo pluribus largiendo ſuffragatur: aut quo ꝓpinquius liberalitati adhæreſcit. Hęc *Cor* Perfect. Inſuper liberalitas (vt ſcribit *Ambroſius libro primo de officiis*) eſt vbi ſilentio quis tegit opus ſuum, & neceſſitatibus ſingulorum occulte ſubuenit, quem laudat os pauperis, non labia ſua. Denique perfecta liberalitas fide, cauſa, loco, tẽpore commendatur, vt principium operis circa domeſticos fidei. Plura *Ambr. de liberal. vbi ſup.* Vnde & *Greg. in moral.* & habetur *d. 87. Fratrem noſtrum.* In ipſa autem liberalitate modus adhibendus eſt rerum & perſonarum. Rerum, vt nõ omnia vni, ſed ſingulis quædam præſtentur, vt pluribus prodeſſe poſſimus. Perſonarum, vt primum iuſtis, deinde peccatoribus, quibus tamen dare prohibemur: non quia homines ſunt, ſed peccatores, *&c.* Alio modo capitur liberalitas (vt ſcribit *Brul. vbi ſupr.*) pro liberalitate voluntatis, hæc autem eſt conditio intrinſeca voluntatis, ſecundum quam ipſa libere elicitiua eſt ſuarum actionum vel volitionum. Vnde voluntas eſt appetitus cum ratione liber. Non eſt ergo modus intrinſecus, ſed eſt de ratione eius. Liberalis eſt ille qui dat non expectando redditionem ſecundum *Auicen 6. Metaphyſ.* Et liberalitas eſt quo ad aliquid & virtutem moralem, & libertatem voluntatis. Quandoque aliqua donantur per modum liberalitatis, ſed ſpiritualiter eſt [illegible] donum. [illegible] ſpiritus ſanct-[illegible]

[illegible] tedit. De li[illegible] intelligitur.

LIBERTAS [illegible] quod cuique facere libet, niſi [illegible] prohibetur *inſtit. de iure perſ.* [illegible] oppoſitum eſt ſeruitus, veniatque [illegible] ſecundum *Senec.* libertas eſt nullis [illegible] ceſſitati, nullis caſibus fortunæ [illegible] dere. Et libertas quandoque capitur [illegible] vt diſtinguitur contra coactionem, [illegible] tit intellectui. Alio modo capitur vt opponitur ſeruituti creaturæ rationalis, & hoc vel [illegible] creaturæ rationalis, & hoc vel ſeruituti culpæ vel pœnæ. Hoc modo beati ſunt liberiores quam viatores. Tertio modo opponitur neceſſitati, ſed quod neceſſitas opponitur contingentiæ ſecundo modo dictæ, & ſic libertas eſt quædam indifferentia vel contingentia, & diſtinguitur contra principium actiuum naturale. Vide de hoc *Gab. d. 1 q. 6 li. 1.* Et libertas quantum ad rectitudinem, vt ait *Holkot q. 3.* quam principaliter importat, & pro qua ſupponit quocunque modo accipiatur, eſt voluntas, in diuerſis tamen acceptionibus diuerſa habet connotata. Nam & libertas ſupponit pro voluntate, connotando aliquid poſſe fieri contingenter ab eadem, vt vult *Gab. diſt. 10. qu. 2. art. 2. dub 2. li. 1.* Et quantum ad quid rei iſtius nominis *libertas voluntatis* (dicit *Holkot*) quod eſt ipſa voluntas. Quantum vero ad quid nominis huius termini *libertas* ſecundum quod modo vtimur eo, & ſecundum quod Philoſophus vtebatur, libertas eſt poteſtas quædam, qua voluntas concurrentibus omnibus requiſitis ad ſuum effectum habet quod poſſit [illegible] eis coagere, & ponere actum ſuum ad effectum, ſeu non ponere ſicut ei placuerit, & hæc vocatur libertas contradictionis. Dare autem voluntati libertatem (vt ſcribit *Gab. d. 37. qu. 1. li. 2. poſt dictum*) nihil aliud eſt niſi dare ei facultatem eliciendi, & non eliciendi, ad quemlibet actum, quem elicere voluerit velle ſibi coagere. Et [illegible] voluntas determinat ſe ad hoc, ſcilicet [illegible] tati creatæ libertatem. Nihil vero efficit [illegible] diuina voluntas voluntatem creatam velle [illegible] quod vult voluntas creata.

LIBERTAS eſt multiplex, ſcilicet libertas a peccato, a miſeria, & a neceſſitate [illegible] *d. 1. q. 1.* 1. Libertas a peccato [illegible]

[illegible] Idem [illegible]. Prima libertas volun[illegible] poſſe peccare, nouiſſima erit multo [illegible] poſſe peccare. Prima immortalitas [illegible] poſſe mori; nouiſſima erit multo ma[illegible] non poſſe mori. Prima erat perſeuerantiæ [illegible] bonum poſſe non deſerere, nouiſſima [illegible] perſeuerantiæ fœlicitas bonum non poſſe deſerere.

Libervm arbitrivm prout Philoſophi lo[illegible]tur de libero arbitrio, & vt diſtinguitur cō[illegible]pium naturale, eſt intellectus ſiue vo[illegible], hoc eſt anima intellectiua reſpectu illius [illegible] quem habet in ſua poteſtate. Et reſpectu [illegible] dicitur voluntas (vt & habet Philoſophus [illegible] vbi diuidit in agens liberum ſeu volun[illegible] Vide ad hoc *Gab. diſt. 25. q. vn. lib. 2.* Li[illegible] arbitrium ſecundum *Anſel.* eſt poteſtas ſeruandi rectitudinem voluntatis propter ipſam [illegible]tudinem, hoc eſt, eſt poteſtas ſeruandi re[illegible]tudinē, id eſt conformandi ſe rectitudini pri[illegible] ſeu increatæ quantum eſt ex ſui natura propter ipſam rectitudinem. Hæc enim eſt rectitudo voluntatis conformitas eius cum diuina voluntate, quod nihil aliud eſt quam poteſtas volendi aliquid conformiter diuinæ voluntati, propter hoc quia conformis eſt, vel quia ſic vult diuina voluntas, & iſta conuenit Deo, angelis & hominibus & damnatis, qui quantum eſt ex natura ſua poſſunt ſe conformare rectitudini, quia voluntati diuinæ quæ eſt prima rectitudo, nec conuenit alii à rationali natura, quia etſi brutum quandoque ſeruat rectitudinem, vt canis diligendo catulos ſuos, non tamen ſeruat propter rectitudinem quam non agnoſcit. Sola enim ratione cognoſcitur & ſola voluntate ſeruatur. Hæc ergo poteſtas dicitur liberum arbitrium, quia nemo poteſt cogi rectitudinem [illegible] eam habuerit, licet eam non ha[illegible] nō poſſit, nec perditam eam re[illegible] tamen habitam non deſerere. [illegible] Vide *Bern. de*

[illegible] Vbi non eſt [illegible] ſecundum *Alex.* [illegible] ni, ſentiendo ſecundum [illegible] dinem voluntatis propter [illegible] non curando an ſit conſtitutum [illegible] Et illa diffinitio conuenit [illegible] li ſiue creatæ ſiue increatæ. Et in ſolis ſubſtantiis rationabilib. reperitur liberum arbitrium, vt ſentit *S. Bona. diſt. 25. quæſt. 1. lib. 2.* Et *q. 3. vbi ſupra.* liberum arbitrium comprehendit [illegible] nem & voluntatem, vnde arbitrium eſt ipſius rationis, libertas vero eſt ipſius voluntatis, ad cuius nutum & imperium moueri habent cætera quæ ſunt in nobis. Vnde liberum arbitrium ſecundum *Auguſt.* dicitur ab arbitrando, quia à rationali parte quid eligat quidue recuſet nomē accepit. Liberum arbitrium ſecundum *Bern. in ſuo lib. arbit.* ſic diffinit: Eſt conſenſus ob voluntatis inamiſſibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Conſenſum accipit vt exponit *Alexan.* quaſi medium inter ſenſum mentis & ſenſum carnis. Et eſt poteſtas habens ſe, vt medium potens aſſentire appetitui carnis, & etiam appetitui mentis. Et illa tantum conuenit (vt dicit *S. Bonauentura*) creaturæ, non concernendo ſtatū, & poſſit ſic intelligi: Eſt cōſenſus, id eſt facultas conſentiendi ſenſui mentis vel ſenſui rationis ob libertatē volūtatis inamiſſibilem, id eſt, inſeparabilem à voluntate & iudiciū indeclinabile rationis. Indeclinabile, id eſt, inſeparabile à voluntate, quia voluntas [illegible] poteſt in actum niſi oſtenſo obiecto p[illegible] vel rationem. Liberum arbitrium ſecundum [illegible] & ponit *Mag. d. 24. l. 2.* Eſt facultas [illegible] volūtatis qua bonū eligitur gratia aſſiſtente, vel malū ea deſiſtente. Quæ ſecundū magiſtrum [illegible]tur de libero arbitrio viatorū tantū. [illegible] ad vtrunq; flecti poteſt. Et dicitur libera [illegible] ad voluntatem quę poteſt in oppoſi[illegible] arbitrium quantū ad rationem [illegible] & mali. Illa ergo animi potentia [illegible] malum poteſt velle, vtrunq; di[illegible] arbitrium vocatur, q. bruta animalia [illegible] quia ratione carent. Et *c. 20. de* [illegible] *orthod. fid.* Arb[illegible] [illegible]

[illegible] & in contraria deflectere. In quantum [illegible] teſtate eſt eligere bonum vel malum [illegible] hoc ſecundum electionem [illegible] re, & illo modo nec eſt in Deo nec in beatis. Et quam diu homo eſt in hac vita (vt ſcribit *Richar. diſt. 20. art. 1. q. 1 lib. 4.*) retinens liberum arbitrium ſicut poteſt ſe a Deo auertere ex defectibilitate propria, ita poteſt ſe ad Deum conuertere digne cum auxilio diuinæ gratiæ Poteſt itaque homo in articulo mortis quam diu vſum retinet liberum arbitrium pœnitere digne; tunc enim eſt pœnitentia digna cum pœnitens efficaciter dolet de peccatis, & proponit cauere à [illegible] futuris, & confiteri vere & ſatisfa[illegible] & quod ad hæc omnia principaliter [illegible] per amorem bonitatis diuinæ. [illegible] omnes motus mentis poteſt habere ille [illegible] hora mortis incipit pœnitere, quamuis ſit difficile. Et quando hoc accidit eſt ſpeciale beneficium diuinæ miſericordiæ, vt patet de latrone *Luc.* 23. Et licet ſecundum hanc aſſignationem liberi arbit. ipſe non conueniat Deo, tamen communiter attribuitur Deo & beatis. Et ſecundum quod dicit libertatem à coactione & neceſſitate ſecundum diffinitionem *Anſel.* et[illegible] quod dicit libertatem à culpa & [illegible] liberum arbitrium eſt idem realiter quod voluntas, ſecundum quod in ea eſt virtus intellectus *D. Th.* Vnde liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis & rationis, ita ſcribit *B. Th. 1. par. q* 83. *a. 3. & 4.* Nec liberum arbitrium eſt in brutis, vt idem oſtendit *q.* 58. *art.* 3. *vt ſupra.* Hinc *Gerſ tract. 9. ſuper cantico Mariæ*, ait: Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, quaſi liberum de ratione judiciũ. Vnde *Eccleſ. 15. Deus ab initio conſtituit hominẽ: & reliquit illum in manu conſilii ſui.* Sed quod ſcribit *Magiſter diſt. 25. lib. 2.* quod libertas arbitrii ab omni labe & corruptela immunis eſt, & [illegible] voluntatis, & omnium potentiarum [illegible] ſinceritas atque viuacitas, non ponit diffinitionem lib. arbit. ſed deſcribit ſtatum eius in [illegible] ante lapſum. Ita ſcribit *Gab.* [illegible] Et [illegible] libertas arbi[illegible] Dei non impeditur ſed [illegible]

[illegible] eſt triplex ſcilicet [illegible] liberum arbitrium Dei [illegible] & poſt, juxta illud: *Ego Deus* [illegible] geli autem quod ſit vertibile [illegible] tamen liberum arbit. hominis [illegible] ad mortem. Vnde legiſtæ dicunt quod [illegible] latoria eſt hominis voluntas vſque ad [illegible] vitæ exitum, ſic intelligendo quod vſque [illegible] poteſt homo eligere quod prius refutauit & è conuerſo. Sic homo poteſt veniam conſequi [illegible] ingemuerit, quacunq; hora, & in fine vitæ [illegible] Sed raro eſt quod in morte incipiet eſſe vera pœnitentia, vt ſupra tactum eſt, hoc probat *Palud.* Concordat *Richardus diſt.* 20. vt ſupra dictum eſt.

Libido eſt quicquid libet. Diciturque à labando ſecundum Varronem, quod quæ placent, in mentem prolabantur. Vnde non [illegible] turpium ſed etiam honeſtarum rerum volup[illegible] libido dicitur. *Saluſt.* Magiſque indecoris [illegible] & militaribus equis quam in ſcortis atque conuiuiis libidinem habent. *Terent.* Neque tu[illegible] bidini aduerſabor, hoc eſt voluntati. Si vero libidinem ſimpliciter dicimus, neque cui rei [illegible]ditur, de venerea intelligimus. Hinc libidinoſus, hoc eſt in libidinem propenſus, & libidinoſe, molliter, laſciue deſcendunt. Libidini ſubſunt ira, excandeſcentia, odium, inimicitia, diſcordia, indigentia, deſiderium, *&c.* Et huiuſmodi ſecundum *Ciceronem lib. Tuſcul. quaſtionum.*

Libido (ſecundum *S. Bonauenturam diſt 31. lib. 2. quaſt. 2. artic.* 1. Et *diſt. 38. lib. 3. circa text.* Concordat *D. Thom. diſt. 31. lib. 2. q 2. ar. 1.* Et *Guil. Scot.*) capitur tripliciter. Vno modo libido dicitur improba voluntas, ſecundum quem modum dicit *Auguſt. in de lib. arb.* Nihil [illegible] videmus in toto maleficiendi genere niſi libidinem dominari, hoc eſt voluntatem [illegible] & ſic eſt radix [illegible] *Brul. q* 4 [illegible]

... tempore, vnde li... ... Et ſi... vt dicit *Aug.* ... Et alio re... delecta... creatura, ... & amabili ani... ſummo bono. Eſt enim libido ... qua mouetur anima rationa... quod inordinate delectetur in creatu... omnia alia peccata ſecun... hoc eſt mediate vel im... alia tamen via ſeu ordine quam à ſu... inſurgunt. Alio modo dicitur libido de... immoderate, ſecundum quod dicimus ... eſſe libidinem in opere virtutis gene... quam alterius potentiæ. Tertio modo di... libido corruptio vitioſa, quam dicimus eſ... ſemine, & etiam virtute generatiua propter ... generandi, ſecundum quam ipſa vis ge... dicitur eſſe corrupta & infecta. Omni... his modis contingit libidinem eſſe circa a... generationis humanæ, quoniã ibi eſt cor... vitioſa, & delectatio immodera, & volun... improba. Sine prima tamen libidine hoc eſt improba voluntate contingit generari frequenter ſine ſecunda, hoc eſt immoderata delectatione vix aut nunquam, ſine tertia nunquam, ſi ſit generatio ſecundum legem naturæ. Hæc *S. Bon.*

Licet quandoque accipitur pro decet (vt ſcribit *Rich. d. 27. art. 4. qu. 4. li* 4.) Vnde dicitur: ... non licet diſpenſari *extra de biga.* ... *ſuper eo. & infra. eo. ti. Nuper.* Alias licet ... poſſibile eſt, vel conceditur, vt alias dicitur ... Grammatica.

Ligare et solvere. Vnde *Gerſ. p. 2. de poteſtate ligandi & ſoluen.* Aliquis dicitur ligatus ... quando non poteſt exercere ... operationes in toto vel in parte. Vt ligatus pedes & manus non poteſt operari ... nec ambulare. Dicitur autem ſolui dum ... vincula & redditur ſuæ libertati, quo ... membris ſuis. Tractum eſt de... ligationis ad ſpiritualia, & ſimiliter ... vel abſolutionis, vt dicatur ... quando non poteſt vti ... ligat ...

... ſolutæ. ... exercẽdi. Abſoluit vero ... modi reſtituit. Hæc *Gerſ.* ... ne *ſententia* quid ſit ligare ...

Lignvm, &c. Per lignum ... pulam ſecundum *Magiſt. diſt.* ... guntur venialia peccata per quandam ... dinem, quia venialia in eodem ſubiecto ... ritate exiſtentia, poſſunt per ignem purgari & ſpiritualem ignem charitatis conſumi, ... gnum, fœnum, & ſtipula conſumuntur per ignẽ. Et quia tardius conſumitur lignum quam fœnũ, & fœnum quam ſtipula, ideo per lignum ſignificantur venialia grauiora, per fœnum modica, per ſtipulam minora. Huic concordat *Gloſ. 1. Cor. 3.* ſuper illud verbum lignum, fœnum & ſtipulam, dicens: Lignum, fœnum & ſtipulam ædificant, qui etſi aliena non rapiunt, rebus tamen infirmitati conceſſis aliqua dilectione ... obliqua inhærent, quæ ſecundum ſuos amandi hic modos diutius vt lignum, vel minus vt fœnum, vel minimum vt ſtipula ignem ſuſtinebũt, & qui hæc Deo non præponunt, ſalui erunt per fundamentum, qui vero hæc Deo præponunt non ſuperædificant, ſed deſtruunt fundamentum. Hæc ſcribit *Rich. di. 21. art. 2. qu. 4. lib. 4.*

Lignvm vitæ (vt communiter tenent Doctores vt ſcribit *Gab. di. 19. q. vn. li. 2.*) habuit virtutem conſeruandi vitam hominis in ſtatu innocentiæ perpetuo. Scotus dicit quod fructus ligni vitæ licet habuit virtutem ... di vitam, non tamen in perpetuo ... & probat hoc ratione. Vide *Gab.* ... fellentem *Scoti* rationem. Et ideo dicit quod poteſt homo confortatione ligni vitæ ... perpetuo conſeruari. Nam agens ... poteſt repatiendo debilitari, ita poteſt ... geri in virtute ſua. Sicut videmus de igne quanto plura conbuſtibilia applicantur, tanto magis augmentatur virtus eius intenſiua. Hæc eſt reſponſio *Occam in 4. qu.* 1... Et vis ligni ... conſeruatiua hominis ſecundum ... ligni à natura ſpecifica, ſed ... dono Dei ... ad ſalutem hominis corporalis. Sicut quod veſtimenta & calciamenta ... poterant obſequium ...

[illegible] non ſcit [illegible] eorum, ſed ſpeciali [illegible]. Homine igitur lapſo in peccatum [illegible] & [illegible]utata fuit [illegible]a vis ligni vitæ, vt [illegible]biliter ſtaret Dei ſententia. *Stipendium peccati mors. Ad Rom.* 6. *&c. Geneſ.* 2. *quocunque die comederis morte morieris,* &c. Vnde *Iac. de Valent. Pſalm.* 1. dicit quod illud lignum vitæ plantatum in paradiſo, duo principaliter conferebat cultori ſuo Adæ ſiue primis parentibus. Nam primo præſtabat vitam perpetuam ſine aliqua miſeria in præſenti præſeruans ab omni infirmitate & triſtitia, & conferebat immortalitatem, quia poterant non mori edendo eius fructum. Secundo poſt longam durationem fuiſſent tranſlati in vitam meliorem in cœlum æternum, vbi æternaliter fruerentur Deo

† viſo & amato, *&c.* † Intellige hoc ſecundum. *S. Thom.* 1. *p. q.* 97. *art.* 4. non quod ſemel ſumptum lignum vitæ daret virtutem corpori durandi infinito tempore, ſed quod præſeruaret à corruptione vſque ad determinatum tempus, quo finito vel homo fuiſſet tranſlatus ad ſpiritualem vitam; vel indiguiſſet iterum ſumere de ligno vitæ. Et licet varia & diuerſa genera lignorum fuiſſent in paradiſo terreſtri, tamen inter alia erant duo ſpecialiſſima. Vnum lignum vitæ. Aliud ſcientiæ boni & mali: & fuerunt in medio paradiſi, & vnum iuxta alterum, vt ex vno acciperet affectum amoris, & ex alio timoris Dei. Fuerunt ergo in paradiſo triplicia ligna, ſcilicet in nutrimentum, in documentum & ad viuendum perpetuum, vt ſcribit *Brul. di.* 19. *q.* 5. *lib.* 2. Per lignũ quoque vitæ intelligitur Chriſtus, de quo *Iacob. de Valent. Pſal.* 1. Item quilibet homo iuſtus poteſt dici lignum vitæ, qui facit bonos fructus [illegible] operum, ſicut per lignum ſterile impii [illegible] intelliguntur. Dicitur & lignum vitæ [illegible] quod dedit fructum redemptionis [illegible] ſcribit *Valent.*

[illegible] ſecundum *Gerſ. p.* 2. *in expoſ.* 5. *art.* [illegible] or inferni, quo detinebantur [illegible]que debitum primi parentis per [illegible] ſolueretur. Et Chriſtus deſcen[illegible] limbum. Quod autem dici[illegible] *animam meam ex inferno in*[illegible]

[illegible]

[illegible] Limbus [illegible] inferno. [illegible]

L[illegible] eſt locus [illegible] damnatorum [illegible] nani [illegible] *diſ.* 45. *qu.* 11. & ideo [illegible] vili & detentio ſecundum *S. Bona.* [illegible] infectioni carnis, quæ [illegible] rale in peccato originali. In hunc locum [illegible] ſcendunt paruuli, qui decedunt in peccato originali, quibus nulla pœna debetur, [illegible] lum commiſerunt peccatum actuale, [illegible] tamen eis pœna damni, quæ eſt carentia [illegible] viſionis & beatificæ fruitionis, eo quod [illegible] originali maneant maculati, & iſtæ limbus [illegible] tur coniunctus inferno, quamuis in eo nulla ſit pœna ſenſus, de quo conſulas *Gab. di.* 33. *q. vnic. lib.* 2. qui de pœnis paruulorum multa conſcribit. & *Paul. Cort. lib.* 4. *di.* 1. 3.

Limbus patrum dicitur ad quem ſancti patres deſcenderunt antequam Chriſtus virtute ſuæ paſſionis ianuam regni cœleſtis aperuit, in quo loco erat pœna damni tantum, & [illegible]dem temporalis, quia ad hunc locum Chriſtus poſt paſſionem ſuam deſcendit, & ſancti patres cum cœteris fidelibus ibidem exiſtentibus inde liberauit. In hoc limbo quærebant ſancti patres à Ioanne, quãdo Chriſtus veniret ad eos, qui patres (vt ſcribit *Gerſ. ſuper Marcum*) incolæ limbi deſerti, & bene deſerti, & à fœlicitate alieni, cupidi multumque de ſua liberatione certum aliquid audire ſitiebant, &c. Iſte locus quãdoq; dicitur infernus eo quod Chriſtus ad eũ deſcendẽs dicitur deſcẽdiſſe ad inferna, quem ipſe deſtruxit, liberans ex eo ſuos fideles. Hic locus alio nomine dicitur ſinus Abrahæ, quia Abraham dictus eſt pater fidei, eo quod ipſe primus vnum verum Deum adorauit; & quia ad hunc locum ſolum fideles, & prædeſtinati colligebantur. Vnde *S. Bona. di.* 45. *art.* 1. *qu.* 1. *lib.* 4. quia ſinus Abrahæ erat expectatio gloriæ, ita ſonat in bonum, quia eſt ibi requies, aut per priuationem mali, aut per collationem [illegible] boni, & ſic eſt locus gloriæ. [illegible] litercunque accipiatur, [illegible] vult *S. Bonauent.* [illegible]

[illegible]

[illegible] tranſ[illegible]
[illegible] decurato-
[illegible] an-
[illegible] ita ſcri-
[illegible] *Tho. Arg. di. 4. q. 4.*

[illegible] à lingendo cibo ſecundũ *Var-*
[illegible] cibos conglobat & deprimit ac
[illegible] in ventrem. Vel dicitur à lingendo,
[illegible] adulando, mordet detrahendo ſecũ-
[illegible] *li. 2 de anim.* Vel dicitur quod ſit dẽ-
[illegible] ſeptis, quaſi muro circumuallata, ac ligata. Quandoq; lingua accipitur pro affectione animę. Vnde linguam diuitis, de quo habetur *Luc.* 16. exponit, *Rich. diſt. vlt. li. 4. circ. text.* pro affe-ctione animæ linguam mouentis ad peccãdum, pro qua voluntas punitur. Et *Brulef diſt. vlt lib. 4.* ait, quod diues qui petebat guttã aquæ ad refrigerandum linguam ſuam, non affligebatur in lingua materiali aut corporali, quia non habebat, eo quod ſola anima cruciabatur, ſed affligebatur in anima ex conſideratione illius pœnæ, quam habebit poſt iudicium ſicut alias dicitur, quod affliguntur animæ ab igne materiali per ſolam conſiderationem illius, & ſimiliter dæmones affligentur poſt iudicium.

1 † LINGVA eſt facilis ad peccatũ, quia eſt mobilis, & immediatum inſtrumentum cordis, vnde ream linguam non niſi rea mens facit. *D. Th. 2. 2. q. 98 a. 1. ad. 3.* Grauatur autẽ peccatũ linguæ ſextupliciter. frequentia, dolo deliberatione cõditione loquentis, conditione audientium, & conditione eorum contra quos eſt.

LINGVARVM donum eſt gratia gratis data. Et fuit neceſſaria duplici ratione; ſ. vt primi diſcipuli Chriſti per vniuerſum orbem diſcurrẽtes fidẽ eam vbiq; prædicarẽt; & vt, ſicut gentib. ad idololatriam declinãtib. introducta eſt diuerſitas linguarum; ita etiam quando erant gentes ad cultũ vnius Dei reuocandæ, contra huiuſmodi diuerſitatem remedium adhiberetur per donum linguarũ. *D. Tho. 2. 2. q. 176. a. 1.* Et Chriſtus habuit donum linguarũ, eo tñ non eſt vſus, quia in vna gente tantum prædicauit. *D. Th. ibid.*

LOCVS eſt ſuperficies corporis aliud cõtinentis immediata ei & diuiſa ab eo. Ex quo patet [illegible] corpus locatum eſt [illegible]. Gra[illegible]

[illegible] Et licet Philoſophus [illegible] conditiones. *S.* tamen *Bona. q. 3* [illegible] ad tres, quæ ſunt continere, menſurare, [illegible] uare. Vide latius *Gabr.* & *Bona.* [illegible] tię & quando ſint in loco, ſcilicet & corporalia corruptibiles & incorruptibiles & [illegible] les *ibid.* oſtendit, ſed de hoc alias. Et [illegible] in loco circumſcriptiue, diffinitiue & repletiue, videatur ſupra in dictione *eſſe in loco*, &c. Et locus dicitur vacuus, vt ſcribit *S. Bona. di. 12 ar. 2. q. 3 li. 2.* aut proprie per priuationem omnis corporis, aut large ſecundum vulgarem modum, per priuationem corporis ſolidi & ſenſibilis. Sicut dicitur arca vacua propter abſentia panis, & dolium vacuum propter abſentiam vini. Sic etiam intelligendum eſt in vacuitate materiæ quod dupliciter vacua dicitur, aut quia non habet aliquam formam: & ſic terra nunquam fuit vacua, aut quia non habuit formam omnimode perfectiuam, & ſic terra quamuis eſſet vacua tamen locum poterat replere, quia erat extenſa & corpore. *Bonau.*

LOCALE dicitur quod continetur à loco, mẽſuratur loco, conſeruatur in loco, & terminatur loco. Et locale dicitur ſecũdum *S. Bon. d. 37. l. 1.* ꝙ ſequitur leges loci: ſicut tẽporales quod ſequitur leges temporis. Leges autem loci ſunt quãtum ad actum continendi, menſurandi [illegible] terminandi, ſecundum quas locus [illegible] locatum per modum impartiẽtis [illegible] habet ad locum per modum ſuſcipientis [illegible] niam Deus ſic eſt præſens loco, vt [illegible] mnino recipiat, ſed ſolus eius indigentiam [illegible] pleat, & det loco virtutem continendi, & [illegible] to virtutem replendi. Hinc eſt quod D[illegible] modo dicendus eſt localis, ſicut habet [illegible] *text. diſtinct. 37. libr. 1.* Locus tamen [illegible] prie dicitur templum Dei, non quod [illegible] tineatur. Id autem nihil [illegible] ma munda intelligitur. De[illegible] localis, vt latius deducit [illegible] loco videantur apud [illegible] logos, ſed quia [illegible] [illegible] expla[illegible]

† [illegible] ſolius Dei potentiam eſſe poſſibile [illegible] que [illegible] ſe penetrent, [illegible] penetratio dimenſionum implicat contradictionem, etiamſi naturaliter ſit impoſſibilis. *D.Th. 4.di.44.q.2.art.2.q.3.ad 2. & 4. & alibi. D. Bonau. 4.diſt.40.part.2 art.2.q.1. Rich.* & eſt communis contra *Scotum Durand.* Vnum tamen Corpus in diuerſis locis eſſe nequit localiter ſecundum modum quantitatis dimenſiuæ, id eſt inquantum commenſuratur loco: quia eſſe in loco, vt ſupra quoque dictum eſt circumdari ſuperficie vltima corporis continétis, & intra terminos eius claudi ab eaque comprehendi ita vt totum corpus ſit intra illa & nihil extra, Sacramentaliter tamen vnum corpus poteſt eſſe in duobus locis; ſic corpus Chriſti eſt in diuerſis hoſtiis. Vide *Lamb.de Mont.in 4.Phyſ.D.Thom.3.d.37.q.3.art.2.1.p.q.67.art.2.3.p.q.54.art.2.q.75.art.5.Cicer.ibid. art 1.2.3.*

LOCVTIO eſt vocis per linguam explanatio, ſecundum *Ariſt.4 li de animalib.* Locutio auté animarum ſeparatarum, nihil aliud eſt (vt ſcribit *Gerſ ſuper Marc.*) quam manifeſtatio libera & intelligibilis ſui, vel eorum qui in eis ſunt, quæ locutio tanto eſt vehementior & clamoroſior, quanto intelligibilior atque apertior.

LOQVI MENTALITER (vt notat *Gab. di.9.qu.2.ar.4* [illegible]) accipitur ad ſimilitudinem locutionis vocalis. Loqui autem vocaliter eſt proferre verba vocalia, vt aliquis audiat vocali auditione, & intelligat illud quod per voces ſignificatur, hoc eſt, formet in ſe conceptus vocibus correſpondentes. Sic loqui mentaliter nihil aliud eſt niſi habere vel formare in ſe verbum mentale, vt aliquis audiat mentaliter, & intelligat quod per verbum métale ſignificatur. Eſt autem verbum mentale cogitatio actualis. Loqui ergo mentaliter, eſt actualiter cogitare, vt ipſe vel alius intelligat quod per cognitionem ſignificatur. Audire autem mentaliter, eſt videre cogitationem actualem alterius Angeli vel hominis. Audire vocaliter non eſt aliud niſi apprehendere voces [illegible] velab alio prolatas. Iſta pro[illegible] *de tri.* [illegible] Formata proprie [illegible]

[illegible] gitat, Probat & *ibid. Aug.* audire mentaliter eſſe aliud quam videre cogitationem [illegible] alterius, eodem *c.* vbi dicit: Auditio & viſio quædam ſunt inter ſe diſtantia in ſenſibus corporis. In animo non eſt aliud atque aliud videre & audire, ac per hoc cum locutio foris non videatur, ſed potius audiatur, locutiones tamen interiores, h.e. cogitationes, dum cognoſcuntur & audiuntur & videntur. Vnde de Domino dixit Euangeliſta: Cum vidiſſet inquit cogitationes eorum. Ex illis patet quod angelus loquendo alteri nihil facit, niſi ꝙ cauſat cogitationé alicui⁹ obiecti in ſe, quæ cogitatio in loquēte cauſata tanq̃ obiectū, cauſat effectiue in angelo audiente notitiā intuitiuam ſuimet cogitationis. Vide copioſe apud *Gab vbi ſup.* & in dictione *Angelus.* Et locutio mentalis ſupponit proformatione cóceptus in loquente, & connotat voluntatem manifeſtandi huiuſmodi conceptus.

LOQVI dupliciter eſt, vt ſcribit *S.Bona di.10.ar.3.q.1.ii 2.* Vno modo loqui dicit actum in ſe ſiue intrinſecū. Alio modo actum ad alterum, ſiue quodámodo extrinſecum. Primo modo loqui idem eſt quod verbum formare ſiue gignere. Alio modo idem eſt quod verbum formatū depromere ſiue exprimere. Primo modo locutio ſiue in Deo, ſiue in homine, ſiue in angelo, non eſt aliud q̃ cogitatio. Secundo mō, plus dicit quā cogitationem, ſed differt in diuerſis. In Deo n. loqui ad alteru ſupra intellectum, notat effectum ſecundum reuelationem. Non n. dicitur Deus nobis loqui ſolum quia intelligit, ſed etiā quia reuelādo aliquid aliquam illuſtrationē in nobis efficit. Vnde *Gre. in Mora.* Dei locutio ad nos intrinſecus facta videtur potius quam [illegible] ditur, q[illegible] [illegible]

[illegible] *Bonauen.* [illegible] *de par-* [illegible] miniſtrū [illegible] vel velle de quo [illegible] vel ne [illegible] tangatur, & ab i- [illegible] Prælatus, inquit *ibidem,* [illegible] dimittere debet propter ſubſan- [illegible] aliqui boni inter malos, vel [illegible] omnes ſint mali ſpes tamen ſit de cor- [illegible] debet tacere, vel poteſt ad alium [illegible] ire vbi fructum poſſit facere. Et lo- qui Dei, vide infra in *Videre Deum:* de quo *Gerſ.* loquitur *tract. 2. ſuper Mag.* Sciens, *inquit*, Deus nos paruulos & balbos, voluit inſtar nutricis frangere verba ſua, quibus ipſe nobiſcum, & nos ſecum intelligibiliter vtrunque loqueremur. Concessit igitur locutiones tranſſumptiuas à rerum cognitarum ſimilitudinibus aſſumptas tam abundanter, vt nihil inueniatur quod non valet [illegible] trahi nominandum, quod loquendi genus appellauit Dionyſius ſymbolicum. Hoc [illegible] loquendi Deus pater habet os, ex quo filius eius increata ſapientia prodiiſſe ſe gloriatur. *Ego*, inquit, *ex ore altiſſimi prodii primogenita ante omnem creaturam.* Habet & vterum. *Ego*, inquit, *ex vtero ante Luciferum genui te.* Hæc *Gerſ.* Refert præterea multum loqui, vel dicere in perſona alterius, & loqui de auctoritate alterius, ſiue vt miniſter (vt ſcribit *Gab. d. 21. poſt Scot. q. vnic. ar. 3. dub. 1 li. 4.*) Nam loqui in perſona alterius, eſt induere perſonam alterius: hoc eſt loqui vt intelligantur omnia verba locutionis referri ad perſonam alterius, vt non loquens ſed ille ex cuius perſona loquitur intelligatur hæc agere vel non agere, quæ loquens exprimit ſua locutione, vt cum *Iſai. 3.* ait: *Dominus locutus eſt: Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* Loqui autem auctoritate alterius, eſt loqui in perſona ſua propria, ex commiſſione tamen alterius. Vnde confeſſor qui audit & dicit, puta abſoluit, facit in perſona ſua, ſed vt miniſter Dei. Sicut omnia ſacramenta miniſtratur ex perſona miniſtri, [illegible] auctoritate Dei, &c.

[illegible] Græce λύχνος vocatur, & [illegible] primi Ægyptii monſtrauere, [illegible] & in ſcriptura [illegible] generaliſsim. [illegible] dicitur du- [illegible] generatio [illegible] Vnde dictum [illegible] *tris in bellum, ne extinguas lucernam* [illegible] 21. Et ideo promiſit Deus [illegible] Dauid, vt [illegible] ceret eius lucernam vſque ad Chriſtum [illegible] quod non deficeret eius linea & generatio. Vnde dicit *Pſal. 131. Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.* Quod & patet in *Matth.* qui deſcribit generationem Chriſti à Dauid vſque ad Chriſtum, per Mariam virginem de ſtirpe & generatione Dauid. *Iaco. de Valent. Pſal. 131.*

Lvcrvm à quo lucellum, id eſt paruum lucrum. Ratio autem lucri & finis debet eſſe ſub fine cœleſti (vt vult *Gerſ. p. 1. de laude ſcript.*) quãuis operarius eſt dignus ſuo cibo & mercede ſua, tamen principalis & finalis eius intentio in honore Dei & Eccleſiæ, in charitate non ficta, [illegible] ſua demum, aliorumque perpetua ſalute figatur, vt ſit finis lucri ſub fine cœleſti, quatenus non iam duo fines aduerſi, ſed vnus vtrobique cenſeatur.

Lvcrvm tvrpe dicitur (vt ſcribit *Gal. d. 15. q. 13. ar. 1. li. 4.*) quod eſt acquiſitum cum turpitudine peccati: ſicut omne lucrum, quod acquiritur per actum aliquem commiſſum, vel omiſſum, vel admiſſum, qui eſt peccatum per ſe ex genere actus vel ex circunſtantia: & licet hæc acquiſitio ex variis oriatur vitiis, tamen communiter oritur ex duobus; aut ex auaritia, aut [illegible] tio lucri aut mercationis illicitæ, ex tempore vel loco, aut ex Mathematica incantatoria [illegible] illicitis, ac prohibitis artibus. Aliquando [illegible] cundo ex intemperantia, vt ex illicita voluptate ſicut ex meretricio, fornicatione, adulterio, hiſtrionatu. Aliquando ex vtroque ſimul, ſcilicet auaritia & luxuria: poteſt tamen quandoque [illegible] ri ex ſuperbia vel inuidia, & pluribus [illegible] radicibus. Vide latius *Gabrielem & beatum Thomam in 4. diſtinctione 15. quæſtione* [illegible] *articulo* 2. Et licet meretricium & lenocinium [illegible] lege prohibitum, nulla tamen lege [illegible] eſt, ne leno vel meretrix precium [illegible] nis accipiat. Vnde *Auguſtinus* [illegible] *Alexand. de Ales parte 4 quæſtione* [illegible] retrix [illegible] pit. [illegible] tamen nulla lex vetat, ne [illegible]

[illegible] recipiantur: ſicut de [illegible] po[illegible] vel luco [illegible] bene [illegible] tamen prohibet lex, [illegible] meras non recipiat. Ex quo [illegible] differentia inter turpe lucrum & iniquum. Nam quando actus quo quis lucratur eſt prohibitus, nõ autem lucrum, tunc dicitur turpe lucrum. Sed quãdo lucrum ipſum eſt lege prohibitum, non ſolũ dicitur turpe lucrum, ſed iniquum. Hæc *S. Tho.* & poſt eum *Gab. vbi ſupra.* Et lucrum acquiſitũ dolo & fraude, & quod dicitur iniquum, reſtituendum eſt. Lucrum vero acquiſitum vbi non compet[illegible] repetitio, & ſi aliquis non tenetur de neceſſitate ſalutis reſtituere vel erogare pauperibus: eſt tamen ſalubre conſilium vt non retineat, ſed eroget in pios vſus, vt diffuſe probat *Gab. vbi ſup.*

LVCTVS non ſolum dicitur ploratio, ſed etiam inſigne indicium mœrentis: ſicut eſt veſtitus niger & pullus. Sæpe enim ipſe habitus, vultuſque, & veſtis, luctus dicitur. Et luctus ſecundum *Gerſ. p. 2. ſer. de om. S. S.* qui incipit: *Beati qui lugent. conſid. 4.* eſt vitalis animæ motus ſurgens ex apprehenſione obiecti, vt diſconueniens eſt. Cuius effectus eſt (præſertim [illegible] in ſenſu) conſtrictio quidam horror, & fuga, & renixus. Eſt autem ratio diſconuenien[illegible] diſproportio læſiua, armoniæ & vnitatis debitæ. Et ſecundum eundem luctus & conſolatio ſub vna acceptione generali [illegible] paſſionum [illegible] illæ duæ contrariæ quas [illegible] dolorem & gaudium, quæ [illegible] in ſuo genere ſi impaſſiones [illegible] enumeratas à Philoſopho [illegible] & à Poeta *6. Æneid* & ab aliis [illegible] quuntur autem hæ paſſiones luctus [illegible] tio, vel dolor & gaudium, ad duas ra[illegible] obiecti generalis & extremas, quarum v[illegible] vt boni conuenientis, & altera mali diſ[illegible] tis. Dicitur & (vt *ibid.* ſcribit) luctus [illegible] do, non quidem formaliter, ſed commu[illegible] beatitudinem his in via, vel quia ducit ad [illegible] habet ſic deſcribi pro habitu. Luctus eſt [illegible] animæ gratioſus, quo inclinatur fugere [illegible] obiectum ſub ratione mali, inhone[illegible] diſconuenientis apprehenſum, *&c.* & ille [illegible] beatus eſt in hac valle miſeriæ, qui [illegible] plenior eſt. vide latius *Gerſ. vbi ſupr.*

L[illegible]

[illegible] miles. Alius eſt ludus [illegible] cupiditate lucri, & hic dicitur [illegible] ue fiat taxillis ſiue cartis, ſiue [illegible] eſt fortunæ, vt dicit *Aſtenſ.* [illegible] bellarum mixtus, qui fit in tabulis [illegible] iactum taxillorum, quia quantum [illegible] nem taxillorum, innititur fortunæ [illegible] tabulas ducendas, innititur ingenio. [illegible] dus ſimiliter dicitur ludus aleæ, [illegible] fortunæ, licet non ſoli fortunæ, vt vult *Angelus in ſumm.* & omnis talis eſt prohibitus *vt. ff. de aleatoribus.* Et in *authen. de ſanctis Epiſcopis. §. interdicimus.* vide de hoc latius *Ga*[illegible] *13. li. 4.* Et *Pet. de Palud.* dicit ludum prohibitum propter blaſphemiam. Et tenet *Angelus in ſum.* poſt *Aſten.* quod ille qui valde ſeruit ludo, [illegible] eſt qui ducit in conſuetudinem, peccat mortaliter. Secus de eo qui raro ludit, vel ludit cauſa [illegible] creationis, vel cauſa conuiuii. Nam quicquid [illegible] intentione mala, peccatum eſt. Lucrari autem [illegible] proximo, vnde notabiliter damnificatur quo[illegible] que via ſaltem ex intentione, vix vel nunquam à mortali excuſatur: eſt enim contra ſextum præceptum: *Non furaberis.* & contra decimum: *Non concupiſces.* Aut etiam ratione temporis vt in die feſto ſi requirit exceſſiuum laborem, aut per ipſum negligitur diuinum officium, maxime Miſſæ, quo ad laicos. Si vero non concurrit aliqua prædictarum circunſtantiarum, ſed fiat ratione honeſtæ recreationis vel virtutis, aut ingenii, exercendi, non eſt peccatum ſaltem mortale. & ſecundum *Rich diſt 16. a. 4 q. 1. l. 4.* ait: Ludorum quidam ſunt honeſti & deuoti: vt cantus Eccleſiarum, quæ fiunt ad honorem Dei & Sanctorum, & hi ſunt laudandi. & tali ludo ludebat Dauid coram arca Domini. Quidam turpes & tales ludi ſunt (inquit) fugiendi. Quidam ſunt ordinati ad recreationem, qui bene & male poſſunt fieri, & ab his pœnit[illegible] frequentius abſtinere debent. His ta[illegible] terdum cauſa recreationis vti poſſunt [illegible] modo diſtinguendum eſt de [illegible] hic [illegible] dicit. [illegible]

[illegible] cupiditate [illegible] ab aliquo quẽ [illegible] potest, etiam ſi [illegible] Ipſum tamen [illegible] de [illegible] non eſt certum eius [illegible] cupiditate, agit contra [illegible] proximi, concupiſcendo bona [illegible] cum damno eius: & quamuis certum non eſt de reſtitutione facienda, tamen conſilium eſt & ſecurus agit, ſi quis reddiderit vel in pios vſus diſtribuerit. *Gabr.* longior eſt [illegible] *ſupra.* vide ad hoc *Richard. diſtinct. 15. artic. 5 queſt. 8. lib. 4.* Ludus autem ſcacorum, vt [illegible] *Richardus* dicit, ſine taxillis, prohibitus eſſe non videtur, eo quod ibi exercetur humanum ingenium, niſi forte in caſu cum homines [illegible] pœnitentiam. *Gab.* tamen *diſtinct 15. q. 13. [illegible] dub. 2.* aliter ſentire videtur ex dictis [illegible] & *de conſec. diſt. 5. Nunquam.* Non decet [illegible] ludis tempus conſumere; præſertim, [illegible] *Gab.* cum ludus ille ſcacorum valde animum attrahit, & tempus plurimum conſumit. [illegible] denique miſer eſt, qui in ſortem Domini aſſumptus, extra Dominum in huiuſcemodi vanitatibus recreationem quærit, quaſi in ſummo ac delectabiliſſimo bono, recreatio haberi non poſſit. Et ſicut dicit *Hieron.* Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis: ita de ludo dici poteſt: Ama ſcientiam ſcripturarum, & ludum & ocium iners non amabis. *Gabriel.* Eſt præterea ludus de quo dicitur 1. *Corinth.* 10. in gloſſ. Ludus eſt geſticulatio libidinoſa, cuiuſmodi eſt in choreis. Spectacula ſunt (ſicut dicit *Auguſt.*) & cithara, & venatio, & huiuſmodi. Dicit autem *S. Bona diſtinct. 16. in literalibus dubiis, lib. 4.* quod ludus choreatum non eſt malus ſecundum ſe, ſicut patet de ſorore Moyſi, *Exodi* 15. ſed fit malus quadruplici de cauſa, propter modũ, quando eſt modus laſciuus: propter finem, quando fit ad prouocandum libidinem: propter tempora, vt ſi fiat tempore triſtitiæ: propter perſonam, vt ſi fiat à perſona religioſa: [illegible] poteſt fieri; pœnitenti autem non [illegible] tempore triſtitiæ. Similiter [illegible] de ſpectaculis, vt idem dicit [illegible]

[illegible] ſecundum *Pet. [illegible]*

diſt. 2. q. [illegible] [illegible] lumine, ſine cognitio, [illegible] communi [illegible] re, quia cognitio [illegible] naturale, ſed potius [illegible] in lumine naturali non eſt [illegible] experientiam notum vnum tantum eſſe Deum. Articulum quoque de vnitate Dei (vt idem inquit) crediderunt Philoſophi, & probauerunt in lumine naturali: patet in libris Ariſtotelis, & aliorum plurium Philoſophorum. Et quamuis articulus de vnitate Dei non poſſit nobis fieri euidens in lumine naturali, tamen hoc poteſt in lumine ſuperiori: quia in lumine ſupernaturali. Et vt idem dicit *queſt. 5. artic. 3. lib. 1.* proprietas Philoſophi eſt quod innidatur lumini naturali, niſi vbi oppoſitum docet lumen fidei. Vnde ipſe ait: Non ſunt digni vocari Philoſophi, qui concedunt aliquid ita difficile ad ſuſtinendum, ſicut & poſitio de Trinitate, abſque hoc quod ad hoc cogantur fidei auctoritate. Item omnis poſitio debet à Catho[illegible] & ab omnibus negari, cuius oppoſitum [illegible] ſcripta fide apparet euidens in lumine [illegible] turali: & hoc niſi ad concedendum ipſa cogit auctoritas fidei, *&c.* Et lumen ſecundum *Gerſonem parte 3.* de oculo dicitur omne quod manifeſtatur. Signat autem Deus duplex lumen ſuper animas, ſcilicet vnum naturale & aliud ſupernaturale, vt ſcribit *Iacobus de Valentia, Pſalm.* 4. Lumen naturale eſt lumen intellectus agentis & rationis, quo omnia naturalia anima noſtra poteſt cognoſcere per ſtudium & actionem: & ſic poteſt cognoſcere quomodo anima noſtra eſt immortalis, & dependens à primo eſſe, quod eſt Deus, prout naturaliter cognouerunt Philoſophi Deum & intelligentias, & animam noſtram eſſe immortalem, & in eadem parte intellectus ponit lumen rationis, quæ dicitur inferior pars, per quod poteſt cognoſcere quæ ſunt bona vel mala, iuſta vel iniuſta, turpia vel honeſta, agenda vel non agenda. Vnde ſicut primum lumen dicitur ſpeculatiuum, ita ſecundum dicitur practicum: & tamen vtrumque lumen dicitur nobis naturaliter inſitum. Latius de hoc *Valent.* Lumen autem ſupernaturale eſt illud, quod infunditur ex ſpeciali dono [illegible] [illegible] eleuans [illegible]

[illegible] ea quæ ſunt [illegible] prout ſpiritus [illegible] *prout vult. 1. Corinth. 12.* Et illud [illegible] peruenit ad nos. Vno modo per ſpiritualem intuitionem & illuſtrationem. & ſic receperunt ipſum Patriarchæ & Prophetæ in veteri teſtamento, & Apoſtoli & ſancti Doctores in nouo teſtamento. Secundo peruenit illud lumen ad ſimplices fideles per doctrinam & prædicationem. Longior eſt ibi *Valent.* Et lumen ſpiritualiter accipiendo, vt notat *Guil. Scot. 1. diſt. 3. parte 2. artic. 1.* eſt quoddam mentis accidens, quod nobis lux vera Deus infundit, quo intellectus noſter poteſt per creaturas Deum & S. Trinitatem cognoſcere. Vnde de Chriſto ſcribitur *Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Item omnis potentia cognitiua dicitur lumen potentiale.

Lvmen eſt duplex, ſcilicet corporale & ſpirituale. Vnde *Alex. parte 3. q. 13.* dicit, quod in corporalibus verum eſt, quod maius lumen obfuſcat minus lumen, nō autem in ſpiritualibus. Cuius ratio eſt, quia omnia lumina corporalia ſunt ad vnum actū, ſcilicet manifeſtationis, qui actus vere & pleniſſime eſt à lumine ſuperiori. In corporalibus autem non ſic. Nam lumina donorum aut virtutum non ſunt ad vnum actū. Vnde dicit *S. Thom. parte 3. q. 9. art. 1.* quod ſi duo lumina fuerunt eiuſdem ordinis, maius obfuſcat ſeu abſorbet minus, ſicut lumen Solis, lumen candelæ, quia ſunt in ordine illuminantis: vbi vero maius lumen eſt in ordine illuminantis, & minus in ordine illuminati, tunc maius lumen nō obfuſcat, ſed auget lumen minus, ſicut Solis lumen illuminat aëris lumen. & *Gab. diſtinct. 13. quæſt. vn. artic. 1 lib. 3.*

Lvpus. Per lupum quandoque ſignificatur [illegible] paſtor, vt ſcribit *Gerſ. parte 2. in ſerm. facto in concil. Remenſi, Dom. 2. poſt Paſcha:* Qui lanam & lac ouium, imo carnes & oſſa, per violentiam & exactionem ſurripit, caſſat & opprimit, & per gulam & luxuriam, lanam & lac ouiū [illegible] qui de ouibus non curat. Tales exe[illegible] *Ezech. 34.* cum ait: *Lac comedebatis, & [illegible], & quod craſſum erat occidebatis, [illegible] non paſcebatis. Quod in[illegible] & quod [illegible]tum e[illegible] Quod [illegible] eſt, [illegible]*

[illegible]

Lvx, [illegible] ris lucidi. [illegible] Luminoſum, [illegible] lux ſignificat id quo colores [illegible] videri poſſint, ſiue quo viſibile in potentia [illegible] actu viſibile. Sumitur & tranſſumptiue [illegible] loquentiū ad omne illud quo manifeſtatur [illegible] gnoſcibile: ſicut dicit *Apoſt. ad Epheſ. 5 Omnia quæ manifeſtantur, à lumine manifeſtantur.* Et ſequitur: *Omne quod manifeſtatur, lux eſt.* [illegible] Deus & Angeli, lux & lumen dicuntur, ſicut & dona & habitus lumina dicuntur. Hinc dicitur in Symbolo Nicæno: *Deum de Deo, lumen de lumine.* vbi lumen eſt notionale pro qualibet perſona: & omnes tres ſunt tria lumina notionalia, & ſunt vnum lumen eſſentiale. Dicimus & lumen fidei, lumen gratiæ, gloriæ.

Lvx ſecundum *S. Bona.* accipitur tripliciter. Vno modo pro forma ſubſtantiali, quæ dat [illegible] corpori lucido. A quo luminoſum, corpus eſt principaliter actiuum. Alio modo lux dicitur eſſe fulgur, quod eſt circa corpus luminoſum, [illegible] ſequitur exiſtentiam lucis in tali numero, & [illegible] eſt etiam obiectum ſenſus & operationis inſtrumentum: & ſic eſt accidentale complementum. Et triplex eſt actus lucis (vt idem ſcribit *Bona. diſt. vlt. art. 2. lib. 4.*) ſcilicet manifeſtare, dirigere & delectare: ſic & in luce ſpirituali. vide eū latius. Vnde lumen (vt ſcribit *Rich diſt. vlt. ar 5. qu. 1. lib. 4.*) per ſe eſt delectabile, per accidens autem poteſt eſſe triſtabile, in quantum aliquid oſtendit quod diſplicet: & quia infernus eſt locus omnis triſtitiæ, ideo ſimpliciter locus tenebroſus eſt, nec eſt ibi aliquod lumen purum, quod viſum delectet: eſt ibi tamen lumen aliquod obſcuritati permixtum, quo damnati videre poſſint vnde doleant. *Richar.* Et lux & lumen apud multos pro eodem accipiuntur. Eſt tamen [illegible] qua differentia rationis nominum. Nam lumen ſupponit pro luce, & connotat eius e[illegible] luce. Probatur, quia lux Solis non poteſt [illegible] men, quia non eſt producta ab alia luce corporali. Lux Lunæ, ſtellarum [illegible] rum, [illegible] Solis [illegible] poteſt [illegible] lumen [illegible]. Et [illegible]

[illegible] lumen [illegible] ab ea [illegible] aliquos *vbi* [illegible] ponit ſe- [illegible] col- [illegible] *lib. 2.* [illegible] ſit lu- [illegible] ſignificatio nominis. [illegible] *Gab. dis. 2.* eſt accidens So- [illegible] etiam auferri à Sole per potenti- [illegible], ſicut frequenter habetur in Pro- [illegible] ſecundum quoſdam ita Sol fuit priua- [illegible] in paſſione domini. Item poteſt au- [illegible]. Vnde *Iſa. 30. Erit lux Lunæ ſicut lux So- lis, & lux Solis erit ſeptupliciter ſicut lux ſeptem dierum.* Non eſt ergo lux de eſſentia Solis, ſiue pars eius eſſentialis: licet ſit accidens proprium ſeu inſeparabile naturaliter, ſicut albedo cigno. Hæc *Gab.*

LVX ET LVMEN, radius & ſplendor, diffe- runt ſecundum *Rich. lib. 2. diſt. 13. art. 2. qu. 1. Et S. Thom. diſt. 14. eod. lib. art. 3.* Et *Pelb.* poſt [illegible] refert *lib. 3. Roſ. Theol.* Quod lux dicit quan- dam formam accidentalem in corpore lucido exiſtentem actu, à quo alia illuminantur, vt eſt lux in Sole vel in ſideribus, *&c.* Lumen au- tem dicitur ſecundum quod lux ipſa per ſui mul- tiplicationem eſt recepta in corpore diaphano illuminato. Sed radius dicitur illuminatio, dif- fuſio ſecundum directam lineam oppoſitam corpori lucido, puta Soli, & huiuſmodi: & ideo vbicunque eſt radius, ibi eſt lumen, ſed non econuerſo. Contingit enim lumen eſſe in do- mo ex reflectione radiorum Solis, quamuis non ex directa oppoſitione propter aliquod corpus interiacens, propter cuius obſtaculum radius non poteſt directe intrare talem domum illumi- natam. Et eſt triplex radius, ſcilicet rectus, re- flexus, & fractus, ſiue refractus: de qua in per- ſpectiua videri poteſt. *Et Algazal* in ſua perſpe- ctiua, & in Meteorum Ariſtotelis. Splendor vero dicit lumen reflexum à ſuperficie corpo- ris opaci politi, præſertim & terſi, ſicut à ſuper- ficie argenti vel aquæ, vel lapidis precioſi, ex [illegible] reflexione radii aliquando exeunt.

[illegible]XVRIA dicit generaliter omnem inor- [illegible] concupiſcentiam delectationis, ſiue [illegible] ſiue ſpiritualis; hac peccauit Lucifer, [illegible] poſt eum ſcribit *Brul. dis. 5. q.* [illegible] luxuriam pro inordina- to amore [illegible] natus amor [illegible] concupiuit beatitu[illegible] non minorem qua[illegible] Deo [illegible] cupiuit beatitudinem [illegible] nolebat eam mereri, ſed [illegible] natum volebat habere: volebat [illegible] ſine meritis vltra ordinationem diuinam [illegible] inordinatus amor excellentiæ ſuper [illegible] pec- cauit ergo hoc modo peccato luxuriæ. Et [illegible] proprie vt eſt diſtinctũ capitale vitium [illegible] capitalia, dicitur eſſe in actibus venereis, [illegible] ditur tamen ad omne delectabile mouens appe- titum in quantum delectabile, vt ſcribit *Gab. di. 6. q. vnic. lib. 2.* Luxuria (vt inquit *Corr.*) prælium cum caſtitate init, & varia armorum genera ad dimicandum affert. Item luxuria eſt concupiſcẽ- tia experiendæ voluptatis vel concubitus deſi- derium ſupra motum, vel contra rationem effe- rens, ſecundum *Hug. li. de Sacram.* Et ſecundum *B. Thom. 22. q. 153. & in q. de malo. q. 15.* Luxuria eſt appetitus inordinatus venereorum, & prin- cipaliter eſt circa voluptates venereas. Secun- dario autem dicit exceſſum in aliis (vt inquit *S. Thom.*) Et ſecundum *Cicer.* luxuria ſiue luxu- ries, ſiue luxus, eſt immoderata appetitio cuiuſ- cunque rei gratæ rationi non obtemperans, ca- piturque pro immoderata perfuſione. Intelligi- mus (inquit *Cice.*) quam ſit turpe defluere luxu- ria, delicate ac molliter viuere: ſumitur etiam pro nimia rei abundantia. Vnde luxuriari [illegible] que modo profundere, modo nimium [illegible] re ſignificat. *Virg. Luxuriem ſegetum tenera de- paſcit in herba.* Reperitur & luxurior & [illegible], aris, in eadem ſignificatione. Dicuntur autem hæc à luxo, quod ſignificat ſoluo, à quo etiam luxa & luxata membra dicuntur ſoluta, & [illegible] locis mota. Item luxati quorũ membra [illegible] locis mota ſunt. *Plin.* Alteæ radix decocta luxatis prodeſt.

LVXVRIA ſecundum *Gerſ. in tripart. de con- feſſ. circ. peccat. lux. & in tripart. de præcept. decal. c. 9. & in reg. moral.* vbi ſic ſcribit: Luxuria ex genere ſuo moralẽ dicimus propter corruptio- nem generatiuæ virtutis, maiorem [illegible] tiuæ ac minorem eius neceſſitatem, & [illegible] trariatur huic præcepto *Non mœchaberis* [illegible] per bona matrimonii actus [illegible]

[illegible] delectationem luxuriæ circa [illegible] prohibitum, eſt mortale peccatu, [illegible] cogitatione, ſiue in verbis, aut in viſu, aut tactu, aut nutibus, aut operatione. Quamobrem familiaritas magna hominum carnalium mutuo præſertim ad nudum, quantumcunque eiuſdem generis aut ſexus, aut diuerſæ ætatis periculo proxima eſt, ideoque vitanda eſt. Grauitas peccatorum luxuriæ ex genere ſic ordinatur ſecundum grauius & minus graue, quanquam ex circunſtantiis poſſit eorum grauitas aliter variari. Beſtialitas cum brutis, Sodomia cũ eodem ſexu, aut in vaſe non ordinato, mollicies ſecum, ſacrilegium dicatarum, inceſtum parentum, ſtuprum virginum, adulterium ligatorum, fornicatio ſolutorum, luxuria generaliter. Et licitum eſt (inquit *Gerſ.*) ſuam caſtitatẽ ſicut propriam vitam defendere vim vi repellendo. Et comparatur luxuria porco, vt idem ſcribit in *cõpendi. Theolog. de ſept. vit. capit* Superbia vero vel vana gloria comparatur leoni, Inuidia cani, Ira lupo, Acedia aſino, Gula vrſo, Auaritia eritio cõparatur. Comparantur & illa vitia ſecundum eundem ſeptem grauibus infirmitatibus. Superbia ſeu vana gloria comparatur corporis inflationi, Inuidia lepræ, Ira phreneſi, Acedia letargiæ, Auaritia hydropiſi, Gula epilentiæ, Luxuria comparatur febri. Et ſecundum eundem *p. 2. de ſept. vit. capt.* Luxuria ſic deſcribitur: eſt ex immundis deſideriis veniens lubrica mentis & carnis proſtitutio. Secundum alios ſic deſcribitur: Luxuria eſt libidinoſæ voluptatis appetitus, & intelligas hunc libidinoſum appetitum, quando eſt ex conſenſu rationis: ſic, ſcilicet quod ipſa ratio cum cohibere poſſet, non tamen cohibet, quia tunc talis libidinoſus appetitus eſt peccatum mortale. Luxuria ſecundum *Iſid.* eſt ſolutio in voluptates [illegible] aurem maxime venereæ [illegible] hominis. Adhuc ſecundum [illegible] luxuria eſt corporis incontinentia ex [illegible] originem trahens. Et ſecundum *Greg. [illegible] moral.* octo aſſignantur filiæ luxuriæ, ſcilicet cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus [illegible] ſeculi, horror [illegible] deſperatio futuri [illegible] Species vero [illegible] ſtuprũ, [illegible] pecca-

tũ [illegible], de quibus [illegible] & *Alex. p.* [illegible] & *collig.* [illegible] tur in *ſum. Anto. &c.* & colligit plura [illegible] *Roſ. Theol.* Et ſecundum *Gerſ.* luxuria eſt libidinoſa quædam circa actus venereos voluptatis concupiſcentia. Hæc autem concupiſcentia luxuriæ dupliciter contingere poteſt [illegible] conſiderari. Vno modo prout eſt ſolum in corde. [illegible] modo prout etiam ab extra conſiſtit in opere. Quantum ad primum modum poteſt hoc [illegible] contingere tripliciter. Primo modo prout ipſa concupiſcentia in ſolo primo motu conſiſtit, & tunc non eſt niſi veniale peccatum. Secundo prout ipſum motum naturalem ſequitur conſenſus in delectationem, licet non in opus, & ſic eſt peccatum mortale. Tertio modo illa concupiſcentia conſiderari poteſt, prout etiam ex deliberatione conſentitur in opus, & tunc eſt mortale peccatum: etiamſi pro tunc non tranſeat in actum ab extra. De quo latius conſulito *Gerſ.* qui & ponit remedia *p. 2. in ſer. de S. Bern.* Et *p. 4. in ſer. de S. Anto.* ſcilicet oratio, fugere occaſiones, quibus quis trahi poteſt ad perpetrandum peccatum, ſicut colloquia: item fugere ocioſitatem. Item ieiunium, & generale quoddam remedium contra hoc peccatum, & contra omnia alia, eſſet ſæpius loqui, audire de ſancta ſcriptura ad vitam noſtram renouandam & lauandam, vt ratio redderetur clarior, per quam videre poſſemus & habere virtutes, ſi pura eſſet. De hoc vitio multi multa literis mandarunt, ſed hæc prædicta ſufficiant nobis.

De litera M.

MAGICA ARS, quæ prohibita eſt, & quid ſit, videatur in litera A.

MACVLA, turpitudo, ſordes, ponitur & pro nota, & ſigno, & infamia. A quo maculoſus, ſordidus, immundus. Eſt & macula animæ, quæ ſecundum *Pet. Palud.* nihil eſt aliud quam priuatio gratiæ: & remiſſio quo ad maculam, non eſt niſi [illegible] tutio per pœnitentiam. [illegible] priuatio [illegible] & [illegible] natio. *Palu. di. 19. q. 1. art. 2. li. 4.* [illegible]

[illegible] quæ culpæ eſt defe-[illegible] ſed omnis priuatio [illegible] voluntatum ſine vo-[illegible] &c. Vide & in di-[illegible] *diſt. 18. li. 4.*

[illegible] appellatur, qui alicuius rei præ[illegible] gerit, ſecundum *Hoſt.* Magiſtri [illegible] dicuntur artium præceptores. Trans[illegible] hoc nomé ad omnes, quibus præ[illegible] rerum incumbit. Dicũtur autem vel [illegible]do vel monſtrando, quod magis cæte[illegible]ſint, vel quod magis quam cęteri diligen[tia]m & ſollicitudinem rebus, quibus præſunt, debent. *Hieron* ſuper illud *Matt. 2[2]. Magiſter, ſcimus quia verax es.* Magiſtrum vocant, vt quaſi laudatus myſterium cordis ſui ſimpliciter aperiat, eoſque velit habere diſcipulos. Et *epiſt* 89. Magiſter probæ ætatis & vitæ, eruditioniſq; eligendus eſt, *&c. Iacob. in epiſt. c. 3. Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei, ſcientes quoniam maius iudicium ſumitis.*

MAGNVM vel magnitudo, accipitur quadrifariam, vt notat *Gab. diſt. 19. q. 1. li. 1.* & *Camer q.* [illegible] *art. 1 li. 1.* Vno modo largiſſime, & ſic idem eſt quod perfectio, vel perfectum. Sic dicit *Auguſt. 6. de Trin.* quod in his quæ nõ mole magna ſunt, eſt idem melius eſſe quod maius eſſe, & illo modo quælibet res eſt magna vel magnitudo quædam. Secundo modo capitur large pro omni continente plura, ſiue ſit per ſe vnum, ſiue aggregatiue, quomodo numerus, populus, exercitus, & motus magnus dicitur, & vnus maior alio: ita accipit Auguſtinus cum dicit, quod anima eſt maior ſeipſa, quando recipit virtutes. Tertio modo ſtricte capitur pro aliquo continente, plura eiuſdem rationis facientia vnum per ſe, ſiue illa plura diſtinguantur loco & ſitu, ſiue non. Sic charitas intenſa eſt magna, & maior charitate remiſſa. Quarto modo capitur ſtrictiſſime, vt eſt ſpecies quantitatis diſtincta contra multitudinem, & capitur pro aliquo cõtinente plura eiuſdem rationis facientia per ſe vnum diſtincta loco & ſitu. Et hæc dicitur magnitudo dimenſiua. Et hoc mundo loquitur *Auguſt. 5. de Trinit.* & allegat *Mag. diſt. 8. li. 1.* qui dicit, quod Deus eſt ſine qualitate bonus, ſine quantitate magnus. Sic etiam quantitas [illegible] diſtinguitur. Eſt enim quanti-tas virtutis, [illegible] & quaſi [illegible] molis, quæ [illegible] magnitudo in diuinis [illegible] *Gabr.* & *Almac.* ſcribunt, [illegible] tur vt eſt mere abſolutum [illegible] perfectio, & ſic nullo modo diſti[illegible] tia: & illo modo perſonæ dicuntur æquales propter eſſentiam vnam in eis. Et [illegible] perſonarum eſt vna eſſentia, ita & vna magnitudo. Et ſic pater non eſt formaliter eſſentia [illegible] nec eſt formaliter magnitudo: & ſic pa[ter] [illegible] ex ſe ſiue formaliter, nec eſt æqualis, [illegible] qualis filiationi, ſed tantũ ratione eſſenti[æ], [quæ] eſt eadem vtrique, paternitati ſcilicet & filiationi. Alio modo accipitur magnitudo pro omni realitate poſitiua ſiue abſoluta, ſiue relatiua. Iſto modo paternitas ex ſe & formaliter, eſt quędam magnitudo, ſicut ex ſe eſt quædã entitas realis, & ex ſe eſt perfecta & perfectior omni creatura, eiq; ex ſe repugnat omnis imperfectio. Vide latius *Gab. & Almac.*

MAGNANIMITAS quæ fortitudini maxime eſt coniuncta, vt ſcribit *Paul. Corteſ. li. 3 ſent. diſt. 8.* quatenus ſcilicet in rerum magnarum difficultate verſetur, cui contraria eſt animi tenuitas, quam Græci *μικροψυχίαν* vocant. Opponitur quandoquidem magnum & paruum inter ſe ſuapte natura diſſideant: hæc eſt naturæ ſuæ inſcitia, quæ robur virtutis delumbat, ac à rerum magnitudine recedit, quarum eſt aptiſſime capax: hæc *Cort.* Et ſecundum *Ariſt. 4. Ethic.* Magnanimitas eſt virt⁹ quæ verſatur circa magna[illegible]. Et *li. 1 rhet.* eſt virtus magnorum beneficiorum effectiua. Cuius contrarium eſt pu[illegible]. Magnanimitas ſecundum *S. Tho 2. 2 q 12[9] ar[t]* [illegible] importat extenſionem animi, vel ad [illegible] abſolute, vel ſecundum proportionem. Et [illegible] Magnanimitas, ait, eſt virtus tendẽs ad [illegible] ſecundum rectam rationem. Et magnanimitas ſi vltra modum ſe extollat (vt inquit Sen[eca de] quatuor virtutib.) faciet virum minacem [illegible] tum, turbidum, inquietum in quaſcunq; excellentias doctorum atque factorum ne[glecta] honeſtate feſtinum, *&c.* Et ſecundum [illegible] Si magnanimitas à comitate humana [illegible], feritas quædam erit & immanitas [illegible]. De hac virtute multa videantur apud Philo[illegible]. Et *Anto. p. 4. tit. 3. c. 5*

Magnificentia, quę Græce dicitur μεγαλοπρέπεια, eſt magnarum rerum & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio, ſecundum *Cic. in Rhet.* & ſecundum *Ariſt. li. 1 Rhet.* Magnificentia eſt virtus magnitudinis ſumptuum effectiua. Cuius contrarium eſt modicitas. Magnificentia vt ſcribit *S. Thom. 2. 2. qu. 134. art. 1.* eſt virtus factiua magnorum. Et eſt virtus generalis, ſi ſumatur facere communiter, ſcilicet pro omni opere. Si vero proprie, ſcilicet pro operatione exteriore, eſt virtus ſpecialis. Magnificentiam dicit *Paulus Corteſ. li. 3. ſent. diſt. 8* ex fortitudine naſci, quæ eſt magnorum operum confectrix, cum licentia ſumptuum collocandorum. Magnificus vt inquit *Gerſ. tract. 4 ſuper Cant. Mariæ* non de honore vel gloria curam habet, ſed de operibus præclaris, quæ gloria digna ſunt & honore; colit lucem, ſpernit vmbram. Gloria (nam ſicut dicit Apoſtolus) teſtimonium conſcientiæ ſuæ, non de alieno pendet iudicio, cui modicum eſt ſi iudicetur ab hominibus, vel ab homine, aut ab humano die. Nam qui ſe iudicat Dominus eſt. Fit humilis proinde in fuga gloriæ: fit magnanimus in operatione magnorum, cum dignitate meritorum. Denique cum gloriatur, in Domino gloriatur. hæc *Gerſon.* Et ſecundum eundem *part. 4. ſerm. de S. Petro & Paulo.* Differunt magnificentia & ſuperbia. Nam ſuperbia duntaxat propriam quærit laudem, ſiue bonum alibi euenire debeat ſiue non. Magnificentia vero omnino per cõtrarium ſolum habet oculum ad vtilitatem alterius, & ad honorem Dei: taliter quod ſi illa commoditas æque bene euenire deberet perſonale vituperium incurrendo, vel vt gloriam illam haberet alius, non tamen ob id deſineret facere quod facit. In tali vero caſu ſuperbia omnino bene operari conaretur. Magnificentiæ proprietas (vt idem ſcribit *tract. 12. ſup. Magnif.*) eſt conſummatio fortis inchoatorum, ſicut ad magnanimitatem ſpectat aggreſſio conſiderata magnorum.

Magnificatio Domini (vt ſcribit *Gerſon* [illegible] *Magn.*) eſt ſpecies pietatis cordis, [illegible] ex conſideratione [illegible] magnificandus eſtur. Et magnificauit Dominus [illegible] in [illegible] pradicamus [illegible] quia magnificentia [illegible] cui magna fecit qui potens eſt. [illegible] ſtificauit, hos & magnificauit, vt dicit [illegible] *Gerſ. tract. 1 ſuper Magnif. & tract. 2 [illegible]*

Magnificare Dominum nihil aliud eſt quam magnum ſignificare: non enim facimus Deum aliter magnum. Sunt autem modi ſignificandi magnitudinem Dei ſine numero, in genere duo. Vnus interior in anima cognoſcente & diligente Deum. Etenim fide, ſpe & charitate, magnificatur in anima Deus, quoniam magnus ab ea & in ea ſignificatur. Modus alter eſt exterior tam multiplex quam varia ſunt ſigna quæ repræſentare poſſunt ab extra magnitudinem Dei. Quid eſt enim ſignificare, niſi aliquid intellectu repræſentare: ſit hoc per voces, ſit per colores, vel ſpecies colorum, ſit per obiecta quorumlibet ſenſuum, ſit per ænigmata figurarum in ſcripturis ſanctis, ſit per reuelationes myſteriorũ. Hæc *Gerſon &c.*

Maiestas eſt decus, amplitudo & dignitas, vel populi vel Senatus, vel Magiſtratꝰ, vel Principis, vel Imperatoris, aut etiam priuati magni viri vel alterius etiam rei inanimatæ. Et maieſtatis crimẽ Iuriſconſulti diffiniunt eſſe, quod aduerſus populum Romanum, vel aduerſus ſecuritatem eius committitur. Et ſecundum *S. Tho. ſuper epiſtol. ad Hebr.* Maieſtas eſt ſumma poteſtas.

Maivs et minvs capiũtur dupliciter, vt ſcribit *Gabr. diſt. 1. quæſt. 2. lib 3.* Vno modo vt maius dicitur quod excedit aliud in certa & determinata quantitate, & ſic non attribuitur infinitis, nec vnum eſt maius. Alio modo largius, vt maius dicitur quod continet omnia quæ continet aliud, vel ſibi correſpondens, & cum hoc alia & ſic conceditur vnum infinitum eſſe maius alio, & minorem eſſe medietatem totius, quam totum. Sic vt idem ſcribit *li. 2. d. 1. q. 3.*) aliqua dicuntur eſſe maius & minus æqualia dupliciter Vno modo, vt dicuntur comparatione quantitatis ad aliam [illegible] qualia [illegible] [illegible]

[illegible] eo quod infinitum nõ eſt [illegible] largius illi [illegible] habentia, [illegible] cor reſpon- [illegible] nihil vltra. Sic ſi Deus in qua- [illegible] proportionali horæ produceret lapi- [illegible] lapidum productorum eſſet æ- [illegible] multitudini ꝓportionaliũ partiũ horæ, li- [illegible] multitudo ſit infinita. Et maius large [illegible] quod continet omnia quæ cõtinet aliud [illegible] correſpondens, & cum hoc alia: & ſic [illegible] eſt multitudo partium totius continui [illegible] eius medietatis, & minor medietatis quam totius. *Gab.*

Magis et minvs vt notat *S. Bona. d. 8. libr. 1. cir. tex.* dupliciter poſſunt conſiderari, ſcilicet, in comparatione ad idem, & ſic dicunt intenſionẽ & remiſſionem. Vel in comparatione ad diuerſas ſubſtantias & naturas, & ſic dicunt gradum & exceſſum: & ſic eſt bene ponere magis, & minus in ente reſpectu creatoris & creaturæ, & reſpectu creaturarum ad inuicem, ſed in comparatione creaturæ ad creatorem eſt exceſſus improportionabilis & infinitus, reſpectu creaturarum ad ſeinuicem, eſt proportionabilis. Hæc *Bona.*

Maior et minor prout attribuũtur Chriſto, ſic ſunt diſcernenda. Chriſtus eſt maior ſeipſo ſecundum humanitatem, minor ſeipſo ſecundũ Deitatem, & ſic minor patre ſecundum humanitatẽ, hoc eſt: diuinitas in Chriſto maior eſt, quia creator, quã humanitas quæ eſt creatura. Vnde cantur in Symbolo: *Æqualis patri ſecundum diuinitatem, minor patre ſecundum humanitatem*

Maledictio eſt imprecatio malorum. De quo [illegible] *Anton p. 2 tit. 7. c. 5.* Vnde maledicere eſt idem quod malum dicere. Poteſt autem maledictio fieri dupliciter, vt notat *Gab. d. 18 q. 2 ar. 1 li. 4* poſt *S. Thom.* Vno modo intentione ibi ſiſtenti, vt dum quis ex ira vel odio imprecatur [illegible] perſonæ, non in bonum perſonæ, ſed in [illegible] eius appetitu vindictæ vel inuidiæ, & [illegible] modo omnibus modis prohibita eſt. De [illegible] loquitur *Apoſt Rom. 12. Benedicite maledi-* [illegible] *nolite maledicere.* Alio modo fit [illegible] bonum eius cui imprecatur [illegible] per hæc mala corrigatur, & [illegible] præſeruetur vel liberetur [illegible] ut Med [illegible] conſeruet & hoc modo maledictio [illegible] eſt licita & ſalutifera [illegible] citur aliter ſanari non poteſt [illegible] municatio, & quia diabolus [illegible] maledictio in bonum eius dirigi non [illegible] debet, tanquam iam iudicati à Deo [illegible] ſententia, non eſt maledicendus. Plura apud *Aſte- ſto. de maledict. vbi ſup.*

Maleficivm eſt virtutum natura[illegible] natio ſiue obſtupentia, & fit quando diabolus per aliquam artem impedit naturalia, vt [illegible] ad requiſitum ſortilegarum impedit [illegible] quod aliquis non poſſit cognoſcere vxorem [illegible] dando impedimentum circa partem [illegible] uam. Et maleficia ſiue incantationes poſſunt quandoque fieri per adhibitionem, rerum naturalium maleficiatis: vt venenatarum herbarum, radicum, lapidum, & cæterorum ſimilium, quorum occultas proprietates nouerunt dæmones, vt ſcribit *Gab. d. 8. q. 2. art. 4. dub 2. li. 2.* Et non eſt dubium quin talia applicata ſuis paſſiuis, poſſut habere non ex dæmonum virtute, ſed ſua naturali proprietate operationem efficacem. De quo latius conſulito *ibid. Gab.* Videatur & *S. Bona. d. 34 ar. 2. q. 2. li 4 Et Paluden ead di.* Fiunt autem maleficia per malignos ſpiritus, qui vt ſcribit *Scot. d. 34 li. 3.* habentes pactiones cum hominibus, ſeruant promiſſa, non quia veraces, ſed vt alii eis adhæreant, quia ſi nulla pacta ſeruarent, nulli eis ſeruirent: & vt illi quibus ſeruant promiſſa, eos colant. Nam ex ſuperbia ſua præcipue appetunt honores diuinos. Deus autem permittit eos exercere poteſtatem ſuam ad impediendum aliquos vel ab aliquibus actibus, in quos poſſent ſi nõ eſſent impediti: & hoc vel propter peccata eorum, vel propter aliquam aliam cauſam occultam, & hoc modo Magus habens pactum cum dæmone, procurat ab eo vt iſtam impediat à tali actu, tali muliere quamdiu tale maleficium perſeuerat, puta acus curuata [illegible] qua huiuſmodi. Et hoc dicitur fieri [illegible] te occulta, vt [illegible] quit *Gab. lect. 4 can* [illegible] te ei à quo tale fieri dicitur, ſed [illegible] dum quem modum [illegible] quoſdam effectus produ[illegible] [illegible] quod fit non [illegible]

[illegible]ctorum, neque ex eorum merito, ſed virtute [illegible], ſiue mala ſiue bona aſſiſtente. Sic ſancti fecerunt aliquando miracula aſſiſtente virtute diuina, non ſemper propter merita ſanctorum: ſed ſic etiam nonnulli reprobi miracula fecerũt, dæmones expulerunt propter generandam fidẽ in populo. &c. Poſſunt autem malefici nocere ſuis maleficiis, vt ſcribit *S. Tho. in 2. d 7. & 8.* Nã poſſunt elementa concutere, aerem conturbare, ac mentes hominum alienare & corpora lædere, & temporalia bona perdere, ſicut diabolus fecit ipſi Iob. Dicit tamen *Ioan. Nider in precept.* quod maleficus qui per aliqua ſigna exteriora exercet ſua maleficia, non facit illa per opera ſua immediate, ſed per dæmones: ſicut quando malefica intingit ſcopam in aquam vt fiat grando, talis intinctio non cauſat grandinem, ſed diabolus, ex pacto ſi Deus permiſerit. Similiter quando malefica acum incuruat, dicens: quãdiu acus ſic ſtat, tamdiu talis non poſſit coire cum vxore. Similiter quando maleficus imaginem ceream pungit, tunc diabolus maleficiatum pungit. Nec licet talia maleficia per aliquod maleficium tollere, vt vult idem *S. Tho. in 4. diſt. 34. q. 2.* quia ſecundum Apoſtolum: *Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.* Remedium contra impedimentum per dæmonem ſcribit *Scotus.* Si per orationes ſanctorum impediatur virtus dæmonis, bene ſit. Si autem Deus illos non exaudiat, tunc ſi [illegible], maleficium deſtrueretur, dæmon non fatigaret eum amplius, quia ex pacto non adeſt niſi dum durat aliquod ſignum. Ex hoc patet (vt idem ait) quod truſatica eſt illa quæſtio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim ſolum licet, ſed eſt meritorium [illegible] opera diaboli. Nec in hoc eſt aliqua [illegible] deſtruens non acquieſcit o[illegible] maligno, ſed credit dæmonem poſſe & [illegible] fatigare, dum tale ſignum durat, & deſtructio talis ſigni imponet finem tali vexationi, vt dicit *Scotus.* Non tamen licet miniſterio dæmonum per alias incantationes curare priores. Sed curandæ ſunt (vt & *Gabriel* inquit *diſtinction. 8. quæſt. 1. ar. 4. dub 2. lib. 2.*) ſanctorum orationibus [illegible] ad Dominum, eleemoſynis & piis operibus. Vel ſi Deo amouere non placet, patienter [illegible] tollerandæ. De maleficiis alias di[illegible].

Ma[illegible] [illegible] eſt [illegible] [illegible] *Examen* [illegible] *Dea.* Malitia eſt [illegible] & [illegible] Et differt a vitioſitate, quod malitia [illegible] dam vitii nomen eſt [illegible] vitioſitas [illegible] malitia eſt triplex, quæ quadruplici bo[illegible] qua ſupra dictum eſt in litera B. [illegible] ſcribit *Gab. di. 7 qu. vnica, art. 1. li. 2.* P[illegible] priuatiua quo ad tres ſequentes bonitate[illegible] priuatiua tantum primæ bonitati: quia nihil [illegible] malum naturaliter, ſed duntaxat [illegible] eſt bonum naturaliter. Secundæ [illegible] litia ex genere: quia, ſcilicet, tranſit ſuper [illegible]ctum diſcõueniẽs, vt velle comedere venenum vel archillam, odiſſe Deum. Tertiæ opponitur malitia ex circunſtantia: quia habet circunſtantiam actum inordinantem, puta contra dictamẽ rationis rectæ: licet tranſeat ſuper obiectum conueniens ſecundum dictamen rationis rect[illegible] aut caret aliqua circunſtantia debita ineſſe actui vt ſit bonus virtuoſe: vt velle comedere cibum naturæ conuenientem contra præceptum [illegible]cleſiæ, in tempore, ſcilicet prohibito: vt [illegible] in ſexta feria. Quarta malitia eſt in de[illegible] dum actus non elicitur ſecundum [illegible] charitatis. Vel quia non ineſt: vel ſi ineſt [illegible] men ſecundum eius inclinationem elicitur [illegible]gior eſt *Gab. vbi ſupra.* Et vt idem ſcribit *di. [illegible] vnica, artic. 3. dub. 3. li. 2.* Quædam ſunt poſitiua, quibus eſſentialiter eſt annexa malitia: vt latrocinium, furtum, adulterium, de quibus dicit Philoſophus *5. Ethic.* quod mox nominata conuoluta ſunt malitia, connotant enim deformitatem illa nomina. Vide latius ibi *Gabriel.* Excæcat autem malitia intellectum dupliciter, vt ſcribit poſt *Scotum* idem *Gabr. diſtinct. 36. quæſtione vnica, artic. 3. dub. 3. libr. 3.* Vno modo priuatiue, alio modo poſitiue. Poſitiue, quia auertit à conſideratione recta: voluntas enim eligens oppoſitum alicuius dictari à recta ratione, nõ permittit intellectum diu ſtare in illo dictam[illegible] ſed auertit ipſum ad conſiderandum ratio[illegible] pro oppoſito ſi qua poſſent eſſe rationes So[illegible]ſticæ aut probabiles ad illud, aut ſaltem [illegible] intellectum à ſuo vero dictamine, ad con[illegible]randum aliquod impertinens, ne ſtet illa [illegible]bus diſplicentia, ac remorſus qui habe[illegible]

[illegible] dictam, [illegible] excæcat. Nam [illegible] eligens finem præcipit in[illegible] conſiderare illa quæ ſunt neceſſaria ad [illegible]: & intellectus ſic inquirendo, me[illegible] ad illum finem rectum generat in [illegible] prudentiæ. Ita voluntas eligens ſeu [illegible] ſibi malum finem (poteſt enim ſibi [illegible] malum finem vt inordinatam dele[illegible] imperat intellectui conſiderare me[illegible] neceſſaria ad conſequendum illum finem. Et ſicut habitus generatus ex imperio voluntatis bene eligẽtis in intellectu dictante circa medium ad illum finem bene electum aſſequendũ, eſt prudentia: ita voluntate mala eligente, habitus acquiſitus ex intellectus dictamine circa ea quæ ordinantur ad illud male electum, eſt error & habitus directe oppoſitus habitui prudentię: & poteſt vocari imprudentia vel ſtultitia: non tantum priuatiue, ſed poſitiue & contrarie: quia ſicut prudens habet habitũ quo recte & prompte dictat media ordinata ad finem debitum: ita ille habet habitum quo prompte inueniat media ordinata ad finem à voluntate mala pręſtitutum. Et quia talis habitus generatur ex imperio voluntatis male eligentis: pro tanto verum eſt quod voluntas mala excæcat intellectum, non quod faciendo errare circa aliqua complexa, ſed faciendo intellectũ habere actum conſiderandi obiecta media ad malum finem. Et habitus ille error eſt in agibilibus, licet non ſit error deceptiuus quantum ad ſpeculationem. Hæc *Scotus*; hoc eſt (vt inquit *Gab.*) error ille non eſt error in cognitione veri, quia illa media inuenta ad finem vitioſum præſtitutum ad eum conſequendum, vera ſunt media. Eſt autem error in moribus, quia cum finis præſtitutus malus ſit, & malitia dicitur error in moribus: omnia quæ ad hunc finem ordinantur, mala ſunt: & ſic erronea in moribus. Peccare autem ex propria malitia, proprie (vt ſcribit *Gerſ par. 2. de pec. in ſpir. ſanct.*) eſt, quando voluntas ſcit & poteſt alicui malo reſiſtere: & tamen ex ſola malitia illud eligit, & hoc eſt peccatum in ſpiritum ſanctum: ꝙ grauius eſt aliis, quum grauius ſit peccare ex malitia, quam ex infirmitate vel ignorantia. Et [illegible] proueniunt ex malitia, quæ enume[illegible] *parte 3. in Centil. de impulſib. decad.* [illegible]. Et ſicut malignus impulſus ex parte & ex[illegible] gitat [illegible] ad peccandum, ita [illegible]neſtas ſola trahit [illegible] laudabiliter operandum, *&c.*

Malignvs dicitur quaſi [illegible], id eſt prauam habens intentionem, ſecundum *S. Th. ſuper Pſalm 36.* Eſt enim malignus [illegible]lis, inuidus, auarus. Hinc [illegible] viam dicimus, quæ anguſta & ardua eſt. *Virgil. Ad[illegible] malign.* Et malignus dicitur quaſi male [illegible]tus, inquit *Gerſon. de impulſib. decad. 6.*

Malevolentia eſt voluptas ex malo alterius, ſine ſuo emolumento, ſecundum *Cic. in Tuſcul. quæſt.*

Malvs qui contrariatur vel opponitur bono, & eſt generale nomen, turpia ſimul & detrimentoſa complectens. Vnde dicimus malum culpæ, pœnæ, malum militem, malum Grammaticum, Logicum, *&c.* Et quilibet malus, vt ſcribit *Brulefer diſtinct. 21. art. 2. quæſt. 2. lib. 1.* bonum proprium quærit & non commune. Vnde quantumcunque mali videantur concordare, nunquam tamen ſunt concordes ſimpliciter. Vnde meretrix quęrit vel intendit principaliter pecuniam, aut propriam delectationem: fornicator vero aliquid aliud, *&c.* Et mali omnia trahunt ad ſuum interitum, vt inquit *Gerſ. tract. 6 ſuper Magnif.* Et malum ſecundum *Damaſc. lib. 2. c. p. 4.* & *S. Thom. 2. ſenten. [illegible] 4 quæſt. 1.* nihil aliud eſt quam boni priuatio: ſicut tenebræ ſunt priuatio luminis: vel nihil aliud eſt quam bonum imperfectum, & malum eſt corruptio boni, vt inquit *S. Bonauentura diſt. 31. lib. 4 circa textum.*

Malvm eſt triplex, ſcilicet naturæ, pœnæ, & culpæ, vt notat *Brulefer diſt 3. q. 7. lib. 2.* Vel quadruplex eſt malum, vt ſcribit *Gerſon parte 2.* de ſeptem petitionibus orationis Dominicæ. Vnum originale, aliud actuale, quod eſt duplex, nam aliud eſt mortale, aliud veniale. Quartum, eſt pœna peccatum conſequens. Primum autem malum eſt innatũ, duo ſequentia ſunt malum additum. Quartum eſt malum inflictum & ab omnibus his petimus liberari, dum in perſona Eccleſiæ orantes & loquentes dicimus: *Sed libera nos à malo, &c.* Et malum, vt inquit *Rich. diſt 37. lib. 2. & diſt. vlt. lib. [illegible].* [illegible] dicitur de culpa, quã de pœna, [illegible] pœna eſt peior quæ eſt propinquior [illegible]

[illegible]

Malvm natvræ vt ait *Brulefer diſt. 3. q. 7. lib. 1.* eſt deformitas vel monſtruoſitas exiſtens in aliquo ente naturali, proueniens ex ſuperfluitate vel diminutione naturæ, ſicut cæcitas, vel claudicatio, vel alia indiſpoſitio.

Malvm pœnæ eſt pœna. Malum culpæ eſt peccatum. Et malum culpæ dicitur quod committitur male agendo, quale eſt homicidium, furtum & huiuſmodi. Malum pœnę quod Deus ob mala commiſſa immittit, vt eſt illud propheticum. *Ego Dominus creans malum.* Et illud Prophetæ *Amos 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.* Et maxima mala ſunt mala culpæ, vt ſcribit *Gab. lect. 72 can.* quia ſeparant nos à ſummo bono, ſecundum illud *Eſaia 49. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis.* Mala media ſunt peccatorum occaſiones quæ inducunt ac præcipitant in mala culpæ, quales ſunt tentationes dæmonis, mundi, vel carnis. Tertia ſunt mala pœnæ corporis & animæ afflictiua, vt dolor & triſtitia, & cætera afflictiua. De quibus *lect. 66. canon.* idem ſcribit, *&c.*

Malvm cvlpæ dupliciter poteſt accipi, vt ſcriptis prodidit *Gab. diſt. 34. quæſt. vn. artic. 1. lib. 2. poſt Bonauenturam.* Vno modo concretiue. Alio modo abſtractiue. Concretiue concernit duo, ſubſtractum, ſcilicet, quod res illa eſt quæ denominatur à malitia, puta homo malus vel anima mala, aut actio mala, & connotatum hoc eſt malitia, à quo homo peccator dicitur malus. Alio modo abſtractiue vt ſolum connotatum importat, à quo peccator dicitur malus: & hoc modo malum idem eſt quod malitia, & habet ſe ad *ly* malitioſus, ſicut peccatum ad *ly* peccator. Verum quod & malitia & peccatum poſſunt quandoq; accipi pure abſtractiue, vt præciſe important illud à quo res aliqua primo denominatur mala. & non rem ipſam denominatam. Alio modo vt actum aliquem importat ſubſtractiue, quem in ſe habet peccator, vel quem faciendo dicitur peccator: & connotat illud à quo dicitur formaliter peccatum, vt actum homicidii dicimus peccatum & actum intemperantię, licet actus ille eſſe poſſet & non eſſe peccatum. Non ergo actus homicidii gratia exempli a ſe denominatur peccatum, ſed ab aliquo alio. Et malum pure abſtractiue ſeu peccatum non eſt ens aliquod, ſed priuatio boni, & ſicut quantum ad rationem formalem mali nihil eſt, quia priuatio boni, ſic non habet cauſam efficientem, ſed deficientem, hoc eſt, non habet cauſam per quam fit aliquid, ſed quia deficit cauſa, ipſum quoque deficit, hoc eſt, quia bonum non eſt, malum eſſe dicitur, id eſt priuatio boni. Sed capiendo malum concretiue, aut abſtractiue non pure, vt importat rem aliquam ſubſtractiue, omne malum eſt à cauſa poſitiua efficiente: probat hoc *Gabr. vbi ſupra, artic. 2.* Vnde *S. Bonauent. diſtinct. 34. artic. 2. quæſt. 1. lib. 2.* ponere malū aliquod eſſe quod nihil habeat de bono non ſolum eſt peruerſitatis hæreticæ, ſed etiam manifeſtę cæcitatis & ſtultitiæ illius, ergo eſt cauſa poſitiua. Et quantum ad formale nullus poteſt intendere malum, vt ſcribit *Gab. vbi ſupra, dub. 1.* quia ſub ratione illa non eſt appetibile. Bonum enim eſt quod omnia appetunt. *1. Eth.* & *S. Dionyſius.* Nemo operatur ad malum reſpiciens. Nihil ergo intenditur à voluntate, niſi tantum bonum ſimpliciter, vel bonum ſibi. Aliter poteſt accipi, vt intendat aliquod malum ſimpliciter, ſed bonum ſibi. Sic malum poteſt fieri, & fit quandoque ex intentione, licet non niſi à malitioſis. Sunt enim quidam qui habent malitiā inſeparabiliter coniunctam, & qui talia intendunt, per conſequens intendunt id quod eſt eis inſeparabiliter coniunctum. *Gabr.* Et cum dicitur: malum eſt in bono, intelligendum eſt, id eſt bono aliquo caret, bono quod habere deberet, caret, id eſt tale non habet. Et malum eſſe in bono concretiue verum eſt, non abſtractiue, ſicut cæcus & priuatum viſu, de aliquo ſcilicet homine prædicatur, cæcitas autem de nullo. Vide *Gab. dub. 2. vbi ſup.* Poteſt autem malum dupliciter iungi bono, vt ſcribit *S. Bona. di. 31. lib. 4 circa text.* Aut vt corruptibili, aut in quantum medicinali. Si in quantū corruptibili, ſic malum fœdat bonum. Si in quantum medicinali, ſic curatur & expellitur. Et eſt exemplum; morbus iunctus naturæ ſanę eam vitiat & infirmat, morbus vero iunctus medicinæ non reddit medicinam morbidam, ſed potius curatur ab ipſa. Et quoniam matrimonium eſt bonū medicinale, ideo non fœdatur à malo, ſed potius curat malum. Et ſic intelligitur: *Mag. diſt. 31. lib. 4.* cum ait: Si concu-

concubitus qui fit cauſa prolis culpa caret, quid Apoſtolus ſecundum indulgentiam permittit (ita enim ait) hoc autem dico ſecundum indulgentiam, cui autem præſtatur venia niſi culpæ? Et ſequitur, incontinentiæ malum eſt quod vir cognoſcat vxorem, etiam vltra neceſſitatē procreandi liberos, ſed ibi eſt nuptiarum bonum, non propter illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit veniale propter bonū nuptiale. Quod non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentiæ, *&c.* Et cum dicitur, omne malum eſt ab inſtinctu diaboli, intelligendum eſt (vt ſcribit *S. Bona. di.* 21. *art.* 2. *qu.* 2. *lib.* 2.) ſicut à mouente primo, non ſicut à motore proximo. Nam abſente diabolo peccatum poteſt eſſe à libero arbitrio, vel voluntate propria, vel attrahente carnis concupiſcentia. Et malum quoddam eſt contra gratiam diuinam, vt fornicatio, vt ſcribit *S. Bona. di.* 14. *lib.* 4. *circ. tex.* Et eſt malum contra gratiam, rationem, & naturam, vt Sodomiticum, & illud eſt peſſimum. Vel ſi quod aliud genus peccati ſit peius, vt blaſphemia in Deum, ſiue ſpiritus blaſphemię. Et de hoc *Mag. in* 4. *di.* 14. Quod ſi quis ad ſummum perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit Deus libenter, & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum, talis eſt (inquit *Ioan. Chryſ. de reparat. lapſi*) erga homines pietas Dei, &c. Et in malo duo conſideranda ſunt, vt literis mandauit *Rich.* ſcilicet natura, & vitium, & ſic hominis natura, ita ex charitate debet diligi, quod tamen eius vitium odiatur. Sic per eleēmoſynam quiſquam debet ſubuenire indigentiæ naturę, vt per hoc eius malitia non foueatur. De quo *Gab.* latius ſcribit poſt *Rich. di.* 16. *qu.* 4. *art.* 2. *concluſ.* 6. *lib.* 4. Sunt autem quędam mala (vt ait *Scot.*) quæ non ſunt punienda per homines, ſed relinquenda vltioni diuinæ, ſcilicet omnia in quibus homo vt homo non poteſt ſufficienter docere veritatem, eo modo quo debet doceri ad hoc quod iuſte feratur ſententia debite punitiua. Hæc *Scot. diſt.* 39. *lib.* 3. Vnum inſuper malum dicitur maius vel minus altero. Vnde quando dicitur: Inter duo mala minus eſt eligendum, vt habetur. 13. *diſt. duo mala*, intelligendum eſt de malis pœnæ. Nam dum neceſſitas compellit duarum pœnarum alteram incurrere, eligenda eſt minor, vel maius malum eſt fugiendum. Sed nunquam malum culpæ eſt eligendum. Cum enim ex lege Euangelica, nemo eſt perplexus, ita vt cogatur peccare, non eſt dabilis caſus, in quo neceſſitatur homo ad peccandum. Cum ſecundum *Aug.* omne peccatum actuale ſit voluntarium, nec *facienda ſunt mala* culpæ (tam mortalis quam venialis) *vt eueniant bona, ad Rom.* 3. Vel intelligitur illa auctoritas. Inter duo mala minus malum eſt eligendum, negatiue, quia malum non cadit ſub electione, id eſt vnum malum eſt minus alio. *Gabr. diſt.* 15. *qu.* 11. *art.* 2. *concluſ.* 3. *lib.* 4. Eſt item minus malum, vt ſcribit. *Scot. qu.* 4. *di.* 4. *lib.* 4. alicui quod inuitus ſeruet legem Chriſtianam, quam quod impune permittatur agere contra eam, quia minus malum eſt aliqua bona agere & mala fugere quam libere & impune mala perpetrare, & bona omittere. Vide ad hoc *Gab. di.* 4. *q.* 1. *lib.* 4.

MAMMONA quandoque vocatur poſſeſſio terrena, vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 45. *circ. text. lib.* 4. De hac facit homo ſibi pauperes amicos, dum eorum ſubuenit neceſſitatibus, pauperes autem Chriſti orant, vt grati ſuis beneficiis. Hinc dicitur *Matth.* 5. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ex quo patet quod beneficium temporale (inquit *Bona.*) non eſt ſicut finis motiuus, ſed ſicut aliquid inducens, & quoniam hoc non principaliter intendunt ideo propter hoc non orant finaliter, & oratio non venditur, ſed impetratur per accidens, ſcilicet per acquiſitionem amoris.

MANDATVM dicitur quaſi manu datum, vt ſcribit *Brul. diſt.* 37. *qu.* 1. *lib.* 3. Et differunt mandatum, præceptum, prohibitio. Mandatum eſt commune ad præceptum & prohibitionem, præceptum eſt tantum de mandato affirmatiuo, prohibitio de mandato negatiuo. Mandatum autem reſpicit affirmatiuum & negatium. Et mandata Dei dupliciter contingit impleri, vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 28. *q.* 3. *lib.* 2. Vno modo quantum ad genus operis, alio modo quantum ad intentionem mandantis. Si loquamur de intentione mandatorum, quantum ad genus operis, ſic per gratias gratis datas contingit ea impleri, ſicut per fidem mandatum de adoratione, & per quandam naturalem pietatem & deuotionem

tionem mandatum de parentum honoratione, & ſic de aliis. Alio modo eſt loqui de impletione mandatorum quantum ad intentionem mãdantis, & ſic quia Deus præcipit mandata ad hoc quod voluntas noſtra conformetur voluntati ſuæ, & hæc non poteſt eſſe abſque charitate, & charitas eſſe non poteſt abſque dono gratiæ gratumfacientis mandata Dei ſecundum intentionem mandantis, abſque huiuſmodi dono non poſſunt obſeruari. Et hoc eſt quod dicit *Apoſt. Rom.* 13. *Qui diligit proximum, lege ad impleuit.* Et iterum: *Plenitudo legis eſt dilectio. Et* 1. *Tim.* 1. *Finis precepti eſt charitas, de corde puro, &c.* hoc ipſum etiam inſinuatur *Deut.* 6. vbi poſt enumerationem mandatorum decalogi ſubditur mandatum charitatis, quo dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor* &c. Et paulo poſt dicit: *Mandata Dei leuia ſunt & ſuauia*, hoc intelligitur vt ipſe ait in reſpectu habentis charitatem. Homini enim habenti charitatem, eſt facile diligere inimicum, ſed non habenti, eſt valde difficile & quaſi impoſſibile. Et eſt exemplum in auibus, quæ leues ſunt ad volandum, quando habent pœnarum abundantiam; quando vero pennis priuantur, graues ſunt & volare non poſſunt. Ideo Dominus dicit: *Mandata ſua* eſſe leuia, quoniam volentibus illa ſeruare & conuerti ad ſe, dat charitatem & pennas virtutum, per quam poſſunt volare, & ſe ſuper ſeipſos faciliter eleuare. Pelagius autem errauit, qui credidit aliquem ex ſimplici mandatorum obſeruantia, quantum ad exteriora opera dignum eſſe vita æterna, quod eſt contra fidem piam & ſanam. Vnde *Apoſt.* 2. *Cor.* 13. enumerans multiplex genus operis, & poſt hoc ſubiungit. *Si charitatem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Id quod Pelagius non conſiderauit, quare in errorem lapſus eſt perniciosum. Adſtipulatur prædictis *Gerſ. p.* 3. *de conſil. euang. & ſtatu. perfect.* vbi poſt multa concludit quod charitas & eius mandata per ſe & eſſentialiter integrant, conſtituunt & perficiunt vitam Chriſtianam, &c. Et vt idem dicit *p.* 1. *tract. contra ſect. Flagell.* Mandatum ſiue lex Chriſti ſufficienter data eſt in præceptis decalogi, quorum obſeruatio facta cum bona ſimplicitate. Et vt ita dicatur groſſa fide, ſatis eſt ad ſalutem, præſertim laicorum & popularium abſq; noua grauiſſimorum onerum impoſitione, iuxta illud Chriſti: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Dicitur quoque, qui diligit proximum, legem impleuit: ergo illud ſolum mandatum deberet in lege contineri. Ad hoc videatur *S. Bona. diſt.* 36. *lib.* 3. *circ. tex.* qui ita dicit, quod mandata & documẽta in ſacra ſcriptura multiplicantur propter duo, videlicet propter remouendam cæcitatem ex parte intellectus, & propter excludendum faſtidium ex parte ipſius affectus. neceſſe eſt enim quod ſciamus modus ſecundum quos debemus ordinari ad proximum & ad Deum: & quia illi varii ſunt, & nos ignorantes ſumus, nec poſſumus ſimul illa capere, oportuit diuiſim per diuerſa documenta diſtinguere. Rurſus quia affectus noſter faſtidit vnum & delectatur in varietate, ideo diuerſis modis ſcriptura docet, & inſinuat vnum & idem, vt affectus noſter, dum in diuerſis & variis idem inuenit, proficiat in vnitate, & delectetur in varietate, vt tanto profectus ſit maior, quãto delectabilior, & propterea modo in ipſa ſacra ſcriptura reperiuntur mandata obligatoria, modo attractiua, modo monita ſalutaria, modo documenta prophetarum, modo Euangeliſtarum, vt ex omnibus his excludatur faſtidium, & homo perfectus dirigatur ad bonum. Et ex hoc conuinci poteſt quod ſacra ſcriptura, & ſi magna ſit, tamen optime tradita eſt, & nihil continet ſuperfluum, nihil etiam diminutum. Hæc *S. Bona.*

MANDATVM facere & perficere differunt, perficere enim vltra facere importat meritorie, & ad conſecutionem gloriæ obſeruare mandatum. *Gab. in* 2. *ſent.*

MANDVCATIO dicit tria, ſcilicet fractionem, deglutionem, & nutritionem ſecundum *S. Thom.* 4. *ſent. di.* 12. *qu.* 1. *art.* 3. & venit à verbo manducare. Ponit autem *Brul. di.* 9. *qu.* 1. *lib.* 4. differentiam inter iſta tria verba: manduco, edo, & comedo Grammatice loquendo. Nam edo es eſſe, eſt comedere totaliter, vel vorare, vel turpiter comedere cibum ſine maſticatione. Comedo ſignificat cum aliis comedere turpiter, vel cũ aliis vorare, & non differt ab edo niſi quod cum hoc ſignificat ſocietatem habere. Manducare vero idem eſt quod honeſte comedere, ſed illa differentia ſæpe confunditur. Nam *Eccleſ.* dicitur: *Qui edunt me, adhuc eſurient, &c.*

MAN-

Digitized by Google

Mandvcare ſacramentum poteſt fieri quadruplicirer, ſcilicet manducare ſacramentum & non ſacramentaliter, & manducare ſacramentum ſacramentaliter, & non ſpiritualiter, & mãducare ſacramentaliter & ſpiritualiter. De quo plura legito apud *Scot. di 8. qu. 3. lib. 4. Et Gabr. diſt. 9. qu. 1. art. 1. li. 4. Bonau. Brulef.* &c. Item *Gerſon. tr. 9 ſuper Cantico. Virg.* Manducare ſacramentum & non ſacramentaliter, eſt manducare hoſtiam conſecratam, quæ realiter & vere continet corpus Chriſti, & tamen non vt talem, hoc eſt ſecundum *Rich.* ſine intentione generali vel ſpeciali implicita vel explicita ſumendi ipſum, vt ſignum tale continẽs corpus Chriſti, hoc modo ſumunt bruta animalia, infideles, hæretici. Circa hoc ſacramentum etiam mali chriſtiani ſumentes cibum illum ſicut alium cibum, non diſcernentes eum à communi cibo. De quibus *Apoſtol.* 1. *Corinth.* 11 dicit, *quod talis iudicium ſibi manducat, non diiudicans corpus Domini*, id eſt, non diſcernens à communibus cibis, vt exponit *Scot.* Et hoc fieri poteſt ex ignorantia, vt ſi quis ſumeret hoſtias, neſciens eas eſſe conſecratas, quia forte inueniret eas expoſitas extra locum conſuetæ reſeruationis, vel ex infidelitate, ſicut paganus ſi daretur ſibi: & ſicut mulier illa, de qua legitur in legenda ſancti *Greg.* quæ panes conſecratos coxerat, nec credidit ibi eſſe corpus Chriſti; vel ex contemptu etiam ſtante fide, vt à malo Chriſtiano. Poſſet tamen manducare ſacramentaliter capi largius (vt dicit *Rich.*) pro manducatione ſpeciei, quæ eſt ſacramentum, & ſub qua realiter continetur Chriſtus, ſecundum quem modum manducatur ab omni mãducante ſpecies prædictas, ſiue homine, ſiue bruto. Et ſic non refert dicere, ſumere ſacramentum, & ſumere corpus Chriſti ſacramentaliter, ſed ita non accipitur communiter, vt vult *Gab. di. 9. q. 1. ar. 1. li. 4.*

Mandvcare ſacramentum ſacramentaliter, eſt manducare ſacramentum, vt ſignum corporis Chriſti in eo realiter contenti, & ita recipiũt fideles credentes contineri ſub ſpeciebus quas ſumunt corpus Chriſti, ſiue ſint boni, ſiue mali. Vnde manducatio ſacramẽtalis (vt inquit *Gerſ. tract. 9. ſup. Mag.*) duntaxat eſt actualis ſusceptio ſacramenti corporalis cum informi fide ſine charitate. Et vt *Brulef.* ait *di. 9. q. 3. li. 4.* manducare ſacramentaliter eſt manducare ſacramẽtum, ita quod requiritur intentio, & intentionis regulatio. Vel ſecundum fidem quæ eſt in ipſo, vel ſecundum fidem quæ eſt in altero. Intẽtio inquam neceſſaria eſt (vt ipſe ait) & oportet ſic manducantem ſecũdum eum credere, quod ſub ſpeciebus lateat aliquid ſpirituale quod ſumere intendit vel oportet, ſaltem intendat ſumere quod alios credere æſtimat, quamuis ipſe non credat.

Mandvcare ſacramentum ſpiritualiter dupliciter poteſt accipi. Vno modo ex parte modi, & ſic eſt manducare corpus Chriſti, non ſub ꝓpria ſpecie viſibiliter, ſed ſub tegumento accidẽtium panis inuiſibiliter, & ſic quicunque ſumit ſacramẽtaliter, ſumit ſpiritualiter. Alio modo ex parte effectus, vt eſt mãducatio quam ſequitur ſpecialis refectio & mutatio animæ, quo modo ſumunt qui digne accedũt. Vnde ſic mãducare ſpiritualiter (vt ait *Brul.*) eſt cum fide & ſpe & charitate Chriſto adhærere. *diſt. 9. q. 2. lib. 4. & di. 9. li 4.* idem ait Manducare ſpiritualiter eſt recognoſcere iſtud ſacramẽtum, & affici circa eiꝰ paſſionem, quæ fuit in multiplici afflictione corporis & effuſione ſanguinis. In quo manifeſtatur immenſa Dei claritas, & in hoc anima perfecte reficitur & delectatur. Tunc quoque ſpiritualiter manducat (vt ſcribit *S. Bonau. di. 12. par. 2. qu. 1 li. 4. in ſol. arg.*) quando mouetur motu fidei & charitatis, quia tunc maſticat & incorporat, & ideo ſi negligit, nõ reportat effectum. Manducatio autem ſacramenti ſolum ſpiritualis, non ſacramentalis fit per fidem huius ſacramenti, quæ per dilectionem operatur, vt ait *Gerſon tract. 9. ſuper Magnif.* Refert quoque dicere, manducare ſacramentum ſpiritualiter, & manducare corpus Chriſti ſpiritualiter, quia manducare ſacramentum ſpiritualiter, includit manducare ſpecies, quæ ſunt ſacramentum. Sed manducare corpus Chriſti ſpiritualiter, non. Vnde ſpiritualiter, manducant, qui etiam ſacramentum non manducant. Et ſic manducare ſpiritualiter, eſt Chriſto incorporari, quo modo manducant quicunque in Chriſtum credunt, ac per charitatem ei vniuntur, & per hoc corpori ſuo myſtico incorporantur, ſecundum illud *Aug.* Crede & manducaſti, crede fide firmata. In manducatione corporali duo

Digitized by Google

ſunt, maſticatio & incorporatio. In ſpirituali maſticatur per fidem, incorporatur per charitatem, non cibus manducanti, ſed manducans cibo, id eſt ſumens Chriſto, ſecundum illud *Aug.* Cibus ſum grandium, creſce & mãducabis me, non ego in te, ſed tu mutaberis in me. *7. Confeſſ.* Et illo modo manducant ſpiritualiter etiam qui non ſuſcipiunt ſacramẽtum, imo quicunq; ſunt in gratia. Mãducant etiam ſpiritualiter infantes baptizati qui credunt in Chriſtum fide firmata, non eliciendo actum fidei aut charitatis, ſed habendo fidem & charitatem infuſas. Hæc *Gabr. di. 9. q. 1. ar. 1. l. 4.* Ex dictis habetur quod triplex eſt Manducatio, prima eſt ſacramentalis, & hæc officit, quia eſt mors malis. Secunda ſpiritualis: & hæc proficit, non ſufficit. Tertia ſacramentalis & ſpiritualis, & illa ſufficit, ſecundum *c. Omnis vtriuſq;* Videatur de hoc *Gab. ſerm. 3. de cœna Domini*, qui incipit, *hoc facite in meam commemorationem.* Et ſecundum eundem *diſt. 9. vbi ſupr.* Manducatio ſpiritualis eſt de neceſſitate ſalutis, ſine ea enim ſalus adipiſci nequit. Nam incorporatio qua homo incorporatur Chriſto per fidem & charitatem, per quas fit membrũ corporis Chriſti myſtici, eſt neceſſaria ad ſalutem: ſed hæc incorporatio eſt ſpiritualis Euchariſtiæ manducatio. Vnde *Ioan. 6.* dicitur: *Niſi manducaueritis carnem filii hominis, &c. non habebitis vitam in vobis*, quod ſecundum *Aug.* intelligitur de manducatione ſpirituali. Hæc *Gab. concl. 1. vbi ſup.* Manducatio vero euchariſtiæ ſacramẽtalis ratione ſui effectus nõ eſt de neceſſitate ſalutis, quia ſine effectu euchariſtiæ poteſt haberi ſalus, quia effectus euchariſtiæ nõ eſt prima gratia qua iuſtificatur impius, ſed illam præſupponit, & prima gratia ſufficit ad ſalutem, ergo non requiritur alia. Effectus autem manducationis euchariſtiæ eſt gratiæ augmentum, qua anima Deo grata nutritur, & creſcit in gratia, vt ad perfectionem veniat. Hæc autem perfectio non eſt neceſſaria ad ſalutem, quia quicũq; gradus gratiæ gratificat & reddit habentem dignum vita, & conſtituit hæredem regni. *Gabr. concl. 2. & concl. 3.* idem ait: Manducatio ſacramenti Euchariſtiæ, eſt de ſalutis neceſſitate ratione præcepti diuini & Eccleſiæ. Eſt enim præceptum diuinum quod nemo contemnat ea quæ Deus inſtituit pro conſequenda ſalute, etiam ſi fuerint de conſilio, licet conſilium diuinum non liget ad ſui executionem, tamen ne contemnatur, de quo alias, vide & eundem *ſerm. de S. Bart.* Ex quo ſumitur quod viator dum probabiliter ſibi imminet exitꝰ de via, tenetur ſumere ſacramentum euchariſtiæ, quod inſtitutum eſt pro viatico exeuntium de eccleſia militante dum aſſit facultas percipiendi, quia alias videtur contemnere. Eſt etiam pręceptum eccleſię, vt patet *per c. Omnis. de pe. & remiſ.* vbi præcipit eccleſia omnibus fidelibus vtriuſque ſexus, adultis ſuſcipere euchariſtiam ad minus annis ſingulis in Paſcate. Verum, quia præcepta ſunt affirmatiua, non obligant pro ſemper. Excipiũtur enim quidam caſus de quibus alias, *&c.*

Mandvcare digne ſecũdum *Bona.* eſt ſufficienter ſe pręparare ſcilicet, peccati omnis expulſione, reuerentia & dilectione. Per oppoſitũ, indigne manducare, *Gabr. diſt. 9. art. 2. qu. 1. li. 4. & lect. 87. canon.* vbi agit de indigne ſumentium pœna. *& lect. 7.* Et quantam quiſque diligentiã habere debet, vt caueatur indignus acceſſus. Idem habet *lection. octauo canon & ſermon. primo in cœna Domin. Gerſo. in ſuo Triper.* & *Scotus diſtinct. 17. queſt. 1. libr. 4.* quæ breuitatis gratia omittimus.

Manifestvm eſt id quod per confeſſionem vel probationem legitime notum fuerit, vel euidentia rei, quę nulla poſſit tergiuerſatione celari, vt habetur *in c. Quum olim, de verbo. ſigni.* Et manifeſtum idem eſt quod clarum, apertum, quaſi ad manus foris ſtans. Hinc manifeſto verbum, & manifeſte, idem quod clare, & manifeſtarius, qui vulgo notorius dicitur. *Plaut.* Capio fuſtem, obtrunco gallum furem manifeſtarium. Inde manifeſtabile, quod differt à manifeſto & notorio, vt ſcribit *Brulefer diſt. 9. queſt. 9. lib. 4.* Nam manifeſtabile eſt illud quod poteſt manifeſtari in publico per teſtimonium duorum teſtium. Notorium dicitur quod patet, de quo vide in litera N.

Mansio idem quod habitatio. Accipitur & pro diuerſitate præmiorum. Vnde dicitur *Ioan. 14.* *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*, id eſt diuerſitas præmiorum, vt exponit *Gab. diſt. 29. q. vni. art. 3. dub. 1. li. 3.* Vel vt dicit *Gloſſ.* id eſt diuerſa præmia meritorum. Vnde ſecundũ *Rich. di. 49. ar. 2. qu. 8. l. 4.* In beatitudine eſt cõſiderare beati-

Digitized by Google

beatitudinis obiectum, ſcilicet bonum increatum, quod vnum & idem exiſtens ab omnibus participatur, & ipſam diſpoſitionem beatorum per quam id bonum clare videndo & perfecte diligendo ipſam participant. Ex parte obiecti participari non eſt vnus alio beatior, quia idem eſt obiectum quod omnes participant, ſed ex parte diſpoſitionis beatorum vnus eſt beatior alio, inquantum vnus videt alio clarius Deum, & diligit perfectius. Sunt igitur inæqualiter beati, propter inæqualem ex parte beatorum diſpoſitionem. Vnde dicitur. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt, &c.* Manſio autem Dei in homine, & hominis in Deo dicitur viuificatio & habitio vitæ æternæ, ſaltem in radice, vt hic *viuet in æternum*, quia ſuam gratiam habet. Dicit autem Apoſtolus, quod gratia Dei eſt vitæ æterna. De hac manſione permulta ſcribit *Gerſon tract. 9. ſuper Magn.* Et exponens illud, *in domo patris mei*, &c. multæ ſunt inquit, manſiones, & tamen vnica eſt. Multæ quidem propter multitudinem ſingularium gratiarum formalium differentium in perfectione, ſicut ſtella differt à ſtella ſecundum Apoſtolum. Eſt autem vnica gratia gratificans obiectaliter clarius & obſcurius, non in actu ſuo intrinſeco (qui certe vnicus eſt & immenſus & idem) ſed in effectu extrinſeco. Sic ſaluatur illud de proſa, quod vna eſt vox lætitium, & vnus ardor cordium. Vide latius *Gerſonem*, &c.

MANSVETVDO vt ſcribit *Paulus Corteſ. libro 3. diſtinction.* 8. eſt irarum mitigatrix, & differt à clementia, vt patet in dictione, *Clementia.* Et ſecundum *Ariſt. libr. 4. Ethic.* Manſuetudo eſt mediocritas circa iram. Vel ſecundum eundem *lib. 1. & 2. Rhet.* eſt depreſſio atque ſedatio iræ. A quo manſuetus qui is dicitur ſecundum *Ioan. Chryſoſt. ſuper Matth.* qui cum prouocatus fuerit, nec malum cogitat facere, nec facit. Et opponitur manſuetudo inuidiæ, acediæ, iræ, vt habet *Gerſon parte 2. inſerm de ver. Domini: Venite ad me omnes qui labo.* Et *ibidem.* Sit manſuetudo charitatiua, ſit iucunda, ſit tranquilla. Charitatiua ſit, vt pro aliena fœlicitate non teneat liuorem. Iucunda ſit, vt de propria aduerſitate non habeat dolorem. Tranquilla ſit, vt in nullo caſu exerceat rancorem ſiue furorem. Hęc *Gerſon.*

MANVMISSIO eſt libertatis datio ſecundum *Vlpianum.*

MANVS eſt organum organorum, quia facit omnia inſtrumenta, & eſt loco omnium inſtrumentorum: ſecundum *S. Thom. parte. 3. quæſtione* 83. *art.* 5. Et interdum ſignificat multitudinem. *Virgilius.*

Hinc manus ob patriam pugnando vulnera paſſi.

Aliquando pro poteſtate Ouid. *An neſcis longas regibus eſſe manus.* Sed in poetas obiter incidimus. *Ioſ. 9. Nunc autem in manu tua ſumus.* Et *Iudic. 2. Iratuſque Dominus contra Iſrael, tradidit eos in manus diripientium.* Et 1. *Pet. 5. Humiliamini ſub potenti manu*, & multis in locis ſcripturæ, *&c.*

MARE, A quo marinus. Quod autem mare fluat & refluat, eſt ex motu lunæ, cui aqua naturaliter ſubditur, ſecundum *S. Tho. 1. p. q.* 105. *ar. 6.* Et cor impii dicitur mare feruens, de quo legito *Gerſ. p. 3. de monte contemplat. ca. 30.* ab hoc mari gratia Dei liberat. Hoc autem donum gratiæ veraciter tribuitur ſolis inquirentibus ipſum diligenter atque ardenter, & ad hoc ſe diſponentibus, vt *ibid.* dicit.

MARIA interpretatur ſtella maris vel illuminatrix, & Syro ſermone domina dicitur, vt dicit *S. Tho ſuper Matt.* Et Maria ſecundum Grammaticos proferri debet penul. breui: vt Marius, ita & Lucia, licet vſus oppoſitū vſurpet apud pleroſque. Maria (vt ſcribit *Brul. d. 30. q. 2 l* 4.) eſt nomē Hebræum, & interpretatur tripliciter. Primo modo Maria, id eſt, maris ſtella, quia ducit nauigantes in hoc mundo ad portum ſalutis. Secundo modo dicitur illuminatrix, quia genuit lumē mundi, ſcilicet Chriſtum Ieſum. Eam illuminatricem eſſe dicit *Garſ. tract. 12. ſuper Mag.* Tertio modo interpretatur domina. Hæc B. Virgo mater Chriſti ſecundum. *S. Bonauen.* maior eſt poſt Chriſtum omnibus angelis quātum ad gratiam & gloriam; quia ipſa eſt exaltata ſuper omnes choros angelorum vt canitur: quamuis quantū ad naturam cum eſſet pura creatura, humana, mortalis erat inferiòr. Sed quia per gratiam eſt mater Dei electa, ergo eo ipſo regina cœli & domina angelorum & omnium creaturarum, vt volunt doctores, & Eccleſia canit. Vnde ipſa eſt ſuperior omnibus, tum dignitate maternali, tū

maieſtate reginali, tum ſuperioritate ſingulari. Et *Pelb.* de ea plura ſcriptis reliquit. Vnde *Hiero. ad Paulam & Euſtoch.* Cæteris per partes, Mariæ vero ſe tota infudit plenitudo gratiæ. Et *Bernard.* Deus omnium bonorum plenitudinē poſuit in Maria, vt ſi quid gratiæ, ſi quid ſpei, ſi quid ſalutis in alios, redundauerit, nō niſi per manus Mariæ tranſierit, quā beata dicunt oēs generationes, & quæ ab omni peccato fuit immunis, etiam originali, cuius laus edici non poteſt. Et de eius laude multi plura ſcripſerunt in ſermonibus ſuis. Hæc eſt noſtræ ſalutis exordium. Hanc Mariam dicit *Gerſo. tract. 9. ſuper Magnif.* Maiori cognitione totius ſeculi cum decurſu fuiſſe præditam quam Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel philoſophorum cœtus vllus fuit, & ita cunctis Prophetis & ſanctis fuit doctior, &c.

MARTYRIVM Græca dictio eſt, nam *μαρτύριον* teſtimonium ſignificat, & *μάρτυρ* teſtis dicitur. Eſt autem martyrium actus virtutis quadruplicis; ſcilicet fortitudinis vt elicientis principaliter, patientiæ vero vt elicientis communiter: ſed charitatis vt imperantis & fidei vt finis, ex *San. Tho. 2 2. q. 124. ar. 1. 2. & ar. 3.* dicit. Martyrium eſt actus maxime perfectionis, non quidem ſecundum ſe, ſed vt imperatur à charitate & vt eam oſtendit; & *ar. 4. ibid* dicit quod mors eſt de ratione martyrii. Et eſt triplex martyrium, ſcilicet corporis tantum, vt in innocentibus. Secundum, eſt affectionis tantum: ſicut ſunt patientes aduerſitates amore Chriſti, aut per compaſſiones proximorum, de quibus dicit *Greg.* Sine ferro martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam in animo veraciter cuſtodimus. *Idem*: Qui dolorem exhibet alienæ neceſſitati, crucem portat in mēte. vnde *Bern. in ſerm.* Quod martyrium grauius quam inter epulas eſurire, inter veſtes multas precioſas algere, & paupertate premi inter diuitias quas offert mundus, quas oſtētat malignus, quas deſiderat noſter appetitus: propterea pauperibus pariter & martyribus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque dilatione percipitur. Tertium eſt martyrium volūtarium, per quod peruenitur per quatuor. Primo, vt habeat cauſam bonam. *1. Petr. 3. Si quid patimini propter iuſtitiam, beati.* Et *Auguſtin.* Non pœna facit martyrem, ſed cauſa. Nam ſi attendimus ſolas paſſiones, coronantur & latrones. Propterea Saul non eſt martyr, qui ad euaſionem illuſionum Phyliſtim ſe occidi procurauit. *1. Regum. vltim.* Ioannes vero baptiſta, qui mortem ſuſtinuit pro veritate, vere eſt martyr. Vnde dicit *Petrus de Palud.* quod ſi mulier prægnans occideretur pro fide catholica, in vtero occiſus puer martyr eſſet corpore tantū, ſicut innocentes. Secundo requiritur ad martyrium, recta intentio. Ideo Iudas Machabæus non dicitur martyr, qui propter humanam verecundiam nolens declinare de bello, ait: *Abſit vt inferamus crimen gloriæ noſtræ. 1. Mach. 9.* Tertio, ad martyrium requiritur voluntas non coacta, ideo latro à Chriſti dextris pendens proprie nō dicitur martyr, quia coacte ſubiit pœnam, & cauſam habuit malam, ſcilicet latrocinii. Quarto, ad martyrium requiritur perſona diſtincta quæ occidit. Ideo Eleazarus qui ſe præcipitauit in perſequētes legem Dei, vt habetur *2. Macha. 14.* non eſt martyr. Similiter Samſon, licet connumerentur inter ſanctos. *Heb. 11.* non tamen proprie dicuntur martyres, quia ſeipſos occiderunt. Similiter dicit *Aug li. 1. de ciui. Dei*, quod quædā mulieres ſe occiderint ne caſtitatem amitterent, & hoc ex inſtinctu ſpiritusſancti; ſine quo nullus debet ſe occidere, ſed potius diuinæ gratiæ ſe committere, quæ vbique poteſt ſaluare & liberare, *&c.*

MARTYRIVM dicitur perfectum quando nihil deeſt quod ad illud requiritur. Requiruntur autem tria ad perfectum martyrium, ſcilicet pœna mortis, ſicut in beatis, Laurentio & Stephano, & ſic Ioannes Euangeliſta non dicitur martyr, quia licet paſſus ſit in feruentis olei dolio, tamen ibi non eſt mortuus. Secundo, requiritur patiendi voluntas, & ſic innocentes non dicuntur proprie martyres, quia non voluntarie paſſi ſunt. Tertio, requiritur cauſa. Vnde in *Gloſ.* ſuper illud *Pſalm. Deus Deus meus reſpice*, dicit quod martyrium non facit pœna, ſed cauſa. Hæc autem cauſa eſt teſtimonium iuſtitiæ, quæ eſt per fidem, & ſic vt dicit Magiſter, latro non dicitur martyr proprie, quodammodo tamen dicitur martyr ſecundum quid. Vnde *Hier.* Chriſtus latronem de cruce inuitauit ad Paradiſum, & ne quis putaret aliquando ſeram eſſe conuerſionem,

Digitized by Google

nem, homicidii pœnam fecit eſſe martyrium, de ſe autem non fuit completum martyrium. Adſtipulatur *S. Bona. diſt. 4. lib. 4. circ. tex.* vbi dicit duo concurere ad martyriū completū, ſcilicet juſtam voluntatem, & juſtam cauſam. Primum deficit in innocentibus. Secundum vero in latrone, & ita de ſe neutrum fuit completum martyrium. Sed Dominus in innocentibus (quia ſimul cum ipſo nati ſunt, & propter hoc quod erat coætaneus illis) ſuppleuit ꝙ deerat ex parte voluntatis, ſicut in latrone quod deerat ex parte cauſæ. Hinc *Rich.* Ille latro etſi non fuit martyr quantum ad cauſam, fuit tamen quantum ad voluntatem. Maximū autem martyrium quod ſuſtinet quis pro Eccleſia (vt habet *Gerſ parte 1. de pace conſid. 2.* Et *parte 3. de conſol. Theol. lib. 4. proſa. 5. & vlt.*) plures annumerans martyres, quorum exemplis perſpicuum fit omnē hominem qui perimitur odio juſtitię & veritatis, dum ſectatur illam proſequitur aut defendit, inſignitur apud Deum vero titulo martyrii qualecumq; apud homines judicium fuerit, per quod martyrium deletur in proprio ſanguine quælibet culpa, ſimul & pœna, vt protinus homo liber & expeditus euolet in cœlum, vbi ſtatum habebit omnium bonorū aggregatione perfectum, &c. Scribit quoq; de martyribus *Scot. diſt. 1. lib. 3.* quod ſi inquit in martyribus expoſitis maximis tormentis intellectus habuit vſum ſuū, hoc fuit ex ſpeciali gratia. Nam ſicut dicit *Aug. 83. q. 36.* Nemo eſt qui non plus lugeat dolorē quam appetat voluptatem, quandoquidem videmus immaniſſimas beſtias, etiam aſperitatibus terreri dolore & metu, quare vehemēs vel dolor excellens in parte ſenſitiua natus eſt impedire vſum rationis, & plus impedit vſum rationis dolor vehemens, quam delectatio. Vnde *Aug. 14. de ciuitate Dei, c. 16.* qua maior in corporis voluptatibus, nulla eſt ita, vt ipſo momento temporis quo ad eius peruenitur extremum pene omnis eius acies, & quaſi vigilia cōcogitationis obruitur. Et Philoſophus. *7. Eth.* dicit, quod furatur intellectum ſpiſſe ſapientis, igitur multo magis dolor vehemens ſenſibilis natus eſt de communi lege impedire vſum rationis. Hęc *Scot. vbi ſupra.* Idem *Scot. diſt. 22. lib. 4.* Nimia tormenta ita impediunt vſum rationis, ſicut voluptates, & tamen martyres ſcienter ſe exponentes talibus tormentis nō peccauerunt, ſed meruerunt, & forte vt alias dicit, in iis fuit intentio virtualis, ſi vſu veniret rationem aliquo modo abſorberi, qua voluerunt conſtantiſſime pugnare pro fide Chriſti, & pati tormenta. Et *diſt. 41. lib. 2.* & *in 3. diſt. 15.* & repetit *diſt. 6. q. 6. lib. 4.* Vbi dicitur ſecundum *Scot* quod forte martyres in actu ſuſtinendi martyrium non habuerunt intentionem, niſi virtualem, quia immenſitas pœnarum abſorbebat forte vſum rationis, iſta tamen perpeſſio pęnarum erat quidam effectus deriuatus ex intentione ſeruandi fidē Dei, & ideo dum durabat paſſio, durabat ſup iſta intentio virtualiter ſicut in effectu. Hæc *Scot.* & quia magna pœna eſt, & paſſio in martyrio, conſiliū eſt pfectis expectare martyriū. Sed impfectis (vt ſcribit *Gab. ſer. de S. Barthol.*) niſi diuinitus moniti incautū eſt nimis, & præſumptuoſum, tantæ tentationi ſe offerre, in qua plurimi reperiuntur cecidiſſe, & fidem negaſſe, vt recitat *Euſeb. lib. 6. Eccleſ. hiſt. c. 5.* Vnde *Greg. Homel.* 11. Niſi quis prius intus moriatur deſideriis carnis, nunquam mori poterit pro Domino foris. Et qui non dat ꝓ Domino ſubſtantiam ſuam, quando daturus eſt animam? De martyrio videto *Antoninum.*

Mathematica Græca dictio eſt. Nam μαθηματικὴ dicitur, & eſt ſcientia quadruuialis. Periti vero huius ſcientiæ μαθηματικοὶ dicuntur. Iuuenalis, *nota mathematicu geneſis tua.* Diciturque mathematica, quoniam veteres Græci Geometriam, Muſicam, Arithmeticam, & Aſtrologiam diſciplinas altiores μαθήματα appellabant. Vulgus autem Chaldæos quoque magos mathematicos vocat. Exinde autem his ſcientiis ornati ad perdiſcenda mundi opera, & principia naturæ procedebant, at tunc denique φυσικοὶ phyſici, id eſt naturales nominabantur. Alias mathematici dicuntur Geneathlici Aſtrologique, & Chaldæi vocantur, quorum ars eſt vt naturas hominum ex vultus inſpectione pronuntient, ab his quandoque cauendum eſt. Vnde *S. Bona. diſt. 7. q. vlt. in fi. lib. 2.* Allegans illud *Aug. ſuper Geneſ. ad lit. in fi.* bono Chriſtiano, ſiue mathematici, ſiue quilibet impie diuinantes, maxime vera dicentes cauendi ſunt, ne conſortia dæmonum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Mater

Digitized by Google

Mater à materia dici videtur, quod in fœtu materiam præbeat. Nam ſemen patris pro artifice eſt, & formam præbet, mater ſanguinem ex ſe præſtat ex quo fœtus formatur. Aliquando tamen mater pro nutrice ponitur. Et mater reſpectu prolis generandæ ſe habet, quandoq; actiue, ſicut cauſa actiua partialis cum patre, qui cum matre integrant vnam cauſam totalem, tamen quia formas eiuſdem ſpeciei ſequuntur potentiæ naturales eiuſdem rationis. Mas & fœmina ſunt eiuſdem ſpeciei 10. *Meta.* ſicut tenet *D.Thom.S. Bonauent.* & *Scot. diſt.*4. *lib.*3. & *Occ. quæſt.*3. & *Oyta. quæſt.*1. *artic.*1. & poſt hos ſcribit *Gabr. lib.* 3. *diſtinct.* 4. *quæſt.vn.* Et ad rationem maternitatis (vt idem dicit *Gabriel*) requiruntur & ſufficiunt quatuor, ſcilicet miniſtrare materiam corpori prolis. Secundum actiue concurrere ad productionem prolis quantum ad formam vltimam eductam de potentia materiæ. Tertium prolem productam in vtero conſeruare. Quartum ipſam prolem vſque ad quantitatem certam & tempus partus nutrire aut augmentare. Henricus de Oyta hæc clarius habet. Vide *Gab. vbi ſupra.* qui *concluſ.* 1. *diſtinct.* 4. *quæſt. vn. lib.* 3. dicit beatiſſimam virginem Mariam fuiſſe veram Dei matrem Chriſti & verbi ſecundum naturam hominis aſſumpti, & hoc fides noſtra habet, & perſæpe habetur in ſcriptura. Vnde dicitur *Ioan.*19 *Stetit juxta crucem Ieſu mater eius.* Et *Matth.* 1. *Tolle puerum & matrem eius*, & ſimilia multa. Et *Gabriel ibi.* Mariæ quoque (vt idem ait *concluſ.* 2.) verius conuenit maternitatis ratio reſpectu filii ſui, quam cuicunque matri prolem ſecundum rationem naturæ curſum generanti: quia ratio maternitatis conſiſtit in miniſtratione materię corpori prolis, & in cooperatione ad formationem corporis organizationem, & formæ inductionem ac formati corporis nutritionem, & augmentationẽ, & quod vtrunque miniſtrans & productum ſint viuentia vita ſenſitiua eiuſdem ſpeciei. Maria autem Virgo materiam ſola miniſtrauit: de nulla enim alia materia quam de corpore aut ſanguine virginis collecta eſt ſubſtantia materialis corporis Chriſti; quod in ſola virgine inuenitur. Nam in cæteris matribus, concurrit etiam ſemen patris, quod eſt extrinſecum ſubſtantiæ matris. Et ideo corpus Chriſti de ſola matre & non aliquo ſumpto ex patre formatum eſt. Fuit ergo in hac parte verius mater Chriſti, quam quæcunque alia mater ſui filii naturalis. Sed ibi in inſtanti omnia facta ſunt. Vnde ſubito in eodem inſtanti conſenſus virginis dicentis: Ecce ancilla, &c. ſpiritus ſanctus collegit guttulas ſanguinis in corpore virginis diſperſas ad matricem, in eodẽ inſtanti condenſauit, figurauit, in corpuſculum organizatum animauit, & verbo vniuit. Hæc *Gabriel.* qui latius de hoc ſcribit. Et *concluſ.* 3. dicit Mariam eſſe matrem Chriſti naturalem & miraculoſam. Fuit inquam miraculoſa quantum ad modum producendi, qui erat ſubitus, qualis non eſt proceſſus naturalis in generatione hominis, fuit & naturalis in quantum miniſtrabat humorem ſufficientem de naturali ſua ſubſtantia ad conceptum, ſed fuit ſuper naturã in quantum ſola miniſtrabat, quantum alia mater commixta viro, vt dicit *S. Bonauentura.* Vide latius *Gabrielem vbi ſupra.* Et cum dicitur: Maria eſt mater Dei, Dei ſtat perſonaliter pro filio, & non eſſentialiter, ex vſu loquendi Eccleſiæ. Cum dicitur Maria eſſe Mater Dei, reſtringitur *ly* Deus per nomen mater ad ſtandum pro filio tantum in diuinis, quia valet: Maria genuit Deum, gigni vero conuenit filio, ergo valet: genuit Deum filium, vel eſt mater Dei filii & non patris aut ſpiritus ſancti, vt habet fides. *Gabriel diſtinct.* 4. *quæſt. vn. artic.* 3. *dub.* 1. *lib.* 3.

Materia ſeu materies, eſt ex qua aliquid fit, vt materia libri membrana & atramentum. Item materia libri eſt hypoteſis ipſa. *Horat. Sumite materiã veſtris, qui ſcribitis æquã viribus.* Materia domus dicitur lapides, ligna, calx, tegulę, quapropter non immerito materiæ appellatione ligna omnia comprehenduntur, quod Græci ὕλην pariter & ſiluam, & materiam vocent, cum ligna dicuntur ſolum ea materia quæ ædificiis apta eſt. Dicitur & materia fabrica lignaria. Et materia, vt deſcribunt Philoſophi eſt ſubiectum primum vniuſcuiuſque ex quo aliquid fit. Hanc diffinitionem, & eius declarationem perquirito apud Philoſophos 1. *Phyſ.* Et licet in cauſa naturalium communi productione præſupponitur materia, vt ſcribit *Gabriel diſt.* 5. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *dub.* 2. *lib.* 1. tamen reſpectu poten-

Digitized by Google

potentiæ diuinæ plus influentis in omnem effectum, quam quæcunque cauſa, non plus præſupponitur materia quam forma, quoniam ſicut Deus producit formam in materia præexiſtente, ita poſſet creare materiam ſub forma naturali præexiſtente. Ponit & *eidem* quod eſſentia diuina non ſit materia, vel quaſi materia. Nam materia dicit imperfectionem, & nulli attribui poteſt, niſi cui poteſt attribui aliquid imperfectionis, ſed in Deo nihil imperfectionis exiſtit, *&c.* Et ſecundum Philoſophum plura attribuuntur materiæ, vt habet *Scot.di.12.lib 2.& Gab. ead. di. qu.* 1. ſcilicet quod eſt per ſe principium naturæ. 1. *Phyſ.* quod eſt per ſe cauſa. *2. Phyſ. & 5. Meta.* quod eſt per ſe fundamentum formarum. 1. *Meta.* quod eſt pars alicuius compoſiti. *7. Meta.* quod eſt per ſe ſubiectum mutationum ſubſtantialium. *5. Phyſ.* quod eſt terminus creationis, & quod eſt per ſe cauſa compoſiti. *2. Phyſ.* quod manet idem ſub vtroq; termino transmutationis. 1. *Phyſ.* quæ omnia in naturali philoſophia habent latius declarari, quibus modo ſuperſedemus. Dicitur quoque materia eſſe in forma (vt ſcribit *Gerſ. tract. 9. ſup. Mag.*) ne dum quia recipit influxum formalem ab ea, ſed quia communicat ſibi potentialitatem ſubiectiuam, vt ſubſtet in ea, ſicut in materia, quamuis dicitur ſolum patiens, nihilominus appetitiua ſimul eſt, vt accipiat formam vt perficiatur ab ea. Sic locatū appetit locum vt conſeruetur, & locus locatum vt conſeruet ipſum. Similiter Deus inquit *Gerſ.* qui bonorum noſtrorum non indiget, vult gratuita pietate communicare ſe creaturæ ſuæ, præſertim rationali quæ communicatio dicitur inhabitatio ſecundum triplex genus cauſæ extendendo ad creationem & conſeruationem, & obiectalem motionem, vel immutationem vocabulum cauſæ. *Gerſ.*

MATERIA poteſt capi dupliciter (vt ſcribit *Brul. q. 2. di. 8. lib. 1.*) Primo modo ſecundum ſe & abſolute. vt eſt nuda & denudata ab omni forma. Iſto modo ab *Ariſt.* 1. *de gene. & corrup.* *vocatur* ὕλη: Ab *Auguſt.* vero & aliis vocatur materia informis. Vnde ſic materia diſtinguitur ab omni forma, & nullam includit: nec poteſt exiſtere. vt *ſup. in Forma.* illo modo materia eſt inuariabilis, nec habet viciſſitudinem. Illud autem dicitur habere viciſſitudinem quod recipit vnum poſt reliquum viciſſim, quandocunque autem aliqua viciſſim fiunt, dicunt mutabilitatem. Alio modo poteſt materia capi vt eſt formata, & ſic non caret variabilitate. Et ſecundum *Gab. di. 12. qu. 2. lib. 2.* materia capitur tripliciter. Vno modo pro partibus quantitatiuis, ita quod omne illud dicitur habere materiam quod habet partes quantitatiuas. Secundo modo capitur materia pro ſubſtantia motui & transmutationi ſubiecta, iſto modo cœlum habet materiam, quia habet partes quantitatiuas, & eſt ſubſtantia motui circulari ſubiecta. Tertio modo accipitur pro ente exiſtente in potentia ad formam ſubſtantialem, quod cum forma ſubſtantiali natum eſt conſtituere vnum totum compoſitum, & ſic capit *Philoſ.* 1. *Phyſ.* Vide *Gab.* ibi recitantem duas opiniones diuerſas. Vnam quæ vult cœlum habere materiam: alia huic aduerſatur. Vtraque tamen opinio probabiliter poteſt ſuſtineri, & rationes alterius ſoluere, vt videre potes apud *Gab.* Et materia prima proprie nihil poſita amet formam vel appetat, vt mulier virum, & turpe pulchrum, & formam informe ſecundum Philoſophum. & poſt eum ſcribit *Gerſ. p. 3. tract. 1. de canticord. orig. rat.* neq; tamen ſecundum Gerſonem materia putanda eſt pure nihil. Alioquin qualiter eſſet pars eſſentialis compoſiti, dicitur tamen ex ſe nihil eſſe ſupplēdum eſt formale, quale communicat ſibi forma, & hoc modo dicitur ens ſolum ſubſtantiale, vt idem ſcribit *tra. 3. ſup. Mag.* quæ de ſe non eſt principaliter nihil, cum ſit pars ſubſtantialis compoſiti, ſed conſiderata ſine forma non eſt actus formalis, & informis dicitur. Et ſic turpis appetens formam ſicut aliquid pulchrum, &c. Et materia prima eſt terminus creationis ſecundum *Aug.* & *Mag. di. 12. lib.* 2. Hæc enim eſt quæ diuerſis nominibus nominatur. *Gene.* 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, & habet *Gab. diſt. 12. qu. 1. art. 2. concluſ. 4. lib. 2.* Et vt idem dicit *art. 3. du. 2. vbi ſup.* licet per naturalem potentiam materia non poteſt ſtare, nuda tamen per diuinam potentiam poteſt ab omni formatam ſubſtantiali, quam accidentali ſeparari & ſeparatim conſeruari. Vide latius *Gab.* qui & in fine dubii refert duas o-

[illegible] Vnam *Aug.* qui videtur esse materi- am in principio creatam [illegible] abs[illegible] forma [illegible] substantiali [illegible] acciden tali. [illegible] *Hugo de sacr. lib. 1. p. 1. c. 4.* [illegible] magister. Quod au- tem [illegible] vel quod tantum facit, ipse [illegible] fecit. Vide latius *Gab. vbi sup.*

M[illegible]A est triplex vt notat *Brul. in pro- log.* [illegible] scilicet in qua, ex qua & circa quam. Materia in qua est subiectum recipiens in se ali- quod accidens. Vnde omne subiectum recipiẽs aliquod accidens ab eo realiter, distinctum est materia in qua ipsius accidentis. Et materia in qua [illegible] est ipse intellectus. Om- nis [illegible] color est in corpore, & omnis scientia in [illegible]. Materia ex qua est illa ex qua cum for- ma constituitur compositum. Materia vero cir- ca quam est ipsum obiectũ potentiæ circa quod versatur ipsa potentia.

De materia sacramentorvm. Vide *Gab. di. 3. qu. vni. art. 1. lib. 4.* ait: Capiendo materiam & formam proprie pro altera parte compositi substantialis in sacramentis, non est assignare neque materiam, neque formam, cum sacramentum non sit compositum substantiale per se vnum, sed vel operatio quædam circun- stantionata verbis & intentione, &c. Aut aggre- gatum ex his, & hoc quo ad sex sacramenta vel species accidentales permanentes, vt in sacra- mento Eucharistiæ. Sed materia similiter & for- ma, quando fit de sacramentis mentio, capitur metaphysice. Et hoc dupliciter. Nam quia sacra- mentum est signum sensibile, duo in eo consi- derantur, scilicet sensibile aliquid quod signifi- cat effectum sacramentalem. & ipsa significatio propter quam sensibile signum est impositum ad significandum. Pro primo supponit nomen [illegible] & secundum connotat. Et sic pri [illegible] signum est materiale vel substra- tum [illegible] formale seu connotatum. sic si [illegible] abstratue dicitur materia, sed signi- [illegible] dicitur forma, de quo in logica [illegible] Et ita loquendo de sacramentis om [illegible] sacramentis res, operatio, & [illegible] in baptismo aqua, lotio, verba di- [illegible] forma. Sic [illegible]

[illegible] & Angeli [illegible] elementum. Et [illegible] non est sacramentum [illegible] eucharistia, secundum [illegible] *Ioan. 1. qu. 1. de* [illegible] mentum & fit sacramentum. [illegible] tem (quia magis materialis [illegible] citur materia, & verba [illegible] dicuntur forma, sicut compositi [illegible] forma est spiritualior materia, & [illegible] pars compositi, sic verba in significando [illegible] principaliora quam res sensibiles secundum *Au- gust. 2. de doct. christ.* verba inter homines ob- tinuerunt principatum in significando. ita com- muniter accipiunt doctores materiam & for- mam in sacramentis. Verum quia in re sensi- bili etiam duo frequenter sunt, operatio tran- siens, & res (in qua fit operatio) permanens vt aqua, oleum, chrisma, &c. Operatio, vt lo- tio, vnctio dicitur materia propinqua; aqua, oleum, chrisma, &c. materia remota: [illegible] quia in rebus illis vt permanentes sunt, non est sacramentum, sed in operatione accedente. [illegible] baptismus non dicitur aqua, sed lotio [illegible] Vtramq; ergo materiam tangit diffinitio bapti- smi. De qua supra in litera B. & in dictione *Ba- ptismus.* propiæ quam cum dicitur baptismus est lotio. Remota cum additur, in aqua. Et de materia cuiuslibet sacramenti videatur suo loco.

Matertera dicitor soror matris. Mater- tera magna, id est, soror eius pro matertera, id- est, frater & soror proaui & proauiæ, quos alii vocant patruus, auunculus. Amita, matertera maxima. *Pet. de Palud. dist. 41. lib. 4.* & dicitur matertera quasi mater altera.

Matrimonivm. De sacramẽto matrimo- nii valde plura scripserunt doct. ex quibus per- pauca vel modica scribere visum est id quod vlti- mo loco ordinatur inter sacramenta, qu[illegible] habet de spiritualitate, vt vult *S. Th.* [illegible] primum in via generationis, tamen [illegible] ctitatis & perfectionis [illegible] sacramentum, vel [illegible] [illegible]

[illegible] ſignum [illegible] *Paulus ad Epheſ.* [illegible] ſacramen- [illegible] gratiam [illegible] *Thom.* [illegible] per conſequens [illegible] fidelis animæ cum [illegible] per gratiam & charitatem, & vni [illegible] coniunctionem Eccleſiæ cum Chri- [illegible] quod *Corteſ.li.4.ſent.di.6.* [illegible] non modo ſacramẽtum eſſe [illegible] etiam naturæ munus. Itaque ob eam [illegible] qua ſacramentum nominatur cum in [illegible] partitione conſiſtat, haud dicimus in [illegible] aut licitatione verſari, quando quidẽ [illegible] promulgatio lata, vt ſi quis ob ſponſalia ſacra pecuniam acciperet, non modo repetundarum, ſed etiam muneralis ambitus poſtuletur, ſerui[illegible] cẽſura plectatur. At ob eam partem qua [illegible] munus nominatur, haud quaquã in con[illegible] de paciſcendo aut de pecuniis capiundis [illegible] eſſe dicimus. Hæc *Cort.*

MATRIMONIVM ſic deſcribitur [illegible] *Scot.* Eſt vinculum indiſſolubile inter ma[illegible] & mulierem ex mutua trãſlatione poteſtatis corporum ſuorum ſeinuicem facta, ad procreãdam prolem debite educandam. Vel ſecundum *Aug. li. de virginit. B. Virg.* ait: Matrimonium eſt legitima ſocietas inter virum & fœminam, in qua ex [illegible] conſenſu ſemetipſum alteri debet. Et *Mag. 4 ſen di.27.* Matrimonium eſt viri, mulieriſque coniunctio maritalis inter legitimas perſonas, [illegible] vitæ conſuetudinem retinens. Et [illegible] 22.*qu.*2 § 1 Coniunctio ibi, vt ſcribit *Bruleſ.* non capitur pro coniunctione carnali, [illegible] pro coniunctione animorum quæ fit prola[illegible] verborum de præſenti, vtpote: Ego accipio te in meam: & ego accipio te in meum. Po[illegible] & coniunctio pro genere, cætera pro differentiis, (vt inquit *Tho. Arg. di.27.li.4.*) Et dicitur matrimonium (vt dicit *Iſid. l 9. Etym.*) quaſi matris munium, id eſt officium, quia dat mulierib. eſſe matres. Vnde *Aug. in li. contra Fauſt.* Matrimonium ideo dicitur, quia non ob aliud [illegible] nubere, niſi vt mater fiat. Et licet [illegible] *Palud. di. 26* [illegible] pater ge-

neratione [illegible] nobiliſſimum [illegible] quaſi [illegible] matrimonium quam [illegible] partim ob eroſas [illegible] tum laborioſus, [illegible] bit *Thom. Argent.* nomen [illegible] nem: & ideo non ſemper à dign[illegible] euidentiori & certiori eſt res denom[illegible] cet enim anima hominis eſt dignior quam corpus, tamen quia corpus eſt magis ſenſib[illegible] & cognoſcibile quam anima: ideo homo magis denominatur à corpore quam ab anima. Dicitur enim homo ab humo. Sic quia certius & euidentius hanc matrem facere ad generationem & nutritionem huius prolis, quæ ſpectant ad officium matrimonii quam hunc patrem: ideo matrimonium merito denominatur à matre, & quod mater eſt magis officioſa circa prolem quam pater, vt inquit *B. Thom. diſt.27. qu 1. art.1. lib.4.* Exterior vero poſſeſſio magis dicitur patrimonium, quod vir magis & virilius laborat in acquirendo quam vxor: ideo dicitur patrimonium, quaſi ſpectans ad patris officium. *Palud.* & *Thom. Argent.* Vocatur autem matrimonium aliis nominibus, ſcilicet nuptiæ, coniugium, connubium. Nuptiæ quidem dicuntur ſecundum *Richar. di.27. art.1. qu.1. li.4.* eo quod nubentium capita velentur. Velantur autem (vt vult *Palud.*) mulieres vt nouerint ſe ſemper viris fore ſubiectas. 33 *q.5 fœmina* Ratione eſſentiæ (ait *Rich.*) dicitur coniugium, vel [illegible] muni iugo coniunguntur. Ratione [illegible] qui eſt proles, dicitur matrimon[illegible] tris munium, id eſt officium, [illegible] incumbit officium nutriendæ prolis, vel quaſi matrem muniens, quia per ipſum [illegible] tur, vel quaſi matrem mouens, [illegible] linquat virum. *Rich.* Nuptię dicuntur [illegible] *Palud.* à nube: vt ſicut nubes [illegible] & turbidum reddit, ſic nuptiæ [illegible] re nuptam, vt quo ad geſtus [illegible] ctus corporales omnib[illegible] redd[illegible] & turbida, præter quam viro ſuo. [illegible] dicitur quaſi ſimul [illegible] quaſi ſimul con[illegible] trim[illegible]

[illegible] neque ex eorum merito, ſed virtute [illegible] ſiue mala ſiue bona aſſiſtente. Sic ſancti fecerunt aliquando miracula aſſiſtente virtute diuina, non ſemper propter merita ſanctorum, ſed ſic etiam nonnulli reprobi miracula fecerut, dæmones expulerunt propter generandam fidẽ in populo. &c. Poſſunt autem malefici nocere ſuis maleficiis, vt ſcribit *S. Tho. in 2. d. 7. & 8.* Nã poſſunt elementa concutere, aerem conturbare, ac mentes hominum alienare & corpora lædere, & temporalia bona perdere, ſicut diabolus fecit ipſi Iob. Dicit tamen *Ioan. Nider in præcept.* quod maleficus qui per aliqua ſigna exteriora exercet ſua maleficia, non facit illa per opera ſua immediate, ſed per dæmones: ſicut quando malefica intingit ſcopam in aquam vt fiat grando, talis intinctio non cauſat grandinem, ſed diabolus, ex pacto ſi Deus permiſerit. Similiter quando malefica acum incuruat, dicens: quãdiu acus ſic ſtat, tamdiu talis non poſſit coire cum vxore. Similiter quando maleficus imaginem ceream pungit, tunc diabolus maleficiatum pungit. Nec licet talia maleficia per aliquod maleficium tollere, vt vult idem *S. Tho. in 4. diſt. 34. q. 2.* quia ſecundum Apoſtolum: *Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.* Remedium contra impedimentum per dæmonem ſcribit *Scotus.* Si per orationes ſanctorum impediatur virtus dæmonis, bene: [illegible] Deus illos non exaudiat, tunc ſi [illegible] maleficium deſtrueretur, dæmon non fatigaret eum amplius, quia ex pacto non adeſt niſi dum durat aliquod ſignum. Ex hoc patet (vt idem ait) quod truſatica eſt illa quæſtio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum: non enim ſolum licet, ſed eſt meritorium deſtruere opera diaboli. Nec in hoc eſt aliqua infidelitas, quia deſtruens non acquieſcit operibus malignis, ſed credit dæmonem poſſe & velle fatigare, dum tale ſignum durat, & deſtructio talis ſigni imponet finem tali vexationi, vt dicit *Scotus.* Non tamen licet miniſterio dæmonum per alias incantationes curare priores. Sed curandæ ſunt (vt & *Gabriel* inquit *diſtinction. 8. quæſt. 2. ar. 4. dub. 2. lib. 2.*) ſanctorum orationibus [illegible] ad Dominum, eleemoſynis & piis operibus. Vel ſi Deo amouere non placet, patienter [illegible] tollerandæ. De maleficiis alias dicemus.

Malitia eſt [illegible] [illegible] ſecundum [illegible] *Ex* [illegible] *Dei.* Malitia eſt [illegible] Et differt a [illegible], quod [illegible] dam vitii nomen eſt, vitioſitas [illegible] malitia eſt triplex, quæ quadruplici bonitati [illegible] qua ſupra dictum eſt in litera. B. opponitur [illegible] ſcribit *Gab. di. 7. qu. vnica, art. 1. lib. 2.* Poſitiue [illegible] priuatiua quo ad tres ſequentes bonitates [illegible] priuatiua tantum primæ bonitati: quia nihil [illegible] malum naturaliter, ſed duntaxat non ens [illegible] eſt bonum naturaliter. Secundæ opponitur malitia ex genere: quia, ſcilicet, tranſit ſuper obiectum diſcõueniẽs, vt velle comedere venenum vel archillam, odiſſe Deum. Tertiæ opponitur malitia ex circunſtantia: quia habet circunſtantiam actum inordinantem, puta contra dictamẽ rationis rectæ: licet tranſeat ſuper obiectum conueniens ſecundum dictamen rationis rectæ aut caret aliqua circunſtantia debita ineſſe actui vt ſit bonus virtuoſe: vt velle comedere cibum naturæ conuenientem contra præceptum Eccleſiæ, in tempore, ſcilicet prohibito: vt cum in ſexta feria. Quarta malitia eſt in demerendum actus non elicitur ſecundum inclinationem charitatis. Vel quia non ineſt: vel ſi ineſt, non tamen ſecundum eius inclinationem elicitur [illegible] gior eſt *Gab. vbi ſupra.* Et vt idem ſcribit *di.* [illegible] *vnica, artic. 3. dub. 3. li.* Quædam ſunt poſitiones quibus eſſentialiter eſt annexa malitia: vt latrocinium, furtum, adulterium, de quibus dicit Philoſophus *3. Ethic.* quod mox nominata conuoluta ſunt malitia, connotant enim deformitatem illa nomina. Vide latius ibi *Gabriel.* Excæcat autem malitia intellectum dupliciter, vt ſcribit poſt *Scotũm* idem *Gabr. diſtinct. 36. quæſtione vnica, artic. 3. dub. 3. libr. 3.* Vno modo priuatiue, alio modo poſitiue. Poſitiue, quia auertit à conſideratione recta: voluntas enim eligens oppoſitum alicuius dictati à recta ratione, nõ permittit intellectum diu ſtare in illo dictamine, ſed auertit ipſum ad conſiderandum rationes pro oppoſito ſi qua poſſent eſſe rationes Sophiſticæ aut probabiles ad illud, aut ſaltem auertit intellectum à ſuo vero dictamine, ad conſiderandum aliquod impertinens, ne ſtet illius [illegible] diſplicentia, ac remorſus qui habetur [illegible]

[illegible] poteſt [illegible] Nam ſicut voluntas recte eligens finem [illegible] intellectui conſiderare illa quæ ſunt neceſſaria ad illum finem: & intellectus ſic inquirendo, media ordinata ad illum finem rectum generat in ſe habitum prudentiæ. Ita voluntas eligens ſeu præſtituens ſibi malum finem (poteſt enim ſibi præſtituere malum finem vt inordinatam delectationem) imperat intellectui conſiderare media neceſſaria ad conſequendum illum finem. Et ſicut habitus generatus ex imperio voluntatis bene eligẽtis in intellectu dictante circa medium ad illum finem bene electum aſſequendũ, eſt prudentia: ita voluntate mala eligente, habitus acquiſitus ex intellectus dictamine circa ea quæ ordinantur ad illud male electum, eſt error & habitus directe oppoſitus habitui prudentię: & poteſt vocari imprudentia vel ſtultitia: non tantum priuatiue, ſed poſitiue & contrarie: quia ſicut prudens habet habitũ quo recte & prompte dictat media ordinata ad finem debitum: ita ille habet habitum quo prompte inueniat media ordinata ad finem à voluntate mala pręſtitutum. Et quia talis habitus generatur ex imperio voluntatis male eligentis: pro tanto verum eſt quod voluntas mala excæcat intellectum, non quod faciendo errare circa aliqua complexa, ſed faciendo intellectũ habere actum conſiderandi obiecta media ad malum finem. Et habitus ille error eſt in agibilibus, licet non ſit error deceptiuus quantum ad ſpeculationem. Hæc *Scotus*; hoc eſt (vt inquit *Gab.*) error ille non eſt error in cognitione veri, quia illa media inuenta ad finem vitioſum præſtitutum ad eum conſequendum, vera ſunt media. Eſt autem error in moribus, quia cum finis præſtitutus malus ſit, & malitia dicitur error in moribus: omnia quæ ad hunc finem ordinantur, mala ſunt: & ſic erronea in moribus. Peccare autem ex propria malitia, proprie (vt ſcribit *Gerſ par. 2. de pec. in ſpir. ſanct.*) eſt, quando voluntas ſcit & poteſt alicui malo reſiſtere: & tamen ex ſola malitia illud eligit, & hoc eſt peccatum in ſpiritum ſanctum: ꝙ grauius eſt aliis, quum grauius ſit peccare ex malitia, quam ex infirmitate vel ignorantia. Et [illegible] proueniunt ex malitia, quæ enumerat *Gerſon parte* [illegible] *in Centiloq de impulſib. decad.* [illegible] Et [illegible] malignus impulſus ex pura & excogitata malitia [illegible] ita [illegible] neſtas ſola trahit [illegible] perabundum, &c.

Malignvs dicitur [illegible] prauam habens intentionem, [illegible] *ſuper Pſalm 36.* Eſt enim malignus [illegible] lis, inuidus, auarus. Hinc malignum [illegible] mus, quæ anguſta & ardua eſt. *Virgil.* [illegible] *maligni.* Et malignus dicitur quaſi male ignitus, inquit *Gerſon. de impulſib. decad 6.*

Malevolentia eſt voluptas ex malo alterius, ſine ſuo emolumento, ſecundum *Cic. in Tuſcul. quæſt.*

Malvs qui contrariatur vel opponitur bono, & eſt generale nomen, turpia ſimul & detrimentoſa complectens. Vnde dicimus malum culpæ, pœnæ, malum militem, malum Grammaticum, Logicum, &c. Et quilibet malus, vt ſcribit *Brulefer diſtinct. 21. art. 2. quæſt. 2. lib. 1.* bonum proprium quærit & non commune. Vnde quantumcunque mali videantur concordare, nunquam tamen ſunt concordes ſimpliciter. Vnde meretrix quęrit vel intendit principaliter pecuniam, aut propriam delectationem: fornicator vero aliquid aliud, &c. Et mali omnia trahunt ad ſuum interitum, vt inquit *Gerſ. tract. 6 ſuper Magnif.* Et malum ſecundum *Damaſc. lib. 2. cap. 4.* & *S. Thom. 2. ſenten. diſt.* [illegible] *4 quæſt. 1.* nihil aliud eſt quam boni priuatio: ſicut tenebræ ſunt priuatio luminis: vel nihil aliud eſt quam bonum imperfectum, & malum eſt corruptio boni, vt inquit *S. Bonauentura diſt. 31. lib. 4 circa textum.*

Malvm eſt triplex, ſcilicet naturæ, pœnæ & culpæ, vt notat *Brulefer diſt 3. q. 7. lib. 2.* Vel quadruplex eſt malum, vt ſcribit *Gerſon parte 2.* de ſeptem petitionibus orationis Dominicæ. Vnum originale, aliud actuale, quod eſt duplex, nam aliud eſt mortale, aliud veniale. Quartum, eſt pœna peccatum conſequens. Primum autem malum eſt innatũ, duo ſequentia ſunt malum additum. Quartum eſt malum inflictum: & ab omnibus his petimus liberari, dum in perſona Eccleſiæ orantes & loquentes dicimus: *Sed libera nos à malo, &c.* Et malum (vt inquit *Rich. diſt 37. lib. 2. & diſt. vlt. lib. 4.*) principalius dicitur de culpa, quã de pœna, [illegible] pœna eſt peior quæ eſt propinquior peccato, &c.

MALVM

Malvm natvræ vt ait *Brulefer diſt. 3. q. 7. lib. 2.* eſt deformitas vel monſtruoſitas exiſtens in aliquo ente naturali, prouenıens ex ſuperfluitate vel diminutione naturæ, ſicut cæcitas, vel claudicatio, vel alia indiſpoſitio.

Malvm pœnæ eſt pœna. Malum culpæ eſt peccatum. Et malum culpæ dicitur quod committitur male agendo, quale eſt homicidium, furtum & huiuſmodi. Malum pœnę quod Deus ob mala commiſſa immittit, vt eſt illud propheticum. *Ego Dominus creans malum.* Et illud Prophetæ *Amos 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.* Et maxima mala ſunt mala culpæ, vt ſcribit *Gab. lect. 72 can.* quia ſeparant nos à ſummo bono, ſecundum illud *Eſaia 49. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis.* Mala media ſunt peccatorum occaſiones quæ inducunt ac præcipitant in mala culpæ, quales ſunt tentationes dæmonis, mundi, vel carnis. Tertia ſunt mala pœnæ corporis & animæ afflictiua, vt dolor & triſtitia, & cætera afflictiua. De quibus *lect. 66. canon.* idem ſcribit, *&c.*

Malvm cvlpæ dupliciter poteſt accipi, vt ſcriptis prodidit *Gab. diſt. 34. quæſt. vn. artic. 1. lib. 2. poſt Bonauenturam.* Vno modo concretiue. Alio modo abſtractiue. Concretiue concernit duo, ſubſtractum, ſcilicet, quod res illa eſt quæ denominatur à malitia, puta homo malus vel anima mala, aut actio mala, & connotatum hoc eſt malitia, à quo homo peccator dicitur malus. Alio modo abſtractiue vt ſolum connotatum importat, à quo peccator dicitur malus: & hoc modo malum idem eſt quod malitia, & habet ſe ad *ly* malitioſus, ſicut peccatum ad *ly* peccator. Verum quod & malitia & peccatum poſſunt quandoq; accipi pure abſtractiue, vt præciſe important illud à quo res aliqua primo denominatur mala. & non rem ipſam denominatam. Alio modo vt actum aliquem importat ſubſtractiue, quem in ſe habet peccator, vel quem faciendo dicitur peccator: & connotat illud à quo dicitur formaliter peccatum, vt actum homicidii dicimus peccatum & actum intemperantię, licet actus ille eſſe poſſet & non eſſe peccatum. Non ergo actus homicidii gratia exempli à ſe denominatur peccatum, ſed ab aliquo alio. Et malum pure abſtractiue ſeu peccatum non eſt ens aliquod, ſed priuatio boni, & ſicut quantum ad rationem formalem mali nihil eſt, quia priuatio boni, ſic non habet cauſam efficientem, ſed deficientem, hoc eſt, non habet cauſam per quam fit aliquid, ſed quia deficit cauſa, ipſum quoque deficit, hoc eſt, quia bonum non eſt, malum eſſe dicitur, id eſt priuatio boni. Sed capiendo malum concretiue, aut abſtractiue non pure, vt importat rem aliquam ſubſtractiue, omne malum eſt à cauſa poſitiua efficiente: probat hoc *Gabr. vbi ſupra, artic. 2.* Vnde *S. Bonauent. diſtinct. 34. artic. 2. quæſt. 1. lib. 2.* ponere malũ aliquod eſſe quod nihil habeat de bono non ſolum eſt peruerſitatis hæreticæ, ſed etiam manifeſtę cæcitatis & ſtultitiæ illius, ergo eſt cauſa poſitiua. Et quantum ad formale nullus poteſt intendere malum, vt ſcribit *Gab. vbi ſupra, dub. 1.* quia ſub ratione illa non eſt appetibile. Bonum enim eſt quod omnia appetunt. *1. Eth. & S. Dionyſius.* Nemo operatur ad malum reſpiciens. Nihil ergo intenditur à voluntate, niſi tantum bonum ſimpliciter, vel bonum ſibi. Aliter poteſt accipi, vt intendat aliquod malum ſimpliciter, ſed bonum ſibi. Sic malum poteſt fieri, & fit quandoque ex intentione, licet non niſi à malitioſis. Sunt enim quidam qui habent malitiã inſeparabiliter coniunctam, & qui talia intendunt, per conſequens intendunt id quod eſt eis inſeparabiliter coniunctum. *Gabr.* Et cum dicitur: malum eſt in bono, intelligendum eſt, id eſt bono aliquo caret, bono quod habere deberet, caret, id eſt tale non habet. Et malum eſſe in bono concretiue verum eſt, non abſtractiue, ſicut cæcus & priuatum viſu, de aliquo ſcilicet homine prædicatur, cæcitas autem de nullo. Vide *Gab. dub. 2. vbi ſup.* Poteſt autem malum dupliciter jungi bono, vt ſcribit *S. Bona. di. 31. lib. 4 circa text.* Aut vt corruptibili, aut in quantum medicinali. Si in quantũ corruptibili, ſic malum fœdat bonum. Si in quantum medicinali, ſic curatur & expellitur. Et eſt exemplum; morbus junctus naturæ ſanę eam vitiat & infirmat, morbus vero junctus medicinæ non reddit medicinam morbidam, ſed potius curatur ab ipſa. Et quoniam matrimonium eſt bonũ medicinale, ideo non fœdatur à malo, ſed potius curat malum. Et ſic intelligitur: *Mag. diſt. 31. lib. 4.* cum ait. Si concu-

concubitus qui fit cauſa prolis culpa caret, quid Apoſtolus ſecundum indulgentiam permittit (ita enim ait) hoc autem dico ſecundum indulgentiam, cui autem præſtatur venia niſi culpæ? Et ſequitur, incontinentiæ malum eſt quod vir cognoſcat vxorem, etiam vltra neceſſitatẽ procreandi liberos, ſed ibi eſt nuptiarum bonum, non propter illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit veniale propter bonũ nuptiale. Quod non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentiæ, *&c.* Et cum dicitur, omne malum eſt ab inſtinctu diaboli, intelligendum eſt (vt ſcribit *S. Bona. di. 21. art. 2. qu. 2. lib. 2.*) ſicut à mouente primo, non ſicut à motore proximo. Nam abſente diabolo peccatum poteſt eſſe à libero arbitrio, vel voluntate propria, vel attrahente carnis concupiſcentia. Et malum quoddam eſt contra gratiam diuinam, vt fornicario, vt ſcribit *S. Bona. di. 14. lib. 4. circ. tex.* Et eſt malum contra gratiam, rationem, & naturam, vt Sodomiticum, & illud eſt peſſimum. Vel ſi quod aliud genus peccati ſit peius, vt blaſphemia in Deum, ſiue ſpiritus blaſphemię. Et de hoc *Mag. in 4. di. 14.* Quod ſi quis ad ſummum perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit Deus libenter, & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum, talis eſt (inquit *Ioan. Chryſ. de reparat. lapſi*) erga homines pietas Dei, &c. Et in malo duo conſideranda ſunt, vt literis mandauit *Rich.* ſcilicet natura, & vitium, & ſic hominis natura, ita ex charitate debet diligi, quod tamen eius vitium odiatur. Sic per eleẽmoſynam quiſquam debet ſubuenire indigentiæ naturę, vt per hoc eius malitia non foueatur. De quo *Gab.* latius ſcribit poſt *Rich. di. 16. qu. 4. art. 2. concluſ. 6. lib. 4.* Sunt autem quędam mala (vt ait *Scot.*) quæ non ſunt punienda per homines, ſed relinquenda vltioni diuinæ, ſcilicet omnia in quibus homo vt homo non poteſt ſufficienter docere veritatem, eo modo quo debet doceri ad hoc quod iuſte feratur ſententia debite punitiua. Hæc *Scot. diſt. 39. lib. 3.* Vnum inſuper malum dicitur maius vel minus altero. Vnde quando dicitur: Inter duo mala minus eſt eligendum, vt habetur. 13. *diſt. duo mala*, intelligendum eſt de malis pœnæ. Nam dum neceſſitas compellit duarum pœnarum alteram incurrere, eligenda eſt minor, vel maius malum eſt fugiendum. Sed nunquam malum culpæ eſt eligendum. Cum enim ex lege Euangelica, nemo eſt perplexus, ita vt cogatur peccare, non eſt dabilis caſus, in quo neceſſitatur homo ad peccandum. Cum ſecundum *Aug.* omne peccatum actuale ſit voluntarium, nec *facienda ſunt mala* culpæ (tam mortalis quam venialis) *vt eueniant bona, ad Rom. 3.* Vel intelligitur illa auctoritas. Inter duo mala minus malum eſt eligendum, negatiue, quia malum non cadit ſub electione, id eſt vnum malum eſt minus alio. *Gabr. diſt. 15. qu. 11. art. 2. concluſ. 3. lib. 4.* Eſt item minus malum, vt ſcribit *Scot. qu. 4. di. 4. lib. 4.* alicui quod inuitus ſeruet legem Chriſtianam, quam quod impune permittatur agere contra eam, quia minus malum eſt aliqua bona agere & mala fugere quam libere & impune mala perpetrare, & bona omittere. Vide ad hoc *Gab. di. 4. q. 1. lib. 4.*

MAMMONA quandoque vocatur poſſeſſio terrena, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 45. circ. text. lib. 4.* De hac facit homo ſibi pauperes amicos, dum eorum ſubuenit neceſſitatibus, pauperes autem Chriſti orant, vt grati ſuis beneficiis. Hinc dicitur *Matth. 5. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ex quo patet quod beneficium temporale (inquit *Bona.*) non eſt ſicut finis motiuus, ſed ſicut aliquid inducens, & quoniam hoc non principaliter intendunt ideo propter hoc non orant finaliter, & oratio non venditur, ſed impetratur per accidens, ſcilicet per acquiſitionem amoris.

MANDATVM dicitur quaſi manu datum, vt ſcribit *Brul. diſt. 37. qu. 1. lib. 3.* Et differunt mandatum, præceptum, prohibitio. Mandatum eſt commune ad præceptum & prohibitionem, præceptum eſt tantum de mandato affirmatiuo, prohibitio de mandato negatiuo. Mandatum autem reſpicit affirmatiuum & negatium. Et mandata Dei dupliciter contingit impleri, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 28. q. 3. lib. 2.* Vno modo quantum ad genus operis, alio modo quantum ad intentionem mandantis. Si loquamur de intentione mandatorum, quantum ad genus operis, ſic per gratias gratis datas contingit ea impleri, ſicut per fidem mandatum de adoratione, & per quandam naturalem pietatem & deuotionem

Digitized by Google

Mandvcare ſacramentum poteſt fieri quadrupliciter, ſcilicet manducare ſacramentum & non ſacramentaliter, & manducare ſacramentum ſacramentaliter, & non ſpiritualiter, & mãducare ſacramentaliter & ſpiritualiter. De quo plura legito apud *Scot. di 8. qu. 3. lib. 4. Et Gabr. diſt. 9. qu. 1. art. 1. li. 4. Bonau. Brulef.* &c. Item *Gerſon. tr. 9 ſuper Cantico. Virg.* Manducare ſacramentum & non ſacramentaliter, eſt manducare hoſtiam conſecratam, quæ realiter & vere continet corpus Chriſti, & tamen non vt talem, hoc eſt ſecundum *Rich.* ſine intentione generali vel ſpeciali implicita vel explicita ſumendi ipſum, vt ſignum tale continẽs corpus Chriſti, hoc modo ſumunt bruta animalia, infideles, hæretici. Circa hoc ſacramentum etiam mali chriſtiani ſumentes cibum illum ſicut alium cibum, non diſcernentes eum à communi cibo. De quibus *Apoſtol. 1. Corinth.* 11 dicit, ***quod talis iudicium ſibi manducat, non diiudicans corpus Domini***, id eſt, non diſcernens à communibus cibis, vt exponit *Scot.* Et hoc fieri poteſt ex ignorantia, vt ſi quis ſumeret hoſtias, neſciens eas eſſe conſecratas, quia forte inueniret eas expoſitas extra locum conſuetæ reſeruationis, vel ex infidelitate, ſicut paganus ſi daretur ſibi: & ſicut mulier illa, de qua legitur in legenda ſancti *Greg.* quæ panes conſecratos coxerat, nec credidit ibi eſſe corpus Chriſti; vel ex contemptu etiam ſtante fide, vt à malo Chriſtiano. Poſſet tamen manducare ſacramentaliter capi largius (vt dicit *Rich.*) pro manducatione ſpeciei, quæ eſt ſacramentum, & ſub qua realiter continetur Chriſtus, ſecundum quem modum manducatur ab omni mãducante ſpecies prædictas, ſiue homine, ſiue bruto. Et ſic non refert dicere, ſumere ſacramentum, & ſumere corpus Chriſti ſacramentaliter, ſed ita non accipitur communiter, vt vult *Gab. di. 9. q. 1. ar. 1. li. 4.*

Mandvcare ſacramentum ſacramentaliter, eſt manducare ſacramentum, vt ſignum corporis Chriſti in eo realiter contenti, & ita recipiũt fideles credentes contineri ſub ſpeciebus quas ſumunt corpus Chriſti, ſiue ſint boni, ſiue mali. Vnde manducatio ſacramẽtalis (vt inquit *Gerſ. tract 9. ſup. Mag.*) duntaxat eſt actualis ſuſceptio ſacramenti corporalis cum informi fide ſine charitate. Et vt *Brulef.* ait *di. 9. q. 3. li. 4.* manducare ſacramentaliter eſt manducare ſacramẽtum, ita quod requiritur intentio, & intentionis regulatio. Vel ſecundum fidem quæ eſt in ipſo, vel ſecundum fidem quæ eſt in altero. Intẽtio inquam neceſſaria eſt (vt ipſe ait) & oportet ſic manducantem ſecũdum eum credere, quod ſub ſpeciebus lateat aliquid ſpirituale quod ſumere intendit vel oportet, ſaltem intendat ſumere quod alios credere æſtimat, quamuis ipſe non credat.

Mandvcare ſacramentum ſpiritualiter dupliciter poteſt accipi. Vno modo ex parte modi, & ſic eſt manducare corpus Chriſti, non ſub ꝓpria ſpecie viſibiliter, ſed ſub tegumento accidẽtium panis inuiſibiliter, & ſic quicunque ſumit ſacramẽtaliter, ſumit ſpiritualiter. Alio modo ex parte effectus, vt eſt mãducatio quam ſequitur ſpecialis refectio & mutatio animæ, quo modo ſumunt qui digne accedũt. Vnde ſic mãducare ſpiritualiter (vt ait *Brul.*) eſt cum fide & ſpe & charitate Chriſto adhærere. *diſt. 9. q. 2. lib. 4. & di. 9. li 4.* idem ait Manducare ſpiritualiter eſt recognoſcere iſtud ſacramẽtum, & affici circa ei⁹ paſſionem, quæ fuit in multiplici afflictione corporis & effuſione ſanguinis. In quo manifeſtatur immenſa Dei claritas, & in hoc anima perfecte reficitur & delectatur. Tunc quoque ſpiritualiter manducat (vt ſcribit *S. Bonau. di. 12. par. 2. qu. 1 li. 4. in ſol. arg.*) quando mouetur motu fidei & charitatis, quia tunc maſticat & incorporat, & ideo ſi negligit, nõ reportat effectum. Manducatio autem ſacramenti ſolum ſpiritualis, non ſacramentalis fit per fidem huius ſacramenti, quæ per dilectionem operatur, vt ait *Gerſon tract. 9. ſuper Magnif.* Refert quoque dicere, manducare ſacramentum ſpiritualiter, & manducare corpus Chriſti ſpiritualiter, quia manducare ſacramentum ſpiritualiter, includit manducare ſpecies, quæ ſunt ſacramentum. Sed manducare corpus Chriſti ſpiritualiter, non. Vnde ſpiritualiter, manducant, qui etiam ſacramentum non manducant. Et ſic manducare ſpiritualiter, eſt Chriſto incorporari, quo modo manducant quicunque in Chriſtum credunt, ac per charitatem ei vniuntur, & per hoc corpori ſuo myſtico incorporantur, ſecundum illud *Aug.* Crede & manducaſti, crede fide firmata. In manducatione corporali duo

ſunt, maſticatio & incorporatio. In ſpirituali maſticatur per fidem, incorporatur per charitatem, non cibus manducanti, ſed manducans cibo, id eſt ſumens Chriſto, ſecundum illud *Aug.* Cibus ſum grandium, creſce & mãducabis me, non ego in te, ſed tu mutaberis in me. *7. Confeſſ.* Et illo modo manducant ſpiritualiter etiam qui non ſuſcipiunt ſacramẽtum, imo quicunq; ſunt in gratia. Mãducant etiam ſpiritualiter infantes baptizati qui credunt in Chriſtum fide firmata, non eliciendo actum fidei aut charitatis, ſed habendo fidem & charitatem infuſas. Hæc *Gabr. di. 9. q. 1. ar. 1. l. 4.* Ex dictis habetur quod triplex eſt Manducatio, prima eſt ſacramentalis, & hæc officit, quia eſt mors malis. Secunda ſpiritualis: & hæc proficit, non ſufficit. Tertia ſacramentalis & ſpiritualis, & illa ſufficit, ſecundum *c. Omnis vtriuſq;* Videatur de hoc *Gab. ſerm. 3. de cœna Domini*, qui incipit, *hoc facite in meam commemorationem.* Et ſecundum eundem *diſt. 9. vbi ſupr.* Manducatio ſpiritualis eſt de neceſſitate ſalutis, ſine ea enim ſalus adipiſci nequit. Nam incorporatio qua homo incorporatur Chriſto per fidem & charitatem, per quas fit membrũ corporis Chriſti myſtici, eſt neceſſaria ad ſalutem: ſed hæc incorporatio eſt ſpiritualis Euchariſtiæ manducatio. Vnde *Ioan. 6.* dicitur: *Niſi manducaueritis carnem filii hominis, &c. non habebitis vitam in vobis*, quod ſecundum *Aug.* intelligitur de manducatione ſpirituali. Hæc *Gab. concl. 1. vbi ſup.* Manducatio vero euchariſtiæ ſacramẽtalis ratione ſui effectus nõ eſt de neceſſitate ſalutis, quia ſine effectu euchariſtiæ poteſt haberi ſalus, quia effectus euchariſtiæ nõ eſt prima gratia qua iuſtificatur impius, ſed illam præſupponit, & prima gratia ſufficit ad ſalutem, ergo non requiritur alia. Effectus autem manducationis euchariſtiæ eſt gratiæ augmentum qua anima Deo grata nutritur, & creſcit in gratia, vt ad perfectionem veniat. Hæc autem perfectio non eſt neceſſaria ad ſalutem, quia quicũq; gradus gratiæ gratificat & reddit habentem dignum vita, & conſtituit hæredem regni. *Gabr. concl. 2. & concl. 3.* idem ait: Manducatio ſacramenti Euchariſtiæ, eſt de ſalutis neceſſitate ratione præcepti diuini & Eccleſiæ. Eſt enim præceptum diuinum quod nemo contemnat ea quæ Deus inſtituit pro conſequenda ſalute, etiam ſi fuerint de conſilio, licet conſilium diuinum non liget ad ſui executionem, tamen ne contemnatur, de quo alias vide & eundem *ſerm. de S. Bart.* Ex quo ſumitur quod viator dum probabiliter ſibi imminet exit⁹ de via, tenetur ſumere ſacramentum euchariſtiæ, quod inſtitutum eſt pro viatico exeuntium de eccleſia militante dum aſſit facultas percipiendi, quia alias videtur contemnere. Eſt etiam præceptum eccleſię, vt patet *per c. Omnis. de pe. & remiſ.* vbi præcipit eccleſia omnibus fidelibus vtriuſque ſexus, adultis ſuſcipere euchariſtiam ad minus annis ſingulis in Paſcate. Verum, quia præcepta ſunt affirmatiua, non obligant pro ſemper. Excipiũtur enim quidam caſus de quibus alias, *&c.*

Mandvcare digne ſecũdum *Bona.* eſt ſufficienter ſe pręparare ſcilicet, peccati omnis expulſione, reuerentia & dilectione. Per oppoſitũ, indigne manducare, *Gabr. diſt. 9. art. 2. qu. 1. li. 4. & lect. 87. canon.* vbi agit de indigne ſumentium pœna. *& lect. 7.* Et quantam quiſque diligentiã habere debet, vt caueatur indignus acceſſus. Idem habet *lection. octauo canon* & *ſermon. primo in cœna Domin. Gerſo. in ſuo Triper.* & *Scotus diſtinct. 17. queſt. 1. libr. 4.* quæ breuitatis gratia omittimus.

Manifestvm eſt id quod per confeſſionem vel probationem legitime notum fuerit, vel euidentia rei, quę nulla poſſit tergiuerſatione celari, vt habetur *in c. Quum olim, de verbo. ſigni.* Et manifeſtum idem eſt quod clarum, apertum, quaſi ad manus foris ſtans. Hinc manifeſto verbum, & manifeſte, idem quod clare, & manifeſtarius, qui vulgo notorius dicitur. *Plaut.* Capio fuſtem, obtrunco gallum furem manifeſtarium. Inde manifeſtabile, quod differt à manifeſto & notorio, vt ſcribit *Bruleſer diſt. 9. queſt. 9. lib. 4.* Nam manifeſtabile eſt illud quod poteſt manifeſtari in publico per teſtimonium duorum teſtium. Notorium dicitur quod patet, de quo vide in litera N.

Mansio idem quod habitatio. Accipitur & pro diuerſitate præmiorum. Vnde dicitur *Ioan. 14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt*, id eſt diuerſitas præmiorum, vt exponit *Gab. diſt. 29. q. vni. art. 4. dub. 1. li. 3.* Vel vt dicit *Gloſſ.* id eſt diuerſa præmia meritorum. Vnde ſecundũ *Rich. di. 49. ar. 2 qu 8. l. 4.* In beatitudine eſt cõſiderarè beati-

Digitized by Google

beatitudinis obiectum, ſcilicet bonum increatum, quod vnum & idem exiſtens ab omnibus participatur, & ipſam diſpoſitionem beatorum per quam id bonum clare videndo & perfecte diligendo ipſam participant. Ex parte obiecti participati non eſt vnus alio beatior, quia idem eſt obiectum quod omnes participant, ſed ex parte diſpoſitionis beatorum vnus eſt beatior alio, inquantum vnus videt alio clarius Deum, & diligit perfectius. Sunt igitur inæqualiter beati, propter inæqualem ex parte beatorum diſpoſitionem. Vnde dicitur. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt, &c.* Manſio autem Dei in homine, & hominis in Deo dicitur viuificatio & habitio vitæ æternæ, ſaltem in radice, vt hic *viuet in æternum*, quia ſuam gratiam habet. Dicit autem Apoſtolus, quod gratia Dei eſt vitæ æterna. De hac manſione permulta ſcribit *Gerſon tract. 9. ſuper Magn.* Et exponens illud, *in domo patris mei*, &c. multæ ſunt inquit, manſiones, & tamen vnica eſt. Multæ quidem propter multitudinem ſingularium gratiarum formalium differentium in perfectione, ſicut ſtella differt à ſtella ſecundum Apoſtolum. Eſt autem vnica gratia gratificans obiectaliter clarius & obſcurius, non in actu ſuo intrinſeco (qui certe vnicus eſt & immenſus & idem) ſed in effectu extrinſeco. Sic ſaluatur illud de proſa. quod vna eſt vox lætãtium, & vnus ardor cordium. Vide latius *Gerſonem*, &c.

Mansvetvdo vt ſcribit *Paulus Corteſ. libro 3. diſtinction.* 8. eſt irarum mitigatrix, & differt à clementia, vt patet in dictione, *Clementia.* Et ſecundum *Ariſt. libr. 4. Ethic.* Manſuetudo eſt mediocritas circa iram. Vel ſecundum eundem *lib. 1. & 2. Rhet.* eſt depreſſio atque ſedatio iræ. A quo manſuetus qui is dicitur ſecundum *Ioan. Chryſoſt. ſuper Matth.* qui cum prouocatus fuerit, nec malum cogitat facere, nec facit. Et opponitur manſuetudo inuidiæ, acediæ, iræ, vt habet *Gerſon parte 2. in ſerm de ver. Domini: Venite ad me omnes qui labo.* Et *ibidem.* Sit manſuetudo charitatiua, ſit iucunda, ſit trãquilla. Charitatiua ſit, vt pro aliena fœlicitate non teneat liuorem. Iucunda ſit, vt de propria aduerſitate non habeat dolorem. Tranquilla ſit, vt in nullo caſu exerceat rancorem ſiue furorem. Hęc *Gerſon.*

Manvmissio eſt libertatis datio ſecundum *Vlpianum.*

Manvs eſt organum organorum, quia facit omnia inſtrumenta, & eſt loco omnium inſtrumentorum: ſecundum *S. Thom. parte. 3. quæſtione* 83. *art. 5.* Et interdum ſignificat multitudinem. *Virgilius.*

Hinc manus ob patriam pugnando vulnera paſſi.

Aliquando pro poteſtate Ouid. *An neſcis longas regibus eſſe manus.* Sed in poetas obiter incidimus. *Ioſ. 9. Nunc autem in manu tua ſumus.* Et *Iudic. 2. Iratuſque Dominus contra Iſrael, tradidit eos in manus diripientium.* Et 1. *Pet. 5. Humiliamini ſub potenti manu*, & multis in locis ſcripturæ, *&c.*

Mare, A quo marinus. Quod autem mare fluat & refluat, eſt ex motu lunæ, cui aqua naturaliter ſubditur, ſecundum *S. Tho. 1. p. q. 105. ar. 6.* Et cor impii dicitur mare feruens, de quo legito *Gerſ. p. 3. de monte contemplat. ca. 30.* ab hoc mari gratia Dei liberat. Hoc autem donum gratiæ veraciter tribuitur ſolis inquirentibus ipſum diligenter atque ardenter, & ad hoc ſe diſponentibus, vt *ibid.* dicit.

Maria interpretatur ſtella maris vel illuminatrix, & Syro ſermone domina dicitur, vt dicit *S. Tho ſuper Matt.* Et Maria ſecundum Grammaticos proferri debet penul. breui: vt Marius, ita & Lucia, licet vſus oppoſitũ vſurpet apud pleroſque. Maria (vt ſcribit *Brul. d. 30. q. 2 l 4.*) eſt nomẽ Hebræum, & interpretatur tripliciter. Primo modo Maria, id eſt, maris ſtella, quia ducit nauigantes in hoc mundo ad portum ſalutis. Secundo modo dicitur illuminatrix, quia genuit lumẽ mundi, ſcilicet Chriſtum Ieſum. Eam illuminatricem eſſe dicit *Garſ. tract. 12. ſuper Mag.* Tertio modo interpretatur domina. Hæc B. Virgo mater Chriſti ſecundum. *S. Bonauen.* maior eſt poſt Chriſtum omnibus angelis quãtum ad gratiam & gloriam; quia ipſa eſt exaltata ſuper omnes choros angelorum vt canitur: quamuis quantũ ad naturam cum eſſet pura creatura, humana, mortalis erat inferiòr. Sed quia per gratiam eſt mater Dei electa, ergo eo ipſo regina cœli & domina angelorum & omnium creaturarum, vt volunt doctores, & Eccleſia canit. Vnde ipſa eſt ſuperior omnibus, tum dignitate maternali, tũ maie-

Digitized by Google

maieſtate reginali, tum ſuperioritate ſingulari. Et *Pelb.* de ea plura ſcriptis reliquit. Vnde *Hiero. ad Paulam & Euſtoch.* Cæteris per partes, Mariæ vero ſe tota infudit plenitudo gratiæ. Et *Bernard.* Deus omnium bonorum plenitudinẽ poſuit in Maria, vt ſi quid gratiæ, ſi quid ſpei, ſi quid ſalutis in alios, redundauerit, nõ niſi per manus Mariæ tranſierit, quã beata dicunt oẽs generationes, & quæ ab omni peccato fuit immunis, etiam originali, cuius laus edici non poteſt. Et de eius laude multi plura ſcripſerunt in ſermonibus ſuis. Hæc eſt noſtræ ſalutis exordium. Hanc Mariam dicit *Gerſo. tract. 9. ſuper Magnif.* Maiori cognitione totius ſeculi cum decurſu fuiſſe præditam quam Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel philoſophorum cœtus vllus fuit, & ita cunctis Prophetis & ſanctis fuit doctior, &c.

MARTYRIVM Græca dictio eſt, nam μαρτύριον teſtimonium ſignificat, & μάρτυς teſtis dicitur. Eſt autem martyrium actus virtutis quadruplicis; ſcilicet fortitudinis vt elicientis principaliter, patientiæ vero vt elicientis communiter: ſed charitatis vt imperantis, & fidei vt finis, ex *San. Tho. 2 2. q. 124. ar. 1. 2. & ar. 3.* dicit. Martyrium eſt actus maxime perfectionis, non quidem ſecundum ſe, ſed vt imperatur à charitate, & vt eam oſtendit; & *ar. 4. ibid* dicit quod mors eſt de ratione martyrii. Et eſt triplex martyrium, ſcilicet corporis tantum, vt in innocentibus. Secundum, eſt affectionis tantum: ſicut ſunt patientes aduerſitates amore Chriſti, aut per compaſſiones proximorum, de quibus dicit *Greg.* Sine ferro martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam in animo veraciter cuſtodimus. *Idem*: Qui dolorem exhibet alienæ neceſſitati, crucem portat in mẽte. vnde *Bern. in ſerm.* Quod martyrium grauius quam inter epulas eſurire, inter veſtes multas precioſas algere, & paupertate premi intet diuitias quas offert mundus, quas oſtẽtat malignus, quas deſiderat noſter appetitus: propterea pauperibus pariter & martyribus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque dilatione percipitur. Tertium eſt martyrium volũtarium, per quod peruenitur per quatuor. Primo, vt habeat cauſam bonam. *1. Petr. 3. Si quid patimini propter iuſtitiam, beati.* Et *Auguſtin.* Non pœna facit martyrem, ſed cauſa. Nam ſi attendimus ſolas paſſiones, coronantur & latrones. Propterea Saul non eſt martyr, qui ad euaſionem illuſionum Phyliſtim ſe occidi procurauit. *1. Regum. vltim.* Ioannes vero baptiſta, qui mortem ſuſtinuit pro veritate, vere eſt martyr. Vnde dicit *Petrus de Palud.* quod ſi mulier prægnans occideretur pro fide catholica, in vtero occiſus puer martyr eſſet corpore tantũ, ſicut innocentes. Secundo requiritur ad martyrium, recta intentio. Ideo Iudas Machabæus non dicitur martyr, qui propter humanam verecundiam nolens declinare de bello, ait: *Abſit vt inferamus crimen gloriæ noſtræ. 1. Mach. 9.* Tertio, ad martyrium requiritur voluntas non coacta, ideo latro à Chriſti dextris pendens proprie nõ dicitur martyr, quia coacte ſubiit pœnam, & cauſam habuit malam, ſcilicet latrocinii. Quarto, ad martyrium requiritur perſona diſtincta quæ occidit. Ideo Eleazarus qui ſe præcipitauit in perſequẽtes legem Dei, vt habetur *2. Macha. 14.* non eſt martyr. Similiter Samſon, licet connumeretur inter ſanctos. *Heb. 11.* non tamen proprie dicuntur martyres, quia ſeipſos occiderunt. Similiter dicit *Aug li. 1. de ciui. Dei*, quod quædã mulieres ſe occiderint ne caſtitatem amitterent, & hoc ex inſtinctu ſpiritus ſancti; ſine quo nullus debet ſe occidere, ſed potius diuinæ gratiæ ſe committere, quæ vbique poteſt ſaluare & liberare, &c.

MARTYRIVM dicitur perfectum quando nihil deeſt quod ad illud requiritur. Requiruntur autem tria ad perfectum martyrium, ſcilicet pœna mortis, ſicut in beatis, Laurentio & Stephano, & ſic Ioannes Euangeliſta non dicitur martyr, quia licet paſſus ſit in feruentis olei dolio, tamen ibi non eſt mortuus. Secundo, requiritur patiendi voluntas, & ſic innocentes non dicuntur proprie martyres, quia non voluntarie paſſi ſunt. Tertio, requiritur cauſa. Vnde in *Gloſ.* ſuper illud *Pſalm. Deus Deus meus reſpice*, dicit quod martyrium non facit pœna, ſed cauſa. Hæc autem cauſa eſt teſtimonium iuſtitiæ, quæ eſt per fidem, & ſic vt dicit Magiſter, latro non dicitur martyr proprie, quodammodo tamen dicitur martyr ſecundum quid. Vnde *Hier.* Chriſtus latronem de cruce inuitauit ad Paradiſum, & ne quis putaret aliquando ſeram eſſe conuerſionem,

Digitized by Google

nem,homicidii pœnam fecit eſſe martyrium,de ſe autem non fuit completum martyrium. Adſtipulatur *S. Bona. diſt.4. lib. 4. circ. tex.* vbi dicit duo concurere ad martyriū completū, ſcilicet juſtam voluntatem,& juſtam cauſam. Primum deficit in innocentibus. Secundum vero in latrone, & ita de ſe neutrum fuit completum martyrium. Sed Dominus in innocentibus(quia ſimul cum ipſo nati ſunt,&propter hoc quod erat coætaneus illis) ſuppleuit ꝙ deerat ex parte voluntatis, ſicut in latrone quod deerat ex parte cauſæ. Hinc *Rich.* Ille latro etſi non fuit martyr quantum ad cauſam,fuit tamen quantum ad voluntatem. Maximū autem martyrium quod ſuſtinet quis pro Eccleſia (vt habet *Gerſ parte* 1. *de pace conſid.* 2. Et *parte 3. de conſol. Theol. lib.* 4. *proſa.* 5. *& vlt.)* plures annumerans martyres, quorum exemplis perſpicuum fit omnē hominem qui perimitur odio juſtitię&veritatis,dum ſectatur illam proſequitur aut defendit,inſignitur apud Deum vero titulo martyrii qualecunq; apud homines judicium fuerit,per quod martyrium deletur in proprio ſanguine quælibet culpa,ſimul & pœna,vt protinus homo liber & expeditus euolet in cœlum, vbi ſtatum habebit omnium bonorū aggregatione perfectum, &c. Scribit quoq; de martyribus *Scot. diſt.* 1. *lib.* 3. quod ſi inquit in martyribus expoſitis maximis tormentis intellectus habuit vſum ſuū, hoc fuit ex ſpeciali gratia.Nam ſicut dicit *Aug.* 83 *q.* 36. Nemo eſt qui non plus lugeat dolorē quam appetat voluptatem,quandoquidem videmus immaniſſimas beſtias, etiam aſperitatibus terreri dolore& metu,quare vehemēs vel dolor excellens in parte ſenſitiua natus eſt impedire vſum rationis,&plus impedit vſum rationis dolor vehemens, quam delectatio. Vnde *Aug.* 14. *de ciuitate Dei, c.* 16. qua maior in corporis voluptatibus, nulla eſt ita, vt ipſo momento temporis quo ad eius peruenitur extremum pene omnis eius acies,& quaſi vigilia cōcogitationis obruitur. Et Philoſophus. 7. *Eth.* dicit, quod furatur intellectum ſpiſſe ſapientis, igitur multo magis dolor vehemens ſenſibilis natus eſt de communi lege impedire vſum rationis.Hęc *Scot. vbi ſupra.* Idem *Scot. diſt.* 22. *lib* 4. Nimia tormenta ita impediunt vſum rationis, ſicut voluptates, & tamen martyres ſcienter ſe exponentes talibus tormentis nō peccauerunt,ſed meruerunt, & forte vt alias dicit, in iis fuit intentio virtualis, ſi vſu veniret rationem aliquo modo abſorberi,qua voluerunt conſtantiſſime pugnare pro fide Chriſti,& pati tormenta.Et *diſt.* 41. *lib.* 2. & *in* 3. *diſt.* 15. & repetit *diſt.* 6. *q.* 6. *lib.* 4. Vbi dicitur ſecundum *Scot* quod forte martyres in actu ſuſtinendi martyrium non habuerunt intentionem,niſi virtualem, quia immenſitas pœnarum abſorbebat forte vſum rationis, iſta tamen perpeſſio pęnarum erat quidam effectus deriuatus ex intentione ſeruandi fidē Dei,& ideo dum durabat paſſio,durabat ſup iſta intentio virtualiter ſicut in effectu. Hæc *Scot.* & quia magna pœna eſt, & paſſio in martyrio, conſiliū eſt pfectis expectare martyriū. Sed impfectis (vt ſcribit *Gab. ſer. de S Barthol*) niſi diuinitus moniti incautū eſt nimis, & præſumptuoſum, tantæ tentationi ſe offerre, in qua plurimi repetiuntur cecidiſſe, & fidem negaſſe, vt recitat *Euſeb. lib.* 6 *Eccleſ. hiſt. c.* 3. Vnde *Greg. Homel* 11. Niſi quis prius intus moriatur deſideriis carnis, nunquam mori poterit pro Domino foris. Et qui non dat ꝓ Domino ſubſtantiam ſuam, quando daturus eſt animam? De martyrio videto *Antoninum*.

Mathematica Græca dictio eſt. Nam μαθηματικὴ dicitur, & eſt ſcientia quadruuialis. Periti vero huius ſcientiæ μαθηματικοὶ dicuntur. Iuuenalis, *nota mathematicu geneſis tua.* Diciturque mathematica, quoniam veteres Græci Geometriam, Muſicam, Arithmeticam,& Aſtrologiam diſciplinas altiores μαθήματα appellabant. Vulgus autem Chaldæos quoque magos mathematicos vocat. Exinde autem his ſcientiis ornati ad perdiſcenda mundi opera, & principia naturæ procedebant, at tunc denique φυσικοὶ phyſici, id eſt naturales nominabantur. Alias mathematici dicuntur Geneathlici Aſtrologique, & Chaldæi vocantur, quorum ars eſt vt naturas hominum ex vultus inſpectione pronuntient, ab his quandoque cauendum eſt. Vnde *S. Bona. diſt.* 7. *q. vlt. in fi. lib.* 2. Allegans illud *Aug. ſuper Geneſ. ad lit. in fi.* bono Chriſtiano, ſiue mathematici, ſiue quilibet impie diuinantes, maxime vera dicentes cauendi ſunt, ne conſortia dæmonum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Mater

Digitized by Google

Mater à materia dici videtur, quod in fœtu materiam præbeat. Nam ſemen patris pro artifice eſt, & formam præbet, mater ſanguinem ex ſe præſtat ex quo fœtus formatur. Aliquando tamen mater pro nutrice ponitur. Et mater reſpectu prolis generandæ ſe habet, quandoq; actiue, ſicut cauſa actiua partialis cum patre, qui cum matre integrant vnam cauſam totalem, tamen quia formas eiuſdem ſpeciei ſequuntur potentiæ naturales eiuſdem rationis. Mas & fœmina ſunt eiuſdem ſpeciei 10. *Meta.* ſicut tenet *D.Thom.S. Bonauent.* & *Scot. diſt.*4. *lib.*3. & *Occ. quæſt.*3. & *Oyta. quæſt.*1. *artic.*1. & poſt hos ſcribit *Gabr. lib.*3. *diſtinct.*4. *quæſt. vn.* Et ad rationem maternitatis (vt idem dicit *Gabriel*) requiruntur & ſufficiunt quatuor, ſcilicet miniſtrare materiam corpori prolis. Secundum actiue concurrere ad productionem prolis quantum ad formam vltimam eductam de potentia materiæ. Tertium prolem productam in vtero conſeruare. Quartum ipſam prolem vſque ad quantitatem certam & tempus partus nutrire aut augmentare. Henricus de Oyta hæc clarius habet. Vide *Gab. vbi ſupra.* qui *concluſ.*1. *diſtinct.*4. *quæſt. vn. lib.*3. dicit beatiſſimam virginem Mariam fuiſſe veram Dei matrem Chriſti & verbi ſecundum naturam hominis aſſumpti, & hoc fides noſtra habet, & perſæpe habetur in ſcriptura. Vnde dicitur *Ioan.*19 *Stetit juxta crucem Ieſu mater eius.* Et *Matth.*1. *Tolle puerum & matrem eius*, & ſimilia multa. Et *Gabriel ibi.* Mariæ quoque (vt idem ait *concluſ.*2.) verius conuenit maternitatis ratio reſpectu filii ſui, quam cuicunque matri prolem ſecundum rationem naturæ curſum generanti: quia ratio maternitatis conſiſtit in miniſtratione materię corpori prolis, & in cooperatione ad formationem corporis organizationem, & formæ inductionem ac formati corporis nutritionem, & augmentationẽ, & quod vtrunque miniſtrans & productum ſint viuentia vita ſenſitiua eiuſdem ſpeciei. Maria autem Virgo materiam ſola miniſtrauit: de nulla enim alia materia quam de corpore aut ſanguine virginis collecta eſt ſubſtantia materialis corporis Chriſti; quod in ſola virgine inuenitur. Nam in cæteris matribus, concurrit etiam ſemen patris, quod eſt extrinſecum ſubſtantiæ matris. Et ideo corpus Chriſti de ſola matre & non aliquo ſumpto ex patre formatum eſt. Fuit ergo in hac parte verius mater Chriſti, quam quæcunque alia mater ſui filii naturalis. Sed ibi in inſtanti omnia facta ſunt. Vnde ſubito in eodem inſtanti conſenſus virginis dicentis: Ecce ancilla, &c. ſpiritus ſanctus collegit guttulas ſanguinis in corpore virginis diſperſas ad matricem, in eodẽ inſtanti condenſauit, figurauit, in corpuſculum organizatum animauit, & verbo vniuit. Hæc *Gabriel.* qui latius de hoc ſcribit. Et *concluſ.*3. dicit Mariam eſſe matrem Chriſti naturalem & miraculoſam. Fuit inquam miraculoſa quantum ad modum producendi, qui erat ſubitus, qualis non eſt proceſſus naturalis in generatione hominis, fuit & naturalis in quantum miniſtrabat humorem ſufficientem de naturali ſua ſubſtantia ad conceptum, ſed fuit ſuper naturã in quantum ſola miniſtrabat, quantum alia mater commixta viro, vt dicit *S. Bonauentura.* Vide latius *Gabrielem vbi ſupra.* Et cum dicitur: Maria eſt mater Dei, Dei ſtat perſonaliter pro filio, & non eſſentialiter, ex vſu loquendi Eccleſiæ. Cum dicitur Maria eſſe Mater Dei, reſtringitur *ly* Deus per nomen mater ad ſtandum pro filio tantum in diuinis, quia valet: Maria genuit Deum, gigni vero conuenit filio, ergo valet: genuit Deum filium, vel eſt mater Dei filii & non patris aut ſpiritus ſancti, vt habet fides. *Gabriel diſtinct.* 4. *quæſt. vn. artic.*3. *dub.*1. *lib.*3.

Materia ſeu materies, eſt ex qua aliquid fit, vt materia libri membrana & atramentum. Item materia libri eſt hypoteſis ipſa. *Horat. Sumite materiã veſtris, qui ſcribitis æquã viribus.* Materia domus dicitur lapides, ligna, calx, tegulę, quapropter non immerito materiæ appellatione ligna omnia comprehenduntur, quod Græci ὕλην pariter & ſiluam, & materiam vocent, cum ligna dicuntur ſolum ea materia quæ ædificiis apta eſt. Dicitur & materia fabrica lignaria. Et materia, vt deſcribunt Philoſophi eſt ſubiectum primum vniuſcuiuſque ex quo aliquid fit. Hanc diffinitionem, & eius declarationem perquirito apud Philoſophos 1. *Phyſ.* Et licet in cauſa naturalium communi productione præſupponitur materia, vt ſcribit *Gabriel diſt.*5. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *dub.* 2. *lib.*1. tamen reſpectu poten-

Digitized by Google

potentiæ diuinæ plus influentis in omnem effectum, quam quæcunque cauſa, non plus præſupponitur materia quam forma, quoniam ſicut Deus producit formam in materia præexiſtente, ita poſſet creare materiam ſub forma naturali præexiſtente. Ponit & *ibidem* quod eſſentia diuina non ſit materia, vel quaſi materia. Nam materia dicit imperfectionem, & nulli attribui poteſt, niſi cui poteſt attribui aliquid imperfectionis, ſed in Deo nihil imperfectionis exiſtit, *&c.* Et ſecundum Philoſophum plura attribuuntur materiæ, vt habet *Scot. di.* 12. *lib.* 2. *&* *Gab. ead. di. qu.* 1. ſcilicet quod eſt per ſe principium naturæ. 1. *Phyſ.* quod eſt per ſe cauſa. 2. *Phyſ.* & 5. *Meta.* quod eſt per ſe fundamentum formarum. 1. *Meta.* quod eſt pars alicuius compoſiti. 7. *Meta.* quod eſt per ſe ſubiectum mutationum ſubſtantialium. 5. *Phyſ.* quod eſt terminus creationis, & quod eſt per ſe cauſa compoſiti. 2. *Phyſ.* quod manet idem ſub vtroq; termino transmutationis. 1. *Phyſ.* quæ omnia in naturali philoſophia habent latius declarari, quibus modo ſuperſedemus. Dicitur quoque materia eſſe in forma (vt ſcribit Gerſ. *tract.* 9. *ſup. Mag.*) ne dum quia recipit influxum formalem ab ea, ſed quia communicat ſibi potentialitatem ſubiectiuam, vt ſubſtet in ea, ſicut in materia, quamuis dicitur ſolum patiens, nihilominus appetitiua ſimul eſt, vt accipiat formam vt perficiatur ab ea. Sic locatũ appetit locum vt conſeruetur, & locus locatum vt conſeruet ipſum. Similiter Deus inquit Gerſ. qui bonorum noſtrorum non indiget, vult gratuita pietate communicare ſe creaturæ ſuæ, præſertim rationali quæ communicatio dicitur inhabitatio ſecundum triplex genus cauſæ extendendo ad creationem & conſeruationem, & obiectalem motionem, vel immutationem vocabulum cauſæ. *Gerſ.*

MATERIA poteſt capi dupliciter (vt ſcribit *Brul. q.* 2. *di.* 8. *lib.* 1.) Primo modo ſecundum ſe & abſolute. vt eſt nuda & denudata ab omni forma. Iſto modo ab *Ariſt.* 1. *de gene. & corrup.* *vocatur* ὕλη: Ab *Auguſt.* vero & aliis vocatur materia informis. Vnde ſic materia diſtinguitur ab omni forma, & nullam includit: nec poteſt exiſtere. vt *ſup. in Forma.* illo modo materia eſt inuariabilis, nec habet viciſſitudinem.

Illud autem dicitur habere viciſſitudinem quod recipit vnum poſt reliquum viciſſim, quandocunque autem aliqua viciſſim fiunt, dicunt mutabilitatem. Alio modo poteſt materia capi vt eſt formata, & ſic non caret variabilitate. Et ſecundum *Gab. di.* 12. *qu.* 2. *lib.* 2. materia capitur tripliciter. Vno modo pro partibus quantitatiuis, ita quod omne illud dicitur habere materiam quod habet partes quantitatiuas. Secundo modo capitur materia pro ſubſtantia motui & transmutationi ſubiecta, iſto modo cœlum habet materiam, quia habet partes quantitatiuas, & eſt ſubſtantia motui circulari ſubiecta. Tertio modo accipitur pro ente exiſtente in potentia ad formam ſubſtantialem, quod cum forma ſubſtantiali natum eſt conſtituere vnum totum compoſitum, & ſic capit *Philoſ.* 1. *Phyſ.* Vide *Gab.* ibi recitantem duas opiniones diuerſas. Vnam quæ vult cœlum habere materiam: alia huic aduerſatur. Vtraque tamen opinio probabiliter poteſt ſuſtineri, & rationes alterius ſoluere, vt videre potes apud *Gab.* Et materia prima proprie nihil poſita amet formam vel appetat, vt mulier virum, & turpe pulchrum, & formam informe ſecundum Philoſophum. & poſt eum ſcribit *Gerſ. p.* 3. *tract.* 1. *de canticord. orig. rat.* neq; tamen ſecundum Gerſonem materia putanda eſt pure nihil. Alioquin qualiter eſſet pars eſſentialis compoſiti, dicitur tamen ex ſe nihil eſſe ſupplẽdum eſt formale, quale communicat ſibi forma, & hoc modo dicitur ens ſolum ſubſtantiale, vt idem ſcribit *tra.* 3. *ſup. Mag.* quæ de ſe non eſt principaliter nihil, cum ſit pars ſubſtantialis compoſiti, ſed conſiderata ſine forma non eſt actus formalis, & informis dicitur. Et ſic turpis appetens formam ſicut aliquid pulchrum, &c. Et materia prima eſt terminus creationis ſecundum *Aug.* & *Mag. di.* 12. *lib.* 2. Hæc enim eſt quæ diuerſis nominibus nominatur. *Gene.* 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, & habet *Gab. diſt.* 12. *qu.* 1. *art.* 2. *concluſ.* 4. *lib.* 2. Et vt idem dicit *art.* 3. *du.* 2. *vbi ſup.* licet per naturalem potentiam materia non poteſt ſtare, nuda tamen per diuinam potentiam poteſt ab omni formatam ſubſtantiali, quam accidentali ſeparari & ſeparatim conſeruari. Vide latius *Gab.* qui & in fine dubii refert duas o-

[illegible] Vnum *Ang.* qui videtur velle materi[illegible] principio creatam simpliciter esse nudam ab omni forma tam substantiali quam accidentali. Cui [illegible] *Hugo de sacra. lib. 1. p. 1. c. 4.* [illegible] videtur [illegible] magister. Quod autem horum sit verius, vel quod [illegible] fuerit, ipse nouit qui fecit. Vide latius *Gab.* [illegible] *sup.*

M A T [illegible] est triplex [illegible] *in pro-log. [illegible]* [illegible] in qua, ex qua & circa quam. M[illegible] in qua est subiectum recipiens in se ali[illegible] accidens. Vnde omne subiectum recipiẽs aliquod accidens [illegible] eo realiter, distinctum est materia in qua ipsius accidentis. Et materia in qua [illegible] bet scientiæ est ipse intellectus. Om[illegible] calor est in corpore, & omnis scientia [illegible] Materia ex qua est illa ex qua cum for[illegible] compositum. Materia vero cir[illegible] ipsum obiectũ potentiæ circa quod [illegible] ipsa potentia.

D[illegible] MATERIA SACRAMENTORVM. V[illegible] *[illegible] lib. di. 3. qu. vni. art. 1. lib.* 4. ait: Capiendo materiam & formam proprie pro altera parte compositi substantialis in sacramentis, non est assignare neque materiam, neque formam, cum s[illegible]cramentum non sit compositum substantiale per se vnum, sed vel operatio quædam circun[illegible] verbis & intentione, &c. Aut aggre[illegible] ex his, & hoc quo ad sex sacramenta vel [illegible] accidentales permanentes, vt in sacra[illegible] Eucharistiæ. Sed materia similiter & for[illegible] quando fit de sacramentis mentio, capitur [illegible]taphysice. Et hoc dupliciter. Nam quia sacramentum est signum sensibile, duo in eo considerantur, scilicet sensibile aliquid quod significat effectum sacramentalem. & ipsa significatio propter quam sensibile signum est impositum ad significandum. Pro primo supponit nomen [illegible] & secundum connotat. Et sic pri[illegible] scilicet signum est materiale vel substra[illegible]lum formale seu connotatum. sic si[illegible] substratiue dicitur materia, sed signi[illegible]le dicitur forma, de quo in logica [illegible] loquendo de sacramentis om[illegible] sacramentis, res, operatio, & [illegible] in baptismo aqua, lotio, verba di[illegible] & ipsa significatio [illegible]. Sic [illegible]

[illegible] Ioan. 1. qu. 1. de trad.* [illegible] mentum & fit sacramentum. Elementum [illegible] tem (quia magis materiale [illegible]) dicitur materia, & verba (quia mag[illegible]) dicuntur forma, sicut composita [illegible] forma est spiritualior materia, & [illegible] pars compositi, sic verba in significando [illegible] principaliora quam res sensibiles secundum *Au-gust. 2. de doct. christ.* verba inter homines obtinuerunt principatum in significando ita communiter accipiunt doctores materiam & formam in sacramentis. Verum quia in re sensibili etiam duo frequenter sunt, operatio transiens, & res (in qua fit operatio) permanens, vt aqua, oleum, chrisma, &c. Operatio, vt lotio, vnctio dicitur materia propinqua; aqua, oleum, chrisma, &c. materia remota [illegible] quia in rebus illis vt permanentes sunt, non [illegible] sacramentum, sed in operatione accedente [illegible] baptismus non dicitur aqua, sed lotio in aqua. Vtramq; ergo materiam tangit diffinitio baptismi. De qua supra in litera B. & in dictione *Baptismus.* propiæ quam cum dicitur: baptismus est lotio. Remota cum additur, in aqua. Et de materia cuiuslibet sacramenti videatur suo loco.

M A T E R T E R A dicitor soror matris. Matertera magna, id est, soror eius pro matertera, id est, frater & soror proaui & proauiæ, quos alii vocant patruus, auunculus. Amita, matertera maxima. *Pet. de Palud. dist. 41. lib. 4.* & dicitur matertera quasi mater altera.

M A T R I M O N I V M. De sacramẽto matrimonii valde plura scripserunt doct. ex quibus p[illegible] pauca vel modica scribere visum est id quod [illegible]mo loco ordinatur inter sacramenta, qu[illegible] habet de spiritualitate, vt vult *S. Th.* [illegible] primum in via [illegible] ctiratis & per[illegible] sacramentum [illegible] Et [illegible] signum [illegible]

[illegible] fidelis animæ cum [illegible] per gratiam & charitatem, & viri [illegible] coniunctionem Ecclesiæ cum Christo. [illegible] matrimonium quod *Corteſ. li. 4. ſent. di. 6.* connubium vocat, non modo ſacramētum eſſe [illegible] etiam naturæ munus. Itaque ob eam partem qua ſacramentum nominatur cum in [illegible] partitione conſiſtat, haud dicimus in emptione aut licitatione verſari, quando quidē ſit promulgatio lata, vt ſi quis ob ſponſalia ſacra pecuniam acciperet, non modo repetundarum, ſed etiam muneralis ambitus poſtuletur, ſeruituſque cēſura plectatur. At ob eam partem qua naturę munus nominatur, haud quaquā in connubiis de paciſcendo aut de pecuniis capiundis cautum eſſe dicimus. Hæc *Cort.*

MATRIMONIVM ſic deſcribitur ſe[illegible] *Scot* Eſt vinculum indiſſolubile inter ma[illegible] & mulierem ex mutua trāſlatione poteſtatis corporum ſuorum ſeinuicem facta, ad procreādam prolem debite educandam. Vel ſecundum *Aug. li. de virginit. B. Virg.* ait: Matrimonium eſt legitima ſocietas inter virum& fœminam, in qua ex pari conſenſu ſemetipſum alteri debet. Et *Mag. 4 ſen di. 27.* Matrimonium eſt viri, mulieriſque coniunctio maritalis inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. Et habetur 22. *qu.* 2 § 1. Coniunctio ibi, vt ſcribit *Brulef.* non capitur pro coniunctione carnali, ſed pro coniunctione animorum quæ fit prolatione verborum de præſenti, vtpote: Ego accipio te in meam: & ego accipio te in meum. Ponitur & coniunctio pro genere, cætera pro differentiis, (vt inquit *Tho. Arg. di. 27 l. 4.*) Et dicitur matrimonium (vt dicit *Iſid. l. 9. Etym.* quaſi matris munium, id eſt officium, quia dat mulierib. eſſe matres. Vnde *Aug. in li contra Fauſt.* Matrimonium ideo dicitur, quia non ob aliud debet mulier nubere, niſi vt mater fiat. Et licet [illegible] (*ctr. Palud di 26. q. 1. li. 4.*) pater ge-

[illegible] tum laborioſus, [illegible] bit *Thom. Argent.* [illegible] nem: & ideo non ſemper [illegible] uidentiori & certiori eſt res [illegible] cet enim anima hominis eſt dig[illegible] pus, tamen quia corpus eſt mag[illegible] cognoſcibile quam anima: ideo homo [illegible] denominatur à corpore quam ab anima. Dicitur enim homo ab humo. Sic quia certius & euidentius hanc matrem facere ad generationem & nutritionem huius prolis, quæ ſpectant ad officium matrimonii quam hunc patrem: ideo matrimonium merito denominatur à matre, & quod mater eſt magis officioſa circa prolem quam pater, vt inquit *B. Thom. diſt. 27. qu* 1. *art. 1. lib. 4.* Exterior vero poſſeſſio magis dicitur patrimonium, quod vir magis & [illegible] laborat in acquirendo quam vxor: ideo dicitur patrimonium, quaſi ſpectans ad patris officium [illegible] *Palud.* & *Thom. Argent.* Vocatur autem matrimonium aliis nominibus, ſcilicet nuptiæ, coniugium, connubium. Nuptiæ quidem dicuntur ſecundum *Richar. di. 27. art. 1. qu. 1. li. 4.* eo quod nubentium capita velentur. Velantur autem (vt vult *Palud.*) mulieres vt nouerint ſe ſemper viris fore ſubiectas. 33 *q. 5 fœmina* Ratione eſſentiæ (ait *Rich.*) dicitur coniugium, vel quod communi iugo coniungantur. Ratione [illegible] qui eſt proles, dicitur matrimonium [illegible] tris munium, id eſt officium, eo quod [illegible] incumbit officium nutriendæ prolis, vel quaſi matrem muniens, quia per ipſum prolis [illegible] tur, vel quaſi matrem monens, ſcilicet ne derelinquat virum. *Ri. h.* Nuptię dicuntur ſecundum *Palud.* à nube: vt ſicut nubes [illegible] & turbidum reddit, ſic nuptæ [illegible] re nuptam, vt quo ad geſtus [illegible] ctus corporales omnibus redd[illegible] & turbida, præter quam viro ſuo. [illegible] dicitur quaſi ſimul [illegible] ſimili conſen[illegible] trim[illegible]

[illegible] gentes [illegible]. In [illegible] matrimonium potest [illegible] [illegible]. [illegible] & tantum. [illegible] per [illegible] celebratum [illegible] formam [illegible]nis. Vnde persona [illegible] separari [illegible] coniuge fornicante, non [illegible] iudice, nisi sub hac cōditione, quod tanto tempore huiuſmodi ſeparationis [illegible] viuit nec licet ſibi contrahere cũ aliqua [illegible] viuente coniuge fornicatore, & ſi [illegible] poterit eidem reconciliari, & matri[illegible] ſibi cohabitare ſicut primo. Et prædict[illegible] data per *Magiſt.* non conuenit vniuerſaliter omni matrimonio, ſed ſolum ma[illegible] & conſummato per ſubſequen[illegible] copulam. Et ſignum in hoc ſacra[illegible] verbum vel nutus, & hoc eſt ſignum [illegible] ſignum minus principale eſt co[illegible]. Signatum in hoc ſacramento eſt [illegible] Chriſti cum Eccleſia, quæ coniun[illegible] ſignificatur per ſignum, & per illam coniũ[illegible] carnalem, *&c.* Et actus exteriores (vt [illegible] *Tho. Arg.*) quib. perſonæ matrimonium [illegible] ſe mutuo obligant, ſunt ſacramẽ[illegible] tantum. Sed Gratia à Deo data perſonis le[illegible] cōtrahentibus, ac etiã coniunctio Chri[illegible] Eccleſia per matrimonium figurata, ſunt [illegible] tantum, ſed ipſa perpetua perſo[illegible]entium mutua obligatio eſt ſa[illegible] & res ſacramenti. Nam reſpectu a[illegible] quo ſunt ſacramentum tan[illegible] obligatio eſt res ſacramenti, ſed reſpectu [illegible]ctionis Chriſti cum Eccleſia quã ſignifi[illegible] reſpectu gratiæ quã efficit, eſt ſacramen[illegible] ad hoc *Rich. diſt 26. art. 4 q. 1. li. 4.* [illegible] matrimonium in genere relationis. Et [illegible] hoc ſacramẽtum primo figurat [illegible] qua coniuges debẽt ſeſe mutuo di[illegible] ſancta: & hanc rem diſpoſitiue [illegible] & vnionem Chriſti & Eccleſię, [illegible] ſed non efficit. Ipſa autem cha[illegible]. Hæc *Rich.* Citius autem cō[illegible] mulier quam v[illegible], ſcilicet in [illegible]. Ratio[illegible] ponit *Pet.* [illegible]

[illegible] Sacramentum matrimonii eſt [illegible] corporum ſuorũ pro [illegible] creandam prolem debite educandam. Sacramentum matrimonii eſt expreſſio certorum [illegible]rum maris & fœminæ ad ſeinuicem [illegible] traditionem mutuæ poteſt. [illegible] corporum [illegible] lem debite procreandam ex inſtitutione [illegible] efficaciter ſignificans gratiam cōferendam [illegible]tuo contrahentibus ad cōiunctionem mutuam animorum gratioſam. *Scot.*

De matrimonii essentia. Et hæc ſecundũ *Rich.* conſiſtit in ſenſibili actione ſuſcipientium ſacramentum. Vnde verbum primo prolatum ab altero eorum, habet cauſam materiæ. Et verbum ſecundo prolatum ab alio, rationem habet quaſi formæ, eo modo quo verba ſunt forma in ſacramento. ſicut enim verbum cum accedit ad [illegible]tum fit ſacramẽtum, vt dictum eſt alias, [illegible] ad verbum illius, qui primo dicit: Accipio te in vxorem, accedit verbum alterius, dicentis: Et ego accipio te in virum, vel econuerſo fit ſacramentum; nec dicendum, vt idem ait, quod benedictio ſacerdotis ſit forma huius ſacramenti, illa enim eſt quid ſacramentale non pertinens ad eſſentiam ſacramenti. Vnde *S. Bona.* ait: Ad eſſe matrimonii duo ſufficiunt, ſcilicet legitimitas in perſonis, & vnitas in conſenſu. Ad ſolemnitatem vero & decorem ſiue honeſtatem requiritur & parẽtum traditio & ſacerdotum benedictio. Hæc autem ita ſunt ad decorem ſacramenti, vt tamẽ ſint de neceſſitate præcepti. Hæc Bona. *di. 28. q. 5. li. 4.* Et quia cauſa efficiens matrimonium eſt conſenſus vtriuſque, vt habet *Mag. di. 28. li. 4.* expreſſus per verba de præſenti, de quo videre potes *Rich. diſt. 28. li. 4. ar. 1. q.* [illegible] & de conſenſu futuro cum carnali copula [illegible]dente conſenſu de præſenti, *q. 2. ibid.* [illegible] matrimonium [illegible] vt idem habet *art. 2. q.* [illegible] tionem. [illegible] de conſenſu [illegible] [illegible].

[illegible] nihilominus limitatur conſenſu [illegible] perſonas cum certis circumſtantiis, & [illegible] quid aliter fuerit attentatum, poteſt [illegible] inualidare ſuperioris auctoritas. Hæc [illegible]. Neceſſe autem (ſecundum *Bonauenturam diſtinctione 28. libro quarto.*) ad hoc vt fiat matrimonium eſt conſenſum exprimi ſimpliciter. Vnde dici debet: Accipio te in meam: quod ſi alio modo conſentiat, non eſt conſenſus matrimonialis ſiue coniugalis, ſed adulterium. Vnde deficit matrimonium verum, ſiue defi[illegible] in corde, ſiue in ore conſenſus ſimplici[illegible], ſed quando in corde, tunc in conſpectu Dei, & ſecundum veritatem: quando in ore, tunc in facie Eccleſiæ. Vide latius *Bonauentur. quæſtione ſecund. vbi ſupra. & Paludenſ. eadem diſtinctione.* Et *Richar. diſtinctione 27. articulo primo queſtione ſecunda libro quarto* ait: Ad hoc vt vere contrahatur in foro conſcientiæ & Dei, qui cordium nouit occulta, requiritur conſenſus interior. Matrimonium itaque fieri non poteſt abſque conſenſu voluntatum ipſorum contrahentium. Et conſenſu exiſtente ficte, nunquam contrahitur matrimonium: quia conſenſus fictus non eſt conſenſus, ſicut nec homo pictus homo, ſed in foro exteriori non procedit. Et ad hoc vt conſenſus efficiat matrimonium, neceſſe eſt, vt exprimatur per verba de præſenti, vel ſaltem per ſigna huiuſmodi verbis æquipollentia: latius ſolent hæc tractari apud alios Doctores. Item ad contrahendum matrimonium non eſt neceſſarius conſenſus in carnalem copulam explicite, quamuis in eſſentia matrimonii contineatur copula carnalis. De hoc vide *Richardum, articulo 2. quæſtione 4.* Et *ſanctum Bonauentur. quæſtione 6. vbi ſupra, libro 4.* Nec copula carnalis requiritur ad verum matrimonium, tamen oportet conſentire in carnalem copulam, vel abſolute vel ſub conditione, ita [illegible] oportet habere intentionem conſentien-

[illegible] tem, quia certificar[illegible] nunquam quæreret ei [illegible] ſcribit *Brul. d. 28. q 6. li 4* [illegible] *6 d. 28. li 4.* De debito matrimonii [illegible] dictione *Debitum.*

Matrimonium, dupliciter poteſt [illegible]ri, vt ſcribit *Rich. diſt. 26. ar. 4. q. 3. li. 4.* [illegible] do quantum ad eius perfectionem primam [illegible] eſt perfectio eſſentialis, & ſic carnalis copula non eſt de eius integritate, ſed ſine illa eſt matrimonium ratum. Aut quantum ad eius perfectionem ſecundam, quæ eſt perfectio [illegible] modo accidentalis: & ſic carnalis copula eſt de eius integritate: per illam enim efficitur matrimonium conſummatum: ſicut dicitur quod puer per eius deductionem ad quantitatem perfectam efficitur vir conſummatus, qui tamen puer exiſtens habebat totam ſuam perfectionem in eſſe primo, qui reſpicit hominis eſſentiam. Vide ad hoc *S. Bonauent. di. 26. ar. 2. quæſt. 3. lib. 4.*

Matrimonium eſt triplex (vt ſcribit *S. Bonauent. diſtinct. 27 lib. 4. in expoſitione text.*) Quoddam eſt initiatum, quoddam ratum, quoddam conſummatum. Matrimonium initiatur deſponſatione de futuro, ratificatur in conſenſu de præſenti, conſummatur in copula carnali. [illegible] quoque, vt ſcribit *Rich. diſt. 39 ar. 1 q. [illegible]* habetur 28. *quæſtion. 1. Si quis Iudæ[illegible].* Matrimonium legitimum & non ratum, quod [illegible] inſtitutione vel prouinciæ moribus contrahitur, quod tamen ſeparabile eſt. Matrimonium ratum & non legitimum, eſt matrimonium contractum inter fideles, qui ſacramentum [illegible] ſuſceperunt, contemptis ſolemnitatibus, quæ debent adhiberi ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ, & patriæ morem, vt matrimonium clandeſtinum. Matrimonium [illegible], quod inſeparabile eſt. [illegible] contemptum ſolemnitatis [illegible] gem & patriæ morem adhiberi debent [illegible]

mum & ratum eſt contractum inter fideles, qui ſacramentum baptiſmi ſuſceperunt, & non ſunt perſonæ illegitimæ ad contrahendum, & ſolemnitates debitas ſecundum conſtitutionem Eccleſiæ, & morem patriæ adhibuerunt. Et inter infideles (vt idem vult *Richar.*) non poteſt eſſe matrimonium ratum, quia tale ſeparabile eſt eſt per alterius conuerſionem ad fidem, altero in infidelitate remanente; ſed inter eos poteſt eſſe matrimonium legitimum, quia nec lege naturæ, nec lege diuina prohibentur matrimonialiter copulari, nec per aliquam conſtitutionem Eccleſiæ, quia ſecundum *Apoſtolum 1. Corinth. 5. Eccleſia non iudicat de his quæ foris ſunt*; quamuis autem illud matrimonium non ſit ſacramentum, cum ſit ſeparabile, quia nullum ſacramentum ante baptiſmum ſuſcipi poteſt, tamen eſt in officium naturæ & quoddam fœdus ſocietatis humanæ. Infidelis itaque cum infideli poteſt verum matrimonium contrahere, quia apud tales eſt lex naturæ: de quo vide latius *Tho. Arg.* qui & exem[illegible] t veteris teſtamenti, *&c.* Conſanguinitas autem impedit matrimonium: ſic etiam affinitas: de quo ſuo loco videtur. Fidelis autem cum infideli non poteſt contrahere verum matrimonium, & hoc maxime propter ſtatutum Eccleſiæ, quo huiuſmodi ſacramentum prohibetur contrahendum, & dirimitur contractum. vt patet 22 *q. 1.* in pluribus capitulis. de quo *Tho. Ar[illegible] diſtinctio[illegible] 39 lib. 4.* qui & plura diſſerit de hoc. Vnde *Apoſto. 2. Cor. 6.* ait: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, & alias.

Matrimonium clandeſtinum dicitur tripliciter: vt ſcribit *Rich. d. 2[illegible] q. 4.* Vno modo dicitur clandeſtinum, quod contrahitur ſine præſentia teſtium. Alio modo quod contrahitur non adhibitis ſolemnitatibus conſuetis, quamuis contractum fuerit in præſentia teſtium. Tertio modo, quando fit ſine præmiſſa denunciatione. Allegat ad hoc iura; & quolibet illorum modum ſi adfuit mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus, eſt verum matrimonium ſecundum Dei & conſcientiæ iudicium. Illud tamen quod ita eſt clandeſtinum, quod non fuit in præſentia teſtium, non iudicabitur verum matrimonium ab Eccleſia, quæ iudicat ſecundum allegata. Vide latius *Rich.* Prohibentur autem clandeſtina matrimonia, de quo videatur *Palud. d. 28. q. 2. l. 4.* † Vide *Hieron. de Cœuallos in ſpeculo aureo. q. 5. & 603.* vbi ſoluit 120. dubia quæ oriuntur ex Concil. Trident. *& Steph. Grat. in diſcept. forenſ.*

De ministro matrimonii, ſcribit *Scot. di. 26. l. 4.* dicens, quod plerunque ipſimet contrahentes miniſtrant ſibiipſis hoc ſacramentum, vel mutuo vel vterque ſibi, ſed nec hoc requiritur neceſſario; quia aliquando patres contrahunt pro filiis & filiabus præſentibus eis, non exprimentibus ſigna propria, & ſic miniſter huius ſacramenti poteſt eſſe indifferens quicunque poteſt miniſter eſſe in contractu matrimonii, &c.

De institutione. Eſt autem matrimonium principaliter (ſicut & alia ſacramenta) à Deo inſtitutum. Vnde *Matth. 19.* dicitur: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparat*: & quamuis matrimonium efficiatur humano conſenſu, hoc tamen non fit cum excluſione inſtitutionis diuinæ. Illa enim excluſa, nullus conſenſus humanus ſufficeret ad faciendum verum & legitimum matrimonium. Quantum vero ad perſonarum contrahentium determinationem, matrimonium eſt ab humana inſtitutione: & huius determinatio ſæpe eſt à mandato Eccleſiæ puta, quod nullus contrahat matrimonium cum aliqua ſibi attinente infra quartum gradum cognationis, in quibus tamen poteſt Papa diſpenſare. De quo latius vide *Tho. Arg. d. 26. li. 4.* & alios. Eſt autem matrimonium inſtitutum in officium, & remedium. In officium, vt genus humanum non pereat. Hinc dicitur *Gen. 1. Creſcite & multiplicamini.* In remedium, ſcilicet contra concupiſcentiam, dum illam refrænat vt medicamentum, vt ſcribit *S. Bonauen. diſtinctio. 26 quæſt. 1 li. 4.* Vel vt carnis vitium cohiberetur, vt inquit *Paluden.* Vnde *Apoſtolus: Vnuſquiſque habeat ſuam vxorem propter fornicationem.* Et per hoc matrimonium differt ab aliis ſacramentis, vt etiam vult *Brul. di. 26 q. 1. li. 4.* quia omnia alia ſacramenta ſex ſunt inſtituta ſolum propter remedium, ſed matrimonium non ſolum in remedium, ſed etiam in officium eſt inſtitutum. Ante lapſum autem in officium, poſt lapſum vero in remedium, & etiam in officium, vt ait *S. Bonau. vbi ſup.* videatur *Rich. ead. d. a. 1 q. 2.*

Matri-

Digitized by Google

[illegible] parabolê & ſpi[illegible] [illegible] matrimonium carnale, [illegible] [illegible] ſpirituale [illegible] *Gerſon* [illegible] *de nuptiis Chriſti & Eccleſiæ* & [illegible] [illegible] [illegible] conſideratio [illegible] dilecta atque benignior, [illegible] ſi para [illegible] ſimplicitate, & humilitate incedere ſe [illegible] Chriſti, quoniam ſicut in humanis af[illegible] amoroſis præcellit dilectio ſponſæ cor[illegible] ad ſponſum, & econtra reciproce ſuper [illegible] patris & matris: ſic non potuit amor mutuus animæ ad Deum, & Dei ad animam teneriori (vt ita dicamus) feruentiori, & intimiori nomine, vel exẽplo tradi quam ſponſi & ſponſæ: vide latius ibi *Gerſonem.* Et in hoc matrimonio ſpirituali Deus ſponſus eſt, & anima ſponſa: vide eundem *tract. 2 ſuper Magnificat.* & alias multa de ſpirituali matrimonio.

Matrimonivm Mariæ et Ioseph. Hoc matrimonium fuit perfectum, non tamen conſummatum, quia hoc non poteſt ſtare cum pura virginitate, ſed Mariæ virginitas manſit puriſſima. matrimonium autem conſummatur, non niſi per carnalem copulã: vide Doctores *diſt. 30. lib. 4.* & *Scotum quaſt. 2. artic. 2.* Et *Palud. q. 2. artic. 2.* qui dicit, quod beata Virgo conſenſit, non ſolum in cohabitationem domus, ſed etiam in copulam coniugalem ſimpliciter: in copulam autem carnalem ſub conditione, ſi Deus eam juberet. Ponit autem idem quintuplicẽ cauſam quare beata Virgo debuit deſponſari. Primo, ex parte exempli, ne virgines aliæ ſe excuſarent, vt filia Iudęi incluſa, impregnata dixit ſe à Deo imprægnatam. Vnde Iudęi Meſſiam expectabant, quouſque mulier ædita eſt. Secundo, ex parte ſacramenti, quia hoc matrimonium perfectius ſignificat coniunctionẽ Chriſti cum Eccleſia, quam quodcunq; propter fœcunditatem, ſimiliter & integritatem, licet aliud perfectius coniunctionem Chriſti, & humanæ naturæ, quæ deficit à ſimilitudine matrimonii propter vnitatem perſonæ, ſecundum *Gregorium in Homel. de nupt filii Regis.* Tertio ex parte [illegible], vt genealogia texeretur, & vt obſequium [illegible] Mariæ & puero in Ægyptũ, &c. Quarto, [illegible] parte ipſius Virginis, ne lapidaretur tan[illegible] [illegible] fuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſpiritualis erant [illegible] Quod [illegible] diabolo per[illegible] celaretur, [illegible] ipſius approbaret [illegible] hic tamen fuit [illegible] rius coniuges ſunt virgines [illegible] vt idem ait, matrimon[illegible] perfectum, & quantum [illegible] tum ad tria bona, ſcilicet [illegible] menti, non autem quantum [illegible] fectionem, quæ eſt eius oper[illegible] copula. Primum patet, quia fuit conſenſus expreſſus per verba de præſenti in copulam coniugalem, quo ſolum eſt verum & perfectum matrimonium eſſentialiter. Secundum patet, quia vbi nullum adulteriũ, ſed ſumma caſtitas, ibi bonum fidei & nulla infidelitas. Tertiũ patet, quia etiam prolis bonũ fuit in ſemine, in quo omnes Gentes benedicerentur. Illud autem matrimonium, vt idem dicit, *concl. 5.* nunquam fuit per carnalem copulam conſummatum. Vide latius eum. Et matrimonium B. Mariæ virginis & Ioſeph, fuit corporale & ſpiritnale aliquo modo (vt idem ſcribit *diſt. 26. q. 3. lib 4.* vide [illegible]

De bonis matrimonii. *Iacobus de Valen.* annumerat quatuor bona propter quæ matrimonium eſt inſtitutũ. *Pſal. 118.* Primo, propter bonum mutui obſequii. Secundo, propter bonum fidei & ſacramentum. Tertio, propter bonum prolis, vt patet *Gen. 2* Sed quarto fuit confirmatum in remedium libidinis, & ne concupiſcentia imputaretur poſtquam natura [illegible] ſa caro fuit corrupta & prona ad malum [illegible] *Gen. 8* Sic etiam alia ſacramenta [illegible] remedium, vt vbi ſupra dictum eſt. Nam Baptiſmus datur ad delendum peccatũ originale [illegible] habitũ. Et confirmatio datur ad robur [illegible] ſtendũ tentationibus à peccato antequam perpetretur. Pœnitentia autem datur ad delendum peccatum actuale jam perpetratũ. Extrema autem vnctio datur decedentibus & [illegible] ad delendũ venialia & oblita ad plenam [illegible] ſionem pęnarũ debitarum ex peccatis [illegible] & oblitis. Sacramentũ autem matrimonii [illegible] datur ad remedium ne actus [illegible] noſus debite commiſſus [illegible]

[illegible] non [illegible], &c. *Magiſter* & Do- [illegible] triplicia ponunt bona matrimonii, per quæ etiam finalis matrimonii cauſa [illegible]ditur, quæ per ſe eſt procreatio prolis, & fornicationis euitatio. Peruerſa [illegible] autem illicet quæ ex intentione contrahentis fit, eſt multiplex. De quo latius per quæſito apud *Richardum diſtinct. 30. art. 3 queſt. 1 lib. 4* Sunt autem bona matrimonii ſecundum Doctores in *4. diſtinct. 31.* fides, proles & ſacramentum. Fides eſt quod ſuam cognoſcat & non aliam: & hoc eſt bonum moris de ſe ordinatum, & cadit in genere honeſti. Et fides capitur pro fidelitate quam habent, & promiſerunt ſibiinuicem vir & mulier, vt inquit *Brulefer.* Bonum prolis cadit in genere cõferentis: confert enim prolis multiplicatio ad ſpeciei conſeruationem & perfectionem numeri, ſicut cibus ad cõſeruationem indiuidui. Bonum vero ſacramenti cadit in genere delectabilis, quia tanta eſt ibi vnio vt relinquat homo patrem & matrẽ, & ſint duo in carne vna. Vnde præcipitur viris vt vxores diligant ſicut ſua corpora. Vide latius de hoc *S. Bonauenturam diſtinct. 31. queſt. 1. lib. 4.* Et ſacramentum capitur ibi (vt inquit *Brulefer*) pro inſeparabilitate & indiſſolubilitate inter virum & mulierem, & ſacramentum eſt de neceſſitate matrimonii. Sacramentum enim venit ex mutua obligatione & diuina inſtitutione, & ſignatione illius vnionis. Et ideo, quia iſta ſunt de neceſſitate matrimonii, per conſequens & ſacramentum. Sed alia duo bona quodammodo ſunt de eſſe, quodammodo de bene eſſe. Si enim loquamur quantũ ad matrimonii vſum, ſicut ſunt de bene eſſe, quoniam vſus matrimonii ab his [illegible]. Si autem loquamur quantum ad matrimonii contractum, qui eſt per matrimonialem conſenſum, ſic poteſt eſſe contractus abſque [illegible] bus bonis, vt puta, in ſterilibus & [illegible]tibus. Et quicunque in ſuo contractu [illegible] conditionem repugnantem alicui [illegible]um, ille non vult obligari ad hu[illegible], ergo non contrahit matrimonium. [illegible] latius conſulito *Thomam Ar[illegible] lib. 4.* & alios. Et inter il[illegible] omnibus penitus bonũ [illegible] (*Richard.*)

[illegible] quia matrimonio [illegible] per prædicta bona [illegible] ſcribit *Thomas Argentinenſis,* & [illegible] actus carnalis copulæ à peccato ſufficienter poteſt excuſari & [illegible] omnes Catholici dicunt, & maxime ille [illegible] excuſatur à culpa mortali, quando fit gratia prolis, vt vult *S. Bonauentura.* Eſt enim, inquit *Thomas Argentinenſis,* matrimonium res bona, qua quis vti poteſt ſine peccato. Eſt enim à Deo inſtitutum, vt dictum eſt ſupra: ergo eſt bonum. Imo (vt idem vult) actus carnalis copulæ poteſt eſſe meritorius, ſuppoſito quod huiuſmodi cõiunx ſit in charitate, ſine qua nullus actus poteſt eſſe meritorius de condigno. Si autem ille actus fit cauſa reddendi debiti, & non intendit prolem, tunc nec eſt peccatum mortale nec veniale. Sed ſi non exigitur, ſed ipſe exigit, & tunc vel hoc fit ratione indigẽtiæ vel propter libidinem ſatiandam. Primo adhuc excuſatur à peccato, quia non ſolum ad officium, ſed in remedium eſt inſtitutum matrimonium poſt lapſum. vbi ſupra viſum eſt. Si ſecundo [illegible] dupliciter poteſt contingere, vel ſua intentio [illegible] abſorbetur huiuſmodi libidine, quod non [illegible] cum ſua, ſed etiam cum alia ſi copiam poſſet habere huiuſmodi libidinẽ vellet explere, & tunc mortaliter peccat, eo quod ſua intentio caret coniugali fide: ſed ſi manet intra limites matrimonii, tunc dicitur cõmuniter quod non mortaliter, ſed venialiter peccet. Et ratione periculi annexi, quo ſe exponunt huiuſmodi homines, qui ſic ſuam explere volunt libidinem, qui notabiliter abbreuiant vitam ſuam, & in tantum vitiant & corrumpunt vires corporales, quod quandoque efficiuntur paralytici, quandoque epilentici, quandoque leproſi, ratione [illegible]ius non poſſunt ſe excuſare à mortali, [illegible] in huiuſmodi libidine effrænata, [illegible] attẽtant aliqui [illegible] ſunt ita turpes [illegible], quod [illegible] poſſunt [illegible].

Vide & *Brul. di.* 31. *qu.* 4. 5. & 6. *lib.* 4. & *Scot.* de illis bonis eadem *diſt.* & [illegible].

De effectv matrimonii, qui ſecundum *Scot. di* 26. *lib.* 4. eſt duę gratiæ in animabus contrahentium, & hoc niſi ſit obex peccati mortalis hinc & inde. Non enim ſufficit ad gratiam percipiendam, quod contrahens non ſit fictus reſpectu ſacraméti, ſed oportet quod prius pœnituerit, quia iſtud ſacramentum non dat primã gratiam. Secundus effectus eſt vnio animarum contrahentium, ſed primus effectus totalis eſt vnus, ſicut gratioſa coniunctio animarum.

De conditionibvs quæ quandoq; apponũtur in matrimonio, dicendum videtur, de quibus ſcriptis aliquid reliquit *Rich. di.* 28. *art.* 2. *qu.* 2. *lib.* 4. cum ita ait: Conditionum appoſitarum in contractu matrimonii quædam ſunt contra matrimonii ſubſtantiam: vt ſi alter dicat alteri: Contraho tecum ſi generationem prolis euites, quod eſt contra bonum prolis. Vel contraho tecũ ſi procuraueris venena ſterilitatis, vel aliquid huiuſmodi, & tũc nulla eſt obligatio (inquit *Bona.*) vel donec inueniam aliam honore vel facultate meliorem, quod eſt contra ſignificationem ſacramenti, vt inquit *Rich.*) aut ſi adulterandam te tradas, quod eſt contra bonum fidei: & ſub talibus conditionibus nullum eſt matrimonium. Non diſcrepat ab hoc *Thom. Argent. di.* 31. *lib.* 4. qui vult quod quando aliquid apponitur, quod repugnat alicui trium bonorum matrimonii, tunc non contrahitur matrimonium: Quædam ſunt conditiones (vt ait *Rich. vbi ſup.*) quæ non ſunt contra ſubſtantiam matrimonii, & iſtarum quædam ſunt turpes aut impoſſibiles, & matrimonium ſub talibus contractum conditionibus tenet, quia pro non adiectis habentur, vt ſi dicatur: Contraham tecum ſi furatus fueris, vel ſi Deum offenderis. Talis conditio (inquit *Bona. di.* 28. *qu.* 3. *lib.* 4.) pro non adiecta habenda eſt. Quædam ſunt conditiones honeſtæ & poſſibiles, & iſtarum quædam ſunt de præterito (vt ſi dicatur) Contraho tecum ſi maritus tuus mortuus eſt: quædam de præſenti, vt ſi dicatur) Contraho tecum ſi tu es virgo: & ſub iſtis & conſimilibus conditionibus, matrimonium contractum tenet exiſtentibus rebus in conditionibus appoſitis, aliter non. Quædam ſunt conditiones de futuro, vt ſi dicatur: Contraho tecum ſi patri tuo vel patri meo placuerit, & tunc iudicandum eſt ſicut de ſponſalibus ſub conditione contractis: quia vt dicitur *Extra de condit. [illegible] ap-po. Super eo.* huiuſmodi conſenſus non eſt de præſenti habendus, licet per verba [illegible] euidentius exprimatur, quia in aliquo [illegible] non habito, ſed habendo conſiſtit. Hæc [illegible]. Videatur ad hoc *S. Bona. di.* 28. *q.* 3. *li.* 4. & [illegible] dicit Si conditio eſt de futuro, quod eſt neceſſarium, Vt accipio te in meam ſi Sol orietur cras: tunc eſt matrimonium. Si autem conditio eſt contingens, dicit ipſe quod non eſt matrimonium, eo quod conſenſus dependet de futuro, ſicut & conditio. Et ideo iudicandum eſt ſicut de futuro, nec eſt matrimonium, niſi carnalis copula ſubſequatur, quia tunc intelligitur à conditione appoſita receſſiſſe. De aliis conditionibus *ibid. S.* Bonauen. Nec illud prætereundum eſt, quod in nuptiis celebrandis tria debent obſeruari tempora, ſcilicet à tempore primæ Dominicæ Aduentus, vſque ad octauam Epiphaniæ: à tempore Septuageſimæ, vſque ad octa. Paſchæ: & à tertio die ante Aſcenſionem Chriſti, vſque ad octa. Pentecoſtes ſiue feſtum Trinitatis, & hoc maxime fit propter diſſolutiones, quæ ibi fiunt, & propter choreas. Sed matrimonium quod fit per ſimplicem conſenſum, poteſt in iſtis temporibus bene fieri, vt ſcribit *Brul. di.* 32. *q.* 7. *lib.* 4. *Argen. di.* 34. *lib.* 4.

De dissolvtione matrimonii. Matrimonium poſſe diſſolui, dupliciter poteſt intelligi (vt ſcribit *Rich. di.* 27 *art.* 2. *q.* 1. *lib.* 4. aut quantum ad thorum, aut quantum ad vinculum. Primo modo poteſt diſſolui per mutuum diſſenſum: ſi enim amdo diſſentiunt à carnali copula, poſſunt concorditer facere continentiæ votum, quo facto vnus alii non tenetur obedire, quantum ad carnalem copulam. Secundo modo matrimonium diſſolui non poteſt per mutuum diſſenſum. Cuius ratio eſt, quia mutuus conſenſus non eſt tota matrimonii cauſa, ſed ad hoc principaliter concurrit inſtitutio diuina, quia Deus ordinauit vt poſt mutuũ conſenſũ, vinculũ illud non maneat ſubiectum voluntati eorum: ideo quantum ad vinculum diſſolui non poteſt per mutuum diſſenſum. Et *qu.* 2. idem ait, quod in matrimonio non conſummato, adhuc non eſt niſi coniunctio ſpiritualis: & ideo per mortem qua homo ſpiritualiter ſeculo moritur ipſe ſolui poteſt, quia morte moritur per hoc quod in re-

Digitized by Google

ligione profitetur. Matrimonium vero, cõſummatum, vt idem ſcribit, *q.4. vbi ſup.* nullo modo poteſt ſolui, quantum ad vinculum niſi per alterius coniugum corporalem mortem, iam enim facti ſunt vna caro per carnalem commixtioné, & ideo per religionem qua homo ſpiritualiter moritur mundo, ſolui non poteſt, quia iam non eſt coniunctio ſpiritualis tantum, ſed etiam carnalis. Vide latius ibi *Rich.* Ex mutuo tamen cõſenſu diſſolui poteſt quantum ad thorum per religionis ingreſſum, altero etiã remanẽte in ſeculo, ſi non ſit ſuſpectus de incontinentia: ita tamé quod votum caſtitatis emittat antequam alter profiteatur. Si autem mulier eſt ita iuuenis quod de ipſa poſſit oriri ſuſpicio, ſi remaneret in ſeculo, vir profiteri non debet, niſi ipſa religionem intret quantumcunque remanens in ſeculo velit caſtitatem vouere. vide latius ibi *Rich.*

De impedimentis matrimonii ponit Eccleſia magnam ſollicitudinem circa matrimonii impedimenta, & quæ perſonæ ſunt legitimæ, & quæ non, ad contrahendum: quodque impediat, quibuſque matrimonium impeditur, & contractum dirimitur; & non eſt admirandum, inquit *Scot. di. 42. in fin lib. 4.* ſi ſollicitudinem tantam ponit Eccleſia in ordinando matrimonia, qu a communitas Chriſtianorum vtitur matrimonio, per cuius vſum multiplicatur populus Chriſtianus: & ideo ſic ordinari debet, vt in eius contractu & vſu vitentur ea, quæ obuiant charitati, ſiue in Deum ſiue in proximum, & ſeruanda ſunt quæ congruunt honeſtati: vt ſic honeſtum matrimonium Chriſtianum congrue ſignificet illam benedictam coniũctionem Chriſti & Eccleſiæ. de qua dicit *Apoſt. Epheſ. 5. Sacramentum autem hoc magnum eſt.* dico autem in Chriſto & Eccleſia: quæ coniunctio nunc eſt per fidem & aliqualem dilectionem, ſed in patria erit per viſionem, & perfectam fruitionem ſponſæ non habentis maculam neque rugam ad ſponſum ſpecioſum præ filiis hominum. Hæc *Scot.* Quoniam vero alia ſacramenta ſint ſpiritualia, huic autem actio carnalis coniuncta eſt, ſcilicet coniunctio quæ eſt per coitum, ideo facilius recipit impedimenta, vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 34. art. 1. qu. 1. lib. 4.* Impedit autem matrimonium error perſonæ & conditionis. Error vero fortunæ vel qualitatis: vt ſunt diuitiæ, pulchritudo, turpitudo, boni mores & mali, ſunt matrimonio accidentalia: & ideo error circa talia non impedit. De quo latius vide *Rich. diſt. 30. art. 1. qu. 1. & 2. lib. 4. & Scot. ead. diſt. qu. 1. & Cort. lib. 4. di. 6. ſent.* Et error conditionis eſt ignorantia ſeruitutis, & maxime quando conditio vergit in deteriorem partem, impedit matrimonium, vt inquit *Thom. Arg. di. 30. lib. 4.* Et quo ad conditionem ſeruitutis & libertatis, partus ſequitur matrem de iure communi, vt habet *Rich. di. 36. art. 5. q. 2. li. 4.* Et ſeruus de voluntate domini poteſt contrahere matrimonium. Et ſi onus matrimonii ſit in aliquo repugnans ſeruitiis conſuetis, dominus tamen concedens contrahere, relaxat ſibi illa ſeruitia conſueta implicite. *Scot.* latius de hoc ſcribit *di. 36. q. 1. lib. 4.*

Matrimonii impedimenta ſunt duodecim, quæ & contractum dirimũt. Et comprehenduntur his verſibus quos refert *S. Bona. & Rich. di. 34. art. 1. qu. 2. lib. 4.*

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant, cõnubia iuncta retractãt.

De quibus & *Hoſti.* &c. Error ſignificat errorem perſonæ. De quo videto Doct. *di. 30. & Thom. Argen.* & alios, vt quando quis putat eſſe illum vel illam, qui vel quæ non eſt. Conditio ſignificat ſeruitutem, de qua & Doct. *di. 30.* & *ſup.* Votum continentiæ ſolemne, priuatum enim & ſi impediat matrimonium contrahendum, tamen non dirimit contractum. De quo & vide in dictione *Votum* infra. Cognatio eſt triplex, quædam carnalis, quædam ſpiritualis, tertia legalis. De his ſuis locis dicitur. Cultus diſparitas, puta quando de duobus coniugibus infidelibus vnus conuertitur ad fidem Chriſtianam, alio perſeuerante in ſua infidelitate, tunc fidelis poteſt cõtrahere matrimoniũ de nouo cum perſona fideli & diſſoluitur primum matrimonium. Vis & violẽtia, & coactio. Coactione autem abſoluta non impeditur contractum matrimonium, quia cõſenſus hominis non poteſt abſolute cogi. Coactio vero conditionata prout inducit metum cadentem in conſtantem virum, impedit matrimonium, & quantum ad iudicium Dei & Eccleſiæ. Coactio vero leuis, ex leui metu proueniens, non impedit matrimonium, quia talis coactio potius non debet dici coactio. De hac re latius perquirito apud Doctores *di. 29.*

*di.29.li.4.Rich.& Argent.*Prohibet quoque ordo non quilibet, ſed ſacer ordo prohibet cõtrahendum, & dirimit contractum, & vt ſentiunt Doctores *Scot.& Bona di.27.li.4.* eo quod Eccleſia facit tales perſonas illegitimas ad contrahendum, nõ ſolum prohibendo ne fieret, ſed etiam ſi fieret añullando. De quo vide & *Rich.diſt.27.ar.1.li.4.* Et ex eo maiores ordines impediũt matrimonium, quod deputatur hos habẽs miniſterio ſacro, quod requirit munditiam mẽtis & carnis, perſpicacitatem intellectus, & feruorem affectus, ad quæ diſponit continentia, & ad eorum oppoſita frequentia carnalis actus, vt dicit *Scot.* Et quidem iſtud ſtatutum de continẽtia clericorum (vt ſcribit *Fra. Oſvval.in Roſar. Theol.*) fecit Eccleſia, quia potuit, quia licuit, quia decuit, quia expediens fuit: & Latini tale ſtatutum libenter receperunt. Sed Græci dederunt tergum, nec in tam nobile ſtatutum cõſenſerunt: ideo ablatum eſt ab eis regnum, &c. Item ligamen impedit: puta, ſi habet legitimam vxorem viuentem, & ſi cum alia contrahit, non tenet matrimonium, quia de iure naturali vna debet eſſe vxor vnius. Item honeſtas, id eſt publicæ honeſtatis iuſtitia: de qua videatur *di.41.* & ſupra in dictione *Iuſtitia.* Impedit & affinitas. De qua ſupra in litera A. & *di.41.li.4* Vltimo dicitur, ſi coire nequibis, hoc eſt impotentia coeundi. Et impotentia coeundi eſt quando carnalem copulam non poteſt exercere, vel (vt dicit *Palud.diſt.34.q.2.li.4.*) Impotentia coeundi eſt vitium animi & corporis vel vtriuſque, quo quis impeditur alij carnaliter commiſceri. De quo vide latius apud eundem. Et hæc impotentia quandoq; eſt ex parte viri, ſcilicet vel ex frigiditate naturali, vel ex læſione accidentali vt ſi caret teſticulo; vel ex incantatione eſt maleficiat⁹, & ſi eſt maleficium perpetuum, hoc eſt, vltra tres años durauit: & ſi interim nullo remedio ſanari poteſt. Vide & de hoc *S. Bonau.diſt.34.ar.2 q.2.li.4.* Quandoque contingit ex parte mulieris, vt ſi mulier eſt ita arcta, quod vir non poteſt ei carnaliter coniungi, quæ quidem impotentia coeundi ſaltem perpetua, impedit & dirimit cõtractum matrimonium: & ſi huic impotẽtiæ nõ poteſt ſubueniri (vt inquit *Scot.*) nec per artem, nec per naturam: de hoc latiſſime vide apud D. *Tho. Arg. Rich. S. Bona. Scot. Paluden. diſt.34. lib.4.* Si autem impotentia ſequitur matrimonium conſummatum, nõ dirimit, vt dicit *Scot.* quia tunc poteſtas eſt tradita vere, & ille cui ſit tradita, miſſus fuit in poſſeſſionem. Impedit & furia matrimonium contrahendum. & hoc ſi contrahit tempore quo vacat ipſe vſu rationis, nec lucida habet interualla, & exilit in furia. Si enim contrahit tempore quo habet lucida interualla, tunc matrimonium tenet: quia, vt inquit *Rich.di.34.art.4.qu.1.li.4.* illo tempore cõſentire poteſt. Concordat *Tho. Argen. ead. diſt.* Impedit & inceſtus matrimonium contrahendum: de quo legito *Rich.q.2.vbi ſup. & Argen.* Dupliciter autem poteſt conſiderari inceſtus. Vno modo ratione criminis, quo inceſtuoſus inficitur, & ſic prohibet matrimonium contrahendum, licet non dirimat contra huiuſmodi prohibitionem contractum. Alio modo ratione affinitatis quam interdum ipſe inceſtuoſus adquirit: & ſic non ſolum prohibet matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimit contra huiuſmodi prohibitionem contractum: de quo latius apud Doct. & *Rich. vbi ſupr.* Item propter adulterium vir poteſt dimittere vxorẽ, & viceuerſa: niſi & ipſe fornicatus fuerit: vel ſi vxor vi oppreſſa fuerit, aut ſi credebat mortuum, vel ſi alter ſub ſpecie mariti cognouit eam, vel ſi maritus tradidit eam adulterandam, præſertim inuitã. Aut ſi maritus poſt adulterium cognouit eam, & tolerauit: vel ſi matrimonio in infidelitate vtriuſq; cõtractio vir dedit vxori libellũ repudii, & vxor alteri nupſerit, tunc n. ſi vterq; cõuertatur ad fidem, vir tenetur eam recipere. Addunt aliqui, ſi vir abſtinendo contra voluntatem vxoris ei occaſionem adulterandi dedit. Latius de hoc ſcribit *Rich.di.35.ar.1.q.1.lib.4* Et *Thom. Argen.ead.di.* qui & addit, quod ſi vxor alicuius fuerit ab alieno viro vi oppreſſa, quia tunc excuſatur per impotentiam. Illis exceptis poteſt vir vel vxor dimittere vxorem vel virum propter adulterium: & hoc in pœnam mulieris, quæ fidem fregit, & in fauorem viri, qui fidem ſeruauit. Si autem mulier vellet ſe corrigere & emendare, non tenetur eã dimittere: vel ſi fornicatio ſoli viro nota eſt, tunc debet corripere eã in occulto. Sed ſi ſentiret eam incorrigibilem, ne ſuo crimini videatur conſentire, tunc credo, inquit *Richar.quaſt.2.vbi ſupr.* tenetur eam dimittere: Diuortium tamen (vt inquit *Argen.*) non debet fieri inter coniuges auctoritate propria,

Digitized by Google

ſed debet fieri iudicio Eccleſiæ, quia in exterioribus correctionibus non debet in eadem cauſa idem eſſe actor & iudex, nec etiam re⁹ & iudex, &c. Videatur ad hoc *S. Bona. di. 35. q. 2. & 3. li. 4.* Impedit & ætas matrimonium. Vnde pueri vel maſculi ante decimumquartum annum: puellæ vero ſiue fœminæ ante duodecimum, ſecundũ leges, matrimonium inire nequeũt. Quod ſi ante prædicta tempora inierunt matrimoniũ ſiue contraxerunt, ſeparari poſſunt. *ext. de deſpon. impu. A nobis.* Et hoc habet *Magiſt. d. 16 l 4.* niſi ante carnaliter ſe cognoſcant, quia tũc malitia ſupplet ætatem, & quandoque complexio præuenit tempus: ante hoc vero tempus non videntur habere prudẽtiam & diſcretionem, quæ requiritur ad habendum matrimonialem cõſenſum, nec habent potẽtiam coeundi, quæ requiritur ad reddendum matrimoniale debitum. Si autem, ait *Scot.* habet diſcretionem ſufficiẽtem & poteſtatem iſtam ad debitum cõſenſum, poteſt contrahere: quia habet quod debet, & conſenſum & ſignificationem. hæc *Sco.* Vide ad hoc *Arg. di. 16. li. 4* & *S. Bona. ead. di. ar. 2. q. 1.* Impedit & vxoricidium matrimonium contrahendũ. De quo vide *S. Bona. di 37. ar. 2. q. 3. li 4.* & *Rich. ead. diſt. ar. 2. q. 2.* poteſt tamen diſpenſari cum eo, vt apud eoſdem licet videre, & paulo poſt dicetur.

Crimina quæ prohibent matrimoniũ contrahendum, & dirimunt contractum, tria ponit *Tho. Arg. di. 37. li. 4.* Primum ſi adulter procurat mortẽ vxoris legitimæ, ea intentione vt cõtrahat matrimonium cum adultera, vel adultera procurat mortem mariti ſui, vt contrahat cum adultero, iſti nunquam poſſunt contrahere. Et hoc intelligendum eſt, ſi iſta procuratio fit cum effectu, ita quod mors coniugis ſequitur. Nam ſi venenum dediſſet coniunx, & per hoc non eſſet mortuus, ſed alia morte cuius adulter non eſt cauſa, tale matrimonium non eſt dirimendũ vt dicunt *Raym. & Hoſti.* & cæteri *Doct.* Secundum crimen eſt, ſi adulter, viuente vxore ſua, dat fidem adulteræ de matrimonio contrahendo cum ea poſt mortem vxoris ſuæ, vel poſt mortẽ mariti ipſius adulteræ. Tertium crimen eſt, ſi adulter cum adultera de facto cõtraxit matrimonium per verba de præſenti, viuẽte vxore ipſius adulteri, vel viuente marito ipſius adulteræ: iſtæ duæ perſonæ nunquam poſſunt habere verum matrimonium etiam poſt mortem ſuorum cõiugum. Hæc *Argen.* & copioſius hæc tractantur à Iuriſconſult.

Crimina, quæ prohibent matrimonium cõtrahendum, ſed non dirimunt contractum, ponunt Iuriſconſulti ſeptem, & ea refert *Tho. Argent. di 37. l. 4.* Primum eſt inceſtus, & habetur 37. *q. 7. cap. ſi quis viduã. c. Qui dormierit.* Secundum eſt raptus ſponſæ: puta, ſi aliquis rapit violenter mulierem alteri deſponſatam. & hoc habetur 27. *q. 2 cap. ſtatutum.* Tertium eſt vxoricidium: puta, qui vxorem ſuam occidit ductus zelo vindictæ, iracundia, vel inuidia. & de hoc habetur 34. *q. ca. admonere te.* Sed ſi quis occideret vxorem vt contraheret cum adultera, tunc dirimitur matrimonium, vt ſupra dictum eſt. Quartum eſt ſuſceptio propriæ ſobolis de fonte baptiſmi in fraudem matrimonii, ne poſtea teneretur reddere debitum carnalis copulæ propter cognationem ſpiritualem. Et iſtud habetur 3. *q. 1. c. de eo.* Quintũ eſt occiſio presbyteri. Vnde *extra de pœn. & re. ca. qui presbyterum.* dicitur quod ille qui occidit presbyterum, duodecim añis pœniteat, & cingulo militiæ careat, nec deinde contrahat. Sextum crimẽ eſt propter quod aliquis ſuſtinuit ſolemnem pœnitentiam: poſtquam enim alicui pro ſuo crimine iniuncta eſt ſolemnis pœnitentia, ille deinceps non debet contrahere matrimonium. 24. *q. 2. c. de his.* Septimum, ſi quis ſcienter accipit monialem in vxorem, & de iſto habetur 27. *q. 1. c. hi qui.* Hos caſus ponit *Hoſti. in ſua ſum.* & tractatur in iure de his. Metus quoque cadens in conſtantem virum, impedit matrimonium. de quo videto in dictione *Metus* latius infra. Et hæc de impedimentis matrimonii, de quibus & etiam de matrimonio permulta ſcribunt *Doct.*

Moechia nomine mœchiæ (vt habetur 32. *q. 3. meretrices* & refert *Pet. de Pal. di 35 q 1. art. 1. lib. 4.*) omnis illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus vſus intelligi debet: & quicunque coitus fornicarius, quamuis mœchia (vt ſcribit *Gerſ p. 2. in expoſ. ſext. precept.*) magis proprie adulterium dicatur. Mœchos enim Grece, adulterium dicitur Latine. Et ad hãc reduci poteſt fornicatio ſpiritualis ſicut idololatria. de qua *Ierem 3. Mœchata eſt cum lapide & ligno.* Poteſt etiam ad hanc reduci expoſitio praua ſacræ ſcripturæ. Vnde 2. *Corinth ſecund.*

Non

Digitized by Google

Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei.

Medicina, remedium. Eſt autem duplex medicina, ſcilicet remouens morbum & promouens ad perfectam ſanitatem. Prima conuenit infirmis: ſecunda vero ſanis. ex *B.Thom.3.p. q.80.ar.4.* Ars medicinæ duplex, ſcilicet ſpeculatiua & practica. Idem in *q.de verit. q.2.ar.9.* Et vt notat *Gab.diſt.16.qu.3. art.3.dub.1.libr.4.* triplex eſt medicina, ſcilicet curatiua, conſeruatiua, & præſeruatiua. Licet autem omni tempore medicinam accipere (vt *ibidem* dicit) ſecundum vnam opinionem: imo emens medicinas, vt Deo eo melius ſeruiat, mereri poteſt, vt ſcribit *Gerſon.p. 2. de intent. ac fine actionis, reg.5.* Et finis medicinæ eſt ſanitas. Res omnium quæ hic optantur deſideratiſſima (vt idem ait *Gerſon ſerm. de omnibus Sanct.* qui incipit: *Exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis*) quanquam (vt idem ait) innumerabiles ſunt morborum ſpecies, quibus mederi ars humana non ſufficit ſatis, quæ ad hãc rem probationis affert ſenium ipſum quod vlla nequit arte reſtaurari. Quid autem in cœlis, vbi nec languor, nec ſenium, nec mors, non æſtus febrium, ſed perpetuo vigore iuuentutis quatuor dotes corpus ipſum ornant, perficiunt, conſolidant, vt ſit præfulgidum, agile, peruium, pulchrum, impaſſibile. Exultate ergo quibus cura eſt ſanitatis, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Hæc *Gerſ.*

Mediator & medius, differunt ſecundum *Sanct. Bonauent.* & *Gabriel diſtinction. 19. quæſtione vnica articul. 3. dub. 4. libro. 3.* Medium dicitur habens aliquod commune cum vtroque extremorum. Mediator ſuper hoc addit officium reconciliationis. Eſt ergo Chriſtus medium inter Deum & hominem per participationem vtriuſque naturæ, diuinæ & humanæ, & ſimiliter proprietatum vtriuſq; naturæ. Nam habet iuſtitiam, & innocentiam, & beatitudinem, cum diuina: mortalitatem & paſſibilitatem cum humana. Primo modo eſt medium ſecundum ambas naturas: ſecundo modo tantum ſecundum humanam. Eſt etiam mediator, quia exiſtens medium officium reconciliationis exhibuit ſecundum naturam humanam tantum, ſecundum quam ſacrificium dignum pro peccatis hominum obtulit. Ex quo habetur quod tantum Chriſtus, non Pater aut Spiritus ſanctus mediator eſt dicendus, quia ſolus medius, vt patuit. Et de hoc *Magiſt diſt. 19. li.3* qui plura de hoc narrat. Adſtipulatur *Rich. li. 3. diſt. 19. ar. 2. qu. 3.* qui dicit loquendo de vtili reconciliatione inter Deum & genus humanum, ſolus Chriſtus fuit mediator, ſecundum quod expreſſe dicit *Apoſt. 1. Tim. 2. Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus.* Dicuntur & Sacerdotes mediatores inquantum miniſtri veri mediatoris, vice cuius ſalutaria ſacramenta hominibus miniſtrant.

Medium ſecundum *Guil. Scot. in 1. d. 12 & F. Pelb.* quandoque dicitur per abnegationem vtriuſque extremi, ſicut medium in moralibus, & illud dicitur mediocritas, quę eſt inter exceſſum & defectum. Nam medium vnde deſcendit eſt quod participat de vtroque extremorum: vt liberalitas eſt medium inter prodigalitatem & auaritiam. Iſto modo Chriſtus dicitur media perſona in diuinis, ſcilicet per abnegationem: quia nec eſt pater, nec ſpiritus ſanctus, & cum patre conuenit: quia ſicut pater producit ſpiritum ſanctum, ſic & filius. Et etiam cum ſpiritu ſancto, quia ſicut ſpiritus ſanctus producitur, ſic & filius producitur, quamuis alio modo. Secundo dicitur medium quod extrema continet virtualiter tantummodo. Iſto modo pater ſapit naturã medii, quia eſt principium productiuum filii & ſpiritus ſancti. Tertio modo dicitur medium per participationem formalem vtriuſque extremi, ſic tepidum inter calidum & frigidum. Iſto modo eſt quædam quaſi proportio medij ad ſpiritũ ſanctum, inquantum à patre & filio communiter ſpiratur. Hinc *Bon* dicit, quod in ſpiritu ſancto vniuntur pater & filius, ſicut duæ candelæ in lumine ab eis procedente. *Guilbel.* hæc. Quarto modo dicitur medium per quod vel quo aliquid producitur: ſicut prima cauſa agit mediante ſecunda, vt cum homo generat hominem, & ſol. 2. *Phyſic.* Sed cum Deus creat animam de nihilo, facit hoc immediate per ſeipſum: ſecus in generatione corporis. *Pelb.*

Medium eſt duplex, ſcilicet medium colligantiæ, & medium congruentiæ, vt ſcribit *ſanct. Bon. d. 2. li. 3.* Medium colligantiæ eſt per quod extrema ligantur ad inuicem, ſicut duo corpora ad inuicem iunguntur interueniente glutino. Medium congruentiæ dicitur ratione cuius cõgruum eſt aliqua duo extrema produci ad ali-

Digitized by Google

quam vnionem, ſicut mulier nobilis mediante nobilitate, congruentiam habet vt ſit ſponſa Regis, cum tamen Rex ſibi vnitur, magis vnitur ſicut coniugi quam ſicut nobili. Si intelligitur de medio colligantiæ pro eo quod verbum immediate & inſeparabiliter vnitur tam carni quam animæ, ideo non cadit ibi anima medium quaſi glutinum vel vinculum inter corpus & Deum. Si autem intelligitur de medio congruentiæ, ſic abſque dubio concedendum eſt, quod caro vnitur ipſi verbo mediante ſpiritu creato. Non enim erat congruum quod Dei verbum, qui eſt vita, acciperet corpus niſi viuificatum: nec congruebat eum qui eſt ſpiritus immortalis, vniri corpori niſi viuificato ſpiritu immortali: vnde illud corpus eſſet idoneum ad incorruptionem. Et hoc eſt quod dicitur in textu Magiſtri quod incommutabilis & inuiſibilis veritas per ſpiritũ animam, & per animam corpus, totum hominẽ ſine ſui contagione ſuſceperat. Et accipitur ſpiritus pro ſuperiori portione animæ: ſicut dicit Magiſter, qui maiorem conuenientiam habet cum Deo: anima vero pro inferiore parte animæ, ſecundum quam viuificat corpus. Et per hæc duo nihil aliud datur intelligi, quam illud corpus congruum eſſe ad vnionem, quod quidẽ habet per animam viuificari, & per ſpiritum ad perpetuitatem & incorruptionem ordinari. Hęc *S. Bona. vbi ſup.* Et per medium aſſumptionis (vt ſcribit *Gab. d. 2. q. 1. a. 1. l. 3.*) non intelligitur vnio ipſa, ſiue ſit relatio, ſiue qualitas abſoluta, qua formaliter extrema dicuntur vniri. Sed medium (quando fit mentio de incarnatione) intelligitur ipſius vnionis, id eſt de aliquo diſtincto ab vnione & extremis requiſito ad hoc quod ſit vnio. Vnde illud dicitur vniri immediate, quod vniretur omni alio ab ipſa vnione & termino circunſcripto. Mediate vero vniri dicitur quod ad ſui vnionẽ exigit aliquid aliud ab vnione & termino diſtinctum ad hoc vt vniatur.

Medivm eſt duplex (vt ſcribit *Gab. vbi ſup.*) ſc. intrinſecũ & extrinſecũ. Mediũ intrinſecũ ẽ aliqd ꝙ eſt pars naturæ aſſũptæ: & ſic ponere medium in incarnatione, nihil aliud eſt q̃ ponere, ꝙ vna pars naturæ aſſũptæ aſſumeretur mediante alia: puta, caro mediãte anima. Mediũ extrinſecũ eſt diſpoſitio aliqua requiſita ad vnionẽ, diſtincta à natura aſſumẽda, & ab aſſumẽte, vt in ꝓpoſito eſſet donũ aliquod vel habitus ꝑparans naturã vt aſſumi poſſit. Et vtrũq; mediũ diſtinguitur, quia eſt mediũ neceſſitatis, ſine quo omnino vnio fieri nõ poſſet. Et eſt medium cõgruitatis, ſine quo ſimpliciter fieri poſſet vnio: attamẽ decet vt ſine eo nõ fiat: ſic dicitur, ꝙ gratia eſt mediũ cõgruitatis acceptationis ad vitã, non neceſſitatis. Mediũ quoddã aliud eſt ꝙ, aliud eſt quo. Medium ꝙ eſt illud cui prius vnitur, & ꝑ illud alteri. Sicut anima eſt mediũ acceptationis corporis ad vitam, nõ .n. acceptaretur corpus ad vitã æternã, niſi anima eſſet accepta. Mediũ q̃ eſt diſpoſitio aliqua ꝑparans ad aliquid, etiãſi ſibi illud nõ conueniat. Sic lumẽ gloriæ eſt mediũ vidẽdi Deũ & eo fruẽdi, licet lumẽ Deũ nõ videat aut eo fruatur. *Gab.* Et in vnione hypoſtatica animæ & corporis cõueniẽter ponitur mediũ congruitatis. In vnione animæ mediũ extrinſecũ, ſc. gratia. In vnione totius naturæ & corporis mediũ intrinſecũ, ſc. anima, qa cõgruum eſt vt corpus nõ aſſumatur ſine anima, nec anima ſine corpore gratificãte gratia, & ratio cõgruitatis maxime ſumi poteſt à fine: nã aſſumptio illa facta eſt ꝓpter reparationẽ humani generis. Nõ poteſt aũt corpꝰ reparari ad beatitudinẽ anima nõ reparata, ſicut nõ poteſt corpꝰ beatificari anima non beatificata, cum ex beatitudine animæ fluit beatitudo corporis, ſed nec anima beatificari poteſt ſine gratia, per quam acceptatur ad gloriam. Latius *Gab.*

Medivm cognitionis eſt quadruplex (vt ſcribit *Gerſ. tra. 5. ſuper Magn.*) Vnũ eleuãs, alterũ cõtẽperans, alterũ adducẽs, aliud cõiungens. Exẽplum in oſtenſione coloris. Primo requiritur lumẽ mediũ eleuãs potentiã viſiuã & ponẽs colores in eſſe ſpirituali & viſibili, & diaphano ſeu ꝑſpicuo. Hoc aũt mediũ nõ impedit, quin cognitio colorũ dicitur immediata. Eſt ſecũdũ mediũ cõtemperãs obiectũ viſibile oculo corporali, vt ſeruetur armonia cõueniens oculo, vt nõ ab exceſſu viſibilis deſtruatur. Ne præterea peruiũ & ꝑſpicuũ nimia radiatione ꝓportionem excedat ad oculum, ſed nec tale medium ꝓhibet cognitionem immediatã dici & intuitiuã; quid eſt medium tale niſi ꝓportio cõplexionis organi vidẽtis. Eſt medium tertium deducens obiectum ad oculũ, quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſũ non facit ſenſationem ſecundum *Ariſt.* & experientiã propriam neceſſe eſt ſpecies eſſe medias, quæ deducunt per medium conueniens in contemperatã rem ſenſibilem ad proprium ſenſum ſuũ. Diſcur-

Diſcurre per omnes & ſingulos ſenſus & videbis. Et quartum medium coniungens obiectum cum potentia. Vocatur autem hoc medium actus quo res intuitiue videtur, forte etiam habitus infuſus vel adquiſitus poteſt dici tale mediũ, niſi melius referatur ad medium eleuans, &c. Vide latius *Gerſ.*

Medium quoddam eſt in contractibus, vt eſt præcium, & eſt tanquam medium adæquatiuũ. Et cum difficile ſit (vt inquit *Gerſ par. 2. de contract. parte* 1. *conſid.* 19.) tale medium ſemper inuenire propter affectiones varias & corruptas hominum, prorſus expediens eſt, vt illud mediũ capiatur prout ſapiens judicabit, ſicut loquitur *Ariſt.* de medio virtutis. Nullus autem debet cenſeri ſapientior quã legiſlator, propterea ſpectat ad eum præcipue, quantum poſſibile eſt juſtum precium ſtatuere, quale non licet tranſgredi priuata voluntate quæ debet coërceri vel ligari, prout reipub. depoſcit vtilitas.

Medium virtutis inquirendum eſt (vt Philoſophus ait) vt ſapiens judicabit, & poſt eum ſcribit *Gerſ. de contract. parte* 3. *attentione* 10. Et de illo medio dicitur illud Terentii. *Ne quid nimis.* Quòd *Horat.* plus expreſſit, dicens:

Et modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citraque nequit conſiſtere rectum.

Et *Cic.* 2. *in offic.* Modus eſt optimus decus obſeruare. Vnde Philoſophus deſcribens virtutem eſſe in medio, nõ quidem indiuiſibili, ſed in certa latitudine, prout eſt ſignum ad ſagittam. At vero qualiter accipiendum ſit medium huius, ſi quiſque vlterius pergat inquirere, reſpondeat pro me (inquit *Gerſ. par* 2. *tract. de non eſu carn.*) idem Philoſophus quod medium illud eſt quo ad nos, & vt ſapiens judicabit, neque enim poteſt aliter ſub generali regula vel arte notificari tale medium, Idcirco virtus quam multa gignit experientia certius quam ars ſola tale medium coniecturat. Et quia attendit particulares circunſtantias omnes clarius & ſolidius operatur, quanquam ars & doctrina multam afferant commoditatem virtutis exercitium quęrentibus *Gerſ.*

Mediocritas eſt medium inter exceſſum & defectum. Et mediocritas eſt tutiſſima (vt inquit *Gerſon parte* 2.) vbi ponit cauſas dimittendi cancellariam. Hinc illud *Ouid.* 2. *Metam. Medio tutiſſimus ibis.* quamuis hoc de phaëtonte currum ſolis ducere volenti & conanti dicitur ab Apolline. Sic liberalitas medium eſt inter prodigalitatem & illiberalitatem, ita de aliis virtutibus, quæ in mediocritate conſiſtunt, dicendum eſt.

Meditatio (vt ſcribit *Gerſ. par.* 3. *ſer. de natiu. B. Virg.*) eſt vehemens animi applicatio ad diuinum aliquod inueſtigandum, cognoſcendũ, fructuoſe & deguſtandum. Quę meditatio rectè per Ioſeph exprimitur, quia Ioſeph creſcens interpretatur. Neq; enim poteſt aliter anima melius excreſcere ſpiritualibus augmentis quam per meditationẽ fortem & ſalubrem, per quam aſcendit anima de virtute in virtutem, reiecta vel ſuperata fluxibilitate inanium cogitationum, & volutabro deſideriorũ carnalium euacuato. Hæc inſuper meditatio, quia robuſta eſt, neque fluida vel eneruis, ſicut eſt ipſa cogitatio, rectiſſime vir dicitur, *&c* Vir inquam Mariæ, per quam omnis mens illuminata vel illuminatrix diuinitus intelligitur. Hæc *Gerſ.* Et in *ead. parte* 4. *de myſt. theol. ſpeculat. conſid.* 11. tres ſunt termini generales, quibus maxime vſos fuiſſe video eos qui de contemplatione per modum artis locuti ſunt, cogitatio, meditatio, contemplatio, & hi termini quanquam aliquando permiſcue ſumantur ab aliquibus, ſicut eandem rem per ipſos ſignificare contingit, nihilominus diſtinctas habet ſignificationis rationes, quas per facile & difficile, per vtile vel inutile ſentiunt aliqui. Vnde cogitationem ſic eſſe deſcriptam reperio à venerabili *Richar. in ſuo de contemplat.* Cogitatio eſt improuidus animæ obtutus circa ſenſibilia ad euagationem pronus. Meditatio eſt prouidus animæ obtutus in veritatis cognitione ſeu inquiſitione vehementer occupatus. Contemplatio eſt perſpicax & liber, idem expeditus animi contuitus in res ſpiritales perſpiciendas vſquequaque diffuſus, & in diuina ſpecula ſuſpenſus. Cogitatio igitur vagatur, & ſerpit ſine labore & fructu. Meditatio nititur & intendit cum labore & fructu. Contemplatio circumuolat, & circumfertur ſine labore & cum fructu. In cogitatione, eſt euagatio: in meditatione, inquiſitio: in contemplatione, admiratio. Hæc *Gerſ.* vide & eundem de meditatione *tract. de meditat. cond.* Et de oratione & valore eius, vbi & dicit q; meditatio eſt in ſe bona, quoniã circa bona verſatur. Alioquin

quin non eſſet meditatio, ſed mendax, & curioſa perſcrutatio. Et meditatio in principio difficilis per exercitiũ fit facilis. De multis modis meditandi vide apud eundem in multis locis.

Melior comparatiuus eſt à bonus. Et aliquis dicitur eſſe melior alio dupliciter, vt ſcribit *Gab. d. 15. q. 7. ar. 3. l. 4.* poſt *B. Th. 6. quotli. ar. 9. & 8. quotl. a. 6.* Vno modo ſimpliciter, & ſic melior eſt qui eſt charitate perfectior, & per conſequens ſanctior. Alio modo ſecundũ quid, puta per comparationẽ ſiue reſpectum ad aliud, vt melior ad militiam, ad magiſterium, ad prælationem, ad officium, vel aliquod huiuſmodi. Et dicitur melior qui bonus eſt ſimpliciter, & ad exequendum ea quę officii ſunt magis idoneus. Vnde nõ ſemper melior eſt ſecundum quid, ſeu per comparationem ad officium, qui eſt melior ſimpliciter, quia in ſingulis officiis, tam ſpiritualibus, quam corporalibus requirũtur aliqua præter moralem bonitatem, ad hoc, quod aliquis ſit idoneus ad illud officium exequendum, ſicut ad militiam corporalis fortitudo, ad magiſterium ſcientia, ad prælaturam fidelitas & prudentia, ſecundum illud: *Quis putas eſt ſeruus fidelis & prudens, quem conſtituet Dominus ſuper familiam ſuam.* Et per hoc ſtat aliquẽ eſſe ſimpliciter ſanctiorem, & charitate perfectiorem, qui tamen habet defectum alicuius conditionis requiſitæ ad certum officiũ: vt quia minus doctus vel prudens in exterioribus, & per conſequens minus bonus ad prælationis officium. Et dicitur notanter qui eſt bonus ſimpliciter, quia comparatiuus præſupponit ſuum poſitiuum, & qui non eſt bonus, non eſt bonus ad quodcunque officium. Hæc *Gab. & propoſit. 2.* dicit: Peccat peccato acceptionis perſonarum, qui ad officia curam animarum habentia bonum promouet, & idoneum, prætermiſſo ſcienter eo, quem reputat ad ipſum officium exequendum meliorem. Vnde *Hieron. ſuper Leuit. 8. quæſt. 1.* Qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior: ille eligatur ad ſacerdotium, & hoc atteſtante populo. Item *Leo Papa*, ex presbyteris eiuſdem Eccleſiæ, aut diaconibus optimus eligatur. Probat latius & ratione *Gab. vbi ſupra.* Subdit, & poſtea ſecundum *Alex. & B. Thom. quotli 4. quæſt. 15.* quod nec in hoc cõſanguinei ſunt præponendi melioribus, quia in talibus non eſt attendenda ratio carnis, ſed ratio ſpiritualis. Si autem eſt æque idoneus, poteſt conſanguineus præferri, quia ex hoc nihil vtilitatis perit Eccleſiæ, & hoc non eſt contra charitatem, vide latius *Gab. vbi ſupra*

Melius ſecundum *S. Bona. diſt. 44. in dub. lit. lib. 1.* dicitur dupliciter. Aut ſimpliciter, aut in ordine ad finem, ſi ſimpliciter loquamur, melior eſt homo confirmatus in gratia, quam potens labi. Si in ordinatione ad finem, qui quidem conſiſtit in perueniendo, ſic melius fuit facere hominem in libertate peccandi, ſed tamen primũ melius eſt ſimpliciter, hoc autem eſt melius ſecundũ quid. Poteſt item aliquid eſſe melius alio, vt ſcribit *Gab. d. 44. q. vn. lib. 1.* vel bonitate eſſentiali aut ſubſtantiali, aut accidentali. Vnde Deus poteſt facere mundum meliorẽ, tam ſubſtantialiter quam accidentaliter, tam intenſiue quam extenſiue. Rem declarat fuſius *Gab.* Et facere melius nõ ſemper tenemur. Vnde notent puſillanimes ſcrupuloſi (vt inquit *Gerſ. p. 3. tract. de remed. contra puſillan.*) quod non ſemper tenemur agere meliora, & meliori modo quo poſſumus, maxime ſub obligatione peccati mortalis, quoniam Deus omnipotens quamuis hoc poſſit à nobis licite exigere, quia ipſe Dominus & nos ſerui eius, nõ tamẽ ſic agere voluit, ſed contentus eſt, vt certa quæ dedit præcepta ſeruemus: quod ſi fecerimus, ſufficit ſibi, & manebimus in eius dilectione & gratia, &c. Idem vult *tract. 6 ſuper Magnif. & de perfect. cordis.*

Membrum proprie dicitur caro artus tegens, dicitur & pars alicuius Membrum vero Chriſti eſt duplex, ſcilicet verum & myſticum, vt ſcribit *Brulef. diſt. 9. quæſt. 5. lib. 3* Membrum Chriſti verum eſt aliqua pars integralis vera ipſius veri corporis conſtituens veraciter & integraliter ipſum corpus Chriſti vna cum cæteris membris, vt eſt manus, pes. Membrũ Chriſti myſticum eſt quęlibet creatura rationalis pura, exiſtẽs in charitate & gratia, vel qlibet homo juſtus, habẽs fidẽ & charitatẽ. Hoc modo ſancti patres vet. teſt. fuerunt membra Chriſti ante incarnationẽ filii Dei, cũ habuerũt fidẽ & gratiã, ac p cõſequẽs influxit Chriſtus in eis ſenſum & motũ, &c. Prima diffinitio cõpetit bene angelis bonis & hominibus. Secunda ſolũ hominibus bonis. Ex quo habetur ꝙ nullus dæmon eſt membrum Chriſti. Item nullus infidelis eſt membrũ Chriſti. Item

Chri-

Digitized by Google

Chriſtiani & fideles exiſtentes in peccato mortali, non ſunt mēbra quamdiu ſunt in illo peccato quia non habent gratiā, ſed potius ſunt membra Luciferi & diaboli, per *Greg. in homel.* An nō membrum diaboli Iudas, Pilatus, Herodes, &c. Vnde in Euam. *Pater veſter diabolus eſt.* Et *Ioā.* 8. *Ex patre diabolo eſtis*, &c. hinc *Brul. di.* 8. *q.* 10. *li.* 4. ait: Fideles exiſtentes in peccato mortali, non ſunt proprie de corpore Chriſti myſtico, quia eſt purum & nitidum, ſicut corpus Chriſti eſt, ex puriſſimis ſanguinibus virginis conceptum: ſic corpus Chriſti myſticum ex puris fidelibus. Idē *di.* 3. *q.* 3. *li.* 4. ait: Peccatores puta, luxurioſi, auari, &c. ſunt de Eccleſia & membra Chriſti, licet putrido, ſed poſſunt ſanari per pœnitentiam, ſed hæretici ſunt ab Eccleſia præciſi, *&c.*

Memoria accipitur dupliciter (vt ſcribit *Gab. di.* 27. *q.* 2. *art.* 1. *lib.* 1.) Aliquando pro habitu intellectuali derelicto ex actu qui potest eſſe principium conſimilis actus. Secundo pro omni principio actus intellectiui ſiue ſit ipſamet anima, ſiue aliquid inhærens animæ, ſiue comprehendens vtrumque, & ſic accipiendo omne verbum naſcitur de memoria. Et memoria ſecundū *Cic. in reth.* eſt, per quam animus repetit ea quæ fuerunt. Vel ſecundum *Ariſt. de memo. & remi.* Memoria eſt iterata reſumptio alicuius apprehenſi ſenſu vel intellectu: & memoria eſt in multis animalibus, reminiſcentia tantum in hominibus, & memoria eſt pars integralis prudentiæ, quia ad eam requiritur experimentum multorū quod haberi non poteſt abſque memoria præteritorum, & eſt memoria nō futurorum nec præſentium, ſed præteritorum, vnde ſenſus eſt præſentium, ſpes futurorum, memoria præteritorū. *Ariſt. in de memo. & remiſ.* Et vt ſcribit *Gerſ. p.* 3. *in centil. de concept.* conceptiones vltimæ & poſterioris cellulæ cerebri quæ memoratiua dicitur, ſumuntur cum circunſtantia præteriti. Et illic ſpecies quaſi ſopitæ dicuntur, niſi fuerint excitatæ per vias ingeniatas à natura, vnde phātaſmara fluunt & refluunt de cellulis anterioribus, & mediis in poſtremam, & contra *Gerſ.*

Memoriale à memoria deriuatum, de quo memoramus vel memoriam habemus, vel quod facit nos recordari de aliquo, vnde memoriale paſſionis Chriſti. Habemus autem triplex memoriale paſſionis, ſcilicet in ſcripto, verbo & ſacramento. In ſcripto, vt quando paſſio deſcribitur vel narratur per ſcripturam, vel quando imaginibus exprimitur, & hoc eſt memoriale quaſi mortuum, & habet fieri ad viſum qui apprehendit magis de longinquo. In verbo, vtpote quando aliquis verbotenus narrat paſſionem Chriſti, & illud partim eſt viuum & partim mortuum. Viuum eſt in corde bonorum prædicatorum, ſed mortuum in corde tepidorum & malorum, vel viuum in corde & cogitatione, non viuum in voce, & hoc eſt audiendum. Auditus autem non ita apprehendit de longinquo. In ſacramento vero eſt memoriale, cum ipſum corpus Chriſti ſignificatur & continetur in ſpecie panis, & ſanguis in ſpecie vini, & hoc eſt memoriale viuum, quia ipſe Chriſtus ſeipſum ibi præbet, offerens nobis corpus, quod pro nobis fuit occiſum: & ſanguinem, qui pro nobis fuit effuſus, & hoc eſt ad guſtum, qui de proximo apprehendit, vt iam nō quaſi ſpeculatione, ſed quadam experientia paſſionis eius memores ſimus. Si ergo attendit affectum noſtrum paſſio deſcripta, & amplius & feruenter prædicata, multo magis inflammare & afficere debet in hoc ſacramento expreſſa. Et hoc abſq; dubio facit, ſi quis ſenſum habet & illum conuertit ad hoc ſacramentum. Ille ergo eſt, qui ex hoc ſacramento efficaciam reportat, qui ſe conuertit. Ille vero audit miſſam, non qui tantum verba dicit, vel audit ſine deuotione, ſed ad hoc memoriale totam mentis intentionem conuertit. Hæc *Bona. di.* 12. *p.* 2. *q.* 1. *in ſolut. arg. in fin. lib.* 4.

Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi, ſecundum *Aug. lib. de mendacio.* Et mendacium dicit vtramque falſitatem, ſcilicet inadæquationem ſermonis ad rem, & ad proferentis intentionem. Mentiri autem vnam tantum importat falſitatem, ſcilicet inadæquationem ſermonis ad intentionem mentis, ſiue credulitatem mentis. Ex quo ſequitur quod ſtat aliquem verum dicendo mentiri, & dicendo falſum non mentiri, vt ſi dicat verum quod credit falſum, & aſſerendo falſum quod credit eſſe verum. Nam loquitur contra mentem, & ita mentitur, quia mentiri eſt contra mentem ire, ſiue verum ſiue falſum aſſerat. Et omnis mentiens dicit mendacium, & mentiri eſt concretum, & mendacium abſtractum. Ratio, dicens verum contra opinionem eius mentitur, ſed quod dicit non eſt mendacium, ex *B. Thom.*

Digitized by Google

*Thom.3.ſent.diſt.*38.*qu.1.* Et mentior à mente deriuatur, quod eſt contra id quod eſt in mente loquor, differtque à mendacium dico. Nam qui mentitur,non ipſe fallitur,ſed alterum fallere conatur. Qui vero mendacium dicit,ipſe fallitur,quum credat ſe verum dicere. Vnde vir bonus præſtare debet ne mentiatur, prudens ne mendacium dicat: illud à mente deducitur, hoc à menda, quod errorem ſignificat. Vnde *Steph. Brul.q. 2.lib.*1.*di.*1.ait: Mentiri eſt proferre aliquid dictum ſiue verum,ſiue falſum cõtra animam & contra opinionem ſuam. Eſt enim contra mentem ire. Vndæ ſi Iudæus incredulo corde in fauorem Chriſtianorum diceret: Chriſtus, veſter Deus eſt, mentiretur, qui tamen verum diceret. Et mendacium ſecundum *Aug.* (vt ſupra dictum eſt) eſt falſa ſignificatio vocis cum intentione fallendi, vbi vocis ponitur pro quolibet ſigno ſignificatiuo, ſiue ſit vox ſiue ſcriptum, vel aliqua res ad ſignificandum aſſumpta, ſicut ſunt nutus & manualia indicia monachorum & geſtus corporum. Nam ſecundum *S. Thom di.*38.*lib.3.qu.1.*& *B. Amb.* non ſolum in verbis falſis, ſed etiam in ſimulatis operibus eſt mendacium. Et ideo mendacium eſt, ſi quis geſtu corporis falſum aliquod deſignat cum intentione fallendi, id eſt cum intentione falſum dicendi. Non autem in omni mendacio concurrit intentio fallendi, id eſt decipiendi auditorem. Nam in iocoſo non ſemper fallitur audiens,quia vt dicit Magiſter. Mendacium quod ioco fit,non fallit: ſcit enim cui dicitur cauſa ioci, ſicut fabulæ, de quibus ſciunt audientes quod non eſt verum quod dicitur: nec narratur tanquam verum, nec audiens decipitur, nec loquens intendit decipere, nec ſermo finis eſt de ſe deceptiuus,quia non eſt t. l:s q natum ſit ſibi credi ab auditoribus, ſed magis quod ſciatur eſſe dictum ſine omni opinione facienda alicui de veritate, vt dicit *Scot.di.*38.*lib.*3. Et *Aug.* ſuper illud *Pſalm.*5. *Per des omnes qui lo.men.* ponit duo genera mendaciorum, in quibus non magna culpa eſt, ſed tamen non ſunt ſine culpa, aut cum iocamur, aut vt proximis proſimus, mentimur. Illud primum in iocando, ideo non eſt pernicioſiſſimum, quia non fallit, nouit enim ille cui dicitur ioci cauſa eſſe dictum. Secundum autem ideo minus eſt, qu a retinet nonnullam beneuolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum eſt: vt ſi quis non reddat gladium furenti repetenti.manifeſtum eſt enim tunc non eſſe reddendum, ne vel ſe vel alios occidat donec ei ſanitas reſtituatur,&c. Deſcribitur &mendacium ſic:Mendacium eſt falſa ſignificatio, id eſt ſignum falſæ repræſentans cum intentione fallendi, id eſt cum intẽtione falſum ſignum exhibendi. Mentiri eſt loqui contra illud quod animo ſentitur, hoc eſt, mentiri eſt exhibere ſignum ad ſignificandum aliquod contra id quod mente creditur, vt qui dicit falſum credẽs ipſum eſſe verum, aut dicẽs verum credens ipsũ eſſe falſum.De quo latius vide *Gab.di.*38.*q.vnic. art.*1.*lib.3.* Et omnis qui dicit mendacium,mentitur,ſed non e conuerſo,vide *ibid.* Item aſſerens falſum, credẽs ipſum eſſe verum, non mentitur, quia non loquitur contra id quod non ſentit, id eſt,credit. Et licet multa diſtinguantur mendaciorum genera, ſcilicet octo quæ plene habentur 22.*qu.2.primum.* Breuior tamen & planior eſt diſtinctio quod mendaciorum aliud eſt pernicioſum,aliud iocoſum,& aliud officioſum, quæ diſtinctio patet. 22.*qu. Ne quis.* Et de hoc videatur *Gerſ.p.2.in expoſ.*8.*precept. & in tripart. de decal.c* 12.

Mendacivm pernicioſvm, eſt mendacium quod nocet ex ſe cui dicitur, aut illi de quo dicitur, ſiue noceat:quo ad animam & mores, ſiue quo ad corpus, ſiue quo ad res exteriores coniunctas vel poſſeſſas(vt ſcribit *Gab.di.*38. *q.vnic.art.*1.*lib.3.*)Et illud ſemper eſt mortale, vt inquit *Gerſ.* Vnde ſi (vt inquit *Scot.di.*38.*lib.*3.) nocumentum eſt quantum ad religionem Chriſtianam, puta,circa fidem vel mores, tũc eſt peccatum mortale, & vtiliter omne tale mẽdacium ex deliberatione dictum eſt mortale. Vide latius ibi *Scot.*Et mendacium pernicioſum(vt ait *Paul. Cort.lib.3.di.* 8.) eſt pyxis & quædam veneni latebra qua alteri nocetur.

Mendacivm officioſvm, quod alicui prodeſt, & nulli nocet, vt ſi quis neget ſcire aliquem inimico,eum occidere volenti.*Gab.vbi ſup.* Vel vt *Cort.*ait *vbi ſup.* eſt quo homines iuuantur,aut nocitura tolluntur, quæ quidem genera leuius aut grauius trutina culpæ contracte ponderantur.

Mendacivm iocoſvm (vt idem ſcribit *Gab.*) eſt quod fit ad recreationem ſine deceptione

eius

Digitized by Google

eius cui profertur, vel cum deceptione ſine nocumento notabili, in quo iocantur illi qui ſciūt alterum decipi, & finaliter poteſt & ipſe iocari, vt cum fabulæ dicuntur. Et ſicut ſecundum *Aug.* fuit mendacium Ioſeph qui veraciter potuit decipere verbis iſtis, *exploratores eſtis*, &c. & tamē ipſe qui ſciuit veritatem iocari potuit de eorum deceptione & timore. Illud mendacium *Corteſ.* vocat facetum, quo hominum mentes ad ſuauitatem exhilarantur. De quo videatur & *Scot. di. 38. li. 3.* Et ſecundum doct. *Bonau. Thom. Rich.* & omnes, non omne mendacium eſt peccatum mortale; imo de ratione ſui generis indifferens eſt peccatum & ad mortale, & ad veniale. Et ratio huius eſt, quia lingua poſita eſt in lubrico, & facilius eſt loqui quam facere, & ideo non ſemper ponderari poteſt actus linguę faciliter, propter quod dicitur *Iaco 3. Qui non offendit in verbo, hic perfectus eſt vir.* Propter quod etiam peccatum mendacii nō eſt generaliter mortale, ſed fit mortale ratione materiæ circa quā, & ratione cōtemptus, & ratione nocumēti & ratione libidinis, quę faciunt mendacium eſſe pernicioſum & mortale. Vnde mendacium officioſum & iocoſum vel facetum ſecundum *Gab. diſt. 38 queſt. vni. art. 2. concl. 4.* neque in perfectis, neque in imperfectis ex natura actus eſt mortale, ſed tantum veniale peccatum, quia neutrum eſt ex ſe contra charitatem, neque Dei, neque proximi, quia tunc non eſſet officioſum neque iocoſum, ſed pernicioſum, noceret enim dicenti, ſi eſſet contra charitatem Dei, noceret etiam proximo, ſi eſſet contra charitatem proximi, & ita eſſet pernicioſum. Quod etiam nō ſit perfectis mortale, probat multis *Gabr.* Et dicitur non ſine cauſa ex natura actus, non eſt mortale mendacium, iocoſum, & officioſum, quia tale poteſt perfectis eſſe mortale per accidens, ſicut quodlibet veniale poteſt fieri mortale, vt ſi fieret ex contemptu vel ex tanta libidine quod paratus eſſet ipſum committere etiamſi eſſet contra præceptum, aut contra conſcientiam etiam erroneam, aut ſi fieret in doctrina pietatis, vbi non eſt mentiendum 22. q 2. *primū.* aut ſi ſcādalizaret proximum: aut damnū ſeu nocumētum inferret, in quo caſu non manet officioſum ſeu iocoſum, ſed erit pernicioſum. Vniuerſaliter enim ſecūdum legem euangelicā ſcandala puſillorum ſunt vitanda: ſecundum illud *Mat. 18. Væ homini illi per quem ſcandalum venit.* Vide plura apud *Scot.* & *Gab. vbi ſupr.* Vel quando quis (vt dicit *S. Bonau. diſt. 38. q. 6. li 3.*) ex certa ſcientia vel malitia impugnat veritatem ſiue pietatem, vt fidem Chriſtianam & bonos mores ſubuertat. Hoc inquam modo mentiendi non contingit reperiri grauius mendacium. Plura ibi *Bona.* de mendacio ſcribit. Mēdacium autem officioſum aut iocoſum eſt veniale ex eo (vt ſcribit *Gab. vbi ſup.*) & ſecundum *B. Aug.* quia omnis abuſus rei eſt peccatum, qui autem vtitur aliquo contra finem proprium, abutitur. Et hoc contingit in omni mendacio, & in omni qui mentitur. Sed locutio data eſt homini ad exprimendum conceptionem cordis, quādo autem quiſquam loquitur quod in corde non habet, abutitur ſermone, & loquitur quod non debet: ergo peccat. Hinc ait *S. Bona. di. 38. q. 2 lib. 3.* quod abſque dubio omne mendacium eſt peccatum. & adeo eſt ipſi mendacio eſſentiale eſſe peccatum, vt nullo peccato, nullo fine, nulla diſpenſatione, nec humana nec diuina poſſit fieri bene. Et hoc *Aug.* dicit expreſſe, & nititur magiſter probare, & in hoc communiter concordāt doctores, ſed rationem huius difficile eſt aſſignare. Ideo vt paulo poſt dicit. Mendacium nullo modo poteſt benefieri, neq; aliquo fine, nec aliquo præcepto diſpenſatiuo, quia ſemper manet in eo deordinatio, quę quidem eſt ex diſcordia vocis & intellectus. Vide latius *Bonauent. & Gabr.* qui vult quod quando veritas & vtilitas doctrinæ & iudicii aufertur, tunc mendacium iocoſum & officioſum poteſt fieri pernicioſum.

Mendacium, mentiri & decipere: hæc vocabula accipi poſſunt dupliciter, *Grego. Arimi in primo: di. 42.* Et *Card. Camer. qu. 2. art. 3. & Gab. diſt. 38. q. vni. art. 1 li. 3. &c.* Vno modo vt includant deordinationē, i. vt non ſolum important actum mentiendi, hoc eſt actum proferēdi falſum cū intentione decipiendi, vel proferendi aliquid contra mentē, ſed cum hoc cōnotant inordinationem, i. quod talis actus proferatur cū circunſtantiā mala, ſcil. ini[illegible]ſte, indebite contra legem: ſecundum q[illegible] acceptionem mox nominata conuol[illegible] ſunt ma[illegible] Philo[illegible] dicit de adulter[illegible] & [illegible] accipiūtur hæc n[illegible]

Digitized by Google

ctoribus,ſecundum quem modum impoſſibile eſt Deum mentiri,vt dicit *Apoſt. ad Hebr. 6.* aut etiam mendacium præcipere, vel decipere, eo quod impoſſibile eſt Deum aliquid facere inordinate vel male, quia eo quod aliquid vult aut facit,ordinate & bene facit. Alio modo accipiuntur,vt non connotant huiuſmodi inordinationem ſeu circunſtantiam ex ſe malam, ſed dicunt actum illum contra mentem prolatum, ſiue inordinate fiat ſiue non inordinate, ſecundũ primam acceptionem in diffinitione mendacii, & mẽtiri oportet addere inordinate, vel ſaltem intelligere,eo quod dicitur cum intentione fallendi ſeu contra mentem. Sed ſecundo modo accipiendo addi non debet, nec intelligi verbis prædictis,per hanc diſtinctionem multa cõtraria ſoluuntur.Et licet ſecundum *S.Bona.&Scot.* & Doctores communiter ſequentes *B.Aug.in libro de mendacio,*dicunt omne mendacium eſſe peccatũ,vt & habet Magiſter in *tex. di 38. lib.* 3. in aſſignando tamẽ rationem ſunt diuerſi. Quidam eo quod ſit contra veritatem ſummam, *S Thom 2.2.q.110.* ideo mendacium dicit peccatũ, quia eſt malum ex genere, ſiue ex obiecto,quia tranſit ſuper materiam diſconuenientem actui. Contra eum & ſequaces arguit *Scot.* Alii vt *S. Bona.di.38 li 3.* alias nituntur aſſignare cauſas, quę ſimiliter poſſunt impugnari,eo quod mentiri includit intentionem malam quæ benefieri non poteſt;ſed fallit hoc in mẽdacio iocoſo.Impugnat hoc *Gab.vbi ſupr.* qui & dicit accipiendo mendacium, primo modo nullum mendacium fieri poteſt,ſine peccato in ſenſu compoſito, ſecus in ſenſu diuiſo,hoc eſt: quod non põt actus aliquis ſimul eſſe mendacium& non eſſe peccatum,ſed eoipſo quod eſt mendacium,eſt peccatum.Poteſt tamen actus idem qui nunc eſt mẽdacium eſſe,& non eſſe peccatum,ſed tunc cum non eſt peccatum,non eſt,neque dicitur mẽdaciũ. Hoc probe declarat *Gab* & patet ex dictis. De potentia quoq; Dei abſoluta cuiuslibet generis mendacium acceptum ſecũdo modo, fieri poteſt ſine peccato.Probatur de pernicioſo ꝙ nocet proximo,quia ſecundum *B. Aug.* aliqui merentur decipi,ac deceptione puniri. Nam & *Apoſt.ad Rom.* 1.de gentilib.Deum cognoſcentibus,& non vt Deum honorantibus,ait. *Propter quod & tradidit illos in reprobum ſenſum*, ergo iuſtum eſt tales decipi, vltra ergo iuſtum eſt eos decipere. Poteſt ergo aliquis eos iuſte decipere. Item poteſt Deus præcipere,vt per mendacium alium decipiat, ſic decipiens non peccat. Item deceptio quandoque eſt pœna iuſta,ergo aliquis poteſt iuſte infligere, maxime ſi hoc à Deo pręcipiatur,& tunc non peccaret,ſed cæteris paribus mereretur. Item Deus decepit per malos homines & angelos,vt dicit *Aug. in li.83. quæſt.qu.53.* ergo hoc idem poteſt per bonos.Item poteſt tollere præceptum de mendacio,& tunc mentiens non peccat, ſiquidem nemo peccat qui non agit contra legem.Hæc *Gab. vbi ſup.* poſt *Aliac* & *Greg.de Arim.* Sed ſtante lege omne mendacium pernicioſum ex deliberatione dictum,eſt mortale peccatum,quia ſimpliciter prohibetur illo præcepto. Non dicas contra proximum falſum teſtimonium,non curando an in iudicio vel extra iudicium id fiat. Hinc eſt quod dicitur *Sap.1. Os quod mentitur, oc idit animam.* Et in *Pſal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium*, & ſimilia multa, quæ omnia intelliguntur de mendacio pernicioſo. Videatur ad hoc *Gab. concl 3. vbi ſupr.* Nec illud prætereundum eſſe cenſui,quod & ſcribit idem *Gab.art.3.dub.1.vbi ſup.* Et concordat *S.Bona.d. 38.q.2.li.3.* quod in ſacra ſcriptura nullum mendacium cõtinetur, ſed quæcunque in ſacra ſcriptura aſſerriue ponuntur in ſenſu literali quem prætendit ſpiritusſanctus,veriſſima ſunt & nulla falſitate permixta. Sed nonnulla mendaciter ab improbis dicta recitantur in ſcriptura, ſicut blaſphemiæ Iudæorum, quæ nullatenus aſſeruntur;quia talia vt recitantur ab aliis dicta accipiuntur materialiter,&vt ſic nec ſunt vera nec falſa. Dicuntur etiam nonnulla figuratiue aut parabolice,in quibus ſententia literalis non eſt illa quam voces vel ſcripta ſecundum primam Grammaticalem impoſitionem ſignificant, ſed quam res importatæ per dictiones indicat, & quem ſpiritusſanctus auctor ſcripturæ, tali modo loquendi dedit. Et in talibus figuratiuis locutionibus non contingit mendacium ſecundum primas verborum ſignificationes. Vnde non eſt mẽdacium,dum figuratiue dicitur, Pratum ridet,quia nõ eſt ſenſus quod pratum actũ ridendi producat, ſed quod floreat. Sic non eſt ſenſus literalis,quod ligna ſiluæ ierunt ad ramnum. *Iudic. 9.* ſed quod homines Iſraelitæ, ſcilicet per ligna ſignificati iuerunt, vt patet ex docto-

doctorum expoſitionibus. Sic ad alia multa dici poteſt, quæ adduci poſſunt. Item excuſatur mendacium à peccato, vbi concurrit conſilium ſpiritusſancti Sicut de Iacob dicit *Auguſt.* & habet magiſter in calce *diſt.* 38. Et ſi diligenter attenditur, non eſt mendacium, ſed myſterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per ſpiritum ſanctum nouerat myſterium. Et ideo propter familiare conſilium ſpiritusſancti quod mater acceperat à mendacio excuſatur Iacob. Vide latius *Gabr. vbi ſupr.* Nec patres & homines laudati veteſt. ſemper excuſantur ab omni mendacio, ſaltem officioſo & iocoſo, quoniam non fuerunt perfectiores Apoſtolis, qui tamen non negantur venialiter peccaſſe, etiam poſt ſpiritusſancti perceptionem, vt Ioannes in ſua canonica teſtatur. Et latius de hoc vide vbi ſupra *Gabr.* Vnde ſi laudamus bona facta eorum, & illa accipimus in exemplum, mala tamen in exemplum non recipimus, nec pertinaciter defendimus vel excuſamus. Nec Abraham mentiebatur. Non enim dixit contra id quod in mente habuit, cum dixit ſeruis ſuis ſe reuerſurum cum Iſaac *Gen.* 22. Nec facile fuit mendacium Abrahæ imponendum (cuius vita & obedientia fuit omnibus exemplaris) vt dicit *Scot.* & poſt eum *Gabriel.* Et vt dicit *S. Bonauent. diſt.* 38. *qu* 2. *lib.* 3. Etſi Abraham vellet filium ſuum immolare, credebat tamen ex magnitudine fidei ſuæ (ſicut dicit Apoſtolus, quod Dominus eum ſuſcitaret) ſciebat enim quod firma erat promiſſio qua dictum ei fuerat. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen.* Hæc ille. Et ſic mentitus non fuit Abraham. Vel (vt inquit *Gabriel. lect.* 69. *cano.* In præcepto dato Abrahæ eſt attendere verba præcipientis, & intentionem præcipientis, præceptum illud ſecundum mentem præcipientis prætendebat obedientiam Abrahæ fieri notam cæteris in exemplum, & non immolationem filii, quam præcepti verba ſignificabant Quemadmodum & prælatus religioſus quandoque præcipit fratri ſuo aliquod arduum, quod tamen per ipſum non vult adimpleri, vt experiatur obedientiam fratris. Hæc *Gabriel vbi ſupra.* Nec Iſaac mentitus eſt, dicens *Geneſ.* 24. Rebeccam ſororem, quia vere eius cognata filia Batuelis filii Nachor fratris Abrahæ. More autem illius gentis omnes cognatæ ſorores dicebantur, ſicut cognati fratres. Similiter dicendum de Abraham, qui vxorem ſuam dixit eſſe ſuam ſororem. *Geneſ* 20. & 12. quæ fuit filia Aram fratris Abrahæ, vt habetur *Gen.* 11. De Iacob vero dicente ſe primogenitum, &c. Si placet excuſare à peccato, poteſt dici quod verba Iacob ſecundum certum intellectum vera fuerunt. Erat enim Iacob Eſau, non in perſona, ſed officio & dignitate quantum ad ius primogenituræ, & ſic verum dixit propter quod non decepit patrem, & benedictio debebatur Iacob electione diuina, quæ elegit eum in vtero materno, licet pater non intellexit, tali modo loquendi vſus eſt ſaluator *Matth.* 11. dicens de Ioanne: *ipſe eſt Elias.* Accedit & illud de Ioſeph, qui erat perfectus ſeruator diuinæ legis, cuius mendacium ad fratres ſecundum *Scotum, & beatum Auguſtinum.* 5. *ſuper Geneſ.* fuit iocoſum, quando dixit eos eſſe exploratores, quod apparet ex euentu, quoniam in fine veritatem eis aperuit. qui ſic meruerunt puniri propter venditionem. Vel ſecundum *Bonauentu.* dicitur quod dixit fratres exploratores, tentando dixit, aut interrogando non aſſerendo. Vnde potius intelligenda ſunt interrogatiue quam affirmatiue. Quando autem dixit ſe peritum in augurandi ſcientia: large accipitur verbum augurandi pro futurorum prouiſione. *Bonauentur.* De obſtetricibus, vt habetur *Exod.* 1. ſecundum *Alexand.* in facto earum duo conſiderantur, pietas compaſſionis & mendacium. Compaſſio opus bonum fuit moraliter, & ſi proceſſit ex charitate, fuit etiam meritorium, ꝑ quo remuneratæ ſunt tēporaliter, nō tñ ꝓpter hoc priuato p̄mio æterno, ſaltē ſi affuit charitas. Mēdaciū vero fuit officioſum, quia profuit & vtile fuit ad ſalutem paruulorum, & nulli nociuum, & ideo veniale, & idcirco non impediuit meritum pietatis, licet illi mendacio præmium non debebatur. Propter hoc dicit *Scotus,* Deum remuneraſſe eas pro bono motu, & tamen non abnegaſſe eis vitam æternam pro illo peccato, quod erat eis veniale. *Scotus diſtinct.* 38. *libr.* 3. & *Gabriel. Sanctus Bonauentur. circ. text.* Item de Raab, dicitur ſimiliter quod propter pietatem in nuncios commendatur, non propter mendacium officioſum, quo ſaluauit viros ad ſe declinantes. *Ioſue* 2. Item de Iudith varios recitat dicendi modos *Scotus.* Similiter & Nicolaus Liranus ſuper *c.* 9. & 10 *Iudit,* poteſt tamen dici breuiter, quod affectio Iudith

ad liberationem populi per interfectionem publici hoſtis, qui laborabat cultum Dei deſtruere funditus, & expugnare populum fuit bona & commendabilis. Item ornatus eius ad capiendũ Holofernem laqueis oculorum ſuorum excuſatur, quia non dependebat ex libidine ſed ex virtute, vt tanquam per aptum medium ad eum interimendum venire poſſet. Non tamen ſequitur quod nitebatur inducere Holofernem ad concupiſcendum ſe coitu adulterino vel fornicario, ſed magis coniugali, in qua concupiſcentia non peccaſſet mortaliter & excitatio coniugalis concupiſcentiæ ſuffecit tanquam medium ad finem à Iudith intentum. Nec tamen à mendacio Iudith excuſatur ſimpliciter in multis dictis ſuis, ſed tamen omnia fuerunt officioſa & ad liberationem populi Iſraelitici ordinata, & ita non fuerunt mortalia. Et licet fuerunt nociua Holoferni, quia ad eius interitum tendentia, non tamen propter hoc fuerunt mortalia peccata, quia fuit dignus morte, & iure belli à quocunque aduerſariorum potuit ipſe ſine peccato occidi. Commendatur ergo (vt inquit *Gabr. vbi ſupra.*) Iudith quantum ad affectionem liberationis populi, & omnia licita quæ ad illam fuerunt ordinata. A mendacijs tamen non commendatur, ſed tamen à mortali crimine excuſatur. Quamuis *Scotus* dicat non omnino certum eſſe quod excuſata ſit ab omni peccato mortali. Nam velle alium peccare eſt peccatum mortale, vt ipſa videtur cum ornauit ſe, vt caperetur in appetitu ſuo ab Holoferne. Item de fictione & ſimulatione dicit *ſanctus Bonauentura*, quod ſimulatio eſt quædam deceptionis, quædam doctrinæ, & quædam cautelæ. Prima fuit Ioſue, quando ſimulauit ſe fugere habitatores Hai, vt eos longius ab oppido protraheret & ita proſterneret, vt habetur *Ioſue* 8. Et Dauid ante Regem Achis ſtultum ſe ſimulauit. 1. *Reg.* 21. Et Iehu cum finxit ſe cultorem Baal. Secunda fuit Domini qua docuit diſcipulos officium hoſpitalitatis. Vnde & cogerunt illum dicentes, *Lucæ vltimo. Mane nobiſcum*, per quod meruerunt illum cognoſcere, de quo dicit *Scotus diſtinctione.* 49. *quæſtione* 15. *libr.* 4. quod Deus poteſt cauſare viſionem in oculo non beato per qualitatem quæ non eſt illius obiectum, & ſic potuit cauſare viſionem in oculis diſcipulorum de peregrino ipſo exiſtente in claritate & colore proprio non habente in ſe illam formam aut colorem, nec tamen decipiebat, quia deceptio non eſt niſi in via morum, nec tamen fuit ibi illuſio, quia certi erant quod ipſe fuit talis in perſona. Hæc *Scotus*. Vnde *Petrus Paludenſis, d.* 30 *qu.* 2. *ar.* 1. *concl.* 5 *li.* 4 inter cætera dicit, faciens aliquod factum non vt fallat, ſed vt veritatem ſignificet, vel ad aliquod bonum, licet ex illo facto aliqui eliciant ſignificatiue aliquod falſum, non mentitur facto: ſicut Chriſtus quando finxit ſe longius ire, non enim fecit hoc ad decipiẽdum, nec ad ſignificandum itinerationem quam facere volebat, ſed ad prouocandum eos ad inſtantiam hoſpitalitatis, & ad ſignificandum quod diſtabant ab eo in fidelitate, ſicut alibi nolebat eos præterire. Et ſimiliter beata Virgo non tenebatur dicere qua intentione contraheret. Vnde licet non intenderet matrimonium conſummare, quod videntes credebant, non eſt mentita facto. Hæc *Paludenſis, vbi ſupra.* Tertia vero ſimulatio hypocriſis vel duplicitatis quæ eſt in hypocritis, qui in ſigno exteriori oſtendunt ſe eſſe bonos, & interius replentur malitia. Primæ duæ non tenent rationem mendacii, ſed tertia Ideo primæ duæ non ſunt peccata, ſed tertia, de quo latius conſulito *Gab. d.* 38. *q. vnic. in fin. li.* 4 Et tantum de mendacio dicta ſufficiant.

Mendicare, eſt vitæ alimenta poſtulare. Cõtingit autem tripliciter mendicare (vt notat *Gabriel. d.* 16. *q.* 4 *a.* 3. *dub.* 1. *li.* 4 poſt *Alex. q.* 157. *p.* 4. *m.* 2. *artic.* 2.) Primo ex neceſſitate naturæ, vt dum quis petit ab alio quod per ſe habere non poteſt propter paupertatem vel infirmitatem aut vtrumque. Hic modus miſerabilis eſt tolerabilis, & per patientiam fit meritorius & laudabilis, ſicut legitur de Lazaro mendico & infirmo iacente ante ædes diuitis, quod mortuus portatus eſt ab angelis in ſinum Abrahæ. Ex quo colligitur quod mendicitas ex neceſſitate proueniens, eſt occaſio directiua ad vitam æternam, iuxta illud quod dicit *Gregor.* Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Secundo modo quis mendicat pro ocio fouendo, vel pro lucro cumulando, vel vtroque modo, & hæc mendicatio eſt culpabilis. De quo *Amb. libr. ſecund. de offi. c.* 16. Veniunt validi nullam cau-

Digitized by Google

cauſam niſi vagandi habentes, & volunt ſubſidia euacuare pauperum, exinanire ſumptum, nec exiguo contenti, maiora quærunt ambitu teſtium captantes petitionis ſuffragium & natalium ſimulatione lucrantes licitanteſque incrementa quæſtuum. Et ſequitur *ibid.* modus aſſit largiendi, vt nec illi inanes recedant, neq; transſcribatur vita pauperum in ſpolio fraudulentorum. Tertius modus mendicandi eſt ſupererogatiuus juſtitiæ, ſcilicet cum quis mendicat pro Chriſto venerando, & proximo ædificando: venerando, ſcilicet per imitationem & cultus exhibitionem, per imitationem quantum ad contemptum ſui, & vilificationem ſiue abiectionẽ, q̄ Chriſtus euidentiſſime fecit. Vnde *Hieron.* Eſto vilis quantũ poteris, nunquã Chriſto vilior eris. Laudabilis eſt illa mẽdicatio volũtaria, qua ſe quis exponit vt redemptori ſuo ſe cõformet, & cultui diuino mente liberiore aut euãgelizationi vacet, depoſita ſeculi ſollicitudine, & proximũ ædificet, & prouocet ad pietatẽ. Ex his patet q̄ mendicatio eſt reproba, q̄ tolerabilis & q̄ laudabilis & meritoria, & p hoc q licite poſſint mẽdicare, paulo poſt ſcribit de hoc *Gab. vbi ſup.*

Mendicitas eſt duplex, ſcilicet corporalis & ſpiritualis. In mendicitate ſpirituali vtiliter quiſque petet, ſi tantummodo ſalutaria, ſi diuinę voluntati placita, ſi diuinæ legis mandata implere deſiderabit; in omnibus itaque deſideriis diuinum anteponendum eſt beneplacitum, & vt ſua voluntas fiat, deſideretur. De hac mendicitate ſpirituali longum tractatũ ſcripſit *Gerſ.* Et idem *Gerſ.* volens Deum fore pium & miſericordem, eſto & tu tibi ipſi miſericors. Eſt enim durus duris, pius piis, bonus bonis, ſeuerus malis. Talem vtiq; illũ inuenies, qualis & tu fueris in tuis deſideriis, nõ quidem per mutabilitatem eius, ſed per tuam. Volẽs inſuper in curia ſuæ juſtitiæ abſolutionẽ conſequi, tu teipſum accuſabis, judicabis, condemnabis, punies, & ſic remiſſionem impetrabis. Quod ſi te coneris defendere & juſtificare vias tuas, confuſionem profecto & condemnationẽ reportabis, *&c.* Hac ſpirituali mẽdicitate eſſe voluit Chriſtus, cum per Prophetã teſtatur: *Ego*, inquit *mendicus ſum & pauper.* Apparuit hoc in omnibus ſuis orationibus, quas ad Deum patrem fecit, præſertim in cruce cum dixit: *Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti.* Hanc voluntarie ſuſceperunt omnes ſancti, imo ipſe Chriſtus, vt dictũ eſt. Nonne & rex ille potentiſſimus Dauid in ſuo Pſalterio ſe huius quæſtuoſæ mendicitatis ſectatorem profitetur, dum ſe nominat nunc infirmum, nunc orphanum, nunc vulneratum, nunc cæcum, nunc ſurdum, nunc impotentem, nunc alienum, peregrinum, nunc captiuum, jacentem in puluere, & ſtercore, & ſic de aliis innumeris neceſſitatibus. Et Salomon ille ſapientiſſimus ſe dicebat pauperem, infirmum, breuiſſimi temporis, minorem ad intelligendum legem Dei, & ita in tota ſcriptura diſcurrendo inuenimus vniuerſaliter de omnibus ſanctis. *Gerſon.* qui multa de mendicitate ſpirituali ſcribit, &c.

Mens poteſt accipi quadrupliciter (vt ſcribit *Brulef. diſt. 30. lib. 1.*) Primo prout dicitur à mene, id eſt Luna ſeu defectus, ſic ſtat pro tota anima, tam pro potentiis ſuperioribus quam inferioribus, *mens autem præſertim ſtulti* (ſecundum ſapientis verbum) *vt Luna mutatur.* Lunatica quippe eſt quam ſpiritus immũdus mittit nunc in ignem cupiditatis male inflammantem, nunc in aquam tumoris male ſuffocantem, nunc elidit in terram cogitationum noxiarum, de terrenis & volutatur, & clamat, & ſtridet, & ſpumat, & areſcit, & diſcerpitur per varia, vix tandem redit ad ſe per lucidum interuallum, vt Deum noſcat & ſe, & hoc ab infantia. Ita *Gerſ. tract. 7. ſuper Magnif.* Secundo mens dicitur à metiendo, & ſic capitur mens pro quacunque potentia cognoſcitiua vel judicatiua, quia talis menſurat obiectum. Tertio capitur mens, prout dicitur ab eminendo, & ſic capitur pro parte ſuperiore animæ ſiue rationis, & ſic accipit communiter *Aug.* iſto modo, mens non reperitur in potentiis ſenſitiuis, nec in anima ſenſitiua, nec in anima vegetatiua, nec in eius potentiis, ſed ſolum eſt in portione ſuperiore. Quarto modo accipitur mens, vt dicitur à meminiſſe, & tunc valet ſicut memoria. Capitur etiam pro potentiis ſenſitiuis, in quibus minime conſiſtit imago. Et mens ſecundum *Gerſ. tract. 7. ſuper Mag.* omnibus hominibus eſt æqualis libertatis, quo ad eſſentiam & actum primum, ſed nõ quo ad actum ſecundum, propter impedimenta vel adiutoria, modo iſtis, modo illis aduenientia.

Menstrvvm eſt profluxus ſanguinis, vt ſcribit *Brulef. diſt. 32. quæſt. 5. lib. 4.* qui ſolet euenire mulieribus per menſem vel per circulum Lunæ,

Digitized by Google

Lunæ,& cauſat in eis infirmitatem. Et quando vir (vt dicunt Doctores) cognoſcit mulierem tempore iſto, proles efficitur gibboſa,vel cæca, vel leproſa,vel habet aliam infirmitatem.Etiam iſte ſanguis eſt venenoſus, ita quod ſi canis comederet, efficeretur rabidus, & ſi ſanguis tangeret ſegetes, deſiccarentur. Et quamuis omni tempore ſiue in menſtruo,ſiue in alio,debet debitum reddi, ſed non debet peti, ideo ſi aliquis eorum petit,alter debet reddere, tamen ille qui petit tali tempore, malefacit. *Brulef.*

Mensvra ſecundum *S. Thom. 1. 2. q. 90. artic.*1. eſt illud, per quod cognoſcitur quantitas rei.Et ſecundum eundem eſt duplex. *lib. 2. ſent. diſt. 2. q. 1. & in q. de veri. q. 1. ar. 5.* ſcilicet intrinſeca,&extrinſeca.Prima,in quolibet eſt mẽſurato ſubiectiue. Secunda vero, in vno ſolo. Et *Ariſt.10.Metaph* Menſura eſt id quo res cognoſcitur, eſt enim metrũ quo primo vnumqq; cognoſcitur.Cognoſcitur autẽ res tripliciter,&ſecundum hoc aliquid tripliciter dicitur menſura, vt ſcribit *Gab. diſt. 2. q. 1. ar. 1. lib. 2.* Primo modo menſura rei eſt cauſa efficiens cognitionis apprehenſiuæ rei, hoc eſt cognitionis qua res primo apprehenditur. Sic intellectus eſt menſura rerum quas intelligit, & obiectum q eſt res intellecta, eſt menſura cognitionis. Secundo accipitur menſura pro illo quod ducit in rememorationem alicuius prius noti, quomodo dicimus quod imago Petri repræſentat Petrum, & ſic repræſentans poteſt dici menſura repræſentati,& iſti modi ſunt generales & communes tam quantitati, quam aliis à quantitate. Tertio modo accipitur menſura magis proprie, pro illo quod ducit in cognitionem quantitatis alterius. Metrum enim eſt (ait Philoſophus) quo quantitas cognoſcitur. Sic menſura præſupponit cognitionem rei menſuratæ in ſe, & notificat eius quantitatem, vt ſi pannus primo notus eſt ſecundum ſuam eſſentiam, quia pannus, & per applicationem vlnæ notificatur eius quantitas ſecundum longitudinem. Vlna eſt menſura longitudinis panni.Ex quo patet quod menſuratum poteſt prius eſſe cognitum ſecundum ſe quam menſura, licet non ſecundũ quantitatem. Et ſicut quadruplex eſt quantitas, ſcilicet multitudinis, extenſionis, durationis, & perfectionis, ſecundum hoc quadruplex eſt menſura,ſic in exemplo.Primo modo,vnum eſt menſura multitudinis,& numeri: ſecundo modo,vlna panni: tertio modo, tempus motus: & quarto modo, perfectius minus perfecti. Quomodo Deus poteſt dici menſura omnium, pro quanto vna res eſt perfectior quæ magis accedit ad perfectionem Dei, quam alia, & albedo reſpectu colorum. Et quandoque menſura eſt in anima, quandoq; in re extra, & ſemper menſura eſt notior menſurato, & hoc quantum ad eius quantitatẽ, quia per minus notum non cognoſcitur magis notum. Nec res ſecundum ſubſtãtiam ſuam menſurari poteſt, quia vt ſic conſiderata non eſt,nec habet quantitatem. Non enim eſt de ratione ſubſtantiæ quod ſit magna,multa, aut tantæ durationis vel perfectionis. Itẽ Deus eſt menſura perfectionis angelorum, quia per cognitionem Dei & Angelorum poteſt cognoſci quod vnus eſt perfectior alio, quia plus accedit ad perfectionem Dei quam alius. Et Deus eſt omnium menſura aliorum à ſe quantumcunque diuerſorum, quia omnium perfectiones cognoſci poſſunt per acceſſum ad diuinam perfectionem. Item nihil eſt menſura ſui ipſius, & menſura eſt tantum finitorum, vnde & multitudinis angelorum ſicut quarumcunq; rerum numerabilium, menſura eſt vnitas in re extra, vel in intellectu, quia ita ſunt numerabiles angeli(cum nõ ſunt infiniti)ſicut cęterę multitudines rerum ſeparatarum, & per cõſequens ſimili menſura quantum ad eorum multitudinẽ ſunt menſurabiles. Multitudo autẽ numeratur vnitate. Nulla autẽ eſt menſura extentionis angelorum, quia in angelis non eſt quantitas molis, cum ſint extenſiue indiuiſibiles, & ita non ſunt extenſi,quare nec menſurabiles ſecundum extenſionem.Ratio autem menſuræ finito congruit vt dictum eſt. Quando vero ſancti dicunt quod Deus menſuratur æternitate, non intelligunt, quod Deus qui ſimpliciter eſt immenſus, menſuretur per creaturam aliquam, aut etiam ſuam eſſentiam. Sed intelligunt quod ſicut per tempus & partes temporis menſuramus omnia temporalia, ita durationem Dei infinitam cognoſcimus, quia neceſſario coexiſtit omni tempore in actu&in potentia.Quantitas vero durationis, quorumcunque aliorum à Deo non cognoſcitur à nobis niſi ex hoc ſolo, quia coexiſtit maiori vel minori tempori in actu vel in potentia. Eſt autem Deus menſura perfectionis aliorum

Digitized by Google

ſum vt dictum eſt. Hæc ſingula latius declarat *Gab. di. 2. qu. 1. lib. 2.*

Mercatura dicitur ars vel actus mercādi. Et eſt triplex mercatura, ſcilicet nauigatio, ditioctio, id eſt fœneratio, & negociatio ſecundum *Ariſt. lib. 1. Polit.* Negociatio de ſe non eſt vitioſa, licet habeat turpitudinem, ideo licita eſt ſi fit ad finem honeſtum vel neceſſarium, id eſt quod negotiator lucretur moderate, ſcilicet vel ad ſuę familiæ ſuſtentationem, vel pauperum vel communitatis, ſi in honeſto vel iuſto contractu & non ad cariſtiam, ſecundum *B. Thom. qu. 77. art. 4.* Vnde *Gerſ. p. 1. tract. de modo vendendi omni. fide.* ponit hanc regulam mercatorum quod non in die dominica mercentur, nec periurēt, ab illicito ſibi caueant lucro, nec ad diem vendant, vel carius propter dilationem, vt debitum ſuum tempore promiſſo ſoluant, nec ſcientes mentiantur, æquam ſtateram habeant, æqua pondera, & æquam menſuram. Et ad cauendum periurationes & mendacia, & alia peccata (vt idem ait *p. 2. de cognit. peccat, venial. & mortal. conſid.* 20. de peccatis quæ fiunt in mercantiis) Ego conſulo (inquit Gerſon) ſeruari conſuetudinem quorundam bonorum & fidelium mercatorum, hoc eſt non ſuperferre ſuas merces, ſed eas vendere ad vnum verbum, & quando videbitur hæc conſuetudo, citius & breuius emetur & fiet placitum Deo: vult & quod per mercantiam non perdatur ſeruitium Dei, ad quod tenetur per præceptum Dei & Eccleſiæ, & quod cuſtodiatur bona fides, & quod non vendatur carius ad credulitatem quam ad argentum, in quo homo debet examinare ſuam conſcientiam. Vide latius *Gerſ. ibi.* Et vt ait *Amb. lib. 3. offic. in contract.* vitia eorum quæ veneunt, prodi iubentur, At niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris tranſierint doli actione accuſatur. Et dicitur mercatura à mercor: & differunt merx & mercatura, quod merx eſt ſpecies ipſa quæ emitur venditurue, à quo mercimonium & commercium. Mercatura vero eſt actus ipſe emendi ac vendendi merces. Mercem Varro à merendo ære dictam vult. Mercis appellatio, vt vult *Vlpianus*, ad res tantū mobiles pertinet, & merx aliquando dicitur pecunia, aliquando ius ipſam recipiendi, aliquando eſt proprium corpus ſerui alicuius, vt ſcribit *Gerſ. p. 2. tract. de contract. p. 1. conſid. 4.*

Merces eſt illud quod recompenſatur pro operis retributione, ideo reddere mercedem eſt actus iuſtitiæ, ſicut reddere pretium rei emptæ, ſecundum *B. Thom. q. 14. art. 1.* Mercenarius vero actus is dicitur, qui fit propter mercedem, non autem qui eſt circa eam. *B. Thom. 3. ſent. di. 26. q. 2. art. 1.* & dicitur à mereor: magna quoque merces promittitur Chriſtianis Deum diligentibus, & eius præcepta ſeruantibus. de quo vide *Gerſ. in ſer. de omn. San. p. 2.* qui incipit: *Exultate quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Et alias de hoc dicitur.

Mercenarius (vt ſcribit *S. Bona. di. 27. q. 6. lib. 3.*) dicitur ille, qui principaliter habet oculum ad mercedem. Nam ſi eam aſpiceret non principaliter, non propter hoc mercenarius eſſet: ſecundum hoc intelligendum eſt, quod duplex eſt merces, videlicet creata & increata, temporalis & æterna: & ſecundum hoc duplex eſt mercenarius, videlicet bonus & malus: & duplex mercimonia, vna laudabilis, alia vituperabilis. Nam qui principaliter reſpicit ad mercedem creatam & temporalem, malus mercenarius eſt, & hunc vitupetat Ioannes, dicens: *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt.* Ille vero qui reſpicit principaliter ad mercedem æternam, de qua *Gen. 15. Merces tua magna nimis*, bonus mercenarius eſt: & hic mercenarius panibus abundat, ſpei, fidei, & charitatis: ſicut dicit *Amb. ſup. illud Luc. 15. Quanti mercenarii, &c.* Vnde motus charitatis ſecundum aliquod genus mercimoniæ poſſit eſſe mercenarius, ſcilicet ſecundum quod conſtituit mercedem ſuam circa bonum increatum, ad quod tendit ſicut ad finale præmium, & deſiderat tanquam omne bonum. latius *Bona.* De malo mercenario loquitur *Gab. ſer. 1. Dom. Miſericordia Domini*: Mercenarius, inquit, eſt qui locum quidem paſtoris tenet, ſed lucra animarum non quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris paſcitur, impenſa ſibi ab hominibus reuerentia lætatur. *Gab.* poſt *Greg. in Homel.* qui & dicit, quod non paſtor, ſed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oues Dominicas, ſed ad temporales mercedes paſcit.

Meritum quandoq; accipitur, vt ordinatur ad bonum, quandoque vt ordinatur ad malum ſeu pœnam. & ſic dicitur meritum malum,

& hoc proprie dicitur demeritum. Vocabulum itaque meritum, quandoq; eſt indifferens, plerunque tamen & bonum ſumitur, & deſcribitur ſic ſecundum *B. Thom. p. 3. qu. 49. art. 6.* Meritum eſt actio qua iuſtum eſt, vt agenti aliquid detur. Vel ſecundum *Gerſ. p. 4. in deſcript. ter. ad Theol. vtil.* Meritum eſt actus laudabilis factus ad bonum alterius vere vel interpretatiue ſeu reputatiue pro quo exigitur præmium. Dicitur reputatiue, propter Deum, qui bonorum noſtrorum non eget. Demeritum per oppoſitum eſt actus vituperabilis factus vere vel interpretatiue ſeu reputatiue ad malum alterius pro quo exigitur ſupplicium. *Scot. diſt. 18. lib. 3.* ita diffinit: Meritum eſt aliquod acceptatum in alio, pro quo ab acceptante eſt aliquid retribuendum illi, in quo eſt quaſi debitum illi pro illo merito vel alteri pro quo meruit. Non enim meritum dicit ſemper actum, qui ſit in poteſtate eius cui fit retributio, ſed hoc ſolum eſt, quando aliquis mereretur ſibiipſi, quando autem vnus meretur alteri per orationes, vel alias afflictiones acceptas Deo, quamuis illa ſint in poteſtate merentis, non tamen ſunt in poteſtate eius pro quo facit, & tunc meritum formaliter dicit ordinem alicuius actus laudabilis in merente ad acceptantem, quod acceptans acceptat, vt contribuat ei pro quo accipiatur. Ex hoc ſequitur quod vnus poteſt mereri pro alio. *Scot.* Vel meritum eſt operatio aliqua libere à voluntate elicita ad præmii retributionem illi vel alteri acceptata. Et meritum totum noſtrum conſiſtit in iuſtitia & operatione ſecundum iuſtitiam, & per conſequens in operatione ſecundum virtutem erga Deum & proximum. Sed iuſtitia præſuppoſit munditiam & puritatem, ſed talis munditia conſiſtit in declinando ab omni malo: ideo oportet quod antequam quis operetur iuſtitiam ſit ſine macula, vt ſcribit *Iac. de Valent. Pſalm.* 14. & ſic perfecta iuſtitia Chriſtiani conſiſtit in declinando à malo, & faciendo bonum, quia vltimum præſupponit primum, ideo primum meritum beatitudinis eſt mundum ſe cuſtodire, abſtinendo à malo, poſtea ſequitur operari bonum. *Valent.* Et ſecundum *Gab. diſt. 27. qu. vnic. lib. 2.* ad rationem meriti in actu duo requiruntur in genere. Primum libera eius elicitio. Secundum ad præmii retributionem acceptatio. de quo vide ſupra in dictione *Actus meritorius.* Radix autem omnis meriti (vt ſcribit *Gab. diſt. 18. qu. vnic. lib. 3.*) proprie loquendo de merito conſiſtit in affectione iuſtitiæ voluntatis, non in affectione commodi, nec in affectione iuſtitiæ, vt regulat affectionem commodi (vt dicit *Scot. in 3. ead. diſt.*) & obiectum circa quod aliquis meretur, eſt Deus, vt idem vult. *Gab. vbi ſup.* Radix quoque meriti eſt charitas, quæ primo inclinat ad diligendum Deum propter ſe, &c. Nullus autem actus eſt meritorius, niſi eliciatur ſecundum inclinationem charitatis: ideo non eſt meritorius, niſi referatur in Deum propter ſe dilectum. Hæc autem dilectio Dei, eſt ſecundum affectionem iuſtitiæ. Et communiter apud Doctores, meritum eſt duplex, ſcilicet meritum de congruo & meritum de condigno.

Meritvm ex condigno eſt meritum pro quo exigitur præmium ex debito (vt ſcribit *Gerſ. p. 4. in deſcript. term. ad theol. vtil.*) Et hoc dupliciter, vel ex debito pacti, & legis & Domini dignificantis actum ad tale præmium, vel ex rigore iuſtitiæ, ſic quod ſi non redderetur præmium, iniuſte ageretur cum merente. Et hoc ſolum (inquit *Gerſ.*) reperitur inter creaturas adinuicem. *Gab. di. 27. qu. vni. art. 1. lib. 2. & in expoſit. cano. lect. 59.* ita diffinit: Meritum condigni ſiue de condigno, eſt actus à voluntate elicitus vel libere procedens ad præmium alicui ſecundum debitum iuſtitiæ retribuendum. Conſiſtit autem iuſtitia illa in quadam proportione meriti ad præmium & æqualitate: iuſtitia enim ſtricta ſicut non reddit minus bonum pro maiori, ita nec maius bonũ pro minori. Requiritur igitur ad meritum de condigno proportio æqualitatis meriti ad præmiũ. Hæc autem æqualitas attẽditur vel ex natura & cõditione intrinſeca act⁹ ex præmii, vel & ordinatione pacto aut conuentione, aut promiſſione præmiantis. Exemplum primi, vt quãdo merces cõmenſuratur vtilitati, quam præmians conſequitur ex actu & operatione merentis. Exẽplum ſecundi, quando ex cõuentione, pacto vel liberalitate ꝓmittitur tantũ pro tali. Sic dicitur in Euãgelica parabola: *Nõne ex denario diurno conueniſti mecũ? non facio tibi iniuriam,* ſcilicet dando tibi ſecundum conuentionẽ: *tolle quod tuum eſt, & vade. Matth. 20.*

Vbi

Vbi iuſtitia ſeruata fundatur in conuentione nō in natura actus. Et meritum de condigno exigit aliquid in operante, aliquid in opere, & aliquid in præmiante. In operante quod ſit amicus. Inimicus enim ſecundum *Auguſt.* non eſt dignus præmio, ſed pœna. Peccator itaque apud Deum nihil meretur de condigno, quia non eſt amicus Dei, ſed inimicus. Similiter enim odio ſunt Deo impius & impietas eius. *Sap.* 14. & fructus impiorum inutiles. *ibi. cap.* 4. In opere quod ſit ordinabile ad vtilitatem, vel honorem præmiātis: ideo opus, inquit *Gab.* exiſtentis in gratia non ordinatum finaliter in Deum, non eſt meritorium de condigno. Nullus quoque poteſt mereri niſi agat, quia omne meritum eſt actus, ergo mereri eſt agere, per locum à coniugatis, vt ait *Brulef.* In præmiante requiritur acceptatio ſiue ordinatio actus ſic eliciti vel imperati ad tale pͫmium. Eſt autem hæc ordinatio nihil aliud quā diuina voluntas, quæ ab æterno voluit actum à tali & ex talibus principiis elicitum eſſe meritū condignum tali præmio, & condignitas illa attenditur ex diuina acceptatione, qua ab æterno voluit actum ſic ex gratia elicitum eſſe dignum tali præmio. Verum quoque eſt quod Deus ſemper præmiat vltra condignum, ex gratuita enim acceptatione diuina & mera liberalitate ſua præmiat. Hæc *Gab. vbi ſupr.* Et ad meritum de condigno ſecundum *Alex. de Ales p.* 3. *qu.* 69. *mem.* 5. *art.* 2. tria requiruntur, ſcilicet gratia, quæ eſt ſpiritus ſanctus, & gratia creata, quæ eſt habitus infuſus, & libera voluntas. Et ita ſi aggregantur omnia quæ cōcurrunt ad meritum, patet condignitas ad omnia quæ ſunt in præmio, &c. Nullum itaque eſt meritum ſine gratia, &c.

Meritvm de congruo eſt meritum, vt ſcribit *Gerſ. vbi ſupr.* pro quo exigitur præmium de congruo. vel ſecundum *Gab. vbi ſup.* Meritum de congruo eſt actus libere elicitus, acceptatus ad aliquid retribuendum non ex debito iuſtitię, ſed ex ſola acceptantis liberalitate Et hoc meritum non coexigit æqualitatem dignitatis cum retributo neque in operante, nec in opere, nec in retribuente: poteſt enim præmians aliquid retribuere operanti intuitu alicuius actus, alias non daturus, nō tamen tāquam digno in ſe, nec in ratione operis condigni, ſed ex ſua liberalitate, etiam ei qui inimicus eſt. *Gab. vbi ſup.* Vbi & cōcludit quod anima informata gratia per actū à voluntate ſimul & gratia elicitum, de cōdigno meretur æternæ beatitudinis præmium. Id qđ & auctoritate probat vtriuſque teſtamenti. Vnde 2. *Paral.* 15. dicitur: *Et erit merces operibus veſtris. Mat.* 5. *Merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Probat & hoc ratione, & per diffinitionem meriti. Vide eundem. Opera vero noſtra (vt notat *ibi.*) in ſe & in ordine ad noſtram voluntatem conſiderata, præciſe ſunt indigna tanto præmio impfecta, & defectibus plena Secus ſi conſiderātur vt ſunt à ſpiritu ſancto mouente & inhabitante, ac à gratia cooperante, nec nō à Dei voluntate ipſa vt digna acceptante Sic enim digna ſunt tali præmio beatifico, ſecūdum illud. *Heſt.* 6. *Hoc honore dignus eſt quemcunq; Rex voluerit honorare.* In præmio enim eſt conſiderare beatitudinem formalem Dei, ſcil. fruitionem & beatitudinem obiectiuā, quæ eſt Trinitas benedicta. ſecundum illud *Gen.* 15. *Ego ſum merces tua magna nimis.* verba ſunt Dei ad Abraham, Et diuina ordinatio ſeu voluntas, qua vult ſic operātem tali mercede ſic operari, ſecundum illud *Apoc. vlt. Merces mea mecū eſt*: hoc eſt in mea poteſtate ac voluntate. Per hæc poſſumus intelligere auctoritates plures, quæ contradici poſſunt, & dictis cōtrariari, vt ſunt illæ *Rom.* 8. *Non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Et *Luc.* 17. *Cum feceritis quæcunq; præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus. Et Iſa.* 64. *Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſa iuſtitia veſtra.* Vide latius *Gab. ibi*: Et licet Deꝰ nulliꝰ debitor eſſe poſſit ex natura rei, poteſt tamen ſe facere debitorem noſtrum ex ſua libera voluntate, nobis promittendo pro talibus actibus tantum præmium Sicut homo gratis promittēs alicui ex ſua libertate donum, ſe debitorem illi conſtituit, tenetur enim ſecūdum iuſtitiam ſeruare promiſſum. Vnde *Apoſt. Rom.* 11. *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* quaſi dicat, nullus. Loquitur Apoſt. de redditione ex natura rei debita, ſcil. pro aliquo prius ad ſui vtilitatem recepto. Hoc locū nō habet in Deo, qui nullius eget *Gab.* Et vt *ibid.* ait: Animā non poteſt actu voluntatis libere elicito mereri primam gratiā de condigno. Poteſt autem anima per actum à voluntate cooperante gratia elicitum mereri de condigno eiuſdem gratiæ augmentum, quia gratia (vt inquit *Auguſtin.*) meretur augeri,

Digitized by Google

vt aucta mereatur & perfici. Item habens gratiã, habet vnde poteſt proficere in gratia. Fuſius declarat *Gab.* Anima vero obicis remotione ac bono motu in Deum ex arbitr. libertate elicito primam gratiam mereri poteſt de congruo: quia actum facientis quod in ſe eſt, Deus acceptat ad tribuendum gratiam primam, non ex debito iuſtitiæ, ſed ex ſua liberalitate. Hinc dicitur *Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Apocalyp 3. Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.* Cõuerti ad Deũ, appropinquare Deo, aperire illi, eſt facere quod in ſe eſt. Conuertitur autem Deus ad hominem, appropinquat ei, & intrat habitando in eo, & cœnando cum illo per gratiam, quam infundit. Multa alia & plura ſcribit *Gab. concl. 3. vbi ſupr.* Vnde ſecundum *Alexan.* Si peccator auertit ſuũ liberum arbitrium ab actu peccati, conſiderãdo diuinam iuſtitiam damnantem reprobos, & conuertit ipſum ad obediendum Deo, & diligendum Deum ex cõſideratione miſericordiæ, qua ſaluat electos, ex primo generatur timor, è ſecundo ſpes: hoc faciendo facit quod in ſe eſt. De quo ſupra in dictione *Facere.* Et efficacia meriti principaliter ex tribus colligitur, ſecundum *S. Bona. q. 6. diſt 29. lib. 2.* & poſt eum ſcribit & notat *Gab. ead. diſt. q. vni.* ſcilicet ex difficultate operis, ex promptitudine voluntatis, & ex magnitudine charitatis. Difficultas operis multum facit ad meritum, & intantum vt homo, qui eſt multo minoris charitatis, quã Angelus, poſſit mereri vt perueniat ad ſublimitatem angelicam. Etiam promptitudo voluntatis plurimum facit ad meritum, quantumcunque enim in homine ſit gratia, niſi ſit voluntas gratiæ conſentanea nunquam elicit opera meritoria; & quanto magis voluntas gratiæ ſubiacet & conformatur, tanto magis homo in operibus meritoriis exercetur. Magnitudo charitatis principaliter inter omnia facit ad meritum, quod ſecundum illius quantitatem attenditur remuneratio præmii ſubſtantialis. Pondus enim amoris dat valorem operibus meritoriis, *&c.* Et vt ait *Gab. diſt. 17. qu. 3. li. 1. in fi.* Meritum non commenſuratur labori, ſed perfectioni charitatis & intentioni actus. Et meritum attribuitur actibus aliarum virtutum inquantum ſunt formatę, & non alias. Vnde *Apoſt. 1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam: factus ſum velut æs ſonans & cymbalum tinniens.* *Sanct. Bona. diſt. 4. qu. 5. lib. 3.* ponit triplex meritum, ſcilicet congrui, digni & condigni. Meritum congrui eſt in quo peccator dicitur gratiam ſibi mereri, cum ad gratiam ſe diſponit. Meritum digni in quo, ſcilic. vir iuſtus orat pro alio, & meretur exaudiri, vt quando Stephanus orauit pro ſancto Paulo, de quo videatur & *Eggeus in Chryſopaſſ.* Meritum condigni eſt quo quis ex tanta charitate meruit tantam gloriam. Vnde beata Virgo (vt idem ait) meruit merito congrui concipere filium Dei ante incarnationem, quoniam præ nimia ſua puritate & humilitate & benignitate idonea erat, vt efficeretur Dei mater: poſt annunciationem vero poſtquã conſenſit, & ſpiritus ſanctus in copioſitate gratiæ in eam deſcendit: ideo nõ ſolum habuit cõgruitatem, ſed & dignitatem: & ex tunc meruit, non ſolum merito congruitatis, ſed dignitatis obumbrari & imprægnari virtute altiſſimi. Sed merito condigni non potuit mereri concipere filium Dei pro eo, quod hoc excedit omne meritum, & etiam quia erat ipſius meriti glorioſæ Virginis fundamentum. Vide latius ibi *Bona.* & meritum ſecundum *Gerſ. part. 4. in deſcript. termin. ad Theol. vtil.* quoddam dicitur vitę ęternæ, & eſt actus laudabilis à charitate mediate vel immediate proueniens, pro quo dignificauit Deus hominem ad vitam ęternam quam habebit, ſi obicem non poſuerit. Meritum autem hoc moritur per peccatum mortale, vt habet *Gab. diſt. 27. dub. 3. li. 2.* Et ad meritum vitæ æternæ de cõdigno, requiritur quod ſit elicitum, ſecundum inclinationem gratiæ, & per hoc condignum præmio & acceptum à Deo liberaliter ad huiuſmodi præmium. de quo vide *Gabr. diſt. 17. quæſt 3. lib. 1.* Vnde nullus actus ſine gratia ſiue charitate eſt meritorius: vt patet & ſupra litera A.

Meritum temporale ſecundum *Gerſ.* eſt actus laudabilis moraliter bon⁹, pro quo dignificatur quis ad præmium aliquod temporale.

Merita intueri contingit dupliciter (vt ſcribit *S. Bon in. di. t 26.* vbi agit de ſpe. *lib. 3.*) vel attribuendo ſibi vel attribuendo gratiæ diuinę.

Intue-

Digitized by Google

Intueri autem merita attribuendo ſibi, hoc eſt ſuperbiæ & vanitatis, & ſic intuentur ſuperbi, qui dicunt: *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia*. Contra quos dicitur *Deut. 9. Ne dicas in corde tuo propter iuſtitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc poſſiderem*. Intueri autem merita referendo ad diuinam gratiam, hoc eſt humilitatis & veritatis, & hoc modo motus ſpei ex intuitu meritorum habet oriri, per quem modum intuebatur Paulus merita ſua, *1. Cor. 15. Abundantius omnibus laboraui. Nō autem ego, ſed gratia Dei mecum.*

Mereri dicitur tripliciter (vt ſcribit *Sanctus Bonauentura diſtinct.* 18 *qu.2. li.4.*) Vno modo ſimpliciter abuſiue. Alio modo partim proprie & partim improprie. Tertio modo ſimpliciter proprie. Simpliciter abuſiue dicitur mereri, qui facit aliquod opus bonum de genere bonorum, tamen facit illud malo animo, id eſt mala intentione, ſicut ille qui dat eleemoſynam cum murmure. Talia enim opera aliquando remunerantur à Deo ex immenſa largitate, ſicut innuitur de Nabuchodonoſor. Ille vero meretur, partim proprie, partim abuſiue, qui facit opus de genere bonorum & bona intentione. Veruntamen non ex charitate, ſicut aliquis peccator facit opera de genere bonorum & propter Deum, in quibus de congruo ſe diſponit ad gratiam. Ille vero meretur ſimpliciter proprie, qui facit bonum opus & bona intentione & ex charitate: & primum meritum dicitur meritum interpretatiuum: ſecundum dicitur meritum congrui: tertium meritum condigni. Nemo autem poteſt mereri ſalutem ſine vita gratiæ. Impoſſibile eſt enim (vt inquit *Gerſon de vita ſpirituali animæ lectione prima.*) animam ſola vita naturali viuentem operari ſalutem ſuam. Cuius Pelagianus error oppoſitum aſſerebat. Itaque ſi non poteſt corpus mortuum vitales operationes exercere, quomodo dicet aliquis animam vita ſua carentem, quæ eſt ſpiritus ſanctus in opera vitæ ſpiritualis exire poſſe. Hæc *Gerſ.* Et mereri (ſecundum *Gabrielem diſtin.* 18 *quæſt. vnica, art. 3. dub. 3. li. 3* poſt *ſanctum Thomam qu. 5. eadem diſtinct.*) tribus modis contingit ſecūdum quod per meritum tripliciter aliquid fit merenti debitum. Vno modo quando res quædam meretur, fit de non debito debitum. Sic primo actu charitatis poſt iuſtificationem impii iuſtificatus facit ſibi vitam æternam debitam, prius fuit ſibi indebita. Alio modo, quando de debito facit ſibi magis debitum, quod contingit dum per actum meriti charitas augetur. Tertio modo, quando aliquod quod vno modo eſt ſibi debitum, facit alio modo ſibi debitum, ſicut puer baptizatus, cui debetur vita æterna ex habitu gratiæ in baptiſmo infuſo, quando vſum liberi arbitrii habere incipit, facit ſibi eam debitam ex actu à charitate elicito. Primo modo meruit Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis gloriam corporis, impaſſibilitatem animæ ſibi & nobis vitam æternam, quæ prius non erant debita. Secundo modo Chriſtus mereri non potuit, quia charitas in anima Chriſti non eſt augmentata, quæ in primo inſtanti accepit tantam charitatem, quantæ fuerat capax. Tertio modo Chriſtus meruit omnibus actibus ſuis poſt primum inſtans ſuæ conceptionis, quia omnes actus ſui proceſſerunt ex charitate. Vide latiùs *Gabrielem* & *Bonauen. vbi ſupra.* qui & *qu. 1. lt. in fi. diſtinct.* 18. *li.* 3. ait: Efficacia omnis meriti fundata eſt ſuper merita Chriſti. Meruit quoque nobis Chriſtus & ſibi, non obſtante quod toto tempore vitæ comprehenſor fuerat & beatus. Meruit quoque nobis Chriſtus & ſibi, non obſtante quod toto tempore vitæ comprehenſor fuerat & beatus. Meruit & nobis gratiam & gloriam, id quod declarat & oſtendit clarius *Gab. d. 18. qu. 1. ar. 2. lib. 3.* Et non tantum meruit in ſua paſſione, ſed ab inſtāti incarnationis in ſua cōceptione, q̄ à *Gab.* multis probantur, & plura de Chriſti merito ſcribit, & plena eſt ſcriptura de hoc, *&c.*

Meritum aliquod eſt tale reſpectu alicuiꝰ cōferendi alteri, dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo quantū ad ſufficientiā. Alio modo quantū ad efficientiā, vt literis mādauit *Gab. d 19. q. 1. a 1. li 3.* Meritum ad ſufficientiam eſt, quando actus merentis acceptatur ad retributionem faciendā conditionaliter, ſcil. ſi is cui meretur antecedentia ad retributionem ordinata nō omittat, neq; impedimentum præſtet, vt ſi quis meretur apud Principem, vt omnibus characterem ſuum habentibus, & tali hora curiam Principis intrantibus daret vnum florenum, iſte ſufficienter meruiſſet vnum florenum, etiam eis qui characterē ſuum nō acciperent aut curiam hora determinata nō intrarent. Meritum ad efficientiam eſt q̄ ſimpliciter acceptatur ad aliquid retribuendum

realiter & cum effectu. Et Chriſtus Adæ & toti ſuæ poſteritati ſufficienter meruit gratiam, & apertionem regni, & tanquam merito ſufficienti ſua paſſione; vt præuiſa, præcedentibus obtinuit remiſſionem peccatorum & gratiam, ſed vt exhibita apertionem regni & gloriam, probat id *Gab. ar. 2. vbi ſup.*

Meritvm esse infinitvm tripliciter poteſt accipi. Vel ratione propriæ perfectionis, id eſt, vt actus ipſe dicitur infinitus. Vel ratione perſonæ merentis vel ex voluntate acceptantis. Primo modo nullum meritum dici poteſt infinitum, quia infinitas perfectionis repugnat creaturæ. Omne autem meritum eſt quid creatum. Actus namque diuinus non eſt meritum, ſed dator præmiorum. Quicquid enim eſt in Deo, eſt Deus: velle ergo animæ Chriſti ſiue eius fruitio, qua perfectiſſime quantum creaturam decet fruebatur, ſecundum ſe finita fuit & finitum, quia creatura. Secundo modo meritum Chriſti potuit dici infinitum, quia actus perſonæ infinitæ. Siquidem omnia opera Chriſti fuerunt verbi tanquam ſuppoſiti, quod fuit infinitum, licet illa opera humanitatis Chriſti non fuerunt verbi ſecundum naturam infinitam diuinam, ſed ſecundum naturam finitam humanam. Tertio modo meritum dicitur infinitum extenſiue quod acceptatur pro infinitis. Et hæc infinitas ſicut & ſecunda, non eſt infinitas ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Non autem requiritur infinitas in merito vt acceptetur pro infinitis. Vnde vt dicit *Scot. diſtinction. 19.* Sicut omne aliud à Deo, ideo bonum eſt, quia à Deo volitum, non econuerſo. Sic meritum in tantum meritum eſt, pro quanto acceptatur. Nam ideo meritum eſt, quia acceptatur non econuerſo, quia meritum & bonum ideo acceptatum. Poteſt autem meritum quodcunque tantum & pro tantis acceptari paſſiue, quantum & pro quantis vult tota Trinitas acceptare actiue: quia quantum vult tantum poteſt. Nec vt pro infinitis acceptetur requiritur formalis ratio infiniti in merito. Nec requiritur infinitas ex circunſtantia ſimpliciter, ſed bene de congruo, propter quod magis congruum fuit meritum in ſe finitum (ſed tamen perſonæ infinitæ) acceptari pro infinitis extenſiue quam perſonæ finitæ, quia ibi nec ratione operis in ſe, nec ratione operantis eſſet congruitas acceptationis eius pro infinitis. Et meritum Chriſti non tantum fuit acceptatum vt exhibitum, ſed etiam vt præuiſum, ſiue vt exhibendum, ad aliud tamẽ vt præuiſum, & ad aliud vt exhibitum. de quo latius videatur *Gabriel. vbi ſup.* Et licet meritum Chriſti ſecundum ſe finitum, fuit ſimpliciter pro infinitis, tamen Adę filiis (ſi futuri eſſent) acceptatum eſt ſufficienter: paſſione etiam ſua & morte quas pro hominũ reparatione ipſe Chriſtus patri obtulit tantum prædeſtinatis gratiam finalem & gloriam efficaciter meruit. Et quamuis omnib. Adæ filiis ſalutem principaliter meruit Chriſti paſſio, cooperabatur tamen ſaluandorum operatio tanquam meritum de congruo vel condigno. Hæc ſingula copioſe & abunde declarantur & probantur à *Gab. d. 19. art. 2. in 5. concluſ. li. 3.*

Meſsias Hebraice, Græce Chriſtus, Latine vnctus dicitur: ſunt autem multa nomina meſſiæ. pluribus enim nominibus Meſſias in lege promiſſus ſcribitur & nominatur (vt ſcribit *Iac. de Valen. tra. 4. ca. 1. prol. ſup. Pſal.*) ſcilicet Deus, Dominus, Tetragrammaton, verbum Domini, nomen Domini, ſalutare Dei, dextra Domini, brachium Domini, ſanctus Domini, Sanctus ſanctorum, iuſtus hæres, Rex, Sacerdos, Chriſtus, filius Dei, Dauid, Meſſias. Omnibus ſupradictis nominibus nominatur Meſſias Chriſtus, quorum quædam ſunt ſibi naturaliter propria, & quædam ab effectu vt patet. Nam naturaliter eſt Deus, & filius Dei & Dominus, ſed ab effectu dicitur ſaluator & dextrà Dei, &c. Meſſiam autem Iudæi temporaliter regnaturum quidã expectant. Contra quos ſcribit *Gerſ. tract. 12. ſuper Cant. Virg.* dicens: Falluntur ergo Iudæi Meſſiam expectantes (neſcio quem) temporaliter apud eos regnaturum cum potentia, pompaque ſeculari, cum de paupertate regnaturi Meſſiæ, de paſſione & abiectione ſua prophetiæ omnes ad tempora Meſſiæ reſpicientes impletæ ſint, &c.

Metaphora dicitur Latine trãslatio, de qua videatur apud Grammaticos. Fitq; cum nomen aut verbum ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut proprium deeſt, aut translatum proprio melius eſt. vt, *claſſique immittit habenas.* Itẽ, *arrectis auribus aſto.* Et, *ferrum armare veneno.* Nam & venenum armare, & ferrum armare translatio eſt. Item ruſtici dicunt gemmam in viti-

Digitized by Google

vitibus & ſitire ſegetes. Item illa ad ornatum ſumen orationis generis claritatem & concionum procellas, & eloquentiæ flumina. Et de metaphora plura ſcribuntur à *Cic.* & *Quint. lib.* 8. à quo metaphoro, quod eſt idem quod transfero; & metaphoricus, a, um. vt metaphorica locutio & metaphorice. Sancti autem ſæpe loquuntur metaphorice, quæ locutiones non ſunt intelligendæ ſecundum proprietatem verborum, vt ſcribit *Gab. di. 36. q. vn. ar. 3. lib.* 1. vt cum Deus dicitur vitis, agnus, leo, lapis, &c. ſecundum *Auguſt.* Sic etiam *Anſel.* cum dicit: Creatura in Deo eſt creatrix eſſentia: capit creaturam in Deo pro cauſa ꝓductiua creaturæ, & iſta eſt eſſentia creatrix omnium. Sic Deus eſt vita viuentium, omnis boni plenitudo, omnia in omnibus cauſaliter. Ex his patet multorum argumentorum ſolutio, & multarum auctoritatum pia & catholica expoſitio. Sancti itaque ſępe loquuntur metaphorice, non ſine cauſa. Et vtuntur huiuſmodi metaphorica locutione, vt homines quandoque ad Dei laudem alliciant, vtque in nullo alio à Deo quærant delectationem, conſolationem & auxilium, qui ſolus eſt cauſa fontalis omnium delectabilium, vtilium, à quo omnia ſunt expectanda, quum ipſe immediate (& nullo alio ſi placet concurrente) omnia poteſt, quæ deſiderari honeſte valent, tribuere. Ideo dicit *Auguſt.* In creatura deeſt quod laudamus, in creatore nihil deeſſe poteſt. Laudent ergo creatorem totum, ibi eſt cauſaliter, ſcilicet quod ex partibus ſingulis inuenitur: Et vt ſcribit *parte 2 in ſerm. Dom. 19. poſt Pent.* Idcirco, ait, transſumptionibus, metaphoriſque prædicantes vtimur, quatenus noua minus faſtidiat varietas, & à cognitis ad apprehendenda magis ignota ſubuectet & ſubleuet. Quia enim nobis (exempli gratia) domus materialis ſenſu, quotidianoq; vſu maxime cognoſcitur per illius ſimilitudinem, quaſi per vehiculum aliquod inoccultarũ rerum, ſcilicet conſcientiæ & gloriæ comprehenſionem, facilius eleuamur. *Gerſ.* Sic etiam obumbratis figuris vtitur ſcriptura, vt credenda (quæ acumẽ noſtræ intelligentiæ naturalis excedunt, quibus & intellectus cum difficultate aſſentit) manuductione quadam vel ductu intelligat homo, & ad fidem firmam mirabilium operum Dei, excellentium hominis intelligentiam & potentiam inflammetur, & incitatur. De quo videre potes *Gab. ſerm. 1. Dom. 14. &c.*

Metvs eſt expectatio mali, ſecundum *Ariſtot. 4. Ethic.* Vel metus eſt opinio magni mali impendentis. Cui ſubiiciuntur pigritia, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, & formido. Eſt autem duplex metus, vt notat *Gab. diſt. 29. q. 1. lib. 3.* Quidam eſt metus cadens in conſtantem virum, id eſt in virũ virtuoſum, vt dicit *Richard diſtinct. 29. artic. 1. lib. 4.* & eſt (vt ait *Gab.*) dum quis metu maioris mali fugiendi, eligit minus malum, & ille poteſt cadere in virum conſtantem & virtuoſum: vt quando non leui æſtimatione, ſed certitudinaliter, ſaltem certitudine ſufficiente in actibus humanis ſcit malum ſibi inferendum: quod maius eſt ſibi inconueniens quam actum illum diſplicentem elicere: & poteſt contingere quod ſecundum rectam rationem ſibi ſit maius inconueniens: vtpote mors, carcer, mutilatio enormis, ſtuprum, & ſimilia. Cum enim ille ſit dominus voluntatis ſuæ, poteſt velle aliquod, quod alias nollet, & imperare actum alias nolitum antequam incurrat iſta mala, & hoc ſecundum rectã rationem. Et talis metus dicitur cadere in conſtantem virum dum illud malum fugiendum ſit magis inconueniens viro quam illud, quod tali metu elicit: vt ſi quis voluerit aliquem interficere niſi det centum florenos, metus inducens ad dandum centum florenos, cadit in conſtantem virum: quia vir conſtans & virtuoſus magis debet velle & effectualiter tradere centum florenos, quam vitam perdere. Et ergo nullus metus poteſt inducere virum conſtantem ad peccandum mortaliter, quia pro nullo malo fugiendo dictat ratio recta peccandum eſſe mortaliter: quia non poteſt eſſe maius malum quod imminet quam ſit peccatum mortale. Et licet metus culpam attenuet, non tamen à culpa excuſat. Vnde *Auguſt. 2. de Ciuit. Dei:* Talis potius quælibet mala pati decernat, quam malo conſentiat. Et refert *Gab. diſt. 15 quaſt. 4. art. 2. concluſ. 3. lib. 4.* Et iſte metus dicitur metus juſtus, & impedit matrimonium, etiam quantum ad judicium Dei, & quantum ad judicium Eccleſiæ. De quo conſulas *Richar diſt. 29. artic. 1. quaſt. 1. lib. 4.* Et *Bonauent. ead. diſt.* Et *Thom. Argent. Pet. de Palud. quaſt. 1. art. 2.* qui & dicit, quod

quod reſpectu fornicarii actus nõ poteſt eſſe juſtus metus: quia melius eſt omnia mala pati, quã ſoli malo conſentire. Et *Bona*. dicit, quod nullus timor reſpectu peccati perpetrandi, poteſt nec debet cadere rationabiliter in virum conſtantẽ ſed reſpectu alicuius rei faciendę quę nõ eſt noſtræ ſaluti contraria. Sicut vir conſtans rationabiliter prius deberet pmittere ſe interfici, quam Deum negare. Aſſentit *Scot*. cum dicit *diſt*. 29. *lib*. 4. Nullus metus poteſt inducere aliquem ad peccatum mortale, ſecundum rectã rationem: quia non poteſt eſſe maius malum quod imminet quam ſit illud peccatum: quia nulla pœna peior eſt quam culpa mortalis. Hæc *Scotus*.

Metvs cadens in virum inconſtantem (vt ſcribit *Gab. diſt*. 29 *q*. 2. *lib*. 3.) eſt quando maius malũ vel incõueniens admittitur ad fugiendũ minus malũ, vel conueniens vt qui peccat ne ſubſtantiam temporalẽ perdat, aut mortem ſuſtineat corporalem, ne diuitias habitas perdat. Et dicitur metus leuis, qui ſecundum Theologos matrimonium non impedit: & de quo *Rich*. videatur *diſt*. 29. *a*. 1. *q*. 1. *li*. 4. &c. Et vt ait *Gab*. Nullum eſt peccatũ mortale magnum vel paruum, quin vitari poſſit, abſque hoc quod incidatur aliud mortale: quia nunquam poteſt mortaliter peccare, niſi pleno voluntatis conſenſu. Voluntas autem non poteſt cogi ad conſenſum, licet poſſint violentari membra exteriora ad actum, qui tamen nunquam eſt peccatum voluntate non conſentiente: & ideo magis mortale ſemper vitari poteſt abſque commiſſione minoris peccati mortalis. *Gab. vbi ſupra*.

Mevs tvvs, *&c*. & alia pronomina poſſeſſiua, noſtrum, veſtrum, poſſunt attribui alicui dupliciter, vt ſcribit *Brulef diſt*. 18. *q*. 6. *lib*. 1. Vno modo mediante compoſitione, quando, ſcilicet attribuuntur alicui in propoſitione: vt liber eſt meus. Alio modo inmediate ſeu ſine compoſitione, quando, ſcilicet attribuuntur alicui ſine copula verbali. Et quando meum & tuum attribuuntur alicui mediante aliqua compoſitione, ponunt habitudinem propriam, ſcilicet poſſeſſionem. Vnde quicunq; habet Deum, habet etiam omnia quæ pertinent ad Deum communiter. Item de eſſentialibus in diuinis, dicuntur pronomina poſſeſſiua, vt *Deus Deus meus, Domine Dominus noſter*. Item illa pronomina ſpecialius dicuntur de filio quam de eſſentialibus, propter incarnationem. Specialiſſime tamen dici poteſt per poſſeſſionem, quod ſpiritus ſanctus eſt noſter, eo quod ſpiritus eſt pignus hæreditatis æternæ. Et quando dicimus, ſpiritus noſter, tunc non dicitur ſpiritus à ſpiratione paſſiua, quæ propria eſt ſpiritui ſancto: ſed dicitur, ſpiritus noſter, ab inſpiratione, quia per eum nobis bona inſpirantur. Vnde dicitur: *Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum*. Et quando illa pronomina adduntur alicui ſine compoſitione, non ponunt ſuam propriam habitudinẽ, niſi ſolum ad terminum cui adduntur. Vide de hoc *Bona*. Et vt ſcribit *Gerſ. parte* 2 *de tract. par*. 2. *propoſ*. 8 Vnde aliquid dicitur meum vel tuum, quod dependet ex legibus nedum diuinis, ſed poſitiuis: propterea cõſilium habendum eſt, nedum à Theologis, ſed à Canoniſtis, qui ſi diſcordare videantur, lex Euangelica ſeu Theologica tanquam architectoria Iudex erit, ſeu gnomica, vel interpretatiua.

Miles, Græce ϛρατιώτης, venitque à mille, quaſi milleſimus quiſque, hoc eſt quiſquis ex millenario numero fuerit. A quo milito verbum, hoc eſt militiam exerceo: & commilito nomen, qui ſimul militat, ſocius in bello. Et regula militum tangitur *Luc*. 3. *Neminem concutiatis, ſcilicet in perſona per potẽtiam indebite. Nemini calumniam faciatis in rebus quam per militiam facere poſſetis. Et contenti eſtote ſtipendiis veſtris*; id eſt de redditibus veſtris multis temporibus. Accipiendo vero ad defendendam patriã. 2. *Machab*. 15. *Accipe gladium ſanctũ munus, &c. Rom*. 13. *Non ſine cauſa gladium portat, &c*. Hæc refert *Gerſ. part*. 1. *tract. de modo viuendi omniũ fidelium*. Et militia Chriſtiana eſt quotidie pugnare contra vitia. Hinc *Iob*: *Militia eſt vita hominis ſuper terram*. In hac militia (vt inquit *Gerſ parte* 4. *ſerm. Dom*. 1. *Aduentus, dè gula*) neceſſe eſt die quolibet præliari contra omnem maledictam ſocietatem tyranni capitanei, peccati mortalis, falſi proditoris, qui eſt ſine numero. contra eum ſe tenent ꝓ humano genere domina pœnitentia, & omnis multitudo virtutũ, quarum gratia Dei eſt Regina: alioquin tota humana natura jam dudum fuiſſet amiſſa.

Miracvlvm eſt res, quæ vnde manauerit, aut qua ratione conſtiterit, dignoſcere eſt arduum, vt elicitur ex *prolog. vlt. cap*. 1. *li. Valerii Max*.

Digitized by Google

Max. Vel ſic: Miraculum eſt quicquid præter naturæ vſum euenit: & ideo in admirationem nos trahit. Et venit miraculum à miror. Mirari autem proprie eſt re aliqua tanquam noua obſtupeſieri. Aliquando mirari eſt cum voluptate & delectatione intueri, & aliquando venerari. Hinc admirabile, id eſt admiratione dignũ: & admirabũdus, id eſt admiratione plenus, *&c.* Miraculum ſecundum *Alex. de Ales. p. 2 q. 43. m. 10. prope fin.* & poſt eum ſcribit *G. b. d. 8. q. 2. a. 4. dub. 1. l. 2.* large acceptum, eſt operatio vel opus quod fit præter ſolitum naturæ curſum. Et adſtipulatur *Aug. de vtilit. credendi*, qui ait: Miraculum eſt arduum aliquod & inſolitum ſupra ſpem & facultatem exiſtens admirantis. Arduum dicitur ſecundum *Alex.* ſupra poteſtatem naturæ. Vel dicitur arduum, quia ſolus Deus facit. Fit enim miraculum (vt inquit *Brule. d. 8. queſt. 11. l. 2.*) in iſtis operibus in quibus natura pro tunc non poteſt, vt quod fiant roſæ in hyeme. Vel dicitur arduum, quod ſolus Deus id facit. Ita opus incarnationis eſt miraculum, & productio Euæ ex coſta. Item iuſtificatio peccatorum (inquit *Brule.*) quod maius eſt miraculũ quam cælum & terram creare, vt vult *Iac. de Valent in Pſal. 74. & Pſal. 87.* Item reſurrectio generalis erit miraculum. Hæc late deducit *Brul. vbi ſup.* Dicitur inſolitum, quod eſt contra ſolitum curſum naturæ, ſicut illuminatio cæci. Supra ſpeciem virtutis humanæ, ſupra facultatem id eſt ſupra rationem, & poteſtatem admirantis. Propter primum, eclypſis Solis non eſt miraculum: propter ſecundum, creatio animæ intellectiuæ: propter vltima duo reſpectu Dei nullum eſt miraculum, quia nihil eſt ſupra facultatem Dei. De ratione autem miraculi proprie ſumpti, tria ſunt, vt ſcriptis reliquid *Ri. b. diſtinct. 17 a. 4. queſtion. 4. l. 4.* Vnum eſt, quod fiat per actiuam potentiam ſupernaturalis agentis, ꝙ opere naturæ fit: & ſi quandoque ſit mirabile eo quod ignoretur cauſa, ſecundum *Auguſti. 21. de Ciuit. capitu. 4* tamen miraculum non eſt. Aliud eſt, quod in materia non ſit aliqua diſpoſitio, niſi ſolum pura potentia obedientiæ ad hoc quod in ipſa vel de ipſa fiat illud opus, quod eſt miraculum. Tertium eſt, vt ſit præter modum conſuetum. Vnde dicit *Auguſt. 1. libro retract. capitu. 14.* quod ſi ſolita eſſent, miracula non eſſent. Quamuis autem non omne miraculum vel mirabile ſit miraculum, tamẽ omne miraculum, & eſt mirabile, & eſt mirum. Et propter iſta tria dicitur, quod miraculum eſt opus arduum præter curſum naturæ & inſolitũ. Hæc *Richar.* qui & ibidem vult quod iuſtificatio impii, quæ fit de lege communi, non eſt miraculoſa, quia non eſt inſolita, & de lege communi requiritur aliqua diſpoſitio in adulto qui iuſtificatur, quamuis effectiue fiat per potentiam ſupernaturalem agentis. Iuſtificatio autem impii præter legem communem, quæ fit ſi Dominus iuſtificat adultum aliquem, qui prius ſe non diſpoſuit, miraculoſa eſt: quia in tali iuſtificatione ſunt omnia illa tria, quæ ad miraculum requiruntur. De quo & ſupra dictum eſt in dictione *iuſtificatio.*

MIRACVLVM poteſt dupliciter contingere. Vel quantum ad rem factam, vel quantum ad faciendi modum; quantum ad rem factam, quando effectus vel res producitur non concurrente cauſa ſecunda naturali. Aut in ſubiecto non habente ordinem naturalem ad talis effectus ſuſceptionem. Exemplum primi, vt eſt creatio noui effectus inſoliti ſecundum ſe totũ de nihilo. Exemplũ ſecundi, vt ſuſcitatio mortui cadaueris, illuminatio cæci nati: ſic partus Virginis, dimenſionum penetratio, ſunt miracula. Secundo, quantum ad faciendi modum tantum, cum aliquid producitur à cauſis naturalibus, ſed in mora breuiore quam ſit ſolitus naturę curſus, propter inconſuetam & ſubitam applicationem actiuorum & paſſiuorũ. Illo modo ſubita productio ranarum de puluere terræ, quæ tamen fieri poſſet per naturam tempore longiore, dicitur miraculum quantum ad modum, non quantum ad factum. Et hoc verum ſi huiuſmodi effectus educantur de potentia materiæ, ſic quaſi ſubito qualificatæ & diſpoſitæ. Formæ enim ſubſtantiales non producuntur ſeu generantur in materia, niſi materia diſpoſita. In termino autem diſpoſitionis forma inducitur inſtantanee ſiue ſubito, ſicut eſt in ligno igne appoſito, quod dum ſufficienter calefactũ eſt & exiccatum in omnibus eius partibus vniformiter, ſubito erumpit flamma. Vide latius *Gab. diſtinct. 8. queſt. 2. a 4 l. 2.* Et quanto diſpoſitio materiæ acceleratur per celerem actiuorũ applicationem, & impedientium remotionẽ, tanto effectus celerius producitur. Vnde ſi il-

la ſuceſſiua & moroſa applicatio maturantium fructus arboris fieret ſubito, ſubito produceretur fructus: ſicut fieri potuit in virga Aaron ſubito producente gemmas, flores & fructus, *Numero*, 17. & ita de aliis. Et ſicut dicit *S. Auguſtinus de mirab. ſcripturæ*, ꝙ nihil eorum quæ fecit Deus per Moyſen & Aaron, contra naturam factũ eſt, id eſt non contra poſſibilitatem naturę quodammodo ordinatę ad illa: vt cum ex aqua factus eſt ſanguis, & ranæ ex puluere, cyniphes, & locuſtæ, *&c.* Erat enim materia illorum in potentia ad huiuſmodi formas. Sic ergo in his operibus non fuit miraculum quantum ad factum, ſed quantum ad modum faciendi, vt protinus fieret, quod per naturam fieri poſſet ſucceſſiue. Et hunc modu ſubdiſtinguit *Alex.* Nã aut huiuſmodi operatio fit ſubito, id eſt in inſtãti, & ſic fit à diuina virtute: & ſic proprie dicitur miraculum. Vel fit ſubito ſeu repente, id eſt in tempore quaſi imperceptibili: & ſic dicit, quod vere non eſt miraculum dicendum, ſed mirabile. Sed quia difficile poſſunt illa diſtingui quando ſic vel ſic fiat: ideo frequenter miraculum pro mirabili, & econuerſo, mirabile pro miraculo accipitur, quamuis differant miraculum & mirabile, vt infra videbis in dictione *Natura*. Clarius ſubdiſtinguit *Gab vbi ſup.* Nam illæ conuerſiones vel mutationes, in inſtanti, vel repente, poſſunt dupliciter fieri. Vel ſic quod effectus illi non producuntur à principiis naturæ, ſed immediate à Deo, ſiue in inſtanti, ſiue ſuceſſiue, & tunc eſt vere miraculum ſecundum primum modum, licet eundem effectum naturæ poſſit producere in tempore. Alio modo poteſt effectus produci à principiis naturæ in inſtanti, vel in tempore ſubito, propter inſtantaneam vel repentinam applicationem actiuorum paſſiuis præter ſolitum naturæ curſum, & tunc non eſt propriiſſime miraculum, ſed proprie mirabile, hoc eſt miraculum ſecundo modo. Nam & natura poteſt producere effectum in inſtanti diſpoſito recipiente. Sic tenet Philoſophus de lumine & viſione. Hæc *Gab. vbi ſup.*

MIRACVLA ſunt duplicia. Vera & miracula falſa, ſiue mendacia, vt ſcribit *Gabr. vbi ſupra.* Miracula vera dicuntur ea, quæ ordinantur ad bonum finem, ſcilicet eruditionem Eccleſiæ, & ſalutem fidelium: talia ſunt miracula bonorum Angelorum & ſanctorum. Miracula falſa & mendacia ſunt, quæ ordinantur ad deceptionem & ſubuerſionem videntium: licet quandoque res illæ veræ res ſint quæ videntur. Vnde omnia miracula dæmonum ſunt ſigna falſa & prodigia mendacia. Et ſecundum hoc dicit *Apoſt. 2. ad Theſſal. 2.* de Antichriſto: *Cuius eſt*, inquit, *aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis, & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt.* Intendit enim homines decipere per miracula ſua, & facere credere non Deum eſſe Deum, & ſeducere in interitum ſempiternum. Et ideo omnia eius miracula ſiue fiant per veram rerum immutationem, ſiue per apparentiam ſolum & illuſionem, falſa ſunt & mendacia ſigna. Et quamuis miracula proprie ſecundum primum modum ſuprapoſitum dæmones facere non poſſunt, quia non poſſunt facere, aut inducere res aut formas nouas in ſubiectum vel materiã non diſpoſitam ad earum ſuſceptionem: poſſunt tamen facere miracula ſecundo modo dicta. Patet primum, quia non poſſunt facere aut inducere res aut formas nouas in ſubiectum vel materiam non diſpoſitam ad earum ſuſceptionem. Patet ſecundum, quia poſſunt repente actiua paſſiuis applicare præter ſolitum naturæ curſum, propter quem ipſa actiua producunt veras res de nouo, quæ taliter tam ſubito produci non poſſent, niſi dæmonum miniſterio actiua paſſiuis applicarentur. Vnde dicitur *Exod. 7.* quod virga Aaron proiecta, verſa eſt in colubrum: fecerunt autem malefici per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam ſimiliter, & proiecerunt ſinguli virgas ſuas, quę verſæ ſunt in dracones. Sicut ergo verſio virgæ Aaron in colubrum fuit vera, ſic & virgarum Magorum Pharaonis in dracones facta eſt, ſecundum *ſanct. Aug.* non phantaſtice, ſed vere vel collectione ſeminum, vel aliter, vt patet per *gloſſ. ibid.* Et ſecundum Auguſtinum, dæmones quamuis mali, naturam tamen ſuam non amiſerunt. Ideo dum per incantationem eorum malefici aliquid efficere conantur, diſcurrunt per mundum, & ſubito ſemina eorum, de quibus agitur, afferunt. Sicque ex illis permittente Deo, nouas rerum ſpecies producunt. Hæc *Gloſ.* Et plura de hoc in dictione *Maleficium*, Omnia quoque dæmonum miracula, etſi

Digitized by Google

etſi aliquando quantum ad rem de nouo productam vera ſunt, tamen quantum ad finem ſigna ſunt mendacia, quia omnia operatur ad fallendum & perdendum homines. Idcirco differunt miracula Dei & dæmonum, vt ſcriptis mandarunt *Brulefer diſtinct. 7. quæſt. 11. lib. 2. Guil. S. Criſt. & S. Tho. diſt. 7. lib. 2. q. 1. ar. 3. & Pelbartus lib. 2. Roſ. Theol.* in dictione *Dæmones.* §. 55. quia hic Deus, ibi diabolus operatur. Vel miracula Dei fiunt ab ipſo Deo: dæmones autem ſua faciunt miniſterialiter. Alio modo, quia miracula Dei fiunt per publicam iuſtitiam, ſecundum veritatem & apparentiam, dæmonum fiunt per priuatos contractus. Et ſic differunt ex parte miniſtrorum. Differunt & ratione vtilitatis, quia ſemper miracula Dei ſunt ad vtilitatem Eccleſiæ vel aliquorum, vt ad augendam fidem, vel confirmandum, vel ad ſanationem infirmorum. Sed miracula dæmonum ſunt ad ſolam vanitatem & curioſitatem, vt volitare per aera, facere ranas, & huiuſmodi. Differunt & ratione finis, quia miracula diuina ordinantur de ſe & ex intentione Dei ad laudem & gloriam Dei, & ad vtilitatem Eccleſiæ: ſed diabolica ad commodum proprium, vel ad fraudem vel deceptionē, aut vanam gloriam, ex intentione dæmonis facientis. Vnde Antichriſti miracula, dicuntur ſigna mendacia, 2. *Theſ.* 2 eo quod fallere intendit animas.

Miracvlvm, ſignum, & prodigium, differunt, vt ſcribit *Brul. diſt. 7. quæſt. 11. lib. 2.* quia ſigna ſunt parua miracula, prodigia vero ſunt magna. Vnde dicitur de ſancto Stephano, quod fecerit *ſigna & prodigia magna in populo, plenus gratia & ſpiritu.* ſicut eſt reſuſcitatio mortuorum. Signum, facere ranam. Miraculum eſt cōmune vtriſque. Differunt & miraculum & mirabile de quo in dictione *Natura*, videbitur. De miraculis multa *Gerſon.* Vnde *p. 2. ſer. de quatuor domibus, Dom. poſt Pent. 9.* dicit & tenet nullum proprie & vere dictum miraculum ab alio quam à Deo poſſe creari, quoniam ſolus eſt qui ſuper omnem cauſarum naturalium curſum & ordinem dominatur. Multorum tamen fuit ſententia, & inter alios vt opinatur *Auguſt.* fuit: Deum per malos nonnunquam mirabilia operari: & hoc non vt ſit falſi teſtis, abſit: ſed in damnationem tam illius qui facit, tam illorum qui ſeduci & erroribus excæcari meruerunt. Et quemadmodum dicunt de Antichriſto ad probationem electorum. Vnde *Apoſt.* Sine charitate montes poſſe transferri non negat. 1. *Corinth.* 13. Et de nouiſſimo die aiebat Chriſtus: *Multi dicent mihi in illa die. Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: quia nunquam noui vos. Matth.* 7. Et de pythoniſſa Samuelis Prophetæ vere ſuſcitatrice. 1. *Regum* 28. Et Iuda, ſatis cogens eſt argumentum. Miracula vero quæ ſancti fecerunt, per Dei virtutem ea fecerunt, vt apud eundem *Gerſ.* videre licet. Ponit & multas cauſas quare tam Martyres quam Confeſſores, viri & mulieres fecerunt & faciunt miracula, in opuſculo *Gerſ. part. 2. contra impug. ord. Carth.* ſcilicet vt prædicatio eorum & nomen Ieſu Chriſti, in quo tantum eſt ſalus, efficax probaretur. Sic Petrus claudum, & per illum octo millia Iudæorum ſanauit: illos in anima, iſtos in corpore & in anima. Sic & cæteri Apoſtoli non ad oſtenſionem ſuæ ſanctitatis, ſed ad exaltationem nominis Chriſti. Aliquando ne prædicatio propter miniſtros contemnatur. Aliquando ad confirmationem Chriſtianorum nondum plene in fide fixorum. Alias cauſas vide apud eundem. Et plura ibidem de miraculis, *part. 1. de poteſt. Eccleſ.* ait: Poteſtas faciendi miracula, dicitur donum gratis datum, conuenire potens cuilibet ex fidelibus, prout ad ædificationem Eccleſiæ iudicabit expediēs ſpiritus ſanctus, qui diſtribuit ſingulis prout vult. Et miracula huius temporis (vt idem ait *epiſt. ad Magiſt. Vincent.*) ſuſpecta ſunt, niſi facta prius examinatione diligenti, *&c.* Et *in ſerm. vbi ſupra.* ſi ætas noſtra fidei & moris inops habeat miracula, incredulitatis noſtræ ſigna ſunt, & damnationis (niſi melioremur) indicia. Plura alias de miraculis *Gerſ.* Nec tamen eſt contra Dei ordinationem etiam hoc tēpore fieri miracula. *Non* enim (vt ait Iſaias) *abbreuiata eſt manus Domini, vt non poſſit redimere.* Cum igitur (vt ait *Gerſ. p. 2. in fi.* de mirabili victoria cuiuſdam puellæ) reuelatione occultorum, & operatione miraculorum genus humanum indiget excitari & reuocari, nunc in vno populo, nunc in alio, pie cenſendū eſt talia nobis non denegari. Sicut n. poteſtatem ſuā nō alligauit ſacramētis: ita nec alligauit eam alicui tempori, locis

Digitized by Google

aut perſonis: quinimo in multis eius miſeratio-nibus ſemper aſſiſtit humano generi, congrua remedia & auxilia prouidendo. Hæc *Gerſ.*

MYRRHA arbor quædam Arabiæ. Virtus autem paſſionis Chriſti metaphorice myrrha dicitur, propter accommodam ſimilitudinem, vt ſcribit *Iac. de Valen. Pſal.* 44. Nam myrrha eſt quædam parua arbor aromatica, quæ naſcitur in Arabia, cuius ſuccus etiam dicitur myrrha: quæ quidem arbor agitata à ventis contrariis, ſcilicet ab Aquilone & Auſtro emittit ſudorem precioſiſſimum ad modum gummi, quæ dicitur prima myrrha, ſed quia nō poteſt exire multum de ſucco primo modo, ideo argicolæ vulnerant arborem faciendo paruam inciſionem latere trunci, & ſic emanat copia ſucci & liquoris. Et ſic totus ille liquor, qui egreditur ab illa arbore in menſe Martii, tam per agitationem ventorum, quam per inciſionem factam in latere, dicitur myrrha prima & electa, virtuoſiſſima & precioſiſſima præſeruans ab omni corruptione, & ſanans & deſiccans omnem putredinem. Iſte autem liquor qui emanat in ſequentibus menſibus, dicitur myrrha ſecunda quæ licet ſit bona, tamen non eſt tanti valoris & virtutis. Ad huius ergo arboris liquoris ſimilitudinem tam Chriſtus quam ſua paſſio dicitur prima myrrha, & electa. Nam in menſe Martii Chriſtus fuit agitatus & afflatus à duobus ventis contrariis, ſcilicet à Iudæis, & à Pilato cum ſuis miniſtris de populo gentili, qui primo in horto emiſit ſudorem ſanguinis, poſtea per flagella & clauos, & vltimo per vulnus lateris exiuit ſanguis & aqua in remiſſionem peccatorũ. Vnde omnia ſacramenta receperunt virtutem. Hæc *Iac. d. Valen.*

MISERIA eſt copia tribulationis, & inopia conſolationis, quando multifarie quis patitur, & à nemine releuatur, ſecundum *Auguſtinus lib. diffinit.* Summa autem miſeriarum ineuitabilium medicina eſt obliuio, inquit *Gerſ. tract.* 1. circa principium *ſuper Magnificat.* In duobus vero conſiſtit poſt lapſum noſtra miſeria vt ſcribit *Iacobus de Valentia, Pſal.* 89. Primo, quod fuit nobis abbreuiata vita. Secundo quia illa breuis vita eſt variata per multas ætates, & infirmitates, & defectus. Nam incipimus ab infantia, & mutamur in pueritia, & exinde in iuuentutem, & exinde in ſenectutem, & exinde in decrepitum. In quibus ætatibus ſunt multi & varii defectus, & infirmitates & miſeriæ, imo quanto magis creſcunt dies, magis creſcunt miſeriæ, & ſic nunquam homo in eodem ſtatu permanet. Hinc dicitur: *Multæ tribulationes iuſtorum. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.* Et illud: *Omnes qui pie volunt in Chriſto viuere, perſecutionem patientur.* Et item. *In mundo preſſuram habebitis.* Et illud: *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Hoc tamen ſuaue eſt Apoſtolis & martyribus. Item corpus caſtigare ieiuniis, animam afficere lachrymis & orationibus, voluntatem propriam odiſſe, ſolitudinem amare; ſed ſuaue hoc eſt veris Chriſti confeſſoribus & virginibus. De quo vide latius *Gerſ. p.* 2. *ſerm* de verbo Domini: *Venite ad me omnes qui laboratis.* Et anima apud *Gerſ. p.* 3 *de medicit. ſpiritualì, in principio* conqueritur ſe eſſe detruſam in hunc terrum ac doloroſum carcerem præſentis exilii: & ſe eſſe pauperem, ægrotam, captiuam, læſam, ſauciam, nudam, omnibus egentem. Plura ibi de miſeria humana ſcribit *Gerſ.* Et vt ſub vno concludantur omnia de vniuerſitate bonorum, in profundum omnis miſeriæ ſumus iniecti poſt peccatum primi parentis.

MISERIA eſt duplex, ſcilicet pœnæ, & culpæ, vt ſcribit *Gab. d.* 4. *q. vn. lib.* 2. Vnde ſecundum eum angeli miſeria pœnæ poterant eſſe miſeri in primo inſtanti creationis de potentia Dei abſoluta, quantum ad afflictionem & incommodum, licet talis afflictio nōn fuiſſet proprie pœna, quia pœna connotat culpam. Pœna enim dicitur illatio incommodi, ſeu afflictio pro culpa commiſſa, tunc autem non præceſſit culpa, potuit autem infligi à Deo immediate pro illo primo inſtanti, ſicut dari beatitudo. Vnde *S. Auguſt.* 3. *de lib. arb.* Si Deus ab initio feciſſet hominem in pœna, non eſſet propter hoc Deus vituperandus, aut iniuſtus. Sed de miſeria culpæ, quamuis aliqui opinati ſunt, quod angelus in primo inſtanti non potuit peccaſſe, tamen dico (inquit *Gabr.*) quod Angelus in primo inſtanti potuit fuiſſe in miſeria culpæ, quia potētia perfecta ad operandum, & non limitata ad recte operandum, poteſt operari non recte, talis eſt angelus, habuit enim in illo inſtanti volitiuam perfectam, & tunc potuit habere perfectam volitionem, & non limitabatur tunc ad re-

rectam operationem plus quam in ſecundo inſtanti, quia non fuit confirmatus plus in primo inſtanti qnam in ſecundo: potuit ergo habere operationem non rectam, potuit enim ſe amare amore amicitiæ ſuper omnia contra rectam rationem, Vide latius *Gab. ibi.*

Miſericordia eſt ægritudo animi ob alienarum miſeriarum ſpeciem, ſecundum *Senec. de clement.* Miſericordia ſecundum *Damaſ. lib. 2. c. 14.* eſt triſtitia in alienis malis. Vel miſericordia eſt ægritudo extrinſeca alterius iniuria laborantis. Nemo enim parricidæ, aut proditoris ſupplicio miſericordia commouetur, ſecundum *Cic. libr. Tuſcul. quaſtion.* Miſericordia eſt alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua vtique ſi poſſumus ſubuenire, compelimur, ſecundum *S. Aug. lib. 9. de ciuit. Dei, & S. Thom. q. 21. a. 3.* Miſericordia ſecundum *Palud. d. 46 lib. 4.* dupliciter accipitur. Vno modo pro paſſione, per quam aliquis compatitur alteri patienti, quaſi partem paſſionis alterius in ſe ferēs. Alio modo accipitur pro actu vel habitu volūtatis, quo aliquis vult ſubleuare miſeriam alterius, accipiendo miſeriam primo modo, ipſa non eſt in Deo, quia miſericordia vt dicit paſſionem, includit in ſe triſtitiam & pœnam, ſed nec triſtitia, nec pœna poſſunt eſſe in Deo, ergo nec miſericordia vt eſt paſſio. Sed accipiendo ſecūdo modo miſericordiam pro voluntate releuandi miſeriam alterius, ſic eſt in Deo, quia Deus nihil agit circa nos niſi volens, ſed Deus per ſua beneficia miſerias noſtras frequenter releuat, ergo in ipſo eſt voluntas tales miſerias releuandi & per conſequens miſericordia ſecundo modo. *Palud.* Vnde miſericordia duo importat *Ri. d. 46. a. 2. q. 1. l. 4.* Vnum tanquam eſſentiale, aliud tanquam accidentale. Primum eſt promptitudo voluntatis ad ſubueniendum miſeris, in quo cōſiſtit tota virtutis miſericordiæ eſſentia. Aliud eſt paſſio triſtitiæ, quæ oritur in appetitu ex cognitione miſeriæ alterius, quantum ad primum ſumme eſt in Deo, ſed non quantum ad ſecundum. Nec propter hoc minus eſt in Deo eſſentia miſericordiæ, quia illa triſtitia eſt ab ea ſeparabile accidens, quamuis ab illo accidente imponatur nomen miſericordiæ, ad ſignificandūm. Vnde ſecundum etymologiam vocabuli poteſt dici miſericordia, quaſi miſeria cordis ex cognitione alterius miſeriæ generata, *Sc. t. d. 46. q. 2. l. 4.*

Miſericordia eſt duplex, ſcilicet liberās, & parcens, vt ſcribit *Scot. diſtinct. 46. queſt. 4. li. 4.* Miſericordia liberans totam miſeriam excludit: parcens, ſed non liberans, partem eius quæ debetur excludit, & in punitione eſt miſericordia parcens. Melius fundamentum habetur *Iac. 2. Miſericordia ſuperexaltat iudicium* quia quanto ad aliquod opus concurrunt plures virtutes, tanto illud eſt perfectius. Si ergo iudicium ſit à iuſtitia, & cum hoc miſericordia, tanto perfectius eſt, ſi autem eſt infligendo aliquod ꝙ iuſtitia dictat infligendum, remittitur aliquid ad quod miſericordia inclinat remittendum, & ſic iudicium diuinum ſuperexaltat miſericordia, pro quanto perfectus eſt ex miſericordia, quam eſſet ex ſola iuſtitia. Vnde miſericordia Dei tanto maior demonſtratur (inquit *Iac de Valent. Pſ. 105.*) quanto maioribus peccatorib. & rebellibus & ingratis præſtatur, vt & latius *ibid.* oſtendit.

Miſericordia (vt ſcribit *S. Bona. d. 46. a. 2. q. 2. l. 4.*) ſimiliter & iuſticia dicitur tripliciter. Vno modo miſericordia largiſſime dicitur diuinæ bonitatis affluentia. Communiter vero dicitur benignitas in ſupererogatioe bonorū. Stricte vero dicitur pietas in ſubleuatione malorum. Similiter & iuſtitia dicitur communiſſime diuinæ bonitatis condecentia. Communiter vero dicitur liberalitas in retributione præmiorum. Stricte, ſeueritas in punitione malorum. Secundum hos tres modus (vt idem ait) concurrunt in eodem opere miſericordia & iuſtitia Dei. Omnia enim facit ex affluenti benignitate, & nihil facit ex affluenti bonitate, ꝙ non decet bonitatem ſuam, & hoc quo ad primum modum, ſed quo ad ſecundum modum, quia cum tribuit bona, non retribuit niſi merē ti, & ſuper illud quod meruit. Tertio modo ſimul concurrunt, quia nunquam ita ſeuere punit, quin aliquod debitum de pœna dimittit, vide ad hoc *Tho. Argen.* Cōcordat *Ri.* qui ait poſt alia *d 46. a. 1. q. 3. l. 4* inquantum enim remunerat ſecundum condignum, eſt in illo opere iuſtitia, inquantum vero præmiat vltra condignū, eſt in illo opere miſericordia. Similiter in quantum punit malos, eſt in illo opere iuſtitia, inquantum vero punit circa condignum, eſt in illo opere miſericordia. Adſtipulatur his *Palud.* quem videre potes, qui plura de hoc ſcribit.

Digitized by Google

Misericordia Dei eſt duplex, vt ſcribit *Pet. de Palud diſtinct.* 46. *quæſt.* 1. *a.* 3. *lib.* 4 ſcilicet, liberans, & relaxans. Nam ſicut homo (vt ipſe inquit) miſericors non repellit laudabiliter, nec virtuoſe miſeriam alienam, niſi quantum ratio iudicat, ſic Deus non repellit miſeriã noſtram, niſi quantum ordo ſuæ ſapientiæ iudicat eam repellendam, quæ ſi ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ totaliter liberatur, vocatur miſericordia liberans. Si vero non totaliter liberatur, ſed de ea aliquid minuatur, vocatur miſericordia relaxans. Eadem *Scot. vbi ſup.* Iuſtitia quoque diſtributiua ponitur in Deo ſecundum eundẽ reſpectu creaturarum, in quantum omnib. creaturis dat ſecundũ vniuſcuiuſque dignitatem. Iuſtitia autem & miſericordia vt ſunt in Deo, non differunt realiter, nec differunt ex natura rei formaliter, differunt ſolum ſecundum rationem ſeu conceptibiliter. Et ꝙ peccator pœna infinita dãnetur, eſt ratio quia peccauit in Deum, qui eſt bonum infinitum. Qualitas autem culpæ communiter penſatur ſecundum dignitatem perſonæ per culpam offenſæ. Item Deus in puniendo non ſeruat menſuram & tantitatem ſecundum æqualitatem quantitatis; puta, quod tantum det de pœna, quantum ipſe reus meruit, ſed ſeruat menſurã & tantitatem ſecundum æqualitatem proportionis, quia maiorem peccatorẽ magis acerbe punit, & minorem minus. Hæc ſcribit *Tho. Argent. d.* 46. *l.* 4. *&c.*

Misericors à compatiendo alienæ miſeriæ vocabulũ eſt ſortitus. Et hinc appellata eſt miſericordia, quia miſerum cor facit aliena miſeria, ſecundum *Iſidorum lib. Etym.* Et qui miſericordiam conſequi voluerit, faciat miſericordiam, vt vult *Gerſ. tractat.* 7. *vbi ſuper Cant. virgi.* cum inquit. Si vis miſericordiam, fac miſericordiam & ama eam: ſerua leges curiæ quas dictat miſericordia. quales leges? *Dimittite, & dimittemini: nolite iudicare, & non iudicabimini: date, & dabitur vobis. In qua enim menſura menſi fueritis, remetietur & vobis.* Denique *iudicium ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam.* Remota miſericordia, & quis iudicium ſuſtinebit, &c. Et opera miſericordiæ, vt idem refert *tract. de conſid. quas debet habere princeps, part.* 2. Quædam ſunt corporalia, & ſeptem, alia ſeptem ſpiritualia, quæ duobus metris complexa ſunt.

Coligo, poto, cibo, tego, ſano, viſito, condo. Corrige, duc, cela, doceas, olare, fer, ora. De quibus alias dicitur, & in dictione *Eleemoſyna* dictum eſt. Tria bona conſequitur miſericors (vt ſcribit *Iac. de Valen. Pſ.* 111.) ſcilicet, bonos, virtuoſos, & pacificos filios. Secundo, Deus augmentat ei bona temporalia. Tertium præmium erit abſolutio à peccatis. Nam eleemoſyna extinguit peccatum, & iuſtificat hominem, & præſeruat ipſum à peccato, & ſi eſt in peccato illuſtrat ipſum & mouet ipſum ad pœnitentiã agendam. Et hoc vult Dauid *Pſ.* 111. cum ait *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit ſemẽ eius, & iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi, &c.* Et ſicut miſeratio Dei (vt idem *Iac.* ait) eſt maximum opus inter omnia opera Dei, ita opera miſericordiæ ſunt maiora inter omnia opera hominis & maioris meriti, excepta latria, quæ debetur Deo. Et (vt idem vult) Deus maxime laudatur in operibus miſericordiæ exercendis, quia Deus magis laudatur opere, quã ore. Principium autem & cauſa miſericordiæ in omnib. eſt timor Domini. Ideo Dauid volens cõmendare miſericordiã in hominib. incipit à timore Domini. Sed quia inter omnia mandata Dei, de charitate eſt maius mandatum, vt patet *Mat.* 22. & per totum diſcurſum Euangelicũ. Et quia maxime Chriſtus in iudicio exiget à nobis opera charitatis & miſericordiæ, vt patet *Mat.* 25. Ideo omnis vir qui timet Dominum, cupit adimplere opera & mandata charitatis & miſericordiæ.

Miser & miſerabilis differunt, quod miſer eſt in miſeria conſtitutus. Miſerabilis vero miſeratione dignus. *Ouid. Siſque miſer ſemper: nec ſis miſerabilis vlli, &c.*

Missa capitur dupliciter, vt notat *Gab. lect.* 89. *cano.* Vno modo accipitur pro ipſa hoſtia ſacra, de quo *Hug. l.* 2. *de ſacra part.* 8. *c.* 14. ait: Ipſa hoſtia ſacra miſſa vocari poteſt, quia tranſmiſſa eſt primum, ſcilicet à patre nobis, vt nobiſcum eſſet, poſtea à nobis patri, vt apud patrẽ pro nobis intercederet. Primũ à patre nobis per incarnationẽ, poſtea patri nobis per paſſionem. Modo in ſacramento per paſſionis eiuſdẽ cõmemorationẽ. Primũ à patre nobis per ſatisfactionẽ, qui nobiſcum eſſe incipit, poſtea patri à nobis per oblationem, qui pro nobis intercedit. Alio modo accipitur miſſa, quaſi tranſmiſſa, vel tranſmiſſio ſecundum eundem *Hugonem*, quia popu-

popu-

Digitized by Google

populus fidelis per miniſterium ſacerdotis qui fungitur vice mediatoris inter Deum & homines, preces, ſupplicationes, vota & oblationes tranſmittit altiſſimo. Vel dicitur ab emiſſione catechumenorum & excommunicatorum ſecundum *S.Tho.3.part.quaſt.* 83, *artic.* 4. & miſſa dicta ab emittendo, eſt idem quod emiſſa, vt ſcribit *Brul.diſtinct.* 13. *quaſt.* 4 *libr.* 4. & iſta eſt miſſa catechumenorum, quia mittebantur cathecumeni antiquitus, quando ſacerdos incœpit offerre ſacra. Alia eſt miſſa ſacrorum, & durat vſque ad finem. Et dicitur miſſa à mittendo, quia ibi mittitur agnus, id eſt Chriſtus ad patrem ad dimittendum peccata noſtra. Alio modo poteſt dici miſſa à dimittendo, vt eſt in fine, quando populus dimittitur, quando, ſcilicet Diaconus dicit: Ite, miſſa eſt. Vnde ſic exponitur. Ite miſſa eſt, ite, ſupple ſecuri, quia miſſa eſt hoſtia, ſcilicet Chriſtus ad patrem, vt intercedat pro nobis. Vel vt exponit *Gab.lect.*89.*cano.* Ite ad propria & pro veſtra, & fratrum corporali neceſſitate procuranda redite, quia miſſæ officium & preces pro vobis fundendæ ſunt finitæ. Ite, quia miſſa eſt veſtra oratio ac deuotio æternis illata ſedibus angelorum, miniſterio ſanctorum, qui ob Chriſti reuerentiam miſſæ ſacrificio aſtiterant, ob quam veſtram deuotionem & orationem cœleſtis pater greſſus veſtros ſalubriter dirigit in viam morum tutiſſimam & virtutem. Vel, ite miſſa eſt ſecundum primam acceptionem miſſæ. Ite, miſſa eſt hoſtia Chriſtus mediator. Ite poſt ipſum, hoc eſt, ſequimini ipſum. Vide latius ibi *Gab.* Dicitur quoque miſſa per tranſſubſtantiationem ſubſtantiæ panis & vini in corpus Chriſti & ſanguinem, vbi incipit ſub vtraque ſpecie totus eſſe Chriſtus, quaſi de nouo eſſet miſſus. Vnde *Magiſter diſtinct.* 13. *libr.* 4. Miſſa dicitur, eo quod cœleſtis miſſus ad conſecrandum & viuificandum adueniat. Cœleſtis iſte miſſus ſicut exponit *Innocentius*, & refert *S.Bonauen. diſtinct.* 13. *circa tex. lib.* 4. eſt magni concilii angelus, iſte inquam mittitur ad conſecrandum, quia iſte eſt ſacerdos inuiſibilis, qui conſecrat & conficit hoc ſacramentum vbicunq; conficiatur, non tantum eſt hic miſſio, ſed etiam miſſio ſacrificii ad Deũ per ſummum angelum, ſcilicet Chriſtum, aſſiſtentibus magnis angelis, propter quod in fine dicitur, ite miſſa eſt, & propter hoc miſſa recte appellatur. Et de miſſa eſt loqui dupliciter, vt idem ſcribit *S.Bona quaſt.*4.*diſtinct.*13.*libr.*4. ſcilicet quantum ad ſubſtantiale quod eſt ibi, & hoc eſt confectio corporis & ſanguinis Domini, & quantum ad hoc æqualitas eſt in omnib. quia vnum & idem ab omnibus fit. Sunt etiam in miſſa aliqua circumadiacentia, ſicut petitiones, orationes, obſecrationes, & deuotus affectus, & quantum ad hoc melius valet miſſa boni ſacerdotis, quia magis prouocat ad deuotionem, & ſi quis libentius audiat miſſam ſacerdotis deuoti, credo (inquit *Bona.*) quod bene facit, dum tamẽ credit ipſum in ſubſtantiali non ſuperexcedere peccatoris miſſam, alioquin periculoſe erraret. Conſonat *Rich.d.*13.*a.*1.*q.*1.*in fi.l.*4 cum ait. Quamuis virtus miſſæ principaliter conſiſtit in ſacramento, & quantum ad hoc æqualiter eſt bona miſſa celebrata à malo ſacerdote ſicut à bono, tamen quantum ad aliqua ſecundaria, poteſt eſſe miſſa boni ſacerdotis melior, quia quantum ad illa non habet efficaciam ex opere operato ſolum, ſed etiam ex ſanctitate & deuotione operantis, & ideo cæteris paribus melius eſt audire miſſam à bono ſacerdote quam à malo. Hæc *Richardus.* Sunt autem quatuor de neceſſitate in miſſæ celebratione, vt ſcribit *f.Oſual.l.*4 *Roſ.Theol* ſcilicet ſacerdos, forma verborum, intentio, panis & vinum, &c.

MISSA eſt duplex, vt ſcribit *Gabr.lect.* 14. *canon.* Quædam eſt miſſa conuentualis ſiue popularis, quæ tanquam principale diei officium in conuentu totius populi ſeu parochianorum diebus ſingulis celebratur, quæ & parochialis miſſa, ſolennis, publica vel ſumma quandoque appellatur. Alia eſt miſſa priuata, peculiaris vel votiua, quæ à ſacerdotibus ex ſpeciali inſtitutione, beneficio vel deuotione non ſic pro toto populo celebratur. Vide latius ibi *Gabr.* per iura probantem ſingula.

DE CELEBRATIONE MISSÆ. Laudabile autem eſt, imo laudabilius eſt (vt inquit *Gerſ.in reg.moral.de ſacr.euchariſt.*) quam oppoſitum cæteris paribus & ceſſante legitimo impedimento quotidie celebrare. De quo vide, in dictione, *Euchariſtia* ſupra, & alias apud *Ger.* Et miſſam celebrare in patenti loco bonum eſt (vt idem ſcribit *tract.* 9. *ſuper Magnifi.*) quod iſtic eſt oblatio vna & plures offerunt. Offert filius, offert ſpiritus eius ſanctus, offerunt angeli, offerunt ſacer-

Digitized by Google

ſacerdotes, offerunt fideles aſſiſtentes, qui quã to plures ſunt & deuotiores, tanto fit acceptior oblatio, quod valet pro celebrantibus in medio ſeu patenti Eccleſiæ loco. Et debet miſſa celebrari de die, non de nocte, vt vult *Pet. de Palud. diſtinction. 13. quæſt. 2. lib. 4.* quia miſſa pertinet ad tempus gratiæ, quod per diem ſignificatur. Vnde *nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Et Chriſtus dicit: *Sum lux mundi.* In nocte tamen natiuitatis Domini, media nocte vel circa horam illam, & in nocte reſurrectionis, circa principium noctis celebrantur miſſæ, propter priuilegium & ſolemnitatem illarum noctium. Videatur ad hoc latius *Ricl. ar. diſtinction. 13. ar. 2. quæſtion. 3. lib. 4.* iura allegantem, & *Gab. lect. 14. canonis.* Communiter tamen ſolennis miſſæ celebratio tribus horis inſtituta eſt fieri, ſcilicet, hora tertia, & ſexta, & nona. Celebratio enim miſſæ eſt memoriale paſſionis Chriſti, qui ſecundum *Auguſti. 3. lib. de conſ. ev.* euangeliſtarum, crucifixus fuit hora tertia linguis Iudæorum, hora ſexta manibus militum, & hora nona exſpirauit. Conſuetudo tamen eſt vt non dicatur hora nona, niſi in diebus ieiuniorum, & maxime quando ordines celebrantur. Miſſæ autem priuatæ dici poſſunt ab aurora vſque ad ſextã, & communis conſuetudo eccleſiæ obſeruat, quod in diebus non ieiuniorum ſolemnis miſſa celebretur inter tertiam & ſextam. *Richar. vbi ſup.* Vide & de tempore celebrationis miſſæ *Mag. Guil. in rat. diuin. libro 4. cap. 1.* Celebrantur autem tres miſſæ de Natalis Domini. Prima quæ eſt ante diem, ſignificat tempus ante legem, quando eramus in tenebris. Secunda cũ dieſcit, & ſignificat tempus ſub lege, quando nondũ plena Dei cognitio habebatur. Tertia, in die, ſcilicet plena & ſignificat tempus gratiæ, quando iam plena cognitio habebatur. *Richar. quæſt. 4. vbi ſup.* Quod autem non celebratur miſſa in die paraſceues, eſt ideo vt idem ait, quia dupliciter repræſentatur ab Eccleſia paſſio Chriſti. Vno modo inquantum fuit in Chriſto ſecundũ ſe & abſolute, Secundo modo inquantum illius paſſionis effectus ſeu influentiæ ad nos perueniunt, ſeu in nos deſcendunt. De quo latius ibi *Rich.* Miſſa autem non debet celebrari niſi in loco ſacro, quia ſic inſtituit Eccleſia, vt patet in Decreto: in caſu tamen magnæ neceſſitatis permittunt iura celebrari in loco non ſacro, ſi tamen tabula ſit conſecrata, cæteraque ſancta myſteria ad illud officium pertinentia ibi affuerint, vt vult *Rich. diſtinct. 13. a 3. quæſt. 1. l. 4.* Nec licet celebrare niſi ſuper altari lapideo, propter ſignificationem, quia Chriſtus petra dicitur. *Rich. vbi ſup. q. 2.* Nec licet celebrare calice lapideo, nec ligneo, nec vitreo, ppter periculum, ſed aureo vel argento, vt idem dicit. *q. 3. vbi ſup.* Nec licet celebrare ſine igne, & veſtibus ab Epiſcopo benedictis, de quo latius legito *Rich quæſt. 4. vbi ſup.* Beatus autem Apoſtolus Petrus primus omnium Antiochiæ dicitur celebraſſe, ſecundum quod dicit *Hug. 2. lib. de ſacramen. par. 8 cap. vlt. & de conſec. diſtinct. 1. Iacobus* dicitur. Iacobus cui primum credita eſt Hieroſolimitana Eccleſia, & Baſilius Cæſarienſis Epiſcopus, addiderunt nobis miſſæ celebrationem, id eſt ordinem celebrandæ miſſæ, ſecundum *gl. ib.* Et poſt alii alia addiderunt ad decorem & ſolennitatem, vt habetur *11. Eccleſiaſti. a:* ita ſcribit *Rich. diſtinction. 13. circa lit.* Repelluntur autem à celebratione miſſæ quatuor hominum genera, ſcilicet hæretici, publici, ſciſmatici, ſimoniaci, fornicarii notorii, ab iſtis quatuor ſecundum *Durand.* prohibetur audiri miſſa.

Miſſa ſicca ſecundum *Guil. Epiſc. in rat. diuin.* dicitur, quum ſacerdos non poteſt conficere, quia forte iam celebrauit vel ob aliam cauſam, poteſt accepta ſtola Epiſtolam & Euangelium legere, & dicere orationem Dominicam, & dare benedictionem De hoc latius vide ibi, qui & paulo poſt ſcribit ſacerdotem poſſe vna die plures miſſas celebrare, ſicut in feſto natalis Domini, & vbi neceſſitas exigit: puta ſi quis moriatur. Tertio, cauſa honeſtatis, vt ſi aliqua magna perſona ſuperueniens velit miſſam audire. Item propter peregrinos vel hoſpites, aut comeantes vel infirmos aut ſpõſos. Et propter raritatem clericorum, & paupertatem Eccleſiarum, ſacerdotes proprios non habentium. Legitur etiam quod Leo Papa ſæpe ſepties & aliquãdo nonies eadem die miſſam celebrauit, ſacerdos tamen aliam miſſam eadem die celebraturus, in vltima tantum miſſa perfuſionem, quoniam ſi in prima ſumeret, ieiunus non eſſet, & ſic alia miſſa impediretur, alias autem quotiẽs celebrat, totiens corpus Chriſti & etiam perfuſionem ſumat. Hæc *Guil. in rationali, &c.*

Digitized by Google

De valore missæ. Poteſt miſſa valere dupliciter, vt ſcribit *Scot. in quot libet. & Bruleſer d.13. quæſt. 4. lib. 4.* ſcilicet ſpecialiſſime, ſcilicet ipſi celebranti. Secundo generaliſſime pro tota Eccleſia, tam pro viuis, quam pro mortuis. Specialiter valet illis, pro quibus celebratur. Probabile autem videtur, vt ſcribit *Scot. q. 20 quo libet*, quod miſſa non ſolum valet virtute meriti ſiue operis operantis, ſed etiam virtute ſacrificii, & operis operati. Vel non ſolum valet virtute meriti perſonalis ſacerdotis offerentis, ſed etiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioquin miſſa mali ſacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli valeret in Eccleſia, quod reputatur communiter inconueniens. Nam quãdocunque Chriſtus, vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt caro eius eſt mundi vita. Iuxta illud *Ioann. 6. Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Et de valore miſſæ *Gabriel lect. 26. cano. Camer. quæſtion. 5. artic. 1. lib. 4. de valore miſſæ.* Et *Gerſ.* qui de miſſa permulta notanda ſcriptis reliquit, quæ omnia breuitatis gratia relinquo. Superſtitioſum autem eſt, friuolum, temerarium & vanum, imo nociuum aſſerere per auditionem miſſæ talia vel talia bona temporalia, quenquam aſſecuturum, vt ſcribit *Gerſ p. 4.* contra ſuperſtitioſos ſermones. Stat enim quod bona illa de quibus ibi dicit, quod aliquis illo die non moriatur ſubito, non fiat cæcus, nec carebit ſuſtentatione ſufficienti corporalis vitæ, & ita de quibuſdam bonis temporalibus. Stat inquam quod bona illa ſint alicui homini in detrimentum ſuæ ſalutis, & mala oppoſita in bonum ſuum. Ergo dicere quod miſſa vniuerſaliter conferat illa bona, eſt dicere quod in caſu miſſa deuote audita operatur in præiudicium ſalutis æternæ. Pro hoc facit quod dicit *Aug.* multos in petitione proſperitatum exaudiri Deo irato, & patuiſſet in Apoſtolo de ſtimulo carnis. Et in pueris quotide cernimus verbera in bonum prouenire. Non ergo pro temporalibus ſolum bonis audienda eſt miſſa. De quo latius legito *Gerſ. vbi ſup.* Illa autem quæ requiruntur ad celebrationem miſſæ, ſicut ſunt veſtimenta, orationes & ea quæ in miſſa fiunt, repræſentant noſtræ redemptionis myſterium, quod in incarnatione fuit inchoatum, in natiuitate & prædicatione promotum, in paſſione completum, in reſurrectione declaratum, & ideo quædam repræſentant pertinentia ad incarnationem, quædam ad natiuitatem, quædam ad Chriſti prædicationem, quædam pertinentia ad paſſionem, quędam ad reſurrectionem. Quæ ſingula, ſcilicet veſtimenta, introitus, gloria in excelſis, epiſtola, offertorium, graduale, euangeliũ, præfatio, eleuatio, quid ſignificent legito apud *Ri. h. d. 13. a 4. q. 4 l 4.*

Mittere ſecundum *S. Bonauen. diſtinct. 15. quæſtion. 4. lib. 1.* Vno modo importat differentiam ſubſtantialem, vt cum importat dominium, vt cum dicitur: Deus mittit Angelum. Alio modo diſtinctionem perſonalem, vt cum importat auctoritatem in mittente & ſubauctoritatem in miſſo reſpectu mittentis, vt cum dicitur: pater mittit filium. Tertio modo importat diſtinctionem ſolum, quantum ad modum intelligendi, ſicut cum dicitur, voluntas eſt inſtrumentum ſeipſum mouens, quia idem eſt mouens & motum. Similiter cum dicitur: Spirituſſanctus mittit ſe, idem eſt mittens & miſſum, ratione differens, mittens inquam ſecundum quod eſt Deus, ſed miſſum ſecundum quod donum.

Mitti, vt ſcribit *Came. queſtion. 9 artic. 1. lib. 1.* Et poſt eum *Gab. diſtinct. 15 quæſt vn. artic. 1. lib. 1.* eſt perſonam aliquam ab alia productam per nouam exiſtentiam in aliqua creatura rationali ſecundum ſpecialem modum exiſtendi in ea manifeſtare produci, & iſta manifeſtatio fit aliquid operando circa creaturam, per quam operationem perſona quæ mittitur, manifeſtari dicitur. Mittere vero eſt perſonam aliquam productam per nouam exiſtentiam in aliqua creatura rationali, ſecundum determinatum modũ exiſtendi in ea manifeſtare produci. *Gab. vbi ſup.* Ex quo primo ſequitur quod mitti dicit proceſſionem temporalem, connotando æternam. Itẽ duæ perſonæ ſolum mittuntur, quia tantũ duæ perſonæ producuntur Et licet cum mittitur filius aut ſpirituſſanctus, etiam veniat pater, & nouo modo exiſtat in creatura rationali, ſecundum illud *Ioan. 14. Ad eum veniemus*, pater ſcilicet & ego filius, tamen pater non mittitur, quia non eſt perſona producta. Item mittere non importat productionem mittẽtis, ſed perſonæ

miſſæ ſicut *ly* mitti. Item perſona mittit ſeipſam, quia perſona producta poteſt de nouo exiſtere in creatura rationali ſecundum nouum modum exiſtendi in ea, & in ea aliquid operari vnde manifeſtetur. Sic ſpiritusſanctus nouo modo exiſtens in Apoſtolis, & producendo ſonum & ignem ſuper capita Apoſtolorum, manifeſtauit ſuam præſentiam, & ſeipſum miſit. Item mittere conuenit tribus perſonis, ſed mitti non, quia tantum duæ perſonæ ſunt productæ. Item mittere & mitti important reſpectum eundem realem, ſcilicet productionem paſſiuam perſonæ miſſæ, & nullum reſpectum rationis, quia conſideratio intellectus noſtri nihil operatur in huiuſmodi miſſionibus. Omnium horum dictorum (inquit *Gab.*) ratio eſt impoſitio & vſus terminorum, qui colligitur ex modo loquendi Magiſtri, & ſanctorum. Et mittere non eſt dictio notionalis, ſed omnibus tribus perſonis communis. Mitti non conuenit patri, quia mitti eſt perſonam productam creaturæ dari, ſed pater non eſt perſona producta. Vnde *Aug.* 4. *de trini.* Si etiam pater viſibilis mundo apparuiſſet, non niſi abſurdiſſime à filio vel ſpiritu ſancto diceretur mitti. Conuenit igitur mitti ſolum duabus perſonis, ſcilicet productis. Aſſentitur huic *S. Bona. d.* 15. *q.* 3. *l.* 1. cum ait. Miſſio ſemper duo habet ex ſuo intellectu, ſcilicet emanationem, & manifeſtationem per effectum, quia ergo importat emanationem, paſſiue miſſio dicta eſt. Hinc eſt quod cum pater omnino careat principio, quod de ipſo nullo modo poteſt dici miſſio paſſiua. Et vtidem dicit in *fine queſtion.* Mitti non remouetur à patre, quia dicit ignobilitatem, ſed quia dicit emanationem & ſubauctoritatem, quæ quamuis non ſit ignobilitatis, tamen non conuenit patri. Et mitti ſecundum *Auguſtinum* 3. *de trin.* eſt cognoſci eſſe ab alio, & tunc filius mittitur, cum ex tempore cuiuſquam mente percipitur. Quia ergo principaliter miſſio importat manifeſtationem, & connotat in miſſo emanationem, vt inquit *S. Bonauentu: quaſt.* 4. *vbi ſup.* ideo manifeſtatio ſumitur per hoc quod eſt mittere per modum actionis, & per hoc quod eſt mitti per modum paſſionis, ſed emanatio vtrobique vniformiter. Vnde ſenſus eſt, pater mittit filium, id eſt declarat ſiue manifeſtat filii emanationem, ſiue filium emanare. In paſſiua vero ſenſus eſt, filius ſiue ſpiritusſanctus mittitur, id eſt manifeſtatur ab alio emanare. Pater itaque mittit filium, & filius mittitur à patre, quia filius emanat à patre, & manifeſtatur à patre. Vide latius ibi *S. Bona.*

Missio eſt duplex, ſcilicet viſibilis & inuiſibilis, de quo vide & infra in dictione *proceſſio.* Miſſio viſibilis ſic deſcribitur. Eſt aliqua apparitio rerum corporalium facta circa creaturam rationalem humanam, eidem creaturæ rationali repræſentans miſſionem inuiſibilem perſonæ. *Brule. diſtinct* 16. *l.* 1. Concordat *Gabr. d.* 16. *quaſt. vn lib.* 1. Miſſio inuiſibilis, vt ait *Gabr.* eſt hominis per gratiam gratum facientem adoptatio ſine ſigni alicuius ſenſibilis oſtenſione. Quando, ſcilicet ſpiritus ſanctus per gratiam, quam inuiſibiliter animæ infundit eum illapſu ſanctificatiuo acceptat ad vitam, & in filium regni ac hæredem Dei adoptat: talis modi inuiſibilis gratiæ collatio, & hominis per gratiam adoptatio dicitur, miſſio inuiſibilis. Et miſſio viſibilis (vt idem ait *Gab.*) quandoq; fit per realem aſſumptionem naturæ creatæ viſibilis, in vnitatem perſonæ. Hæc miſſio eſt filii incarnatio, de qua *l.* 3. dicitur. Alio modo fit ſine tali aſſumtione, de qua & *d.* 16. *l.* 1 *ſen.* In huiuſmodi autem ſignorum ſenſibilium apparitione ſeu inuiſibilis ſpiritus ſancti miſſione non ſemper ſignificatur inuiſibilis miſſio tunc fieri primo, dum apparent res corporales, ſed ſimpliciter tunc fieri, aut prius facta fuiſſe, & adhuc permanere, vt dum viſa eſt columba de cœlo deſcendere, & ſuper Chriſtum manere, *Matth.* 3. non tunc primo Chriſtus recepit gratiam neque gratiæ augmentum, quam ſecundum omnem plenitudiné habuit ab inſtanti conceptionis ſuæ. Suo modo Apoſtoli in die Pentecoſt. dum ſup capita eorũ apparuit ignis, iam ante habuerũt gratiam, licet tunc receperunt gratiæ augmentum. *Gab. vbi ſupra. Camer. queſtion.* 9 *artic.* 1. *lib.* 1. fuerunt autem illæ ſpecies, quæ ſic apparuerũt veræ res (vt idem ſcribit Cardin.) & tamen potuerunt eſſe tales, quales apparuerunt, vel potuerunt eſſe aliquæ aliæ conuenientes cũ aliis rebus, & ſimilibus accidentibus exterioribus. Vnde quando ſpiritus ſanctus apparuit in ſpecie columbæ, dicit Petrus, quod fuit vera res, & tamen hoc potuit fieri per veram columbam, vel per aliq̃ aliam rem, de nouo creatã, haben-

tem

tem accidentia exteriora ſimilia accidentibus columbæ,& ſicut Deo placuit, ita factum eſt. *Aliac.* In illis autem rebus ait *Gabriel.* viſibilibus inuiſibile mitti dicitur non in ſe,ſed in aliquo inſtituto ad ipſum ſignificandum propter aliquas eius naturales proprietates, licet ergo Angelorum miniſterio factæ fuerunt res illæ, non tamen ſignificabant Angelum, ſed perſonam ſpiritus ſancti. Et cum non fuerint aſſumptæ ad agendum aliquid,ſicut humanitas Chriſti,quæ fuit hypoſtatice aſſumpta,non ſic res illæ viſibiles, ſed ad indicandum ſolum, non oportuit,quod durarent diutius quam habebāt explere ſuū officiū,ita ſentit *S.Th.*1.2.*q.* 43 *a* 7.

De Missione Visibili Filii, & ſpiritusſancti,de qua *Gab.*ſcribit di.quod Chriſtus tantum ſemel viſibiliter miſſus eſt in incarnatione ſua, qua non ſolum apparuit, ſed humanam naturam in vnitatem ſuppoſiti nunquam derelinquendam aſſumpſit. Vnde vere factus eſt homo,& miſſio viſibilis filii propriam,& maximam habuit vtilitatem(vt ait *S.Bo.d.*16.*q.*2 *l.*1. *de qua in.*3.*l.ſen* dicitur.)Sed miſſio ſpiritusſancti (vt idem inquit) viſibilis,vtilis eſt ad manifeſtandum,&emanationem,&inhabitationem, &c. Spiritusſanctus autem quadruplici ſpecie viſibiliter miſſus eſt,vt habet *Gab.d ſtinct.* 16 *l.*1. ſcilicet in ſpecie columbæ ſ per Chriſtum baptizatum apparente in Iordane *Mat.*3. In ſpecie nubis lucidæ in transfiguratione *Matth.* 17. In ſpecie flatus ſufflante Chriſto reſurgente, & dicente: *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata*, *Ioann.*20. In ſpecie ignis ſiue linguæ igneæ in die Pent. *Act.*2. In his autem quatuor ſpeciebus miſſus eſt, vt ſignaretur effectus aliquis ſpecialis per ſpiritumſanctum cauſatus in receptiuo. In ſpecie quidem columbæ, columbina Chriſti ſignificabatur ſimplicitas, atque humilitas. In ſpecie nubis lucidæ,elucidanda veritas. In ſpecie ignis feruida charitas. In figura linguarum docentium prædicatorum integritas. In ſpecie flatus, affectus viuacitas. Flatus namque de interiori vitæ principio procedit,ſignumq; eſt inexiſtentis vitæ: huiuſmodi vero viſibiles miſſiones ſpiritusſancti tantū in noua lege factæ ſunt Chriſto, diſcipulis,ac credentibus, & non in veteri lege,licet in illa viſiones multæ,& apparitiones patribus,ac populo leguntur factæ, vt nubes protegens filios Iſrael in deſerto à calore ſolis. Atque ignis lucens eis per noctem, vt habetur *Exod.*13. Illa tamen non apparuerunt ad repræſentandum ſpiritum ſanctum inuiſibiliter miſſum per donum charitatis, ſed ad alios effectus, nec decuit tunc temporis ſignum plenitudinis gratiæ exhiberi ante tempus plenitudinis gratiæ, quod ad Chriſti aduentum incepit, vt vult Apoſtolus ad *Gal.* 4. vide latius *Gab.vbi ſup.*

Missio quædam eſt per auctoritatem (vt ſcribit *Gabr diſtinction.*9.*q.vn.ar.*4.*l.*2.) vt quando mittens propria poteſtate, non ab alio ſubdelegata alium mittit. Alia eſt per miniſterium vel ſubauctoritatem: & quamuis à ſolo Deo p auctoritatem mittantur angeli, tamen miniſterialiter contingit ab angelo angelum mitti. Nā à quocunque angelus mittitur, refertur ad auctoritatem diuinam tanquam ad cauſam principalem & primam. Quod autem ab alio, hoc patet per illud Zach.2. *Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occurſum eius, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum iſtum di. Abſque muro habitabitur Hieruſalem.* Vide latius *Gab.* Et de miſſione angelorum, vide *Bea. Thom.d.*9 *&* 11. *Bonauen.& Richar.* Et ſupra in dictione *Angelus.* Omnis autem miſſio angeli qua vnus alium mittit, & miniſteria illa reducuntur ad auctoritatem Dei, cuius mandatis & ordinationi omnes parent.

Missio Dæmonis (vt ſcribit *Alexand. de Ales parte* 2 *quæſt.*36.*m.*2. quem ſequitur *Gabr. quæſt. vn.ar.*3.*lib.*2.) reſpicit ordinationem poteſtatis ad tentandum, quæ poteſtas tentandi eſt ſub poteſtate diuina. Et licet intentio diaboli in tentando contraria eſt intentioni diuinæ, cum illa ſit mala, hæc bona, nihilominus vtitur Deus tentatione diaboli. Tentatio enim qua diabolus tentauit beatum Iob, quantum fuit de voluntate diaboli, fuit ad ſeducendum, ſed eam ordinauit Dominus ad bonum, ſcilicet ad patientiæ probationem & coronationem. Sic cum Dominus permittit malos tentatione diaboli vinci, deceptio ipſa qua tentatus decipitur, inquantum pœna debitum peccatis decepti à Deo eſt. Nam & pœna, quia iuſta, bona eſt, & culpæ ordinatiua. Et angeli mali à Deo mittuntur. Vnde 3. *Reg. vlt.* dicitur, quod exercitus cœli ſtabat coram Domino à dextris & à ſiniſtris, ſcilicet boni angeli & mali.

Digitized by Google

Similiter in tentatione Iob, malis angelis vtitur Deus bene, ſicut & homo Dei creaturis male, & multa alia teſtimonia adducit *Gabriel vbi ſupr.* Nec propter hoc Deus mittit eos ad ſeducendum & perdendum animas, cuius eſt ſaluare, ſecundum illud 1. *Timo.* 2. *Qui vult omnes homines ſaluos fieri.* Vide latius *Gabriel. ibidem.* Et miſſio malorum nihil eſt aliud quam ordinatio poteſtatis eorum ad puniendum, & permiſſio voluntatis eorundem ad ſeducendum; Deus tamen iuſte operatur propter peccatum pœnam infligendo. Vnde *Gloſ. ſup.* illud *Pſalm. Immisſiones per angelos malos.* Et eſt *Beat. Auguſt.* Poſſumus ſine dubitatione malis angelis attribuere mortes peccatorum, & mortes primogenitorum & obdurationes Ægyptiorum. Hanc enim rem cum Deus facere dicitur, non inſtigando & inſpirando, ſed deſerendo hoc facit, vt illi operentur in filios diffidentiæ, quod Deus iuſte debiteque permittit. Vide latius *Gab.* allegantem ad hoc auctores.

Myſterium dicitur ſecretum, & illud (vt ſcribit *S. Bonauentu. diſtinction.* 11. *cir. tex. libro* 4.) non eſt inueſtigandum, vt homo velit ratione comprehendere quod Dominus voluit occultare, & qui aliter facit, peccat, & præſumptuoſus eſt, dum ſe eleuat ad id ad quod non poteſt pertingere. Qui autem diſputat de fide, non ad myſterii inueſtigationem, ſed potius ad defenſionem, ille non facit contra hoc quod dicit *Auguſtinus & Magiſt. diſtinction.* 11 *lib.* 4. cum ait: Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt, inueſtigari ſalubriter non poteſt, *&c.*

Myſticum interpretatur abſconditum. Inde theologia myſtica, quæ immittitur ad ſui doctrinam experientiis habitis ad intra in cordibus animarum deuotarum. De qua *Gerſ. p.* 3. *de myſt. theol. ſpecul. conſid.* 1. *& in fi.* videatur in dictione *Theologia.*

Mitis dicitur qui ſemper fuit ſine ira, ſcilicet pius & humilis, manſuetus vero qui de feritate reducitur ad hoc ſecundum *Beatũ Thom. ſuper Pſalm.* 24. Et mitis proprie dicitur lenis, clemens, manſuetus, cuius contrarium eſt immitis, hoc eſt aſper, ſæuus, crudelis. Vel mitis eſt qui alium non offendit. Mãſuetus vero qui ſe offendentes tolerat. Vnde per Metaphoram mitis pro tranquillo accipitur. Virgilius. *Mitis vt in morem ſtagni placidaque paludis.* Accipitur & pro maturo, idem. *Sunt nobis mitia poma.* A mitis fit miteſco, hoc eſt manſueſco, vt feræ educatæ domi miteſcunt: à quo mitigo, id eſt, mitem ago, ſed hæc ad Grammaticos. Et Chriſtus ſaluator noſter mitis fuit verbis & factis. Hinc ipſe dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, de quo perpulchre loquitur, & ſcribit *Gerſ part.* 2. *ſerm. de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis.* Mititatem Chriſti imitari hortatur ibidem *Gerſ.* vide & vocabulum mitis in dictione *beatitudo.*

Mixtio eſt miſcibilium prius alteratorum vnio in aliquo effectu communi, in quo ſaluãtur virtualiter miſcibilia, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad qualitates eorum, non tamen ſecundum gradum intenſum, ſecundum quem fuerunt in miſcibilibus, ſed ſecundum gradum remiſſum: & mixtio eſt inferius ad generationem ſecundum *Scot.* ſaltem ſimplicem. Nam ad generationem ſimplicem non requiritur, niſi vnum actiuum particulare & vnum paſſiuum. Similiter vnum quod generatur, & vnum quod corrumpitur. In mixtione autem requiruntur plura miſcibilia ſe mutuo alterantia & corrumpentia: in quorum natura corruptis formis miſcibilium puta, elemẽtorum introducitur forma mixti, alia à qualibet forma miſcibilium, habens tamen aliqualem conuenientiam ſeu temperamentum medium cum miſcibilibus. Et mixta dicuntur cõponi ex elementis, quia frequenter elementa concurrunt ad generationem mixti, non autẽ ſemper concurrunt. Nam aliquando mixtum generatur ex mixto ſine coactione ſubſtantiæ elementorum, quandoque mixtum generatur concurrente vno elemento, quandoque concurrentibus plurib quæ latius videantur apud Philoſophos. *& Scot. diſtinct.* 15. *lib.* 2. *& Gabriel ead. diſtinct.*

Modeſtia eſt in animo continens moderatio cupiditatum, ſecundum *Cic. l.* 3. *Rhet.* Vel eſt per quam pudor honeſtatis claram & ſtabilem comparat auctoritatem. Vel eſt ſcientia earum rerum, quæ aguntur aut dicuntur collocandarum ſecundum eundem *l.* 1. *offi.* Modeſtia ſecundum *Beatum Thom.* 2. 2. *quæſt.* 143. eſt virtus moderatiua paſſionum, ideo adiungitur temperantiæ (vt virtuti principali) quia eſt circa difficilima. Modeſtia (vt inquit *Corr. l.* 3. *ſent. d.* 8.)

Digitized by Google

d.8.) eſt mediocritatũ metatrix, ex qua humilitas oritur, quę cũ ſit ſui gnara animo frænũ adhibet, ne inſolentius ſupra naturã ſuã tollatur.

Moderamen. Vnde moderamen inculpatę tutelæ (vt notat *Gab. diſtinction. 15. quæſtion. 4. lib. 4.*) eſt dum quis cauſa tuendi vel defendendi ſe reſiſtit aduerſario cum tanto moderamine, ꝙ non excedit modum in defendendo plus lædendo ex propoſito aduerſarium quam illata exigat violentia, de quo apud iuriſperitos.

Moderamen ſalarii ex quatuor attendi poteſt ſecundum *Alex. 44. parte 3. m. 2.* & poſt eum ſcribit hoc idem *Gabriel diſtinction. 15. quæſt. 6. lib. 4. ſent.* ſcilicet ex quantitate cauſæ, ex labore aduocationis, ex ſcientia & facundia aduocantis, & ex conſuetudine regionis. Puto tamen inquit *Gabr.* omnia illa reduci poſſe ad laboris quantitatem præſentis vel præteriti. Nã cauſa magna maiorem curam & ſollicitudinem habet, & per conſequens maiorem laborem exigit in fideli aduocato. Sic ſcientia & facundia laborem habuerunt præteritum, quibus hæc acquiſita ſunt. Regionis quoque conſuetudo, quatenus eſt rationabilis, innititur quantitati laboris. Nam labores, vigiliæ, & fatigationes vendi poſſunt, non dona Dei gratis accepta. Vide latius *Gab.*

Modus, ſpecies, ordo ita deſcribuntur à *Gerſ. part. 4. in deſcrip. ter. ad Theo. vti.* Modus in rebus eſt limitatio diuinæ potentiæ efficientis. Species eſt limitatio diuinæ ſapientiæ exemplantis. Ordo eſt limitatio diuinæ bonitatis finientis. Menſura eſt modus, numerus eſt ſpecies, pondus eſt ordo & primis correſpondet vnitas, ſecundis veritas, tertiis bonitas. Modus & menſura & vnitas in libero arbitrio vt tale eſt, attenditur in efficiendo vel non efficiendo libere conformiter ad diuinam potentiam agentem. Species, numerus & veritas conformiter ad diuinam ſapientiam exemplantem. Ordo, pondus & bonitas conformiter ad diuinam bonitatem finientem, Hæc *Gerſ.*

Modus cognoſcendi Deum eſt quadruplex (vt habet *S. Bonauen. diſtin. 23. a. 2. quæſtion. 3. lib. 2.* & poſt eum clarius ſcribit *Gab. ead. diſtin. q. vn. ar. 3. dub. 2.*) ſcilicet per fidem, per contemplationem, per apparitionem, & per apertam viſionem. Primum eſt gratiæ communis. Secundum gratiæ excellentis. Tertium gratiæ ſpecialis. Quartum gloriæ conſummantis; & illi modi diſtinguuntur ſecundum diuerſum modum diuinæ præſentiæ: præſentiæ dico ſecundum quod præſens eſt in ratione obiecti. Et ſicut *Aug.* dicit præſens intellectu ad videndum. Nam in primo præſens eſt Deus aliis quibus ſe reuelauit, quorum auctoritati credimus. Quod enim credo Deum eſſe trinum & vnum, hoc credo Dei filio, qui hoc enarrauit & prædicauit, & ſpiritui ſancto, qui hoc patribus inſpirauit: quod enim credimus hoc auctoritati debemus, ſicut dicit *Auguſtinus in de vtilit. cred.* In ſecundo modo eſt præſens in effectu proprio, qui modus tanto eſt eminentior, quanto effectum diuinæ gratiæ magis ſentit in ſe homo, vel etiam quanto melius ſcit conſiderare Deum in exterioribus creaturis. In tertio eſt præſens in ſigno proprio ſicut apparuit Abrahæ in ſubiecta creatura, quæ ipſum Deum figurabat. Et ſicut ſpiritus ſanctus apparuit in colũba & in igneis linguis diſpertitis. In quarto eſt præſens in ſeipſo, quo videtur in lumine proprio, quia facie ad faciẽ in vultu ſuo, quæ viſio merces eſt omnium meritorum. Primum & vltimum cognoſcendi genus non competebat ſtatui innocentiæ propter cognitionem ænigmaticam, & propter hoc quod cognitio fidei plurimum eſt ex auditu, vt dicit Apoſtolus *ad Rom. 10.* vltimum vero propter ſummam perfectionem, ideo modo exhibebatur homini in ſtatu viæ exiſtenti, ſed in prẹmium promittebatur. Media vero duo, ſcilicet contemplationis & apparitionis vtrique ſtatui innocentię & prẹſentis miſeriæ communia eſſe potuerunt maxime cõtemplationis, quæ ibi potiſſime vigebat, tum propter animæ puritatẽ, tum propter carnis & inferiorum virium ſubiectionem, quibus duobus quia communiter caret anima in ſtatu naturæ lapſæ, ideo non poteſt ad illum gradum contemplationis attingere. Et ſecundum hæc exponendæ ſunt ſanctorum auctoritates, ſicut *Hug. l. de ſacra.* dicentis: quod Adam cognouit Deũ ea cognitione, qua per præſentiam contemplationis ſcienti manifeſtius cernebatur. Itẽ illa magiſtri. *4. l. diſtinct. 1.* Homo ante peccatum ſine medio Deum videbat, & ſimiles quæ intelligendæ ſunt de cognitione per contemplationem, non per remotionem cuiuſcunque medii, ſed per remotionem vela-

minis & obſcuritatis, qualis eſt in his qui aliquo modo vitio peccati infecti ſunt. *Gabr.* vide & ad hoc *S.Bona.vbi ſup.*

Moliri eſt cum difficultate conari, etiam à mole [vt inquit *Rich. diſtinct.* 34. *artic.* 4. *libr.* 4. *circa lit.*] Vnde Magiſter in textu *ead. d.* ait igitur ſi vir aliam vxorem vult accipere, manifeſta patet ratio, quia ſuggerente diabolo odii fomitem exoſam eam habuerit, & ideo eam dimittere mendacii falſitate molitur. Varia apud Grammaticos & elegantiores moliri ſignificat.

Mollicies opponitur perſeuerantiæ. Eſt enim mollis qui recedit à bono propter triſtitias cauſatas ex defectu electionum, quaſi cedens debili mouenti ſecundum *Ariſt. libr.* 7. *Ethic.* Vnde *Paul. Cor. diſtinct.* 8. *lib.* 3. *ſentent.* dicit: Molliciem ob eam cauſam à bonorum genere recedere, propterea quod languidius in perferendo liqueſcit facileque [vt ait *Ariſt.*] ab imbecillo flectente torquetur. Eſt etiam mollicies contra caſtitatem, quæ alio nomine dicitur immunditia, ſeu voluntaria pollutio, & eſt vitium contra naturam, quando, ſcilicet procuratur pollutio venerea delectationis cauſa abſque concubitu, & hoc vitium fit per frictionem vel fricationem membri pudendi, etiamſi propter ætatem non fuerit ſubſecuta pollutio, vt inquit *Gerſ. part.* 2. *tractando de confeſsione mollitiei*, quoniam ibi eſt complementum delectationis illecebroſæ, & forſan perdidit virginitatem ſaltem animi, & magis perdidit, quam ſi pro illa ætate iuiſſet ad mulieres. Forte tamen probabiliter [vt idem ait] dici poteſt quod per pœnitentiam virginitas reparatur in non polluta, ſicut de mentali corruptione, quæ ſic in conſenſu intrinſeco eſſe dicimus, dum corporalis defloratio ſeu pollutio non eſt ſubſecuta, hæc *Cancel.* Et hoc peccatum [vt idem ait de arte ſiue ſcientia audiendi confeſſiones] committitur etiam ante pubertatis annos, imo & ſemper imputatur in vigilia, dum completa tranſit delectatio, etiam pollutione non exiſtente. Et *tract. de pollut. diur.* idem ait *propoſit.* 2. Nulla pollutio diurna debet proprie dici mollicies, niſi fuerit per conſenſum liberum, vno modo vel alio prouocata vel extorta, quoniam ſicut non fuit pollutio hæc in poteſtate patientis, ita nec peccatum: mollicies autem ſonat in peccatum, quoniam dicit Apoſtolus: quod neque molles regnum Dei poſſidebunt.

Momentum ſumitur dupliciter, pro inſtanti & pro tempore imperceptibili, ſecundum *B. Thom. ſuper Epiſt. las* 1. *Cor.* 15. *lect.* 9. Et momentum proprie ſignificat exiguam quandam mutationem & pene indiuiſibilem, veteres hoc etiam nomen dicebant quod Græci atomon vocant. Lucretius, *Momine ſi à paruo poſſunt impulſa moueri* Et vt ſcribit *Rich. diſtinct.* 43. *a.* 5. *quaſt.* 1. *in fin. l.* 4. Momentum anguſtiſſimum temporis ſpacium, in quo mora eſt breuis. Vnde *Apoſt.* 1. *Cor.* 15. ait: Omnes reſurgemus in momento. Et dicit ibi *Rich.* quod verbum momentum non cogit, quod in eodem inſtanti reſurgunt illi qui in aduentu iudicis inuenientur, *&c.* A momento venit momentaneum, hoc eſt caducum, & quod facile mutatur ac deficit. Deriuantur autem à moueo, Vnde & mobilis qui facile mouetur, mobilitas, mobiliter, motio.

Monachus idem eſt quod ſolitarius. Et dicitur à monos, id eſt ſolus, & is eſt qui viuit ſeparatus ab hominum conuerſatione. Et à monos venit etiam monarcha, id eſt vnicus princeps, & monarchia, hoc eſt vnius principatus. Et monarcham ſupremum ponit *Ariſt.* Deum eſſe. De monachis plura ſcribit *Gerſ.* in ſuis operibus.

Moneta dicta eſt quod nos ſigni impreſſione vel autoris vel precii moneat. A quo monetarius qui monetam cudit. Poteſt autem moneta tribus modis falſificari ſecundum quod tria ſunt de ſubſtantia monetæ, ſcilicet materia metallica, quantitas ponderis, & publica forma, vt dicit *Panor. in c. quanto, de iureiur.* Et in quolibet horũ poteſt committi falſitas. In ſubſtantia, quia non ſeruatur liga legitima. Liga, id eſt ſpecies mixturæ vel gradus metalli propter admixtionem vilioris materiæ, aut materia conſueta in quantitatis exceſſiua. In pondere, quia non habet legitimum pondus. Et de hoc vide latius *Gabriel.* In forma committitur falſitas quando mutatur nomen, ſignum aut imago eius qui monetauit. Eſt autem hæc forma monetæ quædam teſtificatio veritatis & iuſtitiæ ipſius monetæ, quod, ſcilicet ſit veræ ſubſtantiæ & iuſti ponderis, vt dicit *Guilb. Orem. in ſuo tract. de moneta.* Vnde frequenter in moneta Chriſtianorum principum, vel communitatis, ponitur imago Dei, vel alicuius ſancti, & nomen eius aut ſignum crucis, quod antiqui-

Digitized by Google

tiquitus fuit inſtitutum in teſtimonium veritatis monetæ in materia & pondere, vt dicit *Guilhelm. Orem.* Si ergo princeps ſub iſta inſtitutione mutet materiam ſiue pondus, ipſe videtur tacite mendacium & periurium committere, ac falſum teſtimonium perhibere. Ipſe enim abutitur hoc vocabulo moneta. Nam dicitur moneta ſecundum *Hug.* à moneo, quia monet ne ſit fraus in metallo vel pondere. Mutatio autem monetæ multipliciter fieri poteſt, de quo legas *Gabrielem diſtinct. 15. quæſt. 9. libr. 4.* Falſificans monetam in ſubſtantia, forma vel pondere peccat mortaliter in damnum reipub. tenetur damnum illatum reſtituendo compenſare, quia talis iniuſte damnificat. Item expendens ſcienter monetam falſam pro vera & iuſta, falſarius eſt: tenetur reſtituere illata damna. Item expendens ſcienter monetam non currentem aut alias minus valentem pro bona & currente, fraudat proximum, & tenetur reſtituere, ita ſentiunt *Angelus in ſumma & Anton.* Et poſt eos latius probat & declarat *Gabriel vbi ſupra. artic. 2.* Transferens autem vt vult *Anton.* monetam de certo loco vbi minoris valoris æſtimatur ad locum, vbi magis valet, non peccat, ſi non alias fraudem committat: quia licet (vt inquit *Gabriel*) cuilibet ex induſtria ſine alterius damno lucrum quærere, *&c.* Et mutatio monetarum (vt ait *Gerſon in reg. moral.*) poteſt eſſe par aut maius delictum ex ſe quam eſſet in caſu falſam aliquam fabricare: quoniam ſecundum damnum Reipublicæ opus tale quodlibet aſſumit modũ culpæ. Quod ſi Princeps dicat ſe Dominum monetæ eſſe: ſit ergo dominus bonus diſpenſator, non tyrannus diſſipator. *Gerſ.* plura: *Gab. vbi ſup.*

Monstrvm dicit deordinationem aliquam in natura, & dicit etiam ſubſtantiam aliquam. Subſtantia, vt quidam dicunt, cauſam habet poſitiuam, quæ eſt Deus Inordinatio illa non habet cauſam poſitiuam, ſed priuationem, & hæc eſt vt in plurimum improportio virtutis agentis ad materiam: aut enim materia ſuperabundat aut deficit ſecundum proportionem caloris operantis & virtutis. Vnde *Aug. de Trinit.* Voluntas Dei prima, & ſumma cauſa eſt omnium ſpecierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori aut intelligibili aula ſummi Imperatoris egrediatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam. Et non ſolum facit ea, quæ perſeuerantia conſuetudinis admirationem non admittunt, ſed etiam ea, quæ propter raritatem & inſolitum euentum mira videntur: vt ſunt defectus luminarium, & terræmotus, & monſtroſi animantium partus, & his ſimilia, quorum nihil fit ſine voluntate Dei. Et loquitur *Auguſtinus* de monſtris, quantum ad id quod habent ſubſtratum: tamen aliter poſſet dici, vt ſcribit *ſ. Bonauen. diſtinct. 45. in dubiis literalib. lib. 1.* quod monſtra etiam ſunt à Deo puniente, quando pœnæ ſunt: & ſic habent rationem ordinis, quamuis enim Deus non faciat contra ordinem in finem, facit tamen contra ſolitum curſum naturæ frequenter, vel ad vindictam vel ad miſericordiam. Et monſtrum ſecundum Philoſophum *libro 2. Phyſ.* eſt indiuiduum productum ſub diſpoſitionibus ſuæ ſpeciei pro tunc notabiliter diſconuenientibus præter ſolitum curſum naturæ, vt eſt hermofrodita vel androgynus. Et ſicut refert *Scot. diſtinct. 6. quæſt. 2. lib 4.* de monſtro quodam, quod habuit duo capita quorum vnum expreſſit nolle de eo, de quo aliud expreſſit velle. Vnum enim voluit continere & ſobrie viuere, at aliud laſciuire & epulari: & cum vnum per os ſuum excederet, reliquum clamabat ſe grauari: diuerſitas itaque fuit in illo monſtro voluntatum, ſcilicet velle & nolle & ita duæ fuerunt ibi animæ ſecundum *Scot.*

Mora eſt expectati temporis dilatio. A quo morula diminutiuum *Aug. I. confeſſ.* Quæro quomodo dies dicitur non tantum morula Solis ſuper terram, ſecundum quod aliud eſt dies, aliud nox. De moris autem Angelorum, vide *ſup.* in dictione *Angelus.*

Moralia veteris teſtamenti, vide in dictione *Leges veteris teſtamenti.* Moraliter agere, vide in dictione *Agere.* De moribus bonis & malis videantur *lib. Ethic. Ariſt.* & aliorum Philoſophorum, & *Gerſ.* in multis locis, quæ [ne prolixior ſim quam oportet in hoc opere] relinquam curioſis legenda de his.

Morosvs [vt ſcribit *Gabr. diſtinct. 15. quæſt. 14. dub. 3. libro quarto*] dicitur qui non tradit rem quam tradere tenetur, licet eam tradere intendat: & habet communiter locum in debitis, commodatis, depoſitis: item in ablatis contra domini voluntatem. Nam fur aut raptor ſemper

ſemper eſt in mora, quia ſemper tenetur reſtituere ſi poteſt. Et quod aliquis ſit vel dicatur moroſus, quatuor requiruntur. Primum, quod teneat rem quam tradere teneatur. Secundo, quod ſciat ſe teneri, vel ſaltem quod ſcire debeat. Tertio, quod interpellatus ſeu monitus fuerit ad tradendum, & hoc à die vel ab homine. A die, ſi dies vel terminus tradendi conſtitutus eſt. Tunc enim terminus ipſe aduenieens dicitur interpellare; ab homine, ſi termino tradendi non conſtituto à domino rei per ſe vel per alium petitur traditio. Quarto, quod habeat poſſibilitatem tradendi. Et moroſus in tradendo rem quam tradere tenetur: ſi res perit, etiam ſine ſua culpa, caſu fortuito, tenetur de damno domino rei, maxime ſi fuerit dubiũ, an res etiam apud dominum reſtituta periſſet: patet per regulam iuris. *lib. 6.* vbi dicitur: Mora ſua vnicuique eſt nociua. Hæc *Gabr.* qui eſt paulo longior, de hoc alias. Moroſus dicitur qui eſt peruerſis moribus. *Cic.* At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes. à quo moroſitas, quæ dicitur animi quædam diſplicentia, quum iugi & ſubruſtica aſperitate commouetur, quando non ita ad vnguem, & ex eius ſententia actum eſt quod poſtulabatur. Differt autem moroſus à morato, quia moroſus, qui eſt malis moribus. Moratus, qui bonis moribus eſt præditus. Et morem gerere, obſequi, obedire, de quo alias apud Grammaticos videatur.

Mors eſt receſſus animæ à corpore, ſecundum *Ariſt. lib. de mort.* à quo morior & mortalis, id eſt morti ſubiectus: & mortiferum, quod mortem affert, & morticinus, exanguis, corruptus, vt caro morticina, quæ in vlcere eſt fere corrupta. Et mors dicitur multipliciter (vt ſcribit *ſ. Bonauen. diſtinct.* 18 *lib. 3. cir. tex.*) Eſt enim mors ſeparatio animæ à corpore. Et eſt mors ſeparatio à Deo per peccatum: & eſt mors ſeparatio animæ à viſione Dei ad tempus. Et cum dicit *Ambroſius*, Quod Chriſtus mortuus eſt pro debitoribus mortis, accipitur mors primo modo & quarto modo. Omnes enim ſumus debitores mortis primo modo: & omnes erant debitores mortis quarto modo: & nos ipſi debitores eſſemus, niſi pretium ſolutum eſſet. Et vt ſcribit *Gab. diſtinct. 21. quæ. vn. artic. 1 lib 3.* Mors hominis, inquit, non eſt niſi ſeparatio animæ à corpore. Hac enim anima à corpore ſeparata, totum compoſitum moritur, quia deſinit eſſe compoſitum: caro moritur, quia priuatur forma quæ eſſentialiter eſt vita. Anima etſi annihilari poteſt, manens tamen mori non poteſt, quia ſeipſa viuit eſſentialiter, & non per aliquod ſuperadditum. Vnde impoſſibile eſt animam eſſe & non viuere, ſicut impoſſibile eſt animam eſſe & non eſſe animam. Verbum per communicationem idiomatum moritur, quando deſinit ſubſiſtere in natura aſſumpta viuente. In paſſione vero Chriſti anima realiter & vere ſeparata eſt à carne, quia inclinato capite tradidit ſpiritum, Ioan. 19. & *Matth. vigeſimo ſeptimo. Clamans voce magna emiſit ſpiritum.* Illa traditio & emiſſio ſpiritus fuit ſeparatio animæ à carne. Et hac ſeparatione animæ Chriſti à carne, non ſolum Chriſti humanitas & corpus, ſed & ipſe Chriſtus vere fuit mortuus, vt & probat *Gab. vbi ſupra. artic. 2.* quia vtrumque vita quam habuit priuabatur. Atq; ita in triduo mortis non fuit homo. Nam ad veritatem mortis vel animalis vel hominis pertinet, quod per mortem deſinat eſſe animal vel homo *D. Th. 3. part. quæſt. 50. artic. 4.* Et quamuis in morte Chriſti facta eſt animæ & carnis ſeparatio, manſit tamen diuinitatis cum vtraque indiſſoluta vnio. *D. Th. artic. 2. 3.* Nam Chriſtus ſepultus eſt, & ſimul deſcendit ad inferna, vt dicit ſymbolum. Non autem deſcendit, nec ſepultus eſt ſecundum diuinitatem, ſecundum quam eſt immutabilis: igitur ſecundum naturam aſſumptam ſibi vnitam: nihil autem aſſumptæ naturæ fuit in ſepulchro niſi corpus, nec in inferno niſi anima, & Chriſtus vtrobique fuit: ergo vtrobique fuit natura diuina vnita naturæ aſſumptæ in ſepulchro carni, in inferno animæ.

Atque ita patet quomodo totus Chriſtus fuerit in inferno, & totus ſimul in ſepulchro, quia tota perſona Chriſti fuit vtrobique. *S. Tho. 3 p. quæſt. 52. a 3.* Et licet caro Chriſti in ſepulchro (vt ſcribit *Gabriel artic. 3. dub. 2. vbi ſupra*) habuit cauſas intrinſecas & extrinſecas naturales ad ſui reſolutionem, non obſtante vnione eius cum verbo, non tamen fuiſſet reſolutum, ſed à putrefactione conſeruatum nouo miraculo. Vnde *Pſalmus. Non dabis ſanctum tuum*

videre

[illegible] *Gab.* [illegible] Scin Fne [illegible] for- [illegible] subſtantialem cõ- [illegible] animæ, ſed mate- [illegible] Chri[illegible] incarnatadi, quantum ad [illegible] non habens in ſe per illud [illegible] quo fuit in ſepulchro aliquam for- [illegible] ſubſtantialem, licet habuerit formas ac- cidentales, vt latius apud D Tho. 3. p. q. & *Gab.* [illegible] patens.

M o r s tripliciter poteſt homini contin- gere [illegible] ſcribit (*ſ. Bona. d. 19. q. 5. l. 2.* & eum imita- [illegible] *d. eâd. q. 5.*) aut per elementorum pu- gnam & diſſolutionem, id eſt elementorum qualitates ſiue qualitates primas, aut per humi- di radicalis conſumptionẽ, aut per extrinſecam læſionem. Primo modo contingit per qualita- tes intrinſecas primas partium organicarum, quæ ſunt adinuicem contrariæ, & ita poteſt vna ſuperare aliã. Vnde contingũt febres & aliæ in- firmitates ad mortem diſponentes. Secundo contingit ex continua conſumptione humidi per calorem naturalem, quo tamen deficiente ſequitur mors. Et licet per humidum cibale re- ſtauratur deperditum, non tamen in tali puri- tate qualis fuit in deperdito etiam virtus con- uerſiua, quia eſt agens Phyſicum, ideo agendo repatitur, & ita debilitatur continue, donec non poteſt conuertere cibum, nec reſtaurare deperditum in ea puritate, quæ ſufficit ad con- ſeruandam vitam. Hinc homo deficiendo ſe- neſcit, & ſenectutem ſequitur mors, quæ etiam ſequitur ſi nullum extrinſecus læſiuum accede- ret. Tertio modo contingit mors per læſionem extrinſecam, vt per aerem, ignem, vel aquam, [illegible] iam à dæmone, beſtiis, vel homine, [illegible] opprimente aut lædente. Et ſi homo in [illegible] non peccaſſet, mortuus non fuiſſet, vt [illegible] *Gab. d. 19. q. vn. a. 2. concl. 3. l. 2.* Vnde *Rom. 5.* [illegible] *vnum hominem peccatum in hunc mundum intra- uit, & per peccatum mors.* Potuit enim omnia ca- uere inducentia mortem, & ſi non cauiſſet, pec- caſſet & ita innocentiam perdidiſſet. Sicut e- nim habuit præceptum de comedendo de om- ni ligno Paradiſi excepto ligno ſcientiæ boni & mali, vt vult *Mag. d. 20.* ita habuit præceptum naturale de cauendis cæteris ſui corruptiuis. [illegible] feciſſet, peccaſſet, & immortalitatem [illegible] *Gab.*

M o r s [illegible] habet compa- rationem [illegible] ad eum qui ſuſti- net. Vnde [illegible] tradere ali- um in mortem [illegible] *ſent.* aut quia [illegible] quia facit vt ipſe [illegible] ſuſtinentia mortis Chriſti [illegible] fuit à Chriſto: quia Deus [illegible] ipſe ſuſtineret mortem, & ipſe [illegible] nuit: Hinc eſt quod traditus dicitur [illegible] ditus etiam à ſe. *D. Tho. 3. p. q. 47.* [illegible] Iudas & Iudæi procurarunt [illegible] mortem: Hinc eſt quod tradi[illegible] & à Iudæis, & quoniam fuit laudabilis [illegible] ſufferẽtia; illatio autem fuit vituperabilis, [illegible] eſt quod traditio Dei & Chriſti laudatur, Iudæ & Iudæorum vituperatur: & ſic patet quod mors à parte ſufferentis fuit Deo placita & ac- cepta, ſed à parte inffligentium fuit tantum per- miſſa. An autem concedendum ſit quod Iudæi operati ſint bonum, reſpondet *ibi. ſ. Bona.* quod eſt opus operans, & opus operatum, & [illegible] poteſt dicere bonitatem circa opus operans vel circa opus operatum. Si circa opus operans [illegible] ſimpliciter negandum, quia tale opus in Iudæis ſimpliciter fuit malum. Circa vero opus opera- tum, quod quidem fuit mors & paſſio Chriſti, hoc dupliciter poteſt intelligi. Aut primo & per ſe, & ſic eſt falſum quod Iudæi ſunt operati bo- num. Illud enim opus operatum bonitatem non habuit ex intentione Iudæorum. Si autem intelligitur per accidens & ex [illegible] ha- bet veritatem. Iudæi enim operati [illegible] ſionem Chriſti, quæ quidem [illegible] bonum & ſaluberrimum [illegible] *ſa[illegible]. Bon.*

M o r s. Mortem [illegible] pla- cendi Deo, poteſt [illegible] *na d.* [illegible] Vno modo quando [illegible] ſitas vel deferendi [illegible] vi- tam. Alio modo quando [illegible] diuinam gloriam [illegible] Eccleſiam. Tertio modo [illegible] vitam ſuam habere [illegible] & neceſſitatis. Secundum [illegible] per erogationis. Tertium [illegible] dileſtum. Vnde *Aug.* [illegible]

[illegible] illud *Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Pro [illegible] autem & tempore, vt vult [illegible] vbi [illegible] [illegible] detur, vel quando iustitia deseratur, vel quod vita perdatur, ibi omnes [illegible] que ſint imperfecti, tenentur mortem ſubire, & præeligere magis Deo dilecto mori, quam ipſo offenſo viuere. Vbi vero talis neceſſitas non imminet, nec datur optio, tamen offert ſe oportunitas manifeſtandi diuinam gloriam, & ædificandi Eccleſiam, ſi homo ſe morti exponat, mortem ſubire eſt perfectionis & ſupererogationis, ad quam non omnes tenentur pro Chriſto. Potes ad hoc videre *Gab.* non inepte ſcribentem, *ſer. de ſ. Bartho.* vbi de martyrio ſcribit. Etſi (vt inquit *Gerſ. p. 2. tract. de non eſu carn.*) pro temporalibus quibuſdam adipiſcẽdis conſeruandis, non dico infirmitati, ſed vitæ periculo, & morti licenter nos exponimus: multo magis pro bonis ſpiritualibus adquirendis, cõſeruandis aut recuperandis ſeu reſtaurandis, vel pro malis depellendis, non eſt quomodolibet illicitum, vel irrationabile ſimilia perpeti, &c. De morte quoque & arte moriendi multa ſcripſit *Gerſ.* in ſuis operibus, *&c.*

MORTALE accipitur tripliciter. Vno modo dicit naturalem aptitudinem ad moriendum. Alio modo poſſibilitatem ad moriendum. Tertio modo neceſſitatem, vt ſcribit *S. Bona. li. 2. d. 19. q. 4. l. 4.* Oppoſitum eſt immortale, de quo videatur in litera I. Dicitur & mortale quod mortificat & occidit, ſicut mortalis morbus vel mortifer. vnde & mortale peccatum, quod animã occidit, & ſeparat animam à Deo, de quo infra in litera P.

MOTVS eſt actus entis in potentia ſecundum [illegible] Et motus etiam motio dicitur. hinc [illegible], cuius cauſa ſunt venti in cauernis [illegible] Et motus ſecundum *Oc.* eſt realiter [illegible] mobile adquirens ſucceſſiue partem [illegible], & tunc idem erit motus & mo[illegible] quod ſupponit pro mobili & [illegible] adquiſito, & ita non eſt [illegible] mobile & ter[illegible] adquiritur. Per [illegible]

[illegible] Sepulchro [illegible] [illegible] continuo [illegible] [illegible] ſimul [illegible] ſis locis [illegible] corpora [illegible] bi non [illegible] quod Deus in omnibus locis præſens eſt ſemper, non mouetur localiter. Dicitur diuerſis locis, quia [illegible] nens in eodem loco præceſſit non mouetur. Dicitur continua ſine quiete media, quia ſi intercipitur per quietem, non eſt iam motus vnus, ſed poſſunt eſſe plures. Similiter ſi Deus corpus vnum exiſtens in vno loco corrumperet, & poſteà reproduceret in alio loco, non eſſet motus localis, licet corpus illud ſucceſſiue conſiſteret diuerſis locis, quia non eſt ſucceſſio continua: vnde & Angelus mouetur localiter, quia poteſt ſucceſſiue coaſſiſtere diuerſis locis ſine quiete media. Hinc dicitur ad *Hebr. 1. Nonne omnes ſunt administratorij ſpiritus miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis.* Cum autem mittuntur de cœlo ad nos, ſunt in diuerſis locis continue & ſucceſſiue, nec ſunt vbique nec ſimul pro eodem inſtanti in cœlo & in terra. Et dum ad terram à Deo mittuntur, non manent in cœlo: & dum ſunt in cœlo empyreo, non ſunt in terra, vt vult *Damaſc. l. 2. c. 3.* Et ideo cum mittuntur de cœlo ad terram ſucceſſiue, aſſiſtunt diuerſis locis. Confirmatur, quia anima beata æquabitur Angelo, iuxta promiſſiones Chriſti, *Matth. 22. Erunt ſicut Angeli Dei.* Anima vero beata, imo beatiſſima, quæ eſt Chriſti, localiter mouebatur: quia deſcendit ad inferos, ſicut dicit articulus fidei. Item Angelus non ſolum ad motum corporis cui aſſiſtit, ſed per ſe immediate abſque corporis cuiuſcunque mutatione poteſt localiter moueri, quia nõ ſemper cum mittuntur, aſſumunt corpora: non enim [illegible]tur ad operationes corporales exercẽdas, quomodo miſſus fuit Raphael Tobiæ, ſed frequenter ad intellectus illuminationem, aut affectus inclinationem: ſicut Angelus miſſus ad Ioſeph in ſomnis, *Matth. 1.* Hæc autem non [illegible] corpore, ſed in mente. *Gab.* qui rem [illegible] bat *a 2* [illegible] *ſupra.*

MOVERI LOCALITER [illegible] teſt eſſe vel imaginari [illegible]

[illegible]

[illegible] & [illegible]
[illegible] mediumlocum, quamuis ſit locus [illegible] per primum & ſecundum. Et ſic corpus Chriſti non mouetur localiter, quando incipit eſſe in ſacramento: quia non dimittit primum locum, ſi tamen dimitteret illum, quamuis non tranſiret per medium, diceretur moueri localiter iſto modo. Tertio modo & adhuc minus proprie, aliquid poteſt dici moueri localiter, quia præfuit in loco, & adquirit vel habet nouum locum, quamuis nō dimittat primum, nec tranſeat per medium. Et ſic corpus Chriſti mouetur localiter quando incipit eſſe in ſacramento: quia iſto modo moueri localiter, nihil aliud importat, niſi eſſe hic, & immediate fuiſſe alibi, & non fuiſſe hic. Nec eſt concedendum quod corpus Chriſti mouetur de cœlo ad ſacramentum, quia moueri de aliquo loco, eſt dimittere illum ideo corpus Chriſti mouetur mutatione, quæ eſt ab eſſe in cœlo, ad eſſe in ſacramento: quia ſimul eſt in cœlo & in ſacramento. Hæc *Alt.ut. vbi ſupra.*

MOVERE ORGANICE & non organice, vide infra in dictione *Potentia organica.*

MOTIVA VIS ſenſitiua eſt duplex, ſcilicet naturalis & animalis. Vis motiua naturalis eſt, quæ non mouet per apprehenſionem, nec eſt ſubiecta imperio rationis, & talis eſt virtus vitalis & pulſatiua, quæ mouet arterias & cor ſecundum dilatationem & conſtrictionem. Et huiuſmodi virtus eſt in corde, ſicut in proprio organo, vnde ſolum habet eſſe in animalibus perfectis pulmonem & cor habentibus. Et hæc vis per ſpirationem & reſpirationem eſt principium contemperandi calorem cordis & corporis. Vis motiua animalis eſt, quæ mouet per apprehenſionem, & eſt triplex, quia quædam mouet per modum dirigentis, quædam per modum imperantis, & quædam per modum exequentis. ex *b. Tho.opuſc.de potent.ani.*

MOTVS habet plures ſpecies. Eſt enim [illegible] circularis, motus obliquus, & motus [illegible]

[illegible] De quo [illegible] [illegible]

[illegible] an ſit peccata [illegible] aliquid. Et [illegible] quibus inclina[illegible] tur proprie motus. Inclinatio [illegible] petitu, quæ mouet in aliquid [illegible] bendum: & ideo actus appetit[illegible] tum animæ motus proprie v[illegible] virtutum apprehenſiuarum.

MOTVS EST TRIPLEX, [illegible] naturalis, ſenſitiuus, rationalis, vt [illegible] *ſupra.* Motus ſeu appetitus naturalis eſt, quem non imaginatio gignit, ſeu cauſa, ſed ipſa qualitatum naturalium diſpoſitio, quibus naturales animæ vires ſuas actiones exercent. Hic motus in nullo rationi ſubiacet, nec obedit, ſed nec voluntas ſuper eo quodcunque habet dominium, cum naturalis ſit, & ſit extra genus [illegible] ſeu morale: & ideo nec in eo peccatum [illegible] poteſt. Et occurrit iſte motus repente [illegible], vt eſſet dare exemplum in repentino [illegible] appetitu cibi vel alterius delectabilis. [illegible] motus naturalis ex eo, quia ad naturalium qualitatum actionem conſequitur. Et vocatur iſte ab aliquibus primo primus motus, & dicitur eſſe in ſenſualitate ſimpliciter conſiderata.

MOTVS ſeu appetitus ſenſitiuus eſt, qui ex præcedenti imaginatione vel præcedenti motu naturali conſequitur. Et vocatur iſte motus ſecundo primus, quia eſt ille motus [illegible] poſt motum naturalem inſurgit [illegible] attribuitur iſte motus ſenſualitati [illegible] ſideratæ reſpectiue, prout eſt [illegible] ad rationem ordinabilis, & [illegible] lis: & eſt humana, & deſcribitur [illegible] ſic: Primus motus eſt motus ſenſualitatis ſecundum impulſum fomitis tendens [illegible] ſe ad fruitionem creaturæ delectabilis. [illegible] iuſmodi primo motus ſenſualitatis [illegible] modo in noſtra poteſtate ſunt, & [illegible] modo non. Si enim quilibet [illegible] latim conſideretur, ſic in noſtra [illegible] quia quemlibet [illegible] do declinare & impedire [illegible] tem [illegible] poteſtate [illegible]

... ſurgat, non eſt tamen in poteſtate noſtra facere, quin aliquis inſurgat: imo ... ex altera parte poteſt aliquis motus ſurrepere, non enim poteſt ... ſimul ... intentio voluntatis reſiſtentis contra ... vt dari poteſt exemplum de nauta, qui ſingula foramina ſuæ nauis obſtruere poteſt, ne per illa aqua intret, ſed non poteſt omnia ſimul obſtruere vt aqua nuſquam intret. Et ratio eſt, quia huiuſmodi primi motus ſenſualitatis, ſicut ſunt peccata, ita ſunt pœna peccati, ſcilicet originalis: & ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipſo venia digna ſunt. Vide latius *Gerſ. ibi* de primis motibus, de quibus & videre potes *Alex. de Ales p. 2. q. 125. m. 1.* Et *Gab. lect. 7* ... qui & diffinitionem primi motus ſupra poſitam abunde declarat: & primi motus ... ex lege carnis, quæ immediate eſt ... ſenſualitati; & in diffinitione fruitio ... pro delectatione. Et omnis primus motus vitioſus eſt, ſicut & quilibet actus ſurreptitius: quia omnis motus à lege fomitis ortus, & omnis actus ſurreptitius, eſt contra ordinem primææ inſtitutionis humanæ naturæ, igitur eſt vitioſus. Sed neq; primus motus, neq; alius actus in ſenſualitate eſt peccatum eſſentialiter & intrinſece, quia illo modo peccatum eſt in ſola voluntate, cuius eſt liberum arbitrium. Item aliquis motus primus, neque mortaliter, neque venialiter eſt culpandus: patet de corruptis violenter, de quibus videas apud *Aug. 1. de Ciuit Dei ca. 25.* Vnde quamuis (inquit *Gab.*) violenter corrupta delectationes ſentiat, nequaquam tamen peccat, ſi non mente conſentiat. Nullus ergo carnis motus peccatum inducit ſi omnino voluntas non conſentit. Hinc beata Lucia ad Paſcaſium tyrannum inquit: Non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis: Nam ſi me inuitam violari feceris, caſti as mihi duplicabitur ad coronam. Vide alia apud *Gab. vbi ſup.* qui & ratione id probat, ſcilicet aliquos primos motus non eſſe peccata, & poſt hoc ait: ... motus in ſenſu, ſed naturalis ... vel contriſtatio in appetitu in... non eſt peccatum: quia ... ita nec condelectatio ... in poteſtate voluntatis ...

... ſpectu illius motus, qui ... interpretatiue eſt voluntarius. Vnde carnalis ... tatio fieri poteſt ſine actuali peccato, quando fit per primos motus. Hi autem fieri poſſunt non concurrente libero arbitrio vere vel interpretatiue, vt dictum eſt. *Gab. lect. 78. cano.* de primis motibus. Et *ſer. 2. Dom. 21.* vbi ait, quod ante actum elicitum peccatum eſſe non poteſt. Si ergo reluctatur nolens delectabile, & delectationem, coronatur pro reſiſtendi merito, ſi acceptat actu elicito conſentiendo, conſummatum eſt peccatum veniale vel mortale. Poteſt tamen etiam venialiter peccare, ſi tardius repellit ſi imperfecte ante plenam deliberationem conſentit, & ſic patet quando primi motus ſunt peccata vel non.

MOTVS RATIONALIS qui eſt ipſius rationis, cuius eſt actus humanos regulare, & in finem vltimum dirigere, quæ quidem ratio eſt potentia ſuperior, in qua fit conſummatio, & hinc eſt quod in ratione conſiſtit peccatum mortale: in ſenſualitate vero quæ eſt potentia inferior, non conſiſtit niſi veniale, de quo conſulas latius *Gerſ. p. 2. in compen. Theol. de primis motib.*

MVLIER eſt illa, quæ amplius virgo non eſt. Quare *Cic.* obiurgantibus eum nonnullis, quod ſexagenarius Popiliam virginem duxiſſet, reſpondit: Cras mulier erit. Mulieris appellatione (vt vult Caius Iuriſconſultus) etiam virgo viripotens continetur, hoc eſt *Matura viro, iam plenis nubilis annis.* Vnde & illud de beata virgine Maria dicitur *Apocalyp. 12. Apparuit ſignum magnum in cælo mulier amicta Sole & Luna.* Et illud: *Mulier circundabit virum.* Et illud Saluatoris: *Mulier, ecce filius tuus, &c.* Et illud *Prouerb. vlt. Mulierem fortem quis inueniet, procul de vltimis finibus pretium eius.* Hæc enim eſt mulier illa fortis & ſapiens, beata virgo Maria, quæ infirmitatem & fatuitatem primæ mulieris ſe & poſteritatem ſuam perdentis repararet, ac prudentia ſua ... pede virtutis caput ſerpentis contereret ...

[illegible] quaſi mollis [illegible] Primo propter [illegible] ad [illegible] mollicendum. [illegible] *quam mulier* [illegible] Melior eſt, id eſt minus mala eſt, ſcilicet ad conſentiendum, quia magis emollit cor viri ad peccandum carnaliter quam iniquitas viri concupiſcentis alliciat ad conſentiendum. Nam ſecundũ *Gerſ.* in multis locis dicitur mulierum cum viris familiaritatem pernicioſiſſimam eſſe, *&c.* Vel aliter ſecundum *Guilel.* vt & refert *f. Petbart l.2. Roſ. Theol.* quia vir ſignificat fortem in virtutibus, mulier infirmum. Melior autem dicitur iniquitas viri, id eſt hominis fortis caſus in vitium, ſcilicet occaſionaliter, quia fortius reſurgit quam mulier benefaciens, id eſt quam ſi infirmus operetur bonum, quia ex hoc in ſuperbiam erigitur. Tertio modo dicitur mulier propter ſexum contra virum diſtinctum, ſicut Eua fuit dicta mulier cum eſſet virgo adhuc in Paradiſo, & propter ſexum, & propter Adæ inductionem in peccatum molliendo cor illius ad conſenſum: ergo mollis. Et ob hoc mulier, quaſi mollis aer. Vnde *Orig.* diffinit dicens: Mulier eſt caput peccati, delicti mater, tranſgreſſio legis antiquæ, expulſio Paradiſi, & conſequenter arma diaboli. Mulierum regulam ponit *Gerſ. p. 1. tract. de modo viuendi om. fid.* cum ait: Regula mulierum eſt, quod non ſe indecenter ornatas oſtendant; Aures, collum, guttur, & caput tegant: humiliter in Eccleſia, & vbique ſe habeant, nec alias mulieres per ſuperbiam ſuam inuitent.

MVLTVS, A, VM, à quo multitudo, quod eſt frequentia & copia: & multifariam, quod multis modis fari poteſt, & multi quandoque valet, id eſt omnes: vt cum dicitur: *Multi euigilabunt.* Multi, vt dicit *Auguſtinus 20. de Ciuitat. Dei*, id eſt omnes. Et talis modus loquendi: vt inquit *ſanctus Bonauentur. diſtinct. 43. artic. 1. quæſt. 2. libr. 4.* frequenter inuenitur in ſcriptura.

MVLTILOQVIVM eſt multitudo locutionis cum ſuperfluitate vel præter vtilitatem vel neceſſitatem. Et ſic intelligitur *Prouerb.* [illegible] *in multiloquio non deerit peccatum*: *Alexand. de Ales* [illegible] Et multiloquium eſt ab [illegible] *quæſt. 118. artic.* [illegible] multiloquentia [illegible] nocent contemplatiuo [illegible] contemplanti, vt vult *Gerſon part.* [illegible] *colleg. Nauar.* cum ait: [illegible] nihil ferme quieti mentis & [illegible] plus inſidioſum, nihil ita [illegible] temporis ſcilicet, conſumptiuum [illegible] mo perfectioni ſcholaſticorum [illegible] torum plus obuians, quemadmodum [illegible] quia, non ſolum praua, quæ corrumpunt bonos mores, ſed etiam illa quæ ſuperflue [illegible] pertrahuntur, aut ſuper rumoribus [illegible] litantibus, aut ſuper ludicris pluribus & ineptis fabulationibus, aut ſuper contentionibus hominum in aduerſa tendentium, & ſimilibus quibus à mane vſque ad veſperam, imo [illegible] fundam plerunque noctem dies [illegible] tur: per quæ dum ſe oblectauerint vel [illegible] vel indignationi, vel faſtidio ſuo [illegible] tantes, triſtiores & inquietiores, & [illegible] ſipatiores remanebunt: proſunt tamen [illegible] nego (vt idem inquit) probatorum [illegible] colloquia, qui aſcenſum contemplatiuæ [illegible] ſuæ arduitatis diſcrimina ſuo labore [illegible] periculis experti ſunt. Hæc *Gerſon* & idem vult *p. 3. de mendi. ſpirit. p. 2. &c.*

MVNDVS capitur dupliciter (vt ſcribit *Gabriel diſtinct. 44. quæſt. vnica, artic.* [illegible] modo pro tota congregatione [illegible] creatarum, ſiue ſint ſubſtantiæ [illegible] Vnde ſecundum *Poſſidonium* [illegible] dus eſt, qui conſtat ex cœlo, terra [illegible] cœleſtibuſque naturis. Et ſic [illegible] qui non eſt quid creatum. [illegible] *Poſſidonium*, mundus dicitur, qui [illegible] dus & hominibus, iiſque rebus quæ [illegible] gratia conditæ ſunt, ab ornatuque [illegible] quem Græci κόσμον vocant. Alio modo [illegible] toto quodam compoſito vel aggregato [illegible] tis contentis ſub vno corpore [illegible] nente. Et hoc dupliciter. Vel [illegible] tibus, quæ ſunt ſubſtantiæ, vel [illegible] pro omnibus. Vnde mundus [illegible] *on. parte 4. in ſcrip.* [illegible]

C [illegible]

[illegible] vniuerſitas [illegible] [illegible] quæ [illegible] dominio [illegible] & liber- [illegible] regimine [illegible] gubernantur. Vel ſic. Mundus eſt [illegible] Vel [illegible] vniuerſitas [illegible] mundus [illegible] [illegible]itatem quam [illegible] 1. [illegible] 2. in eſſe productus [illegible] ſecundum ſe totum, ſed etiam ſecundum ſua principia, quæ non ex aliis, ſed de nihilo ſunt producta. Hæc autem veritas & ſi cuilibet fideli ſit aperta & lucida, latuit tamen prouidentiam vel prudentiam philoſophicam, quæ longo tempore ambulauit per deuia. Quos redarguit [illegible] *Bonauent.* & eorum errores de productione mundi, & vbi defecit (inquit ipſe) Philoſophorum peritia, ſubuenit nobis ſacroſancta [illegible] quæ dicit omnia eſſe creata. Mundus itaque non fuit productus ab æterno, vt [illegible] ſcribit di. 1. q. 1. lib. 2. quia in principio [illegible] Deus cœlum & terram, & mundus per ipſum factus eſt. Ioan 1. In principio creauit, id eſt in initio temporis, &c.

MVNDVS ARCHETYPVS (vt inquit *Gerſ. vbi ſupra parte* 4.) eſt Deus, vt ab ipſo vnico & ſimpliciſſimo producibilis eſt mundus [illegible] pro vtraque ſui parte, ſpirituali, ſcilicet & corporali. Mundus idealis idem, & mundus [illegible] idem. Mundialis ars, & primordia[illegible]. Et vt ſcribit *Bruleſ. diſt.* 44. *quæſt.* 1. *lib.* 1. Mundus archetypus eſt filius Dei, vel notitia diuina. Vnde ſanctus *Aug.* dicit, quod mundus iſte ſenſibilis factus eſt de nobiliſſimo mundo. Etiam ſecundum aliquos mundus archetypus capitur pro mundo exemplari, ab archos quod eſt princeps, & typus quod eſt mundus, quaſi principalis mundus. Et iſto modo mundus nihil aliud eſt niſi eſſe cognitum rerum creabilium [illegible], vt ſunt complexa neceſſaria, aut [illegible] voluntatis, vt contingentia. [illegible] mundo exemplari loquitur *Boet.* 3. *de* [illegible] ad Deum. Tu cuncta ſuperno [illegible] pulchrum, pulcherrimus ip[illegible] gerens, ſimilique ab imagine for[illegible] mundus pro homine, qui di[illegible] eſt minor mundus, ſe[illegible] quia iuxta ali[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] mundus exemplatus, & productus [illegible] do archetypo Deo continens in ſe vniuerſam creaturam corporalem & ſpiritualem ad ipſum Deum finaliter ordinatam. Et mundus ſpiritualis in mundo maiori eſt vniuerſitas creaturarum ſpiritualium. Vel ſpecialius mundus ſpiritualis eſt vniuerſitas intelligentiarum ſeparatarum cum ſuis actibus vel habitibus ſpiritualibus ordinata ad Deum, & inter ſe & ad inferiores creaturas. Hierarchia cœleſtis idem: ſpeculum æternitatis idem, catena æternitatis idem, catena aurea idem, liber ſpiritualis idem. Mundus corporalis eſt vniuerſitas ſubſtantiarum corporalium vel extenſarum cum ſuis accidentibus ordinata per genera, ſpecies, & indiuidua & per motus, & fines ſubordinatos ad ſupremum finem Deum. Catena argentea idem, liber naturæ viſibilis & ſenſibilis idem, [illegible] ſenſibile mundi idem; ſcala Iacob idem, vel eſt macroſmus. Mundus ſpiritualis in microſmo eſt anima rationalis, vel habēs agere ſuum ſeparatum ab organo corporeo, potentia rationalis idem, microcoſmus ſpiritualis idem, hierarchia ſpiritualis & ſubcœleſtis idem. Mundus corporalis in mundo minori eſt anima, prout ipſa habet agere ſuum per organum corporeum, aut eſt compoſitum ex corpore & anima ſic ſe habente in agere ſuo corporeo, potentia organica idem. Hæc *Gerſ. p.* 4 vbi ponit diffinitiones terminorum ad theologiam vtilium. Capitur & mundus pro amatoribus ſeculi. Vnde dicitur: *Mundus eum non cognouit*, id eſt mundani homines. *Ioan.* 1. Item pro mundi delectabilibus & vitiis. Vnde 1. *Ioan.* 2. dicitur: *Nolite diligere mundum*, id eſt mundi delectabilia [illegible] nate, neque ea quæ in mundo ſunt, id eſt vitia, vel pro ſtatu mundi quoad culpam. Vnde [illegible] *an. Mundus in maligno poſitus eſt.* Capitur & pro mundana conuerſatione [illegible] quæ vana eſt [illegible] mundana, vt habet [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Capitur & mundus pro multitudine reproborum, vt dicit *Bonau. [illegible] quæſt. 1. lib. 2.* Vnde *Ioan. 17* dicitur: *Non ego pro mundo*, id eſt pro reprobis. Capitur & mundus pro ſuperiori & perfectiore parte mundi ſenſibilis, ſcilicet pro illa parte quę continue mouetur & motu regulari, ſcilicet proſperis *Bruliſ. diſtinct. 44. quæſt. 1. libr. 1.* & alij Doctores. Et *Bonauent. vbi ſupra* Capitur & mundus pro ornatu muliebri, quaſi munitus, quamuis alij à mouendo dictum velint: quoniam id genus ornatus ſit, quod ſumunt mulieres ac deponunt. Et mundum in neutro genere veteres dixerunt. Hinc fit mundus, a, um, hoc eſt purus, terſus, politus. A quo immundus, impurus, obſcœnus. Et mundo & mundifico verba, hoc eſt depuro, detergo. Et mundicia, quæ & mundicies dicitur, hoc eſt lauticia. & contrarium eius eſt immunditia, vel immundicies, quæ & pro luxuriæ ſpecie accipitur. Et aduerbia munde & immunde, quæ à Grammaticis latius differuntur.

M V R M V R A R E capitur dupliciter, vt notat *Brul. diſt. 17.* quæſt. 2. libr. 3. ſenten. Vno modo proprie, & ſic nihil aliud eſt, quam aliquod bonum factum loqui male detrahendo illi, qui fecit illud bonum, vt quando aliquis punitur iuſte, murmurat contra Prælatum. Si autem aliquis dicat veritatem, vel loquitur de aliquo, qui male fecit, non eſt murmuratio. Alio modo capitur large, & ſic nihil aliud eſt, quam ab obiecto diſconuenienti, & corruptiuo, vel offenſiuo declinare, ſeu tale quantum in ſe eſt, refugere. Sic capitur quando dicitur, quod voluntas carnis per paſſionem Chriſti in malo proprio murmurabat, id eſt quantum ex ſe erat, paſſionem refugiebat. Hæc Bruleſer. Ab eo venit murmuratio, & eſt oblocutio indebito modo facta contra Deum, vel factum alicuius. Vel murmuratio eſt quædam querela, cum impatientia in his quæ homo deberet patienter [illegible]. Vnde *Sap. 1.* dicitur. *Cuſtodite vos à mur-* [illegible] & murmuro [illegible] aqua dicitur. Mur- [illegible] aquæ, [illegible] appellatur [illegible] tamen pro quocunque ſtrepitu accipitur tamen murmur pro eo quod eſt ſecreto obloquio, & maledico. Vnde [illegible] &c.

M V T A R E proprie eſt transferre [illegible] Fac vt te aliquo cum omni [illegible] variare, vnde mutare animi ſententiam [illegible]mus, à quo mutabile, quod facile [illegible] *Virgilius. Varium & mutabile ſemper fœmina.* Item immutabile, quod nullo modo [illegible] flectitur. Commuto ſimul muto. Mutari ſecundum *Gabriel diſtinct. 8. quæſt. 7. libr. 1.* [illegible] cipitur tripliciter. Large eſt aliquid recipere eſſe poſt non eſſe, vel econuerſo. Stricte eſt recipere aliquid, quod prius non habuit, vel non habere, quod prius habuit, ſiue [illegible] ante & poſt, ſiue non. Strictiſſime eſt aliquid manens ſecundum ſuam eſſentiam habens aliquid ſe informans, quod prius non habuit, vel econuerſo. Deus eſt immutabilis primo modo, quia eſt neceſſe eſſe. Eſt etiam immutabilis ſecundo & tertio modis, quia eſt [illegible] ter infinitum, ideo non poteſt perfici [illegible] conſequenti non poteſt aliquid in ſe [illegible] Item nihil aliud à Deo eſt immutabile primo modo, quia omnia alia à Deo producta [illegible] de non eſſe ad eſſe, quod fide creditur, & [illegible]tione naturali non probetur. Aliqua [illegible] creatura eſt immutabilis ſecundo & tertio modis, quia aliqua creatura eſt quæ [illegible] ceptiua, ſed tantum poteſt recip[illegible] proceſſus in infinitum, ſi non [illegible] aliqua, quæ non reciperet aliam [illegible] *briel vbi ſupra.* poſt *Cam.era.* q[illegible] ſuarum ſententiarum. Deum [illegible] immutabilem, oſtendit Propheta [illegible] *capite 3.* cum dicit: *Ego ſum Dominus* [illegible] *mutor.* Idem oſtendit *Paulus* [illegible] *diſtinct.* 8. dicens: Cumque [illegible] Catholica rerum vniuerſarum ſi[illegible] fieri non poſſe, quia ſemper [illegible] expleatur ob eamque cauſam [illegible] mutari nullo modo poſſe [illegible] lor, nec triſtitia in Dei [illegible] nullis perturbationibus, quia [illegible] cant, quatiatur De[illegible]

... qui mœrentes, & ... tribuentur ..., quare & pœnitentia, inuidia & metus quoque vacat. vt paulo post idem ostendit Gerſon. Gaudium quoque & delectatio quatenus patheticæ ſint, à Dei natura abſunt, vt idem latius probat vbi ſupra. Cum omnis turbida affectio abſit à Deo: vide Conteſium latius.

Mvtatio quæ eſt in eadem ſpecie alteratio in magis & minus, ſecundum *Ariſtot. libr. 5. Phiſi.* Et mutatum eſſe eſt pars motus diſcreti & terminus motus continui ſecundum *... 3. parte queſt. 53. artic. 2.* Sunt autem ... mutationes naturales, ſecundum *Richar. diſt. ... art. 1 queſt. 5. libr. 4* ſcilicet ex non ... in ſubiectum, id eſt ex ente in potentia ... in actu ſimpliciter, & hæc eſt generatio. Et ex ente in actu ſimpliciter in ens in potentia, quam dicit Philoſophus ex ſubiecto in non ſubiectum, & hæc eſt corruptio. Et ex ſubiecto in ſubiectum, id eſt ex ente in actu in ens in actu, ſub qua comprehenduntur alteratio, loci mutatio, diminutio & augmentum, quæ fit per conuerſionem nutrimenti in corpus. Sic dico (inquit *Rich.*) quod extendendo nomen mutationis, tres ſunt ſupernaturales mutationes. Vna de nullo modo ... ente in ens: & hæc eſt creatio cui conuenit ratio mutationis, & hæc inter mutationes naturales magis aſſimilatur generationi. Alia ex ente in nullo modo ens, & hæc dicitur conuerſio ſeu annihilatio, quæ inter naturales mutationes magis aſſimilatur corruptioni. Alia ... ente in actu ſecundum ſe totum in aliud ... ſicut eſt conuerſio ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti, quæ inter naturales mutationes magis aſſimilatur mutationi, ... nutrimentum mutatur in corpus, quod ... conuertitur in corpus præexiſtens ..., & deſinit eſſe quod erat ante. In ... differunt iſtæ mutationes duæ, ... per ... nutrimenti in corpus ... corpore quam ante, ſed ... ſubſtantiæ panis in corpus ... ſubſtantia pa-... [illegible] ... ſubſtantia panis ... ad ... ſubſtantia ... corpus Chriſti ... eſt æqualis ... eſt in eius terminis ... litate ad terminum ad quem: creationis autem & incarnationis & iſtius mutationis ſunt menſuræ æquales: quælibet enim facta ſuit in inſtanti, & in termino à quo creationis ... terminus non aliquid, non eſt aliqua poſſibilitas ad aliquid. De quo latius conſulas Richard. quæ mutationum fuit mirabilior, ſcilicet incarnatio vel conuerſio panis in corpus Chriſti, &cæ.

Mvtvvm dicitur quaſi de meo tuum, vt dum rem meam trado tibi ad tempus, poſt temporis lapſum repetendam, vt ſcribit *Gab dist. 15 q. 11. l. 4. ſent.* vnde in mutuo transfertur dominium rei mutuatæ de mutuante in eum qui recipit mutuum: & proprie locum habet in his rebus, quæ vſu conſumuntur, vt in pecunia & victualibus. In his vero quibus vſus diſtinguitur à dominio locum non habet mutuum, ... accommodatio vel locatio. Vnde *Alex. de Ha. p. 3 q. 66. m. 1.* oſtendit in quibus rebus poteſt fieri mutuum, dicens: Nota quod non poteſt committi vſura, niſi in his rebus tantum, circa quas contingit fieri mutuum, ſcilicet quæ conſiſtũt in numero, pondere & menſura: numero, vt in pecunia numerata: pondere, vt ære, argento, auro, &c. quæ ſtateræ appenduntur: menſura, vt frumento, vino, oleo, panno, &c. Et mutuatio (vt ſcribit *Gerſ. n parte ... tract. parte 1. conſideratione 4.*) eſt contractus per quem fit tranſlatio dominij ad alterum, nullo precio mediante: non quidem ad ſemper vel pro ſemper, quia tum eſſet liberalis donatio. Sunt autem duo contractus (vt habetur in *Gloſſa capit. conquestus. de vſura*) qui de ſui natura volunt eſſe gratuiti, vt mutuum & commodatum. In illis contra ſortem nihil expectatur. Nam ſi ... pro lucro, ... tranſeunt in aliud genus contractus ... ſi mutuum ... ſi aliquid ... commodatione ...

[illegible]eſſe commod[illegible], & tunc fit vel ven-
ditio, vel p[illegible] locatio *Alex.* Et in con
tractibus emptionis vel venditionis, commo-
dationis, locationis conductionis, non com-
mittitur vſura proprie dicta, quamuis multi ta-
les ſint iuſti, multi etiam in fraudem fiant vſu-
rarum. Patet & differentia mutuationis ab aliis
contractibus. Nam in mutuo res ipſa traditur
gratis, vbi nihil ſperandum eſt, iuxta verbum
Chriſti *Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes,*
ſupple principaliter (inquit *Gerſ.*) vel ex pacto,
quoniam pactum de recipiendo eſt pecunia
menſurabile, & ita mutui contractus inficitur.
Debet tamen recipiens mutuum per legem a-
micitiæ & beneuolentiæ mutuanti quandam
beneuolentiam quam poteſt intendere, & ex-
pectare ille qui dat mutuum, etiam per exhibi-
tionem exterioris boni vel officii, vt quod in
caſu ſimili recipiet ab illo mutuum vel aliud a-
micitiæ bonum. Hæc *Gerſ.* Alii vero contractus
non ita gratis fiunt, &c.

Mvtvo et mvtvor dicitur, & mutuare, id
eſt mutuum dare & mutuor deponenter, quod
eſt mutuum recipere (vt ſcribit *Gabr. vbi ſupra.*)
Hinc *Pſalm. Mutuabitur peccator, & non ſoluet.* Mu-
tuabitur, id eſt, mutuum recipiet. Et pro regula
habendum eſt quod ſi mutuum fit principaliter
ſpe habendi vltra ſortem, nullum periculum
poteſt excuſare, quin ſit vſura talis contractus.
Si vero mutuum fit liberaliter, & poſt propter
periculum aliquid accipitur, excuſatur. Vnde ſi
quis mutuat ſpe lucri & principaliter, vſuræ cri-
mine notabitur. Hæc enim ſpes ſecundum *Doct.*
vſurarium facit. Similiter qui ſperat poſt mutu-
um puta, mutuat gratis, abſque intentione lu-
cri, tamen lapſo tempore vult aliquid ſibi dari
propter mutuum, ſimiliter vſurarius eſt. Eſt &
vſurarius quando mutuans nullum ſperabat lu
crum, ſed debitor propter mutuũ dat ſibi præ-
mium, & mutuans propter eandem cauſam re-
cipit. Si vero ſperat ſecundario, quia etiamſi cre
deret ſe non habiturum vltra ſortem, nihilomi-
nus mutuaret propter charitatem, talis
ſpes non facit vſurarium. Conſulito
latius de mutuo *Alex. de Ales,* &
Gabr. diſt. 15. quæſt. 11.
lib. 4.

Lex. Theol.

[illegible]

Naris [illegible] per eam
vel odor, [illegible] de-
ſinit ſecundum [illegible].
Nares Dei ſecundum [illegible],
eſt inſpiratio eius in corda hominum, [illegible]
2. Reg. 22. Aſcendit fumus de naribus eius, [illegible]
chrymoſa compunctio pœnitentium in [illegible]-
tione eius.

Nasci vide ſupra in dictione *Gen*[illegible]
filio dicitur. Naſci vero temporaliter [illegible]
tur quod de nouo producitur, aut ſubſiſtit in
natura de nouo producta. Non itaq; eſt conce-
dendum, quod natura diuina ſit nata ex Virgi-
ne, quia natura diuina nõ producitur de nouo,
nec ſubſiſtit in natura humana de nouo produ-
cta, quia ſubſiſtere eſt ſuppoſiti: natura autem diuina
non eſt ſuppoſitum ſaltem formaliter: naſci ve-
ro & generari non prædicantur niſi formaliter.
Si tamen ex ſuppoſitione prædicarentur identi-
tice natura diuina eſſet nata de Virgine, eſſet e-
tiam filia virginis, quia aliquid cui natura diui-
na eſt ead. realiter, ſc. ſuppoſitum verbi genitum
eſt de Virgine, & filius Virginis: ita ſcribit *Gabr.*
diſt. 8. qu. vni. art. 3. lib. [illegible] Et paulo poſt quod filius
Dei neque ratione eſſentiæ diuinæ, nec ratione
proprietatis, dicitur natus ex Virgine, ſed ratio-
ne naturæ humanę ad vnitatem ſui ſuppoſiti aſ-
ſumptæ: hoc autem non conuenit naturæ diui-
næ, cum non ſit ſuppoſitum. Et verbum [illegible]
deo dicitur natũ ex Virgine, quia incarnatum,
id eſt carni vnitum: ſed quia ſubſiſtit in natura
humana ex Virgine nata, hoc autem non con-
uenit naturæ diuinæ. Item habere [illegible] ra-
tionalem, voluntatem humanam, intellectum,
conceditur de verbo, & non de diuina natura:
licet prædicata diuina, hoc eſt cõuenientia Deo
ratione alicuius intrinſeci in Deo, non ratione
creaturæ (quæ non important ſuppoſitum) [illegible]-
cta de perſona etiam dicuntur de eſſentia. Se-
cus tamen eſt de temporalibus (vt dictum eſt)
Gabriel Per hæc habetur naturam diuinam non
eſſe natam de Virgine. Sed quãdo dicitur quod
natura diuina eſt incarnata, [illegible] ha-
bet intellectum, vt ſcribit *ſanctus Bonauentura* [illegible]
5. quæſt. 5 lib. 3. Vnde cum dicitur: Diuina natu-
ra eſt incarnata, id eſt carni vnita, & hoc abſque

 dubio

Digitized by Google

[illegible] verum eſt. Alius ſenſus. Diuina natura eſt incarnata, i.e. caro facta, & ratione iſtius non admittitur communiter à Doct. vt latius ibi determinat *Bona*. Hoc enim non recipitur: Diuina natura eſt caro facta. Longiorem explanationẽ videto apud *Bona. D.Th. 3.p.* Et in quo ſenſu poſſit concedi hæc propoſitio: Diuina natura eſt caro facta. Si enim intelligitur ſic: Diuina natura eſt caro facta, i.e. conuerſa in carnem, hęc ſimpliciter eſt falſa. vel intelligitur: Diuina natura eſt caro facta, i.e. factum eſt vt diuina natura ſit caro. Et hæc quidem proprie loquendo eſt falſa, quia caro non prædicatur de diuina natura. Si autem intelligitur ſynecdochice, vt ſit ſenſus: Diuina natura eſt caro, id eſt homo: & ſic illud aliquo modo poſſet concedi propter conuenientiam ad hypoſtaſim, quę facit idiomatum communicationem, propter hoc quod hæc eſt vera. Homo eſt diuina natura, i.e. ille, qui eſt homo; propter [illegible]iam tamen expreſſionem tacenda eſt, ne videatur natura prædicari de natura, vel naturarum fieri iden[ti]tatem aut confuſionem, quæ omnia releganda ſunt ab illa excellentiſſima vnione & aſſumptione, inquit *Bona*.

Nasci vel gigni filium Dei ſpiritualiter in cordibus noſtris, non eſt aliud [vt ſcribit *Gerſ. p. 2. ſer. [de] natiuitate [h]omini[s]*] quam eum tanquam ſpiritualem amicum adiutorem, protectoremque & viuificatorem in anima noſtra nouiter ſuſcipere, & inhabitatorẽ poſſidere. Vnde *Mat. 12.* ait Saluator: *Quicunq; fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt: ipſe meus frater & ſoror, & mater eſt.* Totiens namq; anima velut mater in ſe Deum parturit, quotiens per mandatorum ſuorum obſeruationem ad gratiam eius redit. Hæc eſt optanda natiuitas, ait *Gerſ.*

Nativitas eſt duplex, ſcilicet natiuitas in vtero, qua fœtus fit primo homo, vt patet *Mat. 1* dicente angelo ad Ioſeph: *Quod in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt.* Vel natiuitas in vtero eſt ex coniunctione animæ cũ carne. Natiuitas ex vtero eſt egreſſus prolis de vẽtre, qua paruulus egreditur de matre primo apparens viſibilis. Ita *S. Bonau. l. 3. q. 3 [illegible]* ſcribit. Et *Bruleſ. diſt. 8. quæſt. 1. [illegible]. 3.* Hanc etiamque natiuitatem de Chriſto [illegible] *in expoſitione ter[tii] articul. fidei* qui eſt. *Q[ui] conceptus [eſt de] ſpiritu [ſ]ancto, natus ex Maria virgine*. [illegible] de ſpiritu ſancto non natus [illegible] ſpiritus ſancti, & quaſi ſecundum appropriationem cauſæ efficientis. In quo verbo tangitur natiuitas e[x] vtero, ſcilicet qua natus eſt de patre veniens, nec tamen recedens. De qua *Matth. primo. Quod natum eſt in ea, de ſpiritu ſancto eſt. Gloſſ.* natum, id eſt conceptum. Dicitur poſtea, *natus ex Maria Virgine*, ſcilicet natiuitate ex vtero. De qua *Lu. 2. Et peperit filium ſuum primogenitum*, ita *Gerſ.* ſcribit.

Nativitas hominis eſt triplex (vt ſcribit *Gerſ par. 4. in ſer. de ſ. Anto.*) Vna eſt doloroſa. Alia gratioſa. Tertia glorioſa. Prima eſt corporalis: duæ aliæ ſunt ſpirituales, vna quidem per gratiam, altera per gloriam, prima eſt tum bonorum, tum malorum, ſecunda eſt propria bonis in hoc mundo, qui per gratiam ſunt regenerati, & hæc ad tertiam ducit natiuitatem, quę ſurſum in cœlis eſt in gloria, *in regeneratione cũ ſederit filius hominis, &c.* & hoc fit mediante pœnitentia, & præcipue poſt peccatum mortale, poſt baptiſmum perpetratum, Prima natiuitas quę eſt doloroſa, eſt quando puer naſcitur & plorat in hoc mundo mortali: hæc natiuitas non ſolum doloroſa eſt, verum etiam vitioſa, niſi gratia eam purgarit, propter quam cauſam Iob & Hieremias iſtam deplanxerunt natiuitatem, in qua non eſt materia gaudii, ſed fletus & gemitus. Alia natiuitas eſt glorioſa, eo quod fit in gloria. Hæc natiuitas eſt cum anima recipit primo ſuam habitationem & ſuam gloriam, de qua perſæpe meminit *Gab.* in ſuis ſermonib. de ſanctis & de dedicatione templi. Natiuitas gratioſa eſt quam homo recipit in ſacramento baptiſmatis, aut poſtmodum per pœnitentiam, q̃ quidem natiuitas honorabilis eſt nobilis & deſiderabilis. In hac natiuitate gratioſa dantur & infunduntur omnes virtutes, & præcipue tres theologicæ fides, ſpes, & charitas, vt anima in hac vita gratioſa ab omnib. inimicorum humani generis ſeruetur inſultib. qui quidem inſultus fiunt mediante peccato maledicto proditore Dei contra ipſam animam. Nos id heu quolibet die experimur magis quam nobis opus eſſet. Hæc *Gerſ. vbi ſup.* Vide & [e]und. de triplici natiuitate, *par. 2. ſer. nati. Dom.*

Natvs quandoque eſt nomen, & eſt idem quod filius, quandoque participium. Vnde illud negatur, Chriſtus eſt [na]tus ſpiritus ſancti: illud vero conceditur, quod eſt natus de ſpiritu ſancto.

Nam in prima a[illegible] [illegible]naliter, quia mutat regimen participij. Sic [illegible] accipitur pro filio, [illegible] secūda a[illegible] partici[illegible]aliter, & ſic capitur general[illegible] [illegible] viuente producto de aliqua materia, ſiue viuente, ſiue non viuente Sic dicimus vermes naſci de cadauere. Sic conceditur Chriſtum eſſe natum de ſpiritu ſancto, prout dicit circunſtantiam cauſę actiuæ, non materialis Non.n. natus eſt de ſpiritu ſancto ſicut de materia. Sic natus eſt de virgine, ſed de ſpiritu ſancto natus eſt tanquam de opifice, ſiue de cauſa efficiente Hæc *Gab. d.4 q.vn.a.3. dub.2.l.3.*

NATVRA generaliter accipitur pro entitate. Vnde *Aug. cont. Manich. in lib. de moribus eorund. m* ait: In catholica Eccleſia dicitur omnium naturarum atque ſubſtantiarum eſſe auctorem Deum, & paulo ante. Ipſa natura nihil aliud eſt, quam id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe, ita vt nos iam nouo nomine ab eo quod eſſe vocatur eſſentia, quia plerumque ſubſtantiam nominamus, ita veteres qui hæc nomina nō habebant pro eſſentia & ſubſtantia naturam vocabant. Ex quo patet quod *B. Augu.* per naturam intelligit omne quod in ſuo genere aliquid eſt, & omne quod habet aliquid eſſe, & omne quod eſſe ſiue quod eſt, & nos quodlibet tale vocamus eſſe, ſiue eſſentiam. *Gab.* ſcribit *d. 37.q. vn.l.2.* ſic Deus & Angeli dicuntur natura. Vnde natura (vt idem ſcribit *d.1.q.1.l.3.*) ſecundum *Occam*, eſt res aliqua poſitiua habens eſſe reale, non tantum eſſe obiectiuum in anima. Et natura intellectualis (vt *ibid.* dicit) eſt anima angelus, Deus, vel quæ habet intellectum partem ſui eſſentialem, vt homo, & *diſt.* 5. Natura (inquit) vt diſtinguitur contra perſonam, accipitur pro qualibet entitate, quę non eſt formaliter incommunicabilis.

NATVRA ſecundum *Brulef.* capitur quadrupliciter *d.1.quaſt.1 l.3. & d.34.q.1.l.1.* & *Boet. in l. de duab. nat. & vna perſona* Vno modo pro eo quod poteſt diſtincte & perfecte intelligi ab intellectu noſtro & poſitiue, iſto modo omnis natura poſitiua eſt natura, ſic Deus, angeli dicuntur natura. Secundo modo capitur pro aliqua ſubſtantia quæ poteſt agere vel pati, non ſolum inſtrumentaliter, ſed etiam tanquam principale agens, ſic ſola ſubſtantia de genere ſubſtantiæ eſt natura Iſto modo Deus non eſt natura, nec accidens. Tertio modo accipit᷑ pro differentia ſpecifica [illegible] ſpeciem ſpecialiſſimam, vel ſubalternā [illegible] hominis. Qu[illegible] eſt principium motus & [illegible] *Ariſt. 2. Phyſ.* eſt principium [illegible] eius in quo eſt primo, & per ſe [illegible] accidens. Secundum *Hilar.* natura eſt [illegible] quod poteſt eſſe principiū natiuitatis a[illegible] quod dicitur natum, iſto modo volunta[illegible] non eſt natura, quia non eſt principium alicuius, quod dicitur natum, quia ſpiritus ſanctus [illegible] naſcitur, ſed procedit: hoc modo ſecundum *Franciſc. de Maro.* iſta ſe habent per ordinem, ſubſtantia, natura, eſſentia, & quidditas. Vnde omnis ſubſtantia eſt natura, ſed non econtra. Nam ponimus multas quidditates in Deo, ſcilic. bonitatem, volitionem, & intellectionem, & tamen non ponitur niſi vna eſſentia. Et natura dicitur à naſcendo ſecundum *B. Tho 1.p.q 29.a.1.* ea enim facit omnia naſci. Vnde primo impoſitum eſt ad ſignificandum generationem viuentium, vt eorum natiuitas, & publicatio dicitur natura q. naſcitura. poſtea tranſlatum eſt ad ſignificandum principium generationis, vel mutationis huius intrinſecum, quod principium eſt forma, vel materia, de qua multa *Phil 2. Phyſ.* & dicitur de principiis rerum naturalium, vt ſunt materia, & forma. Interdum natura ponitur pro vi, vnde herbarum arborumq; naturas dicimus.

NATVRA ſecundum *S Bona.* tripliciter accipitur vt ipſe ſcribit *diſt.37 lib.2 circ. textum* Vno modo natura dicitur res quæ naturaliter eſt, vel proprietas quæ naturaliter ineſt Secundo modo dicitur natura largius, non ſolum res per ſe ens vel proprietas naturaliter inhærens, ſed etiam omne quod conſeruat naturam, vel [illegible] ſaltem aliquo bono non priuat. Iſtos duos modos ponit *Mag. ſent. d. 37.l.2.* Tertio modo dicitur natura largiſſime omne ens quod [illegible] aliqua re naturali, ſiue ſit naturaliter inhærens ſiue non, ſiue ſaluatiuum ſiue non [illegible] dicit Aug. ꝙ natura eſt omne quod Deus fecit, poteſt accipi natura trib. modis, ſecundum [illegible] facere Dei accipitur tripliciter. Vno modo facere dicitur De⁹ creando. Secundo modo [illegible] creando. Tertio modo cooperando. Et [illegible] extenditur verbum faciendi, extenditur nomen naturæ, ſicut facere d[illegible] DEVS [illegible]

 ſub[illegible]

ſubſtratam peccato cooperãdo libero arbitrio, ſic etiam nomen naturæ ſe extendit ad illam actionem. Et ſic facere Dei nunquam ſe extendit ad deformitatem, ſic nec natura. Vnde *Aug.* & allegat magiſter in textu vbi ſupra. Quamobrem quod natura non eſt Deus non fecit quia natura eſt omne quod fecit. Item omne quod natura bonum eſt Deus ex nihilo fecit, non diabolus. Ex hac auctoritate non poteſt haberi quod actio ſubſtrata deformitati non ſit à Deo. *Bona.*

NATVRA adhuc accipitur dupliciter (vt idem *Bona.* ſcribit *d.*18 *q.*2. *inſi.l.*2. Vno modo dicitur omne quod competit rei à ſua naturali origine, & ſic competit creaturæ, vt ex ea producatur omne quod Deus vult. Opus .n. reſpectu ſui artificis habet in ſe potentiam perfecte, cum per omnia ſubiacet eius volũtati, & contra hãc naturam Deus nunquam facit, imo quicquid facit de creatura, ſecundum hãc naturam facit. ſic mulier de coſta non eſt formata contra naturam. Alio modo dicitur natura ꝓprie vis inſita reb, ſecundum quas res naturales peragunt curſus ſuos & motus ſolitos. Hoc modo accipiendo naturam aliquando Deus facit contra naturam, aliquando ſupra naturam. Tunc facit contra naturam, quando facit aliquid cuius ſimile in natura & à natura habet, tamen alio modo omnino diuerſo, vt patet in hoc quod natura dat alicui viſum & ſucceſſiue in primaria generatione, ſimiliter & dat vitam: nunquam tamen cæcum reducit ad viſum, nec mortuum ad vitã. Si ergo Deus virtute hoc faciat aut alicui cæco viſum reſtituat & mortuo vitam, tunc dicitur facere contra naturam, i.e. contra ſolitum curſum naturæ, & tunc dicitur miraculum. Quando vero Deus facit aliquid cuius ſimile natura facere non poteſt, & ad quod natura non habet ordinem ſecundum propriam virtutem, ſicut quando Deus factus eſt homo, & quando corpus mortale factum eſt glorioſum, tunc facit ſupra naturam. Et illud opus proprie dicitur mirabile & non miraculum. Hæc *S. Bona.*

NATVRA eſt duplex, ſcilicet naturans quæ eſt Deus. De hac Ouidius loquitur primo Meta. cum ait: *Hanc Deus & melior litem natura diremit*: hinc mẽs & cauſa à Platone appellatur. Vnde Seneca. Nihil aliud eſt natura quam Deus & diuina quædam ratio toti mundo & partib. eius inſerta. Alia eſt natura quam indidit creaturis, de qua ſupra. Hanc diſtinctionem innuit *Gerſon ſup. Magn. tr.* 11. Et vt idem vult in trilogio aſtrologiæ theolizatæ, contra ſuperſtitionem cuiuſdam medici, & de errorib. circa artem magicam, natura aut miraculo diuino cauſantur omnia, alias de diabolica pactione operatio ſuſpecta eſt. Vnde dicit quod omnis obſeruatio cuius effectus expectatur aliter quam per rationem naturalem aut per diuinum miraculum, debet rationabiliter reprobari, & de pacto dęmonũ expreſſo vel occulto vehementer haberi ſuſpecta. Sicut determinauit tempore noſtro inquit ipſe ſacra theologiæ facultas Pariſ. vniuerſitatis.

NATVRA intellectualis eſt triplex (vt oſtendit *Brul. d* 17 *q.*1 *l.*3.) ſc ſuprema & diuina Alia eſt media & Angelica. Alia eſt infima & humana. Natura humana (vt idẽ ait *d.*1. *q* 1. *l.*3.) nihil aliud eſt quã humanitas. Quid autẽ ſit humanitas, patet ſupra in litera H. Vel natura humana (vt ſcribit *Gab. d.*5. *q. vn. l.*3.) nihil aliud eſt niſi cõpoſitũ ex materia & forma rationali. Et omne tale cõpoſitum dicitur natura humana, ſiue actu dependeat ad aliquid ſuppoſitaliter, vt in verbo, ſiue ſubſiſtat in ſeipſa, vt in Sorte vel Petro. Et licet natura quandoque ſubſiſtat ſuppoſitaliter in ſeipſa, & per conſequens ſit perſona in creaturis, non eſt tamen formaliter perſona, quia eſſe perſonam non eſt de ratione eius formali, vt latius videri poſſit apud *Gab. vbi ſup* Et quælibet pars compoſiti eſt natura. Vnde & dicimus hominem compoſitum eſſe ex duab. naturis, corporali, ſc. & ſpirituali, carne & anima, ſicut dicimus in Chriſto eſſe tres naturas, carnem, ſc. & animam, & deitatem. Hæc *Gab.* Et natura humana in Chriſto eſt ſimilis naturæ noſtræ, quantũ ad eſſentialia (vt & ſcribit *Gab. d.* 1. *q.* 1. *art.*3. *dub. vlt. l.*3.) quia eiuſd. ſpeciei eſſentialis, ſed non eſt ſimilis in omnibus accidentib. Nam in natura aſſumpta fuit, & eſt beatitudo & ſumma charitas, ſcientia & dona in ſummo, quæ non ſunt in noſtra: ſicut in vno homine ſunt accidentia quę non ſunt in alio, ſicut alia in iuſto, alia in peccatore. Et quamuis (vt idem *Gab.* ait, *d.* 1. *q.* 2. *art.*3. *dub.*2. *l.*3.) natura & ſuppoſitum ſunt idem, non tamen vniuerſaliter omnis natura eſt idem ſuppoſito. Et quicquid conuenit naturæ quæ eſt ſuppoſitum, conuenit etiam ſuppoſito. Aſſumi autem non conuenit naturæ quæ eſt ſuppoſitũ,

Sed

Sed poſſe aſſumi, hoc conuenit tam naturæ quã ſuppoſito, ſaltem per prædicationem, ſed non aſſumi. *Gab.* hæc. Et nomine naturæ quam Chriſtus aſſumpſit (vt habet *Mag. d. 2. l. 3.*) non intelligitur natura communis ſpecifica, ſed natura ſingularis, quæ eſt hæc caro, & hæc anima, & natura aſſumpta eſt ſingularis propria ſingularitate: quia omne exiſtens eo quod eſt, eſt ſingulare. Vide latius *Gabrielem vb. ſupra.* Et late de hoc tractat *Occam in primo d. 2 q. 6.* Sunt autem in Chriſto duæ naturæ (vt omnes ſentiunt catholici) integre & perfecte, diuina ſcilic. & humana ſub vna perſonalitate verbi (vt & ſcribit *Iac. de Vale. Pſal 109.*) Nam verbum aſſumpſit naturam humanam ſine aliqua perſonalitate creata, imo perſonauit & ſuppoſitauit illam per perſonalitatem ſuam, & ſic manet vnum ſolum ſuppoſitum, & vna ſola perſona habens duas perfectas naturas. Et ratione iſtarum duarum communicantur idiomata in Chriſto. Et ſic dicitur Chriſtus verus Deus & verus homo, & dicitur creator & creatura, & mortuus & paſſus ſecundum diſtinctas naturas, vt alias ſupra dictum eſt. Iſte Chriſtus eſt conſubſtantialis & coæternus, & coæqualis patri ſecundum diuinitatem: ſed eſt minor patre ſecundum humanitatem, & ſecundum hanc humanitatem accepit regnum mundi à patre ex tempore, & poteſtatem ſacerdotalem ſummam, & iudiciariam poteſtatem. Et ſic reſpectu huius humanitatis dicit pater filio: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Et ſub iureiurando dedit ſibi ſacerdotium æternum, & iudiciariam poteſtatem. Hæc *Valent. vbi ſup.*

Natvra divina (quæ teſte *Damaſ. in 1. ſuo* eſt pelagus infinitæ ſubſtantiæ) capitur quinq; modis. Vno modo propriiſſime pro ipſa natura diuina ſiue deitate, in qua tres pſonæ coexiſtũt, quæ eſt increabilis, & ſic eſt prima entitas communis patri & ſpiritui ſancto. Alio modo capitur perſonaliter ſiue notionaliter, & ſic capitur pro aliquo includente & habente diuinam naturam. Sic pater dicitur diuina natura, ſimiliter filius & ſpiritus ſanctus dicitur diuina natura, ſic diuina natura valet ſicut perſona diuina, quæ includit naturam. Tertio modo capitur prout eſt principium naturale productiuum naturaliter diuinæ perſonę: iſto modo intellectus in patre dicitur natura, ſimiliter & memoria fecunda, non autem voluntas. Quarto modo pro qualibet vi exiſtente naturaliter in natura diuina: iſto modo omnia attributa poſſunt dici natura, ſcil. intellectus, voluntas & ſapientia, quia Deus naturaliter habet ſapientiam. Quinto modo capitur prout idem eſt quod incommutabilis neceſſitas, & ſic dicit ſolum conditionem circa actum elicitum. Iſto modo ſecundum nominales æque incommutabiliter pater producit ſpiritum ſanctum ſicut filius. Vide de hoc *Gab. d. 10. l. 1.*

Natvrale venit à natura, quod eſt ſecundum naturam. Et naturales filii dicuntur illegitimi, quod ſola natura non coniugali lege ſint orti. Et naturale eſt quod conuenit rei ſecundũ ſubſtantiam eius, id eſt, quod per ſe ineſt ei ſecundum *B. Tho. 1. 2. qu. 10. artic. 1.* Et naturale vt ſcribit *Pet. Palud. d. 35 q. 1. l. 4.*) eſt cuius principium eſt natura, ſicut igni ferri ſurſum: vel materia, vt motus cœli: vel forma, vt motus elementi. Vel ſecundum naturam vniuerſalem, ſicut fluxus & refluxus maris, & motus circularis ignis & aeris. Vel ſecundum naturam particularem vel ſpeciei, vt adamantis attrahere ferrum. Vel generis, vt grauis ferri deorſum. Et quidem naturalius eſt rei ſequi inclinationem naturę vniuerſalis quam particularis, ſicut graue aſcendit ad ſupplendum vacuum. Item naturalius eſt ſequi inclinationem naturæ ſpeciei, quando eſt cauſata à natura vniuerſali quam naturam generis, ſic vt licet ferrum vt graue habeat tendere deorſum, tamen vt alteratum ab adamante virtute cœleſti fertur ſurſum, vt in actu patet de ſepulchro Mahumeti. Hæc *Paluden. Paulus Cort.* bipertito metitur naturale *lib. 4. ſent. d. 6 in prin.* Nam quippiam ex principiorum genere naturæ neceſſitate ortum eſſe affirmamus, quemadmodum ignem dicimus ſupera ſuapte natura capeſcere, ex quo genere nec connubium, nec id quidem quod libera optione cumulatur naturale dici volumus. Alio vero modo quippiam naturale expendimus ad quod appetendum natura moueatur, quod quidem intermedia animæ optione expletur, vt actus naturales nominantur. Ex quo genere probamus connubium naturale dici, quandoquidem ad id naturæ ratio cum appetitione moueatur procreandi cauſa. Hæc *Cort.* Quæ & latius hic probat *Scot. d. 43. q. 4. l. 4.* ſcribit vocabulum naturale ęquiuocari,

quem imitatur *Brul.d.1 q.1.l.3.* Quod apparet ex hoc, quia diuerſis opponitur. Et illa eſt vna doctrina theologorum cognoſcendi multiplex. Opponitur .n. naturale vno modo ſupernaturali. Hoc modo incarnatio (inquit Brul.) ſiue vnio verbi diuini ad naturam humanam non eſt naturalis ſed ſupernaturalis; quia non fit ab agente naturali naturaliter, ſed ſupernaturaliter, quia a ſolo Deo potuit fieri. Secundo modo vt diſtinguitur contra violentum, hoc modo incarnatio filii DEI eſt naturalis, quia quælibet creatura habet naturalem inclinationem ad obediendum diuinæ potentię, & maiorem quam ad quodcunq; aliud. Vnde potentia obedientia is eſt illa qua Deus poteſt facere de creatura & opere ſuo quicquid non implicat contradictionem. Tertio modo vt diſtinguitur contra liberum, hoc modo incarnatio verbi non eſt naturalis, ſed libera, quia Deus mere & libere vniuit ſibi in vnitate pſonæ naturã noſtrã. Et (vt idẽ ait *Scotus*) reſurrectio erit naturalis, vt naturale opponitur violento: ſed non naturalis, vt naturale opponitur ſupernaturali, ſed erit ſupernaturalis. Ratio primi, quia paſſum inclinatur naturaliter ad formam quam recipit. Ratio ſecundi, quia non recipit ab agente naturalem ordinem habente ad iſtud agendum, ſed ſupra totum iſtud latius videre potes apud *Sco.ũ.* Addit adhuc quartum modum naturale *Brulef* prout diſtinguitur contra artificiale, hoc modo (inquit *Brul.vbi ſup.*) incarnatio Chriſti eſt artificialis, quia eſt ab arte diuina, ſimiliter & quælibet creatura. Et naturalia creaturæ rationalis (vt idem *Brul.* ſcribit *d.1.l.4.*) ſunt duplicia, ſc. eſſentialia, [illegible] anima, & ea quæ ſequuntur e[illegible]aliter & neceſſario, vt intellectus & voluntas. Alia ſunt accidentalia vt clementia, ingenioſitas, pulchritudo corporis, facundia. Et poſſunt dici gratiæ gratis datæ. Brulef. Vtimur quoque naturalib pro fidei & charitatis ſupernaturalis inductione ſed non principaliter. Vnde *Gerſ. in trilogio aſtrolog. theolog. parte 1. propoſitione 3.* ſic dicit: Fides quamuis ſit ſupernaturalis, non refutat rationes & congruentias naturales, nec charitas ſupernaturalis motiua naturalia ad amandum, quoniam talia faciunt ad con[illegible] [illegible]m fidelium atque mundanorum, hoc tantum obſeruare conuenit, ne fidelis Dei amicus vtatur talib. [illegible] obſeruationib. tanquam principalib. & cogentibus motiuis ad credendum Deo, ſibique per charitatem inhærendum, alioquin meritum fidei perderetur, & irriſio maior apud infideles & humanos ſe quæretur ſcientib. illis quod talia non conuincunt. Hæc *Gerſ.*

NECESSARIVM (vt ſcribit *Gab.d.10.q.2.l.1.*) eſt quod non poteſt non eſſe, & ſic neceſſario producit quod non poteſt non producere. Et neceſſarium ſimpliciter quod per nullam potentiam poteſt non eſſe, quod ſoli Deo conuenit, vt inquit idem *Gabr.d.1.q.2.l.4.* Omne.n. quod non eſt Deus, poteſt non eſſe, ſicut quandoque non fuit, & ita non eſt neceſſarium ſimpliciter: ſic ſacramenta non ſunt neceſſaria homini ſimpliciter, poteſt .n. eſſe ſine ſacramentis. Etiam non ſunt neceſſaria homini ad finem, qui eſt beatitudo, quia Deus poteſt beatitudinem cõferre ſine ſacramentis, beatificat.n. angelum ſine præuiis ſacramentis, ſimiliter hominem ſi in ſtatu innocentiæ ſtetiſſet, nullis præcedentibus ſacramentis. Deniq; de facto ſaluat quoſdam ſine ſacramentis, eos, ſcil. qui propter defectum miniſtrorum ſacramentis quæ deſiderant vti non poſſunt, ſicut de baptizatis baptiſmo flaminis vel ſanguinis. Non enim (vt ait Magiſter) Deus ſuam potentiam alligauit ſacramentis.

NECESSITAS dicitur à non ceſſo, vt dicit *Guil. Sco.d 6.l.1.* quaſi non ceſſans eſſe. Ceſſo.a. eſt ab opere vaco. Vnde *Apoſt. ad Col. 1. Non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius,* &c.

NECESSITAS quædam eſt abſoluta, quædam ex ſuppoſitione. De quo videatur *Gab. d.17.q.1. l.1. & d.27.q.vn.a.3.dub.4.l.2. Et Occam in quodli.6. q.2.* & habetur *in 1.d.17. Et Alex.p.2 q.59.a.pen.* Et *Gabr. in 4.d. 1.qu.2.* Neceſſitas abſoluta vel ſimpliciter dicta eſt quando aliquid eſt ſimpliciter neceſſarium, ita quod eius oppoſitum includit contradictionem. Et hæc eſt abſolute neceſſaria. Homo eſt riſibilis, Deus eſt, & huiuſmodi, quia contradictio eſt ꝙ hæ ſint falſæ & contradictoriæ veræ. Neceſſitas ex ſuppoſitione vel ex conditione eſt quando aliqua conditionalis eſt neceſſaria, quamuis tam antecedens quam conſequens ſit contingens. Sic hæc eſt neceſſaria, ſi Petr. eſt prædeſtinatus, Petrus ſaluabitur, & tamen tam antecedens quam conſequens eſt contingens. Et dicitur neceſſitas conditionata, vel

eſt ſecundum quid, [vt inquit *Gerſ. p. 2. in comp. theol. de ſacr. confirm.*] vt ſi homo non debeat debilitari, neceſſe eſt bene comedere. Et iſto modo dici poteſt (vt ait ipſe) quod confirmatio ad ſalutem eſt neceſſaria. Nam ad hoc quod debeat vita ſpiritualis & ſalus in baptiſmo adepta robuſte contra hoſtes ſpirituales cuſtodiri, neceſſe habet hoc ſacramento confirmari & confortari. Datur.n. hoc ſacramentum ad robur, non.a. ſimpliciter eſt neceſſarium, ſicut nec cætera, vt & ſupra dictum eſt. Nec obſtat quod dicit ipſe *Gerſ.* quod abſoluta neceſſitas eſt, quia illud ſine quo res eſſe non poteſt, neceſſarium dicitur. Sic baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem, quia ſine eo non eſt ſalus, niſi cum neceſſitate excluderet ſacramentum. Vel neceſſitas ex ſuppoſitione (vt inquit *Gab. vbi ſup.*) dicitur quando aliqua talis conſequentia eſt neceſſaria. Sic dicitur quod Deus non de neceſſitate acceptat actum elicitum ex charitate creata, loquendo de abſoluta neceſſitate Sed poteſt de potentia ſua abſoluta iſtum actum non acceptare, accipiẽdo non acceptare, pro non velle alicui dare vitam æternã: quia ſecundum ſanctos Deus nihil agit ad extra de neceſſitate, nec aliquid aliud à ſe vult neceſſario, ergo quocunq; actu poſito in viatore, Deus non de neceſſitate naturæ vult ſibi dare vitã æternam, & per conſequens non acceptare talem actum. Hæc *Gab. vbi ſup.* Eſt præterea adhuc multiplex neceſſitas, de qua multipl ci neceſſitate videantur doctores, *S. Bona. d 6. q 1. l 1. Rich. Tho. Guil. Scot. Pelb. Gab. d. 16. q. vn a. 1 l 3.* Eſt enim neceſſitas violentię ſiue coactionis quæ mouet contra naturam: vt lapis proiectus neceſſitatur ſurſum moueri, vel qualis eſt neceſſitas corruptionis ligni poſiti in ignem quod violenter ab igne corrumpitur. Neceſſitas vero coactionis eſt contra voluntatem. Eſt etiam neceſſitas indigentiæ, vt cibi & potus in paupere. Et quædam eſt vrgens, vt cum proximo ſubueniẽdum eſt, ſicut eſt eleemoſynæ diſtributio, & orando [vt inquit *Gerſ. de perfect. cord.*] pro qualibet & in qualibet aduerſitate proximorum pro ſua eruditione, caſtigatione, conſolatione, patientia, cibo, potu, veſte, ſanitate Sciet pater omnium Deus, & volet deſiderium pauperis exaudire, & præparatione eorum audiet auris ſua. *Gerſon.* Eſt præterea neceſſitas ineuitabilitatis, qualis eſt in morte & in primis motib [inquit *ſ. Bona.*] Hanc neceſſitatem incurrit homo ex carentia originalis iuſtitiæ. *[ſ De neceſſitatibus meis erue me.* Eſt & neceſſitas exigentiæ, quæ eſt in materia diſponenda ad formam vel diſpoſita. Eſt & neceſſitas immutabilitatis æternæ, hæc ſola cadit in Deum & nulla alia. Hoc modo Deus pater neceſſario gignit filium neceſſitate immutabilitatis æternæ, & principaliter eſt in Deo [vt inquit *Bona.*] quia ipſe ſolus eſt qui principaliter ſibi omnino ſufficit, & qui ſecum omnino conuenit. Hæc autem neceſſitas non repugnat libertati voluntatis, ſed ſolum vertibilitatis, qualis non eſt in Deo. Nec neceſſitas coactionis [vt idem ait] cadit in Deum, &c. Eſt inſuper neceſſitas finis [vt ait *Gab. diſt. 16. q. vn. l. b. 5.*] ſiue conditionata, ſic neceſſarium eſt ad finem, ſine quo finis haberi non poteſt, ſic merita ſunt neceſſaria ad beatitudinem conſequendam. Et hoc poteſt accipi ſecundum potentiam Dei ordinatam vel abſolutam [vt idem ait *Gab. d. 27. q. vn. l. 2.*] tunc dicitur quod Deus dat gratiam facienti, quod in ſe eſt neceſſitate immutabilitatis & ex ſuppoſitione, quia diſpoſuit dare immutabiliter gratiam facienti quod in ſe eſt. Illa ergo ordinatione ſtãte & ſuppoſitione non poteſt non dare gratiam faciẽti quod in ſe eſt, quia tunc eſſet mutabilis. Sic prædeſtinatum non poteſt non ſaluare in ſenſu compoſito, quia impoſſibile eſt prædeſtinatum nõ ſaluari, licet in ſenſu diuiſo, qui prædeſtinatus eſt poteſt non ſaluari, quia poteſt nõ eſſe prædeſtinatus, cum prædeſtinatio cuiuſcunque [vt ſuo loco infra videbitur] ſit contingens. Sic omnis ordinatio Dei ad extra eſt contingens. Hæc *Gab. in 2. vbi ſup.* Et ſecundum dictum Bonauen eſt adhuc quędam neceſſitas ex naturæ inſtitutione, & eſt neceſſitas ex corruptione Prima eſt data, ſecunda eſt quam incurrit homo ex culpa Prima neceſſitas omnino excludit culpam, ſecunda vero excludit culpam actualem mortalem non venialem Vt de hoc vult *Augu.* de perfectione iuſtitiæ hominis, quia homo noluit vitare peccatum cum potuit, inflictum eſt ei non poſſe cum velit.

NECESSITAS [ſecundum *b. Tho. in 3. d. 16. quaſt. 1.* & poſt eum ſcribit *Gab. eadem diſt qu. vni*] quædam dicitur moriendi, & hęc neceſſitas moriendi partim ineſt homini ex natura, partim ex peccato. Ex natura quidem, quia corpus hominis compoſitum eſt ex contrariis, quæ naturaliter

aguæ

agere & pati adinuicem ſecundum diuerſas partes organicas, ad quorum actionem ſequitur tãdem corruptio corporis, corruptis, ſc. qualitatib. ad operationes vitales requiſitis. Item propter conſumptionem humidi radicalis, & propter violentans extrinſecum, tamen in ſtatu innocentiæ per donum à Deo gratis datum (ſiue id fuerit lignum vitæ, ſiue originalis iuſtitia, ſiue vtrumque ſimul) largita eſt huiuſmodi immortalitas. Nam per hoc donum potuit caueri omnis corruptio, & per conſequens mors, ſed propter peccatum donũ illud perdidit, & ideo relicta eſt humana natura (vt dicit Dion. de cœleſti hierarchia) in ſtatu qui debetur ei ex natura ſuorum principiorum ſecundum quod dictũ eſt *Geneſ.* 3. *Terra es, & in terram reuerteris*: & ideo poſt peccatum neceſſitas moriendi ineſt homini ex peccato, ſicut ex remouente prohibẽs donum illud, ſc. vitæ conſeruatiuum. Chriſtus autem (vt idem ait *art.* 2. *vbi ſupra.*) qui eſt verbum patris, non habuit ſimpliciter moriendi neceſſitatem ſecundum aſſumptam naturam, quia potuit non mori, ergo non habuit abſolutam moriendi neceſſitatem. Potuit namque naturam aſſumptam perpetuo conſeruare, probat prolixius ibi *Gabr.* Ita etiam in alio homine non eſt abſoluta moriendi neceſſitas. Ex potentia vero DEI ordinata in natura humana à verbo aſſumpta fuit moriendi neceſſitas, quia verbum aſſumpſit naturam humanam cum generalib. ſuis defectib. pœnalib. ſine peccato, ſed magnus defectus fuit moriendi neceſſitas, ergo & illum aſſumpſit. Illam. a. neceſſitatem moriendi ſecundum naturam humanã Chriſtus aſſumpſit nulla ſua neceſſitate, ſed ſola miſericordi & amoroſa voluntate: potuit enim non aſſumere, ſed voluntarie ex nimia dilectione generis humani naturam humanam aſſumpſit, peccatum tamen non aſſumpſit, longior eſt *Gab.* probando. Aſtipulatur *ſ. Bonau.* cum dicit. Neceſſitas patiendi in Chriſto fuit videlicet propter noſtram redẽptionem, & fuit neceſſitas moriendi & patiendi non contracta ſed aſſumpta. *Bona. d.* 16. *q.* 3. *l.* 3. qui & ibidem ponit quadruplicem neceſſitatẽ ſecundum quatuor genera cauſarum. Eſt enim neceſſitas ſecundum cauſam formalem ſecundum quam dicitur: neceſſarium eſt calidum calere. Et eſt neceſſitas ſecundum cauſam materialem, ſecundum quam dicitur quod neceſſe eſt calorem in ſummo conuerti in ignem. Et eſt neceſſitas ſecundum cauſam efficientem, quæ dicitur neceſſitas ſecundum violentiam & coactionem, & ſecundum hanc dicimus quod lapidem fortiter impulſum neceſſe eſt moueri, de quo ſupra dictum eſt. Eſt etiam neceſſitas ſecundum cauſam finalem, ſecundum quam dicimus quod ſerram neceſſe eſt eſſe dentatam, quia eſt ad diuidendũ ſolida & dura, ſolo quarto modo (ait *Bonau*) neceſſitas patiendi fuit in Chriſto videlicet propter noſtram redemptionem, vt dictum eſt. Quantum. n. in ſe fuit neceſſitatem non habuit ad patiendum, quia nec fuit in eo humanę conditionis corruptio, nec potuit eſſe coactio, & ideo non poteſt ei conuenire neceſſitas ſecundum alia tria genera cauſarum. Hæc *Bona.* qui latius rem pertractat.

NECESSITAS quædam eſt conſequentiæ, quædam conſequentis. Neceſſitas conſequentis eſt illa, vt ſcribit *Brul.* qua aliquid ita eſt quod non poteſt non ita eſſe, vel qua ita fit vt nõ poſſit oppoſitum eius fieri, & dicitur abſoluta. Neceſſitas cõſequentiæ in qua vna propoſitio ſiue neceſſaria ſiue cõtingens in bona conſequentia infert aliam ſiue contingentem ſiue neceſſariam. Videatur ad hoc *S. Bona d.* 38. *a.* 2 *q* 1. *l.* 1. Et *Gab. d.* 20. *vni. art.* 1. *lib.* 3. vnde poni exemplum. Deus ita præordinauit hominem redimi p paſſionem Chriſti, ergo ſic eſt redemptus. Cum qua neceſſitate conſequentiæ ſtat contingentia antecedentis & conſequentis, ſicut neceſſe eſt me moueri ſi curro, ſequitur: Curro, ergo moueor, & tamen antecedens eſt contingens, ſimiliter & conſequens. Sic neceſſario ſequitur, ſi homo loquitur, viuit: quamuis ipſum viuere non ſit neceſſarium, hoc modo ex ſuppoſitione diuinæ ordinationis (qua ordinauit nullum de maſſa perditionis propagatum ſaluare regulariter) i. e. ſi non excuſat ſuſcipiendi in potentia niſi per ſacramenta (vt ſcribit *Gab. d.* 1. *q.* 2. *l.* 4.) Ipſa ſacramẽta ſunt ad ſalutem neceſſaria, quia impoſſibile eſt aliquem ſaluari ſine ſacramentis ſtante illa ordinatione Chriſti. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum cœlorum Ioan.* 3. Sic in præſcito (vt dicit *S. Bonau. diſt.* 38. *art.* 2. *q.* 1 *lib.* 1.) non eſt neceſſitas abſoluta, ſed ſolum conſequentiæ, quia neceſſario ſequitur: Deus præſcit hoc, ergo erit, &c. Sic etiam (vt ait *Gabr. diſtinct.* 20. *libr.* 3.) non fuit ſimpliciter

pliciter neceſſe hominem reparari, ſicut non fuit neceſſe hominem creari,& hoc contra *Anſel.* qui voluit *in lib. Cur Deus homo*, quod hominem ad beatitudinem creatum, & à iuſtitia lapſum, neceſſe fuit reparari, ne Deus in ſuo opere fruſtraretur & inuanũ fecerit, quod de tam ſublimi natura facere cœpit, *lib. 2. c. 4.* & multa alia *Anſel.* Cuius rationes nihil probant niſi procedant ex ordinatione diuina præſuppoſita, quæ tamẽ ordinatio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed mere contingens dependens ex libera voluntate Dei, cui licet quod vult facere, nec aliquod opus Dei ad extra eſt neceſſarium, cum Deus ad extra non niſi contingenter agit. Sed reparatio fuit opus ad extra. Alius item modus ſecundum Aug. & Leonem Papam redimendi hominem non defuit Deo, vt *Magiſt.* deducit *diſt. 20. lib. 3.* Modus tamen ille redimendi per vnigeniti paſſionem fuit congruentiſſimus omnium modorum quibus potuit redimi genus humanum: quia ille modus præuiſus eſt & præordinatus ab infinita ſapientia trinitatis, & ex nimia dilectione hominis, ſicut dicit Apoſtolus ad *Epheſ. 2. Deus qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos cum eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati*, ideo modum ordinauit qui magis homini profuit & congruentior fuit. Huius autẽ congruentiæ varias cauſas ponunt ſancti, quarum aliquas ponit Magiſter in *textu. vbi ſup.* Aliquas quoq; addunt Doctores *S. Thom. S. Bona. Alex.* & cæteri. Quomodo autẽ Chriſtus nos ſua paſſione & morte redemit, videre potes *Scot.* & poſt eum *Gab. diſt. 20. lib. 3. art. 3. du. 1.* Sponte enim Chriſtus animam ſuam obtulit pro iuſtitia ad patris honorem pro nobis, quam oblationem pater acceptauit tanquam ſatisfactionem pro omnium peccatis, vide latius vbi ſupra.

Necessitas quædam eſt præcepti ſiue miniſtri, quædam ſacramenti. De quo videatur *Gab.* circa ſacramenta. Et *Gerſ. p. 1. de poteſt. Eccleſ. conſid. 2. & tract.* contra hæreſim de communione laicorum ſub vtraque ſpecie, quæ dicit quod circa miniſtrationem vel inſtitutionem ſacramentorum quædam ſunt de neceſſitate ſacramenti & de iure diuino, quædam vero ſunt tantummodo de neceſſitate præcepti & de iure humano ſeu poſitiuo. Exemplum in materia noſtra quod fiat conſecratio per talem verborum formam, quod in tali materia panis, quod per ſacerdotem hoc eſt de neceſſitate ſacramenti & iuris diuini. Quod autem fiat in templo ſeu altari ſacrato, quod cum talibus veſtibus & cum lumine, quod cum talibus orationibus, epiſtola & euangelio, & quod ieiunio ſtomacho, ieiunio etiam naturæ. Hæc inquam omnia (dicit *Gerſ.*) atq; ſimilia ſunt de ſolo præcepto humano & variabili. Sicq; eccleſia poſſit ex cauſis rationabilibus etiam præmiſſa omnia, & aliqua talia immutare, & immutata ſub præcepto tradere ſic quod tunc peccaret homo faciendo illud, in quo nunc meretur, & quod tranſgrediendo peccaret. Et trãſgreſſio neceſſitatis præcepti graue peccatum eſt, ſicut quod excommunicatus non conſecrat. Veruntamen hæc tranſgreſſio non impedit conſecrationis effectũ principalem, quæ eſt tranſſubſtantiatio. Altera neceſſitas conſecrationis vel ſacramenti conſiſtit in hoc quod miniſter ſit rite ordinatus, habens intentionẽ conſecrandi cum forma & materia debitis, quod ſi alterũ defecerit, nihil efficitur & peccatur. Hanc poteſtatẽ tradunt Doctores concorditer parem eſſe in omnibus qui cõſecrati ſunt ſacerdotes, quæ poteſtas collata fuiſſe creditur in cœna Domini, dũ dixit Chriſtus Apoſt. *Hoc facite in meam commemorationem.* Vbi Doctores cõmuniter ſentiunt, quod Iudas fuit illic ſacerdos conſtitutus, ſicut prius electus in apoſtolatum poteſtatem prædicandi & faciendi miracula ſuſceperat. Et hic ſumitur argumentum (inquit Gerſon) quod poteſtas eccleſiaſtica nõ neceſſario fundatur in fide vel gratia, ſed in charactere baptiſmali, quem de lege communi neceſſario præſupponit.

Negatio eſt enunciatio alicuius ab aliquo ſecundum *Ariſt. lib. 1. periher.* & differt à priuatione, quod negatio eſt remotio alicuius ſimpliciter. Priuatio eſt remotio alicuius in ſubiecto apto nato ad illud ſecundum *Ariſt. lib. 4. Meta.* Dicitur autem negatio à non & ago, quando ponitur pro dico. Vnde negare nihil aliud eſt quam dicere aliquod non eſſe. Et negatio ſecundum *Scot. 1. di. 24. in ſolut. 2. dub. lit.* & poſt eum ſcribit *Guil.* æmul⁹ ſuus, tripliciter capitur. Nam prima dicitur negatio extra genus, ſcilicet quę omnem negat entitatem. Et nihil funditus ponit, de qua eſt primum principium: ſcilicet de quolibet affirmatio vel negatio, & de nullo ambo ſimul. Secundo dicitur negatio priuans, & eſt illa quæ aliquid

quid negat ab aliquo, ponit tamen aptitudinem ad eſſendũ,& ſic pater in diuinis non dicitur ingenitus,quia non habet aptitudiné, vt gignatur. Tertio dicitur negatio in genere, & eſt illa quæ aliquid ponit in quo fundatur. Differt tamen à negatione priuante, quia non ponit aptitudiné, iſto modo pater bene dicitur ingenitus vt alias dicitur.De negatione plura alia apud dialecticos perquirito,& quædam in logica ſcripſimus.

Negare Devm dupliciter fieri poteſt (vt ſcribit *Iac. de Valen.ſuper Pſal.* 13. *Dixit inſipiens in corde ſuo,non eſt Deus.*) Vno modo directe & aſſertiue. Alio modo indirecte. Primo modo Adam non negauit Deum, quia ſemper cognouit Deum eſſe creatorem & Dominum. Sed ſecundo modo non negauit Deum indirecte & dubitatiue, inquantum putauit ei aliquid ineſſe ſiue deeſſe Deo, quod eſt contra eius maieſtatem & immenſam ſapientiam,ad quod ſequebatur Deum non eſſe Deum,quia putauit eſſe inuidum & finitum ſapientia,quod & ibi probat. Et ſic Adã credendo diabolo & vxori inducit in eoſdem errores, licet indirecte. Sed gentiles & quidam Philoſophi magis directe negauerunt Deum, dicentes Deũ non habere curam,nec prouidentiam de actibus humanis, ſed Iudæi magis directe negauerunt Deum negando Chriſtum eſſe Deũ,& Meſſiam in lege. Vide latius ibi *Valent.*

Negligentia eſt omiſſio vel cõtemptus. Et ſecundum *B.Thom.q.54.a.* eſt defectus debitæ ſollicitudinis ſecũdũ interiorem actum. Differt autẽ ſic à pigritia & torpore, quod pigritia eſt tarditas in exequendis præceptis prudentiæ. Torpor eſt remiſſio in executione poſtquã quis cœperit. Negligens dicitur quaſi nec eligens ſecundũ Iſidorum, & *B. Thom. vbi ſup.* Et tunc eſt peccatum mortale quando prætermittitur actus de neceſſitate ſalutis vel circunſtantia eius, vel quũ volũtas eſt à Deo remiſſa in his quę Dei ſunt, vt totaliter deficiat à charitate Dei quod fit ſolum per contẽptum. Si ſecus,eſt veniale. Etſi prouenit (vt vult *S.Tho.*) negligentia ex quadam remiſſione voluntatis, vt homines non percipiant ea quæ debent, & omittunt quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſiue ſit actus ſiue circunſtantia, erit peccatum mortale, vel ſi voluntas ſit intantum remiſſa, vt totaliter à charitate Dei deficiat, eſt peccatum mortale, & hoc præcipue quando ſequitur ex contemptu. Omiſſio vero circa ea quę non ſunt de neceſſitate ſalutis ab defectum feruoris, non eſt mortale, ſed veniale peccatũ. Hæc *D.Th.2.2.q.54.ar.1.* Et vt ſcribit *Ale.de Ales q.8.* quando, inquit, gratia Dei excitat peccatoré ad conuertendum faciens recognoſcere peccatum ſuũ, tunc tenetur conteri vel dolere actu de peccatis, alias nouo peccato peccat, ſed hoc plus docet ſpiritus ſancti vnctio quã homo. Nulla autẽ negligentia vel omiſſio eſt criminaliter culpabilis (vt ſcribit *Gerſ.p 26.in reg. moral.*) abſq; conſenſu vero vel interpretatiuo comitante vel præuio. Et paulo poſt. Sola negligentia mortalis eſt, per quam id quod ſub præcepto cadit omittitur, quãuis culpabilior in exercitus ſpiritualibus & hierarchicis, vt in miſſa, quam prophanis, *&c.*

Negotiatio, mercatura, vel operatio. Et quædam eſt negotiatio, vt ſcribit *Rich. d.16.ar.3. q. 2. lib.4.* quæ nullo modo exerceri poteſt ſine mortali peccato, & ab hac neceſſarium eſt abſtinere vere pœnitentes. Quædam vix poteſt exerceri ſine peccato, non tamen eſt impoſſibile, & ab hac expedit abſtinere pœnitentes propter ſecuritatem, & maiorem pœnitentiæ perfectionem. Vnde dicitur de pœnitentia. *di.5. Qualitas.* Pœnitenti vtilius eſt diſpendia pati, quam periculis negotiationis aſtringi, quia difficile eſt inter ementis vendentiſque commercium non interuenire peccatum. Hæc autem negotiatio maxime interdicitur clericis, *di.* 88. *Conſequens eſt.* Alia eſt negotiatio pia, & illa quæ ordinatur ad ſubueniendum pauperibus, & pupillis, & viduis: & hæc (inquit *Rich.*) non impedit pœnitentiam, & clericis etiam licita eſt. *di.* 88. *Decernit.* Hæc autem optima eſt negotiatio (vt ait *Gerſ.p. 2.ſer.de diuino Euang.in cœna Dom.*) qua abſque auro & argento, & vlla commutatione ſupple ciuili, vinum compunctionis, & lac deuotionis, & cum Deo negotiatur de regno cœlorum. De quo latius vide *Gerſ.* Accipitur & negotiatio pro nimia occupatione mentali circa temporalia impediens diuina. Vnde eſt illud *Matth.* 22. de inuitatis ad nuptias. *Illi autem neglexerunt, & abierunt: alius in villam ſuam, alius vero ad negotiationem ſuam.*

Nemo id eſt, nullus homo, & capitur dupliciter, vt ſcribit *Brul. di.* 21. *art. 2. qu. 2. lib.*1. Vno modo proprie & de rigore ſermonis: & tunc tãtum valet ſicut null⁹ homo, hoc modo nõ intelligitur iſta auctoritas. Nemo nouit filiũ niſi pater,

Digitized by Google

ter,& nemo nouit patrem niſi filius,non tamen excluſo ſpirituſancto (vt dicit *Gerſ.tract. 11.ſup. Mag.*)qui prorſus eſt eiuſdē cognitionis eſſentialis cum patre & filio, *&c.* Alio modo capitur nemo vſualiter,& ſic ſtat pro natura aliqua non cognoſcente,& ſic iſta eſt vera. Nemo inter angelos niſi Gab. nunciauit virgini Mariæ Chriſti conceptionem.

Neophytvs Grǽca dictio eſt.Etenim νεόφυλον, idem quod nouella planta. Quare neophytus is dicitur qui nouus eſt in fide,vel religione,vt habetur *di 48 c. Quoniam*.Et ſecundum *Rich. diſt. 6 li.4.circa lit.*dicitur à neos quod eſt nouum,& phytos quod eſt fides,quaſi nouus in fide, vel à phytos quod eſt quærere,quaſi nouus quęſitor. Et *Magiſt.di.6.li.4.*ait: Neophytus nouitius interpretatur,vel rudis,& dicitur neophytus, nuper ad fidem cōuerſus, vel in diſciplina religioſæ conuerſationis rudis.

Nescientia idem quod ignorantia. Differunt tamen iſta tria,neſcientia,ignorantia & error,ſecundum *Franciſ Maro.&Guilh.Scot.in 2. diſt.22.*& canoniſtas, vt refert frater *Pelb. lib.2. Roſ.Theol.*in dictione, *Peccatum.*§.10 Nam neſcientia ſolum ſimpliciter negat ſcientiam eorū quæ ſcire quis non tenetur. Et hæc ſecundum *Dion.*eſt æque in angelis & beatis qui multa neſciunt,& Deus facit eis quando vult reuelationes talium,illuminando. Sed ignorantia ponit negationem priuationis addentis debitum ſciendi,quia eſt neſcire quod tenetur ſcire.37.*di.c. fin.* Error autem dicit priuationē diſpoſitionis, quia vltra prædicta addit voluntatis affectionē, aut ad minus dicit malitiam.Vnde cum ignorātia dicit carentiam ſcientiæ, vel priuationem eius notitiæ quam quis natus eſt habere. Error addit vltra hoc contrariam diſpoſitionem, qua impeditur ne habeat ſcientiam veritatis, intantum quod approbat temerarie tenens vera pro falſis, habens falſa principia & falſas opiniones, ex quibus falſam ſententiam profert de his quæ neſcit. Tunc ergo proprie dicitur errare, verum pro falſo putando.22.q.2.*In quibus,&c.*

Nevma ſignificat ſpiritum ſanctum. Cur autem hoc vocabulum neuma, ad ſignificandum ſpiritumſanctum tractum eſt,non ſatis inuenio (inquit *Gerſ.part 3.tract.2.Tho. 3. de canticord.*) niſi quod ſpiritus Domini cōtinet omnia & ſcientiam habet vocis quod perſpicum fuit in Apoſtolis.Significat autem neuma combinationem vocum vel notularum ordinatam.

Nexvs (vt ſcribit *S.Bona. diſt.10 par.2.q.2.li. 1.*) proprie dicitur de ſpirituſancto ſiue vnitas amborum. Ratio huius eſt, quia pater & filius communicant in ſpiritu, & ideo amborum eſt vnitas. Et rurſum ille ſpiritus eſt amor, & ideo communicāt in eo vt in vno amore,& quia amor propriiſſime nexus eſt, ideo ſpirituſſanctus proprie nexus eſt, quia amor mutuus eſt amor vnicus & ſubſtantificus.Hæc ille. Et quādo dicitur quod ſpirituſſanctus eſt nexus amborum,tantum valet,vt dicit *Brulef.diſt 10.art. 2.qu.2.li.1.* id eſt ſpirituſſanctus eſt amor vniformiter ab vno principio productiuo productus à duobus. Vide & de hoc infra in dictione, *ſpirituſſanctus.*

Nihil ſignificat peccatum.Vnde *Ioan.1.Sine ipſo factum eſt nihil,*id eſt peccatū, vt ait *B.Aug.* Vel nihil ſignificat etiam non aliquid. Vnde idē ait *in lib.de nat.boni* exponens illud *Ioan.1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil,*id eſt ſine ipſo non eſt factum aliquid. Nihilum idem quod nihil: vide & in dictione *res*, infra quid ſit nihil.Et aliquid eſſe de nihilo ſecundum *Anſel.in mono.*tripliciter poteſt intelligi,vt recitat *S.Bonau di.5 in dub.liter.li.1.* Vno modo vt nihil accipiatur ſimpliciter priuatiue vel negatiue,vt cum dicitur de tacēte,ille loquitur de nihilo. Alio modo poſitiue, vt ſi ita dicatur aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, ſicut cultellus de ferro. Tertio modo partim poſitiue, partim priuatiue,vt ſi dicatur aliquid fieri ex nihilo, quia poſt nihil eſt aliquid, ſicut dicitur, de paupere fit diues. Ratio autem huius multiplicitatis (vt idem ait)eſt hæc. Nam primo diſtinguendum eſt, quia negatio eius quod eſt nihil, poteſt ſiſtere intra vel extra ad verbum ferri, ſi feratur ad verbum:tunc fieri de nihilo eſt nō fieri,ſicut loqui de nihilo,id eſt de nulla re. Si autē non feratur ad verbum,tunc affirmatur fieri, & tunc duplex eſt,quia *de*,poteſt intelligi materialiter,& tunc ſignificatur quod nihil ſit de materia alicuius,& habetur ſecūdus ſenſus. Item poteſt teneri ordinaliter,& tunc eſt ſenſus, creatura dicitur fieri de nihilo, & habetur tertius ſenſus. Vnde intelligendum eſt illud *Mag. di.5, li.1.* Oſtenditur quoque ex illis verbis filium

Digitized by Google

& ſpiritumſanctum non eſſe de nihilo, ſed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde *Hil. in 12. l. de tri.* ait: Vnigenit⁹ Deus cum natus ſit, patrem teſtatur auctorem, cum ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo: & cum ante tempus natus eſt, nõ eſt natus ex nihilo: & cum ante tẽpus natus eſt, in omnẽ ſenſum præuenit naſcẽdo. Hinc aperte dicitur, vt ait *Magiſter*, quod filius non eſt natus ex nihilo, ſimiliter & ſpiritusſanctus non eſt dicendus eſſe vel procedere ex nihilo: quia filius de ſubſtantia patris natus eſt, id eſt à patre eſt, cum quo eiuſdem ſubſtantię eſt & eadem ſubſtantia. Ex quo ſenſu accipiendum eſt etiam illud, pater genuit id quod eſt ipſe, id eſt filium, qui eſt hoc quod pater. Hæc *Magiſter*. Et ſecundum eũdem *Bona. di. 1. q. 1 li. 2.* Aliquid dicitur etiam eſſe ex nihilo. Vno modo materialiter vt ex ferro cultellus. Secũdo modo crealiter, vt ex patre fili⁹. Tertio modo ordinaliter, vt de mane fit meridies, primis duobus modis verum eſt ex nihilo nihil fieri. Tertio modo verum eſt ſecũdum naturam, ſed falſum ſupra naturam. Per virtutem enim infinitam quæ nõ indiget fulcimento materiæ, ita faciliter poteſt aliquid produci ex nihilo, ſicut de aliquo, alioquin nõ eſſet virtus primi principii infinita, ſed egeret materiæ fundamento, & ideo illi virtuti ſoli hoc attribuendum eſt neceſſario, quamuis nõ poſſet cõſimile reperiri in aliquo creato, hoc enim eſt eius proprium, ſicut & ipſa omnipotẽtia. Hæc *S. Bona.*

Nobilitas eſt quædam maiorum claritas ſecundum *Ariſt. li. 2 rhet.* Vel nobilitas (vt idem vult) eſt honorabilitas progenierum. Nam attẽditur ſecundum virtutem generis. *Et 4. Polit.* idẽ dicit quod nobilitas ſiue ingenuitas eſt virtus & diuitiæ antiquæ. Vel ſecundum *Boet. libr. 3. proſa. 6. de conſo. Phi.* Nobilitas eſt quædam laus veniẽs de meritis parentum. Et cum nobilitas ſit quædam de meritis veniens laus parentum, hoc in ipſa nobilitate bonum eſt (vt inquit *Gerſ. part. 3. ſerm. de natiuit. Maria Virg. conſid. 1.*) vt impoſita nobilibus neceſſitudo videatur, ne à maiorum virtute degenerent. Alterum nobilitatis bonum, quia probabile eſt ſecundum Ariſtotel. ex bonis bonos naſci, præſertim vbi diſciplina bonarum artium & virtutum iam cõfeſtim à puero tradi poteſt & debet nobilius, & hoc ſi vero & nõ ficto nomine nobiles velint haberi, &c. Eſt & nobilitas corporis (vt *ibidem* dicit *Gerſ.*) quam dare videtur armonica, complexionis diſpoſitio bona. Item nobilitas ſecũdum eundem *Gerſ. part. 2. tract. de nobil.* ſic deſcribitur. Eſt eminentia quædam vel principalitas vel excellentia inter alias res ſui generis, habens facultatem aliquam in illas pręſertim propinquas influendi. Sic nobilitas deſcripta ait *Gerſ.* conuenit cum libertate quæ eſt dignitas aliqua ſuiipſius non alterius gratia, determinatio patet. 1. politi multa per exempla: quoniam in omni genere damnatur aliquod vnum quod in illo genere primum eſt & nobiliſſimum, tam in animatis quam in anima carentibus. Nobilitas in primis eſt ſupereminẽter, nec extra in ipſa trinitate beata quæ ad ſanum intellectum dicitur ſupercœleſtis hierarchia. Eſt & nobilitas in angelis ſecundum triplicem hierarchiam quæ cœleſtis appellatur. Eſt & nobilitas in eccleſiaſtica hierarchia quæ ſubcœleſtis dicitur exemplata per cœleſtem ſecundum tres ſtatus Eccleſiæ. Nobilitas vero large conſiderata ponitur à philoſophantibus & theologis ſecundum quatuor gradus creaturarum, quarum aliquæ habẽt eſſe ſolum naturale. Alia eſſe & viuere, quædam eſſe & viuere & ſentire, quib. ẽt hominib. ſuperadditur intelligere, & quæ res ſint nobiliores cęteris abunde declarat *Gerſ.* vbi ſupra.

Nobilitas hominis reperitur in ſuperiori mentis apice, quæ creata eſt ad imaginem & ſimilitudinem beatiſſimę trinitatis ſecũdum tres potentias in vna eſſentia, memoriam, intelligẽtiam, & voluntatem cõformiter ad hierarchias, & ordines angelorum. Nobilitas eſt iterum in ratione ſecundum duplicem portionem ſuperiorem, & inferiorem tanquam virum & mulierem. Et nobilitas humana reſpiciens principaliter animam, vel hominem vt homo eſt, magis attẽditur à Philoſophis, iuxta illud: Nobilitas ſola eſt anima quæ morib. ornat. Quo in loco fas eſt inſequi diſtinctionẽ theologicam incipiẽtium, proficientium & perfectorũ, quam *Ariſ.* nõ ſoluit ſub aliis licet verbis, ponẽs inter homines quoſdam cõtinentes vel incipientes, alios temperatos tanquam proficientes, tertios heroicos tanquam perfectos aut diuinales: de quorum numero Hector erat, qui videbatur non hominis mortalis eſſe filius, ſed Dei. De nobilitate vero corporis & aliarum rerum, vide latius *Cancell.*

Digitized by Google

Cancel.Pariſ.vbi ſupra. Nobilitas vero ſecundum Theologos magis poteſt euehi, vt ſit vna perfectiſſimarum hic ſecundum tres theologicas virtutes militantium. Altera in cœleſti fœlicitate perpetuo regnantium. Sic enim Deus legitur feciſſe Chriſtianos,genus electum, & regale ſacerdotium. Reges inſuper & regnum tãquam nobiliſſime regnantes ſuper omnia præſertim in pleniſſimo proprii corporis dominio.Vnde Salomon: *Melior eſt ſapiens viro forti, qui & dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* Sed qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, & ita ſeruus viliſſimæ rei imo nihili, cum nihil fiant homines cum peccant (inquit *Gerſon.*) Illud inquam nihil, de quo *Ioann. Sine ipſo factum eſt nihil. Gloſſ.* id eſt peccatum, quid autem magis alienum ab omni nobilitate, quid prorſus aduerſum ſorori ſuæ libertati quã ignobiliſſimum ſeruitutis tale iugum,quam eſſe mãcipium tam impurum, abominandum, deteſtabile.Sunt autem ſex ſpecies nobilitatis (vt ſcribit *Gerſ.de nobilit.*)quæ ſunt naturalis,parẽtalis, honeſtalis, vernalis, heroicalis, ſupernaturalis, quarum ſingularum talis eſt deſcriptio ſecundum *Gerſ.*

Nobilitas naturalis eſt eminentia quædam notabilis,homini proueniẽs ex perſpicaci iudicio rationis.Hæc nõ eſt per ſe moraliter vel meritorie laudabilis, nec ex electione liberi arbit. dicitur laudabilis.

Nobilitas parentalis eſt præeminentia quædam notabilis homini proueniens ex laude conditionis parentalis, non quidem ex primis parẽtibus,quia communis eſt ad omnes. hæc ſimiliter non eſt per ſe moraliter laudabilis, quia ab extrinſeco venit,nec ex electione.Et hæc militanti in armis attribuitur ſtatui.

Nobilitas honeſtalis eſt eminẽtia quædam notabilis,homini proueniẽs ex beneplacito honeſtantis ipſum vel honeſtantium, vel per filialem adoptionem à Principe, vel per promotionem ad dignitatem aliquam: hæc ſimiliter quia ab extrinſeco venit,nec ex electione propria, nõ eſt de ſe moraliter laudabilis.

Nobilitas virtualis eſt eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex aſſuefactione vel habituatione virtutum moralium: hæc quia venit ab intrinſeco & electione, de ſe laudabilis eſt:& de hac *Gerſon p.4 pro hoſpit.Pariſ.ait*: Non eſt par nobilitas ad exemplum ſummi Regis nobilitati huic quæ eſt benefacere & ſuccurrere afflictis & indigentibus, quia eſt magnificentia, & liberalitas eſt proprium Dei facere miſericordiam.

Nobilitas ſupernaturalis,eſt eminẽtia quędam notabilis,homini proueniens ex charitate, quæ ſupernaturalis gratia eſt, per quam homo fit per adoptionem filius Dei, fit anima ſponſa Chriſti,fit templum ſpiritus ſancti, ſine qua nobilitates cæteræ nihil ſunt,nihil proficiũt,obſũt potius aliquãdo,quia quod altum eſt hominib⁹, abominatio eſt apud Deum. Remanet quoque homo filius & vas cõtumeliæ apud interitum æternum: & ideo deterioris cõditionis ſunt brutis,propterea nulla nobilitas eligibilior eſt (inquit *Gerſ.*)nulla dignior quam eſſe Chriſtianum re & nomine,& ita præclariſſimus (dicit *Gerſo.*) in Rege Frãcorum titulus eſt quod Chriſtianiſſimus nominetur.Per oppoſitum autem dicitur ignobilitas,quæ ibidem apud *Gerſ.* videri poteſt, quæ reperitur præcipue in peruerſis morib. iuxta gradus multiplices vitiorum.

Nobile eſt id quod ex bono prodiit genere.Generoſum autem quod non à ſua natura degenerauit.Et nobile aliquando ſignificat excellens & dignum notitia,aliquando ſignificat notum.

Nocere ſignificat obeſſe,à quo nocumẽtum.Et ſicut duplex eſt malum,ſcilicet culpæ & pœnæ: ſic etiam duplex eſt nocumentum,vt dicit *ſanctus Bonauentu. diſtin.1. in dubiis literalib. libr.* 2. Et quando dicit Magiſter in eadem diſt. qa ſumme boni erat prodeſſe velle, & omnipotentiſſimi nocere non poſſe,non intelligitur, vt dicit *ſanctus Bonauentura* quantum ad nocumẽtum, quod facit malum pœnæ, ſed quod facit malum culpæ,*&c.*

Nolo non ſemper priuat omnimodam voluntatem, vt *Bonauentur.* ſcribit,ſed volũtatem principaliter mouẽtem.Vnde *Apoſt.ad Rom.*7. *Non quod volo bonum,hoc facio:ſed quod nolo malum, hoc ago*: & talia ſunt venialia,& quia in peccato veniali(maxime quod excitat concupiſcentiam carnis voluntas non præuenit mouendo, ſed motioni accedit complacẽdo vel non reprimendo,& ideo venialia non ſunt ſimpliciter inuoluntaria. *Gab.diſt.*41.*quaſt.vnica.dub.* 3.*in fine libr.* 2.

Digitized by Google

Nolitio, vide infra in dictione *Volitio*, litera V.

Nolle ſecundum *Scot.* eſt triplex. Nolle, ſcilicet ſimpliciter &abſolutum, nolle conditionatum &nolle naturale. Primum non habuit Chriſtus, ſed ſecundum: vt patet in ſua oratione, quādo dixit: *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.* Aliud eſt nolle naturale, & vocatur à *Bona* vt natura. Et nolle ſimpliciter, & abſolutum, & cōditionatum, & naturale, ſecundum *Scot.* reperiuntur in ratione: vt ratio eſt. Ad nolle autem abſolutum ſequitur triſtitia, ſecundum prædictos Doctores. Etiam ad nolle conditionatum, quo aliquis nollet aliquid quantum in ſe eſt, tamen vult ſimpliciter ne pereat: vt patet de iaciente merces ſuas in mare: ad iſtud, inquam, quam, nolle ſequitur triſtitia: vt patet de mercatore proiiciente ſic merces ſuas in mare, facit id cum triſtitia & dolore, & tamen vult proiicere ſimplicitet ne pereat, & ratione iſtius velle non triſtatur, ſed quia non vult conditionale inquantum in ſe eſt: vtpote ſi eſſet ſerenitas temporis, & ad illud nolle conditionatum ſequitur triſtitia, & ſufficit tale nolle ad cauſandum triſtitiam. Nolle naturale eſt quo voluntas non vult incommoda corporis, & eſt actus elicitus & liber, & non ſolum inclinatio naturalis, ſecūdum quod aliqui intelligunt. Dicitur autem naturale, quia eſt ſolum conſonum naturali inclinationi: & conſequitur naturam animæ propter connexionem ipſius ad corpus. Vide latius de hoc infra in dictione *Velle.* Et de nolle Chriſti, videatur *Brul. d.16.q.4.li.3.* & apud alios. Vide & ſupra in dictione *Actus.*

Nvlt tertia perſona à nolo, eſt actꝰ poſitiuus. Non vult, actus negatiuus. Hinc *Gab. li.1. ſenten. d.11.q.6.ar.2.li.1 ait:* Qui actu poſitiuo nult beatitudinem, vult non frui beatitudine: quia idem eſt eſſe beatum, & frui beatitudine obiectiua. Hanc autem dictionem nult, non admittit *Brul. d.45.q vlt.li.1 cum ait:* Quidam groſſo modo loquentes dicunt nult, ſed hæc dictio non videatur Latina. O bone Bruleſer, qui alios carpere vis imperitiæ Latinæ linguæ, ipſe barbare quandoque loqueris. Nec (vt ipſe dicit) bene dicitur groſſo modo, ſed imperite, indocte, craſſo ingenio, ineleganter, non Latine: ſed incidi in Grammaticam. Nec arbitror ſemper bonum eſſe, ſeſe omnia circa Grammaticam occupare, & negligere ſacram ſcripturam: nec nos cæteros imitātes ſemper Latini ſumus in hoc opere vel elegātes, plus penſi habemus fructiferas ſanctorum ſententias & eruditiones, quam Latinitatem, Sed de hoc alias. Coguntur quoque Theologi quandoque vti vocabulis minus Latinis, ad differentiam aliorum, vt & eo melius poſſint exprimere ſenſa ſcripturæ, quæ non ſemper Donati regulis, & aliorum Grammaticorum lege eſt ſubiecta. Raro etiam inueniuntur Theologi, qui & ſapientia, & ſcientia ſacræ ſcripturæ clareant & eloquentia, &c. Nam qui eloquentiam plus volunt curare & Latinitatem quam fructum & vtilitatem ſacratiſſimæ ſcripturæ, turpiter labūtur & errant.

Nomen apud Grammaticos varia ſignificat. Nomina ſunt inſtituta ad placitum. Multipliciter quoque æquiuocantur in ſcripturis tam Gētilium quam Catholicorum, propter quæ alius ſic, alius ſic accipit: & ſi quandoque de rebus cōſtet, magna quoque eſt diuerſitas quandoq; auctorum & Doctorum in quid nominis terminorū, & propter diuerſas impoſitiones, aut ꝓpter diuerſum voluntatiū vſum, q habet vim impoſitionis: hinc contingit nomen de eodem vere & falſe prædicari propter diuerſas acceptiones apud diuerſos. Item eadem propoſitio vocalis & ſcripta eſt ſimul vera & falſa, propter terminorū eius æquiuocationem. *Gabr. d.22.ar.1.lib.3. & d.35.q.1.a.2.li 3.* Et propter multiplicem acceptionem nominis quandoque oritur diuerſitas, quare, vt dicit *Gloſſ. ff. de ſuppellectili legata. l. Labeo.* Et *refert Scot. q.20.art.3 quotl.* non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi vſu nomina ſunt intelligenda. Vnde *extra de ſpon. ex literis.* vbi dicitur: Si alter non intellexerit quod alter ꝓpoſuit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur vterque verba prolata in ſenſu illo retinere, quem ſolent recte intelligentibus generare. Et ſicut in multis conſuetum eſt, quod dum ſpeciei non eſt nomen impoſitum, retinet nomen generis: ſicut fortitudo dicitur virtus, licet virtus ſit genus. *Sapi.8 Sobrietatem docet & prudentiam, iuſtitiam & virtutem,* id eſt fortitudinem.

Nomen accipitur tripliciter, vt habet *S. Bonau. d.3.q.2.li.4. & d.22.qu 2 li.1.* quem imitatur *Brul. diſtin.22 qu.2.li.1.* In nomine enim tria ſunt, ſcilicet vox, ſignificatio & ratio innoteſcendi

teſcendi. Vnde & nomen multipliciter ſumitur. Vno modo pro voce ſignificante, aut pro omni voce ſignificatiua incomplexa, vt cum dicitur: Petrus eſt nomen Apoſtoli: & ſic conſtat quod in Deo ſunt plura nomina. & ſic idem ſunt, nomen, dictio, & terminus. Hoc modo nulla oratio eſt nomen. Iſto modo verbum, participium, &c. eſt nomen, quia eſt vox impoſita ad ſignificandum. Sic capitur quando quæritur: Vtrum Deus habeat vnum ſolum nomen an plura. Aliquando nomen accipitur pro re ſignificata, vt cum dicitur: Bonum & honeſtum ſunt idem nomine, & ſic in diuinis quadammodo eſt dicere nomen vnum, quodammodo plura. Si enim res dicatur eſſentialiter, ſic omnia vnum. Si perſonaliter, ſic plures & plura nomina correſpondentia. Aliquando nomen accipitur pro notitia voce expreſſa, vel pro ipſo notamine, ſiue ratione innoteſcendi, & ſic dicendum quodammodo nomen vnum, quodammodo plura. Si enim accipitur ratio innoteſcendi ex parte Dei, ſic innoteſcit per virtutem, quæ vna & magna eſt, & ſic vnum nomen Dei eſt & magnum ſiue maximum. Vnde *Ierem. 10. Magnus in re & magnum nomen tuum*, id eſt quantum ad rationem innoteſcendi, ſiue virtutem, per quam innoteſcit, ſecundum quod dicitur in *Pſalm. Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnũ nomen eius.* Si autem accipitur ratio innoteſcendi ratione effectuum ſiue creaturarum, ſic diuerſa ſunt nomina. Nam Deus innoteſcit nobis temporaliter, ſcilicet per cauſalitatem, per ablationem, & per excellentiam, & ſecundum hoc eſt multitudo nominum. Si enim nominetur per cauſalitatem, multa ſunt nomina, quia multos habet effectus. Si per ablationem, multa ſunt nomina, quia multa remouentur, ſcilicet omnia creata. Si per excellentiam, multa, quia in multis in omnibus, ſcilicet conditionibus nobilitatis excedit creaturas. Et quædam nomina (vt idem ait *quæſt. 3. vbi ſupra*) ſunt quæ ſignificant rem, cuius veritas eſt in Deo, & oppoſitum in creatura, vt immenſus & æternus: & talia nullo modo transferuntur, nec ſecundum rem, nec ſecundum impoſitionem. Quædam ſignificant rem, cuius veritas eſt in Deo, & ſimilitudo eius in creatura, vt potentia, ſapientia, & voluntas: & talia nomina transferuntur à creaturis in Deum, non ſecundum rem, ſed ſecundum impoſitionem: quia prius impoſita ſunt in creaturis, quam in Deo, licet prius ſint in Deo. Quædam ſunt nomina, quæ ſignificant rem, cuius veritas eſt in creatura, & conſimilis proprietas in Deo: vt lapis & leo. Res enim ſignificata eſt in creatura, ſed ſimilitudo ꝓprietatis, vt ſtabilitas & fortitudo eſt in Deo, & iſta proprie ſunt translatiua. Et vbi deficiunt nomina, vt idem ait *diſt. 26 in dub. literal. lib. 1. decet fingere:* ſed in diuinis melius eſt tacere quam fingere, propter vitandum errorem. Et vt nomen capitur pro notitia, ille dicitur magni nominis, cuius nominis fama percrebuit. Et quoniam vna eſt notitia patris, filii & ſpiritus ſancti, quia vna fides. Et ideo dicunt baptizantes: Baptizo te in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, & non in nominibus. Accipitur & nomen pro fama alicuius. Vnde *Salomon: Melius eſt nomen bonum quam diuitiæ multæ.* Inde dicitur nominioſus, id eſt famoſus. Ignominioſus, id eſt infamis.

Nomen. Nomina quatuor ſiue vocabula (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 23. quæſt. 3. li. 1*) reſpondet quatuor vocabulis in Græco, quæ ſunt vſia, vſioſis, hypoſtaſis, & proſopon. Vſia reſpondet eſſentiæ, vſioſis ſubſtantiæ, hypoſtaſis ſubſiſtentiæ, proſopon perſonæ. Et vbi Græci vtuntur vocabulo hypoſtaſis, nos vtimur perſona, & ita pro ſuppoſito diſtincto. Et *Damaſc.* dicit, quod hypoſtaſis eſt ſubſtantia cum proprietatibus, & ita ſignificat actu diſtinctum.

Nomina iſta abſtracta, ſapientia, juſtitia, dilectio, in creaturis important perfectionem ſecundam rei ſuperadditam, vt ſcribit *Gab. diſt. 3. quæſt. 3. lib 1* poſſunt & accipi abſolute, vt ſine connotatione important rem illam abſolutam, à qua aliquid dicitur ſapiens, juſtum, diligens: hoc enim in creatura eſt qualitas quædam informans actionem, ſicut caliditas informat materiam. In Deo vero non eſt quid ſuperadditum, ſed omnibus modis eſſentia diuina, & quia vtrobiq; eſt res abſoluta, poteſt ſignificari abſolute. Omnis enim res abſoluta poteſt abſolute ſignificari. Poſſunt nihilominus ſignificare connotatiue, connotando, ſcil. tendentiam potentiæ ꝑ huiuſmodi abſoluta in obiectũ, per quam ipſa potentia bene vel male diſponitur: ſic ſunt de prima vel ſecunda ſpecie qualitatis, quia præter illam perfectionem connotant aliud, ſcilicet ſub-

cet ſubiectum, quæ ſcilicet ſubiectum & obiectum diſtinguuntur ab illa perfectione pro qua ſupponunt. In Deo autem & ſi ſubiectum prædicatione non diſtinguitur à perfectione, id eſt Deus à ſapientia, tamen diſtinguitur ab obiecto quod eſt creatura, in quam tendit cognoſcendo vel retribuendo vel amando. Sed de concretis, ſcilicet ſapiens, juſtus, &c. dicitur quod illa accipiuntur quandoq; vt communiter, & vniuoce prædicantur de Deo & creaturis, & ſic ſunt connotatiua, quia nō poſſunt abſolute de creatura prædicari, eo quod ſemper connotent præter ſubiectum pro quo ſupponunt qualitatem ſuperadditam. Alio modo accipi poſſet ſapiens (licet non de vi ſermonis) vt præciſe attribuitur Deo, ita quod nihil ſignificat ſubſtractiue vel formaliter extra Deum. Et vt valet tantum ſapiens, id eſt ens quod ſapit ſeu increatus juſtus Deus. Et ſi ſic accipitur, eſt conceptus quidditatiuus. Et ſi fuerit compoſitus, eſt nobis poſſibilis. Si ſimplex erit conceptus abſolutus correſpondens ad Deus, ſed ille non eſt nobis poſſibilis in via: illo modo capiendo non prædicatur vniuoce de Deo & creatura, ſicut & habet *Occ. 2. quotl q. 5.* quia habet aliud quid nominis vt attribuitur Deo, & aliud vt attribuitur creaturæ. Primo modo dicitur ſapiens quod habet ſapientiam ſibi inhærentem. Secundo modo dicitur ſapiens, quod eſt ſapientia. Vide latius *Gab. vbi ſupra.*

Nomen accipi differenter in diuinis poteſt eſſe tripliciter: aut quantum ad ſuppoſitum, aut quantum ad ſignificatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomen Deus, quia cum dicitur, Deus eſt æternitas, & Deus generat in prima pro natura, in ſecunda pro perſona: & illud non inducit aliquam multiplicitatem. Alio modo contingit nomen differenter ſumi, quantum ad ſignificatum, ſecundū quod ipſe terminus in vna ſui acceptione ſignificat eſſentiam, in alia perſonam: ſicut hoc nomen pater prout dicitur Deus, pater filii, & prout dicitur pater noſter: & hoc inducit æquiuocationem, quia eſt diuerſitas ſignificationis nō in re ipſa, ſed in ſignificando. Tertio contingit differenter accipi ratione connotati, vtpote hoc nomen principium dictum eſſentialiter connotat effectum, dictum perſonaliter, nihil connotat creatum: & illud inducit multiplicitatem ſecundum analogiam, non ſecundum æquiuocationem: ſecundum analogiā quidem, quia accipitur pro diuerſis ſiue diuerſa importat, quæ nō habent niſi vnitatem proportionis, & ideo neceſſario oportet quod incidat ibi analogia, ſed non æquiuocatio, quia æquiuocatio habet plures inſtitutiones, & determinate accipitur ꝑ qualiber, ſicut patet in hoc nomine canis, ſed non ſic ſe habet hoc nomē principium. Nam principium de ſua impoſitione impoſitum eſt ab actu producendi non creandi, nec generandi. Vnde ſicut producere de productione filii & creaturæ, non dicitur æquiuoce, ſed analogice: ita & hoc nomen principium ſecundum has tres accipitur comparationes differenter. Hæc *S. Bona.*

Nomina prædicabilia de Deo vel ſignificantia Deum, quædam ſunt eſſentialia, quædam perſonalia, quædam notionalia, & quædam cōmunia. Eſſentialia quæ ſupponunt pro eſſentia vel natura, vt eſſentia eſt: & horum quædā ſunt ſubſtantiua, vt natura, eſſentia, Deitas, diuinitas: quædam adiectiua, vt communicabilis: quędam ſunt numeralia, vt Trinitas, trinus: quædam nō, vt eſſentia, ſapientia, bonitas: perſonalia vero quæ ſupponunt pro ſuppoſito, vt ſuppoſitū eſt: vt pater, filius, & ſpiritus ſanctus: & ſub perſonalibus comprehenduntur nomina proprietatum & notionalia: quia frequenter pro eodem accipiuntur, vt dicit *Magiſter diſt. 26* vt paternitas, filiatio. generatio actio, generatio paſſio, ſpiratio actio, ſpiratio paſſio. De illis namque ſæpe eſt idem judicium. Et horum quædam ſunt communia omnibus perſonis: vt perſona, hypoſtaſis, ſuppoſitum. Quædam vero ſolum vni perſonæ vel duabus tantum conuenit: vt pater, filius, ſpiritus ſanctus, ſpirator ſiue ſpirans. Et iterum quædam concreta ſiue adiectiua, vt jam dicta: quædam abſtracta & ſubſtantiua, vt paternitas, filiatio, ſpiratio, generatio, &c. Communia vero ſunt quæ indifferenter tam pro ſuppoſito, quam pro eſſentia ſupponunt, etiam ſi ad imaginationem eſſent diſtincta: vt ens, res, aliquid, creator, gubernator, ſapiens, parens. *Gab. diſtinct. 4. quæſt. 1. lib. 1.* Videatur ad hoc *Card. Camer. quæſt. 5. lib. 1.* vide & apud eoſdem regulas de prædicatione iſtorum nominum notandas. Sed ne longior quam eſſe propoſui ſim, remitto te ad *Gabr. & Cardinalem.*

Nomina

[illegible] Vnde [illegible] Deus [illegible] Iudæi dicunt de nomine Dei, quod vocant Tetragrammaton. Et rursus Deus dicitur *Exodi tertio* [illegible]. Et capite sexto: *[illegible] Abraham*, &c. *Nomen meum* [illegible]. Est ergo Deus nominabilis [illegible] nomine significante propriam essentiam [illegible] hæc essentia [illegible] quia viator potest [illegible] significatum [illegible] aliud signum, sic [illegible] quocumque, quo cognoscitur significatum. [illegible] signo potest viator [illegible] tanquam nomine [illegible] licet non possit [illegible] illud tanquam figuram. Hæc Scot. Et licet multa sint nomina di[illegible] tamen diuersitas rei diuinæ non [illegible] experimitur, sed varietas [illegible] monstratur (vt scribit [illegible] creaturam) inquantum, scilicet conceptionibus diuersis, quæ à creaturis accepimus, diuersas rationes attribuimus Deo [illegible] Deo diuersis secundum rem, sed [illegible] tantum, quæ tamen non [illegible] sunt, quia illis respondet in [illegible] pluralitate.

[illegible] secundum *Hugo.* [illegible] sunt quadruplicia, & post eum [illegible] quædam sunt multi[illegible]. Alia symbolica, & alia anagogica. [illegible] autem diuinæ naturæ nomina imponimus (vt inquit *Paul. Cort. l. 1. d. 9.* in fine) [illegible] rerum creata[illegible] splendescit, multaque etiam [illegible] metaphoricos inducimus. Multi[illegible] dicuntur illa (*vt inquit Hug.*) quæ sub mul[illegible] vocem importat vnam & eandem [illegible]

[illegible] propter stabilitatem. Item Christus [illegible] &c. Dicitur autem symbolus [illegible] collatio [illegible] formarum ad inuisibiles, a [illegible] quod est con, & bolos quod est conuenientia. Nomina anagogica dicuntur nomina quæ attribuuntur Deo cum excessu, vt Deus est super substantialis, & [illegible] Dicitur autem quandoque aliquid de Deo per [illegible] vt idem vult [illegible] es pater [illegible] mea, id est [illegible] tiam. Domine spes mea, id est [illegible] Item aliquid dicitur de Deo per [illegible] modo omnia prædicata quæ [illegible] de natura assumpta à verbo, dicuntur de verbo diuino etiã: vt Christus est flagellatus pro nobis, mortuus, &cæt. Quãdoque autem dicitur de Deo per quandam comparationem ad aliquam temporalem: vt Dominus [illegible] Sancti quoque [illegible] cent, propter [illegible] misericordia, &c. [illegible] relatiua, [illegible] nullus talis est [illegible] pra. Illa quoque nomina [illegible] luntas, [illegible] præcise dicunt aliquid [illegible]

vt determinate connotant aliquod notionale, quæ diſtinctio non eſt diſtinctio alicuius realites exiſtentis in Deo, ſed eſt diſtinctio vocabulorum. Et ſimili modo poteſt dici de intelligere velle, & cæteris attributis. Primo modo accipiendo illa nomina, intellectus diuinus, voluntas diuina, ſunt termini ſynonymi cum eſſentia: & ita quicquid prædicatur de eſſentia, prædicatur de intellectu diuino, ſimiliter de voluntate: & ita ſicut eſſentia eſt principium elicitiuum generationis verbi & ſpirationis ſpiritusſancti, ita & intellectus. Similiter voluntas & actus intelligendi & volendi. Sed accipiendo ſecundo modo, intellectus connotat generationem, & voluntas ſpirationem: ita quod quid nominis intellectus eſt illud principium producēdi verbum, & voluntatis eſt illud principium ſpirandi ſpiritum ſanctum. Sic ergo abſolute ſumendo & primo modo, de omnibus attributis dici poteſt (ſecundum Occam & Gabr.) quod de quolibet eorum verificatur eſſe principium elicitiuum, non pro ſe, ſed pro re: puta, eſſentia diuina. Sed ſecūdo modo vt connotant actum generandi vel ſpirandi, conceditur quod filius producitur per modum intellectus, & non ſpiritus ſanctus, id eſt filius generatur, & ſpiritus ſanctus non generatur, ſed ſpiratur. Sic enim intellectus dicit diuinam eſſentiam elicitiuam actus ſpirandi. Iſto ergo modo propter diuerſa terminorum connotata aliquid dicitur de intellectu, & non de voluntate, & econtra. & negantur de ſe inuicem, quia generare non eſt ſpirare. Gabr. poſt Occam vide latius, &c.

Nomina rervm nonnunquā attribuuntur ſignis quaſi metaphorice, propter aliquas ſimilitudines proportionales repertas ſignorum ad ſigna, quæ eſt rerum ad res. Sicut aliquādo [illegible] dicitur materia: quia ſicut materia [illegible] diuerſis formis informatur cum quibus [illegible] vnum, ita vnum genus per differentias [illegible] cum quibus conſtituit vnam diffinitionem [illegible], vt ſcribit *Gab. d. 8. q. 2. l. 1* vbi paulo ante [illegible] quod frequenter per res intelligun[illegible]: quod eſt dictum: frequen[illegible] ſcilicet primæ intentiones [illegible] non pro rebus, ſed pro ipſiſmet [illegible]: Qualitas accidentalis [illegible] ſubiecti [illegible] vt hic homo eſt qualis [illegible]

gi quando prædicatum eſt ſecundæ impoſitionis. [illegible] auctoritates quæ [illegible] eſſent [illegible] bonum falſæ, [illegible] Gabriel

Nomen Dei dicitur ſanctum, quia nomen impollutum, incontaminatum, conſecratum, confirmatum, ſine terra, ſine concretione materiæ, & ab omni prorſus impuritate liberum & alienum, vt ſcribit *Gerſ. ſuper Cantico Mariæ. tract. 5.* Sanctum, inquam, nomen illius, qui dedit filio ſuo Ieſu Chriſto nomē ſalus. Nā ideo Ieſus à Deo & Angelo, & homine nominatus eſt, quia ſaluum facit populum ſuum à peccatis eorum, ipſo dicente, Quia nemo venit ad patrem niſi per me. Vel nomen Dei dicitur ſanctū à ſanctitate, quam Dionyſius deſcribens, ait: Sanctitas eſt ab omni inquinatione libera & perfectiſſima & incontaminatiſſima puritas. Græce enim vocatur Agios ſanctum, ab a quod eſt ſine, & ge terra, &cæt.. Vide latius *Gerſonem* vbi ſupra.

Nomina Dei apud Hebræos præcipua, ſecundum *Iſidor. l.* Etym. vt eum refert frater Pelbartus, ſunt ſcilicet primum Eloi, quod nomen Chriſtus Dominus in cruce exclamauit. *Marc. 15. Eloi, quod eſt interpretatum Deus meus.* Secundum nomen eſt Adonai. De quo *Exod. 6. Ego Dominus. & nomen meum magnum Adonai non indicaui eis*, ſcilicet Patriarchis, ſed tibi Moyſi: & interpretatur Dominus dominās, ſecundum Hieron. Tertium nomen eſt Sadai, quod ſecundum eundem Hieron. interpretatur omnipotens. Quartum, Sabaoth, id eſt exercituum vel virtutum, ſcilicet Angelorum Dominus. Sed præ his eſt vltimum nomen Dei, & præcellentiſſimum apud Hebræos, quod dicitur nomen Domini Tetragrammaton, ſic dictum à tetra, quod eſt quatuor, & gramma litera, quaſi quatuor literarum. & hoc nomen ſignificat diuinam eſſentiam puram & nude, prout in ſe conſiſtit circumſcripto omni alio: ideo eſt nomen incommunicabile alteri, & proprium ſolius Dei. Et dicitur ineffabile, quia ſignificat rem ineffabilem, ſcilicet nudam eſſentiam diuinam. De quo vide in litera T. Et Chriſtus, vt ſcribit *Chriſtopolitanus Epiſcopus* [illegible] *4. capitul. 1.* prolog. [illegible] nomen Domini Tetragrammaton, [illegible] ineffabile de patre, quæ omnia comprehen[illegible]

[illegible] hoc nomine Ieſus. Vnde hoc eſt nomen quod [illegible] patribus ve- [illegible] quod ſolus Chriſtus debebat [illegible] nobis [illegible]. Habet autem Chriſtus [illegible] nomina, vt & ibidem oſtendit & [illegible] [illegible] commentaria ſuper *Canticum* [illegible]. Nam (vt ipſe ait) iſta decem nomina, verbum Dei, filius, veritas Dei, æterna ſapientia Dei, lux æterna, ſiue lumen, ars patris, æterna vita, & lex æterna, & Chriſtus, & reparator humanæ naturæ, & Ieſus: vnam & eandem perſonam diuinam ſignificant realiter, ſed differunt quo ad modos ſignificandi, & ſecundum effectus. Vnde Ieſus Chriſtus dicitur verbum patris inquantum ab æterno eſt dictum à patre, & eſt conceptus diffinitiuus quo pater diffinit & comprehendit ſeipſum. Et dicitur etiam verbum patris, per quod pater ex tempore dixit & creauit omnia creata ad extra. Item Chriſtus dicitur filius æternus Dei patris, inquantum ab æterno eſt productus à patre per modum naturæ. Item dicitur veritas Dei patris, inquantum eſt imago patris æqualis, & ipſi per omnia ſimilis. Item dicitur ſapientia patris, inquantum eſt genitus & productus de tota ſcientia & memoria fœcunda patris, & per ipſum omnia ſapienter diſponit. Item dicitur lumen, inquantum eſt coæternus patri, ſicut lumen ipſi Soli: & procedit à patre æternaliter ſicut lumen à Sole, qui ſicut nunquam fuit Sol ſine lumine, nec e conuerſo: ita nunquam pater fuit ſine filio, nec e conuerſo. Et ſicut lumen procedens à Sole illuminat & viuificat omnia, ita filius procedens à patre illuminat & viuificat omnia, & maxime omnem hominem venientem in hunc mundum. Item Chriſtus dicitur ars patris, inquantum in eo ab æterno cõtinentur ideæ & rationes omnium rerum creatarum, ad quarum inſtar ex tempore facta ſunt omnia. Item dicitur vita per eſſentiam: & quia omnibus influit eſſe, & dat vitam naturaliter, & ſpecialiter hominibus dat vitam gratiæ & gloriæ. Et dicitur lex æterna, inquantum ab æterno omnia præuidit, & ex tempore omnia regit & rite diſponit. Item dicitur Chriſtus, inquantum ex tempore verbum caro factum eſt: & eſt Deus & homo, per quod verbum incarnatum Deus pater nobis locutus eſt. Item dicitur nomen Dei, per quod Deus [illegible] nobis ſuam voluntatem. Item [illegible] eſt [illegible] & re[illegible] ſic *Iacobus de Valentia*. [illegible] in prologo vbi ſupra. [illegible] & brachium Domini [illegible] operatus eſt [illegible], inquantum recuper[illegible] ſcilicet genus humanum de [illegible] tanquam filius primogenitus patris. [illegible] dicitur ſanctus ſanctorum, quia [illegible] omnis ſanctitatis & gratiæ, à quo [illegible] gratiæ deriuantur ad ſua membra. Item dicitur Rex, quia hæres patris. Item dicitur Sacerdos, quia ſeipſum ſacrificium pro omnibus obtulit, & omnia ſacramenta Eccleſiaſtica conſtituit. Dicitur & Chriſtus, quia vnctus oleo lætitiæ donorum ſpiritusſancti, non ad menſuram præ cæteris tanquam caput, vt ab eo deſcenderet vnctio ad ſua membra per participationem. & ſic fit vnus Chriſtus ex capite & membris. hæc Iacobus de Valentia vbi ſupra.

NOMINA POPVLI DEI, quæ magis in ſcriptura frequentantur, ſunt iſta, ſcilicet Iacob, Iſrael, ſemẽ Abrahæ, filij Abrahæ, ſiue Iſrael, ſiue Iacob, filij Dei, populus Dei, vinea Domini, ciuitas Dei, concilium & congregatio iuſtorum, Eccleſia Dei, ſiue domus Dei, quod corpus myſticum, ſiue hominem myſticum aut Chriſtum appellam⁹. De quibus copioſe ſcribit *Iac. de Valẽ. c.2. tract.4.* prolog. in Pſal. vbi dicit ſecundũ *Aug. contra* Fauſt. & 16. de Ciuit. Dei. c.2. quod [illegible] nomina ſunt impoſita antiquis patribus veteris teſtamẽti, quæ non ſunt impoſita à caſu nec humana voluntate, ſed ſolo Dei præcepto & inſpiratione, inquantum illi fuerunt imago & figura Chriſti & Eccleſiæ, quia omnia contingebant illis in figura. de quo latius legito ibi *Valent.*

NOMINA LOCORVM in quibus habitat populus Dei, quæ magis frequentatur in ſcriptura, ſunt quinque, ſcilicet Hieruſalem, Sion, Iudæa, terra Iſrael, & hæreditas Domini. De quibus latius ſcribit *Ia. de Valent.* tract.4 c. 3. prologi ſuper Pſalm.

NOMINA LEGIS DIVINÆ, de quibus ſcribit *Valentia, capit.4.* vbi ſupra dicens, quod lex Domini ſecundum quod habet diuerſos

[illegible] & reſpectiue, [illegible] nominibus [illegible] nuncupatur. [illegible] inquantum eſt à Deo lata & [illegible] inquantum ligat & obligat hominem, dicitur lex Domini. [illegible] ſcriptura intabulis, dicitur ſermo [illegible] eloquium Domini, ſed inquantum prohibet mala fieri, dicitur præceptũ ſiue præceptum. Inquantum autem admonet boni fieri, dicitur mandatum ſiue mandata. Sed inquantum eſt teſtificata à Deo & Prophetis, dicitur teſtimonium Domini. Sed inquantum per legem cognoſcimus voluntatem Domini, dicitur voluntas Domini. Sed inquantum fuit confirmata per mortem Chriſti teſtatoris, dicitur teſtamentum Domini. Sed in quantum iuſtificat obſeruantes, dicitur iuſtitiæ ſiue iuſtitia Domini. Sed operationes quæ fiunt ſecundum iuſtitiam, dicuntur iuſtificationes. Sed punitiones & præmiationes quæ fiunt per iuſtitiam, dicuntur iudicia Domini. Inquantum vero ducit & dirigit homines, dicitur via. Inquantum eius ſcripta omnia ſunt impleta in Chriſto, dicitur veritas. Inquantum per legem ſumus liberati, dicitur miſericordia. Item inquantum Deo pacificati, dicitur pax. Item arbor ſiue lignum vitæ, & hoc metaphorice, quia Deus loco ligni vitæ dedit hanc legem, & hãc patres veteris teſtamẽti ſeruarunt vſq; ad tempus Chriſti, ex qua receperunt fructum in tempore ſuo, ſcilicet fructum redemptionis: & ſic eandem legem ſecundum veritatem [illegible], nos expectamus fructum gloriæ. Dicitur & lex Domini vinea, dicitur & ſeges. De quo vide latius ibi Valent.

N[illegible] DIABOLI & populi eius magis [illegible] in ſacra ſcriptura, vt idem ſcribit [illegible]. Vnde diabolus dicitur, quia [illegible] ab initio in veritate non ſtetit, ſed à [illegible], & ſicut ipſe fuit diuiſus, ita etiam [illegible] Deo per peccatũ [illegible] homines zizaniam [illegible] à veritate diuinæ legis nos [illegible] do dicitur Satanas, id [illegible], quia ab initio no[illegible] nominatur, & omni verit[illegible] [illegible], quia ab initio [illegible]

NOMINA PRIVATIVA, ſicut [illegible] cæcus, pauper, tenebroſus, non [illegible] quid ei qui cæcus dicitur, pauper vel obſcurus, ſed ſignificant hunc non habere lumen, diuitias vel viſum, vt ſcribit *Gab.d.*1.*q.*1.*l.*3. De priuatiuis nominibus quærito & legito latius apud Dialecticos.

NOMINA PRIMÆ IMPOSITIONIS, quæ ſignificant res ea ratione, vt non ſunt ſigna. Nomina vero ſecundæ impoſitionis, quæ ſignificant res ea ratione, vt ſunt ſigna. Exemplum primi, vt homo, animal. Exemplum ſecundi nomen, pronomen, &c. De quo legito & [illegible] ſulas Logicos & *Brul.d.*21.*q.*4.*l.*1. & in Logica de hoc ſcripſimus.

NOMINABILE, effabile, narrabile, idem ſunt. Et nominabile eſt illud quod poteſt dici, vel vocari, vel appellari. Et ſic capitur dupliciter. Vno modo aptitudinaliter, & ſic eſt illud quod aptum natum eſt dici. Alio modo potentialiter, & ſic eſt illud quod [illegible] ſunt idem. Conſtat enim quod [illegible] tus eſt videre, non tamen poteſt [illegible] naturaliter. E diuerſo de lapide [illegible] Corollarium: Omnis res [illegible] minari. Et qui melius cognoſcit Deum, diſtinctius nominat, quare beati [illegible] nominare Deum quam viatores. [illegible] diſtinctius loquuntur de [illegible] Philoſophi. Nominabile [illegible] [illegible]

[illegible] quod Deus [illegible] [illegible] nominatur [illegible] & sicut [illegible] [illegible] Et per hunc modum [illegible] Dionyſ. & Philoſophi. Sic etiam [illegible] & nominabilis ſecundum qualemcunque notitiam illorum ſic quemadmodum Deus eſt nobis cognoſcibilis, ita & eſt [illegible] & nominabilis; & qui melius cognoſcit, melius effatur, & melius nominat & expreſſius. Vnde expreſſius nominat fidelis & ſcriptura, quæ fidei ſuffragatur, vt ſacra ſcriptura, quam ratio vel Philoſophia. Vide & in dictione *manifeſtatio*. Ita ſentit *Bona. Rich. & Thom. & Pelbar.*

N o t i o ſecundum Guil. Scotiſ. in *primo d.26.* dicitur à noſco, is, quia notiones faciunt nos venire in cognitionem diuinorum. Vnde ſecundum Boetium: Notio communiter accipiendo eſt ſimplex conceptus mentis, quo res cognoſcitur. Sic autem non accipitur in diuinis. Sed proprie ſecundum quod eſt in diuinis, ſic dicit formam relatiuam ſecundum quod eſt principium innoteſcendi perſonas diuinas. Vnde notio proprie eſt formale principiũ cognoſcendi perſonas. hæc Theologi communiter. Et capitur tripliciter notio ſecundum eundẽ Guil. Scot. & poſt eum ſcribit frater Pelb. Vno modo communiter pro manuductione noſtri intellectus in cognitionẽ diuinorum. Iſto modo ſunt infinitæ notiones, quia quælibet creatura poteſt nos manuducere in generali ad cognoſcendum Deum. & ſic antiqui Doct. ponebant notiones infinitas, ſed nimis improprie. Secundo modo dicitur notio improprie ſecundũ numerum diuinorum perſonarum accepta: ita quod ſicut tres perſonæ ſunt notæ, ſic tres ſunt notiones quibus noſcuntur, ſcilicet, ingeneratio in patre, & generatio in filio & proceſſio in ſpiritu ſancto. ſicut dicit Damaſ. l. 1. c. 8 Omnia, inquit, in diuinis ſunt præter ingenerationem, generationẽ, & proceſſionem. Et iſto modo acceperunt antiqui quidã Doctores notionem, ſed adhuc improprie. Tertio modo notio capitur proprie. & ſic dicitur quælibet diuina originatio [illegible] dicitur negatiue, ſicut innaſcibilitas: [illegible] ſicut cæteræ notiones. Ponuntur [illegible] communius tãtum quinq;

notiones [illegible] ſunt in patre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro [illegible] Et ſecundum [illegible] in ſcripto *primo, di.26.q.* [illegible] proprietas, & notio, & [illegible] men ratione, in hoc quod [illegible] ue ad ſuum terminum vel obiectum [illegible] prietas inquantum conſtituit perſonam [illegible] vero dicitur inquantum ducit in cognitionem perſonæ diuinæ. Exemplum, paternitas [illegible] relatio, ſecundum quod ad filium refertur [illegible] dicitur proprietas inquantum ſoli patri conuenit: ſed dicitur notio inquantum notificat patrem. Et vt ſcribit *ſ. Bona.d 33.q.4.l.1.* Denominatio notionis importat emanationem vt actũ, importat & relationem. Et notio non ſupponit perſonam, quia plures notiones ſunt in eadem perſona (vt idem ait) & notio non denominat, niſi ſuppoſitum, vt dicit in fine [illegible] Vide & de notione in dictione *Proprietas*, & in dictione *Prædicatio*, & in dictione [illegible]

N o t i o n a l e, vt ſcribit [illegible] ſententiarũ, eſt illud quod conuenit [illegible] perſonæ, vel ſolis duabus, vt paternitas, ſpiratio actiua. Dicuntur autem prædicata vel nomina notionalia, quia faciunt nos deuenire in notitiam trium perſonarum. Vide eundem *d.* [illegible] qu.4.li.1. & omne proprium eſt notionale, [illegible] non econuerſo, quia proprium [illegible] nit vni perſonæ, notionale vero duabus [illegible] tionale in plus ſe habet quam proprium [illegible] ad hoc Scot. quæſt.1 quarti.

N o t i t i a eſt idem quod [illegible] quædam eſt apprehenſiua [illegible] qua complexe vel [illegible] titia adhæſiua ſiue iudicatiua [illegible] ctus quo aſſentit vel diſſentit [illegible] proportionali, credendo ipſum [illegible] falſum: & eſt tantum reſpectu [illegible] poſitionalis. Et ſecundum [illegible] Notitia quædam eſt ſenſualis [illegible] lis, vt deducit præfatus Doctor [illegible] multas formant notitias [illegible] libus quæſtion. 4. [illegible] l ſecundum [illegible] dam per ſe concurrit [illegible]

aliquid exiſtens in ipſa. Intellectualis, eſt notitia intellectus, ſiue omnis notitia ſenſualis hominis ſit intellectualis, ſiue non. de quo multi ibidem. Vide & *Gregor. d. 3. l. 1.*

Notitia intuitiva eſt notitia incomplexa termini vel terminorum vel rerum, virtute cuius poteſt euidenter cognoſci aliqua veritas contingens, maxime de præſenti, vt quod res eſt vel non eſt, quod eſt hic vel ibi, vt eſt viſio exterior ſortis. Per hanc enim cognoſco euidenter ſortem eſſe, & ſi per potentiam diuinam illa viſio conſeruaretur ſorte deſtructo, per eandem cognoſcerem euidenter ſortem non eſſe. Dicitur per potentiam diuinam, quia naturaliter eſt impoſſibile. Nam viſio intuitiua dependet cauſaliter ab obiecto in [illegible]. Et hæc notitia non eſt tantum ſenſibilium, ſed etiam intelligibilium, licet non omnium, quia non eſt reſpectu habituum, ſed reſpectu actuum tantum, quia intellectus noſter cognoſcit intellectiones & actus voluntatis, delectationes & triſtitias. Nam euidenter ſcio me intelligere velle, nolle cogitare, quod fieri non poteſt ſine notitia intuitiua. Et hoc eſt verum quando eſt ſufficienter perfecta notitia intuitiua. Poteſt enim illa notitia intuitiua quandoque eſſe nimis remiſſa, & nimis imperfecta & obſcura. Vel poteſt eſſe aliud impedimentum ex parte obiecti vel medij, & tunc paucæ contingentes poſſunt euidenter cognoſci. A tali etiam notitia intuitiua incipit experimentalis cognitio, & per conſequens omnis notitia intuitiua eſt ſingularis. Vide de hac notitia intuitiua *Gerſ. tracta. 5.* ſuper *Magnificat.* & in Logica, & alias.

Notitia abstractiva dupliciter accipitur. Vno modo accipitur pro notitia vniuerſali abſtracta à multis ſingularibus: vt conceptus ſpecificus omnium hominum, & talis cognitio non eſt aliud quam cognitio alicuius vniuerſalis abſtrahibilis à multis ſingularibus. Alio modo accipitur Notitia abſtractiua, ſecundum quod abſtrahit ab exiſtentia & non exiſtentia, & ab aliis conditionibus, quæ contingenter accidunt rei, virtute cuius de re contingenti non poteſt ſciri an ſit vel non ſit, vel aliqua [illegible] contingens: vt notitia quæ habetur de [illegible] & omnis talis naturalis [illegible] acquiſita præſupponit notitiam intui-

[illegible] obiecti. De [illegible] apud Gabrielem quæſtione [illegible] & *Camera in q. [illegible] 3. [illegible]* & [illegible] & ſupra in d. [illegible] Et multa apud Dialecticos, quæ omnia [illegible]. Et ſecundum S. *Thom. quæſt.* [illegible] notitia dicitur quadrupliciter, [illegible] potentia, habitus, & actus cognoſcendi.

Notitia infallibilis (vt ſcribit *Camera. q. 12. a. 3. l. 1.*) eſt quæ non poteſt eſſe falſa, ſiue aſſenſus ver⁹, quo nõ eſt poſſibile falli. Falli autem eſt aſſentire taliter eſſe qualiter non eſt. vel non taliter eſſe qualiter eſt.

Notitia Dei (vt ſcribit *Brul. d. 38. q. 1. l. 1. c. 3.*) licet ſit vnica ac ſimpliciſſima, ac ſumme eadem, ſibi tamen propter diuerſos ſtatus rerum & propter diuerſos effectus: notitia diuina quandoq; nominatur præſcientia, quãdoque ſapientia, quandoque præuidentia, quandoq; diſpoſitio, quandoq; prædeſtinatio, quandoq; prouidentia. Poteſt etiam vocari ars, ſcientia, ſapientia & notitia. Illa autem quatuor dicunt notitiam Dei vel cognitionem, inquantum eſt de omnibus. Præſcientia Dei eſt de futuris, ſimiliter præuidentia. Diſpoſitio eſt notitia Dei inquantum eſt de rebus fiendis. Vnde ſicut ſapientia & notitia eſt in plus quã præſcientia obiectiue, ſcilicet ratione obiectorum: ita etiam præſcientia eſt in plus quã diſpoſitio. Præſciẽtia enim eſt tam de bonis quam de malis futuris: diſpoſitio autem ſolum eſt de rebus poſitiue fiendis, & ſic non eſt de malis. *hæc Brul.* &c.

Notorium vt ſcribit *Gab. d. 17. q. 1. dub. 4. l. 4.* dicitur tribus modis, ſcilicet quod conſtat per propriam confeſſionem in iure factam; vel per iudicis ſententiam, aut per facti euidentiam, vt quod offert ſe conſpectui, & nulla poteſt tergiuerſatione celari. vt in cap. quæſitum, de coha. cler. & muli. Notorium primis duobus modis dicitur notorium iuris. Tertio modo dicitur notorium facti. Sed crimen publicum vel manifeſtum dicitur, quod ex ſcientia & certo auctore procedit, & poteſt probari. Occultum vero quod probari non poteſt, vel quod ab Eccleſia toleratur. vt in ca. veſtra. de cohabit. cler. & mulier. Vnde notorius fornicator debet [illegible] tari, quia debet ſtatim euitandus iudicari, [illegible] cari ſic licet non à ſubditis ſed à Prælato. Plura de hoc [illegible]. Vide & de [illegible]

& [illegible] Gerſonem [illegible] Ma-gi[illegible] [illegible].

N o t v m per ſe [illegible] reliquit *Card. Camer. q.* [illegible] eſt propoſitio, quæ, vel alia ſibi æquiualens in ſignificando cuilibet vti ratione potenti naturaliter poteſt eſſe nota abſq; indigentia notitiæ alicuius extrinſeci. Dicitur, vel alia ſibi æquiualens, &c. vel o[illegible] omnino ſimilis, quia ipſa propoſitio per ſe nota debet eſſe talis, quod cuilibet aduertenti eam ſit euidens, nec poſſit naturaliter eſſe dubia. Per primum excluduntur propoſitiones dubiæ, creditæ vel opinatæ: per ſecundũ vero propoſitiones, quæ licet non ſint dubiæ, tamen poſſint eſſe dubiæ ante demonſtrationem vel experientiam. Dicitur, ſine indigentia notitiæ, quia ſi ad ſuam notitiam alia notitia eſſet neceſſaria, iam non eſſet per ſe nota. Dicitur, alicuius extrinſeci, quia non excluditur notitia terminorum per hoc quod dicitur, per ſe: nam ſine notitia terminorum non poteſt eſſe aliqua propoſitio nota: ſed non ſufficit notitia terminorum, ſed cum hoc requiritur formatio propoſitionis. Vnde dicit Philoſophus: Principia cognoſcimus, inquantum terminos cognoſcimus. Et ſecundum eundem *Petrum Aliac.* ipſa propoſitio, & non ſignificatum ipſius propoſitionis, dicitur per ſe notum. Non enim ipſe ponit complexe ſignificabile, ſicut aliqui imaginantur. Ex quo ſequitur, quod nulla propoſitio contingens eſt per ſe nota, ſicut iſtæ & ſimiles: ego intelligo, ego diligo, quarum qualibet per experientiam intellectualem eſt nota. Et licet mihi ſit nota, non tamen cuilibet alteri, nec propoſitio demonſtrabilis, nec omnis propoſitio immediata eſt per ſe nota. Nã omnis propoſitio demõſtrabilis eſt dubitabilis, ſed nulla dubitabilis eſt per ſe nota. Et multæ ſunt immediatæ, quæ abſque experientia cognoſci non poſſunt, ſicut iſtæ: aliquid mouetur, calor eſt calefactiuus. Vide latius *Aliacen.* Et quamuis (vt idem ait paulo poſt) iſta propoſitio: Deus eſt, non ſit per ſe nota nobis exiſtentibus in via: ipſa tamen quam formant beati in patria, eſt per ſe nota: quia ipſa quam nos habemus eſt naturaliter dubitabilis, ſed beatus apprehendens illos terminos, & formans propoſitionem naturaliter, aſſentit ei ſicut primo principio: nec poſſet eam plus dubitare quam primum principium. Nec illa propoſitio: Deus eſt, quam formamus: & illa quam [illegible] beati, ſunt omnino ſimiles ſpecifice: ſed [illegible] perfectior alia in ſpecie. Patet, [illegible] per ſe nota ſicut alia, quod eſt falſum. Et licet iſta propoſitio: Deus eſt, non ſit [illegible] euidens, aut euidenter demonſtrabilis, ipſa tamen eſt naturaliter probabilis. Philoſophi enim naturali ratione probauerunt [illegible] motorem eſſe, primam cauſam eſſe, [illegible] principium eſſe, vt patet octauo Phyſicæ & [illegible] Metaphyſicæ. igitur. *Vide latius Camer.* [illegible] Et (vt idem ait) ex ſola Dei gratuita [illegible] cum mente noſtra per modum obiecti viſibilis, ac luminis ſufficienter de ſe lucentis, cum aliis ex parte potentiæ noſtræ intellectiuæ requiſitis, poteſt euidenter cognoſci Deum eſſe. & ibidem probat.

N o v i t a s, vt ſcribit ſanctus *Bonauentura diſtinction. vigeſimaſexta, in dub. literalibus lib. primo.* Vno modo ſonat in vitium, alio modo non, quando eſt facilis adiunctio, quod ſententiam etiam facit, quæ non habet ortum ex veritate antiqua. Hinc Apoſtolus 1. *Timothei vlt.* dicit, *vocum nouitates eſſe vitandas*, prophanas ſcilicet. Vnde & nouorum terminorum abſurdam inuentionem arguit & reprehendit Gerſon parte quarta de modis ſignificandi, quoniam ſtabilitas ſcientiarum multum dependet à quid nominis terminorum. Faciunt denique tales, vt ab aliis non intelligantur: qui mutant terminos, quos poſuerunt patres eorum. & quid ſequitur niſi confuſio linguarum Babylonica in ædificatione [illegible] ſcientiæ. hæc *Gerſ.*

N o v v m dicitur dupliciter, vt ſcribit S. *Bonauentura diſtinction. 15. libr. 2.* circa tex. Vno modo nouum dicitur contra antiquitatem curſus naturæ, & conſuetudinem rationalis creaturæ: & ſic Deus non ceſſauit in ſex diebus facere nouam creaturam: imo multa facit miraculoſe & mirabiliter contra ſolitũ curſum naturæ & conſuetudinis humanæ. & iſta noua dici poſſunt. Alio modo dicitur nouum, cuius nulla ſimilitudo præceſſit, nec etiam aliquod principium creatum quod eſſet ipſius ſeminarium. Sic dicit *Magiſter diſtinct.* 15. *li. r.* 2. quod nouam creaturam facere ceſſauit. Vnde Eccl. Nihil ſub Sole nouum, nihil enim producit

cuius

[illegible] quod ipſe erat Deus & homo [illegible] quam præceſſerit, in hoc [illegible] conceptionis Chriſti [illegible] quod perficere nunquam potuit, & ſic [illegible] nunquam fuit. [illegible] De quo [illegible] poteris Gab. ſer. 1. Annunciationis beatæ Mariæ virginis, qui incipit [illegible] dies, qui pulchra & notanda de hoc [illegible] nouum & ſolum tale dicit eſſe [illegible] ſuper Magnific. Vetera [illegible] dentia quæ [illegible] diſtinctio veteris [illegible] temporalis & æterni, &c. & [illegible] ſuper Cantico Virginis, ait: Quia fecit [illegible] qui potens eſt, quando creauit [illegible] & ie vniuit in tabernaculo meo, quando noua facta ſunt omnia in cœlo & in terra. Quomodo noua? Eo nimirum, quia æterni [illegible] coniuncta. Vidi. hoc *Pſal.* ſæpius incitans ad canticum nouitatem *Cãtate Domino can[ticum] nouum, quia mirabilia fecit*, &c. Et nouum dicitur quandoq; quod facit hominem nouum, & præceptũ de dilectione dicitur nouum, quia [exuens nos] homine veteri, induit nos hominem nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ephel. 4. Et dicitur nouum, quia facit de filio iræ filium regni & Dei. De quo vide *Gab. ſel. ſermon.* de ſanctis Simone & Iuda.

Nox capitur quadrupliciter, vt ſcribit *Brul.* [illegible] 2. Vno modo pro ipſis dæmonibus, vt [illegible] *Auguſt. ſuper Gen.* Secundo modo pro peccato, & dicitur à noceo, es: quia peccatum plus [illegible] nocet. Tertio modo accipitur nox [illegible] illum nationis ſuper hemiſphærium [illegible]. Et hoc modo capitur dupliciter. [illegible] abſentia ſolis, alio modo pro [illegible] cauſati à nube lucida, quæ fuit [illegible] die. Quarto modo accipitur nox [illegible] vel aduerſitate. *Vnde Pſalm.* 1. [illegible] *die ac nocte.* Pro iniqui[tate] [illegible] ſuper illud Pſalm. 5. Quo[niam] [illegible] es.

[illegible] ſiſtantiæ [illegible] intendãtur [illegible] ſui corporis [illegible] bulat. Omnis creatura [illegible] nitati ſubiecta eſt omnis creatura. *Roman.* 8. Solus creator lux eſt. *Ego*, inquit, *ſum lux mundi*, *qui credit in me non ambulat in tenebris.* Accipitur & nox allegorice, vt ſcribit *Iacob. de Valent. ſuper* 1 *Pſal.* Et ſic lex vetus dicitur nox, & lex noua dicitur dies. Et ſic dicit *Apoſt. ad Roman* 13. *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Et dicitur nox tempus illud ab Adam vſque ad Chriſtum, vt idem *Valent. ſcribit* Pſalm. 117. Propter abſentiam Chriſti & vetus lex dicta eſt nox, quia omnia contingebant illis in vmbra & figura. Sed cum ortus eſt Chriſtus Sol iuſtitiæ, factus eſt dies ſuper vniuerſam terram, & quæ omnino erant occulta ſub vmbra & figura, apparuerunt manifeſta inquantum fuerunt impleta in Chriſto, & maxime apparuerunt in luce manifeſta poſt reſurrectionem. Fugauit ergo Chriſtus triplicem noctem in ſuo ortu & reſurrectione. Nam fugauit vmbram omnium ceremonialium veteris legis. Secundo, fugauit tenebras peccatorum omnium. Tertio, ignorantiam & ſuperſtitionem idolorum de populo gentili. Sunt & ſuper noctes vmbræ [illegible] rum, ſunt quoque tribulationes [illegible] terius ex peccatis, aut pœnis [illegible] bus exurgentes, vt dicit [illegible] ſuper Canti[illegible] canti. ſyn[illegible] ſalmate 5.

Nvbes quandoque [illegible] metaphorice, quia ſicut per nubes terra, ita & nos per eos irrigantur plurima ſalutaris gratia. De quo videre potes Gabriel. ſermone [illegible] de omnibus ſanctis, qui incipit, [illegible] bibus, &c.

Nvmervs vt eſt [illegible] portat rem ſuperadditam [illegible] ſupponit pro [illegible] Et ſicut [illegible]

multas ſpecies, quarum quælibet ſignificat res plures, vt binarius, ternarius, non eſt niſi duæ res diſtinctæ, & numerus ſpecies eſt prædicamenti quãtitatis, de quo videatur in logica. Vide *Gab.d.24.q 2.l 1.*

NVMERVS eſt triplex, vt notat *Gabr.d.24.q.2.l.1.* ſc. eſſentialis, accidentalis, & mathematicus. Numerus eſſentialis eſt qui neceſſario conuenit rebus, ita quod ipſis manentib. illa ſpecies numeri non poteſt vere de eis negari, & eſt rerum quæ non poſſunt per ſe facere vnum, vt numerus trium angelorum. Numerus accidentalis eſt numerus ſignificatus per terminum numeralẽ, qui poteſt vere affirmari, & vere negari de reb. ipſis manentibus in eſſe, vt numerus duarum aquarum ſeparatarum, quæ ſunt duæ aquæ, & ſi confluunt vel coniungũtur, non duæ aquæ, ſed vna dicuntur. Numerus mathematicus eſt ſuperior ad vtrunque.

NVMERVS eſt duplex, ſcil. numerans, & numeratus. Numerus numerans eſt intellectus ſecernens partes multitudinis quas numerat, vel etiam conceptus quib. numerat, illo modo Deus eſt numerus. Vnde *in Pſ. Qui numerat multitudinem ſtellarum.* Numerus vero numerat' eſt res numerataę Et ille capitur dupliciter. Vno modo ſtricte, & ad iſtum tres requiruntur cõditiones, ſc. quod ſit multitudo quędam vno menſurata. Et ideo dicitur numerus multitudo ex vnitatibus profuſa, ſecundum Boet. & etiam Philoſophum. Secundo, quod talis numerus ſit qualibet ſua parte maior. hunc ponit Diony. vltimo de diui. nominibus. Tertio, quod vnitates inter ſe ſint eſſentialiter diſtinctæ, ideo dicit *Boet. de trin* Vbi nulla eſt diuerſitas, ſcil. eſſentialis, ibi nullus eſt numerus. Et ſecũdum hoc poteſt numerus deſcribi ſic: Eſt multitudo ex vnitatibus eſſentialiter diuerſis profuſa, quarum quælibet minor eſt ea. Secundo modo capitur magis cõmuniter, pro qualibet pluralitate rerum diſtinctarum, ſiue eſſentialiter ſiue non. Et quamuis (vt inquit *Gab.d.24.q.q.a 2.l.1.*) in diuinis non ſit numerus captus ſtricte, eſt tamen ibi numerus communiter acceptus & large, quia non eſt ibi multitudo aliquorum eſſentialiter diuerſorum & eſt ibi pluralitas perſonarum realiter diſtinctarum, vt ex fide ſupponitur. Et numerus in diuinis non addit aliquid perſonis numeratis. vnde trinitas in diuinis nihil aliud importat

quã perſonam patris & filij & ſpiritus ſancti realiter diſtinctas. Et ſecundum *S. Bona d.24 a.2 q.1 l.1.* In diuinis aliquo modo eſt numerus, & aliquo modo non. Nam ſecundum quod dicit diſtinctionem perſonalem ſecundum originem, ſic dicendum eſt numerum eſſe in diuinis, ſed ſecundum aggregationem & diuiſionem ſubſtantialem non eſt ponendus numerus in diuinis. Vnde vt idem ait: In diuinis negando eſt eſſe numerum ſimpliciter, ſed cõcedendum eſt numerum eſſe perſonarum. Hæc *Bonau.* Et ſicut conceditur, vt ait Gab quod trinitas angelorum non eſt numerus, ita concedi poteſt quod trinitas perſonarum non eſt numerus, id eſt ſignificatur per vnum terminum numeralem, ſcil. trinitas, & ita trinitas perſonarum eſt vnus numerus, nihil aliud importans, niſi quod in diuinis ſunt tres perſonæ, quarum vna non eſt alia, licet ſint ead. eſſentia. Ille tamen terminus numeralis trinitas, nihil ponit in Deo, id eſt non importat aliquid ſuperadditum vel aduenìens Deo, aut diuinis perſonis. Verum ſi numerus ſolum prædicaretur de pluribus eſſentialiter diſtinctis in Deo, non eſſet numerus. Sic enim pater & filius & ſpiritus ſanctus non diſtinguuntur numero, quia ſunt vna res numero ſingulariſſima & ſimpliciſſima. Si tamen numerus accipitur, vt prædicatur de quibuſdam pluribus realiter diſtinctis, verum eſt quod dictum eſt ſupra. Et ſi dicitur in diuinis trinitas eſt maior vna perſona vel duabus, id nihil aliud eſt dicere, quam quod tres perſonæ ſunt plures perſonæ quam duæ vel vna, ſic conceditur. Si autem intelligitur de maioritate dignitatis aut perfectionis, ſic trinitas non eſt maior perſona vna vel duabus. *Gab d. 1. vbi ſup.* poſt *Occam in Cen.*

NVMERVS pluralis frequenter more ſcripturæ ponitur pro ſingulari, & econuerſo, vt habet *Mag d.33.l.2. & Gab.e.d d q.vn.a.3.dub 1.in fine. & S.Bona.q.2.ead.d a.2.* Vnde Pſal *Ecce in iniquitatib. conceptus ſum.* Gl. iniquitates ſunt peccata originalia. Ratio autem, vt idem ait, quare ſcriptura originale cum ſit vnum, pluraliter nominat eſt propter multiplicitatem inclinationum ad malum quæ ex originali peccato naſcuntur. Augu. & refert eum Magiſt. in tex. qui ait, quia in ſcriptura per ſingularem numerum pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet, vt ibi. Ora ergo ad Deum vt auferat à nobis ſerpentem, non ait ſer-

pentes, quos patiebatur populus. Et econuerſo, per pluralem ſignificatur ſingularis numer⁹, vt in Euangelio. Mortui.n.ſunt qui quærebant animam pueri:non ait, mortu⁹ eſt, cum loqueretur de Herode. Et in Exodo. Fecerunt Deos aureos, cum vnum fecerunt vitulum, de quo dixerunt. Iſti ſunt dij tui Iſrael. Ita & originale vnum plurali numero ſignificatur, cum dicim⁹, paruulos in peccatorum remiſſionem baptizari, & in peccatis & iniquitatib. concipi, inquit Magiſter. Perſæpe quoq; in ſcriptura numerus certus accipitur pro incerto, vt eſt illud *Daniel* 7. *Millia millium miniſtr. bant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* De quibus *Gab. ſer. de S. Michaele*, & ſer. 1. de omnib. ſanctis, & Apo. 7. *Duodecim millia ſignati, &c.*

NVMISMA. Græci numum νόμισμα vocant, quo & Latini eod. modo vtuntur. Horat. *Retulit acceptos regale numiſma Philippos.* Maro. *Cur data ſunt equiti bis quinq; numiſmata quæ e.* Numiſma vero ἀπὸ τῦ νόμος, quod eſt lex, quia permutatione vti homines ſolerent, lege numi vſus introductus eſt, quapropter noſtri numum, monetam appellauere, quod ſigno numiſmatis moneretur, cuius precij eſſet. Et numiſma eſt certa menſura omnium commutabilium, & venaliũ, & numiſmatis vſus ex neceſſitate eſt inuentus, vt & vult *Ariſto. 5. Eth. c. 1. & 1. Polit.* Nam cum omnes res ad inuicem immediate commutari nõ poſſunt, & homines ſine earum commutatione (pro eo quod non omnib. omnia neceſſaria abundant) ſuſtentari non poſſint, præſertim in tanta multitudine hominum. Tum propter diſtantiam locorum, in quib. conſiſtunt res commutabiles, & difficillime earum tranſportatione. Tum propter diſtantiam temporum futurorum quo res ſine ſui corruptione ſeruari non poſſunt. Tum ex multiplici hominum indigentia. Quomodo a. numiſma debeat eſſe vel moneta, ſc. in certo pondere, & charactere principis auctoritatem habentis inſignitum. Conſule [illegible] d. 15 q. 9 l. 4. & vide *in dictio. Moneta.*

[illegible] ſecundum *Ari* 4. *Phy.* eſt continuatio [illegible] & hic eſt eius ſubſtantia, cõtinuat n. præ[illegible] & futurũ, & omnino eſt terminus temporis, eſt enim huius principium, & illius finis. [illegible] Et vt dicit *Albertus* nunc eſt ſubſtantia temporis, ſecundum *Ariſt.* quia tempus nihil a[illegible] quam nunc [illegible] piens eſſe cõtinui. Nam ſicut videmus, in linea eſt punctus continuans & terminans, ſic in tempore eſt nunc continuans & terminans in principio & in fine. Quod patet ex hoc, quia motus terminatur ad nunc (puta iam præteritus, & aliquis incipit in nunc (puta futurus) nec aliter partes temporis continuæ eſſe poſſent. De quo vide latius apud *Alber.* & poſt eum fratrem *Pelb.* l. 2. roſa. theo. in dictione *Tempus*, §. 8. Et quod dicit *Ariſ.* 4. *Phyſ.* Nihil habemus de tempore niſi nunc, i. e. præſens tempus, intelligitur ſic quod nullum tempus eſt ſimul & adæquate niſi nunc, quoniam vt etiam *Aug. l.* 11. confeſſionum dicit. Tempus præteritum iam non eſt, & tempus futurũ nondum eſt, præſens a. ſolum tempus eſt, & ſi ſemper præſens ſtaret, nec in præteritum tranſiret, iam non eſſet tempus, ſed æternitas. *hac Aug.*

NVPTIÆ i. e. matrimonium ſeu connubium, de quo vide & in dictione, *Matrimonium.* Et nuptiæ ſecundæ ſed etiam tertiæ & quartæ ſunt licitæ: dum tamen fiant bono animo, ſc propter prolem generandam, vel propter fornicatiõnẽ vitandam, vel propter neceſſitatem ſuam ſuſtẽtandam, vt cum contrahit cum muliere vt ipſum foueat, & econuerſo. Hæc *S. Bo. d.* 42. *a.* 3. *q.* 1. *l.* 4. Vnde *Auguſt.* Non contemnimus quantaslibet nuptias. *Et Hier.* etiam quod Dominus non damnauit ſeptemuiram, i. e. quæ habuit ſeptem viros De quo legito & *Ric. d.* 42. *a.* 3. *q* 1 *l.* 4. *& Petrum de Pal. ead. d. q* 3. *& alios.* Sed quod dicit *Chry.* ſuper *Mat.* quod ſecundæ nuptiæ ſecundum veritatis rationem ſunt vere fornicatio, i. e. ſignum incontinentiæ. Vel intelligi debet quando non conſtat ſufficienter de morte prioris coniugis. Sunt & ſecundæ nuptiæ honeſtæ, non tamen ita honeſtæ cæteris patib. (*vt ait Rich. q* 2. vbi ſupra.) ſicut primæ, propter ſignum alicuius pronitatis ad incontinentiã. Vnde aliqua benedictione carent, qua non carent primæ. Vnde ſacerdos (inquit *Palud.*) benedicens ſecundas nuptias ſuſpenſus eſt: niſi conſuetudo excuſet, & ad ſedem apoſtolicam eſt mittendus. Dico, ſuſpenſus primo per hominem, non quod iure [illegible] ſit ſuſpenſus. Habent & ſecundæ nuptiæ, ait *Rich. q.* 3. vbi ſupra, rationem ſacramenti [illegible] tum ad omnia quæ ſunt de eſſentia & nec[illegible] te ſacramenti, [illegible] de[illegible] ſe, p[illegible] ſignificationi. Sunt & nuptiæ [illegible] rituales, ſcil. [illegible], C[illegible]

quæ hic in via [illegible], & in patria conſummantur. Vel inchoatæ, quando vniuit naturam humanam cum diuina in vtero virginali in opere incarnationis. Sunt & nuptiæ Chriſti ad hominem, quæ inchoantur per fidem & baptiſma, ratificantur per charitatem, conſummantur per gloriã. De hoc legere potes plura apud *Gab. ſer.1.dominica 20.& Ger.p.1.ſer.*facto Conſtantię, in die S. Antonij. *Et p.3.* ponit plura genera ſpiritualium nuptiarum, *tra. de Canticorum* originali ratione, & *tr.3.de canticu & ſolatio.Tom.2.Et Iaco. de Va.Pſ.44.ait:* Tres nuptiæ leguntur in ſcriptura, quas pater fecit filio ſuo. Primo fuerunt nuptiæ incarnationis, in quib. verbum vniuit ſibi hominem in vnitatem ſuppoſiti De quib. *Ioan.* 1. dicitur: *Verbum caro factum eſt.& Mat. 22.Simile eſt regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio ſuo,*&c. Secundæ fuerunt nuptiæ reconciliationis: in quib. Chriſtus vniuit ſibi totam Eccleſiam in vnitate myſtica. Tertiæ nuptiæ fuerunt glorificationis: quæ factæ ſunt in die reſurrectionis, vbi Chriſtus recuperauit corpus glorioſum. Quæ perficientur nobis in die reſurrectionis: vbi nos reſurgemus induti ſtola gloriæ, de quib. *Apoca. 2. Gaudete & exultate, quoniam venerunt nuptiæ agni: & ſponſa ornauit ſe,* de hoc latius ſcribit *Iaco. Valen.*

Nvtritio eſt duplex, ſecundum *Camera.q. 6.art.3 in fine.l.4.* Vna proprie dicta, quæ eſt per conuerſionem alimenti in rem alendam, ita ꝙ ex illa fiat reſtauratio rei deperditæ: ſic capiendo ſpecies ſacramentales nõ nutriunt. Alio modo vocatur nutritio quæcumq; reductio membrorum animalis ad ſtatum priorem ſecundum qualitates, & ſic poteſt homo nutriri ex hoſtijs conſecratis, quia talis hoſtia habet actionẽ naturalem in membra hominis, qualem haberet non conſecrata: ideo ſimili modo poteſt reducere complexionem lapſam ad ſtatum naturalem, ſaltem ſecundum qualitates, qualiter quęcunq; alia non conſecrata, licet non poſſit conuerti in materiam membri animalis. Hæc Aliac. Et differunt nutritio & refectio, vt ſcribit *Brul. d.12 q.6.l.4.* Refectio.n. alimenti ſumptio eſt ad replẽdum loca euacuata per digeſtionem. Nutritio inſequitur refectionem, quia eſt alimenti in alium conuerſio per virtutem digeſtiuam.

[illegible]

O Est interiectio [illegible] ſignificãs. Nulla [illegible] efficacior eſt ad mouendu[illegible] interiectio, tradente [illegible] experientia teſte. vt & ſcribit *Gerſ.* [illegible] ticum canticorũ ſynpſalmate 10. [illegible] libet petitione orationis dominicæ [illegible] ratione interiectiua dici ſolet à quibuſdam [illegible] *Pater, O noſter, O qui es in cælis.* De quo [illegible] *ibid.*

Obdvratio poteſt capi dupliciter, ſicut communiter dicunt doctores, & ſcribit *Camera. q.12.ar.2.l.1.* Vno modo pro ipſa reprobatione. Alio modo pro obſtinatione mentis in peccato, & ſic non eſt reprobatio, ſed potius ſequela eius: quia ille cui Deus non vult miſereri, & gratiam conferre, à peccato non conſurgit. Similiter conſtat quod iuſtificatio nõ eſt prædeſtinatio, ſed prædeſtinationis effectus. Et *Augu. 83.q. 68.* accipit obdurationem, ſecundo modo, cum ait: Prorſus, cuius vult miſeretur: & quem vult indurat. ſicut patet per exemplum Pharaonis, quod ibid. introducit. *Et Mag.d.41.l.1.* Si meritũ quærimus obdurationis & miſericordiæ: obdurationis inueniemus, miſericordiæ nõ inueniemus accipit ibi Mag. obdurationem primo modo ſc. nõ pro æterna reprobatione, ſed pro tẽporali obſtinatione cordis: cuius meritum eſt frequenter præcedens peccatũ, ſicut patet in Pharaone: quia ſicut dicit *Aug.* vbi ſup. Propter crudelitatem quam exercuit in eis quib. miſericordia & humanitas debebatur, meruit pœnam, vt induraretur ei cor. Et obduratio ſecundum *S. Bona.d.40.a.3.qu.1.l.1* Et concordat *Richard.* ead. d. in ſpiritib. eſt translatiue dicta, ab obduratione in corporib. In corporib. a. duritiam ſequitur triplex proprietas, quãuis inſit corpori per eandem naturam, non ſic ſpiritui. Durum enim eſt quod eſt inhabile ad ſuſcipiendũ, eſt ſtabile ad permanẽdum, & iterum forte ad rebellandum, ſiue reſiſtendum. Et vt dicitur *4. Met. o.* Durum in corporibus eſt, quod non cedit tactui. Secundum hunc triplicem modum cor obdurari dicitur tripliciter. Primo modo dicitur cor obdurari, ex hoc quod eſt inhabile ad impreſſionẽ gratiæ ſuſcipiendam. Vel cor humanum dicitur

 obdura-

obduratum, quando non cedit tactui diuinæ inſpirationis, & præceptis diuinis rebellat. Et de tali ſcribitur *Eccl. 3. Cor durum male habebit in nouiſſimo: Et qui amat periculū, peribit in illo.* Et hoc modo (inquit *Bona.*) ſonat in paſſionem, & eſt pœna conſequens culpam. Secundo modo dicitur cor obduratum, quod eſt in peccato ſtabilitum, quod eſt multum compactum ad amorem peccari, & hoc modo obduratio eſt peccatum cum diſpoſitione, ſiue diſpoſitio peccati præcedentis. Tertio modo dicitur cor obduratum cor rebelle, quod vult Deum & eius mandata & gratiā impugnare, & hoc modo eſt ſpeciale peccati genus, ſcilic. peccatum in ſpiritum ſanctum. Et ſecundum *Aug. l. de prædeſt. ſanct.* & etiam refert *Guil. Sco. imitator in 1. d. 41.* Obdurari, eſt obuiare Dei mandatis, & reſiſtere diuinæ inſpirationi ex voluntatis malitia. Et ſecundum illum triplicem modum diuerſæ auctoritates procedunt de obduratione quæ videntur ſibi obuiare, ſed diuerſis viis procedunt ſecundum membra prædictæ diſtinctionis. Concedendū ergo eſt quod obduratio vno modo eſt pœna, concedendum nihilominus quod aliis modis eſt culpa ſiue diſpoſitio culpæ. Et obduratio inquantum eſt pœna, vt ait *S. Bonau. q. 2.* vbi ſupra, dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectionem pœnalem, & pœna omnis inquantum talis eſt iuſta & ordinata. Vide latius ibi. Cauſa autem obdurationis, vt ſcribit *Gerſ. p. 2.* de cordis induratione, eſt voluntas auertens, & hæc initiat: voluntas reſiſtens, & hæc continuat: culpa promerens, & hæc confirmat: Deus gratiam nō dans, & hæc non liberat: Deus iuſte puniens, & hæc ordinat.

Obedientia eſt voluntatis propriæ ſubiectio, ſecundum *Ioan Damaſ. l. 3 c. 4.* Et obedientia hominis ad Deum ſecundum *S. Anſelmum*, eſt affectio voluntatis coniunctæ Deo. Obediētia hominis ad hominem, eſt debita reuerentia minoris ad maiorem. Obedire, idem quod parere, ex ob & audio componitur. Aliquem autem teneri ad obedientiam alterius poteſt intelligi dupliciter, vt notat *Thom. de Arg. d. 19. l. 4. ſent.* Vno modo de neceſſitate. Alio modo de cōgruitate. Vnde in talibus quæ ſpectant ad regimen & gubernationem domus & familiæ, filius familias tenetur de neceſſitate patri obedire, tamen in his quæ ſpectant ad indiſſolubilem filii obligationem, ſicut fit in matrimonio, filius non tenetur de neceſſitate obedire patri, quamuis hoc deceat de congruitate. Vnde cum Apoſtolus dicit *ad Coloſ. 3. Filii obedite patrib. veſtris per omnia, hoc eſt enim placitum Deo.* Ibi per omnia non intendit Apoſtolus facere diſtributionem ſimpliciter generalem, ſed accommodam, quantum ad ea quæ ſpectant ad regendam familiam, & regimen ipſius domus Iunior quoque debet obedire ſeniorib. in omnibus quæ non ſunt contra Deum. Obediendum quoque etiam indocto & ſimplici prælato. De quo legito *Gerſ. p. 2.* in quæſtionibus, cum ſuis reſpōſionib. & tract. de præparatione ad miſſam, & pollutione nocturna. Sæpe enim tanto erit obedientia tua placentior Deo, tibique fructuoſior, quanto eſt indignior ille cui propter Deum ſubiici non refugis. Multa alia de obedientia ſcribit *Gerſon.* Nec autem eſt obediendum ſuperiori, vel principi contra Deum, vt ſcribit *Gerſo. p. 1.* dialogo duorum militum Franci & Angli Creatori enim vel Deo eſt magis obediendum. Vnde *Petrus de Palud. d. 2. a. 3. concl. 2. l. 4.* Deo tenetur homo in omnibus & per omnia obedire, non ſolum in indifferentibus, ſed in his quæ de ſe videntur mala: ſicut occiſio innocentum, vel fornicatio, &c. Et obedientia erga Deum in duobus conſiſtit: vt dicit *Gerſ. p. 4. ſer. d. min,* in ramis Palmarum. In innocentia, & pœnitentia. Innocentia eſt ſibi cauere à peccato, pœnitentia delet peccatum quod iam eſt perpetratum, &c. Multa alias de obedientia dicuntur. Et *Ant. p. 4. tit. 5. c. 1.* & diffinitur ſic ſecundum Guil. vt ibi recitat Anton. Obedientia eſt obtemperantia ſecundum regulam ſacræ ſcripturæ maioribus quibuſcunque debita. Vel ſic. Obedientia eſt ſpontanea & rationalis propriæ voluntatis abnegatio. De excellentia dicit *Greg. 8. q. 1.* Sciendum quod obedientia ſola fidei meritum poſſidet, ſine qua quiſq; infidelis eſſe conuincitur, etiam ſi fidem videtur tenere. Et ſecundum *S. Tho.* ſecunda ſecundæ qu. 110. Obedientia eſt excellentiſſima virtutum moralium: ſed theologicæ ea excellentiores ſunt. Multa de hac virtute *Ant. vbi ſup.* & alij.

Obex idem quod repagulum, vel dicitur cuiuſcunque rei obiectio [illegible] Vnde obex gratiæ quandoque [illegible] tale quantum ad [illegible]

peccatum mortale quantum ad actum interiorem & exteriorem, qui eſt conſenſus & complacentia peccati. Primum remouere non poteſt homo: quia peccatum quo ad reatum non remouetur niſi per peccati remiſſionem, quod ſolius Dei eſt: qui tamen paratus eſt remittere facienti quod in ſe eſt. Obicem ſecundo modo dictum poteſt remouere peccator: quia poteſt ceſſare à conſenſu & actu peccandi, imo odire peccatum, & velle non peccare. *Gab. d.27.q.vni. a.3.dub.4.l.2.* Et vt idem ait ar.2. concluſione 4. vbi ſup. Anima obicis remotione ac bono motu in Deum ex arbitrii libertate elicito primam gratiam mereri poteſt de congruo, quoniam actum facientis quod in ſe eſt, Deus acceptat ad tribuendam gratiam primam, non ex debito iuſtitię, ſed ex ſua liberalitate, &c. Et obex (vt ſcribit *S.Bona.d.12.part.2.q.1.l.4.* in ſolu. argu.) non tantum eſt peccatum, verum etiam ſolicitudo & diſtractio. Quare autem ſacramentum Euchariſtię non habet efficaciam in recipiente, triplex eſt obex, vt ſcribit *Brulef d.12.q.10.l.4.* Primus obex, eſt peccatum mortale, in quo committitur offenſa mortalis. Secundus obex, eſt omiſſio debitæ præparationis. Tertius obex eſt ſolicitudo vel diſtractio nimia circa exteriora. Videatur ad hoc *Gab. ſer.1* de Euchariſtiæ ſacramento, quod ad dignam eius ſuſceptionem requiritur obicis remotio, id eſt peccati mortalis amotio, &c.

Obiectvm & obiectus eſt oppoſitio cuiuſcunque rei ac etiam verborum, ita & obex, hoc eſt, obiectio cuiuſcunque rei. Philoſophi obiectum vocant quicquid cerni poteſt, h.e. quicquid oculis obiicitur. Vel ſic, Obiectum non eſt materia ex qua, ſed eſt materia circa quam. Et obiectum habet rationem formæ inquantū dat ſpeciem, ſecundum *S.Th. prima ſecunda, q.18. ar.2* ab obiicio, quod eſt oppono. Et obiectum ſecundum *Guil Sco. in 1.d.35.* dicitur quod ſe obiicit ſeu præſentat potentię operanti: puta, color dicitur obiectum viſus: & ſonus obiectum auditus. Item ens vel verum eſt obiectum intellectus noſtri. Et *Gerſ. tr.5.* ſuper Magnificat, ait. Quidam dicūt quod obiectum intellectus naturaliter & pro ſtatu præſenti eſt quidditas rerū naturalium habita per abſtractionem intelligētiæ, vel intellectus agentis ex phantaſmatibus. & par.4. in Centilogio de cauſa finali, dicit ens eſſe obie[illegible] & voluntatis, &c. Et eſſentia diuina [illegible] Gabriel vbi ſupra) eſt obiectum intel[illegible] *dic t Gabr. diſtinct.33.quaſt.vnica.art.[illegible]* circa quod operatio verſatur, ſicut art[illegible] materiam. Et obiectum quod eſt ad [illegible] eſt. Aut eſt veritas practica cognoſce[illegible]. Aut eſt materia circa quam ſunt aliqua operanda: vt [illegible] dicit Gabriel. Et obiectum eſſe (vt inq[illegible] *Palud. diſt.49. quaſt.5. lib.4.*) eſt in quod fertur quacunque modo potentia. Potentia autem ([illegible] *Gabr.*) eſt vis animæ eliciens actum ſeu operationem. Omnis autem operatio animæ rationalis verſatur circa finem tanquam circa obiectum immediate, vel circa medium ad finem. Et propter hoc virtus diuiditur in moralem & theologicam immediate.

Obiectvm quoddam eſt primum primitate originis vel generationis, quoddam primū primitate adæquationis, quoddam primum primitate perfectionis, vt notat *Gab. d.3. qu.1. l.1. poſt* Occam, & *d.36. qu.3. l.1.* Obiectum primum primitate originis, vel generationis, eſt quod terminat actū intellectus. Obiectum primum primitate adęquationis eſt, quod prædicatur de omnib. à potentia apprehenſibilibus, quodq; eſt communiſſimum inter omnia alia apprehenſibilia, ab illa potentia ſiue quodlibet ſub eo cōtentum ſit apprehenſibile ſub propria ratione, & in particulari ſiue non. Vel quod prædicatur de omnib. per ſe cognoſcibilib. à tali potentia, quo modo hoc commune coloratum, vel lucidum, dicitur eſſe obiectum primum viſus, non quidem quod hoc commune ſit viſibile, ſed quia de omni viſibili prędicatur. Obiectum vero primum primitate perfectionis eſt perfectiſſimum apprehenſibile à potentia. Et ſecundum eund. Gabr. vbi ſupra poſt Occam: Deus non eſt obiectum primum primitate generationis pro ſtatu iſto. Nam ipſe Deus non cognoſcitur à nobis pro ſtatu iſto, nec cognitione intuitiua, nec abſtractiua, nec Deus eſt obiectum intellectus noſtri primitate adæquationis, quia non de omnibus intelligibilibus prędicatur. Sed Deus eſt obiectum primum intellectus noſtri primitate perfectionis, quia Deus eſt ens perfectiſſimum, & cum ſit aliquo modo à nobis cognoſcibilis. Item Deus eſt principium noſtræ cognitionis tanquam cauſa efficiens, & non vt obiectum

cognitum. Vide latius *Gab. vbi ſup.* Et ſecundum eundem *d. 17. q. 1 l. 1.* obiectum eſt terminus ampliatiuus ad quinq; tempora. Vnde non ſequitur. a eſt obiectum, ergo a eſt in fine quæſtionis dub. vlt.

Obiectvm volitionis eſt illud quod voluntas vult ipſa volitione, ſicut obiectum intellectionis eſt, quod intellectus intelligit ipſa intellectione: vt inquit *Gabriel diſt. 41. quaſt. vnica, lib. 2 artic. 2 concl. 4.* Vnde (vt idem ait) Si voluntas volens aliquid cum certis circunſtantiis, vult etiam illas circunſtantias, vt volens aliquid propter Deum: quia ſic dictatum eſt, & in tali loco & tempore, vult etiam Deum, rationes, tempus, & locum: & omnia illa ſimul vna volitione, ergo ſingula ſūt partialia obiecta, quamuis vnum ſit principalius alio.

Obiectvm fidei eſt veritas credita: ſicut obiectum ſcientię eſt veritas ſcita: & tot ſunt obiecta, quot credibilia, licet inter illa vnum poſſet dici primum obiectum, quod eſt qu. principium ex quo alia inferuntur. Quale eſt hoc cōplexum. Omne reuelatum à Deo eſt verum in ſenſu quo eſt reuelatum, vt Deum eſſe trinum & vnum eſt reuelatum à Deo: ergo verum. Vide latius *Gab. diſt. 24 quaſt. vnica. art. 1. not. 1 lib. 3.* Et S. Bonau. eadem *diſt. quaſt. 2.* Et cognitio obiecti theologici (vt idem ait *Gab. q. 26. a. 3. dub. 2. l. 3.*) eſt per actum fidei. De obiecto charitatis, vide in dictione *diligere*, & de obiecto ſpei in dictione *ſpes*.

Obivrgatio idem eſt quod reprehenſio. Obiurgationem benignam dicit *Paul. Cort. l. 3. ſu. rum ent. diſtinct. 7. in fin* eſſe ægrotationis medicinam. Nam & Abſinthium ſtomacho interdum datum, & mel quoque vulnerib. interdum adiectum obeſt. Quod caſtigationis genus cum ex charitate dimanet latiſſime patere volumus. Nam homines & maiores & minores gentium obiurgandi ſunt: idque etiam quandoque facinoroſis nephariiſq; hominibus licere dicimus, [illegible] id clementiori obiurgatione fiat, nec verendum ſit, vt medendo bilis excitetur. Itaque [illegible] modo ſuaues caſtigationes tanquam bellaria ex ſaccaro apponantur, vt ori ſuauitas [illegible] *Corteſius*: De fraterna vero correctione vide ſupra in dictione, *Correctio fraterna*.

[illegible] in cultu Dei. Sacrificium vero [illegible] bet aliquod ſacrū conſumendum, ſecundum *B. Tho.* [illegible] *art. 3.*

Oblatio (vt ſcribit *Brul.* [illegible]) capitur tripliciter. Vno modo [illegible], pro omni illo quod Deo [illegible] offertur cum deuotione, ſiue actu interiori, ſiue exteriori. Secundo modo communiter, ſc. prout diſtinguitur contra decimam & primitiam: & ſic quodcunq; offerebatur Deo præter decimam & primitias, dicebatur oblatio. Tertio modo capitur oblatio ſtricte, & ſic diſtinguitur contra ſacrificium & holocauſtum. Et ſic capiebat *Pſal. Acceptabis ſacrificium iuſtitię & oblationes & holocauſta*, & ſic fiebat in reb. inanimatis, vtputa in liquidis. Vide & de hoc in dictione *Sacrificium*.

Obligari (vt ſcribit *Petr. de Aliaco* in principio in primum ſententiarum) eſt teneri ad aliqualiter eſſe vel nō eſſe, ſiue ad aliquam diſpoſitionem habendam, vel aliqua diſpoſitione carendum. Sed teneri eſt haberi à ſuo ſuperiori ꝑ prohibitionem vel præceptum de aliquo exiſtente in inferioris li. poteſtate. Et vt ſcribit *S. Bo. d. 30. quaſtio. 3. lib. 3* quinque modis obligatur aliquis ad aliud. Primum genus obligationis eſt propter mandatum diuinum. Secundum eſt propter votum emiſſum. Tertium eſt propter officium ſuſceptum. Quartum eſt propter vitandum ſcandalum. Quintum eſt propter conſcientiæ iudicium.

Obligatio est dvplex, ſcilic. abſoluta & conditionalis (vt ſcribit *Brulef. diſt. 37. q. 2. lib. 3.*) Obligatio abſoluta qua quis ſimpliciter ad aliquid faciendum obligatur, ita quod ſi illud nō facit, incurrit omiſſionis reatum. Obligatio vero conditionalis eſt qua quis obligatur ad aliquid faciendum, ſi vult peruenire ad pręmium, & hæc obligatio in eo qui omittit, non inducit omiſſionis peccatum, ſed ponit implicite conditionis defectum. Si loquamur de obligatione conditionali, mandata decalogi obligant ad opera formata. Si quis enim vult ad vitam ingredi, neceſſe eſt ex charitate ſeruare mandata, quę quidem charitas eſt meriti principium. Si autem loquamur de obligatione abſoluta, tunc diſtinguendum eſt in ipſis mandatis, quia dupliciter conuenit de eis loqui: aut de eis in vnum collectis, prout habent reduci ad mandata duo [illegible] ratis, aut de quolibet per ſe ſingulatim [illegible] [illegible]

cundum ordinem ad Deum & ad proximum, per quam excluditur omne peccatum, ſic concedi poteſt quod obligant ad aliquod opus formatum, vel in ſe habet vnde exire poſſit in illud, vel in diſpoſitione ſi non habet vnde poſſit in illud exire, vel in diſpoſitione ſiue per præparationem ad illud. Tenetur enim homo ſic mandata decalogi implere, vt per ipſorum impletionem præparet locum ipſi gratiæ, qua obtenta exeat, cum locus & tempus eſt in opera meritoria, ad implenda duo charitatis mandata. Si loquamur de quolibet ſingulatim & per ſe, ſic accipiendo proprie opus formatum, hoc eſt opus meritorium. Et loquendo de obligatione abſoluta, mandata decalogi non obligant ad opera formata. Et vt ſcribit *Gerſ. p. 2.* in regulis moralibus, non eſt ſeruitus ſed libertas parere legibus, quin obligatio per votum aut præceptum (cæteris paribus) auget virtutis & meriti rationem. vtrobique enim additur circunſtantia bona in voto latriæ, in præcepto obedientiæ. Et vt ibid. dicit, ſubditi obligantur obedire ſuperioribus, in his duntaxat reſpectu quorum ſunt ſuperiores, & dum regulas ſuæ damnationis non excedunt. Nullus quoque actus (vt ibidem dicit) debet ab homine prohiberi ſub pœna peccati mortalis alicui inuito, etiam ſubdito, niſi ad illum iam ſit obligatus per legem diuinam explicite vel implicite, virtualiter vel in forma. Nã ſolus Deus eſt qui habet imperium æternæ vitæ & mortis. Vide latius ibi *Gerſ. de oblig.* Item nos obligamur Deo ad gratitudinem & gratiarum actionem, ex eo quod non punit noſtra peccata venialia pœna æterna, quantum ſibi obligamur de remiſſione peccatorũ mortalium, quia commutat pœnam æternam in temporalem *Bru. d. 5 qu. 1. 2.*

Obligari ad impossibile. Vnde creaturam rationalem obligari ad impoſſibile dupliciter poteſt intelligi (vt ſcribit *Pet. de Aliac. q. 14. a 3 l. 1.*) Vno modo proprie, ſcil. quod obligatur ad faciendum impoſſibile. Alio modo improprie, ſc. quod obligatur ad volendum impoſſibile. Secundus modus multum differt à primo, quia primum non eſt in poteſtate creaturæ, ſed ſecundum multos eſt in libera poteſtate voluntatis creatæ. Nam ſecundum Ariſt. voluntas eſt impoſſibilium. Itẽ eam obligari ad impoſſibile poteſt intelligi dupliciter, ſc. vel ad impoſſibile ſimpliciter vel impoſſibile ſibi. Et eam obligari ad impoſſibile ſibi poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod obligatur ad aliqualiter eſſe vel nõ eſſe, qualiter eſſe vel non eſſe per nullam potentiam poteſt ſibi conuenire. Alio modo quod ad aliquid obligatur quod non eſt in ſua poteſtate, ſic quod per ſuam potentiam actiuam poſſit ſibi conuenire. Et creatura rationalis non poteſt obligari ad impoſſibile, Primo modo, ſc. ad faciendum impoſſibile, ſiue ad aliqualiter eſſe vel non eſſe, quia aliqualiter eſſe vel non eſſe eſt ſimpliciter impoſſibile. Voluntas etiam diuina non poteſt ſic obligare. Et nihil poteſt creaturam rationalem obligare, Deo non obligante, iuxta illud Apoſt. *Ro. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo. Et Hier.* Quicunq; dicit Deum pcipere aliquod impoſſibile, anathema ſit. Et illud *Aug.* Deus ſeruũ pigrũ non damnaret, ſi ea q̃ fieri nullo modo poterãt imperaret: talis quoque obligatio non poteſt eſſe rationabilis. Sed creatura poteſt obligari ad impoſſibile, ſecundo modo, ſc. ad volendum impoſſibile. Ad hoc n. non apparet ſequi aliqua contradictio vt aliqui concedunt, quod de facto peccator illo modo obligatur ad impoſſibile, ſcil. ad volendum peccatum ſuum præteritum non fuiſſe quod ſecundum articulum Pariſienſiũ eſt impoſſibile. Creatura quoque rationalis (vt idem ſcribit *Aliacen.*) non poteſt obligari ad ſibi impoſſibile. Primo modo, id eſt ad aliqualiter eſſe, &c. Vt verbi gratia ad eſſe lapidem. Et ex hoc patet falſitas opinionis illius, quæ dicit, quod peccans mortaliter obligatur ad pœnas incompoſſibiles, quia demeretur puniri æternaliter, & annihilari ſimpliciter. Poteſt autem creatura rationalis obligari ad ſibi impoſſibile ſecundo modo. Patet, quia quælibet rationalis creatura tenetur habere gratiam, & quilibet viator fidem infuſam, & tamen hoc non eſt in creaturæ poteſtate actiua. Hæc Dominus Card. vbi ſupra. Et vt ſcribit *Iacobus de Valen. Pſal. 118.* ad tria nobis impoſſibilia impedita per peccatum ſumus obligati. Primo ad credendum quæ non videmus, nec poſſumus naturali ratione cõprehendere. Secundo ad agendum & operandum quod nõ poſſumus facere. Item ad ſperandum q̃ non tenemus, nec ex noſtris virib. poſſumus acquirere ſine gratia Dei, & ideo manifeſte patet quod virtutes theologicales collatæ ſunt nobis in ſupplemẽtum iuſtitiæ originalis & præ[illegible]

eam

eius.Nam iſtæ virtutes iuſtificant nos in ſupplementum illius originalis iuſtitiæ.Non ergo miretur Pelagius,& quicunque alius ſi obligamur ad ea quæ ſunt nobis impoſſibilia , poſtquam impedimentum fuit à primis parentibus nobis perpetratum,nec hoc eſt inconueniens.Vnde idem dicit quod licet abſque gratia Chriſti, nemo poſſit implere diuina præcepta, &c nec vitare peccatum, tamen omnes obligamur ad ſeruandum diuina præcepta. & vitare peccatum, &agere opera miſericordiæ, nec eſt incōueniēs quod quis obligetur ad ſibi impoſſibile in caſu, &c.An autem aliquis poſſit obligare ad mortale,reſpondet ad hoc *Brul.d.5.q.1.l 2.*Quod nullus hominum nec ſummus pontifex & generaliter omnes homines poteſt obligare ad peccatum mortale. Item nullus legislator ſicut princeps ſecularis vel eccleſiaſticus Prælatus poteſt obligare aliquem ad exercendum actum aliquem ſub aliqua pœna, quam ipſe non poteſt infligere,& nu lus poteſt infligere pœnam peccati mortalis.Vnde ſi rex mihi præciperet quod irem Pariſios ſub pœna deſtructionis vel interfectionis animę meę,illud præceptum nihil valeret. Nullus .n. poteſt infligere pœnam æternā niſi ſolus Deus, quia pœna peccati mortalis,eſt pœna æterna. Eccleſia vero ſi innititur ſpiritui ſancto,etiam ſummus pontifex,vel aliquis prælatus inquantum innititur ſpiritui ſancto poteſt obligare ad peccatum mortale,& ideo eſt quod Eccleſię ieiunium quadrageſimale obligat. Alia perſuaſio quod ſicut ſolus Deus dat vitam æternam &gratiam,ſic ſolus Deus dat auctoritatem obligandi & infligendi pœnam æternam. ſolus claudit & nemo aperit : aperit,& nemo claudit Hæc *Bruleſ.*

Obliqvvm vide obliquitas. Et obliquitas voluntatis creatæ ſiue culpa eſt ſtatus voluntatis creatæ difformis obligationi voluntatis diuinæ. Et iſte ſtatus difformis nihil eſt niſi voluntatem creatam aliqualiter eſſe,qualiter tenetur non eſſe,vel ipſam aliqualiter non eſſe qualiter tenetur eſſe. Primum pertinet ad peccatum cōmiſſionis. Secundum vero ad peccatum omiſſionis.vt ſcribit *Camer* .q.14.a 2.l 1.

Oblivio(ſecundum *Rich.d.7.a.3.q.1.l.1*,& concordat in ſententia S. Bona.) fit dupliciter. Vno modo ſic, quod delentur ſpecies de memoria, & ſic amittit quis aliqua quæ ante in ſua memoria retinebat habitualiter: iſto modo nō cadit obliuio in dæmonib', quia in eis nulla eſt deletio ſpeciei, quando potentia memoratiua in angelis & dæmonib. eſt incorruptibilis,& etiam quia ſpecies ſunt eis innatæ vel concreatæ. Alio modo fit obliuio ſic quod ipſa intelligentia non conuertitur actione ſua ſuper ea,quæ in memoria retinentur,& deberet conuerti recordando.Et iſto modo in dæmonib.cadit obliuio maxima, quia cū totaliter ſint conuerſi ad mala per obſtinationem, adeo ſunt deformati totaliter,quod in intelligentia eſt deceptio,in voluntate obliquatio. Et in memoria inhabiles ſunt facti ad reminiſcendum multa bona quæ fecit Deus eis,& ſalutis ſuæ obliti nolunt omnino recordari actualiter, licet poſſent ex innatis ſpecieb. ſi vellent, ſed ex odio Dei nolunt huiuſmodi recolere. Latius colligit & ſcribit de de hoc Pelbar.l. 2. Roſarii Theol.in dict.*dæmones*.§.52. Et obliuio eſt præteritorum aut futurorum laborum per laudem compoſitorum aut componendorum voluptaria & voluntaria ac grata iucundaq; prætermiſſio, omniumque honeſtatum rerum ignauior perditaq; negligentia.Hinc obliuioſus qui facile obliuiſcitur.Obliuio.a.peccatorum eſt noxia confitenti:vt ſcribit *Gerſ.p.2.*de modo confeſſionis,quia non delentur virtute confeſſionis ſacramentalis:ac perinde virtus clauium quę remittit magnam partem pœnarum debitarum ad huiuſmodi peccatorum deletionem non ſic efficaciter applicatur, prout fit circa peccata quæ ſacramentaliter & expreſſe ſunt confeſſa, & homo tenetur illa confiteri dum redeunt ad memoriam,ſed ſi non redeunt, nihilominus homo ſaluabitur ſi fecerit ſufficientem diligentiam recordandi , cum Deus non obliget ad impoſſibile. Eſt igitur additio fruſtra quum dicitur in abſolutione de oblitis & contritis, Hæc *Gerſ.*

Oblocvtio eſt occulta detractio ſecundum *B.Th.*ſuper Pſal.43.& differt ab exprobratione, quod hæc eſt ingeſtio improperii in facie:oblocutio,vt dictam eſt.

Observantia eſt per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodam & honore deſignantur ſecundum *Cicer* in Rheto. Huius contrarium eſt deſpicientia inobſeruantiaq; cum quadam animi auerſione.Obſeruantia eſt ſub pietate, ſicut pietas eſt ſub religione.

Et eſt

Et eſt virtus ſpecialis, per quam honoratur perſonæ in dignitate conſtitutæ ex B. *Tho.2.2.q.*80. Vide & de hoc *Antoninum p.4.tr.5.c.*10. ſuæ ſummæ.

Obscvrvm à quo obſcuritas. Et dicitur à cura: quod ea quæ lumine carent, curam nobis obijciant. Eſtq; proprie obſcurum, quod eſt ſine lumine: per metaphoram interdum pro ignobili ponitur, interdum pro tecto, latenti & abſcondito.

Vnde obſcuram orationem dicimus, vel obſcurũ ſermonẽ, quod ænigma dicitur. Eſt enim ænigma quæſtio verborum obſcuritate inuoluta, ſecundum *B. Thom. 2. ſentent. diſt.* 23. *queſt.* 2. *art.*1.

Obsessio dæmonis dicit intimam & ſubſtantialem præſentiam dæmonis corpori humano. Præſentia intima dicit præſentiam indiſtantem & penetratiuam, ſubſtantialem tamen. An.a. dicat operationem eius in corpore ipſum conturbando, impediendo & affligendo, dubium eſt. Conſiſtit.a. in acceptione termini. Siquidem intima dæmonis præſentia cognoſci non poteſt ab homine, niſi per aliqua eius opera in corpore (vt ſcribit *Ga.d.8.q.2.l.2.*) vt ibidem notat ex Bonau. quemadmodum dæmones per naturæ ſuæ ſubtilitatem & ſpiritualitatem poſſunt naturaliter quęcunq; corpora penetrare, & in eis ſine aliquo obſtaculo impedimenti ſubſiſtere, etiam ratione ſuæ naturalis potẽtiæ corpora, in quib. ſunt, poſſunt commouere, & turbare, vexare ac affligere, & naturales operationes talis hominis impedire, niſi prohibeantur à ſuperiori virtute. Sed quare Deus permittit, hoc latet humanã induſtriam, quia iudicia Dei occulta. Certum.a. quod non permittit iniuſte, nec ſine cauſa. Vel permittit Deus huiuſmodi fieri ſiue ad gloriæ ſuæ oſtenſionem in poteſtatiua eorum eiectione, ſiue ad peccati punitionẽ, ſiue ad peccantis correctionem, ſiue ad noſtram eruditionem. Videre potes & *Gerſ.*p.1. ſer. de Angelis, &c.

Obstinatio eſt quædam pertinacia. Eſtq; pertinax imprudenter tenax, q. omnino tenax, ſecundum *Iſid. li. Etymo.* Et differunt pertinax & perſeuerans & obſtinatus, quia perſeuerans eſt quantum oportet, pertinax vero plus quam oportet, obſtinatus eſt ille qui perſiſtit in ratione peruerſa, abſtinẽs à bonis: ſicut continens proprie eſt qui perſiſtit in ratione recta à prauis cõcupiſcentijs abſtinens, ſecundũ *B. Tho.2.2 q.*155. *a.*1. ab obſtino verbo, quod ſignificat obfirmo, venit obſtinatio, hoc eſt animi firmitas, & obſtinat⁹ obfirmatus Et ſecundũ *Br d.7 q.5.l.2.* Obſtinatio vno modo capitur pro firma adhæſione in malo, quæ eſt perſeuerantia continua perfecta, & firma in malo, quod obſtinatus efficitur. Alio modo pro impoſſibilitate reuertendi ad pœnitentiam fructuoſam. Et ſic deſcribitur. Eſt impoſſibilitas reuertendi ad dignum fructum pœnitentiæ, proueniens ex iuſtitia Dei punitiua, qui decreuit omnes damnatos nunquam ſibi reconciliari. Vnde paſſus iniuriam, nolens remittere peccanti amore Chriſti, vt ſcribit *Iacob. de Valen.* ſuper Pſ.50. magis æſtimat ſuam iniuriam & pluris pretij quam ſit paſſio Chriſti, & ſic nunquam merebitur veniam de peccatis ſuis, dum manſerit in tali obſtinatione: quia non eſt ratio vt paſſio Chriſti valeat ſibi & non alteri ſecundum æſtimationem ſuam. Et obſtinatio vt eſt peccatum in ſpiritum ſanctum, *vt dicit S. Bona*, eſt voluntas complacens ſibi in culpa perpetranda, priorem culpam non deteſtans, ſed approbans: & ita eſt actus procedens ex malicia reſpectu culpæ futuræ *Ga.d.43.q.vn.du.2 in fine l.2.* Et differt ab impœnitentia, quod obſtinatio eſt reſpectu peccati futuri, impœnitentia reſpectu præteriti. De quo ſup. in litera I. videatur. Obſtinatio quandoq; in bono accipitur, ſed raro, vt alias ſcripſimus.

Obtrectare eſt contra alienam ſententiam tractare ſeu maledicere, & ob id obſiſtere, ſicuti eſt cum alicuius dicta aut facta deprauantur, à quo obtrectator. *Hier.* in præfatione Pente. Periculoſum opus certe obtrectatorum meorum latratib. patens. Ponit *Iaco. de Va.* Pſ.50. tria genera obtrectatorum ſiue æmulatorum, qui conſueuerunt impugnare pœnitentiam ſiue remiſſionẽ, & arguere & iudicare Deum, & murmurare contra eum in remiſſione peccatorum, ſicut eſt diabolus, & illi qui paſſi ſunt iniuriam, cum vident viuere & etiam proſperari illos qui eis iniurias & damna intulerunt: illi murmurãt, imo blaſphemant contra Deum, dicentes Deũ eſſe iniuſtum, & acceptatorẽ perſonarum. Tertio volunt Deum arguere & temere iudicare. Et iugiter murmurat generatio peſſima hypocritarum, qui reputantes ſe iuſtos, aut volentes

Digitized by Google

iuſti apparere, iugiter mordent, & rodunt publice peccatores, & blaſphemant & murmurant contra Deum, dicentes: Quare Deus permit it eos, & talia ſcelera ſuſtinere ſuper terram, imo diſplicet eis, quando peccatores veniunt ad pœnitentiam, licet quandoque fingant ſe pro eis orare. De illis multa ibi *Iac. de Valen.* Et de hypocritis ibidem permulta notanda.

OBVENTIO & obuentiones epiſcopo debitę ſtipendia nominantur, & habetur. 61 *d.* nullus, & de præbendis. ca. Cum ſecundum, Et *Gi. d. 15. q. 8. dub. ſecundo l. 4.*

OBVMBRATIO eſt lucis effulgentia cum tenebra, vt *ſcri. Ger. tra. 12. ſup.* cantico Mariæ.

OCCASIO eſt opportunitas temporis caſu proueniens. Et occaſiones peccati quas Greg. vocat cauſas peccatorum: vt habet *Mag. l. 4 ſent.* cum ait: Satiſfacere eſt cauſas peccatorum excidere, & earum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Cauſas dicit occaſiones allicientes ad peccandum. Quarum quædã ſunt propinquæ peccato, & hæ ſunt in noſtra poteſtate, vt eas poſſimus amouere vel excidere. Verbi gratia. Cæna ſplendida cauſa propinqua eſt luxuriæ: *Hier. 6. Saturaui eos, & mœchati ſunt.* Et hanc cauſam ſeu occaſionem poſſumus amouere & excidere. Sunt & aliæ cauſæ ſeu occaſiones peccati remotiores, quę in noſtra poteſtate non ſunt: vt ſcri. *Ger. p. 2.* de ſacramẽto pænitentiæ, vt puta, oblatio talis cœ[n]æ vel alterius rei delectabilis oculis cordis noſtri, vel ſuggeſtio diabolica de tali ſplendida cœna. Non enim eſt in noſtra poteſtate arcere diabolũ, quin talia oculis noſtræ mentis offerat. Et vt idem ſcri. *Ger.* in tripartito de præceptis decalogi. cap. 16. occaſiones peccatorum vitare non volens, in ſtatu ſalutis nõ eſt. Et de confeſſione circa peccatũ luxuriæ vult luxuriæ occaſiones non fugientẽ peccare: imo manifeſtas occaſiones peccati nõ declinãtes, non cenſentur contriti, vt idem vult ſermone de pænitentia, facto in cœna Domini p. 2.

OCCIDERE, idem quod interficere, interimere. Et iuſte occiditur (vt ſentit *Scot.* & ſcribit *G. b. d. 15. q. 15. a 3. dub 1. l. 4.*) quem lex iuſta generaliter, vel Deus ſpecialiter iubet occidi. Et ſunt verba b. Aug. Nulla autem eſt lex iuſta niſi quæ deſcendit à lege diuina, vel concordat legi diuinæ, vel ad minus non diſcordat. Ex quo [ſe]quitur, quia lex diuina abſolute prohibuit. Ne permittas hominem occidi. Et nulli inferiori licet in lege ſuperioris diſpenſare: ergo nulla lex poſitiua conſtituens hominem occidendum iuſta eſt: ſi in illis caſibus ſtatuat, in quib. Deus nõ excepit. Excepit autem in multis, vt in blaſphemia, homicidio, adulterio & aliis, vt patet in *Exodo*, & aliis pl[ur]ibus locis, in quibus caſibus lex poſitiua iuſte poteſt trangreſſoribus determinare pœnam mortis. Item lex ſtatuens furem maxime diurnum occidi, eſt iniuſta, quia nullibi Dominus excepit furem ab illo præcepto: Non occides, imo videtur quod Dominus non velit furem illa pœna plecti, quoniam aliam pœnam Dominus infligit, ſcilicet reſtitutionem quadrupli vel quintupli, vt patet *Exod. 22.* Et dicitur diurnus maxime, quoniam ſi nocturnus occidatur, percuſſor non erit reus ſanguinis. Occidentes autem fures ſecundum leges generales aut ſpeciales iuſtas, vt ſentit Gabriel, non peccant, nec dicendi ſunt homicidæ. Nec quiſque eſt occidendus abſque iuris ordine. Videre potes ad hoc *Gerſ. p. 4. ſerm. ad regem Franciæ pro iuſtitia.*

OCIOSITAS eſt quum quis quiete neceſſaria ſaluti corporis accepta vacat ab aliquo opere ſpirituali vel corporali, & hæc eſt filia acediæ. Ocium eſt vacatio à labore, cuius contrarium negocium eſt. Aliquando ocium pro litterario ſtudio capitur. Et eſt ocium malum, de quo *Gerſon in ſerm. de Sancto Bernardo parte ſecunda,* dum ait: Denique in omni tua afflictione, dum amorem caſtum & diuinum parturis, ocium procul abſit. Et dicitur ocium iners, de quo ait *Bernar.* Summa malitia eſt ocium iners, & deſideria occidunt pigrum (vt inquit *Gerſ* &c.) Eſt & ocium ſanctum, ſcilicet vitæ contemplatiuæ & ſtudioſæ, & illud (vt inquit Gerſon in regulis moralibus de acedia) debet homo quantum ex ſe eſt magis appetere quam officia vitæ actiuæ, præſertim cum obligatione, imminente tamen manifeſta neceſſitate aut ſuperioris præcepto rationabiliter accedente dimittendum eſt ocium pro charitate proximorum. Inhabilis prorſus ad ocium contemplatiue laboret ipſe exterius ad ſui aliorumque profectũ. Et ſi aliquis ad vtrumque valet velut ambidexter magna perfectio eſt, & mixturam hanc in ſtatu præſentis indigẽtiæ optimam iudicamus. Hæc *Gerſ.* De ocioſitate vero mala multa alias dicuntur, quæ multã docuit maliciam (inquit

ſapiens

Digitized by Google

ſapiens Eccleſiaſt. 33.) & hæc eſt Veneri non ingrata. Hinc Ouidius in de reme. amoris.

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.

De quo & in triumpho Veneris ſcripſimus.

OCVLVS Oculi dicuntur, quia ciliorum tegumínibus eos Deus occuluit ſecundum Varro. Et oculus eſt triplex: mentalis, ſcilicet viatoris, angeli, & beati hominis. Vnde ſcribit *Petrus Palud d. 10. q. 4. l 4.* Oculus viatoris non videt corpus Chriſti in ſacramento, quia non videt proprie niſi immediate prima principia, aut mediate concluſiones per illa, ſicut oculus corporalis videt lucem immediate & colorem mediante luce, neutro autem modo videtur hic quod eſt ſacramenti fidei, quia non eſt per ſe notum, nec eſt demonſtrabile. Nec oculus naturalis angeli boni vel mali poteſt corpus Chriſti clare & immediate videre & indirecte, quia eſt de ſupernaturalibus intelligibilibus, quia ſupernaturalia ſenſibilia angelus nouit, cum etiam ad oculum homo videat ea: puta, mortuum reſuſcitatum, vel oculum reſtitutum.

Supernaturalia autem intelligibilia angelus non videt naturaliter, tale autem eſt eſſe corporis Chriſti in altari, ideo. Oculus ergo naturalis angeli non videt clare hic eſſe corpus Chriſti: ſed conijcit infallibiliter ex miraculis ſenſibilibus, quæ clare videt fieri ad teſtimonium veritatis. Sed de oculo beati hominis & angeli dicendum quod vterque videt hoc clare, hominis quidem, quia quod audiuit hic & credidit, ibi clare videbit ſecundum illud. Niſi credideritis, non intelligetis, & ſicut audiuimus & vidimus. Idem de oculo angeli quia hierarchia noſtra illuminabitur à hierarchia cœleſti, à qua differt luce & ænigmate. Vnde ipſi clare vident omnia de quibus credendis nos illuminant: credibilia vero nobis & eis pro ſtatu viæ communia, ſicut trinitatem, & huiuſmodi, meruerunt ipſi videre ſicut & nos. Credibilia autem nobis propria ſicut articulos incarnationis vident per reuelationem: vnde de omnibus myſteriis gratiæ, de quibus nos illuminant ad fidem, habent ipſi gratuitam viſionem.

Oculo autem corporali, mortali videri non poteſt Chriſtus in altari, ſecundum quod eſt ibi, quia velatum eſt ſpecieb. opacis, vltra quas acies figi non poteſt. Nec etiam videtur oculo immortali beatæ Virginis. *vide latius* vbi ſupra: Sed quod aliquando apparuit in ſpecie pueri, vel carnis crudæ vel ſanguinis, dicit *Paludenſis*, quod illæ ſpecies carnis vel pueri apparentis, non ſunt proprie ſpecies Chriſti apparentis in propria effigie, plus quã prius, quia tunc oporteret ipſum deſcendere de cœlo: & cum illæ ſpecies aliquando diu fuerunt ſub claue reſeruatę, tamdiu corpus Chriſti fuiſſet incarceratum, ſed ſunt ſpecies ſuperinductæ prioribus corruptis. vnde nec tunc videtur in propria ſpecie, quia nec ipſe eſt in forma pueri, vel carnis, vel ſãguinis, ſed totus integer, &c. ſub illis ſpeciebus eſt verum corpus Chriſti, non obſtante ratione aliquorum dicentium, quod non manet Sacramentum, quia ibi mutantur ſpecies ſenſibiles, quæ ſunt de ratione Sacramenti: ergo Chriſtus non manet ſub Sacramento. *Rationem illorum ſoluit Paludenſis*, vide eum: quamdiu enim manet quantitas ſemper eſt ibi corpus Chriſti, licet qualitates mutentur: puta, quod ſpecies à fumo denigrantur vel ſpecies vini infrigidẽtur, calefiant aut rarefiant, &c. Et de ratione Sacramenti altaris eſt quantitas cum aliquo colore & figura, ſed accidit ei, quod ſit iſte color vel contrarius iſti, iſta figura vel alia. Vnde mutatio circa iſta dum tamẽ maneat quantitas, non mutat Sacramentum: tandiu enim manet corpus Chriſti quamdiu ibi manſiſſet ſubſtantia panis. Iſtas autem ſpecies (*inquit Paludenſis*) non debet miniſter ſumere propter horrorem, & excuſatur à præcepto Eccleſiæ, quod celebrantes cõmunicent, quia ad inſolitũ non refertur, vel conficiat in alia materia Debet autem reſeruari in loco vbi eſt verum corpus Chriſti, cum ſit verum corpus Chriſti *Hæc Pal.* Corpus itaque Chriſti non videtur oculo corporali neque per ſe, neque per accidens. Per ſe non, quia ſubſtãtia non videtur. Nec per accidens, quia accidentia, quæ videntur, non ſubiectantur in corpore Chriſti: ideo per ea non videtur corpus Chriſti (*inquit Gabriel.*) Videtur autem ad hunc ſenſum hoc eſt ſpecies videntur, ſub quibus vere & realiter continetur Chriſtus: licet non per omnia ſicut contentum in continente locatur. De quo latius conſulito *Gabriel. lectio 45. canon.* Vnde iſtæ propoſitiones ſecundum *Dominum Cardinalem Camer. quæſtion. 5. lib. 4.* video corpus Chriſti vel tango, &c. non ſunt veræ niſi

ad iſtum ſenſum: Video vel tango ſpecies ſub quibus eſt corpus Chriſti, &c.

Ocvlvs Est Dvplex, Dexter Et Sinister. Per ſiniſtrum quandoque intelligitur cõſideratio minus principalis; per dextrum magis principalis: vt timor ſeruilis eſt donum Spiritus ſancti & bonus, quia timore pœnæ æternæ ambobus oculis declinat & facit bonum, tamẽ eſt minimus. Timor vero initialis eſt ille, qui reſpicit pœnam ſiniſtro oculo, ſed oculo dextro reſpicit offenſam, & iſte eſt melior præcedenti. Sed timor filialis eſt caſtus, & eſt qui oculo dextro reſpicit amorem Dei, ſed oculo ſiniſtro reſpicit offenſam, & iſte optimus eſt, & ſpeciale donum Dei. *Bruleſ.d.28.q.4.l.2.*

Ocvli animæ rationalis ſunt duo (vt ſcribit *Gerſ.part.3.de myſtica Theologia, conſideratio. 6.*) vnus ſpectans ad cognitiuam potentiam, alter ad affectiuam. Ille ſecundus proprie dicitur oculus amoris vel oculus ſponſæ, *de quo in eiuſdem Canticis*: Vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum. *Et conſideratione 11. dicit*: Reducuntur quinque ſenſus ad duos oculos, qui ſunt intellectus & voluntas cognitionis & amoris. Viſus enim & auditus per appropriationem magis ſpectant ad intelligentiam, cæteri tres ad affectum vel amorem.

Ocvlvs ſimplex eſt oculus rectus: de quo veritas. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum (ſupple operationum tuarum, *inquit Gerſ.tract.12.ſuper cantico beatiſ. Virgi.*) erit lucidum & rectum. Ratio, quia & finis præſtituetur bonus, & ad finem ordo rectus, non diſtortus per ineptitudinem aut vitium, &c.

Ocvlvs Dei. Oculos Deus habere dicitur, pro eo quod omnia videt, & nihil eum latet in cuius conſpectu, *ait Apoſt. ad Heb.* 4. nulla creatura inuiſibilis eſt. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius. Aliter enim oculi reſpectu gratiæ eius intelliguntur, *vt eſt illud in Pſalmo decimo octauo.* Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos: *ita ſcribit Hieronymus Epiſtola prima.*

Odivm eſt ira inueterata ſecundum *Ciceronem libro 4. Tuſcul quæſt.* Odium ſecundum *Auguſtinum libro diffinitio.* eſt vetus ira ex pluribus cauſis collecta diuturno tempore perſeuerans. *Et ſecundum beatum Thom. 1.2. quæſtion. 29. artic. 1. & 2.* Odium eſt diſſonantia appetitus animalis, vel appetitus rationalis ad apprehenſum vt diſconueniens, ſicut amor eſt conſonantia eius ad conueniens. Odium (*vt ſcribit Gab. diſtin.6.q. vnica, l.2.*) eſt quo quiſquam, quia habere non poteſt cupita contrariantibus inuidet. *Vel vt alii dicunt*: Odium eſt quo voluntas reſilit ab obiecto diſconuenienti, vel vt diſconuenienti. Et Deus non poteſt habere odium ad intra, quia dicit de ratione ſui imperfectionem, ad extra tamen odit peccatũ Et (*vt idem ſcribit Gab. vbi ſup.*) Quod ergo diabolus ſtatim vt ſuam vidit pulchritudinem, inordinate ad ſe conuerſus, præſumpſit, volens ſuam perfectionem eſſe à ſe, & per eã dominiũ ambiuit: quia quod habere nõ potuit ꝓut voluit, Deo inuidit, & affectu odii cõtraiuit, & in hoc firmatus eſt, quia hoc ipſum à Deo omnino ſeparauit, & perfectum obſtaculum poſuit: ſicut perfecta charitas perfecte Deo iungit. Sic ergo ſuperbia præſumptionis primũ fuit generatione. Superbia ambitionis primum fuit conſummatione, & odium Dei auerſio fuit in mali confirmatione, & per hoc concordari poſſunt multa aucto. Sanct. & Docto. quæ non vniformiter diabolum peccaſſe aſſerunt, quia his omnibus peccatis peccauit. Et quoad inchoationem peccatum diaboli initiatum eſt in præſumptione, conſummatum in ambitione, confirmatum inuidiæ & odii auerſione, &c. Et ita non tantum vno peccato, ſed pluribus peccauit. *Gab. concl. 4. & 5. vbi ſupra, & latius.*

Odivm dicitur dupliciter (vt ſcribit *ſanctus Bona. diſtin. 14. artic. 2. quæſt. 1. lib. 4. in ſolut. argum.*) aut cum quadam diſciplina, aut cum vi ſurreptionis vindicta & ira. Et primum eſt in concupiſcibili, ſecundum in iraſcibili, & tale eſt in pœnitentia. Sicut enim per iram & zelum iraſcitur homo, & indignatur peccatis proximi, ſic per pœnitentiam peccatis ſuis. &c. Et odium deducitur ab odi verbo anomalo, quod ſignificat odio habeo, à quo oſus & peroſus dicitur, qui odio habet. Hinc odioſus interdum, qui odio habet, interdũ moleſtus: & ab odio venit odior. An autem Deus poſſit odiri, dicit *Sco.* quod implicat cõtradictionem, quod Deus odiatur, q̃a nihil oditur niſi propter malum aliquod exiſtens vel apparens, & in Deo nulla eſt, nec apparet malitia. Alii tamen fere omnes dicunt, ꝙ voluntas creata poteſt ex ſua peruerſitate odire Deum, & hoc propter ſuam libertatem. Et hæc

opinio

Digitized by Google

opinio videtur concordare ſcripturis. Vel dic ſecundum *Bru. d.7.queſt 2.l.2.* quod Deus etiã in ſe & abſolute poteſt odiri ſecundum *Scot.* Si autem conſideretur inquantum puniens, ſic bene poteſt odiri in ſuo effectu. & ſic poſſunt opiniones concordari.

ODIVM differt ab inuidia, quod odium in brutorum etiam natura comperitur. Inuidia vero humanum genus non excedit, ſecundum *Plutarch.* differunt quoq; ,q̃a iniuſte inuidemus: odio vero iuſte quam plures habentur: ſicuti qui neque malorum conſuetudinem fugiunt. Multi odio ſe habent, nemo ſibi inuidet. Et odiũ Dei eſt filia luxuriæ. Odiũ vero proximi eſt filia inuidiæ. Et *vt vult Anton.p.2.tit.8.c.3.* oritur frequenter ex ira. Propter quod dicit *Aug.in reg.* Lites etiam nunquam habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira creſcat in odium, id eſt ab ira procedat poſtea in odium. Directius tamen oritur ex inuidia. Et ratio eſt *ſecun. bea. Thom.2. 2.q.34.a.6.* quia ex inuidia ipſum bonum proximi redditur contriſtabile, & per conſequens odibile: ſed ex ira oritur odiũ ſecundum quoddam augmentũ. Nam per iram appetimus malum proximi ſecundum quandam menſuram, prout, ſcilicet habet rationem vindictæ, poſtea per continuationem iræ peruenitur ad hoc, q̃ malum proximi abſolute deſiderat, quod pertinet ad rationem odii. Et ſic patet quod cauſatur odium formaliter ex ipſa inuidia: ex ira autem diſpoſitiue. Vide multa de *odio Antõ. vbi ſup. & B.Th.* Et odium quod eſt paſſio pura, non eſt peccatum, ſed odium Dei vel proximi ſemper eſt peccatum. Et poteſt deſcribi, quod odium eſt quo appetitur malum alicuius in malum eius, quod pro tanto dicitur: quia qui appetit malum proximo propter aliquam bonam cauſam: vtputa, infirmitatem vel mortem, ne noceat bonis, vel vt conuertatur ad Deum, & huiuſmodi, iſtud proprie non eſt odium, quia non intendit præciſe malum illius. Et differt ab ira, q̃a iratus appetit malum alicuius ſub ratione boni, ſcilicet ſub ratione vindictæ, vt puniatur is contra quem eſt iratus, de defectu commiſſo, ſed odiens ſolum intendit in malum exoſi. Et odium eſt contrarium charitati. Et eſt odium ſui, & eſt odium Dei, & hoc horrendum. & eſt odium proximi, quod eſt fugiendum. Et de his late ſcri. *ut Anto. vbi ſup.*

OFFENDERE & defendere proprie contraria ſunt. Offendere eſt lædere, moleſtare: defendere, tueri. Aliquando offendere eſt inuenire, de quo alias diximus. A quo offenſio & offenſa, quæ differunt. Quod offenſio ſemper paſſiue accipitur, offenſa vero actiue. *Cic.* In corpore ægro odioſa eſt omnis offenſio. *Idem*: Quum tot eius offenſas pati non poſſem, inde diſceſſi. & Offenſa *vide in dict. Reatus.* Et offenſio proximi nõ fit ſine offenſione Dei quia prius offenditur. Et licet (*vt ſcrib. Iac. de Valentia Pſ.50.*) peccator lædat proximum, tamen in primis offendit Deum, quia eius legem tranſgreditur & præuaricatur & violat, & eius præcepta contemnit: ex conſequenti lædit proximum, inferendo ſibi damnum in fama, vel in bonis, vel in perſona, & hoc corde, vel ore, & opere: & ſic omne peccatum eſt infinitum in debito, quia eſt contra Deum infinitum. Et licet pro damno & iniuria proximi poſſit ſatisfieri aliquo finito precio, tamen iniuriæ factæ Deo nullum precium finitum poteſt ſatisfacere. *Vide latius Valentian. vbi ſupra.*

OFFICIVM eſt actus congruus cuiuſque perſonæ. Vel ſic: Officium eſt quod quiſque efficere debet pro ſuæ conditione perſonæ. In quo animaduertere oportet quid loco conueniat, quid tempori, quid rerum aut perſonarum dignitati. Hinc officioſus dicitur obſequioſus, & qui facile merẽtibus exhibet honorem. A quo officioſe cum officio & obſequioſe. Et dicitur officium ab officio, quod antiqui pro efficio vtebantur. Officium etiam dicitur magiſtratus, vel quia honoris gratia inſtitutus eſt, vel quia opem populo fert. Vel quia ius quod cuique debetur, reddit. Cæteræ vero artes actionem ſuam officium vocant. Vnde officium Grãmatici, officium Medici, officium Architecti, & officium Presbyteri eſt caſte viuere & pacifice, & officium Sacerdotale eſt celebrare diuina, vel (vt dicunt) Miſſam habere. Et illud non imponitur vt neceſſario homo exequatur (*vt ſcrib. S. Bo.d.12.l.4.*) ſed pro loco & tẽpore, vt ſibi videbitur expedire. Et ideo ſi conſcientia dictat, q̃ ſit abſtinendum ob ſui indignitatem & reuerentiam ſacramenti, non peccat. Nec etiam prædicator, niſi quando videt imminere periculum; vel negligit officium per inobedientiã: eſt enim ei iniunctum, vt illud exequatur. Capitur

Digitized by Google

& officium pro illo quod fit ab aliquo. Vnde officium mendacis hominis (*vt ſcri. Iac. de Valen. Pſ. 5.*) eſt zizaniam & diſcordias ſeminare. Enumerantur inſuper ſeptem officia *ſecun. Doct.* periculoſa, ſcilicet cura rei familiaris, militia, procuratio, adminiſtratio, mercatio, aduocatio, & officium Epiſcopatus, quæ tamen non ſunt prohibita. Nam & de Epiſcopatu (quod cæteris periculoſius eſt) *dicit Apoſtolus*: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. 1. *Timoth.* 3. *Gabriel diſtinctione* 15. *quæſtio* 10. *ar.* 1. *lib.* 4.

Officium Ecclesiasticum quandoque ſumitur pro iure officiandi: quandoque pro obligatione ad officiandum: quandoque vero pro actu officiandi. Eſt autem huiuſmodi actus ſicut deſcriptibilis (ſecundum *Gerſ. p. 2. tract. de ſimonia. ſuppoſi. 2.*) quod eſt exercitium aliquod impenſum ad vtilitatem alterius, vel aliorum, pro conſecutione felicitatis æternæ, & damnationis euitatione. Vnde per hanc vltimam clauſulam differt officium Eccleſiaſticum ab officio temporali, vel ciuili, videlicet ratione finis proximi, ſeu principaliter intenti: quoniam finis proximus officii ciuilis, eſt felicitas, ſeu tranquillitas politica vitæ præſentis. Officiũ autẽ Eccleſiaſticũ habet finẽ altiorẽ, videlicet ſalutem æternam animarum, *Gerſ.*

Olocaustum dicitur oblatio vel ſacrificium, quod vel ex debito, vel ſponte oblatum totum incendebatur. *De quo vide & in dict. Sacrificium, & in dict. Oblatio.*

Omissio importat prætermiſſionem boni debiti in ordine ad legem diuinam vel humanam: vel in ordine ad proximum. Primo modo opponitur iuſtitiæ legali. Secundo vero opponitur iuſtitiæ ſpeciali, ſecundum *bea. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 79. *a.* 3. Non autem quæcunque dimiſſio inducit peccatum omiſſionis (*vt ſcrib. S. Bo. d. 5. quæſt. 1. lib 2.*) Contingit enim omittere circunſtantiam, & tunc non eſt peccatum omiſſionis, ſed negligentia quædam. Contingit omittere actum, & hoc dupliciter, vel generaliter vel ſpecialiter. Generaliter ſecundum quod apprehẽdit præceptum affirmatiuum, ſicut tranſgreſſio contra negatiuum. Vnde non omittit qui non vitat fornicationem, ſed qui non honorat parentes, & ſecundum quod eſt actus ſpecialis, poteſt eſſe actus principalis vel non principalis, & non eſt omiſſio peccatum principale, niſi propter actum principalem: ſicut patet de eo qui tenetur ire ad Matutinas, tenetur ſe induere, & ſurgere de lecto, & ſic de aliis: & quamuis ſint multi actus, vna eſt omiſſio. Ad hoc autem quod ſit peccatum, cẽſendum eſſe omiſſionis, oportet quod ſit omiſſio actus non circunſtantiæ, affirmatiui non negatiui, principalis nõ annexi. *Hæc Bo.* Et de omiſſione, *vide & in dict. Peccatum omiſſionis. Et Gerſo. part. 2. in regulis moralibus*, qui ait, quod nulla eſt negligentia, vel omiſſio criminaliter culpabilis abſque conſenſu vero vel interpretatiuo comitante vel præuio. Et in compendio Theologiæ de peccato veniali & eius cognitione, ait, omiſſio eorum, ſcilicet ad quæ homo tenetur, quia alias proprie non eſſet omiſſio, aliquando contingere poteſt ex ſola inaduertentia ſiue obliuione, vtputa, gratia exempli: Cum aliquis hora debita qua tenetur ire ad Eccleſiã, obliuiſcitur ire. Et talis omiſſio nullum vel modicum eſt peccatum, quia iam extra actum voluntatis eſt. Si autem illa obliuio ex aliqua alia cauſa, ſiue propinqua ſiue remota pręcedente, circa quam homo pręuidere poterat & debebat, contingeret, eſſet maius peccatum circa illa quam circa ipſam omiſſionem in ſe. Si autem propter infirmitatem vel alias eſſet impeditus vel detentus contra ſuam voluntatem, tunc omiſſio non haberet rationem peccati, nec proprie debet dici omiſſio. Si vero ſubiacet voluntati hominis, tunc habet rationem peccati. Vnde quando quis non vult hora qua debet ire ad Eccleſiam vitans laborem, &c. tunc talis actus propriæ voluntatis & de per ſe, pertinet ad omiſſionem. Vel aliquis negligit ire hora debita ad Eccleſiam, quia vult ludere vel bibere, & ludit vel bibit: certum eſt quod ille actus ludendi vel bibendi illa hora, eſt actus coniunctus illi omiſſioni. Sed ſi quis de ſero vigilat, ex quo contingit quod omittit ire ad Eccleſiam hora Matutinarum, certum eſt quod ipſe actus vigilandi de ſero non eſt coniunctus ipſi omiſſioni. *vide latius Gerſ.* Per hoc quiſquam apud ſe perpendere poteſt, quã do peccata omiſſionis ſunt mortalia vel venialia, vel grauia vel leuia: conſideratis, ſcilicet obligatione, qua quis ad faciendum aliquid tenetur & neceſſitate vel vtilitate illius ad quod ſic tenetur, & cauſis ſeu occaſionibus ex quibus omiſſio

Digitized by Google

miſſio conſurgit. *Gerſon.* Et vt idem ait in regulis moralibus. Quantum obligamur & quotiens ex diuina auctoritate quęrere ſalutem noſtram æternam, tantum & totiens obligamur bene operari ex gratia. Et quia non pro quolibet momento tenemur actualiter tendere ad beatitudinem æternam (cū ſit hoc præceptum affirmatiuum) idcirco non ſemper culpabiliter omittimus, dum extra gratiā aliquid operamur, &c.

OMNIPOTENS accipitur dupliciter (vt *notat Gabr. d. 42. q. vnica. art. 1. l. 1.*) Vno modo, quia eſt agens quod poteſt in omne poſſibile mediate vel immediate. Alio modo accipitur proprie Theologice pro illo qui poteſt in omnem effectum immediate & in quodcunque poſſibile, quod non eſt ex ſe neceſſarium, nec includit contradictionem: ita, inquam, immediate, quod ſine omni operatione cuiuſcunque alterius cauſæ agentis poteſt in quemlibet effectum. Concordat *Scot. diſtinct. 42. lib. 1.* Et *ſecundum Domi. Cardinal. Camera.* omnipotens dupliciter poteſt intelligi. Vno modo quo ad effectum. Alio modo quo ad efficiendi modum, ſcilicet quia ſe ſolo poſſit in omnem effectum: vtroque modo Deus eſt omnipotens. Vnde *Exod. 15. dicitur*: Omnipotens nomen eius. De primo enim non eſt dubium. De ſecundo modo probabile eſt, ſecundum fidem (vt *inquit Aliacenſis quæſtio. 13. art. 1. lib. 1.*) Et ſecundum eundem, Deus dicitur omnipotens, vel omnipotentia, non à potentia paſſiua, ſed actiua. Patet primum, quia eſt articulus fidei: vt apparet in ſymbolo, quod non dicatur omnipotens à potentia paſſiua, quia nihil poteſt pati cum ſit intranſmutabilis. *Iac. 1. Apud* quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Dicitur & Deus omnipotens, quia nullam in moliēdo materiam efflagitat cum nullo antecedente moliatur: *vt dicit Pau. Cort. l. b. 1. diſtin. 7.* Et Dominum Deum, quem Chriſtiani ob vniuerſalem ſuam poteſtatem quam habet, & in ſubſtantiam & actionem omnium creaturarum, vocant omnipotentem, ipſi Philoſophi vocauerunt primam cauſam à qua dicebant oriri, ꝙ cauſæ ſecundæ eſſent, & quod cauſæ eſſent, vt & oſtendit & ſcrib. *Mart. Plant ſib Doct. ſacræ Theo. & egregius Concionator in opuſ. de ſagis veritate* 1. Et Deus dicitur omnipotens, non quia eſt omnia poſſe (vt *ſcrib. Gab. d. 7. q. vnica, artic. 3. lib. 2.*) non enim poteſt eſſe natura lapidis, aut natura non vitalis, ſed eſt omnipotens, quia poteſt facere omne factibile, hoc eſt omne poſitiuum, etiam in peccato, & quamuis à Deo eſt actus peccandi, non tamen dicitur peccator, vt alias dicitur. Omnipotens itaque valet tantum, id eſt potens facere omne factibile, ita quod factibile diſtribuitur & non potentia. Vnde potentia generandi non eſt potentia, ſicut nec perfectio: quia potentia eſt reſpectu factibilium tantum, ſecundum modum loquendi ſanctorum, & ita filius eſt omnipotens, quia omne factibile poteſt producere & deſtruere; nec omnipotens dicit potentiam reſpectu cuiuslibet, ad cuius eſſe non ſequitur contradictio, ſed tantum reſpectu factibilis, ad quod non ſequitur contradictio. *Gab. diſt. 20. dub. 2. lib. 1.* Et quando dicitur omnia quæ habet pater, habet filius, valet tantum: omnia quæ habet pater, quæ dicunt perfectionem ſimpliciter, id eſt eſſentialem, quæ eſt in omnibus tribus perſonis, habet & filius. Secus de perfectione notionali: ſic filius eſt omnipotens ſicut pater. Hinc tres perſonę ſunt æquales ſecundum potentiam (*vt dicit Card. Cameracen. quæſtion. 10. a. 3. lib. 1.*) Hinc dicitur in ſymbolo: omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritus ſanctus. Et Deum eſſe omnipotentem, eſt ſola fide creditum (*vt habet Gabriel diſtinct. 42 quæſt. vnica, artic. 2. lib. 1.*) & *probatur auctoritate ſanctorum & ſcriptura & ſymboli. Vnde Eccleſ. 1. dicitur*: Vnus eſt altiſſimus creator omnipotens, Rex potens & metuendus. *Ioannis 1. Sine ipſo factum* eſt nihil. Item extra de ſum. *Trinit. & fid. cath. capit.* firmiter. Ipſe eſt creator omnium viſibilium, ſpiritualium, & corporalium: poteſt & rationabiliter perſuaderi. Nam Deus eſt cauſa omnium, ergo omnipotens. Omnia enim eſſentialiter dependent à Deo: & per conſequens eſt cauſa omnium. Antecedens probatur, quia omne aliud à Deo non minus dependet à Deo quam vna creatura ab alia, ſed vna creatura dependet ab alia, ergo. Ex quo ſequitur Deum eſſe omnipotentem, eſt fide creditum, quodque ſe ſolo poteſt in omnem effectum poſitiuum ſine cooperatione cauſæ ſecundæ: hoc autem ratione naturali probari non poteſt. Cuius *Scotus* ponit quatuor rationes. De quo *vide latius Gabrie. vbi ſupra. Petrum Aliacen. quæſtion. 13. artic. 1.* Et *Greg. de Arim.*

*Arim.diſtin.42.lib.1.Vide & in dict.Potens.*Cum autem dicitur Deus non poteſt peccare: ergo non poteſt omnia.& per conſequens non eſt omnipotens.Reſpondetur ſecundum *Magiſt.d.42.& Gab.d.3.vbi ſup.dub.1.*Poteſt Deus quicquid poſſe eſſe potentia: nunc.a. peccare, infirmari, & mori, deficere & huiuſmodi, non eſt poſſe,ſed eſt non poſſe,quia eſt deficere. Veruntamen quicquid poſitiuum eſt(vt modo dictum eſt)in peccato Deus poteſt producere:& ſic omne poſitiuum quod poteſt producere creatura,poteſt producere Deus: nec tamen ideo ſequitur quod poſſit peccare,mori,mentiri, &c.

Omnipotentia *ſecundum Petrum de Aliac.q.13.art.1.l.1.* poteſt accipi dupliciter. Vno modo large, & ſic deſcribitur: Omnipotentia eſt potentia omnis producibilis productiua. Alio modo ſtricte,& ſic deſcribitur:omnipotentia quod eſt potētia cuiuslibet factibilis, ſiue omnis producibilis ad extra productiua. Primo modo nō ſumitur apud ſanctos,ſed ſecundo modo.Nam omnipotētia primo modo dicta, non dicit perfectionē ſimpliciter: nec illo modo De' dicitur omnipotens,quia talis non cōuenit cuilibet perfecto ſimpliciter,quia nec filio,nec ſpiritui ſancto, nec eſſentiæ diuinæ:ſed ſecundo modo dicit pfectionem ſimpliciter. Et illo modo Deus dicitur omnipotens: & talis conuenit cuilibet pfecto ſimpliciter: producere itaq; diuinam perſonam non dicit perfectionem ſimpliciter, ſed bene poſſe producere creaturā. Et omnipotentia(*vt ſcribit S.Bona.d.42.in dub.liter l.1.*)eſt ſolius Dei proprie, quia dicit potentiam infinitam,q̄ in nulla creatura poteſt eſſe, nec in Chriſto,nec in alia ſecundū humanam naturā.Vnde ſi de Chriſto dicatur omnipotentia,hoc intelligitur ſecūdum idiomatum cōmunicationem. Si .a. dicatur de credentib. diſtributio eſt accōmoda ſolū de miraculis. Non itaq; poteſt cōmunicari omnipotentia alicui creaturæ, nec animæ Chriſti (*vt & idem vult S.Bona. d.14.q.vlt.l.3.*)niſi eatenus qua cōmunicatur ei nomen & excellentia diuinitatis,h.e.(*vt dictum eſt*)per cōmunicationē idiomatum, q̄ ortum habet ex perſonali vnione. Sicut.n.poſſum' dicere q homo eſt Deus, ita poſſumus dicere q homo eſt omnipotēs. Quod a.non poteſt cōmunicari omnipotentia creaturæ eſt, quia omnis creatura eo ipſo quod ex nihilo eſt, deficit à ſumma ſtabilitate. Vnde non exiſtit per ſeipſam, deficit à ſumma ſimplicitate. Vnde non agit per ſe totam,deficit à ſumma imenſitate: vnde diſtare poteſt in ipſa virtus à ſubſtantia: & quando in ſe non ſubſiſtit, nec à ſe,niſi ſuſtētetur à diuina potentia, ideo impoſſibile eſt ipſam eſſe omnipotentem, non poteſt n.ſeipſam ſuſtinere. Latius ibi declarat *S.Bonau.* quare creaturæ non cōmunicatur omnipotentia,ſicut ſoli Deo conuenit ſuma ſtabilitas,ſumma ſimplicitas, ſumma etiam immenſitas:ſic etiam omnipotentia quæ neceſſario requirit iſta tria. Ideo omnipotētia cōmunicari non poteſt alicui creaturæ, nec animæ Chriſti, nec alij. Et quamuis alicui creaturæ conueniat, vt poſſit omnia ſcire,nec tamen conuenit vt poſſit omnia facere. Vide ad hoc & *Gab.d.14.q.vn.c ar.3.dub.3.l.3.* qui dicit,quod ratio omnipotentiæ includit eſſe principium omnium factibilium de nō eſſe ad eſſe. Hæc.a.repugnat creaturæ,quia nulla creatura poteſt eſſe principium omnium poſſibiliū,quia non ſuiipſius.*Vid.& ibid.* q omnipotentia attribuitur homini Chriſto per communicationem idiomatum, ſicut cæteræ proprietates diuinæ, &c. Et quamuis, vt modo dictum eſt,omnipotentiam ſoli Deo conuenire, *Gerſon tamen videtur aduerſari p.2.ſer.de dominio Euangelico facta in cœna Domini*, qui & omnipotentiam attribuit creaturæ:ita enim ſcribit:Quia iam non vno, ſed triplici titulo Chriſtianus Monarcha eſt,Chriſtiano omnia dedit in manus,Chriſtianum fas eſt dicere potentiſſimum. Audebo dicere & omnipotentiſſimum,& arguar blaſphemiæ, ſi non hoc Apoſtolus ſimilis nobis de ſe dixerat:Omnia poſſum,omnipotens ſum(*expo nit Bernard.*)in eo qui me confortat Chriſtus *ad Philip.* 4. Si parua eſt Apoſtoli auctoritas, tibi ſatis ſit illa Chriſti, qui ait: Credenti nihil eſt impoſſibile *Matth.*17.Vide latius ibi *Gerſ.*

De potentia Dei, *vide* infra in lit.P.

Operatio eſt multiplex. Quædam ad locum, quæ vocatur motus localis. Alia ad formam abſolutam, & hæc eſt multiplex ſecundū multiplicitatem formarum. Nam ſunt formæ non vitales.Similiter quædam vitales:& harum aliquæ ſunt vegetatiuæ potentiæ tantum, aliæ ſenſitiuæ,aliæ potentiæ intellectiuæ.Formæ ad quas eſt operatio vegetatiua, ſunt formæ ſubſtantiales totales,ad quas eſt generatio:vel partiales,ad quas eſt nutritio vel augmentatio.For

mæ

mæ potentiæ ſenſitiuæ & intellectiuę, ſunt formæ accidentales, ſcilicet cognitionis ſenſitiuæ & intellectiuæ, &c. *Gabriel li.2. diſtinct. 8. quæſt.* 1. qui dicit ibidem quod omnem motum localem poteſt cauſare Angelus in aſſumpto corpore ſecundum ſpeciem, & ita motum membrorum, palpebrarũ, manuum, pedum, linguæ & motum etiam inſpirationis, etiam motum qui videtur eſſe progreſſiuus. Latius *Gab.* Non autem poteſt Angelus in corpore aſſumpto in operationes vitales potentiæ vegetatiuæ, vt eſt nutritio, augmentatio, generatio: vt ibi rotunde probat *Gabriel.* Poteſt & in comeſtionem quæ præcedit nutritionem. Et licet non poſſit fieri vera nutritio, poteſt tamen fieri iuxtapoſitio alimenti per Angelum, quo poteſt ſubito & imperfecte miſcere ſi vellet: vt ſic apponendo corpo.i appareret augmentari & creſcere (vt ibidem dicit.) Vnde dixit *Rap. Tobiæ* 12. Videbar quidem vobiſcum manducare & bibere, ſed ego cibo inuiſibili & potu vtor, qui ab hominibus videri non poteſt. Siquidem viſus fuit cibum maſticare & traiicere, ſed conuerſus non fuit in corpus viuens, &c. Item nec poteſt Angelus in aſſumpto corpore producere actus potentiæ ſenſitiuæ, cognitiones, ſcilicet & appetitiones, hoc eſt neque viſionem, neque auditionem, quia illi actus requirunt animã ſenſitiuã tanquam principium actiuum & organum. Et omnes cognitiones quas Angelus habere videtur per membra ſeu partes aſſumpti corporis, non ſunt niſi cognitiones intellectiuæ, quas etiam habere poſſet corpore non aſſumpto. Patet, quia mouendo linguam verba format, quibus loqui videtur, & per hæc verba conceptus ſuos aliis exprimere. Percipit etiã voces loquẽtiũ, & intelligit ſermones eorũ, qui ſine cognitione fieri non poſſunt. Et hæ cognitiones in Angelo nõ ſunt ſenſitiuæ, ſed intellectiuæ, &c.

Operatio Intellectvs eſt quæ componit & diuidit ſimplices cognitiones in ſe formatas, componendo ex eis propoſitiones affirmatiuas, aut diuidendo, faciendo propoſitiones negatiuas, per quas diſcurrit arguendo. Format inſuper intellectus notitias adhæſiuas, quibus aſſentit vel diſſentit propoſitionibus. *Vide* de hoc multa *Gab. d.3. q.2. l.2.* Et aſſenſus huiuſmodi (vt idem dicit) quandoque generatur ex ſola notitia intuitiua extremorũ propoſitionis: & talis poteſt dici experimentum. Quandoq; ex notitia quacunque terminorum propoſitionis neceſſariæ. Et talis aſſenſus vocatur intellectus, capiendo intellectum non pro potentia habituali ſed pro notitia actuali diſtincta contra alios habitus, quibus non contingit aſſentire falſo. *6. Ethic.* Aliquando generatur aſſenſus ex neceſſaria illatione ex euidentibus præmiſſis. Et ſic vocatur ſcientia, ſi fuerit neceſſariorum, hoc eſt ex aſſenſibus præmiſſarum neceſſariarum propoſitionũ, ipſam in neceſſaria conſequentia inferentium. Quandoque ex propoſitionibus non neceſſariis, ſed falſis: & ſic aſſenſus falſe genitus eſt error. A veris contingentib. & probabilibus: & ſic dicitur opinio, ſuſpicio, coniectura. Et quandoque generatur ex auctoritate ſola, & ſic eſt fides. Horum autem actuum habitus derelicti eiſdem nominibus nominantur: hæ videntur operationes intellectus, vt dicit *Gab. vbi ſup.*

Operatio Volvntatis eſt quam operatur voluntas, & eſt actus ipſius voluntatis. Et operatio voluntatis cum exteriore, non eſt magis meritoria, vel demeritoria, quam ſit ſola interior ſine exteriore imperata. Quod intelligẽdum eſt ſtante ſemper æqualitate actus interioris, dum fuerit cum exteriore, & ſine exteriore. probat *Gab. d.ſt.42. q. vnica, lib.2.* vt ſi ſit homo volens occidere & occidat, ille non eſt maiori pœna dignus apud Deum, quam ſi vellet occidere, & non occideret. Suppoſito quod æque plenam, & in omnibus ſimilem voluntatem occidendi haberet. Et pariformiter dico de diuerſis hominibus habentibus ęque plenam, ac intenſam voluntatem occidendi, quorũ vnus occideret, alius impeditus non occideret. Nã vnus non plus demeretur quam alius, probatur & auctoritate *Aug. lib.1. de libero arbitrio cap.3.* Si cui non contingit facultas concumbendi cum vxore aliena, planum tamen aliquo modo ſit eum cupere, & ſi poteſtas non detur ſibi eſſe cum ea, non minus reus eſt, quam ſi in ipſo facto deprehenderetur. Quidã autem non minus reus eſt, niſi quod nõ minori pœna dignus eſt. Idem Auguſtinus: In ipſo animo vbi appetitus voluntatis hominum eſt humanorum menſura factorum, continuo pœna ſequitur culpam. Et infra: Affectus voluntatis omnium factorum, meritorumque menſura eſt. & ſequitur:

tur:ex qualitatibus quippe voluntatum, non ex temporum ſpaciis ſiue recte facta ſiue peccata metimur:&concludit:menſura peccatorum non in productione temporum eſt, ſed in voluntate peccantium. Probat &ratione Gab. *vide eum.* Et ſi forte contingeret tantã eſſe vo'untatem in eo qui non operatur, quanta eſt in eo, qui opus exercet, vbi voluntas eadem eſt, meritum diſſimile eſſe non poteſt. Peccat autem plus homo extenſiue concomitante exteriore operatione quã ſola interiore voluntate, quia peccat pluribus peccatis. Nam tam voluntas interior mala eſt, quam operatio exterior imperata. & vtrumque eſt peccatum : & poteſt dici vnum peccatum quantum ad imputabilitatem, actus tamen exterior nullam propriam bonitatem moralem habet, propter quam magis imputatur voluntati quam ſolus actus interior, ſecundum Occam. *Vide latius Gab. de his d. 42. q. vnica, a. 2. conc. 1. & 2. & 3. l. 2.*

Operatio Hvmana eſt quam operatur homo. Et vt ſcri. *Iac. de Valen. Pſa.* 50. fere in fine, quatuor ſunt genera humanarum operationũ *ſecundum Philoſ. 2. Ethic* Nam quædam ſunt mere naturales:& ſecundum iſtas, nec laudamur, nec vituperamur. Et quædam ſunt, quæ procedunt ab habitu virtutis, ſicut opera temperantis & fortis:& tales operationes dicuntur virtuoſæ, & ſunt per ſe laudabiles, & præmiandæ, quia ſunt totaliter bonæ Quædam autem operationes ſunt totaliter contrariæ virtuti, ſicut furta, homicidia, & adulteria, & ebrietates, &c. q̃ ſunt ſemper mala & vituperanda. Quædam vero ſunt operationes, quæ non procedunt ab habitu virtutis, nec ſunt aliquo modo contra virtutem, ſed tendunt ad virtutem, & fiunt propter virtutem:ſicut ſunt illi actus & operationes ex quibus frequentatis generatur habitus virtutis, quæ quidem operationes licet nõ ſint totaliter bonæ, nec dicantur virtuoſæ, tamen nullo modo ſunt dicendæ ma'æ : imo ſunt bonæ & laudabiles. Ratione finis ad quem tendunt, & ratione habitus virtutis quem generant, eo quod exercitatio talium operationum generat habitum virtutis : ideo licet tales operationes non præmientur in ſe, tamen præmiãtur in habitu virtutis quem generant, & in operationibus ſequentibus virtutem. Ita pariter in vita Chriſtiana (*vt ib. ſcrib.*) ſunt conſideranda quatuor genera operationum. Nam quędam ꝓcedunt ab ipſa charitate, & fide formata, vt ea quæ fiunt ab aliquo viro iuſto ſecundum legẽ, & præcepta diuina, & talia opera dicuntur totaliter bona, & meritoria vitæ æternæ. Quædã autem fiunt contra diuinam legem, & charitatem ab aliquo peccatore, ſicut furta & homicidia, & adulteria, & falſa teſtimonia, quæ totaliter ſunt mala, quia procedunt à malo principio & mala voluntate : & iſta dicuntur ſimpliciter mortua, quia merentur mortem æternã. Quædam autem opera fiunt ab aliquo, quæ nec fiũt ex charitate, nec contra charitatem, nec ꝓpter Deum, nec contra diuinam legem, ſed naturaliter propter aliquod naturale intereſſe, vt defẽdere cognatum, conſanguineum:quæ quidem opera non ſunt meritoria ſecundum *Greg. in hõ.* quia aliud eſt diligere proximum propter Deũ, & aliud propter propinquitatem ſanguinis & cognationis. Quædã autem ſunt, quæ licet nõ procedant à charitate, tamen non fiunt contra charitatem, nec contra legem Dei:imo fiunt ſecundum legem diuinam & præcepta, & propter Deum, & ordinantur in charitate, ſicut ſunt eleemoſynæ & operationes, & alia opera miſericordiæ quæ fiunt ab aliquo peccatore, non proponente manere in illo peccato, ſed deſiderante agere pœnitentiam, prout accidit in multis: quæ quidem opera licet non dicantur ſimpliciter bona, tamen de ſe nullo modo dicuntur mala, poſtquam non fiunt contra charitatem, nec diuina præcepta. *Valen.* Et iſtæ operationes poſſunt dici informes, quibus peccatrix anima intendit facere quod in ſe eſt, ſed diſponit ad vitam (*vt ſcri. Ger. de vit. ſpirituali animæ, lect. 1. fere in prin ipio*) non q̃ iſta diſpoſitio ſufficiat, vtpote quæ longinqua eſt, & nihil de vita ſpiritus habens in ſe, ſed quia nihil interim anima maius habet quod faciat quam vt bene vtatur ſuis naturalibus potentiis & donis quibuſdã gratuitis, licet non viuificatis. *Vide plura apud Gerſonem.*

Operari meritorie, eſt parere fructũ vitæ (*vt inquit Gab. d. 4. p. 1. con. l. 9. l. 4.*) à quo cooperor. *De quo vide in litera* C. Et principiũ operationis humanæ eſt volũtas, ſine qua nec opus eſt meritoriũ, nec laudabile (vt dicit *Scot. d 17 l. 3.*)

Operatio Divina eſt vbi Deus operatur. Vnde eſt illud *Ioan.* 5. Pater meus vſq; modo operatur. Hæc operatio non poteſt impediri vbi

Deus

Digitized by Google

Deus operatur vt tota cauſa, quemadmodum ſcribit *S. Bo. d.* 14.*a.*1.*q.* 1.*l.*4. Operatur autem Deus conſeruando creaturas ſuas in eſſe&actiuitate ſua,& cooperando actionibus earum. Ipſo enim agente, volente, cõſeruante &cooperante, mulieres pariunt, ſegetes creſcunt, flumina fluunt, etiam in ſabbato. de quo videre potes Doct. Marr. Plantſch, veritate ſeu propoſitione 1 *in opuſculo de ſagis*.

Operire idem eſt quod tegere, velare, occultare. Aliud eſt operire in cõſpectu hominis, aliud eſt in conſpectu Dei, vt ſcribit *S. Bo. d.* 22.*p.* 1.*q.*1.*l.*4 In conſpectu hominis cooperiri poteſt aliquid, ita tamen quod propter hoc non deſinat: ſicut pictura operitur panno, non quia non ſit, ſed quia non apparet. In conſpectu autem Dei quem nihil poteſt latere, operire eſt facere quod non ſit. Et hoc modo charitas operit, priora peccata delendo, & ideo cum iam nõ ſunt, remoto operimento modo apparent.

Opinio ſumitur multipliciter (vt ſcribit *Pet. de Aliaco a.* 3.*q. prologi.*) Vno modo pro præſumptione ſeu aſſenſu temerario, quo quis æſtimat ſe ſcire ꝙ neſcit. Et ſic ſumit *Aug. in l. de vtilitate credendi, c.*21. Tria ſunt, inqt, genera ꝓfecto improbanda ac deteſtanda. Vnum eſt opinantium, id eſt eorum qui ſe arbitrantur ſcire quod neſciunt, &c. Et infra quod opinamur, inquit, debemus errori. Alio modo ſumitur pro aſſenſu alicuius propoſitionis indifferenter. *Vide* latius ibi *Cardinal.* videatur & ſanct. Bona. *d.* 24 *l.* 3.*q.*5. qui ponit duplicem acceptionẽ vocabuli Opinio. Dicitur enim vno modo opinio acceptio vnius partis cum formidine alterius. Alio modo dicitur opinio acceptio animæ generata ex rationibus probabilib. ſecundum quod conſueuit dici, quod ſyllogiſmus Dialecticus generat opinionem: & ſyllogiſmus demonſtratiuus generat ſcientiam. Primo modo, vt habet ſecum annexam formidinem & vacillationem (vt inquit ſanct. Bona.) non poteſt ſtare ſimul cum habitu fidei circa eandem materiam, pro eo quod fides facit plene conſentire in alteram partem, ita quod omnino reputat eius oppoſitum falſum aut erroneum: nec propter aliquam rationem ſuperuenientem poteſt ad oppoſitum inclinari. Si autem opinio dicatur ſecundo modo, ſic circa idem ſimul & ſemel poteſt eſſe opinio & fides, quoniam multi fideles habent ad ea, quæ credunt multas veriſimiles rationes, & multas probabiles, quæ habent generare opinionem: & illa acceptio generata fidei non repugnat, imo ſubſeruit & famulatur. Eſt enim in fidei fomentum quo ad infirmos, & oblectamentum quantum ad perfectos. Hęc ſanct. Bona.

Opinari idem eſt quod putare, ſuſpicari, opinionem habere. *Lactant. l.*3. Id enim opinatur quiſque quod neſcit. An autem liceat cõtrarie opinari diſcutit, perquirit, & *commentatur S. Bo. d.*27.*q.*4.*l.*1. Et concordat *beat. Thomas in ſcripto eiuſdẽ* 1.*d.*33.*a. vlt.* Vnde contrarie opinari ſecundũ *S. Bo.* vel poteſt eſſe circa ea quæ ſpectant ad doctrinam humanæ inquiſitionis, vel circa ea quæ ſpectant ad doctrinam Chriſtianæ religionis. Circa ea quæ ſpectant ad doctrinam humanæ inquiſitionis, licet contrarie opinari, & contra aſſerere: quia illa non faciunt ad ſalutem. Hinc credo *Gabr. dixiſſe diſtinct.* 4.*quæſt.* 1.*ar.* 3.*dub.*2.*lib.*4. In opinabilibus, quæ vt opinabilia dicuntur, non eſt inconueniens aliqua nunc ſecundum vnam opinionem aſſerere, & nunc eius contrarium ſecundum aliam opinionem: hoc etiam frequenter Philoſophos & Sanctos feciſſe inuenitur. Secus ſi contraria dicerentur determinatiue. Hæc *Gabr.* Aſſerere autem contraria in his quæ ſpectant ad doctrinam religionis diſtinguendum eſt, vt idem vult *ſanctus Bonauentura vbi ſup.* Nam quædam ſunt de neceſſitate fidei, quędam de neceſſitate ſcripturæ, quædam ſunt his annexa, vt ſunt quæ faciunt ad fidei explicationem, & ſcripturæ expoſitionem. Circa ea quæ ſunt de neceſſitate fidei opinari contraria ſimpliciter eſt peccatũ in altero, ſcilicet qui falſum opinatur. Et ſi ſit ſimplex opinio, eſt peccatum erroris: ſi autem aſſertio & defenſio, non tantum eſt error, ſed hæreſis dicenda eſt. In his autem quæ ſunt de certitudine ſcripturæ ignorantes ſcripturas, licet contrarie opinari, nec eſt culpa: vt ſi vnus homo ſimplex credat, quod Iacob fuit pater Iſaac, alter nõ, ſed ecõuerſo. Et licet primus hoc ſuſpicetur vel opinetur, tamen non peccat, qa ignorat ſcripturam. Scienti autem ſcripturam non licet, imo peccat ſi ſimpliciter opinetur: ſi autem defendat, hæreticus eſt iudicandus, quoniam contradicit ſcripturæ ſacræ. In his autem quæ ſunt annexa fidei vel ſcripturæ, aut vna opi-

opinona ſequitur ad fidem & ſcripturā, & ad al teram ſequitur oppoſitum. Et tunc dicendum, *inquit Bonauen.* quod ante percontationem, licet contrarie opinari, ſed poſt percontationem non licet, imo peccatum eſt, ſicut in his quæ ſunt determinata per fidem & ſcripturam: ſicut fuit de opinione Poretani circa proprietates: dicebat enim illas non eſſe Deum, & ad hoc conſequitur contrarium fidei. Cum enim Eccleſia adoret proprietatem, tunc adoraret non Deū, & non Deus eſſet adorandus. Vnde poſtquam oſtenſum eſt ſibi inconueniens, niſi retractaſſet errorem, fuiſſet ab Eccleſia hæreticus iudicatus: ſed hoc retractauit in concilio Remenſi (*vt dicit Bern.*) In his quæ ſunt annexa fidei, nec repugnant, quia dubia ſunt, licet opinari, ſed non licet aſſerere dubium circa Deum, quia opinari, eſt rationis conferentis: ſed aſſerere dubium circa Deum, eſt rationis ſuperbientis. *Bo. vbi ſup.* Et in fine illius quæſt. dicit: Qui propria auctoritate de Deo aſſerit vel affirmat, ꝙ nec ſcriptura, nec fides dicit, nec ad illa ſequitur, ꝓſumptuoſus eſt iudicandus, etiam ſi verum dicat: & ſi dubitet corde & affirmat ore, mendax eſt. Si vtroque modo aſſerit, ſuperbus eſt: ſed ſi tantummodo opinatur, nec aſſerit, ſed opinionem tenet, in talibus non peccat. Et (*vt idem dicit d.14.q.1 l.2.*) melius eſt pie dubitare quam aliquid temere diffinire. Et vt *idem inquit d.15 l.2. circa text.* quando aliquid aſſertiue dicūt catholici tractatores, in hoc non diſcordant, quia ꝙ aſſerunt, per reuelationem ſpiritus ſancti dicūt, qui non eſt contrarius. In eo vero in quo opinantur, diſſentire poſſunt. Et aliquando diſſentiunt, quia opinio venit aliquando ex probabili coniectura rationis, in qua homo frequenter decipitur, deceptio eſt quæ potius eſt pœna quam culpa, à qua vix aliquis tractatorum Catholicus immunis fuit: & ideo talis diſſenſio reprehenſibilis non eſt, quamuis enim diſcordēt aliquo modo iudicia, concordant tamen deſideria. Omnes enim Catholici tractatores veritatem dicere volunt. Hæc ille. Opinio autem ꝗ habet communis doctrina, illa potius & ſemper ſequenda eſt (*vt inquit Ger. p.3. ſuper Cantica canticor. p.1.*) quoniam curioſitas eſt non doctrinæ pietatis opinionibus extraneis delectari. Vnde modo opinio de conceptione B. Mariæ virginis, quod ipſa præſeruata ſit penitus ab omni originalis peccati contagione, eſt modo imitanda & tenenda, quam modo omnes Catholici & veri Chriſtiani tenent: de qua re diffuſe *ſcribit Ga. d.3. q.1. l.3.* Nec tamen (*vt idem ait*) propter hoc culpandus eſt *B. Bernar.* ſed nec *S. Tho. S. Bona. cæteriq́ue Doctores* cum magno moderamine oppoſitum opinantes, quoniam eorū tempore hoc licuit, quum nulla determinatio vel conſilii vel Apoſtolicæ ſedis facta fuit: nec feſtiuitas illa generaliter tunc fuit per orbem celebrata, quæ ſi præceſſiſſent, haud dubium (*inquit Gabriel*) quin promptiſſime ſuæ opinioni ceſſiſſent, & Apoſtolico magiſterio conſenſiſſent. *Hæc Gab.*

Opinio Hæretica eſt quæ contrariatur fidei pertinaciter. Et ad hoc quod aliquid ſit opinio hæretica, requiruntur præcipue tria, *ſecundum Alex. de Ales. 2.2. tit de hæreſi.* Et poſt eum habentur in ſumma Ange. vnde per conſequens ſecundum iſta tria iudicatur opinio hæretica. Primum eſt falſa credulitas in rationali, quod eſt quod erret in articulis fidei, & eius ſacramētis, ſcilicet Baptiſmo, Euchariſtia, & ſic de aliis. extra de hæret. cap. ad abolendam. Vnde iſta falſa credulitas contra fidem eſt dupliciter. Primo directe & principaliter, & ſic omne illud ꝙ eſt contra articulos fidei, eſt falſæ credulitatis. Secundo indirecte & ſecundario, ſicut eſt dogma peruerſum vel expoſitio extorta in ſcripturis diuinis, ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli fidei vel determinationis Eccleſiæ, & huiuſmodi, *vt volunt Canoniſtæ.* Secundo requiritur peruerſa voluntas in concupiſcibili, ex qua vult temere contra fidem vel Eccleſiam. Tertio requiritur defenſionis vel aſſertionis, aut etiam impugnationis pertinacitas ex parte iraſcibilis, ſcilicet quod pertinaciter hoc teneat: quia ſi quis erret in fide & aliis prædictis, ſi tamen paratus eſt corrigi, non eſt hæreticus: patet in textu 24 q. 3. c. Dicit Apoſtolus. & c. Qui in Eccleſia. & Gloſſ. ib. & 24. q. 1. Hæc eſt fides. & extra de ſumma Trinit. & fide Cathol. c. Dānamus. verbo pertinaciter & c. Et vt ſcribit frater Pelbartus in Roſario Theol. illi opinioni magis adhærendum eſt, quæ magis videtur cōcordare cum dictis ſanctorum & determinationibus Eccleſiæ. Si autem de aliis rebus, tunc fauendum eſt ei qui melioribus roboratur. Et Albertus Magnus dicit, quod frater ſimplex & qui-

Digitized by Google

& quilibet homo poteſt cum ſalute ſequi in conſiliis, quamcunque opinionem voluerit, dummodo alicuius magni Doctoris opinionẽ ſequitur,&c. Et ſecundum Augu. in ſum. in materia iuris diuini, veteris & noui teſtamenti præfertur Theolog⁹. In materia vero iuris poſitiui Canoniſta præfertur in materia canoniſali, ſed in materia legali præponitur Legiſta. Sed quid de Doctoribus quatuor Eccleſiæ cum opinantur contrarie: dicitur ſecundum Gloſſ. d. 9. c. veteris. Quod quando prædicti diſcordant, tunc in diſputationibus & quæſtionibus præfertur Aug. Sed in translationibus vel hiſtorialibus & interpretationibus præfertur Hiero. In moralibus autem Gregorius. In ſermonibus vero & iudiciis præfertur Ambroſ. vt & notat Gab. 15 diſtinct. cap. Sicut. & in Angeli. ſumma. Et hoc tenendum eſt pro regula generali, quod dicta ſanctorum ab Eccleſia approbatorum ſunt firmiter tenenda, & præcipue dicta quatuor Doctorum vſque ad vltimum iota ſeruari debent, & defendi vſque ad ſanguinis effuſionem. d. 15. c. fi. & 25. q. 1. Sunt quidem. Intellige niſi eſſent retractata ab eiſdẽ vel per Eccleſiam correcta. 16. d. 1 & 2. & d. 12. c. 1 Et niſi diſcordarent in decretis eorum. Quæ autem opinio eſt magis ſequenda, quando diſcordant Doctores? Dicẽdum ſecundum Ambr. & Doctores, quod in iure canonico & ciuili ſuper his quæ ſpectant ad articulos fidei & ad ſalutem animæ, quando Doctorum approbatorum eſt diuerſitas, deciſio ſpectat ad Papam, cui ſtandum eſt. In aliis autem licet cuilibet eam, quę ſibi placet, opinionem ſequi, &c. puta de Salomone, vtrum ſit ſaluatus vel damnatus. Simile fuit olim de Mariæ virginis aſſumtione in corpore glorificato Sed iam ſecundum quod dicit Hoſtien. de feriis c. conqueſtus, &c. approbata & communis opinio eſt, quod ſit glorioſo corpore aſſumpta. Idem dicit Innoc. de conſtit. nè innitaris, &c.

Optimvm quoddam eſt ſimpliciter, vt diſtinguit Bona. quoddam eſt in ordine vniuerſi. Vnde Donyſ. Optimi eſt optima adducere, loquitur de optimo in ordine non abſolute: ſicut vinum eſt bonum in ſe, & tamen non eſt bonũ in ordine ſanandi febricitãtem: ideo non vult quod res debuerit fieri in optimo ſtatu ſimpliciter, ſed in ſtatu in quo optime ſaluaretur ordo vniuerſi, & eius pulchritudo hic conſiſtit in ordinato proceſſu, quo peruenitur ab imperfecto ad pfectũ, ab inferiori ad ſupremũ, à merito ad præmiũ: hic autem ordo requirit vertibilitatem naturæ intellectualis ſaltem à principio ſuæ creationis. Alias niſi eſſet vertibilis, mereri non poſſet. Vel poteſt dici, quod optimum dici poteſt, vel comparando ad principiũ, vel cõparando ad propriam bonitatem, & gradum perfectionis eſſentialis, quem recepit à producente. Primo modo verum eſt, quod ſemper optimum producit optima, id eſt optima voluntate, quia ſua voluntate quæ ſemper eſt optima & infinita. Secundo modo non eſt verum, quod optimum producit optima ſemper, quia tunc non produceret niſi vnum, vel ſaltem niſi res perfectiſſimæ ſpeciei, vt recitat Gab. d. 23. q. vnica, a. 3. dub. 1. l. 2. vbi & ſcribit cum quæritur, quare Deus non produxit naturam impeccabilem, quæ melior eſſet peccabili? Reſpondetur, quod non placuit: diuinæ enim voluntatis cauſa quærenda non eſt, cum ſecundum ſe ſit iuſta & optima, nec habet cauſam priorem, nec aliam regulã. ſecundum illud Apoſtoli Ro. 11. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi: nec quia res bona ideo volita, ſed quia volita ideo bona.

Opvs. Opera ſunt multiplicia, & de quibuſdam vide in dictione *Operatio:* de aliis in ſequenti. Eſt enim opus carnale, eſt opus pœnale, eſt opus ſatisfactorium, eſt opus moraliter bonũ, eſt opus conformatum, eſt opus ſupererogationis, eſt opus mortuũ, eſt opus incarnationis, eſt opus Dei, eſt opus laborioſum, de quibus pauca videantur. Et opus Græce ἔργον dicitur. Et differunt opus & opera, quod operæ ſunt diurnũ officium, Opus vero finis, fructuſque operæ, ſecundum Vlpianum Iuriſconſultum. Terentius vtrumque vno verſu optime expreſſit, cũ ait *Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ.* Hinc operęprecium, id eſt fructuoſum, & ad rẽ pertinens. Aliquando tamen opus pro opera capi videtur. Virgil. *Mollis' ue è ſtratis opera ad fabrilia, ſurgit.* Opus quandoq; pro neceſſe accipitur: vt ægrotanti opus eſt medico Hinc oportet venit, quod ſignificat pariter neceſſe eſt. Et operã dare, eſt diligentiam impendere: & proprie opera ad corpus, cura ad animam, diligentia ad vtrumque refertur, de quo alias diximus.

Opvs Bonvm moraliter eſt opus elicitũ aut imperatum conformiter ad dictamen rectæ, id

eſt,inculpabilis rationis: & quum multa dictat ratio recta debere conuenire actui,vt ſit rectus, ex pluribus dependet eius ratio bonitatis, de quo conſulas Gab d.40 q.vnica,a.1.l.2. Nullũ autem opus bonum quãtumcunque paruum, vt ſcribit Brul.d.29.q.6.l.2.poſſumus facere ſine diuino auxilio, & generali influentia, quia ſecunda cauſa non poteſt agere, niſi mediante prima.Id quod multis probat Doctor Martinus Plantſch in opuſculo de ſagis maleficis: veritate ſeu propoſitione prima. Differunt autem opera moralia & opera meritoria. Nam opera moralia dicuntur illa(vt ſcribit Bru.d.32.q 2.l. 3.) quæ eliciuntur vel imperantur ab ipſa voluntate,ſecundum eſſe completum dictamen rectæ rationis. Opera meritoria dicuntur illa, quæ eliciuntur à voluntate ſecundum inclinationem charitatis vel gratiæ:&omne opus meritorium eſt opus morale,ſed non econtra.

Opus virtuoſum & laudabile eſt triplex,vt notat Bruleſer in Prologo 1.ſententiarum. Nam quoddam eſt opus virtuoſum ſimplex,pertinẽs ad vitam cõtemplatiuam, cuiuſmodi eſt amare Deum,audire Miſſam,&orare Deum. Aliud eſt opus virtuoſum ſimplex,pertinens ad vitam actiuam : ſicut eſt recipere hoſpites, miniſtrare infirmis. Dicuntur autem ſimplicia, quia non ſunt permixta. Tertium eſt opus virtuoſum,pertinens ad vitam actiuã. Deriuatur tamen à plenitudine contemplationis,vt eſt prædicare,alios docere : nõ enim ſimpliciter pertinet ad vitã actiuam docere : ſed etiam ad contemplatiuã. Et opus vitæ contemplatiuæ eſt ſimpliciter melius & nobilius,quam ſit de facto opus ſimplex vitæ actiuæ , ex quo vita contemplatiua eſt ſimpliciter melior vita actiua. Et licet opus ſimplex vitæ actiuæ ſit virtuoſum & bonum:non eſt tamen æque perfectum;imo minus perfectum opere deriuato ex contemplatione. Eſt autem duplex difficultas in opere virtuoſo. Vna ex parte operantis,&hæc non facit opus in ſe eſſe virtuoſius,non enim ſequitur: Difficilius eſt mihi ieiunare quam orare ; ergo melius eſt ieiunare quam orare,&c. Alia eſt difficultas ex parte operis in ſe. Et illa facit opus bonum magis meritorium. Vnde docere & prædicare ſunt difficiliora operibus ſolummodo contemplationis, difficultate operis in ſe:igitur ſunt magis meritoria.Opus itaque vitæ actiuæ deriuatum à vita contẽplatiua,eſt ſimpliciter nobilius,& virtuoſius in genere moris, quam ſit ſimplex contẽplatio. Nam maius & perfectius eſt illuminare, quam lucere. Illuminare enim præſupponit lucere,& ſicut maius eſt illuminare quam lucere,ita maius eſt contemplata aliis tradere , quã de facto contemplari ſolum. Hæc Brul.vbi ſup.

Opus bonum ſiue bene operatum(vt ſcrib.Ga. d.23.q.2.a.3.dub.4.l.3) intelligitur opus quod à potentia elicitur conuenienter ad finem proprium potentiæ,cuius eſt. Sic quia oculi,id eſt, potentiæ videndi, finis eſt videre. Equi ſeſſorem ſuauiter ferre, velociter currere, & imperterrite hoſtes inuadere. Ideo diſpoſitiones,quibus oculus diſponitur ad perfecte & clare videndum, dicuntur virtus oculi. Et membrorum fortitudo, qua equus ad fines ſuos bene diſponitur, eſt virtus equi. Sic eſt, quia finis proprius intellectus eſt cognitio veri : & finis proprius voluntatis eſt adeptio boni, habitus inclinans intellectum ad apprehendendũ clare obiectum,& ad aſſentiendum prompte & firmiter vero,eſt virtus intellectus. Et habitus inclinans voluntatem ad delectabiliter volendum bonum, & nolendum malum, eſt virtus voluntatis. Hæc Gab. Et opera noſtra(vt ſcribit Chriſtopolitanus epiſcopus Pſal. 89.) ſunt in duplici genere. Nam quædam pertinent & diriguntur ad proximum,& pertinent ad charitatẽ proximi. Et quædam diriguntur in ſolum Deũ: & iſta pertinent ad cultum diuinum & latriam: ſicut oratio,oblatio,&adoratio. Vide latius ibi Valentianum.

Opus excellens dupliciter poteſt dici(vt ſcribit S.Bona.d.40. q. 4.l.2.) Aut ſecundum vanam æſtimationem;ſicut aliquis reputat excellentiam vindicare ſe de aduerſariis,& prædominari aliis. Aut ſecundum veritatis dictamen : & ſic ſuſtinere ignominioſiſſimum genus mortis ꝓ Chriſto eſt opus magnæ excellentiæ. & tale opus excellentiæ non condiuiditur contra opus humilitatis : imo ſimul cum illa ſtat & neceſſario eam requirit tanquam ſociam : & dum in ſe habeat difficultatem & dignitatem & charitatem præambulam, & humilitatem annexam, nõ eſt mirum ſi diſponit ad maiorem gloriam. Bonauen.

Opus laborioſum quandoque dicitur magis tale ex ipſo opere, quia arduum eſt, aliquantulum exce-

Digitized by Google

excedens vires naturales. Alio modo dicitur laborioſum propter operantis defectū, propter quem magis laborat, & iſta laborioſitas minuit meritum, prima auget, & ad illa promouet charitas, quia facit aggredi ardua. Gab. d. 17. q. 3. a. 3. dub. 3 l. 1. & d. 29. l. 2. Hinc Aug. Omnia ſæua, leuia & prope nulla facit charitas. Meritum autem (vt Gab. vbi ſup. dicit) non commenſuratur labori, ſed perfectioni charitatis & intentioni actus: vt & alias dicitur.

Opus facile. Et duo ſunt quæ faciunt opus facile. Primo affectus operantis. Secundo preciū rei adipiſcendæ, vt dicit Iacob de Val. Pſal. 118.

Opera quædam dicuntur viua, quædam dicuntur mortua, quædam mortificata. Opera viua dicuntur quę fiunt ex radice ſpiritualis vitę, quæ eſt charitas, propter quæ operans remunerandus eſt vita æterna, hæc tamen per ſequens peccatum mortale mortificantur: non per ſe, nec abſolute, ſed per accidens, & in relatione ad peccatorē, quia durante peccati mortalis obſtaculo, homo pertingere nō pōt ad efficaciā illorū operū, quia cum peccato mortali remunerari nō pōt in vita ęterna. Rich. d. 14. a. 8. q. 2 l. 4. Et dicuntur opera viua (vt habet Pal d. 14. q. 7. l. 4.) quia facta ſunt à viuente vita gratiæ: & ſunt meritoria vitæ æternæ, quamdiu non impediuntur. Opera mortua dicuntur illa q̄ facta ſunt à carente vita gratiæ, vt ait Petrus de Palu. vel q̄ non ſunt meritoria vitæ æternæ propter defectum debitæ circunſtantiæ, quæ tamen ſunt bona ex genere, & per conſequens nata viuere. Quæ vero ſunt mala ex genere, non ſunt mortua priuatiue, quia nunquam ſunt nata viuere. Quæ autem à principio erant meritoria, & poſtea ſuperuenit mortale, dicuntur mortificata (vt dicit Pal.) Vel opera dicuntur mortua ſecūdum Rich. vbi ſup. quæ non fiunt ex radice ſpiritualis vitæ, quæ eſt charitas, & talia ſunt opera bona in peccato mortali facta. Ponit & differentiam hanc inter opera mortua & mortificata Gab. d. 14. q. 3. a 3 dub. 5. l. 4. poſt Magiſt. & docto. Mortua dicuntur quæ nunquam acceptata ſunt ad beatificam præmiationem, & talia ſunt omnia quæ non ſunt elicita ex gratia, ſicut omnia opera exiſtentis in mortali. Etiam opera exiſtētis in gratia, non tamen ab eo in finem vltimum ordinata. Sed opera mortificata ſunt quæ ad præmium æternū ſunt à Deo acceptata, ſed per ſequens mortale peccatum ab aſſecutione præmii impedita, talia ſunt opera meritoria ex gratia elicita lapſum in mortale præcedētia. Et licet opera per culpam mortificata reuiuiſcant per pœnitentiam, non tamē mortua, quia quod nunquam vixit, non reuiuiſcit, & quia opera prius mortua nullam habuere efficaciam reſpectu futuri præmii beatifici, non adquirūt illam per remotionem impedimenti. Vide latius Ga. vbi ſup. Et d. 4. q. 1. in fine l. 4. vbi dicit ꝙ opus bonum mortuum, id eſt, in mortali peccato factum nunquam reuiuiſcit, quantum ad meritum operantis: quod mereretur ſi non in mortali fieret, ſed quantum ad effectum quem aliunde habet poteſt reuiuiſcere. Exempli cauſa: Eleemoſyna in peccato mortali facta non reuiuiſcit quantum ad meritum dantis, reuiuiſcit tamen quantum ad orationem pauperum eleemoſynam recipientum, quibus impetrant gratiam danti. Sic abſtinentia & corporis caſtigatio in mortali facta non reuiuiſcit quo ad meritum abſtinentis, ſed quia caſtigatio ex ipſo opere habet carnem ſubiicere ſpiritui, quantū ad illum effectum reuiuiſcit quia cedente fictione, caro ſubiectior eſt ſpiritui quam ſi non præceſſiſſet caſtigatio Sic ſuſceptio baptiſmatis, quantum ad meritum ꝙ mereretur ſi ſuſciperet, contritus non reuiuiſcit, ſed quantum ad effectum quem habet ex opere operato per diuinā aſſiſtentiā, reuiuiſcit. Nec vt ſic eſt opus ſuſcipiētis, ſed Dei ſuo ſigno aſſiſtentis. *Hæ Gab* Et de operib. ſatisfactionis eſt idē iudiciū, ſicut & de aliis operib. vt *vult ibid. Gab. d. 16. q 2. poſt. dub. 4. l. 4.* Opus n. meritorium mortificatum reuiuiſcit, ſed opus mortuum, id eſt extra charitatem factum nunquam reuiuiſcit: *vt ſup. patet. Aſſipulatur Rich. & Palud. vbi ſup. quos & lat us v de epotes.* Sed his videtur diſſentire *Iacob. d. V. len. in fine Pſal. 50.* quādo dicit quod iuſtificatus per pœnitentiam poteſt mereri augmentum gloriæ, per bona opera quæ fecit dum erat in peccato, & hoc per nouā oblationem in virtute nouę gratiæ. Probat hoc multis ratione & exemplo de illo qui eſt extra gratiam principis, & tamen multa bona agit alias, & exul à terra propter principem illa opera proſunt ei, poſtquam redit in gratiam cum principe. Talis ergo (*vt ipſe ait*) clementia non eſt neganda in Deo reſpectu iuſtificati per pœnitentiam, qui ante pœnitentiam nunquam ceſſabat

ceſſabat orare,& alia bona opera exercere. Hinc *dicit Luc.* 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Subiungit *& Valen.* quod talia opera facta à peccatore non ſunt mortua, ſed viua, & à principio viuo, quia à gratia præueniente & impellente ad bene agendum, ſunt facta. Sed ſi quis diceret: Talia opera ſunt facta ab homine mortuo in peccato, ergo ſunt mortua. Negatur inquit conſequentia, ſicut non valet: Domus facta eſt ab homine albo, ergo eſt alba, eo quod accidit domificatori quod ſit albus: ita accidit homini quod ſit peccator inquantū agit talia bona, ſed non accidit ſibi: imo eſt neceſſe quod operetur per gratiam ſaltem præuenientem & diſponentem. Et licet talis homo non dicatur viuere vita gratifica: tamen viuit per talem gratiam diſponentem quantum ad illa bona opera agenda. Bona igitur opera facta in peccato valent iuſtificato per pœnitentiam poſt conuerſionem eo modo quo dictum eſt in virtute nouæ charitatis. Quare *ibi. hortatur epiſcopus Chriſtopolitanus*, quod exiſtens in aliquo peccato, non debet ceſſare orare, nec bona opera agere cum propoſito & conatu agendi pœnitentiam. *Hæc Valen. Vide ad hoc Gabr. d.* 16. *q.* 2. *a.* 3. *dub.* 4. *l.* 4. qui non parum multa ſcribit.

OPVS CARNALE eſt opus peccati. Ex quo (*vt ſcribit S. Bon. d vlti, a.* 2. *q.* 1. *l.* 4.) generatur vermis ſpiritualis. Et tunc dicitur peccatum putridum, quando anima in eo requieſcit finaliter: *vt idem dicit quæſt.* 2. *vbi ſup.* Quando autem ſit peccatum mortale delectari in opere carnali, conſulatur *Gerſ. parte* 2. *in quæſt. quibuſdam, & ſuis reſponſ.* qui ita ſcribit. Quod ſi quis tentatus fuerit de aliquo peccato mortali, ſi delectatur in eo delectatione moroſa, & placeat ſibi illa delectatio ratione deliberata, ita quod non vellet quod tentatio recederet, ſed quod tentatio duret amplius, poſito quod non vellet actualiter committere peccatum, hoc eſt exercere peccatum ſuum ad extra, peccat mortaliter. Sic intelligitur *illud beati Thomæ de Aquin.* qui dicit quod conſenſus delectationis peccati mortalis eſt peccatum mortale. Propterea (*inquit Cancell. Pariſi. vbi ſu.*) cautiſſimum eſt ſtatim abigere tales recogitationes operum carnalium, tam aliorum quam ſuorum, quamuis ſit aliquando in tali recogitatione vitium quoddam curioſitatis noxiæ, quam non oportet eſſe peccatum mortale, potius quam ſit delectatio carnalis. Et hæc curioſitas communis eſt apud quemlibet ex ſenſibus, vt oculus nō ſaturatur viſu, nec auris auditu, & poteſt magis dici delectatio huiuſmodi ſenſualis, q̄ carnalis ſeu libidinoſa. *Hæc Ge.*

OPVS inſuper carnale opponitur ſpirituali. Nam opus carnale eſt opus carnis vel vitioſum vel malum. Opus vero ſpirituale eſt opus ſpiritus vel bonum vel virtuoſum, vel meritorium. Et opera carnis dicūtur opera tenebrarum, & opera ſpiritus arma lucis dicūtur, vt dictum eſt. Opponuntur & ex eo, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum (*inquit Apoſt.*) Annumerat autem *Apoſt. ad Galat.* 5. opera carnis, quæ ſunt ſecundum eum. Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorū ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, ira, rixa, diſſenſiones, ſectæ, inuidię, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. Et qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas, &c. Quod autem opera carnis dicantur opera tenebrarum, & opera ſpiritus arma lucis, habetur ab eodem *Apoſt. ad Ro.* 13. cum inquit: Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione, & ęmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtū, & carnis curā ne feceritis in deſideriis.

OPVS POENALE dicitur dupliciter (*vt ſcribit Ga. d.* 16. *q.* 2. *a.* 1. *l.* 4.) Vno modo formaliter, ſcilicet quod infert afflictionem vel pœnam agēti interiorem, ſcilicet triſtitiam animæ, vel dolorem exteriorem corpori, *vt contritio*, ieiunium, caſtigatio, labor corporalis. Vel opus dicitur pœnale (*ſecundum Palud. diſtinct.* 15. *quæſtio.* 1 *lib.* 4.) quicquid eſt contra rationem voluntatis, & huiuſmodi non eſt inquit ſatisfactorium, quia nec virtuoſum. Alio modo virtualiter, ſcilicet quando eminēter includit perfectionem operis pœnalis, & reddit hominem paratum ad ſubeundum paſſionem, aut laborem, ſi facultas vel opportunitas occurreret. Sic actus intenſus charitatis Dei, licet delectet habentē intantū, quod etiam opus naturaliter pœnale

Digitized by Google

reddit dulce & delectabile. Sic de beato Stephano Petro, Andræa, &c. *ſcrib. bea. Aug ſ. li 9. c.22.* quib. dulcedo & feruor charitatis lapides, torrentes & crucem fecit dulces, eoſque paratiſſimos reddidit ad tormenta ſæuiſſima tolleranda: attamen talis actus dilectionis Dei includit virtualiter contritionem peccatorum. Non enim ſimul ſtant Deum ſuper omnia diligere, & tamen peccatum quod contra Deum eſt, non odire, ſi in cogitatione occurrat. *Gabr. vbi ſup.* Vel opus pœnale ſecundo modo dicitur (*vt Palu ait*) quicquid eſt priuatio alicuius boni quamuis placeat voluntati: & ſic per tale opus pœnale in ſe liberale voluntati fit ſatisfactio.

Opus Satisfactorium (vt poſt *Rich. ſcribit Gab. d. 16. q. 2. dub. 7. l. 4.*) eſt opus ſeu actus voluntatis elicitus vel imperatus. Ideo flagella vndecunque inferantur ab extrinſeco, vt ſic non ſunt ſatisfactoria. Sed voluntaria ſufferentia eorum pro remiſſione peccati ſatisfactoria eſt, quia illa eſt à voluntate tanquam ab actiuo principio Concordat *Palud. vbi ſup.*

Opus Supererogationis dicitur opus conſilii vel quod fit vltra id ad quod quis debet: & opus ſupererogationis includit meritum, quare Deus non poteſt proprie facere opera ſupererogationis, quia Deus non poteſt mereri. Item ſacerdotem dicere horas, non eſt ſupererogationis. Item ieiunare per Quadrageſimam, non eſt ſupererogationis. Item aliquid alicui, quandoque eſt ſupererogationis, & poſtea non eſt ſupererogationis, ſed neceſſarium. Sic vt aliquem ſeruare regulam fratrum minorum, ante votum eſt ſupererogationis, poſtea eſt bonum neceſſarium: poſt profeſſionem enim ex communi lege vouentium tenetur, quia vouentibus eſt lex poſita de reddendo. Bonum autem ſupererogationis non habet malum oppoſitum: ideo nec conſilium habet ſignum oppoſitum. *Hæc Brul. ſ. diſtinctione 45. artic. 3. quæſtion. libr. 1.*

Opus Formatum. Et dicuntur opera formata dupliciter. Vno modo per excluſionem deformitatis peccati. Alio modo per poſitionem dignitatis meriti. Si primo modo accipiantur opera formata, ſic præcepta decalogi obligant ad opera formata: obligant enim ad vitandum omnia peccata mortalia. Omnia namque peccata mortalia aut capitalia in mandatis Dei habentur prohiberi. Nam ſuperbia prohibetur in adoratione Dei, & in honorificatione proximi: inuidia vero & ira, in fuga homicidii: acedia in ſanctificatione ſabbati: auaritia vero in prohibitione furti: luxuria & gula ſibi coniuncta, in prohibitione mœchiæ & adulterii, vbi prohibetur omnis coitus & immoderata delectatio carnis. Si ſecundo modo, ſi loquamur de obligatione conditionali mandata decalogi obligant ad opera formata. Si quis enim vult ad vitam ingredi, neceſſe eſt ex charitate ſeruare mandata, quæ quidem charitas eſt meriti principium. Secus eſt de obligatione abſoluta. Videatur ad hoc *S. Bona. d. 37. q. 2. l. 3.* & alias patet *ſufficienter in dict. Præceptum.* Debemus autem mandata obſeruare ſecundum intentionem præcipientis. & hoc verum eſt de obligatione conditionali, ſi volumus ad vitam ingredi. Poſſet tamen & aliter dici, quod intentio Legiſlatoris non ſolummodo fuit ad hoc vt homo perueniret ad gloriam, ſed etiam vt vitaret pœnã. Mandata autem ſi obſeruentur quantum ad opera extra gratiam facta, ſufficiunt ad vitandam pœnam. Et propterea non ſequitur, quod per mandata obligetur quis abſolute ad opera meritoria, vt dicit *ſanctus Bonauentura vbi ſupra. in ſolu. argu.*

Opus Operatum & opus operans, ita diſtinguũtur: Opus operatum, eſt opus vel ſignũ exterius exhibitum, quod fit ad ſignificandum aliquid, & valet ex inſtitutione & pacto, ſicut ſacramenta nouæ legis valent ex opere operato, hoc eſt ex vi ſacramenti conferunt gratiam, ſi nihil aliud impediat, hoc eſt ſi ſuſcipiens non ponat obicem, vel non eſt peccato inquinatus mortali. Opus vero operans, eſt motus ipſius agentis interior. Et fructus ſacramentorum eſt, vt per ea conſequamur gratiam, non ſolum ex opere operante, ſed ex opere operato (*vt ſcribit Gab. ſerm. 1. de Circunciſione Domini*) quod nullis aliis operibus eſt conceſſum, nec ceremoniis veteris legis (*vt dicunt Doctores ex verbis Auguſti. quæ ponit Mag. ſ. d. 1. quarti.*) Sic autem conferunt gratiam ex opere operato, quia ad conſequendam gratiam per ea non requiritur *ſecundũ Scot.* motus bonus interior de congruo ſufficiens ad gratiæ infuſionem, ſed ſufficit quod ſuſcipiens ea non ponat obicem infidelitatis contrariæ voluntatis aut conſenſus in mortale peccatum

commiſſum vel [illegible] Qui enim [illegible] le aliquid repugnantis gratiæ in ſe habeat, et gratiam accipere non poſſet, quoniam [illegible] & repugnantia ſimul ſtare non poſſunt [illegible] paruulis baptizatis, & pœnitentibus ſolum attritis. In primis nullus motus liberi arbitrij præcedit. In ſecundis & ſi aliquis præcedit, tamen talis propter ſui imperfectionem gratiam de congruo non meretur, & tamen ambo virtute ſacramenti gratiam conſequuntur. *Gabriel poſt Scotum vbi ſupra.* Dicimus præterea quod Miſſa & mali & boni ſacerdotis ex opere operato eſt æqualis, ſed ex opere operante eſt inæqualis: quoniam tam boni quam mali ſacerdotis Miſſa eſt melior. Sic Miſſa dupliciter dicitur valere ex opere operante, hoc eſt ex merito perſonali perſonæ celebrantis, propter quod confert Deus petita à ſacerdote eis quibus orationem & Miſſæ ſacrificium applicat. Ex opere operato, id eſt ex ipſa conſecratione, oblatione, ſumptione venerabilis Euchariſtiæ, non habendo reſpectum ad perſonalem ſanctitatem aut meritum ſacerdotis. De quo vide latius *Gab. lect. 26. canonis. Vnde Auguſtinus in li. de corpore Chriſti.* In myſterio corporis & ſanguinis Domini nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo perficitur creatoris, &c. Sacramentalia vero valent ex opere operãte, non ex opere operato: de quo alias latius dicitur, & infra videbitur aliquid, cum de ſacramento agetur. *Vnde Gerſon tract. 9 ſuper Cantico Mariæ*, ait: Sciebat (inquit) loquitur de beata Virgine, Euchariſtiæ ſuſceptionem virtutem habere priuilegiatam, quam dicimus vim operis operati. Addit: hæc vis ad proprium meritum ſolius voluntatis vel proprii operis plus valet hic, ſicut & in baptiſmo actualiter accipere quam ſolum voluntatis deſiderium habere. Quocirca (*inquit Gerſon*) ſtulte agunt qui ſe reddunt inhabiles ad ſuſceptionem: ſtulte qui ſine cauſa rationabilis impedimenti ſe [illegible]. Prudenter vero qui ſibi bene [illegible] frequenter accedunt, porro meretur [illegible] digne conſecrans, ſed amplius [illegible] [illegible], etiam non ſacerdos. *Hæc* [illegible].

O[illegible] aliquid prodeſſe aliis per accidens [illegible] *vt ſcribit Richardus* [illegible] *art. 6. quæſt.* [illegible]

[illegible] quamuis [illegible] ſe opus [illegible] non prodeſt, ſed obeſt. Alio modo: quia quamuis non ſit per ſe cauſa [illegible] tatis, tamen ordinatur ad inducendum homines ad faciendum alterius vtilitatem, & tale opus prodeſſe poteſt facienti, ſicut eſt mortuos ſepelire, quod prodeſt viuis ſepelientibus: quia tale opus fidem reſurrectionis aſtruit (*vt ait Augu.*) & homines ad eleemoſynam faciendum excitat. Luminaria, etiam panni, & alia huiuſmodi, quæ fiunt in ſepulturis mortuorum, prodeſſe poſſunt per accidens, in quantum per talia homines excitantur ad compatiendum, & per conſequens ad orandum pro eis, & in quantum etiam pauperes fructum capiunt, & eccleſia propter Deum honoratur: *& ſi Tob. 12.* ſepultura inter cæteras eleemoſynas computatur, vt habet *Rich. quæſt. vb ſup.*

O P V S D E I eſt quod fit à Deo. Et ſi Deus omnium eſt cauſa (*vt dictum ſt in dictione cauſa prima*), tamen agit & mediante creatura multa alia. Eſt igitur cauſa omnium eorum quæ fiunt vel mediata vel immediata, opera autem [illegible] ſunt perfecta, vt dicitur *Deut. 32.* Et opus Dei (*vt ſcrib. ſanctus Bonau. in d. 3. parte. 1. quæſt.* [illegible]) eo ipſo quod opus Dei eſt, neceſſe eſt ipſum eſſe laudabile, eſſe ordinabile, eſſe acceptabile, eſſe perfectum, vel perfectibile. Nihil facit Deus quod non deceat ſuam maieſtatem. Vnde dicere vel ponere quod diabolus à Deo habuit originaliter ſibi innatam malitiam voluntatis, non tantum falſum eſt, imo hæreticum: cum enim Deus in omnibus operibus laudabilis exiſtat, non eſt credendum quod faciat opus aliquod vituperabile. Plura ibidem Bona. Et cum potentia Dei prout ad extra reſpicit, & operando ſe extendit, eſt eadem in qualibet perſonarum (*vt ſcribit Gerſon tract. 5. ſuper can[illegible] virgi*[illegible]) & ſecundum iſtum opera trinitatis ſunt omnino indiuiſa. Opus vero Dei opificis in prima mundi productione eſt triplex, ſcilicet opus creationis, opus diſtinctionis, opus [illegible] tus. Opus creationis eſt opus productionis [illegible] [illegible] de nihilo, quod deſcribitur [illegible] diem, cum [illegible] creauit Deus [illegible]

[illegible] [illegible] mundum, & hæc dicitur opus [illegible] [illegible] diebus, quorum primo factum [illegible] mundo firmamentum. Tertio a[illegible] cum plantis.

[illegible] ornatus eſt productio luminarium & [illegible] in cœlo ex materia elementorum, [illegible] corpora & ipſa elementa ornantur, & hoc deſcribitur vltimis diebus facta, ſcilicet quarta, quinta & ſexta. Quarta opus ornatus cœli. Quinta ornatus aquæ. Sexta ornatus terræ. *Hæc Gabriel diſtinct. 12. quæſt. 2 lib. 2.*

OPERA DIVINA ſecundum *Iac b. de Valent. Pſalm. 91.* ſunt in triplici genere, vel ſunt triplicia. Quædam dicuntur opera creationis, & quædam opera permiſſionis, & quædam opera redemptionis, & quædam opera iuſtificationis & punitionis. Prima opera, ſcilicet, creationis: puta, cœlum & elementa & omnis ornatus eorum, dicuntur opera magnifica, quia demonſtrant Dei omnipotentiam, de quibus modo dictum eſt. Opera permiſſionis, ſcilicet, quare Deus permittit proſperari malos, & affligit bonos in hac vita, pertinent ad profundiſſimam & abyſſalem ſcientiam Dei. Opera vero punitionis malorum pertinent ad Dei iuſtitiam: & demonſtrant Deum eſſe iuſtiſſimum. Sed iuſtificationes bonorum pertinent ad Dei miſericordiam, quia ſicut punit malos per iuſtitiam, ita iuſtificat & vocat & exaltat bonos non ex meritis, ſed per ſolam miſericordiam, & talia opera etiam pertinent ad altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ Dei, ideo dicuntur inſcrutabilia & inueſtigabilia, eo quod nullus poteſt reddere cauſam, cum ſint ex voluntate Dei, & occultiſſimis iudiciis eius, & talia opera dicuntur profundiſſimæ cogitationes Dei *Hæc Valen.* De his operibus *Dauid loquitur. Pſal. 91. cum ait.* Quam magnificata ſunt opera tua Domine: nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc, &c.

O[illegible] incarnationis eſt, dum Chriſtus aſſ[illegible] humanam naturam, & illud opus ex[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

O[illegible] eſt [illegible] quo oratio. [illegible] *artic. 4 quæſt 1. lib. 4.* [illegible] no modo pro deſiderio [illegible] Deo, quod deſiderans [illegible] oratio eſt quidam aſcenſus animæ [illegible] ad Deum, qui eſt voluntatis vt elicientis, [illegible] intellectus vt dirigentis. Vnde *Gloſſa* [illegible] Accedite ad Deum, dicit fide inhærendo [illegible] bus pedibus geminæ charitatis currendo [illegible] pertinet ad directionem intellectus. Secundum [illegible] ad ſenſum effectus, etiam ſic accipitur oratio *ſecundum quod 1. Corint. 2.* diſtinguitur contra obſecrationem, poſtulationem & actionem gratiarum, & etiam in Gloſ ſup. illud Pſal. Domine ante te omne deſiderium meum, vbi dicitur: Nunquam deſinit orare, qui non deſinit amare. Alio modo orare idem eſt quod prædictum deſiderium loquendo Deo proponere, nõ per modum indicatiuum, ſed ſupplicatiuũ, & ſic orare eſt actus intellectus, vt elicientis, & voluntatis vt mouentis, & ſic loquitur *Iſid. de oratione 10. lib. Etym.* vbi dicit. Orare eſt dicere. *Et Auicen. 10. meta. cap. 3.* cum dicit, quod per orationem homo eſt eloquens Deo. & *Philoſophus 1 Ethic. cap. penult.* vbi dicit. Ad optima deprecatur oratio.

Orare eſt poſtulare. Vnde Aduocatos dicimus oratores & orationes vocantur poſtulationes *vt inquit Palud. diſtinct. 1* [illegible] Poſtulare ſecundum leges eſt deſiderium [illegible] vel amici in iudicio coram iudice [illegible] vel exponere (*inquit Palud*) qui & [illegible] dicit quod quiſque & in quocunque [illegible] debeat. Et clerici prius pſalterium quam [illegible] addiſcant; alias non excuſantur a culpa, [illegible] modo orandi ibidem dicit. Orare [illegible] eſt orare pro alicuius ſalute, idcirco pro [illegible] non eſt orandum *teſte. Auguſti de* [illegible] *dicente.* Iniuria eſt pro martyre [illegible] cuius nos debemus orationibus commendari, pro aliis autem defunctis oratur. Si ergo [illegible] *ſcribit ſanctus Bonauen. circa textum di. 45* [illegible] conſtare debet nobis quod martyres [illegible] beatificantur, ſicut nullus debet de eorum gloria dubitare, ita pro eis nullus debet orare. [illegible]

enim orat, videtur præſumere quod non ſint martyres vere, & non tantum præſumere ſed etiam exterius innuere, ac per hoc iniuriã martyri facere. Vel orare pro aliquo eſt petere ſalutem eius vel accelerationem ſalutis, ſic pro aliis defunctis oratur: & quomodo tam pro viuis quam pro defunctis ſit orandum, alias multa a multis ſcribuntur, *præ[illegible] Ger[illegible] ſuorum operum tract. & ſerm.*

Orare autem & deprecari differunt *ſecundum Iac. de Valen. Pſal. 16.* Nam orare eſt aliquid petere indifferenter. Sed deprecari eſt ab aliquo malo petere liberari.

Orare Ficte dicitur is qui illud pro quo orat neque vult nec deſiderat.

Oratio dicitur quaſi oris ratio, & eſt triplex (*vt notat Brul diſtinct. 17 quæſt. 4 lib. 3.*) quædam logica, alia rhetorica, & theologica. Prima eſt vox complexa ſignificatiua ad placitum. Rhetorica dicitur qualibet propoſitio diſſuaſiua vel perſuaſiua, qua perſuadetur quæ ꝓponitur ab aliquo Rhetore facta alicui principi. Alia eſt theologica, & eſt quidam ſapor mentis in Deum terminatus. Et de hac oratione dupliciter loqui poſſumus, *vt ſcribit Thom. Argen. diſtinction. 23. lib. 4.* Vno modo vt eſt publica conueniens alicui ex officio. Alio modo vt eſt priuata conueniens alicui ex merito vitæ. Primo modo oratio boni Laici non eſt efficacior quam mali ſacerdotis: quia ſacerdos dicens orationem, qua confert ſacramentum vnctionis extremæ, &c. quæ oratio ſibi conuenit ex officio, orat enim in perſona totius Eccleſiæ, & ideo vt ſic oratio eſt efficacior oratione cuiuſcunque Laici, qui orat tanquam perſona priuata & ſingularis. Licet ſecundo modo oratio boni Laici efficacior eſſe ſolet. *Vid. ad hoc Gabriel. lect. 62. canonis.*

Oratio *ſecundum ſanct. Bonauen. diſtinct. 15. lib 4* capitur tripliciter: proprie, communiter & communiſſime. Proprie oratio eſt aſcenſus ad Deum ad aliquid deguſtandũ vel impetrandum vel exoluendum. Communiter vero oratio dicitur ſecundum quod comprehendit omnem actum contemplatiue ad Deum relatum. Communiſſime ſecundum quod comprehendit omnem bonum actum, ſecundum quod [illegible] qui non ceſſat bene[illegible]

[illegible] *Fulg. [illegible]* [illegible] tas verba [illegible] differentes, ſecundum ſententiam [illegible] quia & [illegible] *ſi tamen Damaſ. l. 3. c. 24* ita diffinit Orationem aſcenſus intellectus ad Deum. Cui conſonat illa *Aug. in ſer. de oratione & ieiunio.*

Oratio eſt pius mentis affectus in Deum directus. Dicitur affectus pius *ſecundum Brul. ſ. diſtinction. 7. quæſt. 4. lib 3.* id eſt actus affectandi vel affectionis & pius à pietate. Pietas autem capitur ꝓ cultu diuino completo fide, ſpe, & charitate. Ex quo ſequitur quod nulla oratio eſt proprie oratio niſi fulciatur fide, ſpe, & charitate. Oratio enim eſt quædam auis pulcherrima emiſſa ab arca Noe eccleſię, & quando eſt bene ordinata, retulit ramum oliuæ virentem. Vnde duæ ſunt alæ, ſcilicet fides & ſpes, & ſine his non poteſt volare. Charitas autem eſt vita orationis, quia mortua eſt ſine ipſa, etiam ornata pulcherrimis plumis, ſcilicet humilis & ſubdita, reuerens & deuota. Item Pagani & infideles non poſſunt orare quamdiu ſunt tales, quia oratio eſt pietas complectens cultum diuinum totum, id eſt fidem, ſpem, & charitatem. Vnde licet Idolatræ colendo idola, petunt multa à diis ſuis, tamen non orant, quia oratio eſt affectus pius, & oportet quod ſit charitate formatus. Item Iudæi licet multa petant à Deo, permanentes in perfidia ſua, non poſſunt orare, quia non poſſunt habere affectum piũ: nec dæmones & damnati poſſunt orare, quia licet habeãt fidem & ſpem, non tamen formatam, nec timent timore ſeruili, ſed horribili. Nec viatores in Eccleſia Chriſti quamdiu ſunt in peccato mortali, orant proprie loquendo. Patet, quia non pie orant, quia pietas complectitur ſpem, fidem & charitatem, quia ſunt ſicut ligna arida & ſicca non animata. Vnde differentia eſt inter petere & orare (*vt idem Brul. ſer. b.*) hinc bene tales poſſunt petere, ſed non orare: quia omnis qui orat, petit, ſed non econuerſo, niſi dicere velis quod alia ſit oratio informis, & iſta eſt ſine charitate. Alia formata charitate, & quamdiu homo eſt in peccato, non poteſt orare. Vnde periculoſum eſt (*vt [illegible] ſer.*) accipere eleemoſynas, & bona ad manum, vt faciant religioſi & ſacerdotes [illegible] ſunt fures & latrones, quia [illegible]

[illegible] ad opus ope-
ranſ[illegible] quan-
[illegible] ad opus [illegible] Iuſti vero & bene
[illegible] in Deum [illegible]
[illegible] Vnde omnes ſancti & ipſe Chriſtus
[illegible] ſione pro nobis [illegible]
[illegible]. Orationes itaque ſiue preces creaturæ
nunquam ſunt Deo gratæ, niſi ſit in gratia. Probatur & *per illud Gne. 4.* Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autem non reſpexit, nec ad eius munera. *Vnde Eſa. 1.* Cum multiplicaueritis preces, non exaudiam: manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Et dicitur oratio in Deum directa, propter quod nullus homo per ſe poteſt orare alium hominem, nec poteſt orare angelos nec beatos, nec virginem glorioſam. Et licet nullus homo poſſit orare ſanctos, poteſt tamen licite rogare & petere ab eis aliquid, tamen ſancti orant continue Deum pro nobis. Et oratio eſt aſcenſus mentis in Deum, ſed mens in Deum non aſcendit niſi purgetur. Non diſcrepat à ſuperiori diffinitione illa Hugonis: cū dicit: Oratio eſt conuerſio in Deum per pium & humilem affectum. Vel *ſecundum Glo. ſuper illud 1. Theſſal. v'r.* Sine intermiſſione orate. Oratio eſt expreſſio deſiderii propter bonum adipiſcendum, vel malum remouendum informata per verbum exterius vel interius. Aliter diffinit *ſanctus Gregorius 10. moral. dicen*: Orare eſt amaros in compunctione gemitus, & non compoſita verba reſonare. Cui ſimilis eſt illa *Hugonis*: Deuotio ex compunctione procedens, quæ datur ſecundum ſtatum pœnitentis. *Item ſanct. Bernar. in quadam Epiſt.* Oratio eſt hominis Deo adhærentis affectio & familiaris quædam & pia allocutio, & ſtatio illuminatæ mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. Cui conſonat *illa ſanct. Ambroſii.* Oratio eſt cibus mentis, claraque alimonia ſuauitatis, quæ membra non onerat, ſed in ornamenta conuertit. Ornamenta vtique morum atque virtutum. *VVilelmus in diuina Rheto.* ſic diffinit in ſua generalitate. Oratio eſt petitio quæ ad Deum dirigitur, vel ad perſonas, vel perſonam propter ipſum. Petitio autem genus eſt ad orationem, quę generaliter eſt locutio inclinatiua alterius ad bonum præſtandum, vel malum remouendum. Et dicitur, inclinatiua, non optatiua: quia non eſt

[illegible] multi enim optant & deſiderent quæ non [illegible] vel deſiderant quæ [illegible] viri ſancti & ſapientes [illegible] & deſiderant ſe [illegible] a quibus tamen ſe abſtinent [illegible] Qui autem petit indubitanter, [illegible] obtinere quod petit. *Hæc VVilhel.* [illegible] quod oratio eſt actus quidem pot[illegible]nalis, quia relatus ad Deū quod [illegible]um ſoli potentiæ rationali conuenit. Eſt enim oratio aſcenſus intellectus ad Deum, [illegible] & eſſe actus voluntatis & affectus. Eſt [illegible] ratio *ſecundum Aug.* pius mentis affectus in Deum directus, vtru[m]que itaque videntur ſancti [illegible] diffinitiones aſtruere orationem eſſe, vel actū intellectus vel voluntatis. *De quo vide & Gabr. lecti. 61. canonis.* Oratio ſecundum *ſanct. Thom. 4. ſent. diſtinction. 15. Et 2. 2. quaſtion. 33. artic. 4.* eſt oris ratio per quam noſtri cordis intima manifeſtamus Deo. Vel oratio eſt oſtenſio voluntatis noſtræ ei à quo impetrare ſperamus id quod deſideramus. *Gerſon parte 2. in ſerm. de oratione, ait:* Nuncius eſt oratio quæ duabus aliis ſubnixa eſt, fide, ſpe, quæ animata eſt charitate, & quæ ornata eſt tanquam plumis virtutum multiplicitate. Vnde quid eſt oratio, niſi aſcenſio vel eleuatio mentis in Deum per pium & humilem affectum, quo fit vt dum oramus nos familiari quadā proximitate Deo colloquamur. Multa ibi de oratione ſcribit, & alias in multis locis, ſcilicet de mendicitate ſpirituali, parte prima, & in ſermone pro defunctis, parte quarta, & in multis aliis locis, ſed laconiſ[illegible] demus.

Oratio quædam eſt pure mentalis, quædam pure vocalis, quædam media vel [illegible]. De quo videatur *Sanctus Bona. d. 15. a. 2. q[illegible] lib. 4 & Alexan. parte 4. quaſtion. 9. memb. 2. [illegible] Et Gabr. lect. 42. canon.* Oratio pure mentalis eſt quando labia non mouentur, ſed cor ad Deum loquitur Quomodo orabat Anna. *de qua primo Regum primo dicitur. Et Gloſſ[a] ſuper illud Pſalmi* Exaudiſti Domine deprecationem meam dum clamarem ad te. Clamor fit ad Deum non voce ſed corde: quia multi ſilentes labiis clamauerunt, multi ſtrepentes corde auertū nihil impetrare potuerunt. Clama [illegible] ibi Deus exaudit. Oratio pure vocalis, [illegible]

 nihil

[illegible] cogitat in his [illegible] in generali nec in speciali [illegible] quod [illegible] intendimen [illegible] bonum vel [illegible] [illegible] hoc eſt [illegible] & penitus impertinentia. Et ſic mentalis ſimpliciter excedit vocalem (*vt ſuprà, ait ſanctus Bonauentura.*) acceptiorque eſt Deo (vt vult *Gerſon par*. 2. de ſollicitudine Eccleſiaſticorum) oratio mentalis quam vocalis. Oratio mixta in qua ſcilicet orat mentaliter & vocaliter, & de iſta diſtinguendum eſt ſecundum *ſ. Bona. vbi ſup.* quia aut verba illa impediunt affectum, quia ſic inflammatus eſt, quod immediate fertur in Deum, & tali vtilior eſt oratio mentalis. Si autem iuuatur vtilior eſt vocalis, & multi ſunt tales & maxime illi qui non ſunt viri ſpirituales, ad quorum affectus prouocandos inſtitutæ ſunt vocales orationes. *Et vt idem ait* : Credo quod omnis ſit ſatisfactoria : quia nulla eſt in qua non laborant virtutes animales, & quantum delectantur ſpiritus tantum caro frequenter tabeſcit, & virtutes animales minus ſunt intentæ regimini corporis. Credo tamen (*vt idem dicit*) quod illa inter cæteras eſt magis ſatisfactoria in qua accenditur homo ad gemitum, quia hæc eſt in qua Deus maxime delectatur. *Vide latius ibi ſanct. Bonauen. Conſonat Biulef. diſtinction*. 15. *libr*. 4. vbi ponit pro regula quod omnis oratio vocalis requirit orationem mentalem, ſed non [illegible]. Apud Deum enim non eſt agendum verbis ſed affectibus. Hinc dicitur *Matth*. 6. Orantes nolite multum loqui ſicut Ethnici faciunt. Et licet oratio mentalis ſufficiat [illegible] Deum, qui inſpector eſt cordis [illegible] tamen eſt priuata vocalis propter plu[illegible], quas aſſignant doctores, *Alexander*, [illegible] & cæteri poſt eos, ſcilicet propter exci[illegible] interioris deuotionis : propter men[illegible] [illegible] nationem, quæ fit per verba. Item pro [illegible] dationem faciliorem rerum tempo[illegible] mundi. *Vide Gloſſa Matth*. 6. *ſuper illud*. Non apud Deum agendum eſt verbis, ſed rebus, in[illegible] cordis, affectu ſimplici. Quarto pro[illegible] ab euagatione cuſtodiam. Quinta [illegible] plenior debiti redditio. Sexta eſt re[illegible] quædam ab anima in corpus ex ve[illegible] [illegible]

[illegible] *Bonauentura* [illegible] *canon* [illegible] illas [illegible] centem. Et cum in oratione (*vt ſcribit Palud. diſtinct*. 15. *quæſt*. 5. *ar*. 1. [illegible] 4.) præcipue [illegible] tur orantis deuotio, ideo tantum debet [illegible] extendi quantum orantis deuotio poteſt protendi, ideo ſi multum poteſt protendi, & oratio debet eſſe diuturna & prolixa. Si autem prolixitas vel diuturnitas faſtidium parit, non eſt vltra protrahenda, de conſecratione *diſtinctio*. 5. Non mediocriter. Melius eſt ſeptem pſalmos decantare cum puritate, & ſpirituali hilaritate quam [illegible] pſalterii modulatio cum triſtitia. Cæteris ergo paribus crebris oratio melius valet. De prolixitate orationis exempla ſunt in Chriſto, in Arſenio, in beato Dominico, qui pluries pernoctabant in oratione. De crebritate in Bartholomæo qui centies per diem & centies per noctem flexis genibus orabat. De attentione & deuotione in monachis Ægypti, qui (*vt dicunt in vitis Patrum*) nec oſcitabant, nec ſpuebant pſalmodizantes. *Et vt idem Palud. ſcribit concluſione* 3. *vbi ſupra*. Licet non ſemper actualiter debemus orare, tamen in virtute ſemper orare debemus, quia vt dicit *Gloſſ. ad Theſſ*. Non ceſſat orare, qui non ceſſat bene agere. Horis tamen & temporibus conſtitutis orare debemus, ne intentio noſtra frigeſcat, vt tenentes ſurgere ad matutinas quicunque debent eas orare illo tempore. *Vnde Pſal*. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, vnde horam non licet præterire, nec anticipare, vt nomen ſit conſonum rei niſi ex cauſa. Et ſecundum hoc poſſunt accuſari vel excuſari, qui dicunt matutinas in ſero, quia ſi hoc faciunt, vt plus dormiant, vel propter aliam non licitam cauſam accuſabiles ſunt. Si autem propter breuitatem noctium & ſolennitatem [illegible] vt quędam eccleſiæ faciunt, excuſabiles ſunt. [illegible] *Palud. Vnde Hug. dicit* quod ante horam [illegible] [illegible]

[illegible] ſoluat [illegible] Et propter hoc [illegible] & ſi [illegible] quia hoc [illegible] Deum. Oratio quoque debet eſſe attenta, *vt in ſupra Paludan.* [illegible] quantum ad verba, vt impleatur præceptum, nec ad hoc deuotio interior requiritur quam [illegible] homo impetrare non poteſt, ſicut nec in vtero baptizare. Vnde ſtudioſe & deuote ſine ſincopa & feſtinatione & garrulatione loco & tempore dici debet. Et ad orationem ſicut ad quodlibet opus bonum poteſt requiri duplex attentio (*vt idem Paluden. ſcribit*) Vno modo vt oratio ab intentione procedat. Alio modo vt intentio cõtinue comitetur orationem. Primo modo requiritur attentio ad orationem tam publicam quam priuatam, non ſolum quidem propter meritum: ſed etiam ad vitandum peccatum, quando oratio dicitur ex præcepto. Primum patet ſic, quia nullum opus meritorium eſt, niſi ex intentione procedat, aliter enim non eſt opus humanũ, cum homo ſit homo per rationem & voluntatem. Si ergo oratio debet eſſe meritoria, oportet quod procedat ex intentione. Similiter ſi vitetur tranſgreſſio præcepti, quia præceptum datur hominibus, ideo oportet quod non procedat ex ſola imaginatione quæ communis eſt nobis & brutis, ſed ex deliberatione quæ requirit attentionem. Non requiritur tamen quod attentio concomitatur actualiter totam orationem, quia nec hoc requiritur in quibuſcumque bonis operibus, nec eſt poſſibile propter euagationem mentis humanæ, requiritur tamen quod orans non ſcienenter diſtrahat mentẽ ab intentione, hoc enim non poteſt eſſe ſine culpa mortali vel veniali, ſi enim euagatio ſit ſolum ſecundum actum interiorem, licet ſit temeraria & grauis ex quo eſt a propoſito, forte tamen non eſt peccatum ſaltẽ graue, niſi eſſet contemptus, quia eccleſia non habet iudicare de actibus interioribus mere: propter hoc enim non poteſt ea prohibere ex præcepto, propter quod ſi miniſter Eccl. ſic dicendo horas cogitet aliud, non videtur tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, quantum eſt ex natura facti. Si autem euagatio mentis ſit ex hoc ꝙ aliquis ſcienter ſe occupet in actu exteriori, qui [illegible] patitur attentionem orationis, tũc

[illegible] Eccleſiæ [illegible] præceptum Eccleſiæ [illegible] Miſſarum [illegible] Deum [illegible] quantum eis Deus dederit [illegible] leſerent & deuote. Hoc autem modo [illegible] uant qui occupantes ſe in actu exteriori [illegible] ter ſibi attentione ſubtrahente. [illegible] Debet inſuper oratio (*vt idem dicit*) [illegible] vt nihil de ea furetur ſincopando, [illegible] nimis feſtinando. Vnde tenetur redicere [illegible] tabiliter male dixerit. Licet poſſit ei [illegible] tia commutari ne duplicatum dicat [illegible] quia vicarius Dei poteſt commutare [illegible] onem Deo faciendam in aliquod Deo [illegible] us. Et ad hoc quod oratio ſit meritoria [illegible] eundem: vel ſatisfactoria, vel liberatoria [illegible] a quietatiua, requiritur quod eius attentio ſit intenta. Item quod ſit continuata habitu non autem actu: niſi quod ſponte non euagetur mens; quia ſi ſponte & deliberatiue euagaretur in illis, quæ tunc dicit, non videtur acquietare, ſed tenetur redicere, cum orare ſit actus mentis non oris, & ſic non oratio niſi ſit attentio. *[illegible] Palud. qui & de oratione & eius effectu pl* [illegible] *bi., & qualis attentio habenda in oratione ſit,* [illegible] *Gerſonem parte 2. de ſolitudine Eccleſiaſt.* [illegible] *tractatus de oratione & eius valore valde pura ſcribit.* Sed quia laconiſmo gaudemus, te ad Gerſon. remittimus, qui & ibidem vult quod [illegible] vocaliter orationem quam tenetur [illegible] (quia de voluntariis non oportet [illegible] fieri) ſi percipit orans quod euagatur, [illegible] tendit ad verba vel ad ſententiam, [illegible] ex inaduertentia & diſplicet ſibi dum aduertit, nequaquam dicendus eſt interrumpere [illegible] onem, nec ad iterationem obligatur. [illegible] de oratione *vide Gerſonem & alios*, & quando [illegible] ratione interrumpere licet, & c.

De Orationis Conditionibus [illegible] videatur *Pet. b diſtinct. 14. arti. 4 quæſt.* [illegible] *ctus Bonauent. d. 6. in dub.* [illegible] *diſtinction. 1. quæſtion. 4. lib. 3* [illegible] *canonis.* Ad hoc enim vt oratio ſit impetratoria vel exaudibilis, requiruntur aliquæ conditiones, ſcilicet vt ille qui petit, petat humiliter & frequenter & bona intentione [illegible] tere & etiam perſeueranter & [illegible] quod

[illegible] conſtanter [illegible] Poſtalci [illegible] fide nihil [illegible] (*inquit Richard.*) [illegible] auditur inquantum homo orat pro ſe, quamuis non ſemper inquantum orat pro alijs. *Vide latius illi Richardum Bruleſer* [illegible] qui vult quod oratio fiat [illegible] mater filiorum Zebedæi petens quod vnus filiorum ſederet ad dexteram, alius ad ſiniſtram, [illegible] exaudita, quia oratio eius fuit indiſcreta: vel ſi quis malediceret alicui. Secundo quod fiat pie, id eſt ad ſalutem, quia omnia quæ petimus, petere debemus pro ſalute noſtra: ideo Paulus non fuit exauditus. Et multi petunt multa, qui non exaudiuntur, quia non pie id ad ſalutem petunt. Et illa conditio petere pie, ſecundum *beatum Thomam diſtinction.* 15. quarti, quæſt. vltima, includit omnia ex parte petentis ad orationem efficacem requiſita, vt ſunt quod confidenter petat, humiliter, recta intentione, ordinate, attente. Non petit autem pie, qui non petit ex fide, ſpe, & charitate, ſecundum *Hugonem*, qui orare dicit adhærere Deo fide, ſpe, & charitate, quare exiſtens in peccato mortali, non petit pie: de quo latius *vide Gabrielem lectione* 43 *canonis.* Tertio petat perſeueranter: & iſta perſeuerantia (*inquit Bruleſer*) debet intelligi maxime ſine interruptione peccati. Quarto oportet quod fiat iuſte, id eſt ex gratia & charitate, & hoc eſt pie orare. Quinto requiritur quod fiat pro propria ſalute, quia aliquando perſona pro qua oratur, eſt indigna & in peccatis: & quandocunque aliquis petit cum iſtis conditionibus, indubitanter accipit, vt *inquit Bruleſer.* Licet ita cito non accipiat, tamen accipit. *Vnde Richardus vbi ſupra.* ita dicit. Omnis oratio debito modo facta, vt dictum eſt, exauditur, non ſemper ſtatim, ſed pro illo tempore, quo diuina miſericordia exauditionem conſpicit vtiliorem eſſe omnibus [illegible]. *Vnde Auguſtinus homil.* 102. *ſuper Ioann.* [illegible] non negantur ſed vt congruo dentur tempore differuntur. Iſtas orationis conditiones [illegible] *pertractat Gabriel in expoſitione canonis*, [illegible] nec illud eſſe prætereundum cenſui, [illegible] *Dominus Cardinalis Cameracen.* [illegible] *primo*, quod in [illegible] vtique, imo ab v- [illegible]

[illegible] quodcunque [illegible] poſſibile, [illegible] Pater [illegible] Dominice, in [illegible] tua. Similiter [illegible] complens [illegible] qui quando orauit, dicens: Pater, [illegible] calix iſte: ſubiunxit illam conditionem [illegible] ſi ut ego volo, ſed ſicut tu. de qua oratione Chriſti paulo poſt videbitur. Ex quo ſequitur (*vt ibi vult Aliaco*) quod in caſu aliquis licite poteſt orare pro aliquo, quod ſcit vel ſaltem [illegible] credit ſe non impetraturum: ſicut videtur fuiſſe oratio Chriſti. Nec propter hoc ſequitur, quod talis oratio ſit ſtulta vel ocioſa, quia iſte ad illam tenetur, & Chriſtus fecit illam in exemplum imitationis, & ad myſterium, ſicut dicunt Doctores. ideo non fruſtra. Item ſi cui reuelaretur ſua damnatio (vt idem tenet) iſte poteſt licite, imo tenetur orare pro ſua ſalute, & velle ſe eſſe ſaluandum: quia iſte ex tali reuelatione non abſoluitur à priori obligatione, nec poſt minus tenetur ad præcepta Dei de dilectione ſui & oratione quam prius. Sed hoc eſt *contra Gregor. Arimi.* In nullo autem loco congruentius oratur quam in eccleſiis Deo conſecratis, quod oſtenditur *per illud Pſal* 77. In Eccleſiis benedicite Domino. Et Dominus: Domus mea domus orationis vocabitur. Multas ad hoc ponunt doctores rationes, quod congruentius ſit in eccleſiis orare quam alias. *Vide copioſe de hoc Gab. lect.* 62. *canonis.*

De Orationis effectibus & valore. Tres autem ſunt effectus orationis. Primus communis eſt omnibus actibus charitate informatis, qui eſt mereri. Secundus effectus orationis proprius, eſt impetrare quod petitur. Tertius eſt quem principaliter efficit, ſcilicet quædam ſpiritualis refectio mentis. Et poteſt addi quartus, qui eſt ſolutio debiti, ad quod orans tenetur. De his *Dominus prapoſitus Gabr. lect.* 62. *canonis.* Et inter cæteras orationes, oratio dominica eſt efficacior, vt *oſtendit Rich. diſtinct.* 15. *artic.* 4. *quæſt.* 8. *libro* 4. & hoc propter auctoris dignitatem. Chriſtus enim ore ſuo immediate illam [illegible] & diſcipulos docuit, vt *habetur Matth.* [illegible] hoc oſtendit etiam orationis [illegible] alias quæ [illegible] commendat [illegible] [illegible]

De oratione [illegible] per multa scriptis reliquit *Gab.* [illegible]. Et [illegible] præcipuam dicit esse orationem Dominicam de fœcunditate [illegible], & tract. de permanentibus in oratione dominica [illegible], & aliis locis ſuorum operum. Poteſt inſuper oratio vel meritum in triplici gradu intelligi valere alicui ſiue pro aliquo, *ſecundum Scot. quæſt. 20. quotlib.* Vno modo ſpecialiſſime, & ſic ſemper valet oranti quando eſt in gratia: ipſe enim habet motum animi bonum & elicit opus bonum: iſte motus & illud opus non ſic ſunt alterius pro quo orat ſicut orantis, nec poteſt iſte ordinata voluntate ſic illud alteri dare, quod non ſit ſuum meritum, quia magis tenetur ex charitate diligere ſeipſum quã alium, immo forte non poſſet dare alteri ſic, cum iſtud eſſet peccatum. Alio modo generaliſſime, & ſic valet toti Eccleſiæ, nec enim debet orans aliquem de eccleſia excludere. ſed ex intentione habituali omnes includere. Tertio modo, ſcilicet modo medio valet illi cui per orantem ſpecialiter applicatur, non enim valet ei ſpecialiſſime, vt patet ex primo membro, ſed nec præciſe valet ſibi generaliſſime ſicut cuicunque, tunc enim fruſtra in Eccleſia eſſent ſpeciales orationes aſſignatæ, aliæ pro viuis, aliæ pro mortuis, & iterum pro viuis aliis & aliis, puta pro benefactoribus amicis & aliis, vt patet in orationibus in Miſſali Romano pro diuerſis aſſignatis perſonis & ſtatibus vel congregationibus. Fruſtra inquam eſſent iſtæ ſpecialiter aſſignatæ, quia non plus valerent illis quam generaliter cuicunq; in eccleſia. *Hæc Scot. Vide ad hoc Gab. lect. 26. canonis poſt Scot.* de valore orationis *vide multa apud Gerſ. & alios. Sancti quoq; & doctores multa de ea ſcripſerunt,* &c.

De oratione Christi. Oratio vt dictum eſt, eſt aſcenſus mentis in Deum: & ita inferioris ad ſuperiorem & minoris ad maiorem. Sic Chriſtus ſecundum diuinitatem non orauit: quia in hoc fuit ęqualis patri, ſed cum patre orantibus petita concedit. Sed bene orauit ſecundum aſſumptam naturam ſecundum quam fuit minor patre (vt ſcribit *Gab. di. 17. q. vnic. ar. 3. du. 2.*) Orauit quoque Chriſtus pro ſe & ſuis membris, quæ tamen non ſimpliciter voluit, ſed ſub conditione, vt eſt illud in cruce: Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt, id eſt conditionaliter, ſi conuerſi pœnitentiam agerent. Per hoc poſſunt concordari multæ ſcripturæ, quarum aliquæ aſſerunt Chriſtum non exauditum, vt illud Pſal. 21. Clamabo per diem & non exaudies: aliquę aſſerunt ſemper exauditum, vt illud Ioan. 11. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Decuit autem Chriſtum orare, maxime in diebus carnis ſuæ (vt dicit *S. Bona. di. 17. [illegible]* *pennult.* idem ait) & concordat *Brul.* quod Chriſtus fuit in omni petitione (qua petiit vt exaudiretur) exauditus: hoc eſt in omni, eo quod petiit voluntate rationis ſiue ratione abſoluta. Nõ autem in omni, eo quod petiit voluntate carnis vel pietatis fuit exauditus: non enim petebat vt exaudiretur, ſed vt nos exaudiremur, ſicut petiit calicem à ſe transferri, & ſuis crucifixoribus condonari. Vnum ex voluntate carnis ad oſtenſionem naturæ aſſumptæ. Alterum ad oſtenſionem benignitatis & miſericordiæ, &c. Nec oratio Chriſti fuit ficta (vt ſcribit *Gab.* vbi paulo ante.) Tum, quia non fuit niſi pro eo, quod volebat appetitus ſenſitiuus, in cuius perſona orationem propoſuit. Tum, quia (vt dicit ſanctus *Bona.*) & modo dictum eſt, quia illæ orationes (licet exauditus non ſit, non tamen fuerunt fruſtra) quia magis fuerunt ad noſtram eruditionem quam ad petiti impetrationem. Similiter magis ad veritatis humanæ naturæ oſtenſionem, ac pietatis & miſericordiæ. Etiam ad oſtendendum quod erat Deo obediens & non contrarius, dum orando eum vt ſuum principium recognoſcebat, vt dicit beatus *Thom.* Item ad noſtræ imbecillitatis conformationem, vt non diffidamus ſi pericula paſſionum perhorremus, & per hoc ſpem erexit in nobis contra naturalem aduerſitatis timorem. Item vt oſtenderet volũtatem noſtram diuinæ voluntati in omnibus ſubiiciendam, pręſertim in eo quod adiunxit: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: & in hoc ordinauit charitatem in nobis, quæ affectum noſtrum diuinæ voluntati per omnia conatur ſubiicere, vnde magis in oratione pro nobis orauit, quam pro ſe. Hæc *Bona.* & poſt eum *Gab. vbi ſupra.* Et conſonat Cardinalis Camer. *qu. 14. art. 2. lib. 1.*

Orator, Græce ῥήτωρ dicitur. Et venit ab orando hoc eſt dicendo. Differunt autem orator & rhetor, & declamator: ſic orator eſt qui in iudiciis vel in concionibus agit. Rhetor qui Rhetoricen profitetur. Declamator, qui aut docendi alios, aut exercendi ſe gratia fictam cauſam

[illegible] causis poſtea poſſit orare, quod [illegible] dicitur. Quare declamare erit ficto [illegible] componere. Hinc actiones ipſæ oratio-[illegible] declamationes vocantur. Differunt & ora-tor ſpiritualis & ſecularis, vt habet Guil. *Parſ.* in de Rheto diuina *c. 2.* & poſt eum ſcribit *Gab. lect.31. can.* Vnde orator ſecularis intendit ſua o-ratione mouere iudicem & inclinare in partem ſuam, vt ſcilicet pro parte ſua iudicet & ſenten-tiet. Orator vero ſpiritualis per orationem ſuam quam coram altiſſimo fundit, nō intendit ipſum mouere, quē ſcit indubitanter in vltimitate ſta-bilitatis in nobiliſſimū, ſed potius ſemetipſum, vel à malo in quo eſt bonum, vel à bono in meli-us, qupd eſt dicere, quia intendit ſemetipſum facere idoneum per orationem, vt ei conceda-tur, quod impetrare intendit, vt ſi petimus libe-rationem a malo quatinus intuitu iſtius peti-tionis malum à nobis Deus auferat. Si petimus donationem alicuius boni, vt intuitu orationis efficiamur hoc accipere digni & idonei: non vt per illam orationem flectamus Deum vt nobis hoc conferat, quaſi nunquam conferre voluerit: & nunc primo velle conferre incipiat, ſed ab æ-terno hoc conferre diſpoſuit. Ad petitionem tamen noſtram factam vel faciendam tempore certo. Secus eſt de homine qui petitionibus vincitur, vt hoc vel illud faciat, quod nunquam facere diſponit, & ita de nouo incipiat velle fa-cere. Hæc *Gab.* vbi ſupra. Non tamen cum De-us diſponit vel vult aliud facere, diſponit in om-nem euentum (vt ſcribit *Brul. di. 17. qu. 4. lib. 3.* in fine.) ſed præſuppoſitis antecedentibus, quę ſunt bona opera, ſicut diſpoſuit nos ſaluare: ſi tamen velimus per bona merita ſalutem acqui-rere. &c.

Ordo eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio, vt dicit *Aug.* [illegible] *de Ciuit.* Dei. Si enim omnia, inquit *Aug.* [illegible] æqualia, iam non eſſent ordinata: ideo dicit parium, diſpariumque, vt refert *Guil. Scot. diſt. 20. lib. 1. & diſt. 44.* eiuſdem *lib.* Vnde ordo eſt charitatis, & dicitur ordinatus amor: ordina-[illegible] amor ad Deum, proximum, ad ſeipſū. [illegible] Deus & proximus ſimul. Moyſes [illegible] Deum & proximum [illegible]
[illegible]

[illegible] Ordo eſt [illegible] tudo prioris ad [illegible] & [illegible] que eſt ordo, [illegible] & potent[illegible] & quot modis poſſunt [illegible] poſteriu[illegible] potest dici ordo. [illegible] ne diligentius, vide in dictione [illegible]

Ordo eſt triplex (vt [illegible] *di. 20. art. 1. lib. 1.*) ſcilicet ſecundum potent[illegible] ſecundum anteceſſionem, & ſecundum [illegible] nem. Ordo ſecundum potenti[illegible] dicitur [illegible] rum vnum eſt ſuperius ad aliud inferius, [illegible] poteſt eſſe dupliciter vel in loco vel in [illegible] te. Et hic ordo non cadit in diuinis. Vide [illegible] *Euſeb.* In diuinis eſt numerus, ſed non [illegible] Ordo vero ſecundum anteceſſionem dic[illegible] ſe eorum, quorum vnum prius eſt, alterum [illegible] poſterius. Et hoc dupliciter. Aut quia ante[illegible] duratione ſiue tempore, aut prius naturali in-telligentia ſiue cognitione: & hic ordo non eſt in diuinis, quia hic ordo tollit æqualitatem & ſi-multatem, quorum vtrumque perfecte eſt in di-uinis. Ordo autem ſecundum originem, [illegible] ſecundum emanationem, eſt producent[illegible] productum. Et iſte ordo eſt in diuinis, q[illegible] eſt ordo principii & principiati, ſiue pro[illegible] tis & producti. Et *qu. 2. vbi ſupra,* dicit qu[illegible] do dicitur eſſe alicuius dupliciter, aut ſicut ordi-nati, aut ſicut rationis ordinandi. Ord[illegible] nis ſicut ordinati dicitur perſonæ patris, & fi[illegible] & ſpiritus ſancti. Sicut rationis ordinandi [illegible] tur naturæ. Natura enim dicit vim pr[illegible] uam, ſecundum quod dicit Philoſophus, quod eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia pro[illegible] ans. In diuinis autem eſt ordo ſecundum [illegible] ctionem, id eſt dicitur ibi ordo naturæ, [illegible] turalis originis. Vide latius ibi *Bon.* [illegible] perfectionis eſt in diuinis, non plus [illegible] durationis: quia vbi eſt ordo perfectionis [illegible] eſt magis perfectum & minus perfectum. Sed in di-uinis nihil eſt imperfectum [illegible] ſed Dei reſpectu aliorum a ſe eſt ordo [illegible] tis & ordo perfectionis. In Deo autem [illegible] alicuius, quod eſt in Deo, eſt ordo [illegible] aliquod originatum. *Gab.* [illegible] tur *Paul. Cort. di. 9. lib. 1.* [illegible] rit, inquit, naturæ [illegible] cum ſemper ordo [illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible] generatio[illegible] [illegible] ordine generationis [illegible] [illegible] ordine perfectionis [illegible] [illegible] *Summ. art.* [illegible] *dub. 2. lib.* [illegible] plura [illegible]. Theologicalium [illegible] ordine perfectionis: charitas eſt prior fide & ſpe, vt dicit Apoſtolus: Maior horum [illegible] charitas. Item charitas eſt forma omniũ virtutum, [illegible] donis creatis nullum eſt maius. Scotus de ordine generationis: de quo plura *[illegible]* & concordat *D. Card. Camerac. qu. vnica,* *[illegible].2.* Sic actus fidei ordine generãtionis eſt prior actu ſpei & charitatis, quia non poteſt voluntas per actum ſuum tendere in obiectum, niſi cognitum per intellectum. Cognitio autem obiecti Theologici eſt per actũ fidei, & loquendo de virtutibus Theologicis acquiſitis. Nam de infuſis loquendo non eſt inter eas ordo generationis, quia ſimul infunduntur. Deus enim cuius perfecta ſunt opera (vt dictum eſt ſupra) perficiendo animam, ſimul eam perficit ſecundum omnes potentias: intellectum, ſcilicet per fidem, voluntatem, ſecũdum duplicem eius affectionem, per ſpem & charitatem. Poteſt tamẽ dici, quod fides infuſa eſt naturaliter prior aliis, propter actum eius, qui poteſt eſſe ſine actu ſpei & charitatis, & non econuerſo. Hæc *Gabr.* qui de acquiſitis Theologicis virtutibus longior eſt.

ORDO QVIDAM EST (vt notat *Sanct. Bonau. diſt. 44. qu. 4. li. 2.* qui reſpicit naturam, ſecundum omnem ſtatum, & eſt ordo qui reſpicit naturam, ſecũdum ſtatum ſuæ corruptionis, & ſecundum hoc quædam ſunt de dictamine naturæ ſimpliciter, quædam de dictamine naturæ, ſecundum ſtatum. Deum eſſe honorandum dictat natura, ſecundum omnem ſtatum, hominẽ [illegible] adæquari homini dictat, ſecundum ſtatum ſuæ primæ conditionis. Hominem autem homini ſubiici, & hominem homini famulari dictat ſecundum ſtatum corruptionis, vt mali cõpeſcantur & boni defendantur, niſi enim eſſent huiuſmodi dominia carẽtia malos propter corruptionem, quæ eſt in natura, vnus alterum opprimeret, & communiter homines viuere non poſſent. Non ſic autem eſſet ſi homo manſiſſet [illegible] innocentiæ: quilibet enim in gradu & [illegible] [illegible]eret. Et ſecundum *Gabr. diſt. 2. qu.* [illegible] duplex eſt ordo, ſcilicet naturæ & temporis. Ordo naturæ eſt [illegible] non poteſt eſſe ſine priori [illegible] prius eſſe ſine poſteriori, [illegible] altero, & non econuerſo. [illegible] ordine eſt poſterius, & [illegible] prius, licet ſint ſimul duratione. Sic Sol eſt prior radio ſuo, licet tempore ſint coæui, quia [illegible] dependet à Sole, & non Sol à radio: [illegible] ordo naturę vniuerſaliter eſt inter cauſam & effectum. Ordo temporis eſt, quo vnum [illegible] ne præcedit aliud, ita quod vnum prius [illegible] ſicut inter patrem & filium in creaturis. *Gabr.* vbi ſupra qui & ibidem dicit, & ꝓbat, quod inter corporis formam animationem & animati aſſumptionem fuit ordo naturæ in verbi Dei incarnatione, præcedit enim ordine naturæ formatio corporis animationem, & animatio aſſumptionem. Conceptio quoq; corporis Chriſti, animatio, & aſſumptio in Virgine perfecta eſt non temporaliter, ſed inſtantanee, id eſt tota ſimul. Nam priuſquam Virgo conſenſum expreſſit, dicens: Ecce ancilla Domini, &c. non videtur fuiſſe operatio aliqua ſpecialis ad incarnationem, ſed vltimo inſtanti verborum corporis formatio, animatio, aſſumptio ſimul completa eſt. Plura de hoc ibi ſcribit *Gab.* Vnde *Auguſt.* in de fide ad Petrum, *cap. 15.* Firmiſſime tene & nullatenus dubites, non carnem Chriſti ſine diuinitate conceptam in vtero *Virg.* priuſquam ſuſciperetur à verbo: ſed ipſum verbum Deum ſuæ carnis acceptione conceptum, ipſamq; carnem verbi incarnatione conceptam. Ad idem *Damaſ. l. 3. ca. 2.* Simul fuit caro, ſimul verbi Dei caro, ſimul animati caro, &c.

ORDO ANGELICVS ſecundum Magiſtrum *diſt. 9. li. 2.* & *Greg.* eſt multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur, propter Angelos diuerſorum ordinum, qui ſe excedũt in munere gratiæ & naturæ ideo ſequitur ſicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Ordo itaque fundatur in dono naturæ, completur autem dono gratiæ. Nam meliora naturalia diſponũt ad maiora dona gratuita, vt dicit *Sanc. Bona.* Et in qualibet Hierarchia ponuntur tres ordines. In prima, ſecundũ omnes, ſunt Seraphin, Cherubin, Throni. In media & infima diuerſitas inuenitur. Nam *Sanctus Dionyſius* in media ponit Dominationes, Poteſtates, & Virtutes. Sed *Sanct. Gregor.*

& *Bern.*

& *Bernar.* ponit Dominationes, Principatus, & Virtutes. Similiter in tertia Hierarchia ponit *Dionyſ.* Principatus loco Virtutum. Econuerſo Gregorius, Virtutum ordinem ponit loco Principatus ordinis. Rationem diuerſitatis ponit *Gabr. diſtinct. 9 queſt. 1. lib. 2.* quem videre potes. Et nomina ordinum impoſita ſunt à donis gratiarum, quibus ſeſe excellunt. Eſt enim donum vnum dignius altero. Nam omnibus eminet charitas, ſecundum ſanctum *Auguſt.* deinde ſcientia, deinde tentio. Et dona illa gratuita communia ſunt omnibus Angelis. Siquidem omnes ſunt beati, omnes perfecte Deo fruuntur, omnes ſemper vident faciem patris, omnes firma tentione adhærent Deo. Et vt ſeruetur diſtinctio ordinum in nominibus ab eo dono, quilibet ordo nominatur quod in eo excellentius eſt, à quo tamen ſuperiorum ordo nullus nominatur. Et primus à fruitione ſiue charitate nominatur: & dicitur nomine Seraphin, qui eſt ſimpliciter donum excellentiſſimum. Secūdus, a ſcientia aut viſione denominatur Cherubin: poſt charitatem vero excellentius donum [illegible] ſeu ſcientia: poſt illud tentio correſpondēs ſpei [illegible] quam quieſcit in eo Angelicus ſpiritus, vt in ſuo bono: ideo ab illo dicitur & denominatur. Terti⁹ Throni ſiue ſedes, quod quietem importat. Inferiores ordines à donis nominantur, quibus feruntur in creaturas obiectiue: inter illa videtur maius donum dominari Angelis bonis: ideo primus ordo ſecundę Hierarchię ab illo denominatur ordo Dominationum: deinde bonis hominibus principari: vltimo malis ſpiritibus, licet quilibet ordo ſuo inferiori dominetur ac principetur. Sic ergo ſecundus ordo nomen habet Principatus. Tertius, Poteſtates, &c. Angelorum autem beatorū multitudo innumera in nouem choros ſeu ordines eſt diſtincta. Numerus autem ſupernorum ciuium Deo numerabilis, nobis īnumerabilis eſt. Et illi nouem ordines tres Hierarchias conſtituunt, ſcilicet ſupremam, mediam, & infimam. Et hæc copioſe habentur apud *Sanct. Dionyſ.* & poſt eum ſcribit *Gabriel.* vbi ſupra. Et ad ſingulos ordines Angelorum, ſecundum *Sanct. Bonau.* [illegible] ſaluandi: quia homines ſaluādi poſ[illegible] [illegible] [illegible] Angeli. [illegible] ad ſingulos ordines aſſumi. qui[illegible]

vbi eſt [illegible] in gloria, non eſt [illegible] dine. Et [illegible] *Gregor. homel. 34.* [illegible] ad ſingulos ciuitates homines [illegible] officio [illegible] imitantes. Vnde [illegible] ctæ conuerſationes hominum, [illegible] minum ordinibus congruunt, & [illegible] tem per conuerſationis ſimilitudinem [illegible] tur. Vide latius de ordinibus Angelorum [illegible] *di. 19 li. 2. & in ſeq. de Angelis.* de quibus & [illegible] dictum eſt.

Ordo quandoque ſumitur pro modo [illegible] uēdi religioſorum. & hoc modo plures ſunt [illegible] dines, vt ordo S. Benedicti, S. Auguſtini, S. Dominici, &c. de quo alias dicitur. Et videatur de his ordinib. *Antoni.* in ſumma. Vnde ordinem ingredi dicimus, hoc eſt religionem intrare, vel [illegible] ſumere talem regulam vel modum viuendi monaſticum vel religioſum, &c.

Ordo (vt eſt Sacramentum) habetur & deſcribitur à *Doct. diſt. 24. lib. 4.* & vt ſcribit *Thom. Arg. diſt. 24. lib. 4. ſentent.* Non ſolum in rebus naturalibus, de quibus locuti ſunt Philoſophi, verum etiam in rebus Eccleſiaſticis, de quibus loquuntur Theologi, vere eſt dare ordinem [illegible] vbicunque eſt dare multitudinem, diuerſos gradus & poteſtatis & dignitatis includentem [illegible] eſt dare ordinem: ſed in ſancta Dei Eccleſia eſt dare huiuſmodi multitudinem: quia humana [illegible] gradualis diuerſitas dignitatis & poteſtatis non poteſt eſſe ſine ordine. Et non ſolum re[illegible] cramētum ordinis honeſtatem interiorem ſed etiam exteriorem, vt ſcribit *Steph. Bruleſ. diſt. 25. qu. 8. li. 4.* Vnde requiritur honeſtas à parte originis, nominis, corporis, actionis, conditionis, & conuerſationis. Propter defectum à parte originis, ineptus eſt filius Sacerdotis, ſpurius, & etiam quilibet illegitimus. A parte nominis ſiue famę, inepti ſunt infames, & publice pœnitētes. Propter defectum à parte corporis, inepti ſunt corpore vitiati: ſicut leproſi, & epilentici & dæmoniaci. Propter defectum a parte actionis [illegible] quando incidit in peccatum enorme [illegible] ctum: vt homicidium: & propter [illegible] horrorem & ſanguinis effuſionem, ſiue [illegible] ſiue iniuſte fiat. Propter defectum [illegible] nis, vt ſerui [illegible] & etiam propter [illegible] conuerſationis.

O[illegible] [illegible]

quo [illegible] poteſtas ordinis, vel pro ipſa poteſtate [illegible] modo ordo eſt Sacramentum [illegible] ſecundo eſt Sacramentum & res, ſcilicet [illegible] prædicti, & Sacramentum [illegible] gratiæ gratum facientis, ſeu augmenti eiuſdem [illegible] digne ordinem ſuſcipienti confertur. Et deſcribitur ſic ordo, vt habet *Magiſt. in text. diſt. 24. li. 4.* Ordo eſt ſignaculum quoddam ſacrum quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato & officium: hoc Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum, quia characteris & gratiæ à Deo infuſæ. Et deſcribitur ordo hic quantum ad actum exteriorem, cum dicitur, ſignaculum: & quantum ad effectum interiorem, cum dicitur, ſpiritualis poteſtas: & quantum ad illius poteſtatis ſubiectum, cum dicitur, ordinato: & quantum ad eius poteſtatis executionem, cum vltimo additur, & officium. Eandem etiam deſcriptionem ponit Hugo de Sacramentis. Quidam antiquorum Magiſtrorum ita diffiniunt: Ordo eſt Sacramentum ſpiritualis poteſtatis ad aliquod officium in Eccleſia ordinatum. *Paulus Corteſius libro 4. ſentent. diſtinct. 4. poſt Magiſtrum Sentent.* dicit: Ordinis ſacrum ſignum quoddam eſſe ſenatus, quo ſpiritus imperium initiato tribuatur. Et ordo, vt dicit *Brulefer*, eſt ordinata poteſtas. Ordo ſecundum *Scotum*, eſt gradus eminens in Eccleſia, diſponens de congruo ad actum aliquem, ad conſecrationem, vel diſpenſationem Euchariſtiæ pertinentem Concordat *Brulef. d. 24 qu 1. libr. 4.* Et ordo vt eſt Sacramentum tantum (vt inquit *Thom. Argen.*) tranſit & non manet in ſe formaliter: licet aliquo modo in ſuo effectu, ſcilicet in charactere, dicitur res & Sacramentum. Cuius eſt cauſa non ſolum ſignificatiua, ſed etiam aliquo modo diſpoſitiua. Et ſunt ſeptem ordines, & in quolibet ordine (vt ſentit *Petrus de Palud. diſtinct. 24. queſt. 2. artic. 3. concluſione 1. libr. 4. & Richard. eadem diſtinct. artic. 4. qu. 2. & Thomas Argentin. & alii*) imprimitur character diſtinctus & ſpecialis, quia ordinatur quilibet ad diſtinctum actum. In omni quoque ordine confertur gratia: Quia Dei perfecta ſunt opera. Vide latius de hoc *Pet. de Palu.* Et vt idem ait: Omnis ordo ordinatur ad Euchariſtiæ Sacramentum. Ordo enim (vt ipſe inquit) miniſtrorum Eccleſiæ, qui ſunt mediatores inter Chriſtum & populum: eſt ad faciendum vnionem populi cum Chriſto hoc autem fit maxime per [illegible] Euchariſtiæ, in quo Chriſtus continetur [illegible] ſumitur. vnde dicitur Sacramentum [illegible]. Hæc autem vnio fit duplici actu, [illegible] per Sacramenti confectionem, & populi [illegible] præparationem. In primo actu deſeruiunt [illegible], ſcilicet Accholytatus, Subdiaconatus, [illegible], & Sacerdotium: ſed differenter, quia Accholyxtus habet materiam conſecrandam præparare in vaſis non ſacris, ipſe vrceolum cum aqua & vino præparat, & tradit Subdiacono: Subdiaconus vero habet eam ponere in vaſis ſacris, in quibus fit conſecratio. Diaconus vero habet eam offerre Sacerdoti ad conſecrandum, & conſecratum diſpenſare, ſaltem ſanguinem cum vaſe mediante. Conſecratio autem pertinet ad Sacerdotem. In ſecundo vero actu in præparatione populi deſeruiunt alii tres [illegible], ſed differenter: quia duo eorum diſponunt remouendo, prohibens vel malum hominem, vt oſtiarius: vel malum angelum, vt exorciſta. Tertius vero, ſcilicet lector, præparat offerendo bonam diſpoſitionem quo ad cognitionem veri, & dilectionem boni: quod fit legendo prophetias de Chriſto in veteri teſtamento contentas. Hæc *Petrus de Palude.* Et de actibus vel operationibus, vel officiis iſtorum ſeptem ordinum, videre potes latius apud alios circa *diſt. 24.* ſcilicet, *ſanctum Bonauentur. Thom. Argent. Pet. de Palude, & Paul. Corteſ. diſtinct. 4. & Scotum diſtinct. 24. artic. 2. lib. 2.* vbi dicit, quod non eſt proprius actus Diaconi legere Euangelium, & Subdiaconi Epiſtolam, ſed iſti ſunt remoti & minus perfecti eorum actus. Perfectiſſimi autem & proprii illorum ordinum, ſunt quos habet vnus immediate circa Euchariſtiam diſpenſandam & conſecrandam, ſicut Sacerdotium. Alius materiam eius offerendam, ſicut eſt ſubdiaconatus: vel diſpenſandum Euchariſtiam, ſaltem ſanguinis, & eſt Diaconatus, &c. Et licet ſint ſeptem ordines, eſt tamen vnum Sacramentum vt ſcribit *Thomas Argentinenſis & alii*, ratione finis qui eſt vnire fideles Chriſto, mediante Euchariſtia, quæ eſt Sacramentum vnionis. Et Sacramentum ordinis licet prædicetur de quolibet ordine ſupradicto, tamen de ſolo ordine Presbyteratus prædicatur, ſecundum ſuam rationem completam de [illegible] ſecundum magis & minus, [illegible]

rem [illegible] propter ſequendā de charactere, vt qui [illegible] & pr [illegible] ordo nō dependet a præcedenti [illegible] ad neceſſitatem Sacramenti, [illegible] de jure recipi nō debent [illegible] omiſſo, ſed ſi non Preſbyter [illegible] in Epiſcopum, nihil eſſet factum. Secundo modo Epiſcopatus eſt ordo, nō ſacramentum, ſed ſacramentale. Et hoc modo Epiſcopatus ab *Iſidoro lib. 7. Etym. cap. 12* & *Dionyſius cap. 5.* Eccleſiaſticæ Hierchiæ. & a *Magiſtro diſtinct. 24. lib. 4. cap. vlt.* dicitur ordo. *Petrus de Palud.* dicit, quod Epiſcopatus eſt ordo, ſed non diſtinctus a Sacerdotio: & eſt Sacramentum, ſed non diſtinctum a Sacramento ordinis, & imprimit characterem, ſed non aliū. vult itaque probabiliter dici, quod Epiſcopatus ſit ordo: propter hoc aliquando vocantur Epiſcopi Preſbyteri, & econtra *S. Bonauentura parte 2. artic. 2. quæſt. 3. diſtinct. 24. lib. 4.* ſcribit, quod Archipreſbyter, Epiſcopus, Archiepiſcopus, Patriarcha, Pontifex ſummus, vltra Sacerdotium non addunt ordinem, nec gradum nouum, ſed ſolum dignitatem & officium. Vide latius ibi *Bonauenturam.* Nec Pſalmiſtatus eſt ordo, ſecundum eundem, *vbi ſupra, quæſt. 2.* ſed officium ordini annexum, ſicut cantoratus, vt dicit *Guilielmus* in Rationali diuinorum. Septem igitur ſunt ordines ſecundum communem *Doctorum* ſententiam, ſcilicet Hoſtiariatus, Lectoris, Exorciſtæ, Accholyti, [illegible]coni, Diaconi, & Preſbyteri, quorum [illegible] *Gerſon*) eſt conficere corpus Chriſti, qu[illegible] excellentiſſimum officiorum humanorum [illegible] ideo ſupra Sacerdotium non eſt ordo ſuperior, imo nec Epiſcopatus, nec Archiepiſcopatus. Solus autem Epiſcopus de jure poteſt ordinare ſeu ordinis Sacramentum conferre, vt dictum eſt. Vaſa quoque non niſi ab Epiſcopo conſecrantur. Hæc videtur eſſe ſententia *Iſidori lib. Etymol.* vbi ait: Epiſcopus ſummus Sacerdos & Pontifex maximus nominatur: ipſe enim efficit Sacerdotes & Leuitas, & omnes ordines Eccleſiaſticos diſponit.

Ordinis Sacramentum ſex neceſſaria requirit, vt ſcribit *Gerſon* & alii, ſexum, ſcilicet virilem. Vnde mulier non eſt ſuſceptibilis ordinis: non enim (vt vult *Richardus*) mulier debet [illegible]. Turpe enim eſt (inquit *Apoſtolus*) mulieri [illegible]. [illegible] ſolum ordinandi ſunt vel maſculini [illegible] Requiritur & baptiſmus præcedens, [illegible] fundamentum cæterorum Sacramentorum, excepto coniugio. Vnde ſi aliquis non baptizatus ordinaretur, nihil reciperet. Item poteſtas ordinantis, quia qui non eſt Epiſcopus, ordines conferre non poteſt. Item intentio recta, vt ſcilicet ordinans intendat facere quod facit Eccleſia, & ſimiliter ordinandus, ſecundum quoſdam. Item materia ſeu Sacramentum, vt traditio libri, & ſimilium cum forma verborum. Item tempus ſeu ætas, ſecundum aliquos: quoniam ſi paruulus ordinetur etiam præcedentibus aliis gradibus, nihil reciperet: cum ſecundum eos in hoc Sacramento exigatur tam intentio recipientis ordinem, quam conferentis. Paruulus autem quia non habet vſum liberi arbitrii non habet intentionem. Alii volunt quod ætas ſit de congruitate, & non de neceſſitate huius Sacramenti: & ideo in prædicto caſu paruulus ſecundum eos recipit characterem, nec ſecundum eos eſt reordinandus. *Scotus diſtinct. 25 quæſt. 2. lib. 4.* dicit quod puer non habens diſcretionem, non poteſt recipere ordinis Sacramentum: quia non poteſt cum debita reuerētia recipere talem gradum, qui confertur in ordine, quamuis ordines minores poſſet recipere, vbi non requiritur votum continentiæ. Vide latius *Scotum.* Multa præterea ſunt de honeſtate (vt dicit *Gerſon*) & [illegible]itate, tam ex parte conferentium ordines, quam ex parte temporis, quæ reperies ex[illegible] in ſumma *Ray. lib. 3.* Ordinandi quoque (vt vult *Richardus diſtinct. 25 art. 6. qu. 2. lib. 4.*) ſine quacunque nota infamiæ eſſe debent, qui pluribus ibi rem pertractat. Et ex prædictis ſeptem ordinibus ſolum tres maiores dicuntur ſacri, ſcilicet, ordo Subdiaconatus, ordo Diaconatus, & ordo Preſbyteratus: & hoc, vt inquit *Gerſon*, propter dignitatē quæ inducitur miniſtrantibus in tribus maioribus ordinibus: oportet enim eos vouere continentiam. Vel dicuntur ordines ſacri ſecundum *S. Bonauenturam diſt. 24. lib. 4.* in explanatione textus tripliciter. Primo large, quia ſacrum exigunt miniſterium, ſecundum illud *Eſaiæ 52. Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Vnde quia contingunt res ſacratas, ſacri debent eſſe. Hinc *Paul. Cor. d 4. l. 4* [illegible]

[illegible] : In quocunque ſacrorum ordine, dum quis cæteris dux conſtituitur, eum in quocunq; genere impudenter delinquere: ſi modo cum capitalis facinoris morſu initietur: ob eamque cauſam in ordinum genere ædicti, non ſacri neceſſitate, vitæ integritatem flagitari. De congruitate igitur & honeſtate requiritur probitas Sacerdotis, non de neceſſitate Sacramenti, &c. Secundo ſtricte dicitur ſacer ordo, vt dicit *S. Bonauentura*, quia ipſum Sacramentum diſpenſat, & quodammodo tractat deferendo, & aliis adminiſtrando, & ſic Diaconus & Subdiaconus. Tertio modo ſacrum dicitur propriiſſime, quia ſacram rem conficit: & hoc conuenit ordini ſupremo, & ideo ſacerdos appellatur. Hæc *S. Bonauentura*. Et de ſacramento Ordinis hæc pauca dicta ſufficiant. Legant ſtudioſi plura apud alios Theologiæ Doctores.

ORDINATVM. *Scot. diſt. 44. lib. 1. ſcribit.* Aliquid eſſe ordinatum & ordinate fieri, eſt dupliciter. Vno modo ordine vniuerſali, quod pertinet ad legem communem: ſicut ordinatum eſt ſecundum legem communem, omnem finaliter peccatorem eſſe damnandum: vt ſi Rex ſtatuat quod omnis homicida moriatur. Secundo modo ordine particulari circa hoc judiciũ, ad quod nõ pertinet lex, quia lex eſt de vniuerſalibus caſibus: de caſu autem particulari non eſt lex, ſed judicium ſecundum legem, quod eſt concluſio legis, vt: iſte homicida moriatur. Vnde Deus (*vt ibidem dicit*) non ſolum poteſt agere aliter quam ordinatum eſt ordine particulari, ſed etiam aliter quam ordinatum eſt ordine vniuerſali, ſecundum leges juſtitiæ poteſt ordinate agere, tam illa quæ ſunt præter illum ordinẽ, quam illa quæ ſunt contra illum ordinem, poſſunt à Deo ordinate fieri potentia abſoluta: potentia tamen ordinata nõ dicitur niſi ſecundum ordinem legis vniuerſalis, non autem ſecundum ordinem legis rectæ de aliquo particulari. Quod apparet ex hoc, quia poſſibile eſt Deum ſaluare aliquem, qui tamen morietur in peccato mortali, & damnabitur: non autem conceditur ipſũ poſſe ſaluare Iudam jam damnatum: nec tamen hoc eſt impoſſibile potentia abſoluta Dei, quia [illegible] includit contradictionem. Potentia igitur abſoluta poteſt Iudam ſaluare, potẽtia vero ordinata non poteſt illum peccatorẽ ſaluare, licet nunquam [illegible] nec poteſt beatificare potentia abſoluta, nec ordinate. [illegible] patet reſpectu ſuius [illegible] abſoluta in Deo [illegible] et in quantum poteſt [illegible] tra legem vniuerſalem, & [illegible] particularem, hæc *Scotus vbi ſupra*.

ORIGO, vt dicit *S. Bona. diſt. 27. [illegible] lib. 1.* ſemper dicitur relatiue. Poteſt [illegible] origo vel reſpectu creaturæ, vel reſpectu perſonæ. Si reſpectu creaturæ, ſic eſt reſpectu [illegible] Trinitatis, & appropriatur patri. ſi autem reſpectu perſonæ, ſic poteſt accipi actiue vel paſſiue. Si actiue, ſic eſt patris & filii, ſed appropriatur patri. Si paſſiue, ſic filii & ſpiritus ſancti, & appropriatur filio, non ſecundum quod ſimpliciter dicitur, ſed ſecundum quod origo dicit emanationem per modum naturæ. Sic enim cum id ſit proprium filii, ſimiliter & origo, ſecundum quod ſic accipitur. Et hoc modo accipitur cum dicit *Magiſter diſt. 27. lib. 1.* Et proprietas qua filius ſemper eſt filius, quia ſemper genitus eſt à patre. & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel naſcibilitas, &c.

ORIGINALE PECCATVM. Videatur de hoc infra in litera P. & in dictione *Peccatum originale.*

ORTHODOXVS, id eſt fidelis, catholicus. [illegible] dicuntur orthodoxi, id eſt recte glorioſi, [illegible] bit *Dom. Præpoſ Gab. lect. 24. can.* Vnde Orthodoxus, ab orthos Græce, quod rectum Latine, & doxa glorai, quaſi vir rectæ gloriæ. Vel ſecundum Papiam, doxos, id eſt doctrina vel regula. Vnde Orthodoxus, quaſi rectam regulam ſeu doctrinam credendo & viuendo tenens. Vnde orat Sacerdos in canone: Et omnibus orthodoxis, id eſt omnibus fidelibus Chriſtianis, recte Chriſti fidem ac doctrinam tenentibus. Hi enim [illegible] tum recte poterunt gloriari, quibus conſcientię teſtimonium conſonat de fide non ficta. Iuxta dictum *Apoſt. 1. Cor. 3. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientia noſtræ, quod in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei, non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus*, &c.

Os DEI, eſt Dei filius, Dei patris, id eſt Chriſtus Dominus. De quo *Ierem.* [illegible] dæorum perſona affatus ait: *Quia [illegible] cundiam prouocamus.* Aliter vero [illegible] ſermo eius ſiue viſio [illegible] Dei *Iſaias Proph.* [illegible] ait: *Os Domini* [illegible] hoc eſt verbum, [illegible]

mnia facta ſunt. De quo in *Pſalm.dicitur: Verbo Domini cæli firmati ſunt. Pſalm. 32. Et alibi Pſalm.106. Miſit verbum ſuum, & ſaturauit eos.* Et in Euang. *Ioan.1.in principio erat verbum.* hæc Hier. in *Epiſt.1.& Gerſ.tract.2.ſuper* Cantic. Mariæ dicit: Os habemus Dei patris, os filii, oſculum vtriuſque, quod eſt ſpiritus ſanctus, os ſuum aperuit Chriſtus habens labia diſtillantia myrrham primam mortificatiuam vitiorum, cuius tot ſunt oſcula, quod verba: ipſe ſimiliter cũ patre & ſpiritu ſancto aperuit ora Prophetarum, aperuit & os prædicatorum & doctorum, qui ſapientiam eructant, porrigentem oſcula volentibus. Dicuntur autem prædicatores os Dei, ideo quia ſeparant precioſa à vili. Et paulo poſt dicit Gerſ. Deus ſicut eſt vnus & omninomius, ita vnꝰ eſt, multiplexq;. Sciens itaq; Deus nos paruulos & balbos, voluit inſtar nutricis frangere verba ſua, quibus ipſe nobiſcum, & nos ſecum intelligibiliter vtrinq; loqueremur. Cõceſſit igitur locutiones transſumptiuas à rerum cognitarum ſimilitudinibus aſſumptas, tam abundanter vt nihil inueniatur quod nõ valet ad ipſum trahi nominandũ, quod loquendi genus appellauit Dionyſ. ſymbolicum. Hoc typo loquendi, Deus pater habet os, ex quo filius eius increata ſapientia prodiiſſe ſe gloriatur. Ego, inquit, ex ore altiſſimi prodii, primogenita ante omnem creaturam: habet & vterum. Ego, inquit, ex vtero ante Luciferum genui te.

Osculum. Multiplex oſculum reperitur in ſacra ſcriptura, & ſeptuplex, ſcilicet vnionis, amoris, reuerentiæ & honoris, reconciliationis & pacis, impiæ proditionis, laſciuiæ & procacitatis, vt ſcribit *Gab.lect.81. canonis.* De primo dicitur Cant.1. Oſculetur me oſculo oris ſui: vbi ad literam loquitur de vnione verbi cũ natura humana. De ſecundo dicitur *Geneſ.27.* Accede & da oſculum mihi, filii mi, ait Iſaac ad filium ſuum Iacob. De tertio, ſcilicet oſculo reuerentiæ, dicitur *Luc. 7.* Oſculum mihi non dediſti: hæc autẽ ex quo intraui, nõ ceſſauit oſculari pedes meos. De quarto oſculo pacis. 1. *ad Theſ. vlt.* Salutate fratres in oſculo ſancto. De quinto proditionis. *Matth.26.* Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, dixit Iudas. De ſexto dicitur, Prouerb. 7. de muliere vaga & iuuene vecordi: Apprehenſum deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. De laſciuo oſculo dicit *Gerſ.par. 2.in* Tripartito, de præceptis decalogi *c.13* quod omnes amplexꝰ, oſcula, & cõſimiles actus, principaliter ex luxurioſis cogitationibꝰ, & turpibꝰ, & carnalibus procedentes cum conſenſu deliberato, ſunt grauia delicta, tantoq; grauiora ſi perſonæ fuerunt affines, aut religioſæ, vel eiuſdem ſexus: & quod enormius eſt, ſi in talibus attactibus vel oſculis talis non ſeruetur honeſtas, qualis in publico ſeruaretur. hæc *Mag.* Ioan. *Gerſ.*

Ostentatio capitur pro iactantia & inani gloria: & venit ab oſtento, quod ſignificat ſæpe, & cum iactantia quadam oſtendo, à quo deſcendit. Oſtendo vero componi videtur ab ore & tendo, quoniam os in id ſolemus extendere quod volumus demonſtrare. Et ab oſtento fit nomen oſtentum, quod dicitur monſtrum: de quo in dictione *Monſtrum* videatur. Et oſtentatio *(vt ſcribit Paul. Corteſ. lib. 3. ſuarum ſentent. di. 8.)* malum capitale nominatur, ſi doloſe aut cum alterius iactura fiat. Conſulit *Gerſ. part. 3. tract.* de diuerſis tentationibus diaboli, quod ſi malum opus quiſquam fecerat, ne oſtendat in patulo & aperto, ne aliis occaſionem peccandi det. Si vero opus bonum, & putat quod cæteri malum hoc iudicent, vel noſcit quod alii male iudicent: ſi non eſt neceſſarium ad ſalutem, intermittendum eſt. Si autem ad bonum alterius, vel propter inanem gloriam oſtendi & manifeſtari poteſt ad ſalutem alterius: nec in hoc quiſquam ſe laudare debet. Hinc concludit Gerſ. quare nequaquam optare quis debet, vt in eo quod agit bono, ab aliis commendetur: neque multo minus ſuam debet depromere, prædicareque laudem, vel etiam procurare vt hoc fiat ab aliis, ſed totum Deo relinquendum eſt, qui de nihilo nouit opererari ingentia. Frequenter namque videmus quo amplius ſuam quis oſtentare quærit innocentiam, aut proprium bonum in aliorum notitiam ducere, eo minus ab aliis æſtimatur & curatur. Longe etiam minus tum ſibi, tum cæteris apud Deum proficit. Hæc *Magiſt. Ioan. Gerſ. Cancell. Pariſien.*

De litera P.

Pabulum idem eſt quod cibus, & proprie pecudum, & aliorum brutorum herbaceus, fœniceus, paleaceus, vel ſtramentaticius cibus eſt: ſed capitur pro quocunque

conuerſionem vel commutationem. Qui enim ta[illegible] repugnans gratiæ [illegible] haberet, gratiam accipere non poſſet, quoniam contraria & repugnantia ſimul ſtare non poſſunt: patet in paruulis baptizatis, & pœnitentibus ſolum attritis. In primis nullus motus liberi arbitrij præcedit. In ſecundis & ſi aliquis [illegible] talis propter ſui imperfectionem gratiam de congruo non meretur, & tamen ab bo virtute ſacramenti gratiam conſequuntur. *Gabriel poſt Scotum vbi ſupra.* Dicimus præterea quod Miſſa & mali & boni ſacerdotis ex opere operato eſt æqualis, ſed ex opere operante eſt inæqualis: quoniam tam boni quam mali ſacerdotis Miſſa eſt melior. Sic Miſſa dupliciter dicitur valere ex opere operante, hoc eſt ex merito perſonali perſonæ celebrantis, propter quod conſert [illegible] perita a ſacerdote eis quibus orationem & Miſſæ ſacrificium applicat. Ex opere operato [illegible] eſt ex ipſa conſecratione, oblatione, ſumptione venerabilis Euchariſtiæ, non habendo reſpectum ad perſonalem ſanctitatem aut meritum ſacerdotis. De quo vide latius *Gab. lect. 26. canonis. Vnde Auguſtinus in li. de corpore Chriſti.* In myſterio corporis & ſanguinis Domini nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo perficitur creatoris, & [illegible] Sacramentalia vero valent ex opere operante, non ex opere operato: de quo alias latius dicitur, & infra videbitur aliquid, cum de ſacramento agetur. *Vnde Gerſon tract. 9 ſuper Cantico Mariæ*, ait: Sciebat (inquit) loquitur de beata Virgine, Euchariſtiæ ſuſceptionem virtutem habere priuilegiatam, quam dicimus vim operis operati. Addit: hæc vis ad proprium meritum ſolius voluntatis vel proprii operis plus valet hic, ſicut & in baptiſmo actualiter accipere quam ſolum voluntatis deſiderium habere. Quocirca (*inquit Gerſon*) ſtulte agunt qui ſe reddunt inhabiles ad ſuſceptionem: ſtultiſque [illegible] cauſa rationabilis impedimenti ſe [illegible]. Prudenter vero qui ſibi bene [illegible] frequenter accedunt, porro meretur [illegible] conſecrans, ſed amplius di[illegible] etiam non ſacerdos. *Hæc* [illegible]

[illegible] *ſacrament.* prodeſſe alijs per accidens [illegible] poteſt intelligi [illegible] *vt ſcribit Richardus* [illegible]

[illegible] propter [illegible] prodeſt, ſed alteſt. Alio modo: quia quamuis non ſit per ſe ca[illegible] tamen ordinata ad inducendum homines ad faciendum alterius vtilitatem, & ſic opus prodeſſe poteſt facienti, ſicut eſt mortuos ſepelire, quod prodeſt viuis ſepelientibus, quia tale opus fidem reſurrectionis aſtruit (*vt dicit Augu.*) & homines ad eleemoſynam faciendam excitat. Luminaria, etiam panni, & alii ſumptus, qui fiunt in ſepulturis mortuorum, prodeſſe poſſunt per accidens, in quantum per talia homines excitantur ad compatiendum, & per conſequens ad orandum pro eis, & in quantum etiam pauperes fructum capiunt, & eccleſia propter Deum honoratur: & ſi *Tob. 12.* ſepultura inter cæteras eleemoſynas computatur, vt habet *Rich. quæſt. [illegible] vb ſup.*

OPVS DEI eſt quod fit à Deo. Et ſi Deus omnium eſt cauſa (*vt dictum eſt in dictione cauſa prima*) tamen agit & mediante creatura multa alia. Eſt igitur cauſa omnium eorum quæ fiunt vel mediata vel immediata, opera autem Dei ſunt perfecta, vt dicitur *Deut. 32.* Et opus Dei (*vt ſcribit ſanctus Bonauen. in d. 3. parte. 2. quæſt.* [illegible]) eo ipſo quod opus Dei eſt, neceſſe eſt ipſum eſſe laudabile, eſſe ordinabile, eſſe acceptabile, eſſe perfectum, vel perfectibile. Nihil facit Deus quod non deceat ſuam maieſtatem. Vnde dicere vel ponere quod diabolus à Deo habuit originaliter ſibi innatam malitiam voluntatis, non tantum falſum eſt, imo hæreticum: cum enim Deus in omnibus operibus laudabilis exiſtat, non eſt credendum quod faciat opus aliquod vituperabile. Plura ibidem Bona. Et cum potentia Dei prout ad extra eſt [illegible], & operando ſe extendit, eſt eadem in qualibet perſonarum (*vt ſcribit Gerſon tract. 5. ſuper cantico virginis*) & ſecundum iſtam opera trinitatis ſunt omnino indiuiſa. Opus vero Dei [illegible] in prima mundi productione eſt triplex, ſcilicet opus creationis, opus diſtinctionis, opus ornatus. Opus creationis eſt opus productiuum creaturæ de nihilo, quod deſcribitur [illegible] diem, cum legiſlator dicit: In principio creauit Deus cælum & terram [illegible]

[illegible] maginem [illegible] . [illegible] dipræparatam materiam pro- [illegible] & vel lumina [illegible] diuiſam, & hoc deſcribitur [illegible] diebus, quorum primo ſe- [illegible] modo firmamentum. Tertio a- [illegible] cum plantis.

Opus ornatus eſt productio luminarium & [illegible] in cœlo ex materia elementorum, [illegible] cæleſtia corpora & ipſa elementa or- [illegible], & hoc deſcribitur vltimis diebus fa- [illegible], ſcilicet quarta, quinta & ſexta. Quarta opus ornatus cœli. Quinta ornatus aquæ. Sexta ornatus terræ. *Hæc Gabriel diſtinct.12.quæſt. 2.lib.2.*

OPERA DIVINA ſecundum *Iacob.de Valent. Pſalm.91.* ſunt in triplici genere, vel ſunt triplicia. Quædam dicuntur opera creationis, & quædam opera permiſſionis, & quædam opera redemptionis, & quædam opera iuſtificationis & punitionis. Prima opera, ſcilicet, creationis: puta, cœlum & elementa & omnis ornatus eorum, dicuntur opera magnifica, quia demonſtrant Dei omnipotentiam, de quibus modo dictum eſt. Opera permiſſionis, ſcilicet, quare Deus permittit proſperari malos, & affligit bonos in hac vita, pertinent ad profundiſſimam & abyſſalem ſcientiam Dei. Opera vero punitionis malorum pertinent ad Dei iuſtitiam: & demonſtrant Deum eſſe iuſtiſſimum. Sed iuſtificationes bonorum pertinent ad Dei miſericordiam, quia ſicut punit malos per iuſtitiam, ita iuſtificat & vocat & exaltat bonos non ex meritis, ſed per ſolam miſericordiam, & talia opera etiam pertinent ad altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ Dei, ideo dicuntur inſcrutabilia & inueſtigabilia, eo quod nullus poteſt reddere cauſam, cum ſint ex voluntate Dei, & occultiſſimis iudiciis eius, & talia opera dicuntur profundiſſimæ cogitationes Dei *Hæc Valen.* De his operibus *Dauid loquitur. Pſal. 91. cum ait.* Quam magnificata ſunt opera tua Domine? nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget [illegible].

Opus incarnationis eſt, dum Chriſtus aſſumpſit humanam naturam, & illud opus ex- [illegible] [illegible] *quæſt.* [illegible] Fides [illegible] [illegible] ne liqu. dictum [illegible].

ORARE eſt mentem in Deum [illegible] quo oratio. Et oratio ſecundum [illegible] *artic. 4. quæſt. 1.lib.4.* dupliciter [illegible] modo pro deſiderio obtinendi [illegible] Deo, quod deſiderans ordinetur in ipſum [illegible] oratio eſt quidam aſcenſus animæ [illegible] ad Deum, qui eſt voluntatis vt eliciens, & intellectus vt dirigentis. Vnde *Gloſſa*, [illegible] Accedite ad Deum, dicit fide inhærendo [illegible] bus pedibus geminæ charitatis currẽdo. [illegible] pertinet ad directionem intellectus. Secundum ad ſenſum effectus, etiam ſic accipitur oratio *ſecundum quod 1. Corinth. 2.* diſtinguitur contra obſecrationem, poſtulationem & actionem gratiarum, & etiam in Gloſ. ſup. illud Pſal. Domine ante te omne deſiderium meum, vbi dicitur: Nunquam deſinit orare, qui non deſinit amare. Alio modo orare idem eſt quod prædictum deſiderium loquendo Deo proponere, nõ per modum indicatiuum, ſed ſupplicatiuum: & ſic orare eſt actus intellectus, vt elicientis, & voluntatis vt mouentis, & ſic loquitur *Iſid. de oratione 10. lib. Etym.* vbi dicit. Orare eſt dicere. *Et Auicen. 10. meta. cap. 3.* cum dicit, quod per orationem homo eſt eloquens Deo. & *Philoſophus 1. Ethic. cap. penult.* vbi dicit. Ad optima deprecatur oratio.

Orare eſt poſtulare. Vnde Aduocatos dicimus oratores & orationes vocantur poſtulationes (*vt inquit Palud. diſtinct. 15.* [illegible]) Poſtulare ſecundum leges eſt deſiderium [illegible] vel amici in iudicio coram iudice proponere vel exponere (*inquit Pal. d.*) qui & [illegible] dicit quod quiſque & in quocunque [illegible] debeat. Et clerici prius p alterum quam [illegible] addiſcant: alias non excuſantur à culpa, & de modo orandi ibidem dicit. Orare pro aliquo eſt orare ꝓ alicuius ſalute, ideirco pro martyre non eſt orandum *teſte. Auguſti.* [illegible] *dicente.* Iniuria eſt pro martyre orare [illegible] cuius nos debemus orationibus commendari, pro aliis autem defunctis oratur. Si ergo (*vt ſcribit ſanctus Bonauen. circa textum di. 45.* [illegible]) conſtare debet nobis quod martyres [illegible] beatificantur, ſicut nullus debet de eorum gloria dubitare, ita pro eis nullus debet orare. Si

[illegible] orat, videtur præſumere quod non ſuy [illegible] peccauit, & non tantum præſumere ſed etiam extenus innuere, ac per hoc iniuria martyri facere. Vel orare pro aliquo eſt petere ſalutem eius vel accelerationem ſalutis, ſic pro [illegible] defunctis oratur: & quomodo tam pro viuis quam pro defunctis ſit orandum, alia multa a multis ſcribuntur, *præ [illegible] multis ſ. [illegible]orum operum tract. & ſerm.*

ORARE autem & deprecari differunt *ſecundum Iac. de Valen. Pſal. 16.* Nam orare eſt aliquid petere indifferenter. Sed deprecari eſt ab aliquo malo petere liberari.

ORARE FICTE dicitur is qui illud pro quo orat neque vult nec deſiderat.

ORATIO dicitur quaſi oris ratio, & eſt triplex (*vt notat Brul diſtinct. 17 quæſt. 4 lib. 3.*) quædam logica, alia rhetorica, & theologica. Prima eſt [illegible] complexa ſignificatiua ad placitum. Rhetorica dicitur qualibet propoſitio diſſuaſiua vel perſuaſiua, qua perſuadetur quæ ꝓponitur ab aliquo Rhetore facta alicui principi. Alia eſt theologica, & eſt quidam ſapor mentis in Deum terminatus. Et de hac oratione dupliciter loqui poſſumus, *vt ſcribit Thom. Argen. diſtinction. 23. lib. 4.* Vno modo vt eſt publica conueniens alicui ex officio. Alio modo vt eſt priuata conueniens alicui ex merito vitæ. Primo modo oratio boni Laici non eſt efficacior quam mali ſacerdotis: quia ſacerdos dicens orationem, qua confert ſacramentum vnctionis extremæ, &c. quæ oratio ſibi conuenit ex officio, orat enim in perſona totius Eccleſiæ, & ideo vt ſic oratio eſt efficacior oratione cuiuſcunque Laici, qui orat tanquam perſona priuata & ſingularis. Licet ſecundo modo oratio boni Laici efficacior eſſe ſolet. *Vid. ad hoc Gabrie. lect. 62. canonis.*

ORATIO *ſecundum ſanct. Bonauen. diſt nct. 15. lib. 4* capitur tripliciter: proprie, communiter & communiſſime. Proprie oratio eſt aſcenſus ad Deum ad aliquid deguſtandũ vel impetrandum vel exoluendum. Communiter vero oratio [illegible] ſecundum quod comprehendit omnem [illegible] contemplatiue ad Deum relatum. Communiſſime ſecundum quod comprehendit omnem [illegible] ſecundum quod dicitur [illegible] qui non ceſſat bene- [illegible]

ORATIO [illegible] *[illegible] 61 camen. Damaſc. [illegible]* aſcenſus intellectus ad Deum. [illegible] *illa Aug. in ſer. de oratione [illegible]*

Oratio eſt pius mentis affectus in Deum directus. Dicitur affectus pius *ſ[illegible] diſtinction. 7. quæſt. 4. lib. 3.* id eſt actus affectandi vel affectionis & pius à pietate. Pietas autem capitur ꝓ cultu diuino completo fide, ſpe, & charitate. Ex quo ſequitur quod nulla oratio eſt proprie oratio niſi fulciatur fide, ſpe, & charitate. Oratio enim eſt quædam auis pulcherrima emiſſa ab arca Noe eccleſię, & quando eſt bene ordinata, retulit ramum oliuæ virentem. Vnde duæ ſunt alæ, ſcilicet fides & ſpes, & ſine his non poteſt volare. Charitas autem eſt vita orationis, quia mortua eſt ſine ipſa, etiam ornata pulcherrimis [illegible], ſcilicet humilis & ſubdita, [illegible]rens & de[illegible]. Item Pagani & infideles non poſſunt orare quamdiu ſunt tales, quia oratio eſt pietas complectens cultum diuinum totum, id eſt fidem, ſpem, & charitatem. Vnde licet Idolatræ colendo idola, petunt multa à diis ſuis, tamen non orant, quia oratio eſt affectus pius, & oportet quod ſit charitate formatus. Item Iudæi licet multa petant à Deo, permanentes in perfidia ſua, non poſſunt orare, quia non poſſunt habere affectum piũ: nec dæmones & damnati poſſunt orare, quia licet habeãt fidem & ſpem, non tamen formatam, nec timent timore ſeruili, ſed horribili. Nec viatores in Eccleſia Chriſti quamdiu ſunt in peccato mortali, orant proprie loquendo. Patet, quia non pie orant, quia pietas complectitur ſpem, fidem & charitatem, quia ſunt ſicut ligna arida & ſicca non animata. Vnde differentia eſt inter petere & orare (*vt idem Brulefer ſcr b.*) hinc bene tales poſſunt petere, ſed non orare: quia omnis qui orat, petit, ſed non econuerſo, niſi dicere velis quod ali[illegible] ſit oratio informis, & iſta eſt ſine charitate. Alia formata charitate, & quamdiu homo eſt in peccato, non poteſt orare. Vnde periculoſum eſt (*vt ait Brulefer.*) accipere eleemoſynas, & bona ad [illegible] dum, vt faciunt religioſi & ſacerdotes [illegible] ſunt latres & latrones, [illegible]

[illegible] ad [illegible] rantes [illegible] personale. Sexus [illegible] tum ad opus operatum [illegible] vero & [illegible] diligenter affectum [illegible] pium in Deum [illegible] [illegible], Vnde omnes ſancti & ipſe Chriſtus propriiſſime & ſine intermiſſione pro nobis orant. Orationes itaque ſiue preces creaturæ nunquam ſunt Deo gratæ, niſi ſit in gratia. Probatur & *per illud Gne.* 4. Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autem non reſpexit nec ad eius munera *Vnde Eſa.* 1. Cum multiplicaueritis preces, non exaudiam: manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Et dicitur oratio in Deum directa, propter quod nullus homo per ſe poteſt orare alium hominem, nec poteſt orare angelos nec beatos, nec virginem gloroſam. Et licet nullus homo poſſit orare ſanctos, poteſt tamen licite rogare & petere ab eis aliquid, tamen ſancti orant continue Deum pro nobis. Et oratio eſt aſcenſus mentis in Deum, ſed mens in Deum non aſcendit niſi purgetur. Non diſcrepat à ſuperiori diffinitione illa Hugonis: cū dicit: Oratio eſt conuerſio in Deum per pium & humilem affectum. Vel *ſecundum Glo. ſuper illud* 1. *Theſſal.* v t. Sine intermiſſione orate. Oratio eſt expreſſio deſiderii propter bonum adipiſcendum, vel malum remouendum informata per verbum exterius vel interius. Aliter diffinit *ſanctus Gregorius* 10. *moral. dicen*: Orare eſt amaros in compunctione gemitus, & non compoſita verba reſonare. Cui ſimilis eſt illa *Hugonis*: Deuotio ex compunctione procedens, quæ datur ſecundum ſtatum pœnitentis. *Item ſanct. Bernar. in quadam Epiſt.* Oratio eſt hominis Deo adhærentis affectio & familiaris quædam & pia allocutio, & ſtatio illuminatæ mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. Cui conſonat *ipſa ſanct. Ambroſii.* Oratio eſt cibus mentis, claraque alimonia ſuauitatis, quæ membra non onerat, ſed in ornamenta conuertit. Ornamenta vtique morum atque virtutum. *VVilhelmus in diuina Rheto* ſic diffinit in ſua generalitate. Oratio eſt petitio quæ ad Deum dirigitur, vel ad perſonas, vel perſonam propter ipſum. Petitio autem genus eſt ad orationem, quę generaliter eſt locutio inclinatiua alterius ad bonum præſtandum, vel malum remouendum. Et dicitur inclinatiua, non optatiua: quia non eſt [illegible], optare & petere, multi enim optant & [illegible] quæ non petunt [illegible] vel deliberant quæ omnino habere [illegible] [illegible] & ſapientes qui multa [illegible] & deſiderant ſecundum ſenſualitatem [illegible] tamen ſe abſtinent viriliter, & [illegible]. Qui autem petit indubitanter, oſtendit ſeſe [illegible] obtinere quod petit. *Hæc VVilhel.* Ex his patet quod oratio eſt actus quidem potentiæ rationalis, quia relatus ad Deū quod [illegible] ſoli potentiæ rationali conuenit. Eſt enim oratio aſcenſus intellectus ad Deum, videtur & eſſe actus voluntatis & affectus. Eſt enim oratio *ſecundum Aug.* pius mentis affectus in Deū directus, vtru[m]que itaque videntur ſanctorū diffinitiones aſtruere orationem eſſe, vel actū intellectus vel voluntatis. *De quo vide & Gabr. lecti.* 61. *canonis.* Oratio ſecundum *ſanct. Thom.* 4. *ſent. diſtinction.* 15. *Et* 2. 2. *quæſtion.* 33. *artic.* 4. eſt oris ratio per quam noſtri cordis intima manifeſtamus Deo. Vel oratio eſt oſtenſio voluntatis noſtræ ei à quo impetrare ſperamus id quod deſideramus. *Gerſon parte* 2. *in ſerm. de oratione, ait*: Nuncius eſt oratio quæ duabus aliis ſubnixa eſt, fide, ſpe, quæ animata eſt charitate, & quæ ornata eſt tanquam plumis virtutum multiplicitate. Vnde quid eſt oratio, niſi aſcenſio vel eleuatio mentis in Deum per pium & humilem affectum, quo fit vt dum oramus nos familiari quadā proximitate Deo colloquamur. Multa ibi de oratione ſcribit, & alias in multis locis, ſcilicet de mendicitate ſpirituali, parte prima, & in ſermone pro defunctis, parte quarta, & in multis aliis locis, ſed laconiſmo gaudemus.

Oratio quædam eſt pure mentalis, quædam pure vocalis, quædam media vel mixta. De quo videatur *Sanctus Bona. d.* 15. *a.* 2. *quæſt.* 3. *lib.* 4 *& Alexan. parte* 4. *quæſtion.* 9. *memb.* 2. *artic.* [illegible] *Et Gabr. lect.* 42. *canon.* Oratio pure mentalis eſt quando labia non mouentur, ſed corde Deo loquitur. Quomodo orabat Anna. *de qua primo Regum primo dicitur. Et Gloſſa ſuper illud Pſalmi* Exaudiſti Domine deprecationem meam dum clamarem ad te. Clamor fit ad Deum non voce ſed corde: quia multi ſilentes labiis clamauerunt, multi ſtrepentes corde auerſo nihil impetrare potuerunt. Clama [illegible] Deus exaudit. Oratio pure vocalis, quando

 nulli-

[illegible] E[illegible] plicite excedit vocalem, [illegible] accept[i]orque eſt Deo, [illegible] par. 2. de ſollicitudine Eccleſiaſticorum oratio mentalis quam vocalis. Oratio mixta in qua ſcilicet orat mentaliter & vocaliter, & de iſta diſtinguendum eſt ſecundum ſ. Bona vbi ſup. quia aut verba illa impediunt affectum, quia ſic inflammatus eſt, quod immediate fertur in Deum, & tali vtilior eſt oratio mentalis. Si autem iuuatur vtilior eſt vocalis, & multi ſunt tales & maxime illi qui non ſunt viri ſpirituales, ad quorum affectus prouocandos inſtitutæ ſunt [illegible] orationes. *Et vt idem ait* : Credo quod [illegible] ſit ſatisfactoria : quia nulla eſt in qua non laborant virtutes animales, & quantum delectantur ſpiritus tantum caro frequenter tabeſcit, & virtutes animales minus ſunt intentæ regimini corporis. Credo tamen (*vt idem dicit*) quod illa inter cæteras eſt magis ſatisfactoria in qua accenditur homo ad gemitum, quia hæc eſt in qua Deus maxime delectatur [illegible] *vbi ſanct. Bonauen. Conſonat Biuleſ.* [illegible] 15. *libr.* 4. vbi ponit pro regula quod omnis oratio vocalis requirit orationem mentalem, ſed non econuerſo. Apud Deum enim non eſt agendum verbis ſed affectibus. Hinc dicitur *Matth.* 6. Orantes nolite multum loqui ſicut Ethnici faciunt. Et licet oratio mentalis ſufficiat quoad Deum, qui inſpector eſt cordis, vtilis tamen eſt priuata vocalis propter plures cauſas, quas aſſignant doctores, *Alexander*, Thomas, & cæteri poſt eos, ſcilicet propter excitationem interioris deuotionis : propter mentis illuminationem, quæ fit per verba. Item propter [illegible]dationem faciliorem rerum temporalium [illegible] *de Gloſſa Matth. 6. ſuper illud.* Non apud Deum agendum eſt verbis, ſed rebus, intentione cordis, affectu ſimplici. Quarto propter mentis ab euagatione cuſtodiam. Quinta [illegible] debiti redditio. Sexta eſt redundantia quædam ab anima in corpus ex vehementi affectione [illegible]

[illegible] *canonis* illas cauſas clarius explica[illegible]centem. Et cum in oratione (*vt ſcribit Paludanus diſtinct.* 15 *qu. ſt.* 5 *ar.* 1 [illegible] 4.) præcipue attendatur orantis deuotio, ideo tantum debet oratio extendi quantum orantis deuotio poteſt protendi, ideo ſi multum poteſt protendi, & oratio debet eſſe diuturna & prolixa. Si autem prolixitas vel diuturnitas faſtidium parit, non eſt vltra protrahenda, de conſecratione *diſtinctio.* 5. Non mediocriter. Melius eſt ſeptem pſalmos decantare cum puritate, & ſpirituali hilaritate quam totius pſalterii modulatio cum triſtitia. Cæteris ergo paribus crebris oratio melius valet. De prolixitate orationis exempla ſunt in Chriſto, in Arſenio, in beato Dominico, qui pluries pernoctabant in oratione. De crebritate in Bartholomæo qui centies per diem & centies per noctem flexis genibus orabat. De attentione & deuotione in monachis Ægypti, qui (*vt dicunt in vitis Patrum*) nec oſcitabant, nec ſpuebant pſalmodizantes. *Et vt idem Palud. ſcribit concluſione* 3. *vbi ſupra.* Licet non ſemper actualiter debemus orare, tamen in virtute ſemper orare debemus, quia vt dicit *Gl*[illegible] *Theſſ.* Non ceſſat orare, qui non ceſſat bene agere. Horis tamen & temporibus conſtitutis orare debemus, ne intentio noſtra frigeſcat [illegible] tenentes ſurgere ad matutinas quicunque debent eas orare illo tempore. *Vnde Pſal.* Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, vnde illam horam non licet præterire, nec anticipare, vt nomen ſit conſonum rei niſi ex cauſa. Et ſecundum hoc poſſunt accuſari vel excuſari, qui dicunt matutinas in ſero, quia ſi hoc faciunt, vt plus dormiant, vel propter aliam non licitam cauſam accuſabiles ſunt. Si autem propter longitudinem noctium & ſolennitatem [illegible] eccleſiæ faciunt, excuſabiles ſunt. [illegible] *Palud. Vnde Hug*[illegible] quod [illegible]

[illegible] & propter hoc [illegible] [illegible] diuino, & ſi [illegible] humano, quia [illegible] imperat [illegible], quæ [illegible] Deum. Oratio quoque [illegible] (*vt idem Paluden. ſcribit*), quantum ad verba, vt impleatur præceptum, nec ad hoc deuotio interior requiritur quam [illegible] homo impetrare non poteſt, ſicut nec in [illegible] baptizare. Vnde ſtudioſe & deuote ſine ſincopa & feſtinatione & garrulatione loco & tempore dici debet. Et ad orationem ſicut ad quodlibet opus bonum poteſt requiri duplex attentio (*vt idem Paluden. ſcribit*) Vno modo vt oratio ab intentione procedat. Alio modo vt intentio cótinue comitetur orationem. Primo modo requiritur attentio ad orationem tam publicam quam priuatam, non ſolum quidem propter meritum: ſed etiam ad vitandum peccatum, quando oratio dicitur ex præcepto, Primum patet ſic, quia nullum opus meritorium eſt, niſi ex intentione procedat, aliter enim non eſt opus humanũ, cum homo ſit homo per rationem & voluntatem. Si ergo oratio debet eſſe meritoria, oportet quod procedat ex intentione. Similiter ſi vitetur tranſgreſſio præcepti, quia præceptum datur hominibus, ideo oportet quod non procedat ex ſola imaginatione quæ communis eſt nobis & brutis, ſed ex deliberatione quæ requirit attentionem. Non requiritur tamen quod attentio concomitatur actualiter totam orationem, quia nec hoc requiritur in quibuſcumque bonis operibus, nec eſt poſſibile propter euagationem mentis humanæ, requiritur tamen quod orans non ſcienter diſtrahat mentẽ ab intentione, hoc enim non poteſt eſſe ſine culpa mortali vel veniali, ſi enim euagatio ſit ſolum ſecundum actum interiorem, licet ſit temeraria & grauis ex quo eſt à propoſito, forte tamen non eſt peccatum ſaltẽ graue, niſi eſſet contemptus, quia eccleſia non habet iudicare de actibus interioribus mere: propter hoc enim non poteſt ea prohibere ex præcepto, propter quod ſi miniſter Eccleſię dicendo horas cogitet aliud, non videtur tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ, quantum eſt ex natura facti. Si autem euagatio mentis ſit ex hoc ꝙ aliquis ſcienter ſe occupet in actu exteriori, qui [illegible] patitur attentionem orationis, túc videtur eſſe culpa mortalis, & directe contra præceptum Eccleſiæ [illegible] de [illegible] M. [illegible] Dominus [illegible] præcipiens [illegible] [illegible] Deus de ſeruitio [illegible] celebrent & deuote. Hoc autem [illegible] uant qui occupantes ſe in actu [illegible] ter ſibi attentione ſubtrahente. [illegible] Debet inſuper oratio (*vt idem dicit*) eſſe integra, vt nihil de ea furetur ſincopando, & [illegible] nimis feſtinando. Vnde tenetur redicere [illegible] tabiliter male dixerit. Licet poſſit ei pœnitentia commutari ne duplicatum dicat officium quia vicarius Dei poteſt commutare reſtitutionem Deo faciendam in aliquod Deo acceptius. Et ad hoc quod oratio ſit meritoria ſecundũ eundem: vel ſatisfactoria, vel liberatoria ſiue acquietatiua, requiritur quod eius attentio ſit intenta. Item quod ſit continuata [illegible] autem actu: niſi quod ſponte non [illegible] mens; quia ſi ſponte & deliberatiue [illegible] in illis, quæ tunc dicit, non videtur [illegible] ſed tenetur redicere, cum orare ſit actus mentis non oris, & ſic non oratio niſi ſit attentio. *[illegible] Palud. qui & de oration. & eius effectu [illegible] bi., & qualis attentio habenda in oratione ſit [illegible] & Ger. onem part. 2. de ſolicitudine Eccleſiaſt. [illegible] tractatus de oratione & eius valore [illegible]* Sed quia laconiſmo gaudemus, te ad [illegible] remittimus, qui & ibidem vult quod [illegible] vocaliter orationem quam tenetur [illegible] (quia de voluntariis non oportet repetitionem fieri) ſi percipit orans quod euagatur, [illegible] tendit ad verba vel ad ſententiam, ſi [illegible] ex inaduertentia & diſplicet ſibi dum [illegible] nequaquam dicendus eſt interrumpere orationem, nec ad iterationem obligatur. [illegible] de oratione *vide G. [illegible] em & alias*, & quæ [illegible] ratione in interrumpere licet, &c.

De Orationis Conditionibvs, [illegible] videatur *Ri b diſtinct. 14. arti. 4 quæſt [illegible] Ãus [illegible] d. 6. in dub [illegible] diſtinction. 1 [illegible] quæſtion. 4. lib. 3 Gabriel [illegible] canonis.* Ad hoc enim vt oratio ſit impetratiua vel exaudibilis, requiruntur aliquæ conditiones, ſcilicet vt ille qui petit, petat humiliter, & frequenter & bona intentione, quod [illegible] tere & etiam perſeuranter [illegible]

quod

quod [illegible] ſit [illegible] fundata [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible]. Poſtulet in fide nihil hæſitans. Talis autem (*inquit Rubar[illegible]*) oratio [illegible] [illegible] audiri in quantum [illegible] [illegible] proſe, quamuis non ſemper in quantum [illegible] pro [illegible]. *Vide latius [illegible] [illegible]* [illegible] [illegible], qui vult quod oratio fiat [illegible] [illegible] [illegible] filiorum Zebedæi petentis [illegible] [illegible] [illegible] ſederet ad dexteram, alius ad ſiniſtram, [illegible] exaudita, quia oratio eius fuit [illegible] [illegible]: vel ſi quis malediceret alium. Secundo quod fiat pie, id eſt ad ſalutem, quia omnia quæ petimus, petere debemus pro ſalute noſtra: ideo Paulus non fuit exauditus. Et multi petunt multa, qui non exaudiuntur, quia non pie id ad ſalutem [illegible]. Et illa conditio petere pie, ſecundum [illegible] *Thomam diſtinction.* 15. quarti, [illegible] [illegible], includit omnia ex parte petentis [illegible] [illegible] efficacem requiſita, vt ſunt quod [illegible] petat, humiliter, recta intentione, [illegible], attente. Non petit autem pie, qui non petit ex fide, ſpe, & charitate, ſecundum *Hugonem*, qui orare dicit adhærere Deo fide, ſpe, & charitate, quare exiſtens in peccato mortali, non petit pie: de quo latius *vide Gab. eiuſdem lectione* 45 *canonis.* Tertio petat perſeueranter: & iſta perſeuerantia (*inquit Bruliſer*) debet intelligi maxime ſine interruptione peccati. Quarto oportet quod fiat iuſte, id eſt ex gratia & charitate, & hoc eſt pie orare. Quinto requiritur quod fiat pro propria ſalute, quia aliquando perſona pro qua oratur, eſt indigna & in peccatis: & quandocunque aliquis petit cum iſtis conditionibus, indubitanter accipit, vt *inquit Bruliſer.* Licet ita cito non accipiat, tamen accipit. *Vnde Richardus vbi ſupra.* ita dicit, Omnis oratio debito modo facta, vt dictum [illegible], exauditur, non ſemper ſtatim, ſed pro illo tempore, quo diuina miſericordia exauditionem [illegible] conſpicit vtiliorem eſſe omnibus [illegible]. *Vnde Auguſtinus homil.* 102. *ſuper Ioann.* quædam non negantur ſed vt congruo dentur tempore differuntur. Iſtas orationis conditiones [illegible] *pertractat Gabriel in expoſitione canonis*, [illegible]. Nec illud eſſe prætereundum cenſui, [illegible] [illegible] *[illegible] Cardinalis Camera[illegible].* [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] primo*, quod in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], imo ab vniuerſali Eccleſia facta pro ſalute alicuius

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſaltem [illegible] [illegible] [illegible] conditio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pater ſi [illegible] [illegible] [illegible] Dominus, [illegible] [illegible] [illegible] tua, Similiter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui quando [illegible] [illegible] calix iſte: ſubiunxit illam conditionem: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: de qua oratione Chriſti paulo poſt videbitur. Ex quo ſequitur (*vt ibi vult Aliaco*) quod in caſu aliquis licite poteſt orare pro aliquo, quod ſcit vel ſaltem firmiter credit ſe non impetraturum: ſicut videtur fuiſſe oratio Chriſti. Nec propter hoc ſequitur, quod talis oratio ſit ſtulta vel ocioſa, quia iſte ad illam tenetur, & Chriſtus fecit illam in exemplum imitationis, & ad myſterium, ſicut dicunt Doctores. ideo non fruſtra. Item ſi cui reuelaretur ſua damnatio (vt idem tenet) iſte poteſt licite, imo tenetur orare pro ſua ſalute, & velle ſe eſſe ſaluandum: quia iſte ex tali reuelatione non abſoluitur à priori obligatione, nec poſt minus tenetur ad præcepta Dei de dilectione ſui & oratione quam prius. Sed hoc eſt *contra Gregor. Arimi.* In nullo autem loco congruentius oratur quam in eccleſiis Deo conſecratis, quod oſtenditur *per illud Pſal* 7[illegible]. In Eccleſiis benedicite Domino. Et Dominus, Domus mea domus orationis vocabitur. Multas ad hoc ponunt doctores rationes, quod congruentius ſit in eccleſiis orare quam alias. *Vide copioſe de hoc Gab. lect.* 62. *canonis.*

De Orationis effectibus & valore. Tres autem ſunt effectus orationis. Primus communis eſt omnibus actibus charitate informatis, qui eſt mereri. Secundus effectus orationis proprius, eſt impetrare quod petitur. Tertius eſt quem principaliter efficit, ſcilicet quædam ſpiritualis refectio mentis. Et poteſt addi quartus, qui eſt ſolutio debiti, ad quod orans tenetur. De his *Dominus præpoſitus Gabr. lect.* 62. *canonis.* Et inter cæteras orationes, oratio dominica eſt efficacior, vt *oſtendit Rich. diſtinct.* 15. *artic.* 4. [illegible] 8. *libro* 4. & hoc propter auctoris dignitatem. Chriſtus enim ore ſuo immediate illam [illegible] & diſcipulos docuit, vt *habetur Matth.* [illegible] hoc oſtendit etiam orationis [illegible] [illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

De oratione [illegible] per multa ſcripſis reliquit [illegible] Et Gerſon præcipue dicit [illegible] Dominicam de mendicitate ſpirituali, [illegible] de petitionibus in oratione dominica contentis, & aliis locis ſuorum operum. Poteſt inſuper oratio vel meritum in triplici gradu intelligi valere alicui ſiue pro aliquo, *ſecundum Scot. queſt. 20. quotlib.* Vno modo ſpecialiſſime, & ſic ſemper valet oranti quando eſt in gratia: ipſe enim habet motum animi bonum & elicit opus bonum: iſte motus & illud opus non ſic ſunt alterius pro quo orat ſicut orantis, nec poteſt iſte ordinata voluntate ſic illud alteri dare, quod non ſit ſuum meritum, quia magis tenetur ex charitate diligere ſeipſum quã alium, immo forte non poſſet dare alteri ſic, cum iſtud eſſet peccatum. Alio modo generaliſſime, & ſic valet toti Eccleſiæ, nec enim debet orans aliquem de eccleſia excludere. ſed ex intentione habituali omnes includere. Tertio modo, ſcilicet modo medio valet illi cui per orantem ſpecialiter applicatur, non enim valet ei ſpecialiſſime, vt patet ex primo membro, ſed nec præciſe valet ſibi generaliſſime ſicut cuicunque, tunc enim fruſtra in Eccleſia eſſent ſpeciales orationes aſſignatæ, aliæ pro viuis, aliæ pro mortuis, & iterum pro viuis aliis & aliis, puta pro benefactoribus amicis & aliis, vt patet in orationibus in Miſſali Romano pro diuerſis aſſignatis perſonis & ſtatibus vel congregationibus. Fruſtra inquam eſſent iſtæ ſpecialiter aſſignatæ, quia non plus valerent illis quam generaliter cuicunq; in eccleſia. *Hæc Scot. Vide ad hoc Gab. lect. 26. canonis poſt Scot.* de valore orationis *vide multa apud Gerſ. & alias. Sancti quoq; & doctores multa de ea ſcripſerunt*, &c.

De oratione Christi. Oratio vt dictum eſt, eſt aſcenſus mentis in Deum: & ita inferioris ad ſuperiorem & minoris ad maiorem. Sic Chriſtus ſecundum diuinitatem non orauit: quia in hoc fuit ęqualis patri, ſed cum patre orantibus petita concedit. Sed bene orauit ſecundum aſſumptam naturam ſecundum quam fuit minor patre (vt ſcribit *Gab. di. 17. q. vnic. ar. 3. du. 2.*) Orauit quoque Chriſtus pro ſe & ſuis membris, quæ tamen non ſimpliciter voluit, ſed ſub conditione, vt eſt illud in cruce: Pater dimitte illis quia neſciunt quid faciunt, id eſt conditionaliter [illegible] conuerſi pœnitentiam agerent. Per hoc poſſunt concordari multæ ſcripturæ, quarum [illegible] aſſerunt Chriſtum non exauditum, vt illud Pſal. [illegible] Clamabo per diem & non exaudies: aliquæ aſſerunt ſemper exauditum, vt illud Ioan. 11. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Decuit autem Chriſtum orare, [illegible] bus carnis ſuæ (vt dicit *S. Bona. di. 17. lib.* [illegible] *pennult.* idem ait) & concordat *Brul.* quod Chriſtus fuit in omni petitione (qua petiit vt exaudiretur) exauditus: hoc eſt in omni, eo quod petiit voluntate rationis ſiue ratione abſoluta. Nõ autem in omni, eo quod petiit voluntate carnis vel pietatis fuit exauditus: non enim petebat vt exaudiretur, ſed vt nos exaudiremur, ſicut petiit calicem à ſe transferri, & ſuis crucifixoribus condonari. Vnum ex voluntate carnis ad oſtenſionem naturæ aſſumptæ. Alterum ad oſtenſionem benignitatis & miſericordiæ, &c. Nec oratio Chriſti fuit ficta (vt ſcribit *Gab.* vbi paulo ante.) Tum, quia non fuit niſi pro eo, quod volebat appetitus ſenſitiuus, in cuius perſona orationem propoſuit. Tum, quia (vt dicit ſanctus *Bona.*) & modo dictum eſt, quia illæ orationes (licet exauditus non ſit, non tamen fuerunt fruſtra) quia magis fuerunt ad noſtram eruditionem quam ad petiti impetrationem. Similiter magis ad veritatis humanæ naturæ oſtenſionem, ac pietatis & miſericordiæ. Etiam ad oſtendendum quod erat Deo obediens & non contrarius, dum orando eum vt ſuum principium recognoſcebat, vt dicit beatus *Thom.* Item ad noſtræ imbecillitatis conformationem, vt non diffidamus ſi pericula paſſionum perhorremus, & per hoc ſpem erexit in nobis contra naturalem aduerſitatis timorem. Item vt oſtenderet volũtatem noſtram diuinæ voluntati in omnibus ſubiiciendam, pręſertim in eo quod adiunxit: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: & in hoc ordinauit charitatem in nobis, quæ affectum noſtrum diuinæ voluntati per omnia conatur ſubiicere, vnde magis in oratione pro nobis orauit, quam pro ſe. Hæc *Bona.* & poſt eum *Gab. vbi ſupra.* Et conſonat Cardinalis Camer. *qu. 14. art. 2. lib. 1.*

Orator, Græce ῥήτωρ dicitur. Et venit ab orando hoc eſt dicendo. Differunt autem orator & rhetor, & declamator: ſic orator eſt qui in iudiciis vel in concionibus agit. Rhetor qui Rhetoricen profitetur. Declamator, qui aut docendi alios, aut exercendi ſe gratia fict[illegible]

agit [illegible] in veris cauſis poſtea poſſit orare, quod declamare [illegible]. Quare declamare [illegible] componere. Hinc actiones ipſæ [illegible] nes & declamationes vocantur. Differunt & orator ſpiritualis & ſecularis, vt habet Guil. *Pariſ.* in de Rheto diuina *c. 2.* & poſt eum ſcribit *Gab. lect. 31. can.* Vnde orator ſecularis intendit ſua oratione mouere iudicem & inclinare in partem ſuam, vt ſcilicet pro parte ſua iudicet & ſententiet. Orator vero ſpiritualis per orationem ſuam quam coram altiſſimo fundit, nõ intendit ipſum mouere, quẽ ſcit indubitanter in vltimitate ſtabilitatis in nobiliſſimũ, ſed potius ſemetipſum, vel à malo in quo eſt bonum, vel à bono in melius, quod eſt dicere, quia intendit ſemetipſum facere idoneum per orationem, vt ei concedatur quod impetrare intendit, vt ſi petimus liberationem à malo quatinus intuitu iſtius petitionis malum à nobis Deus auferat. Si petimus donationem alicuius boni, vt intuitu orationis efficiamur hoc accipere digni & idonei: non vt per illam orationem flectamus Deum vt nobis hoc conferat, quaſi nunquam conferre voluerit: & tunc primo velle conferre incipiat, ſed ab æterno hoc conferre diſpoſuit. Ad petitionem tamen noſtram factam vel faciendam tempore certo. Secus eſt de homine qui petitionibus [illegible], vt hoc vel illud faciat, quod nunquam facere diſponit, & ita de nouo incipiat velle facere. Hæc *Gab.* vbi ſupra. Non tamen cum Deus diſponit vel vult aliud facere, diſponit in omnem euentum (vt ſcribit *Brul. di. 17. qu. 4. lib. 3.* in fine.) ſed præſuppoſitis antecedentibus, quę ſunt bona opera, ſicut diſpoſuit nos ſaluare: ſi tamen velimus per bona merita ſalutem acquirere, &c.

Ordo eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio, vt dicit *Aug.* [illegible] *de Ciuit.* Dei. Si enim omnia, inquit *Aug.* eſſent æqualia, iam non eſſent ordinata: ideo [illegible] parium, diſpariumque, vt refert *Guil. Scot.* [illegible] *lib. 1.* & *diſt. 44.* eiuſdem *lib.* Vnde ordo eſt charitatis, & dicitur ordinatus amor ordinatur [illegible] amor ad Deum, proximum, ad ſeipsũ. [illegible] eſt Deus & proximus ſimul. Moyſes [illegible] Deum & [illegible] [illegible]

[illegible] Ordo eſt [illegible] ubicumque eſt ordo, ibi [illegible] & [illegible] quot modis poſſunt [illegible] poterius, tot modis poteſt [illegible]. Et [illegible] ne diligendorum, vide in [illegible]

Ordo eſt triplex (vt ſcribit [illegible] *di. 20. art. 1. lib. 1.*) ſcilicet ſecundum potentiam, ſecundum anteceſſionem, & ſecundum [illegible] nem. Ordo ſecundum potentiam dicitur [illegible] rum vnum eſt ſuperius ad aliud inferius, [illegible] poteſt eſſe dupliciter vel in loco vel in [illegible] te. Et hic ordo non cadit in diuinis. Vnde dicit *Euſeb.* In diuinis eſt numerus, ſed non [illegible]. Ordo vero ſecundum anteceſſionem dicitur eſſe eorum, quorum vnum prius eſt, alterum [illegible] poſterius. Et hoc dupliciter. Aut quia antecedit duratione ſiue tempore, aut prius naturali intelligentia ſiue cognitione: & hic ordo non eſt in diuinis, quia hic ordo tollit æqualitatem & ſimultatem, quorum vtrumque perfecte eſt in diuinis. Ordo autem ſecundum originem, ſiue ſecundum emanationem, eſt producentis [illegible] productum. Et iſte ordo eſt in diuinis, quia [illegible] eſt ordo principii & principiati, ſiue producentis & producti. Et *qu. 2. vbi ſupra,* dicit quod [illegible] do dicitur eſſe alicuius dupliciter, aut ſicut ordinati, aut ſicut rationis ordinandi. Ordo in diuinis ſicut ordinati dicitur perſonæ patris, [illegible] & ſpiritus ſancti. Sicut rationis ordinandi dicitur naturæ. Natura enim dicit vim productiuam, ſecundum quod dicit Philoſophus, quod eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia procreans. In diuinis autem eſt ordo ſecundum productionem, id eſt dicitur ibi ordo naturæ, [illegible] naturalis originis. Vide latius ibi [illegible] perfectionis eſt in diuinis, non [illegible] ordo durationis: quia vbi eſt ordo [illegible] magis perfectum & minus perfectum. [illegible] diuinis nihil eſt imperfectum [illegible] ſed Dei reſpectu aliorum [illegible] tis & ordo perfectionis. In Deo [illegible] alicuius, quod eſt in Deo eſt [illegible] aliquod originatum. *Gab.* [illegible] tur *Paul. Cort. di. 9. lib.* [illegible] rit, inquit, naturæ [illegible] cum ſemper ordo [illegible]

[illegible] generatio-[illegible] ordine generationis [illegible] perfectionis, vt [illegible] dub.2.[illegible] plura de ordine virtutum Theologicalium di-[illegible] ordine perfectionis: charitas eſt [illegible] fide & ſpe, vt dicit Apoſtolus: Maior ho-[illegible] charitas. Item charitas eſt forma omniũ virtutum, [illegible] in donis creatis nullum eſt ma-[illegible] de ordine generationis: de quo plura [illegible] & concordat *D. Card. Camerac. qu. vnica,* [illegible] *art.2.* Sic actus fidei ordine generãtionis [illegible] prior actu ſpei & charitatis, quia non poteſt voluntas per actum ſuum tendere in obiectum, niſi cognitum per intellectum. Cognitio autem obiecti Theologici eſt per actũ fidei, & loquendo de virtutibus Theologicis acquiſitis. Nam de infuſis loquendo non eſt inter eas ordo generationis, quia ſimul infunduntur. Deus enim cuius perfecta ſunt opera (vt dictum eſt ſupra) perficiendo animam, ſimul eam perficit ſecundum omnes potentias: intellectum, ſcilicet per fidem, voluntatem, ſecũdum duplicem eius affectionem, per ſpem & charitatem. Poteſt tamẽ dici, quod fides infuſa eſt naturaliter prior aliis, propter actum eius, qui poteſt eſſe ſine actu ſpei & charitatis, & non econuerſo. Hæc *Gabr.* qui de acquiſitis Theologicis virtutibus longior eſt.

Ordo quidam est (vt notat *Sanct. Bonau.* *diſt. 44. qu. 4. li. 2.* qui reſpicit naturam, ſecundum omnem ſtatum, & eſt ordo qui reſpicit naturam, ſecũdum ſtatum ſuæ corruptionis, & ſecundum hoc quædam ſunt de dictamine naturæ ſimpliciter, quædam de dictamine naturæ, ſecundum ſtatum. Deum eſſe honorandum dictat natura, ſecundum omnem ſtatum, hominẽ vero adæquari homini dictat, ſecundum ſtatum ſuæ primæ conditionis. Hominem autem homini ſubiici, & hominem homini famulari dictat ſecundum ſtatum corruptionis, vt mali cõpeſcantur & boni defendantur, niſi enim eſſent huiuſmodi dominia carẽtia malos propter corruptionem, quæ eſt in natura, vnus alterum opprimeret, & communiter homines viuere non [illegible]. Non ſic autem eſſet ſi homo manſiſſet [illegible] innocentiæ: quilibet enim in gradu & [illegible] maneret. Et ſecundum *Gabr. diſt. 2. qu.* [illegible] duplex eſt ordo, ſcilicet naturæ & temporis. Ordo naturæ eſt quo poſterius non poteſt eſſe ſine priore, ſed [illegible] eſſe ſine poſteriore [illegible] ab altero, & non econuerſo. [illegible] ordine eſt poſterius, & [illegible] a quo [illegible] eſt prius: licet ſint ſimul duratione. Sic Sol eſt prior radio ſuo, licet tempore ſint coæui, quia radius dependet a Sole, & non Sol a radio: & iſta [illegible] ordo naturę vniuerſaliter eſt inter cauſam & effectum. Ordo temporis eſt, quo vnum duratione præcedit aliud, ita quod vnum prius [illegible], ſicut inter patrem & filium in creaturis. *Gabr.* vbi ſupra qui & ibidem dicit, & ꝓbat, quod inter corporis formam animationem & animati aſſumptionem fuit ordo naturæ in verbi Dei incarnatione, præcedit enim ordine naturæ formatio corporis animationem, & animatio aſſumptionem. Conceptio quoq; corporis Chriſti, animatio, & aſſumptio in Virgine perfecta ẽ: non temporaliter, ſed inſtantanee, id eſt tota ſimul. Nam priuſquam Virgo conſenſum expreſcit, dicens: Ecce ancilla Domini, &c. non videtur fuiſſe operatio aliqua ſpecialis ad incarnationem, ſed vltimo inſtanti verborum corporis formatio, animatio, aſſumptio ſimul completa eſt. Plura de hoc ibi ſcribit *Gab.* Vnde *Auguſt.* in de fide ad Petrum, *cap. 15.* Firmiſſime tene & nullatenus dubites, non carnem Chriſti ſine diuinitate conceptam in vtero *Virg.* priuſquam ſuſciperetur à verbo: ſed ipſum verbum Deum ſuæ carnis acceptione conceptum, ipſamq; carnem verbi incarnatione conceptam. Ad idem *Damaſ. l. 3. ca. 2.* Simul fuit caro, ſimul verbi Dei caro, ſimul animati caro, &c.

Ordo angelicus ſecundum *Magiſtrum diſt. 9. li. 2.* & *Greg.* eſt multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur, propter Angelos diuerſorum ordinum, qui ſe excedũt in munere gratiæ & naturæ: ideo ſequitur ſicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Ordo itaqꝫ fundatur in dono naturæ, completur autem dono gratiæ. Nam meliora naturalia diſponũt ad maiora dona gratuita, vt dicit *Sanc. Bona.* Et in qualibet Hierarchia ponuntur tres ordines. In prima, ſecundũ omnes, ſunt Seraphin, Cherubin, Throni. In media & infima diuerſitas inuenitur. Nam *Sanctus Dionyſius* in media ponit Dominationes, Poteſtates, & Virtutes. Sed *Sanct. Gregor.*

& *Bernar.* ponit Dominationes, Principatus, & Virtutes. Similiter in tertia Hierarchia ponit *Dionyſ* Principatus loco Virtutum. Econuerſo Gregorius, Virtutum ordinem ponit loco Principatus ordinis. Rationem diuerſitatis ponit *Gabr. diſtinct. 9 queſt. 1. lib. 2* quem videre potes. Et nomina ordinum impoſita ſunt à donis gratiarum, quibus ſeſe excellunt. Eſt enim donum vnum dignius altero. Nam omnibus eminet charitas, ſecundum ſanctum *Auguſt.* deinde ſcientia, deinde tentio. Et dona illa gratuita communia ſunt omnibus Angelis. Siquidem omnes ſunt beati, omnes perfecte Deo fruuntur, omnes ſemper vident faciem patris, omnes firma tentione adhærent Deo. Et vt ſeruetur diſtinctio ordinum in nominibus ab eo dono, quilibet ordo nominatur quod in eo excellentius eſt, à quo tamen ſuperiorum ordo nullus nominatur. Et primus à fruitione ſiue charitate nominatur: & dicitur nomine Seraphin, qui eſt ſimpliciter donum excellentiſſimum. Secūdus, à ſcientia aut viſione denominatur Cheru[illegible]: poſt charitatem vero excellentius donum [illegible] ſcientia: poſt illud tentio correſpondēs ſpei [illegible] quieſcit in eo Angelicus ſpiritus, vt in [illegible] bono: ideo ab illo dicitur & denominatur. Terti⁹ Throni ſiue ſedes, quod quietem [illegible]portat. Inferiores ordines à donis nominantur, quibus feruntur in creaturas obiectiue: inter illa videtur maius donum dominari Angelis bonis: ideo primus ordo ſecundę Hierarchię ab illo denominatur ordo Dominationum: deinde bonis hominibus principari: vltimo malis ſpiritibus, licet quilibet ordo ſuo inferiori dominetur ac principetur. Sic ergo ſecundus ordo nomen habet Principatus. Tertius, Poteſtates, &c. Angelorum autem beatorū multitudo innumera in nouem choros ſeu ordines eſt diſtincta. Numerus autem ſupernorum ciuium Deo numerabilis, nobis iñumerabilis eſt. Et illi nouem ordines tres Hierarchias conſtituunt, ſcilicet ſupremam, mediam, & infimam. Et hæc [illegible] habentur apud *Sanct. Dionyſ.* & poſt [illegible] *Cabriel.* vbi ſupra. Et ad ſingulos [illegible] Angelorum, ſecundum *Sanct. Bonau.* [illegible] ſaluādi: quia homines ſaluādi poſ[illegible] [illegible] enunentium [illegible] [illegible]

vbi eſt [illegible] in gloria, non eſt diſpar [illegible] dine. Et [illegible] vult *Gregor. hom.* [illegible] ad ſingulos ordines homines [illegible] ordinum officio in terris imitantes. Vnde [illegible] ctæ conuerſationes hominum, ſingulorum [illegible] minum ordinibus congruunt, & [illegible] tem per conuerſationis ſimilitudinem [illegible]tur. Vide latius de ordinibus Angelorum [illegible] *di 19 li. 2. & in ſeq. de Angelis.* de quibus & [illegible] dictum eſt.

Ordo quandoque ſumitur pro modo [illegible] uēdi religioſorum. & hoc modo plures ſunt ordines, vt ordo S. Benedicti, S. Auguſtini, S. Dominici, &c. de quo alias dicitur. Et videatur de his ordinib. *Anton.* in ſumma. Vnde ordinē ingredi dicimus, hoc eſt religionem intrare, vel aſſumere talem regulam vel modum viuendi monaſticum vel religioſum, &c.

Ordo (vt eſt Sacramentum) habetur & deſcribitur à *Doct diſt. 24. lib. 4.* & vt ſcribit *Thom. Arg. diſt. 24. lib. 4. ſentent.* Non ſolum in rebus naturalibus, de quibus locuti ſunt Philoſophi, verum etiam in rebus Eccleſiaſticis, de quibus loquuntur Theologi, vere eſt dare ordinem: quia vbicunque eſt dare multitudinem, diuerſos gradus & poteſtatis & dignitatis includentem [illegible] eſt dare ordinem: ſed in ſancta Dei Eccleſia eſt dare huiuſmodi multitudinem: quia huiuſmodi gradualis diuerſitas dignitatis & poteſtatis non poteſt eſſe ſine ordine. Et non ſolum reſpicit ſacramētum ordinis honeſtatem interiorem, ſed etiam exteriorem, vt ſcribit *Steph. Bruleſ. diſtin. 25. qu. 8. li. 4.* Vnde requiritur honeſtas à parte originis, nominis, corporis, actionis, conditionis, & conuerſationis. Propter defectum à parte originis, ineptus eſt filius Sacerdotis, ſpurius, & etiam quilibet illegitimus. A parte nominis ſiue famę, inepti ſunt infames, & publice pœnitētes. Propter defectum à parte corporis, inepti ſunt corpore vitiati: ſicut leproſi, & epilentici, & dæmoniaci. Propter defectum à parte actionis [illegible] quando incidit in peccatum enorme [illegible] ctum: vt homicidium: & propter [illegible] horrorem & ſanguinis effuſionem [illegible] ſine iniuſte fiat. Propter defectum [illegible] nis, vt ſeruus [illegible] & etiam propter [illegible] conuerſationis.

Ordo [illegible] *Richard. diſt.* [illegible]

qui [illegible] poteſtas ordinanti, vel pro ipſa poteſt [illegible]. Primo modo ordo eſt Sacramentum tantum: ſecundo eſt Sacramentum & res, ſcilicet [illegible] ſigni prædicti, & Sacramentum [illegible] eſt gratiæ gratum facientis, ſeu augmenti [illegible] qui digne ordinem ſuſcipienti confertur. Et deſcribitur ſic ordo, vt habet *Magiſt. in text. diſt. 24. li. 4.* Ordo eſt ſignaculum quoddam ſacrum quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato & officium: hoc Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum, quia characteris & gratiæ à Deo infuſæ. Et deſcribitur ordo hic quantum ad actum exteriorem, cum dicitur, ſignaculum: & quantum ad effectum interiorem, cum dicitur, ſpiritualis poteſtas: & quantum ad illius poteſtatis ſubiectum, cum dicitur, ordinato: & quantum ad eius poteſtatis executionem, cum vltimo additur, & officium. Eandem etiam deſcriptionem ponit Hugo de Sacramentis. Quidam antiquorum Magiſtrorum ita diffiniunt: Ordo eſt Sacramentum ſpiritualis poteſtatis ad aliquod officium in Eccleſia ordinatum. *Paulus Corteſius libro 4. ſentent. diſtinct. 4. poſt Magiſtrum Sentent.* dicit: Ordinis ſacrum ſignum quoddam eſſe ſenatus, quo ſpiritus imperium initiato tribuatur. Et ordo, vt dicit *Brulefer,* eſt ordinata poteſtas. Ordo ſecundum *Scotum,* eſt gradus eminens in Eccleſia, diſponens de congruo ad actum aliquem, ad conſecrationem, vel diſpenſationem Euchariſtiæ pertinentem Concordat *Brulef. d. 24 qu 1. libr. 4.* Et ordo vt eſt Sacramentum tantum (vt inquit *Thom. Argen.*) tranſit & non manet in ſe formaliter: licet aliquo modo in ſuo effectu, ſcilicet in charactere, dicitur res & Sacramentum. Cuius eſt cauſa non ſolum ſignificatiua, ſed etiam aliquo modo diſpoſitiua. Et ſunt ſeptem ordines, & in quolibet ordine (vt ſentit *Petrus de Palud. diſtinct. 24. queſt. 2. artic. 3. concluſione 1. libr. 4. & Richard. eadem diſtinct. artic. 4. qu. 2. & Thomas Argentin. & alii*) imprimitur character diſtinctus & ſpecialis, quia ordinatur quilibet ad diſtinctum actum. In omni quoque ordine confertur gratia: Quia Dei perfecta ſunt opera. Vide latius de hoc *Pet. de Palu.* Et vt idem ait: Omnis ordo ordinatur ad Euchariſtiæ Sacramentum. Ordo enim (vt ipſe inquit) miniſtrorum Eccleſiæ, qui ſunt mediatores inter Chriſtum & populum: eſt ad faciendum vnionem populi cum Chriſto. hoc autem fit maxime per Sacramentum Euchariſtiæ, in quo Chriſtus [illegible] & [illegible] à nobis ſumitur. vnde dicitur [illegible]. Hæc autem vnio fit dupliciter, [illegible] Sacramenti confectionem, & populi [illegible] præparationem. In primo actu deſeruiunt [illegible], ſcilicet Accholytatus, Subdiaconatus, [illegible]tus, & Sacerdotium: ſed differenter, quia Accholyxtus habet materiam conſecrandam præparare in vaſis non ſacris, ipſe vrceolum [illegible] aqua & vino præparat, & tradit Subdiacono. Subdiaconus vero habet eam ponere in vaſis ſacris, in quibus fit conſecratio. Diaconus vero habet eam offerre Sacerdoti ad conſecrandum, & conſecratum diſpenſare, ſaltem ſanguinem cum vaſe mediante. Conſecratio autem pertinet ad Sacerdotem. In ſecundo vero actu in præparatione populi deſeruiunt alii tres ordines, ſed differenter: quia duo eorum diſponunt remouendo, prohibens vel malum hominem, vt oſtiarius: vel malum angelum, vt exorciſta. Tertius vero, ſcilicet lector, præparat offerendo bonam diſpoſitionem quo ad cognitionem veri, & dilectionem boni: quod fit legendo prophetias de Chriſto in veteri teſtamento contentas. Hæc *Petrus de Palude.* Et de actibus vel operationibus, vel officiis iſtorum ſeptem ordinum, videre potes latius apud alios circa *diſt. 24.* ſcilicet, *ſanctum Bonauentur. Thom. Argent. Pet. de Palude,* & *Paul. Corteſ. diſtinct. 4.* & *Scotum diſtinct. 24. artic. 2. lib. 2.* vbi dicit, quod non eſt proprius actus Diaconi legere Euangelium, & Subdiaconi Epiſtolam, ſed iſti ſunt remoti & minus perfecti eorum actus. Perfectiſſimi autem & proprii illorum ordinum, ſunt quos habet vnus immediate circa Euchariſtiam diſpenſandam & conſecrandam, ſicut Sacerdotium. Alius materiam eius offerendam, ſicut eſt ſubdiaconatus: vel diſpenſandum Euchariſtiam, ſaltem ſanguinis, & eſt Diaconatus, &c. Et licet ſint ſeptem ordines, eſt tamen vnum Sacramentum, vt ſcribit *Thomas Argentinenſis & alii*, ratione finis qui eſt vnire fideles Chriſto, mediante Euchariſtia, quæ eſt Sacramentum vnionis. Et Sacramentum ordinis licet prædicetur de quolibet ordine ſupradicto, tamen de ſolo ordine Presbyteratus prædicatur, ſecundum ſuam rationem completam de aliis [illegible] ſecundum magis & minus [illegible]

[illegible] loquendo de charactere, vt quando [illegible] ordo nō dependet à præcedenti quantum ad neceſſitatem Sacramenti, quamuis ſequens de iure recipi nō debeat primo prætermiſſo, ſed ſi non Presbyter ordinaretur in Epiſcopum, nihil eſſet factum. Secundo modo Epiſcopatus eſt ordo, nō ſacramentum, ſed ſacramentale. Et hoc modo Epiſcopatus ab *Iſidoro lib. 7. Etym. cap.* 12. & *Dionyſius cap.* 5. Eccleſiaſticæ Hierchiæ. & à *Magiſtro diſtinct. 24. lib. 4. cap. vlt.* dicitur ordo. ***Petrus de Palud.*** dicit, quod Epiſcopatus eſt ordo, ſed non diſtinctus à Sacerdotio: & eſt Sacramentum, ſed non diſtinctum à Sacramento ordinis, & imprimit characterem, ſed non aliū. vult itaque probabiliter dici, quod Epiſcopatus ſit ordo: propter hoc aliquando vocantur Epiſcopi Presbyteri, & econtra *S. Bonauentura parte 2. artic. 2. quæſt. 3. diſtinct. 24. lib. 4.* ſcribit, quod Archipresbyter, Epiſcopus, Archiepiſcopus, Patriarcha, Pontifex ſummus, vltra Sacerdotium non addunt ordinem, nec gradum nouum, ſed ſolum dignitatem & officium. Vide latius ibi *Bonauenturam.* Nec Pſalmiſtatus eſt ordo, ſecundum eundem, *vbi ſupra, quæſt. 2.* ſed officium ordini annexum, ſicut cantoratus, vt dicit *Guilielmus* in Rationali diuinorum. Septem igitur ſunt ordines ſecundum communem *Doctorum* ſententiam, ſcilicet Hoſtiariatus, Lectoris, Exorciſtæ, Accholyti, Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri, quorum [illegible] *Gerſon*) eſt conficere corpus Chriſti, qu[illegible] excellentiſſimum officiorum humanorum [illegible] ideo ſupra Sacerdotium non eſt ordo ſuperior, imo nec Epiſcopatus, nec Archiepiſcopatus. Solus autem Epiſcopus de iure poteſt ordinare ſeu ordinis Sacramentum conferre, vt dictum eſt. Vaſa quoque non niſi ab Epiſcopo conſecrantur. Hæc videtur eſſe ſententia *Iſidori lib. Etymol.* vbi ait: Epiſcopus ſummus Sacerdos & Pontifex maximus nominatur: ipſe enim efficit Sacerdotes & Leuitas, & omnes ordines Eccleſiaſticos diſponit.

Ordinis Sacramentum ſex neceſſaria requirit, vt ſcribit *Gerſon* & alij, ſexum, ſcilicet virilem. Vnde mulier non eſt ſuſceptibilis ordinis: non enim (vt vult *Richardus*) mulier debet [illegible]. Turpe enim eſt (inquit *Apoſtolus*) mulieri tondeti. [illegible] ordinandi ſit vel maſculini [illegible]. Requiritur & baptiſmus præcedens, [illegible] fundamentum cæterorum Sacramentorum, excepto coniugio. Vnde ſi aliquis non baptizatus ordinaretur, nihil reciperet. Item poteſtas [illegible], quia qui non eſt Epiſcopus, ordines conferre non poteſt. Item intentio recta, vt ſcilicet ordinans intendat facere quod facit Eccleſia, & ſimiliter ordinandus, ſecundum quoſdam. Item materia ſeu Sacramentum, vt traditio libri, & ſimilium cum forma verborum. Item tempus ſiue ætas, ſecundum aliquos: quoniam ſi paruulus ordinetur etiam præcedentibus aliis gradibus, nihil reciperet: cum ſecundum eos in hoc Sacramento exigatur tam intentio recipientis ordinem, quam conferentis. Paruulus autem quia non habet vſum liberi arbitrij, non habet intentionem. Alij volunt quod ætas ſit de congruitate, & non de neceſſitate huius Sacramenti: & ideo in prędicto caſu paruulus ſecundum eos recipit characterem, nec ſecundum eos eſt reordinandus. *Scotus diſtinct. 25 quæſt. 2. lib 4.* dicit quod puer non habens diſcretionem, non poteſt recipere ordinis Sacramentum: quia non poteſt cum debita reuerētia recipere talem gradum, qui confertur in ordine, quamuis ordines minores poſſet recipere, vbi non requiritur votum continentiæ. Vide latius *Scotum.* Multa præterea ſunt de honeſtate (vt dicit *Gerſon*) & [illegible] uitate, tam ex parte conferentium ordinem, quam ex parte temporis, quæ reperies ex[illegible] in ſumma *Ray. lib. 3.* Ordinandi quoque vt vult *Richardus diſtinct. 25 art. 6. qu. 2 lib. 4.* ſine quacunque nota infamiæ eſſe debent, qui pluribus ibi rem pertractat. Et ex prædictis ſeptem ordinibus ſolum tres maiores dicūtur ſacri, ſcilicet, ordo Subdiaconatus, ordo Diaconatus, & ordo Presbyteratus: & hoc, vt inquit *Gerſon*, propter dignitatē quæ inducitur miniſtrantibus in tribus maioribus ordinibus: oportet enim eos vouere continentiam. Vel dicuntur ordines ſacri ſecundum *S. Bonauenturam diſt. 24. lib. 4.* in explanatione textus tripliciter. Primo large, quia ſacrum exigunt miniſterium, ſecundum illud *Eſaiæ 52. Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Vnde quia contingunt [illegible] ſacra, ſacri debent eſſe. Hinc *Paul Cor. d 4. l. 4.* [illegible]

[illegible]

[illegible] ſunt. De quo in Pſalm. dicitur: *Verbo Domini cœli firmati ſunt. Pſalm. 32. Et alibi Pſalm. 106. Miſit verbum ſuum, & ſaturauit eos. Et in Euang. Ioan. 1. in principio erat verbum.* hæc Hier. in *Epiſt.* [illegible] *Bernard. 2. ſuper* Cantic. Ma-[illegible] Os habemus Dei patris, os filii, oſculum [illegible], quod eſt ſpiritus ſanctus, os ſu-[illegible] Chriſtus habens labia diſtillantia myrrham primam mortificatiuam vitiorum, cuius [illegible] oſcula, quod verba: ipſe ſimiliter cũ patre & ſpiritu ſancto aperuit ora Prophetarum, aperuit & os prædicatorum & doctorum, qui ſapientiam eructant porrigentem oſcula volentibus. Dicuntur autem prædicatores os Dei, ideo quia ſeparant precioſa à vili. Et paulo poſt dicit Gerſ. Deus ſicut eſt vnus & omninomius, ita vn⁹ eſt, multiplexq;. Sciens itaq; Deus nos paruulos & balbos, voluit inſtar nutricis frangere verba ſua, quibus ipſe nobiſcum, & nos ſecum intelligibiliter vtrinq; loqueremur. Cóceſſit igitur locutiones transſumptiuas à rerum cognitarum ſimilitudinibus aſſumptas, tam abundanter vt nihil inueniatur quod nõ valet ad ipſum trahi nominandũ, quod loquendi genus appellauit Dionyſ. ſymbolicum. Hoc typo loquendi, Deus pater habet os, ex quo filius eius increata ſapientia prodiiſſe ſe gloriatur. Ego, inquit, ex ore altiſſimi prodii, primogenita ante omnem creaturam: habet & vterum. Ego, inquit, ex vtero ante Luciferum genui te.

Osculum. Multiplex oſculum reperitur in ſacra ſcriptura, & ſeptuplex, ſcilicet vnionis, amoris, reuerentiæ & honoris, reconciliationis & pacis, impiæ proditionis, laſciuiæ & procacitatis, vt ſcribit *Gab. lect. 81. canonis.* De primo dicitur Cant. 1. Oſculetur me oſculo oris ſui: vbi ad literam loquitur de vnione verbi cũ natura humana. De ſecundo dicitur *Geneſ. 27.* Accede & da oſculum mihi, fili mi, ait Iſaac ad filium ſuum Iacob. De tertio, ſcilicet oſculo reuerentiæ, dicitur *Luc. 7.* Oſculum mihi non dediſti: hæc autẽ ex quo intraui, nõ ceſſauit oſculari pedes meos. De quarto oſculo pacis. 1. *ad Theſ. vlt.* Salutate fratres in oſculo ſancto. De quinto proditionis. *Matth. 26.* Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, dixit Iudas. De ſexto dicitur, Prouerb. 7. de muliere vaga & iuuene vecordi: Apprehenſum deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. De laſciuo oſculo dicit *Gerſ. par. 2. in* Tripartito, de præceptis decalogi *c. 13* quod omnes amplex⁹, oſcula, & cõſimiles actus, principaliter ex luxurioſis cogitationib⁹, & turpib⁹, & carnalibus procedentes cum conſenſu deliberato, ſunt grauia delicta, tantoque grauiora ſi perſonæ fuerunt affines, aut religioſæ, vel eiuſdem ſexus: & quod enormius eſt, ſi in talibus amplexibus vel oſculis talis non ſeruetur honeſtas, qualis in publico ſeruaretur. hæc *Mag. Ioan. Gerſ.*

I.c.x. Theol.

Ostentatio capitur pro iactantia & inani gloria: & venit ab oſtento, quod ſignificat ſæpe, & cum iactantia quadam oſtendo, à quo deſcendit. Oſtendo vero componi videtur ab ore & tendo, quoniam os in id ſolemus extendere quod volumus demonſtrare. Et ab oſtento fit nomen oſtentum, quod dicitur monſtrum: de quo in dictione *Monſtrum* videatur. Et oſtentatio (*vt ſcribit Paul. Corteſ. lib. 3. ſuarum ſentent. di. 8.*) malum capitale nominatur, ſi doloſe aut cum alterius iactura fiat. Conſulit *Gerſ. part. 3. tract.* de diuerſis tentationibus diaboli, quod ſi malum opus quiſquam fecerat, ne oſtendat in patulo & aperto, ne aliis occaſionem peccandi det. Si vero opus bonum, & putat quod cæteri malum hoc iudicent, vel noſcit quod alii male iudicent: ſi non eſt neceſſarium ad ſalutem, intermittendum eſt. Si autem ad bonum alterius, vel propter inanem gloriam oſtendi & manifeſtari poteſt ad ſalutem alterius: nec in hoc quiſquam ſe laudare debet. Hinc concludit Gerſ. quare nequaquam optare quis debet, vt in eo quod agit bono, ab aliis commendetur: neque multo minus ſuam debet depromere, prædicareque laudem, vel etiam procurare vt hoc fiat ab aliis, ſed totum Deo relinquendum eſt, qui de nihilo nouit opererari ingentia. Frequenter namque videmus quo amplius ſuam quis oſtentare quærit innocentiam, aut proprium bonum in aliorum notitiam ducere, eo minus ab aliis æſtimatur & curatur. Longe etiam minus tum ſibi, tum cæteris apud Deum proficit. Hæc *Magiſt. Ioan. Gerſ. Cancell. Pariſien.*

De litera P.

Pabulum idem eſt quod cibus, & proprie pecudum, & aliorum brutorum herbaceus, fœniceus, paleaceus, vel ſtramentaticius cibus eſt: ſed capitur pro quocun-

Digitized by Google

que cibo, etiam pro cibo ſpirituali, quo homines paſcuntur. Vnde Dominus ad ſanctum Pet. dixit: paſce oues meas: paſce verbo & exemplo, paſce ſubſidio, paſce verbo prædicationis doctæ, paſce exemplo conuerſationis ſanctæ, paſce ſubſidio charitatis piæ. Quiſquis hoc modo (vt ſcribit *Gerſ. part. 2. in ſerm. facto in conſilio Remenſi, Dominica 2. poſt Paſcha*) pauerit oues ſuas triplici pabulo ſalutari, verus imitator cenſendus eſt, paſtoris boni implens ſententiam Chriſti, quum dicit: Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis, &c.

Pacificvm & pacifica, oblationes ſunt, & vocabantur quæ ſponte offerebantur pro gratiarum actione, ſiue pro præcedentis voti impletione, ſiue pro ſpontanea & voluntaria deuotione. De qua vide in dictione *Sacrificium*, &c.

Palpare ſiue palpari (vtrunque enim dicitur) proprie eſt leniter, & quaſi tentando tangere. Vnde pro adulari frequenter accipitur: & palpatores, & adulatores. A quo frequentatiuum palpito, quod eſt leniter & frequenter moueor. Vnde cor palpitare dicitur frequentem ob motum. A quo palpatio, quæ non pertinet ad tactum (vt inquit *S. Thom. 3. ſentent. diſt. 21. q. 2. art. 4.*) vt diſcretiuus eſt contrariorum, ſcilicet calidi & frigidi, & huiuſmodi: ſed vt diſcretiuus eſt corporum ſolidorum. A palpo venit palpabile, & quodlibet tale dicitur tangibile, ſed non econuerſo. ex *S. Tho. 4. ſentent. di. 44. q. 2. ar. 2.*

Panis dicitur à paſcendo (vt Var. placet.) Vnde pappa deducitur, quod proprie eſt cibus puerorum. Et panis dicitur omne quod reficit, vt vult *Gerſ. tract. 9.* ſuper Magnificat. Dicitur namque à pan quod eſt totum, &c. Et eſt panis furniceus, qui in furno coquitur, qui à Græcis κλίβανος, clibanus dicitur. Eſt panis ſubcinericius, qui ſub cinere. Et focatius, qui in foco. Eſt & panis azymus, & eſt panis ſine fermento: A Græcis enim fermentum ζύμη dicitur, & à, id eſt ſine. Panis quoqun eſt duplex, creatus & increatus, de quo ſcribit *Brul. diſt. 10. qu. 6. lib. 4.* Panis increatus dupliciter accipitur. Vno modo eſſentialiter, & eſt tota Trinitas. Vnde *Luc. 14.* Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Alio modo capitur perſonaliter, & eſt ipſe filius Dei [illegible] panis viuus qui de cælo deſcendit. Panis vero creatus [illegible] quinque [illegible] panis [illegible] reduci. Primus panis ſacramentalis, & eſt corpus Chriſti. *Ioan. 6.* Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Secundus panis eſt ſpiritualis, & ſunt virtutes exeuntes in homine [illegible]. Nam anima reficitur per virtutes, ſine quibus anima moritur ſpiritualiter. Tertius eſt panis [illegible]entialis, & eſt ipſa ſcientia per quam [illegible] docentur à doctoribus. Vnde *Apoſt. 2. ad Tim. 4.* erit enim Tempus in quo ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, &c. Quartus eſt panis materialis, de quo quotidie veſcimur corporaliter. vnde dicitur frange eſurienti panem tuum. Quintus eſt panis pœnitentialis, qui deguſtatur per contritionem, maſticatur per confeſſionem, & digeritur per gratiæ ſuſceptionem. Pſal. Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris. *Gab. lec. 70. can.* ponit triplicẽ panẽ, ſcilicet ſubſtantialẽ, ſuper ſubſtantialẽ & ſuperfluum. Panis ſubſtãtialis eſt vict⁹ tenuis ſufficiẽs ad corporalis vitæ ſuſtentationem, vt non deficiat tãtum. Qui ideo dicitur ſubſtantialis, quia ad ſubſtantiæ cõſeruationem neceſſarius eſt & requiritur. Panis ſuperſubſtantialis eſt quo corporalis vita cõſeruatur cum bona corporis, membrorum & virium valetudine, quę ſufficit ad operationem perſonæ incumbentium ordinatam executionem. Panis ſuperfluus, eſt qui præter prædicta voluptates multiplicat, & ſenſuales delectationes parit, qui non ad finem hominis, qui eſt animæ ſalus promouet, magis autem impedit. Pro primis duobus licitum eſt orare, ſed non pro tertio, vt ibidem vult *Gab. Et lect. 71. dicit* Chriſtum eſſe panem non ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum ſimilitudinem tropi. Et dicitur panis ſuperſubſtantialis, quia eſt ſuper noſtram ſubſtantiam, vel quia eſt egregius & præcipuus, & peculiaris, qui dicitur & panis cœleſtis, panis vitæ, panis Angelorum, & dicitur panis ſacramentalis. Et illo pane reficitur quilibet exiſtens extra mortale: vt vult *Alexan. p. 4. quaſt. 37.* Illum panem petimus dari, cum dicimus: Panem noſtrum quotidianum. Er de illo pane ſacramentali, qui eſt Chriſtus, multa ſcribit *Gab. vbi ſupra.*

Panis intelligentiæ [illegible], qui eſt verbum Dei auditum, lectum, [illegible] tum ſeu contemplatum, [illegible] ad intelligentiam [illegible] [illegible], quæ ſunt æternæ fœlicitatis gaudia, & [illegible]

lorum

lorum comminatorum in damnatione perpetua. Illo namque pane etiam mens ſpiritualiter reficitur, ac in ſpirituali vita educatur. Vnde ſcribitur: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei, id eſt ſcriptura ſacra, quæ ſecundum *Greg.* eſt tanquam os Dei, quia per eam loquitur Dominus nobis omnia quæ vult à nobis fieri. De illo pane latius ſcribit *Gab. lect. 71. cano.*

Panis devotionis eſt panis ſpiritum ſurſum agens. Hunc præſtat panis verbi Dei deuote ſuſceptus, ac diligenter maſticatus. hæc *Gab. lect. 71.* canonis, qui & de pane pœnitentiæ ibidem dicit: Quem petere peccatori eſt ſaluberrimum. De quo *Pſalm. 79.* dicitur: Cibabis nos pane lachrimarum, & potum dabis nobis in lachrymis in menſura. Et *Pſal. 10.* Sicut cinerē panem mãducabam. Panis præterea dicitur omne quod reficit. Vnde triplex eſt panis, ſecundum *Gerſ. par. 2. ſerm. de verbis Domini*: Venite ad me omnes qui laboratis, ſcilicet panis incipientium, proficientium, & perfectorũ. Incipientes aluntur pane laico ſiue hordeaceo: proficiẽtes pane ſancto & mundo: perfecti, manna de cœlo. Panis incipientium eſt conſcientiæ purgatio: panis proficientium eſt ſancta deuotio: mãna perfectorum eſt pura contemplatio. Panis laicus ſiue hordeaceus eſt aſper & hiſpidus, ſicut ordeum aſperum & hiſpidum eſt: panis iſte afflictio pœnitẽtiæ eſt ordeum, vnde conficitur panis: hic eſt contritio vera, confeſſio pura, intenſa voluntas pœnitendi, & Deo in cinere ac cilicio ſatisfaciendi. Panis hic colligitur ex conſideratione peccatorum, conſpergitur timore Iudicis viuorum atq; mortuorum: coquitur metu gehennalium tormentorum. Hic panis ſic collectus generat cõſcientiæ purgationem. hæc *Gerſ.* qui plura ibi ſcribit & notanda de hoc triplici pane.

Papa, Græce πάπα dici poteſt, & eſt ſummus Pontifex, qui habet plenitudinem Pontificalis poteſtatis, ſicut Rex in regno: ſed Epiſcopi aſſumuntur in partem ſollicitudinis, quaſi Iudices ſingulis ciuitatibus præpoſiti: ex *S. Tho. 2. 2. qu. 98. art. 9. & 4. ſen. di. 20. ar. 4.* Dicitur autem à papæ admirantis interiectione: vel quod ſit papas, hoc eſt pater omnium Chriſtianorum. Papas n. pro patre accipitur, ſiue pro eo qui puerum alit. Eſt autem nomen venerationis à Syracuſis tractum, apud quos pas pater dicitur: inde per geminationem papas. Dicuntur & Papæ Sacerdotes, quemadmodum Presbyteri, hoc eſt ſeniores appellantur. Vnde *Dom. Hier. in Epiſtol. ſæpe ſcribit S. & beatiſſ. Papa Auguſt.* & nõ ſolum Papa pater noſter eſt, ſed & frater: & ideo fraterne corrigi poteſt. De quo videatur *Mag. Ioan. Gerſ. Cancell. Pariſ. p. 1. tract.* Quomodo & an liceat in cauſis fidei à ſummo Pontifice appellare, ſeu eius iudicium declinare. Et alias multa de Papa & eius poteſtate ſcribit, &c. qui & abſque mendacio vel adulatione poteſt appellari ſanctiſſimus, etiam ſi ſit nequiſſim⁹, poteſt adorari cultu duliæ vſque ad oſcula pedum: & ita de reliquis honoribus, vt idem *Mag. Ioan. Gerſ. ſcribit p. 1.* de poteſtate Eccleſiaſtica, conſideratione 11 *in fin.* Oportet autem vnum eſſe Papam, vt idem vult in libello de auferibilitate Papæ ab Eccleſia. Et alias multa de Papa & eius potentia & iure in operibus ſuis ſcribit *Mag. Ioan. Gerſ. Canc. &c.*

Parabola ſiue parabole dictio Græca παραβολὴ, & venit à παραβάλλω, qđ eſt aſſimilo. Eſt autem parabola ſententia habens obſcuram ſimilitudinem, ſecundum *Tho. 1. p. q. 1. art. 10.* Et ſuper *Eſa. 14. idem ait.* Parabola eſt ſermo ſimilitudinarius qui aliud dicit, & aliud ſignificat. Et Ioannes Craſt. ait: παραβολὴ, idem eſt quod cõparatio. Et vt ſcribit *Iac. de Valent. Pſal. 77.* Parabola ſiue prouerbium non ponitur gratia ſui, ſed alterius. Nam prouerbium dicitur quaſi pro alio verbum. Et parabola dicitur à para, quod eſt iuxta, & bole, ſententia, quaſi iuxta ſententiam alterius. Item parabola nil aliud eſt niſi propoſitio alicuius rei geſtæ, vel tanquam geſtæ pro aliqua veritate ſimilitudinarie exemplariter inferenda, & ſic ſemper ponitur pro alio. Et quia tota ſacra ſcriptura veteris teſtamenti non poſita eſt gratia ſui, ſed inquantum figurabat myſteria noui teſtamenti: ideo dicuntur parabolæ & propoſitiones, quæ præmiſſæ ſunt in veteri teſtamento, ad inferendum myſtice & prophetice concluſiones & veritates Euangelicas: & ideo ſicut totum vetus Teſtamentum nil aliud eſt niſi quædam parabolæ & propoſitiones præmiſſæ ad inferendum & figurandum legem Euangelicam: ita tota lex Euangelica nil aliud eſt, niſi quędam parabolæ & propoſitiones præmiſſæ, ad inferendum & figurandum legem Euangelicam: ita tota lex Euangelica nil aliud eſt,

Digitized by Google

niſi quædam veritas & concluſiones illatæ ex myſteriis & ſcripturis legis veteris. Nã ſicut veritas concluſionis continetur virtualiter & cõfuſe in propoſitionib. præmiſſis, ſed poſt illationem patet veritas diſtincte in cõcluſione: vt patet 1. Poſteriorum. Ita veritas Euangelica continebat virtualiter & in confuſo in lege veteri, ſed poſt aduentum Chriſti patuit illa veritas diſtincte per Chriſtum in Euãgelio. Et ſic tota lex vetus nil aliud eſt, niſi parabolæ & propoſitiones reſpectu Euangelii. Et ſic Eccleſia catholica, & quilibet fidelis, quãdo legit ſcripturã vet. Teſtã. non legit gratia ſui, ſed ad myſterium & ad propheriã, prout figurat veritates legis Euangelicę: aliter intelligentia veteris legis non eſt vera nec Catholica, quia veritas eius eſt Euangelium, hęc Chriſtopolit. *Epiſc. vbi ſupr. in prologo ſuper Pſal. tract. 1 c 2.* &c.

Paradisvs Græca dictio eſt. Nã παράδεισος pomarium ſignificat. Vnde & poma illa paradiſea vocantur à ſitu, quod fere in omnib. pomariis inveniãtur odore, ſaporeq; inſignia. Et eſt triplex. ſcilicet terreſtris, cæleſtis, & ſpiritualis, id eſt viſio Dei, vt vult *S. Tho. part. 1. qu. 102. art. 1. & 2. 2. qu. 175. art* 3. Et vt idem ait *2. 2. qu. 84. art. 3.* Paradiſus terreſtris eſt locus corporeus in oriẽte vt in nobiliſſimo loco, & interpretatur hortꝰ. Eſtque locus conueniens habitationi humanæ, quia habet aerem temperatum & tenuiſſimum, & plantas ſemper floridas, vt idem dicit *Thom. p. 1. q. 102 art. 2.* Paradiſus corporalis (vt ſcribit *Gab di. 17. q. 2. lib* 2.) eſt locus deliciarũ & amœnitatis, & quantum ad beatos eſt cœlum empyreum, quantum ad viatores eſt locus amœnus in partibus orientis cõſtitutus. Vide latius *Gab. ibi & S Bona. diſt. 17.* in dubiis literalibus *lib. 2.* Videãtur & pulchra apud *Corteſ lib. 2 diſt. 5* ſuarum ſent Damaſc. ait: Diuinus paradiſus, eſt Dei manibus in Edon plantatus, gaudii & exultationis vniuerſæ promptuarium. De hoc corporali paradiſo dicit *Iſid 14. Etymol. ca. 3.* Paradiſus eſt locus in orientis partibus conſtitutus, cuius vocabulum ex Græco in Latinum vertitur hortus. Porro hebraice Edon, quod in noſtra lingua deliciæ interpretatur: quod vtrumque iunctum facit hortum deliciarum. Eſt enim omni genere ligni pomiferarum arboris conſitus, habens etiam lignum vitæ. non ibi frigus, non æſtus, ſed perpetua aeris temperies: e cuius medio fons prorumpens totum nemus irrigat. Diuiditurque in quatuor naſcentia flumina, cuius loci poſt peccatum hominis aditus interclusus, ſeptuſque eſt. vndique romphea flammea, id eſt muro igneo accinctus: ita vt eius cum cœlo pene iungatur incendium. De hoc loco Bed. dicit, quod pertingit vſque ad lunarem circulum. Vnde neque aquæ diluuii illic peruenerunt. Et *Mag.* hunc vult in orientali parte eſſe longo interiacente ſpacio vel maris vel terræ, quam incolunt homines. Vnde quod dicitur plantatus à principio, antiqua translatio habet ad oriẽtem. De quo latius videre poteris apud *Gab. vbi ſupr.* & *Scot. diſt. 17. lib. 2.* Videatur & *Iacob. de Valent. Pſal. 71. in fine.* qui ait *concl. 1.* quod paradiſus deliciarum vnde Adam fuit expulſus, eſt aſſignanda in illa parte auſtrali vltra menſam ſolis, & ambos tropicos. Plura ibi de paradiſo ſcribit. Dicit autem *Gab.* quod ille locus ſit nobis occultus & ignotus, nec aliquis coſmographꝰ hunc locum inuenit, nec ſcriptura canonica ſitum eius certificat, quamuis dicat paradiſum eſſe regionẽ temperatam ad orientem circa mediam regionem collocatam. Vide latius eum & *Paul. Cort vbi ſupr.* Et paradiſus eſt duplex, ſecũdum quod duplex eſt fruitio. vt infra dicetur.

Paradisvs spiritvalis dicitur per allegoriam, pro ſtatu animæ triumphantis ac militantis Eccleſiæ. Et (vt dicit *S. Bona. diſt. 17. in dub. lit. lib. 2.*) Paradiſus ſpiritualis dicit ſtatũ vel quietẽ & amœnitatẽ deliciarũ ſpiritualium, & iſte põt eſſe ſecundum duplicem ſtatum, ſcilicet Eccleſiæ triumphantis, & eccleſiæ militãtis. Vnde paradiſus ſpiritualis duplex eſt ſiue dupliciter dicta. Vna eſt in Eccleſia militante, altera in Eccleſia triumphante. Vnde illa quæ dicuntur in Gene. de paradiſo ſpirituali exponi poſſunt metaphorice, vt loquitur S. Bonau. ſecundum vnã poſitionem. & idem *S Bona. diſt. 20. l. 4.* circa explanationem textus dicit, quod paradiſus vno modo dicit ſtatum fruitionis. Alio modo dicit locum aptum & idoneum. Et ille locus duplex eſt, ſecundum quod fruitio eſt duplex. Quædam per ſpeculum & imperfecta, & tali competebat paradiſus terreſtris, quoniam locus eſt terrenꝰ, tamen quietus, eleuatus. Quædã eſt fruitio plena, & hæc eſt in patria, & tunc competit locus ſupercœleſtis.

Paradisvs coelestis capitur pro viſione Dei,

Digitized by Google

Dei, vel pro beatitudine regni cœleſtis, quæ non ſine viſione eſt, vt ſcribit *Gab. lect. 67.* canonis. Vbicunque enim homo ſit, dum tamen Deum aperte videat, poteſt dici in paradiſo eſſe. De quo dixit Chriſtus ad latronem *Luc. 23.* Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Hęc cœleſtis paradiſus clauſa eſt per peccatum, & per Chriſti paſſionem aperta eſt ianua cœleſtis paradiſi, vt vult *S. Bona. diſt. 18. qu. vlt. li. 3.* Hinc eſt quod per meritum Chriſti patuit nobis ingreſſus in cœlum. De hoc cœleſti paradiſo loquitur *Gerſ. p. 4. ſerm. de omnibus* ſanctis, qui incipit: Regnum cœlorum vim patitur. *q. 1.* Paradiſus inquit, eſt clare videre Deum facie ad faciem, eum ſumme amare, & de viſione & amore eius ineffabiliter lætari, abſque quacunque inuidia, habere perfectã ſecuritatem ſic perpetuo permanendi. Per quod patet hominem poſſe eſſe in paradiſo abſque hoc, vt ſit ſuperius in cœlis, ſicut fuit de latrone. Patet etiam paradiſum non eſſe in comedendo, in bibendo, aut in luxuriando, quemadmodum dicunt Saraceni. talis enim paradiſus potius ſpectaret ad mutas beſtias, quã ad homines, &c Regnum enim Dei non eſt eſca & potus. *Gerſon*, &c. Et paradiſum cœleſtem duabus virtutibus acquirimus, gratia videlicet, & veritate, vt ſcribit *Iaco. de Valen. Pſal. 83.* Gratia eſt virtus ſacramentorum qua purgamur à peccatis, & adiuuamur & præſeruamur, & pœnitentiam agimus. Veritas autem eſt fides articulorum & intelligentia legis diuinæ. In omnibus autem quæ ſcriptura tradit de paradiſo (*vt dicit Gab. d. 17. li. 1. a. 2. concl. 1.*) eſt pro fundamẽto tenenda veritas hiſtoriæ, & deſuper ſpirituales expoſitiones fabricandæ, &c.

PARAPHERNA Græcum eſt παράφερνα. vnde paraphernalia bona dicuntur à iure conſultis, quæcunque pręter dotem fœminis ſponſis dantur, à παρὰ præter, & φερνὴ dos, multi tamẽ imperiti paraphrena dicunt. Vide & in dictione, *bona coniugatorum*, &c.

PARS. Partes ſunt in quas materialiter diuiditur totum, ſecundum *S. Tho. q 90. ar. 1.* Et eſt triplex pars, ſcilicet integralis, ſubiectiua, & potentialis. Et ſimiliter totum triplex, ſcilicet integrale, vniuerſale & poteſtatiuum, ſecundum *S. Tho. 1. p. q. 76. ar. 8. & 2. 2. q. 48* De quo vide *Gab di. 33. ar. 2. li. 3.* Pars integralis, quæ intrat conſtitutionem totius, ſicut paries domus. Pars ſubiectiua eſt inferius contentum ſub ſuperiori, vt ſpecies reſpectu generis. Pars potentialis eſt, quæ non recipit prædicationem totius, ſed aliquid de potentia, ſiue perfectione totius participat. Sic dici poſſet, quod anima ſenſitiua eſt pars potentialis animæ intellectiuæ. Nam anima intellectiua dicitur tota anima, eo quod in ipſa omnes potentiæ animæ congregantur. Et anima ſenſitiua in brutis dicitur pars potentialis animæ intellectiuæ, quia aliquid perfectionis animæ intellectiuæ, ſcilicet vitam cognitiuam participat, ſed non intellectiuam. Sic ſecundum hunc modum aſſignantur tripliciter partes in virtutibus. Primo integrales, cum, ſcilicet ponitur pars alicuius virtutis, illud quod requiritur ad perfectionem eius, vt dum ad perfectionem virtutis plures requiruntur conditiones, id quod reſpicit vnam conditionem, vocatur pars integralis. Sic *Tull. Cic.* ponit memoriam præteritorum intelligentiam præſentium, & prouidentiam futurorum partes prudentiæ, quia prudentia innititur experientiæ, quæ colligitur ex memoria præteritorum, & cognitione præſentium, ex quibus ſumitur prouidentia futurorum. Secundo modo partes ſubiectiuæ, quæ ſunt ſpecies contentæ ſub vniuerſali, & illæ ſolæ partes ſubiectiuæ, recipiunt prædicationem totius, licet vna pars de alia non prædicatur, tamen de ſingulis prædicatur totum, ſicut genus de ſpecie. Sic partes prudentiæ ſunt ſpecies eius, ſicut prudentia politica, prudentia iconomica, prudentia ethica ſiue monaſtica. Tertio modo partes potentiales, quæ ſunt virtutes participantes aliquid de modo qui principaliter & perfecte inuenitur in aliqua virtute. Et ſic Phyſica, Dialectica, Rhetorica ponuntur partes potentiales prudentiæ, pro quanto participant aliquem modum eius. Et generaliter omnes artes & diſciplinæ, eo quod de omnibus his ordinat prudentia, a quibus & quãtum ſunt addiſcendæ vel exercendæ. *1. Ethi. bea. Thom.* Vide latius *Gab. vbi ſup.*

PARS ALICVIVS accipitur adhuc dupliciter, vt ſcribit *Gab. d. 16. q. 1. a. 1. li. 4.* Vno modo pro termino primæ impoſitionis. Et ſic dupliciter. Vno modo large pro eo ex quo res conſtituitur, vel quod ad rei conſeruationem vel naturalem operationem requiritur. Et hoc modo etiam humores in corpore humano exiſtentes, ſcilicet ſanguis, cholera, melancholia, & plegma dicuntur

cuiuſlibet continui infinitę ſunt partes proportionales ſiue eiuſdem proportionis diſtinctæ, quarum nulla eſt pars alterius, infinitæ dico ſincathegorematicæ. Item non datur vltima pars continui ſecundũ diuiſiones in partes eiuſdem proportiones, datur tamen vltima pars ſecundum diuiſiones in partes eiuſdem quantitatis. *Gab. diſt. 1. q. 3. lib. 2.* & multa ibidem de partibus proportionalibus.

Parsimonia vt ſcribit *Paulus Corteſ. lib. 3. ſentent. diſtinct. 8.* eſt victus moderatrix, vel parſimonia eſt qua animi honeſti, & vtilis cauſa, ne diſpendium faciant, & bona ſua opum nomine vel facultatum appellata, inutiliter inhoneſteq; conſumant, ſed tueantur atque cuſtodiant, prudenter conſiderant, cuius contrarium eſt luxuria ſeu luxus, & bonorum ſuorum dilapidatio. Videturque parſimonia à frugilitate differre, quod parſimonia eſt generalius quoddam, frugalitas vero proprie cibus, potuſq; mentis frugi, ac bene compoſitæ moderatio, cuius contrarium eſt voracitas. Frugalitas ſecundum *Ciceronem* complectitur fortitudinem, iuſtitiam, prudentiam. Et dicitur parſimonia à parco, quod parſi habet in præterito, quod idem eſt quod abſtinere. Sed quando habet peperci, ſignificat ignoſcere, cõcedere, indulgere, de quo alias. Accipitur itaque parſimonia pro moderatione ſumptuum, & parcitate, hoc eſt conſeruatione rerum. Hinc parcus qui frugi eſt, & ſumptibus parcit, & parcitas, quæ idem eſt quod parſimonia.

Parvificentia eſt vitium oppoſitum magnificentiæ, & eſt circa magnos ſumptus, ideo eſt minus vitium quam illiberalitas, ſecundum *B. Thom. 2. 2. q. 135. art. 1.*

Parvvlvs. vt notat *Brulef. diſt. 4. quæſt. 12. lib. 4.* poteſt capi quadrupliciter. Primo modo dicitur paruulus per carentiam iniquitatis. Vnde *Apoſtolus*: Malitia eſtote paruuli. Chriſtus hoc modo erat paruulus in cruce ſicut in vtero matris ſuæ virginis glorioſæ: ſic paruula erat virgo glorioſa quando concepit Chriſtum ſicut erat quando concepta eſt in vtero matris ſuæ. Item Ioan. Bapt. erat magis paruulus quando baptizauit Chriſtum, quam quando fuit conceptus qa cõcept⁹ fuit in originali peccato. Impoſſibile quoq; eſt aliquẽ hominẽ ſaluari de potẽtia Dei ordinatã, niſi ſit paruulus, capiendo paruulum pro carentia iniquitatis. Secundo modo capitur paruulus pro carentia elationis, & iſti ſunt humiles. de iſtis dicebat Chriſtus *Matth. 18.* Sinite paruulos venire ad me. Et iterum. Niſi quis humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, non introibit in regnum cœlorum. Et quicunq; humiliauerit ſe ſicut paruul⁹ iſte, hic maior eſt in regno cœlorum, *Matth. 18.* Non præcipitur Apoſtolis, vt inquit *Hieron.* in ome. vt ætatem habeãt paruulorum, ſcilicet vt innocentiam, & animi puritatem, &c. Tertio modo capitur paruulus per carentiã diſcretionis, & eſt homo qui nunquã vſus eſt libero arbit. vt ſunt parui & immediate nati, & etiam quantumcunque magni in quantitate, qui nunquam habuerunt viſum liberi arbit. vt ſunt fatui & furioſi. Quarto modo capitur paruulus per defectũ perfectæ quantitatis, & ſunt illi qui nondum attigerunt 25. annum, quia ſecundum Philoſophum vſque ad illam ætatem poſſunt creſcere. De paruulis non parum multa ſcripſit *Gerſon parte 2.* & quomodo ad Chriſtum ſunt trahendi, & quod apti ſunt ad accipienda bonorum ſtudiorum exordia, quando nondum falſas opiniones altius inbiberunt, quando nondum radicitus hærent pernicioſæ adinuentiones in eis, & de ſcandalizantibus paruulos & multa quæ apud *Gerſonem* lector diligens, & curioſus legere poterit.

Pascha capitur multis modis (vt habet *Richardus diſt. 11. art. 2. q. 3. lib. 4. in ſolu. argu.*) & *S. Bonau. eadem diſt. art. 2 quæſt. 1. Innocent. & Alexan. & Gab. lect. 34. canon.* & *Gerſon par. 4. in ſerm. de cœna Domini*, ſecundum illos quandoq; accipitur pro hora immolationis agni typici. Vnde *Luc. 22* Appropinquabat dies feſtus azymorum, qui dicitur paſcha. Glo. paſcha dicitur ſolus dies in quo agnus occidebatur ad veſperum, id eſt, 14. luna primi menſis. Quandoque accipitur pro agno paſchali typico. Vnde *Luc. vbi ſupra.* Venit autem dies azymorum in qua neceſſe erat occidi paſcha. Vnde *Matth. 26.* Vbi vis paremus tibi comedere paſcha. Quandoque accipitur pro vero agno paſchali, qui eſt Chriſtus Dominus. 1. *Corinth. 15.* Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quandoque pro die feſto azymorum, quæ fuit 15. poſt æquinoctium vernale. *Ioan. 13* Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ieſus. Quandoque accipitur pro

cibis

Digitized by Google

cibis paſchalibus, panibus, ſcilicet azymis, quibus veſcebantur tempore paſchali, qui per ſeptem dies comedebantur à Iudæis. De quo *Exod*.12. Primo menſe. 14. die menſis ad veſperam comedetis azyma vſq; ad 21. eiuſdem menſis veſperam. Et ſic accipitur *Ioan*.18. Non introierunt prætorium ne contaminarentur, ſed manducarent paſcha. Et ſecundum *Alexan*. refert dicere diem paſchæ, & diem feſtum paſchę, nec ſunt idem, vt patet ex lege. Dies enim paſchæ eſt 14. luna. dies feſtus paſchę. 15. luna. Vnde *Leuit*.23. *Menſe*. 10. 14. die ad veſperum paſchæ Domini eſt, id eſt paſcha. Et 15. die menſis huius ſolennitas azymorum Domini eſt. Et ita ante diem ſolennem paſchæ, quæ fuit luna 15. facta fuit cœna Domini, id eſt, 14. luna ad veſperam, &c. Dicimus autem paſcha, æ, & paſcha, atis, quod plane nomen hebræum eſſe ac tranſitum ſignificare docet *Hieron*. ſic inquiens: Paſcha quod hebraice dicitur phaſe, non à paſſione vt plerique arbitrantur, ſed à tranſitu nominatur, vel à tranſitu filiorum Iſraël à Pharaone, vel eo quod exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraëlitarum, pertranſierit, nec percuſſerit eos. *Auguſt*. A diligentioribus & à doctoribus inuentum eſt, quia paſcha hebræum verbum eſt, & non interpretatur paſſionem, ſed tranſitum, per paſſionem enim tranſiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in reſurrectione eius, vt trãſeamus & nos de morte ad vitam. Sic enim Dominus ipſe ait: Qui credit in me, tranſit à morte ad vitam. Et à paſcha venit paſchalis & paſchale, quod ad paſcha pertinet, vt paſchalis dies, agnus, paſchale ſacramentum. Paſchales vero oues, quaſi paſcuales dicuntur.

Passio, perturbatio, affectus & affectio, Græce pathos dicitur. A Neotericis vero auctoribus Eccleſiaſticis, paſſio vſurpatur pro animi vel corporis morbo. Sunt autem quatuor præcipue paſſiones. Duæ à bonis, gaudere, ſcilicet, & cupere ſeu ſperare. Lætitia, de præſenti eſt: ſpes de futuro bono. Duæ à malis, dolere & timere. Dolor, de præſenti: Timor de futuro malo. Paſſio ſumitur multifariam. Vno modo generaliter pro adquiſitione vel deperditione alicuius formæ, aut inceptione, vel deſitione alicuius rei: quomodo ſubiectum quodlibet adquirendo formam, aut perdendo adquiſitam. Similiter omne quod generatur aut corrumpitur, dicitur pati. Secundo modo accipitur ſtrictius pro quacunq; inclinatione rei in aliquod adquirendum vel conſeruandum ſiue ſit inclinatio naturalis indiſtincta à potẽtia, ſiue diſtincta, ſiue rei ſuperaddita. Et ſub hac generalitate loquitur de paſſione Gerſon Cancellarius Pariſienſis in ſuo tractatu de paſſione animæ. & ſic non ſemper diſtinguitur à potentia inclinata: ſic etiam naturalis inſtinctus, qui nihil ſuperaddit naturæ, dicitur paſſio. Tertio modo accipitur vt diſtinguitur contra potentiam & habitum. ita accipit Philoſophus 2. *Ethic*. pro forma aliqua in potentia appetitiua, nata regulari ratione recta ad hoc vt ſit recta. Sic tripliciter capitur. Vno modo generaliter pro qualibet huiuſmodi forma potentiæ appetitiuæ, ſiue ſit actus elicitus, ſiue qualitas actum elicitum conſequens, vt delectatio vel triſtitia, ſiue appetitus ſit ſenſitiuus, ſiue intellectiuus. Secundo ſtrictius pro huiuſmodi forma appetitus ſenſitiui. Et ſic excluduntur paſſiones partis intellectiuæ. Tertio modo ſtrictiſſime pro ſolo actu elicito appetitus ſenſitiui, & ſic excluditur qualitas ſequens huiuſmodi actus. Et ita videtur accipere *Philoſ. 2. Eth. cap* 5. cum dicit delectationes & triſtitias ſequi paſſiones. Quidam magis reſtringentes vocabulum accipiunt pro actu elicito intenſo vehementer ad actum exteriorem impellente. Et illo modo actus remiſſus non dicitur paſſio, nec habẽs actus remiſſos, dicitur paſſionatus, ſed q̃ tales habet intenſos. Prima acceptio vltimarum trium ſatis communis eſt: & ſecundum hanc poteſt ſic deſcribi, vt habet *Gab. diſt. 23. q. 1. art. 1. lib. 3*. Paſſio eſt forma vel qualitas diſtincta à cognitione exiſtens ſubiectiue in potentia operatiua requirens cognitionem actualem ad ſuum eſſe exiſtere. Per primum excluditur omnis cognitio actualis ſiue ſenſitiua ſiue intellectiua. Per ſecundum excluduntur omnes habitus cognitiui: quia illi non inhærent potentiæ appetitiuæ: vt talis eſt. Per tertium excludũtur omnes habitus appetitiui in ſenſu vel voluntate, imo generaliter omnes habitus qui poſſunt eſſe ſine actuali cognitione: vt in dormiente. Ex quo ſequitur quod omnis actus appetitiuus tam ſenſitiuus quam intellectiuus, hoc eſt, omnis ſenſualis appetitio, & omnis volitio actualis, etiam delectatio vel triſtitia conſequens in appetitu ſen-

ſitiuo, vel in voluntate, eſt paſſio, patet ex deſcriptione. Quod actus eliciti appetitus ſenſitiui ſint paſſiones, oſtendit Philoſoph⁹ cum dicit. Dico paſſiones quidem concupiſcentiam, iram, timorem, audaciam, gaudium, amicitiam, odiũ, deſiderium. Hæc autẽ ſunt actus appetitus ſenſitiui, quos conſequũtur delectatio, vel triſtitia: vt ibi dicit Philoſ. Vide lati⁹ *Gab. vbi ſup.* Et quicquid eſt in potentia appetitiua præter habitum, eſt actus aut delectatio, vel triſtitia conſequens actum & per conſequens paſſio: quia vniuerſaliter quicquid eſt præuium delectationi, vel triſtitiæ ſecundum Philoſ. eſt paſſio. nec cognitio eſt paſſio, ſed præuia paſſioni, & cauſa eius partialis, quæ cum potentia cauſat paſſionem, &c.

PASSIO ſecundum Damaſc. eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni vel mali. Et Euſtratius, eſt motus appetitus ſenſitiui in phantaſia boni vel mali. Et accipitur motus pro inclinatione actuali, qua appetit⁹ actualiter tendit in bonum proſequendum aut in malum fugiendum, aut in adopto bono quieſcendum. Vide latius *Gab.* vbi ſupra. Item paſſio capiendo, tertio modo poteſt ſic diffiniri. Paſſio eſt actus elicitus appetitus ſenſitiui, requirẽs cognitionem prẹuiam ad ſui exiſtentiam. Et ſic per primum actus elicitus excluditur delectatio & triſtitia, per ſecundum habitus, &c.

PASSIO ſecundum *Gerſ. p. 3. tract.* de paſſionibus animæ ſic diffinitur. Paſſio eſt inclinatio quædam vel coaptatio ſeu ſimilitudo & conuenientia derelicta ab agente in paſſum, per quam trahitur quodammodo ipſum paſſum ad agens aut eidem coaptatur vel aſſimilatur & refugit contrarium, vt homo affectus per amorem ad aliquid inclinatur ad illud. Et ſi non habet deſiderat ſeu concupiſcit ipſum. Et adipiſcitur quieſcit, & delectatur in eo: odit vero contrarium & abhorret approximationem eius, & ſi ei coniungitur, dolet ſeu triſtatur. Et hæc ſunt ſex paſſiones, tres reſpectu boni ſimplicis, & tres ſimiliter reſpectu mali: amor, concupiſcentia, delectatio, odium, fuga, dolor vel inquietudo. Et (*vt idem ait*) paſſiones in omnibus animalibus brutis cenſendæ ſunt bonæ & pulcræ: vt audacia & animoſitas in leone & gallo: ira, in tigride & apro: voluptas, in porco, hirco & paſſere: timiditas, in lepore & oue: fraudulẽtia, in vulpe: adulatio, in cane: ſuperbia, in equo. triſtitia melancholica, in catto: auaritia, in cornice. Iſtæ paſſiones neque malæ ſunt, neq; deformes in genere moris, cum ipſis animalibus deſit libertas arbitrii, in qua fundatur ratio laudis vel vituperii. Paſſiones vero animales in omnibus viatoribus ſunt, vt plurimum vituperabiles & malæ & turpes, quare & ab eodem *Gerſ. p. 4. ſerm.* ad regem Frãciæ pro iuſtitia comparantur tyrannis. Homo namque (vt idem dicit ſupra *p. 3.*) cum ſit natura rationalis, ipſe factus eſt vt diſcerneret inter bonum & malum, & vt magis bonum magis diligeret. Conſtat vero Deum eſſe ſummũ bonum, ordinatus eſt igitur homo ad cognoſcendum & diligendũ Deum, in quo ſtat ſua iuſtitia, ſua bonitas & gloria. Sed omnium iſtorum ac ſimilium videmus in hominibus contrarium propter paſſiones corporis, quæ trahunt animám ad delectationes ſordidas & malas: trahunt in terrores & ſuperſtitioſas inſanias: trahunt magis ad operationes corporis, quam ad operationes virtuoſas: trahunt ad obligationem, ignorantiam, inquietudinem: trahunt ad afflictiones, ad reballiones, ad pœnam & mortem plus quam in brutis, & in iuſtis ſæpe plus quam in iniuſtis, & hoc factum eſt ex culpa per ingratitudinem contra Deum perpetrata. Sunt igitur paſſiones illæ vituperabiles, quia tollunt obedientiam, ſunt & malæ & turpes tanquam priuantes in homine ex vitioſa radice modum, ſpeciem & ordinem præueniũt quippe iudicium rationis, quod oporteret ſubſequi, turbant, ligant, atque tyrannizant dominium rationis, ita vt nimis ſentiat homo illam ſententiam: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et illud, iugum graue ſuper filios Adam. Hæc *Gerſ.* Et quia notanda nõ omittere volui. Plura alia ſcribit *Gerſ.* de paſſionibus vbi ſupra, & alias. Sunt autem multæ paſſiones animæ (vt habet *Magiſt. di. 36. li. 2.*) allegant auctores. Et poſt hos ſcribit *S. Bona. di. 36. q. 2. li. 2.* quæ non ſunt ſolum pœnales, verum etiam culpabiles, ſicut ira & inuidia. Licet autem huiuſmodi paſſiones peccata ſint, non tamẽ ſunt peccata inquantum paſſiones, ſicut idem *Aug.* dicit & habetur in litera, quia inſunt nobis à natura. Dicitur autem *2. Ethi.* quod propterea quæ inſunt nobis à natura nec laudamur, nec vituperamur. Omnis autem paſſio inquantum ipſam aliquis patitur, non eſt peccatum, ſed huiuſmodi paſſiones peccata ſunt ratione inordinationis volun-

voluntatis coniunctæ, vel antecedenter vel conſequenter. Propter quod notandum quod eſt paſſio illata ab extrinſeco, & circa hanc non cõſiſtit meritum nec demeritum, niſi inquantum à voluntate reſpuitur vel acceptatur. Vnde occidi pro Chriſto non eſt meritorium, niſi inquantum volitum eſt ab eo qui occiditur. Vnde proprie loquendo in talibus paſſionibus nõ eſt quid meritorium, ſed ſufferentia paſſionis. Eſt & alia paſſio quæ ortum habet ab intrinſeco. Et hæc dupliciter poteſt oriri, quia quædam oritur ex corruptione naturæ, quædam vero ex conuerſione voluntatis liberæ. Et illa quę oritur ex corruptione naturæ, in duplici differentia eſt, quoniã natura corrupta eſt vitioſa corruptione per concupiſcentiam, & corrupta eſt corruptione pœnali per mortalitatem inflictam. Illæ igitur paſſiones quæ oriuntur ex corruptione, naturæ, vt eſt corrupta pœnali corptione tenent rationem pœnæ tantum, vt fames & ſitis. Illæ vero quæ oriuntur ab ipſa, vt eſt corrupta corruptione vitioſa, non tantũ habent rationem pœnæ ſed etiam culpæ, ſicut ſunt inordinatæ affectiones animæ quæ conſurgunt ex morbo cõcupiſcentię, & tales ſunt paſſiones iræ, & inuidiæ, & cõſimiles. Secũdum autem quod huiuſmodi paſſiones animę oriuntur ex voluntatis conuerſione, ad aliquod bonum amabile, ſic ſecundum quod voluntas habet conuerti dupliciter, paſſiones huiuſmodi ſunt in duplici genere. Voluntas enim aliquando conuertitur ad bonum ſimpliciter, & tunc deteſtatur, & odit quod aduerſatur illi bono, vtpote peccatum, & hoc modo paſſiones inde ſurgentes ſunt iuſtæ & meritoriæ. Conuertitur etiam aliquãdo voluntas ad bonũ proprium & ad bonum, vt nunc & tunc paſſiones quæ inde conſurgunt, culpabiles ſunt & malæ, ſicut & voluntas à qua oriuntur, ſed non habent plenã rationẽ mali & culpæ niſi quando voluntate conſummantur, vtpote quando aliquis vult iraſci, vel etiam vult contriſtari. Et ſic patet quod huiuſmodi paſſiones animæ peccata ſunt, & inquãtum oriuntur ex corruptione concupiſcentię, & inquantum ortum habent ex inordinato amore voluntatis deliberatiuæ. Hæc *Bona.* Aſtipulatur *Gerſ.* in regulis moralibus de ſuperbia & vana gloria, qui ait: Paſſio naturalis, vt ira, amor, gaudium, odium, inuidia, fames, ſitis, delectatio, deſiderium, & ſimiles ſi fiunt abſque omni conſenſu, nullum peccatum ſunt. Si vero cum conſenſu, ſed non ex conſenſu, inter venialia deputantur. Similiter de actibus rationis tam in portione ſuperiori, vt eſt blaſphemia, quam inferiori, vt appetitus vindictæ diceretur. *Gerſ.* Et paſſiones infirmitates animæ dicuntur. Vnde *Rich. di. 22. q. vltim. lib. 2.* dicit quod infirmitas animæ dicitur vel fragilitas, quando ex concupiſcẽtia vel paſſione anima inclinatur ad intenſius volendũ aliquid. Vnde paſſiones ſũt infirmitates animæ: vt dicit *Tullius lib. 4. de Tuſc. q.* & talis infirmitas ſæpius eſt cauſa peccati, ſecundum *Iſidor. lib. 2.* de ſummo bono. *c.* 17. Quoniam anima eſt infirma, quando vincitur per concupiſcentiam, vt inclinetur ad intenſius volendum aliquid inordinate. Idem quoq; dicit quod grauius ſit peccare ex induſtria quam ex infirmitate. Paſſio itaque quandoque alleuiat peccatum (vt idem ait *Rich.* circ literam *eadem di.*) quod grauius eſt peccatũ ex infirmitate quam ex ignorantia, quia cæteris paribus plus excuſat ignorantia, & per conſequens plus attenuat quam infirmitas, & quod ignorantia plus tollit de ratione voluntarii. Nã tollit cognitionem particularium, circa quæ cõſiſtit operatio bona vel mala, niſi eſſet tanta infirmitas vel fragilitas, & tam parua eſſet vel voluntaria ignorantia quod plus excuſaret infirmitas quam ignorantia. Oportet inſuper inter doctrinas de paſſionibus animæ hoc ſpecialiter attendere, vt ſcriptis, reliquit *Gerſ.* 3, ſuper Cantica canticorum ſympſalmate. 1. conſideratione, quod apud Theologos amplior eſt acceptio paſſionum ſicut amoris vel amationis, & conſequentium inde quam apud *Ariſt.* naturalis habeat traditio. Ipſe enim nullas niſi in iraſcibili & concupiſcibili ſenſuali cenſuit proprie reponendas eſſe paſſiones, ſicut nec in Deo vel angelis. Nos autem ſequentes *Auguſt.* cum cæteris Theologis, ponimus omnia nomina paſſionum nedum in ratione humana, nedum in eius mẽte & ſpiritu, nedum in angelis & beatis, ſed in ipſo Deo glorioſo, omni tamẽ imperfectione ſeclula. Dicimus enim Deũ delectari & gaudere ſicut & beatum eſſe. *Gerſ.* Et paſſiones ſunt familia in regno animæ, vt vult *Hugo* de regno animæ, &c.

Passiones quædam ſunt corporales quędam naturales ſeu animales, quędam ſpirituales. Paſſiones corporales ſunt pœnæ inflictæ corpori, vel ſupplicia, tormenta, quibus corpus patitur,

tur,torquetur & cruciatur,ſicut fuerunt paſſiones martyrum quæ & martyria vocant. De paſſionibus animalibus ſiue ſenſualibus & naturalibus dictum eſt ſupra.Et paſſiones ſenſuales ſecundum *Gerſ.tract.6.*ſuper cãtico glorioſæ *virg.* quæ non ex iudicio rationis prouenıūt,ſed quadam naturali neceſſitate ſunt ſenſibus impreſſæ,non ſunt ſic dicendæ paſſiones humanæ, ſed animales:ſunt ob hoc impertinentes ad laudem vel vituperium prout tales ſunt. Dicuntur ideo per Caſſianum bona vel mala media,quibus vti contingit bene vel male per liberum arbitriū. *Hæc Gerſon.*Et vt idem dicit tractatu de paſſionibus animæ, ponens regulam de bonitate vel malitia morali paſſionum. Dum enim paſſiones regi debent ratione,nec reguntur: illæ tunc iudicādæ ſunt,aut criminaliter,aut venialiter, malæ. Nam ſenſualitas in homine participat de voluntario in hoc quòd ordinata eſt audire rationem,quam dum renuit audire, peccat & turpis eſt:dum ratio habet liberum arbitrium ſuum: hoc dicitur propter infantes.*Gerſon.*

Passiones spiritvales, dicuntur ſpirituales affectiones:& hæ magis attendendæ ſunt animæ ad deuotionem vocatæ quā ſenſuales: vt illas adipiſci & ſecundum eas affici mereatur, vt vult *Gerſon part 3.tract.* de paſſionibus animæ: conſideratione 12 Et quoniam vt ipſe dicit nominum grandis eſt ſæpe penuria, quorum nihilominus inſtitutio libera eſt, transferamus deinceps paſſionum animalium, de quibus Philoſophi tractauerūt ad affectiones huiuſmodi ſpirituales:quales habet anima,dum contemplans Deum amat ipſum,vt totum amabilem: concupiſcit ipſum,vt totum deſiderabilem, fruitur & quietatur & delectatur in eo,vt in toto bono vtcumque iā adepto. Odit vero quicquid ab hoc toto amabili,toto deſiderabili, toto delectabili ſeparari poteſt. Hinc illud ſibi vehementiſſimum odium ad peccata horror &abominatio& fuga & deteſtatio,ſi videātur inſtare,dolor autē acerbiſſimus & inquietudo moleſtiua ſi forſan affuerint. Hinc præterea ſpes ingens dum conſiderat magnificentiſſimam& munificentiſſimā Dei liberalitatem repromittentem æterna. Audacia rurſus magna nimis in aggrediendo grandia propter Deum. Zelus quoque diuini cultus & honoris. Deſperatio autem in virib. propriis vel de viribus propriis vt ex conſideratione tantorum diſcriminium & diuinorum iudiciorum inſcrutabilium metus ingens. Ecce habemus in ſpiritu paſſiones 11. principales. Amorē, concupiſcentiam,delectationem, odium, fugā, triſtitiam, ſpem, deſperationem, audaciam, metum,iram vel zelum. Et differunt paſſiones animales & ſpirituales. Nā animales vt ſunt tales, verſantur circa rationem commodi vel incommodi.Spirituales vero ad rationem ſolius iuſti vel iniuſti reſpiciūt.*Gerſ.*vbi ſupra Et paſſiones ſpirituales immittuntur frequenter ab angelo Dei bono,quamuis crebro perturbātur ab immiſſionibus per angelos malos factis. De quo non parum multa ſcribit *Gerſ.* vbi ſupra,& *part. 3ſerm.*de angelis.

Passio et passibilitas ſibi correſpondēt, vt potētia & actus.Et ſicut paſſio dicitur dupliciter,ſic & paſſibilitas Paſſio autem vno modo vt ſcribit *Petrus de Palud diſt.44.q.2 li.4.* & ſupra tactum eſt, accipitur large pro receptione formæ quantumcunque conuenientis naturæ rei.Secūdo modo accipitur ſtricte pro amiſſione formæ conuenientis ſecundum naturam & receptionem formæ diſconuenientis,&contrariæ ſecundum naturam. Et ſimili modo paſſibilitas dicitur dupliciter pro potentia ſuſceptiua primæ paſſionis aut ſecundæ.Et paſſibilitas animæ (vt habet *Gerſ.tract.5.* ſuper Magnificat) fit ſæpe occaſio virtutis exercendæ, ſicut patuit in Apoſtolo Paulo.Et hoc declaratur ex vtilitatib. per tentationes varias prouenientibus, quas eſſe cum paſſiionibus nemo neſcit. Vnde qui non eſt tentatus quid ſcit?Et per multas tentationes oportet nos intrare in regnum Dei.Et paſſibilitas animæ(vt idem ait *Gerſ* neceſſario coniungitur præſenti vitæ mortali, nec aliquando minus in contemplatiua quam in actiua, tam exterius quam interi⁹,tam in bonis quam in malis, licet diuerſis finibus & meritis.Probant hoc exempla beatorum præcedentium cum experientia præſentium.Diſpēſat & hęcDeus frequenter vt non apponat ſe homo magnificare ſuper terram.Paſſibilitas quoq; (vt idem dicit) debet à multis viatoribus tolerari potius quàm vt excutiatur eniti.Paſſibilitas quoque animæ obſtare ſolet plurimum quærentibus contemplationem & ſuauitatem quietis internæ Conſonat omnis doctrina ſanctorum quod regulariter ad contemplationis quietem nemo per ....

Nam

Digitized by Google

niſi paſſionib. edomitis in anima etſi non radicitus euulſis. *Gerſon.*

Pati eſt quoddam recipere. Vnde duplex eſt modus paſſionis (vt ſcribit *Petr. de Palu. diſt. 44. qu. 6. lib. 4.*) Vno modo naturaliter ſecundum eſſe naturale, ſicut calor ignis recipitur in aere vel in igne. Et ſecundum hunc modũ receptionis eſt vnus mod⁹ paſſionis qui dicitur paſſio. Alio modo recipitur aliquid in aliquo ſecũdũ modũ intentionalẽ, ſicut ſimilitudo coloris recipitur in aere vel in oculo. Et ſecundum hũc modũ receptionis ẽ ali⁹ modus paſſionis, q vocatur paſſio animę, &c. Et quãuis agere in cõmuni ſit nobilius pati in communi: eo quod nobiliſſimum agens eſt nobilius nobiliſſimo paſſo: tamen aliquod pati, aliquo agere eſt nobilius, & reſpectu eiuſdem & reſpectu diuerſorum. Reſpectu eiuſdem patet: quia nobilius eſt intellectum vel ſenſum recipere & pati intellectionem vel ſenſationem quam lapidẽ agere illas cognitiones: vt obiectum, &c. Reſpectu diuerſorum patet, quia nobilius eſt recipere intellectionem quam producere vnum calorem. Hæc *D Card. Camer. qu. 2. art. 1. l. 1. ſent.*

Passio obvia voluntati dupliciter difficultat voluntatem. Vno modo rationẽ obumbrando ne recte iudicet, qua errante voluntas recta eſſe non poteſt. Vnde 2. *Rhet.* dicit Philoſophus. Non eadem videntur amantibus & odio habẽtibus, neque iratis & manſuete habentibus. Vnde *Boet. 1. de conſola. metro. 7.* Nubila mẽs eſt vinctaque frenis hæc vbi regnãt. Loquitur de quatuor paſſionibus, gaudio, dolore, ſpe, & timore. Alio modo delectationem aut triſtitiam noxiam voluntati ingerendo. Nata eſt enim voluntas appetitui ſenſitiuo condelectare & contriſtari. Contraniti autem inexiſtenti delectationi & conati à triſtitia difficultatem facit, ſicut ecõuerſo conari ad delectabilia promptitudinem affert. Vnde 10. *Ethic. cap 7.* Coauget enim (ait Philoſoph⁹) operatione propria, vel aliter in opere proprio delectatio confirmat & meliorem & diuturniorem facit. Alienæ vero officiunt. Corrumpunt autem operationem propriæ triſtitiæ, &c. quæ ibi ſequuntur. *Gab. diſt. 28. q. vni. li 2. dub. 3.*

Passio & propaſſio differunt. Nam propaſſio ſecundum *Magiſt. di. 15.* poſt B. *Hiero.* ſuper *Mat.* dicitur. Dũ quis ita timore vel triſtitia aut dolore afficitur, vt mens inde à rectitudine, aut Dei contemplatione non moueatur. *S. Bonau. di. 15. dicti li. 3. circ text.* propaſſionem ſecundum generalem nominis ſui acceptionem, paſſionẽ diminutam Hæc autem eſt illa quæ ſiſtitur infrà rationem vt ratio eſt, & ita propaſſio dicit paſſionem partis ſenſualis vel virtutis naturalis. Et hoc modo vult dicere *Magiſt. & Hierony* huiuſmodi paſſiones fuiſſe in Chriſto. Erant enim ex horrore ſenſualitatis, non ratione partis rationalis. Paſſio vero dicitur cum mens turbatione victa à rectitudine declinat: hanc Chriſtus non habuit, qui ſicut non peccare, ita nec à rectitudine aut perfectiſſima Dei contemplatione declinare potuit, defectus itaq; pænales quos Chriſtus aſſumpſit non ſecundum paſſionẽ, ſed propaſſionem volens ſuſtinuit, &c.

De paſſione Chriſti.

Passio Christi ſub quo nomine intelligo (inquit *Gab. diſt. 15. q. vnic. ar. 2. lib. 3.*) dolorem, triſtitiam, læſionem, & quicquid ad pœnã pertinet à Chriſto paſſam, fuit minor quam animæ ſeparatæ in inferno, aut purgatorio. ita ſentit *Tho. part. 3 qu. 46. ar. 6. in ſolut.* tertiæ rationis. Et probatur, quia paſſio animæ ſeparatæ excedit omne malum huius vitæ, ſicut gloria ſanctorum excedit omne bonum huius vitæ. Vnde *Auguſt.* de pœna purgatorii in de vera & falſa pœnitentia *c. 18.* ait. Hic autem ignis & ſi æternus non ſit, miro tamen modo eſt grauis, excellit enim omnem pœnam quam vnquam paſſus eſt aliquis in hac vita. Nunquam in hac carne tanta inuenta eſt pœna. Latius ibi *Gab.* Concurrit & diuinum iudicium quod ibi grauius quam hic punit. Ibi quippe arguit in furore, ſcilicet in inferno, in ira, in purgatorio. Hic vero in miſericordia & paterno flagello. Hinc Propheta orat. Domine ne furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c. Pœna autem Chriſti paſſa pro redemptione humana, maior fuit intenſiue & extenſiue omni pœna quorumcunque hominum experta in hac vita. Et inter omnes huius vitæ paſſiones fuit pœna Chriſt. maxima, vt ex doctoribus & ſanctis *Alex. Thom. Bonau* & cæteris colligi põt, quæ quidem paſſio ſe extendit ad omnium cauſarum genera, ſcilicet ad cauſam efficientem, matarialem, formalem, & finalem.

Quo

Quo ad efficientem,paſſus eſt ab omni cōditione ſexu,& ſtatu,quia à Gentibus,Iudæis, inimicis gaudentibus,amicis condolentibus, mulieribus flentibus,à diſcipulis dormientibus, à compatiente matre,& à tota trinitate, à patre dilectiſſimo,à ſeipſo & ſpirituſancto.Paſſus ab vtroque ſexu mulieribus,ancillis, Annæ pontificis, Petrum ad negationem impellentibus. Et ſimiliter à viris paſſus eſt ab omni ſtatu principibus, & miniſtris ſimplicibus, doctis & Scribis,extraneis & notis , à fugientibus diſcipulis , à Petro negante,à Iuda tradente. Quo ad cauſam materialem.Magna fuit paſſio Chriſti propter obiectorum numeroſitatem. Nam paſſus eſt de omnibus quæ ad eum extrinſecus pertinebant, ſcilicet de peccatis & offenſa patris omnium quos generaliter redimere venerat. Specialiter diſcipulorum,quos ex omnibus in ſui familiaritatem elegerat,& eccleſiæ ſuæ quaſi fundamenta ſolida deputauerat.Petri negantis,Iudæ tradentis& crucifigentium , multas quoque irriſiones,opprobria ſuſtinuit. de quo latius quærere apud *Gab.* Paſſus præterea toto corpore & omnibus eius membris ſecundum omnes ſenſus.Videantur de hoc multa apud *Gab.* Quantum ad cauſam formalem fuit Chriſti paſſio maxima,actuū, ſcilicet ſuorum peruerſiſſimas interpretationes. Paſſus enim eſt in verbis contradictores,in prædicatione detractores , in operibus obſeruatores,in miraculis blaſphematores,in pœnis irriſores,in morte exprobratores. Fuit inſuper quo ad cauſā finalē maxima ꝓpter fructꝰ modicitatē, qui ſequebatur : paucioribus enim profuit efficienter,auxerunt & pœnam locus , tempus & circunſtantiæ.De quo copioſe legito apud *Gab. d.15.q.vnica.li 3.* Fuit itaque Chriſti paſſio maior quàm vnquam aliquis paſſus eſt in terra. Quinimò incomparabiliter pœnam grauiorem ſuſtinuit quàm poſſet homo purus ſuſtinere (vt ſcribit *Gerſon.p.2.*in compendio Theologiæ, expoſitione.*5.artic.*fidei) eo quod præbebat ei illa vnio robur & vires ad ſuſtinendam tam amaram paſſionem, in qua purus homo qui eiuſdem teneritudinis eſſet (vt dicunt) in initio paſſionis defeciſſet. Et ſecundum *Augu.* de verbis Apoſtoli.Chriſtus non fuit crucifixus nec paſſus tāquam perſona priuata, quia nunquam peccauerat,ſed tanquam perſona communis , & caput Eccleſiæ pro omnibus ſuis membris, ideo ſicut omnes fuimus baptizati in Chriſto , & omnia noſtra peccata præterita & futura affixit cruci,& per conſequens fuerunt punita in Chriſto. Nam ideo paſſus eſt tale genus paſſionis,vt ſcribit *Iaco.*de *Valen.Pſal.50.*vt omnia peccata poſſet delere & pro omnibus pati. vide eum latius ibi. Hæc paſſio Chriſti non exterior inflicta corpori, ſed intus volita ex affectu animi , fuit cauſa meritoria ſalutis & gratiæ , & omnium ad ſalutem ordinatorum,quæ inſtituta ſunt & data humano generi(vt ſcribit *Gab.d.2.q.prima.a.3.dub.1. li.4.* & eſt prolixior,multo ibi *Gabr.* Videatur ad hoc *Scotus d.2.quarti q.1* Et quāuis paſſio Chriſti ſit ſimpliciter bona,vt ſcribit *S.Bonaue.d.20. circa text.lib.3.* tamen actio Iudæorum fuit mala ſimpliciter , quia ex mala voluntate & radice proceſſit.Et dicitur bona,quia à bona voluntate patientis,& magis dicitur ſimpliciter bona quā mala,vt eſt à mala voluntate inferentis, imo maximum bonum & ſaluberrimum fuit toti mundo paſſio Chriſti.Vide latius *S. Bonauen. vbi ſupra* Chriſtus autem(vt *Brulef. ait d.16.q.1.li.3.*) in ſua paſſione non exercuit miracula potentiæ, ſed potius vſus eſt armis patientiæ, hæc breuiter ſufficiant de paſſione Chriſti. Fortaſſis ſi Deus nobis ſuam gratiam (vt ſperamus) dederit, aliquid de paſſione dulciſſimi Domini noſtri omnipotentiſſimi Ieſu Chriſti ſcribemus ſuo tempore.

PASTOR dicitur qui curam habet paſcendi. Et paſtor(vt ſcribit *Gab. diſt.13.q.1.dub.5.li.4.*) qui in ſuam ſollicitudinem & curam ſuſcipit oues dominicas,tenetur eas paſcere ex officio, alioquin conuinceretur ſummum paſtorē Chriſtum,qui eas ſibi commiſit,non amare. Vnde *B Grego.*in paſtorali,*p.1.c.5* Petro Dominus ait: Petre amas me? Qui cum ſe amare protinus reſpondit,audiuit: Si diligis me, paſce oues meas. Si ergo vis dilectionis paſtio eſt gregis, quiſquis virtutibus pollens Dei gregem renuit paſcere, paſtorem ſummum conuincitur non amare, hoc dicit *B.Grego.* de renuentibus ſuſcipere curam gregis,cum tamen ſufficiant ad regendum quanto magis verum eſt de his qui onus regendi ſuſceperunt, & tamen paſcere ſubditos refugiunt.Debet autem (vt idem ait *Gab.vbi ſupra*) paſtor triplici paſtura paſcere cōmiſſum ſibi gregem,ſcilic. inſtructionis verbo,ſacramentorum miniſterio,& temporali ſubſidio,quod pluribus decla-

Digitized by Google

declarat & probat *Gabr.* Tenetur autem ad hæc tria, ex dilectione diuina, cuius ſunt oues propriæ, etiam ex dilectione proximi, & ex officio quo tenetur, & vitæ ſtipendio quod ratione officii recipiunt ab omnibus. Siquidem beneficiũ datur propter officium. Vide multa de hoc apud *Gab. vbi ſupra.* Triplex autem eſt officium paſtoris atque pontificis (vt ſcribit *Gerſon parte 4.* in oratione pro licentiandis in decretis,) ſcilicet nutrire, dirigere, ſtabilire. Nutrire, quo ad viuificationem: diligere, quo ad illuminationem: ſtabilire, contra præcipitationem. Primum appropriatur magis ad paſtorem, reliqua duo ad pontificem, tria ſimul ad Deum creatorem. In quo ſecundum Apoſtolum viuimus, mouemur & ſumus, id eſt ſtabilimur, &c. Paſcat inſuper paſtor ſi verus paſtor eſſe voluerit oues ſuas verbo & exemplo & ſubſidio. Paſcat verbo doctæ prædicationis, paſcat exemplo conuerſationis ſanctæ, paſcat ſubſidio piæ charitatis, prædicatio docta fundatur in fide, conuerſatio ſancta roboratur in ſpe, ſubuentio pia conſummatur in charitate, vt dicit *Gerſon parte 2.* ſermone facto in concilio Remenſi dominica ſecunda poſt Paſcha, qui & ibidem multa de paſtoribus ſcribit, quomodo ipſi oues paſcere debeant, & animam ponere pro ouibus. Tenetur quoque paſtor ſiue curatus ſubdito petenti Euchariſtiam, eam per ſe vel alium miniſtrare, quocunque tempore id petierit, ſi impedimento legitimo ſe non poterit rationabiliter excuſare. Id quod multis probat *Gabr. diſtinct. 13. qu. 1. artic. 3 dub. 5. lib. 4.* Communis quoque ſententia eſt doctorum quod ſubditi ius habeant petendi Euchariſtiam à ſuo curato. Dicit enim *Alex. de Ales parte 4. queſt. 49. membro* 1. Subditus videtur habere ius in petendo. Item *B. Thom. in 4. diſtinct. 9. qu. 5. art. 1. ait.* Quilibet Chriſtianus habet ius in perceptione euchariſtiæ, niſi illud per peccatum mortale amittat. Vnde cum in facie Eccleſiæ non conſtat illum amiſiſſe ius ſuum, non oportet ei in facie Eccleſiæ denegare. Item *S. Bonauentur. eadem diſt.* 8. Item *Rich. eadem diſt. q. 3. ar. 1. idem ſentit* quod ſacerdos tenetur dare ſubdito Euchariſtiam, niſi habeat contra eum legitimam exceptionem. Conſonat Durandus *eadem di.* Et videri poteſt *Gab. vbi ſupra.* Multa alias dicuntur de paſtoribus. Et videri poteſt *Gabr.* in ſermone Dominicæ, Miſericordia Domini: qui incipit. Ego ſum paſtor bonus. & ſermone præcedente &c.

Pater ſecundum *Guil.* Scoti imitatorem in primo: *d. 5* dicitur à patrando: quia patrat & producit filium: ſeu à pater, quia in filio patet & relucet pater per ſimilitudinem naturalem. Et ſecundum eundem generare plus dicit quam pater, quia omnis pater eſt generans vel generatiuus: ſed non econuerſo. Multa enim generant, vt ignis generat ignem: & tamen non dicitur pater. Plures etiam homines generant fœtum conceptus: nec eſt paternitas quouſque fructus ſit ſimilis gignenti. Vnde iſta in nobis etiam diſtinguuntur ſecundum tempus, in Deo vero diſtinguuntur ſecũdum ordinem intelligentiæ. *Guil.* Et pater dupliciter in ſcriptura accipitur, vt ſcribit & *Gabr lect* 20 *canon.* Accipitur enim quandoque eſſentialiter, & quandoque notionaliter. Eſſentialiter attribuitur toti trinitati & ſingulis perſonis coniunctim & diuiſim, ſicut cætera nomina eſſentialia quæ de ſingulis perſonis & omnibus ſimul in ſingulari numero prædicantur, ſicut increatus, immenſus, æternus, omnipotẽs, Dominus, Deus. De quo in ſymbolo Athanaſii. Æternus pater, æternus filius, æternus Spiritus ſanctus, & tamen non tres æterni, ſed vnus æternus. Secus de nomine, perſona ſiue ſuppoſitum. Sic accipitur eſſentialiter in cantico Moyſi *Deut. 32.* Nonne ipſe eſt pater tuus qui poſſedit, fecit & creauit te. Sic etiam *Matth. 6.* in oratione dominica: Pater noſter qui es in cœlis, vbi intentio fertur ad totam ſanctam trinitatem, & non ad ſolam perſonam patris, vt & ſcribit *Thomas* & Docto. quia Deus ipſe qui & pater, filius & ſpirituſſanctus, eſt pater noſter creatione & adoptione. Et ſic in dominica oratione vna adoratione adoramus trinitatem, dicendo: Pater noſter qui es in cœlis. Accipitur alio modo pater perſonaliter & notionaliter, vt eſt propriũ primæ perſonæ quæ à nullo eſt, & eſt terminus perſonalis vnam tantum perſonam importans. Et ſic ſemper accipitur quando ponitur reſpectu prædicati perſonalem proprietatẽ importantis, etiam cum excluſione cęterarum perſonarum, vt cum dicimus: Pater à nullo eſt, nec factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens. Similiter pater genuit ſibi filium coæternum & & conſubſtantialem: poteſt tamẽ quandoq; capi notionaliter reſpectu prædicati eſſentialis, ſed nõ

cum

cum excluſione alicuius perſonarum, vt hic: Pater creauit mundum. Pater incarnauit, id eſt incarnari fecit filium. Pater in mortem tradidit filium. Pater poteſt accipi notionaliter, etiam poteſt accipi eſſentialiter. Et pater eſt nomen amoris & pietatis, q̄ natura ipſa docet in patre naturali, & fides noſtra aſtruit in patre ſpirituali, vt ſcribit *Gabriel lect. 64. canon.* Dicitur autem Deus pater multiplici ratione, præter illam quæ reſpicit æternam generationem, vt ibidem ſcribit *Gab.* de qua *Eſaia 53.* Generationē eius quis enarrabit? ſecundum quam ſolius filii eſt pater. Eſt enim pater prædeſtinatione *Epheſ. 1.* Creatione *Malach. 2* imaginis participatione *Deuter. 32. Geneſ. 1.* Redemptione *Eſaia 63.* Sacramentali regeneratione, *ad Titum 3.* Fidei inſtructione *Iacobi 3* gratiæ adoptione *Rom. 8.* Accepiſtis ſpiritum filiorum in quo clamamus Abba pater. Hæc videantur clarius apud *Gabrielem vbi ſupra*, & *Gerſonem parte 2.* in compendio Theologiæ, tractatu de ſeptem petitionibus contentis in oratione dominica, & earum expoſitione. Videatur & de hoc ſupra in dictione *Abba.* Et accipiendo pater proprie non poteſt dici Spiritus ſanctus pater Chriſti (vt ſcribit *Gabriel diſt. 4 quæſt. vn. artic. 3. dub. 2 lib. 3.*) licet habuit actiuitatem principalem in formatione humanitatis Chriſti, quia ad rationem patris requiritur quod producat aliquod viuens de ſua ſubſtantia in eadem ſpecie. Nunc autem Spiritus ſanctus non produxit Chriſtum ſecundum Deitatem, ſed productus eſt ab eo, ſecundum humanitatem vero nō produxit eum de ſua ſubſtantia: quia nihil ſubſtantiæ Deitatis ſpiritus ſancti ingreſſum eſt ſubſtantiam humanitatis Chriſti. Nec humanitas Chriſti eſt eiuſdem ſpeciei cum ſpiritu ſancto. Poteſt tamen dici pater Chriſti ſecundum humanitatem improprie & tranſſumptiue: licet illa propoſitio in vſu loquēdi non eſt, ne detur occaſio errandi, vt crederetur ſpiritus ſanctus de ſua ſubſtantia genuiſſe Chriſti humanitatem. Poteſt & ſic tranſſumptiue tota Trinitas dici pater humanitatis Chriſti: ſicut eſt omnium exiſtentium creatione pater: eam enim creauit, nec ſolus ſpiritus ſanctus, ſed & pater: imo & Chriſtus, quia humanitas Chriſti à tribus perſonis æque creata eſt & producta. Gabriel latius *vbi ſupra.* Non tamen dicitur pater ſpiritus ſanctus, quia non creauit Chriſtum: non enim Chriſtus dicitur creatura, vt alias dicitur, niſi dicatur pater Chriſti ſecundum humanitatem, ſed improprie, vt dictum eſt.

PATIBVLVM & crux differunt ſecundū *Gerſ. parte 2. in compend. Theol exp ſ. 4. art. fides*, quia ſecundum *Iſidorum*, patibulum proprie dicitur vbi homo ſuffocatur & ſtatim moritur. Crux vero vbi diu tortus, tandē languenti morte moritur, vbi mors grauior & productior eſt tamen ſæpe vnum pro alio ponitur.

PATIENTIA eſt virtus contumeliarum, & omnis aduerſitatis impetus æquanimiter portans, ſecundum *Ciceronem in Rhetorica.* Et *ibidem.* Patientia eſt honeſtatis & vtilitatis cauſa rerum arduarum & difficilium voluntaria ac diuturna perpeſſio. Vel patientia eſt ſuas & ſuorum iniurias ac cætera mala æquanimiter ferre, vt habetur 23. *quæſt.* 1 §. 1. Patientia (vt ſcribit *Baptiſta Mantuan. lib. 1. de patientia cap. 31.*) eſt habitus in iraſcibili, qui non ad impugnandum ea quæ concupiſcibilem offendunt, & ſenſui nocent, ſed æquo animo tolerandū inclinat. Ipſius namque iraſcibilis flammā extinguit, rabiem ſedat, furorem emollit. Fiet autem in nobis hic habitus ſi aduerſa mitiſſime & ſine reſiſtentia frequenter feramus. *Scotus in 3. ſent diſt. 34.* fortitudinem dicit genus eſſe, ſub quo ſpecies collocantur duæ. Vna qua aduerſa repellendo certamus, & hanc bellicoſitatem vocat. Altera qua æquanimiter ferimus, & patientia dicitur. Patiens (ſecundum *Baptiſtam vbi ſupra.*) eſt qui pro virtute, pro legibus, pro pietate, pro Deo nititur, quicquid acciderit ferre, nec frangitur. Et *cap. 32.* ſcribit de gradibus patientiæ. Non eſt magna patientia (inquit *Gerſon parte 3. in epiſt. quadam*) quam parua res perturbat. Et *ibidem* oſtendit, quod patientia facit neminē tibi poſſe nocere, *&c.* Et patientia perfectum opus habet. Id quod bene declarat *Gerſon parte 3. de conſol. Theol. lib. 3.* Et ibidem habet quomodo philoſophia aliter ſuadet patientiā, aliter Theologia. Alias multa de patientia idem ſcribit. Eſt & patientia aſinina ſecundum eundem *Gerſonem ſuper Magnif. tract. 8.* quæ fert non ferenda: quales notabat eſſe Apoſtolus Corinthios.

PATRIA eſt vrbs ſeu oppidum vnde orti ſiue oriundi ſumus: dicta quod communis omnium parens ſit. Aliquando prouincia ipſa ex qua orti ſumus, patria dicitur, ſed tamē improprie. Hinc patrium

Digitized by Google

patrium quod patriæ eſt. Accipitur & tranſlatiue pro patria cœleſti, ſcilicet pro regno cœlorum; id quod conſequimur potiſſimum tribus virtutibus (vt ſcribit *Iacobus de Valent. Pſal. 83. in fin.*) Prima eſt humilitas, quia omnis qui ſe humiliat, exaltabitur; ſecunda eſt veritas. Nam ex veritate naſcitur omnis virtus: nam ſi verus eſt, de neceſſitate erit juſtus: & per conſequens nemini vult nocere, nec fraudē inferre, ſed cuilibet proximo prodeſſe: quare ex veritate naſcitur juſtitia, & ex juſtitia innocentia, & ex innocentia miſericordia, & per conſequens humilitas, ſine quibus nemo poteſt conſcendere in ſuperna tabernacula. Tertia virtus eſt miſericordia. Nam per opera miſericordiæ recipimur in æterna tabernacula, vt ait Saluator *Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Hæ igitur tres virtutes ſunt media, quibus conſequimur æterna tabernacula: quas quidem virtutes Deus diligit: Et habentibus has virtutes, Deus dat gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Hinc dicit Propheta *Pſal. 83. quia miſericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus, &c.*

Patriarcha nouum quidem & Græcum vocabulum. Et eſt is qui Patrum, hoc eſt Pontificum Princeps & primus eſt. Omnia autem geſta Patriarcharum, & omnia myſteria veteris teſtamenti, fuerunt quædam figuræ & ſigna, & picturæ myſteriorum noui teſtamenti, in quibus præuidit David omnia myſteria futura de Chriſto & Eccleſia, vt refert *Iac. de Valent. in prolog. ſup. Pſal.* & repetit *Pſal. 2.*

Patrinus. Patrini vocantur (vt ſcribit *Hugo lib. 2. de Sacram. par. 6. cap. 12.*) qui paruulos ad Baptiſmum offerunt, & pro ipſis ſpondendo quaſi fideiuſſores ad Deum fiunt. Hi propterea patrini vocantur, quia regenerandos ad vitam nouam offerunt, & quodamodo auctores fiunt ipſius regenerationis nouæ: & de eorū obligatione non parum multa legito apud *Gab. diſt. 6. q. 3. art. 3. dub. 1. lib. 4.* Et *Gerſon parte 2. in compendio Theol. de Sacramento Baptiſmi.* Et ſecundum *Auguſt.* patrini maxime ad duo tenentur, ſcilicet admonere ad virtutes, & docere ſymbolum & orationem Dominicam. Dicit autem *Albertus*, quod patrini ad iſtam diligentiam obligantur: ſi tamen aliter non inſtruantur paruuli. Sed quia parentes ſunt communiter in iſtis circa paruulos diligentes, Credo (inquit *Gerſon*) & etiam Pater noſter cantatur in Eccleſia, & mores prædicantur, ac in bonis operibus oſtenduntur in magna parte, excuſantur modo patrini. Secus autem fuit in primitiua Eccleſia, quando paruuli inter infideles nutriebantur. Deniq; patrini in perſona paruulorum reſpondent: & tantum valet cum ipſi patrini dicunt Credo, ac ſi paruuli met dicerent: Sacramentū fidei paratus ſum ſuſcipere. Quod verum videtur (ait *Gerſon*) cum non habeant obicem contrariæ voluntatis vel diſſenſus, & ad credendum iſta nō reperiatur in eis vſus liberi arbitrii. Patet ergo quod patrini ita pro paruulis reſpōdentes non mentiuntur, &c. Et patrini idonei non poſſunt eſſe infideles cum teneantur inſtruere paruulū in fide catholica, ꝙ nō poteſt infidelis, &c.

Patruus dicitur frater patris, quaſi alter pater. Et ſimiliter fratres aui, proaui, abaui, & ſic in infinitum, quia omnes (vt ſcribit *Petrus Palud. diſt. 40. quaſt. 1. lib. 4.*) parentum loco ſunt, quibus paterna reuerentia exhibetur, quæ repugnat ſocietati maritali. Vnde (vt idem ait) propter hanc rationem in linea aſcendentium & deſcendentium in infinitum nuptiæ prohibentur, ex quo videtur quod in linea recta in infinitum prohibeatur matrimonium, adeo vt ſi Adam hodie viueret, non inueniret vxorem ſecundum Legiſtas vel Legiſperitos. Vnde Enoch rediens temporibus Antichriſti, non poterit ducere vxorem, quia omnes deſcendimus ab eo. Sic à Noë, quia omnis generatio Cain diluuio periit, & hoc propter reuerentiam quæ debetur maioribus. *Paluden. vbi ſupra.* Patruus magnus eſt frater aui, vt idem dicit, *di. 41. q. 1. lib. 4.*

Paupertas & pauperies idem. Eſt autem multiplex diſtinctio paupertatis quam ponit *Alexander parte 4. q. 108. mem. 2.* & quem imitatur *Gabriel diſt. 16. quaſt. 4. artic. 3. dub. 1. lib. 4.* Eſt autem duplex, ſcilicet ſimulata & vera pauperum. Primo modo non eſt poteſtas recipiendi eleēmoſynas, ſicut nec diuitum: hoc patet ex diffinitione eleēmoſynæ, quæ fieri debet indigenti ex compaſſione: deniq; huiuſmodi pauperes ſolent ad menſas alienas reſpicere, aut ꝑpter pecuniæ congregationē, aut lautiorē ventris refectionē, vel aliquid huiuſmodi.

Paupertas

Paupertas non ſimulata, ſed vera, duplex eſt, ſecundum *Hiero. ad Ruſtic.* ſcilicet voluntaria vel expedita, & neceſſaria, vel illata: prima habet gloriam, ſecunda cruciatum. Aſſentit *S. Tho. contra Gent.li.3.c.134.* qui ait: Paupertas eſt duplex, ſcilicet ex coacta neceſſitate, & paupertas ex ꝓpria voluntate. Illis debetur eleemoſyna, ſi non poſſunt ſe per labores ſuſtentare: vel ſi habent iuſtā cauſam recipiendi. Id quod latius declarat *Gab. vbi ſup.* Licitumq; eſt & meritorium, vt idē paulo ſupr. dicit, omnia relinquere, & effici pauperē propter Deum. Nam hoc inſtruit doctrina & vita Chriſti, inſinuat Apoſtolorum conuerſatio, & omnium fidelium primitiuæ Eccleſiæ, quibus erant omnia communia nec quiſquam aliquid ſuum eſſe dicebat. *Act.2.& 4.* Hoc enim eſt conſilium Euangelicæ perfectionis, prout late declarat *Alex.p.4.q.106.* & poſt eum *Gab.vbi ſup.* Regulam pauperum ponit *Ger.p.1.tract.de modo viuendi omn.fidel.* & eſt hæc: vt diuitibus libenter & fideliter ſeruiant, nec diuitibus propter diuitias ſuas inuideant, nec propter paupertatem adulatione vel detractione peccent, nec impatienter, ſed gratanter paupertatem ſuſtineāt, nec iniuſte ditari cupiāt, nec Eccleſias propter diuites vitent, nihil furti à familia ſuorum vicinorū, nec ab aliis retineant. De paupertate alias multa ſcribit *Gerſ.* Paupertas ſecundū *B.Tho.ſuper Eſa.48.* confert ſeptem bona, ſcilicet peccatorum recognitionem, virtutum conſeruationē, cordis quietem, deſiderii impletionē, ſpiritualium bonorū dulcedinem, meritorum exaltationem & cœleſtem hæreditatē. Multa alias de paupertate ſcribuntur à Doct. quæ omitto. Laconici enim magis quam Attici eſſe volumus in hoc opere. Eſt & paupertas ſpiritualis: de qua videatur in dictione *Beatitudo.*

PAX deſcribitur à *B. Aug.19.de Ciuit. Dei, c.13.* eſt tranquillitas ordinis, id eſt quieta & ſuauis concordia debitum ordinem ſeruans: vbi enim non eſt ordo, ibi confuſio: vbi confuſio, ibi pacis perturbatio. Eſt autem quædam pax malorum, quæ opponitur paci bonorum. Pax hominis vera eſt ordinata hominis ad Deum in fide ſub ęterna lege obedientia. Et hæc eſt pax hominis ad Deum ex qua oritur pax hominis ad ſeipſum & proximum. Eſt enim pax hominis ad ſeipſum ordinata cognitionis, actioniſq; cōſenſio: vt quod recta ratio dictat, efficaciter voluntas imperet: vnde ſequitur actio ordinata. Pax ad proximum eſt cum omni homine ordinata concordia: vt, ſcilicet nulli noceat & cum poſſit, proſit, vt ſcribit *Gab. lect.81.canon.* Diuiditur & pax in pacem ſpiritualem, ac internam pectoris, ac pacem externam & terrenam temporis, & pacē ſupernam, & cœleſtem æternitatis. Quæ diuiſio non multum differt à priori. Nam pax temporis requirit pacem cum proximo. Pax interna ſpiritualis aut pectoris exigit pacem cum ſeipſo: pax cœleſtis ac æternitatis complectitur pacem perfecta cum Deo. Hæc eſt de qua dicit Apoſtolus: Pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum. Finis autem policiæ Eccleſiaſticæ, & cuiſlibet legis, cauſa regulantis, eſt pax ſalutifera (vt ſcribit *Gerſ.p.1. de pace conſid.1.*) Hoc ſatis expreſſit diuinus noſter Philoſophus Tarſenſis Paulus Apoſtolus, qui finem legis & præcepti nunc dilectionem eſſe dixit, nunc Ieſum intelligens, in dilectione pacem, in Ieſu ſalutem, vt ſit finis pax ſalutaris. Et tantum eſt bonum pacis ſalutiferæ (vt idem dicit *conſid.4.*) vt pro eius adeptione, neque mūdanus honor, neq; ſtatus, neq; gradus, neq; propria vtilitas, debeant aliquem deterrere, & nihil prorſus niſi peccatum contra legem Dei æternā: multa ibidem de pace & alias. Et pax eſt bonum, quod omnia appetunt, vt idem vult. Eſt & pax conſcientiæ, quod eſt tale bonum, quod aliquod ei comparari nequit, vt idem dicit *p.3. de mont. contempl.* Et *ſerm.* habito Maſſiliæ coram Papa Benedicto, ait: Pax eſt tranquilla bonorum concordia. Non enim eſt pax impiis, dicit dominus, &c. Alia de pace apud alios legito. Si enim ſingula vel quædam quæ omitto, ſcribere vellem, volumen fieret magnum, quod paruum ſemper eſſe decreuerim, quod non doctis, ſed adhuc rudibus ſcribere volui.

PECCARE eſt inique agere, vel male, vel iniuſte agere, & facere contra regulam voluntatis. Peccare (vt vult *S. Thom.1.p.q.94.art.1.*) eſt voluntarie auerti à Deo. Et ſecundum *Iac. de Valent. Pſalm.48.* Peccare nihil aliud eſt niſi animam à laqueo ſenſualitatis, & concupiſcentię, & fomitis carnis capi & illaqueari, quem quidē laqueum nemo poteſt euadere (vt idem dicit) nec vitare, niſi gratia Chriſti, vt ait Apoſtolus *ad Rom.7.* Et peccare proprie eſt adulterium committere, dictum quaſi pellicare, hoc eſt cum pellice coire, & peccatus ipſum adulterium quaſi pelli-

[illegible] Veteres autẽ in quarta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] peccatum de omnibus delictis atque erroribus dicuntur: à quo peccator & peccantes de quibus [illegible] videbitur.

Peccare actualiter nihil eſt aliud quam volũtarie aliquid agere, vel omittere, contra rectam rationem, hoc eſt non conformiter ad rationem rectam. Nam peccat qui aliter agit quam debet, propter quod recte vituperatur. Ille autẽ aliter agit quam debet, qui contra rationem rectam agit, extendendo agere ad omittere, quia ratio recta oſtendit quæ agenda ſunt, quæ fugiẽda. Et peccatum dicit id quo aliquis denominatur peccare. *Gab.di.35.q.vnic.art.1.lib.2.* Et quando dicitur: Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt. Verum eſt ſecundum *B. Thom.* quando illam impoſſibilitatem non incidit ex ſua culpa. Vnde ſi quis voluntarie ſe præcipitauit in foueam, vnde exire non poſſet, non excuſatur à peccato omiſſionis, propter impoſſibilitatem faciendi, quia ipſa impoſſibilitas fuit voluntaria. Si vero impoſſibilitas non eſt voluntaria, aut ſi incidit ſine ſua culpa: puta, fecit quod in ſe eſt, dicitur quod tunc non faciendo, quod præceptum eſt, nõ peccat ſecundum veriorem opinionẽ. Vide de hoc latius *Gab.di.41.qu.vn art.3.du.3 lib.2.* Peccare quoq; eſt ſe auertere à Deo, id quod nec conuenit, nec conuenire poteſt ſummæ ac infinitæ iuſtitiæ. Impoſſibile enim eſt Deum peccare, quia non poteſt ſe auertere à ſeipſo: peccare autem eſt ſe auertere à Deo. Voluntas quoq; Dei ſuipſius eſt regula, & ideo non poteſt non eſſe recta: nec quodcunq; extra ſe ideo vult, quia rectum, ſed quia vult, ideo eſt rectum. Vnde impoſſibile eſt volũtatem diuinam diſcordare à recta ratione: vide latius apud *Gab.* de hoc, quod Deus peccare non poteſt, *di.37.q.vni.art.3.du.1. lib.2.* & *di.12.qu.vn.art.1.lib.3.* vbi vult perſonam Chriſti ſecundum naturam diuinam peccare penitus non potuiſſe, nec natura humana à verbo aſſumpta non dimiſſa, peccare potuit de potentia Dei [illegible]: quoniam natura illa fuit & eſt [illegible] confirmata, cui repugnat omne [illegible] beatitudo tolli non poteſt de po[illegible] Angeli confirmati, & [illegible]

Peccare [illegible] [illegible] [illegible] cere [illegible] peccare [illegible] manere [illegible] alicui peccato [illegible] care voluptati, vt [illegible] neq; poſtmodum illa [illegible] tiam habeat. Ideo ve[illegible] bit *Gerſ.p.3.tract.de diuerſ tentat.* [illegible] uiter in hoc nouit del[illegible]m. [illegible] quod etſi is modico tempore h[illegible] rio carebit: paulo poſt tamen multo [illegible] fortius: vt enim qui ęſtu graui, febreq; [illegible] cum gelidam aquam biberint, primo [illegible] dentur, deinde vero longe grauius & [illegible] rius affliguntur. Sic expleta libidine [illegible] modum amplius ingraueſcit cupido. Sic [illegible] & hi qui quanto plus ſe vngulis ſcalpunt & [illegible] cant, tanto magis pruriginem ſentiunt. At [illegible] modicum id tolerare poſſent, citius [illegible] rarentur. *Gerſ.*

Peccare volens & peccare volun[illegible] differunt, vt refert *Gab. di. 14. qu. 3. ar*[illegible] Nam volens peccat, qui paſſione ali[illegible] peccat, non ex malitia in peccato per[illegible] voluntarie peccat, qui ex habitu [illegible] perſeueranter peccat. Vnde *Heb.* [illegible] *peccantibus nobis poſt acceptam noti*[illegible] *iam non relinquitur pro peccatis hoſtia* [illegible] lia & alia. Exponit *Gloß. ibidem* [illegible] peccatis manentibus non relinquitur [illegible] id eſt talibus non proficit hoſtia Chriſti [illegible] peccati remiſſionem, quia deficit [illegible] *Gab.*

Peccatum malum & indebitum [illegible] mina frequenter oportet ſumere nõ contrarie, ſed contradictorie, vt ſcribit *Gab. di.1. qu 1 du.*[illegible] *li.1.* vt lapis dicitur malus, id eſt non bonus contradictorie. Item peccatum, id eſt actus non meritorius, aut moraliter bonus: nec illud di[illegible] vt idem ait, eſt extortum, ſed dictis [illegible] conſonum. Hinc frequenter *Aug.* [illegible] non meritoriam dicit peccatum. [illegible] quæ eſt ſine pietate, & qui ad [illegible] ducit, negat eſſe veram virtutem [illegible] *Ciuit. Dei* [illegible] *Item lib.* [illegible] [illegible] Et [illegible]

[illegible] D [illegible]um [illegible] ſi [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible]

[illegible] dicitur [illegible] Aliquando [illegible] *S. Bonau. di. [illegible]* [illegible] communiter conſuetum accipi. Aliquando [illegible] ſicut *Ro m. 8.* dicitur: *Peccato [illegible]*. Aliquando dicitur caſus peccati [illegible] *Sed quod nolo, malum, facio. nō operor [illegible] ſed quod habitat in me peccatum.* Et [illegible] peccatum dicitur iniuſtitia, dicitur mors [illegible] s, vt ſcribit idem *Bonau. diſt. 17.* [illegible] *in dub. lit. li. 4.* dicit. Peccatū [illegible] dicitur enim macula rationem [illegible] dicitur fœtor, eo qđ per ipſum [illegible] recte ordinatus: dicitur & peccatum æternæ mortis debitum, prout exit in effectum puniendi, &c.

Peccatvm & vitium differūt, vt notat *S. Bonau. [illegible] r. 2. q. 1. li. 3.* Nam peccatum dicit culpam. Vitium dicit culpæ ſequelam: vnum tamē perſæpe pro reliquo ſumitur: colligit & *Fr. Pel. li 2. Roſ. Theol.* in dictione *Peccatum.* §. 1. differētiam inter iſta tria, peccatum, culpa, & crimen. Nam peccatum communiter ſolum nominat vitium, ſine hoc quod nominet deformitatem, vt ſic communiter ſicut & vitium, niſi contraheretur deformitas, quia ſic bene eam denotat. Sic dicitur defectus communiter. Nam & *Phil. 2. Phyſ* nominat peccata in rerum naturis: & ita peccata accipit pro vitiis & defectibus. Item culpa ſuper vitium & peccatum, vel defectum addit deformitatem, aut venialem, aut originalē, aut mortalem. Sed crimen addit culpæ magnitudinem. Item *Apoſt. 1. Tim. 3.* cum dicit: *Oportet Epiſcopum eſſe ſine crimine:* nō dicit quod oportet Epiſcopum eſſe ſine peccato, aut culpa, aut defectu, aut vitio, quia omnia huiuſmodi non poſſumus de communi lege loquendo euitare. Sed de crimine dicitur notāter, ſignificās mortale peccatum, quia talia committuntur ex voluntate deliberata, & poſſunt Dei adiutorio omnia huiuſmodi euitari, ſaltem à Chriſtiano, cum in Baptiſmo infunditur gratia contra peccatum adiuuans. Hæc refert *Fr. Pelb.* Et peccatum in genere, ſecundum *Aug. lib. de Ciuit. Dei*, eſt abſentia boni vbi debet eſſe.

Peccatvm ſic deſcribitur: Peccatū eſt actus [illegible] [illegible] *Tho. 1. part. qu* [illegible] *art.* 1. Vel peccatum [illegible] *Auguſt.* quam neglectus [illegible] ſectari. Vel ſecundum eundem: [illegible] nihil aliud eſt quam vtendis [illegible] Vel peccatum ſecund. *Ambroſ.* eſt præuaricatio legis diuinæ & cœleſtium inobedientia præceptorum. Vel peccatum eſt omne quod eſt contra naturalem inclinationem: quia contrarium legi naturæ. ex *B. Tho. 2. 2. q. 133. ar. 1.* Diffinitionem *Ambr.* ſupradictam declarat *Iac. de Val. Pſa.* [illegible] Vel peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi, quod iuſtitia vetat, ſecundum *Auguſt. de duab. animab.* Vel peccatum eſt auerſio ab incommutabili bono, & conuerſio indebita ad commutabile bonum, ſecundum *Auguſt. lib. de lib. arbit.* Vel peccatum eſt affectio mala voluntaria, ſecundum eundem. Peccatum ſecundum *Scot. diſt 43. li. 2.* eſt auerſio à Deo, & conuerſio ad creaturam. Non eſt autem auerſio aliud (vt ſcribit Gerſ. *p. 2. in compen. Theol. tract. de vitiis nat & volunt.*) quam diſconformitas voluntatis creatæ à voluntate diuina, quod eſt in omni peccato vbi aliquid vult voluntas creata, quod non vult Deus. Peccatum igitur eſt auerſio ab incommutabili bono, ſcilicet Deo, ad commutabile bonum conuerſio, ſcilicet bonum creatum.

Peccatvm ſecundum *Auguſt.* diffinitur ſic: Eſt dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Vbi dictum, factum, & concupitum non accipiūtur pro re aliqua, quæ cogitatur aut concupiſcitur, dicitur, vel fit, &c. ſed accipiūtur pro actione ſiue pro actu interiore, ſcilicet velle, aut eius executione. *Greg. de Arimi. diſt. 34. li. 2. art. 1.* dicit, quod illa nomina ponuntur loco infinitiui: ita vt valet tātum: peccatum eſt dictum, &c. id eſt, dicere, facere, vel concupiſcere. Et hoc accipiendo peccatum pure, abſtractiue: quomodo communiter accipitur, cum dicimus, adulterium, furtum, ebrietatem, &c. eſſe peccatum. Conuenientius videtur poſſe dici, quod accipiuntur termini illi dictum, &c. pro actu dicendi, faciendi, concupiſcendi. Vnde aptius exponuntur per ſua verbalia ſic: Peccatum eſt dictio, factio, vel concupitio ſeu concupiſcentia alicuius contra legem [illegible]

 ſcri-

ſcribit *Gab.diſt.35.qu.vnic.li.2.* Et dicitur contra legem Dei, vbi lex æterna extendit ſe ad omnem rectam rationem, & non ſolum ad præceptionem vel prohibitionem proprie acceptam. Nam qui facit contra dictamen rectæ rationis: etiam ſi nullum præceptum de confirmando p̄ceſſerit, aut prohibitio de difformando, nihilominus peccat. Sicut dicit *Apoſt. ad Rom. 2. Quicunq; ſine lege peccauerunt, per legem iudicabuntur*: vbi īnuit aliquos, ſine lege data, peccaſſe. Et hoc innuit *B. Auguſt.* ſtatim poſt datam diffinitionem, cum ſubdit: Lex vero æterna eſt ratio diuina: vel voluntas Dei ordinem naturalē conſeruari iubens, perturbari vetans: tantum ergo valet contra legem æternam, quantum ſi dicatur contra diuinam rationem, &c. Cum ergo diuina ratio rectiſſima ſemper ſit, omne quod eſt contra æternam legem, eſt contra rectam rationem: & quicquid eſt contra aliquam rectam rationem, eſt contra quamlibet rectam rationem de eo. Nam circa idem quælibet ratio recte cuilibet rationi recte cōſonat, & nulla alteri aduerſatur, ſicut nec veritas veritati: ſequitur quod quicquid eſt contra rectam rationem, eſt contra legem æternam: ac per hoc, ſecundum *Auguſt.* recte dicitur peccatum eſſe dictum, vel factum, vel concupitum contra rectam rationem. Item, quia æterna lex eſt ratio diuina, vel voluntas naturalem ordinem ſeruare iubens, & perturbari vetans, quiſque agit contra rationem rectam, turbat naturalem ordinem, qui eſt, vt omnes actiones, moreſque hominis ſint rationi ſubiectæ. Vnde *Augu.1.de lib.arbit.ca.7.* Animæ motibus cum ratio dominatur, ordinat⁹ homo dicendus eſt: non enim ordo rectus, vel omnino ordo appellandus eſt, vbi deterioribus meliora ſubiiciuntur, *&c.* Qui igitur agit contra rectam rationem, agit contra æternam legem. Item ſi quis ageret contra ſolam legem naturalem ſiue rectum iudicium rationis, vtique peccaret: licet ſi ſuper hoc additum præceptum haberet, amplius peccaret. Huic conſonat illud *Apoſt. ad Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum.* Vide latius *Gab. vbi ſup.*

Peccatum vero breuiter ſic deſcribitur: Peccatū actuale eſt voluntaria cōmiſſio, vel omiſſio contra rectam rationem: & eſt generalis diffinitio [illegible] peccatum [illegible] commiſſionem & omiſſionem. Cuius diſſinitionem [illegible] vide apud *Gab. diſt. 35. [illegible] li.2.* & *Greg. [illegible] 34. art.2 lib.2.* Aſſignantur [illegible] que & aliæ diffinitiones peccati a Doctoribus ſecundum [illegible], ſcilicet efficientem, materialem, & formalem ipſius peccati. Sed hæc [illegible] ant. Deum autem videre peccata, vt refert [illegible] *diſt.14.qu.1.lib.4. ſecundum Aug ſup* [illegible] *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, &c.* [illegible] ad pœnam imputare. Auertere autem faciē à peccatis, hoc eſt ad pœnam non reſeruare. Ita ergo dicit peccata ab eo tecta, non vt Deus tunc [illegible] videat, ſed vt nolit animaduertere, id eſt punire. Ergo ipſum remanere (inquit *Scot.*) in reatu poſt actum tranſeūtem, nihil aliud eſt niſi ipſum à Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Peccatum vero pure abſtractiue acceptū præciſe pro illo vnde formaliter quis denominatur peccans: puta, pro ipſa nequitia vel iniuſtitia, ſic importat puram priuationem: poſſet tunc ſic deſcribi: Peccatum eſt voluntaria carentia conformitatis ad rectam rationem debitæ voluntati. Carentia, id eſt nō obſeruatio peccatum partiale ex ſupradictis. Et hoc verum eſt, ſi eſt, dicit, actum ſignatum. & hoc ſufficit in diffinitione terminorum negatiuorum, & [illegible]ctorum, vt ſcribit *Gab. diſt. 35. lib. 2.* Et peccatum formaliter non eſt aliqua entitas poſitiua, ſed alicuius boni corruptio & defectabilitas. Vide *Ioan.1. Sine ipſo factum eſt nihil.* Et omne peccatum formaliter eſt iniuſtitia. Item peccatum formaliter dicit obliquitatem ſeu deformitatē repugnantem rectitudini in actu. Et peccatum actuale mortale eſt formaliter corruptio rectitudinis moralis in actu elicito, non quæ infuit, ſed quæ ineſſe debuit: quia voluntas libera debitrix eſt, vt omnem actum ſuum conformiter eliciat regulæ ſuperiori, ſecundum præceptum diuinum. Et ideo quando agit difformiter ab illa regula, caret rectitudine ſeu conformitate actuali debitæ. Hæc enim rectitudo [illegible] eſt conformitas actus ad regulam, debita [illegible] eſſe actui, id eſt actus deberet elici conformiter regulæ: & carentiam huius conformitatis (quod eſt actum non habere conformitatem) formaliter importat peccatum. [illegible] eſt corruptio [illegible] [illegible]

huius rectitudinis. Peccatum etiam dicitur deordinare peccatorem, inquantum peccator peccando ponit ſe extra ordinem rectitudinis & obedientiæ, ac ſubiectionem voluntatis à Deo præmiandæ. Dicitur etiam peccatum ordinare, inquantum peccator peccando ſe ponit ſub ordine punientis iuſtitiæ diuinæ, ordinantis vt omnis peccans ſit ſub pœna priuante eum debito decore, quod peccatori eſt magnum malum. Vide ad hoc *S. Bona. d. 36. li. 2.* Et *Gab. ead. d. q. vnica, ar. 3. dub. 4. li. 2.* Et peccatum reddit totum hominem miſerum propter duo. Primo, quia infirmat animam & totum corpus. Secundo, quia contrahit animam quo ad omnes potentias. Nã peccator eſt in ira Dei ad pœnam æternam deſtinatus. Non poteſt autem maior miſeria eſſe quam eſſe in ira Dei: ſicut non eſt maior felicitas quam eſſe in eius amore. De quo plura ſcribit *Iac. de Valent. Pſalm. 60.* Et vt ibidem dicit: Peccator ex vno peccato ruit & cadit in aliud tanquam infirmus, inualidus, & turbatus. Nam ex gula & ocioſitate cadit in luxuriam, & ex luxuria in zelum & inuidiam æmulorum: & ſic ruit in odium, & homicidium, & etiam in ſortilegia, & blaſphemias, & infidelitatem. Item ex ſuperbia cadit in inuidiam & odium, quia non vult pati maiorem nec æqualem: & ſic ruit ad furta & homicidia. Item è peccato auaritiæ ruit in rapinam, & vſuram, & ſimoniam, & inuidiam, & odium, & homicidium: ex quo peccatum reddit hominem miſerum, & perturbat rationem & animã, quæ quidem infirmitates non poſſunt ſanari niſi per pœnitentiam. Hæc *Valent.* Et peccatum primum cauſa eſt omnium poſteriorum, pro quanto irretitus vno peccato habet diſpoſitionem, vel principium inclinans naturaliter ad omnia alia peccata, vel caret illo fræno quod prohibet à quolibet peccato. Nam principium excludens omnem actum, vitioſum eſt velle in omnibus obedire rectæ rationi propter Deum, &c. Sic ſuperbia eſt cauſa inuidiæ: quia cum ſuperbus deſiderat habere ſingulariter & excellenter bonum aliquod, inuidet alii habenti idem bonum æque excellenter vel excellentius: quia per hoc impeditur ſuperbus ab eo quod ipſe vult. Et hæc eſt ſententia *Occam in 1 p. dialog. li. 6 cap. 79. & in 4. quodlib. q. 6. Gab. diſt. 36. q. vnica, dub. 2 lib. 2.* Aſtipulatur *S. Bonauentur.* qui dicit & vult vnum peccatum eſſe cauſam alterius diſpoſitiue, *diſt. 36. libr. 2.* [illegible] Peccatum inſuper ſex mala affert homini, vt [illegible] *de Valen. Pſalm. 102.* Primo [illegible] Secundo, ſauciat animam culpa. Tertio, [illegible] in poteſtate diaboli. Quarto, [illegible] Deo odioſum. Quinto, expoliat ipſum [illegible] bonis, non ſolum gratificis, ſed etiam gratuitis. Sexto indurat ipſum ex conſuetudine [illegible] & ſ[illegible]cordat *Gerſon part. 2. in compend. Theologiæ tract. de vitiis naturæ & volunt.* qui multos effectus peccati mortalis ponit. Ita per oppoſitum medicina pœnitentiæ ſex operatur in pœnitente. Primo, facit Deum propitium, vt tanquam Medicus accedat ad peccatorem, & appropinquet. Secundo, ſanat ipſum à vulnere peccati. Tertio, redimit à captiuitate diaboli, & liberat à morte perpetua & finali impœnitentia. Quarto, reddit Deum benignum reconciliando ſibi peccatorẽ. Quinto, reddit bona, quæ per peccatum fuerant mortificata. Sexto, renouat ipſum in nouam vitam, fortificando omnes potentias, & excitando habitus virtutum theologicalium, & donorum ſpiritusſancti etiam operatur meritorie per gratiam renouantem & perficientem. Hæc *Iacob. do Valent.* De pœnitentia infra dicetur. Peccatum autem quod per pœnitentiam non diluitur, mox pondere ſuo ad aliud trahit: vt dicit *Greg.* Aſſignantur autem à Docto. plures peccati diuiſiones, ſecundum diuerſas peccati origines & cauſas: de quibus infra patebit. Omne autem peccatum (vt ſcribit *Gerſon parte ſecunda in compendio Theol. tract. de vitiis nat. & volunt.*) aut eſt originale aut actuale. Si actuale, aut eſt mortale aut veniale, &c.

Peccatvm originale (vt ſcribit *Gerſon. vbi ſup.*) eſt illud, quod à noſtra vitioſa origine trahimus. Et eſt auerſio quædã habitualis à Deo, quã anima prona effecta eſt non reddere iuſtitiã quã debet. Vnde oẽs fere Doctores reſpectu effectus ipſius peccati originalis conſonant in ipſam auerſionem habitualem, ſecundum *Aug. Hug. de S Vict.* dicit, quod originalis culpa eſt corruptio ſeu vitium quod naſcẽdo contrahimus per ignorantiam in mente, & concupiſcentiam in carne. De hoc vide latius *Gerſ.*

Peccatvm originale ſecundum *Mag. in d. 30. li.* [illegible] eſt qualitas morbida animæ [illegible] licet cõcupiſcentia, & [illegible]

quas, [illegible] morbidi carnis, quam [illegible] cato contraxit ex libidinoſa concupiſcentia [illegible] ſcoeuntium in prole [illegible] tione,&c.

Peccatvm originale ſecundum *Anſel. in de concept. virgin.* & *Scot.d.32.& Occam q.* [illegible] *tu quodlib.q.vlt.Greg.d* [illegible] *2.ſent.* Illi dicut quod peccatum originale nō dicit aliquid poſitiuum, ſed eſt carentia iuſtitiæ originalis debitæ: vt acceptæ in primo parente,& in ipſo amiſſæ. Cum enim peccatum formaliter eſt iniuſtitia: iniuſtitia autem non eſt niſi carentia iuſtitiæ debitæ: vt declarat *Anſelm. in caſu diab. cap.16.* patet quod peccatum originale eſt carentia & priuatio originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe, quam Adam accepit pro ſe & tota poſteritate ſua. Sed cum Adam peccauit & tranſgreſſus eſt præceptum peccato ſuo perſonali, nudauit ſe & poſteritatem iuſtitia debita. [illegible] tendit rem *Gab.d 30.q 2.li.2. Alexan.* vero *p.2 q.122.& S.Tho.1.2.q.82.* & *S. Bonauent. in 2.d.33.* volunt iſti peccatum originale ſupponere pro vitio concupiſcentiæ,& connotare carentiam iuſtitiæ originalis debita. Dico non ineſſe concupiſcentiæ, ſed debitæ ineſſe animæ lege propagationis à primo parente deſcendenti. Vnde dicit *Alexand.* Originale peccatum habet vtrumque culpam & pœnam. Culpa eſt carentia iuſtitiæ ſeu deformitas quædam qua ipſa anima deformatur. Concupiſcentia eſt ipſa pœna. *Beatus Thom.vbi ſupra*, dicit peccatum originale habet priuationem originalis iuſtitiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ. Vnde non eſt priuatio pura, ſed quidam habitus corruptus, non tamen habitus infuſus aut adquiſitus, ſed habitus per vitiorum originem innatus. Et *ar.3.* dicit, peccatum originale materialiter quidem eſt concupiſcentia: formaliter autem eſt defectus originalis iuſtitiæ. Vide ad hoc *Gabriel.* concordantem opiniones *Magiſtri & Anſelmi.* Magis autem videtur diſputatio de nomine quam de re. multa ibi *Gabriel. Paulus Cortesius* [illegible] de peccato originali *li.2. diſtin.7.* [illegible] Duplex eſt huius vipere mali tabes. Vnum [illegible] eſt in quo à perſona natura inquinatur. Alterum in quo perſonam natura contaminat, [illegible] humanum genus tanquam nati[illegible] [illegible]

[illegible] dicitur duplex, vt [illegible] *S. Bonauent.* [illegible] 2. [illegible] Vt [illegible] [illegible] dicitur originale peccatum, [illegible] origine,& a quo [illegible] originem.

Peccatvm originale multis nominibus, vt ſcribit *S. Bonauent.* [illegible] 2. *circ. textum.* Et *Gerſon par.* [illegible] *natura & voluntatis.* ſecundum enim quod originale peccatum comparatur ad animam. Vocatur quandoque infirmitas, quia reddit animam impotentem ad reſiſtendum [illegible]. Quandoque vocatur fœditas, quia per ipſum anima maculatur. Vocatur pronitas, propter continuam appetitus inclinationem ad malum. Dicitur corruptio, quia ad nihilum ducit: & peccatum [illegible] latur quandoque vitium, quia eſt [illegible] norum naturalium. Vocatur & langu[illegible] quia durat in natura corrupta. Habet [illegible] mina, ſecundum quod comparatur [illegible] Vocatur enim quandoque lex carnis, [illegible] lege diuina ſit carni inflicta. Vnde [illegible] lex membrorum vocatur, quia mouet [illegible] operationem concupiſcentiæ. Vocatur & [illegible]nus propter dominationem, quaſi violent[illegible] ipſa concupiſcentia. Vocatur quandoque fomes, quia ſicut ignis fouet ignem, ita per ipſum fomentur in carne peccatum, ſecundum actus generatiuæ & nutritiuæ. Vocatur quandoque ſtimulus carnis, quia ſtimulat carnem ad primos motus, & animum ad conſenſum. Habet quoque nomina, ſecundum quod comparatur ad actus delectabiles. Et ſecundum hoc vocatur concupiſcentia, quæ ſonat vitium in actu, prout eſt in adultis. Item concupiſcibilitas, quæ ſonat vitium in potentia, prout eſt in paruulis. Habet etiam nomen ſecundum quod comparatur ad primum hominē, à quo contrahitur, & ſic vocatur originale [illegible] eſt carentia debitæ iuſtitiæ. *Gerſ.& B*[illegible]

Omnis autem ꝓpagatus ab Adam [illegible] commixtionem, contrahit originale [illegible] generaliter, niſi fuerit ex priuilegio [illegible] ſpecialiter, & [illegible] [illegible] rū. [illegible] Chriſtum, quem impoſſibile [illegible]

[illegible] *P.* [illegible] *quaſt. 2.* [illegible] Chriſto non contraxit originale. Et dicitur ideo, quia non fuit filius naturalis Adæ, & ideo non erat debitor juſtitiæ originalis. Acceperunt enim illi ſolum juſtitiam originalem in Adam, qui ab eo erant deſcenſuri, ſecundum rationem ſeminalẽ, hoc eſt reſpectu quorum Adam habuit rationem patris naturalis, ſecundum naturalem propagationem. Vnde ſi Chriſtus fuiſſet purus homo & non Deus, miraculoſe tamen natus de Virgine, nunquam contraxiſſet originale. Vide de hoc *Gab. diſt. 3. q. 2. art. 3. lib. 3.* Peccatum inſuper originale de facto nõ eſt ſine fomite, quæ eſt lex carnis ad inordinatas concupiſcentias inclinante, contra dictamen rectæ rationis. Vnde *Apoſtolus Roman. 7. Video aliam legem peccati, quæ eſt in membris meis. Gloſſ.* interlin. Legẽ in membris, id eſt fomitem. & *Gloſſ.* marginalis: recte fomes peccati lex dicitur, quia legitime factum eſt, vt qui non obediuit ſuo ſuperiori, ei non ſeruiat ſuum inferius, id eſt caro *Gab.* vide latius *diſt. 30.* [illegible] *2. artic. 2. concluſ. 4.* Et peccatum originale quantum ad debitum juſtitiæ originalis, eiuſque carentiam trahitur mediante carne, & non mediante anima à primo parente: probat hoc *Gab. diſt. 31. quaſt. vn. lib. 2.* quia mediante carne eſt filius naturalis Adæ, & non mediante anima. Poteſt autem anima dupliciter liberari ab hoc peccato, ſcilicet dando ei juſtitiam originalem, vel remittendo debitum habendi, de quo conſulas *Gab. diſt. 3. q. 1. art. 2. lib. 3. &c.*

Peccatvm tranſire in prolem, poteſt intelligi tripliciter ſecundum *S. Bona. quaſt 1. diſt. 33. lib. 2.* Et poſt eum *Gab. ead. diſt. quaſt. vn.* aut punitione, aut imitatione, aut transfuſione. Punitione, ita quod proles puniatur pro peccato parentis: & hoc vel punitione temporali vel æterna. Imitatione ſiue exemplo, vt quando ad exemplar peccatorum priorum aliquis in ſimile peccatum labitur. Sic peccatũ diaboli tranſiuit in genus humanum, ſecundum illud *Sap. 1. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius. [illegible] autem tranſit peccatũ, niſi in eos qui ſponte voluerint imitari. Transfuſione quando pro[illegible] [illegible] menter [illegible] ſequenter enim proles [illegible] tum, licet non ſemper. [illegible] tum vitia deteſtantur. [illegible] tris idolatræ Achab opera [illegible] de Domino ſeruiebat: vt habetur [illegible] parentum peccata quandoq; [illegible] pœna temporali: nunquam tamen [illegible] gehennali. Patet multipliciter ex ſcriptura. [illegible] *3. Reg. 14.* habetur: *Ego inducã malum ſuper Hieroboam, & ſuper vniuerſam domum eius,* [illegible] ſimiliter habetur de Baaſa Rege Iſrael. *3. Reg.* [illegible] Sic & in diluuio & in Sodomis, infantes & pueri perierunt propter peccata parentum. Sic Dauid punitus fuit in populo propter peccatum numerationis populi: & ſimilia multa. Et vt multa poſteris Deus præſtat beneficia propter parentes bonos, ita parentes malos temporaliter quandoque puniuit in poſteris: non autem, vt dictum eſt, puniuntur pœna gehennali. Nam dicitur *Ezech. 18. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater portabit iniquitatem filii.* quod intelligendum eſt de morte æterna gehennali. Item ad *Galath. 6. Vnuſquiſque onus ſuum portabit.* Et ſecundum hanc diſtinctionem pene multæ ſcripturæ, quæ videntur contrariæ, concordantur. Et peccata proximorum parentum non tranſeunt in prolem inducendo culpæ reatum. Probat hoc idem *Gabriel* poſt *Bonauent. diſtinct. 33. quaſt. vnic. lib. 2. & artic. 2.* idem ait: Paruuli damnati pro ſolo originali non actuali crimine, nullam habebunt pœnam ſenſus in corpore aut ſenſu exteriori, vt & *Magiſter in textu* ſentit. Nec eſt eis pœna vermis, nec interior triſtitia, ſed pœnam damni habent quod carent viſione Dei in perpetuum. Et pœna hæc eſt leuiſſima inter cæteras pœnas damnatorum. Solum itaque habent carentiam viſionis & fruitionis Dei, & detinentur in loco vili. Hæc latius probantur à *Gab. vbi ſup.* Et *dub. 2.* notat, quomodo corpora paruulorum ſint impaſſibilia, dum ponit diſtinctionem hanc. Aliquid non pati ab actiuo proximato, contingit dupliciter. Aut ex virtute quã habet in ſe, aut ex ordinatione diuinæ juſtitię. Hoc ſecũdo modo corpora [illegible]

rum ſunt impaſſibilia, nō per virtutem aliquam reſiſtendi agenti ſibi communicatam. Sed & corpora damnatorum ſunt incorruptibilia, non ex virtute ſua, ſed ordinatione diuinæ juſtitiæ, ne deficiant in pœna, ſed maneant, vt crucientur in ſecula ſeculorum, vt dicitur *Apocal. 20.* Nam ignis & cætera agentia in inferno, inſtrumenta ſunt diuinæ juſtitiæ, id eſt ſecundum regulam eius cruciant. Hinc eſt quod in eodem igne alius plus alio punitur, ſcilicet plus qui magis peccauit: neque ignis ille agit affligendo niſi peccatores actualia peccata habentes. Vnde ſi corpus paruuli volueretur in illo infernali igne, non ſentirent pœnam: quia deficit materia in quam agit ille ignis, ſcilicet peccatum actuale: & hoc propter ordinem diuinæ juſtitiæ. Sic nec eſurient, nec ſitient, nec patientur inordinatos motus, & concupiſcentias fomitis manentis, quos etiam dum vixerunt non ſenſerunt, nec alias patientur ab intra vel ad extra ſenſibiliter, agente hoc ordine juſtitiæ Dei. *Gabriel vbi ſupra, &c.* Et peccatum originale grauius eſt quam veniale: quod ſicut mortale ſeparat à conſortio Dei, veniale non. De quo *Guil. Scot.* & quod originale punitur pœna damni æterna, quæ eſt grauiſſima ſecundum Chryſoſtomum. Veniale autem punitur pœna temporali. Dicitur & peccatum originale caput draconis (vt ſcribit *Iacobus de Valent. Pſal. 73.*) id eſt diaboli, quo primo mordet in noſtra libidinoſa generatione. Septem autem vitia capitalia ſunt capita in cauda draconis, quibus mordet hominē per proceſſum temporis, & in adulta ætate. Et Baptiſmus non ſolum extinguit peccatum originale, quod dicitur caput, ſed etiam actualia peccata, quę ſunt ſeptem capitalia in cauda draconis. Hæc *Valent.*

Peccatvm moris dicitur quod peccatori imputatur ad vituperium, ſicut econuerſo opus juſtum imputatur facienti ad laudem vel vituperium. *Gab. diſt. 35. q. vn lib. 2.*

Peccatvm actvale eſt duplex, ſcilicet mortale & veniale, de quibus modo dicendum: & primo de peccato mortali & eius nominibus, diuiſionibus, & quomodo cognoſcatur. Deinde de veniali, poſtmodū de differentia mortalis & venialis. Peccatum actuale eſt dictum vel factū, vel concupitum contra legem Dei, vt ſupra dictum eſt. Et ponitur dictum, propter peccatum oris: factum, propter peccatum operis: concupitum, propter peccatum cordis. Et in peccato actuali materiale eſt actus peccati iniuſtus, quo manente non remittitur peccatū. Et hoc verum eſt loquendo de actu interiori elicito, vt ſcribit *Gab. diſt. 32. q. vn. lib. 2.* Hoc autem tenendum eſt omnino (vt ſcribit & ſentit *S. Bonauentura diſt. 21. quæſt. 1. lib. 4.*) de omni peccato generaliter, quod nullum omnino poteſt deleri ſine gratia gratum faciente. Sicut enim decreuit nos ſanare diuina miſericordia, & ſonat ſcriptura, quæ maxime ponit gratiam eſſe neceſſariam ad delenda peccata. Eſt quoque illud tenendum, vt literis mandauit *Iacobus de Valent. quæſt. fin. poſt comment. ſuper Cant. concluſ. 8.* quod nemo ex propriis viribus poteſt vitare peccatum, nec implere diuina præcepta, niſi gratia Dei & auxilio ſuperiori adiuuetur. Vide eum latius ibi. Eſt autem peccatū mortale maius malum quocunque malo temporali: ideo pro nullo malo temporali cauendo peccandum eſt mortaliter (vt ait *Gabriel diſtinct. 15. quæſt. 11. artic. 2. lib. 4. concluſ. 3.*) Nec peccatum in homine eſt effectus diaboli (vt ſcribit *Richard diſt. 5. ar. 1. in ſolut. arg. lib. 4.*) ſed voluntatis propriæ. Non enim eſt à dæmone niſi ſuadendo & inclinando. Peccatum autem mortale nō contrahitur quantumcunque ſit eius ſenſatio, niſi ſit eius conſenſus, vt vult *Gerſon parte 3. tract. de remediis contra puſillanim. in fine*, vbi dicit: Non omne quod eſt factum contra præceptum aut votum, aut juramentum, aut etiam contra Dei interdictum, eſt peccatum mortale, quia in quodlibet horum ſtat peccari poſſe per ſurreptionē quandam, & abſque perfecto rationis conſenſu. Et *tract. de diuerſis tentationibus*, idem ait: Atqui non cum impiæ mentem cogitationes tangunt, peccamus mortaliter: ſed duntaxat cùm eis conſentimus, id eſt quando illi voluntas noſtra fauet, quando eas ipſa cum delectatione complectitur, quando eas adeſſe gaudet: quamdiu vero hæ ſibi diſplicent, ſibique ſunt horrori ac odio, nullum eſt mortalis noxæ periculum. *Gerſon.* Peccatum quoque mortale ſemper tollit charitatem. Dicitur autem aliqui eſſe tripliciter in peccato mortali: vel quia adhuc eſt in affectu vel actu peccandi, aut quia de commiſſo peccato non eſt abſolutus quia non ſufficienter contritus eſt, vel quia licet in foro [illegible], non

non tamen in foro pœnitentiæ abſolutus eſt, quia non confeſſus. De quo videatur *Gab. di. 9. q. 2. art. 1 lib. 4. Et ſer. 1. de Euch. ſacr.* & *Scot. di. 9. q. 1. lib. 4.* Et peccatum (vt ſentit *Gerſ. tract. de vitiis nat. & volunt.*) proprie non eſt ſubſtantia vel res aliqua, ſed defectus & corruptela. Et ſecundum eundē (vt ibidem dicit) aliud eſt peccati actus, aliud peccati habitus, aliud peccati reatus. Peccati actus aliquid eſt, ſed quando non amplius fit, deſinit eſſe, etiā ſine gratia. Sed peccati habitus qui ex malis actibus relinquitur, etiam aliquid eſt, & remanet interdū ceſſantibus etiā ipſis actibus, ac etiā poſt infuſam gratiā, peccatiq; remiſſionē: peccati vero reatus ſiue macula, ſecundum rem nihil eſt, deformat tamen animam, nō per modū poſitionis, ſed per modū priuationis: ſicut trūcatio mēbri per modū priuationis corpus deformat & maculat. *Gerſ.* Dicit etiam *Aug.* quod ſicut abſtinentia nulla ſubſtantia vel res eſt: & tamen ex ea corpus langueſcit: ita peccatū non eſt aliqua ſubſtantia vel res: ex eo tamen natura minuitur & corrumpitur: deletur tamen ſemper per gratiam.

Peccatvm mortale actuale diuerſis nominibus per Doctores nominatur ſecundum diuerſas eius proprietates, & operationes, & effectus, vt & notat *Gerſ. tract. de vitiis nat. & volunt.* Vocatur enim quandoque macula, & hoc ideo, quia imaginem Dei deformat & maculat. Vocatur quandoque reatus, quoniam ad æternam pœnam obligat. Vocatur quandoque pollutio, & hoc quantum ad contagionem contractam ex terrena delectatione. Vocatur quandoque delictum, & hoc ſecundum quod eſt receſſus à dignitate gratiæ habitæ. Vocatur quandoque culpa, & hoc prout reſpicit pœnam quam meretur & incurrit. Vocatur quandoque offenſa, & hoc eſt, quia contra Deum eſt, & contra Deum facit. Vocatur quandoq; prçuaricatio, & hoc inquantum mandatum Dei reſpicit, quod tranſgrediendo præuaricatur. Vocatur quandoque peccatum, prout conuerſio fit ad bonum commutabile cum auerſione à bono incommutabili. Vocatur quandoque ſcelus propter magnam iniuriam, quæ peccando Deo fit. Vocatur etiam quandoq; nefas, prout eſt illicitum perſonę perpetranti. Vocatur etiam quandoq; crimen, prout eſt dignum accuſatione & pœna. *Gerſ.* Multis itaq; nominibus vocatur peccatum mortale, & originaliter eſt à voluntate ſiue à libero arbitrio, & initiatur in cogitatione, procedit & creſcit in delectatione, perficitur in conſenſu, &c.

De divisione peccati mortalis. Vnde peccatorum mortaliū, vt habet *Gerſ. tract. de vitiis nat. & volunt.* alia ſunt carnalia, alia ſpiritualia. Carnalia autē maioris ſunt infamiæ: ſpiritualia vero maioris culpæ. Peccata pure carnalia, ſunt gula & ſuperbia (vt ſcribit *Guil. Scot. di. 30. li. 2.*) Pure ſpiritualia ſunt hæc quatuor, ſuperbia, inuidi, ira, & Acedia: media vero inter vtraq;, ſicut eſt auaritia, quæ participat cum vtriſq;, &c.

Peccata mortalia quædam ſunt cōmiſſi, alia delicti (vt ſcribit *Gerſ. vbi ſup.*) Aliqua enim committuntur in faciendo, alia in omittendo. Prima peccata ſunt præuaricatio ſeu trāſgreſſio legis quo ad præcepta negatiua: vtputa, Non occides: Non mœchaberis. Secunda ſunt præuaricatio ſeu tranſgreſſio legis quo ad præcepta affirmatiua, ſicut ſunt: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Honora patrem tuum, &c. Et ſecundum hanc etiam diuiſionem dicitur peccatum mortale eſſe, & fieri contra duas partes iuſtitiæ. Quarum vna eſt declinatio à malo. Alia eſt facere bonum.

Peccatvm omissionis dicitur dupliciter. Vno modo improprie pro peccato, quo aliquis non omittit, quod tenetur omittere. Et ſic omiſſio ſemper coniuncta eſt peccato commiſſionis. Qui enim non omittit aliquid quod omittere tenetur, facit quod prohibitum eſt: ergo non omittendo committit & omne tale peccatum omiſſionis eſt voluntarium. Secundo modo accipitur proprie, & eſt dum aliquis omittit actum, quem tenetur facere. Et ita contrariatur, præcepto affirmatiuo. De peccato omiſſionis vide *S. Thom. 1. 2. q. 71. art. 5.* Et *Gab. di. 41. qu. vnic. dub. 3. lib. 2.* Et *S. Bona. di. 5. qu. 1. li. 2.* De quo & in dictione *Omiſſio.* Tunc autem peccatum omiſſionis perpetrari dicitur, quando aliquis applicat ſe ad actum illicitum incompoſſibilem cū illo actu ad quem tenetur: vt ſi quis tenetur ire ad Matutinas, & inebriet ſe: vel ſit in colloquio infructuoſo, & ſic de aliis: propter quod non ſurgit ad Matutinas, tunc omittit cum ſe inebriat, aut infructuoſe fabulatur. Si vero applicat ſe alicui actui bono ad quem tenetur, & ex illo feſſus dormiat, & non ſurgat, non omittit. Si vero fuerit actus indifferens, & tamen impeditiuus ad

ad quem tenetur, illi intendendo omittit. Hæc *Alex. de Ales*, qui & multa de omiſſione ſcribit. Et poſt eum videatur latius *Gab. vbi ſup.* qui dicit ibidem, quod omne peccatum actuale eſt voluntarium, ita quod in poteſtate voluntatis eſt peccare tali peccato, & non peccare: quia omne peccatum, aut eſt peccatum comiſſionis aut omiſſionis. Si primum, poteſt actum illum non elicere. Si omiſſionis, tunc aut poteſt elicere actum volendi quem omittit, & ita ſi non elicit, voluntarie omittit. Aut tunc non poteſt quando tenetur: aut propter impetũ quod fuit in poteſtate voluntatis, aut quod nõ fuit in poteſtate. Si ſecundũ, non peccat dimittendo. Si primum volens, non amouit impedimentum: & ita volens virtualiter omiſit: quiſq; enim vult antecedens, virtualiter vult & conſequens, &c. *Gab.*

Peccatorvm mortalium, quoddam cõmittitur in Deum, & aliquod in patrem, aliud in filium, aliud in Spiritum ſanctum. Quoddam committitur in proximum, & quoddam in ſeipſum. Peccatur in Deum quadrupliciter (vt ſcribit *Gerſ. tract. de vitiis na. & volunt.*) Primo male de ipſo per infidelitatem ſentiendo. Secundo ipſum blaſphemando. Tertio eius Sacramenta indigne miniſtrando & tractando. Quarto eum tentando. Rurſus Deum tentando peccatur tripliciter. Nam tentatur vel eius potentia, ſigna, ſcilicet ab eo petendo, vel tentatur eius iuſtitia, per humanas, ſcilicet probationes: vtputa, per candens ferrum vel duellum vel ſimilia, judicium eius exquirendo. Vel tentatur eius miſericordia, ſuam, ſcilicet quaſi examinando bonitatem, ſe ſtultis periculis committendo. In proximum peccatur etiam tripliciter, vel bona ſua ei indebite auferendo, vel bona propria ſibi in ſua neceſſitate non cõmunicando, vel mala perſuaſione aut malo exemplo eum in peccatũ trahendo & inducendo. In ſemetipſum autem peccat quis etiam tripliciter, vel ſibi ipſi neceſſaria ſubtrahendo vel ſuperflua ſumendo, vel vltra vires ac debitum moderamen quippiam aggrediendo. Hæc *Gerſ.*

Peccatvm in patrem quando voluntas quæ eſt coniuncta appetitui ſenſitiuo nata ſibi condelectari, & peccans occaſionaliter ex inclinatione appetitus ſenſitiui ad ſuum delectabile, peccat ex paſſione, quod dicitur peccatum ex infirmitate ſeu impotentia, quæ eo ſurgit ex amiſſione originalis iuſtitiæ, & illud peccatum eſt appropriate in Patrem, cui attribuitur potentia. *Gab. di. 43. qu. vnic. lib. 2.*

Peccatvm in filivm eſt quando voluntas agit per cognitionem intellectiuam, hoc eſt, præſupponit cognitionem intellectus illius obiecti circa quod elicit ſuum actum, ideo ratione errante ipſa conformiter eliciente, non recte elicit niſi error eſſet inuincibilis, & ſic peccat ex ignorãtia. Et illud peccatum appropriate dicitur in filium, cui appropriatur ſapientia. *Gab. vbi ſup.*

Peccatvm in spiritvm sanctvm eſt quando voluntas peccat (vt idẽ ſcribit *Gab.*) ex libertate propria non condelectando appetitui ſenſitiuo, nec ex errore rationis, & tunc dicitur peccare ex malitia, quia non ex paſſione ſiue odio, neque ex errore in ratione peccat, ibi enim eſt pleniſſima ratio peccati, quia pleniſſima ratio voluntarii, quia nihil eſt aliud à voluntate alliciens eam ad malũ, neq; in ſenſu, neque in intellectu, ſed ex mera libertate ſua, ſiue aliqua occaſione extrinſeca eligit velle contra dictamen rationis, etiãſi non tendat in ipſum malum ſub ratione mali. Et illud peccatum dicitur committi in ſpiritum ſanctum, cui attribuitur bonitas. Concordat *Gerſ.* qui dicit. Peccatum in Spiritum ſanctum dicitur quando ex certa malitia, id eſt ex ipſa deliberata electione mali peccatur, quod ex improba voluntate liberi arbitrii procedit, quia vt tactum eſt, peccatur tunc contra bonitatem, quæ attribuitur ſpiritui ſancto. Vide latius *Gerſ. p. 2.* vbi multa agit de peccato in Spiritum ſanctum. Et dicitur peccatum in Spiritum ſanctum (vt dicit *Gab. di. 43. li. 2.*) non quia eſt offenſiuum Spiritus ſancti, & non patris aut filii. Nam harum perſonarum trium, ſicut vna eſt eſſentia, ita vna voluntas, vna bonitas, vnus honor & dignitas, & quicquid eſt contra vnã perſonam in diuinis, eſt contra omnes. Et per hoc quiſquis offendit & inhonorat Spiritum ſanctum, offendit & inhonorat patrẽ & filium. Nec ideo quia actus illius peccati terminatur obiectiue ad Spiritum ſanctum, & non ad filium vel patrem. Sed ideo dicitur in Spiritum ſanctum, quia fit ex malitia & contemptu. Et ratione illius dicitur grauiſſimũ & irremiſſibile. Vel dicitur grauiſſimum, ſecundum *Bona. di. 43. q. 1. li. 2* quia naturam maxime lędit, & quia oculos Dei maxime offendit. Grauiſ-

Grauiſſimum autem peccatum dici non poteſt (vt ſcribit *Gab. vbi ſupr.*) niſi ſit contra præceptũ primæ tabulæ. Nam peccata contra præcepta ſecundæ tabulæ ſolum virtualiter auertunt a Deo: ſola peccata primæ tabulæ formaliter & actualiter auertunt ab obiecto perfectiſſimo, ſcilicet à Deo. Et ſicut ſolus actus charitatis: puta, amor Dei amicitiæ, eſt actus perfectiſſime conuerſiuus in Deum propter ſeipſum, ſine relatione ad aliud extra ſe: ita ſolus actus huic contrarie oppoſitus, ſcilicet, odium Dei in ſeipſo (ſi eſſet poſſibile) eſſet grauiſſimum peccatum. Poſt actum vero charitatis, perfectiſſimus actus quo tendit voluntas in Deum, eſt actus ſpei: cuius oppoſitum erit peccatum grauiſſimum, & hoc eſt peccatum deſperationis. Sed actus deſperationis procedens ex certa malitia, dicitur peccatum in ſpiritum ſanctum. De qua in perſona deſperatorum loquitur *Ierem. ca. 18. Deſperauimus, poſt noſtras cogitationes ibimus, vnuſquiſque prauitatem cordis ſui mali faciemus.* Vide *Scot. d. 43. li. 2.* Et ſecundũ eum tria requiruntur ad peccatum in Spiritumſanctum. Primo quod ſit cõtra præcepta primæ tabulæ. Secundo quod ſit ex certa malitia: non ex paſſione aut errore ſeu turbulentia rationis aut volũtatis. Tertio quod ſit actus oppoſitus perfectiſſimo actui conuerſiuo in Deum poſt actum amoris amicitiæ id eſt, actui ſpei. Huius enim ſcilicet, amoris Dei (ſecundnm plures) actus oppoſitus non eſt poſſibilis.

De peccato in Spiritumsanctum dupliciter cõtingit loqui. Stricte prout includit tres conditiones prædictas (vt inquit *Gab. vbi ſupr.*) & ſic ſola deſperatio & præſumptio adiuncta ſemper finali impœnitentiæ, & dum procedat ex certa malitia, ſunt peccata in Spiritumſanctum, quia directe ſunt contra perfectiones diuinas, ex quibus oritur remiſſio peccatorum. Et ita dicit *Iſid. ſuper Leuit.* Hoc ſancti patres irremiſſibile peccatum & blaſphemiam in ſpiritũ ſanctum dixerunt. In ſceleribus vſque ad finem vitæ perſeuerare, de ſalute ſua deſperare, de miſericordia & potentia redemptoris diffidere. Alio modo largius vt dicit peccatum remiſſibile, difficile, nõ ſolum contra principium remiſſionis in Deo, ſed etiam quod tollit diſpoſitionem remiſſionis peccati in peccatore, quæ ſunt veritatis adhæſio, deſiderium gratiæ, diſplicentia de peccato, & eleuatio mentis à malo. Hæc autem ſunt: Impugnatio veritatis agnitę: Inuidentia fraternæ gratiæ: Impœnitentia & Obſtinatio, inquantum tamen illa procedunt ex certa malitia.

Peccatvm dicitur irremiſſibile dupliciter, hic & in futuro (vt ſcribit *Gab. vbi ſup. di. 43. l. 2.*) Vno modo ſimpliciter, quod non remittetur, qualis eſt ſola finalis impœnitentia. Hoc enim non remittetur in pręſenti ſeculo. Sic enim non eſſet finalis, quia ſi remitteretur, non duraret in finem. Nec in futuro, quia nihil non remiſſum in hoc ſeculo remittitur in futuro ſtante immutabiliter illa ſententia: *Lignum vbi ceciderit ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, ibi erit: Eccle. 11.* Hoc eſt (vt dicit *Scot. di. 7. li. 2.*) cuiuſcunque creatura rationalis amore permanſerit, in illo permanebit. Nõ autem omnis finalis impœnitẽtia dicitur peccatum in Spiritumſanctum, non enim illa qua homo recedit morte præuentus ſine pœnitentia, ſed illa qua homo habet propoſitum nunquam pœnitendi, quę oritur ex deſperata obſtinatione, de qua *Auguſt.* ait *de fide ad Petr.* Quod peſſimi homines incidunt in hoc peccatum, vt Cain qui dixit: *Maior eſt iniquitas quam vt veniam merear.* Credidit enim miſericordiam Dei eſſe minorem ſuo delicto. Sed miſericordia Dei eſt bonitas, q̃ appropriatur Spirituiſancto, & ideo dicitur peccatum in Spiritumſanctum, vt dicit *Scot.* Alio modo dicitur peccatum irremiſſibile, non quin remitti poſſit & ſæpe remittatur, ſed quia opponitur principio remiſſionis. Et hoc vel in remittente vel in peccãte, vel in dono ad remiſſionẽ diſponente. In Deo remittente principium remiſſionis eſt Dei miſericordia & iuſtitia. Principium remiſſionis in dono diſponẽte ad remiſſionem eſt veritatis cognitio, & gratiæ collatio. In peccãte eſt illa, quæ ſunt retractiua à peccato. Et ſecundum *Scot.* principiũ diſpoſitum ad remiſſionẽ peccati in peccatore eſt aliqualis diſplacẽtia de peccatis cum cõuerſione ad Deum, hoc autẽ peccatum inquantũ habet propoſitum de non pœnitendo in tali obſtinato, tollit omne tale diſpoſitiuũ, ait *Sco. d. 43. l. 2.* Duo autẽ ſunt quæ retrahunt à peccato, ſc. turpitudinis peccati cõſideratio, & delectationis abbreuiatio. Et ſecundum hæc diſtinguuntur ſex peccata in Spiritumſanctum. Vide *Bonau. in breuiloq. p. 3. c. final.*

Digitized by Google

& D.*Thom.*2.2.*qu*.14. *Gerſ.p.2.de pecc. in Spirit. ſanct*.& poſt hos ſcribit *Gab.di.43.li* 2. quæ quidam peccata ſunt contra principia prædicta, ſcilicet, deſperatio contra Dei miſericordiam, præſumptio contra Dei iuſtitiam. Impugnatio agnitæ veritatis contra veritatis agnitionem. Inuidentia fraternæ charitatis contra gratiæ collationem. Impœnitētia qua non cōſideratur turpitudo peccati, & ita eligit homo nunquā de eo pœnitere. Obſtinatio qua vult peccati delectationi perpetuo inhærere. Primis duobus modis peccatur contra Deum, duobus aliis cōtra proximum, duob. vltimis cōtra ſeipſum. Et tūc peccatum dicitur in Spiritumſanctum quando procedit ex certa malitia & non ex infirmitate vel ignorantia. Vnde ſicut charitas dat formam operi meritorio, quia à charitate nominatur opus meritorium, ita malitia dat nomē peccato vt dicitur in Spiritumſanctum. Vnde nihil horū dicitur peccatum in Spiritumſanctum, niſi procedat ex certa malitia. Non autem omne peccatū ſecundum *Gerſ. vbi ſup.* quod ex certa malitia committitur dicitur eſſe peccatum in Spiritum ſanct. prout communiter accipitur. Dupliciter n. contingere poteſt aliquem ex certa malitia, id eſt ex ipſa electione mali peccare. Vno modo ex inclinatione habitus vitioſi ſeu aſſuefactione, imo ſecundum aliquam circumſtātiam ex propria ſcientia & deliberatione, quod tamen non peccaretur in Spiritumſanctū, imo illud (inquit *Gerſ.*) in quolibet genere peccati cōtingere poteſt. Alio modo poteſt quis ex propria malitia peccare ex eo, ſcilicet quod ipſe ſcienter & per contemptum abiicit & remouet à ſe illud quod in eo poterat electionem ſeu continuationem peccati impedire. Et cum omnia quæ peccati electionem ſeu continuationem impedire poſſunt, & impediūt, ſint proprie effectus Spiritusſancti in homine. Ideo ille qui ipſa ſic peccati electionem ſeu continuationem impedientia à ſe ſcienter & per contemptum abiicit & remouet, dicitur ex propria malitia & in Spiritumſanctum peccare: & ita accipitur proprie ex propria malitia peccare. *Gerſ.*

Peccatvm adhuc dupliciter poteſt intelligi, irremiſſibile ſiue irremediabile. Vel de potētia Dei abſoluta vel ordinata. De potētia Dei abſoluta manifeſtum eſt quod omne peccatum eſt remiſſibile & remediabile, quia oppoſitum non includit contradictionem, poteſt etiam Deus peccatum non vindicare nec imputare ad pœnam, poteſt enim Deus peccatori ad tēpus parcere non infligendo pœnam, & ita in æternum. Poſſet etiam de potentia abſoluta obſtinationē diaboli tollere & infundere gratiam: & per conſequens remittere peccatum. Sed de potentia ordinata dicitur peccatū irremiſſibile, quia ſecundum legem Dei ſtatutam nō remittetur vel ex ſe vel ex parte ſtatus. Ex ſe omne peccatum viatoris eſt remiſſibile. Ex parte ſtatus omne peccatum vſque ad terminum vitæ durans eſt irremiſſibile. Statuit enim Deus nullum peccatum remittere niſi in via ſecundum illud *Eccle* 11. *Si ceciderit lignum ad auſtrum vel aquilonē, in quocunque loco ceciderit, ibi erit*. Vnde locum quem hic præparaueris, ſcilicet, in via, in futuro habebis *Gab.di.6.qu.vni.li.2.* Conſonat *Sco.ead.diſt.q.2.* Sic de peccato Luciferi dicitur, ex quo in illo peccato deuenit ad terminum, omnia peccata eius facta ſunt irremediabilia, quamuis prius peccatum ex ſe non fuit irremediabile, quia ſi pœnituiſſet, inueniſſet veniam & miſericordiam (vt ait *Scot.*) Sancti autem doctores allegant plures congruitates remediabilitatis peccati hominis, quæ non fuerunt in peccato angeli, vt quod homo peccat alio inſtigante, diabolus nullo inſtigante diabolus ſua malitia, homo occaſionaliter malitia aliena. Diabolus natura perfectior, homo natura infirmior. *Gab. vbi ſupra.* Et (vt idem dicit *Gabr.diſt inct.15.quaſ.1.artic.1.libr.4.*) peccatum quo ad culpam non remittitur ſine gratia & charitate. Gratiaque & mortale peccatum ſtante lege, ſunt immediate oppoſita, ita quod omnis homo aut eſt in gratia, aut eſt in mortali peccato, & nullus ſimul in mortali & gratia. Et peccata oblita remittūtur ſi quis fecerit ſufficientem diligentiam & debitam ad confitendum ea Si vero non fecerit ſufficientē diligentiam, & aliqua ſubterfugiūt memoriam, propter ſui negligentiam, tunc nullum peccatū dimittitur, neque cognitum neque oblitum. *Gab.dub.2.vbi ſupra.*

Peccatvm remitti per aliquod multipliciter poteſt intelligi ſecundum quod ly *per* dicit varias circunſtantias cauſę. Vno modo intelligitur peccatum mortale deleri per aliquod tanquam per cauſam formalem, vt quādo illud eſt forma inhærens animæ expellens ſeu non compatiēs

ſecum

ſecum mortale peccatum. Secundo tanquam per cauſam efficientem principalem diſpoſitiuā aut inſtrumentalem. Tertio modo per ipſum vt per ſignum pronuncians vel oſtēdes abſolutionem à peccatis. Item quandoque peccatum remittitur, quo ad culpam, quandoque quo ad pęnam, & quandoq; quo ad vtrunque, *Gab. d.14.q. 2.art.1.& 2.li.4.* Et cum tria ſint in peccato, ſcilicet, actio mala & ipſa interior macula, & ſequela ſecundum *S. Bona. d.17.l.4.* actio mala expellitur timore, macula dolore, ſed ſequela charitatis ardore. Vnde timor eſt in iuſtificatione, vt dicitur præparatio ad iuſtitiam, dolor vt infuſio iuſtitię. Charitas ardor in conſummationem, *Bonauent. qu.3. vbi ſupra.* Et de hoc latius in dictione *Pœnitentia.*

Peccatvm quoddam eſt occultum, quoddam publicum. Et peccatum ſuum occultum nemo tenetur in publico confiteri, quia non tenetur quicunque ſtatim in iudicio ſe reum confiteri nondum conuictus. Nam reprehenduntur per Prophetam qui peccatum ſuū quaſi Sodoma prædicauerunt. *Gab. d.15.q.16.concl.4.li.4.* idem ſentit *Scot.* &c.

Peccatvm capitale ſecundum *Guil. Scot.* & *Pelbart.* & alios dicitur dupliciter capitale. Primo quod capite plectitur ſeu punitur, ſicut eſt crimen læſæ maieſtatis & conſimilia. Secundo capitale peccatū dicitur illud, vnde primo peccata orta ſunt. Hoc modo peccatum Luciferi dicitur capitale peccatum, ſicut ipſe Lucifer caput nominatur omnium malorum, vt dicit *Gloſſ.* ſuper illud *Abacuc. Percuſſiſti caput de domo impii.* Tertio dicitur capitale peccatum, id eſt principale ſecundum *Magiſtr.* Nam ſicut caput habet ſupra membra eminentiam, ſic tale peccatum ſuper alias ſuas filias habet eminentiam in malitiæ grauitate. Sunt autem ſeptem peccata capitalia, ſcilicet, ſuperbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. de his ſuis locis dicitur: & multa de his ſcribit *Gerſ. p.2. de ſept. vitiis capitalibus*, quæ comparat ipſe ſeptem ferocibus beſtiis. Superbia ſeu vana gloria comparatur leoni. Inuidia cani. Ira lupo. Acedia aſino. Gula vrſo. Luxuria porco. Auaritia comparatur ericio. Comparantur & hæc vitia ſeptem grauibus infirmitatibus. Superbia ſeu vana, gloria comparatur corporis inflationi. Inuidia lepræ. Ira pheneſi. Acedia letargiæ. Auaritia hydropiſi. Gula epulentiæ. Luxuria comparatur febri. Hæc vitia (vt idem dicit) curantur deuota ac frequenti paſſionis meditatione, de quibus latius & valde multa apud *Gerſ.* videbis. Et ſicut (vt ſcribit *Iacobus de Valent. quaſtion. finali poſt commentaria ſuper canti.*) ad peccatum quo natura corrupta eſt per primos parentes cucurrerunt tres perſonæ, ſcilicet, ſerpens offerens pomum prohibitum, & Eua acceptans ipſum & offerens viro, & Adam comedens ipſum, vt complaceret vxori. Ita pro maiori parte ad omne peccatum cōcurrunt tres partes hominis, ſcilicet ſenſus offerens rem delectabilem vel vtilem, & appetitus ſenſitiuus & ſenſualitas appetens, & alliciens voluntatem, vt conſentiat & ipſa voluntas condelectans, & ſequens ſenſualitatem. Nam ſicut ſerpens oſtendit fructum perſuadendo mulieri, & mulier perſuaſit viro vt comederet: ita ſenſus offert rem prohibitam ipſi ſenſualitati, & ſenſualitas offert & perſuadet voluntati, & ſic conſummatur peccatum per conſenſum voluntatis. Ex quo patet quod primi parentes reliquerunt nobis impreſſam imaginem & veſtigium ſui peccati. Hæc *Valent.*

Peccatvm diaboli (vt ſcribit *S. Bona. d.5.q. 1.lib.2.*) initiatum eſt in præſumptione: ſtatim enim vt vidit ſuam pulchritudinem, præſumpſit. Conſummatū eſt in ambitione, quia præſumens de ſe, appetiit quod omnino ſupra ſe fuit, & ad quod peruenire non potuit. Sed confirmatum eſt in inuidiæ & odii auerſione, quia ex quo obtinere non potuit quod appetiit, ideo inuidere cœpit, & affectu odii contraire, & in hoc confirmatum eſt: quia hæc omnino ipſum à Deo ſeparauit, & perfectum obſtaculum poſuit, ſicut perfecta charitas perfecte Deo iungit.

Peccatvm contra natvram. Et communiter peccati cōtra naturam quatuor ſpecies ſeu modi aſſignantur. Primus eſt quando abſq; omni concubitu cauſa delectationis venereæ pollutio procuratur, & vocatur proprie mollities, pertinetque ad peccatum immunditiæ venereæ, ſeu lubricoſæ. Secundus modus eſt ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, & vocatur proprie beſtialitas. Tertius modus eſt ſi fiat concubitus ad rem eiuſdem ſpeciei, ſed non ad debitum ſexum, vt puta, maſculi ad maſculum, vel fœminæ ad fœminam. Et vocatur proprie Sodomiticum. Quartus modus eſt ſi fiat con-

concubitus ad rem eiuſdem ſpeciei, & debiti ſexus, ſed non fiat in debito inſtrumento, vel alias fiat monſtroſa quædam deordinatio & vilitas in modis concubendi. Hæc *Gerſ.p.2.de ſep.vitiis capitalibus.*

Peccatvm mortale quomodo cognoſcitur, videndum eſt quod ſcribit *Gab.diſt.15.qu.13. ar.2.concl.3.Coroll.1.lib.4.* Incautum eſſe & malum aſſerere aliquem actum fore peccatū mortale vbi illud nec ſufficienti auctoritate nec euidenti ratione oſtendi poteſt. Nam hoc eſt ponere laqueum pedibus ambulantium & inducere certum mortale vbi mortale nō eſt, vel eſſe certum vbi non eſt. Nam iſta aſſertio dum acceptatur à populo, licet foret erronea, facit tamen cōtrauenientem peccare mortaliter, quia facit agere contra conſcientiam eum qui alias nō peccaret mortaliter in tali facto non habita huiuſmodi conſcientia. Et quia difficile eſt cognoſcere, quando peccatum ſit mortale, ideo doctores qui pro animarum ſalute egerunt & ſcripſerunt, aliquas regulas poſuerunt, quas late proſequitur *Fr. Pelbart. li 2. Roſar. Theologiæ* in dictione, *Peccatum.*§. 27.28. 29.30. *Prima* eſt de animæ affectu & complacentia, quæ accipitur ab *Auguſt.25.diſtin.*§. *Criminis.dis.* Quod nullum eſt adeo veniale quin fiat mortale, dum placet, ſcilicet nimis vſque ad contemptum, *&c.* Et nullum eſt (inquit) adeo mortale, quin fiat veniale dum diſplicet, videlicet ita quod non conſentitur deliberate. *Secunda regula* : Bonum quodcunque citra Deum diligere, ſupra Deum, vel æque Deo, eſt peccatum mortale : quia Deus diligi debet ſuper omnia, & propter ſe, ſecundum ſcripturas, & omnes doctores ſuper 3. *ſent.* Exēplum de amore diuitiarum & bonorum mundi omnium, quæ ſi infra Deum diliguntur, veniale eſt: alias mortale, quia facit contra præceptum Dei. *Tertia regula* de charitate. Omne quod directe contrariatur charitati Dei & proximi, eſt mortale. Hanc ponit *S.Thom.2.2.quæſt.* 59 *ar.4.* niſi quis faceret contra proximum modicum quid, vt ſi furetur acum, vel huiuſmodi. *Quarta regula* de diuino decalogo. Quod quicunque facit directe contra quodcunque præceptum decalogi, peccat mortaliter. Nam quicquid eſt contra ea, eſt mortale. *Quinta* eſt de Eccleſiæ præcepto. Quod tranſgreſſio cōtra quodcunque præceptum Eccleſiæ eſt mortale, ſi fiat ſcienter, vel ex contemptu. *Matth. 18. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Exemplum de his qui nolunt Miſſam audire in feſto, vel confiteri, & communicari ſemel in anno, vel vitare hæreticos, vel in feſto ſeruilia opera facere. *Sexta* de fine. Quod quandocunque quis conſtituit finem vltimum in creaturis, vel citra Deū, peccat mortaliter, quia hoc eſt frui vtēdis, vt vult *Aug.* ergo maximum peccatum, ſicut vane glorioſus conſtituit finem in laude hominum. *Septima* de grauitate iniuriæ, quam ponit *Rich.* dicens quod peccatum mortale non habet fieri, ſine graui iniuria Dei, vel grandi contemptu, aut nocumento proximi in hominibus qui firmam habent voluntatem cauendi peccatum. Vnde tales non peccant mortaliter in quouis modico. Secus de infirmis. hæc ille. *Octaua* de inhæſione firma conſcientiæ dictantis aliquid faciendum vel non faciendum, quam ponit *Aug.28.q.1.* Omne inquit quod ſit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. Et hoc verum eſt, etiam de conſcientia erronea firmiter credente. Sed quando titubans hæſitat, nec firmiter credit: non eſſet mortale contra faciendo : vt dicit *Aureolus in compendio* : niſi quando dubitaret, & in dubio exponeret ſe periculo. *Nona regu.* de ignorantia. Quod ignorantia affectata non excuſat à peccato mortali, ſed bene alia. Præterea ignorantia aliquando excuſat à toto, aut à tanto, vt alias & ſupra dictum eſt. *Decima* de Chriſmate ſacramentali. Quod indigne ſuſcipiens ſacramentum quodcunque, eſt peccatum mortale. Patet de ſacramento Euchariſtiæ. 1. *Cor.* 11. *Qui manducat & bibit indigne: iudicium ſibi manducat.* Nam malitia (vt ait *Auguſtin.*) polluit ſacramentum vt ſibi iudicium fiat, quamuis ſacramenta in ſe impolluta permaneant, & indigne ſuſcipiens ſacramentum, facit iniuriam Sacramento ſecundum eundem *Auguſtinum de vnico baptiſmo.* Patet etiam de aliis ſacramentis. Item eadem regula extenditur ſecundum *Richardum de media Villa in 4. & S.Thom. eodem lib. diſtinct.24.* etiam quoad miniſtrationem ſacramentorum, vt qui adminiſtrant ſacramenta in peccatis, nec pœnitens vel confitens, peccat mortaliter. Denique aliqui ſancti hanc regulam extendunt etiam ad actus ſolennes in Eccleſia, quod, ſcilicet, tenetur quis pœnitere ſi eſt in conſcientia peccati mortalis ante-

Digitized by Google

antequam tales actus exerceat: puta, lecturus Diaconus Euangelium vel Subdiaconus Epiſtolam ſolenniter in Eccleſia, aut leuaturus aliquem de baptiſmo, vel confirmatione ſolenni actu in Eccleſia, alias in conſcientia peccati talia faciens mortaliter peccat. Nam *Deut.* 16 dicitur: ***Iuſte quod juſtum eſt exequaris.*** Excipitur tamen ſi quis in neceſſitate: puta, articulo mortis baptizaret, aut talia prædicta ſacramentalia faceret. ***Vndecima regula*** de lege poſitiua quod lex canonica vel conſtitutio legis alicuius cuiuſcunque non ſemper obligat ex eius tranſgreſſione ad peccatum mortale, etiam ſi ſit lata per verba præceptiua vel inhibitoria aut æquipollentia. Hanc regulam dictant canonum Doctores, præſertim *Panorm. extra de vita & honeſt. cleric. c.* Clerici officia, & quando obligat ad mortale, vide alias in dictione *Obligatio* & *Angelum in ſumma, Pelbartum lib.* 2. *Roſar. Theologiæ*, & alios. Vnde ſi lex vtitur verbis præceptiuis: puta, præcipimus, jubemus, mandamus, &c. Vel inhibitoriis, vt inhibemus, prohibemus, interdicimus, &c. & huiuſmodi, & tunc obligant ad mortale, alias raro. Etiam vbi eſt cõſuetudo, quod verba obligant ad mortale. Vide latius Doctores juris, & *Angelum in ſumma.* Hæc enim non ſunt noſtri fori. ***Duodecima regula*** de malo alieno quod vnius mali alii ſimul compeccant mortaliter, & hoc fit nouem modis communicando in peccatis alienis. Vnde Prælati non corrigentes, inferiores peccant. ***Decimatertia*** de non neceſſariis vt ſunt ſacramenta non neceſſitatis & conſilia Euangelica ſecundum *Scotum in 4. diſtinct. 15.* eſt quod omnia conſilia Euangelica, ſimiliter & non neceſſitatis ſacramenta obligant omnes homines ad non contemnendum. Vnde contemptus inducit mortale. ***Decimaquarta regula*** eſt de obedientia. Quicunque contra obedientiam debitã ſuperioribus ſiue Eccleſiaſticis ſiue temporalibus in licitis mandatis ex cõtemptu tranſgreditur, mortaliter peccat. Patet *Roman.* 13. ***Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit & damnationem acquirit.*** Secus ſi non ex contemptu eodem modo ſicut de lege dicitur. ***Decimaquinta regula*** de pœnitentia. Quod omne peccatum graue mortale per pœnitentiam & confeſſionem ſequentem fit veniale. Hanc ponit *Ambroſ.* de qua *S. Th. in 2. diſt. 24* dicit intelligendum nõ ſic quod culpa mortalis in culpam venialem mutetur, ſed ſecundum ſimilitudinem quandam ad veniale, quia ſicut veniale peccatum dignum eſt venia, & temporalem pœnam promeretur, ſic ab euentu per pœnitentiam mortale fit veniale. ***Sedecima regula*** de quantitate intentionis vel qualitate, ꝙ quamuis quis intendat modicum vel venialiter peccare, tamen mortaliter peccat, non obſtante tali intentione in his, quæ ſunt contra præcepta. Tum quia talis erronea conſcientia peccat, tum quia opus malum non recipit quantitatem ab intentione. ***Decimaſeptima regula*** de rationis conſenſu deliberatiuo. Hanc ponit *Gerſon*, & communiter tenent omnes Doctores, videlicet quod nullum peccatum actuale ſit mortale abſque conſenſu rationis vero vel interpretatiuo, id eſt dum quis ſufficienter potuit deliberare & reſiſtere: & non fecit vt debuit. Sicut enim qui tacet, conſentire videtur interpretatiue ex regula juris; Sic in propoſito. Vnde conſentiens in ſolam delectationem moroſam ſine opere peccat. ***Decimaoctaua*** de ſenſuũ actibus. Quod quandocunque in actibus ſenſuum quis intendit ad mortale principaliter peccat mortaliter. *Matth.* 5. ***Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.*** Similiter de auditu loquendum & de tactu & aliis. ***Decima nona*** de titubatione dubietatis ex *Bonauentura in 4. diſtinct.* 17. Eſt quod quicunque facit aliquid de quo titubat dubitando pro vtraq; parte, vtrũ illud facere ſit mortale an veniale, mortaliter peccat, & tenetur confiteri: quia diſcrimini mortalis peccati ſe exponit. Secus ſi nõ dubitaret pro vtraque parte, ſed crederet potius eſſe veniale, nec aliunde ſcire poſſet. In dubiis autem tutiorem viam amplecti debemus. Verum ſi non maiorem certitudinem de vna partium habet quam de altera, ſiſtere debet quouſque ad earum aliquam magis aſſentiatur: vt ſcribit *Gerſon parte 3. tract. de diuerſis tentat. diaboli:* & hoc vel aliorum vel ſuæ rationis conſultatione vel inſpiratione diuina obtenta per orationem, &c. ***Vigeſima regula*** de voluntariis: Quod in peccatis mortalibus ſola voluntas deliberata pro facto capitur, quantũ ad hoc quod mortale ſit peccatum in voluntate: quod ſi opere exequatur, erit grauius. ***Vigeſimaprima regula.*** Ad idem eſt *Aug. lib. 1. retract. c. 11. & lib. de vera*

Digitized by Google

vera religione, quod peccatum eſt adeo voluntarium, vt ſi non ſit voluntarium, nullo modo ſit peccatum. Ex quo patet quod omne peccatum eſt in voluntate formaliter, ſicut in ea ſtat iuſtitia & iniuſtitia: vt dicit etiam *Anſelmus lib. de originali peccato.* Vnde amentibus & vſu rationis carentibus furioſis non imputatur q̃ faciunt, quia non vtuntur ratione, nec per conſequens voluntate. *Vigeſimaſecunda regula*, quod quicunq; voluntarie vel ex propria culpa exponit ſe periculo mortalis peccati ſeipſum vel proximum, peccat mortaliter. Vnde *Eccleſ.* 3. dicitur: *Qui amat periculum, peribit in illo. Lyra.* Periculum, id eſt occaſiones peccatorum mortalium, peribit in illo, ſicut auis volitans circa laqueũ. Exempla ad id plurima ſunt, ſcilicet, dum quis aduertenter ſe inebriat, vel etiam proximum. Item dum quis prouocat ad peierandum eum, quem ſcit peieraturum ſecundum *Auguſtinum* 22. *q* 5. *Ille qui.* Item de Prælatis ſcandalizantibus alios ſua mala vita. Item de mulieribus ſe ornantibus, vt cõcupiſcantur ad luxuriã: & ſic de aliis, quæ multa breuitatis gratia omitto. Legito de hoc *Pelb.* & alios. Hæc, quia non inutilia cenſui, ſcribere volui de cognitione peccati mortalis, quod quidem multa nocumenta facienti infert. Nam reddit perpetrantem odioſum Deo. *Sapient.* 14. *Odio eſt Deo impius & impietas eius.* Item flagella meretur, quæ Deus infligit propter peccata. Item animam maculat & perimit, & diabolo aſſimilatur. Multa de hoc *Pelbartus*, qui & ſcripturas & auctores allegat. Ad hoc vide & *Gerſonem tract. de vitiis naturæ & voluntatis & parte 2. de cognitione peccatorum venialium & mortalium.* Plura ſcribit & de vita ſpirituali animæ. Et in peccato mortali duo ſunt, vt ſcribit *S. Bonauentura diſtinct* 20 *lib. 4. circa textum*, ſcilicet, macula & reatus, ſiue obligatio ad pœnam, *&c.*

Peccatvm veniale (vt diffinit *Gerſon parte 2. de peccato veniali*) eſt complacentia ſeu voluptas in creatura infra vel citra Deum, id eſt quod non plus quam Deo nec æque ſicut Deo, quia, ſcilicet, non vellet quis illi finaliter adhærere, vel propter illud Deo diſplicere, aut ſcienter contra eius præcepta & mandata quicquam facere. Peccatum vero mortale, eſt libido ſeu voluptas in creatura ſupra Deum, id eſt plus quam Deo vel æque vt Deo, & dicitur veniale à venia. Vide latius *Gerſonem.*

Peccatvm veniale eſt triplex ſecundum *S. Bona.* & *Gab. diſt.* 16. *q.* 5. *dub.* 6. *lib.* 4. & *d.* 22. *q.* 1. *in fin. lib.* 2. Et *Gerſ. lect.* 5. *de vita ſpirit. ani.* & alios. Quoddã eſt veniale ex ſola ſurreptione, id eſt ſine aduertentia, quod præuenit deliberationem: & illud ſicut vitari non poteſt, ita etiam nunquã fit mortale quamdiu manet in illo genere ex ſurreptione. Secus ſi maneret ſeu continuaretur actus ex ſurreptione inceptus, quouſque accederet perfecta deliberatio, quia tunc nõ manet ſurrepticius. Et dicitur veniale ab adueniendo, quia venit ex ſurreptione & pronitate naturæ corruptæ, & hoc prouenit niſi ſubſequitur iudiciũ rationis, vt ſunt motus carnales & ſenſuales. Quoddam eſt veniale, quod fit cum cogitatione ſine aduertẽtia, ſed ſine pleno conſenſu, vt in cogitatione de muliere & in delectatione citra conſenſum in delectationẽ. Tertium eſt veniale cum ratione & conſenſu: ſed ideo eſt veniale, quia non eſt contra præceptum, vt verbum ocioſum, & mẽdacium iocoſum, riſus ſuperfluus, & huiuſmodi. Et dicitur peccatum veniale, nõ ideo (vt quidam dicunt) quia meretur veniam, hoc enim falſum eſt (vt ſcribit *Bruleſer diſt.* 5. *q.* 1. *lib.* 2.) quia nullũ peccatum poteſt habere rationem ad merendum veraciter veniã, imo demeretur, *&c.* Peccatum autem primo & ſecundo modo ſi accedat conſenſus perfectus, erit mortale (vt ſcribit *Gab. vbi ſup. lib.* 4.) Nam propter defectum conſenſus & imperfectionẽ eius, fuit veniale, ideo accedente conſenſu, ceſſat ratio venialis peccati, & nihil deficit de ratione mortalis. Et dicitur notanter conſenſus perfectus, quoniam (vt dicit *Scotus diſt.* 39. *lib.* 3.) ſicut actus meritorius requirit quod ſit plene humanus, hoc eſt quod ſit ex plena deliberatione & conſenſu, ita non minus actus demeritorius idem requirit, quia non eſt Deus pronior ad condemnandum, quam ad parcendum. Et cum actus de genere mortalis fit, non cum plena deliberatione propter defectũ perfecti conſenſus, qui præſupponit deliberationem perfectam, non cenſetur mortale. Habituatus vero, quandoq; habet breuem deliberationem, quæ non videtur deliberatio, verum quia habet magnam prudentiam qua promptus eſt ad

eſt ad deliberandum quaſi in tempore imperceptibili, talis deliberatio, eſt ſufficiens ad rationẽ meriti & peccati. De veniali tertii ordinis dicitur quod illud non fit mortale, niſi per conſenſum quieſcentem in eo, tanquam in fine, vt ſi quis tãta libidine afficeretur ad mendacium iocoſum, quod etiã ipſum continuare vellet contra præceptum, ſi à Domino prohiberetur, ibi poneretur quies in mendacio iocoſo plus quam in Deo, & tunc ſemper concurreret cõtemptus Dei, cui in caſu præponeretur mendacium iocoſum. Et ibi habet locum verbum *Aug.* Nullum peccatum eſt ita veniale, quin poſſit fieri mortale dum placet, non qualibet placentia, ſed ea qua voluntas in ea quieſcit tanquã in fine, quod tunc fit quando plus placet quam Deus: puta, quando magis vult actum huiuſmodi quam amicitiam Dei, qui eſt vere & ſimpliciter vltimus finis. Vel intelligitur hæc auctoritas de venialibus tantum primi & ſecundi generis aut tertii, vt exponit *Gerſ. de vit. ſpirit. anim. lect. 1.* Dum placet inquantum eſt peccatum & Dei offenſiuum abſq; alio quocunq; motiuo vel allectiuo ad peccandum. Iſtud enim videtur diabolicæ obſtinationis proprium, quod impugnatur Deus, & odio habeatur gratis. Vnde breuiter conſenſus in veniale, vt veniale eſt, etiam deliberatus, non eſt niſi venialis. Et quamuis peccans venialiter ex deliberatione abutatur Dei miſericordia, quæ conceſſit illud peccatum eſſe veniale non mortale, tamen non peccat mortaliter. Et in hoc plurimum relucet miſericordia Dei, quod abuſus ille etiam deliberatus non eſt niſi venialis. Hæc *Gab. di. 16. qu. 5. art. 3. du. 6. lib. 4.* Vide & *Rich. di. 16. art. 2. qu. 2. lib. 4.* quando veniale fit mortale, & *S. Bona. ead. di. p. 2. art. 3 qu. 1. & qu. 2.* & dicit quod ratione peccati venialis in ſe non neceſſe eſt confiteri illud, ſed ratione periculi ad quod dicit, tenetur homo de aliquibus pœnitere, quãtum aduertit periculum. Vide latius ibi *Bona.* vide ad hoc *Rich. art 5. vbi ſup. q. 1.*

PECCATVM veniale & mortale differunt multipliciter vt ſcribit *Gab. di. 16. qu. 5. art. 1. li. 4.* & *di 22. q. 2.* Et *Gerſ. p. 2. tract. de cognit. peccat. mortal. & venial.* Primo, quia mortale eſt deordinatio quædam ac deuiatio ab ordine neceſſario ad ſalutem conſecutionem. veniale eſt deuiatio ab ordine non neceſſario, ſed vtili. Cum enim omne peccatum ſit quædam deuiatio & declinatio ab ordine dirigente hominem ad ſalutem. Eſt autem huiuſmodi ordo inſtitutus à Deo duplex. Primus eſt neceſſarius, & hic eſt obſeruantia præceptorum, ſecundum illud *Mat. 19. Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata.* Alius eſt ordo conſequendi ſalutem compendioſus & vtilis, non tamen neceſſarius, ſicut obſeruatio cõſiliorum Euangelicorum. Receſſus à primo ordine qui eſt per tranſgreſſionem præceptorum, dicitur & eſt peccatum mortale, quia inducit mortẽ perpetuam, & priuat animam vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro. Receſſus autem à ſecundo ordine, ſcilicet, ab obſeruãtia conſiliorum per conuerſionem inordinatam ad creaturam, citra tamen tranſgreſſionem præceptorum, eſt peccatum veniale. Dicitur autem peccatum, quia eſt quædam deordinatio in adhęſione creaturæ minus vtili, dimiſſa vtiliore, cum tamen ratio deprecatur ad optima. *1. Ethi.* Dicitur, veniale, quia nõ inducit mortem, neq; tollit gratiam, neq; eam minuit, alioquin cum gratia ſit finita, poſſet per multiplicationem venialium tota auferri, & ſic venialia non eſſent venialia. Minuit tamen feruorem gratiæ, hoc eſt impedit gratiã à ſua operatione. Feruor vero charitatis conſumit veniale peccatum: ſicut ignis magnus guttam aquæ iniectam. Secundo differunt: quia mortale priuat gloria, obligat ad gehennam, & auertit à fine. Veniale autem non auertit à fine, ſed obliquat & impedit aliquantulum progreſſum ad finem. Item mortale ſemper habet annexum Dei contemptum verum, vel interpretatiuum, veniale non habet Dei contemptum (nemo enim contemnit quod amat) ſed habet quandam deſidiam vel teporẽ, pro quanto plus adhæret creaturæ quam proficit adhærẽdum Deo. Item mortale ſi non deletur in via præſentis vitæ, manet ſimpliciter inexpiabile. Sed in futuro non deletur, vbi non eſt locus pœnitentiæ, ſed veniale etiam remittitur poſt hanc vitam. Verum de quolibet actu inordinato diſcernere in particulari quando ſit peccatum mortale, vel quando ſit veniale, difficillimum eſt propter infinitas circunſtantias actus variantes. Vnde circa hoc *Gerſ. in lib. de vita ani.* Plurimum laborauit, & multas regulas ad diſcretionem hanc conſequendam vtiliſſimas tradidit, nec tamen (ipſo teſte) ad ſufficientem diſcernendi certitudinem peruenit. Et de hoc regulæ aliquæ ſupra patent. Item vnũ

veniale poteſt remitti ſine alio, ſed non ſic eſt de mortali. Item quodlibet opꝰ meritorium habet vim remittendi peccatum veniale. De quo *Gab. di.16.l.4.q.5.ar.3.du.3.* Et *Pal.di.ead.q.2.ar.2.* de volare aquę benedictæ, quę remittit veniale pulchre loquitur. Ad idem *Hugo de ſacram.li.2 p.9. S.Thom.di.16.qu.2.art.4.lib.4. Alex.p.4.qu.8. mem.1 ar.2.§.1.* Item *Rich.di.21.ar.3.q.1.* Item *di.1.ar.1.q.3.* Item *Aug.in Enchi.c.70.* Item *de conſecrat.di.3. Aquam ſale,&c.*

PECCANS dicitur ille qui peccat vel cōmittit aliquod mali. Peccans autem mortaliter incurrit quatuor damna, vt ſcribit *Brul.di.20.q.4. li.3.* Primum eſt amiſſio vitæ æternæ, & amicitiæ Dei. Secundum, perditio gratiæ Dei. Tertium, amiſſio actuum meritorum. Quartum, acquiſitio tormentorum inferni. Omnis autem peccās in eo quod re aliqua peruerſe vtitur, iniuriatur cuilibet iuſto tanquam fur & raptor rei ſuæ. Eſt enim furtum contrectatio rei alienæ inuito Domino. Tractat autē iniuſtus (abutendo re aliqua) rem illam quæ iuſti eſt, ipſo non conſentiente, nam conſentiendo peccaret. Hęc eſt radicalis ratio (vt inquit *Gerſ.p.2.ſer.de Dominio Euan.* facto in cœna Domini) cur fraternalis correctio cuilibet iuſto competit, quoniam de re ſua agitur dū peccatur. In hoc vero comperi propriiſſimum & philoſophicum eſſe intellectum *Iacob* dicentis, quod *qui in vno offendit factus eſt omnium reus, Iac.2.* Nam peccans in vno, peccat in omnes, tremenda nimis, ſed vera ſententia, peccans in vno, peccat in omnes, imo in ipſum cœlum: & omnia quæ cœli ambitu continentur. Hæc *Gerſ.*

PECCATOR proprie eſt qui ex habitu peccat, vel ex propoſito ſecundum *B.Tho.ſup. Pſal. 27.* Vel peccator (vt ſcribit *Gab.di.14.q.1.lib.4.*) eſt homo ordinatus à Deo ad pœnam æternam propter actum peccati, quē actu committit, vel cōmiſit. Et dicitur peccator ab ordinatione diuina, quapropter peccatum præteritum quod trāſiit, & non eſt quantum ad actum ordinatus, eſt ad pœnam æternam. hoc enim ſignificat peccator. Et hoc nomen peccator nihil ſignificat inflexiſtens in peccatore tranſeunte actu peccati: ſed ſignificat actum peccati, qui tranſiit, & pœnā quæ correſpondebit, & Deum qui peccatorem ad huiuſmodi pœnam ſuſtinēdam ordinauit. Et in hoc multi decipiuntur imaginātes, quod quādocunq; nomen poſitiuum de aliquo prædicatur, ꝙ neceſſe eſt aliquid ineſſe illi, de quo prædicatur, quod formaliter per prædicatum illud importatur, ſicut eſt de illis prædicatis, album, nigrum, ſciens, virtuoſus, iuſtus, quod falſum eſt in terminis cōnotatiuis, qui non connotant, aliquid vnum, vel ſi aliquod vnum cōnotant, tamē non id quod ineſt ſuo ſubſtrato, ſed quod infuit vel alteri ineſt. Vnde generaliter ad hoc quod terminus connotatiuus conueniat alicui, ſufficit quod connotatum ſuum ſic ſe habeat, ſiue in re illa ſiue in alia, ſicut per ipſum connotatur. Sicut ebrioſus dicitur formaliter ebrioſus, non ab aliquo ſibi inexiſtēte, ſed ab actibꝰ qui tranſierunt, etiam ſi nullum in eo habitum genuiſſent. Sic ad mortem iudicatus dicitur damnatus non ab aliquo ſibi inexiſtente, ſed à ſententia qua ad mortē eſt ordinatus, quæ ſententia nihil in dānato produxit, quia potuit iudicari eo abſente & ignorāte. Et peccator deſinit tunc quando qui prius propter peccatum commiſſum ordinatus fuit à Deo ad pœnam, nunc propter pœnitentiam ab eodem ordinatus eſt ad vitam, quę tamen mutatio non dicit mutationem in Deo, ſed vel in pœnitente, vel in tempore vel in alia creatura. Nam de potentia abſoluta ſine mutatione peccatoris per ſolum lapſum temporis poſſet primo ordinari ad pœnam, deinde ad vitam, ſed ſecundum potentiam ordinatam non fit peccati remiſſio niſi per infuſionem nouæ gratiæ, per quam realiter mutatur qui fuit peccator. Remanere autem peccatorem poſt actum tranſeuntem, nihil aliud eſt niſi ipſum à Deo voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Et remitti ſeu deleri peccatum nihil aliud eſt, quam ordinatum ad pœnam, iam non ordinari ad pœnam. *Gab. vbi ſup.* Et ad deletionem peccati (vt dicit & probat *Scot.di.14.qu.1.art.3.li.4.*) regulariter requiritur pœna vel punitio voluntaria. Et peccator, vt ſcribit idem *Gab.di.14 q.3.du.1. poſt Alex.p.4. qu.68.mem.2.ar.2.* Et *Rich.di.ead.art.9.q.1.li.4.* Concordat *B.Tho.di.17.q.9.ar.4.li.4.* volunt illi quod peccator ſēper tenetur ad peccati mortalis deteſtationē, non tamen pro ſemper, ſed pro aliquando etiā poſt peccati remiſſionē, tunc autem tenetur ſecundū *Alex.& Rich.* quando pœnitens recordatur peccatorū ſuorū, quibus Deū offendit, de quo *Gab.vbi ſup.* Cōſonat *Iac.de Val. Pſal.6.* qui dicit ꝙ licet peccator egerit pœnitentiā perfectam de peccatis ſuis per contritionē & con-

confeſſionem & ſatisfactionem, tamen ... peccatum ... quodcunque ... tenetur dolere & pœnitere quandocunque recordatur. Vnde dicit *Clemens in Itinerario* quod B. Petrus ſemper flebat peccatum negationis Chriſti, quotieſcunq; recordabatur, ita... tum quod lachrymæ decurrentes ſulcauerant genas ipſius Petri. Hæc ille *vbi ſup.* Et vt dicit *Sco. di.14.q.1.li.4.* Magni peccatores non ſtatim quãdo ſunt iuſtificati, habẽt illam pacem quam habent perfecti & exercitati in virtutibus, ſed pugnando contra inclinationẽ & habitus vitioſos, merentur & acquirunt ſibi habitum in contrarium. Et peccator quotieſcunq; peccat, adulterium committit, furtum & homicidium, quia anima quæ in baptiſmo fuit Chriſto deſponſata, non ſeruat quod promiſit, & à Deo auertitur ad creaturam: Rapitque quod prohibitum eſt; facit enim contra legem & præcepta Dei. Committit & homicidium, quia occidit & odit animam ſuam in mortem ęternam, qui diligit iniquitatẽ. De quo plura legere potes apud *Iac. Val. Pſ.50. expoſi.3.* fere in principio. Et licet peccator lædat proximum, tamen in primis offendit Deũ, quia eius legem tranſgreditur & præuaricatur & violat & eius præcepta contemnit, ex conſequenti lædit proximum inferẽdo ſibi damnum in fama vel in bonis vel in perſona De quo latius videre potes *Iac. Val. vbi ſupr.* Et peccator ingens mõſtrum eſt & horrendum, vt ſcribit *Gerſ. tr.11.* ſuper *Mag.* qui ſecum diſſidet, qui conuenit nulli, qui diſſipatur & ſoluitur curis, & ſceleribus, facinoribus & flagitiis inceſſanter, ſine modo, ſine ordine, ſine pondere, menſura, vt ſubſiſtens, ſe odit in ſe, in ſe ſæuit, malus omnibus, peſſimus ſibi, & eo infœlicior quo deterioribus peccatis fuerit obnoxius a primo peccato vſq; ad vlt. &c.

Pecvlivm a pecore. Vnde apud maiores omne patrimonium dicebatur peculium, quia pecoribus vniuerſa eorum ſubſtantia conſtabat. Vnde ſecundum *Seruium* pecunia dicta eſt à peculio. Proprie autem ſignificat quicquid alicuius ex labore & induſtria paratum & lucrifactum, ſecundum *Gab. di.15 q.3. ar.3. dub 2. propoſ.5. lib. 4.* Peculium dicitur quaſi puſilla pecunia, ſiue patrimonium puſillum. Dicitur etiam aliquid

quod filiusfamilias ... poteſtate ... dominium, & ... ſtrenue.

Pecvlivm profectitium ... patris vel earum occaſione, profectum eſt ... prouenit, vbi ex capitulo largeiore ... omne quod occaſione patris aut ... vel immediate prouenit, vt eſt pecunia ... aliqua patris filiofamilias à patre ... ctus vel lucrum inde prouenieus ... & hoc ſine labore vel induſtria filii: puta, ſi ... poſſeſſionem à patre datam alii locat ... certa parte crementi, aut pecunia mercatur, de qua habet lucrum, quæ ſicut proueniunt erunt profectitia. Sed pro parte quæ debetur operationi & induſtriæ lucrantis, erit aduentitium. Vnde omne lucrum quod prouenit ex perſona filii, in caſu eſt aduentitium. In peculio profectitio ad patrem pertinet & proprietas, & vſusfructus & nil iuris habet in eo filiusfamilias. Et ad nihil valet filio, niſi vt non publicetur in caſu, quo alia bona patris publicantur.

Pecvlivm aduentitium dicitur quod à linea materna aduenit, dicit *Palud.* vel vt dicit *Gabr. vbi ſupr.* eſt quod aliunde prouenit, vel ex donatione matris, amicorum, aut aliorum quorumcunque, non intuitu patris, aut acquiritur ex induſtria, aut prouenit ex euentu vel fortuna, non tamen occaſione militiæ, vel officii publici, latius *Gab.*

Pecvlivm castrense eſt quod filiusfamilias à parentibus vel aliis occaſione militiæ ... lias donatur, aut ipſe in militia acquirit, quod ... militaret acquiſiturus non fuiſſet ... militia degenti datum eſſet, vel acquiſiuiſſet etiam in militia non degenti non pertinet ad peculium caſtrenſe. *Gab.* Vide & de hoc *Arch. tit. 45. art 3. qu.3. l.4.*

Pecvlivm quaſi castrense dicitur quod filiusfamilias ex officio publico recepit, vt ſi fuerit aduocatus, medicus, magiſter ſtudium liberalium artium, notarius, aut officialis, vel rector, qui ſalaria vel ſtipendia recipiunt publica, quod additur: quia quod notarii communes acquirunt, non pertinet ad peculium quaſi caſtrenſe. Sed notarii ... debere habere ſalarium de publico ...

[illegible]familias habet plenum dominium & proprietatem ac etiam vſumfructum,& cenſetur vt paterfamilias,& teſtari poteſt,& dare eleemoſynam & ad vota diſponere. Pater quoq; nihil iuris habet in eis. Hæc *Gab.* Et copioſius illa in ſummis,ſeu apud legiſperitos inueniuntur. Et *Richard. vbi ſup.* Vide & *Gerſon p.1. tract. contra proprietarios regula. Aug. p.2* vt dicit ſecundum Gerardum. Habere peculium non eſt habere principale dominium in re ipſa:ſed vt ſeruus ſub domino,ſub patre filius, ſub abbate monachus ex licentia ipſorum ſub quibus ſunt,& hoc nonnũquam conceditur,vt ſi habuerit officiũ aliquod, ſcilicet,vel eſt veſtiarius,vel eleemoſynarius,vel theſaurarius, vel huiuſmodi,deſeruiens vtilitati communi Eccleſiæ,vt fidelis ſit & prudens diſpẽſator,nõ q̃rens q̃ ſua ſunt,ſed quæ omniũ,&c.

Pecunia ſecundum *Aug. lib. de doct. Chriſt.* & poſt eum ſcribit *Gabr. di.15 qu.12. art.2. lib.4.* Omnia nomine pecuniæ intelligũtur quicquid homines habent in terra, omnia quorum Domini ſunt,pecunia vocatur,ſeruus,vas,ager, arbor,pecus,quicquid horũ eſt, pecunia dicitur. Et ideo,quia antiqui quod habebant,in pecoribus habebant:& habetur *prima q.3 totum.* Omnia enim hęc in pecuniam reſoluuntur,& pecunia comparantur. Obediunt autem pecuniæ omnia,vt dicit Salomon,& alius dicit: *Audito nũmo quaſi quodam principe ſummo. Reſiliunt valua, nihil auditur niſi ſalue.* Pauci reperiuntur hodie à populo aurum ſpernentes, vt inquit *Gerſ parte 2. in dialog.* duorum militũ Franci & Angli,&c.

Pes,pedis. Et pedes,vt ſcribit *S. Bonau. in fin. 4 ſent. ſuper Magiſt.* qui in fine dicit. Hæc de pedibus ſedentis ſuper ſoliũ excelſum. Pedes poſſunt dici via vel opera finalia,quę ſunt velata,ſicut illa quæ pertinent ad finem mundi,&c.

Penetrativvm dicitur quod penetrat.de quo vide in dictione *ſubtile.*

Per quandoque dicit circunſtantiam illius, cui primo competit habere eſſe vel non eſſe,& tale eſt eſſentia. Eſſentiæ enim primo competit eſſe, vel poteſt dicere circumſtantiam productionis [illegible] aliquid producitur ab aliquo,& qua [illegible] ab alio,ſicut in creaturis. Per,aliquã[illegible] circunſtantiam cauſæ formalis. Aliquã [illegible] circunſtantiam cauſæ efficientis. [illegible] [illegible], vt dicit [illegible] [illegible] *Aug.* com [illegible]. Quod

filius quicquid habet naſcendo, habet à patre & [illegible] quod habet, accipit [illegible] [illegible] S. Bona. di. [illegible] q. [illegible] quando illa præpoſitio,per, iungitur [illegible] abſoluto importat auctoritatem, vt cum dicitur: Iſte eſt bonus per illum,vel ſapiens vel [illegible] Cum verbo vero tranſitiuo importat [illegible]ritatem vt rex poteſt per baliuum. Hæc [illegible] (vt ipſe inquit) eſt falſa,pater eſt potens per [illegible]um,hæc eſt vera, pater operatur per filium. [illegible] *per,* ſecundum *Gab. di 35. q. 5 li 1.* poteſt dicere circunſtantiam cauſæ motiuæ, ſicut dicimus quod anima intellectiua intelligit per habitum, tanquam per cauſam motiuam ſeu effectiuam. Vel ſecundo poteſt dicere circunſtantiam potentiæ cognitiuæ,vel modum,vel rationem cognoſcendi, ſicut dicimus quod homo intelligit per intellectum. Sic capitur cum quæritur [illegible] angelus intelligit ſe & alia per eſſentiam [illegible] vel per ſpecies à rebus acceptas,vel à Deo [illegible]ſas,de quo *Gab. di.3. qu.2. li 2.* Vel tertio [illegible] dicere circunſtantiam obiecti medii. Sic [illegible]mus quod intelligimus Deum in via [illegible] dam conceptum ſibi proprium. Vel quarto [illegible] proprie poteſt dicere circunſtantiam [illegible] terminantis immediate, ſicut dicimus [illegible] debimus Deum per ſuam eſſentiam, q[illegible] rit viſa in ſe & immediate.

Peregrinvs dicitur aduena & [illegible] peragrans,à peragro. Et differt ab hoſpite [illegible] peregrinus ſimpliciter ſignificat,qui in [illegible]tate non eſt,hoſpes qui in aliena ciuitate [illegible] tiqui tamen peregrinos dicebant hoſtes [illegible] Aduerſarios molli veteres appellatione [illegible]nabant Hoſtes enim antiquo ritu peregrini dicebantur. Sumus & nos chriſtiani peregrini & aduenæ,nec ciuitatẽ manentẽ habemus, ſed futurã vtinã inquiramus. vt hortatur magiſter *Gerſ. p.2. in dialog duorũ militum Franci & A[illegible]* Et peregrina ſacra dicuntur,quæ ex aliis [illegible] religionis gratia ſunt aduecta. Et peregri[illegible] bũ deponens,ſignificat per aliena loca [illegible] proficiſcor,& non eſſe in patria. [illegible] dicitur. *Peregrinamur a Domino,* [illegible]

Perfectio ſeu perfectũ ſec[illegible] *d.4.* eſt triplex,ſc. ſecundũ te[illegible] ſecundũ [illegible] vniuerſal[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] conuenit, ſic [illegible]

ſectus, licet non habeat viri perfectionem. Secundum naturam, quod habet quicquid naturæ conuenit, ſecundum ſui capacitatem, ſic ſoli beati ſunt perfecti. Secūdum vniuerſalitatem, quod eſt ſimpliciter & ſimpliciter perfectum. Prima eſt naturæ conditæ. Secunda eſt naturæ glorificatæ. Tertia naturæ increatæ. *E*t perfectio ſi ſimpliciter & abſolute conſideretur, ſolus Deus perfectus & totus eſt, quia ſolus eſt cui ſimpliciter nihil deeſt, in quo, ſcilicet, omne illud eſt quod melius eſt eſſe, quam non eſſe, vt dicit *Gerſ. trac. de perfectione cordis*. Accipitur autem perfectio ſimpliciter capiendo, dupliciter, vt notat *Gab. d. 9. qu. 3. li. 1. dub. 2. & diſt. 7. qu. 3. eodem li. & d. 1. qu. 1. ar. 3 li. 3.* Concordat *Aliacenſis qu. 7. ar. 2. li. 1.* Vno modo accipitur pro perfectione quæ eſt ſimpliciter ſumma & infinita, incompoſſibilis omni imperfectione. Iſto modo relationes, & quicquid eſt in Deo, eſt ſimpliciter perfectum ſeu pfectio ſimpliciter. Nihil enim realiter exiſtēs in diuinis eſt imperfectum. Alio modo perfectio ſimpliciter dicitur, quod competit cuilibet ſimpliciter perfecto, hoc eſt omni ſuppoſito ſimpliciter perfecto: & ſic nulla relatio in diuinis eſt perfecta ſimpliciter, nec tamen eſt imperfecta: quia nulla relatio competit omnibus perſonis, nec filius eſt imperfectus cū nō ſit in eo perfectio, ſc. paternitas, quę eſt in patre, & tamē deficit ſibi aliqua perfectio ſimpliciter. Nā imperfectum illo modo non eſt id quod caret aliqua perfectione ſimpliciter, ſed non eſt ſummum & infinitum. Nunc autem filius eſt ſummus & infinitus, & ita non eſt imperfectus. Vide lati⁹ *Gab. d. 7. vbi ſup.* Et vt idem dicit *li. 3. vbi ſup.* Licet omnium perſonarum ſit vna perfectio eſſentialis, ſunt tamen etiam diſtinctæ perfectiones notionales, ſicut diſtinctæ relationes.

Perfectio attribvtalis dupliciter accipitur. Vno modo pro ipſa re quæ eſt perfecta ſimpliciter, ſicut eſt eſſentia, quę eſt ſimpliciter perfectio, vt dictum eſt, quoniā nullam includit imperfectionem eſſentialiter, nec neceſſario aliquā imperfectionem annexam habet. Sic eſſe perfectū omni creaturæ repugnat: nam omnis creatura neceſſario dependet à creatore. Depēdere autē ab alio, imperfectionis eſt. Accipitur improprie p cōceptu vel ſigno rem ſimpliciter perfectā ſignificante, videlicet a[illegible] quē nō ſequitur de quo pdicatur eſſe imperfectū, vt hæc dictio ſapiētia [illegible] quæ cōnotat [illegible], quæ cōnotant [illegible] quædam ſunt [illegible] quæ videlicet nō important [illegible] ſic comſecutiuenter accipit [illegible] pro non relatiue, & cōnotatiue [illegible], voluntas. Aliqui ſunt [illegible] id eſt important diuinam [illegible] ad creaturam, vt creatiuus [illegible]. Quidam ſunt negatiui, vt incorruptibilis, immortalis, immutabilis. Hæc *Gab. d. 2. q. 2.* [illegible].

Perfectio simpliciter varie à diuerſis deſcribitur vel ſumitur. Vnde ſecundum *Anſelm.* Perfectio ſimpliciter eſt illud, quod in vnoquoque melius eſt ipſum quam non ipſum. Aliter deſcribitur à *Camer. q. 13. ar 3. li. 1.* Perfectio ſimpliciter, eſt perfectio vel res ſignificata per aliquem terminum, quem nō ſtat ab aliquo remoueri, & illud eſt ſummum bonum: talem enim terminum voco (inquit) denominationem perfectionis ſimpliciter.

Perfectio ſecundum quid, ſtricte ſumendo poteſt deſcribi (vt idem *Aliac.* ait) quod eſt perfectio vel res creata, ſignificata per aliquem terminum, quem non ſtat ab aliquo remoueri, & illud eſſe & non eſſe minus perfectum, quam illud per illum ſignificatum. Talem autem terminum ſic ſignificantem voco denominationem perfectionis ſecundum quid. *V. g.* de primo: vita in Deo eſt perfectio ſimpliciter: & iſte terminus vita, eſt denominatio perfectionis ſimpliciter. De ſecunda vero: vita creata eſt perfectio ſecundum quid: & iſte terminus vita creata, eſt denominatio perfectionis ſecundum quid. [illegible] ſecundum iſtum modum ſola diuina perfectio eſt perfectio ſimpliciter: perfectio autem creata conſimilis denominationis perfectionis diuinæ, eſt perfectio ſecundum quid.

Perfectio creatvræ ſaltem eſſentialis, & non partialis, non diſtinguitur à creatura. Poſſet hoc probari, quia quælibet creatura eſt perfecta ſaltē in ſuo genere: ſecundum illud *Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Et dicitur notanter, eſſentialis & nō partialis, quia virtus eſt perfectio hominis accidētalis. & perfectio ſubſtātialis eſt perfectio hominis eſſētialis, & tñ diſtinguitur ab homine. [illegible] ſequitur, ꝙ idē eſt dicere, perfectionē [illegible] in Deo, & creatura cōtin[illegible] Deo. Creaturæ autē

& ea-

[illegible] perfectiones continentur in [illegible] [illegible] & [illegible] Deo [illegible] & Deus [illegible] perfectio. De quo conſulas latius *Gab diſtinct. [illegible] lib.1.*

PERFECTIO CHRISTIANA (vt ſcribit *Gerſ.p.2. ſer.ad Eccleſ in [illegible] Dom.* qui incipit *Tradidit [illegible] Ieſum Iudas, &c conſid.3.*) eſt Dei dilectio, in qua qui feruentior eſt hæc, & perfectior iudicatur. Et vt ait *Guid. Carthuſ.* vt eum refert *Gerſo p.2. in proœmio de contractibus.* Rationalis creaturæ vera perfectio eſt vnamquamque rem tanti habere quanti habenda eſt: ſicut plurıs eſt anima quam eſca, fides & æquitas quam pecunia, &c. Quinque autem perfectionis genera conſueuerunt diſtingui, vt ſcribit *S. Bon d.30.q.3.lib.* [illegible] Primum eſt perfectio ſufficientiæ, quæ conſiſtit in adimpletione mandatorum. Et de hoc *Matth.5. Eſtote perfecti ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Secundum, eſt perfectio religionis, quæ conſiſtit in obſeruantia conſiliorum. Et de hoc dicitur *Matth.19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, &c.* Tertium, eſt perfectio prælationis, quæ conſiſtit in regimine ſubditorum. Et de hoc dicitur *Luca 6. Perfectus omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius.* Quartum, eſt perfectio operationis, quæ conſiſtit in oſtenſione exemplorum. Et de hoc dicitur *Gen.6. Noe vir iuſtus fuit atque perfectus in generationibus ſuis.* Quintum, eſt perfectio tranquillitatis, quę conſiſtit in conſummatione difficillimorum & optimorum. *1.Ioan.4. Perfecta charitas foras mittit timorem.* Et Philoſophus dicit, quod perfecta virtus optimorũ eſt operatiua. Ad primam perfectionem, ſcilicet ſufficientiæ obligãtur [illegible] tam perfecti quã imperfecti. Vide latius [illegible] Et ſumma perfectionis vt inquit *Gerſo.p.2 [illegible] de verbis Do. Venite ad me omnes qui laboratis* conſiſtit in manſuetudine & humilitate. De [illegible] perfectionis vide infra in dictione *Status.*

PERFECTVM REI eſt duplex, vt ſcribit *Rich.d.* [illegible] Quædam in eſſe primo, quædam in [illegible] hoc cõſiſtit, quod res habeat [illegible] ad eius eſsẽtiam. Secũda [illegible] perfectionibus nõ perti[illegible]

[illegible]

nem Chriſti & Eccleſiæ [illegible] perfectum [illegible] nihil deeſt [illegible] accipitur ſecundum *Gab.d.17.q.* [illegible] tur tripliciter perfectum, ſecundum [illegible] Vno modo dicitur perfectum [illegible] ſcilicet cuius nihil eſt extra accipere [illegible] dicitur perfectus, cui nõ deeſt aliqua [illegible] num debita. Et poſſumus loqui vel de [illegible] ſimpliciter, vel ſecũdum quid, ſcilicet [illegible] Si ſimpliciter, ſic ſolus Deus dicitur perfectus hoc primo modo: quia ſolus eſt cui nihil [illegible] ſed habet omnia bona aut formaliter [illegible] nenter, aut exemplariter, aut virtualiter [illegible] ſecũdum quid, ſic homo dicitur perfectus [illegible] do ea habet quæ requirũtur ad eſſe [illegible] minis, & nil de his ſibi deeſt. Secũdo [illegible] fectum dicitur ſecundum virtutem, ſcilicet [illegible] habet virtutem in eſſe completam, & nõ [illegible] ſed habet intãtum quod nõ exceditur [illegible] in tali virtute. Et ſic etiam ſi loquimur [illegible] ter: Solus Deus dicitur perfectus, ſi [illegible] quid, dicitur iſte Medicus perfectus vel [illegible] ticus: & qui habet talem artem [illegible] artis, intantum quod à nullo [illegible] tur. Et iſte modus quandoq; ſolet [illegible] ferri, vt cum dicimus: Iſte eſt perfectus [illegible] eſt perfectus deceptor: ſicut bonus [illegible] Vel proprie ſecundum ſpeciem [illegible] dicitur perfectum quod in nullo [illegible] cum nihil eorum deficit quæ ſibi [illegible] bẽt. Sic perfecta obſeruatio charitatis [illegible] *Gab. vbi ſup.*) eſt Dominum Deum [illegible] de diligere: quæ quidem perfecta [illegible] cepti charitatis, dupliciter poteſt intelligi. Vno modo dicitur illa perfecta, quæ ſufficit ad ſalutem. Alio modo dicitur perfecta, quæ excludit omnem imperfectionem, nõ tam oppoſitam [illegible] luti, ſed etiam aliquo modo retardantem [illegible] pedientem: vt peccata venalia. Sic D[illegible] re ex toto corde, ex tota anima: eſt D[illegible] re perfecto corde, perfecta anima. Et [illegible] habet gratiam gratum facientem [illegible] ex toto corde, & tota anima [illegible] etiam ſi fuerit in [illegible] [illegible]

perfectum. Nam & ſecundum *Philoſ. 5. Meta.* [illegible] perfectum & perfectum. Vide plura [illegible] *dist.* [illegible] Tertio modo [illegible] perfectum ſecundum finem, ſcilicet quid eſt [illegible] ſuum finem ad quam ordinatur: ſicut homo bonus dicitur perfectus, quando adeptus eſt ſalutem [illegible] ſic etiam perfectum ſolet quandoque transferri ad mala, dicẽdo: hoc eſt perfecte perditum vel corruptum. *Gab. Guil. Scotiſ & Pelb.* & per oppoſitum dicitur imperfectum.

Perficere capitur dupliciter, vt ſcribit *Bruleſ. diſt.* 17. *q.* 1. *lib.* 1. Vno modo effectiue, & ſic Deus perficit me, dando mihi vitam, vel effectiue vita mea. Alio modo formaliter, & ſic anima mea corpori meo dat vitam, vel eſt vita corporis formaliter. Illo modo charitas perficit creaturã rationalem, & diſtinguens, & diſponens ad vitam æternam. Vnde *Aug.* Sola charitas eſt quæ diſtinguit inter filios regni & perditionis. Eſtq; perficere, abſoluere. A quo perfecte aduerbiũ, [illegible] abſolute, integre.

Perfidia, eſt fidei violatio. Et perfidus pen. cor. eſt fidei violator.

Periculum interdum ſignificat ſalutis diſcrimen. Vnde eſt illud *Eccleſ.* [illegible] *Qui amat periculũ, peribit in illo.* Et deuitare pericula ſemper tutiſſimum eſt, vt vult *Gerſ. par.* [illegible] *tract. de diuerſ. tentat. diabol.* Sed periculum venit à pereo, is. Vnde periculor, a quo periclitor, quod eſt periculũ ſubeo. A quo periculoſus, a, um, quod eſt cum periculo, id eſt pernicioſum. Et aliquid dicitur periculoſum dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. d.* 39. *q.* 1. *lib.* 3. Aut quia periculi cauſa, aut quia periculi occaſio. Vnde jurare per Deum dicitur periculoſum eſſe, nõ quia cauſa periculi: poteſt enim eſſe meritorium & bonũ, ſed quia occaſio periculi in eo qui nõ diligenter obſeruat qualiter jurat. Quandoq; periculum idem eſt quod experimentum. *Terent. Fac periculum in literis.* Et dicitur experimentũ, quia raro tentamentum eſt ſine periculo. Sic venit ſecundũ *Seruium* ab antiquo verbo perior, iris, cuius compoſitũ eſt experior, quod magis in vſu eſt. A quo peritia & peritus. Dicuntur autẽ periti, docti & experti. Sicut e contra imperiti, indocti, inexperti. Cuilibet autem [illegible] in ſua arte vel ſcientia (vt dicitur) magis credendũ eſt quàm idiotis & inſciis, ſicut medicis phyſicis naturalibus, phyſicis moralib. & theologis expertis magis credendũ eſt quàm impe[illegible] [illegible] *ſuperſtitiõ* [illegible] [illegible] patet latè [illegible] [illegible] perfecta [illegible] nec intelligentiam nec [illegible] [illegible] grauamen & [illegible] quit *Gerſ.* Plura ibi [illegible]

Periurium tripliciter accipitur, vt [illegible] *Gab. diſt.* 39. *q.* 2. *ar.* 1. *lib.* 3. [illegible] ſtrictiſſime, proprie, & communiter ſiue large. Strictiſſime accipitur pro juramento quo ſcienter falſum juratur. Stricte ſeu proprie accipitur pro juramento quo ſcienter vel ignoranter juratur falſum, vel doloſe verum, vel quod vergit in deteriorẽ exitum. Cõmuniter vel large accipitur pro quolibet juramento in quo deficit aliquis triũ comitum, veritas, juſtitia, vel judicium. Primo modo accepit *Mag. d.* 39. *lib.* 3. cum diffinit ſic: Periurium eſt mendacium, juramento firmatũ. Mendacium autem, vt alias dicitur, dicit falſitatem ſermonis & intentionis. Tertio modo accipit *S. Hieron. ſuper Ierem.* vbi enumeratis tribus comitibus, ſubdit Si iſta defuerint, id eſt veritas, juſtitia vel judicium, nõ erit juramentũ, ſed periuriũ. Secundo modo accipit *Aug. de verbis Apoſt. ſer.* 28. vt recitat *Mag.* dum ait: Meliꝰ creditur & ille peierare quàm falſum voluntate fallendi jurat, & quàm falſum putans, quod verum eſt jurat, & qui verũ putans, quod falſum eſt jurat. Et ſecundum *Bruleſ. diſt.* 39. *q.* 1. *lib.* 3. periurium eſt temerarium & inordinatum juramentum: & venit a peiero, quod eſt juramentum infringo. Vnde peierator & peieratrix, peieratio deducuntur.

Periurium cõmittitur ſextupliciter. Primo, dum ſcienter juratur falſũ. Secundo modo, dum doloſe juratur verum quod putatur eſſe falſum. Tertio, dum ignoranter juratur falſum quod creditur eſſe verum. Quarto, dum non ſeruatur promiſſum juramento firmatũ. Quinto, dum juratur illicitum, vel quod vergit in deteriorem exitũ. Sexto, dũ juratur indiſcrete. In primis quatuor modis deficit veritas, in quinto juſtitia, in ſexto judiciũ: verum periuriũ nõ ſemp accipitur vt includit oẽs illos 6. modos. Vnde & tripliciter ſumitur periuriũ, ſcil. ſtrictiſſime, proprie & large, vt dictũ eſt. Strictiſſime accipiẽdo cõprehendit tantum primũ modum. Stricte ſeu proprie extendit ſe ad 5. modos, hoc eſt [illegible] ſextum. Large accipiendo complectitur [illegible]

modos. *Gab. diſt 39. quæſt. 2. lib. 3.* Et ad hoc genus periurii (vt ſcribit *Gerſ. par. 2. in Tripart. de preceptis decalog. cap. 6.*) reducitur votorum fractio, fœderis, & ſolutio fidei matrimonialis, & generaliter infidelitas, qua in alterius præiudicium ſecretũ illius reuelatur, ſiue per confeſſionem ipſius, ſiue alio modo ſecreto cognitũ. Lege nanq; diuina & naturali ſecretum teneri debet quod in ſecreto acceptũ eſt, niſi alia via fuerit ſibi detectũ. Nullum autem periuriũ ſex ſpecierum (vt ſcribit *Gab art. 2. vbi ſup.*) eſt crimen mortale dum fit indeliberate & ex ſurreptione. Nullus enim actus indeliberatus eſt culpabilis aut meritorius: ergo nec periuriũ. Propter hanc cauſam ſi fatuus vel furioſus peierat, non peccat. Vnde ſicut ad actum meritorium requiritur deliberatio, alioquin nõ eſſet virtuoſus nec humanus, ita & ad actus demeritorios requirit deliberationẽ. Non enim pronior eſt Deus ad puniendum quam ad pręmiandũ. Sic actus jurandi poteſt fieri deliberate vel indeliberate. De quo latius vide apud *Gab.* Sed hic diligẽter conſiderandum, quod ly indeliberatus, priuat tam deliberationem formalem quam interpretatiuã, vt idem dicit *Gab.* Vnde q ex peſſima conſuetudine fere ad ſingula verba jurant per Chriſti membra, nullã facientes diligentiam ad remouendũ hanc malã conſuetudinẽ, nõ puto (inquit *Gab.*) excuſari. Similiter in juramẽtis cũ ſolẽnitate factis indeliberatio & ſurreptio locum habere nõ poteſt, vbi ꝓpter deliberationẽ tot adhibentur ſolennitates. Sed omne periuriũ altero primorũ duorũ modorũ cũ deliberatione factũ, eſt peccatũ mortale: qa in vtroq; modo inducitur ſumma veritas in teſtimonio creditæ falſitatis, quo grauis irreuerẽtia Dei irrogatur: ergo peccatum mortale. Omnis enim talis irreuerẽtia eſt cõtra præceptũ. Et dicitur, cũ deliberatione: qa ſi quis (vt dictũ eſt) dictis modis juraret, nõ aduertẽs ſe jurare, nec intendẽs Deũ in teſtẽ ſuę falſitatis inducere, nõ eſſet peccatũ criminale. Periuriũ autẽ tertii modi quo juratur falsũ creditũ eſſe verũ, a mortali excuſatur: ſi nõ fuerit de certitudine, & magis id ꝙ juratur q̃ eius oppoſitũ verum eſſe credatur. Vnde *Aug. ſer. 28. in de verb. Apoſt.* Putas hoc verum eſſe ꝙ falſum eſt, & temere jurat, & ſequitur: reã linguã nõ facit niſi rea mens, quia ergo mens huius nõ fuit recta, neſciebat enim falsũ eſſe ꝙ jurat eſſe verũ: nec temere, nec negligenter, ſed cum magna diligẽtia videbatur ſibi deprehendiſſe verum ꝙ jurauit falſum: periurii reus nequaq̃ eſt judicandus. Et dicitur, de certitudine: quia ſi certior factus eſſet, nõ excuſatur à mortali: vel ſi jurat cõtra cõſcientiã, tunc peccat. Vide latius ibi *Gab. & Scot.* Periuriũ vero quarti modi nõ excuſatur à crimine mortali, dum nõ adſunt cõditiones in quolibet juramẽto promiſſorio intellectæ: nõ enim perficiens ꝙ jurauit, ad ꝙ ſe facturũ Deum teſtem exhibuit, quantum in eo eſt, facit Deum mendacẽ, & ita irreuerentiã Deo facit: & ꝑ conſequens mortaliter peccat, & immediate ſe auertit à fine vltimo, & ita nihil deficit ibi de ratione mortalis ſi deliberate fiat. Sed qui quinto modo peierat, mortali crimine peccat. Omnis enim talis eo ꝙ jurat ſe peccaturum aut acturũ id ꝙ vergit in deteriorem exitũ, Deum vult eſſe teſtẽ & vinculum iniquitatis ac iniuſtitiæ, aut impeditorẽ perfectionis & maioris boni: hoc autem eſt irreuerentiam Deo irrogare: & ꝑ conſequens mortaliter peccare. Periurium vero ſexti modi ꝙ fit per indiſcretionẽ, quandoq; habet, quandoq; excludit mortale crimẽ, qa tale juramentum fit omiſſis quibuſdã circunſtantiis requiſitis ad licitum juramentum: Harum autẽ omiſſio quandoq; eſt contra præceptum non abrogatum, & tunc eſt mortale: quandoq; cõtra conſiliũ, & tunc eſt veniale. Nec præterea jocus nec coactio poterit à mortali jurantẽ excuſare in ꝑiurio, ꝙ his excluſis eſſet mortale: quia coactio nõ poteſt fieri niſi ꝑ metum, ſed nullus metus excuſat peierantẽ à mortali peccato. Nec jocus excuſat a periurio: quia qui jocoſe jurat, deliberate tamen, nõ vitat irreuerentiã Dei, ſed quantum ad aliquid magis auget, vt vult *S. Th. 2. 2. q. 98. a. 3.* Magis enim irreuerentur perſonã grauẽ qui eam in cauſa vili inducit in teſtem, q̃ ſi hoc faceret in cauſa magna: puta, magnã vtilitatẽ conferentẽ, vel damnum magnum cauentem. Peierare autem in joco, eſt Deum adducere in falſum teſtem in cauſa leui & vili, ſcilicet joco: ergo. Hinc dicit *Gerſ. in ſuo Tripar. c. 3.* Non patitur ludum fama, fides, oculus: alii addunt, & mulier, *&c.*

De gravitate periurii *Th. 1. quodl. ar. 18.* tenet periurium eſſe grauius peccatum q̃ homicidium: & alludit *Gerſ. p. 1 de error. circa præcep. Non occides:* quia eſt immediate cõtra Deum & præceptum primæ tabulæ: ſed homicidium im-

mediate

mediate eſt contra proximum. Cædit inſuper in ſubuerſionem grauiorem totius reipub. ou vinculum eius quod eſt iuramentum, rumpitur & diſſoluitur. Vnde iuramentũ eſt omnis controuerſię finis,ſecundũ Apoſt. Porro ſi perdet Deus omnes qui loquũtur mendacium,ita quod nulla adiectione poteſt licitum fieri: quid de periurio cenſebimus iudicãdũ? vt ſcribit *Gerſ. vbi ſup.* Itẽ periurare nomen Dei videtur quædã diuini nominis denegatio vt vult *S.Tho.vbi ſup.*& eum refert,*Gab.di.39.q.2.li3.* Vnde ſecundum locũ poſt idolatriam,peccatum periurii tenet: nec obſtat vt peccatum homicidii grauius punitur, quia in iudicio humano quãtitas pœnæ non ſemper reſpondet quantitati culpæ. Interdum enim infligitur maior pœna pro minori culpa, quãdo grauius nocumentũ imminet hominib. aut reipub. ex minori culpa. Hæc *S.Tho.* Aliter ſentit *Rich.in 3.di.39.art.4.q.1.* quod homicidium eſt grauius peccatum quam periurium, quia tanto grauius eſt peccatũ, quanto contrariatur directe maiori virtuti & actui digniori, ſed periuriũ eſt directe & immediate contra actum virtutis latriæ: quia iurare eſt actus latriæ,homicidium eſt directe & immediate cõtra charitatẽ, ratione actus ſecundarii charitatis,qui eſt diligere proximũ. Tertiũ eſt autem quod nobilior actus eſt proximum ex charitate diligere, quam verum ex legitima cauſa iurare. Sicut charitas eſt virtus nobilior quam latria. Eſt tamen adulteriũ maius periurio,quum corrumpit ordinẽ digniorẽ. Dignior eſt enim ordo hominis immediate & directe ad Deum, quã ille qui eſſe debet ad proximũ & ad Deum proximo mediate. Vide de hoc latiꝰ Gab. poſt *Rich.* Eſt & periurium maius peccatum quam furtũ: quia maius eſt adulterio,quod grauius eſt furto. Vide & *Gab.* De grauitate periurii ſic ſcribit *Gerſ in Tripart. de præcept. decalog. c.6.* Valde,inquit, graue peccatũ eſt periurium cũ Deus aſſumatur tanquã teſtis falſitatis: & qui artificioſe iurat, falſum artificioſe deierat, quanquã enim pro loco & tẽpore conuenienter veritas poſſit ſubticeri, nõ tamen dici falſum ſcienter, & periuriũ cõmitti. Peccant etiã grauiter cõtra præceptum: Non iurabis per nomen Dei tui in vanum & ſine cauſa, qui turpia faciunt iuramenta Deum blaſphemãtes, & animas ſuas iurando dæmonibus deuouẽtes, quique de humanitate Chriſti, & ſanctis inhoneſte loquuntur. Contra quos omnes ſic periuros & blaſphemos ſtatutæ ſunt leges punitiuæ, tam à terrenis Principibus, quam à Prælatis Eccleſiaſticis. Vnde dolendum eſt, (inquit *Gerſ.*) quod propter negligentiam ipſorum ad quas pœnas exequi pertinet, non ſortiuntur effectum. Multum vero diligenter (vt idem dicit) præmiſſa deberent attendere hi qui cauſa lucri de facili iurant, quemadmodum mercatores & mercatrices. Illi etiam qui abſorpti ſunt paſſione aut ebrietate in ludis frequentes inhoneſtis ſiue prohibitis, vt eſt taxillorum ludus, enormiter iurant. Et generaliter quicunque peruerſa conſuetudine aut inclinatione præuenti, iuramentum emittunt: in talibus quippe perſæpe periurium committitur, propter quod etiam tales aliqui peiores ſunt in hoc Saracenis aut Iudęis, & minus Deum honorantes. *Gerſ.* Quo fit vt perraro iurandum eſt. & non, niſi quando neceſſitas occurrit, & quando cæteræ circunſtantiæ aſſunt, iurandum eſt, & iurari poteſt cum merito. Sed quia raro concurrunt omnes circunſtantiæ requiſitæ ad licitum iuramentum, ideo non eſt, frequentandum. De quo videas *Gab. di. vlt. di.39. qu.2. lib 3.*

PERMISSIO multis modis dicitur in ſcriptura, vt ſcribit *S.Bona.di.47.q.2.lib.1. & di.33. art.3.q.2.lib.4. & Gerſ. de vita ſpirit. ani. lect.5. in princ.* Primo permiſſio dicitur non cohibere & non impedire cum poſſet. Et hoc modo eſt ſignũ voluntatis diuinæ diſtinctum cõtra præceptum: ſic Dominus permittit mala, quia non cohibet: & ſic dicitur Dominus permittere, quia nec pręcipit, nec prohibet, nec conſulit fieri, ſed indulget, & eſt ſignũ voluntatis Dei, quia aliqueẽ actũ ſignificat in ſic permittente, vt dicit *Cam. q.14. art.1. lib.1.* Sed ſic non vult mala culpæ. Deus autem ſecundum *Aug.* & ſcribit poſt eum *Brulef. di.45.q.vlt.li.1.* nihil mali permittit, quin aliquid boni ex hoc eliciat: ſicut permiſit Petrum cadere vt eſſet humilis, nec de ſuis cõfideret viribus. Item aliquos qui in iuuentute fuerunt caſti, propter ſuperbiam in ſenectute permittit cadere vt humilientur, & cognoſcant ſe Dei gratia eſſe quod ſũt *Brul.* Alio modo permiſſio vel permittere, eſt non punire temporaliter: & ſic dicitur libellus repudii permitti. *Matth. 21. Moyſes ad duritiam veſtram permiſit.* Sic & Deus mala permittit, quia non punit in iniuſtis. Item permittere eſt non prohibere. *Pſal. Iraſcimini & no-*

Digitized by Google

lite peccare Gloſſ. permittit quod neceſſitatis eſt, non prohibet. Non eſt autem idem, prohibere, & non poſſe prohibere, vt dicit *Brul.di.47.qu.2. li.1.* Poſſibile enim eſt Deo peccatores cohibere ne peccent, & tamen non facit. Item permittere eſt minus bonum, indulgere. Sic Apoſtolus permittit minus bonū quia non præcipit maius bonum: ſicut virginibus nubere permittit. Et ſuper illud. *Corint.7. Hoc autem dico ſecundū indulgentiam Gloſſ.* permittit. Dicitur etiam permitti aliquid, non quia iudicetur faciendū, aut quod non denuntietur per leges & ſtatuta puniendum, ſed quia de facto non exequūtur leges punitiuæ cōtra delinquentes tales, deteriorem exitū res habeat, vt inquit *Gerſ.de vita ani.vbi ſup.* Hoc modo tolerantur quandoq; hæretici & ſchiſmatici, & alii inter Chriſtianos, dum ſciſſura deterior ex eorundem determinatione veriſimiliter timeretur. Item aliquis dicitur aliquid permittere fieri, vt ſcribit *Camer. vbi ſupra.* quia nec habet velle, nec habet nolle vt fiat, ſed ſolummodo velle: & talis permiſſio (vt idem ait) non eſt ſignum diuinę voluntatis, quia nullum actum volendi ſignificat in ſic permittēte, vt patet. Et iſto modo ſecundū *Mag.* Deus permittit mala culpę, quia nec vult ea fieri, nec vult ea non fieri: quia ſi nollet, non fierent: ſed ſolum non vult: & per cōſequens non habet actum voluntatis reſpectu huius quod eſt malum culpæ fieri. Et permittere malum (vt ſcribit *S.Bona.d.47.q.3.l.1.*) eſt dupliciter. Aut non cohibendo manum vel animum, nec in facto, nec in retributione, & ſic conſentire eſt. Vel non cohibendo manum, ſed tamē puniendo tranſgreſſorem, & arguendo continue, & ſic non conſentit: & hoc modo Deus permittit: & non conſentit. Permiſit inſuper ſecundum *Aug.de lapſu mūdi,* Deus plures eſſe malos, quia ſi pauci eſſent, non auderent exercere bonos. Permittit etiam non quia non puniat, ſed quia non impedit ea fieri, cum id vtrunque poſſet, inquit *Gerſ.vbi ſup.* quanquam hoc iuſtiſſime faciat eliciendo ex his malis bona, ſecundum potentiſſimam ſapientiam attingentem à fine vſq; ad finem fortiter, & per inſcrutabilem abyſſum iudiciorum ſuorum, &c.

Perplexvs dicitur titubans vel hæſitans, vel dubius, quaſi ſcrupuloſus, quæ via ſit rectior, vel melior, vel timens quamcunq; viam amplectetur, ipſe peccare ſe arbitratur. Et licet (vt ſcribit *Scot.li.4.d.21.q.2.in fin. lib.4.& d.5.qu.3.li.4.& di.39.li.3.* & *Gerſ.p.2.in compen. Theol.de nat. & qualit.conſciēt.*) nullus perplexus eſt ex lege diuina & eccleſiaſtica ſiue Chriſtiana, vt ſcilicet faciendo aliquid vel non faciendo, peccet mortaliter, quod videtur dicere perplexum: poteſt tamen aliquis eſſe perplexus ex conſcientia erronea ad tempus in actu aliquo vel caſu quamdiu conſcientia talis manet: quam ſi depoſuerit, poteſt liberari, inquit Gerſ. Quare neceſſe eſt (vt vult *Gab.di.4.q.2.art.3.du.4.li.4.* erroneam conſcientiam deponere. Nam qui agit contra conſcientiam etiam erroneam, peccat. Amoueat ergo conſcientiam erroneam qua putauit ſe irregularem vel homicidiam cum non fuit: quanuis ſtante erronea conſcientia tenetur ſe tenere talem, ſed amota non oportet diſpenſationē quærere, quia nunquam fuit irregularis vel homicida: & loquitur de baptizatore in caſu, qui firmā haberet conſcientiam de accleratione mortis pueri infirmi per baptizationem eius, quare dimittat conſcientiam erroneam, quomodo non multum nocet infirmo parum aſpergi in capite: Vide caſum latius apud *Gab.poſt Scot.*

Per se notis non primo modo conuenit rei, ſed propoſitioni, vt habet *Occam.* & poſt eum *Pet. Aliac.q.3 cont. Greg. di. 2. qu 1. art. 1.* Vide & ad hoc *Gab. di. 3. q. 4. lib. 1.* Vnde propoſitio per ſe nota, breuiter ſic deſcribitur: Eſt propoſitio neceſſaria mota ex terminis ſuis propriis ex quibus cōponitur, intilligendo per terminum cognitionem mentis, vel ſibi ſubordinatum: per terminum neceſſarium excluditur propoſitio contingens, per illud quod ſequitur propoſitio dubitabilis: & illa propoſitio quam nos formamus: De⁹ eſt, pro ſtatu illo non eſt per ſe nota, qui eſt dubitabilis: dixit enim inſipiens, non eſt Deus: ſed quā format beatus cognoſcēs diuinam eſſentiam in ſe: propoſitio eſt per ſe nota, quia beatus eam formans, neceſſario ei aſſentit. *Gab.* poſt *Pet. Aliac.* & *Occam.ar.2 vbi ſup.* Vide & ſupra litera N. quid ſit per ſe notum.

Perseverantia dicitur tripliciter, vt ſcribit *S.Bon.d.36.q.1.l.3.& d.29.ar.3.q.1.li.2.* Vno modo dicitur perſeuerātia volūtas perferēdi paſſiones ſine defectione: & ſic ſpecies fortitudinis. Alio modo dicitur perſeuerantia propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finem, & ſic eſt conditio annexa cuilibet virtuti. Tertio modo dicitur perſeuerantia, continuatio boni vſque in finem: & hoc modo non eſt nomen virtutis, ſed

potius ſtatus conſequentis ad omnes virtutes. Et primis duobus modis habet cõuerti aliis virtutibus, & reperitur in iuſtis præſcitis. hoc autẽ tertio modo in præſcitis non reperitur: & ſic nõ dicit habitum, ſed potius dicit ſtatum: & hunc primus homo non habuit, ex hoc tamẽ non ſequitur quod aliqua virtute caruerit pro eo tempore quo in gratia permanſit. *Bonau. vbi ſupr.* Et ſecundum *Cic. in Rhet. & S. Thom. 2.2. qu.* 128. Perſeuerantia eſt in ratione bene inſtituta, ſtabilis & perpetua permanſio: vel eſt virtus ſpecialis, habens ſpeciale obiectum, ſcilic. opus laborioſum, vt triſtabile diuturnitatis, ſecundum eundem 2.2 *q* 122. *art.* 1. Perſeuerantia, vt ſcribit *Cort. li 3. d. 8. ſen.* à Græcis διατέλεια dicitur: differt à conſtantia, quæ quanquam in limitis genere congruant, hac tamen inter ſe ſpecie differunt, vt diatelia ſit contra eam difficultatem ſtabilitas, quæ operæ diuturnitate oriatur: conſtãtia vero contra eam difficultatem firmitas putetur, quæ ex æterna interpellatione naſcatur. Itaque maxime à diatellia mollitudo abhorret, q̃ ob eam cauſam à bonorum genere recedit, propterea quod languidius in perferendo liqueſcit, facileque (vt ait *Ariſt.*) ab imbecillo flectente torquetur. Et perſeuerantiæ extrema ſunt pertinacia, & leuitas. Et dicitur perſeuerantia à perſeuero verbo. Eſt autem perſeuerare cum quadã conſtantia, & quaſi pertinacia perdurare. Vnde *Matth.* 10. dicitur: *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Et dicuntur à ſeuerus, quod aliquando ſignificat grauem & cenſorium: quaſi ſemper verus, vel ſequens verum: & nulla gratia, nullis illecebris mutabilis. Aliquando aſpertum, interdum ſæuum & vitabilem, nonnunquam triſtẽ & anxium. Vnde ſeueritas, hoc eſt grauitas, conſtantia, aſperitas, triſtitia. Hinc Aſſeuero verbum, quod eſt cum quadam vi & animi motu, quaſi cum ſeueritate aliquid affirmo. Hinc aſſeueratio, idem quod affirmatio. Deus a. præſtat perſeuerantiam in bonis operibus. Vnde *Gerſ. p. 3 de mend. ſpiri. p. 2.* dicit de anima: Facilius longe eſt tibi à Deo cõferri fortitudinem & perſeuerantiam in bonis operibus, quam cœlis firmitatem præſtari, *&c.*

Persolutio quæ ab aliis Doctoribus Theol. dicitur ſatisfactio (de quo ſuo loco dicitur) eſt quæ ſtirpitus ſcelerum cauſas euellit, aditu adeuntes arcens: vt ſcribit *Corteſ. libr. 4. ſen. diſtin. 3.* Perſolutio autem ex multarum operibus conficitur, ea ſunt donatio, ieiunium, oratio, quorũ vnum ex externis, alterum ex corporis, tertium ex animi commodis elicitur. Donatio enim quæ à Græcis eleemoſyna dicitur, eſt benignitas ope egentiſſimum quemque fouens. Ieiunium anniuerſaria eſt eſurialis feria & voluntaria continentia. Oratio eſt vocis, mentiſque intima precatio: de quibus ſuis locis plus dicitur. Et iniungitur perſolutio vel ſatisfactio propter duo, ſcilicet propter debitum ſoluẽdum, & propter remedium contra recidiuum præſtãdum. De quo legito *Gab. d. 20. q. vni. ar 3. dub. 1. l. 4.* Et de pœnitentia infra dicetur.

Persona, vt ſcribit *Brul. d. 23. q. 1. li. 1.* poteſt capi quatuor modis. Primo modo dicitur perſona hiſtrio, repræſentator Comœdiarum & Tragœdiarum. Vel ſecundum *S. Tho.* proprie dicitur facies conficta, à perſonando in theatris dicta. Vnde idem eſt perſona Latine, & Græce proſopõ: ſic dicitur homo laruatus, id eſt habẽs laruam ſeu obtectam faciẽ. Dicitur perſona vel perſonatus, vt magis fingeret perſonam quam repræſentare voluit. Alio modo capitur pro accidente Grammatico: ſic dicitur ego primę perſonæ, tu ſecundæ, ille tertiæ, &c. Tertio modo pro homine aliquo habente gradum eminentię in Eccleſia Dei: vt Epiſcopus & Curat⁹. Capitur & metaphorice perſona pro qualitate qua alius ab alio differimus, tum in animo, tum in corpore, tum in extra poſitis, quæ à Rhetoribus numerantur in attributis perſonis. Animi, vt quo ſtudio ſe exerceat literarum, ne an militaris diſciplinæ & iracundus, ne ſit an mitis, luxurioſus an temperans Corporis, vt adoleſcens ne ſit an ætate adultus, pulcher an deformis, robuſt⁹ an debilis. Extra poſitorum, vt opulentus an pauper, clarus an obſcurus, prolem habens an orb⁹. Hinc perſona paraſiti, militis, patris, ſerui, domini, pręceptoris, iudicis, rei. Vnde *Cic. 3. offi.* Exuit homo perſonam amici, quando induit iudicis. Quarto modo accipitur perſona pro ſuppoſito naturæ intellectualis. Vnde *S. Bona. diſt. 23. qu. 1. li. 1.* ait: Perſona de ſui ratione dicit ſuppoſitum in proprietate diſtinctum, ad dignitatem pertinens. Et hoc patet in ſua etymologia & in æquipollẽti ſuo. In etymologia, quia perſona dicitur quaſi per ſe vna. Per ſe vnum autem proprie dicitur vnũ, quod eſt omnino diſtinctũ ab aliis &

in ſe indiſtinctũ. Rurſum perſona dicitur à perſonando, quaſi per ſe reſonando. Reſonare autẽ dicitur, quod in ſono præeminet aliis: & ideo perſona dicitur ſuppoſitum diſtinctum habens dignitatem. Et ratione huius dignitatis, cum deberet per naturam vocabuli dici perſona pen. cor. dicitur perſona pen. pro. Similiter ratio huius acceptionis accipitur ab æquipollẽti in lingua Græca, quod eſt proſopon apud Græcos. Proſopon dicebatur ſicut narrat *Boet.* homo laruatus, qui quidem ſolebat fieri in Tragœdiis: & hoc fiebat propter duo. Vna ratio erat ad diſtincte repræſentandum eum de quo fiebat ſermo. Alia ratio erat ad melius perſonandum vel reſonandum: & iſta duo conueniunt prædictis proprietatibus duabus, & ideo ab hoc nomine proſopon, apud Græcos tractum eſt hoc nomẽ perſona apud Latinos. Et quia in Eccleſiis maxime attenditur diſtinctio dignitatũ, tractum eſt primo ad ſignificandum honorem in Eccleſiis. Deinde quia indiuiduum rationalis naturæ diſtinctũ eſt ab aliis, & hoc proprietate dignitatis inter creaturas. Hinc eſt quod extenſum eſt nomen ad ſignificandum ſuppoſitũ rationalis naturæ. Deinde quia in Deo eſt reperire ſuppoſitum diſtinctum proprietate nobiliſſima, ſpirituſancto dictante, translatum eſt ad diuina, quia ibi res nominis propriiſſime inuenitur: quamuis ipſum nomen prius aliis ſit impoſitum. In diuiduis itaque proprie & conuenienter nomẽ perſonæ accipitur. Hæc *Bonau. vbi ſupr.* Et ſicut homines diſtincti ſunt ſuis proprietatibus: ita pater & filius & ſpiritusſanctus ſuis notionibus, & ſic ſunt perſonæ. Sed dicitur perſona, quaſi per ſe ſonans, quia quandam dicit dignitatem. Inde eſt quod viri excellentes in Eccleſia ſicut curati, dicuntur perſonæ, quaſi per ſe ſonantes, eo quod habent in Eccleſia gradum honoris: ſicut Præpoſituræ, Epiſcopatus, & Canonicatus, &c. Vt etiam ponit *S. Thom. diſt.* 23 *li.* 1. & communiter Doctores. Græci vero loco perſonæ vtuntur hypoſtaſis, vt vbi nos dicimus, tres perſonas: ipſi dicunt tres hypoſtaſes: vt communiter dicunt Doctores. Et quot ſunt perſonæ, tot ſunt ſubſtantiæ, id eſt hypoſtaſes: non tres eſſentiæ, ſed tres hypoſtaſes. Subſtantia autem quandoque accipitur pro eſſentia diuina communi, & aliquando pro hypoſtaſi, id eſt ſuppoſito; & ita tres perſonæ poſſunt dici tres ſubſtantiæ, non tres eſſentiæ, ſed tres hypoſtaſes.

Persona diffinitur ſic: Perſona eſt ſuppoſitum intellectuale: quæ diffinitio declaratur in nomine ſuppoſiti: & concordat cum diffinitione *Boet* dicentis: Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. Nam per rationalis, intelligit intellectuales: per indiuidua intelligit ſuppoſitum, ſcilicet ens completum, &c. Similiter concordat cum quid nominis. *Rich* dicens. Perſona eſt intellectualis naturæ, incommunicabilis exiſtentia. Per incommunicabilis, intelligit quod non poteſt cõmunicari alteri, vt pars toti, conſtituens conſtituto, vel accidens ſubiecto, vel ſuſtentatum ſuſtentanti. Per hoc impugnantur diffinitiones. *Sco.* tanquam in ſufficientes: vt ſcribit *Gabr diſt.* 23. *qu.* 1. *lib.* 1. Vide & eundem fuſius *diſt.* 1. *qu.* 1. *art.* 1 *lib.* 4 *S. Bona. diſt.* 25. *qu.* 2. *li* 1. ita diffinit: Perſona eſt exiſtens per ſe iuxta ſingularem quendam rationalis exiſtentiæ modum. A Magiſtro diffinitur ſic: Perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad nobilitatem pertinente. Dicitur, hypoſtaſis, id eſt ſuppoſitum: dicitur, diſtincta proprietate, & per conſequens incommunicabile. Dicitur, ad nobilitatem pertinente, in quo datur intelligi rationalis natura Concordat *Magiſt.* cum *Rich. de S. Vict.* De iſtis diffinitionibus quomodo differant inter ſe, vide *Bona. vbi ſup.* Omnis autem perſona eſt ſuppoſitum, ſed non ecõuerſo: quia lapis eſt ſuppoſitum, & non perſona. De quo videatur *Camer. q. viii. ar.* 1 *l* 3. Eſt enim perſona (vt dicit) ſuppoſitum intellectuale.

Persona eſt commune ad perſonas creatas & increatas. Perſona increata ſolum dicitur de tribus ſuppoſitis in diuinis, & ſola illa (vt vult *Gab di.* 26. *q.* 1 *lib.* 1) conſtituitur relatione. Sed perſona creata dicitur de omnibus Angelis, & etiam hominibus, excepto Chriſto. Et ratio perſonalitatis (vt ſcribit *S. Bona di.* 5. *qu* 8 *li.* 3) non eſt plene circa animam ſeparatam. Vnde communiter non tenent Magiſtrum, qui dixit, quod anima ſeparata ſit perſona. Et ratio eſt, quoniam ad completam rationem perſonæ requiritur diſtinctio ſingularitatis, & incommunicabilitatis, & ſupereminentis dignitatis, ſed quamuis duo prima reperiri poſſint, non tamen incommunicabilitatis. De quo *Bonauent.* Et quia (vt ait *Gab. diſt.* 25. *qu.* 1. *lib.* 1.) in diuinis, nec eſſentia

nec

nec relatio eſt formaliter ſuppoſitum, ſed conſtitutum ex his: ideo perſona non plus ſignificat eſſentiam, vel relationem, quam paternitas ſignificat eſſentiam: ideo perſona in diuinis primo ſignificat conſtitutum ex eſſentia & relatione, ſcilicet patrem & filium, & ſpiritumſanctum: & quicquid eſt formaliter ſuppoſitū intellectuale, ſignificatur p ly perſona. Perſona itaq; in diuinis primo & formaliter, nec relaionem, nec eſſentiam ſignificat, ſed ſuppoſitum diuinum cōſtitutum, ſcilicet ex relatione & eſſentia repræſentat. Nam ſicut in creaturis, ita in diuinis ſignificat primo ſuppoſitum intellectuale: tale autem nec eſt eſſentia formaliter, nec relatio. *Gab. vbi ſup.* Manifeſtum quoque eſt apud Theologos, perſonam non aſſumpſiſſe perſonam. Nam in hoc omnes Catholici concordant, verbum aſſumpſiſſe naturam humanam, non perſonam. Et quod dicit *S. Bona ar.2.q.2.d.5.li 3.* & poſt eum ſcribit *Gab.ead.d.q.vnica,a.3 dub.2.* hoc quod pſona aſſumpſit perſonam, tripliciter poſſet intelligi. Aut quod ipſum aſſumptū ante aſſumptionem fuerit perſona, aut in aſſumptione, aut poſt. Primum repugnat veritati conceptionis: ſecundum, veritati aſſumptionis: tertium, veritati vnionis. Si enim natura humana ante aſſumptione fuit perſona, virgo Maria concepit hominem purum, quod eſt contra Euangelium. Si in aſſūptione fuit perſona, & poſt aſſumptionem deſinit eſſe perſona, tunc illa aſſumptio non eſt vera aſſumptio, ſed conſumptio. Si poſt aſſumptionē fuit perſona: ergo in Chriſto fuerunt duæ perſonæ & duæ naturæ: & per hoc ibi nulla eſſet vnio, & per hoc nulla eſt incarnatio, nulla redemptio: quod eſt contra fidem. In hunc errorem incidit Eutices, eo quod neſciuit diſtinguere inter perſonam & naturam, pro eo quod vidit in Chriſto duplicem eſſe naturam, intellexit duplicem eſſe perſonam. Ex eadem cauſa errauit Neſtorius, Arrius, & Sabellius. Vide de hoc latius *Gabr. vbi ſup.* Catholica vero Eccleſia dicit: in diuinitate plures eſſe perſonas, & naturam vnam: in Chriſto econuerſo, duas eſſe naturas, & perſonam vnam: & ideo ſimpliciter concedit perſonam aſſumpſiſſe naturam, & negat perſonā aſſumpſiſſe perſonam: ſicut dicit *Magiſt. in lit. & Bonauent. vbi ſup.* Hinc notandæ ſunt quatuor veritates de Chriſto, quas recitat *S. Tho. in 3 ſcript. d. 6. lib. 3.* & poſt eum ſcribit *Gab. eadem d.q.1.a.1.* Prima, in Chriſto eſt tantum vna perſona, ſcilicet diuina verbi, & hoc eſt contra hæreſim Euticis, vt *S. Bon.* recitat *d.5.q.7.li.3.* Secunda veritas, in Chriſto ſunt duæ naturæ, diuina & humana: & tres ſubſtātiæ, deitas, anima, & corpus. Hæc veritas reprobat errorem Neſtorii, dicētis in Chriſto eſſe tantum vnam naturam, ſicut vnam perſonam. Tertia veritas, duæ ſubſtātiæ in quibus humana natura conſiſtit, corpus & anima aſſumptæ ſunt à verbo. Hæc veritas cōtrariatur fictioni & ſtultitiæ Manichæi, qui negat Chriſtum habuiſſe verum corpus. Quarta veritas, quod illud quod aſſumptum eſt, caro, ſcilicet & anima, non præextitit vnioni tempore, ſed natura: quo euacuatur error Origenis, dicentis, animas ſimul ante corpora creatas fuiſſe. Has quatuor veritates Catholica fides amplectitur, & eas approbat.

De pluralitate personarum in diuinis. Vnde ſecūdum *S. Bona. d. 3. q. 4. li. 1.* pluralitas pſonarum cum vnitate eſſentiæ, eſt proprium diuinæ naturæ ſolius, cuius ſimile nec reperitur in creatura, nec poteſt reperiri, nec rationabiliter cogitari. Ideo trinitas perſonarum nullo modo eſt cognoſcibilis per creaturam, rationabiliter aſcendēdo à creatura in Deum. Sed licet nō habeat omnino ſimile, habet tamē aliquo modo quod creditur ſimile in creatura. Vnde Philoſophi (vt ibidem dicit) nunquam cognouerunt per rationem perſonarum trinitatem, nec pluralitatem, niſi haberēt aliquem habitum fidei, ſicut habent aliqui hæretici. Vnde qui dixerunt, locuti ſunt non intelligentes, aut fidei radio illuſtrati. Eſt alia trinitas appropriatorum: ſcilicet, veritas, vnitas, & bonitas: & hanc cognouerūt, quia habēt ſimile. Hæc *S. Bonauent.* Et pluralitas perſonarum in diuinis, octo modis nobis innuitur in ſcriptura, vt idem ſcribit *Bonauent. d. 2. li. 1. in dub. literal* Primo modo ſignificatione *Matt. vlt. In nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti.* Secūdo conſignificatione. *Gene. 1. In principio creauit.* vbi habemus nos Deus, Hebræi Heloim, quod eſt nominatiuus pluralis huius nominatiui ſingularis Hel. Tertio modo ſuppoſitione, vt cum dicitur: Deus genuit Deum. *Prouerb. 8. Ante omnes colles ego parturiebar*, id eſt generauit me Dominus. Quarto modo appropriatione. *Gene. 1.* ibi. *In principio creauit Deus.* Deus enim ibi patri appropriatur, & principium

 filio.

Digitized by Google

filio. Quinto modo iteratione. vt *Iſa. Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus noſter, & benedicat*, &c. Septimo connotatione in actu miſſionis: vt cum dicitur *Galat.* 4. *Miſit Deus, &c.* Octauo modo apparitione, ſicut apparuerunt Abrahæ tres viri. *Gen.* 18. Hæc *ſanctus Bonauentur.* Et perſonæ in diuinis neceſſario communicant ſeſe ad intra. vt vult *Gerſon parte 3. de conſolatione Theologiæ libr.* 2. quem videre potes.

Personæ Ecclesiasticæ (vt ſcribit *Anton. p* 3. *tit.* 24. & poſt eum ſcribit *Gab. d* 15. *q.* 5. *a.* 1. *li.* 4.) ſunt omnes aliquem ex maioribus ordinibus habentes. Similiter omnes Canonici regulares, Monachi, fratres mendicantes, cæterique aliquam ex religionibus approbatis profitentes. Similiter & omnes conuerſi tria ſubſtantialia vouentes. Sanctimoniales quoque fœminæ Eccleſiaſticæ perſonæ ſunt indubitanter: vt habetur 27. *qu.* 1. vt lex continentiæ. Item omnes nouitii talium religionum, clerici vel cõuerſi, quãuis non ſint proprie religioſi & complete: quia liberi ad egreſſum nedum rebus propriis expoliati: vt in *cap. religioſi. de ſent. excom.* §. *quamuis. libr.* 6. Item nomine clericorum etiam intelliguntur in minoribus ordinibus conſtituti. Similiter & tonſurati coronam, & habitum clericalem gerentes, nec ſtatum clericalem dimittentes, matrimonium contrahendo, & ad actus contrarios & exercitiis omnino laicalibus inſiſtendo. 11. *q.* 1. *De perſona.* §. *ne vero.* Omnes prædicti gaudent priuilegio clericali, tam perſonali quam reali. Hi pedagia dare non tenentur. De quo vide latius *Gab. vbi ſup.* Nec quiſquam ab eis exigere debet.

Personare vel perſonari ſiue vniri aliquid perſonaliter, dupliciter intelligi poteſt: vt ſcribit *Gabriel diſtin.* 1. *qu.* 1. *lib* 3. Vno modo vt tantum valet, id eſt fieri perſonam. Et perſonare, eſt dare alicui eſſe perſonale, id eſt dare vt ſit perſona. Et hoc poteſt intelligi cauſaliter vel formaliter, ſicut calefieri & calefacere. Similiter perſonaliter alicui perſonæ vniri, eſt ipſum fieri vnum ſiue idem cum perſona: hoc eſt ipſum fieri perſonam illam cui dicitur vniri. Et ſic accipiendo nihil perſonatur formaliter per aliquod extrinſecum: ſed quicquid perſonaliter, vel ſeipſo perſonatur vt perſona creata, vel per aliquod poſitiuum, cui identificatur. Sicut perſona diuina quæ perſonatur formaliter per proprietatem relatiuam, quæ eſt eadem perſonæ diuinæ realiter, nõ formaliter. Nec eſt inſtantia de natura humana aſſumpta, quia illa non perſonatur. Hoc modo accipiendo perſonari à verbo, quia non fit perſona verbi, non enim fit perſona Chriſti. Siquidem plus repugnat naturæ humanæ, quod fiat perſona verbi, quam quod fiat aſinus. Alio modo & magis vſitate & communiter accipitur à Doctoribus, vt perſonari eſt dependentiam ſuppoſitalem ab aliqua perſonarum terminari. Et perſonare eſt perſonam aliquam huiuſmodi dependentiam alicuius naturæ terminare. Vnde imaginandum quod omnis natura ſiue entitas creata aut in ſeipſa ſubſiſtit: ita quod ad nullam aliam ſuppoſitaliter dependet, hoc eſt nulli alii communicatur. Aut dependet ad aliquod ſuppoſitum per ſe ſubſiſtens, mediate vel immediate. Exemplum primi, vt ſubſtantiæ completæ quæ ſunt ſuppoſita. Exemplum ſecundi, vt ſubſtantiæ partiales, integrales, vel eſſentiales, vt materia & forma. Exemplum tertii, vt accidentia alteri partium inhærentia. Vnde patet quod nulla res poteſt naturaliter eſſe, niſi ſit in ſe ſubſiſtens: aut niſi dependeat ad per ſe ſubſiſtens. Vide latius apud *Gabrielem vbi ſupra.* & vocatur à Doctoribus dependentia ſuppoſitalis ſiue ſuſtentificati, aut ſuſtentati ad ſuſtentificans. Et hoc idem eſt vniri ſiue aſſumi ad vnitatem ſuppoſiti, vel perſonæ non fieri perſonam, ſed ſuſtentari vel ſuſtentificari (vt quidam dicunt) à perſona: vel eius dependentiam ſuppoſitalem terminari à perſona, quod idem valet. Vide latius *Gabrielem ibidem.* Et perſonare ſiue hypoſtatare, vnire plus dicit quam aſſumere: connotat enim vltra aſſumere perſonam, ſiue hypoſtaſim in aſſumente, & perſonalitatem in aſſumpto: ita quod aſſumptum poſſit eſſe in ſe ſuppoſitum, vel perſona. Si tamen perſonari ſeu perſonaliter aſſumi, nihil aliud dicit quam ſuſtentari vel ſuſtentificare à perſona, tunc quicquid aſſumitur à perſona, perſonatur & ſuppoſitaliter vnitur: ſic dicit *Occam quæſtion.* 1. *tertii.* Vide *Gabrielem diſtinction.* 1. *quæſt.* 1. *lib.* 3. Et perſonari à perſona diuina nihil aliud eſt quam ſuſtentificari à perſona diuina, quod poteſt indifferenter competere naturæ rationali & irrationali. Et ſic ſecundum *Occam qu.* 1. *lib.* 3. lapis eſt perſonabilis à per-

Digitized by Google

à perſona diuina, ſicut homo,&c. Et ſi vt ſcribit *Gab. diſt. 7. queſt. vn. artic. 3 dub. 2. lib. 3.)* nomen perſonæ, yniuoce conueniat perſonis diuinis & creatis: tamen perſonæ diuinæ perſonantur per aliquod poſitiuum, ſcilicet per proprietatem relatiuã à perſona diſtinctam formaliter, non realiter. Perſonæ autem creatæ non perſonantur per aliquod poſitiuum quomodocunque à natura diſtinctum: ſicut ſapiens conuenit Deo &Angelo:& tamenDeus eſt ſapiens, non per aliquod ſuperadditum, ſed per ſuam eſſentiam. Angelus autem eſt ſapiens per cognitiones ſuperadditas,à ſua eſſentia realiter diſtinctas, ſiue per habitum infuſum vel àcquiſitum diſtinctum. *Gab.*

Pestis, peſtilens,peſtilentia,& peſtilitas, in vna ſignificatione accipiuntur: & dicitur morbus venenoſus& contagioſus,vel lues aut mors hominum.Capitur & pro pernicie, damno,&c. Peccata autem pro quibus Deus flagellat homines peſte, ex ſcriptura traduntur plura, vt ea refert *F. Pelbartus lib. 2. Roſar. Theologia* in dictione *Elementum.* §. 14. Primo, præceptorum diuinorum inobedientia vel tranſgreſſio. *Deuteron.* 28. *Si non audieris vocem Domini: adiunget tibi peſtilentiam, &c.* Secundo, ſanguinis innocentis effuſio. Vnde in Ægypto percuſſit Dominus omne primogenitum, eo quod occiderant infantes Iudæorum. Tertio, in ſuperbia: patet in Dauid faciente numerare populum ex ſuperbia *2. Regum 24.* Quarto, auaritia,fraudis, vſuræ & ſimoniæ: patet *Ezech. 7. Ira mea ſuper omnem populum, gladius foris, fames & peſtis intrinſecus.* Et *cap. 38.* ad idem. Quinto, luxuria: patet de Zodomiticis fœdido mari peſtilentico ſummerſis. Sexto, gula & ebrietas. Patet *Num, 11. Adhuc eſca eorum erant in ore ipſorum, & percuſſit Dominus populum plaga,* id eſt peſte, ſecundum *Gloſſ. ibidem.* Septimo, rebellio ſcienter contra Deum, & obduratio ac murmuratio. *Num. 14.* In ſolitudine iacebunt cadauera veſtra, ſcilicet, quia populus Iſraël rebellauit Deo in ſolitudine: & illa peſtis durauit in eis quadraginta annis, & abſorbuit ex eis quolibet anno 15088. plura in ſcripturis continentur, quæ ad hæc reducuntur, vt vult *Pelbartus.*

Pertinax ille eſt cenſendus (vt ſcribit *Gerſon par. 1. de erroribus,* circa præceptum: *Non occides)* qui non dimittit errorem ſuum,nec quærit cauta ſolicitudine veritatẽ vel quæſitæ & doctæ non obedit: cuius pertinaciæ multa ſunt ſigna, ſicut enumerat *Occam 1. part. dialog. lib. 4.* ponit decem & nouem ſigna. *Gerſon ad* 12. reducit, inter quæ illud eſt præcipuum & peſſimum, dum error defenditur verbis & factis, minis & terroribus, cautelis & ambagibus. Aliud ſignum eſt in eis, qui conſentiunt errantibus: ſicut dicitur ad *Roman. 1. Quanto amplius qui errores vel errantes defendere ſatagunt malis modis.* Vide ſigna alia & 12. apud *Gerſonem de pertinacia.* Et pertinacia ſecundum *Paulum Corteſium lib. 3. ſent. diſt.* 8. maxime exploditur, quod ex rationis præſcripto egrediatur, & velut callum obduxerit,nunquam ex inſita ſententia deducatur. Et pertinax, qui tenet imprudenter propoſitum ſuum, quaſi omnino tenax, ſecundum *Iſidorum lib. etym.* & *B. Th. 2. 2. queſt. 138. artic. 2.* Et peruicax, eſt idem quod pertinax, qui in ſuo propoſito ad victoriam perſeuerat. *Thom. vbi ſupra.*

Pertvrbatio eſt aduerſa ratione contra naturam animi commotio, ſecundum *Cic. lib. Tuſcul. quæſt.* Vel eſt mutatio ordinis, & æqualitatis in ratione, & immoderata paſſione inferiorum potentiarum, quæ non fuit in Chriſto, nec in aliquo ſapiente, ſecundum *B. Thom. 3. ſentent. diſt. 15. q. 2. art. 2.*

Petvlantia eſt voluptas mentem à ratione ad Venerem reuocans & cæteros illicitos trahens motus laſciua ſubſultatio, & ſine modeſtia proterua ac procax loquendi, vel potius blatterandi conſuetudo, vel eſt nimia quædam audacia, & procacitas à petendo dicta, quaſi ea petantur, quæ abſurda ſunt, quemadmodum procacitas à procando dicitur. Procari enim veteres petere dicebant: vnde proci petitores vxorum, vt ſcribit *Mirabell.* in ſua *Polianthea.*

Pervietas duplex eſt, vt ſcribit *Brulefer diſt. 49. lib. 4* Quędam eſt qualitatiua diſponens ad videndum ea, quæ ſunt in eo: vt per criſtallum videmus quæ cõtinentur in eo. Alia eſt peruietas poroſiua, & ſunt ipſa foramina,vel pori, per quæ videbimus in gloria interiora noſtri corporis. Et per iſtos poros nunc exeunt ſudores,&pili. Vnde corpora glorioſa beatorũ erunt colorata luminoſa, & erunt peruia peruietate poroſa

Digitized by Google

poroſa ad modum criſtalli pulchriora, non autem peruietate qualificatiua: quia ſequeretur, quod eſſent corpora organica, quod non poteſt eſſe, quia ſi ſic ſequeretur quod quælibet pars corporis eſſet ipſum corpus. Nam omnia corpora peruia ſunt organica, vt quęlibet pars aëris eſt aër, quælibet pars criſtalli eſt criſtallus. Item ita ſunt ſynonyma peruietas, dyaphoneitas, perſpicuitas, & tranſparentia.

Philaterivm. Vt ſcribit *Guil. Epiſc Minat. in ſuo rationali*, eſt chartula in qua decem præcepta legis ſcribuntur: huiuſmodi chartulam ſolebant Phariſæi ante ſe in ſignum religionis portare. Vnde in Euangelio: *Dilatant philateria ſua.* Et dicitur philaterium (vt idem dicit) à philare, quod eſt cuſtodire: & terit, quod eſt lex. Philateria vero eſt vaſculum de argento vel auro, vel criſtallo, vel ebore, & huiuſmodi, in quo ſanctorum cineres vel reliquię reconduntur: quod nomen (vt idem ait) comprehenſum eſt à philare, quod eſt ſeruare: & teron, quod eſt extremitas: quia ibi aliquid de extremitate corporis ſanctorum: puta, dens vel digitus, vel aliquid tale ſeruatur, &c.

Philosophia eſt amor ſcientiæ, ſecundum *Aug. lib. de Ciuit. Dei*, 4. & ſecundũ eum contra Academicos, & ſecundũ Philoſophos. Philoſophia eſt ars vitæ, & perturbationum medicina. Philoſophia ſecundum aliquos eſt humanarum, diuinarumq; rerum cognitio. Et diuiditur in naturalem, rationalẽ, moralem. Quarum ſunt multæ ſpecies à Philoſophis ordine miro traditæ, vt ſub naturali Metaphyſica de eſſentiis rerum. Mathematica de numeris & figuris. Phyſica de motibus; ſub rationali ſeu ſermocinali Grammatica, Logica, Rhetorica. Sub morali Ethica, Iconomica, Politica, &c. *Gerſ. tract. 9. ſuper Magnif.* Philoſophia & Theologia, ſunt vtiles, ſi quis bene, & ad laudẽ Dei vtitur. Sed male vtenti nõ eſt vtilis, imo vana & inutilis, & noxia habenti (vt vult *Gerſ. tract. 7. ſuper Magnif.*) ſi non comes affuerit deuotio, quæ pius eſt & humilis affectus, qua comite poterit ad intelligentias plurimas euehi, quas non habebit de lege communi ſimplex Chriſtianus. Poterit inſuper talis eſſe vtilis in doctrina, qua fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, vtilis præterea (ſicut dicit Apoſtolus) ad arguendum. Philoſophi quoque Theologi deuotione carentes, ſiniſtras de deuotionis myſterio deriſiones intulerunt. Rurſus ita ſe habent affectus, pietas & humilitas in Deum, vt nequeant vna veraciter ſine altera inueniri. Vide latius *Gerſonem*, & alias de Philoſophia, &c. multa perutilia. Et quamquam vera Philoſophia noſtræ Theologiæ nequaquã ſit aduerſa: ſed nõ aſcendit ad eius altiſſima, vt idem dicit *Gerſon tract. 9. ſuper Magnif.*

Piacvlare ad ſatisfactionem peccati pertinet. Vnde crimen piaculare vt refert *Magiſter*: quia vero piaculare, inquit flagitium commiſit, qui duabus commatribus vel ſororibus nupſit, magna pœnitentia debet ei iniungi, *d. 42. quarti.* Piaculare, id eſt dignũ expiare, vt exponit *Richardus*. Hoc vocabulo vſus eſt *Liuius lib. 1.* Et piacularia triſtia, per quæ malum fieri opinabantur. Et piacularia auſpicia dicebantur, quæ ſacrificantibus triſtia portendebant, cum aut hoſtia ab ara profugiſſet, aut percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam partem corporis quam oporteret, cecidiſſet, *&c.*

Piacvlvm ſacrificium cultus & quicquid agitur ſeu præbetur pro ſacrificatione peccati. *Virgil. Ea prima piacula ſunto Horat. lib. carm. Teque piacula nulla reſoluent*, hoc eſt, nullis hoſtiis te expiabis. Aliquando dicitur crimen flagitium. *Hieron. in lib. Iudic.* Nunquam tantum nephas & tam grande piaculum factum eſt in Iſrael. *Virgil. lib. 6.*

Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.

Piare ſignificat colere, quandoque contaminare, quandoque pie amare: aliquando purgare ſignificat. A quo expiare, quod eſt purgare. Et impiare contaminare. *Hieron. in prolo. Aggei.* Sed cum memoratus populus multis temporibus idolis ſeruiendo etiam effuſionem ſanguinis innocentum ſe grauiter impiaſſet 70. annorum captiuitatem eundem populum ſtatuit ſuſtinere. Et piabile quod purgari poteſt, cuius contrarium eſt inexpiabile. *Auguſt. ſuper Ioan.* Viderunt ſe ingenti crimine impietatis adſtrictos quando illum occiderunt, quem venerari & adorare debuerunt. Et hoc putabant eſſe inexpiabile, *&c.*

Pietas. Vocabulum pietatis multipliciter accipitur ſecundum *S. Bona. diſt. 35. q. 6. lib. 3. & diſt. 9. ar. 2. q. 1. lib. 3.* ſecundum quod innuit *Auguſt. 10. de ciuitate Dei.* Aut enim ſic pietas propcie

Digitized by Google

proprie Dei cultus intelligi ſolet, quam Græci Theoſebiam vocant. Hæc tamen erga parentes officioſe haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen in operibus miſericordiæ nunc frequẽtatur. Cum igitur pietas ſic dicatur, multipliciter valet erga Deum, erga parentes, & erga hominẽ quemcunq; ſecundum quod ordinat erga Deum non eſt nomen doni, ſed potiꝰ eſt idem quod latria & theoſebia ſiue euſebia. De qua dicit *Aug.* quod eſt ſapientia vere, ſecundum autem quod ordinat ad parentes, adhuc etiam nõ tenet rationem doni, ſed potius eſt ſpecies iuſtitiæ virtutis, pro eo quod ad hoc ordinatur ſecundum regulã naturalis iuris, & ſecũdum obligationem neceſſitatis: ſecundum autem quod attenditur reſpectu cuiuſcunq; proximi, ſic pietas eſt non doni. Aliter tamen attenditur erga proximum pietas, donum & miſericordia; virtus. Miſericordia enim reſpicit conformitatem in natura, & neceſſitatem in indigentia ſiue in miſeria. Pietas vero attendit in proximo imaginem diuinam. Vnde dono pietatis eſt homo beneuolus, cuicunque homini qui habet in ſe imaginem Dei, ita quod beneuolentia illa pro loco & tempore aliquando progreditur in cõpaſſionis affectum aliquando in operis beneficium, &c. Et principaliter pietas dicitur de cultu diuino, & de illa virtute qua colitur Deus *S. Bona.* Vnde pietas idem eſt quod religio, quod Græce latria ſeu theoſebia. Vnde proprie pietas eſt theoſebia, id eſt cultus Dei interior, qui proprie pertinet ad virtutes Theologicas. Religio vero eſt latria, quæ pertinet ad ſeruitutem diuinam exteriorem, hæc ex *Aug. lib.* 10. *de ciui. Dei cap.* 4. Et pietas à vulgo ſumitur pro actibus miſericordiæ, quia Deus teſtatur hos actus ſibi fieri. Et ex hoc Deus dicitur pius, ex beato *Thom.* 2. 2. *qu.* 101. *art.* 1. Et ſecundum eundem *qu.* [illegible]0. *art.* 1. pietas eſt ſpecialis virtus & principaliter eſt ad parentes ad patriam, in quibus includuntur omnes conſanguinei, ciues, amici, patriæ. Vnde pietas ſecundum quoſdam eſt per quam ſanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus. Et ſecundum *Cic. lib.* 1. *de nat. Deor.* pietas eſt iuſtitia aduerſus Deos. *Gerſ. tract.* 5. ſuper *Mag.* ait: Pietas ex affinitate, & affinitas ex generatione conſurgit. Eſt enim pietas in genere quidam amor prouenien[s] inter aliquos ex [illegible] vel cauſa cuiuſdam affinitatis mutuę, qualis inter [illegible] & [illegible] ſuam vel patriam, qualem præterea [illegible] habere ad Deum patrem noſtrum & Dominum, [illegible] pius erga nos eſſe [illegible] qui [illegible] & creauit nos. Et pietas [illegible] Dei ad nos habitudinem [illegible] eſt amor prouenien[s], ex quod Dei [illegible] capaces. atque participes [illegible] dum *Greg. ſuper Iob*, eſt qua [illegible] cordiæ. Magiſtralis diffinitio [illegible] bit *Gerſ. p.* 2. *in comp. theolog. de ſept. donis [illegible]tuſ.*) Pietas eſt ex benignæ mentis [illegible] omnibus auxiliatrix affectio. & multis modis dicitur (vt ibidem habet *Gerſ.* & ſupra patet ex *Bona.*) Eſt & pietas fidei, ad quam requiruntur tres conditiones in ſpeciali, quas ponit *Gerſ. p.* 2. *in fin. de mirab. vict. cuiuſd.* puellæ. Prima quod illa quæ fiunt in fide vel de fide, faciant ad excitationem deuotionis & piæ affectionis circa Deum & diuina: quia, ſcilicet, reſonant in laudem diuinæ potentiæ vel clementiæ in miraculis & venerationem ſanctorum. Altera conditio eſt quod habeatur circa talia probabilis aliqua coniectura, vel communi relatione, vel ex fidelium atteſtatione, qui dicunt ſe vidiſſe & audiſſe. Superadditur tertia conditio, cum diſcretione penſanda per viros in Theologia & bonis moribus eruditos, quod in huiuſmodi relationibus eorum quæ dicuntur de pietate fidei, non includatur vel immiſceatur aliquod falſum vel erroneum, quod manifeſte ſit in detrimentum fidei vel bonorum morum directe vel indirecte, palam vel occulte. Super qua re cognoſcenda vel determinanda non eſt fas cuilibet palam & paſſim ferre ſententias & reprobationes, imo nec approbationes contentioſas, maxime quando tolerantur ab Eccleſia vel Prælatis Eccleſiæ in vna prouincia vel in multis, ſed iudicium & determinatio debent deferri ad eandem Eccleſiam ſeu Prælatos eius & doctores. *Gerſ.*

PIRATA nomen latronis, qui primus mare infeſtauit, à quo omnes ſpoliatores & prædones piratæ dicti ſunt. Vnde pirata dicitur, qui in mari prædatur (vt habet *F. Oſwald lib.* 4. *Roſ Theol.* in dictione *excommunicatio.*) Vel pirata dicitur, qui maria latrociniis infeſtat, à quo piratorium, quod dicitur habitaculum piratarum, vt ſcribit *Ambr.* de hoſtibus carnalibus non [illegible], qui etiam ſubdit. Tamdiu in [illegible] ſumus,

quam [illegible] in [illegible] poſiti prædonum ſpiritualium [illegible].

P L A N T A R E ſeminare eſt, quod ſibi Apoſtolatu [illegible] prædicationem quod [illegible] ſemen fidei [illegible] illud *Luc.8. Semen eſt verbum Dei.* Sed gratia viuificet & ſemen [illegible] facit [illegible] Dominus tribuit. Hinc dicitur 1.*Cor.3. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* Plantare ſeminare eſt (vt dicit *Gab.* [illegible] *lib. 2.*)

P L E N I T V D O multiplex eſt (vt ſcribit *S. Bonau.* [illegible] *3.* [illegible]) Nam eſt quædam plenitudo naturæ, quædam gratiæ, quædam gloriæ. Plenitudo naturæ eſt in duplici differentia. Primo [illegible] ad rem in conditione, de qua *Gene. 2.* Compleuit Deus die ſexto opus ſuum. Secundo [illegible] ad rerum multiplicationem, de qua *Pſal. Domini eſt terra & plenitudo eius.* Similiter & plenitudo gratiæ duplex eſt. Quædam in capite, & de hac *Ioan. 1. Plenum gratia & veritatis.* Quædam in membris, & de hac *Actor. 1. Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto.* Et *Epheſ. 1.* propoſuit, *&c.* Similiter plenitudo gloriæ duplex eſt, vel quantum ad numerum electorum, de hac *Apoc. 6. Suſtinete modicum tempus donec imple. &c.* Aut quantum ad perceptionem æternorum bonorum. *Eccleſ. 24. In plenitudinem ſanctorum detentio mea. &c.*

P L E N V S G R A T I A hoc nomen æquiuocum eſt, vt habet *Alex.p.3.q.12.mem.3.* quem & cæteri imitantur, & poſt eum ſcribit *Gab.di.13.q.vni art.3.lib.3.* vide eundem de plenitudine gratiæ *ſer.4. de feſto annunciat. Dom.* qui incipit: Illuxit nobis dies celeberrima. Et *Brul. q.1. di.13. lib.3.* Nam quandoque importat plenitudinem ſufficientiæ, quandoque plenitudinem excellentis prærogatiuæ, quandoque plenitudinem copiæ, quandoq; plenitudinem effluentis ſuperabundantiæ. Plenitudo ſufficientiæ eſt, vel quæ ſufficit ad [illegible], id eſt, vitam æternam habendam, [illegible] omne mortale. Siue ſecundo, [illegible] illum, vel ad opus ad quod [illegible] Siue etiam tertio ad gratiam, [illegible] ordinatus. Vel quarto, [illegible] habendam æternam [illegible] Hæc plenitudo [illegible] de qua [illegible]

[illegible] *plenitudinem Dei.* Sed quartus [illegible] *Stephanus autem plenus gratia* [illegible] *&c.* quia ſua gratia non ſolum [illegible] rea, id eſt [illegible], ſed etiam [illegible] Meruit enim aureolam & [illegible] quia [illegible] dicatur & martyr. Plenitudo excellentis prærogatiuæ eſt quæ ſcilicet, habens excelſo [illegible] creaturas puras, verbi non vnitas, & [illegible] dit omne peccatum mortale, veniale [illegible] le: & hæc eſt plenitudo virginis glorioſæ [illegible] *Luc. 1. Aue gratia plena.* Plenitudo [illegible] copiæ eſt plenitudo numeroſa, [illegible] genus gratiæ. Et hoc modo Eccleſia dicitur plena gratiæ, quia non eſt aliquod genus [illegible] quod non ſit in Eccleſia, quantum ad [illegible] membrum eius. Hinc dicit Apoſtolus: *Diuiſiones gratiarum ſunt, vnus autem ſpiritus* [illegible] *ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, &c.* [illegible] Plenitudo effluentis ſuperabundantiæ [illegible] tia ſumma de facto communicata creaturæ [illegible] dundans, & ſuperfluens in cæteros. Et [illegible] gratia animæ Chriſti, quæ nedum [illegible] Chriſto, quantum ad omnes virtutes & [illegible] eius imperfectionem non includentes [illegible] additur propter fidem, ſpem, pœnitentiam [illegible] milia, quibus annexæ ſunt aliquæ [illegible] nes, & ideo in Chriſto non fuerunt, ſed [illegible] fluit tanquam capitis in omnia membra [illegible] ſiæ, non quod eadem gratia numero ſit in Chriſto & in membris Eccleſiæ, aut aliqua [illegible] tiæ Chriſti, quæ in Chriſto fuit realiter [illegible] ratur in membra, ſed effluit cauſaliter [illegible] quia Chriſtus per gratiam ſuam meruit [illegible] bus gratiam & præſeruationem vel remiſſionem peccatorum. Et hæc plenitudo eſt ſolius Chriſti quæ excedit gratiam virginis [illegible] omnium electorum. Et de hac dicitur [illegible] ad ſuperabundantiam omnium virtutum [illegible] norum & effectuum in Chriſto. *Vidimus gloriam eius glo. q. v. à pa. plen. gratia* [illegible] *an. 1.* Gloria autem & gratia virginis [illegible] eſt Chriſto. Et quo ad effluentiam [illegible] dem. *De plenitudine eius accepimus* [illegible] *am pro gratia.* Hæc *Gab* [illegible] *B. Mariæ virg. plura*

P L E N I T V D O poteſtatis [illegible] ſcribit [illegible]

rio ſuo & monarchæ primo pro ſe & ſuis ſucceſſoribus legitimis vſque in finem ſeculi ad ædificationem Eccleſiæ militantis pro conſecutione fœlicitatis æternæ. Dicitur in hac deſcriptione ſupernaturaliter, ad differentiam poteſtatum, vel iuriſdictionum, quæ ſucceſſoribus Petri potuerunt conuenire, ſecundum leges humanas, ciuiles, & politicas, vel dictamen iuris naturalis, quod vult vt ſupremus in aliqua politia gaudeat multis honoribus & priuilegiis ſuper alios, vel ex ſpeciali dotatione ſeu donatione principum & aliorum ſecularium, vel tandem ex ipſius Eccleſiæ ſeu conciliorum generalium fauorabili conceſſione, ſicut communitas perfecta ſuo capiti naturaliter dari poteſt. Hæc *Gerſ.* Et *ibid.* dicit quod poteſtas Eccleſiaſtica in ſua plenitudine eſt formaliter & ſubiectiue in ſolo Romano pontifice. Et plura de poteſtatis Eccleſiaſticæ plenitudine *Gerſ.*.

Poena Græcum vocabulum videtur eſſe. Illi enim ποινὴ dicunt, licet Varro à pendendo dictam velit. Eſt autem pœna ſupplicium quo quis ob delictum afficitur. Et ſecundum *Vlpianum*, pœna, eſt noxę vindicta, quæ ſuos tenet actores. Annumerat autem *Cic.* octo pœnarum genera ſcilicet, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, ſeruitutẽ, mortem. Pœna ſecundum *Brul. di. 4. qu. 2. li. 4.* diffinitur ſic. Pœna, eſt aliquod damnum vel malum priuans, bonum conueniens, propter meritum præcedens. Et pœna, proprie eſt punitio delicti. Hæc pœna non præcedit culpam: vt ſcribit *Gab. d 19. q. vni. li. 2. du. 2.* vbi & dicit, quod mors nõ fuiſſet pœna in ſtatu innocentiæ, ſed quædam naturalis tranſmutatio, conſequens mixtionem ex cõtrariis ſicut & mors brutorum non eſt pœna, ſed paſſio conſequens naturam corruptibilem. nec tñ ſemper infligit Deus pœnam, propter peccatum commiſſum: vt ſcribit *Gabr. di. 3. qu. 1. art. 2. li. 3.* ſed etiam quandoque propter Dei gloriam, aut hominis meritum cumulandum: quandoq; etiam propter eius, qui punitur, aut aliorum inſtructionem: quamuis forte tunc improprie dicitur pœna, cum non præceſſit culpa. Sicut (vt idem vult *di 36 qu. vni. dub. 5. lib. 2.*) patet de pœna [illegible]orum. Item de afflictione iuſtorum & martyrum, ac glorioſæ virginis: quæ ordinatur ad coronam. Si vero accipitur pœna proprie [illegible] vindicta: ſic dicit ordinem ad culpam [illegible] præcedentem aut actu [illegible]. Sic autem [illegible] aliquo modo reſpicit culpam, vel in [illegible]: vel vt peccatum in [illegible] tu: vt pœna purgat[illegible] non in ſe, ſed in alio: [illegible] voluntarie à Chriſto paſſa propter [illegible] hominis redimendi. Et ſecundum [illegible] gendę ſunt auctoritates ſanctorum [illegible]. Quicquid patimur, peccata noſtra [illegible] meruerunt tanquam cauſa ſine qua non [illegible] niſi fuiſſet in nobis peccatum originale [illegible] ſet aliqua afflictio hominis. Et noſtra [illegible] monſtrat perſonam aliquam particularem, ſed quaſi confuſam cuiuſcunque hominis ſub diſtinctione ad alia. Et illa *Greg. in collect.* Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Quæ ſimpliciter vera eſt: quia ſi non fuerit iniquitas in afflicto, non nocebit aduerſitas pœnalis: qui erit ei non ad nocumentum, ſed magis ad profectum & gloriæ augmentum, ſecundum illud ad *Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, &c. Gab.* Et vt idem dicit *d. 7. q. vni. in fin. li. 2.* De potentia ordinata Deus non infligit pœnam, niſi præceſſerit culpa. De potentia quoque ordinata culpa non remittitur niſi gratia gratum facie[illegible]datur: quia ordinauit Deus nullum velle [illegible]erare à debito mortis æternæ, niſi quem acceptat ad gloriam beatitudinis perpetuæ. Quemcunq; autem ordinat ſiue acceptat ad gloriam, huic infundit gratiam qua redditur dignus tantæ gloriæ, ſecundum illud *Apoſt. Gratia Dei vita æterna, ad Rom.* [illegible] Et hinc eſt quod inter peccatorem [illegible]rem & iuſtum gloriam expectantẽ, non eſt [illegible]dium, ſicut nec inter gratum & ingratum. Hæc *Gab. di. 14. q 1. art. 1 lib. 4* Aſtipulatur [illegible] *Iacob. de Valen. ſup. illud Pſal. 30. Saluaſti me de neceſſitatibus, animam meam a neceſſitatibus*, ſcilicet ad pœnam quæ neceſſario ſequitur culpã, & à culpa quæ neceſſario ſequitur ex fomite & concupiſcentia, quæ dicitur lex membrorum, quæ quaſi neceſſitat & cogit alliciendo hominem ad peccandum. Iſta enim dicuntur neceſſaria, quia ſunt connexa & alligata: nam ex peccato primorum parentum inest nobis fomes & corruptio naturæ in carne [illegible] a-nima maculatur peccato [illegible] ſenſu cauſatur peccatum [illegible] & mort[illegible]

[illegible] volũtate, ex quo ſequitur reatus & pœna ſenſus. Et ideo iſta dicuntur neceſſitates quædam in nobis, a quibus nos Chriſtus liberauit per ſuã paſſionem & ſacramenta Eccleſiæ. Nam liberat nos a peccato, vt non ſit nec imputetur, & liberat nos à fomite, non vt non ſit, ſed vt nõ imputetur, vt inquit *Auguſt.*) Hæc *Valent.* Et vt ex prædictis haberi poteſt: Pœna dupliciter accipitur. Vno modo, vt dicit damnum alicuius ſimpliciter, ſine reſpectu ad aliud. Secũdo dicit ordinem ad præcedens demeritum, & illo modo afflictio brutorum & mors eorundem licet ſit damnum & diſconueniens brutis, non tamen eſt pœna, quia non præceſſit culpa. Primo non pœna formaliter eſt carentia boni conuenientis voluntati vel volenti. Eſt autem duplex pœna (vt notat *Gab. di. 36. q. vni. ar. 1. l. 2.*) quædam nuda (boni conuenientis naturæ intellectuali) carentia, vt priuatio viſionis & fruitionis diuinæ, quæ dici ſolet pœna damni. Alia eſt quid poſitiuum, & tamen diſconueniens tali naturæ, ſicut calor excellens eſt aliquod poſitiuum diſconueniens corpori. Sic & pœna ignis infernalis & vermis carceris & fœtoris, quæ dicitur pœna ſenſus. De quibus infra plus dicetur: Et omnis pœna quæ e[illegible] afflictio quædam, quæ alicui [illegible], eſt [illegible] à quo eſt omnis entitas poſitiua, vt vult *Ga[illegible]el & Scot. & Sanct. Bonau. di. 36 qu. vlt. lib. 2.* Illa autem pœna quę eſt formaliter peccatum, non eſt à Deo, niſi vt à deſerente, quod eſt dictu, quod voluntas deſtituta rectitudine iuſtitiæ in actu deſeritur à Deo, [illegible] quod Deus non coagit ſibi ad rectitudinem a qua voluntas ſua ſponte defecit, &c. Et [illegible] pœna quæ eſt effectiue à Deo, eſt bona, [illegible] quandoque eſt medicinalis, ſi non eſt [illegible], vt videre potes apud *Gerſ de [illegible] lect. 4* Pœna autem quæ eſt formaliter peccatum, non eſt à Deo efficiente. Poſſet tamen dici à Deo deſerente, vel permittente. Et pœna quędam eſt afflicta à iudice, quędam [illegible] ab ipſo peccante, quia homo peccãdo [illegible], vt inquit *Rich. di. l. 49. a.* [illegible]

[illegible] culpæ ſecundum [illegible] per pœnam [illegible] iuſtitiæ [illegible]

Aug. lib. [illegible] confeſ. Iuſſiſti enim [illegible] na ſibi ſit omnis inordinatus animus [illegible] num ad ornamentum eſt dedecus culpæ [illegible] core iuſtitiæ. Et probatur ratione, [illegible] priuans ſeipſam, iuſtitia, priuat ſe [illegible] no ſibi conuenienti, cuius carentia [illegible] ue peior eſt cuiuſcunque commodi [illegible] pter talem culpam. ergo infert ſibi p[illegible] gior eſt *Gabr. vbi ſupr.* Et infra dicit. [illegible] inſeparabiliter ſequitur pœna, ſiue d[illegible] na quædam afflictio, ſiue inuolunta[illegible]. Sed pœna quæ eſt damnificatio, ſemper [illegible] tur: quia nunquam eſt homo in culpa, qui[illegible] per ſit in damno. Afflictio vero, ſiue re[illegible] quitur in habitu, quamuis propter del[illegible] intenſam, vel incõſiderationem, vel [illegible] nem animi nõ ſentiatur. *Gab. poſt Bon.* [illegible] autem omnis culpa peccati alterius eſt [illegible] probat idem *Gab.* de primo peccato. N[illegible] eſt pœna peccati præcedẽtis, cum ipſum [illegible] mum nec ſequentis: quia pœna non p[illegible] culpam. Non enim prius eſt vltor quam [illegible] ſit peccator, vt vult *B. Aug.* ergo no[illegible] peccati. Omne peccatum poſterius e[illegible] prioris & cauſa poſterioris: vt ſentit *Al[illegible] 36. li. 2.* niſi vltimum fuerit. Vnde *Aug.* q[illegible] fert Magiſter inter primum peccatum [illegible] & vltimam pœnã, ignis æterni media [illegible] & peccata, ſunt & pœnæ peccati. Prob[illegible] ne, quia peccans peccando demeretur [illegible] Deo, deſertus autem à Deo non poteſt [illegible] re in aliud peccatum, ſecundũ illud *Greg.* [illegible] *ra.* Peccatũ quod non per pœnitẽtiam [illegible] ſuo põdere trahit ad aliud, ergo peccati ſequ[illegible] demeritum eſt peccatum præcedẽ[illegible], ſicut eſt demeritum deſertionis à Deo. *Gab. vbi ſup.*

Pœna quando comparatur ad punitum non placet Deo, vt ſcribit *S. Bona. d. 1. l. 4.* Non enim creauit nos ad puniendum, ſed quando comparatur ad meritum, ſcilicet, ad exiſtentem [illegible] & ſic eſt in ea manifeſtatio iuſtitiæ, [illegible] placet Deo inquantum iuſt[illegible] do comparatur ad finem [illegible] ad iuſtificationem [illegible] tum miſericors. [illegible] vel ad iuſtificationem [illegible] [illegible]

ſed ſecundum quod iuſt. vel iuſtificatoria, tamē hæc delectatio ſemper eſt cum aliquo rigore. Et quia lex vetus fuit lex rigoris, ideo debuit in ea eſſe pœnalis curatio, ſicut eſt circunciſio. Hæc *Bon. q.1.*

POENA ſecundum *Rich.d.20.a.2.q.1.li.4.* cauſatur dupliciter, ſcilicet, ex abſentia boni amati & præſentia mali oditi, & vtroque modo pœna purgatorii maior eſt qualibet pœna temporali. Animæ enim in purgatorio, quia motus earum non retardatur mole corporis, vehementiſſime deſiderant cum Deo perfecta fruitione coniungi, & ideo ex huius fruitionis & coniunctionis abſentia vehementiſſime affliguntur, maxime cū tempus videant aduenisse quo cum Deo perfecte eſſent coniunctæ, ſi dum erant in corporibus, pęnam ſuis peccatis debitam perſoluiſſent, quia etiam pœnam non tantum eſt læſio, ſed læſionis apprehenſio, vel ex tali apprehenſione cauſata: ideo tanto cæteris paribus pœna eſt maior, quanto apprehenſio læſionis eſt fortior. Animæ autem in purgatorio fortioris ſunt apprehenſionis quam dum erant in corporibus. *Rich.*

POENÆ ſunt multiplices. Quædam ſunt æternæ, quædam temporales. Pœnæ temporales quædam contrahuntur, quædam aſſumuntur, de quo *S.Bona.d.4.ar.1.q.2.li.4.* Et *d.40 a.2.q.2. li.1.* ait: Pœna quædam eſt inflicta, quædam contracta, quędam acta. Pœna inflicta ſimpliciter eſt paſſio & non repugnans gratiæ, vt fames, ſitis, & ægritudo, & cæteræ pœnalitates & miſeriæ huius vitæ. De quo videatur *Alex.p.4.qu.2 §.vltimo.* & *Gab. diſt. .qu.1.a.1 li.4.* Pœna contracta eſt fomes & concupiſcentia, & hæc quidem paſſio eſt, & ideo pœna, ſed tamen inclinat ad actionem malam, & ideo gratiæ repugnat, non quantum ad ſubſtantiam ſed quantum ad inclinationem. Pœna acta eſt ſicut obduratio & gratiæ expulſio, & hæc quidem pœna eſt, quia paſſio eſt, ſed quia ex mala actione ſiue ex peccato eſt, & illud concomitatur inſeparabiliter, ideo opponuntur gratiæ. Et ita patet quod nihilominus eſt pœna & paſſio. Quamuis enim contingat per propriā actionem, nihilominus pœna eſt, ſicut patet in [illegible] qui in ſcalpendo ſe delectat, ſed poſt [illegible] in carne ardorem. Quædam pœnæ aſſumuntur [illegible] in ſatisfactionem [illegible] peccatis, vt ieiunia, vigiliæ, & corporalia & ſpiritualia exercitia [illegible] opera, & variæ corporis caſtigationes [illegible] pœnæ temporales, vt ſcribit *S. Bonauentura diſt. [illegible] artic. [illegible] quæſtion. 1. lib. 2.* non tantum ſunt puniti[illegible], ſed etiam promotiuæ. Vnde Deus non tantum affligit inimicos ſuos, verumetiam amicos, [illegible] bia, Iob: & ideo in afflictione [illegible] tati iuſtitiæ coniuncta eſt benignitas [illegible] diæ, quæ duo eleganter reperiri debent [illegible] punitione Dei & remuneratione. [illegible] quoque pœnæ temporales (vt idem *ſanctus Bonauen.* dicit *diſt. 4. art. 1. qu. 2. lib. 4.*) multipliciter ad bonum. Dantur enim propter humilitatem. *Iob 3. Sagittæ Domini militant in me, quarum indignatio, &c.* Propter timoris incuſſionem. *Iob 6. Terrores Domini militant contra me.* Propter ſuiipſius cognitionem. *Eſa. 28. Tantummodo ſola vexatio dabit intellectum, &c.* Propter ſimulationem ad bonum. *Matth. 2. Surgite & ite, quia non habetis hic requiem.* Propter exemplum non peccandi. *Zach. 13. Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea.* In exercitium virtutum, & maxime in virtute patientiæ. *Rom. 5. Et glorìamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quia tribulatio patientiam operatur.* Et *Iudic. 3. Hæ ſunt gentes quas reliquit Dominus vt erudiret Iſrael. Bona.*

POENA ſecundum *Aug. li. 14. de ciui. Dei ca. 15.* eſt diſſenſio animæ ab his rebus, quæ nobis nolentibus accidunt. Poteſt autem pœna eſſe voluntaria (vt ſcribit *S. Bonauen. d 20. par 1 qu. [illegible] lib. 4.*) tripliciter. Vno modo, quia aſſumitur à voluntate imperante, ſicut eſt pœna pœnitentialis. Alio modo quia ſuſtinetur à voluntate acceptante, ſicut eſt pœna martyrii, quia [illegible] eis placet quod ab ea liberari non vellent. Tertio modo eſt quædam pœna, quæ ſuſtinetur à voluntate tolerante, vt pœna eſt in patientia, ſic quod eius oppoſitum eſt in deſiderio, ſicut [illegible] & deſiderans ſanitatem, infirmatur: ſuſtinet quidem infirmitatem tanquam pœnam [illegible] inflictam, attamen ab ea liberari [illegible] illud miſericordiæ habet rationem [illegible] Hoc modo voluntaria eſt pœna [illegible] ris iuſtis, qui voluntarie [illegible] rant vehementer ad patriam [illegible] [illegible] præbere. Hæc *Bona.* [illegible] voluntaria. Vno modo [illegible]

...quia patienter paſſ:puta, quia ... Tertio vt cauſata a voluntate ... a cauſa propinqua partiali, non tamen intendẽte effectum. Quarto vt cauſata à voluntate tanquam à cauſa remota principali effectum intendẽte. Sic pœna corporalis exterior, aut ſenſitiua interior omnibus his modis poteſt eſſe voluntaria, quia poteſt patienter tolerari ab alio inflicta, poteſt etiam voluntate acceptari, poteſt & à voluntate vt motiue membrorũ corporis cauſari, poteſt etiam imperari, vt legitur 3. *Reg.* 20. de Prophetia dicente: *Percute me.* plura vide apud *Gab. vbi ſup.*

POENA quædam eſt materialis, quædam perſonalis, vt ſcribit *Brul. d.* 4. *q.* 2. *li* 4. & eſt quæ omnibus conuenit, ſiue quæ omnibus infligitur, ſicut ſunt pœnæ cõſequentes peccatum primorum parentum, de quibus dictum eſt. Pœna vero perſonalis eſt ſua, quæ conuenit alicui & non conuenit alteri, vt ſunt pœnæ infernales.

POENALES MISERIÆ ſunt multæ, quas primorum parentum culpa traduxit in poſteros. Has annumerat *Gab. lect.* 79 *canon.* Vide & eundem *ſer.* 1. *dominica Septuageſ.* Et aliquæ ſunt ſpirituales, aliæ corporales. Spirituales, quæ ſe tenent ex parte potentiarum animæ, quæ ſunt memoria, intellectus, voluntas. Quarum quælibet grauatur ſuis miſeriis. Memoria quidem ineptitudine & labilitate. Intellectus, hebetudine & cæcitate. Voluntas pronitate ad vitia ad ſeipsã recuruatione. Ex quibus oriuntur in anima multa mala: quæ videre potes apud *Gabr. vbi ſupra.* ſcilicet, ignorantia, errores, timores, triſtitiæ, ſollicitudines, *&c.* Corporales miſeriæ multiplicantur... perſiones, & defectus ... virium interiorum & exteriorum ..., vt ſpecies maniæ, melancholiæ ... Exteriorum, vt organorum ..., quales ſunt oculorum lippitudo, ..., aurium ſurditas, odoratus & ... terreſtreitas. Naturales, ..., malæ complexiones, ... monſtroſi...

afflictis ſpiritus. Hinc Apoſtolus 2. *Cor.* ... *caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus, foris pugna, intus timores.* ... ad *Rom.* 7. ... *aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,* &c. Vide ... *Gab. vbi ſup.*

POENA damnatorum eſt multiplex ... bit *Scotus di.* ... *& vltima q.* ... *lib.* 4. Quæ ... pœna damni, carentia ſcilicet viſionis ... lia eſt triſtitia de ipſa pœna. Tertia ... culpa, non vt eſt offenſiua Dei, ſed vt ... næ. Quarta eſt triſtitia de igne continuo ... petuo. Quinta de igne immutante & ... intellectum damnatorum in perpetua ... tione ſua. Tertia triſtitia, ſcilicet de ... tum eſt peccatum, eſt vermis cõſcientiæ ... infernalem eſſe magnam & multiplicem ... omnem ſenſum oſtẽdit *Gab. lectione* ... Et hæ pœnæ damnatis (vt inquit ipſe) ... infliguntur ſecundum corpus & animam ... pus quidem poenis variis, quo ad ... ſus afficitur, anima ſecundum omnes ... tias cruciatur. Nam quo ad viſum ... priuatio, quod delectabile eſt oculis ... cundum illud *Eccle.* 11. *Dulce lumen & delectabile eſt oculis videre Solem.* Vnde *Matth.* ... *tis manibus & pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores.* Eſt & ibi fumus & execrabilis ... 14. *Fumus tormentorum eorum in ſæcula ſæculorum aſcendet.* Quo ad auditum eſt ... horribilis. *Sap.* 17. *Sonitus deſcendens perturbat illos.* Item gemitus miſerabilis & blaſphemia execrabilis. *Apocal* 16. Quo ad ... eſt ibi ſulphur foetens. *Apoc.* 14. *Cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorum.* ... *Pſalm. Ignis ſulphur pars calicis eorum.* Quo ad guſtum abſinthium amarum, cibus. *Ecce ego cibabo populum abſinthio, & potum ... quam fellis* Item. *Feldr ...* *Vua eorum vua fellis & potus amariſſimus ... draconum vinum eorum, & venenum ... ſanabile.* Quo ad tactum eſt ibi ignis ... 25. *Ite maledicti in ignem æternum,* ... mis corrodens, de quo *Eſa.* 14 ... di. *Deut.* 32. ... Item ...

eſt ibi proteruia, phantaſia, demeſtica concupiſcentia, & hiſcens militia. Tenſiones & dolores tenebunt eos, ſcribitur *Eſa* 13. Plura *Gabriel* refert de illis in canone *vbi ſupra.* Has pœnas in quadam ſumma numerat *Innoc. in de vili. cond. huma. in fine*, dicens: Ibi erit fletus & ſtridor dentium, gemitus, eiulatus & vlulatus, luctus, & cruciatus, ſtridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor & fœtor, obſcuritas & anxietas, acerbitas & aſperitas, calamitas & egeſtas, anguſtia, & triſtitia, obliuio, & confuſio, torſiones, & punitiones, amaritudines, & terrores, fames, & ſitis, frigus, & cauma, ſulphur, & ignis ardebunt in ſecula ſeculorum. Qui hæc fideliter corde pertractat, dicere poteſt cum Propheta: *Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni circunde. me.* Quis enim hæc meditans non anxiè terretur? Sed fœlix terror inquit *Gab.* tranſitorius, qui timorem æternam excludit. *lect.* 33. *cano. &c.*

Pœna vermis dupliciter poteſt accipi, (vt ſcribit *Richardus diſt. vlt. ar.* 5. *q.* 2. *lib.* 4.) Aut proprie, ſcilicet, pro verme corporali, aut metaphorice, ſcilicet, pro remorſu conſcientiæ, qui vermis dicitur in quantum oritur ex putretudine peccati, ſicut vermis ex putredine corporali, & animam ſpiritualiter pungendo affligit, ſicut vermis carnem ipſam pungendo vel mordendo. Vtroque modo dicunt aliqui in inferno pœnam vermis: propter hoc quod dicit ſcriptura *Iudith vlt. Dabit ignem & vermes in carnes eorum.* Et *Eccleſiaſt.* 7. *Vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Vermis autem puniens carnem, eſt vermis corporalis, vt eis videtur: quamuis *Auguſtinus* 12. *de ciuitate Dei, cap.* 9. dimittit ſub dubio. Vtrum in inferno erunt vermes materiales vel nō, tamen communiter tenetur quod non. Per pœnam enim vermis intelligit ſcriptura remorſum conſcientiæ, quo & ſi principaliter & immediate affligitur anima, eo tamen & ex conſequenti & per quandā redundantiam affligetur caro. Vnde caro damnatorum affligetur & ab exteriori & ab interiori. Aſtipulatur *Scotus in fine* 4. *lib. diſtinct. vlt. quaſt. vlt.* qui inquit. Pœna vermis erit quædam triſtitia & continuus remorſus conſcientiæ, & iſta [illegible] inæqualis, ſicut triſtitia, qua nollent [illegible] eſt eis inæqualis. De pœna vermis dicit *Petrus de Palud. diſtinct. vlt. lib.* 4 Vermis conſcientiæ [illegible] dicitur [illegible] vermis [illegible] deſperatio [illegible] eandem [illegible] immediate de [illegible] Et *concluſ.* 3. idem [illegible] maior eſt omni corporali, ſcilicet dolor de priuatione maximi boni. [illegible] eſt pœna vermis, vt vult *Richardus vbi ſupra*, quam illa quæ cauſatur ex igne, vt ibi probat: [illegible] tamen anima apprehendit ignem per ſenſum, & vermem per intellectum. Fortior autem eſt apprehenſio per intellectū, quam per ſenſum. Et vermis eſt quid magis intelligibile cum ſit quid ſpirituale, quam ignis, cum ſit quid ſenſibile. Vermis etiam præſentior eſt animæ quam ignis, quia corporalia nō poſſunt eſſe intra animam ſicut ſpiritualia. Malum autem quod eſt animæ realiter præſentius, & ab ea cognitū perfectius, ſibi fortius eſt coniunctum. Plura *Rich. ibi.* Vide & *Gregorium* 15. *moral.* & *S. Bonau. diſtinct. vlt. lib.* 4. *artic.* 2. *quaſt.* 2. Et pulcra de verme rodente & puniente. *quaſt.* 3. *in fine* dicit, quod iuſto Dei iudicio fiet, vt mali ſimul omnia peccata memorentur, vt de omnibus continue torqueantur, & ideo vermis eſt pro omnibus, & non intenſior nunc quam ante. De hac pœna dicit *Gabriel lect.* 33. *canonis.* Eſt inquit in voluntate remorſus continuus & obſtinatio in malo. De quo *Auguſtinus de fide ad Petrum.* In inferno & ſi ſpiritus erit pœnitudinis, non tamen erit correctio voluntatis. *Sap.* 5. *Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, &c.*

Pœna damnatorum generaliter eſt duplex, ſcilicet, damni & ſenſus. Pœna damni eſt carentia beatitudinis. Pœna ſenſus eſt quæ infert dolorem. Vel pœna damni (vt dicit *Pet. de Aliaco*) eſt priuatio præmii beatifici. Pœna ſenſus eſt afflictio infernalis tormenti. Iſtas pœnas innuit Dominus cum dixit *Matth.* 25. *Diſcedite a me, maledicti in ignem eternū.* Videatur totus *Card. Cameracenſ. in princip. in* 1. *ſentent.* [illegible] *Richardus diſtinct. vlt. artic.* [illegible] damnatis eſt pœna damni [illegible] Pœna damni eſt per [illegible] priuatiua carentia ex peccato [illegible] ſus eſt quælibet pœna [illegible]

ne

ne ſenſuali ſeu intellectuali cauſata. Prima pœna eſſentialiter non eſt dolor neque triſtitia, ſed ipſa apprehenſa, vt ex commiſſione vel omiſſione propriæ voluntatis cauſata eſt triſtitiæ cauſa. Pœna autẽ ſenſus eſt eſſentialiter triſtitia vel dolor, & inter pœnas damni carentia viſionis Dei maxima eſt. Et triſtitia cauſata ex illa carentia apprehenſa, vt proueniens ex actuali malitia propriæ voluntatis, eſt maxima inter pœnas ſenſus, quia quamuis damnati non appetant videre Deum propter amorem ſuæ bonitatis, tamen vehementiſſime illud appetunt propter deſiderium propriæ delectationis, vide latius *Richardum ibi.* Et intelligendum hoc videtur de pœna damni, quæ conſequitur peccatum actuale, quia illam concomitatur triſtitia & pœna vermis pro quanto ſic damnati odiunt carentiam diuinæ viſionis, in quantum in eis eſt propter demerita propria (vt ſcribit *Gabriel lect. 33. canonis.*) pœna autem damni (vt idem dicit) quæ ſequitur originale in pueris ſine baptiſmi ſuſceptione decedentibus, eſt in ipſis pœna mitiſſima ſecundum *B. Auguſtinum in bapt. paruul.* & hoc forte, quia eam triſtitia non concomitatur. Et de pœna damni intelligitur illud *Iacob. Qui peccat in vno, factus eſt omnium reus*, ſcilicet, quantum ad pœnam damni, quia æque bene priuatur aliquis viſione Dei pro vno peccato mortali, ac ſi commiſiſſet multa peccata mortalia, &c.

Pœna virorum crudelium & malorũ quam habebunt in extremo judicio, erit quadruplex (vt ſcribit *Iacobus de Valentia ſuper illud Pſalmum* 111.) Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Primo quia cum peccator ſuperbus videbit ibi in judicio miſericordes & pauperes ad gloriam deſtinari, quos ipſe perſecutus eſt in hac vita, & contempſit, tunc iraſcetur præ inuidia, & vretur in corde. Secundo quia fremet ex pœna ſenſus ad quam deſtinabitur ex ſententia Chriſti. Tertio tabeſcet & putrefiet in anima ex pœna vermis, cum cognoſcet ſe fœlicitatem perdidiſſe ex ſua culpa. Quarto quia votum & deſiderium ſuum [illegible], quia tunc perdet gloriam mundi [illegible] & illecebras & delectationes [illegible] torquebitur in animo. Hæc [illegible].

[illegible] *Scotum diſt.* [illegible]

quaſt. 2. lib. 4. & diſtinct. 25 quaſt. 1 lib. 4. [illegible] mitatur cum *Gabriel lect. 9 canon.* eſt [illegible] flicta per canones, prohibens, vel arcens [illegible] tum ab aliquo gradu Eccleſiaſtico qui alias ſibi liceret. Dicitur per canones, quia aliquando huiuſmodi pœna incurritur ipſo facto [illegible] non fuerit lata ſententia, vt eſt *canon, ſi quis ſuadente 17. quaſt.* 4. per quem excommunicatus eſt quiſquis manus violentas iniicit in [illegible], etiam ſine judicis declaratione. Dicitur [illegible] ſecundum canones, quia aliquando pœna [illegible] pſa non ſtatim ipſo facto incurritur, [illegible] judices ſecundum canonum diſpoſitionem [illegible] fligitur. Vnde quando Canon hæc vel illa [illegible] cientem mandat excommunicari. Dicitur [illegible] alias ſibi liceret, quia non eſt pœna [illegible] non conficiat, quia hoc alias ſibi non [illegible] nit, ſed ſacerdoti pœna eſt. Neque [illegible] pœna eſt ſi volare prohibetur. Huiuſmodi autem pœnæ multæ ſunt non fundatæ [illegible] liquam pœnam vel defectum naturalem [illegible] degradatio, irregularitas, excommunicatio maior, diſpoſitio, ſuſpenſio ab [illegible] eorum quæ ſunt ordinis, ſimonia [illegible] & quædam alia huiuſmodi ad [illegible] vt ſub infamia poteſt contineri [illegible] cum peccatorem, quod continet [illegible] cet, publicum fornicarium, publicum [illegible] rium & huiuſmodi. Aliquæ autem [illegible] nicæ fundantur ſuper defectus [illegible] enim voluit Eccleſia quaſcunque perſonas defectuoſas miniſtrare in altari & [illegible] veteri lege ponitur, *Leuit.* 21. [illegible] habuerit maculam quod [illegible] panem, nec accedat ad [illegible] autem defectus ſunt [illegible] puſillorum: ſi taliter [illegible] miniſtraret, & rationabiliter [illegible] ne peccato mortali poteſt [illegible] ſi exercitio eius oriatur ſcandalum [illegible] Tale ſcandalum oriretur ſi [illegible] ctuoſi in naturalibus, vt mutilati [illegible] infirmitate infirmi, vt leproſi [illegible] miniſtrent in altari, ideo Eccleſia [illegible] talibus defectibus [illegible] canonicas ſcilicet [illegible] propter [illegible] ſcandalum [illegible] [illegible]

vitiatis. Requiritur ergo in ordinate conficiente ablatio omnium horum impedimentorum: quia habens quodcunque iſtorum, ſi conficit, facit contra prohibitionem Eccleſiæ, & ita mortaliter peccat, ſi non ignorat ſe ligatum huiuſmodi pœna: vt vult *Scot. di. 13. q. 2. lib. 4.* & *Gab. in cano. vbi ſup.* Qualiter autem incurrantur huiuſmodi pœnæ. & quali remedio remittuntur legito *Scot. diſt. 25. qu. 1. lib. 4.* & de pœnis ſingulis ſuis locis patet.

Poena Christi. Vide in dictione *Paſſio Chriſti* & ſupra tactum eſt.

Poenosum à pœna venit, & dicitur plenum pœna, vnde ſeptimana pœnoſa dicitur ſecundū *Pet. Pal. di. 17. q. 5. ar. 2. in fin. lib. 4.* quam vltimam eſſe puto quadrageſimæ. A pœna quoque venit pœnitentia, de qua paulo poſt dicetur.

Poenitere dicimus quum quæ ipſi fecimus, aut quæ de noſtra voluntate, noſtroq; conſilio facta ſunt, ea nobis poſt incipiunt diſplicere, ſententiamque in his noſtram demutamus. Et quoniā quæ nobis tædio & pudori ſunt, pœna quædam eſſe videntur, vt pœnitet, aliquando pro tædet accipiatur. Sane vt dicamus, me pœnitet id eſt, pœna tenet. Et pœnitere ſecundum *Scot di. 14. q. 1. li. 4.* eſt deteſtari, vel odiſſe peccatum à ſe commiſſum vel diſplicentiam habere, de hoc peccato à ſe commiſſo, vel pœnitere eſt vindicare peccatum à ſe commiſſum, & hæc eſt prima deſcriptio, & ſuperior eſt ſecunda. Tertia deſcriptio pœnitere eſt pœnam inflictam pro peccato ſuo cōmiſſo gratanter acceptare. Quarta deſcriptio eſt pœnitere, eſt pœnam ſibi pro peccato ſuo inflictam patienter ſufferre, *Scot.* Omnis autem punitio voluntaria cōtinetur ſub aliquo quatuor modorum pœnitentiæ, ſed ad deletionē cuiuſliber peccati mortalis, actualis, poſt baptiſmum commiſſi requiritur aliqua punitio voluntaria, ergo ad eius deletionem requiritur pœnitentia, dicta aliquo illorum quatuor modorum. Hæc *Scot.*

Poenitentia capitur multipliciter (vt & colligit *F. Oſwald. lib. 4. Roſ. Theol.*) Primo modo dicitur deſperatiuus dolor, ſicut de Iuda proditore, dicitur pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos, & de damnatis. *Sap. 5. Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes.* Damnati autem poenitebunt non propter amorem iuſtitiæ, ſed propter odium poenę (vt inquit *S. Bona. d. 14. p. 2. ar. 1. q. 3. in fin. li. 4.* & concord[t] *Rich. ead. diſt. art. 3. qu. 2.* non enim poeniten[a] in ſpe veniæ, ſed propter poenam horribilem[t] *&c.* Secundo modo ponitentia dicitur dolor interior, & ſecundum *Richar.* capitur tripliciter, ſcilicet, pro habitu poenitentiæ. Secundo pro actu poenitendi. Tertio pro dolore conſequente.

Poenitentia ſecundū *Gab. di 14. q. 1. ar. 1. lib. 4.* accipitur dupliciter. Vno modo pro aliquo actu, vel habitu poenitentis. Secundo modo pro actu ſacerdotis poenitentem à culpa abſoluentis. Primo modo dicitur virtus, quia eſt habitus virtuoſus, aut act' exterior, vel interior, à virtute procedens, vel virtutem generans. Secundo modo dicitur ſacramentū, quia ſic eſt abſolutio ſacerdotalis efficaciter ſignificans gratiā animam poenitentis à peccatis mundantem. Et poenitentia primo modo ſecundum *Aug.* dicitur quaſi poenæ tenētia, & poenitere quaſi poenam tenere, & poteſt infligi actiue vel paſſiue. Vnde poenitentia quandoq; ſimpliciter accitur pro poena peccati purgatiua, & nec actiue nec paſſiue, & hoc modo eſt triſtitia conſequens diplicentiam de peccato, ſiue interior à voluntate, ſiue dolor in potentia ſenſitiua, ſiue etiam aliqua exterior poena corporis afflictiua, vt ieiunium & cætera opera ſatisfactionis. Secūdo modo accipitur poenitentia actiue, & ſic eſt actus huius poenæ cauſatiuus, qui duplex eſt, interior & exterior. Interior eſt voluntatis, & hic eſt duplex. Vnus imperatiuus, qui eſt velle peccatū punire. Alius conſequens imperium, & eſt actus elicitus à voluntate, quæ eſt deteſtatio peccati vel diſplicentia peccati commiſſi, quod nihil aliud eſt quā velle non peccaſſe. Hoc enim velle ſequitur triſtitia in voluntate, & quandoq; dolor in ſenſu. Et quanto iſtud velle eſt intēſius, tanto ſequitur maior triſtitia. Tertius eſt actus imperatus, & eſt caſtigatio aliqua ſibi ipſi inflicta pro peccatis, & illo modo eſt ipſa confeſſio, quæ eſt cauſa verecūdiæ; & opera ſatisfactionis, quæ cauſæ ſunt corporalis poenæ, dicuntur ponitentia. Tertio modo accipitur poenitentia paſſiue, & eſt voluntaria ſufferentia poenæ ſiue à ſe, ſiue ab alio afflictę pro peccato tam interioris quam exterioris, & nihil aliud eſt quam velle patienter pati poenam pro peccato. Et poſſunt illi actus reduci ad quinque, quorum quilibet dicitur poenitentia, qui ſe ſequun-

Digitized by Google

ſequuntur quodam ordine. Primus eſt velle vindicare ſeu punire peccatum, quem ſequitur cõtritio, quę eſt deteſtatio, vel odium peccati, id eſt nolle peccaſſe. Hunc ſequitur triſtitia in voluntate, & quandoq; dolor in ſenſu, vſq; ad effuſionem lachrimarum, quæ nõ eſt proprie actus voluntatis, ſed paſſio conſequẽs deteſtationẽ peccati. Quarto ſequitur acceptatio huius triſtitiæ & doloris: quæ eſt quædam complacentia, qua vult ſequi triſtitiam & dolorem, & complacet ſibi in illis. Vnde dicit Aug. Peccator, de peccato doleat, & de dolore gaudeat. Deinde ſequitur exterior pœnalis ſatisfactio & acceptio eius. Et accipitur pœnitentia, nõ ſolum pro actibus dictis, ſed etiam pro habitibus ex eis genitis. Illi autem actus poſſunt multipliciter variari quantum ad circunſtantiam finis. Poteſt enim quis velle vindicari peccatum, aut ipſum deteſtari vel pœnam acceptare, vel quia peccatum eſt æternæ pœnæ inflictiuum, vel quia eſt inhoneſtum & bonæ famæ corruptiuum, vel quia Dei offenſiuum. Et ſecundum has circunſtantias alias & alias diuerſificantur illi actus. Omnes autem illi actus habẽtes alium finem, quam Deũ, informes ſunt, pro eo quod non procedunt ex charitate. Sola enim charitas eſt forma cæterarum virtutum. *Gab. nota. 3. vbi ſup.* Et ſecundum diuerſas pœnitentiæ acceptiones, varie diffinitur pœnitentia à patribus. Quatum ſeptem recitat *Alex. p. 4. q. 54. me. 2. Magiſt. di. 14. lib. 4.* recitat aliquas earum. Prima eſt Ambroſii.

Pœnitentia varie diffinitur. Vnde ſecundum *Ambr.* pœnitentia eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quiſque commiſit. Pœnitentia ſecundum *Auguſt. de Eccleſ. dogmatib.* eſt pœnitenda non admittere & admiſſa deflere. Et huic concordat *Ambroſ.* dicens: Pœnitentia eſt mala præterita plangere & plangenda iterum non committere. Cui etiam concordat *Greg.* dicens: Pœnitentia eſt ante acta mala deflere, & flenda non committere, & hæ tres pro vna reputantur. Tertio pœnitentia eſt correctio malæ mentis, & eſt *glo. Matth. 3. Mag.* ſic diffinit. Pœnitentia eſt virtus vel gratia qua cõmiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus & odimus, & plangẽda vlterius cõmittere nolumus. Alias diffinitiones aliorum recitat *Gab. d. 14. q. 1. art. 1.* ſecundum actus ſupradictos, in quibus plangere & deflere capitur pro fletu interiori, qui eſt nolle peccaſſe. Pœnitẽtia inſuper vna diffinitione conuenienti cuilibet dictorum actuum & habituum deſcribi poteſt ſic: Pœnitentia eſt actus, paſſio, vel habitus hominis ad punitionem peccati à ſe commiſſi voluntarie ordinatus. Dicitur primo actus, qui generaliter accipitur pro actu imperatiuo, ſcilicet velle vindicare, aut elicito, qui eſt deteſtari peccatum, vel imperato, qui eſt exterior ſatisfactiua punitio. Vnde pœnitentia eſt quædam vindicta dolentis: vt vult *Aug.* & refert eum *Palud.* Dicitur, vel paſſio propter triſtitiã & dolorem, imo & gaudium quod conſequitur complacentiam in triſtitia interiori, aut pœna exteriore. Nam & ipſa paſſio eſt ordinata ad punitionem peccati, quia intendit actum acceptatione pœnæ pro peccatis. Dicitur vel habitus propter pœnitentiam habitualem, & ita quilibet habitus alicuius quatuor actuum ſupra poſitorum dicitur pœnitentia Dicitur, ordinata ad punitionem peccati, ad excludendum alios actus circa peccatum, vt cõplacentiam peccati vel indurationem in peccato aut delectationem in peccato commiſſo. Ordinatur autem ad punitionem, vel vt cauſa pœnæ, vel vt poena ipſa, vel vt effectus cõſequẽs poenã. Dicitur voluntarie propter poenam illatam & à voluntate non acceptatam, vt cum quis inuite & nolenter ſuſtinet poenam, talis ſuſtinentia non dicitur poenitentia, vt hic accipitur. Accipitur enim hic pro ea quæ valet ad peccati deletionem. Dicitur, à ſe cõmiſſi, quia punitio aſſumpta pro peccato alterius, non eſt opus poenitentiæ, ſed miſericordiæ. Et poenitentia principalius prędicatur de actu ſecundo, ſcilicet, de peccati deteſtatione, hoc eſt, nolle peccaſſe, ille enim ſine aliis ſufficienter diſponit ad peccati remiſſionẽ, alii non ſine eo, vt dicitur de contritione. Origo autem poenitentiæ virtutis effectiua Deus eſt (vt ſcribit *S. Bona. di. 14. art. 2. qu. 2. lib. 4.*) ſed diſpoſitiua à nobis, quia qui creauit nos ſine nobis, nõ iuſtificat nos ſine nobis. Diſpoſitio autem hoc ordine procedit. Primo neſſe eſt Dei bonitatem & iuſtitiam cognoſcere, cui diſplicet omne malum & inordinatio, & in illa offenditur, & nullo modo relinquit impunitum, & ſe aliquid feciſſe quod ſuæ diſplicere debeat bonitati; & hæc eſt cognitio culpæ, & ex hoc cognoſcat ſe homo ex diuina ſententia obligatum ad poenam. Neceſſe eſt ſecũdo cognoſcere Dei miſericordiam,

qua

Digitized by Google

qua paratus eſt omni reuertenti & doléti de culpa commiſſa ſibi remittere & indulgere. Ex prima cognitione generatur timor ex ſecunda generatur ſpes remiſſionis, & ex his voluntas reuertendi, confœderandi Deo & ſatisfaciendi, & per gemitum & alias pœnas, & ſi incipiat facere quod in ſe eſt, diſpoſitus eſt ad iuſtificationem. Hæc *S. Bona.* Vide *Gab. qu.1. dub.7. li.4.* Et ſecúdum eundem *ar. 2.* concluſione 3. exiſtente in peccato mortali poſt baptiſmum commiſſo, ac de eodem conſcientiam habenti vel habere debenti de potentia ordinata, peccatum non dimittitur ſine actu pœnitétiæ formali vel virtuali. Vnde *Luc.13.* de peccatoribus. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis.* Item *Mar.1. Pœnitemini & credite Euangelio.* Et *Act.3. Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra* Et *Apoc.2. Memento vnde excideris, & age pœnitentiam, &c.* A pœnitentia etiam (vt ait *Magiſt.*) incepit prædicatio Chriſti, Ioánis, & Apoſtolorum. Item *Aug.* ſuper illud *Pſa.58. Non miſerearis omnium qui operantur inquitatem*, dicit. Omnino nulla peccata impunita Deus relinquit. Et dicitur ſecundum potentiam ordinatam, ſecus enim eſſe poſſet de potentia abſoluta. Dicitur, peccato mortali, de venialibus forte non oportet. Dicitur, poſt baptiſmum commiſſo propter peccatum originale quod infantib. remittitur in baptiſmo. Dicitur, de eodem conſcientiam habenti, id eſt notitiá vel memoriam, quia de eo quod omnino non cogitatur, pœnitentia haberi non poteſt. Dicitur, vel habere debenti, propter peccata, quorum ignorantia imputatur ad culpam: puta, quæ eſt vincibilis, quia illa ſine pœnitentia non remittuntur. Dicitur, vel virtuali, quia per actum vehementem diuinæ charitatis quandoque poteſt dimitti peccatum ſine pœnitentia formali. In illo tamen actu charitatis eſt pœnitentia virtualis, inquantum in diuina acceptatione æquiualet actuali pœnitentiæ, & eam virtualiter includit, *Gab. vbi ſupr* Et pœnitentia quę eſt virtus, non eſt ſine contritione, imo eſt ipſa contritio, vt ſcribit *Gabr. diſt. 16. q. 1 dub. 2. lib 4.* Et ſine propoſito ad non peccandum in poſterum, non eſt digna poenitentia, vt idem vult *Gabr. diſt. 22. qu. vni. art. 2. concl. 3. lib. 4.* Et poenitentia virtutis timore concipitur, vt ait *Palud. diſt. 14. qu. 4. libr. 4.* & cæteri. Vnde eſt illud.

Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Oderunt peccare mali formidine pœna. licet in aliquibus bonis concipiatur virtutis amore. Et poenitentia vt eſt ſpecialis, virtus eſt in iraſcibili, ſecundum *S. Bona. di.14 ar.2. q.1. lib. 4.* quáuis alii aliter ſentiant, vt ibidem refert *Bonauen. Rich. d.14. art 3. q.1.* dicit poenitentiam eſſe in voluntate, ſicut in ſubiecto: quia actus eius qui eſt punire proprium peccatum, inquantum eſt cótra iuſtitiam legis diuinæ, eſt in voluntate: vide latius eum ibi. Aſſentit. *Petr. de Palud.* qui ideo ponit poenitentiam in voluntate *diſt. 14. qu. 4. li. 4.* quia eſt pars iuſtitiæ, quæ eſt in volútate: quia eligere eſt actus voluntatis, & pari ratione reſpuere, fugere, & deteſtari, quod eſt poenitentiæ proprius actus. Vnde poenitentia (vt ſcribit *Brulef. diſt. 13. li. 4 q. 3.*) non eſt niſi quædam iuſtitia, qua peccator vult vindicare peccatum cótra legem à ſe commiſſum, &c.

Poenitentia ordinata habitualis eſt virtus, & ſicut pœnitentia actualis eſt actus virtuoſus, quia deteſtatio peccati, & nolle, eſt actus virtuoſus. Nam ſicut recta ratio dictat bonum honeſtum eſſe volendum: ita dictat bonum inhoneſtú, quale eſt omne peccatum eſſe nolendú: de quo videto plura. *Gab. di. 14. q. 1 dub. 3. libr. 4.* Item actus vindicandi peccatum reducitur ad virtutem iuſtitiæ diſtributiuæ, cuius eſt virtutibus præmia, & poenas vitiis diſpéſare, &c. Item nolle luxuriam, reducitur ad virtutem caſtitatis: deteſtari ſuperbiam ad virtutem humilitatis, reſpuere gaſtrimargiam ad virtutem temperantiæ, & ſic de aliis. Item tollerare poenam pro peccatis inflictam reducitur ad virtutem patientiæ. Et quod dictum eſt de actibus, intelligendum eſt de eorum habitibus. Poteſt & poenitentia eſſe virtus moralis, & theologica acquiſita. Et eſt theologica ſi habet pro obiecto Deum. Et peccatum vel poenam ideo moralis. Latius de hoc videre potes *Gabrielem vbi ſupr.* Sunt autem omnes actus poenitentiæ, actus potentiæ appetitiuæ; quia nolle peccaſſe, velle vindicare peccatum, aut complacere in illis: ideo poenitentia quantum ad omnes actus ſuos pariter, & habitus eſt in voluntate, tanquam in ſubiecto, vt dictum eſt, & quantum ad eam, quæ inclinat ad vindicandum, eſt in iraſcibili, & quantum ad eam, quæ inclinat ad deteſtandum, eſt in concupiſcibili.

Digitized by Google

Gab.dub.5.vbi ſupra. Videatur & *Scot.diſt.14.q.2.li.4.* qui ait: Pœnitere eſt actus ſpecialis virtutis, quia habet ſpeciale obiectum, & ſpeciales circunſtantias ordinatas. Obiectum eſt peccatũ vindicabile. Circunſtantias quæ conueniunt actui: vt rectæ tendenti in tale obiectum, ſcilicet finem, modum, & huiuſmodi. Et (vt idem ait) pœnitentia quæ virtus dicitur, & pœnitere act⁹ virtutis, non quidem actus virtutis intellectualis, ſed virtutis appetitiuæ. Hæc Scotus. Magnã quoque virtutem eſſe poenitentiam, oſtendit *Gerſon part.3.in expoſitione ſuper Pſalm.7*: poenitentiales. & *Iacob.de Valentia* multa de hac ſcriptis reliquit in expoſitione Pſalterii, in multis locis, quæ ſingula ſtudioſis relinquo. Legantur & plura apud Theologos in 4.*ſenten.* ſcribentes copioſiſſime. Poenitentia præterea non eſt innocentum: nam qui non habuerunt peccatum, non poſſunt habere actum reſpectu ſui peccati, vbi enim non eſt actus, ibi nec habitus ex actibus acquiſitus. Ex hoc ſequitur, quod neque Angeli, nec Chriſtus, nec Virgo beata, habuerunt poenitentiam. Item poenitentia in incipientibus nondum perfectis (nã & perfecti quandoque labuntur, iuxta illud: Septies in die cadit iuſtus) frequenter oritur ex timore poenæ, quæ oritur ex amore ſui. Sed in perfectis oritur ex amore Dei & iuſtitiæ, quibus magis diſplicet peccatum: quia contra Deum & iuſtitiam, quia poenæ inductiuum. *Gabriel diſt.14. quaſt.1. dub.6. & 7. libro 4.* & ex prædictis liqueſcit, &c.

De pœnitentia Sacramento.

Poenitentia Sacramentum ſic deſcribitur à *Scot.q.4.di.14. & Occam q.2.diſt.eadem, li.4.* & poſt hos ſcribit *Gabr.diſt.eadem, qu.2.art.1.* ***Pœnitentia Sacramentum, eſt abſolutio hominis pœnitentis, facta à Sacerdote iuriſdictionem habẽte ſub certa verborum forma, cum debita intentione prolata ex inſtitutione diuina, efficaciter ſignificatiuum abſolutionis animæ à peccatis.*** Explanatio huius diffinitionis: Dicitur primo, *eſt abſolutio*, id eſt, quædam ſententia diffinitiua abſoluens reum, non tamen ſententia Iudicis principalis, ſed Iudicis ſecundarii vel commiſſarii. Poteſt enim quis ex commiſſione aliquando iudicare pro condemnatione rei, ſi indignus eſt: vel pro eius abſolutione, ſi dignus eſt. Quod autem dicitur abſoluens, non intelligitur vere & realiter, alias in ficte accedente non eſſet Sacramentum, ſed abſoluens, id eſt abſolutionem ſignificans. Vnde abſolutio in diffinitione tãtum valet, id eſt, abſolutionis prolatio: hoc eſt prolatio verborum quorundam abſolutionem ſignificantium. Vnde illud Sacramentum eſt iudiciale Sacramentum: quia confeſſor ligare & ſoluere poteſt, ſecundum quod videbitur ſibi (vt ait *Brul diſt.14.qu.1.li.4.*) Dicitur, *facta à Sacerdote*: vbi tangitur miniſter, qui ſolus eſt Sacerdos, nec ab alio quam à Sacerdote hoc Sacramẽtum miniſtrari poteſt. Dicitur, iuriſdictionem habente. Nam ſententia à non ſuo Iudice lata, eſt nulla. Oportet ergo Sacerdotem abſoluentem eſſe Iudicem confitentis: & ita in eum habere iuriſdictionem: eſt enim Sacramentum iudiciale. Et hæc iuriſdictio eſt de neceſſitate Sacramẽti, ita quod ſi ab aliquo iuriſdictionem non habente miniſtretur: non ſolum peccat miniſtrãs, ſed irritum eſt Sacramentum. Vnde congruum eſt, vt idem habeat poteſtatem in corpus Chriſti verum & myſticum. Et ideo confeſſio, quæ eſt præuia ad Sacramentum poenitentiæ facta laico, nihil valet virtute operis operati. Dicitur, *hominis pœnitentis*, id eſt confitentis: quia ad veritatem Sacramenti non requiritur, quod abſoluendus ſit poenitens per actum poenitentię interiorem. Nam ficte accedens, non eſt poenitẽs: & tamen verum eſt Sacramentum cæteris paribus: licet infructuoſum, quia & ſi ibi ſit Sacramentum ſignificans: nõ tamẽ abſoluitur à peccatis, nec gratiam cõſequitur, quæ eſt res Sacramenti: ſed neceſſario requiritur cõfeſſio peccatorum, ſine qua nõ eſt Sacramentũ. Et in hoc tãgitur materia huius Sacramenti eo mõ, quo hic inuenitur materia. Vnde triplex poteſt poni materia Sacramenti poenitentiæ. Remotiſſima, & ſunt peccata. Remota, & eſt peccator poenitẽs: & propinqua, & eſt ipſa confeſſio. Dicitur, ſub certa verborum forma, vbi tangitur forma hui⁹ ſacramenti, quæ eſt abſolutio Sacerdotalis. Nõ autem neceſſe eſt hanc formã abſolutionis ita præciſam eſſe, ſicut in Baptiſmo & Euchariſtia: quia ſufficit quod exprimatur actus ſententiæ abſoluentis, ſicut eſt in iudice publico. Non oportet eſſe verba limitata, communiter tamen

Digitized by Google

iſta verba ſunt apta: *Ego abſoluo te.* Quæcunque alia præmittantur vel conſequantur ſecundum diuerſam conſuetudinem in diuerſis Eccleſiis. Vide latius *Scotum & Gabrielem.* De qua re dictum eſt in dictione. ABSOLVTIO. Abſolutiones autem in publico factæ, ſcilicet: *Miſereatur tui,* &c. vel: *Indulgentiam & remiſſionem, &c.* non ſunt ſacramentales, ſed ordinationes ordinatæ ad remiſſionem peccatorum venialium. Et ergo in ſacramentali abſolutione nõ ſufficeret eas dicere, quia Presbyter non per eas ſignificat fieri abſolutionem, ſed petit vt fiat. Præmittitur tamẽ deprecatio in ſacramentali abſolutione, vt effectus abſolūlutionis non impediatur: nõ tamẽ eſt de eſſentia Sacramenti. Et quia Deus principaliter abſoluit per miniſterium Sacerdotis conuenienter apponitur aliquid, quod pertinet ad auctoritatem principaliter abſoluentis, vt ſic: *Abſoluo te à peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Vnde videntur illa verba omnino ſufficere & eſſe congrua. Hæc enim exprimũt miniſtrum & eius actum, & perſonam ſuſcipientem, & peccata à quibus abſoluitur: & auctoritatem principalem: licet ſecundum *Scotum* illa ſolum ſint neceſſaria: *Abſoluo te*: cætera quæ in forma illa à quibuſdam addũtur, ſuperflua ſunt & periculoſa: vt ſunt confeſſis, contritis, & oblitis: quia ſecundum multos nõ prærequiritur cõtritio, ſed ſufficit attritio: & ſic quãtum ad attrita, nõ cõtrita fruſtraretur effectus abſolutionis, &c. Itẽ cũ dicitur: *Abſoluo te à peccatis*: omnia peccata includuntur, & ab omnibus abſoluitur, ſi non ponit obicem. Vnum enim peccatum ſaltem mortale, ſine alio non remittitur. Si vero ponit obicem, ſcilicet, *non omnia,* quorum habet memoriam confitẽdo, aut propoſitum habẽs peccata continuandi, aut complacentiam in commiſſis, iam non abſoluitur quæcunque verba proferantur: & ideo ſuperflue adduntur, *confeſſis,* &c. Dicitur conſequenter in diffinitione: cum debita intentione prolata, quia intentio miniſtri requiritur in omnibus Sacramentis, faciendi illud quod Eccleſia intendit. Dicitur, *ex inſtitutione diuina, efficaciter,* &c. Vbi duo tanguntur, ſcilicet inſtitutio eius quæ ſicut aliorum Sacramentorum fieri non potuit, niſi per Chriſtum: vt alias dicitur Secũdum, efficacia ſignificationis eius, quia eſt ſignũ certum demõſtratiuum ſemper habens effectum, niſi ponatur obex. Et de inſtitutione huius Sacramenti videre potes *S. Bonauent. d.22.p.2.q.1.li.* 4. Sed clarius hoc habetur apud *Rich. d.22.ar.2.qu.5.& vltima, li.*4. Ex his omnibus colligi poſſet, quid nominis Sacramenti pœnitentiæ clarius, ſic: Sacramentum pœnitentiæ eſt prolatio certorum verborum ſuper homine peccata ſua confitente à Sacerdote idoneo, debita intentione, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificantium abſolutionem confitentis à peccatis. Et patent clauſulæ. Nam quod dicitur idoneo, excludit Sacerdotem auctoritatem abſoluendi confitentem, non habentem, vel vti non potentem. Et poenitentia Sacramentum in re nihil aliud eſt quam verba formalia dicto modo prolata. Et partes poenitentiæ ſunt tres, ſecundum omnes, ſcilicet Contritio, Confeſſio, & Satisfactio. De quibus ſuis locis dicitur. Et ſecundum *Magiſt.* eſt poenitentia interior, ſcilicet contritio: & exterior, ſcilicet confeſſio & ſatisfactio. Interior vero poenitentia quodammodo radicaliter omnis poenitentia eſt. Ipſe enim dolor exerit ſe in ore per confeſſionem, exerit etiam ſe in opere per ſatisfactionem.

POENITENTIÆ SACRAMENTVM accipitur dupliciter (vt ſcribit *Gab. d 14.a.1.l.4.*) Vno modo ſolum ꝓ exteriori ſenſibili ſigno includente cõfeſſionem peccatorum & abſolutionem Sacerdotis cum debita intentione vtriuſque, vt dictum eſt. Et nihil aliud eſt de eſſentia Sacramenti quã materia & forma debitæ, & intentio conferendi in miniſtro, & ſuſcipiendi in eo cui miniſtratur id, quod Eccleſia intendit conferre. Illis enim exiſtentibus & omnibus aliis circumſcriptis, vere eſt Sacramentum: etiam ſi propter fictionem ſuſcipientis non habeat ſuum effectum. Alio modo accipitur, vt præter iam dicta etiam includat contritionem & confeſſionem in actu, & propoſitum ſatisfaciendi in voto, vt, ſcilicet includat ſuas tres partes, ſicut accipit *Alexand.* Et quamuis regulariter per contritionem præuiam peccatum remittitur, & gratia prima iuſtificans confertur ante ſuſceptionem Sacramenti pœnitentiæ: ipſum tamen Sacramẽtum ſemper eſt efficax ſignum gratiæ per Sacramentum confitenti non ficto collatæ. Regulariter quoq; per Sacramentum pœnitentiæ aliquid temporalis pœnæ remittitur peccato iam debitæ. Vide de hoc plura apud *Gab. ar.2. vbi ſupra.* Et

Digitized by Google

acceptum Sacramentum pœnitentiæ proprie, nunquam confert primam gratiam inſtrumentaliter, ſine contritione: quia ſine contritione peccatum non dimittitur: & hoc eſt contra *Sco.* Vide *Gab. concl. 3 vbi ſupra.* Hinc *Gerſ. p. 2.* de Sacramento pœnitentiæ, ait: Virtute contritionis efficiunt, ſcilicet confeſſio & ſatisfactio (quæ ſunt Sacramentum contritionis & remiſſionis peccati) quod figurāt, ſcilicet remiſſionem peccati: ſic diuerſis reſpectibus contritio eſt res & Sacramentum. Res, ſcilicet confeſſionis & ſatisfactionis, quæ ſunt eius Sacramentum. Et Sacramentum remiſſionis peccati, quæ eſt eius res. Ex quo patet quis ſit effectus pœnitentiæ, ſcilicet remiſſio peccatorum & commutatio pœnæ æternæ in temporalē: & ex conſequenti collatio vitæ æternæ. Hæc *Gerſ* De partibus pœnitentię, quæ ſunt contritio cordis, confeſſio oris, & operis ſatisfactio: copioſe ſcribit *Gab. d. 16. li. 4.* Sed hæ ſuis locis pateſcunt. *Paulus Corteſ. libr. 4 diſt. 3.* ita oſtendit pœnitentiam iure ſacrum nominari, tum propter principem finem, quo ſumptibus mulcta irrogatur, compelluntúrque ad faciendum Deo ſatis: tum etiam propter quod ad quæcunque ad eiuſmodi ſacrum accedunt pœnæ rationem nanciſcuntur, quemadmodum eſt contuſi hominis inexhauſtus dolor, hęſitans cōfeſſionis pudor, flaminiſque nexus ad mulctam, quæ ſunt generis eiuſdem. Et tres ſunt ſecūdum eundem partes pœnitentiæ. Vna, ſcilicet contuſio, id eſt contritio: altera confeſſio, tertia perſolutio, id eſt ſatisfactio. Et pœnitentia, id eſt ſatisfactio iniūgitur propter duo, ſcilicet ꝓpter debitum ſoluendum, & propter remedium contra recidiuum præſtandum. De quo legito latius *Gab. d. 20. qu. vni. a. 3. dub. 1.* qui & de iniungenda pœnitentia multa ſcribit ibidem.

Poenitentiæ ſacramentum eſt vnū eo modo, quo oratio, quæ eſt abſolutio, dicitur vna. Si vero Sacramentum pœnitentiæ acciperetur pro omnibus ad eſſe huius Sacramenti requiſitis, tūc eſt vnum Sacramentum vnitate ordinis: quia omnia illa ordinantur ad vnum effectum, ſcilicet remiſſionem culpæ actualis, & vnitate ſignificationis: quia ſignificant eundem effectum, ſc. gratiam peccata delētem. Plura *Gab. d. 12. q. 2. a. 1. lib. 4.* Pœnitētia autem delet, lauat, & mūdat, vt vult *Iac. de Valen. Pſal. 50.* Delet enim ſuperbiam, lauat luxuriam, mūdat ab auaritia. Vel pœnitentia delet iniquitatem à Dei memoria, lauat ſenſualitatem à turpitudine concupiſcentiæ & materiali habitus, & mūdat cor & conſcientiam à macula. Item delet à propoſito, lauat à locutione, & mundat ab opere, &c.

Poenitentia ſiue virtus ſiue Sacramētum, quia homini reſtituitur gratia, per quam attingit ad portum ſalutis, dicitur tabula poſt naufragiū metaphorice. Cuius metaphoræ ratio varie aſſignatur à Doctorib. ſed ſufficit vna quam apponit *Gab. d. 14. q. 2. ar. 3. dub. 2. li. 4* Mundus in quo creatus eſt homo, mare magnum intelligitur, ſecundum illud *Pſal.* Hoc mare magnum, &c. Nauis eſt ſtatus innocentiæ, in quo per gratiam facile & ſatis ſecure homo creatus poterat peruenire ad portum ſalutis: quia nōdum erat illa ſcopuloſa rebellio & periculoſiſſima pugna ſenſualitatis & rationis. Naufragium perditio eſt ſtatus innocentiæ in Adam, quo integritas nauis fracta eſt, & perditus innocentiæ ſtatus. Tabulæ ſunt remedia, id eſt Sacramēta, quibus gratia perdita reſtituitur, ſicut in baptiſmo, & perfecta pœnitētia, qua omnis culpa & pœna remittitur: nō tamen ſtatus innocentiæ reſtituitur: quia manet peccati fomes, manet bellum inteſtinum, manēt ſcopuli & arenæ multiplicium impedimentorum, quæ in ſtatu innocentiæ nō fuiſſent. Ideo ſicut per tabulam cum magno labore & periculis enatare oportet naue fracta ad littus: ita ſub gratia reſtituta in ſtatu huius miſeriæ cum magno periculo & labore, pugnaque contra tentationem ad mortem peccati inducere, laborantes enatare oportet. Et quia duo ſunt Sacramēta ordinata contra duplex peccatum, quo naufragus periclitatur, ſcilicet contra originale, Baptiſmus: contra actuale, pœnitētia. Et ſicut originale dimiſſum non redit, ita Baptiſmus non eſt iterabilis. Homo vero frequenter iterat peccata actualia, ideo neceſſaria fuit non ſolum baptiſmi tabula, ſed pœnitentia, quæ iterari poteſt quoties peccatum iteratur. Et Baptiſmus dicitur prima tabula, pęnitētia ſecunda tabula poſt naufragium: nec opus eſt tertia, quia pœnitentia ſufficit contra omnia actualia. His tabulis reſtituitur gratia, ſed non nauis: quibus tamen quiſquis hæſerit (licet cum labore & periculo) tamen ad ſalutis ſtadium vel portum enatabit. Hęc *Gabriel vbi ſupra dub. 2.* Alias rationes alii aſſignant. Concordat *S. Bonauentur.* Vide & ad hoc *Richard.*

Digitized by Google

Richard. diſt. 14. circa literam. Dicitur & pœnitentia fundamentum: vt in dictione *Fundamentum* videre potes.

Pœnitentia dicitur vera, tam pęnitentia virtus quam Sacramentū dupliciter. Primo modo pœnitentia virtus eſt vera, dum habitus ex actibus deteſtandi peccatum ſecundū rectam rationem & debitū finē elicitis eſt genitus ad huiuſmodi actus natus inclinare. Similiter actus eius dicitur pœnitentia vera. Et in hoc ꝗ dicitur ſecundū rectam rationē, includuntur omnes circunſtantiæ debitæ in eſſe, ſcil. quod ſit omnium peccatorū propter debitum finē, & cum propoſito cōfitendi & ſatisfaciendi. Sic pęnitentia Sacramenti vera eſt, ſi fuerit vera confeſſio, & abſolutio Sacerdotis abſoluere potentis, & intendentis etiam aliis circumſcriptis. Illa enim ſunt de eſſentia Sacramenti materia, ſcil. & forma, & miniſter idoneus, in quo includitur intentio debita. Secundo modo adhuc dupliciter poteſt pęnitentia intelligi vera, quantum ad efficientiam: quia duplex eſt eius effectus, propinquus, & remotus. Propinquus eſt gràtiæ infuſio, & peccati remiſſio. Remotus eſt æterna beatitudo. Primo modo pœnitentia dicitur vera, per quam peccatum remittitur, & gratia infunditur, ſiue gratia perſeueret, ſiue non. Et illo modo etiam præſcitus poteſt vere pœnitere, non autem eſt verum Sacramentū, ſi ficte acceditur: puta, cum propoſito continuandi peccatū: licet primo modo verum eſt Sacramentū, ſicut verus eſt Baptiſmus, qui ab accidente ficte ſuſciperetur cæteris paribus. Secundo modo pœnitentia nō eſt vera, per quam pœnitens non conſequitur æternam beatitudinē. Hæc *Gab. d.* 14. *q.* 3 *a.* 1. *l.* 4. Ad veram autem pœnitentiam (vt dicit *Card. Cam. in prin. in* 1. *ſent.*) ſufficit dolere de peccato commiſſo: & ad hoc non requiritur velle ipſum non fuiſſe, ſed non velle ipſum fuiſſe: & ipſum deteſtari. Et (vt inquit *Scot. d.* 14. *q.* 2. *l.* 4) pœnitentia ſiue actus, ſiue virtus, non eſt vera, quantum ad finem attingendum ſine charitate. Vnde *Aug.* de pœnitentia: Sine charitate in nobis eſſe non poteſt vera pœnitentia. Idem de vera & falſa pœnitentia. Cum ſit opus Dei fructifera pœnitentia inſpirare eam poteſt, quandocunque vult ſua miſericordia. Et ibi idem de vera & falſa pœnitentia, quod ſine amore Dei conſequitur quis veniam, habet hoc pro inconuenienti. Et vt idem dicit: Pœnitentia abſolute poteſt innaſci ex naturalibus hominis, ſed non fructifera, hoc eſt ferens fructum: imo vt fructuoſa eſt in vltimo inſtanti, & per pœnitentiam acquiritur venia: & illa venia eſt, quando quis per gratiam acceptatur ad amicitiam diuinā. Poſt pęnitentiam autē verā veritate exiſtentiæ, & efficientiæ primo modo acceptæ, poteſt pœnitens in peccatū, & culpam mortalē cadere, vt ſcribit *Gab. u.* 2. *vbi ſup.* & probat hoc auctoritate Magiſtri ad hoc plura allegantis in textu. Probat & ratione, vide ibidem. Probat & exemplo *Dauid*, qui vere pœnituit de peccato adulterii & homicidii Vriæ: quia pœnitentiam eius Dominus acceptauit: vt habetur 2. *Regum* 12. Dixit enim *Nathan Propheta ad Dauid: Tranſtulit Dominus peccatum tuum, non morieris:* & tamen poſtea peccauit in numeratione populi. 2. *Reg. vlt.* Et ſimiliter de Saule, & Apoſtolis, qui poſt remiſſionem peccatorum, & Apoſtolatum peccauerunt. Petrus negando Dominum, cæteri fugiendo, & fidem perdendo. Probatur & ex eo, quia voluntas poſt veram pœnitentiam manet vincibilis, nec confirmatur in via, ſicut ante pœnitentiam: ergo poteſt peccare & non peccare poſt ſicut ante, &c. Sed poſt veritatem pœnitiæ efficientiæ reſpectu effectus remoti, qui eſt beatitudo, non contingit pœnitentem finaliter in peccatum labi: quia vera pęnitentia ſic accipienda eſt, quæ pęnitentem perducit ad beatitudinem, ſed qui finaliter labitur in peccatum, non conſequitur beatitudinem: ergo pęnitentia præcedens non fuit vera. Et dicitur finaliter, quia peccator pęnitens prædeſtinatus poteſt in peccatum labi poſt pęnitentiam veram, & iterum reſurgere, ſed non finaliter: alioquin præcedens pœnitentia non eſſet vera veritate effectus remoti, ſi finaliter laberetur in peccatum mortale. Secus eſt reſpectu effectus propinqui, qui eſt gratia: quia ille nunquam ſeparatur à pęnitentia vera primo modo: quia pœnitentia vera eſt ſufficiens diſpoſitio ad gratiam, qua exiſtente gratia non ſubtrahitur. Hæc *Gabriel concluſ.* 2. *vbi ſupra.* Pęnitens vero quotienſcunque ceciderit poſt actam pęnitentiam, toties reſurgere potuit per Dei gratiam. Hoc probatur auctoritate Chriſti *Matth.* 18. loquentis ad Petrum quærentem: quotiens fratri in ſe peccanti peccata dimitteret, reſpondit: *Non dico tibi*

co ubi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties: vbi numerus finitus ponitur pro numero infinito, quotiens peccauerit & pœnituerit. Longior eſt ibi *Gabriel.* Probatur & ratione poſt *Alexandrum parte* 4. *quaſt.* 63. *mem.* 3. ex infinitate diuinæ miſericordiæ, & ex poſſibilitate ad conuerſionem, & ex parte animæ. Ex primo ſic: Miſericordia Dei eſt infinita: ergo nunquam ceſſat remittere peccata, ſubiecto non repugnante. Vnde ex infinitate ſua decreuit altitudo diuinæ pietatis homini viatori, nunquàm retrahere manum miſericordiæ ſuæ, ipſo non per obicis poſitionem repugnante. Dicitur enim *Eccleſiaſt.* 2. in fine: *Secundum magnitudinem illius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt.* Sed magnitudo ipſius eſt infinita, ſecundum illud *Pſalm. Magnitudinis eius non eſt finis*: ergo & miſericordia. imo eadem eſt magnitudo Dei & miſericordiæ: quia realiter vna ſimplex eſſentia. Ex parte quoq; animæ poteſt argui, quæ quamdiu manet viatrix, manet in ea liberi arbitrii vertibilitas, per quam potens eſt ſe diſponere ad conuerſionem & gratię ſuſceptionem (vt latius ſcribit *Gabriel concluſ.* 5. *quaſt.* 3. *diſt.* 14. *lib.* 4.) Ex quo ſequitur falſitas opinionis, imo erroris: quem recitat *Magiſter diſtinct.* 14. *lib.* 4. dicentium vere pœnitentem vltra non poſſe peccare damnabiliter. Et ſi grauiter peccauerit, veram pœnitentiam non præceſſiſſe. Probant ipſi errorem ſuum multis auctoritatibus, quas ſoluit, & refellit *Gabriel vbi ſupra.* Illum errorem reprobat *Auguſtinus in de vera & falſa pœnitentia, cap.* 3. 4. & 5. vbi dicit: quod ſint perfidi plus quam oportet ſapientes, non ſobrii, ſed menſuram excedentes.

Pœnitentia eſt triplex (vt notat *Gab. di.* 14. *quaſt.* 3. *artic.* 3. *dub.* 6. *lib.* 4.) ſcilicet ſecreta, publica, & ſolemnis: & omnis ſolemnis eſt publica, & non econuerſo. In hac diuiſione pœnitentia non accipitur pro virtute, quia iſta eſt in ſola voluntate: nec pro pœnitentia, vt eſt ſacramentum: quia & huius forus eſt ſecretiſſimus: nec licet vnquam peccatum ibi confeſſum & remiſſum publicare. Sed accipitur pro ſatiſfactione quæ ſequitur ſacramentum pœnitentiæ impoſita confitenti à confeſſore.

Pœnitentia secreta eſt ſatiſfactio pro peccatis à Sacerdote iniuncta ſecrete agenda, id eſt non publice. Pœnitentia publica eſt quæ pro manifeſtis peccatis iniungitur manifeſte in facie Eccleſiæ agenda, non tamen cum ſolemnitate aſtantium clericorum: ſicut eſt publica correctio virgarum vel flagellorum, aut circumitio nudis pedibus, capite diſcooperto, ante crucē proceſſionis Dominicæ diei, aut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali. Et hæc poteſt iterari, & à ſimplici Sacerdote iniungi, &c.

Pœnitentia solemnis est, quæ à ſolo Epiſcopo pro grauiſſimis criminibus publicis totam communitatem conturbantibus laicis fidelibus ſemel tantum cum debitis ſolemnitatibus imponitur. Hæc non iteratur ne vilis habeatur, etiam ſi peccatum pro quo iniungenda eſt iteretur: quo caſu pœnitentia publica aut ſecreta non negatur, *diſt.* 50. *quamuis* Hæc à ſuſceptione ordinis impedit, & ideo nunquam clericis eſt iniungenda, vt eadem *diſtinct. in cap.* §. *hanc autem.* & duobus ſequentibus capitulis. Et ſecundum *S. Bonauenturam.* Sacerdotibus non eſt imponenda propter reuerentiam ordinis. Nec ſecundum *Richardum*, laicis perſonis inſignibus, nec religioſis propter ſtatus dignitatem iniungi debet, nec etiam iuuenibus propter ætatis fragilitatem: eadem *diſtinct. pœnitens.* Aliis perſonis vtriuſque ſexus à prædictis iniungi poteſt. Ritus autem huius qui hodie in nonnullis vel pauciſſimis Eccleſiis obſeruatur, deſcribitur eadem *diſtinct. in capite*: ex Agatenſi concilio. & hunc modum refert *Gabriel*, quem legere potes. Et *Richardus diſtinct.* 14. *artic.* 11. *quaſt.* 2. *lib.* 4. & quæ perſonæ adeſſe debeant, ibi narrantur. & *Gabriel queſtione* 3. *dubio vltimo in fine quarti.* & *Richardus* Et quoniam hæc rariſſime iniungitur pœnitentia, obmittuntur quæ alii de hac ſcripſerunt. Nec (vt ait *Durandus*, & poſt eum *Paludenſis quaſt.* 6. *diſtinct.* 14. *lib.* 4.) per talem pœnitentiam publicatur peccatum pœnitentis: quia quod eſt publicum per ſe, amplius publicari non poteſt, ſaltem quo ad illos, quibus jam innotuit tale peccatum. Pœnitentia autem neq; ſolemnis, nec publica imponi debet, niſi pro peccato publico. Vel vt *S. Bonauentura* vult, pro enormi & graui culpa imponitur ſolemnis pœnitentia. Sed correctio eius publicatur per pœnitentiam, quod non eſt malum, ſed bonum: vt publicum peccatum habeat publicam medicinam.

Digitized by Google

tinam. Et quia maxima confuſione dignus eſt, qui maximum peccatum publice commiſit: & vt ſit aliis in terrorem in exemplum pœnitendi ne deſperent, qui in grauibus peccatis detinentur, vt ſcribit *Gabr. diſt. 14. qu. 3. du. 6. lib. 4.*

Poenitentiam agere (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 14. par. 2. art. 1. qu. 3. lib. 4.*) ſiue dolere de culpa commiſſa, eſt dupliciter: aut propter læſionem naturæ, aut propter offenſionem maieſtatis diuinæ & ipſius iuſtitiæ. Primam pœnitentiam ſuper culpa commiſſa habere poteſt quis ex ſola natura ſine gratia aliqua. Sicut enim homo naturaliter ſe diligit, ita etiam odit omne propter quod malum incurrit: & hæc pœnitentia eſt in malis & damnatis, & erit aliquando in Angelis malis, cum abſorpti erunt à pœnis. Sed in hac viuit & regnat mala voluntas, cum ſit proprii boni inimica: ideo Deus eam non acceptat, nec quis ſic pœnitens inuenit gratiam vel veniam. Alia eſt poenitentia qua quis poeniter propter Dei offenſam, paratus ei facere emendam, & hæc non eſt ſine diuina gratia gratum faciente vel gratis data. Et hæc adeo diſponit ad gratiam quod nullus eſt ſic peccator, quin inueniat gratiam & veniam: & ideo nulli eam dat, niſi cum quo proponit facere miſericordiam. Et quoniam diabolus hanc habere non poteſt: ideo non poteſt habere veniam: ſed ſi per impoſſibile poneretur, quod diabolus hanc haberet, vtique Dominus daret ei gratiam. Hæc igitur eſt potiſſima cauſa irremediabilitatis peccati diaboli: quia non poteſt poenitere, nec liberum arbitrium eius verti ad veniam petendam. Concedendum autem eſt, quod omnis agens poenitentiam ſuper culpam, ſecundum aſſignationem prædictam quantumcunque peccauerit, inuenit veniam. Hæc *S. Bona.*

Poenitentiæ tempus intelligitur (vt ſcribit *Gab. di. 20. qu. vnic. art. 1. li. 4.*) illud tempus in quo poenitentia (ſi haberetur) ſufficere ad ſalutem: quoniam dubium non eſt, quin poſt præſentem vitam haberi poſſit poenitentia, licet infructuoſa. Nam de damnatis dicitur *Sapient.* 2. Poenitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Et quamuis poenitentia vera quandocunque habetur vſque ad inſtans mortis, ad ſalutem ſufficit, tamen nō ſemper in mortis articulo haberi poterit. Nam poenitententia haberi non poteſt tempore impeditæ rationis: quia arbitrii libertatem quærit Deus in poenite, quæ haberi non poteſt impedita ratione, ſed frequenter rationis vſus ceſſat ante inſtans mortis: ergo tunc cum ratio deficit, poenitentia haberi non poteſt: quamobrem periculoſa eſt & interitui vicinum (vt ait beatus *Aug.* & recitat *Magiſt. in textu di. 20. lib. 4.*) ad mortem protrahere poenitentiæ remedium. Hoc & probat *Scot.* quatuor rationibus, quibus oſtendit poenitentiam vſque ad extrema dilatam, vix fore poſſe veram & ſufficientem: tunc enim libertas arbitrii impeditur (quæ requiritur ad veram poenitentiam) per doloris vehementiam & mortis timorem: vt vix aliud poſſit infirmus cogitare: & per conſequens vix poſſit ſe conuertere ad perfecte deteſtandum peccatum. Talis quoque poenitentia vix poteſt eſſe debite circunſtantionata, vt fiat ex amore Dei potius quam ex timore poenæ. Hinc dicit *Aug.* Charitatem quærit Deus non neceſſitatem. Temporalia quoque & vxor, & filii, & diuitiæ, quas relinquere cogitur, inclinant eum ad inordinate concupiſcenda, cum imminet ſeparatio ab eis: & ideo magnam faciunt difficultatem ad eliciendum diſplicentiam de eis. Conſtitutus denique in extremis eſt minus dominus ſuorum actuum quam ſanus. Difficile quoque eſt ſe tunc poſſe conuerti ad deteſtandum peccata propter Deum. Et ideo dicit beatus *Auguſt.* Magnum eſt cui Deus tunc inſpirat (ſi quis eſt) veram poenitentiam. Has rationes latius deducit *Scot.* & poſt eum *Gab.* vbi ſupra. Ex quo ſequitur ſecundum *Scot.* quod ſano perſuadendum eſt, vt ſanus poeniteat: oſtendendo ſibi periculum ſerotinę poenitentiæ. Secundo infirmo iam ad iſtum articulum deducto ſuadendum eſt, vt ſecundum poſſibilitatem laboret ad poenitentiam ordinatam eliciendam voluntarie & propter debitum finem, ſcilicet propter Deum, licet breuem. Extollenda quoque eſt ſibi diuina miſericordia, & latronis poenitentia: ſera quidem, ſed non ſera indulgentia. Addit *Gab.* tertium, ſcilicet cum quis infirmari coeperit, præueneidus eſt articulus mortis extremus. Et diligenter infirmus eſt inſtruendus & monendus, dum viget adhuc ratio, & non eſt obrutus timore mortis: vt quæ ſalutis ſuæ ſint, prouideat, poenitentiam agat, Sacramentis ſe muniat, priuſ-

Digitized by Google

quam ingraueſcente infirmitate hora mortis præoccupet. Nec magis attendatur periculum corporis & vitæ labentis, quam animæ & vitæ perpetuo manentis. Adhoc habetur argumentum in cap. cum infirmitas. de pœn. & remiſ. vbi præcipitur Medicis, quod non prius corporalem medicinam impendant ægrotis, quam eis fuerit de ſpirituali remedio prouiſum, &cæ. Peccat inſuper mortaliter, qui actu elicito differre per poenitentiam in fine vitæ proponit firmiter. Nam quicunque ſcienter exponit ſe periculo ſalutis ſuæ, peccat mortaliter, ſecundum illud Eccleſ. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Veruntamen de illo mortali poteſt poenitere in extremis, ſicut de cæteris: ita ſcribit *Gabr. diſt.* 20. *quæ. vnic. artic.* 2. *lib.* 4. Vnde hortatur ad poenitentiam beatus *Aug.* dicens: *Age pœnitentiam dum ſanus es.* Vide *Scot.* notanda ſcribentem de poenitentia. Multa alii de poenitentia ſcripſerunt: ſed hæc pauca ſufficiant Theologiæ neophitis.

Policia eſt ordo quidam inhabitantium ciuitatem in principando & in ſubiiciendo, ſecundum *Ariſt. libr.* 3. *Polit.* vel ſecundum *Gerſ. part.*1. de origine iuris & legum. Policia eſt congregatio communitatis perfectæ ſub plurimis vtilitatem reipublicæ per leges ſuas principaliter intendentibus. Dicitur perfecta communitas, ad differentiam iconomicæ conuerſationis, quæ ſibi perfecte non ſufficit. Dicitur ſecundum leges ſuas, quoniam in hoc attenditur principatus dominantis, ſi ſecundum leges ſuas inueniatur vltro regere policiam, aliena lege non arctatus. Et ſecundum eundem policiarum quædam eſt coeleſtis, alia eſt humana. Et eſt duplex. Quædam dicitur Eccleſiaſtica, altera ſecularis. Et ſecularis diuiditur ab *Ariſt.* in tres, quarum primam vocat regnum. Secundam dicit ariſtocratiam. Tertiam nominat policiam. Regnum deſcribitur quod eſt policia ſub vno bono. Vel expreſſius eſt congregatio communitatis perfectæ ſub vno, ſecundum leges ſuas bonas pro repub. Dicitur autem vnus ille bonus, vel Rex vel Imperator, ſeu Monarcha, qui non proprium principaliter, ſed commune bonum intendit in ſuo principatu. Deſcribitur ariſtocratia, quod eſt policia ſub paucis bonis: vel expreſſius, quod eſt congregatio communitatis perfectæ paucis bonum reipublicæ per leges ſuas principaliter intendentibus: vt Senatus. Policia vero appropriato nomine ſeu tymocratia, quod eſt policia ſub plurimis bonis: vel vt ſupra dictum eſt in principio. Hæc *Gerſ.* Vide eundem in ſermone pro Viagio Regis Romanorum, *par.* 1. & *lect.* 3. de vita ſpirituali animæ. vbi dicit, quod policiarum quædam diuina, quædam naturalis, quædam humana. Policia diuina, vel (vſitatius loquendo) Eccleſiaſtica proprie dicta, eſt communitas viuens ſub iure pure diuino, vel ſecundum id regulata ſub hac deſcriptionis generalitate comprehenderetur policia beatorum. Ipſa enim iure diuino cuius ſuprema lex eſt charitas regulantur. Sic appellatur noua Hieruſalem ciuitas ſancta, regnum æternum: imo ſic forte diceretur beatiſſima Trinitas eſſe policia. De illa policia plura *Gerſ.* Policia naturalis eſt communitas ſecundum leges pure naturales principaliter regulata. Policia humana eſt cōmunitas ſecū dū leges pure ciuiles vel humanas principaliter regulata *Gerſ.* Vide eundem *tract.* 11. *ſuper Can.* beatiſſimæ Virginis. Et ſecundum beatum *Tho.* 2. 2. *q.* 50. *art.* 4. Policia prudentia eſt per quam conuenienter diſponuntur pertinentia ad bonū commune ciuitatis. Et eſt principalior quā Iconomica: & hæc quam monaſtica. Iconomica eſt prudentia rectiua multitudinis vnius familiæ ſecundum eundem *B. Thom.* 2. 2. *q.* 48. cuius finis eſt vltimus totum bene viuere ſecūdum domeſticam conuerſationem. *Monaſtica vero eſt prudentia qua quis ſeipſum* prudenter regit, ſecundū *B. Thom.* 2. 2. *qu.* 54. *art.* 2.

Pollutio, vt Theologi capiunt, eſt genitura ſomno ſparſa, & à polluo, quod eſt inquino deducitur. Vel pollutio ſecundum *B. Tho.* 4. *ſen. diſt.* 9. *qu.* 1. *art.* 4. eſt immunditia ſeu corruptio corporalis in viro vel muliere ex deciſione & motu ſeminis proueniens. Vel eſt reſolutio ſeminis quæ fit in ſomno, quæ non eſt peccatum, ſed ſimilitudo peccati. De iſta immunditia & pollutione varie ſenſerūt Doctores. Nam *Alex.* de Ales, quem ſequitur *Albert. S. Bon. Petrus de Palude, tenet, quod qui habuit pollutionem nocturnam, etiamſi cauſam culpabilem non habeat, nihilominus abſtinere debet à celebratione, niſi in caſu neceſſitatis aut vitationis ſcandali.* Debet, inquam, de conſilio non de præcepto: ita quod mortaliter peccat, ſi celebrat. Cauſam aſſignat *Alex.* de Ales, quia in hoc actu quaſi omnino

omnino ordo virium peruertitur. Vnde ſecundum *Auguſt*.in hoc opere anima fit tota caro. Et ſicut guſtato ſpiritu deſipit omnis caro: ſic ecõtra & amplius guſtata carne deſipit ſpiritus, & fit carnalis. Generat etiam frequenter in anima hebetudinem quandam, diſcraſiam & deordinationem. Ideo abſtinendum eſt donec fuerit reordinata natura, quod fit regulariter ſpacio 24. horarum. Vnde ad tantum tempus abſtinere debet poſt pollutionem. Hæc *Alex*. Vide & plura apud *Palud.diſt.9.q.3.li.4.Rich.* de Media Villa, *li.4.di.9.art.2.q.3.* Finaliter ad hoc hanc materiam reſoluit: Si pollutio in ſomno proueniat ex cauſa, quæ eſt peccatum mortale, impedit de neceſſitate. Si ex veniali præcedente infirmitate vel ſuperfluitate, tunc nõ impedit. Addit etiam quod periculum vomitus impedit. *B.Tho.d.9.li.4.q.3.* vult ad dignam communionẽ tria requiri, ſcilicet munditiam conſcientiæ, erectionem mentis ad Deum, munditiam corporalem. Et multa de pollutione ibidem *Brule.di.25.qu.12.li.2.* dicit, quod nulla pollutio inchoata & perfecta in ſomnis eſt peccatum mortale: quia nullũ peccatum mortale eſt actuale, niſi ſit voluntarium: cum etiam nullus poteſt peccare mortaliter, niſi habeat vſum liberi arbitrii: ſed in ſomno quamdiu eſt in ſomno, non habet vſum liberi arbitrii. Et dicitur inchoata, quia aliquis poſſet habere cogitationem immundam, qua vigente poſſet labi in ſomno, & tunc illa radix eſt mala. Poteſt & pollutio corporalis in ſomnis contingere, nedum abſque peccato, ſed etiam cum magno merito, quia aliquando prouenit ex arcta abſtinentia: licet illa pollutio non ſit meritum, prouenit tamen ex merito, vt etiam in cõfeſſoribus, abſque tamen conſenſu. Item nulla immunditia corporalis quæcunque ſit illa, eſt impeditiua per ſe à celebratione Miſſæ, licet aliquando per accidens impeditiua, propter aliquam ſequelam in anima: vtputa, hebetudo mentis, & depreſſio ad carnalia vel indeuotio. Item poſſibile eſt abſque reprehenſione, imo cum magno merito pollutum tractare ſacroſancta myſteria precioſi corporis & ſanguinis Chriſti: quia ad debite celebrandum eo modo quo poſſumus, ſufficit quod non habeat conſcientiam de peccato mortali, & quod non habeat legitimum impedimẽtum: vt ſi quis haberet ſtomachum oneratum, vel alio modo: & quod talis præparatio non excludat totaliter deuotionem, ſed poſſibile eſt quod pollutus iſta tria habeat. Hæc *Brul.* Multa vide apud *B.Tho.* Videatur & copioſe *Gab.lect.10.canon.* qui poſt multa quæ de pollutione ibidem ſcribit, ponit hanc doctrinam. Pollutus in ſomno abſque conſenſu in vigiliis ſequente vel præuio, dum ſe non ſentit magis hebetem, & per cogitationes ad carnalia reflexum aliis impedimentis, nõ obſtante etiam extra caſum neceſſitatis aut remouendi ſcandali, poteſt ſine peccato & meritorie celebrare, dum deuotio trahit, pietas ſuadet, aut ſuſceptum officium exigit vel requirit. Vide latius *Gabr.vbi ſupr.* & *Gerſ.part.1.tract* de pollutione nocturna. qui & permulta de ea ſcribit: & de pollutione diurna. Et inter cætera dicit, quod nulla pollutio diurna vel nocturna plus habet de peccato quam fuerit de conſenſu circa illam in libero arbitrio. Vnde ſi nullus fuerit conſenſus verus vel interpretatiuꝰ, directus vel indirectus, perfectus vel imperfectus, nullum prorſus erit pollutio illa peccatum. Vide latius eum. Difficile autem eſt (vt idem ait) vel impoſſibile abſq; diuina reuelatione cognoſcere generaliter & certitudinaliter radicẽ & cauſam pollutionis diurnæ: ſi videlicet proueniat ex conſenſu vero vel interpretatiuo, aut conſenſu directo vel indirecto, aut conſenſu pleno vel imperfecto, aut ſi abſq; vllo conſenſu ſuperioris rationis vel inferioris prouenerit. Ad obuiandum autem periculis & ſcrupulis (vt idem dicit propoſitione 10.) quæ conſurgunt ex fluxu fœdo diurno, conſiderandę ſunt diligenter cauſæ & radices: vt eis cognitis fiat diligens & diſcreta prouiſio, &c. Vide latius qui valde plura de pollutione tam nocturna quã diurna ſcribit. Sed quia hunc librum non magnum eſſe decreui, plura curioſis legenda relinquo.

POLLVTIO quædam eſt locorum ſacrorum. De qua videre potes *Guil.* Epiſcopum in Rationali ſuo *li.1.* vbi agit de Eccleſiæ dedicatione & conſecratione: & quando Eccleſia ſit reconcilianda De qua ita ſcribit *Petr. de Palud. diſt.18. queſt 8.art.4.li.4.* dicens, quod Eccleſia & cœmiteriũ reputãtur polluta ꝑ ſanguinis effuſionẽ ibi factã violenter, & iniurioſe: ſicut per homicidiũ & mutilationem, vel aliam vulnerationem,

de conſecrat.diſtin.1.cap.Si motum: nec debet celebrari,neque ibidem ſepeliri quouſque reconcilietur. Si autem homo ſine alterius violentia,& per ſe ibidem emittat ſanguinem per nares, non propter hoc polluitur. Econuerſo ſi quis intra eam ſuſpēditur aut ſine ſanguinis effuſione ſuffocatur: nihilominus recōciliatione indiget. Si vero alibi vulneratus illuc fugiens adhuc ſanguinaret vel moreretur, non propter hoc pollueretur. Econuerſo ſi ibi vulneratus antequam ad terram ſanguis decurreret, exiret: nihilominus quia infra eam ſanguinis effuſionis cauſa facta, reconciliatione indiget. Et ſi martyr in ea occiſus eſt, reconciliatione indiget: quia per mortem eius plus fit iniuria Eccleſiæ ex parte ſæuientium: licet per paſſionem Eccleſia honoretur, vt eſt illud: Actio diſplicuit, paſſio grata fuit. Hoc eſt intelligendum de enormi,& non modica, & leui percuſſione: puta, cum vnguibus, vel de naribus, aut dentibus, aut huiuſmodi. Si autem lapis de ſuperioribus cadens, ibi hominem vulnerauerit vel occiderit: vel furioſus non habens vſum rationis, hæc ibi fecerit in ſe vel in alio, non eſt homicidium: vbi deeſt mala voluntas hominis: ideo non indiget reconciliatione. Si vero aliquis ſuæ mentis compos ſeipſum occideret, verum homicidium eſſet: vnde reconciliatione indigeret. Item emiſſio ſeminis ſiue per adulterium, ſiue per ſimplicem fornicationem, polluit Eccleſiam & cœmiterium. *de conſec.diſtinct.1 Eccleſ.* Non autem ſi cuſtos Eccleſię ibidem nocturno ſomno polluatur: vt ibidem Paludenſis ſentit. Per debitum coniugale locus ſacer polluitur & violatur, ſiue ſint ibi incluſi tempore guerræ, non audentes exire, ſiue alias. Item polluitur Eccleſia per Sodomiticum, quod grauius eſt peccatum quam adulterium, cum etiam ſit cum ſeminis effuſione, reconciliatione indiget. Propter occultam autem ſeminis effuſionem, quantumcunque illicitam & innominabilem, quamdiu occulta eſt, conciſianda non eſt: ſed ille occulte puniendus eſt. Vnde ſicut ſolennis pœnitentia nunquam pro occulto crimine imponenda eſt: ita cum reconciliatio Eccleſiæ ſemper fiat cum ſolemnitate, nunquam facienda eſt, niſi pro pollutione ſolemniter diuulgata, *de adulte.ca. ſignificaſti.* Si autem Sacerdos ſcit tantum per confeſſionem Eccleſiam pollutam, nec etiam in occulto tenetur abſtinere à celebrādo ibidem, nec Epiſcopo dicere: vt dicunt quidam, quod reconciliet Eccleſiam cauſa non expreſſa: quia ex his quæ ſcit tanquam Deus, non prohibetur ipſe vt homo: nec arctatur ad aliquid faciēdum vel omittendum. Et quando Eccleſia polluitur quoquo modo, eo ipſo intelligūtur polluta cœmiterium & capella contigua: ſicut dicitur de interdicto, non autem econuerſo: quia magis dignum trahit ad ſe minus dignum Item ſi conſecrans. Eccleſiam vel benedicens cœmiterium ſit publice excommunicatus, indiget recōciliatione Si autem excommunicatus publice ibi celebret vel ſepeliat, nō propter hoc neceſſaria eſt reconciliatio, nec puer parentum fidelium non baptizatus ſepeliatur in cœmiterio benedicto, nō tamen indiget reconciliatione ex quo eſt filius fidelium. Puer autem filius infideliū tumulatus, bene pollueret ſicut ſi eſſet magnus. Item Eccleſia vel cœmiterium vbi excommunicatus publice ſepelitur, eo ipſo polluuntur. Hæc Paludenſis vbi ſupra. qui & plura ibi ſcribit. Reconciliatio autem fiat per Epiſcopum: quo autem modo, videatur Guilhelmus in ſuo rationali.

Pompa Græca dictio eſt πομπή. Eſt autem pompa omnis ſpectaculum, non econtra. Pompa enim in proſperis & in aduerſis, qualis eſt in triumpho & in funere: quaſi quidam ſolemnis apparatus & oſtentatio. Spectaculum nunc illud quod ſpectatur, nūc locus ipſe vnde ſpectatur. Et pompa dicitur à pompen Græce, quod eſt publice latine oſtentari, vt dicit *Rich. di. 6.li. 4.circa literam.*

Pontifex eſt ſacer Magiſtratus: dictus à poſſe & facio. Nam inſtaurandorum Pontium curā habebat. Ideo dicitur ſecundum Varronem, à ponte & facio: pons quoq; ſublicius à Pontificibus primum eſt factus,& poſtea ſæpe reſtitutus. Et Pontifex maximus dicitur Papa. Hinc Pontificatus deducitur,& à quo ius Pōtificium, quod modo ius canonicū appellant. Et Pōtificalis: vnde Pontificales libri dicuntur, in quib. ſacræ ceremoniæ continentur.

Pondus ſignificat onus, moles. de quo alias. Pondus legitimum, eſt pondus cōſequens quātitatē ſubſtantiæ pro tali numiſmate iuſte determinatum. Determinatio ponderis iuſta, quando deter-

Digitized by Google

determinatur pondus tanti valoris pro moneta, quanti eſt pōdus materiæ eius nō monetatæ. Ita quod tantum debet valere moneta ex pondere, quantum valeret ſua materia non monetata & non plus, ſaltem deductis expenſis monetandi. de quo videatur *Gabr. diſtin. 15. quæſtio. 9. artic. 1. lib. 4.*

PORTA à portando, dicitur omnis exitus, & quo poteſt importari vel exportari aliquid, vel ab aratri portatione. Dicitur & aditus, & illud per quod ingreditur. Vnde duplex eſt porta ingrediendi in cœlum, vt ſcribit *S. Bonau. d. 33. libr. 3. circa text.* videlicet per obſeruantiam mandatorum, ſecundum illud *Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et per tollerantiam tribulationum, ſecundum illud *Act. 14. per multas tribulationes oportet nos, &c.* & alias multis oſtenditur.

PORTIO dicitur quaſi partio, & ſignificat partem: huius diminutiuum eſt portiūcula: à quo proportio, quæ eſt duarum rerum inuicem facta comparatio: de qua ſuo loco dicetur. Eſt & portio animæ, & hæc eſt duplex, inferior & ſuperior, quæ ponuntur tantum in parte animæ rationali, & nō in parte ſenſitiua, vt probat *Gab. diſtin. 24. quæſt. vnica, libr. 2.* Portio namque ſuperior eſt duntaxat reſpectu æternorum, quæ ſenſu non ſunt comprehenſibilia. Portionis vero inferioris ſecundum *beatum Auguſtinum 12. de Trinit. cap. 2. & 3.* eſt circa exteriora ſiue temporalia ex his quæ in memoria ſunt veriſimilia à veris diſcernere, ac de illis diſponere & iudicare, quod ad rationem pertinet. Vnde non id quod commune habemus cum pecoribus, ſed rationale noſtrum in ſui operis diſpartitur officium.

PORTIO ANIMÆ ſuperior accipitur dupliciter large & ſtricte. Large accipitur, vt non tātum extendit ſe ad obiecta æterna, ſed etiam ad temporalia in ordine ad æterna, ſiue ſecundum regulam legis æternæ: ſic portionis ſuperioris eſt actiones circa creaturas per regulas æternæ legis moderari, & in Deum ordinare, dum in agendis temporalibus conſulit diuinam voluntatem: ſecundum hoc poteſt intelligi illud *Aug.* Rationis pars ſuperior æternis rationibus conſpiciendis vel conſulendis adhæreſcit. Conſpiciendis tāquam obiectis, vel cōſulendis tāquam regulis ad obiecta temporalia regenda. Stricte portio ſuperior eſt ea vis rationis, quæ circa æterna verſatur tanquam circa obiecta, & nō circa temporalia. Vnde anima intellectiua habens actum aliquem intellectiuum vel appetitiuum, hoc eſt cognitionem vel volitionem circa Deū, aut diuinam voluntatem, qui ſolus eſt æternus tanquam obiectum, eſt portio ſuperior. Et tunc deſcriptio *Aug.* ſic eſt intelligenda: Portio ſuperior eſt portio quæ ęternis rationibus conſpiciendis & conſulendis adhæreſcit, id eſt, eſt ratio quæ circa æterna verſatur tanquam circa obiecta. Hæc *Gab. d. 24. q. 1. ar. 1. li. 2.* Et rationem imaginis propriæ *Aug.* ponit in ſuperiori rationis portione. Et charitas qua diligitur Deus, eſt in voluntate portionis ſuperioris, & eadem eſt ſimiliter in voluntate portionis inferioris, qua diligimus proximum: quia proximus eſt obiectū. Vide ad hoc Scotum de portione. *Thom. part. 1. qu. 19. & ſanctum Bonauen. diſt. 24. lib. 2.* & plura *Gabr. vbi ſupra.* Vnde portio ſiue ratio ſuperior (vt talis eſt, intendere poteſt aliis ſub Deo, quæ ſunt ſpiritualia & intellectualia: vt ſunt Angeli & Sancti, vt ſcribit *Gerſon. tract. 7. ſuper Cant. Maria.*

PORTIO animæ inferior eſt quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, id eſt, eſt ratio verſata circa temporalia tanquam circa obiecta. Vnde cognitio qua cognoſco Deum trinum & vnum, & cætera ad Deum pertinentia, pertinet ad portionem ſuperiorem. Cognitio vero qua cognoſco creaturam, pertinet ad portionem inferiorē. Vnde portio inferior eſt quæ obiectis creatis adhæret ſecundum regulas morales, & naturalis honeſtatis tantum ſine relatione ad diuinas. Vnde ratio intendens regulis æternis contemplandis, pertinet ad portionem ſuperiorem. Ratio quæ intendit temporalibus ſecundum regulas æternas, pertinet ad portionem inferiorem. Vide latius *Gabr. vbi ſupra.* Et (vt inquit *S. Bonauent. diſt. 24. libr. 2.*) inter ſuperiorem portionem & inferiorem eſt lex coniugii: & ideo vna tenetur alteram regere & reprimere, & (vt dicit *Gabr. d. 24. q. vnica, ar. 3. dub. 2. libr. 2.*) accipiēdo portionem ſuperiorem large nullum peccatum mortale committitur, quin portio ſuperior ſit in culpa. Cum enim non committitur ſine auerſione à Deo, & ſolius ſuperioris portionis eſt auerti à Deo, ſicut conuerti ad Deum, ſecundum regulas æternæ legis. Sic accipiendo por-

portionem ſuperiorem in omni mortali peccato, portio ſuperior auertitur à Deo vere vel interpretatiue. Vere dum legem æternam attendẽs contra eam cõſentit portioni inferiori in actum contrarium legi. Interpretatiue, dum non cohibet inferiorem, dum tenetur ſecundum legem, & ita negligendo auertitur, dum ſe non conuertit & conuertere ſe tenetur, &c. Et illo modo verum eſt illud *Auguſt.* Quod ſi peccatum non diu tenetur in delectatione cogitationis, ſed ſtatim, vt mulierem, id eſt inferiorem portionem tetigit: viri, id eſt ſuperioris portionis auctoritate repellatur, veniale eſt. Si vero diu in delectatione cogitationis tenetur, & ſi voluntas perficiendi deſiit, mortale eſt, & pro eo damnabitur ſimul vir & mulier, id eſt totus homo, quia & tunc vir non ſicut debuit mulierem cohibuit: vnde poteſt dici conſenſiſſe. Hæc *Magiſter.* Ex quibus patet quod *B. Auguſtin.* & Magiſter accipiunt portionem ſuperiorem large, vt eius eſt regere portionem ſuperiorem ſecundum leges æternas. In portione vero ſuperiori poteſt eſſe peccatum mortale, abſque hoc quod ſit in portione inferiori, vt patet de peccato infidelitatis circa articulum trinitatis: quia circa tale obiectum non eſt portio inferior. Hæc *Gabriel.* Videatur & *diuus Bonauen. eadem diſt.* Accipiendo autem portionem ſuperiorem ſtricte, nullum eſt peccatum in portione ſuperiori, niſi quod immediate committitur in Deum. Hæc enim portio ſic accepta, non verſatur circa aliud obiectum quam circa Deum. Sic peccatum quo quis peccat in proximum, vel in ſeipſum, cuius Deus non eſt, obiectum eſt in portione inferiori ſtricte accepta. Latius conſulas *Gabriel vbi ſupra.* vide & eundem *diſtinction.* 15 *quæſt. vnica, art.* 1. *lib.* 3. de portione tam inferiori, quam ſuperiori. Et accipiendo large portionem ſuperiorem, ipſa poteſt (vt ibidem oſtendit) de tribus triſtari, ſcilicet de carentia fruitioni reſpectu obiecti æterni. Secundo, de peccato ſuo vel alterius voluntatis. Tertio, de aliis malis ſuo ſuppoſito vel aliis perſonis ſibi dilectis conuenientibus: vide latius, qui & ibidem ſcribit permulta de triſtitia & paſſione Chriſti, & ſecundum quam portionem eam habuit, quæ ſtudioſis & deuotis, & amatoribus, & mediatoribus paſſionis Chriſti, relinquo legenda.

PORTENTVM à portendo, id eſt præoſtendendo quod portendat aliquid futurum: quamuis aliquando dicantur portenta inania quædam & irridenda. Portentum quoque ex auguriis & auſpiciis antiqui ſignificationem accipiebant. Vnde apes illæ ex ore Ambroſii prodeuntes, quaſi portentum fuerunt, quod de longe viri ſapientiam portenderunt, id eſt ſignificauerunt. Et dicta Prophetarum quaſi portẽta, quia porro, hoc eſt de longe tendebant, id eſt futura diuinabant: portenta quoque fieri dicuntur, cum ſolida corpora raro ſe oſtendunt: vt cometæ, turbines, barathra, & ſereno cœlo facta tonitrua. Et portentum, id eſt mirum, quod ſua magnitudine portendit, ſecundum *B. Thomam ſuper Eſa.* 8. *lectione* 3.

POSSE ALIQVID facere vel vitare, dupliciter poteſt alicui attribui, vt ſcribit *ſanctus Bonauent. diſt.* 28. *libr.* 2. *circa textum.* Vno modo dicitur aliquis aliquid poſſe, quia per ſeipſum ſine aliquo alieno ſuffragio poteſt illud: ſicut aliquis poteſt comedere quando eſt ſanus & habet cibum. Alio modo dicitur aliquis aliquid poſſe, non ſolum quia poteſt illud per ſe & in ſe, ſed quia poteſt cum alio quod ſibi præſto eſt: & hoc modo accipiendo poſſe omne quod Deus præcipit, in noſtra poteſtate eſt, quia ipſe qui præcipit præſto eſt præbere gratiam adiuuãtem per quod poſſumus perficere. Alio modo accipiendo non omne quod præcipit, eſt in noſtra poteſtate, non tamen ex hoc excuſatur aliquis, ſicut ſi præciperet Dominus ſeruo quod daret ſibi ad bibendũ, & ipſe non haberet aquam, ſi poſſet eam acquirere, non excuſaretur. Vide ad hoc *Magiſtrum d.* 28 *ſecundi.*

POSSE ALIQVID aliquando accipitur ſecũdum leges ordinatas & inſtitutas à Deo. Et illa Deus dicitur poſſe facere de patientia ordinata. Aliter accipitur poſſe pro poſſe facere omne illud quod non includit contradictionem fieri ſiue Deus ordinauit ſe hoc futurum ſiue non, quia Deus multa facere poteſt quæ nõ vult facere ſecũdum *Magiſtrum libr.* 1. *ſenten. diſt.* 43. Et illa dicitur poſſe de potentia abſoluta, de qua paulo *poſt* videbitur. Hæc *Gab. diſt* 17. *qu.* 1 *ar.* 3. *dub.* 2. *libr.* 1. Poteſt & Deus quicquid poſſe potentia eſt. Nunc autem peccare, infirmari, deficere, nõ eſt poſſe, ſed eſt non poſſe, quia eſt deficere. Veruntamen quicquid poſitiuum eſt in peccato, Deus poteſt producere. Et ſic omne poſitiuum quod

Digitized by Google

quod poteſt producere creatura, poteſt producere Deus. Nec tamen ideo ſequitur quod poſſit peccare, mori, mentiri. De quo videas *Magiſtrum & Gab. diſt.* 42. *q. vn. ar.* 3. *lib.* 1. Et *dom. Bona. diſt.* 42. *q.* 2. *lib.* 1. Potentiæ quoque Dei infinitæ repugnat quicquid eſt indecens, incongruum, ſecundum illud *Anſelm.* Cur Deus homo. Minimum inconueniens eſt Deo impoſſibile. Nam poſſe inconueniens admittere, poſſe peccare, poſſe deficere, poſſe mori, non eſt poſſe, ſed fragilitatis & impotentiæ. Omnis autem fragilitas & impotentia repugnat diuinæ potentiæ infinitæ. *Gab. diſt.* 1. *q.* 2. *lib.* 3. Item poſſe inordinate facere, non eſt poſſe ſicut poſſe peccare, poſſe mentiri. Sic nihil poteſt Deus quod non poteſt ordinate, vt dicit *S. Bonauentura diſt.* 43. *circa text. lib.* 1. Quid autem ſit Deum facere ſecundum potentiam abſolutam vel ordinatam. vide in dictione *Facere.* & infra de hoc pauca notantur.

Posse deficere aliquid capitur pure, priuatiue, vt nihil poſitiuum importat, verius negatiue, & ſic attribuitur rei nõ exiſtenti, & tunc non eſt poſſe, quia nihil poſitiuũ importat. Alio modo capitur vt dicit priuationem in ſubiecto apto nato, ſicut cæcus dicit priuationem viſus in ſubiecto apto nato. Et poſſe eſſe cæcum, eſt poſſe eſſe animal carens viſu, & ita eſt aliquid poſſe, quia eſt poſſe eſſe animal. Sic poſſe peccare dicit priuationem in ſubiecto ſecundum ſic loquentes, quia dicit voluntatem liberam potentem deficere à rectitudine, & iſta eſt aliquid, & eſt poſſe, quia eſt poſſe eſſe talem voluntatem. Sic de poſſe mori. *Gab. diſt.* 44. *q. vn. dub.* 1. *lib.* 2. Vide & eundem *diſt.* 25. *lib.* 2.

Possibile dicitur quod fieri poteſt. Vel poſſibile dicitur quod non includit contradictionem. Vnde non includit contradictionem ſecundum *Scotum. quaeſt.* 4. *diſt.* 2. *lib.* 1. quod ſit vna eſſentia in tribus perſonis, quia contradictio eſt ſecundum idem, hoc autem nõ eſt contradictio ſecundum idem, quia hic eſt vnitas eſſentię, & trinitas perſonarum relatiuarum, quare poſſibile eſt quod cum vnitate eſſentiæ diuinæ ſtet pluralitas perſonarum.

Possibile eſt duplex, vt ſcribit *Aliacen. in princ. in* 1. *ſent.* Quoddam eſt quod non exiſtit in creaturæ rationalis poteſtate libera, ſicut cœlũ moueri, vel ſolem oriri. Aliud eſt poſſibile quod exiſtit in creatura rationalis libera poteſtate: ſicut diligere Deum, vel odire proximum, & ſic de multis. Dupliciter autem (vt idem ſcribit) poteſt aliquid intelligi poſſibile exiſtere in creaturæ rationalis libera poteſtate. Vno modo ſtricte, quia tale poteſt fieri ab ea ſicut velle vel nolle diligere, vel odire. Alio modo large: quia aliquid poteſt fieri, vel ab ea, vel in ea: ſicut habere gratiam, vel fidem infuſam, hoc enim nõ exiſtit in rationalis creaturæ libera poteſtate primo modo, quia gratia, vel fides infuſa nõ poteſt fieri ab ea primo modo, ſed ſecũdo modo. Vide eum ibi latius. Et vt idem ſcribit *q.* 13. *a.* 1. *l.* 1 *ſent.* Poſſibilium quædam ſunt incomplexe ſignificabilia, quædam vero complexe. Primo modo adhuc poſſibile ſumitur dupliciter: vno modo vt diſtinguitur contra actu ens: & ſic omne quod non eſt & poteſt eſſe, ſicut antichriſtus, dicitur quoddam poſſibile. Alio modo vt diſtinguitur contra neceſſarium, & ſic omnis entitas etiam actu exiſtens, quæ poteſt eſſe & poteſt non eſſe: dicitur quoddam poſſibile. Et proportionabiliter poſſibile ſecundo modo dictum, poteſt dupliciter accipi. Vno modo vt diſtinguitur contra verum, & ſic ſolum enuntiabile, non verum, non impoſſibile, eſt poſſibile. Alio modo vt diſtinguitur contra verum neceſſarium, & ſic omne enunciabile etiam verum, potens tamen eſſe falſum, dicitur poſsibile. Et quantum ad primum modum aliquid dicitur poſsibile fieri: quia poteſt fieri aliqua entitas. Sed quantum ad ſecundum aliquid dicitur poſsibile fieri, non quia talis propoſitio, vel enuntiabile poſsit fieri, ſed quia poteſt fieri quod ita ſit, ſicut per eam ſignatur. Hæc *dom. Card. Camer. vbi ſupra.*

Possibile ſecundum *Scotum diſt.* 2. *q.* 7. *lib.* 1. eſt duplex, ſcilicet, logicum & reale. Poſsibile logicum eſt modus compoſitionis formatæ ab intellectu illius quidem, cuius termini non includunt contradictionem, & ita hoc modo poſſibilis eſt hæc propoſitio, Deum poſſe produci, & Deum eſſe Deum. Sed poſſibile reale eſt quod accipitur ab aliqua potentia in re, ſicut à potentia inhærente alicui vel terminata ad illud, ſicut ad terminum. Vnde filius non eſt poſsibilis poſſibilitate reali, nec poſsibilitate inhærente, nec terminata ad ipſum, quia poſsibilitas ſiue actiua ſiue paſsiua, eſt ad aliud in natura. Hæc *Scotus.*

Digitized by Google

Possibile ſecundum *Guil. Scotiſt. in primo diſt.* 42. dicitur tripliciter. Vno modo aliquid dicitur poſſibile ſecundum cauſas inferiores, vt generatio aëris ex aqua, & ignis ex aëre vel radiis, &c. Secundo ſecundum cauſas ſuperiores, vt miraculorum operatio. Tertio ſecundum vtraſque cauſas ſuperiores & inferiores, vt ſunt curſus cœli naturales per angelos, & contingentia. Denique omne poſſibile ſecundum cauſas inferiores, eſt poſſibile ſecundum cauſas ſuperiores, ſed non econuerſo. Et per oppoſitum de impoſſibili dicendum eſt, & conſimiliter ad prædictos modos. Et primo quod eſt contra communem curſum naturę, vt cæcos illuminare, vel ad quod natura non poteſt ſe extendere, ſicut ſol non poteſt hominem generare ſine viro & muliere. Secundo impoſſibile dicitur ſecundum cauſas ſuperiores, ſic eſt impoſſibile quod Deus decreuit nunquam fieri, ſicut cœlum annihilari. Tertio quod eſt indifferens ad vtraſque cauſas, vel quod eſt impoſſibile ſimpliciter, vt Deum non eſſe. Sunt autem inter impoſſibilia quidam gradus, ſicut inter falſa, ſecundum *Auguſtinum*. Nam impoſſibilius eſt lignum eſſe Deum, quam angelum. & de impoſſibili vide latius ſuo loco.

Potentia dicitur à poſſe. Eſt autem triplex poſſe, ſcilicet poſſe eſſe, poſſe agere, dare, vel perficere, poſſe pati, recipere, vel perfici. Et ſic triplex diſtinguitur potentia. Potentia primo modo quod non eſt, natum tamen eſt eſſe. Secundo quod non agit, natum tamen eſt agere. Tertio quod non patitur, natum tamen pati. Primo modo apud aliquos dicitur potentia obiectiua, & dicitur quod non habet eſſe reale, ſed tantum eſſe obiectiuum. Poteſt enim eſſe obiectum cognitionis. Secundo modo poteſt dici potentia actiua. Tertio modo potentia ſubiectiua. Primo modo antichriſtus eſt in potentia. Secundo modo anima in principio creationis, de qua Philoſophus. Vitam habens in potentia. Tertio modo aqua eſt in potentia calida, quæ eſt actu frigida. Et quia actus opponitur potentiæ. 9. *Metaphyſ.* Tot modis dicitur actus quot modis dicitur potentia, de qua in dictione *actus* ſupra videri poteſt *Gabriel diſt.* 12. *quaeſt.* 1. *lib.* 2. Et hæc diſtinctio valet ad multas auctoritates & ſanctorum & Philoſophorum intelligendas. Accipitur etiam potentia pro ſubiecto alicuius formæ. Et dicitur potentia ſubiectiua & forma inhærens, dicitur actus illius potentiæ, & hæc acceptio eſt ſatis communis apud Philoſophos, ſed comprehenditur in prioribus. Et materia eſt ens in potentia tertio modo, hoc eſt potentia paſſiua reſpectu formæ non habitæ quam nata eſt habere, non autem primo modo nec ſecundo probat *Gab. vbi ſup.* Et reſpectu formæ ſe actu informantis habitæ eſt in actu, & reſpectu habendæ in potentia, de quo conſulas Philoſophos.

Potentiæ dicuntur ſecundum Philoſophũ ſecundum quas paſſibiles harum dicimur: puta, potentes iraſci, triſtari, miſereri. Et potentia in genere poteſt ſic deſcribi, vt notat *Gabriel diſt.* 23. *quaeſt.* 1. *ar.* 1. *lib.* 3. Potentia eſt principium principale agendi, vel patiendi. Et dicitur principium principale propter principium, minus principale determinatiuum vel inſtrumentale, per quod excluditur habitus, qui non principaliter producit, ſed determinat potentiam ad certum modum agendi, bene vel male. Excluduntur etiam diſpoſitiones qualitatiuæ in materia, quæ determinant materiam ad huius, vel illius formæ ſuſceptionẽ. Vocatur autem principium principale (*vt ibidem vult Gabriel.*) cui primo, ſiue ex ſe non per aliud conuenit poſſe agere, vel pati, ſicut intellectus cui primo conuenit intelligere & huiuſmodi per intellectum, & ideo homo non eſt in potentia intelligendi aut volendi, quia ſibi non conuenit intelligere, & velle primo imediate per ſe, ſed mediate mediante alio, ſcilicet, intellectu & voluntate. Et ſecundum quod eſt duplex poſſe, ſcilicet poſſe agere & poſſe pati (vt dictum eſt) ita duplex eſt potentia, ſcilicet, actiua & paſſiua. Et per potentiam animæ (vt vult *Gabriel diſt.* 16. *quaeſt. vnic. lib.* 2.) poteſt intelligi illud quo anima poteſt in operationes vitales. Et capitur vno modo pro omni neceſſario requiſito, ad quemcunque actum vitalem, tanquam cauſa partialis. Alio modo accipitur potentia pro illo præciſe ꝙ ſe tenet ex parte animæ elicientis tanquã principiũ partiale. Primo modo diſpoſitiones qualitatiuæ requiſitæ ad videndũ, audiendũ, &c. dici poſſunt potentiæ. Et eſt duplex potentia, ſcil. actiua & paſſiua. Potentia paſſiua quãdoq; accipitur pro quolibet illo, quod neceſſario requiritur ad recipiendũ actum vitalẽ, quo modo diſpoſitiones

Digitized by Google

ſubiecti, quibus diſponitur ad recipiẽdum actu, dicuntur potentiæ. Et illo modo quandoque idẽ eſt potentia actiua & paſſiua, quia quandoque eædem qualitatiuæ diſpoſitiones, quibus ſubiectum diſponitur ad recipiẽdum actum vitalem, etiam cõcurrunt actiuę ad huiuſmodi actus productionem. Alio modo accipitur potentia paſſiua pro illo quod præciſe tenet ſe ex parte ſubiecti recipientis. Potentiæ autem animæ non diſtinguuntur ab anima, vt rotunde & diffuſe probat Gab. auctoritate & ratione vbi ſupra. Vnde cum anima ſit potentia & principium multarum operationum vel actuum in homine, diuerſa ſortitur vocabula, quarum aliquod ſignificat ipſam animæ eſſentiam ſimpliciter & abſolute nõ connotando aliquod diſtinctũ ab anima, vt eſſentia, vel ſubſtãtia animæ, vel anima ſi capitur abſolute aliqꝺ ſignificat eandẽ animæ eſſentiã, & connotat certam eius operationem, vt intellectus ſignificat eſſentiam animæ connotando notitiam ſiue actum intelligendi. Ita quod intellectus tantum ſignificat ſicut hæc oratio, anima potens intelligere ſiue producere actum intelligendi quod idem eſt. Voluntas ſignificat illam dandem eſſentiam cõnotando aliam operationem quæ eſt velle, vt ſignificat tantum quantum hæc oratio anima potens velle. Memoria ſignificat animam potentem memorari, & ſic de aliis. Potentiæ igitur animæ non diſtinguuntur ab anima. Aſſentit *Gerſ. tract. 3. ſuper Magnificat.* Diſcrepat *B. Thom. part. 1. qu. 77. & q. 54. art. 3.* qui vult quod potentia diſtinguitur ab anima & ſit accidens. Sed in hoc non aſſentitur *Gab.* qui rem diffuſe pertractat, & de potentiis animæ *di. 16. lib. 2.* de quo vide & in dictione *Anima* ſupra. Potentiæ autem perfectiſſime naturæ rationalis ſunt intellectus & voluntas, vt dicit *Scot. di. 17. lib. 3.* Potentiæ vero animæ dupliciter impediuntur, ne debite exeant in actus ſuos, vt ſcribit *S. Bona. di. 4. q. pe nul. lib. 4.* Vno modo à corporis imperfectione & corruptione, & ſic impediuntur in paruulis & ſtultis & dormientibus, & contra hoc impeditiuum eſt corporis perfectio & bona diſpoſitio. Alio modo impediuntur ab habitu malo & concupiſcentia ſiue à culpa, & contra hoc impedimentum eſt gratia ſiue virtutes. Virtutes ergo reddũt potentias faciles ipſas perficiendo, & ſic remouendo à culp. vide latius ibi *Bon.*

POTENTIA libera (vt diſtinguitur contra naturalem) eſt potentia indifferens ad oppoſita, quæ, ſcilicet, in ſua poteſtate habet vtrunque appoſitorum, ſcilicet, facere & non facere. Et talis potentia dicitur contingenter productiua. Non autem intelligendum eſt quod habeat in poteſtate ſua illa oppoſita, ſcilicet producere & non producere pro eodem inſtanti, hoc enim implicat contradictonem, ſed pro diuerſis inſtantibus ſucceſſiue. Vide de hoc *Gabr. di. 25. qu. vnic. lib. 2. & di. 38. 1. ſen.*

POTENTIA naturalis oppoſito modo deſcribitur, eſt potentia ad vnum oppoſitorum determinata, quæ non habet in ſua poteſtate vtrũque oppoſitum. & talis potentia agit neceſſario, id eſt, poſitis omnibus ad productionem effectus requiſitis, non poteſt non agere, & nulla cauſa reſpectu eiuſdem effectus poteſt eſſe cauſa libera & naturalis, quia hoc implicat. Sola autem voluntas eſt potentia libera: quia omnis alia potentia ad ſuum effectum determinatur: ita quod poſitis omnibus ad agendum requiſitis non poteſt non agere. Nec voluntas reſpectu cuiuſlibet velle eſt cauſa libera, patet de obſtinatis & damnatis. Similiter de voluntate confirmatorum in beatis, quia reſpectu actus quem non habent in ſua poteſtate, non eſt libera. Poteſt tamen cauſa reſpectu vnius effectus eſſe libera, & reſpectu alterius naturalis: patet de potentia naturali, quæ reſpectu intellectionis eſt cauſa naturalis, reſpectu volitionis eſt cauſa libera. Et omnem actionem liberam ſequitur laus vel vituperium. Et hæc non ſequuntur niſi operationem contingentem non neceſſariam. Sic & omnis actio libera eſt contingens, de quo latius perquirito apud *Gab. di. 25. lib. 2.*

POTENTIA neutra poteſt quandoque dici potentia indifferens, vel quæ non determinatur ad hoc vel ad illud. Vnde eſſe in potentia neutra (vt dicitur poſt *Occam. 4. quotlib. qu. 11.*) dupliciter intelligitur. Vno modo, quando non plus inclinatur ex natura ſua actiue ad vnum quã ad aliud. Et ſic natura aſſumpta, & quæcunque alia eſt in potentia neutra ad dependendum ad ſuppoſitum extrinſecum, vel ad non dependendum, quia neutrum ſibi conuenit ex natura ſua actiue. Alio modo dicitur eſſe in potentia neutra, quia ſi derelinqueretur potentiæ ſuæ, non plus prædicaretur de eo vnum quam aliud. Et ſic natura aſſumpta non eſt in potentia neutra, quia ſi de-

ſi derelinqueretur ſuæ naturæ, tunc non dependeret ad ſuppoſitum extrinſecum. Ad hoc videatur *Gab.di.1.qu.2.lib.3.dub.3.*

Potentia organica, vt ſcribit *Dominus Cardinalis Cameracen.q.5.art.3.lib.4.* eſt illa quę vtitur organo corporali in ſua actione, quales ſunt omnes potentiæ extenſæ in materia, ſicut potentiæ ſenſitiuæ. Potentia vero non organica, eſt illa quæ non indiget organo corporali in ſua actione, quales ſunt omnes potentiæ non extenſæ in materia, ſicut intellectus & voluntas. Scotus autem ponit quod anima intellectiua habet potentiam organicam & non organicam: & hoc ſequitur ſi ponat quod anima intellectiua & ſenſitiua in homine ſunt eadem forma, ſed hoc non eſt verum ſecundum Occam, qui ponit quod diſtinctæ ſint, in quo diſſentit à ſuis ſequacibus, de quo alias. Et mouere organice (vt Aliacenſis dicit) eſt mouere primo vnam partem, & poſt mediante illa, aliam, ſicut eſt in motu animalis quod primo forte mouetur cor, & poſt mediante motu cordis, alia pars magis propinqua & poſt tertiam, &c. Sed mouere non organice eſt mouere totum & partem æque primo, &c. Primo modo anima Chriſti poteſt mouere corpus ſuum in cœlo, quia licet ſit tota in toto, & tota in qualibet parte, non tamen æque primo mouet totum & quamlibet partem, quia eſt ibi diſtantia partium, nec totum corpus coexiſtit cuilibet parti. Sed illo modo ipſa non poteſt mouere corpus ſuum in ſacramento, quia non poteſt ibi primo mouere vnam partem, & poſt aliam mediante prima. Nam inter alias partes non eſt ibi diſtantia localis. Secundo autem modo, id eſt non organice poteſt mouere volendo illud corpus moueri ad motum hoſtiæ. Vnde ſic volendo ſi hoſtia mouetur, mouet tunc corpus ſuum non organice, quia æque primo totum & quamlibet eius partem eo quod non eſt ibi diſtantia inter perſonas quæ neceſſario requiritur ad hoc quod aliquod moueatur organice. Hæc *D. Cardinalis vbi ſupra*, qui latius rem declarat. Anima itaq; Chriſti ſecūdū eum ad motum hoſtiæ mouet corpus ſuum non organice.

Potentia fertur in aliquod dupliciter. Vel tanquam in obiectum, vel tanquam in terminū ſiue finem. Primo modo eſt cuiuſlibet potentiæ. Secundo poteſt diſtingui, aut potentia fertur in finem ducta ab alio, ſicut fertur potentia nō cognoſcens, quomodo dicit Commentator, quod natura nō cognoſcens dirigitur ab agente infallibili. Et ſic omne agens agit propter finem ſiue per intentionem finis. Vel potentia fertur in finem non ducta ab alio, ſed ducens ſe in illud. Et ſic nō poteſt eſſe alicuius potentiæ naturalis, ſed tantum liberæ, quia ſecundum Damaſ. Appetitus non liber ducitur, & non ducit. Sic accipitur pro actu potentiæ rationalis liberæ, quo fertur in aliquod tanquam in finem, non tanquam in obiectum. *Gab.di.38.q.vnic.lib.2.*

Potentia peccandi eſt potentia qua volūtas poteſt aliquid velle, vel nolle, aut etiā non velle contra legem cui tenetur obedire. Hæc autem potentia nihil aliud eſt ſecūdum rem quam liberum arbitrium, ſeu libertas voluntatis, qua poteſt in vtrumque contradictoriorum. Et illa libertas non diſtinguitur à voluntate, ſed eſt ipſamet voluntas. Nihil enim dicit voluntas libertatis quam voluntatem in ſubſtrato, & connotat eam circa obiectū ſibi ab intellectu oſtenſum poſſe elicere & non elicere, velle aut nolle, nulla mutatione facta circa obiectum aut volūtatem. Hoc ergo poſſe nihil addit voluntati neque abſolutum, nec reſpectiuum, ſed dicit volūtatis naturam ſic à Deo conditam. Peccandi vero potentia à Deo rationali creaturæ eſt collata, vt oſtendit *Mag.di.44.lib.2.* Et ratione confirmatur, quia omnis libertas eſt creaturæ à Deo collata, & omnis potentia peccandi eſt libertas, ergo, &c. Et quamuis peccandi voluntas culpabilis ſit & mala, potentia tamen peccandi commēdabilis eſt atq; bona. Nam omne peccatum culpabile eſt & malū, voluntas peccandi eſt peccatū, ergo. Verum eſt & ſecundum, quia laudabile eſt poſſe tranſgredi & facere mala, non faciens. De quo latius conſulas *Gab.di.44.qu.vnic.lib.2.* Et *Bona.eadem di.& lib.3.d.12.* Et idem Gab. *lib.2. di.vlt.in fin.* dicit quod homo per potētiam peccandi aſſimilatur Deo, quoniam potentia peccandi eſt voluntatis libertas, ſecundum quam libertatem aſſimilatur Deo qui libertimus eſt, cuius voluntati quanto homo per voluntatem ſuam magis ſe conformat ac ſubiicitur, tanto liberior eſt & perfectior. Eius enim agi frænis, & obtemperare iuſtitiæ, ſumma libertas eſt: *2. Boet.*

Potentia peccandi dicitur dupliciter: vt ſcriptis reliquit *S. Bona. diſt.12. lib.3. quem eadem di.qu.3.* imitatur *Brulefer.* Vno modo dicitur

tur potentia peccandi, ipſa potentia, qua peccatur, & ſic nominat ipſum liberum arbitriũ creatum, quod quidem poteſt in bonum adiutum gratia: & quia per ſuam naturam eſt defectiuum benefaciendi, hinc eſt quod illa potentia, vel facultas dici poteſt, potentia benefaciendi, & potentia peccandi. nullus enim peccat niſi per illã. Illo modo ratio peccandi fuit in Chriſto: quia habuit liberum arbitrium. Vnde Damaſce. Omnia quæ in natura noſtra plantauit Deus, aſſumpſit verbum Dei &c. Alio modo dicitur potentia peccandi, potentia ordinata ad peccandum: vt potẽtia nominet aliquod medium inter ſubſtantiam, & peccandi actum: per quod ſubſtãtia illa potuit exire in peccati perpetrationem. Hoc modo non eſt cõcedendum, quod Chriſtus habuit potentiam peccandi, pro eo quod peccare non potuit, & talis ordinatio, imo deordinatis diminuit de plenitudine libertatis. Idem dicit Scotus, ſub aliis tamẽ verbis, dicit enim, duplex eſt potentia, ſcilicet, remota & propinqua. Chriſtus ergo potuit peccare potẽtia remota, ſed nõ potuit peccare potẽtia propinqua. Sic etiam dicendum eſt de beatis & damnatis reſpectu eius quod eſt mereri: poſſunt enim mereri potentia remota quæ eſt voluntas: non potentia propinqua, eo quod ſunt perpetuo impediti per obſtinationem, ſicut beati per gratiam confirmati.

Potentia Theologica: & iſta dicitur ſimpliciter potentia productiua, quæ eſt reſpectu producibilis in eadem ſubſtãtia ſiue eſſentia, ſic in diuinis pater habet potentiam productiuam filii, & filius habet potentiam quod poſſit produci, ita ſcribit *Pelbartus poſt ſuum Guil. Scotiſ.* Dicitur & potentia generandi quo generãs generat, ſicut generaliter potẽtia agendi eſt id quo agens agit, & ita idem intelligitur per potẽtiam generandi, & principium elicitiuum generandi quod per rationem producendi ſeu generandi ſolet intelligi, vt ſcribit *Gab. di. 7. q. 1. l.* 1. de quo vide & in dictione *principium* infra, & potentia generandi non poteſt communicari filio, ita vt filius generet, de quo videatur *Gabr. q. 3. vbi ſup.*

Potentia & omnipotentia capiuntur ſecũdum quod ſancti & doctores acceperunt. In vſu enim vocabulorum imitandi ſunt ſancti & auctores (vt vult *Gab. di. 20. qu. vnica, lib. 1.*) Acceperunt aũt ſancti potentiam & omnipotentiam pro ea quæ neceſſario conuenit omni perfectiſſimo, & quæ opponitur impotentiæ, quæ dicit imperfectionem. & quia potentia ſpirandi & generandi non conuenit omni perfectiſſimo, neq; in potentia generandi, vel ſpirandi, dicit imperfectionem. Ideo ſub potentia & omnipotentia, non comprehenderunt potentiam generandi aut ſpirandi ſed ſolum potentiam reſpectu obiectorum factibilium. Potẽtia itaque capitur & omnipotentia, vt extendit ſe ad factibilia extra, vt potens dicitur, qui poteſt producere aliquid factibile facere. Et omnipotens, qui omnia factibilia poteſt efficere, id eſt omnia factibilia, q̃ fieri non includit contradictionem. Et cum dicitur: omnipotẽtia, vel omnipotens, includitur ſignum diſtributiuum cum diſtributibili. & valet potens efficere omne factibile ad extra, ſiue potens cauſare omne cauſabile ad extra. ſic ſancti accipiunt potens & omnipotens. de quo videatur latius in dictione *Omnipotens.* Omnes autem perſonæ ſunt æqualis potentiæ, tam extenſiue quam intenſiue: quia quemcunq; effectum & quantumcunq; perfectum poteſt producere vna perſona eundem, & alia, cum opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. Et ſicut pater ita filius & Spirituſſanctus omnipotens eſt dicẽdus, de quo alias, quia ſicut pater omnia poſſibilia ſiue factibilia extra producit, & poteſt efficere, ita filius & Spirituſſanctus, vt & probat *Gab. art. 2. vbi ſup.* Et quamuis (vt ait *Brul. di. 32. q. vlt. in fin. li. 1.*) filius & Spirituſſanctus ſint æque potentes, tamen brachium & dextra & manus appropriantur filio.

Potentia Dei eſt duplex, ſcilicet, abſoluta & ordinata. Potentia ordinata eſt, quę leges ſequitur à diuina voluntate poſitas. Abſoluta eſt quæ abſtrahit ab illis legibus. Et Deus dicitur illud poſſe de potentia abſoluta, quod ſimpliciter & abſolute poteſt, vt ſcribit *Dominus Cardinalis Cameracenſ. qu. 13. li.* 1. videatur latius *Scot. di. 44. li.* 1. Ideo dicunt Iuriſtæ, vt ait Scotus, quod quis poteſt hoc facere de facto, hoc eſt de potentia ſua abſoluta. Vel de iure, hoc eſt de potentia ordinata ſecũdum iura, & ſubiungit paulo poſt. Omnes qui ſubſunt legi diuinæ, ſi non agunt ſecundum illam, inordinate agunt. De quo vide in dictione *ordinatum* vel ordinate fieri. Multa autem Deus poteſt de potentia abſoluta, quæ non facit de potentia ordinata. Sicut de potentia ordinata non infligit Deus pœnam niſi

Digitized by Google

præceſſerit culpa,nec culpa remittitur niſi gratia gratumfaciens infundatur: quia ordinauit Deus nullũ velle liberare à debito æternæ mortis,niſi quem acceptat ad gloriam beatitudinis perpetuæ,vt ſcribit *Gab.di.14.qu.1 art.1.li.4.* de quo& ſupra in dictione *peccatum* dictum eſt. Ita accipiendum eſt illud quod idem *Gab.* ſcribit *ſerm.1.de circumciſione Domini.* Miſericors Dominus,qui in ſuis operationibus ad extra neceſſitari nequit,ſed mere cõtingenter libera, & dignantiſſima ſua voluntate agit quæcunque agit. Et licet humanum genus aliter quam per filii ſui incarnationem,paſſionem,mortẽ,redimere potuiſſet (vt ait *Augu.13. de trinit.*) & ſimiliter mortis ſuæ meritum,id eſt gratiam poſſet participare ſine ſacramentis,quib. vtiq; ſuam potentiã non obligauit,vt dicit *Magiſ.d.1.quarti.* Quia tamen diuina ſapiẽtia quæ à fine ad finem attingit fortiter,& diſponit omnia ſuauiter. *Sap. 8.* hoc eſt ſecundum quod magis congruit rebus diſponendis,& modi iſti noſtræ miſeriæ ſanandæ plus congruunt,ideo propter nos & pati elegit & inſtituere ſacramenta Non enim decet aliquem beatificari niſi& ipſe ſuæ ſaluti per gratitudinem & Dei amorem pro ſuo modulo ſe diſponendo cooperetur,vbi ſaltem in potentia non excuſat.Hæc *Gab.* Quamuis abſoluta potentia ſine illis beatificare poſſet.Multa quoque poteſt Deus quam nos cogitare poſſum⁹. Quare temerarium eſt(vt ſcribit *S.Bonau.di.20.q.6.& vltima in fine lib.3.*) terminum præfigere ei. Amplius enim poteſt quam nos poſſumus cogitare.Et Deum aliquid poſſe de potentia ordinata,dupliciter poteſt intelligi (vt ſcribit *Dom. Card Camer. qu 13 lib.1.*) Vno modo ſtricte, quod poteſt ſtante ſua ordinatione,qua æternaliter voluit ſe ſic vel ſic eſſe facturũ: & ſic ſolum poteſt illa quæ ipſe ordinauit ſe facturum. Alio modo poteſt intelligi magis large, quod poteſt ſtante veritate legis ſeu ſcripturæ diuinæ.Et ſic poſſibile ordinate poteſt dici illud,qđ eſt poſſibile abſolute,& non obuiat alicui veritati legis ordinatæ,vel ſcripturæ ſacræ. Et vtroq; modorum iſtorũ dicitur, quod eſt poſſibile, eſt de potentia ordinata vltimum iudicium non fore: quia licet ſit ſimpliciter & abſolute poſſibile, tamen non ſtat cum æterna Dei ordinatione,& obuiat ſacræ ſcripturæ.vide latius ibi *Alliacenſ.* Prædictæ diſtinctioni concordat illa diſtinctio Magiſtri, & quorundam antiquorũ,quod Deus quædam poteſt de potentia, quæ non poteſt de iuſtitia. Illud enim dicitur non poſſe de iuſtitia, quod obuiat ordinationi ſuæ voluntatis vel veritati ſuæ legis,quarum vtiq; eſt regula iuſtitiæ. Sed illud dicitur poſſe de potentia abſoluta, qđ abſolute & ſimpliciter poteſt, quamuis oppoſitum ordinauerit & reuelauerit.

Potestas ſecundum *B. Tho.4.ſent. di. 24. q. 1.art.1.* proprie nominat potentiam actiuam cũ aliqua præeminentia. Vel poteſtas ſecundum *Gerſ.part.1.de poteſtate Eccleſiaſtica*, eſt facultas propinqua ad exeundum in actum. propinqua inquam,quia ſecundum facultatem remotam& obedientialem,non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum.

Potestas ſacramenti (vt vult *B. Thom. poſt Alexan q.15 part.4.& Petr. de Palud. q.1.ar.1.* & poſt hos ſcribit *Gab.di 5 ar.3.dub 3.q.vnic li.4.*) eſt triplex, ſcilicet, auctoritatis, excellentiæ & miniſterii.Et hanc vltimã Durandus & Richardus partiuntur in duas,ſcilicet miniſterium reſpectu inſtitutionis ſacramenti,&miniſteriũ reſpectu diſpenſationis Poteſtas auctoritatis, eſt qua quis ex ſe principaliter non ab alio ſuperiore poteſt remittere peccatum. Et hæc eſt ſolius Dei communis tam patri & filio & Spirituiſancto,& licet filius & Spirituſſanctus hanc poteſtatem habeant à patre,à quo habent &eſſentiã, & ita ab alio, non tamen habent à ſuperiore,eo quod pater non eſt ſuperior neque maior filio & Spirituſancto(vt alias dicitur, &c.) Poteſtas excellentiæ,eſt poteſtas quodammodo inferiori delegata cum prærogatiua. Et hæc conſiſtit in quatuor prærogatiuis:quę ſunt mereri,efficaciã ſacramentis conferre,effectum ſacramenti,ſine ſacramentis inſtituere ſacramẽta, & in eius nomine conferre ſacramenta.

Potestas ministerialis, eſt poteſtas diſpenſandi vel etiam miniſterialiter inſtituẽdi ſacramenta.Poteſtas baptiſmi,eſt poteſtas conferendi effectum baptiſmatis. Hic autẽ eſt remiſſio peccatorum, quæ fit per gratiam, licet hæc comitetur illuminatio,incorporatio. Vnde poteſtas baptiſmi,eſt poteſtas conferendi gratiam & remittendi peccata. Hæc duo ſe inſeparabiliter concomitantur, & neutra eſt ſine alia in iuſtificatione impii.Hãc triplicẽ habuit poteſtatẽ ſacramẽti Chriſt⁹(vt ſcribit *Gab.vbi ſu.& Pal.d.*

5.qu.

Digitized by Google

*qu.*1.*lib*.4.)auctoritatis quidem habuit poteſtatem ſecundum naturam diuinam tantum, ſiue vt Deus. Illa enim eſt ſolius Dei. Excellentiæ, ſecundum humanitatem coniunctam diuinitati, & ita ſecundum quod homo, qui tamen eſt & Deus. Nam ſecundum ſuam humanitaté meruit ſua paſſione efficaciam ſacramentis, etiam ſecũdum humanitatem, vt inſtrumentum coniunctũ diuinitati, conferre effectum ſacramenti ſiue ſacramentis: ſic remiſit peccata Mariæ Magdalene & quibuſdam aliis. Sic per humanitatem conceditur quod operatus eſt miracula principaliter quidem per diuinitatem, tum per humanitatem verbo vocali præcipiendo vel tangendo vel aliquid operando, vt lutum faciendo ex ſputo & liniendo, ad quod diuina virtute ſequebatur ſanitas animæ & corporis. Ipſe enim inſtituit ſacramenta principaliter virtute diuina. Miniſteraliter, ſcilicet, promulgando virtute humana. Collata etiam fuerunt ſacramenta in primitiua Eccleſia in nomine Chriſti, quod eſt nomen Dei, & hominis importantis hypoſtaſim in vtraque natura ſubſiſtétem. Habuit & poteſtatem miniſterialem diſpenſandi ſacramenta ſecundũ humanitatem, vt non coniunctam, cum illam etiam habuerunt Apoſtoli, quibus præcepit: Ite &c. baptizantes eos Ipſe creditur baptizaſſe Apoſtolos, confeciſſe Euchariſtiam, & certa ſacramenta perſonaliter exhibuiſſe. Item poteſtatem miniſterialem, ſcilicet diſpenſandi ſacramenta fidelibus, communicauit miniſtris, ſacerdotibus tantum, non excellentiæ, neque auctoritatis. Et ſi excellentiæ poteſtatem communicari potuit (vt communiter dicitur) non autem auctoritatis. Non autem congruebat, vt poteſtas excellentiæ communicaretur miniſtris Eccleſiæ. Rationes plures aſſignantur, ne, ſcilicet, baptiſmus qui vnus eſt, diuideretur & diceretur baptiſmus Petri, baptiſmus Pauli, ſed baptiſmus Chriſti. Ne etiam ſpes ſalutis in miniſterio conſtitueretur, ne putaretur quod in virtute puri hominis inuocati ſuſcipiens ſacramentum mundaretur, & ne auctoritas miniſtri minueretur. Ex quo habetur quod verum eſt, quod dicitur quod filius hominis habet poteſtatem peccata dimittendi, non tamen inquantum filius hominis, ſed filius Dei: quia illud conuenit ei ſecundum naturam diuinam principaliter, vt ſcribit *Gabr. dub.* 4. *diſtin.* 5. *qu. vnica, lib.* 4.

Potestas est duplex, ſcilicet, Eccleſiaſtica & ſecularis. Poteſtas Eccleſiaſtica (vt diffinit Ioannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis in tractatu de Eccleſiaſtica poteſtate) eſt poteſtas quæ à Chriſto ſupernaturaliter & ſpecialiter collata eſt ſuis Apoſtolis & diſcipulis, ac eorum ſucceſſoribus legitimis vſq; in finem ſeculi, ad ædificationem Eccleſiæ militantis, ſecundum leges Euangelicas, pro cõſecutione fœlicitatis æternæ. Hęc deſcriptio datur per cauſam quadruplicé, ſecundum quam poteſtas eccleſiaſtica diſtinguitur ab alia qualibet poteſtate, & ponitur poteſtas pro genere. Et notatur cauſa efficiens principalis, cũ dicitur à Chriſto ſupernaturaliter collata. Cauſa vero naturalis vel ſubiectiua, cum dicitur ſuis Apoſtolis Cauſa formalis, cum dicitur ſecundum leges Euangelicas, dant enim formam vtendi. Cauſa finalis oſtenditur, cum dicitur, ad ædificationem Eccleſiæ, &c. Et additur ſpecialiter ad excluſionem donorũ ſupernaturaliter, quæ omni viatori poſſunt eſſe communia, ſicut ſunt Fides, Spes, Charitas, Prophetia, Timor, Pietas, & ſimilia. Et hæc deſcriptio conuenit ſolum poteſtati Eccleſiaſticæ vt ibidem oſtendit *Gerſ.* & fũdatur hæc poteſtas Eccleſiaſtica, de neceſſitate in dono ſupernaturali: ſicut eſt Character Baptiſmalis de communi lege, qui Character in viatoribus eos de Eccleſia militante reddit. Facit inſuper idoneos & capaces Eccleſiæ poteſtatis. Charitas itaq; ſeu gratia gratũ faciés (vt idé dicit) valde decés eſt in ſuſcepturis, vel iã habétib. Eccleſiaſticã poteſtaté, nõ tamé exigitur ꝓ dãdo titulum, quaſi ſine ea nequeat in aliquo fundari, vel ſubſiſtere poteſtas huiuſmodi. Et poteſtas Eccleſiaſtica ſecernitur prima ſui diuiſione in poteſtatem ordinis, & poteſtatem iuriſdictionis: & rurſus vtraq; diuiditur. de qua videatur *Gerſon* latius *vbi ſup* Legitur autem ſextuplex poteſtas, à Chriſto data Apoſtolis, Diſcipulis pro ſe, & eorum ſucceſſoribus, miniſtris, ſc. Eccleſiæ: quales ſunt epiſcopi, & presbyteri. De quibus legere potes *Gab. lect.* 1. *canonis.* Has colligit dominus Cardinalis Camera. & ſunt hæ, poteſtas conſecrationis ſacramentorum, adminiſtrationis, prædicationis, iudiciariæ correctionis, diſpoſitionis miniſtrorum Eccleſiæ, accipiendi vitę neceſſaria ab his, quibus ſpiritualia adminiſtrant. De his poteſtatibus plura & *Gabr. & Gerſon vbi ſupra.*

Digitized by Google

Poteſtas ordinis eſt duplex. Quædam eſt reſpectu corporis Chriſti veri, & quædam reſpectu corporis myſtici. Prima eſt poteſtas cōficiēdi verum corpus Chriſti & ſanguinem eius. Secunda, eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, & vtraque poteſtas confertur in collatione ordinis ſacerdotalis. Et fundantur illæ duæ poteſtates in charactere ſacerdotali, ſiue vno, ſiue duobus, & ideo ſunt inauferibiles. *Gabr. d. 13 qu. 1. art. 1. libr. 4.* Poteſtatem autem euchariſtiam conficiendi omnibus ſacerdotibus & ſolis inamiſſibiliter traditur in traditione ſacerdotii, quia omnibus Apoſtolis & diſcipulis in cœna vltima cum Domino recumbentibus indifferenter dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Horum autem ſucceſſores ſunt indifferenter omnes ſacerdotes. Item omnibus ſacerdotibus æque dicitur in eorum ordinatione. Accipe poteſtatem ſanctificandi vel ſacrificandi pro viuis & mortuis, & traditur calix cum pane & vino aqua mixto, quo verbo ordinatur in ſacerdotem. Et licet mortale peccatum, hæreſis, degradatio, ac cæteræ pœnæ canonicæ poteſtatem conficiendi ſuſpendant, ita vt his ſtantibus non ordinate exerceatur, nō tamen per hæc aut quæcunque alia ſimpliciter aufertur, aut tollitur. Nam his ſtantibus nullus poteſt ordinate celebrare, quia indigne celebrat, nec tollitur ſacerdotium per quædā crimina vel pœnas. Nam poteſtas conficiendi fundatur in charactere ordinis ſacerdotalis, qui eſt indelebilis. Vnde per nullam poteſtatem poteſt auferri ſacerdotium, niſi per eam quæ poteſt auferre characterem, & hoc ſolum poteſt poteſtas diuina. Vide *Gab. latius art. 2. conclu. 3. vbi ſupra, & lect. 2. canonis.* Sic hæretici, quia habent auctoritatem conficiendi, quia characterem vere conſecrant. Et hoc probat Durandus. Omnis enim ſacerdos ſiue ſit hæreticus ſiue præciſus, &c. habens materiam debitam cum intentione, in forma Eccleſiæ, poteſt conſecrare. Et omnia iura quæ ad oppoſitum ſonare videntur: debent intelligi de veritate fructus, non de veritate ſacramenti. Vel loquuntur de hæreticis qui debitā formam non ſeruant, vel quod non poſſint conſecrare de iure, licet conſecrent de facto. Hoc enim dicimur poſſe, quod de iure poſſumus, vt vult *S. Thom.* Item degradatus poteſt conficere, quia manet ſacerdos. Nam degradans non poteſt characterem delere. De quo *Pal. q. 1. art. 2. di. 13. quarti.* Nec (vt *Scot.* ait *hac diſt.*) Deus inſtituit Epiſcopum miniſtrum in amotione, ſicut in collatione, dedit enim poteſtatem miniſterialē imprimendi, ſed non tollendi. Vnde fallit illa regula. Facilius eſt deſtruere quam ædificare in miniſterialiter agente in ſacramentis. Et poteſt ad hoc adduci illud 2. *Cori. vltim.* Non dedit nobis Deus poteſtatem in deſtructionem, ſed in ædificationem, licet hunc intellectum non puto innuiſſe Apoſtolū. Et quamuis degradato ſeu depoſito auferatur priuilegium clericale, & relinquitur curiæ ſeculari, non tamen ideo aufertur ordo, quia priuilegium non eſt eſſentiale ordini. Nam ante hoc priuilegium datum à Conſtantino Imperatore fuerunt veri & ſancti ſacerdotes Petrus & Paulus. Sed de præciſo dicit *Scotus*, q̄ oblatio non pertinet ad rationē conſecrationis, quia poteſt Euchariſtia conſecrari, & nō offerri, ſicut poteſt conſecrata conſeruari, & nō offerri niſi aptitudinaliter. Et ideo licet offerens offerat in perſona Eccleſiæ, non tamē conſecrat niſi in perſona Chriſti cuius vicem gerit, etiam præciſus per ordinem, & characteris poteſtatem, quæ per præciſionem nō aufertur ab eo. Vide de hoc *Paluden. d. 13 qu. 1.* Quomodo autem orationes eius quas offert in perſona *Eccleſiæ*, ſint efficaces. Vide *Gab. lect. 27. canon. per totum.* Deus enim *E*ccleſiam reſpicit, & non ſacerdotē celebrantē. De quo plura *Gab.* Omnes autem miſſæ ſiue boni ſiue mali ſacerdotis, quātum ad opus operatum, ſunt æqualis valoris, quia nō in merito (vt inquit *Aug.*) conſecrantis, ſed in verbo pficitur creatoris. Sed quantum ad opus operans, melior eſt Miſſa boni ſacerdotis, & ideo cæteris paribus, melius eſt audire Miſſam boni ſacerdotis, quam mali. De quo latius legito *Gab. lect. 26. canon.* Vide & eundem latius de poteſtate ordinis, *in dub. d. 13. vbi ſupra.*

Poteſtas ligandi et ſolvendi (ſecundum *Occam in quodam tract.* & poſt eum ſcribit *Gab. diſt. 17. queſt. 2. arti 1. li. 4.*) in foro pœnitentiæ eſt duplex. Quędam confertur ex vi *ordinationis in* ſacerdotem, cum *E*piſcopus imponens manum ſuper capita ordinandorum, dicit: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c. Hęc poteſtas in omnibus ſacerdotibus eſt æqualis: & vocatur illa poteſtas, poteſtas officii vel ordinis ſacerdotalis, q̄ eſt inamiſſibilis, ſicut & character

Digitized by Google

ſacerdotalis ordinis,in quo hæc poteſtas ſundatur. Adſtipulatur *Aliacenſis qu.veſper.*

Potestas execvtionis & eſt duplex. Quædam eſt executionis ſimpliciter, ſine qua habés poteſtatem primam neminem ſoluit & ligat, & hæc aliquando cum ordine non accipitur, ſicut quando quis ordinatur ab Epiſcopo non ſuo, ſine licentia ſui epiſcopi, aut quando ordinatur ab excõmunicato, degradato, vel ſuſpenſo, quorum omnium vna eſt ratio: quia epiſcopi ordinantes in his caſibus nõ habent executionis huiuſmodi poteſtatem: & ideo ad alios illam non transmittunt: quia quod nõ habet quis, aliis dare non poteſt. Et idem contingeret, ſi forent eadem impedimenta ex parte ordinati. Poteſtas igitur prędicta, accipitur cum ordine quando nõ occurrunt prædicta impedimẽta. Et hæ duæ poteſtates, dicuntur poteſtates ſoluendi & ligandi remotæ, quia poſſunt impediri. *Gab. diſt.* 17. 4.

Potestas ivrisdictionis eſt quæ requirit prælationẽ ſuper aliquam plebem vel perſonã, tanquam materiã, ſuper quam exerceri debet, tam prima poteſtas quam ſecunda, vt faber vel artifex non poteſt operari niſi detur materia in quam operetur. Materia vero eſt peccatũ per ſe, & per accidens peccator, eo modo quo pœnitẽtię ſacramentum conceditur habere materiam. Vnde in hoc dicitur ſacerdos habere poteſtatẽ juriſdictionis, quia ſubiicitur ei materia in quã exercet poteſtatẽ ordinis. Eſt ergo poteſtas ordinis, poteſtas ad vtramque, executionẽ & juriſdictionem, ſed remota, fit autem propinqua remotis impedimentis, & ſubiecta materia. *Dominus Prapoſitus Gabriel.*

Potestas ivrisdictionis eſt duplex: vt idẽ ſcribit *Gab. diſt. 17. q. 2. ar. 1. lib.* 4. Quædam ordinaria, quæ ſcil. alicui conuenit ratione beneficii, aut dignitatis, in quo, vel quo conſtitutus eſt ipſo jure, & talis eſt poteſtas prælationis, & curatorum: & hi poſſunt vices ſuas aliis cõmittere. Alia eſt poteſtas juriſdictionis delegata, vel commiſſa ſiue extraordinaria. Et hæc eſt duplex. Quædam eſt limitata ſolum ad arbitrium committentis, & per ſe nullo jure ſuffulta, vt eſt poteſtas adiutorum, quos curati aſſumunt in ſubleuamen laboris audiendi confeſſiones, ſiue cõmiſſio eis fiat generaliter, ad omnes parochianos, ſiue ad aliquos ſpecialiter, ſiue ad vnum ſingulariter. Alia poteſtas eſt, quaſi media inter ordinariam & commiſſam, quæ ſeruata forma in jure ſtatuta, ampliari poteſt committentis arbitrio, & nõ reſtringi. Hæc eſt poteſtas fratrum mendicantium, ſeruata forma expreſſa *in c. dudum. de ſepulturis. in clem.* Et quicunq; habet juriſdictionẽ in alium ligandi vel ſoluendi, habet illam à Papa, qui eſt ſummus hierarcha & princeps Eccleſiæ, & hoc mediate vel im̃ediate. Im̃ediate vt archiepiſcopi, mediate vt inferiores prælati, qui ſuam inſtitutionem recipiunt ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, Archidiaconis, aut aliis inferioribus ordinariis. *Gabriel vbi ſupra.* Et eſt quædam poteſtas regiminis, quæ (vt dicit *D. Cardinalis Cameracen. in qu. veſperiarum.*) in Petro & cæteris Apoſtolis nõ fuit æqualis. Nam in hoc Petrus fuit maior, qui & præfuit aliis. Vide latius Cardinalem, &c. Et de poteſtate ordinis & juriſdictionis legito plura apud Magiſtrũ Ioannem Gerſonem dialogo de poteſtate ligandi & ſoluendi.

Potestas secvlaris eſt contra quam diſtinguitur poteſtas eccleſiaſtica, quæ conuenit & aliis quã chriſtianis. Memoratur quoq; quadruplex poteſtas in ſcriptura, ſcilicet, regia, & ſacerdotalis, & doctrinalis, & virtutis, ſcilicet miracula faciendi, & vnaquæque deſignatur per virgam. De poteſtate regia dicitur *Gen.* 44. *Non auferetur ſceptrum, ſiue virga de Iuda.* De virga ſacerdotali habetur *Numeri* 17. quando data eſt virga ipſi Aaron. & ideo Epiſcopus portat virgam paſtoralem in manu, in ſignum regiminis ſpiritualis. Tertio, Magiſter ſcholarium, qui docet, tenet virgam ſeu ferulam in manu, in ſignũ doctrinæ. De quarta autẽ virga habetur *Exod.* 3. quã Deus dedit Moyſi, cum qua fecit omnia miracula. Hanc quadruplicẽ virgam (vt ſcribit *Iac. de Valent. Pſal.* 109 & ſuper illud: *Virgam virtutis tuæ*) tradidit Deus Pater ipſi Chriſto Filio ſuo in quantum homo, & ipſe Chriſtus tradidit eam diſcipulis ſuis in die Pentecoſtes: & ſic etiam in die Aſcenſionis, quando miſit eos per totum orbem. cum qua virga Apoſtoli ſubiecerunt Chriſto omnes inimicos ſuos. Dedit & in cœna poteſtatẽ conficiendi ſacramenta. Dedit & poſtea poteſtatẽ remittendi peccata, vt dicitur *Ioan.* 20. quando inſufflauit in diſcipulos ſuos, dicens: *Accipite Spiritum ſanctum, & quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Plura Epiſcopus.

Potestas præsidendi (vt ſcribit *S. Bona.*

diſt. 44.

diſt. 44. *q.* 3. *lib.* 2.) dicitur eſſe illud per quod aliquis præſidet & dominatur alteri. Illud autem per quod præſidet, dupliciter poteſt dici. Vno modo dicitur ipſa virtus, per quam quis præualet alteri, & hæc virtus abſque dubio à Deo eſt. Alio modo, id per quod pręſidet, dicitur modus perueniendi vel promouendi ad has virtutes, excellentiam, & hoc eſt diſtinguendum. Nam quidam præſunt aliis ex juſtitia, quidam ex aſtutia, & quidam ex violentia. Prima præſidentia eſt à Deo, ſimiliter ſecunda eſt à Deo, & tertia ſi comparetur ad meritum ſubiacentis, talis præſidentia juſta eſt, quia aut eſt ad bonorũ probationem, aut malorum punitionẽ. Si autem comparetur ad voluntatẽ præſidentis, ſic iniuſta eſt. Et primo quidẽ modo dicitur eſſe à Deo faciente & ordinante, ſecundum quod dicitur *Iob.* 24. *Facit regnare hypocritam propter peccata populi.* Et *Ozeæ* 13. *Dabo eius regem in furore meo.* Secundo autem modo, ſcilicet in cõparatione ad voluntatem præſidentis, ſic dicitur eſſe à Deo permiſſiue, non autem approbatiue. Propter quod dicitur *Ozeæ* 8 *Ipſi regnauerunt & non ex me: & principes extiterunt, & non cognoui* Omnis itaq; poteſtas præſidendi ſecundum illud quod eſt, & etiam reſpectu eius ſuper quem, juſta eſt, & à Deo eſt. *Bonauen* Hinc Apoſtolus *ad Roman.* 3. *Omnis poteſtas dominandi à Deo eſt, non enim* inquit *eſt poteſtas niſi à Deo.* De quo videatur *Gabriel diſtinct.* 15 *quæſt.* 5. *artic.* 1. *lib.* 4. Modus autem (vt inquit *Bonauentura*) deueniendi ad hanc præſidentiã in comparatione ad voluntatem præſidentis, poteſt eſſe juſtus, & iniuſtus: & ſecundum quod juſtus eſt, à Deo eſt: ſecundum quod iniuſtus, à Deo non eſt. Quia vero nunquã eſt ita iniuſtus ex vna parte, quin ſit juſtus ex altera: ideo de nulla potentia præſidendi dici poteſt quod non procedit à Deo. Vnde *Gregor. in moralibus* dicit, quod tumoris elatio, non poteſtatis ordo in crimine eſt: potentiam Deus dedit, elationem potentiæ malitia noſtræ mentis inuenit, &c. Et quanquam ambitio dominandi Deo ſit odioſa (vt ſcribit *Aluarus in de planctu Eccleſiæ, parte* 1. *artic.* 1.) tamen ambientium regimen ad refrænandum inordinatorum hominum malitiam, & ad conſeruandum vnumquodque in ſua juſtitia, ac ad diſponendum ciues in concordia, permiſſum eſt à Deo dominium & prouiſum: permiſſum ad punitionem malorum, prouiſum ad concordiam & pacem bonorum. Hinc ait Apoſtolus *ad Romanos* 13. *Principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem, fac bonum, & habebis laudem ex illa, Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male egit.* Et quomodo poteſtas dominandi variis modis & titulis acquiratur, videto apud *Gab. diſt.* 15. *q.* 5. *ar.* 1. *lib.* 4. Et poteſtas prælationis poteſt manere ſine gratia. De quo videre potes *Gerſ. parte* 2. *ſer.* ad Eccleſiaſticos, in cœna Domini.

Potestas dominandi ſiue præſidendi dicitur tripliciter: vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 44. *q.* 4. *lib.* 2. ſcilicet, largiſſime, cõmuniter & proprie. Largiſſime dominandi poteſtas dicitur reſpectu omnis rei, qua homo poteſt ad libitũ & votum ſuum vti. Et hoc modo dicitur homo eſſe Dominus poſſeſſionũ ſuarum, ſiue mobilium ſiue immobilium. Alio modo poteſtas præſidendi dicit excellentiam poteſtatis in imperando ei qui eſt capax rationis & præcepti. Tertio modo poteſtas dominãdi, dicitur poteſtas coercendi ſubditos, & hæc poteſtas dicit quandam arctationẽ libertatis, & talis poteſtas dominandi proprie dicitur dominiũ, cui reſpondet ſeruitus. Primo modo poteſtas dominandi communis eſt omni ſtatui, ſcilicet, naturæ inſtitutæ, naturæ lapſæ, & naturæ glorificatæ. Secundo modo cõpetit ſtatui vitæ, ſiue pro ſtatu inſtitutæ naturæ, ſiue pro ſtatu naturę lapſę. Et hoc reperitur in angelis etiam quam diu ſunt adminiſtratorii ſpiritus, quia ex illa parte ſunt aliquo modo in ſtatu viæ, hæc tamen præſidentia non manebit in gloria. Tertio modo poteſtas dominandi in homine eſt ſolum ſecundum naturæ ſtatum, ineſt enim ei ſecundum culpæ punitionem, non ſecundum naturæ inſtitutionẽ, & hoc quia ſeruitus ſibi correſpondens (ſecundum quod dicunt ſancti) eſt pœna peccati. Hæc *Bonauentura*.

Potestas diaboli eſt duplex, vt ſcribit *Brulef. diſt.* 19. *q.* 3. *lib.* 3 Vna detinens vel attrahens. Alia pugnans. Poteſtas diaboli detinens, eſt illa qua attrahebat & detinebat quoſcũq; in limbo, & nullus poterat euadere hãc poteſtatẽ. Alia eſt pugnans, & eſt poteſtas præcipitandi in malum, id eſt peccatũ, vel per fallaciã, vel per potentiã. Per paſſionem autem Chriſti ſumus liberati à pote-

à poteſtate diaboli quantum ad ſufficientiam, ſed illi ſoli qui ſunt de eius corpore, id eſt Eccleſiæ, quantum ad efficaciam. Non enim omnes ſe diſponunt ad recipiendum gratiam Chriſti, vt ſunt Iudæi, infideles, & mali chriſtiani, &c. Aduerſarius autem ſuper omnia abhorret memoriam paſſionis, & figuram crucis, per quam ſumus à poteſtate eius liberati. Et quamuis ipſe nos oppugnat, nobiſque aduerſus eum incumbat pugna, non tamé elongamur à victoria, niſi interueniat noſtra negligentia. Ipſe autem exercere non deſiſtit, & hoc ex Dei permiſſione, nec poteſt in vexationem corporum, & executionem métium, niſi quis ex ſua culpa vires tribuat, vel niſi ſit ex ſpeciali cauſa: vtputa, ad humiliationem alicuius, ſicut ſunt illi qui ſacramenta Chriſti contemnunt: vt puta, confirmationem, Euchariſtiam, aquam benedictam, &c. qui vero humiliter & deuote ſacramentis & ſacramentalibus ſe ſubiiciunt, qui à paſſione Chriſti habent virtutem, non formidant diabolicam poteſtatem. Tanta enim eſt virtus ſacramentorum Eccleſiæ, vt etiam extendat ſe vſque ad infideles. Vnde non tot hodie diabolus obſidet, quot conſueuerat obſidere. Scribit enim Greg. in dialogo de quodam Iudæo, cum vellet dormire in loco deſerto, muniuit ſe ſigno crucis, & dæmones ſuperuenientes, cum vellent ipſum offendere, à ſigno cruc s repulſi ſunt, & dixerunt ipſum eſſe vas vacuum, ſed ſignatum. Poteſtas itaq; diaboli per paſſionem eſt debilitata, de quo latius ſcribit *Bruleſer*.

PRAXIS vel practicum eſt nomen Græcum & Latine dicitur terminatio vel operatio vel actio Et praxis ſecundum *Scot. q. 4 prologi*, ad quã cognitio practica extenditur, eſt actus alterius potentiæ quam intellectus naturaliter poſterior intellectione, natus elici conformiter rationi rectæ ad hoc vt ſit actus rectus. Stando itaq; præciſe in actibus intellectus, nulla eſt praxis, nec actus vegetatiui, aut actus naturaliter præcedentes intellectionem, vt actus ſenſitiui dicuntur praxes, nec dicitur ad eos extẽdi notitia practica. vt ſunt priores intellectione. Similiter actus appetitus potentiæ ſenſitiuæ, quãuis præcedunt actus intellectus, non ſunt praxes, hi enim non communes nobis ſunt & brutis, nec iſtorum actuum eſt cognitio practica, niſi vt aliquo modo eſt moderatiua iſtorum actuum. Et iſti actus ſequuntur intellectionem moderatiuam, vt ſunt per ipſam moderati. Ex quo ſequitur quod praxis ad quam extenditur habitus practicus, non eſt niſi actus voluntatis elicitus vel imperatus, vt vult *Scot*. Et omnis praxis (vt idem ait) eſt in poteſtate cognoſcentis, & nihil eſt in poteſtate eius, niſi actus voluntatis elicitus vel imperatus, ergo. Et licet ſpeculatio ſit quædam operatio, & ita praxis ſic extendendo nomen, tamen vt praxis dicitur ſola operatio ad quam intellectus poteſt extendi, nulla intellectio eſt praxis. Et hoc modo accipitur quando ad praxim cognitio practica dicitur extendi. Et (vt infra dicit Scot.) cum inſtatur de illis veritatibus quæ videntur maxime Theologicæ, & nõ metaphyſicæ, vt Deus eſt trinus, & pater generat filium. Dico (inquit Scotus) quod iſtæ ſunt practicæ, prima enim includit virtualiter notitiam rectitudinis dilectionis tendentis in tres perſonas, ita quod actus eliceretur circa vnam ſolam, excludendo alias, ſicut infidelis eliceret, eſſet actus non rectus Secunda includit notitiam rectitudinis ſecundum quod actus eſt circa duas perſonas, quarum vna eſt ſic ab alia, &cæ. Vide latius Scot. vbi ſupra. Et praxis (vt ſcribit *Gerſon tracta. 11*. ſuper cantico virginis) non intenditur in intellectu ſpeculatiuo, ſi confeſſe ſe habeat ad appetitum, niſi procedat ad operationis rationem. Sicut tibi de Theologia, quod ſit ſpeculatiua, dicitur, quamuis eius finis præcipuus ſit amor Dei & laus eius magnificãs Dominum. Tunc diuinum verbum non irrationabiliter appellatur practicum, dum diuina voluntas accipit ipſum ad productionem ſeu productibilitatem eorum omnium, quæ facta ſunt ſecundum triplex fieri. Vnum eſt in mente Angelica vel humana, ſecundum in exiſtentia propria ſeu genere proprio & in eſſe formali ſuo. hæc *Gerſon*. Et practicus in arte præfertur ſolum ſpeculatiuo, vt idem vult *Gerſon de myſtic. Theologia ſpeculatiua, parte ſexta, conſid. ratione trigeſima tertia*, vt ſi quis peritiſſimus in arte Muſicæ, non autem exercuerit ſe in vocali cantu, neque in chordis aut organis: imo vocem habeat raucam, & inſtrumenta muſicalia diſcordia: ſatagit tamen iſte vel cantare, vel inſtrumentum pulſare, nulli dubium quin aberrabit, & neque dulcem, neque ſuauem ſymphoniam valebit afferre. Hæc ſimilitudo

Digitized by Google

litudo reſpicit eum qui de diuinis ſcit artificioſe diſſerere, qui de moribus ſimiliter & virtutibus regulas habet, & ſpeculatiuum plerumque ſermonem, ſed nondum vult ad ea, quæ cognoſcit, conformiter operari: cogitur languens illam Apoſtoli vocem plangere: velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio Caret quippe virtutum habitibus tanquam inſtrumentis, habens carnem rebellem & diſſonam ſpiritui, quæ dum tangitur, nihil ſuaue, nihil diuinum, ſed raucum, ſordidum, ac ſtrepidulum reſonat, &c. Hæc *Gerſ.*

Practica ſcientia, & ſpeculatiua, differunt (vt ſcribit *Franciſ. Maro. in* 1. *diſt.* 48.) quia finis practicæ eſt actus: ſed ſpeculatiuæ finis eſt ſcire. Vnde Metaphyſica, Phyſica, & Mathematica, ſunt partes ſpeculatiuæ, non practicæ.

Præceptvm eſt iuſſio vel imperium faciendi aliquid vel non faciẽdi. Et præceptum importat applicationem legis ad ea quę ex lege regulantur, ſecundum *ſ. Thom* 1.2.*q.*90.*a.*2. Diffinitur & ab aliquibus ſic: Præceptum eſt imperium obligans ab obſeruationem rei vel actus imperati. Extrahitur radicaliter hæc diffinitio à diffinitione præcepti, quam dat *Aug. l. de virgi. di.* præceptum eſt cui non obedire peccatum. Dicitur in dicta diffinitione, obligans ad obſeruationem, ad differẽtiam conſilij, quod per ſe nunquam obligat, vt dicit *Auguſt.* quamuis per accidens id quod conſulitur videatur obligare: vtputa, ſi in caſu præceptum non poſſet impleri, niſi fiat conſilium: vt ſi non poſſum ſuſtentare parentes, niſi vendam omnia: tunc tenerer vendere omnia: quod quidem de ſe conſilium, nec obligat, niſi in caſu per accidens (vt ſcribit *Gerſ. in compend. Theol. de decem præceptis*) tenentur & conſilia non contemnere. De quo legere potes alia & *Gab. ſer. de ſ. Barthol.* Et præceptum ſiue lex imperatiua (ſecundum eundem *Gabr. di.* 35.*q.* v.1.*l.*2.) dicitur illa qua imperatur alicui agere vel non agere: & hæc exprimitur per verbum imperatiui modi, vel aliquod eius vice ad ſimiliter ſignificandum ſumptum: vt eſt illud *Pſal. Nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem.* Et illud: *Non mœchaberis: Non furtum facies.* Et ſi ſtricte & proprie ſumuntur ea, tantum imperatiue dicitur, qua inferiori à ſuperiore aliquid imperatiue iubetur vel prohibetur. Lex ergo & præceptiua in diffinitione peccati debet accipi large, vt legem tam indicatiuam, quam imperatiuam contineat. Et illo modo omnia peccata ſunt prohibita, quia contra dictamen rectæ rationis, quod indicatiue prohibet quicquid noxium eſt.

Præcepta ſunt duplicia, ſcilicet affirmatiua, & negatiua. Præcepta affirmatiua ſunt quæ exprimuntur per propoſitiones affirmatiuas, & hæc obligant ad ſemper, ſed non pro ſemper, quia eorum obligatio eſt ſub diſiunctione ad hoc tempus vel ad illud, & ad hanc ſpeciem operationis, vel ad illam, vt ſcribit *Gerſ. in reg. moral.* Sicut colere Deum latria exteriori, non plus de ſe obligat ad hanc ſpeciem cultus exterioris, & ad hanc diem quam ad illam, *&c.* Negatiua vero præcepta ſunt quæ exprimuntur per propoſitiones negatiuas, & iſta obligant ad ſemper, & pro ſemper. Ad ſemper, id eſt pro loco & tempore, id eſt aliquando: pro ſemper, id eſt pro omni tempore & loco: vt *Non mœchaberis*: & dicuntur prohibitiua, &c. Neceſſitas autem eſt ſcire mandata obligantia, & quæ non, vt ſcribit *Gerſ. de cognit. peccat. venial. & mortalium.* Alias enim vel tranſgredimur ea per ignorantiam: vel in cuſtodiendo ea habebimus magnam nimis de tranſgrediendo dubitationem, & dubitabimus vbi dubitandum non erat, per quod perderemus totam conſcientiæ tranquillitatem: putando non peccatum eſſe peccatum: & econtra, de peccato quod non eſſet peccatum. Et (vt idem ſcribit *Gerſ. in Tripartit. de præcept. decalog.*) Deus pater piiſſimus cognoſcens noſtram fragilitatem & exiguam potentiam, dedit nobis numerum præceptorum, quorum obſeruatio ſibi ſufficiens eſſet, quæ etiam legis decalogo continetur. Quapropter ad hæc præcepta ſcienda & intelligenda, tenetur quilibet per ſe, vel alium diligentiam apponere pro conſeruatione vitæ ſpiritualis quantum pro vita corporalis ſuſtentatione poneret, & eo maiorem quo immortalis anima eſt corpore præſtantior, ſine quorum notitia nullus poteſt conuenienter vitare peccata, aut ab eis reſurgere, & quorum ignorantia ex deſidia proueniens, non excuſat, ſed accuſat & condemnat. Sunt autem hæc decem præcepta his metris comprehenſa.

Vnum

Vnum crede Deum, nec iures vana per ipſum.
Sabbata ſanctifices: & venerare patres.
Non ſis occiſor, fur, mœchus, teſtis iniquus.
Vxorem, thorum, reſq; caueto ſuas.

De his præceptis permulta ſcribit *Gerſ.* quem legere potes. De ſingulis quoque præceptis videre potes *S. Bona. diſt.* 37 *l.* 3 *circ. tex.* Et alias multi multa literis de his mandarunt, vt *Nicol. de Lyra in ſuo præceptorio*; & *Ioannes Nider*, & cæteri quam plurimi, *&c.*

Præceptum, mandatum, & lex, pro eodem ſumi ſolent. Quis autem ſit ordo decem præceptorum, varij varie aſſignant numerum & ordinem præceptorum. De quo videto *S. Tho.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. & *S. Bona. d.* 37. *q.* 2. & 3. *li* 3. & *Gerſ. in compend. Theol.* de decem præceptis. Horum præceptorum decem, tria explicant præceptum de dilectione Dei, reliqua ſeptem dilectionem proximi. Propter quod ſecundum *Aug. Iſid. & Mag. ſt.* prima tria ſcripta fuere in prima tabula, reliqua ſeptem in ſecunda. Primum, de non habendo deos alienos. Secundum, de non ſumendo nomen Dei in vanum. Tertium, eſt de Sabbati ſanctificatione. Alia ſeptem ſequentia ſunt ſecundæ tabulæ, quæ ordinant hominem ad proximum. Vide ſatis clare de hoc *Gab. d.* 37. *q. vn. a.* 1. *l.* 3. & alias latius. Hæc ſolent declarari à Theologis & Sanctis. Et prima ordinant ad Deum, poſteriora ordinant ad proximum. Omnia autem cætera præcepta tam diuina quam humana, quantumcunque multiplicia ſunt, quia tamen rationalia (alioquin non merentur dici præcepta) ad præcepta decalogi reducuntur, quæ illis ſunt conſona, & ex eiſdem principiis dilectionis deriuata, ſecundum illud *Apoſt. Qui proximum diligit, legem impleuit: ad Rom.* 13. Et illud Saluatoris *Matth.* 22. *In his duobus præceptis pendet tota lex, & Prophetæ.* Præcepta autem decalogi non obligant hominem ad obſeruantiam eius in charitate ſimpliciter, ſed bene ad obſeruantiam formatam aſtringit conditionaliter decalogus: quia ſi obligarent, quicunque faceret aliquem actum moralem, vel benefaciendo patri, vel paſcendo pauperem, non habens charitatem, peccaret. In quolibet etiam momento non habens charitatem, eſſet tranſgreſſor præcepti, vt ſcribit *Gabriel, articul. tertio, vbi ſupra, dubio primo.* Sed ſunt ſeruanda ſub illa conditione, quam Saluator *Matth.* 19. exprimit, dicens: *Si quis voluerit ingredi ad vitam, neceſſe eſt vt ſeruet mandata ex charitate.* Poſita ergo illa conditione, ſi vult ingredi vitam, neceſſe eſt vt mandata ſeruet ex charitate: ita quod ſi ſeruat & non ex charitate, non quidem peccat, tamen per iſtam obſeruantiam non meretur ingreſſum regni. Conſonat *Magiſter Ioannes Gerſon. lect. quinta de vita ſpirituali animæ. & tract. nono,* ſuper *magnif. Hinc Camerac. queſt. ſecunda, art. ſecundo, libr. primo,* ſcribit: Nullus, inquit, homo poteſt ſtante lege per pure naturalia implere præceptum de dilectione Dei ſuper omnia. Patet, quia lex quæ eſt, iubet quod actus cadens ſub præcepto fiat in gratia, quæ eſt habitus ſupernaturalis: ergo licet exiſtens extra gratiam per ſola naturalia poſſit Deum diligere ſuper omnia, non tamen implet præceptum ad intentionem præcipientis, niſi ſit in gratia. Et hoc eſt quod multi Doctores dicunt, quod homo poteſt implere præceptum quantum ad ſubſtantiam præcepti, vel facti cadentis ſub præcepto: non tamen quantum ad circunſtantiam facti & intentionem præcipientis. Et ad hoc eſt determinatio Eccleſiæ *de conſec. diſtinctio.* 4. *capitul. vlt.* Qui dixerit quod ſine gratia poſſumus mandata Dei implere per liberum arbitrium, anathema ſit. Vnde contrarium fuit hæreſis plene ipſorum Pelagianorum. Nec (vt idem dicit *Pet. de Aliac.*) homo ſtante lege poteſt meritorie agere per pura naturalia, loquendo de merito vitæ æternę. Aſtipulatur *Iacobus de Valentia Pſal.* 118. qui dicit, quod licet abſque gratia Chriſti nemo poſſit implere diuina præcepta, nec vitare peccatum: tamen omnes obligamur ad ſeruandum diuina præcepta, & vitare peccatum, & agere opera miſericordiæ. Vide latius eum ibi, *&c.* Nullus tamen (vt ſcribit *Gab. d.* 1. *q.* 4. *a.* 3. *l.* 4.) tenetur ad aliquod præceptum diuinum vel humanum, quod non eſt naturæ inſertum, niſi per aliquem idoneum & authenticum promulgetur: vel ſaltem ex fama veridica, & teſtimonio bonorum, quibus debet quilibet rationaliter credere, innoteſcat. Hinc *Ioan.* 15. dicitur: *Si non veniſſem & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, &c.* Vnde poteſt quiſquam ſe ad præcepta habere tripliciter, vt ſcribit idem *Gabriel diſtinct.* 37. *queſt. vn. art.* 3. *dub.* 1. *libr.* 3. Aut non ſeruãdo ſimpliciter, ſed negligendo actum

Digitized by Google

præceptum, quo tempore præceptus eſt quo ad affirmatiua: aut oppoſitum faciendo quo ad negatiua. Secundo modo obſeruando quidem ad literam, hoc eſt actum præceptum exercendo, & prohibitum omittendo: non tamen ex charitate. Tertio modo vtrumque implendo propter Deum finaliter ex charitate. Primus tranſgreſſor eſt, & peccat mortaliter. Tertius meretur vitam æternam. Secundus neque meretur neq; peccat, niſi forte in eo tempore quo tenetur mereri, vt in die Dominico, quo tenetur actualiter eligere dilectionem Dei ſuper omnia: aut dum tenetur ſe præparare ad Sacramenti ſuſceptionem. Hæc eſt ſententia *ſ. Bona. diſt. 3. 37. quæſt. 2.* & aliorum plurimorum Doctorum. De quo vide ſupra in dictione *Intentio præcipientis.*

Præcepta et consilia differunt, vt ſcribit *Gerſ. tract. contra propriet. reg. Auguſt.* Nam præcepta remouēt quæ charitati ſunt contraria: Conſilia autem impedimenta actus eius. Dicit *Aug. in Ench.* Quęcunque mandat Deus, quorum vnum eſt: *Non mœchaberis*: & quęcunque non iubet, ſed amouet potius conſilio: quorum vnum eſt: Bonum homini mulierem non tangere: tunc recte fiunt cum ad charitatem ordinantur, quia mox vnitur quis Deo. 1. *ad Timoth.* 1. *Finis præcepti charitas.* Præcepta (vt ait *Hiero. ad Demetriad virg.*) & prohibitiones de neceſſitate ſunt ſalutis: vt colere Deum & Sabbatum, non occidere, non mœchari, *&cæt.* quia multa prohibentur & præcipiuntur bona per illa. Sed conſilia de conceſſis ſunt & licitis: vt eſt libertas voluntatis, vſus carnis in coniugio, poſſeſſiones & diuitiæ. 1. *Corinth.* 7. *De virginibus Domini præceptum non habeo, conſilium autem do.* Præcepta quoque obligant ad ſeruandum, vt dictum eſt: conſilia autem non niſi in caſu: obligant enim ad non contemnendum: obligant etiam ſecundum animi præparationem, & etiam ad exequendum in caſu. De quo *Gabr. ſer. de ſ. Barthol.*

Præceptvm dilectionis eſt quo præcipitur nobis vt diligamus Deum & proximum, ſicut nos ipſos. Et de illo præcepto dupliciter poſſumus loqui, vt ſcribit *Gabr. diſt. 30. q. vn. a. 1. l. 3.* ſcilicet poſitiue, & per modum actus eliciendi, vel quaſi prohibitiue per modum actus contrarij arcendi. Præcepta autem affirmatiua magis obligant, ne contraria eis inſiant, quam quod actus poſitiui circa præcepti materiam eliciantur. gratia exempli: Pręceptum de parentum honore magis obligat, ne parentes inhonorentur ſeu blaſphemētur, quā quod actus honorationis eis impendatur: quia ad primum obligant ſemper, & pro ſemper: non ſic ad ſecundum, ſed tantum pro aliquando. Loquendo igitur de primo intellectu, vt diligere accipitur pro non odiſſe, duplex bonum eſt. Quod poſſum non odire inimicum, ſcilicet bonum ſpirituale, quo natus eſt attingere Deum vel bonum. Aliud eſt indifferens, quod poteſt ad illud ordinari. De primo genere ſunt actus amoris Dei amicitiæ, vt eſt in ſe bonum commodum ſibi. Item viuere vita ſpirituali, ſcilicet vita gratiæ. Item audire prædicationes, correptiones, inſtructiones, per quas conuertatur ad Deum diligendum, & ſimilia. De ſecundo genere ſunt viuere vita corporali, ſanum eſſe, diuitem eſſe, fortem eſſe, potentem, &c.

Præceptvm Ecclesiæ eſt quo Eccleſia nobis aliquid præcipit vel iubet. Præcepta autem Eccleſiæ poſitiua non eodem modo obligant, ſicut præcepta naturæ vel diuina: vt ſcribit *Gab. d. 6. q. 3. a. 1. l. 4.* Nam præcepta naturæ & diuina ſunt de his, quę ſecundum ſe ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde his præcipiuntur actus virtutum fidei, charitatis, ſpei, *&cæ.* Aut prohibentur ea quæ ſunt ſecundum ſe mala: vt ſunt actus vitiorum: & ad illa omnes (vt dictū eſt) tenentur in quolibet caſu: quoniam quilibet tenetur pro tempore & loco ad actus virtutum, & pro ſemper, ad cauenda vitia. Præcepta vero Eccleſiæ ſiue iuris poſitiui, ſunt de his quæ ordinant ad virtutes, & eis præcipiuntur, quæ non per ſe & in quolibet caſu ſunt bona. Sed quandoque poſſunt eſſe mala, & prohibentur quæ non ſemper & in omni caſu ſunt mala: ſed in caſu poſſunt eſſe bona vel indifferentia. Et ideo non eſt, nec debet eſſe intentio Legiſlatoris iuris poſitiui: vt ſemper obſeruetur præceptum ſuum: poſſunt enim occurrere impedimenta in quibus non proficeret: imo noceret præcepti obſeruatio: in quo caſu ſi præſens eſſet Legiſlator, velle deberet, quod præceptum ſuum non ſeruaretur, quia intētio cuiuſlibet iuſti Legiſlatoris eſt inducere homines ad virtutes.

Digitized by Google

2.*Ethic.* Et ideo in omni præcepto legis poſitiuæ admittitur exceptio cauſæ rationabilis. Et per hoc dicit *ſ. Thom. in 4.d.15.q.3.a.3.* præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione Legiſlatoris, quam ex ipſis verbis: & ideo magis reputandus eſt tranſgreſſor præcepti, qui obuiat intentioni Legiſlatoris, quam qui deuiat ab ordinatione legis, ſecundum textum verborum. Ille autem obuiat intentioni Ligiſlatoris, qui ex contemptu aut ſine rationabili cauſa, ordinationem non ſeruat. Vide latius *Gab.d.16 q.3.a.1 l.4 &c.* Præcepta autem legis humanæ ſiue poſitiuæ iuſtæ, obligant omnes legi ſubiectos, ſecundum mentem præcipientis, etiam in foro conſcientiæ. Vnde ſequitur quod eorum tranſgreſſio ſine cauſa rationabili, eſt culpa mortalis, etiamſi non ſit ex contemptu, ſed ex negligentia, paſſione, aut conſequenda voluptate, niſi fieret ex ſurreptione, inaduertentia, aut ignorantia excuſante. De quo *Gabr. notab. 6. vbi ſup.* Potes de hoc videre *Gerſ. de vit. ſpirit. ani. lect. 4.* qui de præceptis Eccleſiæ & humanæ legis tranſgreſſione notanda prodidit.

Præcipere eſt actus rationis, quia importat motionem cum quadam ordinatione, ſecundum *ſ. Thom. 2.2.q.47.a.8.* Præcipere ſecundum *Gu l.Scot.d.47.l.1* dicitur. Vno modo quicquid ſub mandato cadit: & iſto modo in veteri lege, & lege decalogi, tam ad ceremonialia quam iudicialia præcepta erant. Secundo, præceptum capitur vt diſtinguitur contra ceremonialia & iudicialia, & ſic proprie decem præcepta dicebantur in prima & ſecunda tabula ſcripta. De quibus *Matth. 19. Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata,* ſcilicet decalogi. Tertio modo præceptum accipitur vt opponitur prohibitioni: & ſic præceptio eſt de affirmatiuis: ſicut illud: *Sabbata ſanctifices, & Honora parentes.* Sed prohibitiones de negatiuis: ſicut eſt illud: *Non adorabis deos alienos, Non occides, &c.*

Præcipere malum, & Deum præcipere malum poteſt dupliciter intelligi, vt ſcribit *ſanctus Bonauentura diſtinction. quadrageſima ſeptima, quæſtio quarta, libr. primo.* Aut malum manens malum. Aut ita quod præcipiendo faciat bonum. Primum ſimpliciter eſt impoſſibile, ſecundum vero aliquo modo impoſſibile, licet non omnino. Eſt enim aliquod malum in ſe, aliquod malum ſecundum ſe. Malum in ſe poteſt fieri bene: malum ſecundum ſe nullo modo poteſt fieri bene, imo hoc intelligere quod fiat bene, eſt intelligere, quod idem ſit malum & bonum. Poteſt ergo dici, quod Deus poteſt præcipere malum in ſe, & non malum ſecundum ſe: quia nihil poteſt præcipere quin bonum ſit poſtquam præceptum eſt: & illud eſt malum in ſe, non autem ſecundum ſe. Et ideo poteſt illud præcipere, & non aliud. Hinc ſecundum *S. Bernard.* Deus poteſt diſpenſare in præceptis ſecundæ tabulæ, & non primæ. Nec ex hoc ſequitur, quod præcipiat contraria, quia mandatum ſpeciale abſoluit à communi: ſicut priuilegium ſpeciale. In præceptis autem primæ tabulæ Deus non poteſt diſpenſare, quia eorum oppoſita ſunt mala ſecundum ſe. Vide latius *Bona.* Et quando dicitur quod Deus præcepit Ozee vt duceret vxorem fornicariam: dicendum quod illud fuit malum in ſe, ſcilicet, cognoſcere non ſuam: & diuino præcepto factum eſt ei bonum: ſed ſecundum quod fornicatio dicit actum libidinoſum, & cognoſcere aliquam ex libidine, hoc Dominus nunquam præcepit. Item quod præcepit filiis Iſrael facere furtum, *Exod. 12.* dicendum ſimiliter: illud præcepit inquantum in ſe malum fuit, ſcilicet accipere rem alienam: ſed hoc potuit facere, quia cum ſit Dominus omnium, dominium potuit transferre: ſed nunquam præcepit, quod ex libidine hoc facerent, illud enim eſt malum ſecundum ſe. Hæc ex *S. Bona. diſt.47 q.4 l.1.* qui & de præcepto Abrahæ de immolatione Iſaac, & aliis, quæ Dominus præcepit, ſcribit. De quo alias dicitur, & videre potes *Gab. lect. 69. cano.* Præceptum enim illud ſecundum mentem præcipientis prætendebat obedientiam Abrahæ fieri notam cæteris in exemplum, & non immolationem filij quam præcepti verba ſignificabant, *&c.*

Preces in ſingulari capite caret, hoc eſt nominatiuo & vocatiuo, à verbo precor venit, quod accuſatiuo iunctum, ſignificat oro, datiuo ſignificat opto: de quo Grammaticos conſulas. Et preces, idem eſt quod orationes. Sancti autem cognoſcunt preces noſtras quas ad ipſos dirigimus. De quo legere potes *Thom. Argentorat. & Richard articul. ſeptimo, quæſtion prima,* & ſequentes *diſtinct. 45. libr. 4.* & alios. Et quamuis ſancti in patria clare videant

tribulationes hominum, & audiant preces eorum: quia tamen clarius vident voluntatem Dei nunc in patria quam tunc, quando erant in via: ideo non obſtante quod feruentiorem pro nunc habeant charitatem, tamen aliquos iuuiſſent quando fuerunt in via, quos modo non adiuuant, quia noſcunt hæc placere Deo, vt in tribulatione permaneant. Poſſunt & cognoſcere cognitione ſupernaturali, prout huiuſmodi oratio relucet in diuina eſſentia, in qua quilibet beatus clare videt omnia ad ſuam beatitudinem ſpectantia, & quæ ad ipſum diriguntur cognoſcenda. De quo copioſius legere potes *ſ. Bona. d. 45. a. 3. q. 1. & 2. l. 4.* Voluit & Deus vt ſanctos rogaremus triplici ex cauſa, ſcilicet propter noſtram inopiam, ſanctorum gloriam, & Dei reuerentiam. Quæ ſingula declarat abunde *ſ. Bona q. 3. vbi ſupra.* Et non ſolum maiores ſancti à nobis orandi ſunt [vt vult *Palud. q. 2. a. 3. di. 45. l. 4.*] ſed etiam mediocres & minores, propter quinque rationes. Primo, quia aliquis quandoque habet deuotionem maiorem ad minorem ſanctum quam ad maiorem. Ex deuotione autem maxime dependet orationis effectus. Secundo ad tollendum faſtidium, quia aſſiduitas eiuſdem rei faſtidium parit. Per hoc autem quod alternatim diuerſos ſanctos oramus, quaſi in ſingulis nouus feruor deuotionis concitatur. Tertio, quia quibuſdam ſanctis datum eſt in quibuſdam ſpecialibus caſibus patrocinari: vt ſancto Antonio ad extinguendum ignem, qui dicitur infernalis: & quibuſdam aliis ſanctis in quibuſdam aliis infirmitatibus. Quarto, vt omnibus exhibeatur à nobis debitus honor. De quo affatim ſcribit *Gabriel lection. 32. canon.* Quinto, quia orationibus plurium quandoque impetratur, quod non impetraretur oratione vnius, vt *Palud. vbi ſup.* ſcribit, *&c.*

PRÆDESTINATIO quam *Conteſ. l. 1. di. 6.* præſignationem vocat, eſt diuinum propoſitum dandi vitam æternam. Et materia prædeſtinationis [vt ſcribit *Brul. d. 40 l. 1.*] ſimilis eſt ſerpenti, qui dicitur hydra, cui ſi vnum caput abſcinditur, naſcitur ſibi aliud: & ſi duo, naſcuntur alia duo capita: ſic eſt de iſta materia. Nam cum vna difficultas in iſta materia ſoluitur, ſurgunt aliæ duæ difficultates maiores. *Bru. ef.* Quare Doctores & Sancti ſcribentes de diuina prædeſtinatione, cum magna humilitate & timore quodam, & trepidatione loquuntur, propter abyſſum diuinorum iudiciorum. Nam iudicia Dei quare quoſdam prædeſtinauit, & alios nō: & quare elegit hos, & non illos, & ſimilia iudicia ſunt profundiſſima & incomprehenſibilia, ſicut abyſſus Oceani, vt ſcribit *Iac. de Valent. Pſalm. 35.* & ſuper illud: *Iudicia tua abyſſus multa.* Quamobrem *Ioan. Eggius in Chryſopaſſo*, diuinæ prædeſtinationis tractare volens, profundam prædeſtinationis materiam non ignorare, ſcribit ſe in periculo fluctuare, cum illam profundam diuinæ prænotionis rationem ſub nebula & vmbra inueſtigare cupiat. Cui alludit Poeta Bebelius laudans ea quæ *Eggius* ſcibit *in Chryſopaſſ.* cum ait: Attamen hunc librum nunquam librare valebo (materia vires exuperante meas.) pauca quædam & modica in medium afferam, *&c.*

PRÆDESTINATIO. Vno modo dicit præparationem boni (vt habet *ſ. Bona. d. 40. cir. text. l. 1.*) & ſic conuenit hominibus, & Angelis, & etiam Chriſto. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationem à malo: & ſic dicitur prædeſtinatio propoſitum miſerendi, & ſic eſt proprie hominum. Ita accipit *Magiſter*, cum dicit *di. 40. l. 1.* Prædeſtinatio eſt de bonis ſalutaribus, & de hominibus ſaluandis. Vnde *Aug. in libr. de præd. ſſ. S S.* Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quæ ſine præſciētia eſſe non poteſt, *&c.* Et prædeſtinatio dicitur actiue & paſſiue à verbo prædeſtino, quod deriuatur à deſtino. Eſt autem deſtinare, deliberare, aſſignare, deputare, adiicere, quaſi ſtare facio. Prædeſtinatio actiue eſt Deus: paſſiue eſt homo qui prædeſtinatur ad ſalutem. Et in Deo [vt ait *S. Bona. d. 40. a. 2. q. 2. l. 1.*] idem ſunt propoſitum, prædeſtinatio, & electio, ſecundum rem, tamen differunt ſecundum rationem intelligendi, vt ibi oſtendit *Bona.* & infra oſtendetur.

PRÆDESTINATIO varie deſcribitur. *Auguſtinus de lib. ro arbitrio* ait: Prædeſtinatio eſt diuinæ voluntatis per gratiam electio. Vel ſecundum eundem: Prædeſtinatio eſt quædam præordinatio Dei ab æterno de his, quæ per gratiam Dei fienda ſunt in tempore. Prædeſtinatio ſecundum *ſanctum Thomam prima parte quæſti. 23. artic. 1.* eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis ad vitam æternam in mente Dei. Vel

Digitized by Google

Vel prædeſtinatio eſt cogn'tio futuræ beatitudinis hominũ. Præſcientia vero econtrario, eſt cognitio futuræ damnationis. Vel ſecundum *Auguſt. in libro de fide ad Petr.* Prædeſtinatio eſt gratuitæ donationis præparatio, id eſt præordinatio alicuius creaturæ intellectualis ad gloriam facta à voluntate diuina. Idem *Auguſt. in l. de bono perſeuerant.* ait: Prædeſtinatio eſt præſcientia beneficiorum Dei, & hoc concomitanter & præpoſitiue. Et in *l. de prædeſt. ſanct.* & magis proprie. Prædeſtinatio [inquit] eſt propoſitum miſerendi; quod debet ſic intelligi: prædeſtinatio eſt propoſitum dandi vitam æternam. Vnde miſericordia vno modo capitur large, pro liberalitate: hoc modo accipitur in illa auctoritate Pauli, vbi dicit *Gloſſ. Cui vult miſeretur*, id eſt miſericorditer vitam æternam largitur. Et ſic capitur in iſta deſcriptione: Prædeſtinatio enim non habet pro obiecto malum, ſed ſolum gloriam. Alio modo accipitur ſtricte: de quo alias. Et licet propoſitum, electio, & prædeſtinatio ſint idem realiter, & ſecundum rem, diſtinguũtur tamen ratione. Propoſitum enim nihil eſt niſi velle aliquid facere. Vnde ille proponit qui firmiter vult aliquid facere. Electio autem aliqu d addit inquantum, ſcilicet vult illud, diſtinguendo contra oppoſitum: & ſic addit ſegregationem. Si enim omnes vellet beatificare, diceretur propoſitum, non autem electio. Prædeſtinatio dicit aliquem firmiter aliquid velle facere: & cum hoc connotat ſegregationem, & tertio connotat gloriam æternam. Et propter identitatem realem illorum trium, ſacra ſcriptura quandoque & Doctores ſancti vtuntur vno nomine pro alio. *Bona, & Bruloſ.* Prædeſtinatio, vt dicit *Magiſter diſtinct on. 35.* & etiam 40 *libr. primo.* Eſt præcognitio Dei de ſaluandis & bonis gratiæ, quibus hic liberantur, & in futuro coronabuntur: & eſt quaſi quædam ſpecies prouidentiæ: vt inquit *Gabriel diſtinction. quadrageſima, quæſtion. vnica, lib. primo.* Nam prouidentia eſt omnium gubernandorum prædeſtinatio ſolum reſpectu beatificabilium. Et ſolet ſic deſcribi, vt *ibidem* dicit *Gabriel*: & *diſtinction. decima, quæſtion. vnica, articul. tertio, dubio ſecundo, libr. tertio.* Prædeſtinatio eſt præordinatio alicuius creaturæ rationalis vel intellectualis ad gratiam in præſenti, & gloriam in futuro: & non eſt quid diſtinctum à Deo: ſed prædeſtinatio importat Deum, qui eſt daturus alicui vitam æternam: & connotat vitam æternam, quę dabitur alicui: & quia vita æterna non datur alicui in patria, niſi ei conferatur gratia in via, ideo communiter dicitur, quod etiam connotet gratiæ collationem in præſenti. Vnde prædeſtinatio non eſt aliud quam Deus volens alicui dare gloriam, & alia ipſum ad gloriam aliquo modo ordinãtia vel promouentia: vt ſunt gratia & merita. *Gabr. libr. 3. diſtinct. 10. artic. 3. dub. 2.* Et prædeſtinatio ex parte Dei eſt æterna, quia quicquid eſt Deus vel in Deo, eſt æternum: ſed quantum ad id quod importat, ſcilicet vitam æternam vel collationem gratiæ, poſſet dici temporalis: non tamen ſimpliciter, quia non ſupponit pro creatura, ſed pro Deo, & connotat creaturam. Simpliciter ergo prædeſtinatio debet dici æterna; effectus vero eius temporalis. Effectus autem eius eſt vita æterna, & hic eſt principalis: & omnis diſpoſitio qua aliquis redditur vita æterna dignus. Ex quo habetur quod nihil potens ſtare cum peccato mortali, includitur ſub effectu prædeſtinationis: alioquin damnatus conſequi poſſet aliquem prædeſtinationis effectum, manens in ſtatu damnationis. Et licet [vt *Bru.* ſcribit *d. 40. l. 1.*] multi & varij ſunt effectus prædeſtinationis, principaliores tamen ad quos alij reducuntur, ſunt quatuor, ſcilicet vocatio, iuſtificatio, magnificatio, & Chriſti paſſio. Prima pars patet, quia omnia bona temporalia, & omnia quæ ſunt in vniuerſo: vt terra, cœlum, Sol, Luna, Stellæ, Paradiſus, & cœlum empyreum, ſunt effectus prædeſtinationis: non enim Deus indiguit vt faceret Solem, aues, aquam, &cæ. niſi propter electos. Vnde Philoſophus 2. *Phyſ.* Sumus nos quodammodo finis omnium. Et *Geneſ. 1. Dominamini piſcibus maris.* Sed pro ſecunda parte loquitur Apoſtolus: *Quos præſciuit, hos & iuſtificauit, & cætera*, & ibi præſciuit, capitur large reſpectu omnium futurorum bonorum & malorum. Præſcientia igitur eſt quædam notitia præcedens prædeſtinationem: non enim ignoranter prædeſtinauit. Sed ſtricte præſcientia dicitur notitia ſolum reſpectu malorum: vel capitur pro reprobatione. De quo alias & ſuo loco dicetur. Quod autem prædeſtinatio ſiue electio ſit æterna, hoc probatur teſtimonio

Apoſt.

Digitized by Google

Apoſt. ad *Epheſ.* 1. *Elegit nos ante mundi conſtitutionem : & ideo non mutatur propter mutationem ſtatus:* vt ſcribit *Gab. d.* 20. *q. vn. l.* 2. Et omnes electi ab æterno ſunt prædeſtinati : & prædeſtinatio Dei infallibilis eſt & immutabilis : ergo omnis prædeſtinatus conſequitur beatitudinē. Et ſi ſtatus innocentiæ permanſiſſet, multi electorum ex aliis parentibus editi fuiſſent : vt patet de ſancto Martino, Barbara, Chriſtina, &c. & in ſtatu innocentiæ tantum electi geniti fuiſſent. Vide latius *Gab. d.* 20 *l* 2. *D. Thom.* 1. *p. q.* 23.

PRÆDESTINATIO diffinitur ſic à *Camerac. qu.* 12 *ar.* 1 *l.* 1. Prædeſtinatio eſt diuinum propoſitum dandi vitam æternam. Reprobatio vero per oppoſitum, eſt diuinum propoſitum nō dandi vitam æternam. Concordat *Greg. Ari. q.* 1. *a.* 1 *d.* 40 *l* 1. Vnde ille dicitur prædeſtinatus (vt ſcribit *Aliac.*) cui Deus propoſuit dare vitam æternam : & ille dicitur reprobatus, cui Deus propoſuit non dare vitam æternam. Et hoc ſatis docet *Apoſt. Rom.* 9. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Vbi concludit : *cuius vult miſeretur, quem vult indurat*, id eſt non miſeretur.

PRÆDESTINATIO ſecundum *Sco. d.* 40. *l.* 1. eſt ordinatio electionis à diuina voluntate alicuius creaturæ rationalis vel intellectualis ad gratiam & gloriam. Hanc diffinitionem per longum declarat *Ioan. Eck. in Chryſopaſ.* qui aliās affert diffinitiones Vnde *Alex. de Ales q.* 28. *p.* 1. ſic diffinit : Prædeſtinatio eſt præcognitio Dei de ſaluandis & bonis gratiæ, quibus hic liberantur, & in futuro coronabuntur. *Marſil.* Prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro. Vide alias deſcriptiones apud *Eckium.* Et hæc de diffinitione prædeſtinationis. Et de prædeſtinatione addantur quædam notanda. Et primo (vt ſcribit *Gab. d.* 40. *qu. vn. ar.* 2 *l.* 1.) Quælibet rationalis creatura à Deo fuit æternaliter prædeſtinata vel reprobata. Nam Deus ab æterno diſpoſuit dare cuilibet creaturæ rationali, vel gloriam æternam, vel non dare. Aſſentit *Auguſtinus libro de prædeſtinatione contra Pelagianos* : Et quicunque prædeſtinatus eſt, contingenter prædeſtinatus eſt : & ita potuit non prædeſtinari, & per conſequens poteſt damnari, & poteſt non ſaluari : quia ſaluatio dependet à voluntate diuina contingenter cauſante. Nulli quoque adulto confertur vita æterna, niſi propter aliquod meritum. Omne autem meritum eſt in poteſtate merentis. Hinc *ſanctus Bonauentura diſtinction.* 40. *quæſtion. vltima, art cul. primo, libr. primo,* dicit : Pendet euentus noſtræ ſalutis & damnationis ex noſtri arbitrij libertate, & certus eſt euentus ſalutis noſtræ certitudine infallibilitatis ex parte Dei præcognoſcentis, quia diuina præſcientia non fallitur : & ideo euenit, vt præſciuit. Vnde Deus iuſtus Iudex iuſte remunerat : nullum ergo bonum irremuneratum, nullum malum impunitum : ergo nullus laborat ſine fructu, nullus torpet ſine damno. Et (vt idem ait) Deus non prædeſtinat hominem ad ſalutem, niſi per merita : nec reprobat, vt perueniat in damnationem ſine meritis. Et ideo non ſolum eſt noſtra ſalus ex parte Dei, ſed ex parte noſtra : & cum ipſe velit omnes ſaluos fieri, & omnibus gratiam impartiri, ſolum ex noſtra malitia vel negligentia venit defectus noſtræ ſalutis : nec (vt idem vult) prædeſtinatio infert neceſſitatem ſaluti, nec infert neceſſitatem liberi arbitrij, quoniam prædeſtinatio non eſt cauſa ſalutis, niſi includendo merita : & ita ſaluando liber. arbitri. in poteſtate itaque hominis eſt ſaluari vel damnari. Et ſi habes melancholiam quod Deus præſciuerit te ad pœnam, dico tibi (inquit *Bruleſer*) fac quod conſulo tibi, & tibi aſſero & promitto, & pro te in die iudicij reſpondebo : Conuertaris à via tua mala, & à ſtudiis tuis inutilibus, à tali occupatione tui intellectus vaniſſima, & exerce te in amore & delectatione diuinæ benignitatis infinitæ, & ſaluaberis perſeuerando. Chriſtus enim venit in hunc mundum propter ſalutem peccatorum. Videtur mihi idem ſentire *Gerſ. tract. octauo ſuper Canticum Mariæ,* cum ait : Certus eſto, ſi bene vixeris ſub lege magni Angeli, & cuſtodia Angelorum ſuorum, quorum domina eſt Maria, ſaluus eris ſocius eorum factus in æuum. Studeamus igitur plus bene viuere quam diſputare. Ad hoc videatur *Gabriel diſtinction. quadrageſimaprima, quæſtion. vnica, articul. tertio, dub. tertio, libr.* 1. qui ita ſcribit : *Deus* tanquam vniuerſitatis Creator & Dominus, de creatura poteſt facere quicquid vult ſine iniuria creaturæ : hinc poteſt ſaluare quem vult, & damnare : ſicut habēs plenū dominiū in re ſua. Et ideo nō iniuſte vult, & operatur : & quicquid vult, operatur : cui nemo dicere poteſt : cur ita facis? *Iob.* 11.

Digitized by Google

Iob. 11. *& ad Rom.* 9. *O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? nunquit dicit figmentum ei qui ſe finxit: quid me finxiſti ſic?* Nullius igitur eſt debitor, propter quod nulli facit iniuriam, nec accipit perſonam. Item Deus contingenter operatur ad extra. Item Deus creauit hominem arbitrio liberum: ideo contingenter vult homo quęcunque vult, nec deeſt ei Dominus concurrendo ſecum ad actum elicitum, licet non quantum ad actum imperatum. In poteſtate hominis eſt bene vel male vti ſuo arbitrio, & ſic ponere obicem gratiæ Dei, vel oppoſitum remouere: poteſt enim ceſſare à voluntate peccandi, & poteſt velle non peccaſſe. Statuit Deus nullum damnare pœna ſenſus, niſi pro culpa perſonali, nec adultum ſaluare regulariter ſine merito perſonali. Hinc ait ſcriptura: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: qui iuſtus eſt, vita viuet. Ezech.* 18. *Quæ ſeminauerit, hæc & metet. Galat.* 6. Deus adeſt omnibus, obicem non ponentibus, offerens gratiam, nec alicui adulto (rationis vſum habenti, & quod in ſe eſt facienti) ſubtrahit neceſſaria ad ſalutem. Vult enim omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. 1. *ad Timothe.* 2. *Stat ad oſtium & pulſat. Apocalyp.* 3. Nonnullos ex ſua liberalitate Deus gratia præuenit, non expectans bonum liberi arbitr. vſum: vt patet de ſanctificatis in vtero, & Paulo miraculoſe conuerſo. Seruit huic parabola vineæ. *Matth* 20. *Amice, non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem huic dare ſicut tibi.* An non licet mihi quod volo facere? De quo vide *Gabriel. ſermon. primo, Domini. a ſeptuageſima*: Cum ergo manet libertas arbitrij in homine, qua ſe ad Deum conuertere poterit, & donec in via conſtitutus fuerit gratia cooperante ſaluari: patet quod non inanes ſunt preces & merita, nec fruſtra fiunt virtutum opera in quibus quiſque in finē perſeuerauerit (quod in homine eſt cui ſine ſui culpa gratia non ſubtrahitur) indubitanter ſaluabitur, vt ſcribit *Gabriel diſtinction.* 41. *articul.* 3. *dubita.* 3. *libr.* 1. Cum autem dicitur prædeſtinatus ſaluabitur, agat quicquid velit: illa de rigore verborum (vt idē ait *Gabr. vbi ſupra.*) poteſt concedi, quia prædeſtinatus non niſi bene vult finaliter. Sed ſi intelligitur ſic: prædeſtinatus ſaluabitur etiam finaliter male volens, ſic eſt falſa: quia nullus eſt prædeſtinatus finaliter male volens. Hæc enim repugnant quod ſit prædeſtinatus, & quod finaliter male velit: licet prædeſtinatus poſſit finaliter male velle. Vnde ſequitur, quod nullus eſt neceſſario prædeſtinatus, vnde quidam Doctor dicit: Si non es prædeſtinatus, fac vt prædeſtineris. Vnde in poteſtate tua eſt damnari vel ſaluari. Nam Chriſtus dixit: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris mutare vitam. Et illa propoſitio: prædeſtinatus poteſt damnari, ſecundum Doctorem ſubtilem debet diſtingui, in ſenſu compoſito valet illam. Hæc propoſitio: prædeſtinatus damnatur, eſt poſſibilis. In ſenſu autem diuiſo valet illam, qui eſt vel poteſt eſſe prædeſtinatus, poteſt damnari: & in ſenſu compoſito eſt falſa, in ſenſu diuiſo eſt vera: vt facile patet Logicam callenti. De quo conſulas *Gabriel. diſtinction.* 40. *quæſtion. vnica, articul.* 2. *l.* 1. *Occam, Scot. Gabr, Camerac. Gerſ. Eckius, Chryſopaſſo.* Libet prædeſtinationis ſigna referre & breuiter.

Prædestinationis ſigna, quæ refert *Pelbart. part.* 3. *roſ. Theol.* & cæteri ſparſim in ſuis *ſerm.* & abunde *Eckius.* Centuria 4. *artic.* 3. *dub.* 2. *in Chryſopaſſo.* Et ſi homo non poſſet euidenter ſcire ſuam prædeſtinationem, ideo ponuntur ſigna vel coniecturæ, quibus poſſit ſperare ſe eſſe prædeſtinatum, vel veriſimiliter ſcire ſe eſſe de numero prędeſtinatorum. Primum ſignum eſt fidei veritatem tenere. Vnde *Marc. vlt.* dicitur: *Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ex quo habetur, quod fides eſt neceſſaria ad vitam æternam. Secundum ſignum eſt ſeruare præcepta Dei. Vnde *Matth.* 19. *Si vis ingredi ad vitam, ſerua mandata.* Tertium ſignum eſt prohiberi à peccatis multis, quæ homo incideret, ſi non prohiberetur à Deo. Nam *nihil inquinatum intrabit in cœleſtem Hieruſalem. Apocalyp.* 21. Quartum ſignum prædeſtinationis, eſt libenter audire verbum Dei, & loqui de Deo, & de ſalute propria, de vita futura, de cœleſtibus gaudiis, &cæt. Illud ſignum ponitur *Ioan.* 8. *Qui ex Deo eſt (ait Ieſus) verbum Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.* Vnde *ſ. Bonau. in ſer. de paſſi. Dom.* allegans *Chryſo.* Nullum maius ſignum prædeſtinationis eſt quam libenter audire verbum Dei, & ex aduerſo concluditur euidentiſſimum eſſe ſignum æternæ damnationis,

[illegible] audire verbum Dei. Quintum [illegible] opera miſericordiæ libenter exercere. Vnde Matth. 5. dicitur: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Et 1. Timot. 4. Pietas ad omnia valet, promiſsionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ.

Sextum ſignum eſt pœnitentiam facere ſuper delictis præteritis ex amore. Hoc patet Matt. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.

Septimum ſignum eſt patienter aduerſitates ferre: ita loquitur Apoſt. ad Hebr. Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Vnde Greg. Continuus ſucceſſus proſperitatum temporalium æternæ reprobationis eſt indicium. Et Auguſt. ſuper Pſal. 55. Si putas te nondum habere tribulationes, nondum cæpiſti eſſe Chriſtianus. Et Apoſtolus dicit: Omnes qui pie volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Gaudeat ergo Chriſtianus in aduerſis (inquit Ioan. Eck.) quoniam ſi iuſtus eſt, probatur: ſi peccator eſt, emendatur. Gaudeat peccator cum in hoc ſeculo contriſtatur, vt poſt hoc ſeculum cū Chriſto remuneretur. Et B. Greg. & habetur 7. q. 1. aduerſitas iuſtorum non eſt ſignum reprobationis, ſed exercitium virtutis. Et in Apoc. legitur: Ego quos amo, arguo & caſtigo.

Octauum ſignum eſt humilitas. Vnde Saluator: Qui ſe exaltat, humiliabitur & qui ſe humiliat exaltabitur. Vnde beatus Gregorius. Euidentiſſimum ſignum reproborum eſt ſuperbia, electorum humilitas.

Nonum ſignum eſt faciliter condonare iniurias [illegible] irrogatas propter Chriſtum. Vnde Dominus apud Lucam. Dimittite, & dimittemini. Et apud Matth. Si dimiſeritis proximis ex cordibus veſtris, & pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Vnde Auguſtinus ad Bonifacium dicens: Memento citò ignoſcere, ſi quis in te peccauerit, vt valeas [illegible] veniam impetrare. Et Gregorius. Quiſquis malos non tolerat, ipſe ſibi teſtis eſt per [illegible] quia bonus non eſt. Abel enim [illegible] quem Cain malitia non exercet [illegible] [illegible] poſſidebunt.

[illegible]

Vnde [illegible] Deum [illegible] Sacramentum Eucharistiæ, [illegible] (quo nihil dignius habet tota Eccleſia, [illegible] Scotus) inſtitutum [illegible], Chriſto dicente: [illegible] in meam commemorationem. De quo [illegible] non. Miſſ. Hæc ſigna prædeſtinationis [illegible] narrantur à Doctore Eck. [illegible] mo coniectura poteſt cognoſcere ([illegible] ple) ſe eſſe prædeſtinatum & electum, [illegible] men poteſt de hoc habere euidentiam [illegible] niſi deſuper ſibi reueletur: licet quilibet [illegible] fortiter debeat ſperare ſe eſſe prædeſtinatum. Vide latius Ioan. Eck. in ſ. Chryſo. [illegible]

PRÆDESTINARE non eſt niſi velle [illegible] riam alicui creaturæ rationali, vt [illegible] pert. Holkot ait: Prædeſtinare eſt velle [illegible] vitam æternam, quam non habet [illegible]. Ex quo ſequitur ſolum viatorem eſſe prædeſtinatum, quod à quibuſdam [illegible] Eckium d. ſup. r.

PRÆDICATIO eſt prædicati de ſubiecto [illegible] nunciatio. Et prædicatio in [illegible] formalis & identifica. Formalis eſt [illegible] dicatum dicitur de ſubiecto [illegible] priam rationem immediate [illegible] alicuius additi vel incluſi [illegible] niret ſubiecto: vt pater eſt generans [illegible] nitus: eſſentia eſt communicabilis vel communicatur. Et accipitur hic prædicatum pro prædicato totali, vel parte eius principali. [illegible] q 1. l. 1.

PRÆDICATIO IDENTIFICA [illegible] Gabriel. ſcribit vbi ſupra.) eſt, quando prædicatum dicitur de ſubiecto, mediante aliquo addito vel incluſo, quod identificatur ſubiecto, [illegible] quo non conueniret ſubiecto [illegible] ter generans, filius eſt [illegible] Eſſentia eſt res [illegible] tum [illegible] [illegible]

[illegible] quæ [illegible] Exempla [illegible]

V nde [illegible] non vere dicitur, pater [illegible], ſed bene, pater & filius & ſpiritus [illegible] Nec vere dicitur: perſona eſt [illegible]bilis. Illa autem conceditur: [illegible]cabile eſt pater, vt valet illam: res [illegible]cabilis ſiue eſſentia communicabilis [illegible] pater: licet bene concedatur, trinitas eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus coniunctim. Item illæ: eſſentia eſt pater, eſſentia eſt filius, conceduntur ſecundum prædicationẽ identificam nõ formalem, quia ſecundum formalem valent tantum: eſſentia eſt pater, id eſt eſſentia habet filium quem genuit, quę non conceditur. Conceditur & illa: eſſentia eſt res generans, non autẽ eſſentia eſt generans. Dicim⁹ quoq; eſſentia cõmunicatur non perſona, & pſona generat nõ eſſentia. Dicimus etiam eſſentia eſt aliquid, perſona eſt aliquid. Item eſſentia eſt creans, perſona creat, & ſic de alijs: de quo videto regulas apud *Gab. vbi ſup. & Cam l. 1.*

P R Æ D I C A T I O ſecundum *ſanctum Bonauenturam diſtinctione trigeſima tertia, quæſt. 3. li r. 1.* eſt duplex, quædam eſt per identitatem, quædam per inhærentiam. Prædicatio per inhærentiam eſt in concretione: & hæc eſt ratione ſuppoſiti, vt album eſt muſicum. Prædicatio vero per identitatem eſt in abſtractione & ratione formæ non ſuppoſiti, vt iuſtitia eſt bonitas. Et ſecundum eundem notio ad notionem, dupliciter poteſt comparari, vel in concretione vel in abſtractione. Si in concretione, ſic vna prædicatur de alia: vt generans eſt ſpirans, & pater eſt innaſcibilis: & hoc quia conueniunt in ſuppoſito.

Si autem in abſtractione, quia tunc notio pure importat ipſum reſpectum, & in vna eademque perſona ſunt diuerſi reſpectus ſine ſui compoſitione: & hoc ſecundum diuerſas comparationes, ſic vna de alia non prædicatur. *Bonau.*

P R Æ D I C A T V M ſimpliciter perfectionale eſt, quod nullam imperfectionem ſiue diminutionem importat, nec ad ipſum ſequitur imperfectio aliqua ſimpliciter ſine reſpectu alterius. Sic aſinus non eſt prædicatum ſimpliciter perfectionale, quia requiritur perfectius aſino. Sic [illegible] intelligere, velſciens, intelligens, ſunt prædicata [illegible] ſimpliciter per[illegible] ſiderantur [illegible] dum in Philoſophum [illegible] *q. 3. a. 1. l. 1.*

P R Æ D I C A R E [illegible] ſignificat aperte ſeu [illegible] diuulgare, laudare. [illegible] lebritas. Et prædicatio [illegible] recitatio, quod ſit linguis [illegible] que ad Diaconum. Ad Sacerdotes [illegible] tinet exponere & exhortari [illegible] tare. ex *B. Thom. 3. part. quæſt. 67. art* [illegible] *diſtinct. 5. quæſt 2. artic. 1.* Vnde [illegible] *27. quæſt. 1. lib. 4.* ait: Tenetur prædicator [illegible] indicare impietatem ſuam, licet ille non [illegible] acquieſcat, alias ſanguinem eius Dominus requiret de manu ſua.

Et prædicare actus eſt principaliſſimus & proprius Epiſcopi, & dignior quam baptizare ſecundum *beatum Thomam part 3. quæſt. 67. artic. primo.*

Et prædicare non licet niſi Prælato vel ex eius auctoritate, ſecundum eund. *4 ſent.* [illegible] *2. a. 2.*

Prædicare enim pertinet principaliter ad Curatos & Prælatos (vt ſcribit *Gerſon parte 4. ſerm. cont. bullam mendicantium) & part. 2. ſer. in concil. Remenſ. Dominica ſecunda poſt paſcha*, ait: Prædicationis officium de neceſſitate annexum eſt paſtorali dignitati. Dura (inquit ipſe) pro quibuſdã, ſed veriſſima ſententia.

Hic permulta de prædicatione & prædicatoribus ſcribit in ſuis operibus.

Debet autem prædicatio fieri [illegible] *Thomas ſuper epiſto ad Roman.* [illegible] propter gloriam Dei & ſalutem [illegible] autem propter lucrum vel laudem [illegible], &c.

P R Æ D I C A T O R dicitur [illegible] verbi diuini & cuiuſcunq; rei diuulgator, dicitur & laudator. Et habet octo [illegible] prædicator.

Vocatur enim miles, [illegible], paſtor, bos, arator, triturator, ſeminator & architectus templi. vt dicit *B. Tho.* [illegible] Quomodo autem [illegible] omnibus ſe habere debeat prædicator, & quis prædicator eſſe debeat, conſulito [illegible] ſuis operibus in multis locis.

[illegible] ſuperior ſum: præeſſe, ſuperio-[illegible] [illegible] præfectum, vel Prælatum eſſe. Et vt ſcribit [illegible] *diſt* 39.*q* 3.*inf.lib*.3. quamuis bonum ſit & licitum aliis præeſſe, non tamen eſt appetendum, ſed potius fugiendum: & ad illud debet homo trahi quaſi inuitus, quia cum amatur Prælatio, frequenter adeſt ratio ſuperbiendi, & quodammodo apoſtatandi & recedendi à Deo.

Præfero, antepono p̄ loco, p̄ferri, anteponi. Aliqui dant tripliciter, præferri alteri dicitur (vt ſcribit *Gab.diſt.9.q.1.art.3.dub.5.lib.2.*) aut ſolum per modum excedentis & influentis: vt natura cœleſtis elemento: aut per modum imperantis, vt Dominus miniſtro. Ad rationem autem perfectæ Prælationis hæc tria concurrunt. Et hoc modo nunc in Prælatione ordinis ordini, ordo ſuperior excellit in naturalibus & gratuitis. Influit etiam aliquo modo purgando, illuminando, perficiendo, etiam agenda circa nos iniungit: in iudicio autem euacuabitur prælatio ordinis ad ordinem, quo ad duos modos vltimos, non quo ad primum. Probat hoc *Gab. vt ſupra*.

Prælatus large ſumendo, eſt omnis habens curam animarum, ſecundum *Innocent. in c. Firmiter. de ſumma Trinitate. & in cap. decernimus. de iudi.* Prælatorum autem maximum eſt periculum triplici ratione, quia Prælatis incumbit Sacramenta diſpenſare, quæ non niſi mundi tractare debent. Et quia debent reddere rationem de propriis, & de alienis inquantum pertinent ad eos, ex *b. Thom.4.ſent diſt.* 17.*q*.3. Et vt idem vult 2.2.*q* 33.*art*.5.& 4.*ſent.diſt* 19.*quæſt*.2.*art*.2. Prælatus exiſtens in peccato mortali etiam occulto, corripiendo vel quicquid aliud officii ſui faciendo, peccat mortaliter: non autem hoc agens vt frater. De officiis Prælatorum vide copioſe *Gerſ.p.4.* [illegible] *de red. debito* per multas conſiderationes. De temperantia in cibis, potu, & veſtitu, vide eundem *p.2.&c.*

Præmium accipitur pro quolibet, quod retribuitur alicui ſiue bono ſiue malo: & ita extendit ſe ad meritum & demeritū, vt dicit *Ger. d.2.* [illegible] *q.vn.lib.2* Præmium ſecundum *b.Tho.3 ſn. d.* [illegible] 4 [illegible] reddit [illegible] bonū [illegible]. Et differunt præmium & pretium, quia præmium [illegible]

geſtis. [illegible] quod [illegible] dicitur [illegible] quod [illegible] quando [illegible] præmialur, id eſt [illegible] &c. [illegible] eſt quod datur [illegible] autem præmii [illegible] totum, ſed multo magis [illegible] di. Vnde dicit *S.* [illegible] quod [illegible] tudinē præmii multo magis confert [illegible] ritum intenſum quam [illegible] remiſſum [illegible] frequenter ſcriptura nos à tepore & [illegible] operibus reuocat, & ad feruorem [illegible] cut eſt illud: *Remiſſas manus, & ſolut a* [illegible] *Heb*.12. Et illud *Apo*.3. *Vtinam calidus* [illegible] *dus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere*. Et [illegible] *Ignem veni mittere in terram, & quid volo* [illegible] *deat:* Vo[illegible] [illegible] tam charitas quam feruor [illegible] intenſi [illegible] commendatur: ideo per ignem [illegible] lidiſſim[illegible] eſt, deſignatur: vt ſcribit *Gab.* [illegible] *lib* 2. Ex quo ſequitur, quod magnitudo [illegible] non requirit longitudinem temporis in merendo, ſed feruorem intenſionis in operando. Et vt dici ſolet, meritum præcedit præmium: [illegible] præcedit & præmium meritum: [illegible] præmium finale, quod eſt beatitudo [illegible] paſſio Chriſti, vt præuiſa cauſa fuit [illegible] gratiæ patribus prius quam exhiberetur, [illegible] tamen fuit cauſa meritoria glori[illegible] ta. *Gab d* 19.*q.vn.l.*3.*a*.3.*d. b*.1. [illegible] *Dom.*

Præmium eſt triplex (vt habet [illegible] 33.*art*.2 *q*.3.*lib*.4.) ſcilicet præmium aureæ, præmium quod eſt fructus, & præmium aureolæ. *S.Bonauen.* Et *di* 49.*ar* 1.*q*.6 *lib* 4. idem ait: quod diuerſitas eſt & diſtinctio in præmiis ſecundum maius & minus, ſicut fuit in meritis. Præmium beatorum eſt duplex (vt ſcribit *S.* [illegible] *diſt*.49.[illegible] 5.*quæſt*.1. *lib*.4.) Nam in beatis eſt præmium eſſentiale, quod & præmium ſubſtantiale dicitur (vt inquit *S.Bona diſt*. 40 *q*.6 *lib* 2.) [illegible] mentum & ſubſtantia totius noſtræ [illegible] nis eſt Deus, & illo perfecte [illegible] in nobis beatitudo [illegible]

Google

[illegible] accidentale, quod habet bonum creatum [illegible] pro obiecto, vel quod conſiſtit in gaudio, ſecundum S. Bona. quod habetur de bono creato, vel de liberatione ab aliquo malo. Et dicitur accidentale ſecundum *Richar.* non quod ſit accidens [illegible]: quia tunc beatitudo etiam diceretur præmium accidentale, ſed quia tale præmium non eſt de ratione beatitudinis animæ: eo quod anima ſine illo eſſet vere beata: quia ſicut dicit *August. 5. lib. confeſſ.* loquens de bonis creatis. Beatus qui te ſcit, etiamſi illa neſciat. Qui vero & te, & illa nouit, non propter illa beatior, ſed propter te ſolum beatus eſt. Et (vt idem ſcribit *Rich. quaſt. 3. vbi ſupra.*) Præmium quoddam eſt, quod aurea dicitur: quoddam aureola: quoddam quod non eſt nec aurea, nec aureola. Aurea eſt præmium ſubſtantiale bonorum: quod per ſimilitudinem aurea dicitur. Tum quia datur victoribus: & victori debetur corona. tum quia ad ſimilitudinem coronæ, quæ continetur linea circulari, quæ ita perfecta eſt, vt ei non poſſit fieri additio, niſi accidentalis. Illud præmium eſt ita perfectum, ꝙ quicquid ſuperadditur, accidentale eſt: tum quia ſicut corona quæ eſt circularis ad eundem punctum à quo incipit, terminatur: ita per ipſum præmium eſſentiale creatura rationalis primo principio coniungitur, à quo in eſſe per creationem exiuit. Aureola vero eſt gaudium de operibus à ſe factis rationem habentibus victoriæ excellentis, per quod apparebit exterius in corpore quidam decor, qui prædictum interius gaudium exterius declarabit, ſed opera quæ facit homo bona creata ſunt, & quæ habent rationem victoriæ excellentis, priuilegiata ſunt, ergo aureola eſt gaudium de bonis creatis, non quibuſcunq;, ſed priuilegiatis priuilegio victoriæ excellentis. Et quia omne gaudium de bono creato pertinet ad accidentale præmium, dicitur ꝙ aureola eſt accidentale p̄miū. Et dicit̄ reſpectu aureæ vocabulo ſignificante diminutionem ad ſignificandum quod eſt multo minus præmium quam aurea. Et illud gaudium quod eſt aureola, eſt in anima, decor autem in corpore, illud declarans gaudium effectus, eſt vel aliquid aliquo modo ornatum tanquam in ſignum ad ipſum principaliter. Vide latius *Rich. vbi ſupr.* & in dictione *Aureola*.

PRÆPOSITIO eſt, quæ præponitur aliis orationis partibus [illegible] per compoſitionem vel per appoſitionem. Per compoſitionem tunc aut [illegible]. De quo videto apud Grammaticos [illegible] us. Et vt ſcribit *Bru[illegible] diſt.* [illegible] præpoſitiones ſunt in quadruplici differentia. Quædam important habitudinem [illegible], vt aduerſus, contra. Nullæ præpoſitiones tales dicuntur de perſonis diuinis. Secundo ſunt quædam quæ important habitudinem diſtantiæ, vt ad, propter: nullæ tales præpoſitiones recipiuntur in diuinis, quia vna perſona non diſtat ab alia. Tertio ſunt quædam quæ important habitudinem cauſæ vel principii, large tamen capiendo cauſam, vt de, ex, &c. Vnde præpoſitiones importantes habitudinem productionis, recipiunt̄ in diuinis, ſed non conuerſim. Quarto ſunt quædam quæ important conuenientiam, vt in, cum, huiuſmodi præpoſitiones recipiuntur à doctoribus in diuinis etiam conuerſi. Accedit *S. Bonaue t. d. 19. q. 4. l. 1.* Præpoſitio myſtice (vt ſcribit *Gerſ. p. 3.*) eſt conſideratio lætitiæ electorum, quia illi præponuntur damnandis. De accidentibus eiuſdem vide *b d*

PRÆPOSTERATIO dicitur peruerſi ordinis poſtpoſitio. Et præpoſteratio ordinis quæ eſt ex debita cauſa, quædam præter cauſam, quædam contra debitam cauſam (vt ſcribit *S. Bona. d. 29. lib. 3. cnc. text.*) Tunc eſt præpoſteratio ex debita cauſa, quando quis bonum commune præponit bono proprio in temporalibus, & hæc quidem præpoſteratio facit ad meriti cumulum. Et licet videatur præpoſteratio, tamen multo maior eſt perfectior ordinatio. Alia eſt præpoſteratio præter cauſam debitam, vt ſi ex ſola liberalitate voluntatis meæ magis me exhibeam alicui extraneo, quam domeſtico, & conſanguineo conſiderãdo in ipſo aliquam [illegible] magis quam Dei voluntatem, aut meriti dignitatem. Et hæc præpoſteratio aufert meritum, quia in hoc non mereor. Tertio eſt præpoſteratio contra debitam cauſam: vtpote ſi pater meus magis indigeat, & ego poſſim ei magis ſubuenire, & ipſo neglecto ſubueniam extraneo, & illa inducit peccatum. *Hæc Magiſt. d. 29. l. 3.* ait Peccat, qui præpoſtere agit, nam ſcire quid faciat, & neſcire ordinem faciendi, non eſt perfectæ cognitionis ordinis, namque ignorantia

[illegible] Et præpoſteras [illegible] quæ [illegible] tabellarios, & ſi me quidem [illegible] tamen cum à me diſcedunt, [illegible] literas, i.e. qui poſt alios [illegible] debet, priores alijs qui [illegible], veniunt. Et præpoſtera libido, dicitur vitium Sodomiticum. Et præpoſteros homines libidinoſa cupiditate vocat *Iul. Firm.* qui & pedicatores vocantur.

PRESBYTER Latine dicitur ſenior, & capitur pro ſacerdote.

PRESBYTERISSA dici poteſt vxor presbyteri in Græcia, vbi ſacerdotes vtuntur licite matrimonio prius contracto (vt ſcribit *Sco. d. 25. q. 2. l. 4.*) ſed apud nos Latinos vbi caſtitas non coniugalis, ſed ſimpliciter eſt ordini annexa. Vel presbyteriſſa poteſt dici aliqua bona matrona, vidua, vel perfecta inter alias mulieres, vel forte in collegio, illa quæ præeſt alijs, vt abbatiſſa inter moniales. Sed iſta non habet per hoc gradum altiorem ordinis, imo nec præeminentiam reſpectu alicuius viri. Hæc *Sco.* Et canon vocat presbyteriſſam (vt ſcribit *Pet. de Palud in 4. d. 25. q. 5.*) [illegible] quæ habet cuſtodire res Eccleſiæ [illegible] presbytera vel presbyteriſſa, vxor ſacerdotis [illegible] vel hebdomadaria quæ dicit orationes, &c.

PRÆSCIRE, ante ſcire, à quo præſcientia, ſcientia de futuris. Deum præſcire aliquid, eſt Deum [illegible] cognoſcere rem futuram (vt ſcribit *Gab. Biel*, plantator fœlicis ſtudij Tubingenſis *d. 38. q. vn. dub. 3.* poſt *Camera q. 11. art. 2. l. 1.*) Et Deus eſt præſcientia omnium rerum, quia Deus diſtincte & intuitiue cognoſcit omnia, igitur [illegible] res futuras. Patet ex quid nominis [illegible]. Item Deus eſt præſcientia omnium futurorum enuntiabilium: quia Deus præſcit [illegible] enuntiabilia futura: quia non eſt repugnantia [illegible] Nam multas veritates futuras [illegible] & reuelat vt quod fiet reſurrectio mortuorum, iudicium extremum *Gab.* Hinc *Io.* [illegible] *Ipſe erat* [illegible] Ratione euidenti probari non poteſt (inquit *Gabr.*) Blaſphemum [illegible] quod aliqua [illegible] [illegible]

eſt infallibilis [illegible] [illegible] Vnde [illegible] gies verbum Chriſti [illegible] bum Dei [illegible] Nec [illegible] cognouit plura [illegible] [illegible] ſcit, quod aliquid eſt futurum [illegible] antichriſtus erit, & ſimilia. Hæc opinio [illegible] loſa eſt & fidei contraria (inquit *Alb.*) Præſcientia quoq; non imponit reb. neceſſitatem [illegible] ſcribit *S. Bona. d. 38. a. 2. q. 1. l. 1.* Omnia [illegible] cognoſcit eſſe ventura ſicut euentura ſunt [illegible] deo cum multa ſint euentura contingenter [illegible] illa quæ ſunt à libero arbit. & in caſu [illegible] ſic præſcit hæc eſſe futura ab iſtis [illegible] dum contingentiæ ſecundum quam [illegible] iſtis. Hæc doctor Seraphicus.

PRÆSCIENTIA DEI accipitur [illegible] notat *Gab. d. 40. q. vn. l. 1.* Vno modo [illegible] ter pro præcognitione diuina, [illegible] bet futuri, ſiue boni ſiue mali, [illegible] & illo modo electi etiam ſunt præſciti [illegible] nus ad prædeſtinationem. Vnde *Apoſt.* [illegible] *ſcivit hos & prædeſtinauit.* Et 1. *Pet.* 1. [illegible] *Apoſtol. Ieſu Chriſti, electis aduenis* [illegible] *Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ* [illegible] *ſcientiam Dei patris, per ſanctificationem* [illegible] *bedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu* [illegible] tia vobis & pax multiplicetur. Alio modo accipitur magis ſtricte pro præcognitione [illegible] habet Deus de damnatione reproborũ. Et hoc modo reſpectu eiuſdem eſt præſcientia & reprobatio, licet reprobatio aliquid addat, ſcilicet præparationem pœnæ æternæ. Eſt. n. reprobatio præſcientia culpæ & præparatio pœnæ, [illegible] dicit *Mag.* de qua infra in litera R. Et præſcientia diuina eſt notitia certa [illegible] vt ſcribit *Brulef. d. 38. l. 1. q. 2.* [illegible] 39. q. vn. l. 1. propter [illegible] cata non eſt ma[illegible] na eſſentia [illegible] [illegible]

[illegible]. Et prædeſtinatio dicit cognitionem [illegible] indicatiuam, qua Deus vult alicui dare gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Reprobatio dicit notitiam euidentem indicatiuam, qua vult aliquem non ſaluare, ſed damnare perpetuo, & ſic de alijs nominibus ſignificantibus ſcientiam Dei. De quib. latius videatur ibi *Gab.* &c.

Præscitvm nihil aliud eſt quam aliquod futurum præcognitum à Deo, vt ſcribit *Biel. d.* 38. *l.* 1.

Præscitvs, qui æternæ damnationi deputatur. Aliquis a. poteſt eſſe præſcitus dupliciter, vt ſcriptis reliquit *Gab. lect.* 79. *canon.* Similiter & prædeſtinatus, ſc. vel ſecundum præſentem iuſtitiam, vel ſecundum æternam Dei præuidentiam ſeu prænotionem, præſcitus ſecundũ præſentem iuſtitiam dicitur ille, qui eſt in tali ſtatu, in quo ſi decederet, ęternæ pœnæ deputaretur, talis eſt quilibet viator exiſtens in peccato mortali.

Nam quilibet talis ſi in peccato mortali decederet, æternæ damnationis ſententia plecteretur. Qualis. n. quiſq; in termino vitæ inuenitur, taliter iudicatur ad regnum, ſi fuerit amicus per gratiam, vel ad inferni carcerem ſi inimicus extiterit per mortalẽ culpam. Hoc modo multi ad æternam beatitudinẽ prædeſtinati ſecundum pręſentem iuſtitiam ſunt præſciti. Cadunt enim nonnunquam electi à gratia habituali per mortale peccatũ, de quib. dicit Salnator. *Ioa* 10. *Alias oues habeo, quæ nõ ſunt de hoc ouil*[illegible]*, & illas oportet me adducere.* Longior eſt *Gabr. de hoc.* Præſcitus ſecundum æternam Dei ſcientiam eſt ille, qui ſecundum præordinationem & determinationem diuinæ voluntatis propter peccata ſua finaliter præuiſa, æternæ ſubiacebit damnationi: talis eſt quilibet & ſolus ille, qui in peccato finaliter moritur. Quilibet. n. talis & ſolum talis æternaliter condemnatur, iſto modo multi præſciti pro certo tempore ſunt pręde ſtinati ſecundum præſentem iuſtitiam. De talib. poteſt intelligi illud, nũc antichriſti multi facti ſunt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtiq; nobiſcum. *Glo.* ex nobis prodierunt, i. e. ex noſtra ſocietate receſſerunt, noſtra ſocietate vtiq; fidelib. & gratia [illegible] non erãt ex nobis ſecundum præ[illegible] gratiam. Talis fuit Iudas [illegible], qui [illegible] electus [illegible] tempore in Apoſtolum fuit in gratia, & ita prædeſtinatus ſecundum præſentem iuſtitiam, finaliter tamen condemnandus ſecundum æternam Dei præſcientiam. Hæc *Gab. vbi ſupra* & prolixius [illegible] *conſo. Theol. l.* 1. *pro.* 4. [illegible] præſcitos eſſe for[illegible] qui conentur, vt non [illegible] quens electis vel aduerſans [illegible].

Præscripti[o] (vt notat [illegible] 4) capitur. Vno modo large [illegible] ſucapionem. Alio modo vt d[illegible] vſucapionem. Et illo modo præſcriptio [illegible] bet locum in reb. immobilibus [illegible] domo, [illegible] terris, &c. etiam in reb. incorporalibus, [illegible] uitutibus, actionibus, & huiuſmodi. V[illegible] vero eſt in rebus mobilibus, ita etiam habet [illegible] *de Argen. d.* 15. *a.* [illegible]. Primo modo præſcriptio ſic diffinitur. Præſcriptio eſt ius quoddam, [illegible] dominium per continuationem poſſeſſionis [illegible] temporis à lege diffiniti auctoritate [illegible] capiens, pœnam negligentibus [illegible] nem litibus imponens. Si v[illegible] do modo ſtricte, addatur [illegible] corporalis, ad g[illegible]nus diffin[illegible] *ſupra* diffinit ſic. Præſcriptio eſt ius [illegible] capiens [illegible]mitatem. Similiter vſucapio deſcribitur, [illegible] ius ſiue dominium rei mobilis. Declarationem latiorem vide apud *Gab. vbi ſup.* Et quia [illegible] e præſcribit, plenum eiuſdem rei d[illegible] acquirit. V[illegible] *cotus* [illegible] 15 *quæſt.* 2 [illegible] autem legit[illegible] præſcribit [illegible] ditiones ad præſcriptionem [illegible] bona fides præſcribentis [illegible] vel vitioſa. De quo conſulas [illegible] plura etiam ſcribit [illegible] *ſup.*

Præsens pro[prie] eſt illud, cum [illegible] præſentatur ſenſui, vel intellectui [illegible] *Th.* 1. *par. q.* 8 *a.* 3. Et nonnunquam [illegible] uentem: vt præſ[illegible] De[illegible] [illegible] ſentaneum vene[illegible], & præ[illegible] efficaciſſimum, [illegible] veniunt duo [illegible] præſenti & impræſentiatum, quæ ſignificant [illegible]. Et vt ſcribit *Gerſon tract.* [illegible] *ſuper M*[illegible] amati p[illegible] ſens ſit amanti, [illegible] rendo ad modum [illegible] ſentiæ eſſentialis in proprio genere [illegible]

[illegible]

modum præſentiæ intentionalis in ſua cogitatione. Vnde Deus ſi per impoſſibile non cognoſceret creaturam, ipſe non diligeret eas, quia in principio quod eſt verbum creauit omnia, portans omnia verbo virtutis ſuæ. Similiter in angelis amor non eſſet ad alia à ſe, imo nec ad ſe, niſi tale quod amatur, præſens eſſet eſſentialiter, vel intentionaliter diligenti vel cognoſcenti. *Gerſon*. Præſentia tamen corporalis non ſemper prodeſt vel vtilis eſt, vt idem vult *Gerſo p. 1.* ſcribens *ad Oſualdum Carthuſ. Spiritus enim eſt qui viuificat, & caro non prodeſt quicquam*. Vnde & Epiſtolæ Pauli fortes dicebantur, quia ſolum ſpiritum ſapiebant. Præſentia vero quæ carnem oſtendebat, reputabatur infirma. Hinc habuit ortum illud Chriſti: quod nemo Propheta acceptus eſt in patria. Et illud Poetæ: *Minuit præſentia famam*. Et latius oſtendit *Gerſ.* non ſemper præſentiam corporalem prodeſſe, &c.

PRÆSTIGIVM vel præſtrigium eſt diuinatio per dæmones ingerentes ſe viſui vel auditui hominum, à præſtringendis oculis dictum, ex *Beato Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 95. artic. 13.* De quo vide in dictione *Illuſio*, &c. Et præſtrigiæ vel præſtigiæ incãtationes, deluſiones, quæ quoniam dexteritate aliæ appareant quam re vera ſint, illi qui eas faciunt, dicuntur præſtrigiatores. *Hiero.* Nolite potentiam Domini magorum præſtigijs adęquare, *&c.*

PRÆSTO ſignificat excellere, ſuperare. Aliquando ſatisfacere, quandoq; concedere & beneficium dare, quandoq; cauere, fugere, timere, quandoque re ipſa perficere ſiue perſoluere, quandoque tribuere, quandoque exhibere & repræſentare, & in tertia perſona ſignificat melius eſt. De quo in Grammatico vocabulario fuſius ſcripſimus. A quo præſtantia, idem quod excellentia, & præſtabilis, excellens, & præſtabilis qui facile præſtat, hoc eſt donat & remittit, vt eſt illud *Ioel. 2. Quia benignus & miſer cors eſt & præſtabilis ſuper malitia.* Item præſtabile dicitur quod præſtari poteſt.

PRÆSTATIO à præſto. Dicuntur autem præſtationes quæ populis à Dominis impon[illegible] & varijs modis appellantur (vt ſcribit Gabriel [illegible] *q. 3. a. 1. l. 4.*) Dicuntur enim tributum [illegible] [illegible]

Tributum dicitur à tribu vel tribuo, [illegible] [illegible] populo dabatur pro [illegible] reipublicæ. [illegible] cenſus qui præſtatur [illegible] pro [illegible] poſſidentib. Accipitur commun[illegible] ter pro ſtabili [illegible] annua penſione, quę datur [illegible] ctorib. quæ imponuntur poſſeſſionib. ſubdi[illegible] rum. Cenſus, penſio vel præſtatio eſt, quę ſoluitur de [illegible] aut poſſeſſionib. vel [illegible] annuatim ſoluitur in quantitate, vel [illegible] Stipendium dicitur, quod datur militib. ſolda[illegible] rijs pro precio. De quo Ioan. bap. [illegible] bus: *Eſtote contenti ſtipendijs veſtris*. Gabella [illegible] tio dicitur quæ reb. imponitur [illegible] ſubiectis, emendis aut vendendis, aut [illegible] ad locum transferendis, vt vino, [illegible] teris ad victum & vſum pertinentibus. [illegible] um dicitur quod datur à tranſeuntibus [illegible] conſtitutis à principe. Sindagium eſt, quod [illegible] tur pro ſaluo conductu per terras [illegible] ſecurius vadat. Aſſiſſum eſt, quod imponitur [illegible] reb. vendendis: vt quod vendens [illegible] ni dat ciuitati vnum denarium. [illegible] bellæ. Teloneum dicitur, præ[illegible] marinis circa littus acceptus [illegible] Matthæus præfectus fuit. Vectigal eſt [illegible] de rebus vectis per mare [illegible] eſt exactio vel collecta quæ imponitur [illegible] Collecta & exactio [illegible] ſunt ad omnia prædicta. [illegible] quod imponitur [illegible] ter quod mu[illegible] dunt in ſuis [illegible] rum præſtationes [illegible] quæ temporib. [illegible] titate præſtantur ex certa [illegible] ga conſuetudine. [illegible] tionib. addita, de [illegible] um neceſſitate, vel [illegible] voluntate. [illegible] *Gab. vbi ſup.*

PRÆSVM[illegible] aliquando [illegible] [illegible]

& illa eſt ſpecies aut filia ſuperbiæ. Et eſt præſumptio de impunitate, auferens omnino rigorem Iuſtitiæ, & per hoc claudit viam ad gratiam, & ampliat viam ad peccatum, & hoc eſt peccatū in ſpiritum ſanctum. Et vt idem dicit *di.6.q.vni. lib.2.* præſumptio eſt in voluntate, cum quis vult bonum magnum eſſe ſecundum ſe & non per aliud, ſeu aduentu alterius. De peccato præſumptionis ita ſcribit doctiſſimus *Gerſ. in reg. moral.* Præſumptio, arrogantia, iactantia, & hypocriſis generaliter & proprie ſunt de illis quæ non conueniunt homini taliter ſe habenti, ſi illa habere vel credit vel inordinate appetit. propterea ſemper habent errorem vel malitiam inuolutam, quandoque venialem, & ſæpe mortalem, ſecundum genus obiecti, & iuxta circumſtantiam intentionis & finis atque cæterorum. Et præſumens de Dei miſericordia quod ſaluabitur, qualitercunque peccauerit, & in peccato perſeuerauerit, errat in fide, ſi hoc iudicet per intellectum & in moribus mortaliter, ſi taliter afficitur per voluntatem abſolutam, quia de conditionata nō oportet. Et (vt idem ait) præſumptio de multis meritis & gratiis falſa eſt, & temeraria, ſi non inſunt. Si autem credatur & ſentiatur quod ex ſe ſunt principaliter, impia eſt, quantumcunq; prius haberentur. Quod ſi ſingulariter eas habere quis glorietur, peſtifera eſt atque phariſaica pręſumptio. Credere autem & ſentire quod ex meritis præcedentibus aliquod bonum aut præmium conſequatur, non eſt præſumptio vel error, ſi ad Deum tanquam ad originale principium actu vel habitu ſolum referatur. Deus enim miſeretur cuius miſeretur, hoc eſt, gratiam dat, vt ex illa aliam gratiam largiatur. Hæc *Gerſ. vbi ſupra.*

Præsvmptio eſt duplex ſecundum *S. Bona. di.1.lib.1.in dub. lit.* Eſt præſumptio confidentiæ de diuino adiutorio. Et præſumptio ſuperbiæ, quæ eſt de proprio ingenio. Prima non eſt peccatum, ſed eſt virtutis indicium. Secunda vero eſt peccatum. De prima loquitur Magiſter cum dicit: Opus vltra vires noſtras agere præſumpſimus, vel aliter eſt præſumptio ſecundum veritatem, & præſumptio ſecundum propriam æſtimationem. Prima eſt reprehenſibilis, quia ſuperbiæ, ſecunda laudabilis, quia humilitatis, nec eſt culpabilis, qui in omnibus operibus ſuis ſe reputat indignum & quaſi præſumptuoſum. & hæc ſecundum *Gerſon vbi ſupra* patet, improprie dicitur præſumptio, &c.

Prævaricari penul. cor. ex præ & varicor, quamuis & diuarico dicatur, varicor autem à varicibus, quę dicuntur venæ in ſuris inflexę & obtortæ, præuaricari vero dicitur à recto diſcedere. Hinc pręuaricator à varicando, hoc eſt trāſgrediendo, dictus eſt, qui ab officii ſui pręſcripto deflectit atque aberrat. Vnde omnes peccatores præuaricatores dicuntur, vt ſcribit *Gerſon ſuper Cant. cant. partit.1.conſid.4.* dum ab amore Dei deflectuntur, arbitrio malo ad amorem proprium vel alienum, aduerſus Deum habentes cor diſtortum & iniuſtum, nec conueniens & coniunctum cum prima & rectiſſima regula & amoris ſui liberaliter & naturáliter impreſſi. *Gerſ.*

Primitia eſt pars prima frugum Domino offerenda ſecundum *Alex. in 3.p.ſum.* Eſt & primitium quod primum in aliqua re & principale eſt. Ouidius: *Ecce rapit mediis flagrantem Rhetus ab aris Primitium torrem.* In plurali magis in vſu eſt primitiæ. Et dicuntur primi fructus ex agro ſuſcepti, qui Deo offeruntur. Modo ſumitur pro feſto, quo nouus ſacerdos Miſſam primam celebrat, vel primos Deo fructus ſacrificii offert.

Primvs quandoque ad numerum ſeu ordinem refertur, vt primus, ſecundus, &c. Quandoque dicitur princeps, ſicut princeps ponitur pro primo. Quandoque ponitur pro optimo, ſicut prior pro meliore, quandoque pro præcipuo, quandoque pro eo ante quem nullus eſt. De quo videto apud Grammaticos, Poetas & Oratores.

Primi motvs quid ſint, vide ſupra in dictione *Motus.*

Prima gratia, vide in dictione *Gratia.*

Primo diuerſa dicuntur, quæ primo diuidunt genus generaliſſimum tāquam ſpecies immediate, vel per primo diuerſa intelliguntur, quæ in nullo conueniunt, &c. *Gab. q.8.di.3.dub.3.lib.1.* Et ſubſtantia & accidens ſecundum Dialecticos ſunt primo diuerſa. Nam ſubſtantia exiſtit in eo quod eſt per ſe. Accidens in eo quod non eſt per ſe, ſed ineſt, *&c.*

Primitivvm (vt ſcribit *S. Bona. di.3.lib.3.circ.text.*) dicitur ab eo quod eſt primum. Primum autem dicitur aliquid ſecundum ordinem dignitatis, & ſic non eſt dubium, quin Chriſtus aſſum-

aſſumpſit noſtræ carnis primitiua, pro eo quod eius caro excedit omnem dignitatem carnis humanæ. Secundum autem quod primitiuus dicitur à prioritate ſecundum tempus, dicitur Chriſtus aſſumpſiſſe primitiuum noſtræ maſſe, non per prioritatem, ſed per conformitatem & ſimilitudinem, vt latius ibidem declarat *Bona*. Vnde *Magiſt.di.3.lib.3.* Quo circa primitiua noſtræ maſſæ recte aſſumpſiſſe dicitur Chriſtus, quia non carnem peccati, ſed ſimilitudinem carnis peccati accepit, &c.

PRIOR eſt nomen comparatiuum, quod nō ſolum ad duos, ſed etiam ad plures referri poteſt, vt alias dicitur, à quo prioritas. Sunt autem ſeptem modi prioritatis, & tot poſteritatis. Eſt enim aliquid prius duratione, natura, cauſalitate, cōmunitate, dignitate, locabilitate, attributione, quos notant *Occam* & *Greg. Ariſt.diſt.9. lib.1.* & eos recitat *Pet.de Aliac.qu.7.art 3.* qui & apud dialecticos & *Ariſt.* in poſt prædicamentis recitantur, vide & *Gab.di.9.qu 3.dub.2.lib.2.* Et *ſer.1. de B.Virg.concep.* & alias primus & ſecundus modus prioritatis & poſteritatis nullo modo reperiri poſſunt in Deo per reſpectum ad intra. Patet: quia omnia in diuinis ſunt ſimul duratione & natura, nec quintus & ſextus poſſunt reperiri in Deo, quia ibi nihil eſt perfectius aut dign⁹ alio, ſed quicquid eſt in diuinis, eſt infinite perfectum. Vnde dicitur in ſymbolo Athan. nihil prius aut poſterius intelligit non prioritate originis, ſed durationis, quod in Deo non eſt ponendum: quia quicquid eſt in Deo, ad intra eſt æternum. Vnde tertius modus prioritatis, vt extenditur ad productiuitatem, & vt dici poteſt prioritas originis, reperitur in diuinis, quia ſic pater eſt prior filio quem producit. Secus proprie loquendo de cauſalitate. Et prius origine, vt ſcribit *S.Bona.di.12. qu.1.lib.11.* eſt, quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accipit ab altero, & hoc cadit in Deo. Sed prius origine cadit reſpectu producentis & producti, cum alter oritur ex altero. Cum vero vnum oritur à duobus, non cadit ibi prius origine, quia tunc ſunt ambo vnum originale, principium tamen cadit ibi prius auctoritate, quia quamuis pater & filius ſint vnum in producendo, tamen hoc accipit filius à patre. Quartus modus prioritatis, ſcilicet communitatis, hoc eſt conſequentiæ non conuertibilis, reperitur in diuinis. Sic eſſentia eſt prior perſonis & relationibus, quia bene ſequitur. Eſſentia eſt, ergo pater eſt: vel à eſt, pater ergo à eſt eſſentia, ſed non econtra. Sic eſſentia poteſt dici communior quam ſit perſona vel relatio. Septimus modus prioritatis reperitur in diuinis. Poteſt enim dici ſecundum Occam quod paternitas eſt prior filiatione attributione, eo enim quod paternitas eſt perſonalis proprietas patris, quia eſt prior filio, ergo paternitas eſt prior filiatione, vide *Gab. di. 9.qu.3. art. 2. dub.2.lib.1.* Et cum dicitur, pater intelligit prius quam filius, pater prius creat quam filius, dicit Occam eas eſſe abuſiuas aut ſimpliciter falſas, niſi ad hunc ſenſum, pater intelligit à ſe, ſicut eſſe habet à ſe. Item filius intelligit à patre, quia eſſe habet à patre. Vel quod filius intelligit, habet à patre, ſicut & eſſe habet à patre. Item creare primo dicitur de patre quā de filio prioritate communitatis. Item ſpiratio actiua eſt prior generatione actiua, & etiam generatione paſſiua, quia ſequitur: generat, ergo ſpirat, & non econuerſo. Item generatio tam actiua quam paſſiua eſt prior ſpiratione paſſiua. Septimo modo prioritatis, quia generatio actiua & paſſiua ſunt proprietates patris & filii, quorum vterque eſt prior Spiritu ſancto. Cætera videantur apud *Occam* & *Gab.*

PRINCEPS aliquando primum ſignificat, & eſt adiectiuum, *Macrob.* Qui gradus inter eos Princeps habebatur. Aliquando optimatem ſignificat. Vnde ciuitates principes dicimus, qui rempublicam admiſtrant. Interdum Dominum, vt Auguſtinus princeps: Nero princeps. A quo principatus, hoc eſt imperium: Et princeps dicitur quaſi primum caput, à quo principium principale & principiatum. De principibus permulta ſcribit *Gerſ.*

PRINCIPIVM eſt id à quo aliquid procedit quocunque modo. & econuerſo ſecundum *B. Thom.1.qu. 33.art.1.* Et ſumitur principium à prioritate, ſed non ſignificat eam, vt *ibidem* dicit. Et principium eſt conſtitutum in eſſe per principium, ideo non conuenit lineæ reſpectu puncti, nec motui reſpectu termini, à quo ex *B. Thom.3.ſent. di.12. qu.1. art.1.* capitur & pro initio. Vnde eſt illud *Ouid.1.* de remedio amoris: *Principiis obſta, ſero medicina paratur.* Vnde & illud principiū in omni re graue proceſſu fit leue. De quo videatur *Gerſ.p 4.ſer.dom.ſept.de aced.*

PRIN-

Principium capitur multipliciter, vt notat *Brul.di.19.p.2.q 3.li.5* & vndecim modis, qui ponuntur à Philoſopho 5. *Meta.* ſed ad tres reducuntur modos, ſcilicet, ad principium, eſſendi, fiendi, & cognoſcendi. Principium eſſendi dicitur illud, quod eſt principium alicuius ineſſe eius. Et eſt duplex, vel capitur dupliciter. Vno modo capitur pro prima parte alicuius rei à qua incipit eſſe, vt motus augmentationis incipit à lõgitudine, poſtea progreditur in latum, demũ in profundum. Et dicitur principium à quo iſto modo quæcunque pars à qua incipitur motus, vocatur principium. Alio modo capitur pro prima parte generata reſpectu alicui⁹ totius compoſiti, ex qua cum aliis conſtituitur totum. Exemplum de fundamẽto reſpectu totius domus. Et illo modo lignum curuum eſt principium nauis. Similiter principium in animali perfecto (vt homine) eſt cor. Aliud eſt principium fiendi, & dicitur illud quod eſt principiũ in fieri ſeu cauſari alicuius rei. Et de tot dicitur principium fiẽdi de quot cauſa. Et ſic erit principium effectiuum formale, materiale & finale. Et ſicut duplex eſt cauſa, ſcilicet primaria & ſecundaria. Sic etiã principium fiendi eſt duplex, ſcilicet, primarium & ſecundarium & principium fiendi materiale, & cauſa materialis, & materia, ex qua idem ſunt, principium quoq; potentia poſſunt dupliciter ſumi (vt ſcribit *Petr. de Aliac. q.7. art. 2. li. 1.*) Nam eſt quoddam principium quod agit, & eſt quoddam principium quo agens agit. Exemplũ primi, in naturalibus ignis generans eſt principium quod agit ignem, & forma eſt principium, quo agit ignem. Exemplum etiam in artificialibus. Artifex eſt principium quod agit, ſed ars eſt principium quo agit. Vide latius *Aliac.* & de principio diuino, quod eſt pater, qui eſt principiũ quod generat, de quo infra. Aliud eſt principium cognoſcendo, & capitur dupliciter, ſcilicet demonſtratiue. Et ſic eſt vnum primũ principium, id eſt per ſe euidens. Ex quo cum alio principio poteſt inferri concluſio per demonſtrationem, vt omne totum eſt maius ſua parte. Alio modo capitur diffinitiue, ſic omnis diffinitio ſiue large ſiue ſtricte capta, dicitur principiũ diffinitiuum. Et differunt, quia primum eſt vna propoſitio. Secundum vero eſt vna oratio. Vltra illa octo ponuntur alii modi ab Ariſtotele. Nono ergo modo capitur pro aliquo inductiuo vel prouocatiuo, propter quod fit aliquid. Et dat exemplum *Ariſt.* vt bellum fit ex conuicio. Et ſic diuerſitas oppoſitionum eſt principium litis, & præcipue propter res temporales. Nam ille dicit: Hæc villa mea eſt, ſeu ciuitas eſt mea. Alter dicit non, ſed mea eſt. Decimo capitur principiũ pro aliquo vere productiuo alicuius, quod nullo modo eſt cauſa ipſius. Et eſt duplex, ſc. generatiuum & ſpiratiuum. Generatiuum hoc modo pater in diuinis eſt principium generatiuũ filii. In creaturis non reperitur illo modo principiũ. Spiratiuum, vt pater & filius ſunt vnicum principium reſpectu Spirituſſancti. Et vt dicit *S. Bonau.* In Deo nullo modo nec proprie nec tranſſumptiue recipitur materiale principiũ, quia materia dicit principium paſſiuum, & ita incompletum, & quia à diuino eſſe omnis incõpletio & omnis paſſio remouenda eſt: ideo nullo modo genus materialis principii in Deo ponitur.

Principium & cauſa differunt. Nã cauſa ſemper diſtinguitur à cauſato eſſentialiter, non ſic principiatum à principio, ſed ſufficit realis diſtinctio, cuiuſmodi eſt inter perſonas diuinas, & ſic in diuinis non ponitur cauſa quo ad intra, ſed bene quo ad extra, quamuis Græci pro eodẽ ſumunt cauſam & principium, quare æque concedunt iſtam: Pater eſt cauſa filii, ſicut iſtam, pater eſt principium filii. Sed nos aliter (dicit *Pelbart.*) vtimur nomine cauſæ & principii differẽter. Et ideo licet nos concedamus iſtam: Pater eſt principium filii, non tamen iſtam, pater eſt cauſa filii. *Pelb.*

Principium Theologicæ capitur tripliciter. Vno modo eſſentialiter, ſicut dum dicimus, qđ tres perſonæ ſunt principium creaturarum. Sic cũ dicitur Pater & Filius & Spirituſſanctus ſunt vnum principium creaturę: ſenſus eſt, id eſt ſunt vna eſſentia quæ eſt principium creaturæ. Et ita principium eſt terminus eſſentialis ſupponens immediate pro eſſentia. Secundo modo capitur perſonaliter. Et ſic dicit *Auguſt.* quod pater eſt principium totius Deitatis 4. *de trinit.* quia ipſe à nullo eſt, ſed ab eo filius & Spirituſſanct. ſunt: in quibus ſingulis tota deitas eſt. Pater eſt principium Filii & Spirituſſancti: Filius ad Spiritumſanctum dicitur principium: Spirituſſan. vero, non dicitur principiũ, niſi ad creaturas, ad quas etiam Pater & Filius dicitur principium, &

Digitized by Google

Trinitas ipſa. Et quando dicitur: Pater eſt principium totius trinitatis: intelligitur, vt notat *S. Bon.d.29 in dub.liter.li.*1. id eſt, omnium perſonarum in deitate, & eſt diſtributio accommoda, ſicut dicitur: cœlum continet omnia, ſe, ſcilicet, excepto. Et principium ſtat pro paternitate ſimul & ſpiratione, quia per paternitatẽ eſt principium filii, per ſpirationem principium Spiritusſancti, per vtrunque principium vtriuſque. Et quia perſona à nullo eſt, ideo eſt principium totius deitatis. Vide latius *S. Bona.* Pater ergo eſt principium ſine principio, filius eſt principium de principio, Spiritusſan. eſt principiatum ab vtroque. Hæc *Magiſt.di.29.li.*1. Et licet Spiritusſanctus non ſit principium ad intra, eſt tamen principium ad extra, hoc eſt, ad creaturas, nulla enim perſona eſt ab eo, ſed bene eſt à patre & filio, ſed bene quo ad creaturas eſt principium. Et hi tres, ſcilicet, pater & filius & Spiritusſanctus dicuntur (vt dicit *Magiſt.*) vnum principium omnium creaturarum, & non tria, quia vno eodemq; modo principium rerum ſunt, non enim aliter res ſunt à patre, aliter à filio, ſed penitus eodẽ modo (vt dicit Magiſter.) Capitur & principium notionaliter, & ſic dicimus quod ſpiratio actiua eſt principium Spiritusſancti. Vnde *Guilhel.Scot.* dicit quod in diuinis, tam quo ad intra, quam quo ad extra principium dicitur. Et patet *Ioan.*1. *In principio erat verbum*, id eſt in patre filius, ſecundum *Gloſ.* Et infra. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Vnde *Baſil.in hexam.* dicit. Accipere eſſe ab alio, eſt commune tam verbo Dei, quam creaturis. Eſt itaq; in diuinis primo principium non de principio, & hoc eſt pater. Secũdo eſt principium de principio, & hoc eſt filius. Tertio & principiatum de principio, ſed nõ principium, ſcilicet ad intra, & hoc eſt Spiritusſanct. Et poſtea ſimul tres perſonæ vnicum ſunt creaturæ principium. Hæc *Pelb.* Et principium notionale ſecundum aliquos eſt principium commune pluribus & non omnibus perſonis, vt ſpiratio actiua. Vide latius ad hoc *Gabr.diſtinct.* 12.*qu.*1.*li.*1.

Principium elicitiuum vide in dictione *Elicitiuum* ſupra.

Principium dicitur duplex, ſecundum *S.Bonauent.diſt.9.qu.3.lib.*1. ſcilicet, originale & initiale: ſecundum quod principium dicitur originaliter, ſic Filius tam quantum ad eſſe, quã quãtum ad durationem, habet principium: quia vtrumque habet ab alio. Si autem principium dicatur initiũ, ſic dico quod nec habet principiũ eſſendi nec durandi: primum principium nõ aufert rationem æterni, ſecũdum vero ſic. Et quia temporale & æternum differunt de neceſſitate per eſſentiam, principium & principiatum non ſic: & quod habet initium, eſt tẽporale, & quod caret, eſt ęternum. Et cum habere principium & non habere, dicant differentiam perſonæ, & hæc eſt inter patrem & filium. Ideo ſic pater qui eſt vnius eſſentiæ cum filio, non communicat filio perſonam, ſed tantum naturam ſiue eſſentiam, ſic communicauit ei non habere initium, ſed non communicauit nõ habere principium. Hæc *S.Bona.*

Principium vel principia dicuntur communes animi conceptiones, per quæ principia probantur, & ad quæ reducuntur omnia probata in aliqua ſcientia, & in quorum virtute eliciuntur omnes concluſiones illius ſcientiæ, vt patet 1. *Poſt.* quælibet autem ſcientia habet ſua propria principia. Et ideo in tota Theologia viatoris quæ eſt tota ſacra ſcriptura, ſunt aſſignanda aliqua formalia principia, ex quibus dependet tota notitia & ſcientia huius libri & totius ſcripturæ, quibus principiis ignoratis, impoſſibile eſt intelligere ea quæ continentur in hoc libro, & quibus notis noſcuntur omnia in hoc libro contenta, & ideo dicuntur principia intelligendi ſacram ſcripturam. Hæc *Iac.de Valent.tract.*3. *prol.ſup.Pſal.* Et ſecundum *Car.Camer.qu* 1.*art.* 2.*li.*1. principia Theologica ſunt ipſæ ſacri canonis veritates; quoniam ad ipſos ſit vltimata reſolutio Theologici diſcurſus, & ex eis primo ſingulæ concluſiones Theologicæ deducuntur.

Principium primum dicitur quod eſt communiſſimum. Et prima principia quandoq; nominantur dignitates (vt ſcribit *Gerſ.de Theol. myſtic.ſpeculat.part.2.conſi.*10.) Aliquando communes animi conceptiones, aliquando regulæ primæ incommutabiles eſt impoſſibiles aliter ſe habere, vt quod de quolibet affirmatio vel negatio, quod totum eſt maius ſua parte, quod intellectiuum perfectius eſt non intellectiuo, quod ſpirituale corporali cæteris paribus dignius eſt, quod ſi homo intelligit, homo viuit & ſimiles. Et vt idem dicit in *centilog.de concep. partit.*

Digitized by Google

partit.5.de *concept. compl.* Conceptus complexi inquit quos dicimus rationis, dicuntur per ſe noti, dum conceptus ſimplices, ex quibus componuntur apprehenſi, reddunt protinus complexionem euidentem in lumine rationis intellectiuæ, vt de quolibet eſſe vel non eſſe, cui non contingit intellectis terminis diſſentire. Tales vtique ſunt communes animi conceptiones & hebdomades, & primæ impreſſiones, & prima principia, &c. Sunt autem quatuor conditiones primi principii omnium verorum, vt notat *Camer. qu.3.art.2.lib.1* Prima eſt quod tale primum principium debet eſſe complexum, patet: quia loquimur de primo principio in cognitione, & non in cauſalitate. Secunda eſt quod debet eſſe omnium complexorum notiſſimum, patet: quia debet eſſe primum in euidentia. Tertia eſt quod debet eſſe ex terminis communiſſimis, & communiſſimum patet: quia debet ad omnia alia vera ſe extendere Quarta eſt quod debet eſſe propoſitio affirmatiua, vel ſaltem non pure negatiua, & propoſitio hypothetica, vel ſaltem non pure cathegorica, patet: quia affirmatio eſt prior puta negatione, & per conſequens propoſitio pure negatiua non poteſt eſſe primum principiũ complexum, ſed propoſitio pure affirmatiua & cathegorica non poteſt eſſe primum principiũ, quia nulla talis eſt euidentiſſima, vt patet inductiue, igitur ſequitur quod primum principium complexum eſt propoſitio hypothetica affirmatiua, ſicut iſta. Aliquid eſt vel nihil eſt, vel eſt propoſitio non pure cathegorica, ſed de hypothetico extremo, nec pure affirmatiua nec pure negatiua, qualis eſt iſta. Quodlibet eſt vel non eſt. Et ſic ex his patet, quod primum principium complexum non eſt illud, Deus eſt &c. *Aliac.* Et ſicut in Metaphyſica eſt vnum principium communiſſimum omnibus ſcientiis, & vna maxima propoſitio: quam neceſſe eſt, quemlibet docendum habere, ſcilicet, de quolibet eſſe, vel non eſſe: vt patet. 1. *poſter. & 4. Meta.* Ita in tota Theologia viatoris (vt ſcribit *Iaco. de Valen. tra. 3. prol. ſup. Pſalm.*) eſt vnum communiſſimum principium. quod præſupponitur in tota Sacra ſcriptura vtriuſque teſtam. & in qualibet eius parte, ſcilicet, quod tota Sacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti, eſt ab ipſo Deo tradita, & reuelata, & per Spiritum ſanctum inſpirata, & ideo nullo modo poteſt mentiri. Hoc primum principium proponit *B. Petrus in ſua canone. 2. cap 1.* dicens: hoc primum intelligentes: quod omnis Prophetia ſcripturæ propria interpretatione non fit, non enim voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei & homines. Hoc idem communiſſimum principium magis declarat Apoſtolus *Paulus Hebr. in principio*, præſuppones ipſum tanquam primum di. Multipharie multiſque modis olim loquens Deus patribus in Prophetis, nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Hoc idem principium præſupponit *Auguſt.* & docet præſupponendum in primo de doctrin. Chriſtia. enumerans omnes libros ſacri canonis, de quibus nullum eſt dubium eſſe nobis à Deo traditos, quibus omnimodam fidem dicit eſſe adhibendam in primis. Et in quibus quæritur veritas intemerata & inconcuſſa, & charitas Dei & proximi, & tota ſalus noſtra, & redemptio. Secundum principium eſt quod in diuinis eſt vna ſubſtantia & vnum eſſe, & vna eſſentia tribus perſonis diuinis relatiuis communicata. Et ſic eſt vnus ſolus Deus trinus in perſonis, & vnus in ſubſtantia, ſcilicet, pater & filius & ſpiritusſanctus. Hoc principium latius declarat *Valen. vbi ſupra.* Tertium principium eſt quod verbum diuinum, qui eſt filius patris ſecunda perſona in trinitate, aſſumpſit veram carnem humanam ex virgine Maria, ſimul cum anima rationali ibidẽ creatam, & per conſequens aſſumpſit veram humanitatem in vnitate ſuppoſiti, in qua pro nobis poſſet pati, ita Chriſtus eſt verus Deus & homo, conſtans ex duabus integris naturis in vna perſona. Quartum principium, quod ſicut verbum diuinum aſſumpſit illam carnem, & humanam naturam in vnitate perſonæ, vt in illa pateretur, quæ quidem perſona dicitur vnus Chriſtus, De^9^ & homo. Ita pariter ille Chriſtus aſſumpſit & vniuit & deſponſauit ſibi totam Eccleſiam, & vnitatem fidelium in vnitatem corporis myſtici, vt pro illa pateretur, ita quod Chriſtus & Eccleſia dicitur vnus homo myſticus, & vnus Chriſtus myſticus, cuius caput eſt Chriſtus verus, & corpus ſiue membra dicitur tota Eccleſia fidelium, quæ per fidem & baptiſmum eſt iſti capiti vnita, & deſponſata, & ſic Chriſtus dicitur ſponſus, & caput Eccleſiæ. Quintum principium eſt quod

Digitized by Google

quod Chriſtus eſt finis, & veritas legis ad iuſtitiam omni credenti *Rom.*10. & per conſequens lex nihil aliud eſt, niſi via ad Chriſtum. Sextum principium eſt, quod Chriſtus Deus & homo, non ſolum eſt caput & ſponſus Eccleſiæ, & finis vtriuſque legis, ſed etiam mediator Dei & hominum. 1. *Tim.* 2 Septimum principium eſt, quod ſicut Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & omnium fidelium, à quo deriuatur omnis virtus, & gratia in omnia membra ſua, ita diabolus eſt caput & principium omnium malorum, & omnium infidelium & obſtinatorum, & perfidorum hominum, & omnes infideles & obſtinati ſunt membra diaboli, à quo prouenit eis perſuaſiue omnis iniquitas & malitia. Hæc & plura *Iacob. de Valent: tract.* 3. *c.* 1. *prologi ſuper Pſal.* Et vt idem refert *Pſalm.*13. ſecundum *Auguſt.* Sicut in ſciẽtiis ſpeculatiuis eſt dare vnum principium, à quo generaliter habent virtutem omnia probata in illa ſcientia, vt patet 1. poſteriorum, quo ignorato deſtruitur & ignoratur tota illa ſcientia. Ita pariter in actibus humanis, eſt dare vnum principium primum, à quo ſumunt virtutem, & diriguntur omnes actus humani, quod quidem principium eſt Deum eſſe iuſtum iudicem omnium actuum, & operationum humanarum & præmiatorem bonorum, & punitorem omnium malorum. Ex quo ſequitur illud generale, nullum bonum irremuneratum, & nullum malum impunitum, quo principio negato deſtruuntur, & corrumpuntur omnes mores & omnes actus humani, quia qui non credit tali principio, illico contemnit Deum, nõ timens eius iudicium, & ſic cadit & prorumpit in omnia ſcelera deteſtabilia. Hoc principium negauerunt gentiles quidam. De quo latius videto *Valent. Pſal.*13. Sunt præterea duo principia quæ maximi facit & pendit *Scot.* & dicit ſibi eſſe certiſſima. Primum eſt Theologorum, & habetur *diſt.*10. *qu.*2. *lib.*4. Deo eſt poſſibile quicquid non includit euidentem contradictionem, & ad quod non ſequitur contradictio. Secundum commune eſt Theologis & Philoſophis, non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, aut auctoritate, cui non licet contradicere hoc aperte aſſerente. Vnde ſemper paucitas quando ſufficit ad ſaluandum ea quæ ponuntur amplectenda eſt. Hæc videantur apud *Gabrielem diſt.* 10. *q. vnica, art. c.* 1. *lib.* 4.

Principivm regvlativvm hominis eſt quadruplex (vt notat idem *Iaco. de Valent. in expoſit. Pſal.*14.) Primum principium regulatiuum actuũ humanorum eſt lex naturalis, quæ conſiſtit in dictamine rationis naturalis, ſcilicet, omne malum vitandum, & omne bonum agendum. Et quod tibi non vis alteri ne facias, & quod tibi vis, alteri fac, &c. Et quicunque operatur iuxta illa principia, dicitur iuſtus naturaliter, & tales operationes naturaliter ſunt iuſtæ. Secundo, quis poteſt operari moraliter iuxta aliquod principium moraliter regulatiuum. Et ſic prudentia poteſt dici quoddam principium iuſtitiæ moralis, eo quod regulat omnes alias virtutes. Ex quo patet quod omnis qui operatur ſecundum virtutes morales, poteſt dici moraliter iuſtus, eo quod operatur iuxta prudentiam, quæ eſt recta ratio & principium regulatiuum omnium agibilium. Tertium principium regulatiuum actuum humanorum dicitur lex ciuilis, quæ humanam coercens audaciam; & nocendi refrænans facultatem, regulat hominem ad viuẽdum cum cæteris ſocialiter & ciuiliter: nulli nocendo: Et ſic operans ſecundum leges ciuiles, dicitur iuſtus ciuiliter. Quartum principium regulatiuum actuum humanorum dicitur lex diuina, eo quod regulat hominem in Deum, & ſic operans ſecundum legem diuinam: dicitur iuſtus, diuinus. Ex quibus patet, quod quadruplex eſt iuſtitia, ſcilicet naturalis, moralis ciuilis, & diuina: iuxta quatuor principia & leges, quibus omnes actus regulantur humani: prout dictum eſt. De quo latius legito apud *Valentium Pſalm.*14.

Principivm principale (vt ſcribit *Gab. di.* 23. *q.*1. *l.* 1.) dicitur cui primo, ſiue ex ſe non per aliud cõuenit poſſe agere vel pati, ſicut intellectus cui primo conuenit intelligere, & homini per intellectum: potentia autem eſt principium principale agendi vel patiendi. Eſt & principium minus principale determinatiuum, vel inſtrumentale, *&c.* Principale dicitur, quod primũ & præcipuum eſt. Vnde principalia vitia octo ſancti diffinierunt, ſcilicet gulam, luxuriam, vanam gloriam, ſuperbiam, auaritiam, inuidiam, acediam, iram. Hæc vitia deſignantur per ſeptem gentes, quorum olim populus Dei terras poſſedit. Scriptũ nãque eſt. *Exo.*23. Et introducã vos ad loca Cananæi & Hethæi, Amorrhæi & Phe-

Digitized by Google

Pherezæi, Heuæi & Iebuſæi, & Gergeſæi, quibus additur gens Ægyptiorum, per quas gentes octo vitia capitalia intelliguntur. De quo latius legito apud *Gerſ. par. 2 ſerm. de de verb. domini. Venite ad me omnes qui laboratis*. Horum autem vitiorum duo ſunt carnalia, reliqua ſex ſpiritualia. Illa carnalia, quia in corporis membris eorũ operatio conſiſtit. Iſta vocantur ſpiritualia, ſiue corporalia, quia in corde actitantur. De quibus alias latius.

PRINCIPALIVS venit à principale. Principalius aliquid dicitur eſſe alio. Vno modo, vel quia naturaliter prius eo, & quod ab alio præſupponitur, & ſine quo aliud nõ eſſet tale, vel ſine quo habitus non eſſet virtus. Alio modo illud dicitur eſſe principali⁹ quod eſt ſimpliciter perfectius, tunc dicitur quod prudentia eſt principalior alijs virtutibus, & eſt prior eis generatione, & eſt regula aliarum virtutum, ſine qua nullus alius actus eſt virtuoſus, vt latius ſcribit de hoc *Gabr. diſtinct. 33. quæſt. vn. artic. 3. dub. 1. lib. 3.* Sed loquendo de principalitate ſecundo modo, ſic virtutes electiuæ ad voluntatẽ pertinentes ſunt principaliores virtute dictatiua ad intellectum pertinente, quoniam voluntas eſt perfectibile nobilius intellectu. Plus *Gabriel vbi ſupra.* Sic poſſunt concordari *S. Thom. & Scot.* Nam *Th.* dicit prudentiam eſſe principaliorem, & cæteræ ad eam reducuntur. *Scot.* vero dicit quod virtus eliciens ſecundum dictamen prudentiæ principalior eſt ipſa prudentia.

PRIVATIO poteſt capi tribus modis (vt ſcribit *Bruleſer diſt. 28. quæſt. 1. lib. 1.*) ſcilicet, proprie, communiter & communius. Priuatio proprie capta eſt quando aliquid caret aliqua forma quam nata eſt habere ſecundum ſe, & quando oportet & quomodo oportet ſecundum debitas circunſtantias. Vnde ſi aliquis homo poſt annum vel duos non habeat dentes, eſt edentulus. Et ſi catulus poſt nouem dies non videat, dicitur cæcus. Priuatio communiter capta eſt quando aliquid caret aliqua forma, quam natum eſt habere ſecundum ſe, ſed non ſecundum debitas circunſtantias, hoc modo catulus eſt cæcus ante nouem dies. Priuatio autem communis capta, eſt quando aliquid caret aliqua forma quam non eſt natum habere ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuum genus, hoc modo talpa dicitur cæca. Vnde licet talpa non ſit nata videre ſecundum ſe, eſt tamen nata videre ſecundum ſuum ſuperius. Vnde Philoſophus *5. Meta. c. de priuat.* dicit, quod talpa non ſit cæca in quantum animal. Regula. Nulla priuatio propriiſſime loquendo poteſt eſſe in diuinis. Omnis enim priuatio propriiſſime loquendo dicit imperfectionem, ſed nihil imperfectum eſt in Deo, *&c.* Vnde priuatio ſicut docet Philoſophus *5. lib. Meta.* eſt carentia alicuius formæ in ſubiecto apto nato. Vnde ad rationem priuationis duo concurrunt ſecundum *Franciſ. Maro. in conflat. pri. diſt. 28.* Vnum eſt aptitudo ad formam aliquam: puta hominis aptitudo ad videndum, aliud eſt carentia. Vnde lapis licet careat viſu, non tamen dicitur cæcus, eo quod non habet aptitudinem videndi. Et catulus ante nouem dies non dicitur cæcus, quamuis careat viſu, aptus natus eſt tamen habere vt dictum eſt. Et priuationes ſecundum eundem *Franciſ* dicuntur à priuando aliquid poſitiuũ, ergo ſecundum oppoſita poſitiua diſtinguuntur. Primo namque ſunt quædam priuationes quæ priuant perfectionem ſimpliciter, & talia nullo modo poſſunt poni in Deo, quia dicunt imperfectionem ſimpliciter, vt eſt ignorantia, impotentia. Secundo quædam priuant perfectionem ſecundum quid & non ſimpliciter, ſicut eſt inanimatum. Nam ſicut animatum dicit perfectionem ſecundum quid ſolum, ſcilicet in genere corporalium, ſic eius priuatio videlicet inanimatum dicit imperfectionem ſecundum quid: & huiuſmodi etiam non conueniunt Deo in quantum imperfectiones ſunt. Tertio quædam priuant imperfectionem & per conſequens dicunt perfectionem, ſicut incorruptibilitas & immortalitas, ideo huiuſmodi ſunt in Deo, vt ingenitum, innaſcibile, hæc ſunt in Deo, vt patet. In Deo itaque ſunt priuationes multæ, large capiendo ſecundum *Franciſ.* ſicut accipitur priuatio, quæ dicit aptitudinem tranſcendentis, ſcilicet, entis & boni. Tertio modo, quia Deus eſt incorruptibilis priuatione. Et ſecundum eundem in diuinis nil dicitur imperfectum ratione Deitatis, quæ omnia continet ſupereminenter, & perſonæ habent proprias priuationes. Nam prima perſona patris habet proprias priuationes, ſcilicet, ingenitum, innaſcibile. Tertia etiam perſona, videlicet ſpiritus ſanctus habet non productiuitatem: eſt enim

enim non producens. Sed perſona media, ſcilicet filii, nullam propriam negationem habet, quia omnis negatio vel priuatio quæ competit filio, competit etiam patri vel ſpiritui ſancto. Et patet de infinitate, immenſitate, immutabilitate, & huiuſmodi, quæ ſunt communia tribus. Item patet de iſta notione inſpirabilitas, quæ competit non tantum filio, ſed etiam patri, *Fr. Pelbart. &c.*

Privilegivm eſt priuatum jus indultum contra jus commune. Nam niſi aliquid indulgeret, non eſſet priuilegium. *de ver. ſig* Et priuilegium eſt priuata lex, quia reſpicit ſingulares perſonas, ſed commune eſt ad multa negotia. ex *B. Th. 1. 2. q. 96. ar. 2.* Et dicitur priuilegium, quaſi priuata lex, hoc eſt ad ſingulos ſpectans.

Privilegivm clericorvm eſt duplex, ſcilicet perſonale & reale. Perſonale eſt quod, ſcilicet iniiciens in eos manus violentas eſt excommunicatus. *1. q. 4. Si quis ſuadente.* Reale, ſcilicet quod in cauſa ciuili vel criminali non poteſt conueniri coram judice ſeculari, ſed coram Eccleſiaſtico: nec priuilegia illa produnt religioſi, ſicut apoſtatæ, ſi tamē fuerint profeſſi tacite vel expreſſe. Nec clerici ſeculares in maioribus ordinibus conſtituti, habitum & tonſuram nō habentes, dum ſciuntur eſſe tales: etiamſi fuerint excommunicati, irregulares, ſuſpenſi, depoſiti: niſi eſſent ſolenniter degradati, & traditi curiæ ſeculari: nec poſſunt priuilegio clericali renunciare. Sed tales reducendi ſunt, & ſuis ſuperioribus præſentandi & compellendi ad obſeruantiam clericalem. *in gloſſ. 21. diſt. cleros.* Secus de exiſtentibus in minoribus ordinibus, qui per actus contrarios amittunt priuilegium clericale. *84. diſtinct. Quiſquis.* Latius *Gab. diſt. 15. qu. 5. ar. 2. lib. 4.* qui & apud Canoniſtas ſcribit diffuſius reperiri.

Privilegiatvm dicitur quod habet priuilegium. vnde opus priuilegiatū. Sunt autem multa opera priuilegiata, vt ſcribit *Gerſ. par. 3. de oratione & eius valore*, quę ſortiuntur efficaciam, nedum ex opere operante, ſed ex quadam vi operis operati, prout in Euchariſtiæ conſecratione & ſumptione, & aliorum ſacramentorū miniſtratione quandam vim ſuſcipiunt ex parte diuini, & Eccleſiaſtici mandati. Sicut & oratio Dominica, quam Deus per ſe fecit. Sicut horæ canonicæ, vel cæteræ orationes, quas Eccleſia dicendas inſtituit. Idem vult *Gerſ. par. 2. in ſer. facto in concil. Remenſ. Dom. 2. poſt Paſcha.* dum ait: Et quidem non inuenio pabulum charitatis & gratiæ melius, efficaciuſve tradi poſſe gregi Chriſti, quam per debitam collationem ſacramentorum. Illic quippe gratia confertur in ſuſcipiente virtute operis operati, hoc eſt vltra vel ſupra meritum ſuſcipientis, in virtute meriti Chriſti inſtituentis ſacramentum, & illud ſpirituali priuilegio ditandis: vt inde opus priuilegiatum nominetur.

Probare aliquando eſt demonſtrare, & argumentando planum facere. Hinc probatio, demonſtratio. Et probabile, quod licet verum non ſit, rationibus tamē quibuſdam videtur perſuaderi. Probare aliquando laudare eſt. Vnde probi, boni, dicuntur, quaſi prohibi, quod ſe à delinquendo prohibeant. A quo improbus, id eſt malignus: & improbitas, malignitas, *&c.*

Probatio quærit rationem facti, & tangit cor. Examinatio quęrit factum & tangit corpus, ſecundum *B. Thom. ſuper Pſal. 16.* Et ſecundum Rhetores octo ſunt probationum ſpecies, quas & refert *Petrus de Aliac. q. 1 ar. 2. lib. 1.* per quę probat ſacram ſcripturam eſſe veram. Prima per teſtes ſeu fide dignum hominum teſtimonium. Vnde dicebat Chriſtus *Act 1. Eritis mihi teſtes in Hieruſalem & in omni Iudea & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.* Secunda per legem ſeu authenticū legis ſcriptum. Vnde dicebat Chriſtus Iudæis, *Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me.* Ex ſcripturis enim legis Moyſi oſtenditur quod Chriſtus fuit verus Propheta, & ver⁹ Meſſias in lege promiſſus: & per conſequens, quod eius doctrina eſt vera & credenda. Tertia per pactum. Vnde ait Apoſtolus Tarſenſis *Rom. 1.* quod Euangeliū Chriſti ante promiſerat Deus p Prophetas ſuos. Ex ſcripturis enim ſanctis oſtenditur, quod doctrina Chriſti eſt illa, quam Deus promiſerat in Prophetis: & per conſequens, quod ipſa eſt vera. & nullo modo erronea. Quarta per juramentum. Vnde ait Apoſtolus *Heb. 6. Quoniam neminem habuit per quem juraret maiorem, jurauit per ſemetipſum, &c.* in quo abundantius volens oſtendere Deus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit juſiurandum, &c. Deus enim ſanctis patribus ea quæ de Chriſto futura erant, non ſolum

Digitized by Google

ſolum ſimplici verbo promiſit, ſed etiam iuramento firmauit, quæ omnia oſtenduntur ex ſcripturis iam eſſe impleta. Quinta per miraculum, vnde dicebat Chriſtus. *Ioan.* 5. *Ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me*: quod non ſolum verum eſt de operibus virtutum, ſed etiam de operibus miraculorum, &c. Sexta per tormentum, imo diuerſa genera tormentorum, vnde dicebat Apoſtolus *Hebr.* 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, &c. lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt, & hi omnes teſtimonio fidei probati, &c.* Septima probatio per eum in cuius ore non eſt inuentum mendacium: vnde Apoſtolus ad *Hebr.* 6. *Impoſſibile eſt mentiri Deum.* Sed doctrina Chriſti eſt reuelata à Deo, vt apparet ex miraculis & ſcripturis ſanctis. Octaua per conformitatem geſtuum & verborum. Vnde *Actor.* 4. Loquebatur verbum Dei cum fiducia, *&c.* Ex geſtibus enim Chriſti & diſcipulorum ſuorum patebat, quod verba eorum non erant falſa, quia non loquebantur fictitie, ſed ex corde ſine curioſitate, oſtentatione, vel apparatu, ſed cum charitate pro affectione, & toto affectu: igitur probabile eſt dicta eorum eſſe vera, &c. Per hæc itaque veritates Theologicæ probari poterunt: & per conſequens ſcriptura ſacra. Et ad hoc poſſunt adduci octo media, quæ ponit *Scot. qu.* 2. *prol.* quæ ſunt: Primo, auctoritas ſcribentium. Secundo, concordia ſcripturarum. Tertio, rationabilitas contentorum. Quarto, irrationabilitas ſingulorum errorum. Quinto, prænuntiatio futurorum. Sexto, viuacitas miraculorum. Septimo, ipſius legis duratio. Octauo, & diligentia in recipiendo, ſed de iſtis remitto ad eum, & alias ſcripſimus. Poſſent ad hoc adduci multæ cõcordantiæ per hæc ſcriptura ſacra probari poterit, & doctrinam Chriſti eſſe veram & infallibilem, vel probabilem, &c.

PROBABILE quod probatur, vel quod probari poteſt. Aliquid autem eſſe probabile, poteſt intelligi dupliciter, *Camer. q.* 1. *art.* 2. *lib.* 1. Vno modo ſimpliciter. Alio modo ſecundum quid. Vnde ſecundum *Philoſ.* illud dicitur probabile ſimpliciter, quod videtur omnibus vel pluribꝰ, vel maxime ſapientibus, quod ſic intelligitur: Probabile eſt quod cum verum & neceſſarium, non eſt, tamen euidens, ſed apparens omnibus vel pluribus, vel maxime ſapientibus. Per primã clauſulam excluduntur falſa, & vera contingentia, quæ ſtricte loquendo, nõ dicuntur probabilia, licet aliquando improprie, ſicut dicit Philoſ. quod nihil prohibet falſa eſſe probabiliora quibuſdam veris, capit enim probabile improprie. Per ſecundam excluduntur etiam principia, & concluſiones demonſtrationum. Per teriam excluduntur neceſſaria, quæ apparent falſa omnibus vel pluribus. Alio modo & magis large aliquid dicitur probabile ſecundum quid, quod cũ ſit verũ ſiue neceſſarium, ſiue contingens, nõ eſt tamen euidens, ſed apparẽs alicui, vel aliquibus. Et proportionabiliter poſſet diſtingui de ratione probabili, quia vel eſt ex probabilibus primo modo, vel ſecundo, vel ſimpliciter, vel ſecundũ quid. Hæc *Aliac.* Et ſicut dicit *Ariſt.* nihil refert quædam falſa eſſe probabiliora quibuſdã veris: ita nihil refert quædam falſa pie credi, non quod ea ratione qua falſa ſunt, vel ſi ſciuntur eſſe falſa, credi poſſunt. Procul hoc à pietate fidelium, vt ſcribit *Gerſ. p.* 1. *declar. veritat.* quæ credendę ſunt de neceſſitate ſalutis. Sed cadit exiſtimatio, vel pia credulitas non ſuper veritate vel falſitate, ſed tantummodo ſuper apparentia vel probabilitate, & hoc (inquit *Gerſ.*) non eſt periculoſum vel falſum: quia conſtat de apparentia: & probabilitate dum falſitas & veritas ignota eſt. Propterea ſapientiſſime dixit *Hieron.* quod de talibus eligibilius eſt pie dubitare, quã temere diffinire. Sicut ſtat quodlibet contradictoriorũ eſſe probabile: & vnum ſtat cum altero non in veritate, ſed in probabilitate: ſic diuerſis reſpectibus (inquit *Gerſ.*) vtrunque contradictoriorum credi poteſt cum fidei pietate, dum tamen ſit animus ab aſſertione pertinaci alienus, *&c.*

PROCEDERE ſignificat vltra cedere, progredi. Aliquando proſpere cedere. A quo proceſſio quæ duplex eſt, large capta, videlicet localis, ſicut aliquis progreditur de vno loco ad aliũ. Alia cauſalis vel productiua, ſicut aliqua intellectio producitur ab intellectu & obiecto, tunc non oportet proceſſionem eſſe ab vno ſolo: cõſimiliter de amore. *Brul. di.* 11. *qu.* 1. *lib.* 1. Et proceſſio quandoque accipitur pro productione paſſiua vnius perſonæ ab altera. Et hæc proceſſio dicitur æterna: & hæc proceſſio æterna & productio paſſiua idem ſunt. Aliquando accipitur vt importat talem productionem, & connotat perſonam procedentem, vt de nouo exiſten-

Digitized by Google

tem in creatura aliqua rationali, ſecundum modum aliquem determinatum, vt infra dicetur. Et hæc proceſſio dicitur temporalis. Et ſi eſſet modus loquendi ſanctorum, quod procedere imimportaret productionem perſonæ ab alia, & nouam exiſtentiam in creatura, non propter nouitatem Dei, ſed Creaturæ, concedendum eſſet, quod ſpiritus ſanctus procederet temporaliter, quandocunque creatura crearetur. Sic non dicitur temporaliter procedere, quia datur creaturæ rationali ad ipſam ſanctificandam. Et ſecundum intentionem ſanctorum, duplex eſt proceſſio, id eſt ſpiritus ſanctus dupliciter procedit, æternaliter & temporaliter. Proceſſio ſecundum *Guilh. Scot. di.* 11. *lib.* 1. dicitur, quaſi procul ceſſio. Procul vero ceſſio dicitur tribus modis. Primo quãtum ad eſſentiam, & iſto modo procedunt creaturæ à Deo in eſſe reali, quoniam differunt à Deo differentia eſſentiali realiter. Secundo modo quantum ad tempus & locum: & iſto modo de proceſſione loquuntur Philoſophi. Tertio modo dicitur proceſſio, quantum ad eſſe perſonale: & ſic dicimus filium & ſpiritum ſanctum in diuinis à patre procedere. Ita ſcribit *Pelbart.* poſt ſuum *Guilbel.*

Processio in divinis capitur dupliciter. Vno modo pro productione paſſiua vnius perſonæ ab alia: iſto modo dicitur de filio & ſpiritu ſancto. Hos modo ſunt duæ proceſſiones in diuinis, ſicut ſunt duæ perſonę ꝓcedentes. Et de illa ait Chriſtus *Ioan.* 16. *Ego exiui à patre*, ſcilicet per æternam generationem, *& veni in mundum* ſcilicet temporali natiuitate. Alio modo prout importat principaliter huiuſmodi productionem paſſiuam, connotando tamen ipſam perſonam productam eſſe in aliqua creatura rationali de nouo, ſecundum ſpecialem modum: puta, per gratiam, per quam ipſam ſanctificat & ad vitam æternam acceptat: & hæc eſt proceſſio temporalis: proceſſio actiua idem quod ſpiratio actiua, & eſt productio actiua, qua pater & filius ſpirant ſpiritum ſanctum, & eſt vnica in duabus perſonis. *Brul. di.* 10. *&* 14. *lib.* 1. &c.

Processio eſt duplex (vt ex prædictis patet) ſcilicet ęterna & temporalis. Proceſſio æterna eſt productio ad intra. Vel eſt ſpiritus ſanctus à patre & filio, tanquam ab vno ſpirandi principio æterna ſpiratio. Proceſſio vero temporalis eſt productio perſonæ ad intra & noua exiſtentia eius in creatura rationali, ſecundũ modũ determinatum. Vel proceſſio temporalis eſt ꝓductio perſonæ ad intra & gratuita eius exiſtẽtia in creatura rationali. *Gab. di.* 14. *q.* 1 *& di.* 16. *q. vni. li.* 1. Ex quo patet, quod licet pater eſt de nouo in creatura rationali quam ſanctificat, quia non venit ſpiritus ſanct. aut filiꝰ ad ſanctificandum creaturam ſine patre, tamen pater non procedit temporaliter, quia non producitur ad intra.

Processio temporalis ſecundum quoſdam eſt illapſus quidam quo perſona æternaliter ꝓcedens vel producta illabitur menti creatæ per ſua dona, aut ſubſtantiam ſuæ perſonæ aſſiſtendo ſibi ſpecialiſſime ad actum bonum meritoriũ exequẽdũ. Eſt autẽ illapſus intima præſentialitas cũ præſidentia eius quod illabitur: & perfectione omniũ, quæ ſunt in illapſo: vt in 2. *li. ſent.* dicitur *di.* 8. *q.* 2. & ſupradictum eſt in dictione *Illapſus*. Et quamuis omni creaturæ maxime intimꝰ ſit Deus, dicitur tamẽ ſpecialiter tunc illabi menti humanæ, cũ ei præſidet ipsã ſpecialiter regendo ac ei influendo: vnde meritorie poſſit agere ac digna fieri vita æterna, quomodo non aſſiſtit menti creaturæ rationalis ſe à Deo auertenti, ac obicem (ne illabatur Deus) per mortale peccatũ ponẽti. Et proceſſio tẽporalis pręſupponit æternã, ita quod duo includit, ſcilicet proceſſionem æternã ad intra, & nouum modũ exiſtendi in aliqua rationali creatura ad extra. Et proceſſio temporalis (vt ſcribit *Brul. d.* 14. *q.* 1. *li.* 1.) potiſſimè & præcipue attenditur penes gratiã ſeu charitatẽ à ſpiritu ſancto ipſi creaturæ rationali libere & gratuite collatã, per quã ipſa ſanctificatur, & ad vitã æternam acceptatur. Nunquã enim ſpiritus ſanctus de lege ordinata procedit ad inhabitãdum aliquem, niſi per gratiam gratum facientem. Et quod dicit *Mag. di.* 14. *li.* 1. gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti magis proprie loqueretur (vt dicit *S. Bona. q.* 2. *di.* 14. *li.* 1.) ſi diceret ꝓceſſio ſpiritus ſancti dicitur dupliciter, quã cum dicit, quod eſt gemina, quia nõ cadit ibi proprie geminatio. Et proceſſio, vt ſcribit *Gab.* 14. *q.* 1. *li.* 1. dicit aliqd notionale & aliquid eſſentiale. Notionale quantũ ad conditionẽ perſonæ procedentis. Eſſentiale quantum ad illabi mẽti rationali: ideo nec eſt purũ eſſentiale, nec purũ notionale, ſed eſſentiale cõnotãs notionale. Dicitur autẽ in deſcriptione proceſſionis temporalis per ſua dona, vbi innuit perſonã ꝓcedentis dupliciter aſſiſtere mẽti ratio-

Digitized by Google

rationali, ſcilicet in dono formaliter. Donum enim datum creaturæ, charitas, ſcilicet & ſapientia, formaliter inhæret ei, quibus mens ipſa formaliter Deum cognoſcit & amat. In ſe vero effectiue, cum noſtrum diligere & cognoſcere ipſe efficit. Reducitur autem rationalis creatura ad Deum per actiones intellectus & voluntatis. Ideo duplicia ſunt dona, in quibus procedere dicitur perſona diuina temporaliter, ſcilicet dona intellectus & affectus. Et quamuis non illabitur vna perſona ſine alia, ſed ſimul omnes tres mentem rationalem ſanctificando inhabitant, ſecũdum illud *Ioan.14. Si quis diligit me, &c.* quia tamen dona, quæ pertinẽt ad illuminationem intellectus, appropriantur filio, qui ad intra procedit per modum intellectus. Vnde & verbum eſt patris: ideo in eis ſpecialiter dicitur procedere filius. Ideo orauit Sapiens, *Sap. 9. Emitte Domine ſapientiam, &c* Et dona voluntatis, quibus rectificatur affectus, appropriãtur ſpirituiſancto procedenti per modum amoris: ideo in eis dicitur procedere ſpiritusſanctus, iuxta illud ad *Rom 5. Charitas Dei diffuſa eſt, &c.* Mittitur enim tunc vnicuique perſona, cum à quocunq; cognoſcitur atque percipitur, quantum cognoſci & percipi poteſt, ait *Aug. 4. de Trin.* Et quia in dono appropriato magis cognoſcitur perſona quam non appropriato: ideo in illo magis dicitur mitti illa perſona cui donum ipſum appropriatur. Vnde *Rich.* Miſſio eſt perſonæ emanantis per effectum ſibi appropriatum manifeſtatio. Dicitur vltimo in diffinitione: ſpecialiſſime aſſiſtendo, *&c.* innuitur quod non in quibuslibet donis procedit filius aut ſpiritusſanctus. Nõ enim in donis naturalibus tantum, nec gratis datis tantum, ſed in dono gratum faciẽte, quod eſt charitas Quo dono (vt ait *Aug. 5. de Trin.*) nihil eſt excelientius Et quia charitas appropriatur ſpirituiſancto (vt dictum eſt) ſine qua nulla perſona procedit temporaliter: ideoque proceſſio ſpirituiſancto appropriatur. Et etiam quia proceſſio temporalis videtur eſſe quædam liberalis donatio per modum muneris liberi & glorioſi, ideo ſpirituiſancto appropriatur, qui procedit per modum doni. Ex quo ſequitur, quod non in quolibet dono intellectus dicitur procedere filius & ſpiritusſanctus: patet, quia nõ ꝓceſſit in dono prophetiæ collato Caiphę. de quo *Ioan.* 11. quia tali dono nõ fuit ſanctificatus neq; Deo charus. Mittitur in dono veræ ſapientiæ, q̃ includit charitatẽ, quæ ſapientia eſt cum amore notitia. De qua *Sap.1. Sapiẽtia non habitat in corpore ſubdito peccatis.* Secundo ſequitur quod ad eas creaturas neq; ꝓcedit nec mittitur filius aut ſpiritusſanct. quas nõ ſanctificãt neq; ſanctificatas inhabitant, vt fuere nubes, columba, linguæ igneæ *Gab. d. 14. q. 1. li. 1. de proceſſ. tempor.* ſcribit.

Processio, miſſio, datio, quamuis ſupponãt pro eodem, differunt tamen ratione. Nam proceſſio eſt in plus quam miſſio: & miſſio nec in plus nec minus quam datio, id eſt proceſſio eſt ſuperius ad *ly* miſſio: & miſſio nec eſt ſuperius nec inferius ad *ly* datio. Patet primum, quia omnis perſona quę mittitur, procedit, ſed non ecõuerſo. Aliqua n. perſona procedit, ſc. proceſſione æterna, & tamen non mittitur, licet miſſibilis ſit, i.e. mitti poſſet: vnde perſona miſſa ab æterno procedit, & tamen non ab æterno mittitur. Secundum patet, quia non omne quod procedit, datur. Filius n. ab æterno procedit, & tamẽ non ab æterno datus eſt. Et aliquid datur ꝙ non procedit, ſc. dona ſpiritusſan. *Gab. d. 14. q. 2. lib. 1. Petr. de Aliac. q. 9. ar. 1. li. 1.*

Processio temporalis ſumendo pro eodem, miſſionem & proceſſionem temporalem eſt duplex, ſc. viſibilis & inuiſibilis. Viſibilis eſt apparitio aliquarum rerum corporalium circa creaturam rationalem humanam miſſionẽ inuiſibilem diuinæ perſonæ eidem creaturæ factã repræſentans, *Gab. d. 16. qu. vni. art. 1. li. 1.* Et *Camerac. q. 9. ar. 1. li. 1.* Vel viſibilis immiſſio (ſecundum *S. Bona di. 16. qu. 1. li. 1.*) eſt apparitio in qua manifeſtatur diuina perſona, non tãtum vt operans, ſed etiam vt inhabitans: nec tantum vt inhabitans, ſed etiam vt emanans, quaſi ab alio veniẽs. Et dicitur *apparitio rerum corporalium*, vbi ſupra, id eſt ſenſibilium: aliter enim non poſſet eſſe viſibilis diuina perſona. Dicitur, *circa creaturam rationalem*, quia nõ fit miſſio, niſi ad ſanctificationem creaturæ: hæc autem ſolius creaturæ rationalis eſt. Dicitur, *repræſentans, &c.* vbi tãgitur cauſa finalis miſſionis viſibilis. Nam diuina perſona non mittitur (inquit *Cardinal.*) niſi ad repræſentandum aliquem effectum ſpiritualem, ſ. gratiam gratum facientem: quãuis aliter poſſet fieri, ſi Deo placeret. Proceſſio vero ſeu miſſio inuiſibilis ſpiritusſancti, eſt hominis per gratiã gratum faciẽtem adoptatio ſine figu-

Digitized by Google

aliculus ſenſibilis oſtenſione, quando, ſcilicet ſpiritusſanctus per gratiam quam inuiſibiliter animæ infundit, etiam illapſu ſanctificatiuo acceptat ad vitam, & in filium regni ac hæredẽ Dei adoptat: taliſmodi inuiſibilis gratiæ collatio, & hominis per gratiam adoptio dicitur miſſio inuiſibilis. *Gabr. diſt.* 16. *lib.* 1. De quo vide in dictione *Miſſio* Et proceſſio ſpiritus ſancti ſecundum *Petr. de Aliac. qu.* 8. *art.* 3. *li.* 1. eſt à nobis pro ſtatu viæ ineffabilis: eſt tamen aliquo modo intelligibilis. Vnde ſecundum *Magiſt.* ſicut de generatione filii ſcriptum eſt: *Generationẽ eius quis enarrabit*? ita de ſpirituſancto dici poteſt: Proceſſionem eius quis enarrabit, &c.

Procvrator (vt ſcribit *Rich. di.* 45. *art.* 5. *q.* 1. *li* 4.) eſt qui negotia aliena mandato ſibi à domino facto gerenda gratuito ſuſcipit, & in iudicio adminiſtrata negotia plura vel vnum. Vnde procuratores ſunt, qui res dominorum viuorũ adminiſtrant ad temporalem eius vtilitatem. Executores autem mortuorum diſtribuunt ad animarum vtilitatem. Et (vt idem dicit *in fin. huius art. q.* 4.) quam grauiſſime peccant, & magnã proditionem, & illegalitatem faciunt executores, qui executiones teſtamentorum ſibi commiſſas non complent quam citius poſſunt, opportunitate habita competenti.

Prodigalitas eſt continentia: & ob intemperantiam pecuniarum profligatio, ſecundum *Ariſt. lib.* 4. *Eth.* Et prodigalitas eſt circa poſſeſſiones pecuniæ, ſicut deficiens: non autem ſicut ſuperabundans in eis ſecundum *B. Thom.* 2 2. *q.* 119. *art.* 1. Et prodigalitas ſemper eſt peccatũ, nõ principaliter propter quantitatem, ſed propter inordinationem dandi, quibus non debet dari, & propter quæ, & ſicut debet, ſecundum eundẽ vbi ſupra. Et prodigalitas ex gula & luxuria frequẽter procedit propter voluptates conſequẽdas, vt ſcribit *Anton. part.* 2. *tit* 6. *ca.* 8. *ſum.* Vnde & *Luc.* 15. dicitur de filio prodigo, quod diſſipauit ſubſtantiam ſuam, viuendo luxurioſe Frequenter etiam ſecundum *B. Thom.* ad intemperantias declinant prodigi: quamuis ex aliis vitiis, ſcilicet iactantia oriri poſſit. Et conſiſtit hoc vitium in expendendo ſuperflue diuitias, vbi & quando non oportet, & minus debito eas amando. Et qui ſuperabundat in dando, dicitur prodigus: qui autem deficit, auarus & illiberalis. Vide latius *Anton. vbi ſupr.* Et de prodigalitate in dictione *Liberalitas.* & *Diu. Tho.* 22. *q* 11.

Prodere, manifeſtare: vnde & proditores à prodendis conſiliis hoſtibus, dici poſſunt Et ꝓditio ponitur à *Greg. in li.* 31. *moral.* inter filias auaritiæ: quia communiter procedit ab ea. Et poteſt deſcribi ſic: vt habet *Anton. p.* 2. *ſum tit.* 1. *ca.* 22. Et proditio eſt quędam deceptio facta contra dominum vel familiares ſuos, in damnũ rerum vel perſonæ: aut manifeſtationem ſecretorum eorum. De hac proditione plura *Anton. vbi ſup.* Proditio (ſecundum *Gerſ ſerm.* facto in Cœna Domini, qui incipit: *Tradidit Ieſum Iudas p.* 2.) eſt fraudulenta læſio alicuius ſub amicitiæ vel officii ſimulatione: & ita proditio eſt duplex iniquitas, quia & odium eſt, & ſimulatio. Proditor eſt, qui ſimulat officium, & affert detrimentum. Vel proditor eſt familiaris inimicus, eo pernicioſior quo efficacior eſt, & ineuitabilior ad nocendum. De tali in Prouerbiis: *Simulator ore decipit amicum ſuum.* Hæc *Ger.*

Prodvcere, eſt in longum ducere, quod & de tempore & de corporeis rebus dicitur. Et quandoque eſt ante ſeu vltra, forasve ducere. Interdum gignere, interdum interponere, interdum proſequi, interdum conſummate. De quo alias. A quo venit productio. Et producere quandoque accipitur vt non includit negationem, ſcilicet pro dare eſſe alicui, hoc eſt quod ad eius eſſentiam aliqua res eſt, ſiue poſt non eſſe, ſiue poſt eſſe. Et produci eſt dependere quãtum ad eſſe ſuum ab alio, id eſt eſſe ad præſentiam alterius, ſiue poſt non eſſe, ſiue poſt eſſe Suo modo dicitur de creari: & illo modo non diſtinguitur à conſeruare & conſeruari. Alio modo accipitur, vt includit negationem: vt producere eſt dare eſſe, poſt non eſſe immediate præcedens: ſuo modo de produci, creare, & creari. *Gab. di.* 1. *q.* 1 *art.* 3. *dub.* 6 *li.* 2. Et hoc modo diſtinguitur producere & conſeruare. Nam conſeruare, eſt dare eſſe poſt eſſe continuatum, id eſt nõ interruptum, &c. Et de producere vide in dictione *Facere.*

Prodvctio dicitur tripliciter ſecundum *Guilh. Scot d.* 13. *li.* 1. Vno modo quaſi procul ductio. Et ſic dicitur quod Sol producit radios, ſc. procul vſque ad terram. Secundo dicitur productio quaſi propter ductio: & ſic producuntur creaturæ à Deo. *Sapient.* 7. *Omnia propter ſeipſum*

Digitized by Google

ſum operatus eſt Dominus. Tertio modo dicitur quaſi prope idem ductio. Iſto modo eſt proprie in diuinis, vbi producens & productum ſunt eiuſdem eſſentiæ, licet differant realiter. Et iſta tria productio, creatio, operatio, in Deo habent ſe per ordinem. Omne enim quod creatur, producitur (vt patet) ſed non econuerſo: quia ſpiritusſanctus producitur, ſed non creatur. Item omne quod producitur, operatur, ſed non econuerſo: quia volitio & intellectio Dei, ſunt operationes, non tamen producuntur: quia proprie magis dicuntur productionis principia (id eſt vires productiuæ) quæ principiant duas productiones, ſcilicet intellectus generationem, & voluntas ſpirationem: vnde non dicuntur producta. Et habere aliquid per productionem alterius, dupliciter intelligi poteſt. Primo modo proprie quod per talem productionem recipiat aliquod nomen eſſe reale in ſe vel in aliquo alio ipſum de nouo informante. Alio modo improprie, quia tali productione aliqua denominatio ſibi de nouo aduenit. Sicut productione creaturæ Deus dicitur creator & Dominus. Primo modo pater nullum eſſe capit à ſuo principiato, ſed ſecundo modo: nec hoc eſt inconueniens, cum etiam ſic aliqua denominatio de nouo ſibi competit ex tempore ex productione creaturæ. *Gabr. diſt.* 19. *q.* 2. *art.* 3. *libr.* 1. *ſententiarum*.

Prodvcere libere ſecundum *Oytam qu.* 7. *a.* 2. eſt producere voluntarie, complacenter, & non coacte, & fere redit in idem cum dicto Occam. Vnde *Oyta* ait: Licet Spiritusſanctus non producitur à voluntate, neque contingenter, producitur tamen per modum voluntatis, & libere, complacenter: quia Spiritusſanctus procedit à Patre & Filio, tanquam amor: quia ipſe eſt dilectio, qua pater diligit filium, & filius patrem: ſed Spiritusſanctus non habet eſſe niſi quia procedit: vt patet per *Aug.* 5. *de Trin.* Producere autem amorem nemo poteſt, niſi complacenter, libere & incoacte. Ex quo ſequitur quod non eſt incōueniens idem ab eodem produci neceſſario & naturaliter, & etiam libere: patet, quia Spiritus ſanctus producitur libere (vt dictum eſt) etiam neceſſario, cum non poſſit non produci: vt patet ex fide: & etiam naturaliter: vt patet *per Hilarium* 5. *de Trinit.* Vide ad hoc *Gab. d.* 10. *q.* 2. *a.* 2. *l.* 1. *ſententiarum*.

Prodvctvm dupliciter accipitur. Vno modo pro illo quod eſt terminus productionis: & denominatur formaliter à productione. Sic generatio paſſiua non eſt producta, licet per productionem ſiue generationem actiuam recipiat eſſe in filio: nō ſic eſſētia, nec ſpiratio, actio in filio recipit eſſe. Alio modo accipitur productum pro illo quod eſt idem realiter cum termino productionis. Et diſtinguitur realiter à producente: & ſic generatio paſſiua poteſt dici producta, ſed non eſſentia, nec ſpiratio actiua. *Gabr. d.* 7. *qu.* 1 *art.* 3. *libri* 1.

Prodvci de nihilo, eſt produci non de potentia ſubiecti, & quod nihil ipſius ſit quod nō accipiat eſſe ſimpliciter illa productione: quo ſequitur: Forma naturaliter genita, non eſt de nihilo, quia licet ſecundum ſe, & quodlibet ſui capit eſſe illa generatione, tamen producitur de potentia ſubiecti. Secus de anima intellectiua, quæ quia creatur de nihilo, producitur, licet in materia, non tamen de potentia materiæ. Item homo non producitur de nihilo, licet eius forma creetur. Item compoſitum cuius altera pars, ſiue materia ſiue forma præſupponitur, non eſt de nihilo. Item ſi Angelus ab æterno produceretur, vere eſſet de nihilo, & vere crearetur. Cum ergo filius in diuinis ſic generatur ex patre, quod non quodlibet ſui capit eſſe illa generatione, quia eſſentia quæ eſt aliquid filii verius, eſt ipſe filius: licet nō formaliter, non capit eſſe illa generatione, quia eſt in patre circumſcripta generatione: & ideo non eſt de nihilo, quia ſubſtantia, quam naſcendo accipit, eadem eſt in generante, & non capit eſſe ſimpliciter per generationem filii. Eſt ergo de ſubſtantia patris, id eſt de patre ſuam ſubſtantiam generando filio cōmunicante. *Gab. d.* 5. *q.* 2. *li.* 1. Nō diſſentit à prædictis *Greg. ead. d. q* 2. *ar.* 1.

Prohibitio à prohibeo, quod eſt veto. Et poteſt prohibitio accipi ſimpliciter & præceptum atque lex. Vno modo large, vt dicitur tam de lege indicatiua, quam imperatiua. Indicatiua eſt illa qua tantummodo ſignificatur aliquid nō eſſe agendum, ſeu aliquid ex quo ſequitur ipſum nō eſſe agendum: ſicut cum ſignificatur aliquid eſſe iniuſtum, prauum, aut vituperatione vel pœna dignum: qualia ſunt illa Apoſtoli verba *Rom.* 1 *Quia talia agunt, digni ſunt morte. Epheſ.* 5. *Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus,*

Digitized by Google

rus, &c. non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei. Ex quibus & ſimilibus multis colligitur aliqua illicita eſſe, & non debite fieri: & ſic dupliciter aliquo modo prohiberi. Et ſimiliter cum enunciatur aliqua eſſe agenda: vt quia dicuntur iuſta vel Deo accepta, aut retributione digna: talia dicuntur præcipi præceptione indicatiua, quia exprimuntur vocaliter per verba indicatiui modi. Et ſic loquitur *Hugo libr. primo de Sacramentis, parte 6. cap.* 7. Duo iſta præcepta data ſunt homini, præceptum naturæ & præceptum diſciplinæ. Præceptum naturæ fuit, quod intus aſpiratum eſt per naturam. Præceptum vero diſciplinæ eſt, quod foris appoſitum eſt ad diſciplinam, intus per ſenſum, foris per verbum. In præcepto etiam naturæ tria ſunt, ſcilicet præceptio, prohibitio, conceſſio. In his duobus mandatis totum continetur, quicquid bonum vel faciendum vel cauendum præcipitur: *Gab. d. 35. q. vnic. artic. 1. libr.* 2.

Promissio à promitto, quod eſt idem quod polliceor. Et promiſſio eſt actus rationis, qui eſt enunciatio & ordinatio alicuius, ſecundum *B. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtione 88. articulo ſecundo.* Differunt autem promittere & polliceri, quia pollicemur ſponte, promittimus rogati. Promiſſiones factæ antiquis patribus de Chriſto, videto apud *Iac. de Valen ſuper illud Pſal. 138. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, &c.*

Promissio ſimulata dupliciter poteſt eſſe (vt ſcribit *S. Bonauentur. diſt* 38. *circ. text. lib.* 4. Aut quia non habet ſtabilitatem, aut quia non habet interiorem aſſenſum correſpondentem. Et hoc dupliciter eſt, quia quædam fit timore vel metu, qui poteſt cadere in conſtantem virum: ſicut Dauid ſimulauit ſe ſtultum coram Achis. 1. *Reg.* 21. Quædam intentione decipiendi alios. Prima ſimulatio ſimpliciter obligat, quia neceſſe eſt ex quo ſemel obligauit voluntarie, & ore ſpopondit, quod permaneat in ſua pollicitatione. Si vero ſpopondit ſigno non corde, tenetur apud forum iudiciale & coram Eccleſia, ſi non affuit timor. Apud Deũ vero tenetur facere pœnitentiã de duplicitate & mendacio. Si vero tertio modo fuit ſimulatio, tũc nec apud Deum, nec apud Eccleſiam obligatur. Eſt & promiſſio ſtulta & infidelis, quæ & Deo diſplicet (vt ſcribit *Gerſon p 1. de vera relig.*) quæ, ſcil. vel indiſcrete ſumitur vel non obſeruatur. Infidelis promiſſio ſi non impletur ſtulta, ſi diſcretione non fallitur: vt idem *Gerſon* dicit *de vita ſpiritua. animæ, lect.* 6. Et eſt promiſſio mala & praua. Vnde dicitur: In malis promiſſis reſcinde fidem. de qua alias dicitur.

Promovere eſt vehementer vltra mouere, vel longe vltra ire & prolongare, *&c.* A quo promotiuum. Vnde aliquid eſſe promotiuum ad bonum eſt dupliciter, ſcilicet ſecũdum omnem ſtatum naturæ (vt ſcribit *S. Bonauent. diſt 3. lib. 3. circ. text*) Aliquid vero ſecundum ſtatum naturæ lapſæ & ægræ, ſicut aliquid eſt promotiuum ad ſanitatem dupliciter, videlicet communiter, ſicut cibus bonæ compoſitionis. Aliud vero ſecundum ſtatum ægritudinis, ſicut medicinalia. Fomes autem (vt idem ait) eſt ad promotionem non ſimpliciter, ſed ſecundum ſtatum naturæ lapſę, in quo homo facilis eſt ad deſidiam & ſuperbiam: ideo eſt ei vtilis talis ſtimulus propter exercitationem, ad expellendam pigritiam, & propter humiliationem, ad expellẽdam ſuperbiam. Sed quia beata Virgo erat repleta charitate & humilitate, & confirmata in vtraque: ideo fomitis ſtimulo non egebat, ideo non eſt ſimile de aliis & de ipſa. Vnde ſtimulus carnis datus fuit Apoſtolo ad gratiæ diuinæ conſeruationem. Et in nobis relinquitur fomes ad exercitium & meritum, &c.

Promvlgare idem eſt quod publicare, palam pronunciare, quaſi promulgare, manifeſtare: à quo promulgatio. Et vt ſcribit *Cameracenſis quæſt. 2. art. 3. libr.* 4. Promulgatio cuiuſcunque per modum conſilii diuini obligat omnes ad quos legitime venit ad non contemnendum. Promulgatio autem per modum præcepti obligat ad obſeruandum, ſecundum notum eſt, ſed primum patet, quia qui contemnit cõſilium, cõtemnit conſulentem, inquantum conſulentem. Ideo vt bene dicit *Scotus*, caueant ſibi mordentes paupertatem Euangelicam mendicantium fratrum, &c. Sic promulgatio baptiſmi per modum præcepti obligat ad ſeruandum, ſicut ſecũdum *Scot.* incœpit in die Pentecoſtes in Hieruſalem, quando lex Euangelica eſt prædicata publice & ſolemniter.

Propassio, vide in dictione *Paſſio.*

Propheta ſecũdum nominis interpretationem (vt ſcribit *Lyra in prol. ſuper Pſalm.*) dicitur quaſi

Digitized by Google

quaſi procul fans, quia fatur, id eſt loquitur, denuntiando ea, quæ procul ſunt ſeu remota à naturali cognitione humana, ideo de talibus eſt ſic prophetia. Et tribus modis reuelabat Deus Prophetis diuina & futura myſteria, vt ſcribit *Iac. de Valent. tract. 2. prolog. ſuper Pſal.* ſcilicet per ſomnia. Sic Angelus apparuit Ioſeph, dicẽs: *Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Matth. 2.* Secundo per viſionem, in vigilia Iſaias vidit Dominum ſedentem, *Iſa. 6.* Tertio modo per locutiones Angelorum & familiarem doctrinam Moyſes accepit legem in monte Sinai, *Exod. 20.* Et Angelus *Gab.* reuelauit Danieli totum myſterium incarnationis, *Dan. 9.* &c. Conſtat quoque, vt ſcribit *Gerſ. par. 1. lect. 1. ſuper Marcum*, Prophetas omnes vno & eodem ſpiritu ſuas contexuiſſe prophetias, ac perinde quod vnus poſuit (quia non tam ipſe quam ſpiritus ſanctus loquebatur) poteſt ab altero (qui ſimiliter eſt ſpiritus ſancti inſtrumentum) intelligi quodammodo dictum ſeu poſitum, & ſi nõ explicite tamẽ implicite, & *lect. 2.* idem ait: Magna eſt prophetiarũ inter ſe concordia, & concors in diuerſis etiam Prophetis ſententia, eodem quippe ſpiritu docente locuti ſunt, & ad vnum finem, qui Chriſtus eſt, reſpexerunt. Finis enim legis, ſecundum Apoſtolum, eſt Chriſtus. Quamobrem *Act. 3.* dicebat Petrus de Chriſti tempore, quod omnes Prophetæ à Samuele, & deinceps qui locuti ſunt, annunciauerunt dies iſtos, &c. Sunt Prophetæ boni & mali. Non autem facile diſcerniturverus à falſo Propheta per exteriores apparentias & ſigna: quia non oportet Prophetam fore vitæ virtuoſæ, aut habere gratiam (vt ſcribit *Gerſon parte 2.* de mirabili victoria cuiuſdam puellæ) Poſſunt & dæmonum Prophetæ occulta nobis & futura prænoſticare, & pluribus aliis, cum quibus conueniunt cum veris Prophetis. Quod ſi interdum prænuncient falſa, ſciunt palliare, dando alium intellectum, aut allegare veros Prophetas, interdum prophetantes aliqua, quæ non euenerunt. Sicut de Iſaia & Iona Prophetis legitur: propter quod etiam Apoſtolus dicit, quod non omni ſpiritui credendum eſt, ſed tentandi ſunt ſi à Deo ſunt, inſinuans difficilem diſcretionem inter bonos & malos Prophetas. De pſeudoprophetis ibidem ſcribit *Gerſon.* De his Saluator noſter dicit: Et multi pſeudoprophetę ſunt venturi, aſſerentes ſe diuinitus à Deo mitti, &c. Ad verum autem Prophetam & prophetiam requiruntur ſex, vt ſcribit *Iac. de Valent. tract. 2. prolog. ſuper Pſal.* Primo quod prænunciet futura, quia de præteritis non eſt prophetia. Secundo, quod ſit de futuris myſteriis Chriſti & Eccleſiæ, quia de rebus mundanis & prophanis non eſt prophetia, ſed quædam prognoſticatio & coniectura. Tertio requiritur, quod talia myſteria repræſententur ipſi Prophetæ in aliquo obiecto ænigmatico. Nam talia futura myſteria nullũ eſſe reale habent in ſe, nec in aliquo coniuncto. Quarto requiritur, quod talia futura myſteria ſint præmonſtrata per diuinam reuelationem: & ideo locutio Caiphæ non fuit prophetia, nec ſomnium Pharaonis. Quinto requiritur, quod Propheta intelligat & interpretetur viſionem ſiue reuelationem, quia aliter non diceretur Propheta, ſed videns tantum: & ideo antiquitus omnes quos nunc appellamus Prophetas, & omnes qui videbant viſiones, ſiuẽ intelligerent ſiue non, appellabantur videntes: vt patet *1. Reg. 9.* Sexto requiritur lumen ſupernaturale & propheticum ad interpretandas & intelligendas obſcuras & ænigmaticas viſiones. Latius declarat *Valen.* Poteſt autem vnus Propheta altero eſſe maior & præſtantior. Hinc *S. Bonauentura diſtinct. 2. lib. 1. in dub. lit.* Spiritus prophetiæ in maiori abundantia datus, Prophetam Domini facit excellentiorem. Poteſt ergo dupliciter dari in maiori abundantia, aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Eliæ datus eſt ad plura, quia ad futurorum præuiſionem & miraculorum operationem. Sed Dauid ad altiora, quia ex eis prophetia plura vidit clarius, quia prophetia intellectuali. Et ſic intelligitur illud *Magiſtri diſt. 2. lib. 1.* Ille etiam maximus Prophetarũ & Regum Dauid. Et illud *Matth. 17. Apparuerunt illi Moyſes & Elias.* dicit *Gloſſ.* Elias fuit maximus Prophetarum. Et vt idem ait *S. Bonauentura diſt. 15. parte 2. quæſt. 1. lib. 1.* Spiritus ſanctus vno modo datur in prophetia ſimpliciter, prout ipſa dicit cognitionẽ ſecundum idoneitatem ſuſcipientis, & ſecundum pietatem exequentis. Alio modo prout eſt reuelatio: & ſic non datur in ea ſpiritus ſimpliciter, ſiue mittitur, niſi ad hoc. Vnde non dicitur in *lib. Reg.* quod ſpiritus ſanctus ſit miſſus ad Saul, vel factus in Saul, ſed ſuper Saul. *1. Reg. 11.*

Digitized by Google

Prophetia ſecundum *Caſſiod.* & *B.Th.* 2. 2. *q.171. ar.3:* diffinitur ſic: Eſt diuina inſpiratio rerum euentus immobili veritate denuncians. Concordat *Card. q. 12. ar. 3. in fine lib.* 1. qui ait: Prophetia eſt diuina inſpiratio euentum rei immobili veritate demonſtrans. Non quidem intelligendo quod ſit immobilis, id eſt neceſſaria veritas ſimpliciter abſolute, ſed cõditionaliter, ſic quod neceſſe eſt quod ſi aliquod eſt prophetatum illud euenire. Et ideo ſicut poſſibile eſt quod illud non ſit verum quod Iob prædixit de reſurrectione: ita poſſibile eſt quod nunquam prophetauerit de reſurrectione. Prophetia diffinitur ab *Aug.* ſic, eſt diuina reuelatio eorũ, quæ procul ſunt ab humano intuitu, & ſic prophetia largo modo ſumitur, eo quod ambit tam præterita quam futura: & omnia quæ ſunt ſupra humanam intelligentiam. *Orig.* diffinit *ſup. Pſalt.* ſic: Prophetia eſt de propheriis futuris Chriſti & Eccleſiæ in vet. teſtamento diuinitus reuelatio facta. Vide de diffinitione prophetiæ latius *Iac. de Valent. tract. 2. prolog. ſup. Pſalt.* Et aliquando prophetia dicitur ſermo propheticus. Aliquando prophetandi actus. Aliquando ipsũ prophetatum. Aliquando ipſum prophetiæ donum. Et dicitur donũ à Deo, quia ſi eſſet à diabolo, nõ eſſet prophetia: de quo latius legere potes *Pelb. lib. 2. Roſ. Theol* in dictione *Gratia.* § 42. Ad prophetiã autem, ſecundum Lyram & Doctores, requiritur cognitio intellectiua. Vnde *Dan.* 10 dicitur: Intelligentia opus eſt in viſione: ideo ſi alicui ſancto communicetur aliquid ad prophetiam pertinens abſq; tali intelligentia, non dicitur Propheta, niſi large vel improprie: nec Pharao quando vidit ſpicas, *Gen.* 41. Nec Balthaſar, qui vidit manum ſcribentem in pariete, fuit Propheta, quia non intellexerunt viſionem. Sed Ioſeph & Daniel: nec Caiphas (qui dixit: *Expedit vobis vt vnus homo moriatur pro populo:* hoc autem à ſpiritu ſancto factũ eſt) fuit Propheta proprie ſicut nec aſina Balaã, quæ Angelus formauit per linguam eius: nec homo eſt Propheta, quando ſpiritus ſanctus, ſcilicet inſtinctu ſuo mouet & impellit ad aliquid agendum, ex quo euenit proſperum aliquid, quamuis homo ſic motus hoc ignoret: ſicut *Iud.* 11. dicitur de Iephte: *Intrauit in eum ſpiritus Domini ad pugnandum contra filios Amon*, tamen non fuit victoria futura reuelata, propter quod non dicitur Propheta. Vnde patet quod ad prophetiam requiritur intelligentia. Nullus autem Angelorum vel Prophetarũ quicquam eſſe futurum prænunciat, quin veraciter futurum ſit in ſenſu, quem ipſe vel ſpiritus ſanctus intendebant. Sed ſi idipſum quod Angelus aut Propheta prædixit, non ex modo quo vocaliter prætendebatur eueniat, plus ſuper hoc à ſpiritu ſancto reuelationem accipiet de prophetia, aut reuelatione ſic vel ſic intelligenda conditionaliter, aut myſtice vel literaliter. Sic factum eſt in Iona & Iſaia, alias debuiſſent lapidari ſecundum legem, *Deut.* 18 ſcriptam. Nihil quoque bonis moribus aut ſinceræ fidei contrariũ Angeli ſancti & Prophetæ veri prædicunt aut præcipiunt. Non ſic dæmones vel Antichriſtus, quorũ ſigna dicuntur ſigna mendacii, quia ad mendacium credendum inducunt. Hæc *Gerſ. par.* 1. *de diſtinct. verarum viſion. à falſ. ſig.* 4. alias amplius loquitur & *Valent.* & cæteri. Vide *D. Th.* 2. 2. *q.* 171.

Proportio dupliciter accipitur. Stricte & large, vt ſcribit *S. Bona. diſt.* 29. *q.* 1. *lib.* 3. Stricte ſic dicit quandam commenſuratione͂, & eſt rerum eiuſdem generis. Hoc modo non habet veritatem illa propoſitio, quod vbicunq; eſt ordo, ibi ſit proportio. Large proportio dicitur quædam habitudo, quæ attenditur ſecundum conuenientiam analogice. Hoc modo proportio eſt boni creati ad increatum, & etiam ordo ſecundum rationem cauſalitatis & primitatis: Finis enim dignior eſt & excellentior, & præponitur his quæ ſunt ad finem: & quantum ad hoc intenditur ordo in charitate. Et habitudo vt nouem, habet ſe in proportione tripla reſpectu trium: ſic verum eſt quod creati ad increatum nulla eſt proportio, nec finiti ad infinitum. Et proportio ſecundum primam nominis impoſitionem, ſignificat habitudinem quantitatis ad quantitatem, ſecundum determinatum exceſſum vel adæquationem: ſed transfertur ad ſignificandum habitudinem quorumcunque, ſicut materiæ ad formam, potentiæ ad actum, obiecti ad potentiam, finiti ad infinitum, creaturæ ad creatorem: ex *S. Th* 1. *par. q.* 12. *ar.* 1.

Proportio eſt duplex, vt ſcribit *Brul. diſt.* 3. *q.* 1. *lib.* 1. ſcilicet, Aſſimilationis, & eſt illa quando extrema proportionabilia habent quandam aſſimilationem. Alia eſt æqualitatis, quando extrema proportionabilia habent quandam ęqualitatem.

Digitized by Google

ſitatem. Anima noſtra habet proportionem aſſimilationis ad quodlibet obiectum intelligibile, & per conſequens ipſum Deum: ſed inter animam noſtram & Deum nulla eſt proportio æqualitatis.

PROPORTIO & ſimilitudo differunt, vt notat *Brul. qu. 5. di. 1. li. 1.* Similitudo enim ponit cõuenientiam in aliqua qualitate. Vnde ſequitur: hæc ſunt ſimilia, ergo ſunt idem ſecundum qualitatem. Proportio autem requirit diſſimilitudinẽ & diſtinctionem magnã inter extrema: vt inter corpus & animam eſt proportio, & tamen nõ eſt ſimilitudo, quia anima eſt pár Angelis, ſpiritualis & nobiliſſima: corpus vero eſt fœtidum & miſerum: nõ ergo ſequitur, inter illa eſt proportio: ergo ſunt ſimilia, ſed potius: ergo ſunt diſſimilia. Proportio autem animæ noſtræ ad Deum, ponit in anima inclinationem & indigentiam, quia ipſa inclinatur ad intelligendum & amandũ Deum, & anima indiget Deo. In Deo autem ponit delectationem & quietationem: quia Deus cauſat ſummã delectationem in anima, & quietat eam.

PROPOSITIO eſt enunciationis altera pars, in qua prædicatur vnum de vno. Sed *Ariſt. lib. 1. Poſt.* Vel propoſitio eſt oratio vera vel falſa ſignificans, indicãdo. Et propoſitio eſt triplex, vt notat *Brul. di. 11. qu. 3. lib. 3.* Quædam eſt ſimpliciter vera. Alia eſt ſimpliciter falſa. Tertia eſt multiplex, quæ, ſcilicet in vno ſenſu eſt vera, & in alio eſt falſa. Prima eſt quæ nullum ſenſum habet falſum, vt Deus, qui eſt pater, generat. Secunda eſt, quæ nullum ſenſum habet verum: vt homo eſt lapis, Deus non eſt. Tertia, quæ non eſt ſimpliciter vera, nec ſimpliciter falſa, ſed habet plures ſenſus, quorum vnus eſt verus, & alter eſt falſus: vt canis currit: & hæc eſt multiplex, cauſa eſt huius termini canis. Omnis autem propoſitio ſimpliciter falſa, ſimpliciter eſt neganda: & omnis propoſitio ſimpliciter vera, eſt ſimpliciter cõcedenda, nec eſt opus talem diſtinguere. Illa autem propoſitio quæ eſt multiplex, eſt diſtinguenda, nec eſt ſimpliciter neganda, nec ſimpliciter concedenda. Et ſecundum eũdem, nulla propoſitio hæretica debet dici, quæ habet aliquem ſenſum verum: ſed illa propoſitio: Chriſtus incœpit eſſe (& ſecundum *Mag.* & ſecundũ Ægidium de Roma, & ſecundum Duran. qui eam diſtinguũt) habet aliquem ſenſum verum: & ſecundum talem ſenſum eſt concedenda: ergo non eſt hæretica. Et Chriſtus tantum valet ſicut verbum homo. Vnde illa propoſitio eſt hæretica & falſa: verbũ incœpit eſſe iſta tamen: verbum homo incœpit eſſe: vera &c. Et generaliter quatuor ſunt proprietates & conditiones propoſitionis: vt poſt Ariſtot. ſcribit *Iac. de Valent. tract. 1. c. 2. prol. ſup. Pſal.* Prima eſt, quod propoſitio nõ ponitur gratia ſui, ſed gratia concluſionis inferendæ. Vnde propoſitio diffinitur, quod eſt oratio propoſita ad aliquod inferẽdum, ſiue ex qua concluſio infertur, & ſic dicitur propoſitio quaſi pro alio poſitio. Secunda conditio eſt, quod propoſitio cõtinet virtualiter, & in confuſo notitiam concluſionis. Tertia quod notitia concluſionis nõ poteſt haberi nec fieri, niſi ex præexiſtente notitia præmiſſarum propoſitionum. Quarta conditio eſt maiori & minori propoſitis, illico concluſio cognoſcitur ſimul cum minore in virtute luminis intellectus agentis: quia illico intellectus aſſentit in virtute luminis naturalis ſine aliquo interuallo. Hæc apud *Ariſt.* clarius habentur, & *Valent.* vbi ſupr. Sed de propoſitionibus remitto ad Dialecticorum forum. Et propoſitiones contrariantes expoſitionibus Doctorum, & vſu Eccleſiæ damnantur. de quo videto *Gerſ.*

PROPOSITIO per ſe nota, vide in dictione *Notum.*

PROPOSITVM eſt actus voluntatis deliberatæ ſecundum *B. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1.* & ſecũdum *Gerſ. de myſt. Theol. ſpecul. p. 2. conſid. 15.* ait: Propoſitum dicitur voluntas exequendi ea, quæ iam electa ſunt, *&c.*

PROPRIVM accipitur dupliciter (vt ſcribit *S. Bona di 12. in d. lite l. 1.*) Vno modo dicitur contra communitatem. Alio modo contra improprietatẽ. Tertio modo accipitur per appropriationem, ita accipitur à *Magiſt. diſt. 12. li. 1.* cum ait: Ex eodem ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus procedere proprie à patre. Vnde *Hieron. in expoſit. cathol. fid. Nicæniq; ſymb.* ait: Credimus in ſpiritum ſanctum qui de patre procedit ꝓprie. Item ſpiritum ſanctum verum Deũ inuenimus in ſcriptura, & de patre eſſe proprie: & ita de patre filius & ſpiritus ſanctus proprie & vere de patre procedit. Ecce Magiſter aperte dicit ſpiritum ſanctum proprie eſſe de patre, quod non eſt ita intelligendum tanquam prius vel plenius à patre procedat, quam à filio, ſed quia hoc habet pa-

ter à ſe non ab alio, vt de ipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus. Filius autem non à ſe, ſed à patre hoc habet, vt de ipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus. Vnde dicit *S. Bona. di. 16. q. 3. lib. 2.* Eſt enim proprium ſimpliciter, & proprium alicui. Proprium ſimpliciter quod conuenit omni & ſoli. Proprium alicui eſt, quod conuenit omni contento ſub ſpecie illa: ita quod quibuſdam aliis conuenit, quibuſdam vero minime: ſicut eſſe bipedem proprie cõuenit homini reſpectu quadrupedis, non reſpectu volatilium: de quo conſulas Dialecticos.

PROPRIVM & ab propriatum differunt in diuinis, vt ſcribit. *Brul. di. 2. q. 1. li. 1.* Proprium eſt quod conuenit vni ſoli perſonæ, vt paternitas patri, vel ad maius duobus: vt ſpiratio actiua. Appropriatum vero dicitur, quod propter errorem aliquorum vitandum, vel extirpandum alicui perſonæ attribuitur, licet ſit commune tribus: vt potentia attribuitur patri, ne impotens credatur: ſapientia filio, ne minus ſapiens: bonitas ſpiritui ſancto, ne crudelis æſtimetur. Vnde errant hi, qui depingunt trinitatem, quod tamen viget multum in Alimania ante incarnationem enim verbi diuini nõ decebat depingere Deum. Interim tamẽ bene depingitur Chriſtus, ſed male trinitas: depingi enim non debet. *Steph. Brul.*

PROPRIVM quærere (vt ſcribit *S. Bona. di. 29. q. 3. lib. 3.*) eſt dupliciter. Vno modo vt proprium dicitur cũ præciſione, & ſic excludit bonum commune: & illo modo ſonat in vitium, & ſecundum iſtam acceptionem conſueuit dici, quod libido eſt amor boni proprii, & inquantum ad hunc modum dicit *Apoſt. 1. Corinth. 13.* Charitas non quærit quæ ſua ſunt, id eſt propria. Alio modo dicitur bonum proprium, bonum quod pertinet ad ſe: ita quod in appetitu illius boni voluntas, nec repugnat diuinæ voluntati, nec præiudicat communi vtilitati: ſicut eſt appitus ſalutis propriæ, & iſto modo diligit quis ſe ex charitate: & ſic accipiendo, Apoſtolus non negat quin homo per charitatem debeat, quod ſuum eſt, quærere, cum ipſemet cuperet diſſolui & eſſe cum Chriſto: ſicut dicitur *Philip. 1.*

PROPRIVS SACERDOS dicitur, qui ſolus & nullus alius: vel quia iſtius & non alterius, vt dicit *Scot.* & poſt eum *Gab. di. 17. q. 2. art. 1. lib. 4.* neutro modo poteſt accipi in ſtatuto. Omnis vtriuſque ſexus, *&c.* quia plures ex æquo poſſunt præfici vni Parochiæ, & vnus ex æquo abſoluit omnes ſuos, & ſic multi non haberent ꝓprios ſacerdotes: & ideo *S. Bona. art. 5. qu. 2. lib. 4.* ponit tres acceptiones proprii ſacerdotis. Cui ſatis concordat *Scot.* & *Rich.* accipitur enim communiſſime communiter & proprie. Communiſſime proprius ſacerdos eſt, quicunq; poteſt confitentem abſoluere, ſiue propria ſiue ordinaria poteſtate ſiue commiſſa: & hoc ſiue ab ordinariis ſiue à iure, & ſunt habentes poteſtatem mediam, & hoc modo eiuſdem confitentis ſunt multi proprii ſacerdotes, tam ordinarii quam comiſſarii vices eorum habentes, ſcilicet Papa, Epiſcopus, Sacerdos Parochianus, & eorum commiſſarii. Communiter dicitur proprius ſacerdos, ordinarius, id eſt qui propria auctoritate vel officio, tanquam Prælatus ordinarius poteſt abſoluere, vt Papa omnium fidelium, Epiſcopus omnium Dioceſanorum, Sacerdos Parochianus omnium ſuorum Parochianorum. Proprie dicitur ſacerdos, cui commiſſa eſt ſpecialis cura in certa Parochia, qui & adminiſtrat Sacramenta ex titulo ſuo quem habet in Eccleſia. Sunt & proprii ſacerdotes (vt ſcribit *Brulef. diſt. 17. qu. 16 lib. 4.*) mendicantes, & maxime fratres Minores & Prædicatores, quia habent iuriſdictionem delegatam à ſummo Põtifice. Item ex permiſſione & ex communi condeſcenſione iuris, quandoque dicitur proprius ſacerdos, ſicut qui habent licentiam à iure eligendi ſibi proprios ſacerdotes, ſicut ſunt Epiſcopi, Abbates. Dicitur & proprius ſacerdos propter neceſſitatem, vt eſt in articulo mortis: quia tunc ſimplex ſacerdos non priuilegiatus poteſt in neceſſitate quemlibet abſoluere, & quilibet tenetur proprio ſacerdoti confiteri, accipiendo illis modis dictis proprium ſacerdotem: quare fratri Minori confeſſus, non tenetur quis curato confiteri, habet enim poteſtatem ſiue iuriſdictionem delegatam: ſicut Curatus habet iuriſdictionem ordinariam. Quomodo autem accipiatur proprius ſacerdos in *cap. Omnis.* non æqualiter ſentiunt. Nam *S. Bonauen.* tenet quod accipiatur communiter pro ordinario ſacerdote aut eius vicario generali: & hoc in *1. p. decret.* Aliter in 2. quã decretalem: *Omnis vtriuſque, &c.* *Occam* declarat. id quod copioſe videto apud *Gabr. diſt. 17. qu. 2. art. 1. lib. 4.*

Petr.

Petr. de Palu. tenet, quod in iſta decretali ſacerdos æquiuocetur, & quod in prima parte accipiatur communiſſime, in ſecunda ſtrictius. Sed melius dicitur, vt vult *Gab. vbi ſupr.* quod propri⁹ ſacerdos accipiatur vniuoce in qualibet parte decretalis iſtius, ſcilicet ſecũdo modo pro habente ordinariam poteſtatem abſoluendi, qui & habet delegare & committere poteſtatem ſuã alteri, & per hoc dare licentiam confitendi alteri. Sic accipiendo vtrobiq; habetur verus & ſufficiens intellectus & intẽtio decretalis. Nam intentio huius ſtatuti eſt, obligare omnes fideles, annos diſcretionis habentes ad cõfitendum ſemel in anno ad minus omnia peccata ſua ei, qui habet poteſtatem abſoluendi. Quicunque autẽ habet poteſtatem abſoluendi, aut habet hãc ordinarie ex officio vel dignitate, aut delegatam ab ordinario mediate vel immediate. Et ordinatii ſunt proprii ſacerdotes. Delegati ſunt alieni licentiati, id eſt cõſtituti à propriis ſacerdotibus. Nam dans licentiam confitendi alieno, dat alieno licentiam abſoluendi. Et hi duo ſufficienter includũtur in ſtatuto, quod eſt alternatiuum ſiue diſiunctiuum. Hæc *Gab.* Licentia vero proprii ſacerdotis neceſſaria eſt volenti confiteri alieno, non ſolum ſemel in anno, ſed totiẽs quotiens voluerit confiteri: quia alienus ſine licentia non poteſt ſoluere, nec ligare. Cõcordat *Panor. in ca. Omnis.* Et data licentia ſeu poteſtate ſacerdoti alieno ſacramentaliter abſoluendi ſibi confeſſos non requiritur alia licentia confitentibus adeundi tales alienos, ita habet *Gab. ar. 2. vbi ſup.* qui latius rem probat. Vide & eundem de propriis ſacerdotib. ſingulorum *ar. 3. dub. 2.* quæ breuitatis gratia omitto. Nec prętereundũ eſſe cenſeo quod ſcribit *Petr. de Palud. q. 3. di. 17. art. 3. li. 4. poſt Hoſtien.* Si proprius ſacerdos immediatus ſiue curatus Parochianus fuerit indiſcretus, neſciens ſoluere & ligare, tunc eo ipſo ſubditus habet licentiam à iure, alium adeundi. *de pœnitentia di. 6. Placuit.* Et dicit ibi *Gloſ.* quod alium diſcretum adire poteſt ſine licentia. Sic ſi curatus ex culpa ſua eſt minus idoneus, vt ſi fuerit reuelator confeſſionis, aut ſolicitator ad malum, vel probabiliter putatur ſacerdoti ex confeſſione periculum imminere. Vel eſt excõmunicatus, aut ſuſpenſus, & in ſimilibus. Sed vt dicit *Angelus in ſum.* tunc licentia petenda eſt ab eo, vel ſuperiore. Veruntamen licet cæteris paribus conſultius ſit confiteri proprio ſacerdoti, vt volunt doctores communiter: præſertim S. *Bona. & Ang. in ſum. confeſſio. 3. §. 34.* propter varias cauſas, & pericula vitanda. Poteſt tamẽ nulla exiſtente rationabili cauſa, quilibet confiteri alteri, habita ad hoc ſufficienti licentia. Hæc refert & *Gabr. diſtinct. 17. q. 2. articul. 3. dub. 4. l. 4.*

Proprietas capitur tripliciter. Vno modo accipitur pro aliquo alicui intrinſeco & proprio, ſic partes eſſentiales poſſunt dici proprietas totius. Secundo modo pro aliquo aduenieute vel conſequente naturam rei proprium ei. Tertio modo non eſt in re cuius eſt proprium, ſed conceptus mentis vel aliquid ſubordinatum. *Gabr. di. 18. qu. 1. li. 1* Proprietas ſecundum *Guil. Scot.* à qua proprium dicitur, non eſt niſi quædam rei conditio, rem cuius eſt ſequens, vt ſæpius & eiuſdem manifeſtatiua, &c. Accipitur quandoq; proprietas pro aliquo quod eſt realiter in Deo conſtitutiuum, & diſtinctiuum perſonæ, hoc eſt pro ipſa relatione reali in Deo: puta, paternitate, filiatione, aut ſpirãtione, vt ſcribit *Gab. di. 23. qu. vnic. li. 1.* Vnde relatio ſeu proprietas non eſt idem omnibus modis cum eſſentia vel perſona, quia diſtinguitur ab vtroque formaliter. Sed ꝓprietas vel relatio, quæ eſt in Deo realiter, non diſtinguitur realiter ab eſſentia, nec à perſona, probat *Gab.*

Proprietas perſonalis quando accipitur ꝓ aliquo realiter exiſtẽte in perſona, quod ſibi ſoli realiter cõpetit: quomodo paternitas dicitur eſſe proprietas perſonalis patris & filiatio filii. Alio modo capitur ꝓ prædicabili, de aliquo vere & conuertibiliter. ſecundo modo per ſe, ſicut riſibile eſt proprietas hominis, eo quod de ſolo homine prædicatur conuertibiliter & ſecundo modo per ſe, & ſic dicitur proprietas logica (vt ſcribit *Gab. di. 18. qu. 1. ar. 3. li. 1.*) Sic donum accipiendo primo modo & perſonaliter non eſt ꝓprietas Spiritusſancti, ſed donari, ſed eſt omnib. modis Spiritusſanctus, ſicut verbum filius. Sed accipiendo materialiter, & proprietas ſecundo modo, donũ eſt proprietas Spiritusſan. quia ꝑdicatur de ſolo ſpiritu: quia ſolus ſpiritus ſic eſt donum. Verum ſic capiendo, donum non eſt ꝓprietas realis intrinſeca, & nec conſtitutiua Spiritusſan. Sic accipiendo donum ſtricte (vt ſignificat perſonam procedentẽ per modũ doni donabilẽ creaturæ, ſic eſt proprietas ſecundo mo-

do,id eſt terminus prędicabilis de Spirituſancto perſonaliter acceptus conuertibiliter, quia ſic ſolus Spirituſſanctus eſt donum,quia ſolus Spirituſſan.procedit per modum doni. Sed capiendo large donum,vt non importat modum procedendi,ſed tantum donabilitatem creaturę, ſic donum non eſt proprietas,quia conuenit etiam filio,*qui datus eſt nobis. Eſaia 9.&c.* Et proprietas perſonalis ſecundũ *Brul.di.26.qu.1.li.1.* eſt quædam entitas,diſtinguens vnam perſonam ab alia,& conſtituens ipſam in eſſe perſonali. Proprietates quoque perſonales neceſſe eſt eſſe relationes,& hoc duplici ratione (vt ſcribit *S. Bonau.di.26.qu.2.li.1.*) Tum quia ſunt incommunicabiles,& ſoli conueniunt,tum etiã quia realiter differunt. Sola autem relatio,manet in diuinis. Omnes etiam Catholici tractatores poſuerunt proprietates perſonarum in diuinis (vt & dicit *S. Bona.d.26.q 1.li.1.*) & proprietates diuinarum: Accipitur quandoq; pro ipſiſmet perſonis adæquate,hoc modo proprietas patris eſt ipſe pater. Sic accipit *Hieron.* dicens: Impietatẽ Sabelli declinantes,tres perſonas expreſſas nominamus,nõ tantum nomina,ſed etiam nominum proprietates confitemur. Et idem ait *S. Bona.di.33.qu.1.li.1.* communis eſt poſitio,quam modo tenent Magiſtri communiter, quod proprietates ſunt perſonæ & in perſonis,tamen aliquo modo differunt. Vide latius *S. Bona ibi.*

Proprietas,relatio,notio,aliquo modo differunt ſecundum *S. Bona.di. 26.qu.4.li.1.* Nam proprietas dicitur inquantum cõuenit ſoli. Relatio inquantum habitudinem dicit ad alterum. Notio inquantum principium cognoſcendi. Et quia omnis proprietas eſt ratio cognoſcendi,ſimiliter omnis relatio, ideo nomen notionis eſt in plus quam iſta duo,quia quędam eſt proprietas relatio,vt paternitas,quædam non, vt innaſcibilitas,quæ non dicit reſpectum, ſed priuat. Similiter quædam relatio eſt proprietas,vt filiatio: quædam nõ,vt actiua ſpiratio, ideo quia pro pluribus non vni ſoli conuenit Et hinc eſt quod nomen proprietatis ſiue relationis habent ſe vt excedentia & exceſſa. Nomen vero notionis in plus. Vnde plures ſunt notiones quam proprietates,plures etiam quã relationes. Sed proprietates & relationes mutuo ſe excedũt & æqualiter, ideo ſunt numero æquales, non tñ oportet dicere vtrum. Nam omnis relatio diſtinguit aliquo modo ab alio,& ita eſt aliquo modo proprietas. Similiter omne qđ diſtinguit aliquo modo, importat relationem,igitur omnis relatio eſt proprietas,& omnis proprietas,relatio. Sed omnis notio eſt proprietas, vel relatio: igitur omnis notio eſt proprietas,& ſimiliter relatio: & ita extenſo nomine,ſunt æqualia, ideo idẽ eſt numerus,& eadem ratio,aſſignandi numerum in omnib. iſtis nominibus. Communis autem opinio magiſtrorum tenet quinq; eſſe notiones, & illã amplectitur *S. Bon.* proprietates vero & relationes non ſunt notiones, niſi quæ important reſpectum diſtinguentem perſonam à perſona,& hoc eſt reſpectus originis qui tantum quinque modis ſpectantibus ad dignitatem poteſt comparari. Nihil præterea poteſt eſſe notio in diuinis (vt idem ait *S. Bona.d.28.q. 4.li.1.*) niſi dicat reſpectum poſitiuũ vel ex primo intellectu vel ex conſequenti. Probat multis ibi *S. Bona.* Et (vt idem ſcribit *di.33.q.2.li.1.*) quamuis proprietas ſit eſſentia,tamen eſſentia nõ ſupponit proprietatem,nec econuerſo. Vnde non ſequitur quod illud quod conuenit eſſentiæ,cõuenit perſonæ, vel econuerſo. Aliqua tamen conueniunt eſſentiæ & proprietati,aliqua non. Vnde ſecundum eundem quædam dicuntur de diuina eſſentia in ſe: vt puta illa quæ dicuntur in oppoſitione ad creaturam,vt immenſa, increata, & huiuſmodi, & hæc dicuntur de proprietatibus. Aliqua dicũtur de diuina eſſentia,vt in perſonis,vt eſſe communicabile,& eſſe in trib. vnam, talia conueniunt eſſentiæ,vt habent rationem formæ. Et in hoc differt ratio eſſentiæ & proprietatis,& talia non dicuntur de proprietatibus. Rurſus aliqua dicuntur de eſſentia, vt eſſe principiũ operationum,eſſe potentem,ſapientem,volentẽ & creare. Et talia non dicuntur de proprietatib⁹. Vnde adiectiua eſſentialia q̃ eſſentiam in ſe reſpiciũt, vt eſſe diuerſum à creatura, dicũtur de proprietatib. quæ autẽ de ipſa formaliter, ſiue vt eſt forma,vel vt eſt principium, non dicuntur Hæc S. *Bonau. vbi ſupra.*

Propter,id eſt alicuius cauſa. Et non ſemper dicit cauſalitatẽ actus,ſed quãdoq; dicit,& ſufficit dicere cauſalitatem habitus, vt cũ dicitur aliquid diligi,ꝑpter aliud ſeu vti,ſatis eſt ſi acceptatur propter aliud acceptatum actu vel habitu. Non enim ad vſum in genere requiritur actualis relatio in aliud magis dilectum, ſed ſufficit habi-

habitualis. Sic aliquis ſumit medicinam propter ſanitatem, de qua tamen actu non cogitat, ſed habitu, & tamen dicitur velle ſumere medicinam propter conſequi ſanitatem prius intentam, ita oportet ſæpe dicta ſanctorum intelligi, de quo videatur *Gabr. diſt.1.qu.1.lib.1.* Et quandoque propter capitur conſecutiue, vt notat D. *Cardin. Cam. quæſt.2. art.3. libr.1.* & tunc denotat ordinem conſecutionis vnius rei ad aliam, vt cum dicitur: præmium datur propter meritum, nihil enim ſignificatur aliud niſi quod poſt meritum datur præmium, & non niſi poſt meritum. Quandoq; capitur cauſaliter, vt ibidem notat, & hoc dupliciter, quia quandoque denotat cauſalitatem motiuam ſiue efficientem, vt cum dicitur, intellectus aſſentit concluſioni propter euidentiam præmiſſarum. Quandoque vero denotat cauſalitatem finalem, vt cum dicitur, creatura diligenda eſt propter Deum, *Camera*.

Prototypum, id eſt exemplar primum. Vnde ſic honor, qui exhibetur imagini, refertur ad prototypum, id eſt ad exemplar primum *Brulef. d.39.q.6 li.3.*

Providentia eſt, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum ſit, ſecundum *Cic. in Rhet.* Prouidentia, eſt notio futurum pertractãs euentum, cuius officium eſt, ex præſentibus futura perpendere: aduerſus aduenientem calamitatem ſe conſilio præmunire, ſecundum *Aug. l. de Spirit. & ani.* Quidam ꝓuidentiam à prudentia diſtinguunt, vt prudentiam dicant in reb. humanis, prouidentiam in diuinis. Alii prudẽtiam diffiniunt rerum bonarum & malarum & vtrarumque ſcientiam. Prouidentiam vero per quã futurum aliquid videtur antequam factum ſit. Vnde prouidentia aliquando pro Deo capitur. *Quintil.* Nullam ego res humanas deſpicere ꝓuidentiam reor. Idem *de Cice.* Dono quodam ꝓuidentiæ genitus, in quo omnes vires, quas eloquentia experiretur, à quo prouidus, videns ante, diligens, ſolers Et prouide diligenter. Prouidentiam dicit *Paulus Cort. lib.3. ſen. d.8.* conſtitutricem tempeſtiuarum idonearumque rerum ad vltimum.

Providentia diuina ſecundum *Rich. ſuper. 1. di.39.* Concordat *S. Tho. ibid* & *Boet. 5. de conſola.* & *Iſidor. 10 etym. c.15* dicitur quaſi porro, id eſt à longe videre, quia Deus ab æterno videt. Vnde prouidentia diuina (ait *Boet.*) eſt in ſummo omnium Principe conſtituta, qua cuncta diſponit. Item *Dam. if. l.1. c.28.* dicit: Prouidentia diuina eſt voluntas Dei, ſecundum quam omnia in finem conuenientem deducuntur. Hæc ille, *Paulus Cort. li.1 ſent d.5.* ait: Propterea prouidẽtiam in Deo eſſe volumus, quandoquidem neceſſe ſit vt ratio ordinis in vltimum menti diuinæ inſit. Ratio quoque ſtatuendarum rerum in vltimum prouidentia dicitur. Arguit & iſte multorum Philoſophorum inſaniam, ſcilicet Democriti & Epicuri, qui prouidentiam rerum excluſerunt, multique fuerunt (vt idem dicit) qui cuncta nulla mente diuina, nulla ratione gubernari opinati ſunt, ſed omnia caſu fieri volebant. Retudit & hos *Lactant. l. 1. diuinarum inſtitut. c. 2.* cum ait: Nemo eſt tam rudis, tam feris moribus, qui non oculos ſuos in cœlum tollens, tametſi neſciat cuius Dei prouidentia regatur, hoc omne quod cernitur, aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia, vtilitate, pulchritudine, comparatione, nec poſſe fieri, quin id quod mirabili ratione conſtat, niſi conſilio maiore aliquo ſit inſtructum. Hæc *Lactant* Hinc concludit *Corteſ. vbi ſup.* Nos autem cuncta volumus prouidentia ſiue miniſtris gubernari, ſed tamen quædã intermedia eſſe dicimus, quibus non carentia virtutis, ſed affluentia probitatis inferiora regat. Quare ſi quicquam cuiquam bene fortunateq; euenturum ſit, ei Deum cœlites & cœlum ſuffragari oportere, dicimus. Nam ſæpe alicui præter propoſitum bene euenire ſcimus, vt ſi quis arãdo auri vrnam excutiat, quã nullo prorſus modo erat illi in animo perquirere. Etenim ſæpe accidere ſolet quempiam molientem præter propoſitũ moliri, non tamen præter heri propoſitũ moliri cui ſit ſubiectus. Eodemque modo quãquam homini quippiam fortuitu & caſu accidat, id tamen quippiam ſtatutum dicitur. Nam cum homines corporis natura cœlo intelligentia cœlitibus voluntate parenti rerum Deo ſubiecti ſint, aliquid præter propoſitum homini accidere poſſe dicimus, quod tamen vero cœli ordine vel cęlitũ, vel Dei cõſtitutione cadat. Eodẽque modo de electione & fato diſputatur. Hæc *Cort.* Et *Sco. q.21. quotl.* ait: ſecũdũ fidẽ & veritatẽ, dicẽdũ eſt ꝙ Deus habẽs ꝓuidentiã generalẽ de omnibus, regat res ſecundũ ꝙ natæ ſunt regi, ſecundũ ꝙ dicitur 7. *de ciu. c.30.* Sic Deus res quas

condidit,&c.tum præter iſtam generalem prouidentiam,habet prouidentiā ſpecialem ex quadam electione, ſecundum quam prouidet vnicuique homini ſecundum merita præſentia vel futura & occulta nobis,tum ſibi præſentia, quia eius iudicia iuſta ſunt ſemper, licet occulta, ita quod aliquando aduerſitas plus proficit quam proſperitas.Hæc *Scot.*

Providentia & fatum differunt ſecundum *Boet. lib. 4. de conſolat.proſ.6.* quod prouidentia pariter cuncta,quamuis diuerſa,quamuis infinita complectitur. Fatum vero ſingula dirigit in motum locis,formis,ac temporibus diſtributa, vt hæc temporalis ordinis explicatio in diuinæ mentis adunata proſpectu prouidentia ſit. Eadem vero adunatio digeſta atque explicata temporibus fatum vocetur. Et Deus prouidentia quidem ſingulariter ſtabiliterque facienda diſponit.Fato vero hæc ipſa quæ diſponit multipliciter,ac temporaliter adminiſtrat ex Boetio vbi ſupra.

Providentia, ſcientia,& diſpoſitio differunt.Vnde *S.Thom.diſt.39.q 2.a.1.notat.* Et dicit quod ſicut videmus quod artifex præconcipiendo artificiatum ſuum, primo conſiderat finem:puta,vt faciat domum ad habitandum. Secundo cōſiderat ordinem rei,& ordinem partiū ad inuicem, ſcilicet quod fundamentum quale ponat ſub pariete,& parietē ſub tecto,& domus diuiſionem.Tertio conſiderat ea quibus ꝓmoueatur ad conſequutionem finis debito modo & conuenienti. Vnde excogitat tollere impedimenta aptæ inhabitationis puta, ne fiat domus tenebroſa,feneſtras excogitat,& ianuas *&c.* Similiter ne domus corruat, cogitat fundamenta per appendicias,& huiuſmodi:talis excogitatio, de domo ratione cognitionis, nominatur ſcientia.Ratione vero ordinis excogitati,vocatur diſpoſitio:ſed ratione eorum, quæ promouent in finem,dicitur prouidentia. Prouidus enim dicitur,qui bene coniectat de conferentibus in finem, & de remouendis, his quæ impedire poſſunt finem &c. Suo modo in Deo ſcientia dicitur ſecundum quod Deus habet cognitionem omnium,quæcunque facit,& vult. Sed diſpoſitio dicitur ratione ordinis, quem ponit in rebus, ſecundum quod vniuerſum ordinatur in Deum.Prouidentia vero dicitur, ſecūdum quod rebus ita ordinatis tribuit ea,quæ ordinem conſeruant in Deum dirigendo *&c.* Et ſecundum Catholicam veritatem dicendum eſt, quod omnia ſubiacent diuinæ prouidentiæ.Vnde *Sap.*12. dicitur: *Non eſt alius Deus quam tu, cui cura eſt de omnibus.* Et *Matth.* 10. Chriſtus dicit, quod nec paſſer cadit ſine patre cœleſti ſuper terram: & capilli capitis hominis numerati ſunt, ergo omnia & minima ſubſunt diuinæ prouidentiæ. Hinc *Auguſtin. 3. de trin.* dicit quod nil ſit nec viſibile nec intelligibile in mundo, quod non de aula ſummi Imperatoris, ſcilicet,Dei,aut iubeatur aut permittatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam pœnarum &præmiorum,gratiarum & meritorum.Idem *9. de ciuita. Dei ca.*14.dicit: Prouidentia Dei ſummi & non fortuita temeritate regitur mundus. Et 10.*de ciuit.* refert Platonem dixiſſe quod omnia etiam terrena pertingit Dei prouidentia. Idem in *Pſalm.9.* dicit: Omnia ad diuinæ prouidentiæ regimen referantur, quæ ſtulte quaſi caſu & temere, & nulla diuina adminiſtratione fieri putant.Hinc eſt quod dicit *Pſalm. Narrabo omnia mirabilia tua.* Hoc idem probatur & ratione à doctoribus, *Richar. S. Thom. & Bonauent.* & ab aliis.Certum enim eſt quod Deus rex eſt, omnipotens,omniſciens, & optimus, ideo ſequitur quod in regno talis regis nil geritur ſine eius ꝓuidentia. Deus quoque ſecundum Lyram prouidet vnicuique ſecundum conuenientiam ſuæ naturæ,licet ſecundum diuerſos effectus, & inſuper hominibus puſillis, id eſt pauperibus, & magnis,id eſt diuitib.&ſine acceptatione perſonarum æqualiter cura eſt, vt ſaluet pauperem, ſicut diuitem, vel peccantes puniat ſecundum exigentiam operum.Et vt ſcribit *Pelb.* Omnia tā bona quam mala quo ad ordinem ſubſunt diuinæ prouidentiæ,ſed circa mala per accidens permiſſiue,ex quibus & bonū elicit ſicut mala culpæ permittit,licet non ſit eorum auctor. Permittit tamen ordinando ad iuſtam pœnam, vt manifeſtetur iuſtitia Dei,& ad commendandum eminentius oppoſitum bonum & aduerſa ordinando,dat ad præmia iuſtorum,&c. Et quamuis multa fiunt à caſu, tamen reſpectu Dei qui prouidet omne bonum & omne quod in mūdo euenit,præcognouit,nihil fit à fortuna,vel caſu ſine prouidentia Dei vel cauſante principaliter vel permittente. Vnde omnia proſpera & omnia aduerſa principaliter fiunt à Dei prouidētia, etiam quan-

Digitized by Google

quantum ad minima, vt ſupra tactum eſt. Ideo *Prouer. 17.* ſcribitur. *Sortes mittuntur in ſinu. Lyra*, id eſt in occulto, vt recipiantur fortuito, ſed à DominoDeo temperatur, quia ex Dei prouidentia prouenit, quod talis ſors cadit ſuper talem, &c.

Prouidentia Dei capitur dupliciter ſecundum *Rich. diſt. 39. q. vlt. lib. 1.* Vno modo pro ratione ordinis rerum in finem ſuum, quæ ratio eſt in ſummo omnium Principe conſtituta, & ſic planum eſt quod Deus omnibus immediate prouidet, quia in ſuo intellectu immediate habet omnium rationem etiam minimorum. Iſto modo intelligendo *Greg. mora. lib. 24.* dicit. Quod Deus modicum per ſeipſum regit & condidit. Secundo prouidentia diuina accipitur pro directione & adminiſtratione huius ordinis, quæ gubernatio dicitur. Hæc prouidentia dependet ex prouidentia, primo modo dicta, & ſic Deus quibuſdam prouidet mediantibus aliis, quia inferiora gubernat per ſuperiora, & hoc non propter defectum diuinæ virtutis, ſed propter abundantiam bonitatis, qua vult Deus vt dignitas ſuæ cauſalitatis aliquo modo communicetur creaturis. Vnde *Auguſt. 7. de ciuitate Dei.* dicit. Cura de nobis ad nos miniſtrata eſt per angelos. Idem 3. *de Trinit. cap. 4.* docet quod Deus tanquam ſummus rex in cœleſti ſede voluit in domo ſua præſidens de quibuſdam ordinatiſſimis motibus creaturæ, primo ſpiritualibus, deinde corporalibus per cauſata diffundit, quemadmodum corpora inferiora & groſſiora per ſuperiora & ſubtiliora regantur, & omnia corpora per ſpiritum vitæ, & ſpiritus vitæ irrationalis per rationalem, & ſpiritus rationalis deſertor, id eſt peccator per ſpiritum rationalem juſtum: Illeque ipſum Deum, & ſic vniuerſa creatura per ſuum creatorē. Hæc ibi. Ad idem eſt Philoſophus *1. metheor.* dicens: Totus iſte mundus inferior contiguus eſt lationibus ſuperioribus, vt inde tota eius virtus gubernetur. Et tenendum eſt generaliter (vt vult *Richard.*) quod omnis effectus, qui eſt à Deo mediante cauſa, creata eſt à Deo mediate & immediate.

Proximvs, nomine proximi intelligitur omnis homo, cuiuſcunq; ſexus, cuiuſcunque dignitatis, cuiuſcunq; virtutis, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 28. lib. 3. circa textum.* Vnde & dilectio glorioſę virginis includitur ſub dilectione proximi. Item angeli & Chriſtus ratione naturæ aſſumptæ, poſſunt dici proximi. *Aug. 14. Pſal. & 25.* dicit. Omnes proximi ſumus terrenę natiuitatis conditione. Proximus ſic deſcribitur à *Scoto in 3.* in materia de charitate Proximus eſt omnis ille, cuius amicitia eſt grata Deo. Sic quilibet beatus in patria eſt proximus noſter, ſiue angelus ſiue homo. Subſcribit *Gabriel diſt. 28. quæſt. vn. artic. 1. lib. 3.* qui ait: Nomine proximus intelligitur quilibet, cuius dilectio & amicitia eſt grata Deo, ita vt placeat Deo vt ab ipſo diligatur: id eſt omnis ille, à quo Deus vult diligi, non enim debeo rationabiliter (vt ait *Scotus*) velle ſumme dilectum ab illo condiligi, à quo non vlt diligi: cuius ſcilicet, dilectio non eſt ſibi grata. Nam diligere proximum charitatiue, eſt velle proximo ineſſe dilectionem Dei: ſiquidem nihil melius poſſum velle proximo ineſſe, cum dilectio Dei ſit ſummum bonum, proximo communicabile. Quia ergo certum eſt bonorum dilectionem eſſe Deo gratam, abſolute volendum eſt dilectionem Dei ineſſe eis. & quoniam hoc de quocunque viatore ſignato, eſt dubium, debeo hoc ſibi velle ſub conditione, ſcilicet ſi placet ei ab eo diligi. Circa viatores autem in communi, quia ſemper ſupponendum eſt, aliquos eſſe bonos: quorum dilectio eſt ſibi grata, vel nō diſplicens, poteſt haberi actus abſolute volendi Deum ab eis condiligi. Circa damnatos autem, dæmones vel homines, qui ſunt ei actualiter diſplicentes, non debeo eos velle Deum diligere. Hæc *Scotus*. Et ſecundum *Gab. vbi ſup. artic. 3.* tam Angeli Sancti, quam Beati, quam animæ in purgatorio exiſtentes, ſunt noſtri proximi. Nam ſunt nobiſcum capaces beatitudinis, ergo noſtri proximi. Item omnis creatura rationalis viatrix proximus dicitur, ſecundum *Petrum Cameracenſ.* Idem vult *Auguſt. ſerm. 2. domin. 20.* qui eſt in numero 239. & *in ſerm. 221.* Et dico creatura, & hoc propter Deum qui propter infinitam excellentiam ſuæ naturæ diuinæ proximus noſter dici non poteſt, ſed Dominus noſter eſt, quem etiam non ſicut noſipſos (quod de proximo præcipitur) ſed ſuper nos toto corde & anima diligere debemus, & hoc ſecundum naturam diuinam. Chriſtus tantum ſecundum naturam humanam proximus noſter dici voluit, qui per

Digitized by Google

per illum Samaritanum *Luc.*10.intelligi voluit, qui curam ſauciato impendit & miſericordiam, ideo proximus eius. Ipſe & nos fratres appellare dignatus eſt *Matth. vlt. Ite nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam.* Nec corpus noſtrũ proximus noſter dici poteſt, quia infra nos eſt, nec capax diuinæ fruitionis & viſionis, quę ſunt beatitudo formalis. Eſt tamen capax gloriæ per redundantiam, vt alias dicitur. *Brul. diſt.*1. *lib.*1. *q.*1. dicit quod de quolibet viatore exiſtente in vita ſignata, & in particulari, dubium eſt an ſit proximus noſter. Neſcit enim homo an amore vel odio dignus ſit. Nullus autem viator (vt idem ait) exiſtens in peccato mortali, eſt proximus meus: quia amor iſtius, cum nõ habeat charitatem, non eſt gratus Deo. Quilibet vero viator exiſtens in gratia, eſt proximus meus, ſi ego ſum in gratia. Oportet itaque ſi vnus debeat eſſe proximus alteri, quod ambo ſint grati Deo. Vnde nullus damnatus, ſiue diabolus, ſiue homo eſt proximus. Hæc *Brulef.* Tenetur autem quilibet diligere proximum, ſicut ſeipſum, ſcilicet ad æternam fœlicitatem. Diligere enim proximum ex charitate, eſt velle quod proximus diligat Deum. Et ſicut (vt vult *S. Bonau. diſt.* 29. *q.* 3. *lib.*3.) non eſt nota perfectæ æqualitatis ſiue commenſurationis, ſed expreſſæ ſimilitudinis, quæ in hoc attenditur, quod homo debet diligere proximum ad illud bonum, ad quod diligit ſeipſum, & poſt ſalutem propriam, nihil enim debet deſiderare, ſicut ſalutem alienã. Proximum, ſicut ſeipſum diligere (vt ſcribit *Gerſon parte* 3. *de diuerſis tentat. diaboli.*) eſt ei finaliter quidem vitam optare æternam, gratiam vero in præſenti ſeculo. Inſuper illud ei facere velle, quod rationabiliter & juſte in ſimili caſu ſibi quiſquis fieri vellet. Sed Deum amare ſuper omnia (vt ibidem dicit) eſt ſic eum diligere, vt nullo pacto quodlibet aliud quis amare velit, per quod perderet amorẽ Dei. Et diligere proximum ſicut ſeipſum, eſt velle proximum condiligere, Deum ſuper omnia. De quo fuſius ſcribit *Gab. lect.* 27. *canon.* & vide ſupra in dictione *Diligere.*

Prvdentia (vt notat *Gab. diſt.* 36. *q. vn. artic.*1. *lib.*3. *poſt Occam*) accipitur quatuor modis. Vno modo pro ſimplici habitu. Alio modo pro aggregato ex pluribus notitiis ſimplicibus. Accipiendo pro ſimplici notitia, accipitur ſimpliciter, large, ſtricte, ſtrictiſſime. Large eſt notitia directiua reſpectu cuiuſcunq; agibilis mediate vel immediate. Sic accepit *Auguſt.* 1. *lib. de lib. arbit.* hoc eſt, eſt notitia adhæſiua propoſitionis dictantis aliquid agendum, aut oſtendentis agendi modum, ſiue ſit vniuerſalis ſiue particularis, id eſt ſingularis, ſiue nota per ſe, ſiue per experientiam, ſiue ex his doctrinaliter deducta. Vnde propoſitiones practicæ, quarum notitia aſſenſiua eſt prudentia large, ſunt in quadruplici differentia. Quædam vniuerſales, & illæ quædam p ſe notæ, vt illæ. Omni benefactori eſt benefaciendum, omne bonum honeſtum eſt diligendum, omni rationi rectæ eſt obediendum, omne malum culpæ eſt fugiendum, & ſic de aliis. Quædam ſunt vniuerſales notæ per experientiam, vt omnis iracundus per dulcia verba eſt leniendus, omnis timidus per exercitia bellica eſt animandus. Quædam particulares, id eſt ſingulares, vt illæ. Iracundus eſt per dulcia verba leniendus, quæ ducitur ex illa vniuerſali: Omnis iracundus, &c. Stricte accipitur prudentia pro notitia immediate directiua circa aliquid agibile propoſitionis particularis notæ per doctrinam, non experientiam, vt eius quæ euidenter ſequitur ex propoſitione vniuerſali p ſe nota, vel nota per experientiam. Exemplum vt notitia huius, huic benefactori eſt benefaciendũ, hic iracundus eſt dulcibus verbis leniendus, ſi vtriuſque notitia eſt acquiſita per doctrinã modis prædictis. Strictiſſime accipitur pro notitia practica alicuius partis directiua immediate circa aliquod agibile, accepta per ſolam experientiam, non per deductionem ex vniuerſalibus, vt notitia illius, iſte iracundus eſt per dulcia verba leniendus, ſcilicet, ſi eſt genita per experientiã. Et quod dicitur notitia, accipitur pro notitia actuali vel habituali, quia etiam eſt prudentia habitualis, & prudẽtia actualis. Et accipiendo prudentiã ſtricte & ſtrictiſſime, diſtinguitur à Philoſophia morali, quæ eſt ſcientia. Nam Philoſophia moralis, quæ eſt ſcientia, eſt vniuerſalium, non particularium. Et primo accipiendo prudentiam, eſt ſuperius ad Philoſophiam moralem. Philoſophia nanque moralis eſt notitia ſcientifica acquiſita ex principiis notis per ſe, vel per experientiam. Alio modo accipitur largius, & tamen proprie, vt ſupra diffinita eſt. Sed quocunque modo accipitur prudentia, ſecundo

aut

aut tertio modo diſtinguitur à Philoſophia morali. Quarto accipitur prudētia pro aggregato ex notitiis quibuſcunque immediate directiuis, ſiue habeantur per doctrinam, ſiue per experientiam, circa omnia opera humana requiſita ad bene viuere moraliter. Illo modo prudentia nō eſt vna notitia tantum, ſed includit tot notitias quot ſunt virtutes morales requiſitæ ad ſimpliciter bene viuere: quia quælibet virtus moralis habet propriam prudentiam & notitiā directiuā. Vide latius *Gab. de prudentia vbi ſup. & a.3. ibi.*

PRVDENTIA ſic deſcribitur *Gerſ. p.*4. Virtus eſt prudentię moraliter in genere, eſt habitus intellectualis acquiſitus, laudabilis, eleuans & dirigens libe. arbi. in agendis vel vitandis. Et eſt multiplex. Prudentia monaſtica, eſt prudentia regulans perſonam propriam. Prudentia œconomica, eſt prudentia regulans multitudinē illius domus ſiue domeſticam. Prudētia legalis vel regalis, eſt prudentia regulans ordinatiue aut præceptiue multitudinem politicam. Prudentia militaris, eſt prudentia regulans executiue policiam propter victoriam. Prudentia politica, vel ciuilis, eſt prudentia regulans policiam ciuilem per ſe ſufficientem in vita ſociali. Et ſecundum eundem, ſolicitudo vel diligentia, dicitur prudentia, prout adiuuat hominem vniuerſaliter ad omnes actus principales prudentiæ. Multa ibidem de prudentia & eius partibus & de oppoſitis eius. Prudentiam *Paul. Cort. lib.*3. *ſent. diſt.* 8. ducem eſſe dicit cæterarum virtutum, quæ praxis ſit, & in rationis gyro verſetur. Ea enim non modo ad ſui, ſed etiam ad vniuerſi generis humani curam ſtatuitur. Itaq; ei ſubiecta ſunt memoria, ratio, intelligentia, docilitas, ſolertia, prouidentia, cautio, & quæ à Græcis *περιβλεψία* nominatur. Eſt enim memoria præteritorum, intelligentia verò incidentiū neceſſariarumque rerum fons. Docilitas ſic diffinitur, vt ſit velox ad omnia ſcientiarum genera aptitudo. At ſolertia eſt inuentrix mediocritatūque decempeda. Prouidentia vero, de qua ſupra dictum eſt, conſtitutrix eſt tempeſtiuarum, idonearumque rerum ad vltimum. Sed periblepſia eſt excubatrix, ſpectatrixque negotiorum: quæ circunſtant. Cautio vero rerum obſtantium depulſio. Prudentiæ autem contraria eſt imprudentia, quam Græci ἀκρασίαν vocant, ex qua tum præceps feſtinatio, tum inconſulte leuitas oritur, quarum altera conſilio, altera iudicio repugnat, eique etiam inconſtantia tanquam nequam mancipium ſubiicitur, quæ ab integra inſtitutione recedit, nec tabificis perturbationibus vllo modo obſiſtit, quæ quidem vitia maxime ex flagrantia ſalacique Venere naſcuntur. Nam cum ſit cupiditatum lena, animam ſenſilium flagitiorum voluptate rapit. Sed multa vitiorum genera à prudētia diſſident, quæ eam tamen vt homines ſimiæ imitari videntur ex quo genere caliditas, dolus & fraus numerantur Calliditas enim eſt duplex. Vna quæ ad eum limitem ſtatuitur, in quo nullo modo aliquid boni genus ineſt, ſed ſpectatu bonum, vt nummus adulterinus apparet. Altera, quæ in bonorum aut malorum generibꝰ adipiſcendis non recta ingreditur, ſed flexu vt vulpecula, declinat. At vero dolus tanquam in comedia ſeruus calliditatis eſt miniſter. Sed inter dolū & fraudem hoc intereſt, quod dolus re, verboque: fraus autem maxime re calliditatem ex ſequitur. Hæc *Pal. Cort.*

PRVDENTIA VERA & perfecta, eſt qua cōſiliamur, iudicamus & præcipimus, quæ ad bonum finē totius vitæ humanæ pertinent, & ſolis bonis conuenit ex *S. Thom.* 2.2. *q.*47. *art.*13. Et ſumit nomen à prouidentia ſicut à principaliori eius parte: quia omnia requiſita ad prudentiam neceſſaria ſunt, vt aliquid ordinetur in finem. Vt idem dicit *q.*49. *art.*6. *vbi ſup.* Prouidentia autem eſt ratio ordinis in finem, ſecundum eundem *p.*1. *q.*22, *art.*1. de qua ſupra dictum eſt.

PRVDENTIA CARNIS, eſt qua quis inordinate afficitur, vel ſtudium adhibet ad carnis delectationem conſequēdam. Et eſt peccatū mortale, ſi in delectationibus carnis finis totius vitæ conſtituatur. Secus, eſt veniale: ſi autem propter honeſtam cauſam fiat: puta, quādo ſtudet comeſtioni propter corporis ſuſtentationem, nullum erit peccatum, nec congruenter dicitur prudentia carnis. Vnde ſecundū Apoſtolum. Prudentia carnis mors eſt. *Rom.*8. Et ſecundum *Gerſ. p.*4. *in deſcript. term. ad Theol vtil.* ait: Prudentia animalis ſeu carnalis, eſt vitium intellectuale, retorquens actus prudentiæ, qui ſunt, conſiliari, iudicare, imperare, &c. ad proſecutionem voluptatum, ſiue ad agendum curam carnis.

PRVDENTIA TERRENA ſeu mundi, eſt vitium intellectuale ſecundum eundem *Gerſ. vbi ſupra.* retorquens actus ſeu officia prudentiæ ad

Digitized by Google

curam rerum temporalium modis & ſine indebitis.

Prvdentia præceptiua quæ antonomaſtice propter ſui principalitatem dicitur prudẽtia, eſt prudentia præcipiens iudicata, & eadem ad opus applicans. *Gerſ.*

Prvdentia diabolica, eſt vitium intellectuale, retorquens officia prudentiæ ad vitia ſpiritualia, vt ſunt inuidia, ſuperbia, &c. *Gerſ. vbi ſupra* Prudens & ſciens ita differunt, ꝙ prudẽs eſt, qui intelligentia ſua aliquid cognoſcit. Sciẽs, qui alterius iudicio rem percipit, hoc eſt, prudens per ſe, ſciens per alios. *Terent. in Eun.* Et prudẽs & ſciens, viuus, videnſq; pereo. Et prudens quaſi prouidens, vel porro videns, id eſt procul videns. Vide *ſupra.*

Psalterivm Græca dictio ψαλτήριον, eſt inſtrumentum decem chordarum, ſignificat autem decalogum, tangitur manu à ſuperiori, ſed cithara ab inferiori. Et dicitur à ψάλλω, quod eſt canto, pulſo. Vnde etiam Pſalmus ψαλμὸς, quod eſt canticum quod cantabant vel cantari faciebat Dauid ad pſalterium. Et pſallere ſpiritualiter, eſt gaudendo gratias agere Deo corde, ore & operibus, ex *S. Thom. ſup. Pſal.* 2. & *Pſal* 9. Et diferunt Pſalm. & hymnus, quoniam proprie hymnus, dicitur qui voce naturali fit, Pſalmus qui aliquo muſico inſtrumento. Vnde pſalmodia dicitur canticum mixtum, vt cum aliquis ad citharam ſiue aliud muſicum inſtrumentum canit. *Gerſ.* hanc diſtantiam ponit pſalterii cum cithara, vt ipſe ſcribit *p. 3. tract. 1. de cant. orig. rat.* quia pſalterium ſonat à ſuperiori procedens à grauioribus ſonis ad acutiores deſcendendo. Habet inſuper chordulas vel argenteas, vel ex electro quaſi tinnientes leuiuſque tangendas. Citharæ vero formam ad pſalterium videbis euerſam, cuius ſonitus à grauioribus deorſum, ad acutiores ſurſum ſonos tendit cuius fides & chordæ de morticinis fiunt inteſtinis animalium deſiccatis, ſubtiliatis & tortis. Quæ omnia nonne ſignificant congrue ſtatum vel affectum pœnitentis deſcendentis à conualle plorationis? Corpus quoq; proprium torquentis & extenuantis ad obediẽdum cithatharizanti ſpiritui. Talem habere ſuadet Dominus per Eſaiam animæ peccatrici ſub typo Tyri. *Sume citharam, circumi ciuitatem, meretrix obliuioni tradita, bene cane, frequẽta canticum vt memoria tui ſit.* Conueniunt pſalterium & cithara, quia peccatori iunguntur, & formã chordis habent iuſtar ſcuti. habent & hanc figuram ſingula inſtrumenta muſicalia. Et lex Euangelica dicitur pſalterium decẽ chordarũ multotiẽs in Pſalmis memoratũ, vt ſcribit *Iac. de Valent. tract. 1. c. 3. prol. ſuper Pſalt.* Quod quidẽ pſalteriũ ſpirituale Euangelicum figurabatur per illud inſtrumẽtum muſicũ & Pſalteriũ materiale, cũ quo Pſalmi cantabantur in tẽplo. Vnde ideo Dauid ordinauit vt Pſalmi cũ illo inſtrumento decem chordarũ cantarentur, eo quod ſignificabat & figurabat noſtrũ Pſalteriũ Euangelicũ. Et ſecũdũ eundẽ triplex eſt Pſalteriũ *Pſ.* 143. ſcilicet, Pſalteriũ decem chordarũ, & canticũ noũ, ſcilicet Pſalterium præceptorũ moralium, & Pſalterium decem myſteriorũ noui teſtamenti, & pſalteriũ Mariæ virginis, hoc triplex Pſalteriũ promittit cantare Dauid in perſona totius Eccleſię pro gratiarũ actionibus, dicens: *Deus canticum nouũ cantabo tibi.* id eſt totam legem euangelicam, &c. Vide latius alias eundem de Pſalterio. *Pſal.* 150.

Pvbes proprie dicitur lanugo, quæ maribus 14. annorũ, fœminis 12. circa pudenda oriri incipit, quod quia maturitatis eſt ſignũ, factum eſt vt mas pubes ſiue puber vocetur, quã primũ ad generandũ aptus eſt, & fœmina ſimiliter ad cõcipiendũ. A quo impubes vel impuber, qui nondum lanuginẽ emiſit, qui nondũ ad pubertatis annos peruenit. Capitur & pubes pro iuuenũ multitudine, quãdoq; ꝓ populo, de qua alias. Et à pubes venit pubertas, & dicitur ætas in marib⁹, quia in pudendis incipiunt primã barbam habere, & tũc poſſunt coire, vt ſcribit *Brul. di. 36. q. 4. lib.* 4. Et quoniã (vt idẽ ait) ante tempus pubertatis non poſſunt maſculi, & fœminę generare, nec feruore libidinis incitantur tanquã impotentes ad ei⁹ actum, & etiã, quia ante illud tempus ſunt variabiles, & matrimoniũ eſt immutabile, ideo decreuerunt iura tales perſonas nõ eſſe legitimas anquã ad tẽpus pubertatis veniant, quod in maſculis eſt 14. annorũ, in fœmina 12. tamen ſi non diſtent plus quã per ſex mẽſes, vel malitia ſuppleat ætatem, & poſſunt carnaliter commiſceri, tenet matrimoniũ contractũ. Sed quare plus requiritur de tẽpore maſculino quã in fœmina: eſt, quia mulier eſt citius viri potens, quam vir mulieris, & plura requiruntur ad agendũ quam ad patiendũ. Hæc *Pet. de Pal. d. 37. q. 1. a. 3. li. 4. & inf. cõcl. 2.* dicit:

Digitized by Google

dicit: Impuberes nullã firmam obligationem, & irreuocabilem facere poſſunt. Vnde nec eorum iuramenta ſunt firma ſecundum leges, ſed ſolum ſacramẽta puberum. Vnde puberes poſſunt profiteri, & matrimonium cõtrahere. *Pet. de Palud.*

Pvdicitia eſt animi virtus, quia quis verecũdatur de actibus, de quib. homines magis verecundantur, vt ſunt actus Venerei ſecundũ *Aug. l 14. de ciui. Dei.* Nec inuite auferri poteſt, ſecũdum eundem li.1. de ciuitate Dei. Et dicitur pudicitia à pudore, & eſt præcipue circa ſigna Venereorum: vt ſunt tactus, oſcula & huiuſmodi. Caſtitas vero circa Veneream commixtionem ex *S. Tho.* 2 2. q. 143. Capitur & quandoq; pudicitia pro caſtitate, alias pro religioſa munditia ac puritate.

Pvdor ab Ariſtotele ſic diffinitur, eſt timor iuſtæ vituperationis, qui affectus eſt honeſtiſſimus Differt autem à verecundia, vt quibuſdam placet, quod pudor eſt rei turpiter actæ, verecũdia vero etiam rectæ facti atque honeſti. Hinc pudibundus, qui pudore ducitur, & pudenda virilia, quæ & verenda dicũtur. Et depudicare antiquum verbum, quod eſt violare, ſtuprare & quaſi pudicitiam auferre. Pudorem Philoſophi diffiniunt eſſe modeſtiã quæ animum reprimit, ne procaciter aut inordinate aut turpiter peragat. Cur autem pudeſcit, quos puduit, dicitur à Philoſophis, quoniam pudefactus ſanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita vt ſuperficiem occupet. Et pudor ſecundum Theologos, & habet *Gerſon in regul. moralib.* de pœnitentia in confeſſione, non totus abiici poteſt, nec vtile eſt. Nullus tamen pudore preſſus celat peccatum, nec verecundia motus mentiatur &c.

Pver quandoque ſignificat ſeruum, quãdoque dicit puerilem ætatem, interdum pro filio, alias pro cinedo ſumitur. Et eſt puer moribus, ſenſibus, & puer malitia, vt oſtendit *Gerſ. tract. 10 ſuper Cant. Mariæ.* Et puer malitia centum annorum maledictus eſt. Sed puer moribus, in quo eſt innocentia, humilitas, obedientia, qualis appellatus eſt Dauid annoſus, & Abrahã centenarius Et vt ibidem dicit *Gerſ.* Collegit vnus ſeptem puerorum conditiones aduerſarias ſeptenario vitiorum: ſunt pueri parui, vnde frangitur ſuperbia: puri, vnde luxuria deturbatur, modico ſatiati: quos gula non ſuperat. Ludunt, ne ſint inertes & languidi, concordant contra malignitatem inuidiæ, cito dãt vt liberales: cito pacificantur, rancoris expertes. Sunt iſta ſæpius (inquit *Gerſ.*) ex ætatis beneficio Comitantur alia multa ex ætatis vitio &c. Alias multa ſcribit de pueris *Gerſ.* Et à puer venit pueritia, qđ modo ætatem puerilem ſignificat, modo pro puritate accipitur. Et pueraſco, i. puer fio, & repueraſco quaſi in puerilem ætatem reuertor &c.

Pvlchrvm ſecundum *Gerſ. p 2. tract. de nobil.* eſt quod cuſtodit ordinem, ſeruatq; naturã. Sic econtra: turpis eſt pars quæ ſuo non congruit vniuerſo. A quo pulchritudo.

Pvlchritvdo, eſt corporis quædam apta figura membrorum cum coloris quadã ſuauitate, ſecundum *Cic. in Tuſ. q.* Vel pulchritudo corporalis dicitur ſpecioſitas, formoſitas, ſed pulchritudo vltra formoſitatem dicere videtur quandã coloris ſuauitatem, cuius defectus nõ tollit formam, inquit *Gerſ.* Vnde: Nigra ſum (inquit ſpõſa) ſed formoſa. Decor autem refertur ad modũ, decentiam, geſtus & ornatus, cum quadam iocunditate & lætitia vel alacritate vultus totiuſq; corporis geſtus. Specioſitas omnia ſimul dicit, vt ibi: Specioſus forma. Et ſecundum *Aug.* Pulchritudo eſt æqualitas numeroſa. Accipitur hęc æqualitas ſecundum *Gerſ. tract 3 ſuper Mar.* nedum ex ratione molis corporalis, ſed perfectionis ſpiritualis. Similiter numerus non pro quãtitate diſcreta realiter, ſed formaliter, ſecũdum aliquos, ſed vel probabilius ſecundum alios ſolius rationis, qualis in Deo perſoniſque diuinis inuenitur, quia alia ratione conditus eſt homo, alia equus, ſecundum *Auguſt.* Et *tract.* 12. ſuper *Mag. Gerſ.* dicit: Pulchritudo eſt proportio numeroſa, quæ ſuum perfecte repræſentat exemplatum. Et pulchritudo quædam eſt artificialis, quædam naturalis. Et naturalis eſt multiplex, de qua legito *Gerſo. tract. 3. ſuper Magnif.* Et eſt pulchritudo corporalis vt dictum eſt, quę quandoque eſt nociua, ſecundum *Gerſon.* & pulchritudo animæ rationalis ſpiritualis, quæ imago eſt benedictiſſimæ trinitatis, in qua potentiæ tres principales animę, ſcilicet memoria, intelligentia & voluntas, ſunt tanquam lineamenta, qualia ſunt indelebiliter impreſſa, nec tolluntur etiam à damnatis. Cæterum dona gratiarum variarum, virtutum, donorum beati-

Digitized by Google

titudinem,ſunt ſicut colores ſuperinducti.Rurſus operationes inde prouenietes decorem ſuperaddunt tandem in omni pulchritudine ſpirituali,tanto beatæ trinitatis imago formoſior eſt & pulchrior & habens plus decoris, quanto reperitur ſuo exemplari,ſcilic.eidem beatæ trinitati conformior. Ex aduerſo autem de turpitudine,deformitate,deſpectu,dedecore conſtat ſentiendum.*Gerſ.vbi ſupr.*

Pvnire eſt pœna afficere, pœnam infligere, caſtigare,affligere. A quo punitio. *Rich.di 46.ar. 1.qu.4.li.4.* dicit:Quamuis Deus nullum puniat, nec punire poſſit niſi propter peccatū, proprie accipiendo verbum punitionis, quia ſignificat afflictionem non abſolute, ſed vt punitiua eſt peccati. Tamen accipiendo punitionem pro afflictione,Deus non ſolum poteſt affligere, ſed etiam affligit temporaliter aliquos homines nō propter eorum peccatū, quoſdam vt in eorum liberatione ab afflictione glorificetur. Vnde *Ioan.9.* dicit Saluator de cæco nato,quod nec hic peccauit,nec parētes eius, vt cæcus naſceretur, ſed vt manifeſtentur operaDei in illo.Quoſdam propter exemplum patientiæ. *Tob.2.* Hanc tentationem ideo Deus permiſit euenire illi vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius.Quoſdam vt per afflictionem temporalem præſeruet eos à peccato.Quoſdam,vt per eorum patientiā in tribulatione præmium eorū augeatur in cœlo,& quamuis ſic in flagellando non ſit iuſtitia quæ reſpicit exigentiam meritorum abſolute, tamen eſt ibi iuſtitia, quæ reſpicit exigentiam meritorum in comparatione ad concedentiam bonitatis diuinæ,hæc *Rich.* Deum autem punire citra condignum, poteſt intelligi dupliciter, vt ſcribit *D.Cardi.Cam.q.9.ar.3.li.1.* Vno modo comparando quantitatem culpæ ad quantitatē pœnæ ſecundum ſtatum diuinæ miſericordiæ, & ſic quilibet punitur vel præmiatur ſecūdum condignum,id eſt ſecūdum quod ex ſtatuto Dei dignus eſt. Alio modo comparando illa præciſe ſecundum ſe,& ſic dicitur communiter quod quilibet peccator vel damnatus punitur citra cōdignum,quia vltra pœnam quam habet, meretur maiorem,vt dicit *Magiſt.li.4.di.46.* Et addit *Magiſt.Gregor.* quod omnis culpa mortalis non ſolum meretur abſolute conſiderata eius malitia priuationem gloriæ & pœnam æternæ miſeriæ,ſed etiam priuationem totius cauſæ & annihilationē,& quod Deus non annihilat peccatorem, eſt ex eius miſericordia. Iuxta Illud *Thren.3. Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti.* Et probat ratione,quia per huiuſmodi culpā meremur priuari omni beneficio Dei, conſiderata magnitudine offenſæ, quæ æſtimāda eſt ſecundum magnitudinem offenſi, vt dicit *Chryſoſt.ſu, er Matth.10. Non eſt diſcipulus ſuper Magiſt.* Imo nec ſic annihilando,digne & plene puniretur,quamuis amplius puniri non poſſit.*Gregor.* Sed dictum iſtud *Greg.* non videtur verum Cardinali, quia non putat quod aliquis mereatur ex culpa ſua repugnantia incompoſſibilia,ſcilic.puniri æternaliter, & annihilari ſimpliciter,de quo alias,&c.

Pvnitio inquantum pertinet ad iuſtitiam publicam, eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, vindicatiuæ vero inquantum pertinet ad immunitatem perſonæ ſingularis, ex *S.Tho.2.2.q.80.ar.1.* Sane pro punio pœnio,quaſi pœna afficio, dicebant veteres.Hinc impune,ſine pœna, & impunitas,hæc pœna,& pœnitentia,de quibus ſupra dictum eſt.Et puniri plus tranſgreſſores legis humanæ quam diuinæ, peruerſum videtur. Vnde fit plerumque irritum mandatum Dei(vt ſcribit *Gerſ.part.1 de nupt.Chriſt. & Eccl.*) prout ſe conformans Chriſtus Eſaiæ verbis, Phariſæos arguebat.inuenies apud eos, qui nomē ſibi religionis appropriarunt, plus puniri tranſgreſſiones humanæ conſtitutionis ſatis friuolæ ſuper delatione veſtis huius vel illius, ſuper vſu cibi talis aut talis, quam ſi blaſphemando quis Deū negauerit,deierauerit, violauerit ſabbatha eius & vniuerſa decalogi præcepta. Punitio ſecundum *Scot.d.46.q.4.li.4.* eſt perceptibilis carentia boni conuenietis in natura intellectuali, vel perceptibilis præſentia mali diſcōuenientis in eadem Eſt autem bonum commodū, honeſtū & vtile,de quo alias.Et in natura intellectuali eſt duplex punitio,per priuationē duplicis boni.Prima vocatur malū iniuſtitiæ ſiue culpæ, & poteſt dici obſtinatio in peccato. Secunda vocatur pœna damni,vel damnū,vel damnatio. Vide latius ibi *Scot.* Punitiones quas hic à Deo ſuſtinemus,vtiles nobis eſſe oſtendit *Gerſ.de conſol. Theol.lib 3 proſ.4.* Erudit enim Deus per flagella, purgat, medetur, &c. Punit quoque Deus (vt idem ait *libr.quarto de conſol Theolog. proſa.5. & ultim.*) occultiora ſæpe delicta per flagel-

Digitized by Google

flagella patentia. Illa etiam quæ per contritum cor & humiliatum deleta pridem fuerunt quo ad culpam, repetit in pœnam. Hinc fit vt aliquos præſentialiter bene viuentes, aliquando cōprehendat afflictio aut pro paruo (ſicut putatur) delicto nouo grādior punitio ſubſequatur, queadmodum cernere eſt in corporis ægritudinibus, quæ ad occaſionem facilem oriri videntur, aut recidiuum pati. Hæc *Gerſ.*

PVRGARE ſignificat mundare, & per translationem ſignificat excuſare. A quo purgatio. Et eſt duplex vt ſcribit *S. Bon. 4. d. 47. p. 2. q. 3. l. 4.* Vna quæ fit à fœditate peccati. Alia vero à vetuſtate corruptionis. Quo ad primam purgationem ignis conflagrationis, qui aſcendet tantum quātum aqua diluuii, purgabit aerem infectum per peccatum. Alia purgatio eſt vetuſtate corruptionis ſiue naturæ corruptæ, & hæc eſt in cæteris elementis.

PVRGATORIVM. Purgatorius locus (vt *Thom. de Argent.* ſcribit circa *diſt. 45. li. 4.*) eſt, in quo ſimul eſt pœna ſenſus & damni, vtraque tamen temporalis. Et ad hunc locum deſcendunt animę illorum qui in peccato veniali ab hac vita decedunt, vel quæ de ſuis peccatis etiam mortalib. vere contriti, non tamen ſatisfecerunt. Et de purgatorio latius videre potes *Richar. diſt. 21. ar. 1. q. 1. 2. & 3. lib. 4.* vbi in fine concludit animas ex aliquibus ſpecialibus cauſis in locis purgari, in quibus dereliquerunt. Vide & de purgatorio *Paludenſem diſtinct. 21. quæſt. 1 ar. 1. lib. 4.* & de loco *ibidem.* Capitur & purgatorium non ſolum pro loco, ſed etiam pro omni pœna purgatoria, ſiue ſit in terra, ſiue in aqua, ſiue in aliqua parte inferni, quæ dicitur purgatorium, vt ſcribit *Brul. di. 20. q. 1. li. 4.* & illa pœna eſt grauior & maior quam homo poteſt pati in hoc mundo. Pœna itaque purgatorii eſt maxima. Nam ſicut delectationes ſpirituales ſunt intenſæ multum, & præcellunt corporales, vt ſcribit ſecundum aliquos *S. Bonauent. d. 20. ar. 1. q. 2. li. 4.* ita & triſtitia de abſentia ſuperexcellit omnem dolorem corporeum. Hinc *Augu.* ait: Ille ignis durior eſt quam quicquid in hoc ſeculo pœnarum aut ſentire, aut videre, aut cogitare quis poteſt. Oportet ergo nos concedere (vt dicit *Magiſter, & S. Bonauentu.*) etiam multi, etiam ſi non appareat ratio quod pœna purgatoria grauior eſt omni temporali pœna quam modo ſuſtinet anima carni coniuncta, in huiuſmodi autem magis adhærendum eſt auctoritati quam rationi, pro eo quod illud eſt magis ſupra naturam & rationem, quam ſecundum naturam & rationem, &c. Eſt tamen in purgatorio cum afflictione ſolatium, ex certa ſpe beatitudinis ex Eccleſiæ ſpiritualibus ſubſidiis, & piis amicorum ſuffragiis: & quia charitas in eis congaudet veritati correctionis, vt ſcribit *Gerſon part. 3. tract. 3. de cant. & ſolatio.*

PVSILLANIMITAS eſt contraria magnanimitati per defectum, quia deficit puſillanimis à proportione ſuæ potentiæ dum recuſat in illud tendere, quod eſt commenſuratum ſuæ potentiæ, & ſicut puſillanimitas opponitur magnanimitati ſecundum defectum, ita præſumptio ſecundū exceſſum, ideo vtraque eſt peccatum, ex *S. Tho. 2. 2. q. 130.* Puſillanimitas ſecundum *Ariſt.* eſt vitium quo impotentes videntur animi, ad fœlicitatemque honorem & dedecus ſuſtinendum. Et puſillanimis dicitur qui eſt puſilli animi, quem Græci Micropſychon dicunt. Et qui puſillanimis & pauidus, cauere debet ſibi (inquit *Gerſon p. 3. tract. de remed. contra puſillan.*) à nimio timore. Si enim cor ſuum & naturalia ſequitur ad deſperationem vel nimiam mentis deiectionem perueniet, timor eſt vtilis duris & diſſolutis ac remiſſis, quia timor terret & cuſtodit. Timoratus vero atque pauidus ſi accedat, timor ad peccatum eos adducet, vnde conuertere ſe debent magis ad conſolatoria & dulcia, quam ad contraria. Contrariis enim contraria curantur, frigidis calida temperantur, & calida frigidis. Multa ſcribit de puſillanimitate ibidem *Gerſon.*

PVTREFACTIO vt notat *Brul. d. 12. q. 6. li. 4.* eſt corruptio proportionis elementorum, in mixto facta à calido corpore circunſtantis, ideo ſi aliquis ſepeliretur in niuibus perpetuis, nunquam corrumpitur, ſecundum *Ariſtot.* quia humiditas habet continuare partes, ſicut ſiccitas diſſoluere, *&c.*

De litera Q.

QVADRAGESIMA dicitur ieiunium ante Paſca, quod quadrageſima dicitur, quia fit quadraginta diebus, ſicut à Chriſto. Moyſe. & Helia quadruplici

Digitized by Google

ratione. Vel quia ſecundum *Grego.* per hos quadraginta dies virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelii impletur. Vel quia dignum eſt vt carnem noſtram quaterdecies affligamus. Vel quia in his offerre cõtendimus decimas dierum. Vel quia ſecundum *Aug.* creaturæ inuiſibili debetur ternarius numerus: ſed creaturæ viſibili debetur quaternarius, propter calidũ, frigidum, humidum, & ſiccum. Vnde ſi denarius numerus ducatur per quaternarium, qui competit corpori per quod adminiſtratio geritur, quadrageſimum numerum conficit, ex *S. Tho* 2.2.*q.* 147.*a.*5. Et 4 *ſent d.*15 *q.*2 *a.*3. Hinc rationabiliter videri poteſt (ſecundum *Gerſon. p.*4 *ſermone Dominicæ quadrageſimæ*, contra ſuperbiam) ſanctam Eccleſiam hoc ordinaſſe ieiunium, quod nõ debet frangi per ſuperbam inobedientiã, &c.

QVALITAS eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur, ſecundum *Ariſt. li. prædicament.* Poteſt qualitas tripliciter ſumi, vt ſcribit *Camerac. quæſt.* 9. *art.* 3. *lib.* 1. Vno modo pro omni ſignificato terminorum de prædicamento qualitatis, & ſic aliqua ſubſtantia eſt qualitas: vt ſatis patet. Secundo modo pro quolibet apto aliquid denominare eſſe quale: & ſic forma ſubſtantialis eſt qualitas. Alio modo ſumitur pro aliquo accidente denominante aliquid eſſe quale, vel apto denominare: & ſic nulla ſubſtantia eſt qualitas: quia licet forma ſubſtantialis denominat aliquid eſſe quale, propter quod differentia eſſentialis prędicatur in quale tamen non eſt qualitas, quia non eſt accidens: ideo non prædicatur in quale accidentale. De quo conſulas Dialecticos. Qualitas ſecundum *ſanctum Thom.* 1. 2. *quæſtione* 49. *articul.* 2. proprie importat modum, id eſt determinationem ſubſtantiæ, vel ſecundum quod potentia materiæ determinatur ad eſſe ſubſtantiale, & ſic eſt differentia ſubſtantiæ: vel ad eſſe accidentale, & ſic eſt differentia accidentis & prædicamentum qualitatis. De quo videatur Logica.

QVALITAS MORBIDA quam cauſauit Adam (ſecundum Magiſtrum) in carne ſua, quæ conſequebatur curuitatem voluntatis, variis nominibus nominatur Dicitur enim fomes peccati, cõcupiſcentia, vel concupiſcibilitas, lex membrorum, languor naturæ, tyrannus in membris, lex carnis: & eſt ſicut pondus quoddam in carne excitans motus ſenſuales, & inclinans animam ad condelectandum carni: & ita retardans & reprimens à delectationibus ſpiritualibus, ſecundum illud *Sap.* 9. *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam:* propter iſtam qualitatem morbidam in carne. Vide de hoc *Gab.* recitantem opinionem Magiſtri *d.*30.*q.*2.*l.*2. Duæ ſunt ſecundum Magiſtrum qualitates morbidæ. Vna eſt in carne prolis libidinoſæ ſeminata, ex infecta carne parentum cauſata: quia infectum producit infectum: & illa non eſt peccatum aut culpa, quia non eſt in anima, ſed in ſemine, priuſquam infundatur anima, quæ manet in carne prolis: nec tollitur per quamcunque mutationem ſeminis, cuius multæ præcedunt tranſmutationes etiam ſubſtantiales infuſionem animæ: non igitur eſt peccatum, quia in ſola anima eſt peccatum. Ab illa autem morbida qualitate carnis in infuſione animæ, cauſatur alia qualitas morbida in anima, quæ eſt vitium inclinans animam ad effrænate concupiſcendum. De quo dicit *Auguſtin.* quod facit paruulum habilem ad concupiſcendum, adultum vero actu concupiſcentem: & vtraque qualitas vocatur concupiſcentia ſeu concupiſcibilitas, fomes, *&c.* & iſta concupiſcibilitas in anima eſt peccatum originale: non illa qualitas morbida in carne, quæ eſt effectus peccati, id eſt pœna, & peccati originalis cauſa. Hæc dicta ſunt ſecundum Magiſtrum *diſt.* 30. *l.* 2. Et cum anima infunditur, nihil de nouo à parentibus contrahitur. Item plane dicit Magiſter, quod ex carne infecta anima dum infunditur, inficitur & maculatur: ponens exemplum de panno mundo, vel pomo ex macula manus recipientis maculato: vide *Magiſt. in text.* Sed ſecundum *Anſel.* vna qualitas morbida videtur ſufficere qua ſubiectatur in ipſa carne, quia illa qualitas ponitur propter inclinationem voluntatis effrænatam ad concupiſcendum, quam experimur: ſed ad hoc ſaluandum ſufficit qualitas carnis. Vide ad hoc *Gabriel. diſtin.* 30. *qu.* 2. *libr.* 2. *Scotum & Occam, & Greg.* & vide ſupra in dictione *Peccatum originale.*

QVANTITAS, ſiue quantum, eſt quadruplex, vt notat *Camer. quæſt.* 9. *ar.* 3. *libr.* 1. Quædam eſt quantitas ſolum diſcreta, ſicut numerus Angelorum. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta & continua, ſicut numerus partium vnius corporis, vt lapidis. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta, continua ſiue extenſiua, & etiam intenſa, ſicut nume-

Digitized by Google

rus partium vnius qualitatis corporalis, ſicut calliditas. Alia eſt quantitas ſimul diſcreta & intenſa, ſed non continua vel extenſa: ſicut numerus partium vnius qualitatis ſpiritualis, vt charitatis: & ſic qualitas iſto modo quanta poteſt eſſe in ſubiecto indiuiſibili, ſicut in Angelo vel anima. Quantitas continua ſecundum eundem *Card. q. 5. ar. 2. lib. 4.* eſt extenſio ſiue extrapoſitio, vel diſtantia partium facientium vnum totum. An autem quantitas continua diſtinguatur à re quanta, magna eſt inter Philoſophos controuerſia. De quo videto in Logica, & *Cameracen. quaeſt. 5. artic. 2. lib. 4.* quæ tenet quod omnis quantitas continua eſt ſubſtantia vel qualitas. Quam opinionem magis conſonare dicit poſitioni fidei, quam eius oppoſitam: quem latius ſcribentem vide. Quod autem dicitur, quod ſubſtantia & quãtitas ſunt diuerſa prædicamenta: ergo diſtinguuntur. Dicendum eſt ſecundũ eundem, quod ad diſtinctionem prædicamentorum ſufficit diſtinctio conceptuum vel intentionum. Vnde dicit *Ioan. Damaſc.* quod poſſibile eſt eandem rem ſecundũ aliam & aliam intentionem ad aliud, & ad aliud prædicamentũ reduci. Vide plura apud *Card. vbi ſup.* & alias. Et ſecundum *Gab. diſt. 2. q. 1. ar. 1. lib. 2.* quadruplex eſt quantitas, ſcilicet multitudinis, extenſionis, durationis, & perfectionis, *&c.*

QVANTITAS INTENTIONIS (vt notat *Gab. diſtinct. 40. ar. 3. dub. 1. lib. 2. poſt. S. Bona.*) poteſt dupliciter attendi. Aut ratione actus intẽdendi. Aut ratione obiecti intenti, ꝙ eſt finis tantum, & conformiter tantum quantum poſſunt accipi nominaliter, & ſic reſpiciunt intentum. Vel aduerbialiter, tunc reſpiciunt actũ intendẽdi. Primo modo quãtitas operis cõmenſuratur quantitati intentionis, quantũ ad bonitatẽ & malitiã: quia opus exterius factũ non ſemper cõmenſuratur ei ꝙ intentio intendit, id eſt fini: frequenter enim homo intendit facere magnũ bonum, & facit paruũ: quia modicam habet charitatem. Sic etiã in malis nõ ſemper qui intendit parum peccare, parum peccat: licet qui intendat multũ peccare, multum peccet, & ſi actus ſit modicus. Secundo modo accipiendo, ſic quantitas operis attenditur ex quantitate intentionis, quantũ ad bonitatẽ & malitiã: quia quãtus eſt actus intendendi in bonitate & malitia intẽſus ex omnibus circunſtantiis, tantus eſt actus exterior bonus & malus. Omne enim meritum & demeritum actus exterioris reducitur ad actũ voluntatis interiorem: & ideo ſecundum intentionem bonitatis actus interioris, menſuratur bonitas actus exterioris. Sic de malitia.

QVANTITAS dupliciter accipitur, ſecundum *S Bona. diſt. 17. q. 1. lib. 1.* ſcilicet proprie & metaphorice. Proprie dicitur quantitas molis, & hæc eſt in corporalibus. Metaphorice quantitas virtutis, & hæc eſt in ſpiritualibus. Et cum (vt idem ait) in charitate ſit quantitas virtutis, & nõ in ſummo: conſtans eſt charitatem augeri poſſe, &c. Vel ſecundum ſubſtantiã, vt ibidem ſentit. Et quamuis (vt idẽ ait *q. 2. vbi ſup.*) charitas ſit ſimplex, quia nõ habet partes quantitatiuas quantitate molis: habet tamẽ quantitatẽ virtutis, & quantum ad illã poteſt augeri. Et vtramq; quantitatem, ſcilicet molis & traſlatiuæ conſequitur æqualitas, vt idem notat *diſt. 19. q. 1. li. 1.* ergo vbi eſt ponere quantitatem virtutis, ibi eſt ponere æqualitatẽ vel inæqualitatem. Hæc autem quantitas virtutis ponitur in ſpiritualibus, & ſumme reperitur in diuinis: quia hæc quantitas nõ repugnat ſimplicitati, ſed conſonat. Similiter nec æqualitas conſequens iſtã quantitatẽ. Et quia altera pars cõditionis completior attribuenda eſt Deo, & ęqualitas præit inæqualitatẽ: ideo ponenda eſt æqualitas in diuinis: vnde dicitur in Symbolo: Totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Item omne quod eſt perfectionis eſt transferendum ad diuina, ſed ęqualitas eſt perfectionis in creatura. ergo. Latius probat *S. Bona.* perſonas in diuinis eſſe æquales. De quo vide ſupra.

QVANTVLVS, a, um, eſt diminutiuum huius nominis quantus, a, um. A quo quantulumcunque, quod eſt ſignum diſtributiuũ paruæ quantitatis, vt ſcribit *Brulef. diſt. 30. q. 1. lib. 3.* Vnde quantulacunque charitas poteſt reſiſtere quantæcunque tentationi, loquendo quo ad exordiũ tentationis: quia Deus hominem habentẽ charitatem, nunquam deſerit, niſi ille ab eo voluntarie recedat, quin potius ſecundum ꝙ augetur tentationis bellũ operatur Deus charitatis augmentũ. Vnde quantumcunq; ſit modica charitas in homine, nunquã poteſt inuitus ab aduerſario deiici: quia ſecundum quod creſcit bellũ, creſcit adiutorium ſi homo faciat quod in ſe eſt. Si autem loquamur de tentatione quantum ad conſum-

conſummationem victoriæ, non ſic poteſt eſſe quod homo ex modica charitate reſiſtat tentationi, maxime quia non patitur ordo diuinæ juſtitiæ, quin ex victoria magni belli fiat amplificatio meriti. Sed quantum ad liberum arbitriũ ſi comparatur ad dominiũ libertatis, tunc quantulacunque charitas poteſt quantæcunque tentationi reſiſtere: non autem poteſt, ſi comparetur ad pronitatis & difficultatis vitium. Hæc *Brulefer.*

Qui est, hoc nomen principalius appropriatur Deo. Pro hoc Doctores varias & plures aſſignant rationes. Nam *Dionyſ.* dicit, quod eſſe eſt prima perfectio, cui & viuere, & intelligere annectuntur, vt fundamento. Ex hoc ergo ratio ſecundum *Rayner. in ſum. & Thom.* quia hoc nomen, qui eſt, dicitur ab eſſe: & eſſe eſt primum & principali⁹ inter omnes participationes alias diuinæ bonitatis, quaſi principium illarum, quę ſunt viuere, intelligere, velle: ergo appropriatur Deo, qui eſt principium omnium. Et etiam quia diuinum eſſe eſt perfectiſſimum, cuius nihil eſt extra ipſum, & eſt æternum cui nihil deeſt, & eſt immutabile ſemper. In creaturis autem eſt eſſe imperfectum, defectuoſum, & mutabile. Nam deeſt eis aliquid, quod, ſcilicet jam de ipſis præteriit, & quod adhuc de ipſis futurum eſt: ideo ſoli Deo proprie conuenit hoc nomen, qui eſt, quod præſens tempus dicit: quia Deus ab æterno ſemper eſt ex ſe immutabilis, & in æternitate Dei non eſt niſi præſens tempus: ergo. Alias rationes ponũt huius nominis appropriati Deo & *Thom. & Richar.* Et in Græco poteſt vocari hyperuſios, ab hyper, quod eſt ſuper, & vſios, quod eſt ſubſtantia, quaſi ſuper ſubſtantiam: & qui pronomen, dicit infinitum, cum ſit pronomen infinitum, & verbũ eſt, vltra dicit ſubſtantiam. Hæc *Guil. Scotiſ.* & refert *Pelbar.* & in Hebræo videtur hoc nomẽ dici ſecundum eundem *Guil. Tetragrammat.* quod in lege erat nomen principalius. Hinc *Rabbi Moyſes* dicit hoc nomen Dei eſſe ineffabile. De hoc nomine, qui eſt, vel qui es, non parum multa ſcribit *Gab. lec. 55. canon.* & proprie acceptum, ſoli Deo propriũ eſt (vt ipſe ait) ſignificans immutabilem ſubſiſtentiam, quæ tempore non menſuratur, ſed omne tempus tranſgreditur. Non enim in Deo præteritio aut futuritio eſt, ſed nunc æternitatis, ſemper ſtans ſine fluxu in præteritum, & ſine tranſitu in futurum. Hanc immutabilitatẽ ſubſiſtentiæ volens de ſe tanquam de Deo oſtendere Chriſtus Iudæis dicentibus: *Quinquaginta annos nondum habes, Abraham vidiſti? Dixit: Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum:* ſcilicet ſecundum diuinitatem, quæ tempori non ſubiacet, nec tempore menſuratur. Plura ibi *Gab.* Vnde *Auguſt. ſuper Ioan.* tractans illud: *Niſi credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris. Ioan. 8.* Res, inquit, quælibet qualicunq; excellentia fulgens: ſi mutabilis eſt, vere non eſt. Non eſt enim verum eſſe vbi eſt, & non eſſe, ſcilicet poſſibiliter. Quicquid enim mutari poteſt, mutatum non eſt quod erat. Si non eſt quod erat, mors quædam ibi facta eſt: quia peremptum eſt ibi aliquid quod erat & nõ eſt. Vnde de mortuo, cum dicitur: vbi eſt ille homo? Reſpondetur: fuit, &c. Ex quibus verbis patet creaturas quaſlibet eſſe mutabiles: & per cõſequens non vere eſſe: & ſolam veritatem, quæ Deus eſt, immutabiliter eſſe: & ex hoc eſt eſſe ſibi proprium. Vnde dicit Dominus: *Ego ſum, qui ſum.* Et alias: *Dices filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me.* Vnde *Damaſc* Primum eſt principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nominibus, eſt, qui eſt: ſicut ipſe loquens in oraculo Moyſi ait: Totum in ſeipſo comprehendens voluit quoddam pelagus ſubſtantiæ infinitum & indeterminatum. Nam ratione qui, quod eſt nomen infinitum, ſignificat ſubſtantiæ infinitatem. Ratione eſt, quod ſignificat vt actu præſens in nunc immutabilitatis, ſignificat eſſentiam actualitatem ſemper præſentem: & ita vt æternam & immutabilem. Sic ergo, qui eſt, propriiſſime acceptum, ſignificat ſubſtantiam infinitam, æternam, & immutabilem: talis autem eſt ſolus Deus. Potes latius de nomine hoc videre apud *Gabrielem, vbi ſupra.*

Quo est. Iſta quatuor (ſecundum *S. Bona. diſt. 23. q. 3. lib. 1.*) quo eſt, quod eſt, qui eſt, & quis eſt, in Deo idem ſunt re, ſed differunt ſecundum modum intelligendi. Ibi quoque eſt vnum tantum quo eſt, vt diuinitas, & vnum quod eſt, vt Deus: quia fides dicit vnum Deum, vnam eſſentiam, & vnam ſubſtantiam. Denique quo eſt, eſt idem in Deo cum hoc quod eſt, & econuerſo. In creatura autem qualibet (vt dicit *Boetius de hebdomad. lib.*) diuerſum eſt eſſe, & id quod eſt ſiue quo eſt, & quod eſt, ſcilicet modaliter

[illegible]

[illegible] quibus [illegible] placere [illegible] *&c.*

[illegible] vt pri- [illegible] ita quod illud [illegible] mouetur. Sic au- [illegible] in casu autem [illegible] nec sequitur, quiescit in [illegible] virtualiter ab [illegible] quia a parte in mo- [illegible] Secundo modo capitur [illegible] respectu certi vbi: vt [illegible] in certo loco non [illegible] simul quiescit & [illegible] nisi respectu eius- [illegible] *du*.4.

[illegible] reddere. Vnde vl [illegible] intelligitur dupli- [illegible] eligibile propter se, [illegible] vel quia est aliquid post [illegible] Primo modo frui- [illegible] & quod sic quietat [illegible] Sic e con- [illegible] sed tale [illegible] nam [illegible] Eth. [illegible]

[illegible]

R [illegible]
2 [illegible]
do [illegible]
Generalis [illegible]
at [illegible]
vero, vt cum dicitur [illegible]
male accendens [illegible]
enim accipitur [illegible]
mali. Minus vero [illegible]
triplex est radix, [illegible]
concupiscentia [illegible]
comparationem [illegible]
bonum inferius, [illegible]
est quod dicitur [illegible]
prie loquẽdo. & cup[illegible]
nium malorum, & [illegible]
bit) dicere [illegible]
proprie dici illud [illegible]
vero dicit illud [illegible]
trimentum & ideo [illegible]
tum ex parte [illegible]
Deo. Hinc est [illegible]
te auersionis [illegible]
proprie loquendo [illegible]
tione [illegible]
[illegible]

Google

[illegible] Quarta [illegible] hypothesis, de quibus [illegible]

[illegible] ſunt tamen aliqua in [illegible] quis ordinatè ſe [illegible] quando eſt filia iræ. Et ſecundum *S. Tho.* [illegible] *ar.4.* Rancor eſt indi[illegible] es ad diuina. Et vt ſcribit *S. Ant.* [illegible] *in dub. literalib.* Aliud eſt di[illegible] & aliud ſigna rancoris. Ran[illegible] omnes tenentur, ſiue inimic⁹ [illegible] non. Signa vero rancoris [illegible] & ſimilia facere cum [illegible] deponere perfectionis eſt, [illegible] niſi quādo inimicus humi[illegible] fuerit facto vel ſigno: tunc [illegible] loqui & [illegible] re, & ſimilia. De hoc [illegible] *Gabriel canon 76.* vide & de ſignis [illegible] *Anton p. 2 ſum. tit. 2. ca. 2. §. 3. & 4.* qui nō [illegible] prædictis, &c.

Rapina eſt rei alienæ iniuſta ablatio, ſecundum *S. Tho. 2. 2. q 66. ar. 8.* Vnde rapere eſt cum [illegible] & violentiæ auferre. Ponitur e[illegible] & proprie eſt de virginibus. De [illegible] differunt rapina, raptio, & raptus. [illegible] ad perſonam refertur, rapina ad [illegible] um. Et rapina (vt ſcribit *Ga.* [illegible] 4.) accipitur multipliciter. [illegible] & improprie pro omni [illegible] rei, ſiue tēporalis ſiue ſpi[illegible] *Philip. 2.* vbi de Chriſto [illegible] *Non rapinam arbitratus eſt eſſe* [illegible] quia non attribuit ſibi æquali a[illegible] ut & æqualis patri ſecun[illegible] & Deus verus de Deo vero. [illegible] volui primus parens, vt di[illegible] rapere diuinitatem, & [illegible] Et huius rapinæ [illegible] *Pſal.* Quæ non rapui [illegible]

[illegible] ete: vt diſtinguitur [illegible] rapina deſcribitur [illegible] lentiam ad lucrum [illegible] tur rei alienæ: quia ſi quis per [illegible] proprium ab eo, qui [illegible] aut poſtquam ad locum [illegible] lit & portauit, non [illegible] per violentiam [illegible] pitur res aliena per [illegible] crum: quia ſi quis violenter [illegible] manu furioſi ad prohibendum [illegible] eſſet rapina. Similiter ſi quis [illegible] cuius vt fornicetur cum ea [illegible] poſſet dici raptus, vt eſt ſpe[illegible] illicita: propter ablata violēter [illegible] hoſtibus: ſimiliter cum alias [illegible] inuito publica auctoritate auferunt [illegible] mittitur rapina. Et differt a furto, quia furtum fit occulte, rapina manifeſte. [illegible] loſe, ſed rapina violēter. Accipitur [illegible] ctiſſime, vt diſtinguitur [illegible] tunc rapina reſpicit [illegible] vero mobiles [illegible] pro eodem [illegible] & ponit [illegible] autem rapina [illegible] quia includunt [illegible] eſt mortale, quia eſt contra [illegible] negatiuum decalogi [illegible] aliquod minime [illegible] non ex malitia [illegible] *Tho.* Et idem 2. 2. q [illegible] dam violentiam [illegible] tra iuſtitiam [illegible]

[illegible]

[illegible] De hoc latius [illegible] duas rationes, [illegible] & addit [illegible] potesta- [illegible] lege ligantur: de [illegible] *2 q. 7 concluſ. 1. & 2.*

[illegible] qui rapit res immo- [illegible] mobiles: vnde rapinæ dei- [illegible] Deprædatio autem [illegible] vt animalibus [illegible] *Ioan. Andr.* Large ve- [illegible] omnes publice & violen [illegible] deprædantes, tam mobiles quam [illegible]

[illegible] continetur ſub violentia, quū ſit [illegible] violentia eſt filia auaritiæ ex B. [illegible]

[illegible] cum ſtupro, & quādo- [illegible] vel nuptæ vel cor- [illegible] ſtuprum eſt ſine raptu, ſi [illegible] *B. Ths. 2. 2 q. 15 art. 4.* [illegible] *S. v. ſupr.* Ra- [illegible] Et [illegible] admittitur, [illegible]

[illegible]

[illegible] non potentia [illegible] ve ſupra [illegible] peccauit, & [illegible] raptu [illegible] *ſup.* [illegible]

Raptvs [illegible] ſecundum D [illegible] raptus quem habuit P[illegible] quem habuit Adam in ſop[illegible] in virginis, nec non [illegible] in Apocalypſi, dicit [illegible] nis in ſcriptura pro [illegible] do, ſcilicet pro ele[illegible] bus ſenſibus, tamen [illegible] di eleuatio fit duplic[illegible] ctionem a ſenſibus [illegible] tantum, cum [illegible] nis ita quod [illegible] citur omnis [illegible] vel in exceſſu men[illegible] *nyſ. de diui. n.* [illegible] diuinus am[illegible] citur extaſis [illegible] abſtrahitur [illegible] turaliter [illegible]

[illegible]

[illegible] *Brul. diſt. 6. quæſt. ult.* [illegible]

[illegible] quæ bonum, [illegible] Deum [illegible] *de ſpiritu & anima.* Et ſe- [illegible] *S. Thom 1. ſent diſt. 3 quæſt. 4.* Ratio [illegible] tualis obumbrata. Et ſecūdum [illegible] ratio & intellectus nō ſunt idem. Quia [illegible] eſt recta, & quandoque nō re- [illegible] quam in practicis. Sed in- [illegible] ſemper eſt rectus, & ratio & intellectus [illegible] ſicut duæ potentiæ, ſed ſicut [illegible] potentiæ. Quia intellige- [illegible] veritatem ſimpliciter [illegible] eſt procedere de v- [illegible] intellectum ad veritatem [illegible] quæ eſt [illegible]

[illegible] *Gerſon.* Et vt idem dicit *parte 2* [illegible] *logia ſpeculatiua, conſideratione* [illegible] Ratio [illegible] nimæ cognoſcitiua, [illegible] ex præmiſſis elici [illegible] tenſiua & abſtractiua [illegible] no in operatione [illegible] tur, cuius operatio [illegible] ne cognitionis ſimplicis [illegible] Deo [illegible] attenditur in deductione [illegible] quod eſt proprium rationis. [illegible] portionem nomine viri & [illegible] mulieris appellamus. Tant [illegible] & virtutis habet ratio dum [illegible] dit reſpectu illius quam [illegible] bus, quantum [illegible] Ratione quandoque [illegible] quod eſt [illegible] bra, intelligentiæ ſimplicis [illegible] ſimplex in [illegible] Dei. Hæc *Gerſon* [illegible]

[illegible]

[illegible] in ſtatu natu-[illegible]

[illegible] que & vocatur culpabilis, [illegible] quia dictat falſum dece-[illegible] quia dictat faciendũ [illegible] vel econuerſo, [illegible] Secundo, [illegible] de agendo vel non agẽ-[illegible] inquirenda, ſed ſim-[illegible] ſpeculatiue, & non [illegible] quod a-[illegible] quod fiat [illegible] voluntatis eſt [illegible] culpabilis. A-[illegible] quando fit cõ-[illegible] culpabilis inexiſtentis [illegible] tione *Regula* vi-[illegible]

[illegible] ad ea quæ ſunt fi-[illegible] ſcribit *B. Tho.* [illegible] *Gab. d. 25 q. vni. a. 3. dub.* [illegible] puta, cum ali-[illegible] propter rationem cõ-[illegible] tollit, [illegible] alio modo [illegible] cum, ſci-[illegible] credendi [illegible]

[illegible]

[illegible] tantum vnum eſſe Deum [illegible] tamen probabiliter [illegible] concludi oppoſitum.

RATIO FORMALIS [illegible] de ratione formali obiecti [illegible] 1. a 3. *dub.* 3. *l.* 3. aut [illegible] ſtens formaliter in obiecto [illegible] quid in intellectu [illegible] ta, cõceptus ſeu cognitio [illegible] ſentans, & quo [illegible] tatur. Si primo modo [illegible] eſſentialis in Deo [illegible] Deo non eſt niſi [illegible] nes, non eſſentiali [illegible] de omnia attributa [illegible] per hoc de tribus [illegible] muniter nihil [illegible] g. Sapientia nihil [illegible] potentia, quam [illegible] Nam idem [illegible] potentia, bonitas [illegible] termini [illegible] na, potentia [illegible] creaturam [illegible] formalem [illegible] di [illegible] obiectum ab intellectu [illegible] præſentatur [illegible]

[illegible] Vide [illegible]

[illegible] aliqua eſſe eiuſdem [illegible] vt ſcribit *Ga-* [illegible] dicuntur quæ ſunt [illegible] quo duæ albedines, & quæ- [illegible] ſpecies ſpecialiſſimæ ſunt ſimil- [illegible] quod paternitas & filiatio [illegible] rationis, quia non ſunt ſimil- [illegible], cum duæ paternitates ſimiliores ſunt pa- [illegible] filiatione. Similiter ſpiratio & gene [illegible] ſunt ſimiliſſimæ. Et impoſſibile eſt ſe- [illegible] eandem in creaturis aliqua eſſe alte- [illegible] & non diſtingui eſſentialiter: ideo [illegible] hanc diſtinctionem eſſentialem præſup- [illegible] ſpecifica differentia præſupponit na- [illegible] Vide latius *Gabrielem.*

[illegible] BONITATIS in genere (vt ſcribit *Ger-* [illegible] *in deſcript. termin. ad Theol. vtil.* eſt [illegible] ſecundum aliquos: vel eſt ratio [illegible] Ratio bonitatis moralis de genere [illegible] obiecti, ſeu materiæ circa quam eſt [illegible] moralis vere vel participatiue [illegible] bonitatis moralis ſimpliciter eſt [illegible] fine & obiecto, & cæte- [illegible] dictamen rectæ ra- [illegible] aliqui- [illegible] bonitas con- [illegible] & inſula. Ra- [illegible] li- [illegible] [illegible] ad laude. Ra [illegible] imputabilitas ad vitupe- [illegible]

[illegible] *Scotum* eſt for- [illegible] ſeminat: vt ex ipſa

[illegible] *Carolle* [illegible]

[illegible]

[illegible] Quædam [illegible] ticipationem. [illegible] rationalis tantum ſunt [illegible] dam vero rationalis [illegible] ratio: quædam vero ſecundum [illegible] autem participatiue [illegible] petitiua cauſa concupiſcibilis [illegible] voluntas. Hæc *Thom* [illegible] hoc dixit Philoſophus [illegible] lem & moralem, ponens [illegible] tionali per eſſentiam [illegible] intellectu. Moralem [illegible] dit [illegible] tem. [illegible] tiam. Rationalis autem per participationem. Non ergo Philoſophus [illegible] lem intelligit [illegible] ſed omnem appetitum & [illegible] Huic concordat *S. Thom* 1. 2. *q.* [illegible] le per participationem [illegible] & concupiſcibilis, [illegible] liter appetitiuo [illegible] prehenditur [illegible] irrationale. Nam [illegible] non participat [illegible] tentia nutritiua [illegible] *diſt.* 23. *q.* 1. *ar.* 2 [illegible] ter participant [illegible] obedire rationi: [illegible] concupiſcit &c. [illegible] quam voluntas [illegible] & admoueri, vt [illegible] actum [illegible]

RATIO [illegible] *Bonadi* [illegible] differentiæ [illegible] Deo & creatura [illegible] bet [illegible]

[illegible] & hoc eſt [illegible] Vel aliquid [illegible]

[illegible] & eſſe [illegible] Vnde nonnulla [illegible] valde [illegible] nulla videntur [illegible] videntur [illegible] Chriſtia- [illegible] & iudicium ra- [illegible] iudicium [illegible] ad [illegible] eſ- [illegible] quæ videntur eſ- [illegible] Aliquando enim ſunt [illegible] & hoc facit ad ra- [illegible] ſine ratione. Si enim [illegible] cogentem, illa creduli- [illegible] & ſic [illegible] Hæc *S. Bo-* [illegible]

[illegible] *Richar.* [illegible] *diſt.* 1. *ar-* [illegible] *Gab. ead. diſt.* q. 3. [illegible] Vno [illegible] rationis, [illegible] concluſiones ex [illegible] Alio modo quia nihil [illegible] & ex rationabili [illegible] in pro tem- [illegible] ſacramen- [illegible] non de lege na- [illegible] valde rationa [illegible]

[illegible]

[illegible] Nihil enim [illegible] ordinatio ad [illegible] recipitur [illegible] ſcilicet Deum [illegible] to eſt Deus ordinator [illegible] ordinationem poſſunt [illegible] tor ordinatus. Offenſa [illegible] & ſic ſupponit pro Deo [illegible] nim offenſa actus diuini [illegible] vindicare. *Gabriel.*

REBELLARE, ex re [illegible] ficat repugnare. Vnde rebell[illegible] fide non permanent [illegible] gnant. Et rebellio [illegible] ſeu pugna ſenſualitatis [illegible] tribus cauſatur [illegible] *ar.* 2. *lib.* 3. Primo [illegible] ſenſus naturalis [illegible] conuenientia [illegible] tionis liberæ re[illegible] cundo patet [illegible] efficacitate [illegible] tio, quia [illegible] volitum motum [illegible] in toto, vel in parte [illegible] non fuerint [illegible] uo aliqu[illegible] volitum [illegible] *Occam* [illegible] [illegible]

cauſam Philoſophi [illegible] vt ſcribit *Gerſ. p. 3. de poll. [illegible] decantu erdo* ait: Nullus vnquam Philoſophantium, & perſcrutatorum ſecum, potuit attingere vnde eſſet diſſonantia talis, vel rebellio in homine carnis & ſpiritus, quam heu cogimur ſentiendo fateri, ſola fides hanc ex peccato primorum parentum veniſſe reuelat. Quamuis cognouerunt rectitudinem vel virtutem humano cordi ineſſe debere, ſicut Ariſtot. tradit quod in virtuoſo omnia conſonant rationi. Quid autem magis homini proprium eſſe debet quam ratio, quam viuere conſequenter ſecundũ eam, & eidẽ conſonare, &c.

R E C E P T A C V L V M locus in quem ſe tuto recipiunt. Cice. omnium bonarum artium receptaculum dicitur, & de animis ſiue animabus. Vnde negare non poſſumus (vt inquit *Tho. Argent di. 45. lib. 4. ſent.*) animas defunctorum ad aliqua loca corporalia deſtinari. Nam *Luc. 16.* dicitur quod mortuus ductus eſt ab angelis in ſinũ Abrahæ. Et illa receptacula (vt ſcribit *S. Bona. di. 45. circ. lit. lib. 4.*) dicuntur abdita, non quod ſint alia receptacula animarum modo, & poſt iudicium. Sed quia eadem nunc ſunt nobis incognita, ſed poſt iudicium & reſurrectionem erunt nobis nota. Animæ quoq; poſt mortem ſunt in corporalibus receptaculis nõ circunſcriptiue, ſed diffinitiue (vt inquit *Rich. di. 45. ar. 1. q. 1. lib. 4.*) Animæ autem hominum poſt mortem immediate deſtinantur vel ad locum gloriæ vel ad locũ pœnæ (vt ſcribit *Thom. Argen. vbi ſup.*) Si ad locum gloriæ, ſic locus animarum dicitur cœlum empyreum. Et iſte locus diuiditur in nouem portiones, ſecundum nouẽ angelorum ordines, in quibus collocantur animæ beatorum, iuxta varietatem graduum ſuorum meritorum. Si autem ad locum pœnæ: & hoc dupliciter contingit. Vel quia in [illegible] odi locis eſt pœna ſenſus, & pœna damni ſimul, vel pœna damni tãtum. Et quælibet iſtarum partium adhuc ſubdiuiditur per tẽporale & æternum. Et ſecundum hoc quatuor poſſunt diſtingui loca pœnarum ipſarũ animarum, quorum primus eſt infernus, locus perpetuæ damnationis. Alius eſt purgatorius: in quo eſt pœna ſenſus ad tempus & damni. Tertius locus eſt limbus puerorum in originali tãtum decedentium. Quartus locus dicitur limbus patrum, ad quem locum Sancti Patres deſcenderunt [illegible] quam Chriſtus paſſus eſt. Iſtum locum Chriſtus [illegible] ad Inferna deſcendit. Quidam a Deo [illegible] tempus, vt potè quemadmodum [illegible] patet de Traiano [illegible] liberatus a pœnis infernalibus [illegible] poſtquam iudicium non erit [illegible] & tunc ceſſabit omnis pœna temporalis [illegible] manebit infernus damnatorum & limbus paruulorum. Vide latius *Thom. Argent.* [illegible] concordat *Paul. Corteſ. lib. 4. ſent.* [illegible] Itaque quemadmodum in corporibus quædam deorſum ſuopte pondere feruntur, quædam ſuperiora capeſſunt, qui locus vtrorumque agitationis finis dicitur, ſic his loci genus præmii aut mulctæ congruentia decernitur, quod earum actionis finis dicatur. Itaque non ſine cauſa volumus animam tartarum, aut cœlum quaſi domicilium capeſſere. *Corteſ.* Animæ autem perſæpe exeunt receptacula, ſicut de beatis legimus. Poſſunt enim nos iuuare, reuocando a malo, docendo bonum, confortando & liberando, ſicut patet de infinitis miraculis beatæ Mariæ, Franciſci & Nicolai, &c. Et (vt ſcribit *Rich. di. 45. art 1. q 3. li. 4.*) Animæ exeunt aliquando de receptaculis ſuis, vel per diuinam potentiam, vel per naturam propriã, primo modo de inferno. De cœlo exeunt aliquæ animæ, nõ in perpetuum, ſed ad tempus, nec de lege communi, ſed ex aliqua ſpeciali cauſa. Sic etiam de purgatorio aliquæ exeunt ad modicum tempus ante cõpletionem pœnæ ſuæ, poſt cuius completionem inde exeunt, illuc amplius non reuerſuræ. Vide latius *Rich.* Damnati etiam apparent frequenter, vt de [illegible] papa refert *Greg.* Et vmbra ſordida in vita beati Martini, vt ſcribit *Pet. Palud. di. 4[illegible]*. Etſi (vt inquit *S. Bona. di. 45. di. art. 1. q. 3. li. 4.*) ad perficiendam aliquam operationem exeunt beati, nunquam tamen damnati, ſunt enim ligati ad omne opus. Vide latius *Bona.* & alios qui de receptaculis & exitu eorundem plura ſcribunt, in dicis contenti ſimus.

R E C I D I V A R E eſt iterum cadere. A quo recidiuatio, quæ eſt (vt dicit *Oſwal.*) iteratio priorum peccatorum remiſſorum per pœnitentiam. Vnde & recidiuans qui (vt ſcribit *Gab. diſt. 22. qu. vnic. art. 1. lib. 4.*) dicitur peccator, qui poſt peccata prius commiſſa per gratiam infuſam a domino remiſſa nouo peccandi actu Deum offendit, ſiue per peccata ſimilia prioribus [illegible]

lis, hoc per diſſimilia numero, genere, aut ſpecie differentia, vt ſi fornicator poſt pœnitentiam iteret peccatum fornicationis, aut incidat in homicidium, aut furtum, vel Dei blaſphemiam. Et in recidiuante in priorem vel aliam culpā, non redeunt peccata remiſſa quantum ad pœnam æternam, nec redeunt in tali peccato quantum ad temporalem pœnam remiſſam, licet maneat obligatio ad pœnam non ſolutam. Non enim conſurget duplex tribulatio. *Naum 1. nec iudicat Dominus bis in idipſum*, &c. Quamuis peccata per pœnitentiam remiſſa redeunt, quātum ad pœnam, per modum circunſtantiæ aggrauantis peccata de nouo commiſſa ex perſona recidiuantis. Ingratitudo enim eſt circunſtantia aggrauans peccatum. Eſt enim ingratitudo per ſe vitium, quanto autem plura vitia concurrunt ad actum peccati, tanto paccata ſunt grauiora & acrius punienda. Peccans autem poſt remiſſionis gratiam peccatorum receptam, ingratus eſt gratiæ remiſſionis. Nam vt Seneca ait *li. 3. de beneficiis*. Ingratus eſt, qui beneficium ſe recepiſſe negat: ingratus, qui diſſimulat: ingratus, qui non reddit: ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt. Recidiuans autem non ſolum non reddit bonū pro beneficio remiſſionis, ſed etiam malum iterum offendendo, & per conſequens, peccans per recidiuam grauius peccat propter magnitudinem remiſſionis acceptæ, quam ſi hoc beneficium nō accepiſſet, & per hoc maiori pœna reddatur dignus. Et ſic redeunt priora peccata remiſſa, non quod propter illa ſi fuerint plene remiſſa de nouo puniatur, ſed quia propter beneficium remiſſionis cui ingratus eſt recidiuans peccatum recidiuæ grauatur, & per hoc pœna eius creſcit. Hæc & ſuperiora latius declarat *Gab. vbi ſupra conl. 1. & 2. 3.* Conſonat prædictis *Brul. di. [illegible] q. [illegible] li. 4.* dicens: Peccata nullo modo redeunt quoad culpam, quia poſtquam Deus per gratiam delet & dimiſit peccatum, nunquam illud [illegible]. Occurrendum autem recidiuo [illegible] remedium eſt reſiſtendum eſſe [illegible] ſecundum omnium ſan[illegible] quotidie [illegible]pertam. De quo [illegible] apud [illegible] parte ſecunda de [illegible]

[illegible]

à reconciliare, quod eſt [illegible] Quoties [illegible] offenſa [illegible] redeunt beneuolentia [illegible]

R e c t i t v d o [illegible] de recti homines [illegible] ctum perfectum [illegible] &c. Et rectitudo naturalis voluntatis [illegible] tas voluntatis, quo ſecundum [illegible] à Deo acceptam poteſt ſe conformare [illegible] tioni. Hæc autem rectitudo [illegible] rebellionem inferiorum poteſtatum [illegible] tudo naturalis voluntatis [illegible] non corrumpitur per peccatum [illegible] ter eſt ipſa voluntas, nec ab ea [illegible] illa rectitudine creata eſt a Deo [illegible] ſed non ſine potentia ſe mouendi [illegible] di, quæ potentia bona eſt & non mala [illegible] eſt libertas voluntati ad peccandum [illegible] ſe, & laudabiliter ad bonum conuertendum, & à malo ſe auertendum, poteſt tamen [illegible] te abuti non vitio creatoris, ſed culpa ſuæ [illegible] ſionis. *Gab. di. 30. q. 1. art. 3. du. 4. li. 2.* [illegible] ctitudo ſecundum eundem *di. 22. q. 1. art.* [illegible] *lib. 2.* aut eſt habitus gratiæ vel iuſtitiæ [illegible] intenſior poſſibilis viatori de com[illegible] eſt rectitudo excludens omnem [illegible] obliquitatem quantumcunque modicam [illegible] mo modo accipiendo veniale [illegible] rectitudine, ſicut & nunc de [illegible] Ioannes. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si autem accipitur rectitudo [illegible] ea quæ excludit omne peccatum, ſic negat [illegible] veniale non corrumpat rectitudinem. Sic enim omne peccatum & mortale & veniale contrariatur ſummæ rectitudini. Rectitudo voluntatis creatæ (ſecundum *Camer. q. 4. ar. 2. lib.* [illegible] tus voluntatis creatæ conformis [illegible] luntatis diuinæ: & iſtæ ſtatus poteſt [illegible] tiuus vel priuatiuus ſecundum [illegible] creata poteſt ſe conformare [illegible] poſitiuæ, ſcilicet, habendo [illegible] habere, vel priuatiue [illegible] teneretur carere [illegible] [illegible]

R[illegible] [illegible] non eſt aliud [illegible] ipſe [illegible] ſecundum [illegible] rationem, vt habet *[illegible] q.14.ter-tio quæſt.* & poſt eum [illegible] *Gab. di.23.q.1.art.3. [illegible]*

R[illegible] idem eſt quod liberatio. Et eſt duplex, vt notat *Bruleſ. di.40.q.1.li.1.* ſcilic. ſub-[illegible]. Et eſt illa qua aliquis poſt lapſum libe-ratur & redimitur a peccato quod infuit, hoc modo omnes homines excepto Chriſto & bea-ta Maria virgine glorioſiſſima fuerũt redempti ſubleuatiue. Alia eſt redemptio ſubleuatiua qua aliquis redimitur a peccato, non quod aliquan-do infuit, ſed quod infuiſſet, niſi redemptus fu-iſſet. Hæc redemptio multo melior eſt, &c. Pa-tet in exẽplo familiari. Tres vadãt in cãpis, quo-rum vnus ſcit latentem foueam & viam, &c.

Redemptor aliquis dicitur tripliciter. Vno modo principaliter, quia reſtituit captiuum li-bertati precio accepto. Alio modo diſpoſitiue & quaſi inſtrumentaliter, quia liberationis pre-cium tribuit. Primo modo tota trinitas homi-nẽ redemit, quia tota trinitas precium datum, ſcil. ſatiſfactoriam paſſionẽ acceptauit, propter quam peccatum remiſit non imputando ad pœ-nam, & gratiam contulit ordinãdo ad gloriam, & per hoc libertati reſtituit. Secundo modo ſo-lus Chriſtus ſecundum humanam naturam, ſe-cũdum quam paſſus eſt, precium ſoluit: quia pa-tiendo ſatisfecit. *Gab. di.19. qu. vnic. art.3 dub.3. li.3* Non diſcrepat à prædictis *S. Bona. di.19. art. 2. q.1 li.3.* qui vult totam trinitatem eſſe redem-ptorem auctoritatiue, pro eo quod indiuiſa ſunt opera trinitatis. Si autem redemptor dicitur ab executione, ſic reſpicit humanitatem, quæ aſ-ſumpta eſt a ſolo verbo: & hoc modo competit ſoli filio ad hoc videre potes *Magiſt. di.19 lib.3.* Et Deus, non inquantum potens, vel inquãtum ſapiens, ſed inquantum bonus & benignus no-ſtram redemptionem operatus eſt per incarna-tionem filii Dei (vt ſcribit *Gerſ. p. art. 2. in compẽd. theol. expoſit. 3. art. fidei*) Et redemptio noſtra nõ potuit fieri, niſi per hominem iuſtum & inno-centem: vt vult *Iacob. de Valent ſuper illud Iſai. [illegible] ad ſalutem*, &c. & *Gabr. ſerm. 1. [illegible] Domini*: & talis homo fuit Chri-ſtus.

R[illegible], vide in dictione *Cenſus*. Et reddi-[illegible] de ſe & de ſuo genere non ſunt il-liciti. Patet [illegible], & in conceſſione [illegible]. Et ſen-ſus [illegible] contractus [illegible] diatur de ſe, & [illegible] eſt recta, ſicut eſſe poteſt [illegible] diuinã: & precium conueniens [illegible] res & leges attento, quod [illegible] certitudo lucri vel damni, quare [illegible] notant. De quo legito *Gerſon. [illegible] p.* [illegible] propoſitione nona & decima & [illegible] & duodecima.

Referre, capitur dupliciter (vt ſcribit *Bru-leſer diſt.1. qu.1. li.1.*) ſcilicet poſitiue, & eſt ali-quid quod ex natura ſua eſt referibile in Deum, vt amare propter Deum. Alio modo negatiue, & eſt aliquid quod ex ordinatione ipſius volun-tatis propter Deum oditur vel reſpuitur. Nam peccatum poteſt referri in Deum & in eum or-dinari nolendo illud, & fugiendo, ſeu pœniten-tiam agendo.

Referri in finem debitum ſecundum *Scot. di.41. li.2. & S. Bona.* contingit tripliciter, & to-tupliciter contingit actum non referri. Primo actualiter, dum quis actu cogitans de fine, vult actum propter finem. Secundo virtualiter, quã-do ex cognitione & dilectione finis deuentum eſt ad volendum aliquid, quod conducit ad finẽ, licet tunc non cogitet actu de fine. Habitualiter quando aptus natus eſt referri in finem, vel ſic. Quando manens cum charitate, eſt referibilis in finem. Et tunc actus dicitur referri vel eſſe re-ferens habitualiter, quando eſt recte circunſtã-tionatus de genere, bonus rationi [illegible] conſen-taneus, ita quod poſſet per voluntatem in finem debitum referri, ſi haberetur [illegible] co-gitatio. Sic dicitur nõ referri negatiue, [illegible] nec actualiter nec virtualiter refertur. Secundo [illegible]-uatiua, quia non eſt natus referri, vt [illegible] pec-cati. Tertio contrarie, quia corrumpit [illegible] referendi: puta, gratiam vt peccatum mortale. *Gab. in primo d.1. q.1.* Sic ſecundum *Greg.* (vt i-bidem refert) nullus actus eſt moraliter bonus ſine relatione actuali vel habituali in finem vl-timum. Siquidem referre habitualiter, eſt actũ eſſe aptum natum referri actualiter, dato etiã q ipſe agens non ſit in gratia, ſicut aliquis infidelis Deum ignorans, & tamẽ eliciens [illegible] aliquẽ ſecundum dictamẽ rationis rectæ [illegible] u-rali illuſtratæ. Is dicitur habitualiter referre, eo

[illegible] produc[illegible] actum non malum natum referri [illegible] in finem vltimum. Sed de hac alias, vide & de hac triplici relatione *Gab.d.4[illegible].q.[illegible]nic. ar.3 dub.2.lt.2.*

R[illegible]ERRI aliquid dicitur adhuc dupliciter, formaliter & denominatiue, vt ſcriptis reliquit *Gab.d.27.q 1.lt* 1. Formaliter illud dicitur referri de cuius intellectu eſt ipſa relatio, vt ſimile refertur ad ſibi ſimile. Denominatiue refertur q[illegible] refertur relatione, quæ eſt extra intellectũ eius, vt album dicitur denominatiue ſimile alteri albo. In diuinis autem nihil refertur denominatiue, quia cum perſonę relationib. conſtituuntur, relatio eſt de per ſe intellectu perſonæ, neq; ibi aliquid refertur niſi perſona.

REGENERATIO Spiritualis, eſt generatio quæ [illegible] per Sacramentum, ſicut Baptiſmus. Vnde & [illegible] Tarſen. *ad Tim.*3. Baptiſmus vocatur lauacrum regenerationis. Vnde vt ſcribit *Ri[illegible]4.2.ar.1.q.2.lt.4* quod ſicut in carnali generatione per quam cõtrahitur carnalis cognatio [illegible] ſunt ad illam generationem. diſpoſitio quæ eſt in ſeminum commixtione, & ipſa generatio quæ eſt in fœtus animatione, & huius generationis manifeſtatio: quę eſt per natiuitatem ex vtero. Sic in generatione Spirituali tria conſideranda ſunt, ſcilicet diſpoſitio ad regenerationem. quæ eſt per Catechiſmum: & ipſa Spiritualis regeneratio, quæ eſt per Baptiſmum: & ipſius manifeſtatio, quæ eſt per confirmationis ſacramentum, per quod homo fidelis ad publicum fidei confeſſionem exponitur in baptiſmo & confirmatione, ita forte vinculum cognationis ſpiritualis contrahitur, quod impedit matrimonium contrahendum, & ſi poſtea de facto contrahitur, dirimit contractum, vt latius videre [illegible] in dictione *Cognatio.* Vide latius *Richa.* Nos itaque Chriſtiani per fidem & baptiſmum [illegible] imaginem & veſtigium paſſionis [illegible] & totius trinitatis, vt vult [illegible] *ſuper Pſal.* 32. *congregans ſicut* [illegible] Nam licet Deus luceat in omnibus [illegible] per gratiam, tamen in ſolis [illegible] quę [illegible]

[illegible]

ex *Beat.Thom.4 ſente[illegible]* [illegible] regnatiua prudentia, quæ diligit [illegible] ordine ad [illegible] *ar.*1. Regnatiua [illegible] *Gerſ.* [illegible] *legum*, de [illegible] Quod eſt [illegible] bono, vel [illegible] quod eſt [illegible] munitati perfectæ [illegible] bonas pro republica [illegible] nus, vel rex vel imperator [illegible] proprium principaliter, ſed [illegible] intendit in ſuo principatu.

REGNVM Dei eſt multiplex [illegible] uit doctiſſimus *Gabr.lect.*6[illegible] *rite regnum Dei, dominica* 15. [illegible] *dominis ſeruire.* Primum eſt regnum Dei [illegible] ſale, de quo in *Pſal* 102. *Regnum* [illegible] *minabitur.* Et 1. *Timoth.*6. *Solus* [illegible] *& Dominus dominantium* Secundum [illegible] ſcripturæ, de quo dicitur *Matth.* [illegible] *vobis regnum Dei, & dabitur genti* [illegible] *eius.* Auferetur à vobis carnalibus [illegible] Iudæis regnum Dei, id eſt intelligentia [illegible] lis ſcripturæ ſacræ, pro eo quod Christum [illegible] baſtis, qui verum ſcripturæ intellectum [illegible] nit, vnde excæcati ſunt in diem hunc. [illegible] eſt regnum Eccleſiæ militantis, de [illegible] habentur parabolæ Euangelicæ [illegible] *mile eſt regnum cælorum ſagenæ m*[illegible] *Colligent de regno ſuo omnia ſcandala* [illegible] Eccleſia, ſecundum expoſitionem [illegible] tum regnum eſt regnum gratiæ [illegible] *Regnum Dei intra vos eſt*, id eſt gratia quæ [illegible] regni origo eſt & principium. Quintum eſt regnum gloriæ, de quo *Luc.*14. *Beatus qui manducabit panem in regno tuo.* [illegible] id eſt in [illegible] dine. Sextum regnum eſt locus beatitudinis [illegible] quo *Mat.*13. *Fulgebunt iuſti in* [illegible] id eſt in cælo. Septimum regnum Chriſti [illegible] na eſt, de quo *Luc.*11. *Si in digito* [illegible] *nia*, profecto venit in vos regnum Dei [illegible] ſtus. *Gloſ* Vide & de hoc latius [illegible] *Gerſ.p*[illegible] *compend.theol.* [illegible] *Orat. Domi*[illegible]

[illegible]

pl[illegible]

plex regnum. Dei regnum naturale & intrinſecum [illegible] perſonale: & illud fundatur in ſubiectione ad [illegible] rationem. De quo [illegible], de quo [illegible] ſapientiam. Si vis tibi [illegible] ſubdi, ſubde te rationi, tanquam regi. Ratio enim libera eſt, rex in hoc regno. Militantes & conſiliarii in hoc regno (vt idem *Gerſ.* dicit, *p.2.tra. de conſid. quas debet habere princeps particula* 3.) ſunt virtutes ipſæ interiores, tam inſitæ quam acquiſitæ. Serui ſunt ſenſus corporales, viſus, auditus, guſtus, olfactus, tactus, & ipſum cor. Peruertitur iſtud regnum, ſi dominantibus tyrannice membris corporeis ratio maledicta ſubſeruit. Si præterea pro virtutibus vitia ſeditioſa ſuccedunt, vt ſi prudentia conſiliatricem optimam vincit malitia, ſi cōtinentiam luxuria iugulat, ſi fortitudinem ignauia, vel temeritas enecat, ſi iuſtitiam demum iniquitas de iudicii throno deturbat. Hæc *Gerſon.* Et de mendicitate ſpirituali ait. Hoc regnum inceſſanter perſecutionem & impugnationem patitur, non eſt vitium aut peccatum quod non [illegible] hoſtiliter inuadat, vimque omnem faciat ad ingreſſum per ſenſuum quinque aditus, vt illic dominetur & imperet, probat per ſingula vitia. Vide eum ibi *&c.* Et hoc dicitur regnum animæ, quod ſeptem vitia capitalia inuadunt.

REGVLA, norma, qua lineæ diriguntur, quaſi menſuram regens. Per tranſlationem dicitur breuis rerum præceptio. *Bru.d.17.art.2.q.3.lib.1.* ponit tres regulas communes omnibus Theologis. Prima. Deus eſt pronior ad miſerandum quam ad puniendum: quia miſericordia ſuperexaltat iudicium. Secunda regula, Deus eſt pronior ad dandum, quam ad auferendum, patet eadem ratione. Tertia regula: Quicunque eſt ſufficienter diſpoſitus ad recipiendum gratiam de congruo, in vltimo inſtanti illius diſpoſitionis (videlicet cum ſufficiens eſt) Deus immediate eam tribuit, quo ſequitur quando aliquis præparat ſe, vel diſponit, vt auferatur ab eo gratia de congruo, Deus tamen non aufert ab eo. Secundo ſequitur, quanquam aliquis ſe indignum reddat, ſeu de congruo demereatur ſibi auferri gratiam multiplicando venialia: tamen Deus ex abundanti miſericordia nunquam aufert, niſi addat mortale, licet quoque peccata venialia non diminuant charitatem, quo ad ſubſtantiam: tamen [illegible] feruorem diminuunt, &c.

REGVLA [illegible] eſt duplex (vt [illegible] *Gerſ.* [illegible] *theologia de peccato veniali.* Vna [illegible] humana ratio. Alia eſt [illegible] lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei [illegible] tionem ad iſtas regulas ſumitur [illegible] rectitudo voluntatis, & omnis [illegible] cuiuſcunque actus, quæ talis debet eſſe, vt voluntas non declinet à ſuis extremis, ſcilicet à Deo principio, & à Deo fine: vt videlicet omnia [illegible] ſe habere cognoſcat, & in Deū omnia referat: A qua rectitudine & cōmēſuratione, ſi diuertat, incommenſurata & deordinata [illegible] & ex hoc habet actus humanus, quod ſit bonus vel malus, ex eo, ſcilicet quod debitam habet commenſurationem, vel ea caret: & quanto plus recedit ille actus à debita commenſuratione, tanto efficitur peior & deterior. Et hinc ſumitur ratio peccati mortalis, & peccati venialis, ſecundum ſcilicet diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Duplex enim eſt inordinatio. Vna per ſubtractionem principii & finis ordinis ſcilicet Dei. & hæc inordinatio facit peccatum mortale: quando ſcilicet anima per peccatum deordinatur vſque ad auerſionem, ab vltimo fine, qui etiam principium ordinis eſt, & cui per charitatem vniri debemus. Alia inordinatio eſt, qua ſaluato ipſo principio & fine ordinis fit inordinatio ſolum circa ea quæ ſunt circa principium & finem: & hæc inordinatio facit ſolum peccatum veniale, qui tunc anima non deordinatur per peccatum, vſque ad auerſionem ab vltimo fine, quæ eſt etiam ipſum principium ipſi ordinis. Hæc *Gerſ.* &c. De regulis vero viuēdi omnium fidelium &c. ponit idē quindecim regulas (*p.4. in fine* in admonitione morali pro ſanctimonialibus) pro volenti Deo ſeruire, quæ quidem Chriſtiano homini multum ſunt vtiles & bene notandæ. Videto eas apud eundem. Non omnia ſcribere opus eſt in hoc opere. Et de regulis viuendi ſingulorum hominum in quocunque ſtatu exiſtentium, vide eundem *Gerſonem p. prima* tractatu de modo viuendi omnium fidelium.

RELATIO eſt ordo vnius rei ad aliam, ſecundum *B. Thomam, in q. de potentia Dei, quæſtion. 7. artic. 9.* & dependit [illegible] quod aliquid re-

[illegible], ſine quo nec ipſum quidem poſſit conſiſtere: vt pater & filius: Dominus & ſeruus: hæc quidem relatiua ſunt, quia nec pater eſſe poteſt, niſi filium habeat, nec Dominus niſi ſeruum: & talis reſpectus (vt ita dicam) relatio vocatur. *Caiet. in Logica.*

Relatio & abſtracta relatiua, ſecundum *Occam diſtin.* 30. *lib.* 1. ſenten. important intentionem, ſiue conceptum mentis, quo intellectus formaliter refert rem vnam ad aliam, id eſt cognoſcit res ad ſe aliquo modo habentes: & licet res realiter ſint tales. *Exempli gratia*: Similes in qualitatibus ſe realiter informantibus, aut diſtincte ſeipſis circunſcripto, quocunque intellectus actu: tamen non poſſunt cognoſci, vel exprimi tales, niſi mediante conceptu. Et ille conceptus, quo res cognoſcuntur ab intellectu tales, dicitur relatio. Sicut licet omnis homo realiter currat (vt pono) ſine quocunque ſincathegoremate intellectus: non tamen poteſt intelligi omnis realiter currere ſine ſincathegoremate omnis: vel dicitur quod relatio eſt extrema relationis (id eſt res adinuicem relatæ & fundamentum) ſi diſtinguitur à termino à quo: vt ſimilitudo, qua ſortes ſimilis eſt Platoni in albedine, nihil aliud eſt quam ſortes & Plato: quia illis exiſtentibus, ſortes eſt ſimilis Platoni omnibus aliis circunſcriptis, & ille modus ſecundus videtur probabilior *Gabriel. diſtinctione. 1. quæſtione [illegible] liter.* 2. Nam cum abſtractum ſignificat illud, quo aliquid formaliter denominatur denominatione ſua concretiua: patet quod abſtracta relatiuorum res extra ſignificantium non important conceptum mentis. Nam per conceptum mentis non conuenit denominatio relatiuis rebus extra: non enim dicitur ſortes ſimilis Platoni, propter conceptum mentis, ſed propter qualitates eiuſdem ſpeciei eis inhærentes, [illegible] ſortes referatur ad Platonem per actū intellectus. Sic enim ſaluatur, quod relatio & ad aliquid ſunt termini primæ intentionis: & genus generaliſſimum terminorum primæ intentionis: poſſunt tamen [illegible] ad aliquid & relatio accipi [illegible] ſecundæ intentionis, ſicut & ſubſtantia, qualitas, &c. pro [illegible] prædicamenti ad aliquid, de quo [illegible] ſi [illegible] generi generaliſſimo. [illegible] [illegible] [illegible]

reliquum cum fundamento: [illegible] nomen a quo, vt paternitas ſupponit pro [illegible] [illegible] ingenitum. Similitudo [illegible] tis ad Platonem ſupponit pro ſorte, & [illegible] Platonem, & duas qualitates in ſorte & [illegible] eiuſdem ſpeciei, vide latius *Occam & [illegible] logica, &c.*

Relatiuum dicitur quod refertur [illegible] Et termini relatiui ſunt, qui ex [illegible] ſignificant aliquid, & cum hoc [illegible] ita quod non poſſunt cognoſci [illegible] ſignificato, niſi intelligatur aliud [illegible] tant, vt pater ſignificat patrem, & [illegible] notat filium. Et nunquam poteſt [illegible] ter verificetur de aliquo, niſi [illegible] qui eſt alius à patre, hoc modo [illegible] latiui, creans, gubernans, cōſeruans, [illegible] beatificās, puniens & ſimiles. [illegible] nus licet ſignificent partes totius [illegible] teſt cognoſci aliquid eſſe caput [illegible] to, &c. non ſunt relatiua.

Relatio eſt duplex, ſcilicet, [illegible] nis. Relatio realis eſt, quando res [illegible] relationem ſiue concretum relationis [illegible] qualis importatur eſſe per tale [illegible] operatione intellectus, vt relatio [illegible] eſt realis, non quod ſimilitudo [illegible] omnib. abſolutis [illegible], ſed quia [illegible] teſt eſſe ſimilis Platoni [illegible] operatione intellectus. [illegible] quando res non eſt talis [illegible] relationem ſine operatione [illegible] latio prædicati ad ſubiectum, [illegible] gnatum, precii ad appreciatum [illegible] poſſet prædicatum ſignum precii [illegible] ne intellectus. Intellectus enim eſt qui [illegible] vnum de altero, qui ſigna inſtituit, qui [illegible] rei conſtituit, & intelligitur etiam [illegible] voluntas. ita ſcribit *Gab. d.* 30. *q.* 5. [illegible] *q.* 1 *lit.* 2. *D. Tho* 1. *p.*

Relatio realis vt notat *Gab.* [illegible] pitur tripliciter. Primo modo [illegible] realem intelligitur reſpectus [illegible] [illegible] abſolutis. Alio modo [illegible] realis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

rebus veris taliter, quod reipſæ tales ſunt quales ſignificant [illegible] quocunque opere intellectus. [illegible] modo ſimilitudo, ſimilis, illi termini ſunt relationes reales, ſimiliter paternitas, diſtinctio, identitas, &c. Per oppoſitum de relatione rationis, vt ſubiectum, prædicatum, precium, nihil enim prædicatum ſubiectum ſine opere intellectus (vt dictum eſt.) Et vt notat *Gab. in 1. vbi ſup.* Creatio, actio, qua Deus denominatur formaliter creans, non eſt reſpectus realis in Deo creatore, accipiendo reſpectum realem primo modo. *D. Thom.* Patet, quia in diuinis nō eſt aliqua realis relatio præter relationem originis. Sed nullam harum dicit creatio, quia nec paternitatem, nec filiationem, nec ſpirationem. Item creatio de nouo & ex tempore dicitur de Deo, ergo non importat aliquid reale in Deo, conſequentia probatur, quia quicquid eſt reale in Deo, conuenit Deo ab æterno. Nam ſi aliquod reale de nouo adueniret Deo, Deus eſſet mutabilis. Antecedens patet per *Magiſtrum diſt. 30. lib. 1* Et poſt. Appellatio, qua creator relatiue dicitur ad creaturā, relatiua quidem eſt, ſed nullam notat relationem quæ ſit in creatore. Nec creatio actio dicit reſpectum rationis, ſed dicit diuinam eſſentiam, & creaturā non potentem exiſtere niſi poſita diuina eſſentia, & nihil aliud, id quod multis probat *Gab. diſt. 1. q. 1. lib. 2. ar. 2.* Et creatio actiua non diſtinguitur à Deo, ſed eſt realiter Deus, quia ſupponit pro creante, & connotat creaturā non potentem eſſe ſine Deo, & ita eſt realiter Deus. Et relationes communes in Deo (vt idem *Gab.* ſcribit *diſt. 31. q. vn. ar. 1. lib. 1.*) dicuntur identitas, æqualitas & ſimilitudo, quę ſunt perſonarum ad ſe, non ad creaturam, & ideo communes appellantur, quæ ſunt omnium perſonarū, & cuiuſlibet reſpectu ſingularium. quælibet enim eſt idem eſſentialiter ſimilis & æqualis omnibus ſimul, & cuilibet ſingillatim. Et identitas & ſimilitudo & æqualitas in Deo non diſtinguuntur, maxime accipiendo eſſentialiter, ſed non ſunt termini ſynonymi, quia ſunt communes Deo & creaturæ. In creaturis vero non ſupponunt pro eodem, quia nihil eſt ſibi æquale vel ſimile ſibi in creaturis, &c. Identitas vero ſimilitudo, &c. eſt realiter ipſa eſſentia [illegible] propter cuius identitatem in tribus perſonis [illegible] dicuntur æquales. De quo alias, & latius *Gab. vbi ſup.* ſcribit, *& nos ſup.*

[illegible] & ad aliquid differunt ſecundum *Gab. [illegible]* quia ad aliquid ſignificat [illegible] ſed relatio ſignificat abſtractiue, ex quo ſequitur quod ad aliquid & relatiuum ſunt ſynonyma. Et relatiuum ſupponit pro terminis, ſed pater pro rebus, quare non ſequitur, homo eſt pater, ergo eſt relatiuum. Vide latius *Gab.* &c.

Relatio est dvplex, ſcilicet, intrinſeca & extrinſeca (vt notat *Gab. diſt. 1. q. 1. ar. 1. lib. 2.*) Relatio intrinſeca eſt quæ ſemel poſita ſemper manet manentibus extremis & fundamento, vt diuerſitas, ſimilitudo. Dicitur notanter ſemel poſita propter paternitatem, quæ eſt relatio intrinſeca, quia licet Sortes genuit Platonem, tamen poſſet Deus Platonē creare, & tunc eſſent extrema, ſcilicet, Sortes & Plato & non paternitas, tamē poſita ſemel paternitate per actum generationis filii manentibus genito & genitore, manet paternitas. Quod ſic eſt intelligendum ſecundum *Occam.* Relatio intrinſeca eſt relatiua, quæ poſtquā ſemel ſuppoſuerunt pro certis abſolutis illis manentibus ſimul & re abſoluta, ſi quam, id eſt fundamento connotant, ſemper ſupponunt pro eis. Per oppoſitum de relatione extrinſeca, vt vnio, inhæſio, & relationes ſex prædicamentorum *Gabriel.*

Relatio virtvalis (vt literis mandauit *Gabriel diſt. 41. lib. 2. q. vn. ar. 3. dub. 2.* poſt *S. Bonauent.*) non eſt qua quis refert in generali ad Deum omnia opera Dei vel anni, ſed qua quis refert aliquod opus certum ad Deum, ita vt opus ſequens directam habeat ad opus primum ordinationem & conſequentiam. Sicut eſt in illo qui dat centum marcas, vel qui intendit ire ad ſanctum Iacobum. In aliis non habet locum. Quod ſic intelligo (inquit *Gabriel*) quod opus illud virtualiter refertur in Deum, cuius præcedens opus actualiter in Deum relatum eſt aliquo modo cauſa, ita illud opus non fieret niſi aliud præceſſiſſet. Et facile ſciri poteſt de opere an virtualiter referatur in Deum, & an conſequatur ad opus actualiter relatum. Si quæro, cur das tertiam vel ſecundam marcam, aut cur paras perā & calceos? Si vere reſpondeti poteſt per actum actualiter relatum. Vel quia volo dare centum marcas, aut quia volo ire ad S. Iacobum, ſignum eſt quod virtualiter refertur in Deum, & per conſequens eſt opus meritorium.

Ex quo

Ex quo infert *S. Bona.* valde conſolatorium viris religioſis, ſcilicet, quod qui in principio ex charitate Deo vouerunt portare religionis pondus, quicquid faciunt quod ad ſuæ religionis obſeruantiã ſpectat ex prima intentione, eſt eis meritorium ad ſalutem, niſi forte (quod abſit) contraria intentio ſuperuenerit. In aliis autem quæ ad religionem non ſpectant, ſecus eſt: quia illa intentio ſe non extendit ad alia virtualiter. Ex quo infert *Gab. vbi ſup.* quod quicquid facit religioſus ex obedientia ſui prælati, etiamſi fuerit labor corporalis, pertinens ad vitæ ſuſtentationem ſi fuerit in gratia, eſt ſibi meritorium, licet tunc non ordinet in Deum ex prima intentione, qua ſe propter Deum ſubdidit obedientiæ, propter quod non eſt paruæ ſecuritatis religionem introire. *Gab.*

Religio eſt quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ quam diuinam vocant, curam ceremoniamque affert ſecundum *Cic. lib. 2. Rhetor.* Religio ſecundum *Aug. lib. 10. de ciui. Dei*, nihil aliud eſt quam cultus diuinus. Vel ſecundum eundem *lib. de quantitate animæ.* Religio eſt qua ſe anima vnit Deo vnde ſeſe peccato ſubrepat reconciliatione ligat. Vel eſt ſtudium ſapientiæ (vt idem ſcribit *lib. de vera relig.*) Et religio dicta eſt ſecundum *Iſid. lib. 18 Etymol.* eo quod per eam vni ſoli Deo religamus animas noſtras ad cultum diuinũ, animo ſeruiendi. Vel dicitur a relegendo (vt vult *Aug. lib. 2. de ciui. Dei.*) Deum quẽ amiſeramus negligentes. Et religio cultus Dei quatuor nominibus nuncupatur, duobus apud Græcos, quæ ſunt latria & theoſebia, id eſt cultus diuinus vel bonus, & duobus Latinis. Sed differunt, quia theoſebia reſpicit cultum Dei interiorẽ, qui proprie pertinet ad virtutes Theologicas. Latria vero reſpicit exteriorem ſeruitutem, quæ pertinet ad juſtitiam. Ex *Bona. 3. ſent. diſt. 9. q. 2. ar. 3.*

Religiones factitiæ dicuntur, quæ factæ videntur poſt inſtitutionem legis Euangelicæ, quas *Anſelm.* factitias nominat. *Gerſ. de perfect. ordi.* Sed nunquid perfectius eſt iſta tria habere, obedientiam, caſtitatem, paupertatem ſub voto, quàm habens religiones, quas Anſelmus factitias nominat, vt ea quæ conſiliorum erant, fierent ſub præcepto, homo quoq; ſubderet ſe perpetuæ ſeruituti propter illum cui ſeruire regnare eſt, & cuius iugi [illegible] libertas eſt, & cuius vincula ſunt alligatura ſalutaris [illegible] inde moueret [illegible] de quadam libertate [illegible] perpetuò ſub voto [illegible]. Sola autem [illegible] Chriſtiana (vt idem ait *Gerſ. par. [illegible] de [illegible] relig.*) proprie, vere & antonomaſice dicenda religio, quam Chriſtus obſeruauit perfectiſſimo [illegible] ſummo modo: patet: quia extra Chriſtianam Religionem non eſt ſalus. Secundam partem nullus poteſt negare Chriſtianus, quia [illegible] Chriſtus docuit in Euangelio, ſic & [illegible] quæ cœpit facere, & docere. Multa de chriſtiana religione ibi *Gerſon.* Eſt & religio chriſtiana [illegible] diſſima. Nam vbi inueniemus nos [illegible] homines bonam religionem & veram Deo placentem, præter chriſtianam religionem? [illegible] bit *Gerſ. par. 4. ſerm. 1. de S. Antonio.* Quæ eſt alia religio, taliter bonos docens mores, [illegible] adeo contrarietur vitiis, ſicut religio [illegible] Quæ eſt denique religio, quæ [illegible] ſimilitudinem creaturam eleuet humanam, & ad res ſpirituales vltra bruta animalia, quam religio Chriſtiana? quam teſtes innumeri [illegible] ad mortem vſque duriſſimam ſuſtinendam, & grauiſſima tormenta confirmarunt. Vide [illegible] de religione humana & alias. Et idem *par. [illegible] de relig. perfect. & modo* ait: Religio Chriſti [illegible] vno ſupremo abbate Chriſto ſola eſt [illegible] & perfecta. Multa ibi de perfecta religione [illegible]. Et vt ſcribit *Iac. de Valent. Pſal.* [illegible] Chriſtiana dicitur congregatio juſtorum [illegible] quantum eſt adunatio omnium fidelium. Sed dicitur concilium juſtorum, in quantum omnes in ea congregati conueniunt, & conſentiunt vnam fidem, & vnum Baptiſma, & omnes venerantur hoc Sacramentum, & cætera Sacramenta Eccleſiaſtica, & credunt omnibus 12. articulis fidei.

Religiosvs non ſolum (vt ſcribit *Gab. d. 41. ar. 3. q. vn. dub. 2. lib. 2.*) dicitur is, qui profitetur regulam factitiam, ſed omnis qui [illegible] prælato ſecundum Eccleſiæ ordinationem [illegible] diderunt: imo eadem ratione, qui [illegible] aliquem à Chriſto aut Eccleſia [illegible] pter Deum ſuſcipiunt. Quod [illegible] que ad ſtatum [illegible] mo, inquit *Gab.* [illegible] gendũ [illegible] [illegible] ſufficeret ad ſalutem. Regula [illegible]

[illegible]

(vt ſcr bi[illegible] *Et. de modo viuend. om. fidel.*) viuere in obedien[illegible] & pau[illegible] debent deuote orare, & contemplari, & carnem mortificare contra vitia, & concupiſcentias. Vnde Auguſtinus in regula monachorum. In omnibus & ſuper omnia ametur, & honorificetur Deus. Et *Hugo de S. Vict. de clauſtro anim.* Summa religionis regula in hoc dependet, vt Prælati cuſtodiant ſuos ſubditos, ſubditi Prælatis benigne obediant, deuoti ſint ſenes, iuuenes vero laborioſi. Sit honeſtas in habitu, mediocritas in victu. Sint in clauſtro aſſidui, & ad iniuriam rari: non ſint ciuiles, ſed clauſtrales. Sint intenti Pſalmis, non cauſis. Non ſit rumor in clauſtro, ſed dilectio. In capitulo non lites, ſed confeſſio. In choro ſit ſacra ſimplicitas, & circa altare reuerentiæ honeſtas. De religioſis perplura alias. & in multis locis ſcribit *Gerſ.*

Remedium, Græce φάρμακον dicitur. Remedium autem eſt duplex contra malum, ſcilicet impediens futurum, & remouens malum præſens. ex *B. Tho. 1. 2. q. 42. art. 6.* Et remedium aliquod contra peccatum eſt dupliciter (vt ſcribit *S. Bona. di. 26. art. 2. q. 3. li. 4.*) Aut quia liberat à peccato commiſſo, & hoc eſt per gratiam quæ in eo confertur. Quoddam quod liberat à peccato, quod committeretur alias, & tale eſt matrimonium: quia multi infirmi vrerentur concupiſcentia, niſi haberent vxorem, quam cognoſcẽdo carnis aduſtionem euaderent: & in tali quantum ad vſum nõ eſt neceſſe gratiam dari, quamuis in actu ſuo poſſet hoc mereri. Remedium contra luxuriam eſt pręcipuum fuga inertis ocii. Quod vidit, qui ait. *Ocia ſi tollas, periere cupidinis arcus.* Aſſit ſobrietas, familiaritas abſit. Cui ſententiæ ſubſcribit Sophia apud Gerſonem de cælibatu, & caſtitate Eccleſiaſticorum &c. Eſt præterea remedium neceſſarium ad ſalutem, de quo ſcribit *Scotus diſt. 1. qu. 7. lib. 4.* quod nullo tempore dimiſit Deus ſuos cultores ſine remedio neceſſario ad ſalutem, ſed omni tẽpore poſt lapſum fuit neceſſaria ad ſalutem deletio originalis, ergo quocunque tempore aliquod remedium efficax erat, vt latius probat Scotus, vel ſacrificium, vel oblationes ſicut fecerunt Abel, [illegible] Melchiſedech, Abraham, de quo videatur [illegible] Præpoſitus *Gabr. ſerm.* 1. de circun[illegible]ni. Fuit ergo congruum remedi[illegible] idolatriam defluerent, ad quam proni illius tẽpori[illegible], quod Deus ſuis cultoribus [illegible] renda, poſſibile autẽ eſt quod [illegible] ficium foret ſacramentum [illegible] contra rationem ſacrificii, quod ipſum [illegible] ſit ſacramentum, & tunc [illegible] de tali ſacramento in di[illegible], quod ſit inſtitutum à Deo in lege [illegible].

Remissio, accipiendo nome[illegible] largiſſime. Remiſſio peccati in baptiſmo [illegible]pliciter poteſt intelligi eſſe ab aliquo (vt [illegible] *Rich. d. 5. ar. 1. q. 1. l. 4.*) *ſcilicet* effectiue, meritorie, miniſterialiter, & hoc vel ſacramentũ inſtituendo, vel inſtitutum adminiſtrando. Primo modo à Chriſto inquantũ eſt homo, non poteſt eſſe remiſſio peccatorũ, ſed ſic eſt ab ipſo inquantũ Deus. Secundo modo eſt ab eo inquantũ eſt homo: quia inquãtũ eſt homo per ſuã paſſionẽ meruit, vt in baptiſmo remittantur peccata. Tertio modo eſt etiã ab eo inquantũ eſt homo, quia inquãtũ eſt homo, miniſterialiter ſacramentũ inſtituit in quo remittuntur peccata. Ipſe enim inquantũ Deꝰ, fuit inſtitutionis principalis cauſa. Quarto modo eſt remiſſio peccatorũ à miniſtris Eccleſiæ, & de tali remiſſione dixit Chriſtus diſcipulis. *Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis, Ioan.* 20. Sed ſic improprie aliquis dicitur remittere peccatum. *Rich.*

Remissio peccatorvm perfecto eſt remiſſio peccati quantum ad culpam & pœnam, talis, ſcilicet remiſſio quę tollit omnem reatum, & obligationem tam culpæ quam pœnæ, verumtamen ſatisfactio non proprie tollit culpam, ſed remiſſionem eius præſupponit, ad ſolam enim contritionem aut ſacramentalem abſolutionem reatus culpæ, & offenſa Dei remittitur, & opera ſatisfactionis quæ ſequuntur ad remiſſionẽ ordinatur. *Gab. di. 16. q. 2. ar. 1. lib. 4.* Poteſt autem de potentia Dei abſoluta peccatũ perfecte remitti, ſine ſatisfactione operis afflictiui, hoc enim non includit contradictionem, ergo. Non autem de potentia Dei ordinata ſit perfecta remiſſio peccatorũ ſine pœnaliũ ſatisfactione operũ, vt probat *Gab. vbi ſup. concl. 1. & 2.* poſt *Scot. di. 15.* Item ſi quis in peccato mortali exiſtẽs conuerteretur ad Deum eliciendo actum intenſum dilectionis Dei ſuper omnia: nihil tunc cogitans de peccatis ſuis, tunc peccatum id poteſt perfecte remitti: abſq; ſatisfactione peccatoris formaliter pœnali, vt

li, [illegible] ad martyriū [illegible] facrilegium [illegible] idolū, & ille propter Deum magis [illegible] mori quam idolatrare, nec eſſet illo tempus [illegible] mora eliciendi contritionē peccatorum, [illegible] cogitare poſſet de peccatis, ille ſic ſe o[illegible] propterDeum tanquam vltimum finem [illegible] dilectionis actum, & eſt vere martyr, & per conſequēs euolat. *Gab. conlu. 3. vbi ſup.* Sed ſine ſatisfactione pœnali in habentibus vſum rationis formaliter, non fit perfecta remiſſio peccati, regulariter accipiendo ſatisfactionē pœnalem generaliter pro omni actu habente pœnam annexam, ſiue ad quem ſequitur pœna: [illegible] modo etiam ipſa contritio eſt actus pœnalis, [illegible] ad eā ſequitur triſtitia. Sine contritione [illegible] in habentibus vſum rationis regulariter [illegible] remiſſio peccati. Ex quo ſequitur ꝙ [illegible] peccati actualis regulariter ſine [illegible] pœnali formaliter vel [illegible] ad remiſſionem peccati neceſſe [illegible] voluntatis peccatoris, vel re[illegible] qui eſt contritio aut reſpectu Dei, [illegible] per omnia, & vterq; illorū [illegible] formaliter vel virtualiter. Hæc [illegible] deducit *Gab. vbi ſup.*

[illegible] peccati mortale ſecundum *B.* [illegible] nihil aliud eſt quam ipſum nō [illegible] ad pœnæ æternæ vindictam.

R E M I S S I O V E N I A L I S peccati (vt idē ſcribit *Gab. di. 16. q. [illegible] art. 3. du. 2. lib. 4.* poſt Scotum) nihil aliud eſt niſi remiſſio reatus ad pœnam. Et ſecundū Scotum poteſt veniale remitti manēte mortali, quia poteſt ſolui pœna debita veniali ab exiſtente in mortali hic in via, & in inferno, qua ſoluta [illegible] eſt veniale ac dimiſſum. Repugnat [illegible] *Tho.* quoniam ſecundum eum inimico [illegible] nō remittitur offenſa, nec [illegible] habens mortale, eſt inimicus [illegible] Gab. reſpōdet vbi ſupra, qui vult [illegible] accepta Deo, niſi is [illegible] ad meritum vitæ [illegible] charitate eſt meri[illegible] vel paſ[illegible] pœnæ [illegible] pecca[illegible]

[illegible]

tur [illegible] ſecundum *S. Bona.* [illegible] *lib. 4.* [illegible] & hoc eſt [illegible] quod eſt ipſi [illegible] manum. Tertium [illegible] natum, ſicut ad [illegible] miatur homo aliquando in [illegible] corpore, aliquando [illegible] etiam præmiatur in [illegible] corpore [illegible] iam in ipſo mundo, qui [illegible] Vnde corpora cœleſtia præmiari [illegible] quam hominem præmiari in [illegible] nus totum mundum hominis [illegible] pulchriorem. Et ideo quia propter [illegible] præmiantur corpora ſupercœleſtia, [illegible] proprietatem præmiantur, ſecundum [illegible] conſona corporibus glorioſis. Hæc autem eſt lux, & ideo in luce & ſplendore [illegible] & creſcent. Hæc *S. Bona. Vnde Eſa.* [illegible] lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis [illegible] ſeptem dierum. *Gloſſa,* id eſt Sol & Luna [illegible] ſui laboris percipient.

R E M V R M V R A R E nihil aliud eſt [illegible] & euidenter cognoſcere [illegible] practici fieri non debere, vt dicit *Gab. di. [illegible] vnic. art. 3. du. 1. lib. 2.* Sic dæmones & damnati apprehēſis principiis aſſentiunt. [illegible] intellectiua quæ eſt [illegible] in dæmonibus & damnatis [illegible] murmurarent. [illegible] aliud eſt quam aſſentire [illegible] pium, oſtendens aliquam [illegible] nam & iuſtam, eamque [illegible] nouerunt & damnati. [illegible] velle, agere, & peccare. Poteſt autem [illegible] ita turbari pœnis & delectationibus, aut alia diſpoſitione neceſſaria quod [illegible] principium apprehendere non poteſt aut ſe ad ipſum principium conuertere [illegible] impeditur quantum ad aſſenſum [illegible] De quo latius infra [illegible]

[illegible]

[illegible] Rep[illegible] [illegible] [illegible]mentum [illegible] [illegible].

R[illegible] [illegible] aliquo [illegible] acci[illegible] [illegible] & [illegible] propoſi[illegible] [illegible] refutatio, vt habetur [illegible] [illegible] propoſitionum.

R[illegible] dicuntur generalis [illegible] [illegible] aliquorum auctoritate principis, vel ciuitatis pro recompēſatione damni dati indulta: vt quando vnus de vno dominio non valens conſequi ius cō[illegible]ra aliquem, de al[illegible]o dominio retinet [illegible] omnium, quę ſunt de tali dominio pro ſatisfa[illegible]one, *vt Angelus in ſumma. ca. repreſ[illegible]alia.* Et quandoq; ſunt licitæ, quandoq; non (*vt ſcribit Gabriel di. 15. qu. 4. li. 4.* Quod ſint licitæ requiruntur ſex ſcilicet quod Dominus, vel ciuitas requiratur pro iuſtitia miniſtranda. Secundo quod conſtet de negligentia iuſtitiæ adminiſtrandæ. Tertia quod adeatur ſuperior, ſi habet ſuperiorem de iure & de facto, ſi adiri poteſt, & expediret. Quarto quod concedatur à iudice proprio iniuriati. Quinta quod ſit cauſ[illegible] iuſta & ſufficiens, ſcilicet notabilis iniuria, aut læſio iuſtitiæ. Sexto quod non extendatur vltra terminum, quo ad damnum paſſum & quo ad perſonas contra quas conceditur. Quicquid enim detinetur excedens paſſum damnum, iniuſtum eſt. Similiter extendi non debet ad clericos & eccleſiaſticas perſonas: neque ad bona eorum. *Plura apud Leguleos* legere potes. Adquirens autem aliqua per repræſalias ſtantibus prędictis ſex conditionibus, non tenetur ad reſtitutionē. Si vero aliqua harum deficit, ad reſtitutionem quadrupl[illegible] cogitur. In conſcientia vero tenetur [illegible] [illegible] ſic adquiſitorum plenam reſtitutionem damnorum & expenſarum, ſed hęc ad iuriſperitos.

RE[illegible]ENTARE, id eſt iterum pręſentare, ſicut ſtatua Herculis non repræſentat Herculem niſi ei qui prius vidit Herculem, nec poſſum ſcire an ſtatua ſit ſimilis Herculi, niſi prius viderim Herculem. *Gab di 3 q. 2. lib. 2.* Et repræſentans proprie accipiēdo præſupponit notitiam repręſentanti, nec ducit niſi in notitiam rememorationem repræſentati.

R[illegible]OBARE, eſt aliquem iudicare indignum [illegible], vt eſt omnis indignus carens gratia, [illegible] appbare, & ꝑpter finale peccatum [illegible] reprobatur, quicunq; reprobatur.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] diui Dei [illegible] [illegible] [illegible] probati, quæ ſecundum [illegible] eſt, quam Dei [illegible] [illegible] [illegible]nationem æternam [illegible] eſt ex parte Dei, aliud [illegible] reprobati, ſed ſecundum, ſcil[illegible] hominis eſt ex ſuæ voluntatis mali[illegible] [illegible] vero, ſcilicet, pœna æterna eſt ex Dei [illegible], qua reddet vnicuique ſecundum opera [illegible]. Frater Pelbartus poſt ſuum Guilhelmum Scotiſtam.

REPROBATIO varie deſcribitur. Vnde Dominus Præpoſitus *Gabr. di. 40. qu. vnic. art. 1. li. 1. dicit.* Reprobatio eſt præſcientia culpæ, & præparatio pœnæ, *vt inquit Magiſt.* Vel eſt ordinatio alicuius creaturæ ad pœnam æternam. Et hæc pœna eſt effectus reprobationis, nō autem culpa per quam reprobatus meretur æternaliter puniri, eo quod culpæ Deu[illegible] reprobans non eſt actor, ſed ſolum præcognitor (*vt clare oſtendit Magiſt. in text. di. 40.*) *B. Thom [illegible] qu. 23. ar. 3.* ait: Reprobatio Dei eſt pars prouidentiæ reſpectu eorum, qui excidérunt [illegible], ſicut prædeſtinatio reſpectu eorum qui diuinitus ordinantur ad eam. *Eckius doctor Theologiæ* noſtra tempeſtate doctiſſimus, in ſuo Chriſopaſſo, colligit aliquas doctorum deſcriptiones reprobationis. Vnde ſecūdum *Guilelmum Vorilō*: Reprobatio eſt præſcientia iniquitat[illegible] & pparatio earundem ad damnationem. *Thom. Argentinus*: Reprobatio eſt æterna præcogn[illegible]io mali vſus liberi arbitrii, ratione cuius Deus decreuit hominem aliquem priuare gratia in præſenti, & in futuro punire pœna æterna. Et ſecundum eum dicit tria, ſcilic. præcognitionem culpæ, ſubtractionem gratiæ, & præpa[illegible]onem pœnæ. Capreolus ad mentem *D. Thomæ* ait. Reprobatio eſt præſcientia iniqu[illegible] [illegible]tate permittendi caſum in cul[illegible] [illegible] damnationē pro culpa. Accedit [illegible] [illegible]cheim, quod reprobatio [illegible] [illegible] permittendi culpam, & [illegible] damnationis pro culpa. *[illegible]* [illegible] eſt [illegible] malitiæ alicuius & propoſitum permittendi eum [illegible] & non [illegible] eum a caſu. *Greg. [illegible]* [illegible]

dandi vitam æternam, vel non propoſitum dandi eam æternam. Subiungit *Petr. Aliac. Gabr.* Reprobatio eſt [illegible] culpæ & præparatio æternæ pœnæ. Vel reprobatio (vt ait *Gabriel. diſt.* 41. *qu.* [illegible]) importat Deum & pœnam æternam [illegible] ſicut prædeſtinatio importat Deum quã datur [illegible] alicui vitam æternam. Videatur *Ec.* Doctor Germanus non inceleberrimus notiſſimus & intimus, qui præter cæterorum Theologorum morem eloquentiam cum Theologica ſapientia coniunxit.

R[illegible]OBATIO EST DVPLEX (vt ſcribit *Brul. di.* 40. *art.* 2 *qu.* 1. *li.* 1.) ſcilicet affirmatiua & negatiua. Vnde reprobatio negatiua eſt alicui non velle dare gloriam æternam. Affirmatiua vero eſt velle damnare vel punire aliquem pro peccatis. Reprobationis negatiuæ nulla eſt cauſa vel ratio ex parte obiecti: ſicut nec prædeſtinationis eſt cauſa obiectiualis. Et per hoc concordantur moderni Doctores, vt *Occam, Greg. Arim.* qui videntur contradicere Scoto. Et ſecundum Eckium addendum eſt ad reprobationem affirmatiuã, æternaliter, quod Bruleſer omiſit, propter exiſtentes in Purgatorio, quos Deus vtique vult punire: ſed non æternaliter. Et ſecundum eundem Doctorem, vera & propria ratio reprobationis videtur verius conſiſtere in negatione quam affirmatione. Ita enim videtur intellexiſſe Apoſtolus & Propheta, cum dixerunt: *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Per odium Dei intelligitur reprobatio. Sed quid aliud eſt odire Dei quam nolle miſereri, vel non dare gloriam. Reprobare enim eſt nolle miſereri, ſecundum *Magiſt.* Melius ergo fecerunt definientes per negationem quam definientes per affirmationem, vt dicit *Eckius in Chriſopa.* qui & de reprobatione & eius deſcriptione permulta notanda ſcriptis reliquit. Et veteres [illegible] plurimum loquuntur de reprobatione affirmatiua [illegible] recentiores contra de negatiua. Et [illegible] (vt eum refert *Eckius*) homi[illegible] [illegible] ratio reprobationis, quan[illegible] [illegible] temporalis ob [illegible]

[illegible]

[illegible]

litera. Vno modo [illegible] quæ [illegible] ſerpere. [illegible] pendulatim [illegible] pile large quod [illegible] corporis applicat [illegible] ſicut lacertæ & ſtelliones. Et ſic [illegible] uerſali acceptione reptile poteſt [illegible] mandum [illegible] *B. Tho.* [illegible] 2. dicit, Reptile eſt animal [illegible] tum eleuatur a terra [illegible] repit vi coſtarum: vt ſerpens [illegible] vt annuloſa, vel vi oris vt quidam [illegible] penularum: vt piſces. *Amb. lib.* [illegible] reptilia dici genera ſerpentum [illegible] terram repant: ſed multo magis [illegible] tat, reptandi habet vel ſpeciem [illegible] *Hieron. in Gen. Producant aquæ reptile* [illegible] *uentis.*

REPVDIVM dicitur [illegible] pudendam. Et differt repudium [illegible] qui repudium fiebat ex indebita causa. Sed [illegible] [illegible]tium ex debita. Et illud eſt [illegible] conceſſum. Differunt etiam, quia post [illegible] non prohibebantur nubere, poſt [illegible] tem prohibentur. Differunt etiam [illegible] pudiabat vxorem, non econuerſo. Vnde [illegible] dicabantur ad paria, in diuortio [illegible] paria Et huius ratio eſt: quia [illegible] mi peccati eſt ſubiecta viro, ſed [illegible] tionem Chriſti in quo non eſt [illegible] maſculus & fœmina omnino [illegible] thori ad paria iudicantur. *Hæc* [illegible] *q.* 1. *in fin.* Et (vt idem ait *q.* 4. [illegible]) diuortium non eſt ſeparatio quantum ad vinculum ſacramentale, ſed quantum ad thorum & cohabitationem. Vide eundem *q.* 5. *& de diuortio.* [illegible] videre de repudio *Paul Cort. libr.* 4. *d* [illegible] *ſent.*

REQVIES. Gemina eſt animarum [illegible] in præſenti, alia in futuro. Iſta habet [illegible] la præmium: per primã habetur [illegible] meritum [illegible] ſicut [illegible] *tum ex ſabbato* hoc eſt [illegible]

[illegible]

pe ſiue

pectoris, tranquillitas cordis, puritas mentis, refrigerium animæ, conſolatio ſpiritus. Secunda requies eſt de qua dicitur: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Requies illa eſt decor & immortalitas corporum, honor & impaſſibilitas animarum. Requies illa eſt laboris, & doloris omnis abſentia, curæ & anxietatis nulla incidentia, nulla moleſtia, nulla anguſtia, nulla confuſio, nulla formido. Requies illa eſt perpetua in ſanitate, firmitas incócuſſa in animi libertate, ſuauitas ſuauiſſima & ſuperdulciſſima in viſione creatoris, delectatio ſancta & ſincera, in ſanctorum ſocietate dulcedo. Vide latius *Gerſo. vbi ſupra.*

Res, vt ſcribit *S. Bona. d. 37 in dub. literal. lib. 2.* accipitur proprie & magis proprie. Res ſecundum quod communiter dicitur à reor, reris: & ſic comprehendit omne illud, quod cadit in cognitione, ſiue ſit res exterius, ſiue in ſola opinione. Proprie vero dicitur res à ratus, a, um. ſecundum quod ratum dicitur eſſe illud, quod nó tantum non eſt in cognitione, imo eſt in rerum natura, ſiue ſit ens in ſe ſiue in alio: & hoc modo res conuertitur cum ente. Tertio modo dicitur magis proprie, ſecundum quod dicitur à ratus, a, um. prout ratum dicitur illud, quod eſt ens per ſe & fixum: & ſic res dicitur ſolum de creaturis & ſubſtantiis per ſe entibus. Si res accipitur primo modo, peccatum eſt res, & quantum ad actionem ſubſtratam, & quantum ad deformitatem: ſicut accipit *Fulgentius*, & habetur in *gloſſ. ſuper Rom. 1.* Deus illius rei eſt vltor cuius non eſt actor. Si res dicitur ſecundo modo, ſic peccatum dicitur res, non ratione deformitatis, ſed ratione actus ſubſtrati. Et ſic accipit *Auguſtinus in Enchirid.* cum dicit, quod aliquæ ſunt res quibus homines mali ſunt, & tales non ſunt niſi vitia & peccata. Sed capiédo tertio modo res, peccatum non eſt res ratione deformitatis, nec ratione actus ſubſtrati. Sic accipit *Auguſt.* cum dicit, quod opera diaboli vitia ſunt non res.

R[illegible] POTEST CONSIDERARI TRIPLICITER (vt ſcribit *S. Bonau. diſt 25 in dub. literalibus libr. 1.*) a[illegible] proprietates quas habet in pro[illegible] aut ſecundum modum per quem ſit [illegible]: aut ſecundum proprietatem communem, quæ ineſt ei ab actibus animæ, qui ſunt ſubiicere & [illegible] componere & diuidere: ſecundum [illegible] acceptioné contingit [illegible]. Vno modo per nomen quod indicat [illegible] ſuæ naturæ, ſicut dicitur [illegible] modi. Alio modo ſecundum [illegible] accipit per modum entis, hoc modo [illegible] vnde omne illud res dicitur, quod animæ [illegible] vt exiſtens in natura. Alio modo [illegible] nare per intentiones ſecundas, ſicut dicimus genus, ſpecies, ſubiectum, prædicatum. Quoniam ergo hoc nomen res dicit medium inter nomé, quod dicit pure formam naturæ, & nomé quod dicit formam intentionis: ideo non tantum eſſentiæ conuenit, ſed etiam perſonis. Et ideo tres res dicimus tres perſonas, non ſic tres eſſentias: & huic ſignificationi alludit ipſum nomen. Res enim dicitur à reor (vt dictum eſt) quod dicit actum a parte animæ. Et alio modo venit ab hoc quod eſt ratus, quod dicit ſtabilitatem à parte naturæ: & ſic res dicit ſtabilitatem ſiue rationem ex parte entitatis. Hæc *Bonau.* Et ſecundum *Alnac.* tres res poſſunt dici vna res. &c. Vnde *Magiſt. diſt. 25. li. 1.* Ita tres res dicimus, vt eaſdem eſſe vnam quandam ſummam rem confiteamur. De quo & *Augu. l. 1. de doct. Chriſt.* quem & allegat *Magiſt. Scot. q. 3. quodlib. de accept.* vocabuli *res.*

RES EST TRIPLEX (vt ſcribit *Brulefer in prologo libri primi ſententiarum.*) Increata, & de hac ſpecialiter tractatur in *1. lib. ſenten.* Creata: & de hac ſpecialiter eſt ſecundus ſentent. Tertia eſt res includens rem creatam & increatam: & de hac ſpecialiter eſt tertius ſententiarum, qui eſt de Chriſto. Quartus vero liber eſt de ſignis: & omnes libri a primo quicquid tractant, hoc ſit in quartum talia ſunt a Deo vel creata vel inſtituta.

RES ALIQVA poteſt dupliciter cognoſci, ſcilicet in ſe vel non in ſe: ſed in conceptu, vt poſt *Occam* ſcribit *Gabriel diſt. 3 q. 2.* [illegible] In ſe cognoſcitur res quando [illegible] res [illegible] ab ea re vel ratione terminat actum [illegible], ſiue cognitio ipſa ſit intuitiua vel abſtractiua præſupponens intuitiua [illegible]. Res non eſt cognoſcitur nó in ſe, quando cognoſcitur [illegible] aliquo [illegible] cognoſcitur cóceptus [illegible] de aliquo ente verificari vel res cognoſcitur vno modo in ſe, id eſt cognitione

[illegible] cognitione intel-[illegible] vocatur, quando nihil [illegible] a re [illegible] cognitionem, id est, [illegible] rem aliquam praeesse, & nihil quomodocunque a re illa distinctum. Sed nec Deus siue essentia siue quodcunque intrinſecum Deo poteſt cognoſci naturaliter hic pro ſtatu viæ in ſe a nobis. Poteſt tamen eſſentia vel quidditas diuina à nobis cognoſci in aliquo cõceptu non ſolum ſimplici communi Deo & creaturis, ſed etiam compoſito proprio Deo, cuius partes ſunt naturaliter abſtrahibiles à rebus, *&c.* Et conceptu ſimplici vel connotatiuo vel negatiuo cognoſcitur Deus, vt conceptu huius [illegible] prima cauſa. Creatiuum immortalis, immutabilis, incorruptibilis, æternus. Plura alia vide apud *Gabriel. vbi ſupra.* Res quoque cognoſci poteſt tripliciter, ſecundum quod aliquid dicitur tripliciter menſura: de quo vide in dictione *Menſura.* Res autem vniuerſæ ab æterno fuerunt Deo cognitæ: & ſic cognoſcit ea antequam fiant: de quo alias dicitur: & videre potes de hoc *Iacob. de Valent. ſup. illud Pſalm. 138. Imperfectũ meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur, &c.*

R[illegible] quandoque accipitur pro re quæ [illegible] & nunquam eſſe deſinit, licet eſſe incepit [illegible] per oppoſitum ſucceſſiuum. [illegible] non eſſe ſuccedit eſſe: & huiuſmodi [illegible] tempus *Gab. d. 2. qu. 1. art. 1. lit.* [illegible].

R[illegible], ciuitas libera, quæ iure regitur, vel reſpublica eſt paucorum poteſtas, in qua cẽſu [illegible] declarantur, ſecundum *Ariſt. li.* [illegible] Vel reſpublica eſt inſtitutio ciuitatis circa [illegible], honoreſque publicos, quemadmodum [illegible] & in quo poteſtas, [illegible] debeat conſiſtere, & qu[illegible] ſocietatis, ſecundum *Ariſto. 4.* [illegible] Vel reſpublica eſt res populi, ſecundũ *Aug.* [illegible] Vel ſecundum *Plut.* Reſpublica [illegible] corpus [illegible] ex mem[illegible] animatur, & [illegible] & regitur quodã [illegible]

[illegible]

ſiſſum [illegible] fructus, reddere [illegible] & *Bona* [illegible] diſſerunt. Poteſt [illegible] tuſſionem & [illegible] *Thom.* [illegible] quia [illegible] tuere in poſſeſſionem rei ſuæ [illegible] liquando reddere. & plus eſt [illegible] hibere, ſecundum *Canon Iuriſ*[illegible] hibere eſt corporis præſentiam [illegible] bere. Reſtituere vero eſt [illegible] cere, fructuſque reddere.

Restitvtio (vt ſcribit [illegible] 4.) eſt redditio alicuius rei [illegible] iniuſte ablata, vel iniuſte [illegible] *ſten. l. 5. t. 29. c. 1.* vt recitat *G*[illegible] rata immiſſio alicuius in poſſeſſionem [illegible] minium rei ſuæ. Ait enim: R[illegible] iterato ſtatuere in poſſeſſionem [illegible] tamen generalius deſcribi vt [illegible] ſtitutio eſt iuſta recompenſatio [illegible] lati ei cui illatum eſt. Vel [illegible] piendo reſtitutionem eſt recompenſatio [illegible] alicui pro illato damno, vel [illegible] conſentiente, vel inuito. [illegible] quia quandoque damnum [illegible] nulla res aufertur: vt dum [illegible] quirat aliquid ſibi debitum. Dicitur [illegible] te, vt in mutuo, & depoſito [illegible] ra. Dicitur vel [illegible] quo ſequitur, quod reſtitutio eſt actus [illegible] commutatiuæ, quia [illegible] recompenſatio [illegible] rem ſecundum æqu[illegible]. Et quoniam multa [illegible] cari ſecundum quod [illegible] bona [illegible] poſſunt auferri, multiplex eſt [illegible] enim bona animæ [illegible] ralia: ſunt & bona corporis [illegible] ſanitas, membrorum integritas [illegible] *&c.* Sunt tertio bona [illegible] *Melius eſt* [illegible]

[illegible]

fieri ſimpliciter vel in æquiualenti. Reſtitutio autem [illegible] de ſalutis neceſſitate, quia reſtitutio [illegible] præcepta per illud: *Non facies furtum*: quo prohibetur omnis vſurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus: ergo prohibetur omne damnum proximo iniuſte illatū: & per conſequens mandatur ceſſatio a damno illato: ſed reſtitutio eſt ceſſatio à damno illato: ergo. Nam damnum illatum tamdiu manet donec recompenſetur. Cum vero damnum compenſatur, ceſſat & extinguitur. Hinc *Auguſtinus epiſt. 2. ad Maced.* Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: & habetur 14. *q. 6. cap. 1.* quæ verba tractans & explanans *Gerſon parte 2. in reg. moral.* inquit: Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: hoc eſt niſi voluntas efficax reſtituendi eſſet, dum poſſibilitas & oportunitas acceſſerit: & prout ſapiens præſertim confeſſor prælatus determinabit: vt quod veris dominis, ſi ſuperſunt, aut hæredibus [illegible], aut ſi fieri nequeat: quia non ſunt aut ignorantur, in pios vſus referantur ablata. Hæc *Gerſon.* Reſtitutionem quoque rei iniuſte ablatæ, ſtatim eſſe faciendam & regulariter nulla mora protelandam vult *Gabriel artic. 2. vbi ſupra, concluſ. 2.* Et dicitur regulariter, quia quandoque in caſibus licet differre reſtitutionem exteriorem, poſita tamen interiore voluntate reſtituendi [illegible] occurrunt circunſtantiæ oportunæ: vtpote quando aliquod incommodum quiſquam per hoc pateretur. Id quod latius declarat *Gab. art. 2. vbi ſupra.* Nec reſtitutio eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, nec pars ſatisfactionis proprie accipiendo ſatisfactionem, vt habet *Alex. parte 4. q. 86.* & cæteri: *S. Thomas, Bonauent. & Scotus*: ſed improprie, vt ſcilicet eſt opus voluntarie aſſumptum ad quod quis tenetur, [illegible] ſatisfacit præcepto. Proprie vero non eſt ſatisfactio, vt videre potes apud *Gab. vbi ſupra, concluſ. 3.* Reſtituendum eſt autem omne occupatum vel detentum iniuſte, id eſt domino rei inuito, vt exponit *Scotus*, ſi reſtitui poteſt in ſe vel æquiualenti. Et dicitur omne occupatum: qualia ſunt rapta, furto ablata aut alio modo vſurpata, in quibus non transfertur dominium: vt in mutuo & iniuſte exactis. Dicitur iniuſte [illegible] inuito domino: quia accedente voluntate domini, detinens non tenetur ad reſtitutionem, volenti enim non fit iniuria: & intelligendum [illegible] non illicito, [illegible] exactionem [illegible] omnia hæc exacta [illegible]. Dicitur, ſi reſtitui poteſt. Nam [illegible] impoſſibile. Dicitur, in ſe, [illegible] rebus debet eadem in ſpecie & indiuiduo [illegible] nec poteſt dari alia res eiuſdē boni[illegible] contra voluntatem domini ipſius rei. Vide [illegible] *reintegranda*, vbi dicitur, quod reintegranda ſunt omnia ſpoliata. Secus ſi res eſſet conſumpta vel periſſet, ſufficit quod reſtituatur in æquiualenti. Detinens præterea iniuſte rem fructiferam, omnem fructum quem conſequitur ex re ipſa vel conſequi potuiſſet, ſi diligenter coluiſſet eo modo quo dominus rei ſolebat colere, tenetur reſtituere: deductis tamen expenſis in rei conſeruatione, cultura & fructus collectione. Damna etiam quæ paſſus eſt dominus ex carentia ſuæ rei, tenetur detentor iniuſtus compenſare. Nemo enim debet proximo iniuſte damnificari. Plura videto apud *Gab. diſt. 15. queſt. 2. art. 3. dub. 1. lib. 4.* qui rem [illegible] probat. & vberrime & copioſiſſime de reſtitutione ſcribit. Facienda autem eſt [illegible] regulariter damnificato (vt idem vult *art. 3. vbi ſupra.*) ſi iuſto titulo poſſedit, ſi noſcitur, ſi eius præſentia haberi poteſt, aut res ablata poteſt ei mitti ſine maioribus expenſis quam res valet, ſi rerum ſuarum adminiſtrationem habet, ſi reſtitutio ei facienda non eſt interdicta Eccleſiaſtico vel imperiali edicto. Patet 3. *queſt. 1. Reintegranda. & de reb. ſponſ.* quaſi per totum. Et *Paludenſ. queſt. 2. artic. 4. diſt. 15.* per totum. copioſe *Gabriel* ſingula declarat. Poteſt autem quis reſtituere per ſeipſum vel per alium. Nam qui per alium facit, perinde eſt ac ſi per ſe facere videatur. Sed curandum ne publicetur actor, & vt is recipiat reſtituenda cui debentur: alioquin non eſſet liberatus, vt dicit [illegible]. Et ſubdit: Nec confidat de [illegible] & confeſſoribus, ac quæſtoribus, qui quærunt pecuniam, non animarum ſalutem. Videatur amplius *Gabriel dub. 4. vbi ſupra*: qui de reſtitutione valde [illegible], & eius ſpeciebus in pluribus quæſtionibus *diſt. 15. lib. 4.*

RESVRRECTIO, & ſi plura de reſurrectione ſcripſerunt Doctores, tamen [illegible] de cæteri-

[illegible] Doctoribus. Reſurrectio capitur [illegible], vt ſcribit *F. Oſvvald. lib. 4. Roſarii Theol.* [illegible] actiue: & ſic aliquando appropriatur patri, ſicut dicitur *Act. 2. Quem ſuſcitauit a mortuis.* Aliquando filio, ſicut *Ioan. 11. Ego ſum reſurrectio & vita.* Aliquãdo ſpiritui ſancto. Patris autem & filii & ſpiritus ſancti vna eſt potentia, qua fiet reſurrectio. Secundo reſurrectio capitur pro ſuſcitatione animæ à peccato mortali ad ſtatum gratiæ, *Apocal. 20.* Hæc eſt reſurrectio prima: beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima. De iſta dicit Apoſtolus ad *Epheſ. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Tertio capitur pro reunione animarum rationabilium in ſua corpora. De qua *Matth. 27.* Multa corpora ſanctorum ſurrexerunt, & introierunt in ſanctã ciuitatem: & ſic reſurrectio eſt corporis facti incorruptibilis ad animam iterata vnio: & ſic reſurrectio eſt duplex.

Resvrrectio eſt duplex (vt notat *Bruleſer diſt. 43. q. 1. lib. 4.*) Quædam eſt increata, & eſt ipſemet Deus efficiens & cauſans reſurrectionẽ creatam, tam corporalẽ quam ſpiritualẽ. Vnde eſt illud: *Ego ſum reſurrectio & vita* (vt dictum eſt) & iſta reſurrectio non eſt futura, ſed fuit ab æterno. Alia eſt reſurrectio creata, & iſta eſt triplex, ſcilicet ſpiritualis, temporalis, & corporalis. Reſurrectio ſpiritualis eſt illa, qua quis reſurget de peccato ad gratiam: & iſta ſolum fit à Deo: de qua & ſupra, & infra latius dicetur in dictione *Reſurgere*. Reſurrectio temporalis eſt illa, qua quis quandoq; cadit de proſperitate huius ſeculi, & tandem reſurgit ad talem proſperitatem, ſicut patet de *Iob.* Reſurrectio vero corporalis eſt reunio animarum intellectiuarum ad corpora [illegible] quam *Corteſ.* extimam ſuſcitationẽ corporum vocat *lib. 2. diſt. 5.* & hæc non ſolũ eſt poſſibilis, ſed vere futura, vt fide credimus: de qua videatur *Thom. Argent. diſt. 43.* qui & refellit errores negantium reſurrectionem hominis poſt mortem: vide & *Scot. q. 1. ead. diſt. Palud. & Paulum Corteſ. diſt. 8. lib. 4.* & alios, qui multa de reſurrectione literis mandarunt. Eſt præterea reſurrectio ad iudicium, & iſto modo [illegible] omnes. [illegible] eſt reſurrectio ad vitam [illegible] & de iſta reſurrectione dicitur *Ioan. 5.* [illegible] *mo*

dic: & iſta reſurrectione non omnes [illegible] ſed ſolum beati [illegible] vt ſcribit *Bruleſ. diſt.* [illegible] *lib. 4.*

Resvrrectio ſic deſcribitur. Eſt copulatio rurſus animæ & corporis, & ſecunda [illegible] diſſolutum eſt, & [illegible] cecidit animalis [illegible]. Vel reſurrectio eſt iterata ſurrectio [illegible] dit. In qua reſurrectione credendũ eſt idem corpus quod per mortem cecidit, ad [illegible] tum, id eſt ad eandem animam redit [illegible] bit *Gerſ. in expoſit. vndec. artic. fidei.* [illegible] enim animæ & corporis reſurrectio dici [illegible]. Vnde reſurgere nihil aliud eſt quam quod [illegible] tuum fuerat, iterum viuificari vel [illegible] ficantem iterum corpori quod deſeruit [illegible] ſcribit *Gab. ſerm. 2. in feſto Paſcha.* Illa autem reſurrectio erit ſupernaturalis, vt ſcribit *Richard. diſt. 43. lib. 4.* Et aſſentiunt *Scotus*, [illegible] & ideo erit miraculoſa, & non naturalis. Et in hac reſurrectione omnes reſurgent electi, vt dicit *Richard. ar. 2. q. 1. lib. 4. vbi ſup.* quia ad hoc ordinatur principaliter reſurrectio, vt homines conſequantur vltimum finem ſuum. Vltimus autem finis electorum, eſt perfecta eorum coniunctio cum ſummo bono, quo fine [illegible] omnis appetitus eorũ. Hunc autem finem completius conſequentur electi per reſurrectionem eorum. Reſurgent & damnati, vt [illegible] tio compleatur: vt ſicut in anima ſimul & [illegible] pore demeruerunt, ita ſimul in vtroque [illegible] tur, hoc diuina juſtitia exigente. *Richard. q. 2. vbi ſupra.* Et animæ reproborum [illegible] reunientur, nõ propter eorum [illegible] ſed ad ſuæ damnationis cumulum. Reſurgent & paruuli, qui cum ſolo originali peccato deceſſerunt: propter cauſam reſurrectionis omnibus hominibus communem. *Richard. q. 2. vbi ſup.* quem latius perquiſito. Et in corporibus electorum nulla erit deformitas, vt ſcribit *Bruleſer diſt. 43. q. 5. lib. 4.* De quo vide & *Rich.* [illegible] *ar. 1. q. 6. lib. 4.* In damnatis vero [illegible] pulchritudo: ita quod ſi habuerunt [illegible] in hoc mundo, in eis remanebi[illegible] pulchritudinẽ in hoc mundo, [illegible], & erũt turpiſſimi & viliſſimi, & [illegible] ditate & infectione [illegible] per diminutionem. [illegible] habuerit [illegible] mitas [illegible]

manir

niatur in omnibus membris: quia in hoc mundo bene valuiſſent brachia ad faciendum mala. Beati vero erunt pulcherrimi & decori: vt de eorum dotibus dicitur. Vnde reſurgent in corpore (vt inquit *S. Bona.*) non tantum quod eſt de eius neceſſitate, ſed etiam quod eſt de integritate, & decentia, & pulchritudine. Vnde *Thom. Argent.* dicit, quod totum reſurget in homine: quod eſt de veritate ſuæ ſpiritualis naturæ, & hoc rationabiliter: quia ipſe reſurget cum tota anima intellectiua quantum ad eſſentiam ſuam, & quantum ad omnes potentias ſpirituales, ex quibus componitur homo inquantum dicitur eſſe naturæ ſpiritualis, *&c.* Et (vt idem ait) homo qui nūc viuit, idem numero reſurget in extremo iudicio, in quo vniuerſalis fiet hominum reſurrectio, & hoc exigente diuina iuſtitia: vt homo qui meruit in via, præmietur in æterna vita, & qui demeruit, puniatur in æterna damnatione. Vide latius eum.

De resvrgendi modo. Vnde in reſurrectione conſideranda ſunt tria, vt ſcribit *Rich. di. 43. art. 5. q. 2. lib.* 4. ſcilicet, Præparatio ad corporum reformationem, & corporum reformatio, & corporum reformatorum cum ſuis animabus propriis iterata vnio. Primum fiet creata virtute, quia puluerum collectio fiet miniſterio Angelico. Vox tubæ procedat à Chriſto, inquātum eſt homo, quamuis ab ipſo, inquantum eſt Deus, ſit ſpiritualem virtutem ſupernaturalem habitura: & iſta fient in tempore. Alia duo erunt per virtutem diuinam, & fient in eodem inſtanti ordine tamen naturæ. Vnio animarum ad opera ſequitur ipſorum reformationem, quæ eſt diſpoſitio ad animarum ſuſceptionem. Hæc *Rich.* Conſonat *Argent.* cum vult *diſt. 43. lib. 4.* quod & ſi corporalis collectio non fiet ſubito vel in inſtanti, cum nulla virtus creata poteſt aliquod corpus de loco ad locum transferre in inſtanti. Fit enim miniſterio Angelorum (vt dictum eſt) tamen corporum ex iam dicto puluere formatio & diſpoſitio, ac eorundem corporum animatio fiet in inſtanti. Sed ſola virtus diuina de prædicto puluere poteſt humanum corpus formare, & formatum animare, quæ quidem virtus eſt ſimpliciter infinita, vt patet *lib. 1. d.* 43. Igitur propter diuinæ virtutis perfectionem huiuſmodi corpora formabuntur & animabuntur in inſtanti. Non diſcrepat *Scot. diſt. 43. qu. 5. lib.* 4. Vocet autem pulueres *Scot.* corpora in quibus eſt vltimate facta reſolutio. Vnde *Matth.* 24. dicit Saluator: *Mittet filius hominis Angelos ſuos cū tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cœlorum vſque ad terminos eorum*, quod eſt dictum (vt inquit *Scot.*) quocunque diſperſæ fuerunt partes materiæ corporis, & in elementa ſiue in ignem ſiue in terram à ſummis cœlorum vſque ad terminos eorum, ſiue in quodcunque corpus medium, aqueum, aërum, vel imperfecte mixtū: à quatuor ventis omnes materiæ partes recolligētur & reunientur. Et non intellexit Chriſtus pulueres, quos vſitate accipimus in ſepulchris, vſq; ad tantam diſtātiam eſſe diſperſos. ſed intellexit generaliter in quamcunq; tota vel parte facta ſit reſolutio illa colligentur, & ex illis collectis, id eſt ex materia in eis, quæ fuit prius materia corporis corrupti reparabitur iterum idem corpus. Hæc *Scot.* Aſtipulatur & *Brul.* qui ait: Pulueres ibi accipiuntur pro illa materia, de qua formata erant corpora, ſiue illa ſit ſub forma vermium ſeu herbarum, ſiue aquæ ſiue terræ: & breuiter ſub quacunque forma ſit: & iſta collectio fiet miniſterio Angelorum, & ita in tempore. Reformatio vero corporum fiet à Deo, & ſupra naturam (vt dictū eſt.) Et ipſi corpori reformatio eſt animæ vnio. Reſurgent autem mortui in illis locis in quibus tempore reſurrectionis erit pars principalior corporis, ſiue ibi à principio fuerunt ſepulta eorum corpora ſiue non. Vel reſurgent in illo loco, in quo Deus eum reſurgere voluerit, & hoc vltimum dicitur propter hoc ſi ęque plures partes principaliores corporis reperiuntur in vno loco ſicut in alio: de quo videatur *Rich. di. 43. art. 5. qu. 3. lib.* 4. Et reſurrectio omnium illorum, qui in aduentu Chriſti inuenientur mortui, erit in vltimo inſtanti temporis proprie dicti, quod ceſſabit ceſſante motu cœli. Et illi qui reperiuntur viui in aduentu Chriſti, quaſi ſtatim poſt ceſſationem motus cœli morientur, & parum poſt reſurgent: vt in mora inter media purgentur electi, qui aliquid purgabile habebunt. *Rich.* latius *art. 6. qu. 1. vbi ſupra.* Nec tempus reſurrectionis notum eſt ſub certitudine, nec Angelis nec hominibus virtute naturali, vt latius ſcribit *Rich. qu. 3. vbi ſupra.* Multa alia de reſurrectione ſcribunt Doctores, ſed relinquo legenda doctioribus. De cognitione vero quam habe-

habebunt tam boni quam mali diuina virtute: vide *Rich.art.7.q.1.2.& 3.di.43.lib.4.* Et *S.Bona. art.2.q.1.2.& 3.ead.di.*& alios. Omnia autem nota erunt omnibus, tam bona quam mala, in ipſo iudicio: vt vult *Anſel.& Bernard.* & alii, *&c. Rich. vbi ſup.* ait: In iudicio quilibet per diuinam virtutem poterit legere in cuiuſlibet conſcientia omnia bona & mala, vt omnes videant quod in cuiuſlibet damnatione & præmiatione Deus iuſte ponderabit bona & mala eorum: & ſic omnibus appareat diuinæ iuſtitiæ rectitudo, *&c.* Et bonis memoria malorum non erit in verecundiam, ſed in gaudium & gloriam, quod pœnituerint, & quod ſatisfecerint. Malis vero in confuſionem. Et vt ait *S. Bona.* Rationabilius eſt quod omnium electorum peccata omnibus iuſtis tūc patebunt: & hoc propterea, quia magna erit Dei gloria, dum manifeſtatur eius ad filios miſericordia, & dum oſtēdetur eius miſericordia, nulla erit erubeſcentia.

RESVRRECTIO Chriſti, quæ facta eſt noſtræ reſurrectionis exemplar. Hinc *Apoſt. Colloſ. 3. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite.* Et *Greg.* Redemptor noſter ſuſcepit mortem, ne mori timeremus: oſtendit reſurrectionem, vt nos poſſe reſurgere cōfidamus. Vnde *Leo Papa*: Dubitandum non eſt de conſortio gloriæ, ſicut dubitandum non eſt de cognitione naturæ. Et ſequitur: Nos in Chriſto crucifixi, nos in Chriſto ſumus mortui, nos in Chriſto die tertia ſuſcitati. De hac ita ſcribit *Gabr. ſerm. 2. Paſcha.* Euacuato limbo ac forti alligato, victrix anima Chriſti cum ſpoliis ſuis ad tumulum rediit die Paſchæ. Atque reſumpto pridem effuſo ſanguine in toto vel in parte, ſicut placuit exanime corp⁹, alienum, tamen à corruptione propter vnitam ſibi deitatem, ob quam indecens erat ſanctum, id eſt corpus ſanctificatum, videre corruptionem, (ſecundum Dauid vaticinium) virtute verbi animæ reuniuit. Ipſum quoque corpus ſic informando viuificauit, & viuificando glorificauit. Sicque ſecundum carnem immortalis reſurrexit: ſecundum hanc enim cecidit, dum anima à carne per mortem ſeparata fuit. Animæ itaque & corporis reunitio, reſurrectio dici poteſt. Et hoc eſt quod dicitur *extra de ſumma Trinitate & fide catholica: firmiter.* Deſcendit in anima, reſurrexit in carne, aſcendit pariter in vtroque. Hæc reſurrectio teſtificata eſt teſtimonio Angelorum, hominum, ſcripturæ & Dei, quæ abunde & diffuſe adducit *Gab. vbi ſup.* Videatur & *Gerſ. de Chriſt. reſurr. p. 2. ſerm. Paſcha,* qui incipit: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto.* & *p. 4. ſerm de reſurr. Paſcha,* qui incipit: *Pax vobis, &c.* Et alios.

RESVRGERE eſt iterum ſurgere. Reſurgere ad æqualem ſtatum, maiorem vel minorem, poteſt tripliciter intelligi. Vel de ſtatu dignitatis, vel de ſtatu gratiæ, vel de ſtatu gloriæ. Status dignitatis attenditur ex variis prærogatiuis. Vnde ſic ſtatus virginitatis eſt dignior ſtatu cōiugii. Sic ſtatus iuſtorum, id eſt ſemper permanentiū in innocentia baptiſmali, nobilior eſt ſtatu iuſtificatorum, id eſt reſurgentium à culpa mortali per pœnitentiam. Et hoc modo reſurgens per pœnitentiam non reſurgit ad eundem vel æqualem ſtatum dignitatis, in quo fuit ante lapſum. Vnde *Hugo lib. 2. de ſacr. p. 14. ca. 4.* Nemo in ſpe correctionis peccare debet: quia quicquid ſemel amittitur, amplius ipſum nō recuperatur. Si virgo es, cuſtodi diligenter quod habes. Noli in ſpe peccare, noli cadere quaſi melior ſurrecturus ſis. Quicquid poſtea feceris, facere tamen nō potes quin melior eſſes, ſi hoc faceres vt virgo eſſes. Sequitur. Si magnum eſt aliquando ſurgere, magis eſt vtiq; nunquam cecidiſſe. Si bonū eſt ſanatum eſſe, melius eſt nunquam corruptū eſſe. Hæc *Hugo*; quem latius refert *Gabr. di. 14 q 3. art. 3. dub. 3. lib. 4.* Ex quo ſequitur, quod reſurgens poſt lapſum, nunquam commodum reportat ex lapſu etiam ſi reſurgat melior quā fuerat ante lapſum: quia ſemper perdit tempus illud quo fuerat in peccato, in quo multa merita comparare potuiſſet ſi nō cecidiſſet, & cum hoc omne meritum, quod reſurgens ſibi acquiſiuit. Et per hoc patet quod lapſus in peccatum nunquam reſurgit ad ſtatum eiuſdem dignitatis in quo fuit ante lapſum. Licet etiam melior reſurgat: ſicut ſtat virginem lapſam per pœnitentiæ feruorem ad maiorem gratiam reſurgere quam habuit ante lapſum, & ſic meliorem poſt lapſum & pœnitentiam quam ante: tamen ad ſtatum virginitatis non poteſt reſurgere. Sic quicunque lapſus ad ſtatum non ſic lapſi, non poteſt reſurgere. Plura vide de hoc *Gab.* opiniones recitantem. Et poſt alia in fine infert. Sicut omnis vere pœnitens ad maiorem gratiam quam perdiderat,

rat,reſurgit:ita reſurgens plura merita & maiorem gloriam acquirit:quia reſurgẽti omnis gratia perdita reſtituitur, & omnia merita mortificata viuificantur, & vltra acquirit nouum gradum gratiæ,correſpondentem actui pœnitẽtiæ, &nouum meritum per nouam gratiam,per quã perficitur & continuatur actus pœnitentiæ,per quem ordinatur ad vlteriorem gradum gloriæ. Et ſubdit:Quamuis omnis vere pœnitens reſurgat melior quam fuerat dum cecidit in culpa,nõ tamen melior quam futurus erat ſi ſtetiſſet in gratia.Patet primum,quia habẽs maiorem gratiam melior eſt, ſed reſurgens habet maiorem gratiam & plura merita: ergo. Probatur ſecundum:ſi enim ſtetiſſet in gratia tempore quo in peccatis dormierat,multa merita cõquiſiuiſſet: quia non eſt ocioſa charitas ſecundum *Greg.* Magna enim operatur ſi eſt, & per illa merita aucta fuiſſet charitas & gratia: & per conſequẽs correſpõdens gloria Ad hoc autem quod liberum arbitriũ reſurgat à culpa, neceſſaria eſt gratia,non ſolum ſecundũ quod gratia dicitur gratuita voluntas Dei: nec etiam ſecundum quod dicitur liberalis paſſio Chriſti, ſed etiam ſecundum quod dicitur habitus animi,vt vult *S. Bon. diſt.28.lib.2.q.1* & cæteri Catholici tractatores à fide illuſtrati. Vide latius *Bonau.* Homo itaque abſque gratia gratum faciente non poteſt à culpa reſurgere. Et hoc vult *Gerſ.p.3.* de exercitiis deuotorum ſimplicium, & remedio contra ſpiritum blaſphemiæ,cum ait: Nullus autem præſumat quod velit aut poſſit per ſe ſurgere à peccatis,aut peccata cauere hoc enim ſolius diuinæ eſt gratiæ.Caueat ergo quiſque à ſigno tantę ſuperbiæ. Nam propter ipſam ſuperbiã permittit Deus quandoque cadere hominem in peccata, in quæ non cecidiſſet ſi humiliter & timorate ſe ad Dominum Deum ſuum,& cõpaſſiue ad proximum ſuum, qui prius in ſimilia peccata cecidit,habuiſſet.

Revelatio dicitur quaſi remotio velaminis (vt ſcribit *Gul Scot.*)dum aliquid ignotum aperitur alicui.Præſertim autem dicitur reuelatio, quando huiuſmodi manifeſtatio fit modo naturali: ſicut patet ex dictis *Apoſt.2. ad Corinth.12.* Veniam autem ad viſiones & reuelationes Domini, & reuelatio addit ſupra viſionem intelligentiam viſorum,ſecundum *B.Thom.ſuper epiſt. 2.ad Corinth.cap.12.* Poteſt autem reuelatio capi multipliciter(vt ſcribit *D.Car.Camerac.q. 12. art.3.li.1.*) Vno modo, vt reuelare idem importat quod cauſare aliquod ſignum extrinſecum cauſatiuum aſſenſus in intellectu creato. Et ſic Deus dicitur reuelaſſe legem Chriſti omnibus, tam fidelibus quam infidelibus, quamuis non omnes aſſentiant: & hæc poteſt vocari reuelatio exterior. Alio modo poteſt capi, vt reuelare importat idem quod cauſare aſſenſum in intellectu creato de aliquo complexo. Et hoc poteſt eſſe de complexo vero vel de complexo falſo: vel aſſenſu ſine formidine vel aſſenſu cum formidine Et ſecundum hunc modum concedunt aliqui,quod hæc eſt neceſſaria, Deus reuelauit ſorti,quod dies iudicii erit, & non dependet aliquo modo ex contingenti futuro. Et quod Deus poteſt reuelare falſum, & poteſt decipere & fallere creaturam. Et quod non eſt inconueniens,quod ille, qui eſt veritas, cauſat in aliquo falſitatem. Alio modo poteſt capi reuelatio ſpecialius,vt reuelare importat idem quod cauſare aſſenſum firmum in intellectu creato de aliquo complexo vero,& poteſt vocari reuelatio interior. Et ſecundum hunc modum hæc eſt contingens:Deus reuelauit ſorti, quod dies iudicii erit, etiam poſtquam reuelauit: quia illa debet exponi,quod Deus cauſauit in ſorte aſſenſum firmum quod ſic erit:&verum eſt ꝙ ſic erit. Modo ſecunda pars eſt contingẽs:quare. Et verorum contingentiũ de futuro eſt poſſibilis intellectui creato vera reuelatio:ſicut Deus reuelauit & multa talia de facto:vt patet *Danie.2.Reuelatum eſt myſterium Danieli.*Item de Paulo 2. *Corint.12.Scio hominem &c.* ſequitur: *Et audiuit verba arcana,&c.*Item de anima Chriſti:item aliter nulla eſſet prophetia.Fide quoque credendum eſt Deum hoc poſſe reuelare, quia omnipotens, qui & præſcit & præuidet futura vera & contingentia:quare per ſigna extrinſeca, vel per ſeipſum ſine talibus ſignis intellectui creato poteſt talia reuelare. Hæc *Aliac.* Et de reuelatione eſt vt ſit certa, ſicut ſcribit *Gerſon part.1.* in declaratione veritatum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Et ſecundum eundem: Veritates quibuſdam ſpecialiter factæ, ſine dubitatione ſunt credendæ:alioquin non eſſet reuelatio. Vide de hoc *Gerſon.* Et reuelatio Angelica ſiue prophetica ſuper aliquo quod bonis morib. obuiaret,niſi diuina interueniret iuſſio

Digitized by Google

ſiue diſpenſatio:taliter circunſtantionata eſt aut eſſe debet, quod de ea reuelationem accipienti, vel eis pro quibus fit reuelatio, dubitare non liceat. Oportet enim vt tam clare cognoſcatur reuelatio eſſe à Deo, quam clare ſcitur aliquid eſſe ſcripturæ ſacræ, vel rationi conforme. Et in hoc caſu maxime neceſſarium eſt donum, quod Apoſtolus vocat donum ſpirituum. Hæc *Gerſ. pa. 1. tract. de diſtinct. verarum viſio. à falſis*. De probatione autem ſpirituum quod ad hoc valet, legito eundem *Gerſ. tract. de probat. ſpirit.* Probandi enim ſunt ſpiritus an ex Deo ſint, &c. Probãda quoq; eſt reuelatio diuina ſicut moneta. De quo vide eundem *par. 1. de diſtinct. verar. viſion. à falſis.*

Reverentia eſt honor exhibitus in teſtimonium virtutis. Vel eſt timor initialis & caſtus. Et poteſt capi in bono & in malo, ſicut etiam confuſio, id eſt erubeſcentia, ſecundum *S. Tho. Pſal. 34.* Et reuereri eſt actus timoris, & vt debetur Deo eſt actus latriæ, ſecundum *S. Thom. 2. 2. q. 81. ar. 2* Et reuereri eſt honorare. A quo reuerẽtia, honor, quem tam in verbis quam in factis alicui exhibemus: quare rem aliquam turpem nominaturi, ſolemus dicere: Salua reuerẽtia, ſaluo honore. A quo reuerendus, dignus reuerentia: & reuerenter, cum reuerentia. Et componitur reuereri ex re & vereor. Eſt autem vereri timere cum pudore quodam erga eum quẽ metuimus. Quidam tamen hæc ſeparãt, ſic, quod vereri ſit hominis liberi, timere ſerui: quod ille pudoris, hic pœnæ metu teneatur. Et ſecundum *Iac. de Valent. ſup. illud Pſal. 28. Afferte Domino gloriam & honorem* Iſta quinque ſe habente per ordinẽ, ſcilicet reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare. Reuereri eſt reputare aliquod bonũ maius in altero quã in ſeipſo. Honorare eſt exhibere reuerentiam in teſtimonium virtutis, quam in altero reputamus. Laudare eſt honoratum aliis commendare. Glorificare autẽ eſt laudes honorari large, lateque præconizare. Adorare vero eſt reuerendum, honorandum, laudandum, glorificandum colere, propter eminentiam omnipotentiæ & ſanctitatis, & omni ſpe & fiducia poſtpoſita, ſe totum illi ſubiicere. Ideo adoratio dicitur diuinus cultus, omnia quatuor ſupradicta comprehendens: & ſic tale obſequiũ exhibetur cum oblatione & confeſſione laudis, & proteſtatione. Hæc *Valent. vbi ſupra.*

Revs eſt qui accuſatur ſeu impetitur ſuper aliqua re, ſiue iuſte, ſiue iniuſte. *Gab. diſt. 15. qu. 6. li. 4.* Vel eſt ille, qui in rem, hoc eſt cauſam ac iudicium vocatus eſt. Vel reus dicitur quicunque in litem adducitur, etiamſi nihil admiſerit, id eſt contra quem quiſpiam agit. *Cic. libr. 2 de Orat.* Reos appellat non modo eos qui arguuntur, ſed omnes de quorum re diſceptatur. Vnde à re dicitur reus, quod rei alicui obnoxius ſit. vel à re quam promiſit reum fieri, vt Aſconius inquit, nihil aliud eſt niſi apud Prætorem legibus interrogari. A quo reus ſtipulando, eſt qui ſtipulatur. Reus promittẽdo, qui ſuo nomine pro altero promittit. Item Reus voti, qui ſuſcepto voto ſe numini obligat. Dãnatus voti, qui promiſſa vota iam ſoluit, & ſunt propria ſacrorum verba. Reum agere, eſt accuſare. Reum peragere, eſt condemnare.

Rex qui regnum poſſidet Regnum vero dicitur integra regio, quæ ab vno Rege poſſidetur. Vt Gallia regnum eſt, & qui Galliã poſſidet Rex Galliæ dicitur. Sic enim diſtinctus olim erat orbis terrarum, vt ſingulæ fere regiones regna dicerentur, & Reges proprios haberent, à quibus ipſæ regiones appellatæ, quos ad faſtigium maieſtatis non ambitio popularis, ſed virtus & ſpectata inter bonos moderatio prouehebat. Dici tamen Reges poſſunt etiamſi vnius tantum vrbis imperium habeant. Sic in principio Reges Romanorum dicti ſunt, quib. imperium vrbis permittebatur. Hinc regnũ tam regio ipſa ſubiecta quam ipſe dominatus dicitur. A quo interregnum, & dicitur tempus quo regnum vacat Rege. Interrex qui interea Regis locum tenet, *&c.* Et differunt Rex & Tyrannus, vt & notat *Gerſ. part. 4. ſer. de Angelis.* Quod Tyrannus commodum proprium tantummodo quærit, Rex alienum. Et vt oſtẽdit *Ariſt. 5. Polit.* Rex eſt pro bono publico. Tyrannus autem omnia non niſi ad propriam ſuam vertit vtilitatẽ & voluntatem. Quæ res (vt inquit *Gerſ. par. 4. de remed. contra adulat.*) de iure naturali eſt contra Principem, & contra Chriſtianam charitatem, quod, ſcilicet paſtor aut gubernator ſit diſſipator, & ſuos grauet ſubditos, velut ſi eſſent beſtiæ non homines, & aliter quam vellet ſuperiorem ſuum in ſimili ſibi facere caſu, &c.

Rixa eſt audax voluntas vindicandi iniuriam factam, ſecundum *Albertum Magn. lib. 3. compend.* & videtur eſſe rixa quoddam priuatum bellum, quod geritur inter perſonas priuatas, non ex aliqua publica auctoritate, ſed magis ex inordinata voluntate. Et ſecundum *beatum Thomam, 2.2. qu. 41. ar. 1.* Rixa eſt contradictio in factis, ſcilicet mutua percuſſio & particulare bellum ſine auctoritate publica. Sed contentio eſt in verbis. Et dicitur rixa à ringo, quod eſt roſtrum torquere, quod canes faciunt latraturi. Hinc ringi pro iraſci capitur & tacitum ſtomachari.

Ros & pruina differunt ſola quantitate, ſecundum *B. Thomam ſuper Ioan. ca. 38.* de quo videatur *Ariſtoteles* & cæteri Philoſophi in *libro Metheororum.*

Rugitus, vox leonis & vrſi. Et propter vehementiam doloris vel famis, ſignificat vehementiam triſtitiæ & fletus, ex *beato Thom. ſuper Pſal. 37.*

Rumor dicitur nouitas ſine certo auctore, & differt à fama, quod Rumor ſemper de re recenti dicitur. Fama vero dicitur etiam de re inueterata, firmataque hominum opinione quamuis incerta: de quo alias. Rumores ſuſpicioſos vir magnus non curat: de quo vide *Gerſ. p. 1. in trilog.* in materia ſchiſmatis.

De litera S.

Sacerdos capitur tripliciter, vt notat *Brul. d. 5. q. 1. l. 4. Vno* modo idem eſt quod ſacris datus: iſto modo homines laici & etiam mulieres poſſunt vocari ſacerdotes. Et breuiter qui iuſte viuunt. *Secundo* modo dicitur ſacerdos, quaſi ſacra dans: hoc modo in antiqua lege primogeniti erant ſacerdotes & non alii, & iſti primogeniti habebant tria priuilegia. Primum, quia recipiebant benedictionem patris. Secundum priuilegium, quia conſtituebantur domini fratrum ſuorum. Tertium, quia recipiebāt primogenita omnium bonorum. *Tertio* modo ſacerdos capitur quaſi ſacra docēs: vt maxime ſunt ſacerdotes nouæ legis, qui debēt eſſe ſacris dati, ſacra dātes & ſacra docētes. Eſt autem ſacerdos is, qui Deo eſt dicatus ad ſacrificia facienda: & dicitur quaſi ſacra dans Sicut enim Rex à regendo, ita ſacerdos à ſacrificando vocatus eſt: conſecrat enim & ſacrificat (vt ſcribit *Gabr. d. 13. q. 1. dub. 5. li. 4. poſt Iſid.*)

Sacerdos eſt duplex, ſcil. Legalis & Euangelicus (vt notat *Gab. d. 19. q. 1. a. 1. l. 4.*) Sacerdos legalis ſiue figuralis, eſt ſacerdos veteris teſtamēti, qui licet ipſe mediator fuit inter Deum & populum orationibus ſuis & ſacrificiis, q̄ ipſi Deo obtulerunt ex donariis populi (quorum ritus & officium deſcribitur *Leui.* per totum.) principale tamen eorum officium (vt *Rich.* ait) fuit præcipue reſpectu clauſionis & apertionis legalis tēpli, & oblationis ſacrificiorum, & ſacramētorum legalium, iudicando homines eſſe mundos vel immundos in mundiciis legalibus, & reſpectu mundationis irregularitatum legalium. His non fuerunt datæ claues ordinis & cœleſtis regni (vt habet *Gab. vbi ſup.* & probat *cōcl. 1* poſt *Pet. Pal.*) Verum fuit quorundā opinio, vt recitat *S. Thom. & S. Bona.* quod claues fuerunt apud ſacerdotes veteris teſtamenti, ſed imperfectæ & ſemiplenę, & inchoatiuæ: quia & ipſi poterāt imponere pęnam pro peccatis ignorātiæ legis veteris, ſed nō aperire regnum: quia clauſum fuit & nemo aperire potuit, *&c* Sacerdos Euangelicus eſt qui ex traditione Epiſcopi accepit in ſua ordinatione poteſtatem ſuper corpus Chriſti verum in altaris ſacrificio conficiendum, offerendum, & populo diſpenſandum. Et ſuper corpus Chriſti myſticū ad membra huius corporis incorporādum, purgādum, à peccatis abſoluēdum, & ad ſatisfactionem ligandum: ac per hoc regnum cœlorum dignis aperiēdum, & indignis claudendum, & ad ſacramenta ſpiritualia diſpenſandum. His enim & cuilibet ſacerdoti tā bono quam malo in ſuſceptione ordinis ſacerdotii conferuntur inſeparabiliter claues regni cœleſtis, nec ſacerdotis iniquitas impedit collationem clauium. Eſt enim gratia gratis data, quæ tā bonis quam malis confertur. Claues quoq; dantur ad vtilitatem Eccleſiæ ſacerdoti, poteſtasque clauium fundatur in charactere ſacerdotali, quæ eſt indelebilis. Quare poteſtas clauium indelebiter & inſeparabiliter adhæret ordini. De his plura legito apud *Gabriel vbi ſup.* Et ſacerdoti Euangelico non licet ignorare ſuum officium, vt vult *Rich. d. 18. a 2. qu. 5 li. 4* Ad ipſum enim pertinet ſubditos ſuos in lege inſtruere: iuxta illud *Aggei 2. Interroga ſacerdotes legem, &c.* Nec ille per ignorantiam excuſatur, qui magis ſollicitus eſt quærere conſi-

Digitized by Google

ſium pro emptione vnius equi quam pro animæ ſuæ ſalute. Videatur & *Pal.d.32.q.1.l.4.* & ꝓpter ſacerdotii dignitatem, quam ſcriptura non valés vnius nominis ſignificatione exprimere. Hos nunc Reges, nunc Angelos, nunc Deos crebrius appellat: de quo *Gab.lect.4.can.* Dicuntur & ſacerdotes cōductitii, qui alias mercenarii dicuntur. Et ſacerdotes ordinauit Chriſtus in vltima cœna, vt ſcribit *Gerſ.p.1.de poteſt. Eccleſ. conſid.2.* qui & alias multa de ſacerdotibus ſcripſit.

Saccvs quandoque accipitur pro quacunq; humiliatione, eo tropo quo ſpecies accipitur ꝓ genere. Vnde *Hieron.*& habet *Magiſt.d.17.li.4.* Qui peccator eſt, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur Eccleſiam: de qua propter peccata fuerat egreſſus, & dormiat in ſacco: & præteritas delicias per quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. Nec intelligitur ibi de ſacco exteriori, ſed quod interius feratur veſtimentum aſperum, vt ſcribit *S.Bona.d.17.l.4.* ita quod interius debet eſſe amictus ſacco, quia vera pœnitentia debet eſſe humilis & auſtera, quorum vtrunque notatur in ſacco, vt fuit in Niniuitis.

DE SACRAMENTO ET EIVS ACCEPTIONE, DIVIſione, & diffinitione.

Sacramentvm ſecundum *S.Th & Durand. q 1.4* dicitur à ſacrando actiue, ſicut medicamētum à medicando, & ornamentum ab ornando: & ſicut medicamentum eſt illud quo aliquis medicatur, & ornamentum eſt quo quiſquam ornatur: ſic Sacramentū eſt aliquid quo aliquis ſacratur. Verum vt ſcribit *Gab.*poſt alios *d.1 ar.1.li.4.* ſicut virtus interior ſanans non dicitur medicamentum, ſed aliquid de foris adhibitum, vel intus ſuſceptum naturalis virtutis confortatiuum, aut morbi expulſiuum: ita etiam interior contritio præparans à gratia formaliter ſanans, non eſt Sacramentum, ſed aliquid corporale ſiue ſenſibile extrinſecus ad ſacrificandum hominem appoſitum. Sunt autem Sacramenta medicamenta perfecta, & pigmenta odorifera, & vnguenta ſalutifera, vt ſcribit *ſanctus Bonauentu.in prologo 4. ſent.*& ſalutifera reſpectu ægroti curandi, odorifera reſpectu Dei placandi: de quo ibi *Bonaue.*& infra videbis quomodo ſint medicinæ.

Sacramentvm ſecundum *Magiſt.* accipitur tripliciter. Vno modo pro ſacco ſecreto myſterio ſignato, quomodo dicimus Sacramentum diuinitatis, incarnationis, paſſionis. Secundo accipitur Sacramentum pro ſacro ſigno. Et ſic dupliciter. Vno modo generaliter pro quolibet ſigno ſacræ rei: ſic ſumitur à *Magiſtro* cum ait: Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum; id quod elicitur ex verbis *beati Auguſt.10. de Ciuit. Dei, ca. 5.* ſic dicentis: Sacrificium eſt viſibile inuiſibilis ſacrificii Sacramentum, id eſt Sacramenti ſignū: & hoc modo extendit ſe ad ſacrificia & ceremonias veteris teſtamenti. *Petrus Palud.diſt.1.qu.2. lib.4.* tractans illa verba Magiſtri, Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum, dicit: Sacræ, id eſt vt ſacrans actu, id eſt adhibita ad ſacrandum ſpiritualiter, propter quod nec ſerpens æneus dici poteſt Sacramentum, quia adhibebatur ſolum ad curam corporalem, nec crux Chriſti quæ ad repræſentandum tantum, nec creaturæ, quæ ſunt veſtigiū Dei, in ſe poſſunt dici ſacramentum. Alio modo ſtrictius accipitur ſacramentum pro ſigno gratiæ efficaci & certo quomodo ſacramenta noui teſta. dicuntur ſacramenta, & hoc modo ponuntur tres diffinitiones ſacramenti, vt recitat *Alex. p.4 q.8.&* poſt eum *Gab.d.1 q.1.l.4.* Et *S.Bon.d.1. l.4.circ.text.* Et ſecundum *Sco.*& ſecundum *Pet. Aliac.q.1 ar.3.li 4.* ſacramentum poteſt capi ꝓprie & improprie, in lege Moyſi fuerunt multa ſacramenta improprie dicta ſicut purgationes ab immunditiis contractis, à tactu mortui & à lepra, & ſic de aliis Erant etiam ibi quædam ſacramenta improprie dicta alia à prædictis, tamen plus accedentia ad perfectionem, ſicut erant oblationes hoſtiarum Hæc enim pertinebant ad cultum latriæ pro tempore illo quo Deus ſic voluit coli. Et iſtæ, ſcilicet, purgationes & oblationes dicebantur ceremoniæ vel ceremonialia ſacramenta. Et de iſtis poteſt concedi, quod non dabant gratiam tanquam ſigna efficacia reſpectu gratiæ vel ex opere operato. Vide multa de hoc apud *Cameracen.vbi ſup.*

Sacramentvm diffinitur ſic ab *Aug. in li de corpore Chriſti.* Sacramentum eſt per quod ſub tegumento rerum viſibilium diuina virtus ſecretius ſalutem operatur. Et quod ibi ſalutem ſecretius operatur, verum eſt per ſe, vt dicit *Pet. de*

Digitized by Google

de Palud. q. 2. lib. 4. licet per accidens imponente obicem impediatur. Hanc diffinitionem ſic ponit *Corteſ. diſt. 1. lib. 4. ſentent.* Sacramentum eſt in quo ſub operculo rerum ſpectabiliũ à diuinitate incolumitas noſtra juuetur. Sacramentum ſecundum Magiſtrum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, vt ipſius imaginem gerat & cauſa exiſtat. Eam diffinitionem ſic explicat *Paulus Corteſius, vbi ſupra*, vbi dicit: At ſententiarum Magiſter, Sacramentum inaſpectibilis gratiæ aſpectibilem formã eſſe voluit, ita vt cum ſui ſimulachrum ferat, cauſa dicatur. Quæ quidem diffinitio quaſi cumulate ſacramenti aceruum expleat, maxime à diuo *Thoma* probatur. Sacramentum ſecundum *Hugo. de S. Victo. lib. de ſacram. parte 1. cap. 1.* eſt corporale vel materiale elementum foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione ſignificans, ex ſanctificatione continens aliquam inuiſibilem & ſpiritualem gratiam; materiale elementum, id eſt elementatum, ponitur pars pro toto, vt dicit *Petrus Paluden.* Hæ diffinitiones ſi recte intelliguntur variatis verbis eandem præ ſe ferunt ſententiam, & quod vna obſcurius innuit, alia clarius exprimit. Explanationem diffinitionis *Magiſtri* quo dicit. Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ, *&c.* potes videre apud *Gerſonem parte 2. in compendio Theol. tract. 3. de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ*, & eius declaratione, quæ tamen in ſequentibus videbitur.

Ad Sacramentum vt ſit tale, tria requiruntur, vt notat *Gab. diſt. 1. q. 1. ar. 1 lib. 4* Primum, quod ſit res ſenſibilis, habens naturalem ſimilitudinem ad gratiam ſiue effectum Dei gratuitũ: quam vel quem repræſentant. Naturalem inquam ſimilitudinem non per participationem eiuſdem qualitatis, ſic enim ſenſibilia non ſunt ſimilia ſpiritualibus. Sed ſimilitudinem illam quæ eſt proportionatorum, vt ſicut ſe habet hoc ad illud, ita hoc ad iſtud. Exempli cauſa, ſicut ſe habet aqua ad diluendas maculas corporales, ita ſe habet gratia ad abluendas maculas ſpirituales, & hæc ſimilitudo eſt bene corporalium ad res ſpirituales. Hęc *S. Thom. q. 1. ar. 2. diſt. 1. lib. 4.* Et ſicut proprietas quædam naturalis connexa eſt aquæ quæ in ſacramento baptiſmi gratiam repræſentat inuiſibilẽ, vtputa refrigerium quod eſt aqua, ita repræſentat refrigerium gratiæ ab incendio fomitis, vt inquit *Gerſon, vbi ſupra.* Et vis ablutiua quæ eſt in aqua, repræſentat ablutionem ab originali. Secundum quod requiritur quod ſit actualiter à Deo inſtitutum. Nam ſolus ille potuit inſtituere ſacramenta, qui potuit ſuo ſigno dare ſanctificationis certitudinem & efficaciam, hanc autem ſolus Deus poteſt dare, qui ſolus poteſt gratiam infundere & gratuitum effectum cauſare. Tertium quod requiritur, quod ſit ſignum efficax & certum, quod ſemper habeat effectum ſuum quem ſignat infallibiliter, niſi ſit impedimentum in ſuſcipiente per poſitionem obicis gratiæ repugnantis. Et hæc tria oportet intelligere in ſingulis trium diffinitionum. Primum innuitur in diffinitione *Auguſtini*, in hoc quod dicitur, rerum viſibilium, & in diffinitione Magiſtri, viſibilis forma, id eſt ſimilitudo, ideo additur, vt imaginem gerat. Imago ponitur pro ſimilitudine, vt ſicut corpus exterius lauatur, ita interiora mundantur in ſacramento baptiſmi vt cauſa exiſtat, ibi tangitur efficacia ſacramenti. Et accipitur viſibile ibi generaliter pro ſenſibili, vt & vult *Richar. diſt. 1. ar. 1 q. 3* & hoc propter dignitatem. Nam ſecundum *Auguſtinum in Voluſianum* Inter quinque ſenſus viſus eſt excellentior, quia dicit Philoſophus 1. *Metaphy.* Maxime cognoſcere facit & multas differentias demonſtrat, quod eſt intelligendum per ſe. Auditus enim plus confert ad ſcientiam per accidens. In diffinitione Hugonis clarius exprimitur per corporale vel naturale elementum, per quod intelligitur quælibet res ſenſibilis, ſiue ſubſtantia, ſiue accidens, vt elementum non diſtinguitur contra elementatum; ſicut in euchariſtia ſacramentum eſt ſpecies panis & vini, quæ ſunt accidentia, & in matrimonio ſacramentum eſt verbum conſenſum contrahentium exprimentia. Et ſi obiicitur de corpore Chriſti vero, quod eſt ſacramentum corporis myſtici, quod tamen non eſt ſignum ſenſibile, nec forma viſibilis. Dicit *Gerſon, vbi ſupra*, quod corpus illud eſt ſenſibile, & forma viſibilis in annexo, licet in ſe non ſit, licet enim in ſua vera & propria natura non ſit viſibile aut ſenſibile, eſt tamen viſibile & ſenſibile in forma vel ſpecie panis annexi. Vnde cum dicitur: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, intellige, ſcilicet in ſe, vel habens annexum viſibile vel ſenſibile.

Gerſon.

Digitized by Google

Gerſon. Tertia conditio innuitur per illud quod dicitur, per quod virtus diuina ſecretius operatur, vbi innuitur quod illa teguméta viſibilia per quæ ſalus acquiritur à virtute diuina, aſſumuntur in cooperationem, & ita à Deo inſtituta, & certa ſunt ſigna, eſt enim ſacramentum ſignũ efficax & certum, continens aliquam inuiſibilem & ſpecialem gratiam non formaliter, ſed cauſaliter. Vide latius *Gab. diſt*. 1. *q*. 1. *lib*. 4.

SACRAMENTA ſignificant & repræſentant. Non autem idem eſt ſignificare & repræſentare. Nam ſigna æquiuoca, id eſt dubia & incerta, repræſentant, & non ſignificant. Item ſacramenta ex ſimilitudine naturali non præciſe repræſentant effectum ſacramentalem, ſed omne in quo ſaluatur ſimilitudo. Sed ex inſtitutione præciſe determinatur ad ſignificandũ certe ſacramentalem effectum. E. g. Baptiſmus, quia eſt quædam lotio exterior in aqua, poteſt ſignificare omnem lotionem in quacunque materia, ſiue corporalem ſiue ſpiritualem cuiuſcunque creaturæ, Poteſt enim mouere intellectum ad cogitandum quamlibet lotionẽ propter naturalem ſimilitudinem mundationis, verũ ſic non ſignificat certe & efficaciter, quia nõ ponit in eſſe mundationem quam ſignificat. Mundationem vero animæ à peccato quam certe ſignificat, repræſentat ex inſtitutione diuina, ex quo Deus qui baptiſmũ inſtituit, ſuo ſigno aſſiſtit ad producendum effectum repræſentatũ. Significant autem ſacramenta principaliter gratiam ſeu effectum gratuitum, reſpectu cuius habent aliquam cauſalitatem, ſignificant etiam cauſam meritoriam gratiæ principalem Chriſti paſſionem, ſignificant & tertio finem effectus ſacramentalis, qui eſt vita ęterna, ad quam omnia ſacramenta ordinantur. Exemplum. Baptiſmus primo principaliter ſignificat gratiam baptizato collatam qua mundatur à peccato. Ad hoc enim ſignificandũ & cauſandũ eſt inſtitutus, ſignificat etiam Chriſti paſſionem & mortem, ſignificat etiam futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem reſurrectionem. Vnde *Apoſt. ad Rom*. 6. *Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, &c.* Eſt ergo baptiſmus nõ ſolum ſimilitudo mortis Chriſti, ſed etiam reſurrectionis Chriſti, & etiam noſtrę futuræ ad gloriam. Quo ad primum ſunt ſigna demonſtratiua habentia effectum ſemper concomitantem, ſublato impedimento. Efficacia enim ſacramenti (vt ait *S. Bona. diſt*. 18. *lib*. 4.) pendet ex idoneitate ſuſcipientis. Actus enim actiuorum ſunt in patiente prædiſpoſito. Quantum ad ſecundum ſunt ſigna rememoratiua, & quantum ad tertiũ ſunt ſigna prænoſtica. Nam ſignum demonſtratiuum eſt ſignum præſentiũ. Rememoratiuum, eſt ſignum præteritorum: & ſignum prænoſticum, eſt ſignum futurorum. Hæc *Thomas*. Et concordat *Petrus de Palud. in quæſtione* 2. Sed quia ſacramentum ordine naturæ præcedit effectum materialem reſpectu illius (vt vult *Scotus*) poſſent dici prænoſtica.

SACRAMENTVM ſecundum *Scotum*, qui dictas diffinitiones reducit ad vnam, quæ eſt talis. Sacramentum propriiſſime acceptũ, eſt ſignum ſenſibile gratiam Dei vel effectum gratuitum ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans, ordinatum ad ſalutem hominis viatoris. Hæc diffinitio *Scoti* eſt completior & magis circunſtantionata, ad differentiam ſignorum quæ non ſunt ſacramenta. Et *ſenſibile* accipitur pro viſibile aut audibile, vt dictum eſt. Dicitur, *gratia inuiſibilis*, vbi gratia dicit gratiã gratumfacientem, & hoc in anima ſuſcipientis ſacramentum. Dicitur, *vel effectum Dei gratuitum*, propter ſacramentum euchariſtiæ, quod nõ ſignificat gratiam gratumfacientem, quæ eſt quædam forma accidentalis, ſed ſignificat corpus Chriſti verum ſub ſpeciebus contentum, quod eſt effectus gratuitus, quia ex gratuita voluntate procedens. Et dicitur, *effectus*, nõ quod de nouo fiat ſiue eſſe accipiat, ſed quia fit de nouo præſens illis ſpeciebus per tranſſubſtantiationem panis in ipſum. Dicitur, *ex inſtitutione diuina*, per quod excluduntur ſigna pure naturalia, vt lotio balnei, & aqua benedicta, quæ non eſt ſacramentum: quia non à Deo, ſed ab Eccleſia inſtituta. Dicitur, *efficaciter ſignificans*, quod includit certitudinaliter, propter ſigna æquiuoca ſiue dubia, vt ſacramenta veteris legis, quæ quia gratiam non contulerunt quam ſignificabant (ſaltem ex opere operato) non fuerunt ſacramenta. Per idem excluduntur imago crucifixi, petra deſerti, agnus paſchalis, virga Aaron, ſerpens æneus, quia ex quo non contulerunt gratiam vel effectum gratuitum, non ſunt ſacramenta,

Digitized by Google

mēta, licet ſacrarū rerum repræſentatiua. Quod additur *ordinatum ad ſalutem hominis viatoris*, nihil excludit vel includit, ſed finem inſtitutionis ſacramentorum oſtendit.

SACRAMENTVM ſecundum *Occam lib. 4. qu.* 1. eſt ſignum ſignificans efficaciter effectum Dei gratuitum. Hanc diffinitionem commendat *Pet. de Alia. q. 1. l. 4. a.* 3. Et per effectū Dei gratuitum intelligitur gratia gratum faciēs accidentalis, vel gratia ſubſtantialis, quæ eſt corpus Chriſti. Iſta diffinitio omni ſacramēto conuenit proprie dicto, & ſolum tali. Et licet de facto ſolum prædicetur de ſigno ſenſibili, poteſt tamen prædicari de ſigno ſpirituali, & ita eſt communis ſignis ſenſibilibus, & non ſenſibilibus. Vide latius *Gab. di. 1. q. 1. li. 4.* ſaluantem diffinitionem Scoti, & dicta cōmunia ſanctorū. Et quod corpus Chriſti nec character eſt ſacramentū, quia non eſt ſignum efficax ſui ſignati, nec ſignū ſenſibile. Sed cū *Mag.* dicit, quod corpus Chriſti ſit ſacramentum & res, ſacramentum capitur large pro ſigno ſacræ rei, & non proprie. Nec columba viſa ſuper Chriſtum & linguæ igneæ ſunt ſacramenta, quia non fuerunt ſigna efficacia gratiæ, non enim habebāt aliquā cauſalitatē reſpectu gratiæ, præceſſit enim plenitudo gratiæ ſigna. De Chriſto manifeſtum eſt. De Apoſtolis patet, quia nō propter ſigna fuit eis infuſa gratia, ſed quia fuerunt pleni gratia, apparuerunt ſigna. Fuerūt enim illa ſigna à Deo exhibita ſolū ad ſignificandum plenitudinem gratiæ non ad cauſandū. Hæc *Gab.* Sunt autes tres conditiones ſigni efficacis ſecundū *Scot. q. 3. d. 1. l. 4.* videlicet, quod ſit ſignum practicum, id eſt habens aliquā cauſalitatem reſpectu ſigni. Secunda quod ſit ſignum certū certitudine, vt in pluribus, id eſt ſemper, dum non ponitur impedimentum ex parte ſuſcipientis. Tertia quod ſit naturaliter prius effectu ſignato, ſicut columba, *&c.* non fuerunt ſigna efficacia, *&c.* Sacramenta vero no. le. ſunt ſigna efficacia. Deus namque (vt ſentit *S. Bon. Rich. Scot. Occam. Tho. Argent.* &c.) conſtituit ſacramēta ſenſibilia tanquā ſigna certa gratiæ, quę ipſe creando producit in anima ſuſcipientis ſacramentum, aut in ipſo ſacramento effectum gratuitum ad hominum ſalutem ordinatū, quod additur propter ſacramentum Euchariſtiæ. Statuit enim quod tali ſigno adhibito ſecūdum modum & formam ſuæ inſtitutionis infallibiliter vult aſſiſtere ſub ſigno producendo gratiam, ſi non ponatur obex in ſuſcipiente ſacramentum, quam gratiam alias non produceret ſi ſacramentū illud non exhiberetur. Et de hoc facit Eccleſiam ſuā certā. Et iſta ordinatio ſiue inſtitutio vocatur pactum Dei initum cū Eccleſia. Et non eſt ponenda aliqua diſpoſitio media inter ſacramentum & gratiam in anima, ad hoc vt gratia infundatur, neq; aliqua virtus ſupernaturalis in ſacramentis aut in vſu eorum quæ inſtrumentaliter agerent ad effectum gratuitum, vel ad diſpoſitionem præuiam (vt aliqui volunt) de quo videatur *S. Tho. q. 4. di. 1. li. 4. & S. Bon. Alex. de Ales p. 4. q. 8. Durand. Gab.* recitat ambas opiniones *li. 4. d. 1. q. 1. & cōcludit. a. 2.* & vult quod ſacramenta nouæ legis effectum ſacramentalem cauſant quem ex inſtitutione diuina certitudinaliter ſignificant. Vnde *Aug. in de bapt.* In ſolis elementis ſacramēta efficiunt quod figurant. Idē ſuper *Ioan.* Quæ eſt virtus iſta aquæ vt corpus tāgat, cor abluat, loquitur de aqua baptiſmi. Sed abluit cor, id eſt animam, ergo ablutionem cauſat. Item *Beda ſuper Lucam.* Chriſtus tactu mundiſſimæ carnis ſuæ vim regeneratiuam contulit aquis. Vis regeneratiua, eſt vis cauſatiua gratiæ, quia per ſolam gratiæ infuſionem fit regeneratio. Probat latius *Gab.* Per effectum autem ſacramentalem intelligit gratiam gratum facientem, quam conſequitur ſuſcipiens ſacramentum non indigne, & hoc quantum ad omnia ſacramenta præter ſacramentum Euchariſtię. Et quo ad illud præſentia corporis ſub ſacramentalibus ſignis ſpeciebus ſcilicet, panis & vini. Et effectus ſacramentalis eſt effectus ſupernaturalis excedēs facultatem creaturæ, & per conſequens ſoli Deo poſſibilis, vt idem *Gab. ſcribit qu. 2. di. 1. li. 4. art. 3. du.* 2. Item ſacramenta no. le. continent gratiam non formaliter, ſed virtualiter, & non niſi cauſa ſuum effectum. Vel (ait *Bona.*) ſacramenta dicūtur continere gratiam, quia ſignificant gratiam *d. 1. q. 3. lib. 4.* Vnde *Tho. Argent. di. 2. q. 1. ar. 1. li. 4.* Nec ſacramenta no. le. ſunt cauſæ gratiæ ex natura propria eis in prima rerum conditione tradita. Nam ante inſtitutionem nullam habebant efficaciam. Nec ſacramenta no. l. cauſant effectiue diſpoſitionem præuiam ad ſacramentalem effectum. Et hoc eſt contra *S. Thom. Palud.* Nec eſt ponenda virtus ſupernaturalis in ſacramentis no. le. per quam reſpectu ſacramentalis effectus eius conueniat ratio cauſalis. Hoc eſt contra *S. Thom.*

Thom. qui omnia & ſingula diffuſe probat *Gab. vbi ſupra.* Sacramenta inſuper no. le. ſunt cauſæ ſine qua non, quia ſunt cauſæ effectus ſacramentalis, & non cauſæ naturales, ſiue ex natura propria, vt probatur *Gabr.* ergo ſunt cauſæ ſine qua non. Item ex voluntaria inſtitutione diuina ſine eis nō cauſatur effectus ſacramentalis, cauſatur autem eis poſitis, ergo ſunt cauſæ ſine qua non ex deſcriptione cauſæ ſine qua non ſupra in dictione, *cauſa.* Quamuis Deus non alligauit ſuā potentiam ſacramentis, poteſt enim hominem ſaluare abſque ſacramentis. Sed ſicut nunc ordinauit hominem, ſaluare vult per ſacraméta, potuit tamen & poteſt alium ordinem ſaluandi inſtituere. Omnia enim ad extra, id eſt ſumma & omnipotenti ac libera voluntate fiunt contingenter, vt vult *S. Aug. 3. de trini. ca. 4.* De potentia itaque abſoluta poteſt ſaluare abſque ſacramentis, licet de potentia ordinata non, de quo alias.

Sacramentvm autem dicitur no. le. dupliciter, vt ſcribit *Rich. di. 26. art. 4. q. 2. lib. 4.* Vno modo, quia primo in no. le. inſtitutum fuit, ſicut baptiſmus & confirmatio, & ſic de aliis. Sic matrimonium non eſt ſacramétum no. le. fuit enim inſtitutum ante no. le. Alio modo quia quamuis fuerit inſtitutum ante no. le. tunc non habens vim conferendi gratiam in noua lege non eſt euacuatum, ſed confirmatum & factū gratiæ cauſatiuum. Et ſic matrimonium eſt ſacramentum no. le. in quo ſacramento eſt ſacramentum tantum expreſſio conſenſuum per verba de præſenti. Res & ſacramentum vnio conſenſuum & obligatio mutua, vt alias dicitur. *Rich. &c.*

Sacramenta dicuntur medicinæ & remedia contra morbos (vt ſcribit *Gab. di. 2. q. 1. lib. 4.*) ſpirituales animæ dicuntur etiam adiutoria animæ ipſam perficientia in vita ſpirituali, tam prima quam ſecunda. conferunt enim gratiam qua eſt vita prima animæ, per quam [illegible] mortaliter viuit, Deo grata & Deo accepta ad vitam æternam. Sunt etiam remedia contra [illegible] contra ſuperbi[illegible] confirmatio [illegible]

tentia, & extrema vnctio. Aut perſeuerantia: Confirmatio, Euchariſtia, Matrimonium & Ordo. Vnde & *Hugo ait ca. 4.* [illegible] Ipſa medicina, ipſa ſunt Sacramenta [illegible] ea vaſa medicinalia. Vnde [illegible] homo a gratia [illegible] gratia antidotum in Sacramentis [illegible] nat, miniſter diſpenſat [illegible] cipientem a [illegible] quoq; eſſe gratiæ [illegible] *p. 1. tract. contra ſectam* [illegible] ſti maximam ſortitur [illegible] & gratia ſua: cuius gratiæ [illegible] nouæ legis, ex virtute [illegible] quicquid auertit a Sacramento [illegible] ſertum à Sacramento [illegible] fideliter. Hæc *Gerſ.* Et *Hugo* [illegible] riginalis & actualis vulnera [illegible] media Deus inſtituit. Sacra[illegible] ante lapſum hominis natura [illegible] ſtitutio non fuit congrua [illegible] morbus: ergo non erat opus medico [illegible] nec opus Sacramentis. Vnde Saluator [illegible] *Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus.* Nec in ſtatu innocentiæ [illegible] *ſup. art. 2.*) inſtitutum fuit [illegible] monii, ſed bene matrimonium fuit [illegible] & hoc in officium & non in remedium [illegible] efficax gratiæ ſignum. [illegible] pſi hominis congruum fuit [illegible] re, propter humiliationem, [illegible] ercitationem hominis & propter [illegible] dici manifeſtationem [illegible] ſecundum [illegible] Et *Hugo lib. 1. de ſacram.* [illegible] *Scot.* & poſt eos [illegible] qui dicit quod ad [illegible] gratia eſt homini neceſſaria [illegible] um erat inſtituere [illegible] efficacia [illegible] dine gratiam [illegible] modi [illegible] dentia [illegible] *Argent.* [illegible]

F[illegible] ad humi-
liationem [illegible] ideo
dari [illegible] nem. Cognoſcebat
quoque diuerſa ſacramenta inſtitui, pro ſtatu
d[illegible] vulnerari. Nam ſe-
cundum *Scotum* in proceſſu generationis huma-
næ ſemper creuit notitia veritatis. Lex autem
perfect[illegible] perfectioribus indiget adiutoriis ad
ſui [illegible] Et notitia veritatis clarior
ex[illegible]ora. Debuit ergo lex perfe-
ctior [illegible] ta perfectiorem gratiam
perfect[illegible]a, vt eſſet congrua corre-
ſpondentia [illegible] ad ſignatum. Vide latius *Gabr.*
vbi ſup. Sacrament[illegible] autem alio modo ſanant
quam grati[illegible] vult *Rich. ar. 2 diſt. 1. li. 4. qu. 4. in*
[illegible] formaliter, ſacraméta aliquo mo-
do [illegible] non ſicut efficiens principale, ſed
inſtrumentale. Et cum dicitur, & explicat *Petr.*
de Pal. vbi di. 2 q 1 ar. 3 li. 4. ſacramenta fuiſſe in-
ſtituta tempore legis naturæ, quia erãt ſigna rei
ſacræ [illegible] gratiæ, & ita impro-
prie dicta ſacramenta, vt & dictum eſt. Vel po-
teſt dici quod expreſſe habetur ex ſcriptura qđ
pro tempore illo placuerunt Deo ſacrificia, vt
patet de oblatione Abel *Geneſ. 4.* Noe. *Geneſ. 8.*
Melchiſedech. *Gen. 14.* Abrahæ diuidentis vac-
cas *Gen. 15.*

Sacramenta ſunt ſigna gratię ex inſtitutio-
ne diuina. Signum autem inſtituere ſecundum
Scotum, ſimpliciter ad ſignificãdum poteſt qui-
libet qui poteſt vti ſigno pro ſe & aliis, ſiue pra-
ctice, ſiue ſpeculatiue. Sed ad ſignificãdum pra-
ctice certe & efficaciter (ita infallibiliter quod
ceſſante impedimento ad exhibitionem ſigni,
[illegible] effectus ſignatus) non poteſt niſi il-
le [illegible] poteſtate habet, ꝑducere huiuſmo-
[illegible] quando & vbi vult in ſubiecto apto
[illegible] inſtitutio ſacramentorum ad
Deum ſpectat, [illegible] tamen à Deo poteſt huiuſ-
[illegible] promulgare, quia ſolus Deꝰ
poteſt cauſare effectum ſacramentalem, quia eſt
effectus ſupernaturalis excedẽs facultatẽ crea-
turæ. Fuit & Iacobus promulgator tanquã præ-
co diuinus ſacramenti pœnitentiæ, & vnctionis
extremæ, vt patet *Iacob 5.* Suo modo dicitur, q
[illegible] alius præter Deum fuit legiſlator legis,
[illegible] tranſgreſſores ad damnationem [illegible]
[illegible] ſicut præco promulgans legem
[illegible] non fuit legiſlator proprie, ſed p-
co, nuncius, & promulgator legis di[illegible]
in perſona ſua, ſed Dei [illegible] proponit. Et
dicitur legiſlator [illegible]
gatorem. Et ſacram[illegible]
ex ſignificatione, ſed ex [illegible] ac
efficaciam ex Deo tãquam [illegible]
ſtituente, a paſſione Chriſti, [illegible]
prima efficaciam merente. [illegible]
iſti fluxerunt ſacramenta, aqua, [illegible]
nis, & ſanguis redemptionis, [illegible]
Eccleſia. Fluxerunt inquam [illegible]
meritoria. Vide *Scot. di. 2. qu. 1. li. 4. & Gab. di.*
2. q. 1. ar. 3. li. 4. poſt Scot. Thom. & Rich. Eſſentia
& veritate autem ſacramentorum ſunt materia,
verba, intentio.

Sacramenta conſiſtunt duobus, ſcilicet,
verbis, & rebus, quas *S. Aug.* nominat elemen-
tum & verbum. Accedit inquit verbum ad ele-
mentum, & fit ſacramentum. Per rem ſiue ele-
mentum intelligitur res ſiue actus aliquis ſenſi-
bilis, vt confirmatio, vnctio calicis traditio, &c.
quæ cum verbis dant effectum ſacramentalem.
Per verbum autem oratio prolata o[illegible] miniſtrã-
tis ſacramentum. Elementum ſiue res dicitur
materia, verba dicuntur forma non propr[illegible] ſed
metaphorice. Et præter i[illegible] a duo verbum & ele-
mentum, requiritur etiam intentio in confeuẽ-
te ſacramentum, qua intendit miniſtrare ſacra-
mentum, id eſt rem & verba exhibere tanquam
ea quæ ad certũ effectum inſtituta ſunt à Chri-
ſto, & hoc eſt exhibere in fide Eccleſiæ etiamſi
non crederet ſequi effectum. Et hæc intentio
comprehẽditur ſub verbis [illegible]
Rich. Et hæc de ſacramentis [illegible]
ſunt. Sacramenta etiam [illegible]
& nõ coexigunt aliqua [illegible]
ciſione, cui non præſcribitur [illegible] ſed
nec eſui agni paſchalis, [illegible] dici
poſſunt ſacramenta la[illegible]
vt dictum eſt. Quod vero verba requiruntur in
ſacramentis nouæ legis, ratio principalis eſt in-
ſtitutio Chriſti, cui placuit ſic inſtituere, [illegible]
verba diſtinctius & expreſſius ſignificant [illegible]
menti, conceptum ex impoſitione, quam ſigni-
ficant ex natura[illegible] *Gab.* [illegible]
3. dub. 4. li. 4. Vide [illegible] *p 2.* [illegible]

Sacramenta ſunt [illegible]
tiant, effective *Div. Thom.* [illegible]
art 6. Caietan. ibi [illegible]

Signum autem aliquod conferre gratiam (vt tãgit *S. Tho. di. 1. q. 1. art. 1. li. 4.* poſt *Alex.* Et poſt hos ſcribit *Gab. ead. di. q. 3. ar. 1. li. 4.*) dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ex ipſo ſigno ſeu ſacramento. Vel (vt alii dicunt) ex opere operato, ita quod eo ipſo quod opus illud, puta ſignum aut ſacramentum exhibetur, niſi impediat obex peccati mortalis, gratia confertur, ſic quod prę ter exhibitionem ſigni foris exhibiti non requiritur bonus motus interior in ſuſcipiente quo de condigno vel de congruo gratiam mereatur, ſed ſufficit quod ſuſcipiens non ponat obicem. Concordat *Scot. di. ead. q. 5. iuxta finem.* Sic Baptiſmus, Confirmatio, Extrema vnctio, conferunt gratiam ei qui non habet vſum perfectum rationis. Alio modo intelliguntur ſigna vel ſacramenta conferre gratiam ex opere operante & per modum meriti, quando, ſcilicet ſacramẽtum foris exhibitum non ſufficit ad gratiæ collationem, ſed vltra hoc requiritur bonus motus ſeu deuotio interior ſuſcipientis ſacramentum, ſecundum cuius intentionem confertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui præciſe, & non maior propter exhibitionem ſacramenti. Per bonum autem motum animi nihil aliud intelligitur quam actus voluntatis terminatus in Deum obiectiue tanquam in finem. Sacramenta veteris legis quæ dicuntur ceremoniæ, etſi non contulerunt gratiam ex opere operato, contulerunt tamen ex opere operante, ſiue per modum meriti ex ſuſcipientis deuotione, dum proceſſerunt ex fide & charitate. Ita ſenſerunt & tenuerunt. *Alex. p. 4. q. 6. m. 4. ar. 1. S. Tho. 3. p.* & communis ſchola, & poſt eos probat *Gab. vbi ſupr.*

D[illegible] SACRAMENTORVM NVMERO Et ſi ſimpli[illegible] loquẽdo & in veritate plura ſunt ſacramẽ[illegible] quam ſeptem, vt & notat *Gabr. d. 8. qu. 1 art. 3. [illegible] li. 4.* vt patet de ſacramento Ordinis, quod [illegible] continet ſeptem vel octo ſacramenta a ſe [illegible] ſic & ſpecies panis & vini. Sed [illegible] quæ ad idem ordinantur, licet in [illegible] dicuntur tamen aggregatione & [illegible] ſa- [illegible]

Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, Euch[illegible] Confi[illegible], Matrimonium. & ſumitur [illegible] merus ſeptenarius, vel quia ſunt med[illegible] ſpirituales: quæ foris corporibus ad[illegible] ſenſibilem ſpeciem, ſed intus anim[illegible] inuiſibilem gra[illegible], & ideo ſecu[illegible] morborum ſpiritualium ſumi de[illegible] ſacramentorum. Morbi ſunt, culp[illegible] quæ tollitur per Baptiſmũ, actual[illegible] talis per Pœnitentiam, venialis vero [illegible] mam vnctionem, ignorantia & [illegible] cernẽdi inter bonum & malum [illegible] Ordinem, quo datur [illegible] nendum. Mali[illegible] luntate, contra hoc datu[illegible] tat ſuſcipientem in ſuſceptu[illegible] nit, & per hoc voluntatis inclin[illegible] in bonam transformat. Co[illegible] infirmitas reſiſtendi & pro[illegible] datur Confirmatio, quę r[illegible] nomen Chriſti in perſecutio[illegible] piſcentiam illicitorum in co[illegible] Matrimonium, quo excuſatur [illegible] piſcentiæ actus à crimine. Sumitur [illegible] rus ſacramentorũ, vt ſunt ad[illegible] ficientia ipſam in ordine ad vit[illegible] ctus, ſ. virtutum. Et ſic accipitur n[illegible] mentorum ſecundum numerum [illegible] theologicalium, & quatuor cardi[illegible] ptiſmus reſpicit fidem, quare dicitur ſacra[illegible] tum fidei, quod eſt [illegible] ma vnctio reſpicit [illegible] riam. Ad actum [illegible] ad actum prudenti[illegible] nis Confirmatio, ad actum [illegible] ad actum temperant[illegible] Matrimonium, vide la[illegible] tius *Gab di. 2 q. 1. ar. 1. l. 4.* Conſiderando [illegible] menta vt [illegible] adiutoria anim[illegible] ficiẽtia eam quo ad vit[illegible] ſpiritual[illegible] quæ eſt gratia, tunc ſumitur num[illegible] torum ſic. Nam baptiſmo [illegible] accipit eſſe ſpirituale, per Confi[illegible] rob[illegible] per Eucharistiam [illegible]

ris regimen. Vide *D.Tho. Scot. & Durand.* de aſſignatione ſacramentorum, & *Gerſ.* De quo ſupra tactum eſt.

Sacramenta. Quædam ſunt puræ fidei, vt vult *S. Bonauen.d.26.q.2.li.4.* ſicut Baptiſmus, & Confirmatio, & conſimilia. Quædam autem nõ tantum ſunt fidei, ſed etiam naturalis dictaminis, & talia ſunt Pœnitentia & Matrimonium: ſed tamen non omnino ſunt de dictamine iuris naturalis. quæ primo modo ſunt, Deus inſtituit mandando, quæ ſecundo modo, inſtituit interiꝰ illuſtrando: & ſic inſtituit Matrimonium. Vnde ipſe non præcepit Adam quod Euam duceret in vxorem, ſed illuſtrauit eum interius, vt intelligeret eam ſibi dandam in vxorem, & omnibus poſteris per liberum cõſenſum vxores illo modo coniungi. Vnde Adam ſic illuſtratus, dixit: Hoc nunc os ex oſſibus, & caro de carne. Et ſicut dicit *Magiſter* in litera, prophetice eſt locutus, & ideo illud verbum non fuit à ſeipſo, ſed à Deo: & ideo inſtitutio ſacramenti matrimonii fuit à Deo. Et vt idem dicit *diſt.45. circa literam.* Sacramentum altaris aliter prodeſt viuis, aliter mortuis: viuis enim prodeſt ſub ratione ſacramenti & cibi, mortuis ſub ratione ſacrificii. Inquantum enim ſacramentum eſt, cibat & dat gratiam & perfectionem manducanti: inquantum autem ſacrificium, Deum placat: hoſtiæ enim placant. Et quoniam Deus iratus eſt, non affectione inflictionis, ideo Deum placando non ſedat ipſius affectionem, ſed remitti facit pœnæ acerbitatem. Principaliter quoque ſacramentum Euchariſtiæ inſtitutum eſt in ſacrificium & ſacramentum, & in ſacramentum ſeu cibum. De quo *Gab. ſer.3. in feſto Corpor. Chriſti,* qui incipit: *E[illegible] bonis.*

De sacramentorum institvtione. Sacramenta omnia immediate Chriſtus inſtituit & etiam promulgauit, vt verior tenet opinio & probabilior iudicatur a *S.Thom Scot. Durand. Rich.* quanquam promulgationem ipſi nominent inſtitutionem. *Palud.* tamẽ videtur declinare. *d.2. q.1.a.2.* qui vult quod omnia ſacramenta ſunt inſtituta immediate a Chriſto, licet non promulgata, niſi quæ erant neceſſitatis, vt ſacramentum intrantium, ſcilicet Baptiſmus, quando dixit. *Niſi quis renatus fuerit.* Et ſacramentum redeuntium, ſcilicet, Pœnitentia, quando dixit. *Niſi pœnitentiam egeritis*: & ſacramentum dignitatis vt Euchariſtia, quando [illegible] *manducauerit*. Nec quiſquam [illegible] poteſt inſtituere ſacramenta, [illegible] certa ſigna. Et de Baptiſmo patet *Mat. [illegible] docete omnes gentes* De Confirmatione [illegible] m[illegible]nus paruulis. *Mat.19. & [illegible] Accipite Spiritum ſanctum.* Vel *Act.2.* Euchariſtia [illegible] eſt diffuſe. *Ioan.6.* & inſtituta eſt in cœna *Matt. 26.* Pœnitentia promiſſa eſt. *Matth. [illegible] claues regni cælorum, &c.* Inſtituta: *accipite Spiritum ſanct.* Vnctio extrema. *Mar. 6.* cum Apoſtoli vnxerunt infirmos & ſanabantur, conſtat [illegible] feciſſe ex inſtitutione Chriſti, & eius informatione: in cuius virtute ſanabant. Matrimonium *Mat.19. & Mar.10.* vbi Chriſtus approbat & ratificat Matrimonium, quod Deus in ſtatu innocentiæ inſtituit, & per os Adæ publicauit. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Ordo. *Matt. 26. Hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Et Ioann.20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur.* Hæc eſt ſententia *Sco. Tho & Pet. Camera. q.1 l 4. in fi[illegible]* Conſonat his *Gab.d 2.q.1 concl 2.* dum ait. Omnia Sacramenta nouæ legis à Chriſto ſunt inſtituta, & ab eodem in aſſumpta natura verbo, vel opere promulgata. quem latius ibi videto. Et vt idem dicit *d.29.q.vnic.a.2.li 4 concl.5. vt poſt Scotum.* Cum Chriſtus inſtituit Sacramenta ad ſalutem & ad vtilitatem Eccleſiæ, eo modo inſtituit quo magis profuerunt *Eccleſiæ.* Et ſecundum *Cort. li.4. diſtin 1.* Sacramenta ſunt inſtituta ad criminum eluendam labem, in hiſque fidentium hominum animas excolunt: quibus caſtiſſime colitur Deus.

Sacramenta legis natvræ tria fuerunt, ſcilicet decimæ, ſacrificia & oblationes, vt teſtantur *Rich.ar.5.q.4.li 4.d 1. Alex.p.4.q 2 ar 1. Hug.l.1. de ſacram p 12 c.4.* Poſt quos videre potes *Gab.d.1.q.3 a.5 li.4.* Et decimatio (vt ipſe dicit) ſignificabat remiſſionem propter numerum, quia dragma decima perdita fuerat, & inuenta. *Luc.15.* Sacrificia carnis macerationem, etiam per ſacrificia quæ conſiſtebant in immolatione animalium occiſorum, ſignificabatur futura paſſio Chriſti. Quod Chriſtus qui paſſurus erat, Dominus eſt mortis & vitæ. Oblatio ſignificabat boni operis exhibitionem. Hæc tria vt vult *Hugo* ſunt a Deo inſtituta, non autem præcepta. Addit tamen *Richard. poſt Hugon.*

[illegible] erat eis neceſſarium ad [illegible] ſignis ſenſibilibus [illegible] profiteri. Item per oblationes ſignificabatur Deus omnium creator, per ſacrificium redemptor, per decimationes remunerator. In hoc enim quod non retinebat ſibi nouem partes, quæ imperfectionem ſignificant, & decimā quæ ſignificat perfectionem, offerebat Deo, ſignificabat [illegible] te imperfectionē, in Deo perfectionem eſſe, & perfectionem a Deo expectari debere. [illegible] *articul. 5 quæſt. 4. libro 4. diſt. 1.*

[illegible] ſecundū *Hug. part.* [illegible] multa ſint, tamen ad tria reduci poſſunt [illegible]. Quædam ſpecialiter ad remedium [illegible], quædam ad cultū [illegible] ad peccatorum remiſſionem [illegible] fuerunt quaſi ad neceſſitatem [illegible] ſanctificaretur, qualis fuit [illegible] & hoſtia pro peccato, & pro delicto. Quædam [illegible] ſpecialiter ad emundationē & remotionem inſtituta fuerunt. Secunda, ad exercendam deuotionem & vt meritum augeretur: qualia ſunt [illegible] pacificorum, quæ offerebantur à fidelibus ad reconciliandum ſibi gratiam [illegible] ad [illegible] ratem [illegible] vt quaſi [illegible] ſacramenta tabernaculi [illegible] tabernaculum & [illegible] quæ continebantur [illegible] necnon & ſacra indumenta miniſtrantium, & cætera [illegible] quæ ad ornandum cultum diuinum fuerunt inſtituta. Subdit ibidem [illegible] tria ſunt genera. Alia [illegible] alia ſimplicia ſacrificia, alia pacifica [illegible]. Nec contulerunt gratiam [illegible] ex opere operato, [illegible] nec ita generaliter [illegible] nouæ legis. De quo [illegible] *quæſtione prima articulo tertio* [illegible]

[illegible] perfectiora [illegible] quoad [illegible]

[illegible]

modicum [illegible] conſeniat. Vel [illegible] ad [illegible] mul[illegible]. [illegible] nouæ legis ſunt, perfectiora [illegible] quia legis perfectior [illegible] ſacramenta, conſequens [illegible] lex [illegible] perfectione ſacramentorum [illegible] legis. Lex vero perfectiſſima [illegible] fuit [illegible] dicitur lex gratiæ [illegible] dum illud *Matth. 2*[illegible] Æternum, id eſt poſt quod nullum [illegible] rum. Et *Ioan. 1 Lex per Moſen* [illegible] *veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* De hoc [illegible] fuſe ſcribit *Gabr. diſtinct.* [illegible] *lib. 4.*

Sacramenta nouæ legis [illegible] teris teſtamenti differunt, [illegible] *ſept. ſacram.* & ſecundum [illegible] eſt timor, & amor, [illegible] ad implebant timore, [illegible] angelica ex amore. Et ad [illegible] gis tota fuit in timore, [illegible] terribilitatibus [illegible] te, & gratia *Hugo* [illegible] ſacramenta [illegible] Prima eſt, quia [illegible] gratiæ [illegible] nobis [illegible] quam non [illegible] quam cont[illegible] *Valen. ſuper illud Pſal.* [illegible] *peccatis meis,* [illegible] tiam ſacramentorum [illegible] dum *Alex q. 8 p 4* [illegible] *4 d. 1 li. 4. art. 4* [illegible] tum & donorum [illegible] & non re nec [illegible] differſant [illegible] mentalis [illegible]

[illegible]

intelligitur gratia gratumfaciens, quam conferunt ſacramenta, & quæ eſt res ſacramenti. Sed per gratiam virtutum intelligitur gratia quæ eſt virtus vel cauſa virtutis, aut forma virtutis. Diſcrepat a prædictis *Thom. 3. p q. 62. ar. 2.* Vide fuſius hanc rem apud *Gab. diſt. 1. q. 1 ar 3. du. 2. lib. 4.* qui vult quod gratia realiter diſtinguitur à cæteris virtutibus & donis, ſicut charitas realiter diſtinguitur a cæteris donis & virtutibus fide, ſcilicet, & ſpe, ac aliis virtutibus cardinalibus quia omnes cæteræ virtutes poſſunt eſſe informes, & eſſe ſine charitate, licet non econuerſo. Vnde dicitur gratia virtutum, quia eſt forma vel cauſa earum. Vide latius *Gabriel vbi ſupra.*

Sacramenta no. le. in via ſunt perpetua, quia lex noua eſt vltima quam non ſequitur alia, vt tangit Apoſtolus 2. *Corinth.* 3. dicens: legem veterem euacuari, nouam vero manere: ergo & eius ſacramenta manent. Item ſacramenta ſunt medicina [illegible] morbos vel vulnera, ergo manentibus morbis, debet manere medela, manent autem morbi donec ſumus in via. Non tamen manent ſacramenta no. le. in beatitudine, quia ceſſantibus vulneribus, non erunt neceſſaria ſacramenta medicinæ vulnerum, ſed in reſurrectione liberabuntur homines à ſeruitute corruptionis. Et licet ſacramenta non ſemper maneant in gloria, permanebit tamē ſacramentorum gratia: quia ſacramentorū gratia eſt charitas, quæ ſecundum Apoſtolum non excidit, ſed in patria perficitur, ideo dicitur gratia conſummata. De quo latius *Gab. diſt. 2. q 1. artic. 3. dub. 2. lib 4.* Habent & ſacramenta imperfectionem annexam, ideo in patria non manent, in ſtatu [illegible] humiliationem ſuperborum, [illegible], ad exercitationē [illegible]. In beatitudine autem nullum [illegible], nulla deſidia, aut ocium [illegible], ſed omne bonum ibi eſt

Sacramenta no. le. ſunt de neceſſitate ſalutis. *D. Th 3. p. q. 60.* Et hoc contingit dupliciter, vt notat *Gab. diſt. 9. q 1 ar. 1. lib. 4 poſt Durand.* Vno modo ratione ſui. Alio modo ratione præcepti [illegible] ſui, quia [illegible] effectus eius eſt neceſſarius ad ſalutem [illegible] communitatis. ſiue perſonæ ſingularis. Communitatis, vt ab aliquo vel aliquibus de communitate ſuſcipiatur, non autem à quolibet [illegible] Ordo & Matrimonium [illegible] eſt neceſſarius [illegible] non eſſet qui [illegible] ſacramenta ad ſalutem neceſſaria, [illegible] ſi in Matrimonio [illegible] fidelibus [illegible] qui generarentur [illegible]. Quia tamen communitati [illegible] ſufficiunt, ideo non quælibet perſona ad hæc obligatur ſacramenta, niſi in caſu vbi [illegible] communitas deficeret, niſi hæc perſona ſuppleret. Quandoque effectus ſacramenti eſt neceſſarius cuilibet perſonæ ſingulari de neceſſitate, vt eorum qui ordinantur ad tollendum defectum ſaluti incompoſſibilem, aut conferunt [illegible] ſaluti neceſſarium. Defectus incompoſſibilis eſt peccatum originale vel mortale. [illegible] neceſſarius eſt gratia iuſtificans, id eſt gratia per quam iniuſtus fit iuſtus, quæ etiam dicitur prima gratia, quia aliam non præſupponit, quoniā ipſa peccator iuſtificatur. Et ſic ſacramenta per quæ confertur prima gratia, ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt Baptiſmus, & Pœnitentia. Baptiſmus quo ad omnes, quia eo tollitur peccatum originale, quia omnes naſcimur filii iræ, ad *Epheſ. 2.* Pœnitentia vero his qui lapſi poſt Baptiſmum in peccatum mortale, quod eſt incompoſſibile ſaluti, ſicut & originale. Sic ergo baptiſmus & pœnitentia ſunt de neceſſitate ſalutis, ita vt actu ſuſcipiantur, vel ſaltem voto, cum ſuſceptionem eorundem excludit [illegible] neceſſitatis. Sed ratione præcepti ſunt neceſſaria ad ſalutem, quæ non conferunt primam gratiam, ſed gratiā præſupponunt, [illegible] Euchariſtia, Confirmatio, & extrema Vnctio. Et cum omnia ſacramenta ſunt [illegible] propter ſalutem viatorum, non videtur quod abſque contemptu homo viator poſſit talia [illegible] omittere, habita copia [illegible] valentis & volentis. Vnde qui talia non recipit, puta Euchariſtiam & extremam Vnctionem, quando probabiliter [illegible] de ſtatu viatorum, videtur [illegible] præceptum diuinum. Vide latius *Gabrielem vbi ſupra, poſt Durand. & Petr. de Palud. q 1 eod. diſt.* Et ideo ſacramenta [illegible], vt vult *Iacobus de Valent. ſuper* [illegible] Aperite mihi portas iuſtitiæ, [illegible]

Eccle-

Eccleſiam, & iuſtificamur a peccato, & gratificamur ad gloriam, &c. Et vt ait *Petrus Paludenſis diſt. 2. q. 1. art. 2. in fine lib. 4.* nec Papa nec tota Eccleſia poteſt ſacramenta mutare, nec in eis diſpenſare, quia ſeruus non poteſt tollere legem Domini ſui, niſi quantum Deus reuelat vel diſpenſat, ſicut in primitiua Eccleſia quod daretur Baptiſmus in nomine Domini Ieſu. Vnde Papa non poteſt diſpenſare quod puer ſaluatur ſine Baptiſmo, nec pari ratione, quod a peccato mortali poſt Baptiſmum curetur ſine confeſſione, aut quod conficiat ſine Ordine, vel in Matrimonio per verba de præſenti, etiam ante conſummationem, quia eſt verum ſacramentum. Hæc *Petrus de Palud. concluſ. 3. vbi ſupra.*

Sacramentvm & res ſacramenti differunt ſecundum *Magiſtrum lib. 4. diſt. 4.* De quo videatur *Gabriel diſt. 4. q. 2 artic. 1. lib. 4.* Per ſacramentum intelligitur operatio exterior exhibita corpori humano ſub debita verborum forma, vel ſignum ſenſibile ex inſtitutione diuina, ſignificans operationẽ interiorem quam Deus operatur intus in anima, vel effectum gratuitum. Illud vero quod ſignificatur, id eſt effectus ille quem Deus inuiſibiliter operatur, ſcilicet, gratia, vel gratuitus effectus, dicitur res ſacramenti, ſiue effectus ſacramentalis. Et eſt duplex. Quidam præciſe ſequitur opus operatum, id eſt ſacramentum foris adhibitum, ſemoto impedimento circumſcripto deuotionis merito ſuſcipientis vel conferentis. Quidam vero ſequitur non tantum opus operatum, ſed etiam opus operans, id eſt diſpoſitionem ſeu meritum conferentis ſacramentum, vel ſuſcipientis. Et primus effectus ſequens opus operatum, proprie dicitur effectus ſacramentalis. Et talis eſt duplex. Quidam eſt res & ſacramentum, vt eſt Character Baptiſmalis. Alius eſt res tantum, & eſt gratia animæ ſuſcipientis infuſa, & cæteri effectus gratiam conſequentes. Et illi effectus [illegible] conſequentes virtutes, ſcilicet, [illegible] habent ſe proportionabiliter ad gratiam quantum ad intenſionem & [illegible] quod ſi gratia fuerit intenſa, & [illegible]. *Gabriel* [illegible] *Man* [illegible]

Sacramentvm ſecundum *S. Thom. diſt.* [illegible] & recitat *Gabriel eadem diſt.* [illegible] Quædam ſunt quæ non requiruntur ad [illegible] ctum in ſuſcipiente, quantum ad veritatem ſacramenti, niſi per accidens, ſicut remouens prohibens, vt in Baptiſmo, Confirmatione, Euchariſtia, Ordine, extrema vnctione. [illegible] quia ſine ſuſcipientis actu complentur, [illegible] qua materia, id eſt aliquid materiale præter verba formalia requiſitum ad veritatem ſacramenti, vt in Baptiſmo aqua, in Confirmatione chriſma conſecratum, in Vnctione oleum infirmorum benedictum, in Ordine calix cum pane & vino ordinando porrectus, vel aliud [illegible] ſignum ſecundum exigentiam Ordinis. [illegible] lis verum eſt verbum *Auguſtini.* Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum [illegible] & ipſa verba hæc proferens [illegible] mento Baptiſmatis. Alia ſunt [illegible] quæ requiruntur per ſe & eſſentialiter [illegible] ſario, vt ſit verum ſacramentum [illegible] ſacramentum recipit, vt in [illegible] trimonio. In Pœnitentia requiruntur [illegible] peccatoris, in Matrimonio [illegible] ius contrahentium. Et [illegible] teria, ſed ipſi actus ſuſcipientis [illegible] pro materia, ſicut actus ſacerdotis [illegible] vt vult *Alexan. parte 4. quæſt* [illegible] etiam vult *Richardus* quod in ſacramento [illegible] materia eſt illud quod ex parte [illegible] cramentum concurrit. [illegible] *vbi ſupra.* De materia autem [illegible] cramentorum vide [illegible] ctatur.

Sacramentvm dicitur iterabile [illegible] dem ſecundum ſpeciem & nomen [illegible] circa eandem perſonam, [illegible] perſona non poteſt tale ſacramentum pluries vel ſæpius ſuſcipere, [illegible] poteſt bis baptizari, bis confirmari [illegible] Ordinem ſuſcipere. Et tantum tria ſacramenta circa eandem perſonam [illegible] quæ ſunt Confirmatio, Ordo, & [illegible] nullum horum poteſt iterari [illegible] ries exhiberi. [illegible] to mortali. [illegible] *ar. 2. lib. 4.* [illegible]

Videatur [illegible]. Secundum *Gerſ. de ſacra p. 2.* tribus modis ſacramentum dicitur iterari ex parte efficientis [illegible] iterabile, quia frequẽter baptizatur, confirmatur, &c. Alio modo reſpectu ſuſcipientis, cum ab eodem idem ſacramentum non numero, ſed ſpecie ſuſcipitur, & hæc iteratio eſt in quibuſdam ſacramentis, in quibuſdam non. Tertio modo iterari dicitur ſacramentum, ſic, ſc. quod ead. forma verborum numero ſuper eand. materiam numero ad eandem ſanctificandum proferatur. Et iſto modo nullum ſacramentũ iteratur, quia ſic verba ſanctifica ſeu ſanctificantia viderentur inſufficientis efficaciæ reſpectu ſanctificationis illius materiæ. Latius *Gerſ. &c.*

De Sacramentorum comparatione adinuicẽ quo ad exceſſum, videatur *Alexa.* & poſt eum *Gabr.* quæ breuitatis gratia omitto. Et quãuis omnia ſacramenta (vt idem ait *q. 2. a. 1. d. 8. l. 4. poſt Bona.*) aliquo modo in lege fuerunt præfigurata, iſta tamen duo, Bapriſmus & Euchariſtia præcipue figurari debuerunt. Tum propter difficultatem in credendo quæ eſt in Baptiſmo, q̃ eſt primum ſacramentum, & fidei ianua. In Euchariſtia propter plura miracula. Tum propter dignitatem quæ eſt in Baptiſmo propter efficaciam, in Euchariſtia propter continentiam. Tũ propter Eccleſiæ vnitatem in Baptiſmo, quantum ad inchoationem, in Euchariſtia quantum ad conſummationem, vel in Baptiſmo quantũ ad ſignaculum chriſtianitatis: in Euchariſtia quantum ad diuinum cultum, &c. De ſacramẽtis plura apud *Bellar.* & de ſingulis ſuo loco aliqua dicuntur.

Sacrum sacramentum, & ſacramentale, differunt, vt notat *Brul. d. 6. quaſt. 1 1. l. 4.* Sacrum enim dicitur quodlibet pertinens ad ſanctitatem, ſiue ſit in ſigno vt Eccleſia, cœmiterium & ſacra vaſa, ſiue tanquam in effectu, vt mens humana dicitur ſacra per gratiam, ſiue per eſſentiam, vt Deus eſt ſacer per eſſentiam; ſacramentũ patet ſupra. Sacramentale vero dicitur eſſe illud quod eſt ordinatum ad ſacramentum tanquam præmium, & diſponens ad ſacramentum, vt catechiſmus & exorciſmus dicuntur ſacramentalia baptiſmi. Aliquando tamen ſacramentale capitur pro eo quod eſt de eſſentia ſacramenti.

Sacrificium capitur communiter, & proprie, vt [illegible]. Communiter eſt oblatio [illegible] ſupremi domini [illegible] ſpiritu, ſiue fiat actu exteriori, [illegible] u. Alio modo proprie capitur [illegible] qua offerebatur aliqua hoſtia [illegible] cuius aliqua pars cremabatur in altari, [illegible] debat ad vſum offerentis. Capitur [illegible] ſacrificium propriiſſime, & dicitur [illegible] factum, quia prece myſtica conſecratur [illegible] bis in memoriam Dominicæ paſſionis, [illegible] ſolum conuenit ſacramento altaris & nouæ legis, ſecundum *Alex.* Et ſacrificium dicitur tripliciter ſecundum *Gabr. lect. 17. canon.* Vno modo dicitur actus conſecrantis, ſiue ipſa conſecratio actionis, & ſic ſumitur in illa oratione. *In ſpiritu hum l. tatis, &c.* Alio modo dicitur ipſa hoſtia cõſecranda, ſic accipitur in ſecunda oratione. *Veni ſanctificator omnipotens aterne Deus, benedic & ſanctifica hoc ſacrificium tuo ſancto nomini præparatum.* Tertio modo dicitur ipſa hoſtia cõſecrata. Vnde ſecundum *Rabanum:* Sacrificium dicitur quaſi ſacrum factum, quod prece myſtica'iter conſecratur in memoriam Dominicæ paſſionis, &c. Et ſacrificium dicitur ſecundum *D. Al e* ab effectu, quia ſacros nos efficit. Et hoc dicitur ſacrificium laudis, quia nihil in eo eſt niſi quod eſt laudis, pul. hritudinis & honoris. Hinc *Pſ.* Sacrificium laudis honorificauit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei. Vel ſecundum *Irno. & Alex.* Sacrificium laudis dicitur, quia propter hoc maxime Deum laudare debemus, quod nõ ſolum ſe pro nobis dederit in precium, [illegible] etiam ſe dederit nobis in cibum, vt per precium re dimeret nos à morte. De hoc ſacrificio vide *Ger. tr. 9. ſuper Can. Mariæ.* Vel dicitur ſacrificium laudis quia Chriſtus ipſum cum laude & gratiarũ actione inſtituit. Sic enim legitur *Gratias agens, benedixit & fregit, &c.* Sic & Sacerdos cum laudibus ſacrificium offert. Ita ſcribit *Gabr. [illegible] 29. cano.*

Sacrificium, holocauſtum, pacifica, differunt, vt notat *Gab. d. 1. q. 3. a. 3 l. 4. & [illegible] cano.* Sacrificium vocabatur quod pro debito inſtitutionis oblatum partim cremabatur, partim obſeruabatur. Holocauſtum vocabatur quod vel ex debito, vel ſponte oblatum totum incendebatur. Pacifica vocabantur quæ ſponte offerebantur pro gratiarum actione, ſiue pro præceden-

[illegible] pro [illegible] adimpletione, ſiue pro ſpontanea & [illegible] deuotione. Holocauſtum a. fiebat de armentis, aliquando de pecoribus, aliquando de volatilib. oblatio aliquando de ſimila fiebat, quæ dicebatur ſacrificium crudũ: aliquando de clibano, aliquando de ſartagine, quandoq; de craticula, quod ſacrificium coctũ dicebatur. Hæc omnia *Hugo*, & poſt eum *Gab. vbi ſup.* Et quomodo legalia emundabant ab immunditijs carnis, quæ irregularitates dicebantur. Vide *Alex. p. 4 q. 6. m. 4. a. 2.* Item *Tho. & Rich.* & poſt hos *Gab. a. 3. vbi ſup.* De hoſtia & victima ſuo loco dicitur. de quo *Gab. lect. 55. c. no.* videatur. Sacrificium ſecundum *S Tho. 2. 2 qu. 81. a. 4.* Proprie eſt aliquid factum in honorem debitum ſoli Deo ad eum placandum Et ſecundum eundem *q. 85. vbi ſup.* ſacrificium & oblatio differunt. quia oblatio eſt omne quod exhibetur in cultu Dei: ſacrificium ſi inde fiet aliquod ſacrum conſumendum. Et venit ſacrificium à ſacrifico: quod differt à lito: vt ſacrificare, ſit veniam petere: litare vero propitiare & votum impetrare: ſæpe tamen vnum pro reliquo ponitur, & vtrunque ſumitur pro ſacrum facere. Et à ſacrifico venit ſacrificus & ſacrificulus, Rex ſacrorum.

SACRILEGIVM dicitur q ſacri lædium, vel q. ſacræ legis læſio Committitur ſacrilegium vel in perſonam, vt cum lęditur perſona eccleſiaſtica: vel in locum, vt cum immunitas Eccleſiæ, vel cœmiterij læditur: vel in re, vt cum res ſacra de loco non ſacro, aut res non ſacra de loco ſacro aufertur: vt habetur in *Gl. Sacrilegium 14. q. 4. & in c. Si quis contumax. in tex. ead. q* & refert *Gab. r. d 15. q 3 art. 1. l. 4.* Conſonat *Rich. d. 18 a. 12, q. 1. l. 4.* Et ſacrilegium eſt ſacræ rei violatio vel vſurpatio: & accipitur ibi violatio pro quacunque irreuerentia, aut dehonoratione. Vnde ſecundum *B. Tho. 2. 2 q 99.* Sacrilegium eſt omne quod fit ad irreuerentiam rei ſacræ: à quo ſacrilegus eſt qui rem ſacram in ſacro loco [illegible], à quo tale furtum ſacrilegium dicitur. [illegible] ſacrilegium pro ſpecie [illegible] tur Dei [illegible] quod eſt ſponſa Chriſti, committitur ſacrilegium per [illegible] ſtuprũ, ſeu [illegible] [illegible]

SALVS eſt triplex (vt [illegible]) ſc. naturæ, gloriæ, & gratiæ. Salus naturæ [illegible] tegra, & [illegible], & ſanitas corpo[illegible] cum temperantia [illegible] naturæ, cum calido & humido, quod eſt ſanguis. Salus gratię nihil aliud [illegible] quam gratia gratum faciens, quæ reddit [illegible] tos Deo. Salus [illegible] gloriæ eſt duplex quæ[illegible] ectiua, & eſt ipſe Deus. Vnde *Pſalm. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea.* Et illud: *D[illegible] lus.* Alia eſt formalis & ſubiectiua, [illegible] Dei viſio, & fruitio eſſentiæ diuinæ. Con[illegible] um. Beatitudo formalis, ſalus formalis, [illegible] pernaturalis, fruitio cum viſione ſu[illegible] ſcribit *Brul d. 4. a. 2. l. 1.* ſecundum [illegible] eſt ſalus creaturæ rationalis, ſcilicet [illegible] ue effectiua minus principalis & [illegible] eſt Chriſtus ſecundũ humanam natura[illegible] de: *Nos autem gloriari oportet in cruce [illegible] Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus noſtra, &c.* Alia [illegible] ciens principalis, & eſt tota Trinita[illegible] Chriſtus ſecundum humanam [illegible] demptor noſter effectiue ſcilicet [illegible] hoc tamen eſt minus principaliter. [illegible] tem tota eſt principalis redemptrix noſtra. [illegible] lus noſtra non ſolum eſt ex parte Dei, ſed [illegible] ex parte noſtra (non. n. vult [illegible] [illegible] cum ipſe velit omnes homines ſaluos [illegible] mnibus gratiam impartiri: ſolum [illegible] litia vel negligentia venit defectus [illegible] tis: de multiplici ſalute videre potes [illegible] 12. *ſuper Mag.* Eſt & ſalus [illegible] ralis, & ſalus æterna ſiue ſpiritualis, [illegible] ſpiritualis principaliter ad animam [illegible] per animam in corpus redundet. [illegible] ralis ad corpus. Salus natura[illegible] De hac triplici ſalute, vide *Gabr.* [illegible] *dicatione templi*, qui incipit. [illegible] *facta eſt.* Signa ſalutis ſunt deuote audire verbum Dei: ſecundum illud: *[illegible] bum Dei audit.* A peccatis [illegible] deflere. De quo *Gabriel lect.* [illegible] *l xan.*

SANCTVS à ſancio, is, it quod dicitur [illegible] & eſt firmare, decernere, [illegible] [illegible]

vel reſperſim. Nam & qui purificari volebant, ſanguine hoſtiæ vngebantur. Vnde poſtea ſancti dicebantur, quaſi ſanguine vncti. Dicitur etiam ſanctus, id eſt ſeparatus à negotijs, ſcilicet ſeculi, & ab his qui carnaliter viuunt. Dicitur & ſanctus, quaſi ſine terra. Nam Græcus ſermo ἅγιος extra terram ſonat. Eſt ergo ſanctus firmus ab omni imperfectione ſeparatus, à terra & omni creatura ſublimiter eleuatus, quæ veriſſime diuinæ eſſentiæ conueniunt: de quo latius vide *Gabriel lect.* 19. *&* 66. *canon.* Et multa *Gerſon* de ſanctis in ſuis operibus. Et vt ſcribit *Stephan. Bruleſer diſtinct. viceſima prima, quæſt. 6. libr.* 4 Sanctus vno modo accipitur large pro quolibet exiſtenti in gratia: ſic aliqui in hac vita ſancti eſſe poſſunt: vnde, *Sancti eſtote, quia ego ſum ſanctus*. Secundo modo ſanctus capitur proprijſſime pro illo qui eſt in gratia Dei, qui non habet aliquid purgabile & videt eſſentiam diuinam: vt ſunt beati in gloria. Tertio modo capitur ſanctus proprie pro eo qui eſt in gratia, & nihil habet purgabile, tamen non videt eſſentiam diuinam: ſicut ſunt animæ quę in Purgatorio fecerunt pœnitentiam ſuam. Vel ſancti qui decedentes de hoc ſeculo nihil habent purgabile, ſicut fuit *B. Fran. &c.* Et vt idem *Brul.* not. *q* 4. *d.* 14. *l.* 1 aliquis dicitur ſanctus dupliciter: videlicet per eſſentiam & participationem. Sanctus per eſſentiam dicitur ille qui neceſſario & independenter habet ſanctitatem, ſcil. à ſeipſo. Ab iſto ſancto oēs ſancti per participationē efficiūtur ſancti. Nam ſicut nemo bonus niſi ſolus Deus, ſic illo modo nemo ſanctus niſi ſolus Deus. Sanctus per participationem dicitur ille, qui contingenter eſt ſanctus: hoc modo omnis alius ſanctus à D E O eſt ſanctus. Et dicitur dupliciter per participationem ſanctus. Vno modo, quia eſt comprehenſor & beatus: & ſic quilibet videns Deum in patria eſt ſanctus. Alio modo, quia eſt viator viuens vita mortali: & ſic quilibet exiſtens in gratia eſt ſanctus. Et viator poteſt dici ſāctus dupliciter ratione officij vel officialiter, quando, ſc. ſacra miniſteria habet miniſtrare ratione officij, & præcipue ſi habet conficere miniſterialiter Sacramentum corporis & ſanguinis Dominici, quod nec beatiſſima Virgo habet, nec habuit. Secundo ratione gratiæ gratum facientis: ſic omnis habens gratiam gratum facientem eſt ſanctus illo modo. Et quancumcunque viator poſſit [illegible] ſapientia, conſilio, [illegible] & ſpe, ſi non habeat [illegible], non eſt ſanctus: quare nullus peccator eſt ſanct⁹. Ex quo ſequitur, quod homo faceret multa miracula, & tamen non eſſet ſanctus: patet ex Euangelio. [illegible] Quomodo a. ſanctos orare debeamus [illegible] apud *Gerſ. & Gab. Billar.* & cæteros [illegible] vocabula potiſſimum declarare & explanare intendimus, non ſingula ſcribere.

Sanctitas (vt notat *Gab d.* 3. *a.* 1 [illegible] *poſt Alex. de Ales part.* 3. *quæſt.* 9. *memb.* 1. *artic.* 1) dicitur quatuor modis. Eſt enim ſanctitas per dedicationem ad cultum Dei, quo modo ſanctum dicitur quicquid à prophanis ſeparatur, & cultui Dei dedicatur: & hæc conuenit creaturæ rationali & non rationali, animatis & non animatis. Sic Nazaræi ſancti dicuntur, quorum conſecrationis ritus deſcribitur *Leu.* 8. & plerisq; alijs ſcripturæ locis. Hoc modo etiam Chriſtiani ſancti dicuntur, quia Deo dedicati ſunt in baptiſmate. Sic res inanimatæ ſanctę appellantur: vt tabernaculum, vaſa, veſtes, Eccleſia, altaria, quæ olim & nunc dedicantur Domino, & ad ſuum cultum ſanctificantur. De quo etiam *Exo.* 40. *Aſſumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vaſis ſuis, vt ſanctificetur altare holocauſti, & omnia vaſa eius, labrum cum baſe ſua omnia vnctionis oleo conſecrabis, vt ſint ſancta ſanctorum.* De hac ſanctitate *Gabriel ſermon ſeptimo de dedicatione*, qui incipit: *Domum tuam decet ſanctitudo.* Secundo modo ſanctitas accipitur pro emundatione à peccatis, *Roma* 6. *Nunc autem liberati a peccato, ſerui facti Deo, habentes fructum in ſanctificatione.* Et 1 *Theſ.* 4 *Non vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem.* Et præmiſit: Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. Hæc ſanctitas [illegible] per gratiam infuſam & charitatem, per quam mentem inhabitat ſanctificator ſpiritus. Et hæc ſanctitas eſt immunitas à peccatis, quæ non eſt niſi per gratiam. Vnde ſolus ille & omnis iſte ſanctus eſt, qui gratiam habet: dico gratiam gratum facientem. Tertio ſanctitas dicitur abſtinentia ab actu carnalis commixtionis, ſcilicet caſtitas. De quo *Exo.* 19 præcipitur Moyſi vt ſanctificet populum: Vade, inquit, ſanctifica populum hodie & cras, & lauent veſtimenta. Vbi *Gl.* dicit, quod ſanctificatio illa erat abſtinentia à mulieribus. Et 1. *Regum* 21. vbi quæritur, *Si mundi ſunt pueri, maxime à mulieribus*: reſpondet Dauid: *Et quidem*

[illegible] *eri & nudiuſter- [illegible] ſancta* Quarto modo [illegible] ſanctitas pro confirmatione in bono. [illegible] dicitur ſanctum quaſi firmum, ſic accipitur in P. *Quis aſcendet in montem [illegible] Innocens manibus, &c.* Vbi per montem ſanctum intelligitur confirmatio in bono Nam ſanctum idem eſt quod firmum. Vel dicitur quod idē eſt Græce ἅγιος, ab a quod eſt ſine: & gyos, id eſt terra. Vnde dicitur ſanctum qu. ſine terra, i. e. terrena contagione, vt dictum eſt *ſup.* Prima etymologia correſpondet quartæ acceptioni. Secunda primis tribus. Hæc *Gab. vbi ſup.* Sanctitas ſecundum *Gerſ. tr 12. ſup. Magn.* eſt libera ab omni contagione puritas ſponte ſeruata, *&c.* Vbi de ſanctitate nominis Dei plura ſcribit. Cognoſcitur duob. ſignis ſanctitas: vt idem *Gerſ.* ſcribit de diſtinctione verarum viſionum à falſis Vnde pro regula tenendum eſt, vt vult *Greg.* quod miraculum & humilitas duo ſunt ſigna, quæ ad manifeſtandum alicuius ſanctitatē ſufficiunt. Neque enim miracula per ſe valent cum à malis iuſto Dei iudicio permittuntur fieri in ædificationem Eccleſiæ. *&c.*

SANCTIFICARE tripliciter accipitur, vt notat *S Bon. in 4. d. 14. [illegible] ad lit. literal.* Vno modo ſecundum quod eſt de ſancto ſanctum facere. Secundo iam ſanctum in ſanctitate confirmare. Tertio modo iam ſanctum & confirmatum manifeſtare; & ſecundum aliquem iſtorum trium modorum reperitur ſanctificatio in omni ſpiritus ſancti miſſione ratione termini ad quem ſtata accipit *M. gſt. diſtinct.* 14. *in prin. ip.* cum ai. *lib.* 1. Præterea diligenter notandum eſt quod gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti æterna, videlicet, quæ ineffabilis eſt, qua à patre & filio æternaliter & ſine tempore proceſſit: & temporalis, qua à patre & filio ad ſanctificandum creaturam procedit. Vnde *Auguſtin. 15. de Trinit.* ait: Spiritus ſanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad ſanctificandam creaturam, ſed ſimul de vtroque procedit [illegible] hoc filio pater dederit, vt ſicut de ſe, ita etiam de illo procedat.

SANCTIFICARI [illegible]. Vno modo contingit aliquid *ſanctificari* per ſanctitatis [illegible] [illegible]

[illegible] ſiue declaratur, ſiue quia ſanctitas [illegible] credatur, laudatur, & amatur. Primo [illegible] ſanctificari creaturæ rationales in via & in patria. In via per ſuſceptionem gratiæ, ſiue in [illegible] [illegible] ſuſceptione baptiſmi, aut [illegible] quia peccatum originale vel actuale [illegible] vel etiam ſine [illegible] ex ſpeciali priuilegio [illegible] ſanctificati. vt Ieremias, [illegible] ita, Virgo glorioſa. Vnde ſanctificari [illegible] hil aliud eſt quam gratificari [illegible] ptionem vel eius augmentationem [illegible] *Sanctus ſanctificetur adhuc, Apoc.* [illegible] tia ſanctitas viæ. In patria vero ſanctificatur [illegible] rationalis creatura per ſuſceptionem gloriæ [illegible] ra Dei viſione, fruitione, firma [illegible] ſecuritas de gloria non perdenda [illegible] Deus non poteſt ſanctificari; quia [illegible] nec gloriam recipere poteſt, nec [illegible] accidens. Alio modo contingit [illegible] ficari per ſanctitatis oſtenſionem [illegible] tionem: quia ipſum ſanctum eſſe [illegible] declaratur, ſiue quia ſanctitas eius [illegible] datur, diligitur, reueretur, ho[illegible] do Deus ſanctificari poteſt à creatura [illegible] ſanctitas credi poteſt, laudari, ex[illegible] Sic petimus & dicimus in oratione [illegible] *Sanctificetur nomen tuum*, id eſt [illegible] tas toti mundo, vt totus mund[illegible] lum verum Deum. Te totis [illegible] deceat ſanctitatem. Hæc *G[illegible]* *&c.*

SANCTIFICATIO eſt duplex [illegible] 4. *d.* 8. *q.* 4. & ex dictis haberi poteſt, ſcilicet [illegible] & patriæ. Sanctificatio viæ eſt infuſio gratiæ gratum facientis alicui naturæ intellectuali, [illegible] iſto modo tam adulti quam paruuli ſanctificantur per gratiam: & iſto modo primo [illegible] vult *d. 6. q 7 l.* 4 ſacramentum Pœnitentiæ poteſt dici ſanctificatio, quia [illegible] Eſt & ſanctificatio viæ excellens cultus [illegible] tum vel alicuius virtutis Et iſto modo [illegible] [illegible] dicuntur ſecundum Theologos [illegible] cundum vero Philoſophos vocantur [illegible] ci Solus autem Deus poteſt ſanctificare [illegible] [illegible] beata Virgo [illegible] [illegible]

modo Paulo ... in gloria. Hæc Brul. vbi ſup. & ſecundum eundem diſtinct. 6. quaeſt. 7. libr. 4 loquendo de rigore ſermonis, iſta differunt gratificatio, ſanctificatio, & glorificatio. Nam omnis glorioſus eſt ſanctus, ſed non omnis ſanctus eſt glorioſus: vt patet de ſancto viatore; etiam omnis exiſtens in gratia, eſt ſanctus proprie loquendo, vt patet in paruis pueris.

SANCTIFICATIO Virginis glorioſæ duplex ponitur, vt ſcribit *Gabriel diſtinct. 3. quaeſt. 2. lit. 3.* Prima in conceptione paſſiua, dum anima per gratiam ſibi concreatam infuſa eſt in corpus in vtero ſuæ matris, qua gratia præſeruata eſt ab originali peccato, vt ita ſanctificata à peccato, non quod infuit, ſed infuiſſet niſi per gratiam præſeruata fuiſſet. De hoc vide ſupra *Concept o.* Alia eſt eius ſanctificatio in conceptione actiua qua de ſpiritu ſancto concepit Saluatorem. De quo ait Gabriel Angelus: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Tunc enim ſanctificata eſt à ſpiritu ſancto, hoc ſecundo modo: ſed tamen non à peccato originali aut actuali, quorum nullum infuit, ſed ſanctificata per gratiæ inexiſtentis augmentationem, ac plenitudinis perfectionem qua diſponebatur, vt eſſet idonea mater tanti filij. Hæc *Gab.*

SANGVIS capitur quadrupliciter, vt ſcribit *Brul. d. 4. q. 9. 4* Primo modo pro progenie, vt quando dicitur: Ille eſt de ſanguine meo, i. e. parens meus vel filius. Secundo accipitur pro humore quodam calido & humido, vt eſt ſanguis humanus, quo fouetur corpus humanum. Tertio modo pro peccato. Vnde *Pſ. 50. Libera me de ſanguinibus.* & alias: *Vir ſanguinum ... de ... ame.* Quarto modo pro vita: vt in Hymno: Pro te effunderis ſanguinem, id eſt vitam.

SAPIENTIA à ſapio dicitur, quod eſt recte ſentio. Et qui omnia profitentur σοφοὶ, ſophi, h. e. ſapientes appellantur, quo nomine ſeptem viri ſapiētes Græciæ vocati ſunt, Thales Mileſius, Solon Salaminus, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mityleneus, Bias Prieneus, Cleobolus Lyndius, Periander Corinthius. De quibus Beroaldus, & eorum ſententijs libellum pulchrū conſcripſit. Pythagoras vero non ſe ſophum, ſed Philoſophum appellauit, hoc eſt non ſapientem, ſed ſapientiæ amatorem. Et ſapientia ſecundum *Guil. Sto. in 1. d. 34. & quaeſt. prolog.* dicitur à triplici vocabulo. Vno modo à ſapere, inquantum illuminat intellectum. Vnde ſic ſolum actum intellectus importat. Secundo modo dicitur à ſapore, inquantum inflammat affectum, & ſic proprie dicit actum voluntatis.

Tertio modo dicitur quaſi ſapida ſcientia, & hoc modo dicit tam actum intellectus ... praecedentis, quam actum voluntatis ... ſapientis.

SAPIENTIA capitur quinq. modis (vt ... *Brul. quaeſt. 3. prolog. 1. ſent.*) Vno modo pro Theologia, quam acquirimus per ſtudium ſacræ ſcripturę, qui habitus quo ad explanationem fidei eſt perfectior quam fides infuſa. Et iſto modo ſapientia includit ſcientiam & amorem. Cognitio enim illius articuli, Chriſtus eſt mortuus pro nobis redimendis, promouens me in amorem Dei, eſt cognitio Theologica. Secundo modo accipitur pro charitate. Vnde ſecundum ... *cor in* ... dicitur, *Beatus vir qui in ... mo ...* intelligitur de charitate. Tertio modo capitur pro quadam virtute intellectuali & ſpeculatiua inter omnes habitus intellectuales nobiliſſima. & ſic capitur *6. Eth.* Quarto ſecundum *Holkot* pro aliqua notitia ſupernaturali ſiue infuſa immediate à Deo ex inſpiratione diuina vel ex aliqua in trinitate gratioſa Dei, ſicut loquitur *Dion. de diui. no.* dicens quod hierotheus paſſus eſt à Deo, & patiendo didicit. Quinto capitur apud morales Philoſo. pro collectione omnium virtutum, tam intellectualium quam moralium. Sapiens ergo illo modo nihil aliud eſt quā perfecte virtuoſus: & ſic loquitur Seneca: in ſapientem, inquit, non cadit triſtitia. Acceptionis ... ſapiens vide apud *Br. l d. 3 .q 1. l. ,* & apud ... *p. in li .N.*

SAPIENTIA ſecundum *Bona. d. 46. l. 1.* ... Vno modo dicit cognitionem veram. Alio modo cognitionem veram & nobiliſſimam, quia per cauſas altiſſimas. Tertio modo dicit cognitionem veram nobilē & ſapidam. Quarto modo ſapientia non dicit aliam cognitionē quam religionem diuinam ſiue cultum ſecundū quod dicitur: pietas ipſa eſt ſapientia, ſiue theoſebia. Et hæc conſiſtit, vt dicit *Aug.* in fide ſpe, & charitate: & hoc modo claudit in ſe virtutem: & ita opponitur culpæ. Vnde *Aug. ... lib. 8 ... queſtion* & habet *Mag d. 46. l. 1* Nullo ſapiente ... auctore homo fit deterior: tanta enim eſt illa ...

[illegible] ſapientem hominem cadere nequit [illegible] Deus omni homine ſapiente præſtantior, multo minus ergo Deo auctore fit homo deterior: multo.n.præſtantior eſt Dei voluntas quã hominis ſapientis: illo autem auctore cum dicitur: illo volente dicitur. Eſt ergo vitium voluntatis humanæ, quo eſt homo deterior. Hæc *Aug.* Vide *Mag.* latius ibi: qui vult quod De[illegible] auctore nemo fit deterior. Omnis autem ſapientia (vt vult *Sanct. Bon. ſent. diſt.* 24 *lib.* 3.) de Deo in via abſq; fide magis eſt ſtultitia quam vera ſcientia. Deprimit etiam perſcrutãtem in errore niſi dirigatur & iuuetur per fidei illuminationem: vnde per ipſam non expellitur, ſed magis perficit.

SAPIENTIA vt notat *S. Bona. d.* 35. *q.* 1. *l.* 3. quadrupliciter conſueuit accipi tam à Philoſophis quam à Sanctis, videlicet, cõmuniter & minus communiter & proprie & magis proprie. Communiter accipiendo ſic ſapientia dicit cognitionem rerum generalem, ſecũdum quod diffinit eam *Aug.* & *Phil.* quod ſapientia eſt cognitio rerum diuinarum & humanarum. Et *Phil.* in prima Philoſophia dicit, quod ſapiens eſt qui omnia nouit, ſecundum quod conuenit. Alio modo ſapientia minus communiter dicitur: & ſic dicit cognitionem, non quamcunq;, ſed cognitionẽ ſublimem, videlicet cognitionem rerum æternarum. Et ſic accipit *Apoſt.* 1. *Cor.* 12. *Alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ: al[illegible] ſermo ſcientiæ:* ſecũdum quod exponit *Augu[illegible]ſt.* dicens, quod ſapientia eſt cognitio cauſarum altiſſimarum. Tertio modo accipitur ſapientia proprie, & ſic nominat cognitionem Dei ſecundum pietatem: & hæc quidem cognitio eſt quæ attenditur in cultu latriæ, quem exhibemus Deo per fidem, ſpem & charitatem: ſecundum quem modum accipit *Aug.* [illegible] *D[illegible],* exponens illud *Iob: Ecce pietas ip[illegible]a eſt ſapientia*, [illegible] quod pietas & ſapientia idẽ eſt [illegible] theoſebia, & theoſebia idem eſt quod [illegible]us. Quarto modo dicitur ſapientia [illegible] & ſic nominat cognitionẽ Dei & [illegible] hoc modo eſt vnum de ſeptem [illegible] ſpiritus ſancti, cuius actus conſiſtit [illegible] : & actus p[illegible] [illegible] ne dictæ, eſt ex [illegible] ſapientiæ ſecundum [illegible] hoc [illegible] [illegible] [illegible]

tionem, [illegible] *Theol.* De [illegible] entia latius ſcribit *S. Bona.* [illegible] *p.* Et ſecundum eund. differunt ſapientia, intellectus, ſcientia, conſilium, de quibus & ſuis locis di[illegible], [illegible] inter dona connumerantur. Nam ſapientia in cognitione & affectione æternorum conſiſtit. Intellectus vero eſt cognitio veri æterni, ſecundum conditiones creaturarum, [illegible] ſecũdum [illegible] conditionib. creaturarum [illegible] poteſt. [illegible] itaq; à ſapientia, quia intellectus ad ſolum intellectum pertinet: ſapientia [illegible] ad intellectum & affectum. Secundo quia ſapientia eſt cognitio & amor Dei ſecundum ꝓprias conditiones [illegible] munes Deo. intellectus vero ſecundum conditiones Deo & creaturæ communes, &c. Vide latius *Bona. d.* 35. *l.* 3.

SAPIENTIA ſecundum *Magiſt.* eſt æternorum contemplatio cum delectatione per æterna intelligens ipſam beatitudinem obiectiuam. Sapientia ſecundum *Dion.* eſt diuiniſſima Dei cognitio quæ eſt per ignorantiã cognita ſecundũ vnitionem ſupereminentem, quando mens ab aliis recedens poſtea etiã ſeipſam dimittens, vnita eſt ſuper ſplendentib. radijs inſcrutabili & profundo ſapientiæ lumine illuminato. Hanc diffinitionem refert *Gerſ. tr.* 5. & 7. *ſuper. Mag.* & dicitur q. ſapida ſcientia: vt idem vult de *myſtica Theol. ſpeculat. p.* 8. *conſid.* 43. Et vocatur à diuino *Dionyſ.* irrationalis & amens ſapientia: eo, quod ſuperat rationem ac mentem tranſiliens in affectum non qualemcunq;, ſed purum ipſiq; [illegible] tali intelligentiæ correſpondentem: quo [illegible]ctu videtur Deus à mundis corde. Videtur [illegible] quam, qui ſentitur & guſtatur, iuxta promiſſionem Chriſti Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et ſecundum illud *Greg.* [illegible] *l.* Amor ipſe notitia eſt. Vide *Gerſ. de hoc ſer*[illegible] *de S. Ludou. Rege Fran. p.* 2.

SAPIENTIA CHRISTIANORVM de qua [illegible] ctauit diuinus *Dio.* eſt vnio mentis ſeu [illegible] tanquam pro genere (vt inquit *Gerſo* [illegible] *Magn.*) iungitur experimentalis cognitio [illegible] tuita cum patre luminum Deo tanquam [illegible] mali differentia, & pro[illegible] [illegible] rimentalis vero [illegible] ples, & actualis [illegible] [illegible]

lis prægustatio quædam gloriæ, pignus & arra felicitatis æternæ: cui contraria est diſperſio & auerſio ſuperborum mente cordis ſui. Signa illius Christianæ ſapientiæ (vt refert *ſ. Pe. b.* & ſcribit *Franc. Maro.* in quodam *ſerm. de Doctor.*) plura colliguntur ex ſcripturis. Primum eſt peccatorum deteſtatio & pœnitentia. *Sap 1. In maleuolam animam non intro.bit ſpiritus ſapientiæ.* Secundum eſt firmum propoſitum in bono & conſtantia, *Eccl. 27. Homo ſenſatus in ſapientia ma..et ſicut Sol: ſtultus.a.* vt Luna mutatur. Vnde homines qui ſunt vagabundi & frequenter mutant opinionem ſuam, non dicuntur ſapientes. Tertium, humilitas in proprio ſenſu ſine arrogantia. Vnde Pythagoras interrogatus de conditione ſua, ſe humiliando prius nominauit Philoſophum, i. e. ſapientiæ amatorem, non ſapientem. Ideo *Prou. 26. Stultus ſapiens ſi tv. detur.* Vnde *Prou. 11. Vbi hum. li as, ibi ſapien. ia.* Anima quippe rationalis (vt ait *Gerſ. p. 2. ſer. de humilitate, ſ ſcto in Cœna Domin.*) exiens à diuina ſapientia, in ſuam inſipientiam ſapide cognoſcendam ſibi vtique ſtulta redditur, ac perinde diuinam il am ſapientiam adipiſcitur, quam iubet *Apoſt. 1. Cor 3.* Si quis inter vos videtur ſapiens eſſe, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Et ſecundum *Gerſ. in vbi ſup.* Et apud Doctores præſertim in ſacris literis ille ſapientior eſt, qui pluri humilitatis ſale, id eſt ſapore ſapientiã ſuam condiuerit: non dico pluri cognitione, ſed ſapore, quanquam ſapor ſit quædam cognitio. Hoc dixiſſe fertur Ptolemeus, quod ſapientior eſt qui humilior eſt. Hanc veram ſapientiam dicit Lactantius non alibi quærẽdam eſſe quam in ſchola, cui titulus eſt ſtultitia, quam *Gerſ.* dicit ſtultam ſapientiam. Quartum ſignum eſt taciturnitas & moderatio in loquela. *Prou. c. b. [illegible] Qui pr[illegible] [illegible] uam audi at, ſtultum ſe de monſtrat. Et Eccleſ. 7. [illegible] tu ſi tacuerit, ſap.ens reputa tur.* Vnde Solon Philoſophus cum taceret, interrogatus an ſtultus eſſet, quia ſic taceret, reſpondit: Nullus ſtultus tacere poteſt. Quintum eſt futurorum præcogitatio & prouidentia. Vnde Philoſophus *p imo Metaphyſic.* Sapientis eſt præuidere futura Item *Deuteronom. 32. Gens abſque conſilio & prudentia. Vtinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima pro. iderent,* ſcilicet iudicium & mortem. Sextum aduerſorum tolleratio & patientia. *Proue b. 14. Impatiens operatur ſtultitiam. Caſſiod. ſuper Pſa.. 6.*

Sapientia non inuenitur niſi apud quietos animo. Septimum ſignum eſt maturitas & grauitas in riſu, & lætitia vel [illegible] *[illegible] 7. Cor ſtultorum vbi lætitia. Cor autem ſapien [illegible] triſtitia.* Sed quare homines magis rident de his quæ pertinent ad ſtultitiam, quam de ſapientia, de qua magis lætandum eſſet? Reſpondet *Franciſ. Ma.ro.* quia hoc eſt communiter naturale, [illegible] lætetur de irriſione & contumelia ſui [illegible], ſed quia caro eſt inimica animæ, vt dicit *Apoſt. Rom. 5.* ideo carnales rident de ſtultitia, quæ eſt contumelia rationis. Hæc *Fran.* quem refert *[illegible]bar. &c.*

Sapientia Euangelica, eſt ſapientia Euangelicæ doctrinæ, quæ miſcetur aliquando terrena & diabolica ſapientia. de qua plura vide *Ger. p. 1. de nupt. Chriſti & Eccleſ.*

Sapientia quædam eſt diabolica carnalis, de qua ſcribit *Gerſ. p. 2 ſer. de omn. ſanctis*, q. incipit: *Beati qui lugent:* cum ait: Sapientia diabolica eſt ſuperbia indignans & auſtera. Sapientia animalis tota illecebris vacat, ducit in bonis dies ſuos: cuius vox eſt, *Sap. 2. Exiguum & cum tæd.o eſt tempus vitæ noſtræ.* alios vt idem ait paulo ſupra) conſidero ex Chriſtianis inflatos ſapientia, non quæ deſurſum eſt ſobria & pudica, ſed terrea animali, & diabolica & carnali, & vitam pecudum eligentes, qui fere nihil de homine præter figuram retinent, intus ferrea ſunt omnia. Sapientia terrena diuitijs inhiat, propterea non beatos, ſed infelic ſſimos plane pauperes prædicat, *&c.*

Sapientia Philoſophi ſicut diffiniatur, vt & habet *Aug ſtinus 14. de Trinit* Sapientia eſt diuinarum, humanarumque rerum cognitio [illegible] diuo bene viuendi coniuncta vel [illegible] quibus verbis diffinitionis patet quæ requiruntur ad veram ſapientiam, in qua eſt ſalus vera, ſcilicet: Primo diuinorum cognitio per [illegible] fidem. Secundo eorum quæ ad hominis ſalutem ſunt neceſſaria cognitio. Tertio bona vita. Sapientia ſecundum *Ariſtotelem lib. 1 Rhetor.* eſt multarum & mirabilium rerum ſcientia, & *lib. 1. [illegible] eta.* Sapientia eſt cognitio primarum & altiſſimarum cauſarum. Secundum *Aph. rabiun.*: Sapientia eſt ſcientia ſempiternorum. *Cic. in lib. Tuſcula quæſt.* ita ſapientiam diffinit: Sapientia eſt rerum diuinarum & humanarum ſcientia, cognitioque, quæ cauſa cuiuſque rei [illegible]

eſtuatur.

c [illegible], vt diuina imitetur, humana omnia vi[illegible] tute in [illegible] ducit, ſecundum S. Th. 22 q. 23. Sapientia qua formaliter ſapientes ſumus, eſt quędam participatio diuinæ ſapientiæ, quæ DEVS eſt. Et omnis ſapientia eſt ſcientia inquantum eſt de concluſionib. Sed differt à cæteris ſcientijs inquantum eſt de principijs, ſecundum *B. Th. p. 2. q. 57. a. 2.*

SAPIENTIA differt à ſcientia. Quia ſapientia eſt rerum diuinarum cognitio. Sciētia vero humanarum. Quare *Aug ſup. 1. Cor. 12.* ait: Sapientia eſt in contemplatione æternorum. Scientia vero in occupatione temporalium. Item *Aug. l. de Tri.* Hæc eſt ſapientiæ & ſcientiæ recta diſtinctio, vt ad ſapientiam pertineat, æternarum rerum cognitio [illegible]. Ad ſcientiam vero temporalium rerum cognitio rationalis. Item ſecundum [illegible] ſcientia pertinet ad intellectum [illegible], ſed ſapientia ad affectum [illegible] ſecundum nomen ſ[illegible]um, vt inquit *[illegible] de m[illegible] contemplat. c 5* Sapientia valet tantum ſicut ſaporoſa ſcientia, qui ſapor reſpicit affectum, deſiderium, appetitum, & voluntatem perſonæ [illegible]. Et ideo poteſt in aliquo magna ſcientia vel cognitio eſſe in quo erit modica vel nulla ſapientia. Ratio: quia non habet ſaporem vel affectionem ad illud, quod ipſe ſcit, &c Hinc dicit idē *Gerſ c. 7* quod Chriſtiani ſimplices habentes firmam fidem de Dei bonitate, & ſecundum hoc ardenter amant, verius habent ſapientiam, & potius debent dici ſapientes quam quicunq; alij literati exiſtentes ſine amore & ſine affectione ad Deum & ſanctos eius, & etiam plus placent Deo tales magis quam alij. Et quod plus eſt, tales literati ſine affectione D[illegible] diſplicibiles ſunt exiſtentes ſal [illegible] & ſapientes infatuati. *Gerſ.*

SAPIENTIA vera ſecundum Lyram ſuper 1. c. [illegible] & Doct. eſt [illegible]uplex. Prima diuina ſiue increata. [illegible] creata, vt eſt humana & Angelica. [illegible] diuina accipitur dupliciter. Vno [illegible] & ſic ſapientia in Deo idem [illegible] proprie dici- [illegible] verbum [illegible] Dei proper- [illegible]

de q, [illegible] ſa- pientia genita. Et quando ponitur in ablatiuo caſu poteſt exponi dupliciter per à vel per [illegible] præpoſitionem [illegible] Vnde cum dicitur: Pater eſt ſapiens ſapientia genita, ſi per à reſoluatur, vel per [illegible] falſa eſt: quia ſicut pater non eſt à filio, nec per filium, [illegible] ſapientia genita [illegible] eſt ſapiens ab ipſo vel per ipſum, ſecundum [illegible]. Item iſta propoſitio: Pater eſt ſapiens ſapientia ingenita ſi per à reſoluatur, eſt falſa: per per [illegible] vera, quia ſicut pater non eſt à ſeipſo, [illegible] eſſentia diuina proprie loquendo: ſic non eſt ſapiens à ſapientia ingenita, quę eſt ip[illegible] eſſentia diuina, ſed tamen eſt ſapiens per ſeipſum & per eſſentiam diuinam. Alia propoſitio: Filius eſt ſapiens ſapientia genita, ſi per à reſoluatur, falſa eſt, ſi per *per*, vera eſt. Patet, quia filius non eſt à ſeipſo: ſic non eſt ſapiens à ſeipſo, ſed à Patre à quo eſt. Sed tamen eſt ſapiens per ſeipſum, ſicut filius agit per ſeipſum, licet non à ſe ſecundum Hilar. Quarta propoſitio: Filius eſt ſapiens ſapientia ingenita, ſiue per à ſoluatur, ſiue per *per*, vera eſt. Patet, quia ſicut filius eſt à patre, & per patrem, ſic eſt ſapiens ab ipſo, & per ipſum, quæ eſt ſapiētia ingenita: & ſicut dictum eſt de filio: ita pariformiter quo ad iſtam propoſitionem poteſt dici de ſpiritu ſancto. Hæc *Alm.* Vide ad hoc *Gab. d. 32. q. 1. l. 1.*

SAPERE ſecundum communem vſum [illegible]ctorum ſemper capitur pure eſſentialiter. Hoc eſt non ſignificat nec ſupponit niſi pro aliquo communi tribus, *Gabr. diſt. 32. quæſt* [illegible] *Card.*

SATISFACTIO (vt ſcribit *Gab* [illegible] *q. 1. a. 3. dub. 4. l. 4.*) accipitur vno modo [illegible] ter, & ſic deſcribitur à Scoto *d.* 15. q. [illegible] Satiſfactio eſt redditio voluntaria æquiualentis [illegible] as indebiti: & dicitur redditio, quia non eſt abſoluta datio. Dicit enim ſatiſfactio [illegible] rationem ad aliquod præcedens [illegible] tem. Dicitur voluntaria, quia ſi eſſet [illegible] lenter, non eſſet ſatiſfactio, ſed [illegible] deo ille à quo in inferno pœna [illegible] debita [illegible]

qualitatem rei ad rem, tamen prout vtiq; ſapiens determinabit: ſapiens, ſc. per eſſentiam, qui eſt Deus peccato offenſus, & hoc importat nomen ſatisfactio. Aduerbium, n. ſatis importat ęquam correſpondentiam eius quod redditur ad illud pro quo redditur, ſiue in beneficijs ſiue in pœnis. Ex quo ſequitur quod minus reddens pro peccato quam iuſtitia diuina exigit, licet iniunctū à confeſſore impleat, non ſatisfacit quãuis aliquam pœnam peccato ſuo debitam ſoluit, ſoluturus in futuro, quod minus iniunctum eſt & ſolutum in præſenti. Dicitur etiam alias in debiti, quoniam ſi id quod redditur, eſſet alias, i.e. pro alio debitum, non correſpondet illi, ſed alteri. Etiam ſi illud commiſſum vel receptum non fuiſſet: & ſic non eſſet ſatisfactio pro illo ſecundum iuſtitiam, ſed pro alio: & iſto modo ſatisfactio extendit ad contractus & obligationes quaſcunque, vt multis declarat *Gab*. Alias indebiti, *&c*. Licet ſecundum ſtrictam iuſtitiam Deus iuſte exigere poſſet omne quod ſumus & poſſumus tanquam debitum neceſſitatis: tamē (vt djcit *Rich. d. 15. l. 4. a. 1. q. 2. & Scot. q. 2.*) ex liberalitate ſua noſtrę infirmitati condeſcendens, homini cōſtituit menſuram eorum ad quæ de neceſſitate tenetur, quę eſt obſeruantia præceptorum: vt de aliquo, id eſt de operibus ſupererogationis poſſit ſatisfacere de commiſſo: quæ opera & ſi debeamus debito congruitatis, non vult tamen (tanquam nobis parcens) vt ſibi debeantur debito neceſſitatis, niſi ratione voti vel ſatisfactionis iniunctæ pro peccatis. Conſiſtit autem talis ſatisfactio (vt ſcribit *Gabr el diſt. 16. quæſt. 2. a. r. 1 lib. 4.*) pro peccato regulariter magis in actibus pœnalibus vel paſſionib. voluntariis quam in aliis actibus bonis non pœnalibus: quoniam culpa ordinatur per pœnam debitam: & ideo ſecūdum diuinam iuſtitiam culpæ debetur pœna, & ita reddendo pœnam debitam ſatisfacit pro peccato. Et dicitur regulariter, quia poteſt quis quandoque per actū bonum non pœnalem ſatisfacere pro peccato. Poteſt enim Deus actum intenſum charitatis acceptare pro punitione debita vni culpæ, iuxta illud 1. *Pet.* 4. *Charitas operit multitudinem peccatorū*. Verum licet actus ille charitatis non ſit proprie punitio: eſt tamen maius bonum, & magis reddens Deo honorem quam propria illius punitio. Vnde *Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia*: Sunt digni fructus virtutum, qui non ſufficiunt pœnitentibus: pœnitentia enim grauiores fructus poſtulat, vt cum dolore & gemitibus mortuus impetret vitam: hoc modo ſatisfactio non diſtinguitur contra alias partes pœnitentiæ, cōtritionem, ſcil & confeſſionem: imo eas includit tanquam partes ſuas, vt latius declarat *Gab. vbi ſup.*

Satisfactio ſecundo modo accipitur ſtricte, vt diſtinguitur contra alias partes pœnitentiæ, quam *Corte.* perſolutionem vocat, vt ſupra dictum eſt. Et ſic eam deſcribit *Scot.* Satisfactio eſt operatio exterior laborioſa ſeu pœnalis voluntarie aſſumpta ad puniendum peccatum cōmiſſum à ſe, & ad placandum Diuinam offenſam. Vel eſt paſſio aut pœna voluntarie tollerata in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem. Dicitur operatio exterior, per quod excluditur actio laborioſa interior, & paſſio eam comitans, vt eſt contritio, & triſtitia eam conſequens. Et intelligo per actum exteriorem (inquit *Gab.*) actum qui fit corporalibus membris (poſitiue vel priuatiue) inferentib. pœnam corpori & fatigationem. Et dicitur poſitiue vt peregrinatio corporis diſciplinatio, eleemoſynarū diſtributio. Dicitur priuatiue propter ieiunium & abſtinentiam: vbi nihil agitur, ſed ab actione ceſſatur: & per hoc etiam excluditur confeſſio, quia licet fiat organo corporali, tamen breuis eſt & non fatigat. Oratio vero quia perſeuerantem oportet eſſe, laborioſa eſt, & attenuat vires corporales, & ideo includitur in ſatisfactione ſtricte accepta. Et ſatisfactio principaliter fit Deo, quia Deus iniuriatur per culpam. Et conſiſtit ſatisfactio hoc modo capiendo in his tribus: ieiunio, & oratione, & eleemoſyna, & in paſſionibus voluntarijs concomitantibus iſta tria opera difficilia. Et ad ieiunium reducuntur omnia corporis maceratiua, ordinata ad reprimendum carnis rebellionem: vt ſunt vigiliæ, peregrinationes, veſtium aſperitates, & nuditates, corporis flagellationes: & generaliter quæcunq; corporis afflictiones. Ad orationem reducitur quicquid pertinet ad partem contemplatiuam: vt meditationes, ſcripturarum lectiones, prædicationes, ac verbi Dei auditiones, ſtudium Theologicum, diſputationes, errantium impugnationes in morib. & fide, & cætera quæ immediate verſantur circa Deum tanquam obiectum.

 iectum.

iectum. Ad eleemoſynam reducuntur opera miſericordiæ corporalia pro Chriſto propter Deum impenſa, & quæcunq; erogationes bonorum temporalium in pias cauſas, ac ſubleuationes miſeriæ corporalis fratrum. Et quodlibet horum ſecundum *ſanctum Bonauenturam di. 15. p. 2. a. 1. q. 4.* accipitur tripliciter, communiſſime, cōmuniter & ꝓprie; q̄ diffuſe declarat *G. b. d. 16. q. 2. ar. 1 l. 4.* Nam ieiunium proprie dicitur afflictio carnis ſecundum guſtum, communiter omnis carnis afflictio, in vigiliis, flagellis, aſperitatibus: communiſſime dicitur abſtinentia ab omni mortali. Eleemoſyna dicitur proprie opus pietatis proximo impenſum ad releuandum indigentiam corporalem. Communiter dicitur opus ad releuandum indigentiā vel corporalem, vel ſpiritualem. Communiſſime dicitur omne opus miſericordiæ, ſiue corporale, ſiue ſpirituale, proximo impenſum vel ſibiipſi. Eleemoſyna.n debet incipere, ſecundū *Aug.* à ſeipſo. Vnde *Eccleſiaſt. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Sic & oratio dicitur proprie aſcenſus mentis ad aliquid deguſtandum, impetrandū, vel exoluendum. Communiter, ſecundum quod comprehendit omnem actum contemplatiue ad Deum relatum. Communiſſime, ſecundum quod comprehendit omnem actum bonum: quomodo dicit r, quod non ceſſat orare, qui non ceſſat bene facere: in *gloſſa 1. Timoth. 5.* Et hæc tria (inquit *Gabriel*) vt ſunt partes ſatisfactionis, non accipiuntur communiſſime, quia coinciderent: nec proprie quia non ſufficienter diuiderent, ſed communiter. Vide latius *Gabr. vbi ſupra* Et congruenter per quæ quis peccauerit, per hæc & torqueatur. Congruum enim eſt, qui in carne peccauerit, etiam in carne puniatur. Etiam ea ſatisfactio eſt congruentior per quam non tantum abolentur præterita peccata, ſed etiam adhibetur remedium à futuris cauendis & reprimendis, vt latius videre potes *dubio primo apud Gabrielem vbi ſupra.* Et hæc attendant confeſſores, vt ſecundum hoc congruas ſatisfactiones iniungant pœnitentibus, attentis & aliis circunſtantiis confitentium.

Plura *Gabr.* Vnde (vt ſcribit *Scot.*) requiritur diſcretio Sacerdotis, vt non imponat alicui ſatisfactionem ſibi nimis diſconuenientem, ſed eam quæ ſibi magis congruit, & quam forte melius adimplebit: vtpote pauper nec eleemoſynas poteſt dare, nec orare, quem oportet continuo laborare pro victu ſuo neceſſario: nec ieiunare, quia tunc non ſufficeret ad laborem neceſſarium pro victu continuo ſibi neceſſario: labor enim continuus eſt ſibi ieiunium: quia continua maceratio carnis, tantummodo inducendus eſt, vt illum laborem ſubeat in remiſſionem peccatorum, ſaltem quouſque occurrat ſibi opportunitas ſoluendi aliquam aliam ſatisfactionem. Similiter de diuite, ſi ieiunare non vellet, inducendus eſt ad orationem & eleemoſynas, & imponendum illud quod libentius recipit, & quod creditur perſeuerantius adimplere. Vel ſi omnino nullam ſatisfactionem velit recipere à Sacerdote ſibi impoſitam: dicit tamen ſe habere diſplicentiam de peccato commiſſo, & firmum propoſitum non recidiuandi, abſoluendus eſt, & non remittendus, ne cadat in deſperationem. Et denuncianda eſt ſibi pœna, quæ eſſet pro peccatis ſuis facienda: & quod eam in ſe vel æquiualenti abſque impoſitione ſtudeat adimplere, alioquin ſoluet ad plenum in Purgatorio. Videatur latius *Scotus* & poſt eum *Gabriel diſtinct. decimaſexta, quæſtione ſecunda, articu. 3. dubio primo, libro quarto.* Et ſecundum *Scotum diſtinct. 15 quæſt. 1. libro 4. vbi ſupra.* qui vere pœnitet & recipit ſatisfactionem ſeu pœnitentiam ſibi iniunctam ab Eccleſia (claue non errante) quantumcunque poſtea recidiuet, nunquam tenebitur niſi ad illam vnicam implendam ſatisfactionem: & ſi eam impleat in charitate, melius eſt: quia non tantum ſoluit pœnam, ſed meretur. Sed ſi adimpleat eam voluntarie extra charitatem, ſoluit quidem pœnam, ſed non meretur gratiam. *Scotus vbi ſup.* Aliter ſentit *Alex.* quem imitatur *S. Tho. ſ. Bonau. Rich.* & plures alij, qui tenent, quod ſatisfactio facta extra charitatem ſcienter, repetenda eſt q. non facta, quia per eam nihil pœnæ debitæ abluitur: & ita ſine charitate & gratia nemo poteſt ſatisfacere. Et hæc opinio dura videtur & plena ſcrupulis, quia vix homo poſſet ſcire probabiliter an ſatisfecerit vel nō: licet omnia ſibi (claue non errante) iniuncta expleuerit. Durandus recitat ambas opiniones, reputans ambas probabiles. Primam vero dicit duram. Secundam vero minus ſecuram. *Gab.* ſimiliter ambas recitat & dicit *in fine dub. 2. quæſt. 1. 2 diſtinct. 16. libr. 4.* quod ſi manifeſtum eſſet ex ſcriptura, opinio Scoti reproba eſſet: quia vero

id

Digitized by Google

id ex ſcriptura deduci non poteſt, videtur opinio Scoti magis concordare miſericordiæ diuinæ, quæ ſecundum ſcripturam ſuperexaltet iudicium, *Iaco.2.* & eſt ſuper omnia opera magnificanda vſque ad cœlos, *Pſalm.56.* Determinauit autem duos modos ſatisfaciendi Dominus, vt ſcribit *Gab.dub.5.vbi ſup.* ſub diſiunctione, hoc eſt alterum duorũ vel in Purgatorio vel in præſenti vita. Sufficit ergo propoſitum ſatisfacere altero modorum. Satisfactio etiam in præſenti conceditur in fauorem pœnitentis, ſed cuilibet licet cedere iuri ſuo: ideo qui negligit leuem ſatisfactionem, expectans ſeueriorem quamuis ſtulte agat, ſit etiam hoc ſignum remiſſæ conuerſionis & contritionis, ſi tamen cætera quæ ſufficiunt ſunt ibi, non videtur excludendus à regno Dei. Et ſatisfactio vel habet fieri proximo: & ſic non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Sed licet ſit reſtitutum ablatum, tamen adhuc manet ſatisfactio Deo facienda, quæ dicitur pœna, eo quod peccauimus contra Deum per ſuperbiam & rebellionem, tranſgrediendo eius præcepta. Et ſicut peccauimus corde, ore, & opere: ita oportet quod trib. modis ſatisfaciamus, ſcilic. contritione, confeſſione, & reſtitutione. De quo latius *Iacobus de Valentia ſuper illud Pſalm.6. Laborau in gemitu meo:* & ideo oportet quod talis ſatisfactio fiat. Primo per fletum & gemitum cordis, vt inde veniat pietas & humilitas, vnde proceſſit iniquitas. Secundo per ieiunium ad puniendum carnem & animam. Tertio per orationem, vt inde egrediatur laus & benedictio, vnde egreſſa fuit blaſphemia, aut ſtultiloquium, & vaniloquium. Quarto per eleemoſynam, vt mitigemus Deum aliquo munere, & vt pauperes deprecentur DEVM, vt dimittat nobis debitum peccati. Et ſic dolore, & fletu, & oratione, & munere, reddimus & ſoluimus debitum peccatorum, & tunc pœnitentia dicitur completa. *Valentia.*

SATISFACTIO à quibuſdam ſic deſcribitur: Satisfactio eſt Deo debitum honorem pro cõmiſſa culpa impendere, ſecundum *Auguſtinum, ex B.Tho 4.ſenten.diſt.15 quæſt.1, art.1.* Satisfactio ſecundum *S. Gregorium*, eſt cauſas peccatorum excidere, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Et vocat cauſas peccati occaſiones allicientes ad peccandum. Quarum quædam propinquæ ſunt peccato: & hæ ſunt in noſtra poteſtate, vt eas poſſumus amouere vel excidere: vt cœna ſplendida cauſa propinqua eſt luxuriæ. Sunt aliæ remotiores, quæ in noſtra poteſtate non ſunt: vt oblatio talis cœnæ, vel alicuius rei delectabilis oculis cordis noſtri, vel ſuggeſtio diabolica de tali ſplendida cœna. Propinquas debemus excludere, quia in noſtra ſunt poteſtate. Remotiores occaſiones ſi veniant à parte diaboli, vel carnis, vel mundi, debemus amouere, vel non debemus conſentiendo aditum indulgere, eo quod in noſtra poteſtate ſit eas non recipere. Hæc *Gerſ.in comp. Theol.de ſatiſfact.* Vide eundem *Gerſon part.4.l.ſt.1.* quæ incipit: *Pœnitemini*, & credite Euangelio. Vel ſatisfactio diffinitur ſic ſecundum eundem: eſt damni vel iniuriæ illatæ recompenſatio, ſecundum iudicium & ordinem iuris, vel eſt iniuriæ illatæ recompenſatio ſecundum ęqualitatem iuſtitię, ſecundum Theologos Et ſatisfactio ſecundum *B.Thom.4.ſent.d.15.q.1.ar.1.* eſt actus virtutis materialiter & formaliter elicitiue quidem iuſtitiæ vindicatiuæ, Imperatiue vero eſt actus charitatis.

SATISFACTIO ad plura ordinatur (vt literis mandauit *Gab d.16.q.4.a 3 dub.3.d 4.*) Ad placationem diuinæ offenſæ, ad remiſſionem pœnæ, ad exciſionem radicum peccatorum, ad reſtitutionem minus iuſte poſſeſſorum, & ad quædam alia. Principaliter tamen ordinatur ſatisfactio ad diuinam placandum offenſam, ne vlciſcatur peccatum: vt patet ex diffinitione ſatisfactionis ſtricte acceptæ. Et per hoc illa operatio vel paſſio voluntaria eſt perfectior, & magis ſatisfactiua, per quam magis placatur offenſa diuina. Et quoniam per nihil magis placatur Deus, quam per actum à charitate elicitum, ille actus eſt ſimpliciter magis ſatisfactiuus, qui à maiore elicitur charitate, &c.

SATISFACTIO eſt duplex, reconcilians & placans Deum. Et de illa dicitur, ꝙ non poteſt fieri de vno peccato & nõ de alio. Vnde *Aug.* Impiũ eſt à Deo dimidiam ſperare veniam: & hæc ſatisfactio eſt (vt inquit *Bruleſer*) qua quis ſatisfacit Deo ex deuotione & in gratia, & vocatur ab aliquibus ſatisfactio meritoria Alia eſt ſatisfactio, & dicitur ſolutiua pœnæ, quæ pœnã temporalem ſoluit, & nec eſt placans, nec reconcilians. De illa dicitur ſecundum opinio-

Digitized by Google

nem *Scoti*, quod poteſt fieri de vno peccato & non de alio: vt patet in recidiuante, qui implendo iniūctam pœnitentiam poſt recidiuam ſatisfacit pro peccato prius dimiſſo abſque ſatisfactione pro peccato recidiue. Sed latius de his videre potes *Gab. diſtinct. 16 quaſt. 2. dubio 3 lib. 4. &c.*

Satisfactio quædam eſt plena, quædam ſemiplena, vt ſcribit *S. Bonau. d. 20. q. 4. l. 3.* Satiſfactio plena eſt, quando ſimul fit ſatisfactio de iniuria & damno. Vnde (vt idem dicit) pro nullo peccato, in quo fit auerſio à Deo, poteſt ſatisfacere aliquis purus homo ſatisfactione plenaria: nec pro ſeipſo nec pro alijs: propter hoc quod offenſa & iniuria illa excedit puram creaturam. Sed ſatisfactione ſemiplena homo poteſt ſatisfacere pro ſuo actuali peccato, ſed non pro originali. Nam nullus potuit ſatisfacere pro originali peccato, niſi Chriſtus Deus & homo: de actuali poteſt quidem homo purus adiutus gratia ſatisfacere, ſed ſatisfactione ſemiplena, quæ ſuppletionem & complementum recipit à paſſione Chriſti. Chriſtus enim ſatisfaciens pro omni offenſa, omnibus impetrauit gratiam, quantum ad ſufficientiam: & merito illius ſatisfactionis homo concipiens gratiam, ſatisfacit poſtea Deo pro læſione quam intulit ſibi actualis culpa. Vide latius *ſanctum Bonau. vbi ſupr.*

Satisfacere ſecundum *Aug.* & habetur de *pœnitentia d. 3. cap. Satisfactio* eſt peccatorum cauſas excidere, & earum ſuggeſtionibus aditum non indulgere. Excidere, id eſt remouere (vt inquit *Brulefer*) per dolorem, & ſuggeſtionibus, *&c.* per hoc innuitur firmum propoſitum de futuro. Satisfacere ſecundum *Anſelm.* eſt honorem debitum Deo impendere, ſupple pro peccato. Diffinitio Auguſtini reſpicit receſſum à malo, Iſta vero Anſelm. reſpicit acceſſum ad bonum.

Scandalum Græca dictio eſt *σκάνδαλον*, & eſt dictum aut factum minus rectum, præbens alteri ruinæ occaſionem, ſecundum *b. Tho. 2. 2. qu. 43.* Scandalum large ſumitur pro quolibet impedimento alicui præſtito in via aliqua qua proſequi intendit, ſecundum eund. vbi ſupra. *Hieron. ſup. Mat.* Scandalum Græce nos ruinam, vel offenſionem, vel impactionem pedis poſſumus dicere. Obex enim qui alicui ponitur in via corporali, cui impingens diſponitur ad ruinam ſpiritualem, dicitur ſcandalum: tale autem verbum eſt vel factum minus rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ: & quia actus ſumit rationem ex obiecto, ideo ruina vel diſpoſitio ad ruinam ſequens ex alterius dicto vel facto, dicitur ſcandalum, ſed paſſiuum: primum vero actiuum. Hæc *Palud. diſt. 38. qu. 6. l. b. 4.* Et vt idem dicit: Cum aliquis publice facit peccatum, vel aliquid quod habet ſimilitudinem peccati, & tunc ille, qui hoc facit, dat alteri occaſionem ruinæ: potiſſime quando hoc intendit: vnde vocatur ſcandalum actiuum. Si autem aliquis ſumit ſcandalum ab actu alicuius, qui non ſemper ſe præbet cauſam peccandi, dicitur ſcandalum paſſiuum ſine actiuo: quia ille qui ratione agit, non dat occaſionem ruinæ quam alter patitur. De quo *Paludenſis.* Et quandoque eſt actiuum ſine paſſiuo: puta, cum quis inducit alium verbo vel facto ad peccandum, & ille non conſentit. Scandalum ſecundum *Rich. d. 38. art. 10. quaſt 1. l. 4.* dicitur à ſcandalon Græce quod eſt offendiculum, vel offenſio, vel ruina, vel impactio pedum. Tranſlatum eſt autem à corporalibus ad ſpiritualia. Et ſicut in corporalibus accipitur actiue, ſcilicet pro appoſitione offendiculi in via ad hoc vt ambulans impingat vel ruat. Et paſſiue, ſcilicet pro impactione vel ruina impingentis vel ruentis: ſic in via morum accipitur ſcandalum actiue & paſſiue. Primo modo eſt ſcandalizantis actio, ſcilicet dictum vel factum minus rectum, alteri præbens occaſionem ruinæ. Secundo modo eſt ſcandalizati paſſio, ipſa ſcilicet ruina occaſionata ex dicto, vel facto minus recto. Et ſcandalum quod ex propria malitia acceptum eſt, eſt ſcandalum Phariſæorum: quod ſecundum doctrinam Chriſti contemnendum eſt, dicente Domino. *Sinite eos* (haud dubium quin Phariſæos) *cæci ſunt* (ex ſua malitia) *& duces cæcorum. Matth. 5.* Ipſi autem ex malitia ſcandalizati ſunt, non ex infirmitate, quos Chriſtus nunquam ſcandalizauit actiue: ſicut & dicit *Petrus Palud. diſtinctione 38. in fine lib. 4* qui plura ſcribit de ſcandalo. Volunt *Richard. diſtinct. 38. artic vltim. quaſt. 1. lib 4. & beatus Thom. 2. 2. quaſt. 43. artic. 7.* quod etiam bona ſpiritualia quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, ſunt occultanda aut differenda propter cauere ſcādalum, donec ſcandalum ceſſet reddita ratione. Hinc

eſt

eſt quod dicit *Gerſ. in reg. moral.* Quilibet ab omni actu cui non eſt aſtrictus aliunde tenetur deſiſtere quando timet, aut timere debet ſecundum vehementem coniecturam ſcandalum puſillorum quouſque de illo compeſcendo diligentiam compleuerit, niſi forte pro communi vtilitate vnctio Spiritus ſancti doceat illud agendum, vt Chriſtus fecit in publicatione veritatis ſacramenti *Ioan 6.* Vnde *Innocen. 51. diſt. Aliquantos*, innuit quod propter ſcãdalum aliquod omittendum eſt quod iure eſſet faciendum. Item ſcandalizans puſillos dando occaſionem mortalis peccati, peccat mortaliter. Vnde *Matt. 18.* dicitur: *Væ homini per quam ſcandalum venit*, ſed væ non imprecatur à Domino niſi peccantibus mortaliter. Et *Rich. lib. 4. diſt. 38. art. vlt. quæſt. 2.* Si probabile eſt quod ex opere ſupererogationis ſcandalizetur quis mortaliter, tunc omiſſio illius operis eſt in præcepto. Si autem probabile eſt quod non ſcandalizatur, niſi venialiter, omiſſio illius operis eſt in conſilio; poſtquam autem oſtenſum eſt proximo quod ex tali opere ſcandalizari non debet, & debito modo ſuaſum vt non ſcandalizetur, non tenetur homo opus illud omittere propter proximi ſcandalum vitandum: quia ſi poſt talem inſtructionem & ſuaſionem ſcandalizatur, tunc illud ſcandalum non proueniret tam ex infirmitate vel ignorantia, quam ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorum, propter quod bona opera non ſunt omittenda, vt ſcribit *Gabr. diſt. 16. quæſt. 3. du 6. libr. 4.* Et paulo poſt. Si opera bona ſupererogationis & meritoria omittenda ſunt, vt caueatur ſcandalum puſillorum, quanto magis opus indifferens aut ſpeciem mali habẽs, quale eſt bina comeſtio in die ieiunij, quæ vtique habet ſpeciem mali, cum ſit contra verba præcepti. Quoniam ſecundum Apoſtolum *1. ad Theſſ. 5.* non tantum à malo, ſed etiam ab omni ſpecie mali abſtinere præcipimur. Cui conſonat illud *2. Cor. 6. Nulli dantes offenſionem.* Hæc ſatis clare docet Apoſto *1. Cor. 8. & 10.* vbi de idolatris loquitur. *Gabr. vbi ſupra* Hinc *Hiero. ſuper Mat.* Dantes occaſionem ſcandalo, rei ſunt eorum qui pereunt ſcandalo. Et *beatus Ambroſius ſuper illud Apoſtoli. In tua ſcientia*, id eſt in tua perit. a illum occidis, quando in te fieri videt, quod ille aliter intelligit. Et tu eris occaſio mortis fratris, quem Chriſtus vt redimeret crucifigi ſe permiſit. Et ſequitur. Quantum enim malum eſt per illicita delinquere, tãtum malum eſt per ea quæ conceſſa ſunt offendere. Sic enim lex permiſit quæ conceſſit, vt modus tamen ſit quem cuſtodiant: puta, vt fiat ſine offenſione & ſcandalo proximi. Quare qui comedit præbens alteri occaſionem ruinæ, etiamſi habet cauſam legitimam occultam, peccat mortaliter, quia cum ſcandalo proximi. Et ideo ſimiliter (vt ait *Gab.*) miniſtrantes cibum per cuius ſumptionem ſcandalizant, mortaliter peccant. Secus ſi remoueatur ſcandalum per manifeſtam cauſam excuſantem, aut expoſitionem cauſæ latentis. Et ſecundum *Scotum d. 3. q. 4. li. 4.* nullum illicitum eſt committendum propter ſcandalum quodcunque vitandum. Vnde *extra de reg. iuris, qui ſcandalizauerit.* Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quam veritas relinquatur, ad minus hoc verum eſt pro veritate vitæ in præceptis negatiuis ſemper, & pro ſemper, & in affirmatiuis pro tempore pro quo ſunt adimplẽda. *Scotus.* Vnde error cui non reſiſtitur, approbatur, vt inquit *Gerſ. de conſolat one Theologiæ. l. 4. proſa 2.* Non enim deſerenda eſt veritas aut vitæ aut doctrinę, vel iuſtitiæ dum certum habemus quod periclitaretur noſtro ſilentio, & oppoſita fallitas firmaretur. Vnde præceptum non eſt omittendum propter ſcandalum. Opera quoque (vt vult *Rich. a. d. 38. a 10. q. 2. l 4.*) quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, non ſunt omittenda ad vitandum proximi ſcandalum, ex quacunque radice proueniat: quia nullus debet omittere ſalutem propriam, ad vitandum proximi damnationem, quia magis tenetur quilibet ſeipſum diligere, quam alterum ſecundum ordinẽ charitatis Secus de operib. ſupererogationis & indifferentib De quib. latius *Rich. vbi ſup.* & ſupra tactum eſt. Nec poſſumus imo nec debemus (vt dicit *Gerſ. p. 2. in. quæſt. qu. buſdam quæſt. 3.*) omnib. ſcandalis vitandis occurrere ſemper ſed ſaltem actiuis, prout exempla ſufficientia habemus in ſaluatore noſtro, cuius quamuis perfecta ſint opera, nihilominus tamen Pariſæi nonnunquam in eis ſcandalizati ſunt. Multa de ſcandalis alias ſcribit *Gerſ.* & alij. *&c.*

SCANDALIZARE tripliciter contingit. Vel vnus poteſt alterum ſcandalizare, vt ſcribit *Iaco. de Valentia ſuper illud Pſalm. 49. Ponebas ſcandalum.* Primo decipiendo eum vt incidat in aliquod damnum, vel errorem. Secundo affligendo ipſum

Digitized by Google

pſum vt faciat blaſphemare contra Deum. Tertio quando quilibet male viuendo præbet alteri exemplum malæ vitæ, aut facit perdere bonam opinionem de ipſo quam prius habebat, & ſic quilibet talis ponit ſcandalum aduerſus fratrem ſuum & proximum. Et omnis (vt ſcribit *Gerſon parte ſecunda, tractatu de paruulis ad Chriſtum trahendis*) idcirco peccare vel cadere faciens paruulos in via morum gradientes ad Chriſtũ ſcandalizat eos. Hoc autem dupliciter fit, nunc opere, nunc ſermone, & vtrobique dupliciter, directe vel indirecte. Indirecte quidem ſcandalizat aliquis dum non prohibet ſcandalum quando ſua auctoritate, vel officio poſſet & deberet, quemadmodum negligentia nautæ ſubuertit nauem. Aut certe volens quiſpiam prohibere ſcandala, impeditur, ſeu contumeliis apertis, ſeu detractionibus occultis, ſeu damnis & aliis diaboli mille machinamentis. Vtrumque iſtud ſcandalum præbuiſſe, viſi ſunt Diſcipuli Domini, & prohibebant paruulos venire ad Chriſtũ, & comminabantur offerentibus. At vero quam irrationabiliter hoc egerunt, & non ſecundum ſcientiam, indignatio Chriſti ſubſecuta apertũ dat iudicium. Quod videns Ieſus (inquit Euangeliſta) indigne tulit, qui & ipſa Publicanorum & peccatorum facinora manſuete ferebat dum indignabatur falſa Phariſæorum iuſtitia, acclamans cur cum peccatoribus & Publicanis manducaret. Vide latius de hoc *Gerſo vbi ſup.*

SCHENOPEGIA dictum à σχηνόω quod eſt macero. Et erat feſtum tabernaculorum per dies ſeptem, propter beneficium deductionis & protectionis in deſerto, & ſignificat peregrinationem ſanctorum in hoc mũdo. Cui nunc ſuccedit feſtum conſecrationis Eccleſię ſecundum *B. Th. 1. 2. q. 102. a. 4.* de quo videri poteſt *Gab ſer. 1. de dedicationis feſto.*

SCHISMA Latine ſciſſura ab σχίζω quod eſt ſcindo. Hinc diuiſionem Eccleſiæ ſchiſma dicimus non ſciſma, vt multi male proferunt. Et ſchiſma eſt ſeparatio propria ſponte & intentione ab vnitate Eccleſiæ renuens ſubeſſe Papæ, & communicare membris Eccleſiæ, ſecundum *B. Thom. 2. 2. quæſt. 39.* Et ſchiſma (vt notat *Gab. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. dub. 3. lib. 4.*) proprie acceptum eſt illicita diuiſio per inobedientiã ab vnitate Eccleſiæ facta, & hoc eſt aliquando cum hæreſi, vt in Græcis ſe ab Eccleſia ſeparantibus cum cæteris erroribus de proceſſione ſpiritusſancti & alijs. Aliquando eſt ſine hæreſi: ſicut ſunt qui credunt Romanam Eccleſiam, nec aliam volunt conſtituere ſed eam credunt eſſe apud ſe, vt contingit quando plures contendũt de papatu. Secundo modo accipitur largius, ſc. pro his qui ſe diuidunt à proprio epiſcopo eum eiicientes, & ſedem Epiſcopalem ſibi vſurpantes, & presbyteros ſibi ordinantes. Tertio modo largiſſime accipitur pro omni exiſtente in peccato mortali, quia diuidit ſe à charitate Dei, & ſecundum hoc patet differentia eius ab hæretico, & per conſequens ſchiſmatis quæ eſt inobedientia qua quis diuiditur à ſuo ſuperiori, vel ab Eccleſia & hæreſi, quæ eſt error pertinax contra catholicam veritatem in omnib. & maxime in diuiniſſimo Euchariſtiæ ſacramento, vbi plurima ſunt mirabilia intellectu viatoris incomprehenſibilia, inconcuſſe nos ſeruare debemus. Differentiam inter hæreſim & ſchiſma explicat *Hier. ſup. Epiſt. ad Gal.* vbi dicit. Inter hæreſim & ſchiſma hoc eſſe arbitror, quod hæreſis peruerſum dogma habet. Schiſma poſt Epiſcopalem deceſſionem ab Eccleſia pariter ſeparat, &c. Et ſecundum *Gerſ. p. 1. de modo habendi ſe tempore ſchiſmatis.* Schiſma non ſolum eſt in ſeparatione membrorum à capite, ſed etiam mẽbrorum ab inuicem, vt quando propter quæſtum, vel propter vanam gloriã, vel aliam cauſam non habet animum paratum ad obediendum veritati cognitæ, vel etiam dum in dubio inuoluto pro ſua aſſertione ſuſtinenda ſeparat ſe à membris veris, & viuis ipſius Eccleſiæ, & ſchiſmata propter peccata veniunt vt idem dicit *Gerſon part. 2. tract. de vnitate Eccleſ.* cum ait *conſidera* 1. Vnitas Eccleſiæ generalis ſicut impedita eſt per diuiſiones filiorum ſuorum tanquam membrorum putreſcentium, & contra Deum peccantium. Nam peccata noſtra (iuxta verbum propheticum) diuiſerunt inter nos & Deum. Sic per vnionem oppoſitam, ſc. per reconciliationem cuiuslibet ad DEVM corrigendo prauos mores, humiliando ſe, & orando, rurſus debet hæc vnitas impetrari, vide latius *Gerſ.* qui & *p. 4. ſer. in die Epiph.* ponit ſchiſmatis multa dãna & pericula, & tanta ex eo eueniunt mala inquit ipſe, & veriſimiliter euenient in corpore & anima niſi apponatur remedium, propter Eccleſiam perditam, fidem collapſam, & chriſtianitatem

Digitized by Google

nitatem labefactatam, *&c.* Alias multa de ſchiſmate ſcribit *Gerſ.*

Schismaticvs (vt ſcribit *Pet. Pal. d.* 13. *q.* 3. *l.* 4.) proprie eſt qui ab vnitate totius Eccleſiæ ſe diuidit, vel qui ab obedientia Romanæ Eccleſiæ ſe ſubtrahit totaliter, & vt idem ait. Pœna ſchiſmatici eſt excõmunicatio & ſuſpenſio ordinatorum ab eis, & annullatio alienationum factarum ab eis & huiuſmodi. Qui vero in vno (vt inquit idem *Palu.*) articulo non obedit, non propter hoc ſtatim ſchiſmaticus reputatur: puta, ſi non ſtatim dimittit adulterã vel huiuſmodi. Qui vero dicit Papæ non eſſe obediendum, & ita ſentit, non tam ſchiſmaticus quam hæreticus reputatur.

Scientia accipitur multipliciter, vt notat *Gerſ.* de errorib. circa fidem, & circa præceptum non occides: Quandoq; .n. accipitur ſcientia ꝓ habitu, quandoq; pro animi ſenſu & ex tali habitu procedente, quandoque pro obiecto illius habitus vel actus & hoc dupliciter, ſicut eſt duplex obiectum quod ſcimus. Vnum eſt concluſio demonſtrata mentalis, vocalis vel ſcripta. Aliud eſt res ſignificata per concluſionem: vnum vocatur obiectum materiale, aliud formale, ſecundum *Tho.* Scientia quoq; prædictorum modorum ſolet ſumi dupliciter. Vno modo pro vnico vel ſimplici tali habitu vel actu vel obiecto. Alio modo pro collectione multorum huiuſmodi habituum vel actuum vel obiectorum quemadmodum dicimus Phyſicam eſſe vnam ſcientiam, ſic Methaphyſicam, ſic Medicinam, & ſic de alijs, *&c.*

Scientia ſecundum *Gab.* quandoq; accipitur generaliter pro qualibet notitia ſiue ſimplici ſiue complexa ſiue actuali ſiue habituali *Gab. d.* 14. *q. vn. l.* 3. Et ſecundum eund. *d.* 3. *q.* 1 *l.* 1. ſcientia accipitur dupliciter. Vno modo pro notitia adhæſiua veri cõplexi nata cauſari ex aliqbus ꝓmiſſis p demonſtrationẽ. Alio modo generaliter ꝓ omni notitia, accipiendo ſcientiã primo modo, ſcientia non eſt in Deo, quia nihil in Deo eſt adquiſibile per demonſtrationem. Sed accipiendo ſecundo modo, ſcientia eſt in Deo intranſitiue: quia ſecundum ſcripturam, ſanctos & Philoſophos Deus eſt vere intelligens & cognoſcens. Item Deus eſt ſummum ens, ergo intelligens, ſciens, & cognoſcens. Ita ſentiunt & Theologi & Philoſ. Vnde *Mat.* 11. *Nemo nouit filium niſi pater, neq; patrem, niſi filius*: & ita Deus nouit ſe, & in alijs innumerabilib. locis. Item 1. *de anima* dicit Philoſophus contra Empedoclem, Deum inſipientiſſimum eſſe ſi non cognoſceret diſcordiam. Copioſius ibi ſcribit *Gabriel* qui & probat ratione. Nam quicquid dicit perfectionẽ ſimpliciter, hoc eſt Deo attribuendum, ſcire ſiue intelligere ſunt huiuſmodi, ergo. Et ſcientia quæ Deus eſt, realiter eſt ex natura rei diuina eſſentia ab ea penitus indiſtincta, nec realiter nec formaliter, ſed omnib. modis ead. eſſentiæ, quibus eſſentia eſt ead ſibi ipſi. Quicquid. n. eſt realiter in Deo, eſt diuina eſſentia. De quo latius vide *Gab. D. Tho.* 1. *p.*

Scientia ſecundum *Ariſt.* eſt habitus demonſtratiuus *l.* 6. *Eth.* Vel ſcientia eſt determinatio intellectus ad alteram partem cum certitudine. Et eſt de genere bonorum, i. e. de animæ non ſolum ſcientia bonorum ſed etiam ſcientia mali: ſcire enim malum bonum eſt (vt dicit *Gabriel d.* 34. *q. vn. l.* 2.) Et ſcientia vt idem notat *d.* 24. *q. vn art.* 1. *lib.* 3 proprie accipitur pro notitia adhæſiua concluſionis neceſſariç adquiſitæ per demonſtrationem. Ex quo tres conditiones ſcientiæ innuuntur. Prima quod ſit notitia adhæſiua habitualis vel actualis, per quod excluditur notitia apprehenſiua, ipſa ſcilicet veritas ſcita, quæ non eſt ſcientia, ſed obiectum ſcientiæ. Secunda quod ſit propoſitionis neceſſariæ. Vnde ſi propoſitionis contingentis veritas poteſt euidens eſſe per notitiam intuitiuam extremorum, non tamen eius notitia eſt ſcientia. Tertia quod ſit acquiſita per demonſtrationem, hoc eſt per diſcurſum ſyllogiſticum procedentẽ ex neceſſarijs euidentibus mediate vel immediate. Vnde nunquam aliqua veritas ſcitur donec reſoluatur ad principia euidentia, hoc eſt, donec in ꝓbatione ſeu cõfirmatione ei⁹ veniatur ad principia euidentia ex terminis, vel per experientiam. De quo latius legito *Gabrielem vbi ſupra, & Scotum diſtinct.* 24. *libro* 3. *& Camer. quæſtion.* 1. *lib.* 1. *ſententiarum*, & in logica. Et ſcientia ſecundum *Scotum* quatuor includit ſtricte ſumpta, ſcilicet, quod ſit cognitio certa: hoc eſt, abſq; deceptione & dubitatione de cognito neceſſario cauſato à cauſa euidenti intellectuali applicata ad cognitũ p diſcurſum ſyllogiſticũ. Vnde ſecundum eund. theologia in ſe nõ eſt ſcientia quantũ ad vltimam conditionem ſcientiæ, ſed quantũ ad alias

Digitized by Google

alias tres conditiones eſt ſcientia in ſe & in intellectu diuino *Scot.q.3.prol.*

Scientia est duplex, ſcilic. ſpeculatiua & practica. Speculatiua, quę eſt de ſpeculabilibus: practica quæ eſt de operabilibus. Et hæc dicitur duobus modis, vt ſcribit *S. Bona.diſt.14.quaeſt.vlt. in fine lib.3.* Vno modo dicitur ſcientia practica, quæ eſt de operibus, ſicut Philoſophia moralis dicitur de opere quæ eſt de operibus procedentib. à libera voluntate. Alio modo dicitur ſcientia practica quæ eſt de opere & in opere: ſicut faber quando fabricat, dicitur habere cognitionem practicam fabricandi. Primo modo communicauit Devs ſcientiam practicam animæ Chriſti, quia Chriſtus cognitionem habuit omnium operum diuinorum. Secundo modo non communicauit ei pro eo quod anima Chriſti in cunctis ſuis operib. non potuit cooperari. Sed ſi loquamur de Chriſto ſecundum diuinam naturam, ſimile erit ſicut de filio artificis. Pater.n. omnia demonſtrat filio, & quæcunq; pater facit, hæc omnia & filius facit, ſicut dicitur *Ioan.5.* Virtus quoq; operatiua in Chriſto non eſt facta omnipotens, ſicut intellectus eius factus eſt omniſciens. *Bona.*

Scientiæ profectus poteſt conſiderari quo ad ſcibilia, vel quo ad modum cognoſcendi, vel quo ad habilitatem maiorem in cognoſcendo, omnib. his modis homo ſi ſtetiſſet in rerum cognitione, profeciſſet, quamuis ad ſcibilia non profeciſſet quantum ad noui habitus acquiſitionem. Accepit.n. (vt dicit *Hugo* & *Mag.d.23.li.2.*) ab exordio omnium rerum plenam notitiã, ſcil. habitualem quam Deus ei in principio ſuæ creationis infudit. Omnibus.n reb. nomina impoſuit naturaliũ rerũ expreſſiua, tamẽ in earum rerũ cognitione q̃ fiunt curſu mirabili aut curſu voluntario ꝓficere potuiſſet adquirẽdo nouas cognitiones rerum prius non cognitarum, profeciſſet etiam quo ad modũ cognoſcendi: quia quod cognouit in habitu, cognoſcere poterat in actu: & quod cognouerat notitia abſtractiua, poterat cognoſcere notitia intuitiua: & quod intellectu cognouerat, poterat de nouo cognoſcere ſenſu. Item profeciſſet etiam quantum ad habilitatem cognoſcendi, quæ ex frequenti cõſideratione eorum, quæ cognouerat, pronior fuiſſet & paratior ad iudicandum de his, quorum habebat cognitionem per habitum innatum, id eſt in exordio ſuæ productionis infuſum. Nam & ſi homo in ſtatu innocentiæ non habuiſſet tarditatem hebetudinis per aggrauationem corporis mortalis, habebat tamen quãdam minorem velocitatem propter corpus animale, quia indiguit refectione. Secus in beatitudine, vbi erit corpus ſpirituale nulla refectione, nulla cura indigens. De damnatis vero dicit *Rich.d.50.a.3.qu.1.d.4.* ꝙ ibi vtuntur ſcientia adquiſita in hoc mundo, maxime quantum ad aliqua. Conſiderant.n. mala quæ fecerunt & pœnas quas incurrunt, & bona quæ amiſerunt, & bona quæ perdiderunt, vt hic vſus ſcientiæ ſit ad maiorem afflictionem eorum. Nec habent delectationem quæ ex ſcientia prouenire ſolet, ſunt.n. indiſpoſiti ad aliquam delectationem, ſed pleni ſunt triſtitia, &c. De quo latius dicitur, *Dan.nati* & alias.

Scientiam habere neceſſariam de futuris contingentib. dupliciter intelligitur, vel quod ſcientia illa, qua ſciuntur, ſit neceſſaria: & ſic Deus habet ſciẽtiã neceſſariã reſpectu futurorũ contingentiũ, quia ſcientia, qua ſcit futura cõtingentia, eſt ſua eſſentia, q̃ eſt vnica cognitio omniũ cõplexorũ & incõplexorũ, neceſſariorum, & contingentium, præſentium & futurorum, ac generaliter omnium intelligibilium, & hæc eſt neceſſaria. Secundo modo intelligitur habere ſcientiam neceſſariam reſpectu futurorum contingentium, id eſt habere ſcientiam, qua neceſſario ſciat hoc futurum contingens. Et ſic non eſt verum quod Deus, &c. quia ſicut ipſum futurum contingens contingenter erit, ita Deus ipſum contingenter ſcit, quia poteſt ipſum nunquam ſciuiſſe, ita ſcribit *Gabriel d.ſ.inctio.38. quaeſt.vnic.Lit.* 1. Etſi vt idem ſcribit *articul.3.dub.5.vbi ſupr.* ſcientia Dei in ſe ſit vna ſimpliciſſima eſſentia omnium cognoſcibilium, tamen in ordine ad cognita à quibuſdam diſtinguitur in ſcientiam ſimplicis notitiæ & ſcientiam iudicatiuam enunciabilium, quæ eſt veritatis complexæ vel proportionabiliter ſignificatę, vt qua ſcit me legere, mereri vel peccare. Scientia ſimplicis notitiæ eſt ſcientia Dei ſecundum quod eſt ſimplex apprehenſio rerum. Scientia autem enuntiabilium eſt eadem ſcientia, ſecundum quod eſt euidens iudicium eorum. Scientia ſimplicis notitiæ adhuc tripartitur, quia vel eſt omnium præſentium, præteritorum, futurorum rum

Digitized by Google

rum & poſſibilium,&ſic obtinet nomen generale, ſc. ſcientia ſimplicis notitiæ. Secundo ſpecialius, quia eſt eorum quæ ſunt, fuerunt vel erunt tantummodo, & ab aliquibus dicitur ſcientia viſionis, qua cognoſcit ea quæ coexiſtunt alicui tempori pręterito, pręſenti vel futuro, ſecundum *S.Tho* Et habet *Gabriel diſt.14.quæſt. vni. artic.1.lib.3.* Tertio modo adhuc ſpecialius tantummodo reſpectu futurorum, & hæc dicitur præſcientia. Scientia enunciabilium ſeu iudicatiua etiam poteſt diſtingui ſecundũ diſtinctionem propoſitionum affirmatiue, negatiue de ineſſe, mobilis, de præſenti, præterito & futuro, & hæc eſt diſtinctio non rerum, ſed nominum. Et omnis notitia ſeu ſcientia Dei (vt habet *Oyta.quæſt.8.artic.2.*) aut eſt ſimpliciter apprehenſiua aut complexa ſiue proportionabiliter iudicatiua. Et hoc idem ſecundum *Antiſiodorenſẽ, lib.1.cap.48.* Et refert *Gab.diſt.39.quæſt.vnic.art.1. lib.1.* Vnde ſecundum eas ſcientia Dei vno modo ſumitur pro notitia rerum, alio modo pro notitia enunciabilium. Et hoc idem ponit *Occam quæſt.2.text.1.* Scientia apprehenſiua (quæ & dicitur rerum) ex diuerſitate & generalitate ſcitorum, reſpectu quorum ſcientia DEI dicitur multiplex, tria ſortitur nomina. Dicitur.n.quãdoque ſimplicis intelligentiæ, quæ etiam ſolet dici ſcientia Dei intuitiua, eſt in plus ſiue reſpectu plurium, quam ſcientia viſionis, quia eſt reſpectu omnium poſſibilium, non autem ſcientia viſionis. Item præſcientia ſiue præuiſio eſt in minus quam ſcientia viſionis, quia eſt ſolum reſpectu futuri. Item ſcientia Dei ſiue cognitio Dei reſpectu plurium eſt apprehenſio quam iudicium, quia tam reſpectu complexorum quam incomplexorum, tam falſorum quam verorum eſt apprehenſio. Iudicium vero reſpectu verorum, & ſecundum *beatum Thomam in primo, diſti. 35. quæſtione prima & ſequ.* in Deo eſt vere & proprie ſcientia. Et probatur ex ſcriptura *Coloſ.1. In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei*, & in multis alijs locis. Et *comment. 11. Metaph.* dicit quod vita & ſcientia proprie eſſe in Deo dicuntur. Probatur & ratione, quia Deo nulla perfectio deeſſe poteſt, ſed ſcientia eſt perfectio nobiliſſima, & in Deo eſt ſcientia eminentiſſime, nõ ſecundum eundem modum quo eſt in creatura, ſed perfectiſſimo modo. *Came.q.11.l.1.*

SCIENTIA DEI. Terminorum ſignificantium Dei ſcientiam quidam ſignificant ſimpliciter & præciſe apprehenſionem Dei, vt cognoſcere, apprehendere, ſcire, ſaltem vt in pluribus; quidam non ſolum ſignificant diuinam eſſentiam aut Deum cognoſcentem, ſed connotant effectus varios in creaturis propter cuius connotati alietatem de ſe inuicem ſæpe negantur, licet dicant vnam & eandem eſſentiam cognoſcẽtem ſeu cognitionem veri iudicatiuam, differenter tamen ſecundũ diuerſos effectus quos connotant, vt prædeſtinare ſiue prædeſtinatio, præſcientia, præcognitio, prouidentia, approbatio, reprobatio. Hinc prædeſtinatio dicit cognitionem veri iudicatiuam, qua Deus vult alicui dare gratiam in præſenti & gloriam in futuro. Reprobatio dicit notitiam euidentem indicatiuam, qua vult aliquem non ſaluare, ſed dãnare perpetuo. Item notitia cum voluntate beneplaciti reſpectu ſic cogniti, poteſt dici ſcientia approbationis, præcognitio dicit cognitionem veri iudicatiuam futuri, *&c.* Sic de multis aliis nominibus, vt ſcientia viſionis, quæ eſt facti, præſcientia, quæ eſt futuri, ſimplicis notitiæ, quæ eſt in genere reſpectu omnium cognoſcibilium, non tamen propter illa nomina multiplicata imaginanda eſt multiplicitas in diuina eſſentia, ſed vna eadem ſimplex diuina notitia tam diuerſa ſortitur nomina propter alia & alia ſcita *Gabriel. diſtinct. 39.quæſt.vnic.lib.1.* Videatur ad hoc *Cardin. Aliqu 11. lib. 1.* Et reſpectu eorum quę bene fiunt eſt ſcientia approbationis, reſpectu eorum quæ male fiunt ſcientia reprobationis.

SCIENTIA triplex reperitur ſecundum *Gerſo parte ſecunda de natura, & qualitate conſcientiæ.* Vna eſt impertinentium ad ſalutem, vt ſcire Geometriam, vel Arithmeticam, vel huiuſmodi. Alia eſt vtilium ad ſalutem, vt ſcire Epiſtolas Pauli, actus Apoſtolorum, & huiuſmodi. Alia neceſſariorum ad ſalutem, vt ſcire 12. articulos fidei, 10. præcepta legis, ſeptem peccata mortalia, & huiuſmodi. Et intelligantur hæc ſecundum ſtatus, & gradus perſonarum, quia aliquid eſt neceſſarium ad ſalutem ſcire reſpectu vnius quod ſolũ eſſet vtile reſpectu alterius. Aliquid etiam eſt neceſſarium vni ad ſalutem ſcire explicite, quod ſufficeret alteri ſcire implicite, & ſimiliter de pluribus tenetur & vnus plus ſcire quam alter vt alias dicitur, & reſpectu horum

Digitized by Google

per oppoſitum triplex dicitur ignorantia, de quo videatur ibi *Gerſon* & alias. Et quælibet ſcientia (vt idem *Gerſon* ſcribit *parte ſecunda, dialogo de poteſtate ligandi & ſoluendi*) habet ſuos terminos, ſed inferior ſcientia debet reſoluere ſuos terminos, quando ſurgit ambiguitas ad terminos ſcientiæ ſuperioris, qui ſunt ſimpliciores. Sic enim Metaphyſica reſoluit terminos omnium ſcientiarum iunctis Logica, Grammatica, & Rhetorica. Cum igitur Theologia ſit ſuperior ad omnes ſcientias etiam ad Metaphyſicam naturalem, & ad ius omne canonicum, & ciuile, debet reſolutio vel interpretatio ſumi per Theologiam, præſertim in his quæ ſalutem reſpiciunt. Hæc *Gerſon*. Habet & quælibet ſcientia ſua propria principia (vt patet 1. *poſter.* & ſcribit *Iacob de Valen. Pſ.* 13. *& Pſal.* 52.) in quibus continetur virtualiter tota ſcientia, quib. principijs ignoratis, aut negatis negatur & corrumpitur tota illa ſcientia in illo negante, & quibus notis & conceſſis de facili acquiritur & formatur ſcientia in illo. Vnde & principium totius ſacræ ſcripturæ eſt (vt ibid. ſcribit *Valen.*) non ſolum no. ſed etiam ve. teſta. quod Chriſtus in lege promiſſus erat futurus Deus & homo, & finis totius legis, in cuius lumine euangelico omnes debebamus videre lumen le. ve. in cuius lumine omnes reges, & gentes debebant ambulare, in quo omnes erant ſaluandi. Quando ergo Iudæi negauerunt Chriſtum eſſe Deum in aduentu ſuo, & negarunt ipſum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, tunc negarũt primum principium totius ſacræ ſcripturę & ſic fuerunt corrupti in anima & corpore, & ita cæci, & ſic tota ſcientia veritatis Theologicæ fuit in eis corrupta, &c.

SCIENTIA vt eſt donum Spiritus ſancti ſic diffinitur (vt habet *Gerſon p.* 2. *de* 7. *donis Spiritus ſancti*. Scientia eſt lumen ſpirituale acceptum à Deo, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam, per quas ſanctè & meritorie viuamus, ſic dicit Apoſtolus ad *Titum* 2. *abnegantes omnem impietatem & ſecularia deſideria, ſobrie & iuſte viuamus in hoc ſeculo*. Vnde ſicut fides eſt illuminatio quædam ad credibilia, ita donũ ſcientiæ eſt illuminatio q̃dam ad operabilia, & differt à dono ſapientiæ: quoniam ſapientia eſt cognitio quædam diuina per guſtum, ſcientia autem eſt lumen quoddam diuinum ad operabilia pertinentia ad hanc vitam. Vnde ſic dicit *Mag. in lib. ſen.* Scientia docet bene conuerſari in medio huius prauæ & peruerſæ nationis. *Augu.* conſonat, qui dicit: ſapientia eſt de æternis, ſcientia de temporalibus.

SCIENTIA quædam eſt literalis, quædam ſpiritualis. Scientia literalis eſt illa, quæ eſt ſolum gratia ſui, i. e. ad ſolum ſenſum literalem, & prout per terminos importatur eſt intelligẽda. Scientia vero ſpiritualis eſt iſta, quæ non eſt principaliter gratia ſui, i. e. ſecundum ſenſum literalem ſolum intelligẽda, ſed in qua vltra ſenſum literalem alius ſenſus ſpiritualis ibi clauſus eſt quærendus & intelligendus. Primo ſunt omnes ſcientiæ ſeculares, & humanæ, ſcil. humanitus adinuentæ, quę ſunt in triplici genere. Nã quædam ſunt rationales, ſicut Grammatica, Logica, Rhetorica, Poetica, Oratoria: & quædam ſunt reales & ſpeculatiuæ, ſicut Mathematice, & Phyſice, & Metaphyſice: & quædam ſunt practicæ, ſicut ſunt morales & factiuæ artes omnes prædictæ ſcientiæ dicuntur literales, eo quod conſiderant ſolam literaturam, i. e. ſenſum literalem, & nil aliud vltra cõſiderant. Sed ſola ſcientia ſiue lex diuina ve. te. dicitur ſcientia ſpiritualis, eo quod non eſt gratia ſui, ſed alterius, ideo ad alterum ſenſum intelligenda, ſc. ad ſpiritualem. Qui quidem ſenſus eſt triplex, ſcil. allegoricus, moralis & anagogicus. De quo ſcribit *Val. in prol. ſup. Pſ.* & prædicta *Pſ.* 70.

SCIENTIA pure ſpeculatiua & ſcientia moralis differunt. Nam finis ſcientiæ ſpeculatiuæ eſt tantum ſcire ſed finis practicæ & moralis eſt operatio. Ideo ſciẽtia moralis eſt inutilis nõ operantibus ſecundum virtutem, quia non addiſcimus ſcientiam moralem vt ſciamus tantum, ſed vt boni efficiamur, ideo ſcientia moralis inutilis eſt pueris incontinentib. 1. *Eth.* c. ita pariter (vt ſcribit *Iac. de Valen. Pſ.* 110) ſcientia & notitia ſacræ ſcripturæ eſt non ſolum inutilis, imo nociua malis, & non obſeruantib. diuina mandata, quia non damus ſtudium & operam ſacræ ſcripturæ vt ſciamus tantum, ſed vt ſecundum diuina mandata & præcepta bene operemur & ſic iuſti efficiamur: quia non ſolum iuſtificamur in ſciendo, ſed in operando ſecundum legem diuinam, *&c.*

SCIENTIA & ſapientia legis differunt, vt ſcribit idem *Iacobus de Valen. Pſal.* 110. Nam ſcientia legis

Digitized by Google

legis dicit ſolam cognitionem&intelligentiam ſed ſapiētia dicit intellectum cum operatione, & ideo cognitio & intellectus legis ſine operatione nec prodeſt nec vtilis eſt ſcientib. Sed intellectus legis cum operatione eſt bonus & vtilis facientib.&operantib.eum,id eſt operantib. ſecundum intellectum legis. Vnde ſcientes legem & facientes, ſemper laudabuntur à Deo & hominibus,per oppoſitum.a.ſcientes ſiue intelligentes legem & non facientes nec operantes, ſemper vituperabuntur, & patientur & accuſabuntur.Nam *ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui & non faciens, plagis vapulabit multis.Lu.* 12.Vide &in dictione *Sapientia* qūdo ſcientia ab ea differat.

Scire proprie eſt rem ratione & per cauſam cognoſcere. Vel ſecundum Philoſophum 1.*Poſter.& Sco.q.*2.*prol.*Scire eſt cauſam rei cognoſcere. Et ſcire aliquid contingit dupliciter,videlicet per inuentionem&per doctrinam, vt ſcribit *S.Bona.diſt.*24.*l.*3.*circa tex.* & ſenſus viſus maxime deſeruit illi modo ſciendi, qui eſt per inuentionem, ſenſus vero auditus illi modo, qui eſt per doctrinam.

Quoniā ergo ea q̄ fide nouimus, non cognoſcimus per inuentionē, ſed magis per doctrinā. Per doctrinā, inquā, non ſolū prædicatoris, ſed etiam Spiritus ſancti loquentis per aurē cordis. Hinc eſt q̄ dicit *Mag. d.*24.*l.*3.quia cū fides ſit ex auditu non modo exteriori,ſed interiori. Et q̄uis Apoſtoli multa didicerunt videndo Chriſtum, multo tamen plura didicerunt audiendo ipſum,quæ loqueretur eis interius per Spiritum ſanctum Et ideo *Apoſt.*generaliter dicit fidem ex auditu magis eſſe principaliter ratione auditus interioris, quā exterioris. Et ſic dicit *Greg* quod in vanum laborat ſermo prædicatoris, niſi aſſit illuſtratio doctoris interioris. Et Deum ſcire ſecundum *Aug.*non eſt aliud quam mente conſpicere, firmiterq; percipere. Vnde dicit 12. *d. ciuit. Dei*, quod quicquid ſcitur ſcientis comprehenſione finitur;loquitur hic de cognitione experimentali(vt notat *S.Bona.*) quam quis habet de Deo ſiue in patria, ſiue in via. In patria quidem perfecte, ſed in via imperfecte, neutra tamen habetur niſi à mundis corde. Vnde hæc ſcientia ſapientia eſt, quia ſecum habet iunctum ſaporē, & per hanc illuminatur intellectus & ſtabilitur affectus. *Bonau.* Contingit adhuc dupliciter aliquid ſcire, vt ſcribit *Petr.de Palu.d.*21.*quæſt.*3.*l.*4. Vno modo per confeſſionem & vt Deus, alio modo vulgari, vt homo,32.*q.*1.Hoc certe dicitur quis vere ſcire quod audiuit, vel vidit, vel alias conſcius fuit. Et dicere ſcio vt homo & neſcio vt homo contradicunt, & altera exiſtente falſa, altera eſt vera. Et vera eſt iſta qua dicit, neſcio vt homo, & iſta falſa, ſcio vt homo, ſi ſic loqui intendat. Similiter ſcio vt Deus eſt vera: neſcio vt Deus eſt falſa. Vnde ſi diceret quiſquam: non audiui hoc in confeſſione, cum audiuiſſet: aperte mentiretur. Sed ſi dicit neſcio vt homo, vera eſt: ſcio vt Deus, vera eſt, nec contradicit. *Palu.*

Scire dicitur dupliciter, ſecundum *ſ. Bonau. d.*39.*in dub.litera.l.*1. Vno modo ſcire hoc eſt, cognitionem de aliquo habere: & ſic connotat actualem exiſtentiam cogniti. Et ſic non poteſt Deus aliquid incipere ſcire, i. e. alicuius cognitionem incipere. Alio modo ſcire, hoc eſt quod noſſe aliquid eſſe verum: & hoc tunc primo ſcitur eſſe verum, quando incipit eſſe: & ſic incipit Deus ſcire, ſic & deſinit præſcire: non ratione principalis ſignificati, quod eſt ſcientia, ſed ratione connotati, quod quidem eſt veritas rei ſcitæ: & ſecundum eundem melius eſt vel modi cum de Deo ſcire, quam cœleſtium vel terreſtrium notitiam habere. Et *q.uæſt.* 2.*diſtinct.* 39. *lib.*1.Omnia ſcire ſimpliciter melius & nobilius eſt, ſed homini corrupto, qui accipit occaſionem ex cognitione, melius eſt quædam neſcire, *&c.*

Scire ſecundum *Ocam*, aliquando capitur late pro cognoſcere: hoc modo dicimus: Deus ſcit omnia complexa & incomplexa, neceſſaria & contingentia, vera & falſa, poſſibilia & impoſſibilia, i.e.cognoſcit omnia. Secundo modo ſtrictius capitur pro cognoſcere verum, illo modo non ſcit falſum, *&c.* Accipiendo ſcire large Deus non poteſt ſcire plura quam ſcit, vt ſcribit *Gabriel d.*39.*quæſt. vn l.* 1. nec ſcire aliquid quod nunc non ſcit: quia nullius notitiam poteſt de nouo adquirere. Accipiendo ſcire ſecundo modo, Deus non poteſt ſcire plura quam ſcit: quia omni tempore æqualia ſunt vera, & non plura vno tempore quam alio: quia ſemper altera pars contradictionis eſt vera, licet non ſemper ead. ſit vera: & omne verum Deus ſcit. Item Devs poteſt ſcire aliquid quod non ſcit, capiendo ſecundo modo ſcire, quia aliquod falſum poteſt

Digitized by Google

fieri verum, & illud falſum Deus neceſſario non ſcit: quia modo non eſt verum, & ſolum verum illo modo ſcit Deus, poteſt tamen eſſe verum, & ita poteſt ſciri à Deo: hoc tamen non contingit propter mutationem alicuius in Deo, ſed propter mutationẽ in creatura. Et ideo ſcientia Dei nec poteſt augeri, nec minui. *Gab.* vbi ſupr. poſt *Occam*, qui rem clarius oſtendit & pluribus, &c. Et ſcire etiam eſt comprehendere, vt etiam diffinit *Auguſt.* & ſecundum hoc competit Deo: & Deus quicquid ſcit, ſcit ſcientia comprehenſionis: quia totam rem plene cognoſcit: hoc autem modo non noſcitur Deus à nobis.

SCRIPTVRA SACRA dicitur ſancta tripliciter, ſcilicet à ſpiritu ſancto, à materia, & ab effectu ſecundum *b. Thom. ſuper Epiſtolam ad Rom. lect.* 2. Et ſecundum eundem *ſuper* 2. *Tim.* 3. ſcripturæ ſacræ effectus eſt quintuplex ſcili. docere veritatem, arguere falſitatem, eripere à malo, inducere ad bonum, & perducere ad perfectũ. Hinc Apoſtolus 2. ad *Timot.* 3. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, vel arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.* Et ad *Romanos decimo quinto. Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.* De laude huius ſcripturæ ſacræ multi multa ſcripſerunt.

SCRIPTVRÆ SACRÆ quadruplex eſt ſenſus, ſc. literalis, allegoricus, moralis ſiue tropologicus, & anagogicus. De quo videre potes *Iacob. de Valen tr.* 1. *c.* 2. *prol ſuper Pſal. Gerſ. parte* 1. *ſermone S. Anton.* & de ſenſu literali ſacræ ſcripturæ idem multa ſcribit, quem ſemper vult eſſe verum. Et ſenſus literalis (vt idem dicit) ſacrę ſcripturæ accipiendus eſt non ſecundum vim Logicæ ſiue Dialecticæ, ſed potius iuxta locutiones in Rhetoricis ſermonibus vſitatas, & iuxta tropos & figuratas locutiones, quas communis vſus committit cum conſideratione circumſtantiarum literæ ex præcedentibus & poſterius appoſitis. Habet enim ſcriptura ſacra ſicut & moralis & hiſtorialis ſcientia ſuam logicam propriam, quã rhetoricam appellamus. Vnde *Auguſtinus* ſuper hac re librum perutilem & elegantem compoſuit, quem intitulauit de doctrina Chriſtiana. Et ſenſus ſcripturæ literalis iudicandus eſt prout Eccleſia ſpiritu ſancto inſpirata & gubernata determinauit, & non ad cuiuslibet arbitrium vel interpretationem. Vide latius vbi ſup. *Gerſo.* de ſenſu literali ſacræ ſcripturæ. Et paulo poſt de examinatione doctrinarum, ait: Senſus literalis eſt non ſolum Grammaticalis, ſed nec ſtricte Logicalis: verum ille quem ſpiritus ſanctus principaliter intendebat: qui ex circumſtantia literæ & cauſis dicendi, & modis exponendi magis patet. Vnde generaliter in parabolicis locutionib. ſenſus literalis eſt, non qui per verba, ſed per res & facta deſignatur: vt de lignis conſtituentib. ſibi Regem. Vide latius *Gerſo. ibid.* Et hæc (vt idem ſcribit de communione laicorum ſub vtraque ſpecie) in expoſitione partium ſuarum requiſiuit & requirit homines Primo præditos ingenio. Secũdo exercitatos ſtudio. Tertio humiles in iudicio. Quarto immunes ab affectato vitio: quoniam ex oppoſito alterius iſtorum quatuor ſolet facillime falſus intellectus ſcripturæ ſuboriri, id quod diffuſe declarat *Gerſ. vbi ſupr. Guil. Epiſc. in Ratio. diuin.* ponit ſenſus ſacræ ſcripturę, ſc. hiſtoricum, allegoricum, tropologicum & anagogicum. Hiſtoria eſt ſignificatio vocum ad res: videlicet, quando res quælibet quomodo ſecundum literam geſta ſit, plano ſermone refertur: vt quomodo populus Iſraeliticus ex Ægypto ſaluatus, tabernaculum Domino feciſſe narratur. Allegoria eſt, quando aliud ſonat in litera, & aliud intelligitur: quod ſi illud ſit viſibile, eſt ſimpliciter allegoria: ſi inuiſibile, & cœleſte, dicitur anagoge. Eſt etiam allegoria quando per alienum ſermonem alienus ſtatus deſignatur: vt cum Chriſti præſentia vel Eccleſiæ ſacramenta verbis vel myſticis reb deſignantur. *V. g.* vt ibi: *Egredietur virga de radice Ieſſe*: quod aperte ſonat: Naſcetur virgo Maria de ſtirpe Dauid, qui fuit filius Ieſſe. Myſticis vero rebus, vt populus ab Ægyptiaca ſeruitute per agni ſanguinem liberatus, ſignificat Eccleſiam paſſione Chriſti à dæmoniaca ſeruitute ereptam. Tropologia eſt conuerſio ad mores, ſeu moralis locutio ad correctionem & morum inſtitutionem myſtice vel aperte reſpiciens. Myſtice, vt ibi: *Omni tempore veſtimenta tua ſint candida, & oleum de capite tuo non deficiat*, id eſt opera tua ſint munda, & charitas de mente tua nunquam decidat. Et ibi: Oportet vt Dauid interficiat in nobis Goliam, id eſt humilitas ſuperbiam. Aperte vt ibi: *Frange eſurienti panem tuum.* Et ibi: *Non diligamus*

Digitized by Google

diligamus lingua neque verbo, ſed opere & veritate. Anagoge dicitur ab ana, quod eſt ſurſum: & goge quod eſt ductio: quaſi ſurſum ductio. Vnde ſenſus anagogicus dicitur, qui à viſibilibus ad inuiſibilia ducit: vt lux prima die facta ſignificat rē inuiſibilem, id eſt angelicam naturam à principio factam. Anagoge ergo eſt ſenſus locutionem ad ſuperiora ſiue cœleſtia ducens, ſcilic. ad Trinitatem & ad ordines Angelorum & de præmio futuro & de futura vita, quæ in cœlis eſt aperte vel myſticis ſermonibus diſputans. Apertis, vt ibi: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: myſticis vt ibi: *Beati qui lauant ſtolas ſuas, &c.* vt illis ſit poteſtas in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem: quod patenter ſonat Beati qui mundant cogitationes, vt illis ſit poteſtas videndi DEVM, qui eſt via, veritas & vita. Et per doctrinam, id eſt exemplo patrum intrent in regnum cœlorum. Similiter Hieruſalem intelligitur hiſtorice ciuitas illa terreſtris, quam peregrini petunt: allegorice Eccleſia militans: tropologice quælibet anima fidelis: anagogice cœleſtis Hieruſalem ſiue Patria. Hæc *Minatenſis Epiſc. in Rationa. diuinorum & in prologo.* De hoc multiplici ſacræ ſcripturæ ſenſu ita ſcribit *Baptiſta Mant. de Patientia libr. 3. cap. 34.* Scriptura ſacra nullum putamen habet, nihil diminutum nihil otioſum. Nam non verba ſolum, verum & res, & facta ſignificant. Si ſenſum verborum attendis, hiſtoriam habes. Si ſignificantiam rerum aſpicis, quod agnus typicus Chriſtum ſignificet, allegoriā vides. Si ad mores referas, vt quod Chriſtus à nobis cum virtutum odoribus eſt quærendus: quia ſanctæ mulieres cum aromatibus ad monumentum venerunt, tropologia eſt. Si ad cœlum rem transferas, vt cum per Hieruſalem cœleſtis patria deſignatur, anagogiam facis. Vnde *Gerſo. p. 2 ſermo. de S. Ludou. Rege Franc.* ait: Hoc proprium eſt ſcripturæ diuinæ in ſignis vbertas, vt verba eius ſingula myſteria ſint quantumcunque videantur humilia. Res inſuper loquuntur in ea, & docent mores & virtutes: docent charitatem tropologice ſeu moraliter, docent fidem allegorice, docent ſpem anagogice. Ita eſt ſcriptura ſacra lingua vna, & multiplex breuis & latiſſima, quemadmodum & à diuino Bartholo, allegat Hierarcha Dionyſius, & velut ſpeculum concauum, in quo variæ relucent facies. Et rurſus manna in quo ſapor omnis reconditus inuenitur. Et ſecundum eund. *ſer. de ſ. Bern.* nullus vnquam plene ſcripturas ſacras intelliget, qui non affectus ſcribentium induerit: & quales affectus? virtutum, quarum Regina & mater eſt ipſa. Deniq; ſecundum menſuram dilectionis conſequitur magnitudo reuelationis diuinorum præceptorum. Hæc *Gerſ.* qui & multa alia de ſacra ſcriptura notanda ſcriptis reliquit.

SCRIPTVRA VETERIS TESTAMENTI, de qua ita ſcribit *Iacob. de Valent. tract. 3 cap. 2. ſingul. 5 prol. ſup. Pſal.* poſt *Origenem ſuper Matth.* Sicut homo componitur ex corpore & anima, ita ſcriptura veteris teſtamenti componitur ex ſpiritu & litera: quia litera eſt corpus, ſenſus autem ſpiritualis eſt anima ipſius literæ. Et ſic ſenſus ſpiritualis eſt principaliter inquirendus in geſtis Patriarcharum, & in lege & Prophetis. Et ideo dixit Chriſtus Iudæis, *Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, quia illæ teſtimonium perhibent de me: & ſi Moyſi crederetis, forſitan & mihi crederetis: quia ille de me ſcripſit*: quaſi dicat, quod non ſolum geſta Patriarcharum, ſed etiam omnia ceremonialia pter ſenſum literalem ſunt ſpiritualiter de me intelligenda. Item *Lucæ 24.* Chriſtus incipiens à Moyſe & Prophetis, interpretabatur illis duobus diſcipulis omnia quæ de ipſo ſcripta erant, quia oportebat impleri omnia quæ erant ſcripta in lege & Prophetis & Pſalmis de ipſo, vt Saluator inquit in eodem *c.* Item *Matt. 5.* ait Saluator: *Non veni ſoluere legem aut Prophetas ſed adimplere.* Super quod ait Hieronymus, quod quæ minima putantur in lege, ſacramētis plena ſunt: & omnia recapitulantur in Euangelio. Cum autem (vt idem ait *Valen.* paulo poſt) iſta myſteria quæ latent in litera, tam Euangelica quam legalia, ſunt inuiſibilia: oportet vt illuſtrentur per lumen ſpirituale. quod dicit *Origenes*, quod ſicut anima dat vitā corpori, & corpus eſt mortuum niſi viuificetur per animam: ita litera ſcripturę maxime veteris teſtamenti, de ſe eſt mortua niſi viuificetur per lumen ſpirituale, quod eſt eius anima, & dat ſibi vitam ſpiritualem. Vnde dicitur 2. *Corinth. primo Litera occidit, ſpiritus viuificat*: quare Iudæi legentes totum vetus teſtamentum ſine illo ſpiritu & lumine, eos litera occidit & cæci ſunt. Et non ſolum litera veteris

Digitized by Google

teſtamenti occidit ſine ſpiritu, ſed etiam litera Euangelica in quibuſdam partibus occidit niſi legatur cum ſpiritu. Vnde Arrius legendo ſine ſpiritu illud *Ioann.* 14. *Pater maior me eſt, &c.* incidit in hæreſim & mortem æternam, dicens filium non eſſe Deum, nec conſubſtantialem patri. Manichæus legens ſine ſpirituali lumine dictum Saluatoris, *Ioann.* 14. *Princeps mundi huius e.i.tetur f ras, & in me non habet quicquam*: dixit diabolum eſſe Creatorem & Deum mundi ſenſibilis: & quod ſolus DEVS verus creauit ſolas naturas inuiſibiles. Et ſic poſuit duas animas in homine. Vnam immortalem, creatam à bono Deo: & alteram corporalem creatam à Principe tenebrarum & à malo Deo, qui eſt diabolus. Et ſic dicit quod Chriſtus non erat homo in re, ſed in ſola apparentia, ne cogeretur dicere corpus Chriſti eſſe creatum à diabolo. Et ſic dicit multa alia deteſtabilia, præſumens de ſuo ſenſu, volens legere ſine ſpiritu. Sic dicendum eſt de alijs hæreticis, quos occidit litera, eo quod non legebant eam cum ſpiritu & lumine ſpirituali. Legentes itaque ſcripturam cum ſpiritu, vt boni Chriſtiani viuunt: legentes ſine ſpiritu, moriuntur, vt Iudæi. Vnde aduertendum ſecundum *Aug. in p. in ſup. Gen.* quod ſicut anima dat corpori triplicem vitam, ſcilicet vegetatiuam, ſenſitiuam, & intellectiuam: ita ſpiritus dat literæ triplicem ſenſum, ſcilicet allegoricum, quo ad fidem ad credendum, & moralem, ad diligendum Deum & proximum, & bene operandum: & anagogicum, ad ſperandum cœleſtia & æterna, & contemnendum humana. Et ſic ſacra ſcriptura vtriuſque teſtamenti poteſt legi ad iſtum triplicem ſenſum præter literalem. *Valentia.* Vtitur & ſacra ſcriptura (vt idem *Valentia* ſcribit *regula* 10. *vb ſupra.*) diuerſis tropis & figuris Grammaticalibus: vt ὕστερον πρότερον, quæ cauſatur in ordine narrationis. Nam ſæpe in ſacra ſcriptura quædam narrantur non eodem ordine quo geſta ſunt, ſed quandoque per anticipationem aut poſtpoſitionem, aut per interpoſitionem, quæ dicitur parentheſis, aut per recapitulationem, aut per ſuppletionem. Vnde totum *cap.* 2. *Gen.* ponitur per recapitulationem & ſuppletionem eorum quæ præuaricata ſunt in 1. c. de ipſo Adam. Item omnia quæ ſcribuntur in *Deuteronom.* ponuntur per recapitulationem: & quæ ſcribuntur in 2. *libro Paral.* ponuntur partim per ſuppletionem eorum quæ omiſſa ſunt in libris Regum: partim per recapitulationem. Et ita dicendum de 2. *lib. Mach.* quæ ſunt quædam ſuppletiones eorum quæ omiſſa ſunt in primo. Item *Pſalm.* 77. per anticipationem prius narrantur quæ geſta ſunt in deſerto, quam ſigna quæ facta ſunt in Ægypto, vt ibidem patet. Et ſic in ſcriptura valde attendendum eſt in ordine narrationis, ſi dicantur res anticipando, aut recapitulando, aut interponendo. Vtitur & ſcriptura ſacra metonymia: quia frequenter ponitur contentum pro continente, & econuerſo. & abſtractum pro concreto, & econtra. Item in ſcriptura multum frequentatur metaphora, quia fit nominis translatio ratione proprietatis, vt: *Non arabis cum boue & aſino.* Et ſic ſimplex homo dicitur agnus. Item frequẽter ſineptoſis in *Pſ.* quando mutatur perſona: vt in *Pſalm.* 4. *Cum inuocarem.* Sed inter cæteras figuras frequentatur allegoria, quando vnum ad literam dicitur, & aliud intelligitur. Et ſic tota ſcriptura veteris teſtamẽti eſt allegorica, quia non ponitur gratia ſui, ſed gratia no. te. *&c.* Hæc quia non inutilia eſſe ad intelligendum ſacram ſcripturam cenſui: ideo addidi ex Valen.

SCRVPVLVS diminutiuum à ſcrupus, propriè eſt lapillus breuis & aſper, qui in calceo latens plerunque nos lædit: nam preſſus pede ſollicitudinem creat. Vnde & pro ſollicitudine & difficultate ponitur. *Aug. lib.* 9. *de ciu. Dei.* Non multum de nomine diſputandum eſt, cum res ipſa ita clara ſit vt à ſcrupulo dubitationis aliena ſit. Et ſcrupuloſum ſollicitum & anxium dicimus. Et eſt ſcrupulus nomen ponderis, de quo alias. Et ſcrupulus ſecundum *Gerſ. p.* 2. *de nat. & qua. it. conſci. n.* dicitur timor conſcientiæ, hoc eſt quãdo non ſic finaliter, id eſt poſt diſcuſſionem & deliberationem ex diffinitiua ſententia iudicatur & firmatur aliquid eſſe faciendum aut proſequendum, vel non faciendum aut vitandum, ſed mens inter dubia vacillat, neſciens quid ſit melius, nec ad quid potius teneatur: non tamen quoquo modo vellet omittere quicquid ſciret eſſe placitum diuinæ voluntati. Et contra iſtum timorem ſeu ſcrupulum conſcientiæ facere non ſemper eſt peccatum: licet pernitioſus valde ſit, & quantũ fieri poteſt abiiciendus & extinguendus. Et ſcrupulus ſeu hæſitatio (vt ſcribit *Gab. lect.* 8 *canon.*) eſt dubitatio quædam ſeu formido conſur-

Digitized by Google

cõſurgens ex aliquibus coniecturis debilibus & incertis: & hic ſtat cum morali certitudine, *&c.* à quo ſcrupuloſitas. Vnde *Gerſ. in parte 3. de remediis contra puſillanimitatem*. Solet, inquit, etiam puſillanimes reddere nonnunquam deuotioni intendentes nimia ſcrupuloſitas conſcientiæ, quæ vtique non eſt bona: vtpote cum quis de venialibus & leuibus peccatis ſine quibus iſta vita vix aut nullatenus tranſigi poteſt, & pene de omni actione ſua continuam quaſi ſibi format conſcientiam, plus huiuſmodi ponderans lance iuſtitiæ, quam diuinæ miſericordiæ: & hoc præſertim vltra debitum, ac ſi ſua iuſtitia tantum, & non Dei miſericordia potius ſaluandus ſit. Vnde contingere poteſt niſi huiuſmodi ſcrupulos inordinatos deponat: vt id quod prius non erat peccatum ex ſe, fiat peccatum ex ſcrupulo conſcientiæ: quicquid enim contra conſcientiam eſt, peccatum eſt. Nec poteſt hic talis gratiam percipere; qui de mortali vbi mortale non eſt, format ſibi ſcrupulum cõſcientiæ. Non enim auctor gratiæ Deus habitare vult in tali conſcientia inquieta & turbida, quippe cum de eo ſcriptum ſit: *In pace factus eſt locus eius*. Gerſon *tract. d. ſol. e. part cu* 43. & repetit *Gab. lect. 26 canonis*. Noli eſſe nimium ſcrupuloſus circa tuæ orationis numerũ, pondus & menſuram, committe totum illud Deo, qui trib. digitis potentiæ, ſapientiæ & clementiæ, appendit molem terræ. Qui numerat multitudinem ſtellarum, qui numerũ nouit arenæ maris, &c. Diabolus quoq; nonnunquam homini ſcrupulos immittit (vt ſcribit *Ger. p. 3. de diuerſis tentat. diab.*) innumeros: reddens illius conſcientiam miro modo dubiam atque arctam ne quid boni audeat efficere vt etiam crebrius delinquat. Scit enim eum peccare qui id agit, quod pro certo conſcientia malum eſſe iudicat: quanquam res in ſe mali haberet nihil. Facit etiam iſtud hoſtis ob alium deteriorem finem: vt, ſc. talis qui deliquit in deſperationem delabatur iudicans ſe reprobum, à Deoq; damnatum, quando tanta facilitate peccat, nec vllo pacto adimplere valet mãdata illius, &c. Alias multa de ſcrupulis ſcribit *Gerſ.*

Scvrrilitas eſt iocularitas ex defectu non valentis cohibere geſtus exteriores, ſecundum *b. Thom. 2. 2. qu. 148. art. 6.* Et ponitur ſcurrilitas à *Gerſone in compend. Theol. de ſeptem vitiis capitalibus*, de peccato gulæ pro filia gulæ, quæ eſt quædam vana iocularitas quærens homines ad riſum & complacentiam commouere ex defectu diſcretionis ſeu debitæ prouiſionis proueniens. Et differt ſcurrilitas à ſtultiloquio: quia ſcurrilitas refertur ad laſciuiam affectionis. Stultiloquium vero ad indiſcretionem rationis: & proprie accepta eſt filia luxuriæ. De hac *Paulus ad Epheſ. 5. Non nominetur in vobis turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet*, id eſt, nullius eſt vtilitatis ex *Alexand. ſecunda ſecundæ.* Et ſecundum *beatum Thomam ſecunda ſecundæ quæſtion 4. ar. 5.* ſcurrilitas pertinet ad verba ratione inhoneſtatis. Multiloquium vero ſuperfluitatis.

Scvrra is dicitur, qui magis quam oportet riſum mouet, & oneroſus eſt. Nam riſum ſecutus magis cogitat quemadmodum mouere illum queat, quam quemadmodum honeſte loquatur: nec quemquam offendat ſecundum *Ariſt. 4 Eth.* & videtur dici ſcurra à ſequẽdo, quod domos diuitum ſequatur: & eſt qui riſum ab audientib. captat non ſalua dignitate perſonæ. Et à ſcurra dicitur ſcurrile, quod eſt ridiculum cum turpitudine, &c. Et ſcurrilitas turpis & procax dicacitas: & ſcurriliter, procaciter.

Secretvm, occultum, ſeparatum, vel quod paucis communicatur. Vnde locus ſecretus ab aliis ſeparatus. Et ſecreta mandata & ſecretas literas, quæ vel nulli vel paucis communicantur. Et à ſecretis, cui ſecreta committuntur. Et ſecreta cordium, h. e. occulta & abſcondita, quæ cognoſcere ſcriptura tanquam proprium Deo attribuit. Sicut eſt illud 2. *Para. 6. Tu ſolus noſti corda filiorum hominum*: nec concurrit coagendo cũ diabolo, & forte cum Angelis bonis & beatis (vt ſcribit *Gab. d. 9. q. 2. l. 2.*) ad ſcrutandum corda hominum: ne totius ſalutis inimicus doloſis artib. ſeuera tentatione animum humanum inuaderet, & à ſalutis conſecutione impediret. Vide latius *Gab. vbi ſup. & lect. 31. cano.* & paulo poſt latius.

Secretvm eſt duplex. ſcil. ſpeculatiuum: & illud eſt complexum. Aliud eſt incomplexum. Secretum ſpeculatiuum eſt quælibet veritas profundiſſima & altiſſima, quæ non poteſt cognoſci naturaliter ab intellectu viatoris, ſed ſolum per reuelationem, ſicut Theologica veritas eſt ſecretum, vel propoſitiones Theologicales non

Digitized by Google

non cognoſcibiles lumine naturali intellectus, ſed ſolum cognoſcibiles per reuelationem, vt ſunt, Deus eſt trinus & vnus, Filius in diuinis generatur à Patre. De iſtis dicitur beatus Paulus cui reuelata ſunt ſecreta cœleſtia; ſunt etiam arcana verba, quæ audiuit Paulus in tertio cœlo. Aliud eſt ſecretum incomplexum agibile & practicum: & nihil aliud eſt quam quodlibet occultum, quod non poteſt probari in iudicio ſiue in foro publico per teſtimonium duorũ vel trium. Et illud eſt duplex: quoddam eſt opus exterius, quod eſt tantum priuatum vel occultum. Aliud eſt opus interius, quales ſunt cogitationes & voluntates conſcientiæ noſtræ. *Brul. q. 2. prol. & diſt. 8 quæſt. 12. lib. 2. poſt ſanctum Bonauen.*

SECRETA ſunt duplicia, quædam non poſſunt celari ſine peccato, vt ſi mihi diceretur ſub ſecreto, quod aliquis vellet interficere ſocium ſuum, vel comburere domum. Alia poſſunt celari ſine peccato, vt omnia ſecreta, quę non vergunt in detrimentum alicuius. Et vt dicit *Rober. Holkot.* Secreta quæ non poſſunt celari ſine peccato commiſſa fidei alicuius, non debent reuelari, etiam ad præceptum alicuius Prælati: ſed celare ſecretum & vitare fraudem eſt de lege naturæ. Nullus quoque Prælatus quantumcunque magnus, etiam ſummus Pontifex poteſt aliquid præcipere contra ius naturæ. Nam minor lex non poteſt in maiorem: ſed lex naturæ maior eſt lege cuiuſcunque perſonæ. Hinc *Scot. diſt. 21. quæſt. 2. lib 4 ait*: Ad omne ſecretum ſeruandum tenetur quis de lege naturæ. Probat ibi latius. Aſſentit *Gerſ. in reg. moral.* qui dicit: Secretum commiſſum fidei alterius, celare eſt de iure naturali: hoc enim rationabiliter quilibet ſibi vellet fieri, & aliter ſocialis conuictus deperiret. Multo amplius ſigillum confeſſionis ſecretum eſſe debet, & nullo caſu ſigno aut verbo reſerandum: & *in tripart. de præceptis decalogi* idem vult. Lege, inquit, diuina & naturali ſecretum teneri debet, quod in ſecreto acceptum eſt, niſi alia via fuerit ſibi detectum. Item ſecreta, vt dicit *Brul.* quæ non poſſunt celari ſine peccato, debent reuelari Prælato præcipienti. Sed ſi habuero quid ſub ſigillo confeſſionis, nullo modo debet dici etiam pro morte perferenda. Quæ itaque habentur ſub ſigillo confeſſionis nullo modo debent reuelari, nec verbo, nec nutu, nec ſigno, nec aliquo alio modo. Reuelans præterea ſecreta ſuæ fidei commiſſa peccat mortaliter: & incurrit crimen proditionis, loquendo de ſecreto, quod poteſt celari licite. Item nullus Prælatus poteſt habere præceptum ſuper ſecreta conſcientiæ, vel ſuper actib. noſtris ſecretis exteriorib. omnino occultis, quæ non poſſunt probari per teſtimonium: ideo non debent Prælati indignari ſi ipſis in his non obeditur. Et ſicut Deus dedit voluntati creaturæ rationali dominium ſiue arbitrium, cui nulla potentia præſidet niſi diuina: ſic eius cognitione dedit conſcientiæ ſecretum, cuius ſecreta & profunda non penetrat niſi diuina ſapientia. Et ideo nulla creatura, nec Angelica, nec humana poteſt conſcientiæ humanæ noſcere ſecreta, niſi per ſigna & coniecturas, vel niſi nouerit de reuelatione aut hominis denuntiatione ſiue detectione: hoc intelligitur de ſecretis conſcientiæ alterius à ſua, quia bene poſſum cognoſcere cogitationes meas euidenter. Hoc patet per illud *3. Regum octauo. Tu noſti corda filiorum hominum. Et Ieremiæ decimoſeptimo. Ego Dominus ſcrutans corda & renes*, id eſt affectiones. Et *primæ Corinth. ſecundo. Nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in illo.* Sed quoniam pauca ſunt ita ſecreta, quin prodeant in opera exteriora vel appareant in exteriori apparentia faciei vel per ſigna cordis, quod diuerſis modis mouetur ſecundum diuerſitatem affectionum. Hinc eſt quod multæ cogitationes & affectiones noſtræ deprehendi poſſunt à malignis ſpiritibus, niſi arceantur virtute DEI. Iſta autem cognitio qua dæmones cognoſcunt ſecreta conſcientiæ noſtræ, eſt cognitio coniecturæ præciſæ & non rectæ ſcientiæ. Et ſi de exterioribus & viſibilibus accuſari poſſumus à diabolo de ſecretis, & occultis non, neutra tamen impunita relinquentur: quia non deerit accuſator. Et diabolus in die iudicii non erit teſtis, ſed ſola conſcientia: tamen accuſabit nos de exterioribus. *Bruleſer.* Et ſecundum eundem *Bruleſerum* differunt ſigillum confeſſionis & ſigillum ſecreti *d. 21. quæſt. 4. libr. 4.* & concordat cum aliis. Aliquid enim datur ſub ſigillo confeſſionis, quando, ſcilicet peccata confitentur in confeſſione ſacramentali: & hoc non debet reuelari, vt dictum eſt.

Aliquid autẽ datur ſub ſigillo ſecreti, quãdo, ſcil.

ſcilicet aliquis dicit alteri ſub fide quod non reuelabit illud, tunc aliqua data ſub iſto ſigillo prę-iudicabilia non debent recipi, & poſſunt reuelari abſque peccato: vt ſi aliquis diceret alteri. Ego occidam fratrem meum, vel ego comburam talem ciuitatem, tunc in tali caſu poſſit illud reuelare: & ſic ſtatuta quæ ſunt præiudicabilia data ſub ſigillo ſecreti, poſſunt reuelari. Præterita vero nullo modo debent reuelari. *Brulef.* Vnde *regula* eſt: Ad omne ſecretum celandum tenetur quilibet homo de iure, vt ſupra dictum eſt. Et *Gerſ. p. 2. ſerm. facto in cœna Domini.* ait: De ſecreto confeſſionis hoc tenendum eſt. Primo quod in nullo caſu reuelanda eſt etiam in hæreſi, nec Papa poteſt diſpenſare, nec de conſenſu confeſſi niſi dicat extra cōfeſſionem. Item nec ad interrogationem cuiuſcunque iudicis per quodcunque iuramentum, niſi homo ſciuerit: aut per teſtimonia, quia dicere tunc poteſt, & ideo debet. Et ſi ſola peccata ſint proprie de ſigillo confeſſionis tamen pœnitentiæ datæ, & interrogationes rationabiles hinc inde & perſonæ nominatæ ſunt celandæ. Inquirentes autem & reuelantes grauiter peccant, & eſſent puniendi, præſertim vbi ex curioſitate non ex charitate diſcreta procedit inquiſitio. Item de perſonis confeſſis expedit magis tacere, quam aliquid dicere, vel laudando vel vituperando in generali vel ſpeciali. *Gerſ.*

Specvlvm nihil aliud eſt quam periodus cuiuſlibet rei: pro quo aliquando ponitur æuū vel æuiternum, ſecundum *B. Thom. 1. p. q. 10. art. 2.* Seculum proprie tempus & ætatem ſignificat longam quam æuum dicimus: per ſincopen ſeclum dicimus quandoque pro hominibus in ſeculo exiſtentibus. Vnde *Gerſ. p. 3. in epiſt. de conuerſ. & perſeuer. in bono propoſi.* ait: Qui cum ſecula conuerſamur, ſecularia negocia quomodo cauebimus? Et poſt alia: Ecce tempus breue, mors incerta, omnia caduca in mundo & vana. Multi iam in ſepulchris fœrent, qui diu ſe viuere exiſtimabāt. Receſſerunt à memoria hominum, qui in ore verſabantur in omnium. Colit mūdus præſentes, abſentes neſcit, deſerit morientes. Beatius ergo contemnere, inquit Gerſon, fallacem, & ſequi veritatem, quæ nobis pariter concedat vitam æternam.

Secvndvm. Hæc dictio ſecundum, vt vult *Magiſt. di. 10. lib. 3.* & poſt eum *S. Bona. qu. 1. ead. di. lib. 3.* multiplicem facit intelligentiam. Poteſt enim importare habitudinem cauſæ, ſiue in diuiſionem vel vnitatem concomitantiæ. Si dicit habitudinem cauſæ: ſic abſque dubio falſa eſt illa locutio, Chriſtus ſecundum quod homo eſt Deus, pro eo quod conditio appoſita nullo modo eſt cauſa prædicati: nec ratio ſecundum quam, nec per quam tale prædicatum inſit illi ſubiecto. Si autem dicat indiuiſionem concomitantiæ, ſicut poteſt habere veritatem, tunc enim dicere quod Chriſtus ſit Deus ſecundū ꝙ homo, non eſt aliud quam dicere quod eſſe Deum cōpetit perſonæ Chriſti exiſtenti in humana natura: ita quod diuinitas & humanitas concomitantur ſe inſeparabiliter circa eandem perſonam. Iſte autem modus accipiendi hanc dictionem *ſecundum*, non eſt ita communis & proprius ſicut præcedens, licet inueniatur quandoque. Et eſto quod illa ſit concedenda: Iſte homo eſt Deus ſecundum gratiam vnionis: ex hoc tamen non habetur quod ſit Deus ſecūdum quod homo, quia gratia vnionis non conuenit illi homini ſecundum quod homo ſimpliciter, ſed ſecundum quod homo vnitus, ſiue ſecundum aſſumptionem ipſius à verbo. Si vero obiicitur: Dimittebat peccata ſecundum quod homo, vt dicitur *Matth. 9. Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.* Si proprie loquimur de dimiſſione peccati, falſum eſt, niſi accipitur hæc dictio ſecundum, prout importat concomitantiam: nec tamen poteſt ex illa auctoritate inferri: Filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata. Hanc enim poteſtatem & ſi in ſe haberet in forma hominis, non tamen habebat ſecundum hominis formam, & inquantum homo, ſed inquantum habebat formam Dei. Si vero dimiſſio peccatorum attribueretur alicui quantum ad meritum, tunc poſſet concedi quod conueniret Chriſto ſecundum quod homo: ſed ex hoc non ſequitur quod ſit Deus inquantum homo, quia hoc non eſt Dei proprium. Hæc *Bona. vbi ſup.* Et *qu. 2.* quod hæc admittitur: Chriſtus ſecundū quod Deus eſt perſona: hæc reſpuitur, Chriſtus ſecundum quod homo eſt perſona. Vide latius. Secundum igitur habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit (vt dicit *Magi. di. 10. lib. 3.*) conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ. Aliquādo vnitatem perſonæ,

Digitized by Google

ſonæ,aliquando notat habitum, aliquando cauſam. Cuius diſtinctionis rationem diligenter lector animaduertat,atq; in ſinu memoriæ recondat,ne eius cōfundantur ſenſus cum de Chriſto ſermo occurrerit. Hæc *Mag*. Vnde *Camer.q.vni. li.3*.magis proprie dicitur de Chriſto: Iſte homo eſt immortalis, abſq; hoc quod addatur, ſecundum diuinitatem, quoniam iſte homo eſt proprie perſona diuina, quā dicatur, Deus eſt mortalis.imo oportet in iſta addere vel ſubintelligere,ſecundum humanitatem,quia perſona diuina eſt aſſumens: ideo iſte homo eſt perſona diuina immortalis,ſed ipſe non eſt natura humana,nec natura mortalis. Iſta vero, Deus fuit paſſus, etiam ſine addito: licet ſemper ſit intelligendum ſecundum humanitatem, non eſt falſa ſimpliciter ratione communicationis idiomatum. Sic etiam homo Chriſtus fuit paſſus: etiam non neceſſarie ſit addere ſecundum humanitatem: tamen talis additio eſt in aliquibus exprimenda non ad neceſſitatem veritatis, ſed ad excluſionem cauſæ errorum. vt hic: Filius Dei eſt creatura:debet addi,ſecundum humanitatem, ne videatur concordare hæreſi Arrianæ: & ita in aliis prædicatis, quæ ſi ſine addito dicerētur de Chriſto, poſſet ſuſpicari ne ab eo excluderetur diuinitas. Similiter de aliis,de quibus poſſet ſuſpicari ne attribuerentur diuinæ perſonæ ſecundum ſe,debet addi, ſecundum humanitatem. vt hic, Filius Dei eſt compoſitus: nam neque perſona, neque natura diuina eſt compoſita: nec Chriſtus eſt compoſitus ex duabus naturis, ſcilicet diuina & humana,ſiue ex tribus rebus,corpore, ſcilicet & anima,& diuinitate:ſed tamen ex duabus ſecundum humanitatem,ſcilicet corpore & anima eſſentialiter.& ex infinitis partibus quantitatiuis integraliter:& ſic non conceditur quod humanitas ſit pars Chriſti. Nam ſicut homo non eſt compoſitus ex albedine & ſubſtantia: ſic nec Chriſtus eſt compoſitus ex humanitate & perſona diuina. Hæc *Altac*.

SECVRITAS eſt perfecta quies animi à timore,ſecundum *Thom.2.2.q.129 art.7*. Et ſecuritas opponitur timori priuatiue tantum: audacia vero contrarie, ſecundum eundem 1.2.*q.45. art.1*. Et ſecuritas non eſt idem quod fortitudo, ſed eſt conditio eius & magnanimitatis: ſi ſit quando & in quibus debet ſecundum eundem *2.2.qu.129.art.7*. Et ſecurus dicitur quaſi ſine cura,quaſi ſeorſum à cura. Hinc aliquando pro contemptore accipitur. *Virgil. Securus amorum* & ſecure aduerbium: & ſecuritas, tranquillitas & quies,&c. Et ſecuritas, vt ſcribit *Camer. qu. 12. art.3.lib.1*. eſt iudicium firmum ſine formidine de aliqua veritate. Et omnis beat⁹ eſt ſecurus de facto,& iſtud eſt fide tenendum. Et ſecuritas quam habent ſancti, ponitur in voluntate, ſecūdum *Scot.di.49 q 6.lib.4*. ſicut aliquod oppoſitum timoris,& ea præcedit certitudo in intellectu bono conferendo, vel bono collato continuato. Talem certitudinem habent beati, non quia vident beatitudinem ex ſe eſſe perpetuam, nec tantum etiam per rationem naturalem,quia nulli creaturæ poteſt eſſe notum per rationem naturalem illud, quod contingenter dependet à voluntate diuina huiuſmodi eſt cōtinuatio beatitudinis iam collatæ. Ex quo patet,quod tantū modo eſt illa certitudo in intellectu beati ex reuelatione ſibi facta à Deo. An autem ſic fiat certitudo de damnatis de ſua damnatione cōtinuāda, non eſt æque certum. Non autem ſecuritas de eſſentia beatitudinis, quia ſecuritas præſupponit certitudinem de continuatione beatitudinis. *Scot. vbi ſupra*.

SEDES quandoque accipitur pro Deo ſiue Chriſto,qui requieſcit in ſumma pace,quæ exuperat omnem ſenſum. Vnde *Magiſt. in ſin. 4*. dicit. Hæc de pedibus ſedentis ſuper ſolium excelſum. Et ſedes Eccleſiæ hic per gratiam, & in futuro per gloriam, dicitur ſedes Dauid (vt ſcribit *Iacob. de Valent.ſup. illud Pſal.131. Et filii eorū vſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam*) eo quod fuit promiſſa ipſi Dauid in filio eius Meſſia. Et ideo dicitur *Luc.1. Dabit illi Dominus ſedē Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum*. Et ſic etiam tota Eccleſia militans & triumphans, dicitur domus & regnum Iacob, eo quod de iſta Eccleſia ipſi eſt facta promiſſio in filiis ſecundum promiſſionem. Vide latius *Valent. vbi ſupra*.

SEDERE tripliciter ſumitur in ſacra ſcriptura. Vno modo dicit poſitionem ſiue ſitum in loco: & ſic conuenit ſoli animali, vt ſcribit *Iacob de Valent. Pſal.109*. Secundo modo idem eſt quod à labore quieſcere. Tertio idem eſt quod reſidere ſiue poſſidere,vt cum dicimus, quod rex reſidet ſiue ſedet in regno, id eſt quod poſſidet ipſum, & potitur & dominatur. Secundò & tertio

tertio modo Chriſt⁹ ſedet à dextris patris in die aſcenſionis ſiue reſurrectionis ſcilic. quod quieuit ab omni labore paſſionis, & amplius nō paſſus eſt, nec mortuus, nec mors illi vltra dominabitur. Secundo, quia reſidet & potitur potiorib. bonis patris, & poſſidet illa potiora bona. De quo vide latius in dictione *Dextra. & Iacob. de Valent ſup. illud Pſalm. vbi ſupr. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, &c.*

Seditio eſt ſpeciale peccatum, ſcilicet mutua impugnatio inter partes multitudinis, vel præparatio ad pugnam. Rixa vero eſt vnius ad vnum, vel paucorum ad paucos. Sed bellum eſt inter diuerſas multitudines. Et vtrunque eſt pugna in actu, non præparatio ex *B. Tho. 2. 2. q. 142. ar.* 1. Et ſeditio eſt ſemper de ſe peccatum mortale: vt idem dicit *ar. 2. vbi ſupr.* Et eſt grauius rixa, & principaliter eſt in procurantibus: ſecūdo in ſequentibus, non autem in defendentib. bonum commune. Et dicitur ſeditio à ſeorſum ſedendo: vel vt Ciceroni placet, à ſeorſum eundo. Eſt & ſeditio quum populo ſecum diſcordante res ad manum vocatur, qualis ciuitatis ſtatum *Virg. li. 1. Aeneid.* deſcribit, cum dicit:

Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,
Iāq; faces & ſaxa volāt, Fvror *arma miniſtrat*

Factio vero eſt diuiſio ciuium in diuerſa ſtudia. Vnde factuoſi qui primates ciuitates diſcordātes ſectātur. *Cic.* Inter bonos amicitia, inter malos factio eſt, & ſeditio in exercitu, etiam dicitur in claſſe, in campo, & vbicunque eſt multitudo hominum. Hinc ſeditioſus qui ſeditionē amat. Seditionarius qui ſeditionem facit. Vnde ſcribitur *diſt. 47. Seditionarios ſtatuimus nunquam ordinandos clericos.*

Segnities eſt timor futuræ operationis ſecundum *Ioan. Damaſc.* Vel ſecundum *B. Thom. 1. 2. qu 41. ar. 4.* Segnities eſt fuga operationis ex timore. Vnde ſegnis dicitur, quaſi ſine igne: & differt à ſocordia, vt vult Donatus Teren. Nam ſegnities dicitur ad agendum, ſecordia autem ad conſiderandum. Et dicitur quaſi ſine corde Terent. Enimuero Daue, nihil loci ſegnitiei atque ſecordiæ, &c.

Semel (vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 5. in dub. liter. li. 1.*) poteſt dicere vel nunc temporis vel nunc æternitatis. Et ſi dicat nunc temporis cum habeat diuerſa, nunc denotat interciſionem. Si autem nunc æternitatis, & illud nunc ſemper eſt, & eſt inuariabile, & vnum ſemel dicit omnimodam inuarietatem perfectionem & vnitatem. Vnde *Auguſt. de fide ad Pet.* & refert *Magiſt. di. 5. li. 1.* Pater Deus de nullo genitus eſt Deo. Semel de ſua natura ſine initio genuit filium Deū ſibi æqualem, & eadem qua ſe naturaliter æternus eſt diuinitate coeternum. Porro ſemel locutus eſt Deus per ſcripturam ſacram (vt ſcribit *Gerſon part. 3. de paſſionib. animæ conſid. 14.*) qui quamuis & idipſum non repetat ſemper per ſingulos, vt dicit Iob; Repetit tamen apeniendo ſenſum vt intelligantur huiuſmodi ſcripturæ. Repetit quoque induendo mentem virtute ex alto. Repetit inclinando, inſpirando, alliciendo, illuminando, ſtabiliendo, vt nō ſolum intelligatur, ſed impleatur, & ametur.

Semen ſecundū *Guil. Scot. d. 18. li. 2.* cum Doctore ſubtili *ead. di.* & repetit *Pelbart. li. 2. Roſar. Theol.* in dictione *Semen*, eſt corpus quoddam cuius forma intenditur à natura propter alterū vt ex illo generetur aliquid ſimile agenti. Vel ſemen (vt ſcribit *Gab. di. 18. q. vnic. li. 2.* concordās cum Scoto. *ead. diſt.*) eſt corpus imperfectum productum à generante: non propter ſe, ſed tanquam via aſcendendi ad vlteriores formas perfectas. Vbi aduertendum, quod agentium quædam producunt effectum immediate ſiue ſibi ſimilem ſiue alterius rationis, vt in producente æquiuoco, vt ignis ignem, Sol ranam. Alia producunt effectum mediante propagatione: vt aſinus generans aſinum, non immediate producit formam aſini, ſed de ſe producit effectum medium, ſcilicet ſemē: mediante quo producitur forma aſini. Eſt ergo ſemen non intentum à natura propter ſe, ſed propter aliud perfectius. Hinc *Aug. 3. de Trinit. cap. 8.* Omnium quippe rerum quæ corporaliter, viſibiliterque naſcuntur occulta quædam ſemina in iſtis corporeis mundi huius elementis latent. Et ſemen eſt ſuperfluum nutrimenti tertię digeſtionis. Aliter ēt ex nutrimēto parentis cōuerſo in ſanguinem mēſtruum, vt vult *Philoſo. 2. de Anima.* de quo *Gab. diſt. 20. q. vnic. li. 2.* & corpus prolis materialiter producitur à ſemine. De modo autem producendi in natura in his quæ producunt ſibi ſimile mediate, vel corrumpunt, vide *Gabr. vbi ſup. diſt. 18.* Sed ratio ſeminalis, vt dicit *S.*

Digitized by Google

Bonau. eſt potentia actiua indita materiæ, quæ eſt eſſentia formæ cum ex ea fiat forma mediãte operatione naturę, quæ non producit aliquid ex nihilo *diſt.* 18. *q.* 2. *li.* 2. quem latius ibi vide. *Scot.* dicit *ead. diſt.* Ratio ſeminalis eſt aliqua forma ſeminis inquantum ſemen eſt: & illud vel eſt forma ſubſtantialis ſeminis, vel qualitas neceſſario conſequens formam ſubſtantialẽ ſeminis, ſicut forma tritici in tritico, vel qualitas cõſequens formam ſubſtantialem eius, & nec ſemen (vt idem ait) nec ratio ſeminis ſunt coeua naturæ, quia ſemen fit ex nutrimento in quo ſemine eſt ratio ſeminalis ſicut in ſubiecto: nec ſemper eſt ſemen in ſeminante cũ fiat de ſuperfluo alimenti. Hæc *Scot.* Ratio ſeminalis ſecundum *Gab. d.* 18. *vbi ſupr.* eſt qualitas aliqua in ſemine diſponens pro introductione formæ perfectioris. Et *infra* ait, quod nec ſemen, nec ratio ſeminalis fuit in coſta Adæ reſpectu formandi corporis Euæ. Et hoc patet per *Auguſt.* & *Magiſt. di.* 18. *li.* 2. & poſt eos probat *Gab.* ratione, quia coſta Adæ immediate conuerſa eſt à Deo in corpus mulieris miraculoſe ſine acquiſitione formarum mediarum: ergo non fuit ibi ſemen, nec fuit aliqua qualitas in coſta concurrẽs actiue ad corruptionem coſtę, & formationem corporis mulieris: ergo nec ratio ſeminalis: quia nihil tale medium interueniſſe commemorat ſcriptura, nec ratio aut experientia probat: ergo non eſt ponendum: nihil enim eſt ponendum ſine ratione & auctoritate. Vide latius *Gab.* conſonat *Scot. vbi ſup.* Et ſemen quandoque accipitur pro verbo Dei, quod gratia viuificat & ſemen creſcere facit, quod ſolus Dominus tribuit. Ita 2. *Corinth* 9. *Qui parce ſeminat, parce & metet.* Vbi ſemen capitur pro actu libri arbitrii, vt ſcribit *Gab. diſt.* 4. *q. vni. li.* 2. Hoc autem ſemen (vt ibidem dicit) potentialiter concreauit Angelis: quia dedit liberum arbitriũ, per quod poterant ſe conuertere ad Deum, & ſic recipere gratiam Dei: ſecundum illud *Heb.* 15. *Si cõuerteris, conuertam te.* Et illud *Iaco.* 4. *Appropinqua te Deo, & appropinquabit vobis.* Habet & Eccleſia ſemper viuificum ſemen in ſe. Vnde *Gerſ. p.* 1. *de auferibilitate Papæ ab Eccleſ.* ait: Auferibilis non eſt ſponſus Eccleſiæ Chriſtus ab Eccleſia taliter quin ſemper habeat in ſe viuificum ſemen, quo poteſt per ſucceſſiones generationis, & generationis ſeſe continuare in corpore toto & in membris præſertim officialibus, ſimiliter & in filiis: traducitur ad hoc illud Chriſti *Mat.* 24. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant*: loquens de generatione iuſtorum, quæ cõtrariatur illi de qua dictum eſt: *Amen, amen dico vobis, quod requiritur à generatione hac omnis ſanguis ab Abel iuſto, &c.* Et *niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen* (vt inquit *Eſa.* 1. & repetit Apoſtolus *ad Rom.* 9.) *quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorra ſimiles eſſemus.* Hoc autem quid aliud debet intelligi, vt dicit *Gerſ. vbi ſupra*, quam vis inſita ſpiritualis, & ars quædam viuifica in vniuerſum corpus Eccleſiæ, per quam hierarchicus ordo ſuus poteſt vſque in finem ſubſiſtere.

Semen Abrahæ de quo ita ſcribit *Iacob. de Valent. ſup. illud Pſal.* 88. *Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius.* Semẽ Abrahę & Iſrael, & Dauid, habet duplicem reſpectum. Vno modo ad generationem & ſucceſſionẽ carnalem. Alio modo ad Chriſtum promiſſum in illa generatione carnali. Et ideo fuit continuata generatio carnalis ab iſtis vſque ad Chriſtum. Et ſic Chriſtus in lege promiſſus natus eſt ex iſtis ſecũdum carnem & promiſſionem. Sed quia nõ natus eſt per generationem carnalem, ideo in Chriſto finiuit & terminata eſt generatio carnalis, & manſit ſola generatio ſecundum promiſſionem. Et quia Chriſtus non amplius genuit filios carnales, ſed regenerauit filios ſpirituales: ideo totus populus Chriſtianus per Chriſtum regeneratus, dicitur ſemen Abrahæ, & Iſrael, & Dauid, & ſecundum promiſſionem & non ſecundũ carnẽ: quia deſcendunt à Chriſto, qui deſcendit ab illis ſecundum carnem, & ſecundum promiſſionem. Vnde ſicut Iacob genuit carnaliter duodecim filios & Patriarchas, à quib. multiplicatus eſt totus ille populus Iſrael ſecundum carnẽ: ita Chriſtus primo ſpiritualiter regenerauit per aquam baptiſmalem 12. Apoſtolos, à quibus regeneratus eſt & multiplicatus totus populus Chriſtianus. Et ideo dicuntur duodecim Patriarchæ, & duodecim Principes Eccleſię, quos Chriſtus regenerauit loco duodecim Patriarcharum filiorũ Iacob. Ex quibus patet, quod populus Chriſtianus conti: uatur cum ſemine ipſius Abrahæ & Iacob. Et ſic tota Eccleſia dicitur ſemen illorum ſecundum promiſſionem & ſpiritum. Et hoc eſt illud

Digitized by Google

illud ſemen de quo dictum eſt ipſi Abrahæ, *Gen.* 15. *Suſcipe cælum, & numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum: & in ſemine tuo benedicentur omnes Gentes*: & huic ſemini promiſit Deus hæreditatem in cœlis. De quo latius vide *Valentium vbi ſupra.*

Senex dicitur quaſi ſeminex, quod acta maiore ſuæ ætatis parte iam morti propinquior ſit. Regula ad ſenes (vt ſcribit *Gerſ. tra. de modo viuēdi om.*) eſt: In Eccleſia libenter iaceant, iuuenib. bonum exemplum præbeant, de maledicendo ſiue malefaciendo ipſos reprehendant. Turpia verba non habeant, nec laudent malicias coram iuuenibus, mulierculas à bono non retrahant, nec iuuenes laudent in ſuperbiis ſuis. Et (vt idē dicit de ſenibus, de paruulis ad Chriſtum trahēdis) ſenes plenos dierum malorum citius frangas quam flectas. *Si poteſt* (inquit *Ierem.*) *mutare Æthiops pellem ſuam, & Pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum.* Secus eſt in paruulis quippe, qui apti ſunt ad accipienda bonorum ſtudiorum exordia, quando nōdum falſas opiniones altius imbiberunt, quādo nondum radicitus hærent pernicioſæ adinuentiones in eis. Et ſecundum Philoſophos, Poetas, & Theologos. Non parum refert iuuenes ſic vel ſic aſſueſieri, *Adeo teneris aſſueſcere annis multum eſt*, ait *Virgilius.* De quo latius alias.

Senectus, ſenecta, ſenium, ſenitudo, & ſenitas, in eodem ſenſu accipiuntur pro ſenum ætate. Et eſt ſenectus, ſexta hominum ætas, dicta à ſenario numero, vel à ſentiendo, quod in ea ſenſus deficiat: ſiue à ſeneſco, &c. Senectus eſt occaſus vitæ, ſecundum *Cic. in Topic.* & ſecundum *S. Thom 4 ſent d. 43. ar. 3.* Senectus eſt vltima ætas, durans aliquando tantum quantum omnes aliæ ætates.

Sensvs eſt potentia paſſiua ſecundum *S. Tho. 1. p. q. 79. ar. 3.* Et ſenſus exteriores ſunt quinque: ſecundum quinque modos immutandi ab obiectis: ſcilicet, viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Et ideo dicti ſunt, quia per eos anima ſubtiliſſime totum corpus agitat vigore ſentiendi. *Frat. Pelbart. li. 2. Roſar. Theol.* Et *Iſidor. lib. Etymol.* 11. Et ſicut dicit *Innocentius de Sacramentis.* Sicut quinque ſunt ſenſus corporales, ſic quinque ſunt ſenſus ſpirituales, quibus cœleſtia debemus & diuina ſentire: quoniam ad illa facti ſumus. Primus eſt viſus intelligentiæ, ſcilicet per fidem veram. Secundus, auditus obedientiæ, ſcilicet præceptorum. Tertius, odoratus diſcretionis, ſcilicet inter bona & mala, vel vitia. Quartus, guſtus delectationis, ſcilicet in Deo per amorem. Quintus, tactus operationis. De iſtis dicitur *Matth. 25. Domine, quinque talenta tradidiſti mihi.* Hæc *Innocentius.* Et vt ſcribit. *Cameracen. qu. 1. ar. 2. lt. 4.* In fide Chriſti nunquam negāda eſt apparentia ſenſus naturaliter bene diſpoſiti, niſi vbi expreſſa auctoritas fidei vel efficax ratio aſſumpta ex his quæ ſunt fidei, ad hoc cogit. Sicut negamus quod in Euchariſtia ſit panis, quamuis hoc æque appareat poſt prolationem verborum ſacramentalium ſicut ante: quia ad hoc negandum cogit expreſſa auctoritas vel ratio. Quinque ſenſus rationi attribuit *Gerſ. part. 2. ſerm.* facto in ſolennitate omnium ſanctorum. Nonne, inquit, in ea eſt viſus ſpiritualis, quo cernitur pulchritudo, decor, & candor lucis illius æternæ, cuius lumen ſignatum eſt ſuper nos. Quo viſu videre nonne ſe dicit Apoſtolus: *Nunc per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Eſt auditus ſpiritualis, quo percipitur ſumma harmonia veritatis. De quo Propheta ait: *Audiam quid loquatur in me Dominus*: Eſt præterea guſtus ad quem inuitabat idē Propheta: *Guſtate & videte, &c.* Eſt inſuper tactus ſpiritualis, alioquin non dixiſſet ſponſa ſpōſo in Cant. *Laua eius ſub capite meo, & dextra illius amplexabitur me: & oſculetur me oſculo oris ſui.* Denique olfactum eſſe in ratione probat vox eiuſdem ſponſæ ad ſponſum: *Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Vide latius ibi.

Sensvs interiores ſecundum *Ariſtot.* ſunt tantum quatuor ſecūdum quatuor modos operationum, ſcil. ſenſus communis, Imaginatiua, Æſtimatiua in aliis animalibus ſiue cogitatiua in homine: & memoratiua, ſenſitiua, licet ſint quinque ſecundum *Auicen.* ſcil. ſenſus communis, imaginatiua, phantaſia. Æſtimatiua & memoratiua, ſenſitiua. Et dicuntur vires animæ apprehenſiuæ ab intus vel potentię interiores animæ ſenſibilis: & ſunt etiam omnes iſtæ potentiæ paſſiuæ, vt ſcribit *Gerſo. in Compend. Theolog.* de natura primorum motuum, quia ab intus ſuſcipiēdo apprehendunt, & patiuntur à formis rerum ſingularium. Et ſunt etiam circa particularia

Digitized by Google

tantum. Et eſt ſenſus communis potentia, quæ omnium ſenſuum particularium obiecta apprehendit. Nam alii ſenſus ſimilitudines ſuorum ſenſatorum ad ſenſum cõmunem reducunt, quo mediante de ſingulorum proprietatibus iudicant & diſcernunt, quia ſecundum iudicium ſenſus communis apprehendimus nos videre quãdo videmus, & audire quando audimus, & ſic de aliis. Virtus imaginatiua eſt potentia apprehenſiua, in qua imaginationes rerum ſenſibilium reſeruantur. Imaginatio vero formam rei reſeruat, re etiam ipſa abſente. In quo differt à ſenſu communi, qui indiget præſentia rei exterioris ſicut ſenſus particularis, imaginatio vero non. Iſta virtus vocatur theſaurus formarum, quoniam formæ rerum à particularibus ſenſibus receptæ in ea retinentur & ſeruantur. Hæc *Gerſ.* qui ampliora & plura de his habere voluerit, ad Philoſophum recurrat. Et ſenſus non facit peccatum, ſed conſenſus (vt idem vult *Gerſon parte 3. tract. de remediis contra puſillanimitatem & ſcrupuloſitatem.*) Nam (vt ipſe dicit) aliqui per cordis puſillanimitatem putant ſe deſperare, cum non deſperant: ſentiunt enim motus deſperationis per puſillanimitatem cordis: & hunc ſenſum putant conſenſum. Sed quantumcunque ſentiant, etiam ſi quaſi operiantur hac tentatione quamdiu ratio contradicit nec conſentit: hi tales charitatem non amittunt. Vnde ſpiritus hominis non vincitur à diabolo niſi conſenſus voluntatis adueniat: latius ſcribit *Gerſon.* Dare autem aliquem in reprobum ſenſum (vt habet *Brulefer diſtinction. 7. quaſt. 8. libr. 2.*) nihil aliud eſt quam ipſum puniri pœna excæcationis in intellectu ſuo quantum ad agibilia, ſic quod non videt quæ ſunt agenda. Vnde Apoſtolus dicit (*tradidit eos Deus in reprobum ſenſum.*) Sic & Aſtrologi, qui de futuris contingentibus iudicare voluerunt, quum dæmones qui clariorem & ſubtiliorem ſenſum habent quam viatores, non poſſunt: ideo traditi ſunt in reprobum à Deo ſenſum.

Sensvs scriptvræ eſt quadruplex, de quo ſupra in dictione *Scriptura ſacra & Valent.*

Sensibile proprium eſt quod non contingit altero ſenſu ſentiri, & circa quod non contingit errare ſecundum *Ariſt. lib. 2. de Anima.* Et ſenſibile dicitur tripliciter: vt ſcribit *Brulef. diſtin. 15. quaſt 4. lib. 2.* Elicitiue, & dicitur quod eſt aptum natum elicere ſenſationem: hoc modo tantum animal eſt ſenſibile. Secundo repræſentatiue, quod eſt aptum natum repræſentare aliquod obiectum ſenſibile: hoc modo ſpecies obiecti dicitur ſenſibile. Tertio obiectiue, quod poteſt eſſe obiectum ſenſus: quod poſſet extendi ad ſenſibilia.

Sensvalitas dicitur à ſenſu, Latinius forſan diceretur fomes ſenſificus: & eſt vis appetitiua ſenſitiuæ partis, ſecundum *B. Thomam 1. parte, q. 81. a. 1.* & proprie nominat potentiam appetitiuam tantum. Senſibilitas vero comprehendit omnes vires ſenſitiuas, ſcilicet apprehenſiuas & appetitiuas ſecundum eundem *lib 2. ſent. diſtin. 24. quaſt. 2. art. 1.* Et ſenſualitas ſecundum *Magiſtrum diſt. 24. lib. 2.* Eſt quædam vis animæ inferior ex qua eſt motus, qui intenditur in corporis ſenſus atque appetitus rerum ad corpus pertinentium: & ideo dicit *ſanctus Bonauentura diſtinct. 24. parte 2. circ. textum libr. 2.* comprehendit ex ſua propria acceptione ſenſitiuam & motiuam & brutalem. Et ſecundum *Guil. Scotiſt. & Pelbartum libr. 2. Roſarii Theol.* debet intelligi proprie eſſe appetitus apprehenſiue ſenſitiuæ: ex quo appetitu ſequitur appetitus, id eſt motus ad res corpori pertinentes vt ſit ordo iſte in homine. Primo ſenſualitas, & iſta includit tam apprehenſiuam ſenſus quam appetitiuam. Secundo ſenſualitas, quæ nominat ſolum appetitiuam, & differt à portione inferiori rationis: quia licet ambæ terrenis inhient, tamen hoc facit portio inferior mediante ratione, hæc autem ſolo inſtinctu. Tertio ordine eſt liberum arbitrium ſupra omnem ſenſualitatem. & ſic patet ordo. Et quoniam inferior portio rationis, vt ſcribit *ſanctus Bonauen. vbi ſupra.* per peccatum multum trahitur à ſenſualitate, & *homo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*: ideo inferior portio rationis aliquando in ſcriptura nomine ſenſualitatis cenſetur propter nimiã cõuerſionẽ ſui ad ſenſualia. Sed quare Philoſophi non vtuntur hoc nomine: dicit ibidẽ quod ſenſualitas nõ tantum nominat ipſam potentiam ſenſualem quantum ad ꝓpriam naturã, ſed etiam inquantum reſpectu rationalis habet quandam rebellionem, quæ ex peccato originali in homine traducitur. Et quoniam non peruenerunt ad cognitionem originalis peccati, nec lapſus hominis; ideo nõ vtũtur hoc nomine ſicut

Digitized by Google

ſicut ſacræ ſcripturæ. Eſt autem ſenſualitas improba & cœca, vt dicit *Gerſ. par. 3. in epiſt. quadã* tantummodo pœnitentia vix aſpiciens, & de ſola corporis voluptate curã habens. Sed in Chriſto (vt idem dicit *par. 3. de paſſion. animæ*) ſemper obediebat ſenſualitas rationi.

Sensvalitas dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo in ſe & ſimpliciter, vt ſcribit *Gerſon parte 2. in compend. Theol. an primi motus ſint peccata*. Et iſto modo ſenſualitas in furioſis & infantibus ſicut & in aliis hominibus eſſe dicitur; imo iſto modo conſiderando in ea (vt dicit *Auguſtinus*) cum brutis communicamus. ſic accipiendo in ſenſualitate nullo modo poteſt eſſe peccatum. Alio modo poteſt ſenſualitas conſiderari non ita ſimpliciter, ſed quodammodo reſpectiue, prout, ſcilicet eſt quodammodo ad rationem ordinabilis, & ab ea perſuaſibilis: & iſto modo conſiderando, quando contingit ſenſualitatem ad illicitum moueri: & ſic quodammodo à regula juſtitiæ deordinari: talis eius deordinatio habet rationẽ peccati, in quantum tamen peccatum dicit, & importat quandam rationem vitii, quandamque deordinationem, quæ poteſt eſſe via ad opus prohibitum & vituperio dignum, non tamen in quantum peccatum dicit culpam, quia actus vitioſus ea ſola ratione dicitur culpa, qua eſt à voluntate. Et juxta hunc duplicem modum conſiderandi verificatur illud quod à nonnullis dicitur, quod eſt aliquis actus proprius ſenſualitatis ſimpliciter conſideratæ, qui non eſt proprius actus ſenſualitatis in quantum humana. Hæc *Gerſon*, &c.

Sensvalitas ſecundum *S. Bona. p. 2. ar. 2. q. 1. di. 34. li. 2.* aliquãdo accipitur pro vi quæ appetit bonum vt nunc. Et hæc non ſolum eſt in parte ſenſuali imo etiã rationali. Et ſine motu ſenſualitatis hoc modo dictę nunquam contingit peccatum eſſe in inferiori parte rationis: ſemper enim cum peccat bonũ vt nunc exoptat. Quandoq; dicitur ſenſualitas vis animæ ſenſualis, qua intenditur in corporis ſenſus (vt dictum eſt) & ſine hac contingit eſſe peccatum in inferiori parte, quantum ad peccata ſpiritualia: quantum autem ad carnalia, vix aut nunquam. In carnalibus autem corruptio venit ex fœditate carnis, & concupiſcentia partis ſenſualis: & ita in eis peccatum incipit à ſerpente ſiue à ſenſualitate, & peruenit ad mulierem. Tunc autem dicitur eſſe in ſenſualitate, quando quis ex apprehenſione delectabilis oblectatur & inclinatur ante aduerſionem, & perceptionem ſuæ delectationis: hoc enim ex ſurreptione eſt. Vide latius *vbi ſupra. & diſt. 31. q. 1. lib. 2.*

Sensvalitas & ſenſibilitas differunt ſecundum *S. Thom. diſt. 24. lib. 2. q. 2. ar. 1.* vt & ſupra tactũ eſt. Nam ſenſualitas omnes vires ſenſitiuæ animæ comprehendit tam apprehenſiuas de foris quam apprehenſiuas de intus: hoc eſt tam ſenſus exteriores, quã interiores, quam etiam appetitiuas. Senſualitas autẽ magis proprie nominat illam tantum partẽ per quam animal, & præcipue homo mouetur in aliquod appetẽdum vel fugiendũ ſub ratione conuenientis, vel diſconuenientis. Vis autẽ apprehendens huiuſmodi rationes cõuenientis vel diſconuenientis videtur eſſe extimatiua vis per quã agnus fugit lupũ, & ſequitur matrẽ. Vnde proprie loquendo (vt refert *Pelbar. lib. 2. Roſ. Theol.* in dictione *Senſualitas*. §. 3.) ſenſualitas incipit ex confinio extimatiuæ & appetitiuæ ſequentis. Motus autem ſenſualitatis in duo tendit, videlicet in ea, quę ſecundũ exteriores ſenſus delectabilia ſunt, & in ea quę nociua vel conuenientia corpori ſecundum ſolam examinationẽ cognoſcuntur. Et ſic ex ſenſualitate dicitur eſſe appetitus rerum corporaliũ. Et caro, id eſt ſenſualitas in homine concupiſcit aduerſus ſpiritum. Et loquendo de ſenſibus interiorib. ſenſualitas principalius eſt appetitus extimatiuæ potentiæ, quia illa mouet ad intentiones boni & mali, quæ ſunt in imaginatiua & ſenſu communi. Sed loquendo de exterioribus ſenſib. principalior & melior, eſt appetitus viſus: licet ardẽtior ſit tactus, quia magis mouet & accendit appetitum ſenſualitatis propter naturam corruptam. *Pelbart.* cum *Guilelmo*. Inordinatio autem ſenſualitatis (vt ſcribit *Richardus lib. 2. diſtinct. 24. art. 4. quaſt. 1.*) Concordat *S. Bonauentura*, aliquando eſt ſine omni culpa, eo quod vitari non poteſt, videlicet quãdo voluntas nõ eſt cauſa illius deordinationis, nec cõmittendo, nec omittẽdo, nec antecedẽter, nec cõcomitanter: vt cũ caro caleſit ex aliqua indeliberata apprehenſione ſurreptitia, vel ſine apprehẽſione, &c. Secũdo aliquãdo eſt cum peccato veniali: & hoc tunc cũ talis inordinatio inſurgit in ſenſualitate per negligentiã. Tertio aliquan-

aliquando eſt cum peccato mortali, quando, ſcilicet eſt contra actum prohibitum, & inſurgens ex voluntatis conſenſu deliberato: vel quando acceptatur & retinetur, ſicut in cogitatione moroſa. Et in moroſa delectatione, non tam conſideratur mora temporis, ſed potius mora conſenſus; quia mora temporis quantum eſt de ſe non facit, vt quod prius erat veniale, fiat mortale, quia circunſtantia non mutat genus peccati vel ſpeciem, ſed mora temporis eſt quædam circunſtantia: ergo non grauat veniale, ſed mora temporis occaſionaliter ſolum facit, vt veniale fiat mortale, videlicet in quantũ inducit conſenſũ verũ, vel interpretatiuũ. Tunc autem inducit conſensũ verũ, quando ex huiuſmodi mora diutinæ delectationis creſcit libido, adeo, vt homo velit omnino in vitiorum delectatione perſiſtere: licet non intendat opere perficere. Tunc vero inducit conſenſum interpretatiuum, quando homo aduertens periculũ delectationis repente negligit eam compeſcere per rationẽ vel voluntatem: hoc enim non eſt abſque contemptu ſalutis propriç, eo quod ſeipſum diſcrimini peccati mortalis exponit: ſicut ſi homo pcipiat ſerpentem venenoſo morſu lædentẽ in ſinum ſuũ ſubintrare, & ſi nollet lædi illius morſu ſimpliciter tamen periculo ſe exponit nõ repellendo. ergo talis in moroſa delectatione retenta ſola mortaliter peccat, periculo ſe exponendo. *Qui autem amat periculum, peribit in illo. Eccleſ.* 3. Sicut auis volitans circa laqueũ. Item quia nullus poteſt delectari deliberate in eo quod Deus abominatur. Sed vt ſcribitur *Prouerb.* 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* ergo. Et hanc moram potius determinat conſcientia recta & compunctio, quam lectio vel ſcientia. Sed quãdo quis dubitat an venialiter vel mortaliter in talibus peccauerit, tunc ſecundum *Bona.* conſulendum eſt, eligere partem ſecuriorẽ, ita quod pœniteat & confiteatur, quaſi de mortali, alias periculo ſe exponit in dubio, *&c.* Vigilanter itaque cauenda eſt ſecundum eundem moroſa delectatio. De quo videatur latius *Pelbart.* in dictione *Senſualitas.* §. 12.

Sententia in genere ſecundum Philoſophos, Grammaticos (vt ſcribit *Gerſon p.* 2. *dial. de poteſt. ligandi & ſoluendi*) dicitur eſſe determinata acceptio alterius partis contradictionis. Ita habet *S. Thomas* 3 *ſentent. diſt.* 23. *q.* 3. *ar.* 2. & deriuatur à ſentio, quia ſententias ita ſentit, nec pertinet niſi ad vtentes ratione. Differt autem à conſilio, vt idem refert *Gerſon vbi ſupra.* ſicut concluſio ab inquiſitione 3. *Ethic.* ſecundum Philoſophum. Vnde conſilium eſt quæſtio vel inquiſitio reſolutoria ſuper mediis aptis ad conſecutionem finis intenti. Sententia vero determinata acceptatio alterius partis, quæ in diſceptatione vel conſilio verſabatur. Et hoc aliquando facit homo ſolus ſecum ſuper propriis agibilibus. Inde eſt illud apud Iob: *Sententiam labia mea puram loquentur.* Et apud Comicum ſtat ſententia. Vnde nominatur liber ſententiarum. Attamen & ſæpius & rei noſtræ vicinius, ſententia dicitur concluſio prçcõſiliata per plures in judicando: & conuenit ſynonyme cum judicio quod fertur poſt conſilium: juxta verbum Chriſti ponentis gradus inter pœnas iræ debitas. *Qui iraſcitur fratri ſuo* (inquit) *reus erit conſilio: qui autem dixerit fratri ſuo, racha, reus erit judicio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Eſt itaque ſecundum gloſſas minus graue, quod pœna verſatur adhuc in conſilio, quam dum determinatio ſubiacet judicio. Deinde omnium grauiſſimum, quod judicii fiat executio. Et eſt ſententia ſic accepta, decretum vel dictamen, vel judicium ſuperioris, per quod vult legitime ſubditum ſuum per pœnam ligari, vel à pœna liberari propter Deum. De tali ſententia & judicio jubet Dominus in *Exod. Nec in judicio plurimorum acquieſces ſententia, vt à vero denies.* Et in *Eccleſ. Quia non profertur cito contra malos ſententia: filii hominum abſque vllo timore perpetrant mala.* Et in Euangelio *Ioan. Nolite judicare ſecundum faciem, ſed juſtum judicium judicate.* Sententia ſecundum *Goffredum* eſt judicialis diffinitio, quæ controuerſiis finem imponit pronuntiatione competentis judicis, condemnationem vel abſolutionem continens. Secundum *S. Thom.* Sententia eſt applicatio juris ad particulare factum ſecundum *S. Thom.* 1. 2. *q.* 96. *ar.* 1. Et ſententia eſt non de ſingularibus, ſed de vniuerſalibus enunciatio: nec de omnibus vniuerſalibus, ſed de quibuſcunque operationes ſunt quæ ad agendum eligenda vel fugienda ſunt, ſecundum *Ariſt. lib.* 2 *Rhet.* Et ſententia eſt duplex, vt habet *Gerſ. vbi ſupra.* Quædam ligans vel obligans. Alia ſoluens vel abſoluens. Debet autem ferri ſententia legitime, id eſt con-

Digitized by Google

eſt conformiter ad legem præſertim diuinam: & quod in obſcuris aut dubiis præuium ſit conſilium. Et vt præ oculis Deus ſemper habeatur tanquam finis omnis finis, &c. *Gerſ.* Et ſententia hominis non tollit ius diuinum, vt dicit *Pet. Pal. in 4. di. 35. q. 2.*

Sententia dicitur iniuſta vel ex animo, vel ex cauſa, vel ex ordine (vt ſcribit *S. Bona. d.* 18. *lib. 4. circ. lit.*) Ex animo, vt cum fertur non zelo iuſtitiæ, ſed vindictæ: vel ex liuore odii vel precio: aut fauore aduerſariorum, vt dicit *Rich. ead. di. art. 3 q. 5.* Ex cauſa, vt cum non eſt meritum ſufficiens vel certum propter quod debeat excommunicari iſte cui infligitur. Ex ordine, vt cũ præmittitur ordo iuris, ſed non ſeruatur. Vide & in dictione *Excommunicatio*, quid ſit ſententia, iuſta, & quid ſit ſententia nulla.

Sentire dicitur proprie ſenſu percipere, quod ad corpus duntaxat pertinet: vnde quinq; ſenſus corporis ſunt appellati: de quibus ſupra. interdum ſentire ponitur pro intelligere, nonnunquam iudicare. Hinc ſententiã deriuatur. Et ſentire ſecundum *S. Bona. diſt.* 8 *art.* 3. *qu.* 2. *lib.* 2. poteſt accipi communiter, proprie, & magis proprie. Communiter ſentire idem eſt quod rem vt præſentem cognoſcere, ſecundum quem modum accipit *Aug. ad Palud. in lib. de videndo Deo.* Secundo modo ſentire idem eſt quod rem vt hic & nũc cognoſcere: & ſic accipit *Boet.* cum dicit, quod ſenſus eſt particularium & intellect⁹ vniuerſaliũ. Tertio modo ſentire idem eſt quod ſpeciem exiſtentem in materia præter materiam mediante organo corporeo ſuſcipere. Et ſic accepit *Philoſ. 2. de Anima.* cum dicit: Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum in materia præter materiã. Primis duobus modis non differt ſenſus ab intellectu re, ſed ratione tantum: & hoc modo bene ponitur in Angelo. Angelus enim per ſuam potentiam intellectiuam cognoſcit rem vt præſentem, & vt hic & nunc dirigendo aſpectum ſuper ipſam Tertio vero modo differt potentia ſẽſitiua ab intellectiua re & ratione: & illo tertio modo ſenſus eſt potentia alligata corpori: & hoc modo ſpiritui Angelico nõ cõuenit. Hæc *S. Bona.*

Sepultura eſt locus concauus in loco Eccleſiaſtico vel cœmiterio factus, in quo corpus catholici conquieſcit. Vel ſepulchrum eſt locus concauus in quo oſſa defunctorum conduntur. Et locus ſepulturæ debet [illegible] apud Eccleſiam conſecratam. Et ſepultura inuenta eſt, ne horror & fœtor ſit viuis, & ad fidem reſurrectionis futuræ, & vt oretur pro defunctis: ex *S. Tho 4. ſent. di. 15. q. 2. art. 5.* Et ſepultus non dicitur quaſi ſine pulſu vt quidam volunt, ſed à ſepeliendo. Sepelio vero à ſepiẽdo: quia cadauer terra vel lapide, vel alio genere materiæ circunſepitur. Et ſepultura modo ipſum ſepulchrum ſignificat, modo actum ſepeliendi. Quandoque accipitur pro officio quod impenditur ſepeliendis. Et talis non poteſt vendi à clericis. Vel dicitur terra deputata ſepulturæ. Dicitur & ius ſepulturæ quod competit Eccleſiæ ad ſepeliendum aliquos in cœmiterio ſuo: & prouenit ex Pontificis auctoritate & aſſignatione: & competit generaliter Eccleſiis Parochialibus. Videri de hoc poteſt *Mich. Loch. in Parochiali curatorum. tit.* 7. *de ſepult. & remed.* Prodeſt autem ſepultura mortuis (vt ſcribit *Rich. di. 45. art. 6. q.* 1. *li.* 4.) in charitate decedẽtibus, aliquid purgabile ſecum deferentibus: non per ſe, ſed per accidens, inquantum, ſcilicet inſpicientes ſepulturam, memoriam retinent defunctorum, vt pro eis orent. Sed vltra hoc prodeſt ſepultura in loco ſacro: inquantum ſepeliens mortuum alicuius ſancti patrocinio committit: cuius precibus credendum eſt adiuuari. Et quia cæteris paribus ex diuina ordinatione triũphãs Eccleſia ſpecialiter orat pro illis qui in loco ſacro ſunt ſepulti. Et quia illi qui loco illi deſeruiunt, tenentur cæteris paribus pro illis frequentius & ſpecialius orare. Et (vt idem refert) luminaria etiam pãni, & alii ſumptus qui fiunt in ſepulturis, mortuis prodeſſe poſſunt per accidens, inquantum per talia homines excitantur ad compatiendum: & per conſequens ad orandum pro eis, & inquantum pauperes fructum capiunt, & Eccleſia propter Deum honoratur. Et ſic *Tob.* 12. Sepultura inter cæteras eleẽmoſynas computatur. Sepultura quoq; corporis prodeſt viuis ſepelientibus, & aliis. quia tale opus fidem reſurrectionis aſtruit. Vide latius *Rich. q. 2. vbi ſup.* Et ſcribit *Oſwal. li. 4. Roſ. Theol.* Sepultura eſt poſſeſſio ſiue terra vbi aliquis ſepeliendus eſt. Vnde ſi talis poſſeſſio ſeu terra ſeu quolibet aliud vas pro ſepeliendo ſit per Epiſcopum, vel eius auctoritate ad ſepulturam deputatum: ſic eſt locus religioſus, ſiue aliquis ſit ſepultus ſiue non: quia vendi non poteſt. vt habetur 13. *q.* 2. *qu. eſt.* Quilibet quoque adulter (vt

ide n

idem ait *qu.3.vbi ſup.*) compos ſuæ mentis libere poteſt vbicunq; voluerit in loco magis religioſo eligere ſepulturam. Et locum magis religioſum voco illum in quo frequentius & honeſtius, & deuotius pro viuis & mortuis celebratur:& talia ſunt loca in quibus ſunt conuentus religioſorum fratrũ.*extra de ſepult.* Cui ſub ſcribit *Gerſ.p.2.de ſolicitud.Eccleſ.part.23.* cum dicit: Solicitudo pia conferentis temporalia, poteſt cum bono corde nedum in ſuffragiis conditiones apponenere:ſed cum hoc loco certa & honorabilia ſuæ ſepelitionis eligere,cum appenſione inſigniorũ ſeu titulorum conſcriptione iuxta ſui ſtatus qualitatem.Sic de pompa funeralium diceretur,hoc & ſanctiſſimi patres curauiſſe inueniuntur. Nam pie recogitata, cedunt omnia ad honorẽ magni et cum Dei & Eccleſiæ,tam militantis quam triũphantis & ad fidem, ſpem quoq; reſurrectionis aſtruendam,&incredulorum confutationẽ proficiunt. Hęc *Gerſ.* Eccleſia autem prohibet ſepulturam quibuſdam. *Primo*, excommunicatis. *Secundo*, manifeſtis vſurariis. *Tertio*, qui in torneamento moriuntur. *Quarto*, raptoribus, qui pertinaciter cum poſſint in vita non ſatisfaciunt, & in morte non poſſunt. *extra de raptoribus cap.2.* *Quinto*, blaſphematoribus Dei & ſanctorum, *extra de maledicis, ca.2.* *Sexto*, qui non communicant ſemel in anno, nec confitentur. *extra de pœni.& re.ca. Omnis.* niſi ſigna contritionis oſtendãt. *Septimo*, qui moritur in peccatô mortali notorie.13.*q.2 cum grauia.* *Octauo*, nominatim interdicti, & hoc ſub excommunicationis pœna. *Nono*, illi cui eſt interdictꝰ ingreſſus eccleſię. *extra de ſent.excõ.Is qui li.6.* *Decimo*, illi qui Sacerdotem tutorem filiis ſuis inſtituit.88.*di. Neque.* *Vndecimo*, Iudæis vel Paganis. *de conſec.di.1.cap. Eccleſiam.* *Duodecimo*, corporibus exenteratis vel diuiſis:qui ſi de facto ſepeliuntur, debent exhumari ſi diſcerni poſſunt, alias non. Similiter Paganus vel puer qui extrahitur de ventre matris mortuus, non ſunt in ſacro loco ſepeliendi. Si vero mortua matre puer viueret, deberet ſcindi mater & puer baptizari: & ſic in ſacro loco ſepeliri. Hęc *F.Oſwa.* colligit *li.4.roſ.Theol.* In cœmiterio itaq; Chriſtianorũ non niſi Chriſtianus baptizatus ſepeliri debet:non tamen omnis, vt dictum eſt. De quo legere potes latius. *Guilhel. Epiſcopus. in rational. diuini. lib.1. de cœmit.in fin.*

Seraphin interpretatur incendium: & hoc eſt per charitatem, vt ſcribit *S.Bona.di.6.q.1.li.2.* Et nomen Seraphin (vt idem dicit *d.9 circ text.*) quandoque legitur in ſcriptura per n,& tunc eſt pluralis numeri, & neutri generis, & ſignificat cetum Angelorum illius ordinis. Quandoque ſcribitur per m, & tunc eſt pluralis numeri maſc. generis: & ſignat Angelum iſtius ordinis. Et Seraphin (vt habet *Magiſt di 9.2.ſent.*) non ſolum in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Et eſt ſupremus Angelorum ordo ſeu chorus Seraphin, qui totus ardens ſiue incendens, ſecundum *Dionyſ.* interpretatur, *cap.7. Eccleſ. hierarch.* De quo videatur *Gab. lect* 18.*cano.* Eſt quidem in Angelis ardor iſte, amor, ſcilicet Seraphicus, quod eſt ſuper feruidus & holocauſtæ purgatiuus, vt ſcribit *Gerſ.p 3.ſuper Cant.can. ſiue pſal.1.propriet.4.* eſt in ſingulis etiam beatis, quibus eſt vna vox lætantium,& vnus ardor cordium: propterea dicuntur lapides igniti. Præcipue tamen & in excellentia Seraphicus ordo poſſidet hunc ardorem: propterea nec ipſe à ſcientia ſicut Cherubin, nec Cherubin ab ardore nominatur: quamuis abſque vlla dubitatione & Seraphin cognoſcat, & Cherubin ardeat. ſic & voluntas cognoſcit per intellectum, & ardet per voluntatem intellectus. Hæc *Gerſ.*

Serenitas, quies aëris, ſecundum *S.Tho. ſup. lib. Metheo.5.* A quo ſereno, id eſt tranquillo. Transfertur & ad animum: vnde mentis ſerenitas, dicitur tranquillitas.

Sermo idem eſt quod loquela. Dicitur autem à conferendis ſimul compoſitis & contextis verbis. Hinc ſermocinor, id eſt loquor:& ſermocinatio, collocutio. Ad hoc autem nobis datus eſt ſermo, vt dicit *Pet. Palud. di.1.qu.4.lib.4.* vt præſto ſiant mutuæ voluntatis iudicia. Et vt dicit *Auguſt.* Liberis verbis vtuntur Philoſophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem piarum aurium non pertimeſcunt. Nobis autem Theologis, vt dicit *Gerſ.p.1.ſerm. pro viagio Regis Roman.* ad certam regulam loqui fas eſt. Illud denique vulgatum fundamentum in Ariſtot. quod ſermones accipiendi ſunt ſecundum materiam ſubiectam, vnde moralis ſententia ſumitur. De quo latius legito *Gerſon.* Et ibidem ſermones damnantur, qui non ſolum textibus ſacris, ſed & gloſſis & vſui Eccleſiæ cõtrariantur. Idem de paſſionibꝰ animæ ſermones paſ-

paſſionales aſſumi poſſunt, vt inducãtur homines ad virtutem, veritate tamen & diſcretione ſemper obſeruata. Laudat *Ariſt. in Rhet.* illa iudicia apud quæ prohibentur dici ſermones paſſionales, & vbi veritas nuda proponi iubetur. Recte id quidem (ait *Gerſ.*) ſi nulla ex parte iudex quæreretur aliunde diuerti à tramite recto iuſtitiæ: quemadmodum ſi nullos vnquam fieri contingeret paralogiſmos, ars de ſophiſticis & elencis fruſtra eſſet. Sed cum perſuaſiones paſſionales quotidie fieri cernimus, aduerſus veritatem tam per noſipſos in quibus habitant huiuſmodi paſſiones ex corruptela peccati, quam per alios quis prohibuerit? Sicut arguit *Auguſt. 4. de doct. Chriſt.* Quis, inquam, prohibuerit eloquentiam ſeu perſuaſionem rhetoricam induci licere pro defenſione veritatis, & pro ſua in cordib. humanis plantatione, vt libenter & obediẽter audiatur veritas aduerſus palliatam & fucatam falſitatem. Hæc *Gerſ &c.*

SERMO VERVS. Vide in dictione *Veritas.* & ibidem, quid ſermo falſus.

SERMO TROPICVS. Vid. infra in dictione *Tropꝰ*

SERMO THEOLOGICVS (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 11. ar. 2. q. 1. li 3.*) debet eſſe catholicus & vſitatus ab intellectu non diſſonus, & rei de qua loquimur conſonus: quare iſte ſermo non admittitur à doctoribus Theologię communiter. Chriſtus ſiue filius Dei, eſt creatura, niſi determinetur. Cum ſancti dicũt Chriſtum eſſe creaturam, hoc dicunt ſecundum humanam naturam: & vere loquimur, non tamen oportet ſermonem illum trahi ad communem vſum, ne videatur conſentire errori Arrii, qui dixit filium Dei eſſe creaturam. Et ſermo Theologicus poteſt dici ſermo diuinus, vel de Deo, qui ſatis venuſtatis habet etiam vbi vilib. verborum panniculis operitur: quemadmodum veritatẽ dum de terra orta eſt, non auro vel ſericis, ſed panniculis Virgo mater inuoluit, vt dicit *Gerſ p. 2 ſerm. de oratione in cõcil. Conſtant. &c* Sit ſermo (ſecundum eundem) agilis, expeditus, bonis aſſociatus, patiens, benignus, liber & nõ ſeruiliter alligatus: amicabilis, modeſtus, humilis, ſubditus. hæc enim eſt gratia in Chriſto Ieſu, &c.

SERVVS dicitur quod in bello ſerui non necabantur, ſed viui ſeruabantur: & capitur modo ꝓ famulo. Seruorum regulam ponit *Gerſon tract. de modo viuendi omnium.* Serui (inquit poſt Paulum Apoſtolum) obedite dominis carnalib. non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum, ſcientes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis. *1. Pet. 2. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis veſtris, non tantum bonis.* Itẽ ſecundum eundem dicuntur ſerui qui carẽt clara propagatione, vel deficiunt in induſtria: nec habent amicorum promotiones, aut quos Domini & Principes nolunt honorare vel ditare, vel nobilitare: tales dicũtur (inquit Gerſon tracta. de nobilitate) ſerui naturales, agreſtes vel obſcuri vel ruſtici. Determinat Philoſophus 1. *Polit.* illos homines naturaliter eſſe ſeruos & ignobiles, qui deficiunt in ratione & corpore robur habent: quemadmodum nobilitas conſiſtit in clara & illuminata ratione, licet corpus ſit debile: de quo dicitur *Conſilio pollet, cui vim natura negauit.* Dicuntur & ſerui, qui vitiis auaritiæ, luxuriæ, ſuperbiæ, nummis, &c. ſeruiunt. Hinc *Cic. in Paradox*, dicit: Omnes leues, omnes perfidos, omnes denique improbos, licet ſint Reges, ſeruos, *&c.* Vnde *Ambr. li. de vita beata*: Seruit quicunque vel nutu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exaſperatur, vel mœrore deiicitur: ſeruilis enim eſt omnis paſſio. & *Ioan. 8. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati* Et *Auguſt. li. 4. de Ciuit.* Bonus etiam ſi ſeruiat, liber eſt: malus autem etſi regnat ſeruꝰ eſt: nec vnius hominis, ſed quod grauius eſt tot dominorum, quot vitiorum. Et *Hieron. in epiſt. ad Simplic.* Eſt ſapienti ſeruire libertas: qui autẽm ſeruit cupiditatibus, ſeruus eſt. Et ſecundum *Ariſt. 1. Polit.* Dupliciter dicitur ſeruus. Vno modo ſecundum naturam. Alio modo ſecundum legem poſitam, *&c.*

SERVITVS eſt multiplex (vt ſcribit *Gabr. diſt. 15. q. 5. art. 1. li. 4.*) Eſt enim ſeruitus Dei, de qua dicitur *1. Corint. 7. Qui liber vocatus eſt ſeruus eſt Chriſti. Precio enim empti eſtis* (quo precio Petrꝰ oſtendit) *precioſo ſanguine immaculati. 1. Petr. 1.* Hæc ſeruitus ſumma ingenuitas eſt, vt ait Agates Quintiano. Huic ſeruitio diuino non repugnat obſequium hominis, ſiue ſeruitus corporalis, ſed ſeruitus ſpiritualis, quæ eſt ſeruitus peccati, vt ſcribit *S. Bonau. diſt. 36. li. 4. circ. text.* Hæc ſeruitus ſumma eſt libertas cum ſit Deo, cui ſeruire, regnare eſt. Gloſſ. *Romanor. 1* Cuius

Digitized by Google

agi frænis ſumma libertas eſt. *Boet. de conſol.* Cuius ſeruitute gloriabatur theologizãs Agathes. Summa, inquiẽs, ingenuitas iſta eſt in qua Chriſti ſeruitus comprobatur. De qua videatur & *Gerſ. p. 2 in recommend. licentian. in Decret. facta Pariſius.* Alia eſt ſeruitus peccati. De qua *Ioan. 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et Rom. 6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* & de vtraq; dicitur *ibid. Serui eſtis ei cui obediſtis ſiue peccati in mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam.* Et ſeruitus peccati eſt peſſima. Tertia eſt ſeruit⁹ qua homo ſeruit homini. De qua Apoſtolus *ad Epheſ. 6. Serui obedite dominis veſtris carnalibus cum tremore & timore in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſtus: non ad oculum ſeruientes.* Et deſcribitur ſic: Seruitus eſt inſtitutio iuris Gentium, qua quis domino alieno contra naturam ſubiicitur. Et dicitur: Inſtituta iure Gentium: non ꝙ ius Gentium eam inuenit, ſed quia eam approbauit. Et hęc ſeruitus mors ciuilis eſſe dicitur, vt inquit *Petr. de Palud. in 4. di. 29.* Et de ſeruitute videre potes *Pelbart. li. 2. Roſ. Theol. & Guil. Scotiſ. d 36. li 4. Et S. Bona. di. 44. q. penul li. 4.* Et cõtrahitur hæc vltima ſeruitus quadrupliciter. Primo ex neceſſitate: vt cum quis naſcitur de ſerua niſi conſuetudo vel ſtatutum habeat aliud, ſicut eſt hodie quod natus ex ancilla non eſt ſeruus, ſi pater eſt liber. Secundo fit ſeruus aliquis iure Gentium, dum capitur in bello iuſto auctoritate Principis indicto. Tertio ex delicto, vt cũ libertus eſt manumiſſus propter ingratitudinẽ, reducitur ad ſeruitutem. Vel cum alio modo à lege pro peccato imponitur: vt raptor puellæ fit ſeruus eius. Sic deferens prohibita Saracenis, fit ſeruus capientium eum. Quarto ex propria voluntate: vt cum maior viginti annis ſciens ſe liberum, conſentit venditori vt ſe vẽdat, & participat de precio. Quinta eſt ſeruitus, quę ſequitur culturam terræ, quæ largo vocabulo & improprie dicitur ſeruitus. Et huic ſeruituti ſubiecti dicuntur aſcripticii vel originarii, vt ſunt homines ita aſcripti terris colendis, quod nõ poſſunt à cultura recedere ſine dominorum voluntate: nec poſſunt vendi ſine gleba, nec gleba ſine illis. Et dicuntur aſcripticii, quia aſcripti ſunt ſiue deputati ad culturam. Et dicuntur originarii quia à ſua origine tales ſunt. Hi quandoq; coloni dicuntur, hi à legitimis actib. non repelluntur, niſi quod ad ordines non admittuntur. hæc *Gabr. diſtinct. 15. artic. 1 lib. 4.* De ſeruis & ſeruitute plura habentur in ſummis, quę hic pertrãſeuntur: & quomodo differunt famulus vel ſeruus, & vernaculus. Vide in dictione *Famulus.*

Sævitia quod & cum diphthongo ſcribitur, idem eſt quod crudelitas. De qua in dictione. *Crudelitas* dicitur. Hæc & ſęuitudo dicitur. Hinc & ſæue, crudeliter. Et ſæuus quandoque dicitur magnus, quandoque crudelis, nonnunquam iratus. Et ſæuio, iraſcor vel crudelitatem exerceo. De quo apud Grãmaticos & Poetas videatur. Seuum ſine diphthongo, pinguedo eſt cornigerorum, duntaxat quæ in vna parte dentata ſunt, & quæ in pedib. talos habent. Biſulca vero quæque ſciſſos pedes in digitos habent, & carent cornibus, non ſeuum, ſed adipem habent, qui concretus eſt, & quum refrixit, facile frangitur, &c.

Severitas eſt virtus inflexibilis circa inflictionem pœnarum, quando recta ratio requirit, ſecundum *S. Tho. 2. 2 qu. 157. art. 2.* Seuerus aliquando ſignificat grauem & cenſorium, & dicitur quaſi ſemper verus, nec vlla gratia aut illecebris mutabilis. Aliquãdo ſignificat aſperum, trucem: interdum ſæuum implacabilem, nonnunquam triſtem ſolicitũ. A quo ſeueritas, grauitas, conſtantia, aſperitas, triſtitia De quo apud Grammaticos videatur.

Sexus (vt ſcribit *Brul. di. 16 q. 5 li 2.*) eſt differentia accidentalis, qua mas differt à fœmina, & econtra.

Si coniunctio ſolet capi tripliciter, vt ſcribit *Pelbar.* & *Guil. Scoti.* Vno modo pro quia, ita accipit *Cato: Si Deus eſt animus nobis vt carmina dicunt Et 3 Reg. 16. Si Deus eſt Deus, ſequimini eum:* & ſi ſcriptura ſacra eſt vera, peribit omnis malus: ibi capitur ſi pro quia, id eſt quia ſic eſt, &c. Secundo accipitur pro non. *Pſal. Ipſi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam,* id eſt non introibunt. Et illud: Si eſt malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. Tertio modo accipitur vt notat conditionem: & hinc dicitur propoſitio hypothetica conditionalis. Sicut illud *Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, &c.*

Sicut quandoque eſt nota ſimilitudinis. & non æqualitatis, vt eſt ibi: *Fulgebunt iuſti ſicut Sol.* quia, vt ſcribit *Richar. d. 49. art. 4. qu. 6. li 4.*)

Lux

Digitized by Google

Lux corporum glorificatorum aliorum à corpore Chriſti, erit quædam ſimilitudo ſeu imitatio lucis Solaris, &c. Et vt ſcribit *Occam* 18. *concl. Centilog.* Et poſt eum *Gabr. in* 1 *diſtinct.* 30. *q.* 4 *& q.* 1. *d.* 6. *li* 3 Sicut, non dicit ſemper omnimodam ſimilitudinem. vt eſt illud *Athanaſii. Sicut anima rationalis, &c.* Eſt autem in hoc ſimilitudo, quia ſicut anima & caro vere ſunt in homine & realiter, ita natura diuina & humana vere & realiter ſunt in Chriſto: & ſicut vnita ſunt inter ſe in homine. Anima quoque tanquam actus & forma perficit materiam & conſtituunt humanam naturam: ita & in Chriſto. Itē ſicut anima & caro in homine dant toti denominationem hominis: ita anima & caro dant eādem denominationem verbo, ita quod verbum propter animam & carnem in quibus ſubſiſtit verus eſt homo. Poteſt etiam habere & hunc intellectum: ſicut anima rationalis & caro ſunt vere vnita in homine: ita Deus, id eſt ſuppoſitū diuinum habens in ſe vere & realiter humanā naturam, animam ſcilicet & carnem. Propter quod dicitur: homo vnus eſt Chriſtus. In hoc autem eſt diſſimilitudo, quia anima & caro coniuncta, & hoc in aliis à Chriſto ſunt perſona, hoc eſt compoſitum ex eis, humana, ſcilicet natura eſt perſona: non ſic in verbo. Item anima & caro ſunt partes hominis quem denominant: non ſic in verbo. Non enim ſunt partes verbi, quod ab eis denominatur homo. *Occam & Gabr. vbi ſupra.*

Signvm quantum eſt in ſe, importat aliquid manifeſtum quo ad nos, quo manuducimur in cognitionem alicuius occulti, ſecundum *S. Tho.* 4. *ſenten. diſtin.* 1. *quaeſt.* 1. *art.* . Signum proprie eſt quædam parua ſignificatio indicans totius rei qualitatem: ſic dicimus pudoris ſignum. Eſt etiam ſignum opus ſculptile, & ad alicuius animalis effigiem formatum. Vnde & ſigna & tabulas pro celatis operibus atq; depictis dicimus. Hinc duodecim ſigna cœleſtia, quæ in zodiaco ſunt, quia notæ quorundam animalium ſunt: vt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, ſcorpio, piſcis, &c.

Signa bona & mala hominum in ſtatu ſalutis & damnationis exiſtentium ponit *Gerſ. p.* 4. *tra. de ſignis bonis & malis.* Vnum ſignum malum, eſt velle per ſe ipſum ſemetipſum cognoſcere, ſpernendo aliorum conſilium, quaſi melius cognoſcat ſe & ſua quam alius quicunque. Alterum ſignum ſimile huic, eſt negligere regulas Euangelicæ legis, aut etiam rectæ rationis. Alterum, eſt multiplicare nimis conſilia, dum non quieſcit homo in hoc, vel in illo cōſilio. Alterū, dū homo diligit laudātes ſe, & fingit inculpātes ſe, ſeu redarguētes. Alterū ſimile ſignum, eſt q̄rere ſe ſuper omnibus rumorib. dictis de eo autem p̄ſumptis, excuſare laudes ſuas p̄ferendo, & alios deiiciendo, quaſi ſit hoc in vtilitatem Reipublicæ nō in ſuā ſuperbiā. Alterum eſt velut oppoſitum priori, negligere penitus famam ſuam, ſic viuendo quaſi cunctorum verba vel iudicia deſpiciat, quod vtique procedit ex falſa libertate, vel inconſulta patientia, dum non facit homo ꝙ in ſe eſt pro conſeruatione famæ ſuæ. Alterum eſt præponere iudicium ſuum nouum priſcis ſanctorum patrum inſtitutis, quaſi non habuerint notitiam vel experientiam talem qualem ipſe habet. Et hoc ſignum maxime fallit in moralibus ſeu agibilibus, in quibus ſancti patres diligentiſſime laborarunt, quorum ſententiæ magis imitandæ ſunt, etiam vbi non apparet manifeſta ratio. Signum malum, feruor inquietus & qui male cuncta miniſtrat impetus, & quia vitium præceps, virtus tarda & matura. Signum malum, ſcrupuloſitas nimia & conturbata, hæc prouenit ex negligentia nolente quærere, vel ex ſuperbia nolente accipere ſapientiorum conſilia, nec conſcientiam ſuam captiuare vt eiſdem conformetur. Signum malum, vtrobique præſumptio, & deſperatio de diuino auxilio, præſumptio renuit cooperari Deo, deſperatio autē non expectat cooperationem Dei ſecum. Medium iter, eſt ſic operari vt totum gratiæ diuinæ tribuatur, & ſic de gratia confidere quod nō deſeratur operatio faciendo quod in ſe eſt. Signum malum, gloriatio in infirmitatibus & defectib⁹, præſertim culpabilibus, quaſi Deus mittat eos ne magnitudo virtutum extollat mentem, & ob hoc velit ſuperbire vnde humiliari debuerat, ob hoc præterea negligenter agere ad tollendum defectus huiuſmodi, nec ſuper his debite pœnitere. Signum malum, offerre Deo opera ſua vel gratias quaſi dignum aliquid habeant ex perſona operantis, & non potius ſint fœditates quaſi pannus menſtruatæ, aut ſicut panniculi leproſorum, qui per continuam ſaniem defluentem ſordidantur. Signum malum, quærere nimis con-

conſolationes ſpirituales, & de earum carentia murmurare vel impatientem eſſe, hoc eſt, de ꝓuidentia diuina minus humiliter ſentire. Signum malum, poſt peccatum ſic iraſci ſibi, ſic indignari quaſi fuerit in poteſtate ſua ſtare, propterea nõ ſtatim reſurgere ad auxilium ex alto, ſed in ſe ipſo miſere contabeſcere. Signum malum, deſidiæ poſt peccatum ſic ſibi blandiri, ſic negligere, quaſi ſit humanum peccare, nec hoc magnipendere, pręſertim quia patet ſtatim medicina p contritionem vel confeſſionem, hoc enim peccare in ſpe cum taliter abſtinere debeamus à peccato, quaſi nunquã pateret remiſſio, vt in morte. Signum malum, peccatum ideo fugere quia poſtea confitendum, & magis dolere ſuper hoc quã ſuper offenſa Dei, præponitur itaque honor ꝓprius honori diuino. Signum malum, deſperatio de aliorum ſaluatione, quaſi nihil vtiliter fiat eis, vel prædicando, vel monendo, hoc enim redundat in iniuriam medici omnipotentiſſimi, ſapientiſſimi & optimi. Signum malum, collætari vel ridere ſuper aliorum defectibus. Non enim hoc fieret ſic ab eo, qui ſe iudicaret ſimiliter & magis deliquiſſe. Signum malum, indignatio ad peccatores, quibus debetur compaſſio. Oritur nimirum hæc indignatio à reputatione iuſtitiæ propriæ, quaſi nunquam cum perpetrare ſimilia contingeret, ad idem ſpectat correctio cum exprobratione, vel execratione & contumelia. Signum malum, velle carere tentationibus: vtpote, velle ſic in mente & corpore quietari, velut innocens Adam. Signum malum, iudicare ſe eſſe in gratia cum certitudine, niſi per reuelationem claram habeatur, cum ſufficiat ꝓ ſtatu præſenti probabilis cõiectura Neſcit quippe homo an amore vel odio dignus ſit. Neſcit enim homo an opera ſua acceptantur coram Deo. Signum malum, ſtudere cõtemplationi vel ad curioſitatẽ ſciendi quid eſt, vel ad ſolam voluptatẽ, & nõ principaliter ad humilitatem, & ad Dei dilectionẽ ſincerius exercẽdã. Signum malum, iactantia de ſtabilitate in hoc vel in illo bono propoſito quæ dicere facit: Mallem mori, mallem omnia mala pati, quam hoc malum facere, vel ab illo malo reſilire. Nollẽ habere totum mũdum, & hoc bonum amittere. Signum malum, gloriatio de conſeruatione exterioris hominis ab occupationibus peccatorum carnalium, ſi derelinquitur interior homo in conculcationem vitiorum ſpiritualium. Signum malum, affectio carnalis ad aliquid, dum tractandum eſt ſincerum Dei negotium, quemadmodum ſcilicet in confeſſione habenda libentius auditur pulcher, quam turpis, iuuenis quam ſenex, mulier quam homo, peccatum carnale quam ſpirituale, &c. Signum malum, prædicare, vel quicquam aliud laudabiliter facere, dum arridet fauor & plauſus, & dum cupiditas lucri mouet, non veritas. Signum malum, ſi quis mauult rem aliquam per ſe fieri minus bene, quam melius per alterum, niſi ratio altera concurrat proprii meriti, vel exercitationis virtuoſæ. Signum vniuerſaliter malum, eſt quod contradicit ſigno Chriſti. Hæc ſigna latius declarat *Gerſ. vbi ſupra.*

SIGNA PRÆDESTINATIONIS. Vide in dictione, *prædeſtinatio.*

SIGNVM ſignificare gratiam. Vide in dictione, *Sacramentum.* Similiter quid ſit ſignum efficax.

SIGNA inexiſtentis gratiæ. Vide in dictione, *cognitio.*

SIGNIFICARE eſt aliquid intellectu repræſentare, ſit hoc per voces, ſit per colores vel ſpecies colorum, ſit per obiectã quorumlibet ſenſuum: ſit per ænigmata figurarum in ſcripturis ſanctis, ſit per reuelationes myſteriorum, vt ſcribit *Gerſ. tract. 2. ſup. Magnif.*

SIGNIFICATIO eſt excogitationis formatæ per ſigna, per verba demõſtratio, & fit potiſſime per locutionem, quæ eſt vocalis prolatio, cum intẽtione ſignificandi vel proferendi, quare non eſt irrationalium.

SYMBOLVM eſt omnium credendorum ad ſalutem ſpectantium compendioſa collectio, vt ſcribit *Gerſ. in compend. Theolog. tract. 1. de articulis fidei.* Quoniam (vt ait *Caſſianus libr. 6.*) quicquid per vniuerſorum diuinorum voluminum corpus immenſa diffunditur copia, totũ in ſymbolo colligitur breuitate perfecta. Dicitur autẽ ſymbolum à συμ quod eſt con, & βουλη quod eſt ſententia, quaſi collectio ſententiarum. Vnde ſymbolum eſt plurium ſententia ſ. mul cõſtituta, vt ait *S. Bona.* Vel (vt alii volunt) dicitur à ſin quod eſt con, & bolum quod eſt fruſtrum, quaſi fruſtrorum, id eſt, capitulorum, vel particularũ fidei collectio: à ſin quod eſt con, & bolos particula vel morſellus, quaſi particularũ collectio, vt

vt dicit *Gab. diſt. 25. q. vn. ar.* 1. *lib.* 3. Hinc ſymbolum Apoſtolorum dicitur, quod quilibet eorum particulam aliquam quaſi bolum ſuum appoſuit. Et licet omnia credenda in ſcriptura canonica continentur, tamen quia latiſſima eſt, Apoſtoli, per quos fides modo annunciata eſt priuſquam in omnem terram diuiſi ſunt, quaſdam principales veritates à fidelibus credendas, ad quas reliqua facile reduci poſſunt ſimul coadunarunt, vt ſic à fidelibus facilius & caperentur, & memoriæ commendarentur. Hæc autem collectio ſymbolum Apoſtolorum nominatur. Cuius ſymboli partes ſiue articuli diſtinguuntur dupliciter, ſecundum Doctores communiter, ſcilicet. Vel ſecundum credita, vel ſecundum auctores ipſum coordinantes. De hoc diffuſe poteris videre *Gab. vbi ſupra.* Et *S. Bonau. diſt. 25. quæſt.* 1. *lib.* 3 & quid vnuſquiſque Apoſtolorum addiderit. Et ſymbolum Apoſtolorum dicitur maius (vt idem dicit *S. Bona.*) non quantum ad cõtinentiam verborum: ſed quantum ad continentiam articulorum, & quantum ad auctoritatem componentium. Maioris enim auctoritatis eſt quam alia duo, ſcilicet: Nicæni, & Athanaſii, quæ addita ſunt ad maiorem fidei explanationem, & hæreſum confutationem, vt latius videre potes apud *S. Bona. & Gab. vbi ſup.*

Symbolvm Athanasii præcipui doctoris ordinatum eſt contra errorem Arrii, vnde maxime exprimit diuinæ eſſentiæ vnitatem, & perſonarum diſtinctionem. Quodq; Chriſtus eſt æqualis patri ſecundum diuinitatem, & minor ſecundum humanitatem, in quo errauit Arrius.

Symbolvm Nicænvm ordinatum eſt ad confuntandum multarum hæreſum errores, ſcilicet Manichæi, qui poſuit duo principia. Vnum bonorum & ſpiritualium. Aliud malorum & corporalium. Vnde contra eum dicitur expreſſe. Credo in vnum Deum. ſequitur: factorem cœli & terræ, viſib. om. & inviſ. &c. Item contra errorem Arrii additur, & in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigen. vſque, per quem omnia facta ſunt. Item contra errorem Euticetis & Neſtorii, qui dixerunt Spiritum ſanctum ſeruum Patris & Filii, additur, & in Spiritum ſanctum Dominum & viuificantem, qui ex patre, filioque procedit, &c. Et propter errorem Grecorũ dicentium Spiritum ſanctum à ſolo patre procedere, additur. Qui ex patre, filioq procedit. Item contra quorundam errorem qui dicebant Prophetas ſicut fanaticos ſiue ſurrepticios locutos fuiſſe, additur. Qui locutus eſt per Prophetas. Non tangit autẽ hic, hoc ſymbolum de deſcenſu ad inferos: quia nulli vel pauci circa hunc articulum errauerunt. Legitur autem quotidie ſymbolum Apoſtolorum in Primis, & completis ſecrete, quia conditum eſt fide nondum publicata, ſed publicanda. Sed alia duo aperte leguntur certis diebus: Nicænum in Miſſa, & Athanaſii in Primis, quia compoſita fuerunt fide jam publicata. Et hæc *Bona.* & poſt eum *Gab. diſt.* 25. *q. vn. ar.* 1. *lib.* 3.

Similitvdo eſt relatio æquiparantiæ, non tamen ſemper denominat vtrumque extremorum, ſed tantum quando forma eſt æqualiter, & eadem ratione in vtroque extremorum, ex *S. Thom.* 1. *part. quæſt* 4. *artic.* 3. Et quomodo differat ſimilitudo ab imagine, vide in dictione: *Imago.* Et aliquid poteſt eſſe ſimilitudo alterius duobus modis. Vno modo in eſſendo, & in perfectione quidditatiua. Alio modo in repræſentando, & in ratione repræſentatiua, vt ſcribit *Petrus Aliac. diſt.* 2. *q.* 3. *ar.* 1. *lib.* 1. Primo modo maior eſt ſimilitudo inter quamcunq; creaturã & aliam quam inter creaturam & Deum, immo ſecundum aliquos, inter Deum & creaturam eſt infinita diſſimilitudo, iſto modo eſt tamen ſimilitudo, & maior inter aliquam creaturam & Deum, quam inter omnem creaturam & aliam, licet non ſit ita de omnibus generaliter. Vnde eſt triplex ſimilitudo. Prima eſt maior colligantia creaturæ ad Deum, quia, ſcilicet creatura eſt effectus, & cauſa relucet aliquo modo in ſuo effectu, ratione cuius quis ex notitia creaturæ ducitur in cognitionem Dei magis quam ex notitia huius creaturæ in notitiã alterius cuius non eſt effectus, nec habet talem colligantiã ad aliam. Alia ſimilitudo eſt ex hoc, quia omnis creatura ex quo omnẽ ſuam perfectionẽ recepit à Deo, eſt mediũ cognoſcendi perfectionẽ Dei, & ſic perfectior creatura, perfectior Dei ſimilitudo exiſtit, ſicut de naturali perfectione patet in homine, qui dicitur imago Dei, & de morali perfectione, puta in homine juſto, in quo plura relucent de Deo. Tertia ſimilitudo eſt per prædicationem, quia, ſcilicet multa prædicata perfectionalia prædicantur de Deo & creaturis, & plura de Deo & vna creatura quam alia.

Omnis

Digitized by Google

Omnis autem ſimilitudo quã habemus de Deo in infinitum differt ab entitate & perfectione Dei, & ideo omnis cognitio quam habemus de Deo, in infinitum differt in ratione cognitionis ab entitate Dei, & in ratione cognoſcibilitatis: ita quod entitas diuina in infinitum magis eſt cognoſcibilis, quam hæc cognitio ſit cognitio. Hæc *Alsacenſis vbi ſupra.*

SIMILITVDO duobus modis attenditur, vt ſcribit *S. Bona. lib. 4. diſt. 1. circa text.* Vno modo ſecundum vnius rationis proprietatem, ſiue naturæ participationem. Alio modo ſecundum vnius formæ comparationem. Prima dicitur ſimilitudo proportionis. Secunda dicitur ſimilitudo proportionalitatis, & ſacramentum gerit ſimilitudinem gratiæ ſecundo modo, non primo modo, pro eo quod ſicut aqua abluit carnẽ, ita gratia mundat animam: & ſicut oleum lenit exterius, ita gratia interius.

SIMILITVDO Dei eſt duplex (vt ſcribit *S. Bonauentura diſt. 5 q. 2. lib. 2.*) ſcilicet. Æquiparantiæ ſiue æqualitatis, & imitationis. Similitudo imitationis poteſt appeti ordinate, & inordinate. Ordinate, vt appetatur ſimilitudo in his quæ noſtrę ſunt aptitudinis, & diuinæ acceptionis: cuiuſmodi ſunt perfectiones & decores virtutũ. Inordinate vero, vt homo appetat id quod non decet, vel quod Deo non placet, vt ſi appetat hominibus præeſſe, vel ſe de aduerſariis vindicare. Similitudo æqualitatis nullo modo poteſt appeti ordinate, ſed aliquo modo eſt appetibilis, aliquo modo non. Nam omnimoda ſimilitudo nõ eſt appetibilis, quia non poteſt cadere in cognitionem ſiue intellectum, & ideo nęc in appetitu, & ſi quis fingat non appetit æqualitatem, ſed ſuam fictionem. Alio modo eſt ſimilitudo ęqualitatis in aliqua conditione, vt in Domino præſidentia, ſcientia, & ſic credo (inquit *Bona.* quod poteſt appeti. Et vt idem ait: diabolus quodammodo petiit ſimilitudinem imitationis, quodammodo æqualitatis: Ipſe enim appetiit aliis præeſſe, ſua tamen auctoritate, & hoc fuit imitationis, & obtinuiſſet hoc aliquando ſi ſtetiſſet, quod autem propria auctoritate, ita quod ſine meritis & ſine datore, ita quod nulli ſubeſſet, hoc eſt ſolius Dei, & hoc eſt æquiparantiæ. Et ita patet quid appetiit, & patent multæ auctoritates ſanctorum, quia *Greg.* dicit quod appetiit eſſe ſui iuris, ita quod nulli ſubeſſet. *Bernard.* dicit quod appetiit æqualitatem potentiæ. *Anſel.* quod appetiit præeſſe ſine meritis, & omnes verum dicunt, & diuerſæ auctoritates circumloquuntur, hoc eſt, quod præeſſe omnibus propria auctoritate. Et quod dicitur quod Lucifer appetiit omnimodam æqualitatem Dei, hoc debet intelligi (vt vult *Scotus*) appetitu deſideratiuo, quod idem eſt cum appetitu ſimplicis complacentiæ. Non potuit autem appetere ipſam æqualitatẽ appetitu Dei electiuo, qui eſt (ſecundum *Scot*) appetitus efficax. Ex quo patet quod doctores idem dicunt, tamen aliis verbis. Mens præterea comparata ad Deum ſicut ad donum ſanctificatiuum, ſortitur nomẽ ſimilitudinis Dei, quia (vt ſcribit *Gerſon tract. 7. ſuper Magnif.*) per hunc modũ particeps eius eſſe poteſt, & hoc plus aut minus ſecundum exuberantiam gratiæ gratumfacientis, cum tribus Theologicis virtutibus in via: aut tribus dotibus, aut actibus in gloria.

SIMONIA quam muneralem ambitum vocat *Paulus Corteſ. lib. 4. diſt. 5. & 6. ſ. ſentent.* eſt ſtudioſa cupiditas vel voluntas vendendi vel emẽdi ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa, pro, vel per temporalia, vt dicit *Gloſſ. 2. q. 1.* in principio. De ea videatur *Gab. diſt. 13. q. 2. ar. 3. lib. 4. & lect. 28 canonis* Diffinitur autem per actum interiorem, ſcilicet voluntatis, vt cum dicitur, ſtudioſa voluntas. Secundo per actum exteriorem, cum additur, vendendi vel emendi. Tertio per obiectum, cum adiungitur, aliquid ſpirituale vel annexum ſpiritituali. Et ſicut habitus virtutum & vitiorum cognoſcuntur per actus, ita diffiniuntur per ſuos actus. Eſt igitur (vt dicit *Gab. diſt. 13. lib. 4. vbi ſupra.*) ſimonia vitium voluntatis, non intellectus & ſpecies auaritiæ, licet etiam poſſit concurrere vitium intellectus, ſicut frequenter errorem in voluntate præcedit, comitatur vel ſequitur error in intellectu, non tamẽ ita ſemper fieri oportet. Poteſt enim voluntas per ſuam libertatem declinare à recto judicio rationis. Et dicitur ſimonia à Simone, qui voluit ab Apoſtolis emere ſpiritualem poteſtatem, vt eam vlterius poſſet vendere, & gratiam emere Spiritus ſancti, quem vidit viſibiliter dari in Sacramento confirmationis per manuum impoſitionem Apoſtolorum, vt habetur *Act. 8.* Et recitat *Palud. q. 5. diſt. 25 lib. 4* Et ideo non ſolum habuit voluntatem emendi, ſed ven-

Digitized by Google

vendendi. Ad quem dixit Petrus. *Pecunia tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* A quo dicuntur ſimoniaci, non ſolum qui ſpiritualia emunt, ſed etiam qui ea vẽdunt. Et ſecundum hoc patet quod ſimonia quamuis dicatur à Simone, tamen bene diffinitur per voluntatem emendi vel vendendi ipſum ſpirituale. Si quis tamen vellet ſolos ementes ſpirituale ſimoniacos appellare, ille poſſet vendentes nominare giezitas, à Giezi famulo Heliſæi, qui pro ſanitate ad preces Helizei collata ipſi Naaman Syro, accepit munera, vt patet *4. Reg. 5.* De quo videatur & *S. Thom. 2. 2. qu. c.* Et *Rich. di. 25. art. 2. qu. 2. lib. 4.* Et *Thom. Argent. di. 25. lib. 4.* Voluntas autem emendi & vendendi poteſt dupliciter accipi. Vno modo præciſe ſine omni exteriori expreſſione. Alio modo prout eſt aliquo modo exterius expreſſa: puta, quia ita ſolicita eſt circa hoc ipſa voluntas, quod verbo, nutu, vel ſigno exterius inſinuatur. Primo modo non inducit ſimoniam in foro Eccleſiæ, quamuis habens talem voluntatem ſit vere ſimoniacus corã Deo, ſeu in foro Eccleſiæ. vt ſcribit *Thom. Argent. di. 25. lib. 4.* Secundo, voluntas facit hominem ſimoniacum non ſolum coram Deo, ſed etiam in foro Eccleſiæ. Et quia iſto ſecundo modo videtur poni voluntas in diffinitione ſimoniæ: quia voluntas & ſtudioſa dicitur, quando eius ſtudium vel ſolicitudo apparet exterius verbo vel ſigno. Et ſtudioſa voluntas (dicit *Rich.*) dicitur voluntas ad effectum deducta: quia quamuis ſimonia mentalis ſit peccatum, tamen non obligat ad renunciationem vel reſtitutionem rei acquiſitæ, extra de ſimonia. Mandato noſtro. Item ſi preces vel obſequium tale fuerit quod inducit ſimoniam, tunc huiuſmodi preces vel obſequium æquipollet precio, & ideo in talibus precibus & obſequiis quamuis non ſint emptio vel venditio formaliter, tamen ſunt æquipollenter. Vide latius *Argent.* Sed de aliis dicitur, vt ſi vas conſecratum, vel iuſpatronatus vẽditur, tunc reſpectus (vt dicit *Durand.*) non debet haberi ad conſecrationem, ſic, ſcilicet quod vendens daret carius ratione conſecrationis, vel ratione cõnexionis ad ſpirituale quoddam: ſi enim fieret, ſimoniacum eſſet. Et ſi venditur calix ad vſum conſecrationis, vtputa ad vſum alterius Eccleſiæ, non debet frangi. Sed ſi venditur, & non ad vſum conſecrationis, debet frangi antequam vendatur, vt ſic cõſecratio tollatur. Non enim licet calicem conſecratum tractari ab homine non conſecrato, & in venditione nullus reſpectus habeatur ad conſecrationẽ, ſed ſolum ad materiam, & ad opus artificis. Nam ſi propter conſecrationem carius venderetur, tunc committeretur ſimonia. Item ſi quis haberet villam vel pagum in quo eſſet ſacellum conſecratum, ad quod haberet iuſpatronatus, non debet iſto reſpectu villam carius vendere, ſi enim faceret, ſimoniam incurreret. De miſſa vero dicendum, quod ſi ille qui ſimpliciter & præciſe emeret vel venderet miſſam, peccaret, & ſimoniam committeret, nihilominus tamen dicenti miſſam, pro laboribus ſuis poteſt dari pecunia, vel alia res temporalis ſine peccato: quia nemo tenetur propriis ſtipendiis militare. Hinc dicit Apoſtolus 1. *Cor.* 9. Seminanti ſpiritualia debentur temporalia. *Thom. Argent.* Ridiculum tamen eſt dicere (vt inquit *Palud. di. 25. q. 5. li. 4.*) quod miniſtri poſſint laborem ſuum vendere, vbi opus ſuum quiſquam licite vendere non poteſt. Si quid ergo præcipit miniſter Eccleſiaſticus diſpenſans ſacramenta, non recipit id vt precium operis, vel laboris, ſed vt ſuſtentationem miniſtri. Et ita dicendum eſt de officiis conſequentibus ad ſacramenta ſuſcepta. De hoc latius *Palud.* Ita etiam de anniuerſario eſt dicendum: ſicut de præbendis quod eſt in ſuſtentationem vitæ, & recipiendo ipſum obligantur ad faciendum, ſicut canonicus ad horas canonicas: beneficium enim datur propter officium. Et vt idem vult *Palud.* Oratio non eſt facienda pro pecunia, ſed pro Deo, & propter bonum affectum. Si vero ex pacto pro dicendo Pſalterio detur pecunia, eſt expreſſa ſimonia. Item pro prædicatione non licet pecuniam recipere, ſed licet prædicanti victum recipere. 1. *Cor.* 9. Non autẽ in pecuniæ collatione finem prædicationis conſtituere. Sed quid de clauſtralibus, & maxime de monialibus Alemaniæ, quæ recipiunt res temporales ab his, quas recipiunt ad collegium earum, cum tamen ſtatus religionis ſit ſpiritualis. Dicit *S. Thom. de Aquino lib. 4. ſen. di. 25.* quod quãdo poſſeſſiones alicuius loci religioſi nõ ſufficiunt ad ſuſtentandum plures perſonas quam eas, ſcilicet quas actu habet, tunc poteſt exigi ab illa quæ in illo loco deſiderat ſeruire Deo, non quaſi precium religionis, ſed vt habeat monaſterium

rium vnde ei poſſit prouideri, & ſic non cõmittitur ſimonia. Si autem ſine grauamine Eccleſiæ poteſt recipi, tunc ſimoniacum eſt aliquid pro receptione exigere, *&c.* Item nec ſepultura debet vendi, vt *Palud.* ſcribit, & ſupra patet ſepultura. Item paruula munuſcula quæ non corrupta intentione accipiuntur, ad ſimoniam non pertinent. Quod eſt contra illos qui dicunt quod viſitator nec ſtilum recipere poteſt. Dicitur præterea in diffinitione ſimoniæ, ſpirituale. Vnde ſpiritualia dicuntur dupliciter. Vno modo quia ordinantur & referuntur ad ſpiritualẽ animam: puta, ad animã rationalẽ, ſicut ſunt ſcientia, conſilium, & ſimilia, & in venditione taliũ non cõmittitur ſimonia, quamuis alias quandoq; in talibus venditionib. grauiter peccetur. Alio modo quia ordinantur ad ſpiritualem gratiã. Et hoc dupliciter. Quia vel talia ſunt ſpiritualia per eſſentiam, ſicut ſunt dona gratiæ, & circa hoc non poteſt committi ſimonia, quia nec de iure nec de facto vẽdi poſſunt. Vel ſunt ſpiritualia cauſaliter, ſicut ſunt ſacramẽta quæ aliquo modo ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ, quæ recipienti ſacramenta cõfertur in eorũ collatione. Et circa hęc poteſt cõmitti ſimonia, quia licet non de iure, tamen de facto vendi poſſunt. In venditione taliũ ſacramentorũ committitur ſimonia, cuius triplicem rationem ponit *Rich.* quia contra rationẽ gratiæ eſt ipſam vendi vel emi, vel quia ſacramenta quę ſunt cauſa diſpoſitiua effectus non poteſt appreciari, & quia homines non ſunt Domini ſacramentorum ſed miniſtri. *Rich. di. 25. art. 3. q. 1. lib. 4. & q. 2.* Et *S. Bona. ead. di. q. 3. Palud. ead di. & Gab. lect. 28. canon.* Vel ſpirituale dicitur tripliciter, ſcilicet. Eſſentialiter, vt gratia, virtutes. Cauſaliter, vt ſacramenta quæ cauſant gratiam ſuo modo. Et effectiue vel actualiter, vt prædicare, corrigere, viſitare, orare & huiuſmodi, qui ſunt actus ſpirituales. *Rich. & Gab.* Annexum ſpirituali etiam dicitur dupliciter ſecũdum *S. Tho. in* 4. Vno modo, quia dependens à ſpirituali, vt habere Eccleſiaſtica beneficia, quia non cõpetit niſi habenti officium clericale. Alio modo, quia ordinatur ad ſpiritualia, vt iuſpatronat⁹, ius decimale, vaſa ſacra, & ſimilia. Sub precio autem comprehenditur omne munus temporale q pecunia æſtimari poteſt. Et ponit *S. Greg.* triplex genus muneris quo ſimonia cõmittitur, ſcilicet munus manu à lingua, ab obſequio, quę ſunt pecunia, preces, famulatus. Dum ergo pro illis ſpiritualia conferũtur vt horum intuitu ſimonia committitur. Poteſt autem eſſe quadruplex intuitus ad commodum temporale in datione & adminiſtratione ſpiritualium, vt notat *Camer. & Gerſ. in fine tract. de ſimonia.* & poſt hos *Gab. lect. 28. cano.* Primus intuitus poteſt referri ad commodum temporale tanquam ad precium rei ſpiritualis, quaſi ſit adæquatio valoris vnius rei ad alteram, ſicut eſt in emptione & venditione in ciuilibus. Secundo poteſt fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad motiuum principale dandi vel miniſtrandi ſpiritualia, vel tanquam ad finem vltimũ, in quo conſiſtit intuitus ſpiritualia conferẽtis vel recipientis. Tertio poteſt fieri intuitus ad commodũ temporale tanquam ad motiuum minus principale, vel tanquam ad finem ſubordinatum ſub vltimo fine. Quarto modo poteſt fieri intuitus ad cõmodum temporale tanquam ad rem debitam iure diuino pro ſuſtentatione illius qui ſpiritualia ſubminiſtrat, iuxta doctrinam Chriſti & Apoſtoli. *Dignus eſt operarius mercede ſua. 1. Tim. 5. & Luc. 10.* Primus & ſecundus intuitus ſunt vere ſimoniaci ac iure diuino & humano. Si autem feratur intuitus tertio & quarto modis, ſic poteſt eſſe licita, meritoria, & à ſimonia penitus aliena, hoc attento quod ſeruetur illud Apoſtoli. *1. Theſ. 5. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos,* vt non exerceantur ſpiritualia, niſi prius dentur temporalia, aut ſi turpiter exigãtur cum ſcandalo, & auaritiæ nota. In quibus vtique caſibus ſuſpecti poſſunt haberi de ſimoniaca prauitate. Ad hoc bene loquitur *Proſper de vita contemplat.* Sacerdos cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, non ſolum ſine cupiditate, ſed etiam cum laude pietatis accipit à populo diſpenſanda, & fideliter diſpenſat accepta, vt vnde pauperibus ſubminiſtrat, inde & ipſe tanquam pauper voluntarius viuat. Et ſequitur. Quid eſt aliud de Euangelio viuere, niſi laborãtem inde vbi laborat neceſſaria vitæ recipere, *&c.* De ſimonia latius legere potes apud *Gerſon. Gab.* & alios ſupra allegatos. Sed ſi quis obiiceret de matrimonio, *&c.* Dicendum quod pactio in contractu matrimonii nõ debet fieri pro ſacramento matrimonii, nec pro benedictione contrahentium: quia cum illa ſunt ſpiritualia ſi præciſe pro illis exigẽtur res temporales, tunc cõmitteretur ſimonia, ſed quia contrahentes indigẽt rebus temporalibus,

Digitized by Google

b⁹, ideo poteſt fieri talis pactio in matrimonio. Poſſumus inſuper de ſimonia loqui dupliciter. Vno modo ſecundum ſe, vt non includit hæreſim proprie dictam, & tũc non eſt maximũ peccatorũ, ſic n. eſt ſpecies cupiditatis ſeu auaritiæ. Alio modo poteſt accipi ſimonia vt includit hæreſim proprie dictam, & tunc dicitur ꝙ ratione ſuæ radicis (ſecundum *Rich.*) quæ eſt in affectu eſt maximum omnium peccatorũ. Vide de hoc latius *Gab. di. 13. q. 2. ar. 3. du. 2. l. 4. & lect. 28. can.* Et ſimonia (vt ſcribit *Petr. Palud. in 4 di. 25 q. 5.*) eſt crimen Eccleſiaſticum: propter tria quib. diſtinguitur à ciuili vel ſeculari. Primo, penes materiam vel obiectum: quia in Deum commiſſum eſt Eccleſiaſticum, vt hæreſis. in proximum autẽ ciuile, vt homicidium. Secũdo, penes cognitionem: quia eius cognitio ad iudicem Eccleſiaſticum pertinet. Tertio, penes pœnam. *C. de epiſ. et cleri. autem Cleri. in glo.* vnde de omni debitò pſonali pro quo poteſt agi ad pœnam Eccleſiaſticam, quia non ſoluẽs debitum, monitione præmiſſa poteſt excommunicari, vel poſſe agi corã Iudice Eccleſiaſtico. Dicitur autem ſimonia hæreſis propter ſimilitudinem actus, vel quantum ad aliquos diſcipulos Simonis, qui vna cum magiſtro credebant donum Dei pecunia poſſideri. Hæc *Palud.*

SIMONIACVS à ſimonia dicitur, & eſt qui vitio ſimoniç laborat, & talis de iure eſt excommunicatus, vt vult *Gerſ. tract. de ſimonia, ad 7. rationẽ, conſid. 4.* Is quoque ſiue ſit talis propter ordinis ſuſceptionem ſimoniace ſuſcepti, ſiue propter beneficii Eccleſiaſtici conſecutionem, irregularis eſt, quia tales iura decernunt ſine diſpenſatione promoueri ad ordines non poſſe. Quod credo (inquit *Rich. diſt. 25. art. 2. qu. 3. quarti.*) ſi talis ſimonia commiſſa fuit ipſo ſciente, quia ſi ipſo ignorante, ignorantia inuincibili fuit data pecunia, vel ordinaretur, vel beneficium Eccleſiaſticum conſequeretur, quamuis ſtatim poſtquam huius rei notitiam habuerit, teneatur renunciare beneficio ſic aſſecuto, & deſiſtere ab adminiſtratione ordinis ſic ſuſcepti, quouſque cum eo fuerit diſpenſatum, irregularitatem non incurrit ꝓ beneficii talis aſſecutione, quamuis ſecundum quod eam incurrerit pro tali ordinis ſuſceptione, inquantum in illo non debet miniſtrare ſine diſpenſatione: non tamen eſt irregularis ſimpliciter, quia abſque omni diſpenſatione in ordinib. ante legitime ſuſceptis miniſtrare põteſt, eo ipſo quod diſpenſatum eſt cum eo ordine quem ſic ſuſcepit, poteſt abſque alia diſpenſatione ad vlteriores ordines promoueri. Et (vt idẽ ait) grauior eſt Simonia in ordine quã in conſecutione beneficii Eccleſiaſtici. Vide latius *Rub.* Non autem omnis ſimonia irregularitatem generat, vt habet *Palud.* Vt ſi quis vendat aquam benedictam vel panem benedictũ, vide eum & de pœna ſimoniæ. *qu. 5. di. 25. lib. 4. & de diſpenſat.* Nec prætereundum eſt quod ſcribit *Greg.* quod Eccleſiaſticis deſeruientibus vtilitatibus Eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere, & ergo ſi in talibus reſpectus ad munera ſiue à manu, ſiue à lingua, ſiue ab obſequio erit ſimonia; Corollarium, nullum obſequium qualecunque honeſtum poteſt prætermitti per modum conditionis, vel pacti in ſpiritualium collatione. Item beneficiorum collatores, vel patroni in collatione, vel pſentatione obſequia perſonalia, vel officia ſecularia, vel preces & vniuerſaliter quæ non dignificant perſonam principaliter attendentes, quæ ad perſonæ idoneitatem ſunt cum his qui ob talem reſpectum recipiunt certiſſime ſimoniaci, & niſi pœnituerint finaliter cruciandi. Et presbyter (vt idem dicit & habetur. 1. *qu. 1. c. presbyter*) ſi per pecuniam Eccl. obtinuerit, nõ ſolum Eccleſia priuetur, ſed etiã ſacerdotii honore ſpolietur, vide alias. Item ſerui ſeruorum Dei gladio ſpirituali, puta excomunicationis vel alio Chriſti pauperes ferientes ob ſpem temporalis lucri, vel potentes ob timoris, vel cuiuſcunq; huiuſmodi fauoris cauſam corrigere negligentes, vel iuſte vel iniuſte percuſſos abſoluere renuentes, niſi habita pecunia, ſunt indubie in malitia ſimoniaca, &c. Item *Rich.* dicit, licet prælato dicere alicui, ego tibi prouidebo de beneficio competenti, ſi mala opera declinando & bona opera faciendo, te beneficio Eccleſiaſtico reddideris dignum: talis enim cõditio eſt ad honorẽ & reuerẽtiam Dei. Vnde per ſupradictam promiſſionem prælatus non tam obligat ſuſcepturum beneficium quam inducit ad faciendum illud, quod tenetur facere per legem diuinam, &c. Pauca de ſimonia ſufficiant, de ea *Anton. p. 2. tit 1. c. 4 & 5. Palud. Rich. S. Bonau. Gab. Sylueſt.* & alii, & *Gerſon.* Et de pœnis ſimoniacorum vide *Anton. vbi ſup. §. 25 ſum.* & alios q̃ ſingula & multa tractãtur apud ſummiſtas.

Simplex vel ſimplicitas, vt notat *Guil. Scot. diſt.8.li.1.ſent.* dicitur quaſi ſine plica, eo quod caret partibus. Et differunt iſta tria vnitas, identitas, ſimplicitas. Nam vnitas opponitur diuiſioni. Identitas diſtinctioni. Sed ſimplicitas cõpoſitioni. Capitur & ſimplex aliquando pro vero & ſincero, ſicut ecõtra duplex pro fallaci. Pro illiteratis accepit *Gerſ.tract. de ſimplificat. cordis not.* 16. cum ait: Simplices ſine literis rapiunt cœlum, vbi literati & conquiſitores huius ſeculi, vbi perſcrutatores maieſtatis, aut inanes remanent, aut opprimuntur à gloria, qui quandoque minus errant quam literati. Vnde idem dicit de directione cordis, prouenit inde fortaſſis quod multi rurales, & idiotæ ſæpe citius operãtur ſuam ſalutem ſine offendiculis erroris, & abſq; deuiatione præceptorum diuinorũ & eccleſiaſticorum, propter firmam, deuotam, & humilem ſpem quam in diuino habent auxilio repoſitam, quam clerici & literati, & alii quotidianis exercitati lectionibus & ſermonum auditionibus, qui plerunq; facilius errore & deuio periclitantur. *Gerſ.*

Simpliciter ſimplex dicitur per carentiam cuiuslibet compoſitionis intrinſece, vt angel⁹. *Gabr.di 8.li.1.* Item anima intellectiua dicitur ſimplex, & accidentia dicuntur ſimplicia intenſiue & extenſiue indiuiſibilia. Dicitur etiam ſimplex per carentiam omnis compoſitionis & cõponibilitatis intrinſece & extrinſece, &c. & ſic nulla creatura eſt ſimplex, ſed ſolus Deus. De quo multa vide *Gabr.diſt.8 qu.7.li.1.* Et *Camer. qu.5.li.1.ſentent.* quomodo Deus ſit ſimplex, *&c.* Vel ſimpliciter ſimplex (vt notat *Brulef di. 8.pa. 2.q.1.li.1.*) eſt illud quod non eſt reſolubile in aliqua ipſius poſitiua ſeu conſtitutiua, ſed vltima reſolutio ſtat ad ipſum vt eſt conceptus entis ſecundum doctorem ſubtilem. Et eſt duplex ſimplex ſimpliciter, ſcilicet, Phyſicum & Metaphyſicum. Ens ſimpliciter ſimplex Phyſicum eſt illud quod non eſt reſolubile in partes eſſentiales ipſis conſtitutiuas, ſed vltima reſolutio ſtat ad ipſum vt materia prima ſecundum Philoſophum eſt ſimpliciter ſimplex, & vocatur Ile, id eſt nudata ab omni forma. Sic eodem modo vltima forma adueniens alicui eſt ſimpliciter ſimplex, & ſic anima mea intellectiua eſt ſimpliciter ſimplex, non enim componitur ex re, & re, ſed ſic eſt forma quod nihil habet de materia, ſic etiam materia prima ſic eſt materia quod nihil habet de forma. Ens vero ſimpliciter ſimplex Metaphyſicum eſt illud, quod non includit aliquos conceptus priores quidditatiuos ex quib. componitur, vel in quo reſoluitur vt eſt conceptus vltimæ differentiæ. Et eſt duplex. Quidam enim eſt conceptus ſimpliciter ſimplex quidditatiuus, vt eſt conceptus entis. Alius eſt conceptus ſimpliciter ſimplex qualitatiuus, vt eſt conceptus vltimæ differentiæ. Vltimæ enim differentiæ ſic habent conceptus qualitatiuos, vt ſit aliquid de quo dicantur in quid, nec quod de ipſis prædicetur niſi denominatiue. Summe ſimplex eſt illud, quod non eſt compoſitum, nec aliquid eſt cõponibile ſibi, nec ipſum eſt cõponibile alicui. Defectu primæ particulæ nulla ſubſtantia corporea eſt ſumme ſimplex. Defectu ſecundæ particulæ nullus angelus eſt ſumme ſimplex, quia aliquid eſt cõponibile ſecum cõpoſitione accidentis: vtpote, intellectio, volitio. Defectu tertiæ particulæ vltimum accidens non eſt ſumme ſimplex, quia vltimum accidens nõ poteſt recipere aliud accidens, alioquin non eſſet vltimũ, & niſi ipſum eſſet cõponibile cũ altero nõ eſſet accidẽs. Et quãuis in creaturis inueniatur aliquid ſimpliciter ſimplex, nõ tamẽ inuenitur aliquid ſumme ſimplex. Omne enim creatũ, vel eſt compoſitum in ſe vel componibile cum altero, vel aliud cum ipſo, ſicut cum angelo cõponitur ſua intellectio & volitio. Solus autem Deus eſt ſumme ſimplex, quia ſimplicitas eſt quædam perfectio ſecundum Theologos. Omnis autem entitas importans perfectionem remouenda eſt à Deo, & quanto res eſt ſimplicior, tanto eſt nobilior, quamuis in rebus corruptibilibus hoc ſit falſum. Vnde totus homo melior eſt & nobilior quam ſola anima, intelligitur in rebus incorruptibilibus, vt in Deo & in angelis. Item ſimplex dicitur omne incõplexum, quod poteſt intelligi terminãs primam operationem intellectus qui eſt ſimplicium, vel incomplexorum apprehenſio, ſiue componatur ex reb. vel conceptibus quidditatiuis ſiue non. Et illo modo homo eſt ſimplex. Item triplex eſt actus intellectus. Primus eſt ſimplicium apprehenſio. Secundus eſt compoſitio & diuiſio. Tertius eſt diſcurſio: Hæc *Brul.vbi ſupr.*

Simplicitas à ſimplex. A quo ſumma ſimplicitas quæ ſoli Deo eſt propria, vt dicũt *S. Bon. di.8.*

Digitized by Google

d 8.q.2.li.1. concordat *Alex.de Ales 1.part.& Th. & Rich.* Nam ſumma ſimplicitas eſt,quod nullam compoſitionem habet partium, nec dependentiam, nec multiplicationem formarum ſiue actionum,nec alteri eſt cōponibile, nec aliquid ſibi componi poteſt,& hæc eſſentialiter ſumma ſimplicitas ſoli Deo conuenit, & hoc ratione primitatis & ratione perfectiſſimæ bonitatis & ratione infinitatis,vt latius declarant ipſi. *Eſt* & ſimplicitas virtus ad quam pertinet directe præſeruare ſe à deceptione ſecundum *B.Tho. 2.2.q. 111.art.3.* Et ſimplicitas duplex eſt. Quædam enim eſt contraria diſcretioni, quæ reprobatur, quædam contraria doloſitati, quæ bona eſt, de qua in Euangelio. *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.* Vnde *Greg li.1.mora.* tractans illud. *Eſtote prudentes,* vtraque bene in admonitione conuertit, vt ſimplicitatem columbæ aſtutia ſerpentis inſtrueret, & rurſus ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperaret. *Et Hieron.ſuper Oſea:* Prudentia abſque ſimplicitate malitia eſt,& ſimplicitas abſque ratione ſtultitia nominatur. Nec vlla virtus (inquit *Bernar.in ſerm.25.*) magis neceſſaria eſt omnibus nobis in conuerſionis initio,quam ſimplicitas humilis, & grauitas verecunda.Et *Beda.* Simplicitas ſine rectitudine diſſoluta eſt & ſtulta.Rectitudo autem ſine ſimplicitate auſtera nimium exiſtit & dura, verum vtraque virtus coniuncta perfectum reddit hominem.

Simphonia dicitur muſicum inſtrumentum, quale ſibi vendicauerunt ſpecialiter ipſi cæci (vt ſcribit *Gerſ p.3. tract. 1.de canti.orig rat.*)Hæc ſonum reddit dum vna manu reſoluitur rota paruula thure linita, & per alteram applicatur ei cū certis clauibus chordula nenierorum, prout in cithara vbi ꝑ diuerſitate tractuum rotæ,varietas armoniæ dulcis amęnaq; reſultat.Huic ſimphoniæ quid aptius cōparandum reputabimus quā noſtrum cor aſſidue ſe mouens, ac perinde fantaſias agitans,quæ ſi ceditur à motione, nunquā quieſcit moto corde. Cor vero ſi ceſſat à motu, mori animal continuo neceſſe eſt. latius *Gerſon.* Dicitur & ſimphonia apud Latinos pe.cor. conſonantia & muſicus concentus.

Simvlare eſt oſtendere quod non eſt. Vnde quando quis (vt ait *Scotus*) ſimulat per aliqua facta ſibi ineſſe bona,quę non inſunt,vt per genuflexiones aut orationes, vel ſuſpiria ſimulat ſibi ineſſe deuotionem quam non habet,& hoc pertinet ad hypocriſim.Vnde *Auguſt.* Simulata (ait) æquitas duplex eſt iniquitas.Sic ficta & vota paupertas non eſt paupertas ſpiritus,non paupertas virtus, non amica bonis moribus frugalitas ſed duplex iniquitas,vt inquit *Gerſ.de ſollicit. Eccleſiaſt.* quia & vere cupiditas eſt & ſimulatio. *Et* eſt frequenter mortale niſi ioco fieret. Aut poteſt ſimulare mala non ineſſe.Et hoc dupliciter, aut per ſigna oppoſita exhibita, vt ſi luxurioſus audiens verbū aliquod carnale & laſciuum expuat ſimulando ſe caſtum,& ſimiliter hoc pertinet ad hypocriſim.Aut non oſtendendo ſed occultando ſigna,quę cōmuniter ſequi ſolent mala inexiſtentia,& hæc ſimulatio nō eſt mala,imo eſt laudabilis eo modo,quo in malo aliquod poteſt dici laudabile.Nam vituperabile eſt malo intus latenti addere malum ſignum exterius.Eſt & vituperabile prædicare proprium peccatum. Sic enim de quibuſdam dicitur quod *peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* Vide de hoc latius *Scot.& Gabrielem.d 38 q.vnic.ar.3.li.3.* & differt ſimulo à diſſimulo. Simulamus enim ea eſſe quæ non ſunt. Diſſimulamus ea non eſſe quæ ſunt,&c.

Simvlatio eſt proprie mendacium in ſignis factorum exteriorum, ideo ſemper eſt pecccatum. Sed large ſumitur pro fictione ſecundum *B.Th.2.2.q 111.ar.1.* Contingit autem fieri ſimulationem amicitiæ vel obſequii tripliciter in ſtatu & profeſſione,in geſtu,& operatione, in affectu ſeu locutione.Hanc triplicem beneuolentię ſimulationem ſi quærimus, in Iuda reperimus erga Ieſum (vt ſcribit *Gerſ.p.2.ſerm. in cœna Domini ad Eccleſ.* qui incipit: Tradidit Ieſum Iudas Simonis Iſcariotis) ſicut his tribus modis in genere finxit ſe Iudas ſibi beneuolum, ſcilic. in ſtatu,vt quia Apoſtolus eius fuit in geſtu, vt quia oſculum ei dedit.in affectu, vt quia eum Rabbi nominauit,&c.Diſtinguit *S. Bonau.* Simulationem quandam cautelæ, quandam doctrinæ, quandam deceptionis. De quo vide in dictione *Mendacium.*

Sindagivm,vide in dictione *Præſtatio.*

Synagoga,coadunatio,congregatio,contractio,ex σὺν ſimul,ἀγωγὴ ductio, & pro re & loco capitur:& habet penultimam longam. Vnde ſynagoga Iudæorum,quæ repudiata eſt & prius electa:demeruit ita prius fieri,dicente Propheta

Digitized by Google

ad Deum: Quoniã qui elongant ſe à te peribũt, ꝑdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Elongata eſt, periit, fornicata eſt, diſperſa eſt, & repudiata: & Eccleſia Gentium gratis electa ſub typo Vaſthi ſuperbæ & Heſter gratioſæ, vt dicit *Gerſon par.3. ſuper Cant. cantic ſimpſal.9.* Vnde Iaco. de Valent. *Pſalm* 106. Synagoga quæ erat fructifera & irrigua, facta eſt ſterilis & arida: & populus Gentilis, qui erat ſterilis & aridus, ſine lege, factus eſt irriguus & fructifer: & fructus ſynagogæ translatus eſt in populum Gentilem, &c. Ita nemo fidelis benedicit hodie ſynagogam, vt idem dicit *Pſalm* 128. nec fœno ſacramentorum eius cum ſit arida & maledicta, quia in ea quæ naſcuntur in ea, non creſcunt in nomine Domini, ideo non creſcunt nec virent. Iſta ſententia & maledictio data ſynagogæ, datur omnibus Iudæis proteruis, & omnibus infidelibus perſequentibus Eccleſiam, & hæreticis, tam in corpore quam in anima. Nam eorum ceruices & perfidia eſt conciſa, & proſtrata, & idololatria deleta, & omnes ad fidem ſunt conuerſi. Et ſynagoga Iudæorum multiplici pœna fuit plexa & punita poſt mortem Chriſti, quia diſperſi per mundum, & dediti ſeruituti, & cum vidit Chriſtum reſurrexiſſe, & Eccleſiam proſperari, ideo confuſa manens in mendacio. Item ab omni honore deiecta cum perdidit ſacerdotium, & hoſtiam, & ſacrificium. Et quod ceremonialia & legalia perdiderunt virtutem, factaque eſt infructuoſa: quia cum Chriſto fuerunt mortua & ſepulta legalia. Fuit inſuper maledicta à Deo, quia poſt publicationem legalia fuerunt mortifera, etiam ab omnibus nationibus maledicta, & data in opprobrium propter mortem Chriſti, quia vt ſic reputati ſunt inimici Dei. Id quod latius deducit Valent. *vbi ſupra.*

SYNESIS Græca dictio eſt σύνησις. & eſt virtus bene iudicatiua de agibilibus ſecundum legem communem. Gnomi vero ſecundum altiora principia, ſcilicet iuris naturalis, ideo eſt altior ſecundum *B. Thomam ſecunda ſecundæ quæſt.* 48. *cap. finali.*

SYNTERESIS Græca dictio eſt συντήρησις, attenſio, & conſeruatio, & pars animæ, quæ ſemper aduerſatur vitiis, & perpetrata mala cõtinuo arguit, quam Latini Theologi corrupto vocabulo ſyndereſim vocant, cum ſyntereſis penult. product. dicendum ſit. Huius autem erroris cauſa fuit quod Græci literam t ſi n præceſſerit in d quantum ad pronunciationem pertinet, mutant, vt ſcribit Ioannes Craſtonus in vocabulario Græco, & Dominicus Nauus. Et dicitur ſyntereſis à συντηρέω, conſeruo, quod ſemper cupiat ſeſe à peccato ſeruare immaculata. Et ſyntereſis non nominat rationem ſuperiorem, nec inferiorem, ſed aliquid communiter ſe habens ad vtramque ſecundum *S. Thomam in qu. de veritate, quæſt* 16. *artic.*1. & actus ſyntereſis eſt remurmurare malo, & inclinare ad bonum ſecundum eundem Thomam *ibidem.* Et ſyntereſis Græce interpretatur ſecundum aliquos ſcintilla conſcientiæ. Vnde *Gloſſ. ſuper Ezech.* vocat eã ſcintillam conſcientię, quę nõ extingu tur etiam in peccatore, vt patet in Cain: & vt dicit Thomas *diſtinct.* 39. *lib.* 2. *quæſt.*1. *art.*3. vocatur ſcintilla: quia ſicut in igne videmus, quod ſcintilla eſt pars ignis magis eleuata, ſic pars animæ ſuprema dicitur ſcintilla, qua cum ſpiritibus Angelicis conuenimus. Syntereſis ergo intelligitur altior ſuprema portione rationis, vt ſcribit *Pelbart. lib.2. Roſarii Theologiæ.* Et ſyntereſis ſecundum *Thomam p.1. q.79.* eſt habitus primorum principiorum practicorum in nobis naturaliter inditus. Conſcientia vero eſt actus quo ſcientia applicatur ad agenda. Vide *S. Bona. d 39. quæſt.4. lib. 2. & Gabriel. eadem diſtinct. q. vnica, li.2. & Scot.* Syntereſi quoque attribuitur inſtigare ad bonum, & remurmurare malo. De quo videatur *Gab. & Bona. d. vlt. a.2. q.2 lib.4. & in 2. vbi ſup.* Et ſyntereſis eſt quoddam naturaliter inclinans ad bonum & remurmurans malo inextinguibili, & ſic non poteſt eſſe actus rationis vel voluntatis, quia nullus talis ſemper eſt in homine, cum in principio creationis anima ſit tanquam tabula raſa, & c 3. *de anima.* Nec eſt habitus aliquis adquiſitus eadem ratione, ſed erit vel habitus innatus inſeparabilis ab anima ſi ponitur, vel ipſamet potentia ad bonum neceſſario & naturaliter inclinata.

SYNTERESIS poteſt ſic deſcribi: *E*ſt potentia nata aſſentire naturaliter principio practico euidenti ex terminis dictanti, id eſt ſignificanti in vniuerſali aliquid operandum, appetendum vel fugiendum. Dicitur potentia, per hoc excluditur actus & habitus adquiſitus. Dicitur, nata aſſentire, quia nõ oportet quod actu aſſentiat: quia etiam

Digitized by Google

etiam potentia dicitur ſynterefis dum actu nullum principium apprehendit. Dicitur naturaliter, id eſt ſtatim apprehenſis terminis, quia non requirit probationẽ vel diſcurſum ad hoc quod aſſentiat, ſed ex conditione ſuæ naturæ ſtatim apprehenſis terminis, non poteſt non aſſentire de principio practico, quia non dicitur ſyntereſis reſpectu principii ſpeculatiui, quod ſequitur dictanti, &c. Declarat hoc quod dicitur principium practicum. Dicitur, euidenti ex terminis, quia reſpectu principii euidentis per experientiam non dicitur ſyntereſis, eo quod tale principium apprehenſum poteſt ignorari. Additur in vniuerſali ad excludendum conſcientiã, quæ eſt concluſionis practicæ in particulari dictantis. *Gab. diſt. 39. lib.* 2. Et ſyntereſis quandoq; vocatur apex mentis, quandoque ſcintilla rationis, quandoq; naturalis inſtinctus in bonũ (vt dicit *Gerſ. par. 3. ſerm. de natiuitate virginis Mariæ.*) Hanc ſynderesim nec ipſi violatores & conſtupratores animarum dæmones corrumpere poſſunt, etiam in inferno, quum ad bonum ſtimulet, & ad malum remurmuret. Hinc naſcitur acerbiſſimus ille vermis, qui non morietur. Hinc rixa diſcerpens & diſſipans (ſupra quam cogitari poteſt) animam felicem, dum ſyntereſis impellit ad dilectionem Dei; ſed reproba voluntas toto odiorum conatu reſilit in aduerſum. Hæc *Gerſon.* Et ſecundum eundem deſcribitur ſyntereſis *parte 2. de myſtica Theologia ſpeculatiua*, dicens: Syntereſis eſt vis animæ appetitiua ſuſcipiens immediate à Deo naturalem quandam inclinationem ad bonum, per quam trahitur inſequi motionem boni ex apprehenſione ſimplicis intelligentiæ præſentati. Quemadmodum namque ſe habet intelligentia reſpectu veri primi & certi: ita ſyntereſis reſpectu boni finalis ſine mixtione malitiæ ſimpliciter præſentati. Vide latius eum *ibi.* Porro ſyntereſis (vt idem ait *tract. 7. ſuper Cantico Mariæ*) eſt naturale judicatorium vel inclinatio, ſicut alii loquuntur. Sed hoc judicatorium generaliter attenditur ad verum malum, & inclinatio ad bonum: ſimiliter in vniuerſali, &c. Syntereſis ſecundum eundem in compendio Theologiæ, eſt vis motiua ſeu potentia naturalis animæ rationalis, quæ ſemper nata eſt figi in ſuperioribus naturaliter mouens & ſtimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in iſtis nunquam eſt errans, nec ſecundum ſynteresim eſt peccare. Et dicunt aliqui ſynteresim eſſe conſcientiam vel conſcientiæ judicium. Et dicitur etiam vis imperatiua, quia ſemper de ſe imperat & inclinat ad bonum. Alias de ſynteresi latius ſcribit *Gerſon.* Et ſynteriſis quæ eſt ſcintilla conſcientiæ, non eſt actus vel habitus in voluntate. Item ſyntereſis, quæ eſt ſcintilla rationis, pertinet ad partem intellectiuam rationis. Et eſt ſyntereſis potentia intellectiua, realiter principiis practicis ex terminis euidentibus nata aſſentire naturaliter. Hæc omnia copioſe tractantur & declarantur à *Gab. diſt. 39. q. vn. lib* 2. Et hæc potentia intellectiua eſt naturale lumen & naturalis ſcintilla, quæ extingui non poteſt, quia non poteſt non aſſentire principio ex terminis euidentibus. Ipſe quoque intellectus eſt in omni anima rationali verius, eſt ipſa anima rationalis. Et vt *S. Bonauentura* dicit *quæſt. 5. diſtinct 39. lib.* 2. quantum ad actum poteſt impediri, ſed extingui non poteſt: quia cum dicit quid naturale, non poteſt omnino auferri. Poteſt autem (vt idem dicit) ad tempus impediri, ſiue propter tenebram obcæcationis, ſiue propter laſciuiam delectationis, ſiue propter duriciem obſtinationis. Propter tenebram obcæcationis impeditur, ne malo remurmuret, pro eo quod malũ creditur eſſe bonum. Sicut in hæreticis, qui morientes pro impietate erroris, credunt ſe mori pro pietate fidei: & ideo remorſum non ſentiunt, ſed magis propter gaudium fictum & vanum, propter laſciuiam delectationis. Aliquando enim in peccatis carnalibus ita abſorbetur homo, vt remorſus non habeat locum: quia carnales homines tanto impetu delectationis feruntur, vt ratio non habeat locum propter duriciem obſtinationis. Etiam impeditur ſyntereſis ne ad bonum ſtimulet, ſicut in damnatis: quia adeo ſunt in malo obſtinati, vt nunquam poſſint ad bonum inclinari. Et ita ſyntereſis quantum ad inſtigationem ad bonum ſempiternum habet impedimentum: & propterea quantum ad illum actum poteſt dici extincta: non tamen extincta ſimpliciter, quia habet alium vſum, ſcilicet remurmurationem. Nam ſecundum illum vſum, ſecundum quem ſyntereſis habet pungere, & remurmurare contra malum, maxime vigebit in damnatis,

Digitized by Google

Et contra hoc eſt numerus peccatorum capitalium, & numerus ſeptem ſynthomatum, ſiue ſequelarum, quæ ponit *Greg. in Moral.*

Syon eſt mons terræ promiſſionis fructifer, & interpretatur ſpecula, ad denotandum quod in ea debebat Chriſtus apparere & videri in cruce, & in prædicatione ſuper quem debebat deſcendere ros, & gratio donorum ſpiritus ſancti ſuper diſcipulos, & totam Eccleſiam in monte Syon in die Pentecoſtes congregatam: qui quidem ros facit Eccleſiam fructiferam fœcunditate ſacramentorum: ita ſcribit Iacob. de Valent. *Pſal.131.& ibidem de monte Hermon.* Et Gerſ.*p.3. in expoſitione ſuper 5. Pſa. pœnitētiali.* Syon, inquit, ſpeculatio interpretatur, per quam militans Eccleſia vel fidelis anima intelligitur, quæ nūc Deū per ſpeculum & ænigmate ſpeculari nititur, &c.

Sobrietas Græce σωφροσύνη dicitur. Et ſobrietas proprie eſt circa potum inebriatiuum. Large vero circa omnem materiam, ſecundum *B. Thom. 2.2.q.144.* Et ſobrietatis nomine etiam temperantia ſignificatur. Et ſobrius eſt, qui in cibo & potu temperans eſt, quaſi ſine ebrietate. Et ſobrietas ſecundum Paulum Corteſ. *lib. 3. ſent. ſuarum di.* 8. potationum menſio nominatur, ne ratio languefacta elidatur. Vini enim copia cerebri naturam quatit, ideoq; maxime mulierculas & pueros abſtemios eſſe debere dicimus, quorum aliæ ꝓpter rationis imbecillitatem: alii propter ætatis feruorem procliuius ad blandiſſima voluptatū genera labantur. Corteſius, Hanc laudat virtutem Gerſon *p. 4. in ſerm. Dominica Quadrageſimæ contra ſuperbiam.* Sobrietas enim (inquit) vinorum & ciborum facit animā ſobriam & eleuari ad Deum, aufert vitia & plantat virtutes. Vis acquirere ſenſum & ſapiētiam, ſobrietas neceſſaria eſt. Exemplo Salomonis & Danielis, ſociorumq; eius. Vis habere animæ ſanitatē, imo & corporis, opus eſt tibi ſobrietate, ſecundū enim dictum Sapientis: *In multis eſcis erit infirmitas.* Et plures gula quam gladius occidit. Vis pacare Deum, & de præteritis peccatis ſalutarē agare pœnitentiam, ſume ſobrietatem exemplo Niniuitarum & Dauid, ac generaliter omnium vere pœnitentium. Vis ſeruare iuſtam tuam hæreditatem in Paradiſo, ſobrietas tibi neceſſaria eſt. Alioquin ipſam perderes exēplo Eſau, Euæ, & Adæ. Vis claudere portam omnibus vitiis, ſume ſobrietatem, alioquin anima tua omnibus exponetur peccatis. Hæc *Gerſ.* Et plura apud alios de ea ſcribuntur.

Socius proprie dicitur qui in re ſeria & laborioſa alicuius pars eſt. Vnde ſocii populi Romani dicebantur, ita cum his fœdere coniuncti, vt pacis & belli participes eſſent. Dicitur autem ſocius, vel quod ſecet & diuidat laborē alterius; vel quod eū in re laborioſa ſequatur. Et differūt ſocius, comes, & ſodalis, quod comes eſt qui cū alio ſimul, it, & tanquā ducem ſequitur. Sodalis in rebus leuioribus, & fere in conuiuiis. Dicunturq; ſodales, quaſi ſimul edales, ſicut comites, quaſi ſimul euntes. Vel ſodales dicuntur, quaſi ſimul in menſa ſedeant, vel quod inter ſe ſuadeant quod commodum eſt. Apoſt. 2. *Cor. 1. Sicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis.*

Societas (vt ſcribit *Gab. di. 15. q. 11. ar. 3. du. 10. lib. 4.*) eſt fraternitas quædā & conuentio plurium cōtracta ob cōmodiorem vſum & vberiorem quæſtū, vt dum plures conueniunt ad ſimul mercandū, cōponentes ſimul pecuniam & labores, & induſtriā ad cōmune lucrum. Et quomodo illa ſocietas poteſt contrahi, & quando ſit licita, vide ibidē. In re autem turpi & flagitioſa ſocietas contrahi non poteſt: & ideo ad committendum vſurā, ſocietas contrahi non poteſt, & ſimilibus. Seruāda quoq; eſt æquitas in omnibus, damno, ſcilicet & lucro: de quo latius *Gab. vbi ſup.*

Societas ſecundum *B. Thom.* eſt adunatio hominum ad aliquid perficiendum. Illud multiplicatur ſecundum illud ex *B. Tho.* opuſcul. contra religionis impugnatores. Philoſoph. duas ponit primo ſocietates. Ponit iconomicam & politicam. Politica vero multiplex eſt. Vna ciuitatis perfectæ. Altera patriæ magnæ ſeu prouinciæ. Deinde policias bonas diſtinguit in regnum Ariſtocraciam, & Timocraciam. Policiam vero ſacerdotum, quæ dudum druydes in Gallia vocabatur: determinat partem eſſe policiæ cuiuſlibet perfectæ, ſicut & milites & populi: de hoc meminit *Gerſ. tr. 11 ſup can. Mar.*

Sodomia eſt turpitudo in maſculum facta, vt habetur 32. *q. 2. ca. Vſus.* & ſecundum *B. Tho.* 2.2 Sodomia, id eſt coitus maſculorum, eſt ſpecies luxuriæ contra naturam: & Zodoma muta interpretatur, & ideo quia mutos ſine confeſſione conſueuit præcipitare in ſtagnum ſulphuris ardentis, cuius fumus tormentorum aſcendit in ſecula (inquit Gerſ. *p. 1.* ſermone facto Conſtantiæ in

Digitized by Google

riæ in die ſancti Antonii.) Vitium hoc cæteris longe peius & flagitioſius. In Sodomitas inuehitur Lactantius Firmianus *lib. 6. ca. 23. di. inſtit.* Nō poteſt (inquit) hęc res pro magnitudine ſceleris enarrari. Nihil amplius iſtos appellare poſſum quam impios & parricidas, quibus non ſufficit ſexus à Deo datus niſi & ſuum ſexum prophane ac petulanter illudant, &c. Alias multa de Sodomiæ vitio & vitioſis & peſſimis illis hominibus dicitur, & in triumpho Veneris pauca annotauimus *lib. 5.*

Solativm (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. tract. 3. de canticis & ſolatio to. 3.* eſt muſcebris paſſio cōſurgens ex perceptione coniunctionis obiecti conuenientis cum ſubiecto conuenienti. Vel ſic: Solatium eſt perceptio conuenientis coniuncti. Solatium ſumitur ample, vt ſe extendit ad omnem potentiam cognitiuam ſenſualem, ſcilicet rationalem & intellectualem, vt dicimus Deum & Angelos, & animalia delectari vel ſolaciari. Solatium appropriate ſumptum, eſt gaudium non qualecunque, ſed inter anxietates, moleſtias & dolores, proueniens apud hominem ſecum manentem: vt in fletu ſit ſolatium. Vnde illud:

Solantur miſeri ſua fata ſenis.

Hinc ſpiritus ſanctus dicitur conſolator, & virgo Maria conſolatrix miſerorum dante Deo, confert. Et ſolatium quodlibet oritur ex amore: ideo qualis eſt amoris, talis eſt ſolatii bonitas & finis. Vnde ſicut duas amicitias duo amores conſtituunt, ſic & duo ſolatia. Solatium terrenum, animale & diabolicum inſtar Epicureorum, operatur amor ſui vſque ad contemptum Dei. Solatium vero quale deſurſum, eſt pium pudicum, pacificum, ſuaſibile & miſericordia plenum, cauſat amor Dei vſque ad contemptum ſui. Et ſolatium in homine multipliciter reperitur iuxta multiplicem in ipſo potentiam cognitiuam, atque ſubiectiuam, quemadmodum notauit Chriſtus, exprimens animam, ſpiritum, carnem, dum ait: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Solatium infirmæ carnis eſt delectatio ſenſus exterioris, cuius ſubiectum eſt caro aut neruus ſenſibilis, mediante ſpiritu corporali & ſubtili, vnde conſurgit facilitas aut difficultas ſolatii, iuxta complexionis corporalis qualitatem accidentalem vel innatam. Solatium animæ triſtis, quandoque eſt gaudium imaginatiuæ vel cogitatiuæ virtutis organo corporeo intus vtentis. Solatium animæ triſtis, quandoque eſt gaudium rationis, organo corporeo non vtentis in actibus ſuis. Solatium prompti ſpiritus, eſt gaudium mentis, quæ ſuperior eſt portio rationis, ſic præcedens eſt inferior. Et ſolatium quodlibet in homine repertum dicitur aliquando ſolatium cordis, aliquando ſolatium animæ, aliquando ſolatium ſpiritus, aliquando ſolatium carnis, iuxta diuerſos à Doctoribus modos vtendi prædictis nominibus. Et ſolatium in quibuſdam rebus eſt quadrifarie, vt in homine. In quibuſdam bifarie, vt in brutis. In quibuſdam nullo modo, ſicut in rebus ſine anima. Solatium intrinſece liberum vel laudabile, non inuenitur præter quam in vtentibus iudicio rationis. Eſt & ſolatium deceptorium, quod tot modis oriri poteſt, quot modis potentiæ apprehenſiuæ poſſunt in apparentiis & iudiciis ſuis falli. Et ſolatium à deceptione multum auertitur per habitus virtuales, tam intellectuales quam morales, quam infuſos ſupernaturales: imo & per naturales. & frequenter ſolatium inficitur & deprauatur per affectū vitioſum qualemcunque. Hinc dictum eſt: Excæcauit eos malitia eorum: & omnis malus ignorans: & quot capita, id eſt affectiones, tot ſententiæ. Solatium autem quærendum eſt principaliter propter Deum: vt humilius timeatur, feruentius diligatur, & alacrius honoretur. Sic aiebat Propheta, loquens optabiliudus Deo: *Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum.* Poteſt tamen homo ſolatium quærere propter ſe, non tamen principaliter, ſed ſub Deo: ſicut inclinauit Pſalmiſta cor ſuum ad faciendas Dei iuſtiſicationes in æternum propter retributionem. Hęc & multa alia ſcribit de ſolatio *Gerſ. vbi ſupra.* Pauca ſufficiant ex multis.

Solenne eſt quod omnibus annis præſtari debet, à ſolus & annus, hoc eſt anniuerſarium: quare ſolennes ceremonias dicimus, quæ *ſunt* anniuerſario ſacrificio religioſe. Item ſacra ſolennia, quæ certis & ſtatutis temporibus fiunt. Nec viris apte iungitur, dicentes: Solennis vir doctor, quod alias arguimus à quo ſolennitas.

Solertia eſt ſubtilitas quædam in nō perſpecto tempore medii, ſecundum Ariſtotelem. Vel eſt habitus ex repentino inueniens, quod con-

conuenit ſecundum *Tho.3.ſent.diſt.33 qu.2.ar.1.* & ſecundum eundem *ſuper poſtilla lect.3.* Solertia eſt quædam ſubtilis & facilis, & prompta cõiecturatio medii propter quod aliquid euenit, & hoc quando non habet magnum tempus ad perſpiciendum & deliberandum. Solers eſt qui in omni tempore prudens, quaſi totus ex arte. Et dicitur ingenioſus & artificioſus, quippe in omnibus rebus prudens eſt. Vnde ſolertia, quorum contraria ſunt iners, quaſi ſine arte, & inertia.

Solicitvdo dicitur cura mentis, & inquietudo, quæ mentibus inhæret: & eſt ægritudo animi cum cogitatione, ſecundum Cic. *libr. Tuſc. quæſt.* Vel ſolicitudo ſecundum *S.Tho.2.2.qu.55. ar.6.* eſt rationabile ſtudium adhibitum ad aliquid conſequendum quod maius eſt, vbi eſt timor: minus eſt vbi eſt ſecuritas. Et venit à ſolicito verbo, quod dicitur à ſolo & cito, quaſi ſolo cito, hoc eſt loco dimoueo.

Solicitvdo temporalium futurorum eſt irrationabile ſtudium, quo quæruntur futura tãquam fines, & vltra neceſſitatem pręſentis vitę. De qua Chriſtus Mat.6. *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum.* Solicitudo autem temporalium tripliciter dicitur illicita, vt ſcribit *S.Tho.2.2.q.55.art.6.* Primo quum temporalia quęrimus tanquam finem. Secundo, quum in eis procurandis adeo ſuperfluum adhibetur ſtudium, vt homo retrahatur à ſpiritualibus, quibus principaliter inſeruire debet. Tertio, quum faciẽdo quis quod debet, timet ne ſibi neceſſaria deſint. De quo Chriſtus Matt.6. & Luc.12. *Nolite ſoliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus.* Non autem omnis ſolicitudo prohibetur, ſed immoderata. Nam quod moderata ſolicitudo concedatur, innuit Dominus, cum docuit nos orare, dicendo: Panem noſtrum quotidianum, &c. Non ergo prohibetur moderata & oportuna curatio, & cogitatio de craſtino: ſicut aliqui errantes docuerunt, ſed immoderata. Eſt autem ſolicitudo immoderata tripliciter (vt ſcribit Gab. *lect.70. can.*) quia vel eſt ſuperflua, anxia, finalis cauſa q̃rendi. Superflua eſt quæ animum impedit à ſpiritualib. quærendis, ſicut quæ eſt in multu futura tempora, quaſi ſemper victuri eſſemus, & locum manentem hic haberemus, & non magis futuram inquirere deberemus. Solicitudo anxia eſt, quæ diffidentiam habet de largitate diuinæ prouiſionis: hæc eſt in auaris diuitibus, qui ſemper timent deficere: ideo non ceſſant cum cordis anxietate & parta tueri, & ſuperfluas prouiſiones facere, ac diuitias diuitiis cumulare in præiudicium pauperum, & crebro in propriæ ſalutis detrimentum, quaſi Deo non eſſet curã de ſuis.

Solicitvdo principalis quæ eſt rei alicuius, vt cauſæ finalis: hæc eſt quæ habetur de aliquo tanquam principaliter intento propter quod alia intenduntur, & ipſum tanquam finis intenditur. In quo adepto is qui intendit, quietatur: nec id in aliud magis concupiſcendum ordinatur, quam habent de cibo & temporalibus homines voluptuoſi, & pecudum vitam eligentes, vt dicit Philoſoph. 1. *Ethic.c.3.* ſimiles Sardanapolo Aſſyriorum Regi, qui vitam egit in voluptatibus. De hac triplici ſolicitudine amouere & deterrere volens Dominus oratione, qua nos docuit petere panem quotidianum, ſolicitudinem, inquam, immoderatam increpans. De quo latius legito Gab. *vbi ſupra.*

Solicitvdo quædam eſt Dei, quædam mundi: vna ſpiritualis, altera temporalis, vtraque bona, alioquin culpata fuiſſet vxoratorum cum ſua ſolicitudine conditio. Prima tamen melior atq; diuinior, adeo vt vacatio dici poſſit, vt ſcribit Gerſ. *p.2. de ſolicitud. Eccleſiaſt.* De qua Apoſtol. 1 Corint.7. *Volo vos, inquit, ſine ſolicitudine eſſe.* Etiam alibi ad Philippen.4. *Nihil ſoliciti ſitis.* Et per Pſalm. Dominus: *Vacate*, inquit, *& videte quoniam ego ſum Deus, &c.*

Solitvdo ſecundum *S.Thom.2.2.qu.188. ar.8.* non eſt de eſſentia perfectionis, ſed eſt inſtrumentum congruum contemplationi, non autẽ actioni. Triplex autem finis ſolitudinis eſſe debet (vt ſcribit Gerſ. *tra.11.ſup.Cantic.glor.Virg.*) Vnus peccandi vitatio. Alius peccatorum punitio. Tertius ad Deum approximatio. Et eſt triplex ſolitudo, ſcilicet deſerti, vt in eremicolis. Solitudo clauſtri vel cœnobiorum, quæ habetur per regulas ipſorum, quæ conueniunt omnes eſſentialiter in triplici voto obedientiæ, paupertatis continentiæ. Et ſolitudo deſerti in eremicolis, patet, iuxta narrationes & vitas Patrum, qui præterea ſunt, & qui nunc ad hanc ſolitudinem idonea tradiderunt. Tertia ſolitudo eſt tecti ſeu templi: in hac non ita cognitionem inuenimus traditam: participat autem

Digitized by Google

negatur ſolus ſortes poteſt trahere hanc nauē demonſtrando eam quam non poteſt ſine aliorum iuuamine trahere. Hoc modo conceditur, quod ſolus Deus poteſt producere ignem. Alio modo capitur excluſiue. Et ſic vel determinat præciſe alterum extremum propoſitionis, ſubiectum, ſcilicet vel prædicatum. Et ſic facit propoſitionem de excluſo ſubiecto vel prædicato: iſto modo accipiendo illam, Solus ſortes currit, valet : aliquid quod eſt tantum ſortes, hoc eſt quod eſt ſortes & nihil aliud ab homine: vel & nihil quod non eſt homo: de quo latius vide tales propoſitiones apud Logicos. Quandoque ſolus poſitum à parte prædicati ſecundum vocem ex vſu loquentium, capitur ſecundum intellectum ac ſi poneretur à parte ſubiecti, & determinaret totam propoſitionem, ſecundum quem modum *Aug. 6 de Trinitate* dicit: Non dicimus Patrem eſſe ſolum Deum, intelligens idē per iſtam, Pater eſt ſolus Deus, quod per illā, Solus Pater eſt Deus. Et ſequitur: *E*ſſe autem ſolum dicimus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. *E*t cum dicitur: Tantum tres perſonæ, exponitur ſic : Tres ſunt perſonæ & non plures, quam tres ſunt perſonæ. *Gab.* qui longior eſt ibi, ſed hæc ad Dialecticam rationem pertinent. Quando autem ſolus capitur cathegorematice, vt dicit ſolitudinem non poteſt vere addi alicui termino in diuinis conſtituendo affirmatiuam propoſitionem, quia ſic capiendo priuat ſiue excludit conſortium trium perſonarum, quæ tamen à ſe ſunt impræciſibiles & inſeparabiles, cū quælibet ſit in ſingula per circumince ſſionem. Sic omnes illæ ſunt negandæ, Solus Pater eſt Deus, ſolus Pater eſt Pater, ſolus Pater creat, valent enim. Pater qui eſt ſolitarius, eſt Pater, Deus creat, quæ omnes ſunt falſæ. Cum ſecundum *Hilar. 3. de Trinit.* In diuinis nec diuerſitas ſit nec ſolitudo. Sed capiendo ſolus, vt dicit præciſionem non poteſt addi termino perſonali : licet forte termino eſſentiali, quia quantum ad terminos perſonales importaret remotionem ſiue ſeparationem diuinarum perſonarum, quæ eſt impoſſibilis. Vnde ſecundum hunc ſenſum illa, Solus pater creat, valeret. Pater ſeparatus ab omnibus aliis (filio, ſcilicet & ſpirituiſancto) creat, ſed quoad terminos eſſentiales ſignificaret ſeparationem Dei ab his quæ non ſunt Deus, quæ eſt poſſibilis. Vnde illa videtur concedēda, Solus Deus poteſt producere ignem, quia tantum valet Deus ſeparatus ab omnibus, quæ non ſunt Deus, poteſt producere ignem. Sed capiendo ſolus excluſiue, vt determinat extremum, vt videlicet reddit propoſitionem de excluſo extremo, poteſt indifferenter addi tam eſſentialibus, quam perſonalibus, & ſic nihil refert addere vel deponere, quia valet ſuæ præiacenti. Vnde ſic concedendæ ſunt illæ, Tantum Pater eſt Deus, tantum Pater creat, Pater eſt ſolus Deus, ſolus Filius eſt perſona diuina, ſolus Deus eſt Spiritusſanctus, & ſic de aliis. Sic capit *Augu. 6. de Trinitat.* Solus Pater eſt tantus, quantus eſt Pater & Filius & Spiritusſanctus. Capiendo vero ſolus, vt facit propoſitionem excluſiuam, poteſt addi termino eſſentiali, ſed non notionali reſpectu eſſentialis prædicati : quia hæc eſt vera: Tantum Deus eſt Pater, patet per exponentes. Secunda patet, quia ſic illa erit falſa: Tantum Pater eſt Deus, qui ſecunda exponens eſt falſa, ſcilicet nulla res, quæ non eſt Pater, eſt Deus, quæ falſa eſt : tamen Filius ſit res quæ non eſt Pater, & tamen eſt Deus, ſimiliter Spiritus ſanctus. Illa tamen vera eſt, Tantum pater generat, tantum Filius gignitur. Capiendo itaque ſolus excluſiue hæc propoſitio, Solus Pater eſt Deus, eſt falſa, & de virtute ſermonis neganda. Patet per exponentes, quia ſecunda eſt falſa, ſcilicet illa, Nulla res quæ non eſt Pater, eſt Deus, quia Filius eſt res quæ non eſt Pater, & tamen eſt Deus, & non debet exponi per aliud, ſi & nihil aliud à Patre eſt Deus : quia tunc illæ eſſent veræ, Solus Pater ſpirat, ſolus Pater creat, quæ non conceduntur. Ex his patet quomodo illa, Solus Pater eſt Deus, multipliciter poteſt diſtingui, & ſecundum hoc concedi vel negari. *Gab. vbi ſup.*

Somnvs eſt ligamentum omnium ſenſuum, ſecundum *Ariſtot. libr. de ſomno & vigilia.* Et eſt in potentia ſentiendi propter exceſſum vigilandi. Et ſomnus eſt paſſio naturalis, & conuentus caloris intrinſecus : vel naturalis reciprocatio facta ex euaporatione vaporum à nutrimento ingroſſata à frigiditate cerebri propter ſalutē animalis tuendam. Et ſecundum *Auicen.* ſomnus eſt quies animalium virtutum cum intenſione naturalium. Vel eſt priuatio diſpoſitionis animæ imperantis ſenſibus & virtutibus exteriori-

Digitized by Google

riorib. in qua anima cõuertitur ab exteriorib. ad interiora. De quo latius videatur apud Philoſophos. Eſt & ſomn⁹ ſpiritualis in peccatis, de quo *Gerſ. p. 1. de diſtin. verarum viſionum à falſis*, cum ait: O quotiens ſibi videtur homo ſapiens, ſibi iuſtus, ſibi humilis. Et ſibi dicit, quia diues es in virtute, & neſcit quod miſer eſt & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, præualet in vanitate ſua, & in multitudine ſpiritualium diuitiarum ſuarum gloriatur. Dicit in exceſſu ſuo: non mouebor in æternum. Sed pro certo alto ſomno preſſus fallitur, quia omnia hæc aſpicit non in luminoſæ veritatis vigilia, ſed ſub ſimulacro ſomniculoſæ vanitatis experitur hanc fraudem. Tunc primum homo dum Deo propitio excitatur à ſomno peccati, & nihil inuenit diuitiarum ſomniatarum in manibus ſuis: fit hoc dum regreditur ad luminoſum & præfulgidum diem humilitatis, & ſibi vigilat, qui vanitati dormiebat. Videt tunc errorem ſuum, & illum ſecum diuq; retractans, quod ipſe patiebatur, qui ne deſipiat obſtupeſcit. Nam & vere ſuperbum, & arrogantem, & timidum, aut aliter vitioſum ſe fuiſſe deprehendit, quanquam aliter prius exiſtimabat, &c. *Hæc Gerſ.* qui rem latius proſequitur.

Somnivm eſt phantaſma in ſomno factum, id eſt apparitio phantaſtica ſomno facta, ſecundum *Ariſtot. libro de ſom. & vigilia*. Et diffinitur ſic à Chryſippo: Somnium eſt vis cernens, & explanans, quæ à Diis, hominibuſque ſignificantur in ſomniis. De hoc videri poteſt *Cic. libr. 2. de diuinat. Greg. 8. Mor. ſup. illud Iob. 7. Terrebis me per ſomnia*, inquit: Quum ſomnia contingant aut ventris repletione aut inanitione, aut illuſione, aut cogitatione, aut reuelatione, cogitationes ſanctiores, cœleſtiores, virtuoſiores, ſequitur ſomnia blandiora & delectabiliora. Reprehendit autem ſcriptura eos, qui confidentiam habent in ſomniis, vt ſcribit *S. Bonauentura diſtin. 7 parte 2. artic. 1. qu. 3. li. 2.* Vnde Eccleſiaſt. 34. *Sicut parturientis cor tuum phantaſias patitur, niſi ab altiſſimo fuerit miſſa viſitatio.* Ideo intelligendum, quod quinque de cauſis fiunt ſomnia (vt idem ſcribit *Bonau. vbi ſupra.*) Quædam contingunt ex diſpoſitione corporis. Quædam ex ſolicitudine mentis. Quædam ex illuſione diabolica. Quædam ex reuelatione Angelica. Quædam ex viſitatione diuina. Prima duo ſomnia ſunt præſagia futurorum, quæ habent cauſam in nobis, vt ſomnia quæ contingunt ex cauſis corporis, ſunt ſigna infirmitatis. Somnia quæ contingunt ex ſolicitudine mentis, ſunt ſigna eorum ad quæ facienda vel deſideranda noſtra inclinatur affectio. Aliorum vero non ſunt ſigna de ſe, imo ſi ad alia applicentur, potius præbent occaſionem errandi quam præſciendi. Somnia quæ ſunt diabolica illuſione, nullius ſunt roboris, ſicut nec diuinationes Aruſpicum. Somnia vero quæ ſunt ab Angelis bonis aut à Deo, ſunt in nobis ſigna, ſunt vera. Et ita ex hoc non habetur, quod præcognitio futurorum contingentium aliter habeatur, quàm à Deo, niſi per aliquam coniecturam. Hæc *Bonauentur. vbi ſupra.* Quare (vt idem ait *diſtinct. 25. qu. 6. li. 2.*) in ſomniis non eſt præuiſio futurorum, niſi viſitatio emittatur ab altiſſimo: ſicut dicitur *Eccleſ. 14.* Magis autem Dominus viſitat in ſomnis, quam in vigilia, in reuelando futura, vt idem ait. Tum propter hoc, quod anima in vigilia eſt diſperſa ad exteriora ſenſibilia comprehendenda. Tum quia etiam Dominus, qui poſuit tenebras latibulum ſuũ ad ſuipſius occultationem, magis vult in ſomnis, quam in vigilia reuelationes emittere. Tum quia etiam magis in ſomnis agitur homo, quam agat: & in reuelatione diuina plus ſe habet homo per modum ſuſcipientis quam agentis. Tum quia etiam in ſomnis medium tenet homo inter mortuum & viuentem: & ita quodammodo à vita huiuſmodi recedit. De qua Dominus *Exod. 23.* dicit: *Non videbit me homo, & viuet, &c.* Et cautelam ponit ſecundum aliquem *Ioan. Gerſo. par. 1. de probatione ſpirituum*, ſicut & ponit cautelam de viſionibus, de quibus ſuſpenſum iudicium habendum eſſe vult. Vnde dicit: Si monitiones aliquæ bonæ fieri videantur in ſomniis, vel ex perſona defunctorum, vel aliunde recipiantur, eis non quaſi ſomnia penitus abiiciendo, neque eis ex aduerſo velut authenticis vel diuinis adhærendo, recogitentur potius tanquam remunerationes aliquæ ad faciendum bona, vel mala declinandum, iuxta ſomniorum qualitatem, &c.

Sophista, (vt ſcribit *Bruleſer diſtin. 21. qu. 1. li. 1.*) Vno modo idem eſt quod ſapiens Logicus. σοφὸς enim Græce ſapiens eſt Latine. Alio modo capitur in malum pro aliquo quærente vanam

vanam gloriam per falſa argumēta, de quo alias dicitur. Et Satanam dicit Sophiſtā *Gerſ. tract. 8. ſuper Cant. Virginis*, cuius hoc totum ſtudium eſt fallere: non quærit ſapiens eſſe, ſed videri. Vnde vt decipiat garrulus eſt, multa petit. Celat propoſitum ſuum, & inueſtigat alienum, Sophiſticus per omnia, &c. Quid ſit Sophiſticus & ars ſophiſtica, videto apud Dialecticos amplius.

Sopor (vt ſcribit *Brulef. diſt. 18. q. 1. lib. 2.*) eſt quædam dulcedo immiſſa maxime à Deo ipſi animæ per quam totaliter abſtrahitur ab actibus exteriorum ſenſuum, hic erat in Adam, & non ſomnus: quandoque tamen ſumitur pro ſomno.

Sors capitur multis modis (vt notat *Brulefer diſt. 15. q. 4. lib. 4.*) Primo modo pro euentu, vel pro aliqua fortuna. *Pſalm. 21. Et ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Secundo modo capitur pro ſortilegio. Tertio modo pro diuinatione. Quarto modo capitur pro parte vel portione alicuius hæreditatis. Quinto modo capitur pro capitali. Poteſt etiam capitale capi pro tota ſumma pecuniæ, etiam pro capitali pœna, etiam pro capitali ſententia pœnæ. Vnde opera ſatisfactoria facta extra charitatem, & in peccato mortali, adueniente gratia non reuiuiſcunt, quantum ad collationem gloriæ, ſcilicet ad vitam æternam, ſed reuiuiſcunt & viuificantur quantum ad remiſſionem pœnæ, & debent in ſortem computari: quia principalis effectus pœnitentiæ, eſt ſatisfacere pro peccato, & euitare pœnam inflictam pro peccato: & capitur ibi ſors metaphorice pro capitali pœna, vt ſi detur in pœnitentiam alicui jejunium quatuor dierum, totum illud jejunium vocatur ſors, & quęlibet dies vocatur pars ſortis, &c. Sors proprie dicitur ſecundum *S. Thom. 2. 2. quaſt. 95. ar. 8.* quum aliquid fit, vt eius euentu conſiderato aliquid occultum innoteſcat. Capitur etiam ſors pro fatali neceſſitate. Vnde *Auguſtinus in Pſal.* quid ſit ſors his verbis oſtendit: Sors eſt res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli, electi ſunt duo judicio humano, & electus de duobus judicio diuino. Vnde ſcribitur: *Cecidit ſors ſuper Matthiam.* Ponitur ergo ſors pro gratia qua ſaluamur, quia in ſorte non eſt electio, ſed voluntas Dei. Nam ibi dicitur, iſte facit, iſte non facit, merita conſiderantur: & vbi merita conſiderantur, electio eſt, nō ſors. Quoniam autem Deus nulla merita noſtra inuenit, ſorte voluntatis ſuę nos ſaluos fecit, quia voluit, nō quia digni fuimus: hæc eſt ſors. Vnde in Actib. Apoſt. *Quia exiſtimaſti donum Dei pecunia comparari, non eſt tibi pars, neque ſors in fide hac*, id eſt gratia non pertinens ad iſtam gratiam, quam gratis omnes accepimus. Et ſortes ex permiſſione Dei partes hæreditatis vocantur, quæ populo ſunt diſtributæ. Vnde tribus Leui præcepta eſt non habere ſortem inter fratres ſuos, quod ex eorum decimis ſuſtētaretur. Hinc ſors patrimonium dicitur. Vnde conſortes & conſortia, qui aliquod patrimonium ſimul habent. Dicitur & ſors ſumma ſeu caput, & prima pecunia quę confertur in ſocietatem, vt inde lucrum fiat, vt dictum eſt. Dicitur & judicium. Item ſucceſſio, ſicut in Hymno: *Vt cum dies abſceſſerit, noctemq; ſors reduxe. mundi per abſtinen. ipſi canamus gloriam.*

Sortilegus penult. correp. qui per ſortes futura prænunciat, & qui per ſortem aliquid eligit. Hinc ſortilegium. Et ſortior verbum ſignificat ſortem facio, vel ſorte conſequor vel recipio. Et ſecundum Iſid. *lib. 8. Ety. & habetur 26. q. 1. Sortilegi.* Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam quas ſanctorum ſeu Apoſtolorum vocant ſortes diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunq ſcripturarū inſpectione futura promittunt. Vnde ſortilegiū eſt per ſortes diuinatio, &c. Et ſortilegia eo ſunt execrabiliora quo plures ſanctæ obſeruationes intromiſcentur, & plura bona miſcentur quæ ſunt ſancta & honeſta: vt jejunare, caſtum eſſe, dicere Pater noſter, & Euangelium: quoniam vnde deberet honorari Deus, honoratur diabolus, vt dicit *Gerſon in Trigolo Aſtrologia theologizata.* Et vt dicit Auguſtinus huiuſmodi obſeruationes, vt ſunt curioſę inſpectiones vel obſeruationes conſtellationum, &c. tanto magis ſuſpectas & fugiendas eſſe, quanto ſæpius videntur ſuum ſortiri effectum. Sortilegia reprehendit *Gerſ. par. 4. ſerm. de natiuitate Domini.* Similiter ſortilegos arguit *parte 4. ſerm. ad Regem Franciæ nomine vniuerſitat. conſiderat. 3.* qui inuocant auxilium inimici, quaſi Deus ſit minus potens, aut ſapiens, aut adiuuare valens quam inimicus, &c.

alia dicit, Omnia quæ doctores ſancti nomine phantaſma, idolum, ſimulacrum tam quo ad ſenſum, quam quo ad intellectum dicunt, ſunt res ſingulares cognitæ, & non aliqua ſpecies vel habitus in potentia vel organo, fruſtra igitur ponitur ſpecies diſtincta ab obiecto, & habitu tam in medio quam in potentia ſiue organo. Vide Occam latius *q.17.ſecund.& q.18.* Ad habendam quoque cognitionem intuitiuam, quæ eſt prima cognitio intellectus, nõ oportet ponere ſpeciem intelligibilem, aut aliquid præter intellectum, & rem cognitam ſtante ſemper communi influentia cauſarum ſuperiorum, ſed per intellectum & obiectum in ſe præſens, hoc eſt ſufficiẽter approximatum poteſt fieri cognitio intuitiua aliis circũſcriptis. Fruſtra igitur ponũtur alia, quum fruſtra fit per plura quod poteſt fieri per pauciora. Fuſius de hoc ſcribit Gab. Species autem ſeu forma rei ſecundum Philoſophum & *Gerſ.p.3. de paſſionibus animæ conſid.*20. Vel eius phantaſma ſeu imago habent vim alterandi proportionabiliter, vel agendi, ſicut habet res cuius imago, quemadmodum ſpecies ignis habet vim calefaciendi, ſpecies niuis infrigidandi, non tamen in ęquali gradu ad rẽ ipſam. Et ſecundum eundem ſpiritus animalis delatiuus eſt formarum ſeu ſpecierũ, ſicut aër recipit ſpecies colorũ, vel aliorum ſenſibilium. Et hæ ſpecies coloris licet nõ ſint ſenſibiles in aëre, faciunt tamẽ ſenſibiles impreſſiones in corporibus diſpoſitis, ſicut ſpecies coloris cauſant imaginẽ in ſpeculo. Sic imaginatio turpis figuræ recipitur in ſpiritib[9], & defertur & facit in ſemine deciſo tẽpore talis imaginationis notabilem effectũ turpitudinis: ſicut imaginatio Ethiopis aſſimilationem inducit ad Ethiopem, &c. *Plura ibi Gerſ. de imaginatione.*

SPECVLVM eſt in quod aſpicimus, ac ſpeciem hoc eſt effigiem noſtrã cõtemplamur, quod datum nobis à natura fuit, non vt pilos è ſuperciliis aut barbam velleremus, non vt faciem coloribus inficeremus, ſed vt noſmetipſos noſſemus, & formoſi deuitaremus infamiam, & deformes remediũ ſciremus eſſe virtutibus quicquid corpori deeſſet. Quapropter Socrates hortari adoleſcentes ſolebat, vt ſeſe frequenter in ſpeculo intuerẽtur. Nam ſi formoſi eſtis, elaborandum eſt, vt digni ea ſpecie ſitis. Sin autem deformes, vt eam deformitatem virtute ac bonis artibus tegatis. Et à ſpeculum dicitur ſpeculatio, non autem à ſpecula, & reducitur ad meditationem, quia eſt viſio cauſę per effectum ſecundum *B.Thom.*2.2.*q.*180.*art.*3. ponit *Gerſ.* triplex ſpeculum *tract.* 10 *ſup. cant. Mariæ.* cui cõiungit triplicem claritatem. Vnum ſpeculũ eſt cum claritate ſua quod indidit, natura & induſtria poliuit, quale fuit apud Philoſophos, quo ad intelligibilia per inueſtigationem naturalem, quamuis mixtæ fuerint multæ nebulæ, imo tenebræ errorum, non tamen oportet dicere cum aliquibus quod nihil ſpeculati fuerunt veritatis etiam de Deo & intelligentiis, ſciebant ſaltẽ quod Deus non erat lapis aut brutum. Rurſus alterum ſpeculũ dicit ſupernaturalem irradiationem ſuper intellectũ humanum cum lympidiore & ſinceriore claritate, quam poſſit natura ſola vel induſtria propinare. Denique tertium dicit ſpeculum cũ ſua claritate quod intime latet, quod ab exterioribus nequit aſſumi totaliter, ſed omnis hæc claritas filiæ Regis abintus eſt introrſus valde, ad quam non admittitur alienus. Bibe de aquis tuis prior iubet ſapiẽs, cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius nõ miſcebitur alienus. Non enim habet gaudium intrinſecus ortum ab amaritudine cordis in cõtritione quæ non ſimiliter afficitur in dolore quæ vertitur in gaudium. *Hæc Gerſ.* Cor quoq; noſtrũ (vt idem ait *p.2. in recommendatione licentiandorum, in decretis facta Pariſiis*) ſpeculum eſt veritatis, & hoc per cõparationẽ ad varios modos diuerſos, quibus ſpecula materialia diſtorquentur, ne reddãt veras imagines. Refert autem dicere videre Deum in ſpeculo, & videre Deum per ſpeculum, vt notat *Brul.di 31.qu.4.lib.3.* Per ſpeculum enim dicitur videre Deum, qui aſcendit à cognitionis creaturæ, ad cognitionem creatoris. In ſpeculo autem videt qui Deum in ipſa creatura clare intuetur. Prima viſio non erit in gloria, quia non erit ibi neceſſaria ſcala. Secunda vero erit quia Deus videbitur aperte in omnibus creaturis vt dicit *Aug. vlt. de ciuitate Dei.* Et illa viſio quæ eſt per ſpeculum ſpectat ad ipſam fidem. Vnde Apoſtolus. *Videmus per ſpeculum in ænigmate, &c.* Illa quæ eſt in ſpeculo creaturæ, ſpectat ad cognitionem veſpertinam, quæ bene poterit ſaluari in prima.

SPÆRA quamuis aliqui per aſpirationem ſcribant. Eſt autem Græca dictio, & eſt prima figura corporea, continens tantum vnam ſuerfi-

Digitized by Google

pit Apoſtolus ad Tit.2. *expectantes beatam ſpem*, id eſt beatitudinem ſperatam. Hæc refert Gabr. *diſt.26.qu.vnica, art 1.li.3.* Nullus autem recte ſperat æternam beatitudinem (vt inquit Bruleſ. *diſt.26.q.2.li.3.*) niſi qui Deo ſeruiuit, vel proponit Deo ſeruire. Accipitur & ſpes improprie pro expectatione dilationis iudicii. Vnde dicitur de Behemoth Iob 11. *Ecce ſpes eius fruſtrabitur*, id ē expectatio dilationis iudicii, in quo acrius quā modo puniendus eſt. Accipitur & pro expectatione dilationis iudicii diutius conſtituendi ſuper peccatores, quorum vtroque fruſtrabitur diabolus in die iudicii, quam vellet iudicabitur, ita dicit ſanctus Bonauent. *in fine circa text. diſt.26.lib.3.* Et vt idem dicit, Spes eſt nomen affectionis, & ideo virtutis. Et ſic diffinitur à Philoſ. Spes eſt ſuſpicio futuri boni, ſecundum autem quod eſt nomen virtutis & nominat habitum diffinitur per ſuum actum. Et virtus ſpei (vt idem dicit *qu.4. vbi ſupr.*) poteſt eſſe informis. Poteſt enim aliquis ſperare vitam æternam ſine gratia gratumfaciente, ſicut manifeſte apparet. Et ſicut dicitur quod fides poteſt eſſe informis, ſic etiam & ſpes. Eſt autem & ſpes virtus formata, & non tantum eſt virtus gratuita (vt ait *S. Bona. q.1. vbi ſupra*) imo etiam virtutū gratuitarum ſuſtentamentū & anchora, virtus gratuita, quia facit animam expectare ea quæ ſunt ſuper omnem æſtimationem humanam, & ea q̄ promiſit largitas diuina. Vide ibi eum latius. Facit omnino confidere & inniti ſummæ & imenſæ largitati, ſicut fides facit aſſentire primæ veritati, & charitas facit adhærere ſummæ bonitati, &c. Sunt autem duo actus ſpei principales. Primus eſt confidere in Domino. Alius eſt expectare vt dicit Brul. *diſt.26.q.2.li.3.*

Spes diffinitur ſic ſecundum Auguſt. Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis proueniēs ex gratia & meritis præcedentibus. Quam ſic exponit *Gerſ. part 2 de ſeptem virtutibus, & virtute ſpei*. Spes eſt certa, quod dicit propter hæſitationem, nam ſpes vſquequaque abſq; fluctuatione hæſitationis eſt. Expectatio, quod dicit ad differentiam comprehenſionis quæ erit in Patria vbi nihil expectabitur, ſed omnia pręſentialiter habebuntur. Futuræ beatitudinis, quod dicit ad differentiam timoris ſeruilis qui eſt expectatio futuræ miſeriæ. Expectatio dico (inquit Gerſ.) proueniēs ex gratia, id eſt benignitate Dei conſiderata. Et hoc dicitur ad differentiā deſperationis, quæ ſeueritatem tantū Dei conſiderat. Dicitur ex meritis præcedētib. & hoc dicitur ad differentiam præſumptionis, quæ ex Dei benignitate tantum conſiderata, & non cum hoc ex meritis beatitudinem adipiſci credit. Aliter cōmuniter à magiſtris diffinitur. Spes eſt audacia mentis de largitate Dei concepta, habendi vitā æternam per bona merita, ſecund. Chryſoſt. *libello de compunctione* & vt eum refert *Gerſ. p.4. ſer. de S. Nico* Spes eſt ſalutis ancora, vitæ noſtræ fundamentum, dux itineris quo itur ad cœlum, in qua ſalus noſtra conſiſtit, & quæ de terris animas velut quibuſdā catenis cælitus à Deo depēdentibus innexas euehit ad ſumma. Spes (ſecūdum *Iac. de Valent. ſup. illud Pſal.118. In quo mihi ſpem dediſti*) eſt habitus, quo animus ſiue voluntas ſubleuatur à terrenis, ad cōſtituendum finē ſuum in ſummo bono amato, & ſic ſpes habet quatuor effectus. Nam primo ſubleuat volūtatem à terrenis mundana contemnendo. Secundo facit eam conſtituere finem ſuum, in ſummo bono amato. Tertio facit ipſam operari propter illum finem, & non propter alium, nec propter aliud. Quarto exhibet ei patientiam in mora & tarditate, ſi ilico & in hac vita differtur poſſeſſio & acquiſitio finis, qui eſt Deus & vera beatitudo. Ex quo ſequitur quod latior & maioris ambitus eſt fides quam charitas, & charitas quam ſpes: nā plura credimus quam diligimus. Nā credimus bona & mala in lege memorata, ſcilicet Deum eſſe ſumum bonum omnipotentē, creatorem cæli & terræ, & diabolum cecidiſſe in æternum puniendum, & infideles & legis tranſgreſſores impœnitentes in æternum cruciādos, tñ ex charitate non diligimus, niſi Deum & proximum, non tamen ponimus & ſpem finem noſtrum niſi in ſolo Deo, & vera beatitudine. *heo Chriſtop. Epiſc.* Et ſecundum eundem actus ſpei non eſt proprie expectare, ſed ſperare quod idē eſt quod vltimatum finem in Deo cōſtituere. De quo latius videatur Valent. Spes ſic diffinitur à *Gab. diſt.26. qu. vnica. ar.1. li.3.* Spes eſt habitus inclinans voluntatem ad deſiderandum efficaciter bonum infinitum, à ſe ipſo bono liberaliter ſibi conferendum propter merita ab ipſo bono infinito acceptata. Aut eſt deſiderium ad aliud bonum, ad hoc bonum infinitum conſequens vel ordinatū. Habitus ponitur ꝓ genere,

& includit tam habitum acquiſitum quam infuſum. Eſt enim duplex ſpes infuſa & acquiſita. Sola n. ſpes infuſa non ſufficit ſine acquiſita, aut eius actu ad inclinãdum ad actum ſpei. Dicitur, inclinans voluntatem ad deſiderandum: vbi tãgitur actus proprius ad quẽ ſpes inclinat, qui eſt deſiderium alicuius boni ſibi commodi & futuri. Vnde patet quod actus ſpei eſt actus amoris amicitiæ ſecundum affectionem iuſtitiæ, & deſiderare eſt quoddam amare, quia eſt quoddam velle bonum, & omne tale velle eſt amare. Dicitur, bonũ infinitum, vbi tangitur obiectum primarium & principale. Nam ſicut fides tendit in Deum credendo ei ſicut primæ veritati, & charitas inhæret Deo tanquam ſummæ bonitati, vt ſpes tendit in Deum deſiderio ei fiducialiter adhærendo, tanquam infinitæ largitati. Siquidem infinita largitas eſt, quæ dat donum infinitum, principale ergo obiectũ ſpei eſt Deus à ſperante tanq̃ commodum ſuum ſummum poſſidendus. Dicitur efficaciter ad excludẽdum deſiderium deſperantiũ & præſumentiũ. Nam deſiderium efficax duo includit, ſc. apprehẽſionem obiecti, vt poſſibilis haberi & acceptationem mediorũ ordinatorum ipſa volendo & imperando, per q̃ poteſt obiectum acquiri, quod deficit deſperãtib. qui non credunt Dei habitationem, vt obiectum beatifici eis eſſe poſſibilem, & licet vellẽt beatitudinem, non tamen efficaciter deſiderant nec apprehendũt vt poſſibile ſibi. Quare deſperanti perſuadendum eſt, vt credat, nõ vt diligat. *De quo latius videatur Scotus.* Deficit ſecundum præſumentib⁹, licet deſiderent ſummum bonũ vt ſuum commodum, non tamen inquirunt nec volunt media opera, ſcilicet meritoria per quæ conſequuntur. Non ergo deſiderãt adipiſci per merita, ſed ſine meritis, & ſic non efficaciter. *De quo Magiſt. dicit.* Sine gratia & meritis ſperare non eſt ſpes, ſed vana præſumptio eſt. Et hoc innuit Magiſt. *in ſua diffinitione.* Spes eſt (inquit) certa expectatio, id eſt efficax deſiderium. Efficax enim deſiderium certa eſt expectatio, quia infallibiliter ſequitur beatitudo deſiderium efficax, permanens in finẽ. Hæc eſt enim certitudo ſpei, ꝙ merita in finem vitæ cõtinuata infallibiliter cõſequitur beatitudo, per quã fruitiue poſſidetur Deus. eſt autẽ efficax deſiderium (vt ſcribit Occa. *lib. 3. q.* 8.) qua aliquis, ſtatim oſtenſo ſibi per fidem quod fruitio Dei per quam Deus habetur, eſt ſibi conferenda propter merita, ſtatim elicit actum meritoriũ ſi poteſt. Cõcordat Cardinal. *q. vnic. 3. ſententiarum.* Dicitur, ab ipſo bono liberaliter propter merita conferendum, vbi innuitur modus habitionis ſimul & aſſecutionis boni infiniti. Non enim poteſt bonum infinitũ haberi à creatura niſi per liberalem dationem, qua liberaliter bonum infinitũ communicat ſe ſuæ creaturæ ſecũdum modum ſuæ capacitatis. Non eſt a. creatura capax beatifici boni infiniti niſi per claram viſionem & perfectam fruitionem, has v. habere nõ poteſt creatura à ſe. Videtur n. Deus quando vult, & oſtendit ſe cui vult, nec põt frui Deo creatura perfecte niſi clare viſo. Modus a. conſequendi bonũ infinitum eſt per opera meritoria ab ipſo bono infinito ad hoc acceptata. Dicitur, aut ad aliud bonum ad hoc conſequens vel ordinatum, vbi tanguntur obiecta minus principalia & ſecũdaria ſpei. Spes enim non eſt tantum reſpectu Dei à nobis habendi, ſed etiam reſpectu omniũ per quæ à nobis habetur ſcilicet reſpectu viſionis & fruitionis quæ ſunt beatitudo formalis: & reſpectu gaudii conſequentis. Similiter reſpectu omnium ad Deum beatifice poſſidendum ordinatorum: vt reſpectu gratiæ & meritorum, & cæterorum Dei donorum. Omnia enim hæc ſperamus à Domino, ſicut & peccatorum remiſſionem, carnis reſurrectionẽ, & vitæ perẽnis æternitatem. Et ſic dicit Magiſt. Spes eſt certa expectatio, &c. Latius vide de hoc Gab. Obiectum autem ſpei adæquatum eſt bonum infinitum, liberaliter ſe communicãs creaturæ propter merita, & bonum finitum ad communicationẽ huiuſmodi ordinatum, vt cõcomitans, aut conſequens vel pręcedẽs. Cõcomitans vt viſio & fruitio, per quas formaliter habetur bonũ infinitũ. Conſequens, vt gaudium, perpetuitas, ſatietas, &c. ad beatitudinem formalem conſequentia. Præcedens, vt gratia, dona, & merita. *Hæc Gabr.* Et vt idem dicit obiectum adæquatum ſpei eſt hoc complexum ſummum bonũ rationalis creaturæ, aut virtus, meritum, vel operatio ad hoc conſequendum ordinatum, quod quidem complexũ comprehendit omnia ſperanda, ſc. beatitudinem formalem, ſcilicet viſionem & fruitionem eius, ſcilicet quę ſunt operationes, gratiam quæ eſt virtus, ac virtutum actus, quæ ſunt merita. Et ſi qua ſunt alia ad beatitudinis con-

ſecu-

ſecutionem neceſſaria. *Hæc ille*. Vna autem eſt ſpes omnium ſperandorum, vt idem vult *di. 26. q. vnica, a 3. dub. 4.* Amans quoque Deum (vt idẽ dicit) vt bonum ſuum non debet in ſe quieſcere tanquam in fine, ſed hoc vlterius per actum charitatis referre in Deum tanquam in finem vltimum & ſummum. Non enim debet amare Deum ſperans finaliter, quia bonum ſuum, ſed ideo, vt bonum & beatitudo ſua, vt per hoc Deũ amplius glorificet & laudet, & Dei bonitas amplius in ſua beatificatione declaretur. Hæc *Gabr.* Et ſpes (vt vult *S. Bona q. vlt. d. 26. li. 3.*) eſt in potentia affectiua, eſt enim in potentia iraſcibili quæ eſt pars potentiæ affectiuæ. Potentiæ enim iraſcibilis non tantum eſt deteſtari mala culpę & perpeti mala pœnæ, ſed etiam aggredi terribilia, & erigi ad magna & ardua, & præterea non tantum ponimus in ipſa iram & patientiam, ſed etiam fortitudinem & ſpem. Fortitudinem inquã inquantum negociatur circa ea quæ ſunt ad finẽ ſpem autem ſecundum quod ſe erigit ad excellẽtiam ipſius finis. *Bonau.* Spes ſecundum *Auguſt. de ciuitate Dei*, eſt qua quis ad id quod credit ſe peruenturum præſumit. Spes ſecundum *S. Tho. 3. ſent. d. 26. qu. 1. ar. 1.* eſt extenſio appetitus in appetibile. Vel ſpes eſt appetitus excellentis boni cum fiducia obtinendi, & ſecundum eundem ſpei ſubiectum eſt voluntas, obiectum eſt bonũ arduum futurum, & poſſibile, 1. 2. *q.* 40. *ar.* 1. Eſt autem (vt vult *Magiſt. li. 3. ſent.*) ſpes tantum bonarum rerum, & earum quæ ad eum ſpectãt, qui earum ſpem gerere videtur, quia proprie ſpem habemus de bonis noſtris, non de alienis. Vnde ad hoc quod ſit proprie ſpes tria concurrere debent, vt ſcribit *Gerſ. parte 2. de ſeptem virtutibus*, ſcilicet quod ſit reſpectu boni, & proprii, & futuri. Vnde ſi aliquando legatur ſpes dici malorum, ſicut apud Poetam *Hunc ego ſi potui tantum ſperare laborem*. Vel etiam bonorum & communium, ſicut ſperamus ſalutem bonorum qui ſunt in via vel etiam boni præſentis, intelligo in talibus ſpem non proprie accipi, ſed largo modo. Ex quo habetur (vt dicit *Magiſt.*) & habet *S. Bonau. d. 26. l. 3. circ. text.* & concordat *Gerſ. vbi ſup.* quod n.c Chriſtus nec animæ beatæ, nec angeli proprie loquendo habent ſpem, quia ſpes eſt expectatio præmii ſubſtantialis, omnes autem hi prędicti ſubſtantiale prẹmium habent, & ideo carẽt ſpe proprie dicta. Alia eſt ratio vt dicit *S. oBnau.* quia ſpes habet annexam fidem, fides autem eſt cognitio ænigmatica. Poteſt tamen large accipiendo ſpem pro quacunque expectatione videlicet ſtolæ ſecundæ & alicuius gaudii accidentalis poni in Chriſto & angelis & animabus beatis. De patribus vero in limbo & animabus in purgatorio dicitur quod ſpem habuerunt & habent aliquantulum extẽſo nomine, vt dicit *Gerſ. vbi ſup. &c.* Aſtipulatur *Paulus Cort l. 3 d. 7.* cum ait. Illud etiam intelligẽdum eſt, ſpem in primis felicitatem, quæ in Deo cernendo verſatur tanquam laternam intueri: cum autem ſpei hypoteſis vt res quæ eſſe poſſit, obiicienda ſit quæ fide continetur, neceſſe eſt vt fides tanquam Dux & Anteſignana antegrediatur. Itaque negamus felices in aliquo ſpei genere verſari, quandoquidẽ felicitas ſit præſens, & ſpes futura complectatur. Sed his qui viuunt, & his qui in expiatore orco plectuntur, haud quidem ſpes felicitatis conſequendæ adimitur. At vero reorum damnatorumque genus cum felicitatem vt res, quæ eſſe poſſit, nullo modo percipiat, haud ſane in aliquo ſpei genere verſatur, propterea quod ærumnarũ eorum interſit ſcire ſpem nullam ex ærumnis exeundi reſidere.

Spes est dvplex accipiendo ſpem generaliter reſpectu cuiuslibet boni abſentis temporalis, vel æterni, ſiue accipiatur pro paſſione quæ eſt actus ſperandi in appetitu ſenſitiuo vel intellectiuo, ſiue pro habitu ad illam inclinãte. Quædam enim reſpectu boni abſentis ex ſe vel primarie appetitui conuenientis. Quædam reſpectu boni ſecundario conuenientis, ſcilicet vindicandi vel repellendi offendens. Ita ſcribit *Gab. diſtinction. 26. q. vnic. art. 3. dub. 1. l. 3.* quo ſequitur quod aliqua eſt ſpes in concupiſcibili, & aliqua in iraſcibili, vt ibidem probat *Gab.* Sed accipiẽdo ꝓpriiſſime ſpem pro virtute Theologica, ſpes in cõcupiſcibili eſt ponenda, vt latius ꝓbat *Gab. vbi ſup.* Et tantum de ſpe pauca dicta ſufficiant. Legant ſtudioſi plura & alia de ſpe q̃ gratia breuitatis omitto, Vide & *Gerſ. p. 3. de cõſol. Theol. l. 2.* de multiplici falſa ſpe multorum qui dicunt: Vtere mundo dum ætas florida eſt, conuerti poteris cum voles, tanquam videlicet ex propriis viribus non Dei dono fiat conuerſio, ſed ipſi ſe decipiunt & ſeducunt & fallũt. Multa ibi de his & alias plura de ſpe, &c.

Spirare ſecundum *S. Bona. diſtin. 10. part. 1. qu. 3.*

qu. 3. li. 1. quem imitatur *Bruleſ. ead. d. q. vlt.* dicitur dupliciter. Vno modo ſpirare idem eſt quod ſpiritum producere, ſic non conuenit toti trinitati. Alio modo ſpirare eſt idem quod inſpirare, & illa conuenit toti trinitati, quia inſpirare dicit effectum ſpiritus qui eſt à tota trinitate. Dicitur enim inſpirare quod in ſpiritu noſtro ſpiritualiter immittitur, ſiue affectio, ſiue cognitio. Et aliquid dicitur inſpirari tũc à tota trinitate vt inquit *Brulefer vbi ſupra.* quando aliquid cauſatur in anima noſtra, vt intellectio vel amor.

Spirans neutri generis ex vſu loquentium vno modo accipitur vt non ſupponat niſi pro perſona, ſic non eſt concedenda illa, Pater & Filius ſunt vnus ſpirans: quia Pater & Filius non ſunt vna perſona ſpirans. Si vero de virtute ſermonis ſupponit pro omni illo quod ſpirat, ſiue ſit perſona formaliter, ſiue non ſit perſona formaliter, cuiuſmodi eſt hoc cõſtitutum ex eſſentia & ſpiratione actiua, circumſcribendo tam paternitatem quam filiationem, ſic eſt ſimpliciter concedenda illa Pater & Filius ſunt vnus ſpirãs. Sed de negatiuis dicitur quod licet de virtute ſermonis illæ eſſent concedendæ, Pater & filius ſunt duo ſpiratores, duo ſpirantes, quia duæ perſonæ quæ ſpirant, & ita negatiuæ eſſent falſæ, tamen propter hæreticos & propter vitare occaſionem decipiendi ſimplices, quia conceditur quod pater & filius ſunt vnum principium: negantur illæ, ſunt duo principia ſpiritusſancti, neque duo ſpiratores: quia in aliis ita commune eſt quod vbi de aliquibus conceditur vnitas, negatur pluralitas, & econuerſo. Et de hoc vide *Gab. d. 12. qu. 1. li. 1 & Pet. Aliac. q. 8. ar. 2. li. 1* quamuis *Tho. in ſcripto primo d.* 11. dicit quod duo ſint ſpiratores, & non vnus ſpirator. Doctor tamen ſubtilis *diſt.* 2. & poſt eum *Guil.* imitator eius & cæteri dicunt, quod nullatenus dicuntur duo ſpiratores, licet dicantur duo ſpirantes. Etſi aliquãdo ait *Scotus* inuenitur à doctoribus quod pater & filius ſunt duo ſpiratores, debent exponi eorum auctoritates & ſane intelligi. Multæ enim auctoritates ſanctorum, quæ non ſunt veræ de virtute ſermonis exponendæ ſunt ſecundũ *Magiſt. d* 12. Pelbartus aſſentit cum ait. Illi qui dicũt eſſe concedendum quod Pater & Filius ſunt duo ſpiratores: vt Alexand. & Thomas, ſalua ſemper reuerentia talium & tantorum doctorum non ſatis inſpexerunt in vi terminorum. Nam Pater & Filius eadem ſpiratione ſpirant Spiritumſanctum tanquam vnum principium: ergo non ſunt duo ſpiratores. Ideo dicitur concluſiue (vt inquit *Gab. vbi ſupra.*) cum Eccleſiæ determinatione quod Pater & Filius ſunt vnum principiũ Spiritusſancti & non duo principia: & ſpirant vna ſpiratione, non duabus ſpirationibus. Et habet fides quicquid ſit de modo loquendi quod pater & filius vere ſpirant vnica ſpiratione, non duabus ſpirationibus & tamen non ſunt vna perſona, ſed poſſunt dici notionaliter vnum principium ſpirandi &c.

Spiratio vt notat *Guil.* Scoti imitator *in* 1. *diſtinct.* 12. prout reperitur in diuinis accipitur tripliciter. Vno modo actiue, & dicitur vis ſpiratiua ſiue ſpiratio actiua: vel ſpirans aut ſpirator vel ſpirare, ſicut conuenit Patri & Filio. Et iſta ſpiratio actiua ſecundum Franc. Maro. dicitur nexus patris & filii, quia in ea pater & filius conueniunt, non autem ſpiritusſanctus. Vnde *Aug. ſerm. de trinit. ca.* 5. vocat eam communionem patris & filii, & non multiplicatur in eis, quia vnica ſpiratione ſpirat pater & filius. Secundo in diuinis intelligitur ſpiratio paſſiue & eſt notio conſtitutiua ſpiritusſancti, qui conſtituitur ex diuina eſſentia & iſta ſpiratione paſſiua, & eſt correlatiuum ſpirationis actiuæ. Denominatur & ſpiritusſanctus illa ſpiratio quæ eſt perſona conſtituta ex eſſentia diuina & ſpiratione paſſiua. Tertio in diuinis intelligitur ſpiratio vt eſt commune quoddam vniuocum ſpirationi actiuæ & paſſiuæ, vt cum dicitur, Deus eſt ſpiritus, &c.

Spiritus dicitur ſextupliciter, ſcilicet aer, ventus, corpora beatorum, animæ beatorum, virtus imaginatiua, mens, & Deus ſecundum *S. Tho. p. 1. q. 41. ar 3 & 1. ſent. d. 10. qu.* 4. Et hoc nomen ſpiritus (vt ſcribit *S. Bonau diſt.* 10. *p. 2. qu. 3. l. 1.*) reperitur in corporibus, in ſubſtantiis rationalibus, & in Deo: licet in Deo ſit propriiſſime, quia ꝓpriiſſime in eo eſt ſpiritualitas & ſpiratio: tamẽ ratio cognoſcendi & dicendi tanquã à poſteriori, incipit à ſubſtantia corporali. In ſubſtãtia autem corporali, ſpiritus dicitur dupliciter, aut à ſpiritualitate cõtra corpulentiam: & ſic dicitur abſolute. Et vocatur ſpiritus corpus ſubtile: ſicut accipitur in libro de differentia ſpiritus & animæ. Aut à ſpiratione, & ſic dicitur ſpiritus flatus:

Digitized by Google

flatus: ſicut accipit Chryſoſt. *Ioan.* 3. *Spiritus vbi vult ſpirat, &c.* Et in Pſalm. *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum quæ faciunt verbum eius.* Secundum hunc modum duplicem accipitur in ſubſtantia ſpirituali ſiue rationali, aut à ſpiritualitate contra corporeitatem. Et ſic ſubſtantia rationalis vel eius potentia interior dicitur ſpiritus. Eccleſ. 3. *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum, &c.* Aut à ſpiratione & ſic affectus vel amor dicitur ſpiritus. Et ratio huius eſt, quia actus ſpirationis in corpore eſt actus internus, actus continuus, actus viuificus: & habet originem à calore, quia ergo eggreſſus amoris vt amor venit ab intrinſeco, & amor eſt actus viuificus, quia amor eſt vita. & iterum amor eſt actus continuus, quia continue debet reddi amor, & tunc eſt perfectus quando homo ſic amat. Rurſus eſt calor ſpiritualis, ideo ſolus amor dicitur ſpiritualiter ſpirari. Et ſic accipitur. 1. ad Theſſal. 5. *Vt integer ſpiritus &c.* Secundum hunc duplicem modum accipitur in diuinis. Nam ſecundum quod dicitur, à ſpiritualitate, ſic conuenit toti Trinitati, nam tota Trinitas caret corporeitate & materialitate, & ſic eſt nomen abſolutum. Ioan. 3. *Spiritus eſt Deus*, & ſic capitur eſſentialiter. Secundum autem quod dicitur, à ſpiratione, ſic conuenit ſoli perſonę quæ procedit vt amor ratione jam dicta. Spirare enim in ſpiritualibus ſolius eſt amoris, & quandoque amor poteſt ſpirare recte & ordinate, & ſic eſt purus, vel indirecte & immunde, & ſic eſt libidinoſus. Ideo perſona illa quæ eſt amor non tantum dicitur ſpiritus, ſed ſpiritus ſanctus, non ſic filius dicitur ſanctus, quia generatio eſt motus naturalis circa quem nõ attenditur ſanctitas vel puritas, ſicut attenditur circa amorem voluntatis. Hæc *Bonauentura.* Et ſic ſecundum *Brulef.* ſpiritus accipitur perſonaliter, & dicitur à ſpirari paſſiue. Et hoc modo ſolum dicitur de tertia perſona in diuinis, & vocatur recte ſpiritus, quia ſpiratur vt amor. Capitur & ſpiritus notionaliter, vt idem dicit *Brulef. diſt. 10. primi.* Hoc modo ſpiritus ſanctus dicitur à ſpirando actiue, hoc modo conuenit patri & filio, & neceſſario illis duobus, & ideo non eſt perſonale proprie, licet notionale ſic.

Spiritus eſt duplex (vt ex jam dictis haberi poteſt) ſcilicet, increatus & creatus. Increatus eſt ipſe Deus, & capitur eſſentialiter, & conuenit trib. perſonis notionaliter, patri & filio perſonaliter conuenit tertiæ perſonæ, ſcilicet ſpiritui ſancto. Spiritus creatus eſt creatura. & eſt duplex, ſcilicet corporeus & incorporeus, vt notat *Brulef. diſt.* 10. *lib.* 1. *q. vlt.* Corporeus eſt duplex. Nam ſpiritus quidam dicitur à ſpiritualitate, vt diſtinguitur contra corpulentiam. Alio modo ſpiritus corporeus dicitur à ſpirando, id eſt flando. *Pſal. Ignis, grando, nix, ſpiritus procellarum*, id eſt ventus ſeu flatus. Vnde aër quem attraho & reſpiro, poteſt dici ſpiritus vel halitus meus. Spiritus incorporeus vno modo dicitur à ſpiritualitate, & ſic capitur pro ſubſtantia ſpirituali. Et eſt duplex. Quidam, ſcilicet facit ſpeciem completam & dicitur completus, vt ſpiritus angelicus. Quidam non facit ſpeciem completam & dicitur incompletus, vt anima. Alio modo dicitur à ſpirando, hoc modo omnis amor productus à voluntate ſiue humana ſiue diuina vocatur ſpiritus per ſimilitudinem, vel ly ſpiritus à ſpirando vel à ſpiratione aëris. *Brulef. vbi ſupra.*

Spiritus & anima differunt, vt notat *Brulef. diſt.* 1. *q.* 8. *lib.* 2. Nam ſpiritus eſt aliquod corpus ſubtile nõ habens magnam corpulentiam. Hæc diffinitio eſt communis ſpiritibus vitalibus, naturalibus & animalibus. Hoc modo non eſt anima ſed corpus. Spiritus vitalis habet principium in corde. Naturalis in epate. Animalis in cerebro. Spiritus vitalis eſt quoddam corpus ſubtile neceſſario diſponens ad vitam. Vnde in corpore animato ſunt quædam corpora parua, & ſubtilia, ſine quibus anima non poteſt viuificari corpus. Et primo oriuntur in corde, & non ſunt contigui, licet ſint contigui cordi, ſed mittuntur ad cerebrum & per alia membra & ſemper ſunt in motu. Spiritus naturales ſunt corpora ſubtilia diſponẽtia ad corporis cõplexiones æquales. Spiritus animales ſunt corporea ſubtilia diſponẽtia corpus, vt animetur à forma, id eſt anima rationali. Iſti ſpiritus dicũtur nexus & vincula, quia per ipſos anima innectitur, & vinculatur ad corpus. Hęc *Brulef.* De quo videatur latius *Gerſ. carmine ſuper Magnificat*, vbi ponit differentiam inter mentem & ſpiritũ. Et *tract.* 3. *ſuper Magnificat* ait Gerſ. Spiritum accipi pro mente ſuperiori. Anima vero pro toto illo quod ei ſubditũ eſt. Et Paulus exprimendo tres animæ vires frequenter ſimul loquitur

de ſpi-

de ſpiritu & anima. de corpore non quidē mortuo: ſed animato quod eſt ſenſualitas. Sic Chriſtus inſinuauit. *Triſtis eſt* inquit *anima mea vſque ad mortem.* Et ſtatim poſt. *Spiritus quidem promptus eſt.* Nec mirum: quia beatus, caro autem infirma, quæ relicta paſſionibus tota erit. Hinc Apoſtolus loquens de diuiſione ſpiritus & animę addidit compages & medullas: & cor, forte ſenſualitatem indicare volens. Et (vt idem dicit *Gerſon*) caro aliquando ſumitur pro anima & corpore & ſpiritu: vt ibi, *Verbum caro factum eſt.* Anima ſimiliter pro homine: vt ibi, omnes animæ deſcenderunt in Ægyptum. Spiritus vero pro tota anima rationali, vt de Chriſto, emiſit ſpiritum.

Spiritus eſt quidam ſpiritus Domini, ſpiritus carnis, ſpiritus dæmonis, & ſpiritus mundi. qui quidem vltimi ſunt tres immundi ſpiritus: vt dicit *Gerſ. par. 2. ſerm. de ſancto ſpiritu*, quos *Apocal.* Ioannes vidit egredientes de ore beſtiæ in modum ranarum, quæ garrulæ, ſordidæ turgidæque ſunt, &c. Sunt autem ſpiritus boni & ſpiritus mali. Vnde dicit Ioan. *Probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt.* 1. Ioan. 4. *Angelus enim Sathanæ transfigurat ſe in angelum lucis*, & non cuilibet datum eſt probare an ſpiritus ex Deo ſint, ſed aliquibus per ſpiritum ſanctū, qui vnus exiſtens diuiſiones gratiarū diſtribuit ſingulis prout vult ad ædificationem corporis Chriſti, quod eſt Ecclesia, cui nunquam defuit in neceſſariis. De probatione autem ſpirituum ſcribit permulta *Gerſon parte 1 tract. de probatione ſpirituum.*

Spiritum aſſumere corpus, vt colligitur ex dictis Doctorum *Alex. Scot. Thom* & aliorum eſt ſpiritū coaſſiſtere corpori diffinitiue, vt motorem intrinſecum mobili tanquam inſtrumentum ad ſui vel Dei repræſentationem. Et dicitur coaſſiſtere corpori. in hoc enim dicitur ſpiritus aſſumere, id eſt ad ſe aſſumere corpus, quia coniungitur ei per indiſtantiam localem non ſolum per operationem. Et additur, diffinitiue ad excludendum Deum, qui licet apparuerit patribus in figuris corporalibus Abraæ in tribus viris: Moyſi in igne, populo in nube, &c. Illa tamen corpora non aſſumpſit Deus. Alioquin cum omnibus intuitiue præſens, & omnia operetur in omnibus, omnia corpora aſſumeret & maxime in omnibus in quibus ſe manifeſtauit creaturæ rationali, & ita aſſumeret corpus prædicatoris verbum Dei prædicantis, nec dicitur aſſumpſiſſe columbæ ſpeciē in qua apparuit ſpiritus ſanctus, nec ſtellam Magis apparentem, nec igneas linguas, nec ignem in rubo aut in monte Synai, ſed omnes illæ apparitiones factæ ſunt per angelos huiuſmodi corpora figuralia aſſumentes, & in perſona Dei loquentes. Vnde *Aug. 2. & 3. de Trinit.* pene per totum materiā illam diſputans oſtendit *cap. 11. tertii.* Omnes illas apparitiones in quibus manifeſte ſcriptura Deum apparuiſſe, & locutū fuiſſe patribus & populo dicit angelorum (in perſona Dei loquentium) miniſterio factas. Vide de hoc latius *Gab. diſt. 8. q. 1. lib. 2.* & propter hoc additur diffinitiue quod angeli huiuſmodi corporalibus figuris coexiſterunt diffinitiue, non autem Deus, quam particulam Scotus addit. Et dicitur vlterius in deſcriptione, vt motorem intrinſecum mobili ad deſignandum quod aſſumptio illa non eſt per informationem ſicut anima aſſumit, nec per hypoſtaticam vnionē ſicut verbum aſſumpſit humanam naturam, ſed duntaxat per motionem & vſum corporis ad operationem, ſicut artifex vtitur inſtrumento. Additur ad ſui vel Dei repræſentationem, id eſt ſignificationem, hoc verum eſt de angelis bonis tantum, quia mali ſæpe aſſumunt corpora nō propter Dei repræſentationem, quia non propter ſolum motum ſpiritus dicitur aſſumere corpus, alioqnin intelligentia motrix orbis aſſumeret orbem. Et ſicut Alex. dicit ſi moueret magnam turrim, illam aſſumeret, quod non conceditur, & in hoc etiam tangitur cauſa finalis. Nam ſecundum S. Bona. angeli nō indigent ſolatio corporis propter ſe, ſed vt nobis congruentius condeſcendant indigent ſolatio, id eſt adiutorio. Indigent inquam ad aliquas operationes exercendas & ad ſeipſos manifeſtandos & ad noſmetipſos lætificandos ſiue confirmandos, loquitur de bonis angelis. Et ideo aſſumunt corpora ſicut inſtrumenta vel organa ad operādum ſicut ſigna ad manifeſtandum, ſicut cooperimenta vel habitacula ad conuerſandum. Vnde corpus aſſumptum iungitur illi ſicut inſtrumentum motori, ſicut ſignum ſignificatori, ſicut habitaculum habitatori. Hæc S. Bona. Poſſunt autem tam boni quam mali angeli aſſumere corpora in quibus apparent homini. Aſſumant autem corpus prout congruit operationi & ſignificationi. De quo latius legito

Digitized by Google

gito *Gab. di. 8 q. 1. lib. 2.* Poteſt autem apparitio boni angeli ab apparitione mali diſcerni ſic, vt ſcribit *Brul. 8 di. q. 2. li. 2.* Nam boni in principio terrent, ſed in fine conſolatum relinquunt hominem. Mali autem demulcent in principio, in fine relinquunt ſumma triſtitiam & amaritudinem vſq; ad deſperationem. Et hoc faciunt boni angeli ad vtilitatem hominum. Mali autem nũquam apparent, niſi propter malum hominis: vt dicit Brulef. de quo alias dicitur. Et quamuis ſpiritus creatus poteſt illabi corpori, non tamen alteri ſpiritui: quia, vt ſcribit *Gerſon. p. 3. de remed. contra puſillanimitat.* ſicut in corporalibus impoſſibile eſt fieri penetrationem dimenſionum iuxta Philoſophos, ſic & in ſpiritualibus impoſſibile eſt fieri illapſus ſpirituum iuxta Theologos. Et hoc eſt quod dicit Aug. in de fide ad Petrum, vbi inquit. Singulis ſpiritibus ineſt terminus, quo à ſeinuicem diſtinguuntur, & vnus in alio non eſt. Ex quo ſequitur quod diabolus non poteſt intrare partem animæ ſuperiorem, ſiue ipſius animæ eſſe: tam, quia anima eſt ſpiritus indiuiſibilis, & per conſequens non poteſt immediate in ipſam operari, cum omnis operatio fieri habeat per contactum, &c.

SPIRITVS SANCTVS vt eſt tertia perſona in diuinis à patre & filio procedens non magis eſt charitas, amor vel dilectio patris & filii quam pater ſit charitas, amor vel dilectio filii & ſpiritus ſancti. Et hoc loquendo de virtute ſermonis, & proprie patet, quia vnicus & penitus indiſtinctus eſt amor eſſentialis, mutuus, iocundus, & infinitus, quo mutuo ſe diligunt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Nec eſt poſſibile ponere aliquem amorem quo pater diligat filium aliquo modo diſtinctum ab amore cõmuni trium perſonarum ſecundum Aug. 6. de trinitat. *Gab. lib. 1. diſt. 32. qu. 2.* poſt *Pet. Aliac. qu. 8. art. 3. lib. 1.* Vnde ſecundum eundem prædicti termini charitas, amor & dilectio proprie loquendo ſemper ſunt termini eſſentiales, etſi quandoque à ſanctis vel doctoribus capiantur perſonaliter, hoc non eſt ſecundum ſermonis proprietatem, ſed eſt ſecundum quandam appropriationem, ſicut appropriatur patri potentia: & filio ſapientia, tamen in diuinis non eſt aliqua potentia, vel ſapientia aliquo modo diſtincta à communi potentia vel ſapientia trium perſonarum. *Hæc Aliacẽſis.* Spiritus quoque ſanctus poteſt dici nexus patris & filii ad illum ſenſum quod pater & filius producunt ſpiritum ſanctum & non aliter. vt Gab. & Aliac. *vbi ſupra* dicunt, & ſe mutuo diligendo producunt ſpiritum ſanctum. Et ſpiritus ſanctus datur dupliciter. Vno modo in dono tantũ. Alio modo in ſeipſo ſimul & in dono, non quin poſſit dari in ſeipſo ſine omni donó creato. Sed quia nunquam datur in ſeipſo, quin ſimul detur donũ aliquod creatum. In dono tantum dum gratiam gratiſdatam, ſiue gratiam gratumfacientem largitur, puta donum fidei, ſcientiæ, prophetiæ, de quibus dicitur. 1. *Cor. 12. Diuiſiones gratiarũ ſunt*, quæ dona non dantur principaliter ad ſanctificandum perſonam, neque ad eius vtilitatem, ſed ad vtilitatem Eccleſiæ, ſic & malis datur. Secundo datur in ſeipſo & dono gratiæ gratumfacientis, quod eſt charitas ſecũdum illud Rom. 5. *Charitas diffuſa eſt in cordibus veſtris per ſpiritum ſanctum: qui datus eſt vobis.* Sicut enim nunquam datur in ſeipſo ſine hoc dono, ſic hoc charitatis donum nũquam datur ſine ſpiritu ſancto. Sic enim principaliter datur ad ſanctificandum perſonam recipientis. De quo vide apud *Gab. in primo, & lib. 4. di. 19. art. 3. du. 1.* & ſupra in dictione Dati. & de ſpiritu ſancto multa alias ſcribitur. Et ſecundum Iac. de Valent. *tract. 1. ca. 1. prologi ſuper Pſal.* Spiritus ſanctus eſt cauſa efficiens principalis cuiuſlibet partis ſacræ ſcripturæ, qui loquebatur per ora Prophetarum & Apoſtolorum. Quia nõ à caſu nec à voluntate humana allata eſt nobis ſacta ſcriptura (vt ait Petrus *in 2. canonica ſua ca. 1.*) *ſed ſpiritu ſancto illuſtrati locuti ſunt ſancti homines.* Vnde & Dauid oſtendit ſcientiam habere non à ſeipſo, ſed à ſpiritu ſancto, quando dixit. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Pſalterio propoſitionem meam.*

SPIRITVALE dicitur tripliciter ſecundum *Rich. in 4. di. 23.* & poſt eũ *Gab. lect. 28. canonis*, ſcilicet eſſentialiter, vt gratia & virtutes. Cauſaliter vt ſacramenta quæ cauſant gratiam ſuo modo. Et effectiue vel actualiter, vt prædicare, corrigere, viſitare, orare, & huiuſmodi quæ ſunt actus ſpirituales. De quo videatur & in dictione *Simonia.* Et homo ſpiritualis qui opponitur carnali, & ſpiritualis homo omnia diiudicat, vt inquit *Gerſ. de vnitate Eccleſiaſtica.* Et ſecundum eundem ſpirituales homines non innitentes ſoli literæ aſcendentes de terrenis affectibus, & in liberum atque purum æther lucidiſſimæ veritatis den-

tis deſideriorumq; ſplendidorum ſeſe attollentes, &c. Idem recitans illud Apoſtoli *Si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum ne & tu tenteris* dicit. Spiritualis eſt, qui ſpiritualiter omnia diiudicat, qui didicerit ex eis, quæ paſſus eſt compati, qui quærat non quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti, quem totum repleuit charitas, humilitas & pietas, vt nullum in eo locum vanitas & cupiditas inueniat, cuius conuerſatio in cœlis ſit, qui tanquam vnus ex angelis Dei nec benedictione nec maledictione moueatur, exemplo ... neque ex miniſterio occupationis ſui inferioris ſuperna deſerat, nec ſordes contrahat peſtiferas. Alioquin quid ſibi proderit ſi vniuerſum mũdum lucretur, & animæ ſuæ detrimentum patiatur, non audiens ... miſerere animæ tuæ placens Deo? talis denique qui nullis ſtimuletur aut alliciatur formis corporum, ſed abſtractus in ſublimi arce rationis in ſola animarum perſpicaci qualitate verſetur. Quamdiu enim iſta tibi deerunt & repente vel ſuſpitionibus inquietaberis vel nimis terreberis vel gloria turgeſces, aut contractus eris infamia, carnalis es non ſpiritualis, nec dum ſatis idoneus qui alios inſtruas in ſpiritu lenitatis. *Hæc Gerſ.* Pauci autem & raro inueniũtur ſemper ſic ſpirituales (vt idem vult.) Et ſpirituale dicitur quod eſt ſubtile vel leue. Vnde res ſpiritualis eſt leuior elemẽtis. Hinc 1. *Cor.* 15. dicit Apoſtolus. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale.* Non eſt autem hoc intelligendum (vt ſcribit *Rich di.49.ar.4.q.4.in fine.*) quod conuertatur in ſpiritum, ſed hoc dictum eſt ad notandum ſubtilitatem. Nam in illa reſurrectionis gloria (vt inquit Gregor.) erit corpus noſtrũ ſubtile per effectum ſpiritualis potentię, ſed palpabile per virtutem naturæ. Et bona ſpiritualia generaliter dicuntur bona quæ ſpectant ad partem clericorum, & ſacerdotum, & ſic prædia & poſſeſſiones Eccleſiæ & eius iuriſdictiones erũt quædam ſpiritualia. De quo legere potes latius *Gerſ.p.1 lect ſup. Marc. & p.3. de vita ſpirituali animæ, lect.2.corol.3.* Et vitia ſpiritualia dicuntur, quia in corde actitantur, ſicut carnalia, quæ in corporis membris eorum operatio conſiſtit. Sunt autem octo vitia principalia, ſcilicet gula, luxuria, vana gloria, ſuperbia, auaritia, ... acedia, ira. Duo ex his carnalia, reliqua ſex ſpiritualia. De quibus late ſcribit *Gerſ.p.2.ſerm.de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis &c.*

Sponsvs quaſi promiſſus: ſponſa, quaſi promiſſa, ſed poſt contractum matrimonii per verba de præſenti, dicuntur vxor & maritus, non ſponſus, nec ſponſa. Vnde ſponſalia ſunt promiſſio futurarum nuptiarum. Et dicuntur ſponſalia (vt ſcribit *Pet.Palud.di.27.q.1.lib.4.*) a ſponſando. Nam mos erat veteribus ſtipulari, & ſpondere ſibi vxorem. Inde ſponſi & ſponſæ appellatio nata eſt. Et differunt ſponſalia & matrimonium, quia matrimonium eſt de conſenſu præſenti, ſed ſpõſalia de futuro: & ſic matrimonium eſt ſolutum ſponſalium. Et perſonæ ſponſalia cõtrahentes debent eſſe ad minus ſeptem annorum. Et cõtrahuntur quatuor modis. Primo promiſſione facta per verba de futuro, ſicut cum maſculus dicit: Accipiam te in meam, & puella dicit: Accipiam te in meum. Secundo, quando pecuniæ vel aliæ res dantur pro arris ſponſalitiis. Eſt enim arra id quod in contractu cuiuſcunque rei datur, in ſignum firmitatis eorum quæ ibi promittuntur. Tertio modo, quando ſponſa ſubarratur annulo. Quarto, quando promiſſio de futuro matrimonio confirmatur iuramento, vel fidei interpoſitione. Et iſtis quatuor modis contractus ſponſalium dicitur abſolutus, quia perſonæ obligantur ad ſeruandum quod promiſerunt. Quandoque eſt conditionatus, vt ſi dixerit maſculus. Accipio te in meam ſi placuerit patri meo vel tuo: vel ſi habueris centũ marcas ... ſtãte promiſſione, & rata ſunt ſpõſalia. Si autem eſt conditio inhoneſta, nõ tamen cõtra bona matrimonii, vt ſi dicat vir: Accipiã te in meam ſi factis meis cõſentias, & hæc conditio habetur pro non appoſita, & tenent ſpõſalia ac ſi facta eſſent abſolute. Si autẽ eſt conditio contra bona matrimonii, vt ſi dicat vir Accipio te in meam ſi venena ſterilitatis procuraueris, tunc ſpõſalia non tenent. Cõditio enim contractũ corrumpit, quando eſt contra naturã ipſius. *Rich.* hæc ... *art.3. q.2.lib.4.* Videatur ad hoc *S.Tho.ead.* ... *art.* ... Et Palu. Adſtipulatur Paulus Correſius ... *ſuarũ ſe* ... Poſſunt autem diſſolui ſponſalia in decẽ caſibus quos Richardus enumerat ... Vnus, quando alter religionẽ ingreditur. Secundus, quando contrahit cum alia per verba de præſenti, & in iſtis duobus caſibus ſoluuntur ſpõſalia ipſo iure. Tertiꝰ eſt, quãdo trãsfert ſe ad regionẽ aliam,

aliam, & conuenienti tempore expo[illegible], & de-bito modo [illegible] non tenetur [illegible] quando [illegible] vel patri [illegible] vel aliam [illegible] Quintus, quando alter contraxit [illegible] superuenit affinitas, vel cognatio [illegible] Septimus, quando alter [illegible] ne forte inde deterius cōtingat, [illegible] quia odio habeat. Octauus, quando minor ad legitimam ætatē veniens diſſentit. Nonus [illegible] oritur fama de impedimentō inter eos [illegible] illum de eorū coniunctione. Decimus (vt alii prædicunt) ſi ſponſalibus ſuperueniet ſimplex continentiæ votum. Et in his octo caſib. non ſunt ſoluendi ſponſalia niſi iudicio Eccleſiæ, quod verum eſt ſi ſunt publice cōtracta, ſecus ſi ſecreto, vt opinatur Rich. cum ſecreta non ſubſunt iudicio militātis Eccleſiæ, niſi quo ad forum pœnitentiæ. Allegat ad hos caſus iura Rich. quem vide; videatur & ad hoc S. *Bonau. diſt. 36. art. 2. quæſt. 3. li. 4. & alias apud iuriſconſultos.*

Sponsalitia largitas dicitur donatio propter nuptias quæ fit à viro mulieri cōſtante matrimonio, vel ante ſolum contemplatione nuptiarum. Et dicitur ſponſalitia largitas, quæ niſi matrimoniū ſequatur vel ſi ſeparetur, vt dos ab vxore, ſic illa à marito [illegible] & ſi pactum apponatur de dote [illegible] marito, ſi mulier præmoriatur eo ipſo videtur appoſitum ex parte viri de donatione propter nuptias. *Petr. Palud. di. 42. di. 3. li. 4.*

Sportulæ (vt habet *Gab. di. 15. qu. 6. li. 4.*) ſunt munera à lege non diffinita, & allegat Angelum in ſumma, hoc eſt. Sportulæ vaſa ſunt in quibus ſolent deferri munera iudicibus, & qualia quātaq; debeāt eſſe illa munera eſt lege diffinitum, &c. Dicunt tamen quidam, vt ait Gab. quod ordinarius ſecularis non poteſt recipere aliquid à partibus, eadem ratione qua Eccleſiaſticus, quia & ipſe propter iuſtitiam tuendam & miniſtrandam habet ſuam prouiſionem. Poteſt tamen recipere eſculenta, &c.

Spurius dicitur, qui naſcitur ex adulterio vel inceſtu, vt dicit *Petr. Palud. di. 41. q. 3. li. 4.* Vel dicitur incerto patre natus, quem vulgo Modeſtinus conceptum appellari ſcribit, ſiue is qui eū patrem habet quem habere non licet, & non dicitur is qui Græco vocabulo dicitur noth', hoc eſt adulterio natus, vt ſcribit Dominicus Nanus. Nam is Latinum vocabulum non habet, ideo vtimur peregrino.

Status proprie pertinet ad libertatē vel ſeruitutem in temporalibus vel ſpiritualibus, quia ſignificat immobilitatem & obligationem perſonæ hominis ſecundum *B. Tho. 2. 2. q. 183. ar. 1.* & dicitur ſtatus à ſto ſtas. Stare autem ſignificat poſitionem naturalem hominis cum immobilitate ſecundum eundem ibidem. Et poteſt dici ſtatus conditio. Et vt ſcribit *Scot. q. 3. di. 3. ar. 2 li. 1.* Status non videtur eſſe niſi ſtabilis permanētia legibus diuinæ ſapientiæ firmata, vt ſtabilitum eſt à Deo ſapientiſſimo. Stabilitum eſt autem illis legibus ſapientiæ quod intellectus nōſter non intelligat pro ſtatu iſto niſi illa quorum ſpecies relucēt in phantaſmate, & hoc ſiue propter pœnam originalis peccati, ſiue propter naturalem concordiam potentiarum animæ in operando ſecundum quod videmus, quod potentia ſuperior operatur circa idem, circa quod inferior ſi vtraque habeat operationem perfectam, & de facto eſt in nobis quod quodcunque vniuerſale eſt in nobis, eius ſingulare actu phantaſiamur.

Status eſt triplex hominis. Primus naturæ perfectiſſimæ, qui eſt in beatitudine (vt ſcribit *Gab. di. 1. q. 2. li. 4.*) de quo *Boet. 3. de conſol.* quod eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus. Secundus eſt naturæ integræ nondū à perfectione ſuæ conditionis lapſæ, qui dicitur ſtatus innocentię. Hic fuit ſtatus hominis in paradiſo, in quo ſtatu ipſa anima ex toto & omnino ordinata fuerat ad cogitandum de Deo ſuo creatore, atque conſiderare ſpiritualia ſine aliquo impedimento & difficultate, quod ipſo modo per tantam pœnam, difficultatemq; grauata onere ſuæ corruptionis poteſt operari, quod eſt mirabile: quod noſcunt optime qui ad hoc nituntur, vt ſcribit *Gerſ. part. 3. de monte contemplation. cap. 30.* Nobilis igitur anima per peccatum redacta eſt in magnam miſeriam. Tertius ſtatus eſt naturę lapſæ ſiue corruptæ per peccatum primi hominis. Primus erit hominis ſtatus in patria. Secundus fuit in Paradiſo, hoc eſt ſub præcepti obedientia. Tertius eſt hominis de præſentis exilii miſeria. Et hic ſtatus lapſi hominis diuiditur ſub lege naturæ, ſub lege ſcripta Moyſi, & ſub lege veritatis & gratiæ, quæ eſt lex Chriſti, ſecundum illud *Ioan. primo Lex per*

Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et in ſtatu vitæ præſentis ſceptrū habet miſericordia. Sed in ſtatu vitæ futuræ locum habet iuſtitia (vt dicit *S. Bona. diſt. 20. lib. 4. circ. sextum*) propter hoc dicitur. *Horrendum eſt incidere in manus Dei.* Eſt & ſtatus ſalutis in quo ſi peccator confitens ore & corde dicere poteſt veraciter tres veritates, credat ſe eſſe & confidat in ſtatu ſalutis: quas ſcribit *Gerſ. part. 2. in Tripart. de precep. decal. cap. 10. Prima eſt*: Domine ſic vel ſic contra veſtram bonitatem peccaui, quod mihi diſplicet: ratione & cuius pœnitentiam ago, quia vos offendi, qui totus eſtis venerandus & colendus, quodque mandatum veſtrum tranſgreſſus ſum. *Secunda veritas eſt*: Domine bonum habeo propoſitum, & deſiderium veſtro iuuamine mediante mihi in futurū præcauendi ne incidam in peccatum, & occaſiones peccatorum iuxta poſſibilitatem virium euitandi. *Tertia veritas eſt*: Domine bonam habeo voluntatem peccatorum meorum confeſſionem integraliter faciendi pro loco & tempore ſecundum veſtrum & ſanctæ matris Eccleſiæ mandatum & præceptum. Has veritates (inquit Gerſon) quiſquis qualicunque loco & tempore, ſinceriter, non ficte aut mendaciter ex corde pronunciauerit, ſecurus exiſtat ſe in ſalutis & gratiæ ſtatu conſiſtere, & vitam æternam mereri, quamuis omnia crimina commiſiſſet. Si etiam talis abſq; alia confeſſione cōtinuo decederet in abſentia Sacerdotis dormiēdo aut alio quouis modo morte ſubita præuentus, idem finaliter ſaluaretur acerbiſſima Purgatorii pœna mediante. Quare *Gerſ.* conſulit ſalubriter, vt Chriſtianus quilibet ſingulis dieb. bis aut ſemel ſero & in mane, aut ſaltem in feſtiuis diebus redeat ad cor ſuum, conſciētiam examinans an tres præmiſſas veritates proferre valeat cum cordis ſinceritate, ſicq; intra ſtatum ſalutis ſe eſſe confidat. Hæc *Gerſ.*

STATUS eſt adhuc triplex, ſcilicet incipientium, qui animalis eſt: proficientium, qui rationalis: perfectorum, qui ſpiritualis iudicatur ſecundum *Bernard. ad fratres de monte Dei*: de quo plura ſcribit *Gerſ. part. 2. ſerm. de omnibus ſanctis*, qui incipit *Exultate quoniam merces veſtra, &c.* & de quo ſupra videatur in dictione *charitatis gradus*. Et ſtatus Prælatorum eſt perfectior ſtatu aliorum: quia quilibet (vt dicit *Gerſ. part. 4. ſer. de reddendo debito*) talis eſt in ſtatu hierarchico, ad quem ſecundum Dionyſium ſpectat illuminare, purgare, & perficere. Purgant exemplo bonæ vitæ. Illuminant verbo doctrinæ. Perficiunt Sacramentorum miniſtratione. Probat idem ſtatum Prælationis eſſe perfectiorem, vt ſic ſtatu religionis. De quo latius videto ibi *Gerſonem*.

STELLA dicitur à ſtando, quod ſtare ſtellæ videantur. Sunt autem ſingulares ſtellæ non admixtæ aliis. Sydera vero ſiue aſtra ſunt, quæ ad aliquod ſignum cōplurium ſtellarum compoſita ſunt, vt Aries, Taurus. Capitur & ſtella pro Angelo. Vnde *Apocal. 12.* dicitur, *quod draco magnus, id eſt Lucifer traxit ſecum tertiam partem ſtellarum*, id eſt Angelorum. Nam ſtellæ cœli dicuntur *Apocal. 1.* Et ſtellæ (vt ſcribit *Scot. diſt. 14. li. 2.*) habent actionem in hæc inferiora, in elementa, in mixta inanimata, & animata irrationabilia. In elementa habent actionem dupliciter, & quo ad alterationem, & quo ad generationem. Accedente enim Sole & aliis ſtellis calidis ad zenith alicuius regionis elementa ſuperiora ignis & aer augentur, & inferiora, ſcilicet terra & aqua minuuntur & conuertuntur in ſuperiora, & econuerſo recedente Sole, & accedentibus ſtellis effectiue frigidis, vt Saturnus & Mercurius accidit generatio elementorum aquæ & terræ: plura ibi *Scot.* Habent & ſecundo ſtellæ actionem ſuper mixta. Nam mixta imperfecta, vt impreſſiones quædam generantur ab illis. Nam materia illarum impreſſionum, qui eſt vapor, non eleuatur ad locum generationis illarum niſi per calorem incorporatum, vel virtute alicuius ſtellæ, &c. Tertio habent actionem in mixta, perfecta, inanimata, vt ſunt metalla, quæ in quibuſdam regionibus generantur ex conſtellatione habente reſpectum ad illam regionem & non ad aliam. Nam terra non eſt actiua huius diuerſitatis. Quarto habent actionem ſuper animata alterando, ſcilicet corpora mixta ad qualitatem conuenientem vel diſconuenientem animæ perficienti tale corpus, & ita poſſunt agere ad generationem & corruptionem, & ita ſimiliter in ſenſitiuis. Nam organa ſenſuum, quæ ſunt corpora mixta poſſunt immutari & alterari ad aliquē gradum conuenientem illis: vt nata ſunt eſſe organa ſenſuum, & etiam ad diſconuenientem

ſenſui,

ſenſui, & ita poſſet organum corrumpi & lædi: & per conſequens poſſunt habere aliquam actionem quo ad intellectionem quodammodo: quia ſi deordinatur ſenſus in actu ſuo, per conſequens deordinatur intellectus: vtputa, in phreneticis & lunaticis, in quibus eſt imaginatio cōfuſa, & etiam quo ad hoc poteſt eſſe cauſa deordinationis in voluntate. Poteſt enim appetitum ſenſitiuum alterare vt magis inclinetur ad hoc quam ad illud: & quia in viatore voluntas rationalis inclinatur ad proſequendum, quod efficaciter appetitur ab appetitu ſenſitiuo: ideo hoc hoc modo inclinant voluntatem Planetæ, & alia corpora cœleſtia. In nullo tamen neceſſitatur abſolute voluntas propter hoc, ſed ex ſua libertate poteſt contraire. Hinc dicit *Ptolomeus*: Sapiens dominabitur aſtris. Et propter iſtam pronitatem ad ſequendum appetitū ſenſitiuum contra dictamen rationis, quam cauſant corpora cœleſtia: accidit frequenter Aſtrologos fere pronoſticare de motibus hominum: puta, quod erunt luxurioſi, vel huiuſmodi per conſtellationes natiuitatis, non quod ita eueniat neceſſario, quod non poſſet aliter eſſe de his quæ dependēt à voluntate rationali, ſi homo vellet magis ſequi per voluntatem legem rationis quam ſenſus: *ſed cogitationes hominum prona ſunt ad malum. Gene. 8. & Eccleſ.1. Peruerſi difficile corriguntur, & ſtultorum infinitus eſt numerus. Scot.* hæc, quem & de ſuperioribus latius videre potes. Et paulo poſt dicit ſtellas habere & actionem aliquam diſpoſitiuam quantum ad infirmitates in remittendo qualitates & huiuſmodi. *Et ſic* (vt idem ait) eſt conueniens & neceſſarium, quod bonus Medicus habeat ſciētiam Aſtronomiæ. Poſſunt enim porrigere aliquo tempore medicinam quæ interficit, & tamen alio tempore liberaret. Hinc *Ouid. de remed. amor. li.1.*

Temporibus medecina valet: data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Et vt refert *Fr. Pelb. d. Roſ. Theol.* quum ſtella vel Planeta dicitur frigidus vel ſiccus, & huiuſmodi, non eſt intelligendum formaliter, ſed tantum virtualiter, vel effectualiter: quia efficit influendo talem qualitatem in inferioribus. Similiter cum dicitur maleuolus vel beneuolus, & huiuſmodi, præſertim referendo ad homines, intelligenda ſunt tantummodo diſpoſitiue vel inclinatiue ſecundum corpus humanum, & non quo ad liberum arbitrium vel animam, quia aſtra cum ſint propter hominem, & inferiora homine, nil habent in anima humana efficere, ſecundum omnes Theologos, nec virtus Aſtrorum extendenda eſt ad fata hominum, vel euentuum contingentium aut operum hominum, vel morum, quia talia ſunt erronea: vt alias dicitur. Videatur de hoc & ſupra in dictione *Aſtronomus*.

Stimulus proprie dicitur fuſtis acutæ cuſpidis quo ruſtici boues ſuppungunt. Per tranſlationem dicitur omne illud à quo vexamur. Hinc ſtimulum carnis & vitiorum dicimus. Quomodo autem ſtimulos carnis vincere debeamus: cōſulito *Gerſ. p. 2. tract. de pollut. diur.* Eſt & ſtimulus amoris, de quo idem *Gerſon par. 3. de monte contemplationis, cap. 38.* quo & flagrabat B. Cecilia, quæ Euangelium Chriſti in pectore ſuo portabat. Paſſio quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti dicitur ſtimulus amoris, quo mouemur ad eum amandum in qua omne bonum reperitur, &c.

Stipendium eſt æs militare dictū à ſtipe, hoc eſt nummo pendenda vel præmium, quod militibus datur. A quo ſtipendiarius miles dicitur: & ſtipendium quod quiſque tenetur ſoluere Principi aut reipub. De quo vide in dictione *Præſtatio*. Quandoque accipitur pro pœna vel præmio. Vnde eſt illud *Apoſtol. ad Rom 6. Stipendia peccati mors, gratia autem vita æterna.*

Stultus, imprudens, improuidus. Vnde ſtulto ſemper contingit præter id quod credit, vt vult *Gerſ. p. 2. de mendicit. ſpirit. p. 2. Et ſtulti* (vt dicitur *Prouerb. 1*) *ſapientiam atque doctrinam deſpiciunt.* Et ſtultus præcipue Princeps ſapientiſſimum ſe putat, vt oſtendit *Gerſo. p. 4 ſermon. de Ang.* qui incipit: *Factum eſt prælium,* &c. Vnde ſtultitia quæ eſt in factis, dictiſque per ignorantiam recti ac boni erratio, ſecundum *Lactant. li. 2. diui. inſti.* Et ſtultitia importat hebetudinem ſenſus ſpiritualis: fatuitas autem totalem priuationem eius. Ideo prima opponitur contrarie ſapientiæ: ſecunda vero priuatiue, vt vult *S. Tho. 2. 2. qu. 8. art. 6.* Et ſtultitia dicitur à ſtupore, quia ſtultus eſt, qui propter ſtuporem non mouetur, ſecundum *Ariſtot. lib. 1. Ethic. & S. Thom. 2. 2. q. 46 a. 1* De quo ſtultiloquium, & ſignificat peruerſam ſententiam verborum, per quæ quis præfert delectationes luxuriæ aliis bonis, ſecundum

ſanctum *Tho.2.2.q.153.ar.5.* Et ſtultitia peccatorum, quæ eſt quadruplex ſecundum *Magiſtr. Ioan.Gerſ.p.4 ſer.de Can.Dom.* qui incipit: *Ad Deum vadit Prima,* quod faſciculos deprimentes, & colligationes iniquitatis ſedentis ſuper talentum plumbi graues: ſicut onus graue quotidie imponimus ceruicibus noſtris, circumligantes nos funibus peccatorum, nec ad pœnitentiam confugimus, quæ ab his tandem ſola nos liberat. *Secunda* ſtultitia, quod lumina diuinæ legis nequaquam quærimus, aut circumferimus nobiſcum, cogitando vbi & quorſum gradiamur. Sed ad obſcuras aut parum lucidas humanarum traditionum nebulas, nos præſertim Eccleſiaſti oculos totos animi conuertimus, ſi non peius conuertimus. *Tertia* ſtultitia, quod litigamus in hac via noſtra, rixamur, belligeram*, vindictas expetimus, curſum noſtrum propterea deferentes. Hęc ſtultitia quo ad vim pertinet ad iraſcibilem, ſicut præcedens ad vim rationalem, & ſequens ad concupiſcibilem. *Quarta* ſtultitia, quod cum fœdis voluptatum volutabris nos plerunque totos immergimus, nec emergimus per pœnitentiam procraſtinantes, & promittentes nobis celerem curſum a terra vſq; ad cœlum, & in ipſo momento nocturni temporis in morte, ſed potius timere debemus ne tenebræ nos comprehendant, ſi non operamur dum dies. *Hac Gerſ.* Eſt præterea ſtultitia prædicationis, de qua *Apoſtolus* dicit, *quod quia in Dei ſapientia mundus eum non cognouit: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.* Eſt autem hæc ſtultitia prædicationis (vt ſcribit *Gerſ.p.3 tract.9 ſuper Cantico Mariæ*) quod Deus poteſt alia facere quam fecerit, aut facit pro liberrimo ſuæ voluntatis arbitrio: hoc enim Chriſtianæ religionis fundamentale principium, quo conceſſo ſubuertitur & corruit funditus omniũ Philoſophorum radicale principium. Omnia q̃cũque voluit Dominus fecit, *ait Chriſtianus. Omnia quæcunque fecit Dominus* (dicit Philoſop.) *neceſſario fecit, nec aliter aut alias facere potuit. Gerſ.* & paulo ſupr. ait: Nulla videtur apud ſapiẽtes huius ſeculi maior, nulla abſurdior ſtultitia, nullaque magis infatuat ſenſus carnis exterius & interius, quam hæc ſapientia Dei. Collige (inquit idem ad diſcipulum) per interpretationem ſycomori, quæ ficus fatua dicitur. Similiter & crede Dionyſio dicenti ſapientiam Dei diuiniſſimam ſtultam eſſe. Siquidem & *Apoſt.* audi. *Quod ſtultum eſt* (inquit) *Dei, ſapientius eſt hominibus.* Et iterum: *Qui vult ſapiens eſſe, ſtultus fiat.* Hic titulus ſcholæ huius ſtultitia eſt, tradẽte Lact. Audi *Apoſtolum*: *Prædicamus Ieſum Chriſt, & Iudæis quidẽ ſcandalum, Græcis vero ſtultitiam: ſed quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominib.* Hæc *Magiſ. Ioan.Gerſ.* Vnde *Apoſt.1.Corin.3.* *Si quis inter vos videtur ſapiens, ſtultus fiat vt ſit ſapiens.* Pro quo (inquit *Gerſ.p.2.ſer.in Cœna Domini,* qui incipit: *A Deo exiuit*) dabit nobis hanc ſtultam ſapientiam? Væ filiis hominum, qui ſapientes ſunt in oculis ſuis, & coram ſemetipſis prudentes, quia quanto magis ſapientiam quæſierunt, tanto ipſa longius fiet ab eis. Et profecto niſi fiant paruuli, niſi crediderint captiuãdo omnem intellectum in obſequium fidei, ipſi non intelligent. Oſtium ad ſapientiam veram Chriſtus eſt. Hæc *Gerſ. vbi ſupra.*

STVPRVM proprie virginum eſt illicita defloratio vel violatio, aut vitiatio (vt ait *Magiſt. diſt.41.li.4.*) ſub parentum cura exiſtentium, vt & vult *B.Thom.2.2.qu.154.artic.1.*) & habetur *36. qu.1.* Lex illa. Stuprum aliquando pro [illegible] ponitur. Proprie tamen ſtuprum eſt [illegible] vetitus, qui duplex eſt. Vnus cum [illegible] & adulterium dicitur: aut cum puero [illegible] ſanguine coniunctis, ſiue ſacris virginibus. Alter quum vim afferimus cuilibet [illegible] etiam ſi ancilla ſit. Vnde ſtuprare in [illegible] ſumi accipitur. Et ſtuprum eſt proprie ſpecies luxuriæ, quæ conſiſtit in actu venereo extra matrimoniũ; quo defloratur virgo. Aliquando tamen ſumitur large pro aliis ſpeciebus [illegible] Vnde *Ambroſius* dicit: Omne ſtuprum adulterium eſt: accipit ibi ſtuprum pro concubitu viri vxorati cum alia quacunque quam cum vxore ſua: de quo latius legere potes apud *Antoninum 2 parte ſummæ tit.5.ca.6.* Simpliciter autem & omnibus penſatis grauius eſt adulterium quam ſtuprum proprie accipiendo, vt ſcribit *Richardus diſtinct.41 lib.4. circa textum*, quia adulter peccat peccato luxuriæ & iniuſtitiæ: magis etiam lædit rempublicã adulterium quam ſtuprum. Secundũ [illegible] men eſt econuerſo, quia per ſtuprum [illegible] bonum aliquod irrecuperabile, ſcilicet [illegible] integritas. *Hæc Richardus.* Aſtipulatur *ſanctus Bonauentura* qui dicit: Deformius vero eſt virginem deflorare quam defloratam cognoſcere.

At-

Attamen grauius peccat qui adulteratur, quia magis lædit rempublicam, & magis offendit virum, & magis generat infamiam, *S. Bon. di. 41. lib. 4. circa explanat. textus in fine*

Svbsannatio & irriſio conueniunt in fine, ſed differunt in modo. Quia prima fit naſo rugato. Secũda vero fit ore, id eſt in verbo, & cachinnis, ſecundum *B. Th. 2. 2. q. 75. ar. 1.* Et ſubſannatio venit à ſubſanno, ſubſanno a ſanna. Sanna enim ſolutus deriſus dicitur à narium ſonitu.

Perſius: Poſticæ occurrite ſannæ.

Svbiicere ſignificat ſupponere atque ſubiugare. Et aliquid ſubiici eſt dupliciter (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 24. ar. 2. q. 1. lib. 4.*) ſcilicet timore & amore. Qui ſubiicitur cum amore, ambulat in libertate ſpiritus, ſicut filius. Qui ex timore, iſte eſt quodammodo ſeruus, & in bonis & iuſtis nõ eſt ſubiectio per timorem, ſed per amorem: & talis ſubiectio & prælatio, & ordo, in nullo præiudicat libertati.

Svbiectvm eſt triplex, ſcilicet Logicum: & dicitur prædicationis, & eſt quod de alio prædicatur, vt dicendo: homo eſt animal, animal eſt prædicatum, homo ſubiectum. Aliud eſt ſubiectum mutationis, & eſt ſubiectum Phyſicum, vt cum dicitur: materia eſt ſubiectum generationis & corruptionis, [illegible] motus localis: vel cum dicitur, ſubſtantia eſt ſubiectum accidentis. Tertium eſt ſubiect[illegible] conſiderationis, ſicut ſubiectum ſcientiæ, circa quod verſatur ſcientię vel artis conſideratio. Subiectum autem in aliqua ſcientia vel doctrina, tripliciter poteſt accipi, vt ſcribit *S. Bona. quæſt. 1. prologi in lib. ſent.* Vno modo dicitur ſubiectũ in ſcientia, ad quod omnia reducuntur ſicut ad primum radicale. Secundo ad quod omnia reducuntur ſicut ad totum integrale. Tertio ad quod omnia reducuntur ſicut ad totum vniuerſale. Sic in Grammatica litera eſt ſubiectum primo modo, & oratio congrua & perfecta ſecundo modo, & vox literata, articulata, ordinabilis ad ſignificandum aliquid in ſe vel in alio tertio modo eſt ſubiectum. Sic in Geometria punctum eſſe ſubiectũ primo modo, corpus ſecundo modo, & quantitas continua immobilis tertio modo. Sic ſubiectum in Theologia, & li. ſen. ad quod omnia reducũtur vt ad principiũ eſt ipſe Deus. Et in *li. ſen.* ſubiectũ ad quod omnia reducuntur, quę determinantur in *lib. ſen.* vt ad totũ integrũ eſt Chriſtus, prout comprehendit diuinam naturam & humanã ſiue creatam & increatã: de quibus ſunt primi duo libri, & caput & membra, de quibus ſunt duo ſequentes. Et accipit hic *S. Bona.* totũ integrũ large, quod multa cõplectitur non ſolũ per compoſitionẽ, ſed etiam per vnionẽ & per ordinem. Subiectũ quoq; ad quod omnia reducuntur ſicut ad totũ vniuerſale, poſſum⁹ nominare duplicationẽ ſiue diſiunctionem. Et ſic eſt res vel ſignum. Et vocatur hoc ſignũ Sacramentum. Poſſumus & vnico vocabulo nominare. Et ſic eſt credibile, prout tamen credibile tranſit in rationem intelligibilis, & hoc per additionem rationis: & hoc modo proprie loquendo credibile eſt ſubiectum in *lib. ſent.* Cum ergo dicitur: Deum eſſe ſubiectũ, & res, & ſignũ, & credibile, diuerſimode hoc eſt intelligẽdũ, vt vult *S. Bonauen.* vbi ſupra. Vnde & refert *Pelbart.* variæ ſunt opiniones de ſubiecto Theologiæ. *Albert. Mag.* dicit reuelabile eſſe ſubiectum Theologię vel credibile. *Ægid. lib. 1.* dicit, quod Deus in quantum glorificator & ſaluator. *Henricus dicit,* quod Deus ſub ratione entis infiniti. *Scotus* dicit, Deus in quantum Deus. *Hugo* dicit, quod Chriſtus in quantum Chriſtus eſt, eſt ſubiectum Theologiæ, & ſic ſecundum aliam & aliam rationem Deus eſt ſubiectum Theologiæ. Sententias varias Theologorum doctiſſimorum de ſubiecto Theologiæ refert *Paulus Corteſius lib. 1. ſenten. diſt. 1.* qui & ſubiectum materiam vocat, & conſonat cum prędictis. Et ſecundum *Scotum q. 3 prolo.* totius Theologiæ ſubiectum in ſe & Dei & beatorum, primum ſubiectum eſt eſſentia diuina, vt hæc cuius viſio à beatis eſt, ſicut in Metaphyſica cognitio entis: & ideo beata viſio nõ eſt Theologia, ſed eſt quaſi perfecta incomplexa apprehenſio ſubiecti præcedens naturaliter ſcientiam Theologiæ. Vide latius ibi *Scotum*, & paulo poſt ait: Erunt perſonæ quaſi partes ſubiecti.

Svbiectvm inſuper primum, id eſt adæquatum alicuius ſcientiæ eſt illud circa quod verſatũr tota ſcientia vel conſideratio, & quod continet omnes veritates totius habitus, vt inquit *Pelbartus*, &c.

Svbstantia eſt res habens quidditatem cui debetur eſſe per ſe, & non in alio, ſcilicet ſubiecta, ſecundum *B. Thomam prima parte quæſt. 3. art. 5.* Et ſubſtantia eſt quæ per ſe ſtat nullis admini-

miniculis fulta, vel quæ accidenti ſeu qualitati ſubſtat atque ſubſiſtit, & quaſi illi ſubiaceat, ſiue quia illam contineat. Quandoq; ſubſtantia pro facultatibus ponitur. *Quintil. Vt plus ſubſtantiæ filio relinquerem.* Et in *Euang. Qui conſumpſit omnem ſubſtantiam, viuendo luxurioſe.* Et vna eadem natura poteſt dici ſubſtantia, eſſentia, & ſubſiſtentia, vt natura ſortis in quantum dat ſorti quod ſit, dicitur eſſentia. In quantum dat ei quod per ſe ſit, dicitur ſubſiſtentia: prout autem ſortes habet quod per illam naturam accidentibus ſubſit, dicitur ſubſtantia: quandoque ſubſtantia ponitur pro materia, & quaſi eſſentia, & ſoliditate ac verius cuiuſcunque prædicabilis ſubſtantia omnis rationis fuit cohortatio eius ad pacem. Et nomen ſubſtantiæ, vt ſcribit *S. Bonauentura diſt. 23. q. 2. lib. 1.* à duplici proprietate dici poteſt, videlicet à per ſe ſtando, vel à ſubſiſtendo non per aliud: & ſic proprie eſt in diuinis & magis proprie, quam in creaturis: quia diuina natura maxime ſubſiſtit, quando à ſe vel à ſubſtando alii vel aliis. Et hoc tripliciter. Vel vt alii inhærenti, & ſic falſe & improprie dicitur in diuinis, quia proprietates in diuinis nō ſunt accidentes inhærentes, vel alii diſtinguenti: & ſic dicitur in diuinis non omnino improprie, nec omnino proprie, quia proprietas illa non inhæret: & ideo nō facit ſubſiſtere ſiue ſubſtare, quaſi ſub alio ſtare, ſed exiſtere; quia ab alio eſſe. Et hinc eſt quod *Richar.* dicit in *lib. de Trinit.* quod melius dicitur exiſtentia quam ſubſtantia: vel quia ſubſtat vt perficiente, & ſic dicitur res naturæ ſubſtare reſpectu eſſentiæ, & iſte modus magis eſt circa noſtrum intelligere quam circa diuinum eſſe. Et ſubſtātia vel ſubſiſtentia, quando accipitur pro eſſentia nō plurificatur, quando vero pro hypoſtaſi vel perſona accipitur plurificatur. Hæc *Bona.* vbi ſupra: qui & latius de hoc ſcribit, & *quæſt. 2.* dicit, quod in omni ſubſtantia cuius eſt eſſe & operari neceſſario intelligimus naturam, & habentem naturam. Et naturam dicimus eſſentiam: vel ſubſtantiam habentem naturam, dicimus perſonam: quomodo ergo in creatura rationali contingit vnā perſonam habere plures naturas, ſcilicet corporalem & ſpiritualem: ſic & à contrario ſenſu contingit in Deo propter ſummam ſimplicitatem vnam naturam haberi à pluribus: quia contingit eam haberi alio & alio modo, & hoc non poteſt eſſe ab eodem: quia ergo eadem eſt natura tantum habita & non numerata, ideo tantum dicitur vna ſubſtantia & eſſentia, quia vero plures habentes, ideo plures perſonæ nulla omnino repugnantia exiſtente, &c.

Sᴠʙsᴛᴀɴᴛɪᴀ diuiditur à *Philoſ. 2. de Anima,* in materiam, formā & compoſitū ex his. Compoſitum dicit hoc aliquid. Materiam vero potentiam, formam, ſpeciem vel endelechiam, id eſt actum: & hoc aliquid ſecundum *Philoſ.* dicitur compoſitum ſubſtantiale, de quo videatur *Gab. diſt. 12. q. 1. lib. 2. ſenten.* Dicitur & ſubſtantia eſſentia vniuſcuiuſque. Præter illos autem modos poteſt aliter diſtingui ſubſtantia iuxta verba *B. Aug.* (vt refert *S. Bona. diſt. 35. circa text. lib. 2.*) Vno modo vt dicatur res permanens & per ſe ſtans. Alio modo vt dicatur res permanens, non tamen per ſe ſtans, ſed alii inhærens. Tertio modo vt dicatur ſubſtantia quęlibet eſſentia actu ens, ſiue per ſe ſtans ſiue non: & hoc modo ſubſtātia ſe extendit ad omne ens. Et ſic accipit *Auguſtinus* cum dicit quod nulla ſubſtantia eſt nihil omnino, cum ergo dicitur, quod iniquitas ſubſtantia non eſt. Dicendum quod iniquitas accipitur abſtracte pro ipſa deformitate non pro habitu circa quem deformitas conſiſtit.

Sᴠʙsᴛᴀɴᴛɪᴀ dicitur dupliciter, ſcilicet proprie & tranſſumptiue (vt ſcribit *S. Bona. diſt. 25. q. 5. lib. 3*) Proprie dicitur quatuor modis, ſcilicet ſubſtantia materia, ſubſtantia forma, ſubſtantia compoſitum, ſubſtantia quæ eſt eſſentia vniuſcuiuſque, vt & dictum eſt. Tranſſumptiue dicitur ſubſtantia illud quod habet aliquando proprietatem ſubſtantiæ dictæ aliquo iſtorum modorum. Vnde dicitur: Fides eſt ſubſtantia, non accipitur in propria ſignificatione ſubſtantia, ſed tranſſumptiue. Dicitur enim ſubſtantia fundamentum fabricæ ſpiritualis ad ſimilitudinem materiæ, quæ præbet fulcimentum formis & accidentibus, vt latius in *Fide* ſupra dictum eſt.

Sᴠʙsᴛᴀɴᴛɪᴀ producens eſt triplex, vt notat *Brulefer diſt. 20. q. 2. in fine lib. 1.* Quædam producit per tempus magnum, vt homo hominē: quædam producit per tempus imperceptibile, vt Sol ſplendorem: quædam producit in inſtanti, vt Deus.

Sᴠʙsᴛᴀɴᴛɪᴀ. Aliquid dici ſecundū ſubſtantiam

tiam poteſt dupliciter intelligi ſecūdum *Rich. de S.Vict.* Vno modo dicitur ſecundum ſubſtantiam in diuinis, quod indicat ſubſtantiam tanquā naturam communem tribus, quomodo dicuntur ſecundum ſubſtantiam, quę in diuinis primo & præciſe ſignificant ſubſtantiam non ſolu idē tice, vt ſunt natura diuina, eſſentia diuina. Et de illis intelligenda eſt regula quam ponit *Mag. di.* 22.*lib.*1. videlicet quod ea quæ dicuntur ſecundū ſubſtantiam de omnibus perſonis communiter, & de ſingulis perſonis dicuntur ſingulariter. De his etiam intelligendum eſt illud commune dictū *Boet.* Subſtantia tenet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. Alio modo communiter aliquid dicitur ſecūdū ſubſtantiā, quod indicat ſubſtantiam, vt ſuppoſitum, nō tamen referibile ad aliud. Sic capitur, vt ſcribit *di.25.q.1.lib.*1. *Magiſt.* cum omnia nomina de Deo prædicabilia ad bimembrē reducūtur diuiſionem, ita quod quodlibet dicitur: vel ſecundum ſubſtantiam vel relatiue. De quo legatur *Gab.di.25.q.vnic.art.3.lib.1.* Et quamuis perſona dicitur ſecundum ſubſtantiam ſecundo modo accipiendo, dici ſecundum ſubſtantiam, non tamen primo modo, quia indicat ſuppoſitum, & non refertur ad aliud quo ad ſecundam partem, quia nō indicat primo & formaliter eſſentiam diuinam, ſed primo modo & formaliter hypoſtaſim, & de eſſentia prædicatur identice. Et ſecundum hoc intelligendum eſt quod *Mag.* dicit perſonam dici ſecundū ſubſtātiam, &c. Quo corallarie ſequitur: nomen perſona diuina dicitur ſecundum ſubſtantiam, id eſt non relatiue, licet non formaliter ſignificet & primo ſubſtantiā ſiue eſſentiam, ſed ſuppoſitum relatiuum: nō enim dicitur alterius perſona, ſicut pater filii pater. Hæc *Gab.* Et cum dicitur: filius eſt ſubſtantia patris, intelligendū eſt (ſecundum *Scot. Occ. & Pet. de Aliac.q.7.art.1.l.1.*) non ſicut de materia vel quaſi de materia, ſicut de aliquo quod eſt ſibi ſubſtantiale, hoc eſt de patre qui eſt filio conſubſtantialis, & non eſt filius de nihilo, nō quia ſit de alia materia vel quaſi materia præſuppoſita, ſed quia eſt de patre in quo eſt ſubſtātia filii. Vide latius *Camer.* Sapientia quoque, lumen, notitia, & ſimilia, (vt dicit *M.di 27.lib.1.*) ſecundum ſubſtantiam dicuntur, & non reſpectiue: ſunt quoque nomina eſſentialia: ideoque ſicut eſt vna eſſentia trium, ita vna ſapientia. Trahitur tamen ſingulum horum quandoque ad ſuppoſitionem perſonalem, quando ponitur reſpectu prædicati perſonalis: vel quando ſibi additur aliqua determinatio notionalis, vt ſapientia de ſapientia, lumen de lumine: vbi ſapientia in ſubiecto accipitur pro filio, & in prædicato ponitur pro patre. Exemplum ſecundi, vt dicimus: Sapientia ingenita, ſapientia genita: ſapientia ingenita capitur pro patre: ſi ingenitum, capitur vt eſt proprium patri. Si autem caperetur negatiue pro non genito, ſapientia ingenita ſupponit eſſentialiter pro ipſa natura diuina, quæ non eſt genita. Sapientia genita capitur pro filio. *Dom. Prap. Gab.di.32.q.1.li.1.*

Svbsistere in natura humana ſibi communicata (ſecundum *Scot.*) eſt ſuſtentare eam, & terminare eius dependētiam ſuppoſitalem. Refert autem dicere: verbum ſubſiſtit ſimpliciter in natura humana, & verbum ſubſiſtit primo in natura humana. Patet, quia primum verum, ſecundum falſum: non enim ſubſiſtit verbum primo exiſtentia humana, ſed primo ſubſiſtentia diuina: nam iſta ſubſiſtit ab æterno, illa ex tempore. Nec eodem modo ſubſiſtit verbum in natura humana, quo homo in albedine, quia homo ſubſiſtit in albedine non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, eo quod albedo eſt ens ſecundum quid, id eſt accidens. Verbum vero ſubſiſtit in natura humana ſimpliciter, quia natura humana eſt ens ſimpliciter, id eſt ſubſtantia. *Gab. di.6.q 2.lib 3.* Et Chriſtus eſt nomen perſonæ in duabus naturis ſubſiſtens, ſcilicet diuina & humana. In diuina, in qua habét eſſe primum & æternum. In humana, in qua habet eſſe ſecundum temporale, & quaſi aduentitium, vt *ibidem* dicit *Gab.* & alias dictum eſt.

Svbtile dicitur à virtute penetrandi, ſecundum quod poteſt accipi ex verbis *Philoſ.2.de generat.* Res autem triplici de cauſa eſt penetratiua, ſcilicet, Aut propter quātitatis paruitatem, maxime ſecūdum latum & profundum. Vel quia habet figuram acutam, aptam ad penetrandum. Vnde & acus quāuis longa, penetratiua eſt, quia faciliter penetrat pannum. Aut propter raritatē ſeu materiæ paucitatem, & ſic aer penetratiuus eſt. Aut propter actiuæ virtutis magnitudinem, & ſic vinum penetratiuum eſt multo magis quā ſimplex aqua quantumcunque tenuis: quapropter aqua cum modico vino bibita, magis refrigerat ſanum quam ſi per ſe bibatur, quia vinum

facit eam ad loca corporis penetrarē ad quæ per ſe penetrare non poſſet. Tertio modo conſiderando, ſubtilitas beatorum attenditur. Per virtutem enim beatitudinis animæ erit in beatis corporibus tanta magnitudo virtutis actiuæ, quod per eam multo efficacius poterunt penetrare quam ignis vel aer, vel quam dimenſiones etiam ſi eſſent ſeparatæ, vt ſcribit *Rich. di.* 49. *ar.* 4. *q.* 4. *li.* 4. Vnde *Anſel.* magnitudinem ſuæ virtutis actiuæ attendens, dicit in lib. de ſimilitudinibus de quolibet beato, quod in tātum erit fortis, vt etiā ſi velit terrā commouere, poſſit. *Vnde Greg.* In illa reſurrectionis gloria erit etiam corpus noſtrū ſubtile per effectū ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per virtutem naturæ. Vide latius de hoc *Rich.* vbi ſupra. de quo vide in dictione *Subtilitatis.*

Svbtiliatio, vt ſcribit *S. Bona. di.* 47. *p.* 2. *q.* 2. *lib.* 4. dicitur dupliciter. Aut per dilationem & rarefactionem, & tūc corporis ſubtiliatio occupat locum maiorem. Aut depurationem aut ſeparationem facit puri ab impuro. Et hanc ſubtiliationem facit ignis, quando res purganda includitur in vaſe forti, quemadmodū faciunt opifices Alchimiæ, qui dicūt ꝙ totū poteſt ibi ſubtiliari & deputari, vt veniat ad naturā quinti corporis, & tūc fex tendit ad fundū, & ſubtile ſupernatat. Sic per hūc modū (vt idē ait) erit quod cœlū erit vas cōtentiuū elementorum: ideo purgabuntur, & fex elemētorum ibit infernum. *Bona.*

Svbtilitas eſt duplex, vt ſcriptis reliquit *Brul. di.* 49. *li.* 4. ſcilicet ſpiritualis & corporalis. Subtilitas ſpiritualis dicitur eſſe quædam ingenioſitas exiſtens intellectu, diſponens ipſum ad acute & perfecte aliquid cognoſcēdum. Sic ſubtile dicitur acutum vel induſtrium. Subtilitas corporalis eſt duplex, ſcilicet raritatis, & virtutis. Subtilitas raritatis eſt quædam qualitas exiſtens ſubiectiue in corpore raro, ipſum diſponēs ad faciliter patiendum, vel ad hoc quod faciliter penetretur: vt aer, & cætera corpora mollia, quæ dicuntur rara: quia mollia & de facili ſunt penetrabilia. Subtilitas vero virtutis ſeu actiuitatis, eſt quædam qualitas exiſtens in corpore, diſponens ipſum ad faciliter agendum, ſeu faciliter penetrandum. Hoc modo corpora glorioſa habebunt dotem penetrabilitatis: & poſſunt penetrare omne corpus non glorioſum. *Steph. Brul.*

Svccedere ſignificat ire, ingredi, & in alterius locum venire. Item proprie cedere euenire. Et ſuccedere ſecundum *Gab di.* 11. *q.* 1. *art.* 1. *lib.* 4. eſt ad deſitionem alicuius de nouo incipere eſſe, aut in eſſe ſuo conſeruari: quo modo non inciperet, vel in eſſe conſeruaretur, niſi aliud deſineret. Vnde ſecundum eundem, ſine deſitione vnius, & ſucceſſione alterius, non eſt conuerſio, &c. A ſuccedere venit ſucceſſio, & ſucceſſores. Et duplex poteſt notari ſucceſſio Sacerdotum, ſecundum eundem *Gabr. di.* 8. *art.* 3. *dub.* 1. *q.* 1. *li.* 4. Vna quantum ad ordinem. Alia quantū ad miniſtrationē. Primo modo omnes Sacerdotes ſunt Apoſtolorū ſucceſſores. Secundo modo Epiſcopi, quibus conuenit adminiſtratio, quantum ad aſſumendum perſonas ad diuerſos ſtatus Eccleſiæ. Et hæc diſtinctio poteſt ſumi ex *Gloſſ.* 21. *di.* in nouo, vbi dicitur, *quod omnis Epiſcopus ſit par Apoſtolis, quantum ad ordinem & rationem conſecrationis, ſicut Apoſtoli in ordine pares fuerunt.* Petrus tamen maior fuit aliis in adminiſtratione. Vide latius *Gab.* vbi etiam dicit, quod Sacerdotes ſuccedunt Apoſtolis in ordine Sacerdotii, licet non in ordine Epiſcopatus. Conficere autem Euchariſtiam reſpicit ordinem Sacerdotii, & remittere peccata pœnitentium. Epiſcopi vero habent ordinare & confirmare, in quibus non ſuccedunt Sacerdotes: de quo latius *Gab.*

Svccessivvm dicitur, cuius pars ante partem fit, vel alicui acquiritur, & nulla ſimul cum alia acquiritur: vt caliditas, cuius vna pars per aliam acquiritur. De quo videto apud *Phy.* & *Gab. di.* 2. *q.* 1 *lib.* 2.

Svffragivm aliquando idem eſt quod auxilium: nonnunquā ſignificat illas voces, quæ in comitiis dicebantur, & in tabellis deſcribebātur, quibus vnuſquiſq; voluntatem ſuam de aliquo Magiſtratu eligendo declarabat. Theologi vero accipere ſolent ſuffragiū, quo animabus in Purgatorio ſubuenitur: de quo & ſi valde multa ſcribunt Theologi, pauca tamen de ſuffragiis ſcribere ex aliis volo. De his copioſe legere potes *Gab. lect.* 26 *&* 27. *can.* & *lect.* 56. *&* 57. *&* 58. *can.* De his ita ſcribit *Paul. Corteſ. lib.* 4. *di.* 7. *ſent.* ſuarum, cum dicit: Atq; hoc loco eadem eſt inferiorū habenda ratio, in quo quidē conſtituendū eſt charitatis colligatione, quod ſit arctiſſimum vinculum Senatus, non modo viuos, ſed etiam

eos,

Digitized by Google

eos, qui è vita migrarint, deuinciri, In primiſque intelligendum malorem etiam parētalia opitulari mortuis. Sed doctorum hominum eſt adiecta contentio. Nam damnatis piacularia ſuffragia opitulētur. Refert ibi *Cort.* aliorum opiniones, quas & recitat *Gab. l. ct. 56 can.* Communis tamen eſt opinio *Doct.* ſuffragia viuorum non prodeſſe damnatis quantum ad pœnas peccatorum pro quibus damnati ſunt, quouis modo releuandas, nec quo ad pœnam damni, neq; quo ad pœnam ſenſus. De quo latius legito *Gabr. vbi ſupr.* Aſtipulatur *Cort. vbi ſupr.* cum dicit: Nos autem munitiorem ad verum ingrediamur viā, ſi negauerimus reis inditis antro funebria iuſta ſuffragari: quando quidem ſatis perſpicuum ſit haud Senatum pro reis apud tartarum parentare. Suffragia itaque facta per vnum viuum, proſunt alteri viuo, propter charitatis vnionem, vt ſcribit *Petr. de Palud di. 45. q. 1. lib. 4.* ſed ſic prodeſt bonum factum alii bono, ſecundum illud: *Sanctorum communionem*: & particeps ego ſum, quia vna eſt omnium fidelium vniuerſalis Eccleſia charitate coniuncta, quæ eſt ſocietas & amicitia ſpiritualis. Vnde ſicut quando eſt contracta ſocietas omniū bonorū inter aliquos, quicquid vnus lucratur, omnibus eſt commune. Sic & ſpiritualiter, non autem peccatori, qui nō eſt de corpore Chriſti, ſed membrum diaboli: *quia non eſt conuentio vel communio Chriſti ad Belial.* Vnde exiſtens in peccato mortali, etiam non excommunicatus, nō eſt particeps alicuius boni quod fit in Eccleſia per vnionem, cum ſit membrum præciſum à corpore, quod non recipit influentiam ab anima, proſunt & ſuffragia ex ſuffragantis intentione. Vnde illi ſpecialiter prodeſt, cui intendit, etiam peccatori, quem ita poteſt intendere ſicut iuſtum, ſed non per modum meriti, ſecundum illud: Ne forte non ſufficiat nobis & vobis: quia nullus poteſt alteri mereri primam gratiam, niſi Chriſtus, vt patet in paruulis baptizatis. Sed malis ſicut extraneis, niſi merito congrui, vel (vt alii dicūt) merito digni forte per modū impetrationis. Sic quia niſi Stephan. oraſſet, Paulus ſaluatus non fuiſſet, vt dicit *Auguſt.* Et ſic prodeſt recipi ad beneficia in ſpeciali alicuius hominis vel multitudinis, ſiue ſic receptus ſit peccator: quia tunc fit particeps propter intentionem, quæ non erat propter vnionem: ſiue ſit iuſtus, quia plus fit quam prius.

Suffragium quoque viui prodeſt mortuo propter charitatis vnionem: & ſic omnia bona bonorū proſunt mortuis, etiam ſi fiant pro viuis, ſicut Miſſa. *de celebratione Miſſæ. cap. 2.* vbi dicitur: De eadem die Miſſam audiant pro ſalute viuorum & defunctorum. Item propter intentionem, quia viuunt in memoriis viuorum: & ſic omnes Miſſæ eis proſunt in quibus eſt vnum Memento, pro mortuis. Non ſic autem alia bona, in quibus non fertur intentio ad defunctos. Proſunt & ſuffragia facta per malos ex opere operato, vt Miſſa mali tantum, quantum boni: ſicut & Baptiſmus. Sed ſic nihil prodeſt niſi Sacramentum nouæ legis. Vel aliquid Sacramentale, vt aqua benedicta, & exorciſmus: non autem oratio, ieiunium, & eleemoſyna, proſunt & ex opere operante vniuerſalis Eccleſiæ, cuius miniſter eſt peccator, qui dicit Vigilias pro mortuis. Item ex opere operante eius, qui rogat vel mandat pro ſe fieri, ſicut bonus dominus per malum ſeruum faciendo eleemoſynam, meretur & ſatisfacit: quia qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur: ſicut Chriſtus per malos miniſtros benedicit & baptizat: & ſic ſuffragia à defunctis mandata vel petita, per malos exhibita, eis proſunt præterea ſuffragia facienti, & quidem ad merendū ſi fit in charitate non minus proſunt, quam ſi pro ſe fierent, ſecundum illud: Oratio mea in ſinu meo conuertetur. Et quandoque plus meretur homo celebrando pro alio, quam pro ſe: quia maiori feruore charitatis accenſus videtur, qui ſcintillas emittit ad alios, & maxime ad inimicos. Nec proſunt illis qui fuerint in limbo puerorum, quia non ſunt in ſtatu ſalutis, ſicut nec damnatis. Vnde nec paſſio Chriſti illis profuit, nec in limbo Patrum proderant ante mortem Chriſti exiſtentibus. Nec proſunt qui ſunt in cœlo per modū indigentiæ, quo ad præmium eſſentiale: prodeſt tamen eis ad gaudium accidentale: quia gaudiū eſt in cœlis ſuper vno peccatore, &c. Creſcit autem, quia de pluribus, ſed nō maius. Vnde ſi certū eſt aliquē eſſe in cœlo, infidelitas eſt orare pro eo: ſicut & iniuriā facit martyri, qui pro ipſo orat. Damnatis nō proſunt ſuffragia, vt & dictum eſt: & ideo etiam quia in inferno nulla eſt redēptio. Vnde de quibus eſt certum, non eſt orandum, ſicut nec pro dæmonibus. Reputatur autē certum de hæreticis, paganis, & Iudæis, ſed de Chriſtianis nō po-

Digitized by Google

teſt ita eſſe certum. Vnde quamuis peccatum ſit manifeſtum & non pœnitentia, poteſt orari pro eis in ſecreto: & debēt reddi ſuffragia ſiue ſe occiderint, ſiue in bello iuſto, duello, vel torneamento, mortuus ſit, aut cum meretrice. Vnde *Aug.* Pro omnibus regeneratis debet fieri oratio, ſed non publice propter ſcandalum. Et ſimiliter pro ſuſpenſis & iuſte damnatis, quia latro in morte pœnituit. Sed ſi inueniatur mortuꝰ ſubito, qui prius fuit bonæ vitæ, in publico oratio pro eo fieri debet, quia *iuſtus ſi morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit, &c.* Proſunt inſuper ſuffragia omnibus & ſolis qui ſunt in Purgatorio, qui poſſunt per alios ſatisfacere, qui nō poſſunt per ſeipſos. Sicut patet per multa exempla, vt dicit *Petr. de Palud. diſt.* 45. & latius hanc rem proſequitur. Suffragia autem quibus iuuamus defunctorum animas, ſunt preces Sacerdotum, id eſt Miſſæ, quod inter cætera plus valet ad educendum de carcere. Item precib. ſanctorum animæ ſoluuntur non ſolum in patria, qui orant pro ſociis ſuis, ſed etiam precibus iuſtorum viatorum, & præcipue oratione Dominica, Pater noſter. Item Pſalterium, quod eſt oratio etiam Spiritus ſancti, qui poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Vnde nec orationes Anſelmi, nec quæcunque aliæ ſunt ita deuotæ. De hoc adiumento *ſcribit Grego.* & habetur 13. *qu. 2. cap. animæ. Animæ defunctorum quatuor modis ſoluuntur, aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus ſanctorum, aut charorum eleemoſynis, aut ieiunio cognatorum. Curatio vero funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum, magis ſunt viuorum ſolatia, quam ſubſidia mortuorum, &c.* Vigiliæ quoque proſunt mortuorū ab Eccleſia inſtitutæ, ſicut plus valet aqua per eam benedicta quam aliter. Soluuntur & eleemoſynis charorum, quia eleemoſyna à morte liberat, & facit inuenire vitam æternam: quia etiam includit orationem & ieiunium, ad quæ tenetur eleemoſynam recipiens. Soluūtur inſuper animæ defunctorum ieiuniis, & quibuſcunque afflictionib. corporalibus: ſicut beatus Dominicus catena vnam diſciplinā accipiebat pro illis, qui ſunt in Purgatorio. Liberantur etiam animæ defunctorum indulgentiis Prælatorum: ſicut enim Prælatus poteſt diſpenſare theſaurum Eccleſiæ, ſic priuatus bona propria. Sepultura quoq; prodeſt viuis & defunctis, ad aſtruēdum fidem reſurrectionis, & etiam ad vitandum fœtorem cadauerum, hoc autem eſt officiū humanitatis & pietatis, quod omni homini eſt exhibendum. Prodeſt & ad ſolatium. Mortuo vero prodeſt inquantum de cera, oleo, oblationibus & ſericis, cedit in honorem Dei & vtilitatem pauperum vel miniſtrorum, vt ſi de panno ſerico fiat altaris paramentum, vel Eccleſiæ ornamentum, vel in pecunia redactum detur pauperibus. Quod autem equus phaleratꝰ, homo ornatus ad oſtentationem & pompā ſolum offeratur, nec redimatur, nec largiatur, mēdacium eſt & non prodeſt. Locus quoq; ſepulturæ prodeſt. Vide latius apud *Petr. de Palud. di. 45. queſt. 1. lib.* 4. Et (vt idem ait) *queſt. 2.* Suffragia non tantum proſunt illi pro quo non fiunt, quantum illi pro quo ſpecialiter fiunt ex intentione: & magis prodeſt pro quo fit determinate quam aliis: ſic & viuis non obſtāte exemplo poſito de luce & doctrina, quia talia nō operantur ex intentione, ſed ex naturæ neceſſitate. Item ſuffragium factum pro multis tantum valet, quantum ad gaudium cuiuslibet, quantum ſi pro quolibet fieret: quia charitas de qua ſcriptū eſt: Non quærit quæ ſua ſunt. communia propriis, non propria communibus anteponit, ſed quo ad liberationem non per ſe, ſicut etiam debitum ſolutum pro multis omnium debitum attenuat: ſed nullum ex toto liberat, cum tamen poſſet pro vno ſolutum ipſum ex toto liberare. Item habens ſpeciale ſuffragium & commune, citius liberatur quam habens tantum cōmune, licet gaudium ſit cōmune. Vnde ſuffragia ſicut & aliud opus bonum dicitur valere tripliciter: videlicet, ſpecialiſſime, generaliſſime, ſpecialiter vel medio modo. De quo legito *Scotum in quotlib.* & *Dom. Prap. Gabr. lect. 26. canon.* & alias ſcripſimus. Videatur ad hoc *Magiſt. Ioan. Gerſ. part. 2 de ſolicitud. Eccleſiaſt. partic.* 20. & 21. & 22. Eſt præterea ſecund. *Palud.* ſuffragiū bonum facilitatis inquantū eſt eius actꝰ bonus, reddens ipſum cōmendabilem & acceptum corā Deo, & eſt bonū eius pro quo fit inquantū pro eo ſatisfacit. Quantū ad primam bonitatē, plus gaudet de ſuffragio ille, qui eſt in maiore charitate, quā ille ꝓ quo fit: quia cum illo mō ſuffragium non ſit magis bonum vnius defuncti quam alterius: ſed ſit bonum ſolius facientis de eo tanquam de æquali bono plus gaudet ille qui plus habet

de

de charitate. Sed quantum ad ſecundum valorem, cum ille valor ſit bonum illius ſolius pro quo fit, & vnicuique magis eſt amabile proprium bonum quam alienum. Ideo quantum ad iſtam cōſiderationem plus gaudet de ſuffragio ille pro quo fit exiſtens in minori charitate, quam ille pro quo non fit, dato quod ille ſit in maiori charitate. *E*t vt idem ait: In die animarum non debet principaliter dici Miſſa nec pro patre, nec pro matre, ſed pro omnibus fidelibus defunctis: ſicut quod dandum eſt pauperibus, non eſt dandum amicis carnalibus magis quam aliis: poteſt tamē quis ſecundario ſpecialiter intendere ſuos charos, & pro eis ſpecialiter facere oblationem: ſed debent fieri Miſſæ & officium principaliter pro omnibus. Sed quia diuites plures eleemoſynas faciunt, inde eſt quod eleemoſyna quo ad ſuffragia plus prodeſt diuiti, quam pauperi per accidens: quia plus tenentur orare beneficiati pro benefactoribus ſuis, quam pro aliis: alias eſſent ingrati. *E*t vt idem *Petrus de Palude* ait *concluſione* 4.) quando fiunt ſpecialia & multa ſuffragia pro illo qui non indiget, vt quia iam eſt in gloria, vel qui minus indiget, quando ſupereſt diuidatur indigentibus, vt non petentium partes, petentibus accreſcant. Et *concluſione* 5. idem *Paludenſis* dicit, quod tantum vel plus valent ad meritum inſtituentis, quia magis eſt ad honorem Dei continuatio talium anniuerſariorum: & hoc conſiderans Eccleſia, ea ſic inſtituit. Sed ad celeriorem liberationem à Purgatorio, & citius videndum Deum, plus valet accelerata multiplicatio. Nam Miſſa nondum celebrata ex opere operato, non poteſt habere tantam efficaciam, quantam iam celebrata. *E*t forte non tamdiu eſt manſurus in Purgatorio, quod vltima Miſſa anniuerſarii perpetui cantetur, & eum liberet. Neutrum ergo eſt condemnandum, quia vtrunque bona intentione fieri poteſt, & anniuerſarium, vt Deus clarius videatur per opus ſibi magis honorificum: & multitudo Miſſarum ſimul à diuerſis dicendarum, vt Deus citius videatur, & non ſolum pro amore ſui, ne diutius teneatur vel torqueatur. *Hæc Paludenſis.* Si de ſuffragiis multa ſcire volueris, legas *Dominum Præpoſitum Gabrielem in canon. Miſſa, vbi ſup. & alias.*

SVGGESTIO à verbo ſuggero, quod ſignificat ſubminiſtrare, in cor ponere ſeu ſupporrigere. *Augu. li. 1 ciuitatis Dei: Nam cum ei ſcriba ſuggeſſiſſet, quid de ſignis Deorum, quæ multa capta fuerant, fieri iuberet. Hieronymus ad Paulinum: Quicquid aliis exercitatio & quotidiana in lege meditatio tribuere ſolet, illis Spiritus ſanctus hoc ſuggerebat.* Vnde Suggeſtio, inſpiratio, ſuaſio, immiſſio, &c. Et ſuggeſtio diabolica, quæ nihil aliud eſt (vt ſcribit *Stephanus Bruleſer diſtinct.* 8. *qu.* 10. *li.* 2.) quam prauæ cogitationis immiſſio: loquendo de immiſſione large dicta ſupra in dictione *Immittere.* Non tamen poſſunt compellere ſecundum *S. Bona.* vt oblatum recipiamus: quo facto neceſſario cogitemus malum, niſi in caſu, videlicet cum cogitatio animæ non eſt circa vtilia occupata, tunc enim euagatur & eſt ocioſa: poteſt ei diabolus offerre imaginationem turpem & vanam: & ideo volenti malas cogitationes effugere, ſollicite & diligenter cauendum eſt ne contingat aliquando animum à bonis & ab vtilibus cogitationibus reuocari: hoc tamen facile eſt ei, qui ſollicitus eſt in bonis animum exercere, cui multo facilius eſt & delectabilius in bonis cogitationibus verſari, quam ſit in fœdis, & turpibus, & carnalibus, & ſic de aliis.

SVMMVM. Summus, a, um, quod eſt omnium altiſſimum, vt hic ſummum locum in vrbe tenuit. Aliquando dicitur extremum. *Cic. in Hort. Vixit ad ſummam ſenectutem valetudine optima.* Aliquando maximum, quo nihil ſit maius: ſic Deus ſummus dicitur. *Cic. libr.* 2. *Tuſcul. Summum quo nihil eſt ſuperius.* Et à *Virgilio* dictum eſt: *Summe Deum*: pro maxime Deorum. Aliquando laudabile, glorioſum. A quo ſummitas, altitudo, ex quo altior pars montis, ſummitas dicitur. Summum ſecundum *Scot. d.* 13. *li.* 3. poteſt accipi, Vno modo poſitiue per excedentia ad omnia alia. Alio modo negatiue, pro non excedi ab aliquo alio Secundo modo poſſunt eſſe multa talia, ſicut ſunt mala generaliſſima, quorum quodlibet non habet genus ſuperius. Primo modo loquendo, dico (inquit *Scot.*) quod Deus non potuit conferre animæ Chriſti ſummam gratiam poſſibilem, quia poteſt creare æqualem. Potuit enim & poteſt aliam naturam æqualem iſti aſſumere, & æqualem gratiam ſibi dare. Secundo modo dico, quod ſummam gratiam creabilem potuit dare huic animæ: potuit enim

Digitized by Google

ſumma gratia iſto modo creari ſimul vnica creatione,& potuit conferri creaturæ.Id quod latius probat *Scot.* Et probabile eſt dicere ſecundum *Mag.* quod Deus tantam gratiam ei contulerit, quantam potuit. Potuit autem conferre ſummã gratiam creabilem. In commendando enim(vt dicit *Sco.*)Chriſtum,malo excedere,quam deficere à laude ſibi debita, ſi propter ignorantiam oporteat in alterum incidere. Vide latius *Scotum* ad modum deuote ſcribentem.

Svmmvm in aliquo genere poteſt dupliciter dici,vt literis mandauit *S. Bonau.d.34.art.2.qu.1. lib.2.*Vno modo dicitur ſummum,quo nihil poteſt eſſe maius : & hoc modo non contingit aliquid ſumme malum. Nihil eſt enim adeo malum,quin poſſit eſſe peius,pro eo quod habet aliquid de bonitate quo poſſet magis priuari, & ita adhuc peius eſſet. Et pro tanto dicit *Dionyſ.* quod malum eſt infinitum. Alio modo dicitur ſummum,quo nihil eſt maius ſecundum actum, ſed ipſum excedit inter omnia alia:& ſic contingit reperire ſummum in malis.Nam Lucifer qui eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, peſſimus eſt ſuper omnes.Hæc *Bona.*

Svperbia dupliciter accipitur. Vno modo generaliter, ſecundum quod inuenitur in omni peccato,& ſic eſt contemptus obedientiæ. Siquidem omnis peccans contemnit legiſlatorẽ cuius legem tranſgreditur: ſic omne peccatũ eſt ſuperbia,imo eſt initium omnis peccati, vt dicit *S.Bona.d.42.li.2* Et ſecundum *Gerſ.par.4.lect.1. ſerm* Pœnitemini,ſuperbia in omni vitio reperitur. *Greg.* dicit ſuperbiam Reginam eſſe & matrem omnium vitiorum. Quod intelligendum eſt(inquit *Gerſi.p.2 in comp.Theo.*)de ſeptem vitiis *Greg.*accepiſſe prout conſideratur ſecũdum quandam redundantiam &generalitatem quam habet in alia peccata,inquantum, ſc. ex ipſa omnia peccata oriri poſſunt,inquantum,ſc.alia peccata ordinantur ad finem ſuperbiæ,quæ eſt propria excellentia ad quam poteſt ordinari quicqd homo indebite & inordinate appetit,vel indirecte &per accidens remouendo, prohibens inquantum,ſcilicet per ſuperbiam homo legem diuinam cõtemnit,per quam prohibetur à peccãdo,& tranſgreditur mandata. Intelligitur tamen hoc(inquit *Gerſ.*)quando illa tranſgreſſio mandatorum fieret ex contemptu. Nã fieri poſſit ex ignorantia vel infirmitate,quod ibi non eſſet ſuperbia.Conſonat *Iac.de Valen.ſup.illud Pſal 35. Non veniat mihi pes ſuperbia*,qui dicit ſuperbiam eſſe pedem & fundamentum omnium peccatorum & vitiorum.Patet,nam peccator per ſuperbiam contemnit Deum,& ſic incidit in omnia alia peccata,ſcilicet in auaritiam & rapinam, & vſuram,& ſimoniam,vt ſuſtineat ſuperbum ſtatũ, & exinde incidit in inuidiam & odium fraternũ, quia non ſuffert priorem nec parem.Et ſic venit vſque ad contemptum Dei & obſtinationẽ,non timens eius iuſtum iudicium:& ſic cõtemnit etiam legem,& negat diuinam pꝛouidentiam.Sic patet quod ſuperbia eſt pes &initium peccatorum: & cætera peccata ſunt minus eius, &c. Et (vt ait *Gerſ.p.3.de myſt.Theol.*) *Superbia eſt radix cuiuſlibet improba affectionis, ſicut ex aduerſo parturit omnem affectionem piam humilitas.* Alio modo accipitur ſuperbia, vt eſt ſpeciale vitium diſtinctum ab auaritia,inuidia,&ſic de aliis vitiis capitalibus,& à ſanctis communiter deſcribitur.*Superbia eſt amor vel appetitus inordinatus propria excellentia, id eſt propria magnitudinis habita vel habenda,ſeu concupita.*Alioquin ſpecies eius non bene aſſignarentur, inter quas ſola quarta dicit reſpectum ad alios.Aliter deſcribitur à *B. Augu.* qui ait : *Superbia eſt peruerſa celſitudinis appetitus,li.14.de Ciu.Dei.*Vel *ſuperbia eſt amor propria excellentia ſecundum Hugo libr. 2. de Sacramentis. Et Iſidor. libr. Etymol. Sanctus Thom.dicit:* Superbia eſt inordinatus appetitus excellentiæ cui debetur honor & reuerentia : vel ſuperbia proprie reſpicit defectum ſubiectionis hominis ad Deum,ſecundum quod aliquis ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi præfixum ſecundum diuinã regulam vel menſuram,ex *S.Tho.1.2.qu.84 ar. 2. & 2.2.q 87.qu.5.*Et appetitus excellentiæ rectus eſt magnanimitatis,excedens eſt ſuperbiæ, deficiens eſt puſillanimitatis ſecundum *S.Thom. in qu.de malo qu.8.ar.2.* Et deriuatur ſuperbia à ſuperbio,quod eſt efferor,extollor. Item ſuperbe aduerbium,hoc eſt elate,arroganter. Et ſuperbiloquens,quod eſt ſuperbe loquens. Et ſuperbiloquentia,id eſt elatus & ſuperbus ſermo. Et ſuperbi dicuntur ſec. *Aug.10 de ciu.Dei*,placentes ſibi. Vnde ex iſto amore fundata eſt ciuitas diaboli.Vnde idem *9.de ciuit. Dei* ait:quod duo amores fecerunt ſibi duas ciuitates. Ille proprie eſt ſuperbus ſecundum *S. Bonauent.* qui omnia vult facere,oẽs alios ſpernit, & nihil bene facit.

Et

Et primum peccatum Luciferi ſecundum eundem,& omnes doctores,fuit ſuperbia.Sed *Scot.* dicit quod fuit peccatũ luxuriæ, capiendo luxuriam large pro inordinato amore ſuiipſius. Vel multis peccatis peccauit Lucifer: imo (vt ſcribit *Brulefer diſt.* 5. *q.* 1. *lib.* 2.) non eſt aliqua ſpecies peccati imaginabilis quin commiſerit Lucifer.Et ſi dicatur quod in vno ſolo motu peccauit: intelligendum eſt per motum primum peccatum. aliter doctores ſibi contradicerent ſæpe.Declarat autem *Brulefer* ſingula peccata quę commiſit.De quo videatur alias ipſe *Brulefer & S. Bonauentura ead diſt. ar.* 2. *q.* 1. qui & de ſuperbia dæmonum latius ibidem ſcribit,&c. Superbiam (dicit *Magiſter Ioannes Gerſon parte* 4. *ſerm. de domino quærendo*) nihil aliud eſſe quam ſcindentem ventum & valde impetuoſum. *Hieremiæ* 51. *Eleuauerunt cor ſuum contra me quaſi ventum peſtilentem*, vt cum homo ſe laudat & glorificat de aliqua gratia quam Deus illi contulit, quod ſe more venti iactat. *Per ſuperbiam Saul regno ſuo excluſus eſt: Roboam fuit fugitiuus, Sennacharib occiſus ſuorum puerorum manibus: Nabuchodonoſor depoſitus: Holofernes decollatus: Amon ſuſpenſus, ſimiliter & Abſolon, &c.* Quando autem ſuperbia ſit peccatum mortale aut veniale, videatur *Gerſon parte* 2. de cognitione peccatorum venialium & mortalium, *conſid.* 4. cum ait: Superbia erga Deum haberi poteſt per hoc quod putatur haberi gratia quam quis non habet, aut per hoc quod quis putat eam aut vult habere de ſe ipſo, ſcilicet per ſuam ſapientiam, aut fortitudinem,aut pulchritudinem,aut per hoc quod putat eam bene meruiſſe erga Deum, quaſi Deus teneatur facere, & quod aliter faciendo iniuſte faceret. Aut per hoc quod quis putat & vult habere gratiam à Deo quaſi pro ſe ſolo, & de hoc ipſe ſuperbit, *ſicut peccauit Phariſæus qui reddebat gratias Deo de bonis ſuis, quod benefactum eſt*, ſed in hoc ipſe deficiebat, quod gaudebat quod alii non habebant illa vt Publicanus. Et hoc ſignum erat quod putabat clare quod bona ſua eſſent de ſe, non autem de Deo ſolummodo, alias enim non ſe plus glorificaſſet quam ſi bona illa fuiſſent in alio. In tribus vltimis caſibus ſuperbia ſemper eſt peccatum mortale ſi ſit deliberatio & plenus conſenſus. In primo caſu eſt præſumptio, quæ poteſt eſſe peccatum veniale ſolum, quando ipſa contingit per ignorantiam, aut ipſum putare nõ eſt certum, neque affirmatum. Hæc *Gerſon.* Inuenimus aliquando à ſanctis nominatam ſuperbiam ſanctam, quæ, ſcilicet nobilitatis ſuæ conſcia neſcit proſtitui vel calcari, neſcit niſi ſummis iungi. De quo vide & *Gerſonem tract.* 7. *ſuper Cant. Virginis, notula* 1. *& parte* 2. *ſerm. de S. Bernardo.* Idem dicit de anima, quæ omnem inquit cœpit amorem alterum à tuo dedignari, cœpit tædere quotidianarum harum formarum, hanc enim tantam de propria dignitate, decore & nobilitate præſumpſerat fiduciam. Tam ſuperba de amore facta erat ita (vt vulgo vox eſt) vt nullum niſi omnipotentiſſimum, ſapientiſſimum & pulcherrimum ſuper omnia amare dignaretur, magna, ſed bona ſuperbia *Gerſon.* Idem *tractatu* 9. *ſuper cantic. eod. Virginis*, ſuperbiam ſanctam nominat. Et per multa alias ipſe de ſuperbia ſcribit.

Svperbiæ ſpecies quas ponit *Gregorius* 23. *moral.* §. 7. ſunt quatuor. Quatuor enim ſunt ſpecies quibus omnis arrogantium tumor demonſtratur. Prima, cum bonum aut à ſemetipſis habere æſtimant. Secunda,aut ſi ſibi datum deſuper pro ſuis ſe accepiſſe meritis putant. Aut cum iactant ſe habere quod non habent,aut deſpectis cæteris ſingulariter appetũt videri quod habent. Hæc *Gregorius.* Verum ſuperbia non eſt vitium intellectus, ſed voluntatis in ordine appetentis,ſecundum has quatuor ſpecies.Ex quo ſequitur excæcatio intellectus. Poſſunt igitur verba *Gregorii* ita intelligi. Prima,appetitus inordinatus quo quis vult bonum ſuum eſſe à ſe, & non ab alio. Secunda, qua vult bonum ſuum eſſe ex meritis,& non ex gratia. Tertia,qua vult habere bonum ſibi indebitum.Quarta,qua vult bonum habere ſingulariter, quo, ſcilicet excellit alios, &c. De quo latius videri poteſt *Gerſon parte* 2. *in compendio Theol. de ſeptem vitiis capitalibus.*

Svperbia differt ab inani gloria, quæ differentia comuniter aſſignatur, quia licet in vtraq; ſit immoderatus & inordinatus propriæ excellentiæ appetitus, qui, ſcilicet non eſt ſecundum rectam & debitam rationem. In hoc tamen differunt, quia ſuperbia excellentiam propriam inordinate appetit. Inanis vero gloria excellentiæ propriæ manifeſtationem, ita quod ſuperbia pro-

bia proprie conſideratur in quantum ille inordinatus propriæ excellentiæ appetitus habetur ad intra, etiam ſi non ab extra progrediatur. Inanis gloria tranſit ab extra, quia illam excellentiam appetit ab extra apparere, & in ore aliorum apparere & manifeſtari. Ponit & *Greg.* aliam differentiam inter eas. De quo conſulito *Magiſt. Ioan. Gerſ. de ſeptem vitiis, vbi ſup.* Ponuntur & ab aliis doctoribus alię ſpecies ſuperbię. *Hieron.* aſſignat ingratitudinē ſpeciem ſuperbiæ. *Aug.* dicit quod ſe excuſare de peccato commiſſo ad ſuperbiam pertinet. Etiam prę̃ſumptio qua quis tendit ad aſſequendū aliquid quod eſt ſupra ſe, ad ſuperbiam pertinere videtur *Bernard.* etiam *ponit 12* gradus ſuperbiæ, qui ſunt curioſitas, mentis leuitas, inepta lætitia, jactantia, ſingularitas, arrogantia, præſumptio, defenſio peccatorum, ſimulata cōfeſſio, rebellio, libertas, peccandi cōſuetudo. Sed qui debite conſiderat (inquit *Gerſ. vbi ſup.*) omnes huiuſmodi ſpecies ſeu gradus ad quatuor ſpecies per *Greg.* (vt tactum eſt) aſſignatas reduci poſſunt, & ſub eis comprehenduntur. De quo legito latius *Gerſ.* Et de ſignis ſuperbiæ apud eundem *par. 1. ſerm. de circumciſ. Domini, & de probat. ſpirituum*, vbi & ponit duplicē ſuperbiā, quā nominat *Bernard.* ſubtile malum. Nam eſt quædam ſuperbia in intellectu, dum non vult ſubiici alieno judicio, ſed innititur proprio. Quædam in voluntate, dum tenuit obedire, & hæc citius deprehenditur, ideoq; facilius corrigitur quam primā. Videantur & alii de ſuperbia. Et *Gerſ. in ſuis operibus & tractatibus* in multis locis de ea ſcribit, breuitatis gratia multa relinquo aliis.

Svperiores ſunt præfecti vel prælati, qui alios moderantur & gubernant, & contemptus ſeu deſpectus ſuperiorum: & per hoc non obedire eſt ſpeciale peccatum ſuperbiæ. Et eſt ſemper mortale, vt ſcribit *Gerſ. par. 2. de cognit. peccat. ven. & mortal.* quando ex certa ſcientia fit tranſgreſſio mandatorum ſuorum ſuperiorum principaliter, & ſolummodo pro eo quod ipſi hoc præceperunt: quia ibi proprie eſt contemptus, aut quando non reputantur. Nec fit vis de præceptis eorum ac ſi ipſi hoc nō præcepiſſent, & per hoc non obeditur, quando tamen tranſgreſſio fit mandatorum à ſuperiorib. datorū pro aliqua fragilitate, aut pro alia cauſa, non eſt nominandum peccatum per contemptum. Et vt idem dicit *Gerſ.* non tenemur obedire ſuperioribus noſtris, niſi in caſibus in quib. ipſi ſunt nobis ſuperiores, & in quibus Dei ordinatione aut noſtra voluntate nos ei ſummiſimus, & hoc intelligitur de Epiſcopis, Abbatibus & Dominis temporalibus de Patre & Matre. Si autem contemptus accedit (qualis dictus eſt) non erit excuſatio mortalis peccati, vt vult *Magiſt. Ioan. Gerſ.* &c.

Svpererogatio. vide in dictione, *opus ſupererogationis.*

Svperlativvs capitur dupliciter, ſecundum duplicem expoſitionem. Affirmatiuam & negatiuam, vt ſummus affirmatiue, id eſt omni alio maior. Vel negatiue, id eſt quo nullus eſt maior. Primo modo non poteſt niſi vni conuenire. Secundo modo poſſunt eſſe plura ſumma. *Gab. diſtinct. 13. q. vn. ar. 1. lib. 3.* Et ſecundum eundem: gratia in anima Chriſti perducta non eſt affirmatiue ſumma: quia non maior gratia in alia aſſumptibili anima creabili. De quo latius legito *Gab.* an creabilis ſit ſumma gratia negatiue.

Svpermvndanvs. vnde ſupermundana ratio vt exponit *Hugo*, id eſt ſpiritualis ratio.

Svperstitio eſt vitium religioni oppoſitū, ſecundum exceſſum, vt ſcribit *S. Th. 2. 2. q. 82. ar. 1.* Et eſt vitium contrarium religioni, non quia plus exhibeat in cultum diuinū quam vera religio, ſed quia exhibet cultum diuinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Superſtitio ſecundum *Gerſ. par. 3. de direct. cordis, conſid. 16* nihil aliud eſt quam vana religio. Dicitur autem vana, quia caret ratione & effectu. Reprehenduntur autem à *Gerſ.* variæ hominū ſuperſtitiones, vt quod gallus pro pueris, gallina pro puellis *S. Chriſtophoro vel Ioanni Bapt.* quod ad *S. Hubertum* ꝑ morſu canis rabidi fiant. Innuentur particulares obſeruantiæ quæ nullā videntur habere rationē inſtitutionis, & ita talis ritus trāſit in ſuperſtitionem. Similiter eſt de hoc quod S. Antonius plus habeat virtutis in curando ſacrum (vt aiunt) ignem quam alii ſancti. Rurſus idem eſt quod in hac Eccleſia dedicata beatiſſimæ virgini ipſius virtus ſit potentior quam in alia ad faciendum miracula, & ſuccurrendum inuocantibus ſe, & hoc præſertim ratione talis vel talis imaginationis ſuæ, vel ratione

Digitized by Google

tione ſolitæ peregrinationis illic continuatæ, & ſic de ſimilibus abſque numero Hæc *Gerſ.* qui & multa alia ſcribit contra ſuperſtitioſos. Superſtitio ſecundum *S. Bona. di.* 13. *circ. text. li.* 4. eſt ſententia cõtra fidem ratione adinuentionis. Et dicitur ſuperſtitio, quaſi ſuperflua inſtitutio, & ratione adhęſionis hæreſis, & ratione defenſionis ſecta loquẽdo per appropriata. Vel hæreſis, quia contra veritatem. Secta, quia contra communitatem. Superſtitio, quia contra vtilitatem quaſi ſuperflua inſtitutio. Vel hæreſis ab eligendo, ſecta à perſequendo, ſuperſtitio à ſuperſtando. Vnde hæreſis dicit præſumptuoſam & deliberatam falſi adinuentionem, ſecta ſuperaddit imitationem, ſuperſtitio diuturnitatis inueterationem, ſicut ſenes ſuperſtites delirant, ſic & hæretici. Ideo dicitur ſuperſtitio, quia vetuſtati & ſuperſtiti concordant, prius autem ſuperſtia dicitur quaſi à ſuperſtando. Nam ſicut in fide intellect⁹ captiuatur, ſic in ſuperſtitione errore inflatur & eleuatur, hæc *S. Bona.*

SVPERSTITIOSA autem phantaſiatio prouenit ex varijs ſeductionib⁹ ſeu corruptela multiplici virtutis phantaſticæ in hominibus. Vnde *Gerſ.* dicit quod talis obſeruatio confingitur, vel tenetur, vel exercetur ex ſola hominum phantaſiatione & melãcholica imaginatione. Fit & per diabolicas illuſiones ad damnationem animarũ, & fidei Chriſtianæ ſubuerſionis, & ſanctorũ infamationẽ, vel ex gẽtilium paganorum & aliorũ infidelium derelicta in principio conuerſionis ad fidem Chriſti ſuperſtitione: vel ex Poetarum confictione, vel ex magicorum maligna traditione. Vel ex fomitis originalis corruptione, ſicut in vi concupiſcibili, ita in rationali, vel ex phantaſiæ vel imaginatione virtutis debilitatione, vt ſcribit *Gerſ. p.* 1. contra ſuperſtitioſam dictum obſeruationem, qui & reprehendit ſuperſtitionem, qui putant quãdo in exitu domus obuium habuerat vnum cattum vel leporem, vel quod in egreſſu hoſpitii offenderat pedem, vel quod mane camiſiam auerſam induerat. Item alius, ego ſic ſomniaueram, crocitabat coruus ſuper tectum, aut bubo cum ſtridore ſuperuolucrat, vel gallus præter horam vocem dederat. Dicit ali⁹. Ecce mala dies erat & infortuna vel ægra. Longum eſſet proſequi ſingula vel omnia quibus falluntur, & fallunt homines inducentes ꝑ ſe experientiã quaſi certam, & fundant cõfictiones inanes & falſas. Hæc *Gerſ. & multa alia, &c.*

SVPPOSITVM ſecundum *S. Tho.* 3. *ſent. di.* 6. *q.* 1. *art.* 1. eſt nomen ſecundæ intentionis ſignificans habitudinem particularis ad naturam cõmunem inquantum in ea ſubſiſtit. Suppoſitum (vt ſcribit *Gab. di.* 23. *q.* 1. *li.* 1. Et concordat *Dom. Card. Camer. qu. vni. lib.* 3.) Eſt ens completum non conſtituens aliquod ens vnum, nec natum inhærere alteri, nec ab alio ſuſtentatum. Et ens completum dicitur ens quod non eſt natum eſſe pars componens alterius. Vnde natura humana in Chriſto eſt ens completum, quia non eſt pars componens perſonam Chriſti. Non enim eſt perſona verbi compoſita ex natura aſſumpta, licet eam ſuſtentet. Per primum ſci icet ens completum, excluditur entitas partialis, ſiue actualiter componat ſiue non, quia nihil quod poteſt eſſe pars, eſt ens completum, ſed tantũ ens partiale. Et ita includitur anima etiam ſeparata, & omnis forma ſubſtantialis, & materia per ſecundam particulam non conſtituẽs, &c. Excluditur diuina eſſentia, & quælibet relatio diuina, quia quamuis ſit ens completum, tamen conſtituit perſonam. Et non conſtituens dicit actum, id eſt actu non conſtituens, quoniam ſi diceret aptitudinem, nulla natura aſſumptibilis eſſet ſuppoſitũ: quia quælibet nata eſt conſtituere vnum ſuppoſitum cũ aſſumente. & ita nullum ſuppoſitum creatum eſſet ſuppoſitnm: quia quodlibet eſt aſſumptibile, vt nunc ſupponitur per tertiam particulam, excluditur quodlibet accidẽs, ſiue actu inhæreat, ſiue ſit ſeparatũ à ſubiecto, vt accidens in ſacramento altaris, quia omne accidens natũ eſt inhærere, per quartam particulam excluditur natura aſſumpta à verbo, non aſſumptibilis. De hoc in 3. *li.* latius habetur. hæc *Gab.* Et (vt idem dicit *di* 1. *q* 1. *lib.* 3.) Id quod ſuppoſitum dicit generaliter in ſubſtãtia, hoc perſona ſignificat ſpecialiter in intellectuali natura.

SVPPOSITVM, perſona, & indiuiduum differunt, vt ſcribit *Brulef. di.* 1. *q.* 1 *li.* 3. quia ſuppoſitum in plus ſe habet quam perſona, quia omne indiuiduum de genere ſubſtantiæ eſt ſuppoſitũ. Vnde perſona eſt ſuppoſitum, ſed non econtra: & omne ſuppoſitum eſt indiuiduum, ſed non econtra: quia indiuidua accidẽtium non ſunt ſuppoſita, tamen bene ſunt indiuidua. Suppoſitum itaque eſt ſuperius ad perſonam, vt & vult *Dom. prepoſ. Gab. di.* 23. *q vnic. art.* 1. *lib.* 1. Vnde quod eſt in-

eſt indiuiduum in omni natura, hoc eſt ſuppoſitum in natura per ſe ſubſiſtente ſubſtantiali, & perſona in natura intellectuali. Indiuiduum vero eſt res ſingularis, ſiue totalis, ſiue per ſe ſubſiſtens, ſiue alteri innitens. Hæc *Gab.*

SVPPOSITARE totaliter ſecundum *Occam 4. quotlib. q.12.* dupliciter accipitur. Vno modo quia præciſe ſuppoſitat, ſic illud non ſuppoſitat præciſe, quo circunſcripto nihilominus natura ſuppoſitatur. Alio modo vt eſt idem ſuppoſitare totaliter & ſufficienter. Sic filius ſufficienter ſuppoſitat, & tamen circunſcripto filio, pater poteſt ſuppoſitare naturam. *Gab. di.1. q.1. art.3. li.3. du.3.* vbi etiā dicit verū, quod in caſu natura humana ſic à tribus aſſumpta nō vniretur vna vnione tribus, ſed cuilibet perſonæ ſpeciali vnione, & ita eſſentialiter ibi tres incarnationes, licet vna caro tantū, id eſt vna humanitas tantum aſſumpta, vt vult *Pet. de Candia.* Sufficit autem vna incarnatio pro omni hominū criminū expiatione. Et quid ſit ſuppoſitari, vide in dictione, *vniri* infra.

SVPPOSITIO eſt acceptio termini in propoſitione pro ſuo ſignificato vltimato, de quo multa videto apud dialecticos. Et hanc deſcriptionem ponit & *Gerſ. tract. 7. ſuper Cant. Maria.* Nunc vero de ſuppoſitione terminorū in diuinis nobis agendum eſt, ſecundum *Cam. q.5.* quem imitatur *Gab. di 12. q.1. art.3. du.4. li.1.* de qua & in logica ſcripſimus. Vnde ſuppoſitio termini in diuinis eſt duplex. Quædam eſt ſuppoſitio mediata, alia immediata. Vnde ille terminus ſupponit mediate pro patre in diuinis, qui ſupponit pro patre in diuinis, & tamen non conuertitur cum iſto termino pater conuerſione regulata, per hoc ſignum, omnis res quæ eſt. Et ſic iſte terminus pater, ſupponit pro eſſentia non immediate. Et ſimiliter iſte terminus eſſentia pro patre, quia licet pater ſit eſſentia & econtra, non tamen ſequitur, quęcunque res quæ eſt pater eſt eſſentia, ergo quæcunque res quæ eſt eſſentia eſt pater, vt patet. Sed ille terminus ſupponit immediate pro patre in diuinis, ſiue pro perſona quæ producit & non producitur, qui conuertitur cōuerſione regulata per hoc ſignum, omnis res quæ eſt. Nullus autem alius terminus ſupponit immediate pro patre, & ſic de filio ſu modo & ſpiritu ſancto, & de eſſentia dicendum eſt. Ex iſtis inferri poſſunt regulæ aliquæ ſecundum eundem *Camer.* & ſequitur eum *Gab. vbi ſup.* bene notandę. Prima regula. Nullus terminus perſonalis ſupponit immediata pro eſſentia in diuinis, ſicut ſunt iſti termini, pater, filius, & ſpiritus ſanctus, vt clare patet. Secūda regula. Nullus terminus eſſentialis ſupponit immediate pro perſona in diuinis, ſicut iſti, Deitas, eſſētia, &c. Tertia. Omnis terminus eſſentialis ſupponit mediate, vel immediate pro qualibet re in diuinis. Patet, quia iſte terminus eſſentia, vel Deitas ſupponit pro eſſentia immediate, & pro qualibet perſona mediate. Quarta regula. Nullus termin⁹ perſonalis ſupponit pro qualibet re in diuinis. Patet quoniam iſte terminus pater non ſupponit pro filio, nec ecōtra, nec ſpiritus ſanctus pro patre, nec econtra, & tamen iſte terminus pater, bene ſupponit mediate pro re quæ eſt filius, ſcilicet pro eſſentia. Quinta. Licet quilibet terminus perſonalis non collectiuus immediate ſupponat pro perſona, & mediate pro eſſentia, tamē nullus talis ſupponit pro pluribus rebus in diuinis copulatiue, nec etiā diſiunctiue. Patet, quoniam iſta copulatiua eſt falſa, pater eſt pater, & pater eſt filius. Similiter iſta de copulato extremo eſt falſa, pater eſt pater, & filius. Et ſic pater non ſupponit collectiue pro pluribus rebus, nec coniunctim nec diuiſim. Sexta regula. Quod licet iſte terminus trinitas, ſupponat immediate pro omnibus perſonis diuinis collectiue, tamen pro nulla earum per ſe ſumpta ſupponit nec mediate, nec immediate. Prima pars patet, quoniam hæc eſt vera, quæcunque res quæ eſt trinitas, eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Et econtra, quæcunque res quæ eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus eſt trinitas, igitur. Secunda patet: quoniā nec trinitas eſt pater, nec econtra. Ex qua ſequitur ſeptima regula quod eſt aliquis terminus, ſcilicet trinitas, qui ſupponit pro aliqua re in diuinis, licet mediate, tamen pro nulla perſona ſupponit mediate vel immediate. Prima pars patet, quia hæc eſt vera, trinitas eſt eſſentia, ergo ſupponit pro eſſentia. Patet per diffinitionem ſuppoſitionis. Secunda pars patet, quoniam hæc non eſt vera. Trinitas eſt perſona, nec econtra. Hæc *Aliacenſis* & *Gab.* vbi *ſup.* Octaua regula (vt dicit *Camer.*) eſt quod nulla res in diuinis eſt duæ res, quin illa ſit tres res, *&c.* De ſuppoſitione vero abſtractorū vide *Gab. di.14. q.1. l.1.* & *in prol. q.3.* Et ſecundum aliquos, abſtracta connotatiuorum non ſupponunt pro vna re, ſed pro omnibus ſimul

mul quæ ſignificant. Sic creatio non ſupponit pro aliquo vno, ſed ſimul pro Deo & creatura de novo producta Secundum alios ſupponunt pro eiſdem pro quibus concreta & cætera connotant, & ſic creatio eſſet Deus creans, & actio actiue agens, paſſio paſſiue patiens. connotaret tamen creatio actiue creaturam productam. Creatio vero paſſiue ſupponit pro creatura connotando creatorem, *Gab.*

Suspensio vt eſt pœna canonica & ſexta (vt ſcribit *Scot d.2..q.1.l.4.*) eſt prohibitio ab aliquo alias conueniente, & hoc ad tempus. In hoc diſtinguitur iſta pœna ſpecialiter contra alias. Hæc autem eſt multiplex. quia quædam eſt ſuſpenſio ab officio, quædam à beneficio, quædam ab ingreſſu Eccleſiæ. & quandoque incurritur ipſo iure, ut habetur extra *de ſentent. & re iud. cum ætern. & extra de ſenten. excom. cum medicinalis.* Et etiam in ſuſcipiendo ordines ab epiſcopo qui renunciat loco & dignitati tali: quia qui executionem non habet, executionem non confert, & ita ſi ordinem confert ſuſcipiens, tamen executionem non habet, ideo eſt ſuſpenſus. De hoc *1.q.7. Diabert. & extra de ordin. ab epiſc. qui renun. c.1. in gl.* Similiter de ordinato ſcienter ſimoniace. Frequenter autem infligitur à iudice, nunc illa, nunc iſta. Tollitur autem per relaxationem talis ſuſpenſionis facta ab eo qui eam tulit, vel à ſuperiore eius, hæc *Scot.* Suſpenſio (vt ſcribit *Pet de Palud. d.18.q.7. art.3. lib.4.*) eſt qua aliquis prohibetur vti iure ſuo, non autem qua prohibetur vti iure prohibentis, quia illud eſt magis inhibitio vel revocatio. Vnde ſi officialis prohibeat celebrare vel confeſſiones audire quæ ipſe facit iure ſuo, non ex commiſſione officialis, eſt ſuſpenſio proprie dicta: propter quod ſi hoc faciat officialis ſine ſcriptis, vel ſine monitione, ſuſpenſionem incurrit, *de ſent. ex. ſacro. c.5. Cum medicinalis l.6.* Sed ſi Epiſcopus qui dedit ſuam poteſtatem fratribus vel ſecularibus ſuſpendit eos ab audientia confeſſionum nomine ſuo, non eſt ſuſpenſio, ſed mandati reuocatio Hæc & latius *Paluden.* Vel ſuſpẽſio eſt quædam Eccleſiaſtica cenſura, qua interdicitur aliquod exercitium, vel officium competens certæ perſonæ Eccleſiaſticæ. Aliquando à iure, aliquando à iudice prolata.

Svspensvs. Et ſunt ſuſpenſi (vt ſcribit *Gab. du.4.d.13.q.1 lib.4.*) quo ad ſe ex ſententia Dei, & quo ad alios ex ſententia Eccleſiæ. Omnes heretici interdicti, ſciſmatici, excommunicati, ab officiis ſuſpenſi, irregulares, depoſiti ſiue degradati, ſiue tales ſint manifeſti, ſiue occulti. Omnes enim tales ſunt per ſententiam Eccleſiæ executione ſui ordinis priuati, ut *32.d. præter hæc §.verũ, & §.porro.* Similiter fornicatores notorii ſuſpenſi ſunt. Secus ſi ſint occulti, *vt 32 d. Nullus.* Licet n. fornicatio non ſit grauior cæteris criminibus, quia tamẽ ad eam homines ſunt proniores propter petulantiam carnis, ideo Eccleſia prohibuit ſpecialiter ne quis audiat miſſã notorii concubinarii. In omnibus aliis criminibus expectanda eſt ſententia Eccleſiæ, etiam ſi ſint notoria, quia ſententia ſuſpenſionis nondũ eſt contra alia crimina lata, ideo quamdiu cæteri criminoſi ab Eccleſia tolerantur, eorum miſſæ non ſunt fugiendæ vſq; ad Eccleſiæ ſententiam contra eos fulminatam, quia licet cæteri criminoſi quo ad ſe ſint ſuſpenſi ſicut quilibet in peccato mortali innodatus iudicio Dei, non tamen ſunt ſuſpenſi quo ad alios iudicio Eccleſiæ. Priores vero iudicio Eccleſiæ ſunt ſuſpenſi à quib. miſſæ audiendæ non ſunt, nec ſacramenta recipienda. Non quin ſacramenta eorum ſunt vera quantum ad eorum eſſentiam. Sed quia dũ huiuſmodi ſacerdotes à populo ſe contemptos viderint, rubore verecundiæ facilius ad pœnitentiam prouocentur, vt *32.d. præter hoc, in fin.* Et in dictis vitandis adduntur duo, ſcilic. extra caſum neceſſitatis, & quo ad fornicarios additur, notorii. Nã in neceſſitate baptiſmus ab omnib. prædictis dari & recipi poteſt, ſiue hęreticis, ſiue degradatis. Sed ſacramentũ Euchariſtiæ in mortis articulo recipi poteſt à ſimoniaco & notorio fornicario. In quo caſu ſimoniacus põt tangere Euchariſtiã, porrigendo eam morituro, ſed nõ poteſt licite celebrare, vt in allegato *c. præter hæc, in tex. & in gl.* Et fornicatores notorii, non a. manifeſti, nec publici nõ notorii, multo min⁹ occulti ſunt in ſuis officiis vitãdi. Vnde in *c. veſtra.* dicit *Papa.* Sine dubitatione itaq; teneatis ꝙ à Clericis & Presbyteris quãquam fornicariis, quãdiu tolerãtur, nec habent operis euidentiã, licite diuina myſteria audiantur & illa recipiantur Eccleſiaſtica Sacramẽta, quia nõ ſunt ſuſpẽſi quo ad alios. Vide latius *Gab.* vbi *ſup.* Epiſc. quoq; (vt ſcribit *Pet. de Palud. d.18.q.7.l.4.*) ſi ſine licẽtia alterius Epiſc. vel ſuperioris clericũ alterius dioceſis

Digitized by Google

ſcienter, vel ignorãtia affectata ordinat, per annum à collatione ordinum eſt ſuſpenſus. *extra de tempo. ordi. c. 2. lib 6.* Item Epiſcopus qui in terris ſuis alienigenas vſurarios publicos habitare permittit, nec infra tres menſes expellit vel domum tradit eis ad fœnerandum, ſuſpẽſus eſt ſimpliciter, de *vſur c. 1. lib. 6.* Itẽ ſi ordinaret infantem vel illiteratum. Item canonici qui eligũt ad Epiſcopatum vel Archiepiſcopatum ſcienter indignum vel arbiter ab eis electus: qui hoc faciunt per triennium ſunt ſuſpenſi ab omnib. beneficiis quæ obtinent in illa Eccleſia, *de elect. Cũ in cunctis compromiſſarius. li 6.* Dicitur autẽ, indignus, quia habet defectum ætatis vitæ & ſcientiæ, vel eſt illegitimus, vel alias irregularis. Et vt idem ait *Palud.* vbi ſupra. Suſpẽſus ab ingreſſu Eccleſiæ non debet intrare Eccleſiam plus q̃ excommunicatus, ſed beneficia poteſt percipere. Si autem eſſet ſuſpenſus ab officio, & per cõſequens à beneficio quod eſt propter officium, & ſi ingerit ſe diuinis, eſt irregularis. Vide latius *Palud. de ſuſpenſis vbi ſupr.*

Svspensvs quandoq; dicitur quo ad ſeipſum tantum, vt notat *Gloſſ. in c. veſtra. de coha. cleric. & muli.* & non quo ad alios, vt quilibet in mortali conſtitutus, quandoque quo ad ſe, & quo ad alios, vt qui pro mortali ſuſpenditur iudicio Eccleſiæ. Quandoque quo ad alios, & non quo ad ſe, vt cum ciuitas eſt interdicta propter delictũ ciuium, vel ſecularis poteſtatis, tunc clerici non ſunt ſuſpenſi quo ad ſe, quia in alio loco poſſunt celebrare non interdicto. Plura apud *Gabr. d. 13. quæſt. 1. artic. 3. dub. 4.* Et de fornicatore notorio (de quo paulo ante) vide opiniones adducentem an ſit vitandus, quæ breuitatis gratia omitto.

Svspitio ſecundum Cice. eſt acceptio vnius partis cum formidine alterius. Vel ſuſpitio eſt opinio mali ex leuibus ſignis, ſecundum *S. Tho. 2. 2. q. 40. art. 4.* Et ſuſpitio eſt triplex: vt habet *Gloſſ. 32 q. 1. dixit Dominus.* Et *Rich. qu. 3. art 3. di. 9. li 4* ſcilicet. Temeraria, probabilis, violenta Suſpitio temeraria dicitur, quãdo ex irrationabili cauſa conſurgit. cuiuſmodi eſt illa quæ conficta eſt rumoribus maledicorum hominum & detractorum. Et hæc ſuſpitio deponenda eſt: nec propter eam Euchariſtia ſubtrahenda &c. Suſpitio probabilis eſt, quæ ex ſignis ꝓbabilibus, id eſt, veriſimilibus oritur. nec propter talem ſuſpitionem ſubtrahi deberet petenti Euchariſtia: nullum enim ante veram iuſtamque probationem iudicare, aut damnare debemus. Violenta ſuſpitio, eſt quæ ex ſignis proprie certis & infallibilibus oritur: vt ſi quis videt interfectum, & alium ſocium ſecum ſtantẽ & gladium cruentum de ſua vagina eductum, remittere in vaginam. Eſt & ſuſpitio violenta, vt ſi inueniatur ſuſpectus cum ſuſpecta, nudus cum nuda, ſolus cum ſola in eodem lecto, loco & tempore ſuſpectis. Et contra tales ſuſpectos iudicãdum eſt ſicut iudicaretur de facto. *Gab diſt. 9. q. 2. dub. 2. li. 4. Et Rich. vbi ſupr.* ſic publice ſuſpecto de crimine non debet ſacerdos dare Euchariſtiam, ſicut de publice crimmoſo non debet, vt dicit *Rich.*

Svstentare naturam poteſt accipi effectiue vel terminatiue ſiue formaliter ſecundum *Scot. q. 4. Et Occam q. 1. li. 3* Primo modo tota trinitas ſuſtentat naturam humanam in Chriſto, id eſt facit eam ſuſtentificatam. Secundo modo ſolum verbum ſuſtentat vnionem naturæ creatæ ad ipſum. Vide latius de hoc *Gab. diſt. 1. qu. 2. art. 3. dub. 5. li. 3. ſent.*

Svsvrro. Suſurrones ſunt genus hominum maledicorum & linguacium, qui non aperte loquuntur, ſed voce demiſſa in aures hominum obſtrepunt potius quam loquantur. Et ſuſurratio eſt oblocutio mala de proximo facta occulte ad diuidendam amicitiam aliquorum. Differunt autem ſuſurro, detractor, contumeliator, deriſor, & conuitiator, quia ſuſurro intendit diſcordiam ſeminare. Detractor bona minuere vel negare. Contumeliator quod eſt contra honorem alicuius deducere in notitiam eius & aliorum per ſigna vel verba. Deriſor malum vel defectum alicuius perſonæ vt erubeſcat in ludum vel riſum ponere. Conuiciator dicit importantia defectum culpæ & pœnæ, ſicuti contumeliator ſolum culpæ. Quare ſiquis dicat alicui iniurioſe eum eſſe cœcum aut claudũ, quum ſit, cõuicium dicit, ſed non cõtumeliam. Si autem iniurioſe dicat eum furem, non ſolum cõuicium, ſed & contumeliam dicit, ſæpe tamen vnum pro alio ponitur, & ſuſurro & ſuſurrus & ſuſurrare verba ſunt fictitia.

Svvm cuiuſcunque dicitur quod ei ſecundũ proportionis æqualitatem debetur. ex *B. Tho.* 2. 2. q.

Digitized by Google

2.2.q.58.ar.11. Et quandoque accipitur pro proprio. Vnde. 1 *Cor.13. Charitas non quærit quæ ſua ſunt*, id eſt propria. Proprium autem quærere vide in dictione *Proprium* &c.

De litera T.

TABVLA quandoque ſignificat aſſerem vel partem nauis, vel integræ vel fractæ. Et prima tabula poſt naufragiũ peccatorum eſt baptiſmus, pœnitentia vero ſecunda, & verecundia ſecundum *B. Thomam parte 3. quæſt. 84. artic. 6.* de quo ſuo loco dictum eſt. Et quid tabula alias ſignificet vide apud alios, Theologi potiſſimum in hoc opuſculo eſſe volumus vel Theologiæ ſtudioſi vel imitatores.

TABERNACVLVM non eſt diminutiuum, ſicut nec cenaculum. Eſt autem tabernaculum tectũ caſtrenſe quod veluti taberna quædam fit. Et (vt *Hieron.* inquit) ſemper mutatur tabernaculum, & huc illucque transfertur. *Aug.* Tabernaculum belli res eſt. Vnde & contubernales milites dicti ſunt tanquam ſimul habentes tabernas. Eſt enim proprie pugnãtium & quodammodo militantium & aduerſus hoſtem pugnantium. Domus eſt, vbi ſemper manemus. *E*ſt & tabernaculum templum Domini, & hoc eſt duplex. Vnum materiale, templum, ſcilicet lapidibus ligniſque extructum ad cultum Dei in orationib. & hymnis in Pſalm. & voce exultationis & ſalutis. *De quo in Pſal 17. Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum* Et *Num.9. Die qua erectum eſt tabernaculum operuit illud nubes.* Aliud ſpirituale, quod eſt cor humanum, ad Dominum factorem ſuum conuerſum. De quo poteſt accipi illud *Apoc.21. Ecce tabernaculum Dei cum hominib. & habitabit in illis. Et 2. Cor.5. Qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo quod nolumus expoliari.* De hoc videatur *Gab. ſerm. 1. de dedicatione.* Dicitur & beatiſſima virgo Maria tabernaculum Dei, eo quod Chriſtus in eo corporaliter habitauit. De quo *Gerſ. tractat. 8. ſuper cant. eiuſdem virg. glorioſiſſ. mæ.* & alias ſæpe in ſacris literis.

TABERNA accipitur pro omni ædificio, quod eſt vtile ad habitandum, ex eo quod taberna tabulis claudebatur ſiue cooperiebatur. Et taberna dicitur vbi opera ipſa, cæterique merces vendicantur. Officina vbi opera fiunt. Et tabernarum quædam lanaria, quædam vinaria, quædam olearia & huiuſmodi à quo tabernarius vel tabernator, quod *Gerſ par 1. tract. de modo viuendi* accipit pro hoſpite vel caupone, cum ponit regulam eorum di. Regula tabernatorum eſt ne pmittant ludere ad taxillas in taberna ſua, neque in tabula ſua, Deum blaſphemare non permittant, nec meretrices recipiant de nocte. Plenam menſuram dent omnibus, vinum cum aqua ad vendẽdum non miſceant nec aliqua pocula, vel fercula aliquo modo ad vendendum defraudẽt. Regula vero ad hoſpites, vt idem dicit, eſt quod malos in hoſpitio ſuo non permittant, vel ſcienter recipiant, nec hoſpitibus ſuis furentur auenam, vel fœnum. Nec ſuſtineant quod hoſpites ſcienter fornicentur in hoſpitio ſuo: iuſtam, bonam, rationabilem computationem cum hoſpitibus ſuis faciant. Hæc *Gerſ.*

TACITVRNITAS eſt qua mentes circunſpiciẽtes quid deceat, & quid non, ſilent cogitabundæ, nec putant proferendum, antequam naturæ cũcta examuſſim diſputarint, ne ex ore magis quã ex pectore erumpat oratio. Huius oppoſitum eſt dicacitas Vnde dicaces, locutulei, blaterones, linguaces, bambaliones, & futiles à veterib. ſunt nominati. Et vt dicit *B Tho. 2.2 qu.73.ar.1* Taciturnitas in dicendis, & locutio in tacendis eſt peccatum. Et taciturnitas in conſiliis neceſſaria eſt: vt oſtendit *Gerſo par 4. ſer. ad Regem Franciæ nomine vniuerſitatis Pariſ. conſide. 2.* quare & pueri conſilia intrare non debent *&c.* vt idem vult.

TACTVS à tango venit. Eſt autem tactus ſenſus eorum ex quibus componitur animal, & per quæ corrumpitur: ſecundum *B. Thom. in qu. de veri. qu. 26 ar. 3.* Omnis autem tactus ſiue attactus, vel amplexus, oſcula, & conſimiles attactus principaliter ex luxurioſis cogitationibus (vbi eſt conſenſus plenarius & deliberatus) procedentes ſunt grauia delicta: tantoque grauiora ſi perſonæ fuerint affines, aut religioſæ vel eiuſdem ſexus, & quod enormius eſt, ſi in talibus attactibus, vel oſculis talis non ſeruetur honeſtas, qualis in publico ſeruaretur. Hæc Gerſon *part. 2. in tripartito de præceptis decalogi cap. 10. de 9. præcepto.*

TANGIBILE à tango. & duo dicit: vt ſcribit *B.*

Digitized by Google

*Bona.d.49.lib.4.*ſcilicet quod poteſt immutare ſenſum,& hoc eſt perfectionis, & quod nō poteſt latere tactum noſtrum, & hoc eſt imperfectionis. Et quia remanebit quod eſt perfectionis,& tolletur quod eſt imperfectionis à ſanctis poſt iudicium,ideo dico inquit *S. Bonaue.* quod corpus glorioſum poteſt ſe præbere tangibile,& poteſt ſe non præbere ſiue latere, & hoc habet ſecundum diuerſas conditiones. Nam tangi poteſt,quia poteſt impellenti reſiſtere cum ſit corpus verum non vanum,ſeu phantaſticum. Latere poteſt, quia poteſt penetrare organū tactus. Primum habet p virtutem naturæ. Secundū per effectum ſpiritualis potentiæ.Et hæc duo cōtraria ſunt in nobis,ſed nō in illo corpore,vt dicit *S. Bo.vbi ait de dote ſubtilitatis q 2 vbi ſup.* Et palpabile quodlibet eſt tangibile & non econtrario, vt vult *S.Tho.4.ſent d 44 q. 2 ar. 2.*de quo dictū eſt ſupra in dictione *Palpare.*

Talentvm apud priſcos diuerſi ponderis fuit,de quo alias. Eſt & talentum,de quo habetur in Euangelio,quod alicui traditur à Domino ad vſuram,vt eſt donum vel gratiſdatum, vel gratumfaciens,quo quidem vtatur quiſquam, qualiter,& quouſque ſe lex & voluntas erogātis extendit. *Illud talentum nō debet fodi in terrā iuxta admonitionem Domini,*ſed exponi & lucrari. Ille vero non retinet talentum qui non abutitur donis ſibi traditis,quando & qualiter non oportet, non eſt cōtrarius Chriſto,de quo videatur *Gerſ. tract.11 ſuper Magnif.*Nō eſt paruum neq;negligendum,talentum non eſt infodiendum terræ, quia non eſt terrenis occupationibus obtuendum. Habet homo pro quolibet ſenſuum,quos accepit talenta totidem,ſingulis non pariter vtitur,de quo alias. Nemo autem poteſt dicere ſe non accepiſſe talentum,quilibet .n.poteſt alteri benefacere vel amare. Mandauit enim Deus cuilibet de pximo,deniq; eleemoſynā vel corporalem vel ſpiritualem largiri. Maledicitur vero qui frumentū abſcondit in populis. *Et* ſapientia abſcōdita,& theſaur⁹ inuiſus q̄ vtilitas in vtriſque? *Et ſeruus piger,nō quia diſſipauit.ſed quia in ſudario(quod mundum eſt) pecuniam ſeruauit Domini ſeueriſſime damnatus eſt.* De quo videatur latius *Gerſ.p.3.de perfect.*cordis in fine.

Temeritas ſecundum *Cicer lib.4.Rheto.* eſt cum in conſiderata dolorum perpeſſione gladiatoria periculorum ſuſceptio. Vel ſecundum *beatum Thom.2.2.qu.35.art.25.* Temeritas ſiue præcipitatio eſt defectus conſilii & ſpiritus imprudentiæ,&*qu.54.ar.3.vbi ſupra.* Temeritas eſt per quam fieri dicuntur,quæ ratione nō geruntur vel propter impetum voluntatis vel paſſionis vel ex contemptu quæ cauſatur ex ſuperbia, ideo continetur ſub præcipitatione quæ reſpicit vtrunq; ſed magis primū. *Et* temerari⁹ eſt ille q nihil omnino formidat, ſed aduers⁹ omnia vadit ſecundū *Ariſt.li 2. Eth.*Dicitur & temerarius nō qui plus audet quā oportet, ſed qui facile nullo adhibito conſilio credit. Dicitur & temerarius metuendus & audax,de quo alias. Et temere aduerbium ſtulte,male,inconſulte & ſine cauſa,de quo alias.

Temperantia eſt rationis in libidinem atq; alios non rectos impetus animi ſumma & moderata dominatio,ſecundum *Cic. l.Rhet.* Vel eſt moderatio cupiditatum rationi obediens ſecundum eūdem *li.2.*de finibus bo.& malo. Vel temperantia eſt mediocritas circa voluptates corporis ſecundum *Ariſt.l.3.Eth.*Sed ſecundum *Aug. lib. de li.ar.* Temperantia eſt affectio coercens& cohibens appetitum ab his quæ turpiter appetuntur.Et ſecūdum *Cic.* partes tēperantiæ ſunt, cōtinentia,clementia & modeſtia. *Et* tēperantia (vt inquit *Cort.l 3 ſen.d.8* tāquā virtutum laternaria laudatur. Ea.n. eſt virtus hominem ex integra ratione ad bonorum genera impellēs, turbidas ſaporum,tactionumq; affectiones ſanans, ægritudinemq; ſedans,quę ex voluptatum vanitate oriatur. Intemperantia vero auerſa eſt à ratione ad ſuperuacaneas cupiditates turbida cōmotio, quæ eo longius ab hominum præſtantia diſtat quo minus abeſt à natura ferarum. Sed ex temperantia tanquam ex matre liberi oriuntur, verecundia,honeſtas,parſimonia,ieiunium, ſobrietas,caſtitas,virginitas,continentia,clementia, manſuetudo, modeſtia, & quæ à Græcis σπουδαίωσις dicitur, aut ſi quę eius generis ſunt,q̄ ſingula ſuis locis pateſcūt. Aduerſatur & huic torpor,vt idē oſtendit *Cort.vbi ſup.* & intēperantia. Temperātia vt dicit *Aug.*& habet *Magiſt.d.32. li.3.* eſt in coercendis prauis delectationibus,vel eſt dominium rationis in libidinem,& in alios animi motus, vel eſt virtus animi refrenandi motus in nos impetum facientes,vt ſic nihil cupiamus.Et vt ſcribit *Gab.diſt.34 queſt.vnica.a.1.li.3.* Temperantia quæ generaliter dirigit appe-

Digitized by Google

appetitum circa concupiſcibilia, duas habet ſpecies immediatas. Illa quæ moderatur circa honores, vocatur humilitas. Quæ vero circa voluptates, retinet nomen generale generis, ſcilicet temperantiæ, & quot poſſunt eſſe voluptates diſtinctæ ad quas voluntas inclinatur, & quas moderari poteſt temperantia tot ſunt ſpecies temperantiæ: puta altera circa guſtabilia, altera circa tangibilia, & non ſolum circa voluptates ſenſuum, de quibus delectatur voluntas coniuncta, ſed etiam voluptates propriȩ voluntatis, vt voluntas eſt, quoniam & voluntas angeli appetere poteſt delectabile, licet non habeat appetitum ſenſitiuũ. Et quod illæ temperantiæ ſint ſpecies diſtinctæ, patet per ſeparationem, quia poteſt aliquis temperatus eſſe circa venerea, nolens vti niſi ſua, aut volens ſimpliciter continere, & intemperatus eſſe circa guſtabilia, volens comedere non comedenda, vel nolens comedere comedenda. Poteſt etiam aliquis eſſe temperatus circa ſenſibilia & intemperatus circa ſpecubilia, puta ſi voluntas ſua immoderata delectetur in hoc intelligibili ſpeculando quod ſecundum ſe non eſt ita vtile, nec honeſtum ſicut aliud. Hæc delectatio ſecundum ſe eſt immoderata, ſicut delectatio nimia circa notitiam curioſam aſtrorum cœli, & motuum eius impediens ſtudium rerum ſalutarium & neceſſariarum. & ideo moderanda eſt cum ſecundum ſe ſit inordinata, & ſecundum multiplicitatem delectationum ſpiritualium moderamine indigentium, multiplicantur partes temperantiæ. Hæc *Gab. vbi ſup.* Vide de hoc *Rich. in 3. diſt. 33. ar. 5. q. 2.* Temperantia deſcribitur à *Gerſ. parte 4. in deſcript. ter. ad Theol. vtil.* ſic. Temperantia eſt habitus laudabilis inclinans animam, vt affectiones & operationes inde ſequentes moderatæ ſint, & ordinatæ ſecundum medium quo ad nos: prout recta ratio determinabit. Vel temperantia eſt virtus moralis ſedatiua paſſionũ, hoc eſt affectionum nimis mouentium. Sedatio autem paſſionum eſt diuinatio, vel reſtrictio earũ in ſenſualitate: & fortificatio inclinationum oppoſitarum in voluntate, & ita virtus eſt in vtroque. Augmentatio vero paſſionum per oppoſitum. Hæc *Gerſon.*

Templvm proprie locus in cœlo notatus ab augere, vel intereà à tuendo, id eſt conſpiciendo dictum quod ex omni parte, vel ex quo omnis pars aſpici poſſet. Primo autem cœlum ipſum dictum eſt templum, quia ipſum primo tuemur. Eſt & templum Dei, ſicut tabernaculum, ſcilicet materiale. Aliud ſpirituale de quo ſupra vide. Vnde 1. *Cor.* 3. dicitur. *Templum Dei ſanctum eſt. Chriſtus quoque corpus ſuum templum appellat. Ioan. 2.* quando dixit. *Soluite templum hoc, & in triduo readificabo illud:* & ita templum in ſcriptura verificatur de humanitate Chriſti, de quo legito *Iacob. de Valent. tract. 4. cap. 3. prologi in Pſal.*

Tempvs eſt numerus motus ſecundum prius & poſterius 4 *Phyſ.* id eſt tempus eſt numerus, id eſt menſura diſcretiua. Motus ſecundum prius & poſterius, id eſt ſecundum durationem cui correſpondet prius & poſterius. Et tempus eſt in primo motu cœli ſicut in ſubiecto, & primo menſurato ſecundum *B. Thom. 1. parte q. 10. ar. 6.* Et tempus accipitur proprie & improprie. proprie tripliciter. Vno modo ſtrictiſſime pro motu velociſſimo & maxime moto, ſiue ſit motus octauæ ſphæræ, ſiue nonæ, ſiue ſolis, ſiue lunæ, qui eſt nobis maxime notus, quo menſuramus motus inferiores, id eſt certiores reddimur de duratione motuum inferiorum. Sic per motum ſolis menſuramus operationes noſtras, & motus inferiores. Secundo modo accipitur largius pro quolibet motu, per cuius notitiam peruenire poſſumus, in notitiam durationis alterius rei vel motus. Sic quilibet motus poteſt eſſe tempus. Sic motus horologii arenoſi, vel per pondus eſt nobis tempus menſurans alios motus & operationes. Itẽ ſcriptio vnius chartȩ vel folii, ſi duratio eſt mihi nota, poteſt eſſe tempus alterius motus, cuius duratio eſt ignota. Tertio accipitur pro conceptu mentis quo imaginamur motũ, & menſuramus motum extra vel rem aliquam quantum ad eius durationem, ſicut artifex expertus per quantitatem imaginatam, ſiue conceptus mentis noſcit ſtatim quantitatem rei extra, ita per tempus imaginatum cognoſcimus longitudinem vel breuitatem motus vel operationis noſtræ & aliorum. Improprie tempus eſt numerus nõ ſub ratione menſuræ, tam numerus numeratus, quã numerus numerans. Sic partes motus prior & poſterior in ſe conſideratæ, non vt menſura alterius poſſunt dici tempus improprie. Similiter conceptus mentis quo apprehendimus partes

priores

Digitized by Google

priores & poſteriores, eaſque numeramus in quantum ſunt partes illius motus, non vt ſunt menſura, ſeu notitia alterius motus. Hic conceptus qui eſt numerus numerãs, poteſt dici tempus durationis ſiue in animà ſiue extra. Nam extra eſt motus, intra eſt cõceptus motus. Vide latius *Gab. vbi ſup.* & *S. Bona. diſt. 1. in dub literal. lib. 2. & diſt. 2. ar. 2. q. 1. lib 2. & plura apud Phyſicos.* Et duplex eſt eſſe temporis ſecundũ Commentatorem, ſcilicet formale & materiale. Formale eſt ratio diſcretiua animæ. Sed materiale eſt motus. Exempli gratia. Ex motu ſeu defluxu arenæ in horologio vitreo, menſurat & diſcernit anima horam. Vnde *Rich. in ſecundo diſt. 2. q. 1.* diffinit tempus ſic. Tempus eſt duratio ſeu mora motus ab anima numerata, qua mediante motu cuius eſt paſſio menſurat anima cõtinuationes, vel durationes motus aliorum. *Rich.* hęc. Tempus præterea (vt inquit *Gab.* vbi ſupra) eſt menſura durationis angelorum. Nam breue & longum ſecundum durationem ſunt paſſiones temporis, ergo cuicunq; conueniunt, menſuratur tempore, cõueniunt autem durationi angelorum. Vide fuſius *Gab.* Item ſi quæritur quantum durabant angeli, non poteſt reſponderi niſi per nomen temporale: vtputa tot annis, diebus vel horis, igitur dies, & horæ, & anni ſunt menſura prætetitæ durationis angelorum.

Tempvs adhuc dupliciter poteſt diſtingui. Poteſt enim accipi vno modo generaliter pro menſura durationis creatæ ſeu finitæ, & ita includit euiternitatem. Hoc modo dicit *S. Bona. queſt. 4. diſtinct. 2. lib. 2.* quod accipit Beda cum dicit quod quatuor fuerunt, primo creata angelica natura, materia informis, cœlum empyreum, & tempus. Alio modo poteſt accipi ſtricte pro menſura durationis motus, vel rei permanentis generabilis & corruptibilis, & ſic nõ eſſet menſura rerum perpetuarum vt angelorũ. Euiternum autem eſt menſura durationis rerũ incorruptibilium, & ſecundum hanc diſtinctionem poſſent concordari opiniones & ſanctorum auctoritates. Verum hæc diſtinctio non ſumitur (vt inquit *Gab. in fine q. 1. diſt. 2. lib. 2.*) ex diuerſa ratione menſuræ, ſed ex diuerſitate rei menſuratæ.

Tempvs oportunum eſt tempus congruum vel conueniens, *&c.* Et tempus oportunum (dicit Gerſ. *par. 3. in expoſitione Pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt, &c.*) eſſe tempus vitæ mortalis, in qua eſt oportunum tempus remiſſionis, quia poſt eam erit tempus retributionis. Vel tempus oportunum dicitur, tempus gratiæ per Chriſtum reuelatæ. De quo ait *Apoſtolus: Quando venit plenitudo temporis miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret, &c.*

Tempvs. Differunt eſſe cum tempore, eſſe in tempore, & eſſe ex tempore, vt notat *Brulefer diſt. 8. q. 2. lib. 1.* Eſſe cum tempore, eſt coexiſtere tempori. Deus eſt cum tempore, Deus enim eſt modo, & tempus eſt modo, ergo Deus eſt cũ tempore. Item angelus eſt cum tempore. Item Deus ab æterno nõ erat cũ tempore. Item neq; Deus neq; aliqua res creata poſt judiciũ erit cũ tempore. Eſſe in tempore, eſt menſurari tempore, ſicut generabilia & corruptibilia. Deus nõ eſt in tempore, quia menſuratur ęternitate. Nec dicitur Deus eſſe in tempore, ſicut dicitur eſſe in loco (vt vult *Guil. imitat. Scot. diſt. 37. lib. 1.*) ideo, quia tempus ſignificat per modum fluxus, ideo ſi Deus diceretur in tẽpore, ſignificaretur motus ineſſe ſibi, & per cõſequens mutabilis eſſet. Locus autem ſignat per modum quietis, & quies quam maxime Deo attribuitur, ideo veriꝰ dicitur in loco quam in tempore. Nec angeli (vt inquit *Brulef. vt ſup.*) ſunt in tempore proprie. Sequitur autem bene. Ille eſt in tempore, ergo eſt cum tempore, ſed non econtra. Eſſe ex tempore, eſt eſſe de nouo, vel ipſum incipere eſſe. Omne autem illud quod incipit eſſe, eſt ex tempore. Eſſe æternum, eſt nunquam incœpiſſe, nec incipere eſſe. *Brulef. &c.*

Temporale vt ſcribit Gab *diſt. 2. q. 1. lib. 2.* eſt quod mutatur tam ſubſtantialiter quam accidentaliter, id eſt quod aliquando deſinet eſſe ſimpliciter & manens adquirit quod nondũ habet, vel perdit quod habet. Vel temporale dicitur quod ad tempus durat, & differt ab æterno & æuo. Nam æternũ (vt ſupra etiam patet) proprie dicitur quod eſt ſimpliciter imutabile tam ſubſtãtialiter quam accidentaliter. Æuum quod eſſe nõ deſinit ſiue ſemper fuerit, ſiue eſſe incœperit quantum ad eſſentialia, eſt tamen mutabile quantum ad accidentalia, quia poteſt adquirere perfectionem qua caret, & perdere quam habet, vt eſt angelus, cœlum, materia prima, *&c.* De quo ſuo loco dicitur.

Digitized by Google

Temporale dicitur [illegible] vt ſcribit *Ga.d.30.q.5.li.1.* Vel quia eſt res aliqua incipiens eſſe in tempore, vel quia eſt prædicabile de aliquo ex tempore. Et ſic [illegible] dicitur dupliciter æterna. Vel quia eſt [illegible], vel quia verum eſt dicere, [illegible] talis qualis ſignificatur per nomen [illegible]. Relatio vero Dei ad creaturam eſt temporalis accipiendo, ſecundo modo, quia creans prædicatur de Deo ex tẽpore. Et ad hoc quod Deus ſit creans, nihil facit noſter intellectus. Temporale ſecundum *S. Bona.di.14.q 1.lib.1.* dicitur dupliciter. Vno modo dicitur temporale quod habet initium & variationem & actũ in tempore. Et hoc modo dicitur temporale quod ſubiacet tempori, & eſt corruptibile & variabile. Secundo modo dicitur tẽporale quod habet initium in tempore eſſendi, ſed non variationem vt anima. Tertio dicitur temporale quod habet initium in tempore, ſed actũ extra tempus & ſupra tempus eleuatum. Et hoc tertio modo dicitur temporalis proceſſio & gratiæ donatio, & vt idem dicit quod gratia habet eſſe temporale ratione eius in quo eſt, ſcilicet lib.arbi. quod mutatur & variatur. Et ſunt bona temporalia, bona tranſitoria, vel bona fortunæ vel corporis. Et ſunt quædã mere tẽporalia, quędam dedicata diuinis vſibus, quæ cultũ Dei reſpiciunt in decimis & oblationib. in beneficiis ac ſimilibus. De quibus *Gerſ.p.2. in recommendatione licentiandorum in decretis facta Pariſiis, &c.*

Tenebræ eſt priuatio lucis, quod teneant, id eſt impediant oculos, & viſum prohibeant. A quo tenebricoſus à, um, quod tenebras includit, vel tenebræ dicuntur lucis abſentia, vt habet *Mag. di.12. lib.2.* Et ſecundum eum tenebræ nihil ſunt. De quo vide & *S. Bona. circ. text. Mag. ibid.* A quo tenebroſum, id eſt tenebris plenũ. & tenebricor penult. correp. tenebras facio. *Aug.* Accedamus ad eum vt illuminemur, non quomodo ad eum acceſſerunt Iudæi vt tenebrarentur. A quo contenebro, obtenebro. *Hiero. in li. Nume.* *At contebrati aſcenderunt in verticem montis.* Et tenebreſco, obſcurus fio. Eſt autem ſecundum *Brulef. di. vltim. art. 2. lib. 4.* duplex tenebra, ſcilicet corporalis & ſpiritualis. Tenebra corporalis eſt priuatio luminis tam primarii quam ſecundarii. Vnde lumen primarium eſt ipſum lumen quod immdiate cauſatur a luce in corpore diaphono, vt lumẽ quod in aere. Lumen ſecundarium eſt quod cauſatur à lumine, ſicut eſt vmbra. Sic patet quod differentia eſt inter vmbram, & tenebram, & lucem, & lumen, vt alias patet. Tenebra ſpiritualis eſt [illegible] ria, & nihil aliud eſt quam [illegible] actus [illegible]. Sunt & [illegible], ſicut peccatum dicitur tenebra, & [illegible] ſunt tenebræ, ſicut ſeptem ſunt peccata mortalia. Sunt autem triplices modi tenebrarum (vt ſcribit *Gerſ p 3 de verb. & hymno gloria.*) Vnus culpæ, alius pœnæ, ſeu miſeriæ. Tertius defectus [illegible] naturæ. In peccatoribus primæ, in viatoribus ſecundæ in omnibus creaturis etiam beatis tertiæ. Sunt & tenebræ triſtitiæ, vt tenebræ exteriores, pœnæ, ſcilicet infernales. De quibus *Rich. di. vlt. art. 5. qu. 1. lib. 4.* qui dicit, quamuis in inferno ſint tenebræ corporales, quia infernus eſt locus omnis triſtitiæ, ideo ſimpliciter locus tenebroſus eſt, tamen non erit ibi corporalis fletus, inquantum eſt reſolutio corporalium lachrymarum, quia talis reſolutio tunc non erit: talis enim reſolutio pertinet ad corruptibilem ſtatum, tamen erit ibi maximus dolor interior, & in facie & in oculis. Huius doloris ſignum, ſcilicet capitis turbatio & aliqua oculorum obumbratio, non vt non videant, ſed vt peius videant. Et hæc conturbatio & obnubilatio lachrymæ corporales ſecundum metaphorum dictæ ſunt. Credo tamen (vt idem ait) quod poſt corporum reſumptionem ibi erit ſtridor dentium ex anguſtia magna proueniens. De illis tenebris dicitur *Matth. 25. Et inutilem ſeruum proiicite in tenebras exteriores. &c.*

Tenere eſt habere vel poſſidere. Vnde intellectus clare vidẽdo Deum, habet eum ſub ratione ſummi veri, voluntas perfecte fruendo eo, habet ipſum ſub ratione ſummi boni. Vnde tenere ſummum verum (vt ſcribit *Rich. di. 49. art. 3. q. 7. lib. 4.*) realiter, idem eſt cum clara viſione. Tenore ſummum bonum realiter, idem eſt cum perfecta ſummi boni fruitione. Tentio autem non eſt dos ab aliis diſtincta. Nec hoc dicens (inquit *Rich.*) volo dicere quod viſio & fruitio proprie loquendo ſint dotes, ſed actus dotium. Dotes enim qualitates ſunt. Vnde dos viſionis eſt quidam habitus luminoſ in intellectu, quo eleuatur ad clare videndum Deum. Dos fruitionis eſt perfectus charitatis habitus, quo anima fruitur Deo. Vnde proprie loquendo in dotibus a-

nimæ non conſiſtit beatudinis eſſentia, ſed in actibus eorum ad quæ ordinantur, ſicut habitus ad actum. Dos autem tertia a duabus aliis diſtincta, eſt habitus perfectus, quo voluntas eſt perfecte ſecura detentionis prædictæ perpetuatione: ſine n. prædicta aſſecuratione non poteſt intelligi perfecte anima Deo coniuncta. Vnde non eſt dicendum illam aſſecurationem eſſe excluſionem timoris tantum: imo eſt quidam actus in voluntate reſpectu Dei ſub ratione, qua eſt ens ſumme arduum, quo excluditur omnis timor. Hæc *Rich.* Sic patet ex prædictis, quod ſecundũ rationem intelligendi. Primo eſt dos viſionis. Secundo eſt dos fruitionis. Tertio eſt dos perfectæ ſecuritatis.

TENERE eſt haberi à ſuo ſuperiori prohibitionem, vel præceptum de aliquo exiſtente in inferioris libera poteſtate, vt ſcribit *Pet. de Aliac in princip. in 1. ſent.* Vnde vt infra idem dicit: Voluntas creata ſic tenetur ſe voluntati diuinæ conformare, vt velit quicquid Deus vult, ipſam teneri velle, & nõ velit quicquid Deus vult, ipſã teneri non velle: & omnis voluntas, quæ ſic ſe conformat voluntati diuinæ, eſt recta & iuſta, & nulla alia, *&c.*

TENDENTIA eſt duplex, vt ſcribit *S. Bona. di. [illegible] q. 4 in tin. lib. 3.* Quædam eſt tendentia plena: & iſta eſt a gratia operante vel cooperante, & hæc facit virtutem eſſe formatam. Quædam autem eſt tendentia exilis & ſemiplena: ſicut dicitur de pigro, qui vult & non vult. Et iſta quidem tendentia poteſt dare aliquam rectitudinem & vigorem ipſi voluntati: & ſortitur nomen virtutis generaliter acceptæ, non virtutis gratuitæ: & ideo tenet rationem virtutis informis, non rationem virtutis formatæ. Cum autem dicitur, quod tendentia in Deum facit credulitatem eſſe formatam. hoc intelligitur de tendentia, quæ eſt a voluntate plenaria. Hæc autem non poteſt eſſe nec in ſpe, nec in fide, ſine gratia, *&c.*

TENTARE. Vocabulum tentare (vt ſcribit *S. Bona. di. 21. art. 2. q. 1. lib. 2.*) multas habet acceptiones: ſicut dicunt illi, qui ſignificationes vocabulorum ſtudioſe rimati ſunt: ſi tamen volumus eius principalem & præcipuam ſignificationem accipere, tentare probare eſt. Vnde [illegible] Tentare nihil aliud eſt, quam probare aliquid, vel experimentum ſumere de aliquo, vt aliquid ſciatur. Addunt aliqui prius incognitum. Vnde ſecundum *B. Thom.* [illegible] 114. *art.* 2. attribuitur Deo, homini, & diabolo proprie. Vnde *Gloſ. Caſſio.* ſuper illud *Pſal. Proba me Domine, & tenta me:* dicit, Tentat Deus vt erudiat, homo vt ſciat, diabolus vt decipiat. Attribuitur & mundo, & carni, ſed minus proprie. Vnde *Iacob. 1. Vnuſquiſque tentatur à ſua concupiſcentia abſtractus & illectus.* Vnde [illegible] poteſt generaliter: Tentare eſt experimentalem notitiam alicuius in ſe vel in alio cauſare principaliter vel occaſionaliter. Dicitur experimentalem notitiam, quia ſecundum *Alexand. p. 2. q. 117.* & *S. Thom.* Tentare eſt experiri. Vnde notitia, quæ per rationes acquiritur, non [illegible] tentatione. Dicitur, alicuius, [illegible] ti. Vnde ſciens aliquid per rationem [illegible] nihilominus tentando poteſt [illegible] cauſata per experientiam. Dicitur, in ſe propter hominem & dæmonem tentantem. [illegible] vel in alio: quia Deus tentando non [illegible] titiam in ſe, quia notitia Dei non [illegible] ſit æterna, cauſat autem in illo [illegible] in aliis, quos ſcire facit de tentato [illegible] bant. Sic intelligitur omnis [illegible] dicitur tentare, vt aliquid ſciat, [illegible] de nouo aliquid ſciat, quod non [illegible] aduertat quæ prius nõ aduertit [illegible] mutabiliter, æternaliter ſciat [illegible] quod aliquid tentatum, vel alios [illegible] experimentaliter, æternaliter [illegible] illud: *Tentauit Dominus Abraham. Geneſ. 22.* Et ſequitur ibi: *Nunc cognoui quod timeas Dominum,* id eſt cognoſcere te feci. Dicitur, principaliter propter Deum, hominem, vel diabolum qui ex intentione cognoſcendi aliquid de aliquo tentat. Dicitur, vel occaſionaliter propter carnem, quæ tentare dicitur inquantum cognoſci poteſt per carnis concupiſcentiam pulſantem, vel mundum aduerſis repellentem, vel proſperis allicientem, qualis ſit homo an virtute conſtans an mobilis, & his diabolus frequenter vtitur ad tentandum. Hæc *Gab.* [illegible] *lib. 2.* [illegible] *lect. 77. canon.* [illegible] tentare a teneo deducitur. Eſt enim [illegible] experiri & exquirere, vel quaſi [illegible] vel [illegible] intellectum [illegible] diligenter [illegible] Vnde *Ouid.* [illegible]

Quid

Quid tentare [illegible]?

Vel ſecundum aliquos dicitur [illegible]. Nam qui tentant [illegible] partem tendunt. A quo venit tentat[illegible], tentator, & tentatio. Et tentans quandoque tentando (ſecundum *S. Bona.*) intendit probare vel approbare ſiue probatum oſtendere: hoc modo tentat Deus vt tentatum ſcire faciat & experimentaliter cognoſcere ſeipſum. Sicut dicitur de vtroque, *tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat [illegible] eum an non in toto corde veſtro, Deut.* [illegible] 3. *Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos [illegible] quaſi aurum in fornace probauit eos.* Et [illegible] Deus tentat per flagella, per quæ proba[illegible] quos acceptat & probatos oſtendit, vt dicit idem *Bo[n]a d.*23.*l.*2.*q.*3. Et ſic quandoq; finis tẽtationis ordinatur in alium finem bonum vel malum. Item ſecundo tentãs intendit reprobum facere: ſic tentat diabolus, vt peccatum inducat, ſecundum illud *Act.*5. *Cur tentauit cor tuum Satanas mentiri Spiritui ſancto, & fraudari de precio agri?* Aut tertio quia intendit tentans ſolum experimentum ſumere eius quem tentat, vt ſciat quid ſit in eo: ſic homo tentat hominem ſe vel alium, ſicut habetur 1. *Reg.*17. de David: *Cœpit tentare ſi armatus poſſet incedere.* Et 3. *Reg.*10. *Venit Regina Saba tentare Salomonem in ænigmatibus.* Sic magiſter tentat diſcipulum: ſic nonnulli tentant Dominum, qui quaſi incerti experiri volunt Dei virtutem. Contra quos dicitur: *Non tentabis Dominum Deum tuum. Deut.*6. Sic procraſtinans pœnitentiam, tentat Deum, vt vult *Gerſ. par.*4. *ſerm. Dom.* [illegible] *Quadrageſ.* Aut quarto ſi pulſans non intendat: tamen ad eius pulſationem ſequitur approbatio vel reprobatio hominis: ſic caro tentat, quia ad eius titillationem probatur homo [illegible], vel reprobatur ſi conſentit. Sic *Iacob.*1. *Vnuſquiſque tentatur à ſua concupiſcentia,* &c. Sic de mundo dicitur *Heb.*11. *Lapidati ſunt, tentati ſunt, ſecti ſunt &c.* Hæc enim ſancti à tyrannis huius ſeculi paſſi ſunt. Et *Sap.*14. *Creaturæ Dei factæ ſunt in odium & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium.* Sic tentare capitur indifferenter in bono & in malo. Aliquando capitur tentare tantum in malo. Sic dicitur *Iacob.*1. *Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur*: hoc de tentatione ad malum intelligitur. Vnde ſequitur: *Deus enim intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat.* [illegible] tentationem *Caſſio*. Tentatio eſt [illegible] latio boni ad fallendum. Et *Hugo*: [illegible] eſt callide experiri & quaſi quibuſdam [illegible] natibus ante violentam pulſationem probare. Accipiendo autem ſic tentare in malo, [illegible] officium proprium diaboli, ſicut dicit *Gloſſ.* [illegible] *Theſſal.*3. ſuper illud: *Ne forte tentet vos is qui tentat. Gloſſ.* id eſt ſolus diabolus, cuius officium eſt tentare. Nam ſi homo aliquando ſic [illegible], hoc agit inquantum eſt miniſter diaboli, &c. Multa de tentatione ſcribit *Alexand. de Ales p.*2.*q.*116.*m* 6. quæ licet in diuerſa genera cauſarum dividi poſſit, tamen ſecundum *Magiſt. d.*21.*l.*2. ponitur duplex tentatio, ſcilicet exterior & interior. De quo *Gab. d.*21.*q. vn.*[illegible] 2. & *in can.* [illegible] *ſup S. Bona. d.*21.*l.*2. *circ. text.* ponit plures tentationis diuiſiones. Sed videamus prius quid ſit tentatio, & poſtea eius ſpecies.

Tentatio (vt ſcribit *Bruleſ. d.* 21. *q.*[illegible] *lib.* 2.) eſt quidam motus vel actus [illegible] inclinare ad aliquod illicitũ, procedens a tentatore, vt ſumat experimentum de bonitate vel malitia tentati. Et omnis tẽtatio eſt actus defectuoſus proprie capiendo. Nam improprie & Deus tentat (vt dictum eſt) proprie vero non tentat: quia *intentator eſt malorum, Iac.*1. Solus autem diabolus & homo ſolus poteſt tentare hominem: quia homo tentat hominem quando verbo vel facto oſtendit aliqua viſibiliter, ex quibus homo inclinatur ad malum. Diabolus tentat inuiſibiliter, quando proponit nobis phantaſmata inclinantia ad malum. Sed quod Deus tentauit Abraham, ibi tentatio capitur large & ſimilitudinarie, quia reddidit fidem Abrahæ indubiam. *Bruleſ.* Tentatio ſecundum *B. Thom.* 2.2.*q.*97.*a.*1. eſt experimenti ſumptio de eo quod tentatur an ſciat, vel poſſit, vel velit. Et ſecundum *Hugo. de clauſtro animæ* quatuor ſunt cauſæ tentationum. Prima eſt loci amœnitas, vt ciuitates & oppida, quæ non tantum ex ſitu loci amœnitatem recipiunt, ſed ex inhabitantium gratia. Secunda cauſa eſt locus diuitiarũ: vbi [illegible] periculum. Tertia cauſa eſt precioſus [illegible] vel eſt equorũ cura pinguium, & veſt[illegible]

exquiſitæ varietates. Quarta cauſa mulierum ſpecies, quarum vox blanditur auribus, & facies oculis.

TENTATIO eſt triplex ſecundum *S. Bonau. d.23.q.3.l.2.* & ex prædictis haberi poteſt. Vna eſt à Deo, alia à diabolo, alia à carne. Prima ſimpliciter eſt appetenda, quia Deus non tentat nos niſi ad bonum. Alia quæ eſt à carne, quæ eſt impulſus ſenſualitatis, quem conſueuimus appellare primum motum. Hæc eſt (vt inquit *Bona.*) ſimpliciter fugienda, quia illa non poteſt eſſe abſq; peccato. Tertia verò à diabolo, aliquibus fugienda eſt, aliquibus appetenda. His enim qui virtute fortes ſunt, nec de facili in tentationem induci poſſunt, & ſi tentantur, appetibile eſt tentari, ad ſuæ virtutis exercitium, & cumulum meritorum: infirmis verò minimè eſt appetenda, quia timere poſſunt ne ex ipſo impulſu in tentationem inducantur, quod omnes debent refugere. Nam & ſi tentari malum non ſit, in tentationem tamen induci ſemper malũ eſt, quia hoc eſt à tentatione ſuperari. Et hoc eſt, quod dicit *Auguſt.* 14. *De Civit. Dei*: Sicut ſe habet firmitas & infirmitas electorum, ſic metuunt, cupiuntque tentari. Bonum autem eſt tentari ſi reſiſtitur, ſicut faciunt viri iuſti, fortes, & qui charitate feruent. Vnde *Iacob.* 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis.* Et in *Pſal. Proba me Domine, & tenta.* Et 1. *Corinth.* 10. *Faciet cum tentatione proventum.* Sed infirmis non eſt petenda. Vnde dicitur *Matth.* 26. *Vigilate & orate ne intretis in tentationem.* Diabolus quoque deſiderat nos tentare & vincere, qui noſtræ ſaluti eſt adverſarius: quare minimè appetenda eſt infirmis tentatio. Illud tamen genus tentationis (vt dicit *S. Bona.*) potiſſime appetunt viri iuſti, quod eſt in flagellorum perpeſſione: ſicut paſſus eſt Iob & Tobias: ſicut etiam paſſi ſunt Martyres ab impiis zelo diabolico excitatis, *&c.*

Tentatio eſt duplex, exterior & interior, vt notat *Gab. d.21.q.vn.l.2. & lect. 77. canon. S. Bonav. d.21.l.2. &c.* Tentatio exterior eſt quando nobis extrinſecus malum viſibiliter ſuggeritur verbo vel ſigno aliquo, vt tentatus ad conſenſum peccati declinet. Tentatio interior eſt, quando inuiſibiliter nobis malum intrinſecus ſuggeritur. Et viſibiliter in prima tentatione capitur generaliter pro ſenſibiliter. Vnde per omnem ſenſum contingit eſſe exteriorem tentationem, maximè tamen per viſum mediante ſigno, & per auditum mediante verbo. Eſt ergo tentatio exterior oſtenſio alicuius obiecti ſenſibilis à virtute exteriori, vt apprehendens ad peccatum alliciatur: hanc dicũt ſemper eſſe à diabolo, quod verum eſt mediate vel immediate: frequenter enim tentat per malos homines & creaturas mundanas, quibus vtitur tanquam inſtrumentis. Tentatio interior eſt motio hominis ad peccati conſenſum, orta ab aliqua virtute interiori: ſiue ſenſibili obiecto exteriori, vt cum oritur ex imaginatione, intellectu, aut motiua virtute. Illa (vt dicit *Magiſt.*) quandoque fit ab hoſte, aliquando à carne ſpiritui rebellante. Hanc interiorem tentationem, quæ fit à carne, dicit *Magiſt.* non eſſe ſine peccato: quia titillatio quam caro mouet, motus eſt beſtialis & illicitus: ideo non ſine peccato veniali. Si auertit ſe, eſt veniale: ſi autem non auertit ſe, & aduertit periculum quod eſt ibi, nec timet, ſed ſcienter & voluntarie manet in tali cogitatione, ſeu cogitationis delectatione, tempore peccat mortaliter, vt vult *Gerſ. part.* 2. in quibuſdam quæſtionibus cum ſuis reſponſionibus. Et quoniam tentatio à carne interius oppugnans de noſtro contra nos roboratur: ideo difficilius vincitur. Tentatio autem quæ fit ab hoſte, non habet peccatum neceſſario annexum, niſi ei conſentiatur, ſed eſt materia exercendæ virtutis. Et quantumcunque quis tentetur hac tentatione, quamdiu ratio contradicit, nec conſentit, charitatem non amittit, vt vult & *Gerſ. tract. de remediis* contra puſillanimitatem. Imo vt idem vult, ſi tentatus acriter reſiſtit, multum meretur. Nam quicunque peccato tentaris præ aliis acrius, tanto ſi legitime certaueris, coronaberis à Deo glorioſius. Et tentatus habebis præmium duplex, vbi non tentatus præmium es habiturus ſimplex. Et quanto plus ſentis alicuius peccati fatigationem, tanto amplius ſi non conſentias, conſequeris inde peccatorum tuorum purgationem. Et quia in huiuſmodi conflictu cùm quis tentatur, contingit vt plura committantur venialia: ita etiam

iam econtrario contingit, ſecundum Doctores communiter, vt pœna illa quam ſuſtinet in reſiſtendo deleat pœnam venialibus debitam ex vna parte, & ex alia parte creſcat meritum, propter pugnam contra vitia, & laborem pro virtutibus. Hæc *Gerſ.* Vnde *Iacob.*1. dicitur: *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromittit Deus omnibus diligentibus ſe.* Hinc *Auguſtinus ſuper Pſalm.* Vita noſtra in hac peregrinatione non poteſt eſſe ſine peccato, ſine tentatione: quia profectus noſter per tentationem noſtram fit: nec ſibi quiſquam innoteſcit niſi tentatus: nec poteſt coronari, niſi vicerit: nec poteſt vincere, niſi certauerit: nec poteſt certare, niſi inimicum & tentationes habuerit. Et *Pſalm.*61. Tantum admittitur diabolus tentare quantum tibi prodeſt, vt exercearis, vt proberis, vt qui te neſciebas, à teipſo inueniaris. Hoſtis autem noſter (vt inquit *Greg. li.*24. *Moral.*) quanto magis ſibi rebellare conſpicit, tanto amplius ex pugna contendit. Eos enim pulſare negligit, quos quieto iure ſe poſſidere ſentit. Sed vt ait *Ioan. Chryſoſt. ſuper illud Matth.* 4. *Mitte te deorſum.* Diabolus ſuggerere poteſt, cogere non poteſt. Hinc *Bernar. ſer.*39. Poteſt inimicus excitare tentationis motum, ſed in te eſt, ſi volueris dare ſeu negare conſilium vel conſenſum, *&c.* Nulla autem (vt ait *Leo Papa ſerm* 3.) ſine tentationum experimento opera virtutis, nulla ſine perturbationibus fides, nullum ſine hoſte certamen, nulla ſine congreſſione victoria. Sed qui ad vitia aliqua inclinatus eſt, & pronior exiſtit, difficilius his reſiſtit, ſi huiuſcemodi tentatur: de quo *Gabriel diſt.* 21. *qu. vnica, lib.* 2. *& S. Bonau.* Et quamuis hoſtis ſit fortior & callidior, *&c.* tamen non permittitur tentare ſecundum totam ſuam potentiam & aſtutiam, ſed reprimitur poteſtate diuina & etiam Angelica: non autem quælibet hominis peccata ſunt à dæmone tanquam à cauſa directa & immediata, quia non omnia peccata committuntur diabolo immediate inſtigante. Multa enim fiunt à libero arbitrio & carnis corruptione, vt licet videre latius apud *Gabrielem.* Verum autem eſt (vt idem ait) quod omne peccatum hominis mediate vel immediate oritur ex tentatione dæmonis, quia dæmon eſt cauſa mediata omnis peccati: quia inſtigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato in toto genere humano contracta eſt quædam pronitas ad omne peccatum. Vnde *Hieron.* ſuper illo *Pſal. Declina a malo & fac bonum,* ait. Mala omnia ab inſtinctu diaboli procedunt, ſicut bona ab inſtinctu Dei. Verum mala omnia ab inſtinctu diaboli mediate vel immediate. A Deo autem bona omnia immediate procedunt. Eſt enim Deus cauſa immediata omnium effectuum poſitiuorum, vt & ſupra dictum eſt in dictione *Cauſa.* Vide latius de hoc *Gab. vbi ſup.* Proceſſus autem tentationis & delectationis, vt ſcribit *Fr. Pelb. lib.* 2. *Roſ. Theol.* in dictione *Senſualitas.* §. 9. eſt. Primo delectabile offertur ſeu percipitur & ſic incipit tentatio à ſenſualitate, quæ ante perceptionem delectationis primo mouet. Secundo huiuſmodi delectatio, quæ eſt in ſenſualitate aduertitur per inferiorem partem rationis, quæ habet percipere & diiudicare, & interiores motus quod non eſt partis ſenſitiuæ. Tertio in id ad quod delectatio allicit vel trahit, conſentitur per ſuperiorem partem rationis. In primo nullum eſt peccatum, quia naturale eſt ſenſualitati ipſi apprehendere delectabile, nec eius motus inordinatus eſt in poteſtate voluntatis. *Auguſt.* Non eſt noſtrum (ait) poſſe quibus viſis tangamur. Vnde & 7. *Ethicor.* dicitur: Quod operationes beſtiæ prauæ ſunt ex ipſa natura. Sed 3. *Ethicor.* dicitur: Propter ea quæ inſunt nobis ex natura, nec laudamur nec vituperamur. In ſecundo poteſt eſſe peccatum veniale: & in tertio mortale. Hæc *Pelbartus* cum *Guilm.* Aſtipulatur *Iacobus de Valent. ſuper illud Pſalm.* 90. *Non timebis à timore nocturno.* Tentatio ſiue peccatum conſiſtit in quatuor gradibus. Nam primo præcedit cogitatio. Secundo ſequitur propoſitum. Tertio actus peccandi. Quarto profectio. Quod autem multæ ſint tentationes & etiam remedia contra eas, oſtendit *Gerſon,* qui & multa de tentatione literis mandauit: ſed hæc pauca ſufficiant, &c. Vide & de remediis contra fraudes tentatoris apud *Gabrielem lection.* 77. *canonis.*

Tentari & in tentationem duci, differunt ſecundum *Bern.* (vt refert *Gab. lect.* 78. *cano.*) Tentatur quilibet quãdo in anima aut corpore in delectatione alicui⁹ vitii titillatur. Inducitur in tẽtationẽ ſi ſuæ cœperit delectationi conſentire.

Et *beatus Cyprianus*. Non petimus ne ducamur in tentationem, ſed ne inducamur. Aliud quidem eſt in tentationem duci, aliud induci. In tentationem ducitur, qui tentatione pulſatur. In tentationem inducitur, qui tentationi ſuccumbit, & ab ea ſuperatur. Induci etiam eſt intus duci & ſuccumbere, & tentationi præbere conſenſum.

TENTIO (vt ſcribit *Scot. d. 49. q. 6. in fin. libr. 4.*) quadrupliciter accipi poteſt. Vno modo proprie, vt memoria tenet obiectum: & hoc vel per formam impreſſam ſi eſt ibi obiectum in ſpecie, vel per habitum impreſſum, vel ſaltem per illapſum vel exiſtentiam ſaltem eodem modo teneat, quo obiectum concurrit ad rationem parentis. Alio modo poteſt intelligentia dici tenere obiectum in actuali conſideratione: & ad hoc poteſt pertinere, quod voluntas dicitur tenere aciem intelligentiæ conuerſam ad memoriam. Tertio modo tentio pertinet ad voluntatem, vt eſt concupiſcibilis, & dicitur ſuccedere ſpei, eo modo quo per ſpem voluntas deſiderat ſibi bonum habendum, & per tentionem amat illud bonum habitum, & illa tentio eſt amor concupiſcentiæ boni præſentis. Quarto modo tentio dicitur eſſe quidam actus aſſecutionis vel paſſio conſequens ſpem paſſionem, & illo modo non eſt in iraſcibili: nullo illorum modorum eſt tentio de eſſentia beatitudinis. Primo modo præcedit beatitudinem, imo omnem actum ſecundum. Secundo modo eſt actus pertinens ad intellectum, & præmium beatitudinis quæ eſt in voluntate vel actus voluntatis reſpectu actus præuii. Tertio modo eſt amor boni commodi præſentis: & ille amor non pertinet ad beatitudinem, ſed amor boni honeſti, vel boni in ſe. Quarto modo eſt in iraſcibili, & illo modo magis appropinquat ad ſecuritatem, quæ ſuccedit ſpei paſſioni, non ſpei virtuti. Hæc *Scotus vbi ſupra.*

TERMINVS proprie ſignum dicitur quo ager ab agro diuiditur, nonnunquam pro fine accipitur. Sic *Cicero* accipit, cum dicit: Quum nullum tot calamitatibus atque ærumnis terminum inueniremus. Vocant & Dialectici terminos dictiones, ex quibus orationes conſtituuntur. Dicunt quoque quod terminus eſt ſignum orationis conſtitutiuum, vt pars propinqua eiuſdem; & quælibet ars vel ſcientia habet ſuos terminos. Et terminis vſitatis in diuinis vel in ſacra ſcriptura vtendum eſſe, dicit *Gerſon parte 4. lectionis 2.* quæ incipit *Pœnitemini. conſideratione 6.* Quamobrem (vt ipſe inquit) dum terminos quoſdam apud aliquem ex Doctoribus approbatis inueniamus, non vſitatos in ſchola, illos introducere non debemus, niſi pia & reuerendi reſolutione præuia, vt dicendo: Terminus iſte à tali ſic accipiebatur, qui, ſcilicet vſus, vel quia vſus communis aliter accipit, cauenda eſt audientium offenſio in diuinis. *Exempli gratia*: Nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus: hæc eſt fides catholica. Si Doctores vſi ſunt terminis prioritatem aut maioritatem ſignantibus in diuinis, protinus eos reſoluere oportet. Ad hanc vnicam (vt idem ait) & ſtabilem fidei regulam, quod Filius eſt à Patre, & Spiritus ſanctus eſt a Patre & Filio, & Pater à nullo: & quod in diuinis omnia ſunt idem, vbi non obuiat relationis oppoſitio, ſi mille millia terminorum adduxeris ad explicandum hoc fidei ſecretum, nihil amplius (ſi nō vis errare) cognoſces quam iſtam vnicam, & pauciſſimis verbis explicatam veritatem. *Auguſtinus, Damaſcenus, & Richardus*, nomen hoc *cauſa* in diuinis admiſerunt: Pater eſt cauſa Filii. Hilarius dicit, quod Pater maior eſt auctoritate. Auguſtinus in Confeſſionibus ponit in Deo gradus ad ordinem, dicit Deum aſſumpſiſſe hominem: imo hoc Eccleſiæ canticum ſolenne habet: Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, *&c.* Et hoc modo de multis aliis apud iſtos & alios exempla ſuppetunt. Attamen *Scotus* in inquiſitione veritatis, vbi præciſiſſima ſobrietate loqui conuenit, neque debet, nec fas habet tales afferre terminos prohibente hanc audaciam, ratione & ſuperioris auctoritate. Datur ergo regula à *Gerſone* generalis, quod nullus terminus admittendus eſt in diuinis, qui vel diſtinctionem importet vel primæuitatem, niſi ſolam diſtinctionem & prioritatem originis, & quod hanc dicat abſque importatione, vel connotatione imperfectionis cuiuſcunque, vel diſſimilitudinis, vel inæqualitatis in ſuo correlatiuo. Ex hac regula liquidum eſt, quod pauci termini ſignantes prioritatem quamcunque in humanis, trahendi ſunt ad diuina. Cuius ratio eſt, quia fere ſemper in humanis conſignant imperfectionem, vel inæqualitatem, vel diſſimilitudinē. Quod ſi quis dixerit quod ipſe dum terminos

minos aliquos transfert ad diuina, illos denudat ab omni imperfectione connotata per eos. Reſpondeo (inquit *Gerſ.*) quod ſic agendo non errat in ſcientia, ſed licentiā vſurpat quam non debet: alioquin nullus eſt terminus, qui nō traduci poſſit ad diuina. Vnde quid minus dici poteſt, quam quod pater eſt Dominus filii, quod eſt caput eius, ꝙ eſt rector eius: & tamen ſi terminos iſtos Dominus, caput, rector, magiſter, reſolueremus, quod ſignarent tantummodo primæuitatem originatiuam quam habet reſpectu filii, ſecluſa imperfectione per correlatiua iſtorum terminorū importata, nullus dubitaret de iſtius ſcientiæ veritate: quoniam in eandem cadit nobiſcum confeſſionem. Hæc *Gerſ.* quem & latius videre potes de hoc.

TERMINVS vt eſt primæ impoſitionis generaliter, dicitur illud, quod terminat ſiue quietat tendentiam, vel reſpectum alicuius in aliquod: & ideo ſecundum diuerſos modos tendendi aliud & aliud, eſt de ratione termini. Alia itaque eſt tendentia per productionem, per eam enim producens tendit ad eſſe rei ſimpliciter. Alia eſt per tranſmutationem: nam per eam tendit tranſmutans ad æquale eſſe. Alia eſt tendentia per relationem, per eam etenim relatiuum tendit, reſpicit vel refertur ad ſuum correlatiuum. *Gabriel diſt. 5. quæſt. 3. art. 1. lib. 1.* Et ſecundum hoc (vt idem dicit) terminus productionis actiuæ eſt, quod capit eſſe ſimpliciter tali productione diſtinctum aliquo modo à productione. Terminus tranſmutationis eſt quod capit aliquale eſſe, vt eſſe in alio vel eſſe quantum, vel eſſe quale, & cætera. Terminus relationis eſt correlatiuum. Terminus vero totalis productionis actiuæ eſt (vt idem dicit *Gabriel*) quod recipit eſſe ſimpliciter tali productione diſtinctum ab ea, & non eſt pars alterius illa productione producti, vt in generatione compoſiti ſubſtantialis, totum compoſitum eſt terminus totalis, quia totum compoſitum per illam generationem recipit eſſe ſimpliciter, quia circunſcripta generatione ſimpliciter non eſſet: licet nō recipiat eſſe ſecundum ſe, & quodlibet ſui, quia nō ſecundum materiam. In tali generatione ſubſtantiali forma non eſt terminus totalis; ſed in nutritione aſini, Aſinus partialis præciſe per nutritionem genitus eſt terminus totalis, licet ſit pars totius aſini, quia nō eſt pars producti illa nutritione. Terminus autem formalis productionis eſt, quod ipſa productione recipit eſſe ſimpliciter ſecundum ſe & quodlibet ſui: ita quod nihil ſui eſt, quod non recipit eſſe huiuſmodi productione. Et non dicitur terminus formalis, quia eſt forma. Nam in creatione materiæ, materia eſt terminus formalis. Item in productione rei ſimplicis idem eſt terminus totalis & formalis, vt in creatione Angeli. Sed ſi compoſitum ſubſtantiale crearetur ſecundum ſe, & quodlibet ſui, hoc eſt materia & forma, tam materia quam forma, quam totū compoſitum eſſet terminus formalis. Nec eſt conueniens alicuius productionis (qua plura producuntur) plures eſſe terminos formales: licet ſit tantum vnus terminus totalis, ratione cuius dicitur vna creatio totalis, licet plures partiales. Rem latius declarat *Gabriel vbi ſupra, & Cameracenſis quæſt. 7. lib. 1. ſententiarum.* De quo conſulas Phyſicos. Et terminus formalis eſt terminus ſuperior ad terminum totalem, quia omnis terminus totalis eſt formalis, eo quod nihil ipſius eſt quod non recipiat eſſe illa productione: ſed non econuerſo, quia forma ſubſtantialis eſt terminus formalis generationis ſubſtantialis & non totalis. Et hoc verum eſt in productione, ſecus in mutatione ſeu alteratione, vt calefactione, cuius terminus totalis eſt aggregatum ex ſubiecto & qualitate adquiſita, & hoc non eſt terminus formalis: quia non quicquid habet, recipit illa mutatione, quia non materiam, nec formam ſubſtantialem, *&c.* Sed quo ad Theologiam terminus formalis productionis filii non diſtinguitur à termino totali. Nam perſona filii eſt terminus totalis, quia producta, & nullius eſt pars. Et eſt terminus formalis, quia quicquid eſt & habet, recipit per generationem, ſecundum *B. Auguſtinum.* Et licet non quicquid eſt filii, recipit eſſe ſimpliciter per productionem, eo quod eſſentiam, quæ eſt filii, ſeu filius non recipit eſſe per productionem filii, quia eſt in patre: tamen eam filius recipit per ſui productionem. Et ibidem *Gabriel* dicit: Filius eſt terminus generationis actiuæ relationis, pater vero eſt terminus generationis, vt relationis paſſiuæ: quia correlatiuum filii. ſic eſſe terminum, non eſt accipere eſſe rei, ſed eſſe correlatiuum. In nutritione vero hominis

(vt ibi-

Digitized by Google

(vt ibidem refert) homo partialis de nouo productus eſt terminus formalis & etiam totalis: & nec materia, nec forma, quia nec materia, nec forma capit eſſe ſimpliciter eſſe per mutationem, eo quod vtraque præfuerunt: tamen producitur ibi nouus homo partialis, ſcilicet illud præciſe cõſtitutum ex materia nutrimenti continuata, materia hominis nutriti, & forma & anima, ſcilicet rationali ipſam de nouo informante. Et eſſentia non eſt terminus formalis generationis, quia eſſentia non habet eſſe ſimpliciter per generationem. Sed terminus formalis productionis in diuinis eſt perſona producta, non diſtinguendo terminum formalem à totali. Et generationis diuinæ idem eſt terminus formalis & totalis. *Gabriel vbi ſupra*, & *Cameracen. quæſt. 7. lib. 1.* Et vt idem dicit *Gabriel*, iſti termini principium, prius origine producens, generans, ſpirans, idem important, & non differunt, niſi ſunt ſuperius & inferius. Et ideo ſicut conceditur, quod pater vere & realiter eſt prior origine filio: nec quantum ad rem aliquid aliud importatur per vnam quod non importatur per aliam.

TERMINVS RELATIONIS proprie nihil aliud eſt quam correlatiuum, hoc eſt concretum relatiuum, ad quod refertur relatiuum, ſub habitudine obliqui caſus, vt terminus relationis paternitatis eſt ille terminus filius, quia pater eſt filii pater. Attamen ille terminus ſignificat rem abſolutam. Vnde terminus illius relatiui creatura eſt ille terminus creans, Deus tamen qui ſignificatur per creans eſt abſolutum: & quandoque vocatur res abſoluta terminus, licet improprie. *Gabriel diſt. 30. q. 5. lib. 1.*

TERMINVS quandoque (vt & dictum eſt) accipitur pro fine. Vnde terminus vitæ præſentis, dicitur inſtans ſeparationis animæ à corpore, quo deſinit moriens eſſe homo, quod eſt primum non eſſe hominis (vt ſcribit *Gabriel diſtinct. 20. quæſt. vnica, artic. 1. lib. 4.*) Cum enim hæc ſeparatio fiat ſucceſſiue, terminatur per primum non eſſe, vt declarari ſolet *6. Phyſicorum.* Et quoniam vſus rationis ac liberi arbitrii raro durat vſque ad hoc inſtans: patet, quod non eſt idem terminus vſus rationis & vitæ præſentis. Et tempus ſalutaris pœnitentiæ durat vſque ad terminum præſentis vitæ, vt habet *Magiſter diſtinct. 20. lib. 4.* Nam impietas impii non nocebit ei in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua, dicit *Ezech. 33.* Per pœnitentiam quoque veram homo ſufficienter diſponitur ad gratiæ receptionem, & facit quod in ſe eſt. Ergo quandocunque homo habet veram pœnitentiam, conſequitur gratiam, ſiue in extremis, ſiue in alio tempore: nec eſt maior ratio de vno tempre quam de alio. Quamuis autem vera pœnitentia quandocunque habetur vſque ad inſtans mortis ad ſalutem, ſufficit: tamen non ſemper in mortis articulo haberi poterit. Nam vera pœnitentia non poteſt haberi tempore impeditæ rationis, quia arbitrii libertatem quærit Deus in pœnitente, quæ haberi non poteſt impedita ratione, ſed frequenter rationis vſus ceſſat ante inſtans mortis: ergo tunc cum ratio deficit, pœnitentia haberi non poteſt. Quare periculoſum eſt & interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium, vt oſtendit *B. Auguſtinus*, & *Scotus*, & *Gabriel* poſt eos vbi ſupra. & dictum eſt etiam in dictione *Pœnitentia.* Et rationes ponit *Scotus*, quas & refert ibidem *Gabriel*, &c.

TERMINATVM, Aliquid poteſt dici dupliciter (vt ſcribit *Brulefer diſt. 9. q. 4. lib. 1.*) Primo, quia eſt perfectum, ſic dicit perfectionem & excludit imperfectionem: & ſic domus quando fit, dicitur terminata. Alio modo aliquid dicitur terminatum, quia eſt habens, vel quia habet finem durationis: & ſic dicit deſitionem excludens durationem. Et ſic dicitur vita hominis terminari in morte. Et primo modo generatio filii Dei eſt terminata, prout terminata excludit imperfectionem, quia eſt perfectiſſima, ſed prout terminata excludit durationem, generatio filii Dei non eſt terminata, quia illud non eſt terminatum quod adhuc durat: ſed generatio filii Dei adhuc durat: ergo non eſt terminata ſecundo modo.

TERRA. Nomine terræ in ſcriptura intelligitur materia corporalium. Intelligitur etiam elementum terræ, vt ſcribit *S. Bona. d. 2. in dub. lit. lib. 2.* Si terra accipitur pro materia informi: ſic recte dicitur: In principio Domine terrã fundaſti, id eſt in principio feciſti materiam informẽ quaſi fundamentũ omnium formarũ. Si autem nomine terræ intelligitur elementũ terræ, tunc

verum

Digitized by Google

tunc verũ eſt quod terra fundata dicitur propter ſui ſtabilitatem,ſecundũ illud *Eccleſ.1. Generatio præterit & generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat.* Hoc elementum, ſcilicet terræ. & dicitur fundatum,&dicitur appenſum fundatum ſuper ſtabilitatem ſuam, & fundatum etiam ſuper aquas. Fundamentum dicitur, quia ſicut fundamẽtum eſt infimum inter omnes partes domus, ſic terra eſt infimũ inter omnia corpora mundi, &in centro exiſtens tenet locum fundamenti. Et cum virtute propria ſibi diuinitus data centrum appetat,vt in cẽtro requieſcat, fundata dicitur ſuper ſtabilitatẽ ſuam,&c. Vide latius *Bona.* Et terra ſecundum *Ioan. Damaſ.* eſt vnum quatuor elementorum ſiccum & frigidum,& graue, & immobile,àDeo ex non ente ad eſſe prima die deductum.Et terręmotus cauſatur principaliter à Deo,ſecundario autem à vento impellente aliũ ventũ intra terram,ſecundum *B.Tho.ſup.Pſal.12.*

TERROR eſt metus contingens, ex quo fit vt pudorem rubor, ſic ruborẽ pallor & tremor, & dentium crepitus conſequitur: & venit à terreo. A quo terrificus, terrorem faciens: & terribilis,id eſt formidabilis atque horrendus.

TESTAMENTVM proprie eſt percipiendæ hæreditatis inſtitutio, filiis à patre. Ideo primo pertinet ad promiſſiones: ſecundo ad mandata, quæ ſe habent ſicut via ad conſequendam hæreditatem promiſſam: ex *B.Tho.p.3.q.78.art.3.* Et teſtamentum dicitur quod voluntatis noſtrę veluti teſtimonium ſit: vnde vltima voluntas & ſuprema voluntas appellatur. Quare Vlpianus ſic diffinit, quod ſit voluntatis noſtræ iuſta ſententia de eo quod poſt mortem noſtram fieri voluerimus. Addit *F.Oſwalt. lib.4. Roſ.Theol.* cum hæredis inſtitutione. Et teſtaturus ante omnia habeat gloriam Dei præ oculis ſuis, non vanitatem ſeculi, non memoriam nominis protinus morituri, meminerit ſemper Apoſtoli dicentis: *Omnia in gloriam Dei facite.* Et illud Pſal. *Non nobis Domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriam.* Teſtaturus ex iſto principio conſideret non quod vtilius ſit reipublicæ ſeu bono communi, dum ordinat de rebus ſuis, ſed quod inſuper cedet amplius ad honorem Dei & cultus Chriſtiani, vt ſcribit *Gerſ p.2. de condendo teſtam.* Et ſi habeat aliquid teſtator diſtribuendum, ſicut libros, conſideret teſtator (vt idem ait) qualiter & quibus diſtribuet, iuxta qualitatem recipientium, aut committat diſtributionem ſeu venditionem ſi opus eſt illis, de quibus confidit, quatenus vno (ſicut dicitur) ictu ſe expediat. Conſideret & extremum teſtator, quoniam bonorum noſtrorum non indiget Dominus, faciet ipſe nutrire pauperes, faciet Eccleſias, faciet Collegia, faciet Monaſteria, faciet Conuentus & Hoſpitalia, quando, quomodo & vbi placuerat ei, & non glorietur ante ipſum ſtulta præſumptio omnis carnis: vult nihilominꝰ & dignatur quod coadiutores eius ſimus ad vtilitatem non ſuam, ſed noſtram. Hæc *Gerſ.* qui & de condendo teſtamento eſt prolixior.

TESTAMENTVM quoddã eſt falſum, quoddam irritum. Teſtamentum falſum illud dicitur, quod non eſt ſecundum teſtatoris voluntatem ſcriptum, ſed habet aliquod additum, vel diminutum, vel mutatum, vel aliud pro alio ſuppoſitum. Irritum autem teſtamentum eſt, quod de iure inualidum eſt, vt ſi is qui teſtatur ſit capite diminutus, vel ſi alia requiſita defuerint. Sunt præterea duæ teſtamentorũ ſpecies, vt ſcribit *F. Oſwald. lib.4. Roſ. Theolog.* Vna dicitur teſtamentum nuncupatiuum, & ſine ſcriptis, & eſt illud, in quo teſtatoris & hæredis, & legatoriorum nomina, & omnia quæ in eis continentur coram teſtibus nuncupantur, id eſt manifeſtantur: & dicitur ſine ſcriptis, id eſt ſubſcriptione teſtium, & aliis ſolennitatibus, quæ requiruntur in teſtamento in ſcriptis facti: & ſine omni ſcriptura poteſt quis teſtificare nuncupatiue coram teſtibus. Secundum dicitur teſtamentum in ſcriptis, & iſtud poteſt facere quis quando non vult, quod aliquis ſciat ſuam diſpoſitionem, ſic dicendo coram notario & teſtibus. Volo quod hæres meus faciet per omnia, vt continetur in quadam mea ſchedula ſcripta manu mea, quę eſt apud talem religioſum, & valebit. Sed tutius eſt coram notario, & teſtibus, ſaltem ſeptem, &c. Poteſt autem omnis facere teſtamentum qui non prohibetur. Prohibentur autem 18. genera perſonarum. Primo furioſus, qui non habet lucida interualla: extra de teſta. cap. ſi. Secundo ſurdus & mutus à natiuitate, cæcus à caſu, & ſcit ſcribere. Tertio non valens articulate loqui, ita vt non poſſit exprimere nomen hæredis, nec ſcribere. *l. iubemus. C. eodem tit.* Quarto impubes, &c. Quinto filiusfamilias, niſi de caſtrenſi peculio. Sexto prodigus cui eſt interdicta à

Iudice bonorum adminiſtratio. Septimo damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, vt ſunt deportati etiam ſi fugiunt manum Iudicis,& damnati ad perpetuos carceres. Secus ſi eſſent damnati ad pœnas inferiores, Octauo manifeſtus vſurarius, niſi præſtet prius cautionem, ſecundum formam *cap. quanquam. extra de vſu lib. 6.* Nono excommunicati ſecundum quoſdam. *extra de ſent. excomm. lib. 6.* ſed contrarium tenetur communiter. Decimo ſeruus 13. *qu. 2.* illud. Vndecimo quilibet religioſus, qui profitetur tria vota eſſentialia, vt dicitur 12. *qu. 2. non dicatis.* Duodecimo hæreticus, quia omnia illius bona ſunt confiſcata ipſo iure: *extra de here. cap. Cum ſecundum leges. lib. 6.* Decimo tertio dubius de ſuo ſtatu, ſcilicet an ſit in eo ſtatu in quo teſtari poteſt vel non. Exemplum captus à latronibus dubitat an ſit ſeruus vel liber. Decimoquarto obſides apud infideles dati. Decimoquinto damnatus ad libellum famoſum in iniuriam alterius, quia etiam infamis efficitur. Decimoſexto reus criminis læſæ Maieſtatis. Decimoſeptimo eſt apud hoſtes captiuus. Decimooctauo, vtroque carens lumimine, hodie tamen teſtatur. Vltimo additur Epiſcopus, qui non habet bona ex hæreditate vel artificio, aut doctrina, antequam eſſet Epiſcopus: aut non habet reditus Eccleſiaſticos, & mobilia, quæ ſibi ex illis reditibus prouenerunt. De primis poſſet teſtari: *extra de teſtam. quia nos.* Sed non de ſecundis, niſi ex ſpeciali priuilegio Papæ habeant, quod de mobilibus poſſint teſtari, alias non: de quo videatur *Rich. di. 45. art. 3 & art. 4. qu. 1.* dicit, quod nullum teſtamentum ſi eſt rationabiliter factum, ita quod non eſt contra æquitatem naturalis iuris, nec diuini, nec poſitiui, eſt infringendum. Secus ſi non eſt ita factum, hoc eſt, ſi eſt contra ius diuinum vel poſitiuum, tunc non eſt implendum, ſed quod eſt ibi ſuperfluum, eſt reſecandum. Et *art. 5.* dicit de executoribus teſtamenti. Executores autem ſi bona habeant libere, quibus ſtatum poſſunt implere, tenentur quam citius poſſunt: quia debitores ſunt illis, quibus legata facta ſunt. Et ſicut dicitur, *ff. de re. in. In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur.* Præterea quanto citius teſtamentum impletur, tanto citius anima defuncti alleuiatur. Vnde illi executores, qui penes ſe habent in promptu, & per longum tempus tardant ſuam executionem implere, mercatoribus egentium comparantur 13, *qu. 2.* Qui oblationes defunctorum aut negant Eccleſiis, aut difficile reddunt, tanquam egentium mercatores excõmunicentur. Si autem executores non habent bona in promptu, de quibus infra annum poſſunt teſtamentum implere, non propter hoc poſt annum deuoluitur poteſtas eorũ ad Epiſcopum: tenentur tamen facere quod in ſe eſt, vt bona habeant, & habita debent diſtribuere quam citius poſſunt. *Rich. q. 3. vbi ſupra.* Dilatio quoque executionis præiudicat animæ teſtatoris (vt idem dicit *Rich.* Cuius duplicem ponit rationem, *q. 4. vbi ſup.* Quare grauiſſime peccant & magnam perditionem & illegalitatem faciunt executores, qui executiones teſtamentorum ſibi commiſſas non complent quam citius poſſunt opportunitate habita competenti, inquit *Rich.* Grauiter profecto hæredes & amici peccant, & infideliter agunt, qui ſine rationabili cauſa ſuffragiorum executionem differunt. Quia (vt inquit *Gab lect. 58. cano.*) contra proximi charitatem agunt, nec defuncto fidem ſeruant, quem ſua negligenti dilatione miſere cruciant pœnis acerbiſſimis, cum ipſum (commiſſa exequenda) ab eiſdem liberari potuiſſent. Vnde *B. Hieron.* Amico, inquit, rapere quippiam, furtum eſt. Eccleſiam fraudare, ſacrilegium eſt. Accepiſſe pauperibus erogandum, & exinde aliquid ſubtrahere, omnium prædonum crudelitatem ſuperat, *&c.*

TESTAMENTVM Dei dicitur ſacra ſcriptura veteris teſtamenti, inquantum Deus promiſit illi populo bona futura, & inquantum illa promiſſio erat confirmanda & complenda per mortem teſtatoris. Vnde teſtamentum dicitur de teſtor, aris. quod idem eſt quod confirmare & ratificare: & ſic intantum dicitur teſtamentum, inquantum eſt confirmatum per vltimam voluntatem teſtatoris. Scriptura autem veteris legis non fuit vere teſtamentum, ſed diſpoſitio teſtamenti. Nec dicitur teſtamentum niſi inquantum erat confirmandum per mortem teſtatoris Dei. Per mortem itaque & ſanguinem Chriſti fuit confirmatum totum vetus teſtamentum, vt ſcribit [illegible] *ſupr.* [illegible] cant. Vnde *Auguſt. de catechiz. rudib.* ait, quod

Digitized by Google

quod lex vetus ſiue teſtamentum vetus; nihil aliud eſt niſi occultatio noui teſtamēti. Nouum teſtamentum nil eſt niſi manifeſtatio veteris. De quo legito & eundem *Pſal. 83*. Et cum teſtamentum ſit vltima diſtributio bonorum, morte teſtatoris firmata, ſeu conſtitutio vel traditio de ordinandis bonis atteſtatione legitima firmata, recte fides & lex Chriſti eſt teſtamentum nouum. In illa ſiquidem Chriſtus æternam hæreditatem fratribus ſuis & fidelibus ordinat & promittit, vt ſcribit *Gabr. lect. 52. can.* Hæc autem lex confirmata eſt per mortem & paſſionem Chriſti, in qua ſanguis eius effuſus eſt, quę effuſio eſt ſui teſtamenti legitima atteſtatio & confirmatio. Et dicitur teſtamentum nouum reſpectu veteris, quod inſtitutione huius eſt terminatum & euacuatum. Et dicitur nouum & æternum, quia noua & æterna bona promittit. Vetus enim teſtamentum, quod per hircorum aut vitulorum ſanguinem confirmatum eſt, permittebat temporalia, quæ omnia, quia tranſitoria, veteraſcunt, & ad interitum tendunt. Non autem ſola ſcriptura diuina continens mandata, teſtamentum dicitur: ſed promiſſio teſtamentum dicitur, ſecundum illud ad *Heb. 9. Ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt repromiſſiones accipiant, qui vocati ſunt hæreditatis æternæ.* Vel dicitur nouum teſtamentum Chriſti, quia nouo modo dedicatum eſt. Vetus enim teſtamentum dedicatum eſt & conſecratum ſanguine irrationabilium pecudum. De quo latius *Gabr.* ubi ſupra.

Theologia eſt ſermo de Deo vel diuinis, & eſt dignior cæteris ſcientiis propter nobilitatem, materiæ certitudinem, & altiorem finem, ex *B. Tho. 1. p. q. 1. a. 5.* Et Theologia eſt doctrina neceſſaria homini præter ſcientias naturaliter inuentas ab eo, ſecundum eundem *p. 1. q. 1. a. 1.* Et Theologia à diuina locutione ſumpſit vocabulum. Et dicitur Theologia à θεός, quod eſt Deus, & λόγος, quod eſt ſermo vel ratio, quaſi ſermo de Deo vel ratio. Et ſecundum *Rich. in proœm.* tota ſcientia theologica eſt de Deo & eius proprietatibus, ac operibus, vtpote creationis, gubernationis, redemptionis, iuſtificationis & glorificationis. Et omnia alia quæ traduntur in Theologia, pertinent ad Deum, oſtendendo, quomodo ſapienter, iuſte & potenter, ac benigne mundum diſpoſuit, & humanum genus gubernauit, ac multa præfigurauit per Chriſtum cōplenda, & conſimilia. Pelbartus. Et vt ſcribit *Iac. de Valen.* Theologia ſiue ſacra ſcriptura eſt ſignorū & rerum ſimul, cū cæteræ ſcientiæ ſint vel rerum tantū, vel ſignorum tantum, vt latius probat *tr. 3. reg. 5 prol. in Pſ.* Et Theologia ſiue ſacra ſcriptura ſufficienter continet doctrinā neceſſariam viatori, vt ait *Scot. q. 2. prol.* Et Theologia vno modo idem eſt quod fides infuſa: & ſic vt ſcribit *Gab. q. 8. prol. in ſent.*) eſt vnus habitus numero in vno intellectu. Alio modo Theologia includit fidem adquiſitam & aliquos habitus adhæſiuos euidentes tam propoſitionū quàm concluſionum, & cum hoc habitus apprehenſiuos omniū, de quib. tractatur in Theologia adquiſita ſiue complexorum ſiue incomplexorū. Et tunc ſicut actus credendi & aſſentiēdi diſtinguuntur ſpecie: ita & habitus ex eis geniti. Et Theologia habet tractare de quolibet ente in particulari, quia de Deo creatore omniū, & cauſa cōmuniſſima. Item de creaturis & facturis Dei & effectibus illius cauſæ cōmunis. De quo plura *Sco. qu. 3 prolog.* Ponit & *Camera. qu. 1. prolog. l. 1. ſent.* multiplicem acceptionē vocabuli Theologia. Vno modo, inquit, Theologia capitur pro ſcriptura ſacri canonis. Alio modo pro actu vel habitu mentis reſpectu illorū quæ in ſacra ſcriptura continentur. Et hoc modo iterum dupliciter poteſt ſumi. Vno modo pro aliquo vno actu vel reſpectu alicuius veritatis ſacræ ſcripturæ. Alio modo pro multis actibus vel habitibus reſpectu plurium talium veritatum. Et hoc modo dupliciter pro actibus vel habitibus, quibus quis notat ſenſum ſacræ ſcripturæ, & ſcit vnum dictum eius per aliud exponere & probare: & alia quæ non formaliter continentur in ipſa ex his quæ in ea continentur deducere & inferre. Alio modo pro actibus vel habitibus adhæſiuis in animo fidelis adquiſitis per diſcurſum vel diſcurſus Theologicos de concluſionibus Theologicis. Et licet quodlibet iſtorum modorum quandoque ſumatur Theologia, tamen magis proprie ſumitur vltimo modo. Vide latius ibi *Camerac.* Accipitur & Theologia ſecundum aliquos (vt ſcribit *Pelbartus*) quadrupliciter. Primo modo pro habitu quem habuerunt illi quibus reuelata eſt, vt Prophetæ & Sancti. De quibus Dionyſius dicit, quod ſancti docuerunt nos Deum in

Digitized by Google

dare in omnibus creaturis. Et ſic *14. de Trin.* dicit, quod Theologia eſt ſcientia plus quã cæteræ. Tum quia eſt de rebus quę ad ſalutem hominis pertinent: tum quia eſt ex inſpiratione diuina, in qua impoſſibilis eſt falſitas: ergo euidentior. In ratione autem humana plerunq; cõtingit falſitas, de quo etiam dicit *B. Tho. p. 1. q. 1. & 2.* & alii Doctores communiter. Secundo modo accipitur pro illo habitu, qui aggeneratur in nobis ex ſtudio ſacræ ſcripturæ: & ſic non eſt ſciẽtia, ſed fides. Tertio modo accipitur pro illo habitu, qui deducitur ex veritatibus contentis in ſacra ſcriptura, & ſic non eſt ſcientia, ſed fides. Quarto modo accipitur Theologia pro habitu declaratiuo ſeu defenſiuo fidei: & ſic eſt ſcientia nobiliſſima & ſumma Metaphyſica: quia conſiderat de Deo, qui eſt entium nobiliſſimum. Vnde *Auguſt.* Platonicos vocat Philoſophos & Theologos: & *Ariſt. 6. Meta.* dicit, quod quædam pars philoſophiæ, ſcilicet Metaphyſica dicitur Theologia vel ſcientia diuina. Et ſecundũ *Sco.* & eius ſequaces, *q. 4. prolo.* Theologia dicitur verius ſapientia quam ſcientia. Vnde *Aug.* exponens illud *1. Cor. 12. Alii per ſpiritum datur ſermo ſcientiæ, alii ſermo ſapientiæ.* Dicit ipſe, Scientia eſt in cognitione temporalium: ſapientia in contemplatione æternorum. Et ſecundum *S. Tho. 2. 2. q 9. ar. 2.* inter ſcientiam & ſapientiam eſt differentia, quod ſapientia eſt cognitio rerũ diuinarum: ſcientia vero eſt cognitio rerũ creatarum. Cum ergo de rebus creatis ſecundũ rationes diuinas iudicamus, hoc magis ſpectat ad ſapientiam: & econuerſo cum per res creatas cognoſcimus Deum, hoc magis pertinet ad ſcientiam quam ad ſapientiam. Et quia Theologia eſt de diuinis, ac iudicare habet ſecundum rationes diuinas de rebus etiam creatis: ergo dicitur ſapientia vera, & per conſequens dignior omni alia ſcientia. Et proprie loquendo ſecundũ *Scot. & Guilh.* Theologia non eſt ſcientia, cum fidei innititur: & ita non habet euidentiam ex ratione obiecti, quæ tamen eſt conditio ſcientiæ, habet tamen conditionẽ ſcientiæ, ſcil. certitudinẽ habitus: & ſecundũ hoc quidã dicunt Theologiam eſſe ſciẽtiã pro habitu certitudinis. Vnde Apoſt. *Scio cui credidi. & certus ſum:* ſic Theologia eſt ſciẽtia ſecundũ aliquos & ſapientia: quia certiſſimus eſt habitus, ſed proprie nõ: quia non tantummodo eſt de neceſſariis, ſed de cõtingentib. vt de mũdi creatione, & de Chriſti incarnatione & paſſione, &c. Nec habet principia euidẽtia per diſcurſum: nec eſt cognitio Dei per cauſam, cũ Deus nõ habeat cauſam: quare nõ proprie Theologia dicitur ſciẽtia ſecundũ *Sco.* Cõmunis a. omniũ Theologorũ ſententia eſt, quod Theologia ſciẽtia eſt omniũ certiſſima, prout ſciẽtia capitur pro habitu certitudinis. Et hoc multis probatur rationib. ſecundũ *Alex. de Ales in prolo. q. 5.* Nam teſtimonio Sp. S. eſt certificata. Quod a. ſcitur teſtimonio diuino Spiritus S. miraculis cõfirmato, certius ſcitur q̃ quod ſcitur teſtimonio humanæ ratiocinationis vel creaturarũ. Secũdo, quia Theologia certitudine experiẽtię eſt cõprobata: certitudine, inquã, affectus, & guſtus, ac illuminationis, in ipſis ſanctis viris Prophetis & Apoſtolis, aliiſq;, vſq; ad mortẽ pro ea ſe exponẽtib. certiſſime eſt nota, ergo eſt certior aliis. Itẽ & tertio, quia certitudo Theologiæ viris ſpiritualib. eſt ſumme perſpicua, & ſic certiſſima, q̃uis homini animali videtur incertior aliis ſcientiis. Vnde *1. Cor. 1.* Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſpiritualis autem omnia diiudicat. Prædictis nõ diſcordat *Paul. Corteſ.* cũ ſcribit & probat *d. 1. l. 1. ſent.* Theologiã vnam ex omnib. in quodã certiſſimo genere verſari, eãq; ex veriſſima quadã ſupragredientẽ naturã luce manare. Quandoquidẽ quo res puriores, ſubtilioreſq; ſuapte natura ſunt, eo certiores dicãtur. Hanc ſupremam ſcientiarum aſſerit *Gerſ. tract. 3. ſup. Magn.* quoniam profundius ſcrutatur, & in Dei dilectione ſuper omnia finem ſuum ſtatuit. Nam finis legis eſt dilectio.

Theologia eſt duplex, ſcilicet viæ & patriæ, vt oſtendit *Gerſ. part. 4. de concord. Metaphyſ. cum Logica in fine.* Theologia viæ reſpicit ens primum vt creditum cum ſuis attributis, non excludendo intelligentiam de multis. Theologia autem patriæ reſpicit ens primum vt facialiter viſum & obiectaliter in ſeipſo non in ſpeculo vel ænigmate. Idem vult adhuc duplicem eſſe Theologiam *part. 3. tract. de illumin. cordis* fere in principio, cum dicit Theologia duplex reſultat ex ente ſimpliciter, quod eſt Deus. Vna naturalis de Deo, quæ ſubalternatur Metaphyſicæ, ex qua ſupponitur demonſtratum Deum eſſe. Altera ſupernaturalis, quæ poteſt aliquo modo dici ſub-

ſubalternari Theologiæ beatorum, vel eſt ipſamet Theologia in beatis tanquam precioſa margarita, quæ venditis omnibus emi debet. Plura ibi de vtraque. *E*t de Theologia naturali ſcripſit non indocte *Raymundus* quidam de *Sabunde,* quoniam ex creaturis quæ propter hominem factæ ſunt, & ex naturalibus rebus deuenimus in Dei cognitionem, & homo illuſtratur ad Deum cognoſcendum, & intelligendum & amandum. Id quod oſtēdit ille perpulchre in ſuo hoc opere quod & inſcripſit Theologiam naturalem.

Theologia eſt quadruplex ſecundum *Dionyſ.c 3.de myſt.Theol.* vt & refert *Gerſ.p 3 de verbo & hymno gloriæ partis* 1. Vnam dicit propriam de diuinis characteribus, id eſt perſonis affirmatiue vt de incarnatione verbi, & hanc non habemus. Alteram de diuinis ſcripſit nominibus ſecundum eſſentiam diuinitatis. Sub hac Theologia propria continetur tertia pars de ſubſtantiis ſpiritualibus, ſicut de cœleſti hierarchia & Eccleſiaſtica. Tertiam Theologiam nominat ſymbolicam, qua caremus, niſi quia in locis plurimis tangit multa de ſymbolis hoc eſt ſimilitudinibus translatis ad Deum. Quartam nominat myſticam, & eſt modus inueniendi Deum per abnegationem, & per exceſſus mentales, tanquā in diuina caligine videatur Deus hoc eſt in occulto, & in abſcondito. Quod attendens vnus ex prophetis ſub affettione clamauit. Vere tu es Deus abſcōditus, & dicitur Myſtica Theologia, id eſt abſcōdita. Myſticam enim interpretatur abſconditum. *E*t Theologia Myſtica ſecundum *Gerſ.de Myſt.Theol.ſpeculat.* innititur ad ſui doctrinam experiētiis habitis ad intra in cordib. animarū deuotarum. Et Concors eſt omnium doctorum ſententia ꝙ Theologia myſtica procedit per abnegationes, vt quod Deus nō eſt leo, bos, lapis, *&c.* Has autem cognitiones experimentales de Deo interius vocant ſancti variis nominibus, ſicut pro rei varietate multiplicatæ ſunt ſuper numerum. Vocant autem cōtemplationem extaſim raptum, liquefactionem, transformationem, vnionem, exultationem, iubilum. Iubilum eſſe ſupra ſpiritum rapi, ſcilicet, in diuinam caliginem, guſtare Deum, amplecti ipſū ſum, oſculari eum, gig[illegible] ete de Deo, & parere verbum. De hac myſtica Theologia ſpeculatiua per multa ſcribit *Gerſ.* pluribus conſiderationib. Et

deſcribitur ſic ab eo. Theologia Myſtica eſt extenſio animi in Deum per amoris deſiderium. Aliter ſic, Theologia myſtica eſt motio anagogica, hoc eſt ſurſum ductiua in Deum, per amorem feruidum & purum. Aliter ſic, Theologia myſtica eſt experimentalis cognitio habita de Deo p amoris vnitiui complexum. Aliter ſic, Theologia myſtica eſt ſapientia, id eſt ſapida notitia habita de Deo, dum ei ſupremus apex affectiuæ potentiæ rationalis per amorem cōiungitur & vnitur. Vel ſic per *Dionyſ. 7. de diui. no.* Theologia myſtica eſt irrationalis & amens, & ſtulta ſapientia excedens laudantes.

Theologia Myſtica & ſpeculatiua differūt, quia ſpeculatiua Theologia eſt in potentia effectiua, cuius obiectum eſt verum. Myſtica vero reponitur in potentia affectiua, cui pro obiecto bonum aſſignamus (vt inquit *Gerſ. conſid.29. vbi ſup.* Cōueniunt tamen in hoc myſtica Theologia, & ſpeculatiua, quæ alio nomine contemplatio dicitur, quando vtraq; eſt in ſuperiori portione animæ, & non in ſolo ſenſu, vel imaginatione, nec in ratione ſola, lati⁹ ibi videre potes *Gerſ.* qui & alias ponit differentias *E*t Theologia myſtica, & ſi ſit ſuprema atq; perfectiſſima notitia, tamen poteſt haberi à quolibet fideli, etiam ſi ſit muliercula vel idiota. Theologia vero ſpeculatiua requirit ad cōſecutionem eius Grammaticā, Logicam & Philoſophicam diſciplinam cum forti exercitio, etiam ad eam clara ingenia requiruntur, ita tamen vt gratia deſuper cum his infundatur, ſicut Apoſtolis, & ſicut fit mundi cordibus, quibus promittitur viſio Dei, & humilib. amicis Dei, quibus Deus incerta & occulta ſapientiæ & omnia quæ audiuit à patre ſuo nota fecit. Ex quo concludit *Gerſ.* Quod Theologia ſpeculatiua, nunquam in aliquo perfecta eſt ſiue myſtica, ſed bene econtra. Vnde ſumitur alia differentia. Quoniam nunquam aliquis intelliget verba Appſtoli & Prophetarum quantumcunq; illa reſonent exterius, ſi non imbiberit affectum ſcribentium, neque enim aliter conceptus eorum verborum in animo generabit. Cæcus quippe crebro de coloribus ſermonem audiens, de illis vtique diſputare poterit diſerte & acute, quanquam nullos in illo cordis arcano proprios eorum quæ diſputat conceptus inſcripſerit Item ſpeculatiua verſatur in Schola literatoria, quare & eam quidam Scholaſticam & literato-

riam appellant, quæ & vtitur rationibus conformiter ad Phyſicas diſciplinas. Myſtica non ſic verſatur in tali cognitione literatoria, ſic non habet neceſſariam talem Scholam, quæ Schola intellectus dici poteſt. Sed adquiritur per Scholam affectus & per exercitium vehemens moralium virtutum, diſponentium animam ad purgationem, & in Theologicis illuminantibus eá, in beatificis virtutibus, eam perficientibus, proportionabiliter ad tres actus hierarchicos, quæ ſunt purgare, illuminare, & perficere. Et hæc quidem Schola poteſt dici Schola religionis vel amoris, ſicut intellectus dicẽdus eſt Schola ſciẽtiæ & cognitionis. Ad hanc Theologiam nõ eſt opus magna ſcientia, præſertim adquiſita. Vide latius *Gerſ. vbi ſupr.* Hæc myſtica Theologia eſt ſapientia amens & irrationalis & ſtulta, & tamẽ eſt omnis rationis & mentis & ſcientiæ cauſa. Vocatur ſapientia ſtulta, quaſi ſcientiam nullam habens. De quo vide *Gerſon. tract. 7. ſuper Mag. & tract. 3.*

Theologia myſtica practica eſt quæ conſiſtit in opere. Non enim ſatis eſt Chriſtiano (inquit *Gerſ.* de hac Theologia ſcribens) præſertim Eccleſiaſtico niſi practicus præceſſerit vſus, opus enim & exercitatio requiritur. Non enim (vt idem inquit *Gerſon par 4 de concord. Metaphyſ.*) in ſubtili inquiſitione veritatis, ſed in cultu charitatis conſiſtit regnum Dei, & impletio legis conſecutioque ſalutis. Et de myſtica Theologia tam ſpeculatiuá quam practica permulta ſcribit *Gerſon* & copioſiſſime. Plura omiſi quæ apud eundem inuenies, ne opus in immenſum ſerpat, & longius quam volui & prolixius efficiatur.

Theologia ſecundum *Scotum* eſt duplex, quædam eſt in ſe, quædam nobis ſeu Theologia noſtra: Theologia in ſe eſt talis cognitio qualem natum eſt facere obiectum Theologicum in intellectu ſibi proportionato, ſicut eſt intellectus diuinus. Vnde Theologia in ſe eſt de his quæ ſoli intellectui diuino ſunt naturaliter nota, hoc eſt de Deo, qui ſolus eſt ſibi naturaliter notus. Sed Theologia in nobis eſt talis cognitio qualem intellectus noſter natus eſt habere vel recipere de illo obiecto Theologico, id eſt de Deo. Vnde ſecundum mentem *Alex. de Ales 1. parte de doctrina Theolo. qu. 3.* Theologia in nobis eſt ſcientia de Deo & eius eſſentia per Chriſtum noſtræ menti tranſmiſſa, & in Deum terminata. *Exempli gratia* Si quis nõ poſſet intelligere motus aſtrorum, ſed crederet alicui Magiſtro aſtronomiæ de talibus, iſta notitia eſſet ſibi fides, non ſcientia: tamen aſtronomica notitia in ſe eſſet ſcientia in intellectu illius Magiſtri, ſic de Theologia in nobis eſt. Cum enim per Chriſtum noſtrum Magiſtrum cui credimus habemus ſcientiam de diuinis, fides eſt, ſed in intellectu diuino in Chriſto ſcientia perfectiſſima habita de Deo & articulis fidei, eſt Theologia in ſe. Item Theologia adhuc diſtinguitur in Theologiam neceſſariorum, ſicut ſunt veritates ad intra, ſcil. quod Deus generat & ſpirat, & de proprietatibus diuinis intrinſecis & huiuſmodi, &c. Ac in Theologiam contingentium, ſicut ſunt veritates ad extra, ſcilicet quod Deus creat, ſaluat, incarnatur &c. Tertio ergo Theologia accipitur propriiſſime, & ſic eſt illa notitia quæ eſt in mente diuina, de deitate vt obiecto primo. Iſto modo ſolus Deus dicitur Theologus & nos dicimur tantum Theologiæ diſcipuli, vt loquitur *Auguſt. de doct. chriſt.* Et Theologia vt & dictum eſt ſupra, eſt ſcientia, quamuis quo ad aliquid ſit ſpeculatiua, & quo ad aliquid practica, tamẽ ſimpliciter magis eſt dicenda practica quam ſpeculatiua, vt refert *Pelb.* quia principalius tendit ad practicũ, extendendo praxim etiam ad operationem interiorem voluntatis, quæ eſt dilectio. Et etiã qa ipſe Deus qui Theologiam inſpirauit, plus acceptat à nobis diligi quam tantum cognoſci. Item & tertio, quia etiam fidei articulis qui ſunt principia Theologiæ, nõ ideo credimus, vt in credẽdo ſiſtamus, ſed vt credita diligamus. Vnde omnibus computatis, Theologia magis eſt dicenda practica quam ſpeculatiua, vt vult etiam *Richardus.* Præterea iuſtum eſt omnia à fine denominari. Sed finis intentus in Theologia eſt dilectio, *in qua pendet tota lex & Prophetæ Matth. 22.* ergo, Sed quod Theologia à quibuſdam dicitur cõtemplatiua, verum eſt ex eo quod elicit actum cõtemplationis, nihilominus tamẽ dicitur practica ſcientia, quia regulat & dirigit praxim, ſcil. dilectionis actum Scientia itaq; quam habemus de Deo in via præſertim, eſt practica, ſcilicet regulatiua dilectionis *D. Thomas* vero magis cõtemplationem quam praxim nominandam cenſet. *Ægidius magnus Theologus* eam patheticam eſſe arbitrabatur, propterea quod charitas

quæ

Digitized by Google

quæ ſit Theologiæ conſtitutus limes pathetica maxime exiſtat. *Paulus Corteſ.* qui & aliorum Theologorum refert opiniones *diſt.* 1. *lib.*1.*ſentent.* dicit Theologiam vnum eſſe ſcientiæ genus, id tamen expletum & abſolutum dicit vimque ad hominum abſolutionem ex diuinitatis luce nanciſci, hominemque maxime abſoluere, tum ad munia recta, tum ad facultatē contemplandi veri, ex quo eam partim praxim, partim contemplationem eſſe volumus inquit ipſe. At cum omne ſcientiæ genus finis menſione expendamus, extremumque huius ſcientiæ finem in æthereis ſedibus principis veri contemplationem eſſe dicamus, conſtare debere inter ſanos volumus, eam in primis in contemplandi quodam genere verſari. Hæc *Corteſ.* De Theologia *Auguſtinus* ſic loquitur 10. *de Trinit. cap.* 1. Non vtique quicquid ſciri ab homine poteſt in rebus humanis vbi plurimum ſupernacuę vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribui, ſed illud tantummodo quo fideles ſaluberrima & ad vitam beatam ducit, gignitur, nutritur defenditur & roboratur. Et loquitur de Theologia, de cuius laudibus multa alias dicuntur, &c. Sed de Theologia multa alias & de eius laude dicuntur, & apud *Gerſonem parte* 4. *ſermone* 1. *de angelis*, & alias in multis ſuorum operum locis de ea permulta ſcriptis reliquit.

THEOLOGIA & canonica ſcientia differunt, vt notat *Auguſt. de Ancona*, & poſt eum *Pelbartus*, ſcilicet in modo conſiderandi. Primo quia Theologia tractat de ſacramentis & aliis, ac de moribus ſubtili modo, quaſi quid ſit. Sed jus canonicum tractat de illis modo groſſo & poſitiuo, & ſolum quia eſt. Secundo quia illa determinantur à Theologo principaliter propter veritatis contemplationem, ſed à canoniſtis propter actionem principalem & quæſtionem occurrentium ſolutionem. Tertio quia Theologi determinant principaliter de cultu Dei & fide, canoniſtæ autem magis de miniſtrorum ordine & Eccleſiaſticorum negotiorum ad cultum talem ſpectantium. Item vltimo, quia à Theologo determinantur magis vniuerſaliter & in foro conſcientiæ in quo agitur cauſa inter Deū & hominē. Sed à canoniſtis applicando ad particularia negotia in foro exterioris judicii, in quo agitur cauſa inter hominem & hominē, &c. Et ſic patet quod illa eadem quæ tractantur in Theologia, tractantur in jure canonico, & recipiuntur. Et quæ ibi reſpuūtur, etiam hic reſpuūtur, alio tamen modo conſiderandi, &c. Differunt & Theologia & theurgia, vt notat *Guil. Scot.* & refert *Pelbartus*, quod & notat Comentator ſuper Eccleſiaſtica hierarchia Dionyſii, quia Theologia artatur ad vetus teſtamentum, ſed theurgia ad nouum, ita quod Theologia dicitur notitia antiqui teſtamenti, ſed theurgia notitia noui, vbi Chriſtus perfectius docuit operari. Theurgia enim idem eſt quod ſciētia bene operandi de Deō. Hęc *Guil.* vt refert *Pelbart.*

THEOLOGVS eſt vir bonus in ſacris literis eruditus, vt ſcribit *Gerſ. par.* 3. *de conſolat. Theol. lib.* 4. *proſa* 4. non quidem eruditione ſolius intellectus, ſed multo magis affectus, vt ea quæ per Theologiam intelligit, traducat per jugem ruminationem in affectum cordis & executionem operis, quatenus ſapientia ſecundum nomen ſuum ſapida ſit in bonis ſuauiter & jocunde, in malis triſtabiliter & acerbe, alioquin tales inſtar Vriæ ferunt literas damnationis ſuæ: dant aduerſus ſemetipſos ex ore proprio judicium, plus inficiunt exemplo vitæ quam inſtruant verbo doctrinæ, ſacras deniq; literas impudenter ſuis inquinatis moribus & deſideriis ſubſeruire cōpellunt, ſenſum à ſanctis patribus traditum diſtorquentes, imo ſæpe neſcientes, ideo Theologiam neſciunt, quia ſe curis aliis quotidie tradunt. Hæc *Gerſon.* Quare Theologi corruptorū morum plus nocent quam proficiunt, vt idem *Gerſon* oſtendit *par.* 1. *de nuptiis Eccleſ.* Reprehendit & illos Theologos *Gerſon tract.* 7. *ſuper cantic. Mariæ*, qui ſolo nomine & vanitate ſunt Theologi ſuperbi, qui ſtudent ſolum vt ſciant vel ſciantur, nihil vero traijciunt ad affectum, nil ad mores & virtutes, & cum dixit etiam gentilis Philoſophus. Inquirimus quid ſit virtus, non vt ſciamus, ſed vt boni efficiamur. Vnde verum eſt quod dicitur: Scientia inflat, charitas ædificat, execrabiliſque eſt ſuperbo humilitas, &c. Hæc *Gerſon.* Quare ſalubre tradit (idem *tractatu* 7. *ſuper cantic. Virginis*) documentum omnibus Chriſtianis. Plus inquit inſiſtendum eſt dilectioni quam ſpeculationi, plus inſuper vnioni affectus vacandum eſt quam diſcretioni intellectus, carpit & garrulos Theologos, verboſos, proterues,

Digitized by Google

teruos, contentioſos, moribus deniq; peſſimis dediti. Idem *Gerſ. parte 1. de diſtinct. verarum viſion à falſ. in princip.* Qui plus ad epulas vanaq; guſtu diſcernendum quam ad actus ſuos diiudicandũ induſtrii, & ſeduli, qui ſemper addiſcentes, nunquam ad ſcientiã veritatis perueniunt, quibus omnis ſermo de religione fabula eſt ſiue onus. Poſtremo quicquid lingua magniloqua oſtendit, vita quæ mentiri neſcit & blaſphemat. Hæc Gerſ. Idem in recomẽdatione licentiandorũ in decretis facta Pariſiis. Apoſtolus Diſcipulos & Euangeliſtas nouæ legis Doctores vocat. Ad eſſe autem proprie Theologum (vt ait *Cameracen. q. 1. prologi ar. 3.*) non requiritur ſcire omnem ſacræ ſcripturæ ſenſum. Patet quia hoc non eſſet bene poſſibile, ſed ſufficit ſcire de principalioribus, & maxime literalẽ. Sed ad eſſe proprie Theologum, requiritur credere fideliter explicite vel implicitẽ quicquid in ſacra ſcriptura continetur eſſe verum, & ſcire aliqua exponere, defendere, & cum omni veritate concordare. Vnde eſſe Theologum ſuſcipit magis & minus, quia qui plura ſcit vel melius, dicitur magis Theologus, & qui omnia, eſſet perfectus Theologus, ſicut ſatis patet. Alias de Theologis legito plura apud *Gerſ.* in ſuis operibus.

THEOLOGICVS a, um, quod ad Theologiam ſpectat, vnde virtutes Theologicæ, de quibus ſuis locis dicitur ſcilicet, fides, ſpes, charitas, & diſcurſus Theologicus, & concluſiones Theologicæ. Vnde diſcurſus Theologicus vt ſcribit *Camer. q. 1. prologi*, eſt qui conſtat ex dictis ſeu propoſitionibus in ſacra ſcriptura contentis, vel ex his quæ deducuntur ex his vel ex altera huiuſmodi. Patet, quia ſecundum *B. Dionyſ. in de diui. no. ca. 2.* Non aſſentienti ſacræ ſcripturæ, non poteſt manuductio fieri ad Theologiã. Item tunc ſolum dicimus aliquid Theologice probari, quando ex dictis ſacræ ſcripturæ concluditur, ſicut *Aug.* proceſſit iu *lib. de trinit. qui lib. 1. cap. 4.* ita dicit: Omnes quos legere potui qui ante me ſcripſerunt de Trinitate, quæ Deus eſt, hoc intendunt ſecundum ſcripturas docere quod Pater, & Filius & Spiritus ſanctus vnius & eiuſdem ſubſtantiæ ſunt, *&c.* Non enim ait ſecundum aliquas ſcientias humanitus adinuentas, aut per probabiles propoſitiones, ſed ſecundum ſcripturas. Et principia Theologica ſecundum eundem Aliacenſem ſunt ipſæ ſacri canonis veritates, quoniam ad ipſas fit vltimata reſolutio theologici diſcurſus, & ex eis primo ſingulæ concluſiones Theologicæ deducuntur. Concluſiones vero Theologicæ proprie diſtinguendo concluſiones contra principia. Sunt enim illæ veritates quæ non formaliter in ſacra ſcriptura continentur, ſed ex cõtentis in ipſa de neceſſitate ſequuntur, ſiue ſint articuli ſiue non, ſiue ſint determinatæ per Eccleſiam ſiue non, ſiue ſint ſcitæ ſiue non.

VERITAS THEOLOGICA. Vide infra litera V.

THEOPHANIA idem quod diuina apparitio. Et dicitur à Θεός quod eſt Deus, & phanos apparitio (vt ſcribit *F. Pelbart. lib. 3. Roſ. Theol.*) quo vocabulo vtitur & *B. Dionyſ.* cum deſcribit vitam, dicens: Vita eſt proceſſio theophaniarum ab ente quieto & ſempiterno theophaniarum, id eſt diuinarum apparitionum.

THEOSEBIA honor ſummus qui eſt cultus diuinus. Et Græce θεοσέβηα, Latine dicitur latria, & dicitur à Θεός Deus, & σέβηα pietas, quaſi Dei cultus ſiue pietas. De quo *Gab. lect. 18. canon.* & vide in dictione *Latria* ſiue adoratio, &c.

THEORIA cum accentu in penultima, Latine ſpeculatio & intellectus Dei. Hinc theoreticus, id eſt ſpeculatiuus. Græce enim θεωρέομαι conſidero, contemplor, & θεώρημα Latine ſpeculatio. Theoreſis contemplatio. Θεός Deus, à quo multa per compoſitionem fiunt, vt Theologia, ratio ſiue ſermo de diuinitate. Θεόληπτος numine afflatus. Θεόμαχος Deo repugnans Latine dicitur Θεομηνία, ira diuina. Theogenius, id eſt genitus ex Deo. Theotocos, id eſt Deum pariens, genitrix Dei. Θεοσέβεια pietas, cultus Dei. Θεοσεβής pius, religioſus.

THESAVRVS & theſaurum dicitur. Et eſt, vt Paulus Iuriſconſultus inquit vetus quædam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt jam Dominum nõ habeat. Aliquando tamẽ theſaurus dicitur cuius extat memoria & Dominũ habet, vt in Euangelio *Matth. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Ponitur interdum pro loco in quo aurum vel aliqua precioſa reconduntur, vt eſt illud *Matth. 2. Apertis theſauris ſuis*

Digitized by Google

ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham, id eſt capſis vel vaſis. Quandoque à Poetis pro auro & argento ſumitur. Transfertur & ad alia. Vnde theſaurus Eccleſiæ dicitur. Et ille non ſolum eſt aggregatus de meritis ſupererogationis, quia cito euacuaretur, ſed etiam aggregatus ex merito paſſionis Chriſti, beatæ virginis & omnium ſanctorum. Vnde inquit *Scotus diſtin. 17. in fine libr. 4.* Credibile eſt multos eſſe in Eccleſia q p annũ viuunt ſine mortali, imo p Dei gratiã multi multo maiori tempore ſine peccato mortali ſe cuſtodiunt, & multa opera pro defunctis exercent, de quorum meritis theſaurus Eccleſiæ congregatur, *ait Scotus*. Ex illo theſauro accipiuntur indulgentiæ & relaxationes (*vt inquit Brulefer diſtinct. 20. quæſtione ſexta libro quarto.*) Ad ſolos autem Epiſcopos pertinet facere relaxationes & indulgentias, & ſummum Pontificem. Nec Cardinales inquantum Cardinales, nec abbates, nec cæteri ſacerdotes poſſunt indulgentias dare, ſed ſolus ſummus Pontifex & cæteri Epiſcopi, quia ſolus Epiſcopus eſt ſponſus Eccleſiæ, qui authoritatem habet ſuper Eccleſiam. Et ſicut videmus in politijs & communitatib. humanis quod theſaurus ibi publice propter duo maxime conſueuit proferri & communicari exterius, ſcil. ad gloriam principis & ad vtilitatem communitatis, ſic in ſpiritualib. communicatur theſaurus Eccleſiæ per indulgentias duplici de cauſa. Primo propter gloriam Dei. Et quoniam gloria & laus Dei eſt quando ſancti ſui honorantur in conſtructione baſilicarum ſuarum, in commemoratione virtutum ſuarum. Et hoc quidem fit in prædicationib. & ſermonibus, ideo pro his omnib. indulgentiæ rectæ fiunt. Secundo propter communem vtilitatem. Et quoniam communis vtilitas eſt defenſio terræ ſanctæ; defenſio fidei, promotio ſtudii & conſimilia, ideo pro talib, adhuc debent fieri. Et quoniam hæc conſiſtunt in actib. exterioribus, dicitur quod relaxatio fit, & datur pro actibus corporalibus, vt ſcribit *Brul. q. 7.* vbi ſupra. Et quia bona & theſaurus Eccleſiæ ſunt in ſummi pontificis poteſtate, & illi qui ſunt in purgatorio (ratione charitatis) ſunt idonei ſpiritualia bona recipere, quia Papa poteſt eis bona Eccleſiæ communicare, non tamen poteſt eis fieri abſolutio cum iudicium Eccleſiæ exierint niſi per modum deprecationis & ſuffragii, & ſic proprie loquendo nõ fit eis relaxatio, quia relaxatio dicit iudiciariam abſolutionem, ſuper exiſtentes autem in purgatorio ſolum poteſt adiuuando, & etiam quilibet in ſuis orationibus & bonis operibus. Et dicit *Bonauentura*. Diſpenſatio bonorum Eccleſiæ diſcrete & cum moderamine facienda eſt. Alioquin (niſi diſcrete fiat) Deus non acceptat & bona ſpiritualia non poſſunt diſſipari, nec contra diuinam acceptionem diſtribui, quamuis poſſint bona temporalia non ſolum diſpenſari, verum etiam diſſipari de facto, quamuis aliter dictot ius diuinum eſſe faciendum.

TETRAGRAMMATON eſt nomen ſecundæ impoſitionis, vt ſcribit *Brulef. d. 22. qu. 4. l. 1.* quia eſt nomen ſignificans nomen quatuor literarum, quod vix vel omnino non erat proferibile, & componitur à tetra, quod eſt quatuor, & grammaton litera, quaſi nomen quatuor literarum. Et iſtud nomen apud Hebræos tantæ ſanctitatis reputatur quod non debeat nominari niſi à ſummo ſacerdote & ſolum in benedictionibus fiendis in templo, ideo loco illius nominis pronunciatur hoc nomen Adonai. Et vt dicit *Scotus* Sicut datum fuit Iudæis aliquod nomen ſignificans eſſentiam diuinam ſub propria ratione, quod ipſi vocabant nomen Dei tetragrammaton, ita Chriſtus dedit Eccleſiæ nomina ſignificantia perſonas ſub propriis rationibus, quæ ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. *Gab. poſt Scot. d. 3. qu vnic. art. 2. lib. 4 concluſione 4.*

TIMOR *ſecundum Aug. ſuper Ioa.* eſt fuga animi ne perdat quod diligit. *Idem lib. de ciu. Dei.* Timor eſt affectio vel amor fugiens quod ei aduerſatur.

TIMOR ſecundum *Damaſcen.* eſt expectatio futuri mali, & in hoc differt à triſtitia, quia hæc eſt de malo præſenti, timor vero de futuro. Vel timor eſt metus mali impendentis, ſecundum *Cicer. 4. Tuſcul. quæſt.* Vel ſecundum *Ariſt. l. 3 Ethic.* Timor eſt expectatio mali, vel (vt idem dicit *l. 2. Rheto.*) Timor eſt ex imaginatione futuri mali corruptiui, ac dolorem inferentis perturbatio quædam ac dolor. Et ſecundum beatum *Thom. 1. 2. q. 41. a. 1. & 2.* Timor inter cæteros animi motus poſt triſtitiam magis obtinet rationem paſſionis, & eſt ſpecialis paſſio, & diuiditur in ſex ſecundum *Dam. l. 2. c. 15.* In ſegnitiam, erubeſcentiam,

tiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, & agoniam.

Timor (vt ſcribit *Gab. d. 35. q. vni, ar. 1. lib. 3.*) Vno modo pro paſſione appetitus ſenſitiui vel intellectiui naturaliter ſequente apprehenſionem alicuius diſconuenientis vt poſſibiliter futuri. Hoc modo numeratur inter quatuor principales paſſiones.

Secundo modo accipitur pro actu elicito cõſequente huiuſmodi apprehenſionem & paſſionem, qui in voluntate eſt actus nolendi, fugiendi, aut repellendi, aut cauendi huiuſmodi inconueniens, & illo modo frequenter accipitur *à Beda & Augu.* vt allegat eos *Mag. d. 35. l. 3.* vbi per actus diffiniunt partes timoris. *Dicit enim Auguſt.* Timor ſeruilis eſt cum per timorem gehennæ continet ſe homo à peccatis, & timore facit quicquid facit. Ecce continere à peccatis, facere bonum actus ſunt à paſſione timoris procedentes.

Tertio modo accipitur pro habitu ad huiuſmodi actus inclinante acquiſito, aut à Deo immediate infuſo, hanc acceptationem cum ſecũda tangit *S. Bona. q. 2. d. 34. a. 2. li. 3.* inquiens. Timorem ſeruilem dico habitum ipſum quo quis habilitatur ad timendum Devm, quia punit præuaricantes, &c.

Timor dicitur quinque modis in ſacra ſcriptura, vt habet *Io. ob. de Valen. ſuper illud Pſ. 18.* Timor Domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Primus dicitur ſeruilis. Secundus filialis. Tertius caſtus. Quartus gratus. Quintus dicitur timor ſanctus. Et timor gratus dicitur inquantum beneficiatus timet offendere beneficum, à quo recepit beneficium ne ſibi videatur ingratus. Timor ſanctus dicitur inquantum eſt bene ordinatus reſpectu obiecti, & tamen timor ſolum eſt reſpectu Dei. Nam quia ſolus Deus eſt à ſe, per ſe, & propter ſe, & omnia alia ſunt à Deo creata, & per Deum conſeruantur in eſſe & ſunt propter Deum, quia ad ipſum ordinantur, ergò ſolus Deus eſt de ſe, & per ſe, & propter ſe diligendus & timendus, ne offendatur, eo quod omnipotens, & bonus eſt per ſe iuſtus & miſericors & creator & conſeruator & glorificator. Et iſte timor ponit hominem in ſtatu perfectiſſimo, & ideo dicitur ſanctus, quia ſanctificat hominem, etiam ordinat ipſum in Deum, quia ſanctus dicitur bene ordinatus. Hæc *Valen. vbi ſup.* & de alijs timoris ſpeciebus ibidem, ſed patebunt.

Timor ſecundum *Mag. d. 34. l. b. 3.* diuiditur in timorem mundanum, ſeruilem, initialem, caſtum, vel filialem & timorem naturalem. Timor naturalis ſecundum *Gerſ. in compend. Theo. de ſept. donis ſpiri. ſſ.* eſt quo quis timet naturaliter mortem, ſiue horribile aliquid ante deliberationem rationis, qui timor vitioſus non eſt. Vel timor naturalis eſt quo naturaliter homo horret malum naturæ læſiuũ apprehenſum vt tale, hic oritur ex naturali appetitu ad eſſe. Et dicitur naturalis, quia per peccatum homo incidit neceſſitatem moriẽdi. acceſſit timor mortis ac læſionis q̃ abſtulerunt eſſe rei. Hunc timorem aſſumpſit Chriſtus, ſicut & cæteros peccati effectus, quamuis. a. ſecundum *S. Bon.* in Chriſto eſſet defectus paſſibilitatis, non tamen fuit defectus inordinationis & vitioſitatis, nec in Deo fuit timor qui rationem eius præueniret, vel rationem eius perturbaret, ſecuriſſima. n. fuit & bene nouerat quod nihil poterat ſibi euenire, vel inferre quod ipſa prius non deſideraret & vellet (vt ait *Bonau.*) Et dicitur timor naturalis (vt ſcribit *Gab. d. 35 q. vn. a. 1. l. 3*) non per reſpectum ad Deum, ſed per reſpectum ad naturam, cuius eſſe ſeruatio naturaliter appetitur, & eius deſtructiuum timetur.

Timor mundanus (vt ſcribit *Gab. 35. q. vni. a. 1. l. 3.*) eſt timor alicuius diſconueniẽtis temporalis, propter cuius fugam deſeritur Deus, h. e. eſt actus vel habitus, quo eligit appetitus deſerere Deum per tranſgreſſionem præcepti ne deſerat bonum temporale, ſeu ne incidat periculum amiſſionis vitæ aut delectationis corporalis aut rerum mundanarum. Ex quo ſequitur quod deformitas eſt de ratione timoris mundani, quia volũtas deſerendo Deum & bonum æternum propter bonum temporale habendum vel conſeruandum, ideo dicit Magiſt. quod timor malus eſt, qui in primo gradu conuerſionis cum modo deſeritur, quẽ Dominus prohibet, dicens; *Noli timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt. Mat. 10.* Vel timor mundanus (vt ſcribit *Brul. d. 18. l. 1.*) eſt quãdo timemus ſic pericula carnis, vel pdere bona tẽporalia vt peccemus mortaliter, iſte timor inutilis eſt & malus, nec donum ſpiritus ſ. Vel timor mundanus (vt ſcribit *Gerſ. vbi ſup.*) eſt quo quis timet amit-

Digitized by Google

amittere quæ mundi ſunt, & ideo non peccat ſi ea amittat. Sed timor humanus ſecundum eund. eſt quo quis ex deliberatione tantum timet pœnam ſui corporis.

TIMOR ſeruilis dupliciter accipitur. Vno modo vt includit deformitatem ſeruilitatis peccati. Et ſic eſt habitus vel actus declinandi malum culpæ propter euaſionem pœnæ futuræ cũ actuali promptitudine non declinando malum ſi pœnæ nõ ſequerentur, vt cum quis timet pœnas & timendo dolet, & quod tales pœnæ infliguntur pro culpa, & actu vellet peccare ſi non eſſent illæ pœnæ, vt dicit *ſ. Bona. d. 34. q. 2. a. 2.* Et dicitur ſeruilis, quia ſicut ſeruus qui non amore operatur, non curat de hæreditate, nec ſic contriſtat Dominum, quia non diligit eum, ſed timet offendere timore pœnæ, & ne feriatur aut mulctetur aliqua pœna, vt ſcribit *Valen. Pſ. 2.* Et dicitur idem timor ſeruilis adulter ſecundum eund. quoniam ſicut mulier adultera timet offendere virum timore pœnæ, ſic aliquis timet formidine pœnæ. Vnde *Hora.*

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ.
Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Alio modo accipitur timor ſeruilis, vt ſcribit *Gab. d. 35. l. 3.* vt non includit huiuſmodi deformitatem, ſcilicet voluntatem peccandi, ſi pœna non ſequeretur. Et ſic eſt habitus vel actus declinandi peccatum propter pœnam peccato debitam, ſi quis apprehendit per fidem pœnas æternas debitas mortali peccato, & ideo elicit propoſitum non peccandi, timens pœnas ibi ſiſtendo, non habendo propoſitum conditionale peccandi ſi non ſequerẽtur pœnæ. Iſte timor & ſi non ſit bonus meritorie, quia non procedit ex amore boni æterni, ſed ex amore ſui: eſt tamẽ bonus & vtilis, per quem fit paulatim conſuetudo ad actus bonos de genere exercendos, & malos vitandos, quo præparatur locus charitati, vt dicit *Auguſtinus & Magiſter*, & quem ſuccedit timor initialis. Hinc *Bruleſ. r d. 18. l. 1. q. 1.* dicit. Timor ſeruilis mouet & diſponit ad bonum cum illo autem timore nunquam ſtat ſpiritusſanctus. Hunc enim timorem foras mittit charitas. Et *d. 15. qu. vltim. lib. 3.* idem ait. Multum reprehenſibiliter & vituperabiliter prædicatur in Eccleſia ſancta Dei timorem ſeruilem eſſe vanum & inutilem. Eſt enim præparatorius ad gratiam, nam facit ceſſare à peccatis. Vnde *Pſal. Initium ſapientiæ timor Domini.* Et timor ſeruilis ſecundum *Gerſ. vbi ſupr.* eſt quo quis offendere timet tantum ne incurrat pœnam gehennæ. Iſte aliquantulam habet vtilitatem, quia frequenter introducit charitatem, ſicut ſeta introducit filium ſutoris, vt perhibet *Aug.* De quo & videre potes *Gab. d. 14 q. 2. a. 3 dub. 3. l. 4.* quod hic timor inducit charitatem & ſuccedentem timorem filialem, & eſt diſpoſitio, ſed remota ad gratiam, &c. Hic timor non diſtinguitur à timore naturali ſecundum *b. Tho. d 34. q. 8. a. 2.* quo quis nociuum omne naturaliter refugit, quãuis timor ſeruilis illo modo ſpecialiter reſpicit pœnam futuram peccato debitam. Timor vero naturalis generaliter eſt reſpectu cuiuslibet nociui apprehenſi, vt poſſibiliter futuri, ſiue ſit temporale ſiue perpetuum, ſiue ſpirituale ſiue corporale.

TIMOR INITIALIS eſt quaſi medius inter ſeruilem & caſtum ſeu filialem (vt ſcribit *Gabr. d. 35 l. 3.*) Medius per participationem extremorum. Iſte .n. timor (vt dicit Magiſt.) nec ex toto eſt ſeruilis, nec ex toto caſtus, ſed eſt tanquam medius, aliquid de ſeruili & aliquid de caſto timore habet. Facit .n. partim ſeruile timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ, per quem timemus damnari, & timemus offendere. Vnde timor initialis ſic deſcribitur Eſt actus vel habitus ſeruiendi Deo propter cauere Dei offenſam, & ſimul pœnam diuinæ legis tranſgreſſorib. debitam, vt dum quis apprehendit indignitatem diuinæ offenſæ eiuſq; malitiam, & horret eam, ſimiliter & pœnam offenſorib. præparatam, & elicit nolle offendere Deum ꝓpter cauere vtrũque, ſc. Dei offenſam & pœnam. Actus ille ſimiliter & habitus ad ipſum inclinans, eſt timor initialis. Hic timor oritur ex amore Dei ſimul & ex amore ſui. Propter primum timet offendere dilectum. Propter ſecundum cauet pœnam & ſibi malum. Nonnunquam tamen, vt dicit *Mag.* vterque timor dicitur quandoque in ſcripturis initialis & vterque ſeruilis, quia & initialis, qui eſt in charitate inchoata, aliquid habet de ſeruili, ſcilicet angorem pœnæ & aliquid de caſto, ſc. quod timet ſeparari ac offendere. Sic & ſeruilis cõmunicat cum initiali, quia attendit pœnam quã etiam (licet non ſolum) attẽdit initialis. Vnde vterq; dicitur initium ſapientiæ. Alia tamen & alia ratione ſeruilis, qa præparat locum

Digitized by Google

ſapientiæ, & ducit ad ſapientiam. Initialis, quia inchoata ſapientia, quam cum quis habere incipit, ſapientiam, & charitatem habere incipit. Timor initialis ſecundum *Brul.d.* 18.*qu.* 1.*l.*1. eſt ille, quo incipit amare illud, quod ſibi videbatur durum, & hoc non ſolum propter timorem pœnæ, ſed etiam propter amorem Dei. Et dicitur initium vel principium ſapientiæ, vt dicit S. *Bonau d.*34 *lib.*3.*cir.tex.* pro eo quod diſponit ad ſuſcipiendam ſapientiam, & recedendum à culpa. Non diſcrepat à prædictis *Gerſon parte* 1. *in compendio Theolo.de ſept. donis ſpiritus ſancti.* Timor initialis eſt qui quaſi duplicem habet oculum ſeu reſpectum. Vnum ad fugam pœnæ, alium ad amorem gloriæ, ſeruit enim DEO partim timore gehennæ, partim amore gloriæ vel iuſtitiæ.

TIMOR AMICALIS vel caſtus aut filialis (quod idem eſt) dicitur amicalis, quia cauſatur ex amore Dei, qui eſt amicitia. Filialis, quia eſt reſpectu offenſæ Dei, qui eſt pater noſter. Et dicitur caſtus, quia Deus Metaphorice ſponſus animarum noſtrarum dicitur. Hic timor eſt habitus vel actus cauendi Dei offenſam, & reuerendi Deum propter offenſæ malitiam, & diuinę dignitatis amorem, vt cum quis apprehendit ſummam Dei dignitatem quam diligit, & ſummam malitiam offenſæ huius dignitatis, quam horret vt contrarium dilecto. Hinc elicit actum reuerendi Deum, & cauendi offenſam. Hic actus & habitus ad ipſum inclinantes timor eſt caſtus, accipiendo timorem ſecundo & tertio modis. Iſte timor plane oritur ex charitatiuo amore Dei, qui horret offenſam Dei, & eius dignitatis reuerentiam ardenter deſiderat. Ex hoc patet quod initialis etiam communicat cum timorę caſto, quia horret malitiam diuinæ offenſæ, quam principaliter cauet, nō tamen ſic principaliter habens oculum ad diuinam reuerentiam ſicut timor caſtus. Et illorum timorum dictorum eſt diuerſitas apud doctores. De quo videre potes *Gab.d* 35 *q.vn.a.*1.*l.*3. Timor caſtus (vt ſcribit *Brul.d.*18 *q.*1.*l.*1.) eſt ille quo homo timet offendere Chriſtum ſuum ſponſum ne derelinquat ipſum, & eſt amor filialis, & ſtat cum perfecta charitate. *Ger.d vbi ſup.* ait Timor filialis ſiue caſtus, eſt quo timemus ne Chriſtus animæ noſtræ ſponſus aut tardet, aut diſcedat, aut aliquatenus offendatur. Hic eſt timor ſanctus de quo & ſupra dictum eſt, qui permanet in ſeculum ſeculi, qui alio nomine (vt inquit *Canc.Pariſ.*) dicitur reuerentialis. Et ſecundum eund. Timor initialis & caſtus proprie dicuntur donum ſpiritus ſancti. De prædictis timoris ſpecieb. ſcil. de timore ſeruili, initiali, & filiali ſcribit *S.Bonau.d.* 34.*q.vlt.l.*3. vbi dicit. Timoris eſt intueri tria, videlicet, pœnam vt fugiat, offenſam vt illam caueat, maieſtatem ſuam vt illi ſubiaceat, exhibendo reuerētiam. Et ſecundum hoc triplex eſt doni timoris differentia. Vnus qui principaliter aſpicit pœnam, & iſte eſt ſeruilis, alius vero qui vnum oculum habet ad pœnā, ſed tamen principaliter habet ad offenſam vitandam, & hic eſt initialis. Tertius.s. qui vnum oculum habet reſpectu offenſæ vitandæ, alium vero reſpectu reuerentiæ exhibendæ, & hic eſt filialis.

TIMOR MERCENARIVS eſt, qui fit timore amiſſionis æternæ mercedis ſiue beatitudinis, ꝓ quanto eſt maximum cōmodum, & eius amiſſio maxima pœnarum. Amiſſio.s. beatitudinis dupliciter timeri poteſt. Vno modo vt eſt ſeparatio animæ à Deo ſponſo ſuper omnia dilecto, cui ex amore iungi deſiderat ad laudem & reuerentiam dilecti. Et hic timor pertinet ad timorem caſtum & filialem. Alio modo vt amiſſio beatitudinis eſt priuatio ſummi commodi, & maxima pœnarum, & ſic pertinet ad timorem mercenarium, qui eſt ſpecies timoris ſeruilis. Et ſecundum hanc diſtinctionem oportet intelligere verba *ſ. Aug.* per Magiſtrum allegata, vbi ꝙ timoris ſeparationis à ſponſo attribuit timori caſto & filiali. Patet ergo quod timor mercenarius eſt timor ſeruilis, quia eſt timor pœnæ, ſc amiſſionis regni, & ſummi cōmodi, quæ eſt magna pœna. *Gab.d.*25.*q.vn.a.*1 *l.*3 *&a.*2. dicit, quod timor naturalis neq; repugnat charitati, neque coexigit eam ſibi, timor.n. ille oritur ex amore naturali ſuiipſius ſed ille nec repugnat charitati, nec eam coexigit, cum ille ſit in omnib. hominibus Fuit & in Chriſto timente pœnas corporales & mortem, vt & prius tactum eſt. Eſt & in fidelib. & in infidelibus, quia naturaliter omnis homo timet mortem, ſed non in omnib. eſt charitas. Timor vero mundanus charitati eſt contrarius, quia includit deſertionem Dei, qui repugnat charitati. Sed accipiendo timorem ſeruilem ſecundo modo, vt dictum eſt non primo, repugnat charitati quo ad actum, & neutro

modo

modo quo ad habitum. ille enim timor includit deformitatem repugnantem charitati in actu ſuo, & timor naturalis poteſt ſtare cum charitate, & timor vtroq; modo manet cũ charitate ſecundum habitum. Nam quamuis charitas repugnet actui vitioſo, non tamen habitui vitioſo, vt alias dicitur. Item timor initialis quantum ad actum, ſtat cum charitate in via, non tamen manet cum ea dum fuerit perfecta. Hoc probat *Mag. d. 34. c. 8. l. 3.* vide ad hoc *Gab. concl. 4. vbi ſup.* Sed timor caſtus ſecundum habitum & actum non ſeparatur à charitate, neq; in via, neque in beatitudine, actus .n. eius procedit ex charitate. Sunt .n. duo actus timoris caſti. Vnus quo declinatur malum timore offenſionis diuinæ aut ſeparationis à DEO, qui non manet in patria vbi confirmati ſunt beati, vt peccare non poſſint & perpetui ſponſi præſentia ſecuri. Alius eſt actus quo reuerẽtur Deum tanquam ſummum ac digniſſimum & perfectiſſimum bonũ, & ille manet in patria. Ibi enim ſumma laus, honor & reuerentia exhibetur DEO ſecundum illud *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſe. ſe. laudabunt te.* Vide latius *Gab. & Bon.* Ex quo habetur quod nec timor naturalis, nec ſeruilis, nec initialis manet in patria. Illi enim ſunt reſpectu mali cauẽdi, nullum autem malum nec pœnæ nec culpæ eſt in patria, ergo reſpectu illius non erit aliquis actus Hoc eſt de intentione *ſ. Bona. d. 34. q. 2. a 6.* Vide latius *Gab. de timore a. 3. vbi ſup. Et dub. vlt.* dicit. Quod timor eſt tam in concupiſcibili quam in iraſcibili. Nam timor ſeparationis à beatitudine eſt in concupiſcibili ſicut deſiderium beatitudinis. Et timor offendentis eſt in iraſcibili in quo eſt deſiderium repellendi offendens & ſe vindicandi. Generaliter .n. timor eſt in ea potentia, in qua eſt deſiderium oppoſiti eius ꝗ timetur. Nec verũ eſt ꝙ leue ſeu modicum malũ non timetur, q̃a licet non timetur intenſe, timetur tamen remiſſe, imo nonnunquam intenſe timetur & cauetur ne per leue malum via aperiatur ad maius malum, aut quia oppoſitum eius eſt multum deſideratum, & amatum ſicut quandoq; pro leui malo magnus ardor iræ accenditur. *Gabriel.* Et timori (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. de myſt. Theol. pract.* qui & alias multa de timore ſcribit) ſocianda eſt ſpes ne in deſperationẽ ruat, timendum itaque ſemper & ſperandum eſt vt alias dicit, ſed ne quid nimis. Et qui Deum timet, nihil timebit aduerſi, vt vult idem *p. 1. in propoſ. in conc. l. Conſta* ex parte regis Franciæ. Vnde & *Aug.* ſuadet. Homo time Deum & minantẽ mundum ridebis.

TIMPANVM inſtrumentum muſicum, compoſitum ex pelle deraſa, tenſaq;, cuiuſmodi nõ eſt vna magnitudo vel forma vel vſus (vt ſcribit *Gerſ. parte 3. tr. 1 de canticorum originali ratione.*) Et timpanum plus quandoq; placet ruſticis quam alia inſtrumenta muſica, vt idem ait tract. 2. de canticis & ſolatio, quoniam aures ad ſubtiles armonias nõ habent idoneas. Sunt autem duo timpanula, vt idem ſcribit *de canticorum originali ratione.* Vnum obtuſi ſupra modum ſoni. Alterum peracuti, vbi ſignificationem accipere poſſumus timoris humiliantis, & ſpei eleuantis, propter miſericordiam & iudicium quæ Domino cantandæ ſunt. Spes in contemplatione diuinæ pietatis & gratuitæ bonitatis Timor in affectu ſeueritatis inſuſtentabilis aduerſus peccatores, quos obdurare dicitur ſicut aliorum miſereri. Sunt alia timpana vulgarib. magis aſſueta, quia ſonabiliora ad ſaltus inconditos, & aliæ tripudia quib. ſolent iungi fiſtula biforamina & triforamina, tripos inſuper non grandis calibeus, hinc inde percuſſus. Cymbala quoque nonnunquam ex ære per mutuam colliſionem tinnitus acutos reddentia, quib. Iudæos veteres vſos fuiſſe Lyra non ſiluit. Tu forte (inquit *Gerſ.*) rudis es, & ad Pſalterij, cytharæq; ſubtilitatem ineptus, cantes in timpano mortificationis concupiſcentiæ carnalis per abſtinentiam & ieiunia. Concinas in choro fraternæ charitatis & conuictus honeſti ſine querela quæ diſſonantiam operetur: denique quomodolibet id egeris dum non ſileas à laudibus creatoris. Hæc *Gerſ.*

TYRANNVS (vt ſcribit *Gerſon parte 1. de erroribus circa præceptum. Non occides, & de erroribus circa confeſſ.*) eſt qui in rep. ubl. non iure principatur aut principari conatur. Nam ſicut regnum rectus principatus dicitur, ſic & tyrannis dominium peruerſum nuncupatur. Et tyrannus ad proprium commodum reſpicit. Hinc *Ariſtotel. 8 Ethic* ait, Tyrannus eſt, qui quod ſibi conferens eſt, intendit. Rex vero qui quod vtile eſt ſubditorum, & apud antiquos tyrannus pro bono principe accipiebatur. *Virgil.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Vſus deinde obtinuit, vt pro eo demum poneretur qui dominatu crudeliter abuteretur. Vide & in dictione Rex. Et *Greg. mora. 12. ſuper illud Iob .o.num.ann rum tyrannidis ius incertus eſt.* Tyrannus ait qui in communi republica non vere principatur.

Tolerantia idem eſt quod patientia, venitq; à tolero, quod eſt patienter fero.

Tonsura proprie loquendo, vt inquit *Rich. diſt. 24. art. 1. qu. 2 lib. 4* non eſt ordo, ſed diſpoſitio ad ordins ſuſceptionem. Ordo enim ſacramentum eſt vt oſtenditur, & tonſura ſacramentum non eſt, ſicut enim catechiſmus nō eſt cauſa rei ſacræ à ſacrando dictæ niſi mediante baptiſmo, ſic nec tonſura niſi mediante ordine. vnde & ſi ſit quid ſacramentale, non tamen eſt ſacramentum. Et (vt idem dicit) & ſi tonſura ſit ſignum alicuius rei ſacræ, non tamen eſt ſignum rei ſacrantis quam efficiat. Non enim cum aliquis tonſuratur, ex vi tonſurationis ſacer efficitur. Plura de tonſura apud eundem. quam *Petr. Palu.* vocat coronam *d. 24 qu. 3. a. 1 l. 4.* Et vt ipſe dicit, quia per coronam ſolum deputatur homo ad chorum, vbi non habet ſpeciale officiū, ſed commune, ideo non eſt ordo: niſi ſicut dicitur ordo religionum, qui eſt deputatio ad collegium in quibuſdam ceremoniis, & ſic dicitur de æta. & quali. ordi. cum contingat, quod per propriam tonſuram clericalis ordo confertur. Et (vt idem dicit.) Tonſura diſpoſitio eſt congruitatis non neceſſitatis reſpectu ordinis: ſed reſpectu beneficii eſt neceſſitatis, & etiam reſpectu Eccleſiæ iuriſdictionis, quia ius ſpirituale non cadit in laicum. Vnde non tenet collatio beneficii vel commiſſio iuriſdictionis facto nō tonſurato. Non clericus.n. non eſt capax Et effectus tonſuræ (vt idem dicit. *ar. 4. vbi ſup.*) eſt ꝙ habens eam gaudet priuilegio fori, ſcil. vt non conueniatur, niſi coram iudice Eccleſiaſtico, gaudet & illo priuilegio. Si quis ſuadente diabolo, quia eſt excommunicatus qui in eum manus violentas mittit, & illud priuilegium dat etiam tonſura monachalis. Ponit & alios effectus tonſuræ *Palu.* Et tonſuræ Eccleſiaſticæ vſus (vt inquit *Raban. Maurus Epiſcopus Magunt.*) ab Apoſtolis eſt introductus & hi qui in diuinis cultib. mancipati Domino conſecrantur quaſi nazarei, id eſt ſancti Dei crine præciſo innouentur. Eſt autem in clericis tonſura ſignum quod in corpore figuratur, ſed in animo agitur, ſcilicet, vt hoc ſigno in religione vitia reſecentur, & crinibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus vt comis rudibus eniteſcamus. Ferunt quidam doctorum hunc ritum patrum Apoſtolum primum ſumpſiſſe vt formam & ſimilitudinem Chriſti in capite teſtaretur, dum pro redemptione noſtra crucis patibulum ſubiret, ac à nefanda Iudæorum gente ſpinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde vt ſacerdotes veter. teſt. tonſura & habitu diſcernerentur. Hæc *Rabanus.* Perſonæ. a. quædam prohibentur coronari, vt eſt mulier, bigamus, infantes, illiterati, coniugati, &c. De quibus videre potes *Petr. de Palu. d. 24. q. 3. a. 2. &c.* Tonſura (vt ait *Brul. d. 24. q. 1. l. 4.*) eſt amotio capillorum à parte inferiori rotunde facta, ita ꝙ videantur aures. Et ſic conuerſi ad religionem etiam laici debent iſto modo tonſurari, non tamen debent coronari. Vnde corona eſt amotio capillorum orbicularis à parte ſuperiori capitis orbicularis, id eſt, rotundæ.

Totum dupliciter accipitur (vt ſcribit *Gabr. d. 6. q. 2. a. 3. dub. 1. l. 3.*) Vno modo valet tantum, i. e. perfectum cui ſc. nihil deficit ad eius eſſe requiſitum. Sic dixit Saul. *2. Reg. 1. Adhuc tota anima in me eſt.* Si. a. hæc perfectio ſimpliciter & abſolute conſideretur, ſolus Deus perfectus & totus eſt, quia ſolus eſt cui ſimpliciter nihil deeſt, in quo, ſc. omne illud eſt quod melius eſt eſſe, quā non eſſe (vt ſcribit *Gerſ. p. 3. d. perfect. cord. in prin.*) Chriſtus quoq; totus eod. tempore, ſc. in triduo erat in inferno, vt dicit *Magiſt. d. 22. l. 3.* Totus in cælo, totus vbique, ibi totus dicitur perfectus, vt inquit ſanctus Bonau. ibidem, quia perſona Chriſti perfectiſſima ſimul erat in cœlo, in terra & inferno, & totus refertur ad perſonam, ſed totum ad naturam, ideo concedit Magiſt. quod totus erat vbiq;, ſed non totum: quia totus refertur ad diuinitatem, totum a. ad diuinitatem & humanitatem. Humana. a. natura non eſt vbique. Alio modo accipitur totum pro compoſito ex partibus, quod non eſt pars alterius compoſiti, vt ſcribit *Gab. vbi ſup.* Primo modo accepit Damaſcenus cum dicit: quod Chriſtus totus fuit in inferno, non tamen totum, ſicut etiam accipit, cum dicit: Totus Chriſtus eſt Deus, ſed non ſolum Deus, vult enim quod de Chriſto non ſolum prædicatur hoc prædicatum Deus, ſed

Digitized by Google

ſed etiam aliud quod non prædicatur conuertibiliter de Deo, puta homo, ſicut concedimus quod lac non ſolum eſt albū, ſed etiam eſt dulce. Vel vult quod Chriſtus non ſolum habet naturam diuinam, ſed etiam humanam, ita quod Excluſio illa intelligatur fieri circa abſtractum incluſum in ſuo concreto. Quod etiam dicit nō totum eſt Deus, totum capitur ſyncategorematice, id eſt non ſolum quælibet natura in Chriſto eſt Deus. Primo modo accipiendo totum bene eſt ponere totalitatem in Deo, vt ſcribit *ſ. Bonau.d.19.lib.1.part.2.queſt.*1.ſecundo non, nec etiam partialitatem, non totalitatem, quia aufert ſimplicitatem non partialitatem, quia tollit perfectum, neutrum quia tollit æqualitatem ſummam.

Totvm accipitur dupliciter ſecundum *Camer.q.13.a.3 l.*1 Vno modo dicitur totum, omne quod includit aliquid, quod eſt aliquid, & aliud præter illud aliud & quodlibet illius, & ſic incluſum dicitur pars illius. Alio modo dicitur totum, illud quod includit aliquid primo modo. Et cum hoc includit tantum, quantum eſt aliquid certum datum finitum, quod tamen nō ſic includit incluſum. Et ſic illud incluſum non includens tantum quantum includens dicitur pars illius. Et proportionabiliter poſſet dici de toto & parte in quantitatib d ſcretis. Vnde primo modo omnis multitudo eſt totum alterius multitudinis, quę illam includit, i.e quę omnia illa quæ ipſa eſt, & aliud vel alia ab illis, & quolibet illorum. Et omnis multitudo ſic incluſa eſt pars, & hoc modo vna multitudo infinita poteſt eſſe pars alterius, ſicur multitudo partium proportionabilium vnius medietatis continui, eſt pars multitudinis partium totius continui Secundo modo nulla multitudo infinita eſt totum, vel pars reſpectu multitudinis infinitæ, & ſic multitudo partium totius continui non eſt totum ad multitudinem partium totius medietatis, quia quot binarios vel trinarios includit multitudo totius, tot includit multitudo partis, & non plures includit multitudo totius, quā partis. Et accipiendo totum & pars primo modo (vt idem dicit) reperiuntur in infinitis, & nō ſecundo modo, & iſto modo conceditur quod pars non eſt minor toto, primo modo capiendo totum & pars, &c.

Totvs & omnis differunt, quod totus ad quantitatem refertur, vt tota domus, tota vrbs, totum corpus aliquod integrum. Omne de vniuerſis dicimus numero diſtinctis, vt omne pecus, omnis grex. Confunditur tamen nonnunquam hæc proprietas à Poetis. Et totus à tot dicitur, ſicut quotus à quot.

Totvm eſt triplex (vt ſcribit *Gabriel diſtin.33. queſt.vnica artic.2.libr.3.*) ſcilicet, integrale, vniuerſale, & potentiale. Integrale eſt compoſitum ex partibus ipſum conſtituentibus, ſicut compoſitum ſubſtantiale, quod componitur ex materia & forma. Totum vniuerſale eſt conceptus communis, vt conceptus generis. Totum potentiale eſt quod in ſe continet perfectionem aliquorum eminenter. Sic ex oppoſito reperitur triplex pars, de qua ſuo loco dictum eſt ſupra in dictione, *Pars.* V de *Caiet.de Ente ex reg.in princ.*

Totvm integrale capitur dupliciter (vt ſcribit *Brul.in prol.1.ſen.*) ſc proprie, & improprie. Proprie eſt illud quod componitur ex partibus quantitatem habentibus Illo modo Chriſtus non dicit totum integrale, quia licet Chriſtus habeat duas naturas, non tamen ſunt eius pars, eo quod Deus non poteſt eſſe pars, cum hoc dicat imperfectionem, ergo Chriſtus non dicit compoſitum. Totum integrale improprie captum, eſt id quod complectitur plura entia, nō tamen per compoſitionem, ſed per ordinē vel vnionem. Illo modo Chriſtus dicit totum integrale Et totum integrale eſt duplex, ſc. omogenium, & heterogenium. Omogenium, & eſt illud quod eſt eiuſd. rationis in toto & partib. ſuis, cuius, ſc. quælibet pars recipit prædicationem totius in recto, vt quęlibet pars vini, eſt vinum. Dicitur ab omos, quod eſt vnum, & genos q. vnius generis & naturæ. Totum heterogenium eſt illud quod non eſt eiuſd. rationis in qualibet parte & toto, &c. Et dicitur ab heteron, quod eſt variū, & genos, i.e. varij generis. Nam caput non eſt homo, ſimiliter & cor non eſt homo.

Tradvcere, ex trans & duco, ſignificat de loco ad locum ducere. Ambr. transductio vſus eſt. De profundo ad lumen extrahunt fluctuantes, de infimis ad ſuperna trāſducūt. Aliquādo traducere eſt ad vlteriora ducere: quandoq; trāsferre. Vnde & traducere l brū ex vna lingua in aliā quidā dicunt, h.e. interpretari. Aliquādo agere ſiue præterire. Cic. Ser. Sulp. Qua ratione nobis

Digitized by Google

nobis traducendum ſit hoc tempus. Aliquando deridere & infamia afficere, & velut in exemplum proponere, vt eſt apud Euangelium: *Ioſeph cum eſſet vir bonus & nollet eam traducere. Mat. 1.* Aliquando ſignificat nutrire, fouere, ſuſtinere. A quo venit traductio, quod accipit ſignificationem ex præd ctis. Sed traductio, vt accipit Sanctus Tho. *ſup. 2. d. 18. q. 1. a. 1.* duo importat ſcil. originem, & deciſionem. Non. n. ignis generatus ab igneo generante dicitur proprie traduci: ſimiliter nec lignum diuiſum in partes, dicitur, ꝙ vna pars ab alia traducit̃. Sed traductio ꝓprie dicit̃ in generatione animatorum, quæ eſt ꝑ deciſionem ſeminis. Vnde non poteſt dici quod traducitur ab aliquo illud, quod ab eo originẽ non habet, nec deciſionem recipit vel diuiſionem. Sicut patet de anima rationali, quæ non poteſt traduci ex aliquo cum creatur ex nihilo. Et tradux vel traductio (vt ſcribit Brul. *d. 18. q. 6. l. 2.*) eſt ꝓductio alicuiꝰ animati ab aliquo animato ꝑ deciſionẽ ſeu diuiſionẽ alicuiꝰ corporis vel partis corporis à ꝓducente. Vnde catholice tenendum eſt, quod animæ rationales non ſunt ex traduce, ſed immediate creantur à Deo. Vnde Gab. *d. 17. q. 1 a. 2. concl. 5 l. 2. ait* Anima intellectiua à ſolo Deo creatur, ac creando materiæ præparatæ infunditur. Id quod copioſe ibi probat, quidq; ſit animam eſſe ex traduce, ibidem patet: de quo & ſupra in dictione *Anima* dictum eſt.

TRAHERE ſignificat per vim ducere. Trahimur. n. inuiti, ducimur volentes. Aliquãdo ſimpliciter ducere, aliquando leuare, item protrahere & remouere, de quo alias. Dupliciter. a. aliqui trahuntur ad Deum, vt ſcribit Brul. *d. 15. q. 1. lib. 1.* Vno modo ſuauiter per bonas inſpirationes.

Alio modo violenter per tribulationes & vexationes. Et anima deuota ſic petit vt Deus eam dignetur trahere, apud Gerſ. *p. 3. de mendi. it. ſpiritu. p. 2.* cum inquit: Quæſo pater me trahere digneris ad te, non me derelinquas in manu mei conſilii, nec meæ tradas voluntati in modum aberrare à tramite virtutis me videbis. Retrahe me Domine Deus velut pauperem, ſtolidam, cæcam, atque impotentem, & hoc ſiue per tuas virgas aduerſitatis, ſiue per ductorem proſperitatis, ſiue per occultæ inſpirationis inſtinctum à tua bonitate, ſiue per altam manum tuæ poteſtatis, ſiue per bonorum tuorũ Angelorum, vel etiam hominum miniſterium, ſiue per quemcunque alium modum tibi placitum: hoc tantum fac ne peream, quodq; tua de me & in me non mea voluntas fiat & impleatur. Hęc & apud Gerſ. *Et nemo* (dicit Christus *Io. 6.*) *venit ad me, niſi pater meus, qui miſit me, traxerit eum.* Mira (inquit Gerſ. *tr. 9. ſuper Canti. Mar a*) ſententia tua Chriſte, ſi iungatur cum altera ſimiliter tua. Nemo venit ad patrem niſi per me, quod ſic eſt intelligendum: Nemo venit ad filium niſi repletus bonis ſpiritus ſancti, nullus dat ſpiritum ſanctum filio in diuinis niſi pater. Nemo poteſt igitur venire ad filium niſi cum ſpiritu ſancto quem dat ei pater, &c. *Hæc Gerſ. &c.*

TRANSFERRE eſt tranſſumere, & omnes transferentes ſecundum aliquam ſimilitudinẽ transferunt. A quo translatio, quæ eſt (vt ſcribit *Bruleſer diſtinct. 34 quæſt. 4. lib. 1.*) vnius dictionis vnum proprie ſignificantis tranſſumptio ad ſignificandum aliud ſimilitudinarie propter aliquam ſimilitudinem repertam in ipſis, vt ridere transfertur ad ſignificandum virorem prati. Et ratio vel finis translationis nominum creaturarum ad Deum eſt duplex (vt ſcribit idem Bruleſer. & Sanct. Bonauen. *d. 34. quæſt. 4. libr. 1.*) Concordat Sanctus Thom. & Richardus. Vna eſt laus & gloria Dei. Alia eſt manuductio noſtri intellectus, ad intelligendum Deum. Et propter laudem & gloriam Dei neceſſaria eſt translatio nominum ipſarum creaturarum ad Deum, quia Deus laudabilis nimis: ideo ne propter inopiam vocabulorum contingeret ceſſare à laude Dei, ſacra ſcriptura docuit nomina creaturarum ad Deum transferri. In omni enim creatura eſt reperire aliquam perfectionem: & perfectiones diſperſæ in creaturis eminenter vnitæ ſunt in Deo: ideo Deus vocatur à Theologis omninominabilis, & hoc eſt ſecundum mentem ſancti Dionyſ. *de diuinis nominibus.* Ipſa enim met veritas nominat ſe vitem, granum frumenti, &c. Alia ratio eſt manuductio intellectus noſtri, ad cognoſcendum Deum. Quia enim per creaturas ad cognoſcendum creatorem, qui excedit capacitatem intellectus noſtri, venimus vt plurimum, & vere omnes creaturæ habent proprietates nobiles, quæ ſunt ratio intelligendi DEVM, vt leo fortitudinem, agnus manſuetudinem, petra ſoliditatem, ſerpens prudentiam,

Digitized by Google

am; tamen ſerpens propter deceptionem primorum parentum dicitur diabolus ſerpens antiquus. Item charitas & ſpiritus ſanctus dicitur ignis propter illuminationem & inflammationem, quam ſc. efficit in anima. Et tamen etiam quandoq; concupiſcentia dicitur ignis, eo quia exurit virtutum bona: de primo canitur: *Qui paracletus diceris*, &c. *ignis charitas*, &c. De ſecundo Ioelis 2. *Ignis comedit ſp.cioſa deſerti*, & conſimilia, & ideo oportuit plura nomina transferri ad Deum. Quoniam ergo finis imponit neceſſitatem his quæ ſunt ad finem cum translatio ſit ad laudem Dei: ideo nomina importantia deformitatem, non debent transferri, vt diabolus, bufo, vulpes, quia magis trãsferuntur ad vituperium quam ad laudem, nec nomina importantia imperfectionem debẽt transferri ad diuina. Vnde barba griſea non debet transferri ad Deum Inſuper quia translatio fit propter noſtram inſtructionem, & ſimilitudo incipiens à notiori eſt via cognoſcendi: ideo eſt translatio à creaturis tanquam à notiorib. ad creatorem, ſed non cõuertitur. Et quia magna ſimilitudo mater eſt falſitatis: ideo non transferuntur nomina multum ſimilia, ſicut ſunt nomina Angelorum, ne forte Angelus credatur eſſe Deus. *Bruleſer. & Bona.* Concordat *Thom. & Richard.* Vel ideo nomina Angelorum non transferuntur, quia non poſſunt proprie dici de Deo, nec metaphorice, quia metaphora ſumenda eſt ex his, quæ ſunt manifeſta ſecundum ſenſum: ideo angelica nomina non dicuntur translatiue de Deo. Ex prædictis patet quod translatio eſt in diuinis quantum ad nominum multiformitatẽ, ratione cuius dicitur Deꝰ omnino omninominabilis: nec eſt inconueniens (vt inquit *Bruleſ.*) idem nomẽ ſecundum diuerſas vel propter diuerſas conditiones transferri ad diuerſa. Leo enim propter crudelitatem ſignificat diabolum, propter fortitudinem vero Chriſtum. Fit præterea translatio (vt vult *Tho. & Richard.* vt refert *Pelbart.*) propter occultandum myſterium diuinum, ideo *Dionyſ. 2. cap. cœleſt. Hierarch.* dicit, quod conuenientius ſæpe ſignantur nobis diuina per creaturas viliores quam nobiliores, quia his magis occultantur diuina ab infidelibus ne irrideantur, quia ex vilitate noſtra minus datur ſimplicib. occaſio errandi in figuris rerum vilium quam nobilium Nullus enim dubitat, quod Deus ſecundum proprietatem poteſt dici aliquod vile animal: ideo conſtat quod ſcriptura huiuſmodi Deo non attribuit ſecundum proprietatem, ſed ſecundum translationem. *Thom. & Richard. & Pelb.*

Translatio rerum poteſt eſſe vel quantum ad dominium, vel quantum ad vſum ſiue ius vtendi. Retento tamen dominio apud eundem. Tunc enim transfertur dominium rei in alium, quando alter eand. poteſtatem habet in re ipſa, cuius dominium transfertur quam habuit dñs rei, à quo translatum eſt vtendi, donandi, alienandi. Ex quo patet, quod in mutuo transfertur dominium. Nam mutuatam pecuniam diſtrahere poteſt mutuum accipiens, & alienare, ſicut is qui mutuo dedit. Sed vſus tantum transfertur dum conceditur alicui, quod re aliqua vti poſſit, non tamen poſſit rem alienare, corrumpere, ſeu quo ad ſubſtantiam mutare, vt in locatione domus vel accommodatione equi, aut inſtrumẽti artis, ita ſcribit *Gab. d. 15. q. 2. l. 4.* Et trãſlatio dominij iuſta poteſt fieri dupliciter (vt idẽ ſcribit) vel auctoritate publica legis vel Principis: vel ſecundo auctoritate priuata ipſius domini immediate poſſidentis. Omnis. n. translatio dñij q̃ fit auctoritate legis iuſtæ, iuſta eſt. Secundo poteſt fieri translatio dñij per actum pſonæ priuatæ imẽdiate habentis dominium rei. Et hoc dupliciter, vel per actũ mere liberalem, quando ſcil. transferens non expectat al quam redditionem vel actum ſecundum quid liberalem, dum videlicet ꝓ eo q̄ transfert, expectat aliquid reddi. Exemplum primi in donatione. Exemplum ſecundi in venditione. Latius ibi legatur *Gab.* qui & ibid. tractat, quid ad iuſtam donationem liberalem ſpectat, ſcil. voluntaria donatio ex parte danti . Secundo voluntas recipiendi ex parte illius cui fit donatio. Tertio, quod nulla lege prohibeatur ille dare, iſte accipere. Sic Monachꝰ ſine licentia Abbatis, nec filiusfa. ſine parentis voluntate poteſt donare: nec viſitatus viſitatori. Prohibitum. n. eſt, quod viſitantes à viſitatis vlla recipiãt munuſcula (vt & dictũ eſt alias) & ſi receperint, teneantur duplum reſtituere, vel non abſoluantur à maledictione, quam ipſo facto incurrunt *in c. exigit. de cenſib. l. 6.* Item deceptus non mere liberaliter donat, vel q. neceſſitate coactus donat, quia ignorantia & coactio excludunt voluntarium, *3. Eth.* Et iuſti-

tia deficit in hac ſpecie donationis. Vide latius *Gab. vbi ſup.* Translatio ſecundo modo non mere liberalis vbi transferens expectat aliquid æquiualens ei, quod transfert, dicitur proprie contractus, quia ibi ſimul trahuntur volūtates partium: trahitur enim ille ad transferēdum in illum à cōmodo, quod expectat ab illo, & quod recipit ille. Et horum cōtractuum quidā eſt rei vtilis pro re vtili immediate, ſicut vini ꝓ blado, & huiuſmodi. & hic dicitur permutatio. Secundus rei vtilis pro numiſmate vel econuerſo, & dicitur emptio vel venditio. Tertius eſt cōmutatio numiſmatis pro numiſmate, & dicitur mutui datio, & mutui acceptio. In his contractibus pręter cōditiones ſupra dictas, ad omnē translationem dominij requiſitas generaliter iuſtitia in hoc conſiſtit, quod fiant ſine fraude, & ſeruetur æqualitas ſubſtantiæ, qualitatis, quantitatis in commutatis. Requiritur tamen in qualibet ſpecie contractus aliquod ſpeciale; vt ſit iuſtus, &c. In translatione autem vſus tantum abſque dominio iuſtitia proportionabiliter attenditur, ſicut in quibus damnum transfertur. *Gabr.*

TRANSFORMARI & transmutari eſt in aliud verti, mutari. Vnde in Euchariſtiæ ſacramēto fit transformatio panis in eſſentia ſua remanentib. accidentibus. Et mens in Deum transformatur dū remanet quidē eſſentia mētis, ſed accidētia noua ſuccedunt; non phantaſtica, nō materialia, ſed Deiformia diuina charitate radiante; (vt ſcribit *Gerſ. trac. 9. ſup. Magn.*) Transformatur (inquit Apoſt.) de claritate in claritatē: de claritate cōmunis notitiæ rationalis acquiſitæ in claritatē fidei Deiformis infuſæ: de claritate hac fidei in claritatē intelligentiæ, & de hac demū in claritatem ſaporoſæ & ſapientialis experientię. Sacramentū a. Euchariſtiæ digne ſumptū, transformat. Nullus inuenitur illapſus intimior in corporalibus q̄ vt cibus cōuertatur & transformetur in cibatū. Mouet iam nō in ſe, ſed in comedente, viuit eius vita nō ſua. Scimus (inquit *Gerſ. vbi ſup.*) qd' ex voce Domini dixerit *Aug.* Cibus ſum grandium, creſce & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me, &c. Et Chriſtus ait: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.* Eſt igitur hunc cibum manducare, in eo manere, &c. Et ſicut de voluptuoſis brutalib. concludit philoſophia apud Boetiū, de quo apud *Ouid. in Metamorph.* ꝙ deformātur in beluas: ita de ſapientib. elicit, ꝙ in Deum transformātur. Et ſicut primi (inquit *Gerſ*) ſunt beluæ vel pecora in effigie corporis humani, ita de ſecundis recte dicimus, ꝙ ſunt Dij ſub humana ſpecie transformati. Felix huius transformationis cognitio, ſed experimentum & ſentimētum longe beatius, ait *Gerſ.* &c. Fit quoq; transformatio quædam per ſpiritum ſanctum, ſicut notat Apoſtolus, de qua videatur *Gerſ p. 2. ſerm. de ſpiritu ſancto*, qui incipit. Spiritus Domini repleuit. *conſiderat. 2.*

TRANSFUNDERE dicitur de vaſe in vas fundere. Quandoq; dicitur per translationē, Cicero Dolobellæ: Libentius, inquit, omnes meas laudes, ſi modo ſint aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim. Capitur & aliquando transfundere vno modo (vt ſcribit *Gab. d. 32. q vni. a. in fine lib. 2.*) quando pater generando prolē producit filium Adæ, & per conſequens debitorem originalis iuſtitiæ, qua quia caret, peccator eſt peccato originali, non autem eſſet debitor originalis iuſtitiæ, ſi non eſſet filius Adæ. Dicitur peccatum originale contrahere à parente, & illa transfuſio non intelligitur ſicut transfuſio liquoris de vaſe vno in aliud vas, quaſi aliquod pertinens ad rationem peccati originalis formalem exiſtens in parente transferatur in prolem: ſed vt dictum eſt, &c. Et quia hoc habet à parente, quod eſt filius Adæ, dicitur peccatum originale contrahere à parente.

TRANSGREDIOR, tranſeo non ſeruare aliquod præceptum, vel prohibitum omittere. A quo tranſgreſſio. Eſt autem proprie tranſgreſſio agere contra præceptum negatiuum, & eſt communis omni peccato materialiter. Sed formaliter eſt ſpeciale peccatum dupliciter, ſcilicet vt dicit contemptum præcepti, & vt differt ab omiſſione ex beato *Tho. 2. quæſt. 79. artic. 2.*

TRANSSUBSTANTIATIO poteſt ſic deſcribi (ſecundum Occam) & *Pet. de Alia. quæſt. ... lib. 4.* ſupplentem deſcriptionem Occā. Tranſſubſtantiatio eſt immediata ſucceſſio ſubſtantiæ ad aliquod poſitiuū deſinens eſſe ſecundū ſe & quodlibet ſui ſub eiſdem accidentibus, vel loco eius quod deſinit eſſe. Dicitur primo immediata ſucceſſio, quia inter deſitionem eius

eius quod tranſſubſtantiatur, & ſucceſſionem eius in quod tranſſubſtantiatur, non debet cadere tempus medium. Alioquin ſi aliquid ante centum annos deſiſſet, & in locum eius nunc ſuccederet aliqua ſubſtantia, eſſet tranſſubſtantiatio, quod non conceditur. Dicitur ſucceſſio, quia ſi ſubſtantia aliqua annihilata alia crearetur non in ordine ad iſtam annihilatam, non eſſet ibi tráſſubſtantiatio, quia nulla ſucceſſio. Dicitur ſubſtantiæ, ad excludendum tranſaccidentationem, ſcilicet dum aliquid conuertitur in accidens. Dicitur aliquid poſitiuum, quia ſiue id quod deſinit ſit ſubſtantia ſiue accidens, dum tamen ſuccedit ſubſtantia, dicitur tranſſubſtátiatio. Sed Occam ſtrictius accipit tranſſubſtantiationem quam hic diffinitur, qui loco ad aliquid poſitiuum ponit ad ſubſtantiam. Dicitur deſinens ſecundum ſe, & quodlibet ſui propter generationem, in qua genitum non ſecundum quodlibet ſui incipit eſſe: manet enim materia communis vtriuſque. Dicitur ſub eiſdem accidentibus, quia ſi aliqua ſubſtantia in cœlo produceretur ad deſitionem alicuius in terra, non eſſet tranſſubſtantiatio, licet huius oppoſitum tenet Scotus. Additur vel loco, quia ſi Deus terminũ à quo tranſſubſtantiationis deſtrueret quantum ad ſe, & omnia accidentia ſibi inhærentia, ſufficit quod terminus ad quem ſuccedat in eodem loco. *Gab.* poſt Occã & Aliac. *d.*11.*q.art.*1.*lib.*4.

Transsvbstantiatio accipitur dupliciter, vt notat Gabriel *vbi ſup.* Vno modo communiter, & ſic diffinita eſt. Alio modo ſtrictius, & tunc prædictæ diffinitioni additur, primo & principaliter intentæ à conuertente, [illegible] Tranſſubſtantiatio eſt immediata ſucceſſio ſubſtantiæ [illegible] & principaliter intentæ à conuertente ad aliquod poſitiuum, &c. vt panis. Dicitur autem principaliter intendi à conuertente, quod non intendit, quia coniunctum alteri intentum, ſed intenderetur tanquam terminus conuerſionis, [illegible] per ſe ab aliis ſeparatum. Et [illegible] licet [illegible] conſecratione panis, ſub ſpeciebus panis eſt [illegible] corpus Chriſti, tale, quale eſt in ſua naturali conſiſtentia pro tempore, hoc eſt modo tali, quale eſt ad dextram patris, viuum, immortale, glorioſum, coniunctum Deitati, cum omnibus qualitatibus & accidentibus ſibi inhærentibus. [illegible] ſuiſſet [illegible] conſecratio in [illegible] fuiſſet ibi corpus, quale iacuit in ſepulchro [illegible] & exanime, ſed coniunctum Deitati. [illegible] de ſanguine ſub ſpeciebus vini. [illegible] videtur idem *lect.*38.[illegible] Et [illegible] corpus tale, non tantum quia non eſt [illegible] to quantum, cum ibi non ſit [illegible] circumſcriptiue, &c. Et in conſecratione ſacramenti eucharistiæ, ſubſtantia panis tranſſubſtantiatur in corpus Chriſti & partes eius, accipiẽdo tranſſubſtantiationem large, & incipit ibi eſſe totus homo Chriſtus ſub ſpeciebus panis, qui eſt corpus, vt eſt ſpecies ſubſtantiæ. Incipit & ibi eſſe humanitas Chriſti & anima, quæ eſt pars corporis. Incipitque eſſe præſens ibi ſanguis, & cæteri humores ſubſtantiales, ergo in omnia illa conuertitur, non autem fit cõuerſio in Deitatem, licet veriſſime ſit ibi, cum ipſa nullibi incipit, ſed ſemper eſt vbique. In Deitatem enim nihil poteſt tranſſubſtantiari vel conuerti. Nec in Deitatem poteſt cadere aliqua mutatio, vt ait Gab. *du.*3 *di.*11.*q.*4 Sed accipiendo tranſſubſtantiationẽ proprie ſiue ſtricte, ſubſtantia panis dũ rite conſecrat tranſſubſtantiatur tantũ in corpus Chriſti, hoc eſt in ſolã carnem Chriſti, vt eſt proximum perfectibile ab anima intellectiua, vt ait Gab. *ar* 2. *vbi ſup concluſ.*3. Item ſubſtantia panis & vini conuerſa in corpus & ſanguinem Chriſti non manet cũ eiſdem ſub forma ſacramẽti. Probatur auctoritate Eccleſiæ *de ſum. tri & fi. ca. Firmiter* vbi dicitur. Tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina. De quo legito latius *Gab.* [illegible] Ex quo habetur quod panis [illegible] tranſſubſtantiatur & conuertitur in corpus Chriſti. Et quod ſubſtantia panis nõ manet ad hoc [illegible] plenius Gab. *lect* [illegible] *&* 53 *&* 42. *can.* Vnde breuiter dicitur quod panis ſecundum ſe totũ deſinit, & nihil panis manet, nec materia, nec forma, ſed tantũ accidentia. An autẽ hæc deſitio debeat dici annihilatio, an nõ ſtatim q᷑ non [illegible] terminus. Nã ſi annihilatio dicitur deſitio rei ſecundũ ſe totã, ita quod nihil [illegible] eius eſſentia maneat, ſic panis in hac conuerſione annihilatur. Si etiã forma ſub [illegible] annihilaret, licet non cum [illegible] ptione cõpoſiti manet aliquid [illegible] cõmunis corr[illegible]

deſitione rei ſecundum ſe totam; cui nihil poſitiuum ſuccedit, ſic panis non añihilatur, quia ſuccedit corpus Chriſti, & ita communiter accipitur annihilatio à doctorib. & panis deſinit eſſe, & non per corruptionem. Et quia hæc deſitio eſt ſupernaturalis & miraculoſa, non habet nomen impoſitum à Philoſophis, ſed poteſt dici deſitio rei ſecundum ſe totam. De quo latius videto *Gabr. lect.* 41. *canonis miſſæ & ſup. in dictione*, Annihilatio.

Tremor eſt effectus timoris propter debilitatem virtutis ex defectu caloris, ex *ſ. Th.* 1. 2. *qu.* 44. *a.* 1. Tremit cor maxime timentibus, & quæ connectuntur pectori, vt vox, labium inferius, mandibula inferior, brachia, manus, quia calor deſerit cor, & deſcendit ad inferiora. Vel quia hæc membra ſunt nobiliora, ſicut & genua, ex *S. Thom. ibidem artic.* 3. Et non ſolum ipſam commotionem ſeu agitationem ſignificat, ſed & timorem. A quo tremebundus, id eſt abunde tremens.

Trepidvs, pauidus. Quandoq; pro feſtino ponitur, vt eſt apud Virgilium. A quo trepido pen. cor. idem quod timeo. *Amb.* Trepidare, virginum eſt ad omnes ingreſſus viri pauere, omneſq; viri affatus vereri. Apud Virgilium pro feſtinare reperitur. A quo trepidatio, quæ eſt animo effuſus horror, geſtu, motuq; corporis feſtinando, vltro, citroque curſando demonſtratus.

Tribvs idem eſt quod progenies. Trib. Domini (vt ſcribit *Valen. ſup. illud Pſal.* 121. *Illuc. n. aſcenderunt tribus Domini*) teſtimonium Iſrael dicuntur veri filii Iſrael, qui receperunt Meſſiam: quia ſoli illi vident Deum, & confitentur nomini eius, in teſtimonium quod ſunt veri filij Iſrael cui facta eſt promiſſio. Qui ergo non receperũt Chriſtum, non ſunt veri filij Iſrael, quia non receperũt teſtimonium eius, nec prophetiam verificant, nec affirmant, imo præuaricantur & peruertunt ad terrena, &c.

Tribvlatio à tribulo venit. Eſt. n. tribulus herba pungitiua, ſecundum ſ. Th. *ſup. Pſ.* 3. Et tribulor verbum factum ab anguſtia & dolore illorum qui tribulum ferri, vel tribulum herbam calcauerint. Homini Chriſtiano patienti bona eſt tribulatio, quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, vt dicitur *Act.* 14. Vnde Auguſt. *in ſerm. ad Lippium*: Noli admirari frater, ſi poſtquam Chriſtianus effectus es, mille te vndique tribulationes vexant. Hinc Hiero. *in Epiſt. ad Heliodorum*: Quis non tribulari velit, quis ſe non maledici deſideret, vt mereatur Chriſti voce laudari, & cœleſti copioſaq; mercede munerari? vtinam contra Domini mei nomen atque iuſtitiã cuncta infidelium turba me perſequatur & tribulet, vtinam in opprobrium meum ſolidus hic mundus exurgat, tantũ vt merear à Chriſto laudari, & ad ſuæ pollicitationis properare mercedẽ, &c. Vnde Ambroſ. Quid in hac vita non experimur aduerſi, quas non procellas, tempeſtateſq; perpetimur? Quib. non exagitamur incommodis, cuius meritis parcitur. Idem: Multi in ocio quęrunt Chriſtum, & non inueniunt: & ſunt qui quærunt in perſecutionibus, & cito inueniunt, in periculis fidelium ſuorum adeſt. Donis ſuis Deus flagella permiſcet (*inquit Grego.*) vt nobis omne quod nos in ſeculo delectabat, amareſcat: & illud incendium ſurgat in animo, quod nos ſemper ad cœleſte deſiderium inquietet & excitet. *Idem viceſimo ſexto Moral.* Aurem cordis tribulatio aperit, quam ſæpe proſperitas huius mundi claudit. Et multa alias de tribulatione à ſanctis Doctoribus ſcribuntur. Et licet aliquis optet tribulationem tranſire & ceſſare ab eo propter dolorem quem ſentit ad præſens, ſicut dicit Apoſtolus: ipſa tamen generat & apportat fructum valde placabilem, vt ſcribit Gerſon *de monte contemplat. onu, capite* 25. Et non eſt aliquid vt idem dicit, quod ſic viuaciter eradicat amorem iſtum mundanum à terra animæ, quemadmodum tribulatio bene & patienter recepta & temperata exiſtens. Et quod plus eſt, ab iſto amore perfecte non poteſt quis ſequeſtrari ſine tribulatione ab extra adueniente, vel accepta per voluntariam pœnitentiam, & carnalitatis mortificationem, niſi miraculoſe aliter factum fuerit, & per Dei donum ſpeciale. Et vt idem ait *tract. nono, ſuper Magnif.* Tribulatio exercens probat ad virtutem, vel purgat vel liberat à reatu, vel erudit ad ſapientiam. De vtilitate & effectu tribulationum vide plura & pulchra apud Gerſonem parte quarta, fere in fine. & alias [illegible] de ea.

Tribvtvm quod Principi tribuitur pro generali regimine. Vectigal vero quod tribuitur pro reparatione & cuſtodia de mercimoniis, ex S. Thom.

*S.Thom.ſuper Epiſt.ad Ro.*13. De quo vide & in dictione PRÆSTATIO.

TRICLINIVM, Latine diſcubitorium dici poteſt. Eſt.n. locus, in quo diſcumbebant & cœnabant, præcipue in conuiuium accepti à trib. lectis quos ſternebant contiguis. Nam tres menſas in conuiuio apponere veteres ſolebant, & iacendo cœnare, ſicut faciunt Turci. Significat & triclinium lectos diſcubitorios, & ipſam cœnationem, id eſt locum vbi ſuper lectis cœnaturi diſcumbebant. Transfertur & ad alia pro manſione. Vnde tricliniũ cordis in quo habitát animus & anima, vir & vxor ſua, vigor pceptiuus, vigor cognitiuꝰ & vis actiua. De quo vide *Gerſ.tr.* 12. *ſup.Can.Mariæ* Et in hoc triclinio cordis p̄ſidet tanq̄ architriclinus ſpiritus rationalis ſecũdum tres manſiones ſeu cœnacula vel tabernacula cordis ſui. De quo legito *Gerſ.tr.7.ſup M gn.* Primum eſt cœnaculum mentis. Medium cœnaculum rationis. Tertium erit infimum animę cœnaculo deputatum. *Vide latius G.rſon.em vbi ſup.*

TRIDVVM dicitur tripliciter, vt ſcribit *Brul. d.21.q.1.l.1.* Primo dicitur triduũ, i.e tempus in quo in matutinali officio Threni cantãtur Ieremiæ. Hoc modo dies Iouis, Veneris, & Sabbati ante diem reſurrectionis dicuntur triduum. Et hoc modo capiendo Chriſtus bene fuit homo in triduo, quia die Iouis & Veneris vſque ad horam nonam. Secundo dicitur triduum illi dies artificiales, in quibus anima Chriſti à corpore ſeiuncta eſt: & hoc modo totus dies Veneris, Sabbati, & dies Dominica dicuntur triduum. Hoc etiam modo in triduo Chriſtus fuit homo quia die Veneris vſque ad horam nonam, & die Dominico ab hora reſurrectionis & deinceps. Tertio dicitur triduum per ſynecdochen, id eſt ſolum, ſcilicet tempus in quo a corpore Chriſti anima ſeiuncta eſt. Hoc modo triduum dicitur dies Veneris, ratione vltimæ ſuæ partis: dies Sabbati integer, & dies Dominica ratione ſui initii. Et hoc modo Chriſtus non fuit homo in triduo: de quo latius ſupra videre potes in dictione HOMO. Alias *triduum* dicitur ſpatium trium dierum. A quo triduanus, a, um. Vnde triduanas inducias legimus.

TRINITAS, nomen Trinitatis, vt ſcribit *Cardina.* eſt nomen collectiuum ſupponens immediate pro tribus perſonis ſimul, & pro nulla earum ſeorſum. [illegible] Bona. vult eſſe nomen non collectiuum [illegible] *q.1. quæſt.1. lib.1.* Nam [illegible] eſt vnitas aggregationis, quæ [illegible] pluralitatem: hic autem eſt vnitas [illegible] quæ non eſt pluralitatem conſequens [illegible] collectiuum, ſed q co lectiuum [illegible]

TRINITATIS nomen ſignificat [illegible] ſentiæ in recto, & numerum perſonarum in obliquo, quo ad etymologiam: ſed quo ad ſignificationem, eſt e conuerſo, vt inquit *S.Tho.* [illegible] *a.1.* Et trinitatem in diuinis eſſe, non eſt impoſſibile, vt ibid. dicit. Vnde 1 *Io.5.* dicitur: *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.* Et tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres vnum ſunt, &c. Et trinitatem in diuinis dupliciter concipimus. Quandoq; multum imperfecte per conceptus communes omnib. perſonis, qui tamen appropriantur plus vni perſonæ quam alteri, vt conceptus potentiæ patri, ſapientiæ filio, bonitatis ſpiritui ſancto: quilibet tamen ſupponit pro qualibet perſona. Intelligimus ergo per hos Trinitatem, ſed multũ confuſe, pro quanto appropriantur diſtinctis perſonis. Alio modo magis perfecte intelligimus Trinitatem per conceptus proprios & relationes, quorum vnus eſt proprius vni perſonæ, & non ſupponit pro alia, vt conceptus patris, filii, & ſpiritus ſancti. Item generantis, geniti, procedẽtis. Item producentis non producti, producti ab vno tantum, producti à duobus. His tribus intelligimus tres perſonas realiter diſtinctas. Hæc Gabriel *d.3 q.9 l.1.* Et hoc nomen trinitas vt ſcribit ſanctus Bona *d.24.a 3.q 2.l.1.* habet duplicem etymologiam. Vno modo trinitas dicitur vnitas ter, & ſic nomen numerale cadit in Deo, vt complementum. Alia etymologia eſt, trinitas eſt vnitas trium, & tunc vnitas non numeratur, ſed ſignificatur vt communicabilis à tribus. Et quoniam hæc vnitas eſt eſſentialis, ideo importat vnitatem eſſentialem. Et hæc etymologia abſque dubio habet veritatem. Sed prima non videtur habere veritatem. Nam cum eandem ſignificationem habeat trinus & trinitas: ſi illa eſt etymologia trinitas ter, tunc trinus diceretur vnus ter. Hoc autem non poteſt dici de Deo: videlicet ter vnus cum tamen dicatur trinus. Propter quod dicendum, quod huiuſ-

modi nomina important vnitatem formalem ſiue eſſentiæ cum pluralitate ſuppoſitorum: & ideo habent quodammodo naturam termini ſubſtantialis in hoc quod dicuntur de trib. ſingulariter, & termini numeralis in hoc, quod dicuntur de nullo per ſe. Iſido *l. Etymol.* ait: Trinitas dicitur qu. trium vnitas, quia pater, filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt trinitas & vnitas. Idem enim & vnum ſunt propter maieſtatis communionem, & tres per proprietates perſonarum. Et pater in trinitate vt nobis fides tradit, eſt mens ſiue memoria fœcunda omnium intelligibilium, ad quam paternus intellectus conuertens aciem, gignit ex ſe verbum expreſſiuum omnium intelligibilium, ad quam paternus intellectus conuertens acie͂ gignit ex ſe verbum, quod erat in principio apud Deum, per quod omnia facta ſunt: & ex mutua dilectione patris ad filium, & filij ad patrem proceſſit amor perſonalis, quem dicimus ſpiritum ſ. Hæc & latius ſcribit Gerſ. *tr. 3. ſup. Magn.* Et (vt ait Gab. *d 10. q. 1. l. 1.*) ſola fide tenetur quod ſunt tantum duæ perſonæ productæ, & vna eſt nõ ꝓducta: & ſic ꝑſonarum trinitas non eſt demonſtrata: ſed fide nõ euidenter, ſed certiſſime credita. Periculoſum a. eſt valde (vt ſcribit Petrus Aliac. *qu. 5. a. 2. l. 1.*) imperitos aliquid diffinire in materia de trinitate, aut in eadem ex proprio ca‸ite reſpondere, vt ibi declarat latius. Sed peritis (vt idẽ vult) valde vtile eſt ſtudere in materia trinitatis, quia valet vt ſciamus eam ſuſtinere ſine contradictione. Ideo apparet blaſphemia quorundam imperitorum catholicorum, maxime Iuriſtarũ Prælatorum, qui dicunt inutile eſſe de hac materia diſputare, ſed ſufficit ſimpliciter credere: ſed anathema ſit qui hoc dixerit. Arbitror enim (inquit ipſe) vtilius Epiſcopum de hac re magna quam de ſecularib. vetularum negotiis, & vilibus litigiis diſceptare. *Hac Cardinalis vbi ſupr.* Huius autem diuiniſſimæ Trinitatis opera ſunt indiuiſa, non ad intra ſed ad extra, vt & tangit Gerſon *parte ſecunda in compendio Theologiæ, in expoſitione tertii articuli fidei, & ſerm. de ſpiritu ſancto* qui incipit: *Spiritus Domini repleuit*, &c. Et (vt ſcribit Iacobus de Valentia. *Pſa. m. centeſimo tertio.*) Sicut vna perſona emanat ab altera in diuinis, & tertia ab vtraque, ita totus iſte mundus emanat à tota Trinitate perſonarum, ſed magna differentia. Nam pater producendo filium cõmunicat ſibi eand. ſubſtantiam & eſſentiam: & ita ambo producendo ſpiritum ſanctum, & ſic manet vnus ſolus Deus in ſubſtantia & eſſentia cum Trinitate perſonarum. Secus autem eſt in productione creaturarum. Nam Trinitas ita communicat reb. ſimilitudinem ſuarum perfectionum, quod non communicat ſubſtantiam. *De quo latius ibi Val.* Et ſicut tota Trinitas indiuiſe operata eſt, & concurrit ad creationem vniuerſi: ita etiam tota Trinitas operata eſt noſtram redemptionem indiuiſe, De *quo latius idem Valen. Pſ. 142.*

Trinvs (vt notat *S. Bonau. d. 19. in dub. lit. lib. 1.*) ſpecialiter ad hoc inuentum eſt, vt ſignificet pluralitatem in ſuppoſitis cum vnitate formæ. Sed quia hoc nomẽ triplex dicit diſtinctionem ſimpliciter in termino cui additur, vel quãtum ad formam, vel quantum ad partium multiplicationem. Et quia in Deo non cadit multiplicatio, nec quantum ad formam, nec quantum ad partes: ideo nullo modo poteſt dici triplex. Sed quod dicitur ſpiritus ſapientiæ, eſt multiplex. *Sap. 7.* Dicendum quod iſtud eſt dictum cauſaliter, quia multorum, & quia variorum datorum vel dictorum effectiuum eſt principium, in quibus eſt vera diuerſitas, non ſic in perſonis. Et cũ Deus dicitur trinus, ſenſus eſt, quod tres perſonæ ſunt vnus Deus, quia Trinitas ſonat quaſi trium vnitas, ſc. in Deitate. Pater autem ſecundum Rich. non dicitur trinus, *in 1. d. 28. q. 2.* quia licet in patre ſunt tres notiones, tamen vna ſola earum eſt proprietas perſonalis, id eſt perſonæ conſtitutiua, & hæc eſt paternitas. Aliæ vero duæ non ſunt perſonales proprietates, ſcilicet innaſcibilitas, & ſpiratio actiua: ſed Deus bene dicitur trinus, quia ſupponit tria ſuppoſita diuinæ naturæ, ſcilicet tres perſonas. Pater autem non ſupponit illas tres notiones quæ ſunt in eo. Et hoc nomen trinus (vt dicit Sanct. Bonauentura *diſt. 24. art. 2. quæſt. 2. lib. 1. in fine ſolutionis vlt. argum.*) importat vnitatem, vt in concretione, & ita inhærentem pluribus: & ideo de eo ſolo dicitur, quod importat vnitatem in concretione, vt hoc nomen Deus: quod quidem ſupponit perſonas: & quia tale eſt hoc nomen Deus, ideo conceditur: Deus eſt trinus, non deitas eſt trina, quia deitas non ſupponit perſonam. Similiter hoc nomen trinitas, non enim eſt vera, trinitas eſt trina. Sed contrarius eſt textus Bonauen.

natuen [illegible] verſu in Hymno: Te Trina Deitas, vnaq, poſtea [illegible] quem dicitur feciſſe Th. [illegible] a. poſitum eſt in alio Hymno: Te ſumma Deitas vnaq, &c.

TRIA ſecundum Bona. Rich. & Thom. non poteſt dici de trib. perſonis ſimpliciter, eo quod tria eſt generis neut. neutrum autem genus ſignificat eſſentiam proprie, & ſic ſignificaretur q eſſent tres eſſentiæ, quod eſt falſum. Vnde non poſſunt dici ſimpliciter tria, ſed bene tria quædam, id eſt tria [illegible] ppoſita, eo quod ſunt tres hypoſtaſes. Vnde Hilarius dicit quod ſunt per ſubſiſtentiam tria, id eſt per hypoſtaſim. *Pelbartus.*

TRISTITIA eſt apprehenſio diſconuenientis in appetitu intellectiuo vel volitiuo nobis nolentib. euenientis, & eſt paſſio animalis media inter duas paſſiones iraſcibilis, quia ſequitur timorem, & prior eſt ira quam etiam cauſat, ſecundum S. Th. 1. 2. *q.* 20. *art.* 1. Et triſtitia inter omnes animæ paſſiones maxime corpori nocet ſecundum eundem 1. 2. *q.* 27. *a.* 4. Vnde Prouer. 15. *In mœrore animi deiicitur ſpiritus.* Et rurſus: *Spiritus triſtis exiccat oſſa.* Et Eccleſ. 7. *Triſtitia nocet cordi. Et multos occidit triſtitia.* Eccleſ. 28. Triſtitia (*vt ſcribit Gerſon par.* 4. *lec.* 2. *quæ incipit: Pœnitemini*) eſt motus ſequens ad apprehenſionem obiecti per modum diſconuenientis. Sicut econuerſo Delectatio eſt motus animæ conſurgens ex apprehenſione obiecti per modum conuenientis. Cauſatur triſtitia (vt ait Gab. *d.* 14. *q* 1. *ar.* 3. [illegible] *b* 1. *li.* 4.) a duabus cauſis partialibus ſimul concurrentibus, ſcilicet ex actuali apprehenſione [illegible] eſſentis, & actuali nolitione eiuſdem [illegible] ſequitur [illegible] noliti[illegible] cauſa nolitionis [illegible] Similiter quod eſt cauſa apprehenſionis noliti. Voluntas ergo cum ſit cauſa ſuæ nolitionis, eſt cauſa triſtitiæ partialis, licet eam non intendat. Vide latius Gab. *vbi ſupra.* Vide & de triſtitia ſupra in dictione DOLOR. Triſtitiæ ſpecies ſecundum *Gerſon. parte* 4. de paſſionibus animæ, ſunt Achos, ex apprehenſione proprij infortunij, ab a quod eſt ſine, & chos quod eſt vox. Acedia ex apprehenſione proprij laboris, & eſt aggrauatio per angariam. Nemeſis ex apprehenſione alieni boni quo indignus eſt poſſidens. Inuidia ex apprehenſione boni digne habiti. Zelus, [illegible] de malo culpæ alterius, tam illius quem amat, & [illegible] Miſericordia de malo pœnæ alterius.

TRISTITIA eſt duplex, ſecundum Deum, & ſecundum ſeculum. De qua [illegible] 7. ait: *Gaudeo, non quia contriſtati [illegible] triſtati ad pœnitentiam: contriſtati [illegible] ſecundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundum Deũ triſtitia eſt, [illegible] ſalutẽ ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia [illegible] operatur.* Huius meminit *Gerſ. trac.* [illegible] *ſuper* [illegible] Teneatur autem Pauli determinatio cum Sapiente, omnẽ triſtitiam ſeculi a corde pellendam. Quod ſalubriter poteſt ad omnem paſſionẽ, ſit gaudium, ſit ira, ſit deſiderium, ſit timor, q[illegible] indo non eſt ſecundum Deum, apte trahi. Non eſt aũt ſecundum Deum, ſi tollat aut non ædificet debitum religioſæ deuotionis affectum, vel effectũ, vel intellectum cũ affectu. *Gerſ. vbi ſupra.*

TRISTITIA de alienis bonis poteſt quatuor modis ſeu cauſis cõtingere. Vno modo, quando aliquis dolet de bono alicuius inquantũ ex eo timet ſibiipſi vel aliis bonis viris nocumentum prouenire, & talis triſtitia non eſt inuidia, & poteſt eſſe ſine peccato, vt ſcribit Gerſon *in compend. Theolog. de ſept. vitiis capital.* Secundo modo quando aliquis dolet de bono alterius, non inquantum ille alter illud bonum habet, ſed ex eo inquãtum ipſe qui inuidet ſimile bonum in ſe non habet, imo ſibi deeſt [illegible] do tamen ad bonum [illegible] eſt inuidia, [illegible] eſt, [illegible] ſi de bonis temporalibus, poteſt eſſe & cum peccato & ſine peccato, [illegible] nis ſic zelantis intentionem. Tertio modo, quando aliquis de bonis alterius dolet [illegible] ſtatur, inquantum ille [illegible] bonum accidit, eſt ipſo bono indignus. Et [illegible] propriæ [illegible] ex bonis virtuoſis ſeu honeſtis, ex quibus aliquis iuſtus & virtuoſus effici poteſt, q[illegible] quodammodo ſibiipſi repugnaretur. Si vero oriatur & veniat ex bonis temporalibus, cum ſecundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proueniunt ex iuſta Dei ordinatione diſponantur. Vel ad eorum damnationem, & huiuſmodi bona tẽporalia, quaſi nihil

nihil ſint in comparatione ad bona futura, quæ ſeruantur bonis: ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur, Iuxta illud Pſal. *Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem.* Et alibi: *Pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns.*

Quarto modo, quando aliquis dolet ſeu triſtatur de bonis alterius inquantum, ſc. ille alter ipſum in dictis bonis excellit ſeu excedit. Et hęc triſtitia eſt proprie inuidia, & eſt ſemper praua & peccatum, quia dolet de eo, de quo gaudendum eſt, ſcilicet de bono proximi. *Hæc Gerſo. vbi ſup.*

TRISTITIA quædam eſt (vt ſcribit *S. Bonau. d. 15. q. pen. l. 3.*) quæ eſt prçter rationis imperium. Et eſt triſtitia, quæ eſt contra rationis iudicium rectum: & & eſt triſtitia quæ eſt ſubiecta rationis imperio & iudicio. Et triſtitia præter rationis imperium, eſt q̃ conſurgit ex quadã neceſſitate & ſurreptione, ſicut motus primi: & hæc q̃dem communis eſt ſapientib. & inſipientib. bonis & malis. Illa vero triſtitia eſt contra rationis iudicium rectum, in qua ratio ſubijcitur ſenſualitati: nec tantum turbatur, ſed etiam perturbatur. Illa .a. eſt ſecundum rationis imperium & iudicium, quando quis triſtatur ratione dictante & ſuadente ipſum tantum, & taliter ſuper aliquo debere triſtari. Et iſto tertio modo in Chriſto fuit triſtitia, q̃a de nullo triſtatus fuit, niſi quod dictabat ei ratio. Et idem innuitur Ioan. 11. vbi dicitur: Ieſus autem infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum. In quo oſtenditur quod turbatio & triſtitia rationi non præſidebat, ſed ſubiacebat. Primis autem duobus modis triſtitia non fuit in Chriſto, &c. Seneca probat multiplici ratione, quod triſtitia non cadit in ſapientem, quia virtutem ſecundum eum nihil lædere poteſt, ſicut nihil poteſt eam auferre. Hoc ſic eſt intelligendum, vt notat ſanctus Bonauentura vbi ſupra. Seneca enim non vult probare, quod triſtitia turbans non ſit in ſapiente, ſed quod non eſt in ſapiente triſtitia perturbans. Perturbatio autem dicit deflectionem rationis ab æquitate: & hoc modo ſapiens, nec triſtatur, nec perturbatur. Non vult autem oſtendere Seneca, quod ſapiens nullo modo turbetur: hoc enim eſt quaſi impoſſibile in aliquo reperiri, & præterea nec turbari, vel non triſtari de quibus homo debet, id non eſt ſapientiæ, ſed potius duritiæ: cum dicit Apoſtolus *ad Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.* Bonau.

TRISTIS proprie mœſtus dicitur. Vis autem nunquam eſſe triſtis (inquit Hugo *l. 3. de anima.*) bene viue: bona vita ſemper gaudium habet. Quandoq; triſtis accipitur pro graui, aliquando pro irato, quandoq; pro minaci, aliquando pro amaro, quandoque pro difficili, aliquando pro horrido. *De quo alias.*

TROPVS. A quo tropicus. Vnde ſermo tropicus, qui dupliciter dici poteſt, vt ſcribit Sanct. Bonauen *diſt. 11. circa tex. lib. 3.* Vno modo dicitur tropicus ſermo in quo eſt aliquod vitium aliquo tropo excuſatum. Eſt enim tropus figura, & figura eſt vitium ratione excuſatũ. Alio modo dicitur ſermo tropicus quilibet ſermo qui habet aliquam improprietatem, ſed tamen excuſatur per aliquam determinationem. Et cũ Magiſt. dicit *d. 11. lib. 3.* quod iſte ſermo: Chriſtus eſt creatura ſecundum hominem, eſt tropicus: hoc dicit, quia habet aliquam improprietatem cõſurgentem ex repugnantia intellectuum, quæ remouetur per determinationem adiunctam. Locutiones .a. impropriæ non ſunt concedendę, nec ad conſequentiam trahendæ, ſed magis ſunt ſuſtinendæ & exponendæ, & arctandæ, ne de minori improprietate veniatur ad maiorem. Bona. Et tropus poteſt dici modus, figura conuerſio. Et diffinitur à Quintil. quod ſit verbi vel ſermonis à propria ſignificatione ad aliam cum virtute mutatio. Inde fit tropicus, a, um pro figuratiuo. Et tropologia, figurata locutio Latine dicitur.

TVBA inſtrumentum muſicum, à tubo canali ſic dicta. Nam ex lignis tubæ fiunt & ex cornibus. Et quæ ex ære ſunt, tubæ ductiles appellantur: quæ ex ligno, vel cornu ligneæ, vel corneæ. Tuba vtuntur milites ad exercitandos animos in prælium. Tuba cornea, vt eſt illic: In voce tubæ corneæ in recordationem arietis immolati per Abraham. Eſt tuba ductilis, vel argentea, vel ærea, quæ metalla fuſibilia, malleabiliaque ſunt. Diciturque prædicatori & ſpeculatori: Quaſi tuba exalta vocem tuam. Quemadmodum de ſancto Bartholomæo dicitur, quod vox eius quaſi tuba vehemens. Denique magnum nimis tremendum ſimul & iocundum habet myſterium tuba nouiſſima vocis Archangeli,

geli, & vocis Chriſti in clangore mirifico, qualiſcunque fuerit concipiendus magis intellectualiter, quam ſenſualiter reſurgent mortui. Sane tam efficax erit, tam late patens, tam omnia pene tranſiens vox illa tubalis, quæ ſaluandis gratiſſima, damnandis (vltra quam dici phas eſt) horrendiſſima, perſtrepet & tonabit. Talem ſe fatebatur aſſidue Hieronymus audire ad terrorem ſimul & ſpem, terrorem cruciantis inferni, ſpem glorificantis Paradiſi. Hæc Gerſon *part. 3. tract. 1. de Canticorum originali ratione, &c.*

TVMOR mentis eſt filia iræ, & eſt quidã conatus ſeu audacia hominis intentãtis vindictam, & eſt quando quis implicat mentem deliberate in variis modis & viis, quibus poſſit proximũ offendere. Tumor mentis obſtaculum eſt veritatis ſecundum S. Thomam ſuper *Iſa. 9. lect. 2.* Et tumor dicitur inflatio, & per tranſlationem ponitur pro ſuperbia.

TVMVLTVS locutio confuſa, & præcipue locutio multorum ſimul, ſecundum ſanctũ Tho. *ſup. Iſa. 17. lect. 2.* Et dicitur quaſi timor multus ſecundum Ciceronem & Quintilianum, & ſecundum Hieronymum. Tumultus eſt vox plurimorum, & nimiæ multitudinis clamor pariter emiſſus. A quo tumultuoſus dicitur, qui turbas excitare ſolitus eſt.

TVRPE, id eſt abſurdum vel abſonum, incõueniens vel incongruum. Vnde (vt Gab. ſcribit *d. 17. q. 1. art. 1.*) Turpe eſt dicere aliquid eſſe traditum ab Eccleſia & non poſſe oſtendere vbi, vel quando. Sicut turpe eſſet Theologo dicere aliquid contineri in Biblia, & nõ poſſe demonſtrare locum, quemadmodum Doctor quidam mihi dixit Iuriſconſultus. Turpe eſt patrono ignorare ius in quo verſatur. Et turpe eſt contrarium pulchro idẽ quod deformis. Transfertur etiam ad animum, vt:

Turpe eſt Doctori cum culpa redarguit ipſum.

Ponitur & pro magno, vt turpe caput, apud Virgilium pro magno legitur. Item pro crudeli vt apud Saluſtium inuenitur, &c. Sed de Grammaticis, Poetis, & Oratoribus vel Hiſtoricis, non eſt nobis in hoc opere cura præcipue.

TVRPILOQVIVM eſt filia luxuriæ, quia luxurioſi quorum eſt cor turpibus delectationib.

plenum, & concupiſcentis, de facili ad turpia verba prorumpunt, ex *S. Tho. 2. 2. q. 153. ar. 1. &c.* Et turpiloquiũ eſt cauſa deſtructiua caſtitatis, ſecundum Ant. *par. 4. Summæ.*

TVTVS, A, VM. idem quod ſecurus, & actiuã & paſſiuam habet ſignificationem, vt tuta vrbs, quæ nos defendit. Tutus ſum ab hoſtibus, id eſt munitus, & ſine periculo ſum. Nihil autem in hac vita eſt tutũ, vt vult Magiſter Ioannes Gerſon *part. 2. in quæſtionibus quibuſdam cum ſuis reſponſionibus*: cum nec ipſa vel virtutum (vt dicitur) tuta eſt victoria, &c.

De litera V.

VAGARI eſt inutiliter peragrare, ſiue ſparſus eo. Et differt ab erro, quia vagari eſt per diuerſa, errare per aliena. Vagari quoque idem eſt qd' vane agi: vt interpretatur Gerſon *tract. ii. nono. ſuper Cantico Mariæ.* A quo Vagatio. Et vagi dicuntur, qui ſunt ſine negotio, modo huc, modo illuc inutiliter diſcurrunt: dicti quod vacui, hoc eſt, ſine negotiis agantur: & vagabundi, qui modo huc, modo illuc diſcurrentes, tempus inutiliter conſumunt.

VAH eſt interiectio inſultantis. Hierony. ad Dama. ſicuti nos in lingua Latina habemus interiectiones quaſdam, vt inſultando dicamus vah, & in admirando papæ, & in dolendo hei, &c. Plautus: *Vah homo imprudens.* Et in Euangelio Matth. 27. *Vah qui deſtruis templum Dei*, &c.

VANVS, A, VM. adiectiuum, accipitur modo pro vacuo, modo pro ſtulto, quaſi mente vacuo & qui in rebus inanib. ſtudium collocat. Modo pro mentiente & infido, & leuia, inaniaque pro grauib. & veris aſtutiſſime componente. De quo apud Grammaticos videatur. Vanum ſecundum Sanctum Bonauenturam *diſtinctio. trigeſima ſeptima. libro tertio. circa tex.* quantum eſt de ſe & de propria intentione. Aliquando eſt aliquid vanum ex accidenti. Tunc autem nomen Dei aſſumitur in vanum, quando aſſumitur ad confirmationem alicuius ſermonis falſi. Et qui hoc modo aſſumit, peccat contra mandatum illud: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.*

Quando vero aſſumitur ad confirmationem

Digitized by Google

alicuius veri, quamuis ſermo ille ſit vitioſus, tamen aſſumptio illa non eſt vſquequaque in vanum: quia ordinatur ad hoc, vt quis adhibeat fidem verbo loquentis: quam & ſi quis non aſſequitur in altero, non tamen operatur fruſtra, ſicut nec orator ſi per compoſitos & ordinatos ſermones non ſemper perſuadeat verum: tamẽ frequens iuratio nominis Dei vbi nulla eſt neceſſitas vel vtilitas expreſſa, non omnino caret culpa imo valde eſt reprehenſibilis, maxime in viris perfectis Hæc Sanct. Bonauentura. A quo vanitas, quod idem eſt quod fallacitas, leuitas & mendacium:& idem eſt vanitudo.

Eſt autem vanitas aliqua mala (vt ſcribit *Gerſon part. 1. ſerm. facto Conſtantiæ in die ſancti Antonij*) ſicut ibi: *Vani ſunt omnes homines, in quibus non eſt ſapientia Dei.*

Eſt & vanitas laudabilis, quæ ex humilitate fundatur. Beata prorſus & rara vanitas huiuſmodi quam docet, tradit & efficit per vinum ſacræ ſcripturæ Chriſtus. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Alioquin euenit iſtud de Mariæ cantico. *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.* Eſt autem hęc humilitas parens diſcretionis & cuſtos, dum non proprio qu. vano ſanctorum Patri cedit iudicio, &c.

Vanvm sive vanitas capitur quadrupliciter, vt ſcribit *Bruleſer diſtinct. 11. quæſt. 4. libro 4.* Vno modo aliquod dicitur vanum vanitate corruptionis quod eſt corruptibile, & ſic omnis creatura eſt vana. Et ſic intelligitur hæc auctoritas Pauli Roman. 8. *Vanitati ſubiecta eſt omnis creatura.*

Alia eſt vanitas variationis, qua aliquid poteſt mutari de vno accidente in aliud accidens: & ſic accipitur in prædicta auctoritate.

Alia eſt vanitas vitioſitatis, qua aliquid dicitur vitioſum & culpabile: & ſic peccator dicitur vanus. Vnde vani ſunt filii hominum, &c. inquantum, ſc. peccatores.

Alia eſt vanitas ocioſitatis, qua homo otioſe viuit. Ezech. 16. *Hæc eſt iniquitas ſororis tuæ Sodomæ.* Brul.

Vana gloria. Vno modo dicit appetitum dignitatis & excellentiæ, & ſic eſt idem cum ſuperbia, & eſt vitium capitale, quia animus directe mouetur ad dignitatem & excellentiam appetendam. De qua vide in dictione *Superbia.*

Alio modo dicit appetitum laudis, & ſic eſt filia ſuperbiæ; ex ſancto Bonauen. 2. ſent. d. 42. q. 2.

Vana gloria eſt voluptas ſtulte oſtentando quæ non ſunt, aut iactando quæ minime vera ſunt, & imprudenter mentiendo. Quod ſane vitium ſummæ eſt ſtultitiæ argumentum. Vide & in dictione Inanis gloria.

Vber quid ſignificet, notum eſt. Vbera Dei ſunt amor & amores, vt ſcribit Gerſon *tr. 2. ſup. Cant. Mariæ*, quoniam omnia ſortitur amor vocabula inſtar Dei, quia Deus charitas eſt: amor eſt os, oſculum, ipſe vbera, ipſe vnguentum fragrans, ipſe oleum effuſum, ipſe nardus, ipſe faſciculus myrrhæ, ipſe equitatus Dei, ipſe botrus Cypri, ipſe lectulus, ipſe flos campi & lilium conuallium.

Vbiqve capitur dupliciter: vt ſcribit Bruleſ. *d. 37. qu. 1. l. 1.* Vno modo ſtricte & proprie, & ſic eſt terminus diſtributiuus pro omnib. locis aduerbialiter & affirmatiue, quia tantum valet ſicut in omni loco. Alio modo large, vt eſt terminus diſtributiuus pro omnibus rebus, & eſt diſtributio accommoda, id eſt in omnibus aliis à ſe, ſicut hic: Cœlum tegit omnia. Et eſſe ſic in omnibus rebus vel vbique. Vno modo eſt præſentialiter, vel per pręſentiam. Alio modo eſſentialiter. Tertio potentialiter. Præſentialiter, quod cognoſcit clare & diſtincte omnes res. Sic Deus neceſſario eſt in omnibus rebus præſentialiter, quia illud dicitur præſens vbiq; in cuius conſpectu omnia ſunt præſentialiter præſentia, ſed Deus eſt huiuſmodi. Secundo modo per potentiam ſeu potentialiter, & eſt ipſum cauſare & conſeruare omnes res in eſſe. Tertio modo per eſſentiam ſeu eſſentialiter, & eſt ipſum vel naturam eius eſſe in omnib. rebus vere realiter, vt Deus. Vnde Pſal. *Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades.* Corollarium. Deus non verius eſt per eſſentiam & potentiam in Paradiſo quam in iſta ſtuba. Item Deus non verius eſt in Eccleſia quam in coquina per eſſentiam, potentiam & præſentiam. Nec ſequitur: ergo in Eccleſia non debeo magis Deum adorare quam in coquina, quia ſunt etiam alii modi eſſendi in. Vnde Deus eſt in Eccleſia per ſanctificationem ſpecialiter. Item Deus vniformiter eſt in omnibus rebus per eſſentiam, per præſentiam, & potentiam, quia Deus æqualiter

Digitized by Google

liter intelligit muſcam & Angelum, & ſic de alijs. Item ſolus Deus eſt vbiq; primo & per ſe, ſic quod nulli alteri conuenit.

VÆ, dolentis eſt interiectio, quandoque & perſæpe in ſcriptura eſt interiectio imprecantis malum. Vnde Gabriel *diſt. 15. quæſt. 6. art. 3. dub. 3. lib. 4.* Væ (inquit) non imprecatur ſcriptura regulariter, niſi ex proceſſu mortalis peccati: vnde Iſa. 10. *Væ, qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitiam, ſcripſerunt vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei, vt eſſent viduæ præda eorum & pupillos diriperent: quid facietis in die viſitationis & calamitatis, &c.* Et Matth. 18. *Væ mundo à ſcandalis:* ſequitur: *Væ homini per quem ſcandalum venit.* Et præmiſit: *Si quis ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Sed væ non imprecatur à Domino niſi peccantibus mortaliter (vt ſcribit Gabriel *d. 16. quæſt. 3. art. 3. dub. 6.*) quibus debetur væ æternum, nec pœna iſta demerſionis niſi mortaliter peccanti. Væ autem perſæpe in ſcriptura imprecatur malis. Vnde Iudith. 16. *Væ genti inſurgenti contra genus.* Et Iob 10. *Et ſi impius fuero væ mihi.* Et Eccleſ. 4. *Væ ſoli, quia cum ceciderit, non habet ſubleuantem.* Eccleſ. 2. *Væ duplici corde.* Eſa. 1. *Væ genti peccatrici populo.* Et Ierem. 13. *Væ tibi Hieruſalem.* Threnor. 5. *Væ nobis, quia peccauimus.* Ezech. 13. *Væ Prophetis inſipientibus.* Et 24. *Væ ciuitati ſanguinum,* & 34. *Væ paſtoribus Iſrael.* Item Luc. 6. *Væ vobis diuitibus.* Et primæ Corinth. nono. *Væ mihi ſi non Euangelizauero.* Et S. Iudas in ſua Epiſtola. *Væ illis qui in via Cain abierunt.* Et Apocal. 8. *Væ, væ, væ habitantibus in terra,* & in multis alijs ſcripturæ locis. Imprecatur Chriſtus Scribis & phariſæis octo væ, vt habetur Matthæi vigeſimo tertio, à quibus debent Eccleſiaſtici præcauere. De quibus vide *Gerſ. p. 2. ſer. facto in cæna Domini de vita clericorum.* Quæ væ octo in Euangelio contenta optantur Eccleſiaſticis. De quibus idem Gerſ. ibidem.

Primum væ eſt claudere viam cœli peruerſis moribus. Hoc fit dum imperiti & ſimplices ex populo arguunt ſibi licere ea quæ vident patres & paſtores ſuos facientes.

Secundum væ, ſub prætextu longarum orationum viduas & ſimplices eſpoliare. A quo væ non ſunt immunes hi qui obitus & ſeruitia multa in Eccleſia pollicentur, & ea vel non exoluunt, vel imperfecte & negligenter exoluunt.

Tertium væ traduci poteſt appropriate ad Eccleſiaſticos, quærentes promotionem alicuius ad ſtatum Eccleſiaſticum vel contra eos qui affectu carnali vel alio faciunt eum peruerſis exemplis & morib. duplo filium gehennæ, quam futurus erat in ſtatu ſeculari.

Quartum væ contra malos interpretes Chriſti.

Quintum væ contra eos qui decimas vſque ad minimum eſſe ſoluendas decreuerunt, & grauiora ipſi derelinquunt.

Sextum væ, mundare diligenter id quod foris eſt in vaſis quib. Deo miniſtratur, vt eſt calix, & conſcientiam dimittere rapinis & immunditia pleniſſimam, vt faciunt qui in conſcientia peccati mortalis & in continuo propoſito non relinquendi peccata ſua neq; occaſiones peccatorum miniſtrare præſumunt.

Septimum væ, contra hypocriſim eorum qui ſanctitatem fingunt extrinſecis ſignis, intus autem ſunt pleni hypocriſi & iniquitate, comparati merito ſepulchris dealbatis.

Octauum væ, eſt qui ſanctis reuerentes eſſe videntur, colentes eorum ſepulchra, memorias atq; reliquias, ipſi tamen eos nequaquam imitantur in ſanctitate, immo præſentib. inimicantur & inſidiantur qui ſanctorum vitam atq; mores quæſierant imitari. Ad quæ omnia væ ſubiungitur horrenda concluſio. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Domus hæc domus erat ſynagogæ, cui ſuccedit domus Eccleſiæ quam iam pene deſertioni vicinam intuemur, vt olim ſynagogam. Hæc Gerſ. qui & latius de illis væ ſcribit ibid.

VECTIGAL eſt id quod præſtatur ex his rebus quæ venduntur. De quo vide in dictione, *Præſtatio.* Eſt etiam vectigal quod ſoluitur portitori. Et vectigalia ſunt neruí reipublicæ, ſecundũ Ciceron. & poſt eum meminit hoc *Gerſ. par. 2. de con. r. ... p. 2.* ante propoſitiones.

VEHEMENTIA eſt quædam acritudo, dicta à vi & impetu mentis ſecundum Gellium, & vehemens, graue, magnum, vigens, acre. Omnis autem vehementia (vt dicit *Gerſ. p. 1. de diſtinctione verarum viſionum a falſis*) eſt ad virtutem periculoſa. Ita ac omnes, v ad dilectionẽ, ad zelũ, ad correctionẽ, & ... Propterea ... enunciauit q dixit. Male cũ ...

tus,& vt alibi dicit, vehemens aniſus voluntatis ad aliquid ſit tibi ſemper ſuſpectus.

Velle eſt in ſe volitionem habere, vt dicit Gab *d* 25.*q.vnica,ar.*3.*lib*.2. Et Deus (vt idẽ ait) non poteſt cogere voluntatem vt inuite velit, quia videtur implicare cõtradictionẽ. Nã inuitus habet nolle. Nolle,eſt nõ velle. Sic inuite velle, eſt velle & non velle. Et illo modo voluntas eſt libera à coactione. Et ille dicitur inuitus velle, qui volendo vult,aut nolendo vult,& talis diceretur cogi, ita quod eodem actu quo vult, cogeretur nolle quod ſimpliciter eſt impoſſibile. Et velle in duo tendit.(vt idem ſcribit Gab. *d*.27.*q.vnica*, *art*. 1.*li*.3.) ſcilicet in bonum illud quod quis vult alicui ſibi vel alteri, & in illud cui vult huiuſcemodi bonũ. Verbi gratia. Si amicus amãdo amicũ ſuum vult ei ineſſe diuitias vel honores. Amor amici (qui eſt quoddã velle) in vtrumq; tendit, amat enim amicũ cui vult ineſſe talia bona, amat & ipſa bona q̃ vult ineſſe amico, amicum quippe propter ſe amat, & vult, diuitias vero & honores vult, & amat propter amicum. Sic volens ſibi bonum equũ per amorem qui eſt velle, in ſeipſum tendit & in equum, vult enim equum eſſe ſanum, fortem, & velocem, non propter equum ibi ſiſtendo, ſed propter ipſum.

Velle in nobis accipitur dupliciter. Vno modo vt nominat actum potentiæ affectiuę, vt eſt quædam potentia naturalis. Alio modo vt nominat actum lib. arbit. Primo modo velle aliquid idem eſt quod affici circa illud. Alio modo velle idem eſt quod eligere, ita ſcribit ſanct. Bona. *d*. 38.*li*.2.*circa tex*. Vnde ſecundũ hos duos actus diſtinguitur in nobis voluntas appetitus, & voluntas eligentiæ non quia in nobis ſint iſtæ duæ voluntates eſſentialiter differentes, ſed quia modus volendi eſt aliter & aliter. Vnde Augu. & habet Magiſter *d*. 28. Cum enim hoc ſit in poteſtate, quod cum volumus facimus, nihil tam eſt in poteſtate noſtra quam ipſa voluntas, ſed præparatur à Domino voluntas, eo ergo modo dat poteſtatẽ. Non intelligit Augu. de voluntate appetitus (vt ſentit Bona.) quæ aliquando adeo adhæret alicui rei, vt vix vel nunquam poſſit ab ea ſeparari, ſed hoc intelligitur de voluntate eligentiæ qua aliquis vult ſe velle q̃ vult, vel nolle: & hoc ſemper in noſtra poteſtate eſt, non tamen ſequitur ex hoc quod iuſtitia ſit in noſtra voluntate, quia non eſt efficax niſi in quantũ pręualet voluntati appetitus, & illi non præualet niſi per gratiã. Vnde multi ſunt peccatores qui vellent eſſe iuſti, & vellent quod nũquam affectarent mala, nihilominus tamen in ſua remanent iniuſtitia, quia non adiuuantur à gratia diuina. Et velle & nolle ſunt actus ipſius voluntatis, & vterq; eſt actus poſitiuus, vt ſcribit Scotus *diſtinct*. 47. *lib*. 1. Et ſi ſint circa idem obiectum, ſunt contrarij actus qui exprimuntur aliis vocabulis, quæ ſunt amare, & odire. Et nolle vt ſcribit Brul. *d*.47.*queſt* 3.*li* 1. eſt actus poſitiuus voluntatis, quo voluntas refugit vel reſilit ab obiecto ſibi diſconueniẽte, Velle aũt eſt actus poſitiuus volũtatis, quo voluntas acceptat obiectũ ſibi aliquo modo conueniens. Et vtrumq; velle & nolle poteſt diſtingui in velle efficax, & in velle remiſſum, vt dicitur velle efficax quo voluntati non tantum cõplacet eſſe voliti, ſed ſi poſſet ſtatim ponere volitum in eſſe, ſtatim poneret. Ita etiam nolitio efficax eſt qua non tantum nolens impedit aliquid, ſed ſi poſſet omnino deſtruit illud. Voluntas autem remiſſa, eſt qua ita placet volitum quod tantum voluntas non ponit illud in eſſe, licet poſſit ponere illud in eſſe. Nolitio etiam remiſſa eſt, qua ita diſplicet nolitum, quod non prohibeat illud eſſe, licet poſſit in nobis. Hæc Scotus vbi ſupra. Vide eundem *d ſtinct*. 6. *q*. 2. *libr*.2. *De velle & nolle*, vide & in dictione, Actus voluntatis, ſupra & in dictione Volitio, infra.

Velle eſt duplex, ſecundum Scotum, ſcilicet Abſolutum, & conditionatum. De quo videatur & Gab. *d*.15.*q.vnica*,*li*.3. Vnde nolle abſolutũ eſt quando aliquis ſimpliciter obiectum oſtenſum non vult actu poſitiuo ſine quacunq; cõditione, vt dũ vult non mori. Sic velle abſolutum oppoſito modo, quãdo quis ſimpliciter vult obiectum oſtenſum ſine conditione. Nolle conditionatum, eſt dum quis vult aliquid ꝑpter certam conditionẽ exiſtentem, qđ tamen quantum in ſe eſt nollet ſublata conditione tali, vt ſi mercator in periculo maris exiſtens proiicit merces vt euadat periculum, reſpectu proiectionis mercium habet nolle cõditionatum, licet enim ſimpliciter loquendo vult proiicere, quia nõ coactus ab aliquo extrinſeco proiicit, tamen nollet proiicere quantum in ipſo eſt,

ſi

ſi alias non proiiciendo periculum poſſet euadere. Volitio ergo qua vult proiicere merces, exprimitur per volo, & nolitio conditionata per nolle, ſcilicet ſi poſſem alias euadere. Et talis nolitio conditionata ſufficit ad triſtandum de ſic nolito eueniente. Sicut mercator cū triſtitia eiicit merces, nec ibi velle oppoſitum facit tantum habere gaudium, ſicut nolle conditionatum triſtitiam. Talis enim nolitio & volitio conditionata ſufficit ad peccatum mortale, quale forte fuit peccatum angelorum non prius deceptorum quam peccarent, quia voluerunt quantum in eis erat eſſe æquales Deo, ſed noluerunt ſimpliciter, quia hoc videbant eis impoſſibile. Similiter qui metu pœnæ mortis idola colit, mortaliter peccat, licet nollet, ſi alias mortem euadere poſſet. Similiter qui vellet occidere proximum, ſi impune poſſet, licet ſimpliciter nolit, tamen ſic volendo conditionate, peccat mortaliter, & tamen ſufficit voluntas conditionata ad meritum, quale eſt in miſerante corde proximo non potente ſubuenire in opere. Hæc Gab. *diſtinct. 15. q. vnica, art. 1. lib. 3. ſententiarum.*

Velle aliqvid eſt dupliciter (vt ſcribit S. Bona *diſt. 18. q. 2. l. 2.*) Vel exiliter & ſemiplene, ſicut dicitur, vult & non vult piger. Vel plene & ſufficienter, ſicut dicit Apoſtolus Phil. 2. *Deus operatur in nobis velle & perficere.* Primo modo poteſt eſſe in peccatore, & talis voluntas non facit aliquem iuſtum. Secundo modo nō poteſt eſſe ſine gratia præueniente & adiuuante voluntatē. Hoc autem ſecundo modo non poteſt voluntas iuſtitiæ reddere animā iuſtam. Et ſic ſecūdum Rich. *d. 38. ar. 2. qu. 2. lib. 4.* duplex eſt velle, ſcilicet Plenū quod eſt velle deliberatiuum. Et ſemiplenum, quod eſt velle ex ſurreptione. Sic duplex eſt votum, vt ibid. declarat.

Velle Deliberativvm (vt ſcribit Rich. *d. 49. art. 2 quæſt. 2. libr 4.*) dupliciter poteſt accipi. Vno modo pro velle libero poſt liberam & certā rei cognitionē ſeu cogitationem Alio modo pro velle poſt intellectus reconciliationē, ſecūdum quem modum communius videtur accipi à Philoſ. Primo modo dico (inquit Rich.) omnes homines de neceſſitate volunt beatitudinem in generali voluntate deliberatiua. Quanto enim homo magis cognoſcit beatitudinem, tanto magis videt in ea contingentem omnem rationem appetibilitatis, & nullā rationem fugibilitatis, ſed ſicut voluntas nihil poteſt appetere niſi ſub ratione alicuius boni, ita nihil poteſt refugere niſi ſub ratione alicuius mali. Loquendo vero de velle libero poſt intellectus conſiliationem, quod quidem velle proprie loquendo dicitur deliberatiuum. Sic dico (inquit Richard.) quod in ipſo eſt aliquid perfectionis: & hoc eſt libere velle aliquid imperfectionis, ſcilicet dependentia libertatis ex intellectus conſiliatione. Accipiēdo ſic velle deliberatiuum pro velle libero poſt intellectus conſiliationem, ſic homo ex deliberatiua voluntate non appetit beatitudinem nec contingenter, nec de neceſſitate, quia ſic deliberatiua voluntas includit imperfectionem in intellectu, quæ in ipſo eſſe nō poteſt reſpectu finis. Sed ſi accipiatur velle deliberatiuum ratione huius quod eſt perfectionis, in eo quod eſt libere velle, illud quod intellectus vere & determinate dictat eſſe volendū. Sic dico inquit Rich quod omnes homines de neceſſitate beatitudinem appetunt ex deliberatiua voluntate, &c. Quandoque volumus quæ non poſſumus. Hinc dicunt doctores aliqui, quib. aſſentit Gerſon parte 2. de pollutione nocturna, conſid. 3. quod aliquando non eſt tam meritorium credere, ſicut velle credere, nec dolere ſenſualiter de peccatis ſicut velle dolere & non poſſe. Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus (inquit Propheta) præparationē cordis eorum audiuit auris tua. Deus itaque vt ait Gerſon, iudicat nos & noſtra ſecundum ſuperioris rationis arbitrium, voluntatē, & iudicium, & non ſecundum ea quæ nobis inuitis atq; contradicentibus portio ſenſualitatis inferior aduehit & producit, qualia ſunt volubilitas imaginationū & phantaſiarum, ſtimulus inſuper carnis illecebroſus & vindicatiuus: vacillationes præterea timidæ, & incertæ ſuper agēdis aut ſuper eis credendis, quæ noſtris nequaquam ſenſib. attingimus, & ſimilia. Decipiuntur in hoc multi ex ſimplicibus diſtinguere neſcientes inter ea quæ portio animæ ſuperior agit per conſenſum, & ea quæ portio animæ inferior patitur abſque ſuperioris aſſenſu, darent ſæpe aliis bonum conſilium, qui neſciunt illud præſtare ſibi. Quare ſic? certe inquit Gerſon ob turbam hanc paſſionum ſimul irruentium tumultuantem & rixantem, &c.

Venatio eſt triplex, vt poſt Alexand. *quaeſt.* 109. *part.* 4 *memb.* 1. notat Gab *d.* 16. *q.* 4 *ar.* 3. *dub.* 2. *libr.* 4. Quædam oppreſſiua, quædã arenaria, quædam ſaltuoſa. Venatio oppreſſiua eſt, qua opprimuntur pauperes, de qua Gen. 10. *Cœpit Nemroth robuſtus eſſe venator coram Domino*, id eſt hominum oppreſſor & exactor, vt exponitur *d.* 6. & hæc eſt peccatum. Arenaria eſt cũ quis pugnat cũ beſtia dentata in arena, & ad hoc locat operas ſuas, & hæc illicita eſt ſicut prima, & qui eam exercet ſub precio locatus, peccat mortaliter, & efficitur infamis 3. *quaeſt.* 7. *Infamis.* Venatio ſaltuoſa eſt, quæ fit in ſiluis & ſaltibus montium, hæc eſt licita, fit tamen illicita ex tempore, vt in quadrageſima, & ex perſona, quia clerico non eſt licita, ſaltem illa quæ fit cum canibus & clamore. Ponere autem laqueos vel rete ſine ſtrepitu & clamore non eſt illicitum clerico.

Venditio (vt ſcribit Gerſon *part.* 2. *operum de contractibus, parte* 1. *conſid.* 4.) eſt contractus per quem fit translatio dominij alicuius rei de vno ad alterum precio legitimo mediante, ita quod ibi eſt merx & precium, & emens & vendens. Vide latius ibi, & plura de venditione. Idem in regulis moralibus, Remitto & te ad iuriſperitos.

Venter differt ab aluo & vtero, vt notat Bruleſ. *diſtinct.* 13. *qu.* 5. *lib.* 4. Venter eſt qui cibos digerit & mittit ad ſingulas partes corporis, & eſt illa pars quæ eſt à fundo infimo ſtomachi vſq; ad inguinem. Aluus eſt illa pars interior quæ non videtur, in qua reponuntur ſordes. Vterus vero pertinet ad mulieres, in quo ponuntur infantes.

Venus Dea putata eſt, quod ad omnia veniat, hæc contra virtutes efficaciſſime pugnat, vt & in triumpho Veneris Bebelij amplius de ea ſcripſimus. Dicitur & ſtella. A quo venereus, vt furor venereus, qui plus cedendo, fugiendoq; vitatur & reprimitur, quam vtendo, vt ſcribit Gerſon *de cœlibatu ſiue caſtitate Eccleſiaſticorum, & præcipue fuga mulierum otii.* Vnde Ouid. *Ocia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.*

Abſit ſobrietas familiaritas abſit. Gerſon.

Veniale peccatvm. Vide ſupra in dictione, Peccatvm veniale, & plura de hoc Gerſon.

Verbvm. Quo vocabulo frequenter vtitur Aug. in ſuis ſcriptis, & dicitur à verbo, as, quod eſt dico, is. Vnde Poeta: Verba dat omnis amãs, id eſt dicit. Vel (vt aliqui volunt) à verberatu, quod verberato lingua intra palatũ aere omnis oratio promatur. Vnde pro qualibet dictione ponitur, ſiue illa ſit nomen, ſiue pronomen, ſiue vna aliarum partium. Et verbum accipitur quintupliciter. Accipitur enim verbum largiſſime, pro actu intelligendi genito ſiue producto, ſiue complexo, ſiue incomplexo, vt ſcribit Gab. *d.* 27. *qu.* 2. *lib.* 1. Hoc modo accipit Aug. 19. *de trinit. cap.* 9. cum dicit. Et ſi verba non ſonant in corde ſuo, dicit vtique qui cogitat. Et cũ contingit cogitare complexe, & incõplexe, ſequitur quod quælibet cogitatio ſiue intellectio eſt verbum. Secundo accipitur pro quolibet actu complexo mentali indicatiuo, quo, ſcilicet alicui aſſentitur, vel diſſentitur, ſiue vero, ſiue falſo. Et hoc modo propoſitio ipſa vera vel falſa non eſt verbum neque actus dubitatiuus, ſed duntaxat aſſenſus vel diſſenſus. Illa clare eliciuntur ex verbis Augu. 15 *de trinit. cap.* 16. Nonne multa dicimus, etiam quę neſcimus, nec dubitantes ea dicimus, ſed vera arbitrantes. Et ſequitur. Cum dubitamus, nondum eſt verbum de re de qua dubitamus, ſed de noſtra dubitatione verbum eſt. Et ſequitur, cum mentimur volentes & ſcientes, falſum verbum habemus. Tertio modo accipitur verbum pro actu indicatiuo vero, nato gigni ex habitu ſcientifico, vel ſaltem habitu vero. Hoc modo accepit Augu. 15. *de trinit.* cum dicit. Neceſſe eſt cum verbum loquimur, id quod ſcimus loquimur, ex ipſa ſciẽtia quam memoria tenet naſcatur verbum. Et ſequitur, formata quippe cognitio ab ea re quam ſcimus, verbum eſt quod in corde dicimus, quod neq; Græcum eſt, neq; Latinum, nec linguæ alicuius alterius. Et c. 13 Omnia quæ per ſeipſum, & quæ per ſenſum corporis ſui, & quæ teſtimoniis aliorum percepta ſunt ſcit, animus theſaurus memoriæ condita tenet, ex quibus gignitur verbum, quod quando ſcimus, loquimur ante omnem ſonũ, ante omnem originem ſoni. Quarto modo accipitur verbum pro notitia vera cũ amore plata. De hoc dicit Aug. 9. *de trinit.* Verbum amore concipitur, ſiue creaturæ, ſiue creatoris. Et in eodem li. quærit, an omnis notitia verbum ſi an tantum amata? Et

Digitized by Google

ſoluit tantummodo duplicem verbi ſignificationem Vnam, qua verbum dicitur, dum quod placet mente concipitur, ſecundum quod genus verbi eſt illud Apoſtoli. Nemo dicit Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto Aliam vero cum omne quod notum eſt verbum dicitur animo impreſſum quamdiu de memoria proferri poteſt, quamuis res ipſa diſpliceat, ſecundum quod genus verbi Dominus ait. *Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum.* Et ſequitur. Verbum quod nunc inſinuare volumus eſt cum amore notitia. Ex quo patet quod verbum ſic dictum dicit duos actus, ſcilicet intellectus & voluntatis, alioquin non pertinet ad ſecundam partẽ imaginis præciſe, ſed includit tertiã partem, quod eſt contra beatum Aug qui partes imaginis dicit conſiſtere in mente, notitia, vel verbo & amore. Quinto modo accipitur verbum pro conceptu mẽtis, ſiue ſit ſubiectiue in anima, ſiue tantum obiectiue, ſiue ſit actus intelligendi ſiue non. Hoc modo vult Aug. 15. *de trinit.* quod omne ſignum poſterius notificatum quod adhiberi poteſt aliquo modo ad ſignificandum illud, quod intelligitur per notitiam eſt verbum: huiuſmodi autem eſt conceptus, &c. ſecundum hanc verbi diſtinctionẽ opiniones contrariæ poſſunt cõcordari, atque auctoritates ſanctorum Anſelmi & aliorum poſt Auguſtinum ſcribentium facilius intelligi. Et omnibus modis præfatis verbum dicitur gigni de memoria, & eſt qualitas mentis. Item verbum importat aliquid, ꝙ dicens loquendo format. Nam dicere loqui eſt ſecundum ſanctum Bona. *in primo d. 27. queſt. 1.* Et quid eſt loqui niſi exprimere, id eſt formare vel producere verbum eius, qđ nouit expreſſiuum. Loquitur autem dicens quandoque apud ſe, quandoq; ad alterum Ad ſe, quando ſibiipſi quæ cogitat vel voluit manifeſtat gignẽdo in ſe notitiam ſimillimam rei alicuius (ſui vel alterius) cognitæ. Loquitur ad alterũ, dum alteri ſigno exteriori exprimit, vel notificat quæ mẽte concipit. Primæ locutioni reſpondet verbum menti immanens & conceptum. Secundæ verbum tranſiens & prolatum. De hoc Aug. 15. *de trinit. c.* 10. Verbum quod foris ſignat, ſignum eſt verbi quod intus latet. Vbi tangit vtrumque verbum, &c. Et verbũ dicitur quod loquimur. Vnde Iacob. in ſua cano. *Qui in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Et quidam dixit, quod verbum prius debet venire ad limam quam ad linguam. Et cum dicitur: Omne verbum non eſt impoſſibile apud Deum, intelligitur verum, omne verbum non implicans poſſibile eſt apud Deum: non enim omne conceptibile eſt Deo poſſibile. Poſſum enim aliquid concipere quod eſt ſimpliciter impoſſibile, ſiue quod implicat, ſicut multis imponitur opinio, quæ implicat. Sed omne verbum ſimplex, quod ſcilicet ſimplici cognitione concipitur, poſſibile eſt Deo. Gab. *d. 1. q. 2. lib. 3.*

VERBVM IMMANENS eſt aliquid in intellectu productum, expreſſiuum eius quod actualiter dicens, noſcit: & quia eſt expreſſiuũ, ideo ſimile expreſſo repræſentatiue. Expreſſio enim & manifeſtatio fit ratione ſimilitudinis. Gabriel *diſt. 27. quaſt. 2. lib. 1.* Et quod aliquid ſit verbum mentale, requiruntur quatuor conditiones. Prima, quod ſit aliquid in intellectu 15. *de Trinit. cap.* 10. per ſigna corporalia, verbum quod mente gerimus, innoteſcit. Secunda, quod ſit aliquid in mente genitum, vt ſit proles quædam 9. *de Trinit. cap.* 7. Conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, nec à nobis naſcendo deſcendit. Tertia quod ſit ſimilitudo rei & imago eius 9. *de Trinit. cap.* 11. Notitia verbum eſt, & cum habeat notitia ſimilitudinem ad eam rem quam mens nouit: ideoque & imago & verbum eſt. *Item 15. de Trinitate cap. 12.* Verbum eſt ſimilimum rei notæ & imago eius.

Quarta conditio, quod ſit expreſſiuum ſiue manifeſtatiuum rei cuius eſt verbum, & notitia hæc ſequitur ex tertia, quia ſimile repræſentatiuum eſt ſui ſimilis. De hoc dicitur *ſeptimo de Trinitate capite tertio.* Verbum quod non proferimus temporale & tranſitorium ſeipſum oſtendit, & illud de quo loquimur. Et Gloſſ. *Mat. 11. ſuper illud: Nemo nouit niſi pater*, &c. Verbo enim ſuo pater ſe declarat, & verbum ſeipſum declarat, quia mentis noſtræ lumen eſt Et quoniam hæ conditiones cõueniunt omni actuali cognitioni in nobis; ideo omnis talis in nobis eſt verbum. Vnde 15. *de Trinit cap.* 10. Et ſi verbum non ſonat in corde, dicit vtique qui cogitat: Quicquid igitur cogitatur, verbũ mẽtis eſt: licet adhuc verbum mentis quandoq; largius

quæ

Digitized by Google

quandoq; ſtrictius accipiatur, quia omnis mentalis cognitio noſtra in mente gignitur, & eſt naturalis imago rei repræſentatiua, & per hoc rei quam repræſentat expreſſiua & declaratiua. Ex quo conditiones prædictæ de verbo vere & proprie reperiuntur in Deo: vere & proprie eſt ibi verbum non tranſſumptiue. Eſt enim ibi ſapientia ſeu notitia genita, patri ſimillima, & omnis paternæ perfectionis expreſſiua, & ita proprie verbum. Vnde Hebr. 1. *Nouiſſime Deus pater locutus eſt nobis in filio*: Et ſequitur: *qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius*. Et ad Coloſ. 1. *Imago inuiſibilis Dei*. Et Sapien. 7. *de ſapientia genita dicitur*. Candor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula maieſtatis Dei, & imago bonitatis illius. Quia .a. in diuinis non omnis cognitio eſt producta, ſed eſt ibi notitia & ſapientia eſſentialis non producta, quæ eſt omnib. modis diuina ſapientia ſiue eſſentia eadem tribus, non enim pater ſapit ſapientia genita 7. de Trinit. c. 1. prope finem, Siquidem nihil recipit pater à filio, ideo non omnis notitia diuina eſt verbum, ſed ſolum notitia genita. Et ideo ſolus filius eſt verbum, quia ſolus eſt genitus. Vnde Aug. *6. de tri. c. 2.* Verbũ ſolus filius accipitur non ſimul pater & filius tanquam ambo vnum verbum, hæc de verbo immanenti & æterno Gabriel ſcribit *d ſt. 27. q. 3. l b. 1.* de quo & infra amplius videbitur.

VERBVM VOCALE eſt aliquid in voce, ſubordinatum verbo mentali, quod non ſignificat verbum mentale, ſed ſignificat rẽ illam ad placitum, quam verbum mentale, cui ſubordinatur ſignificat naturaliter. Gabriel *d. 27. q. 2 l 1. & ar. 3.* & in fine dicit, omne verbum quod eſt notitia complexa & adhæſiua gignitur per præuias cogitationes & inquiſitiones ac diſputationes.

VERBVM TRANSITORIVM & prolatum. Eſt creatura à Deo producta, ſpiritus Dei manifeſtatiua (vt dicit ſanct. Bonauen.) & ſic capiendo verbum eſt eſſentiale, quantum ad terminum à quo producitur, quia æqualiter à qualibet perſona producitur, & æqualiter omnes manifeſtat.

VERBVM IMPERATIVI modi multipliciter accipitur in ſcriptura. Aliquando præceptorie. Aliquando conſultorie. Aliquando inſinuatorie, & aliquando permiſſiue, quorum ſumi poſſunt exempla ex diuerſis locis ſcripturæ. Vnde 3. Reg. vltim. dicitur: *Quis ſeducet Achab regem Iſrael*, & poſt ſubiungitur quod Dominus dixit ſpiritui mendaci. *Egredere & fac*, ibi imperatiuus, egredere & fac, non intelligitur imperatiue, ſed permiſſiue, &c. Hæc S. Bona. *d. 37. a. 2. q. 1. dt. 1.* Et verba fidem Chriſtianam exprimentia, vt idem vult Bonau. *d. 4. qu. vlt. l. 3.* debent eſſe ab errore longinqua, & deuotioni approximantia, maxime illa in quibus eſt ſermo de virgine Maria. Ipſa enim cunctas hæreſes interemit in vniuerſo mundo, veritatem in ſeipſa concipiendo & pariendo. Ipſa etiam reconciliationem toti generi humano promeruit, & ideo erga eam debet omnis ardere Chriſtianorum deuotio. Et propterea quia beata virgo illum concepit, qui non tantum eſt Chriſtus propter vnionem, ſed etiam Deus verus propter æternam generationẽ, Dei genetrix debet dici, vt ex ipſo vocabulo honoretur & impietatis error extinguatur, qui dixit Mariam concepiſſe hominem. Ad cuius erroris fomentum Neſtor. (vt narrat Dam. verus doctor) voluit eam Chriſti genetricem non Dei genetricem appellare qu. purum hominem genuiſſet, vt latius ibid. declarat S. Bona. vbi ſup. & paulo poſt concludendo. Beata itaq; virgo eſt Dei genitrix appellanda, iuſte & veraciter & deuote. Et quod dicitur mater Dei, nõ eſt propter hoc quod genuerit eum ſecundum diuinam naturam, ſed propter idiomatum communicationem, & myſterii incarnationis expreſſionem & ipſius virginis honorificationem. Liberis autem verbis vtuntur Philoſophi, & in reb. ad intelligendum difficillimis offenſionem piarum aurium non pertimeſcunt. Vobis autem, ſcilicet Theologis ad certam regulam loqui fas eſt (vt ſcribit Gerſon *parte 1. ſerm. pro Viagio regis Romanorum part. 2. directione tertia.*) Omnia præterea verba cuiuſcunque temporis ſiue præteriti ſiue futuri ſiue importent actus eſſentiales ſiue notionales, dicuntur vere de Deo, & eſt regula omnium Theologorum generalis. Et iſta regula fundatur in dicto Augu. ſuper illo verbo. Quæcunq; audiui à patre. Et licet iſta verba dicantur de Deo, non tamen dicũt diuerſas differentias. Verba igitur diuerſorum temporum nõ dicunt differentiam temporis prout dicuntur de Deo. Item idem ſunt præſens, præteritum & futurum in Deo. Verba quoque diuerſorum temporum vt dicuntur, important nunc æternitatis, non tamen

Digitized by Google

tamẽ abſolute, ſed prout coexiſtit pluribus partibus temporis (ita ſcribit *Brul. di. 4. qu.1. lib.1.*) Et verba prædicabilia de Deo quædã ſunt eſſentialia, vt cõmunicatur, quędam perſonalia, vt generat generatur, ſpirat ſpiratur. Quædam communia, vt eſſe, exiſtere, creare, gubernare, intelligere, amare, &c. *Gab. di. 4. qu. 1. lib.* 1. Et Petrus de Aliac. *q. 5. lib. 1 ſent.*

Verbum ociosum ſecundum *S. Bona.* eſt illud quod non ordinatur in finem, & quod caret omni vtilitate, dum tamen aliquam deberet habere. Et ſic intelligendum eſt illud Greg. Verbum ocioſum eſt quod caret ratione iuſtæ neceſſitatis & intentione piæ vtilitatis. Et inter tale otioſum & meritorium cadit medium, quãdo aliquis aliquid loquitur, quod non eſt omnimoda vtilitate priuatum, nec tamen eſt ordinatum in Deum tanquam in finem vltimum. Frequenter autem verba quæ videntur inutilia vtilia fiunt dum ordinantur ad recreationem aliquam ſpiritus, & ad excluſionem acediæ ſecundum quod refertur beatum Bernard. dixiſſe cum quendam fecit ceſpitare. Ocioſum inquit fuit factum, ſed non ocioſe factum, fecerat enim hoc ad lætificandum illum quem viderat mœſtum.

Verbum divinum eſt perſona ſeu notitia genita de ſcientia dicentis quæ eſt Dei & omnium creaturarum tanquã obiectorum cognitorum, ſicut dicit *Aug. in lib.* 83. *qu.* In nomine verbi ſignificatur non ſolum reſpectus ad patrem ſed ad illa quæ per verbum facta ſunt operatiua potẽtia. Connotat enim verbum id quod manifeſtat. Manifeſtat autem omne quod intelligitur. Vna autem diuina ſcientia de qua gignitur verbum omnia Deus & creaturæ intelliguntur, ideo cõnotat reſpectiue creaturas. *Gab. di.* 27. *q.* 3. *lib.* 1. Et diuinum verbum (vt ait *S. Bona di 27. ſerm. 2. q. 4. lib.* 1.) eſt veriſſimum, placẽtiſſimum, omnipotentiſſimum, &c. Et ſolus filius eſt verbum in diuinis, quia omne verbum eſt genitum, ſolus filius eſt genitus, ergo ſolus filius eſt verbum, vt dicit *Gab. vbi ſupra.* Et verbum omnibus modis eſt filius. Et ſola intellectio genita, quæ ſolus eſt filius, eſt verbum. Et in fine vbi ſupra dicit Gabr. Verbum Dei non naſcitur de omnibus cognitis ſcientia patris, ſed naſcitur de ſcientia patris, quæ eſt vna omnium cognitorum, & hæc eſt patris ſubſtantia. Et verbum eſt purum notionale, quia conuenit ſoli filio. Et illud verbum factum eſt caro: de quo Aug. *de trinit. c.* 19. Cum lego, verbum caro factum eſt & habitabit in nobis. In verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnoſco verum hominis filium & vtrumque ſimul in vna perſona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. De quo Gerſ. *par. 2. ſerm. in die natiuitatis Domini per plura ſcribit, & alias dicitur.* Illud verbum patris ex tempore incarnatũ non eſt aliquo modo compoſitum. Omnis enim cõpoſitio repugnat ſummæ ſimplicitati (vt dicit *Gab. di. 6. q. 1. lib. 3.*) verbum ſicut quælibet perſona diuina eſt ſumme ſimplex, ergo nullo modo compoſita, vt latius ibi probat. Et per verbum filium Dei pater notificauit ex tempore ad extra multitudinem perfectionum diuinarum, quam habet ab æterno ab intra. Et per conſequens filius Dei per quem facta ſunt, & notificata omnia habet dici nomen Dei. Item per verbum filium Dei fuerunt non ſolum nobis notificatæ diuinæ perfectiones eſſentiales in opere creationis, ſed etiam myſterium trinitatis, de quo latius ſcribit Iacob⁹ de Valentia *ſuper illud Pſalm.* 148. *Ignis, grando,* &c. quæ faciunt verbum eius, &c. Filius autem & verbum non ſunt nomina ſynonyma. De quo vide ſupra in dictione *Filius.*

Verecundia poteſt accipi tripliciter ſecundum *Rich. di.* 33. *art.* 5. *q.* 8. *lib.* 3. Vno modo pro paſſione, & ſic non eſt virtus ſed paſſio laudabilis, dicente Philoſ. 4. Ethic. c. 1. quod verecundia eſt laudabilis: paſſiones autem non ſunt virtutes: quia virtus eſt habitus, vt dicitur 2. Ethic. Secundo modo verecundia accipitur pro actu, & ſic eſt actus virtutis. Tertio modo pro habitu habilitante ad talem actum, & ſic eſt virtus ſecundum ſanctum Thom. 2. 2. *q.* 144. per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariam. Idem verecundia ponitur pars temperantiæ vna, & alia honeſtas per quam aliquis amat pulcritudinem temperantiæ. Nam inter virtutes præcipue temperantia vendicat ſibi quendam decorem, & intemperantiæ vitia habent turpitudinem. Et ſecundum Anto. in ſumma *par. 4. titu. 4.* verecundia dicitur virtus large accipiendo nomen virtutis, prout omne quod eſt laudabile in humanis actibus vel paſſionibus dicitur virtus, ſed proprie non eſt virtus, quia deficit à perfectione virtutis inquantum eſt timor alicuius turpis, vel inquantũ eſt timor ingloria-

Digitized by Google

tionis ſecundum Philoſophum. 4.Ethic.ſcilicet opprobriorum,paupertatis, ignobilitatis,ſeruitutis. Nam ex imperfectione prouenit quod quis de huiuſmodi verecundetur. Virtuoſus enim talia non curat ſed contemnit,quia indigne ſibi irrogantur,ſicut legitur de Apoſtolis Act.5. quod ibant gaudentes à conſpectu, &c. Verecundia ſecundum Paulum Corteſium *lib.3.ſent.di.8.* eſt culpæ ſpectatrix &tenerrimus oculorum pudor qui à criminum genere infamiæ metu arceatur. Et ſecundum *B. Thom.2.q.116.art.2.* verecundia eſt timor turpitudinis exprobrabilis. Et principaliter reſpicit vituperium, Sed reſpicit culpam conſequenter & hoc dupliciter ſcilicet ceſſando & celando. Et dicitur à vereor, quod idem eſt quod timeo. Quid autem apud Deum,quid apud homines gratioſius quam humilis verecundia, &c. vt ſcribit *Gerſ.tract.*10.*ſuper Magnificat.* Et *Ambroſ. lib. 2.offic.* Pulchra virtus eſt verecundia & ſuauis gratia,quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus. Speculum enim mentis plerunque in verbis refulget, ipſum vocis librat modeſtia, ne cuius offendat aurem vox fortior.Deniq; in ipſo cauendi genere prima diſciplina verecundia. Et vt ſcribit Hieron. Ingenia liberaliter educata facilius verecundia quam metus ſuperat, & quos tormenta non vincunt, interdum vicit pudor. *Greg.ſuper. Ezech. homel.* 10. Sicut verecundia laudabilis eſt in malo, ita reprehenſibilis eſt in bono. Erubeſcere enim malum ſapientiæ eſt, bonum vero erubeſcere fatuitatis. Qui erubeſcit mala pœnitendo quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. Qui vero erubeſcit bona facere, à ſtatu rectitudinis cadit, itaque ad damnationem tendit,ſicut per redemptorem dicitur. Qui me erubeſcit & meos ſermones, &c. Et ſecundum Bernard.verecundia eſt ſoror continentię,&bonum ſignũ,vt inquit Seneca,in adoleſcente,&c.

Veritas eſt adæquatio rei ad intellectum, vt Philoſ. deſcripſerunt, de quo *Gab.ſer.2.dom. Exaud.* Et veritas dicitur dupliciter ſecundum *Rich.di.46.art.2.q.2.in fin.lib.4.* Vno modo ſecundum quod conſiſtit in quadam adæquatione rei ad intellectum, cuiuſmodi eſt veritas intellectus. Alio modo pro voluntate manifeſtandi ſe exterius in ſignis & operibus ſecundum rectum iudicium rationis, ſecundum quem modum loquitur de veritate Philoſ. 4. *Ethic.ca.* 13. Veritas ad ſimilitudinem primi modi dicta in Deo, differt ſecundum rationem intelligendi à iuſtitia,quamuis idem ſint re,ſed dicta ad ſimilitudinem modi ſecundi in Deo pertinet ad rationem iuſtitiæ.Eſt enim voluntas conformandi opera ſua ad iuſtitiæ rationem ſeu regulam, quæ regula eſt veritas primo modo dicta.Veritas primo modo dicta prior eſt ſecundum rationem intelligendi quam miſericordia, eſt enim eius regula, ſic non eſt de veritate ſecundo modo dicta,&c. *Rich.* Et veritas rei dupliciter accipitur (vt ſcribit *Gab di.*14 *q.3.art 1 lib.*4.) poſt *Alex. p.4.q.4.m.*1. Vno modo vt refertur ad exiſtentiam rei. Alio modo ad efficaciam. Veritas exiſtentiæ eſt, cum res habet quicquid ad eius eſſentiam pertinet. Veritas efficientiæ eſt, cum res habet effectum ſuum ad quem ordinata eſt, quomodo homo carens rationis vſu aut non viuens ſecundum rationem, dicitur non eſſe verus homo,ſed beſtia vt vult *Boet.4. de conſol.proſa* 3. quod transformatum viciis hominem æſtimare non poſſis.

Veritas vt dicit *Pet.Aliac.q.1.prol.* eſt propoſitio vera, nec eſt quid diſtinctum à propoſitione,vt ibidem patet, oſtendit & probat.

Veritas sermonis poteſt eſſe duplex, & ſimiliter duplex falſitas ſecundum *Bona.* poſt *Alexand.p.2.qu.*129.*membr.*1.ſecundum quod ſermo poteſt referri ad rem ſignificatam, vel ad intentionem proferentis. Nam referendo ſeu comparando ad rem ſignificatam, ſi fuerit adæquatio rei ad ſignum quod res ita ſe habeant, quomodo ſe habere ſignificantur,dicitur ſermo verus. Si ſignificantur non ſic habere, quam ſe habeant, aut aliter ſe habere, quam ſe habeant, dicitur ſermo falſus. Comparando autem ad intentionem proferentis, ſermo dicitur verax aut fallax. Verax ſi hoc quod verba foris ſonant,etiam mente credendo intendat. Si vero aliud credit, ſermo dicitur fallax, etiamſi verus fuerit, vt ſi quis falſum putat, quod verum eſt, credens falſum aſſerit pro vero, fallax eſt illa aſſenſio, licet ſit vera, ſic differunt mendacium & mentiri. De quo ſuo loco dicitur. *Gabr. hac diſt.*38.*qu. vnic. art.*1.*lib.*3.

Veritas theologica eſt veritas neceſſaria viatori ad æternam ſalutem habendam, hoc eſt,veritas Theologica eſt veritas,cuius noti-

tia

Digitized by Google

tia adhæſiua neceſſaria eſt ad ſalutem explicite, vel implicite habenti vſum rationis & eam apprehendenti, vt omnes veritates in canone bibliæ contentæ ſunt veritates Theologicæ, & ſufficit ad ſalutem ea credere implicite, ſicut omnia reuelata in genere à Deo in ſenſu per ſpiritum ſanctum intento. Item omnis propoſitio ſeu veritas formata, vel formabilis de Deo, vel etiam de creaturis, vt referuntur ad Deum ſecundum rationem gubernationis, creationis, conſeruationis, iuſtificationis, redemptionis, remunerationis & ſimilia quæ conſiderantur in Theologia, vt paſſiones ſubiecti dicuntur veritates Theologicæ. *Gabr. quæſt.1. prolog. & Aluac. q.1. prol. a. 2.* Et aliquæ veritates ſunt naturaliter notæ, vt Deus eſt bonus, viuens, ſapiens. Aliæ ſupernaturaliter cognitæ & tantum creditæ, vt Deus eſt trinus & vnus, Deus eſt incarnatus. *Gab. vbi ſup.*

Veritas catholica eſt veritas reuelata à Deo in ſe, vel ſuo antecedente pertinens ad religionem. Dicitur, veritas reuelata à Deo, quia veritas humano ingenio adquiſita, puta per demonſtrationem vel experientiam, vt talis non dicitur veritas catholica, quia omnis veritas catholica, eſt articulus fidei. Fides autem non innititur euidentiæ naturali, ſed diuinæ reuelationi. Dicitur in ſe, propter veritates ſacri canonis bibliæ, quæ omnes immediate ſiue ſecundum ſe ſcriptoribus eius ſunt reuelatæ. Ipſi enim fuere calamus ſcribæ, id eſt ſpiritus ſancti velociter ſcribentis. Dicitur, vel in ſuo antecedente propter veritates quæ ex contentis in biblia poſſunt deduci, vel inferri in conſequentia neceſſaria: vt eſt illa, Deus eſt verus homo ex animali rationali & carne ſubſiſtens, quæ ſub hac verborum forma non habetur in ſcriptura, ſed ex eis poteſt deduci in conſequentia neceſſaria. Dicitur, ad religionem pertinens propter veritates religionem ſiue pietatem non reſpicientes, quæ non dicuntur veritates catholicæ quamuis fuerint à Deo reuelatæ. Pertinet autem ad religionem quicquid ad pietatem, id eſt Dei cultum, aut ad finem beatitudinis conſequendo ordinatur. Ex quo ſequitur quod multæ veritates quæ in ſcriptura canonica non habentur, nec ex eis ſolis deduci poſſunt in conſequentia neceſſaria, ſunt catholicæ. Patet primum de his quæ ab Apoſtolis ad nos per ſuccedentium relationem, vel ſcripturas fidelium fide dignas ad nos peruenerunt, & tamen in ſcriptura canonica non continentur, hæc Apoſtolis per ſpiritum ſanctum reuelata (à quo docti ſunt omnes veritatem) non dubitatur. Patet & de his quæ ex præmiſſis coaſſumpto aliquo vero euidentiæ, vel certe deduci poſſunt. Patet etiam tertio de his veritatibus quæ aliis fidelibus à Deo reuelatæ eſſe ſufficienter oſtenduntur. Patet & quarto de his quæ ab Eccleſia vniuerſali ut credenda accepta ſunt, quæ ſupponitur in fide errare non poſſe, cuius fidem deficere non poſſe oratio Chriſti pro fide Petri (*Luc. 22.* & eius promiſſa aſſiſtentia vſque in finem ſeculi *Matth. vlt.*) certam reddiderunt. Patet quinto de veritatib. à generalibus conciliis & Romanis pontificibus rite determinatis. Hæc enim omnia vel reuelata ſunt vel ex ſolis reuelatis ſunt deducta, vel ex reuelatis & illis veritatibus certis coaſſumptis, neq; aliud determinat, rite concilium vel Romanus Pontifex. Hæc Gab. *d.13. q.2. a.1. l. 4.* Veritas catholica ſic deſcribitur à Gerſ *p.1.* in declaratione quæ veritates ſunt credendæ de neceſſitate ſalutis. Veritas catholica (inquit) eſt veritas habita per diuinam reuelationem immediate vel mediate, explicite in propria forma verborum, vel implicite in bona & certa conſequentia. Et veritates catholicæ (ut ſcribit Gab. *d.25. q.vn. a.3 dub.3. l.3.*) abſque omni approbatione Eccleſiæ ex natura rei ſunt immutabiles & immutabiliter veræ, ita ſunt immutabiliter catholicæ reputandæ, ſicut hæreſes abſque omni reprobatione & damnatione ſunt falſæ, ita abſque omni reprobatione ſunt hæreſes putandæ, &c. De veritatibus catholicis latius *Gab. vbi ſup.*

Veritas est triplex vt notat Gerſ. *p. 3. ſer. dom. paſſionis,*) ſcilicet, Veritas doctrinæ, Veritas vitæ, & veritas iuſtitiæ. Hanc triplicem veritatem Chriſtus nobis prædicauit. Prima nos docet cognoſcere verum & falſum, & præcipit nobis vt credamus verum, falſum vero relinquamus. Secunda, ſcilicet veritas vitæ, bonum diſcernit à malo, & præcipit nobis vt inſequamur bonum, & malum dimittamus. Tertia veritas nos docet facere vnicuique iuſtitiam, cuilibet reddendo quod ſuum eſt. Et hæc iuſtitiæ veritas præcipit nobis vt patienter

Digitized by Google

feramus mala,& tribulationes,quæ nobis Deus mittit ſecundum noſtra demerita. Hi qui non imitantur aut non credunt has tres veritates, ſunt maledicti per os Eſaiæ Prophetæ. *Eſa.5. Va qui dicitis malum bonum,& bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: & ponentes amarum in dulce,& dulce in amarum.* De quo amplius videre potes apud Gerſ. *ubi ſup.*

Verum contingenter & verum determinate differunt. Nam determinate verum eſt, quod eſt verum, ſic quod non eſt falſum, eſt tamen contingenter verum, quia poteſt eſſe falſum,& nunquam fuiſſe verum *Gab.d.38.q.unica,art.1.lib.1.*

Veritas Dei erga nos conſiſtit in ſeruando promiſſa & non fallendo in reuelatis in lege (vt ſcribit Iac. de Valentia ſuper illud Pſal. 142. *In veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.*) Et tota eius iuſtitia conſiſtit in ſeruando veritatem promiſſis & reuelatis in lege,& tribuendo vnicuiq; quod ſuum eſt, ſcilicet remunerando bona & puniendo mala. Et ſic patet qualiter iuſtitia diuina includit veritatem in promiſſis & reuelatis,quia quaſi iniuſtus reputaretur Deus,niſi impleret promiſſa & reuelata in lege & Prophetis. Et ideo in ſacra ſcriptura ſæpe per veritatem intelligitur diuina iuſtitia.

Vermis (vt ſcribit Bruleſ. *diſt.* 50 *a.ult.l.4.*) dicitur tripliciter. Primo modo dicitur quaſi veritas miſſa. Iſto modo filius Dei qui miſſus eſt à patre in mundum pro ſalute generis humani, dicitur vermis,ſecundum illud Pſal.21. *Ego ſum vermis & non homo* Aug Vermis,id eſt, veritas miſſa & non homo, quia non ſum conceptus ex ſemine viri & mulieris ſicut cæteri homines. Alio modo dicitur vermis animal. Et ſic vermes dicuntur quædam animalia parua ſuper coſtas ſuas ambulantia, & ſi habeant pedes,ſunt valde parui, ſicut pediculi & cæteri vermes generati ex corruptione, ſiue ſint in terra ſiue in aqua, & iſto modo etiam ſerpentes dicuntur vermes. Tertitio modo dicitur vermis à rodendo, quia corrodit & remordet, & ſic vermis ſpiritualis, ſcilicet ſynderefis dicitur vermis, & capitur vermis ibi Metaphorice,& eſt quædam triſtitia & continuus remorſus conſcientiæ, qui oritur ex putrefactione peccati & concurſu duorum mouentium, ſcilicet voluntatis naturalis, & voluntatis liberæ ſibi inuicem obuiantium & ſibi inuicem reſiſtentium. Vnde triplex triſtitia eſt in damnatis. Prima eſt carētia beatitudinis. Secunda erit de igne affligente eos. Tertia triſtitia eſt vermis,& peccatum dicitur putrefactum & putridum,quando homo moritur in illo. Sic patet quod vermis ſpiritualis eſt in damnatis,de quo & vide in dictione poena vermis. Et vermis ille in damnatis iuſto Dei iudicio eſt inuariabilis, mali enim ſimul omnia peccata memorantur, vt de omnibus continue torqueantur. Erit itaque vermis iſte inuariabilis, ita quod cōtinue mordebit, nec minuitur, nec augmentabitur, quia ita intenſiue mordebit in una hora ſicut & in alia,vt in fine dicit, quod vermis iſte intenſius erit in aliquibus ſecundum quod aliqui plura peccata commiſerunt, in aliis autem minus intenſe mordebit ſecundum quod minus peccauerunt.

Vestigium proprie eſt impreſsio pedis,id eſt ſignum quod à pede relinquitur. Dictum quod veluti indumentum ſit pedis. Hinc perueſtigo atque inueſtigo, quæ ſignificant quærendo inuenio. Et ſecundum *S. Thom. in primo ſcripto d.3.art.2.& in 1.p.q.95.ar.7.* Veſtigium eſt impreſſio derelicta ex tranſitu alicuius ſuperuacuum, vel plenum imperfecte repræſentans, & ideo imperfecte, quia veſtigium repræſentat aliquid confuſe & ſub ratione ſpeciei,imago perfecte quia ſub ratione indiuidui, ſicut per veſtigium diſtinguitur equus à boue, & cognoſcitur quod tranſiens eſt equus non bos. Non autem diſtinguitur hic equus ab alio, ſed imago diſtinguit ſub ratione indiuidui, quia imago Iouis non repræſentat Cæſarem.

Vestigium in creaturis tripliciter capitur, vt ſcribit poſt Aliacenſem *q. 4. lib.1.* Et Occam, Gab. *q.9.diſt.3 lib.1.* Vno modo large, & ſic eſt effectus derelictus ex aliqua cauſa, rememoratiuus ipſius ducens ex communi lege in adhæſionem alicuius propoſitionis contingentis enunciantis eſſe fuiſſe vel alicuius talis de ipſa cauſa. Hoc modo fumus vel aduſtio derelicta ex igne dicitur veſtigium ignis. Et odor aliquando derelictus ex animali tranſeunte dicitur veſtigium. Vnde canis habet excellentem olfactionem, qua inſequitur leporem. Nam omnis beſtia ſilueſtris relinquit poſt ſe odorem,qui eſt veſtigium eius. Secundo modo capitur veſtigium magis ſtricte pro impreſ-

ſio ne

ſione alicuius in aliquod ſibi cedens, remanens in ſui abſentia ducens,&c. Hoc modo in cera relinquitur ſigilli veſtigium. Et in luto quo ſus totus ſe voluerat veſtigium porci. Dicitur tamen impreſſio ſigilli in cera, etiam imago licet non propriiſſime capiendo imaginem. Tertio modo capitur ſtrictiſſime & proprie veſtigium. Sic eſt impreſſio partis alicuius totius in aliquod ſibi cedens remanẽs in abſentia eius rememoratiuũ eius,&c. vt ſupra. Differunt autem imago & veſtigium (vt ſcribit *Gab. vbi ſup.*) de quo videatur & in dictione Imago, & ſupra tactum eſt paulo ante. Et remotiores ſimilitudines creaturæ ad Deum dicuntur veſtigium, propinquiores vero imago.

Vestigivm ſic notificatur. Eſt ſimilitudo Dei imperfecta reperta in creatura nata ducere in cognitionem recordatiuam à propriatorum vel alicuius proprii, ſed non propriorum trium perſonarum. Et omne ducens in notitiam Dei vel eſt imago vel veſtigium. Poſſumus autem (vt ſcribit *Gab li.1.d.3 q 9.*) in creatura cõſiderare quædam quibus ducimur in notitiam rememoratiuã appropriatorum diuinorum. In perfectiorib. vero creaturis poſſumus conſiderare aliqua quibus poſſumus duci in notitiam rememoratiuam ꝓpriorum, id eſt aliqua diſtincta, quorum vnum producit non producitur. Aliud ab illo vno producitur: tertium ab vtroque, vt mens, notitia, amor, quæ quia ſunt ſimul in eodem, habent aliquam conſubſtantialitatem. Et ita ducunt in memoriam propriorum, id eſt patris nõ producti, filii à ſolo patre geniti, & ſpiritusſancti procedentis ab vtroque qui ſunt vere conſubſtantiales, quia vna eademque eſſentia. Primum in creatura dicitur veſtigium. Secundum imago, q̃ tunc magis ꝓprie dicitur imago, quando ea q̃ in ea conſiderantur, habent ordinem ad diuina, ita quod ꝓ ea creatura poteſt capere Deum intelligendo & amando. Et ſic proprie non inuenitur niſi in creatura rationali & eius parte quæ capax eſt æternorum. Quælibet igitur creatura poteſt eſſe veſtigium trinitatis. Verbi gratia habens in ſe conceptum pulchritudinis abſtractum à ſpecie ſiue pulchritudine creaturæ (quæ eſt appropriatum diuinæ perſonæ) dum occurrit pulchra creatura incipit intellectus cogitare de pulchritudine diuina. Sed proprie loquendo nulla creatura eſt veſtigium trinitatis, ſed ſolum improprie metaphorice aut tranſſumptiue, quia conuenit cum veſtigio corporali in multis (vt ſatis bene declarat *Gab. vbi ſup.*) Nam ſicut veſtigium corporale eſt aliqualis ſimilitudo, & non omnimoda veſtigiati, ita creatura reſpectu Dei. Et ſicut veſtigium corporale tantum eſt ab eo cuius eſt veſtigium, ita creatura cauſata eſt à Deo. Vide latius *Gab. vbi ſupra, & a 3.* notat in quibus proprietatibus quæ ſunt in creatura conſiſtit ratio veſtigij,&c.

Vestigivm dei in ſacra ſcriptura tripliciter accipitur vt notat Pelbartus poſt doctorem ſuũ Guil. Scoti imitatorem & Scotorellum. Aliquãdo enim accipitur pro prouidentia occulta Dei, ſicut cum dicitur *Ioan* 11. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, id eſt occulta Dei iudicia non poteris comprehẽdere tu homo. Secundo modo veſtigium capitur pro opere Chriſti in mundo vel pro exemplis eius ſanctæ vitæ, iuxta illud Iob: *Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus.* Vnde 1. *Pet.* 2 dicitur. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.* Tertio modo accipitur pro radio creaturæ, qui nos ducit in cognitionem creatoris, ſicut enim veſtigium ducit nos in cognitionem aliquã illius cuius eſt ſecundum partem, & in quadam elongatione, id eſt remota cognitione, ſicut veſtigium equi, ita omnis creatura dicitur veſtigium, quia ducit nos in cognitionem Dei ipſius tanquam effectus in cognitionem cauſæ, quaſi ſecundum partem inferiorem ſecundum eſſet, ſcilicet. Homo autem tanquam imago Dei de ꝓpinquo repræſentat, & cognoſcere facit Trinitatem. Hæc *Pelb.* poſt Scotorellum. de quo *Gerſ. tra. 7. ſuper cantico Mariæ.* Conſiſtit inquit in re qualibet quantumcunq; modicum habeat entitatis, & in accidentibus & in materia prima veſtigium Trinitatis &c.

Vestis veſtimentum à veſtio dicitur. Veſtem iuriſconſulti diffiniunt eſſe quicquid induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, tegendi, accubandi gratia paratum eſt. Veſtes, quibus vtitur in Miſſa ſacerdos quid ſignificent oſtendit *Rich. d. 13 ar. 4. qu. 4. li. 4.* Amictus in capite repræſentat diuinitatem amictam humanitate. Caput enim Chriſti, Deus eſt. Alba nouitatem vitæ ſignificat, quam Chriſtus habuit, & docuit, & tribuit in Baptiſmo. Zona Chriſti iuſtitiam, iuxta illud *Eſa.* 11. *Erit iuſtitia cingulum lumborum*

Digitized by Google

rum eius. Manipulus poſitus in læua ſignificat, quod Chriſtus in via brauium obtinebat, per manipulum enim brauium deſignatur, iuxta illud *Pſal. Venient cum exultatione portantes manipulos ſuos*. Per læuam, vita præſens intelligitur. Stola quæ collo ſacerdotis incumbit obedientiam ſignificat, quam Chriſtus propter ſalutem humani generis ſubiit, *factus obediens vſq; ad mortē*. Caſula quæ aliis veſtimentis ſupponitur Chriſti charitatē ſignificat, quæ oēs alias virtutes excellit. Vel aliter, vt ſcribit *Gab. lect. 11. canonis*. Amict⁹ quo caput tegitur ſacerdotis, velamen ſignificat, quo perfidi Iudæi in domo Caiphæ Chriſti faciem velabant, percutientes, & illudentes, & dicentes: *Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit Mat 26*. Alba veſtem ludicram & albam, qua velut ſtultus ab Herode illuſus remiſſus eſt ad Pilatum, *Luc. 23*. Planeta ſiue caſula veſtem purpureā repræſentat, qui in Pilati prætorio poſt flagellationem à militibus irriſus, cōtumelioſe ſalutatus ac percuſſus inimicis ſuis eſt oſtenſus, dicente Pilato: *Ecce homo Ioan. 19*. Zona, manipulus, ſtola, tria ligamina quibus in captione, in flagellatione, in crucis baiulatione Dominus ligatus legitur. Amplius legitur de his veſtimentis *Gabriel in cano. lect. 11. & 12.* quid ſignificent tropologice, & quid ſignificent allegorice, qui pulchra & notanda & plura de his veſtimentis ſcribit.

VIA eſt locus per quem habere iter omnibus licet. Aliquando accipitur pro ipſo itinere, hoc eſt actu ambulandi. Interdum pro ratione. Virgilius:

Inueni germana viam.

Via autem ad cœlum eſt via mandatorum quam Propheta non modo iuiſſe, verum etiam cucurriſſe gratulabatur, dicens: Viam mandatorum tuorum cucurri, conformiter ad ſequens iuſſum Chriſti: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Matth. 19*. Ab hac via quiſquis aberrauerit duce abiecto per abrupta vitiorum, per lubrica, per petroſa, per tenebroſa, in inuia, & non in via laxatur, impingitur in barathri præceps, ad vltimum deiicitur ab illa domo quam longiſſime raptus, de qua præcipit Chriſtus, dicens: Vade in domum tuam. De hac via legito *Gerſon. p. 2. in ſer. Dominica 19. poſt Pentec. in collat. eiuſd.* Et *lect. 2. ſup. Marcum*. De hac via Domini *Iſaias* ait: *Hæc eſt via Domini, ambulate in ea: non declinantes ad dextram* per indiſcretum feruorem, *neque ad ſiniſtram* per remiſſum torporem. Habet (vt ait idem *Gerſ. lect. 2. vbi ſupr.*) mundus viam ſuam: & hæc eſt lapidoſa, & vndique ſpinis, vepribus, vrticiſque curarum mordacium & ſolicitudinū animas noſtras ſuis aculeis lacerantium atque diſſipantium reſperſa, quanquam aurea à quibuſdam, argenteaque videatur. Habet & caro viam ſuam, & hæc herboſa, iocundaque nitet introeuntibus eam, ſed latet anguis in herbis: anguis, ſcilicet doloroſæ pœnitudinis, anxietatis, ſed & lutoſa colluuione tota intus reſpergitur. Habet dæmon viam ſuam, quæ eſt tenebræ, & lubricum & præruptis circumquaque cautibus pompaticorum ſtatuum vallata, vbi ſuperbi tolluntur in altum, vt lapſu grauiori ruant. Et Propheta: *Alliſiſti eos dum allenarentur*. Habet autem Dominus viam ſuam, hæc eſt munda, decens & pulchra. *Prouerb. 3. Via eius, via pulchra*. Et *Iſa. 35*. Erit ibi ſemita & via ſancta, & non tranſibit pollutus per eam. Et in *Pſalm. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat*. Eſt etiam via iſta, via æquitatis & iuſtitiæ, quam Sapiens expoſtulabat, *Eccleſ. 17. Da nobis Domine, viam iuſtitiæ*. Et ne ab ea diuertemus, monebat Propheta: *Apprehendite diſciplinam ne pereatis de via iuſta*. Et præterea viam veritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus. Hæc eſt via mandatorum, quam Propheta (vt ſupra dictum eſt) cucuriſſe dicit, cum ait: *Viam mandatorum cucurri*. Et bene ait cucurri. Nam non eſt pigritandum cum dies ſit parua, & diæta magna, ne ſit infra Paradiſum manſio ſecura. Eſt & via humilitatis, magnanimitatis & frugalitatis. Eſt & via impiorum, quæ dicitur via peccatorum. De quo *Pſalm. 1. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit*; &c. De quo latius *Gerſon vbi ſupra*. Et dicitur via iniquitatis. Et illa eſt duplex in homine, vt ſcribit *Iacobus de Valent.* ſuper illud *Pſal. 38. Et vide ſi via iniquitatis in me eſt*. Via dicitur in anima, quæ dicitur culpa peccati, altera dicitur in carne, quæ dicitur in concupiſcentia, & fomes peccati inflicta in nobis ex peccato primi parentis, quæ concupiſcentia dicitur dupliciter via iniquitatis. Vno modo, quia eſt veſtigium, quaſi impreſſum, & relictum ex peccato primi parentis. Alio modo dicitur via iniquitatis, inquantum tendit in culpam

Digitized by Google

culpam formaliter in anima exiſtentem, vt latius declarat Epiſcopus ibidem,&c.

VIATOR ſecundum *S. Thomam in 3. parte quæſt.* 15. dicitur ex eo quod tendit ad beatitudinem. Comprehenſor autẽ dicitur ex hoc quod jam beatitudinẽ obtinet, ſecundum illud *1. Corinth. 9. Sic currite vt comprehendatis.* Chriſtus autem fuit viator & comprehenſor ante paſſionem, nam ſecundum mentem plene videbat Deum. Corpus vero erat mortale & paſſibile. ergo. Vnde *Gabriel diſt.* 18. *q. vn. ar.* 1. *lib.* 3. ait: Chriſtus in carne mortali fuit verus comprehenſor & viator. Verus comprehenſor, quia vere beatus, nam intuitiue & clare, facie ad faciem anima eius vidit diuinam eſſentiam perfectiſſime. Etiam ea fruebatur non in ſpe, ſed in re. In his autẽ duobus actibus cõſiſtit eſſentialis beatitudo. Eſt etiam verus viator quantum ad virtutes, & potentias inferiores: & quantum ad corpus, quia quantum ad illa non fuit in termino perfectionis. Expectabat enim quantum ad illa perfici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis, quo ad corpus: & paſſibilis, quo ad animã, à quibus tranſiturus erat ad perfectam eorum gloriam.

VIATOR ſecundum *Cameracenſem quæſt.* 1. *prologi*, ſeu creatura viatrix eſt rationalis natura, quæ nec eſt beata, nec damnata: & ſecundum eum Chriſtus nunquam fuit viator, quia ipſe ab inſtanti ſuæ conceptionis, ſecundum naturam humanam fuit beatus. Et Paulus in raptu, ſecundum eundem, fuit viator: quia licet tunc viderit arcana Dei, tamen per illam viſionem non fuit beatus: ſtat enim aliquem eſſe viatorem, & tamen ipſum habere notitiam intuitiuam Dei. Patet de Paulo ſecundum *Auguſt. in quæſt. ad Oriſium*, & ſimiliter *ſuper Gen. ad literam.* Anima Pauli in raptu clare, & ſicuti eſt diuinam eſſentiam vidit. Hæc *Aliac.* Vnde patet contra *Occam*, quod intellectus viatoris non bene deſcribitur, quod eſt ille, qui non habet notitiam intuitiuam Deitatis, ſibi poſſibilem de potentia ordinata. Per primum intellectus excluditur, qui habet notitiam intuitiuam Dei. Per ſecundũ intellectus damnati, cui de potentia ordinata non eſt poſſibilis illa notitia, de quo videto *Gab.* latius *q.* 1. *prol. ar.* 1. vnde viator, ſecundũ eum, eſt quiſq; qui neq; beatus eſt, neq, finaliter damnatus. Vel qui nõ eſt in termino ad quem tendit: ſunt autem duo termini rationalis creaturæ, ſcilicet beatitudo finalis, & miſeria finalis, & datur diffinitio de puro, qui nõ eſt ſimul comprehenſor propter Chriſtum, qui fuit viator & comprehenſor, *Gabriel vbi ſupra*, & an in raptu Paulus fuerit viator. Si dicitur viator, qui non habet notitiam intuitiuam Deitatis permanenter ſibi poſſibilem de potentia Dei ordinata, tunc Paulus fuit in raptu viator. *Gabriel.* Male ergo notat *Cardin. Occam*, de intellectu viatoris, *&c.* Notitia autem Dei intuitiua beatificat, vt vult *Occam.* Alii ſic deſcribunt (vt *Bruleſer diſtinct* 1. *quæſt.* 1. *lib.* 4.) Viator purus dicitur, qui non habet præmium beatificum ſibi poſſibile de lege communi, & eſt in ſtatu merendi & demerendi, aut poteſt eſſe de lege communi; per hoc quod dicitur, qui non habet præmium, excluduntur beati in patria: Per hoc quod dicitur, ſibi poſſibile, *&c.* excluduntur damnati, tanquam in termino. Per hoc quod dicitur, in ſtatu merendi, *&c.* excluduntur exiſtentes in Purgatorio. Per hoc quod dicitur, aut poteſt eſſe, *&c.* excludntu r furioſi, & paruuli, & huiuſmodi, carentes vſu rationis: tales enim cum non poſſint vti ratione, nec per conſequens mereri vel demereri poſſunt. Sumus autem viatores. Quamdiu enim ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. 2. *Corinth.* 5. Sunt autem tres gradus viatorum in Eccleſia militante (vt ſcribit *Iacobus de Valentia* ſuper illud *Pſal.* 118. *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam.*) nam quidam dicuntur incipientes: puta, illi qui continue certant, & pugnant contra vitia in principio ſuæ conuerſionis & pœnitentiæ. Secundus gradus eſt ipſorum proficientium, qui peracta pœnitentia, jam proficiunt in bonis operibus ergà Deum & proximum. Tertius eſt gradus perfectorum: puta, illorum qui totaliter mundum reliquerunt, & ſeparati à populis, viuunt in ſola vita contemplatiua: ſicut Anachoritæ & veri religioſi in eremo viuentes. De hac re vide & in dictione *Status.*

VIDERE proprie importat actum quo ſenſus viſus cognitiue tendit in obiectum viſibile, ſed ſecundum vſum ſcripturæ accipitur pro quolibet actu cognoſcendi: & præſertim pro cognitione certa & intuitiua. Sic dicitur *Exod.* 20. *Videbat populus voces.* Hæc *Gabriel diſt.* 33.

Digitized by Google

diſtinct. 33. *queſt.* 1. *lib.* 2. Hinc *Gerſon de myſtica Theolog.* & eius elucidatione, *& tract. de oculo, & de verbo & hymno gloria:* vult quod videre & intueri pertineant ad omnes ſenſus.

VIDERI dicitur aliquid oculo corporali quadrupliciter (vt notat *Gabriel diſt.* 10. *q. vn. art.* 3. *dub.* 1. *lib.* 4.) Vno modo per ſe quod non per aliud viſibile à ſe diſtinctum videtur, quo remoto non videretur, ſicut tantum lux & color videntur. Secundo modo per accidens, quod accidenti per ſe viſibili ſubiectatur, ſic corpus coloratum vel lucidum videtur. Tertio modo propter ſpecialem coniunctionem cum viſo altero primorum duorum modorum. Sic Deus viſus eſt in terris viſa Chriſti humanitate, cui ipſa diuinitas ſpeciali vnione, ſcilicet hypoſtatica eſt vnita. Quarto modo propter ſpecialem ordinem ipſius ad viſum per ſe, vt contenti ad continens, vel annixi aut adhærentis non inhærentis: hoc enim pertinet ad ſecundū modum. Et iſto quarto modo corpus Chriſti videtur oculo corporali, ſicut contentum in continente, & non aliis tribus modis: nec dubium eſt quin fidelis videns hoſtiam conſecratam videat Chriſtum oculo fidei, quod nihil aliud eſt niſi credere quod ſub viſis ſpeciebus continetur realiter Chriſtus. de quo latius *Gab. vbi ſup. & lect.* 45 *canon.* Et cum dicitur: Video corpus Chriſti, vel tango corpus Chriſti. Et (vt vulgo dicitur) hodie vidi corpus Chriſti: iſtæ propoſitiones non ſunt veræ vt ſcribit *Cameracenſis qu.* 5. *ar.* 3. *in fine libri* 4.) niſi ad iſtum ſenſum: video & tango ſpecies, ſub quibus eſt forma Chriſti. Plura *Gab. in canon. vbi ſupra.*

VIDERE DEVM tripliciter dicimur (vt ſcriptis reliquit *S. Bona. diſt.* 10. *ar.* 3. *q.* 2. *lib.* 2.) ſcilicet viſione corporali, imaginaria & intellectuali. In viſione intellectuali videtur Deus in ſeipſo lucens. Viſione autem imaginaria & corporali videtur Deus in ſubiecta creatura apparens. Sic etiam tripliciter dicimur audire, aut per aliquod ſignum exterioribus auribus oblatum, ſicut pluries auditum fuit & in veteri & in nouo teſtamento, aut per aliquod ſignum in interiori ſenſu, vel in interiori imagine formatum, aut per aliquod inſpirationis verbum noſtris mentibus inſtillatum. Et ſicut tripliciter auditur, ita etiam tripliciter dicitur loqui, ſecundū quod in nobis triplicem excitat auditum. Sicut enim ſenſum noſtrum ad ſuiipſius apprehenſionem excitat mediante ſigno ſenſibili, in quo apparet Angelus ex perſona Dei, vel Deus apparet ex miniſterio Angeli, mentem autem noſtram per ſemetipſum informat, vt ipſum videat & cognoſcat. Sic in locutione intelligendum eſt. Nam locutio illa qua Deus loquitur per ſignum ſenſibile, ſiue exterius ſiue interius, aut ſemper aut frequenter fit per Angelum, ſicut dicit *Greg. in Moral.* Ait enim: Cum loquitur Deus nobis per Angelum, aliquando vocem ſuam rebus indicat, aliquādo imaginibus oculis cordis oſtenſis, aliquando imaginibus ante corporeos oculos ex aere aſſumptis, aliquando ſubſtantiis cœleſtibus, aliquando terrenis, aliquando ſimul cœleſtibus & terrenis, & de omnibus exemplificat. Locutio autem qua Deus inſpirat aliquid cordibus noſtris, & ſi fieri poſſit per Angelum excitantem ab inferiori, ſicut dicit *Gregorius*, quod nunquam Deus humanis cordibus ita per Angelum loquitur, vt ipſe mentis obtutibus præſentetur: fit tamē principaliter ab ipſo Deo. Primus igitur & ſecundus modus loquendi & Angeli & Dei, ſed Dei tanquam imperantis, Angeli vero tanquam exequentis, ita quod ſermo exequentis referatur ad perſonam imperantis. Hoc autem poteſt eſſe dupliciter, vel cum Angelus loquitur in perſona Dei: ſicut cum formauit illam vocem *Luca* 3. *Hic eſt filius meus dilectus.* ſiue locutus eſt ad Moyſen *Exod.* 3. vel cum loquitur vt nuncius Dei, perferens illud verbum quaſi à Deo, per quem etiam modum dicitur Dominus loqui per Prophetas. Tertius vero modus loquendi eſt proprius ipſius Dei: & ideo non poteſt eſſe eadem locutio Dei & Angeli, ſecundum illum modum. Et vt idem dicit *Bona. diſt.* 14. *q.* 3 *lib.* 3. Vere & catholice dicendum eſt, quod anima Chriſti beatiſſima, & aliæ beatæ animæ vident ipſum luminis fontem in quo reficiuntur, quieſcunt, delectantur, & quodammodo à claritate illius luminis abſorbentur, vt Deus ab eis vndique conſpiciatur & videatur, etiam in ipſis, hoc potiſſime verum eſt in anima Chriſti; ſed auctoritates, quæ contrarium ſonare videntur, quinque modis habent exponi, quæ videntur dicere Deum in ſua ſubſtantia nō poſſe videri primo modo ſic, non poteſt videri viribus noſtris, poteſt tamen munere Dei. Vnde ſuper illud 1. *Timoth.* 6. *Lucem*

Digitized by Google

habitat inacceſſibilem. Gloſſ. inacceſſibilis eſt viribus noſtris, acceſſibilis muneribus ſuis. Secundo ſic, non poteſt videri ſubſtantia, ſcilicet in via. Vnde ſuper illud 1.*Tim.6.Quem nullus hominum videre poteſt. Gloſſ.* poterit autem aliquando. Et ſic illud *Exod.33. Non videbit me homo & viuet* † Sic *D.Thom.1.p.q.12.art.11.* probat quod in hac vita nemo poſſit videre Deum per eſſentiam; quod tamen intelligendum eſt de potentia ordinata, nam abſoluta Dei potentia admitti aliquis poteſt ad viſionem diuinæ eſſentiæ etiam in hac vita, ſic Moyſes & Paulus viderunt diuinam eſſentiam. *D.Tho.ibid.ad 2.* Neceſſe tamen eſt, vt omnis homo, qui viderit in hac vita diuinam eſſentiam, totaliter à ſenſibus abſtrahatur: quod inſinuāt dicta verba, *Non videbit me homo & viuet.* & Paulus 2. *Corinth. 2.* dicit *ſe neſcire an in corpore an extra corpus raptus ſit in tertium cœlum.* Rationem aſſignat *D. Thom. 2. 2. q.175.art.4.* quem vide. Tertio modo ſic non poteſt ſubſtantia videri, id eſt plene comprehendi. Vnde ſuper illud *Iob.11. Forſitan veſtigia Dei comprehendens. Gloſſ.* eius eſſentia à nullo plene videbitur, ſcilicet circumſcribēdō. Quarto modo ſic non poteſt videri ſubſtantia, id eſt ratio ſubſtantiæ. Vndo *Rom. 1. Quod notum eſt Dei. Gloſſ.* Ratio ſubſtantiæ eius latet omnem creaturam, & hoc modo poteſt dici ſibi ſoli nota eſſe. Quinto modo ſic nemo Dei ſubſtantiam nouit vel aliquid tale, quia non facit noſſe. *Matth. 24. De die autem illa & hora nemo nouit, neque Angelus, &c.* ſicut fouea cæca dicitur, quia non manifeſtat quod habet in ſe. Et ſic dicit Chryſoſtomus, quod Angeli non vident quid ſit Deus. Hæc *S. Bona.di.14.q.3.lib.3.*

V**IDERE** D**EI**, & Deus dicitur videre peccata noſtra quādo imputat ea ad pœnam, vt ſcribit *Gab.di.14.qu.1. lib.4.* Non videre vel tegere peccata, eſt non imputare. Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea ad pœnam non ſeruare (vt ſcribit *B.Aug.ſup. Pſalm.31. Beati quorum, &c.* Et ita dicit peccata ab eo tecta, non vt videat, ſed vt nolit animaduertere. Idem autem eſt tegere peccata & remittere peccata, *&c.* De quo amplius. *Gab.vbi ſup.*

V**IDVA** proprie ex ſignificatione vocabuli dicitur quælibet mulier ſine viro, etiam ſi nunquā virū habuiſſet, quaſi ſine duitate ſecundū etymologiam. Et modo accipitur pro ea quæ viro quem habuit eſt priuata quaſi idua, id eſt diuiſa. Iduare enim Ethruſca lingua diuidere eſt. Hinc viduare idem eſt quod priuare. Regula viduarum eſt ſecundum *Gerſ.tract.de modo viuendi omni.fidel.* vt continentiam diligant, & in veſtibus humiliter ſe habeant, & orationibus libenter inſiſtant, homines ſuſpectos in hoſpitio ſuo non recipiant, de conſilio proborum ſe gubernent & viuant, ſanctam Annam & Elizabeth viduas cogitent, familiam caſtam habeant, parū per vicos currant.

V**INDICARE** nihil aliud eſt (vt ſcribit *Brul. di.14.q.1.lib.4.*) quam velle punire, vel velle pœnam infligere alicui pro peccato. Exemplum: vt Deus vindicat peccata, qui infert pœnam pro peccatis. Vel vindicare eſt vlciſci, & eſt compoſitum à vim, & dico. Vnde vindex, vltor iniuriæ, & vindicatio ipſe actus vltionis, & vindicta iniuriæ, contumeliæve illatæ punitio. Et vindicatio ſecundum *Cic.in Rhet.* eſt per quam vis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturum eſt defendendo, aut vlciſcendo propulſatur. Cuius contrarium eſt abiectio, ſuique contemptio. Et ſecundum *B.Thom.2. 2. qu. 80. art. 2.* eſt virtus ſpecialis vindicatio, quia ad hoc natura inclinat & conſiſtit in medio duorum vitiorum, ſcilicet crudelitatis & ſeuitiæ ſecundum exceſſum & remiſſionis ſecundum defectum.

V**INEA** locus vitibus conſitus. Quandoque pro Eccleſia accipitur, vt legitur in Euangelio Dominicæ Septuageſimę. Etſi plures vineas myſticas ſcriptura loquitur, duæ tamen ſunt præcipuæ, ſcilicet vinea mentis humanæ. de qua *Can. 8. Vinea mea coram me eſt.* Et vinea ſacræ ſcripturæ, de qua ad literam *Eccleſ. 24. Ego quaſi vitis fructificaui.* Et neutra ſine alia feliciter excoli poteſt, vt vult *Gerſ part.2.ſer.Dom.Septuageſ.plura ibid.* Et vinea ſpiritualis, vt idem dicit *p. 4. ſer. Dom. Septuag.* eſt conſcientia hominis.

V**INVM** aliqui dictum volunt à vi, quod vim inferat menti. Alii vero volunt Græcū eſſe, & ab *οἴομαι.* quod eſt puto: quoniam qui copioſius bibunt, multa quæ non ſunt imaginantur. A vino fit vinolentus, hoc eſt ebrioſus, vino ſe ingurgitans: & vinoſus eiuſdem ſignificationis.

V**INVM** eſt duplex (vt ſcribit *Brul. di.11.q.6. lib. 4.*) Quoddam naturale, & eſt ille liquor precioſus qui naſcitur ex vinea, & ab ipſo vite diſtillatur ad vſum hominis. Aliud eſt vinum ſpirituale.

tuale. Et iſtud eſt quadruplex. Quoddam eſt vinum ſpirituale bonum & delectabile, vt eſt vinum gratiæ ſpiritus ſancti, & eſt vinum ſcientiæ, *Cantic. 5. Bibi vinum meum cum lacte meo.* Bibi vinum, id eſt gratiam Dei, cum lacte, id eſt cum ſcientia. Secundum vinum eſt ſummum & delectabile, & eſt vinum æternæ gloriæ, quæ eſt ipſemet Deus. *Pſal. Inebriabuntur ab vbertate domus tua*: & *vinum lætificat cor hominis.* Tertium vinum eſt vinum vanum & deteſtabile, & eſt vinum delectationis humanæ & luxuriæ. *Epheſ. 5. Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria.* Quartum vinum eſt durum & execrabile: & eſt pœna æterna. *Pſalm. Fax eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Brulefer.* Vinum ſpirituale ac Theologicum intelligimus prorſus optimum, iocundiſſimum & ſanatiuum. Hoc eſt vinum ſacræ ſcripturæ: ad quod inuitat Sapientia: *Venite*, inquit, *comedite panem & bibite vinum.* Huius vini fortitudinem ex effectibus ſuis, quos decem eſſe dicit *Gerſ. p. 1. ſerm.* facto Conſtantiæ in die ſancti Antonii, qui incipit: *Nuptiæ factæ ſunt, &c.* Eſt & vinum vitale Dominici ſanguinis. De quo in figura *Geneſ. 14.* dicitur: *Melchiſedech obtulit panem & vinum.* Eſt & vinum ſcientiæ ſecularis. *Cantic. 1. Meliora ſunt vbera tua vino*, id eſt doctrina Philoſophica. De vino ſpirituali intelligentiæ ſalutaris dicitur *Cantic. 8. Dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum Granatorum meorum.* Vinum condimus, dum ſpiritualem intelligentiam ipſi literali coniungimus. Eſt & vinum medicinale pœnitentiæ ſalutaris. *Pſalm. Potaſti nos vino compunctionis*, ſcilicet veræ pœnitentiæ. Eſt & vinum carnale affluentiæ temporalis. *Ioel 1. Væ vobis qui bibitis vinum in dulcedine, quia perit ab ore veſtro.* Eſt vinum lætale æternæ damnationis. De quo *Deut 32. Fel draconum vinum eorum*, & hoc de hæreticorum doctrina accipitur. Eſt & vinum culpabile ſuperfluæ potionis. *Prou. 23. Ne intuearis vinum quando flaueſcit, & ſplendet in vitro color eius: ingreditur blande* ſcilicet immoderate potū, *ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet*, ſcilicet vitiorum granum luxuriæ & infirmitatum corporalium. Et vt dicunt Medici, ex multi vini potatione graues paſſiones frigidæ accidunt, vt ſubita mors, apoplexia, ſpaſmus, epilentia, obſtupefactio, & ſimilia. *Hieron. ad Euſtoch.* Sponſa Chriſti fugiat vinum pro veneno: nam luxurioſa res eſt vinum. *Prouerb. 20.* Et patet de *Loth.* De quo *Gerſ. ſerm. Septuageſ.* Et plura quoque nocumenta ſcripſimus ex Medicis vini immoderate ſumpti alias. Sed moderate ſumptum charitati aſſimilatur, vt ſcribit *F. Pelbart. lib. 2. Roſ.* in dictione *Vinum* §. 4. propter eius bonas proprietates. Nam cor hominis lætificat, audaces reddit fortificat, obliuionem facit. Sic charitas exhilarat conſcientiam, & audaces ac fortes facit in bello ſpirituali contra diaboli tentamenta, obliuiſci facit tranſitoria ſpe cœleſtium & amore, &c.

Vinacea ſunt grana vuæ iam preſſæ. Et eſt plurale ſubſtantiuum, adiectiuum vinaceus, a, um. Vnde acinus, vinaceus, &c. Et per vinacea vuarum intelliguntur dæmones, qui creati ſunt in magna pinguine ſpiritus ſancti: Sed per ſuperbiam areſacti de cœlo ceciderunt. Pinguedo autem ſpiritus ſancti, gratia eſt ſpiritus ſancti. Vnde *Oſee 3. Dilexerunt vinacea vuarum*: vt refert *Gab. di. 4. q. vni. lib. 2. & Hieron ſuper Oſeam.*

Violentum vno modo opponitur naturali. *2. Phyſic.* Alio modo opponitur voluntario. *3. Ethic.* Primo modo violentum eſt quod fit cōtra naturalem inclinationem rei: vt motus grauis ſurſum. Secundo modo violentum eſt, quod eſt inuoluntarium. *Gab. di. 16. q. vnic. lib. 3.* Accipiendo violentum primo modo, paſſio Chriſti fuit violenta animæ, vt naturaliter inclinatur ad perficiendum corpus: fuit & contra inclinationem naturalem corporis, vt naturaliter habet perfici ab anima. Accipiendo autem violentum ſecundo modo pro inuoluntario, paſſio fuit volita, & tamen euenit fuit violenta, ſed vt accepta à voluntate & volita, ſic non fuit violenta. *Gabr. di. 16. q. vnic. art. 3. du. 2. & di. præced.* Sic Martyres, licet violenter occiſi ſunt, meruerunt tamen acceptando pœnam propter Dei honorem: ita & Chriſtus meruit acceptando voluntarie paſſionem propter bonum ex ipſa conſequens. Et quia fuit placita Deo, licet tertio modo fuit violenta. *Gab.*

Violentum eſt duplex. Vnum ſimpliciter, alterum mixtum. Violentum ſimpliciter ſecundum Philoſophum *3. Ethic.* quando aliquis

cogitur

Digitized by Google

accipitur abſolutè, vtputa, quando trahitur vel pellitur alicubi contra omnem voluntatem ſuã. Violentum mixtum eſt illud, quod quamuis ſecundum ſe non placeat homini, tamen in ipſum conſentit, ne eueniat ei maius malum, vt homo proiicit merces in mare, ne totaliter patiatur naufragium. Et iſtam eandem diſtinctionem intendunt Theologiæ Doctores circa *diſtinct. 29. lib. 4. ſent.* cum dicunt, quod duplex eſt coactum ſeu coactio: quædam abſoluta & quædam conditionata. Quod enim Philoſophus appellat violentum ſimpliciter, hoc iſti appellãt coactionem abſolutam, & quod ipſe appellat violentum mixtum, eo quod aliquid ſit ibi de voluntario, & aliquid de inuoluntario, hoc iſti appellant coactionem conditionatã, eo quod homo non conſentiat in huiuſmodi factum, niſi ſub illa conditione, vt poſſit euitare maius malum. Et quia ſecundum Iuriſconſultos metus eſt mentis trepidatio ratione inſtãtis, vel futuri periculi apparet: quod idem intelligunt Iuriſconſulti per metum, quod Theologi per coactionẽ conditionatam. *Thom. Argent.* & cæteri *Doct. d. 29. li. 4 ſent.*

VIR (vt ſcribit *Brul. di 16. q. 5. l. 2.* capitur multis modis. Primo modo dicitur vir ætate. Vnde *1. Corint. 13.* dicitur: *Cum factus ſum vir euacuaui ea, quæ ſunt paruuli, &c.* Secundo, vt diſtinguitur cõtra ſexum fœmineũ. Tertio modo pro marito. Quarto modo pro quocũq; homine virtuoſo ſiue ſit maſcul⁹ ſiue fœmina. *Pſal. 1. Beatus vir qui non abiit.* Quinto modo metaphorice, vt ſic dicit ſuperiorem partẽ rationis. *1. Cor. 11. Vir eſt imago & gloria Dei*: quia quando homo reſpicit æterna, eſt vir: quãdo terrena, eſt mulier. Mulier dicitur vir mollis & de facili ad peccatũ flexibilis. Vnde vocãtur effœminati. Hoc mõ exponitur illa auctoritas. *Melior eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens*: & ſic vir pro ſuperiori parte rationis & mulier pro inferiori accipitur, vt notat *S. Bonau diſt. 16. art. 2. qu. 2. li. 2.* Ita etiam exponit *Augu. 13. de Trinit.* Et vir quando dicitur à vigore & virtute animi. Vnde *Iere. 31. Mulier circumdabit virum*: quod intelligitur de Chriſto & beata Virgine: vt & hoc notat *S. Bona. d. 3. li. 3.* & ita Chriſtus vir dictus eſt in vtero matris: non ab ætate corporis, ſed à vigore animi: quia plenus fuit virtutibus & ſcientia ab inſtanti cõceptionis: imo vt ait *Gab. diſt. 18. qu. vnic. artic. 2. concl. 5. li. 3.* Chriſtus in ipſo conceptionis inſtãti fuit vir perfectus omni gratia & virtute in meritoria operatione, ſecundum illud: *Mulier circundabit virum*, vbi ſupra. Virum non ætate & membrorum quantitate, ſed virtutum & meritorum perfectione. De quo vide eundem in *ſermone de Annunciatione*, qui incipit: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus.* Scriptura præterea (vt ait *Gregorius 28. Moral.*) ſolet viros vocare, qui vias Domini fortibus & non diſſolutis greſſib. ſequuntur. Vnde *Prouerb. 8.* Sapientia ait: *O viri ad vos clamito*: acſi aperte diceret: Ego non fœminis, ſed viris loquor, quia hi qui fluxa mente ſunt, verba mea percipere nequaquam poſſunt, vt & habet. *Gabriel. ſermon. 2. de ſancto Martino.*

VIRGINITAS (vt ſcribit *Richard. diſtinct. 33. artic. 4. queſt. 1. lib. 4.*) poteſt accipi impropriè ſcilicet pro negatione actualis concupiſcentiæ cuiuslibet venereę delectationis cum carnis integritate: & ſic quælibet mulier naſcitur virgo: ſed ſic virginitas non eſt virtus. Carnalis enim integritas non eſt virtus, nec eſt pars eſſentiæ virtutis: tota enim eſſentia cuiuslibet virtutis in anima eſt ſecundum *Auguſtinum 1. de Ciuit. Dei, cap. 17.* Et de bono coniugali dicitur, quod continentia non corporis, ſed animi eſt virtus. Prædicta etiam negatio actualis concupiſcentiæ nullam eſſentiam dicit. Omnis autem virtus aliqua eſſentia eſt (vt dicit *Richardus.*) Alio modo poteſt accipi virginitas pro habitu, quo niſi aſſit carnalis neceſſitas vacandi carnali copulę, determinatur voluntas ad prompte & faciliter reſpuendum omnem veneream delectationem, non tantum illicitam, ſed etiam licitam, vt mens liberius vacet ſpiritualibus: quia ſicut ait Apoſtolus *1. Corinth. ſeptimo. Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit corpore ſancta & ſpiritu*: & ſic virginitas eſt virtus. Sic enim eſt habitus bonus habentem perficiens, & opus eius bonum reddens. Eſt enim habitus rationi conſentaneus: nec tamen eſt virtus per eſſentiam diſtincta à caſtitate coniugali, vt idem vult Ri*chard.* Vtramque enim voluptatem de-

Digitized by Google

Venatio eſt triplex, vt poſt Alexand. *quaeſt.* 109. *part.* 4 *memb.* 1. notat Gab *d.* 16. *q.* 4 *ar.* 3. *dub.* 2. *libr.* 4. Quædam oppreſſiua, quædã arenaria, quædam ſaltuoſa. Venatio oppreſſiua eſt, qua opprimuntur pauperes, de qua Gen. 10. *Cœpit Nemroth robuſtus eſſe venator coram Domino*, id eſt hominum oppreſſor & exactor, vt exponitur *d.* 6. & hæc eſt peccatum. Arenaria eſt cũ quis pugnat cũ beſtia dentata in arena, & ad hoc locat operas ſuas, & hæc illicita eſt ſicut prima, & qui eam exercet ſub precio locatus, peccat mortaliter, & efficitur infamis 3. *quaeſt.* 7. *Infamis.* Venatio ſaltuoſa eſt, quæ fit in ſiluis & ſaltibus montium, hæc eſt licita, fit tamen illicita ex tempore, vt in quadrageſima, & ex perſona, quia clerico non eſt licita, ſaltem illa quæ fit cum canibus & clamore. Ponere autem laqueos vel rete ſine ſtrepitu & clamore non eſt illicitum clerico.

Venditio (vt ſcribit Gerſon *part.* 2. *operum de contractibus, parte* 1. *conſid.* 4.) eſt contractus per quem fit tranſlatio dominij alicuius rei de vno ad alterum precio legitimo mediante, ita quod ibi eſt merx & precium, & emens & vendens. Vide latius ibi, & plura de venditione. Idem in regulis moralibus, Remitto & te ad iuriſperitos.

Venter differt ab aluo & vtero, vt notat Bruleſ. *diſtinct.* 13. *qu.* 5. *lib.* 4. Venter eſt qui cibos digerit & mittit ad ſingulas partes corporis, & eſt illa pars quæ eſt à fundo infimo ſtomachi vſq; ad inguinem. Aluus eſt illa pars interior quæ non videtur, in qua reponuntur ſordes. Vterus vero pertinet ad mulieres, in quo ponuntur infantes.

Venus Dea putata eſt, quod ad omnia veniat, hæc contra virtutes efficaciſſime pugnat, vt & in triumpho Veneris Bebelij amplius de ea ſcripſimus. Dicitur & ſtella. A quo venereus, vt furor venereus, qui plus cedendo, fugiendoq; vitatur & reprimitur, quam vtendo, vt ſcribit Gerſon *de cœlibatu ſiue caſtitate Eccleſiaſticorum, & præcipue fuga maleficiis otij.* Vnde Ouid. *Ocia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.*

Abſit ſobrietas familiaritas abſit. Gerſon.

Veniale peccatvm. Vide ſupra in dictione, Peccatvm veniale, & plura de hoc Gerſon.

Verbvm. Quo vocabulo frequenter vtitur Aug. in ſuis ſcriptis, & dicitur à verbo, as, quod eſt dico, is. Vnde Poeta: Verba dat omnis amãs, id eſt dicit. Vel (vt aliqui volunt) à verberatu, quod verberato lingua intra palatũ aere omnis oratio promatur. Vnde pro qualibet dictione ponitur, ſiue illa ſit nomen, ſiue pronomen, ſiue vna aliarum partium. Et verbum accipitur quintupliciter. Accipitur enim verbum largiſſime, pro actu intelligendi genito ſiue producto, ſiue complexo, ſiue incomplexo, vt ſcribit Gab. *d.* 27. *qu.* 2. *lib.* 1. Hoc modo accipit Aug. 19. *de trinit. cap.* 9. cum dicit. Et ſi verba non ſonant in corde ſuo, dicit vtique qui cogitat. Et cũ contingit cogitare complexe, & incõplexe, ſequitur quod quælibet cogitatio ſiue intellectio eſt verbum. Secundo accipitur pro quolibet actu complexo mentali indicatiuo, quo, ſcilicet alicui aſſentitur, vel diſſentitur, ſiue vero, ſiue falſo. Et hoc modo propoſitio ipſa vera vel falſa non eſt verbum neque actus dubitatiuus, ſed duntaxat aſſenſus vel diſſenſus. Illa clare eliciuntur ex verbis Augu. 15 *de trinit. cap.* 16. Nonne multa dicimus, etiam quę neſcimus, nec dubitantes ea dicimus, ſed vera arbitrantes. Et ſequitur. Cum dubitamus, nondum eſt verbum de re de qua dubitamus, ſed de noſtra dubitatione verbum eſt. Et ſequitur, cum mentimur volentes & ſcientes, falſum verbum habemus. Tertio modo accipitur verbum pro actu indicatiuo vero, nato gigni ex habitu ſcientifico, vel ſaltem habitu vero. Hoc modo accepit Augu. 15. *de trinit.* cum dicit. Neceſſe eſt cum verbum loquimur, id quod ſcimus loquimur, ex ipſa ſciẽtia quam memoria tenet naſcatur verbum. Et ſequitur, formata quippe cognitio ab ea re quam ſcimus, verbum eſt quod in corde dicimus, quod neq; Græcum eſt, neq; Latinum, nec linguæ alicuius alterius. Et c. 13 Omnia quæ per ſeipſum, & quæ per ſenſum corporis ſui, & quæ teſtimoniis aliorum percepta ſunt ſcit, animus theſaurus memoriæ condita tenet, ex quibus gignitur verbum, quod quando ſcimus, loquimur ante omnem ſonũ, ante omnem originem ſoni. Quarto modo accipitur verbum pro notitia vera cũ amore ꝑlata. De hoc dicit Aug. 9. *de trinit.* Verbum amore concipitur, ſiue creaturæ, ſiue creatoris. Et in eodem li. quærit, an omnis notitia verbum ſi an tantum amata? Et

ſoluit

ſoluit tantummodo duplicem verbi ſignificationem Vnam, qua verbum dicitur, dum quod placet mente concipitur, ſecundum quod genus verbi eſt illud Apoſtoli. Nemo dicit Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto Aliam vero cum omne quod notum eſt verbum dicitur animo impreſſum quamdiu de memoria proferri poteſt, quamuis res ipſa diſpliceat, ſecundum quod genus verbi Dominus ait. *Non omnis qui d'c t mi i, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum.* Et ſequitur. Verbum quod nunc inſinuare volumus eſt cum amore no itia. Ex quo patet quod verbum ſic dictum dicit duos actus, ſcilicet intellectus & voluntatis, alioquin non pertinet ad ſecundam partē imaginis præciſe, ſed inc'udit tertiā partem, quod eſt contra beatum Aug qui partes imaginis dicit conſiſtere in mente, notitia, vel verbo & amore. Quinto modo accipitur verbum pro conceptu mētis, ſiue ſit ſubiectiue in anima, ſiue tantum obiectiue, ſiue ſit actus intelligendi ſiue non. Hoc modo vult Aug. 15. *de trinit.* quod omne ſignum poſterius notificatum quod adhiberi poteſt ali quo modo ad ſignificandum illud, quod intelligitur per notitiam eſt verbum: huiuſmodi autem eſt conceptus, &c. ſecundum hanc verbi diſtinctionē opiniones contrariæ poſſunt cōcordari, atque auctoritates ſanctorum Anſelmi & aliorum poſt Auguſtinum ſcribentium facilius intelligi. Et omnibus modis præfa is verbum dicitur gigni de memoria, & eſt qualitas ment s. Item verbum importat aliquid, ꝙ dicens loquendo format. Nam dicere loqui eſt ſecundum ſanctum Bona. *in primo d. 27. quæſt. 1.* Et quid eſt loqui niſi exprimere, id eſt formare vel producere verbum eius, qđ nouit expreſſiuum. Loquitur autem dicens quandoque apud ſe, quandoq; ad alterum Ad ſe, quando ſibiipſi quæ cogitat vel voluit manifeſtat gignēdo in ſe notitiam ſimillimam rei alicuius (ſui vel alterius) cognitæ. Loquitur ad alterū, dum alteri ſigno exteriori exprimit, vel notificat quæ mēte concipit. Primæ locutioni reſpondet verbum menti immanens & conceptum. Secundę verbum tranſiens & prolatum. De hoc Aug. 15. *de trinit. c.* 10. Verbum quod foris ſignat, ſignum eſt verbi quod intus latet. Vbi tangit vtrumque verbum, &c. Et verbū dicitur quod loquimur. Vnde Iacob. in ſua cano. *Qui in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir.* Et quidam dixit, quod verbum prius debet venire ad limam quam ad linguam. Et cum dicitur: Omne verbum non eſt impoſſibile apud Deum, intelligitur verum, omne verbum non implicans poſſibile eſt apud Deum: non enim omne conceptibile eſt Deo poſſibile. Poſſum enim aliquid concipere quod eſt ſimpliciter impoſſibile, ſiue quod implicat, ſicut multis imponitur opinio, quæ implicat. Sed omne verbum ſimplex, quod ſcilicet ſimplici cognitione concipitur, poſſibile eſt Deo. Gab. *d. 1. q. 2. lib. 3.*

Verbvm immanens eſt aliquid in intellectu productum, expreſſiuum eius quod actualiter dicens, noſcit: & quia eſt expreſſiuū, ideo ſimile expreſſo repræſentatiue. Expreſſio enim & manifeſtatio fit ratione ſimilitudinis. Gabriel *diſt. 27. quæſt. 2. lib. 1.* Et quod aliquid ſit verbum mentale, requiruntur quatuor conditiones. Prima, quod ſit aliquid in intellectu 15. *de Trin. c. cap.* 10. per ſigna corporalia, verbum quod mente gerimus, innoteſcit. Secunda, quod ſit aliquid in mente genitum, vt ſit proles quædam 9. *de Trinit. cap.* 7. Conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, nec à nobis naſcendo deſcendit. Tertia quod ſit ſimilitudo rei & imago eius 9. *de Trinit. cap.* 11. Notitia verbum eſt, & cum habeat notitia ſimilitudinem ad eam rem quam mens nouit: ideoque & imago & verbum eſt. *Item 15. de Trinitate cap. 12.* Verbum eſt ſimilimum rei notæ & imago eius.

Quarta conditio, quod ſit expreſſiuum ſiue manifeſtatiuum rei cuius eſt verbum, & notitia hæc ſequitur ex ter ia, quia ſimile repræſentatiuum eſt ſui ſimilis. De hoc dicitur *ſeptimo de Trinitate capite tert o.* Verbum quod non proferimus temporale & tranſitorium ſeipſum oſtendit, & illud de quo loquimur. Et Gloſſ. *Mat.* 11. ſuper illud: *Nemo nouit niſi pater*, &c. Verbo enim ſuo pater ſe declarat, & verbum ſeipſum declarat, quia mentis noſtræ lumen eſt Et quoniam hæ conditiones cōueniunt omni actuali cognitioni in nobis; ideo omnis talis in nobis eſt verbum. Vnde 15. *de Trinit. cap.* 10. Et ſi verbum non ſonat in corde, dicit vtique qui cogitat; Quicquid igitur cogitatur, verbū mētis eſt: licet adhuc verbum mentis quandoq; largius

Digitized by Google

quandoq; ſtrictius accipiatur, quia omnis mentalis cognitio noſtra in mente gignitur, & eſt naturalis imago rei repræſentatiua, & per hoc rei quam repræſentat expreſſiua & declaratiua. Ex quo conditiones prædictæ de verbo vere & proprie reperiuntur in Deo: vere & proprie eſt ibi verbum non tranſſumptiue. Eſt enim ibi ſapientia ſeu notitia genita, patri ſimillima, & omnis paternæ perfectionis expreſſiua, & ita proprie verbum. Vnde Hebr. 1. *Nouiſsime Deus pater locutus eſt nobis in filio*: Et ſequitur: *qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius*. Et ad Coloſ. 1. *Imago inuiſibilis Dei*. Et Sapien. 7. *de ſapientia genita dicitur*. Candor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula maieſtatis Dei, & imago bonitatis illius. Quia .a. in diuinis non omnis cognitio eſt producta, ſed eſt ibi notitia & ſapientia eſſentialis non producta, quæ eſt omnib. modis diuina ſapientia ſiue eſſentia eadem tribus, non enim pater ſapit ſapientia genita 7. de Trinit. c. 1. prope finem. Siquidem nihil recipit pater à filio, ideo non omnis notitia diuina eſt verbum, ſed ſolum notitia genita. Et ideo ſolus filius eſt verbum, quia ſolus eſt genitus. Vnde Aug. *6. de tri. c. 2.* Verbũ ſolus filius accipitur non ſimul pater & filius tanquam ambo vnum verbum, hæc de verbo immanenti & æterno Gabriel ſcribit *d ſt. 27. q. 3. d b. 1.* de quo & infra amplius videbitur.

Verbvm vocale eſt aliquid in voce, ſubordinatum verbo mentali, quod non ſignificat verbum mentale, ſed ſignificat rẽ illam ad placitum, quam verbum mentale, cui ſubordinatur ſignificat naturaliter. Gabriel *d. 27. q. 2 l 1. & ar. 3.* & in fine dicit, omne verbum quod eſt notitia complexa & adhæſiua gignitur per præuias cogitationes & inquiſitiones ac diſputationes.

Verbvm transitorivm & prolatum. Eſt creatura à Deo producta, ſpiritus Dei manifeſtatiua (vt dicit ſanct. Bonauen.) & ſic capiendo verbum eſt eſſentiale, quantum ad terminum à quo producitur, quia æqualiter à qualibet perſona producitur, & æqualiter omnes manifeſtat.

Verbvm imperativi modi multipliciter accipitur in ſcriptura. Aliquando præceptorie. Aliquando conſultorie. Aliquando inſinuatorie, & aliquando permiſſiue, quorum ſumi poſſunt exempla ex diuerſis locis ſcripturæ. Vnde 3. Reg. vltim. dicitur: *Quis ſeducet Achab regem Iſrael*, & poſt ſubiungitur quod Dominus dixit ſpiritui mendaci. *Egredere & fac*, ibi imperatiuus, egredere & fac, non intelligitur imperatiue, ſed permiſſiue, &c. Hæc S. Bona, *d. 37. a. 2. q. 1. li. 1.* Et verba fidem Chriſtianam exprimentia, vt idem vult Bonau. *d. 4. qu. vlt. l. 3.* debent eſſe ab errore longinqua, & deuotioni approximantia, maxime illa in quibus eſt ſermo de virgine Maria. Ipſa enim cunctas hæreſes interemit in vniuerſo mundo, veritatem in ſeipſa concipiendo & pariendo. Ipſa etiam reconciliationem toti generi humano promeruit, & ideo erga eam debet omnis ardere Chriſtianorum deuotio. Et propterea quia beata virgo illum concepit, qui non tantum eſt Chriſtus propter vnionem, ſed etiam Deus verus propter æternam generationẽ, Dei genetrix debet dici, vt ex ipſo vocabulo honoretur & impietatis error extinguatur, qui dixit Mariam concepiſſe hominem. Ad cuius erroris fomentum Neſtor. (vt narrat Dam. verus doctor) voluit eam Chriſti genetricem non Dei genetricem appellare qu. purum hominem genuiſſet, vt latius ibid. declarat S. Bona. vbi ſup. & paulo poſt concludendo. Beata itaq; virgo eſt Dei genitrix appellanda, iuſte & veraciter & deuote. Et quod dicitur mater Dei, nõ eſt propter hoc quod genuerit eum ſecundum diuinam naturam, ſed propter idiomatum communicationem, & myſterii incarnationis expreſſionem & ipſius virginis honorificationem. Liberis autem verbis vtuntur Philoſophi, & in reb. ad intelligendum difficillimis offenſionem piarum aurium non pertimeſcunt. Vobis autem, ſcilicet Theologis ad certam regulam loqui fas eſt (vt ſcribit Gerſon *parte 1. ſerm. pro Viagio regis Romanorum part. 2. directione tertia.*) Omnia præterea verba cuiuſcunque temporis ſiue præteriti ſiue futuri ſiue important actus eſſentiales ſiue notionales, dicuntur vere de Deo, & eſt regula omnium Theologorum generalis. Et iſta regula fundatur in dicto Augu. ſuper illo verbo. Quæcunq; audiui à patre. Et licet iſta verba dicantur de Deo, non tamen dicũt diuerſas differentias. Verba igitur diuerſorum temporum nõ dicunt differentiam temporis prout dicuntur de Deo. Item idem ſunt præſens, præteritum & futurum in Deo. Verba quoque diuerſorum temporum vt dicuntur, important nunc æternitatis, non tamen

Digitized by Google

tamē abſolute, ſed prout coexiſtit pluribus partibus temporis (ita ſcribit *Brul. di. 4. qu.1. lib.1.*) Et verba prædicabilia de Deo quædā ſunt eſſentialia, vt cōmunicatur, quędam perſonalia, vt generat generatur, ſpirat ſpiratur. Quædam communia, vt eſſe, exiſtere, creare, gubernare, intelligere, amare, &c. *Gab. di. 4. qu. 1. lib.*1. Et Petrus de Aliac. *q. 5. lib.*1 *ſent.*

Verbvm ociosvm ſecundum *S. Bona.* eſt illud quod non ordinatur in finem, & quod caret omni vtilitate, dum tamen aliquam deberet habere. Et ſic intelligendum eſt illud Greg. Verbum ocioſum eſt quod caret ratione iuſtæ neceſſitatis & intentione piæ vtilitatis. Et inter tale otioſum & meritorium cadit medium, quādo aliquis aliquid loquitur, quod non eſt omnimoda vtilitate priuatum, nec tamen eſt ordinatum in Deum tanquam in finem vltimum. Frequenter autem verba quæ videntur inutilia vtilia fiunt dum ordinantur ad recreationem aliquam ſpiritus, & ad excluſionem acediæ ſecundum quod refertur beatum Bernard. dixiſſe cum quendam fecit ceſpitare. Ocioſum inquit fuit factum, ſed non ocioſe factum, fecerat enim hoc ad lætificandum illum quem viderat mœſtum.

Verbvm divinvm eſt perſona ſeu notitia genita de ſcientia dicentis quæ eſt Dei & omnium creaturarum tanquā obiectorum cognitorum, ſicut dicit *Aug. in lib.* 83. *qu.* In nomine verbi ſignificatur non ſolum reſpectus ad patrem ſed ad illa quæ per verbum facta ſunt operatiua potētia. Connotat enim verbum id quod manifeſtat. Manifeſtat autem omne quod intelligitur. Vna autem diuina ſcientia de qua gignitur verbum omnia Deus & creaturæ intelliguntur, ideo cōnotat reſpectiue creaturas. *Gab. di. 27. q. 1. lib.*1. Et diuinum verbum (vt ait *S. Bona di 27 ſerm. 2. q. 4. lib.*1.) eſt veriſſimum, placētiſſimum, omnipotentiſſimum, &c. Et ſolus filius eſt verbum in diuinis, quia omne verbum eſt genitum, ſolus filius eſt genitus, ergo ſolus filius eſt verbum, vt dicit *Gab. vbi ſupra.* Et verbum omnibus modis eſt filius. Et ſola intellectio genita, quæ ſolus eſt filius, eſt verbum. Et in fine vbi ſupra dicit Gabr. Verbum Dei non naſcitur de omnibus cognitis ſcientia patris, ſed naſcitur de ſcientia patris, quæ eſt vna omnium cognitorum, & hæc eſt patris ſubſtantia. Et verbum eſt purum notionale, quia conuenit ſoli filio. Et illud verbum factum eſt caro: de quo Aug. *de trinit. c. 19.* Cum lego, verbum caro factum eſt & habitabit in nobis. In verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnoſco verum hominis filium & vtrumque ſimul in vna perſona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. De quo Gerſ. *par. 2. ſerm. in die natiuitatis Domini per plura ſcribit, & alias dicitur.* Illud verbum patris ex tempore incarnatū non eſt aliquo modo compoſitum. Omnis enim cōpoſitio repugnat ſummæ ſimplicitati (vt dicit *Gab. di. 6. q. 1. lib. 3.*) verbum ſicut qualibet perſona diuina eſt ſumme ſimplex, ergo nullo modo compoſita, vt latius ibi probat. Et per verbum filium Dei pater notificauit ex tempore ad extra multitudinem perfectionum diuinarum, quam habet ab æterno ab intra. Et per conſequens filius Dei per quem facta ſunt, & notificata omnia habet dici nomen Dei. Item per verbum filium Dei fuerunt non ſolum nobis notificatæ diuinæ perfectiones eſſentiales in opere creationis, ſed etiam myſterium trinitatis, de quo latius ſcribit Iacob⁹ de Valentia *ſuper illud Pſalm.* 148. *Ignis, grando,* &c. quæ faciunt verbum eius, &c. Filius autem & verbum non ſunt nomina ſynonyma. De quo vide ſupra in dictione *Filius.*

Verecvndia poteſt accipi tripliciter ſecundum *Rich. di. 33. art. 5. q. 8. lib. 3.* Vno modo pro paſſione, & ſic non eſt virtus ſed paſſio laudabilis, dicente Philoſ. 4. Ethic. c. 1. quod verecundia eſt laudabilis: paſſiones autem non ſunt virtutes: quia virtus eſt habitus, vt dicitur 2. Ethic. Secundo modo verecundia accipitur pro actu, & ſic eſt actus virtutis. Tertio modo pro habitu habilitante ad talem actum, & ſic eſt virtus ſecundum ſanctum Thom. 2. 2. *q.* 144. per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariam. Idem verecundia ponitur pars temperantiæ vna, & alia honeſtas per quam aliquis amat pulcritudinem temperantiæ. Nam inter virtutes præcipue temperantia vendicat ſibi quendam decorem & intemperantiæ vitia habent turpitudinem. Et ſecundum Anto. in ſumma *par. 4. titu. 4.* verecundia dicitur virtus large accipiendo nomen virtutis, prout omne quod eſt laudabile in humanis actibus vel paſſionibus dicitur virtus, ſed proprie non eſt virtus, quia deficit à perfectione virtutis inquantum eſt timor alicuius turpis, vel inquantū eſt timor ingloria-

Digitized by Google

tionis ſecundum Philoſophum. 4.Ethic.ſcilicet opprobriorum,paupertatis, ignobilitatis,ſeruitutis. Nam ex imperfectione ꝓuenit quod quis de huiuſmodi verecundetur. Virtuoſus enim talia non curat ſed contemnit,quia indigne ſibi irrogantur,ſicut legitur de Apoſtolis Act.5. quod ibant gaudentes à conſpectu, &c. Verecundia ſecundum Paulum Corteſium *lib.3.ſent.di.8.* eſt culpæ ſpectatrix & tenerrimus oculorum pudor qui à criminum genere infamiæ metu arceatur. Et ſecundum *B. Thom. 2.q.116.art.2.* verecundia eſt timor turpitudinis exprobrabilis. Et principaliter reſpicit vituperium, Sed reſpicit culpam conſequenter & hoc dupliciter ſcilicet ceſſando & celando. Et dicitur à vereor, quod idem eſt ꝙ timeo. Quid autem apud Deum,quid apud homines gratioſius quam humilis verecundia, &c. vt ſcribit *Gerſ.tract.10.ſuper Magnificat.* Et *Ambroſ. lib. 2.offic.* Pulchra virtus eſt verecundia & ſuauis gratia,quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibꝰ ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus. Speculum enim mentis plerunque in verbis refulget, ipſum vocis librat modeſtia, ne cuius offendat aurem vox fortior.Deniq; in ipſo cauendi genere prima diſciplina verecundia. Et vt ſcribit Hieron. Ingenia liberaliter educata facilius verecundia quam metus ſuperat, & quos tormenta non vincunt, interdum vicit pudor. *Greg.ſuper. Ezech. homel.10.* Sicut verecundia laudabilis eſt in malo, ita reprehenſibilis eſt in bono. Erubeſcere enim malum ſapientiæ eſt, bonum vero erubeſcere fatuitatis. Qui erubeſcit mala pœnitendo quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. Qui vero erubeſcit bona facere, à ſtatu rectitudinis cadit, itaque ad damnationem tendit,ſicut per redemptorem dicitur. Qui me erubeſcit & meos ſermones, &c. Et ſecundum Bernard.verecundia eſt ſoror continentię,& bonum ſignū,vt inquit Seneca,in adoleſcente,&c.

VERITAS eſt adæquatio rei ad intellectum, vt Philoſ. deſcripſerunt, de quo *Gab.ſer. 2. dom. Exaud.* Et veritas dicitur dupliciter ſecundum *Rich.di.46.art.2.q.2. in fin. lib.4.* Vno modo ſecundum quod conſiſtit in quadam adæquatione rei ad intellectum, cuiuſmodi eſt veritas intellectus. Alio modo pro voluntate manifeſtandi ſe exterius in ſignis & operibus ſecundum rectum iudicium rationis, ſecundum quem modum loquitur de veritate Philoſ. 4. *Ethic. ca. 15.* Veritas ad ſimilitudinem primi modi dicta in Deo, differt ſecundum rationem intelligendi à iuſtitia,quamuis idem ſint re,ſed dicta ad ſimilitudinem modi ſecundi in Deo pertinet ad rationem iuſtitiæ.Eſt enim voluntas conformandi opera ſua ad iuſtitiæ rationem ſeu regulam, quæ regula eſt veritas primo modo dicta. Veritas primo modo dicta prior eſt ſecundum rationem intelligendi quam miſericordia, eſt enim eius regula, ſic non eſt de veritate ſecundo modo dicta,&c. *Rich.* Et veritas rei dupliciter accipitur (vt ſcribit *Gab di.14 q.3.art 1 lib.4.*) poſt *Alex. p.4.q.4.m.1.* Vno modo vt refertur ad exiſtentiam rei. Alio modo ad efficaciam. Veritas exiſtentiæ eſt, cum res habet quicquid ad eius eſſentiam pertinet. Veritas efficientiæ eſt, cum res habet effectum ſuum ad quem ordinata eſt, quomodo homo carens rationis vſu aut non viuens ſecundum rationem, dicitur non eſſe verus homo,ſed beſtia vt vult *Boet.4. de conſol.proſa 3.* quod transformatum viciis hominem æſtimare non poſſis.

VERITAS vt dicit *Pet. Aliac.q.1.prol.* eſt propoſitio vera, nec eſt quid diſtinctum à propoſitione,vt ibidem patet, oſtendit & probat.

VERITAS SERMONIS poteſt eſſe duplex, & ſimiliter duplex falſitas ſecundum *Bona.* poſt *Alexand.p. 2. qu. 129. membr.1.* ſecundum quod ſermo poteſt referri ad rem ſignificatam, vel ad intentionem proferentis. Nam referendo ſeu comparando ad rem ſignificatam, ſi fuerit adæquatio rei ad ſignum quod res ita ſe habeant, quomodo ſe habere ſignificantur,dicitur ſermo verus. Si ſignificantur non ſic habere, quam ſe habeant, aut aliter ſe habere, quam ſe habeant, dicitur ſermo falſus. Comparando autem ad intentionem proferentis, ſermo dicitur verax aut fallax. Verax ſi hoc quod verba foris ſonant,etiam mente credendo intendat. Si vero aliud credit, ſermo dicitur fallax, etiamſi verus fuerit, vt ſi quis falſum putat, quod verum eſt, credens falſum aſſerit pro vero, fallax eſt illa aſſenſio, licet ſit vera, ſic differunt mendacium & mentiri. De quo ſuo loco dicitur. *Gabr. hac diſt. 38. qu. vnic. art. 1. lib. 3.*

VERITAS THEOLOGICA eſt veritas neceſſaria viatori ad æternam ſalutem habendam, hoc eſt,veritas Theologica eſt veritas,cuiꝰ noti-

tia

tia adhæſiua neceſſaria eſt ad ſalutem explicite, vel implicite habenti vſum rationis & eam apprehendenti, vt omnes veritates in canone bibliæ contentæ ſunt veritates Theologicæ, & ſufficit ad ſalutem ea credere implicite, ſicut omnia reuelata in genere à Deo in ſenſu per ſpiritum ſanctum intento. Item omnis propoſitio ſeu veritas formata, vel formabilis de Deo, vel etiam de creaturis, vt referuntur ad Deum ſecundum rationem gubernationis, creationis, conſeruationis, iuſtificationis, redemptionis, remunerationis & ſimilia quæ conſiderantur in Theologia, vt paſſiones ſubiecti dicuntur veritates Theologicæ. *Gabr. quæſt.1. prolog. & Altiac.q.1. prol.a. 2.* Et aliquæ veritates ſunt naturaliter notæ, vt Deus eſt bonus, viuens, ſapiens. Aliæ ſupernaturaliter cognitæ & tantum creditæ, vt Deus eſt trinus & vnus, Deus eſt incarnatus. *Gab. vbi ſup.*

Veritas catholica eſt veritas reuelata à Deo in ſe, vel ſuo antecedente pertinens ad religionem. Dicitur, veritas reuelata à Deo, quia veritas humano ingenio adquiſita, puta per demonſtrationem vel experientiam, vt talis non dicitur veritas catholica, quia omnis veritas catholica, eſt articulus fidei. Fides autem non innititur euidentiæ naturali, ſed diuinæ reuelationi. Dicitur in ſe, propter veritates ſacri canonis bibliæ, quæ omnes immediate ſiue ſecundum ſe ſcriptoribus eius ſunt reuelatæ. Ipſi enim fuere calamus ſcribæ, id eſt ſpiritus ſancti velociter ſcribentis. Dicitur, vel in ſuo antecedente propter veritates quæ ex contentis in biblia poſſunt deduci, vel inferri in conſequentia neceſſaria: vt eſt illa, Deus eſt verus homo ex animali rationali & carne ſubſiſtens, quæ ſub hac verborum forma non habetur in ſcriptura, ſed ex eis poteſt deduci in conſequentia neceſſaria. Dicitur, ad religionem pertinens propter veritates religionem ſiue pietatem non reſpicientes, quæ non dicuntur veritates catholicæ quamuis fuerint à Deo reuelatæ. Pertinet autem ad religionem quicquid ad pietatem, id eſt Dei cultum, aut ad finem beatitudinis conſequendo ordinatur. Ex quo ſequitur quod multæ veritates quæ in ſcriptura canonica non habentur, nec ex eis ſolis deduci poſſunt in conſequentia neceſſaria, ſunt catholicæ. Patet primum de his quæ ab Apoſtolis ad nos per ſuccedentium relationem, vel ſcripturas fidelium fide dignas ad nos peruenerunt, & tamen in ſcriptura canonica non continentur, hæc Apoſtolis per ſpiritum ſanctum reuelata (à quo docti ſunt omnes veritatem) non dubitatur. Patet & de his quæ ex præmiſſis coaſſumpto aliquo vero euidentiæ, vel certe deduci poſſunt. Patet etiam tertio de his veritatibus quæ aliis fidelibus à Deo reuelatæ eſſe ſufficienter oſtenduntur. Patet & quarto de his quæ ab Eccleſia vniuerſali ut credenda accepta ſunt, quæ ſupponitur in fide errare non poſſe, cuius fidem deficere non poſſe oratio Chriſti pro fide Petri (*Luc. 22.* & eius promiſſa aſſiſtentia vſque in finem ſeculi *Matth. vlt.*) certam reddiderunt. Patet quinto de veritatib. à generalibus conciliis & Romanis pontificibus rite determinatis. Hæc enim omnia vel reuelata ſunt vel ex ſolis reuelatis ſunt deducta, vel ex reuelatis & illis veritatibus certis coaſſumptis, neq; aliud determinat, rite concilium vel Romanus Pontifex. Hæc Gab. *d.13.q.2.a.1.l.4.* Veritas catholica ſic deſcribitur à Gerſ *p.1.* in declaratione quæ veritates ſunt credendæ de neceſſitate ſalutis. Veritas catholica (inquit) eſt veritas habita per diuinam reuelationem immediate vel mediate, explicite in propria forma verborum, vel implicite in bona & certa conſequentia. Et veritates catholicæ (ut ſcribit Gab. *d.25.q.vn.a.3. dub.3.l.3.*) abſque omni approbatione Eccleſiæ ex natura rei ſunt immutabiles & immutabiliter veræ, ita ſunt immutabiliter catholicæ reputandæ, ſicut hæreſes abſque omni reprobatione & damnatione ſunt falſæ, ita abſque omni reprobatione ſunt hæreſes putandæ, &c. De veritatibus catholicis latius *Gab. vbi ſup.*

Veritas est triplex vt notat Gerſ. *p.3. ſer. dom. paſſionis,*) ſcilicet, Veritas doctrinæ, Veritas vitæ, & veritas iuſtitiæ. Hanc triplicem veritatem Chriſtus nobis prædicauit. Prima nos docet cognoſcere verum & falſum, & præcipit nobis vt credamus verum, falſum vero relinquamus. Secunda, ſcilicet veritas vitæ, bonum diſcernit à malo, & præcipit nobis vt inſequamur bonum, & malum dimittamus. Tertia veritas nos docet facere vnicuique iuſtitiam, cuilibet reddendo quod ſuum eſt. Et hæc iuſtitiæ veritas præcipit nobis vt patienter

feramus mala,& tribulationes,quæ nobis Deus mittit ſecundum noſtra demerita. Hi qui non imitantur aut non credunt has tres veritates, ſunt maledicti per os Eſaiæ Prophetæ. *Eſ.5.5. Va qui dicitis malum bonum,& bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: & ponentes amarum in dulce,& dulce in amarum.* De quo amplius videre potes apud Gerſ.*ubi ſup.*

Verum contingenter & verum determinate differunt. Nam determinate verum eſt, quod eſt verum, ſic quod non eſt falſum, eſt tamen contingenter verum, quia poteſt eſſe falſum,& nunquam fuiſſe verum *Gab.d.38.q.unica,art.1.lib.1.*

Veritas Dei erga nos conſiſtit in ſeruando promiſſa & non fallendo in reuelatis in lege (vt ſcribit Iac. de Valentia ſuper illud Pſal. 142. *In veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.*) Et tota eius iuſtitia conſiſtit in ſeruando veritatem promiſſis & reuelatis in lege,& tribuendo vnicuiq; quod ſuum eſt, ſcilicet remunerando bona & puniendo mala. Et ſic patet qualiter iuſtitia diuina includit veritatem in promiſſis & reuelatis,quia quaſi iniuſtus reputaretur Deus,niſi impleret promiſſa & reuelata in lege & Prophetis. Et ideo in ſacra ſcriptura ſæpe per veritatem intelligitur diuina iuſtitia.

Vermis (vt ſcribit Brulef. *diſt.* 50.*a.ult l.4.*) dicitur tripliciter. Primo modo dicitur quaſi veritas miſſa. Iſto modo filius Dei qui miſſus eſt à patre in mundum pro ſalute generis humani, dicitur vermis,ſecundum illud Pſal.21. *Ego ſum vermis & non homo* Aug Vermis,id eſt, veritas miſſa & non homo, quia non ſum conceptus ex ſemine viri & mulieris ſicut cæteri homines. Alio modo dicitur vermis animal. Et ſic vermes dicuntur quædam animalia parua ſuper coſtas ſuas ambulantia, & ſi habeant pedes,ſunt valde parui, ſicut pediculi & cæteri vermes generati ex corruptione, ſiue ſint in terra ſiue in aqua, & iſto modo etiam ſerpentes dicuntur vermes. Tertitio modo dicitur vermis à rodendo, quia corrodit & remordet, & ſic vermis ſpiritualis, ſcilicet ſynderesis dicitur vermis, & capitur vermis ibi Metaphorice,& eſt quædam triſtitia & continuus remorſus conſcientiæ, qui oritur ex putrefactione peccati & concurſu duorum mouentium, ſcilicet voluntatis naturalis, & voluntatis liberæ ſibi inuicem obuiantium & ſibi inuicem reſiſtentium. Vnde triplex triſtitia eſt in damnatis. Prima eſt carētia betatitudinis. Secunda erit de igne affligente eos. Tertia triſtitia eſt vermis,& peccatum dicitur putrefactum & putridum,quando homo moritur in illo. Sic patet quod vermis ſpiritualis eſt in damnatis,de quo & vide in dictione poena vermis. Et vermis ille in damnatis iuſto Dei iudicio eſt inuariabilis, mali enim ſimul omnia peccata memorantur, vt de omnibus continue torqueantur. Erit itaque vermis iſte inuariabilis, ita quod cōtinue mordebit, nec minuitur, nec augmentabitur, quia ita intenſiue mordebit in una hora ſicut & in alia,vt in fine dicit, quod vermis iſte intenſius erit in aliquibus ſecundum quod aliqui plura peccata commiſerunt, in aliis autem minus intenſe mordebit ſecundum quod minus peccauerunt.

Vestigium proprie eſt impreſsio pedis,id eſt ſignum quod à pede relinquitur. Dictum quod veluti indumentum ſit pedis. Hinc peruestigo atque inueſtigo, quæ ſignificant quærendo inuenio. Et ſecundum *S. Thom. in primo ſcripto d.3.art.2.& in 1.p.q.95.ar.7.* Veſtigium eſt impreſſio derelicta ex tranſitu alicuius ſuperuacuum, vel plenum imperfecte repræſentans, & ideo imperfecte, quia veſtigium repræſentat aliquid confuſe & ſub ratione ſpeciei,imago perfecte quia ſub ratione indiuidui, ſicut per veſtigium diſtinguitur equus à boue, & cognoſcitur quod tranſiens eſt equus non bos. Non autem diſtinguitur hic equus ab alio, ſed imago diſtinguit ſub ratione indiuidui, quia imago Iouis non repræſentat Cæſarem.

Vestigium in creaturis tripliciter capitur, vt ſcribit poſt Aliacenſem *q.4.lib.1.* Et Occam, Gab. *q.9.diſt.3 lib.1.* Vno modo large, & ſic eſt effectus derelictus ex aliqua cauſa, rememorariuus ipſius ducens ex communi lege in adhæſionem alicuius propoſitionis contingentis enunciantis eſſe fuiſſe vel alicuius talis de ipſa cauſa. Hoc modo fumus vel aduſtio derelicta ex igne dicitur veſtigium ignis. Et odor aliquando derelictus ex animali tranſeunte dicitur veſtigium. Vnde canis habet excellentem olfactionem, qua inſequitur leporem. Nam omnis beſtia ſilueſtris relinquit poſt ſe odorem,qui eſt veſtigium eius. Secundo modo capitur veſtigium magis ſtricte pro impreſſione

ſio ne

Digitized by Google

ſione alicuius in aliquod ſibi cedens, remanens in ſui abſentia ducens,&c. Hoc modo in cera relinquitur ſigilli veſtigium. Et in luto quo ſus totus ſe voluerat veſtigium porci. Dicitur tamen impreſſio ſigilli in cera, etiam imago licet non propriiſſime capiendo imaginem. Tertio modo capitur ſtrictiſſime & proprie veſtigium. Sic eſt impreſſio partis alicuius totius in aliquod ſibi cedens remanẽs in abſentia eius rememoratiuũ eius,&c. vt ſupra. Differunt autem imago & veſtigium (vt ſcribit *Gab. vbi ſup.*) de quo videatur & in dictione Imago, & ſupra tactum eſt paulo ante. Et remotiores ſimilitudines creaturæ ad Deum dicuntur veſtigium, propinquiores vero imago.

Vestigivm ſic notificatur. *E*ſt ſimilitudo Dei imperfecta reperta in creatura nata ducere in cognitionem recordatiuam à propriatorum vel alicuius proprii, ſed non propriorum trium perſonarum. Et omne ducens in notitiam Dei vel eſt imago vel veſtigium. Poſſumus autem (vt ſcribit *Gab li.1.d 3 q 9.*) in creatura cõſiderare quædam quibus ducimur in notitiam rememoratiuã appropriatorum diuinorum. In perfectiorib. vero creaturis poſſumus conſiderare aliqua quibus poſſumus duci in notitiam rememoratiuam ꝓpriorum, id eſt aliqua diſtincta, quorum vnum producit non producitur. Aliud ab illo vno producitur: tertium ab vtroque, vt mens, notitia, amor, quæ quia ſunt ſimul in eodem, habent aliquam conſubſtantialitatem. Et ita ducunt in memoriam propriorum, id eſt patris nõ producti, filii à ſolo patre geniti, & ſpiritusſancti procedentis ab vtroque qui ſunt vere conſubſtantiales, quia vna eademque eſſentia. Primum in creatura dicitur veſtigium. Secundum imago, q̃ tunc magis ꝓprie dicitur imago, quando ea q̃ in ea conſiderantur, habent ordinem ad diuina, ita quod ꝑ ea creatura poteſt capere Deum intelligendo & amando. Et ſic proprie non inuenitur niſi in creatura rationali & eius parte quæ capax eſt æternorum. Quælibet igitur creatura poteſt eſſe veſtigium trinitatis. Verbi gratia habens in ſe conceptum pulchritudinis abſtractum à ſpecie ſiue pulchritudine creaturæ (quæ eſt appropriatum diuinæ perſonæ) dum occurrit pulchra creatura incipit intellectus cogitare de pulchritudine diuina. Sed proprie loquendo nulla creatura eſt veſtigium trinitatis, ſed ſolum improprie metaphorice aut transſumptiue, quia conuenit cum veſtigio corporali in multis (vt ſatis bene declarat *Gab. vbi ſup.*) Nam ſicut veſtigium corporale eſt aliqualis ſimilitudo, & non omnimoda veſtigiati, ita creatura reſpectu Dei. *E*t ſicut veſtigium corporale tantum eſt ab eo cuius eſt veſtigium, ita creatura cauſata eſt à Deo. Vide latius *Gab. vbi ſupra, & a 3.* notat in quibus proprietatibus quæ ſunt in creatura conſiſtit ratio veſtigij,&c.

Vestigivm dei in ſacra ſcriptura tripliciter accipitur vt notat Pelbartus poſt doctorem ſuũ Guil. Scoti imitatorem & Scotorellum. Aliquãdo enim accipitur pro prouidentia occulta Dei, ſicut cum dicitur *Ioan* 11. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, id eſt occulta Dei iudicia non poteris comprehẽdere tu homo. Secundo modo veſtigium capitur pro opere Chriſti in mundo vel pro exemplis eius ſanctæ vitæ, iuxta illud Iob: *Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus.* Vnde 1. Pet. 2 dicitur. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius.* Tertio modo accipitur pro radio creaturæ, qui nos ducit in cognitionem creatoris, ſicut enim veſtigium ducit nos in cognitionem aliquã illius cuius eſt ſecundum partem, & in quadam elongatione, id eſt remota cognitione, ſicut veſtigium equi, ita omnis creatura dicitur veſtigium, quia ducit nos in cognitionem Dei ipſius tanquam effectus in cognitionem cauſæ, quaſi ſecundum partem inferiorem ſecundum eſſet, ſcilicet. Homo autem tanquam imago Dei de ꝓpinquo repræſentat, & cognoſcere facit Trinitatem. Hæc *Pelb.* poſt Scotorellum. de quo *Gerſ. tra. 7. ſuper cantico Mariæ.* Conſiſtit inquit in re qualibet quantumcunq; modicum habeat entitatis, & in accidentibus & in materia prima veſtigium Trinitatis &c.

Vestis veſtimentum à veſtio dicitur. Veſtem iuriſconſulti diffiniunt eſſe quicquid induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, tegendi, accubandi gratia paratum eſt. Veſtes, quibus vtitur in Miſſa ſacerdos quid ſignificent oſtendit *Rich. d. 13 ar. 4. qu. 4. li. 4.* Amictus in capite repræſentat diuinitatem amictam humanitate. Caput enim Chriſti, Deus eſt. Alba nouitatem vitæ ſignificat, quam Chriſtus habuit, & docuit, & tribuit in Baptiſmo. Zona Chriſti iuſtitiam, iuxta illud *Eſa. 11. Erit iuſtitia cingulum lumbo-*

Digitized by Google

rum eius. Manipulus poſitus in læua ſignificat, quod Chriſtus in via brauium obtinebat, per manipulum enim brauium deſignatur, iuxta illud *Pſal. Venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.* Per læuam, vita præſens intelligitur. Stola quæ collo ſacerdotis incumbit obedientiam ſignificat, quam Chriſtus propter ſalutem humani generis ſubiit, *factus obediens vſq; ad mortẽ.* Caſula quæ aliis veſtimentis ſupponitur Chriſti charitatẽ ſignificat, quæ oẽs alias virtutes excellit. Vel aliter, vt ſcribit *Gab. lect. 11. canonis.* Amict⁹ quo caput tegitur ſacerdotis, vel amen ſignificat, quo perfidi Iudæi in domo Caiphæ Chriſti faciem velabant, percutientes, & illudentes, & dicentes: *Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit Mat 26.* Alba veſtem ludicram & albam, qua velut ſtultus ab Herode illuſus remiſſus eſt ad Pilatum, *Luc. 23.* Planeta ſiue caſula veſtem purpureã repræſentat, qui in Pilati prætorio poſt flagellationem à militibus irriſus, cõtumelioſe ſalutatus ac percuſſus inimicis ſuis eſt oſtenſus, dicente Pilato: *Ecce homo Ioan. 19.* Zona, manipulus, ſtola, tria ligamina quibus in captione, in flagellatione, in crucis baiulatione Dominus ligatus legitur. Amplius legitur de his veſtimentis *Gabriel in cano. lect. 11. & 12.* quid ſignificent tropologice, & quid ſignificent allegorice, qui pulchra & notanda & plura de his veſtimentis ſcribit.

VIA eſt locus per quem habere iter omnibus licet. Aliquando accipitur pro ipſo itinere, hoc eſt actu ambulandi. Interdum pro ratione. Virgilius:

Inueni germana viam.

Via autem ad cœlum eſt via mandatorum quam Propheta non modo iuiſſe, verum etiam cucurriſſe gratulabatur, dicens: Viam mandatorum tuorum cucurri, conformiter ad ſequens iuſſum Chriſti: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Matth. 19.* Ab hac via quiſquis aberrauerit duce abiecto per abrupta vitiorum, per lubrica, per petroſa, per tenebroſa, in inuia, & non in via laxatur, impingitur in barathri præceps, ad vltimum deiicitur ab illa domo quam longiſſime raptus, de qua præcipit Chriſtus, dicens: Vade in domum tuam. De hac via legito *Gerſon. p. 2. in ſer. Dominica 19 poſt Pentec. in collat. eiuſd.* Et *lect. 2. ſup. Marcum.* De hac via Domini *Iſaias* ait: *Hæc eſt via Domini, ambulate in ea: non declinantes ad dextram* per indiſcretum feruorem, *neque ad ſiniſtram* per remiſſum torporem. Habet (vt ait idem *Gerſ. lect. 2. vbi ſupr.*) mundus viam ſuam: & hæc eſt lapidoſa, & vndique ſpinis, vepribus, vrticiſque curarum mordacium & ſolicitudinũ animas noſtras ſuis aculeis lacerantium atque diſſipantium reſperſa, quanquam aurea à quibuſdam, argenteaque videatur. Habet & caro viam ſuam, & hæc herboſa, iocundaque nitet introeuntibus eam, ſed latet anguis in herbis: anguis, ſcilicet doloroſæ pœnitudinis, anxietatis, ſed & lutoſa colluuione tota intus reſpergitur. Habet dæmon viam ſuam, quæ eſt tenebræ, & lubricum & præruptis circumquaque cautibus pompaticorum ſtatuum vallata, vbi ſuperbi tolluntur in altum, vt lapſu grauiori ruant. Et Propheta: *Alliſiſti eos dum alleuarentur* Habet autem Dominus viam ſuam, hæc eſt munda, decens & pulchra. *Prouerb. 3. Via eius, via pulchra.* Et *Iſa. 35.* Erit ibi ſemita & via ſancta, & non tranſibit pollutus per eam. Et in *Pſalm. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.* Eſt etiam via iſta, via æquitatis & iuſtitiæ, quam Sapiens expoſtulabat, *Eccleſ. 17. Da nobis Domine, viam iuſtitia.* Et ne ab ea diuertemus, monebat Propheta: *Apprehendite diſciplinam ne pereatis de via iuſta.* Et præterea viam veritatis elegi, iudicia tua non ſum oblitus. Hæc eſt via mandatorum, quam Propheta (vt ſupra dictum eſt) cucuriſſe dicit, cum ait: *Viam mandatorum cucurri.* Et bene ait cucurri. Nam non eſt pigritandum cum dies ſit parua, & diæta magna, ne ſit infra Paradiſum manſio ſecura. *Eſt* & via humilitatis, magnanimitatis & frugalitatis. *Eſt* & via impiorum, quæ dicitur via peccatorum. De quo *Pſalm. 1. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit;* &c. De quo latius *Gerſon vbi ſupra.* Et dicitur via iniquitatis. Et illa eſt duplex in homine, vt ſcribit *Iacobus de Valent.* ſuper illud *Pſal. 138. Et vide ſi via iniquitatis in me eſt.* Via dicitur in anima, quæ dicitur culpa peccati, altera dicitur in carne, quæ dicitur in concupiſcentia, & fomes peccati inflicta in nobis ex peccato primi parentis, quæ concupiſcentia dicitur dupliciter via iniquitatis. Vno modo, quia eſt veſtigium, quaſi impreſſum, & relictum ex peccato primi parentis. Alio modo dicitur via iniquitatis, inquantum tendit in

culpam

Digitized by Google

culpam formaliter in anima exiſtentem, vt latius declarat Epiſcopus ibidem,&c.

VIATOR ſecundum *S. Thomam in 3. parte quæſt.* 15. dicitur ex eo quod tendit ad beatitudinem. Comprehenſor autẽ dicitur ex hoc quod jam beatitudinẽ obtinet, ſecundum illud *1. Corinth. 9. Sic currite vt comprehendatis.* Chriſtus autem fuit viator & comprehenſor ante paſſionem, nam ſecundum mentem plene videbat Deum. Corpus vero erat mortale & paſſibile. ergo. Vnde *Gabriel diſt. 18. q. vn. ar. 1. lib. 3.* ait: Chriſtus in carne mortali fuit verus comprehenſor & viator. Verus comprehenſor, quia vere beatus, nam intuitiue & clare, facie ad faciem anima eius vidit diuinam eſſentiam perfectiſſime. Etiam ea fruebatur non in ſpe, ſed in re. In his autẽ duobus actibus cõſiſtit eſſentialis beatitudo. Eſt etiam verus viator quantum ad virtutes, & potentias inferiores: & quantum ad corpus, quia quantum ad illa non fuit in termino perfectionis. Expectabat enim quantum ad illa perfici dotibus gloriæ. Erat enim mortalis, quo ad corpus: & paſſibilis, quo ad animã, à quibus tranſiturus erat ad perfectam eorum gloriam.

VIATOR ſecundum *Cameracenſem quæſt. 1. prologi*, ſeu creatura viatrix eſt rationalis natura, quæ nec eſt beata, nec damnata: & ſecundum eum Chriſtus nunquam fuit viator, quia ipſe ab inſtanti ſuæ conceptionis, ſecundum naturam humanam fuit beatus. Et Paulus in raptu, ſecundum eundem, fuit viator: quia licet tunc viderit arcana Dei, tamen per illam viſionem non fuit beatus: ſtat enim aliquem eſſe viatorem, & tamen ipſum habere notitiam intuitiuam Dei. Patet de Paulo ſecundum *Auguſt. in quæſt. ad Oriſium*, & ſimiliter *ſuper Gen. ad literam.* Anima Pauli in raptu clare, & ſicuti eſt diuinam eſſentiam vidit. Hæc *Aliac.* Vnde patet contra *Occam*, quod intellectus viatoris non bene deſcribitur, quod eſt ille, qui non habet notitiam intuitiuam Deitatis, ſibi poſſibilem de potentia ordinata. Per primum intellectus excluditur, qui habet notitiam intuitiuam Dei. Per ſecundũ intellectus damnati, cui de potentia ordinata non eſt poſſibilis illa notitia, de quo videto *Gab.* latius *q. 1. prol. ar. 1.* vnde viator, ſecundũ eum, eſt quiſq; qui neq; beatus eſt, neq, finaliter damnatus. Vel qui nõ eſt in termino ad quem tendit: ſunt autem duo termini rationalis creaturæ, ſcilicet beatitudo finalis, & miſeria finalis, & datur diffinitio de puro, qui nõ eſt ſimul comprehenſor propter Chriſtum, qui fuit viator & comprehenſor, *Gabriel vbi ſupra*, & an in raptu Paulus fuerit viator. Si dicitur viator, qui non habet notitiam intuitiuam Deitatis permanenter ſibi poſſibilem de potentia Dei ordinata, tunc Paulus fuit in raptu viator. *Gabriel.* Male ergo notat *Cardin. Occam*, de intellectu viatoris, *&c.* Notitia autem Dei intuitiua beatificat, vt vult *Occam.* Alii ſic deſcribunt (vt *Brulefer diſtinct 1. quæſt. 1. lib. 4.)* Viator purus dicitur, qui non habet præmium beatificum ſibi poſſibile de lege communi, & eſt in ſtatu merendi & demerendi, aut poteſt eſſe de lege communi; per hoc quod dicitur, qui non habet præmium, excluduntur beati in patria: Per hoc quod dicitur, ſibi poſſibile, *&c.* excluduntur damnati, tanquam in termino. Per hoc quod dicitur, in ſtatu merendi, *&c.* excluduntur exiſtentes in Purgatorio. Per hoc quod dicitur, aut poteſt eſſe, *&c.* excludntur furioſi, & paruuli, & huiuſmodi, carentes vſu rationis: tales enim cum non poſſint vti ratione, nec per conſequens mereri vel demereri poſſunt. Sumus autem viatores. Quamdiu enim ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. 2. *Corinth.* 5. Sunt autem tres gradus viatorum in Eccleſia militante (vt ſcribit *Iacobus de Valentia* ſuper illud *Pſal.* 118. *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam.*) nam quidam dicuntur incipientes: puta, illi qui continue certant, & pugnant contra vitia in principio ſuæ conuerſionis & pœnitentiæ. Secundus gradus eſt ipſorum proficientium, qui peracta pœnitentia, jam proficiunt in bonis operibus erga Deum & proximum. Tertius eſt gradus perfectorum: puta, illorum qui totaliter mundum reliquerunt, & ſeparati à populis, viuunt in ſola vita contemplatiua: ſicut Anachoritæ & veri religioſi in eremo viuentes. De hac re vide & in dictione *Status.*

VIDERE proprie importat actum quo ſenſus viſus cognitiue tendit in obiectum viſibile, ſed ſecundum vſum ſcripturæ accipitur pro quolibet actu cognoſcendi: & præſertim pro cognitione certa & intuitiua. Sic dicitur *Exod.* 20. *Videbat populus voces.* Hæc *Gabriel diſt.* 33.

Digitized by Google

diſtinct. 33. *queſt.* 1. *lib.* 2. Hinc *Gerſon de myſtica Theolog.* & eius elucidatione, *& tract. de oculo, & de verbo & hymno gloria:* vult quod videre & intueri pertineant ad omnes ſenſus.

Videri dicitur aliquid oculo corporali quadrupliciter (vt notat *Gabriel diſt.* 10. *q. vn. art.* 3. *dub.* 1. *lib.* 4.) Vno modo per ſe quod non per aliud viſibile à ſe diſtinctum videtur, quo remoto non videretur, ſicut tantum lux & color videntur. Secundo modo per accidens, quod accidenti per ſe viſibili ſubiectatur, ſic corpus coloratum vel lucidum videtur. Tertio modo propter ſpecialem coniunctionem cum viſo altero primorum duorum modorum. Sic Deus viſus eſt in terris viſa Chriſti humanitate, cui ipſa diuinitas ſpeciali vnione, ſcilicet hypoſtatica eſt vnita. Quarto modo propter ſpecialem ordinem ipſius ad viſum per ſe, vt contenti ad continens, vel annixi aut adhærentis non inhærentis: hoc enim pertinet ad ſecundũ modum. Et iſto quarto modo corpus Chriſti videtur oculo corporali, ſicut contentum in continente, & non aliis tribus modis: nec dubium eſt quin fidelis videns hoſtiam conſecratam videat Chriſtum oculo fidei, quod nihil aliud eſt niſi credere quod ſub viſis ſpeciebus continetur realiter Chriſtus. de quo latius *Gab. vbi ſup. & lect.* 45 *canon.* Et cum dicitur: Video corpus Chriſti, vel tango corpus Chriſti. Et (vt vulgo dicitur) hodie vidi corpus Chriſti: iſtæ propoſitiones non ſunt veræ vt ſcribit *Cameracenſis qu.* 5. *ar.* 3. *in fine libri* 4.) niſi ad iſtum ſenſum: video & tango ſpecies, ſub quibus eſt forma Chriſti. Plura *Gab. in canon. vbi ſupra.*

Videre Devm tripliciter dicimur (vt ſcriptis reliquit *S. Bona. diſt.* 10. *ar.* 3 *q.* 2. *lib.* 2.) ſcilicet viſione corporali, imaginaria & intellectuali. In viſione intellectuali videtur Deus in ſeipſo lucens. Viſione autem imaginaria & corporali videtur Deus in ſubiecta creatura apparens. Sic etiam tripliciter dicimur audire, aut per aliquod ſignum exterioribus auribus oblatum, ſicut pluries auditum fuit & in veteri & in nouo teſtamento, aut per aliquod ſignum in interiori ſenſu, vel in interiori imagine formatum, aut per aliquod inſpirationis verbum noſtris mentibus inſtillatum. Et ſicut tripliciter auditur, ita etiam tripliciter dicitur loqui, ſecundũ quod in nobis triplicem excitat auditum. Sicut enim ſenſum noſtrum ad ſuiipſius apprehenſionem excitat mediante ſigno ſenſibili, in quo apparet Angelus ex perſona Dei, vel Deus apparet ex miniſterio Angeli, mentem autem noſtram per ſemetipſum informat, vt ipſum videat & cognoſcat. Sic in locutione intelligendum eſt. Nam locutio illa qua Deus loquitur per ſignum ſenſibile, ſiue exterius ſiue interius, aut ſemper aut frequenter fit per Angelum, ſicut dicit *Greg. in Moral.* Ait enim: Cum loquitur Deus nobis per Angelum, aliquando vocem ſuam rebus indicat, aliquãdo imaginibus oculis cordis oſtenſis, aliquando imaginibus ante corporeos oculos ex aere aſſumptis, aliquando ſubſtantiis cœleſtibus, aliquando terrenis, aliquando ſimul cœleſtibus & terrenis, & de omnibus exemplificat. Locutio autem qua Deus inſpirat aliquid cordibus noſtris, & ſi fieri poſſit per Angelum excitantem ab inferiori, ſicut dicit *Gregorius*, quod nunquam Deus humanis cordibus ita per Angelum loquitur, vt ipſe mentis obtutibus præſentetur: fit tamẽ principaliter ab ipſo Deo. Primus igitur & ſecundus modus loquendi & Angeli & Dei, ſed Dei tanquam imperantis, Angeli vero tanquam exequentis, ita quod ſermo exequentis referatur ad perſonam imperantis. Hoc autem poteſt eſſe dupliciter, vel cum Angelus loquitur in perſona Dei: ſicut cum formauit illam vocem *Luca* 3. *Hic eſt filius meus dilectus.* ſiue locutus eſt ad Moyſen *Exod.* 3. vel cum loquitur vt nuncius Dei, perferens illud verbum quaſi à Deo, per quem etiam modum dicitur Dominus loqui per Prophetas. Tertius vero modus loquendi eſt proprius ipſius Dei: & ideo non poteſt eſſe eadem locutio Dei & Angeli, ſecundum illum modum. Et vt idem dicit *Bona. diſt.* 14. *q.* 3 *lib.* 3. Vere & catholice dicendum eſt, quod anima Chriſti beatiſſima, & aliæ beatæ animæ vident ipſum luminis fontem in quo reficiuntur, quieſcunt, delectantur, & quodammodo à claritate illius luminis abſorbentur, vt Deus ab eis vndique conſpiciatur & videatur, etiam in ipſis, hoc potiſſime verum eſt in anima Chriſti; ſed auctoritates, quæ contrarium ſonare videntur, quinque modis habent exponi, quæ videntur dicere Deum in ſua ſubſtantia nõ poſſe videri primo modo ſic, non poteſt videri viribus noſtris, poteſt tamen munere Dei. Vnde ſuper illud 1. *Timoth.* 6. *Lucem*

habitat

Digitized by Google

habitat inacceſſibilem. Gloſſ. inacceſſibilis eſt viribus noſtris, acceſſibilis muneribus ſuis. Secundo ſic, non poteſt videri ſubſtantia, ſcilicet in via. Vnde ſuper illud 1. *Tim.* 6. *Quem nullus hominum videre poteſt. Gloſſ.* poterit autem aliquando. Et ſic illud *Exod.* 33. *Non videbit me homo & viuet* † Sic *D. Thom.* 1. *p. q.* 12. *art.* 11. probat quod in hac vita nemo poſſit videre Deum per eſſentiam; quod tamen intelligendum eſt de potentia ordinata, nam abſoluta Dei potentia admitti aliquis poteſt ad viſionem diuinæ eſſentiæ etiam in hac vita, ſic Moyſes & Paulus viderunt diuinam eſſentiam. *D. Tho. ibid. ad* 2. Neceſſe tamen eſt, vt omnis homo, qui viderit in hac vita diuinam eſſentiam, totaliter à ſenſibus abſtrahatur: quod inſinuãt dicta verba, *Non videbit me homo & viuet.* & Paulus 2. *Corinth.* 2. dicit *ſe neſcire an in corpore an extra corpus raptus ſit in tertium cœlum.* Rationem aſſignat *D. Thom.* 2. 2. *q.* 175. *art.* 4. quem vide. Tertio modo ſic non poteſt ſubſtantia videri, id eſt plene comprehendi. Vnde ſuper illud *Iob.* 11. *Forſitan veſtigia Dei comprehendens. Gloſſ.* eius eſſentia à nullo plene videbitur, ſcilicet circumſcribẽdõ. Quarto modo ſic non poteſt videri ſubſtantia, id eſt ratio ſubſtantiæ. Vndo *Rom.* 1. *Quod notum eſt Dei. Gloſſ.* Ratio ſubſtantiæ eius latet omnem creaturam, & hoc modo poteſt dici ſibi ſoli nota eſſe. Quinto modo ſic nemo Dei ſubſtantiam nouit vel aliquid tale, quia non facit noſſe. *Matth.* 24. *De die autem illa & hora nemo nouit, neque Angelus, &c.* ſicut fouea cæca dicitur, quia non manifeſtat quod habet in ſe. Et ſic dicit Chryſoſtomus, quod Angeli non vident quid ſit Deus. Hæc *S. Bona. di.* 14. *q.* 3. *lib.* 3.

VIDERE DEI, & Deus dicitur videre peccata noſtra quãdo imputat ea ad pœnam, vt ſcribit *Gab. di.* 14. *qu.* 1. *lib.* 4. Non videre vel tegere peccata, eſt non imputare. Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea ad pœnam non ſeruare (vt ſcribit *B. Aug. ſup. Pſalm.* 31. *Beati quorum, &c.* Et ita dicit peccata ab eo tecta, non vt videat, ſed vt nolit animaduertere. Idem autem eſt tegere peccata & remittere peccata, *&c.* De quo amplius. *Gab. vbi ſup.*

VIDVA proprie ex ſignificatione vocabuli dicitur quælibet mulier ſine viro, etiam ſi nunquã virũ habuiſſet, quaſi ſine duitate ſecundũ etymologiam. Et modo accipitur pro ea quæ viro ro quem habuit eſt priuata quaſi idua, id eſt diuiſa. Iduare enim Ethruſca lingua diuidere eſt. Hinc viduare idem eſt quod priuare. Regula viduarum eſt ſecundum *Gerſ. tract. de modo viuendi omni. fidel.* vt continentiam diligant, & in veſtibus humiliter ſe habeant, & orationibus libenter inſiſtant, homines ſuſpectos in hoſpitio ſuo non recipiant, de conſilio proborum ſe gubernent & viuant, ſanctam Annam & Elizabeth viduas cogitent, familiam caſtam habeant, parũ per vicos currant.

VINDICARE nihil aliud eſt (vt ſcribit *Brul. di.* 14. *q.* 1. *lib.* 4.) quam velle punire, vel velle pœnam infligere alicui pro peccato. Exemplum: vt Deus vindicat peccata, qui infert pœnam pro peccatis. Vel vindicare eſt vlciſci, & eſt compoſitum à vim, & dico. Vnde vindex, vltor iniuriæ, & vindicatio ipſe actus vltionis, & vindicta iniuriæ, contumeliæve illatæ punitio. Et vindicatio ſecundum *Cic. in Rhet.* eſt per quam vis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturum eſt defendendo, aut vlciſcendo propulſatur. Cuius contrarium eſt abiectio, ſuique contemptio. Et ſecundum *B. Thom.* 2. 2. *qu.* 80. *art.* 2. eſt virtus ſpecialis vindicatio, quia ad hoc natura inclinat & conſiſtit in medio duorum vitiorum, ſcilicet crudelitatis & ſeuitiæ ſecundum exceſſum & remiſſionis ſecundum defectum.

VINEA locus vitibus conſitus. Quandoque pro Eccleſia accipitur, vt legitur in Euangelio Dominicæ Septuageſimę. Etſi plures vineas myſticas ſcriptura loquitur, duæ tamen ſunt præcipuæ, ſcilicet vinea mentis humanæ. de qua *Can.* 8. *Vinea mea coram me eſt.* Et vinea ſacræ ſcripturæ, de qua ad literam *Eccleſ.* 24. *Ego quaſi vitis fructificaui.* Et neutra ſine alia feliciter excoli poteſt, vt vult *Gerſ part.* 2. *ſer. Dom. Septuageſ. plura ibid.* Et vinea ſpiritualis, vt idem dicit *p.* 4. *ſer. Dom. Septuag.* eſt conſcientia hominis.

VINVM aliqui dictum volunt à vi, quod vim inferat menti. Alii vero volunt Græcũ eſſe, & ab οἴομαι, quod eſt puto: quoniam qui copioſius bibunt, multa quæ non ſunt imaginantur. A vino fit vinolentus, hoc eſt ebrioſus, vino ſe ingurgitans: & vinoſus eiuſdem ſignificationis.

VINVM eſt duplex (vt ſcribit *Brul. di.* 11. *q.* 6. *lib.* 4.) Quoddam naturale, & eſt ille liquor precioſus qui naſcitur ex vinea, & ab ipſo vite diſtillatur ad vſum hominis. Aliud eſt vinum ſpiri-

Digitized by Google

tuale. Et iſtud eſt quadruplex. Quoddam eſt vinum ſpirituale bonum & delectabile, vt eſt vinum gratiæ ſpiritus ſancti, & eſt vinum ſcientiæ, *Cantic.* 5. *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Bibi vinum, id eſt gratiam Dei, cum lacte, id eſt cum ſcientia. Secundum vinum eſt ſummum & delectabile, & eſt vinum æternæ gloriæ, quæ eſt ipſemet Deus. *Pſal. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*: & *vinum lætificat cor hominis.* Tertium vinum eſt vinum vanum & deteſtabile, & eſt vinum delectationis humanæ & luxuriæ. *Epheſ.* 5. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria.* Quartum vinum eſt durum & execrabile: & eſt pœna æterna. *Pſalm. Fax eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Bruleſer.* Vinum ſpirituale ac Theologicum intelligimus prorſus optimum, iocundiſſimum & ſanatiuum. Hoc eſt vinum ſacræ ſcripturæ: ad quod inuitat Sapientia: *Venite*, inquit, *comedite panem & bibite vinum.* Huius vini fortitudinem ex effectibus ſuis, quos decem eſſe dicit *Gerſ. p.* 1. *ſerm.* facto Conſtantiæ in die ſancti Antonii, qui incipit: *Nuptiæ factæ ſunt, &c.* Eſt & vinum vitale Dominici ſanguinis. De quo in figura *Geneſ.* 14. dicitur: *Melchiſedech obtulit panem & vinum.* Eſt & vinum ſcientiæ ſecularis. *Cantic.* 1. *Meliora ſunt vbera tua vino*, id eſt doctrina Philoſophica. De vino ſpirituali intelligentiæ ſalutaris dicitur *Cantic.* 8. *Dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum Granatorum meorum.* Vinum condimus, dum ſpiritualem intelligentiam ipſi literali coniungimus. Eſt & vinum medicinale pœnitentiæ ſalutaris. *Pſalm. Potaſti nos vino compunctionis*, ſcilicet veræ pœnitentiæ. Eſt & vinum carnale affluentiæ temporalis. *Ioel* 1. *Væ vobis qui bibitis vinum in dulcedine, quia perit ab ore veſtro.* Eſt vinum lætale æternæ damnationis. De quo *Deut* 32. *Fel draconum vinum eorum*, & hoc de hæreticorum doctrina accipitur. Eſt & vinum culpabile ſuperfluæ potionis. *Prou.* 23. *Ne intuearis vinum quando flaueſcit, & ſplendet in vitro color eius: ingreditur blande* ſcilicet immoderate potũ, *ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet*, ſcilicet vitiorum granum luxuriæ & infirmitatum corporalium. Et vt dicunt Medici, ex multi vini potatione graues paſſiones frigidæ accidunt, vt ſubita mors, apoplexia, ſpaſmus, epilentia, obſtupefactio, & ſimilia. *Hieron. ad Euſtoch.* Sponſa Chriſti fugiat vinum pro veneno: nam luxurioſa res eſt vinum. *Prouerb.* 20. Et patet de *Loth.* De quo *Gerſ. ſerm. Septuageſ.* Et plura quoque nocumenta ſcripſimus ex Medicis vini immoderate ſumpti alias. Sed moderate ſumptum charitati aſſimilatur, vt ſcribit *F. Pelbart. lib.* 2. *Roſ.* in dictione *Vinum* §. 4. propter eius bonas proprietates. Nam cor hominis lætificat, audaces reddit fortificat, obliuionem facit. Sic charitas exhilarat conſcientiam, & audaces ac fortes facit in bello ſpirituali contra diaboli tentamenta, obliuiſci facit tranſitoria ſpe cœleſtium & amore, &c.

VINACEA ſunt grana vuæ iam preſſæ. Et eſt plurale ſubſtantiuum, adiectiuum vinaceus, a, um. Vnde acinus, vinaceus, &c. Et per vinacea vuarum intelliguntur dæmones, qui creati ſunt in magna pinguine ſpiritus ſancti: Sed per ſuperbiam areſacti de cœlo ceciderunt. Pinguedo autem ſpiritus ſancti, gratia eſt ſpiritus ſancti. Vnde *Oſee* 3. *Dilexerunt vinacea vuarum*: vt refert *Gab. di.* 4. *q. vni. lib.* 2. *& Hieron ſuper Oſeam.*

VIOLENTVM vno modo opponitur naturali. 2. *Phyſic.* Alio modo opponitur voluntario. 3. *Ethic.* Primo modo violentum eſt quod fit cõtra naturalem inclinationem rei: vt motus grauis ſurſum. Secundo modo violentum eſt, quod eſt inuoluntarium. *Gab. di.* 16. *q. vnic. lib.* 3. Accipiendo violentum primo modo, paſſio Chriſti fuit violenta animæ, vt naturaliter inclinatur ad perficiendum corpus: fuit & contra inclinationem naturalem corporis, vt naturaliter habet perfici ab anima. Accipiendo autem violentum ſecundo modo pro inuoluntario, paſſio fuit volita, & tamen euenit fuit violenta, ſed vt accepta à voluntate & volita, ſic non fuit violenta. *Gabr. di.* 16. *q. vnic. art.* 3. *du.* 2. *& di. præced.* Sic Martyres, licet violenter occiſi ſunt, meruerunt tamen acceptando pœnam propter Dei honorem: ita & Chriſtus meruit acceptando voluntarie paſſionem propter bonum ex ipſa conſequens. Et quia fuit placita Deo, licet tertio modo fuit violenta. *Gab.*

VIOLENTVM eſt duplex. Vnum ſimpliciter, alterum mixtum. Violentum ſimpliciter ſecundum Philoſophum 3. *Ethic.* quando aliquis cogitur

Digitized by Google

accipitur abſolute, vtputa, quando trahitur vel pellitur alicubi contra omnem voluntatem ſuã. Violentum mixtum eſt illud, quod quamuis ſecundum ſe non placeat homini, tamen in ipſum conſentit, ne eueniat ei maius malum, vt homo proiicit merces in mare, ne totaliter patiatur naufragium. Et iſtam eandem diſtinctionem intendunt Theologiæ Doctores circa *diſtinct.* 29. *lib.* 4. *ſent.* cum dicunt, quod duplex eſt coactum ſeu coactio: quædam abſoluta & quædam conditionata. Quod enim Philoſophus appellat violentum ſimpliciter, hoc iſti appellãt coactionem abſolutam, & quod ipſe appellat violentum mixtum, eo quod aliquid ſit ibi de voluntario, & aliquid de inuoluntario, hoc iſti appellant coactionem conditionatã, eo quod homo non conſentiat in huiuſmodi factum, niſi ſub illa conditione, vt poſſit euitare maius malum. Et quia ſecundum Iuriſconſultos metus eſt mentis trepidatio ratione inſtãtis, vel futuri periculi apparet: quod idem intelligunt Iuriſconſulti per metum, quod Theologi per coactionẽ conditionatam. *Thom. Argent.* & cæteri *Doct. d.* 29. *li.* 4. *ſent.*

VIR (vt ſcribit *Brul. di* 16. *q.* 5. *l.* 2. capitur multis modis. Primo modo dicitur vir ætate. Vnde 1. *Corint.* 13. dicitur: *Cum factus ſum vir euacuaui ea, quæ ſunt paruuli, &c.* Secundo, vt diſtinguitur cõtra ſexum fœmineũ. Tertio modo pro marito. Quarto modo pro quocũq; homine virtuoſo ſiue ſit maſcul⁹ ſiue fœmina. *Pſal.* 1. *Beatus vir qui non abiit.* Quinto modo metaphorice, vt ſic dicit ſuperiorem partẽ rationis. 1. *Cor.* 11. *Vir eſt imago & gloria Dei*: quia quando homo reſpicit æterna, eſt vir: quãdo terrena, eſt mulier. Mulier dicitur vir mollis & de facili ad peccatũ flexibilis. Vnde vocãtur effœminati. Hoc mõ exponitur illa auctoritas. *Melior eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens*: & ſic vir pro ſuperiori parte rationis & mulier pro inferiori accipitur, vt notat *S. Bonau diſt.* 16. *art.* 2. *qu.* 2. *li.* 2. Ita etiam exponit *Augu.* 13. *de Trinit.* Et vir quando dicitur à vigore & virtute animi. Vnde *Iere.* 31. *Mulier circumdabit virum*: quod intelligitur de Chriſto & beata Virgine: vt & hoc notat *S. Bona. d.* 3. *li.* 3. & ita Chriſtus vir dictus eſt in vtero matris: non ab ætate corporis, ſed à vigore animi: quia plenus fuit virtutibus & ſcientia ab inſtanti cõceptionis: imo vt ait *Gab. diſt.* 18. *qu. vnic. artic.* 2. *concl.* 5. *li.* 3. Chriſtus in ipſo conceptionis inſtãti fuit vir perfectus omni gratia & virtute in meritoria operatione, ſecundum illud: *Mulier circundabit virum*, vbi ſupra. Virum non ætate & membrorum quantitate, ſed virtutum & meritorum perfectione. De quo vide eundem in *ſermone de Annunciatione*, qui incipit: *Hac eſt dies quam fecit Dominus.* Scriptura præterea (vt ait *Gregorius* 28. *Moral.*) ſolet viros vocare, qui vias Domini fortibus & non diſſolutis greſſib. ſequuntur. Vnde *Prouerb.* 8. Sapientia ait: *O viri ad vos clamito*: acſi aperte diceret: Ego non fœminis, ſed viris loquor, quia hi qui fluxa mente ſunt, verba mea percipere nequaquam poſſunt, vt & habet. *Gabriel. ſermon.* 2. *de ſancto Martino.*

VIRGINITAS (vt ſcribit *Richard. diſtinct.* 33. *artic.* 4. *quæſt.* 1. *lib.* 4.) poteſt accipi impropriè ſcilicet pro negatione actualis concupiſcentiæ cuiuslibet venereę delectationis cum carnis integritate: & ſic quælibet mulier naſcitur virgo: ſed ſic virginitas non eſt virtus. Carnalis enim integritas non eſt virtus, nec eſt pars eſſentiæ virtutis: tota enim eſſentia cuiuslibet virtutis in anima eſt ſecundum *Auguſtinum* 1. *de Ciuit. Dei, cap.* 17. Et de bono coniugali dicitur, quod continentia non corporis, ſed animi eſt virtus. Prædicta etiam negatio actualis concupiſcentiæ nullam eſſentiam dicit. Omnis autem virtus aliqua eſſentia eſt (vt dicit *Richardus.*) Alio modo poteſt accipi virginitas pro habitu, quo niſi aſſit carnalis neceſſitas vacandi carnali copulę, determinatur voluntas ad prompte & faciliter reſpuendum omnem veneream delectationem, non tantum illicitam, ſed etiam licitam, vt mens liberius vacet ſpiritualibus: quia ſicut ait Apoſtolus 1. *Corinth. ſeptimo*: *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit corpore ſancta & ſpiritu*: & ſic virginitas eſt virtus. Sic enim eſt habitus bonus habentem perficiens, & opus eius bonum reddens. Eſt enim habitus rationi conſentaneus: nec tamen eſt virtus per eſſentiam diſtincta à caſtitate coniugali, vt idem vult *Richard.* Vtramque enim voluptatem determinat

Digitized by Google

ad illud, quod dictat ratio recta circa voluptates venereas obſeruandum, ſed perfectius ad hoc determinat voluntatem virginitas quam coniugalis caſtitas. Vnde virginitas vltra coniugalem caſtitatem addit perfectionis ſtatum, vnde differre videntur ſicut virtus imperfecta & perfecta per eſſentiam non diſtinguuntur. Hæc *Rich.* Et actus virginitatis (vt inquit *Gab. diſt. 36. q. vn. art. 3. lib. 3.*) eſt abſtinere à concubitu propter Deum, hoc eſt illo modo quo Deus vult talem abſtinere. Et vt *ibid.* dicit, ad virginitatem requiritur abſtinentia ſeu velle abſtinere ab omni actu carnis eo modo quo Deus vult, quia eo modo quo recta ratio dictat, quæ non aliter dictat quam eo modo quo Deus vult: & hoc ſtat ſimul cum actu coniugali ſi hunc præciperet Deus. Sed cum dicitur, virginitas exigit carnis integritatem. Dicendum quod caſtitas virginalis quatenus eſt virtus perfecta, non exiſtit in carne, ſed in mente. Vnde ſi aliqua neſciens vel inuita aut in furia violaretur, nullo accedente conſenſu dum ratione vteretur, non amitteretur virtus caſtitatis. Vnde beata Lucia ad Paſcaſium tyrannum: Si me inuitam violari feceris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam. Non intelligendo per hoc (vt dicit *Richard. 49. a. 5. q. 4. l. 4.*) quod duas virginitatis haberet aureolas, ſed quia non tantum præmium reportaſſet de virginitate cuſtodita, ſed etiam pro iniuria, quam in hoc fuiſſet paſſa. His concordat *Auguſt. de Ciuit. Dei cap. 19.* de violenter oppreſſis, &c. Sic etiam econuerſo volens abſtinere ab actu carnali contra dictamē rationis, licet habeat integritatem carnis, nō tamen habet virtutem caſtitatis. Hæc *Gab.* Ex prædictis videri poteſt (vt dicit *Richard. diſt. 33. art. 3. qu. 1. lib. 4.*) integritatem carnis non pertinere ad virtutis virginitatis eſſentiam, cum virginitas ſit in anima (vt dictum eſt) ſed eſt quoddam ornamentum & decor eius accidentalis extrinſecus aſſiſtens: & ideo perdi poteſt carnis integritas abſque diminutione virtutis virginitatis: videlicet in virginibus per violentiam carne corruptis. Et vt idem dicit in fine tertiæ rationis: Si modo neceſſitas immineret vacandi copulæ carnali per diuinum præceptum explicita, ſicut antiquitus, Si virgo propter hanc neceſſitatem pure vacaret copulæ carnali, firmiter proponens hac neceſſitate tranſacta ab omni delectatione venerea abſtinere, in ea virginitatis habitus nec corrumperetur, nec minueretur: & per conſequens non cadit ab illo ſtatu mētis, quem virginitas ſuperaddit caſtitati coniugali, quamuis caderet à ſtatu integritatis carnis. Et iſta adhuc vere mente diceretur virgo, ſecundum quod virgo dicitur ab habitu virginitatis, ſecundum tamen vſum cōmunem (qui non vocat virginem mente, niſi illam, quæ in carnalem copulam nunquam conſenſit) vere virgo dici non poſſet. Et vt idem ait *q. 2. vbi ſup.* habitus virginitatis maioris eſt meriti quam habitus continentiæ coniugalis, quia ille habitus eſt perfectus, hic vero imperfectus: ſemper autem maioris eſt meriti virtus perfecta quam imperfecta. Latius *Rich.*

Virginitas deſcribitur ſic: Eſt abſtinentia ab omni coitu tam illicito quam licito, & integritas mentis & carnis (vt ſcibit *Brul d. 33. q. 4. l. 4.*) Poteſt & ſic diffiniri ſecundum eundem: Virginitas eſt habitus continentiæ perfectus & decorus. Virginitas ſecundum *Auguſt.* diffinitur penes id quod eſt in virginitate formale & principale, cum ait: Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. Quam deſcriptionem ita explanat *Pet. Palud. d. 33. q. 2. l. 4.* *In carne* dicit, Vnde in Angelis proprie non eſt virginitas, quia oppoſita nata ſunt fieri circa idem, in illis autem non eſt luxuria: ergo nec virginitas proprie, quia *ſpiritus carnem & oſſa non habet.* *Corruptibili*, tanto difficilius per naturam ſcilicet; vnde & poſt reſurrectionem virginitas erit purior, ſed non difficilis. *Incorruptionis* dicitur, vnde virgines vi oppreſſæ, non videntur perdere virginitatem. *Perpetua meditatio*: vnde pueri qui non habent vſum rationis, & neſciunt quid faciunt, non perdunt virginitatem. Hæc *Paludenſ.* Hinc eſt quod ait *Gerſon p. 4. ſermon. 3. Dom. Aduent.* contra luxuriam: Quod quiſquam poteſt perdere virginitatem ſuam per ſolam cogitationem, quantum ad virginitatem animæ, & erga Deum: & hoc ſic per malum conſenſum ad opus carnale. Et quo ad corpus perſona ſe ſola virginitatem ſolvere poteſt. Quo ad primū caſum pœnitentia reſtituit ſtatum virginitatis. nō autem quantum ad ſecundum ſi corpus eſt violatum:

Digitized by Google

latum. Mulierem non tetigi, virgo non ſum ait *Baſilius*. Solét vocari omnes mulieres virgines, quę non habuerunt coniunctionem viri. *Ambr.* ſic diffinit: Virginitas eſt expers cogitationis integritas. Et virginitas eſt expers cõtagionis integritas. Et virginitas (vt ait *Gerſ. par. 2. de calibatu ſiue caſtitate Eccleſiaſt.*) tenet medium quo ad nos, quoniam abſtinet, quando oportet, & quãtum oportet, & vbi oportet omni circunſtantiarum qualitate penſata, prout ſapiens iudicabit. Virginitas quoq; (vt *ibid.* dicit) implet cœlum, fœcunditas carnalis mundum. Salubriter autem prouiſum eſt (vt idẽ inquit) ſtatui Eccleſiaſticorum de beneficiis viuentium, quod nõ habent vxores: quibus ſi darentur vxores, ſi liberi naſcerentur, quis poſt eorum mortem ſuas paſceret vxores & filios, *&c.* Et vt idem *Gerſ.* dicit *par. 3. de conſiliis Euangelicis & ſtatu perfectionis.* Virginitas ſecundum illud quod addit vltra continentiam, & ſi ſit quidam decor virtutis, non tamen eſt virtus nec gradus virtutis, alias coniugati non poſſent habere omnes virtutes: imo quia virtutes neceſſario ſunt connexæ, nullam omnino virtutem haberent, quibus deeſſet virginitas. Item nulla virtus tollitur niſi per peccatum. virginitas autem abſque peccato perdi poteſt, vt in actu coniugali. † Intellige hoc quãtum ad materiale virginitatis; nam quantum ad formale etiam ſine etiam ſine ſicut nulla virtus perdi poteſt. Formale eſt propoſitum reſpuendi delectationes venereas; Materiale eſt integritas carnis; quæ duo includit priuationem pollutionis & integritas corporalis ſignaculi. *Syluest.* *verbo* VIRGINITAS *D. Thom. 2. 2. qu. 125.* dicit quod in delectatione venerea poſſunt tria conſiderari. *Primum* quod eſt ex parte Corporis ſc. violatio ſignaculi virginalis. *Secundum* eſt illud, in quo coniungitur id quod eſt animæ cum eo quod eſt corporis, id eſt ipſa reſolutio ſeminis delectationem cauſans. *Tertium* ſolum eſt ex parte animæ id eſt propoſitum perueniendi ad talem delectationem; primum habet ſe per accidens ad actum moralem; ſecundum materialiter, quia ſenſibiles paſſiones ſunt materia moralium actuum; Tertium formaliter & complectiue, quia ratio moralium in eo quod eſt rationis con[illegible]. I[illegible] cum virginitas dicatur per remotionem prędictæ remotionis, conſequens eſt quod integritas membri corporalis per accidens ſe habet ad virginitatem; ipſa autem immunitas à delectatione quæ conſiſtit in ſeminis reſolutioni materialiter; denique propoſitum perpetuo abſtinendi ab ea, ſe habet formaliter & completiue; atque ita patet facile de amiſſione ſicut ſupra. & *D. Thom. videatur. Syluest* &c. Item omnes virtutes & actus earum ꝑ loco & tempore ſunt in præcepto: virginitas autem nulli ſeruanda præcipitur. Item omnis virtus perdita vel amiſſa, per pœnitentiam poteſt reparari, ſola virginitas perdita vel amiſſa, nunquam reparatur. Hæc *Gerſ.* qui & de virginitate alias multa ſcribit, &c.

VIRGO à viridiore ætate, hoc eſt validiore appellata eſt. Vnde & matres ſæpe virgines dicuntur. Vnde *Virg.* de Paſiphae, quæ trium filiorum mater erat.

Ah virgo infelix, quæ te dementia cœpit?

Nunc vero virgo generis eſt communis, & tam marem quam fœminam ſignificat rei venereæ expertem, ſicut mulier à mollicie dicitur, quæ amplius virgo non eſt. Auguſtinus ſaliuam virginem dixit, quæ nondum cibo, potuque corrupta fuit. Dicit enim: Quanta ſit orandi differentia inter vacuum ventrem & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter ſaliuam virginem & labra crapulis diſſoluta. A virgo venit virginalis & le. quod eſt dignum virgine, quamuis & pro virgineo quandoque accipiatur: quale eſt illud: Deus qui virginalem aulam beatæ Mariæ, in qua habitares eligere dignatus es. Et virgo proprie & modo accipitur, quæ thori eſt expers vel venereæ rei (vt dictum eſt.) Virginibus dat regulam *Gerſon parte 1. tractatu de modo viuendi omnium fidelium* hanc: Non ſint loquaces, ſed ſimplices corde & habitu ad virginitatem matris Chriſti cogitent, & eam diligant: choreas vitent, inter iuuenes non ſedeant, nec ſe ab eis palpari permittant: non ament aliquem illicito amore, adulatores, neque adulatrices recipiant nec audiant, orationes libenter dicant, ſordida verba & inhoneſta fugiant.

VIRTVS multipliciter accipitur in ſcriptura (vt ſcribit *Gabriel diſtinctione 23. quæſtione 1. libro 3.*) Aliquando pro potentia, vt in *Pſalm. 33.* *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius*

Digitized by Google

omnis virtus eorum. Et 1. *Paralip*. 29. *In manu virtus & potentia*. Quandoque pro fortitudine corporali, vt in *Pſalm* 21. *Aruit tanquam teſta virtus mea*. Quandoque ꝑ victoria. *Iudit*. 13. *Nobiſcum Deus qui fecit virtutem in Iſrael*. Quandoque pro armatura bellica. 1. *Machab*. 1. dicitur de Alexandro Magno: *Congregauit virtutem & exercitum fortem*. Quandoque pro fructu rei. *Ioel*. 2. *Lignum attulit fructum ſuum, ficus & vinea dederunt virtutem ſuam*. Quandoque pro operatione aut actu exteriori. *Matth*. 6. *Non poterat ibi vllam virtutem facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit*. Et in *Pſal*. 111. *Virtutem operum ſuorum annuntiabit populo ſuo*. Quandoque principali agente, vt *Matth*. 24. *Virtutes cœli mouebuntur*. Aliis quoque multis modis ſparſim in ſcriptura poſitis. Accipitur denique (vt capit *Gabriel vbi ſupra*) pro qualitate accidentali principio operatiuo inhærente, ipſum & opus eius ad quod inclinat perficiente. Et ſecundum hanc acceptionem dicitur in *Pſal*. 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion*. Et ſecundum hanc acceptionem communiter fit ſermo de virtute. Et ſecundum hanc acceptionem Philoſophus 2. *Ethic*. inueſtigans diffinitionem virtutis moralis, præſupponit eam eſſe aliquid in anima. Vbi tria aſſerit eſſe in anima, ſcilicet paſſiones, potentias & habitus, inferens virtutem eſſe habitũ. *Gab*. Et virtutes, (vt ait *Gerſ*. *p*. 3. *de cõſil Euãgelicis & ſtatu perf*. *ſt*.) aliquando latẽt in habitu aliquando manifeſtantur in opere. Virtus accipiendo pro qualitate (vt dicit *Gabriel vbi ſupr*.) perficiente operantem, & eius opus bonum reddit. Vnde virtus ſecundum *Occam in* 3. *ſententiarum*, *qu*. 10. nihil aliud eſt quam habitus inclinans ad actum virtuoſum. Cum enim ex actibus generetur habitus, ex actibus virtuoſis generatur habitus virtuoſus, & ex vitioſis vitioſus, &c. *Ex* quo ſequitur, quod virtuoſum eſſe primo conuenit actibus, & per actus habitibus. Vnde 2. *Ethic*. *ca*. 1. Oportet operationes quales reddere, ſecundum harum enim differentias ſequuntur habitus, *&c*. Plura *Gabriel vbi ſupra*.

VIRTVS in genere (vt ſcribit *Gerſ*. *p*. 4. *in deſcript*. *term ad Theolog*. *vtilium*) eſt bona inclinatio creaturæ rationalis ad operationes naturæ ſuæ congruas laudabiliter exercendas.

VIRTVS ſecundum *Ariſtot*. 2. *Ethic*. *cap*. 7. eſt habitus electiuus in mediocritate exiſtens quo ad nos, determinata ratione: & vt vtique ſapiens determinabit. Quæ poteſt ſic exponi ſecundum *Gabrielem diſtinct*. 23. *qu*. 1. *lib*. 3. Virtus moralis adquiſita eſt habitus electiuus ex actibus ex electione voluntatis elicitis, vel imperatis, medium inter abundantiam & defectum tenens, quo ad nos, id eſt ſecundum congruentiam obiectorum & circunſtantiarum determinata ratione, prout ſapiens determinabit, id eſt ſecundum determinationem prudentiæ, prout ſapiens, id eſt recta ratione vtens dictabit. Multis verbis eam declarat *Gabriel*. Et habitus ponitur pro genere, quo excluduntur actus virtuoſi paſſiones & potentiæ. Dicitur electiuus propter habitus intellectuales, ſcientiam, prudentiam, artem, *&c*. Hi enim habitus non generantur ex actibus electiuis. Non enim eligit voluntas cui vero aſſentiat intellectus, ſiue ſpeculatiuo ſiue practico. Dicitur immediate conſiſteus. Immediate, ſcilicet abundantiæ & defectus, propter vitia quæ exiſtunt in extremis, dum, ſcilicet vel plus quam oportet, vel minus agitur. Dicitur, determinata ratione, quia illud medium ſumendum eſt, ſecundum quod ratio recta ſiue prudentia, ſingula conſiderans determinat ſiue dictat: & per hoc excluduntur actus indifferentes, qui eliciuntur ad nudam apprehenſionem obiecti, nullo rationis dictamine directiuo præcedente. Horum habitus etiamſi medium tenerent, non eſſent virtutes. Et illud medium non eſt accipiendum ſecundum rem ſiue proportionem Arithmeticam: ſed quo ad nos, hoc eſt quo ad obiecta, fines, & cæteras circunſtantias, ſecundum quod nobis conueniunt. Poteſt diffinitio ſic breuius poni in forma. Virtus moralis adquiſita, eſt habitus inclinans ad actum voluntarium elicitum vel imperatum cõformiter ad dictamen rectæ rationis. Virtus autem non eſt potentia, quia potentia non dicimur boni vel mali, nec laudamur neque vituperamur. Virtute autẽ dicimur boni & laudamur: & vitiis dicimur mali ac vituperamur. Nec virtus eſt paſſio, quia virtus eſt ſecundum electionem, paſſiones vero non: quia frequenter præueniunt deliberationẽ & volũtatis electionem. Nec

Digitized by Google

Nec virtus eſt actus, quia actus tranſeunt & virtutes manent firmæ & immobiles, id eſt difficulter mobiles. Sed virtus eſt habitus ad rationem rectam conformiter elicitus vel imperatus. Vide latius *Gabr. vbi ſupra.*

VIRTVS poteſt accipi vno modo pro qualibet qualitate genita ex actu virtuoſo nata inclinare ad ſimilem, ſiue intenſe ſiue remiſſe: ſic ex vno actu virtuoſo ſiue intenſo ſiue remiſſo generatur virtus: quia aliquid virtutis. Secundo accipitur ſtrictius pro qualitate genita ex actu vel actibus virtuoſis, difficulter mobili tantæ intentionis quod ſufficit inclinare potentiam perceptibiliter ad ſimiles actus delectabiliter, faciliter, prompte & expedite eliciendos: & ita communiter accipitur tam à Philoſopho quam à Doctoribus. Vnde dicit *Philoſophus 1. Ethic. cap. 8.* Vna hyrundo Ver non facit, neque vna dies calida Æſtatem, ita nec beatum vna dies, nec paucum tempus; & ita virtutem non facit operatio vna vel paucæ. Et *2. Ethic.* frequenter declarat ex multis operationibus virtutem generari, cuius ſignum dicit eſſe voluptatem, id eſt delectationem ſuperuenientem operibus. Sic accipiendo virtutem virtus ex pluribus actibus frequentatis generatur, & non ex vno ſolo, niſi (quod ratum eſt) valde intenſo: ſic non quælibet pars virtutis eſt virtus, quia gradus remiſſus eſt pars virtutis, ſed non eſt virtus. Sic nomen virtutis connotat intentionem habitus propter quam perceptibiliter & prompte inclinat ad actus ſimiles, quo connotato deficiente, deficit & ſuppoſitio. Vnde ſicut lapis non dicitur cauus donec multis minimis partibus ablatis apparet cauitas: ita gradus virtutis per ſingulas operationes adquiſiti non dicuntur virtus donec intenduntur, vt modo dicto inclinent. Sicut dicitur de virtute, ita dici poteſt de habitu, quod non quælibet pars habitus dicitur habitus, ſed ſolum intenſa difficulter mobilis. Et ſecundum hæc oportet diffinitiones tam virtutis quam habitus moderari, vt dicit *Gabriel diſtinct. 23. quæſt. 1. art. 3. dub. 4. lib. 3.*

VIRTVS accipitur adhuc quadrupliciter. Primo communiſſime, ſecundum quod diuiditur in virtutem moralem, politicam & gratuitam. Secundo cōmuniter, vt diuiditur in politicam, quæ eſt habitus adquiſitus, & gratuitam, quæ eſt habitus infuſus. Tertio modo ſtricte pro habitu infuſo tantum, ſiue ſit gratis datus, ſiue gratum faciens. Quarto ſtrictiſſime pro habitu gratuito gratum faciente, determinatiuo ad operabilia. Et hoc modo ſolus habitus charitatis aut charitate formatus eſt virtus. Ita *Magiſter* ex his verbis *Auguſtini diſt. 23. lib. 3.* diſtinguit fidem in id quo creditur, & eſt virtus, & in id quod creditur & nō eſt virtus, & in id in quod creditur, quod eſt aliud ab eo quod creditur. *Gabriel diſtinct. 23. quæſt. 2. artic. 3. dub. 3. lib. 3.* vbi dicit, quod fides infuſa informis, quæ etiam eſt in malis Chriſtianis, eſt virtus primo & tertio modis: quia habitus infuſus gratuitus gratis datus; ſed fides formata virtus eſt quarto modo. Fides autem adquiſita eſt primo & ſecundo modis accipiendo virtutem pro quolibet habitu adquiſito dirigente potentiam ad aliquam actus ſui rectitudinem, qui etiam habitus intellectualis dicitur virtus. Videatur ad hoc *S. Bonauentura diſt. 23. lib. 3. &c.*

VIRTVS corrumpitur duobus modis, vt ſcribit *Gab. diſtinct. 23. quæſt. 1. artic. 3. dub. 6. lib. 3.* Vno modo per habitum contrarium genitum ex actibus virtuoſis. Vnde introducto errore circa aliquam concluſionem ſcientia eius corrumpitur. Similiter in virtute morali introducto habitu vitioſo per frequentatos actus vitioſos corrumpitur præexiſtens virtus. Habitus enim vitioſus contrariatur virtuoſo, ideo ſimul ſtare non poſſunt. Sicut enim medium extremis contrariatur, ita habitus inclinans ad medium contrariatur habitui inclinanti ad extrema. Ex operibus itaque vitioſis frequentatis generatur vitium contrarium virtuti, per quod immediate virtus corrumpitur, non autem actus vitioſus ſtat cum virtute ſicut econuerſo actus virtuoſus ſtat cum vitio adquiſito. Primum patet in virtuoſo in peccatum lapſo, talis adhuc ſentit inclinationem ad actum virtuoſum, licet non ſequatur ſenſualitatem ſuam. Hæc autem non eſt niſi ab habitu virtutis prius adquiſitæ. Secundum patet de nouiter conuerſo, qui graues patitur inclinationes ad actus vitioſos, quibus cum difficultate & magno conatu reſiſtere oportet: tales autem inclinationes ſunt ab habitu vitioſo pri' adquiſito, & manente cum actibus virtuoſis. Nec ſolū habitus vitioſus ſtat cū actu virtuoſo moraliter, ſed etiā ſtat

Digitized by Google

ſtat cum gratia & actu meritorio. Longior eſt *Gab. vbi ſup.* Vitia autem corrumpunt virtutem. Sed quot virtutum genera numerantur, totidem vitiorum paria opponuntur, vt ſcribit *Corteſ. lib. 3. ſent. diſt. 8.* Siquidem parſimoniæ bellum eſt naturale cum gula, & maxime luxuria prælium cum caſtitate init. Iram cum manſuetudine pugnare dicimus; pugnaciſſime ſuperbiam cum humilitate præliari affirmamus. Vide latius eum ibi in fine vbi ſupra. Sic fides, vt ſcribit *Bruleſ. diſt. 23. q. 2. lib. 3.* perditur per peccatum hæreſis. Vel vt inquit *Gab. diſt. 23. q. 2. ar. 3. dub. 2. lib. 3.* fides quo ad actum corrumpitur per errorem contrarium circa eundem articulum: vel quo ad habitum corrumpitur per habitum erroris cõtrarii, vel per longam negligentiam eliciendi actum ſuum circa proprium obiectum, &c. Spes perditur, inquit *Bruleſ.* per peccatum deſperationis. Charitas perditur per omne peccatum mortale. Secundo corrumpitur virtus quaſi priuatiue per negligentiam & longam ceſſationem actuum virtuoſorum. Nam ſicut habitus generatur ex actibus, ita etiam ex eiſdem conſeruatur: manet tamen vnus diutius, alius corrumpitur citius ſecundum quod fuerit magis vel minus intenſus: & ratio non eſt alia quam naturæ habitus. De quo latius *Gab. diſt. 23. q. 1. dub. 6. lib. 3.* Et ſicut ex operibus frequentatis generatur habitus, ita ex eis neglectis corrumpitur. Et ſicut ex operibus bonis generatur habitus laudabilis, ita ex contrariis contrarii, vno autem contrariorum genito in aliquo ſubiecto neceſſe eſt alterum cedere in eodem. Hinc eſt quod dicitur: Ex eiſdem & per eadem fit omnis virtus & corrumpitur. Similiter autem & ars ex eiſdem & per eadem intellige contrario modo ſe habentibus vel habentia.

Virtus eſt mediocritas duorum vitiorum, alterius ſecundum exceſſum, alterius ſecundum defectum, ſecundum *Ariſtot. 2. Ethic.* Virtutem autem conſiſtere in medio ſecundum *Scotum* contingit dupliciter. Vel ex parte obiecti, vel ex parte actus ſecundum quod exceſſus & defectus, quandoque contingit circa obiectum, vt in obiecto temperantiæ poteſt eſſe exceſſus & defectus. Nam quod vni eſt multum, alii eſt paucum. *2. Ethic.* quandoque autem contingit exceſſus & defectus in actu ſiue in modo actionis circa idem obiectum, ſicut temperantia moderatur appetitum circa cibum, non ſolum ne nimis multum, aut nimis paucum ſumatur, ſed ne cibus proportionatus nimis voraciter, aut nimis leue ſumatur, ac tædioſe ſumatur. Nunc ergo virtus moralis eſt in medio vtroq; modo, quia moderatur appetitum circa vtrunque exceſſum & defectum, vt, ſcilicet tendat in obiectum proportionatum, & etiam actione moderata, ne vtroque modo quid nimis. Sed virtus Theologica non ſic, non enim eſt circa obiectũ excedens vel deficiens, quia eſt circa obiectum vnicum infinitum, & immutabile, ſcilicet Deũ, qui nec poteſt eſſe maior, nec minor, poteſt tamen actus quo tendit in obiectum eſſe immoderatus, & ſic virtus Theologica moderatur, vt medio modo tendat in obiectũ Theologicum. Et ſic concedi poteſt, quod fides eſt medium quoddam inter leuitatem qua quis faciliter nimis aſſentit ei, cui credendum non eſt, juxta illud: *Qui cito credit, leuis eſt corde.* Et inter pertinaciam qua nimis reſiſtit credendis, nolens alicui aſſentire, niſi per rationem naturalem oſtendatur, ſic nimio amore quis poteſt tendere in bonum commodum, vel bonum in ſe aut amore nimis remiſſo, vel circunſtantia non neceſſaria, aut ſine circũſtantia neceſſaria. Sic ſpes mediare poteſt inter præſumptionem & deſperationem. Et charitas inter amorem omnia alia diligibilia à Deo contemnentem, & amorem diligibilibus æque inhærentẽ, licet virtutes Theologicæ nõ ſint circa nimis verum, aut nimis bonum honeſtũ in ſe, aut nimis bonum, niſi quia ſunt circa ſummum verum, & bonum ac commodum, applicando ſingula ſingulis. Temperantia autem vtroque modo requirit medium, quia poteſt in obiectum excedens vel deficiens tendere, poteſt etiam actu deficiente tendere vel excedente. Hæc *Gab.* poſt *Scot. diſt. 26. q. vn. dub. 6. lib. 3.* vbi etiam dicit, quod nullus actus virtutis alterius à charitate de ſe eſt meritorius, niſi eliciatur à gratia, quæ identificatur charitati, vt alias dicitur. Elicitur autem actus alterius virtutis à gratia, quando per actum gratiæ in finem vltimum ordinatur. Nam actus gratiæ eſt actus quo diligitur Deus ſuper omnia, & cætera propter Deum, ſecundum illud *1. Cor. 10. Siue manducatis ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Vnde actus virtutis formatur à charitate, quando imperatur ab actu chari-

charitatis, ſic actus ſpei eſt meritorius, quando imperatur à charitate, plura *Gabr. vbi ſupra*. Et vt ait *Gerſ. tract. 8. ſuper cantic. Mariæ*) virtutes veræ non ſunt niſi quas gratię gratificantis radix profert, viuificat, fouet, & roborat, quia non habet aliquid viriditatis ramus *boni* operis, niſi maneat in radice charitatis, *&c.*

VIRTVS QVÆDAM eſt intellectualis, quędam moralis, vel cardinalis quædam Theologica, quibus nemo malè vtitur. Vnde nulla virtus (vt ſcribit *Brulef. q. vlt. in fin. l. 1. d. 1.*) quantum eſt de ſe, eſt occaſio ſuperbiæ vel peccandi mortaliter. Sed potiùs virtus quantum eſt de ſe, eſt occaſio profunda humilitatis, & diſponit hominem quantum de ſe eſt ad reddendum gratiarũ actiones. Quo modo autem ſcientia dicitur inflare, tali modo omnis virtus dicitur inflare. Vnde homo non confirmatus in gratia habens virtutes ex peruerſitate ſuæ voluntatis, poteſt habere occaſionẽ acceptam ad hoc, vt ſuperbiat, glorietur de virtutibus. Virtutes ergo, id eſt homines habentes virtutes, cùm referunt illas ad ſe, gloriantes de eis, ſuperbę ſunt, id eſt tales homines ſunt ſuperbi & elati. Et ſic ſemper debet exponi abſtractum per concretum. *Brulefer.*

VIRTVS INTELLECTVALIS eſt virtus ſeu habitus derelictus ac cauſatus ab actibus intellectus apprehenſiuis vel adhæſiuis, inclinans intellectum ad obiecti cognitionẽ, aut ad veri inquiſitionem. *Gabr. diſt. 23. qu. 2. art. 3. du. 4. lib. 3.* Et virtutes intellectuales ſunt ſapientia, intellectus, ſcientia, ars, & prudentia. Et dicuntur intellectuales, quia ſunt in intellectu, vt in ſubiecto, & perficiunt ipſum. Sapientia, intellectus, & ſcientia, ſunt in intellectu ſpeculatiuo: ars vero & prudentia in intellectu practico, qui coniungitur operationi & affectioni quodammodo. Et ſecundum *Gerſ. p. 4. in deſcript. termin. ad Theol. vtil.* virtus intellectualis adquiſita ſumpta generaliter, eſt habitus cognitiuus verus, inclinans animam ad operationes ſuas, vt intellectiua eſt exercendum.

VIRTVS MORALIS in genere (vt dicit *Gerſ. p. 4. in deſcript. term. ad Theolog. vtil.*) eſt habitus adquiſitus laudabilis, iuuans & eleuans animam ad operationes ſuas intellectuales vel effectiuas, elicitas vel imperatas laudabiliter exercendum. Et quidam diſtinguunt ſecũdum quod mos dicitur à conſuetudine, vocantes generaliter & communiſſime virtutem moralem omnem habitum ex frequẽtia actuum derelictum: & ſic ex conſuetudine cauſarum perficientem ſubiectum. Et ſic omnis virt⁹ adquiſita eſt virtus moralis. Et ſic non diſtinguitur virtus intellectiua à morali, ſed illa acceptio nimis communis eſt & larga. Alio modo accipitur pro virtute ex actib⁹ voluntatis cauſata, quæ reddit hominẽ laudabilẽ atq; bonũ. Et quia duplex eſt actus voluntatis. Vnus elitus, qui eſt velle & nolle. Alius eſt imperatus, & eſt actus cuiuſcunq; potentiæ ad imperiũ voluntatis (quod eſt velle) productus. Virtus igitur moralis quandoque accipitur ſtrictiſſime pro virtute ex actibus elicitis voluntatis derelicta: & talis virtus eſt virtus intrinſece (vt dictum eſt.) Alio modo largius pro virtute cauſata ex actibus voluntatis elicitis vel imperatis. Et illa non ſemper inhæret voluntati, vt talis eſt: ſed quandoq; intellectui, quandoq; ſenſui, quandoque potentiæ executiuæ. Vnde generaliter omnis habitus illi potentiæ inhæret, cui inſunt act⁹ à quibus cauſatur. Et hæc virtus non eſt virtus moralis intrinſece, ſed contingenter & denominatione extrinſeca. Hæc *Gab. di. 23 qu. 2. art. 3. du. 4. lib. 3.* capiendo virtutem moralem ſtricte pro virtute morali per eſſentiam, nulla virtus intellectualis eſt moralis. Sed accipiendo virtutẽ moralem communiter & ſecundo modo aliqua virtus intellectualis, eſt moralis. Aliqui enim actus intellectus poſſunt imperari à voluntate, & habitus illorũ ſunt morales illo modo. Poteſt nãq; volũtas impare intellectui, vt ſpeculetur, diſcurrat, veritatem arguendo inquirat, &c. qui ſunt actus intellectus eliciti: & ſunt actus voluntatis imperati, & per conſequens habitus adhuiuſmodi actus inclinantes ſunt habitus intellectuales ſimul & morales, &c. Item omnis fides acquiſita eſt virtus intellectualis, quia omnis talis cauſatur ab actibus intellectus elicitis, ſcilicet aſſentire certo vero ex auctoritate teſtis. Item omnis adquiſita virtus eſt virtus moralis ſecundo modo, quia adquiritur ex actibus voluntatis imperatis. Sed fides infuſa proprie, nec eſt virtus moralis, nec intellectiua, ſed gratuita. Philoſophus enim diuidens virtutem in moralem & intellectualem, loquitur de virtutibus adquiſitis, non de infuſis. *Gab. vbi ſup.*

VIRTVS MORALIS infuſa ſic diffinitur ab *Aug.* (vt habetur in 2. *diſt.* 27. eſt qualitas bona

Digitized by Google

mentis qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur, quam ſolus Deus in nobis operatur. Et cum Dei perfecta ſunt opera, ideo cum hominem iuſtificat, non tantum infundit virtutes Theologicas, ſed etiam motales. In iuſtificatione itaq; impii omnes illæ virtutes ſimul infunduntur, licet non exeunt in actum ſine adquiſitis, ſicut dicitur de Theologicis infuſis: & communiter proportionabiliter dicitur de iſtis ſicut de illis. Nulla autem ratio naturalis (vt ſcribit *Gab. di. 33. q. vnic. art. 3. dub. 2 lib. 3.*) probat virtutes infuſas eſſe ponendas, ſed ſola auctoritas ſcripturæ & ſanctorum. Virtutes autem morales adquiſitæ ponendæ ſunt. Et hoc modo ratio probat & experientia, *&c.* Diffinitionem Auguſtini prædictam ita explanat *Gerſ. p. 2. tract. de ſept. virtutib.* dicitur *bona qualitas*, ad differentiam malarum qualitatum, cuiuſmodi ſunt prodigalitas, auaritia. Addit *mentis*, ad differentiam corporalium qualitatum, quales ſunt albedo, nigredo. Subiungit, *qua virtute recte viuitur*, ad differentiam ſcientiæ: quæ quamuis ſit bona qualitas mentis, non tamen neceſſario ea recte viuitur, ſed potius ea recte intelligitur. Et additur, *qua nullus male vtitur*, ad differentiam potentiarum naturalium, quibus contingit & bene vti & male vti, cuiuſmodi ſunt rationabilitas & concupiſcibilitas, & iraſcibilitas, quæ proprie potentiæ dicuntur. Dicitur, *quam ſolus Deus in homine operatur*, quod ponitur ad differentiam virtutum politicarum, quæ (vt vult Philoſophus in Ethicis) generantur & frequēti bene agere, cum virtutes Theologicæ à Deo infundantur. Ex quo apparet (vt inquit *Gerſ. vbi ſupra*) quod præcedens diffinitio eſt proprie virtutis Theologicæ. Sed prout virtus comprehendit tam quatuor virtutes cardinales quam tres Theologicas, ſic poteſt diffiniri. Virtus eſt amor habendi ſe ad omnia, vt debetur. Vnde Auguſtinus in *lib. de morib. Eccleſ.* ſingulas diffiniens virtutes in omnibus diffinitionibus ponit amorem tanquam genus, & adiungit diuerſos actus quaſi differentias diuerſas. Virtutes autem morales (vt ſcribit *Gab.*) ex actibus meritoriis cauſatæ, non ſunt eiuſdem rationis cum virtutibus Philoſophorum, quia virtutes morales diſtinguuntur ſecundum diſtinctionem obiectorum partialium. Finis autem eſt obiectum partiale. Cum ergo ſunt diuerſi fines in in illis, quia in iſtis Deus eſt finis, qui non eſt finis in illis. Nam Philoſophus (exempli cauſa) abſtinet per temperantiam propter ſalutem corporis, & eius bonam diſpoſitionem ad operationes rationis fortiter agit propter bonum reipublicæ, aut alios ſimiles honeſtos fines: & ita habitus adquiſiti inclinabant ad opera ſimilia propter eoſdem fines. Sed Chriſtianus vt talis operatur fortiter, abſtinet temperanter, corpus caſtigat & in ſeruitutē redigit propter Deum: quia ſic Deus præcipit, vel quia Deo placent huiuſmodi opera: ideo virtutes ex illis operationibus genitæ habent alium finem, & per hoc aliud obiectum partiale, & per conſequens ſunt alterius rationis à virtutibus Philoſophorum. Et hoc etiam verum eſt circunſcripta charitate infuſa: puta, ſi eſſet charitas adquiſita ſiue infuſa. Hæc *Gab. diſt. 4. qu. 1. art. 3. dub. 2. lib. 4.* Vbi & dicit paulo ante, virtutes morales non ſufficere ad ſalutem ſine Theologicis. Sed adquiſitæ morales ſufficiunt cum charitate ad ſalutem, & ad omnem actum meritorium eliciendum, quia charitas inclinat immediate ad actum cuiuſlibet virtutis. Ideo dicit *B. Greg.* quia omnia præcepta ſunt vnum in radice charitatis, quod charitas ad obſeruantiam omnium præceptorum inclinat. De omnibus autem actibus virtutum quatenus ſunt neceſſarii ad ſalutem dantur præcepta. Et ideo nullus actus eſt perfecte virtuoſus vel meritorius ſine actu charitatis. Verum facilius inclinatur homo ad virtuoſa & meritoria concurrente cum charitate virtute morali adquiſita, quam à ſola charitate. Hæc *Gab. vbi ſup.* Virtutes autem ſine charitate (vt ſcribit *Bruleſ. diſt. 26. qu. 4. lib. 3.*) ſunt ſicut precioſiſſimi cibi poſiti in vaſe immūdo & fœtido, quia virtutes ſine charitate ſunt informes, nec poſſunt placere Deo, quia offeruntur in diſco immundo, id eſt à conſcientia immunda, licet omnes de ſe ſint bonæ & optimæ. Et ideo charitas dicitur forma virtutum. De quo alias dictum eſt.

VIRTVS THEOLOGICA (vt ſcribit *Gerſ. p. 4. in deſcript. termin. ad Theolog. vtil.*) eſt habitus à Deo ſolo infuſus, eleuans liberum arbitrium, id eſt facultatem rationis, aut bonitatis, aut vtriuſque ad Deum immediate obiectaliter & laudabiliter attingendum, *&c.* Et ſecundum *Gabr. 26. quaeſt. vnic. art. 1. lib. 4.* accipitur dupliciter. Vno modo ſtricte, & ſic tres requi-

requiruntur conditiones ad hoc quod ſit aliqua virtus Theologica. Prima quod reſpiciat Deum pro primo obiecto & principali. Secunda quod habeat veritatem pro prima regula actuum ſuorum ad quos inclinat, & non regulam aliquam adquiſitam humanitus: puta, prudentiam. Tertia quod immediate à Deo infundatur ſicut à cauſa efficiente. Harum conditionum prima reſpicit obiectum, ſecunda regulam directiuam, tertia cauſam efficientem: illo modo fides, ſpes, charitas, adquiſitæ non ſunt virtutes Theologicæ, quia deficit tertia conditio. Secundo modo accipitur virtus Theologica largius pro virtute reſpiciente Deum pro obiecto principali innitens primæ veritati tanquam regulæ ſiue ſit à Deo infuſa ſiue naturaliter adquiſita. Et ſic fides, ſpes, & charitas, adquiſitæ reſpectu Dei, vt obiecti primi & principalis ſunt virtutes Theologicæ. Per primas enim duas conditiones virtus Theologica ſufficienter diſtinguitur à morali, quia moralis non habet Deum pro obiecto primo: licet habere poſſet Deum pro fine. Similiter moralis innititur regulæ humanæ, ſcilicet prudentiæ ſiue rectæ rationi naturali: Theologia vero veritati diuinæ. Ideo enim fides credit, quia Deus reuelauit. Ideo ſpes deſiderat, quia ſic deſiderandum eſſe Deus reuelauit: ſic charitas diligit, quia ſic diligere Deus præcepit. Habitus vero harum virtutum Theologicarum ſupernaturales (vt ſcribit *Camer. q. vn. a. 2. lib. 3.*) ſunt nobis neceſſarii de potentia Dei ordinata ad conſequendum beatitudinem, & hoc præciſe tenetur propter fidem & ſanctorum auctoritatem. Et ſecundum eundem obiecta virtutum Theologicalium immediata ſunt complexa: nam obiectum fidei eſt hoc cõplexum. Omne reuelatum à Deo eſt verum eo modo quo reuelatur à Deo. Obiectum autem ſpei eſt quod beatitudo eſt nobis conferenda à Deo propter merita. Obiectum autem charitatis eſt hoc complexum, Deus eſt diligendus, & omne quod Deus vult diligi à nobis charitatiue. Et vt idem dicit *Aliacen.* licet Deus ſit obiectum mediatum cuiuslibet virtutis Theologicæ, tamen hoc complexum eſt immediatum obiectum ſpei, ſcilicet viſio & fruitio diuina ſiue beatitudo eſt homini conferenda propter merita. Quod credo ſic eſſe intelligendum (inquit *Card.*) quod beatitudo homini conferetur, ſi ſecundum legem Dei meritorie operetur. Non a. omnes virtutes (inquit *Gerſ. p. 3 de vit. ſpir. an. lect. 2. coroll. 2.*) Theologicas & diuinas nominamus, ſed eas duntaxat, quæ ad Deum immediate dirigunt, ſcilicet fidem, ſpem, & charitatem. Et fides (vt ſcribit *Iac. de Valent. ſuper illud Pſal. 4. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe, &c.*) eſt quædam virtus Theologica deſuper infuſa, qua mens eleuata & confortata credit & aſſentit rebus ſupernaturalibus & non viſis. Charitas eſt alia virtus infuſa, qua voluntas eleuatur ad diligendum Deum ſuper omnia. Spes vero quædã virtus eſt infuſa qua contemptis terrenis ſpiritualia bona & inuiſibilia appetuntur & expectantur. Hæc ille *vbi ſup.*

VIRTVS THEOLOGICA deſcribitur ſic ab *Aug.* Eſt recta ratio perducens ad vltimum finem, & ſic ſunt tres (vt dictum eſt) fides, ſpes, charitas. Aliter diffinit *Aug.* Eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur, & quam Deus operatur in nobis. De qua dictione ſupra dictum eſt. Et ſecundum eundem virtus Theologica eſt ordinatus amor quo nullus male vtitur. De ſingulis harum virtutum Theologicalium ſuis locis amplius dictum eſt. Et virtutes Theologicæ ſunt perfectiores moralibus (vt ſcribit *Gab.*) & inter Theologicas perfectior eſt charitas quæ intimius vnit obiecto beatifico quam ſpes aut fides. Et inter morales iuſtitia dicitur perfectior ſecundum Philoſ. 5. Ethic. *Gab. d 36. q. vn. a. 3. dub. 4. l. 3.* vbi & de virtutum æqualitate tractat.

VIRTVS CARDINALIS. Sunt autem quatuor virtutes cardinales, quibus (vt ſcribit *Auguſt. & Magiſt. d 33. l. 3.*) in præſenti bene viuitur, & poſt ad æternam vitam peruenitur, ſcilicet iuſtitia in ſubueniendo miſeris. Prudentia in cauendis inſidiis. Fortitudo in perferendis moleſtiis. Temperantia in coercendis delectationibus prauis, quibus nihil in vita vtilius hominibus, vt dicitur *Sapien.* 8. De quibus ſingulis ſuis locis dictum eſt. Dicuntur autem ſecundum quoſdam cardinales, quaſi cordiales, ad differentiam virtutum corporalium. Cardo enim ſecundum *Iſidor.* à corde deriuatur, quia à cordian Græce, quod eſt cor Latine. Vel vt alii volunt, dicuntur cardinales, quia in eis ſicut in cardinibus omnis alia virtus maxime

Digitized by Google

ciuilis, voluitur. Secundum autem Philoſophos dicuntur cardinales (qui de ipſis tractauerunt) quia in his ſicut in cardine eſt reuolutio totius vitæ humanæ ſecundum ſtatum honeſtum & ciuilem. Ciuiles autem dicuntur, quia conſtituunt bonum ſtatum vnius cum altero in ordine ciuium His enim virtutibus ſecundum Plotinũ Philoſophum & Macrobium boni viri republicæ conſulunt, vrbes tuentur, parentes venerantur, proximos amant. Politicæ autem dicuntur eadem de cauſa, quia idem eſt πόλις Græce, quod eſt ciuitas Latine : & ideo politicæ dicuntur quaſi civiles (vt inquit *Gerſ.* in compendio Theologiæ de quatuor virtutibus cardinalibus.) Vel dicuntur cardinales ſecundum *Gabr.d.33.q.vn.art.*1.*l.*3. à cardine in quo voluitur ianua, quia in his vita humana verſatur, & quibuſdam regulis quaſi in cardinibus regulariter dirigitur & voluitur. Ad quas virtutes reliquæ reducuntur : & ideo principales dicuntur. Et ſicut generaliter habitus, ita & virtutes diſtinguuntur penes actus ex quibus generantur, & ad quos inclinant. Actus vero diſtinguuntur ſecundum potentias & obiecta *2. de Anima.* Obiectum eſt circa quod operatio verſatur, ſicut artifex circa materiam. Potẽtia autem vis eſt animæ eliciens actum ſeu operationem. Cum ergo omnis operatio animæ rationalis verſatur circa finem tanquam circa obiectum, immediate autem circa medium ad finem. Et ſecundum hoc virtus diuiditur diuiſione immediata in Theologicam & moralem, accipiendo moralem large, vt non diſtinguitur contra intellectualem. Obiectum vero quod eſt ad finem duplex eſt. Aut eſt veritas practica cognoſcenda. Aut eſt materia circa quam ſunt aliqua operanda, *&c.* Et ſecundum hanc diuiſionem ſumuntur virtutes cardinales. De quo latius *Gabr. vbi ſup.* Et ſecundum *S. Bona.* virtutes ponuntur principaliter ad rectificandum & vigorandum potentias in eliciendis actibus virtuoſis, ad rectificandum contra obliquitatem, ad vigorandum contra difficultatem. Virtus enim facit potentiam rectam & vigoroſam. Vide latius *Bona.* & poſt eum *Gabr. artic.2. vbi ſup.* Et ſicut homo per virtutem cardinalem rectificatur quo ad creaturam, ita per Theologicam quo ad creatorẽ Deum. De actibus illarum virtutum idem ſcribit *Gab. concl.2. vbi ſup.* Actus prudentiæ eſt dictare agenda. Iuſtitię reddere omnib. debita. Temperantiæ refrænare appetitũ circa concupiſcibilia. Fortitudinis repellere aut ſuſtinere adverſa. De his plura in *Ethic.* Obiecta illarum. Prudentia dirigit circa verum practicum. Iuſtitia circa proximi debitum. Temperantia circa delectationes & triſtitias. Fortitudo circa pericula & aduerſitates vincendas. Per hoc ſcilicet per actus & obiecta poſſunt diſtingui virtutes cardinales etiam ſecundum potentias. De quo latius legito *Gab.* Et virtutes cardinales (vt ſcribit *Richard. diſt.49. artic.*1.*qu.5. in fin. l.*4.) quæ ſunt reſpectu paſſionum & operationum humanarum aliquo modo corpus reſpiciunt, non quod earum eſſentia aut eius pars ſit in corpore ſicut in ſubiecto, ſed quia moderant corporis paſſiones & æquant corporales operationes in comparatione ad alterum, ſed etſi in perfectis actibus talium virtutum perfectarum conſiſtit fœlicitas politica, de qua tractat Philoſophus 1. *l. Ethic.* tamen fœlicitas vera in illis virtutibus non conſiſtit, ſed in actu charitatis patriæ, & in actu habitus qui in patria ſuccedit fidei. *Rich.* Et quia (vt dicit *Gab. d.33. q. vn. a.*3. *dub.*3. *l.*3.) virtutes Cardinales perfectiones quædam ſunt animæ non includentes eſſentialiter imperfectionem, ſicut fides & ſpes, ideo manent in patria. Habent etiam actus in patria ſecundum alios ab actibus quos habent in via. Nam ſecundum *S. Bona. qu.* 6.*l* 3.*d.*33. Omnes actus noſtri in gloria erunt fortes, iuſti, prudentes, caſti, vt iuſtitia excludit obliquitatem, prudentia errorem, fortitudo moleſtiam, temperantia omnem libidinem. Actus autem quos habent in via, non habent in patria. Non enim ibi prudentia cauet inſidias quæ ibi nullæ ſunt, nec ibi iuſtitia ſubuenit miſeris, nec fortitudo perfert moleſtias, nec temperantia coercet delectationes prauas, ſed manent ibi excellentiori modo quam fuerunt in via. In via pugnant contra vitia. In patria gaudent de victoria pleniſſime adepta. *Bona. & Gabr.* Virtutes quoque dona, beatudines & fructus ponuntur habitus quidam naturales, vel ſupernaturales animam quantũ ad actus ſuos in via perficientes aut paſſiones: puta, gaudium vel delectatio actus conſquentes, quod additur quo ad fructus aliquos, hoc ſcribit & probat *Gab.*34. *q. vnic.a.*1 *lib.*3. Differunt tamen dona & virtutes,

de

de quo legito *S. Bonau. d. 34. q. 1. li 3.* Quomodo autem virtutes connectantur vide ſupra in dictione *Connexio.* litera C. De quo & legito *Gab. diſt. 36. qu. vnica, ar. 2. li. 3.* qui ponit iſtum appendicem. Omnis habens vnam veram virtutem, habet omnem ſibi poſſibilem ſecundum cordis præparationem, & omnis habens vnum vitium ſecundum cordis præparationem eſt omni vitio irretitus, & idem eſt de habente actum vere virtuoſum vel vitioſum. De actibus enim hoc primo habet veritatem, & de habitibus non niſi ratione actuum. Habere autem actus virtutum ſecundum præparationem cordis, nihil aliud eſt quam habere diſpoſitionem vel principium inclinans ad actus virtutum. Et irretiri vitio ſecundum cordis præparationem, eſt habere diſpoſitionem vel principium inclinans naturaliter ad vitium. Et per nullam veram virtutem à tali vitio refrænari. Sic adulterium Dauid impulit eum ad homicidium Vriæ militis ſui fidelis, qui enim vult efficaciter adulterari, vult omnia ſine quibus adulterium non poteſt perficere & amouere impedimenta per actus quorumcunque vitiorum, niſi aliunde retrahatur, & horum conſideratio multum valet ad vitiorum deteſtationem, & ad generandum horrorem cuiuſcunque vitii. vide latius *Gabr. vbi ſupr* Et ſicut charitas inclinat ad omnes actus virtutum, ita ira ad contumelias, rixas, detractiones, homicidia, & habens vnum vitium habet diſpoſitionem malam inclinantem ad actum vitii contrarii, niſi impediatur aut deficiat aliquid ad actm vitii cōtrarii requiſitum. Sicut prodigalitas & tenacitas ſunt vitia contraria, & tamen tenax poteſt habere prodigalitatem ſecundum cordis præparationem, quia in tenace eſt deſiderium acquirendi, ideo tenax conſiderat quod per actum prodigalitatis poteſt multa acquirere, ex deſiderio acquirendi exibit in actum prodigalitatis. Sicut etiam videmus quod vitia & virtutes cōtrariantur, & tamen ſæpe vitioſus habet actum virtutis ſecundum præparationem cordis. Sæpe enim mendax vt ſibi credatur loquitur veritatem, & ambitioſus vt magnos honores conſequatur, paruos honores ſpernit & reſpuit. Quod verum eſt de actibus virtutum exterioribus, qui tamen dum procedunt ex inclinatione vitii non ſunt virtuoſi, multa de hoc *Gabr. dub. 1. vbi ſup.*

† VIRTVTI triplices poſſunt partes aſſignari integrales, ſubiectiuæ, potentiales. INTEGRALES dicuntur conditiones quas neceſſe eſt concurrere ad virtutem. Et ſic duæ ſunt partes Temperantiæ ſcilic. verecūdia per q̄ aliquis refugit turpitudinem Temperantiæ contrariam. Et Honeſtas per quam aliquis amat pulchritudinem temperantiæ. *D. Thom. 2. 2. q. 145* Iuſtitia partes integrales facere bonum, & declinare à malo. *D. Th. q. 79.* †

PRVDENTIÆ ſunt Memoria; Intellectus docilitas, ſolertia, ratio, prouidētia, circumſpectio, Cautio *D. Th. q. 49.*

FORTITVDINIS partes integrales quæ oportet concurrere ad actum fortitudinis: Eſt autem actus eius duplex aggredi & ſuſtinere; ad actum aggrediendi requiruntur duo. primum vt aliquis habeat promptum animum & ſic ponitur fiducia; ſecundum ne aliquis deficiat in eis quæ fiducialiter inchoauit, & ponitur magnificentia ad actum ſuſtinendi etiam duo requirūtur primum ne difficultate frangatur animus & ſic ponitur patientia, ſecundum ne diuturnitate defatigetur & ſic ponitur Perſeuerantia.

PARTES MATERIÆ ſunt ſpecies eius ſpecies autem virtutum diuerſificantur ſecundum diuerſitatē materiæ vel obiecti. Temperantiæ materia circa quam verſatur ſunt delectationes tactus quæ duplices ſunt, quædam ordinantur ad nutrimentum & in his quantum ad cibum eſt abſtinentia, quantū ad potū ſobrietas. quædā ordinantur ad vim generatiuā, & in his quantum ad delectationem principalem ipſius coitus eſt caſtitas, quantum autem ad delectationes circumſtantes puta quæ ſunt in oſculis tactibus & amplexibus attenditur pudicitia *D. Th. 2. 2. qu. 146. & ſeq.* Iuſtitiæ partes ſubiectiuæ ſunt Commutatiua & diſtributiua de qibus ſupra in IVSTITIA & *D. Th. 2. 2 q. 61.*

PRVDENTIÆ ſubiectiuæ partes Regnatiua, Politica, Oeconomica, Militaris *D. Th. q. 50.*

Fortitudinis quia verſatur circa materiā valde ſpecialem non aſſignantur partes ſubiectiuæ, non enim diuiditur in multas virtutes ſpecie differentes.

PARTES POTENTIALES alicuius virtutis principalis dicuntur virtutes ſecūdariæ q̄ modū quē principalis virtus obſeruat circa aliquam principalem materiam, eundem obſeruant in quibuſ-

Digitized by Google

dam aliis materiis in quibus non eſt ita difficile. Pertinet autem ad temperantiam moderari delectationes tactus quas difficillimum eſt moderari. Vnde quæcunque virtus in aliqua materia operatur moderationem & refrenationem appetitus tendentis iu aliquid, poteſt poni pars tẽperantia tanquam virtus ei adiuncta. Contingit triplici. 1. in interioribus animi motibus. 2. in exterioribus corporis actibus. 3 in exterioribus rebus. Motus animi tendenti in aliquid tres ſunt. 1. eſt voluntatis motæ ex impetu paſſionis, Hunc refrenat Continentia ex qua fit vt licet homo immoderatas concupiſcentias habeat voluntas tamen non vincatur. 2 eſt motus ſpei & audaciæ quæ ipſam conſequitur. hunc moderatur humilitas. 3. eſt iræ tendens in vindictam hunc frenat manſuetudo ſiue clementia. Motus corporales frenat modeſtia & diuiditur in tria, ad primum pertinet diſcernere quid ſit faciendum & quid dimittendum, & quo ordine & in hoc firmiter perſiſtere; & ſic ponit bonam ordinationem. 2. quod homo in agendo obſeruet decentiam, & ſic ponit ornatum, 3. eſt in colloquiis vel quibuſcunque aliis, & ſic ponitur auſteritas. Circa exteriora duplex moderatio eſt adhibenda. 1. vt ſuperflua non requirantur. & ſic parcitas vel ſufficientia per ſe. 2. vt homo non nimis exquiſita requirat & huc ſpectat moderatio vel ſimplicitas. *D. Tho. 2 2 q. 151. & ſeq.*

Partes potentiales Iuſtitiæ ſunt. Religio, Pietas, Obſeruantia, Gratia, Vindicta, Veritas, Amicitia, Liberalitas, Epicticia. &c. *Vide lat. D Th. q. 81. & ſeq. Caiet. ibidem Bannes de Iuſtitia & Iure.*

Potentiales partes Prudentiæ Eubulia, ſyneſis, Gnome. de his ſup. *& D. Thom q. 51.*

Potentiales partes Fortitudinis ſunt virtutes, quæ, quod Fortitudo obſeruat circa difficillima, videlicet mortis pericula, id ipſæ obſeruat circa materias quaſdam minus difficiles, &, ſunt ante etiam dictæ Magnificentia, Magnanimitas, Patientia, Perſeuerantia in quantum ſcilicet non ſicut antea coarctantur ad materiam Fortitudinis ſcilicet mortis pericula; ſed ad alias in quibus minus eſt difficultatis; ſic magnificentia circa magnos ſumptus; Magnanimitas ſiue fiducia circa magnos honores, ſic & in aliis. *D. Thom. ſecunda ſecundæ queſtion. 129. & ſeq.*

Virtutes Cardinales ſeu morales, & virtutes Theologicæ differunt, vt ex prædictis patet. Et etiam ſcribit *Brulef. diſt. 26. q. 3. lib. 3.* Primo quia virtutes Theologicæ habent Deum pro obiecto. Charitas, habet Deum inquantum ſummum bonum. Fides, inquantum eſt ſumma veritas. Spes, inquantum eſt ſumma largitas. Aliæ virtutes ſunt de obiectis creatis, vt obedientia, caſtitas. Secundo differunt. Virtutes Theologicæ habent ſuperiorem portionem animæ pro obiecto, virtutes autem aliæ ſubiectantur in anima ſecundum portionem inferiorem. Tertio differunt quod virtutes Theologicæ non habent exceſſum in actibus ſuis per nimietatem ſuorum actuum. Virtutes autem morales bene habent exceſſum in actibus ſuis per intentionẽ nimiam. Exemplum de primis, vt nullus poteſt excedere in amando Deũ, in credendo in Deũ, & in ſperando, & in confidendo in Deum. Exemplum de ſecundis, vt patet de liberalitate & aliis. Quarta differentia eſt, quia primæ non mediant inter duo mala. Aliæ autem mediant vt patet de liberalitate; &c.

Virtus dicitur vera dupliciter, vt ſcribit *S. Bona. p. 2. d. 14. q. 1 li 4.* Vno modo dicitur virtus vera, quæ habet verum virtutis opus, vel nata eſt habere quantum eſt de ſe; & veritas eſt de eſſentia virtutis. Alio modo dicitur virtus vera, quæ perducit ad finem, & hæc veritas non eſt eſſentialis virtuti, ſed tamen ducit virtutis ſtatum ſine continuatione. Sic etiam dicitur de pœnitentia: quod ſi primo modo dicitur pœnitentia, eſt vera, quæ verum habet virtutis actum, ſic de veritate pœnitentiæ eſt deteſtari malum commiſſũ, & pro illo tempore nullum committere, & de futuro proponere, non committere, & ab omnibus his poteſt homo cadere; & ita à pœnitentia vera primo modo dicta. Si autem dicitur vera, quia perducit in finem vt finalis & continuata ab hac non eſt cadere. Sed hanc non eſt dicere hominem habere niſi in fine, & poſt non cõtingit cadere. Hæc *Bonau.* Nec virtutes veræ ſunt ſine charitate, vt & habet *Gerſ. tract. 8. ſuper Magnifi.* Nec placemus Deo per bona naturalia, ſed per virtutes ſolum, vt inquit *Brulef. diſt. 23. qu. 1. li 3. &c.*

Virtus eſt adhuc duplex, ſcilicet virtus ſanatiua & virtus operatiua. Vnde ſecundum *S. Bon.* ſpirituiſancto non appropriatur virtus ſimpliciter,

citer, ſed virtus ſanatiua. Et hoc quia gratia ſanitatum eſt donum ſpiritus ſancti, cuius gratia eſt animæ medicina. Sed filio appropriatur virtus operatiua, quia per ipſum omnia facta ſunt, id eſt per verbum, quod eſt Dei filius. *Ioan.* 1. Vnde virtus ſanatiua non appropriatur filio, ſed virtus operatiua. Et verum virtus operatiua non appropriatur ſpiritui ſancto, ſed ſanatiua. Et ſic debemus intelligere illud: *Prædicamus Chriſtũ Dei virtutem.* 1. *Corinth.* 1. Et illud: *virtus quæ de eo exibat, ſanabat omnes, Lucæ* 6.

VIRTVS NATVRALIS ſeu naturaliter inſita (vt ſcribit *Gerſ. par.* 4. vbi ponit diffinitiones *termi. ad Theo. vtil.* eſt bona inclinatio creaturæ rationalis, nõ acquiſita, ſed innata ad operationes naturæ ſuæ congruas laudabiliter exercendum, vitium naturale per oppoſitum, *&c.*

VIRTVS HEROICA (vt ſcribit *Gerſon vbi ſupra*) conuenit cum beatitudine, & eſt virtus excellens, ad quam communis hominum vita non attingit. Beſtialitas per oppoſitum vitium eſt excedens cõmunem hominum malitiam ex conſuetudine peruerſa & vitio corporis inclinante. Et de virtute heroica vide in dictione *gradus.* Quintus actus virtutis. Et virtutes heroicæ dicuntur virtutes purgati animi, vt dicit *Gerſ. trac.* 4. *ſuper Mag. Ariſt.* 7. *Ethic. tract* 1. vult heroicam virtutem dici quæ eſt ſupra nos. Heroicam inquam quandam atq; diuinam, vt Homerus de Hectore propterea quod eximia bonitate præſtabat, dicentem Priamum induxit, nec jam hominis ſane mortalis illius eſſe videbatur, ſed diuo ſemine natus. Quare ſubiungit *Ariſt.* ſi ex hominibus ob virtutis excellentiam dii fiunt (vt aiunt) talis quidam is habitus fuerit, qui veritati opponitur. Sic etiam Philoſophi morales homines excellentiſſimæ virtutis, qui communem hominum ſtatum excedunt, vt qui magis mortem corporis quam vitioſam eligerent actionem. Eroicos aliter heroicos ſiue diuinos vocitabant, de quo *Gab. ſerm.* 1. *de S. Petro & Paulo* qui incipit *Dii fortes terræ, &c.* Huic concordat dictum Prophetæ in *Pſal. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes.* Excelſi dicit, vt non quicunque juſtus Deus vocetur, ſed qui quadam virtutum excellentia cæteros antecellit, & præcipue Apoſtoli diuini vel dii appellantur & magis præcipui Petrus & Paulus, vt videre licet apud *Gabrielem vbi ſup.* de virtutibus & ſpeciebus latius ab aliis tractatur. Hæc pauca ex multis ſufficiunt.

VIS quandoque ſignificat virtutem, quandoque poſſibilitatem, interdum violentiam, item copiam, vt vis auri, &c. Et vt ſcribit *Bruleſer diſtinct.* 3. *quæſt.* 9. *lib.* 4. Vis poteſt capi quadrupliciter. Vno modo capitur pro violentia ſiue coactione. Et ſic diffinitur à Iuriſtis. Vis eſt maioris rei impetus qui repelli non poteſt. Secundo modo capitur pro fortitudine, vt iſte habet magnam vim, id eſt fortitudinem. Tertio modo capitur pro potentia animæ, vt vis intellectiua, vis viſiua. Quarto modo capitur pro virtute aliqua ſiue corporali ſiue ſpirituali, vt ſancti viri, id eſt virtute fidei fecerunt miracula, & ſic conuertuntur vis, & virtus. Differunt tamen ſecundum eundem *Brulef. diſtinct.* 1. *q.* 4. *lib.* 1. vis, vires & virtus etiam ſecundum Grammaticos, vt ipſe dicit. Nam vis proprie eſt potentia tam corporis quam animæ. Vis enim idem eſt quod potentia. Vires autem pertinet ad ſolum corpus, ſed virtus ad ſolam animam. Et vires (vt idem dicit) poſſunt capi dupliciter. Vno modo large, & ſic capiuntur pro omnibus potentiis, & ſic vires nõ ſunt niſi potentiæ quibus exequimur aliquid. Vnde & in ſpiritualibus fortitudo & potentia idem ſunt. Alio modo ſtricte, & ſic reſtringitur ad duo, quę tamẽ etiam ſunt potentiæ in moralibus, ſcilicet concupiſcibilis & iraſcibilis. Vis concupiſcibilis & iraſcibilis ſunt duæ vires ſiue duæ potentiæ animæ organicæ, habentes duo organa circa cor, & ambæ natæ ſunt triſtari & delectari circa ſuum obiectum. Et duo ſunt actus concupiſcibilis, vt late declarat *Scotus in* 3 *ſentent. diſtinct.* 34. Iſtæ duæ vires reſpiciunt obiecta appetibilia & fugibilia. Et vis concupiſcibilis & iraſcibilis dicuntur vires appetitiuæ, quæ diſtinguuntur ex obiectis, vt vult *Gerſon parte* 3. *tract. de paſſionibus animæ, conſiderat.* 4. Nam vis concupiſcibilis reſpicit bonum vel malum, non ſub ratione aliqua difficultatis vel arduitatis, ſed quoniam multa ſuperueniunt nata impedire concupiſcibilem in ſua inclinatione vel tendentia vel quiete circa bonum, & in odio, fuga vel inquietatione circa malum. Hinc data eſt ei tanquam propugnatrix ipſa virtus iraſcibilis, quæ tendit in bonum adipiſcendum, vel malum depellendum, non vt ſimpliciter tale, ſed vt ar-

Digitized by Google

duum & difficile adipiſci vel euadi, quale nullum in Deo reperitur, ideo nec iraſcibilem habet vllam. Hæc *Gerſ.* Vis ſecundum *B. Thom. 3, ſentent. diſt. 23. q. 1. ar. 3.* eſt omne quod eſt principium operationis, ſed virtus importat principium operationis perfectæ.

Visvs ſecundum *B. Thom.* non eſt forma oculi ſed anima ſecundum quod ab ea fluit viſus, *Thom. ſuper lib. de anima.* & nomen viſionis extenditur ad ſignificandum omnem cognitionẽ ſenſuum, & intellectus propter dignitatem viſus, & certitudinem eius ſecundum eundem 1. *par. q. 67. ar.* 1. Quomodo autem fiat viſio tam interior quam exterior, vide apud Philoſ. Et *Gerſ. par. 3. tract de oculo.* Et ſecundum eundem ibidem. Viſio Dei mentalis habetur triplex, quia quædam eſt facialis & intuitiua, quædam ſpecularis & abſtractiua, quædã nubilaris & ænigmatica. Conformiter ad triplicem cognitionem meridianam, matutinam, & veſpertinam. Additur quarta quam poſſumus anagogicã ſeu myſticam nominare, quæ conſiſtit in amoris vitali perceptione. De quibus permulta ſcribit *Gerſ.* & in fine concludit, viſio Dei qualiſcunque non ſufficit viatoribus ad gloriæ conſecutionem, ſed neceſſaria magis eſt diuinorum impletio mandatorum. Qui enim dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Qui autem ſic fecerit & docuerit homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorum, vbi viſio & tota merces & gaudium plenum. Et viſio tota merces ſecundum *Augu\[?\]t.* intelligitur, vt ſcribit *Gerſon par. 2. ſerm. de omn. ſanct.* Nam amorem & dilectionem cum delectatione. Hoc modo viſio in ſe claudit, & hoc modo qui plura diligit plus cognoſcit, hoc modo contemplatio ad fœlicitatem ſufficit integrandam, &c. Nec viſiones omnes, etiam quibus apparet Chriſtus ſunt acceptandæ, de quo vide *Gerſ. par. 1. tract. de probat. ſpiritus.* Quare quidam ex ſanctis patribus dum ſibi dæmon transfiguratus in Chriſtum diceret: Ego ſum Chriſtus perſonaliter te viſitans, quia dignus es, confeſtim clauſit oculos, vtraq; manu vociferans: Nolo inquit hic videre Chriſtum, ſatis eſt ipſum in gloria ſi videro, moxque diſparuit, &c. Legito eundem *par. 4.* quid ſentiat de quibuſdam viſionibus.

Visibile dicitur quod videri poteſt. Inuiſibile, quod non poteſt videri. Eſt autem triplex cauſa quare aliquis non videt viſibile, vt ſcribit *S. Bona. diſt. 1. lib. 1.* Aut enim non videt quia non vult reſpicere. Aut ſi vult, impeditur propter defectum organi. Aut propter abſentiam lucis, & hoc manifeſtum eſt. Similiter in ſpiritualibus intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non vult conſiderare. Aliquando vero non intelligit propter impedimentum ex parte corporis, vt patet in phreneticis & ſtultis. Aliquando propter abſentiam lucis. Licet enim lux increata ſe non ſubtrahat quantum ad eſſentiam, vel quantum ad qualemcunque influentiam, ſubtrahit tamen ſe homini cum peccauit quantum ad influentiam perfectam. Vnde dicitur influxiſſe ei ignorantiam. Vnde ſicut oculus in tenebris errat, ſic hodie miſer humanus intellectus: cum autem plene reſtituetur in lucẽ, ſicut oculus videre poterit omne viſibile, ſic intelligit omne intelligibile.

Vita capitur multis modis, vt ſcribit *Brulefer diſt. 36. ar. 2. q. 1. lib. 1.* Primo pro principio formali viuendi, ſic anima dicitur vita, & ſecundum quod triplex eſt anima, triplex eſt vita, ſcilicet intellectiua, ſenſitiua, & vegetatiua. Secundo capitur pro natura viuente. Vnde *Scot. q. 1. quol.* Si diffiniretur Deus, vita intellectualis poneretur in ipſius diffinitione. Hoc modo vita dicitur quidditatiue de Deo, angelis, & hominibus. Et differt à primo modo, quia natura humana nõ eſt vita primo modo, ſed ſecundo modo. Et eſt duplex, ſcilicet mere ſpiritualis, & mere corporalis. Mere ſpiritualis eſt duplex, ſcilicet increata, & creata. Corporalis eſt duplex, ſcilicet vegetatiua, & animalis. Animalis eſt duplex, ſcilicet ſenſitiua & rationalis. Tertio capitur vita pro operatione alicuius viuẽtis in quantum viuens eſt. Et dicuntur operationes vitales omnes, ſcilicet operationes quæ ſunt à viuente in quantum viuens. Vnde *Ariſt. 2. de anima.* Intelligere eſt vita, ſic operatio exterior in qua occupatur quiſquam, dicitur eius vita: puta, potare eſt vita ebrioſi: & peccare dicitur vita peccatorum: & agere bonum vita virtuoſi, & ſic de aliis, vt ſcribit *Pelbart. lib. 2. Roſa. Theol.* in dictione, *Vita* §. 8. *poſt Lyram ſuper Rom. 6.* Quarto capitur vita pro viuere, vt inquit *Brulefer vbi ſupra.* Eſt autem quadruplex viuere, ſcilicet viuere per augmentum & ſuſceptionem alimenti, hoc modo omnia vegetabilia viuunt. Secundo eſt vi-

Digitized by Google

eſt viuere per ſenſum, hoc modo ſentire eſt viuere. Sic omnis operatio animalis inquantum animal eſt vita, & conuenit omnibus animalibus. Tertio eſt viuere per motum progreſſiuum, & ſic conuenit ſolum animalibus perfectis. Quarto eſt viuere per intellectum. Et vita ſecundum *Bona. di. 43. art. 1. qu. 2. lib. 4.* accipitur dupliciter. Vno modo large, & eſt viuificatio corporis. Alio modo proprie, & eſt viuificatio corporis cum ſalute. Sic & reſurrectio, & ſecundo modo promittit Deus reſurrectionem bonis ad ſe venientib⁹. Et vita ſecundũ eundum *di. 15. li. 2. circ. text.* maxime manifeſtatur per ſenſum & motum, & ideo anima viuens appellatur, quæ viuit vita manifeſta, & hæc eſt illa quæ dat corpori motum & ſenſum, & talis non eſt in plantis, ſed in animalibus. Vita ſecundum *Ariſt. li. de morte & vita*, eſt manſio animæ in corpore. Et ſecundum eundem, Vita eſt manſio animæ nutritiuæ in calido. Vita ſecundum *Diony.* in reſpectu ad rationalẽ, eſt theophaniarum, id eſt diuinarum apparitionum proceſſio, ab ente quieto & ſempiterno, id eſt à Deo qui cuncta mouens manet immobilis, & talis vitæ eſt principium. Vnde ab *Ariſt. & Comen. li. intelligentiarum*, vita generaliter diffinitur ſic. Vita eſt primus mobilis & continuus actus viuentis, ac primus motus procedens ab ente quieto & ſempiterno, id eſt à Deo. Vnde res creabiles vel creatæ ſunt in Deo, vt ſcribit *Brul. di. 36. art. 2 qu. 1. lib. 1.* tanquam in exemplari exprimente, ideo habent vitam in ipſo. Vel ſecundum *Scot.* res inquantum in intellectione diuina, & intellectæ à Deo ſunt vita in ipſo. Etiam omnia poſſibilia fieri dicuntur vita in Deo. Vnde *Ioan. 1. quod factũ eſt in ipſo, vita erat.*

Vita est triplex ſecundum *Gerſ. p. 4. ſer. ad regem Franciæ* nomine vniuerſitatis Pariſien. dicit enim: Tam in naturæ libro, quam ſcripturæ triplicem reperio vitam. Vitam corporalem, carnalem, & perſonalem, vitam ciuilem, politicam, aut vniuerſalem. Vitam gratiæ diuinæ ſiue ſpiritualem. Prima defectibilis eſt. Secunda permanſibilis. Tertia perdurabilis. Prima vita corporalis, ſcilicet in cõiunctione animæ & corporis manu tenetur. De qua *Geneſ. 2. Factus eſt homo, &c.* Et Propheta. Quis eſt homo qui viuet. Vita ciuilis in coniunctione & vnitate Domini & ſubditorum in vna lege & iuſta ordinatione conſeruatur. De hoc Philoſophus in politicis ponit quod in legibus eſt vita ciuitatis. Et Apoſtolus comparat corpus myſticum ad verũ eadem ratione ad *Rom. 12. & 1. Cor. 13. & ad Ephe. 4.* Tertia vita ſpiritualis manu tenetur per coniũctionẽ Dei & animæ in charitate & amoris vnitate. De qua ad *Galat. 2. Viuo ego iam non, viuit vero in me Chriſtus*: *Brul. di. 21. q. 4. li. 3.* diſtinguit vitam ſic. Quædam eſt vita naturæ. Alia gratiæ, & tertia gloriæ. Prima eſt triplex, quædam vegetatiua, alia animalis & ſenſitiua & rationalis. Prima eſt communis nobis & herbis & animalibus irrationabilibus. Vnde anima eſt principium quo viuimus, mouemur, nutrimur, augemur, & ſentimus, & intelligimus. Tertia eſt triplex, quædam eſt increata quæ eſt Deus, de qua *Aug. de fide ad Petrum* dicit: Deus naturaliter eſt vita, hæc per eſſentiam ſuam, id eſt per ſeipſa eſt vita. *Vnde Dionyſ.* Laudanda eſt vita æterna quæ per ſeipſa eſt vita. Omniſq; vita & vitalis motus eſt ex ipſa vt à principio. Alia eſt vita creata, & eſt duplex, quædam angelica, alia ſpiritualis, quę eſt in anima noſtra. *V*ita gratiæ ſolum conuenit exiſtentibus in gratia, & eſt ipſa charitas, & hæc vita eſt tantum bonorum in hac vita, mali enim non viuunt hac vita, ſed mortui ſunt. *V*nde *Maximus in ſerm. de martyrib.* Iuſtus ex fide viuit. Chriſtus autem in cordibus fidelium per fidem habitare dignatur, diſcedente fide diſcedit ab homine Chriſtus: diſcedente Chriſto diſcedit ab homine vita. Vnde Apoſtolus docet quod Chriſtus eſt vita noſtra, dicens: *Chriſtus apparuit vita veſtra.* *V*ita gloriæ eſt clara viſio Dei & fruitio ſequens, & hæc vita ſuccedit vitæ actiuæ & contemplatiuæ.

Vita spiritualis eſt vita animæ qua viuit per gratiam. Hæc vita quandam habet conformitatẽ ad vitam corporalẽ, de quo vide *Gab. di. 2. q. 1. ar. 1. lib. 4.* Et (vt idem dicit) vita ſpiritualis eſt per fidem, ſicut ſcriptum eſt. Iuſtus ex fide viuit. *Gab. diſt. 4. qu. 1. art. 2. concluſ. 6. lib. 4.* Et vita animæ dilectio eſt & amor. *V*nde *Pet. Palud. di. 33. qu. 1. art. 3. lib. 4.* *V*ita animæ inquit conſiſtit in charitate & amicitia ad Deum & proximum. Ideo omne illud quod tollit fœdus amicitiæ ad Deum & proximum, tollit vitam animæ, & ſic eſt peccatum mortale, ſicut eſt fornicatio vel aliud peccatum. Et ſicut vita corporalis conſiſtit in calido & humido, ita & vita ſpiritualis. Vicem calidi tenet charitas ſeu gratia, vt ſcri-

Digitized by Google

bit *Gerſ. tract. 9. ſuper Mag.* prout charitatem nominamus feruorem charitatis in agendo. Vicem humidi quaſi paſſiuam ſibi vendicat affectio bona voluntas. Porro (vt idem inquit) dicimus vitam animæ Chriſtianæ vitam amoris. De quo latius legito eundem vbi ſupra. Et vt idem dicit *tract. de conſil. Euang. & ſtatu perfect.* vitale, eſſentiale, intrinſecum & perfectiuum vitæ humanæ eſt charitas, & eius mandata, id quod & vult doctor *S. 2. 2. q. 184. art. 3.* &c. De hac animæ vita ſpirituali idem *Gerſ.* per plures lectiones tractat *pa. 3.* Et vita animæ (vt ſcribit *S. Bona di. 17 in dub. literal. lib. 4.*) Deus eſt, ſicut anima corporis Similitudo autem in hoc conſiſtit (vt ipſe ait) quod quemadmodum corpus indiget anima, & ab ipſa viuificatur quamdiu illi cõiungitur, & per eius ſeparationem vileſcit, ſic quamdiu anima vnitur Deo per charitatem, viuificatur, & quando ſeparatur ab eo, moritur & vileſcit. In hoc autem eſt diſſimilitudo, quia anima coniungitur naturaliter, & naturaliter ex corruptione naturæ ſeparatur, ita quod appetitus & indigentia eſt in vtroque, quia conſtituunt tertium. Ex Deo autem & anima non fit vnum. Et præterea coniunctio illa eſt voluntatis ex vtraq; parte. Et hinc eſt, quia voluntas noſtra naturaliter eſt vertibilis, & diuina miſericordia prompta eſt miſereri, quod reſuſcitatio animæ non eſt miraculoſa, ſed vt proprius loquamur, eſt mirabilis. Hæc *S. Bona.* Eſt inſuper quædam vita actiuã, quædam contemplatiua, quędam pręſens & caduca, quædam futura & æterna, de quo vide *Gerſ.* & alias quæ ibi omitto, &c. Et de vita ſolitaria quam triplicem eſſe dicit, ſcilicet celibalem, monachalem, heremitalem, & ſapientialem. Vide eundem *Gerſ. tract. 11. ſuper. Mag.*

Vita Dei eſt ſcientia Dei, qua nouit omne producibile productum, & eſt eſſentia diuina. Vnde *Ioan. 1.* dicitur. *Quod factum eſt in ipſo, vita erat*, id eſt cauſa productiua & cognitiua rei factæ ad extra eſt in Deo intranſitiue, & eſt diuina eſſentia, itaq; quæ facta ſunt non viuunt formaliter in Deo, ſed ſunt in Dei cognitione, & recipiunt vitam effectiue à Deo: Sic omnia ſunt in Deo intelligibiliter, id eſt cognita à Deo ſiue producibilia ab eo. Item Deus eſt vita viuentiũ cauſaliter & effectiue. Hæc *Gab.* poſt *Occam di. 36. qu. vnic. fere in fine.* Et (vt idem ſcribit *di. 21. q. vn. art. 1. lib. 3.*) quod ſecundum duplicem naturam in Chriſto duplex fuit vita in Chriſto. Vna diuina ſumma & æterna, qua perſona Chriſti, quæ perſona eſt verbi, viuit ſe ipſo neceſſario inalterabiliter, & immutabiliter, quæ ab illa perſona tolli non poteſt. Secunda eſt vita naturæ humanæ aſſumptæ, qua anima Chriſti viuit immediate eſſentialiter. Caro mediate formaliter, & verbum earum aſſumptione per coniunctionem idiomatum contingenter. Et verbum viuere ſic non eſt aliud, quam verbum in natura viuente ſubſiſtere Vide latius *Gab. vbi ſup.*

Vitalitium ſunt redditus empti ad vitam: tent. ſeib ding. vt habet *Gab. di. 15. q. 12. art. 3. dub. 2. lib. 4.*

Vitium proprie dicitur quod virtuti opponitur, à vito quod vitandum ſit ac fugiendum, & eſt habitus aut affectio animi in tota vita inconſtans, & à ſeipſa diſſentiens, ſecundum Tullium ex *S. Thom. 1. 2. q. 71. art. 1.* Capitur & pro errore & morbo corporis, perpetuo tamen vt eſt cœcitas, claudicatio, vecordia, *&c.* Et ſecundum *S. Bona. di. 49. qu. vlt. in fin. lib. 4.* dicitur omne quod importat imperfectionem. Vitium in genere (vt ſcribit *Gerſ. de diffinit. ter. ad Theolog. vti.*) eſt mala inclinatio creaturæ rationalis ad operationes naturæ ſuæ incongruas vituperabiliter exercendum, aut à bonis deſiſtendum. Vitium intellectuale (vt idem ait) eſt habitus erroneus impediens animam ab operationibus ſibi congruentibus, vt intellectiua eſt exercendis. Vitium morale opponitur virtuti morali. Expellere autem vitia (vt ſcribit *S. Bona. di. 14. art 2. qu. 1. in ſolut. arg. lib. 4.*) eſt dupliciter. Vel per modum deteſtantis, vel per modum informantis: per pœnitentiam expelluntur omnia vitia per modum deteſtantis, & ſatisfacientis. Sed per modum informantis vnumquodque vitium expellitur per virtutem ſibi oppoſitam, quod primo modo expellit neceſſe eſt eſſe in eadem potentia, ſed quod ſecundo modo non. Contra vitia quoque magis nobiſcum & frequentius adueniunt, vt eſt ira, ſuperbia, concupiſcentia, quibus cor hominis tribulatur & vehementer inflammatur, ſed ſcuto orationis aut gemitu cordis aut inuocatione ſancti nominis Ieſu eſt occurrendum, & in cœlum reſpiciendum, vnde veniet omne auxilium, vt ſcribit *Gerſ. p. 3. in epiſt. de cuſtod. habẽda ad ipſum.*

Digitized by Google

Vitivm capitale dicitur dupliciter (vt ſcribit *S. Bona.di.42 circa text.li.2.*) Aut quia præcipuũ & magnum eſt in genere vitioſo, aut quia caput eſt & principium aliorum. Primo modo accipitur in Gloſſ. *Prouer.6.* vbi vocantur vitia illa capitalia, quia magna ſunt, & homo dignꝰ eſt magna pœna. Secundo modo hoc dicitur vitium capitale, quod eſt ratio principiandi multa peccata. Vnde *Greg.* cuicunque capitale peccato aſſignat filias. Peccatum enim hoc ipſo ponitur eſſe caput & principium alterius, quo eius motiuum adeo cadit in animæ appetitũ quod poteſt præſtare fomentum & motum à Deo, vt ex ipſo conſurgat quoddam peccati corpus, quodammodo metaphoricum continens varietatem ramorum, & membrorum, filiorum& filiarum. Et hinc eſt quod infidelitas quę opponitur fidei, non ponitur eſſe capitale peccatum, quia error non cadit primo in animæ appetitũ, ſimiliter nec prodigalitas quæ eſt oppoſita auaritiæ. Inanis autem gloria vno modo eſt capitale vitium, alio modo eſt filia. Nam prout inanis gloria dicit appetitum dignitatis & excellentiæ, ſic eſt idem cum ſuperbia, & eſt capitale vitium. Ita accipit *Mag di.42.* cum inter alia vitia capitalia nominat inanem gloriam, quia animus directe mouetur ad excellentiam & dignitatẽ appetendã, prout inanis gloria dicitur appetitus laudis, & ſic eſt filia, quia non deſideratur laus humana niſi propter excellentiam. Hæc *Bona.* qui & ponit ſufficientiam & numerum vitiorum capitalium vide vbi ſupra. Ponit Gerſ. octo vitia principalia *p.2.ſer.de verbis Dom. Venite ad me omnes qui laboratis, &c.* ſcil. gulam, luxuriam, vanã gloriam, ſuperbiam, auaritiam, inuidiam, acediam, iram. Horum octo vitiorum duo ſunt carnalia, reliqua ſex ſpiritualia. Illa carnalia, quia in corporis membris eorum operatio cõſiſtit. Iſta vocantur ſpiritualia ſiue corporalia, quia in corde actitantur, de quo amplius Gerſ. Vitia autem naturæ ſunt ſeptem, ſcilicet excellentia ſeu præſumptio, duritia, ignorantia, timiditas, præcipitatio, hebetudo, ſtultitia. De quibus plura legito apud Gerſ.*tr.de vitiis natura & volunt.part.2.* Vitia voluntatis ſunt mala culpæ ſeu peccata, de quibus idem Gerſ.& de vitiis plura videantur in dictione *peccatum.*

Vitivm & peccatum differunt (vt ſcriptis reliquit *Gabr.lect.28.canon.*) Nam vitium generalius eſt peccato. Dicitur namque vitium omnis inordinatio potentiæ reſpectu actus ſibi debiti ſecundum ſuam naturalem inſtitutionem. Sic vitium ponitur in natura, vt in effectib. mõſtroſis. Similiter in brutis, in furioſis, in infirmitatibus corporis. Sic generaliter omnis defectꝰ debiti ordinis vitium dicitur. Item omnis primus motus vitium dicitur, ſicut& quilibet actus ſurreptitius. Peccatum autem eſt vitium imputabile ad vituperium. Duo enim dicit peccatum, ſcilicet vitium ſeu inordinationem quandam & imputabilitatem. Primum eſt quaſi materiale ſecũdum quod inuenitur in actu cuiuslibet potentiæ. Secundum quaſi formale, ſecũdum hoc eſt primo in voluntate, & propter voluntatem denominat actus aliarum potẽtiarum pro quãto ſubſunt regimini voluntatis, ſic non omnis motus primus eſt culpandus, id quod probat *Gab.* vbi ſupra, &c. Nec carnis motus peccatum inducit ſi omnino voluntas non conſentit, vt idem probat *Gab.*

Vivificare dicitur viuum facere, & aliquid dicitur viuificare quadrupliciter (vt ſcribit *S. Bona.*) ſcilicet effectiue, & ſic ſolus Deus viuificat formaliter, ſic gratia expellens peccatum, animæ mortem. Viuificare affectu, ſic fides operãs per delectionem viuificat. Exercitii vſu, ſic mandata quibus exercetur iuſtitia viuificant ſic. Legi autem nouæ conuenit viuificare tripliciter. Formaliter, ratione gratiæ ſacramentalis. Affectu ratione amoris ſpiritualis ad quem excitãt promiſſa. Exercitio ratione multiplicitatis bonæ operationis, tam præceptorum quam conſiliorũ. In lege autem veteri promiſſa erant temporalia præcepta exterius regulantia ſacramenta figuralia, & ſic promiſſa non excitabant ad amorem ſpiritualem, præcepta non dirigebant ad iuſtitiam interiorem. Sacramenta non adiuuabãt ad faciliorem legis impletionem, & ita non viuificabant, quia erat ibi oſtenſio culpæ, & non erat adiutorium gratiæ, & per conſequens dabatur occaſio concupiſcentiæ quæ traheret ad mortẽ, & ideo lex illa ſecundum ſenſum literalem erat occidens, non ſecundum ſpiritualem. Vide latiꝰ *Gab.diſt vlt.dub.2.li.3.*

Vnctio eſt triplex Eccleſiæ, vt notat *Palud. diſt.23.art 3.qu.1.lib.4. Et Guil.in ſuo ration.libr. 1.titul. de conſecrationib. & vnctionib.* Vna eſt vnctio, quæ nec eſt ſacramentum, nec aliquid

Digitized by Google

ſacramentale,quia nec per ſe gratiam cauſat,nec ad aliquod ſacramentum ſuſcipiendum vel perficiendum ordinatur, & hæc eſt vnctio regum. Vnde non oportt quod fiat de materia conſecrata. Nec obſtat quod dicitur de rege Dauid: *Oleo ſancto meo vnxi eum*, quia hoc refertur ad vnctionem inuiſibilem, quæ fit Spiritu ſancto, non ad viſibilem, quæ fit exterius oleo. De quo latius *Palud vbi ſup.* Secunda vnctio eſt ſacramentalis, ſed non ſacramentum: quia, ſcilicet ad ſacramentum ordinatur, vel digne ſuſcipiendus, vel perficiendus, vt illa qua oleo ad catecuminos inungitur baptizandus, vel perficiendus, vel digne cuſtodiendus ſeu exhibendus, ſicut inunctio qua baptizatus ſtatim inungitur chriſmate in vertice, in qua Epiſcopus chriſmate in capite & in manibus presbyter oleo, & altare chriſmate. Vnde omnes hæ vnctiones fiunt de materia conſecrata, & vnctio quidem capitis Epiſcopi, & altaris chriſmate, & aliæ vero oleo conſecrato. Et ſicut eſt eadem conſecratio chriſmatis qua inungitur altare & Epiſcopus confirmandus in fronte & in vertice baptizatus, quia non eſt niſi vnum chriſma, ita videtur eſſe vnum oleum & vna conſecratio ad cathecuminos & manus ſacerdotum. Vnde dicitur oleum ſacrum communi nomine. Tertia vnctio eſt per ſe & proprium ſacramentum, ſcilicet illa qua inungitur confirmandus per Epiſcopum chriſmate, & illa quæ per ſacerdotem oleo ad hoc conſecrato per Epiſcopum fit infirmo, quia agit vel auget proculdubio quod deſignat, hæc *Palu.* Et videatur latius *Guil.* in rationali diuinorum vbi ſupra, & de vnctione extrema paulo poſt dicetur. Et vnctio principalis dicitur confirmatio (vt ſcribit *S.Bona.circ.text.d.23.l.4.*)& hoc quadruplici de cauſa, ſcilicet, à loco, quia in fronte quæ eſt pars nobilior in corpore. Ab epiſcopo. Ab elemento ſiue materia, quia de oleo mixto cum balſamo. Poſtremo ab effectu, propter abundantiam gratiæ. Vnde ibi paracletus in magna abundantia traditur, ſicut patuit in Apoſtolis, & hæc eſt vnctio principalis, vt dicit *S.Bonau.*

Vnctio Spiritvssancti, eſt ſapientia diuinitus inſpirata, docens de omnibus, vt ſcribit *Gerſ.p.2.* in quibuſdam quæſtionibus cum ſuis reſpōſionibus, & *tra.de non eſu carnium.* Vnctio ſancti ſpiritus docet nos fugere & non fugere perſecutores, ſi hoc enim fieri ſemper liceret, nec fugiſſet Chriſtus, nec dixiſſet Apoſtolis. Cum vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Vide & *Gerſon tract. 8. ſuper Magnificat.*

Vnctio extrema, quæ ideo dicitur extremum ſacramentum ſicut nomē ſonat, quia poſt id, aliud non ſperatur. Vnde ſolum infirmis & perículoſe ęgrotātibus, ita quod de vita eorum deſperetur, debet dari. Vnde quamdiu probabiliter ſperatur de euaſione (vt dicit *Palud. diſt. 23.qu.3.art.1.lib.4.*) non debet dari, & eſt per ſe vltimum, per accidens tamen, vt ſi conualeſcit, poteſt eſſe poſt ipſum aliud, vt dicit *Palud.* Et ordinatur hoc ſacramentum principaliter & per ſe contra ſpiritualem infirmitatem, vt dicit *Thom. de Argen.diſt.23. li.4.* Hoc tamen non obſtante ordinatur contra infirmitatem corporalem ex conſequenti. Nam quandoque infirmitas corporalis cauſatur ex infirmitate ſpirituali, ſicut patet in *Gloſſ. Ioan.5.* vbi Saluator ait ad illum quem curauerat: Vade & amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat. Hoc ſacramentum datur infirmis, per alia enim ſacramenta ſufficienter prouiſum eſt ſanis. Et ſecundū *Gerſ.* diffinitur in *Compendio Theol.* de ſacramento illo. Extrema vnctio eſt ſacramentum ex vnctione infirmis per oleum ſanctificatum facta, conferens infirmis remedium contra peccati reliquias, & ſi expedit alleuiationem ferens corporis infirmitati. Et ſecundum *Scot.* diffinitur ſic *diſt.23.li.4.* Vnctio extrema eſt vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis cum oleo ab Epiſcopo conſecrato miniſtrata à ſacerdote, ſimul verba certa cū intentione debita proferente ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans curationem finalem venialium peccatorum. Materia huius ſacramenti eſt oleum oliuæ conſecratum. Et quia inter omnes liquores olei oleum oliuæ cæteris præſtat & excellit, ideo quādo in ſcriptura dicitur oleū ſine additione, tunc ſemper debet intelligi de oleo oliuæ, de quo vide latius *Palud.* Forma huius ſacramēti eſt forma verborū quib. traditur hoc ſacramentū. Et ſecundum vſum Romanæ Eccle. ſacerdos in vnctione ſic dicere debet. Per iſtā ſanctā vnctionem & ſuā piiſſimā miſericordiam indulgeat tibi Deus quicquid oculorum

Digitized by Google

lorum vitio deliquiſti, & eadem verba repetet vngendo nares, addendo quicquid narium vitio deliquiſti, & ſic de aliis membris vngendis, ſcilicet labiis, auribus, manibus, renibus, & multiplex inunctio ſignat eliminationem ex diuina miſericordia membrorum ſingulorum, vt dicit *Gerſon in compendio Theol.* de ſacramento extremæ vnctionis. Loca autem quinque ſenſuum principaliter inungenda ſunt (vt idem *Gerſ.* inquit & cæteri) ſicut oculi, aures, nares, pedes, & manus: quidam addunt pectus & renes & vmbilicum, in quibus delectatio eſt venerea, licet nõ oporteat. Mutilati vero in loco mutilationis, quia licet membro careant, non tamen carent potentia, qua completur actus peccati ab intra, licet non ab extra, & ideo vt expietur peccatum cum membrum non ſuperſit in loco inciſionis, vel in loco illi membro maxime vicino inungendus eſt. Vnctio autem fieri debet cum ſigno crucis, vel inſignatione membrorum in forma crucis, vt vult *Richard diſt.23.lib.4. & Gerſo. vbi ſupra.* Nec omnes corporis partes inungendæ ſunt, vt & vult *Paulus Corteſ. lib.4. diſt.4* in fine cum ait. In quo intelligendum eſt omnes corporis partes illiniri non placere, cum id ſacrum curatio quædam dicatur, corporiſque curatio haud cunctis corporis partibus ſed morborum tantum fibris medicamenta adhibeat. Cum autem omnis noſtra notio (vt idem ait) à ſenſibus oriatur, vbi facinorum, ſcelerumque ortum eſſe dicimus ibi hoc luſtrale per vnctionis fomentum eſſe volumus, ob eamque cauſam à flamine ſenſuum ſedes oblniri. Effectus huius ſacramenti (vt habet *Magiſt.* in litera ex dictis *B. Iacob.* concludit) eſt duplex, quorum vnus eſt peccatorum remiſſio, alter eſt corporalis infirmitatis alleuiatio. Iſtorum primum reſpicit iſtud ſacramentum tanquam principalem effectum. Secundum reſpicit ex conſequenti. Sanitas enim ſpiritualis eſt principalis effectus Corporalis ſanitas eſt acceſſorius vel ſecundarius, vt ait *Rich. d.23.ar.1.qu 6 lib.4.* Aſtipulatur *Palud.* dum ait: *E*ffectus iſtius ſacramenti eſt ſpiritualis hilaritas mentis, per quam mens alleuiatur à grauedine & depreſſione, qua tunc communiter homines patiuntur (vt dicit *Palud*) Et vt dicit *Gerſon. vbi ſup.* Sacramentum ſecundum aliquos eſt ipſe vſus olei ſiue conſignatio cum oleo, Res autem eſt ipſa gratia ſpiritusſancti, quæ dicto modo efficit ſanationem mentis, & etiam quando corporis, quandoque, ſcilicet expediens fuerit, ſecundum alios ſacramentum eſt ipſum oleũ. Res autem gratia ſpiritusſancti, &c. *E*t ſacramentum vnctionis extremæ eſt vnum ſacramentum vnitate integritatis, ſed non vnitate indiuiſibilitatis (vt dicit *Scotus*) quia remiſſio omnium venialiũ. Et quia omnia ibi ad principalem effectum per ſe ordinantur, ſcilicet ad ſpiritualem animæ & corporis ſanationem, vt ait *Pal.a.3.concl.2.d.23. qu.1 li.4.*

De institvtione huius ſacramenti. Inſtituit hoc ſacramentum Dominus Ieſus Chriſtus per ſe ſicut & omnia alia (vt alias dicitur.) Nam ab eo habent virtutem & efficaciam. *E*t cum *Magiſt.* dicit iſtud ab Apoſtolis inſtitutum. *E*t *Bon.d 23. q.2.li.4.* ſpiritusſanctus per Apoſtolos hoc ſacramentum inſtituit, intelligendum eſt inſtrumentaliter & executiue, non principaliter & auctoritatiue, ſed cum dicitur quod non legitur in Euangelio, hoc nihil obſtat. Dicitur enim *Ioan. vlt.* Sunt autem & alia multa quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula nec ipſum arbitror mundum poſſe capere eos, qui ſcribendi ſunt libros, de quo *Thom. Argent. & Gerſ. vbi ſup.* Solus autẽ ſacerdos eſt idoneus huius ſacramenti diſpenſator & miniſter, & non requiritur Epiſcopus propter ſtatum infirmorum, qui nõ poſſunt Epiſcopos adire, nec eum occupationibus aliis impediti ad omnes lãguidos ire poſſunt, vt dicit *Rich. d.23 a.2.q.1.l.4.* Vnde *Iaco.5.* dicitur. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecleſiæ & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.* Quamobrem ſenatusconſulto cauetur ne quis profanus aut miniſter flamen, qui à Græcis diaconus nominatur (vt inquit *Paul. Corteſ. li.4. d.4.*) illiniendi facultatem vſurpet. Debet autem illud ſacramentum dari infirmis ratione vtentibus, & in periculo mortis exiſtentibus, nec debet dari infantibus nec furioſis à natiuitate, nec carentib. ratione, niſi prius quæſierit, nec damnatis etiam ad mortem, quia ſunt infames corã Eccleſia, nec debet dari qualitercunq; expoſito periculo mortis, quia (vt inquit *Scot.d.23. lib.4.*) non debet dari ei cui imminet mors ex periculo extrinſecæ violentiæ, vt armorum vel ſubmerſionis vel huiuſmodi, nec qualitercunque infirmo ſed periculoſe: ita quod probabiliter immineat ſibi exitus de ſtatu viatoris ad terminum, vt

inquit *Scot.* Concordat cum prædictis *Corteſius* cum dicit. Neve etiam inſani illiniantur niſi qui ſtolide amentes ſint, quique interpoſito ſpatio ita reſipiſcant, vt ſentiant vi ſacramenti ſcelerum veſtigia dilui. Eodemque modo infantes repelluntur, qui nondum ſunt vim præſtantiamque intelligendi conſecuti, quique (vt præclare ait *Rich.*) nondum ignoſcibili tabe inquinentur. Atque illud etiam ſancitum eſt, ne valentib. aut in quocunque ægritudinum genere adhibeatur, quandoquidem id ſacrum extimũ dicatur, quod ſenatus adhibeat homines præparans, aut perpoliens ad gloriam, & propterea eos tantum illiniendos eſſe dicimus (inquit *Cort.*) qui in ipſo ſint vitæ exceſſu conſtituti. Poteſt autem hoc ſacramentum (vt ſcribit *Tho. de Argent.*) licite iterari, quia ſacramentum non derelinquens effectum perpetuum & indelebilem licite poteſt iterari, ſed iſtud ſacramentum eſt huiuſmodi, quia nullum effectum ita indelebilem imprimit recipienti. Et *Hug. 2 de ſacram p. 15 c. 3* Si vnctio iterari non poteſt, nec oratio iterari poteſt, ſed oratio iterari poteſt, & vnctio. Et *Magiſt. d. 23. c. vlt.* conſentit quod hoc ſacramentum eſt iterabile. De quo *Rich. d. 23. ar. 2. q. 56. li. 4. Et S Bonau. qu. 4 ar. 2. ead. d. & Gerſ in compendio Theol. de iteratione ſacrament.* Et (vt idem dicit) extrema vnctio obligat non contemnere, dum finis vitæ ſecundum probabiles coniecturas per infirmitatẽ expectatur, quæ iterari poteſt ſimili cauſa rurſus veniente. Et extrema vnctio rite ſuſcepta delet venialia: imo videtur quod abſoluit ab omni culpa coniuncta petitione recipientis, ita quod digne recipiens etiam ab omni pœna, liberetur tum virtute ſacramenti, tum quia petit pie perſeueranter pro ſe & iuſte. *Gerſon.* Vide alias de ſacramento extremæ vnctionis plura apud alios.

Vnde capitur dupliciter (vt ſcribit *Brulef. di. 18. q. 1. li. 2.*) Vno modo localiter. Alio modo cauſaliter. Secundo modo dicit cauſam, & quia ſunt quatuor cauſæ, capitur quadrupliciter. Primo modo poteſt dicere cauſam efficientem; vt vnde eſt omnis creatura? Reſpondetur, à Deo. Vnde venit quod Deus voluit creare hominem? reſpondetur, propter bonitatem ſuam, & vt faceret participare gloriã beatitudinis æternæ quantum ad finem. Vnde eſt quod homo eſt riſibilis? reſpõdetur, quia rationalis quãtũ ad actionem formalem. Vnde eſt cultellus? reſpondetur, de ferro, quantum ad cauſam materialem, *&c.*

Vniformiter quandoq; excludit ordinem (vt ſcribit *Gab. d. 12. q 3. a. 1 l. 1.*) Eſt autem duplex ordo in diuinis. Vnus in perſonis producentibus, qui eſt ordo originis. Alius in ipſa productione ſiue in producendo. Et ſecundum hoc vniformiter poteſt excludere hunc ordinem, vel iſtum vel vtrumque. Vnde pater & filius non ſpirant vniformiter, quãtum ad ordinem perſonarum producentium, quia inter perſonas eſt ordo originis, qua pater eſt prior filio, quia pater genuit & non econtra. Item quod ſpirat hoc habet à ſe. Quod vero filius ſpirat habet à patre. Pater vero & filius omnino vniformiter ſpirãt, ſpirituſſanctus per excluſionem ordinis in producendo. Ita, ſcilicet quod in ſigno vel inſtanti, aut quocunque imaginabili diſtincto à perſonis producentibus, ſpirat pater in quo non ſpiret filius, quia omnino habent illud vnum ſpirandi principium, ſcilicet conſtitutum ex eſſentia & ſpiratione actiua cui primo conuenit ſpirare ſecundum doctores. Vide latius *Gab. & Pet. de Aliac. q. 8 ar. 1. li. 1.* Et cum in oppoſitum adducitur *Aug.* qui dicit, quod ſpirituſſanctus principaliter procedit à patre (vt dicit *Magiſt. in text.*) Et *Hieron.* dicit quod ſpirituſſanctus procedit à patre per filium. Et idem dicit *Hilar. & Rich.* Spiritus ſanctus procedit à patre immediate, à filio autem mediate tantum, ergo ibi non eſt vniformitas. Ad hoc dicitur quod omnia illa dicta & ſimilia nihil aliud volunt à prædictis, ſcilicet quod pater ſicut habet eſſe à ſe, & ponitur trinitatis principium, ita & ſpirare habet à ſe, filius vero ſicut genitus eſt à patre: ita habet ſpirare à patre. Pater ergo principaliter ſpirat, & non per alium, id eſt ſpirare habet à ſe, filius autem naſcendo, accepit à patre. Hæc *Gab. a. 3. vbi ſup.* Aſſentit *Aliac. vbi ſup.*

Vnio ſignificat concordiam. *Augu.* Nam hoc fieri poſſe in tanta animorum vnione quis dubitet. Modo ſignificat margaritam, quod in cõchis nulli duo reperiantur indiſcreti inquit Plinius. Modo coniunctionem ſignificat & eſt multiplex vnio (vt notat *Gab. d. 1. q. 1. li. 3. & d. 30. qu. 4. li. 1.*) Exempli cauſa partis ad totum continuum. Contigui ad contiguum, vt in ſertione ramuſculi ad truncum, locati ad locum, miſcibilis ad mixtum

Digitized by Google

mixtum, illabens ad illapſum. Vnio formæ vitalis ad materiam propter quam. Compoſitum dicitur ſubſtantia vniens. De quo latius vide apud *Gab. vbi ſupra.*

Vnio quædam eſt corporalis, quædam ſpiritualis. De vnione corporali alias dicitur. Vnio ſpiritualis & illa fit ſecundum *Gerſ. parte 3. de myſtica Theol. ſpeculat. par. 8. conſiderat.* 40. per inhæſionem, per informationem, per actiuationem, per aſſiſtentiam principalitatis, per illapſum, per ſuſtentationem hypoſtaticam, vbi plures naturæ in vna perſona conueniunt. Sed omnium ſuprema vnio eſt in diuina eſſentia ſeu natura, in qua tres perſonæ ſumma vnitate ſubſiſtunt. Eſt & vnio amantis cum amato, de qua & *Ariſt. in Ethic.* ait: Amicus eſt alter ego. Cuius vnionis ratio exprimi videtur cum ab eodem dicitur. Amicorum eſt idem velle & idem nolle. Spiritus ergo noſter cum Deo adhæret per intimum amorem vnus ſpiritus eſt cum eo per voluntatis conformitatem. Solus enim amor perfectus & perfecte Deo adhærens, veraciter orat. Fiat voluntas tua, & qui ſic orat, orat in ſpiritu & veritate, ſicut Chriſtus docuit eſſe orandum in Euangelio. Nam & ipſe patrem adorauit, dicens: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Itaque qui ſic vnitur Deo, & adhæret per amoroſam voluntatis conformitatem vtique ſtabilitur in eo (vt ſcribit *Gerſ. vbi ſupra.*) Experimentalis autem vnio mentis cum Deo, vt idem dicit *tract. 7. ſuper Magnif.* eſt ſimplex & actualis perceptio Dei gratiæ ſuæ gratumfacientis dono, qualis hic incipit & perficitur in gloria per gratiam conſummatam. Eſt igitur hæc vnio experimẽtalis prægustatio quædam gloriæ pignus, & arra fœlicitatis æternæ, cui contraria eſt diſperſio, & auerſio ſuperborum mente cordis ſui, &c. Et *tract. 8. ſuper Magnif.* ait. Omnes & ſingulæ voluntates quæ per charitatem vniuntur cum vno tertio, quod eſt Deus, ipſæ vniuntur inter ſe quantumcunque viſæ fuerant diſcordare, ſicut de diſperſione legimus Pauli & Barnabæ. Felix & mirabilis vnio plurium in Deo quaſi in vnico medio connexorum, &c. Et *tract. 9. ſuper Magnif.* Magna eſt & ſingularis vnitas omnium electorum inter ſe & cum Deo, &c.

Vnio naturæ humanæ ad verbum. Et ſi de hac per multa ſunt nobis relicta ſcriptis pauca tamen colligo ex aliis quæ prodeſſe arcitror Theologiæ ſtudioſis. De illa ſupermirabili vnione quam & ſi credere poſſumus, intelligere non valemus. De quo *Gab. ſerm. annunciat. Mariæ.* qui incipit *Hac eſt dies quam fecit Dominus.* Sed opiniones de vnione relinquo, quas videro apud *Gab. diſt. 1. q. 1. lib. 3.* Illius autem vnionis ſupermirabilis, difficultas intelligendi & exprimendi modum eius ex duobus conſurgit. Vnum, quia nulla ſimilis vnio inuenitur in natura creata. Ad cognitionem autem diuinorum non niſi ex creaturis aſcendimus. Quæcunque autem vnio in creaturis inuenitur, ibi maior eſt diſſimilitudo quam ſimilitudo ad illam vnionem benedictam. Secundum, quia non eſt certum quid dicat vnio illa hypoſtatica ſiue perſonalis, qua natura humana aſſumitur ſeu vnitur verbo, an ſcilicet dicat aliquid diſtinctum ab extremis vnitis qua formaliter fiat illa vnio, an nihil diſtinctum. De qua te *Gabriel* recitat opiniones ſatis diffuſe, quas vide apud eum. Et vt idem dicit *artic. 3. dub* 4. Vnio qua formaliter natura humana vnitur verbo, eſt qualitas abſoluta de prima ſpecie qualitatis, quia diſponit naturam humanam ad melius, non ad meliorem operationem, ſed ad maiorem dignitatem.

Vnio ad totam naturam humanam quam aſſumpſit eſt triplex, vt ſcribit *Brulefer diſt. 1. q. 1. lib. 3.* ſcilicet. Quædam gratuita, quædam beata, quædam hypoſtatica. Prima eſt illa qua verbum diuinum vnitur naturæ humanæ quam aſſumpſit per gratiam gratumfacientem, immediate enim repleuit Deus illam animam quam aſſumpſit ſumma gratia in primo inſtanti ſuæ creationis. Secunda eſt illa quę fit per claram viſionem Dei. Iſtam etiam habuit ab inſtanti ſuæ creationis, nec magis videt modo quam tunc in cruce. Ex quo ſequitur quod non fuit viator ſimpliciter, ſed comprehenſor, vt ſupra patuit. Tertia hypoſtatica, & tantum valet ſicut vnio ſuppoſitalis. Et capiendo vnionem hypoſtaticam large, eſt triplex, vt idem ſcribit *Brulefer*, ſcilicet perſonalis, ſuppoſitalis, & ſuſtentificabilis. Vnio perſonalis eſt illa in qua aſſumitur aliqua natura in vnitatem perſonę, vt aſſumptio naturæ humanæ, *&c.* Vnio ſuppoſitalis eſt illa qua aſſumitur aliqua natura in vnitatem ſuppoſiti, vt ſi Deus aſſumeret naturam lapidum vel aſini. Vni ſuſtentificabilis eſt illa qua aſſumitur

Digitized by Google

nitur aliqua natura in vnitatem indiuiſ'u', vt ſi Deus aſſumeret materiam primam, quæ nec eſt ſuppoſitabilis, nec perſonabilis, tamen Deus eam ſuſtentaret. Sed ſtricte capiendo vnionem hypoſtaticam, ſola vnio ſuppoſitalis dicitur vnio hypoſtatica, inquit *Brulefer*. Vnio perſonalis & hypoſtatica ſecundum *Gab. diſt.* 1. *q.* 1. *notab.* 2. *lib.* 3. non eſt quæ facit aſſumptum eſſe perſonam. Alioquin natura humana non vniretur hypoſtatice verbo, quia non eſt perſona verbi, quia natura aſſumpta non eſt verbum. Sed vnio perſonalis & hypoſtatica eſt vnio, qua natura, quæ ſibi dimiſſa eſſet perſona ſuſtentificatur ab alia perſona, cõmunicans ſibi denominationem concretiuam, quam ſibi demiſſa proprio ſuppoſito communicaret. Sic natura humana in Chriſto quæ ſibi dimiſſa eſſet perſona, ſubſiſtit jam non in ſe, ſed in ſuppoſito verbi, vnde verbum dicitur homo.

Vnio ſuppoſitalis (vt innuit *Gab. diſt.* 1. *q.* 2. *lib.* 3.) eſt quædam entitas poſitiua recepta in natura aſſumpta, ſiue ſit relatio ab omnibus abſolutis diſtincta, ſiue qualitas quædam abſoluta qua formaliter fit huiuſmodi aſſumptio, qua poſita in natura aſſumpta ipſa eſt vnita, & ea remota deſinit eſſe vnita, quam entitatem poſitiuam doctores & ſancti nominant gratiam vnionis. Eſt enim donum ex ſumma charitate datũ nullis meritis præcedentibus, ſecundũ illud *Ioan.* 3. *Sic enim Deus dilexit mundum vt vnigenitum ſuum daret.* Dedit autem per eius incarnationem ſiue naturæ humanæ aſſumptionem. Fuit autem in Chriſto duplex vnio, vt idem ſcribit *Gab. diſt.* 21. *q. vn. ar.* 1. *lib.* 3. Vna partium humanæ naturæ inter ſe, Animæ, ſcilicet vt formæ, & carnis vt materiæ, per quam ex ipſis conſtitutum eſt compoſitum ſubſtantiale viuum in natura humana. Secunda fuit ſuppoſitalis ſiue hypoſtatica naturæ humanæ, & vtriuſque eius partis cum natura diuina in perſona verbi. Et quod ſit homo Deus, hoc habet per vnionem, vt dicit *Alexan. q.* 12. *mem.* 1. *ar.* 1. & poſt eum *Gab. diſtinct.* 1. *q.* 2. *lib.* 3. qui & de gratia vnionis plura ſcribit. De quo in dictione, *Gratia* videatur. De hac vnione idem *Gab.* ſcribit *diſt.* 30. *q.* 4. *lib.* 1. De qua (vt ipſe oſtendit) vnione naturæ humanæ ad verbum tanto difficilius eſt diſſerere aliquid vel affirmare, quanto minus vnio illa ſupermirabilis à nobis intelligitur, nedum enim ineffabilis eſt, ſed à nobis etiam pro ſtatu illo intellectu incomprehenſibilis. Vnde *Mag. lib.* 3. *diſt.* 2. Illa vnio inexplicabilis eſt adeo, vt etiam Ioannes ab vtero ſanctificatus, nõ eſſe dignũ fateatur ſoluere corrigiam calceamenti Ieſu, quia illius vnionis modum inueſtigare, aliiſq; explicare non erat ſufficiens. Vide latius *Gab. in* 1. *vbi ſupra.* Et *Alex. par.* 3. *q.* 2. *memb.* 4. Difficillimum itaque eſt exprimere qualis ſit hæc vnio, eam eſſe qua verbũ caro factum eſt, id eſt Deus homo, & homo Deus indubitata fide credimus, & catholice confitemur. Certe ergo habemus naturam humanam à verbo aſſumptam ac naturæ diuinæ in perſona verbi vnitã, & vna eademque perſona Chriſti, quæ & perſona verbi ſubſiſtit in duabus naturis, non in duabus perſonis. Vnde aſſumpta natura non eſt perſona, nec in ſe ſuppoſitata, dependens ſuppoſitaliter ad perſonam verbi. Quid autem dicat hæc vnio, & naturæ aſſumptę ſuppoſitatio, difficile eſt. Vide *Gab. vbi ſupra.* Eſt enim vnio iſta maxima vnionum poſt illam ſummam & diuinam vnionem perſonarum Trinitatis in vna eſſentia, vt dicit ſanctus Bernardus. Quomodo ſicut in illa tres perſonæ diſtinctæ realiter vniuntur in vna eſſentia per identitatem veriſſimam cum eſſentia. Ita in iſta vniuntur tres naturæ eſſentialiter diſtinctę in vna perſona, corpus, ſcilicet, anima, & Deitas, per idiomatũ cõmunicationem. Vnde ait *Bernard. lib.* 5. *de conſid. ad Euge.* Inter omnia quæ recte dicuntur vnum, arcem tenet vnitas Trinitatis, qua tres perſonæ ſunt vna ſubſtantia. Secundo præcellit illa vnitas qua tres naturæ ſunt vna perſona. Vide de hac benedicta vnione *Gab. diſtinct.* 30. *q.* 4. *lib.* 1. Quomodo aſſimilatur vnioni per modum inſertionis ſecundum *Alex.* & ſecundum *Cameracenſ. q. vn. ar.* 1. *lib.* 3. in Chriſto eſt multiplex vnio verbi ad animam, ſiue ad naturam humanam, vt & prius tactum eſt. Vna eſt quæ vocatur realis, & eſt vnio hypoſtatica, id eſt vnio ſuppoſitalis, qua verbum vnitur naturæ humanæ in vnitate ſuppoſiti ſeu perſonæ, ita vt ſuppoſitum verbi ſit ſuppoſitum humanum. Alia eſt vnio quæ vocatur intẽſionalis, & eſt vnio qua verbum vnitur animæ per aliquam qualitatem intenſibilem. Et iſta eſt duplex. Quædam eſt per gratiam gratumfacientem. Alia per gloriam beatificantem. Plura *Aliac.* quæ & ſupra tacta ſunt. Alias plura de illa vnione ſupermirabili à doctoribus ſcribuntur.

VNIRI

Digitized by Google

Vniri alicui & ſuppoſitari ab aliquo differunt, ſicut ſuperius & inferius. Nam vniri ſuppoſitaliter ſiue ſuppoſitari nihil aliud eſt quam dependẽtiam ſuppoſitalem terminari ad ſuppoſitum extrinſecum. Vnde patet quod nihil poteſt terminare dependentiam ſuppoſitalem niſi ſuppoſitum. *Gab.di.1.q.1.art.3.dub.vlt.lib.3.* Diuinam vero naturam humanæ vniri in vnitate perſonæ, non eſt aliud (vt ſcribit *Brulef.di.1.q.1.lib.3.*) quam diuinam perſonam quæ ab æterno fuit hypoſtaſis reſpectu diuinæ naturæ eſſe hypoſtaſim reſpectu humanæ naturæ in tempore, hoc autem non dicit imperfectionem, ſed potius dignitatem & nobilitatem, vt ibidem latius ipſe declarat. Et ſicut humana natura vnitur verbo (vt dicit *Gab.q.1.di.1.art.2.concluſ.3.lib.3.*) ita vniri poteſt cuilibet diuino ſuppoſito, hoc eſt patri vel ſpiritui ſancto, quia non eſt maior impoſſibilitas reſpectu vnius ſuppoſiti diuini quam alterius. De facto autem naturam humanam perſonaliter, vniri verbo actualiter, articulus fidei eſt indemonſtrabilis naturaliter, vt idẽ ait *concluſ.4. vbi ſupr.* quia articulus fidei eſt verbum factum eſſe carnem, id eſt hominem, vt patet *Ioan.1.& ad Galat.4.* Nec non in ſymbolis fidei, hoc autem intelligi non poteſt ſine vnione humanæ naturæ cum verbo. Et non eſt ibi vnio eſſentialis, per quam natura humana fiat verbũ, vel natura diuina: quia nulla eſt ibi naturarum confuſio, neque aliqua alia vnio informatione vel compoſitione. Ille autem articulus (vt dictũ eſt) eſt indemonſtrabilis, quia verbum eſſe hominem, non poteſt euidenter probari ex principiis per ſe notis, neq; notis per experientiam. Si enim poſſet euidenter ex principiis deduci, tunc ſequitur quod ad aſſentiẽdum illi articulo, poſſet euidenti ratione cogi quicunque intellectus humanus cuiuſcunque ſectæ, tam Iudæus quam Gentilis, conſequens eſt falſum, ergo. Natura itaq; humana (vt idem dicit *concluſ.1.*) neque patri nec ſpiritui ſancto hypoſtatice vnitur, ſed tantum verbo. Non enim pater nec ſpiritus ſanctus, ſed tantum filius eſt homo factus, vt ſufficienter probat *Magiſt. in text.* per plures diſtinctiones *lib.3.* Et vnire perſonaliter, vide & in dictione, *Perſonari.*

Vniri & aſſumi differunt: vnire & aſſumere, loquendo de vnione & aſſumptione ſuppoſitali. Nam vniri eſt cum aliquo alio in eodem ſuppoſito eſſe, non curando an ipſum ſit terminus dependentiæ alterius ſiue non. Sed aſſumi, eſt ad aliud ſumi. Et eſt dependentiam ſuppoſitalem ab alio terminari. Et aſſumere in dependentiam ſuppoſitalem alterius terminare. Vnire vero actiue eſt vnionẽ aliquorum efficere, ſiue ipſum terminet vnionem, ſiue non, vt ſi faber coniungit ferrum ferro, vnit quidem duo ferra, ſed non terminat vnionẽ. *Gab.di.5.q. vni.li 3.* Videatur & *S.Bona.* de differẽtia verbi vniendi & aſſumendi *di 5.q.1.li.3.* Aſſumere autem aliquid ad vnionẽ naturæ vel perſonæ, non eſt aſſumptum fieri hãc naturam vel hanc perſonam, ſed aſſumptum dependere ſuppoſitaliter ad hanc naturam, vel hãc perſonam eius dependentiam ſuppoſitalem terminantem. Quidã tamen aliter notificant perſonari & ſuppoſitari, ſeu vnio hypoſtatica, vt dicit, *Gab.di.5.q.vnic.lib.3.* Vnio autem deitatis & humanitatis in Chriſto facta eſt non in natura, ſed in ſuppoſito. vnio enim illa (vt dicit *S. Bona. di.5.q.1.lib 3.*) non terminatur ad vnitatem naturæ, ſed potius ad vnitatem perſonę, ideo aſſumere non conuenit diuinæ naturæ, diuina enim natura non aſſumpſit humanam in vnitatem naturæ, ideo vnio deitatis, & humanitatis in Chriſto facta eſt, non in natura, ſed in ſuppoſito, quia vt inquit *Gab. vbi ſup.* in eo facta eſt vnio quod terminat dependentiam naturæ vnitæ ſuppoſitalem, hanc autem non terminat natura diuina, ſed hypoſtaſis ſiue perſona. In perſona itaque facta eſt vnio, & non in natura, & ſicut natura humana naturæ diuinæ eſt vnita, ita viceuerſa, diuina humanitati eſt coniuncta. Ambæ autem naturæ vere & realiter ſunt in ſuppoſito Chriſto, ſed ſola humana natura, nõ diuina vere dicitur aſſumpta. Et quamuis natura diuina naturam humanam ſibi vniuit, non tamen eam aſſumpſit. Patet primum, quia vnionem humanæ naturæ cum diuina actiue fecit diuina natura, quia principium effectiuum omnium operationum ad extra eſt diuina eſſentia eadem in tribus propter quod operationes ad extra ſunt indiuiſæ, ſicut & eſſentia eſt indiuiſa. Secundum patet, quia eſſentia diuina non terminat vnionem naturæ aſſumptæ, vt dictum eſt. Et quamuis humanam naturam aſſumpſit duntaxat verbi ſuppoſitum, non tamen ſolum fuerat incarnatum. Probationem huius vide apud *Gab. vbi ſupra*, quia incarnari eſt carnem aſſumptam in eodem ſuppoſito

vniri, ſed natura diuina vnitur carni aſſumptæ à verbo in eodem ſuppoſito verbi, ergo. Primum autem ſupra patet. Hinc illa à multis conceditur, eſſentia eſt incarnata, de quo alias dicitur. Itē diuina natura nec eſt homo facta nec ex virgine concepta, neq; temporaliter nata, quia quod factum eſt homo, aliquando fuit homo, ſed diuina natura nec eſt nec fuit homo. Similiter diuina natura per incarnationem verbi nihil noui recepit ex virgine. Non enim diuina natura de nouo ſubſiſtit in natura humana, ſicut perſona verbi. Illa vero perſona verbi per incarnationem incepit de nouo ſubſiſtere in natura humana, quæ æternaliter ſubſiſtit in diuina. Diuina autem natura non ſubſiſtit ſubſiſtentia ſuppoſitali niſi æterna, non formaliter, ſed identice in ſuppoſito diuino. Et vt ibidem dicit *Gab. concluſ. 7.* accipiendo hominem concretiue, impoſſibile eſt aſſumere hominem in vnitatem perſonæ, quia accipiendo concretiue hominem, ſupponit pro perſona, ſed impoſſibile eſt aſſumere perſonam, vt alias dicitur. Vnde in omnibus auctoritatibus ſanctorum vbi dicitur, verbum aſſumpſiſſe hominem, hominem debet accipi abſtractiue pro natura humana. Et hæc eſt de intentione *Magiſt. c. vlt. di. 5* dicentis: cum dicitur homo aſſumptus, referendum eſt ad naturam, id eſt natura humana, in qua ſubſiſtit perſona Dei, & perſona hominis eſt aſſumpta. *Gab. vbi ſup.*

VNIRE refertur & ad alia. Hinc vnum dicitur magis vnire, quam alterum. Et hoc contingit tripliciter, vt ſcribit *S. Bona. di 12 p. 2 q. 3. lib. 4.)* Aut quia quis vnitur maiori vinculo, vt ille magis vnitur, qui maiorem habet charitatem. Aut quia eodem vinculo vnitur ſtrictius, vt ille, qui ſecundum eundem habitum feruentius amat. Aut quia eadem firmius, vt ille, qui in eodem habitu eſt magis radicatus. Vnde Sacramētum Euchariſtiæ magis dicitur vnire, quia accedentem digne, reddit feruentiorem, vt carbo ignitus, & iterum reddit fortiorem, vt bonus cibus. Et ex hoc, quod reddit charitatem magis ignitam, adiuuat ad conſumendam peccati venialis rubiginem. Ex hoc quod magis firmat, adiuuat ad vitandum omnia ſcelera, & ratione vtriuſque valet ad augmentum virtutum, & maxime charitatis, quæ eſt vinculum nō quantum ad eſſentiam, ſed quantum ad feruorem, vel radicationem. Feruor enim minuitur quotidie per venialia & radicatio, ideo oportet per hunc cibum reſtaurari deperditum. Hæc *S. Bona.* & ideo hoc ſacramentum dicitur ſacramentum vnionis. Vnde effectus eius primus aut eſt vnire, aut magis vnire.

VNIBILIA eſſe proportionata poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad gradum perfectionis, ita quod vnum perfectionaliter diſtet ab alio, ſecundū certum gradum proportionis, vt ſit duplo, vel triplo perfectius alio, aut aliqua alia certa ſpecie proportionis, & illo modo finiti ad infinitū nulla eſſe poteſt proportio. Alio modo poteſt intelligi aliqua eſſe proportionata quātum ad aliquā habitudinem, qua vnū poteſt dependere ad aliud, vel aliquid recipere ab alio, aut agere in aliud, & huiuſmodi. Et hoc modo infinite diſtātia perfectionaliter bene ſunt adinuicē proportionata. *Gab. di. 1. q. 1. art. 3. li. 3 du. 1.*

VNIVERSVS quaſi omnis ad omnes, ad imū, id eſt ſine aliqua exceptione, & in ſingulari idem eſt quod totus, vt vniuerſus ager, vniuerſus exercitus, in plurali ſignificat omnes coniunctim. Nam ſi dicimus; Omnes ſibi domicilium conſtituerunt, intelligitur domicilium ſibi vnumquēque conſtituiſſe. Si vero dicimus, vniuerſi, &c. ſignificatur omnes ſimul vnum ſibi pro omnib⁹ domicilium feciſſe. Hinc fit in vniuerſum, quod ſignificat vniuerſaliter.

VNIVERSALE quod ad vniuerſos pertinet. Vniuerſalitas, generalitas. Vel vniuerſale eſt, quod de pluribus aptum natū eſt prædicari. Vel vniuerſale eſt vox vel ſcriptum, aut quodcunq; aliud ſignum ex inſtitutione, vel voluntario vſu, ſignificans plura ſingularia vniuoce. Et eſt ſecundum veriorem opinionem conceptus mentis, id eſt actus cognoſcendi, qui eſt vera qualitas in anima, & res ſingularis ſignificans vniuoce plura ſingularia, quorum eſt naturalis ſimilitudo. Plura de vniuerſali videantur apud *Occam & Gab. di. 2. qu. 4. lib. ſent. & ſeq. 7. q.* & de hoc in logica.

VNIVOCVM eſt conceptus vnus naturaliter proprie ſignificatiuus. vel ſignum vni conceptui naturaliter proprie ſignificanti ſubordinatum, & proprie ſolum voci attribuitur, ſcilicet quæ vni conceptui ſubordinatur. Sic enim vocabulum ſonat, quaſi vox vni conceptui ſubordinata. Sicut æquiuocum dicitur vox vna diuerſis conceptibus ſubordinata. Largius tamen etiam conce-

Digitized by Google

conceptus dicitur vniuocus, quia vnicus eſt, & vno modo ſignificatiuus. De quo vide lati⁹ *Gab. di.2.qu.9.li.1. Et di.7.qu vni.ar.4 dub 2.li.3.* Sed quia hæc & alia ſicut quid ſit vniuocum, prædicatio vniuoca, denominatiuum, &c. ſunt logicæ conſiderationis, ideo hæc ibi relinquuntur, &c.

Vnvm negat omnem multitudinem. Et ſecundum hoc multipliciter accipitur, vt notat *Gab.di.24.qu.1 ar.1 Et di.30.qu.4.li.1 & di.7.q.2.li.4.* Vno modo propriiſſime, vt dicit vnitatẽ indiuiſibilitatis, & hoc modo nullum diuiſibile eſt vnum, ſed ſolum indiuiſibilia, vt Deus, angelus. Alio modo proprie, vt dicit vnitatem cõpoſitionis, & ſic homo & compoſita ſubſtantialia dicuntur vnum. Tertio modo improprie, vt dicit vnitatem aggregationis, vel collectionis, quomodo multa ſeparata ab inuicem loco, & ſubiecto dicuntur vnum, vt vnus populus, vnus cumulus. Et regnum dicitur vnum propter Regem, & Mundus vnus. Vide latius *Gab.vbi ſupr.* Dicuntur & aliqua vnum per conformitatem voluntatis. Vnde ſecundum *S. Auguſt.* & refert *S.Bona.di.31.ar.2.q 1 li.1.* Ad hoc quod aliqua ſunt vnum, non ſufficit conformitas voluntatis, ſed neceſſe eſt præſupponi conuenientiam in natura, quoniam ergo Deus & creaturæ, ſumme differunt in natura, ideo nõ debent dici vnum. Quia vero vir iuſtus conformatur per charitatem voluntati diuinæ, & ei magis adhæret, quã alicui, recte dicitur vnum cum determinatione, vtputa vnus ſpiritus. Spiritus enim voluntas dicitur & amor. Vnde qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt; quia vnius & conformis voluntatis eſt. Vnde Apoſtolus *1.Cor.6.* *Qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt*, ibi vnus dicit vnitatem, non per indiuiſionem ſiue vnitatem naturæ, ſed per conformitatem voluntatis. Et quod dicitur, quod mẽbra Chriſti, ſunt vnum verum non ſimpliciter, ſed vnum corpus, ſic etiam Chriſtus eſt vnum conmembrum, ſed hoc eſt ratione humanitatis aſſumptæ. Conſonat prædictis *Gerſ.part.1.in Epiſt.*ad *Barth Carth.* de ornatu ſpiritualium nuptiarum, vbi & refert illud Apoſtoli verbum. *Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt.* Et multa (vt ibidem dicit) Chriſti dicta ſunt in hanc ſententiam, imprecantis Patrem, vt fideles vnum ſicut & pater & filius ipſi ſunt vnum. Illam vnitatem dixerunt ſancti patres non vnitatem eſſentialem, nec præciſam ſimilitudinem, ſed ſola ibi notatur aſſimilatio & participatio, quemadmodum dicit Lucas, quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Et de duobus amicis itidem dici vulgaris vſus habet, quemadmodum etiam carbo ignitus, & aer illuminatus vnum appellantur cum ſuo igne & lumine. Hoc tropo probat *Boet.*hominem bonum eſſe Deũ. Iuxta illud *Pſal. Ego dixi dii eſtis*, non quidem per veritatem & vnitatem diuinæ eſſentiæ, & locutionem propriam, ſed participatiue & aſſimilatiue, imitatiue, nuncupatiue, &c. Dicitur inſuper aliquod vnum in natura (vt ſcribit *San. Bona.d 31.art.2.qu.2 li.1.*) ſicut Petrus & Paulus in natura erant conformes, quia vterq; homo. In voluntate, quia eadem voluntate fideliũ ſalutem procurant. Actione vel operatione, vt fornicator cum meretrice poteſt dici vnũ corpus, tamen non poteſt dici vnum ſimpliciter ſicut vir & vxor. Nec viri mali ita vnum ſunt, ſicut viri boni, quia diſconueniũt in volitis principaliter intentis, quilibet enim malus bonum proprium quærit, non commune.

Vnvm accipitur adhuc quinq; modis, vt notat *Gab.d.8.qu.2.ar.1.li.4.* Vno modo vt dicit vnitatem ſacramenti, & ſic quæcunque referuntur ad conſtitutionem ſacramenti, ſine quibus non eſſet ſacramentum, dicuntur vnum ſacramentum. Secundo modo vt dicit vnitatẽ ſignificationis, & ſic multa idem ſignificantia, vel ad idem ſignificandum ordinata dicuntur vnũ ſignificans, tertio modo vnitatẽ continentiæ, ſic dicuntur vnũ, quę idem continent. Quarto modo vnitatẽ effectus, ſic vnum dicũtur quæ idem efficiunt. Quinto modo vnitatem ordinis ſeu finis, ſic vnũ dicuntur quę ad idem ordinantur tãquam ad finẽ. Et ſicut ſpecies panis & vini non ſunt vnũ per ſe & proprie, ita nec ſunt vnum ſacramentum vnitate. Quo ad primũ patet, quia nõ ſunt vnũ indiuiſibile, nec cõpoſitũ per ſe vnũ, ſed accidẽtia plura inter ſe realiter diſtincta: puta, color, ſapor, &c. Quo ad ſecundum probatur, quia ſpecies panis ſine ſpecieb. vini ſunt ſacramentum. Similiter ſpecies vini ſine ſpecieb. panis ſunt ſacramentum, vt dicit *Gab.artt.2. vbi ſup.* Et licet ſpecies (vt idem ait) panis & vini nõ ſunt vnum ſacramentum vnitate ſignificati, & contenti per ſe & primo modo, ſunt tamen vnũ vtroque modo, loquendo de totali ſignificato

Digitized by Google

& contento. Patet primum, quia ſpecies panis & vini habent diuerſa & non vnum ſignificatū & contentum per ſe & primo. Nam ſignificatū per ſe & primo ſpecierum panis eſt corpus Chriſti, vt corpus nō includit ſanguinem, ſed vt tantum dicit ſubiectum animæ immediatū. Et ſpecierum vini eſt tamen ſanguis, quæ ſunt diuerſa & non vnum. Probatur ſecunda pars, quia vtrarumq; ſpecierum panis & vini, eſt vnum ſignificatum & contentum totale, ſcilic. corpus Chriſti, accipiendo corpus, vt includit ſanguinē, quia vtrobique continetur corpus & ſanguis, deitas & anima, non quidem per ſe primo, id eſt vi cōſecrationis, ſed quædam per ſe, quædam per cōcomitantiam. De quo vide eundem *lect. 35. can.* Et (vt idem dicit *in 4. vbi ſup.*) non ſolum ſpecies panis & vini, ſed ipſæ ſimul cum euchariſtiæ conſecratione & ſumptione ſunt vnum ſacramentum finis proprii, & ordinis vnitate, quia omnia hæc ordinantur in ſpiritualem hominis refectionem & nutritionem tanquam ad finem proprium, ergo ſunt hac vnitate vnum, vt inquit *Gab.* &c.

VNITAS ab vnus, a, um, eſt duplex, vt ſcribit *Brul. d. 24 q. 2. l. 1.* ſcilicet eſſentialis & perſonalis. Vnitas eſſentialis, eſt illa qua eſſentia formaliter dicitur vna inquantum eſſentia, & ſicut vnica eſt eſſentia, ſic non ſunt plures vnitates eſſentiales, ſed vnica. Perſonalis eſt illa, qua formaliter perſona dicitur vnitas inquantum perſona, & ſicut tres ſunt perſonæ in diuinis ſic tres ſunt vnitates perſonales, &c. Eſt & vnitas creata, de quo alias. Vnde Chriſtus non eſt vnum vnitate creata, quia non eſt vnitas creata, vt dicit *Gab d. 6. q. 2. a. 3. d. 2. l. 3.* Non eſt enim natura humana, quæ eſt vnitas creata, ſed eſt vnum & vnus vnitate naturæ diuinæ, & vnitate perſonæ, quæ ſunt vnitas increata. Nihil enim creatum eſt eſſentiale Chriſto, ſicut albedo non eſt eſſentialis albo. Et tres perſonæ diuinæ dicuntur vnum, non præciſe propter vnitatem naturæ, ſed propter vnitatē naturæ, quæ eſt eadem cuilibet perſonæ, & non vnus propter realē diſtinctionem perſonarum. Hæc *Gab.* De vnitate Dei permulta ſcribit *Gerſ. tract. 9. ſuper Mag* &c.

VNITAS membrorum Eccleſiæ eſt triplex, vt ſcribit *Gerſ. p. 1 lib. de auferibilit. Papæ, ab Eccle. conſid 16.* Vna eſt vnitas charitatis, & ita ſoli habentes charitatem dicuntur vere membra Eccleſiæ: Alii quātumcunque fideles ſint, vel vt pciſa vel vt arida & emortua mēbra, imo ſunt pditores Domini ſui, nec de familia eius hoc modo dici poſſunt, nec ſunt digni pane quo veſcuntur. Alia eſt vnitas in donis naturæ, ſicut omnes homines connectuntur in intellectu, & in ratione. Alia eſt vnitas in ſimili participatione ſacramētorum, & præſertim in vnitate baptiſmatis, in quo character imprimitur, in qua vnitate connectuntur omnes qui baptiſma rite ſuſceperūt, etiam vbi fidem actualem vel habitualem perdidiſſent. Et hæc vnio videtur abſolute ſufficere ad hoc quod aliquis rite in papam electus maneat caput Eccleſiæ quouſq; fuerit per ſententiam diffinitiuam depoſitus. *Gerſ. vbi ſup.* &c.

VOCABVLVM dicitur quo res ſingulæ nominantur. Et frequenter ad cognitionem rei perducimur per conſiderationem vocabulorum, vt ſcribit *S. Bona. d. 38. a. 2. q. 2. l. 2.* Qui enim prima vocabula impoſuerunt, proprietates rerum potiſſime conſiderauerunt, iuxta illas vocabula impoſuerunt. In vſu autem vocabulorum imitandi ſunt auctores & ſancti, vt vult *Gab. in 1. lib. ſent. d. 20. q. vn. nota 3.* Et vt ſcribit *Bruleſ. q. 2. d. 4 l. 1.* In diuinis ſunt triplicia vocabula. Quædā ſunt quæ important omnimodam diſtinctionē, quædam vero omnimodam vnionem: alia vero partim importāt diſtinctionem, & partim vnionem. In diuinis non admittuntur vocabula quæ omnimodam important diſtinctionem, ideo illa non admittitur, imo eſt falſa, Deus generat alium Deum. Similiter vocabula omnimodam vnionem importantia non admittuntur in diuinis: ideo illa eſt falſa: Deus genuit ſe: propter illum terminum ſe, qui importat omnimodam vnionem Vocabula vero medio modo ſe habētia, quæ videlicet important partim diſtinctionem, & partim vnionem, admittuntur in diuinis. Illo modo admittitur illa: Deus genuit Deum. Hæc *Bruleſ.*

VOCARE Dei, eſt producere rem in eſſe. Vnde *Sap. 2.* dicitur: *Quomodo poſſet permanere, niſi tu voluiſſes? aut quid à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?* vbi vult Sapiens, nihil cōſeruari, niſi vocatum à Deo. *Gab. d. 37 q. vn. lib. 2.* Vocat & nos Dominus ad ſe commonitione, afflictione, inſpiratione. Vnde *Gerſ. p. 3* [illegible] *ſer. de verb. Dom. Venite ad me omnes qui laboratis.* Tres, inquit, ſunt modi quib. à Domino vocamur, & ad Dominum

minum vocamur. Afflictio, commonitio, inſpiratio. Commonitio fit extrinſecus, inſpiratio autem intrinſecus, afflictio vero vtrobique. Afflictio tamē alia fit in rebus, alia in corpore alia in mente. Afflictio in rebus eſt paupertas, afflictio in corpore infirmitas, afflictio in mente peruerſitas. De quibus ſingulis latius ibi ſcribit *Gerſo*.

VOCATIO differt ab electione, ſecundum effectum finalis gratificationis, vt ſcribit *S. Bonau. d.40.a.2.q.2.li.1.* Et quamuis hæc ſit ſignum certum ſimpliciter, tamen non eſt certum nobis: & ideo differt à vocatione, quia multis datur gratia, qui non perſeuerant: ideo dicuntur vocati, ſed non electi. Et de his dicitur *Matth.22. Multi ſunt vocati, pauci vero electi*. Et ſicut nullus eſt inuentus ſine onere & labore, ita nullus prætermiſſus eſt abſq, vocatione, vt ſcribit *Gerſ. ſer. Venite ad me, &c.* Omnes itaque ſunt vocati, &c. ſc. pop. Iudaicus & Gentilis, vir & mulier, diues & pauper, religioſus & ſecularis, innocens & peccator, ſubditus & prælatus, contemplatiuus & actiuus, tentationibus carens, & tentationib. grauatus, idiota & literatus, ſanus & infirmus, ſenex & iuuenis, quos intelligit *Gerſo*. per laborantes & oneratos. Ita inexcuſabilis eſt omnis homo cuiuſcunque ſit ſectę, conditionis, ætatis, ſexus.

VOLITIO quandoque generaliter accipitur ꝓ omni actu voluntatis, tam affirmatiuo quam negatiuo, id eſt pro velle & nolle. Sic omnis intentio eſt volitio, & viceuerſa, &c. *Gab d.38.q.1.li.2.* Et vt dicit *Holkot q.2.primi, a.5.* Videtur, inquit, quod omnis volitio vel nolitio eſt quædam oratio mentalis optatiui modi, vel æquiualens tali: ſicut iſta, Volo habere beatitudinem: valet tantum ſicut hæc, Vtinam ego habeam beatitudinem, &c.

VOLITIO eſt duplex, vt ſcribit *Brul. d.47.q.3. l.1.* ſc. efficax; & remiſſa. Volitio efficax eſt illa, qua voluntati non ſolum placet volitum, ſed etiam ſi poteſt ſtatim ponit in effectum. Volitio remiſſa eſt illa, qua voluntati placet volitum, non tamen intantum vt ponat in effectum, etiam cum poſſit. Similiter nolitio eſt duplex, ſcilicet efficax, vt illa qua voluntas non ſolum odit nolitum, ſed etiam ſi poſſit omnino impedit & deſtruit ipſum, vt eſt reſpectu infirmitatis in probo Medico. Alia eſt nolitio remiſſa, & eſt illa qua voluntas odit nolitum: ita tamen quod nō deſtruit ſeu impedit nolitum, vt eſt infirmus, qui poſſet ſibi prouidere de remediis, & tamen non facit. Et permiſſio in nobis eſt nolitio remiſſa reſpectu alicuius mali, quod ſcimus fieri & non prohibemus dum tamen poſſemus. Et ſecundum hæc poſſet dici, quod permiſſio eſſet nolitio Dei remiſſa reſpectu peccati, quod nō cohibet dum tamen poſſit. *Brul.* Et ſecundum *Scot.* volitio diuiditur in volitionem efficacem, & ſimplicem, ſeu conditionalem, *diſt.49.q.10.l.4. in ſolu. argu.* Volitio efficax eſt reſpectu finis per media ordinata ad illum finem conſequendum. Volitio ſimplex ſeu conditionalis, eſt reſpectu alicuius finis non exequendo media ad illum finem conſequendum: ſed ſimpliciter appetitur finis ille, & vellet tendere in ipſum ſi poſſet, & obiectum eſſet ſecundum ſe præſens. Primo modo non eſt volitio alicuius apprehenſi ſub ratione impoſſibilis, ſed tantū ſub ratione poſſibilis. Exēplum de ſanitate oſtenſa diuerſis infirmis. Secūdo modo poteſt eſſe reſpectu impoſſibilis, & maxime intenſa: & in tali volitione poteſt eſſe meritum vel demeritum, vt ſi aliquis appetat fornicari, quando ipſum impoſſibile eſt habere opportunitatem: & ſic damnati maxime volunt beatitudinem vt bonum commodum, & forte intenſius quam nos in via, licet eam apprehendant vt impoſſibile eis, & maxime delectarentur in conſideratione obiecti ſi dimitterentur. Et in hoc forte habent maximam pœnam, quia ſic detinētur ab igne in conſideratione ſua, quod non permittuntur conſiderare Deum, vt eſt obiectum naturalis beatitudinis, & etiam ſeipſos in quibus maxime delectarentur. Hæc *Scot.*

VOLITIO reſtringendo eam ad volitionem Dei, poteſt ſumi vno modo (vt ſcribit *Came.q.12. a.2.li.1.*) large ſeu communiter, non quidem attendendo iſtam communitatem ſecūdum multitudinem per ſe inferiorum vel ſingulariū, quaſi ſint plures Dei volitiones, quoniā volitio Dei eſt ſimplex & vnica: ſed attendo ſecundū multitudinē volitorum reſpectu quorum dicitur volitio. Et ſic generaliter ſumendo reſpectu cuiuſlibet à Deo voliti, poteſt vocari volitio efficax ſeu beneplacitum, &c. Alio modo poteſt ſumi minꝰ generaliter ſolum reſpectu futurorum, & ſic poſſet vocari præuolitio. Alio modo reſpectu præſentis aut futuri: & ſic forte ſumēdo nō ſunt

nomina impoſita, quæ ſint in vſu. Alio modo poteſt ſumi ſpecialiter reſpectu eorum, quæ dicuntur dona gratuita: ſicut ſunt fides, ſpes, charitas. Alio modo ſpecialius reſpectu eorum, quæ dicuntur gratuita, non quæcunque, ſed iuſtificātia: ſicut charitas, vel gratia, vel gloria, & reſpectu talium poſſet vocari volitio gratuita vel beneplacitum gratum faciens. Alio modo ſpecialiſſime reſpectu bonorum gloriæ, & talis poſſet vocari volitio æterna, ſiue dilectio æterna gratificatiua, non quia volitio. Alio modo ſumpta ſit temporalis, ſed ab effectu iſtius volitionis, quia Deus vult tale bonum, ſcilicet gloriæ in æternū manere: & talis volitio communiter vocatur prædeſtinatio. Hæc *Aliac.*

VOLVNTAS eſt appetitus boni cum ratione, ſecundum *Ariſt. li.1. Rhet.* Et voluntas completa non eſt niſi de poſſibili, quod eſt bonum volenti. Velleitas vero ſecundum quoſdam incompleta de impoſſibili: quia, ſcilicet aliquid vellet illud ſi eſſet poſſibile, ex *S. Thom. 1.2. qu.13. a.5.* Et nomen voluntas (vt ſcribit *Gab. d.38. qu. vnic. a 1. lib.2.*) aliquando accipitur pro potentia appetitiua rationali, id eſt pro anima rationali, nata obiectum ſibi per rationem oſtenſum appetere vel refutare. Et ſic poteſt accipi *Luc.1. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, id eſt voluntatis bene habituatæ. Aliquando accipitur pro actu appetitiuo, ſcilicet pro ipſo velle vel nolle. Sic dicitur 1 *ad Timoth.4. Voluntas Dei eſt ſanctificatio veſtra*, id eſt hoc vult Deus, ſiue hoc eſt velle Dei, ſanctificatio veſtra. Et *Luc 12. Seruus qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis.* Accipitur quandoque pro obiecto volito, vt ibi: *Non mea, ſed tua voluntas fiat. Mat.26.* Et voluntas quædā eſt increata & diuina, quædam creata & humana. Videamus primo de voluntate increata, poſtea de creata.

VOLVNTAS diuina quandoque accipitur proprie pro diuina eſſentia, qua Deus vult aliquid fieri vel non fieri, & tunc ſignat diuinum beneplacitum, quod non eſt aliud quam Deus volēs, vt dicit *Camer. qu. 14. ar.1. lib.1.* Alio modo improprie, tropice, vel metaphorice, pro aliquo habente aliquo modo ordinem ad diuinam voluntatem: & ſic ſecundum *Aliacenſem vbi ſupra*: ſupponit non pro beneplacito vel voluntate Dei, ſed pro aliquo alio, quod eſt eius ſignum. Et ſecundum hoc communiter diſtinguitur in voluntatem ſigni. De qua plura videto *Gab. lect. 68. & 69. canon & diſt.46. q.1 l.1. & diſt 32. q.2. li.1.* dicit quod voluntas diuina eſt concors & mutua charitas ſiue dilectio, & amor iocundus & mutuus, communis patri & filio ſpirituiſancto. Nec plus diſtinguitur ab eſſentia diuina communi tribus perſonis, quam eſſentia à ſeipſa, ſed ſunt idem omnibus modis. Hæc voluntas diuina, ſola eſt prima regula omnis iuſtitiæ, & eo quod vult aliquid fieri, iuſtum eſt fieri, & eo ꝙ vult aliquid non fieri, non eſt iuſtum fieri. Vide ad hoc *Camerac. q 13. art 2. & Greg.* Item *S. Tho. q.1. de potentia, ar.5. & q.3 de creat. a.15. & 6.* Hæc voluntas diuina, vt ſcribit *S. Bonau. d.45. ar.2. qu. 2. li.1.* eſt cauſa prima & vniuerſaliſſima & actualiſſima: ideo poteſt in totum effectum, & in totam rei ſubſtantiam etiam ſine adminiculo alterius cauſæ, nec aliqua cauſa poteſt aliquid vel modicum ſine ipſa: & ideo neceſſe eſt quod ipſa ſit cauſa immediata in omni actione & re. De quo alias, &c.

VOLVNTAS Dei diuerſimode accipitur in ſcriptura. Vnde *Magiſt. l.1. d.45. c.7.* Sacra ſcriptura, inquit, de voluntate Dei variis modis loqui conſueuit, & tamen non eſt Dei voluntas diuerſa: ſed locutio diuerſa eſt de voluntate Dei, quia nomine voluntatis diuerſa accipit. Nam voluntas Dei vere & proprie dicitur, quæ in ipſo eſt, & ipſius eſſentia eſt. Et hæc vna eſt, nec multiplicitatem recipit. Hæc *Magiſter.* Vnde ſolet voluntas Dei diſtingui in voluntatem beneplaciti, & in voluntatem ſigni. Voluntas beneplaciti duplex eſt, ſcilicet, voluntas antecedens & conſequens. Voluntas ſigni quintuplex, ſcilicet, prohibitio, præceptio, conſilium, impletio, ſiue operatio. Permiſſio, hoc eſt, ille terminus voluntas aliquando idem eſt quod prohibitio. Quandoque idem ſignificat quod præceptum. Vnde patet quod hęc diſtinctio non eſt diſtinctio rerum, ſed eſt diſtinctio huius vocabuli voluntas, ſecundum diuerſas ſuas ſignificationes, quibus accipitur in ſcriptura, vt vult *Magiſter.* Et proprie accipiendo vocabulum voluntas, dicit ſolum voluntatem beneplaciti conſequentem. De hoc *Gabrielem lect.68. canonis. Occam diſt in.45 li 1. & Gab. d.46. li.1. Camerac qu. 14 li.1. &c.*

VOLVN-

Digitized by Google

VOLVNTAS Dei antecedens, non eſt aliquid in Deo quomodocunque diſtinctum à voluntate Dei conſequente: ſed ille terminus voluntas antecedens, eſt terminus connotatiuus, ſignificans multa, Deum, ſcilicet & creaturam. Et poteſt ſic deſcribi: Voluntas antecedens eſt voluntas diuina, dans alicui antecedentia ad conſequendum aliquid cum præcepto & conſilio exequendi, ſine reuelatione contrarii parata ei coagere ſi velit. Et velle antecedenter, eſt ſeu dicit Deum dare antecedentia (hoc eſt neceſſaria) ad aliquod præceptum vel conſilium exequendum. Et Deus antecedenter vult omnes viatores juſte viuere, quia dat potentiam, intellectum, & affectum cum præcepto: nec ideo præcipit bona, quia bona ſint, vel prohibet mala, quia mala ſint: ſed ideo hæc bona ſunt quia præcipiuntur: & mala, quia prohibentur. Item Deus non vult antecedenter aliquem peccare, quia nec præcipit nec conſulit peccare. Item Deus non voluit Abraham antecedenter immolare filium, quia licet dederit potentiam immolandi cum præcepto, tamen oppoſitum reuelauit. Item Deus vult præſcitos ſaluari. Patet diſcurrendo omnes particulas. Sed non vult dæmones vel damnatos ſaluari voluntate antecedente, quia non vult illis coagere ad opera meritoria, quibus conſequantur ſalutem, neque ſine meritis conferre ſalutem. Sed vult omnes viatores ſaluos fieri voluntate antecedente, quia dedit potentiam merendi cum præcepto, paratus coagere ſi velint, nec reuelat contrarium. De quo *S. Bonauentura diſt. 46 quæſt.* 1. *lib. 1.* Vel vult omnes homines ſaluos fieri voluntate conditionata, ſi non peccauerint mortaliter, vel ſi pœnituerint. Poteſt autem illa auctoritas Apoſtoli 1. *ad Timoth. 2. Deus vult omnes ſaluos fieri*, exponi de voluntate ſigni, vt intelligatur, vult, id eſt præcipit vel obligat vt omnes ſalui fiant. Si vero auctoritas exponitur de voluntate beneplaciti, poteſt intelligi de voluntate antecedente. Si exponitur de voluntate beneplaciti proprie dicta, debet intelligi, ſicut dicit *Magiſter*, id eſt nulli ſaluantur, niſi quos Deus vult ſaluari. Ideo orandus eſt vt velit, ſicut & illud: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Poteſt etiam exponi non ſecundum diſtributionem proprie dictam, ſed ſecundum diſtributionem accõmodam, ita quod *ly homines* diſtribuitur nõ pro ſingulis generum, ſed pro generibus ſingulorũ, id eſt de omni genere vult aliquos ſaluari, & de Græcis & Latinis, de Prælatis & ſubditis, & de omni gente. Ideo dicit Apoſtolus pro omnibus eſſe orandum. Ita ſcribit *Camerac. q. 14. ar. 1. in fine lib. 1.* Vide & *Bona. diſt. 16. q. 1 lib. 1.*

VOLVNTAS Dei beneplaciti conſequens, eſt voluntas diuina ſibi efficaciter in eſſe alicuius cõplacens ipſum diligendo eſſe, aut producendo ſeu conſeruando, hac voluntate immediate fertur in volitum: & ſic dicitur Deus velle omne poſitiuũ, ſine hac voluntate nihil fieri poteſt in mundo: quia (vt dictũ eſt) ipſa eſt prima & ſumma cauſa omnium cauſabilium: & hęc voluntas beneplaciti cõſequens ſemper impletur. De hac enim dicitur in *Pſal. omnia quæcunq; voluit Dominus fecit in cælo & in terra.* De quo vide latius *Gab. lect. 68. canon. & diſt. 46. lib.* 1. quia voluntas operis volens efficaciter aliquid, non poteſt impediri. Et talis eſt voluntas Dei beneplaciti conſequens. Et hæc voluntas conſequens dicitur à Doctoribus Pariſienſibus abſoluta, qua ſcilicet Deus aliquid efficaciter vult, quod nouit certitudinaliter euenire. Et illa neceſſe eſt vt impleatur, nec poteſt impediri. Et vt vult & ſcribit *S. Bona. diſt. 47. q. 1. lib. 1.* Voluntas vero antecedens dicitur conditionata, qua Deus vult aliquid fieri quantum eſt in ſe: ſi, ſcilicet creatura rationalis velit, & illa volũtas poteſt impediri: quia non quilibet elicit actum meritorium, imo multi eliciunt actus demeritorios: & Deus dat cuilibet naturalia, quibus poteſt conſequi actum meritoriũ, & paratus eſt coagere cuilibet ad huiuſmodi actum, & dat præceptũ & conſilium, vt exequatur. Proprie autem loquẽdo voluntas Dei non ſignificat niſi voluntatẽ Dei efficacem & æternam, quæ impediri nõ poteſt. Sed quod accipitur pro voluntate antecedente vel ſigni, eſt ſecundum metaphoricã & figuratiuam locutionẽ, vt dicit *Mag. diſt. 45.* vt dictũ eſt, &c.

VOLVNTAS ſigni eſt creatura aliqua ſiue effectus diuinæ voluntatis, ſignificans vel manifeſtans nobis diuinã voluntatem. Sępe enim ſigna nominantur nominib. ſignatorũ, vt dicit *Aliac. q.* 14. & *Gab. lect. 48. canon.* ſicut eleemoſyna impenſa pauperi, vocatur miſericordia vel pietas. Sic teſtamentum vocamus vltimã voluntatem, quia ſignũ eſt voluntatis vltimæ teſtatoris.

Sic

Digitized by Google

Sic etiam aliqua quibus nobis voluntas (quæ Deus eſt) ſignatur, vocantur in ſcripturis diuina voluntas. Et huiuſmodi ſigna ſunt conſilium, prohibitio, operatio, vel impletio & permiſſio. Et dicuntur in ſcriptura pluraliter voluntates Dei. Iuxta illud *Pſal. Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius*, quamuis vnica & ſimplex ſit Dei voluntas. Huiuſmodi autem ſigna ſic diſtinguuntur, vt idem oſtendit *Cameracenſis vbi ſupra* Nam quinque modis poſſumus imaginari Deum aliquid velle. *Primo* modo vult aliquid debere fieri à creatura, & huius ſignum eſt præceptum. *Secundo* modo vult aliquid debere non fieri, & huius ſignum eſt prohibitio. *Tertio* modo vult aliquid nec debere fieri, nec debere non fieri, ſed expedire fieri, & huius ſignum eſt conſilium. *Quarto* modo vult aliquid nec debere fieri, nec debere non fieri, ſed licite fieri, & huius ſignum eſt indulgentia vel permiſſio. *Quinto* modo vult aliquid ſimpliciter eſſe vel fieri, & huius ſignum eſt impletio vel operatio. Vnde qualibet ad extra Dei operatio eſt ſignum voluntatis diuinæ, ſicut effectus ſuæ cauſæ, &c. Sic igitur voluntas diuina pręcipit bona, ſicut Deum honorare, proximum amare: & prohibet mala, ſicut Deum odire, proximum lædere: & conſulit maiora bona, ſicut eſt virginitas, & paupertas: & permittit minora bona, ſicut ſunt coniugium, & dominium, ſed operatur generaliter omnia, &c. Hæc *Camerac* Et voluntas ſigni diuini in cœlo apparuit, vt creatura Angelica ſibi conformaretur, dum in mente Angelorum lux creata fuit, dictans Deo obediendum per omnia, à qua receſſit Lucifer & angeli eius, qui noluerunt ſubeſſe Deo, nec confirmari in voluntate diligendo Deum. Secundo apparuit in Paradiſo terreſtri, vbi à voluntate diuini præcepti receſſerunt primi parentes. Tertio in hac valle miſeriæ, qua recedunt à Dei præceptis & voluntate peccatores. Hæc *Guil. Scot. diſt. 45. lib. 1. ſent. & Pelbar.* Hæc autem voluntas ſigni etiam non ſemper adimpletur: quia non ſemper fit quod Deus præcipit fieri, nec ſemper non fit quod Deus prohibet ne fiat. Sed multa ſunt cōtra præcepta & prohibitiones ac conſilia, vt manifeſtum eſt. Vnde *Aug. in de ſpiritu & litera.* Infideles, inquit, cōtra Dei voluntatem faciunt, cum eius Euangelio non credunt. Cum ergo nō impletur pręceptum nec voluntas ſigni. Voluntatem autem poſſe impediri à creatura, non eſt aliud dicere quam homo non ſeruat pręceptum Dei, vel homo non viuit voluntati diuinæ: homo non ſequitur diuinum conſilium. Ex quibus ſequitur, quod Deus non ſemper vult voluntate efficaci id quod vult voluntate ſigni, vel antecedente: imo quandoque vult oppoſitum, quia quod non fit, non vult efficaciter, ſed multa pręcipit quæ non fiunt. Patet etiam de oblatione Abrahæ Iſaac, quem præcepit Abrahæ, & tamen eam noluit fieri. Vide latius *Gab. in canon. & lib. ſent. vbi ſupra.* Et vt idem ait *diſt. 46. ar. 3. lib. 1.* Nullum bonum vniuerſi euenit præter voluntatem Dei. Nam omne bonum fit ſecundū Dei voluntatem. Hinc eſt quod dicit *Aug. 3. de Trinit.* Voluntas eſt prima & ſumma cauſa omnium ſpecierum, atque motionum. Nihil enim fit quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi Imperatoris egrediatur, ſecundum ineffabilem juſtitiam. Malum vero culpæ quantum ad formale euenit in vniuerſo præter voluntatem Dei, quia reſpectu deficientiæ vel deformitatis mali culpæ, Deus non habet actum voluntatis efficacem: ſicut nec natura vniuerſalis intendit monſtrum, nec ad hoc habet voluntatē, quia tunc nullo modo poſſet fieri actus aliquis deformis: & per conſequens fit præter voluntatem Dei, ita quod Deus non habet reſpectu eius actum poſitiuum, nec velle nec nolle, ſed non velle. Hæc eſt intentio *Magiſtri diſt. 46.* Vide latius *Gab. vbi ſupra.* Vnde illud dicitur fieri ſecundum voluntatem, quando euenit aliquid ſecundum determinationem voluntatis per actum volendi. Quando vero accidit quod eſt contra determinationem voluntatis per actum volendi, dicitur illud accidere contra voluntatem. Cum autem fit hoc ad quod voluntas ſe habet, neutraliter dicitur fieri, non contra vel ſecundum voluntatem, ſed præter voluntatem. Hæc *Gab. vbi ſupra* Voluntatem autem aliquam impleri non eſt aliud quam effectum voluntatis poni in eſſe ſi vult eum poni in eſſe, vel non poni ſi nō vult eum poni. Et hoc poteſt eſſe dupliciter: quia poteſt velle eum poni à ſe vel ab alio, & tunc ſi ponatur à ſe (ſi vult eum poni à ſe) impletur, aliter non. Similiter ſi ponatur in eſſe ab aliquo, à quo vult eum poni in eſſe, impletur, & aliter non. Eodem modo proportionabiliter poteſt dici de nolle etiam poni in eſſe à ſe vel ab alio.

Digitized by Google

alio. *Gabriel diſtinctio. 46. quaſt. 2. libr. prim &c.*

Volvntas creata. Nomen voluntatis, vt ſcribit *Gab.di.17.q.vni.art.1.li.3.* accipitur quandoque generaliter vel large, pro quolibet appetitu, ſiue rationali, ſiue ſenſitiuo, ſiue naturali. Alio modo ſtricte & proprie tantum, pro appetitu libero qui ſequitur cognitionem intellectiuam, ſiue rationis. Vnde in homine tot ponuntur appetitus, quot potentiæ apprehenſiuæ. Et ita ſicut alia eſt apprehenſiua guſtus, alia viſus, alia auditus, alia odoratus, alia tactus. Ita eſt alia virtus appetitiua propria huius, & illius. Alia quoque eſt delectatio propria conſequens hanc apprehenſionem, & illam.

Volvntas naturalis accipitur tripliciter, vt ſcribit *Gab.di.*17.*lib* 3. Vno modo pro inclinatione naturali rei cuiuſlibet ad ſuam ꝓpriam perfectionem: & hæc inclinatio eſt ipſamet res: ſic dicitur quod materia appetit formam, & agens inclinatur ad agendum. Vel iſta inclinatio dicitur proprietas rei, vel forma accidētalis rei naturam conſequens, & grauitas per quam graue mouetur deorſum vel ad locum ſuum naturalem. Iſta voluntas naturalis non diſtinguitur à voluntate libera in homine, licet alia ratione dcatur libera, alia naturalis. Libera enim dicitur in ordine ad actum elicitum, quem habet in ſua poteſtate. Naturalis, inquantum nata eſt recipere perfectionem aliquam, aut receptam conſeruare à contrario. Secundo modo accipitur voluntas naturalis, vt diſtinguitur cōtra potentiam ſupernaturalem, & ſic voluntas naturalis ſiue in puris naturalibus exiſtens, eſt voluntas non informata donis gratuitis. Tertio modo accipitur voluntas naturalis pro voluntate eliciente, vel recipiente actum conformem inclinationi naturali, quæ eſt ſemper ad commodum, ſiue illum eliciat libere ſiue neceſſario, ad oſtenſionem commodi.

Volvntas (vt notat *Guil.Sco. in 1.di.10.*) dicitur à volito, as. quia ſicut res quaſi ad animā veniunt, quando intelliguntur: ſic anima quaſi ad res volitat, quando hanc vel illam rem vult & amat. Vnde eſt illud *Augu.* Anima verius eſt vbi amat, quam vbi animat. Voluntas autem (vt ſcribit *Gab. di.23.qu.1.art.3.dub.7 lib 3.*) non poteſt elicere actum aliquem circa obiectum, niſi prius per intellectum apprehenſum & ipſi voluntati oſtenſum. Inuiſa enim amare poſſumus, incognita vero nequaquam, vt ait *Aug.*10.*de Trin.c.*1.& ita nec habitus inclinare poteſt ad actum voluntatis, niſi obiecto per actum intellectus præſente, quo præſente inclinat voluntatem ad eliciendum actum, non autem neceſſitat. Poteſt enim voluntas libere elicere actū ſecundum inclinationē habitus, vel contra: licet vnum delectabiliter, alium triſtabiliter, & cum quadā difficultate, &c. Voluntas ſecundum *Alexā. de Aleſp.1. ſum.* eſt vis cognoſcēs, domina ſui actus. Et quod dicitur, vis cognoſcens, differt à parte ſenſitiua in qua non eſt cognitio proprie: licet ſit aliqualis ſui obiecti perceptio. Per hoc autem quod dicitur: domina ſui actus, differt ab intellectu, qui mere naturaliter mouetur ex parte ſui in obiectum ſuum, non ſic voluntas ſeu noſtra, ſeu diuina, ſed libere mouetur. Voluntas, vt ſcribit *Brul. di.*17.*q.*1.*li.*3. eſt appetitus liber, vel eſt appetitus rationalis, & ſic voluntas non eſt in brutis: ſed quia eſt appetitus naturalis, qui præſupponit cognitionem in appetente, & eſt appetitus cognitiuus qui præſupponit cognitionē appetentis. Et hic eſt duplex, ſecundū duplicem cognitionem, ſenſitiuam & intellectiuam. Ideo etiam voluntas accipitur quandoq; largiſſime, pro quolibet appetitu, vt ſcribit *Gab.di.23.q.vni.li.2.* ſiue ſit ſenſitiuus, ſiue rationalis, ſiue creatus, ſiue increatus, quo modo accipit *Scot.in 3.di.*17. vbi diſtinguit triplicē voluntatem in Chriſto, ſcilicet, voluntatē increatam, & voluntatem creatam rationalē, & appetitum ſenſitiuum, quē quandoq; vocat voluntatē: hoc enim modo & vſus habet, quia dicimus: hic canis vult comedere cum non habeat niſi appetitum ſenſitiuum, vt inquit *Scot.* Et ſic voluntas diuiditur (vt dicit *Gab.vbi ſup.* in voluntatem naturalē ſenſitiuam, rationalē vel intellectiuam. Alio modo accipitur large voluntas pro quolibet appetitu cognitiuo, vt & ſupra dictum eſt ſic dicit *Mag.in 3.di.17.ca.2.* Humana voluntas eſt affectus rationis vel affectus ſenſualitatis. Et alius eſt affectus animæ ſecundum rationem. Alius ſecundum ſenſualitatem, vterque tamen dicitur humana voluntas. Tertio modo accipitur proprie pro ſolo appetitu rationali ſeu intellectiuo: hoc eſt pro appetitu præſupponente cognitionem intellectiuam, & ſic diſtinguitur contra appetitum ſenſitiuū, & naturalem ad ſanum intellectum: quia illi appetitus in homine

realiter non diſtinguuntur, licet actus differant: ſimiliter & rationes nominũ. *Gab.* Et ſecundum Philoſophũ, potentiæ animæ rationalis principaliter ſeu primaria diuiſione, diuiduntur in cognitiuam quã Theologi intellectum vocant, & in motiuã quam Theologi affectum nominant. Tunc enim potentia animæ intellectus dicitur, quando eſt apprehẽſiua: & voluntas dicitur, quãdo eſt motiua, vt ſcribit *Gerſ. in compend. Theo. de pecc. venial.* Et vt idem dicit: Vis motiua animæ rationalis diuiditur per imperatiuã in conſiliatricem: in affectiuã, & in cõſiliatricem: & affectiuam ſimul: prima eſt liberum arbitriũ & ſindereſis; ſecunda eſt ratio, tertia eſt volũtas, quarta dicitur ipſe intellectus practicus: de quibus latius ibi ſcribit. Sed ſuis locis de his ſcripſimus. Volũtas vero quãdo eſt cõiuncta appetitui ſenſitiuo: nata eſt cõdelectari ſibi, ſicut intellectus coniũctus ſenſui nat⁹ eſt intelligere ſenſibilia. Et ſi voluntas multis ſenſitiuis appetibilibus coniungitur, nata eſt condelectari illis omnibus. De quo latius *Gab. di. 30. q. 1. li. 2.* Poteſt tamen appetitum retrahere à ſuo appetibili, vt nõ delectetur in appetitu ſenſitiuo. Nihil enim eſt magis (vt inquit *Aug. li. 3. de li. arb.*) in poteſtate voluntatis quam ipſa voluntas. Quod non eſt intelligendũ quo ad eſſentiã, ſed quo ad actum elicitum, quamuis (vt idẽ dicit in *lib. de perfect. iuſtitia*) voluntas noſtra nil boni agit niſi diuinitus adiuuetur. De quo alias, &c. Vnde voluntas humana variis modis ad varia volenda aut nolenda inclinari & perſuaderi poteſt, quibus & ſi non neceſſitatur, nonnunquam tamen nõ niſi cum magna difficultate reſiſtit. Licet enim naturaliter inclinatur ad bonũ, tamen frequenter ſeducitur, nunc errorte intellectus operante malorum ſatore diabolo, nunc illecebra ſenſus, cui coniuncta naturaliter eſt inclinata, nunc terroribus aut blandimentis ſeculi circunſtãtibus, quæ omnia ad malum trahunt. Quis enim fraudes & fallacias ſpiritualium nequitiarum diaboli, ſcilicet mille artificis, eius quoq; tentationes occultiſſimas poteſt deprehendere? qui ſe de pugna ſenſualitatis continua ſuſtinere & à carnis inclinatione ſemper auertere? Quis totuplices mundi laqueos euadere poteſt? Huc accedit quod peccato originali vulnerata eſt voluntas in ſua naturali potentia, ita quod licet ſimpliciter ſit libera: tamẽ *prona eſt ad malũ ab adoleſcentia. Gen.* 8. Propter hęc voluntas mutabilis eſt & inſtabilis, & ex peccati fomite infirma ac vulnerata prona ad malũ, difficilis ad bonũ. Hinc *Apoſt. ad Rom.* 7. *Video aliam legẽ in membris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ.* Et ad *Gal.* 5. *Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ.* hæc enim ſibiinuicẽ aduerſantur, vt non quæcunq; vultis illa faciatis. Vide ad hoc pulchra & notãda. *Gab. di. 28. ar. 3. du. 2. li.* 2. ideo vt ipſe concludit: Deus orandus eſt in omnibus operibus noſtris, vt rationẽ illuminet ne erret, voluntatem refrænet ne rationi diſſentiat, &c.

Volvntas rationalis poteſt dupliciter ſumi, vt ſcribit *Gab. d. 23. q. vni.* 2. Vno modo, vt includit eſſentialiter libertatẽ, id eſt vt ſupponit pro intellectiuo appetitu, connotando eũ eſſe liberũ ad oppoſita cõtradictorie, ad bonũ, ſcilicet, & ad malum. Alio modo vt includit libertatẽ, ſed dũtaxat præſupponit rationẽ cognoſcẽtem, ſiue ſit determinata ad ſequendũ rationis iudicium, ſiue non. Vnde licet voluntas nõ poſſit in actum, niſi prius obiectũ ſibi oſtendatur per rationem. Non enim poteſt in incognitum, non tamẽ cogitur ſe conformare iudicio rationis, imo poteſt actũ elicere ad oſtenſionẽ obiecti per rationẽ cõtra dictamen rationis, accipiendo voluntatẽ proprie, vt includit libertatẽ. Deus nõ poteſt facere volũtatẽ impeccabilẽ per naturã. Probatur auctoritate *Hieron. de filio prodigo:* Solus Deus eſt in quem peccatũ cadere nõ poteſt. Et *Aug. li. 3. contr. Maximũ:* Cuicunq; rationali creaturæ præſtatur, vt peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. *Anſel. Cur Deus homo, l. 2. c.* 10. reſpondens diſcipulo quærenti, cur Deus non potuit facere naturã impeccabilem per naturã? Dicit, quia nõ potuit facere Deũ. Probatur & ratione. Omnis volũtas quæ nõ eſt regula ſua in agẽdo & operãdo, nec neceſſario ſe cõformat regulæ inobliquabili, poteſt peccare per naturam: ſed omnis voluntas creabilis libera contradictorie ad bonũ & ad malũ eſt talis: ergo omnis voluntas creabilis eſt peccabilis per naturã. Vt & probat *Gab. vbi ſup. art. 2.* Accipiendo autem voluntatem, vt non includit eſſentialiter libertatẽ (quæ dicta eſt) ſed pro appetitum rationali, *id eſt pro* appetitu præſupponente cognitionem intellectiuam ſimpliciter, Deus poteſt facere voluntatem per naturam impeccabilẽ. Probatur, quia Deus poteſt creare voluntatem neceſſario ſe cõfor-

Digitized by Google

formantem regulæ ſuæ,& talis non poſſet peccare. Voluntas enim faciendo id ad quod eſt neceſſario determinata, non peccat. Siquidem nemo peccat in eo quod vitare non poteſt, & Deus creare poteſt appetitum rationalem, qui non poteſt declinare à iudicio rationis. Vnde *Magiſt. di.* 23. *l.* 2. dicit: Concedimus quidem meliorem naturam, quæ omnino peccare nollet, id eſt, velle non poſſet, quæ reſponſio præſupponit talem naturam eſſe poſſibilem: nec includit contradictionem eſſe voluntatẽ neceſſario determinatam ad dictamen rectæ rationis, & talis per naturã peccare non poſſet. Sed omne quod non includit contradictionẽ, Deus poteſt creare: vide latius *Gab. concluſ.* 2. *vbi ſup.*

VOLVNTAS DELIBERATIVA (vt ſcribit *Gab. di.* 17. *q.* 2. *l.* 3. eſt ipſa potentia rationalis volitiua, inquantum eſt domina ſuorũ actuum, quæ, ſcilicet ſecundum quod libere eliciti actũ volendi, vel nolendi, amandi, vel odiendi, & penes iſtam reſidet peccatum, vel meritum vel demeritum. Vnde *Bern.* Tolle voluntatem, & infernus non erit. Et (vt ſcribit *Iacob. de Valen. ſuper illud Pſal.* 81. *Neſcierunt neq; intellexerunt, in tenebris ambulant*) voluntas hominis tenet medium inter voluntatem Dei & diaboli ratione conſultationis & electionis. Nam voluntas Dei eſt omnino immutabilis in ſua electione, cũ non indigeat conſultatione, eo quod ſua duratio ſit interminabilis, & tota ſimul: & ſic omnia videt & præuidet ſimul: & ſic peccare non poteſt. Sed quia voluntas diaboli non elegit ſine præuia conſultatione, ideo per totam moram conſultationis potuit errare in ſua electione dũ fuit viator, ſecundum quod fuit mutabilis ad vtrumlibet. Sed poſtquam ſemel elegit, manſit immutabilis in ſua electione. Et ideo boni Angeli fuerunt confirmati in gratia poſt electionẽ, & mali manſerunt obdurati, & irreuocabiliter obſtinati in peccato ſuo. Et illud peccatum eſt eis irremiſſibile: ſicut eſt in eis irreuocabile, eo quod peccauerunt in termino ſuæ vitę. Sed quia voluntas hominis tenet medium inter voluntatem Dei & Angeli, ideo eſt mobilis poſt electionem: ſicut ante ad retractandum quod elegit, & eligendum oppoſitum bonum vel malum, quia tota vita hominis eſt via vſque ad terminum mortis, vt poſtea dicetur: & ſic nunquam peccat in termino vſq; ad mortem incluſiue. Et ſemper peccatum eius perpetratum in vita eſt remiſſibile. Et ideo peccatum primorum parentum fuit remiſſibile, quia peccauerunt in via. Et ſic peccatum cuiuslibet Chriſtiani eſt remiſſibile vſque ad mortem excluſiue, eo quod vſque ad illum terminũ comitatur ipſum gratia Chriſti in virtute ratione characteris quẽ accepit in baptiſmo. Secus autem eſt de Iudæis, vt ibidem oſtendit *Valent.*

VOLVNTAS EST DVPLEX, ſcilicet abſoluta & conditionata (vt notat *Brul. d* 50. *l.* 4. *q.* 1.) Abſoluta eſt, quãdo aliquis actu vult aliquid, vt velle fornicari ſimpliciter, vel furari etiam abſque conditione. Voluntas vero conditionata eſt, quando quis vult aliquid cum conditione, vt ego bene vellem furari, ſi Deus nõ prohibuiſſet: ego bene vellem manere de Matutinis, ſi ego non punirer. Et hæc dicitur voluntas mala, de qua & *S. Bona. d. vlt. ar.* 1. *q.* 1. *l.* 4. Et in damnatis pœna infernalis, aufert à voluntate ipſorum actum volendi peccare, ſiue voluntatem abſolutam peccandi, vt ſcribit *Brulef. vbi ſupr.* quia reuera damnati non appetunt luxuriari nec ſuperbire, & hoc propter pœnas, quas ſe ſentiunt ex hoc incurriſſe, & tamẽ habitu & voluntate conditionata vellent peccare. Vnde bene vellent luxuriari ſi non eſſent puniti, vel crederent ſe puniri: & hæc eſt opinio. *Bona. vbi ſupr.* ſed non tenetur à modernis Doctoribus. Nam dicunt, quod ſicut ſancti continue laudabunt Deum: ita damnati continue blaſphemabunt Deum, & non ſolum vellent peccare, ſed actu peccabunt, & etiam erunt obſtinati in peccato, ſecundum illud *Pſal. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper.* Et licet ſemper peccent, tamen non demerentur, ſed illa voluntas peccandi eſt eis pro pœna, ſecundum illud *Apocal. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc.* Item bene vellent damnati ſe nõ peccaſſe, nõ quod peccatũ eis diſpliceat, quia iniuſtũ & cõtra Deum, ſed quia diſplicet eis pœna pro peccatis eis inflicta. Vnde dæmõ bene vellet non ſuperbiſſe, & Iudas prodidiſſe Chriſtũ, & in hoc concordant Doctores cum *Bonau.* Et vt ſcribit *Paul. Corteſ. l.* 4. *ſent. d.* 11. Nequiſſimorum reorum, inquit, nefaria voluntas oſtenditur in hoc. Nam primum eos dicimus orcum velle humano genere compleri, proboſque omnes dæmonum carnificum animaduerſione ſempiterna vexari, eo-

demque modo illis odioſum eſſe Deum. Cumque primus naturæ motus finis vniuerſi appetitio ſit, eam ob cauſam putandum eſt ab his ſuapte natura finem vniuerſum expeti. At cum extremum & vltimum felicitas dicatur, manifeſtũ eſſe poteſt, ab hoc perditorum hominum grege felicitatem expeti, ſed ita eam appetitionem tenuem & imbecillē eſſe dicimus, vt magis cumulandarum ærumnarum, quam conſolandi cauſas afferre videatur, cum appetitio eius opinati boni, quod adquiri nullo modo queat, angor ſit potius & ærumna expetentis, atque etiã intelligendum eſt eas adeptæ ſcientiæ reminiſci poſſe: propterea quod impetratorum ſcelerum meditatione, ac in acerbiſſima animaduerſione ponderanda verſentur: & tamen cogitationes ad prætermiſſorum præclarorum munerũ memoriam traducant, tum bonorum genera expẽdant, quibus ſe priuatos eſſe intelligant: quæ amara meditatio acrius mœrorum, miſeriarumque luctum exagitat. Et cum omnia ærumnarũ genera complectantur, tamen nihil acerbius ex omni calamitatum genere ferunt, quam quod à parente rerum Deo contuendo arceantur. Hæc *Corteſ.*

Volvntas peccans eſt voluntas mala, quæ poteſt ſe habere ad rationẽ tripliciter. Aut quia elicit actum peccati contra rationis dictamen, ſiue rectum ſiue erroneum, ſit ratio culpabilis ſiue non, aut elicit actum præter dictamẽ rationis, aut elicit actum ſecundum dictamen rationis errore vincibili. In primo eſt grauiſſima temeritas & contemptus cum ratio dictat, & voluntas regulam ſuam contemnit. In ſecundo minor eſt temeritas & cõtemptus pro quanto nõ facit cõtra dictamen. Eſt tamẽ in hoc cõtemptꝰ & præſumptio voluntatis quod agit inconſulta ratione. In tertio eſt minima temeritas & contemptus, quia agit ſecundum dictamẽ rationis. In hoc autẽ eſt contẽptus, quia non præcipit rationi vt ſufficienter ſe informat de omnibus neceſſariis circunſtantiis. Vide *Gab. vbi ſupra.* Illa autem voluntas, quæ minus peccato grauatur, liberior eſt illa, quæ grauibus opprimitur ſceleribus. Vnde voluntas liberior (vt ſcribit ibidem *Gabr. diſt. 10. q. 2 art. 3. dub. 1. li. 1.*) eſt voluntas confirmata in bono, nõ reſpectu illorum actuũ ad quos neceſſario determinatur, ſed reſpectu aliorum actuum. Nam voluntas non potens peccare, eſt liberior, non ad peccandum, ſed ad actus bonos, quia minus impedita per ſeruitutem peccati, alioquin ſi neceſſitas cui adiicitur voluntas, augeret libertatem, etiam voluntas damnati eſſet liberior. Non ergo intẽdunt ſancti quod voluntas reſpectu illius actus ad quem neceſſario ſe habet libere operetur, ſed volũtas beati ſit libera ſimpliciter & liberior quã prius, ex eo minus poteſt impediri in executione malorum actuum à cauſis extrinſecis quam in via propter illam confirmationem in bono. Poterat etiam prius cogi ad actus indecentes imperatos: nunc vero cogi non poteſt. Facit ad hoc dictum *B. Aug. 5. de Ciuit. Dei, ca. 10.* vbi vult, quod ſicut minus dicitur Deus omnipotens, quamuis non poſſit mori nec falli. Ita non minus dicitur voluntas libera, quamuis neceſſariũ ſit eã velle quod vult. Neceſſe, inquã, neceſſitate ineuitabilitatis, ſed nõ coactionis. Sic n. voluntas cogi non poteſt. Voluntatẽ autem cogi dupliciter poteſt intelligi, vt ſcribit *Gabr. di. 25. qu. vn li. 2.* Aut impediendo ab actu ne velit, aut cõpellendo ſeu neceſſitando, vt velit. Alio modo intelligitur voluntatẽ cogi, vt inuite velit vel nolit. Simpliciter voluntatem cogi ad actũ volẽdi, contradictio eſt (vt dicit *Scot. d. 29. li. 4.*) Et voluntas coacta nunquam ſufficit ad faciendũ bonum (vt habet *S. Bona. di. 29. q. 1. li. 4.*) Nec etiã ad contrahendum matrimonium, pro eo quod Dominus voluit hoc ſacramentum cõtrahi per conſenſum liberum, non coactum.

Volvntas. Differunt voluntatem induci, & voluntate mutari, & voluntatem cogi (vt ſcribit *Gab. d. 25. q. vn. ar. 3. dub. 1. li. 2.*) voluntas inducitur pſuaſione, qua inclinatur ad aliquod, ad qđ non inclinaretur niſi perſuaſa. Mutatur quando fit de voluntate nõ volẽs, aut econuerſo, vt cum Deus de amatore temporalium, facit contemptorẽ eorum. Cogitur, dũ in vita aliquid vellet, i. dum repugnante actu ſuæ voluntatis, ad oppoſitum compelleretur. Et quantum ad actus imperatos voluntas cogi poteſt, nõ tantum à Deo, ſed etiam à creatura. Certũ eſt enim quod quis poteſt nolens trahi ad Eccleſiam, & ſimilia. Et Chriſtus ad Petrum *Ioan. vlt. Cum ſenueris alius te cinget, & ducet quo non vis.* Quantum vero ad actus elicitos induci poteſt, & timore vel permiſſione mutari, & ab actu elicito recedere, & oppoſitũ eius velle. Hæc patet per experientiã: poteſt

poteſt & per diuinam immiſſionem,& illuminationem,ac ſpiritusſancti ſpecialem motionem, gratiæque infuſionem recedere à vitioſis volitionibus,& elicere bonas. Et hæc dicitur tractio diuina,quanto ſic voluntas diuino adiutorio ſeparatur ab his,quibus per amoris glutinum fortiter adhæſit,& æternis incipit adhærere. Sic dicit *B.Bern.* hoc intendit Deus cum terret ac percutit,vt faciat voluntarios , non ſaluat inuitos: quatenus cum ſe de malo in bonum mutat , voluntatem transferat in libertatem. Poteſt & voluntas libera cogi à Deo,vt non poſſit velle obiectum volubile,quia poteſt annihilari,poteſt & ab ea rationis vſus tolli. Item poteſt Deus nō cōcurrere coagendo ad eliciendum volitionem:& ita ſuſpendere & voluntatem ab eliciendo, ſicut omnem potentiam creatam actiuam concurrēdo ſe cum ſuſpēdit ab actione ſua. Omnia enim hæc indubia ſunt Chriſtiano. Cum enim nulla cauſa ſecunda poteſt agere niſi coagente prima. Prima vero cauſa agit contingenter ad extra, ideo poteſt non coagere,& ita voluntatem à ſuo actu impedire,ſiue eam ſuſpendere, quod eſt cogere vt non agat,ſeu vt non liceat. *Gab. vbi ſupr.* Articulus quoque fidei arctat , id eſt cogit vel trahit nos ad credendum. Vnde *Gerſ. in compēd. Theol. de artic. fidei.* Quamuis,inquit,in volendo & conſentiendo non poſſit voluntas cogi , quia quo ad hoc eſt libera,poteſt tamen allici & trahi in cognoſcendo : quoniam ſi intellectui bene diſpoſito infundat ſe veritas ipſum intellectum illuminans,neceſſe eſt veritatem cognoſcere,& per conſequens allicere,& tunc trahitur ad conſentiendum agnitæ veritati. Vnde *Aug.* Herba trahit ouem , hoc modo arctat nos articulus ad credendum. Vnde quidam,arctans,id eſt trahēs. *Et par.3. idem Gerſ in Centilog. de impulſib. decad.* 4 ait:Diuinus illapſus etſi non poſſet cogere liberum arbitrium,vt liberum eſt,quoniā hoc implicat contradictionem , vt idem fiat violenter: poteſt tamen inducere neceſſitatem ad illud, ꝙ ſi placuerit, vt de anima non voluntaria , poteſt reddere ſpontaneam,docuit hoc Pauli conuerſio.

Voluntas pietatis eſt quo quis alteri compatitur, & hac voluntate pietatis poſſumus quādoque velle oppoſitum illius, quod Deus vult, vt vult *Tho. ac Bona. & Guil. Scot.* Vnde *Aug. in Enchir.* dicit:Aliquando homo bona voluntate vult,quod Deus non vult : hoc intelligendū eſt voluntate pietatis præcipue. Hinc *Ier. l. Thre.* dolebat ex pietate deſtructionem Hieruſalem, quā tamen Deus volebat. Et Dominus Ieſus pietate humanitatis flebat ſuper Hieruſalem , quam tamen voluntate deitatis deſtrui volebat. Iſto modo etiam ſancti aliquoties inter ſe volunt oppoſita. Nam *Act.21.* Paulus volebat in Hieruſalem alligari ꝓ nomine Ieſu, & diſcipuli nolebant,& nō erant cōformes Deo. Iſto modo etiā B. Virgo nolebat & flebat mortem filii ſui cum maximo cordis dolore, ꝗ Deus volebat : in quo & ipſa ſe cōformabat. Nō enim eſt dubitandum quin ratio cōſtantiſſima vellet eundem pati pro ſalute generis humani, vt per omnia cōformiter vellet Deo patri, &c. & hoc voluntate rationis deliberatę,ita & ſancti patres voluerunt. Sic bonum eſt cōdolere Chriſto paſſo,& pie affici. Sic & nos voluntate pietatis triſtari debemus de paſſione Chriſti. Et ſic afficiūtur viri ſancti,qui gratias agunt de paſſione Chriſti,& cōmouentur ad dolorem & fletum cōpaſſionis in cōſideratione vulnerum & dolorum Chriſti. Eſt & alia voluntas in nobis,ſc. rationis deliberatiuæ, & hac tenemur velle,quod Deus vult,quia recta ratio dictat,vt Deo ſubiiciamur. Eſt & alia in nobis voluntas,ſc. charitatis,id eſt, charitate informata, & hac tenemur cōformari. Iſtis modis Chriſtus mortem ſuam volebat,ſicut & mater eius , licet voluntate ſenſualitatis oppoſitum volebat, ſi tamē Deus vellet:& ſic debemus & nos. *Pelb.* &c.

Voluntas creata tripliciter poteſt ſe cōformare voluntati diuinæ,ſcilic. in volito,volendo, volitum. In actu, ſcilicet volendi, volendo id ꝙ Deus vult ipſum , ſcilicet ex charitate velle. In modo , quia eodem modo vult, quo Deus vult: de quo vide plura apud *Gab. lec.68. cano. & diſt.* 48. *q. vnic. lib.1.* & *S. Bona ead. d.* per plures quæſtiones. Vnde breuiter quilibet tenetur ſe conformare voluntati diuinæ ſigni præceptiuæ vel prohibitiuæ habitualiter ſibi notæ. Prohibitiuæ ſimpliciter, præceptiuæ ꝓ loco & tempore : ſed nō tenetur ſe cōformare voluntati ſigni,quæ eſt conſilium. Item tenetur ſe cōformare voluntati diuinæ volendo id quod vult eam velle voluntate beneplaciti vel præcepti : ſecus de voluntate cōſilii. *Came. q.14. a.2. l.1.* de cōformitate volūtatis creatæ ad diuinā,ponit tres cōcluſiones. Prima eſt ꝙ voluntas creata ſic,tenetur ſe voluntati

diuinæ beneplaciti vniuerſaliter conformare, vt velit vel nolit quicquid Deus tali voluntate vult eum teneri velle. Secunda eſt, quod voluntas creata non ſic tenetur ſe voluntati diuinæ beneplaciti vniuerſaliter conformare, vt velit quicquid Deus vult tali voluntate, vel quicquid ipſe vult eum velle. Tertia eſt quod voluntas non ſic tenetur ſe voluntati diuinæ beneplaciti vniuerſaliter conformare, vt velit quicquid ſcit, aut videt tali voluntate Deum velle. Has concluſiones diffuſe probat *Aliac.* Id vero tenemur velle, quod Deus vult nos teneri velle: de quo apud Theol. multa legere potes, de quo alias plura ſcripſimus ex aliis. Et ſi Deus velit aliquid: vtputa, patrem tuum mori, vel tibi non dare gloriam, tamen tu non es obligatus illud velle: quamuis etiam ſcias Deum illud velle: quia tale velle non eſt lex obligans, vt ait *Cardinalis vbi ſupra.* Nec quis tenetur credere, quod damnabitur, etiam ſi reueletur à Deo, non tenetur credere, ꝙ illud ſit ſibi reuelatũ à Deo, ſed quod ſit illuſio, vel ꝙ ſit conditionalis & non abſoluta reuelatio. Quia propter nullius præceptum tenetur agere cõtra legem Dei, & non credere maxime, vbi illud nõ eſt diſpenſabile: quare & licet, imo tenetur orare pro ſua ſalute, & velle ſe eſſe ſaluandum, quia ex tali reuelatione non abſoluitur à priore obligatione, nec poſt minus tenetur ad præcepta Dei de dilectione ſui, & oratione quam prius. Hæc *Aliac* Videatur ad hoc *Gabriel lection. 68 canon.* & *Occam diſtin. vltim. lib. 1. ſenten.* & plura alias. Eſt autem maxima conformitas voluntatũ cũ diuina in beatis, vt ſcribit idẽ *Gab.* alias.

Volvntas dicitur contingenter cauſare. Vnde voluntatem contingenter cauſare (vt ſcribit *Gab diſt. 38. qu. vnica li. 1*) eſt quod libere ſine omni variatione ſibi vel alteri adueniente, & non per ceſſationem alterius cauſæ poteſt ceſſare ab actu in alio inſtanti. Non ſic eſt de cauſa naturaliter agente, quia cauſa naturaliter ſemper agit, niſi ipſa mutetur, vel aliqua nouitas fiat circa ipſam, vel quia aliqua cauſa correquiſita ceſſat cauſare, & ſimilia. Sed omnibus illis æqualiter ſe habentibus voluntas ſua propria libertate poteſt ceſſare ab actu, non in eodem inſtanti quo agit, ſed in alio: nihilominus in eo inſtanti quo cauſat, contingenter cauſat, & non neceſſario, non quod habeat potentiam ad oppoſita in eodem inſtanti: ita quod poſſit in eodem inſtanti cauſare & non cauſare, ſed quia in inſtanti quo cauſat, habet potentiam ceſſandi, & non cauſare pro alio inſtanti cæteris omnibus paribus, & hoc eſt contingenter cauſare, & nihil aliud. Et ita nunquam eſt potentia ad oppoſita ſine ſucceſſione. *Gab.*

De volvntate Christi. Et quia in Chriſto ſunt plures naturæ intellectuales, videlicet, diuina & humana, neceſſe eſt in Chriſto plures eſſe voluntates, vt ſcribit *S. Bona. d. 17. q. 1. & 3. libr. 3.* Et ſecundum quod voluntas tripliciter habet conſiderari, aut ſecundum naturalem voluntatem, aut ſecundum potentiam per quam quis vult, aut ſecundum modum volendi, ſecundum hoc tripliciter diuiditur voluntas in Chriſto. Duplex enim eſt in Chriſto voluntas, diuina, videlicet & humana, ſecundum duas naturas, & hoc ſecundum cõſiderationem, quo ad naturam. Si autem cõſideretur voluntas ſecundum potẽtias per quas quis vult, ſic tripliciter diuiditur. Nam in Chriſto fuit potentia diuina, & potentia rationalis creata, & potentia ſenſitiua, per quarum quamlibet in actum volendi exibat, ſic diuidit *Magiſt. in text* Per comparationem autem volũtatis ad modum volendi, habet multiplicari voluntas in Chriſto. Sic cõſiderauit *Hugo* voluntatem Chriſti, cum eam per quatuor membra diuiſit. Ait enim ſic: In Chriſto fuit voluntas diuinitatis, & voluntas rationis, & voluntas pietatis, & voluntas carnis. Voluntas diuinitatis per iuſtitiam ſententiam dictabat. Voluntas rationalis per obedientiam veritatem approbabat. Voluntas pietatis per cõpaſſionem in malo alieno ſuſpirabat. Voluntas carnis per paſſionem in malo proprio murmurabat. Et in Chriſto fuit voluntatum concordia & conſonantia (vt idem ſcribit *S. Bonauen.* & concordat *Brulef. d 17 qu. 3. li. 3.*) Quamuis ex parte voluntatis non eſſet identitas, quia vnaquæque voluntas, quod ſuum erat voluit, ſecundum diuinam voluntatem (vt dicit *Hugo*) quod iuſtum erat voluit, ſecundum voluntatem rationis iuſtitiæ, conſenſit & iuſtitiã approbauit: ſecundum aũt voluntatem pietatis ſine odio intime cõdoluit miſeriæ, quemadmodũ ſecundum voluntatem carnis iuſtitiã *nõ accu*ſabat, ſed pœnam recuſabat. Et licet diuerſa eſſent volita, voluntates tamen in Chriſto habuerunt cõſonantiam. Vide latius ibi *S. Bonauen.* & per cõſequens voluntates in Chriſto nõ fuerunt repu-

Digitized by Google

repugnantes, nec humana voluntas diuinæ, nec ſenſualis rationali, alioquin ſequeretur in Chriſto fuiſſe peccatum tranſgreſſionis & vitiũ corruptionis. Et quando Chriſtus orauit: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* In quo verbo inſinuatur voluntas in Chriſto. Vna, videlicet rationis, quæ erat ſimilis & ſubiecta diuinæ voluntati. Altera vero ſenſualitatis, quam ratio ſubiiciebat voluntati diuinæ: licet ipſa ſenſualitas contrarium appeteret. Et ita quamuis non erat ſimilis, erat tamen ſubiecta, ac per hoc non erat contraria. De hac etiam voluntate ſcribit idem *S. Bonauentura diſt. 48. artic. 2. quaſt. 2. lib. 1.* Et *Gab. diſt. 17. q. vn. lib. 3. Iacobus de Valentia ſuper illud Pſal. 21. Quoniam tribulatio proxima eſt, &c.* qui perpulchre notat & ſcribit de voluntate Chriſti, & quomodo diuinę ſemper fuit conformis.

Volvntarivm dicitur quod eſt ſecundum inclinationem voluntatis. Et hoc dupliciter, ſcilicet ad agendum & patiendum: ex *B. Th. 1. parte q. 82. ar. 1.* Et voluntarium eſt duplex (vt ſcribit *Gab. diſt. 15. q. 3. ar. 1. lib. 4.*) Eſt enim voluntarium ſimpliciter, & quandoque ſecundum quid, ſiue ex conditione, vt patet *3. Ethic.* & per oppoſitum de inuoluntario. Vnde ablatio rei eſt ſimpliciter inuolũtaria, & quandoq; ex conditione, quia nollet eam fieri ſi prohibere poſſet ſine maiori damno, vt dum ſubditi patiũtur oppreſſiones à ſuis dominis iniuſtas, &c. Et ſecuncundum *Alex. de Ales par 2. q. 125 memb. 1.* & poſt eum ſcribit *Gab. lect. 78 canon.* Voluntarium ſimpliciter eſt, quod eſt à voluntate ſecundum quid: ſeu interpretatiue eſt illud quod oritur voluntate concomitante non prohibente vel præcauente, dum præcauere potuit: ſicut ſubmerſio nauis ex negligentia nautæ dicitur quodammodo & interpretatiue voluntaria. Similiter quædam peccata omiſſionis pure pro eo quod voluntati talia imputantur. Et hoc modo multa venialia ſunt voluntaria. Omne enim peccatum actuale eſt voluntarium. Mortale eſt voluntarium ſimpliciter; veniale autem eſt voluntariũ ſimpliciter, ſicut illud, quod fit ex deliberatione, vt mendacium iocoſum. Aut ſecundũ quid & interpretatiue, ſicut quod fit ex ſurreptione. Et ſecundum *S. Bona. diſt. 41. lib. 2. circa text.* Nouem ſunt gradus voluntarii ſecundum quos peccata dicuntur, ſecundum plus & minus. Primo enim & principaliter dicitur voluntarium, quod eſt à voluntate, nullo inclinante, nec exterius, nec interius: ſicut fuit peccatum Luciferi voluntarium. Secundo modo voluntarium dicitur, quod eſt à voluntate aliquo ſuggerente exterius, ſed nullo inclinante interius: & ſic fuit peccatum primi hominis voluntarium. Adam enim (inquit *Brulefer*) voluntaria tranſgreſſione corrupit ſe & totam poſteritatem. Tertio modo dicitur voluntarium, quod eſt à voluntate, aliquo tamen inclinante interius & exterius, & ſic eſt peccatum mortale quod aliquis perpetrat ex deliberatione & intentione poſt lapſum naturæ. Omne autem peccatum oritur à voluntate (inquit *Brul.*) Vnde mala voluntas eſt cauſa omnium malorũ, vt vult *Gerſ. ſerm. in die circumciſ. Dom. conſid. 4.* vt ſublata mala voluntate, nos adiutores gratiæ Dei ſumus, qui piis conatibus non deerit. Vide eundem *Gerſ. ſerm. facto coram concil. Conſtant.* de mala voluntate quæ mala parit: & eundem de ſenſu literali ſacræ ſcripturæ de cauſis errorum. Quarto eſt aliquid voluntarium, quod eſt à voluntate non mouente ad illud directe, mouente tamen illud ex conſequenti: ſicut eſt peccatum omiſſionis, quo quis omittit ad matutinum ſurgere, quia voluntarie ſe inebriauit. Quinto modo aliquod eſt voluntarium, quod eſt à voluntate nõ manente ad illud directe, nec appetente, ſed aliud refugiente, ſic eſt peccatum quod homo facit mortis timore. Sexto modo eſt aliquid voluntarium, quod eſt à voluntate non plene idẽ quod agit cognoſcente: & ſic peccatum ex ignorantia, dicitur voluntariũ. Septimo modo dicitur aliquid voluntariũ, quia conſequitur ad aliquid quod voluntarie factũ eſt ab illo eodem à quo illud fit: & ſic peccata quæ cõſequuntur ebrietatẽ in quam homo ſe ſcienter induxit, dicuntur aliquo modo voluntaria. Octauo modo dicitur aliquid voluntariũ, quia eſt ab aliquo potente prohibere, nõ tamen prohibente: & ſic peccatũ veniale, quod eſt primus motus, dicitur eſſe voluntariũ. Nono dicitur aliquid voluntariũ quod introductũ eſt à voluntate aliena, ſicut à cauſa prima, & ſic peccatũ originale dicitur voluntarium. In omnibus iſtis modis prædictis aliquo modo ſaluatur ratio voluntarii, proprie tamen & principaliter in duobus modis primis. Et propterea dicit *Auguſtinus,* quod

Digitized by Google

quod illud, quod dixerat, ſcilicet omne peccatum voluntarium de peccato primi parentis eſſe intelligendum, nõ quia illud ſolum ſit voluntarium, ſed quia illud inter cætera mere eſt voluntarium. Alia enim aliquo modo voluntaria ſunt: licet non ita plene, ſicut illud, quod fit per neſcientiam & per coactionem, nec coactio tollit rationem voluntarii. Hæc *S. Bonauentura*. Vide & in dictione *Inuoluntarium* ſupra. In inuoluntariis autem neque laudamur, nec vituperamur. de quo alias.

Volvptas eſt jucundus modus in ſenſu ſecundum *Cic. lib. 2. de fi. bon. & mal.* Vel voluptas eſt elata præter modum lætitia opinione præſentis alicuius boni. Et dicitur voluptas, quod talia maxime volumus. Vnde quicquid cum delectatione animum demulcet, voluptas dicitur: referturque & ad animum & ad corpus, quamuis nonnulli velint eſſe ſolius corporis & turpẽ. Sed de honeſta ſcribitur in *Pſal. Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* De turpi, *Cic.* diuinus Plato eſcam malorum appellat voluptatem. Voluptas ſecundum *Iſid.* eſt cum quadam lubrica ſuauitate ad illicita ſordidæ mentis inclinatio. Vel ſecundum *Ariſt. lib. 1. Rhet.* Voluptas eſt motus animæ quidam & affectio tota ſimul, & ſenſibiliter in naturam proficiſcens: cuius contrarium eſt dolor. Et voluptas dicitur quaſi volubilitas, nunc hac, nunc ille circa rem dilectam apprehenſam, vt dicit *Gerſon parte 3. tr. 2. de Canticord.* Et ſemper voluptas famem ſui habet, & tranſacta non ſatiat, inquit *Hieron. ad Damaſum.* Hinc *Ambroſ.* Nihil prodigæ ſatis eſt voluptati, ſemper famem patitur ſui, quæ alimentis perpetuis neſcit impleri. Epicurus collocans hominis felicitatem in voluptate animi, ſi conſequenter locutus eſt, poſuit eam ſimiliter in luctu pro ſtatu præſenti. Itaque dici nequit (inquit *Gerſon parte 2. in ſerm. omnium ſanctorũ,* qui incipit: *Beati qui lugent.*) quod felicitas noſtra ſit in voluptate niſi comitante: non enim ipſa eſt finis vltimus, ſed ſolus Deus per dilectionem & cognitionem apprehenſus. Eſt & voluptas venerea & libidinoſa, quæ aduerſa eſt contemplantibus veritatẽ. Vnde Sophia apud *Gerſ. parte 2. de caſtit. & calib. Eccleſiaſt.* Nihil credo, inquit, plus obeſſe veritati, vel acquirendæ, vel ſpeculandæ (potiſſimum de cauſis altiſſimis) quam voluptatẽ veneream, quam contractũ illum corporũ, ſine quo vxor cum liberis haberi non poteſt, vbi ſorbetur & abſorbetur rationis judiciũ, vbi nihil virile, nihil altũ, nihil cœleſte, mens quæ tali dederit paſſionis ſinitur meditari, &c. A voluptas venit voluptarius, a, um. hoc eſt voluptatis plenum: & voluptuoſum, idem.

Votvm quandoque dicitur firmum propoſitum. Vnde *Caſſiod.* & refert *Magi. diſt. 17. lib. 4.* Magna pietas Dei, quod ad ſolam promiſſionẽ peccatũ dimiſerit. Votum enim pro operatione judicatur. Et hoc cõputatur pro operatione, nõ quia tantum valeat omnino, ſed quia hoc Deus acceptat. Et ſi aſſit votum, & deſit facultas, Deus excuſatum habet. Hæc *S. Bona. diſt. 17. in dub. literal. lib. 4.* Et votum dicitur à voluntate, quaſi à primo mouente rationem ad promittendũ, ſecundum *S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 1.* Quoniam vero ea quæ vehementer deſideramus, quæ voto à Deo poſcimus, fit vt aliquando votum pro deſiderio capiatur. Vnde voti compos, qui deſideriũ ſuum aſſecutus eſt. Deſcribitur autem votũ ſic ſecundum Iuriſconſultos: Votum eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio. Vide declarationem apud *Palud.* Et obligatio voti, vt idem dicit, fit Deo principaliter & finaliter, vt & vult *Rich* licet fiat in manu hominis, quia Deus intuetur cor, & ſibi fit obligatio voti: ideo non per ſolam ſtipulationem, ſed per nudam promiſſionem & pollicitationem homo efficaciter obligatur: imo etiam ſola cordis promiſſione, ſiue oris expreſſione, vt dicit *Palud.* Votum ſecundum *Mag.* eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpõtaneæ, quæ Deo & his quæ Dei ſunt proprie fieri debet. Sunt tamen & vota ſtultorũ quę frangenda ſunt, vt idem ait. Votũ, vt ſcribit *Hugo de S. Vict.* eſt ſponſio animæ voluntaria, & Deo facta pollicitatio, vt votum quaſi voluntario factum. Vide alias diffinitiones apud *Palud. diſtinct. 38. queſt. 1. lib. 4.* Et vota ſecundum eundem in tribulatione & perturbatione facta, ſunt tenenda. Votum ſecundum *Rich. diſt. 38. artic. 3. quaſt. 2. lib. 4.* ſic deſcribitur: Votum, inquit, proprie dictum eſt propoſiti ſupererogatiue boni promiſſio, Deo facta propter bonum finem ex deliberatione firmata. Addit *Brulefer diſtinct. 38.* per intentionem obligandi ſe ad implendum promiſſum. Dicitur, ſupererogatiue boni, dictum eſt ad differentiam voti quod eſt de bono neceſſario ad ſalutem, vbi non inuenitur

Digitized by Google

nitur plene ratio voti. Vnde ſecundum *S. Bona. di.38.q.2.lib.4.* generaliter loquendo: votum eſt de eis, quæ promouent ad ſalutem vltra ſtatum communem. Sed quę ad diſpendium ſalutis vergunt, ſub voto cadere non poſſunt, quum votũ debet habere comites quos habet iuramentum, ſcilicet veritatem, iudicium, & iuſtitiam, vt paulo poſt videbitur. Sed proprie accipiendo eſt de bono ſupererogationis, vt ſunt conſilia Chriſti, & omnia bona opera ad quæ non tenemur: ſicut eſt peregrinatio, ieiunium, &c. Et accipitur ibi propoſitum, vt inquit *Rich.* non pro actu proponendi, quia ille præſens eſt: promiſſio autem eſt reſpectu futuri, ſed accipitur pro re propoſita. Deo facta dicitur, ad differentiam promiſſionis homini factæ, quæ nõ habet rationem voti proprie dicti. Dicitur, propter bonum finem, ad excludendum vota facta propter finem malum tãtum, quamuis ſint facta de re bona, quæ proprie loquendo non ſunt vota. Dicitur, ex deliberatione firmata, ad differentiam votorum, quæ fiunt ex ſurreptione, quæ plenam rationem voti non habent. Hæc diffinitio communis eſt voto tam publi, quam priuato, ſiue per vocem ſenſibilem expreſſo ſiue per interiorem locutionem tantũ: ſola enim interiori locutione poteſt homo ſe obligare Deo. Illa autem diffinitio voti: Votum eſt conceptio melioris propoſiti animi deliberatione firmata, eſt diffinitio voti taciti, quod fit Deo per interiorem locutionem tantum, vt dicit *Rich. vbi ſup.* Diffinitio vero voti quam ponit *Magiſt. in text.* conuenit voto per ſenſibilem locutionẽ expreſſo, ſiue ſolenni, ſiue priuato. Tantæ autem altitudinis eſt votum religionis, quod omnia alia in ipſum cõmutare poſſunt, vt idem ait *Rich. art.3.q.1.li.4.* Item carens vſu libari arbitrii vouere non poteſt, quia non poteſt conſentire, vt idem vult *q.2. vbi ſup.* Habẽs autem vſum li. arb. poteſt vouere, & quilibet, nec aliquis poteſt vouere ea quæ prohibentur. Non enim acceptat Deus obligationem contra ſuum præceptum, vel Eccleſiæ factam. Multi autem ſunt qui prohibentur vouere. De quo vide *Rich. ibid.* Sicut mulier in his, in quibus viro ſubeſt abſq; conſenſu viri: ſic vxor non poteſt vouere ire ad ſanctum Iacobum ſine licentia viri, nec vir poteſt vouere caſtitatem abſq; conſenſu mulieris, quia vir in debito carnis ſubeſt vxori Item filiusfamilias in regimine vitæ nihil ſine auctoritate patris vouere poteſt. Nec ſeruus, nec religioſus quod ad ſeruitium corporale, vel ſine prælati voluntate quicquam vouere poteſt. De quo alias multa legere potes, *&c.* Opus vero factum cum voto magis meritorium eſt, quam ſine voto, vt idem probat & vult *art. 6. q.2.* Nam cum Deus acceptet opus propter operantem, tanto magis acceptat opus quanto eſt ab homine ad ſeruitium ſuum [illegible]lius dedicato, ſed cæteris paribus homo ſpiritualius dedicatur ad ſeruitium Dei per votum, quam ſine voto. Vide *Rich.* Sic ſeruitium religioſi, magis eſt Deo acceptum quam hominis ſecularis, quia dat totam arborem cum fructu, &c. Videatur ad hoc *Palud. di. 38.q.5.li.4.* Debet autem votum habere tres comites, quos habet & iuramẽtum, vt ſcribit *Brul. di. 38. q. 2. lib. 4.* ſcilicet veritatem, iudicium, & iuſtitiam. Primo namq; neceſſe eſt vt ſit iuſtitia, ſcilicet vt illud quod vouetur, ſpectet ad ſalutem, & ſit bonum & honeſtum. Secundo eſt iudicium, vt vouens deliberate voueat, & nõ præcipitanter. Tertio eſt veritas, vt diſcrete & iuſte quod vouit, perſoluat. Vouentibus enim lex poſita eſt de reddendo.

VOTVM eſt duplex, ſicut dicit *Magiſt. di. 38. li. 4.* Quoddam commune, quoddam ſingulare. Commune eſt illud, quod omnes in baptiſmo faciunt cum ſpondent renunciare diabolo & pompis eius. De quo habetur *de conſecra. di. 4. prim.* & tale votum eſt de his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Ibi tamen diminutiue inuenitur ratio voti, quia votum proprie eſt, quid voluntarium, & reſpectu principii à quo procedit, & reſpectu eius quod vouetur. Singulare eſt, cum aliquis ſpõte promittit ſe ſeruaturum aliquod bonum, ad quod alias non tenetur, quamuis teneatur poſt votum tale. Et votum non poteſt fieri de bono neceſſario ad ſalutem, vt ſcribit *Rich. di. 38. art.3.q 2.lib.4.* Et de his duobus votis dicitur *17. qu.1. ca.1.* Accipiendo autem votum large (vt idem dicit *Rich.*) vt extendit ſe ad commune & ſingulare, poteſt fieri votum de omni bono vtili ad ſalutem. Sed votum ſingulare quod proprie habet rationem voti, non poteſt fieri de bono vtili neceſſario ad ſalutem.

VOTVM continentiæ eſt duplex, ſcilicet ſolenne, & ſimplex. Quando autem votum continentiæ dicitur ſolenne, quamuis de hoc variæ ſint opiniones apud aliquos iuriſperitos, tamen

ſecundum communem doctrinam Theologorum, & ſecundum maiorem partem iuriſperitorum, ſolum duobus modis ſolennizatur votum continentiæ, ſcilicet per ſacri ordinis ſuſceptionem, & per certæ regulæ profeſſionem in manu eius qui poteſt recipere huiuſmodi profeſſionẽ: puta, in manu prælati ipſius, qui profitetur, vel vicem eius gerens, vel ſi manſit in religione approbata. Si quis autem aliquo modo vouet continentiam quam his duobus modis, hoc dicitur votum ſimplex. Iſtud ponunt Iuriſconſulti cum Theologiæ doctoribus. Et votum continentiæ ſolenne prohibet matrimonium cõtrahendum, & dirimit contractum. Prohibet & votum continentiæ ſimplex matrimonium cõtrahendum, non tamen dirimit matrimonium contractum. De quo multa apud Iuriſconſultos & Theologos. Vide & de hoc *Thom. Argent. di. 38 lib. 4.* Et *Gerſ. in reg. morali*. *& de matrimonio.* Et *Rich. di. 38. art. 7. q. 2. vbi ſup.*

Votum dicitur à volendo, vt ſcribit *Rich. q. 2. art. 2. vbi ſup.* Vnde ſicut nobis eſt duplex velle, ſcilicet Plenum quod eſt velle deliberatiuum. Et ſemiplenum, quod eſt velle ex ſurreptione, ſic dico (inquit *Rich.*) quod duplex eſt votum, ſcilicet votum quod habet plenam rationem voti. Et de ratione talis voti, eſt quod ſit factũm ex deliberatione. Et eſt votum quod nõ habet plenam rationem voti, & de ratione, tale enim fieri poteſt ex ſurreptione, & quia plenam rationem voti non habet, ideo non obligat de neceſſitate, ſed tantum ex quadam congruitate. Et ideo venire contra tale votum etiam propria auctoritate non eſt peccatum mortale. De re quoque inutili ad ſalutem, vt eſt malum culpæ, non poteſt fieri votum de iure, quia Deus reſpuit obligationem ſibi oblatam contra ſeipſum. Plura videto de hoc *Rich. art. 3. q. 1. vbi ſupr.*

Votum ſolenne & publicum differunt (vt ſcribit *Rich. di. 38 art. 7. q. 3. lib. 4.*) Nam quodlibet votum coram multis in publico factũ, publicum dici poteſt, ſed ne quodlibet tale poteſt dici ſolenne. Non enim dicitur votum ſolenne, niſi quod in ſe habet aliquid annexum, vt in publicum debeat venire, & per quod vouens ponitur ſub alterius hominis poteſtate, & tale eſt votum in ſuſceptione ordinis, per quem ſuſcipiens conſtituitur miniſter Eccleſiæ, Deo publicæ ſeruiendi te, & ponitur aliter quam ante ſub Epiſcopi poteſtate, vnde tale votum eſſet ſolenne, etiamſi prædictum ordinem ab Epiſcopo ſuſciperet in ſecreto, profeſſio etiam in religione facta in manu eius, qui eam poteſt recipere in ſe aliquid habet annexum, quo in publicum debeat vnire. Vnde talis profeſſio ſolennizat votum, etiamſi in manu eius qui eam poteſt recipere fieret occulte, quia talem oportet ſecularem vitam dimittere, & in clauſtro cum aliis ſui ordinis conuerſari, & ad hoc per prælatum cogi poteſt, nec aliter quam aliquo prædictorum modorum votum ſolennizari poteſt. Suſceptio enim habitus profeſſorum vbi diſtinguitur ab habitu nouitiorum, votum non dicitur ſolennizare, niſi inquantum talis habitꝰ ſuſceptio eſt quædam præſumpta profeſſio. Plura alia de voto & eius commutatione & diſpenſatione in voto legito apud *Rich.* & alios, & *Gerſ.* Et quamuis *Palud.* duodecim ponat diuiſiones voti *diſt. 38. quæſt. 2. lib. 4.* hæc ſufficiant.

Vovere eſt ſponte, vel ſancte, vel Deo aliquid ſancte promittere, & qui vouit, vt dicitur debitor voti efficitur. Vouere eſt conſilii, reddere præceptum.

Vox eſt percuſſio aeris inſpirati, ad vocalem arteriam moti ab anima quæ eſt in illis partibus ſecundum *Ariſt. lib. 2. de anima.* Vel vox eſt aeris per linguam percuſſio quæ per quaſdam gutturis partes, quæ arteriæ vocantur ab animali profertur, ſecundum *Boet. ſup. li. periherme.* Vel (vt idem dicit.) Vox eſt ſonus cum quadam imaginatione ſignificãdi. *Petrus Hiſpanenſis* in principio ſuæ logicæ dicit vocem eſſe ſonum ab ore animalis prolatum, naturalibus inſtrumentis formatum. Sunt autem naturalia inſtrumenta quibus vox formatur nouem, ſcilicet Guttur, lingua, palatum, quatuor dentes, & duo labra. Dicitur & vox quicquid ſonat, & dicitur ἀπὸ τοῦ βοάω quod eſt ſono, eius diminutiuum eſt vocula. Et *B. Ioan.* dicitur vox Domini, & non verbũ. Conſtat enim (inquit *Beda*) quod vnigenitus Dei filius verbum vocatur patris: Ioanne atteſtãte qui ait: *In principio erat verbum, &c.* Ex iſta noſtra locutione cognoſcimus quod prius vox ſonat quam verbum, poſtmodum poſſit audiri. Ioannes vero vox à Propheta dicitur, quia per verbum præcedit. Aduentum itaq; dominicum Ioannes præcurrens vox dicitur, quia per eius mini-

miniſterium patris verbum ab hominibus auditur. Hæc *Beda*. Et repetit *Gerſ. l. 2. ſuper Marcum in princip. &c.*

Vox tubæ, de qua dicitur *d. 43. l. 4. ſent.* non erit principalis efficiens cauſa reformationis corporum, nec vnionis animarum ad illa, ſed virtus diuina, erit tamen cauſa inſtrumentalis. De hac tuba dicit *Apoſt. 1. Cor. 15. Canet tuba & mortui reſurgent incorrupti.* Erit autem vox tubę vox Ieſu Chriſti, qua præcipiet mortuos reſurgere, quod patet per illud quod dicitur *Ioan. 5. Mortui audient vocē filii Dei* vide latius de hoc *Rich. 43. a. 3. q. 3. l 4.* Et eadem vox Chriſti ſecundum *S. Bonau. e. ad di. circ. lit.* ſecundum diuerſas proprietates iſta tria ſortitur nomina. Vox enim Chriſti erit virtuoſa, ideo dicitur iuſſus, quia præceptum, dicit enim & fiet. Erit authentica, & ideo dicitur, vox Archangeli, id eſt principis. Et erit nihilominus ſeuera, & ideo vox tubæ dicitur. Et ſic idem multiplici vocabulo exprimitur, ad inſinuandū illius vocis proprietatem multiplicem & dignitatem. Non diſcrepat *Rich. vbi ſup.* Tantam autem virtutē habebit illa vox (vt ſcribit *Bruleſ. d. 43. q. 6. l. 4.*) quod audietur in paradiſo, in inferno, in purgatorio, & per vniuerſum orbem, ita quod ad illā vocem omnes comparebunt, &c. Fuit & Chriſtus *vox Domini ſuper aquas*, per quam vocem conſtituit baptiſmum, vt ſcribit *Iac. de Valent. ſup. illud Pſal. 28. Vox Domini præparantis ceruos, &c.* Fuit & *vox Domini in virtute* per quam conſtituit confirmationem, in qua datur robur, & virtus ad reſiſtendum diabolo, & pugnandū contra eum. Tertio Chriſtus fuit *vox Domini in magnificentia* conſtituendo Euchariſtiam, quod eſt ſacramentum magis magnificum, & nobilius cæteris. Quarto fuit *vox Domini confringentis cedros* conſtituendo ſacramentum pœnitentiæ. per quam confregit dæmones & ſeptem vitia capitalia. Quinto fuit *vox Domini intercidentis flammam ignis*, conſtituendo matrimonium, per quod extinguitur & excuſatur flamma libidinis. Sexto *vox Domini concutientis & commouentis deſertum Cades*, conſtituendo extremam vnionem, per quam ſubmerguntur peccata & tranſmittuntur fideles ab hac vita mortali in vitam æternam. Septimo fuit *vox Domini præparantis ceruos*, conſtituendo prælatos & ſacerdotes in Eccleſia per ſacramentū ordinis, qui quidem ſacerdotes & pręlati figurantur per ceruos in canticis Salomonis. Et ſic patet qualiter Chriſtus per ſeptem voces, inſtituit ſeptem Eccleſiaſtica ſacramenta, vt ſcribit *Iac. Val. vbi ſup.*

Vrsvs in ſcriptura plura ſignificat, *vt ſcribit Pelb. l. Roſ. Theol.* in dictione *Beſtia*. Quandoque ſignificat iram & vltionem Dei in peccatores *Thren. 3 Vrſus inſidians factus eſt mihi Dominus*, ſcil. per Caldæos qui occulte inſidiantes & ſæuientes rapuerunt illos, ſcilicet Iudęos Dei iudicio, vt dicit ibi *Gloſſ. & Lyra* Et *Oſee 13.* dicit Dominus. *Occurram eis*, ſcilicet peccatoribus, *quaſi vrſa raptis catulis. Gloſſ.* Nil vrſa dicitur ſæuius cum catulos perdiderit, vel cum eſurierit. Vnde quandoque ſignificat etiam principem iracundum, & crudelem in ſubiectos. *Prou. 28. Vrſus eſuriens ipſius ſuper populum pauperem.* Et quandoque ſecundum *Amb.* ſignificat pietatem, quam omnes debent habere erga fœtus ſuos, vt vrſa habet, *&c.*

Vsvra eſt lucrum ex mutuo principaliter intentum, vt ſcribit *Gab. d. 15. q. 11. a. 1. l. 4.* Eſt autem lucrum incrementum pecuniæ vel pecunia menſurabile ſiue ſit munus à manu, à lingua ſiue ab obſequio, quod quis habet ex voluntaria commutatione, vltra ea quæ prius ſua erant. Et illa quæ ſua erant dicuntur ſors. Eſt enim ſors res iuſte poſſeſſa. Vel vt legiſtæ dicunt debita quantitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vel ſors dicitur capitale. Et quicquid accedit ſorti, ſiue veſtis, ſiue pecunia, vſura eſt. Et dicitur, quicquid pecunia commenſuratur. Sunt enim quædam quæ ſorti accedunt, quæ non faciunt vſuram, vt amicitia, gratitudo, &c. Nam mutuans ad captandum amorem, aut beneuolentiam, non committit vſuram, vt vult *S. Tho. 2. q. 78. ar. 2.* Quod verum eſt, niſi ſpes vlterius procederet ad lucrum, vt ſi quis Papæ, aut Principi mutuaret ad captandum beneuolentiam, vt poſtea poſſet conſequi beneficium vel caſtrum aut huiuſmodi, tunc enim eſſet ſpes lucri, & per conſequens vſura. Sic qui mutuatur ſpe alicuius habendi, cuius vſus inter amicos concedi ſolet ſicut commodatio libri. Iniuriæ remiſſio ab illo qui me iniuſte perſecutus eſt, cum multo meo damno. Secus ſi iuſte, quia non liceret ſine vitio vſuræ mutuum date ſub

tali, ſpe, illud non eſt vſura. Hæc *angelus* Lucrũ verò ex aliis commutationibus acceptum non eſt vſura, etiam ſi fuerit illicitum, vt dum quis ſuperueniat, & in hoc diſtinguitur vſura à turpi lucro. Item quicquid accipitur pro dilectione ſolutionis pretii, ad vſuram pertinet. Nam perinde eſt acſi acciperetur pro pretii mutuati dilatione. Vſura in ſua ratione propria includit iniuſtitiam, quia eſt recipere rem alienam manente aliena inuito domino. Sic recipere vſurã ſtante hoc quid nominis termini ſimpliciter iniuſtũ eſt, quia diuinæ voluntati contrarium, nec poteſt Deus diſpenſare, vt recipiatur vſura licite in ſenſu compoſito. Attamen ſi de ſua abſoluta potentia concederet alicui recipere vltra ſorté ex mutuo, vnde non reciperet alienum, nam recipiendo faceret ſuum, nec inuito domino, quia ſuperiore domino iubente, vel conſentiente, & ſic non eſſet vſura. Sic ſpoliatio Ægypti per Iudæos non fuit furtum, quia non fuit factum Domino ſuperiori inuito, &c. Accipiendo auté proprie vſuram eſt contra legem naturæ, contra diuinam legem & humanam (vt & ſcribit *Gab.* vbi ſupra poſt *S. Tho.*) Hinc *Gerſ. in regul. moral.* dicit. Vſura proprie dicta quæ iuri diuino & naturali contrariatur, & de ſe moralem culpam habet, eſt aliquid recipere ex pacto vltra ſortem. Et ſic contractus vſurarius repugnat legi diuinæ & naturali, ſic quod ex ſuo genere malus eſt, nec poteſt bene fieri (vt idem *Gerſ.* dicit *de contract. p.* 1. *conſid.* 13.) Et ad hoc eſt ſententia communis doctorum. Vnde & Philoſophus naturale iudicium ſequens poſuit contra naturam eſſe vt nummus nummum pariat. In Pſalmis quoque & Prophetis ſatis innuitur. Si quis ad beatitudinem velit introire, quod pecuniam ſuam non det ad vſuram. Chriſtus denique dixit: *Date mutuum, nihil inde ſperantes.* Et ad hoc ſunt congruentiæ plures datæ per doctores propter inconuenientia, quæ reipublicæ prouenirent ex vſuris ſi licite dicerentur. Vnde & homo naſcitur ad laborem, ſicut habetur in Iob. Eſt ergo contra naturam hominis, vt ſine labore velit viuere, quod fit in vſuris, de quo *vide* plura apud *Gerſ. de contractib.*

VSVRA quandoque accipitur multum large pro omni acceptione vltra ſortem in mutuo, & ſic non omnis vſura eſt illicita. Ita accepit vſurã *Alex. de Ales p.* 3. *q.* 66. qui dicit, quod recipere præter ſortem, eſt vſura. Et conſequenter ponit quatuor caſus, in quibus vſura eſt permiſſa, & hos clarius ponit *Scot.* & ad duos reducit generales. Vnde ait *d.* 18. *q.* 2. *l.* 4. Excipiuntur in mutuo duo caſus in genere. Quandoque enim aliquis poteſt licite vltra capitale accipere ex pacto, quandoque non ex pacto. Et primum tripliciter. Primo ratione pœnæ conuentionalis, dum tamen non fiat in fraudem vſurarum. *V. g.* Si alicui mutuo pecuniam ad certum terminum, poſſum adiicere pœnam pecuniariam, quam ſoluet, ſi in termino non ſolueret, quia poſſum indemnitati meæ conſulere, & dilatio ſolutionis vltra terminum eſt mihi damnoſa, vt pono, poſſum ergo adiicere pœnam metu cuius terminum ſolutionis nõ tranſgrediatur. Et pœnam ſi incidit, licite poſſum exigere & recipere. Et dicitur notanter, dum non fiat in fraudem vſurarum, quia ſi in fraudem vſurarum pœnã adiicit, vſurarius eſt. Prȩſumitur aũt in faudem adieciſſe, ſi magis vellet debitorem terminũ tranſgredi, vt pœnam acciperet, quam vt in termino ſolueret ſine pœna. Item ſi veriſimiliter tempore mutuationis putabat ſe in termino non ſoluturũ. Item dum immoderata pœna apponitur, quæ excedit intereſſe. Si nõ ſperat, vel deſiderat pœnam eam in caſu recipiendo & exigendo, vſuram non committit, *&c.* Secundo modo poteſt recipere vltra ſortem ratione intereſſe. Debitor enim ex cuius non ſolutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iuſtitia ſatisfacere creditori de intereſſe, & hoc in foro conſcientiæ, etiam ſi creditor nõ poſſet contra eum habere actioné in foro exteriori, quia deficiunt pacta, vel iuramenta. Intereſſe autem (vt notat *Panor. in c. Conqueſtus. de vſuris*) conſiſtit non ſolũ in damno habito, ſed etiã in lucro ceſſante, dummodo lucrum ceſſans eſſet in actu, vel quaſi in actu, hoc eſt quod probabiliter fuiſſet. Latius *Gab. vbi ſup.* Tertio poteſt mutuans recipere vltra ſortem ratione dubii, quando, ſcilicet vtrumq; tam capitale, quã illud ſuperfluum ponitur ſub incerto. Exemplum, emens rem minore pretio, quã valet tempore emptionis, recepturus eam ex pacto poſteriori tempore quo veriſimiliter plus, vel minus valere poteſt, nõ erit vſura, ſi caſus acciderit quod tẽpore receptionis plus valeret, quia tam emptor, quam venditor, ȩqualiter tam commodum, quam incommodum ex dilatio

[illegible] Sed [illegible] potens [illegible] multo plus valeat, & non minus [illegible] non enim esset vſura, aut [illegible] vſuram. Prolixior eſt [illegible] *Gab. vbi ſupra*. [illegible] ponit duas regulas. Prima: Commutans non commutet, vel vendat tempus, quia tempus nō eſt ſuum. Secunda: quod non ponat ſe in tuto de lucrando, & [illegible] commutat [illegible] de damno. De [illegible] his poſſunt [illegible]. Plura vide de hoc *Gab.* [illegible] Et vſurarius [illegible] tenetur ad omnium [illegible], quæ acquiſiuit per [illegible]. Et non ſolum vſurarii, ſed etiam eorum filii, & hæredes extranei tenentur ad reſtitutionem vſurarum quantum ſe extendit hæreditas. Multis hoc probat *Gab. ar. 2. vbi ſup.* etiam cooperatores & participantes per vſuram [illegible] (vt idem probat diffuſe.)

A D V S V R A M accipere, contingere poteſt dupliciter (vt tribuitur idem *Gab. di. 15. qu. 11. art. 2. dub. 14. lib. 4.*) Vel ad opus illicitum, vt ad pompam, luxuriam aut alia illicita perpetranda: & ſic non licet ſecundum *Rich.* hoc enim prohibetur propter damnum reipublicæ, & ad reſtitutionē malorum, aut recipit pecuniam ad vſuram ad ſuam neceſſitatem, vel ad opus rei licitæ, & ſic accipiendo mutuum non peccat. Non enim conſentit directe in vſuram, ſed in mutuum, quod maxime verum eſt dum mutuans etiam alias paratus eſt dare ad vſuram, & frequenter exercet vſuram, quoniam ſi paratus non eſſet dare ad vſuram, [illegible] Et [illegible] licet [illegible] quod ipſe ſua ſponte committit [illegible] ſicut ſecundum *Aug. in Enchi. cap. [illegible]* Deus vtitur peccato hominum ad bonum, neque enim Deus omnipotens (cum ſumme bonus ſit) [illegible] modo ſineret mala fieri, niſi vſque adeo eſſet omnipotens, & bonus, [illegible] de malo. Sic ergo licet malo vti ad bonum [illegible]. *Gab.* longior eſt. Vſurarii autem [illegible] pœnas quibus puniuntur à Deo, [illegible] incidunt à iure inflictas (vt [illegible] *Gab.* [illegible] *vbi ſup.*) ſcilicet infamiam iuris, repulſionem

a communione [illegible] eccleſiaſtica ſepultura [illegible] pœnitentiæ [illegible] [illegible] [illegible] terra. Dicuntur autem manifeſti [illegible] notorius notorietate iuris [illegible] vel condēnatus eſt, aut certam [illegible] teſtis. Similiter notorie [illegible] quia tenet bancum publicum [illegible] omnibus volentibus ad vſuram [illegible] facere [illegible] articulo [illegible] fitetur ſe vſurarium, & mandat reſtitui [illegible] reſignat libros. Si illa [illegible] ſola confeſſione extraiudicialis non [illegible] vſurarium. Vide latius *Gab. & Angel. in ſum.* in verbo *Vſura. 1. & § 4. & ſeq.* Nec præterea vſura [illegible] dam fuit licita [illegible] *Alex. p. 3. qu.* [illegible] reſpectu [illegible] reſpectu alienorum, ſicut [illegible] republ. Peccabant ergo mortaliter fœnerando alienis [illegible] eſt eis minus peccatum [illegible] fœnerando fratribus, etiam [illegible] ceruices. Vnde [illegible] ad perfectionem. Videatur *Gab. di. 15. qu. 11. ar. 1. lib. 4.* Videatur ad hoc *Gerſ. de contract. p. 2. propoſ. 1*[illegible]. Et vt dicit *Angelus*. Principes & communitates auctoritatem fœnerandi concedentes, & cum Iudæis ſuper vſura conuenientes, *&c.* mortaliter peccant. Et excommunicati ſunt & tenentur ad reſtitutionem [illegible] *Gab. art.* [illegible] *vbi ſupra*. [illegible] duntur hic de [illegible] materie [illegible] & Theologos [illegible] dica Theologia [illegible] rioſus & [illegible].

V S V S eſt [illegible] ſubſtantia, ſecundum *A*[illegible] ſecundum *D. Tho.* [illegible] Vſus [illegible] potentiæ [illegible] ſed [illegible] [illegible] curium, vt *nunc vtitur* [illegible]

cat vtilitatem, de quo apud Poetas & Oratores legas, apud quos vſu venire ſignificat accidere. Et vſus ingenium & artem clariora facit, vt ſcribit *Gerſ. in carm. ſup. Magnif.* Eſt & vſus rationis qui perſæpe impeditur affectionibus & perturbationibus & infirmitate, &c. Eſt & vſus voluntatis bonus & illicitus. Et vſus voluntatis illicitus vt ait *Aug. l. 1. de doct. Chriſt.* abuſus eſt (vt refert *Rich d. 7. ar. 3. q. 1. li. 4.*) per quem vſum illicitum voluntatis, qui eſt in volendo quodcunque mortale peccatum, prohibetur homo ſuſcipere rem ſacramenti, id eſt gratiam gratumfacientẽ. Eſt etiam vſus quidam ordinatus, quidam inordinatus. Vſus ordinatus eſt reſpectu referibilis in aliud tanquam in ſuum finem verum & debitum. Inordinatus vero quando aliquid acceptatur in facultatis voluntatem propter aliud minus bonum, ſiue contra dictamen rationis rectæ, quod non eſt eius finis debitus, vt diligere Deum finaliter propter retributionẽ temporalem, aut propter ſeipſum finaliter, & ſic ſolum propter ipſummet hominem. *Gab. d. 1. q. 1. l. 1.* Et talis actus quandoque appropriate diciturr abuſus. Vnde *Auguſt. de doct. Chriſti c. 1.* Vſus illicitus abuſio nominandus eſt. Vide & in dictione VTI quid ſit vſus paulo poſt.

VSVSFRVCTVS dicitur cum res aliqua nõ noſtra eſt, ſed perinde ex ea fructum atque vtilitatem capimus, ac ſi noſtra eſſet. De quo vide apud Iuriſcõſultos. Et diffinitur ab *Vlpiano*, quod ſit ius alienis rebus vtendi fruendique ſalua rerum ſubſtantia.

VSVCAPIO vide in dictione *Praſcriptio*, & eſt vocabulum Iuriſconſultorum.

VT in ſcripturis quandoq; ponitur per conſequentiam. Vnde illud: *Hoc autem totum factum eſt vt implerentur ſcriptura Prophetarũ.* Ly VT habet communis vſus gloſſatorum, & refert *Gerſon tract. 10. ſup. Magn.*) poſitum hic dicitur per conſequentiam, non per cauſam principalem & finalem. Sub hoc ſenſu ſcripturæ ſunt impletæ, quia totaliter factum eſt noſtræ redemptionis myſterium, &c.

VTI vno modo capitur vt diſtinguitur contra otium (vt ſcribit *Gab. d. 1. q. 1. ar. 1. l. 1.* & ſic communiſſime capitur pro operatione naturali cuiuſcunque potentiæ. Hoc modo capitur cum dicitur: Cuius vſus bonus ipſum quoque bonum. Et ſic vſus dicitur operatio cuiuſcunque potentiæ, ſiue principalis, ſiue inſtrumentalis, ſic vtimur oculis ad videndum, & habitibus ad expeditius agendum. Sic (inquit *Aug.*) virtutibus nemo male vtitur. Accipitur ſecundo prout diſtinguitur contra diſſuetudinem. Sic vſus à *Victorino* deſcribitur. Vſus eſt actus frequenter elicitus à potentia, & ſic addit vltra primam acceptionem frequentiam. Sic illis duobus modis cuiuslibet potentiæ actus poteſt dici vſus. Sic dicitur de Dauid 1. *Reg. 17.* quod non poterat armis indutus incedere, quia non habuit vſum armorum antea. Tertio modo magis Theologice accipitur vti pro acceptare vel deacceptare aliquid propter aliud. Sic eſt actus voluntatis relatus in aliud, ſiue ſit ordinatus ſiue inordinatus. Sed magis proprie accipitur pro acceptare, vel deacceptare aliquid propter aliud præciſe, quo fruendum eſt. Sic diſtinguitur contra actũ inordinatũ. Hoc modo frequenter ſumit *B. Aug.* Ex quo ſumi poteſt quod illo eſt vtendũ quod eſt propter Deum amandum vel odiendum, vtendum dico ordinate. Vti autem recte & ordinate dicitur quod præciſe & tantum propter aliud quo fruendum eſt diligimus, & hoc ſolum competit creaturæ. Vnde *S. Bona. d. 1. q. 3. l. 1.* Solo bono creato vtendum eſt, quia ſi bono increato vtimur, ſemper eſt abuſus, & abuſus talis eſt peccatum mortale propter diuerſitatem in finem cum delectatione, & propter voluntatis inordinationem quæ minus diligit ipſum quo vtimur quam propter quod vtimur. Item dilectio Dei propter retributionem perpetuam aut temporalem non eſt vſus, qui vſus eſt aliquid acceptare propter illud quo faciendum eſt. Sed nullo alio à Deo fruendum eſt. Et talis actus appropriate dicitur vſus. Et ſic diffinit *Auguſt 10. de trinit. c. 11.* vtimur eis quæ ad aliud referimus quo fruendum eſt, & ſic diſtinguitur vti contra abuti. Vnde quicunque vtitur creatura ꝓpter ſe, peccat mortaliter (vt inquit *Bon. diſt. 3. qu. 11 lib. 2.*

VTI ſecundum *Occam* ſtrictiſſime eſt actus qui exiſtẽs vnus tendit in aliquid propter aliud, per quod videtur velle quod quandoque vno actu voluntas poteſt aliquid diligere propter a-

liud

liud, quum eiuſdem actus poſſint eſſe plura obiecta ad ſeinuicem ordinata, ita non eſt inconueniens ſecundum eundem, eundem actum numero eſſe reſpectu finis vltimi & reſpectu eorũ quæ ſunt ad finem. Poteſt & in genere ſumi vti ꝓ acceptare aliquid vel deacceptare, ſic ſumit *Aug. 1 de trinit. c. 11.* Habemus & ex his quod vtimur potentia, qua operamur: habitu, quo regulamur: obiecto, ad quod inclinamur: actu, quo mouemur. *Occam & Gab.* vide latius.

Vtile dicitur quod eſt appetendum propter aliud conſequendum. Et vtile dicitur quatuor modis, vt ſcribit *Brul. d. 6. qu. 2. l. 4.* Primo modo pro illo quod eſt appetibile propter aliud tantũ, & non propter ſe, ſine quo illud quod appetitur poteſt haberi, vt potio amara, quę eſt vtilis ad ſanitatem, non tamen neceſſaria. Secundo modo capitur vtile pro illo quod eſt appetibile propter aliud tantum, & non propter ſe ſine quo illud quod appetitur non poteſt haberi, vt eſt amputatio tibiæ, quando quis habet ignem ſacrum in ipſa tibia. Tertio modo pro illo quod eſt appetibile propter ſe & propter aliud, ſine quo illud quod appetitur poteſt haberi, vt eſt ingreſſio religionis, quæ eſt appetibilis propter ſe, quia eſt bonum & propter aliud, ſcilicet beatitudinem. Quarto modo quod eſt propter ſe appetibile & propter aliud, ſine quo illud non poteſt haberi. Iſto modo character dicitur vtilis, quia de ſe eſt bonus, & etiam diſponit ad gratiam. Vtilis inquã ad ſignandum, ad præparandum, & aſſimilandũ & diſtinguendum. Vtile dicitur dupliciter, ſcilicet ſicut via ad finem, vt meritum ad beatitudinem, & ſicut pars ad totum, vt miniſteria angelorum ad beatitudinem eorum ſecundum *B. Th. 1 p. q. 62. ar. 9.* & vtilitas, vtiliter, & vtilis ab vtor dicuntur.

Vulgus proprie ignobilior multitudo. Et dicitur (vt quidam dicunt) a voluendo quod ſtulte huc atque illuc voluitur. Hinc vulgaris hoc eſt vilis atque communis. Et vulgo aduerbialiter poſitũ ſignificat paſſim per omnes cateruatim. Et vulgus fallaciſſime cauſas infortuniorum aſſignat. Vnde *Gerſ. par. 3. tract. contra ſuperſtitioſ. dierum obſeruationem* ait: Nihil eſt fallacius vulgi traditionibus, qui vt ſæpius faciunt de non cauſa cauſam, & aſſignant cauſas fortunii, vt ibidem latius oſtendit. Vulgus quoque errans multa mala prouenire [illegible] ſicut illud. *Obſequium amicos, veritas odium parit.* Et illud. *Angelicus iuuenis ſenibus ſatanizat in annis*, quod prouerbium blaſphemum [illegible] errans vulgus, vt reliqua multa, vt dicit *Gerſ. par. 2 tract. de paruulis ad Chriſt. trahendis* [illegible]. Nec vulgarem conſuetudinem & opinionem [illegible] rare oportet vt idem ait. Non enim populari rumore vel conſuetudinis errore ſed puræ veritatis conſideratione id quod iuſtum eſt & religioſe factum diiudicent, nec quid animus in præſenti ſentiat, ſed quid ſentire debeant attendant. *Gerſ.*

Vulpis eſt animal aſtutum, ingenioſum & doloſum ac fœtidum. Et per vulpes quandoque in ſcriptura ſignificantur doloſi homines, & hæretici, & etiam dæmones decipientes animas *Cant. 2.* *Capite vulpes*, ſcilicet occidendo hæreticos *qui demoliuntur vineas*, id eſt Eccleſias. Et *Pſalm. 62* *Partes vulpium erunt*, id eſt dæmonibus ſociabuntur in inferno, vt ſcribit *Pelbartus* in dictione *Beſtia, li. 2. Roſarii Theologiæ.* Vulpeculas vocat *Gerſ. in part. 3. ſup. Canticorum ſympſal. 4.* tentationes, quæ cum videntur mortuæ ex improuiſo incautos arripiunt, &c.

Vxor dicitur mulier poſtquam contraxit per verba de præſenti, licet nondum conſummauerit, & hoc in omnib. fauorabilibus, ſed in odioſis appellatione vxoris venit ſolum illa quæ matrimonium conſummauit, & dicitur ab vngendo quaſi vnxor. Nam puellæ cum nuberent apud veteres, ac mariti domum intrarent axungia poſtes vngebant, putantes ex hoc omnia mala ab ea domo arceri, vel quod lotio maritos vngebant. Multa de vxoribus legito apud *Gerſ.* Et vt ipſe dicit *p. 4. ſerm.* de modo viuendi coniugatorum *Domini. infra octa. Epipha.* cuſtodiri non vult. Nam bona debet, mala non poteſt. Multa de viris & vxoribus quomodo ſe habere debeant ad inuicem ibidem oſtendit. Nec quiſquam putauerit, vt idem dicit *parte 2. de cælibatu ſiue caſtitate Eccleſiaſticorum* multitudine vxorum (dum etiam legaliter multis fas eſſet vti) libidinis ignem, furorem, fomitem, tyrannidem excutere, ſed crebrius in malum augere, quo palam fit venereum furorem plus cedendo, fugiendoque vitari quam vtendo. Ab vxor venit

De litera Z.

ZElotypia eſt ægritudo animi ex eo proueniens quod timeas ne aſſit alteri, quod cum nemine velis habere cõmune, ſecundum *Chryſipp.* Qui igitur ita amat, vt ſolicitus ſit ne quis amore ſuo perfruatur, zelotypus eſt. Et zelotypia oritur ex amore non patiente conſortium in re amata, ſecundum *B. Tho.1.2.q.28.a.4.* Et zelotypia ſecundum *Gerſ. in reg. moral. de ſuperbia* eſt vehemens amor, ſuſpicioſus non ſatis fidens de re amata, & aliæ ſuſpiciones maleuolæ, vt dum aliquis ſemper putat irrideri & falli, in quales quidam melácholici & quidam ex religioſis faciliter cadunt ſi non reprimantur, ſed ſi addatur conſenſus liber, ſunt vt plurimum mortalia delicta, aut mortalium delictorum vehemens cauſa Deum quoque eſſe plenum zelotypia idem oſtendit *Gerſ. p.4. ſer. de concept. Mariæ virg.* Non enim vult te vllam aliam rem amare plus quam ſe, ne in præſentia ſua facias fornicationem vel ſpirituale adulterium diligendo infernalem inimicum, & iaceas inter brachia eius per iniquam delectationem peccati mortalis, videtur ei quod merito ſuper omnes alios dignus ſit amari, &c. Vel dicitur zelotypus vel zelotes hoc eſt æmulator vel amator Dominus noſter, quoniam ita nos amat vt nolit fornicari poſt deos alienos.

Zodiacvs etſi poſt diffinitionem *zelus* ſecũdum ordinem literarum poni deberet, tamen quia vocabulum plus Aſtrologicum eſt quam Theologicum, non claudat hoc opus Theologicum. Et dicitur zodiacus circulus in cœlo. Et dicitur zodiacus ſecundum *Bedam de imagini mundi*, vbi ait: In medio firmamenti inquit ſunt duodecim ſigna per tranſuerſum poſita, aliqualiter per circuitum diſtincta. Horum diſpoſitio inquit Græce dicitur zodiacus, Latine ſignifer, eo quod in ipſo circulo ſunt ſigna quæ animaliũ habent nomina. Zodian enim Græce animal dicitur. Hæc duodecim ſigna iuxta qualitates elementorum Aſtrologi quidam in quatuor diuiſerunt, aſſerentes Arietem, Leonem, & Sagittarium, calidos & ſiccos, ſicut eſt ignis. Taurum, Virginem & Capricornum frigidos & ſiccos, vt eſt terra, Geminos, Libram & Aquarium, calidos & humidos, vt aer eſt. Cancrum, Scorpionẽ & Piſces, frigidos & humidos, vt eſt aqua. Hæc ex *Guil. de Conchu.* De circulo illo zodiaco & eius ſignis plura apud Philoſophos, Aſtrologos & Theologos aliquos, & *F. Pelb. l.2. Roſa. Theol.* &c.

Zelvs Græca dictio è ζῆλος & eſt amor, beatitudo, æmulatio, iuſta ira, felicitas. Et ſumitur quãdoque pro feruenti dilectione, & quandoque ꝑ inuidia non æquiuoce, quia ſecundum procedit à primo, ſecundum *B. Thom. ſuper 1. ad Cor. 14.* Quandoque ſignificat odium, aliquando imitationem. Quandoque vt ſcribit *Gerſ. p 3. de conſol. Theol l.3 proſa.1* eſt deſiderium vehemens quo quis incitatur ea tollere quæ rei ſibi dilectæ videntur aduerſa, ſic homo zelat pro vxore, ne mœchus abutatur ea. Et hinc Zelotypa, mater pro filia ne violetur, iuſtus pro domo Dei volẽs ab ea tollere quicquid videtur ſcandalorum. Vnde iſtud eſt: *Zelus domus tuæ comedit me.* Cuius recordati ſunt diſcipuli Chriſti dum eiiceret vẽdentes & ementes de templo ſeu domo Dei. Zelum hunc vltimum laudauit qui dixit. Nullum eſſe Deo acceptius ſacrificium quam zelum animarum. Vere quidem inquit *Gerſ.* ſi comitetur ipſum beneuolentia, diſcretio & conſtantia, quæ tria ſi deſerat aut contemnat zelus recte comparaueris ipſum gladio bicipiti in manu furioſi, igni rurſus & fulmine ſiue obice peruaganti. Zelus (vt ſcribit *S. Bona. d.1. l.1 in dub. literal.*) eſt amor nolens habere conſortium in amato. Zelus malus vitat omne conſortium, ſed Zelus bonus vitat tantum malos. Vnde viri zelatores domus Dei non poſſunt videre in Eccleſia vitia quæ inſurgunt contra ipſam. Vnde *Iacob. 2.* dicit *Gloſſ.* Zelus bonus eſt quo animus obiecto humano timore accenditur, & eo tendit vt quælibet praua quæ viderit corrigere ſatagat, & ſi nequiuerit, toleret & gemat. Sic *Magiſt.* in Eccleſia zelabat fidem, & ideo accendebatur cõtra fidei corruptores. Et zelare & zelari, vtrumque enim dicitur, ſignificat æmulari, quandoq; iraſci, ſecundum illud. *Neque zelaueris facientes iniquitatẽ.* Et zelus (vt ſcribit *F. Pel. in fi. l.3. Roſ. Theol.*) proprie eſt motio animi ſiue in bonum, ſiue in malum. Et diffinitur alio modo à Philoſopho, alio modo à Theologo. Nam ſecundum *Philoſ. 2. Rhet.* Zelus eſt proprie triſtitia de bona alterius, ex eo quod nobis deeſt illud bonum. Secundum vero *S. Tho. 2.2.q.36.a.2.* Zelus eſt quidã feruor mentis

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ogle